SEXTI EMPIRICI
OPERA
GRAECE ET LATINE.

PYRRHONIARUM INSTITUTIONUM LIBRI III.

CUM

HENRICI STEPHANI VERSIONE ET NOTIS.

CONTRA MATHEMATICOS
SIVE DISCIPLINARUM PROFESSORES, LIBRI VI.

CONTRA PHILOSOPHOS LIBRI V.

CUM VERSIONE
GENTIANI HERVETI.

GRAECA EX MSS CODICIBUS CASTIGAVIT, VERSIONES EMENDAVIT
SUPPLEVITQUE ET TOTI OPERI NOTAS ADDIDIT

IO. ALBERTUS FABRICIUS, LIPSIENSIS,
SS. THEOL. D. ET PROFESSOR PUBL. IN GYMNASIO HAMBURGENSI

EDITIO EMENDATIOR.

TOMUS II LIBROS CONTRA MATHEMATICOS CONTINENS.

LIPSIAE
SUMPTU LIBRARIAE KUEHNIANAE
MDCCCXLI.

SEXTI EMPIRICI

COMMENTARII ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΩΝ

SIVE CONTRADICTIONUM

ADVERSUS MATHEMATICOS

SIVE DISCIPLINARUM PROFESSORES LIBRI VI

ET

ADVERSUS PHILOSOPHOS LIBRI V

EX MSS CODD. CASTIGATI,

CUM VERSIONE

GENTIANI HERVETI, AURELIANI,

AB EDITORE EMENDATA ET PASSIM SUPPLETA.

DE INSCRIPTIONE

LIBRORUM ADVERSUS MATHEMATICOS.

Μαθηματικῶν vocabulum proprie dociles ac discendi cupidos significat, tum eos qui rem quandam probe et bona fide sunt edocti, uti ex Pythagorae philosophi discipulis illi dicebantur *μαθηματικοί*, qui magistri sui dogmata non leviter tantum, ut *οἱ ἀκουσματικοί*, perceperant, sed penitus illis imbuti erant, *οἱ τὸν περιττότερον καὶ πρὸς ἀκρίβειαν διαπεπονημένον τῆς ἐπιστήμης λόγον ἐκμεμαθηκότες*. *Porphyrius vita Pythag.* c. 37. hinc praeterea quadrupliciter vocabulum illud acceptum reperio, nam vel astrologos, haruspices ac magos denotat, vel quarumvis mathematicarum vel etiam humaniorum vel denique universarum disciplinarum doctores ac periti per mathematicos intelliguntur.

I. Pro astrologis genethliacis hoc nomine utitur Sextus libro 4 sect. ult. ubi *τοὺς μαθηματικοὺς* geometris et arithmeticis opponit, nec non libro 5 sect. 1 et 2, ubi Chaldaeos appellat *μαθηματικοὺς καὶ ἀστρολόγους*. et sect. 104 pro astrologia memorans *τὴν μαθηματικήν*. nihilque vulgatius hac vocabuli *μαθηματικῶν* acceptione. sic Porphyrius apud Eusebium 6 1 Praeparat. Evangelicae: *ἀλλ' ἐξ ἀστρων ἐπιτηρήσεως κατὰ τοὺς μαθηματικῶν λόγους.* Gellius lib. 1 cap. 9 *vulgus quos gentilicio vocabulo Chaldaeos dicere oportet, mathematicos dicit.* hoc sensu Suetonius Thrasyllum mathematicum et mathematicos a Tiberio ac Vitellio expulsos memorat Tiber. c. 14 et 36, *Vitell.* c. 14 et Neronem mathematicae addictum c. 69. Iulius Capitolinus in Gordiano iuniore c. 20 *ostendisse constellationem mathematicum ferunt.* notusque in codice Iustinianeo titulus 18 libri decimi, *de maleficis et mathematicis*, ac libri noni in codice Theodosiano tit. 16 leg. 8 et 12 *de mathematicis urbe Roma et civitatibus omnibus pellendis et codicibus eorum cremandis*, ubi Iac. Gothofredus annotat haruspices simul intelligi. exstant et sanctiones Ecclesiastae adversus mathematicos eo sensu intellectos ut Canon Laodicenus 36 aliique in Photii Nomocanone tit. 9 cap. 25 laudati. atque ita accipiendum quod Gennadius c. 28 de scriptoribus Eccles. Macarium Monachum testatur in urbe Roma librum scripsisse adversus mathematicos, sive ut Rufinus 1 in Hieron. *opuscula adversus fatum et mathesin.* vide sis et Tertullianum de idololatria c. 9 et Mosaicarum ac Romanarum legum collationem titulo 15 *de Mathematicis et Manichaeis.* faciunt huc praeterea Iulii Firmici matheseos libri genethliacam disciplinam tradentes, et quod apud Prudentium lib. 2 contra Symmachum 478

nec mathesis praescripto aliquo pia vota repelli,

et 893

involvit mathesi, magicas impellit ad artes.

Ioannes Sarisberiensis lib. 1 Policratici c. 9: *eos qui nocentiora praesti-*

gia artesque magicas et varias species mathematicae reprobatae exercent, iam pridem sancti patres ab aula amoveri iusserunt. etiam ab auctore Queroli mathematicos poni pro magis, et mathesin magicamque coniungi observat Stephanius ad haec Saxonis Grammatici lib. 1 p. 9: *nosse operae pretium est, triplex quondam mathematicorum genus inauditi generis miracula discretis exercuisse praestigiis. horum primi fuere Gigantes, secundi post hos primam physiculandi sollertiam obtinentes artem possedere Pythonicam, tertiis apud delusas praestigiis mentes divinitatis accessit opinio.* vide, ne longior sim, Savaronem ad Sidonii 8 epist. 11 p. 510 et Hugonem Menardum ad librum sacramentorum Gregorii Papae p. 253.

II. Mathematici ponuntur pro illarum disciplinarum peritis quae quantitates rerum considerant atque in numeris et magnitudinibus ponderibusque ac momentis metiendis versantur. illae enim omnes disciplinae quae plures sunt ut arithmetica geometria astronomia optice mechanice stathmice musice aliaeque quas longum sit enumerare, communi iam pridem nomine mathematicarum veniunt, *αἱ μαθηματικαὶ τῶν ἐπιστημῶν.* atque discipulos quosdam Pythagorae *μαθηματικούς* dictos putat Gellius lib. 1 cap. 9 *ab his scilicet artibus quas discere atque meditari inceptaverant, quoniam geometriam et gnomonicam, musicam ceterasque item disciplinas altiores μαθήματα veteres Graeci appellabant.* frequentissima itidem est haec mathematicarum scientiarum appellatio a Pythagoricis accepta ac Platone, utpote qui illas inprimis discendas et ceterae philosophiae praemittendas animumque per illas purgandum ac praeparandum esse docebant. hoc sensu Chalcidius p. 175 mathematicorum rationes a physicorum distinguit rationibus, et Theo Smyrnaeus scripsit *περὶ τῶν μαθηματικῶς λεγομένων παρὰ Πλάτωνι,* Iamblichus *περὶ κοινῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης.* Hierocles *καθαρμοὶ ψυχῆς λογικῆς εἰσιν αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι.* nimirum ut ex Alcinoi introductione ad Platonem c. 3 constat, totam philosophiam distinguebant in eam partem quae in disserendo et alteram quae in contemplando et tertiam quae in agendo consistit. contemplativae iterum partes constituebant tres: *τὸ θεολογικόν, τὸ φυσικόν, τὸ μαθηματικόν.* hoc sensu *τοὺς μαθηματικοὺς* Sextus noster accipit lib. 1 sect. 21, 77 et lib. 9 sect. 282, 364, 367, 376, 418 et lib. 11 sect. 8 *τοὺς ἀπὸ μαθημάτων,* lib. 3 sect. 2, lib. 5 sect. 1 et *τοὺς ἀπὸ μαθημάτων Πυθαγορικοὺς* lib. 4 sect. 2. ita Aristarchus mathematicus dicitur lib. posteriore adversus Physicos sect. 174. Hermodorum Platonicum *ἐν τῷ περὶ μαθημάτων* laudat Laërtius in prooemio.

III. Pro humaniorum et liberalium disciplinarum orbe atque *ἐγκυκλοπαιδείᾳ* ponuntur *τὰ μαθήματα,* atque inde mathematici pro harum peritis a Cebete in Tabula p. 69 edit. Iacobi Gronovii: *πότερον οὐδὲν προέχουσιν οὗτοι οἱ μαθηματικοί* (dixerat autem p. 29 de poëtis, rhetoribus, dialecticis, musicis, arithmeticis, geometris, astrologis et criticis sive grammaticis) *πρὸς τὸ βελτίους γενέσθαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων; πῶς μέλλουσι προέχειν - - - οὐδὲν γὰρ κωλύει εἰδέναι μὲν γράμματα καὶ κατέχειν τὰ μαθήματα πάντα, ὁμοίως δὲ μέθυσον καὶ ἀκρατῆ εἶναι καὶ φιλ-*

ἀργυρον καὶ ἄδικον καὶ προδότην καὶ τὸ πέρας ἄφρονα. hoc sensu accipiendus Sextus noster libro primo adversus Grammaticos sect. 1 et 6, 97 et 50, ubi *τὰ μαθήματα* hoc est humaniores disciplinas philosophiae opponit. atque hoc sensu intelligendum, quando Sextus *ἀντίρρησιν* suam direxit adversus mathematicos. haud dubie enim falluntur qui ad illam pertinere etiam existimant libros quinque posteriores, quibus *ἀντίρρησις* adversus philosophos continetur, a libris adversus mathematicos distincta ab auctore et separata. itaque librum sextum adversus musicos qui commentariorum adversus mathematicos est ultimus, claudit his verbis: *ἐν τοσούτοις τὴν πρὸς τὰ μαθήματα διέξοδον ἀπαρτίζομεν.*

IV. Denique Mathematicorum nomen viri docti putant tam late patere, ut universae etiam philosophiae disciplinas ambitu suo complectatur logicam, physicam atque ethicam: eoque sensu Sextum accepisse illud vocabulum quando contra mathematicos scribere se professus non modo grammaticos et rhetores geometrasque atque arithmeticos, musicos et astrologos, sed quoque rationalis, naturalis ac moralis philosophiae professores oppugnandos sibi sumsit. communis quidem fateor fuit haec virorum doctorum hactenus, quantum perspexi, sententia, verum ut iam demonstratum a me est, perspicuis Sexti verbis confutatur: neque aliis veterum exemplis facile aliquis adstruxerit eo sensu mathematicorum vocabulum fuisse umquam acceptum, ut logicam physicam ethicamque simul includeret.

Quamquam vero Sextus Scepticorum more oppugnandum aggreditur omne quicquid usquam est fuitque dogmaticorum, passim tamen non diffitetur *ἀντίρρησιν* suam potissimum opponere se Stoicis, quorum illo tempore maior erat vel auctoritas inter Dogmaticos vel certi verique iactatio ac *σεμνολογία.* hinc etiam est quod distinctionem disciplinarum Stoicam videtur esse secutus novemque veluti Musarum illas comprehendit numero, perinde ut Stoicorum vestigiis insistens Varro, cuius novem disciplinarum libros laudat Isidorus Hispalensis lib. 2 Originum c. 23. praecedunt autem, ut Iacobo Thomasio *τῷ μακαρίτῃ*, dissertatione sive programmate 34 pulchre observatum, binae disciplinae instrumentales, *grammatica et rhetorica*, has excipiunt mathematicae quattuor, *geometria arithmetica astrologia* et *musica.* singulari deinde opere fusius ac diligentius oppugnantur philosophicae tres, *logica physica ethica.* sic Plutarchus lib. 9 Sympos. c. 14 omnes disciplinas ad tria genera revocari ait *τὸ ῥητορικόν* quod laxius acceptum etiam grammaticam ambitu suo complectitur: *τὸ μαθηματικόν* et *τὸ φιλόσοφον.* additque *ἐν τῷ φιλοσόφῳ τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ φυσικόν* contineri. singulis porro disciplinis libros singulos Sextus attribuit, nisi quod propter copiam dicendorum binos libros logicae similiterque physicae ut assignaret duxit necesse. quemadmodum vicissim brevitas materiae illi videtur persuasisse, ut *ἀντίρρησιν* adversus Geometras atque Arithmeticos unico libro complecteretur, qua ratione constat denarius librorum Sexti numerus, Suidae etiam memoratus. sed ne quid turbaretur, hac in editione receptos librorum numeros libenter servavi.

P 215

ΣΕΞΤΟΥ[a]) ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ

ΠΡΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΥΣ.

1 *Τὴν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν μαθημάτων ἀντίρρησιν κοινότερον μὲν διατεθεῖσθαι δοκοῦσιν οἵ τε περὶ τὸν Ἐπίκουρον*[b]) *καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Πύρρωνος, οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δὲ διαθέσεως*[c]), *ἀλλ' οἱ μὲν περὶ τὸν Ἐπίκουρον, ὡς τῶν μαθημάτων μηδὲν συνεργούντων πρὸς σοφίας*[d]) *τελείωσιν, ἢ ὥς τινες εἰκάζουσι, τοῦτο προκάλυμμα τῆς ἑαυτῶν ἀπαιδευσίας εἶναι νομίζοντες· ἐν πολλοῖς γὰρ ἀμαθὴς*[e]) *Ἐπίκουρος ἐλέγχεται, οὐδὲ ἐν ταῖς κοιναῖς*
2 *ὁμιλίαις καθαρεύων*[f])· *τάχα δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς περὶ*

SEXTI EMPIRICI

ADVERSUS MATHEMATICOS.

1. Contradictionem adversus disciplinarum professores communiter instituisse videntur Epicurus et Pyrrhonei; non est autem eadem utrisque ratio. nam Epicurus quidem hoc facit, quod ad perfectionem sapientiae nihil illas putavit conferre, vel, ut nonnullis videtur, hoc praetextu existimavit suam se contegere posse inscitiam: in multis enim Epicurus arguitur indoctus nec in communi sermone satis purus. 2. fortasse etiam propterea, quod

---

P 215 a) *ΣΕΞΤΟΥ*] V *Σέξστου.*

b) *οἵ τε περὶ τὸν Ἐπίκουρον*] de odio in disciplinas liberales (ita enim *μαθημάτων* vocabulum hoc loco accipiendum iam monui) ob quod male passim apud veteres audit Epicurus, accurate disserentem videre iuvabit Petrum Gassendum libro octavo de vita et moribus Epicuri. Pyrrho et Epicurus *γραμματικῆς κατήγοροι* infra sect. 272.

c) *τῆς αὐτῆς δὲ διαθέσεως*] quod in editis exciderat *δέ*, e mss revocavi.

d) *μηδὲν συνεργούντων πρὸς σοφίας*] Torquatus apud Ciceronem 1 de Finibus c. 21 *Epicurus, quod parum tibi videtur eruditus, ea caussa est, quod nullam eruditionem esse duxit, nisi quae beatae vitae disciplinam iuvaret.* et c. 19 *in dialectica vestra* (Stoicos alloquitur) *nullam vim existimavit esse nec ad melius vivendum nec ad commodius disserendum.*

e) *ἐν πολλοῖς γὰρ ἀμαθής*] Cicero lib. 2 de Divinatione c. 50 *videsne Epicurum, quem hebetem et rudem dicere solent Stoici.* plura hanc in rem Athenaeus 13 p. 588. Menagius ad Laërtii 10 6.

f) *οὐδὲ ἐν ταῖς κοιναῖς ὁμιλίαις καθαρεύων*] hoc ni fallor pluribus ostenderat Dionysius Halicarnasseus, quem inter Epicuri insectatores nominat Laertius 10 4. idem 7: *τόν τε Ἐπίκουρον πολλὰ κατὰ τὸν λόγον ἠγνοηκέναι.* hinc Plutarchus p. 1116 contra Colotem ridet Epicureos Platoni de vocibus intentaturos litem *τοὺς ἀκριβέστερον ἑλληνίζοντας καὶ καθαρώτερον διαλεγομένους.* Aristophanes Grammaticus in Epicuri dictione reprehendit quod nimis esset *κυρία* atque plebeia sine arte, *ἰδιωτάτη*, Laërt. 10 13.

Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη[g] *καὶ τοὺς ὁμοίους δυσμένειαν πολυ-*
μαθεῖς γεγονότας. οὐκ ἀπέοικε δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸς Ναυσιφάνη[h]
τὸν Πύρρωνος ἀκουστὴν, ἔχθραν· πολλοὺς γὰρ τῶν νέων συνεῖχε·
καὶ τῶν μαθημάτων σπουδαίως ἐπεμελεῖτο, μάλιστα δὲ ῥητορι-
κῆς. γενόμενος οὖν τούτου μαθητὴς ὁ Ἐπίκουρος, ὑπὲρ τοῦ 3
δοκεῖν αὐτοδίδακτος[i] *εἶναι καὶ αὐτοφυὴς φιλόσοφος ἠρνεῖτο ἐκ*
παντὸς τρόπου, τήν τε περὶ αὐτοῦ φήμην ἐξαλείφειν ἔσπευδε
πολύς τε ἐγίνετο τῶν μαθημάτων κατήγορος, ἐν οἷς ἐκεῖνος P 216
ἐσεμνύνετο. φησὶ γοῦν ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἐν Μυτιλήνῃ[k] *φιλο-* 4
σόφους ἐπιστολῇ· "οἶμαι δὲ ἔγωγε τοὺς βαρυστόνους καὶ μα-
θητήν με δόξειν τοῦ Πλεύμονος[l] *εἶναι, μετὰ μειρακίων τινῶν*

male vellet Platoni et Aristoteli et similibus, qui multarum disciplinarum erant cognitione praediti. est etiam satis veri simile, quod id fecerit propter inimicitias quae ei intercedebant cum Nausiphane Pyrrhonis auditore. multos enim hic apud se habebat adolescentes et disciplinarum valde erat studiosus, maxime autem rhetoricae. 3. cum ergo Epicurus eius fuisset discipulus, ut videretur esse non ab alio quam a se ipso edoctus suoque ingenio et industria exstitisse philosophus, omnino illud ibat inficias eiusque famam et existimationem delere contendebat et in reprehendendis insectandisque disciplinis, in quibus ille gloriabatur, multus erat. 4. itaque in epistola quam scripsit ad philosophos qui erant Mytilenae: "existimo" inquit "miseros illos opinaturos me esse pulmonis discipulum, qui eum audierim cum quibusdam

---

g) *Ἀριστοτέλη*] sic mss et mox *Ναυσιφάνη*, cum in editis esset *Ἀριστοτέλην* et *Ναυσιφάνην* quod est Atticum, ut supra iam ad Pyrrhon. 3 sect. 31 notare me memini.

h) *πρὸς Ναυσιφάνη*] de hac malignitate Epicuri adversus Nausiphanem Teium et alios magistros suos, consulendus laudatus Gassendus libro de vita ac moribus Epicuri quinto. nec tantum auditorem fuisse Nausiphanis Epicurum sed etiam ex eius tripode canonem suum sive volumen de regula et iudicio descripsisse traditum est, vide Laërtium 10 14. Cicero 1 de Natura Deorum c. 26 *in Nausiphane Democriteo tenetur, quem cum a se non neget auditum, vexat omnibus contumeliis.* apud Laërtium 10 13 pro *Λυσιφάνους* recte codices quidam *Ναυσιφάνους*. Nausiphanem Pyrrhonis discipulum vocat etiam Aristocles apud Eusebium 14 20 Praeparat. Democriti Laërtius prooem. sect. 15.

i) *ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν αὐτοδίδακτος*] Cicero: *ne quid usquam didicisse videretur.* confer Laërtium loco laudato atque ibi notas Aegidii Menagii atque Tho. Stanlei historiam philosophiae p. 927 editionis Latinae quam multis locupletatam observationibus desideratissimo amico ac populari nostro D. Godfrido Oleario debent studiosi. unus Plutarchi locus non est praetereundus lib. quod non suaviter datur vivere secundum Epicurum p. 1100: *τί δὲ οὐκ ἔμελλεν, αὐτὸς οὕτω σπαργῶν περιμανῶς καὶ σφαδάζων πρὸς δόξαν, ὥστε μὴ μόνον ἀπολέγεσθαι τοὺς καθηγητάς, μηδὲ Δημοκράτει* (recte Gassendus legendum monet *Δημοκρίτῳ*) *τῷ τὰ δόγματα ῥήμασιν αὐτοῖς ὑφαιρουμένῳ ζυγομαχεῖν περὶ συλλαβῶν καὶ κεραιῶν, σοφὸν δὲ μηδένα φάναι πλὴν αὐτοῦ γεγονέναι ἐπὶ τῶν μαθητῶν.*

k) *πρὸς τοὺς ἐν Μυτιλήνῃ*] ita huius urbis nomen in probatis monumentis et codicibus scribitur, non *Μιτυλήνη*. antequam Athenas se conferret Epicurus, Mytilenae et Lampsaci scholas habuit teste Laërtio 10 15, qui etiam eius epistolas ad philosophos Mytilenaeos laudat 10 7 et 136, ubi *φίλους* male videtur editum pro *φιλοσόφους*. P 216

l) *τοῦ Πλεύμονος*] Laërtius 10 8 *Πλεύμονά τε ἐκάλει* (*τὸν Ναυσιφάνη*) *καὶ ἀγράμματον καὶ ἀπατεῶνα καὶ πόρνον.* ad pulmonem marinum respicitur sensu propemodum motuque destitutum animal, unde in Platonis Philebo p. 158 [21 C] *ζῆν οὐκ ἀνθρώπου βίον ἀλλά τινος πλεύμονος, ἢ τῶν*

κραιπαλώντων ἀκούσαντα" νῦν Πλεύμονα m) καλῶν τὸν Ναυσιφάνην, ὡς ἀναίσθητον. καὶ πάλιν προβὰς πολλὰ δὲ κατειπὼν τἀνδρός, ὑπεμφαίνει τὴν ἐν τοῖς μαθήμασιν αὐτοῦ προκοπὴν λέγων, "καὶ γὰρ πόνηρος n) ἄνθρωπος ἦν καὶ ἐπιτετηδευκὼς τοιαῦτα, ἐξ ὧν οὐ δυνατὸν εἰς σοφίαν ἐλθεῖν", αἰνισσόμενος
5 τὰ μαθήματα. πλὴν ὁ μὲν Ἐπίκουρος, ὡς ἄν τις εἰκοβολῶν εἴποι, ἀπὸ τοιούτων τινῶν ἀφορμῶν πολεμεῖν τοῖς μαθήμασιν ἠξίου. οἱ δὲ ἀπὸ Πύρρωνος οὔτε διὰ τὸ μηδὲν συνεργεῖν αὐτὰ πρὸς σοφίαν (δογματικὸς γὰρ ὁ λόγος) οὔτε διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἀπαιδευσίαν· σὺν γὰρ τῷ πεπαιδεῦσθαι καὶ πολυπειροτέρους παρὰ τοὺς ἄλλους ὑπάρχειν φιλοσόφους, ἔτι καὶ
6 διαφόρως ἔχουσι πρὸς τὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξαν. καὶ μὴν οὐδὲ δυσμενείας χάριν τῆς πρός τινας, (μακρὰν γὰρ αὐτῶν τῆς πρᾳότητος o) ἐστιν ἡ τοιαύτη κακία) ἀλλὰ τοιοῦτόν τι ἐπὶ τῶν μαθημάτων παθόντες, ὁποῖον ἐφ' ὅλης ἔπαθον τῆς φιλοσοφίας. καθὰ γὰρ ἐπὶ ταύτην ἦλθον πόθῳ τοῦ τυχεῖν τῆς ἀληθείας p), ἰσοσθενεῖ δὲ μάχῃ καὶ ἀνωμαλίᾳ τῶν πραγμάτων ὑπαντήσαντες ἐπέσχον, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μαθημάτων q) ὁρμήσαντες ἐπὶ τὴν ἀνάληψιν αὐτῶν, ζητοῦντες καὶ τὸ ἐνταῦθα μαθεῖν ἀληθές,
7 τὰς δὲ ἴσας εὑρόντες ἀπορίας, οὐκ ἀπεκρύψαντο. διόπερ καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν τούτοις ἀγωγὴν μεταδιώκοντες πειρασόμεθα χωρὶς φιλονεικίας τὰ πραγματικῶς r) λεγόμενα πρὸς αὐτοὺς ἐπι-

crapula laborantibus et temulentis adolescentibus". pulmonem nunc vocans Nausiphanem, ut qui nullo sit sensu praeditus. et rursus progressus, cum multa in eum dixisset, subindicat eius in disciplinis profectum his verbis: "erat enim vir labore improbo multumque studii et operae posuerat in iis ex quibus fieri non potest ut perveniatur ad sapientiam", disciplinas innuens. 5. sed Epicurus quidem, ut sequendo coniecturas dici potest, his impulsus rationibus depugnandum esse sibi censuit adversus disciplinas. Pyrrhonei autem, neque propterea quod eas existiment nihil conferre ad sapientiam — hoc enim affirmare, dogmaticum esset —, neque propterea, quod sint ipsi ineruditi, nam non modo eruditi sunt caeterisque philosophis longe peritiores, verum est de iis apud vulgus quoque excellens opinio. 6. sed neque ex mala in aliquos voluntate hoc faciunt (ab eorum enim lenitate longe abest hoc vitium) sed eodem modo in disciplinis atque in tota versantur philosophia. quo modo enim ad hanc accesserunt desiderio assequendae veritatis, cum eis autem occurrisset par pugnae rerum inaequalitas, sustinuerunt assensionem: ita etiam ad disciplinas amplectendas incitati, cum in his quoque verum quaerentes discere pares offenderent dubitationes, eas minime celaverunt. 7. quamobrem nos quoque eandem viam et rationem sequentes conabimur ea quae apud ipsos non sine ratione disputantur, seligere

ὅσα θαλάττια μετ' ὀστρείνων ἔμψυχά ἐστι σωμάτων. Plautus Epidico 5 1 21: *pedibus pulmoneis, qui perhibetur, prius venisset, quam tu advenisti mihi.*

m) νῦν Πλεύμονα] ita etiam codices mss, licet Is. Casaubonus ad Laërtium malit αὐτόν.

n) πόνηρος] ita non dubio legendum pro πονηρός quod habebant editi.

o) τῆς πρᾳότητος] sic φιλάνθρωπον esse Scepticum scribit lib. 3 Pyrrhon. sect. 280.

p) πόθῳ τοῦ τυχεῖν τῆς ἀληθείας] confer lib. 1 Pyrrhon. sect. 12.

q) ἐπὶ τῶν μαθημάτων] disciplinas liberales intellige, quas philosophiae opponit, atque mox ἐγκύκλια μαθήματα appellat.

r) πραγματικῶς] vide quae ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 62.

λεξάμενοι θεῖναι. τὸ μὲν οὖν διδάσκειν ἀπὸ τίνος ἐγκύκλια
προσηγόρευται μαθήματα s) καὶ πόσα τὸν ἀριθμόν ἐστι περιττὸν ἡγοῦμαι, ἱκανὴν ἤδη τὴν περὶ τούτων ἔχοντας κατήχησιν t)
γινομένης ἡμῖν τῆς διδασκαλίας. ὃ δέ ἐστιν ἀναγκαῖον ἐπὶ τοῦ
παρόντος ὑποδεικτέον, ὅτι τῶν λεγομένων πρὸς τὰ μαθήματα 8
τὰ μὲν καθολικῶς λέγεται πρὸς πάντα τὰ μαθήματα, τὰ δὲ P 217
ὡς πρὸς ἕκαστα u). καὶ καθολικώτερον μὲν τὸ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι μάθημα, ἰδιαίτερον δὲ πρὸς μὲν Γραμματικούς, εἰ τύχοι, περὶ τῶν τῆς λέξεως στοιχείων, πρὸς δὲ Γεωμέτρας περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐξ ὑποθέσεως λαμβάνειν τὰς ἀρχάς, πρὸς δὲ Μουσικοὺς περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι φωνὴν μηδὲ χρόνον. ἴδωμεν δὲ τάξει πρῶτον τὴν καθολικωτέραν ἀντίρρησιν.

ΚΕΦ. α'.

Εἰ ἔστι μάθημα.

Τὴν μὲν οὖν γενομένην παρὰ τοῖς φιλοσόφοις περὶ μαθή- 9
σεως διαφωνίαν x) πολλὴν καὶ ποικίλην οὖσαν οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ ἐπικρίνειν, ἀπόχρη δὲ παραστῆσαι, ὡς εἴπερ ἔστι

ac sine altercandi studio exponere. atque docere quidem cur orbis dicatur disciplinarum et quot sint numero supervacaneum existimo, cum ex ea, quam accepimus, doctrina de eis sufficientem habuerimus institutionem. quod autem est in praesentia necessarium, id est indicandum. 8. nempe quod ex iis quae dicuntur adversus disciplinas alia quidem universe dicuntur adversus omnes disciplinas, alia autem adversus singulas. et magis quidem universe et in genere, verbi gratia, quod nulla sit disciplina: magis autem proprie, ut exempli gratia adversus Grammaticos de elementis dictionis, adversus Geometras quod non oporteat accipere principia ex hypothesi, adversus Musicos quod nihil sit vox nec tempus. videamus autem primum ordine ea, quae in genere et magis universe contra disciplinas disputantur.

CAP. I.

An sit disciplina.

9. Cum de disciplina apud philosophos dissensio magna sit et varia, eam non est praesentis temporis diiudicare. satis est autem exponere, quodsi

---

s) ἐγκύκλια μαθήματα] videndus Io. Woweranus libro de polymathia c. 21 et Allatius ad Georgium Acropolitam p. 213. scholia mss ad Dionysium Thracem: Ἐγκύκλιοι δέ εἰσι τέχναι ἃς ἔνιοι λογικὰς καλοῦσιν, οἷον ἀστρολογία γεωμετρία μουσικὴ γραμματικὴ ῥητορική. ἐγκυκλίους δὲ αὐτὰς καλοῦσιν, ὅτι τὸν τεχνίτην διὰ πασῶν αὐτῶν ὁδεύοντα τὸ χρειῶδες ἀφ' ἑκάστης εἰς τὴν ἑαυτοῦ συνάγειν.

t) κατήχησιν] haec vox doctrinam auditione acceptam significat, unde verbum κατηχῆσθαι, quo utitur etiam d. Lucas in limine evangelii. ait itaque Sextus haec satis quemque iam edoctum, cum humanioribus literis a praeceptore suo imbueretur. vide infra ad sect. 310.

u) τὰ δὲ ὡς πρὸς ἕκαστα] ita ms Vratislav. et Cizense, neque hic P 217
agnoscunt verba καθολικῶς λέγεται quae post voculam ὡς editi alieno loco repetebant.

x) περὶ μαθήσεως διαφωνίαν] de ratione docendi et iis quae discenda essent, variae ac multiplices fuere philosophorum sententiae, quibus omnibus omissis Sextus deinceps instituit disputare nullam omnino dari disciplinam, in quam sententiam conferenda sunt quae habet libro Pyrrhon. sect. 252 seq. et contra Ethicos infra.

τι μάθημα καὶ τοῦτο ἀνυστὸν ἀνθρώπῳ, τέσσαρα δεῖ προομολογεῖσθαι, τὸ διδασκόμενον πρᾶγμα τὸν διδάσκοντα τὸν μανθάνοντα τὸν τρόπον τῆς μαθήσεως. οὔτε δὲ τὸ διδασκόμενόν ἐστιν οὔτε ὁ διδάσκων οὔτε ὁ μανθάνων οὔτε ὁ τρόπος τῆς μαθήσεως, καθάπερ ὑποδείξομεν· οὐκ ἄρα ἔστι τι μάθημα.

S 12 ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ *) διδασκομένου.

10 Καὶ δὴ περὶ τοῦ πρώτου λέγοντες πρῶτόν φαμεν, ὡς εἴπερ διδάσκεταί τι, ἤτοι τὸ ὂν ¹) τῷ εἶναι διδάσκεται, ἢ τὸ μὴ ὂν τῷ μὴ εἶναι. οὔτε δὲ τὸ ὂν τῷ εἶναι διδάσκεται οὔτε τὸ μὴ ὂν τῷ μὴ εἶναι, καθάπερ παραστήσομεν· οὐκ ἄρα διδάσκεταί τι. καὶ δὴ τὸ μὴ ὂν τῷ μὴ εἶναι οὐκ ἂν διδάσκοιτο· εἰ γὰρ διδάσκεται, διδακτόν ἐστι· διδακτὸν δὲ καθεστὼς τῶν ὄντων
11 γενήσεται· καὶ διὰ τοῦτο ἔσται μὴ ὄν τε καὶ ὄν· οὐχὶ δέ γε δυνατόν ἐστι τὸ αὐτὸ καὶ ὄν τε καὶ μὴ ὂν ὑπάρχειν. οὐκ ἄρα τὸ μὴ ὂν τῷ μὴ εἶναι διδάσκεται. τῷ τε μὴ ὄντι οὐδὲν συμβέβηκεν· ᾧ δὲ μηδὲν συμβέβηκεν, οὐδὲ τὸ διδάσκεσθαι συμβέβηκεν. ἓν γάρ τι ἦν τῶν συμβεβηκότων καὶ τὸ διδάσκεσθαι.
12 ὥστε οὐδὲ ταύτῃ διδακτόν ἐστι τὸ μὴ ὄν. καὶ μὴν τὸ διδασκόμενον ²) φαντασίαν κινοῦν εἰς μάθησιν ἡμῖν ἔρχεται, τὸ δὲ μὴ ὂν ἀδυνατοῦν φαντασίαν κινεῖν οὐδὲ διδακτόν ἐστιν. ἔτι δ' οὐδ'
P 218 ὡς ἀληθὲς τὸ μὴ ὄν ἐστιν· οὔτε γὰρ τῶν μὴ ὄντων ἐστὶ τἀληθές, οὔτε τι ἀληθὲς ὡς μὴ ὂν διδακτόν ἐστιν. εἰ δὲ μηδὲν

sit ulla disciplina et fieri possit ut homo discat, oportet prius quattuor confiteri, nempe rem quae docetur, eum qui docet, nec minus eum qui discit et modum discendi. non est autem quod docetur neque qui docet neque qui discit neque modus discendi, sicut ostendemus: non est ergo ulla disciplina.

CAP. II.

De eo quod docetur.

10. Atque de primo quidem ut primum disputemus, dicimus: si quid docetur, aut hoc quod est eo quod sit docetur, aut quod non est eo quod non sit. sed neque hoc quod est eo quod sit docetur, neque quod non est eo quod non sit, ut ostendemus: non ergo docetur aliquid. atque quod non est quidem eo quod non sit, doceri non potest; si enim docetur, est eiusmodi ut possit doceri. 11. cum sit autem eiusmodi, erit ex iis quae sunt, et propterea erit et ens et non ens. fieri autem non potest, ut idem ens et non ens sit. non ergo docetur quod non est, per id quod non sit. et ei quod non est, nihil accidit. cui autem nihil accidit, neque accidet ut doceatur. ex iis enim quae accidunt, unum est doceri. neque hac ergo ratione doceri potest quod non est. 12. quin etiam quod docetur movendo phantasiam deducitur eo ut a nobis discatur. quod autem non est, cum non possit movere phantasiam, nec eiusmodi est ut possit doceri. praeterea autem neque verum est id quod non est: neque enim ex iis quae non sunt est verum, neque ullum verum tamquam non ens doceri potest. quodsi nullum verum tamquam

---

[*) articulum addidimus.]

1) ἤτοι τὸ ὂν] similis cavillatio 3 Pyrrhon. sect. 259, ubi vide si placet quae notavi.

2) καὶ μὴν τὸ διδασκόμενον] ita legendum e mss pro καὶ μή.

ἀληθὲς ὡς μὴ ὂν διδακτόν ἐστι — τῶν γὰρ ὄντων ἐστὶ τἀληθές —,
ἀδίδακτον ἄρα τὸ μὴ ὄν. εἰ δὲ μηδὲν ἀληθὲς διδάσκεται, πᾶν 13
τὸ διδασκόμενον ψεῦδός ἐστιν, ὅπερ ἀλογώτατον ὑπάρχει. οὐ
τοίνυν τὸ μὴ ὂν διδάσκεται· ἤτοι γὰρ τὸ διδασκόμενον ψεῦδός
ἐστιν ἢ ἀληθές. ἀλλὰ ψεῦδος μὲν ἀλογώτατον, τὸ δὲ ἀληθὲς
ὂν ὑπῆρχεν· οὐκ ἄρα τὸ μὴ ὂν διδακτόν. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ὂν 14
τῷ εἶναι διδακτόν ἐστιν, ἐπειδήπερ τῶν ὄντων πᾶσι φαινομένων
ἐπ᾽ ἴσης [a]) πάντα ἔσται ἀδίδακτα, ᾧ ἀκολουθήσει τὸ μηδὲν εἶναι
διδακτόν. δεῖ γὰρ ὑποκεῖσθαί τι ἀδίδακτον [b]), ἵνα ἐκ τοῦ γι-
νωσκομένου γένηται ἡ τούτου μάθησις· τοίνυν οὐδὲ τὸ ὂν τῷ
εἶναι [c]) διδάσκεται. ὁ δὲ ὅμοιος τῆς ἀπορίας γενήσεται τρόπος 15
καὶ πρὸς τοὺς ἐροῦντας τὸ οὔ τι ἢ τὶ διδάσκεσθαι [d]). εἰ γὰρ
τὸ οὔ τι διδάσκοιτο, ἔσται ᾗ διδάσκεταί τι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ
τἀναντία οὔ τι καὶ τὶ ἔσται, ὅπερ ἦν τῶν ἀδυνάτων· τῷ τε
οὔ τινὶ οὐδὲν συμβέβηκε, δι᾽ ὃ οὐδὲ τὸ διδάσκεσθαι· καὶ γὰρ
τοῦτο τῶν συμβεβηκότων ἐστίν. οὐ τοίνυν τὸ οὔ τι διδάσκεται. 16
κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ τὸ τὶ τῶν ἀδιδάκτων γενή-
σεται· εἰ γὰρ διὰ τοῦτο διδακτὸν ἔσται, ὅτι ἔστιν, οὐδὲν ἀδί-

non ens potest doceri — ex iis enim quae sunt est verum — non doceri ergo potest quod non est. 13. si autem nullum verum docetur, quidquid docetur est falsum, quod quidem est a ratione alienissimum. non ergo docetur id quod non est; aut enim quod docetur est verum aut falsum. sed ut sit quidem falsum, est a ratione alienissimum. verum autem erat id quod est: non est ergo id quod non est eiusmodi ut possit doceri. 14. porro autem nec id quod est eo quod sit est eiusmodi ut possit doceri, quandoquidem cum quae sunt ex aequo omnibus appareant, omnia erunt eiusmodi ut non possint doceri. cui erit consequens ut nihil doceri possit. oportet enim aliquid subiici eiusmodi quod non iam notum sit, ut hoc ex eo quod iam cognoscitur, discatur. ergo neque id quod est, eo quod sit docetur. 15. similis modus dubitationis erit etiam adversus eos, qui dicunt quod nihil aut aliquid doceatur. si enim nihil doceatur, erit quatenus docetur aliquid; et propter hoc ipsum duo contraria, nempe nihil et aliquid, erunt, quod quidem est ex iis quae non possunt fieri. nihilo autem nihil accidit; quamobrem neque ut doceatur. nam hoc quoque est ex iis quae accidunt. 16. nihil ergo neutiquam docetur. simili ratione aliquid quoque erit ex iis quae non possunt doceri: si enim est eiusmodi ut doceri possit propterea quod est,

---

a) *τῶν ὄντων πᾶσι φαινομένων ἐπ᾽ ἴσης*] quae vere sunt, hoc ipso ab P 218
illis, quae non sunt vere, distinguuntur, quod omnibus similiter se offerunt sensusque eorum pariter movent, vide lib. 2 Pyrrhon. sect. 179. non igitur opus illis est, ut doceantur. facile autem apparet Sextum *τῶν ὄντων* vocabulo duplici sensu abuti, iam pro iis quae sunt quocumque modo, iam pro iis quae habent stabilem atque evidentem naturam.

b) *ἀδίδακτον*] ad omnem doctrinam requiritur 1) *τὸ γινωσκόμενον*, sive ut 2 Pyrrhon. sect. 257 appellat, *ὁμολογούμενον*, res nota et confessa ex qua aliquid docetur. 2) *ἀδίδακτον* id quod nondum edocti sumus, sed iam ex illo confesso doceri debemus. notandum autem est Sextum vocabulo *ἀδιδάκτου* uti tripliciter, iam pro eo quod doceri non potest, iam pro eo quod non indiget doctrina, iam pro eo denique de quo nondum constat sive quod edocti nondum sumus.

c) *τῷ εἶναι*] in mss *οὐδὲ τῷ εἶναι*, repetito *οὐδέ*.

d) *διδάσκεσθαι*] ita recte mss pro *διδάσκεται*.

17 δακτὸν ἔσται, ᾧ ἕπεται τὸ μηδὲν εἶναι διδακτόν. καὶ μὴν εἰ
διδάσκεταί τι, ἤτοι διὰ τῶν οὐ τινῶν διδαχθήσεται ἢ διὰ τῶν
τινῶν. ἀλλὰ διὰ μὲν τῶν οὐ τινῶν οὐχ οἷόν τε διδαχθῆναι·
ἀνυπόστατα γάρ ἐστι τῇ διανοίᾳ [e]) ταῦτα κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς
Στοᾶς. λείπεται οὖν διὰ τῶν τινῶν γίνεσθαι τὴν μάθησιν, ὃ
18 πάλιν ἄπορόν ἐστιν. ὥσπερ γὰρ αὐτὸ τὸ διδασκόμενον κατὰ
τοῦτο διδάσκεται καθ' ὅ τί ἐστιν, οὕτως ἐπεὶ καὶ τὰ ἐξ ὧν ἡ
μάθησις τινά ἐστι, γενήσεται διδακτά [f]). καὶ ταύτῃ μηδενὸς
19 ὄντος διδακτοῦ ἀναιρεῖται ἡ μάθησις. ἄλλως τε ἐπεὶ τῶν τινῶν
τὰ μέν ἐστι σώματα, τὰ δὲ ἀσώματα, δεήσει τὰ διδασκόμενα,
P 219 τινὰ ὄντα, ἤτοι σώματα εἶναι ἢ ἀσώματα [g])· οὔτε δὲ σώματα
δύναται ὑπάρχειν οὔτε ἀσώματα, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα
ἔστι τινὰ διδασκόμενα.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ σώματος.

20 Τὸ μὲν οὖν σῶμα καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς οὐκ ἂν εἴη τῶν διδακτῶν· δεῖ γὰρ τὰ διδασκόμενα λεκτὰ [h]) τυγχάνειν, τὰ δὲ σώματα οὐκ ἔστι λεκτά· δι' ὅπερ οὐ διδάσκεται. εἴπερ δὲ τὰ σώματα μήτε αἰσθητά ἐστι μήτε νοητά, δῆλον ὡς οὐδὲ [*]) διδακτὰ γενήσεται. αἰσθητὰ μὲν οὖν οὐκ ἔστιν, ὡς ἐκ τῆς

nihil erit quod doctrina non indigeat, cui erit consequens ut nihil sit eiusmodi ut possit doceri. 17. quin etiam si docetur aliquid, aut docebitur per ea quae nulla sunt aut per ea quae sunt aliqua. atqui fieri non potest ut doceatur per ea quae nulla sunt; ea enim cogitatione minime possunt consistere, ut volunt Stoici. restat ergo ut discatur per aliqua, quod quidem rursus habet dubitationem. 18. quo modo enim ipsum quod docetur, eo ipso docetur quatenus est aliquid: ita quandoquidem ea etiam ex quibus existit ut discatur, sunt aliqua, erunt et illa demum docenda. et ea ratione cum nihil sit quod possit doceri, discere quoque tollitur. 19. et alioqui cum ex iis quae sunt aliquid alia quidem sunt corpora, alia vero incorporea, oportebit ea quae docentur, cum sint aliqua, aut esse corpora aut incorporea. non possunt autem esse corpora nec incorporea, ut ostendemus. non sunt ergo aliqua quae docentur.

CAP. III.

De corpore.

20. Atque corpus quidem maxime ex sententia Stoicorum esse non potest ex iis quae doceri possunt; oportet enim ea quae discuntur esse *λεκτά* sive notiones; corpora autem non sunt eiusmodi, quamobrem nec discuntur. siquidem autem corpora nec sub sensum cadunt nec sub intelligentiam, perspicuum est quod nec erunt eiusmodi ut doceri possint. atque non sunt qui-

---

e) *ἀνυπόστατα τῇ διανοίᾳ*] secundum Stoicos quos potissimum Sextus oppugnat, nihili nullam in mente conceptionem formare possumus.

f) *γενήσεται διδακτά*] erunt talia quae doctrina indigeant, cum tamen illis veluti iam notis doctrina superstruatur.

P 219 g) *ἤτοι σώματα ἢ ἀσώματα*] eadem cavillatio libro adversus Ethicos.

h) *λεκτά*] quae docentur oportet *λεκτοῖς* sive notionibus comprehendi, *λεκτά* autem quatenus significationem sententiae mente comprehendendam innuunt inter res incorporeas referebant Stoici, de quo vide quae dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 81 et 101 infra sect. 28 et lib. 2 contra Log. sect. 12.

[*) legebatur *οὔτε*].

ἐννοίας αὐτῶν συμφανές· εἰ γάρ σύνοδός ἐστι κατὰ ἀθροισμὸν 21 μεγέθους καὶ σχήματος καὶ ἀντιτυπίας τὸ σῶμα, ὥς φησιν Ἐπίκουρος[i]), ἢ τὸ τριχῇ διαστατόν, τουτέστι τὸ ἐκ μήκους καὶ πλάτους καὶ βάθους, καθάπερ οἱ Μαθηματικοί[k]) λέγουσιν, ἢ τὸ τριχῇ διαστατὸν μετὰ ἀντιτυπίας[l]), ὡς πάλιν ὁ Ἐπίκουρος, ἵνα τούτῳ διορίζῃ τὸ κενόν, ἢ ὄγκος ἀντίτυπος[m]), ὡς ἄλλοι· ὅπως δ' ἂν ἔχοι, ἐπεὶ κατὰ σύνοδον πολλῶν ἰδιωμάτων νοεῖται, 22 ἡ δὲ πλειόνων ἐπισύνθεσις οὐχ ἁπλῆς τινος καὶ ἀλόγου αἰσθήσεώς ἐστιν ἔργον, ἀλλὰ λογικῆς διανοίας· εἰ δὲ λογικῆς διανοίας, οὐκ ἔσται τῶν αἰσθητῶν τὸ σῶμα. κἂν αἰσθητὸν δὲ 23 πάλιν αὐτὸ[n]) ὑποθώμεθα, πάλιν ἐστὶν ἀδίδακτον· τὸ γὰρ αἰσθητὸν πάλιν ᾗ αἰσθητόν ἐστιν οὐ διδάσκεται[o])· οὐδεὶς γὰρ λευκὸν ὁρᾶν μανθάνει οὐδὲ γλυκέος γεύεσθαι οὐδὲ θερμοῦ ἅπτεσθαι οὐκ εὐώδους ὀσφραίνεσθαι, ἀλλ' ἔστι ταῦτα τῶν ἀδιδάκτων καὶ φυσικῶς ἡμῖν προσόντων. λείπεται οὖν νοητόν 24 τε λέγειν τὸ σῶμα καὶ ταύτῃ διδακτόν. ὅπως δ' ἂν ἀληθὲς εἴη

dem sensilia, ut patet ex eorum notione. 21. nam si corpus est ex congerie magnitudinis et figurae et resistentiae, ut tradit Epicurus; aut quod trium intervallorum suscipit dimensionem, nempe longitudinis et latitudinis et profunditatis, ut docent Mathematici; aut quod trium intervallorum disiungitur dimensione cum resistentia, ut rursus dicit Epicurus, ut a corpore distinguat inane; aut resistens magnitudo, ut alii; 22. quomodocumque autem se habeat, cum intelligatur corpus ex congregatione multarum proprietatum; multorum autem compositio non sit opus simplicis alicuius et ratione carentis sensus, sed ratione praeditae cogitationis: si est ratione praeditae cogitationis, corpus non erit ex iis quae cadunt sub sensum. 23. quodsi id vicissim posuerimus sensile, erit rursus eiusmodi ut doceri non possit; rursus enim sensile quatenus est sensile non docetur. nemo enim discit videre album neque gustare dulce neque tangere calidum nec odorari odoriferum ac bene olens. sed ea sunt ex iis quae doctrina non indigent et nobis adsunt naturaliter. 24. restat ergo ut dicamus corpus cadere sub intelligentiam et ea ratione esse eiusmodi ut possit doceri. quemadmodum autem hoc sit verum, considere-

---

i) ὥς φησιν Ἐπίκουρος] etiam in lib. adversus Physicos Sextus narrat corpus ex Epicuri sententia *κατὰ ἀθροισμὸν σχήματός τε καὶ μεγέθους καὶ ἀντιτυπίας καὶ βάρους νενοῆσθαι, ex congerie figurae, magnitudinis, resistentiae* (seu soliditatis atque impenetrabilitatis) *et gravitatis intelligi.* confer Gassendum de Physiologia Epicuri p. 95. *βάρος* autem quod et hoc loco et adversus Physicos omittit Sextus, memorat etiam 3 Pyrrhon. sect. 152.

k) *καθάπερ οἱ Μαθηματικοί*] infra libro adversus Geometras sect. 19 et 93 et contra Physicos et lib. 2 Pyrrhon. sect. 30.

l) *μετὰ ἀντιτυπίας*] lib. 3 Pyrrhon. sect. 39, 126, 152 et contra Ethicos. Galenus sive quisquis auctor *φιλοσόφου ἱστορίας* capite *περὶ σωμάτων.* per soliditatem vero sive impenetrabilitatem ac resistendi vim corpus a vacuo distinguitur, quod et ipsum est longum latum ac profundum, sed est *ἀναφές* et *ἀντιτυπίᾳ* caret.

m) ὄγκος ἀντίτυπος] Plutarch. 3 12 de placitis Philosophor. atque ita videtur etiam legendum apud Stobaeum p. 32. Eclog. Phys. pro *ἴσον ἀντίτυπον.*

n) *αὐτό*] ita recte ms Cizense pro *αὐτῷ.*

o) *οὐ διδάσκεται*] non indiget doctrina, quod per sensus iam est evidens.

σκοπῶμεν. εἰ γὰρ μήτε μῆκός ἐστι κατ' ἰδίαν τὸ σῶμα μήτε
P 220 πλάτος ἢ βάθος, τὸ δὲ ἐξ ἁπάντων νοούμενον, ἀνάγκη πάντων ἀσωμάτων ὄντων, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν συστὰν ἀσώματον νοεῖν καὶ
25 οὐ σῶμα. διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀδίδακτον, πρὸς τῷ τὸν νοοῦντα τὸ ἐκ τούτων συνεστὼς σῶμα πρότερον ὀφείλειν αὐτὰ ταῦτα νοεῖν, ἵνα κἀκεῖνα δυνατὸν ᾖ νοεῖν· ἢ γὰρ περιπτωτικῶς αὐτὰ νοήσει ἢ κατὰ μετάβασιν ἀπὸ περιπτώσεως. οὔτε δὲ περιπτωτικῶς· ἀσώματα γάρ ἐστι, καὶ τῶν ἀσωμάτων οὐκ ἀντιλαμβανόμεθα περιπτωτικῶς p), ἀεὶ κατὰ θίξιν γινομένης τῆς περὶ τὴν αἴσθησιν ἀντιλήψεως· καὶ μὴν οὐδὲ κατὰ μετάβασιν ἀπὸ περιπτώσεως, τῷ μηδὲν ἔχειν αἰσθητόν, ἀφ' οὗ μετιών τις ποιήσεται τούτων ἐπίνοιαν. τοίνυν οὐδὲ τὰ ἐξ ὧν τὸ σῶμα
26 νοεῖν δυνάμενοι πάντως οὐδὲ διδάσκειν τοῦτο ἰσχύσομεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τοῦ σώματος νοήσεώς τε καὶ ὑποστάσεως ἐν τοῖς Σκεπτικοῖς q) ὑπεμνήσαμεν ἀκριβέστερον. νυνὶ δὲ ἀποστάντες τούτων τῶν ἐλέγχων ἐκεῖνο λέγωμεν ὅτι τῶν σωμάτων κατα τὸ ἀνωτάτω διττή τίς ἐστι διαφορά· τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν αἰσθητὰ καθέστηκε τα δὲ νοητά. καὶ εἰ τὸ διδασκόμενόν ἐστι σῶμα,
27 πάντως ἤτοι νοητόν ἐστιν ἢ αἰσθητόν· ἀλλ' οὔτε αἰσθητὸν εἶναι δύναται διὰ τὸ πᾶσιν ἐπ' ἴσης ὀφείλειν φαίνεσθαι καὶ πρόδηλον ὑπάρχειν, οὔτε νοητὸν διὰ τὸ ἀδηλεῖσθαι καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀνεπικρίτως διαφωνεῖσθαι παρὰ πᾶσι τοῖς φιλοσόφοις, τῶν μὲν ἄτομον τοῦτο λεγόντων ὑπάρχειν, τῶν δὲ τμητόν· καὶ τῶν

mus. si enim neque seorsum longitudo neque latitudo aut profunditas est corpus, ex omnibus autem intelligitur: necesse est cum omnia sint incorporea, id etiam quod ex eis constat, esse incorporeum, non corpus. 25. propterea autem doceri quoque non potest, quod qui intelligit corpus quod ex his constat, debet prius ea ipsa intelligere, ut illa quoque possint intelligi. aut enim ea intelliget per sensuum incursionem, aut per transitum ab incursione. sed neque per incursionem sensuum; sunt enim incorporea; incorporea enim non apprehendimus per incursionem, cum contactu semper fiat quae in sensu fit apprehensio. porro autem nec per transitum ab incursione, cum nihil habeant sensile, a quo transeundo ea possint intelligi. cum ergo nec ea ex quibus constat corpus possimus intelligere, plane nec id poterimus docere. 26. sed de corporis quidem intelligentia et substantia accuratius meminimus in Scepticis. nunc autem relictis his argumentis illud dicamus, corporum in supremo genere duplex est differentia; ex iis enim alia quidem sunt sensilia, alia vero cadunt sub intelligentiam. atque si id quod docetur est corpus, omnino vel intelligentia percipi potest vel est sensile. 27. sed neque potest esse sensile propterea quod ex aequo omnibus debeat apparere et esse evidens; neque percipi potest intelligentia propterea quod sit obscurum et incertum, et de eo ipso, re nondum diiudicata, apud omnes philosophos sit non levis controversia, aliis quidem affirmantibus id esse atomum nec posse

---

P 220 p) οὐκ ἀντιλαμβανόμεθα περιπτωτικῶς] haec coniungenda sunt, ut etiam fecit interpres et ms Cizense. male in editis erat inter haec verba interpunctio.

q) ἐν τοῖς Σκεπτικοῖς] quamquam in hoc ipso opere lib. 1 adversus Physicos prolixius noster de corpore disputat, videri tamen incertum alicui possit an per Σκεπτικὰ ὑπομνήματα diversum ab hoc et quod pridem intercidit, ab eo intelligatur. nam quando hoc opus praesens quod prae manibus habemus laudat, vocare solet ἀντιρρήσεις, ut infra sect. 35: ἐν ταῖς πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀντιρρήσεσι.

τμητὸν φαμένων εἶναι ἐνίων μὲν εἰς ἄπειρον[r]) τέμνεσθαι τοῦτο ἀξιούντων, ἐνίων δὲ εἰς ἐλάχιστον καὶ ἀμερὲς καταλήγειν. οὐκ ἄρα διδακτόν ἐστι τὸ σῶμα, καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ἀσώματον. πᾶν 28
γὰρ καὶ ὁποῖον ἄν τις ἀσώματον λέγῃ διδάσκεσθαι, ἐάν τε τὴν Πλατωνικὴν ἰδέαν, ἐάν τε τὸ παρὰ τοῖς Στωικοῖς λεκτόν[s]), ἐάν τε τόπον ἢ κενὸν ἢ χρόνον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, (ἵνα μηδὲν προπετὲς περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν λέγωμεν, μηδ' ἑτέρας σκέψεις ἐν ἑτέραις διεξοδεύωμεν παριστάντες[t]) τὸ ἀνυπόστατον ἑκάστου), ὃ προδήλως μὲν ἐπιζητεῖται καί,

ἔστ' ἂν ὕδωρ[u]) τε νάῃ καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλῃ, P 221

ζητήσεται παρὰ τοῖς Δογματικοῖς, τῶν μὲν εἶναι ταῦτα διαβεβαιουμένων, τῶν δὲ μὴ εἶναι, τῶν δὲ ἐπεχόντων· τὸ δὲ τὰ ἔτι ἐπίδικα καὶ ἐν μετεώροις ἀμφισβητήσεσι[x]) κείμενα ὡς σύμφωνα καὶ ὁμόλογα διδάσκεσθαι λέγειν τῶν ἀτόπων ἐστίν. εἰ οὖν τῶν 29
ὄντων τὰ μέν ἐστι σώματα τὰ δὲ ἀσώματα, δέδεικται[y]) δὲ

dividi, aliis vero dividi posse: et ex iis quidem qui dicunt esse dividuum, aliis quidem censentibus id dividi in infinitum, nonnullis autem in minimum et quod nullas habet partes. non est ergo corpus eiusmodi ut doceri possit. 28. sed nec incorporeum. quodcumque enim incorporeum dicas doceri sive ideam Platonicam sive quod apud Stoicos dicitur *λεκτόν* sive locum aut inane aut tempus aut aliquid eiusmodi (ne temere aliquid dicamus de eorum substantia, nec in aliis alias in transitu persequamur considerationes, ostendentes unumquodque non posse consistere) id quod aperte quidem inquiritur et

donec lympha fluet procera arborque virescet,

inquiretur apud Dogmaticos, aliis quidem ea esse confirmantibus, aliis vero non esse, aliis autem sustinentibus assensionem, et quae sunt adhuc controversa et in suspensis versantur dubitationibus, dicere ea doceri tamquam certa et quae sint extra omnem controversiam est absurdum. 29. si ergo ex iis quae sunt alia quidem sunt corporea alia vero incorporea, ostensum est

---

r) *ἐνίων μὲν εἰς ἄπειρον*] nota veteres etiam philosophos quosdam ut Stoicos in hanc venisse sententiam, quod corpus in infinitum dividi possit, uti nostra aetate viri aliqui acutissimi contendunt, quod aliis videtur vel maxime sensui et rationi repugnare. prae ceteris illam opinionem oppugnavit Iordanus Brunus Nolanus libro de minimi existentia. ab illa sententia alienus etiam olim fuit Epicurus, et quotquot ante eum vel ipsius exemplo ex individuis et nulli secabilibus corpusculis consistere omnia statuerunt. Stoici demonstrationibus geometricis nitebantur, quorum hypotheses qui admittit conclusiones admittere cogitur. Epicuro physicae demonstrationes praeplacebant.

s) *τὸ παρὰ τοῖς Στωικοῖς λεκτόν*] iam ad sect. 20 notavi, *λεκτά* a Stoicis habita esse pro incorporeis, quod constat etiam de loco et tempore vacuoque. vide Laertium 7 140 seq. et nostrum infra lib. adversus Ethicos.

t) *διεξοδεύωμεν παριστάντες*] ita mss Vratislav. et Ciz. pro *διεξοδεύσωμεν περιστάντες*.

u) *ἔστ' ἂν ὕδωρ*] versus saepe nostro usurpatus, ut dixi ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 37. pro *ἔστ' ἂν* ms Ciz. *εἴτ' ἂν*, male. P 221

x) *ἐν μετεώροις ἀμφισβητήσεσι*] *μετέωρος* sonat suspensum et incertum instar nubium. ita scholiastes Hermogenis p. 192 *μετεώρου οὔσης τῆς δίκης lite dubia.* scholiastes Euripidis Oreste v. 1537 *μετεωρίζεται δὲ τὴν γνώμην ὁ χορός, dubius haeret.* eodem sensu Christus in precibus vetat *μετεωρίζεσθαι* Luc. 12 29.

y) *δέδεικται*] ita recte mss pro *δέδειχθαι*.

οὐδέτερα τούτων διδασκόμενα, οὐδὲν διδάσκεται. ἐπιχειρητέον δὲ καὶ οὕτως· εἰ διδάσκεταί τι, ἤτοι ἀληθές ἐστιν[z]) ἢ ψεῦδος. οὔτε δὲ ψεῦδος διδακτόν ἐστιν, ὡς αὐτόθεν ὁμόλογον, οὔτε ἀληθές· τὸ γὰρ ἀληθὲς ἄπορον, ὡς ἐν τοῖς Σκεπτικοῖς ὑπομνήμασι[a]) δέδεικται, καὶ τῶν ἀπόρων οὐκ ἔστι μάθησις· οὐκ
30 ἄρα ἔστι τι τὸ διδασκόμενον. καθόλου τε εἰ διδάσκεταί τι, ἤτοι τεχνικόν ἐστιν[b]) ἢ ἄτεχνον. καὶ ἄτεχνον μὲν ὂν οὐκ ἔστι διδακτόν, τεχνικὸν δέ, εἴπερ καθέστηκεν αὐτόθεν μὲν φαινόμενον, οὔτε τεχνικόν ἐστιν οὔτε διδακτόν· ἄδηλον δὲ καθεστὼς διὰ τὸ ἀδηλεῖσθαι πάλιν ἐστὶν ἀδίδακτον· ᾧ συναναιρεῖται καὶ ὁ διδάσκων διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὃ διδάξει ἢ ἄδηλόν ἐστιν, ὅ τε μανθάνων διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὃ μάθῃ. ὅμως γοῦν καὶ περὶ ἑκατέρου τούτων κατ' ἰδίαν ἐπελθόντες ἀπορήσομεν.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ διδάσκοντος καὶ μανθάνοντος.

31 Εἰ γάρ ἐστί τις τούτων, ἤτοι ὁ ἄτεχνος τὸν ὁμοίως ἄτεχνον διδάξει, ἢ ὁ τεχνίτης τὸν ὁμοίως τεχνίτην, ἢ ὁ ἄτεχνος τὸν τεχνίτην, ἢ ἀνάπαλιν. οὔτε δὲ ὁ ἄτεχνος τὸν ἄτεχνον δύναται διδάσκειν, ὡς οὐδὲ ὁ τυφλὸς τὸν τυφλὸν[c]) ὁδηγεῖν, οὔτε ὁ τεχνίτης ὁμοίως τὸν τεχνίτην, οὐδέτερος γὰρ αὐτῶν ἐδεῖτο μα-

autem neutra eorum doceri, nihil docetur. sic est etiam argumentandum: si docetur aliquid, est verum aut falsum. non est autem falsum eiusmodi ut possit doceri, ut per se fateri res iubet, neque verum: verum enim est dubium, ut ostensum est in commentariis Scepticis. dubia autem disci non possunt: non est ergo aliquid quod docetur. 30. ut summatim autem dicam: si aliquid docetur, aut est artificiosum aut caret arte. atque si arte quidem caret, doctrina haud indiget. sin autem sit artificiosum, eo ipso quod per se est evidens, ne artificiosum quidem est nec opus est ut doceatur. quodsi sit obscurum incertumque, rursus propter obscuritatem et quod non sit evidens non potest doceri. cum quo etiam simul tollitur is qui docet, propterea quod non habet quod sit docturus, et is qui discit, propterea quod non habet quod discat. et tamen de utroque eorum seorsum tractantes dubitabimus.

CAP. IV.

De eo qui docet et eo qui discit.

31. Nam si est aliquis eorum, aut arte carens docebit eum qui similiter caret arte, aut artifex eum qui est similiter artifex, aut contra. sed neque qui arte caret docere potest eum qui caret arte, ut neque caecus potest caecum ducere, neque artifex similiter eum qui est artifex; neuter

---

z) ἤτοι ἀληθές ἐστιν] eadem cavillatio lib. 3 Pyrrhon. sect. 253 et infra adversus Ethicos.

a) ὡς ἐν τοῖς Σκεπτικοῖς ὑπομνήμασι] ut iam ad sect. 26 monui, non plane certum an aliud opus suum deperditum innuat Sextus, quamquam verum nullum dari disputat non modo lib. 2 adversus Logicos sect. 3 seq. sed etiam lib. 2 Pyrrhon. sect. 85 seq.

b) ἤτοι τεχνικόν ἐστι] eadem cavillatio lib. adversus Ethicos. ἤτοι pro ἢ reposui e mss et καθόλου τε pro καθόλου δέ.

c) ὡς οὐδὲ ὁ τυφλὸς τὸν τυφλὸν] idem fuit lib. 3 Pyrrhon. sect. 259, ubi dicta si placet vide.

θήσεως, καὶ οὐ μᾶλλον οὗτος ἐκείνου ἢ ἐκεῖνος τούτου χρείαν
ἔχει πρὸς τὸ μανθάνειν τοῖς ἴσοις περιουσιαζόμενοι· οὔτε ὁ
ἄτεχνος τὸν τεχνίτην· ὅμοιον γὰρ ὡς εἴ τις λέγοι τὸν βλέποντα 32
ὑπὸ τοῦ πεπηρωμένου ὁδηγεῖσθαι. καὶ γὰρ ὁ ἄτεχνος πρὸς τὰ P 222
τεχνικὰ τῶν θεωρημάτων πεπηρωμένος οὐκ ἂν δύναιτό τινα
διδάσκειν ἃ μηδὲ τὴν ἀρχὴν οἶδε. καὶ ὁ τεχνίτης διαβλέπων
ἐν τοῖς τεχνικοῖς θεωρήμασι καὶ γνῶσιν αὐτῶν ἐσχηκὼς οὐ
δεήσεται τοῦ διδάξαντος. λείπεται οὖν τὸν τεχνίτην τοῦ ἀτέχνου 33
διδάσκαλον εἶναι λέγειν, ὃ τῶν προτέρων ἐστὶν ἀτοπώτερον· ὅ
τε γὰρ τεχνίτης συνηπόρηται ἡμῖν τοῖς τῆς τέχνης θεωρήμασιν
ἐν τῷ Σκεπτικῷ τόπῳ[d]), ὅ τε ἄτεχνος οὔτε ὅτε ἐστὶν ἄτεχνος
δύναται γενέσθαι τεχνίτης, οὔτε ὅτε ἐστὶ τεχνίτης, ἔτι γίνεται
τεχνίτης, ἀλλ' ἔστιν. ἄτεχνος μὲν γὰρ ὢν ὅμοιός ἐστι τῷ ἐκ 34
γενετῆς τυφλῷ ἢ κωφῷ, καὶ ὃν τρόπον οὗτος οὐδέποτε ἢ εἰς
χρωμάτων[e]) ἢ εἰς φωνῶν ἔννοιαν ἐλθεῖν πέφυκεν, οὕτως οὐδὲ
ὁ ἄτεχνος, ἐφ' ὅσον[f]) ἐστὶν ἄτεχνος, τετυφλωμένος καὶ κεκω-
φωμένος πρὸς τὰ τεχνικὰ θεωρήματα οὔτε ἰδεῖν οὔτε ἀκοῦσαί
τι τούτων οἷός τέ ἐστι· τεχνίτης δὲ *) γενόμενος οὐκέτι διδά-
σκεται, ἀλλὰ δεδίδακται. μετακτέον δὲ τὰς ἀπορίας ἐκ τῶν περὶ 35
μεταβολῆς καὶ πάθους[g]) γενέσεώς τε καὶ φθορᾶς[h]) προεγκεχει-

enim eorum opus habet ut discat, nec hic magis illo, quam hoc ille opus habet ad discendum, cum sint pares utriusque facultates. neque is qui arte caret, artificem. 32. perinde enim esset ac si quis diceret videntem duci ab caeco. nam qui arte caret ad artis caligans praecepta non posset ea docere quae plane non novit et artifex praeceptorum artis peritus ac perspicax non indigebit doctore. 33. restat ergo ut artifex dicatur doctor eius qui caret arte, quod quidem est absurdius prioribus. nam nos Sceptico disputandi more non minus in dubium vocamus dari artificem quam artis praecepta ac theoremata. et qui caret arte neque quando est arte carens potest fieri artifex, neque quando est artifex, adhuc fit artifex, sed est. 34. nam cum est quidem arte carens, similis est ei qui est ab ortu caecus aut surdus; et quomodo iste a natura non ita est comparatus ut ad colorum aut vocis umquam veniat cogitationem, ita neque qui caret arte, quatenus est arte carens, occaecatus et obsurdescens ad artis praecepta eorum ullum potest videre aut audire. et cum effectus fuerit artifex, non amplius docetur, sed est doctus. 35. traducendae autem sunt dubitationes ex iis quae sumus argumentati de mutatione et affectione et ortu et interitu in contra-

---

d) *ἐν τῷ Σκεπτικῷ τόπῳ*] an *τρόπῳ*? sensus autem huius loci est quem in versione expressi, Sceptico disputandi more non minus in dubium vocari an detur artifex, quam an dentur artis theoremata sive praecepta. sed sunt etiam Scepticis veluti rhetoribus sui quidam communes loci, de quibus fuse lib. 1 Pyrrhon.

e) *οὐδέποτε ἢ εἰς χρωμάτων*] confer lib. 3 Pyrrhon. sect. 264 et lib. contra Ethicos.

f) *ἐφ' ὅσον*] ms Vratislav. unico vocabulo *ἐφόσον*, ut paulo ante *κατιδίαν* et mox vicissim *οὐκ ἔτι* pro *οὐκέτι* et sect. 54 *οὐδὲ μία* pro *οὐδεμία*, cuius generis plura etiam ad libros Pyrrhoniarum institutionum observare me memini. etiam *καταστέρνων* infra sect. 42 et *τουτέστι* sect. 47, *μηδεμίαν* 61 etc.

[*) legebatur *τε*]

g) *περὶ μεταβολῆς καὶ πάθους*] lib. 1 contra Physicos et 3 Pyrrhon. sect. 102 seq.

h) *γενέσεώς τε καὶ φθορᾶς*] lib. 2 contra Physicos et 3 Pyrrhon. sect. 109 seq.

ρημένον ἡμῖν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Φυσικοὺς ἀντιρρήσεσι. τὰ δὲ νῦν συγχωρήσαντες τοῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων[i]) εἶναί τι τὸ διδασκόμενον πρᾶγμα καὶ εἶναί τινα τὸν ὑφηγούμενον, ὡσαύτως δὲ καὶ[k]) τὸν μανθάνοντα· τὸ μετὰ τοῦτο ἀπαιτῶμεν τὸν τρό-
36 πον τῆς μαθήσεως. ἢ γὰρ ἐναργείᾳ[l]) γίνεται ἢ λόγῳ τὰ τῆς διδασκαλίας. ἀλλὰ τούτων ἡ μὲν ἐνάργεια τῶν δεικτικῶν ἐστι, τὸ δὲ δεικτὸν φαινόμενον, τὸ δὲ φαινόμενον, ᾗ φαίνεται, κοινῶς πᾶσιν ληπτόν, τὸ δὲ κοινῶς πᾶσι ληπτὸν ἀδίδακτον· οὐκ
37 ἄρα τὸ ἐναργείᾳ δεικτὸν διδακτόν. ὁ δὲ λόγος ἤτοι σημαίνει ἢ οὐ σημαίνει. καὶ μηδὲν μὲν σημαίνων οὐδὲ διδάσκαλός τινός ἐστι, σημαίνων δὲ ἤτοι φύσει τι σημαίνει ἢ θέσει· καὶ φύσει μὲν οὐ σημαίνει[m]) διὰ τὸ μὴ πάντας πάντων ἀκούειν, Ἕλληνας
F 223 βαρβάρων καὶ βαρβάρους Ἑλλήνων ἢ Ἕλληνας Ἑλλήνων ἢ βαρ-
38 βάρους βαρβάρων. θέσει δὲ εἴπερ σημαίνει, δῆλον ὡς οἱ μὲν προκατειληφότες τὰ καθ' ὧν αἱ λέξεις κεῖνται καὶ ἀντιλήψονται τούτων, οὐ τὸ ἀγνοούμενον ἐξ αὐτῶν διδασκόμενοι, τὸ δ' ὅπερ ᾔδεισαν ἀνανεούμενοι· οἱ δὲ χρῄζοντες τῆς τῶν ἀγνοουμένων μαθήσεως οὐκέτι. εἰ οὖν οὔτε τὸ διδασκόμενον ἔστιν οὔτε ὁ διδάσκων οὔτε ὁ μανθάνων οὔτε ὁ τρόπος τῆς μαθήσεως, δῆ-
39 λον ὡς οὐδὲ μάθημα οὐδὲ ὁ μαθήματος προεστώς. ἀλλ' ἐπεὶ

dictionibus adversus Physicos. nunc autem concedamus iis qui disciplinas profitentur, esse rem aliquam quae docetur, et esse aliquem qui docet, similiter et eum qui discit, atque deinceps exigamus viam ac modum discendi. 36. existit enim doctrina aut evidentia aut oratione. sed ex his evidentia quidem est in iis quae ostendi possunt, quod autem ostendi potest, manifesto apparet. quod autem manifesto apparet, quatenus apparet, ut communiter possit ab omnibus apprehendi, est eiusmodi ut doceri non possit: non enim quod re ipsa potest ostendi est eiusmodi ut possit doceri sive doctrina indigeat. quod ergo evidenter ostendi potest, non potest doceri. 37. oratio autem aut significat aut non significat. et nihil quidem significans ne alicuius quidem est magistra ac docens aliquem. significans autem aut natura significat aliquid aut ex instituto ac impositione. et natura quidem non significat, propterea quod non omnes Graeci omnes intelligant barbaros, et barbari Graecos aut Graeci Graecos aut barbari barbaros. 38. ex instituto autem et impositione si significat, est perspicuum quod ii quidem qui anticiparunt ea quibus impositae fuerunt dictiones, ea etiam apprehendent, non ex eis docti id quod ignorabatur, sed id quod sciebant renovantes. non itidem autem ii qui opus habent ut discant ea quae ab illis ignorantur. si ergo neque est quod docetur neque qui docet neque qui discit neque modus discendi, est perspicuum quod neque est disciplina neque qui praesit disciplinae. 39. sed quoniam non solum universe et in

---

i) τοῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων] hoc loco non minus laxe vocabulum hoc accipitur, quam in titulo horum librorum adversus Mathematicos, ut humaniorum disciplinarum quarumcumque doctores illo comprehendantur. sic infra sect. 38 ὡς οὐδὲ μάθημα οὐδὲ ὁ μαθήματος προεστώς. et πρὸς πάντας μαθηματικούς.

k) ὡσαύτως δὲ καὶ] ante haec verba in mss praemittitur titulus: περὶ τρόπου μαθήσεως. vocula καί in editis exciderat. in iisdem male erat comma ante μετὰ τοῦτο.

l) ἢ γὰρ ἐναργείᾳ] ita legendum, uti etiam mox agnoscit ms Vratislav. et Giz. non ἐναργεία. eundem errorem notavi 3 Pyrrhon. sect. 266. sed in libro adversus Ethicos recte semper ἐναργείᾳ habebant etiam editi.

m) φύσει μὲν οὐ σημαίνει] vide si placet notata ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 214.

οὐ καθολικὴν μόνον n) πρὸς πάντας τοὺς μαθηματικοὺς ὑπε-
σχόμεθα ποιήσασθαι τὴν ἀντίρρησιν, ἀλλὰ καὶ ἰδικωτέραν πρὸς
ἕκαστον, ὑποτιθέμενοι τὸ εἶναί τι μάθημα καὶ δυνατὴν ὑπάρ-
χειν τὴν μάθησιν, σκοπῶμεν εἰ καὶ τὸ ἑκάστου μαθήματος
ἐπάγγελμα δυνατόν ἐστι, λαμβάνοντες πρὸς τοὺς ἐλέγχους μὴ
πάντα τὰ παρὰ τοῖς ἐλεγχομένοις λεγόμενα — τοῦτο γὰρ σὺν
τῷ περισκελεῖ καὶ ἀμέθοδον, ἐπεὶ τάχα καὶ ἀδύνατόν ἐστι —
μήτε δ' ἐκ πάντων τὰ ὁποιαοῦν — τοῦτο γὰρ ἴσως οὐδὲ 40
καθικνεῖται αὐτῶν —, ἀλλὰ τὰ ὧν ἀναιρουμένων o) συναναιρεῖ-
ται πάντα, καὶ ὃν τρόπον οἱ πόλιν λαβεῖν σπεύδοντες ἐκείνων
μάλιστα ἐγκρατεῖς γίνεσθαι σπουδάζουσιν, ὧν ἁλόντων καὶ ἡ
πόλις ἑάλωκεν, οἷον τείχη καθαιροῦντες ἢ στόλον ἐμπιπράντες
ἢ τὰς εἰς τὸ ζῆν ἀφορμὰς ἀποκλείοντες· οὕτω καὶ ἡμεῖς τοῖς
ἀπὸ τῶν μαθημάτων διαγωνιζόμενοι τὸ αὐτὸ πειράζομεν p), ἐξ
ὧν αὐτοῖς σώζεται τὰ πάντα, οἷον ἢ ἀρχὰς ἢ τὰς ἐκ τῶν ἀρ-
χῶν καθολικὰς μεθόδους ἢ τὰ τέλη· ἐν τούτοις γὰρ ἢ ἐκ τού-
των συνίστατάι q) πᾶν μάθημα.

Βίβλιον πρῶτον.

ΚΕΦ. α'.

Πρὸς Γραμματικούς r).

Ἀρχέτω δὲ ἡμῖν εὐθὺς ἡ πρὸς τοὺς Γραμματικοὺς ζήτη- 41
σις, πρῶτον μὲν ἐπείπερ ἀπὸ νηπιότητος σχεδὸν καὶ ἐκ πρώτων

genere polliciti sumus nos esse dicturos adversus omnes qui profitentur disciplinas, sed etiam privatim ac separatim adversus unamquamque, nos ponentes esse aliquam disciplinam et posse fieri ut discatur, consideremus an singularum disciplinarum possit subsistere professio: neque omnia ad refellendum sumemus quae ab iis quos oppugnamus docentur — hoc enim cum eo quod est asperum ac molestum abhorret quoque a methodo ac fortasse etiam fieri non potest. 40. neque qualiacumque ex omnibus — hoc enim fortasse non sufficeret — sed ea quibus eversis simul omnia tolluntur. et quomodo qui oppidum conantur capere in eo studium et operam ponunt ut iis potiantur, quibus captis oppidum quoque captum sit, ut qui muros diruant aut classem incendant aut commeatus intercludant: ita nos quoque adversus eos depugnantes qui profitentur disciplinas idem tentemus adversus ea ex quibus eis salva sunt omnia, nempe vel principia vel universales methodos quae deducuntur ex principiis vel fines. in his enim vel ex his constat omnis disciplina.

Liber I.

CAP. I.

Adversus Grammaticos.

41. Statim itaque familiam ducat nobis disquisitio adversus Grammaticos, primum quidem, quoniam propemodum ab infantia et ab ipsis incu-

n) μόνον] ita mss pro μόνην. P 223
o) ὧν ἀναιρουμένων] ita recte mss pro τῶν.
p) πειράζωμεν] ita mss et interpres pro πειράζομεν.
q) συνίσταται] ita mss Vratislav. et Ciz. pro συνίστατο.
r) πρὸς Γραμματικούς] hunc librum Sexti publicis pridem praelectio-

σπαργάνων γραμματικῇ παραδιδόμεθα· ἔστι δὲ αὕτη οἷον ἀφετήριόν τι πρὸς τὴν τῶν ἄλλων μάθησιν. εἶθ' ὅτι παρὰ πάσας
P 224 θρασύνεται τὰς ἐπιστήμας σχεδόν τι τὴν τῶν Σειρήνων ὑπό-
42 σχεσιν ὑποσχομένη. ἐκεῖναι μὲν γὰρ εἰδυῖαι ὅτι φύσει φιλοπευθής ἐστιν ἄνθρωπος καὶ πολὺς αὐτῷ κατὰ στέρνων τῆς ἀληθείας ἵμερος ἐντέτηκεν, οὐ μόνον θεσπεσίοις μέλεσι [s]) κηλήσειν τοὺς παραπλέοντας ἐπισχνοῦνται, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα αὐτοὺς διδάξειν· φασὶ γάρ [t])

Δεῦρ' ἄγ' ἰών, πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,
νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην [u]) ὄπ' ἀκούσῃς.
οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρέπλω [x]) νηῒ μελαίνῃ,
πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκούσῃ·
ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς.
ἴδμεν γάρ τοι πάνθ' ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
Ἀργεῖοι Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν·
ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

nabulis tradimur grammaticae. ea enim est ex qua velut ex carceribus quibusdam emittimur ad alias disciplinas discendas. deinde quod supra omnes gloriatur scientias, idem fere promittens quod Sirenes. 42. nam illae quidem gnarae hominem esse sciscitandi et audiendi cupidum et magnum veritatis desiderium esse illius pectori insitum, non solum divinis cantibus se praeternavigantes esse delinituras, sed ipsos rerum quoque docturas cognitionem pollicentur. dicunt enim:

huc age percelebris Graecorum gloria Ulixes,
siste ratem, vox nostra tuas pertingat ut aures.
hac prius haud ulli transgressa est caerula puppis,
oris quam audierit dulcissima carmina nostri.
is laetus vero et discens permulta recessit,
scimus enim Troum et Danaum quoscumque labores,
quos magna in Troia nutu subiere deorum,
atque alma in terra scimus quaecumque geruntur.

---

nibus confutavit Caspar Barlaeus, ut colligas ex Vossii Aristarcho lib. 1 cap. 3, ubi ait se sperare publici iuris futura illa, quae fuse ille contra Scepticos grammaticam oppugnantes disseruerit. nonnulla etiam oppugnat Vossius ipse tum laudato in opere tum in arte Historica. mihi non propositum est cavillationes Sexti omnes confutare, sed ad mss codices castigatum explanare hunc scriptorem atque illustrare ut intelligi ab omnibus possit. porro codices mss V et Ciz. libros et capita non adnumerant, itaque in illis hic titulus *βιβλίον πρῶτον κεφ. α'*. desideratur.

P 224 s) *μέλεσι*] ita recte mss pro *μέρεσι*.

t) *φασὶ γάρ*] Sirenum vox apud Homerum Odyss. *μ'* 184 sqq. quam ita Latine expressit Cicero 5 de Finibus c. 18:

O decus Argolicum, quin puppim flectis, Ulixes,
auribus ut nostros possis agnoscere cantus.
nam nemo haec umquam est transvectus caerula cursu,
quin prius adstiterit vocum dulcedine captus,
post variis avido satiatus pectore musis,
doctior ad patrias lapsus pervenerit oras.
nos grave certamen belli clademque canemus
Graecia quam Troiae divino numine vexit
omniaque e latis regum vestigia terris.

u) *νωϊτέρην*] ita et Homeri codices. sed apud Clementem Alex. p. 73 Protreptici *θειοτέρην*.

x) *παρέπλω*] Homeri codices *παρήλασε* et proximo versu *ἀκοῦσαι* pro *ἀκούσῃ*.

ἡ δὲ γραμματικὴ σὺν τῷ τὰ ἐκ τῶν μύθων τε καὶ ἱστοριῶν 43
λόγῳ διορίζειν καὶ τὸ περὶ τὰς διαλέκτους καὶ τεχνολογίας καὶ
ἀναγνώσεις πραγματικὸν y) αὐχοῦσα πολὺν ἑαυτῆς ἐργάζεται τοῖς
ἀκούουσι πόθον. ἀλλ' ἵνα μὴ παρὰ θύραν πλανᾶσθαι δοκῶμεν,
ὑποδεικτέον πόσαι τέ εἰσι γραμματικαί, καὶ περὶ τίνος αὐτῶν
πρόκειται ζητεῖν.

ΚΕΦ. β'.

Ποσαχῶς λέγεται γραμματική.

Γραμματικὴ τοίνυν λέγεται κατὰ ὁμωνυμίαν κοινῶς τε καὶ 44
ἰδίως, καὶ κοινῶς μὲν ἡ τῶν ὁποιωνδηποτοῦν γραμμάτων εἴδη-
σις, ἐάν τε Ἑλληνικῶν ἐάν τε βαρβαρικῶν, ἣν συνήθως γραμ-
ματιστικὴν z) καλοῦμεν· ἰδιαίτερον δὲ ἡ ἐντελὴς a) καὶ τοῖς περὶ
Κράτητα τὸν Μαλλώτην Ἀριστοφάνην τε καὶ Ἀρίσταρχον ἐκ-
πονηθεῖσα. δοκεῖ δὲ τούτων ἑκατέρα καὶ ἀπό τινος ἐτύμου φε- 45
ρωνύμως προσηγορεῦσθαι· ἡ μὲν γὰρ πρώτη ἀπὸ τῶν γραμ-
μάτων, οἷς σημειούμεθα τὰς ἐνάρθρους φωνάς· ἡ δὲ δευτέρα
τάχα μέν, ὥς τινες ἠξιώκασι, διατακτικώτερον b) ἀπὸ τῆς πρώ- P 225

43. grammatica autem cum eo quod fabulas exponere et historias etiam usum diiudicare dialectorum, atque in artis praeceptis atque lectionum varietate tradere utilia se iactat, audientibus hoc magnum sui affert desiderium. sed ne a foribus, quod dicitur, aberrare videamur, ostendendum est quot sint grammaticae et de quanam ex iis sit nobis propositum quaerere.

CAP. II.

Quot modis dicitur grammatica.

44. Grammatica ergo diversa significatione et communiter accipitur et proprie; ac communiter quidem pro cognitione cuiusmodicumque literarum, seu Graecarum seu barbararum, quam grammatisticen appellare consuevimus. proprie autem est perfecta illa et absoluta et qualis fuit elaborata studio ac diligentia Cratetis Mallotae et Aristophanis et Aristarchi. 45. videtur autem utraque ex quadam notatione eiusdem nominis esse appellata. prior enim a literis quibus signamus voces articulatas, posterior autem fortasse quidem, ut nonnulli censuerunt, ut distingueretur a priore, est enim

---

y) *πραγματικὸν*] ms Ciz. *πρακτικόν*. paullo ante interpunxi post verba *ἱστοριῶν λόγῳ*, male enim interpunctionem habebant editi post *διορίζειν* [quam interpunctionem inutilem sustulimus hic ut alibi].

z) *γραμματιστικὴν*] Latinis *literaturam*, unde grammatistae et *γραμματοδιδάσκαλοι literatores*, qui prima elementa docerent. de hac *literatione*, ut vocat Marcianus Capella, et grammaticae artis infantia quadam, erudite Woweranus in libro de polymathia cap. 4 seq. pro *γραμματιστικὴν* male hoc loco ms Cizense habebat *γραμματικήν*.

a) *ἡ ἐντελής*] ita recte mss Vratislav. et Ciz. pro *εὐτελής*. est autem *ἐντελής* idem quod infra sect. 46 *ἡ τέλειος γραμματική* de grammaticis Graecorum qui statim memorantur celeberrimis Cratete Mallote, Aristophane atque Aristarcho, quemadmodum de aliis quoque artem hanc cum laude professis, dixi volumine septimo Bibliothecae Graecae.

b) *διατακτικώτερον*] apud Suidam haec vox scribitur *διατατικώτερον*. P 225
est autem a *διατάττειν* quod significat *distinguere*, unde Sextus notat grammaticam a grammatistica dictam, distinctionis causa. hinc et patet Polybii locum apud Suidam interpretandum: *τοῦτ' ἄμεινον ὑπολαμβάνοντες εἶναι καὶ διατακτικώτερον τὸ μήτε τὸ καιρῷ μήτε ταῖς ἐκκλησια-*

τικῆς· μοῖρα γάρ ἐστιν αὐτῆς[c])· καὶ ὃν τρόπον ἰατρικὴ εἴρηται μὲν τὸ παλαιὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἰῶν[d]) ἐξαιρέσεως, ἐπικατηγορεῖται δὲ νῦν καὶ τῆς τῶν ἄλλων παθῶν ἀνασκευῆς πολλῷ τεχνικωτέρας
46 οὔσης· καὶ ὡς γεωμετρία ἔσπακε μὲν τὴν κλῆσιν ἀρχικῶς ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν γῆν καταμετρήσεως, τάττεται δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ κατὰ τῆς τῶν φυσικωτέρων[e]) θεωρίας, οὕτω καὶ ἡ τέλειος γραμματικὴ ἀπὸ τῆς τῶν γραμμάτων εἰδήσεως κατ' ἀρχὰς ὀνομασθεῖσα διετάθη[f]) καὶ ἐπὶ τὴν ἐν τοῖς ποικιλωτέροις αὐτῶν
47 καὶ τεχνικωτέροις θεωρήμασι γνῶσιν. τάχα δέ, ὥς φασιν οἱ περὶ τὸν Ἀσκληπιάδην[g]), καὶ αὐτὴ ἀπὸ μὲν γραμμάτων ὠνόμασται, οὐκ ἀπὸ τούτων δὲ ἀφ' ὧν καὶ ἡ γραμματιστική[h])· ἀλλ' ἐκείνη μέν, ὡς ἔφην, ἀπὸ τῶν στοιχείων, αὕτη δὲ ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων περὶ οἷς πονεῖται. γράμματα γὰρ καὶ ταῦτα προσηγορεύετο, καθὰ καὶ δημόσια καλοῦμεν γράμματα[i]), καὶ πολλῶν τινα γραμμάτων[k]) ἔμπειρον ὑπάρχειν φαμέν, τουτ' ἔστιν,

illius pars: et quomodo medendi ars olim quidem fuit appellata ἰατρική a telis, qui ἰοί dicuntur, eximendis, dicitur autem nunc quoque de propulsatione aliorum morborum et cura quae est longe artificiosior; 46. et quomodo geometria ab initio quidem suam traxit appellationem ex dimensione terrae, usurpatur autem in praesentia etiam de contemplatione rerum magis naturalium: ita etiam perfecta grammatica a literarum cognitione in initio nominata extensa est ad cognitionem quae versatur in variis magis magisque artificiosis circa literas praeceptis. 47. fortasse autem, ut dicit Asclepiades, ipsa quoque nominata est a literis, sed non ab iisdem a quibus grammatistica seu ars literatoria. sed illa quidem, ut dixi, dicitur ab elementis: haec vero a scriptis in quibus versatur. nam ea quoque appellantur literae, quomodo etiam publicas vocamus literas, et multarum literarum

---

στικαῖς καὶ παραστατικαῖς διαθέσεσι παραγίνεσθαι τῶν ἐναντίων, *hoc melius discentes esse et quo ab inimicis magis dignoscatur, si cum adversariis non versentur, neque quando occasione illi gaudent, neque quando conventus celebrant, aut efferuntur animis.* pro διατακτικώτερον in ms Cizensi erat διδακτικώτερον, sed erat correctum διατακτικώτερον.

c) *μοῖρα γάρ ἐστιν αὐτῆς*] grammatistice grammatices pars.

d) *ἀπὸ τῆς τῶν ἰῶν*] ita recte mss pro ἴων. est autem ab ἰός, quod telum significat; nam antiquissimi medicorum chirurgi eximendis telis, si quis iaculo ictus fuisset, operam suam navabant. itaque interpretem Hervetum, qui haec verba reddiderat: *appellata ἰατρική a venenosis succis qui ἰοί dicuntur* recte reprehendit Aegidius Menagius, quem consules in amoenitatibus Iuris Civilis cap. 35.

e) *κατὰ τῆς τῶν φυσικωτέρων*] geometriae enim scitis ad caelestium orbium magnitudinem, distantias et totius mundi rationes mensurandas usi sunt acutissima ingenia, ut nostra aetate G. G. Leibnitius, Isaacus Newtonus et cum his comparandus Iacobus Hermannus.

f) *διετάθη*] ita recte mss pro διετέθη; est enim a διατείνω.

g) *οἱ περὶ τὸν Ἀσκληπιάδην*] non dubito Asclepiadem Myrleanum intelligi qui grammaticus Pompeii magni aetate Romae clarus fuit. de illo dixi volumine 7 Bibl. Graecae p. 54.

h) *γραμματιστική*] ita pro γραμματική legendum sensus arguit, et in suo codice reperit Hervetus.

i) *δημόσια γράμματα*] ita ex mss legendum pro δημοσίᾳ. Demosthenes *κοινὰ γράμματα* dixit pro *scriptis publicis*. Cicero etiam de partitione oratoria c. 126 literam ponit pro γραφῇ sive libello qui iudici exhibetur, *quod ea litera de accusatore soleat dari iudici.*

k) *πολλῶν γραμμάτων*] pertinet huc Festi illud ad Paulum apostolum, Actor. 26 24: *πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει.*

οὐ τῶν στοιχείων, ἀλλὰ τῶν συγγραμμάτων. καὶ Καλλίμαχος 48
δὲ ποτὲ μὲν τὸ ποίημα [l]) *καλῶν γράμμα, ποτὲ δὲ τὸ καταλογάδην σύγγραμμα* [m]) *φησὶ*

> *Κρεωφύλου* [n]) *πόνος εἰμί, δόμῳ ποτὲ θεῖον ἀοιδὸν* [o])
> *δεξαμένου· κλαίω δ' Εὔρυτον* [p]) *ὅσσ' ἔπαθεν,*
> *καὶ ξανθὴν Ἰόλειαν. Ὁμήρειον* [q]) *δὲ καλεῦμαι* P 226
> *γράμμα· Κρεωφύλῳ* [r]), *Ζεῦ φίλε, τοῦτο μέγα.*

καὶ πάλιν [*])

> *εἴπας "Ἥλιε χαῖρε" Κλεόμβροτος Ἀμβρακιώτης* [s])

dicimus esse peritum, hoc est non elementorum, sed scriptorum. 48. et Callimachus aliquando quidem poëma vocat *γράμμα*, hoc est literam, aliquando etiam quod scriptum est soluta oratione, ut cum ait:

> Creophyli labor iste, domo qui excepit Homerum,
> Euryte sed casus lugeo maeste tuos,
> formosamque Iolen. nunc litera dicor Homeri,
> Iuppiter! auctori hoc gloria magna suo est.

et rursus:

> Longum Phoebe vale, Ambraciota Cleombrotus inquit,

---

l) *ποτὲ μὲν τὸ ποίημα*] sic et Io. Tzetzes Chiliad. 1 v. 513.
ὡς Εὐριπίδης γράφει μὲν ἐν γράμματι Ἑκάβης.

m) *σύγγραμμα*] Etymologicum magnum: *γράμματα ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ τὰ συγγράμματα, ὡς Καλλίμαχος, γράμματα δ' οὐκ εἵλισσεν ἀπόκρυφα.* idem habet Ammonius grammaticus libro de differentiis vocabulorum, nisi quod pro *συγγράμματα* male *γράμματα* excusum. ad caetera quae idem Ammonius de differentia *γράμματος* et *στοιχείου*, quorum illud figuram hoc sonum proprie significat, conferendus Valesius ad Sozomeni 6 35.

n) *Κρεωφύλου*] apud Strabonem 14 p. 638 et Eustathium in Iliad. *β'* p. 250, ubi hoc Callimachi epigramma exstat, quemadmodum et in scholiis ineditis ad Dionysium Thracem, legas *τοῦ Σαμίου πόνος εἰμί*. et erat patria Samius Creophylus, de quo nolo hic repetere quae dixi libro primo Bibliothecae Graecae capite 4. [Anth. Pal. t. 2 p. 771 *Iac.* epigr. 6 D. *Ernesti*.]

o) *θεῖον ἀοιδόν*] apud Strabonem et Eustathium *θεῖον Ὅμηρον*. porro Homeri a Creophylo excepti hospitio meminit praeter alios Iamblichus in vita Pythagorae sect. 11.

p) *κλαίω δ' Εὔρυτον*] poëmatis de quo hoc epigramma loquitur, argumentum fuit Oechaliae urbis in Boeotia excidium, *Οἰχαλίας ἅλωσις*. diruta autem est Oechalia ab Hercule, quod Eurytus urbis illius rex filiam suam Iolam ipsi dare nuptui recusasset, quam tamen promiserat ei a quo fuisset in iaculandi arte superatus, quam conditionem Hercules implevit. vide scholia Graeca ad Iliad. *ε'* 390, Plutarchum apud Euseb. lib. 5 cap. 4 Praeparat. p. 185.

q) *Ὁμήρειον*] ita non modo Strabo et Eustathius et inedita ad Dionysium Thracem scholia et Etymologicum Magnum in *γράμμα*, sed etiam codices Sexti nostri mss pro *Ὁμήρου νῦν*, quod in editis erat, atque ideo non immerito expunxi. P 226

r) *Κρεωφύλῳ*] male in editis *Κρεοφύλου*. ait autem Callimachus magnae hoc gloriae esse Creophylo, quod poëma eius Homero tamquam auctori tribuatur. Eustathius: *διὸ καὶ Καλλίμαχος ὑποδηλῶν ὅτι Κρεώφυλος Ὁμήρῳ ἐπονομάσας τὸ ποίημα, οὐ τὸν Ὅμηρον ἀλλ' ἑαυτὸν εὐφήμησεν, ὡς δῆθεν ὁμηρίζοντα.*

[*) Anth. Pal. 7 471 to 1 p. 450 Iac.]

s) *Κλεόμβροτος Ἀμβρακιώτης*] in Anthologia epigrammatum epigrammate ultimo libri tertii et in Callimachi editionibus legitur *ὡμβρακιώτης* [*ὡμβρακιώτης* Iacobsius.]. sed *Ἀμβρακιώτης* sine articulo habent praeter

ἥλατ' ἀφ' ὑψηλοῦ τείχεος εἰς Ἀΐδην [t]).
ἄξιον οὐδὲν ἰδὼν θανάτου τέλος [u])· ἀλλὰ Πλάτωνος
ἓν τὸ περὶ ψυχῆς [x]) γράμμ' ἀναλεξάμενος.

49 πλὴν διττῆς οὔσης γραμματικῆς, τῆς μὲν τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς τούτων συμπλοκὰς διδάξειν ἐπαγγελλομένης, καὶ καθόλου τέχνης τινὸς οὔσης τοῦ γράφειν τε καὶ ἀναγινώσκειν, τῆς δὲ βαθυτέρας παρὰ ταύτην δυνάμεως οὐκ ἐν ψιλῇ γραμμάτων γνώσει κειμένης, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐξετάζειν τὴν εὕρεσιν αὐτῶν καὶ τὴν φύσιν, ἔτι δὲ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα λόγου μέρη καὶ εἴ τι τῆς αὐτῆς ἰδέας θεωρεῖται· πρόκειται νῦν ἀντιλέγειν οὐ τῇ προτέρᾳ· συμφώνως γὰρ κατὰ πάντας ἐστὶ χρειώδης, ἐν οἷς θετέον καὶ τὸν

de muro in Ditis prosiliitque domum.
funere nil dignum passus, sed sola Platonis
de vita mentis litera lecta fuit.

49. sed cum sit duplex grammatica, alia quidem quae profitetur se docturam esse elementa et eorum connexiones et, ut paucis dicam, est ars quaedam legendi et scribendi, alia autem praeter hanc facultas profundior, quae non sita est in nuda literarum cognitione, sed etiam in examinanda earum inventione et natura et praeterea in orationis partibus quae ex iis constant, et si quid eius generis consideratur: propositum nunc est non dicere contra priorem; in hoc enim conveniunt omnes quod sit utilis, inter quos est

---

Sextum etiam Ammonii codices qui hoc Callimachi epigramma affert p. 6 in voces quinque Porphyrii, quemadmodum et auctor scholiorum ineditorum ad Dionysium Thracem.

t) εἰς Ἀΐδην] sic Anthologia [Ἀΐδαν Iac.] et Dionysii Thracis scholiastes, pro quo Ammonius εἰς Ἀΐδου. sed Cicero videri potest legisse εἰς ἅλαδε. ita enim ille lib. 1 Tusculan. c. 34: *Callimachi quidem epigramma in Ambraciotam Cleombrotum est, quem ait, cum nihil ei accidisset adversi, e muro se in mare abiecisse, lecto Platonis libro.* pulchrius tamen illud, ἥλατ' εἰς Ἀΐδου ut Seneca epist. 77 *desiliet in mortem.* et Cicero potest mare expressisse, non quod in Callimacho vocabulum illud legisset, sed quod id fuit mortis genus quod saltu suo attigit Cleombrotus. alii quidem scriptores Κλεομβρότου πήδημα ut vocat Lucianus in Philopatride [c. 1 t. 3 p. 586 R.] ac praecipitem se dedisse memorant, de mari tacent: ita Lactantius 3 18, auctor epistolae de viro perfecto, quae legitur inter Hieronymi opera, Nonnus historia 15 ad invectivam 1 Nazianzeni in Iulianum, Augustinus 1 de Civitate dei cap. 22, Pachymeres de sex definitionibus philosophiae: ὥσπερ τὸ Ἀμβρακιωτικὸν ἐκεῖνο μειράκιον Κλεόμβροτος ἐπελθὼν τὸν τοῦ Πλάτωνος Φαίδωνα, καὶ ἀπατηθὲν πεποίηκε καὶ ἑαυτὸν κατεκρήμνισε. Palladas [immo Agathias] in epigrammate 2 Antholog. p. 275: [Anth. Pal. 11 354 17 vol. 2 p. 419 Iac.]

εἰ δ' ἐθέλεις, τὸν παῖδα Κλεόμβροτον Ἀμβρακιώτην
μιμοῦ καὶ τεγέων σὸν δέμας ἐκχάλασον.

u) θανάτου τέλος] Ammonius, Anthologia et Dionysii scholiastes legunt θανάτου κοινόν, quomodo videtur etiam legisse Cicero; *cum nihil ei accidisset adversi*, et Augustinus: *nihil enim urgebat aut calamitatis aut criminis seu verum seu falsum.* [deinde ἢ τὸ Πλάτ. Iacobs.]

x) ἓν τὸ περὶ ψυχῆς] Platonis Phaedo, alio nomine inscribitur etiam περὶ ψυχῆς. Cicero 1 Tusc. *Platonis liber qui est de animo, is alio nomine Phaedo dicitur.* apud Ammonium vero grammaticum libro de differentiis vocabulorum in γράμμα male quidam libri habent ἐν τῷ περὶ ψυχῆς, quod tamen in Vulcanii editione est emendatum. vide si placet quae de Phaedone Platonis annotavi lib. 3 bibliothecae Graecae cap. 1 [et Wyttenbach. ad Phaedon. init.]

Ἐπίκουρον, εἰ καὶ δοκεῖ τοῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων y) διεχθραί-
νειν· ἐν γοῦν τῷ περὶ δώρων καὶ χάριτος z) ἱκανῶς πειρᾶται
διδάσκειν ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι τοῖς σοφοῖς μανθάνειν γράμματα.
καὶ ἄλλως εἴποιμεν a) ἂν ἡμεῖς, οὐ σοφοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ 50
πᾶσιν ἀνθρώποις· ὅτι γὰρ πάσης τέχνης τὸ τέλος εὔχρηστόν
ἐστι τῷ βίῳ, φανερόν. τῶν δὲ τεχνῶν αἱ μὲν προηγουμένως ὑπὲρ 51
τῆς τῶν ὀχληρῶν ἐκκλίσεως παρῆλθον, αἱ δὲ ὑπὲρ τῆς τῶν
ὠφελίμων εὑρέσεως. καὶ ἐστὶ τῆς μὲν πρώτης ἰδέας ἰατρική,
παιωνὶς οὖσα καὶ λυσίπονος τέχνη, τῆς δὲ δευτέρας κυβερνητική· P 227
τῆς γὰρ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν b) χρείας μάλιστα δέονται πάντες
ἄνθρωποι. ἐπεὶ οὖν ἡ γραμματιστική c) διὰ τῆς τῶν γραμμά- 52
των ἐπινοίας ἰᾶται μὲν ἀργότατον πάθος τὴν λήθην, συνέχει δὲ
ἀναγκαιοτάτην ἐνέργειαν τὴν μνήμην, τὰ πάντα ἐπ' αὐτῇ κεῖ-
ται σχεδόν. καὶ οὔτε ἄλλοις τι ἔνεστι τῶν ἀναγκαιοτάτων d) δι-
δάσκειν οὔτε παρ' ἄλλου μαθεῖν τι τῶν λυσιτελῶν χωρὶς αὐτῆς
δυνατὸν ἔσται. οὐκοῦν τῶν χρησιμωτάτων ἡ γραμματιστική.
ἀμέλει γοῦν οὐδὲ θελήσαντες ταύτην δυνησόμεθα ἀπεριτρέπτως 53
ἀνελεῖν· εἰ γὰρ αἱ ἄχρηστον διδάσκουσαι τὴν γραμματικὴν ἐπι-
χειρήσεις εἰσὶν εὔχρηστοι, οὔτε δὲ μνημονευθῆναι οὔτε τοῖς αὖ-
*θις παραδοθῆναι χωρὶς αὐτῆς δύνανται *), χρειώδης ἐστὶν ἡ*

etiam annumerandus Epicurus, etiamsi videatur esse inimicus eorum qui profitentur disciplinas: in libro quidem certe de donis et gratia conatur docere quod necesse sit sapientibus discere literas. 50. et alioqui nos dixerimus quod non solum sapientibus, sed etiam omnibus hominibus; est enim perspicuum quod omnis artis finis est vitae utilis. 51. ex artibus autem aliae quidem in primis accesserunt pro declinandis ac depellendis iis quae sunt molesta, aliae autem pro inveniendis iis quae sunt utilia. et ex primo quidem genere est ars medicinae, ut quae sit ars remedium afferens et dolores solvens, ex secundo autem ars gubernandi. eo enim usu qui ex aliis gentibus percipitur maxime opus habent omnes homines. 52. quoniam ergo grammatistice per literas excogitatas otiosissimae quidem medetur affectioni, nempe oblivioni, continet autem operationem maxime necessariam nempe memoriam, omnia fere in ea sita sunt. et neque ea quae sunt maxime necessaria absque ea alios licet docere et nec sine ea aliquid utile ab alio disci potest. est ergo grammatistice longe utilissima. 53. eam quidem certe, ne si voluerimus quidem, poterimus tollere ut non evertamur; si enim utiles sunt argumentationes quae grammatisticam docent inutilem, neque vero memoriae mandari neque rursus tradi posteris absque ea possunt, utilis est

---

y) *τοῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων*] supra sect. 1.

z) *ἐν τῷ περὶ δώρων καὶ χάριτος*] huius libri Epicuri meminit Laërtius 10 28.

a) *εἴπαιμεν*] ms Cizense *εἴποιμεν* [quod recepimus].

b) *τῆς γὰρ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν*] per navigationem ab aliis gentibus ad P 227 nos afferuntur multa quibus ad commoditatem vitae carere non possumus, igitur *κυβερνητική* sive ars gubernandi naves utilissima est et ad commodum atque emolumentum reperta generis humani.

c) *ἡ γραμματιστική*] ms Cizense hoc loco atque statim infra iterumque *γραμματική* minus bene.

d) *τῶν ἀναγκαιοτάτων*] ms Vratislav. *τῶν ἀναγκαίων*.

[*) in Fabr. ed. legebatur *δύναται*, errore utrum librarii an typographi non liquet. in antecc. scribendum est: *γραμματιστικήν*.]

γραμματιστικήν. καίτοι δόξῃ*) ἂν τισιν ἐπὶ τῆς ἐναντίας εἶναι προλήψεως ὁ προφήτης τῶν Πύρρωνος λόγων e) Τίμων, ἐν οἷς φησι

γραμματική, τῆς οὔτις ἀνασκοπὴ οὐδ' ἀνάθρησις
ἀνδρὶ διδασκομένῳ Φοινικικὰ σήματα Κάδμου. f)

54 οὐ μὴν οὕτως ἔχειν φαίνεται· τὸ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον οὐκ ἔστι τοιοῦτον κατ' αὐτῆς τῆς γραμματιστικῆς, καθ' ἣν διδάσκεται τὰ Φοινικικὰ σήματα Κάδμου, τὸ οὐδεμία ἐστὶν ἀνασκοπὴ οὐδ' ἀνάθρησις. πῶς γὰρ εἰ διδάσκεταί τις αὐτήν, οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἐπιστροφὴν αὐτῆς; ἀλλὰ μᾶλλον τοιοῦτό φησι· διδαχθέντι τὰ Φοινικικὰ σήματα Κάδμου οὐδεμίας ἄλλης παρὰ ταῦτα ἐστὶ γραμματικῆς ἐπιστροφή· ὅπερ καταστρέφει οὐκ εἰς τὸ ἀχρηστεῖν ταύτην τὴν ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ τῷ δι' αὐτῶν γράφειν τε καὶ ἀναγινώσκειν θεωρουμένην, ἀλλὰ τὴν πέρπερον g)

grammatistica. atqui nonnullis videri posset in contraria esse opinione interpres sermonum Pyrrhonis Timon, cum dicit:

grammaticae ratio minime et respectus habetur
illi qui Cadmi Phoenicia signa docetur.

54. quod autem res non ita se habeat est manifestum. nam quod ab eo dicitur, non est adversus ipsam grammatisticam seu literatoriam, qua Cadmi Phoenicia signa docentur, nempe illud "ratio minime et respectus habetur." quomodo enim si quis eam docetur eius nullam rationem habuit nec eam curavit? sed potius hoc dicit: qui Cadmi Phoenicia signa doctus est, eum praeterea nullam aliam curare grammaticam. quod quidem eo redit, non ut sit inutilis haec quae consideratur in elementis et in scriptione et lectione quae per ipsa efficitur, sed ea quae inani loquacitate se iactat, estque cu-

---

[*) scribendum δόξαι.]

e) ὁ προφήτης τῶν Πύρρωνος λόγων] propheta sive ὑποφήτης est qui vice alterius loquitur atque verborum eius agit interpretem. sic Aaron Moysis propheta Exod. 7 1, Ἀριστοτέλους προφήτης pro philosopho Peripatetico apud Themistium in sophista p. 290, grammatica προφῆτις sive interpres poëtarum infra sect. 279, philosophus προφήτης τῆς ἀθανάτου φύσεως Dioni Chrysostomo diss. 12 p. 207. singillatim hoc nomen tributum poetis oraculorum interpretibus, unde Pindarus: μαντεύεο Μοῖσα, προφατεύσω δ' ἐγώ. sic Timon Phliasius celebris e Pyrrhonis schola Scepticus idemque poëta atque adeo dogmatum eius interpres non absurde venit hoc nomine, ut propheta placitorum Pyrrhonis appelletur. Epimenides Cretensium προφήτης, epist. S. Pauli ad Titum 1 12. versus autem hi quos non alibi memini me legere, petiti videntur esse ex Timonis Sillis, e quibus plus semel aliis in locis ῥήσεις noster in medium adducit.

f) Φοινικικὰ σήματα Κάδμου] non opus est monere literas intelligi a Cadmo Phoenicio repertas, de quo videndi scriptores quos laudo lib. 1 Bibl. Graecae c. 23. inde ἡ κατὰ Κάδμον καὶ Δαναὸν γραμματική apud Syrianum in Hermogenem p. 17.

g) τὴν πέρπερον] Hesychius: πέρπερος μετὰ βλακείας ἐπαιρόμενος *futili loquacitate se iactans.* Etymolog. Magnum πέρπερος ὁ φλύαρος quasi περίεργος, ὁ τοῖς λόγοις περιφερόμενος. Polybius in Eclogis Legationum c. 122 de Isocrate grammatico: φύσει δὲ ὢν λάλος καὶ πέρπερος καὶ κατακορής. idem de Aulo Postumio in excerptis Peiresc. p. 189: κατὰ δὲ τὴν ἰδίαν φύσιν στωμύλος καὶ λάλος καὶ πέρπερος διαφερόντως. Clemens Alex. 3 1 paedagogi: περπερεία ὁ καλλωπισμὸς περιττότητος καὶ ἀχρειότητος ἔχων ἔμφασιν. hinc περπερεύεσθαι *vane se iactare* quam propriam Cilicum dialecto esse vocem praeter rem ni fallor putabat Sal-

καὶ περιεργοτέραι. ἡ μὲν γὰρ τῶν στοιχείων χρῆσις ἤπειγεν εἰς P 228
τὴν τοῦ βίου διεξαγωγήν. τὸ δὲ μὴ ἀρκεῖσθαι τῇ ἐκ τῆς παρα- 55
τηρήσεως τούτων παραδόσει, προσεπιδεικνύναι δέ, ὡς τάδε μέν
ἐστι φωνήεντα τῇ φύσει, τὰ δὲ σύμφωνα καὶ τῶν φωναέντων
τὰ μὲν φύσει βραχέα τὰ δὲ μακρὰ τὰ δὲ δίχρονα καὶ κοινὰ
μήκους τε καὶ συστολῆς καὶ καθόλου τὰ λοιπὰ περὶ ὧν οἱ τετυ-
φωμένοι τῶν γραμματικῶν[h]) *διδάσκουσιν· ὥστε τῇ μὲν γραμ-* 56
ματιστικῇ πρὸς τῷ μηδὲν ἐγκαλεῖν ἔτι καὶ τὰς ἀνωτάτω χάρι-
τας ὀφείλομεν, τῇ δὲ λειπομένῃ προσάπτομεν τοὺς ἐλέγχους. τὸ
δὲ εἴτε ὑγιῶς εἴτε τοὐναντίον, μάθοιμεν ἂν προσεξαπλώσαντες
αὐτῆς τὸν χαρακτῆρα.

riosa ac supervacanea. 55. nam usus quidem elementorum confert ad vitam traducendam: sed non esse contentum traditione quae existit ex horum observatione, praeterea autem ostendere, quod alia quidem sunt natura vocalia alia autem consonantia, et ex vocalibus alia quidem sunt natura brevia alia vero longa alia autem ancipitia et communia, quod ad productionem attinet et correptionem et alia de quibus docent fastu inflati grammatici. 56. quamobrem grammatisticam quidem et literatoriam non solum non accusamus, sed etiam summas ei habemus gratias. ad eam autem quae restat refellendum adhibemus argumenta. recteue autem an non, sciemus quum cuiusmodi ea sit explicaverimus.

---

masius in funere linguae Hellenisticae p. 152. nam non modo d. Paulus apostolus patria Cilix eo usus est 1 Cor. 13 4: *ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται.* sed et M. Antoninus 5 5: *ἀρεσκεύεσθαι καὶ περπερεύεσθαι καὶ τοσαῦτα ῥιπτάζεσθαι τῇ ψυχῇ,* atque Cicero lib. 1 epist. 10 ad Atticum: *ego autem ipse, dii boni, quomodo ἐνεπερπερευσάμην novo auditori Pompeio.* etiam apud Sirachidem 33 30 Grotius legit *καὶ μὴ περπερεύσῃς,* quod tamen non videtur necessarium. apud Suidam pro *καταπέρτερος* Portus legit *καταπέρπερος* et *levem* ac *vanum* interpretatur. eiusdem est *καταπερπερεύεσθαι χαριεντίζεσθαι.* in Plutarchi Demosthene *ῥωποπερπερήθρα* est futiliter vana et loquax, ut eam vocem interpretantur Eustathius et Varinus, cuius locum emendat Menagius ad P 228
Laërtium p. 124. scholiastes Sophoclis ad Antigonem v. 330: *κομψοὺς ἔλεγον, οὓς νῦν ἡμεῖς περπέρους καὶ πολυλάλους φαμέν,* quae ipsis verbis repetuntur a Moschopulo de vocibus Atticis. vetus glossarium, quod est ms in membrana apud me et olim fuit B. Hinckelmanni, *περπερεύεται, ἀτακτεῖ, κατεπαίρεται.* Salmasius funere linguae Hellenist. p. 260: *Ciliciensis πέρπερον appellabit, quem reliqui Graeci ἀπειρόκαλον.* idem p. 291 sine caussa, ut ex dictis constare existimo, verbum *περπερεύεσθαι* refert ad *ἰδιωτικόν* et *χυδαῖον* dicendi genus. apud Suidam in *Διονυσίων σκωμμάτων ὁ βωμολοχεύων ἀεὶ καὶ πέρπερα γλισχρευόμενος, scurram semper agens futiliaque iactans et lubrica.* Arrianus 3 2 Epictetear. *ἄνθρωπον παριόντα ταπεινὸν μεμψίμοιρον, ὀξύθυμον, δειλόν, πάντα μεμφόμενον, πᾶσιν ἐγκαλοῦντα, μηδέποτε ἡσυχίαν ἄγοντα, πέρπερον.* in latina versione Irenaei lib. 1 c. 17: *πλῆθος νόθων γραφῶν* redditur: *multitudo perperum*, sive ut Ducaeus legit, *perperarum scripturarum.* sic *perperos populares* et *perperitudinem* dixit Accius apud Nonium, Plautus *perperas oves*, *perpere praesumptas opiniones* Claudianus Mamertus etc.

h) *οἱ τετυφωμένοι τῶν γραμματικῶν*] de grammaticorum *τύφῳ* infra sect. 97.

ΚΕΦ. γʹ.

Τί ἐστι Γραμματική.

57 Ἐπεὶ οὔτε ζητεῖν οὔτε ἀπορεῖν ἔστι κατὰ τὸν σοφὸν Ἐπίκουρον ἄνευ προλήψεως[i]), εὖ ἂν ἔχοι πρὸ τῶν ὅλων[k]) σκέψασθαι τί τί ἐστιν ἡ γραμματικὴ καὶ εἰ κατὰ τὴν ἀποδιδομένην ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἔννοιαν δύναται σύστατόν τι καὶ ὑπαρκτὸν νοεῖσθαι μάθημα. Διονύσιος μὲν οὖν ὁ Θρᾷξ[l]) ἐν τοῖς παραγγέλμασί φησι "γραμματική ἐστιν ἐμπειρία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον[m]) τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων", συγγραφεῖς καλῶν, ὡς ἔστιν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ποιητὰς ἀντεμφάσεως πρόδηλον, οὐκ ἄλλους τινὰς ἢ τοὺς καταλογάδην πραγματευσαμένους.
58 τά τε παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ὁ γραμματικὸς ἑρμηνεύειν φαίνεται καθάπερ Ὁμήρῳ τε καὶ Ἡσιόδῳ, Πινδάρῳ τε καὶ Εὐριπίδῃ καὶ Μενάνδρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις, τά τε παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν οἷον Ἡροδότῳ καὶ Θουκυδίδῃ καὶ Πλά-
59 τωνι ὡς ἴδιον ἔργον μετέρχεται. παρ' ὃ καὶ οἱ χαρίεντες ἐξ

CAP. III.

Quid est Grammatica.

57. Quandoquidem ex sapientis Epicuri sententia neque quaerere neque dubitare licet absque anticipata notione, bene erit si ante omnia consideremus quid sit grammatica, et an ex notione quae traditur a grammaticis possit intelligi disciplina aliqua quae constet et existat. atque Dionysius quidem Thrax in praeceptis dicit: *grammatica est experientia maximae partis eorum quae dicuntur apud poëtas et scriptores*, scriptores vocans, ut est perspicuum ex eo quod eos opponit ex adverso poëtis, non alios quam qui scripserunt soluta oratione. 58. quae sunt autem apud poëtas et scriptores videtur interpretari grammaticus utpote apud Homerum et Hesiodum et Pindarum et Euripidem et Menandrum, eorumque quae sunt apud scriptores utpote Herodotum et Thucydidem et Platonem interpretationem tamquam proprio munere fungens aggreditur. 59. quamobrem qui sunt ex eis insignes

---

i) *ἄνευ προλήψεως*] in Epicuri Canonica notum est tria poni veritatis criteria, primum sensus, alterum *πρόληψιν* sive anticipationem ac praenotionem a sensibus dependentem et tertium passiones sive affectus. de *προλήψει* hunc statuit canonem: *anticipatio est ipsa rei notio et quasi definitio, sine qua quicquam quaerere dubitare opinari imo et nominare non licet.* vide Laertium 10 33, Gassendum ad Canonicam Epicuri et Thomam Stanleium in historia philosophica p. 959 edit. Lipsiensis. nostrum libro adversus Ethicos sect. 21, ubi hoc Epicuri scitum repetit.

λ) *πρὸ τῶν ὅλων*] ms Vratislav. *πρῶτον ὅλων.*

l) *Διονύσιος ὁ Θρᾷξ*] hic est celebris Aristarchi discipulus cuius artem grammaticam sive grammatica *παραγγέλματα* primus nuper e codice Holsteniano qui exstat in bibl. publica Ioannea huius urbis Hamburgensis, vulgavi in volumine septimo Bibliothecae Graecae. definitio grammaticae primo statim capite ibi legitur his verbis: *γραμματική ἐστιν ἐμπειρία τῶν παρὰ τοῖς ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων.*

m) *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον*] in hoc praecepta et scita grammaticorum conveniunt cum caeteris iuribus legibusque humanis, de quibus Pomponius ICtus libro 25 ad Sabinum: *iura constitui oportet, ut dixit Theophrastus* (opere de legibus) *in his quae ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidunt, non quae ἐκ παραλόγου.* Digest. lib. 1 tit. 3.

αὐτῶν περὶ πολλῶν ἐπραγματεύσαντο συγγραφέων[n]), τοῦτο μὲν P 229
ἱστορικῶν τοῦτο δὲ ῥητορικῶν καὶ ἤδη φιλοσόφων, ζητοῦντες
τίνα τε δεόντως καὶ ἀκολούθως ταῖς διαλέκτοις εἴρηται καὶ τίνα
παρέφθαρται τί τε σημαίνει παρὰ μὲν Θουκυδίδῃ λόγου χάριν
τό "ζάγκλον"[o]) καὶ "τορνεύοντες"· παρὰ δὲ Δημοσθένει τό
"ἐβόα ὥσπερ ἐξ ἁμάξης"[p])· ἢ πῶς ἀναγνωστέον παρὰ Πλά-
τωνι τὴν "ἦδ᾽ ὅς" λέξιν[q]), πότερον ψιλῶς ἐκφέρεται τὴν πρώ-
την συλλαβὴν ἢ δασέως, ἢ τὴν μὲν πρώτην ψιλῶς τὴν δὲ δευ-
τέραν δασέως, ἢ ἀμφοτέρας ψιλῶς, ἢ ἐναλλάξ. διὰ γὰρ τὰ 60
τοιαῦτα εἴρηται ἡ γραμματικὴ ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς τε
καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων. οὗτος μὲν οὕτως. ἐγκαλεῖ δὲ αὐτῷ
Πτολεμαῖος ὁ Περιπατητικὸς[r]) ὅτι οὐκ ἐχρῆν ἐμπειρίαν εἰρηκέ-
ναι τὴν γραμματικήν *)· "αὐτὴ μὲν γὰρ ἡ ἐμπειρία τριβή τίς 61
ἐστι καὶ ἐργάτις ἄτεχνός τε καὶ ἄλογος ἐν ψιλῇ παρατηρήσει
καὶ συγγυμνασίᾳ κειμένη, ἡ δὲ γραμματικὴ τέχνη καθέστηκεν"
οὐ συνορῶν ὅτι τάττεται μὲν καὶ ἐπὶ τέχνης τοὔνομα, καθὼς
ἐν τοῖς Ἐμπειρικοῖς ὑπομνήμασιν[s]) ἐδιδάξαμεν, ἀδιαφόρως τοῦ

et probati, de multis tractarunt scriptoribus tum historicis tum oratoribus atque adeo etiam philosophis, quaerentes quaenam recte ab eis dicta sint et consentanee linguae proprietati, et quaenam prave ac corrupte, quidnam significet verbi gratia apud Thucydidem *ζάγκλον* et *τορνεύοντες*, et apud Demosthenem: *clamabat tamquam ex plaustro*, aut quomodo legenda sit apud Platonem dictio ηδ ος an tenuiter proferatur prima syllaba an aspirate, an prima quidem tenuiter, secunda autem aspirate, an ambae tenuiter an contra. 60. propterea enim dicta est grammatica *experientia eorum quae dicuntur apud poëtas et scriptores.* atque hic quidem sic dicit. eum autem reprehendit Ptolemaeus Peripateticus dicens quod non oportebat eum dicere experientiam esse grammaticam. 61. "ipsa enim experientia est diuturnus quidam usus et operans absque arte et ratione, positus in sola observatione exercitatione, grammatica autem est ars", non considerans quod experientiae nomen ponitur

---

n) *συγγραφέων*] ita mss pro *ξυγγραφέων* quod est Atticum. P 229

o) *ζάγκλον*] ita recte mss pro *ζάγηλον*; respicitur enim ad locum Thucydidis 6 4 *Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὸ χωρίον τὴν ἰδέαν ἐστί. τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ ζάγκλον καλοῦσιν.* Hesychius *ζάγκλον, δρέπανον.* [illud *τορνεύοντες* sanumne sit et quo pertineat non liquet.]

p) *ὥσπερ ἐξ ἁμάξης*] orat. de Corona. c. 37 [§. 122 Bekk. p. 268 Reisk.] vide Erasmum adagio *de plaustro loqui*, et *plaustra conviciis onusta.*

q) *τὴν ηδ ος λέξιν*] hic locus Sexti addendus aliis veterum testimoniis, quibus vir doctissimus Henricus Christianus Henninius probavit accentuum usum antiquis Graecis ignoratum, in Hellenismo *ὀρθῳδῷ*, Ultraiecti 1684 8.

r) *Πτολεμαῖος ὁ Περιπατητικὸς*] multi fuere Ptolemaei grammatici, ut dixi volumine 7 Bibliothecae Graecae p. 69. caeterum huius Peripatetici Ptolemaei mentio etiam in scholiis ineditis ad Dionysium Thracem, ubi idem ex eo refert quod hoc loco Sextus, et eadem Metrodori atque Euripidis loca ei obiicit additque quod grammatica utique in multis, ut in anomalis nihil sit nisi *ἄλογος ἐμπειρία*, at in plurimis ars, *ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν λέξεων ἐμπειρία, κατὰ δὲ τὸ πλεῖστον τέχνη.*

[*) haec verba, *αὐτὴ - καθέστηκεν* cum ipsa grammatici verba videantur esse signis " " a ceteris seiunximus.]

s) *ἐν τοῖς Ἐμπειρικοῖς ὑπομνήμασιν*] haec certe Sexti commentaria Empirica iampridem interciderunt.

βίου τοὺς αὐτοὺς ἐμπείρους τε καὶ τεχνίτας καλοῦντος. ἀφ' ἧσπερ ἐννοίας καὶ ὁ Μητρόδωρος[t]) ἔφη "μηδεμίαν ἄλλην πραγμάτων ἐμπειρίαν τὸ ἑαυτῆς τέλος συνορᾶν ἢ φιλοσοφίαν" τουτέστι
62 μηδεμίαν τέχνην. τίθεται δὲ ἐξόχως καὶ ἐπὶ τῆς τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων πραγμάτων γνώσεως, καθὼς καὶ τοὺς πρεσβύτας πολλὰ μὲν ἰδόντας πολλὰ δὲ ἀκούσαντας ἐμπείρους τοῦ βίου φαμέν. ὡς καὶ ὁ Εὐριπίδης[u])

ὦ τέκνον, οὐχ ἅπαντα τῷ γήρᾳ κακά,
Ἐτεόκλεες, πρόσεστιν, ἀλλ' ἡ 'μπειρία
ἔχει τι λέξαι τῶν νέων σοφώτερον.

63 ἐφ' ὅπερ ἴσως ὁ Θρᾷξ φερόμενος σημαινόμενον[x]), ἐπεὶ πολυειδήμονά τινα καὶ πολυμαθῆ βούλεται εἶναι τὸν γραμματικόν, ἔφη ἐμπειρίαν ὑπάρχειν τὴν γραμματικὴν τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν λεγομένων. ὥστε τοῦτο μὲν ἐπέλαφρον, ἐκεῖνο
P 230 δὲ ἴσως τις γραμματικωτέρας ἐχόμενος[y]) ζητήσεως ἐρεῖ πρὸς
64 αὐτόν "ἤτοι γὰρ τῶν παρὰ τοῖς ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων μόνον ἐμπειρίαν συμβέβηκεν εἶναι τὴν γραμματικήν, ἢ καὶ τῶν μήτε παρὰ ποιηταῖς μήτε παρὰ συγγραφεῦσι καθεστώτων. ἀλλὰ μόνον μὲν τῶν παρὰ [τοῖς] ποιηταῖς[z]) καὶ συγγραφεῦσιν οὐκ ἂν εἴποιεν ἐμπειρίαν αὐτὴν ὑπάρχειν, διὰ τό ποτε

etiam de arte, ut docuimus in Commentariis Empiricis, cum vita indiscriminatim eosdem vocet peritos et artifices. ex qua quidem notione dixit etiam Metrodorus *nullam aliam rerum experientiam considerare suum finem quam philosophiam*, hoc est, nullam artem. 62. ponitur autem per excellentiam pro cognitione multarum et variarum rerum. quomodo etiam senes, qui multa viderunt, multa audierunt, dicimus habere magnam vitae experientiam. tale illud Euripidis:

non omnia o fili senectuti mala,
Eteocles adsunt: multa quae membris virens
nescit iuventus, monstrat experientia.

63. ad quod quidem Thrax ille fortasse tendens significatum, quandoquidem vult grammaticum eum esse qui multa novit et didicit, dixit grammaticam esse *experientiam eorum quae dicuntur apud poëtas et scriptores*. quamobrem hoc quidem est satis leve: illud autem forte quispiam paulo magis grammaticae haerens quaestioni dicet illi: 64. "aut enim eorum quae apud poëtas et scriptores dicuntur, solum experientiam accidit esse grammaticam, aut eorum pariter quae nec sunt apud poëtas neque apud scriptores. sed non dixerint eorum solum quae dicuntur apud poëtas et scriptores esse experientiam, propterea quod ea aliquando adducat sermones qui sunt

t) *Μητρόδωρος*] non dubito Metrodorum Epicureum intelligi et iam dixi hunc ipsum eius locum laudari etiam in Commentariis ad Dionysium Thracem ineditis.

u) *ὁ Εὐριπίδης*] locus est in Phoenissis v. 528 seq. quem ita transtulit Ovidius 6 Metamorphos. 28

– – non omnia serior aetas
quae fugiamus habet, seris venit usus ab annis.

x) *σημαινόμενον*] ms Vratislav. *σημαῖνον*. at *σημαινόμενον* est quod significatur, *τὸ σημαῖνον* quod significat, infra sect. 68.

y) *ἴσως τις γραμματικωτέρας ἐχόμενος*] ita mss et interpres, pro *τῆς* et *ἐχόμενον*.

P 230 z) *μόνον μὲν τῶν παρὰ τοῖς ποιηταῖς*] in mss articulus *τοῖς* et hoc loco et paullo ante omissus.

καὶ τὰς ἀνὰ χεῖρα[a]) τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἀνεπιστημόνων ὁμιλίας ἐφιστῶσαν καὶ τὸ βάρβαρον καὶ τὸ Ἑλληνικὸν τό τε σόλοικον καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἐξελέγχουσαν. εἰ δὲ καὶ τῶν μὴ παρὰ 65
ποιηταῖς μήτε συγγραφεῦσι μόνον λεγομένων ἐμπειρία καθέστηκεν, οὐκ ἔδει αὐτὴν εἶναι λέγειν ἀπὸ μέρους ἔχειν συμβέβηκός. ἀλλὰ παρέντες τὸ περὶ τῶν τοιούτων[b]) λεπτολογεῖν, σκοπῶμεν ὡς ὑπεσχόμεθα, εἰ δύναται τέλος ὅσον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐννοίᾳ ὑποστῆναι ἡ γραμματική. ὅταν οὖν λέγωσιν[c]) αὐτὴν ἐμπειρίαν 66
κατὰ τὸ πλεῖστον[d]) τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων, φασὶ πάντων ἢ τινῶν, καὶ εἰ πάντων, πρῶτον μὲν οὐκέτι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ πάντων· καὶ εἰ πάντων, καὶ τῶν ἀπείρων. ἄπειρα γάρ ἐστι ταῦτα. τῶν δὲ ἀπείρων οὐκ ἔστιν ἐμπειρία, διόπερ οὐδὲ γραμματική τις γενήσεται. εἰ δὲ τινῶν, ἐπεὶ καὶ οἱ ἰδιῶταί τινα τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων εἰδότες οὐκ ἔχουσι γραμματικὴν ἐμπειρίαν, οὐδὲ ταύ-

in usu plebeiorum eorumque qui sunt plane rudes et ignari, arguitque et ostendit quodnam sit barbarum et Graecum et quod sit soloecum et quod non sit eiusmodi. 65. si autem est experientia etiam eorum quae non dicuntur solum apud poëtas neque scriptores, non oportebat dicere eam esse, quod ex parte solum eam habere accidit. sed mittentes de his subtiliter disserere consideremus, ut polliciti sumus, an quod ad hanc attinet notionem grammatica possit finem suum sustinere. 66. quando ergo dicunt eam esse *experientiam maximae partis eorum quae dicuntur apud poëtas et scriptores*, omnium dicunt aut aliquorum. atque si omnium, primum quidem non utique *maxima ex parte*, sed omnium; et si omnium, etiam infinitorum: ea enim sunt infinita; infinitorum autem non est experientia. quamobrem nec erit quidem ulla grammatica. sin autem aliquorum, quandoquidem etiam plebeii scientes quaedam ex iis quae dicuntur apud poëtas et scriptores, non habent grammaticam experientiam nec ea dicenda est grammatica.

---

a) *ἀνὰ χεῖρα*] ms Vratislav. hoc loco et infra sect. 191 unico vocabulo *ἀνυχεῖρα*, ut sect. 67, 119, 237 *παρόσον*. et 77 *ὑποτέχναις*, sect. 88, 145 *καθέκαστα*, 99 *εἰκοσιτεσσάρων*, 105, 120 *κατιδίαν*, 108 *ἐφόσον* 159, 197 *τουτέστι*. vicissim sect. 82 *εἰς αὖθις*, 97 *κατὰ τρέχειν*, 98 *μὴ δέ*, 134 *ὃ δήποτ' οὖν*, 138 *μηδ' ἑνός*, et 61 *μηδὲ μίαν*.

b) *περὶ τῶν τοιούτων*] ita mss. nam in editis articulus exciderat.

c) *λέγωσιν*] ita mss pro *λέγουσιν*.

d) *κατὰ τὸ πλεῖστον*] Theodosius Alexandrinus ms in Dionysium Thracem: *τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγόμενόν ἐστι τὸ κατὰ πολὺ μελετώμενον καὶ νοούμενον. τὸ γὰρ δι' ὀλίγου μελετώμενον δυσνόητόν ἐστιν ἢ καὶ παντελῶς ἀνόητον καὶ ἀκράτητον καὶ ἀμνημόνευτον. τὸ δὲ ἐπὶ τὸ πολὺ- μελετώμενον καὶ ἐπὶ τὸ πολὺ διαμένει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μνήμῃ.* Melampus grammaticus ad eundem Dionysium: *ἐπειδή τινες λέξεις ἅπαξ που ἢ δὶς εἰρημέναι εἰσίν, ἃς οὐ πᾶσα ἀνάγκη εἰδέναι τὸν γραμματικόν, οἷον αἱ γρῖφοι.* ibidem exempla rariorum eiusmodi locutionum adducit *σκέπαρνον* pro *pelle agni*, cum alias notet *dolabram*, *βαλάντιον* pro *hasta*, *ἀπὸ τοῦ βαλεῖν κατ' ἐναντίον*, *μακρεμπόλεμον* pro *τηλεμάχῳ* etc. *ἢ ὡς ἐν τῷ βωμῷ τοῦ Λοσιάδα ἡ γυνὴ εἴρηται στήτη, ἐπειδή τινες τὸ παρ' Ὁμήρῳ, "δια στήτην ἐρίσαντε"* (Iliad. α'. versu 6. quod alii legunt unico vocabulo *διαστήτην dissidebant*) *οὕτως ἐξηγήσαντο, δια τὴν γυναῖκα. ὄρυξ δὲ καὶ βωμὸς ποιήματά τινά ἐστι τῶν ἀμέτρων, παρὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διατύπωσιν τὴν ἐπωνυμίαν ἔχοντα. τὰ οὖν τοιαῦτα ζητήματα εἰ μὲν ἐπίσταται ὁ γραμματικός, ἐπαινετός ἐστιν, εἰ δὲ μή γε, οὐκ ἔστι μέμψεως ἄξιος.*

67 τὴν εἶναι λεκτέον γραμματικήν e), ἐκτὸς εἰ μή τι διὰ τοῦτο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰρῆσθαι φήσουσιν, ἵνα ᾖ τε πρὸς τὴν πάντων ἐνιαχοῦ ἀπορίαν f) ἥ τε πρὸς τὸν ἰδιωτισμὸν διαφορὰ ὑποβάλληται. τοῦ μὲν γὰρ ἰδιώτου διενήνοχεν ὁ γραμματικὸς παρ' ὅσον οὐκ ὀλίγων, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ πλείστων τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων ἔμπειρός ἐστι. τῆς δὲ τῶν πάντων γνώσεως ἀδυνάτου τάχα καθεστώσης κεχώρισται, ἐπεὶ οὐ πάντα
P 231 τὰ δὲ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἐπαγγέλλεται γινώσκειν· ταῦτα δὲ οὐκ
68 ἀπολογουμένου ἦν, ἀλλὰ κακοῖς ἐπιπληροῦντος κακά, καὶ μηκέτι μετρίως ἀλλ' ἄρδην ἐπισπωμένου τὰς ἀπορίας. πρῶτον μὲν οὖν ὡς τὰ πολλὰ ἀόριστά ἐστι καὶ τὴν σωρικὴν γεννᾷ ἀπορίαν g), οὕτω καὶ τὰ πλεῖστα. ὅθεν ἢ περιγραψάτωσαν ἡμῖν αὐτὰ δείξαντες, ἄχρι πόσων γνώσεων τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων ῥητέον, ἢ εἴπερ ἐπὶ ἀορίστου μένουσιν ὑποσχέσεως, τὰ πλεῖστα γινώσκειν λέγοντες, παραδεχέσθωσαν τὴν
69 παρὰ μικρὸν ἐρώτησιν. τοῦ γὰρ πλείστου ὁρισθέντος ἀριθμοῦ, ὁ ἑνὶ ἐλάσσων πλεῖστος ἀκμήν ἐστιν· ἐπεὶ τελέως ἄτοπον μονάδος προσθέσει τὸν μὲν πλεῖστον λέγειν τὸν δὲ μηδαμῶς. δι' ὅπερ ἀεὶ μονάδι πλεονεκτούμενος ὁ κατ' αὐτοὺς πλεῖστος ἀριθμὸς ἐλεύσεται πάντως εἰς τὸ μηκέτι ἀριθμὸς πλεῖστος ὑπάρχειν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ γραμματική h), ὅπερ ἦν τῆς σωρικῆς ἀπορίας

67. nisi forte causentur propterea dictum esse *maximae partis*, ut et contra eam quae est de omnibus dubitationem aliquo modo experientia ostendatur, illiusque ab ea quae est apud plebeios et ignaros pateat differentia. nam a plebeio quidem differt grammaticus, quod non paucorum ut ille, sed plurimorum quae dicuntur apud poëtas et scriptores sit peritus: remotus est autem a cognitione omnium quae fortasse minime esse potest, quandoquidem non omnia, sed ex ipsis plurima se posse profitetur. 68. haec autem non sunt eius qui respondet ac se defendit, sed eius qui malis addit mala, et qui non modicas sed maximas et inevitabiles attrahit dubitationes. primum quidem sicut multa minime sunt definita ac terminata et soriticam seu acervalem generant dubitationem, ita etiam plurima. quamobrem aut ipsa nobis circumscribant, ostendentes ad quam multas usque cognitiones eorum quae apud poëtas aut scriptores dicuntur, progrediendum sit; aut si in vaga et interminata manent promissione dicentes se nosse plurima, admittant eam quae ex minimo ascendit interrogationem. 69. nam plurimo definito numero, qui est uno minor, adhuc prorsus est plurimus; est enim plane absurdum unitatis additione illum quidem dicere plurimum, hunc vero minime. quamobrem semper unitate crescens qui ex eorum sententia est plurimus numerus, eo omnino redibit ut non sit amplius plurimus numerus, et ideo nec grammatica; quod quidem erat conclusio soriticae dubitationis. 70. quemad-

e) λεκτέον γραμματικήν] ms Cizense post haec verba addit: ἐμπειρίαν οὐδὲ ταύτην εἶναι, quae ex praecedentibus male repetita videntur.

f) ἐνιαχοῦ ἀπορίαν] post haec verba in editis sequebatur ἐμπειρία, quod vocabulum in ms Savil. atque in codice, quo interpres est usus, recte exsulat et propterea a me expunctum est.

P 231 g) σωρικὴν ἀπορίαν] σωριτικὴν 3 Pyrrhon. sect. 80. Cavillatio l. 177 D de verborum significat. quae in eo consistit quod singula quaedam addendo vel demendo non possis determinare quaenam multa vel plurima sint, aut quando multa vel plura esse desinant. [videtur hic et seq. sectione σωριτικός scribendum.]

h) μηδὲ γραμματική] mss Ciz. Savil. et Vratislav. γραμματικήν.

συμπέρασμα. πῶς δ' οὐκ ὄντως γραμματικῆς παχύτητος [i]) τὸ 70
ἐν ἀπείρῳ πλήθει λέγειν πλεῖστα; ὡς γὰρ τὸ ὀλιγώτερον πρός
τί ἐστι καὶ κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ πλεῖστον σχέσιν νοεῖται, οὕτω
καὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ ὀλίγον σχέσιν θεωρήσεται.
εἰ οὖν τῶν πλείστων παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων
ἐμπειρίαν ἔχουσιν οἱ γραμματικοί, ὀλίγων τῶν λοιπῶν οὐκ ἔχου-
σιν· εἰ δὲ καὶ τὸ ληφθέν ἐστι πλεῖστον καὶ τὸ καταλειφθὲν [k]) 71
ἔλασσον, οὐκέτι τὸ πᾶν γίνεται ἄπειρον. ὅμως δ' οὖν ἵνα μηδὲν
περὶ τούτων ἀκριβευώμεθα [l]), ψεῦδός ἐστι τὸ τὰ πλεῖστα τῶν
παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν λεγομένων γινώσκειν τὸν
γραμματικόν· ἐλάχιστα γὰρ ἦν, πολλαπλασιόνων ἀπολειπομένων
ἃ οὐκ οἶδε, καθὼς προβαινούσης τῆς ζητήσεως παραστήσω. τὰ 72
νῦν δὲ ἄλλην ἀπόδοσιν θεωρητέον. Ἀσκληπιάδης [m]) τοίνυν μέμ-
φεται τὸν Θρᾷκα Διονύσιον ἐμπειρίαν λέγοντα τὴν γραμματικήν,
δι' ἣν αἰτίαν καὶ ὁ Πτολεμαῖος [n]) ἔφη. ἐγκαλεῖ δὲ αὐτῷ καὶ τῷ
κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπειρίαν αὐτὴν ἀποφαίνειν· τοῦτο μὲν γὰρ
τῶν στοχαστικῶν καὶ ὑπὸ τὴν τύχην [o]) πιπτουσῶν ἐστι τεχνῶν, P.232

modum autem non est grammaticae plane crassitudinis, in multitudine infinita dicere plurima? quo modo enim paucius refertur ad aliquid et consideratur atque intelligitur ex ea quam habet tamquam ad plurimum habitudine, ita etiam plurimum considerabitur ex ea quam habet ad paucum habitudine. si ergo plurimorum quae dicuntur apud poëtas et scriptores experientiam habent grammatici, paucorum quae sunt reliqua non habent. 71. si autem et quod sumptum est est plurimum, et quod relictum est est minus, non est utique amplius universum infinitum. et tamen, ut nihil de his exactius et accuratius tractemus, falsum est quod grammaticus plurima novit ex iis quae dicuntur apud poëtas et scriptores; sunt enim paucissima, cum restent multis partibus plura quae non novit, ut in disquisitionis progressu ostendam. 72. nunc autem consideranda est alia definitio. Asclepiades ergo reprehendit Dionysium Thracem, qui dicit grammaticam esse experientiam, et propter eam causam quam dixit Ptolemaeus. reprehendit autem etiam propterea quod eam pronunciet *maximae partis experientiam*. nam hoc quidem est artium coniecturalium et quae fortunae subiacent, ut

---

i) *γραμματικῆς παχύτητος*] pinguedinem crassitiemque grammaticam vocat, ut infra sect. 114, nihil philosophici habentem acuminis ac subtilitatis, quod in infinita multitudine non vereantur affirmare aliqua plura, alia pauciora. sic *ὄντως γραμματικόν* pro inepto infra sect. 276. caeterum hoc loco pro *τὸ ἐν ἀπείρῳ* ms Savil. *τῷ ἐν ἀπείρῳ*.

k) *καταλειφθέν*] ita recte mss pro *καταληφθέν*. est enim *ληφθέν* a *λαμβάνω*, *καταλειφθέν* a *καταλείπω*.

l) *ἀκριβευώμεθα*] ita mss pro *ἀκριβεσώμεθα*.

m) *Ἀσκληπιάδης*] eruditissimus vir Ioannes Ionsius in opere de scriptoribus historiae philosophicae p. 205 hunc putat esse Asclepiadem Myrleanum iuniorem ac diversum ab Asclepiade Myrleano grammatico, quem Pompeii M. aetate claruisse Romae dixi supra ad sect. 47. sed Dionysius Thrax Aristarchi discipulus Pompeium Magnum aetate antecessit, itaque potuit ab Asclepiade illo antiquo reprehendi, neque alium iuniorem effingere fuerit necesse.

n) *ὁ Πτολεμαῖος*] Ptolemaeus Peripateticus, supra sect. 60.

o) *ὑπὸ τὴν τύχην*] ita recte ms Vratislav. pro *τέχνην*, quod non con- P 232
coquens interpres vertit ac si legisset *ὑπὸ τὴν τέχνην οὐ πιπτουσῶν*. porro medicam artem esse ex coniecturalibus et *στοχαστικαῖς*, agnoscit etiam Celsus 2 6 sed talem, *ut cum saepius aliquando responderit, interdum tamen fallat.*

ὥσπερ κυβερνητικῆς καὶ ἰατρικῆς· γραμματικὴ δὲ οὐκ ἔστι στο-
73 *χαστικὴ ἀλλὰ μουσικῇ τε καὶ φιλοσοφίᾳ παραπλήσιος. εἰ μή τι*
δέδοικε, φησί, τὴν ὀλιγότητα τοῦ βίου, ὡς οὐκ οὖσαν ἱκανὴν
πρὸς τὸ πάντα περιλαβεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον, εἰ γραμματικοῦ p)
ἀλλ' οὐ γραμματικῆς ποιήσεται τὸν ὅρον. ἐπείπερ οὗτος μὲν
τυχὸν ἴσως οὐκ ἐπιστήμων ἐστὶ τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγ-
γραφεῦσι λεγομένων, ὀλιγόβιον καθεστὼς ζῷον· ἡ δὲ γραμματικὴ
74 *πάντων εἴδησις. ὅθεν τὸ μὲν ἀλλάξας τοῦ ὅρου τούτου τὸ δ'*
ἀνελὼν οὕτως ἀποδίδωσι τῆς γραμματικῆς τὴν ἔννοιαν "γραμ-
ματική ἐστι τέχνη τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομέ-
νων". οὐκ ἀνεῖλε δὲ ὁ ἀνὴρ τὰς ἀπορίας, ἀλλ' ἐπέτεινε· καὶ ἐν
οἷς θέλει τὴν γραμματικὴν αὔξειν, ἐν τούτοις αὐτὴν ἀνεῖλεν· ἔστω
γὰρ πάντων εἴδησις τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων.
οὐκοῦν ἐπεὶ οὐδέν ἐστιν εἴδησις παρὰ τὸν εἰδότα, οὐδὲ γραμματικὴ
παρὰ τὸν εἰδότα γραμματικόν, ὡς οὐδὲ περιπάτησις παρὰ τὸν περι-
πατοῦντα καὶ στάσις παρὰ τὸν ἑστῶτα καὶ κατάκλισις παρὰ τὸν
75 *κατακείμενον· ὡμολόγηται* q) *δὲ ὁ γραμματικὸς μὴ ἔχειν πάντων*
εἴδησιν· οὐκ ἄρα ἔτι ἐστὶν εἴδησις πάντων τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ
συγγραφεῦσι λεγομένων· διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ γραμματική. καὶ
ἄλλως, εἴπερ τέχνη ἐστὶν ἡ γραμματική, εἴδησις οὖσα πάντων
τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων· ἡ δὲ τέχνη
σύστημα ἐγκαταλήψεων r) *τῶν περὶ τὸν γραμματικόν, ἐξ ἀνάγκης*

ars gubernandi et ars medendi. grammatica autem non est coniecturalis, sed similis musicae et philosophiae. 73. nisi forte, inquit, vitae timuit brevitatem, ut quae non sufficiat ad omnia comprehendenda. quod quidem est absurdum, velut si grammatici et non grammaticae faceret definitionem. quamquam enim ipse fortasse non erit sciens eorum omnium quae dicuntur apud poëtas et scriptores, cum sit animal brevis vitae: grammatica tamen est omnium cognitio. 74. huius itaque definitionis parte mutata parte ablata sic grammaticae definit notionem: *grammatica est ars eorum quae dicuntur apud poëtas et scriptores.* ille autem minime sustulit dubitationes, sed auxit: et in quibus vult augere grammaticam, in iis eam sustulit. sit enim cognitio omnium quae dicuntur apud poëtas et scriptores. ergo quoniam nihil est cognitio praeter eum qui novit, nec grammatica est praeter grammaticum qui novit ut neque deambulatio praeter eum qui deambulat, et status praeter eum qui stat, et accubitus praeter eum qui accumbit. 75. concedit autem grammaticum non habere omnium cognitionem: non est ergo utique cognitio omnium quae dicuntur apud poëtas et scriptores; et propterea nec grammatica. et alioqui si ars est grammatica, cum sit cognitio omnium quae dicuntur apud poëtas et scriptores, ars autem est consistens collectio ex comprehensione eorum

---

p) *γραμματικοῦ*] *εἰ* in mss Savil. Vratislav. et Ciz. exsulat. mox in iisdem codicibus V et Ciz. male abest *οὐκ* ante vocabulum *ἐπιστήμων*.

q) *ὡμολόγηται*] ita recte mss pro *ὁμολόγηται*.

r) *σύστημα ἐγκαταλήψεων*] ita e mss legendum pro *ἐκκαταλήψεως*. nota definitio artis, de qua dictum ad 3 Pyrrhon. sect. 188. etiam in scholiis in editis ad Dionysium Thracem *τέχνη* definitur *σύστημα ἐγκαταλήψεων συγγεγυμνασμένων πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ*. atque recte addi in definitione artis, quod debeat esse utilis ad vitam, evincitur ex eo, quod alioqui non sit ars sed *κακοτεχνία*, ut aleatoria et praestigiatoria, *κυβευτικὴ καὶ γοητευτική*. cum itaque auctor scholiorum definisset *ἐπιστήμην*, quod sit *λέξις ἀμετάπτωτος οἱονεὶ ἀμετάπταιστος* et *πεῖραν*, quod sit *ἑνὸς ἢ δευτέρου γνῶσις*, (confer Ammonium in *ἐμπειρία*,) et *ἐμπειρίαν* denique, quod

μηδενὸς ἔχοντος πάντων τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων κατάληψιν, ἀνύπαρκτος γίνεται ἡ γραμματική. Χά- 76
ρης s) δὲ ἐν τῷ πρώτῳ περὶ γραμματικῆς τὴν τελείαν φησὶ P 233
γραμματικὴν "ἕξιν εἶναι ἀπὸ τέχνης, διαγνωστικὴν τῶν παρ' Ἕλλησι λεκτῶν καὶ νοητῶν ἐπὶ τὸ ἀκριβέστατον, πλὴν τῶν ὑπ' ἄλλαις τέχναις", τὸ τελευταῖον προσθεὶς οὐ παρέργως. ἐπεὶ γὰρ 77
τῶν παρ' Ἕλλησι λεκτῶν καὶ νοητῶν τὰ μέν ἐστιν ὑπὸ τέχναις τὰ δ' οὔ, τῶν μὲν ὑπὸ τέχναις οὐκ οἴεται τέχνην εἶναι καὶ ἕξιν τὴν γραμματικήν· οἷον ἐν μὲν μουσικῇ τῆς διὰ τεσσάρων συμφωνίας καὶ τῆς μεταβολῆς τῶν συστημάτων, ἐν δὲ μαθηματικῇ

quae sunt in grammatico; necessario cum nemo habeat comprehensionem omnium quae dicuntur apud poëtas et scriptores, consistere et esse non potest grammatica. Chares autem in primo de grammatica perfectam grammaticam dicit esse *habitum ex arte habentem vim discernendi exactissime ea quae apud Graecos et dicuntur et cadunt sub intelligentiam, praeter ea quae sunt sub aliis artibus*, id postremum adiiciens non leviter nec superflue. 77. nam quoniam eorum quae apud Graecos dici possunt et quae veniunt sub intelligentiam alia quidem subiecta sunt artibus alia autem minime, eorum quidem quae subiecta sunt artibus non existimat esse artem et habitum grammaticam; ut in musica quidem concentus diatessaron et mutationis systematum; in mathematica autem siderum defectus aut positurae

---

sit ut ait in Gorgia [p. 463 B.] Plato, *ἄλογος τριβή*, remotis hisce omnibus concluditur grammaticam esse *τέχνην* sive artem. *συνέστηκε γὰρ ἐκ μερῶν τεσσάρων, ἀναγνωστικοῦ ἐξηγητικοῦ διορθωτικοῦ καὶ κριτικοῦ, καὶ ἐξ ὀργάνων τεσσάρων, γλωσσηματικοῦ ἱστορικοῦ μετρικοῦ καὶ τεχνικοῦ - - τὸ δὲ τέλος χρειῶδες ἔχει τῷ βίῳ· λόγου γάρ ἐστιν εὑρέτις, δι' οὗ πᾶς ὁ βίος καὶ τὰ ὁρώμενα τέλος ἐδέξαντο.* artes aliae *βάναυσοι* et *πρακτικαί*, aliae *λογικαί* et *ἐγκύκλιοι· λογικαί* ut grammatica rhetorica philosophia, *πρακτικαί* ut *τεκτονική χαλκευτική* etc. alii artes subtilius distinguunt in *ποιητικάς* quae circa materiam aliquam versantur, in *πρακτικὰς θεωρητικάς* et *μικτάς*. Lucillus Tarrhaeus haec quattuor artium genera constituit, *ἀποτελεσματικὸν πρακτικὸν ὀργανικὸν θεωρηματικόν* et multas iterum singularum ex hisce subdivisiones. ab arte porro distinguuntur in hisce scholiis 1) *τεχνοειδές* v. g. apum et hirundinum sollertia naturalis nidos et alvearia componendi et mel, qua artem imitantur. 2) *ἡμιτέχνιον* ac si semiartem dicas, ex paucis praeceptis constantem, ut *ξυστικήν*, *ἀπονυχιστικήν*, radendi vel ungues recidendi. 3) *μικροτεχνίαν*, artem in rebus minutissimis ut Myrmecidis (qui in hisce scholiis bis Atheniensis vocatur, ab Aeliano lib. I c. 17 Var Hist. et ab aliis Milesius) et Callicratis. *οὗτοι γὰρ ἐποίησαν σιδηροῦν ἅρμα ὑπὸ μυίας ἑλκόμενον, καὶ τῷ πτερῷ τῆς μυίας καλυπτόμενον.* meminit et Plutarchus contra Stoicos [Mor. p. 1083 D.] 4) *ψευδοτεχνία, βραχεῖα τέχνη μείζονος ὑποδυομένη τέχνης ἔργον, ὥσπερ οἱ φαρμακοπῶλαι* et *μυρεψοί* venditantes se pro medicis. 5) *κακοτεχνία, ὥσπερ τῶν δηλητηρίων καὶ τυμβωρύχων.* 6) *ματαιοτεχνία*, v. g. *σχοινοβατική, κοντοπαίκτης·* denique 7) *ἀτεχνία*, sive malus artis successus, vel *ἁμάρτημα τῷ τεχνίτῃ γενόμενον.* circa artem observanda haec octo, *αἰτία ἀρχὴ ἔννοια ὕλη μέρη ἔργα ὄργανα τέλος.*

s) *Χάρης*] in iisdem ad Dionysium Thracem scholiis haec grammaticae definitio sed mutilata e Charete affertur: *γραμματική ἐστιν ἕξις ἀπὸ τέχνης καὶ ἱστορίας διαγνωστικὴ τῶν παρ' Ἕλλησι λεκτῶν.* ibidem reprehenditur Tyrannio, qui grammaticam definivit *θεωρίαν μιμήσεως.* Theodosius vero Alexandrinus grammaticam ait esse *τέχνην ἢ ἕξιν* P 233
θεωρητικὴν καὶ ποιητικὴν τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι, δι' ἧς ἑκάστῳ τὸ οἰκεῖον ἀποδιδόντες ἐξ ἀπείρου καταληπτὸν ποιούμεθα.

ἐκλείψεως ἢ τῆς τῶν κύκλων θέσεως. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων νοητέον τεχνῶν. οὐδενὸς γὰρ τῶν ὑπ' αὐταῖς t) εἴδησις ἡ γραμματική, ἀλλὰ μέθοδός τίς ἐστι τῶν παρὰ ταύτας u) ἑτέ-
78 ρων λεκτῶν τε καὶ νοητῶν· νοητῶν μέν, ὡς ὅτι πίσυρες x) τέσσαρες, καὶ βῆσσαι y) καὶ ἄγκεα z) οἱ βάσιμοι τόποι· λεκτῶν δέ, τῶν περὶ τὰς διαλέκτους, οἷον ὅτι τοῦτο μὲν εἴρηται Δωρικῶς, τοῦτο δ' Αἰολικῶς· καὶ οὐχ ἧπερ οἱ Στωικοὶ τὸ σημαινόμενον a), ἀλλ' ἀνάπαλιν τὸ σημαῖνον. τὸ γὰρ νοητὸν ἐπὶ τοῦ σημαινομένου μόνου παρείληπται. ἔοικε δὲ καὶ Κρατήτειόν b)
79 τινα κινεῖν λόγον· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔλεγε διαφέρειν τὸν κριτικὸν τοῦ γραμματικοῦ, καὶ τὸν μὲν κριτικὸν πάσης, φησί, δεῖ λο-

circulorum. similia sunt intelligenda etiam in aliis artibus. nullius enim eorum quae sunt illis subiecta cognitio, est grammatica, sed est quaedam cognoscendorum methodus aliorum quae praeter eas aut dicuntur aut veniunt sub intelligentiam. 78. eorum quidem quae veniunt sub intelligentiam, ut quod *πίσυρες* sunt *quattuor*, et quod *βῆσσαι* et *ἄγκεα* sunt *loca sita inferne*. eorum autem quae dicuntur, nempe eorum quae versantur in proprietate ac diversitate sermonis, ut quod hoc quidem dictum est Dorice, hoc autem Aeolice: siquidem non, ut Stoici, *λεκτά* ponit pro significata notione, sed contra pro vocabulis quae significant. nam quod venit sub intelligentiam accipitur pro solo significato. 79. videtur etiam Chares movere aliquid quod traditum fuit a Cratete. ille enim contendebat criticum differre

---

t) *οὐδενὸς γὰρ τῶν ὑπ' αὐταῖς*] non res eo modo spectant ad grammaticam, quatenus aliis subsunt disciplinis, verba tamen et eorum nexus et constructio quibus res ad alias disciplinas spectantes exponuntur, etiam grammatici fori sunt. *ἡ μὲν ἀφήγησις καὶ ἡ σύνταξις τῷ γραμματικῷ ἁρμόζει, τὸ δὲ ζήτημα αὐτῷ τῷ φιλοσόφῳ*, ut est in iisdem ad Dionysium scholiis.

u) *παρὰ ταύτας*] ita recte mss pro *ταύταις*.

x) *πίσυρες*] apud Homerum saepius et Dionysium Periegetem v. 44 aliosque. Hesychius: *πίσυρας, τέσσαρας*.

y) *βῆσσαι*] idem Hesychius: *βῆσσαι λίμακες κοῖλαι καὶ ὑδρηλοὶ τόποι κρημνοὶ καὶ τὰ βάσιμα ὄρη καὶ πόλις* (in Locride vide Steph.) *καὶ βάσιμοι τόποι τῶν ὀρέων*. etiam hoc apud Homerum frequens, ut Iliad. γ' 34: *οὔρεος ἐν βήσσῃς*, ubi scholiastes: *τοῖς γονιμωτάτοις καὶ βασιμωτάτοις τόποις τῶν ὀρῶν*. Sophocles Aiace flagellifero [195 Herm.]: *ἐχθρῶν δ' ὕβρις ὧδ' ἀτάρβητα ὁρμᾶτ' ἐν εὐανέμοις βάσσαις*.

z) *ἄγκεα*] ms Ciz. *ἄκρα*, Hervetus interpres *ἄντρα*, sed recte se habet illud *ἄγκεα* quod plurium codicum consensu probatur, atque itidem ex Homero est petitum, ut Iliad. σ 321, ubi scholiastes interpretatur *τοὺς συνδένδρους τόπους τῶν ὀρῶν*.

a) *οὐχ ἧπερ οἱ Στωικοὶ τὸ σημαινόμενον*] Stoici per *λεκτόν* intelligebant non vocabulum sive vocem significantem, quam considerare grammatici est officium, sed rei significatae notionem in mente, unde *λεκτόν* docebant *ἀσώματον* esse, ut dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 104, atque iterum habes infra sect. 155 seq.

b) *Κρατήτειον*] scitum Cratetis Mallotae, cuius inter celebres grammaticos mentio supra, sect. 44. ut autem hic criticum sic Seneca epist. 108 philologum a grammatico *τεχνικῷ* distinguit. interdum vero grammatici nomen tam late patet ut partes omnes tres, *τεχνικήν*, *ἐξηγητικήν* atque adeo criticum et philologum ambitu suo complectatur, ut apud Quintilianum lib. 1 Institut. oratoriar. c. 4 confer Heinsii Prolegomena in Aristarchum sacrum p. 647 seq. edit. in fol. Maussaci diss. criticam, et Io. Wowerani Polymathiam c. 8 seq. interdum grammatice sub critica comprehenditur, ut ex Taurisci sententia infra sect. 248. quamquam proprie loquendo nec critice grammatices nec grammatice critices

γικῆς ἐπιστήμης [c]) ἔμπειρον εἶναι, τὸν δὲ γραμματικὸν ἁπλῶς γλωσσῶν ἐξηγητικὸν [d]) καὶ προσῳδίας ἀποδοτικὸν καὶ τῶν τούτοις παραπλησίων εἰδήμονα· παρ' ὃ καὶ ἐοικέναι ἐκεῖνον μὲν P 234
ἀρχιτέκτονι τὸν δὲ γραμματικὸν ὑπηρέτῃ. ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ἀπο- 80
δόσεως τοιαῦτα, πῇ μὲν μετριώτερα τῶν Διονυσίου ἀτοπημάτων, πῇ δὲ χείρονα. ὅτι μὲν γὰρ τῆς σωρικῆς ἀπορίας [e]) ἐξέλυσε τὴν γραμματικὴν καὶ τῶν ἀλλοτρίων κεχώρικε θεωρημάτων, μουσικῆς τε καὶ μαθηματικῆς, ὡς μὴ προσηκόντων, αὐτόθεν συμφανές· τοῦ δὲ μὴ ἀνυπόστατον ὑπάρχειν οὐδαμῶς αὐτὴν ἐρρύσατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ εἶναι τοιαύτην μᾶλλον συνηγωνίσατο.
ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος κατά τι διώρισε τὸν τῆς γραμματικῆς ὅρον 81
ἐπὶ μόνων αὐτὴν ποιητῶν τε καὶ συγγραφέων [f]) στήσας, οὗτος δὲ περὶ πᾶσαν Ἑλληνικὴν φωνὴν καὶ περὶ πᾶν σημαινόμενον καταγίγνεσθαι ταύτην θέλει, ὅπερ, εἰ θεμιτὸν εἰπεῖν, οὐδὲ θεοῖς ἀνυτόν [g]) ἐστιν. ὡς γὰρ καὶ πρότερον ἐλέγομεν, οὐδεμία μέθο-

a grammatico. et criticum quidem dicit oportere esse peritum omnis scientiae quae ad eruditionem pertinet: grammaticum autem esse tantum interpretem inusitatarum vocum et tradere accentus et ea scire quae sunt his similia, et ideo illum quidem esse similem architecto, grammaticum autem ministro. 80. sed eiusmodi est illius definitio, partim quidem minus mala quam sint absurda quae dicit Dionysius, partim autem peior. nam quod a soritica dubitatione solverit grammaticam et ab alienis seiunxerit scitis musicae et mathematicae, ut cum quibus nihil illi negotii sit, per se est evidens; sed eam non liberavit ab eo quod non consistat, imo vero laboravit et opem tulit ad hoc ut ea sit eiusmodi. 81. nam Dionysius quidem in aliquo definiit terminum ac limitem grammaticae statuens eam in solis poëtis et scriptoribus; iste vero vult eam versari in omni voce Graeca et in omni significato, quod quidem, si fas est dicere, ne dii quidem praestare possunt. nam ut prius dicebamus, nulla certa via ac methodus consistit in aliquo in-

---

pars est, ut pulchre demonstravit Vossius libro de natura ac constitutione grammaticae.

c) *πάσης λογικῆς ἐπιστήμης*] Hervetus: *omnis scientiae logicae.* sed notum est vocabulum illud longe latius patere, atque pro toto orbe *λογικῶν ἐπιστημῶν* hoc loco esse accipiendum, ex eodem Wowerano et aliis quos iam laudavi viris doctis constat.

d) *γλωσσῶν ἐξηγητικόν*] Hervetus reddit *interpretem linguarum*, Heinsio etiam probante: sed ex scholiis ineditis ad Dionysium patet per *γλώσσας* potius intelligendas esse *φωνὰς ἀρχαίας καὶ ἀποξενισμένας* antiquatas vel peregrinas atque inusitatas, vel etiam *ἐπιχωριαζούσας*, singulis proprias ac peculiares locis, unde appellare glossaria solemus in quibus *γλῶσσαι* eiusmodi explicantur, de quibus Io. Wowerus cap. 9 Polymathiae et Tho. Gatakerus ad haec M. Antonini 4 33 *αἱ πάλαι συνήθεις λέξεις γλωσσήματα νῦν.* sic infra sect. 253, 313. *linguas* pro dialectis poni a Quintiliano 12 10 notavit Salmasius in funere linguae Hellenisticae p. 249, quem vide etiam libro de Hellenistica p. 134.

e) *σωρικῆς ἀπορίας*] quae fuit supra sect. 68 seq. P 234

f) *ἐπὶ μόνων ποιητῶν τε καὶ συγγραφέων*] supra sect. 57.

g) *οὐδὲ θεοῖς ἀνυτόν*] sic Phaedrus 5 8 de occasione:

— — *elapsam semel*
nec possit ipse Iuppiter reprehendere.

de morte Homerus Odyss. γ 235

— — οὐδὲ θεοί περ
καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν — —

de necessitate Plato 7 de leg. et ante eum Pittacus apud Stobaeum:

δος συνίσταται περί τι ἄπειρον, ἀλλὰ καὶ μάλιστα αὐτὴ τοῦτο 82 περατοῖ. τῶν γὰρ ἀορίστων ἡ ἐπιστήμη δεσμός ἐστι· τὰ δὲ σημαίνοντα καὶ σημαινόμενα τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἄπειρα· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἡ γραμματικὴ τέχνη περὶ τὰ σημαίνοντα καὶ σημαινόμενα. καὶ μὴν παντοῖαι γίνονται τῶν φωνῶν μεταβολαὶ καὶ προτοῦ γεγόνασι καὶ εἰσαῦθις γενήσονται. φιλομετάβολον[h]) γάρ τί ἐστιν ὁ αἰὼν οὐκ εἰς φυτὰ μόνον καὶ ζῷα, ἀλλὰ καὶ εἰς ῥή- 83 ματα. περιεστῶσαν δὲ ἀπειρίαν οὔτοι γε καὶ μεταβάλλουσαν[i]) ἀμήχανόν ἐστι γνῶσιν ἀνθρωπίνην εὑρεῖν. οὐδὲ ταύτῃ ἄρα ἡ γραμματικὴ συστήσεται. ἄλλως τε ἤτοι τεχνικὴν οἴεται εἶναι τὴν ἕξιν ἢ ἄτεχνον. καὶ εἰ μὲν τεχνικήν, πῶς οὐκ αὐτὴν εἶπε τὴν τέχνην, ἀλλὰ τὸ ἀφ' οὗ ἐστιν; εἰ δὲ ἄτεχνον, ἐπεὶ οὐ δυνατὸν διὰ τοῦ ἀτέχνου τὸ τεχνικὸν ὁρᾶσθαι, οὐδὲ συστήσεταί τις γραμματικὴ ἕξις τεχνικῶς διαγινώσκουσα τὰ παρ' Ἕλλησι 84 σημαίνοντά τε καὶ σημαινόμενα. Δημήτριος δὲ ὁ ἐπικαλούμενος Χλωρὸς[k]) καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν γραμματικῶν οὕτως ὡρίσαντο "γραμματική ἐστι τέχνη τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ τῶν κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν λέξεων εἴδησις". μένουσι δὲ καὶ τούτοις P 235 αἱ αὐταὶ ἀπορίαι· οὔτε γὰρ πάντων τῶν παρὰ ποιηταῖς λεγο- 85 μένων δύναται εἶναι τέχνη γραμματικὴ οὔτε τινῶν[l]). καὶ πάντων μὲν αὐτόθεν ἀδύνατον, εἴ γε καὶ περὶ θεῶν καὶ περὶ ἀρετῆς καὶ ψυχῆς λέγεται παρὰ τοῖς ποιηταῖς, ὧν ἀπείρως ἔχουσιν οἱ

finito: imo vero ipsa hoc finit ac terminat. eorum enim quae sunt non definita et interminata vinculum est scientia. 82. voces autem quae significant et res quae significantur sunt infinitae. non est ergo grammatica ars quae versatur in iis quae significant et quae significantur. quin etiam sunt vocum mutationes omnis generis, fueruntque antea et rursus erunt: mutatione enim delectatur saeculum, non solum in arboribus ac plantis et animantibus, sed etiam in verbis. 83. constantem autem infinitatem, nedum eam quae mutatur, fieri non potest ut humana inveniat cognitio. nec hac ergo ratione constabit grammatica. alioqui aut artificiosum illam existimat esse habitum aut artis expertem. et si artificiosum, quomodo non eam quoque dixit esse artem, sed qui ex arte sit habitus? sin autem artis expertem, quoniam fieri non potest ut per id, quod caret arte, cernatur id quod est artificiosum, non consistet ullus grammaticus habitus, artificiose discernens ea quae apud Graecos significant et significantur. 84. Demetrius autem cognomine Chlorus et quidam alii grammatici ita definierunt: *grammatica ars est cognitio dictionum quae sunt apud poëtas et quae sunt in communi consuetudine.* manent autem his quoque eaedem dubitationes; neque enim omnium quae dicuntur apud poëtas potest esse ars grammatica neque aliquorum. 85. et ut sit quidem omnium, per naturam suam fieri non potest, siquidem et de diis et de virtute et de anima sermo est apud poëtas, quarum rerum gram-

ἀνάγκῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται. Publius Syrus: *contra felicem vix deus vires habet.*

h) φιλομετάβολον] geminum illud Horatii in arte v. 60:

ut silvae folia pronos mutantur in annos,
prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.

i) οὔτοι γε καὶ μεταβάλλουσαν] ita recte ms Ciz. pro ἤτοιγε.

k) Δημήτριος ὁ Χλωρός] hic est qui plus simplici vice allegatur in scholiis ad Nicandri Theriaca.

l) οὔτε πάντων οὔτε τινῶν] similis cavillatio supra sect. 66.

γραμματικοί. τινῶν δέ, διὰ τὸ μὴ εἰς τοὺς γραμματικοὺς τὸ
τοιοῦτον πίπτειν μόνους ἀλλὰ καὶ ἄλλους τινάς, οἷον φιλοσό-
φους καὶ μουσικοὺς καὶ ἰατρούς· συνεώρων γὰρ καὶ οὗτοί τινα
τῶν παρὰ ποιηταῖς. πάλιν τε ἐν τῷ λέγειν καὶ τῶν κατὰ τὴν 86
κοινὴν συνήθειαν λέξεων εἴδησιν εἶναι τὴν γραμματικήν, εἰ μὲν
τὸ καθολικὸν λαμβάνοιεν τό "εἴ τινές εἰσι κατὰ τὴν κοινὴν
συνήθειαν λέξεις, ἐκείνων ἐστὶν εἴδησις ἡ γραμματική", ἁμαρ-
τάνουσιν· ἄπειροι γὰρ αἱ κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν λέξεις,
καὶ τῶν ἀπείρων οὐκ ἔστιν εἴδησις. εἰ δὲ ἐπὶ τὸ ἐπὶ μέρους 87
φέροιντο, ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ "εἰσί τινες λέξεις κατὰ τὴν συν-
ήθειαν τὴν κοινήν, ὧν εἴδησίς ἐστιν ἡ γραμματική", οὐδ' οὕτω
ποιήσουσί τι τὴν γραμματικήν· καὶ γὰρ ὁ Ἀθηναῖος εἴδησιν
ἔχει τῶν κατὰ τὴν Ἀτθίδα συνήθων λέξεων, καὶ ὁ Δωριεὺς τῶν
κατὰ τὴν Δώριον καὶ ὁ ῥήτωρ τῶν κατὰ τὴν ῥητορικὴν καὶ ὁ
ἰατρὸς τῶν κατὰ τὴν ἰατρικήν. εἰ δὲ λέγοιεν πασῶν τῶν κατὰ 88
τὴν κοινὴν συνήθειαν αὐτὴν λέξεων εἴδησιν, οὐχ ὡς τῶν καθ'
ἕκαστα καὶ ἐν μέρει πασῶν (τοῦτο γὰρ ὄντως ἀδύνατον), ἀλλὰ
τῶν καθόλου πασῶν καὶ ἀνωτάτω ἐν ταῖς διαλέκτοις οἷον ὅτι
Δωριέων μέν ἐστι τοιούτῳ τόνῳ χρῆσθαι, Ἰώνων δὲ ἄλλῳ· τάχα
μέν τι πιθανὸν ἐροῦσιν, οὐ μὴν ἀληθές. οὔτε γὰρ ἓν ἔθος ἐστὶ 89
καθ' ἑκάστην διάλεκτον, πολλαὶ γὰρ Δωρίδες καὶ Ἀτθίδες [m]),
οὔτε οἱ κανόνες, οὓς δοκοῦσι παραδιδόναι, πρὸς πᾶσαν ἀπο-
τείνονται λέξιν, ἀλλ' ἄχρι μὲν ποσῶν καὶ ὁμοτόνων οἷον ὀξυ-
τόνων ἢ βαρυτόνων προκύπτουσιν, πάσας δὲ περιλαβεῖν ἀδυ-
νατοῦσι. δείγματος μὲν οὖν χάριν ταῦτα εἰρήσθω εἰς τὸ ἀνυ- 90

matici nullam habent scientiam. aliquorum autem, propterea quod id non in solos cadit grammaticos, sed etiam in aliquos alios utpote philosophos et musicos et medicos; nam illi quoque quaedam inspexerunt ex iis quae sunt apud poëtas. 86. et rursus dum dicunt grammaticam esse cognitionem dictionum quae sunt in communi usu et consuetudine, siquidem universe sumant et in genere, quodsi quae sunt dictiones in communi consuetudine, illarum cognitio grammaticam constituit, errant; sunt enim infinitae dictiones in communi consuetudine; infinitorum autem non est cognitio. 87. sin autem tendunt ad id quod est particulare, quod perinde est ac si dicas "sunt quaedam dictiones in communi consuetudine, quarum cognitio est grammatica", ne sic quidem aliquid grammaticam esse facient. Atheniensis enim habet cognitionem dictionum quae sunt in usu in Attica et Doriensis earum quae sunt in usu in regione Dorica et orator earum quae sunt in usu in arte oratoria et medicus earum quae in arte medicinae. 88. si autem dicant omnium quae sunt in communi usu ac consuetudine cognitionem non tamquam singularium et omnium quae sunt sigillatim (hoc enim re vera non potest fieri), sed omnium universe et in summis generibus dialectorum, ut quod sit quidem Doriensium uti tali tono, Ionum autem alio; dicent quidem fortasse aliquid probabile, non tamen verum. 89. neque enim est unus mos in unaquaque dialecto; sunt enim multae Doricae et Atticae; neque regulae quas videntur sibi tradere extenduntur ad omnem dictionem, sed procedunt quidem ad certas quasdam et tonum similem habentes verbi gratia oxytonas vel barytonas; ut autem omnes comprehendant minime fieri potest. 90. atque haec quidem dicta sint exempli gratia ad hoc quod gram-

---

m) πολλαὶ Δωρίδες καὶ Ἀτθίδες] non modo propter ὑποδιαιρέσεις P 235
τοπικάς in ipsa Attica atque Dorum regione, sed maxime per aetatum diversa tempora. vide si placet quae notavi lib. 4 Bibliothecae Graecae cap. 31. infra sect. 228.

πόστατον εἶναι τὴν γραμματικήν, ὅσον ἐπὶ τῇ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς αὐτῆς ἐπινοίᾳ n)). μετελθόντες δὲ ἀκολούθως καὶ τὰ κυριώτατα τῶν ἐν αὐτῇ θεωρημάτων καὶ ἐξ ὧν μάλιστα λαμβάνει τὴν ὑπόστασιν βασανίζωμεν.

ΚΕΦ. δ'.

Τίνα μέρη γραμματικῆς.

91 Πολλῆς οὔσης καὶ ἀνηνύτου παρὰ τοῖς γραμματικοῖς περὶ
P 236 μερῶν γραμματικῆς διαστάσεως, ἵνα μήτε τὸ πάρεργον ἔργου χώραν ἐπέχειν ἡμῖν φαίνηται, μήτε εἰς ἀλλοτρίαν καὶ ὡς πρὸς τὸ παρὸν ἀνωφελῆ ἐμβαίνοντες o)) ὕλην ἀπολειπώμεθα τῆς ἀναγκαιοτέρας ἀντιρρήσεως, ἀπαρκέσει λέγειν ἀσυκοφαντητότερον, ὡς ἄρα τῆς γραμματικῆς τὸ μέν ἐστιν ἱστορικὸν τὸ δὲ τεχνικὸν τὸ δὲ ἰδιαίτερον p)), δι' οὗ τὰ κατὰ τοὺς ποιητὰς καὶ συγγρα-
92 φεῖς μεθοδεύεται. ὧν τεχνικὸν μέν ἐστιν, ἐν ᾧ περὶ τῶν στοιχείων καὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν ὀρθογραφίας τε καὶ ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν ἀκολούθων διατάττονται. ἱστορικὸν δέ, ὅπου περὶ

matica sit eiusmodi ut non consistat, quod attinet ad eius notionem quae est apud grammaticos. consequenter autem aggrediamur et examinemus praecepta illius principalia et ex quibus maxime constituitur.

CAP. IV.

Quae sint partes grammaticae.

91. Cum magna sit et inutilis apud grammaticos dissensio de partibus grammaticae, ne id quod in transitu et propter aliud adducitur, videatur tenere locum principis incepti ac instituti, neque alienam et in praesentia inutilem ingredientes materiam deseramus contradictionem magis necessariam, sufficiet dicere citra calumniam quod grammaticae alia quidem pars est historica, alia vero artificiosa, alia autem magis propria, per quam certa via ac ratione tractantur quae sunt apud poëtas et scriptores. 92. ex quibus *artificiosa* quidem est illa, in qua praecipiunt de elementis et partibus orationis et orthographia et linguae graecae proprietate et iis quae haec conse-

---

n) αὐτῆς ἐπινοίᾳ] ita mss et interpres pro αὐτοῖς, quod erat in editis.

P 236 o) ἐμβαίνοντες] ita recte mss pro ἐμφαίνοντες.

p) τὸ δὲ ἰδιαίτερον] haec est pars grammaticae quae ab aliis dicitur ἐξηγητική. confer Woweranum c. 9 Polymathiae et Maussacum diss. critica ad Harpocration. Dionysius Thrax quidem sex facit grammaticae partes: μέρη δὲ αὐτῆς εἰσιν ἕξ. πρῶτον ἀνάγνωσις ἐντριβὴς κατὰ προσῳδίαν, δεύτερον ἐξήγησις κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικοὺς τρόπους, τρίτον γλωσσῶν τε καὶ ἱστοριῶν πρόχειρος ἀπόδοσις, τέταρτον ἐτυμολογίας εὕρεσις, πέμπτον ἀναλογίας ἐκλογισμός, ἕκτον κρίσις ποιημάτων, ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων ἐν τῇ τέχνῃ. in scholiis vero ad illum scriptorem ineditis passim quattuor partes constituuntur: μέρος ἀναγνωστικὸν διορθωτικὸν ἐξηγητικόν et κριτικόν, notaturque grammaticam aliam esse μικρὰν sive τέχνην περὶ τοῦ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν, aliam μεγάλην sive τέχνην θεωρικὴν τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ λογίοις. per λογίους intelliguntur oratores historici philosophi medici, quod ad ἀφήγησιν ipsorum et σύνταξιν attinet; nam ζητήματα ipsa et argumenta ad philosophos et medicos, non ad grammaticos pertinet: ἐπειδὴ οὖν ἡ γραμματικὴ διὰ τοῦ γλωσσηματικοῦ καὶ μετρικοῦ καὶ τεχνικοῦ θεωρεῖται, καὶ διδάσκει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν κρίσιν etc.

προσώπων οἱονεὶ θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων καὶ ἡρωϊκῶν διδάσκουσιν ἢ περὶ τόπων q) διηγοῦνται, καθάπερ ὀρῶν ἢ ποταμῶν, ἢ περὶ πλασμάτων καὶ μύθων r) παραδιδόασιν, ἢ εἴ τι τῆς αὐτῆς ἰδέας ἐστιν. ἰδιαίτερον δὲ τὸ κατὰ τοὺς ποιητὰς καὶ συγ- 93
γραφεῖς ἐπισκοποῦσι, καθ' ὅ s) τὰ ἀσαφῶς λεγόμενα ἐξηγοῦνται τά τε ὑγιῆ καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα κρίνουσι τά τε γνήσια ἀπὸ τῶν νόθων διορίζουσιν. ἀλλ' ὡς μὲν τύπῳ καὶ ὁλοσχερέστερον περιλαβεῖν, ταῦτά ἐστι τὰ τῆς γραμματικῆς μέρη. νοητέον δὲ αὐτὰ 94
οὐ κατ' εἰλικρίνειαν, οὐδ' ὡς ἄν τις εἴποι t) μέρη τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ καὶ σῶμα· ταυτὶ μὲν γὰρ ὡς ἕτερα ὄντα ἀλλήλων νοεῖται· τὸ δὲ τεχνικὸν καὶ ἱστορικὸν καὶ τὸ περὶ τὰς ποιήσεις καὶ συγγραφὰς τῆς γραμματικῆς μέρη πολλὴν ἔχει συμπλοκὴν καὶ ἀνάκρισιν πρὸς τὰ λοιπά. καὶ γὰρ ἡ τῶν ποιητῶν ἐπίσκε- 95
ψις οὐ χωρὶς τοῦ τεχνικοῦ καὶ ἱστορικοῦ γίνεται μέρους, καὶ ἑκάτερον τούτων οὐ δίχα τῆς τῶν ἄλλων παραπλοκῆς συνέστηκεν. ὥσπερ οὖν οἱ λέγοντες τῆς ἰατρικῆς μέρη δίαιταν χειρουργίαν φαρμακείαν οὕτω λέγουσι, ὡς πολλῆς οὔσης ἐν τοῖς θεωρήμασιν ἀλληλουχίας· καὶ γὰρ ἡ δίαιτα οὐ χωρὶς χειρουργίας καὶ φαρμακείας πρόσεισι, καὶ ἡ φαρμακεία πάλιν περιείχετο καὶ τῇ τῶν ἄλλων δυνάμει· ὧδε καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐκ ἀπότακτόν P 237
τί ἐστιν ἕκαστον μέρος οὐδ' εἰλικρινὲς ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἐπιμιξίας. τοῦτο δὲ προδιηρθρώσαμεν οὐ παρέργως, ἀλλ' ἵνα 96

quuntur. *historica* autem ubi docent de personis utpote divinis et humanis et heroicis, aut narrant de locis ut de montibus vel fluviis, aut tradunt de commentis et fabulis, aut si quid est eiusmodi. 93. *magis propria* autem est, qua considerant quae sunt in poëtis et scriptoribus, quatenus exponunt ea quae dicuntur obscure et iudicant quaesunt bona et quae secus, et distinguunt germana ac genuina ab adulterinis. hae, ut rudi illas ac crassa Minerva complectar, sunt partes grammaticae. 94. sunt vero cogitandae ac intelligendae non purae et invicem impermixtae, neque ut si dicas partes hominis sunt anima et corpus; nam haec quidem cogitantur ac intelliguntur ut a se invicem diversa. *artificiosa* autem et *historica* et quae in poësi et in scriptionibus versatur partes grammaticae, magnam habet quaelibet harum cum reliquis connexionem et coniunctionem. 95. poëtarum enim examinatio non fit absque parte artificiosa et historica; et utraque earum non consistit absque connexione aliarum. quo modo ergo qui dicunt artis medendi partes esse victus rationem, chirurgiam, medicamentorum exhibitionem, sic dicunt, ut quod in praeceptis eae valde inter se cohaereant; victus enim ratio non procedit absque medicamentorum exhibitione et chirurgia. et rursus medicamentorum exhibitio continetur etiam a virtute aliarum: ita etiam in praesentia non est seiuncta unaquaeque pars, neque pura ac sincera a caeterarum commistione. 96. hoc autem prius explicavimus non ab re neque leviter ac per

---

q) *περὶ τόπων*] ita legendum e mss pro *περὶ τρόπων*, ut verba quae sequuntur perspicue evincunt, et agnovit etiam interpres. notumque quam necessaria res sit ad scriptores intelligendos regionum cognitio et locorum, et quanta contentione in illa elucidanda versatum sit omni aetate doctissimorum hominum studium.

r) *περὶ πλασμάτων καὶ μύθων*] conferendus Io. Wowerانus capite Polymathiae undecimo.

s) *καθό*] ita mss pro *καθώς*.

t) *εἴποι*] ita mss pro *εἴπῃ*. quid vero per *κατ' εἰλικρίνειαν* intelligat Sextus, diserte exponit infra sect. 95: *οὐκ ἀπότακτόν τί ἐστιν ἕκαστον μέρος, οὐδ' εἰλικρινὲς ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἐπιμιξίας.*

εἰδῶμεν, ὡς ἂν ἕν τι ἐξ αὐτῶν δειχθῇ ἀσύστατον, δυνάμει καὶ τὰ λοιπὰ ἀνῄρηται, ὧν ἑκάτερον οὐ χωρὶς τοῦ ἀναιρεθέντος ὑφίσταται. ὅμως δὲ οὐ ποιήσομεν τοῦτο καίπερ ὂν σύντομον, ἀλλὰ πειρασόμεθα πρὸς ἕκαστον ἀντιλέγειν, ὡς εἰ καὶ μὴ ἔχρῃζε τῆς τῶν λοιπῶν παρουσίας. τάξει δὲ ἀρκτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου.

ΚΕΦ. ε'.

Ὅτι ἀμέθοδόν ἐστι καὶ ἀσύστατον τὸ τεχνικὸν τῆς γραμματικῆς μέρος.

97 Διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα δίκαιόν ἐστι μετὰ σπουδῆς ἐξετάζειν τὴν γραμματικὴν τεχνολογίαν, μάλιστα δὲ ἁπάντων διὰ τὸ ἐπ' αὐτῇ κομᾶν καὶ μέγα φρονεῖν τοὺς γραμματικούς, ἀεὶ δὲ τῶν κατὰ τὰ λοιπὰ κοσμουμένων μαθήματα κατατρέχειν, ὡς μηδὲ τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν *) ἐπισταμένων· καὶ ἔτι διὰ τὸ εἴ ποτε θλίβοιντο ἐν ζητήσει, μὴ ἄλλην εὑρίσκειν πολλάκις ἀποφυγὴν εἰς τὸ περισπᾶν τοὺς συζητοῦντας αὐτοῖς,
98 ἢ τὸ ὅτι βάρβαρον ἢ σόλοικόν ἐστι τὸ ὑπ' αὐτῶν λεχθέν. οὐκ ὀλίγην δὲ ἂν ἔχοι **) μοῖραν εἰς προτροπήν, καὶ ὅταν βλέπωμεν τοὺς μηδὲ δύο σχεδὸν ῥήματα δεξιῶς εἴρειν δυναμένους γραμματικοὺς θέλοντας ἕκαστον τῶν μέγα δυνηθέντων ἐν εὐφραδείᾳ καὶ Ἑλληνισμῷ παλαιῶν καθάπερ Θουκυδίδην Πλάτωνα Δημοσθένην ὡς βάρβαρον ἐλέγχειν u)· μία γὰρ ἀντὶ πάντων ἄμυνα

transitum, sed ut sciamus, quod, si ostensum fuerit ex iis aliquam non posse consistere, vi ac potestate reliquae quoque sunt sublatae, quarum utraque consistit non absque ea quae est sublata. et tamen non hoc faciemus, quamvis haec sit via compendiaria, sed tentabimus disputare adversus unamquamque, perinde ac si non egeret aliarum praesentia. ordine autem incipiendum est a prima.

CAP. V.

Quod nullam certam viam, rationem ac methodum habeat neque possit consistere artificiosa pars grammaticae.

97. Propter multa quidem alia merito est diligenter examinandum grammaticae artificium, maxime autem quod de eo sibi placeant et se magnifice iactent grammatici, eos autem semper insectantur qui sunt aliis ornati disciplinis, ut qui ne Graecorum quidem communem usum sciant ac consuetudinem: et etiam propterea quod si quando premantur in quaestione, saepe non inveniant aliam evadendi rationem ad eos abstrahendos, qui cum eis disputant, quam quod sit barbarum et soloecum quod ab eis dictum est. 98. ad nos autem ad id hortandum non parum etiam debet habere momenti, cum videamus grammaticos qui ne duo quidem fere verba dextre possunt contexere, velle unumquemque ex antiquis, qui dicendi facultate et graeci sermonis proprietate plurimum valuerunt, ut Thucydidem Platonem Demosthenem, tamquam barbarum arguere. una enim pro omnibus erit sui adversus

---

[*) mendose συνύθειαν ed. Fabric.]
[**) legebatur ἔχῃ.]

P 237 u) ὡς βάρβαρον ἐλέγχειν] exempla huius rei exstant in Phrynicho, qui Menandrum, Plutarchum et alios praeclaros scriptores tamquam ἰδιώτας et ψευδαττικούς reprehendit. alia in Luciani Soloecista et in Thoma Magistro de vocibus Atticis. sic non defuere qui Livium, qui veteres

γενήσεται πρὸς αὐτούς, ἐὰν τὴν ψευδώνυμον αὐτῶν τεχνολογίαν [x]) ἄτεχνον [y]) ἀποδείξωμεν. τάξει δὲ λεκτέον ἡμῖν πρῶτον 99 περὶ τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ πάντα κατ' αὐτοὺς συνέστηκε, καὶ ὧν ἀναιρεθέντων ἀγραμμάτους ἀνάγκη γίνεσθαι τοὺς γραμματικούς. καὶ δὴ τριχῶς λεγομένου τοῦ στοιχείου, τοῦ τε γραφομένου χαρακτῆρος καὶ τύπου καὶ τῆς τούτου δυνάμεως καὶ ἔτι τοῦ ὀνόματος, προαγέτω νῦν ἡ ζήτησις μάλιστα περὶ τῆς δυνάμεως· αὕτη γὰρ καὶ κυρίως στοιχεῖον [z]) παρ' αὐτοῖς P 238 προσηγόρευται. εἴκοσι τεσσάρων τοίνυν στοιχείων ὄντων τῆς ἐγ- 100 γραμμάτου φωνῆς, τούτων διττὴν ὑποτίθενται κατὰ τὸ ἀνωτάτω τὴν φύσιν· τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν φωνάεντα προσαγορεύουσι, τὰ δὲ σύμφωνα, καὶ φωνάεντα [a]) μὲν ἑπτά, α ε η ι ο υ ω, σύμφωνα δὲ τὰ λοιπά. τῶν δὲ φωναέντων τρεῖς ἄγουσι διαφοράς· δύο μὲν γὰρ αὐτῶν φύσει μακρὰ λέγουσι τυγχάνειν [b]), τὸ η καὶ τὸ ω, ἰσάριθμα δὲ βραχέα, τὸ ε καὶ τὸ ο, τρία δὲ κοινὰ μήκους τε καὶ βραχύτητος, α ι υ, ἅπερ δίχρονα καὶ ὑγρὰ [c]) καὶ ἀμφί-

eos ulciscendi ratio, si falso appellatam eorum artem inertem, artis inquam expertem, ostenderimus. 99. ordine autem nobis dicendum est primum de elementis, ex quibus omnia apud eos constant, et quibus sublatis necesse est grammaticos esse agrammatos, hoc est, illiteratos. cum autem tribus modis dicatur elementum, nempe character et figura quae scribitur et vis eius et praeterea nomen, de vi maxime nunc procedat quaestio; ea enim apud ipsos proprie appellata est elementum. 100. cum ergo vocis quae mandatur literis, sint viginti quattuor elementa, earum duplicem in summo ponunt naturam. eorum enim alia appellant vocales alia consonantes, et vocales quidem septem *α ε η ι ο υ ω*, consonantes autem reliqua. vocalium autem tres dicunt differentias; earum enim duas dicunt esse longas, nempe *η* et *ω*; totidem autem breves, nempe *ε* et *ο*; tres autem communes, quod ad longitudinem attinet et brevitatem, quas etiam vocant *δίχρονα*, (id est duorum

---

Iurisconsultos, qui Ciceronem ipsum arguere ausi sunt, quod non satis emendate fuissent locuti.

x) *ψευδώνυμον τεχνολογίαν*] sic *ψευδώνυμον γνῶσιν* Gnosticorum vocant Irenaeus et Clemens Alexandrinus, Plutarchus *ψευδώνυμον φιλόσοφον*, lib. *περὶ φιλαδελφ.* Aelianus *ψευδώνυμον πόλιν* Branchidarum apud Suidam in *Βραγχίδαι*.

y) *τεχνολογίαν ἄτεχνον*] tale oxymoron est illud Ennii *mentes dementes*, et Terentii *id aliquid nihil est* et *quod scis nescis* aliaque innumera huius generis collecta a praeclaro Vossio lib. 5 Institut. Oratoriarum p. 408 seq. et Conrado Rittershusio ad Oppiani 1 Cynegetic. 260. sic mox *ἀγραμμάτους τοὺς γραμματικούς*. et lib. contra Rhetoras sect. 36 *κακοτέχνοις τέχναις*.

z) *κυρίως στοιχεῖον*] Ammonius de differentiis vocabulorum docet *γράμμα* proprie esse figuram literae, *σημεῖον*, *τύπον* et *σχῆμα*; per *στοιχεῖον* autem denotari *αὐτὴν τὴν ἐκφώνησιν καὶ φθόγγον*. similiter *στοιχεῖον* sive elementum a charactere sive figura elementi distinguit Laërtius 7 56. Boëthius in lib. Aristotelis de interpretatione: *litera est inscriptio atque figura partis minimae vocis articulatae, elementum vero sonus ipsius inscriptionis.*

a) *φωνάεντα*] ms Ciz. *φωνήεντα*. sed *φωνάεντα* fuit etiam supra sect. 55 et iterum 112, 113, 115, 121 etc.

b) *μακρὰ λέγουσι τυγχάνειν*] ita e mss scribendum, pro *μακρὰ λέγουσι τύγχάνον*, quod in editis erat.

c) *ὑγρά*] nota vocales ancipites dictas Graecis etiam *ὑγράς*, quod non memini alibi me legere.

101 βολα καὶ μεταβολικὰ καλοῦσι. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν πέφυκεν ὁτὲ μὲν ἐκτείνεσθαι ὁτὲ δὲ συστέλλεσθαι, οἷον τὸ μὲν α ἐπὶ τοῦ

Ἄρες, Ἄρες [d]) βροτολοιγέ, μιαιφόνε, τειχεσιπλῆτα [e]).

τὸ δὲ ι

Ἴλιον εἰς ἱερήν [f])· τῇ δ' ἀντίος ὤρνυτ' Ἀπόλλων.

τὸ δὲ υ

Θεσπέσιον [g]) νεφέων ἐκ Διὸς ὗεν ὕδωρ.

102 τῶν δὲ συμφώνων τὰ μὲν ἡμίφωνά ἐστι κατ' αὐτούς, τὰ δὲ ἄφωνα· καὶ ἡμίφωνα μέν, ὅσα δι' αὐτῶν ῥοῖζον [h]) ἢ σιγμὸν ἢ μυγμὸν ἤ τινα παραπλήσιον ἦχον κατὰ τὴν ἐκφώνησιν ἀποτελεῖν πεφυκότα, καθάπερ τὸ ζ θ λ μ ν ξ ρ ς φ χ ψ, ἢ ὥς τινες [i]), χωρὶς τοῦ θ καὶ φ καὶ χ τὰ λειπόμενα ὀκτώ. ἄφωνα δέ ἐστι τὰ μήτε συλλαβὰς καθ' ἑαυτὰ ποιεῖν δυνάμενα μήτε ἤχων ἰδιότητας [k]), αὐτὸ δὲ μόνον μετὰ τῶν ἄλλων συνεκφωνούμενα,

temporum) et ὑγρά (id est liquidas) et ancipites et mutabiles. 101. est enim unicuique earum a natura insitum, ut aliquando quidem producatur, aliquando vero corripiatur; ut α quidem in hoc versu:

Ἄρες, Ἄρες, Mars, Mars saeve, hominum exitium; qui moenia quassas.

ι autem,

Ἴλιον εἰς ἱερήν Ilion ad sacram, contra illi occurrit Apollo.

υ autem,

Divina ex nimbis a Iove lympha pluit, ὗεν ὕδωρ.

102. consonantium autem aliae quidem sunt, ut ipsi volunt, semivocales, aliae autem mutae; et semivocales quidem, quibus est a natura insitum ut per se in prolatione efficiant ῥοῖζον (id est r literae sonum) vel σιγμόν, (id est sonum literae s) vel μυγμόν (id est sonum literae m) vel aliquem alium sonum, ut ζ θ λ μ ν ξ ρ σ φ χ ψ, vel, ut volunt nonnulli, praeter θ φ χ reliquae octo. mutae autem sunt, quae per se nec possunt syllabas efficere neque sonorum proprietates, sed solummodo simul cum

d) Ἄρες, Ἄρες] sic accentus [quem correximus,] in mss exprimuntur. est autem versus Homeri Iliad. ε' 31 et 455, quem respiciens Martialis 9 12 ait nihil esse negatum poëtis Graecis, *quos ἄρες ἄρες decet sonare, sed nobis*, inquit, *non licet esse tam disertis, qui Musas colimus severiores*. simile est Theocriti Idyll. 6 τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται, et Oppiani 3 Cynegetic. 220 ἄντερ, ἄντερ, τί νυ σεῖο προσώπατα τρηχύνονται;

e) τειχεσιπλῆτα] unico vocabulo. fuere etiam qui τειχεσιβλῆτα scriberent, ut in scholiis Graecis ad Homerum est annotatum.

f) Ἴλιον εἰς ἱερήν] Iliad. η' versu 20.

g) Θεσπέσιον] versus Callimachi, ni fallor, ex poëmate aliquo deperdito.

h) ῥοῖζον] sonum literae caninae dixere etiam ῥωτασμόν vel ῥωτακισμόν, unde ῥωτακίζειν apud Suidam in χαλκιδίζειν. σιγμοῦ mentio apud Eustathium ad Iliad. μ' p. 853, neque in sigmate solum sed etiam in literis ζ ξ ψ observatur σιγμός, ut notant scholia inedita ad Dionysium Thracem, in quibus etiam νυγμοῦ mentio quae est τοῦ ν' ἦχος, ut μυγμὸς τοῦ μ' et ῥοῖζος τοῦ ρ'. apud Isidorum lib. 1 Originum c. 31 occurrit *motacismus iotacismus labdacismus*, pro sono literae m i l.

i) ἢ ὥς τινες] horum sententiae suffragatur Dionysius Thrax, qui literas θ φ χ non semivocalibus sed mutis adscribit. litera θ mihi revocat in memoriam quod in scholiis ad Dionysium ineditis notatur, Democritum (perspicuitatis haud dubie causa, cuius fuit mire studiosus) dixisse in genitivo τοῦ δέλτατος et τοῦ θήτατος.

k) ἤχων ἰδιότητας] ms Vratislav. ἰδιότητα. mox post μετὰ τῶν ἄλλων, illud καί quod in editis superfluebat, eieci mstis praeeuntibus.

καθάπερ β γ δ κ π τ, ἢ ὥς ἔνιοι, καὶ τὸ θ φ χ. καὶ μὴν 103
κοινῶς τῶν συμφώνων πάλιν τὰ μὲν φύσει δασέα λέγουσι, τὰ
δὲ ψιλά· καὶ δασέα μὲν θ φ χ, ψιλὰ δὲ κ π τ. μόνον δέ φασι
τὸ ρ ἐπιδέχεσθαι ἑκάτερον, δασύτητα καὶ ψιλότητα. λέγουσι
δέ τινα τῶν συμφώνων καὶ διπλᾶ, καθάπερ τὸ ζ ξ ψ· συνεστη- P 239
κέναι γάρ φασι τὸ μὲν ζ ἐκ τοῦ σ καὶ δ, τὸ δὲ ξ ἐκ τοῦ κ καὶ
σ, τὸ δὲ ψ ἐκ τοῦ π καὶ σ. τούτων δὴ προεστοιχειωμένων φημὶ 104
πρῶτον μὲν ἀτόπως αὐτοῖς λέγεσθαι τῶν στοιχείων τινὰ εἶναι
διπλᾶ· τὸ γὰρ διπλοῦν σύστημά ἐστιν ἐκ δυοῖν, τὸ δὲ στοιχεῖον
οὐκ ἔστι σύστημα ἔκ τινων· ἁπλοῦν γὰρ ὀφείλει τυγχάνειν καὶ
οὐκ ἐξ ἑτέρων συστατόν· οὐκ ἄρα ἐστὶ διπλοῦν στοιχεῖον. ἄλ-
λως τε εἰ τὰ συστατικὰ τοῦ διπλοῦ στοιχείου στοιχεῖά ἐστι, τὸ
διπλοῦν ἐκ τῶν στοιχείων συνεστὼς οὐκ ἔσται στοιχεῖον, ἀλλὰ
μὴν τὰ συστατικὰ τοῦ διπλοῦ στοιχείου στοιχεῖά ἐστιν· οὐκ
ἄρα τὸ διπλοῦν ἐστι στοιχεῖον. καὶ μὴν ὡς ταῦτα ἀναιρεῖται, 105
οὕτω καὶ τὰ δίχρονα κοινὴν φύσιν μήκους τε καὶ βραχύτητος
ἀξιούμενα ἔχειν· εἴπερ γὰρ τοιαῦτά ἐστιν, ἤτοι αὐτὸ τὸ γράμμα
κατ' ἰδίαν καὶ ὁ ψιλός, εἰ τύχοι, τοῦ α ι υ χαρακτὴρ ἐμφα-
νιστικός ἐστι τῆς διχρόνου φύσεως, καὶ νυνὶ μὲν συστέλλεσθαι
νυνὶ δὲ ἐκτείνεσθαι δυνάμενον τῇ προσῳδίᾳ. ἀλλ' ὁ μὲν χα- 106
ρακτὴρ κατ' ἰδίαν οὐκ ἔστι κοινοῦ φύσει στοιχείου μηνυτικός·
οὔτε γὰρ ὅτι μηκύνεται οὔθ' ὅτι βραχύνεται οὔθ' ὅτι τὸ συν-
αμφότερον καὶ μηκύνεται καὶ βραχύνεται, ἐμφαίνει. ἀλλ' ὃν τρό-
πον ἡ δι' αὐτοῦ συλλαβή, καθάπερ εἴρηται ἐπὶ τῆς Αρες λέ-
ξεως[l]) ἢ χωρὶς τῆς προστιθεμένης προσῳδίας, οὔτε εἰ μακρά
ἐστιν οὔτε εἰ βραχεῖα[m]) γινώσκεται, οὕτω καὶ τὸ α ι υ κατ'
ἰδίαν λαμβανόμενα οὐ κοινὰ ἑκατέρας ἔσται δυνάμεως ἀλλ'

aliis prolatae, ut β γ δ κ π τ, vel ut nonnulli, etiam θ φ χ. 103. porro autem rursus communiter ex consonantibus alias quidem dicunt esse asperas, alias autem tenues; et asperas quidem θ φ χ, tenues autem κ π τ, solum autem ρ dicunt suscipere asperitatem et tenuitatem. dicunt autem ex consonantibus quasdam esse duplices, nempe ζ ξ ψ; dicunt enim constare quidem ex σ et δ, ξ autem ex κ et σ, ψ autem ex π et σ. 104. his prius traditis veluti quibusdam elementis dico primum quidem ab eis absurde doceri, quod ex elementis quaedam sint duplicia; nam quod est duplex, constat ex duobus; elementum autem non constat ex aliquibus. debet enim esse simplex et non constitui ex aliquibus: non est ergo duplex elementum. alioqui si quae duplex constituunt elementum, sunt elementa; duplex quod constat ex elementis, non erit elementum. atqui quae constituunt duplex, sunt elementa: non est ergo duplex elementum. 105. porro autem ut istae tolluntur, ita etiam ancipites, quae communem censentur habere naturam longitudinis et brevitatis; nam si sunt huiusmodi, ipsa seorsum litera et solus character literarum α ι υ ostendit naturam ancipitis, et nunc quidem corripi nunc autem produci posse accentu. 106. sed character quidem seorsum non indicat natura commune elementum; neque enim ostendit quod producitur, neque quod corripitur, nec utrumque simul, nempe quod producitur et corripitur. sed quomodo quae per ipsum conficitur syllaba, ut dictum est in dictione *Αρες*, praeterquam si addatur accentus, sitne longa an brevis, minime cognoscitur: ita etiam α ι υ si seorsum sumantur, non erunt communia

---

l) τῆς *Αρες λέξεως*] supra sect. 101. P 239

m) οὔτε εἰ μακρά ἐστιν οὔτε εἰ βραχεῖα] ita legendum e mss pro οὔτε ἤ.

107 οὐδετέρως. λείπεται οὖν σὺν προσῳδίᾳ λέγειν αὐτὸ κοινὸν ὑπάρχειν, ὃ πάλιν ἐστὶν ἀμήχανον· προσλαμβάνον γάρ n) ταύτην ἢ μακρὸν γίνεται, ὅτε ἐστὶ μακρά, ἢ βραχύ, ὅτε ἐστὶ βραχεῖα,
108 κοινὸν δὲ οὐδέποτε. οὐκ ἄρα ἐστὶ φύσει δίχρονα στοιχεῖα. εἰ δὲ λέγοιεν κοινὰ φύσει ὑπάρχειν ταῦτα, παρ' ὅσον ἐπιδεκτικά ἐστιν ἑκατέρου, μήκους τε καὶ συστολῆς, λήσονται σχεδὸν εἰς τὴν αὐτὴν ἐγκυλισθέντες ἀπορίαν· τὸ γὰρ ἐπιδεκτικόν τινος οὐκ ἔσται ἐκεῖνο τὸ οὗπερ ἐπιδεκτικόν ἐστιν. ὥσπερ γὰρ ὁ χαλκὸς ἐπιδεκτικὸς o) μέν ἐστι τοῦ ἀνδριὰς γενέσθαι, οὐκ ἔστιν δὲ ἀνδριάς, ἐφ' ὅσον ἐπιδεκτικός ἐστι, καὶ ὃν τρόπον τὰ ξύλα ἐπιτήδειον μὲν ἔχει φύσιν εἰς τὸ ναῦς γενέσθαι, οὔπω δέ ἐστι ναῦς, οὕτω καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν στοιχείων ἐπιδεκτικά ἐστι μήκους τε καὶ συστολῆς, οὔτε δὲ μακρά ἐστιν οὔτε βραχέα οὐθ' ἑκάτερον πρὶν
109 ἀπὸ προσῳδίας ποιωθῆναι. πρός γε μὴν τοῖς λεχθεῖσιν ἐναντίον
P 240 ἐστιν ἥ τε βραχύτης καὶ ἡ ἐπέκτασις καὶ οὐ συνυφίσταται· ἀναιρέσει γὰρ τῆς βραχύτητος ἡ ἐπέκτασις συνίσταται, καὶ ἀναιρουμένης μακρᾶς βραχεῖα γίνεται p)), παρ' ἣν αἰτίαν ἀδύνατον περισπωμένην βραχεῖαν γενέσθαι διὰ τὸ τῷ περισπασμῷ κατ'
110 ἀνάγκην συνυφίστασθαι τὴν ἐπέκτασιν. δι' ὅπερ εἰ φύσει τι δίχρονόν ἐστι στοιχεῖον, ἤτοι ὑφ' ἓν περὶ αὐτὸ ἥ τε τῆς βραχύτητος καὶ ἡ τῆς ἐπεκτάσεως ὑποστήσεται δύναμις ἢ παρὰ μέρος· ἀλλ' ὑφ' ἓν μὲν ἀμήχανον· περὶ γὰρ τὴν αὐτὴν ἐκφώνησιν κατὰ τὸ αὐτὸ ἀναιρετικαὶ ἀλλήλων δυνάμεις οὐκ ἂν ὑποσταῖεν· λείπεται ἄρα παρὰ μέρος, ὃ πάλιν ἐστὶν ἀπίθανον. ὅτε γὰρ οὐκ ἔστι μακρόν, τότε οὐκ ἔστι κοινὸν στοιχεῖον βραχύτητος καὶ

utriusque facultatis, sed neutrius. **107.** restat ergo ut cum accentu ipsa dicatur esse communis, quod rursus nullo modo potest fieri; eum enim assumens aut fit longa, quando est longa, aut brevis, quando est brevis, numquam autem communis. non sunt ergo elementa natura ancipitia duorumve temporum. **108.** si enim dicant ea esse communia natura ex eo quod apta sint ad utrumque suscipiendum, imprudentes propemodum in eandem devolventur dubitationem; quod enim est aptum ad aliquid suscipiendum, non erit illud ad quod suscipiendum est aptum. quo modo enim aes aptum suscipere ut sit statua non est statua, quatenus aptum est ad formam eam suscipiendam, et quomodo ligna aptam habent naturam ut fiant navis, nondum autem sunt navis: ita etiam huiusmodi elementa apta quidem sunt ad suscipiendam longitudinem et brevitatem, non sunt autem longa et brevia et neutrum priusquam ab accentu accipiant qualitatem. **109.** ad haec quae dicta sunt accedit quod sint repugnantia productio et correptio et non possint simul consistere. nam per ablationem brevitatis consistit productio, et si tollatur longa, fit brevis. quamobrem fieri non potest, ut quae est circumflexa sit brevis, propterea quod cum circumflexione necessario simul consistit productio. **110.** quamobrem si est natura aliquod elementum anceps, aut simul in eodem consistet vis brevitatis et productionis aut per partes. sed ut simul consistat in eodem, fieri non potest; in eadem enim prolatione simul non constiterint facultates quae se invicem perimunt. restat ergo ut per partes, quod rursus non est credibile; quando enim non est longum, tunc non est commune elementum

---

n) *προσλαμβάνον γάρ*] in ms Vratislav. *προσλαμβάνον τὸ γάρ.*

P 240 o) *ἐπιδεκτικός*] ita e mss legendum pro *ἐπιδεκτικόν.*

p) *βραχεῖα γίνεται*] post haec verba interpres addit: *et, si perimatur brevis, sit longa*, quae expunxi, cum superflue repetant quae iam dicta sunt et in mss codicibus atque in editis desiderentur.

μήκους, ἀλλὰ βραχὺ μόνον. ὁ δ' αὐτὸς τῆς ἐπιχειρήσεως τρό- 111
πος γινέσθω καὶ ἐπὶ τῶν φύσει ψιλῶν ἢ δασέων ἢ καθ' ἑκά-
τερον κοινῶν. ἡμῖν δὲ ἀπόχρη τὸ γένος τῆς ἐπιχειρήσεως ὑπο-
δεῖξαι. καὶ μὴν ἐπεὶ ἀνῄρηται τὰ κοινὰ καὶ δέδεικται τὸ ἐκτεί-
νεσθαι μόνον αὐτὰ ἢ συστέλλεσθαι, ἀκολουθήσει καὶ τὸ δισσὸν q)
ὑπάρχειν ἕκαστον, τὸ μὲν φύσει μακρόν, τὸ δ' αὖ φύσει βραχύ.
δισσοῦ οὖν ὄντος τοῦ α καὶ ι καὶ υ οὐκ ἔτι ἑπτὰ γενήσεται 112
μόνον στοιχεῖα φωνάεντα, ὧν δύο μὲν μακρὰ τό τε η καὶ τὸ
ω, δύο δὲ βραχέα τό τε ε καὶ τὸ ο, τρία δὲ δίχρονα τό τε α
καὶ ι καὶ υ, ἀλλὰ τὰ σύμπαντα δέκα. καὶ τούτων τὰ πέντε μὲν
μακρὰ τό τε η καὶ τὸ ω καὶ τὸ μακρὸν α καὶ ι καὶ υ, ἰσάριθμα
δὲ τὰ βραχέα τὸ ο καὶ τὸ ε καὶ τὸ βραχὺ α καὶ ι καὶ υ. ἀλλ' 113
ἐπεὶ οὐ δύο μόνον ὑπειλήφασιν εἶναι προσῳδίας γραμματικῶν
παῖδες τήν τε μακρὰν καὶ βραχεῖαν, ἀλλὰ καὶ ὀξεῖαν βαρεῖαν
περισπωμένην δασεῖαν ψιλήν, ἕκαστον τῶν ὑποδεδειγμένων
φωναέντων ἔχον τινὰ τούτων κατ' ἰδίαν προσῳδίαν γενήσεται
στοιχεῖον. καὶ ᾧ λόγῳ οὐδὲν ἦν κοινὸν μήκους τε καὶ βραχύ-
τητος στοιχεῖον, ἀλλ' ἢ μακρὸν μόνον, ὅτ' εἶχε τὴν μακράν,
ἢ βραχύ r), ὅτ' εἶχε τὴν βραχεῖαν, τῷ αὐτῷ λόγῳ οὐδὲν ἔσται
κοινὸν ὀξύτητος καὶ βαρύτητος, ἀλλ' ἢ ὀξὺ μόνον ὅτε προσει-
λήφει τὴν ὀξεῖαν, ἢ βαρὺ ὅτε τὴν βαρεῖαν. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων
τὸ ἀνάλογον. ἐπεὶ οὖν τὰ μὲν βραχέα δύο ὄντα ἀνὰ πέντε ἐπι-
δέχεται προσῳδίας βραχεῖαν ὀξεῖαν βαρεῖαν δασεῖαν ψιλήν, δέκα
γενήσεται. τὰ δὲ μακρὰ πάλιν δύο ὄντα ἐκ περισσοῦ προσλαμ- 114
βάνει καὶ τὴν προσῳδίαν τὴν περισπωμένην — μηκύνεται γὰρ
ταῦτα καὶ ὀξύνεται καὶ βαρύνεται καὶ δασύνεται καὶ ψιλοῦται
καὶ ἰδιαίτερον περισπᾶσθαι πέφυκε — γενήσεται δώδεκα. τὰ P 241

in brevitate et longitudine, sed tantum breve. 111. idem modus argumentandi sit etiam in iis literis, quae sunt natura tenues aut asperae aut communes in utroque. nobis autem satis est ostendere genus argumentationis. quin etiam quoniam sublata sunt communia et ostensum est ea solum produci aut corripi, sequetur etiam quod unumquodque sit duplex, unum natura longum, alterum natura breve. 112. cum ergo sit duplex *α* **et** *ι* **et** *υ*, **non erunt septem solum elementa seu literae vocales, quarum duae longae nempe** *η* **et** *ω* **duae breves nempe** *ε* **et** *ο*, **tres autem ancipites nempe** *α* **et** *ι* **et** *υ*, **sed universae simul decem, et earum quinque quidem longae** *η* **et** *ω* **et longum** *α* **et** *ι* **et** *υ* **et totidem breves** *ο* **et** *ε* **et** *α* **breve et** *ι* **et** *υ*. **113. sed quoniam grammatici non existimant tantum duos esse accentus nempe longum et brevem, sed etiam acutum gravem circumflexum asperum lenem: unaquaeque ex iis quae ostensae sunt vocalibus habens seorsum aliquem ex his accentibus fiet elementum. et qua ratione nullum erat elementum commune in longitudine et brevitate, sed vel longum tantum, quando habebat longum, vel breve, quando habebat brevem: eadem ratione nullum erit commune in acuto et gravi, sed vel acutum tantum, quando assumpserit acutum, vel grave, quando gravem. et sic in aliis consimiliter. cum vero vocales duae breves suscipiant accentus quinque, brevem acutum gravem asperum tenuem, denae futurae sunt. 114. longae autem rursus cum duae sint, si ex abundanti accipiant etiam accentum circumflexum — eae enim producuntur et acuuntur et gravantur et aspero notantur vel tenui spiritu, quoniam hoc etiam peculiarius habent ut circumflectantur — fient duodecim, communes autem vo-**

---

q) *τὸ δισσόν*] ita mss pro *διττόν* quod est Atticum.
r) *ἢ βραχύ*] ita legendum e mss pro *βραχύτητος*.

δὲ κοινὰ τρία καθεστῶτα τὰς ἑπτὰ προσῳδίας καθ' ἕκαστον
ἐπιδέχεται· καὶ ταῦτα γίνεται εἴκοσι καὶ ἕν, ὥστε πάντα τεσ-
σαράκοντα καὶ τρία τυγχάνειν s)· οἷς τῶν δεκαεπτὰ συμφώνων
προστιθεμένων ἑξήκοντα γίνεσθαι στοιχεῖα, ἀλλ' οὐκ εἴκοσι τέσ-
115 σαρα. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος λόγος καθ' ὃν ἀξιοῦται διαφόρως τὰ
φωνάεντα πάλιν στοιχεῖα ἐλάσσονα εἶναι τῶν παρὰ τοῖς γραμ-
ματικοῖς θρυλουμένων ἑπτά· εἰ γὰρ τὸ α κατ' αὐτοὺς ἐκτεινό-
μενον καὶ συστελλόμενον οὐχ ἕτερόν ἐστι στοιχεῖον, ἀλλ' ἓν κοι-
νόν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ι καὶ τὸ υ, ἀκολουθήσει καὶ τὸ ε καὶ
τὸ η ἓν εἶναι στοιχεῖον κατὰ τὴν αὐτὴν δύναμιν κοινόν· ἡ γὰρ
αὐτὴ δύναμις ἐπ' ἀμφοτέρων ἐστί. καὶ συσταλὲν μὲν τὸ η
γίνεται ε, ἐκταθὲν δὲ τὸ ε γίνεται η. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον
καὶ τὸ ο καὶ τὸ ω, μία στοιχείου γενήσεται φύσις κοινή, ἐκτάσει
καὶ συστολῇ διαφέρουσα, ἐπείπερ τὸ μὲν ω μακρόν ἐστι τὸ ο,
116 τὸ δὲ ο βραχύ ἐστιν ω t). τυφλώττουσιν οὖν οἱ γραμματικοὶ
καὶ τὸ ἀκόλουθον αὐτοῖς οὐ συνορῶσι, λέγοντες ἑπτὰ φωνάεντα
τυγχάνειν, πέντε μόνων ὄντων πρὸς τὴν φύσιν. καὶ ἀναστρό-
φως ἔσεσθαί τινά φασιν ἔνιοι τῶν φιλοσόφων πλείονα στοιχεῖα,
διάφορον ἔχοντα δύναμιν τῶν συνήθως παραδιδομένων, οἷον
καὶ τὸ αι καὶ τὸ ου καὶ πᾶν ὃ τῆς ὁμοίας ἐστὶ φύσεως· τὸ γὰρ
στοιχεῖον κριτέον μάλιστα ὅτι στοιχεῖόν ἐστιν ἐκ τοῦ ἀσύνθε-
τον u) καὶ μονοποιὸν ἔχειν φθόγγον, οἷός ἐστιν ὁ τοῦ α καὶ ε
117 καὶ ο καὶ τῶν λοιπῶν. ἐπεὶ οὖν ὁ τοῦ αι καὶ ει φθόγγος ἁπλοῦς x)

cales cum sint tres, unaquaeque suscipit septem accentus fiuntque ita una et viginti, adeo ut vocales omnes sint quadraginta tres. quibus si septemdecim addantur consonantes, fiunt sexaginta elementa, non autem viginti quattuor. **115.** est et alia ratio, per quam contra rursus probatur vocales esse pauciores quam septem quae iactantur apud grammaticos. si enim, ut ipsi volunt, α sive producatur sive corripiatur, non est aliud elementum, sed unum commune, similiter autem et ι et υ, sequetur ut etiam ε et η unum sint elementum eadem facultate commune. si enim vis eadem ac facultas amborum et correptum ε fit η, productum autem ε fit η, eodem modo ο et ω erit elementi una communis natura productione differens et correptione: quandoquidem ω quidem longum est ο, ο autem breve est ω. **116.** caecutiunt ergo grammatici et non aspiciunt id quod est eis consequens, dicentes esse septem vocales, cum sint solum quinque natura. contra autem dicunt nonnulli philosophi futura plura elementa vim habentia aliam, quam tradi solent. ut αι et ου et quicquid est similis naturae. elementum enim maxime indicandum est esse elementum ex eo quod sonum habeat incompositum et unicum, ut est sonus α et ε et ο et caeterorum. **117.** quoniam ergo sonus αι et ει est

---

P 241 s) *τυγχάνειν*] ita mss pro *τυγχάνει*.

t) *τὸ μὲν ω μακρόν ἐστι τὸ ο, τὸ δὲ ο βραχύ ἐστιν ω*] ita distinguendus hic locus qui in editis commate post *μακρόν* et *βραχύ* interposito turbatus fuerat. quid, inquit Sextus, ω est aliud quam o productum? et quid aliud o, quam ω breve?

u) *ἐκ τοῦ ἀσύνθετον*] ms Ciz. *ἀσυνθέτου*, male.

x) *φθόγγος ἁπλοῦς*] ita legendum ex mss et interprete pro *δίφθογγος*. locus autem hic Sexti clarissime ni fallor evincit, illius aetate αι et ει non fuisse pronuntiatas tamquam diphthongos. *ai* vel *ei*, sed perinde ut ου habuisse unum simplicem sonum, *e* et *i*, quemadmodum et hodie a Graecis et a popularibus meis in Saxonia superiore efferre illas mos est.

ἐστι καὶ μονοειδής, ἔσται καὶ ταῦτα στοιχεῖα. τεκμήριον δὲ τῆς ἁπλότητος καὶ μονοειδείας τὸ λεχθησόμενον· ὁ μὲν γὰρ σύνθετος φθόγγος οὐχ οἷος ἀπ' ἀρχῆς προσπίπτει τῇ αἰσθήσει τοιοῦτος ἄχρι τέλους παραμένειν πέφυκεν, ἀλλὰ κατὰ παράτασιν ἑτεροιοῦται· ὁ δὲ ἁπλοῦς καὶ ὄντως τοῦ στοιχείου λόγον ἔχων τοὐναντίον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀμετάβολός ἐστιν, οἷον τοῦ μὲν ρα φθόγγου ἐν παρατάσει προφερομένου δῆλον ὡς οὐχ ὡσαύτως αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην πρόπτωσιν ἀντιλήψεται ἡ αἴσθησις καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν, ἀλλὰ καταρχὰς μὲν ὑπὸ τῆς ρ ἐκφωνήσεως κινηθήσεται, μεταῦθις δὲ ἐξαφανισθείσης αὐτῆς, εἰλικρινοῦς τῆς τοῦ α δυνάμεως ποιήσεται τὴν ἀντίληψιν. ὅθεν οὐκ ἂν εἴη στοιχεῖον τὸ ρα καὶ πᾶν τὸ ἐοικὸς αὐτῷ. εἰ δὲ τὸν 118
τοῦ αι φθόγγον λέγοιεν, οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον, ἀλλ' οἷον ἀπ' ἀρχῆς ἐξακούεται τῆς φωνῆς ἰδίωμα, τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τέλει. ὥστε στοιχεῖον ἔσται τὸ αι. τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐπεὶ καὶ P 242
ὁ τοῦ ει φθόγγος καὶ ὁ τοῦ ου μονοειδὴς καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀμετάβολος ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους λαμβάνεται, ἔσται καὶ οὗτος στοιχεῖον. ἀλλὰ ἀφέμενοί γε ταύτης τῆς ζητήσεως ἐκεῖνο ἂν λέ- 119
γοιμεν ὃ μᾶλλον δύναται θλίβειν τοὺς γραμματικούς· εἰ γὰρ κοινὰ λέγεται στοιχεῖα τρία α ι υ διὰ τὸ ἐπιδεκτικὰ τυγχάνειν μήκους τε καὶ [y]) συστολῆς, ἀκολουθήσει πᾶν στοιχεῖον κοινὸν εἶναι λέγειν· ἐπιδεκτικὸν γάρ ἐστι τῶν τεσσάρων προσῳδιῶν βαρύτητος ὀξύτητος ψιλότητος δασύτητος. ἢ εἴπερ [z]) οὐχ ὑπομένουσι πᾶν στοιχεῖον κοινὸν εἶναι λέγειν, μηδ' ἐκεῖνα λεγέτωσαν κοινά, παρ' ὅσον ἐκτάσεως καὶ συστολῆς ἐστιν ἐπιδεκτικά. ἤρκει 120
μὲν οὖν ἠπορημένων τῶν στοιχείων τῆς γραμματικῆς πέρας

simplex et uniformis, erunt haec quoque elementa. quod sit autem sonus simplex et uniformis, argumentum erit quod dicetur. nam sonus compositus, non qualis ab initio incurrit in sensum, talis natura permanet usque ad finem, sed continuata pronuntiatione fit diversus. qui autem est simplex et re vera locum tenet elementi, contra ab initio usque ad finem haud mutatur. sic exempli gratia cum syllabae ρα sonus profertur in extensione, est perspicuum quod non similiter eum apprehendet sensus in prima incursione et in ultima; sed in principio quidem a prolatione ρ movebitur postea autem ea deleta pure ac sincere apprehendet vim literae α. quamobrem ρα non est elementum et quicquid est ei simile. 118. sed si dicant sonum αι, nihil erit huiusmodi; sed qualis ab initio auditur vocis proprietas, talis etiam in fine. qua de causa αι erit elementum. cum hoc autem ita sit, quandoquidem et sonus ει et sonus ου uniformis et incompositus et immutabilis ab initio ad finem usque accipitur, erit is quoque elementum. 119. sed missa illa inquisitione illud dicamus quod magis potest premere grammaticos; si enim communia dicuntur elementa tria α ι υ propterea quod sint apta ad suscipiendam productionem et correptionem, sequetur ut omne elementum dicatur esse commune: est enim aptum ad suscipiendum quattuor accentus, nempe gravem acutum tenuem asperum. aut si ferre non possunt ut omne elementum dicant esse commune, nec illa dicant communia, quod apta sint ad suscipiendum productionem et correptionem. 120. atque sufficiebat quidem, cum elementa grammaticae vocata sint in dubium, finem

---

y) διὰ τὸ ἐπιδεκτικὰ τυγχάνειν μήκους τε καὶ] ita legendum ex mss P 242
pro ἐπιδεικτικὰ τυγχάνειν μήκους καί.

z) ἢ εἴπερ] illud ἢ e mss reposui, quod in editis exciderat.

ἐπιτεθεικέναι τῇ ζητήσει. τίς γὰρ ἀπολείπεται λόγος περὶ τῶν μετὰ τὰς ἀρχὰς[a]) τοῖς τὰς ἀρχὰς οὐκ ἔχουσι γραμματικοῖς; ὅμως δ' οὖν ἐνδοτέρω προχωροῦντας οὐκ ἔστιν ἀλλότριον κἀκείνων δείγματος χάριν ἀποπειραθῆναι. καὶ ἐπεὶ ἐκ στοιχείων αἱ συλλαβαί εἰσι, περὶ τούτων ἐπισυνάπτωμεν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ συλλαβῆς.

121 Πᾶσα οὖν συλλαβὴ ἢ μακρά ἐστιν ἢ βραχεῖα. μακρὰ δὲ
γίνεται, φασί, διχῶς, φύσει τε καὶ θέσει. φύσει μὲν τριχῶς,
ἢ ὅταν ἔχῃ[b]) στοιχεῖον φύσει μακρόν, ὡς ἐπὶ τῆς ἠώς λέξεως·
ἑκατέρα γὰρ τούτων τῶν συλλαβῶν ἐστι μακρὰ διὰ τὸ τὴν μὲν
τὸ η τὴν δὲ τὸ ω φύσει ἔχειν μακρόν· ἢ ὅταν ἐκ δυοῖν φωναέντων
συνεστήκῃ ὡς ἐπὶ τῆς αἰεὶ λέξεως· αἱ γὰρ δύο συλλαβαὶ
μακραὶ τῷ ἑκατέραν ἐκ δυοῖν φωναέντων ὑπάρχειν· ἢ ὅταν κοινὸν
ἔχῃ τὸ στοιχεῖον μακροτόνως παρειλημμένον, ὡς ἐπὶ τῆς
122 Ἄρης[c])· τὸ γὰρ α δίχρονον νῦν μακροτόνως ἐκφέρεται. οὐκοῦν
φύσει τριχῶς μηκύνεται συλλαβή. θέσει δὲ πενταχῶς· ἤτοι ὅταν
εἰς σύμφωνα τῶν ἁπλῶν λήγῃ δύο, ἢ ὅταν ἡ μετ' αὐτὴν συλλαβὴ
ἀπὸ συμφώνων δύο ἄρχηται, ἢ ὅταν εἰς σύμφωνον λήγῃ
καὶ ἀπὸ συμφώνου ἡ ἑξῆς ἄρχηται, ἢ ὅταν εἰς διπλοῦν λήγῃ
123 στοιχεῖον, ἢ ὅταν μετ' αὐτὴν διπλοῦν ἐπιφέρηται. εἰ δὴ πᾶσα
συλλαβὴ ἤτοι μακρά ἐστιν ἢ βραχεῖα κατὰ τοὺς ὑποδεδειγμέ-

imponere quaestioni. quid enim de iis, quae sunt post principia, dicendum restat grammaticis, qui principia non habent? non erit tamen alienum progrediendo ad interiora illorum quoque speciminis gratia facere periculum. et quoniam syllabae constant ex elementis, de eis subiungamus.

CAP. VI.

De syllaba.

121. Omnis ergo syllaba est aut longa aut brevis. longa autem fit duobus modis, natura et positione. natura quidem tribus modis: vel quando habet elementum natura longum, ut in dictione ἠώς; utraque enim harum syllabarum est longa, propter quod illa quidem habeat η haec vero ω natura longum: aut quando constat ex duabus vocalibus, ut in dictione αἰεί; duae enim syllabae sunt longae, quod utraque sit ex duabus vocalibus: aut quando commune elementum in longo tono sumptum, ut in dictione Ἄρης: α enim vocalis anceps longo tono profertur. 122. natura ergo tribus modis syllaba producitur. positione autem quinque modis: vel quando in duas simplices desinit consonantes, vel quando quae eam sequitur syllaba a duabus incipit consonantibus, vel quando desinit in consonantem et quae deinceps sequitur incipit a consonante, vel quando desinit in literam duplicem, vel quando post ipsam infertur duplex. 123. si igitur omnis syllaba est vel longa vel brevis convenienter iis modis qui traditi sunt ab arte; si

---

a) περὶ τῶν μετὰ τὰς ἀρχάς] ita recte mss pro κατά, quod erat in editis.

b) ὅταν ἔχῃ] ita mss pro ἔχει. quae autem de syllabarum quantitate hoc loco ex praeceptis grammaticorum Sextus repetit, iuvabit conferre cum Hephaestione, in limine enchiridii περὶ μέτρων.

c) Ἄρης] supra sect. 101.

νους τῆς τεχνολογίας τρόπους, ἐὰν παραστήσωμεν μηδετέραν
οὖσαν αὐτῶν, δῆλον ὡς οὐδὲ λέξιν ἕξουσιν οἱ γραμματικοί· P 243
καθὰ γὰρ τῶν στοιχείων ἀναιρουμένων συναναιροῦνται καὶ αἱ
συλλαβαί, οὕτω καὶ [d]) τῶν συλλαβῶν μὴ οὐσῶν οὔτε αἱ λέξεις
γενήσονται οὔτε κοινῶς τὰ τοῦ λόγου μέρη, διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ
λόγος. ἵν᾽ οὖν ᾖ τις βραχεῖα συλλαβή, δεῖ προωμολογῆσθαι 124
ὅτι ἐλάχιστος καὶ βραχύς ἐστι χρόνος, ἐν ᾧ ὑφίσταται. οὐκ ἔστι
δὲ ἐλάχιστος χρόνος. πᾶς γὰρ εἰς ἄπειρον τέμνεται [e]), ὡς ἐν
τοῖς ὕστερον δείξομεν. εἰ δὲ εἰς ἄπειρον τέμνεται, οὐκ ἔστιν
ἐλάχιστος· οὐκ ἄρα ἔσται βραχεῖα συλλαβὴ βραχὺν ἔχουσα χρό-
νον. εἰ δὲ λέγοιεν νῦν βραχεῖαν καλεῖν καὶ ἐλαχίστην συλλαβὴν
οὐ τὴν πρὸς φύσιν ἐλαχίστην οὖσαν, ἀλλὰ τὴν πρὸς αἴσθησιν,
ἑαυτοῖς προσαύξουσι [f]) τὴν ἀπορίαν. τὰς γὰρ λεγομένας παρ᾽ 125
αὐτοῖς βραχείας συλλαβὰς εὑρήσομεν ὡς πρὸς αἴσθησιν μερι-
στάς, οἷον τὴν ερ· αἰσθητῶς γὰρ ἐπιβάλλομεν ἐπ᾽ αὐτῆς, ὅτι
προεκφωνεῖται τῆς τοῦ ρ δυνάμεως ἡ τοῦ ε δύναμις. καὶ ἐναλ-
λάξαντες εἰ λέγοιμεν ρε, πάλιν ἀντιληψόμεθα ὅτι πρώτη μέν
ἐστι κατὰ τὴν τάξιν ἡ τοῦ ρ δύναμις, δευτέρα δὲ ἡ τοῦ ε.
ἐπεὶ οὖν πᾶν ὃ πρῶτον καὶ δεύτερον μέρος ἔχει πρὸς αἴσθησιν, 126
οὐκ ἔστιν ἐλάχιστον πρὸς αἴσθησιν, φαίνεται δὲ ἡ κατὰ τοὺς
γραμματικοὺς βραχεῖα συλλαβὴ πρῶτον καὶ δεύτερον ἔχουσα,
οὐκ ἂν εἴη πρὸς αἴσθησιν ἐλάχιστος καὶ βραχεῖα συλλαβή· μου-
σικοὶ μὲν γὰρ [g]) ἴσως ἀλόγους τινὰς χρόνους καὶ φωνῶν παρ-

ostenderimus eam neutrum esse eorum; est perspicuum quod nec dictionem quidem habebunt grammatici. quo modo enim si tollantur elementa, simul etiam tolluntur syllabae, ita etiam si tollantur syllabae, ne erunt quidem dictiones, neque communiter partes orationis, et ideo nec oratio. 124. ut ergo sit aliqua brevis syllaba, prius oportet confiteri quod sit tempus minimum et breve in quo consistit. non est autem minimum tempus; omne enim tempus dividitur in infinitum, ut postea ostendemus. si autem dividitur in infinitum, non est minimum. non est ergo syllaba brevis habens breve tempus. quodsi dixerint se vocare brevem et minimam syllabam, non eam quae est secundum naturam, sed eam quae est minima ad sensum, augebunt dubitationem. 125. breves enim quae apud eos dicuntur syllabas videmus esse quod ad sensum attinet dividuas, ut exempli causa ερ. sensiliter enim in ea animadvertimus, quod ante vim literae ρ profertur vis literae ε. et contra, si dicamus ρε, rursus apprehendemus, quod prima quidem ordine est vis literae ρ, secunda autem literae ε. 126. quoniam ergo quidquid primam et secundam partem habet ad sensum, ad sensum non est minimum: cernitur autem quae est ex grammaticorum sententia brevis syllaba, habere primam partem et secundam: non est ad sensum minima et brevis syllaba. nam musici quidem fortasse poterunt relinquere quaedam

---

d) *οὕτω καὶ*] semel annotare liceat, quod in mss codicibus saepius P 243
observavi sequente licet consona *οὕτως* esse scriptum non *οὕτω*. mox *οὔτε αἱ λέξεις* ex mss reposui, cum articulus in editis excidisset.

e) *πᾶς γὰρ εἰς ἄπειρον τέμνεται*] infra lib. 2 adversus Physicos et adversus Musicos sub extrem.

f) *προσαύξουσι*] ita rectius mss pro *προσάξουσι*. recte autem dicitur *αὔξειν* et *προσαύξειν* pro augere, ut pluribus exemplis docuit Graevius ad Soloecistam Luciani p. 735. infra sect. 126 *φωνῶν παραυξήσεις*.

g) *μουσικοὶ μὲν γάρ*] ita malo cum mss editisque quam cum Herveto *μουσικοῖς*. confer quae in libro adversus Musicos.

αὐξήσεις δυνήσονται ἀπολιπεῖν· τοῖς δὲ μὴ χωροῦσι τὸ τοιοῦτον βάθος γραμματικοῖς τῆς ἀπειρίας[h]), ἀλλ' αὐτὸ μόνον εἰς βραχεῖαν καὶ μακρὰν διαιρουμένοις τὴν γενικὴν συλλαβήν, οὐκ ἔστι
127 συγγνωμονεῖν δίκαιον. οὐκοῦν ἀνυπόστατός ἐστιν ἡ βραχεῖα συλλαβή. καὶ μὴν ἡ μακρὰ πάλιν ἔσται ἀνύπαρκτος· δίχρονον μὲν γὰρ αὐτὴν εἶναι λέγουσι. δύο δὲ χρόνοι οὐ συνυπάρχουσιν ἀλλήλοις· εἰ γὰρ δύο εἰσί, τούτῳ διορίζονται ὅτι εἰσὶ δύο, τῷ τὸν μὲν ἐνεστηκέναι, τὸν δὲ μή· εἰ δὲ ὃς μὲν ἐνέστηκεν, ὃς δὲ
128 οὐκ ἐνέστηκεν, οὐ συνυπάρχουσιν ἀλλήλοις. διόπερ καὶ ἡ μακρὰ συλλαβὴ εἴπερ ἐστὶ δίχρονος, ὀφείλει ὅτε μὲν αὐτῆς ἐνέστηκεν ὁ πρῶτος χρόνος, τότε ὁ δεύτερος μὴ ἐνεστηκέναι, καὶ ὅτε ὁ δεύτερος ἐνίσταται, τότε ὁ πρῶτος μηκέτι εἶναι. ἀσυνυπάρκτων δὲ αὐτῆς ὄντων τῶν μερῶν, ὅλη μὲν οὐχ ὑφέστηκε, μέρος δέ
P 244 τι αὐτῆς. ἀλλὰ τό γε μέρος αὐτῆς οὐκ ἦν αὐτή· ἐπεὶ οὐ διοί-
129 σει τῆς βραχείας ἡ μακρὰ συλλαβή. οὐκ ἄρα οὐδὲ μακρά τίς ἐστι συλλαβή. εἰ δὲ λέγοιεν κατὰ συμμνημόνευσιν νοεῖσθαι μακρὰν συλλαβήν — τοῦ γὰρ προλεχθέντος φθόγγου μνημονεύοντες καὶ τοῦ νῦν λεγομένου ἀντιλαμβανόμενοι τὸ ἐξ ἀμφοτέρων συντιθέμενον μακρὰν ἐνενοήσαμεν συλλαβήν — εἰ δή[i]) τοῦτο λέγοιεν, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀνυπόστατον ὁμολογήσουσιν εἶναι τὴν
130 τοιαύτην συλλαβήν· εἰ γὰρ ὑφέστηκεν, ἤτοι ἐν τῷ προαναφωνουμένῳ φθόγγῳ ὑφέστηκεν, ἢ ἐν τῷ ἐπαναφωνουμένῳ, οὔτε δὲ ἐν τῷ προαναφωνουμένῳ οὔτε ἐν τῷ ἐπαναφωνουμένῳ· ἑκάτερον γὰρ αὐτῶν κατ' ἰδίαν μὴ ὑφεστὼς οὐδὲ τὴν ἀρχὴν συλλαβή ἐστιν, ὥστε οὐδὲ ὑφέστηκεν. ὑφεστὼς δὲ βραχεῖά ἐστιν ἀλλ' οὐ μακρὰ συλλαβή, οὔτε δὲ ἐν ἀμφοτέροις· ὁ γὰρ ἕτερος αὐ-

tempora sine ratione et vocum augmenta; grammaticis autem, qui non capiunt profunditatem infinitae huiusmodi divisionis, sed solum syllabam in genere dividunt in brevem et longam, non aequum est ignoscere. non potest itaque brevis syllaba consistere. 127. rursus quoque longa erit huiusmodi ut minime esse possit; eam enim dicunt esse duorum temporum. duo autem tempora simul in se invicem esse non possunt; si enim sunt duo, in hoc discernuntur et distinguuntur, ut duo sint, quod alterum quidem sit instans, alterum vero minime. si autem alterum quidem sit instans, alterum vero non sit, non sunt simul in se invicem. 128. quamobrem longa quoque syllaba, si est duorum temporum, debet quando primum quidem tempus est instans, tunc secundum non esse, et quando secundum est instans, tunc primum non esse amplius. cum autem simul esse non possint eius partes, tota quidem non consistit, sed aliqua pars eius. sed pars eius non est ipsa: alioqui non differet longa a brevi. 129. neque est ergo aliqua syllaba longa. si autem dicunt longam syllabam intelligi per recordationem quae simul existit: prius enim dicti soni recordantes et eum qui nunc dicitur apprehendentes, id quod ex utrisque componitur, dicimus esse longam syllabam: si hoc dicant, nihil aliud quam fatebuntur eiusmodi syllabam non posse consistere. 130. nam si consistit, aut consistit in eo quod prius profertur, aut in eo quod postea. sed nec consistit in eo quod prius profertur, nec in eo quod postea. utrumque enim eorum cum seorsum non consistat, ne syllaba quidem est omnino; adeoque ne consistit quidem. nam quae consistit, brevis est non longa syllaba. neque in utrisque. nam alter eorum sonorum al-

---

h) ἀπειρίας] ita ms Vratislav. pro ἀπορίας, quod Hervetus reddidit *dubitationem*. sed per ἀπειρίαν hoc loco intelligitur temporis quo vox pronuntiatur in infinitum divisio. supra sect. 124.

i) εἰ δή] ita mss pro εἰ δέ.

τῶν τοῦ ἑτέρου ὑφεστῶτος οὐχ ὑφέστηκεν· ἐκ δὲ τοῦ ὑπάρχον-
τος καὶ μὴ ὑπάρχοντος οὐδέν ἐστιν ἐπινοῆσαι συγκείμενον ὡς
ἐκ μερῶν· οὐκ ἄρα ἔστι τις μακρὰ συλλαβή. ἀνάλογον δὲ τού- 131
τοις ἐστὶ καὶ τὰ περὶ λέξεως καὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν ἀπο-
ρεῖσθαι ὀφείλοντα· πρῶτον μὲν γὰρ ὡς μικρῷ πρότερον [k])
ὑπεδείκνυμεν, μὴ οὔσης συλλαβῆς μηδὲ λέξιν εἶναι δυνατόν·
ἐκ συλλαβῶν γὰρ αἱ λέξεις λαμβάνουσι τὴν ὑπόστασιν. εἶτα καὶ
κατὰ τὴν αὐτὴν ἔφοδον ἐξέσται προηγουμένως ἐπ' αὐτῆς τῆς
λέξεως τὰς αὐτὰς χειρίζειν ἀπορίας· ἢ γὰρ συλλαβή ἐστιν, ἢ ἐκ
συλλαβῶν συνέστηκεν. ὅπως δ' ἂν ἔχῃ [l]), τὰς ἐκκειμένας ἡμῖν
ἐπὶ τῆς συλλαβῆς ἀπορίας ἐπιδέξεται. ἀλλ' ὅμως ἵνα μὴ και- 132
νοτέρων ἐλέγχων ἀπορεῖν δοκῶμεν, προσφωνητέον τι κἀνταῦθα
τοῖς γραμματικοῖς· ὅταν γὰρ μέρη τινὰ λόγου καλῶσιν, οἷον
ὄνομα [m]) ῥῆμα ἄρθρον καὶ τὰ λοιπά· πόθεν λαβόντες; ἤτοι
γὰρ ταῦτα ὅλα τὸν λόγον καλοῦσιν ἢ ταῦτα μέρη ἐκείνου. μήτε
δὲ ἐκείνου ὡς ὅλου νοεῖσθαι δυναμένου μήτε τούτων ὡς μερῶν
ἐκείνου. λαμβανέσθω δὲ τὰ εἰς τὴν ὑπόθεσιν παραδείγματα, ὡς
μὴ ἀπῶμεν τῶν τῆς γραμματικῆς θεωρημάτων. ἔστω τοίνυν 133
ὑποθέσεως χάριν λόγος μὲν ὁ σύμπας οὗτος ὁ στίχος [n]),

tero consistente non consistit. ex eo autem quod est et eo quod non est, nihil cogitare possumus compositum tamquam ex partibus: non est ergo aliqua syllaba longa. 131. his sunt convenientia ea quoque in quibus dubitandum est de dictione et de partibus orationis; nam primum quidem, ut paulo ante subindicavimus, si non sit syllaba, ne fieri quidem potest ut sit dictio. ex syllabis enim dictiones accipiunt substantiam. deinde eadem via ac ratione licebit directe de ipsa dictione easdem tractare dubitationes. aut enim est syllaba, aut constat ex syllabis. quomodocumque autem se habeat, suscipiet dubitationes a nobis expositas in syllaba. 132. ne tamen videamur novis egere argumentis, hoc in loco alloquendi sunt nobis grammatici. quando vocant aliquas partes orationis, utpote nomen verbum articulum et reliquas, undenam ea sumpserunt? aut enim haec tota vocant orationem, aut has illius partes. cum neque haec neque illa tamquam totum possit intelligi, neque hae ut partes illius. sumantur autem quae ad causam faciant exempla, ne a praeceptis grammatices abludamus. 133. sit ergo, ut ita ponamus, oratio quidem totus hic versus,

---

k) *μικρῷ πρότερον*] ita legendum e mss pro *μικρότερον*. vide sect. 123.

l) *ὅπως δ' ἂν ἔχοι*] ms Vratislav. *ἔχῃ* [quod recepimus]. mox *ἐπιδέξεται* scripsi pro *ἐπιδέχεται* ex mss Vratislav. Ciz. Savil.

m) *οἷον ὄνομα*] ita e mss legendum pro *οἷς*.

n) *οὗτος ὁ στίχος*] apponit exempli loco et hic et lib. 1 adversus Physicos sect. 350 (ubi eadem cavillatio occurrit) primum Iliadis versum, a quo explicando grammatici Graeci artis suae exercitationem auspicabantur, unde epigramma Palladae grammatici in malam uxorem quam a perpetuis cum marito contentionibus *ἀνδρομάχην* appellat lib. 1 Anth！olog. c. 17 [Anth. Pal. 9 168 t. 2 p. 57 Iac.]:

μῆνιν οὐλομένην γαμετὴν ὁ τάλας γεγάμηκα
καὶ παρὰ τῆς τέχνης μήνιδος ἀρξάμενος.

eiusdem Palladae est et hoc, ubi primos versus Iliadis, *ἀρχὴν γραμματικῆς* appellat [Anth. Pal. 9 173 t. 2 p. 58 Iac.]

ἀρχὴ γραμματικῆς πεντάστιχός ἐστι κατάρα,
πρῶτος μῆνιν ἔχει, δεύτερος οὐλομένην,
καὶ μετὰ δ' οὐλομένην, Δαναῶν πάλιν ἄλγεα πολλά,
ὁ τρίτατος ψυχὰς εἰς Ἅιδην κατάγει.
τοῦ δὲ τεταρταίου τὰ ἑλώρια καὶ κύνες ἀργοί·

μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

μέρη δὲ αὐτοῦ ταῦτα τό τε μῆνιν, προσηγορία καθεστώς, καὶ
P 245 τὸ ἄειδε, ῥῆμα προστακτικόν, καὶ τὸ θεά, προσηγορία πάλιν
θηλυκή, καὶ τὸ Πηληϊάδεω, ὄνομα πατρωνυμικόν. πρὸς δὲ τού-
134 τοις καὶ τὸ Ἀχιλῆος ὄνομα κύριον. οὐκοῦν ἤτοι ἄλλο τί ἐστιν
ὁ λόγος παρὰ τὰ μέρη αὐτοῦ καὶ ἄλλα τὰ μέρη παρὰ τὸν λό-
γον, ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν μερῶν ὁ λόγος ὑπείληπται. καὶ εἰ μὲν
ἄλλο τι τῶν μερῶν ἐστιν ὁ λόγος, αἰρομένων δῆλον ὅτι o) τῶν
ἐκκειμένων τοῦ λόγου μερῶν, ὑπολειφθήσεται ὁ λόγος. τοσοῦτον
δὲ ἀπέχει ὁ προειρημένος στίχος τοῦ μένειν πάντων αἰρομένων p)
αὐτοῦ τῶν μερῶν, ὡς κἂν ἓν ὁδηποτοῦν αὐτοῦ μέρος ἀνέλωμεν,
135 οἷον τὸ μῆνιν ἢ τὸ ἄειδε, μηκέτι στίχος ὑπάρχει. εἰ δὲ τὸ
ἄθροισμα τῶν τοῦ λόγου μερῶν νοεῖται λόγος, τῷ μηδὲν εἶναι
τὸν ἀθροισμὸν παρὰ τὰ ἠθροισμένα, καθάπερ καὶ τὸ διάστημα q)
παρὰ τὰ διεστηκότα, οὐδὲν ὑπάρξει ὁ λόγος οὗ νοηθήσεταί τινα
μέρη. μηδενὸς δὲ ὄντος ὅλου λόγου, οὐδὲ μέρη τινὰ τούτου
γενήσεται. ὥσπερ οὖν εἰ μηδέν ἐστιν ἀριστερόν, οὐδὲ δεξιόν
ἐστιν, οὕτως εἰ μή ἐστί τι ὅλον λόγος, οὐδὲ τὰ μέρη ὑπάρξει.
136 καθόλου τε, εἰ τὸν ἀθροισμὸν τῶν τοῦ λόγου μερῶν ὅλον
ἡγήσονται λόγον, ἀκολουθήσει αὐτοῖς τὰ μέρη τοῦ λόγου ἀλλή-
λων λέγειν εἶναι μέρη· εἰ γὰρ μηδὲν ὑπόκειται ὅλον παρ' αὐτὰ
οὐ γενήσεται μέρη, ἀλλήλων ἔσται μέρη. τοῦτο δὲ ὡς ἐστὶν
137 ἀλογώτατον σκοπῶμεν· τὰ γὰρ μέρη πάντως ἐμπεριέχεται ἐκεί-
νοις τοῖς ὧν λέγεται μέρη, ἴδιον τόπον ἐπέχοντα καὶ ἰδίαν ὑπό-

iram Peliadae dic o dea carmine Achillis.

partes autem eius hae, nempe *iram* appellativum et *dic* verbum imperativum et *dea* rursus appellativum femininum, et *Peliadae* nomen patronymicum, et praeterea *Achillis* nomen proprium. 134. aut ergo aliquid aliud est oratio quam eius partes et aliud partes quam oratio, aut congeries partium existimatur oratio. et si oratio est aliquid aliud quam partes, est perspicuum quod si tollantur expositae partes orationis, relinquetur oratio. tantum autem abest ut prius dictus versus maneat, si omnes auferantur eius partes, ut si unam quamlibet eius partem sustulerimus, utpote *iram* vel *dic*, non sit amplius versus. 135. si autem congeries partium orationis intelligitur oratio, eo quod nihil sit congeries praeter ea quae sunt congesta, quo modo distantia nihil est praeter ea quae distant: ita nihil erit oratio cuius intelligentur aliquae partes. quodsi nulla sit tota oratio, nec partes aliquae eius erunt. quo modo enim si nihil est dextrum, neque est sinistrum: ita si non sit aliquod totum oratio, nec erunt partes. 136. in summa autem si congeriem partium orationis totam existimabunt orationem, iis erit consequens, ut partes orationis dicant sui inter se esse partes. si enim nullum ponitur totum praeter ipsa cuius erunt partes, erunt sui invicem partes. consideremus autem hoc quam sit a ratione alienissimum. 137. partes enim omnino continentur in illis, quorum dicuntur esse partes, proprium locum

---

πέμπτον δ' οἰωνοί, καὶ χόλος ἐστὶ Διός.
πῶς οὖν γραμματικὸς δύναται μετὰ πέντε κατάρας
καὶ πέντε πτώσεις μὴ μέγα πένθος ἔχειν;

P 245 o) δῆλον ὅτι] mss Vrat. et Ciz. δηλονότι, unico vocabulo. sic paullo ante κατιδίαν pro κατ' ἰδίαν et sexcentaque talia. vicissim infra ὅ δήποτ' οὖν pro ὁδηποτοῦν.

p) αἰρομένων] ms Vrat. αἰρουμένων male. mox pro ὑπάρχει mss ὑπάρχειν, quo stante legendum esset στίχον ibid. pro στίχος.

q) καθάπερ καὶ τὸ διάστημα] lib. 3 Pyrrhon. sect. 126.

στασιν ἔχοντα. ἐν ἀλλήλοις δὲ οὐκ ἐμπεριέχεται, οἷον ἀνθρώπου μὲν μέρη χεῖρες καθεστᾶσι, χειρῶν δὲ δάκτυλοι καὶ δακτύλων ὄνυχες. διόπερ ἐν μὲν ἀνθρώπῳ χεῖρες περιέχονται, ἐν χερσὶ δὲ δάκτυλοι, ἐν δακτύλοις δὲ ὄνυχες· καὶ οὐχ ἡ μὲν δεξιὰ[r] *χεὶρ τὴν ἀριστερὰν συμπληροῖ, ὁ δὲ λιχανὸς τὸν ἀντίχειρα δάκτυλον ἀπαρτίζει, ἡ δὲ κεφαλὴ τοὺς πόδας συντίθησι καὶ οἱ πόδες τὸν θώρακα. ὅθεν καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου οὐ ῥητέον ἀλλήλων εἶναι* 138
μέρη, ἐπεὶ ἐν ἀλλήλοις[s] *αὐτὰ δεήσει περιέχεσθαι· τὸ μὲν μῆνιν ἐν τῷ ἄειδε, τὸ δὲ ἄειδε ἐν τῷ θεά, καὶ καθόλου πάντα ἐν πᾶσιν, ὅπερ ἀδύνατον. οὐ τοίνυν ἀλλήλων τῶν τοῦ λόγου μερῶν δυναμένων εἶναι μερῶν διὰ τὸ ἀνόητον τοῦ πράγματος, οὔτε ὅλου τινὸς εὑρισκομένου λόγου*[t] *παρὰ τὰ ἑαυτοῦ μέρη, μηδενός τε εὑρισκομένου πράγματος παρ᾽ αὐτὰ τὰ μέρη οὗ λέξομεν εἶναι τὰ μέρη, λείπεται λέγειν ὡς οὐδέν ἐστι μέρος λόγου· διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ λόγος. ἐπακτέον δὲ καὶ οὕτως· εἴπερ τὸ μῆ-* 139
νιν μέρος ἐστὶ[u] *τοῦ στίχου, ἤτοι ὅλου τοῦ στίχου μέρος ἐστίν,* P 246
ἢ τοῦ "ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος". ἀλλ᾽ εἰ μὲν τοῦ ὅλου στίχου μέρος ἐστίν, ἐπεὶ ὅλως σὺν αὐτῷ τῷ μῆνιν νοεῖται, καὶ ἑαυτοῦ μέρος συμπληρωτικὸν γενήσεται τὸ μῆνιν. διὰ δὲ τοῦτο καὶ μεῖζον ἑαυτοῦ καὶ ἧττον· μεῖζον μὲν ἑαυτοῦ, ᾗ συμπληροῦται ὑφ᾽ ἑαυτοῦ· τὸ γὰρ ὑπό τινος συμπληρούμενον μεῖζόν ἐστι τοῦ συμπληροῦντος αὐτό· ἔλασσον δέ, ᾗ συμπληροῖ ἑαυτό. τὸ γάρ τινος συμπληρωτικὸν ἔλασσόν ἐστι τοῦ συμπληρουμένου. οὐ πάνυ δὲ ταῦτα πιθανά. οὐκ ἄρα τοῦ ὅλου στίχου μέρος ἐστὶ τὸ μῆνιν, καὶ μὴν οὐδὲ τοῦ λειπομένου, φημὶ δὲ τοῦ "ἄειδε 140

tenentes et propriam habentes substantiam. non continentur autem in se invicem, ut exempli causa, hominis partes sunt manus, manuum digiti. quamobrem in homine quidem continentur manus, in manibus autem digiti, in digitis vero ungues, et non dextra manus implet sinistram, nec index perficit pollicem, aut caput componit pedes et pedes thoracem. 138. unde etiam non erit dicendum partes orationis esse sui invicem partes, quandoquidem oportebit eas in se invicem contineri. *iram* quidem esse in *dic*, *dic* autem in *dea*, et in summa omnia in omnibus. quod quidem non potest fieri. cum ergo non possint partes orationis sui invicem esse partes, propterea quod ea res non possit intelligi, neque ulla tota inveniatur oratio praeter suas partes, neque ulla res inveniatur praeter ipsas partes cuius dicimus esse partes, restat ut dicamus nullam esse partem orationis et ideo nec orationem. 139. sic quoque est inferendum. quoniam *iram* pars est versiculi, aut pars est totius versus, aut illius partis, nempe *Peliadae dic o dea carmine Achillis*. sed si est pars totius versus, quoniam omnino cum eo intelligitur, *iram* erit illud *iram*, pars se ipsam complens. propterea autem etiam se ipsa erit maior et minor; se ipsa quidem maior, quatenus a se ipsa completur. nam quod ab aliquo completur, est maius eo quod ipsum complet; minor autem, quatenus se ipsam complet; nam quod aliquid complet, est minus eo quod completur. non sunt autem haec admodum probabilia. non est ergo *iram* pars totius versus. 140. sed neque est pars reliqui, nempe *Peliadae dic o*

---

r) *οὐχ ἡ μὲν δεξιὰ*] ms Vratislav. *οὐχὶ μὲν ἡ δεξιά*, mox pro *συμπληροῖ* ms Savil. *πληροῖ*.
s) *ἐν ἀλλήλοις*] male editi *ἐν ἀλλήλαις*.
t) *λόγου*] haec vocula in ms Vratislav. exsulat et salvo sensu abesse potest.
u) *μέρος ἐστὶ*] male in editis *μέρη*.

θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος". πρῶτον μὲν γὰρ τὸ μέρος περιέχεται ἐν τῷ οὗ ἐστι μέρος, τὸ δὲ "μῆνιν" οὐκ ἔτι περιέχεται[x]) ἐν τῷ "ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος". ὥστε οὐκ ἂν εἴη μέρος τούτου. εἶτα δὲ οὐδὲ τὸ "ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος" χρήζει συμπληρώσεως· κατὰ γὰρ τὸν ἴδιον λόγον συμπεπλήρωται· ἀλλὰ ὅλος ὁ λόγος λέγω δὲ ὁ στίχος, οὐκ ἔστι τὸ "ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος". τοίνυν οὐδὲ τούτου μέρος ἐστὶ τὸ μῆνιν. ἀλλ' εἰ μήτε τοῦ ὅλου στίχου μέρος ἐστὶ τὸ μῆνιν μήτε τοῦ ἀπολειπομένου μέρους, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ὑπόκειται,
141 *οὐδενὸς λόγου μέρος ἐστὶ τὸ μῆνιν. ταῦτα μὲν οὖν καθολικώτερον πρὸς τὰ μέρη τοῦ λόγου ῥητέον. ἐμβάντες δὲ εἰς τὰς κατὰ μέρος παρ' αὐτοῖς περὶ τούτων τεχνολογίας πολὺν λῆρον εὑρήσομεν. καὶ τοῦτο πάρεστι μαθεῖν οὐκ ἐπὶ τὴν πᾶσαν ὕλην φοιτήσαντας (ἀδολέσχου γάρ ἐστι καὶ γραμματικῆς γραολογίας[y]) πλήρες), ἀλλ' ὅμοιόν τι τοῖς οἰνοκαπήλοις ποιήσαντας, καὶ ὃν τρόπον ἐκεῖνοι ἐξ ὀλίγου γεύματος τὸν ὅλον δοκιμάζουσι φόρτον· οὕτω καὶ αὐτοὶ ἓν λόγου μέρος προχειρισάμενοι, καθάπερ τὸ ὄνομα, ἐκ τῆς περὶ τούτου τεχνολογίας συνοψόμεθα καὶ τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις τῶν γραμματικῶν ἐντρέχειαν.*

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ ὀνόματος.

142 *Αὐτίκα τοίνυν ὅταν τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἀρσενικὰ φύσει λέγωσι τὰ δὲ θηλυκὰ τὰ δὲ οὐδέτερα, καὶ τὰ μὲν ἑνικὰ τῷ*

dea carmine Achillis. nam primum quidem pars continetur in eo cuius est pars: ***iram*** autem non amplius continetur in illo, ***Peliadae dic o dea carmine Achillis.*** quamobrem non est pars eius. deinde nec illud ***Peliadae dic o dea carmine Achillis*** opus habet complemento: completum est enim propria oratione. sed tota oratio, versus inquam, non est illud, ***Pelidae dic o dea carmine Achillis.*** ergo nec eius pars est ***iram.*** sed si neque totius versus pars est ***iram***, neque eius partis quae restat, praeter ea autem nihil ponitur: nullius orationis pars est ***iram.*** 141. atque haec quidem universe et in genere dicenda sunt adversus partes orationis. quodsi ingrediamur ad artem quae singulatim de iis ab ipsis traditur, inveniemus multas nugas. idque sciri potest, non si universa illius persequamur; sunt enim inepta anilisque grammaticae garrulitatis plena, sed si fecerimus sicut vini caupones, et quomodo illi ex modica gustatione totum quod advectum est vinum probant, ita etiam cum sumpserimus unam partem orationis, nempe nomen, ex eo quod de ipso in arte ipsorum traditum est, colligemus qualis sit grammaticorum etiam in aliis solertia.

CAP. VII.

De nomine.

142. Iam enim cum dicunt ex nominibus alia quidem esse masculina natura, alia vero feminina, alia vero neutra et alia numero singularia, alia vero

P 246 x) *ἔτι περιέχεται*] male erat in editis *ἐκπεριέχεται.*

y) *γραμματικῆς γραολογίας*] futilem loquacitatem grammaticorum reprehendit fructu carentem ac soliditate, quam propterea *πέρπερον* ac *περιεργοτέραν* dixerat supra sect. 55. *μωρολογίαν* vocat sect. 175. mox pro vulgato *ποιήσαντες* requiritur *ποιήσαντας*, ut ante *φοιτήσαντας* [quod recepimus].

*ἀριθμῷ τὰ δὲ δυϊκὰ τὰ δὲ πληθυντικὰ καὶ ἤδη τὰς ἄλλας ἐπι-
συνείρωσι διαιρέσεις, ἐπιζητήσωμεν τί ποτέ ἐστι τὸ ἐπιφωνού-
μενον τοῦτο φύσει. ἢ γὰρ ὅτι οἱ πρῶτοι ἀναφθεγξάμενοι τὰ* 143
*ὀνόματα φυσικὴν ἐποιήσαντο τὴν ἀναφώνησιν αὐτῶν ὡς καὶ τὴν
ἐπὶ τῷ ἀλγεῖν κραυγὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἥδεσθαι ἢ τῷ θαυμά-
ζειν ἐκβόησιν, οὕτω λέγουσι, φύσει τὰ μὲν τοιαῦτα εἶναι τῶν* P 247
*ὀνομάτων, τὰ δὲ τοιάδε· ἢ ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἕκαστον
αὐτῶν φυσικῶς ἡμᾶς κινεῖ, ὅτι ἀρρενικόν, κἂν ἡμεῖς μὴ νομί-
ζωμεν αὐτὸ ἀρρενικὸν* [z]) *εἶναι. καὶ πάλιν φυσικῶς αὐτὸ ἐνδείκνυ-
ται ὅτι θηλυκόν ἐστι, κἂν ἡμεῖς μὴ θέλωμεν. ἀλλὰ τὸ μὲν* 144
πρῶτον οὐκ ἂν εἴποιεν. πόθεν γὰρ γραμματικῇ παχύτητι [a]) *δια-
γινώσκειν, πότερον φύσει ἢ θέσει τὰ ὀνόματα* [b])*, ἢ τινα μὲν
οὕτως τινὰ δὲ ἐκείνως, ὅτε οὐδὲ τοῖς ἐπ' ἄκρον ἥκουσι* [c]) *φυ-
σιολογίας εὐμαρὲς εἰπεῖν διὰ τὰς ἑκατέρωθεν ἰσολογίας· ἄλλως* 145
*τε καὶ ἰσχυρὸς ἀντικάθηται τούτῳ λόγος, πρὸς ὃν οὐδ' εἰ κατα-
πέλτην ὑπομένοιεν* [d])*, φασίν, οἱ γραμματικοί, δυνήσονταί τι
συνιδεῖν ἱκνούμενον· εἴπερ γὰρ φύσει τὰ ὀνόματα ἦν καὶ μὴ τῇ
καθ' ἕκαστον θέσει σημαίνει, ἐχρῆν πάντας πάντων ἀκούειν,
Ἕλληνας βαρβάρων* [e]) *καὶ βαρβάρους Ἑλλήνων καὶ βαρβάρους*

dualia, alia vero pluralia et alias contexunt divisiones, quaeramus quidnam sit hoc quod ab eis enuntiatur *natura*. 143. aut enim quod, sicut qui primi enuntiaverunt nomina, eorum naturalem fecerunt enuntiationem, ut in his exclamationibus quibus dolorem laetitiam aut admirationem vociferando testamur, ita dicunt alia quidem nomina esse huiusmodi, alia vero huiusmodi: aut quod etiam in praesentia unumquodque eorum nos movet naturaliter quod sit masculinum, etiamsi id masculinum esse non existimemus. et rursus aliud naturaliter ostendit, quod femininum sit, etiam si nos haud velimus. 144. sed prius quidem non dixerint. unde enim grammaticae hoc contingat crassitudini, ut discernat utrum nomina sint natura an ex instituto et impositione, aut alia quidem hoc alia illo modo, quando nec philosophis naturalibus summis facile fuerit hoc dicere, propterea quod utrinque pares afferantur rationes? 145. et alioqui valida eis obiicitur ratio, adversus quam, ne si catapultam quidem (ut aiunt) sustineant grammatici, poterunt aliquid videre quod valeat: si enim nomina essent natura et non significaret unumquodque ex impositione, oporteret omnes intelligi ab omnibus, Graecos a barbaris et

---

z) *μὴ νομίζωμεν αὐτὸ ἀρρενικόν*] ita rectius mss quam *αὐτὸ τὸ ἀρ-* P 247
ρενικόν.

a) *γραμματικῇ παχύτητι*] supra sect. 70.

b) *φύσει ἢ θέσει τὰ ὀνόματα*] non grammaticorum sed philosophorum hoc est inquirere num a natura significent vocabula an impositione hominum, quod posterius nostro placet etiam 2 Pyrrhon. 214.

c) *ἐπ' ἄκρον ἥκουσι*] ita mss et mox *ἰσχυρὸς ἀντίκειται*, pro *ἰσχυρῶς*.

d) *οὐδ' εἰ καταπέλτην ὑπομένοιεν*] catapulta fortissimum tormenti bellici genus *πέλτην* sive acutum telum vehementissime iaculantis, repertum circa Olympiadem 95 a Syracusanis, ut narrat Diodorus Siculus lib. 14 p. 276. describitur a Vitruvio lib. 10 cap. 15. imaginem eius habes apud Lipsium lib. 3 Poliorcetic. dialogo 2 et Stewechium ad Vegetii 4 22. nota autem proverbium hoc adagiorum scriptoribus adhuc neglectum.

e) *Ἕλληνας βαρβάρων*] eodem argumento utitur supra sect. 37 et lib. 2 Pyrrhon. sect. 214 et lib. 3 sect. 267 et lib. adversus Ethicos. infra hoc ipso libro sect. 189.

βαρβάρων. οὐχὶ δέ γε τοῦτο. οὐκ ἄρα φύσει σημαίνει τὰ ὀνό-
146 ματα. ὥστε τοῦτο μὲν οὐκ ἐροῦσιν. εἰ δ' ὅτι φυσικῶς διαδεί-
κνυσιν ἕκαστον ὄνομα ὅτι ἀρρενικόν ἐστιν ἢ θηλυκὸν ἢ οὐδέτε-
ρον [f]), φασὶ τὰ μὲν τοιάδε τὰ δὲ τοιαῦτα τυγχάνειν, ἴστωσαν
147 λειότερον αὐτοῖς τρίβοντες τὸν κλοιόν [g]). πάλιν γὰρ φήσομεν
ὅτι τὸ φύσει κινοῦν ἡμᾶς [h]) ὁμοίως πάντας κινεῖ, καὶ οὐχ οὓς
μὲν οὕτως οὓς δὲ ἐναντίως· οἷον φύσει τὸ πῦρ ἀλεαίνει βαρ-
βάρους Ἕλληνας ἰδιώτας ἐμπείρους, καὶ οὐχ Ἕλληνας μὲν
ἀλεαίνει, βαρβάρους δὲ ψύχει. καὶ ἡ χιὼν φύσει ψύχει, καὶ
οὐ τινὰς μὲν ψύχει, τινὰς δὲ θερμαίνει. ὥστε τὸ φύσει κινοῦν
148 ὁμοίως τοὺς ἀπαρεμποδίστους [i]) ἔχοντας τὰς αἰσθήσεις κινεῖ. τὰ
δὲ αὐτὰ ὀνόματα οὐ πᾶσίν ἐστι τὰ αὐτά, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀρρε-
νικὰ τοῖς δὲ θηλυκὰ τοῖς δὲ οὐδέτερα· οἷον Ἀθηναῖοι μὲν τὴν
P 248 στάμνον [k]) λέγουσι θηλυκῶς, Πελοποννήσιοι δὲ τὸν στάμνον ἀρ-
ρενικῶς· καὶ οἱ μὲν τὴν θόλον οἱ δὲ τὸν θόλον, καὶ οἱ μὲν
149 τὴν βῶλον οἱ δὲ τὸν βῶλον. καὶ οὐ διὰ τοῦτο οὗτοι ἢ ἐκεῖ-

barbaros a Graecis et barbaros a barbaris. sed hoc non est. nomina ergo non significant natura. quamobrem hoc quidem non dicent. 146. si autem quod naturaliter ostendit unumquodque nomen, quod sit masculinum aut femininum aut neutrum, dicunt alia quidem esse huiusmodi alia vero huiusmodi, sciant se arctiorem collo suo laevigare numellam. 147. rursus enim dicemus: id quod nos natura movet, omnes movet similiter et non alios quidem sic alios vero contrario modo. ut ignis natura calefacit barbaros Graecos ignaros peritos, et non Graecos quidem calefacit, barbaros autem refrigerat. et nix natura refrigerat, et non aliquos quidem refrigerat, aliquos vero calefacit. adeo ut quod natura movet, similiter moveat eos qui sensus minime habent impeditos. 148. eadem autem nomina non sunt omnibus eadem, sed aliis quidem masculina aliis vero feminina aliis vero neutra, ut Athenienses quidem in feminino genere dicunt τὴν στάμνον, Peloponnesii autem in masculino τὸν στάμνον; et alii quidem τὴν θόλον, alii vero τὸν θόλον; et alii quidem τὸν βῶλον, alii vero τὴν βῶλον. 149. nec propterea isti aut illi di-

---

f) ἢ οὐδέτερον] ms Vratislav. οὐθέτερον. sic infra sect. 150 οὐθετέρως.

g) λειότερον τὸν κλοιόν] notum est κλοιόν esse *numellam*, *boiam* atque ut interpretatur Hesychius περιτραχήλιον δεσμόν, sive nervi vinculique genus quo cervix quadrupedis vel hominis includitur, de quo plura notare me memini ad Sirachidis cap. 6 versum 25. igitur λειότερον τρίβειν τὸν κλοιόν est vinculum illud facere laevigando, ut collo arctius adhaereat fortiusque stringat.

h) τὸ φύσει κινοῦν ἡμᾶς] lib. 3 Pyrrhon. sect. 179.

i) τοὺς ἀπαρεμποδίστους] ita legendum e mss, pro ἀπαραποδίστους.

k) Ἀθηναῖοι μὲν τὴν στάμνον] sic Attici dicunt ἡ ὄμφαξ ἡ χάραξ τῆς ἀμπέλου ἡ φάρυγξ ἡ μεῖραξ ἡ μήκων quae communiter sunt masculina, ut annotavit Angelus Caninius, ne alia huiusmodi congeram scriptoribus de dialectis et Salmasio lib. de Hellenistica lingua pridem observata. noster infra sect. 187: τοῦ γὰρ Ἀττικοῦ τὸ τάριχος λέγοντος ὡς Ἑλληνικὸν καὶ τοῦ Πελοποννησίου ὁ τάριχος προφερομένου ὡς ἀδιάστροφον, καὶ τοῦ μὲν τὴν στάμνον ὀνομάζοντος τοῦ δὲ τὸν στάμνον, οὐδὲν ἔχει ἐξ αὐτοῦ κριτήριον πιστὸν ὁ γραμματικὸς εἰς τὸ οὕτως ἀλλὰ μὴ οὕτως δεῖν λέγειν. similem vocabula eadem diverso genere efferendi usum etiam in idiomatis atque dialectis diversis vernacularum linguarum licet
P 248 reperire, ut in Germanica nostra nos dicimus die Butter, Suevi der Butter. est autem στάμνος vas fictile, θόλος aedificium rotundum columnatum, quale erat in quo Athenis quingentorum senatus cibum capiebat teste Polluce 8 155, βῶλος denique gleba.

νοι[l]) λέγονται ἁμαρτάνειν· ἕκαστος γὰρ ὡς τεθεμάτικεν[m]) οὕτω
χρῆται. καὶ οἱ αὐτοὶ δὲ διαφόρως ταῦτα ὁτὲ μὲν ἀρρενικῶς
ἐκφέρουσιν ὁτὲ δὲ θηλυκῶς, λέγοντες τὸν λιμὸν καὶ τὴν λιμόν[n]).
οὐκ ἄρα φύσει τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἀρρενικὰ τὰ δὲ θηλυκά,
ἀλλὰ κατὰ θεματισμὸν τὰ μὲν τοιαῦτα γίνεται, τὰ δὲ τοιαῦτα.
καὶ μὴν εἴπερ φύσει τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἦν ἀρρενικὰ τὰ δὲ 150
θηλυκά, ὤφελον αἱ ἀρρενικαὶ φύσεις ἀεί ποτε ἀρρενικοῖς ὀνό-
μασι προσαγορεύεσθαι καὶ αἱ θηλυκαὶ θηλυκοῖς, καὶ μήτε αἱ
ἀρρενικαὶ φύσεις μήτε αἱ θηλυκαὶ οὐδετέρως. οὐχὶ δὲ τοῦτο, 151
ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρρενικὰς φύσεις θηλυκῶς καλοῦμεν καὶ τὰς θη-
λυκὰς ἀρρενικῶς, καὶ τὰς οὔτε ἀρρενικὰς οὔτε θηλυκὰς ἤτοι
ἀρρενικῶς ἢ θηλυκῶς, οὐχὶ δὲ οὐδετέρως· οἷον κόραξ[o]) μὲν λέ-
γεται ἀετὸς κώνωψ κάνθαρος σκόρπιος μῦς ἀρρενικῶς καὶ ἐπὶ
τοῦ θήλεος· καὶ πάλιν χελιδὼν χελώνη κορώνη ἀκρὶς μυγάλη
ἐμπὶς καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρρενος τὴν φύσιν θηλυκῶς. ὡσαύτως δὲ 152
κλίνη θηλυκῶς, ἐπὶ τῆς μήτε ἄρρενος μήτε θηλείας τὴν φύσιν,
καὶ στύλος ἀρρενικῶς ἐπὶ τοῦ οὐδετέρου. τοίνυν εἰ φύσει οὐδέν
ἐστιν ἀρρενικὸν ἢ θηλυκὸν ὄνομα, ζητῶ πῶς ὁ γραμματικὸς

cuntur errare; nam unusquisque ut ponenda didicit, ita iis utitur. imo vero iidem eadem diverse, aliquando quidem masculine aliquando vero feminine efferunt, dicentes *τὸν λιμόν* et *τὴν λιμόν*. non sunt ergo natura ex nominibus alia quidem masculina alia vero feminina, sed ex instituto et impositione alia quidem sunt huiusmodi alia vero huiusmodi. 150. ad haec accedit, quodsi ex nominibus natura alia quidem essent masculina alia vero feminina, naturae masculinae semper deberent appellari nominibus masculinis et femininae femininis, et quae neque masculinae neque femininae sunt, in neutro genere. 151. at non ita est, sed et masculinas naturas feminine vocamus et femininas masculine et eas, quae nec sunt masculinae nec femininae aut masculine aut feminine, non autem in neutro genere; ut *κόραξ* quidem dicitur et *ἀετὸς κώνωψ κάνθαρος σκόρπιος μῦς* masculine etiam in femina, et rursus *χελιδὼν χελώνη κορώνη ἀκρὶς μυγάλη ἐμπίς* etiam in natura masculo vocamus feminine. 152. similiter etiam *κλίνη* feminine, de eo quod est nec masculinum nec femininum natura. et *στύλος* masculine dicitur de eo quod neutrum na-

---

l) *οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι*] ita e mss legendum pro *οἱ ἐκεῖνοι.*

m) *ὡς τεθεμάτικεν*] grammaticorum vocabulum *θεματίζειν* ponere nomen vel casum genusve, ut *κανονίζειν* declinare et flectere nomen ac verbum ita, ut regulae sive canones grammatici iubent. inde mox *θεματισμός* et *συνηθείας θεματισάσης* et *θεματισθέν.* utitur Apollonius in Syntaxi et caetera turba grammaticorum.

n) *τὴν λιμὸν καὶ τὸν λιμόν*] mss *τὸν λιμὸν καὶ τὴν λιμόν*, [quod rescripsimus] ut interpres, sed nihil interest. ex hoc autem loco constat id vocabulum quod famem denotat, etiam ex usu unius eiusdemque dialecti utroque genere usurpari, licet Etymologici Magni auctor scribit masculinum esse Attica dialecto, femininum Dorica: *ἰστέον ὅτι παρὰ μὲν τοῖς Ἀθηναίοις ἀρσενικῶς λέγεται ὁ λιμός, παρὰ δὲ Δωριεῦσι θηλυκῶς ἡ λιμός.*

o) *οἷον κόραξ*] etiam in Latina lingua idem valet, nam et *corvum* et *culicem scarabaeum scorpium* et *murem* utroque sexu appellamus nomine masculino: ab *ἀετός* Graecis masculinum, aquila femininum Latinis, ut quoque *hirundo testudo cornix locusta* et *sanguisuga*, vicissim *μυγάλη* Graecis femininum, Latinis masculinum, *mus araneus.* similiter *κλίνη* Graecis femininum, Latinis masculinum *lectus*, et vice versa *στύλος* masculinum Graecis, Latinis femininum *columna.*

ἐπιλήψεται τοῦ διαστρόφως λέγοντος, ὁ χελιδὼν καὶ ἡ ἀετός;
ἤτοι γὰρ ὡς φύσει τοῦ ὀνόματος τῆς χελιδόνος θηλυκοῦ ὄντος,
ἐκεῖνον δὲ ἀρρενικὸν αὐτὸ τῷ ἄρθρῳ βιαζομένου γενέσθαι, ἢ
ὡς τῆς κοινῆς συνηθείας θηλυκὸν αὐτὸ θεματισάσης ἀλλ' οὐκ
153 ἀρρενικόν [p]). ἀλλ' εἰ μὲν ὡς φύσει θηλυκοῦ καθεστῶτος, ἐπεὶ
οὐδὲν φύσει θηλυκόν ἐστι, καθὼς παρεστήσαμεν, ἀδιάφορον τὸ
ὅσον ἐπὶ τούτῳ, ἐάν τε οὕτως ἐάν τε ἐκείνως ἐκφέρηται. εἰ δ'
ὡς ὑπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας ἀντὶ θηλυκοῦ θεματισθὲν γενή-
σεται τοῦ τε εὖ λεγομένου καὶ μὴ κριτήριον, οὐχὶ τεχνικός τις
P 249 καὶ γραμματικὸς λόγος, ἀλλὰ ἡ ἄτεχνος καὶ ἀφελὴς τῆς συνη-
154 θείας παρατήρησις. τὰ δὲ αὐτὰ ταῦτα μετακτέον καὶ ἐπὶ τὰ
ἑνικὰ καὶ πληθυντικὰ τῶν ὀνομάτων· Ἀθῆναι γὰρ λέγονται πλη-
θυντικῶς ἡ μία πόλις καὶ Πλαταιαί [q]), καὶ πάλιν Θήβη ἑνικῶς
καὶ Θῆβαι πληθυντικῶς καὶ Μυκήνη [r]) καὶ Μυκῆναι. ῥηθήσε-

tura est. si ergo nullum est nomen masculinum aut femininum natura, quemadmodum reprehendet grammaticus eum qui perverse dicit ὁ χελιδών et ἡ ἀετός? aut enim reprehendet, quod cum nomen τῆς χελιδόνος sit femininum, ille cogat ipsum articulo esse masculinum, aut quod communis usus ipsum posuerit femininum, sed non masculinum. 153. sed si quidem eum reprehendat, ut quod sit natura femininum, quoniam nullum est natura femininum, ut ostendimus, nihil refert, quod ad hoc attinet, hocne modo an illo proferatur. sin autem ut quod masculinum posuerit pro feminino ab usu communi imposito, tunc iudex eius quod recte dicitur et secus, erit non artis praeceptum aliquod et grammatica ratio, sed artis expers et simplex usus observatio. 154. haec autem ipsa sunt traducenda etiam ad nomina singularia et pluralia. Athenae enim in plurali dicuntur una civitas et Plateae, er rursus Theba in singulari et Thebae in plurali, et Mycene et Mycenae, dice-

---

p) ἀλλ' οὐκ ἀρρενικόν] ita mss pro ἀλλ' οὐ καί. et mox θηλυκοῦ pro eo quod in editis erat θηλυκὸν καθεστῶτος.

P 249 q) Πλαταιαί] ms Vratislav. male Πλαταί, quae scriptio exinde promanavit quod αι u ε pronuntiabatur. non omittendum hoc loco quod Stephanus Byz. notat Homerum etiam singulari numero dixisse οἵ τε Πλάταιαν ἔχον Iliad. β' 504.

r) Θήβη ἑνικῶς — καὶ Μυκήνη] confer Ez. Spanhemium ad Callimachum p. 379. caeterum quando haec de generis et numeri diverso et contrario apud Graecos usu Sextus adversus grammaticos disputat, miror ab eo non attingi controversiam de casibus, quae inter Stoicos mota ac Peripateticos, et singillatim quod rectus perperam casus appelletur, qua de re locus exstat apud Ammonium philosophum ad Aristotelem περὶ ἑρμηνείας p. 19, quem hic utut longiusculum adscribam: περὶ τῆς κατ' εὐθεῖαν γινομένης τῶν ὀνομάτων προφορᾶς εἰώθε παρὰ τοῖς παλαιοῖς ζητεῖσθαι, πότερον πτῶσιν αὐτὴν προσήκει καλεῖν ἢ οὐδαμῶς, ἀλλὰ ταύτην μὲν ὄνομα, ὡς κατ' αὐτὴν ἑκάστου τῶν πραγμάτων ὀνομαζομένου, τὰς δὲ ἄλλας, πτώσεις ὀνόματος, ἀπὸ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς εὐθείας γινομένας. τῆς μὲν οὖν δευτέρας προΐσταται δόξης ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ἕπονταί γε αὐτῷ πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου· τῆς δὲ προτέρας οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, καὶ ὡς τούτοις ἀκολουθοῦντες οἱ τὴν γραμματικὴν μετιόντες τέχνην. λεγόντων δὲ πρὸς αὐτοὺς τῶν Περιπατητικῶν, ὡς τὰς μὲν ἄλλας τέσσαρας εἰκότως λέγομεν πτώσεις, διὰ τὸ πεπτωκέναι ἀπὸ τῆς εὐθείας, τὴν δὲ εὐθεῖαν κατά τινα λόγον πτῶσιν ὀνομάζειν δίκαιον, ὡς ἀπό τινος πεσοῦσαν· δῆλον γὰρ ὅτι πᾶσαν πτῶσιν ἀπό τινος ἀνωτέρω τεταγμένου γίνεσθαι προσήκει· ἀποκρίνονται οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, ὡς ἀπὸ τοῦ νοήματος τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ καὶ αὕτη πέπτωκεν· ὃ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν, τοῦ Σωκράτους νόημα δηλῶσαι βουλόμενοι, τὸ Σωκράτης ὄνομα προφερόμεθα. καθάπερ οὖν τὸ ἄνωθεν ἀφεθὲν γραφεῖον

ται δὲ ἐπιμελέστερον [s]) περὶ τῆς ἐν τούτοις ἀνωμαλίας προβαινούσης τῆς ζητήσεως. τὰ νῦν δὲ ἐπεὶ καὶ ὑποδειγματικῶς κατωπτεύκαμεν τὴν ἐν τούτοις τῶν γραμματικῶν ἀκρίβειαν [t]), φέρε κἀκεῖνο, πρὶν ἐπ' ἄλλον τρόπον ἐπελθεῖν, ἐξετάσωμεν· φημὶ δὲ τίνα λόγον καλοῦσιν ἢ μέρη λόγου. ἤτοι γὰρ [u]) αὐτὴν 155
τὴν σωματικὴν φωνὴν ἐροῦσιν ἢ ἀσώματον λεκτόν [x]), διαφέρον ταύτης. οὔτε δὲ τὴν φωνὴν ἐροῦσι· ταύτης μὲν γὰρ ῥηθείσης πάντες ἀκούουσιν [y]) Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι καὶ ἰδιῶται καὶ οἱ παιδείας ἐντός, τοῦ δὲ λόγου καὶ τῶν τούτου μερῶν Ἕλληνες μόνοι καὶ οἱ τούτου ἔμπειροι. τοίνυν οὐχ ἡ φωνή [z]) ἐστιν ὁ λόγος καὶ μέρη λόγου. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ἀσώματον λεκτόν. πῶς 156
γὰρ ἀσώματον ἔτι ἐστί τι ἄλλο τοιοῦτο παρὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ κενόν [a]), πολλῆς καὶ ἀνηνύτου γενομένης παρὰ τοῖς φιλοσόφοις

tur autem diligentius de hac inaequalitate et anomalia in progressu disquisitionis. nunc quoniam ex allatis exemplis conspeximus, quae sit grammaticorum accuratio, age illud quoque examinemus, priusquam alium modum persequamur: 155. dico autem quamnam vocent orationem aut partes orationis. aut enim eam dicent vocem esse corpoream aut λεκτόν sive incorpoream notionem ab ea differentem. non dicent autem vocem; nam vocem quidem pronuntiatam omnes audiunt et Graeci et barbari et inerudití et eruditi, orationem autem et eius partes soli Graeci et eius periti. non est ergo vox oratio et eius partes. 156. sed nec incorporea notio. quomodo enim est incorporeum adhuc aliquid huiusmodi praeter corpus et inane, de quo magna

---

καὶ ὀρθὸν παγὲν πεπτωκέναι τε λέγεται καὶ τὴν πτῶσιν ὀρθὴν ἐσχηκέναι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὴν εὐθεῖαν πεπτωκέναι μὲν ἀξιοῦμεν ἀπὸ τῆς ἐννοίας, ὀρθὴν δὲ εἶναι, διὰ τὸ ἀρχέτυπον τῆς κατὰ τὴν ἐκφώνησιν προφορᾶς. ἀλλ' εἰ διὰ τοῦτο, φασὶν οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου, τὴν εὐθεῖαν πτῶσιν ἀξιοῦτε καλεῖν, συμβήσεται καὶ τὰ ῥήματα πτώσεις ἔχειν καὶ τὰ ἐπιρρήματα, τὰ μηδὲ κλίσεων ἀνέχεσθαι πεφυκότα. ταῦτα δὲ ἐναργῶς ἄτοπα, καὶ ταῖς ὑμῶν αὐτῶν παραδόσεσι μαχόμενα. τὰ αὐτὰ δὲ λέγειν ἁρμόσει καὶ πρὸς τοὺς γενικόν τι ὄνομα ὑποτιθεμένους καὶ ἀπ' ἐκείνου πεπτωκέναι τὸ καθέκαστον ὄνομα λέγοντας· οὔτε γὰρ διασαφοῦσι τί ποτέ ἐστιν ὃ καλοῦσιν γενικὸν ὄνομα, οὔτε εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτὴν τῶν ὀνομάτων καὶ κοινῶς κατὰ παντὸς κατηγορούμενοι λέγοιεν, ἴδιόν τι τοῦ ὀνόματος ἐροῦσιν. ὁ αὐτὸς γὰρ ἔσται λόγος καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τοῦ λόγου μερῶν, ὥστε καὶ τὰ καλούμενα θέματα τῶν ῥημάτων κατ' εὐθεῖαν ἐροῦμεν προάγεσθαι πτῶσιν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν λεγομένων περὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν ἕκαστον ὡσαύτως.

s) ῥηθήσεται δὲ ἐπιμελέστερον] infra sect. 195 seqq.

t) τῶν γραμματικῶν ἀκρίβειαν] ita legendum e mss pro τῶν γραμματῶν.

u) ἤτοι γάρ] ab his verbis ms Cizense novum caput incipit, quod inscribitur περὶ λόγου καὶ μερῶν λόγου.

x) ἢ ἀσώματον λεκτόν] rei per vocem significatae notio in mente a Stoicis credita esse ἀσώματος, ut iam dictum ad sect. 78.

y) πάντες ἀκούουσιν] vocem omnes audiunt, etiam qui linguam non intelligunt, sed sententiam orationis et quid singulae eius partes significent, haud assequuntur.

z) οὐχ ἡ φωνή] ms Ciz. οὐχὶ φωνή.

a) παρὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ κενόν] Stoicis adversantes Epicurei λεκτόν incorporeum dari negabant, ut dixi ad lib. 2 adversus Logicos. itaque Sextus ut Stoicorum oppugnet sententiam, opponit illis scitum Epicuri, qui omne quicquid est aiebat esse vel corpus vel inane. Lucretius 1 420:

omnis ut est igitur per se natura duabus
consistit rebus, quae corpora sunt et inane.

περὶ αὐτοῦ διαμάχης; εἰ μὲν γὰρ κινεῖται, σῶμά ἐστι· τὸ γὰρ
κινούμενον, σῶμα· εἰ δὲ μένει δεχόμενον μὲν τὰ εἰς αὐτὸ φε-
ρόμενα σώματα καὶ μὴ ἀντιτυποῦν, κενὸν γενήσεται· κενοῦ γὰρ
ἴδιον τὸ μὴ ἀντιτυπεῖν b)). ἀντιτυποῦν δὲ τοῖς εἰς αὐτὸ φερομέ-
157 νοις σῶμά ἐστιν· ἰδίωμα γὰρ σώματος τὸ ἀντιτυπεῖν. ἄλλως τε
P 250 ὁ λέγων ἀσώματόν τι λεκτὸν ὑπάρχειν ἤτοι φάσει μόνον c))
ἀρκούμενος λέγει ἢ ἀπόδειξιν παραλαμβάνων. ἀλλὰ φάσει μὲν
ἀρκούμενος ἐν ἀντιφάσει ἐπισχεθήσεται· ἀπόδειξιν δὲ παραλαμ-
βάνων, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ δι' ἀναμφισβητήτων ὀφείλει λημμάτων
προάγειν, τὰ δὲ λήμματά ἐστι λεκτά, προαρπάζων τὸ ζητού-
158 μενον ὡς ὁμολογούμενον ἄπιστος ἔσται. παρ' ἣν αἰτίαν λοιπὸν
εἰ μήτε ἡ φωνὴ λόγος ἐστί, μήτε τὸ σημαινόμενον ὑπ' αὐτῆς
ἀσώματον λεκτόν, παρὰ δὲ ταῦτα νοεῖν οὐδὲν ἐνδέχεται, οὐδέν
ἐστι λόγος. ἔστω δὲ νῦν καὶ ὁ λόγος καὶ μέρη τούτου ὁπόσα
θέλουσιν οἱ γραμματικοὶ ὑπάρχειν, ἀλλ' εἰπάτωσάν γε ἡμῖν πῶς
τὸν λόγον διαμερίζουσιν d)).

ΚΕΦ. η'.

Περὶ μερισμοῦ.

159 Ἐπεὶ γὰρ τὸν μερισμὸν τὸν τῶν μέτρων ἐν δυσὶ μάλιστα τοῖς ἀναγκαιοτάτοις κεῖσθαι συμβέβηκεν, ἔν τε τῷ βαίνειν e)),

et necdum terminata apud philosophos est decertatio? nam si movetur quidem, est corpus; quod enim movetur, est corpus. sin autem quiescit suscipitque corpora quae ad ipsum feruntur et non resistit, erit inane. est enim proprium inanis non resistere. quod autem resistit iis quae ad ipsum feruntur, est corpus. est enim corporis proprium resistere. 157. et alioqui qui dicit incorpoream notionem, aut id dicit contentus sola enuntiatione aut assumens demonstrationem. sed si sit quidem contentus enuntiatione, contraria enuntiatione ad silentium compelletur. sin autem assumat demonstrationem, quoniam ipsa quoque debet procedere per assumptiones indubitabiles, assumptiones autem sunt *λεκτά* sive notiones incorporeae: non erit ei credendum qui praeripit id quod quaeritur tamquam certum et de quo iam constet. 158. quamobrem si neque vox est oratio, neque quae ab ea significatur incorporea notio; praeter haec autem nihil potest intelligi: nihil erit oratio. esto autem nunc, sit et oratio et eius partes quot volunt esse grammatici; sed nobis dicant quemadmodum partiuntur orationem.

CAP. VIII.

De partitione.

159. Nam quoniam evenit ut metrorum partitio sita sit in duobus maxime necessariis, nempe in scansione, hoc est in distributione in pedes, et

---

b) *μὴ ἀντιτυπεῖν*] corpus ab Epicuro definitur, *τὸ τριχῇ διαστατὸν μετὰ ἀντιτυπίας* supra sect. 21. Lucr. 2 235:

at contra nulli de nulla parte neque ullo
tempore inane potest vacuum subsistere rei,
quin sua quod natura petit, concedere pergat.

P 250 c) *φάσει μόνον*] ita mss pro *μόνου*. modus argumentandi Scepticis solennis, vide lib. 2 Pyrrhon. sect. 107, infra sect. 188.

d) *διαμερίζουσιν*] mss Vratislav. et Ciz. *μερίζουσιν*.

e) *ἐν τῷ βαίνειν*] in scansione versuum.

τοῦτ' ἔστιν τῇ εἰς τοὺς πόδας διανομῇ, καὶ ἐν τῇ εἰς τὰ τοῦ λόγου μέρη διαιρέσει, ἀκόλουθον μὲν ἂν ἦν [f]) τοῖς τελέως πρὸς αὐτοὺς ἀντιλέγουσιν ἑκάτερον κινεῖν, τόν τε τρόπον τοῦ βαίνειν, σκελίσαντας αὐτῶν ἅπαντας τοὺς οἷς βαίνουσι πόδας, ὡς ἀνυπάρκτους, καὶ ἔτι τὸν τρόπον τῆς τῶν τοῦ λόγου μερῶν διανομῆς, δείξαντας [g]) τὸ ἀδύνατον τῆς διαιρέσεως. ἀλλ' ἐπεὶ κἀν 160 τοῖς πρὸς τοὺς μουσικοὺς [h]) προηγουμένως περὶ ποδῶν ζητοῦμεν, ἵνα μὴ προλαμβάνωμεν τὰ μελλήσοντα πρὸς ἐκείνους λέγεσθαι, ἢ μὴ δὶς τὰ αὐτὰ λέγωμεν, ταύτην μὲν τὴν ἀπορίαν εἰς τὸν δέοντα καιρὸν ὑπερθησόμεθα, περὶ δὲ τῆς διαιρέσεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν σκεψώμεθα. ὁ οὖν μερίζων [i]) τινὰ στίχον 161 τὰ μὲν ἀφαιρεῖ, τὰ δὲ προστίθησι, καὶ ἀφαιρεῖ μὲν τὸ "μῆνιν", εἰ τύχοι, χωρίζων τοῦ παντὸς στίχου, καὶ πάλιν τὸ "ἄειδε" καὶ τὰ λοιπὰ μέρη· προστίθησι δὲ τοῖς κατὰ συναλοιφὴν ἐκφερομένοις, οἷον τῷ [k]) "αἷμ' ἐμέων" [l]) τὸ α· τὸ γὰρ πλῆρες ἦν "αἷμα ἐμέων". καὶ πάλιν τῷ "βῆ δ' ἀκέων" [m]) τὸ ε· κατὰ γὰρ ἐκπλήρωσιν οὕτως εἶχε "βῆ δὲ ἀκέων". μηδενὸς μέντοι μήτε ἀφαιρεῖσθαι δυναμένου ἀπό τινος μήτε προστίθεσθαί τινι πεφυκότος, ἀδύνατος γίνεται ὁ κατὰ γραμματικὴν μερισμός. τὸ 162 δὲ ὅτι οὐδὲν οὐδενὸς ἀφαιρεῖται [n]), μάθοιμεν ἂν τόνδε τὸν τρό- P 251 πον· εἰ γὰρ ἀφαιρεῖταί τι ἀπό τινος, ἢ ὅλον ἀφ' ὅλου ἀφαιρεῖται ἢ μέρος ἀπὸ μέρους ἢ ὅλον ἀπὸ μέρους ἢ μέρος ἀπὸ

in divisione in partes orationis, consequens quidem erat iis qui perfecte contra eos dicunt utrumque movere, nempe et modum scansionis, supplantatis omnibus eorum pedibus quibus scandunt, ut qui consistere non possint: et praeterea modum distributionis partium orationis, ostendendo minime posse fieri huiusmodi divisionem. 160. sed quoniam in iis quoque quae adversus musicos dicimus, praecipue quaerimus de pedibus, ne anticipemus ea quae adversus illos sunt dicenda, aut ne bis eadem dicamus, hanc quidem dubitationem differamus in tempus opportunum: consideremus autem de divisione partium orationis. 161. qui ergo aliquem versum partitur, alia quidem aufert alia vero addit; et aufert quidem, exempli causa *iram* a toto versu, et rursus *dic* et caeteras partes. addit autem iis quae efferuntur per synaloephen: ut huic αἷμ' ἐμέων α; plenum enim erat αἷμα ἐμέων. et rursus huic βῆ δ' ἀκέων, ε; nam per implementum ita habebat, βῆ δὲ ἀκέων. sed cum nihil possit ab aliquo auferri neque natura sit comparatum ut addatur quicquam alicui, fieri non potest ut fiat partitio, ut volunt grammatici. 162. quod autem nihil possit ab aliquo auferri, hoc modo didicerimus. si enim aliquid ab aliquo aufertur, vel totum aufertur a toto aut pars a parte aut totum a parte aut pars a toto. atque totum quidem non aufertur a toto; posito enim uno

---

f) ἀκόλουθον μὲν ἂν ἦν] ἂν in editis aberat, quod e mss revocavi.
g) δείξαντας] ita legendum ex iisdem mss pro δείξαντες.
h) πρὸς τοὺς μουσικοὺς] infra libro 6 p. 136 seq.
i) ὁ οὖν μερίζων] ante haec verba in ms Ciz. positus est titulus capitis: περὶ προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως.
k) οἷον τῷ] ita legendum e mss pro τό. atque ita mox infra πάλιν τῷ, pro πάλιν τό.
l) αἷμ' ἐμέων] Iliad. ο' 11.
m) βῆ δ' ἀκέων] Iliad. α' 34.
n) ὅτι οὐδὲν οὐδενὸς ἀφαιρεῖται] confer quae in eandem sententiam cavillatur noster lib. 3 Pyrrhon. sect. 85 et contra Geometras sect. ult. P 251 et 1 contra Physicos sect. 280 seq. et 308 seq.

ὅλον. ὅλον μὲν οὖν ἀπὸ ὅλου οὐκ ἀφαιρεῖται· ἑνὸς γὰρ ὑποκειμένου στίχου, εἰ ὅλον ἐστὶ τὸ ἀφαιρούμενον, ὅλον στίχον ἀφελοῦμεν. καὶ οὕτως εἰ μὲν ἔτι μένει o) ὁ στίχος ἀφ' οὗ ἡ ἀφαίρεσις, οὐδὲ ὅλως ἔσται γεγονυῖά τις ἀφαίρεσις ἀπ' αὐτοῦ. πῶς γὰρ ἔτι μένειν οἷόν τέ ἐστι τὸ ὅλον, εἴπερ ἀφῄρηται; εἰ δὲ μὴ μένει p), δῆλον ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος οὐκ ἔστι πάλιν γε-
163 γονυῖα ἀφαίρεσις. ὥστε ὅλον ἀπὸ ὅλου οὐκ ἀφαιρεῖται. καὶ μὴν οὐδὲ ὅλον ἀπὸ μέρους· ἐν μὲν γὰρ τῷ μέρει οὐκ ἐμπεριέχεται τὸ ὅλον, οἷον τῷ "μῆνιν" τὸ "ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος". τὸ δὲ ἀφαιρούμενον ὀφείλει ἐμπεριέχεσθαι τῷ τὴν ἀφαίρεσιν ἐπιδεχομένῳ. λείπεται ἄρα ἢ μέρος ἀφ' ὅλου ἢ μέρος ἀπὸ μέρους ἀφαιρεῖσθαι. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄπορον· τὸ γὰρ "μῆνιν" εἰ μὲν ἀφ' ὅλου ἀφαιρεῖται τοῦ στίχου, καὶ ἀπὸ αὐτοῦ ἀφαιρεῖται· σὺν αὐτῷ γὰρ ὅλος ὁ στίχος ἐνοεῖτο. καὶ ἄλλως, εἰ ἀφ' ὅλου ἀφαιρεῖται, τὸ δ' ὅλον ἦν,

μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ὤφειλεν ἐλαττοῦσθαι καὶ τὸ "ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος" καὶ μὴ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ, παντὸς τοῦ ἀφαίρεσιν ἐπιδεξαμένου,
164 μὴ μένοντος ἐν ταὐτῷ. ἐχρῆν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ "μῆνιν" ἀφ' ὅλου ἐκείνου λαμβάνον τὴν ἀφαίρεσιν ἔχειν τι ἐξ ἑκάστου τῶν ἐν ἐκείνῳ, ὃ πάλιν ἐστὶ ψεῦδος. εἰ οὖν μήτε ὅλον στίχον ἀπὸ στίχου δυνατὸν μερίζειν μήτε μέρος στίχου ἀπὸ μέρους μήτε ὅλον ἀπὸ μέρους μήτε μέρος ἀφ' ὅλου, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἐν-
165 δέχεται q) ποιεῖν, ἀδύνατος τῷ γραμματικῷ ὁ μερισμός. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὰς συναλειπτικὰς r) ἐκφερομένας λέξεις τινῶν πρόσθεσις οὐκ ἔσται. καὶ τοῦτ' ἔσται σαφές, ἂν μὴ ἐπὶ συλ-

versu, si est totum quod aufertur, totum versum auferemus. et sic si quidem manet adhuc versus, a quo est ablatio, ne facta quidem erit omnino ulla ab eo ablatio. quomodo enim fieri potest ut maneat totum, siquidem sit ablatum? si autem non manet, est perspicuum quod ex eo quod non est, rursus non est facta ablatio. quamobrem totum non aufertur a toto. 163. sed nec totum a parte; nam in parte quidem non comprehenditur totum, ut in *iram* non comprehenditur *Peliadae dic o dea carmine Achillis.* quod autem aufertur, debet comprehendi in eo quod suscipit ablationem. restat ergo ut vel pars a toto vel pars a parte auferatur. sed hoc quoque est dubium; nam *iram* siquidem aufertur a toto versu, ab ipso quoque, nempe *iram*, auferetur. cum ipso enim intelligebatur totus versus. et alioqui, si auferatur a toto, totum autem erat,

iram Peliadae dic o dea carmine Achillis,

debebat aliquid decedere etiam verbis: *Peliadae dic o dea carmine Achillis,* et non illa manere eadem, siquidem totum, quando ablatio ab eo fit, manere idem desinit. 164. oportebat autem et hoc ipsum *iram* a toto illo ablatum habere aliquid ex unoquoque eorum quae sunt in illo. quod rursus est falsum. si ergo neque ut totus versus a versu partiatur fieri potest neque pars versus a parte neque totum a parte neque pars a toto, et praeter haec nihil contingit facere, a grammatico fieri non potest partitio. 165. sed neque additio erit in dictionibus quibus accidit ut proferantur per synaloephen. erit autem hoc manifestum, si id, de quo nunc agitur, tractetur, non in sylla-

o) μένει] ms Vratislav. μένοι.
p) μένει] id. μένοι.
q) οὐδὲν ἐνδέχεται] ms Vrat. οὐδὲν οὐ δέχεται. sed alterum praeplacet
r) κατὰ τὰς συναλειπτικάς] supra sect. 161.

λαβῶν ἢ στοιχείων χειρίζηται ὁ λόγος, ὧν μάλιστα τὰς προσθέ-
σεις ἐν τοῖς μερισμοῖς s) *ποιοῦνται οἱ γραμματικοί, ἀλλ' ἐπὶ*
ὅλων λέξεων· ὑποκειμένου τοίνυν ἡμιστιχίου τοῦ "ἄειδε θεὰ
Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος" (ἔστω γὰρ πρὸς τὸ παρὸν τουτὶ ἡμιστί-
χιον) καὶ προσλαμβανέτω τὸ "μῆνιν", ὥστε τὸ ἐξ ἀμφοτέρων
ἡρωϊκὸν γίνεσθαι t) *μέτρον, ζητοῦμεν τίνι ἡ πρόσθεσις γίνεται;*
ἤτοι γὰρ ἑαυτῷ τὸ "μῆνιν" προστίθεται ἢ τῷ προϋποκειμένῳ 166
ἡμιστιχίῳ ἢ τῷ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελεσθέντι ἡρωϊκῷ μέτρῳ. P 252
καὶ ἑαυτῷ μὲν οὐκ ἂν προστεθείη· μὴ ὂν γὰρ ἕτερον ἑαυτοῦ
καὶ μὴ διπλασιάζον ἑαυτὸ οὐκ ἂν λέγοιτο ἑαυτῷ προστίθεσθαι.
τῷ δὲ προϋποκειμένῳ ἡμιστιχίῳ πῶς ἐνδέχεται; ὅλῳ μὲν γὰρ
αὐτῷ προστιθέμενον καὶ αὐτὸ παρισαζόμενον u) *ἐκείνῳ, ἡμιστί-*
χιον γενήσεται. ταύτῃ τε ἀκολουθήσει καὶ τὸ μέγα ἡμιστίχιον 167
λέγειν εἶναι βραχύ, βραχεῖ συνεξισούμενον, τῷ "μῆνιν", καὶ
τὸ βραχὺ μέγα, μείζονι ἀντιπαρῆκον τῷ ἡμιστιχίῳ x)*, εἴπερ τῷ*
παντὶ ἡμιστιχίῳ προστίθοιτο τὸ "μῆνιν", οἷον τῷ "ἄειδε" y)*.*
καὶ εἰ μὲν μόνον αὐξήσει τὸ "ἄειδε", τὸ ὅλον οὐ ποιήσει στί-
χον z)*. λείπεται οὖν φάσκειν, τῷ ἐξ ἀμφοῖν αὐτοῦ τε τοῦ "μῆ-*
νιν" καὶ τοῦ προϋποκειμένου ἡμιστιχίου ἀποτελουμένῳ a) *ἐξα-*

bis aut elementis, quarum additiones maxime faciunt grammatici in partitionibus, sed in integris dictionibus. si ergo nobis ponatur hemistichium *Peliadae dic o dea carmine Achillis* (sit enim in praesentia hoc hemistichium) et assumamus hanc dictionem *iram*, adeo ut ex utrisque versus fiat heroicus: quaerimus cuinam fiat additio? 166. aut enim illud *iram* sibi ipsi additur, aut prius posito hemistichio aut versui heroico, qui fuit perfectus ex utroque. et sibi ipsi quidem non fuerit adiectum; nam si non sit a se ipso diversum et se ipsum non duplicet, dici non potuerit sibi ipsi adiici. ut autem posito ante hemistichio addatur, quomodo fieri potest? nam ipsum toti illi additum et hoc ipsi exaequatum fiet hemistichium. 167. hac autem ratione sequetur ut magnum hemistichium dicatur esse breve, ut quod brevi exaequetur, nempe illi *iram*, et breve fiat magnum, ut quod opponatur hemistichio, siquidem toti hemistichio addatur illud *iram* utpote illi *Peliadae*; et si solum quidem augeat illud *Peliadae*, non faciat totum versum: restat ergo ut dicatur, id quod efficitur ex ambobus, nempe et ipso *iram* et ex ipso

---

s) *ἐν τοῖς μερισμοῖς*] quando grammatici versum in partes orationis distribuunt analysi grammatica singulasque partes considerant, addunt syllabam sive literam quae per synaloephen elisa fuerat, ut vox integra ac plena sibi constet, v. g. *αἷμα ἐμέων* pro *αἷμ' ἐμέων*. Sextus autem disputat, additionem hoc falso vocari, cum nulla additio ne integrarum quidem vocum locum habeat vel concipi possit. cavillationem similem habes lib. 3 Pyrrhon. sect. 94. vocabulum *μερισμοῦ* alio sensu accipitur infra sect. 169.

t) *γίνεσθαι*] mss *γενέσθαι*.

u) *παρισαζόμενον*] ita legendum ex mss pro *παριζόμενον*. P 252

x) *καὶ τὸ βραχὺ μέγα, μείζονι ἀντιπαρῆκον τῷ ἡμιστιχίῳ*] ita interpungendus hic locus.

y) *τῷ ἄειδε*] nota vocabulum hoc poni pro toto longiore hemistichio, *ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος*.

z) *τὸ ὅλον οὐ ποιήσει στίχον*] ita mss non *τὸ δ' ὅλον*. non faciet versum integrum, quia adhuc deerit vocabulum *μῆνιν*, quod de incremento nihil participavit.

a) *τῷ ἐξ ἀμφοῖν ἀποτελουμένῳ*] ita legendum e mss pro *τοῦ ἀποτελουμένου*.

μέτρῳ καὶ ἡρωικῷ στίχῳ προστίθεσθαι, ὃ τελέως ἦν ἀπίθανον. 168 τὸ γὰρ ἐπιδεχόμενον πρόσθεσιν προϋπόκειται τῆς προσθέσεως, οὐ μὴν τὸ γινόμενον ἐκ τῆς προσθέσεως προϋπόκειται ταύτης. οὐκ ἄρα οὖν τῷ γινομένῳ ἐκ τῆς προσθέσεως τοῦ "μῆνιν" ἑξαμέτρῳ στίχῳ προστίθεται τὸ "μῆνιν". ὅτε μὲν γὰρ γίνεται ἡ πρόσθεσις, οὔπω ἑξάμετρός ἐστιν· ὅτε δέ ἐστιν ἑξάμετρος, οὐκέτι γίνεται ἡ πρόσθεσις, πλὴν συνῆκται τὸ προκείμενον. καὶ μήτε προσθέσεως μήτε ἀφαιρέσεως οὔσης, ἀναιρεῖται ὁ προειρημένος τοῦ μερισμοῦ τρόπος [b]). ἀλλὰ δὴ πάλιν τὴν ἐν τούτοις τῶν γραμματικῶν ἀκρίβειαν κατανοήσαντες φέρε καὶ τῆς ἐν τῷ γράφειν αὐτῶν δυνάμεως ἀποπειραθῶμεν.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ ὀρθογραφίας.

169 Τὴν γὰρ ὀρθογραφίαν [c]) φασὶν ἐν τρισὶ κεῖσθαι τρόποις, ποσότητι ποιότητι μερισμῷ. ποσότητι μὲν οὖν, ὅταν ζητῶμεν εἰ ταῖς δοτικαῖς προσθετέον τὸ ι [d]), καὶ εὐχάλινον καὶ εὐώδι-

prius posito hemistichio, addi versui hexametro et heroico, quod plane est incredibile. 168. nam quod suscipit additionem, ponitur ante additionem: non autem id quod fit ex additione ponitur ante eam. non ergo versui hexametro qui fit ex additione dictionis *iram*, additur illud *iram*. nam quando fit quidem additio, nondum est hexameter: quando autem est hexameter, non amplius fit additio, sed collectum est id quod erat prius positum. itaque cum neque sit additio neque ablatio, tollitur prius dictus modus partitionis. sed cum rursus in his animadverterimus quam exacta et accurata a grammaticis tradantur, age faciamus etiam periculum qua virtute in scribendo valeant.

CAP. IX.

De orthographia.

169. Orthographiam dicunt sitam esse in tribus modis, quantitate qualitate partitione: quantitate quidem, quando quaerimus an dativis addendum sit ι, et εὐχάλινον et εὐώδινας sitne scribendum per ι tantum an per ει, qua-

---

b) τοῦ μερισμοῦ τρόπος] vocat τρόπους grammaticorum scita quae ad examen revocat. sic supra sect. 154 πρὶν ἐπ' ἄλλον τρόπον ἐπελθεῖν.

c) τὴν γὰρ ὀρθογραφίαν] hoc caput Sexti oppugnandum sibi sumpsit Claudius Dausqueius in praefatione ad partem posteriorem Orthographiae Latini sermonis, quam vulgavit Tornaci Nerviorum a. 1632 fol. eam, si placet, vide.

d) ταῖς δοτικαῖς προσθετέον τό ι] cum veterum usu ignotum esset iota subscriptum dativis singularibus plerorumque nominum recenti aetate apponi solitum, quaestio fuit olim utrum iota deberet in fine addi, hoc modo: ΘΕΩι, ΜΟΥΣΗι (pro θεῷ, μούσῃ), quemadmodum in veteribus inscriptionibus saepe factum observare licet, quarum nonnullas collegit Io. Daniel Maior ὁ μακαρίτης in diatriba de iotorum suspecta scriptione. sic Latinos olim dativis singularibus addidisse literam i, ut POPULOI ROMANOI, ex antiquis monumentis observavit Lipsius de pronuntiatione Latinae Linguae cap. 9. alios vero multos, (uti apud Latinos deinde plane fieri desiit) etiam e Graecis, iota dativis nullum adposuisse, testis est locuples Strabo lib. 14 p. 648 πολλοὶ γὰρ χωρὶς τοῦ ι γράφουσι τὰς δοτικὰς καὶ ἐκβάλλουσί γε τὸ ἔθος φυσικὴν αἰτίαν οὐκ ἔχον.

νας e) τῷ ι μόνον γραπτέον ἢ τῇ ει. ποιότητι δέ, ὅταν σκεπτώ- P 253
μεθα πότερον διὰ τοῦ ζ γραπτέον ἐστὶ τὸ ζμιλίον καὶ τὴν ζμύρναν f)
ἢ διὰ τοῦ σ. μερισμῷ δέ, ἐπειδὰν διαπορῶμεν περὶ τῆς ὄβρι-
μος g) λέξεως, πότερόν ποτε τὸ β τῆς δευτέρας ἐστὶ συλλαβῆς
ἀρχὴ ἢ τῆς προηγουμένης πέρας, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀριστίων h) ὀνό-
ματος ποῦ τακτέον τὸ σ. πάλιν δ' ἡ i) τοιαύτη τεχνολογία, ἵνα 170
μηδὲν τῶν ἀπορωτέρων κινῶμεν, μάταιος εἶναι φαίνεται· πρῶ-
τον μὲν ἐκ τῆς διαφωνίας, ἔπειτα δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀπο-
τελεσμάτων. καὶ ἐκ μὲν τῆς διαφωνίας, ἐπείπερ οἱ τεχνικοὶ
μάχονταί τε καὶ εἰς αἰῶνα μαχήσονται πρὸς ἀλλήλους, τῶν μὲν
οὕτως τῶν δὲ ἐκείνως τὸ αὐτὸ γράφειν ἀξιούντων. ὅθεν καὶ 171
οὕτως αὐτοὺς ἐρωτητέον· εἰ χρειώδης ἐστὶν ἡ περὶ ὀρθογρα-
φίας τεχνολογία τῷ βίῳ, ἐχρῆν ἡμᾶς τε καὶ ἕκαστον τῶν δια-
φορούντων περὶ αὐτῆς γραμματικῶν, ἀνεπικρίτου ἀκμὴν καθ-
εστώσης τῆς κατὰ ταύτην διαφωνίας, παραποδίζεσθαι εἰς ἃ ἂν

litate autem, quando consideramus, utrum per ζ scribendum sit *σμιλίον* et *σμύρνα*, an per σ. partitione autem, quando dubitamus de dictione *ὄβριμος*, utrumnam β sit principium secundae syllabae, an finis praecedentis, et in nomine *Ἀριστίων*, ubi sit locandum σ. 170. rursus autem ars eiusmodi, ne moveamus aliquid eorum quae sunt magis dubia, videtur esse inanis: primum quidem ex dissensione, deinde autem etiam ex ipsis effectis. et ex dissensione quidem, quoniam huius artis periti inter se decertant et semper decertabunt, cum alii quidem sic, alii vero illo modo idem velint scribi. 171. sunt itaque sic rogandi. si vitae sit utilis ars recte scribendi, oporteret et nos et unumquemque ex iis qui de orthographia dissentiunt grammaticis, cum nondum sit decisa in hoc genere controversia, impediri in iis quae sunt

e) *εὐχάλινον καὶ εὐώδινας*] notum est illis qui veteres codices numos inscriptiones versarunt, nihil esse frequentius quam eadem vocabula iam cum simplici iota exprimi iam cum diphthongo, nec solum appellativa ut haec duo quae praesenti loco Sextus attulit, sed propria quoque ut *Ἀντωνῖνος* et *Ἀντωνεῖνος*, *Φαυστῖνα* et *Φαυστεῖνα*, *Ἀβδηριτῶν* et *Ἀβδηρειτῶν*, *Νικομηδέων* et *Νεικομηδέων*, *Μειλησίων* et *Μιλησίων*, *Μιλητουπολιτῶν* et *Μειλητοπολειτῶν* etc.

f) *τὸ ζμιλίον καὶ τὴν ζμύρναν*] *σύγκλητος Ζμυρναίων* frequenter occurrit in nummis, ut illustri viro Ez. Spanhemio notatum, etiam *Zmurna* et *Zmurnaeus* in antiquis Varronis Hygini Catonisque codicibus, et in inscriptionibus quibusdam antiquis Latinis, Zmyrnaeorum. sic *Zmaragdus* apud Broukhusium p. 141. ad Propert. et Gudium ad Phaedri 3 18. Apollo *Zminthius* in Hygini fabula 106, ubi videndus Thomas Munckerus et ad fabulam 251. Eustathius ad Iliad. β' p. 164: *ὅτι δὲ τὸ σμῶδιξ κατὰ καὶ τὸ σμερδαλέον καὶ τὸ σμικρὸν διὰ τοῦ ζ εἶχον τὴν προφορικὴν ἀρχὴν πάλαι ποτέ, διὰ τὸ παρεοικὸς τοῦ ἤχου, δηλοῦσιν οἱ παλαιοί.* ibidem commemorat *ζμινύη*, *ζβέσαι*, *ζμῶσαι*, *ζμῆγμα*. P 253

g) *ὄβριμος*] ita ex mss Vratislav. scribendum pro *ὄμβριμος*, in quo minus dubium quam in *ὄβριμος* esse possit, utrum a litera β incipienda sit posterior syllaba. est autem *ὄβριμος* egregius, fortis, potens. hoc cum altero *ὄμβριμος*, veluti notiore, facile permutarunt librarii.

h) *Ἀριστίων*] in editis erat *Ἀριστοτέλης*, sed conferenti sect. 173 et 174. ac praecipue attendenti ad allusionem inter *Ἀριστίων* et *δειπνίων*, patebit recte me et ex Sexti mente *Ἀριστίων* scripsisse, quamquam res eodem recideret. nec mirum librarios priores syllabas nominis huius videntes notissimum Aristotelis arripuisse.

i) *πάλιν δ' ἡ*] ita mss pro *δή*.

172 δέῃ γράφειν. οὔτε δὲ ἡμῶν οὔτε τούτων ἕκαστος παραποδίζεται, ἀλλὰ συμφώνως πάντες τυγχάνουσι τῆς προθέσεως k), ἅτε δὴ μὴ ἀπ' ἐκείνης ἀλλ' ἀπὸ κοινοτέρας τινὸς καὶ συμφώνου ὁρμώμενοι τριβῆς. καθ' ἣν τὰ μὲν κατὰ ἀνάγκην ὀφείλοντα παραλαμβάνεσθαι στοιχεῖα πρὸς τὴν μήνυσιν τοῦ ὀνόματος πάντες παραλαμβάνουσι καὶ οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ μὴ γραμματικοί· περὶ δὲ τῶν μὴ κατὰ ἀνάγκην ἀδιαφοροῦσιν. οὐκ ἄρα χρειώδης ἐστὶν ἡ περὶ ὀρθογραφίας παρὰ τοῖς γραμματικοῖς ὑφήγησις.
173 ἀλλ' ὁ μὲν ἀπὸ τῆς διαφωνίας ἔλεγχος τοιοῦτος, ὁ δὲ ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐμφανής· οὐδὲν γὰρ βλαπτόμεθα, ἐάν τε σὺν τῷ ι γράφωμεν τὴν δοτικὴν πτῶσιν, ἐάν τε μή, καὶ ἐάν τε διὰ τοῦ σ τὸ σμιλίον καὶ τὴν Σμύρναν, ἐάν τε διὰ τοῦ ζ, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀριστίων ὀνόματος, ἐάν τε τῇ προηγουμένῃ συλλαβῇ τὸ σ προσμερίζωμεν, ἐάν τε τῇ ἐπιφερομένῃ τοῦτο συντάττω-
174 μεν. εἰ μὲν γὰρ παρὰ τὸ διὰ τοῦ σ ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦ ζ γράφειν τὸ σμιλίον οὐκέτι σμιλίον γίνεται, ἀλλὰ δρέπανον l). καὶ εἰ παρὰ τὸ σ τὸ τοῦ Ἀριστίων m) ὀνόματος, οὕτως ἀλλὰ μὴ
P 254 ἐκείνως συντάσσεσθαι τὸ σ ὁ Ἀριστίων n), καθώς φησί τις τῶν χαριεντιζομένων o), δειπνίων γίνεται, ἥρμοζε μὴ ἀδιαφορεῖν. εἰ

scribenda. 172. sed neque nos neque eorum unusquisque impeditur, sed concorditer omnes assequuntur propositum, non ab illa, sed a magis communi, et in quo est maior consensus, moti usu: per quem quae necessario quidem sumi debent elementa ad nomen indicandum, assumunt omnes tam grammatici quam non grammatici. de iis autem, quae non sunt necessaria, nihil referre putant. non est ergo utilis de orthographia apud grammaticos tractatio. 173 atque tale quidem est argumentum quod sumitur a dissensione. quod autem ex effectis sumitur, est manifestum; nihil enim detrimenti accipimus, sive cum *ι* scribamus dandi casum, sive non: et sive *σμιλίον* et *Σμύρναν* scribamus per *σ* seu per *ζ*, et nomini *Ἀριστίων*, seu praecedenti syllabae attribuamus literam *σ*, an eam coniungamus cum ea quae sequitur. 174. nam si quidem ex eo quod scribatur *σμιλίον* per *σ* et non per *ζ*, non esset amplius *σμιλίον* scalpellum, sed *δρέπανον* falx: et si ex eo quod in nomine Aristionis sic, non autem illo modo connectatur *σ*, Aristion, sicut facete quidam dixit, fiat *δειπνίων*, ex pransore coenator, conveniret putare

---

k) *τῆς προθέσεως*] ita legendum e mss non *προσθέσεως*, ut in editis erat.

l) *οὐκέτι σμιλίον ἀλλὰ δρέπανον*] si diversa illa scribendi aut disiungendi ratione etiam significatio vocis mutaretur, ut non iam amplius vocabulo hoc denotaretur scalpellum, sed aliud aliquid, v. g. falx, tunc, inquit, operae pretium esset grammaticis de orthographia et disiungendarum syllabarum ratione praecipientibus attendere.

m) *τὸ τοῦ Ἀριστίων*] ita haud dubie legendum pro *Ἀριστοτέλους*, ut ex iis quae sequuntur, est perspicuum.

P 254 n) *ὁ Ἀριστίων - δειπνίων γίνεται*] illud *ἤ* quod ante *ὁ Ἀριστίων* in editis erat, expunxi; fuit enim additum ab iis, qui alioqui non poterant Aristotelis nomen perperam ingestum cum hoc connectere. festive autem lusit ille quisquis fuit nomine *ἀριστίωνος*, et quia *ἄριστον* prandium, *δεῖπνον* coenam significat, ait quomodocumque nomen illud inter scribendum dividatur, *ἀριστίωνα* manere *ἀριστίωνα* et numquam ideo *δειπνίωνα* sive ex prandinatore coenatorem fieri, aut significationem permutare.

o) *τῶν χαριεντιζομένων*] fuit hoc unum ex lepidis illis ingeniis, quae venustos sales et acutos iocos faceto ore intorquere norunt. quod vero ad strictiores orthographiae regulas attinet, constat non modo Scepticos

δ' ὅπως ἂν ἔχῃ τὰ τῆς γραφῆς, τὸ σμιλίον, ἐάν τε διὰ τοῦ
σ, ἐάν τε διὰ τοῦ ζ, κατάρχηται, ὅ τε Ἀριστίων ἀεί ποτε
ἔστιν Ἀριστίων, ἐάν τε τῷ ι, ἐάν τε τῷ τ τὸ σ προσμε-
ρίζωμεν, τίς χρεία τῆς πολλῆς καὶ ματαίας παρὰ τοῖς γραμμα-
τικοῖς περὶ τούτων μωρολογίας; κεφαλαιωδέστερον δὴ καὶ περὶ 175
ὀρθογραφίας διεξιόντες ἴδωμεν εἰς συμπλήρωσιν τῆς πρὸς τὸ
τεχνικὸν μέρος αὐτῶν ἀντιρρήσεως, πότερον ἔχουσίν τινα πρὸς
τὸ ἑλληνίζειν συνεστῶσαν μέθοδον ἢ οὐδαμῶς.

ΚΕΦ. ι'.

Εἰ ἔστι τις τέχνη περὶ ἑλληνισμόν[p]).

Ὅτι μὲν δεῖ τινα φειδὼ ποιεῖσθαι τῆς περὶ τὰς διαλέκτους 176
καθαριότητος, αὐτόθεν συμφανές· ὅ τε γὰρ ἑκάστοτε βαρβα-
ρίζων καὶ σολοικίζων ὡς ἀπαίδευτος χλευάζεται, ὅ τε ἑλλη-
νίζων ἱκανός ἐστι πρὸς τὸ σαφῶς ἅμα καὶ ἀκριβῶς παραστῆ-
σαι τὰ νοηθέντα τῶν πραγμάτων. ἤδη δὲ τοῦ ἑλληνισμοῦ δύο
εἰσὶ διαφοραί· ὃς μὲν γάρ ἐστι κεχωρισμένος τῆς κοινῆς ἡμῶν
συνηθείας καὶ κατὰ γραμματικὴν ἀναλογίαν δοκεῖ προκόπτειν,
ὃς δὲ κατὰ τὴν ἑκάστου τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν ἐκ παρα-
πλασμοῦ καὶ τῆς ἐν ταῖς ὁμιλίαις παρατηρήσεως ἀναγόμενος·

aliquid referre. si autem quomodocumque scribatur, *σμιλίον*, erit, sive incipiat per *σ* sive per *ζ*, et Aristion semper est Aristion, sive cum *ι* connectamus *σ*, sive cum *τ*, quid opus est multa et inani stultaque de his apud grammaticos disputatione? 175. cum autem summatim egerimus de orthographia, videamus ad complendam quam artificiosae eorum parti opponimus contradictionem, an habeant constantem aliquam rationem et methodum Graecae locutionis, quae dicitur hellenismus, nec ne.

CAP. X.

An sit ars de hellenismo.

176. Quod servanda quidem sit puritas in sermonis proprietatibus, per se est perspicuum; nam et qui usquequaque barbare loquitur et admittit soloecismos, irridetur ut ineruditus, et qui Graece loquitur, est idoneus ad aperte simul et accurate res explicandas, quas mente conceperit. iam vero hellenismi duae sunt differentiae; nam alius quidem est separatus a communi nostro usu, et videtur procedere congruenter grammaticae analogiae; alius vero deducitur convenienter uniuscuiusque Graecorum communi usui, ex effictione et observatione in familiari sermone. 177. ut exempli gratia,

---

sed etiam alios philosophos illarum observationem non adeo magni fecisse. ita de Plotino Porphyrius in eius vita: *ἔγραφε δὲ οὔτε εἰς κάλλος ἀποτυπούμενος τὰ γράμματα οὔτε εὐσήμως τὰς συλλαβὰς διαιρῶν οὔτε τὰς ὀρθογραφίας φροντίζων, ἀλλὰ μόνου τοῦ νοῦ ἐχόμενος.* Suetonius de Augusto Imp. c. 78 *orthographiam id est formulam rationemque scribendi a grammaticis institutam non adeo custodiit, ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum ac loquendum existiment.*

p) *περὶ ἑλληνισμόν*] mss Ciz. et Vratislav. *περὶ ἑλληνισμοῦ*. sed infra saepius recurret *περὶ ἑλληνισμόν* et recte se habet. est autem hellenismus, ut multis docuit Salmasius in libro de lingua Hellenistica, recta et emendata Graece scribendi et loquendi ratio, sive ut est in Scholiis ineditis ad Dionysium Thracem, *ἡ κατωρθωμένη λέξις ἑλληνισμὸς καλεῖται, καὶ πᾶν τὸ ἐκ τῆς συνηθισμένης λέξεως μετηνεγμένον βάρβαρον λέγεται.*

177 οἷον, ὁ μὲν ἐκ τῆς Ζεὺς ὀρθῆς πτώσεως τὰς πλαγίους σχηματίζων,
τοῦ Ζεός, τῷ Ζεΐ, τὸν Ζέα, κατὰ τὸν πρότερον τοῦ ἑλλη-
νισμοῦ χαρακτῆρα διαλέγεται, ὁ δὲ ἀφελῶς τοῦ Ζηνὸς λέγων
καὶ τῷ Ζηνὶ καὶ Ζῆνα κατὰ τὸν δεύτερον καὶ συνηθέστερον
ἡμῖν. πλὴν δυοῖν ὄντων τῶν ἑλληνισμῶν, εὔχρηστον μὲν εἶναί
φαμεν τὸν δεύτερον διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, ἄχρηστον δὲ
178 τὸν πρῶτον διὰ τὰς λεχθησομένας· ὥσπερ γὰρ ἐν πόλει νο-
P 255 μίσματός τινος προχωροῦντος[q]) κατὰ τὸ ἐγχώριον, ὁ μὲν τούτῳ
στοιχῶν[r]) δύναται καὶ τὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει διεξαγωγὰς[s])
ἀπαραποδίστως ποιεῖσθαι· ὁ δὲ τοῦτο μὲν μὴ παραδεχόμενος,
ἄλλο δέ τι καινὸν[t]) χαράσσων ἑαυτῷ καὶ τούτῳ νομιστεύεσθαι[u])

qui ex recto quidem casu *Ζεύς* **formal obliquos** *τοῦ Ζεός, τῷ Ζεΐ, τὸν Ζέα*, **is loquitur convenienter priori speciei hellenismi. qui autem dicit simpliciter** *τοῦ Ζηνός* **et** *τῷ Ζηνί* **et** *τὸν Ζῆνα*, **loquitur convenienter secundae, et quae est nobis magis familiaris. sed cum duo sint hellenismi, secundum quidem dicimus esse magis in usu propter prius dictas causas, primum autem inutilem propter dicendas. 178. quo modo enim in civitate pro more regionis cursum habente nomismate, qui utitur, potest in ea civitate emendo, vendendo ac contrahendo absque ullo impedimento degere qui autem hoc**

---

q) *νομίσματος προχωροῦντος*] Graeci veteres de moneta quae valet atque cursum habet usuque ambulat apud omnes ac recipitur, dicunt eam *προχωρεῖν*, ut Salmasius p. 1093 ad Solinum et p. 425 de usuris docuit ex hoc Sexti loco, et ex illo Arriani in periplo: *ἀφ' οὗ μέχρι νῦν ἐν Βαρυγάζοις παλαιαὶ προχωροῦσι δραχμαὶ γράμμασιν ἑλληνικοῖς ἐγκεχαραγμέναι.* noster infra *νομιστεύεσθαι* dixit, Lucianus *διαχωρεῖν*. recentior Graecia id appellat *πολιτεύεσθαι*. vide Cangium in hac voce. Quintilianus lib. 1 c. 9 *consuetudo certissima loquendi magistra, utendumque plane sermone ut numo cui publica forma est.* Curius Fortunatianus lib. 3 artis rhetoricae p. 70 *vir perfectissimus dixit, utendum est verbis ut numis publica moneta signatis.* plura in hanc sententiam viri docti ad Iuvenal. 7 55 et Horatii artem v. 59.

P 255 r) *τούτῳ στοιχῶν*] *στοιχεῖν* est consectari, ut solet militare agmen suos ductores. vide Docinaeum ad Chrysost. t. 8 p. 386 et Salmasium de modo usurar. p. 517 seq. sic *στοιχεῖν τοῖς ἴχνεσι* Rom. 4 12 et *στοιχεῖν τῷ κανόνι* Philipp 3 16 Galat. 6 16, *τῷ πνεύματι* Galat. 5 25, *στοιχεῖν τῇ συνηθείᾳ* infra sect. 233 et *στοιχοῦντες τῇ τούτων φορᾷ* contra Rhetoras sect. 63 et adversus Geometras sect. 2 *ἐκείνῳ στοιχοῦντας* et contra Ethicos sect. 59 *στοιχῶν τοῖς φιλοσόφοις.* confer Casaubonum in Epistolam extremam Nysseni ad Eustathium Ambrosiam et Basilissam, qui observat ex Polybii excerptis de Legationibus c. 71 *βουλομένους στοιχεῖν τῇ τῆς συγκλήτου προθέσει*, et ex Corintho grammatico *τῇ Λακώνων διαλέκτῳ Ἀλκαῖος ἐστοίχησε.* huic opponitur refugere et non amplecti, *μὴ παραδέχεσθαι*, ut noster infra loquitur.

s) *διεξαγωγάς*] subintellige *βίου καὶ πραγμάτων*, vitae et negotiorum in vita transactiones, ubi pecunia opus, quae in contractibus quibuscumque in emendo vel vendendo, in locando et conducendo fiunt atque *διεξάγονται.*

t) *καινόν*] ita legendum e mss pro *κοινόν*.

u) *νομιστεύεσθαι*] ita non dubitavi scribere pro *νομιτεύεσθαι* quod in editis repperi. est autem *νομιστεύεσθαι* pro legitimo haberi et recipi, atque ut Suidas interpretatur, *νομίμως διοικεῖσθαι*, hoc est legitimo usu ac recepto adhiberi, quo faciunt etiam loca ab eo adducta: *ἐνέβαλε δὲ χρυσοῦς ἐπισήμους, εἴς τινας δὲ τετράδραχμα, τῶν ἐπιφανῶς νομιστευομένων.* atque iterum: *χαλκοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ νομιστευομένου τάλαντα τετρακισχίλια.* hinc *κατανομιστεύειν* ad receptorum numorum modum pecuniam cudere vel signandam curare, et *νόμισμα ἐργάσασθαι.*

θέλων, μάταιος καθέστηκεν· οὕτω κἂν τῷ βίῳ ὁ μὴ βουλόμε-
νος τῇ συνήθως παραδεχθείσῃ, καθάπερ νομίσματι x), ὁμιλίᾳ
κατακολουθεῖν, ἀλλ' ἰδίαν αὐτῷ τέμνειν, μανίας ἐγγύς ἐστιν.
διόπερ εἰ οἱ γραμματικοὶ y) ὑπισχνοῦνται τέχνην τινὰ τὴν κα- 179
λουμένην ἀναλογίαν παραδώσειν, δι' ἧς κατ' ἐκεῖνον ἡμᾶς τὸν
ἑλληνισμὸν ἀναγκάζουσι διαλέγεσθαι, ὑποδεικτέον ὅτι ἀσύστα-
τός ἐστιν αὕτη ἡ τέχνη. δεῖ δὲ τοὺς ὀρθῶς βουλομένους δια-
λέγεσθαι τῇ ἀτέχνῳ καὶ ἀφελεῖ κατὰ τὸν βίον καὶ τῇ κατὰ
τὴν κοινὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν παρατηρήσει προσανέχειν.
εἴπερ οὖν ἐστί τις περὶ ἑλληνισμὸν τέχνη, ἤτοι ἔχει ἀρχὰς ἐφ' 180
αἷς συνέστηκεν ἢ οὐκ ἔχει. καὶ μὴ ἔχειν μὲν οὐκ ἂν φαῖεν οἱ
γραμματικοί· πᾶσα γὰρ τέχνη ἀπό τινος ἀρχῆς ὀφείλει συνίστα-
σθαι. εἰ δὲ ἔχει, ἤτοι τεχνικὰς z) ταύτας ἔχει ἢ ἀτέχνους. καὶ
εἰ μὲν τεχνικάς, πάντως ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἢ ἀπ' ἄλλης τέχνης
συνέστησαν, κἀκείνη πάλιν ἀπὸ τρίτης, καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τετάρ-
της, καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον· ὥστε ἄναρχον γιγνομένην τὴν περὶ
ἑλληνισμὸν a) τέχνην μηδὲ τέχνην ὑπάρχειν· εἰ δὲ ἀτέχνους, 181
οὐκ ἄλλαι τινὲς εὑρεθήσονται παρὰ τὴν συνήθειαν. ἡ ἄρα

quidem non admittit, novum autem cudit, et eo vult uti pro nomismate, is plane desipit: ita etiam in vita, qui non vult usu receptum, tamquam nomisma aliquod, sequi sermonem, sed sibi excudit novum, non longe est remotus ab insania. 179. quamobrem grammaticis qui profitentur se aliquam artem esse tradituros quae vocatur analogia, per quam nos cogunt loqui convenienter illi hellenismo, ostendendum est eam artem minime posse consistere. oportet autem eos qui recte volunt loqui, attendere artis expertem simplicemque et quae in vita et communi vulgi usu sita est, observationem. 180. si in hellenismo ergo est ars aliqua aut habet principia in quibus consistit, aut non habet. et non habere quidem non dicent grammatici; nam omnis ars debet consistere ex aliquo principio. si autem habet: aut artificiosa ea habet aut artis expertia. et si quidem artificiosa, ea omnino aut ex se ipsis, aut ex alia constant arte; et illa rursus ex tertia, et tertia ex quarta, et hoc in infinitum. quo fiet ut si ars hellenismi careat principiis, ne ars quidem sit. 181. sin autem artis expertia: non invenientur alia prae-

---

dictum enim νόμισμα, quia est ἐκ τῶν νενομισμένων, ἃ μὲν συνθέμενοι ἀλλήλοις οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἑαυτοῖς πράττουσι. vide Salmasium de usuris et de modo usurarum.

x) *καθάπερ νομίσματι*] vocabula cum numis comparavit etiam Horatius in notissimo loco artis poëticae v. 59

— — licuit semperque licebit
signatum praesente nota producere nomen.

viri docti qui *procudere* legunt apud Horatium, nescio quomodo sibi persuadere possint numos iam signatos demum procudi. at producere cusos signatosque neutiquam est putidum, sed de numis qui eduntur rectissime dicitur. atque ita de nominibus quoque quae utendo proferuntur, imo et atteruntur ut numi. Themistius orat. 23 p. 286 de sophistae nominis mutata per aetatem significatione: ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ ὀνόματος ὥσπερ νομίσματος μετέπεσεν ἡ δύναμις κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους.

y) *εἰ οἱ γραμματικοί*] in mss Vrat. et Ciz. εἰ particula, in editis articulus οἱ exciderat, quae ambo iuncta integram exhibent lectionem.

z) *ἤτοι τεχνικάς*] ita mss elegantius pro ἤ.

a) *περὶ ἑλληνισμόν*] iterum ms Vratislav. ἑλληνισμοῦ.

συνήθεια τοῦ τί τέ ἐστιν ἑλληνικόν, καὶ τί ἀνελλήνιστον, γίνεται
182 *κριτήριον, καὶ οὐκ ἄλλη τις περὶ τὸν ἑλληνισμὸν τέχνη. ἄλλως*
τε ἐπεὶ τῶν τεχνῶν αἱ μὲν τῷ ὄντι εἰσὶ τέχναι, ὡς ἡ ἀνδριαν-
τοποιητικὴ[b]) *καὶ ζωγραφία, αἱ δὲ ἐπαγγέλματι μέν εἰσι τέχναι,*
οὐ πάντως δὲ καὶ κατὰ ἀλήθειαν, ὡς Χαλδαϊκή τε καὶ θυτική·
P 256 *ἵνα μάθωμεν, πότερόν ποτε καὶ ἡ περὶ τὸν ἑλληνισμὸν λεγο-*
μένη τέχνη ἡ ὑπόσχεσις μόνον ἐστὶν ἢ καὶ ὑποκειμένη δύνα-
μις, δεήσει κριτήριόν τι ἡμᾶς ἔχειν εἰς τὴν ταύτης δοκιμασίαν.
183 *τοῦτο οὖν τὸ κριτήριον πάλιν, ἤτοι τεχνικόν τί ἐστι καὶ περὶ*
ἑλληνισμόν, εἴγε καὶ τῆς περὶ τὸν ἑλληνισμὸν κρινούσης, εἰ
ὑγιῶς κρίνει, δοκιμαστικὸν καθέστηκεν[c]), *ἢ ἄτεχνον. ἀλλὰ*
τεχνικὸν μὲν περὶ ἑλληνισμὸν[d]) *οὐκ ἂν εἴη διὰ τὴν προειρη-*
μένην[e]) *εἰς ἄπειρον ἔκπτωσιν. ἄτεχνον δ' εἰ λαμβάνοιτο τὸ*
κριτήριον, οὐκ [ἂν] ἄλλο τι[f]) *εὑρήσομεν ἢ τὴν συνήθειαν. ἡ*
ἄρα συνήθεια καθ' αὑτὴν τὴν περὶ ἑλληνισμὸν τέχνην κρί-
184 *νουσα οὐ δεήσεται τέχνης. εἴπερ δὲ οὐκ ἄλλως ἐστὶν ἑλλη-*
νίζειν, ἐὰν μὴ παρὰ γραμματικῆς μάθωμεν τὸ Ἑλληνικόν,
ἤτοι ἐναργές ἐστι τοῦτο καὶ ἐξ αὐτοῦ βλεπόμενον ἢ ἀδηλότε-
ρον. ἀλλ' ἐναργὲς μὲν οὐκ ἔστιν· ἐπεὶ σύμφωνον ἂν ἦν
185 *παρὰ πᾶσιν ὡς τὰ λοιπὰ τῶν ἐναργῶν*[g]). *καὶ ἄλλως πρὸς*
μὲν τὴν τοῦ ἐναργοῦς ἀντίληψιν οὐδεμιᾶς τέχνης ἐστὶ χρεία,
καθάπερ οὐδὲ πρὸς τὸ λευκὸν ὁρᾶν ἢ γλυκέος γεύεσθαι ἢ θερ-

ter usum et consuetudinem. usus ergo ac consuetudo iudex erit et feret sententiam quid sit Graecum et non Graecum: et non erit ulla alia ars hellenismi. 182. et alioqui quoniam ex artibus aliae quidem sunt re vera artes, ut statuaria et pictura, aliae autem sunt quidem professione, re vera autem non sunt, ut Chaldaica et aruspicina. ut ergo sciamus utrum hellenismi ars quae dicitur, sit solum professio, an sit etiam facultas subiecta ad eam probandam, oportebit nos habere aliquam veri falsique regulam. 183. haec rursus regula, aut est aliquid ex arte atque hellenismo, siquidem iudicium de hellenismo, num sanum sit, examinare debet, aut artis expers, sed ex arte quidem et hellenismo esse non potest, ne, ut prius dictum est, recidat in infinitum. si artis autem expers sumatur veri falsique regula, non aliam inveniemus quam usum et consuetudinem. usus ergo et consuetudo quae per se de hellenismi arte iudicat, non opus habebit arte. 184. si autem Graece non alias loqui licet, nisi a grammatica acceperimus quod est Graecum, aut hoc est evidens et ex ipso cernitur, aut est obscurius et minus evidens. sed non est quidem evidens: omnes enim in eo consentirent, ut in caeteris rebus. 185. et alioqui ad apprehendendum quidem id quod est evidens, nulla opus est arte, quo modo nec ad album videndum nec ad gu-

---

b) *ἡ ἀνδριαντοποιητικὴ*] mss Vrat. et Ciz. *ἀνδριαντοποιϊκή*. mox pro *θυτικῇ* duo vocabula posuit Hervetus interpres, *aruspicinam* et *extispicinam*, quorum unum inservit alteri explicando, et unum idemque sunt, licet et Graeci scriptores iungant quandoque *θυτικήν* et *ἡπατοσκοπίαν*. per *Χαλδαϊκήν* nemo nescit Astrologiam divinatricem intelligi.

P 256 c) *δοκιμαστικὸν καθέστηκεν*] ita mss pro *δοκιμαστικὴ κατέστηκεν*.

d) *περὶ ἑλληνισμόν*] ita mss etiam hoc loco, cum in editis esset *ἑλληνισμοῦ*.

e) *τὴν προειρημένην*] supra sect. 180.

f) *οὐκ ἂν ἄλλο τι*] ita mss nam in editis *ἂν* exciderat.

g) *τὰ λοιπὰ τῶν ἐναργῶν*] ita legendum pro *ἐργῶν*, sensus ipse arguit.

μοῦ θιγγάνειν· πρὸς δὲ τὸ ἑλληνίζειν μεθόδου τινὸς καὶ τέχνης
κατὰ τοὺς γραμματικούς ἐστι χρεία. οὐκ ἄρα ἐναργές ἐστι τὸ
ἑλληνίζειν. ἄδηλον δὲ εἴπερ ἐστί, πάλιν ἐπεὶ τὸ ἄδηλον ἔκ τινος 186
ἑτέρου γνωρίζεται, ἤτοι φυσικῷ τινι [h]) κατακολουθητέον κριτη-
ρίῳ, ἐξ οὗ διαγιγνώσκεται τί τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τί τὸ ἀνελλή-
νιστον, ἢ τῇ ἑνὸς συνηθείᾳ, ὡς ἄκρως ἑλληνίζοντος, χρηστέον
πρὸς τὴν τούτου κατάληψιν ἢ τῇ πάντων. ἀλλὰ φυσικὸν μὲν 187
κριτήριον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον οὐδὲν ἔχομεν·
τοῦ γὰρ Ἀττικοῦ τὸ τάριχος [i]) λέγοντος ὡς Ἑλληνικὸν καὶ
τοῦ Πελοποννησίου ὁ τάριχος προφερομένου ὡς ἀδιάστροφον,
καὶ τοῦ μὲν τὴν στάμνον ὀνομάζοντος, τοῦ δὲ τὸν στάμνον,
οὐδὲν ἔχει ἐξ ἑαυτοῦ [k]) κριτήριον πιστὸν ὁ γραμματικὸς εἰς τὸ
οὕτως ἀλλὰ μὴ οὕτως δεῖν λέγειν, εἰ μὴ ἄρα τὴν ἑκάστου
συνήθειαν, ἥτις οὔτε τεχνικὴ [l]) οὔτε φυσική ἐστι. τῇ δέ τινος 188
συνηθείᾳ δεῖν ἀκολουθεῖν εἴπερ ἐροῦσιν, ἤτοι φάσει μόνον ἐροῦ-
σιν, ἢ ἐμμεθόδοις ἀποδείξεσι χρησάμενοι. ἀλλὰ φάσιν μὲν λέ-
γουσι [m]) φάσιν ἀντιθήσομεν, περὶ τοῦ τοῖς πολλοῖς μᾶλλον ἢ
τῷ ἑνὶ δεῖν ἀκολουθεῖν· ἐμμεθόδως δὲ ἀποδεικνύντες ὅτι οὗτος
ἑλληνίζει, ἀναγκασθήσονται ἐκείνην τὴν μέθοδον κριτήριον ἑλ- P 257
ληνισμοῦ λέγειν, δι' ἣν καὶ οὗτος [n]) ἑλληνίζων δέδεικται, ἀλλ'
οὐχὶ τοῦτο. λείπεται οὖν τῇ πάντων συνηθείᾳ προσέχειν· εἰ δὲ 189
τοῦτο, οὐ χρεία τῆς ἀναλογίας, ἀλλὰ παρατηρήσεως τοῦ πῶς
οἱ πολλοὶ διαλέγονται καὶ πῶς Ἑλληνικὸν παραδέχονται, ἢ ὡς

standum dulce aut tangendum calidum. ad Graece autem loquendum via ac ratione aliqua et arte opus est, ut volunt grammatici. non est ergo evidens Graece loqui. 186. si autem non est evidens, quoniam quod non est evidens ex aliquo alio cognoscitur, aut naturalis aliqua sequenda erit regula, per quam discernatur quid sit Graecum aut non, aut unius usu ac consuetudine utendum erit ad hoc comprehendendum, qui perfecte loquatur Graece, aut omnium. 187. sed naturalem quidem regulam ad iudicandum quid sit Graecum aut non Graecum nullam habemus; nam cum Atticus tamquam Graecum dicat *τὸ τάριχος*, **et Peloponnesius proferat** *ὁ τάριχος* **ut quod non sit aliter proferendum, et alius quidem nominet** *τὴν στάμνον* **alius vero** *τὸν στάμνον*, **nullum habet grammaticus ex se fide dignam regulam, quod hoc modo sit et non illo dicendum, nisi uniuscuiusque usum et consuetudinem, quae neque est artificiosa neque naturalis. 188. si autem unius alicuius usum ac consuetudinem dicant esse sequendam, aut affirmando tantum hoc dicent aut ratione ac methodo procedentibus usi demonstrationibus. sed affirmationem tantum proferentibus opponemus affirmationem, quod multi magis sequendi sint quam unus. via autem ac methodo ostendentes quod iste Graece loquitur, necesse habebunt dicere illam methodum esse regulam hellenismi, per quam ostensum est istum quoque Graece loqui, sed non hoc. 189. restat ergo ut attendant omnium consuetudinem. si autem hoc ita est, non opus est analogia, sed observatione quemadmodum loquantur multi et aliquid ut Graecum admittant aut ut non tale vitent. Graecum quidem certe**

---

h) *φυσικῷ τινι*] in editis *τινί* aberat, quod e mss revocavi.
i) *τὸ τάριχος*] supra sect. 148.
k) *ἐξ ἑαυτοῦ*] ms Vratislav. *αὐτοῦ*, quod idem est.
l) *οὔτε τεχνικὴ*] ita mss et interpres pro *τέχνη*.
m) *φάσιν λέγουσι*] similis argumentatio supra 157.
n) *καὶ οὗτος*] ita mss pro *οὕτω*. P 257

οὐ τοιοῦτον ἐκκλίνουσι. τό γε μὴν Ἑλληνικὸν ἤτοι φύσει ἐστὶν ἢ θέσει· καὶ φύσει μὲν οὐκ ἔστιν [o]), ἐπεὶ οὐκ ἄν ποτε ταὐτὸν τοῖς μὲν Ἑλληνικὸν ἐδόκει τυγχάνειν, τοῖς δὲ οὐχ Ἑλληνικόν.
190 θέσει δὲ εἴπερ ἐστὶ καὶ νόμῳ τῶν ἀνθρώπων, ὁ συνασκηθεὶς μάλιστα καὶ τριβεὶς ἐν τῇ συνηθείᾳ οὗτος ἑλληνίζει, καὶ οὐχ ὁ τὴν ἀναλογίαν ἐπιστάμενος· καὶ γὰρ ἄλλως ἔνεστι παραστῆσαι
191 ὅτι οὐ δεόμεθα πρὸς τὸ ἑλληνίζειν τῆς γραμματικῆς. ἐν γὰρ ταῖς ἀνὰ χεῖρα [p]) ὁμιλίαις ἤτοι ἀντικόψουσιν ἡμῖν οἱ πολλοὶ ἐπί τισι λέξεσιν ἢ οὐκ ἀντικόψουσιν· καὶ εἰ μὲν ἀντικόψουσιν, εὐθὺς καὶ διορθώσονται ἡμᾶς, ὥστε παρὰ τῶν ἐκ τοῦ βίου καθεστώτων, ἀλλ' οὐχὶ παρὰ γραμματικῶν ἔχειν τὸ ἑλληνίζειν.
192 εἰ δ' οὐ δυσχεραίνουσιν, ἀλλ' ὡς σαφέσι καὶ ὀρθῶς ἔχουσι συμπεριφέροιντο τοῖς λεγομένοις, καὶ ἡμεῖς αὐτοῖς ἐπιμενοῦμεν, κατά τε ταύτην τὴν ἀναλογίαν [q]) ἤτοι πάντες ἢ οἱ πλεῖστοι ἢ οἱ πολλοὶ διαλέγονται· οὔτε δὲ πάντες οὔθ' οἱ πλεῖστοι οὔθ' οἱ πολλοί· μόλις γὰρ δύο ἢ τρεῖς τοιοῦτοι εὑρίσκονται· οἱ δὲ
193 πλεῖστοι οὐδὲ ἴσασιν αὐτήν. τοίνυν ἐπεὶ τῇ τῶν πολλῶν συνηθείᾳ καὶ οὐ τῇ τῶν δυοῖν ἀναγκαῖον κατακολουθεῖν, ῥητέον τὴν παρατήρησιν τῆς κοινῆς συνηθείας χρησιμεύειν πρὸς τὸ ἑλληνίζειν, ἀλλὰ μὴ τὴν ἀναλογίαν. ἐπὶ πάντων γε μὴν σχεδὸν τῶν χρησιμευόντων τῷ βίῳ μέτρον ἐστὶν ἱκανόν, τὸ μὴ παρα-
194 ποδίζεσθαι πρὸς τὰς χρείας. διόπερ εἰ καὶ ὁ ἑλληνισμὸς διὰ δύο μάλιστα προηγούμενα ἔτυχεν ἀποδοχῆς, τήν τε σαφήνειαν καὶ τὴν προσήνειαν [r]) τῶν δηλουμένων (τούτοις γὰρ ἔξωθεν κατ'

est aut natura aut ex instituto et impositione. et natura quidem non est, quoniam numquam idem aliis quidem videretur esse Graecum, aliis vero non. 190. si est autem ex hominum instituto et lege, qui in usu ac consuetudine est maxime tritus ac exercitatus, is loquitur Graece, non autem is qui scit analogiam. nam aliter quoque licet ostendere, quod ad Graece loquendum non opus habemus grammatica. 191. nam in iis qui conferuntur sermonibus, aut in aliquibus dictionibus offendentur multi, aut non offendentur; et si offendantur quidem, nos statim corrigent. quo fit ut ex iis quae in usu vitae versantur, habeamus Graecum sermonem, non autem a grammaticis. 192. sin autem non aegre ferunt et iis quae dicuntur assentiuntur tamquam apertis et recte habentibus, etiam nos in eis persistemus. rursus convenienter huic analogiae aut omnes loquuntur aut plurimi aut multi. sed non omnes, neque plurimi neque multi; vix enim duo aut tres inveniuntur eiusmodi, plurimi autem ne eam quidem sciunt. 193. quoniam ergo necessario sequendus est usus ac consuetudo multorum, non autem duorum, dicendum est observationem usus communis ac consuetudinis esse utilem ad Graece loquendum, non autem analogiam. in omnibus quidem certe quae humanae vitae sunt utilia, modus est sufficiens, ad usum non impediri. 194. quamobrem si hellenismus propter duo praecipua maxime est admittendus, nempe ut quae significantur et dilucidius explicentur et delectabilius ac iucundius (his enim extrinsecus

---

o) *φύσει μὲν οὐκ ἔστιν*] ut nec verba significant natura sed impositione hominum, supra sect. 145.

p) *ἀνὰ χεῖρα*] ms Vratislav. *ἀναχεῖρα*, unico vocabulo ut supra sect. 61. est autem idem quod Latini dicunt *coram*. *οἱ πολλοί* ineruditi.

q) *κατά τε ταύτην την ἀναλογίαν*] non consuetudinis observatione sed grammaticorum praeceptis et scitis unice nitentem. mox pro *οὔτε δὲ πάντες* ms Ciz. *οὔτε δή*.

r) *σαφήνειαν καὶ τὴν προσήνειαν*] supra sect. 176 ὁ *ἑλληνισμὸς ἔχει*

ἐπακολούθησιν συνέζευκται τὸ μεταφορικῶς καὶ ἐμφατικῶς καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους τρόπους φράζειν) ζητήσωμεν οὖν ἐκ ποτέρας ταῦτα μᾶλλον περιγίνεται; ἆρα γε τῆς κοινῆς συνηθείας, ἢ τῆς
ἀναλογίας, ἵνα ἐκείνῃ[s]) προσθώμεθα. βλέπομεν δέ γε, ὡς ἐκ 195
τῆς κοινῆς συνηθείας μᾶλλον ἢ ὅτι ἐκ τῆς ἀναλογίας. ἐκείνῃ ἄρα ἀλλ' οὐ ταύτῃ χρηστέον· τὸ μὲν γὰρ τῆς ὀρθῆς πτώσεως
ὁ Ζεὺς οὔσης τὰς πλαγίους προφέρεσθαι[t]) Ζηνὸς Ζηνὶ Ζῆνα, P 258
καὶ τῆς κύων κυνὸς κυνὶ κύνα, σαφές· ἀλλὰ καὶ ἀπρόσκοπον τοῖς πολλοῖς εἶναι φαίνεται· τοῦτο δέ ἐστι τὸ τῆς κοινῆς συνηθείας. τὸ δὲ ἀπὸ τῆς Ζεὺς ὀρθῆς Ζεὸς λέγειν καὶ Ζεῒ καὶ Ζέα[u]) καὶ ἀπὸ τῆς κύων σχηματίζειν κύωνος κύωνι κύωνα, ἢ ἀπὸ τῆς κυνὸς γενικῆς ἀξιοῦν τὴν ὀρθὴν κὺς ὑπάρχειν, καὶ ἐπὶ τῶν ῥηματικῶν[x]) φερήσω λέγειν καὶ βλεπήσω ὡς ποιήσω καὶ θελήσω, οὐ μόνον ἀσαφὲς ἀλλὰ καὶ γέλωτος
ἔτι δὲ προσκοπῆς ἄξιον εἶναι δοκεῖ. τοῦτο δὲ γίνεται ἀπὸ ἀνα- 196
λογίας. τοίνυν, ὡς ἔφην, οὐ ταύτῃ χρηστέον, ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ. μήποτε δὲ καὶ περιτρέπονται[y]), καὶ ἐὰν θελήσωσιν ἐάν τε καὶ μή, ἀναγκασθήσονται χρῆσθαι μὲν τῇ συνηθείᾳ, παραπέμπειν δὲ τὴν ἀναλογίαν. σκοπῶμεν δ' ἐντεῦθεν τὸ λεγόμενον, τοῦτ'

coniuncta sunt per consequentiam metaphorice et aliis tropis ac modis dicere) quaeramus, ex utro haec magis accedunt, num ex communi usu ac consuetudine an ex analogia, ut illi accedamus. 195. videmus autem hoc magis accedere ex communi usu quam ex analogia: illo ergo, non hoc, est utendum. nam ex recto quidem casu qui est *Ζεύς*, proferre obliquos *Ζηνὸς Ζηνὶ Ζῆνα* et ex *κύων κυνὸς κυνὶ κύνα*, est dilucidum, quin etiam multos non videtur offendere. hoc est autem usus communis. a recto autem *Ζεύς* dicere *Ζεός* et *Ζεΐ* et *Ζέα*, et a *κύων* formare *κύωνος κύωνι κύωνα* aut a genitivo *κυνός* velle esse rectum *κῦς*, et in verbis dicere *φερήσω* et *βλεπήσω* ut *ποιήσω* et *θελήσω*, non solum non dilucidum, sed etiam videtur esse ridiculum et offendere. 196. hoc autem fit ex analogia. non est ergo ea, ut dixi, utendum sed usu ac consuetudine. neutiquam porro evadent, et velint nolint, cogentur uti usu ac consuetudine, amandare autem analogiam. hinc consideremus quod dicitur, ex ea quae valet apud

---

νός ἐστι πρὸς τὸ σαφῶς ἅμα καὶ ἀκριβῶς παραστῆσαι τὰ νοηθέντα τῶν πραγμάτων. est itaque *προσηνῶς* bene et apte ad rem loqui ad usumque accommodate, et *προσήνεια* congruentia *ἀπέριττος*, infra sect. 133.

s) *ἐκείνῃ*] ita mss pro *ἐκείνῳ*. [in antecedd. legebatur *ἄρα*.]

t) *προφέρεσθαι*] ita legendum e mss pro *προσφέρεσθαι*. P 258

u) *Ζεὺς Ζεῒ Ζέα*] ita ms Ciz. hoc loco et supra sect. 177, ubi idem exempli loco affertur. in editis *Ζέος Ζέϊ*, quod minus probo; nam analogice monosyllaborum genitivi et dativi dissyllabi in sing. *ὀξυτονοῦνται.*

x) *ἐπὶ τῶν ῥηματικῶν*] uti *ὀνοματικά* a grammaticis appellantur quae sunt de nominibus, ita *ῥηματικά* quae de verbis. in scholiis ineditis ad Dionysium Thracem laudatur *ῥηματικόν* Apollonii Dyscoli, quae erat de verbis tractatio, sic *ῥηματικοὶ κανόνες* etc. infra sect. 238 *ἐπὶ τῶν ῥηματικῶν πολλὰ ὁμοίως κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον λεγόμενα οὐκ ἀναλόγως ἐν τοῖς ἄλλοις χρόνοις σχηματίζεται.* de *ὀνοματικοῖς* sect. 239 240.

y) *μήποτε δὲ καὶ περιτρέπονται*] ita mss pro *περιτρέπωνται.* atque indicativo iungi *μήποτε* recte Matthaeo Devario observatum in praeclaro libro de Graecae linguae particulis.

197 ἔστιν ἐκ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀκολουθίας. ζητουμένου γὰρ τοῦ
πῶς δεῖ λέγειν χρῆσθαι ἢ χρᾶσθαι, φασὶν ὅτι χρᾶσθαι· καὶ
ἀπαιτούμενοι τούτου τὴν πίστιν λέγουσιν ὅτι χρῆσις καὶ κτῆσις
ἀνάλογά ἐστιν. ὡς οὖν κτᾶσθαι μὲν λέγεται, κτῆσθαι δὲ οὐ
λέγεται, οὕτω καὶ χρᾶσθαι μὲν ῥηθήσεται, χρῆσθαι δὲ οὐ πάν-
198 τως. ἀλλ' εἰ ἐπακολουθῶν τις αὐτοῖς πύθοιτο, αὐτὸ δὲ τοῦτο
τὸ κτᾶσθαι ὅτι ὀρθῶς εἴρηται, ἀφ' οὗ καὶ τὸ χρᾶσθαι ἀπο-
δείκνυμεν, πόθεν ἴσμεν; φήσουσιν ὅτι ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγεται.
τοῦτο δὲ λέγοντες δώσουσι τὸ τῇ συνηθείᾳ δεῖν ὡς κριτηρίῳ
199 προσέχειν, ἀλλὰ μὴ τῇ ἀναλογίᾳ· εἰ γὰρ ὅτι ἐν τῇ συνηθείᾳ
λέγεται κτᾶσθαι, ῥητέον καὶ χρᾶσθαι, ὀφείλομεν παρέντες τὴν
ἀναλογικὴν τέχνην ἐπὶ τὴν συνήθειαν ἀναδραμεῖν, ἀφ' ἧς κά-
κείνη ἤρτηται [z]). καὶ μὴν ἡ ἀναλογία ὁμοίων πολλῶν ὀνομάτων
200 ἐστὶ παράθεσις· τὰ δὲ ὀνόματα ταῦτα ἐκ τῆς συνηθείας. ὥστε
καὶ ἡ σύστασις τῆς ἀναλογίας ἀπὸ τῆς συνηθείας πρόεισι. τού-
του δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐρωτητέον τρόπῳ τῷδε· ἤτοι ἐγκρίνετε
τὴν συνήθειαν ὡς πιστὴν πρὸς διάγνωσιν ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐκβάλ-
λετε. εἰ μὲν ἐγκρίνετε, αὐτόθεν συνῆκται τὸ προκείμενον, καὶ
οὐ χρεία τῆς ἀναλογίας· εἰ δὲ ἐκβάλλετε, ἐπεὶ καὶ ἡ ἀναλογία
ἐκ ταύτης συνίσταται, ἐκβάλλετε καὶ τὴν ἀναλογίαν. καὶ πάλιν
ἄτοπον, τὸ αὐτὸ καὶ ὡς πιστὸν προσίεσθαι καὶ ὡς ἄπιστον [a])
201 παραιτεῖσθαι. οἱ δὲ γραμματικοὶ θέλοντες τὴν συνήθειαν ὡς
P 259 ἄπιστον ἐκβάλλειν, καὶ πάλιν ταύτην ὡς πιστὴν παραλαμβάνειν,
τὸ αὐτὸ πιστὸν ἅμα καὶ ἄπιστον ποιήσουσιν. ἵνα γὰρ δείξωσιν
ὅτι οὐ διαλεκτέον κατὰ τὴν συνήθειαν, εἰσάγουσι τὴν ἀναλογίαν.
ἡ δὲ ἀναλογία οὐκ ἰσχυροποιεῖται, εἰ μὴ συνήθειαν ἔχοι τὴν

ipsos consequentia. 197. nam si quaeratur quo modo sit dicendum *χρῆσθαι* an *χρᾶσθαι*, dicunt *χρᾶσθαι*; et si petatur ab eis ut probent, dicunt quod *χρῆσις* et *κτῆσις* conveniunt inter se analogia. quomodo ergo dicitur quidem *κτᾶσθαι*, *κτῆσθαι* autem non dicitur, ita etiam *χρᾶσθαι* quidem dicetur, nequaquam autem *χρῆσθαι*. 198. sed si quis eos insequens roget, hoc ipsum autem recte dictum esse *κτᾶσθαι*, ex quo etiam *χρᾶσθαι*, ostendimus, unde scimus? dicent hoc ita esse in usu. hoc autem dicentes concedent usum ac consuetudinem attendendam esse tamquam regulam, non autem analogiam. 199. si enim quia in usu est *κτᾶσθαι*, dicendum est etiam *χρᾶσθαι*, debemus missa arte analogica refugere ad usum ac consuetudinem, a qua illa quoque dicta est. atqui analogia est multorum similium nominum collatio. haec autem nomina sunt ex usu ac consuetudine. quamobrem ex usu procedit ac consuetudine ut consistat analogia. 200. hoc autem cum ita habeat, ita sunt interrogandi: admittitisne usum ac consuetudinem tamquam argumentum quo fiat fides ad dignoscendum hellenismum, an reiicitis? nam si admittitis, ex hoc ipso collectum est propositum, nec opus est analogia. sin autem reiicitis, quoniam ex ea constat analogia, reiicitis etiam analogiam. et rursus est absurdum idem et tamquam fide dignum admittere et tamquam absurdum recusare. 201. grammatici autem dum volunt reiicere consuetudinem tamquam non fide dignam et rursus eam tamquam fide dignam assumunt, facient idem simul fide dignum et non dignum. nam ut ostendant non esse loquendum convenienter usui et consuetudini, inducunt analogiam. analogia autem non est valida, nisi eam qui

z) *ἤρτηται*] ita legendum e mss pro *εἴρηται*.

a) *ὡς ἄπιστον*] ita mss, pro quo male in editis *ὡς ἄτοπον*.

βεβαιοῦσαν. τῇ ἄρα συνηθείᾳ ἐκβάλλοντες τὴν συνήθειαν τὸ 202
αὐτὸ πιστὸν ἅμα καὶ ἄπιστον ποιήσουσιν. ἐκτὸς εἰ μή τι [b]) *φήσουσι, μὴ τὴν αὐτὴν συνήθειαν ἐκβάλλειν ἅμα καὶ προσίεσθαι, ἀλλ' ἄλλην μὲν ἐκβάλλειν, ἄλλην δὲ προσίεσθαι. ὅπερ καὶ λέγουσιν οἱ ἀπὸ Πινδαρίωνος* [c]). *"ἀναλογία" φησίν "ὁμολογουμένως ἐκ τῆς συνηθείας ὁρμᾶται· ἔστι γὰρ ὁμοίου τε καὶ ἀνομοίου θεωρία. τὸ δὲ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον ἐκ τῆς δεδοκιμασμένης λαμ-* 203
βάνεται συνηθείας. δεδοκιμασμένη δὲ καὶ ἀρχαιοτάτη ἐστὶν ἡ Ὁμήρου ποίησις· ποίημα γὰρ οὐδὲν [d]) *πρεσβύτερον ἧκεν εἰς ἡμᾶς τῆς ἐκείνου ποιήσεως". διαλεξόμεθα ἄρα τῇ Ὁμήρου κατακολουθοῦντες συνηθείᾳ* [e]). *ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐχ ὑπὸ πάν-* 204
των ὁμολογεῖται ποιητὴς ἀρχαιότατος εἶναι Ὅμηρος· ἔνιοι γὰρ

confirmet, usum habeat ac consuetudinem. 202. usu ergo ac consuetudine expellentes usum ac consuetudinem facient idem simul fide dignum et non dignum. nisi dicant se non eundem usum expellere ac consuetudinem, sed alium quidem usum reiicere, alium vero admittere: quae quidem Pindarionis est sententia: *analogiam*, inquit, *constat proficisci ex usu et consuetudine; est enim eius quod est simile et dissimile contemplatio.* 203. *simile autem et dissimile sumitur ex probato usu ac consuetudine. probatus autem usus isque antiquissimimus est poësis Homeri; nullum enim poëma ad nos venit antiquius illius poësi.* loquemur ergo Homeri sequentes usum et consuetudinem. 204. sed primum quidem non omnes fatentur Homerum esse poëtarum antiquissimum; dicunt enim Hesiodum multis praecessisse

---

b) *εἰ μή τι*] ita mss Vratislav. et Ciz. pro *μή τοι.* P 259

c) *ὅπερ καὶ λέγουσιν οἱ ἀπὸ Πινδαρίωνος. ἀναλογία, φησίν*] ita legendus ac dispungendus hic locus. in editis erat: *ὅπερ καὶ λέγουσιν. ἡ τοῦ Πινδαρίωνος ἀναλογία, φησίν.* Pindario fuit ex illis grammaticis qui analogiam defensitarunt, ut fecere etiam singulari studio grammatici clarissimi Aristophanes et Aristarchus. in scholiis ineditis ad Dionysium Thracem pro *Πίνδαρος ὁ Γραμματικός* legendum *Πινδαρίων.* analogiae auctoritatem scriptis oppugnavere olim Chrysippus teste Laërtio ac Varrone, et Crates Mallotes de quo est apud Gellium 2 25. hic notat etiam Varronem in libris de lingua Latina pro *ἀναλογίᾳ* tuenda multa scripsisse, libro autem octavo qui etiamnum exstat nullam esse observationem similium docuisse, inque omnibus paene verbis ostendisse dominari consuetudinem. at Vossius qui parentum nostrorum memoria eruditissime de analogia Latini sermonis est commentatus, Sextum nostrum lib. 1 c. 5 reprehendit, quod Scepticum professus non in utramque partem de analogia disputavit, sed nimis in alteram propensus decertavit pro consuetudine et *ἀνωμαλίᾳ*, sive ut cum Varrone appellem, *inaequalitate*, cuius iudicio qui in loquendo iubent nos sequi consuetudinem et qui analogiam sive rationem, *non tam discrepant, quod consuetudo et analogia coniunctiores sunt inter se quam hi credunt, quod est nata ex quadam consuetudine analogia, et ex hac consuetudo ex dissimilibus et similibus verbis eorum, quod declinationibus constat. neque anomalia neque analogia est repudianda, nisi si non est homo ex anima, quod est homo ex corpore et anima.*

d) *ποίημα γὰρ οὐδὲν*] Dio Chrysostomus de Homero diss. 9 p. 176 *οὐκ ὄντων δὲ ἑτέρων ποιητῶν οὐδὲ συγγραφέων παρ' οἷς ἐλέγετο τἀληθές, ἀλλ' αὐτὸς πρῶτος ἐπιθέμενος ὑπὲρ τούτων γράφειν.* adde diss. 12 p. 215 et Herodotum lib. 2 c. 53. porro *ποίημα* hoc loco dici universe de scriptis quibuscumque sive versu sive prosa editis, ostendi in bibliotheca Graeca libro et capite primo.

e) *τῇ - Ὁμήρου συνηθείᾳ*] ita e mss legendum pro *τῆς συνηθείας.*

f) *ἔνιοι γὰρ Ἡσίοδον*] de Hesiodo Lino Orpheo Musaeo aliisque

Ἡσίοδον[f] προήκειν τοῖς χρόνοις λέγουσιν Λίνον τε καὶ Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον καὶ ἄλλους παμπληθεῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πιθανόν ἐστι γεγονέναι μέν τινας πρὸ αὐτοῦ καὶ κατ' αὐτὸν ποιητάς· ἐπεὶ καὶ αὐτός πού φησι[g]),

τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι[h])
ἥτις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.

205 τούτους δὲ ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν λαμπρότητος ἐπεσκοτῆσθαι. καὶ εἰ ἀρχαιότατος δὲ ὁμολογοῖτο τυγχάνειν Ὅμηρος, οὐδὲν εἴρηται ὑπὸ τοῦ Πινδαρίωνος ἱκνούμενον[i])· ὥσπερ γὰρ προηπορούμεν περὶ τοῦ πότερόν ποτε[k]) τῇ συνηθείᾳ ἢ τῇ ἀναλογίᾳ χρηστέον,
P 260 οὕτω καὶ νῦν διαπορήσομεν, πότερον τῇ συνηθείᾳ ἢ τῇ ἀναλογίᾳ. καὶ εἰ τῇ συνηθείᾳ, ἆρα[l]) τῇ καθ' Ὅμηρον, ἢ τῇ τῶν
206 ἄλλων ἀνθρώπων, πρὸς ὅπερ οὐδὲν εἴρηται. εἶτα κἀκείνην μάλιστα δεῖ τὴν συνήθειαν μεταδιώκειν, ᾗ προσχρώμενοι οὐ γελασθησόμεθα. τῇ δὲ Ὁμηρικῇ κατακολουθοῦντες οὐ χωρὶς γέλωτος ἑλληνιοῦμεν, "μάρτυροι"[m]) λέγοντες καὶ "σπάρτα λέλυνται"[n])

temporibus Linumque et Orpheum et Musaeum et alios plurimos. estque probabile, etiam ante eum fuisse aliquos poëtas, nec minus eius tempore: nam ut ipse alicubi scribit,

illa magis crebris mortales laudibus ornant
carmina quae veniunt cantata novissima ad aures,

eos autem ab illius splendore fuisse obscuratos. 205. quodsi etiam fateamur Homerum fuisse antiquissimum, nihil a Pindarione dictum est convenienter. quo modo enim addubitamus utrum utendum sit usu ac consuetudine an analogia, ita etiam nunc dubitabimus, usune ac consuetudine an analogia sit utendum. et, si usu, eone quo usus est Homerus, an quo alii homines? ad quod quidem nihil dictum est. 206. deinde ille usus est a nobis persequendus, quo si utamur, non ridebimur. quodsi usum sequamur Homericum, non absque risu Graece loquemur dicentes *μάρτυροι* **et**

---

compluribus, ultra septuaginta, qui ante Homerum Graeci scriptores fuisse incerta plerique traditione feruntur, disserui libro primo Bibliothecae Graecae.

g) *καὶ αὐτός πού φησι*] Odyss. α' 351 quem locum multi laudant, ut Plato 4 de Rep. p. 447 Plinius 5 20 epist. ut scholiastas Pindari Olymp. 9 v. 74 ac Thucydidis lib. 1 c. 71 omittam. Cicero in Bruto c. 18: *nec dubitari debet quin fuerint ante Homerum poëtae, quod ex eis carminibus intelligi potest, quae apud illum et in Phaeacum et in procorum epulis canuntur.* Odyss. ϑ' 471 seq.

h) *ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι*] Plato: *ἐπιφρονέουσιν ἄνθρωποι* et deinde *ἥτις ἀειδόντεσσι.* Plin. *ἥπερ* pro *ἥτις.*

i) *ἱκνούμενον*] ad rem faciens, er hat nichts gesagt das zulangte, das zulänglich wäre. sic verbo *ἱκνεῖσθαι* usus est noster etiam supra.

k) *πότερόν ποτε*] in mss est *πότερόν τε.*

P 260 l) *ἆρα*] ita rectius mss quam editi, in quibus erat *ἄρα.* nam *ἄρα* colligit ac concludit ut *ἄρα οὖν,* at enim *ἆρα* interrogat, ut in hoc Sexti loco. vide Ioh. Boisii notas ad Chrysostomi homil. 2 in Matthaeum t. 8 p. 173 seq.

m) *μάρτυροι*] pro *μάρτυρες*, Iliad. α' 338 et alibi.

n) *σπάρτα λέλυνται*] pro *σπάρτοι λέλυνται* vel *σπαρτία λέλυται*, neutro enim plurali a Graecis verbum solet addi singulare. *funes navium soluti* putredine *sunt*, Iliad. β 135, Plinius 19 1 et 24 9, Gellius 17 3. Eustathius *σπάρτα τὰ σχοινία, ὡς ἀπὸ παλαιοῦ ἔθους. ἐοίκασι γάρ, ὃ δὴ καὶ νῦν πολλαχοῦ γίνεται, σπάρτων φυτοῖς χρᾶσθαι οἱ παλαιοὶ εἰς πλοκὴν σχοινίων. καὶ ἦν ἐν λόγῳ σπάρτος Ἰβηρικὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς.*

καὶ ἄλλα τούτων ἀτοπώτερα. τοίνυν οὐδ' οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ὑγιής, μετὰ καὶ τοῦ συγκεχωρῆσθαι o) τὸ κατασκευαζόμενον ὑφ' ἡμῶν, τουτέστι τὸ μὴ χρῆσθαι ἀναλογίᾳ. τί γὰρ διήνεγκεν, 207
εἴτ' ἐπὶ τὴν τῶν πολλῶν εἴτ' ἐπὶ τὴν Ὁμήρου συνήθειαν ἐλθεῖν; ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς τῶν πολλῶν p) τηρήσεώς ἐστι χρεία, ἀλλ' οὐ τεχνικῆς ἀναλογίας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Ὁμήρου· τηρήσαντες γὰρ αὐτοὶ πῶς εἴωθε λέγειν, οὕτω καὶ διαλεξόμεθα. τὸ δὲ ὅλον, 208
ὡς αὐτὸς Ὅμηρος οὐκ ἀναλογίᾳ q) προσεχρήσατο, ἀλλὰ τῇ τῶν κατ' αὐτὸν ἀνθρώπων συνηθείᾳ κατηκολούθησεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀναλογίαν πάντως ἕξομεν βεβαιωτὴν ἔχουσαν r) Ὅμηρον, ἀλλὰ τὴν συνήθειαν τῶν κατ' αὐτοὺς ἀνθρώπων παραπλασόμεθα s). ἄρτι μὲν οὖν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς γραμματικοὺς 209
ἀκολουθίας συνῆκται τὸ παρέλκειν μὲν τὴν ἀναλογίαν πρὸς ἑλληνισμόν, εὐχρηστεῖν δὲ τὴν τῆς συνηθείας παρατήρησιν· δῆλον δὲ ἴσως ἔσται ἐκ τῶν ῥητῶν t). ὁριζόμενοι γὰρ τόν τε βαρβα- 210
ρισμὸν u) καὶ τὸν σολοικισμὸν φασίν, βαρβαρισμός ἐστι παρά-

σπάρτα λέλυνται et alia his absurdiora. nec hoc ergo recte dicitur, cum eo ipso simul nobis concedatur, quod probare instituimus, non utendum analogia. 207. quid enim refert, veniamusne ad usum vulgi, an ad usum Homeri? quomodo enim in usu multorum opus est observatione, non autem artificiosa analogia, ita etiam in usu Homeri; nam cum ipsi observaverimus quo modo soleat dicere, ita etiam loquemur. 208. ut in summa autem dicam, quomodo ipse Homerus non est usus analogia, sed secutus est usum et consuetudinem hominum sui temporis, ita nos quoque non omnino habebimus Homerum confirmatorem analogiae, sed imitando effingemus usum ac consuetudinem hominum sui temporis. 209. atque ita grammaticorum etiam probando consequentias collectum est ad Graece loquendum supervacaneam esse analogiam, esse autem utilem usus et consuetudinis observationem: perspicuum porro hoc erit fortasse ex ipsorum verbis. 210. dicunt enim definientes barbarismum et soloecismum, *barbarismus est*

---

o) *μετὰ καὶ τοῦ συγκεχωρῆσθαι*] in editis *καί* exciderat, quod e mss reposui.

p) *ἐπὶ τῆς τῶν πολλῶν*] *συνηθείας* videlicet, uti recte hoc interpres supplevit. paullo ante erat *τὴν τοῦ Ὁμήρου*, sed articulum *τοῦ* consentientibus mss eieci.

q) *οὐκ ἀναλογίᾳ*] in mss *οὐκ ἂν ἀναλογίᾳ*.

r) *βεβαιωτὴν ἔχουσαν*] ita legendum, non *ἐχούσῃ* vel *ἐχούσης*.

s) *παραπλασόμεθα*] in mss *παραπλασσόμεθα* in praesenti, minus recte cum debeat esse futurum, ut paulo ante *ἕξομεν*. hinc autem *παραπλασμός* supra.

t) *ἐκ τῶν ῥητῶν*] hoc est ex claris ac conceptis grammaticorum ipsorummet verbis, infra sect. 216.

u) *τὸν βαρβαρισμὸν*] infra sect. 232. in scholiis ad Dionysium Thracem virtutes dictionis esse traduntur *ἑλληνισμὸς σαφήνεια κυριολογία συντομία εὐσυνθεσία εὐπρέπεια*, vitia vero *βαρβαρισμὸς σολοικισμὸς ἀσάφεια ἀκυρολογία μακρολογία κακοσυνθεσία* et *ἀπρέπεια*. barbarismum admitti *προσθέσει ἀφαιρέσει ἐναλλαγῇ μεταθέσει συναλοιφῇ διαιρέσει τόνῳ χρόνῳ πνεύματι*. soloecismum vero *περὶ γένη, περὶ ἀριθμούς, περὶ τὰς πτώσεις, περὶ τὰ εἴδη, περὶ τὰ γενικὰ καὶ εἰδικά, περὶ τὰ ἐνεργήματα, περὶ τοὺς χρόνους, περὶ τὰ πρόσωπα, περὶ τὰς ἐγκλίσεις τῶν ῥημάτων, περὶ τὰ ἄρθρα, περὶ τὰς ἀντωνυμίας, περὶ τὰς προσθέσεις, περὶ τὰ ἐπιρρήματα, καὶ περὶ τοὺς συνδέσμους*. singula haec deinde exemplis adductis illustrantur ex Homero Hesiodo Euripide aliisque. in iisdem scholiis notatum repperi barbaros etiam anti-

πτῶσις ἐν ἁπλῇ λέξει παρὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν. καὶ σολοι-
κισμός ἐστι παράπτωσις ἀσυνήθης κατὰ τὴν ὅλην σύνταξιν καὶ
211 ἀνακόλουθος. πρὸς ἃ δυνάμεθα λέγειν εὐθύς. ἀλλ' εἰ ὁ μὲν
βαρβαρισμός ἐστιν ἐν ἁπλῇ λέξει, ὁ δὲ σολοικισμὸς ἐν συνθέ-
σει λέξεων, δέδεικται δὲ ἔμπροσθεν x)), ὡς οὔτε ἁπλῆ ἐστι λέξις
τις οὔτε σύνθεσις λέξεων, οὐδέν ἐστι βαρβαρισμὸς ἢ σολοικισμός.
212 πάλιν εἰ ἐν λέξει μιᾷ ὁ βαρβαρισμὸς νοεῖται καὶ ἐν συνθέσει
P 261 λέξεων ὁ σολοικισμός, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασι,
πῶς ἥμαρτον εἰπὼν "οὗτος", δεικνὺς δὲ γυναῖκα· ἢ "αὕτη",
δεικνὺς δὲ νεανίαν; οὔτε γὰρ ἐσολοίκισα — οὐ γὰρ σύνθεσιν πολ-
λῶν ἀκαταλλήλων λέξεων προηνεγκάμην, ἀλλ' ἁπλῆν τὴν "οὗ-
213 τος" λέξιν ἢ "αὕτη" — οὔτ' ἐβαρβάρισα· οὐδὲν γὰρ ἀσύν-
ηθες εἶχεν ἡ "οὗτος" λέξις, ὡς ἡ παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν y))
"ἐλήλυθαν" καὶ "ἀπελήλυθαν". πλὴν τοιαῦτα μὲν πολλὰ πρὸς
214 τοὺς γραμματικοὺς ἐνδέχεται λέγειν. ἵνα δὲ μὴ δοκῶμεν ἐν πᾶ-
σιν ἀπορητικοὶ τυγχάνειν, ἐπὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν ἀναδρα-
μόντες φήσομεν, ὡς εἴπερ ὁ βαρβαρισμὸς παράπτωσίς ἐστι παρὰ
τὴν κοινὴν συνήθειαν ἐν μιᾷ λέξει θεωρούμενος, ὡσαύτως δὲ
καὶ ὁ σολοικισμὸς ἐν πολλαῖς λέξεσι τὴν ὑπόστασιν λαμβάνων·

lapsus in simplici dictione praeter communem usum ac consuetudinem. et soloecismus est lapsus a consuetudine abhorrens in tota constructione, quae non cohaeret. 211. ad quae statim possumus dicere: enimvero si barbarismus est in simplici dictione, et soloecismus in compositione dictionum, prius autem ostensum est neque esse aliquam simplicem dictionem neque dictionum compositionem, nihil est barbarismus aut soloecismus. 212. rursus si in una dictione intelligitur barbarismus atque in dictionum compositione soloecismus, non autem in rebus subiectis, quo modo errarem si dicerem *hic*, ostenderem autem feminam: aut *haec*, ostenderem autem adolescentem? neque enim admisi soloecismum: neque enim multarum dictionum minime congruentium protuli compositionem, sed simplicem dictionem *hic* aut *haec*. 213. neque barbare sum locutus; nihil enim non consuetum habet dictio *haec*, ut ea quae est apud Alexandrinos dictio *ἐλήλυθαν* et *ἀπελήλυθαν*. multa quidem huiusmodi licet dicere adversus grammaticos. 214. ne autem videamur in omnibus dubitare, revertentes ad id quod erat propositum ab initio, dicemus quodsi barbarismus est lapsus praeter communem consuetudinem consideratus in una dictione, similiter autem soloecismus consistit in multis dictionibus; et est barbarum quidem *τράπεσα*,

---

quis soloecorum nomine venisse. *σολοίκους δὲ ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τοὺς βαρβάρους. ὁ γοῦν Ἀνακρέων φησί· κοίμησον σόλοικον φθόγγον. καὶ Ἱππῶναξ*

καὶ τοὺς σολοίκους ἢν λάβωσι περνῶσι
Φρύγας μὲν εἰς Μίλητον ἀλφηστεύοντας.

x) *δέδεικται δὲ ἔμπροσθεν*] supra sect. 131 et 165 seq.

P 261 y) *ἡ παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν*] operae pretium esset dialecti Alexandrinae vestigia diligentius e scriptis veterum colligi a viro aliquo erudito, quoniam 70 interpretes Alexandrini fuere, et nimis pauca sunt quae de illa tangunt Salmasius de Hellenistica, Io. Croius Observ. in N. T. c. 33 ac novissime Humfredus Hody in elaboratissimo opere de bibliorum textibus originalibus et Graeca versione p. 112 seq. quod autem Alexandrini dixere *ἐλήλυθαν* et *ἀπελήλυθαν*, pro hoc alii Graeci *ἐληλύθασι* et *ἀπεληλύθασι*. itaque *πέφρικαν* pro *πεφρίκασι* apud Lycophronem (qui Alexandriae scripsit) vers. 252 Alexandrinae potius quam cum Tzetza Atticae vel Chalcidensis dialecti esse dixerim.

καὶ ἔστι βάρβαρον μὲν τὸ "τράπεσα" z) διὰ τὸ μὴ σύνηθες εἶναι τὸ ῥῆμα, σόλοικον δὲ τὸ "πολλὰ περιπατήσας κοπιᾷ μου τὰ σκέλη" a) διὰ τὸ μὴ λέγεσθαι τῇ κοινῇ συνηθείᾳ· ὡμολόγηται ὅτι ἡ μὲν ἀναλογητικὴ b) τέχνη ὄνομα κενόν ἐστι πρὸς τὸ μὴ βαρβαρίζειν ἢ σολοικίζειν, δεῖ δὲ τὴν συνήθειαν παρατηρεῖν καὶ ἀκολούθως αὐτῇ διαλέγεσθαι. εἰ μὲν γὰρ μετακαθίσαντες c) 215
λέγοιεν βαρβαρισμὸν ἁπλῶς παράπτωσιν ἐν ἁπλῇ λέξει δίχα τοῦ προσθεῖναι τὸ παρὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν, καὶ σολοικισμὸν παράπτωσιν κατὰ τὴν ὅλην σύνταξιν καὶ ἀνακόλουθον χωρὶς τοῦ παραλαβεῖν τὸ ἀσύνηθες, ἢ*) χεῖρόν τι κινήσουσιν ἑαυτοῖς πρᾶγμα· τὰ γὰρ τοιαῦτα καθ' ὅλην τὴν σύνταξιν ἀνακολουθοῦντα ἕξουσιν· "Ἀθῆναι καλὴ πόλις· Ὀρέστης καλὴ τραγῳδία d)· ἡ βουλὴ οἱ ἑξακόσιοι" e)· ἃ δεήσει σολοικισμοὺς λέγειν· οὐχὶ δέ γε σολοικισμοὶ τυγχάνουσι διὰ τὸ σύνηθες. οὐκ ἄρα 216
ψιλῇ τῇ ἀκολουθίᾳ κριτέον τὸν σολοικισμόν, ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ. εὖ δ' ἂν ἔχοι καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀκολουθίας καὶ τῶν ῥητῶν f) ἔνστασιν ἔτι καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ὅμοιον μεταβάσεως αὐτοὺς P 262

propterea quod non sit verbum consuetum, soloecum autem, *πολλὰ περιπατήσας κοπιᾷ μου τὰ σκέλη*, id est, *multa deambulans dolent mihi crura*, propterea quod non ita dicatur in communi usu ac consuetudine: constat quod ars analogica est nomen inane quod attinet ad barbare loquendum aut admittendum soloecismum, oportetque observare usum et consuetudinem et consequenter ei loqui. 215. quodsi mutata sententia dixerint barbarismum solummodo *lapsum in simplici dictione*, non addendo *praeter communem usum ac consuetudinem*, et soloecismum *lapsum in tota constructione incohaerentem* et non addatur, *abhorrentem a consuetudine:* sibi maius facessent negotium. habebunt enim in tota constructione eiusmodi incohaerentia: *Athenae pulchra civitas: Orestes pulchra tragoedia: βουλὴ οἱ ἑξακόσιοι*, id est *senatus sexcenti.* quae quidem oportebit dicere soloecismos: non sunt autem soloecismi propter receptam consuetudinem. 216. non est ergo iudicandus soloecismus ex eo tantum quod constructio non cohaereat, sed ex usu et consuetudine. bene autem erit, si postquam eos pressimus argumento ducto ex consequentia et expressis ipsorum verbis, eos

z) τὸ τράπεσα] cum τράπεζα dicendum esset, quod hoc loco in mss Vrat. et Ciz. male est expressum.

a) πολλὰ περιπατήσας κοπιᾷ μου τὰ σκέλη] ita legendum e mss pro κοπιασμοῦ. soloecismus tolleretur si esset πολλὰ περιπατήσαντος, *multa ambulanti dolent mihi crura.*

b) ἀναλογητικὴ] ms Vratislav. ἀναλογική. infra contra Geometras sect. 48: κατ' ἀναλογικὴν αὔξησιν, sed ibi alii codices legunt ἀναλογιστικήν. ἀναλογιστικοὶ τῶν γραμματικῶν sect. 59 contra Rhetor.

c) μετακαθίσαντες] Hervetus vertit, *ducti paenitentia.* sed malim *sententia mutata.* est enim μετακαθίζειν proprie *transferre sedem*, atque in alium locum concedere.

[*) ἢ legebatur ἤ]

d) Ὀρέστης καλὴ τραγῳδία] Euripidis.

e) ἡ βουλὴ οἱ ἑξακόσιοι] apud Athenienses erat senatus iudicum sexcentorum, post additam tribum undecimam, cum antea quingenti prytanes ex singulis tribubus quinquageni essent. vide Sponium ad Meurs. de populis Atticae in στειριά.

f) καὶ τῶν ῥητῶν] ex ipsis grammaticorum verbis ac definitionibus P 262
supra sect. 209, ubi similiter opponuntur invicem ἡ πρὸς τοὺς γραμματικοὺς ἀκολουθία consequentia, qua in colligendo utuntur grammatici, et τὰ ῥητά, ipsa illorum et expressa verba.

217 δυσωπεῖν. εἴπερ γὰρ τοῦ ὁμοίου θεωρητικοὶ καθεστήκασιν, ἐπεὶ τῷ "εἰς ἀντικνήμιον τύπτεσθαι" ἀνάλογόν ἐστι τὸ "εἰς τὴν ῥῖνα τύπτεσθαι", καὶ τὸ "εἰς τὴν γαστέρα". λέγεται δὲ τὸ πρῶτον ἀντικνημιάζειν, ἀναλόγως καὶ τὸ γαστρίζειν [g]) ἢ μυκτηρίζειν [h]). τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἱππάζεσθαι καὶ κατακρημνίζεσθαι καὶ ἡλιάζεσθαι [i]) ὑποδεικτέον. οὐ λέγομεν δὲ ταῦτα διὰ τὸ παρὰ τὴν κοινὴν εἶναι συνήθειαν· τοίνυν οὐδὲ τὸ κνήσω οὐδὲ τὸ φερήσω καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἅπερ ἀναλογίας ἐστὶν ὀφειλόμενα λέγεσθαι
218 διὰ τὸ μὴ κατὰ τὴν συνήθειαν λέγεσθαι. οὐ μὴν ἀλλ' εἴπερ ἄριστα μὲν Θρᾳκιστὶ διαλέγεσθαί φαμεν τὸν ᾧ σύνηθές ἐστι Θρᾳκιστὶ διαλεγόμενον, καὶ κάλλιστα Ῥωμαϊστὶ τὸν ᾧ σύνηθες Ῥωμαίοις, ἀκολουθήσει καὶ τὸ Ἑλληνιστὶ ὑγιῶς διαλέγεσθαι τὸν ᾧ σύνηθες Ἕλλησι διαλεγόμενον, ἐὰν τῇ συνηθείᾳ, ἀλλὰ μὴ τῇ διατάξει κατακολουθῶμεν. τῇ ἄρα συνηθείᾳ οὐ τῇ ἀνα-
219 λογίᾳ κατακολουθοῦντες ἑλληνιοῦμεν. καθόλου τε ἤτοι σύμφωνός ἐστι τῇ συνηθείᾳ ἡ ἀναλογία ἢ διάφωνος· καὶ εἰ μὲν σύμφωνος, πρῶτον μὲν ὡς ἐκείνη οὐκ ἔστι τεχνική, οὕτως οὐδὲ αὕτη γενήσεται τέχνη· τὸ γὰρ ἀτεχνίᾳ συμφωνοῦν πάντως καὶ αὐτό ἐστιν ἄτεχνον. καὶ ἄλλως τὸ κατ' ἐκείνην Ἑλληνικὸν καὶ κατ' αὐτὴν ἐκείνῃ [k]) συμφωνοῦσαν γενήσεται Ἑλληνικόν· καὶ τὸ κατ'

quoque percellamus transitione ad simile. 217. nam si simile considerant, quoniam locutioni *feriri in sura*, quae est *ἀντικνήμιον*, analogia respondet *in naso feriri* et *in ventre*, dicitur autem primum *ἀντικνημιάζειν*, analogiae convenienter dicendum esse *γαστρίζειν* aut *μυκτηρίζειν*. idem autem ostendendum est etiam in *ἱππάζεσθαι* et *κατακρημνίζεσθαι* et *ἡλιάζεσθαι*. haec autem non dicimus, propterea quod sint praeter communem consuetudinem. ergo nec *κνήσω* nec *φερήσω* nec alia omnia quae dici debent ex analogia, propterea quod non dicantur ex usu ac consuetudine. 218. verum enim vero si optime quidem loqui dicimus Thracice eum qui loquitur Thracice ut qui consueverit, et maxime Romane qui Romane consuevit: sequetur etiam eum recte loqui Graece, qui Graece loqui consuevit, si sequamur usum ac consuetudinem, non autem praeceptionem. usum ergo sequuti et consuetudinem, non analogiam, Graece loquemur. 219. in summa usui ac consuetudini aut convenit analogia aut ab ea discrepat; et si quidem convenit, primum quidem ut illa non est artificiosa, ita nec haec erit ars. nam quod rei artis omnino experti convenit, est ipsum quoque arte vacuum. et alioqui si quod secundum illam est Graecum, secundum hanc quoque quae illi congruit, erit Graecum: etiam id quod secundum illam

g) *τὸ γαστρίζειν*] Phrynichus: *γαστρίζειν ἐπὶ τοῦ ἐμπίπλασθαι λέγουσιν Ἀθηναῖοι, οὐκ ἐπὶ τοῦ τὴν γαστέρα τύπτειν.* usus tamen hoc sensu Aristophanes in Pace v. 273 et 452 et in Vespis v. 1519 ut HStephano iam observatum.

h) *μυκτηρίζειν*] non ignotus huius verbi usus pro *subsannare* et *naso suspendere*, quo sensu etiam usus illo est S. Paulus Galat. 6 7 S. Polycarpus epistola sect. 5 *εἰδότες ὅτι θεὸς οὐ μυκτηρίζεται, ὀφείλομεν ἀξίως τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ καὶ δόξης περιπατεῖν.* sed negat Sextus verbum illud poni pro eo quod est *εἰς τὴν ῥῖνα τύπτειν*, *nasum ferire* sive *caedere*.

i) *ἱππάζεσθαι καὶ κατακρημνίζεσθαι καὶ ἡλιάζεσθαι*] verba *καὶ ἡλιάζεσθαι* e mss revocavi quae in editis exciderant. quod autem negat Sextus haec verba usurpari, intelligendum de illa significatione feriendi, quae in illis verbis locum non habent, cum *ἱππάζεσθαι* sit equitare, *κατακρημνίζεσθαι* praecipitari, *ἡλιάζεσθαι* apricari.

k) *αὐτὴν ἐκείνῃ*] si hoc quod analogiam consuetudini congruentem

ἐκείνην ἔσται τοιοῦτον. τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος οὐ δεησόμεθα 220
τῆς ἀναλογίας πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἔχοντες εἰς τοῦτο
τὴν συνήθειαν. εἰ δὲ διάφωνός ἐστιν αὕτη l), πάντως ἑτέραν
εἰσηγουμένη συνήθειαν παρ' ἐκείνην, καὶ οἱονεὶ βάρβαρον, ἀδό-
κιμος γενήσεται καὶ ὡς προσκοπὴν ἐμποιοῦσα τελέως ἄχρηστος.
ἐπιχειρητέον δὲ καὶ ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς τέχνης αὐτῶν. θέ- 221
λουσι μὲν γάρ, καθολικά τινα θεωρήματα συστησάμενοι, ἀπὸ
τούτων πάντα τὰ κατὰ μέρος m) κρίνειν ὀνόματα, εἴτε Ἑλληνικά
ἐστιν εἴτε καὶ μή. οὐ δύνανται δὲ καὶ τοῦτο ποιεῖν διὰ τὸ
μήτε τὸ καθολικὸν αὐτοῖς συγχωρεῖσθαι ὅτι καθολικόν ἐστι,
μήτ' ἄλλως n) ἀναπτυσσόμενον τοῦτο, τὴν τοῦ καθολικοῦ σώζειν
φύσιν. λαμβανέσθω δὲ εἰς τοῦτο παράδειγμα o) ἀπ' αὐτῶν τῶν 222
γραμματικῶν· ζητήσεως γὰρ οὔσης ἐπί τινος τῶν κατὰ μέρος P 263
ὀνομάτων, οἷον ἐπὶ τοῦ εὐμενής p), πότερον χωρὶς τοῦ ς προ-
ενεκτέον ἐστὶ τὴν πλάγιον πτῶσιν εὐμενοῦ λέγοντας, ἢ σὺν τῷ
σ, εὐμενοῦς, πάρεισιν οἱ γραμματικοὶ καθολικόν τι προφερόμε-
νοι, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ ζητούμενον βεβαιοῦντες· φασὶ γὰρ "πᾶν
ὄνομα ἁπλοῦν εἰς ης λῆγον ὀξύτονον, τουτὶ ἐξ ἀνάγκης σὺν τῷ
ς κατὰ τὴν γενικὴν ἐξενεχθήσεται, οἷον εὐφυὴς εὐφυοῦς, εὐσεβὴς
εὐσεβοῦς, εὐκλεὴς εὐκλεοῦς. τοίνυν καὶ τὸ εὐμενὴς ὀξυτόνως
ἐκφερόμενον παραπλησίως τούτοις διὰ τοῦ ς, ἐπὶ τῆς γενικῆς
προενεκτέον εὐμενοῦς q) λέγοντας". οὐκ ᾔδεσαν δὲ οἱ θαυμάσιοι 223

est, erit tale. 220. hoc autem cum ita habeat, non erit nobis opus analogia ad discernendum hellenismum, cum ad hoc habeamus usum ac consuetudinem. sin autem discrepat, omnino alium praeter illam inducens usum ac consuetudinem et veluti barbaram erit reproba, et tamquam docens impingere erit plane inutilis. 221. argumentandum est etiam a constitutione eorum artis; nam volunt generalibus quibusdam constitutis praeceptis, ex his iudicare omnes singillatim dictiones, Graecene sint an non sint. non possunt autem hoc facere, propterea quoniam ipsis haud conceditur quod generalia illa quae existimant vere generalia atque universalia sint, aut si evolvantur, generalium naturam praestent. 222. huic probando sumatur exemplum ab ipsis grammaticis. nam cum sit quaestio in aliquo ex nominibus singularibus, ut exempli gratia in *εὐμενής*, utrum obliquus casus sit proferendus absque σ, dicendo tantum *εὐμενοῦ*, an cum σ *εὐμενοῦς*, praesto sunt grammatici proferuntque generale aliquod praeceptum et ex eo confirmant id de quo quaeritur; dicunt enim quod omne nomen simplex desinens in ης oxytonum necessario effertur cum ς in genitivo ut *εὐφυὴς εὐφυοῦς*, *εὐσεβὴς εὐσεβοῦς*, *εὐκλεὴς εὐκλεοῦς*. ergo *εὐμενὴς* etiam quod profertur oxytone, his similiter proferendum est per ς in genitivo, dicendo *εὐμενοῦς*. 223. non intelligunt autem viri illi praeclari, quod qui censet

---

sequitur, bene Graecum est, sequitur etiam id quod consuetudinem ipsam sequitur, bene Graecum esse.

l) *εἰ δὲ διάφωνός ἐστιν αὕτη*] si analogia a consuetudine discedat et discrepet.

m) *τὰ κατὰ μέρος*] ita e mss et interprete legendum pro *τὰ κατὰ μέτρον*

n) *μήτ' ἄλλως*] ita mss pro *μηδ' ἄλλως*.

o) *παράδειγμα*] ita e mss legendum pro *παραδείγματα*, unum enim F 235
tantummodo exemplum subiicit.

p) *ἐπὶ τοῦ εὐμενής*] ita mss pro *εὐμερής*.

q) *προενεκτέον εὐμενοῦς*] ita e mss legendum ut supra, non *προσενεκτέον εὐμεροῦς*, ut editi habebant.

πρῶτον μὲν ὅτι ὁ εὐμενοῦ ἀξιῶν λέγειν οὐ δώσει αὐτοῖς καθολικὸν εἶναι τὸ παράπηγμα r). *τοῦτο γοῦν αὐτὸ τὸ εὐμενὴς ἁπλοῦν ὄνομα καθεστὼς καὶ ὀξύτονον οὐ φήσει σὺν τῷ ς ἐκφέρεσθαι, ἀλλὰ ἐκείνους τὸ ζητούμενον* s) *ὡς ὁμολογούμενον*
224 *συναρπάζειν. ἄλλως τε εἰ καθολικόν ἐστι τὸ παράπηγμα, ἤτοι πάντα τὰ κατὰ μέρος ὀνόματα ἐπελθόντες καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀναλογίαν κατανοήσαντες συνέθεσαν* t) *αὐτὸ ἢ οὐ πάντα. ἀλλὰ πάντα μὲν οὐκ ἐπεληλύθασιν· ἄπειρα γάρ ἐστι· τῶν δὲ ἀπείρων οὐκ ἔστι τις γνῶσις. εἰ δέ τινα· πόθεν ὅτι πᾶν ὄνομα τοιοῦτόν ἐστιν; οὐ γὰρ ὅ τι τισὶ συμβέβηκεν ὀνόμασι, τοῦτο*
225 *καὶ πᾶσιν. ἀλλ' εἰσί τινες οἱ πρὸς τοῦτο γελοίως ἀπαντῶντες καὶ λέγοντες ὅτι ἐκ πλειόνων ἐστὶ τὸ καθολικὸν παράπηγμα· οὐχ ἑώρων γὰρ ὅτι πρῶτον μὲν* u) *ἄλλο τί ἐστι τὸ καθολικόν, καὶ ἄλλο τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. καὶ τὸ μὲν καθολικὸν οὐδέποτε ἡμᾶς*
226 *διαψεύδεται· τὸ δ' ὡς τὸ πολὺ κατὰ τὸ σπάνιον. εἶθ' ὅτι καὶ εἰ ἐκ πολλῶν ἐστι τὸ καθολικόν, οὐ πάντως τὸ τοῖς πολλοῖς ὀνόμασι συμβεβηκὸς τοῦτο ἐξ ἀνάγκης καὶ πᾶσι τοῖς ὁμοειδέσι συμβέβηκεν, ἀλλ' ὃν τρόπον ἐν πολλοῖς καὶ ἄλλοις φέρει τινὰ κατὰ μονοειδίαν ἡ φύσις, οἷον ἐν ὄφεσι μὲν ἀπείροις οὖσι τὸν κεράστην κερασφόρον, ἐν τετράποσι δὲ τὸν ἐλέφαντα προβοσκίδι κεχρημένον, ἐν ἰχθύσι δὲ τὸν γαλεὸν ζῳοτόκον* x), *ἐν λίθοις δὲ*

dicendum *εὐμενοῦ*, non concedet eis praeceptum illud generale esse. nam hoc ipsum *εὐμενής*, quod est nomen simplex et oxytonum, non dicet efferri cum ς, sed id quod est incertum tamquam certum arripi 224. et alioqui si praeceptum est generale, aut omnia singularia nomina persecuti, animadversa quae est in eis analogia, ipsum composuerunt, aut non omnia. sed omnia quidem non sunt persecuti; sunt enim infinita: infinitorum autem nulla est cognitio. si autem aliqua, unde hoc existit quod omne nomen sit eiusmodi? non enim quod aliquibus accidit nominibus, hoc etiam omnibus. 225. sed sunt quidam qui ad hoc occurrunt ridicule et dicunt, quod praeceptum generale fit ex plurium observatione. nam non vident quod aliud est generale sive universale et aliud quod valet ut plurimum et maxima ex parte. nam quod est generale numquam nos fallit: quod est autem ut plurimum et maxima ex parte, raro. 226. deinde quod etiamsi multorum observatione praeceptum generale constaret, non omnino id quod multis accidit nominibus, hoc etiam necessario accidit omnibus quae sunt eiusdem speciei. sed quomodo in multis etiam aliis fert quaedam natura singularis speciei: ut in serpentibus quidem qui sunt innumerabiles, cerasten corniferum, in quadrupedibus elephantum utentem proboscide, in piscibus mustellum

r) *παράπηγμα*] scientiarum praecepta vocantur *παραπήγματα* quae *παραπηγνύονται τοῖς νέοις*, ut loquitur Plutarchus in libro de puerorum educatione, et tamquam surculi panguntur et in animos discentium veluti in terram defiguntur. vide Casaubonum ad illud Persii satira 5 *purgatas inseris aures fruge Cleanthea*. *ἀμέθοδον παράπηγμα* infra sect. 269.

s) *ἀλλ' ἐκείνους τὸ ζητούμενον*] ita ms Vratislav. quod plenius est quam quod in editis erat *ἀλλὰ τὸ ἀδηλούμενον*.

t) *συνέθεσαν*] ita mss pro *συνέθησαν*.

u) *οὐχ ἑώρων γὰρ ὅτι πρῶτον μέν*] ita mss pro: *οὐχ ἑώρων μὲν γὰρ ὅτι πρῶτον*.

x) *ἐν ἰχθύσι τὸν γαλεὸν ζῳοτόκον*] Sextus *γαλεόν* ponit pro cartilagineo piscium genere quod modo *γαλεούς* modo *σελάχη* Aristoteles ap-
F 264 pellat 6 8 hist. animal. *οἱ δὲ ἰχθύες ὅτι μὲν οὐ πάντες ᾠοτοκοῦσιν, εἴρηται πρότερον· τὰ μὲν γὰρ σελάχη ζῳοτοκεῖ*. cerastae, cuius eodem hoc

τὸν μάγνητα σιδηραγωγόν· οὕτως εὔλογόν ἐστι καὶ ἐν πολλοῖς
ὁμοιοπτώτοις ὀνόμασι εἶναί τι ὄνομα, ὃ μὴ ὁμοίως τοῖς πολλοῖς P 264
ὀνόμασι κλίνεται. ὅθεν παρέντες ζητεῖν, εἰ ἀνάλογόν ἐστι τοῖς 227
πολλοῖς, σκοπῶμεν πῶς αὐτῷ χρῆται ἡ συνήθεια, πότερον ἀνά-
λογον ἐκείνοις ἢ κατὰ ἴδιον τύπον. καὶ ὡς ἂν ᾖ χρωμένη, οὕτω
καὶ ἡμεῖς προοισόμεθα. περιδιωκόμενοι δὴ ποικίλως οἱ γραμ-
ματικοὶ θέλουσιν ἀναστρέφειν τὴν ἀπορίαν. “πολλαὶ” γάρ φα- 228
σιν “εἰσὶ συνήθειαι, καὶ ἄλλη μὲν Ἀθηναίων, ἄλλη δὲ Λακε-
δαιμονίων· καὶ πάλιν Ἀθηναίων y) διαφέρουσα μὲν ἡ παλαιά,
ἐξηλλαγμένη δὲ ἡ νῦν. καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ μὲν τῶν κατὰ τὴν
ἀγροικίαν, ἡ αὐτὴ δὲ τῶν ἐν ἄστει διατριβόντων. παρ' ὃ καὶ
ὁ κωμικὸς λέγει Ἀριστοφάνης z),

> διάλεκτον ἔχοντα μέσην πόλεως, οὔτ' ἀστείαν
> ὑποθηλυτέραν, οὔτ' ἀνελεύθερον ὑπαγροικοτέραν”.

πολλῶν οὖν οὐσῶν συνηθειῶν, ὥς φασι, ποίᾳ χρησόμεθα; οὔτε 229
γὰρ πάσαις κατακολουθεῖν δυνατὸν διὰ τὸ μάχεσθαι πολλάκις,
οὔτε τινὶ ἐξ αὐτῶν, ἐὰν μή τις τεχνικῶς προκριθῇ. ἀλλὰ πρῶ-
τον μὲν φήσομεν τὸ ζητεῖν ποίᾳ χρηστέον συνηθείᾳ ἔστιν ἴσον
τῷ εἶναί τινα τέχνην περὶ ἑλληνισμόν· αὕτη γάρ, φημὶ δὲ ἡ
ἀναλογία a), ὁμοίου καὶ ἀνομοίου b) ἐστὶ θεωρία· τὸ δὲ ὅμοιον
καὶ ἀνόμοιον λαμβάνεται ἀπὸ τῆς συνηθείας· κἂν μὲν ᾖ τε-

qui parit animal, in lapidibus magnetem qui attrahit ferrum: ita est consentaneum etiam in nominibus quae similiter cadunt esse aliquod nomen, quod non declinatur eo modo quo multa nomina. 227. mittentes itaque quaerere sitne multis conveniens analogia, quaeramus quemadmodum eo utatur consuetudo, utrum ex eo quod multis conveniat analogia, an quod proprium sequatur typum. varie autem agitati grammatici volunt evertere dubitationem. 229. “multae enim” inquiunt “sunt consuetudines, et alia quidem Atheniensium, alia vero Lacedaemoniorum. et rursus Atheniensium differens quidem erat vetus, mutata autem est quae nunc est. nec est eadem eorum qui ruri degunt et eorum qui versantur in civitate. dicit itaque Aristophanes comicus

> cui erat loquela media urbis inter duas,
> nec muliebris, nec quam par est agrestior”.

229. cum ergo sint multae, ut dicunt, consuetudines, quanam utemur? neque enim fieri potest ut utamur omnibus, propterea quod saepe inter se pugnent. neque aliqua ex eis, nisi aliqua arte fuerit indicata praestantior. sed primum quidem dicemus, quaerere quanam sit utendum consuetudine, perinde est ac si dicatur esse aliquam artem hellenismi. ipsa enim, analogia inquam, est *contemplatio eius quod est simile et dissimile.* simile autem et dissimile sumitur ex usu et consuetudine, ut si sit quidem tritum,

---

loco Sextus meminit, atque quem describit Aëtius tetrabibl. 4 lib. 1 cap. 28 imaginem ex codice antiquissimo Dioscoridis, qui in bibl. Caesarea exstat, expressam dedere Lambecius in Append. ad lib. 6 bibl. Caesar. p. 294 ac Nesselius.

y) *καὶ πάλιν Ἀθηναίων*] supra sect. 89: *πολλαὶ γὰρ Δωρίδες καὶ Ἀτθίδες.* confer si placet quae notavi libro 4 bibl. Graecae cap. 34.

z) *Ἀριστοφάνης*] versus e comoedia Aristophanis deperdita, nescio an cuiquam alii praeter Sextum nostrum laudati.

a) *φημὶ δὲ ἡ*] ita ms Vratislav. pro *φημὶ δή*

b) *ὁμοίου καὶ ἀνομοίου*] supra sect. 202.

230 ρουμένου, χρῆσθαι αὐτῷ, εἰ δὲ μή, οὐκέτι [c]). πευσόμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀπὸ ποίας συνηθείας λαμβάνετε [d]) τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον· πολλαὶ γάρ εἰσι καὶ πολλάκις μαχόμεναι· ὅπερ δὲ ἀπολογούμενοι πρὸς τοῦτο ἐρεῖτε, τοῦτο καὶ παρ' ἡμῶν ἀκού-
231 σεσθε. καὶ πάλιν ὅταν λέγητε τὸν βαρβαρισμὸν [e]) παράπτωσιν ἐν ἁπλῇ λέξει παρὰ τὴν συνήθειαν, ἀνταπορήσομεν λέγοντες,
P 265 "ποίαν [f]) φατὲ πολλῶν οὐσῶν, καὶ ἣν ἂν εἴπητε, ταύτῃ φήσο-
232 μεν καὶ ἡμεῖς ἀκολουθεῖν. κοινῆς οὖν οὔσης ἀπορίας, οὐκ ἄπορος ἡ παρ' ἡμῶν ταύτης ἐστὶ λύσις· τῶν γὰρ συνηθειῶν αἱ μέν εἰσι κατὰ τὰς ἐπιστήμας, αἱ δὲ κατὰ τὸν βίον. καὶ γὰρ ἐν φιλοσοφίᾳ ὀνομάτων τινῶν ἐστιν ἀποδοχή, καὶ ἐν ἰατρικῇ ἐξαιρέτως, καὶ ἤδη κατὰ μουσικὴν καὶ γεωμετρίαν. ἔστι δὲ καὶ βιωτική τις ἀφελὴς συνήθεια τῶν ἰδιωτῶν κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη
233 διαφέρουσα. ὅθεν ἐν φιλοσοφίᾳ μὲν τῇ τῶν φιλοσόφων στοιχήσομεν, ἐν ἰατρικῇ δὲ τῇ ἰατρικωτέρᾳ, ἐν δὲ τῷ βίῳ τῇ συν-
234 ηθεστέρᾳ καὶ ἀπεριττῳ καὶ ἐπιχωριαζούσῃ. παρ' ὃ καὶ διχῶς τοῦ αὐτοῦ πράγματος λεγομένου πειρασόμεθα πρὸς τὰ παρόντα ἁρμοζόμενοι πρόσωπα τὸ μὴ γελώμενον προφέρεσθαι, ὁποῖόν ποτ' ἂν [g]) ᾖ κατὰ τὴν φύσιν· οἷον τὸ αὐτὸ ἀρτοφόριον καὶ πανάριον [h]) λέγεται. καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ σταμνίον καὶ ἀμίδιον

eo utamur, sin minus, minime. 230. rogabimus ergo nos quoque, ex quanam consuetudine sumitis simile et dissimile? sunt enim multae et saepe pugnantes inter se. quod autem respondentes ad hoc dicetis, hoc etiam a nobis audietis. 231. et rursus quando dicetis barbarismum esse lapsum in simplici dictione praeter consuetudinem, nos contra dubitabimus, dicentes, quamnam dicitis, cum sint multae? et si quam dixeritis, dicemus nos quoque hanc sequi. 232. cum ergo sit communis dubitatio, non difficiliter eius solutio ex nostra parte viam inveniet; nam ex consuetudinibus aliae quidem sunt in scientiis, aliae autem in vita. etenim in philosophia quaedam usu recipiuntur nomina et praecipue in arte medendi, quin etiam in musica et geometria. est etiam quaedam ad rationem vitae pertinens simplex privatorum ac plebeiorum consuetudo in civitatibus et gentibus differens. 233. unde in philosophia quidem philosophorum sequemur consuetudinem, in arte medendi eam quae magis facit ad medicinam; in agenda autem vita eam quae est magis consueta et minus supervacanea et quae est magis in usu in regione. 234. quocirca cum res eadem dicatur bifariam, tentabimus nos praesentibus accommodantes personis proferre quod non rideatur, cuiusmodicumque sit secundum naturam, ut exempli causa idem dicitur *ἀρτοφόριον* et *πανάριον* et rursus idem *σταμνίον* et *ἀμίδιον* et *ἴγδις* et

---

c) *εἰ δὲ μή, μηκέτι*] in mss *οὐκέτι* quod idem est, [quodque recepimus.]

d) *λαμβάνετε*] ita ex ms Vratislav. legendum pro *λαμβάνεται*, ut ad grammaticos se convertat oratio. mox enim sequitur: *ὅπερ πρὸς τοῦτο ἐρεῖτε, ἀκούσεσθε, λέγητε* etc. sic supra sect. 200.

e) *βαρβαρισμόν*] supra sect. 210.

f) *ποίαν*] ita legendum e mss pro *ποίας*. mox pro *εἴπητε* ms Ciz. *εἴποιτε*.

P 265 g) *ὁποῖόν ποτ'*] malim *ὁποιόνποτ'* uno vocabulo, ut *ὁποιοσδή*, *ὁποιοσδήποτε* et alia quae HStephanus in Thesauro suo annotavit.

h) *ἀρτοφόριον καὶ πανάριον*] insignis hic locus de duplici genere vocabulorum *ἰδιωτικῶν* et *ἀστειοτέρων*, cuius usus est in omnibus linguis, aliter enim in familiari sermone et ad famulos atque ancillas loquimur, aliter sensa animi nostri exprimimus inter honestiores vel in publica oratione. itaque *ἀρτοφόριον*, *ἀμίδα* et *ἴγδιν* pro *canistro*, *matula* et

*καὶ ἴγδις καὶ θυΐα. ἀλλὰ στοχαζόμενοι τοῦ καλῶς ἔχοντος καὶ
σαφῶς καὶ τοῦ μὴ γελᾶσθαι ὑπὸ τῶν διακονούντων ἡμῖν παι-
δαρίων καὶ ἰδιωτῶν πανάριον ἐροῦμεν, καὶ εἰ βάρβαρόν ἐστιν* [i]),
*ἀλλ' οὐκ ἀρτοφορίδα, καὶ σταμνίον ἀλλ' οὐκ ἀμίδα, καὶ θυΐαν
μᾶλλον ἢ ἴγδιν. καὶ πάλιν ἐν διαλέξει ἀποβλέποντες πρὸς τοὺς* 235
*παρόντας μὲν ἰδιωτικὰς λέξεις παραπέμψομεν, τὴν δὲ ἀστειοτέ-
ραν καὶ φιλολόγον συνήθειαν μεταδιώξομεν. ὡς γὰρ ἡ φιλολό-
γος γελᾶται παρὰ τοῖς ἰδιώταις, οὕτως ἡ ἰδιωτικὴ παρὰ τοῖς
φιλολόγοις. δεξιῶς οὖν ἑκάστῃ περιστάσει τὸ πρέπον ἀποδιδόν-
τες δόξομεν ἀμέμπτως ἑλληνίζειν. ἄλλως τε ἐπεὶ ἐγκαλοῦσιν ὡς* 236
*ἀνωμάλῳ καὶ πολυειδεῖ τῇ συνηθείᾳ, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς αὐτῆς
ἀφορμῆς αὐτοῖς ἐγκαλέσομεν· εἰ γὰρ ἡ ἀναλογία ὁμοίου παρά-
θεσίς ἐστι* [k]), *τὸ δὲ ὅμοιον ἐκ τῆς συνηθείας, ἡ δὲ συνήθεια
ἀνώμαλός τε καὶ ἄστατος, δεήσει καὶ τὴν ἀναλογίαν μὴ ἔχειν
ἑστῶτα παραπήγματα* [l]). *καὶ τοῦτο πάρεστι διδάσκειν ἐπὶ τῶν* 237
*ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων καὶ μετοχῶν καὶ καθόλου τῶν ἄλ-
λων ἁπάντων. οἷον ἐπὶ μὲν τῶν ὀνομάτων παρ' ὅσον τὰ κατὰ
τὰς ὀρθὰς πτώσεις ἀνάλογα ὄντα καὶ ὅμοια ταῦτα κατὰ τὰς
πλαγίους ἀνομοίως τε καὶ οὐκ ἀναλόγως σχηματίζεται, οἷον Ἄρης* P 266
Χάρης χάρτης, Ἄρεως Χάρητος χάρτου. καὶ Μένων Νέων

θυΐα. sed spectantes ut recte et aperte loquamur et ne rideamur a pueris nobis ministrantibus et indoctis hominibus, dicemus *πανάριον*, etsi sit barbarum, non autem *ἀρτοφορίδα*, et *σταμνίον* non *ἀμίδα*, et *θυΐαν* magis quam *ἴγδιν*. 235. et rursus in disserendo ad eos qui adsunt aspicientes, imperitorum quidem dictiones valere iubebimus, urbaniorem autem et eruditum morem persequemur. nam ut mos eruditus irridetur apud imperitos, ita etiam imperitus apud eruditos. dextre ergo quod decet unicuique tribuentes circumstantiae videbimur Graece loqui citra reprehensionem. 236. alioqui quoniam reprehendunt consuetudinem ut inaequalem et multiplicem, nos quoque ex eo ipso nacti occasionem eos reprehendemus. si enim analogia est eius quod est simile collatio; simile porro est ex consuetudine; consuetudo autem est inaequalis et instabilis; oportebit etiam analogiam non habere stabilia et fixa praecepta. 237. possumusque hoc discere in nominibus et verbis et participiis et, ut in summa dicam, in aliis omnibus. ut in nominibus quidem, quatenus quae in rectis casibus analogia conveniunt et sunt similia, ea formantur in obliquis inaequaliter et non ex analogia, ut *Ἄρης Χάρης χάρτης, Ἄρεως Χάρητος χάρτου*, et *Μένων*

---

mortario negat Sextus dicturum se praecipue inter famulos ac de plebe homines, risuros quae vix intelligant, usurum vero vocabulis *ἰδιωτικοῖς πανάριον, σταμνίον θυΐα* (sive ut apud Phrynichum est *θυεία*), licet priora sint bonorum scriptorum probata usu. erudite hoc de argumento disserentem consulere iuvabit Salmasium libro de Hellenistica cap. 2.

i) *καὶ εἰ βάρβαρόν ἐστι*] *πανάριον* non Graeca vox est sed Latina a panibus qui illi imponuntur. ita s. Epiphanius etiam opus suum adversus haereses inscripsit, *αὐτὸ τοῦτο πανάριον εἴτ' οὖν κιβώτιον ἰατρικὸν καὶ θηριοδηκτικόν*.

k) *ὁμοίου παράθεσις*] supra sect. 199 et hoc loco Hervetus *additionem* sive *adiectionem* vertit, quod mihi visum est obscurius, quia non adiiciendo sed conferendo simile cum simili analogia constat.

l) *ἑστῶτα παραπήγματα*] fixa et stabilia *praecepta* malui reddere, quam cum Herveto *exempla*, propter haec quae de vocabulo isto dixi supra ad sect. 223.

Θέων, Μένονος Νέοντος Θέωνος [m]). Σκόπας μέλας Ἄβας, Σκόπα
238 μέλανος Ἄβαντος. ἐπὶ δὲ τῶν ῥηματικῶν πολλὰ ὁμοίως κατὰ
τὸν ἐνεστῶτα χρόνον λεγόμενα οὐκ ἀναλόγως ἐν τοῖς ἄλλοις
χρόνοις σχηματίζεται. ἐνίων δὲ συζυγίαι τινὲς ἐκλελοίπασιν, οἷον
αὐλεῖ ἀρέσκει, ηὔληκεν ἀρήρεκε [n]), καὶ κτείνεται μὲν λέγεται,
ἔκτανκε δὲ οὐ λέγεται· ἀλήλιπται μὲν εἴποι τις ἄν, ἤλειπται δὲ
οὐκέτι. ἐπὶ δὲ τῶν μετοχῶν βοῶν σαρῶν νοῶν, βοῶντος σα-
ροῦντος νοοῦντος [o])· καὶ ἐπὶ τῶν προσηγοριῶν ἄναξ ἄβαξ, ἄνα-
239 κτος ἄβακος, γραῦς ναῦς, γραὸς νηός. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν
τοιούτων· ἄρχων γὰρ λέγεται καὶ ὀνοματικῶς [p]) καὶ ὁ τὴν ἀρ-
χὴν διέπων. ἀλλ' Ἄρχωνος [q]) μὲν γίνεται κατὰ πλάγιον πτῶσιν
τὸ ὀνοματικόν, ἄρχοντος δὲ τὸ μετοχικόν. καὶ κατὰ ὅμοιον
τρόπον μένων θέων νέων [r]), μετοχικὰ ὄντα καὶ ὀνοματικὰ δια-
φερούσας λαμβάνει τὰς κλίσεις· Μένονος [s]) μὲν γὰρ γίνεται τὸ

Θέων Νέων, Μένονος Θέωνος Νέοντος. Σκόπας μέλας Ἄβας, Σκόπα μέλανος Ἄβαντος. 238. in verbis autem multa quae similiter dicuntur in tempore praesenti, non formantur convenienti analogia in aliis temporibus. nonnullorum aliquae deficiunt coniugationes, ut αὐλεῖ ἀρέσκει, ηὔληκεν ἀρήρεκε, et dicitur quidem κτείνεται, ἔκτανκε autem non dicitur; ἀλήλιπται quidem dixeris, ἤλειπται autem minime. in participiis autem βοῶν σαρῶν νοῶν, βοῶντος σαροῦντος νοοῦντος. et in appellativis ἄναξ ἄβαξ, ἄνακτος ἄβακος, γραῦς ναῦς, γραὸς νηός. 239. similiter autem in iis quoque quae sunt huiusmodi. ἄρχων enim dicitur et nomen significando et is qui gerit magistratum. sed Ἄρχωνος quidem fit in casu obliquo nomen, ἄρχοντος autem participium. et simili modo μένων θέων νέων cum sint et participia et nomina, diversas accipiunt declinationes; nam a nomine qui-

---

P 266 m) Μένονος Νέοντος Θέωνος] ita scripsi pro μένοντος λέοντος θέωνος, tria enim diversa genera genitivorum a nominativis in ων exhibere Sextus instituit, est autem Μένονος (pro quo alii Μένωνος malunt) a nominativo non μένων participii, sed nominis proprii Μένων, quo titulo exstat dialogus celebris Platonis. deinde ut ex sectione 239 apparet, tres eiusmodi voces delegit noster, quae sunt simul et participia et nomina propria, quod de vocabulo λέων dici non potest, bene autem de νέων, quod etiam infra diserte exstat. [Ἄρης et Χάρης quemadmodum deinde Μένων Νέων Θέων Ἄβας Σκόπας literis maiusculis excudi iussimus.]

n) ἀρήρεκε] ita legendum pro ἀρήρεσκε, probantibus etiam mss, ex quibus paulo post etiam ἤλειπται scripsi pro ἤλιπται.

o) βοῶντος σαροῦντος νοοῦντος] magis apparebit diversitas, si sine contractione scribuntur, βοάοντος, σαρόοντος, νοέοντος.

p) ὀνοματικῶς] ita legendum et mox ὀνοματικόν et ὀνοματικά etiam mstis Vratislav. et Cizensi diserte suffragantibus pro ὀνομαστικόν. proclivis est ac frequens huiusmodi error ut notatum clarissimi Hemsterhusii eruditis prolegomenis ad Iulii Pollucis Onomasticum. dicitur autem ὀνοματικόν de nomine ut ῥηματικόν de verbo sect. 195 et 238. itaque ἄρχων ὀνοματικῶς est nomen, *dux*, ἀρχός. at ἄρχων μετοχικῶς sive μετοχικόν est participium, *imperans*.

q) Ἄρχωνος] notandus hic locus tanto magis, quod genitivus iste a nomine ἄρχων vix usquam reperitur, semper enim fere codices alter ille participii ἄρχοντος occupavit.

r) νέων] apud Demosthenem orat. pro Ctesiphonte [p. 324 12 Reisk.] Νέων quidam memoratur, unde etiam Harpocratio et Suidas nomen illud proprium esse notant.

s) Μένονος] ita scribendum puto pro Μένωνος, ut a θέωνος distinguatur. nam propterea genitivum a Νέων adscribere neglexit, quod cum

ὀνοματικόν, μένοντος δὲ ἡ μετοχή. καὶ Θέωνος μὲν τὸ ὀνοματικόν, θέοντος δὲ μετοχή ἐστι. πλὴν ἐκ τούτων συμφανὲς ὡς 240
τῆς συνηθείας ἀνωμάλου καθεστώσης οὐχ ἕστηκε τὰ παραπήγματα τῆς ἀναλογίας, ἀλλ' ἀνάγκη ἀποστάντας αὐτῶν τοῖς κατὰ τὴν συνήθειαν σχηματισμοῖς προσέχειν παρέντας τὸ ἀνάλογον.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ ἐτυμολογίας.

Τὰ δὲ αὐτὰ λεκτέον πρὸς αὐτούς, καὶ ὅταν δι' ἐτυμολο- 241
γίας κρίνειν θέλωσι τὸν ἑλληνισμόν. πάλιν γὰρ ἤτοι σύμφωνός ἐστι τῇ συνηθείᾳ ἡ ἐτυμολογία ἢ διάφωνος. καὶ εἰ μὲν σύμφωνος, παρέλκει, εἰ δὲ διάφωνος, οὐ χρηστέον αὐτῇ ὡς προσκοπὴν ἐμποιούσῃ μᾶλλον τοῦ βαρβαρίζειν ἢ σολοικίζειν. καὶ καθόλου μετακτέον τὰς ὁμοίας ἀντιρρήσεις ταῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν ἀποδοθείσαις. ἰδιαίτερόν δὲ ἐκεῖνο λεκτέον· τὸ ἐτυμολογίᾳ κρι- 242
νόμενον ὄνομα ὅτι Ἑλληνικόν ἐστιν, ἤτοι ἔτυμα πάντως ἔχειν P 267
ὀφείλει[t]) τὰ προηγούμενα αὐτοῦ ὀνόματα ἢ εἴς τινα τῶν φυσικῶς ἀναφωνηθέντων καταλήγειν. καὶ εἰ μὲν ἀπὸ ἐτύμων πάντως, κατὰ τοῦτο εἰς ἄπειρον τῆς ἐκπτώσεως γινομένης ἄναρχος ἔσται ἡ ἐτυμολογία, καὶ οὐκ εἰσόμεθα εἰ Ἑλληνικόν ἐστι τὸ ἔσχατον λεγόμενον ὄνομα, ἀγνοοῦντες ποῖον ἦν τὸ ἀφ' οὗ πρώ-

dem fit *Μένωνος*, a participio autem *μένοντος*. et *Θέωνος* quidem est nomen, *θέοντος* autem participium. 240. ex his perspicuum est, quod cum sit inaequalis consuetudo, non stant firma ac fixa praecepta analogiae, sed necesse est ut iis dimissis formationes quae sunt ex consuetudine relicta analogia attendantur.

CAP. XI.

De etymologia.

241. Eadem quoque sunt eis dicenda quando per etymologiam de hellenismo ferre volunt iudicium; rursus enim aut consuetudini convenit etymologia, aut ab ea discrepat. et si quidem convenit, est supervacanea; sin autem discrepat, non est ea utendum, ut quae magis faciat ut impingamus in barbarismum vel soloecismum. atque in universum similes opponendae sunt contradictiones iis quas superius tradidimus. 242. magis autem proprie illud est dicendum: nomen quod ex etymologia indicatur esse Graecum, aut omnino etyma sive originis loco debet habere quae ipsum praecedunt nomina, aut desinere in aliqua ex iis quae sunt pronuntiata naturaliter. et si omnino debet etyma sive origines habere, ea ratione cum redeat ad infinitum, erit principii expers etymologia, et nesciemus an sit Graecum nomen quod dicitur ultimum, ut qui ignoremus quale sit illud a quo pri-

---

illo eiusdem generis est et *Νέωνος* habet Suida teste, quando nomen proprium est, uti *νέοντος*, quando est participium a *νέω habito*.

t) *ὀφείλει*] ms Vratislav. *ὀφείλῃ*. mox pro *τῶν φυσικῶς* idem ms male P 267
φυσικῶν. vocat autem *φυσικῶς ἀναφωνηθέντα* quae infra sect. 244 *ἀνετύμως κείμενα ὀνόματα*, *voces quae nullas origines habent nisi naturam ipsam linguae vel populi rem ita efferentis.* paullo post pro *ἀπὸ ἐτύμων πάντων*, quod habebant editi, rescripsi *πάντως*, ut supra recte legitur.

243 τον κατάγεται. οἷον εἰ ὁ λύχνος [u]) εἴρηται ἀπὸ τοῦ λύειν τὸ νύχος, ὀφείλομεν μαθεῖν, εἰ καὶ τὸ νύχος ἀπό τινος Ἑλληνικοῦ εἴρηται καὶ τοῦτο πάλιν ἀπ' ἄλλου· καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον γινομένης τῆς ἀνόδου καὶ ἀνευρέτου καθεστῶτος τοῦ πρώτου ἀναφωνηθέντος ὀνόματος συνακαταληπτεῖται καὶ τὸ εἰ Ἑλληνικῶς
244 ὁ λύχνος εἴρηται. εἰ δὲ ἐπί τινα τῶν ἀνετύμως κειμένων ὀνομάτων καταλήγοι [x]) τὸ ἐτυμολογούμενον ὄνομα, ὃν τρόπον ἐκεῖνα τὰ εἰς ἃ κατέληξεν, οὐ διότι ἔστιν ἔτυμα παραδεξόμεθα, ἀλλὰ διότι τέτριπται κατὰ τὴν συνήθειαν· οὕτω καὶ τὸ δι' ἐτυμολογίας κρινόμενον παραδεξόμεθα, οὐ διὰ τὴν ἐτυμολογίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ σύνηθες· οἷον προσκεφάλαιον ἀπὸ τοῦ τῇ κεφαλῇ προστίθεσθαι εἴρηται, ἡ δὲ κεφαλὴ καὶ τὸ πρός, ὅ ἐστι πρό-
245 θεσις, ἀνετύμως [y]) κέκληται. τοίνυν ὡς ταῦτα χωρὶς ἐτυμολογίας πεπίστευται, διότι ἐστὶν Ἑλληνικὰ τῆς συνηθείας αὐτοῖς [z]) χρωμένης, οὕτω καὶ τὸ προσκεφάλαιον δίχα ἐτυμολογίας ἔσται πιστόν. ἄλλως τε ἐνίοτε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δυσὶν ὀνόμασι καλεῖται, τῷ μὲν ἐτυμολογίαν ἐπιδεχομένῳ, τῷ δὲ ἀνετυμολογήτῳ. καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἔτυμον λέγεται Ἑλληνικόν, τὸ δὲ ἀνέτυμον βαρβαρικόν, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνο Ἑλληνικόν, οὕτω καὶ τοῦτο [a])·

mum deducitur. 243. ut si dictus est *λύχνος* a *λύειν τὸ νύχος*, debemus discere an etiam *νύχος* dictum sit ab aliquo Graeco vocabulo et hoc rursus ab alio; et sic cum ascensus fiat in infinitum et inveniri non possit etymum nominis quod primum est pronuntiatum, simul etiam comprehendi non potest an Graece dictus sit *λύχνος*. 244. sin autem in aliqua ex his nominibus quae sunt ita imposita ut nullum habeant etymum, desinit nomen cuius datur etymologia, quo modo illa in quae desiit, non admittemus quia habent *ἔτυμα* sive originem, sed quia sunt trita consuetudine, ita etiam quod indicatur per etymologiam, admittemus, non propter etymologiam, sed propter usum ac consuetudinem, ut exempli causa *προσκεφάλαιον* dictum est quod subiiciatur capiti, quod dicitur *κεφαλή*. *κεφαλή* autem et *πρός*, quod est praepositio, ita appellata sunt absque etymo. 245. sicut ergo ea fidem invenerunt absque etymologia propterea quod sunt Graeca, eis utente ipsa consuetudine, ita etiam *προσκεφάλαιον* fide dignum absque etymologia erit. et alioqui eadem res nonnumquam duobus appellatur nominibus, altero quidem quod recipit etymologiam, altero vero quod non recipit. et non propterea hoc, quod habet etymon sive originem, vocatur Graecum, quod vero caret etymo, barbarum, sed sicut illud est Graecum, ita hoc

---

u) *λύχνος*] Etymologicum Magnum: *λύχνος καὶ λύχνον παρὰ τὸ λύειν τὸ νύχος, τουτέστι τὸ σκότος, λυόνυχος καὶ λύχνος. οὕτως Ἀριστόνικος ἐν τῷ περὶ σημειῶν τοῦ Ὁμήρου.* a vocabulo *νύχος* dicta *νύξ*. possit et *λύχνος* videri a *λύκη* vel *λύξ*, unde *lux* Latinorum, atque hinc *lucerna*. *λύκην* quasi *λευκήν* dictam Is. Vossius annotavit ad parentis sui Etymologicum. *νύχος* ab Hebraico נוח quae vox *quietem* designat, haud absurde derivat Martinius in Cadmo suo Graecophoenice.

x) *καταλήγοι*] ita mss pro *καταλήγει*.

y) *ἀνετύμως*] non quod vocabuli *κεφαλή* nullae a grammaticis ferantur notiones originationesque, quarum aliquot videri possunt apud Magni Etymologici auctorem, sed quod nulla ex illis Sexto fuit probata tamquam verisimilis, vel quod tamquam primitivum ac simplex habeatur, uti *προσκεφάλαιον* manifesto compositum sit derivatumque.

z) *αὐτοῖς*] ita legendum e mss pro *αὐτῆς*.

a) *οὕτω καὶ τοῦτο*] ita ms pro *οὕτω δὲ καὶ τοῦτο*.

οἷον τὸ ὑφ' ἡμῶν καλούμενον ὑποπόδιον Ἀθηναῖοι καὶ Κῷοι 246
χελωνίδα[b]) καλοῦσιν· ἀλλὰ ἔστι τὸ μὲν ὑποπόδιον ἔτυμον, ἡ
δὲ χελωνὶς ἀνέτυμον· καὶ οὐ διὰ τοῦτο οἱ μὲν Ἀθηναῖοι λέ-
γονται βαρβαρίζειν, ἡμεῖς δὲ ἑλληνίζειν, ἀλλ' ἀμφότεροι ἑλλη- P 268
νίζειν. τοίνυν ὡς ἐκεῖνοι διὰ τὴν συνήθειαν καὶ οὐ διὰ τὴν τοῦ 247
ὀνόματος ἐτυμότητα λέγονται ἑλληνίζειν, οὕτω καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ
ἐν τῇ αὐτῶν συνηθείᾳ τετριμμένον ἔχειν τὸ τοιοῦτον ὄνομα, καὶ
οὐ διὰ τὴν τῆς ἐτυμολογίας πίστιν ἑλληνιοῦμεν. ἀλλ' ὅτι μὲν
τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς γραμματικῆς ἀνυπόστατόν ἐστιν, αὐτάρ-
κως ἐκ τῶν εἰρημένων δέδεικται. χωρῶμεν δὲ ἀκολούθως καὶ
ἐπὶ τὸ ἱστορικόν.

ΚΕΦ. ιβ'.

Εἰ συστατὸν τὸ ἱστορικόν.

Ὅτι μὲν οὖν ἀξιοῦται τοῦτο ὁλοσχερῶς εἶναι μέρος γραμ- 248
ματικῆς συμφανές. Ταυρίσκος[c]) γοῦν ὁ Κράτητος ἀκουστής,
ὥσπερ οἱ ἄλλοι κριτικοί, ὑποτάσσων τῇ κριτικῇ τὴν γραμματι-
κήν[d]) φησι τῆς κριτικῆς εἶναι τὸ μέν τι λογικόν, τὸ δὲ τριβι-
κόν, τὸ δ' ἱστορικόν. λογικὸν μὲν τὸ στρεφόμενον περὶ τὴν 249
λέξιν καὶ τοὺς γραμματικοὺς τρόπους, τριβικὸν δὲ τὸ περὶ τὰς

etiam. 246. ut quod a nobis vocatur *ὑποπόδιον*, Athenienses et Coi vocant *χελωνίδα*; sed habet quidem *ὑποπόδιον* etymum, *χελωνίς* autem nequaquam: nec tamen propterea dicuntur Athenienses loqui barbare, nos autem Graece, sed utrique dicuntur Graece loqui. 247. sicut ergo illi propter consuetudinem, non autem propter nominis etymon sive originem dicuntur loqui Graece, ita etiam nos propterea quod habeamus tale nomen tritum consuetudine, et non propter fidem etymologiae Graece loquemur. sed quod artificiosa quidem pars grammaticae non possit consistere, satis est ostensum ex iis quae dicta sunt. consequenter autem veniamus ad historicam.

CAP. XII.

An consistere possit pars historica.

248. Atque quod hanc quidem plane velint esse partem grammaticae est perspicuum. Tauriscus quidem certe auditor Cratetis sicut alii critici criticae subiiciens grammaticam dicit critices partem aliam esse rationis, aliam consuetudinis, aliam vero historicam. 249. atque rationis quidem esse eam quae versatur in dictione et tropis grammaticis; consuetudinis

---

b) *χελωνίδα*] Iudith. 14 14 de Holophernis cadavere: *καὶ εὗρεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς χελωνίδος νεκρόν et invenit eum mortuum iacere super scabello* illo fortasse quo in lectum ascenderat, licet Hesychius et Suidas ad hunc libri Iudithae locum respicientes *χελωνίδα, οὐδὸν τῆς θύρας τῆς σκηνῆς limen ianuae tabernaculi* interpretantur. apud eundem Hesychium *χελώνη* exponitur *τὸ ὑποπόδιον*.

c) *Ταυρίσκος*] ad haec quae ex Taurisco Cratetis Mallotae discipulo, P 268
Dionysio Thrace et Asclepiade Myrleano Sextus deinceps de historica grammaticae latius sumtae parte tradit, operae pretium fuerit conferre Ioannem Woweranum libro de Polymathia c. 10 seq.

d) *ὑποτάσσων τῇ κριτικῇ τὴν γραμματικήν*] grammaticen itaque pro critices parte habuit Tauriscus, cum alii criticen dicant esse partem grammatices, ut supra ad sect. 79 annotavi.

διαλέκτους καὶ τὰς διαφορὰς τῶν πλασμάτων καὶ χαρακτήρων [e]), ἱστορικὸν δὲ τὸ περὶ τὴν προχειρότητα τῆς ἀμεθόδου ὕλης.
250 Διονύσιος δὲ ὁ Θρᾷξ [f]) ἓξ μέρη γραμματικῆς εἶναι λέγων, ἅπερ ἡμεῖς ἀνώτερον ὁλοσχερῶς τρία [g]) προσηγορεύσαμεν, ἐν τούτοις καὶ τὸ ἱστορικὸν ἀποδίδωσιν· εἶναι γάρ φησι γραμματικῆς μέρη ἀνάγνωσιν ἐντριβῆ κατὰ προσῳδίαν, ἐξήγησιν κατὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας ποιητικοὺς τρόπους, λέξεων καὶ ἱστοριῶν ἀπόδοσιν, ἐτυμολογίας εὕρεσιν, ἀναλογίας ἐκλογισμόν, κρίσιν ποιημάτων, ἀτόπως διαιρούμενος καὶ τάχα μὲν ἀποτελέσματά τινα καὶ μόρια
251 γραμματικῆς οὐ μέρη ταύτης [h]) ποιῶν, ὁμολόγως δὲ τὴν μὲν ἐντριβῆ ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν κρίσιν τῶν ποιημάτων ἐκ τῆς περὶ ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς θεωρίας [i]) λαμβάνων,
P 269 τὴν δὲ ἐτυμολογίαν καὶ ἀναλογίαν ἐκ τοῦ τεχνικοῦ, τοῖς δὲ τὸ ἱστορικὸν ἀντεκτιθεὶς ἐν ἱστοριῶν καὶ λέξεων ἀποδόσει κείμενον.
252 Ἀσκληπιάδης δὲ ἐν τῷ περὶ γραμματικῆς τρία φήσας εἶναι τὰ

autem eam quae in dialectis et diversitate figurarum et characterum; historicam denique quae consistit in tractatione materiae omnis generis nec ulla certa ratione ac methodo definiendae. 250. Dionysius autem Thrax dicens esse sex partes grammaticae, quas quidem nos superius tres omnino partes appellavimus, in iis etiam partem tradit historicam; dicit enim partes esse grammaticae peritam secundum accentus lectionem, expositionem per tropos qui insunt poëticos, dictionum et historiarum explicationem, etymologiae inventionem, analogiae considerationem, iudicium de poëmatibus, absurde dividens et fortasse quaedam effecta et particulas grammaticae non partes exponens. 251. citra controversiam enim exercitatam lectionem et expositionem et iudicium de poëmatibus assumit ex parte quae poëtas et historicos considerat, etymologiam autem et analogiam ex parte artificiosa, illisque tamquam ex adverso partem opponit historicam, quae sita est in explicandis historiis et dictionibus. 252. Asclepiades autem in suo opere de

---

e) *τῶν πλασμάτων καὶ χαρακτήρων*] circa diversas figuras loquendi formationes et flexiones atque adeo consuetudinem qua dialecti constant atque circa *τριβήν*, usum et characteres scriptorum singulorum v. g. Thucydidis, Xenophontis, quo pertinent Dionysii Halicarnassei *τῶν παλαιῶν χαρακτῆρες* et de charactere Thucydidis etc. *τριβή* pro usu et ***ἐμπειρία*** fuit supra sect. 61.

f) *Διονύσιος ὁ Θρᾷξ*] verba Dionysii Thracis ex eius *τέχνη* nuper a me in lucem edita habes supra ad sect. 91.

g) *ἀνώτερον ὁλοσχερῶς τρία*] partes illae tres grammatices sunt *τὸ ἱστορικόν*, *τὸ τεχνικὸν* et *τὸ ἐξηγητικόν*. supra sect. 91 seq. adversus *τεχνικόν* disputavit sect. 97 seq. et contra *ἐξηγητικόν* sect. 270 seq. et contra ***ἱστορικόν*** sect. 254 seq.

h) *οὐ μέρη ταύτης*] possit videri legendum *μόρια γραμματικῆς οὐ μέρη, μέρη ταύτης ποιῶν*. vel negatio *οὐ* tollenda. sensus est quem in versione expressi, Dionysium Thracem peccasse adversus praecepta bonae divisionis et minores partium grammaticae particulas pro partibus eius male venditasse.

i) ***ἐκ τῆς περὶ ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς θεωρίας***] haec est pars grammatices *ἐξηγητική*. *συγγραφεῖς* verti *historicos*, Marius Victorinus: *ut Aristoni placet, grammatice est scientia poëtas et historicos intelligere, formam proprie loquendi ad rationem* (en partem *λογικήν*) et *consuetudinem* (en partem *τριβικήν*) *dirigens*. neque tamen oratores vel alii scriptores excluduntur, quos et ipsos interpretari non est a perfecto grammatico alienum. ita vocabulum *συγγραφεῖς* latiore sensu pro omnibus scriptoribus qui non sunt poëtae sumitur sect. 58 et 59 atque infra 295. 296. 299 etc. sic *ποίησις* et *σύγγραμμα* opponuntur sect. 318.

πρῶτα τῆς γραμματικῆς μέρη, ἀνάγνωσιν ἐντριβῆ καὶ κατὰ προσῳδίαν, τεχνικόν, ἱστορικόν, γραμματικόν· ὅπερ ἀμφοτέρων ἐφάπτεται, φημὶ δὲ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ τεχνικοῦ. τριχῆ ὑποδιαιρεῖται τὸ ἱστορικόν· τῆς γὰρ ἱστορίας τὴν μέν τινα ἀληθῆ εἶναί φησι, τὴν δὲ ψευδῆ, τὴν δὲ ὡς ἀληθῆ. καὶ ἀληθῆ μὲν τὴν πρακτικήν, ψευδῆ δὲ τὴν περὶ πλάσματα καὶ μύθους, ὡς ἀληθῆ δὲ οἷα ἐστὶν ἡ κωμῳδία καὶ οἱ μῖμοι. τῆς δὲ ἀληθοῦς 253
τρία πάλιν μέρη· ἡ μὲν γάρ ἐστι περὶ τὰ πρόσωπα θεῶν καὶ ἡρώων καὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, ἡ δὲ περὶ τοὺς τόπους καὶ χρόνους, ἡ δὲ περὶ τὰς πράξεις. τῆς δὲ ψευδοῦς τουτέστι τῆς μυθικῆς ἓν εἶδος μόνον ὑπάρχειν λέγει τὸ γενεαλογικόν [k])· ὑποτάσσεσθαι [l]) δὲ τῷ ἱστορικῷ κοινῶς φησι, καθὼς καὶ Διονύσιος τὸ περὶ τὰς γλώσσας [m]). ἱστορεῖ γὰρ ὅτι κρήγυον [n]) ἀληθές ἐστιν ἢ ἀγαθόν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ περὶ παροιμιῶν καὶ ὅρων [o]). ἀλλ' ὅτι μὲν γραμματικῆς εἶναι μέρος βούλονται τὸ ἱστορικόν, ἐκ

grammatica cum dixisset tres esse primas partes grammaticae, peritam secundum accentus lectionem sive partem artificiosam, tum historicam et grammaticam, quae utramque historicam, inquam, partem et artificiosam attingit. historicam partem subdividit trifariam; ex historia enim aliam quidem dicit esse veram, aliam vero falsam, aliam autem tamquam veram. et veram quidem eam quae versatur in rebus quae gestae sunt, falsam autem, quae versatur in figmentis et fabulis, tamquam veram autem, cuiusmodi est comoedia et mimi. 253. verae rursus tres esse partes; nam alia versatur in describendis personis deorum et heroum et virorum illustrium, alia in locis et temporibus, alia in actionibus. falsae autem, nempe fabulosae, unam solam dicit esse speciem, nempe genealogiam. parti autem historicae dicit sicut et Dionysius, communiter subiici hanc quae pertinet ad voces inusitatas docens, v. g. quod *κρήγυον* est verum vel bonum. similiter et quae pertinet ad proverbia et definitiones. quod itaque grammaticae partem

---

k) *τῆς μυθικῆς ἓν εἶδος μόνον τὸ γενεαλογικόν*] hanc Asclepiadis Myr- P 269
leani sententiam confutat Thomas Gale in diss. de scriptoribus mythologicis Apollodoro praemissa cap. 1 ostendens genealogiam quidem partem esse mythistoriae, (ut quando theogonias scripsere Hesiodus et Orpheus) sed multas praeterea dari alias mythologiae partes, ut allegorias, metamorphoses et *διηγήματα μυθικά*, quae a chao usque repetit et compendio persequitur Lucianus libro de saltatione t. 1 p. 801 seq. [c. 37 sqq.]

l) *ὑποτάσσεσθαι*] sub historica parte contineri, ut supra sect. 248 *ὑποτάσσων τῇ κριτικῇ τὴν γραμματικήν.*

m) *περὶ τὰς γλώσσας*] eam partem quae ad interpretationem vocabulorum inusitatorum, antiquatorum et peregrinorum pertinet, hae enim sunt glossae, ut dictum supra ad sect. 79.

n) *κρήγυον*] vox inusitatior sive glossa apud Homerum Iliad. α' 106 *μάντι κακῶν οὐ πώποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας*, ubi scholiastes, *τὸ κρήγυον, τὸ ἀληθές, νῦν δὲ τὸ ἀγαθόν.* Glossarium Hesychii: *κρήγυον, ἀγαθόν, ὠφέλιμον, ὑγιές.*

o) *περὶ παροιμιῶν καὶ ὅρων*] proverbiorum annotationem explicationemque ad grammaticos pertinere, res nota est vel ex iis quae monuit Woweranus cap. 9 Polymathiae. unde etiam proverbiorum Graecorum rationem habuere lexicorum scriptores Diogenianus Hesychius Suidas. quid sibi vero velit additum a Sexto *τῶν ὅρων* vocabulum, non satis intelligo; nam de *ὅροις* sive definitionibus solliciti esse solent philosophi potius quam grammatici. possis tamen dicere ad grammaticos pertinere non quidem definitiones rerum, at nominum. si codices suffragarentur, pro *ὅρων* libenter legerem *γρίφων*.

254 τούτων ἐστὶ συμφανές. λοιπὸν δὲ ἐπεὶ οἱ πλείους ὡμολογήκασιν αὐτὸ ἄτεχνον εἶναι καὶ ἐκ τῆς ἀμεθόδου ὕλης p) τυγχάνειν, ἀπολελύκασι μὲν ἡμᾶς τῆς ἐπὶ πλεῖον πρὸς αὐτοὺς ἀντιρρήσεως. ὅμως δ' οὖν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀνεπισήμαντον παρελθεῖν τὸν τόπον οὕτως ἐρωτητέον· ἤτοι τέχνη ἐστὶν ἡ γραμματικὴ ἢ οὐκ ἔστι τέχνη. καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔστιν, αὐτόθεν συμβεβίβασται τὸ προκείμενον, εἰ δὲ τέχνη ἐστίν, ἐπεὶ τὰ τῆς τέχνης μέρη πάντως ἐστὶ τεχνικά, τὸ δὲ ἱστορικὸν ἀμέθοδον ὡμολόγηται τυγχάνειν, οὐκ
255 ἂν εἴη τῆς γραμματικῆς μέρος τὸ ἱστορικόν. καὶ ὅτι τῷ ὄντι τοιοῦτόν ἐστιν, αὐτόθεν σχεδὸν ὑπέπιπτεν q)· οὐ γὰρ ὥσπερ ἀπὸ καθολικῆς τινος μεθόδου καὶ τεχνικῆς δυνάμεως λέγει ὁ μὲν
P 270 ἰατρός, ὅτι τόδε τὸ ἐπὶ μέρους ὑγιεινόν ἐστι, καὶ τόδε νοσερόν· ὁ δὲ μουσικός, ὅτι τὸ δὲ ἡρμοσμένον καὶ ἀνάρμοστον *)· καὶ ἡρμοσμένον μέν, κατὰ τήνδε τὴν συμφωνίαν, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τήνδε r)· οὕτω καὶ ὁ γραμματικὸς δύναται ἀπὸ ἐπιστημονικῆς τινος καὶ καθολικῆς θεωρίας ἀπαγγέλλειν, ὅτι ὁ μὲν Πέλοπος ὦμος s) ἐλεφάντινος ἦν, ὑπὸ τοῦ Ἄρεως ἢ ὑπὸ Δήμητρος βρωθείς· ἡ δὲ τοῦ Ἡρακλέους κεφαλὴ t) ἐψέδνωτο ῥυεισῶν αὐτοῦ

velint esse historicam, ex his est perspicuum. 254. quod superest, quoniam plures confessi sunt eam esse expertem artis et esse ex materia quae certam rationem ac methodum non habet, nos quidem liberarunt a maiori labore contra eos dicendi. ne tamen locus hic haud notatus praetermittatur, ita sunt interrogandi, grammatica sitne ars, an non? et si non est quidem, ex eo ipso confectum est propositum. sin autem est ars, quoniam artis partes sunt omnino artificiosae, confessi sunt autem partem historicam non habere certam rationem et methodum: non erit grammaticae pars, pars historica. 255. quod autem hoc ita habeat, per se propemodum patet; non enim sicut ex methodo quadam generali et artis facultate, dicit medicus, quod hoc quidem singulare sit salubre, illud autem insalubre; musicus autem quod hoc quidem consonet harmonia, illud vero non consonet. et consonet quidem in hac consonantia, in illa vero nequaquam: ita potest grammaticus ex contemplatione a scientia proficiscente et communi enuntiare, quod Pelopis humerus sit eburneus a Marte aut Cerere devoratus, caput Herculis evaserit glabrum ac calvum, cum pili eius defluxissent, quando

---

p) *ἐκ τῆς ἀμεθόδου ὕλης*] ita Tauriscus supra sect. 249. vocat autem *ὕλην ἀμέθοδον* infinitam disputandi et commentandi materiam quam grammaticis praebet historia vera falsaque omnium aetatum totque locorum scriptis comprehensa; haec enim propter varietatem atque multitudinem praeceptis nullis comprehendi et methodo certa et constante tractari nequit. grammaticam tamen artem ipsam propterea *ἀμέθοδον* vocandam esse recte negat Vossius Artis Historicae c. 3.

q) *αὐτόθεν σχεδὸν ὑπέπιπτεν*] scil. *ταῖς αἰσθήσεσι* vel *τῇ διανοίᾳ*, per se tantum non in sensus cadit ac perspicuum est. sic infra sect. 301 *σὺν τῷ καὶ αὐτόθεν προπίπτειν*.

[*) ὅτι τόδε ἡρμ. καὶ τόδε ἀνάρμ.?]

P 270 r) *οὐχὶ κατὰ τήνδε*] ita mss pro *τήντε*.

s) *ὁ μὲν Πέλοπος ὦμος*] nota fabella ex scholiis ad Pindari Olymp. od. 1 v. 41 et Lycophronem v. 152, Hygino fab. 83, Luciano de saltatione t. 1 p. 805 [c. 53]. Tibullus lib. 1 4 57 *carmina ni sint, ex humero Pelopis non nituisset ebur*. caeterum a Cerere (non a Marte) voratum Pelopis humerum plerique scriptores tradunt.

t) *ἡ τοῦ Ἡρακλέους κεφαλὴ*] totam rem prolixe narrat Tzetzes ad Lycophronis vers. 341 *τῶν θεῶν βουλομένων δῆσαι τὸν Δία, γνοὺς τοῦτο ὁ Ζεὺς ἐκ τῆς Θέτιδος, τοὺς μὲν ἄλλους θεοὺς ἔτισε, Ποσειδῶνα δὲ σὺν*

τῶν τριχῶν, ὅτε ὑπὸ τοῦ ἐφορμῶντος τῇ Ἡσιόνῃ κήτους κατεπόθη. ἀλλ' ἵνα τούτων ποιήσηται τὴν ἔκθεσιν, ὀφείλει πᾶσι 256
τοῖς κατὰ μέρος περὶ αὐτῶν ἱστοροῦσι ἐντυχεῖν. τὸ δὲ πάντων τῶν κατὰ μέρος ποιεῖσθαι τὴν ἀντίληψιν αὐτοῖς ἐντυγχάνοντα τοῖς κατὰ μέρος, οὐκ ἔστι τεχνικόν. οὐκ ἄρα ἐκ τέχνης τινὸς μεθοδεύεται τοῖς γραμματικοῖς τὸ ἱστορικόν. καὶ μὴν ἐπεὶ τῆς ἱστορίας ἡ μέν [u]) 257
τίς ἐστι τοπική, ἡ δὲ χρονική, ἡ δὲ περὶ τὰ πρόσωπα, ἡ δὲ περὶ τὰς πράξεις, δῆλον ὡς εἰ μὴ τεχνική ἐστιν ἡ τῶν τόπων καὶ ἡ τῶν χρόνων ἀπόδοσις, οὐδ' ἡ τῶν προσώπων οὐδ' ἡ τῶν πράξεων τεχνικὴ γενήσεται. τί γὰρ διήνεγκε τούτων ἢ ἐκείνων ἀποκρατεῖν; ἀλλὰ μὴν οὐδὲν ἔχει τεχνικὸν τὸ ἀποδιδόναι τοπικὴν ἱστορίαν, λέγοντας [x]) ὅτι, εἰ τύχοι, "Βρίλησος [y]) μὲν καὶ Ἀράκυνθος [z]) τῆς Ἀττικῆς ἐστιν ὄρος, Ἀκάμας δὲ τῆς Κυπρίας

fuit devoratum a balaena quae irruebat in Hesionem. 256. sed ut haec exponat, oportet omnes legere qui haec sigillatim enarrant. singularia autem omnia assumere legendo ipsa singularia, non est artificiosum. pars ergo historica non tractatur a grammaticis aliqua certa ratione et methodo. 257. his accedit quod cum historia partim versetur in locis describendis partim in temporibus partim in personis partim in rebus gestis, est perspicuum quod si non arte fiat et locorum et temporum demonstratio, nec etiam personarum et rerum gestarum demonstratio erit artificiosa. quid enim interest haecne an illa teneas? atqui nihil habet artis quae ad locum pertinet referre historiam dicendo, exempli gratia, "Brilesus quidem et Aracinthus est mons Atticae, Acamas autem Cypri promontorium": aut eam exponere quae pertinet ad tempus, ut: "Xenophanes Colophonius fuit circa quadragesimam

---

Ἀπόλλωνι ὀργῇ θητεῦσαι τῷ Λαομέδοντι καὶ πυργῶσαι τὴν Ἴλιον ἀπέστειλεν. ὁ οὖν Λαομέδων τὸν μὲν Ἀπόλλωνα ἱερείοις ἐτίμησε. Ποσειδῶν δὲ ἐπεὶ μετὰ τὸν τεταγμένον χρόνον τὸν τῆς λατρείας μισθὸν οὐκ ἐδέξατο, ἀγανακτῶν κατὰ Λαομέδοντος, ἔπεμψε κῆτος δεινότατον, ὅπερ καὶ τὴν χώραν κατέκλυσεν ἀποπτύον τὴν θάλασσαν. ἐκ χρησμοῦ δὲ Λαομέδων ἀναγκασθεὶς Ἡσιόνην τὴν θυγατέρα κοσμήσας βασιλικῶς, ὡς πρὸς εὐωχίαν τῷ κήτει ἐξέθετο. διερχόμενος δὲ Ἡρακλῆς καὶ ὑποσχεθεὶς παρὰ Λαομέδοντος ἀθανάτους ἵππους λαβεῖν, οἳ ἐδόθησαν αὐτῷ ἀντίποινον παρὰ τοῦ Διὸς τὸν Γανυμήδην ἁρπάσαντος, ἀδελφὸν ὄντα τοῦ Λαομέδοντος, χωστὸν τεῖχος ποιήσας, καὶ στὰς ὡπλισμένος περὶ τὸ στόμιον, ὡς κεχηνὸς ἐπῄει τὸ κῆτος, ἀθρόως τῷ τούτου ἐμπεπήδηκε στόματι. τρισὶ δὲ ἡμέραις ἔνδοθεν κατακόπτων αὐτὸ ἐξῆλθεν ἀποβεβληκὼς καὶ τὴν τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τρίχωσιν. Herculis a ceto deglutiti atque salvi iterum redditi meminit etiam Aeneas Gazaeus in Theophrasto suo et Cyrillus Alex. atque Theophylactus ad caput tertium Ionae prophetae. exstat et Herculis cum ceto vetus icon apud Chocilium et in clariss. Begeri spicilegio Antiquitatis p. 151, sed caput ibi Herculis laureatum beneque comatum, non calvum nec ἐψιλωμένον ut praeter Lycophronem Tzetzamque ac Sextum nostrum memorat e ceto exiisse etiam S. Cyrillus. sed Apollodorus, Hyginus et alii non Herculem prius a ceto deglutitum, sed cetum statim ab Hercule interfectum atque ita Hesionem Laomedontis filiam ab illo liberatam referunt.

u) τῆς ἱστορίας ἡ μέν] eadem quadruplex historiae distinctio supra sect. 253.

x) λέγοντας] ita e mss legendum pro λέγοντες.

y) Βρίλησος] Straboni Βριλησσός 9 p. 399 et Plinio 4 7 *Brilessus*.

z) Ἀράκυνθος] ita hoc nomen scribitur (non Ἀράκινθος ut in editis Sexti codicibus) apud plurimos scriptores Graecos et Latinos qui huius montis meminere. Atticae montem tradunt etiam Lutatius ad Statii 2 Thebaidos v. 239 et Vibius Sequester libello de montibus, quem nuper

ἀκρωτήριον"· ἢ χρονικὴν ἐκτίθεσθαι, καθάπερ ὅτι "Ξενοφάνης Κολοφώνιος ἐγένετο[a]) περὶ τὴν τεσσαρακοστὴν Ὀλυμπιάδα".
258 τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μὴ ὢν γραμματικός, ἄλλως δὲ περίεργος δυνήσεται ποιεῖν. τοίνυν οὐδὲ τὸ περὶ προσώπων καὶ πράξεων
P 271 ἀπαγγέλλειν τεχνικὸν γενήσεται οἷον ὅτι Πλάτων μὲν ὁ φιλόσοφος Ἀριστοκλῆς[b]) πρότερον ἐκαλεῖτο καὶ ἐτέτρητο τὸ οὖς ἐλλόβιον φορήσας[c]), ὅτ' ἦν μειρακίσκος. Πυθιὰς[d]) δὲ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους θυγάτηρ τρισὶν ἀνδράσιν ἐγαμήθη, πρῶτον μὲν Νικάνορι τῷ Σταγειρίτῃ, οἰκείῳ ὄντι Ἀριστοτέλους, δευτέρῳ δὲ Προκλεῖ Δημαράτου τοῦ Λακεδαιμονίων βασιλέως ἀπογόνῳ, ὃς καὶ δύο ἐξ αὐτῆς τεκνοῦται παῖδας, Προκλέα τε καὶ Δημά-

olympiadem". hoc enim poterit facere qui non est grammaticus, alioqui curiosus. 258. ergo nec quae ad personas et res gestas describendas pertinent, exponere est artificiosum: ut exempli gratia, quod Plato philosophus prius vocabatur Aristocles et quod auris fuit ei perforata gestanti inaurem, quando erat adolescens. Pythias autem filia Aristotelis nupsit tribus viris, primum quidem Nicanori Stagiritae familiari Aristotelis, secundo autem Procli, qui genus duxerat a Demarato rege Lacedaemoniorum, qui duos ex ea suscepit filios, Proclem et Demaratum, qui philosophiae

---

praeclara Francisci Hesselii industria expolivit. mirum est ab aliis hunc montem non modo vicinae *Boeotiae Arcadiaeque* ab aliis, sed etiam Aetoliae adscribi.

a) *Ξενοφάνης - ἐγένετο*] cum nonaginta amplius annos vixerit Xenophanes, ut ex ipsius versibus apud Laërtium 9 19 et Luciani Macrobiis c. 20 constat, incertum est quomodo hoc *ἐγένετο* tum apud Sextum nostrum, tum apud Apollodorum in Chronico (quem ille secutus est, et cuius locum Clemens 1 Strom. p. 301 servavit,) sit intelligendum. si autem amplectimur quod apud eundem Laërtium 9 20 legas *Ξενοφάνης ἤκμασε κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα*, non erraverit fortasse qui illud *ἐγένετο* interpretetur, *natus est.* neque cum hoc pugnat quod scripsit Sotion apud Laërtium 9 18 *κατ' Ἀναξίμανδρον* sive Anaximandri aetate fuisse. nam Anaximander ut ex Apollodoro tradit idem Laërtius 2 1, anno secundo olympiadis duodesexagesimae fuit annos natus quattuor et et sexaginta, et non diu post obiit. in Stanleii historia philosophica p. 872 editionis Lipsiensis calami errore legitur Xenophanem natum quarta olympiade pro quadragesima.

P 271 b) *Ἀριστοκλῆς*] idem de Platone tradunt Ammonius in librum *περὶ ἑρμηνείας* p. 9, Laërtius et alii.

c) *ἐτέτρητο τὸ οὖς ἐλλόβιον φορήσας*] fugit hic locus Casparem Bartholinum in erudito de inauribus veterum syntagmate, qui inter alia docet etiam pueris ornamenti causa lobos aurium pertusos ex illisque suspensa stalagmia.

d) *Πυθιὰς*] videtur haec Pythias suscepta ex priore Aristotelis uxore, quae et ipsa Pythias appellabatur, Hermiae filia, qua defuncta duxit Herpylidem, ut ex Aristocle narrat Eusebius 15 2 Praeparat. Nicanoris mentio in Aristotelis testamento apud Laërtium 5 12, ubi Pythias filia tunc adhuc tenella, ubi adoleverit, Nicanori tradi iubetur. Petrus Alcyonius de exsilio lib. 2 p. 205 *celebrantur quidem multa dicta Pythiados, filiae Aristotelis, gravissima, ut appareat eandem ipsam, non tam in gremio educatam quam in sermone patris, quo nemo umquam fuit vel acumine praestantior vel festivitate et lepore politior vel suavitate conditior. ex illis autem id etiam accepimus, nullum esse pulchrius coloris genus in facie hominis ingenui, quam id quod ob verecundiam superveniret.*

ρατον [e]) *τοὺς παρὰ Θεοφράστῳ φιλοσοφήσαντας· τρίτῳ δὲ Μη-*
τροδώρῳ ἰατρῷ [f]) *Χρυσίππου μὲν τοῦ Κνιδίου μαθητῇ, Ἐρασι-*
στράτου δὲ ὑφηγητῇ, ᾧ γίνεται παῖς Ἀριστοτέλης. ταῦτα γὰρ 259
καὶ τὰ τούτοις ὅμοια πρὸς τῷ τελέως ἀχρηστεῖν ἔτι οὐδεμίαν
ἐμφαίνει τεχνικὴν δύναμιν. ὥστε οὐδὲ ἡ τῶν ἱστορικῶν ἀπό-
δοσίς ἐστιν ἔντεχνος. ἄλλως τε καὶ ὡς ἀνώτερον ὑπεδείξαμεν [g]),
οὔτε τῶν ἀπείρων οὔτε τῶν ἄλλοτε ἄλλως γινομένων ἐστί τις
τεχνικὴ γνῶσις. αἱ δέ γε κατὰ μέρος ἱστορίαι ἄπειροί τε διὰ 260
τὸ πλῆθός εἰσι καὶ οὐχ ἑστῶσαι διὰ τὸ μὴ τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ
αὐτοῦ παρὰ πᾶσιν ἱστορεῖσθαι· οἷον (οὐκ ἄτοπον γὰρ ἵνα συμ-
φυέσι τε καὶ οἰκείοις χρησώμεθα [h]) *τῶν πραγμάτων παραδείγμα-*
σιν) ὑπόθεσιν γὰρ ἑαυτοῖς ψευδῆ λαμβάνοντες οἱ ἱστορικοὶ τὸν
ἀρχηγὸν ἡμῶν τῆς ἐπιστήμης Ἀσκληπιὸν κεκεραυνῶσθαι [i]) *λέ-*
γουσιν, οὐκ ἀρκούμενοι τῷ ψεύσματι, ἐν ᾧ καὶ ποικίλως αὐτὸ
μεταπλάττουσι, Στησίχορος μὲν ἐν Ἐριφύλῃ [k]) *εἰπὼν ὅτι τινὰς* 261

dederunt operam apud Theophrastum; tertio autem Metrodoro medico, Chrysippi Cnidii discipulo, praeceptori Erasistrati, cui natus est filius Aristoteles. 259. haec enim et quae sunt his similia cum plane sint inutilia, nullam praeterea habent vim artis. quamobrem nec eorum, quae ad historias pertinent, artificiosa est explicatio. et alioqui, sicut superius ostendimus, neque infinitorum nec eorum quae iam sic iam aliter fiunt, ulla est artificiosa cognitio. 260. singulares autem historiae sunt et multitudine infinitae et non stabiles, propterea quod non eadem de re eadem apud omnes referantur, ut (non enim est absurdum ut familiaribus et propriis rerum utamur exemplis) falsum sibi argumentum sumentes historici scientiae nostrae primum auctorem Aesculapium dicunt fuisse fulmine percussum, causae figmento non contenti, quod quidem varie transformant; 261. Stesichorus quidem dicens in Eriphyle, quod excitaverat aliquos ex iis qui ad The-

---

e) *Δημάρατον*] iunioris huius Demarati mentio in Theophrasti testamento apud Laërtium 5 53.

f) *Μητροδώρῳ ἰατρῷ*] hunc ab aliis Metrodoris distinguentem vide si placet Ionsium lib. 1 de scriptoribus historiae philosophicae c. 20. vide etiam de Chrysippo Cnidio Menagium ad Laërtii 7 186.

g) *ὡς ἀνώτερον ὑπεδείξαμεν*] supra sect. 224. refellit hoc argumentum Vossius in Arte Historica c. 2.

h) *χρησώμεθα*] ita legendum cum interprete pro *χρήσωνται*. ait autem Sextus se, utpote professione medicum, velle exempli domestici loco aliquid afferre de artis suae principe Aesculapio, ut ostendat quam incertae et pugnantes sint quae a grammaticis historiae sive fabulae traduntur.

i) *Ἀσκληπιὸν κεκεραυνῶσθαι*] confer quae Ioannes Henricus Meibomius commentario erudito ad iusiurandum Hippocratis p. 41 seq. et viri docti ad haec Virgilii 7 770.

tum pater omnipotens aliquem (Hippolytum) *indignatus ab umbris*
mortalem infernis ad lumina surgere vitae,
ipse repertorem medicinae talis et artis
fulmine Phoebigenam Stygias detrusit ad undas.

k) *Στησίχορος ἐν Ἐριφύλῃ*] hinc Apollodorus 3 3 bibliothecae emendandus, *εὗρον δέ τινας λεγομένους ἀναστῆναι ὑπ' αὐτοῦ* (*Ἀσκληπιοῦ*), *Καπανέα καὶ Λυκοῦργον, ὡς Στησίχορός φησιν ἐν Ἐριφύλῃ.* male editur, *ὡς δὲ Στησίχορός φησιν, Ἐριφύλην.* Capaneus et Lycurgus sunt nomina eorum qui ad Thebas cecidere, et quos ab Aesculapio resuscitatos Stesichorus scripsit, ut scholiastes Euripidis etiam conceptis verbis testatur.

τῶν ἐπὶ Θήβαις πεσόντων ἀνιστᾷ. Πολύανθος δὲ ὁ Κυρηναῖος l) ἐν τῷ περὶ τῆς m) Ἀσκληπιαδῶν γενέσεως ὅτι τὰς Προίτου θυ-
P 272 γατέρας κατὰ χόλον Ἥρας ἐμμανεῖς γενομένας ἰάσατο· Πανύασις n) δὲ διὰ τὸ νεκρὸν Τυνδάρεω ἀναστῆσαι o)· Στάφυλος δὲ p) ἐν τῷ περὶ Ἀρκάδων ὅτι Ἱππόλυτον ἐθεράπευσε φεύγοντα ἐκ Τροιζῆνος κατὰ τὰς παραδιδομένας κατ' αὐτοῦ ἐν τοῖς τραγῳ-
251 δουμένοις q) φήμας· Φύλαρχος r) δὲ ἐν τῇ ἐνάτῃ διὰ τὸ τοὺς

Thebas ceciderant. Polyanthus autem Cyrenaeus in libro de ortu Asclepiadarum quoniam filiabus Proeti medicatus est, quae ira Iunonis furore erant percitae; Panyasis autem propterea quod suscitavit cadaver Tyndari; Staphylus vero in libro de Arcadibus, quod curavit Hippolytum fugientem ex Troezene, ut de eo fama traditum est in tragoediis; 252. Phylarchus autem

---

l) Πολύανθος ὁ Κυρηναῖος] Πολύαρχος hic scriptor vocatur a scholiaste Euripidis ad Alcestidis initium, cuius locus non est praetermittendus, quia similiter ut Sextus et Apollodorus varias scriptorum sententias de causa fulmine tacti a Iove Aesculapii refert: Ἀπολλόδωρός φησι, κεραυνωθῆναι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπὶ τῷ τὸν Ἱππόλυτον ἀναστῆσαι, Ἀμελησαγόρας δέ, ὅτι Γλαῦκον. Πανύασις ὅτι Τυνδάρεων. οἱ δὲ Ὀρφικοὶ ὅτι Ὑμέναιον. Στησίχορος δὲ ἐπὶ Καπανεῖ καὶ Λυκούργῳ. Φερεκύδης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοὺς ἐν Δελφοῖς φησι θνήσκοντας αὐτὸν ἀναβιῶσαι. Φύλαρχος δὲ διὰ τὰς Φοινίσσας. Τελέσαρχος δὲ δι' Ὠρίωνα. Πολύαρχος δὲ ὁ Κυρηναῖος διὰ τὸ τὰς Κρίσου (leg. Προίτου) θυγατέρας αὐτὸν ἰάσασθαι, κεραυνωθῆναί φησιν. Polyarchi filius fuit Panyasis teste Suida in Πανύασις.

m) ἐν τῷ περὶ τῆς] ita ms Ciz. pro περὶ τῶν Ἀσκληπιαδῶν γενέσεως.

P 272 n) Πανύασις] in editis erat Πανυάσιος, in Herveti versione male Parrhasius. Apollodorus laudato bibliothecae suae loco: εὗρον λεγόμενον ἀναστῆναι ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἱππόλυτον, ὡς ὁ Ναυπακτικὰ συγγράψας λέγει. Τυνδάρεων, ὥς φησι Πανύασις· Ὑμέναιον, ὡς οἱ Ὀρφικοὶ λέγουσιν. Γλαῦκον τὸν Μίνωος, ὡς Μνησαγόρας (schol. Euripidis Ἀμελησαγόρας) λέγει. fuit Panyasis antiquissimus poëta heroicus, clarus tempore belli Persici, de quo multa Suidas et praeclarus Vossius de historicis Graecis 4 6. eius Ἡρακλείαν laudat Eratosthenes in Catasterismis c. 11.

o) τὸ νεκρὸν Τυνδάρεω ἀναστῆσαι] Plinius 29 1. Lucianus de saltatione [c. 45.] t. 1 p. 893. Tzetzes Chiliad. 10 vers. 721.

p) Στάφυλος] hic est Naucratites ille in scholiis ad Apollonium laudatus 1 580 et Tzetzae Chil. 9 v. 834, cuius primum τῶν περὶ Θεσσαλῶν laudat idem scholiastes ad Apollonium 4 816, tertium περὶ Θετταλῶν Harpocratio in πενέσται et scholia minora ad Iliad. π' 175. primum περὶ Ἀθηνῶν Harpocratio in ἐπίβοιον et librum περὶ τῶν Αἰολέων, idem in πρόνοια. citatur et Staphylus a Plinio 5 31 Hist. Clemente Protreptico p. 24. Athenaeo 2 p. 45, scholiaste Euripidis in argumento Medeae etc.

q) ἐν τοῖς τραγῳδουμένοις] frequens tragicis argumentum praebuit Hippolytus. Sophoclis Hippolytus memoratur ab Arriano lib. 1 c. 28 Epictetearum. Euripidis Hippolytus καλυπτόμενος a Polluce ac Stobaeo. atque aetatem tulit eiusdem Euripidis Hippolytus στεφανίας sive στεφανηφόρος, in cuius argumento Hippolytus non fugiens ex Troezene sed Athenis Troezenem, neque tantum aegrotus et vulneratus, sed tauro a Neptuno ad Thesei preces immisso interfectus et ab equis obtritus traditur. de Hippolyto per Aesculapium suscitato meminere et Pausanias Corinthiacis p. 173 scholiastes Pindari Pythionic. 3 [6] Hyginus fabula 49. Vibius Sequester aliique. respicit Plato 3 Polit. p. 408 C: Ἀπόλλωνος μὲν φασιν Ἀσκληπιὸν εἶναι, ὑπὸ δὲ χρυσοῦ πεισθῆναι πλούσιον ἄνδρα θανάσιμον ὄντα ἰάσασθαι, ὅθεν δὴ κεραυνωθῆναι αὐτόν.

r) Φύλαρχος] de hoc accurate Vossius lib. 1 Hist. c. 17. citatur etiam

Φινέως υἱοὺς[s]) τυφλωθέντας ἀποκαταστῆσαι χαριζόμενον αὐτῶν τῇ μητρὶ Κλεοπάτρᾳ τῇ Ἐρεχθέως· Τελέσαρχος δέ[t]) ἐν τῷ Ἀργολικῷ ὅτι τὸν Ὠρίωνα[u]) ἐπεβάλετο ἀναστῆσαι. οὐ τοίνυν τῆς οὕτως ἀπὸ ψευδοῦς ὑποθέσεως ἀρχομένης καὶ ἀδιεξιτήτου κατὰ πλῆθος καὶ πρὸς τὴν ἑκάστου προαίρεσιν μεταπλαττομένης, γένοιτ' ἄν τις τεχνικὴ θεωρία. πρὸς τούτοις ἐπεὶ τῶν 263
ἱστορουμένων τὸ μέν ἐστιν ἱστορία, τὸ δὲ μῦθος, τὸ δὲ πλάσμα — ὧν ἡ μὲν ἱστορία ἀληθῶν τινῶν ἐστι καὶ γεγονότων ἔκθεσις, ὡς ὅτι Ἀλέξανδρος ἐν Βαβυλῶνι δι' ἐπιβουλιῶν[x]) φαρμακευθεὶς ἐτελεύτα· πλάσμα δὲ πραγμάτων μὴ γενομένων μὲν ὁμοίως δὲ τοῖς γενομένοις[y]) λεγομένων, ὡς αἱ κωμικαὶ ὑποθέσεις καὶ οἱ μῖμοι, μῦθος δὲ πραγμάτων ἀγενήτων καὶ ψευδῶν ἔκθεσις, ὡς 264
ὅτι τὸ μὲν τῶν φαλαγγίων καὶ ὄφεων[z]) γένος Τιτήνων ἐνέπου-

in nono quod filiis Phinei excaecatis visum restituerit gratificans eorum matri Cleopatrae Erechtei filiae. Telesarchus autem in Argolico quod aggressus sit suscitare Orionem. argumenti ergo quod sic a falso incipit et propter multitudinem non potest perceuseri mutaturque ac transformatur ex uniuscuiusque arbitrio fuerit artificiosa aliqua contemplatio? 263. his accedit quod cum eorum quae narrantur, aliud quidem est historia, aliud vero fabula, aliud autem commentum ex quibus *historia* quidem est aliquorum quae vera sunt et quae facta sunt expositio; ut quod Alexander Babylone ex insidiis veneno fuit sublatus; *commentum* autem rerum quidem quae non fuerunt, dicuntur autem perinde ac si fuissent, ut comica argumenta et mimi; 264. *fabula* autem rerum quae fieri non potuerunt et falsae sunt expositio, ut quod araneorum ac serpentum genus *Titanum dicunt de san-*

---

a Plutarcho in Arato [c. 38] p. 1045. Plinio lib. 7 2, 8 42, 10 74. idem Phylarchum ab Athenione pictum in templo Eleusine narrat 35 11, quod de Phylarcho historico accipit Harduinus p. 229, ego potius de magistratu Atheniensi, tribuum praefecto intellexerim. citatur Phylarchus historicus etiam a magni Etymologici auctore in *Βόσπορος* et *Φυλάσιοι*, Suida in *λευκὴ ἡμέρα*.

s) τοὺς Φινέως υἱοὺς] vide Thomam Munckerum ad Hygini fabulam 19.

t) Τελέσαρχος] in scholiis ad Euripidis Alcestin *Τελέσαργος*.

u) ὅτι τὸν Ὠρίωνα] ita mss pro καὶ ὅτι. de Orione a Diana interfecto Hyginus fab. 195 et poëticon Astronomicon capite 34.

x) δι' ἐπιβουλιῶν] ms Ciz. δι' ἐπιβούλων *per insidiatores*, Antipatrum Craterum Iollam. vide quae viri docti ad illa Curtii 10 10 *veneno necatum esse Alexandrum credidere plerique.*

y) ὁμοίως δὲ τοῖς γενομένοις] supra sect. 252 distinxerat historiam in *veram*, *falsam* et *tamquam veram*, dixeratque *falsam* esse τὴν περὶ πλάσματα καὶ μύθους, *quasi veram* autem, comoediam v. g. et mimos. hoc loco πλάσματα aliter accipit et μύθοις contra distinguit, per eaque intelligit illam quam supra ὡς ἀληθῆ, *quasi veram* historiam appellaverat, commendatam poëtis, quibus fingere licet, ita tamen ut verisimilia sint quae fingunt, ne in illos quadret illud Horatii: *humano capiti cervicem pictor equinam iungere si velit etc.*

z) τῶν φαλαγγίων καὶ ὄφεων] ex Nicandro v. 7 Θηριακῶν qui auctorem laudat Hesiodum:

> ἀλλ' ἤτοι κακοεργὰ φαλάγγια σὺν καὶ ἀνίγρους
> ἑρπηστὰς ἔχιάς τε καὶ ἄχθεα μυρία γαίης
> Τιτήνων ἐνέπουσιν ἀφ' αἵματος,

quae sunt ipsa, quibus Sextus utitur, verba. frustra scholiastes ne dicam inhumaniter ait Nicandrum hoc esse mentitum, quod in Hesiod. ἔργοις illud non legatur: potuit enim Nicander id in alio poëmate Hesiodi deperdito legere, quod tradidit etiam Acusilaus Hesiodum in multis secu-

σιν ἀφ' αἵματος ἐζωογονῆσθαι, τὸν δὲ Πήγασον λαιμοτομη-
P 273 θείσης τῆς Γοργόνος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐκθορεῖν[a]· καὶ οἱ μὲν
265 Διομήδους ἑταῖροι εἰς θαλασσίους μετέβαλλον ὄρνις[b]), ὁ δὲ
Ὀδυσσεὺς[c]) εἰς ἵππον, ἡ δὲ Ἑκάβη[d]) εἰς κύνα. τοιαύτης δὲ
οὔσης τῶν ἱστοριῶν διαφορᾶς, ἐπεὶ οὐκ ἔστι τέχνη τις περὶ τὰ
ψευδῆ καὶ ἀνύπαρκτα, ψευδῆ δέ ἐστι καὶ ἀνύπαρκτα τὰ περὶ
τοὺς μύθους καὶ τὰ πλάσματα, περὶ ἃ μάλιστα τοῦ ἱστορικοῦ
μέρους ἡ γραμματικὴ καταγίνεται, οὐκ ἂν εἴη τις τέχνη περὶ τὸ
266 ἱστορικὸν μέρος γραμματικῆς. ὅθεν καταγελᾶν ἄξιον τῶν λεγόν-
των ὅτι εἰ καὶ ἡ ὕλη τῆς ἱστορίας ἐστὶν ἀμέθοδος[e]), ἡ μέντοι
κρίσις ταύτης γενήσεται τεχνική, δι' ἧς γινώσκομεν τί τε ψευ-
267 δῶς ἱστόρηται καὶ τί ἀληθῶς· πρῶτον μὲν γὰρ οὐ παραδι-
δόασιν ἡμῖν οἱ γραμματικοὶ τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας κριτήριον,
ἵνα καὶ ἐξετάζωμεν πότε ἀληθής ἐστιν αὕτη καὶ πότε ψευδής.
εἶτα καὶ μηδεμιᾶς οὔσης ἀληθοῦς ἱστορίας παρὰ τοῖς γραμμα-
τικοῖς οὐδὲ τὸ τοῦ ἀληθοῦς κριτήριον ὑπόστατόν ἐστιν. ἐπεὶ

guine fuisse procreatum, Pegasum Gorgonis abscissa cervice ex capite exsiluisse et Diomedis socios in marinas aves esse mutatos, Ulyssem in equum, Hecubam in canem. 265. cum autem historiarum talis sit differentia, quoniam non est ars aliqua in iis quae sunt falsa et esse non possunt; falsa autem sunt et esse non possunt quae sunt in fabulis ac commentis, in quibus maxime historicae partis versatur grammatica: non est ars aliqua in historica parte grammaticae. 266. quamobrem merito sunt irridendi qui dicunt quod, etsi historiae materia careat arte, erit tamen iudicium eius cum arte coniunctum, per quod cognoscimus quid falso et quid vere sit narratum. 267. primum quidem grammatici non tradiderunt nobis regulam diiudicandae verae historiae, ut examinemus quando sit vera et quando falsa. deinde cum nec apud grammaticos ulla sit vera historia, nec veri quidem

---

tus, ex Typhonis sanguine serpentes qui ictu vel morsu nocent provenisse. *Ἀκουσίλαος δέ φησιν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Τυφῶνος πάντα τὰ δάκνοντα γενέσθαι.* [scripsimus *ἐνέπουσιν* pro vulgato *ἀνέπουσιν* et deinde *ἐζωογονῆσθαι* pro *ἐζωγονῆσθαι*.]

a) *τὸν Πήγασον ἐκθορεῖν*] ms Ciz. *ἐκπεσεῖν*, sed longe praeferendum illud *ἐκθορεῖν* quod Sextus servavit ex Hesiodi Theogonia v. 280 de Medusa una e tribus Gorgonibus mortali:

τῆς δ' ὅτε δὴ Περσεὺς κεφαλὴν ἀπεδειροτόμησεν,
ἐξέθορε χρυσάωρ τε μέγας καὶ Πήγασος ἵππος.

P 273 *b*) *εἰς θαλασσίους ὄρνις*] in aves quae ab eo dictae Diomedeae, descriptae a Plinio 10 44 hist. a Solino, Augustino 18 16 de civ. dei aliisque. formam, si quae fuerit, requiris, respondet Ovidius 14 511 Metamorphos.

ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis.

quod vero ait Sextus *μετέβαλον*, ellipsis est; subintelligitur enim *τὴν μορφήν*, quod additum habes infra sect. 267.

c) *ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς*] infra sect. 267. Ptolemaeus Hephaestio in extremo libro 4 *Ἄλα, Τυρρηνὴν φαρμακίδα, Κίρκης θεράπαιναν, εἰς ἵππον μεταβεβληκέναι τὸν Ὀδυσσέα τοῖς φαρμάκοις καὶ τετραφέναι παρ' αὐτῆς, ἕως γηράσας ἐτελεύτησεν.*

d) *ἡ δὲ Ἑκάβη*] Cicero 3 Tusc. cap. 26 *Hecubam putant propter animi acerbitatem quandam et rabiem fingi in canem esse conversam.* apud Ausonium in Epitaphio Hecubae, *σῆμα κυνός*. Plautus Menaechmis act. 5 scena 1, scholiastes Iuvenalis 10 171, Bochartus Hierozoico t. 1 p. 665 et 687.

e) *ὕλη ἀμέθοδος*] supra sect, 249 et 254.

πῶς οὐκ ἔργον — τινὸς μὲν λέγοντος ὅτι Ὀδυσσεὺς ὑπὸ Τηλε-
γόνου f) παιδὸς κατὰ ἄγνοιαν ἀνῄρηται, τινὸς δὲ ὅτι λάρου g)
κέντρον θαλασσίας τρυγόνος ἀφέντος αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ διεφώ-
νησεν h)· ἄλλοι δὲ ὅτι εἰς ἵππον μετέβαλε τὴν μορφὴν i) — θέ-
λειν ἐν οὕτως ἀπερρωγόσι k) πράγμασιν εὑρεῖν τἀληθές; πρότε-
ρον γὰρ δεῖ ὑποστῆναι ἐν τοῖς διαφωνοῦσι τὸν ἀληθεύοντα καὶ
τότε ζητεῖν τί ἐστι. πάντων δὲ ἀπίθανα καὶ ψευδῆ λεγόντων 268
οὐδὲ τεχνικῷ τινι κριτηρίῳ δίδοται πάροδος. καὶ μὴν οὐδὲ δι'
ὧν ἂν ἱστορία καλῶς γράφειη διδάσκουσιν οἱ γραμματικοί, ἵνα
κατ' ἀναφορὰν τὴν ὡς ἐπὶ τὰ τοιαῦτα θεωρήματα λέγωμεν
τεχνικόν τι μέρος ὑπάρχειν παρ' αὐτοῖς τὸ ἱστορικόν· τοῦτο 269
γὰρ ῥητορικῶν ἐστι τὸ ἔργον l), ὥστε εἰ καὶ αὐτοὶ ἐξομολογοῦν-
ται ἀμέθοδόν τι εἶναι παράπηγμα τὴν ἱστορίαν καὶ ἡμεῖς ἐπε-
λογισάμεθα, καὶ ἄλλως οὐδὲν τεχνικὸν θεώρημα πρὸς τὴν γνῶ-
σιν αὐτῆς ἢ σύστασιν παραδεδώκασι, ῥητέον καὶ κατὰ τὸ ἱστο-
ρικὸν μέρος ἀσύστατον εἶναι τὴν γραμματικήν.

diiudicandi potest regula consistere. nam cum alius dicit quod Ulysses a Telegono filio per imprudentiam sit interemptus,, alius quod exspiraverit cum larus marinae turturis spinam in caput illius immisisset, alii autem quod mutatus sit in formam equi, quomodo non est arduum ac operosum in rebus adeo male cohaerentibus velle invenire verum? inter eos enim, qui discrepant, oportet prius alicubi consistere eum qui verum profitetur, et tunc quaerere quid sit. 268. cum autem omnes dicant incredibilia et falsa, ne ulli quidem diiudicatoriae artis regulae datur aditus. porro nec quibusnam modis recte scribatur historia docent grammatici, ut ad illa nos referentes praecepta dicamus historicam partem apud eos arte constare. hoc enim est munus rhetorum qui artem dicendi profitentur. 269. quamobrem si ipsi etiam fatentur historiam esse compagem quae caret methodo ac certa ratione et nos ratiocinando id ostendimus et alioqui nullum artis tradiderunt praeceptum ad eius cognitionem aut constitutionem: dicendum est etiam in parte historica grammaticam non posse consistere.

---

f) *ὑπὸ Τηλεγόνου*] confer Annae Daceriae notas ad Dictyn Cretensem lib. 6 cap. 15 et 16 et Rittershusium ad Oppiani Halieut. 2 493, Dionysium Salvagnium Boëssium ad Ovidii Ibin vers. 569.

g) *λάρου*] in scholiis ad Odyss. ε' 51 *λάρος, ὄρνεον θαλάσσιον*, ubi poëta ait Mercurium super mare volasse *λάρῳ ὄρνιθι ἐοικότα*. ab hac ave supervolante spinam pastinacae capiti Ulyssis immissam nescio ubi legit Sextus, licet lethalem esse spinam eiusmodi et vulnere ex illa sed a Telegono ignaro inflicta Ulyssem occubuisse quam plurimi scriptores tradidere; vide Meursium ad Lycophronem v. 796 et Barnesium ad verba Tiresiae ad Ulyssem, Odyss. λ 133 *θάνατος δέ τοι ἐξ ἁλὸς αὐτῷ*.

h) *διεφώνησεν*] ita recte mss Ciz. et Vratislav. pro *διεφόνησεν*.

i) *εἰς ἵππον μετέβαλε τὴν μορφὴν*] supra sect. 264.

k) *ἀπερρωγόσι*] *ἀπερρωγός* abruptum pro non cohaerente et absurdo lib. 1 contra Physicos sect. 262.

l) *ῥητορικῶν ἐστι τὸ ἔργον*] oratorum esse scribere historiam, statuit etiam Marcellinus in vita Thucydidis. interim si placet vide quae adversus Robortellum qui historicam facultatem partem rhetoricae facit, disputata sunt a Vossio Artis Historicae cap. 3.

P 274

ΚΕΦ. ιγ΄.

Ὅτι τὸ περὶ τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέρος τῆς γραμματικῆς ἀσύστατόν ἐστιν.

270 Ἤδη μὲν δυνάμει m) καὶ τὸ περὶ ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέρος τῆς γραμματικῆς ἡμῖν ἀνῄρηται, δείξασι τὸ ἀδύνατον τοῦ κατὰ τὰς τεχνολογίας καὶ τὸ ἱστορικόν· χωρὶς γὰρ τούτων οὐκ ἀπευθύνεταί τις ποιήσεως ἐξήγησις. ὅμως δ' οὖν καὶ τὰ ἐν τούτῳ τῷ μέρει πειρασόμεθα, κοινότερον n) δυνάμενα λέγεσθαι, σκοπεῖν, καὶ μάλιστα ὅτι οὕτως ἐπιτεθαρρήκασιν αὐτῷ οἱ γραμματικοί, ὡς καὶ τὸ βιωφελὲς τῆς γραμματικῆς καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν ἀναγκαῖον ἐξ αὐτοῦ τολμᾶν πιστοῦσθαι. φασὶ γοῦν ὡς ἡ ποιητικὴ πολλὰς δίδωσιν ἀφορμὰς πρὸς σοφίαν καὶ εὐδαίμονα βίον, ἄνευ δὲ τοῦ ἀπὸ γραμματικῆς φωτὸς οὐχ οἷόν τε τὰ παρὰ τοῖς ποιηταῖς διορᾶν, ὁποῖά ποτέ ἐστι. χρειώδης ἄρα ἡ
271 γραμματική. τὸ δ' ὅτι συχνὰς δίδωσιν ἡ ποιητικὴ ἀφορμὰς πρὸς εὐδαιμονίαν δῆλον ἐκ τοῦ τὴν ὄντως κρατίστην καὶ ἠθοποιὸν φιλοσοφίαν ἀπὸ τῆς παρὰ τοῖς ποιηταῖς γνωμολογίας τὴν ἀρχὴν ἐρριζῶσθαι, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς φιλοσόφους, εἴ ποτε παραινετικῶς τι λέγοιεν, ταῖς ποιητικαῖς φωναῖς ὡσπερεὶ σφραγίζεσθαι τὸ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενον. καὶ ὁ μὲν ἐπ' ἀρετὴν παρακαλῶν φησιν

ἀρετὴ δέ o), κἂν θάνῃ τις, οὐκ ἀπόλλυται.

ὁ δὲ φιλαργυρίαν φεύγειν ἐγκελευόμενος προφέρεται τό

CAP. XIII.

Quod pars grammaticae, quae versatur in poetis et scriptoribus, non possit consistere.

270. Iam quidem vi ac potestate a nobis est sublata pars illa grammaticae, quae versatur in poëtis et scriptoribus, cum ostenderimus nec artificiosam nec historicam partem esse posse; nam absque his non recte processerit poëtarum expositio. et tamen tentabimus considerare quae in hac parte etiam communius dici possunt. et maxime quoniam ea est grammaticorum audacia et confidentia, ut audeant inde affirmare grammaticam vitae utilem et necessariam ad felicitatem esse. dicunt enim ad sapientiam et beatam vitam magna dari adiumenta et adminicula a poëtica. absque luce autem grammaticae non posse perspici qualia sint quae occurrunt apud poëtas. est ergo utilis grammatica. 271. quod autem poëtica ad felicitatem magna det adminicula, ex hoc est perspicuum, quod plane optima, quae in formandis moribus versatur philosophia, in poëtarum sententiis primum radices egerit. et ideo philosophos, si quando dicant aliquid quod pertineat ad exhortationem, id quod dicunt veluti obsignare poëticis vocibus. et alius quidem ad virtutem adhortans dicit:

virtus, ubi quis interit, non interit.

qui autem avaritiam iubet fugere, hoc affert:

P 274 m) δυνάμει] saepius hoc loquendi genere noster utitur, ut notare me memini ad 1 Pyrrhon. sect. 11.

n) κοινότερον] non ad specialia descendendo, sed universe atque generatim summa eius capita convellendo. supra sect. 40.

o) ἀρετὴ δέ] versus ex Euripidis *Τημενίδαις*, apud Stobaeum sermone 1. versio quam adscripsi est Hugonis Grotii.

μὴ Πλοῦτον[p]) εἴπῃς. οὐχὶ θαυμάζω θεόν,
ὃν καὶ ὁ κάκιστος[q]) ῥᾳδίως ἐκτήσατο.

ὁ δὲ αὐτάρκειαν ὑπαγορεύων συμπιστοῦται τὸ δόγμα ἐκ τοῦ τὸν Εὐριπίδην λέγειν,

τί γὰρ δέοι[r]) βροτοῖσι, πλὴν δυοῖν μόνον,
Δήμητρος ἀκτῆς, πώματός[s]) θ' ὑδρηχόου,
ἃ δὴ πάρεστι καὶ πέφυκεν ἡμᾶς τρέφειν;

καὶ τὸ μὲν τοὺς ἄλλους φιλοσόφους τοῦτο ποιεῖν οὐ παράδοξον, 272
αὐτοὺς δὲ εὑρήσομεν τοὺς τῆς γραμματικῆς κατηγόρους[t]) Πύρ- P 275
ρωνά τε καὶ Ἐπίκουρον ἐξομολογουμένους τὸ ἀναγκαῖον αὐτῆς. ὧν ὁ μὲν Πύρρων ἱστορεῖται τὴν Ὁμηρικὴν[u]) διὰ παντὸς ποίησιν ἀναγινώσκων, μὴ ἄν ποτε τοῦτο ποιήσας, εἴπερ μὴ ἐγίνωσκεν
αὐτὴν χρησίμην καὶ διὰ τοῦτο τὴν γραμματικὴν ἀναγκαίαν. ὁ 273
δὲ Ἐπίκουρος φωρᾶται τὰ κράτιστα τῶν δογμάτων παρὰ ποιη-

laudare Plutum parce, non veneror deum,
qui pessimorum saepe fit possessio.

qui autem praedicat oportere paucis esse contentum, suam confirmat sententiam ex eo quod dicit Euripides:

quid est opus mortalibus praeter duo
Cereale munus limpidae et potus aquae,
quae sunt alendis nobis et sunt obvia?

272. et quod alii quidem philosophi hoc faciant, non est mirandum; inveniemus autem ipsos etiam accusatores grammaticae, Pyrrhonem et Epicurum confiteri eius necessitatem. ex quibus narratur quidem Pyrrho perpetuo legisse poësin Homericam, hoc numquam facturus nisi cognovisset illam utilem esse et propterea grammaticam necessariam. 273. Epicurus autem deprehenditur suorum dogmatum potissima surripuisse a poëtis; nam quod

---

p) *μὴ Πλοῦτον*] eiusdem Euripidis in *Αἰόλῳ*. laudant Plutarchus de audiendis poëtis, Stobaeus serm. 99, noster infra sect. 278, Athenaeus 4 p. 159 etc.

q) *ὃν καὶ ὁ κάκιστος*] alii codices: *ὃν χ' ὠ κάκιστος*. ita et Barnesius in praeclara sua Euripidis editione.

r) *τί γὰρ δέοι*] etiam hos ex Euripidis *Αἰόλῳ* versus laudant Plutarchus libro de audiendis poëtis extremo et de Stoicorum repugnantiis p. 1043, 1044. Gellius 7 17 ex Varrone *περὶ ἐδεσμάτων*, ubi perinde ut Plutarchus testatur Chrysippo philosopho illos semper in ore et calamo fuisse: Apostolius Centuria 2 proverb. 4. caeterum in marginibus Stobaei Serm. 38 male iidem versus tribuuntur Menandro. gemina sententia Apostoli 1 Timoth. 6 8, cui si quis alios *ὁμοψήφους* cognoscere voluerit, virorum praestantissimorum Grotii ac Pricaei notas consulet. primus Euripidis versus apud alios legitur sic:

ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσιν, πλὴν δυεῖν μόνοιν.

s) *πώματος*] ita mss recte pro *πόματος*. mox pro *ἃ δή* alii *ἅπερ* et *καὶ πέφυχ'* pro *πέφυκεν*. apud Gellium autem duo hi versus subiiciuntur:

ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή, τρυφῇ δέ τοι
ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

sed non sat illud sat placet, quippe inciti
luxu ciborum inventa sectamur nova.

nimirum ut vere Epicurus apud Aelianum 4 17 et Stobaeum, *ᾧ ὀλίγον οὐχ ἱκανόν, τούτῳ γε οὐδὲν ἱκανόν.*

t) *τοὺς γραμματικῆς κατηγόρους*] de Pyrrhone et Epicuro liberales P 276
artes atque in his grammaticam susque deque habentibus dictum supra sect. 1 seq.

u) *τὴν Ὁμηρικὴν*] infra 280, Laërtius 9 67.

τῶν ἀνηρτηκώς· τόν τε γὰρ ὅρον τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν ὅτι ἡ παντός ἐστι τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις, ἐξ ἑνὸς στίχου δέδεικται λαβών

αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον [x]) ἕντο.

τὸν δὲ θάνατον ὅτι οὐδέν ἐστι πρὸς ἡμᾶς, Ἐπίχαρμος [y]) αὐτῷ προσμεμήνυκεν εἰπών

ἀποθανεῖν ἢ τεθνάναι οὔ μοι διαφέρει.

ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων ἀναισθητεῖν, παρ' Ὁμήρου [z]) κέκλοφε γράφοντος

κωφὴν γὰρ δὴ γαῖαν ἀεικίζει μενεαίνων.

καὶ μὴν οὐ ταῦτα μόνον τοῖς ποιηταῖς δεξιῶς εἰρῆσθαι φαίνεται, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ θεῶν, οἷόν ἐστι καὶ τὸ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ [a]) λεχθὲν ἐν Φρίξῳ

ὅστις [b]) δὲ θνητῶν οἴεται καθ' ἡμέραν

voluptatum magnitudinis terminus sit doloris omnis ablatio, ex uno versu accepisse ostenditur,

sed postquam potusque cibique exempta libido est.

quod autem mors ad nos nihil sit, Epicharmus ei indicavit dicens,

vel mortuum esse vel mori mea nihil refert.

similiter et quod mortua corpora nullo sint sensu praedita, suffuratus est ab Homero scribente,

surdam autem terram male vexat percitus ira.

274. porro non haec solum apte et eleganter videntur dicta esse a poëtis, sed etiam quae pronuntiarunt de diis. cuiusmodi est quod apud Euripidem dictum est in Phrixo,

mortalium quicumque quotidie malum

x) ἐξ ἔρον] ita e mss legendum hoc loco et infra sect. 282 pro ἐξέρον, atque ita legitur etiam in codicibus emendatis Homeri Iliad. α' 469 et alibi; saepius enim hic versus apud poëtam recurrit. scholiastes: ἐξέβαλον τὸν τῆς τροφῆς ἔρωτα, ὅ ἐστιν, ἐκορέσθησαν. ἔρον δὲ τὸν ἔρωτα Αἰολικῶς λέγει. hunc Homeri locum Virgilius Aeneid. 1 220 ita expressit: *postquam exemta fames epulis.*

y) Ἐπίχαρμος] alius est sensus dicti Epicharmei, quod affert Cicero 1 Tusc. c. 8 *emori nolo, sed me esse mortuum nihili aestimo*, neque dubito aliam illam Graecam quam in animo Cicero habuit, fuisse sententiam. nam haec quam affert Sextus ita ut in editis exstat, etiam in mss Savil. Ciz. et Vratislav. legitur. ita etiam in suo codice legit Hervetus, atque in mss codicibus Sexti Veneto ac Florentino repperisse se H. Stephanus in Lexico Ciceroniano p. 147 scriptum reliquit. igitur vix assentior ingeniosae licet clarissimi Davisii coniecturae, qui Graeca Epicharmi sic corrigere iubet:

ἀπῇ θανεῖν. ἢ τεθνάναι οὔ μοι διαφέρει.

absit mori: esse mortuum refert nihil.

sed si ita scribamus, quomodo ex hoc versu Epicurus potuisset discere ὅτι ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, *quod mors nihil ad nos*, cum moriendum esse et mori tamquam malum refugiat, cupiatque a se longe abesse. de Epicuri sententia infra sect. 283, ubi dictum istud non Epicharmo sed Sophroni adscribunt Graeci codices.

z) παρ' Ὁμήρου] Iliad. ω' 54, ubi scholiastes κωφὴν γαῖαν interpretatur ἀναίσθητον σῶμα.

a) παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ] iidem versus Euripidis laudantur infra sect. 286 et a S. Iustino de Monarchia p. 106 atque a Stobaeo c. 7 Eclog. et sub Diphili nomine apud Clementem Alex. 6 Strom. p. 606 et Eusebio 13 13 Praeparat. p. 684.

b) ὅστις] al. εἴτις, et deinde τοὐφ' ἡμέραν pro καθ' ἡμέραν.

κακόν τι πράσσων τοὺς θεοὺς [c]) λεληθέναι,
δοκεῖ πονηρὰ καὶ δοκῶν ἁλίσκεται,
ὅταν σχολὴν ἄγουσα τυγχάνῃ [d]) δίκη.

ἀλλ' εἴπερ ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα χρειώδη ἐστί, λαμβάνεται δὲ οὐ χωρὶς γραμματικῆς, ἔσται καὶ ἡ γραμματικὴ τῶν βιωφελῶν. ἔχοι δ' ἄν τινα, φασίν, ἐξαιρέτως καὶ ταῖς τῶν 275 μανθανόντων αὐτὴν πατρίσιν ἀναγκαῖα. Λεβεδίων γοῦν διαφερομένων [e]) πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας περὶ Καμανδωδοῦ, ὁ γραμ- P 276 ματικὸς τὸ Ἱππωνάκτειον [f]) παραθέμενος ἐνίκα,

– – – μηδέ τἄν μοι μῦ
λαλεῖν Λεβεδίην ἰσχάδ' ἐκ Καμανδωδοῦ.

ὁμιλητικούς τε παρεχομένη τοὺς προσέχοντας αὐτῇ, εὐθὺς καὶ ταύτῃ καὶ τοῖς πέλας κατὰ πολλὰς περιστάσεις ὀνησιφόρος

agens, fore ut lateat deos existimat,
is improbe sentire deprehenditur,
quando otium fuerit dei iustitiae.

quodsi haec et quae sunt huiusmodi sunt utilia, intelliguntur autem non absque grammatica, erit etiam grammatica vitae utilis. 275. quin imo habet, aiunt, etiam quaedam admodum necessaria patriis eorum qui eam discunt. nam cum Lebediis controversia esset cum viciuis de Camandodo, adducto hoc versu Hipponactis vicit grammaticus,

– – – mihi nec dixeris mu
de Lebedia carica ex Camandodo.

reddensque eos qui ipsi dant operam affabiles et in congressionibus benignos et non difficiles, statim hac ratione vicinis quoque in multis casuum

---

c) τοὺς θεοὺς] S. Iustini codices τὸν θεόν et mox δοκεῖ πονηρός.
d) τυγχάνῃ] ita mss pro τυγχάνει, etiam infra sect. 286. porro addendus ex Stobaeo et aliis versus: τιμωρίαν ἔτισεν ὧν ἦρξεν κακῶν. Grotius ita reddidit in excerptis e Tragicis p. 414:

Mortalium nunc si quis admittens scelus
latere posse credit ultores deos,
sperat profana speque captatur sua;
ubi coeperit vacare divina ultio,
supplicia pendet iusta factorum male.

alia Grotii metaphrasis in eius Stobaeo p. 120 et in Barnesii Euripide t. 2 p. 503.
e) Λεβεδίων διαφερομένων] sic Megarenses cum Atheniensibus contendentes de Salamine victi sunt producto versu sub Homeri nomine, ut narrant Aristoteles lib. 1 Rhetoricor. c. 15 et alii laudati Menagio ad Laërtii 1 48. Lebedus celebris olim Ioniae civitas, vastata denique a Lysimacho, qui incolas eius et vicinae Colophonis Ephesum traduxit, ut refert Pausanias in Atticis p. 23 et in Achaicis p. 528.
f) τὸ Ἱππωνάκτειον] ita mss pro Ἱππωνάκτιον. de Hipponacte Ephe- P 276 sio poeta antiquissimo, qui circa olympiadem 60 scriptis choliambis clarus fuit, dixi lib 2 Bibliothecae Graecae cap. 15. in verbis Hipponactis Salmasius pro λαλεῖν (quod est in editis et mss) legit λαβεῖν atque hoc verbum ponit ante Λεβεδίην, ut versus choliambus constet. ac de versu quidem recte. sed de praecedentibus verbis quid fiet? itaque consensui codicum inhaerens servo illud λαλεῖν et totum locum lego sic:

– – – μηδὲ ἄν μοι μῦ
λαλεῖν Λεβεδίην ἰσχάδ' ἐκ Καμανδωδοῦ.

quod Hipponax dixit μῦ λαλεῖν, imitati Latini scriptores dixerunt *facere mu.* ita Lucilius Ennius Plautus Apuleius. vide antiquarium Iani Laurenbergii et Hieronymum Columnam ad Ennii fragmenta p. 137 et 331. pro Καμανδωδοῦ, ms Ciz. habet Καμανδωλοῦ. [fr. 24 Schneidew.]

ὃν καὶ ὁ κάκιστος ῥᾳδίως ἐκτήσατο.
οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ τοὐναντίον ἀποφαινόμενος [r]),
ὦ χρυσὲ [s]) δεξίωμα κάλλιστον βροτοῖς.
ὡς οὔτε μήτηρ ἡδονὰς τοίας ἔχει,
οὐ παῖδες, ἀνθρώποισιν, οὐ φίλος πατήρ,
οἵας σύ, χοἰ σὲ [t]) δώμασι κεκτημένοι.
καὶ πάλιν,
εὖ πρᾶσσε [u])· τὰ φίλων δ' οὐδέν, ἤν τις δυστυχῇ.
καὶ
κάλλιστα Μουσῶν [x]) φθέγγεται πλουτῶν ἀνήρ.

280 ἀναποδείκτως μὲν οὖν λεγομένων τῶν οὕτως ἐναντίων, ἐπιρρεπέστερον ἔχουσιν ἄνθρωποι πρὸς τὴν τοῦ χείρονος ἐκλογήν. καὶ διὰ τοῦτο βλαπτικὴ ἀναφαίνεται ἡ ποιητική. διακρινομένων δὲ αὐτῶν καὶ τῶν μὲν ἀθετουμένων τῶν δὲ προκρινομένων, χρειώδης γίνεται οὐχ ἡ γραμματική, ἀλλ' ἡ διακρίνειν δυναμένη φιλοσοφία. ποιητικοῖς τε μαρτυρίοις χρῶνται οὐχ οἱ γνησίως φιλοσοφοῦντες [y]) — τούτων γὰρ ὁ λόγος αὐτάρκης ἐστὶ

honoro, pessimus quem vir possederit.
ita est etiam qui enuntiat contrarium:
aurum o bonum mortalibus pulcherrimum!
non est voluptas tanta, mater hominibus,
nec filii cari, nec benevolus pater,
es quanta tu, quique domi te possident.
et rursus,
fac dives ut sis, miser amicos non habet.
et:
vir dives ipsis dulcius Musis sonat.

280. cum ergo quae sunt sic contraria dicantur absque demonstratione, homines sunt propensiores ad eligendum id quod est deterius. et ideo noxia cernitur esse poetica. si ea autem discernantur et alia quidem reiiciantur, alia praeferantur, fit utilis non grammatica, sed quae discernere potest philolosophia. et poëticis utuntur testimoniis non qui germane et sincere philoso-

---

r) *οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ τοὐναντίον ἀποφαινόμενος*] ms Ciz. *οὔτ' ἔστι καὶ ου ὁ. τ. ἀ.*

s) *ὦ χρυσέ*] eiusdem Euripidis in Bellerophonte, memoratum Stobaeo Serm. 91, Athenaeo lib. 4 p. 159, Athenagorae in Apologia p. 117 edit. Oxon. et nostro infra adversus Ethicos sect. 122. Seneca in hunc modum vertit latine epist. 115:

pecunia ingens generis humani bonum
cui non voluptas matris aut blandae potest
par esse prolis, non sacer meritis parens.

pro *δεξίωμα* alii codices legunt *ἀξίωμα*.

t) *χοἰ σέ*] ita Athenaei codices pro *καὶ οἱ σέ*, atque Euripides Barnesii t. 2 p. 462.

u) *εὖ πρᾶσσε*] Euripidis Phoenissis v. 406, cui geminum illud: *ἀνδρὸς κακῶς πράσσοντος ἐκποδὼν φίλοι.*

x) *κάλλιστα Μουσῶν*] plura in eandem sententiam dicta congessi ad haec Siracidae 13 28 *πλούσιος ἐλάλησεν καὶ πάντες ἐσίγησαν.*

y) *οὐχ οἱ γνησίως φιλοσοφοῦντες*] non solent afferre genuini philosophi testimonia poëtarum probationis loco, ipsi solidis argumentis destituti, licet exornandi causa dictis poëtarum interdum utantur. videtur autem Sextus pungere Chrysippum qui volumina sua testimoniis nimium refarciebat, eique Epicurum opponere, cuius erant *ἀπαράθετα* scripta, hoc est nullis aliorum interstincta sententiis. Laërt. 7 181.

πρὸς πειθώ — ἀλλ' οἱ τὸν πολὺν καὶ ἀγοραῖον φενακίζοντες
ὄχλον. οὐ γὰρ δυσχερὲς ποιητὰς μαχομένους καὶ εἰς ὅ τι ἂν P 278
θέλωσιν ᾄδοντας δεῖξαι, ὅτε καὶ οἱ προηγουμένως φιλοσοφοῦν- 281
τες πολλὰ μαχομένως λέγουσι. τῶν δὲ γραμματικῆς κατηγόρων
ὁ μὲν Πύρρων παρ' ἕκαστα τὴν Ὁμηρικὴν διετίλισσε ποίησιν,
οὐ πάντως διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν [z]), ἀλλὰ τάχα μὲν ψυχα-
γωγίας χάριν καὶ ὡσεὶ κωμῳδῶν ἠκροᾶτο, τάχα δὲ καὶ τοὺς
ποιητικοὺς παρατηρῶν τρόπους καὶ χαρακτῆρας. λέγεται γὰρ 282
αὐτὸν [a]) καὶ ποίησιν εἰς τὸν Μακεδόνα Ἀλέξανδρον γράψαντα
μυρίοις χρυσοῖς [b]) τετιμῆσθαι. οὐκ ἀπέοικε δὲ καὶ ἄλλας αἰτίας
ὑπάρχειν περὶ ὧν ἐν τοῖς Πυρρωνείοις [c]) διεξήλθομεν. ὁ δὲ Ἐπί- 283
κουρος οὐκ ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν εἴληφε τὸν ὅρον τοῦ μεγέθους
τῶν ἡδονῶν· μακρῷ γὰρ διαφέρει τὸ λέγειν ὅτι ἐπαύσαντό τινες
πίνοντες καὶ ἐσθίοντες καὶ τὴν αὐτῶν ἐπιθυμίαν πληροῦντες·
τοῦτο γάρ ἐστι τὸ [d])

phantur (eorum enim ad persuadendum sufficit oratio) sed qui vulgo fucum faciunt. 281. non est quoque difficile ostendere poëtas inter se pugnare, et quodcumque velint canere, quando etiam qui praecipue philosophantur, multa dicunt quae inter se pugnant. ex grammaticae autem accusatoribus Pyrrho quidem integram Homeri evolvit poësim, non omnino propter prius dictam causam, sed forsan quidem gratia delectationis, et perinde ac si audiret comoedos: fortasse etiam ut poëticos observaret tropos et characteres. 282. dicitur enim et ipse poëma scripsisse ad regem Alexandrum, et decies mille aureorum munere fuisse honoratus. est autem satis probabile alias quoque esse causas, quas recensuimus in Pyrrhoneis. 283. Epicurus autem non sumpsit ab Homero finem et terminum magnitudinis voluptatum; multum enim differt dicere cessasse aliquos bibere et comedere, et suum satiasse appetitum, hoc enim est,

---

z) *διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν*] supra sect. 272. [in sqq. vulgo scribebatur *ὡς εἰ.*] P 278

a) *λέγεται γὰρ αὐτὸν*] ex aliorum relatione affirmat Sextus poëma eiusmodi in Alexandrum magnum esse compositum a Pyrrhone, pridem ut videtur cum haec noster scriberet deperditum, neque illud visum ei aut lectum ex hoc loco colligas, atque alii nihil Pyrrhonem scripsisse affirmant, quamquam Laërtii illud 9 102 *αὐτὸς μὲν γὰρ Πύρρων οὐδὲν ἀπέλιπεν*, intelligi possit de scriptis philosophicis, quo sensu accipere etiam liceat illud Aristoclis apud Eusebium 14 Praeparat. p. 718 *ἀλλ' αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἐν γραφῇ καταλέλοιπεν*, et p. 763 *χρηστὸν μὲν οὐδὲν οὔτε εὗρεν οὔτε ἔγραψε*. Laërt. prooem. sect. 16 etc.

b) *μυρίοις χρυσοῖς*] Menagius ad Laërtii 9 102 *mille aureos*, memoriae lapsu pro decem millibus aureorum. valuit autem aureus decem argenteos numos didrachmos, sive argenti drachmas viginti, hoc est nostro computandi more duos thaleros sive Ioachimicos cum dimidio. confer Io. Fridericum Gronovium lib. 2 de pecunia veteri c. 8.

c) *ἐν τοῖς Πυρρωνείοις*] frustra haec in libris Pyrrhonianarum hypotyposeon requiras, itaque aliud opus deperditum Sexti intelligendum *Πυρρωνείων ζητημάτων* vel *ὑπομνημάτων*. Hervetus veterat *in quaestionibus Pyrrhoneis*. sed quia in Graeco nullum video vocabuli *ζητημάτων* vestigium, etiam Latinum *quaestionum* expunxi.

d) *τοῦτο γάρ ἐστι τὸ*] non assentior elegantissimo Menagio qui ad Laërtii 10 139 apud Sextum legit: *ταὐτὸ γάρ ἐστι τό*, atque hunc locum ita interpretatur: *nam*, sed postquam potusque cibique exemta cupido est, *idem est ac si diceret, terminum magnitudinum in voluptatibus esse ablationem doloris*. sed hoc ipsum est quod Sextus negat in Homeri

αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,

τοῦ φάναι ὅρον εἶναι [e]) τῶν περὶ τὰς ἡδονὰς μεγεθῶν τὴν τοῦ ἀλγοῦντος [f]) ὑπεξαίρεσιν· τοῦτο γὰρ οὐ πάντως κρέασι καὶ οἴνῳ
284 ἀλλὰ καὶ τοῖς λιτοτάτοις πέφυκε γίνεσθαι. ἄλλως τε ὁ μὲν ποιητὴς ἐπὶ προσφερομένων [g]) μόνων ἐποιήσατο τὴν ἀπόφασιν, Ἐπίκουρος δὲ ἐπὶ πάντων τῶν ἀπολαυστῶν, ἐν οἷς ἐστι καὶ ἡ ἀφροδισίους μῖξις, περὶ ἧς πάντες ἴσασιν οἵαν ἔσχε γνώμην Ὅμηρος [h]). τό τε τὸν θάνατον μὲν μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς, εἴρηται μὲν ἴσως τῷ Σώφρονι [i]) ἀποδέδεικται δὲ Ἐπικούρῳ [k]), καὶ
285 ἐστὶν οὐ τὸ εἰπεῖν ἀλλὰ τὸ ἀποδεῖξαι θαυμαστόν. εἶτα οὐδὲ
P 279 κατὰ τοῦτο ἔφησεν ὁ Ἐπίκουρος τὸν θάνατον μηδὲν εἶναι πρὸς

sed postquam potusque cibique exempta libido est,

et dicere esse terminum magnitudinum in voluptatibus ablationem doloris; hoc enim non fit semper carnibus et vino, sed etiam cibis tenuissimis. 284. praeterea poeta quidem hoc enuntiavit tantum de iis quae in cibum et potum apponuntur, Epicurus autem de omnibus quibus fruimur, in quibus est etiam coitus venereus, de quo sciunt omnes quaenam fuerit Homeri sententia. et quod mors quidem nihil sit, dictum quidem fortasse est ab Sophrone, sed demonstratum fuit ab Epicuro, et est mirabile, non quod dixerit, sed quod demonstraverit. 285. deinde non ideo dixit Epicurus mortem ad nos nihil esse, quod nihil referat vivasne an non; vivere enim est

---

versu contineri, qui nihil aliud significat quam ὅτι ἐπαύσαντό τινες πίνοντες καὶ ἐσθίοντες καὶ τὴν αὐτῶν ἐπιθυμίαν πληροῦντες. itaque verba μακρῷ γὰρ διαφέρει τὸ λέγειν referenda sunt ad illa τοῦ φάναι ὅρον εἶναι etc. ita ut in Latina versione sensum verborum Sexti expressi. idem Homeri versus fuit supra sect. 273.

e) ὅρον εἶναι] haec est ipsa philosophi sententia, in verbis illis Homeri neutiquam obvia. verba Epicuri apud Laërtium 10 139 et Gellium 2 9 ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. confer 1 de Finibus c. 11: *omnis privatione doloris putat Epicurus terminari summam voluptatem.* Seneca Epist. 66: *apud Epicurum duo bona sunt, ex quibus illud summum beatumque componitur, ut corpus sine dolore sit, animus sine perturbatione.* plura vide, si placet, apud Gassendum.

f) τοῦ ἀλγοῦντος] posuit hoc Epicurus pro ἀλγεινῷ quod malebat Plutarchus apud Gellium et Muretus 9 16 Var. lect.

g) ἐπὶ προσφερομένων] de iis quae ad edendum ac bibendum apponuntur. Laërtius 2 48 ποῦ πιπράσκοιτο τῶν προσφερομένων ἕκαστον, ad quem locum videndus Menagius.

h) Ὅμηρος] nihil hac in parte statuit Homerus peculiare quo Epicuri praecivisse videri posset sententiae, sed cum vulgo sensit: at Epicurus etiam in Veneris usu solam ὑπεξαίρεσιν τοῦ ἀλγοῦντος pro voluptate habuit, cum alioqui statueret συνουσίαν ὤνησαι μὲν οὐδένα, ἀγαπητὸν δέ, εἰ μὴ ἔβλαψεν. genus hoc voluptatum *prodesse numquam, esseque optabile, si non obsit.*

i) τῷ Σώφρονι] potuit eiusmodi aliquid dictum esse etiam a Sophrone Syracusio, cuius mimis delectatus fuit Plato: attamen supra sect. 273 non ex Sophronis, sed ex Epicharmi itidem Syracusii poëtae dicto id mutuatus esse Epicurus obiiciebatur. itaque et *Epicharmi* nomen etiam in versione sua (nescio an ex veteri codice) Hervetus posuit.

P 279 k) ἀποδέδεικται δὲ Ἐπικούρῳ] demonstratio Epicuri, qua mortem nihil ad nos attinere concludit, exstat apud Stobaeum Serm. περὶ θανάτου et Laërtium 9 139 ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. de hoc dicto Epicuri mentio etiam lib. 1 Pyrrh. sect. 229. alludit et Cicero 1 Tusc. non uno in loco.

ἡμᾶς, καθ' ὃ ἀδιάφορόν ἐστιν ἢ ζῆν ἢ μή· πολλῷ γὰρ αἱρετώτερον τὸ ζῆν διὰ τὸ αἰσθανομένων εἶναι τὸ ἀγαθόν· ἀλλ' ἐν ἀναισθησίᾳ οὔτε κακόν τι εἶναι οὔτε ἀγαθόν. τὸ μὲν γὰρ ἀναισθητεῖν τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων, οὐχ ὁ ποιητὴς μόνος οἶδεν, ἀλλὰ καὶ ὁ σύμπας βίος. μήτηρ γοῦν πολλάκις υἱὸν θρηνοῦσά φησι "ἀλλὰ σὺ μὲν τούτων οὐκ ἐπαισθάνῃ, ἐγὼ δὲ ταλαιπωρῶ" καὶ ἐνατενίζουσα ἐπιφθέγγεται "τίς δέ ἐστιν ἔτι σοι τούτων ὄνησις;" οὐ μὴν ἀλλ' ἐὰν ἐξετάζῃ τις, τὴν ἐναντίαν 286
ἔχοντα δόξαν εὑρήσει τὸν ποιητήν· αἱ μὲν γὰρ ψυχαὶ κοινῶς διψῶσιν αἵματος

ἀλλ' ἀποχάζεο[l]) βόθρου, ἀπίσχε δὲ φάσγανον ὀξύ,
αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω.

ὁ δὲ Τιτυὸς[m]) ὑπὸ γυπῶν διὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἡπατοφαγεῖται. ὁ δὲ Τάνταλος[n]) ἕστηκεν ἐν λίμνῃ

– – – ἡ δὲ προσέκλυζε γενείῳ.
στεῦτο δὲ διψάων· πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.

καὶ μὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ὑπ' Εὐριπίδου[o]) λεχθέντι περὶ θεῶν, τὴν 287
αὐτὴν καὶ οἱ ἰδιῶται δόξαν ἔχουσιν· ἴσον γάρ ἐστι τῷ

ὅστις δὲ θνητῶν οἴεται τοὐφήμερον
κακόν τι πράσσων τοὺς θεοὺς λεληθέναι
δοκεῖ τις ἀνήρ[p]), καὶ δοκῶν ἁλίσκεται,

longe magis optandum, propterea quod bonum sit eorum qui sentiant: in sensus autem defectu nec bonum sit nec malum. nam quod non sentiant corpora mortua, non solus novit poëta, sed etiam communis hominum vita. mater enim saepe deflens filium dicit "sed tu quidem haec non sentis, ego vero misere affligor" et fixis eum aspiciens oculis alloquitur "quid autem te haec iuvant amplius"? 286. quin etiam si quis examinet, inveniet poëtam in contraria esse sententia; nam (secundum illum) animae communiter sitiunt sanguinem

abscede a fossa, vagina ensemque reconde,
sanguinem ego ut potem facilis tibi veraque dicam.

Tityi iecur exedebatur propter cupiditatem. Tantalus stetit in lacu,

– – – barbam vero alluit ipse:
irruit is sitiens, nequit ast apprendere potum.

287. porro autem quod attinet ad id quod ab Euripide dictum est de diis, etiam rudes et imperiti homines sunt in eadem sententia; ei enim quod ab ipso dictum est,

mortalium quicumque quotidie malum
agens fore ut lateat deos existimat,
is improbe sentire deprehenditur,

---

l) ἀλλ' ἀποχάζεο] verba animae Tiresiae ad Ulyssem Odyss. λ' 94, e quibus Sextus colligit Homerum non cum Epicuro sensisse mortuisque sensum eripuisse, si quidem manibus tribuit sitim sanguinis ex hostiis mactatis effusi, quemadmodum daemonas nidore sacrificiorum duci pascique veteres opinabantur. pro ἀπέσχε scripsi ἀπίσχε e mss Ciz. Vratislav. et ex Homeri codicibus.

m) ὁ δὲ Τιτυὸς] Odyss. λ' 575.

n) Τάνταλος] Odyss. λ' 582, ubi προσέπλαζε legitur pro προσέκλυζε. atque προσέπλαζε est etiam apud scholiasten Pindari ad Olympionic. 1 97, qui versus hos ab Aristarcho velut spurios notatos obelo refert.

o) τῷ ὑπ' Εὐριπίδου] supra sect. 274.

p) δοκεῖ τις ἀνήρ] loco iam laudato scribitur δοκεῖ πονηρά.

ὅταν σχολὴν ἄγουσα τυγχάνῃ [q]) δίκη.
καὶ τὸ οὕτω παρὰ τοῖς πολλοῖς [r]) λεγόμενον,
ὀψὲ θεῶν ἀλέουσι μύλοι, ἀλέουσι δὲ λεπτά.

288 μόνῳ δὲ διενήνοχε τῷ μέτρῳ. ἂν δὲ καὶ ἐξετάσῃ τις [s]), πολλῷ χείρονα τῆς τῶν ἰδιωτῶν ὑπολήψεως εὑρήσει τὰ τῶν ποιητῶν. καὶ ὁ μὲν σκηνικὸς ἀναγορευθεὶς φιλόσοφος [t]) ἔτι μετριώτερος φαίνεται λέγων μὴ εἰδέναι ᾧ προσεύχεται·

ὦ γῆς ὄχημα [u]) κἀπὶ γῆς ἔχων ἕδραν,
ὅστις ποτ' εἶ σύ, δυστόπαστος [x]) εἰσιδεῖν
P 280 Ζεύς, εἴτ' ἀνάγκη φύσεως [y]) εἴτε νοῦς βροτῶν,
προσευξάμην σέ.

289 Ὅμηρος δὲ καὶ Ἡσίοδος κατὰ τὸν Κολοφώνιον Ξενοφάνη [z]),
ὡς πλεῖστ' ἐφθέγξαντο θεῶν ἀθεμίστια ἔργα,
κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.

quando otium fuerit dei iustitiae.
par est quod vulgo dicitur,
est mola tarda dei, verum molit illa minutim.

metro autem solum differt. 288. si quis autem diligentius examinaverit, inveniet quae scribuntur a poëtis, esse longe deteriora quam quae vulgus opinatur. et qui scenicus quidem est appellatus philosophus, videtur adhuc moderatior, qui dicit se nescire quem precetur dicens,

o cui vehiculum terra, qui terrae insides
quicumque tandem es, Iuppiter, nosci arduus
profecto, rerum sive tu necessitas
seu mens es hominum, te precor – –

289. Homerus autem et Hesiodus, ut notat Xenophanes Colophonius,
plurima scripserunt capitalia facta deorum
furta et adulteria et fraudes sibi mutuo inustas.

---

q) τυγχάνῃ] ita mss pro τυγχάνει.

r) παρὰ τοῖς πολλοῖς] proverbium quod tangit Plutarchus de tarda numinis vindicta p. 549. idem occurrit in Sibyllinis 8 14 ὀψὲ θεοῦ μύλοι ἀλέουσι τὸ λεπτὸν ἄλευρον.

s) ἐξετάσῃ τις] ms Vratislav. ἐξετάσει.

t) σκηνικός-φιλόσοφος] ita Euripides dictus est Anaxagorae philosophi discipulus, cuius dramatibus constat delectatum Socratem, et cuius singulos versus totidem testimonia esse Cicero pronuntiavit 16 8 Epist. ad Diversos. Clemens Alex. 5 Strom. p. 581 πάνυ θαυμαστῶς ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς φιλόσοφος Εὐριπίδης. Origenes 4 contra Celsum p. 214 ἀλλὰ καὶ ὁ κατά τινας σκηνικὸς φιλόσοφος καὶ φυσιολογίας τῆς Ἀναξαγόρου γενόμενος ἀκροατής. omitto Athenaei et aliorum loca eodem elogio Euripidem mactantium.

u) ὦ γῆς ὄχημα] locus ex Euripidis Troadibus v. 884 seq. Latina versio quam adscripsi, Grotii est p. 300 Excerpt. e Tragicis. [legebatur hic καὶ ἐπὶ.]

x) δυστόπαστος] ita pro δυσόπαστος recte legunt mss hoc loco, atque editi etiam infra lib. 1 adversus Logicos sect. 128. eodem vocabulo utitur Euripides in Supplicibus v. 1381

Φοίβου μ' ὑπῆλθε δυστόπαστ' αἰνίγματα.

P 280 y) Ζεὺς εἴτ' ἀνάγκη φύσεως] ita legendum cum Salmasio Grotioque ob versus rationem. in editis Ζεύς ad superiorem versiculum male reiicitur scribiturque εἴτε ἀνάγκη φύσεως.

z) Ξενοφάνη] confer lib. 1 adversus Physicos sect. 193. mox pro verbis ὃς πλεῖστα ἐφθέγξατο scripsi ὡς πλεῖστ' ἐφθέγξαντο et sustuli parenthesin, ut versus Xenophanis constaret. [est fr. 7 p. 43 Karsten.]

Κρόνος[a] *μὲν γὰρ ἐφ' οὗ τὸν εὐδαίμονα βίον*[b] *γεγονέναι λέγουσι, τὸν πατέρα ἠνδροτόμησε καὶ τὰ τέκνα κατέπιε. Ζεύς τε ὁ τούτου παῖς ἀφελόμενος αὐτὸν τῆς ἡγεμονίας*

γαίης νέρθε[c] *καθεῖσε καὶ ἀτρυγέτοιο θαλάσσης,*
τῆλε μάλ', ἧχι[d] *βάθιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον.*

τῷ δὲ Διὶ ἐπιβουλεύουσιν οἱ συγγενεῖς[e]*· παρ' ὃ καὶ ὑπὸ* 290 *Θέτιδος βοηθεῖται*

ὁππότε μιν[f] *ξυνδῆσαι Ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι,*
Ἥρη τ' ἠδὲ Ποσειδῶν, καὶ μὲν Παλλὰς Ἀθήνη.

ὠμότατος γάρ ἐστι. καὶ τὴν μὲν ἀδελφὴν καὶ γυναῖκα ἱεροσύλου τρόπον κρεμάσας οὐκ ἀρκεῖται, ἀλλὰ καὶ ὀνειδίζων λέγων

ἦ οὐ μέμνῃ[g] *ὅτ' ἐκρέμω ὑψόθεν, ἐκ δὲ ποδοῖιν*
ἄκμονας ἧκα δύω, περὶ χερσὶ δὲ δεσμὸν ἴηλα
χρύσεον, ἄρρηκτον, σὺ δ' ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσιν
ἐκρέμω· ἠλάστεον δὲ θεοὶ κατὰ μακρὸν Ὄλυμπον.

τὸν δὲ Ἥφαιστον ὀργισθεὶς ῥίπτει ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ δὲ 291

nam Saturnus quidem, cuius tempore vitam dicunt fuisse beatam, patri virilia exsecuit et filios devoravit. et Iuppiter eius filius eum principatu privatum

deorsum sub terras ingentiaque aequora misit,
hunc procul, est ubi tetrum sub tellure barathrum.

290. Iovi autem cognati pararunt insidias, quo factum est ut Thetis ei opem ferret,

quando illam reliqui dii convincire volebant,
Iuno Neptunusque simul Pallasque Minerva.

erat enim crudelissimus. et sorore quidem eademque uxore instar sacrileg suspensa, eo non contentus, id quoque ei exprobrat, dicens,

iamne fugit, quando ex alto suspensa trahebas
incudes pedibus pendentes, vincula palmis
aurea, et haerebas sublimis in aethere et altis
nimbis, et magnum fugere dii per Olympum.

291. Vulcanum autem iratus e coelo deiecit, is vero

---

a) *Κρόνος*] lib. 3 Pyrrhon. sect. 210.
b) *ἐφ' οὗ τὸν εὐδαίμονα βίον*] trita fabula de saeculo aureo Saturni, quam post Hesiodum 1 *ἔργων*, v. 110 seq. tangunt Aratus v. 108 seq. Dicaearchus apud Porphyrium 4 *περὶ ἀποχῆς* p. 344 et Varronem 2 de re rustica, Virgilius 1 Georgic. 125 aliique innumeri, quos laudat doctissimus Broukhusius ad Tibulli lib. 1 Elegiam 3 p. 63. nam ut Severus in Aetna v. 9

aurea securi quis nescit saecula regis?

c) *γαίης νέρθε*] Iliad. ξ' 204.
d) *τῆλε μάλ' ἧχι*] Iliad. θ' 14.
e) *οἱ συγγενεῖς*] Iuno Minerva et Neptunus, 3 Pyrrhon. sect. 210.
f) *ὁππότε μιν*] Iliad. α' 399, Euripides Hercule furente v. 1317 *ου δεσμοῖσι διὰ τυραννίδας πατέρας ἐκηλίδωσαν;* et 1341 *ἐγὼ δὲ τοὺς θεοὺς οὔτε λέκτρ' ἃ μὴ θέμις στέργειν νομίζω δεσμά τ' ἐξάπτειν χεροῖν, οὔτ' ἠξίωσα πώποτ' οὔτε πείσομαι.*
g) *ἦ οὐ μέμνῃ*] Iliad. ο' 18. pro *ὅτ' ἐκρέμω* in codicibus plerisque Homeri et in ms Vratislav. et Ciz. legitur *ὅτε τ' ἐκρέμω*, quod ut versus constet per synizesin in unam syllabam contrahendum. per Iunonem suspensam, qui allegorias in poëtis venantur, aërem veluti suspensum ab aethere intelligunt. vide Heraclidis (sive Heracliti grammatici potius) allegorias Homericas p. 463.

κάππεσεν h) ἐν Λήμνῳ· ὀλίγος δ' ἔτι θυμὸς ἐνῆεν.
τὸν δὲ ἀδελφὸν i) ὑπερορᾷ
- - - - οἰκί' ἔχοντα
σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ.

πρόσεστι δὲ αὐτῷ πρὸς τῇ ἀποτομίᾳ k) καὶ ἀκρασία, ὃς θεασάμενος τὴν Ἥραν ἐπὶ τῆς Ἴδης κεκοσμημένην οὐ καρτερεῖ μέχρι τῶν ἀποδεδειγμένων αὐτοῖς θαλάμων ἐλθεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὄρους χαμαὶ ῥίψας ἑαυτὸν συγκλίνεται τῇ γυναικί,

P 281 τοῖσι δ' ὑπὸ l) χθὼν δῖα φύεν νεοθηλέα ποίην
λωτόν θ' ἑρσήεντα ἰδὲ m) κρόκον ἠδ' ὑάκινθον.

292 ποικίλης οὖν πεφωραμένης τῆς ποιήσεως, ἀνωφελὴς ἡ γραμματική, μὴ δυναμένη ἀποδεῖξαι τίσι πιστευτέον ἐστὶν ὡς ἀληθέσι
293 καὶ τίσιν ἀπιστητέον ὡς μυθικοῖς ψεύσμασιν. ἀλλὰ πόλει n) φασὶ χρησίμην εἶναι τὴν γραμματικήν, ἐπεὶ καὶ Λεβεδίοις o) νίκης αἴτιον ἐγένετο ἐκ ποιητικῆς μαρτύριον. ἕνεκα δὲ τούτου καὶ τὴν ὀρχηστικὴν ἀναγκαίαν λέγωμεν εἶναι, ἐπεὶ Σώστρατος ὁ Ἀντιόχου ὀρχηστής, λαβόντος ὑποχείριον τὴν Πριήνην τοῦ βασιλέως, πατρίδα οὖσαν αὐτοῦ, καὶ παρὰ τὸ συμπόσιον τὴν ἐλευθερίαν ἀναγκαζόμενος ὀρχεῖσθαι, "οὐ καλόν", ἔφη, τῆς πατρίδος αὐτοῦ δουλευούσης αὐτὸν ἐλευθερίαν p) ὀρχεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο
294 ἐλευθερωθῆναι τὴν πόλιν. εἶτα ἄλλο μέν ἐστι τὸ πόλει χρησι-

decidit in Lemnum, et pauxillum animae retinebat,
fratrem autem negligit,
- - - - qui tenet aedes
horrendas, tetras, dii quas odere perennes.

praeter saevitiam autem et duritiem ei etiam aderat incontinentia, qui cum vidisset Iunonem in Ida ornatam, non se continuit donec venisset ad ei designatos thalamos, sed humi se in monte abiiciens volutatur cum uxore:

nata recens sub eis a terra ast germinat herba,
roscidus et lotus nempe, et crocus atque hyacinthus.

292. cum ergo varia deprehensa sit poësis, est inutilis grammatica, cum non possit demonstrare quibusnam credendum sit ut veris et quibusnam non sit credendum ut quae sint fabulosa mendacia. 293. at dicunt civitatibus utilem esse grammaticam, quandoquidem Lebediis causa fuit victoriae ex poëtica sumptum testimonium. ea autem de causa dicamus etiam saltandi artem esse necessariam, quoniam Sostratus Antiochi saltator, cum rex sibi subiecisset Prienem eius patriam, et in convivio cogeretur saltare libertatem, dixit non esse honestum, ut cum serviret eius patria, ipse saltaret libertatem. et ideo libertate donata est civitas. 294. deinde aliud quidem utile est civitati,

h) κάππεσεν] Iliad. α' 593.
i) τὸν δὲ ἀδελφὸν] Plutonem, Iliad. υ 65.
k) ἀποτομίᾳ] ita recte mss pro ἀποτομιᾷ.
P 281 l) τοῖσι δ' ὑπὸ] Iliad. ξ' 347.
m) ἑρσήεντα ἰδὲ] ita mss et Homeri codices, non ἠδέ.
n) πόλει] interpres legit πόλεσι, ut supra, πατρίσιν. sed πόλει habes etiam iterum iterumque sect. 291.
o) Λεβεδίοις] supra sect. 275.
p) ἐλευθερίαν] genus saltationis addendum eruditae Ioannis Meursii industriae in Orchestra, quam Iacobus Gronovius volumini octavo Thesauri sui inseruit. videtur autem dictum ἐλευθέρια, quod eius usus esset in festo Eleutheriorum celebrari solito a Graecis in honorem Iovis Ἐλευθερίου propter caesum cum trecentis millibus Persarum Mardonium liberatamque Graeciam ad Plataeas, ut praeter alios narrat Strabo 9 p. 412.

μον, ἄλλο δὲ τὸ ἡμῖν αὐτοῖς. σκυτοτομικὴ γοῦν καὶ χαλκευτικὴ
πόλει μέν ἐστιν ἀναγκαῖον, ἡμῖν δὲ χαλκεῦσι γενέσθαι καὶ σκυ-
τοτόμοις πρὸς εὐδαιμονίαν οὐκ ἀναγκαῖον. δι' ὅπερ καὶ ἡ γραμ-
ματικὴ οὐκ, ἐπεὶ πόλει χρησίμη καθέστηκεν, ἐξ ἀνάγκης καὶ
ἡμῖν ἐστιν ἡ τοιαύτη· ἡ μὲν γὰρ ὁμιλητικὴ οὐκ ἀπὸ γραμματι-
κῆς περιγίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἀπὸ κοινῆς τινος ἐντρεχείας. εἰ 295
μή τι [q]) καὶ Δημάδης ὁ ῥήτωρ γραμματικὸς ὢν πολλοῖς τῶν
Ἀθηναίων μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἧτταν συναιχμαλωτισθεὶς καὶ
εἰπὼν πρὸς τὸν Φίλιππον ἀναγκάζοντα εὐωχεῖσθαι,

– – τίς γάρ κεν [r]) ἀνὴρ ὃς ἐναίσιμος εἴη,
πρὶν τλαίη [s]) πάσασθαι ἐδητύος ἠδὲ ποτῆτος,
πρὶν λῦσαί θ' ἑτάρους καὶ ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι;

ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὰς τῶν γραμματικῶν ἐπιχειρήσεις λεγέσθω. 296
προηγουμένως [t]) δὲ ῥητέον ὡς εἰ μὲν μόνοι ἦσαν οἱ ποιηταὶ
βιωφελεῖς, τάχα ἂν ἡ γραμματικὴ βιωφελὴς ἐγίνετο, περὶ τού-
τους [u]) πονουμένη. νῦν δὲ ἐπεὶ οὗτοι μὲν ἢ ἀνωφελεῖς εἰσιν ἢ
ὀλιγωφελεῖς, φιλόσοφοι δὲ καὶ οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς διδάσκουσι
τὰ ὠφέλιμα τῶν πραγμάτων, οὐ δεόμεθα γραμματικῆς. καὶ ὅτι 297
οἱ συγγραφεῖς μᾶλλον ἢ οἱ ποιηταὶ τὰ χρήσιμα τῷ βίῳ δηλοῦ- **P 282**
σιν, εὐεπιλόγιστον· οἱ μὲν γὰρ τοῦ ἀληθοῦς στοχάζονται, οἱ δὲ
ἐκ παντὸς ψυχαγωγεῖν ἐθέλουσιν. ψυχαγωγεῖ δὲ μᾶλλον τὸ ψεῦ-

aliud vero nobis ipsis. ars quidem certe sutoria et fabrilis est civitati quidem necessaria, nobis autem ad felicitatem non est necessarium ut simus fabri et sutores. quocirca etiam grammatica, non quoniam est civitati utilis, ita est etiam nobis; ars enim loquendi familiariter et conferendi sermones minime proficiscitur a grammatica, sed a quadam communi dexteritate ac solertia. 295. nisi forte Demades orator fuerit grammaticus, qui cum multis Atheniensibus abductus captivus post praelium Chaeronense dixit Philippo, qui eum cogebat inire convivium,

– – nam quis vir iustus et aequus
antea sustineat potuque ciboque repleri,
servitio esse suos quam viderit ipse solutos?

296. atque haec quidem disputata sint adversus argumenta grammaticorum. in primis autem est dicendum, quod si soli poëtae essent vitae utiles, fortasse vitae esset utilis grammmatica quae in iis laborem impendit. nunc autem cum ipsi quidem sint vel plane inutiles, vel non multum utiles, philosophi autem et caeteri scriptores docent res utiles, minime opus habemus grammatica. 297. quod autem qui soluta scribunt oratione, magis ostendant quae vitae sunt utilia quam poëtae, facile licet colligere; nam illi quidem verum tamquam scopum sibi proponunt, hi vero volunt usquequaque delectare,

---

q) εἰ μή τι] ita mss pro μήτε.

r) τίς γάρ κεν] ex Odyss. κ' 383, ex quo loco emendavi etiam ὃς ἐναίσιμος pro αἰνέσιμος quod in editis erat. iisdem Homeri versibus non minus felici cum successu usus Xenocrates ad Antipatrum, persuasurus illi ut captos bello Lamiaco Athenienses in libertatem restitueret, teste Laërtio 4 9.

s) πρὶν τλαίη] ms Vratislav. ὃς τλαίη.

t) προηγουμένως] absolute directe atque ex instituto ἀντιρρήσεως grammaticos oppugnando, non tantum ad illorum causationes respondendo.

u) περὶ τούτους] ita mss pro τούτοις.

δος[x]) *ἢ τἀληθές. τοίνυν ἐκείνοις ἢ ὅτι τούτοις προσεκτέον τοῖς*
298 *ἐπίτηδες τὸ ψεῦδος μεταδιώκουσι. καθόλου τε, ὅσον ἐπὶ τοῖς ποιηταῖς, οὐχ οἷον ἀνωφελὴς τῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ βλαβερωτάτη. ἐπιτείχισμα γὰρ ἀνθρωπίνων παθῶν ἡ ποιητικὴ καθέστηκε· καὶ ὡς*

γέρων γέροντι[y]) *γλῶσσαν ἡδίστην ἔχει,*

οὕτως οἱ μὲν ἐρωτομανεῖς καὶ μέθυσοι τὰς Ἀλκαίου[z]) *καὶ Ἀνακρέοντος ποιήσεις ἀναγνόντες προσεκκαίονται, οἱ δὲ ὀργίλοι Ἱππώνακτα καὶ Ἀρχίλοχον ἀλείπτας*[a]) *ἔχουσι τῆς περὶ αὐτοὺς*
299 *κακίας. τὰ μὲν οὖν ὑπὸ τῶν ἄλλων λεγόμενα κατὰ τὸν τόπον καὶ μάλιστα τῶν Ἐπικουρείων*[b]) *ἐστὶ τοιαῦτα. ἡμεῖς δὲ μηδὲν*

falsum autem magis delectat quam verum. illis ergo magis est attendendum quam his, qui falsum de industria persequuntur. 298. universe autem quod ad poëtas attinet, poësis non solum est vitae inutilis, sed etiam maxime noxia; humani enim animi perturbationum ac motuum est veluti quoddam propugnaculum poëtica: et quemadmodum

seni senilis lingua iucundissima est,

ita qui capti sunt insano amore et ebriosi, magis accenduntur si legant poësin Alcaei et Anacreontis, iracundi autem Hipponactem et Archilochum habent aliptas sui vitii. 299. atque quae in hoc quidem loco dicuntur ab aliis et maxime Epicureis, sunt huiusmodi, nos autem nihil dicemus adversus poëti-

---

P 282 x) *ψυχαγωγεῖ δὲ μᾶλλον τὸ ψεῦδος*] Dio Chrysostomus in *Τρωϊκῷ*· *ὥσπερ τοῖς νοσοῦσι τὰ ὄμματα τὸ μὲν φῶς ἀνιαρὸν ὁρᾶν τὸ δὲ σκότος ἄλυπον καὶ φίλον οὐκ ἐῶν βλέπειν, οὕτως τὸ μὲν ἀληθὲς πικρόν ἐστι καὶ ἀηδὲς τοῖς ἀνοήτοις, τὸ δὲ ψεῦδος γλυκὺ καὶ προσηνές.*

y) *γέρων γέροντι*] apud Plutarchum de adulatore ab amico dignoscendo hic versus (Menandri ut suspicor) cum pluribus aliis legitur pag. 51:

γέρων γέροντι γλῶσσαν ἡδίστην ἔχει,
παῖς παιδὶ καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή,
νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι καὶ δυσπραξίᾳ
ληφθεὶς ἐπῳδός ἐστι τῷ πειρωμένῳ.

seni senilis lingua iucundissima est,
puero puerilis mulierique muliebris:
vir aeger aegro, et qui malis est obsitus
mali haud inexperto exhibet solatium.

z) *τὰς Ἀλκαίου*] quamquam lusibus et amoribus non aptissimam fuisse Alcaei Musam notant Quintilianus 10 1 et Iulianus in Misopogone, tamen hic est qui, ut ait Horatius lib. od. 32:

Liberum et Musas Veneremque et illi
semper haerentem puerum canebat,
et Lycum nigris oculis nigroque
crine decorum.

de hoc ipso Alcaeo et Anacreonte, quemadmodum et de virulentorum carminum auctoribus Hipponacte et Archilocho qui ad restim eos adversus quos scripserunt adegisse dicuntur, nolo hic repetere quae dixi lib. 2 Bibliothecae Graecae cap. 15. vide et de Alcaeo Athenaeum 13 pag. 599.

a) *ἀλείπτας*] aliptae erant qui certaturorum in agonibus corpora perungebant, ut apti essent ad pugnam, vide Hieron. Mercurialem lib. 1 artis Gymnasticae c. 11 et Petrum Fabrum lib. 2 Agonisticon c. 15. eleganti itaque tralatione poëtas vitiorum aliptas vocat Sextus, qui suavitate carminis illa lectoribus persuadent.

b) *μάλιστα τῶν Ἐπικουρείων*] de Epicuro poëticen *ὥσπερ ὀλέθρων μύθων δέλεαρ* aspernante et de Metrodori Epicurei in poëtas, Home-

κατειπόντες τῆς ποιητικῆς ἄλλως ποιώμεθα τὰς ἀντιρρήσεις πρὸς τοὺς ἀξιοῦντας γραμματικὴν ἔχειν τέχνην τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων διαγνωστικήν. ἐπεὶ τοίνυν πᾶν σύγ- 300
γραμμα καὶ πᾶσα ποίησις ἐκ λέξεων τῶν δηλουσῶν καὶ πραγμάτων τῶν δηλουμένων συνέστηκε, δεήσει τὸν γραμματικόν[c]), εἴπερ ἔχει τέχνην διαρθρωτικὴν τῶν παρὰ συγγραφεῦσι καὶ ποιηταῖς λεγομένων, ἤτοι τὰς λέξεις μόνον ἢ τὰ ὑποκείμενα πράγματα γινώσκειν ἢ τὸ συναμφότερον. ἀλλὰ τὰ μὲν πράγματα κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, φαίνεται μὴ γινώσκειν· τούτων γὰρ τὰ μέν ἐστι φυσικὰ τὰ δὲ μαθηματικὰ τὰ δὲ ἰατρικὰ τὰ δὲ μουσικά. καὶ δεῖ τὸν μὲν φυσικοῖς ἐπιβάλλοντα πράγμασιν εὐθὺς φυσικὸν εἶναι, καὶ τὸν μουσικοῖς μουσικὸν εἶναι, καὶ τὸν μαθηματικοῖς εὐθὺς εἶναι μαθηματικόν, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. ὁ μέντοι γραμματικὸς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ αὐτῷ πάνσοφος καὶ πάσης ἐπιστήμης δαήμων. σὺν τῷ καὶ αὐτόθεν προπίπτειν[d]), ἔτι κἀκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐλέγχεται. ποῦ γάρ τις δύναται τῶν ὠφρυωμέ- 301
νων γραμματικῶν[e]) Ἡράκλειτον[f]) συνεῖναι καὶ Πλάτωνι παρα- P 283
κολουθῆσαι[g]) λέγοντι, "τῆς ἀμερίστου καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ

cam, sed aliter tentabimus disputare adversus eos qui censent se artem habere grammaticam, qua discernant ea quae dicuntur apud poëtas et scriptores prosarios. 300. quoniam ergo quodvis scriptum et quaevis poësis constat ex dictionibus quae significant et rebus quae significantur, oportebit grammaticum, siquidem habet artem quae discernit ea quae dicuntur apud poëtas et scriptores, nosse vel dictiones tantum vel res subiectas vel utrumque. sed res quidem, etsi nos non dicamus, videtur non nosse; ex iis enim aliae quidem sunt naturales, aliae mathematicae, aliae autem ad medicinam pertinentes, aliae vero ad musicam. iam oportet eum qui res tractat naturales esse physicum, et qui musicas musicum, et qui mathematicas mathematicum, et sic de aliis. non potest autem grammaticus simul in omnibus esse doctus omniumque scientiarum peritus. quod quidem cum vel ex se ipso appareat, ex ipsis etiam probatur effectis. 301. ubi enim est ex superciliosis grammaticis qui Heraclitum possit intelligere, vel Platonem assequi, qui dicit: *ex individua et quae semper similiter et eodem modo se habet essentia, et*

---

rum singillatim conviciis, vide Gassendum libro 6 de Epicuri vita et moribus cap. 2 et 8.

c) *τὸν γραμματικόν*] ita legendum e ms Vratislav. pro *τὴν γραμματικήν*.

d) *αὐτόθεν προπίπτειν*] sic *ἐπιπίπτειν* supra sect. 255.

e) *τῶν ὠφρυωμένων γραμματικῶν*] sic supra sect. 55 *περὶ ὧν οἱ τετυφωμένοι τῶν γραμματικῶν διδάσκουσιν*. P 283

f) *Ἡράκλειτον*] hic philosophus *clarus ob obscuram linguam*, ut Lucretii verbis utar, nec doctissimis quidem philosophis satis intellectus propter sermonis et interpunctionis ambiguitatem aliasque ob causas, unde *σκοτεινός* etiam cognomento dictus, et obscuritas eius in proverbium abiit. Hieronymus 1 in Rufin. *denique et ego scripta tua relegens, quamquam interdum non intelligam quid loquaris et Heraclitum me legere putem.*

g) *Πλάτωνι παρακολουθῆσαι*] locum tangit celebrem e Platonis Timaeo p. 478 [p. 35 A] edit. Graecae Basileensis, ubi de harmonica ratione mundi sequuntur ea, quae locum itidem proverbio dedere quo usus est Cicero 7 13 Epist. ad Atticum, ut *numeris Platonicis* nihil dicatur esse obscurius. illis explanandis utut Platonis interpretes supersedisse Sextus omnes affirmat, conferre tamen licet quae disputant ad Platonis Timaeum Proclus lib. 3 p. 193 seq. et Chalcidius p. 99 seq. Plutarchus

ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς περὶ τὰ σώματα μεριστῆς τρίτον ἐξ ἀμφοῖν συνεκεράσατο οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταὐτοῦ φύσεως καὶ τῆς θατέρου"· καὶ ἤδη τὰ ἑξῆς περὶ τὴν λέξιν, ἃ πάντες οἱ Πλάτωνος ἐξηγηταὶ ἐσίγησαν. ἢ ποῦ τοῖς Χρυσίππου διαλεκτικοῖς θεωρήμασιν [h]) ἢ Ἀρχιμήδους τε καὶ Εὐδόξου μαθηματικοῖς
302 ἐπιβάλλειν ἰσχύσει; καὶ μὴν ὡς ἐν τούτοις ἐστὶ τυφλός, οὕτω κἀν τοῖς περὶ αὐτῶν γραφεῖσι ποιήμασιν, οἷον Ἐμπεδοκλέους λέγοντος

χαίρετ᾽, ἐγὼ [i]) δ᾽ ὔμμιν θεὸς ἄμβροτος οὐκέτι θνητὸς [k])
πωλεῦμαι [l]) μετὰ πᾶσι τετιμένος [m]).

καὶ πάλιν,

ἀλλὰ τί [n]) τοῖς δ᾽ ἐπίκειμ᾽ ὡσεὶ μέγα χρῆμά [o]) τι πράσσων,
εἰ θνητῶν περίειμι πολυφθορέων ἀνθρώπων;

ex ea quae est in corporibus dividua, tertiam ex utrisque speciem constituit essentiae, nempe et naturae eius quod est idem, et naturae eius quod est alterum: et quae deinceps sequuntur in contextu dictionis, quae quidem omnes Platonis interpretes silentio praeterierunt. aut quo modo poterit assequi dialecticas Chrysippi contemplationes aut Archimedis et Eudoxi mathematicas? 302. porro autem ut in his caecutit, ita etiam in iis quae in ipsis scripta sunt poëmatibus, ut cum dicit Empedocles,

salvete, ipse deus vobis ego, mortis et expers
sum cunctos inter decoratus — — —

et rursus

at cur insisto his, tamquam magnum quid agatur,
mortales a me si homines superantur abunde?

περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας, tum Macrobius 2 2 in somnium Scipionis, Theo Smyrnaeus de Mathematicis in Platone p. 151 seq. Io. Philoponus 13 18 de mundi aeternitate, Honorius Augustodunensis lib. 1 de imagine mundi c. 81 et 83 atque e recentioribus inprimis Io. Keplerus ingenioso de harmonia mundi opere et Io. Baptista Ricciolus lib. 6 Almagesti novi c. 7.

h) Χρυσίππου διαλεκτικοῖς θεωρήμασιν] etiam haec celebria ob subtile et inane acumen non facile cuivis penetrandum quod trecentis amplius voluminibus dialectici argumenti iactavit. de Chrysippo uti de celebribus quoque mathematicis Archimede atque Eudoxo eiusque scriptis et inventis dictum a me libro tertio bibliothecae Graecae.

i) χαίρετ᾽, ἐγὼ] haec petita sunt ex initio Empedoclis καθαρμῶν, ut constat ex Laërtii 8 54 et 62. pro ὑμῖν in Philostrati codicibus lib. 1 cap. 1 de vita Apollonii et apud Suidam in Ἐμπεδοκλ. legitur ὔμμιν, quod est Doricum, eaque dialecto Siculos usos constat.

k) θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητὸς] ita in aureis carminibus, quorum auctorem libenter Empedoclem existimo, et cui etiam diserte in Iamblichi Theologumenis arithmeticae tribuuntur:

ἢν δ᾽ ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ᾽ ἐλεύθερον ἔλθῃς,
ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς ἄμβροτος οὐκέτι θνητός.

quos versus ita reddit Chalcidius p. 229

corpore deposito cum liber ad aethera perges,
evades hominem, factus deus aetheris almi.

l) πωλεῦμαι] simile illud I 50 Aeneid. *ast ego quae divum incedo regina.*

m) πᾶσι τετιμένος] ita pro τετιμημένος legendum e mss et Laërtii 8, 62.

n) ἀλλὰ τί] hos versus HStephanus in poësi philosophica statim subiicit atque adeo cohaesisse putat cum illis quos laudato loco Laërtius erravit.

o) ὡσεὶ μέγα χρῆμα] simile illud: *nulla est gloria praeterire asellos.*

ὁ μὲν γὰρ γραμματικὸς καὶ ὁ ἰδιώτης ὑπολήψονται κατ' ἀλα-
ζονείαν[p]) καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὑπεροψίαν ταῦτ'
ἀνεφθέγχθαι τὸν φιλόσοφον· ὅπερ ἀλλότριόν ἐστι τοῦ κἂν με-
τρίαν ἕξιν ἐν φιλοσοφίᾳ ἔχοντος, οὐχ ὅτι γε τοῦ τοσούτου ἀν-
δρός· ὁ δὲ ἀπὸ φυσικῆς ὁρμώμενος θεωρίας σαφῶς γινώσκων 303
ὅτι ἀρχαῖον ὅλως τὸ δόγμα[q]) ἐστί, τοῖς ὁμοίοις τὰ ὅμοια γινώ-
σκεσθαι, ὅπερ ἀπὸ Πυθαγόρου δοκοῦν κατεληλυθέναι κεῖται P 284
μὲν καὶ παρὰ Πλάτωνι ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἴρηται δὲ πολὺ πρότερον
ὑπ' αὐτοῦ Ἐμπεδοκλέους,

> γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν[r]) ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,
> ἠέρι δ' ἠέρα δῖον[s]), ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀίδηλον,
> στοργὴν δὲ στοργῇ, νεῖκος δέ τε νείκεϊ λυγρῷ,

συνήσει ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς θεὸν ἑαυτὸν προσηγόρευσεν, ἐπεὶ

grammaticus quidem rudisque quispiam et imperitus haec philosophum existimabit dicere per arrogantiam aliorumque hominum despicientiam. quod quidem est alienum ab eo qui vel mediocriter versatus est in philosophia, tantum abest ut id cadat in tantum virum. 303. qui autem physica imbutus est disciplina et clare novit antiquum esse dogma, similibus similia cognosci, quod descendisse videtur a Pythagora, et exstat quoque apud Platonem in Timaeo proditumque longe antea est ab ipso Empedocle,

> **terram nam terra atque unda conspeximus undam,**
> **aëre divinum nos aëra et ignibus ignes**
> **vidimus: est lis lite et amor conspectus amore,**

intelliget, quod Empedocles se ipsum appellavit deum, quoniam cum solus

---

p) *κατ' ἀλαζονείαν*] sic Empedoclis dicta et actiones interpretantur Laërtius 8 66, 69, 70. Suidas in *ἀμύκλαι*, Tertullianus de pallio c. 4 *ut qui se caelitem delirarat, sorores prius suas, dehinc homines deas salutaret.* Horatius in arte [v. 464]: *deus immortalis haberi dum cupit Empedocles* etc. ait tamen Apollonius, felicem propterea illum praedicans, Empedoclem quoad vixit nulli ideo calumniae obnoxium fuisse. *καὶ τί φῶ τὸν Ἐμπεδοκλέα; πότερον ἑαυτοῦ ἢ τὴν τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀνθρώπων εὐδαιμονίαν ἄγειν, παρ' οἷς οὐκ ἐσυκοφαντεῖτο ταῦτα*, Philostrat. 8 7 pag. 335.

q) *ἀρχαῖον ὅλως τὸ δόγμα*] Chalcidius p. 131 ad Platonis Timaeum: *est porro Pythagoricum dogma, similia non nisi a similibus comprehendi, νοητά* nimirum *ἀπὸ τοῦ νοῦ*, *διανοητὰ ἀπὸ τῆς ἐννοίας*, sensibilia a sensuum *πίστει*, umbras et alia obscura a coniectura, ut Iamblichus notat lib. 3 *περὶ κοινῆς ἐπιστήμης* cap. 8. hinc deum et res divinas ab eo solo qui deo similem se esse studeret, cognosci posse docebant, *οὐ γὰρ ἂν πώποτε εἶδεν ὀφθαλμὸς ἥλιον, ἡλιοειδὴς μὴ γεγενημένος*, inquit Plotinus. confer infra lib. 1 contra Log. sect. 92.

r) *γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν*] hos versus Empedoclis laudant Aristoteles 2 P 284
4 Metaphys. et noster infra 1 adversus Logicos sect. 92 et 121. Chalcidius vero p. 131 et 305 ita expressit Latine:

> terram terreno comprendimus, aethera flammis,
> humorem liquido, nostro spirabile flatu,
> pacem tranquillo, litem quoque litigioso.

s) *ἠέρι δ' ἠέρα δῖον*] apud Aristotelem legitur: *αἰθέρι δ' αἰθέρα.* sic et infra apud nostrum, duobus locis iam laudatis. nimirum frequenter haec duo inter se confunduntur aether aërque: licet interdum et aether pro igne ponitur, ut in Chalcidii primo quem proxime attuli versu.

μόνος καθαρὸν ἀπὸ κακίας τηρήσας τὸν νοῦν καὶ ἀνεπιθόλωτον
304 τῷ ἐν ἑαυτῷ θεῷ τὸν ἐκτὸς[t]) κατείληφεν· Ἀράτου τε μὴν
γράφοντος,

> ὅσσον ἀπ' ὀφθαλμοῖο[u]) βολῆς ἀπολάμπεται αὐγή,
> ἑξάκις ἂν τόσσ' ἄμμιν[x]) ὑποδράμοι· αὐτὰρ ἑκάστη
> ἴση μετρηθεῖσα δύω περιτέλλεται[y]) ἄστρα.

οὐ γραμματικοῦ τοῦτο νοῆσαι, ὅτι ἡλίκη ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῆς ἡμῶν
ὄψεως πρὸς τὴν ἀνατολὴν ἐκβαλλομένη εὐθεῖα, ἑξάκις αὕτη
ληφθεῖσα τὸν ζωδιακὸν καταμετρήσει κύκλον, ὥστε δύο αὐτὴν
ἀποτέμνεσθαι ζώδια, ἀλλὰ μαθηματικοῦ γραμμικῶς[z]) αὐτὸ
ἀποδεικνύντος, ὅτι τὸ ἕκτον τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου μέρος ἀπὸ
305 τῆς μέχρι τῆς ἀνατολῆς ἐκβαλλομένης εὐθείας καθέστηκε. Τί-
μωνός τε τοῦ Φλιασίου, τὸν Πύρρωνα ἡλίῳ[a]) ἀπεικάζοντος,
ἐν οἷς φησι,

conservasset mentem a vitio puram et incontaminatam, eo qui in se erat deo, deum qui erat extrinsecus comprehendit. 304. et scribente Arato,

> **quantum a iactu oculi splendor micat, ipse revertat**
> **ad nos tot vicibus si senis, quilibet horum**
> **mensura aequali mensus duo conficit astra.**

non est grammatici hoc intelligere, quod quanta est recta linea quae a nostro visu emittitur ad orientem, sumpta sexies, zodiacum metietur circulum, adeo ut ipsa duo secet signa, sed mathematici, qui hoc per linearum ostendit descriptionem, quod sexta pars circuli zodiaci constet recta linea quae emittitur usque ad orientem. 305. Timone autem Phliasio Pyrrhonem soli assimilante, cum dicit,

---

t) *τῷ ἐν ἑαυτῷ θεῷ τὸν ἐκτὸς*] ms Vratislav. addit *θεόν*, quod subintelligi certe debet. perspicuum autem est per *τὸν ἐν ἑαυτῷ θεόν* sive *deum intra se*, significari mentem, perinde ut per deum sive daemonium Socratis. ita Euripides Socratis amicus *τὸν νοῦν ἡμῶν ἑκάστου ἔφησεν εἶναι θεόν*, apud Theonem p. 60 progymnasmatum.

u) *ὅσσον ἀπ' ὀφθαλμοῖο*] Aratus Phaenom. v. 141 ubi *ἀποτέμνεται* legitur pro eo quod Sextus habet *ἀπολάμπεται*. supponit autem Aratus terram in medio positam instar centri se habere ad peripheriam, unde linea a nostro oculo ad solem emissa semidiametri habebit rationem, hoc est sextam partem circuli zodiaci efficiet, nam ut Archimedes in circuli mensuratione demonstravit, diametri longitudo in peripheria circuli ter continetur. ex quo ipso consequitur quamlibet semidiametrum aequalem esse sextae parti zodiaci, hoc est spatio quod duo eius signa sive *ζώδια* occupant.

x) *ἄμμιν*] ita metrum postulat pro *ἡμῖν*.

y) *περιτέλλεται*] Arati codices *παρατέμνεται*.

z) *γραμμικῶς*] ita cum mss et interprete legendum pro *γραμματικῶς*. idem librariorum error apud Proclum in Timaeum p. 316, ubi ter legitur *γραμματικῶν* pro *γραμμικῶν* quemadmodum recte excusum p. 317 et 341.

a) *τὸν Πύρρωνα ἡλίῳ*] ut Timon de praeceptore suo Pyrrhone, ita de Epicuro suo Lucretius 3 1057

> qui genus humanum ingenio superavit, et omnes
> praestinxit, stellas exortus ut aethereus sol.

apud Laërtium 9 65 primus Timonis versus ex eius *ἰνδαλμοῖς* petitus ita legitur:

> *μοῦνος ἐν ἀνθρώποισι θεοῦ τρόπον ἡγεμονεύων.*

sed recte etiam dativo personae verbum *ἡγεμονεύειν* iungi tralaticium est.

μοῦνος δ' ἀνθρώποισι θεοῦ τρόπον ἡγεμονεύεις,
ὃς περὶ πᾶσαν ἑλὼν γαῖαν ἀναστρέφεται,
δεικνὺς εὐτόρνου σφαίρας πυρικαύτορα κύκλον.

δόξει μὲν τοῖς γραμματικοῖς κατὰ τιμὴν αὐτὸ λέγειν καὶ διὰ τὴν
περὶ τὸν φιλόσοφον ἐπιφάνειαν, ἄλλος δὲ ἐπιστήσει, μήποτε
καὶ μάχεται τὰ παραδείγματα τῷ σκεπτικῷ βουλήματι τὰ ὑπὸ
τοῦ Φλιασίου εἰς τὸν Πύρρωνα λεχθέντα, εἴ γε ὁ μὲν ἥλιος
τὰ πρότερον μὴ βλεπόμενα b) τῷ φωτὶ καταυγάζων δείκνυσιν. P 285
ὁ δὲ Πύρρων καὶ τὰ προδήλως ἡμῖν ληφθέντα τῶν πραγμάτων
εἰς ἀδηλότητα περιστάναι c) βιάζεται. τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχειν 306
φαίνεται τῷ φιλοσοφώτερον ἐπιβάλλοντι, ἀλλ' ἡλίου τρόπον
ἐπέχειν φασὶ τὸν Πύρρωνα, καθ' ὅσον ὁ θεὸς τὰς τῶν ἀκριβῶς
εἰς αὐτὸν ἀτενιζόντων ὄψεις ἀμαυροῖ· οὕτω καὶ ὁ σκεπτικὸς
λόγος τὸ τῆς διανοίας ὄμμα τῶν ἐπιμελέστερον αὐτῷ προσεχόν-
των συγχεῖ, ὥστε ἀκαταληπτεῖν περὶ ἑκάστου τῶν κατὰ δογμα-
τικὴν θρασύτητα τιθεμένων. εἰ δὲ δεῖ περὶ ἰατρικῆς διεξέρχε- 307
σθαι θεωρίας καὶ παριστᾶν, ὡς καὶ ἐπίθετον πολλάκις προσριφὲν
ὑπὸ ποιητοῦ βαθὺν ἐμφαίνει καὶ ἐπιστημονικὸν νοῦν, οἷόν ἐστι
τὸ "βαθύσχοινον λεχεποίην" d) παρ' Ὁμήρῳ· σημαίνει γὰρ ὃ

atque dei tu homines solus de more gubernas,
totam qui terram circuit orbe suo,
ardens tornatae a quo sphaerae ostenditur orbis:

videbitur quidem grammaticis id dicere ad honorem et decus philosophi, alius autem advertet, num similitudo quae a Phliasio in Pyrrhonem prolata est, pugnet cum sceptico proposito, si quidem sol luce illustrans ostendit ea quae prius non videbantur, Pyrrho autem contendit ut eae res reddantur incertae, quae prius pro certis ac manifestis a nobis acceptae fuerant. 306. apparet autem hoc non ita habere ei qui rem attendet paulo magis philosophice: sed dicit Pyrrhonem esse instar solis, quandoquidem sicut deus ille caliginem inducit visui eorum qui oculos in eum intendunt ac defigunt: ita etiam sceptica oratio confundit oculos mentis eorum qui eam attendunt diligentius, adeo ut non possint comprehendere unumquodque eorum quae ex dogmatica ponuntur audacia. 307. quodsi etiam ad medicinam pertinens persequenda sit contemplatio, adduci potest, quod epithetum saepe a poëta adiectum profundum ostendit sensum et a scientia profectum, ut quod est apud Homerum *βα-*

---

b) *τὰ πρότερον μὴ βλεπόμενα*] dubitari possit, praestantiorane nobis spectanda extra se offerat sol, quam oculis nostris subducat. certe non magis ostendit terras, quam tegit sidera; unde non satis acute ille apud Menandrum [fr. 136 Mein.]:

ἥλιε, σὲ γὰρ δεῖ προσκυνεῖν πρῶτον θεῶν,
δι' ὃν θεωρεῖν ἔστι τοὺς ἄλλους θεούς.

te sol venerari principem deum decet,
per quem videre caeteros licet deos.

postquam enim sol occidit, tunc demum solet, ut ait Varro, pictus aër P 285
fervidis late ignibus choreas pictas ostendere. mox *ἡλίου τρόπον ἐπέχειν* nolui cum Herveto vertere *instar solis sustinere assensionem;* nam ex iis quae sequuntur apparet esse nihil aliud quam solis vices sustinere, atque *esse instar solis.*

c) *περιϊστάναι*] mss Ciz. et Vratislav. *περιϊστᾶν.* sic mox sect. 307 *παριστᾶν.*

d) *βαθύσχοινον λεχεποίην*] ita legendum pro *λεσχεποίην* ex Iliad. δ 383.

μὴ δύναται νοῆσαι γραμματικός, παραστατικὸν πρὸς συνουσίαν ἐστὶ τὸ τῆς σχοίνου σπέρμα· λέχος καλοῦντος τοῦ ποιητοῦ τὴν
308 *μῖξιν. ἢ τὸ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ ἐπὶ τῇ Λυκομήδους* e) *θυγατρὶ Δηϊδαμείᾳ λεγόμενον*

ἡ παῖς νοσεῖ σου f) *κἀπικινδύνως ἔχει.*
πρὸς τοῦ; τίς αὐτὴν g) *πημονὴ δαμάζεται;*
μῶν κρυμὸς αὐτῆς πλευρὰ γυμνάζει χολῆς;

πυνθάνεται γὰρ μή τι πλευριτικὴ γέγονε διὰ τὸ τοὺς πλευριτικοὺς βήσσοντας ὑπόχολον ἀνάγειν. ὧν οὐδὲν οἶδεν ὁ γραμματικός.
309 *καίτοι περιττὸν ἴσως ἐστὶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τάχα ἐπιστημονικῶν δυσωπεῖν τοὺς ἀπὸ τῆς γραμματικῆς, ὅτε καὶ τὸ τυχὸν ἐπιγραμμάτιον οὐχ οἷοί τέ εἰσι νοῆσαι, καθάπερ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου* h) *εἰς Διόδωρον τὸν Κρόνον συγγραφέν,*

ἠνὶ δὲ κου κόρακες τεγέων ἔπι κοῖα συνῆπται
κρώζουσιν καὶ κῶς αὖθι γενησόμεθα.

310 *ὅτι γὰρ διαλεκτικώτατος ἦν ὁ Κρόνος καὶ ἐδίδασκε πῶς κριτέον ἐστὶ τὸ ὑγιὲς συνημμένον, ὥστε διὰ τὸ ἐπικρατεῖν ἤδη τὴν διδασκαλίαν καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν δωμάτων κόρακας ἐκ πολλῆς τῆς κατηχήσεως* i) *κράζειν τὴν κατ᾽ αὐτὸν τοῦ συνημμένου κρίσιν,*

θύσχοινον λεχεποίην; significat enim, quod non potest intelligere grammaticus, *σχοίνου* id est iunci semen conducere ad coitum, *λέχος*, quod est lectus, poeta venereum appellante congressum. 308. aut quod apud Euripidem dicitur de Deidamia Lycomedis filia,

non sine periculo filia aegrotat tua,
quod vexat illam miseram et affligit malum?
num frigus illam bilis in latere agitat?

sciscitatur enim num laboret pleuritide, propterea quod qui lateris morbo laborant, tussientes biliosum sputum educant. quorum nihil scit grammaticus. 309. quamquam est ni fallor supervacaneum ex antiquis et fortasse scientiae obstrusioris scriptis grammaticos pudore afficere, cum nec quantumvis leve epigramma possint intelligere, ut illud quod a Callimacho scriptum est in Diodorum Cronum:

ecce etiam in tectis, quae sint connexa docent nos
corvi, et qua posthac nos ratione erimus.

310. quia enim erat Cronus disserendi artis peritissimus et docebat quemadmodum iudicandum esset rectum connexum, dicet grammaticus, quod propterea quod eius doctrina invaluerit, ipsi etiam corvi supra recta, eo quod fre-

e) *ἐπὶ τῇ Λυκομήδους*] hinc ex Euripidis Scyriis versus hosce petitos esse colligit Gatakerus c. 10 Adversar. p. 520, quem sequitur Barnesius in sua Euripidis editione t. 2 p. 494.

f) *ἡ παῖς νοσεῖ σου*] ita non sint verba Lycomedis, ut a Barnesio notatum, sed alterius cuiusdam, Lycomedem alloquentis. sed alii legunt *νοσεῖτε* vel *νοσοῦσα*.

g) *πρὸς τοῦ; τίς αὐτήν*] al. *πρὸς τοῦδε; τίς μιν* etc. verba medici, vel ipsius potius Lycomedis, si vera sit lectio, *ἡ παῖς νοσεῖ σου*.

h) *Καλλιμάχου*] aliud eiusdem Callimachi in Diodorum Cronum, *valentem* iudice etiam Tullio *dialecticum*, servavit Laërtius 2 111

- - - *αὐτὸς ὁ Μῶμος*
ἔγραφεν ἐν τοίχοις, ὁ Κρόνος ἐστὶ σοφός.

i) *ἐκ πολλῆς τῆς κατηχήσεως*] supra sect. 7 *κατήχησις* institutio dicitur quod aures personat. sic *κατηχηθῆναι*, fama atque auditione percipere,

εἴποι ἂν ὁ γραμματικός. καὶ μέχρι τούτου συνήσει τὸ καὶ παι- P 286
δίοις γνώριμον. ἐλθὼν δὲ καὶ ἐπὶ τὸ "καὶ κῶς αὖθι γενησό- 311
μεθα" ἡσυχάσει μὴ εὑρίσκων τὸ δηλούμενον πρᾶγμα· φιλοσόφου
γὰρ ἦν εἰπεῖν ὅτι ἀρέσκει τῷ Διοδώρῳ, μηδὲν κινεῖσθαι[k]), τὸ
γὰρ κινούμενον ἤτοι ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ κινεῖται ἢ ἐν ᾧ μή ἐστιν·
οὔτε δὲ τὸ πρῶτον οὔτε τὸ δεύτερον. οὐκ ἄρα κινεῖταί τι. τῷ
δὲ μηδὲν κινεῖσθαι τὸ μηδὲν φθείρεσθαι ἀκολουθεῖ. ὡς γὰρ διὰ 312
τὸ μήτε ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ κινεῖσθαί τι μήτε ἐν ᾧ μή ἐστιν οὐδὲ
κινεῖται, οὕτως ἐπεὶ τὸ ζῷον οὔτε ἐν ᾧ ζῇ χρόνῳ[l]) ἀποθνή-
σκει οὔτε ἐν ᾧ μὴ ζῇ, οὐδέποτε ἄρα ἀποθνήσκει· εἰ δὲ τοῦτο,
ἀεὶ ζῶντες κατ᾽ αὐτὸν καὶ αὖθις γενησόμεθα. οὐκοῦν τὰ μὲν 313
πράγματα οὐ νοοῦσιν[m]) οἱ γραμματικοί. λείπεται τοίνυν τὰ
ὀνόματα νοεῖν αὐτούς· ὃ πάλιν ἐστὶ ληρῶδες. πρῶτον μὲν γὰρ
οὐδὲν ἔχει τεχνικὸν εἰς τὸ λέξιν γινώσκειν· οὔτε γὰρ ἐκ τέχνης
τινὸς μεμαθήκασιν ὅτι οἱ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ποιμένες "ἰὼ βαλ-
λὴν"[n]) λέγοντες, "ἰὼ βασιλεῦ" λέγουσι Φρυγιστί, ἀλλὰ παρ᾽
ἄλλων ἀκούσαντες. διήνεγκε δὲ οὐδὲν ἢ βαρβάρου λέξεως ἑρ-
μηνευτὰς γίνεσθαι ἢ τῆς κατὰ γλῶσσαν[o]) προενεχθείσης, ὁμοίως
οὔσης ἀσυνήθους ἡμῖν. εἶτα καὶ τοῦτ᾽ ἀδύνατόν ἐστιν ἀπείρων 314

quenter id audierint, eius de connexo iudicium crocitent: et hactenus intelliget quod vel ipsis notum est pueris. 311. cum autem venerit ad illud *et qua posthac nos ratione erimus*, silebit non inveniens rem quae significatur. est enim philosophi dicere, placere Diodoro, nihil moveri. quod enim movetur, aut movetur in loco in quo est, aut in quo non est; non est autem primum, neque secundum: nihil ergo movetur. si nihil autem movetur, sequitur ut nihil intereat. 312. quomodo enim propterea quod non moveatur quidquam in eo in quo est loco, neque in eo in quo non est, nihil movetur; ita quoniam animal neque in eo tempore quo vivit moritur, neque in eo in quo non vivit, numquam ergo moritur. quod si ita est, ut eius sententia, semper viventes etiam posthac erimus. 313. ergo res quidem non intelligunt grammatici. restat ergo ut nomina intelligant. quod rursus est plane nugatorium; nam primum quidem nihil habet artificii grammatica ad cognoscendam dictionem. neque enim ab ulla arte didicerunt quod apud Sophoclem pastores dicentes ἰὼ βαλλήν lingua Phrygia dicunt pro *eia rex*, sed id ab aliis audierunt. nihil autem refert an barbarae dictionis sis interpres, an vocis inusitatae; est enim utraque pariter nobis minime familiaris. 314. deinde

Actor. 21 21 et 24 ὥσπερ κατηχήμεθα, infra adversus Astrologos sect. 5 *ut edocti sumus*, *ut accepimus*. fallitur magnus Salmasius, qui libro de Hellenistica p. 103 negat esse ex Graecis qui hoc vocabulo usus sit praeter auctorem libri de fluminibus qui tribuitur Plutarcho.

k) μηδὲν κινεῖσθαι] confer lib. 2 Pyrrhon. sect. 142 et 245. P 286

l) οὔτε ἐν ᾧ ζῇ χρόνῳ] confer lib. 1 adversus Physicos sect. 269.

m) οὐ νοοῦσιν] ita e mss legendum pro ἐννοοῦσιν.

n) ἰὼ βαλλήν] Hesychius: βαλλήν, βασιλεύς, Φρυγιστί, ab Hebraeo בעל, ut notarunt viri doctissimi Seldenus, Salmasius et Bochartus. Plutarchus de fluminibus βαλληναῖον sive βασιλικὸν ὄρος apud fluvium Sagarin commemorans: προσαγορεύεται δὲ τῇ διαλέκτῳ τῶν ἐγχωρίων βαλλήν, ὅπερ μεθερμηνευόμενόν ἐστιν βασιλεύς, καθὼς ἱστορεῖ Ἑρμησιάναξ Κύπριος ἐν β′ Φρυγιακῶν. in Aeschyli codicibus Pers. v. 659 βαλήν, ubi schol. βαλὴν ὁ βασιλεὺς λέγεται. Εὐφορίων δέ φησι Θουρίων εἶναι τὴν διάλεκτον, ὅθεν καὶ βαληναῖον ὄρος, ὅ ἐστι βασιλικόν.

o) τῆς κατὰ γλῶσσαν] vide supra ad sect. 79.

οὐσιῶν λέξεων καὶ ἄλλως παρ' ἄλλοις ὀνοματοποιηθεισῶν ἢ ἐπὶ πράγμασιν οἷς ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν τεθεισῶν, οἷόν ἐστι τὸ "ἐβαρβάριζεν" [p]) *ἀντὶ τοῦ "ἐσύριζε" κειμένου· βάρβαροι γὰρ οἱ Σύροι* [q]). *τοῦ δὲ "ὅλον" ἀντὶ τοῦ "παντός"* [r])· *ὅλον γὰρ καὶ πᾶν συνώνυμον. τοῦ δὲ "ἕλκους" ἀντὶ τῆς σύριγγος· εἶδος γὰρ ἕλκους*
315 *ἡ σύριγξ* [s]). *ὥστε τὸ ὅλον γίνεσθαι τοιοῦτον. "ἐσύριζεν ὁ Πὰν σύριγγας ἔχων ἐν τῇ χειρί". ἄλλως τε καὶ ποῦ ἴσασιν ἐνίας τῶν ἐπιστημονικῶν λέξεων οἱ γραμματικοί, καθάπερ τὴν παρὰ Ἀριστοτέλει ἐντελέχειαν* [t]), *ἢ τὸ "τί ἦν εἶναι"* [u]); *ἢ ποῦ συνήσουσιν τίνα δύναμιν ἔχει παρὰ Σκεπτικοῖς ἡ "οὐδὲν μᾶλλον"* [x]) *φωνή,*
287 *πότερον πυσματική ἐστιν ἢ ἀξιωματικὴ καὶ ἐπὶ τίνος τάσσεται·*
316 *ἆρά γε τοῦ ἐκτὸς ὑποκειμένου ἢ τοῦ περὶ ἡμᾶς πάθους; τί δὲ καὶ ἐροῦσιν, ἐκ λέξεών τινων* [y]) *συντεθέντος τινὸς ποιήματος;*

ἢ γάρ σοι δισσοῖσιν ὑπ' οὔρεσι διττὸς ἐραστὴς

hoc quoque non potest fieri, cum sint dictiones numero infinitae et quae apud alios aliis nominibus efferuntur, aut ponuntur de rebus quas nos ignoramus, ut si dicam: *ἐβαρβάριζε* **pro** *ἐσύριζε*, **sunt enim Syri barbari, et** *ὅλον* **pro** *πᾶν*: **est enim** *ὅλον* **et** *πᾶν* **synonymum: et** *ἕλκος* **pro fistula: est enim fistula genus ulceris, ut integra enuntiatio prodeat eiusmodi:** ***fistula canebat Pan, fistulas habens in manu.*** **315. et alioqui quomodo scient grammatici nonnullas dictiones quae sunt scientiis propriae, quomodo** *ἐντελέχειαν* **apud Aristotelem aut** *τὸ τί ἦν εἶναι*, **id est,** ***quod quid est esse?*** **aut quo modo intelligent quam vim habeat apud Scepticos vox** *οὐδὲν μᾶλλον*, **id est,** ***nihil magis*****, utrum sit interrogativa, an pronuntiatum enuntians et de quanam re ponatur, num de subiecto externo an de sita in nobis affectione? 316. quid dicent etiam de hoc poëmate ex dictionibus quibusdam composito?**

monte quidem interiit duplex sub duplici amator,

---

p) *ἐβαρβάριζεν*] videtur excidisse tota sententia quam deinde per singula verba interpretatur, *ἐβαρβάριζε τὸ ὅλον, ἕλκη ἔχον ἐν τῇ χειρί*, pro *ἐσύριζε ὁ Πάν, σύριγγας ἔχων ἐν τῇ χειρί.*

q) *βάρβαροι γὰρ οἱ Σύροι*] Graecis ut alii populi orientis sic Syri barbari, ut Amelius philosophus, cum initium evangelii s. Ioannis legisset, *καὶ οὗτος ἄρα*, inquit, *ἦν ὁ λόγος, ὃν ὁ βάρβαρος ἀξιοῖ ἐν τῇ τῆς ἀρχῆς τάξει τε καὶ ἀξίᾳ καθεστηκότα πρὸς θεὸν εἶναι, καὶ θεὸν εἶναι*, apud Eusebium 11 19. Praeparat. in verbo autem *ἐσύριζε* latet ambiguitas, quoniam *συρίζειν* sonat *Syriace loqui* et quoque *fistula canere.*

r) *ἀντὶ τοῦ παντός*] debebat esse *Πανός*, ut patet ex eo quod mox sequitur *ἐσύριζεν ὁ Πάν.* ludit autem ambiguitate vocabuli *πᾶν*, quod *τὸ ὅλον* et *Πάν* quod Panem pastorum deum significat.

s) *εἶδος ἕλκους ἡ σύριγξ*] notum est a medicis etiam Latinis *fistulam* atque ita a Graecis *σύριγγα* propter similitudinem longitudinis angustae vocari ulcus altum, angustum, callosum, ut describitur a Celso 5 28.

t) *ἐντελέχειαν*] confer Suidam in *ἐντελέχεια* et *δύναμις*, Aphrodiseum in Aristotelem de anima p. 125 b, 143 b et in *ἀπορίαις καὶ λύσεσι* p. 21 et 27, Eusebium 15 10 seq. Praeparat. Apostolium 17 9 Proverb. etc. nostrum lib. 2 contra Physicos sect. 340.

u) *τί ἦν εἶναι*] vide quae ad Pyrrhon. lib. 2 sect. 212.

x) *οὐδὲν μᾶλλον*] supra lib. 1 Pyrrhon. sect. 191, ex quo loco apparebit esse apud Scepticos *λέξιν ἀξιωματικὴν ἐπὶ τοῦ περὶ ἡμᾶς πάθους.*

P 287 y) *ἐκ λέξεών τινων*] poëmation sive epigramma quod sequitur, ita comparatum est, ut illius sensum neutiquam liceat percipere ex propria vocum significatione sed ex fabula. qui enim ignoraverit Cadmum et Harmoniam in angues mutatos fingi a poëtis ad eosque in praesenti hexasticho respici, illud neutiquam intelliget.

ἔφθιτο, καὶ νεατὴν μοῖρ᾽ ἀνέθηκε[z]) φύσιν.
ὄρθρῳ ἐν ἀσπιδόεντι βεβηκότα γυῖα καθ᾽ ὅλμου
βᾶσα τροχαντήρων ἄχρι περιστρέφεται.
σμερδαλέα δ᾽ ἐπένερθεν ἀλώπεκος ἄχρι δοχαίης
αἰῶνος χαλαρὰν σύνδρομον ἁρμονίης.

τοὺς γὰρ ἐραστὰς[a]) οἵτινές εἰσι κατὰ ὄρη[b]), καὶ τὸ ἀσπιδόεν 317
ἄρθρον καὶ τοὺς τροχαντῆρας[c]), ἔτι δὲ καὶ τὸν ὅλμον[d]) καὶ
τὰς ἀλώπεκας[e]), δοχαίην τε καὶ αἰῶνα[f]) καὶ Ἁρμονίαν[g]), μήτε
τροπικῶς μήτε κατὰ ἱστορίαν, ἀλλὰ κυρίως ἐξενεχθέντα ὀνό-
ματα, κἂν μυριάκις ἐπιστήσωσιν, οὐ συνήσουσιν. εἰ οὖν μήτε 318
τὰ πράγματα μήτε τὰς λέξεις ἴσασιν, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν
ἐστιν ἡ ποίησις ἢ τὸ σύγγραμμα, οὐκ ἂν ἔχοιεν τέχνην ἐξηγητι-
κὴν τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι λεγομένων. ἄλλως τε
καὶ εἰ χρῄζομεν γραμματικῆς, ἐπὶ τῶν ἀρίστων ποιημάτων χρῄ-
ζομεν, ἀλλ᾽ οὐ τῶν μοχθηρῶν. ἄριστον δὲ ποίημά ἐστι κατ᾽
αὐτοὺς τὸ σαφές· ἀρετὴ γὰρ ποιήματος ἡ σαφήνεια καὶ μο- 319
χθηρὸν τὸ ἀσαφὲς παρὰ γραμματικῇ. οὔτε οὖν ἐπὶ ἀρίστου ἐστὶ
ποιήματος χρειώδης διὰ τὸ μὴ δεῖσθαι ἐξηγήσεως σαφὲς ὄν,

naturam ambobus fata dedere novam.
ad truncum immani specie tortuque draconis
membra rotatorum sunt revoluta tenus.
horrenda aspectu sub vulpibus, usque receptum
aevi, concursum flexibilem harmoniae.

17. amatores enim quinam sint in montibus et species draconis et rotatores t praeterea truncus et vulpes et receptus sive receptaculum et aevum et harnonia neque tropice neque historice, sed proprie prolata nomina, etiamsi nillies animum adverterint, non intelligent. 318. si ergo neque res sciunt eque dictiones, absque iis autem nihil est poësis aut ullum scriptum prosaium, non habent artem explicandi ea quae dicuntur apud poëtas et scriptoes. et alioqui si opus habemus grammatica, ea opus habemus in optimis oëmatibus, minime autem in pravis. optimum autem poëma ex eorum senentia est id quod est clarum ac dilucidum; 319. poëmatis enim virtus est laritas et apud grammaticam malum est quod est obscurum. neque ergo in ptimo poëmate est usui, propterea quod non egeat expositione, ut quod sit

---

z) μοῖρ᾽ ἀνέθηκε] sic omnino legendum, pro μοῖραν ἔθηκε, quod in ditis erat.
a) τοὺς γὰρ ἐραστὰς] Cadmum intellige et Harmoniam.
b) οἵτινές εἰσι κατὰ ὄρη] ita legendum e mss pro εἴ τινες. neque um Salmasio pro κατὰ ὄρη legere est necesse καὶ ὄρη, quia κατὰ ὄρη lem est quod in primo versu ὑπ᾽ οὔρεσι. intelliguntur autem montes eraunii, ut constat ex Dionysii periegesi v. 389 seq. quem poëtae loum respexit scholiastes Nicandri ad Theriaca v. 631.
c) τοὺς τροχαντῆρας] collum utriusque in serpentem mutati.
d) τὸν ὅλμον] truncum corporis utriusque, Cadmi atque Harmoniae.
e) τὰς ἀλώπεκας] lumbos.
f) δοχαίην τε καὶ αἰῶνα] ita mss pro δοχαίην δέ, receptaculum poerae aetatis sive posterorum. αἰών pro posteris, ut apud Longinum . 39 edit. Tollianae. vocantur autem δοχαίη αἰῶνος partes genitales, uibus spes et exspectatio posteritatis stirpisque procreandae connetur.
g) Ἁρμονίαν] venereos amores, quorum χαλαρὰν σύνδρομον partes lae ferunt. mox ὀνόματα scripsi pro τὰ ὀνόματα quia articulum vidi mss abesse.

320 οὔτε ἐπὶ τοῦ μοχθηροῦ διὰ τὸ αὐτόθεν εἶναι μοχθηρόν. τὸ δὲ ἀνεπικρίτως διαφωνούμενον ἀκατάληπτόν ἐστιν. ἀνεπικρίτως δέ τι διαφωνοῦσιν ἐν ταῖς ἐξηγήσεσιν οἱ γραμματικοὶ περὶ τῆς τοῦ συγγραφέως διανοίας· ἀκατάληπτος ἄρα ἐστὶν ἡ τοῦ συγγραφέως διάνοια καὶ διὰ τοῦτο ἄχρηστος ἡ γραμματική. ἀλλὰ γὰρ πρὸς τοὺς μὲν ἀπὸ τούτου τοῦ μαθήματος ἀναγομένους ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω· ἀπ' ἄλλης δὲ ἀρχῆς [h]) σκεψώμεθα καὶ πρὸς τοὺς ῥήτορας ἃ δεῖ λέγειν.

clarum ac dilucidum, neque in malo, eo ipso quod sit malum. 320. id praeterea de quo ita dissentitur ut de illo certum non constet iudicium, minime potest comprehendi. grammatici autem ita dissentiunt in expositionibus sensus scriptorum, ut de eo certum non constet iudicium comprehendi ergo non potest sensus scriptoris, et ideo grammatica est plane inutilis. sed hactenus quidem dictum sit adversus eos qui hanc profitentur disciplinam, nunc aliam librum exorsi videamus quae dicenda sunt adversus rhetoras.

h) ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς] in novo libro, quem mox adversus rhetoras auspicabitur.

Βιβλίον δεύτερον. P 288

Περὶ ῥητορικῆς.

Τοῖς περὶ γραμματικῆς διεξοδευθεῖσιν ἡμῖν ἀκόλουθον ἂν 1
εἴη καὶ περὶ ῥητορικῆς λέγειν, ἀνδρικωτέρας ἤδη καθεστώσης
καὶ τὸ πλέον ἐπ᾽ ἀγορᾶς καὶ βημάτων ἐξεταζομένης. ἀλλ᾽ ἐπεὶ
κοινὸν ὑπάρξεώς τε καὶ ἀνυπαρξίας [a]) *ἐστὶν ἡ ἔννοια καὶ οὐδὲν*
τούτων ἕτερον οἷόν τέ ἐστιν ζητεῖν, μὴ προλαβόντας ὅ ἐστι τὸ
ζητούμενον, φέρε πρῶτον σκεψώμεθα τί ἂν εἴη ῥητορική, τὰς
ἐπιφανεστάτας εἰς τοῦτο τῶν φιλοσόφων ἀποδόσεις παρατιθέμε-
νοι. Πλάτων μὲν οὖν ἐν τῷ Γοργίᾳ [b]) *κατὰ διοριστικὴν ἔφοδον* [c]) 2

Liber II.

De rhetorica seu arte dicendi.

1. Cum quae de grammatica dicenda fuerant persecuti simus, est consequens dicere de rhetorica sive arte dicendi, ut quae iam est robustior virisque dignior et plurimum valet in foro et iudiciis. sed quoniam notio rei sive existat sive non existat communis est, nec horum alterutrum licet quaerere, nisi prius sumpserimus quid sit id de quo quaeritur, age prius consideremus quidnam sit rhetorica, ad hoc adducendo maxime insignes philosophorum definitiones. 2. atque Plato quidem in Gorgia distinctivam secutus

---

a) *κοινὸν ὑπάρξεώς τε καὶ ἀνυπαρξίας*] possum mihi rem concipere P 288 quae non existit, v. g. librum Sexti aureis descriptum literis: itaque *ἔννοια* rei latius patet quam eius *ὕπαρξις* sive existentia, quia *ἔννοια* de utrisque communis est, existentibus et non existentibus. hinc noster antequam oppugnet comprehensionem *ὑπάρξεως* rhetoricae, prius disputat adversus eius *ἔννοιαν* sive conceptionem, qualis a celebrioribus philosophis traditur. quae pro rhetorica adversus Sextum dici possunt, de industria omisi, nam qui illa volet, consulet Quintiliani librum secundum praestantissimi operis: atque ut recentiores illi iungam, Vossium libro de rhetoricae natura, et Balthasaris Guiberti scripta Gallice edita adversus Franciscum Lami, monachum Benedictinum.

b) *Πλάτων ἐν τῷ Γοργίᾳ*] Quintilianus 2 15 Institut. orator. *Isocrates, si tamen revera ars quae circumfertur eius est, dicit esse rhetoricen persuadendi opificem, πειθοῦς δημιουργόν. apud Platonem quoque Gorgias in libro qui nomine eius inscriptus est, idem fere dicit; sed hanc Plato illius opinionem vult accipi, non suam.* Ammianus 30 4 de professione oratorum forensium loquens, *Tisias suasionis opificem memorat, adsentiente Leontino Gorgia.* verba Gorgiae apud Platonem p. 453 a haec sunt: *ἡ ῥητορικὴ ἄρα, ὡς ἔοικε, πειθοῦς δημιουργός ἐστι, πιστευτικῆς ἀλλ᾽ οὐ διδασκαλικῆς περὶ τὸ δίκαιόν τε καὶ ἄδικον.* et p. 451 d ad Gorgiam Socrates: *τυγχάνει μὲν γὰρ δὴ οὖσα ἡ ῥητορικὴ τῶν λόγῳ τὰ πάντα διαπραττομένων τε καὶ κυρουμένων τις. ἡ γάρ;* Gorgias: *ἔστι ταῦτα.*

c) *κατὰ διοριστικὴν ἔφοδον*] methodo hac frequenter utitur Plato, ut definiturus aliquid, ostendat quomodo illud ab aliis rebus sit distinctum.

τοιοῦτον ἔοικεν ἐξ ἐπισυνθέσεως ὅρον τῆς ῥητορικῆς ἀποδιδόναι "ῥητορική ἐστι πειθοῦς δημιουργὸς διὰ λόγων, ἐν αὐτοῖς τοῖς λόγοις τὸ κῦρος ἔχουσα, πειστικὴ οὐ διδασκαλική" [d]). τὸ μὲν "διὰ λόγων" προστιθεὶς τάχα, παρ' ὅσον πολλά ἐστι τὰ πειθὼ τοῖς ἀνθρώποις ἐνεργαζόμενα [e]) χωρὶς λόγου, καθάπερ πλοῦτος
3 καὶ δόξα καὶ ἡδονὴ καὶ κάλλος. οἱ γοῦν παρὰ τῷ ποιητῇ δημογέροντες [f]), καίπερ ἐκπεπολεμωμένοι καὶ τελέως ἀπηλλοτριωμένοι πρὸς τὴν Ἑλένην, ὡς κακῶν αἰτίαν γενομένην αὐτοῖς, ὅμως ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὴν κάλλους πείθονται, καὶ προσιούσης τοιαῦτά τινα πρὸς ἀλλήλους διεξίασιν,

οὐ νέμεσις [g]) Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.

4 Φρύνη τε [h]), ὥς φασιν, ἐπεὶ συνηγοροῦντος αὐτῇ Ὑπερίδου

rationem videtur, si dicta eius colligantur, hanc dare definitionem rhetoricae: *rhetorica est opifex persuasionis per verba et in ipsis verbis vim habens ac firmitatem, persuadens, non docens.* illud quidem, *per verba*, fortassis addens, quod multa sint praeter orationem quae inter homines persuadeant, utpote divitiae gloria voluptas et pulchritudo. 3. senes quidem certe ex populo, apud poëtam, licet hostili et infesto et plane alienato animo essent adversus Helenam, ut quae illis fuisset causa malorum, persuadentur tamen ab eius pulchritudine. cumque ea ad ipsos accederet, haec inter se dicunt:

non mirum est Phrygas et procero corpore Achivos
pro tali forma longos perferre dolores.

4. Phryne quoque ut aiunt, cum eam defendente Hyperide esset condem-

---

ita rhetoricam ostendit differre ab aliis artibus non modo sed etiam ab aliis artibus persuasivis et sermone utentibus, multaque alia disserit ex quibus denique colligitur ἐξ ἐπισυνθέσεως haec illius definitio, quam Sextus apposuit.

d) πειστικὴ οὐ διδασκαλική] Marcianus Capella libro 5 *artem vero ie circo me rhetoricam vocant, quia doceor: licet Plato huic vocabulo refragetur.* pro πειστικὴ Platonis codices habent πιστευτική, eodem sensu.

e) πολλά ἐστι τὰ πειθὼ ἐνεργαζόμενα] ms Ciz. ἐργαζόμενα. Quintilianus 2 15 *verum et pecunia persuadet et gratia et auctoritas dicentis et dignitas et postremo aspectus etiam ipse sine voce, quo vel recordatio meritorum cuiusque vel facies aliqua miserabilis vel formae pulchritudo sententiam dictat.* plura in eandem sententiam Socrates apud Platonem in Gorgia et apud nostrum infra sect. 5 et 72.

f) δημογέροντες] Iliad. γ' 149. Aristaenetus lib. 1 epist. 1 καὶ γέροντες εὖ μάλα πρεσβῦται θαυμάζουσιν, ὡς οἱ παρ' Ὁμήρῳ δημογέροντες τὴν Ἑλένην.

g) οὐ νέμεσις] Iliad. γ' 156, quem Homeri locum laudant etiam Aristoteles apud Eustathium, Valerius Maximus 3 7, Lucianus de mercede conductis et in dialogis mortuor. Maximus Tyrius diss. 15, Athenaeus 5 p. 188, 13 p. 566, Eustathius de Ismeniae et Ismenes amoribus 3 p. 93 etc. simile illud Iudith. 10 19: τίς καταφρονήσει τοῦ λαοῦ τούτου ὃς ἔχει ἐν ἑαυτῷ γυναῖκας τοιαύτας. Latinam metaphrasin versuum Homeri a Grotio libenter mutuatus sum ad dictum libri Iudithae locum.

h) Φρύνη τε] idem de Phryne, meretrice Thespiensi Quintilianus 2 15 *et Phrynen non Hyperidis actione quamquam admirabili, sed conspectu corporis quod illa, speciosissimum alioqui, diducta nudaverat tunica, putant periculo liberatam.* Plutarchus in Hyperidis vita p. 849: ὡς εἰκὸς δὲ καὶ δίκῃ Φρύνῃ τῇ ἑταίρᾳ ἀσεβεῖν κρινομένῃ συνεξητάσθη· αὐτὸς γὰρ
P 289 τοῦτο ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου δηλοῖ. μελλούσης δὲ αὐτῆς ἁλίσκεσθαι, παραγαγὼν εἰς μέσον καὶ περιρρήξας τὴν ἐσθῆτα ἐπέδειξε τὰ στέρνα τῆς

ἔμελλε καταδικάζεσθαι, καταρρηξαμένη τοὺς χιτωνίσκους καὶ P 289 γυμνοῖς στήθεσι προκυλινδουμένη τῶν δικαστῶν, πλεῖον ἴσχυσε διὰ τὸ κάλλος τοὺς δικαστὰς πεῖσαι[i]) τῆς τοῦ συνηγοροῦντος ῥητορείας. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ χρημάτων ἐστίν, ἡδονῆς τε καὶ δόξης· τούτων γὰρ ἕκαστον εὑρήσομεν οὕτω πεῖθον, ὥς πολλάκις τινὰ τῶν καθηκόντων ὑπερβαίνειν. οὐ τοίνυν ἀσκόπως ὁ Πλάτων ἀποβλέπων εἰς τὴν δι᾽ αὐτῶν γινομένην πειθὼ ἔλεξεν ὅτι ῥητορική ἐστι πειθοῦς δημιουργός, οὐχ ὁπωσοῦν, ἀλλὰ διὰ λόγων. καὶ μὴν οὐκ ἐπεὶ λόγοις πείθει, πάντως ἐστὶ ῥητορική — 5
καὶ γὰρ ἡ ἰατρικὴ[k]) καὶ αἱ ὁμοειδεῖς ταύτῃ τέχναι διὰ λόγου πείθουσιν — ἀλλ᾽ εἴ τις ἐν αὐτοῖς προηγουμένως τοῖς λόγοις ὑποκειμένην ἔχει τὴν ἰσχὺν καὶ οὐ κοινῶς· ἐπείπερ καὶ ἡ γεωμετρία καὶ ἀριθμητικὴ καὶ πᾶσα ἡ τῷ γένει θεωρητικὴ τέχνη ἐν λόγοις προηγουμένως ἔχει τὸ κῦρος· ἀλλ᾽ ὅταν σὺν τούτοις

nanda, diducta tunica et nudato pectore ad pedes iudicum provoluta plus potuit propter formam persuadere iudicibus, quam patroni vis dicendi. idem est etiam in pecuniis voluptate et gloria; unumquodque enim eorum inveniemus ita persuadere, ut eorum quae sunt bona et honesta saepe nonnulla homines transiliant. non ergo inconsiderate Plato ad persuasionem, quae per ea fit, aspiciens dixit rhetoricam esse opificem persuasionis, non quomodocumque, sed per verba. 5. porro autem non quoniam verbis persuadet omnino est rhetorica; nam et ars medendi et quae sunt eius generis artes, persuadent per orationem; sed si qua praecipue in ipsis verbis vim habet subiectam et hoc non communi quadam ratione. nam et geometria et arithmetica et ars quaelibet genere contemplativa in verbis praecipue habet vim et auctoritatem. sed quando cum eis non ad doctrinam pertinentem, sicut geo-

---

γυναικός, καὶ τῶν δικαστῶν εἰς τὸ κάλλος ἀπιδόντων ἀφείθη. Posidippus comicus apud Athenaeum 13 p. 591 e

Φρύνη πρὸ ἡμῶν γέγονεν ἐπιφανεστάτη
πολὺ τῶν ἑταιρῶν. καὶ γὰρ εἰ νεωτέρα
τῶν τότε χρόνων εἶ, τόν γ᾽ ἀγῶν᾽ ἀκήκοας.
βλάπτειν δοκοῦσα τοὺς βίους μείζους βλάβας
τὴν Ἡλιαίαν εἷλε περὶ τοῦ σώματος,
καὶ τῶν δικαστῶν καθ᾽ ἕνα δεξιουμένη
μετὰ δακρύων διέσωσε τὴν ψυχὴν μόλις.

in Alciphronis epistolis sub Bacchidis nomine ad Phrynen [l. 1 ep. 31] p. 130 edit. praestantissimi viri Stephani Bergleri: μηδὲ Ὑπερίδην κακῶς δόξαι βεβουλεῦσθαι ποιήσῃς τὰς Εὐθίου ἱκεσίας προσιεμένη. μηδὲ τοῖς λέγουσί σοι ὅτι εἰ μὴ τὸν χιτωνίσκον περιρρηξαμένη τὰ μαστάρια τοῖς δικασταῖς ἀπέδειξας, οὐδὲν ὁ ῥήτωρ ὠφέλει, πείθου. καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο ἵνα ἐν καιρῷ γένηταί σοι, ἡ ἐκείνου παρέσχε συνηγορία. Eustathius ad Iliad. χ΄ p. 1355 Ὑπερίδης τῇ ἑταίρᾳ Φρύνῃ κρινομένῃ ὑπὸ Εὐθίου τὴν ἐπὶ θανάτῳ δι᾽ ἀσέβειαν, ὅτε εἰς τοὺς ἐπιλογικοὺς ἦλθεν οἴκτους, ἐκ τῆς ὄψεως αὐτῆς φασιν ἐρρητόρευσε (rhetoris artem vicit) παραγαγὼν τὴν γυναῖκα εἰς ἐμφανὲς καὶ περιρρήξας τοὺς χιτωνίσκους καὶ γυμνὰ τὰ στέρνα δείξας. ὡς δεισιδαιμονῆσαί φασι τοὺς δικαστάς, καὶ δι᾽ ἔλεον μὴ ἀποκτεῖναι τὴν ὑποφῆτιν καὶ ζάκορον τῆς Ἀφροδίτης.

i) τοὺς δικαστὰς πεῖσαι] ms Ciz. τοῖς δικασταῖς. male. nam πείθεσθαι quidem dativo personae iungi tralatitium est, at πείθειν non item.

k) καὶ γὰρ ἡ ἰατρικὴ] haec et quae sequuntur petita sunt e Platonis Gorgia pag. 304. edit. Graecae Basil. [pag. 450 A sq.] eadem habent Augustinus in principiis rhetorices et Sulpicius Victor in institutionibus oratoriae, noster infra sect. 51.

μὴ διδασκαλικὴν ὥσπερ γεωμετρία, ἀλλὰ πειστικὴν ποιῆται l)
6 τὴν πειθώ· ὅπερ ἦν ἴδιον ῥητορικῆς. Ξενοκράτης m) δὲ ὁ Πλάτωνος ἀκουστὴς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς n) φιλόσοφοι ἔλεγον ῥητορικὴν ὑπάρχειν ἐπιστήμην τοῦ εὖ λέγειν, ἄλλως μὲν Ξενοκράτους τὴν ἐπιστήμην λαμβάνοντος καὶ ἀρχαϊκῷ νόμῳ ἀντὶ τῆς τέχνης, ἄλλως δὲ τῶν Στωϊκῶν ἀντὶ τοῦ βεβαίας ἔχειν καταλήψεις, ἐν σοφῷ μόνῳ γινομένην. τὸ δὲ λέγειν ἀμφότεροι παραλαμβάνουσι ὡς διαφέρον τοῦ διαλέγεσθαι· ἐπειδήπερ τὸ μὲν ἐν συντομίᾳ κείμενον κἀν τῷ λαμβάνειν καὶ διδόναι λόγον δια-
7 λεκτικῆς ἐστιν ἔργον, τὸ δὲ λέγειν ἐν μήκει καὶ διεξόδῳ o) θεωρούμενον ῥητορικῆς ἐτύγχανεν ἴδιον. ἔνθεν γοῦν καὶ Ζήνων ὁ Κιτιεὺς ἐρωτηθείς, ὅτῳ διαφέρει διαλεκτικὴ ῥητορικῆς, συστρέ-
P 290 ψας τὴν χεῖρα p) καὶ πάλιν ἐξαπλώσας ἔφη, τούτῳ· κατὰ μὲν

metria, sed ad fidem faciendam appositam habet persuasionem, quod quidem est proprium rhetoricae. 6. Xenocrates autem auditor Platonis et Stoici philosophi dicebant rhetoricam esse bene dicendi scientiam, aliter quidem Xenocrate accipiente scientiam et antiqua lege pro arte, aliter autem Stoicis pro eo quod est habere firmas ac stabiles comprehensiones, quae quidem in solo existit sapiente. dicere autem utrique assumunt ut differens ab eo quod est disserere; quandoquidem hoc situm in compendiaria brevitate et in accipienda et danda ratione munus est dialecticae. 7. dicere autem de re quam tractat copiose ac perpetua oratione est proprium rhetoricae. unde etiam Zeno Cittieus interrogatus in quo differat dialectica a rhetorica, manu adstricta et ea rursus expansa, in hoc, inquit, differt; in compressione quidem

---

l) ποιῆται] ita mss pro ποιεῖται.

m) Ξενοκράτης] huius definitionis Xenocrateae meminit etiam Quintilianus 2 15: *rhetoricen esse bene dicendi scientiam.*

n) οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς] Quintilianus loco laudato: *idem valet Chrysippi finis ille* (i. e. definitio) *ductus a Cleanthe, scientia recte dicendi.* – *bene Areus* (philosophus et ipse Stoicus) *dicere secundum virtutem orationis.* conferendus praeclarus Vossius libro de rhetoricae natura c. 3.

o) ἐν μήκει καὶ διεξόδῳ] copiosam et perpetuam orationem sive λόγον διεξοδικὸν oratorum Stoici opponunt intercisis dialecticorum sermonibus sive dialogis, qui breviter et stricte animi sententiam explicant et quaestione ac responsione distinguuntur. vide Laërtium 7 42 et Vossium libri iam citati capite 18. Cicero in partitionibus oratoriis c. ult. *eadem vel anguste disserere, ut dialectici qui appellantur, vel, ut oratorem decet, late exprimere.* διεξοδεύειν λόγον infra sect. 9.

p) συστρέψας τὴν χεῖρα] Isidorus 2 23 Orig. ex Varronis novem disciplinarum libris: *dialectica et rhetorica est quod in manu hominis pugnus
P 290 astrictus et palma distensa: illa, verba contrahens, ista, distendens.* habuit et Varro hoc a Zenone Cittieo. Cicero 2 6 de Finibus: *Zenonis est hoc Stoici, omnem vim loquendi, ut iam ante Aristoteles, in duas tributam esse partes, rhetoricam palmae, dialecticam pugno similem esse dicebat, quod latius loquerentur rhetores, dialectici autem compressius.* idem in Oratore c. 32: *Zeno ille, a quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter has artes interesset. nam cum compresserat digitos pugnumque fecerat, dialecticam aiebat eiusmodi esse: cum autem diduxerat et manum dilataverat, palmae illius similem eloquentiam esse dicebat. atque etiam ante hunc Aristoteles principio artis rhetoricae dicit illam artem quasi ex altera parte respondere dialecticae,* ἡ ῥητορική ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ, *ut hoc videlicet differant inter se, quod haec ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior.* Quintilianus 2 20: *cum duo sint genera orationis, altera perpetua, quae rhetorice dicitur, altera concisa, quae dialectice: quas quidem Zeno adeo coniunxit, ut*

*τὴν συστροφὴν τὸ στρογγύλον καὶ βραχὺ τῆς διαλεκτικῆς τάτ-
των ἰδίωμα, διὰ δὲ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ἐκτάσεως τῶν δακτύ-
λων τὸ πλατὺ τῆς ῥητορικῆς δυνάμεως αἰνιττόμενος. Ἀριστο-* 8
τέλης q) *δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ῥητορικῶν τεχνῶν ἁπλούστερον
παραδίδωσι τὴν ῥητορικήν, τέχνην λόγων. καὶ ζητουμένου πρὸς
αὐτόν, ὅτι καὶ ἡ ἰατρικὴ τέχνη ἐστὶ λόγων ἰατρικῶν, ἀπολογού-
μενοί τινές φασιν, ὅτι ἡ ἰατρικὴ τοὺς λόγους ἐφ' ἕτερόν τι
ἀναφέρει τέλος, καθάπερ τὴν ὑγείαν* r)*· ἡ δὲ ῥητορικὴ ἄντικρυς
ἐστι λόγων τέχνη. καὶ ἄλλους δὲ ἐκτίθεται ὁ ἀνὴρ οὗτος ὅρους* s), 9
*περὶ ὧν οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἡμῖν λέγειν, τοῖς μὴ προηγουμέ-
νως τὸν περὶ ῥητορικῆς διεξοδεύουσι λόγον, ἀλλ' ὅσον τοῦ τὴν
ἰδιότητα ταύτης περινοῆσαι πρὸς τὴν χειρισθησομένην ἡμῖν
ἀντίρρησιν. ἧς ἀρχὴ γένοιτ' ἂν εὐθέως ἀπὸ τῆς ἐκκειμένης
νοήσεως· ἐπεὶ γὰρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην λόγων ἢ τοῦ λέγειν καὶ
πειθοῦς περιποιητικὴν* t) *βούλονται τυγχάνειν τὴν ῥητορικὴν οἱ
τὴν ἔννοιαν αὐτῆς ἀποδιδόντες, πειρασόμεθα καὶ ἡμεῖς τῶν
τριῶν τούτων ἐχόμενοι διδάσκειν τὸ ἀνυπόστατον αὐτῆς. πᾶσα* 10
τοίνυν τέχνη u) *σύστημά ἐστιν ἐκ καταλήψεων συγγεγυμνασμέ-
νων καὶ ἐπὶ τέλος εὔχρηστον* x) *τῷ βίῳ λαμβανόντων τὴν ἀνα-*

collocans rotundam et brevem dialecticae proprietatem, per digitorum autem expansionem et extensionem artis dicendi facultatis tacite significans amplitudinem. 8. Aristoteles autem in primo libro artis rhetoricae simplicius definit rhetoricam *artem orationis.* et si quis obiiciat quod ars quoque medendi est orationis quae pertinet ad medicinam, quidam respondentes dicunt, quod ars medendi refert orationem ad aliquem alium finem, nempe sanitatem: rhetorica autem est plane ars orationis. 9. porro alias quoque definitiones adducit Aristoteles, de quibus non est nobis necesse dicere, quibus non est princeps institutum tractare de rhetorica, nisi quod attinet ad intelligendam eius proprietatem pro tractanda a nobis contradictione. cuius statim ducetur principium ab exposita a nobis notione; nam quoniam ii qui eius notionem definiunt volunt rhetoricam esse *artem* aut *scientiam dicendi* aut *orationis efficientem persuasionis*, nos quoque tentabimus haec tria insequentes docere, eam non posse consistere. 10. omnis ergo ars est collectio constans ex comprehensionibus exercitatis et quae referuntur ad finem vitae utilem. rhetorica autem non est collectio constans ex comprehensionibus, ut ostendemus.

---

hanc compressae in pugnum manus, illam explicitae diceret similem. eadem Cassiodorus in compendio rhetorices. hinc non illepide vir eruditus Iacobus Duportus:

> rhetorica est palmae similis, dialectica pugno:
> haec pugnet, palmam sed tamen illa feret.

q) *Ἀριστοτέλης*] lib. 1 rhetor. sub init. *νῦν μὲν οὖν οἱ τὰς τέχνας τῶν λόγων συντιθέντες ὀλίγον πεποιήκασιν αὐτῆς μόριον.*

r) *ὑγείαν*] ita mss pro *ὑγίειαν.* mox ex iisdem mss reposui *καὶ ἄλλους δέ*, ubi particula *δέ* in editis exciderat.

s) *ἄλλους ὅρους*] ut in eodem lib. 1 rhetor. *ἔστω δὲ ῥητορικὴ δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν.* infra. haec definitio reprehenditur in prolegomenis ad Aphthonium editis a clariss. Montfaucono p. 593 Bibl. Coislinianae.

t) *πειθοῦς περιποιητικήν*] ita mss pro *ποιητικήν.*

u) *πᾶσα τοίνυν τέχνη*] de hac definitione artis vide ad 3 Pyrrhon. sect. 188. tangitur etiam libro superiore adversus Grammaticos sect. 75.

x) *ἐπὶ τέλος εὔχρηστον*] haec in definitione artis ex mente Stoicorum adiiciuntur etiam in scholiis ineditis ad Dionysium Thracem. apud Iam-

φοράν. ἡ δὲ ῥητορικὴ οὐκ ἔστι σύστημα ἐκ καταλήψεων, ὡς
11 παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἡ ῥητορική· τῶν γὰρ ψευδῶν οὐκ εἰσὶ καταλήψεις. ψευδῆ δέ ἐστι τὰ λεγόμενα τῆς ῥητορικῆς εἶναι θεωρήματα y) τοιαῦτα ὄντα· οὕτω παραπειστέον τοὺς δικαστάς, καὶ ὀργὴν κινητέον ἢ ἔλεον, καὶ μοιχῷ συνηγορητέον ἢ ἱεροσύλῳ, ἐμφαίνει τὸ καθήκειν οὕτω τοὺς δικαστὰς παραπείθειν καὶ ὀργὴν ἢ ἔλεον κινεῖν· ἅπερ οὐκ ἔστιν ἀληθῆ, καὶ διὰ τοῦτο ἀκατάληπτα. οὐ τοίνυν αὐτῶν εἰσιν αἱ καταλήψεις.
12 ᾧ συνεισάγεται τὸ μηδὲ τὴν ῥητορικὴν ὑπάρχειν. καθάπερ οὖν
P 291 οὐκ ἂν εἴποιμεν τὴν τοιχωρυχικὴν εἶναί τινα τέχνην παραινοῦσαν τὸ οὕτως δεῖν τοῖχον διορύττειν, καὶ τὴν κλεπτικὴν τὸ οὕτως καθήκειν κλέπτειν καὶ βαλαντιοτομεῖν, (ψευδῆ γάρ ἐστι ταῦτα, καὶ οὔτε καθήκοντα οὔτε θεωρήματα) οὕτως οὔτε τὴν ῥητορικὴν ὑποληπτέον ἔχειν τεχνικὴν ὑπόστασιν ἐπὶ τοιούτοις παραγγέλμασι σαλεύουσαν. ἀμέλει γέ τοι καὶ οἱ περὶ Κριτόλαον z) τὸν Περιπατητικὸν καὶ πολὺ πρότερον οἱ περὶ Πλάτωνα a) εἰς

non est ergo ars rhetorica; falsorum enim non sunt comprehensiones. 11. falsa sunt autem quae dicuntur esse rhetorica praecepta, in quibus sunt huiusmodi: ita secus quam res habeat, iudicibus est persuadendum, ira movenda et misericordia, adulter est defendendus et sacrilegus. haec enim docent esse licitum iudices persuasione in falsam sententiam adducere et iram illorum commovere ac misericordiam. quae quidem non sunt vera et ideo minime possunt comprehendi. non sunt ergo eorum comprehensiones. cum quo simul efficitur ut ne sit quidem ars rhetorica. 12. quo modo ergo non dixerimus fodiendi muros ullam esse artem, quae suadeat muros sic esse fodiendos, et furandi artem quae doceat oportere sic furari et secare crumenam: (sunt enim falsa ista praecepta officioque contraria) ita nec rhetoricam existimandum est existere artem, ut quae huiusmodi in praeceptis fluctuat. Critolaus quidem certe Peripateticus et diu ante Plato cum hoc vidissent,

---

blichum 3 1 de mysteriis Aegyptior. *τέχνασμα εἰς τὴν τοῦ βίου κατασκευὴν χρήσιμον μεμηχανημένον.*

y) *ψευδῆ τῆς ῥητορικῆς εἶναι θεωρήματα*] in editis excideret *εἶναι*, quod e mss revocavi. ad Sexti vero sententiam facit, quod Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis p. 204 *μεγαλυνομένου τινος ἐπὶ τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ, εἶπέ τις Λάκων· ἀλλὰ νὴ τὼ Σιώ, τέχνη ἄνευ τοῦ ἀληθείας ἧφθαι οὔτε ἔστιν, οὔτε μήποτε γένηται.* Euripides apud Clementem Alex. 1 Strom. p. 340 Pott.

ὦ παῖ, γένοιντ᾽ ἂν εὖ λεγόμενοι οἱ λόγοι
ψευδεῖς, ἐπῶν δὲ κάλλεσιν νικῷεν ἂν
τἀληθές, ἀλλ᾽ οὐ τοῦτο τἀκριβέστατον.

P 291 z) *οἱ περὶ Κριτόλαον*] hic est quem Quintilianus 2 17 numerat inter eos, qui multa adversus rhetoricam scripserunt, artem eam esse infitiati. idem 2 15 *quidam eam neque vim neque scientiam neque artem putaverunt, sed Critolaus usum dicendi, nam hoc τριβή* (sic infra sect. 17) *significat, Athenaeus fallendi artem.* fuit hic Critolaus Phaselites, de quo dixi lib. 3 bibliothecae Graecae cap. 11 et cuius iterum mentio infra sect. 20.

a) *οἱ περὶ Πλάτωνα*] Tzetzes Chiliad. 11 730:

ὡς Πλάτων ψόγον ἔγραψε τῆς τέχνης τῶν ῥητόρων,
καλῶν ἐκείνην εἴδωλον πολιτικῆς μορίου.

respicit ad ea quae Plato in Gorgia adversus rhetoricen scripsit, quaeque ad examen revocavit in orationibus Platonicis Aristides Adrianensis. Quintilianus 2 15 *plerique dum pauca ex Gorgia Platonis, a prioribus imperite excerpta, legere contenti, neque hoc totum neque alia eius*

τοῦτο ἀπιδόντες*) ἐκάκισαν αὐτήν, ὡς κακοτεχνίαν μᾶλλον ἢ τέχνην καθεστηκυῖαν. καὶ μὴν ἐπεὶ πᾶσα τέχνη ἤτοι ἑστηκὸς ἔχει 13 τὸ τέλος καὶ πάγιον, ὡς φιλοσοφία καὶ γραμματική, ἢ τοῦ ὡς τὸ πολὺ ἐχόμενον b) καθάπερ ἰατρική τε καὶ κυβερνητική, δεήσει καὶ τὴν ῥητορικήν, εἴπερ ἐστὶ τέχνη, τὸ ἕτερον τούτων ἐπαγγέλλεσθαι. οὔτε δὲ ἑστηκὸς ἔχει πᾶν τέλος· οὐδὲ γὰρ ἀεὶ περι- 14 γίνεται c) περὶ τῆς τῶν ἀντιδίκων νίκης· ἀλλ' ἔσθ' ὅτε ἕτερον μὲν προτίθεται ὁ ῥήτωρ, ἕτερον δὲ ἐξακολουθοῦν ἔχει τέλος· οὔτε τοῦ ὡς τὸ πολὺ ἐφιέμενον· ἐπεὶ πᾶς ῥήτωρ ἑαυτῷ συγκρι- 15 νόμενος πολλάκις εἰλήφθη d) μᾶλλον ἢ ἐνίκησεν, ἅτε διὰ παντὸς ἑτέρου τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ διαλύοντος· οὐκ ἄρα τέχνη ἐστὶν ἡ ῥητορική. εἴπερ τε ἐνδέχεται γενέσθαι ῥήτορα μὴ μετα- 16 σχόντα τῆς ῥητορικῆς τέχνης, οὐκ ἂν εἴη τις τέχνη ῥητορική. ἐνδέχεται δέ γε ἱκανῶς καὶ κατὰ τρόπον ῥητορεύειν e) μὴ μετασχόντα ῥητορικῆς, ὡς καὶ περὶ Δημάδου f) παρειλήφαμεν· κω-

eam vituperarant, ut quae artificium esset potius improbum quam ars. 13. praeterea quoniam omnis ars aut habet finem firmum ac stabilem, ut philosophia et grammatica, aut eum qui ut plurimum obtinetur, ut ars medendi et ars gubernandi; oportebit etiam rhetoricam, si quidem est ars, horum alterum profiteri. 14. sed neque universe firmum ac stabilem habet finem; neque enim semper vincit adversarios. sed nonnumquam alium quidem finem proponit orator, alium autem consequentem habet finem. 15. sed neque eum qui ut plurimum evenit, quandoquidem omnis orator si secum conferatur, saepius victus est quam vicit, cum praesertim eius argumenta alter semper infirmet ac refellat. non est ergo ars rhetorica. 16. atque si contingit dari oratorem qui sit expers artis rhetoricae, non est ars rhetorica. contingit autem satis recte fungi munere oratoris eum qui numquam didicit artem rhe-

---

volumina evolvunt, in maximum errorem inciderunt creduntque eum in hac esse opinione, ut rhetoricen non artem, sed peritiam quandam gratiae ac voluptatis existimet etc.

*) ἀπιδόντες] legebatur ἀνιδόντες.

b) τοῦ ὡς το πολὺ ἐχόμενον] illud τό in editis exciderat, in mss recte legitur. sic mox infra: οὔτε τοῦ ὡς τὸ πολὺ ἐφιέμενον.

c) οὐδὲ γὰρ ἀεὶ περιγίνεται] ita mss pro περιγίγνεται. Sulpicius Victor in institutionibus oratoriis: *ne illa quidem definitio probanda, cum dicant plerique rhetoricam esse persuadendi peritiam, ideo quod nemo omnium invenitur orator, qui semper persuaserit.*

d) εἰλήφθη] captus est succubuit. ms Ciz. ἐλείφθη.

e) ἱκανῶς καὶ κατὰ τρόπον ῥητορεύειν] Anonymus ad Aristotelis rhetorica p. 15: ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ῥητορικαῖς χάρισιν ἐκόσμουν τὸν λόγον, καὶ λογοειδῶς ἀφηγοῦντο τὰ τῆς πολιτείας, μήπω τῆς ῥητορικῆς τεχνωθείσης.

f) περὶ Δημάδου] hunc ναυπηγόν et ναύτην vocat Suidas. de eodem Plutarchus in Demosthenis vita: πλὴν τόν γε Δημάδην πάντες ὡμολόγουν τῇ φύσει χρώμενον ἀνίκητον εἶναι, καὶ παραφέρειν αὐτὸν σχεδιάζοντα τὰς τοῦ Δημοσθένους σκέψεις καὶ παρασκευάς. Syrianus ad Hermogenem p. 16: τινὲς καὶ τὴν ὅλην ῥητορικήν, τέχνην οὐ βούλονται, ἀλλ' ἐμπειρίαν, ἀπὸ τῆς τῶν μετακεχειρισμένων ἀπαιδευσίας ὡρμημένοι, οἷον Δημάδου, τοῦ ἀπὸ τῆς κώπης ὀνίαις χερσὶν ἐπὶ τὸ βῆμα πηδήσαντος, καὶ Ἡγέμονος καὶ Πυθέου καὶ Ἀριστογείτονος. Quintilianus 2 17 *dicunt non esse artis id, quod faciat qui non didicerit; dicere autem homines et qui non didicerunt. ad cuius rei confirmationem afferunt Demadem remigem et Aeschinem hypocritam oratores fuisse. falso; nam neque orator esse qui non dicit, potest: et hos sero potius quam numquam didicisse quis dixerit; quamquam Aeschines ab initio sit versatus in literis, quas*

πηλάτης γὰρ ὢν ὁμολογεῖται ἄριστος γεγονέναι ῥήτωρ καὶ σὺν τούτῳ ἄλλοι παμπληθεῖς. τοίνυν οὐκ ἔστι τέχνη ἡ ῥητορική.
17 ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τούτοις ἀπιστοῦμεν [g]), ὡς τοιούτοις γεγονόσι
P 292 καὶ ἐν ἕξει καὶ τοιαύτης τινὸς τριβῆς ἐπὶ τὸ ῥητορεύειν παρεληλυθόσιν· ἀλλ' οὖν γε ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ πολλοὺς πάρεστιν ὁρᾶν, λέγοντας μὲν εὐφυῶς [h]) ἐπὶ δικαστηρίων καὶ ἐν ἐκκλησίαις, τὰ δὲ τεχνικὰ τῆς ῥητορικῆς παραγγέλματα μὴ γινώσκον-
18 τας. καὶ ἀντιστρόφως, εἰ οἱ ἐξηκριβωκότες ἐπὶ πλεῖον καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐκπονήσαντες τὸν τεχνικὸν τῆς ῥητορικῆς λόγον ἀδυνατοῦσι ῥητορεύειν ἐπὶ δικαστηρίων καὶ ἀγορᾶς, οὐ ῥητέον τεχνικὴν μέθοδον εἶναι τὴν ῥητορικήν. ἀλλὰ μὴν καὶ ὡς ὁ σύμπας οἶδε βίος [i]), οἱ σοφιστεύοντες ἐπ' ἄκρον μὲν τὴν ῥητορικὴν ἐξήσκησαν τεχνολογίαν, ἰχθύων δὲ ἀφωνότεροι ἐπὶ τῆς ὑπαίθρου [k])
19 θεωροῦνται. τοίνυν οὐ κατὰ τέχνην εἰσί τινες ῥήτορες. ὅθεν καὶ γελᾶν ἔστιν ἐπ' αὐτούς, ὅταν πρὸς τοῦτον ἀπολογούμενοι τὸν ἔλεγχον φάσκωσιν, ὅτι ὥσπερ αἱ ἀκόναι [l]) τέμνειν μὲν οὐ

toricam, sicut accepimus de Demade; nam cum esset remex, constat eum optimum fuisse oratorem et cum eo alios plurimos. non est ergo ars rhetorica 17 praeterea si non credimus eos fuisse tales, sed ad dicendum accessisse putamus cum ad eum pervenissent habitum diuturno usu et exercitatione: at nostro quidem certe tempore licet videre in vita multos, qui et in iudiciis et in concionibus civilibus apte dicunt et diserte, non norunt autem artificiosa praecepta rhetoricae. 18. et contra, si ii qui accurate ea tenent et in dicendi arte multam laboris et operae posuerunt, oratoris partes implere non possunt in foro et iudicio, non dicenda est rhetorica artificiosa ratio ac methodus. atqui, ut notum est omnibus, ii qui sophistis et rhetoribus dederunt operam, summe quidem se exercuerunt in dicendi artificio, verum in subdialem aream fori delati cernuntur magis muti quam pisces. arte ergo non sunt aliqui oratores. 19. quo fit ut mihi veniat in mentem eos ridere, quando responsuri ad hoc argumentum quo refelluntur, dicunt

---

pater eius etiam docebat: Demadem neque non didicisse certum sit et continua dicendi exercitatio potuerit tantum, quantuscumque postea fuit, fecisse. nam id potentissimum discendi genus est. sed praestantiorem, si didicisset, futurum fuisse, dicere licet. neque enim orationem scribere est ausus, ut eum multum valuisse in dicendo sciremus. vide et Apostolium proverbio ἀπὸ κώπης ἐπὶ βῆμα, centur. 4 17.

P 292 g) ἐπεὶ τούτοις ἀπιστοῦμεν] ita e mss legendum pro ἐπί.

h) εὐφυῶς] ita mss pro ἐμφυῶς.

i) ὡς ὁ σύμπας οἶδε βίος] in editis aberat ὡς, quod e mss et interprete revocavi.

k) ἐπὶ τῆς γῆς ὑπαίθρου] Seneca lib. 2 Controvers. *agedum, produc istos declamatores e schola in forum, cum loco mutabuntur – – sub dio stare non poterunt.* nempe iudicum consessus, coram quo caussae agi solitae, sub dio erat in fori area, ut pulchre notatum Francisco Polleto in historia fori Romani et Philippo Brodaeo in animadversionibus ad Polletum. non mirum autem ad alia exercitatos in scholis tirones inventos in foro, ut notat Quintilianus 2 10; quam in rem notissima Petronii irrisio, in limine satirici. videndus et Erasmus adagio, *magis mutus quam piscis.* [γῆς quod post τῆς vulgo legebatur delevimus auctore Lobeckio ad Phrynich. p. 252.]

l) ὥσπερ αἱ ἀκόναι] Horatius in arte v. 304:

– – – fungor vice cotis, acutum
reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi.

mutuatus hoc poeta est ab Isocrate, quem in ipsius vita narrat Plutar-

*πεφύκασιν, ὀξύνουσαι δὲ τὴν μάχαιραν τέμνειν παρασκευάζου-
σιν· οὕτω καὶ αὐτοὶ ἀδυνατοῦσι μὲν εἰπεῖν ὑπὸ τῆς ἀσυνηθείας* [m]*),
ἄλλους δὲ διὰ τέχνης προάγοντες λέγειν ποιοῦσιν. οὐκ ᾔδεσαν
γὰρ οἱ θαυμάσιοι τὴν ἀνομοιότητα ταύτης τῆς εἰκόνος, εἴ γε ἡ
μὲν ἀκόνη οὐχ ἣν εἶχε δύναμιν ταύτην τῷ σιδήρῳ ἐμποιεῖν
πέφυκεν· αὐτοὶ δὲ ἐπαγγέλλονται, ὡς προηγούμενον ἔργον, ἣν
ἔχουσι τέχνην ταύτην τῷ πέλας περιποιήσειν. οἱ δὲ περὶ τὸν* 20
Κριτόλαον [n]*) καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας* [o]*), ἐν οἷς ἐστι Κλειτό-
μαχος καὶ Χαρμίδας, εἰώθασι καὶ οὗτοι τοιαῦτά τινα λέγειν,
ὅτι τὰς μὲν τέχνας οὐκ ἐκβάλλουσιν αἱ πόλεις πάνυ τι* [p]*) βιω-
φελεῖς οὔσας ἐπιστάμενοι· ὡς οὐδὲ τοὺς μὲν οἰκονομικοὺς τῶν
οἴκων ἐκβάλλομεν, τοὺς δὲ βουκόλους ἐκ τῆς ἀγέλης. τὴν μέν-
τοι ῥητορικὴν πάντες πανταχόθεν ὡς πολεμιωτάτην ἐδίωξαν,
ὥσπερ ὁ μὲν Κρητικὸς νομοθέτης* [q]*) εἴρξας ἐπιβαίνειν τῆς νήσου
τοὺς ἐν λόγοις ἀλαζονευσαμένους. ὁ δὲ Σπαρτιάτης Λυκοῦργος* 21
ὡς ἂν ζηλωτὴς Θάλητος [r]*) τοῦ Κρητὸς γενόμενος τὸν αὐτὸν* P 293

quod sicut coti non est a natura insitum ut secet, sed cultrum acuens idoneum reddit ad secandum: ita ipsi quidem non possunt dicere, propterea quod non sint assueti, alios autem arte provehentes efficiunt oratores. non viderunt enim viri illi praeclari, quanta comparationis huius sit dissimilitudo; siquidem cos quam habet facultatem, eam non tribuit ferro, at hi promittunt vel inprimis istam quam norunt artem aliis impertire. 20. Critolaus autem et Academici, inter quos Clitomachus et Charmidas, solent haec praeterea rhetoricae obiicere. artes quidem non expelluntur a civitatibus, ut quae sciant eas vitae valde esse utiles, quo modo nec oeconomicos expellimus ab aedibus, nec bubulcos a grege; omnes autem dicendi artem tamquam infestissimum hostem ubique persequuntur et undique eiiciunt ut legislator Cretensis, qui insulam ingredi prohibuit eos qui in dicendo se iactant et arroganter sibi placent. 21. Spartanus autem Lycurgus, ut qui Thaletis Cretensis esset aemulator, Spartanis eandem sanxit legem, quam ob causam

---

chus rogatum quomodo ipse ineptus ad dicendum alios posset oratores reddere? respondisse: *ὅτι καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τέμνειν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον τμητικὸν ποιοῦσιν.*

m) *ὑπὸ τῆς ἀσυνηθείας*] male in mss Vratislav. Savil. et Ciz. *ἀληθείας.*

n) *οἱ περὶ τὸν Κριτόλαον*] Peripateticum quem adversus rhetoricam scripsisse dixit supra sect. 12. Gellius vero 7 14 narrat una cum Carneade et Diogene Stoico interfuisse celebri illi ad Romanos legationi, in qua suspectam sibi Graecorum eloquentiam professus est Cato, Carneadis praecipue, *quo viro argumentante quid veri esset haud facile discerni posset*, ut est apud Plinium 7 30 Hist.

o) *οἱ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας*] Academici licet exemplo Platonis et Carneadis magnum eloquentiae impenderunt studium, tamen in oppugnanda rhetorica laureolam quaesivere, ut Agnon, quem accusationem rhetorices scripsisse testatur Quintilianus 2 17. fuisse autem ex secta academica testatur Athenaeus 13 p. 602. de Clitomacho Carneadis et Charmida Carneadis discipulo dixi lib. 3 bibl. Graecae capite 3. etiam ab Academicis mutuatum se quae adversus rhetoricam disputat, non diffitetur Sextus infra sect. 43.

p) *πάνυ τοι*] ms Vratislav. *πάνυ τι.* [quod reposuimus.]

q) *ὁ μὲν Κρητικὸς νομοθέτης*] Thaletem sive Thaletam Gortynium mox innuit se intelligere qui Thaletem Milesium philosophum aetate antecessit et paeanibus scribendis legibusque condendis apud Cretenses celeberrimus fuit. de eo vide si placet quae dixi lib. 1 bibl. Graecae cap. 35.

r) *Λυκοῦργος ὡς ἂν ζηλωτὴς Θάλητος*] Strabonis testimonio constat P 293

τοῖς Σπαρτιάταις νόμον s) εἰσηγήσατο. παρ᾽ ἣν αἰτίαν πολλοῖς ὕστερον χρόνοις τὸν ἐπὶ ξένης ῥητορικὴν ἐκπονήσαντα νεανίαν ἐπανελθόντα ἐκόλασαν οἱ ἔφοροι t), τὴν αἰτίαν προσθέντες τῆς καταδίκης, ὡς δολεροὺς λόγους ἐπὶ παρακρούσει τᾶς Σπάρτας ἐμελέτησε. καὶ αὐτοὶ δὲ διέμειναν ῥητορικὴν μισοῦντες u), ἀφε-
22 λεῖ δὲ βραχυλογίᾳ χρώμενοι x). ὅθεν καὶ ὁ ἀντιχειροτονηθεὶς Ἀθηναίοις ὑπ᾽ αὐτῶν πρὸς Τισσαφέρνην y) πρεσβευτής, τῶν Ἀθηναίων μακρὰς καὶ ποικίλας ῥήσεις διεξιόντων, δύο τῇ βακτηρίᾳ γραμμὰς κατὰ τοῦ ἐδάφους χαράξας, τὴν μὲν εὐθεῖαν καὶ μικράν, τὴν δὲ ἐπιμήκη καὶ σκολιάν, "τούτων" εἶπεν "ὦ βασιλεῦ z), ὁποτέραν θέλεις, ἑλοῦ", αἰνιττόμενος διὰ μὲν τῆς ἐπιμήκους καὶ τῆς σκολιᾶς γραμμῆς τὴν τερθρείαν τὴν ῥητορι-

longo post tempore adolescentem qui apud exteros in arte dicendi studium et operam posuerat, reversum punierunt ephori, dicta causa condemnationis, quod ad fallendam ac circumveniendam Spartam se in doloso dicendi genere exercuisset. ipsique perpetuo odio habuerunt rhetoricam, semper autem simplici usi sunt brevitate. 22. unde etiam qui ab eis adversus Athenienses omnium suffragiis electus erat legatus ad Tissaphernem, cum Athenienses prolixa et varia uterentur oratione, baculo duabus lineis in solo descriptis, altera quidem recta et parva, altera vero longa et obliqua, ex his, inquit, o rex, utram mavis elige, per longam quidem et obliquam lineam rhetoricae innuens

---

Lycurgum antequam leges Spartanis sanciret adiisse Cretam ibique πλησιάσαι Θάλητι, μελοποιῷ ἀνδρὶ καὶ νομοθετικῷ, pag. 482. Thaletem deinde a Lycurgo persuasum ut Lacedaemonem se conferret et sua ibi carmina publicaret, narrat Plutarchus in Lycurgi vita, haud longe a principio: atque Lacedaemone post illud tempus Thaletis et Alcmanis ᾄσματα et Dionysiodori Lacedaemonii παιᾶνας decantari solitos refert Athenaeus 15 p. 678.

s) τὸν αὐτὸν τοῖς Σπαρτιάταις νόμον] Lacedaemoniorum civitate expulsam rhetoricam testantur Athenaeus 13 p. 611, Quintilianus 2 16 et Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. idem in institutis Laconicis: γράμματα ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον, τῶν δὲ ἄλλων παιδευμάτων ξενηλασίαν ἐποιοῦντο. in eodem libello narrat eiectum a Lacedaemoniis Cephisophontem, quod dixisset se de quacumque re posse per totum diem verba facere; nam inquiebant, τὸν ἀγαθὸν μυθητὰν δεῖ τοῖς πράγμασιν ἴσον τὸν λόγον ἔχειν. Romae etiam senatusconsulto et censorio edicto eiectos rhetores referunt Suetonius c. 1 de claris rhetoribus et Gellius 15 11, ne dicam sub Maximiano Romae eloquentiam exstinctam, causidicos sublatos, ictos aut relegatos aut necatos, teste Lactantio c. 22 de mortibus persecutorum, et quod de Iuliano imp. Ammianus 22 10 *illud autem erat inclemens, obruendum perenni silentio, quod arcebat docere magistros rhetoricos et grammaticos, ritus Christiani cultores.*

t) ἐκόλασαν οἱ ἔφοροι] apud Lacedaemonios eadem erat ephororum quinque auctoritas, quae Romae tribunorum censorumque. vide Meursii Miscellanea Laconica et Nic. Cragium de Rep. Lacedaemoniorum 2 4.

u) διέμειναν ῥητορικὴν μισοῦντες] ita mss, non τὴν ῥητορικήν.

x) ἀφελεῖ βραχυλογίᾳ χρώμενοι] de Laconica brevitate iucundum est videre quae in Apophthegmatibus Laconicis Plutarchus et Io. Meursius libro 3 Miscellaneorum Laconicorum cap. 3 et 4 Theophilus Raynaudus S. L. in laude brevitatis tomo 13. operum.

y) πρὸς Τισσαφέρνην] hic praetor sub rege Persarum Dario Artaxerxis f. tempore belli Peloponnesiaci. Thucydid. 8 5.

z) ὦ βασιλεῦ] vocat βασιλέα qui erat ἡγεμών, praetor et satrapa, quales plures habebat rex Persarum, inde βασιλεὺς βασιλέων.

κήν, διὰ δὲ τῆς βραχείας ἅμα καὶ εὐθείας τὴν ἀφελῆ καὶ σύν-
τομον εὐθυρρημοσύνην, δι᾽ ἣν οὐκ ἐν οἰκείοις μόνοις ἀλλὰ καὶ 23
ξένοις τὴν ἀπεριττότητα τοῦ λόγου a) μεταδιώκουσιν. ἐκ μέσων
μέντοι γε καὶ τὸν Χίων πρεσβευτὴν b) περὶ ἐξαγωγῆς πυροῦ
δεόμενον, ἐπεὶ μακρῶς ἡρμήνευσε τὴν δέησιν, ἄπρακτον ἐξ-
απέστειλαν· ἑτέρου δὲ πεμφθέντος συντομωτέρου (ἤπειγε γὰρ
ἀνάγκη τοὺς Χίους) ἔδοσαν· κενὸν γὰρ θύλακον αὐτοῖς οὗτος
ἀνατείνας ἀλφίτων αὐτὸν ἔφη δεῖσθαι. ὅμως δ᾽ οὖν καὶ τοῦτον
ὡς ἀδολέσχην ἐμέμψαντο. ἀποχρώντως γὰρ κενὸς δειχθεὶς ὁ
θύλακος ἐσήμηνε τὴν τῶν Χίων αἴτησιν. ἔνθεν ὁ τραγικὸς 24
Ἴων c) κινηθεὶς εἶπεν ἐπ᾽ αὐτῶν,

οὐ γὰρ λόγοις Λάκαινα πυργοῦται d) πόλις, P 294
ἀλλ᾽ εἶτ᾽ ἂν Ἄρης νεοχμὸς ἐμπέσῃ στρατῷ,
βουλὴ μὲν ἄρχει, χεὶρ δ᾽ ἐπεξεργάζεται.

ἅτε βουλευομένων μὲν τὰ κράτιστα, στυγούντων δὲ τὴν ῥητο-
ρικήν. ὅθεν εἰ μὴ τὰς τέχνας ἐκβάλλουσιν αἱ πόλεις, ἐκβεβλή-
κασι δὲ τὴν ῥητορικήν, οὐκ ἂν εἴη τῶν τεχνῶν ἡ ῥητορική.
τὸ μὲν γὰρ ἀναστρέφειν καὶ λέγειν ὡς καὶ φιλοσόφους e) ἐξω- 25

fucum et suave lenocinium, per brevem autem simul et rectam simplicem et compendiariam scopumque recta attingentem sermonem. 23. propter quem non solum apud suos, sed etiam apud exteros persequuntur fugantque supervacaneam dicendi rationem. Chiorum quidem certe legatum, qui ut Chiis frumentum exportare liceret, rogabat, quoniam in rogando prolixa fuerat usus oratione, re infecta amandarunt; misso autem altero qui egit compendiosius, (Chios enim premebat necessitas) concesserunt. is enim vacua ostensa eis arcula dixit ipsam opus habere farina. et tamen eum quoque reprehenderunt tamquam nimis loquacem; inanis enim ostensa arcula satis indicabat Chiorum petitionem. 24. his motus Ion tragicus de iis dixit,

Lacaena verbis non superbit civitas,
sed vis ut aliqua Martis incubuit recens,
consilia praesunt, fortis exsequitur manus.

ut qui optime quidem consultent, oderint autem rhetoricam. quamobrem si artes quidem non eiiciunt civitates, eiecerunt autem rhetoricam: non est in numerum artium referenda rhetorica. 25. nam retorquere quidem et dicere

---

a) ἀπεριττότητα τοῦ λόγου]. ita legendum e mss pro περιττότητα. nam μεταδιώκειν non est *fugare*, ut accepit interpres, sed quaerere ac *consectari*. exemplum autem eius quod ait Sextus, Spartanos nec in aliis ferre potuisse superfluam dicendi copiam, commemorat etiam Plutarchus in institutis Laconicis narrans Samiorum legatis μακρολογοῦσιν Lacedaemonios respondisse: τὰ μὲν πρῶτα ἐπιλελάθαμες, τὰ δὲ ὕστερα οὐ συνήκαμες διὰ τὸ τὰ πρῶτα ἐπιλελᾶσθαι.

b) τὸν Χίων πρεσβευτὴν] ita legendum e mss pro τῶν Χίων.

c) ὁ τραγικὸς Ἴων] Chius hic fuit, itaque videtur Sextus quae iam de Chiis narravit ex Ione hoc repetiisse. interpretationem eius versuum adscripsi ex Hug. Grotii excerptis e Tragicis p. 448. de Ione multa erudite v. cl. Richardus Bentleius Epistola ad Io. Millium Ioanni Malalae subiuncta.

d) πυργοῦται] superbit, effert se. vide de hoc verbo, si placet, illu- P 294
stris Spanhemii animadversiones ad orationem primam Iuliani p. 135.

e) ὡς καὶ φιλοσόφους] mirum est quod mox negat Sextus hoc de philosophis eiectis probari testimoniis perinde posse ac de rhetoribus, cum non pauciora exstent exempla expulsorum ex urbibus philosophorum, quae dabunt Io. Ionsius lib. 1 de scriptoribus historiae philosophicae

ρισάν τινες τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, εὔηθές ἐστι. πρῶτον μὲν
γὰρ οὐκ ἂν ἔχοιεν τούτῳ παρασχεῖν μαρτυρίαν ὥσπερ ἐπὶ ῥη-
τορικῆς οἱ τοὐναντίον συναγαγόντες· ἔπειτα εἰ καὶ ἐξέβαλόν τινες
τῶν πόλεων φιλοσοφίαν, οὐ κατὰ γένος πᾶσαν ἐξέβαλον, ἀλλά
τινας αἱρέσεις, οἷον τὴν Ἐπικούρειον[f]) ὡς ἡδονῆς διδάσκαλον,
τὴν Σωκρατικὴν δὲ[g]) ὡς ἐκφαυλίζουσαν τὸ θεῖον. αἱ μέντοι γε
προειρημέναι πόλεις οὐ τινὰ μὲν παρῃτήσαντο ῥητορικήν[h]), τινὰ
26 δὲ προσήκαντο, ἀλλὰ κοινῶς πᾶσαν περιέστησαν. πρός γε μὴν
τοῖς εἰρημένοις καὶ εἰ τέχνη πάντως ἐστὶν ἡ ῥητορική, ἤτοι τῷ
ἔχοντι ἢ ταῖς πόλεσιν ἔσται χρειώδης, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν
τεχνῶν· οὔτε δὲ τῷ ἔχοντι οὔτε ταῖς πόλεσιν ἔστιν ὠφέλιμος,
27 ὡς παραστήσομεν, οὐκ ἄρα τέχνη καθέστηκε. καὶ δὴ τῷ μὲν
ἔχοντι οὐκ ἔστιν ὠφέλιμος· ἐπεὶ πρῶτον μὲν ἀγοραῖς καὶ γραμ-
ματοφυλακείοις ἀναγκαῖόν ἐστι καλινδεῖσθαι[i]), κἄν τε θέλῃ κἄν

quod philosophos exterminarint quaedam Graecae civitates, stultum est. nam primum quidem hoc non habent quibus doceant testimoniis, sicut de rhetorica hi qui colligunt contrarium; deinde etiam si philosophiam quaedam eiecerunt civitates, non universam in genere eiecerunt, sed quasdam haereses, utpote haeresim Epicuream, ut quae esset magistra voluptatis, Socraticam autem, ut quae deos vilipenderet. at prius dictae civitates non aliquam quidem recusarunt rhetoricam, aliquam vero admiserunt, sed communiter universam coegerunt a suis excedere finibus. 26. accedit ad ea quae dicta sunt, quod si ars est omnino rhetorica, aut ei qui ipsam habet erit utilis, aut civitatibus, ut caeterae artes. sed neque ei qui ipsam habet neque civitatibus est utilis, ut ostendemus: non est ergo ars. 27. atque ei quidem qui eam habet, non est utilis; nam primum quidem necesse habet volutari in foro et in tabulariis et velit nolit versari cum improbis, vafris impostoribus et sycophan-

---

c. 17, Gabriel Bisciola lib. 3 horarum subsecivarum c. 7 et desideratissimus Godfridus Olearius noster in erudita de philosophis exosis dissertatione quam iuvenis admodum Lipsiae a. 1692 in lucem edidit. unum addam locum Didymi, ex Catena in Psalmum 106 t. 3 p. 186 τὰ ἔθνη οὔτε ταῖς τῶν οἰκείων φιλοσόφων διδασκαλίαις προσέχειν ἠβούλοντο. οὗ δὴ χάριν οἱ μὲν Σωκράτους κατεψηφίσαντο θάνατον, οἱ δὲ Ἀνάξαρχον ξένῃ παρέδωκαν τιμωρίᾳ, ἄλλοι δὲ τοὺς Πυθαγόρου διαδόχους πικρῶς αἰκισάμενοι πρόωρον αὐτοῖς ἐπήγαγον θάνατον. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτοις ὁ τῶν ὅλων θεὸς παρεσκεύασε μεταδοθῆναι τῆς ἀθανάτου τροφῆς, καὶ μετὰ πάσης τούτους προσδραμεῖν προθυμίας ἔπεισε, καὶ τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν ἠλευθέρωσε. vide et Gellium 15 11 et Senecam consolat. ad Helviam cap. 10.

f) τὴν Ἐπικούρειον] Epicureos a Romanis expulsos publico senatus decreto scribunt Aelianus 9 12 Var. Histor. idem factum a Messeniis in Arcadia narrat Athenaeus 12 p. 547 et Suidas in Ἐπίκουρος ex Aeliano de providentia. a Lyctiis quoque sive Lyttiis in Creta insula idem constitutum lege Suidas narrat. confer Tristanum t. 1 p. 445 et Gassendum t. 5 opp. p. 219 seq.

g) τὴν Σωκρατικὴν] Critiae et Sophoclis Suniensis leges eam in rem Athenis latas ex Xenophonte et Laërtio notat, moxque abrogatas iterum refert Samuel Petitus, quem vide commentario ad leges Atticas pag. 303 seq.

h) παρῃτήσαντο ῥητορικήν] ita sine articulo legunt mss, non τὴν ῥητορικήν.

i) καλινδεῖσθαι] utrumque dicitur καλινδεῖσθαι et κυλινδεῖσθαι, estque prius illud in hoc ipso de Sophistis ac Rhetoribus argumento frequens Isocrati aliisque.

τε μὴ θέλῃ, μετὰ μοχθηρῶν καὶ παλιμβόλων καὶ συκοφαντῶν
διατρίβειν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐκείνοις τόπους κατερχόμενον· εἶτα
καὶ τῆς αἰδοῦς ὀλίγην ποιεῖσθαι φειδώ [k]), ἵνα μὴ εὐκαταφρόνητος 28
εἶναι δοκῇ τοῖς πανουργοτέροις· θρασέως δὲ λέγειν καὶ τὴν τόλ-
μαν ὥσπερ ὅπλον προβεβλῆσθαι, ἵνα φοβερὸς ᾖ τοῖς ἀντιδίκοις·
ἀπατητικόν τε καὶ γόητα τυγχάνειν, καὶ χειρίστοις ἐντεθραμ- P 295
μένον πράγμασι, μοιχείαις τε καὶ κλοπαῖς καὶ ταῖς πρὸς τοὺς
γονεῖς ἀχαριστίαις [l]), εἰς τὸ πραγματικῶς ταῦτα διελέγχειν ὅτε
δεῖ καὶ πάλιν ἐπιθολοῦν· ἔχειν δὲ ἐχθροὺς πολλοὺς καὶ μῖσος 29
πρὸς πάντας, τοὺς μὲν ὅτι ἀντιδικήθησαν [m]), τοὺς δὲ εἰδότας
ὅτι τοῦ μισθωσαμένου τι καὶ ὃ ἄλλους διέθηκε, τοῦτο καὶ αὐ-
τούς ποτε πλείονι λήμματι δελεασθεὶς διαθήσει· μετὰ τοῦ διὰ 30
παντὸς ἀγωνιᾶν καὶ πειρατοῦ τρόπον ὁτὲ μὲν φεύγειν, ὁτὲ δὲ
διώκειν· ὥστε κοπούμενον νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν [n]) ὑπὸ τῶν
πράγματα ἐχόντων ὀχλεῖσθαι, μεστὸν δὲ ἔχειν τὸν βίον θρήνων
τε καὶ δακρύων, καὶ τινῶν μὲν εἰς δεσμωτήριον, τινῶν δὲ ἐπὶ
τύμπανον [o]) ἀπαγομένων. ὥστε τῷ μὲν ἔχοντι ἐπιβλαβὴς ἡ ῥη-

tis et in eundem locum convenire. deinde etiam pudoris ei parva est ratio, ne astutioribus videatur dignus qui contemnatur. 28. deinde dicendum est confidenter et armorum instar obiicienda audacia, ut adversariis sit metuendus. oportet etiam eum esse impostorem et praestigiatorem innutritumque rebus pessimis, nempe furtis et adulteriis et in ingrati animi crimine adversus parentes, ut firmiter ea possit quando opus est arguere et rursus ea conturbare ac tenebras offundere. 29. deinde multos habere inimicos et odio esse omnibus, aliis quidem, quoniam fuerunt adversarii, aliis vero, ut qui sciant quod si quis mercedem proponat, uti alios male affecit, ita etiam ipsos aliquando maiori lucro inescatus sit affecturus. 30. ad quae accedit, quod perpetuo est anxius et praedonis instar aliquando fugit aliquando vero insequitur, adeo ut noctu diuque laborans vexetur ab iis quibus sunt negotia, plenam autem habeat vitam luctu et lacrimis, cum alii quidem ducantur in carcerem, alii vero ad equuleum. est ergo ei, qui ipsam habet, noxia rhe-

---

k) *αἰδοῦς ὀλίγην ποιεῖσθαι φειδώ*] quae de malis poëtis Aristophanes in Ranis v. 92.

> *ταῦτ᾽ ἔστιν ἐπιφυλλίδες καὶ στωμύλματα*
> *χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης*
> *λαρυγγιῶσί τ᾽ οἱ ταύτης ἐφιέμενοι*
> *καὶ κοράκων ἀφίενται φωνήν.*

haec ad falsam Sophistarum eloquentiam referens Tatianus p. 7 queritur ab illis rhetoricam iniustitiae calumniaeque instrumentum effectum esse, *ῥητορικὴν μὲν γὰρ ἐπ᾽ ἀδικίᾳ καὶ συκοφαντίᾳ συνεστήσασθε, μισθοῦ πιπράσκοντες τῶν λόγων ὑμῶν τὸ αὐτεξούσιον.* hodie eadem vulturiorum togatorum sive rabulistarum impudentia, qui rhetoricam non attigerunt nullamque eloquentiae curam habent et tamen strenue in foro exercent latrocinium.

l) *ἀχαριστίαις*] mss Vratislav. et Ciz. *ἀχαριστείαις*. vicissim iidem mss P 293
paulo ante *γραμματοφυλακίοις* pro *γραμματοφυλακείοις*.

m) *ἀντιδικήθησαν*] ita e mss legendum [?] pro vitioso *ἀντηδικήθησαν*.

n) *κοπούμενον νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν*] Horatius libro et epistola prima:

> Agricolam laudat iuris legumque peritus,
> sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

o) *ἐπὶ τύμπανον*] tympanum instrumentum ligneum in quo distenti caedebantur et vapulabant rei, unde verbum *τυμπανίζεσθαι* *caedi* et *ἀποτυμπανίζεσθαι* *caedi ad necem usque.* vide Hugonem Grotium ad 2

31 τορικῆ. καὶ μὴν οὐδὲ ταῖς πόλεσίν ἐστιν ὠφέλιμος· οἱ γὰρ νόμοι πόλεών εἰσι σύνδεσμοι p). καὶ ὡς ψυχῆ q) σώματος ἐκφθαρείσης φθείρεται, οὕτω τῶν νόμων ἀναιρεθέντων καὶ αἱ πόλεις διόλλυνται. παρ' ὃ καὶ ὁ ἠθολόγος r) Ὀρφεὺς τὸ ἀναγκαῖον αὐτῶν ὑποφαίνων φησὶν

ἦν χρόνος ἡνίκα φῶτες ἀπ' ἀλλήλων s) βίον εἶχον
σαρκοδακῆ· κρείσσων δὲ τὸν ἥττονα φῶτα δάϊζε.

82 μηδενὸς γὰρ ἐπιστατοῦντος νόμου ἕκαστος ἐν χερσὶ τὸ δίκαιον εἶχε καὶ ὡς

ἰχθύσι t) καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς
ἐπιτέτραπται

torica. sed neque est utilis civitatibus. 31. leges enim sunt vincula civitatis, et ut si interierit corpus, interit anima, ita sublatis legibus pereunt etiam civitates. ethologus itaque Orpheus ostensurus quam eae sint necessariae, dicit,

olim inter se homines victum de carne parabant
cruda hominum, eque minore famem maior tolerabat.

82 nam cum nulla lex dominatum obtineret, unusquisque ius habebat in manibus, et sicut

piscibus atque feris avibusque volucribus ipsis
hoc est concessum

Maccabaeor. 6 19 et Hebr. 11 35, Gatakerum Adversar. capite 46, Hieron. Magium de equuleo cap. 8 seq. et Ezech. Spanhemium ad Aristophanis Plutum v. 470.

p) νόμοι πόλεων σύνδεσμοι] hinc *legem* a *ligando* dictam putavit Thomas Aquinas Quaest. 90 artic. 1. ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως, inquit Aristoteles lib. 1 Rhetor. c. 4. *hoc vinculum est huius dignitatis qua fruimur in rep. hoc fundamentum libertatis, hic fons aequitatis, mens et animus et consilium et sententia civitatis posita est in legibus*, Cicero pro Cluentio c. 53.

q) ὡς ψυχῆ] rectius idem Cicero eodem loco: *ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege suis partibus, ut nervis ac sanguine et membris uti non potest.* certe anima vinculum et sal corporis, non corpus animae, licet domicilium ipsi ad tempus praebeat. quod vero Sextus ait mentem corpore dissoluto interire, nec ipse velut dogma statuit, sed posuit ex Epicureorum sententia, a qua Platonici et alii Graecorum philosophi plerique omnes, ut notum est, abhorrebant.

r) ὁ ἠθολόγος] ita etiam mss atque ex illis HStephanus in poësi philosophica in qua Orphei fragmenta collegit p. 94. si codicum non refragaretur auctoritas, pro ἠθολόγος libenter legerem θεολόγος, id enim elogium Orphei solenne, quod etiam in Herveti versione exstat. praetuli autem (Graeca secutus) Ethologi vocabulum, quo usus etiam Cicero 2 de Oratore c. 60. [est fragm. 12.]

s) ἀπ' ἀλλήλων] infra lib. 1 adversus Physicos, ubi iidem versus (ex Orphei Titanographia ni fallor) afferuntur sect. 14. ms Ciz. habet ἐπ' ἀλλήλων. ms Vratislav. uno vocabulo ἀπάλληλον. mox pro φῶτα δάϊζε, est φῶτ' ἐδάϊζεν. Lucretius 5 1144

nam genus humanum defessum vi colere avum
ex inimicitiis languebat, quo magis ipsum
sponte sua cecidit sub leges arctaque iura.

t) ἰχθύσι] versus Hesiodi sunt 1 Ἔργων 275, laudati etiam a Plutarcho de sollertia animalium p. 721 seq. edit. Aldinae, et a Clemente Alex. 1 Strom. p. 356.

ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεεινοῖς
ἐσθέμεν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς.

ἐσθίειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ' αὐτοῖς u),
μέχρις ὅτου ὁ θεὸς οἰκτείρων μογοῦσιν αὐτοῖς θεσμοφόρους P 290
θεὰς x) ἐξαπέστειλεν, ἃς ἐπὶ τῷ τὴν ἀλληλοφάγον ἀνομίαν καταλῦσαι πλέον ἢ ἐπὶ τῷ καρποῖς ἡμερῶσαι τὸν βίον ἐθαύμασαν ἄνθρωποι. ἐντεῦθεν καὶ οἱ Περσῶν χαρίεντες v) νόμον ἔχουσι, 33
βασιλέως παρ' αὐτοῖς τελευτήσαντος πέντε τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας ἀνομίαν ἄγειν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ δυστυχεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἔργῳ μαθεῖν ἡλίκον κακόν ἐστιν ἡ ἀνομία, σφαγὰς καὶ ἁρπαγὰς καὶ εἴ τι χεῖρόν ἐστιν ἐπάγουσα, ἵνα πιστότεροι τῶν βασιλέων φύλακες γένωνται. ἀλλ' ἥ γε ῥητορικὴ κατὰ τῶν νόμων εἰσκε- 34
κύκληται. τεκμήριον δὲ παμμέγεθες τὸ παρὰ μὲν τοῖς βαρβάροις, παρ' οἷς ἢ οὐδ' *) ὅλως ἢ σπανίως ἐστὶ ῥητορική, τοὺς νόμους ἀσαλεύτους μένειν, παρὰ δὲ τοῖς προσιεμένοις αὐτήν, ὁσημέραι νεοχμοῦσθαι, ὥσπερ καὶ παρ' Ἀθηναίοις z), καθάπερ 35
καὶ Πλάτων a), ὁ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιητής, λέγει· καὶ

sese ut consumant, quia ius nescire putantur: donec deus eos miseratus deas misit quae leges ferrent, quas magis suspexere et admirati sunt homines, propterea quod se inter se comedendi coërcuerint iniuriam, quam quod vitam fructibus humanam reddiderint et mansuetam. 33. hinc scite Persae, quibus lex est, ut cum rex apud eos excesserit e vivis, quinque deinceps dies absque lege vitam agant; non ut sint infelices, sed ut re ipsa discant quantum malum afferat vivere nullis legibus, ut sint regum custodes fideliores. 34. sed rhetorica accersita fuit adversus leges. huius autem rei magnum est indicium, quod apud barbaros, apud quos vel non est omnino vel raro est rhetorica, leges firmae maneant et immobiles, apud eos autem qui ipsam admittunt, quotidie novae ferantur, sicut apud Athenienses. 35. nam ut dicit Plato poëta veteris comoediae, si quis

---

hinc proverbium ἰχθύων βίος. Varro Margopoli apud Nonium in *comest:*

natura humanis omnia sunt paria.
qui pote, plus urget, pisceis ut saepe minutos
magnus comest, ut aveis enecat accipiter.

Oppianus lib. 2 ἁλιευτικῶν v. 43 seq. quem locum respicit Tzetzes Oppianum laudans Chiliade 10 historia 334 ἰχθύσι δ' οὔτε δίκη μετ- αρίθμιος etc. [pro οἰωνοῖσι reposuimus οἰωνοῖς ut scriptum ap. Hesiod.]

u) ἔστι μετ' αὐτοῖς] ms Ciz. ἔστη, vitiose. Plutarchi et Clementis codices μετ' αὐτῶν, Hesiodi ἐπ' αὐτοῖς.

x) θεσμοφόρους θεὰς] Isis apud Aegyptios, apud Graecos Ceres dicta P 290
θεσμοφόρος, quod leges condidisset et sanxisset iura. ad utramque etiam pertinet quod apud nostrum mox sequitur fruges repperisse et καρποῖς ἡμερῶσαι τὸν βίον.

v) οἱ Περσῶν χαρίεντες] pro οἱ χαρίεντες Πέρσαι, Persae acuti atque elegantes. Serinus apud Stobaeum Sermone 42 p. 294: Πέρσαις νόμος ἦν ὁπότε βασιλεὺς ἀποθάνοι, ἀνομίαν εἶναι πέντε ἡμερῶν, ἵν' αἴσθοιντο ὅσον ἄξιός ἐστιν βασιλεὺς καὶ ὁ νόμος.

[*) legebatur οὔθ']

z) παρ' Ἀθηναίοις] hos respiciens Cicero orat. pro L. Flacco, in qua multa adversus seditionis flabella, conciones rhetoresque qui adolescentes dimidio redderent stultiores quam acceperant, c. 7: *Graecia illa vetus*, inquit, *quae quondam opibus imperio gloria floruit, hoc uno malo concidit, libertate immoderata ac licentia concionum.* Aeschines orat. in Ctesiphontem p. 292 de Athenis: οὐδεμίαν τοι πώποτε ἔγωγε μᾶλλον πόλιν ἑώρακα ὑπὸ μὲν τῶν θεῶν σωζομένων, ὑπὸ δὲ τῶν ῥητόρων τινῶν ἀπολλυμένην.

a) Πλάτων] versus ipsos Platonis (non confundendi cum altero Pla-

γὰρ τρεῖς ἐάν τις, φησίν, ἐκδημήσῃ μῆνας, οὐκέτι ἐπιγινώσκειν
τὴν πόλιν [b]). ἀλλὰ παραπλησίως τοῖς νυκτὸς περιπατοῦσι παρὰ
τὰ τείχη καθάπερ τινὰς ἀγγάρους καταγεσθαι, τὸ ὅσον ἐπὶ τοῖς
36 νόμοις μὴ τῆς αὐτῆς οὔσης πόλεως. πρόδηλον δέ ἐστι τὸ κατὰ
τῶν νόμων [c]) αὐτὴν ὑπάρχειν καὶ ἐξ ὧν ἐν ταῖς κακοτέχνοις
τέχναις [d]) ὑποτίθενται· ὁτὲ μὲν γὰρ παραινοῦσι τῷ ῥητῷ καὶ
ταῖς φωναῖς τοῦ νομοθέτου προσέχειν, ὡς σαφέσι καὶ μηδεμιᾶς
ἐξηγήσεως δεομέναις, ὁτὲ δὲ ἀναστρέψαντες μηδὲ τῷ ῥητῷ, μηδὲ
37 ταῖς φωναῖς, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ κατακολουθεῖν. οὐδὲ γὰρ ὁ κο-
λάζειν ἀξιῶν τὸν ἐπανατεινάμενόν τινι σίδηρον, τὸν ὁπωσοῦν
ἐπανατεινάμενον, οἷον δακτύλιον [e]), ἢ ὁποῖον, καθάπερ βελόνην,
κολάζειν ἠξίωσεν· ἀλλ᾽ ἐὰν τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πολυπραγμονῶ-
μεν, τὸν ἀνδροφονῆσαι τολμήσαντα τεθεληκέναι τιμωρεῖσθαι.
38 κελεύουσι δὲ ἐνίοτε καὶ κατὰ ἀποκοπὴν ἀναγινώσκειν τοὺς νό-
P 297 μους καὶ ἐκ τῶν λειπομένων ἕτερόν τι νόημα συντιθέναι. πολ-
λάκις δὲ καὶ ἀμφιβόλους λέξεις διαστέλλουσι, πρόσφορον ἑαυτοῖς
κατασκευάζοντες τὸ σημαινόμενον· καὶ ἄλλα μυρία πρὸς ἀνα-

peregre abfuerit tres menses, non amplius agnoscit civitatem, sed non secus atque illi qui noctu ambulant, ad parietes offendet instar baiulorum, utpote quod quantum ad leges attinet, non sit eadem civitas. 36. est autem perspicuum rhetoricam esse adversus leges et ex iis quae in malis illis suis artibus rhetores praecipiunt; nam aliquando quidem suadent attendendum esse scriptum et verba legislatoris, ut quae sint aperta et nulla opus habeant expositione; aliquando autem contra, neque scriptum neque verba sed sententiam esse sequendam. 37. neque enim qui vult puniri eum qui ferrum alicui intentavit, eum qui quomodocumque intentavit censere puniendum, ut annulum, vel qui cuiusmodicumque, utpote acum: sed si legislatoris animum inquiramus, eum iudicasse puniendum, cuius ea fuit audacia ut vellet hominem occidere. 38. iubent autem rhetores nonnumquam leges legere truncatas et ex iis quae omittuntur alium sensum componere. saepe quoque ambiguas distingunt dictiones, confirmantes significatum quod est eis conducibile. aliaque faciunt innumerabilia

---

tone itidem comico iuniore e nova comoedia qui post Epicurum scripsit) nescio an quisquam veterum qui hodie exstant servaverit; solam enim illorum sententiam Sextus hoc loco refert. suspicor autem esse ex Platonis tragoedia cui titulus erat Ἑλλάς sive Νῆσοι, in qua etiam nobilis illa fuit sententia:

— — — ἡμῖν οἱ νόμοι
ἐοίκασι τούτοις τοῖς λεπτοῖς ἀραχνίοις
ἃν τοῖσι τοίχοις ἡ φάλαγξ ὑφαίνεται.

— — — nostrae scilicet
similes sunt leges telis illis tenuibus
quas texit circa parietes aranea.

b) *ἐπιγινώσκειν*] ita legendum pro *ἐπιγινώσκει*, quia mox sequitur *καταγεσθαι*.

c) *κατὰ τῶν νόμων*] ita mss; nam in editis articulus exciderat.

d) *κακοτέχνοις τέχναις*] sic lib. 1 contra Grammaticos sect. 98 *τεχνολογία ἄτεχνος*, ubi dicta si placet vide. *κακοτεχνία* infra sect. 49. Prolegomena ad Aphthonium Rhetorem p. 594: *πᾶν ὃ μὴ τέλος ἔχει καλόν, ἢ κακοτεχνία ἐστὶν ἢ ψευδοτεχνία ἢ ματαιοτεχνία.*

e) *οἷον δακτύλιον*] notus annulorum ferreorum apud veteres usus, de quo Io. Kirchmannus libro de annulis capite 15.

τροπὴν τῶν νόμων ποιοῦσιν. ὅθεν καὶ ὁ Βυζάντιος ῥήτωρ[f]
ἐρωτηθείς, πῶς ὁ Βυζαντίων ἔχει νόμος, εἶπεν, "ὡς ἐγὼ θέλω".
καθὰ γὰρ οἱ ψηφοπαῖκται[g] *τὰς τῶν θεωμένων ὄψεις δι' ὀξυ-* 39
χειρίαν κλέπτουσιν, οὕτως οἱ ῥήτορες διὰ πανουργίαν τὰς τῶν
δικαστῶν διανοίας ἀμαυρώσαντες τῷ νόμῳ συγκλέπτουσι τὰς
ψήφους. τό γε μὴν τῶν παρανόμων ψηφισμάτων εἶδος οὐδεὶς 40
ἐτόλμησε γράφειν ἀλλ' ἢ οἱ ῥήτορες· τὸν γοῦν γραφέντα κατὰ
Κτησιφῶντος Δημοσθένης[h] *πολλὰ βοῶν*[i] *καὶ τερατευόμενος*
ἥρπασεν. ὅθεν καὶ ὁ Αἰσχίνης[k]*, "κακὸν ἔθος" φησίν "εἰς τὰ*
δικαστήρια παρῆλθεν· ὁ μὲν γὰρ κατήγορος[l] *ἀπολογεῖται, ὁ*

ad evertendas leges. unde etiam orator Byzantinus rogatus quo modo se haberet lex Byzantinorum, "ut ego volo" inquit. 39. quo modo enim praestigiatores per manuum velocitatem spectatorum furtim praestringunt oculos, ita oratores cum per astutiam animis iudicum tenebras offuderint, legi suffragia subripiunt. 40. praeter leges quidem scripta decreta nemo est ausus promulgare nisi oratores. id quidem certe quod scriptum fuit adversus Ctesiphontem, multum vociferans et verborum se iactans portentis surripuit Demosthenes. unde etiam Aeschines: *mala*, inquit, *consuetudo irrepsit in iudicia: accusator quidem respondet ac se defendit, reus autem accusat, iu-*

---

f) ὁ *Βυζάντιος ῥήτωρ*] puto Pythonem Philippi Macedonis oratorem intelligi, Demostheni ipsi metuendum visum, de quo Plutarchus in Demosthenis vita, Tzetzes Chiliad. 6 historia 38 aliique laudati doctissimo Oleario ad Philostratum p. 280, 316, 482, 514. Byzantios ab eo proditos notat etiam Clemens 8 Strom. pag. 771, Photius cod. 241 p. 545 *ἐγένετο Πύθων ὁ Βυζάντιος ῥήτωρ ἀγαθὸς τοῦ κακὰ πείθειν.* mentio huius Pythonis apud Demetrium *περὶ ἑρμηνείας* c. 80. fuit et Byzantius *λογοδαίδαλος* Theodorus, cuius meminit Plato in Phaedro p. 210 [266 E.] P 297

g) *οἱ ψηφοπαῖκται*] Alciphron. 3 20 epist. de eiusmodi praestigiatore: *στήσας τρίποδα τρεῖς μικρὰς παρετίθει παροψίδας, εἶτα ὑπὸ ταύταις ἔσκεπε μικρά τινα καὶ λευκὰ καὶ στρογγύλα λιθίδια* etc. *quidam in medios progressus, collocata mensa tripede tres exiguas apponebat patellas: deinde sub istis occultabat parvos quosdam candidos et rotundos lapillos, quales nos in ripis torrentium reperimus; hos modo singulatim sub unaquavis occultabat patella, modo nescio qua ratione sub una omnes ostendebat, modo ut sub patellis disparerent efficiebat et in ore ostendebat, deinde cum deglutiisset, alium ex nare alium ex aure alium ex capite depromebat: deinde iterum sublatos ex oculis hominum removebat.* vide dicta ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 250. Casaubonum ad Athenaeum lib. 1 cap. 15.

h) *Δημοσθένης*] Ctesiphonti, qui auream coronam in Dionysiis in Bacchi theatro publice imponendam Demostheni decreverat, obstabat duplex, una prohibens coronari eum, qui cum magistratum gessisset, necdum rettulisset rationes, altera quae in concione vel in curia, nusquam vero alibi coronari quemquam permittebat. utramque hanc legem Ctesiphonti contrariam Demosthenes eloquentia sua *ἥρπασεν* irritamque reddidit, atque oratione illa quae etiamnum exstat de corona effecit, ut Aeschines leges propugnans minime audiretur et cum sua adversus Ctesiphontem oratione eundum ei esset in exilium.

i) *πολλὰ βοῶν*] facit huc quod de Demosthene Aeschines apud Valerium Maximum 8 10 et Plinium 2 3 epist. *τί δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου τὰ αὑτοῦ ῥήματα βοῶντος ἀκηκόειτε;* idem narrat Plinius maior 7 30 Hist.

k) ὁ *Αἰσχίνης*] locus quem affert exstat in Aeschinis oratione adversus Ctesiphontem p. 302. in eadem oratione Demosthenem ut *κακοῦργον σοφιστὴν* perstringit, *οἰόμενον ῥήμασι τοὺς νόμους ἀναιρήσειν.* atque alio loco, *εὕρηνται*, inquit, *κρείττονες λόγοι τῶν νόμων.*

l) ὁ *μὲν γὰρ κατήγορος*] in editis *γάρ* exciderat, quod e mss restitui.

δὲ φεύγων τὴν γραφὴν κατηγορεῖ, οἱ δὲ δικασταὶ ὧν μή εἰσι
41 κριταὶ περὶ τούτων ψηφοφορεῖν ἀναγκάζονται". ἀλλ' εἰ κατὰ τῶν νόμων ἐστὶν ἡ ῥητορική, πρὸς τῷ μὴ χρησιμεύειν τι καὶ βλαβερὰ καθέστηκεν. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ οἱ δημαγωγοῦντες ῥήτορες ἐπ' ἀγαθῷ τῶν πόλεων προβαίνουσιν, ἀλλ' ὃν λόγον ἔχει φαρμακοπώλης m) πρὸς ἰατρόν, τοῦτον ὁ δημαγωγὸς πρὸς τὸν πολιτικόν· κακοδιδασκαλεῖ γὰρ τοὺς πολλοὺς τὰ κεχαρισμένα λέγων n) καὶ διαβολαῖς αὐτοὺς ἐξαλλοτριοῖ πρὸς τοὺς ἀρίστους.
42 λόγῳ μὲν γὰρ καὶ τῷ δοκεῖν ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ὑπισχνεῖται πάντα ποιήσειν, ταῖς δὲ ἀληθείαις ἀπ' οὐδενὸς ὑγιοῦς τροφὴν πορίζεται, εἰκότως ταῖς τίτθαις, αἳ μικρὸν τοῦ ψωμί-
43 σματος τοῖς παιδίοις διδοῦσαι τὸ ὅλον καταπίνουσι. τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ τοῖς Ἀκαδημαϊκοῖς o) ἐν καταδρομῆς μέρει λέγεται περὶ ῥητορικῆς, ὥστε εἰ μήτε τῷ ἔχοντι μήτε τοῖς πέλας ἐστὶν ὠφέλιμος, οὐκ ἂν εἴη τέχνη. ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀπολογούμενοι
P 298 τινὲς μέν φασιν, ὅτι διττῆς οὔσης ῥητορικῆς, τῆς μὲν ἀστείας καὶ ἐν σοφοῖς, τῆς δὲ ἐν μέσοις ἀνθρώποις, τὴν κατηγορίαν
44 γεγονέναι οὐ τῆς ἀστείας, ἀλλὰ τῆς τῶν μοχθηρῶν. τινὲς δὲ καὶ ὑποδείγμασι χρῶνται· ὡς γὰρ ὁ τὸν πατέρα τύπτων παγκρατιαστὴς οὐ διὰ τὴν παγκρατιαστικὴν τέχνην γίνεται πατροτύπτης, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν τρόπων μοχθηρίαν, οὕτως ὁ ῥητορικὴν ἐξασκήσας εἶτα κατὰ πατρίδος αὐτῇ καὶ νόμων χρώμενος οὐ διὰ ῥητορικὴν τοιοῦτός ἐστιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδίαν πονηρίαν.
45 λέληθε δὲ τοὺς μὲν πρώτους ὅτι ἄκοντες δεδώκασι τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς ῥητορικῆς· μηδενὸς γὰρ εὑρισκομένου σοφοῦ p) ἢ σπανίως γε εὑρισκομένου δεήσει καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ῥητορικὴν ἢ

dices autem coguntur ferre sententiam de iis de quibus non sunt iudices. 41. sed si contra leges est rhetorica, cum in nulla re sit utilis, est etiam noxia. verum neque oratores qui dicendo populi regunt animos, ad bonum prodeunt civitatis, sed quam habet rationem ad medicum pharmacopola, eam habet orator popularis ad eum qui est praeditus scientia administrandae civitatis; multos enim prave docet loquens quae sunt eis grata et calumniis eos abalienat adversus optimates. 42. nam verbis quidem et quam de se praebet opinione pollicetur se omnia facturum pro bono publico, re vera autem nihil boni et sani exhibet alimenti, similis nutricibus, quae parum de bucella dantes infantibus totam devorant. 43. atque haec quidem de rhetorica in eam invehendo dicuntur ab Academicis. quare si neque ei qui ipsam habet neque propinquis est utilis, non est ars, sed adversus haec defendentes eam dicunt nonnulli, quod cum duplex sit rhetorica, alia quidem bona et honesta et quae est inter sapientes, alia autem quae est in vulgo hominum, accusetur non bona et honesta, sed improborum rhetorica. 44. nonnulli autem utuntur etiam exemplis. quo modo enim pancratiasta qui verberat patrem, non ideo patrem verberat quod sit peritus artis pugilandi, sed propterea quod sit pravis moribus, ita qui in dicendi arte se exercuit et ea utitur adversus patriam et leges, non talis est propter rhetoricam, sed propter suam pravitatem. 45. priores autem non animadvertunt, quod inviti concedunt non esse rhetoricam: nam cum nullus inveniatur sapiens aut raro inveniatur, oportebit etiam eam quae est in sapien-

m) φαρμακοπώλης] qui vendit venena, infra sect. 49.

n) τὰ κεχαρισμένα λέγων] callens *blando caudam iactare popello*, ut Persii verbis utar.

o) τοῖς Ἀκαδημαϊκοῖς] Agnoni Clitomacho Charmidi etc. supra sect. 20.

P 298 p) μηδενὸς εὑρισκομένου σοφοῦ] infra 1 adversus Logicos.

ἀνύπαρκτον ἢ σπάνιον εἶναι. πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους ῥητέον 46
ὅτι ἀνόμοιόν ἐστι τὸ παράδειγμα τοῖς ἐν χερσὶ ζητουμένοις· ἡ μὲν γὰρ ἄθλησις οὐχ ὑποδείκνυσι τὴν πρὸς τὸ κακὸν χρῆσιν αὐτῆς, οἷον τὴν πατροτυψίαν· ἡ δὲ ῥητορικὴ τοῦθ' ὡς προηγούμενον ἔργον διδάσκει, οἷον πῶς ἂν τὰ μικρὰ μεγάλα q) ποιήσαιμεν, τὰ δὲ μεγάλα μικρά· ἢ πῶς ἂν τὰ μὲν δίκαια ἄδικα φανείη, τὰ δὲ ἄδικα δίκαια. καθόλου δὲ τῆς ῥητορικῆς 47
ἐξ ἐναντίων r) συνισταμένης λόγων οὐκ ἐνδέχεται τὸν μὲν ἀστεῖον λέγειν ῥήτορα, τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον οὐκέτι. ὁποῖος γὰρ ἂν ᾖ ὁ ῥήτωρ, πάντως τοὺς ἐναντίους ἐκμελετᾶν ὀφείλει λόγους· ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις ἐστὶ καὶ τὸ ἄδικον. πᾶς ἄρα ῥήτωρ s) καὶ τοῦ ἀδίκου συναγωνιστὴς ὢν ἄδικός ἐστιν. ἀλλὰ ὅτι μὲν οὐ ῥητέον 48
τὴν ῥητορικὴν τέχνην, ἐκ τούτων συμφανές. τὸ δὲ μετὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ὕλης περὶ ἥν ἐστι σκοπῶμεν αὐτῆς τὸ ἀνυπόστατον. καίτοι προαποδέδοται ἡμῖν τὸ κεφάλαιον ἐν τῷ πρὸς τοὺς γραμματικούς t). εἰ γὰρ περὶ λόγον ἡ γραμματικὴ πονεῖται, οὔτε δὲ λέξις ἐστί τι οὔτε λόγος ἐκ λέξεων συγκείμενος, ὡς ἐπεδείξαμεν, διὰ τὸ οὗ τὰ μέρη μή ἐστιν ἀνύπαρκτον εἶναι, ἀκολουθήσει καὶ τὸ τὴν ῥητορικὴν ἀνυπόστατον ὑπάρχειν. ὅμως δ' οὖν ῥη- 49
τέον, πρῶτον μέν, ὅτι οὐκ εἰ τὸν λόγον ἐξεπόνησεν ἡ ῥητορική, πάντως ἐστὶν ἔντεχνος, ἀλλ' εἰ τὸν συμφέροντα. καθ' ὃ γὰρ φαρμάκων διαφόρων ὄντων καὶ τῶν μὲν θανασίμων τῶν δὲ

tibus rhetoricam aut plane nusquam existere aut esse rarissimam. 46. secundis autem dicendum est: dissimile est exemplum iis de quibus in praesentia quaeritur. pugilandi enim ars non docet ea uti ad malum, utpote ad verberandum patrem. rhetorica autem hoc docet tamquam praecipuum munus, nempe quemadmodum dicendo ex parvis magna faciant, ex magnis autem parva et quemadmodum iusta videantur iniusta, iniusta autem iusta. 47. in summa, cum rhetorica contrariis constet orationibus, non licet bonum quidem et honestum dicere esse oratorem, illum vero qui talis non sit, non esse. cuiusmodicumque enim sit orator, debet omnino contrarias meditari et exercere orationes. in contrariis autem est etiam iniustum. omnis ergo orator, utpote iniustitiae patronus ac defensor, est etiam iniustus. 48. atque quod rhetorica quidem non sit ars dicenda, ex his est manifestum. post hoc autem consideremus etiam ex materia in qua versatur eam non posse consistere, quamquam hoc caput fuit a nobis prius traditum, cum ageremus adversus grammaticos. nam si circa orationem versatur grammatica, non est autem aliquid dictio neque oratio quae constat ex dictionibus, ut ostendimus, propterea quod cuius non existunt partes, id ipsum non existit: consequetur etiam rhetoricam non posse consistere. 49. dicendum insuper tamen primum quidem, quod non omnino ideo ars est rhetorica quod circa orationem versatur, sed si circa eam quae est utilis. quomodo enim cum sint diversa venena et alia quidem sint letifera, alia vero

q) *τὰ μικρὰ μεγάλα*] sive ut Socrati in Aristophanis Nebulis v. 114. 891 etc. obiicitur, *τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν*, quod Quintilianus 2 16 dixit: *peiorem caussam meliorem facere.*

r) *ἐξ ἐναντίων*] in scholis rhetorum controversias in utramque partem disserere instituuntur.

s) *πᾶς ἄρα ῥήτωρ*] Raphaël Volaterranus libro 34 commentariorum Urbanorum: *ego collatis veterum ac novorum exemplis, quaeque legi, partim etiam vidi, affirmare ausim paucissimos viros bonos eloquentes inveniri.*

t) *πρὸς τοὺς γραμματικούς*] supra libro adversus Grammaticos sect. 131 seq. mox pro *περὶ λόγον* mss *περὶ λόγων*.

ρίας οὐ ψαύουσιν g)), ἢ, εἰ ψαύοιεν, οὔτοι γε κατὰ ῥητορικήν,
56 λεκτέον μὴ ῥητορικῆς ἴδιον εἶναι τὸ καλλιλεκτεῖν. ἥ τε λέξις καθ' ἑαυτὴν οὔτε καλή ἐστιν οὔτε μοχθηρά h)). τεκμήριον δὲ τὸ τῇ αὐτῇ ὑπὸ μὲν ἀστείου καὶ σεμνοῦ λεγομένῃ προσκόπτειν ἡμᾶς, ὑπὸ δὲ μίμου γελωτοποιοῦντος μηδαμῶς. δι' ὅπερ ὅταν λέγηται ὁ ῥήτωρ καλῆς λέξεως εἶναι κατασκευαστικός, ἤτοι κατὰ τοῦτο λέγεται, καθ' ὃ τὴν τὰ συμφέροντα πράγματα δηλοῦσαν λέξιν κατασκευάζει ἢ τὴν οἵα ἐστὶν ἡ τοῦ ἑλληνίζειν, ἢ τὴν οἵαν ἐναργῶς καὶ συντόμως καὶ ἐγκατασκεύως δηλοῦσαν τὰ πράγματα·
57 οὔτε δὲ καθ' ὃ τὴν τὰ συμφέροντα πράγματα μηνύουσαν, οὐδὲν γὰρ ἴσασι περὶ τούτων τῶν πραγμάτων οἱ ῥήτορες· οὔτε τὴν καθ' ὃ οἵα*) ἐστὶν ἡ τοῦ ἑλληνίζειν· κοινὸν γὰρ ἦν τοῦτο τῶν τῇ συνηθείᾳ καὶ ταῖς ἐλευθέραις τέχναις προσεχόντων· οὔτε καθ' ὃ τὴν σαφῶς καὶ συντόμως καὶ ἐγκατασκεύως μηνύουσαν τὰ πράγματα. τοὐναντίον γὰρ περίοδον καὶ ἐπιφώνημα θέλοντες λέγειν οἱ ῥήτορες καὶ μὴ φωνᾶεν φωνάεντι συγκρούειν i)) καὶ ὁμοιοτέλευτον διάνοιαν κατακλίνειν k)) ἐκκλείονται τῆς σαφοῦς
58 ἀλλὰ καὶ συντόμου τῶν πραγμάτων ἑρμηνείας. οὐκ ἄρα ῥητορικῆς ἐστι τὸ κατασκευάζειν καλὴν λέξιν καὶ τὸ εὖ λέγειν. δοθέντος δὲ τούτου, κἂν τις ἕλοιτο τὴν τοιαύτην φράσιν, πρῶτον μὲν διὰ τὸ μὴ πίπτειν αὐτὴν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ βίου χρῆσιν —

si attingant, non attingunt ex rhetorica, dicendum est non esse rhetoricae proprium bona atque eleganti uti dictione. 56. dictio autem per se nec est bona nec mala. huius rei est signum, quod si eadem dictio a viro probo et honesto dicatur, offendamur; sin autem a mimo qui risum movet, minime. quamobrem quando dicet rhetor se bonam docere dictionem, vel hac ratione id facere dicitur, quod doceat dictionem quae res significet utiles, vel quae ostendat qualis sit, si pure Graece loquamur vel quae efficaciter ac breviter et apposite ad probandum et confirmandum res significet. 57. sed neque quod doceat dictionem quae significet res utiles: de his enim rebus nihil sciunt rhetores. sed neque quod ostendat quae sit pure Graeca. est enim hoc commune eorum qui attendunt consuetudinem et artes liberales. neque quod eam quae res significet dilucide et breviter et apposite ad probandum ac confirmandum. contra enim periodo et ornatae acclamationi dum student oratores et vocalem volunt cum vocali non collidere et similiter desinentem declinare sententiam, arcentur ne clare dicant ac dilucide et ne sit brevis ac compendiosa rerum interpretatio. 58. non est ergo rhetoricae bonam docere dictionem et bene dicere. et hoc quod sit concesso si quis elegerit eiusmodi phrasin et dicendi rationem, primum quidem propterea quod ea non cadat in communem usum vitae (nemo enim nostrum ita loqui-

g) ταύτης τῆς θεωρίας οὐ ψαύουσιν] vocabulorum delectum a grammaticis potius discere iubent vel iudicio cuiusque committunt, quam ipsi rationes eius explicant rhetores. mox ms Vratislav. *οὔτι γε* pro *οὔτοι γε*.

h) *οὔτε καλή ἐστιν οὔτε μοχθηρά*.] plura in hanc sententiam disserit Cicero epistola notissima ad Paetum lib. 9 22 quae incipit: *amo verecundiam, vel potius libertatem loquendi.*

[*] scribebatur *οἵα*]

i) *φωνᾶεν φωνάεντι συγκρούειν*] vide notas ad orationem Ciceronis pro Milone t. 5 edit. Graevianae p. 788.

k) *ὁμοιοτέλευτον διάνοιαν κατακλίνειν*] nota veteres evitasse tamquam vitium paribus cadentia et eodem desinentia modo, quae serior aetas velut acumina et elegantias affectat.

οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν οὕτω διαλέγεται, ὡς οἱ ῥήτορες ἐπὶ τῶν δι-
καστηρίων — ἐπικαταγελασθήσεται*). καὶ αὐτοὶ δὲ ἐκεῖνοι πάντοτε
ἐξελθόντες τῆς διατριβῆς καὶ τοῦ ἀγῶνος ἄλλῃ χρῶνται πρὸς
τοὺς πέλας ἑρμηνείᾳ. εἶτα καί, ὡς ἔφην, προσκοπὴν ἐμποιεῖ τὸ 59
μετὰ προσοχῆς καὶ ῥητορείας λαλεῖν. μετακτέον δὲ τὰ πρότερον P 301
πρὸς τοὺς ἀναλογιστικοὺς l) τῶν γραμματικῶν εἰρημένα καὶ δι-
δακτέον ὅτι τῇ συνηθείᾳ προσεκτέον μᾶλλόν ἐστι θέλοντας εὖ
λέγειν, ἤπερ τέχνῃ τινὶ περιεργοτέρᾳ. τὰ νῦν δὲ μετελθόντες
καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ῥητορικῆς ποιώμεθα τὰς ἐνστάσεις.
πάλιν τοίνυν λεκτέον, ὡς εἰ μηδέν ἐστι ῥητορικῆς τέλος, οὐδέν 60
ἐστι ῥητορική, διὰ τὸ πᾶσαν τεχνικὴν ἕξιν πρός τι τέλος λαμ-
βάνειν τὴν ἀναφοράν. οὐχὶ δέ γέ ἐστί τι ῥητορικῆς τέλος, ὡς
δείξομεν· οὐκ ἄρα ἐστὶ τέχνη ἡ ῥητορική. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι 61
καὶ χαρίεντες ἔσχατον οἴονται τῆς ῥητορικῆς ἔργον εἶναι τὸ πεί-
θειν· καὶ γὰρ οἱ περὶ τὸν Πλάτωνα m) εἰς τοῦτο ἀπιδόντες δύνα-
μιν εἰρήκασιν αὐτὴν τοῦ διὰ λόγων πείθειν, καὶ οἱ περὶ τὸν
Ξενοκράτην n) πειθοῦς δημιουργόν, καὶ Ἀριστοτέλης o) δύναμιν
τοῦ θεωρεῖν τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, καὶ Ἀρίστων p) ὁ Κρι-
τολάου γνώριμος σκοπὸν μὲν ἐκκεῖσθαί φησιν αὐτῇ τὴν πειθώ,

tur ut oratores in foro ac iudiciis) irridebitur. quin etiam illi ipsi quoque cum recesserint a forensi usu et actione, apud homines alio utuntur sermone. 59. deinde, ut dixi, affert etiam offensionem attente et rhetorice dicere. transferenda sunt autem huc quae prius dicta sunt adversus grammaticos utentes analogia et docendum, ab iis qui volunt bene dicere, magis attendendam esse consuetudinem quam artem aliquam curiosam et supervacaneam. 60. nunc autem pergamus et a fine rhetoricae sumamus argumenta. rursus ergo dicendum est, quod si nullus sit finis rhetoricae, nihil est rhetorica, propterea quod omnis artificiosus habitus referatur ad aliquem finem. non est autem aliquis finis rhetoricae, ut ostendemus: non est ergo ars rhetorica. 61. atque plurimi quidem iique praestantissimi et doctissimi extremum munus dicunt esse rhetoricae, persuadere. eo enim spectans Plato dixit eam esse *vim persuadendi verbis*, et Xenocrates eam esse *opificem persuasionis*, Aristoteles autem *vim contemplandi eius quod contingit esse probabile*. Aristo vero familiaris Critolai scopum quidem di-

[*) ἐπεὶ καταγελασθήσεται cod. Regiomontanus ap. Struvium in Add. ad Schneideri lexicon s. v. ἐπικαταγελάω. inde locum refinxit Struvius ita: δοθέντος δὲ τούτου οὐκ ἄν τις ἕλοιτο — (οὐδ. γ. ἡ. οὕ. δ., ὡς οἱ ῥ. ἐπὶ τ. δικαστηρίων. ἐπεὶ καταγελασθήσεται· καὶ αὐτοὶ — τοὺς πέλας ἑρμηνείᾳ) ita ut parenthesis finiretur voce ἑρμηνείᾳ.]

l) πρὸς τοὺς ἀναλογιστικούς] lib. 1 contra Grammaticos sect. 179 seq. P 301

m) οἱ περὶ τὸν Πλάτωνα] supra sect. 2 huius libri.

n) Ξενοκράτην] apud Quintilianum 2 15 non Xenocrati sed Isocrati haec definitio rhetorica tribuitur, quod rhetoricen dixerit *persuadendi opificem.* atque alia Xenocratis definitio fuit supra sect. 6. illa vero quod sit πειθοῦς δημιουργὸς Platoni etiam placuit et Tisiae, ut dictum sect. 2.

o) Ἀριστοτέλης] exstat haec definitio lib. 1 Rhetor. Aristotelis, ita Latine expressa a Quintiliano: *rhetorice est vis inveniendi omnia in oratione persuasibilia.*

p) Ἀρίστων] Quintilianus 2 15 finem sive definitionem rhetoricae ab Aristone Critolai Peripatetici discipulo traditam esse testatur in hunc modum: *est scientia videndi et agendi in quaestionibus civilibus per orationem popularis persuasionis.*

62 τέλος δὲ τὸ τυχεῖν τῆς πειθοῦς. καὶ Ἑρμαγόρας[q] τελείου ῥήτορος ἔργον εἶναι ἔλεγε τὸ τεθὲν πολιτικὸν ζήτημα διατίθεσθαι κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον πειστικῶς. Ἀθήναιος[r] δὲ λόγων δύναμιν προσαγορεύει τὴν ῥητορικήν, στοχαζομένην τῆς τῶν ἀκουόντων πειθοῦς. καὶ Ἰσοκράτης φησὶ μηδὲν ἄλλο ἐπιτηδεύειν τοὺς ῥή-
63 τορας ἢ ἐπιστήμην πειθοῦς. ὅθεν καὶ ἡμεῖς στοιχοῦντες τῇ τούτων φορᾷ λέγομεν εὐθύς[s], ὅτι τὸ πιθανὸν προσαγορεύεται τριχῶς· καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ὅπερ ἐναργῶς τε ἀληθές ἐστι καὶ ἀληθοῦς ἐμποιοῦν φαντασίαν, ἐπισπᾶται ἡμᾶς εἰς συγκατάθεσιν· καθ' ἕτερον δέ, ὅπερ ψεῦδός ἐστι καὶ ἀληθοῦς ἐμποιοῦν φαντασίαν, ἐπισπᾶται ἡμᾶς εἰς συγκατάθεσιν, ὅπερ καὶ εἰκὸς ὀνομάζειν εἰώθασιν οἱ ῥήτορες, ἀπὸ τοῦ ἐοικὸς εἶναι[t] τῷ ἀληθεῖ. κατὰ δὲ τὸν τρίτον τρόπον τὸ κοινὸν τοῦ τε ἀληθοῦς καὶ
64 ψεύδους. τοσαυταχῶς δὴ λεγομένου τοῦ πιθανοῦ ἄξιόν ἐστι πυθέσθαι τῶν ῥητόρων, κατὰ τί τούτων τῶν πιθανῶν οἴονται
P 302 τὴν ῥητορικὴν τοῦ πείθειν ἐφίεσθαι καὶ περὶ ποῖον αὐτῶν τεχνιτεύειν αὐτὴν ἀξιοῦσι, περὶ τὸ ἐναργῶς ἀληθὲς ἢ περὶ τὸ ἐοικὸς τούτῳ ψεῦδος ἢ ὃ περὶ τὴν ἀμφοτέρων κοινότητα στρέ-
65 φεται. ἀλλὰ περὶ μὲν τὸ ἐναργῶς ἀληθὲς οὐχ οἷόν τε· τοῦτο

cit ei esse propositum persuasionem, finem autem eam assequi. 62. Hermagoras autem dicebat esse perfecti oratoris officium civilem quaestionem propositam tractare, quantum fieri potest, apte ad persuadendum. Athenaeus vero *vim dicendi* ait esse rhetoricam, *quae scopum sibi proponit persuasionem auditorum.* Isocrates autem oratorum non aliud esse institutum, quam scientiam persuadendi. 63. unde nos quoque eorum insistentes vestigiis protinus dicimus, quod τὸ *πιθανόν*, id est, id quod est appositum ad persuadendum, appellatur tribus modis: uno quidem modo id quod est evidenter verum et veri procreans visionem nos attrahit ad assensum; alio autem modo id quod est falsum et veri procreans visionem, nos attrahit ad assensum. quod quidem solent *εἰκός*, id est *verisimile*, appellare rhetores, eo quod sit *ἐοικὸς τῷ ἀληθεῖ*, id est, *simile vero.* tertio autem modo id quod est commune veri et falsi. 64. cum tot autem modis dicatur τὸ *πιθανόν*, id est *probabile* et *aptum ad persuadendum*, rogandi sunt rhetores, quonam ex his probabilibus existimant rhetoricam quaerere ut persuadeat, et in quonam ex iis volunt eam suo uti artificio, an in eo quod est evidenter verum, an in falso quod est verisimile, an in eo quod versatur in utriusque communitate. 65. sed fieri quidem non potest ut id quaerat in eo

---

q) *Ἑρμαγόρας*] apud eundem Quintilianum Hermagoras finem rhetoricae esse ait *persuasibiliter dicere.* Augustinus in principiis rhetorices: *dicit esse oratoris officium Hermagoras persuadere, quatenus rerum et personarum condicio patitur in civilibus quaestionibus.*

r) *Ἀθήναιος*] Quintilianus Athenaeum hunc 2 15 subiungit Critolao, Peripateticum Peripatetico, ait vero ipsi rhetoricen dictam *fallendi artem:* alibi vero, 3 1 Hermagorae parem atque aemulum testatur fuisse hunc Athenaeum quem Strabo 14 p. 670 Seleuciensem patria et remp. gessisse et *δημαγωγῆσαι* refert tempore Augusti imp. porro cum nomen proprium viri denotat, scribitur *Ἀθήναιος*, quando Atheniensem *Ἀθηναῖος.*

s) *λέγομεν εὐθὺς*] ms Ciz. *ἐλέγομεν*, male; nondum enim hoc libro illa varia *τοῦ πιθανοῦ* genera sive gradus varios noster attigit, quos repetit infra 1 adversus Logicos sect. 174. confer si placet gradus tres probabilium *φαντασιῶν* lib. 1 Pyrrhon. sect. 227.

t) *ἀπὸ τοῦ ἐοικὸς εἶναι*] ita legendum e mss pro *εἰκός*.

γὰρ ἐξ αὐτοῦ πείθει καὶ ἐπισπᾶται ἡμᾶς πρὸς συγκατάθεσιν,
ὥστε παρέλκειν τὴν ἐκ ῥητορικῆς ἐπ᾽ αὐτοῦ συνισταμένην πειθώ.
καὶ καθάπερ οὐδεμιᾶς δεόμεθα τέχνης πρὸς τὸ πείθεσθαι ὅτι
νῦν ἡμέρα ἐστίν, ἢ ὅτι νῦν ἐγὼ διαλέγομαι, πραγμάτων ὄντων
ἐναργῶν καὶ αὐτοφωράτων [u]), οὕτως οὐδὲ πρὸς τὸ συγκατατί-
θεσθαι τῷ ἀνδροφόνον εἶναι τὸν ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ ληφθέντα ἀν-
δροφόνον χρεία ῥητορικῆς. καὶ ἄλλως εἰ τοῦ προδήλως ἀλη- 66
θοῦς ᾗ πιθανόν ἐστι, θεωρητικὴ καθέστηκεν ἡ ῥητορική, πάντως
καὶ τοῦ ἀπιθάνου γενήσεται θεωρητική· ταύτῃ [x]) γὰρ κατὰ τὴν
ὡς πρὸς ἄλληλα σχέσιν λαμβάνεται. καὶ ᾧ λόγῳ ὁ τὸ ἀριστε-
ρὸν κατειληφὼς ἐξ ἀνάγκης ἐπιβάλλει καὶ τῷ [y]) οὗ ἀριστερόν
ἐστιν, οὕτως ὁ τὸ πιθανὸν ἀληθὲς διακρίνων ἀπὸ τοῦ μὴ τοι-
ούτου γνῶσιν ἔχει καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀπιθάνου. ἐπεὶ οὖν πᾶν 67
ἀληθὲς ὁποῖόν ποτ᾽ ἂν ᾖ, ἤτοι πιθανόν ἐστιν ἢ ἀπίθανον,
ἀκολουθήσει τὴν ῥητορικὴν παντὸς ἀληθοῦς εἶναι θεωρητι-
κήν· τῷ δὲ παντὸς ἀληθοῦς εἶναι θεωρητικὴν ἀκολουθή-
σει τὸ καὶ παντὸς ψευδοῦς· ᾧ γὰρ λόγῳ ὁ διακριτικὸς τοῦ
πιθανοῦ ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῦ ἀπιθάνου διακριτικὸς ἔσται, τῷ
αὐτῷ καὶ ὁ παντὸς ἀληθοῦς ἐπιγνώμων συνεπιβάλλει παντὶ
τῷ ἀντικειμένῳ, τουτέστι τῷ ψεύδει. εἰ δὲ τοῦτο, ἔσται ἡ ῥη-
τορικὴ γνῶσις ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν [z]). οὐ πάνυ δέ γε τοῦτο.
τοίνυν οὐδὲ τοῦ αὐτόθεν ἀληθοῦς ἐστι θεωρητική. καὶ μὴν τοῖς 68
ἀντικειμένοις συναγορεύειν ἐπαγγέλλεται, τὰ δὲ ἀντικείμενα οὐκ
ἔστιν ἀληθῆ· οὐκ ἄρα τοῦ ἀληθοῦς ἐφίεται ἡ ῥητορική. καὶ

quod est evidenter verum; hoc enim ex se ipso persuadet et nos attrahit ad assensionem, adeo ut sit supervacanea quae in ipso consistit a rhetorica persuasio et quomodo nulla opus habemus arte ad persuadendum quod nunc sit dies vel quod ego nunc disputem, cum res sint evidentes et quae ex se possunt deprehendi: ita neque ut assentiamur eum caedem fecisse qui in ipsa caede est deprehensus, opus est rhetorica. 66. et alioqui si id quod est aperte verum, quatenus est probabile, contemplatur rhetorica, omnino etiam contemplabitur id quod non est probabile. eadem enim ratione sumitur ex illa quam inter se habent habitudine. et qua ratione qui comprehendit sinistrum, necessario etiam assequitur id cuius est sinistrum; ita etiam qui discernit probabile verum ab eo quod non est eiusmodi, habet etiam notitiam veri non probabilis. 67. quoniam ergo quidquid est verum cuiusmodicumque sit, aut est probabile aut improbabile, sequetur rhetoricam contemplari quidquid est verum, unde sequetur etiam ut contempletur quidquid est falsum. qua enim ratione qui discernit probabile necessario etiam discernit improbabile, ita etiam qui omne verum agnoscit, assequitur etiam quidquid ei adversatur, hoc est falsum. quod si ita est, erit rhetorica cognitio verorum et falsorum. sed neutiquam ita est. nec ergo contemplabitur id quod est ex se verum. 68. porro autem profitetur etiam defendere ea quae sibi inter se adversantur. quae autem sibi inter se adversantur, non sunt vera. non ergo id quod est verum quaerit et sibi pro-

---

u) *αὐτοφωράτων*] ita recte mss pro *αὐτοφοράτων* et mox *αὐτοφώρῳ* P 302
pro *αὐτοφόρῳ*.

x) *ταύτῃ*] in mss *ταυτὶ* pro *ταύτῃ*.

y) *ἐπιβάλλει καὶ τῷ*] ms Ciz. *τὸ* male: nam integra phrasis est, *ἐπιβάλλει νοῦν τῷ πράγματι*.

z) *γνῶσις ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν*] atqui hoc dialecticae est, non rhetoricae, infra sect. 69.

μὴν οὐδὲ τοῦ ψεύδους· οὐδεμία γὰρ περὶ ψεῦδος [a]) ἵσταται
τέχνη. ἀλλ' ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν ῥητορικὴν τοῦτο μεταδιώκου-
σαν ἢ μὴ εἶναι τέχνην ἢ κακοτεχνίαν ὑπάρχειν, μετὰ τοῦ πάλιν
69 τὰς αὐτὰς ἐπακμάζειν ἀπορίας. εἰ γὰρ περὶ τὸ πιθανὸν ψεῦδος
καταγίνεται, πάντως εἴσεται καὶ τὸ ἀπίθανον. ἐπεὶ οὖν πᾶν
ψεῦδος ἤτοι πιθανόν ἐστιν ἢ ἀπίθανον, παντὸς ψεύδους ἐπι-
στήμη γενήσεται, καὶ διὰ τοῦτο καὶ παντὸς ἀληθοῦς· ὥστ' αὐ-
τὴν μὴ διαφέρειν τῆς διαλεκτικῆς, ὃ κατὰ πολλοὺς τρόπους
70 ἐστὶν ἄτοπον. οὐ μὴν ἀλλ' εἰ τῶν ἀντικειμένων συνήγορος
P 303 καθέστηκε, τὰ δὲ ἀντικείμενα οὐκ ἔστι ψευδῆ [b]), οὐκ ἂν εἴη ψεύδους
θεωρητική. ἔτι εἴπερ εἰκός ἐστι τὸ τὰς πλείστας ἀφορμὰς εἰς
τὸ ἀληθὲς εἶναι παρεχόμενον, καὶ παρ' ὀλίγον, ὃ δὴ τούτῳ ἀν-
τίκειται, τὸ ὀλίγας ἀφορμὰς καὶ σπανίους ἔχον [c]) εἰς τὸ ἀληθὲς
εἶναι, πάντως ἡ ῥητορικὴ εἰς τὸ ἐναντίον ἐπιχειροῦσα οὐ μᾶλ-
71 λον τοῦ εἰκότος ἢ τοῦ ἀντικειμένου στοχάζεται. καὶ μὴν οὐδὲ
τὸ κοινὸν τοῦ τε ἀληθοῦς καὶ ψεύδους μεταδιώκει· ἐν τούτῳ
γὰρ καὶ ψεῦδος κατεπέπλεκτο. ἄτοπόν τε καθειστήκει τὸ τέχνην
ψεύδεσι χρῆσθαι σὺν τῷ κατὰ τὸν προϋποδεδειγμένον τρόπον
ἀκολουθεῖν τὸ καὶ ἐπιστήμην αὐτὴν ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν [d])
γίνεσθαι, τοῦ πράγματος μὴ οὕτως ἔχοντος. ἀλλ' εἰ μήτε ἀλη-
θὲς μήτε ψεῦδος μήτε τὸ κοινὸν ἀμφοτέρων θεωρεῖν δύναται
ἡ ῥητορική, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι πιθανόν, οὐκ ἂν εἴη
72 ῥητορικῆς τὸ πείθειν. ἡμεῖς μὲν οὖν ταύταις ἀξιοῦμεν ταῖς

ponit rhetorica, sed nec falsum: nulla enim ars versatur in falso. sed necesse est rhetoricam quae hoc persequitur vel non esse artem vel pravum esse artificium et simul easdem rursus occurrere dubitationes. 69. si enim versatur in falso probabili, omnino sciet etiam non probabile. quoniam ergo quidquid est falsum, est vel probabile vel non probabile, omnino falsi erit scientia et ideo etiam cuiusvis veri, quo fit ut ea minime differat a dialectica. quod quidem multis modis est absurdum. 70. verum enim vero si ea defendit quae sibi inter se adversantur, quae autem sibi inter se adversantur, non sunt falsa, nequaquam falsum contemplabitur. praeterea si verisimile est quod multa praebet et prompta ad verum argumenta, id autem quod ei adversatur est quod pauca et rara habet argumenta ad hoc ut sit verum, omnino rhetorica, quae argumentatur in contrariis, non magis scopum sibi proponit id quod est verisimile, quam quod ei adversatur. 71. sed neque persequitur id quod est commune veri et falsi: in eo enim est falsum annexum et est absurdum, artem uti falsis: et simul etiam sequitur eo modo quo prius ostensum est, quod ipsa scientia sit verorum et falsorum, cum res non ita habeat. sed si nec verum nec falsum neque quod est utriusque commune, contemplari potest rhetorica; praeter haec autem nihil est probabile quod possit persuaderi, non est rhetoricae officium persuadere. 72. atque nobis quidem placuit his argumentis adversus rhetores uti, alii vero etiam consueverunt assumere illa quae iam proferemus et

a) οὐδεμία γὰρ περὶ ψεῦδος] est enim κακοτεχνία non ars quae mentiri docet. sed ad hanc et caeteras plerasque obiectiones respondet Quintilianus lib. 2 cap. 17 quo toto disputat num rhetorice ars sit. mox pro παντὸς ψεύδους ἐπιστήμη in ms Ciz. est παντὸς ψεύδους.

P 303 b) τὰ δὲ ἀντικείμενα οὐκ ἔστι ψευδῆ] supra sect. 68: τὰ δὲ ἀντικείμενα οὐκ ἔστιν ἀληθῆ. nempe ex contradictoriis alterum est verum, alterum falsum.

c) ἔχον] ita pro ἔχειν legendum e mss.

d) ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν] supra sect. 67.

ἐνστάσει χρῆσθαι πρὸς τοὺς ῥήτορας, ἄλλοι[e]) δὲ καὶ τὰς λε-
χθησομένας εἰώθασι παραλαμβάνειν, αἷς ἔξεστι τῷ βουλομένῳ
χρῆσθαι· φασὶ γὰρ ἤτοι τέχνη ἐστὶν ἡ ῥητορική, ἢ οὐκ ἔστι.
καὶ εἰ μὲν μή ἐστι, μηδὲ τέλος αὐτῆς ζητῶμεν· εἰ δέ ἐστι, πῶς
κοινὸν ἔχει τέλος καὶ τοῦ μὴ ῥήτορος; τὸ γὰρ πείθειν πολλοῖς
πάρεστι διὰ πλοῦτον ἢ κάλλος ἢ δόξαν, ὡς πρότερον[f]) ἐπεδεί-
κνυμεν. ῥηθέντων δὲ πολλάκις τῶν λόγων καὶ ἐπ' αὐτοῖς πε- 73
πεισμένων τῶν δικαστῶν, οὐδὲν ἧττον προσμένουσιν οἱ ῥήτορες
ἕτερόν τι ἀπεκδεχόμενοι τέλος[g]) καὶ προσμένοντες δέονται. οὐκ
ἄρα τὸ πείθειν ῥητορικῆς ἐστι τέλος, ἀλλ', εἰ ἄρα, μετὰ τοῦτο
ἐπακολουθοῦν. ἄλλως τε καὶ ἐναντίος ἐστὶν ὁ ῥητορικὸς λόγος 74
πειθοῖ· πρῶτον μὲν γὰρ περίεργος καθέστηκε· προσκόπτουσι δὲ
οἱ πολλοὶ τῇ τοῦ λόγου περιεργίᾳ. εἶτα ὁ ἀσαφὴς λόγος οὐκ 75
ἔστι πειστικός[h])· ὁ δὲ τῶν ῥητόρων λόγος ἐν περιόδοις κείμε-
νος καὶ ἐνθυμήμασιν ἧττόν ἐστι σαφής· οὐκ ἄρα πειστικὸς ὁ
ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς ἐστι λόγος. ὅ τε εὔνοιαν τοῖς δικασταῖς ἐμ- 76
ποιῶν λόγος οὗτός ἐστι πειστικός· εὔνοιαν δὲ ἐμποιεῖ οὐχ ὁ
ῥητορικὸς ἀλλ' ὁ ἀφελὴς καὶ τὸν ἰδιωτικὸν ὑποφαίνων[i]) τύπον.
τῷ μὲν γὰρ τοῦ ῥήτορος ἀντίκεινται πάντες ταῖς ὑπεροχαῖς
φθονοῦντες. κἂν γὰρ δίκαια κατασκευάζῃ ὁ ῥήτωρ, δοκοῦσι μὴ
διὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ ῥήτορος P 304
πανουργίαν τὰ μὴ δίκαια τοιαῦτα αὐτοῖς φαίνεσθαι. τῷ δὲ 77

quibus utetur, qui voluerit. dicunt enim: aut rhetorica est ars aut non est: atque si non est ars, nec finem eius inquiramus. si vero est, quomodo habet finem communem cum eo qui non est orator? multi enim sunt qui persuadent per divitias aut pulchritudinem aut gloriam, ut prius ostendimus. 73. saepe autem cum dictae sunt orationes et ab eis persuasi sunt iudices, nihilominus adhuc manent oratores alium finem exspectantes et manentes precantur. non est ergo persuadere finis rhetoricae, sed id quod ipsum sequitur. 74. et alioqui oratio rhetorica adversatur persuasioni: nam primum quidem ea est affectata et supervacanea. offenduntur autem multi oratione huiusmodi. 75. deinde oratio quae non est clara et dilucida minime est apta ad persuadendum. oratorum autem oratio quae sita est in periodis et enthymematibus, minus est clara ac dilucida. non est ergo apta ad persuadendum oratio quae proficiscitur a rhetorica. 76. praeterea quae iudices reddit benevolos ea est apta ad persuadendum. benevolos autem reddit non rhetorica oratio, sed simplex et quae vulgaris sermonis exprimat speciem: nam oratoris quidem orationi adversantur omnes, ut qui eius invideant excellentiae. nam etsi quae iusta sunt confirmet orator, videntur non propter rerum naturam, sed propter oratoris calliditatem, quae non

---

e) ἄλλοι] Epicurus et in Gorgia Plato.

f) ὡς πρότερον] supra sect. 2 et 5.

g) ἕτερόν τι τέλος] verbi gratia, ut plausum et admirationem ferant auditorum, vel de quo maxime sermo est Sexto hoc loco, ut impleatur et praestetur id quod ab iudice desiderant et absolvatur reus. huc enim respiciunt quoque verba *προσμένοντες δέονται*, illa quippe videntur intelligenda de oratoribus post actionem finitam rogantibus iudices, ut partibus suis faveant. id enim est quod mox Sextus appellat **τὸ μετὰ τὸ πείθειν ἐπακολουθοῦν.**

h) πειστικός] in mss V et C. iterum iterumque scriptum invenio πιστικός, sed vulgatam lectionem hac in parte scriptionemque libenter praefero.

i) ὑποφαίνων] ms Vratislav. ἀποφαίνων.

*πολλάκις μὴ τυγχάνων τοῦ κατὰ γραμματικὴν τέλους, οὐκ ἂν
εἴη γραμματικός, καὶ ὁ πολλάκις μὴ τυγχάνων τοῦ κατὰ μου-
σικὴν τέλους οὐκ ἂν εἴη μουσικός· τοίνυν καὶ ὁ μὴ τυγχάνων
87 πολλάκις τοῦ κατὰ ῥητορικὴν τέλους οὐκ ἂν εἴη ῥήτωρ. ὁ δέ
γε ῥήτωρ πλεῖον μᾶλλον ᾧ νικᾷ, νικᾶται, καὶ τοσούτῳ πλεῖον* [y]*,
ὅσῳ δυναμικώτερός ἐστι τῶν τὰ ἄδικα ἐχόντων πράγματα ἐπ'
αὐτὸν συντρεχόντων* [z]*). οὐκ ἄρα ῥήτωρ ἐστὶν ὁ ῥήτωρ. ὅ τε
μὴ τυχὼν τοῦ κατὰ ῥητορικὴν τέλους οὐκ ἂν ἐπαινοῖτο· ῥήτορα
δὲ ἐνίοτε νικηθέντα ἐπαινοῦμεν· οὐκ ἄρα ῥητορικῆς τέλος ἐστὶ
88 τὸ νικᾶν. ὥστε εἰ μήτε ὕλην* [a]*) ἔχει ἡ ῥητορικὴ περὶ ἣν τεχνι-
τεύει, μήτε τέλος* [b]*) ἐφ' ὃ ἀνάγεται, οὐκ ἂν ὑπάρχοι ἡ ῥητο-
ρική· οὔτε δὲ ὕλην ἔχει οὔτε τέλος, καθὼς παρεστήσαμεν· οὐκ
89 ἄρα ὑπάρχει ἡ ῥητορική. ἐναπορήσειε δ' ἄν τις καὶ ἀπὸ
τῶν μερῶν αὐτῆς. μέρη δὲ λέγουσι τῆς ῥητορικῆς τὸ δικανι-
κόν τε καὶ συμβουλευτικὸν καὶ ἐγκωμιαστικόν· τούτων δὲ τοῦ
μὲν δικανικοῦ τέλος εἶναι τὸ δίκαιον, τοῦ δὲ συμβουλευτικοῦ τὸ
συμφέρον, τοῦ δὲ ἐγκωμιαστικοῦ τὸ καλόν. ὅπερ εὐθέως ἄπο-
90 ρόν ἐστιν. εἴπερ γὰρ ἄλλο τι καθέστηκεν ἡ δικανικὴ ὑπόθεσις
καὶ ἄλλο τι ἡ συμβουλευτικὴ καὶ οὐ ταὐτὸν τῇ ἐγκωμιαστικῇ,
πάντως τὸ τέλος τῆς δικανικῆς οὐκ ἂν εἴη καὶ τῆς συμβουλευ-
τικῆς τέλος. καὶ τὸ ταύτης οὐκ ἔσται τῆς ἐγκωμιαστικῆς· καὶ
ἐναλλάξ. ἐπεὶ οὖν τῆς συμβουλευτικῆς τέλος ἐστὶ τὸ συμφέρον,
οὐκ ἂν εἴη τοῦτο τῆς δικανικῆς τέλος. ἣν δέ γε τῆς δικανικῆς
91 τέλος τὸ δίκαιον· οὐκ ἄρα τὸ δίκαιόν ἐστι συμφέρον. καὶ πάλιν,
ἐπεὶ ὡς τὰ μέρη ταῦτα διαφέρει ἀλλήλων, οὕτω καὶ τὰ τέλη
διοίσει, παρ' ὅσον τῆς ἐγκωμιαστικῆς τέλος ἐστὶ τὸ καλόν* [c]*),*

mero non assequitur grammaticae finem, non est grammaticus, et qui saepenumero non assequitur musicae finem, non est musicus; ergo et qui saepenumero non assequitur finem rhetoricae, non est rhetor. 87. rhetor autem saepius vincitur quam vincit, et eo saepius quo est eius maior vis in dicendo, cum ad eum concurrant qui malas et iniquas habent causas. non ergo rhetor est rhetor. praeterea qui rhetoricae finem non fuerit assecutus, minime laudabitur; oratorem autem nonnumquam victum laudamus; non est ergo finis rhetoricae vincere. 88. quamobrem si neque materiam habet rhetorica in qua artem exerceat, neque finem ad quem referatur, non potest existere rhetorica. sed nec materiam habet nec finem, ut ostendimus. non existit ergo rhetorica. 89. praeterea moveri possunt dubitationes etiam ex eius partibus, rhetoricae autem partes esse dicunt iudicialem deliberativam et laudatoriam. ex hisce iudicialis finem esse iustum, deliberativae utile, laudatoriae autem honestum. quod quidem statim est dubium. 90. si enim aliud est causa iudicialis et aliud deliberativa et non idem quod laudatoria, causae iudicialis et deliberativae non erit idem finis, et eius finis non erit finis causae laudatoriae et contra. quoniam ergo deliberativae finis est utile, id non erit finis iudicialis; iudicialis autem finis erat iustum; non est ergo iustum utile. 91. et rursus quoniam ut hae partes inter se differunt, ita etiam different fines, quatenus laudatoriae quidem finis est honestum, iudicialis autem iustum, potest esse honestum non iustum et

y) *τοσούτῳ πλεῖον*] ms Vratislav. *τοσοῦτον πλείω.*

z) *ἐπ' αὐτὸν συντρεχόντων*] ut desperatissimis morbis medici optimi quaeri solent, ut ait Cicero orat. pro Cluentio.

a) *μήτε ὕλην*] sect. 48 seq.

b) *μήτε τέλος*] sect. 60 seq.

c) *τέλος ἐστὶ τὸ καλὸν*] post haec verba in codice suo interpres legit

(δικανικῆς δὲ τὸ δίκαιον, ἐνδέχεται τὸ καλὸν μὲν εἶναι μὴ δί- P 306
καιον) καὶ τὸ δίκαιον μὴ καλόν· ὅπερ ἄτοπον. καὶ μὴν εἰ τῆς 92
ὅλης ῥητορικῆς τέλος ἐστὶ τὸ πείθειν, τοῦ δὲ δικανικοῦ τὸ δίκαιον καὶ τοῦ συμβουλευτικοῦ τὸ συμφέρον καὶ τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ τὸ καλόν, οὐ πάντως τὸ δίκαιον ἔσται πιθανόν[d]) οὐδὲ τὸ συμφέρον οὐδὲ τὸ καλόν, ὅπερ μάχεται τῷ διὰ παντὸς τὴν ῥητορικὴν ἐφίεσθαι τοῦ πείθειν. ἄλλως τε ἐπὶ τοῦ δικανικοῦ ἤτοι 93
διὰ δικαίων μόνον λόγων ἕλξει τοὺς δικαστὰς ἐπὶ τὸ τέλος ἡ ῥητορική, ἢ διὰ τῶν δικαίων ἅμα καὶ ἀδίκων. ἀλλ᾽ εἰ μὲν διὰ τῶν δικαίων μόνον, ἀρετὴ γενήσεται· οὐχὶ δέ γε ἀρετή ἐστιν ἡ στοχαζομένη τῆς ὀχλικῆς πειθοῦς, ἐν ᾗ πολὺ τὸ εἰκαῖον καὶ ἐξαπατητικόν· οὐκ ἄρα διὰ τῶν δικαίων μόνον ἐπὶ τὸ τέλος ἄγειν πέφυκε τοὺς ἀκούοντας. εἶτα οὐδὲ συστήσεται ἐξ ἐναντίας 94
λόγος, ἀεί ποτε τὸ δίκαιον ταύτης μεταδιωκούσης, τοῦ δ᾽ ἐναντίου μὴ ὄντος λόγου οὐδὲ ῥητορική τις γενήσεται. ὥστε οὐδὲ ταύτῃ τοῖς δικαίοις μόνον χρήσεται λόγοις, καὶ μὴν οὐδὲ τοῖς ἀδίκοις, ἐπεὶ ἄδικα γενήσεται. καὶ πάλιν τοῦ ἐναντίου μὴ ὄντος λόγου ἀσύστατος ἔσται. λείπεται ἄρα δι᾽ ἀμφοτέρων αὐτὴν βαδίζειν, ὃ πολλῷ τῶν προτέρων ἐστὶν ἀτοπώτερον· ἔσται γὰρ ἅμα ἀρετὴ καὶ κακία, ὃ τῶν ἀδυνάτων καθέστηκεν· οὐ τοίνυν ῥητέον μέρος εἶναί τι ῥητορικῆς δικανικὸν ὃ τέλος ἔχει τὸ δίκαιον. πρός γε μὴν τοῖς εἰρημένοις, εἴπερ ὑποδεῖξαι τὸ δίκαιον 95
τοῖς δικασταῖς ἐν τῷ δικανικῷ μέρει τῆς ῥητορικῆς ὁ ῥήτωρ

iustum non honestum; quod quidem est absurdum. 92. praeterea si totius rhetoricae finis est persuadere, iudicialis autem iustum, deliberativae utile et laudatoriae honestum: iustum non erit omnino aptum ad persuadendum neque utile neque honestum, quod quidem pugnat cum eo quod rhetorica perpetuo quaerat et sibi proponat persuadere. 93. et alioqui in iudiciali aut per iustas solum orationes ad finem iudices trahet rhetorica, aut per iustas simul et iniustas. sed si per iustas quidem solum, fiet virtus. non est autem virtus, quae sibi tamquam scopum proponit persuadere ad vulgus, siquidem in ea persuasione multa sunt quae dicuntur temere et apposite ad fallendum. non est ergo ita comparata, ut per solas iustas orationes ducat ad finem auditores. 94. sed ita nec contraria constabit oratio, si rhetorica iustum semper persequatur. si non sit autem contraria oratio, nec erit quidem rhetorica. quamobrem nec hac ratione iustis solum utetur orationibus, sed nec iniustis, quandoquidem erunt iniusta. et rursus si non sit oratio contraria (iusta nimirum), rhetorica non poterit consistere. restat ergo ut ea ingrediatur per utrumque. quod quidem prioribus est multo absurdius: erit enim simul et virtus et vitium, quod fieri non potest. non est ergo dicendum iudicialem esse rhetoricae partem, cuius finis sit iustum. 95. ad ea quae dicta sunt accedit, quod si orator iustum proponit iudicibus ostendere in iudiciali parte rhetoricae, aut iustum quod ostendit, per se

---

sic: δικανικῆς δὲ τὸ δίκαιον, ἐνδέχεται τὸ καλὸν μὲν εἶναι μὴ δίκαιον καὶ τὸ δίκαιον μὴ καλόν, ὅπερ ἄτοπον. et valde probatur mihi haec lectio, praecipue cum illa quam editi et mss quae inspexi exhibent nullum sanum fundat sensum. in illis verba quae uncis in textu inclusi desiderantur et loco illorum est: παρ᾽ ὅσον τῆς ἐγκωμιαστικῆς τέλος ἐστὶ τὸ καλὸν μὲν εἶναι, καὶ τὸ δίκαιον καλόν, ὅπερ ἄτοπον. P 306

d) οὐ πάντως τὸ δίκαιον ἔσται πιθανόν] quia finis totius rhetoricae non possit esse partis finis, neque finis partis esse finis totius, ut cavillatur supra sect. 85.

προτίθεται, ἤτοι αὐτόθεν ἐστὶ φαινόμενον καὶ ὁμόλογον τὸ δίκαιον, ὅπερ ὑποδείκνυσιν, ἢ ἀμφισβητήσιμον· ἀλλὰ φαινόμενον μὲν οὐκ ἂν εἴποιεν. ἐπὶ τούτου γὰρ οὐ συνίσταται ὁ ῥητορικὸς
96 λόγος ἀναμφισβητήτου καθεστῶτος. λείπεται οὖν τὸ ἀμφισβητήσιμον, ὃ πάλιν ἐστὶν ἄπορον[e]· τοσοῦτον γὰρ ἀπέχουσιν οἱ εἰς τοὐναντίον ἐπιχειροῦντες τὴν ἀμφισβήτησιν λύειν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων αὐτὴν ἐπισφίγγειν, ἐπιθολοῦντες τὴν τῶν δικαστῶν γνώμην. καὶ τούτου πίστις ἡ περὶ Κόρακος[f]) φερομένη παρὰ
97 τοῖς πολλοῖς ἱστορία. νεανίας γὰρ[g]) πόθῳ ῥητορικῆς κατασχε-
F 307 θεὶς προσῆλθεν αὐτῷ τὸν ὁρισθησόμενον ὑπ' αὐτοῦ μισθὸν[h]) δώσειν ἐπαγγελλόμενος, ἂν τὴν πρώτην νικήσῃ δίκην. συμφωνίας δὲ γενομένης καὶ τοῦ μειρακίου ἱκανὴν ἕξιν ἐμφαίνοντος ἤδη, ὁ μὲν Κόραξ ἀπῄτει τὸν μισθόν, ὁ δ' ἀντέλεγεν. ἀμφότεροι δὲ παρελθόντες εἰς τὸ δικαστήριον ἐκρίνοντο, ὅτε καὶ πρῶτόν φασι τὸν Κόρακα τοιαύτῃ τινὶ χρήσασθαι ἐπιχειρήσει λέγοντα, ὡς ἐάν τε νικήσῃ, ἐάν τε μή, λαβεῖν ὀφείλει τὸν μι-

apparet et in confesso est, aut est dubitabile. sed per se quidem non dixerint apparere. in hoc enim non adsciscitur oratio rhetorica, si id sit eiusmodi de quo non dubitetur. 96. restat ergo ut sit dubitabile; ubi rursus exitum non licet reperire. tantum enim abest ut qui argumentantur in contrarium solvant dubitationem, ut etiam ex contrariis eam alligent et adstringant, iudicum animis offundentes tenebras. huius rei fidem facit quae de Corace apud multos narratur historia. 97. nam cum adolescens teneretur desiderio rhetoricae, ad eum accessit, promittens se ei daturum mercedem quae ab ipso fuisset constituta, si primam vicisset litem. pacto autem convento et iam ostendente adolescente se satis eruditum, Corax poscebat mercedem: ille negabat. ambo itaque ad iudicium accedentes litigabant. quo tempore dicunt primum Coracem tali usum esse argumentatione dicendo, quod seu vicerit, seu non vicerit, debeat accipere mercedem. si

e) ἄπορον] ita legendum e mss et interprete, non ἄπειρον.

f) ἡ περὶ Κόρακος] idem de Corace narrat scholiastes Hermogenis p. 6, testatus eum in Sicilia primum regnante Hierone et post eius mortem rhetoricam exercuisse et docuisse. hunc Coracem perinde ut discipulum eius Tisiam Siculos artem quoque conscripsisse notat Cicero in Bruto c. 12, unde Corax ὁ τεχνογράφος laudatur a scholiaste Hermogenis p. 240. mentio eiusdem Coracis et Tisiae tamquam artis inventorum apud Ciceronem lib. 1 de Oratore c. 20. Quintilianus 3 1 *artium scriptores antiquissimi Corax et Tisias Siculi, quos insecutus est vir eiusdem insulae Gorgias Leontinus Empedoclis, ut traditur, discipulus.* ante hos Coracis τέχνην laudat Aristoteles 3 1 Rhetor. et in Rhetorica ad Alexandrum c. 1.

g) νεανίας γὰρ] Tisias ille a scholiaste Hermogenis appellatur: quae vero ille et Sextus noster atque auctor prolegomenon in Aphthonium editus a clariss. Montfaucono in Bibliotheca Coisliniana p. 592 seq. de Corace narrat et Tisia, eadem de Protagora Teio atque discipulo eius Evathlo referunt Laërtius 9 56, Appuleius in Floridis libro 4 (sect. 18.) Gellius 5 10 atque ex eo Io. Sarisberiensis lib. 5 Policratici c. 12, ubi male Pythagoras legitur pro Protagora, quemadmodum et in eiusdem libri capite 4 p. 222 Pythagoras cum Protagora confunditur.

F 307 h) τὸν ὁρισθησόμενον μισθὸν] Quintilianus 3 1 Evathlum a Protagora artem didicisse scribit pro pretio decies mille denariorum, hoc est nostro computandi more thalerorum sive Ioachimicorum mille ducentorum et quinquaginta. cum Quintiliano convenit Laërtius 2 52 pro centum minis docuisse Protagoram testatus, nam minae singulae respondent denariis centum.

σθόν· νικήσας μέν, ὅτι ἐνίκησεν· λειφθεὶς δὲ κατὰ τὸν τῆς συμφωνίας λόγον· ὡμολόγησε γὰρ αὐτῷ ὁ ἀντίδικος ἀποδώσειν τὸν μισθόν, ἐὰν τὴν πρώτην νικήσῃ δίκην, ἣν αὐτόθεν νικήσας ὀφείλει τὴν ὑπόσχεσιν χρεολυτεῖν. θορυβησάντων δὲ τῶν δικα- 98
στῶν, ὡς δίκαια λέγοντος αὐτοῦ, παραλαβὼν τοὺς λόγους ὁ νεανίας τῷ αὐτῷ ἐπιχειρήματι μηδὲν μεταθεὶς ἐχρῆτο· "ἐάν τε γὰρ νικήσω" φησίν, "ἐάν τε νικηθῶ, οὐκ ὀφείλω τὸν μισθὸν ἀποδοῦναι Κόρακι· νικήσας μέν, ὅτι ἐνίκησα· λειφθεὶς δὲ κατὰ τὸν τῆς συμφωνίας λόγον· ὑπεσχόμην γὰρ ἀποδώσειν τὸν μι- 99
σθὸν ἐὰν τὴν πρώτην νικήσω δίκην, λειφθεὶς δὲ οὐκ ἀποδώσω". εἰς ἐποχὴν δὲ καὶ ἀπορίαν ἐλθόντες οἱ δικασταὶ διὰ τὴν ἰσοσθένειαν τῶν ῥητορικῶν λόγων ἀμφοτέρους ἐξέβαλον τοῦ δικαστηρίου, ἐπιφωνήσαντες τὸ "ἐκ κακοῦ κόρακος[i]) κακὸν ᾠόν".
οἷος δέ ἐστιν ὁ περὶ τοῦ δικανικοῦ μέρους λόγος, τοιοῦτος γέ- 100
νοιτ' ἂν καὶ ὁ περὶ τοῦ συμβουλευτικοῦ, ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν· τὸ μὲν γὰρ ἐγκωμιαστικὸν σὺν τῷ ταῖς αὐταῖς ἀπορίαις ὑπάγεσθαι ἔτι καὶ ἀμέθοδόν ἐστιν. ἐπεὶ γὰρ οὔτε πάντες ἄν- 101
θρωποι ἐγκωμιάζεσθαι θέλουσιν οὔτε ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, δεῖ τὸν μέλλοντα καλῶς ἐγκωμιάζειν εἰδέναι τὴν τοῦ ἐγκωμιαζομένου διάθεσιν. οὐ πᾶν δέ γε τὸ καθ' ἕτερον κίνημα ληπτέον ἐστὶν ἑτέρῳ. καὶ ἄλλως οἱ ῥήτορες οὐ παραδεδώκασί τινα μέθοδον, δι' ἧς εἰσόμεθα τὸ πότε καὶ τίνα ἐγκωμιαστέον ἐστίν· οὐκ ἄρα

vicerit quidem, quia vicit: si autem victus sit, propter pactum conventum. spopondit enim adversarius se ei daturum mercedem, si vicisset primam litem, ideo igitur quod vicerit, debere ex promisso debitum solvere. 98. cum autem strepitum edidissent iudices, ut qui iusta diceret, respondens adolescens eodem argumento nihil mutans usus est: "nam sive vicero" inquit, "sive victus fuero, non debeo dare mercedem Coraci. si vicerim quidem, quia vici: si victus autem fuero, ex pacto convento. promisi enim me daturum mercedem, si primam litem vicero: victus autem, non reddam. 99. assensionem hinc sustinentes et rei exitum non invenientes iudices, propterea quod argumentationes rhetoricae essent eiusdem ambae ponderis, utrumque expulerunt a tribunali, acclamantes *mali corvi malum ovum.* 100. quod autem dicitur de parte iudiciali, id ipsum dici potest etiam de parte deliberativa, ne prolixa utamur oratione: nam pars quidem laudatoria, praeter id quod in easdem cadat dubitationes, certa etiam caret ratione ac methodo. 101. nam quoniam nec omnes homines volunt laudari nec iisdem de rebus, oportet eum qui est recte laudaturus, scire quemadmodum sit affectus is qui laudatur. non enim quodcumque convenit alteri momentum, accipiendum est etiam alteri. et alioqui non tradiderunt rhe-ores certam viam ac rationem, per quam sciamus quando et quisnam sit

i) τὸ "ἐκ κακοῦ κόρακος] Menagius ad Laërtii 9 56 particulam ἐκ iicere iubet. in scholiaste Hermogenis legitur: κακοῦ κόρακος κακὰ ᾠά. d eandem similitudinem alludens S. Irenaeus 3 15 *si autem,* inquit, *liquis quasi pravum ovum editum semetipsum ipsis praebeat initiationi orum.* caeterum captiosum illud Coracis sive Protagorae argumentum, uia inverti ac retorqueri in auctorem suum potest, a veteribus dictum st ἀντιστρέφον sive κροκόδειλος, *crocodilina captio* aut etiam κροκοειλίτης. vide Ludovicum Cresollium libro 2 theatri rhetorum cap. 6 omo 10 thesauri Gronoviani, et meam de cavillationibus Stoicorum issertationem. vide etiam Marquardum Freherum in decisionum Areoagiticarum silvula et Erasmum in adagio, *mali corvi malum ovum.*

102 δυνατὸν ἀπὸ ῥητορικῆς ὑγιῶς ἐγκωμιάζειν. ἤτοι δὲ ἐπὶ τοῖς μὴ οὖσιν ἀγαθοῖς, δοκοῦσι δὲ εἶναι, ἢ ἐπὶ τοῖς κατὰ ἀλήθειαν οὖσιν ἐγκωμιάσει ὁ ῥήτωρ. οὔτε δὲ ἐπὶ τοῖς μὴ οὖσι — προσδιαφθείρει γὰρ τοὺς ἐγκωμιαζομένους — οὔτε ἐπὶ τοῖς οὖσιν· ἀγνοεῖ γὰρ ταῦτα, ὅτε καὶ τοῖς φιλοσόφοις διὰ τὴν ἀνεπίκριτον
F 308 περὶ αὐτῶν μάχην ἐστὶν ἀκατάληπτα. οὐκ ἄρα δύναταί τινα
103 ἐγκωμιάζειν ὁ ῥήτωρ. οἵ τε μὴ εἰδότες ἐφ' οἷς ἐγκωμιαστέον ἐστίν, οὐδὲ ἐγκωμιάζειν δύνανται. οἱ δέ γε ῥήτορες οὐκ ἴσασιν ἐφ' οἷς ἐγκωμιάζειν δεῖ, καθὼς παραστήσομεν. τοίνυν οὐδὲ ἐγκωμιάζειν δυνήσονται· ἐγκωμιαστέον γάρ φασιν ἀπὸ γένους τε καὶ κάλλους καὶ πλούτου καὶ πολυτεκνίας καὶ τῶν ἐοικότων. ἀνάπαλίν τε ψεκτέον ἀπὸ δυσγενείας καὶ δυσμορφίας καὶ πενι-
104 χρότητος. ὅπερ εὔηθες· δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν γινομένων τοὺς ἐπαίνους ἕλκειν καὶ ψόγους. εὐγένεια δὲ καὶ εὐτυχία κάλλος τε καὶ πολυτεκνία καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἔστι παρ' ἡμᾶς γινόμενα· ὥστε οὐκ ἐπαινετέον ἀπ' αὐτῶν. ἐπείτοι γε εἰ ἁπλῶς ἐπαινετέον τὴν εὐγένειάν ἐστι καὶ πολυτεκνίαν καὶ πᾶν τοιουτῶδες, ἐπαινετέος καὶ Βούσιρις[k]) καὶ Ἄμυκος καὶ Ἀνταῖος οἱ ξενοκτόνοι, ὅτι Ποσειδῶνος ἦσαν υἱεῖς. ἐπαινετὴ δὲ καὶ ἡ

laudandus. non ergo potest fieri ut recte laudemus ex rhetorica. 102. aut enim propter bona quae non sunt, videntur autem esse, aut propter bona quae sunt re vera, laudabit orator. non autem propter ea quae non sunt; corrumpunt enim etiam et perdunt eos qui laudantur. neque propter ea quae sunt: ea enim ignorat, cum etiam a philosophis propter nondum definitam de eis controversiam non possint comprehendi. non potest ergo aliquem laudare orator. 103. qui etiam nesciunt propter quid sit laudandus aliquis, nec possunt quidem laudare. oratores autem nesciunt propter quae laudare oporteat, ut ostendemus. non poterunt ergo laudare: laudes enim ducendae sunt, inquiunt, a genere et pulchritudine et divitiis et a liberorum multitudine et similibus. contra autem vituperationes ab ignobilitate et deformitate et paupertate: quod quidem est stultum. 104 oportet enim nos trahere laudes et vituperationes ab iis quae sunt in nobis. nobilitas autem et divitiae et pulchritudo et liberorum multitudo et caetera eiusmodi non sunt in nobis: quamobrem non est ab eis aliquis laudandus. nam si absolute laudanda est nobilitas et multitudo liberorum et quidquid est eiusmodi, laudandus est etiam Busiris et Amycus et Antaeus hospitum interfectores, quod fuerint filii Neptuni. laudanda est etiam Niobe,

---

F 303 k) *ἐπαινετέος καὶ Βούσιρις*] licet Isocratis exstat in laudem Busiridis oratio, tamen *illaudatus* dictus est a Virgilio 3 5 Georgic. quod nec praestantissimi rhetoris eloquentia maculas scelerum detergere ab eius nomine potuisset. quemadmodum autem *Busiris* ex Neptuno et Libya Epaphi filia natus, hospites immolavit, sic *Antaeus* Neptuni et Terrae filius suspendit in postibus, de quo Lucanus 2 162

non Thracia tantum
vidit Bistonii stabulis pendere tyranni,
postibus Antaei, Libye — —

Amycus filius Neptuni et Melies nymphae hospites ad certamen provocavit victosque ad aram patris obtruncavit. Valerius Flaccus 4 150:

talis in advectos Neptuni credita proles
aeternum furit atque aequae virtutis egentes
ceu superum segnes ad iniqua altaria tauros
constituit, tandem ut misero lavet arma cerebro.

Νιόβη l), ὅτι πολύτεκνος. ἐναντίως τε εἰ ἡ ἀμορφία καὶ ἡ πε- 105
νία ψεκτόν, ψεκτέος μὲν Ὀδυσσεύς, ὅτι χερνήτου λαβὼν σχῆμα m)

ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν.

ψεκτὸς δὲ ὁ Διὸς Περσεὺς n) ὅτι πήραν περιηρτημένος τὴν
ἄνυδρον ὥδευε Λιβύην, καὶ Ἡρακλῆς o) ὅτι λεοντῆν καὶ ξύλον
ἐπὶ τοὺς ἄθλους ἐπήγετο. συνελόντι δὲ φάναι p), δεδόσθω ταῦτα 106
μέρη εἶναι τῆς ῥητορικῆς, ἀλλ' ἐπεὶ τὸ δίκαιον ὅτι ἐστὶ δί-
καιον καὶ τὸ συμφέρον ὅτι ἐστὶ συμφέρον καὶ τὸ καλὸν ὅτι
ἐστὶ καλόν, ἀποδείξει παρίσταται, καὶ οὐδέν ἐστιν ἡ ἀπόδειξις q),
οὐδὲ ῥητορική τι γενήσεται ἡ ἐπὶ τοιούτοις μέρεσι συνεστῶσα.
ὅτι δὲ οὐδέν ἐστιν ἀπόδειξις, ἀκριβέστερον μὲν δείκνυται ἐν τοῖς P 309

quod multos habuerit filios. 105. contra autem si deformitas et paupertas est vituperanda, vituperandus est Ulysses, quod operarii sumpto habitu

hostium in urbem est ingressus;

vituperandus Perseus Iovis filius, quod suspensa sibi pera per aridam transiit Libyam; et Hercules, quod leonis pellem et clavam adduxit ad certamina. 106. ut paucis autem dicam, detur has esse partes rhetoricae: sed quoniam quod iustum sit iustum et utile sit utile et honestum sit honestum, ostenditur demonstratione, et nihil est demonstratio, ne erit quidem rhetorica, quae constat in his partibus. quod autem nihil sit demonstratio, accuratius ostensum est in commentariis scepticis, sed et nunc brevius re-

---

l) ἡ *Νιόβη*] Niobe Tantali filia Latonae ipsi multitudine liberorum praeferre se voluit, habuit enim ut Homerum Iliad. ω' 603 secuti tradunt, sex filios totidemque filias, pro quibus alii qui Euripidi assentiuntur, filios septem filiasque, alii denique cum Hesiodo apud Apollodorum 3 5 6. decem filios et decem filias ei tribuunt. verum Latonae ira ad unum omnes Dianae et Apollinis telis perierunt, unde Niobe lapidis instar diriguisse et lapidea facta esse fingitur, *propter aeternum* inquit Cicero 3 Tusc. c. 26 *in luctu silentium.*

m) *χερνήτου λαβὼν σχῆμα*] Odyss. δ' 245:

σπεῖρα κάκ' ἀμφ' ὤμοισι βαλών, οἰκῆϊ ἐοικώς,
ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν εὐρυάγυιαν.

similiter Odyss. ρ' 337:

πτωχῷ λευγαλέῳ ἐναλίγκιος.

nota autem phrasin *λαβὼν σχῆμα*, ut in Alciphronis Epistolis p. 448 edit. Lipsiensis, *τὸ τοῦ οἰκέτου σχῆμα ἀναλαβὼν* et de Codro Polyaenus lib. 1 *σχῆμα φρυγανιστῆρος λαβὼν* et apud Xiphilinum p. 278 de Commodo imp. *τό τε τοῦ Ἑρμοῦ σχῆμα πᾶν μετ' ἐπιχρύσου ῥάβδου λαβών.* accedit quod in sanctiore argumento Apostolus ad Philippens. 2 7 *μορφὴν δούλου λαβὼν - - καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος.* ubi *μορφὴ δούλου* idem quod *σχῆμα*, *condicio servi,* ut apud Philonem lib. de septenario, *ἐνδείας χάριν εἰς τουτὶ τὸ σχῆμ' ἀπηγμένος*, *ex inopia in hanc servi condicionem redactus.*

n) *ὁ Διὸς Περσεὺς*] Persei peram sive ut Hesiodo appellatur *κίβισιν*, in quam amputatum Medusae caput condidit. memorat praeter alios Apollodorus 2 4, ubi etiam de eius in Africam atque Aethiopiam itinere atque liberata ibi Andromeda.

o) *καὶ Ἡρακλῆς*] de pelle leonina qua indutus, et de clava qua instructus res maximas gessit et decantatos labores suos peregit Hercules, res nota non modo e fabulis poëtarum sed etiam ex Cynicorum philosophorum habitu qui Herculem scytalosagittipelligerum (ut vocatur Tertulliano c. 4 de pallio) imitati non raro leonis amicti exuviis cum clava in publicum processerunt.

p) *συνελόντι δὲ φάναι*] ita e mss legendum pro *συνελθόντι.*

q) *οὐδέν ἐστιν ἡ ἀπόδειξις*] demonstrationem nullam dari, disputat noster lib. 2 Pyrrhon. sect. 134 seq. et lib. 2 adversus Logicos.

Σκεπτικοῖς ὑπομνήμασιν r)· ὑπομνηστικώτερον δὲ καὶ νῦν παρα-
107 σταθήσεται. εἰ γὰρ μηδέν ὁ λόγος, οὐδὲ ἡ ἀπόδειξίς ἐστι ποιὸς
λόγος οὖσα· οὐδὲν δέ γέ ἐστι λόγος, ὡς παρεστήσαμεν s), διὰ
τὸ μήτε ἐν φωναῖς μήτε ἐν ἀσωμάτοις λεκτοῖς t) ἔχειν τὴν ὑπό-
108 στασιν· οὐδὲ ἀπόδειξις ἄρα ἐστίν. ἄλλως τε εἰ ἔστιν, ἤτοι
ἐναργὴς u) καθέστηκεν ἢ ἄδηλος. οὔτε δὲ ἐναργής ἐστιν· ἄδηλον
γάρ τι περιέσχηκε. καὶ διὰ τοῦτό ἐστι διάφωνος, παντὸς τοῦ
109 διαφωνουμένου πράγματος ἀδήλου τυγχάνοντος. λείπεται ἄρα
ἄδηλον αὐτὴν εἶναι. ἀλλ' εἰ τοῦτο, ἤτοι αὐτόθεν ληφθήσεται
ἢ ἐξ ἀποδείξεως. οὔτε δὲ αὐτόθεν ληπτή ἐστιν, ἄδηλος γὰρ
ἦν· τὸ δὲ ἄδηλον αὐτόθεν λαμβανόμενον ἄπιστον. οὔτε ἐξ
ἀποδείξεως διὰ τὴν εἰς ἄπειρον ἔκπτωσιν· οὐκ ἄρα τίς ἐστιν
110 ἀπόδειξις. μὴ οὔσης δὲ γενικῆς ἀποδείξεως οὐδὲ εἰδική τις ἔσται
ἀπόδειξις, ὥσπερ καὶ μὴ ὄντος ζῴου οὐδὲ ἄνθρωπός ἐστι. γενικὴ
δέ γε ἀπόδειξις x) οὐκ ἔστιν, ὡς παρεστήσαμεν. τοίνυν οὐδὲ
ἄλλη τις γενήσεται τῶν ἐπ' εἴδους. ἐπεὶ γὰρ ἄδηλός ἐστιν, ὡς
προεπελογισάμεθα, ὀφείλει διά τινος κατασταθῆναι. διὰ τίνος οὖν;
ἤτοι γὰρ διὰ γενικῆς ἢ εἰδικῆς ἀποδείξεως· οὔτε δὲ διὰ εἰδικῆς,
111 διὰ τὸ μήπω βέβαιον εἶναι τὴν τῆς γενικῆς ὕπαρξιν. οὔτε διὰ
γενικῆς· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀμφισβητουμένη. οὐ τοίνυν ἔστι τις

vocando in memoriam tradetur. 107. si enim nihil est oratio, neque est aliquid demonstratio, quae est aliqua qualitate praedita oratio; nihil est autem oratio, ut ostendimus, propterea quod neque in vocibus neque in incorporeis notionibus habeat substantiam: nec est ergo demonstratio. 108. alioqui si est, vel est evidens vel non manifesta. non est autem evidens: continet enim quidpiam non manifestum. et propterea de ea dissentitur, cum omnis res de qua dissentitur, sit non manifesta. 109. restat ergo ut ea sit non manifesta. sed si ita est, vel per se ipsam sumetur, vel ex alia demonstratione. non est autem per se ipsam sumenda: erat enim non manifesta. quod autem est non manifestum, si per se ipsum sumatur, est incredibile. neque ex demonstratione, propterea quod pergetur in infinitum. non est ergo aliqua demonstratio. 110. si non sit autem in genere demonstratio, nec erit ulla in specie, quomodo si non sit animal, nec est homo. non est autem in genere demonstratio, ut ostendimus: nec erit ergo ulla in specie. nam quoniam non est manifesta, ut prius ratiocinati sumus, debet per aliquid consistere. per aliquam ergo seu in genere seu in specie demonstrationem. 111. non autem per demonstrationem in specie, propterea quod nondum constet existere demonstrationem in genere. neque per

---

P 309 r) *ἐν τοῖς Σκεπτικοῖς ὑπομνήμασιν*] quoniam in Pyrrhoniarum institutionum libris pariter et in *ἀντιρρήσει* adversus Logicos, ut iam dixi, Sextus prolixius pugnat demonstrationem non dari, ideo haud satis certum est utrum opus hoc loco ex illis duobus, an tertium plane ab utroque diversum ac deperditum intelligat, uti alibi, quando ad *σκεπτικὰ* sua *ὑπομνήματα* lectorem remittit, ab eo factum iam pluribus locis annotare me memini. putem tamen ad librum secundum adversus Logicos hoc loco remitti lectorem qui in mss inscribitur *τῶν κατὰ Σέξτον σκεπτικῶν τὸ δεύτερον.*

s) *ὡς παρεστήσαμεν*] libro superiore adversus Grammaticos sect. 155 seq.

t) *ἐν ἀσωμάτοις λεκτοῖς*] in notionibus vocum in mente, quas incorporales esse Stoici docebant.

u) *ἤτοι ἐναργής*] similes cavillationes lib. 2 Pyrrhon. sect. 174, 182 etc.

x) *γενικὴ ἀπόδειξις*] eadem cavillatio lib. 2 Pyrrhon. sect. 172.

γενικὴ ἀπόδειξις. ᾧ ἕπεται τὸ μηδὲ τὴν εἰδικὴν ὑπάρχειν. καὶ
ἄλλως ἡ γενικὴ ἀπόδειξις εἰ μὲν λήμματά τινα ἔχει καὶ ἐπι-
φοράν, οὐδὲ γενική ἐστιν· εἰ δὲ οὐκ ἔχει, οὐδὲ κατασκευάσει
τι [y]), πολὺ δὲ μᾶλλον οὐδὲ τὴν ἑαυτῆς ὕπαρξιν. ἥ τε τὴν ἀπό- 112
δειξιν πιστουμένη ἀπόδειξις ἤτοι ζητεῖται ἢ ἀζήτητός ἐστιν·
ἀλλ' ἀζήτητος μὲν οὐκ ἂν εἴη διὰ τὰς ἔμπροσθεν εἰρημένας
αἰτίας ζητουμένη δὲ ὀφείλει ὑπ' ἄλλης κατασκευάζεσθαι, κἀ-
κείνη πάλιν ὑπ' ἄλλης· καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον· οὐκ ἄρα ἐστί
τις ἀπόδειξις. ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς τὰ συνέχοντα θεωρήματα [z]) 113
τῆς ῥητορικῆς ἀντειπόντες ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς [a]) καὶ τῶν πρὸς P 310
τοὺς γεωμέτρας καὶ ἀριθμητικοὺς ἀποριῶν ἁπτώμεθα.

demonstrationem in genere, ipsa est enim de qua dubitatur: non est ergo aliqua in genere demonstratio, cui est consequens, quod nec sit in specie. et alioqui generalis demonstratio si habet aliquas assumptiones et illationem, ne generalis quidem est. quodsi non habet, nec confirmabit aliquid, multo autem minus se existere. 112. et quae demonstrationem probat demonstratio, aut dubia est aut indubia. sed indubia non est propter causas quas prius diximus: si dubia autem est, debet confirmari ab alia et illa rursus ab alia idque in infinitum. non est ergo aliqua demonstratio. 113. sed cum dixerimus contra praeceptiones, quibus rhetorica continetur, alio sumpto principio tangamus etiam dubitationes adversus geometras et arithmeticos.

---

y) *κατασκευάζει τι*] in mss *κατασκευάσει* [quod recepimus].

z) *τὰ συνέχοντα θεωρήματα*] generaliora praecepta ac scita de arte rhetorica, quibus specialia veluti continentur, atque adeo illis eversis simul una evertuntur.

a) *ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς*] in novo libro, ut adversus Grammaticos sect. ult. quoniam autem geometriam et arithmeticam hoc loco coniungit neque P 310
post absolutam de geometria tractationem innuit se *ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς* incipere, hinc non absurde colligas Sextum quemadmodum exercitationes suas adversus Physicos in duos libros distinxit nec minus suam adversus Logicos *ἀντίρρησιν* digessit in duos libros propter dicendorum copiam ac prolixitatem, sic ea quae adversus Geometras atque Arithmeticos disputavit, ob brevitatem uno libro fuisse complexum. quoniam tamen non in editis modo sed in mss quoque quos vidi codicibus distinguuntur, hinc etiam tamquam libros duos separatos exhibere non dubitavi.

Βιβλίον τρίτον.

Σέξτου ἐμπειρικοῦ πρὸς γεωμέτρας a).

1 Ἐπεὶ οἱ γεωμέτραι συνορῶντες τὸ πλῆθος τῶν ἐπακολουθούντων αὐτοῖς ἀποριῶν εἰς ἀκίνδυνον εἶναι δοκοῦν καὶ ἀσφαλὲς πρᾶγμα καταφεύγουσι, τὸ ἐξ ὑποθέσεως b) αἰτεῖσθαι τὰς τῆς γεωμετρίας ἀρχάς, καλῶς ἂν ἔχοι καὶ ἡμᾶς τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀντιρρήσεως ἀρχὴν τίθεσθαι τὸν περὶ τῆς ὑποθέσεως λόγον.
2 καὶ γὰρ ὁ Τίμων c) ἐν τοῖς πρὸς τοὺς φυσικοὺς τοῦτο ὑπέλαβε δεῖν ἐν πρώτοις ζητεῖν· φημὶ δὲ τὸ εἰ ἐξ ὑποθέσεώς τι ληπτέον. δι' ὅπερ καὶ ἡμᾶς οἰκεῖόν ἐστιν ἐκείνῳ στοιχοῦντας τὸ παρα-

Liber III.

Sexti Empirici adversus Geometras.

1. Quoniam geometrae considerantes multitudinem dubitationum quae ipsos consequuntur, confugiunt ad rem quae videtur tuta et remota a periculo, nempe ut ex hypothesi petant principia geometriae, bene erit si nos quoque contra eos dicendi principium sumamus a disputatione de hypothesi. 2. Timon enim in iis quae scripsit contra Physicos, hoc in primis duxit esse quaerendum, nempe an sit aliquid sumendum ex hypothesi. quamobrem nos quoque convenit illius vestigia sequentes similiter facere in no-

---

a) *πρὸς γεωμέτρας*] hunc Sexti librum oppugnandum sibi sumsit Wilhelmus Langius vir doctissimus libro de veritatibus geometricis primo, Hafniae 1656 4.

b) *τὸ ἐξ ὑποθέσεως*] solent geometrae uti *postulatis*, quae etiam *ὑποθέσεις* ab illis vocantur, qualia sunt, ut v. g. liceat numerum qualemcumque ponere, lineam cuiuscumque longitudinis describere. de his non loquitur Sextus praesenti loco; neque enim ex illis petuntur principia ad demonstrandum. sed *ὑποθέσεις* vocat omne id, sive axioma sive definitionem sive postulatum denique, quod antea non demonstratum geometrae supponunt, ut illis deinde ad demonstrationem utantur, quemadmodum Aristarchus Samius libello suo de magnitudine solis et lunae praemittit, ut Langio etiam observatum, hypotheses sex, quas non demonstrat, sed veluti demonstratas assumit, atque illis demonstrationes suas deinde inaedificat. supra lib. 1 sect. 8 *πρὸς γεωμέτρας περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐξ ὑποθέσεως λαμβάνειν τὰς ἀρχάς*.

c) *ὁ Τίμων*] Timon Pyrrhonis discipulus praeter Sillos et alia carmine scripta composuit etiam plurima sermone prosario, ita ut ad viginti milia versuum illa accessisse scripserit Antigonus Carystius apud Laërtium 9 111. ex his puto fuisse hoc adversus Physicos opus, in quo controversiam inprimis movit illis de hoc, fasne sit philosopho systema naturalis disciplinae hypothesi non demonstratae superstruere. est enim fuitque physicis non minus solenne hypotheses ad explicanda naturae phaenomena assumere, quas non demonstrant, sed supponunt, uti post veteres patrum nostrorum memoria Cartesius fecit.

πλήσιον ποιεῖν ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν μαθημάτων διεξόδῳ.
τάξεως δὲ ἕνεκα προληπτέον ὅτι πολλαχῶς μὲν καὶ ἄλλως ὑπό- 3
θεσις[d]) *προσαγορεύεται. τὰ νῦν δὲ ἀπαρκέσει τριχῶς λέγεσθαι·*
καθ' ἕνα μὲν τρόπον ἡ δραματικὴ περιπέτεια[e]), *καθ' ὃ καὶ*
τραγικὴν καὶ κωμικὴν ὑπόθεσιν εἶναι λέγομεν, καὶ Δικαιάρχου[f])
τινὰς ὑποθέσεις τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους μύθων, οὐκ
ἄλλο τι καλοῦντες ὑπόθεσιν ἢ τὴν τοῦ δράματος περιπέτειαν. P 311
καθ' ἕτερον δὲ σημαινόμενον ὑπόθεσις προσαγορεύεται ἐν ῥη- 4
τορικῇ τῶν ἐπὶ μέρους ζήτησις[g]), *καθ' ὃ καὶ οἱ σοφισταὶ*
πολλάκις εἰώθασιν ἐν ταῖς διατριβαῖς λέγειν, 'θετέον ὑπόθεσιν'.
οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τρίτην ἐπιβολὴν ὑπόθεσιν καλοῦμεν ἀρ-

stra tractatione adversus mathematicos. 3. ordinis autem gratia prius sumendum est quod multis et diversis modis sumitur hypothesis. in praesentia autem sufficiet eam dici tribus modis: uno quidem modo dicitur dramatis seu actuum argumentum, ut tragicam et comicam dicimus hypothesin et quasdam Dicaearchi hypotheses fabularum Euripidis et Sophoclis, nihil aliud vocantes hypothesin quam actuum argumentum. 4. alio autem significato in rhetorica appellatur hypothesis quaestio singularium, in quo sophistae saepe solent dicere in suis exercitationibus "ponenda est hypothesis". sed et in tertia notione vocamus hypothesin principium demonstra-

---

d) *πολλαχῶς μὲν καὶ ἄλλως ὑπόθεσις*] Wilhelmus Langius p. 15 ait praeter significationes illas tres vocabuli *ὑπόθεσις*, quas mox Sextus recenset, quartam exstare apud Aristotelem lib. 1 Analytic. posterior. capite 2 pro thesi aliqua, cuius una pars vera sit, altera falsa. verba philosophi haec sunt: *θέσεως δὲ ἡ μὲν ὁποτερονοῦν τῶν μορίων τῆς ἀποφάνσεως λαμβάνουσα, οἷον λέγω τὸ εἶναί τι ἢ μὴ εἶναί τι, ὑπόθεσις, ἡ δὲ ἄνευ τούτου ὁρισμός.* docet his verbis Aristoteles quod duo *theseos* sunt genera una *definitio* altera *hypothesis.* definitio quae dicit quid res sit: hypothesis an res sit vel non sit. unde patet hypothesin appellari ab Aristotele non thesin cuius una pars vera sit altera falsa, sed potius suppositionem qua quis affirmet rem aliquam esse vel vicissim (quae contraria esset hypothesis) non esse.

e) *ἡ δραματικὴ περιπέτεια*] hoc sensu *ὑπόθεσις* idem est quod argumentum atque oeconomia sive ut infra sect. 6 vocat *διάταξις* dramatis, cuius generis sunt quae comoediis Aristophanis et tragoediis Aeschyli, Sophoclis atque Euripidis in editionibus, quae scholia Graeca annexa habent, praemittuntur. *περιπέτεια* designat involutionem eventuum in dramate, cuius inventione et resolutione artificium poëtae constat. pro *ὑποθέσει* dramatis alii dixere *διδασκαλίαν* et *θέσιν*, pro quo *κάθεσιν* malebat Casaubonus p. 413 ad Athenaeum.

f) *Δικαιάρχου*] non mirum est Dicaearchum peripateticum philosophum scripsisse argumenta dramatum Sophoclis et Euripidis, cum etiam magister eius Aristoteles non modo de tragoediae constitutione diligentissime sit commentatus, sed etiam *διδασκαλίας* sive historiam poëtarum tragicorum comicorumque scripserit. ex hoc Sexti loco autem constat de titulo operis Dicaearchi, qui fugit magnum Casaubonum lib. 6 ad Athenaeum c. 7, ubi ex scholiaste Sophoclis et Aristophanis observat de huiusmodi argumento Dicaearchum scripsisse.

g) *τῶν ἐπὶ μέρους ζήτησις*] Quintilianus 3 5 5: *convenit, quaestiones esse aut infinitas aut finitas.* infinitae *sunt quae remotis personis et temporibus et locis caeterisque similibus in utramque partem tractantur, quod Graeci θέσιν dicunt,* Cicero propositum, *alii quaestiones universales civiles.* – – – finitae *autem sunt ex complexu rerum personarum temporum caeterorumque; hae ὑποθέσεις a Graecis dicuntur,* caussae *a nostris. in his omnis quaestio videtur circa res personasque consistere.* P 311

χὴν ἀποδείξεων[h]. αἴτησιν οὖσαν πράγματος εἰς κατασκευήν 5 τινος. οὕτω γοῦν τρισὶν ὑποθέσεσι κεχρῆσθαί φαμεν τὸν Ἀσκληπιάδην[i]) εἰς κατασκευὴν τῆς τὸν πυρετὸν ἐμποιούσης ἐνστάσεως· μιᾷ μέν, ὅτι νοητοί τινές εἰσιν ἐν ἡμῖν πόροι[k]), μεγέθει διαφέροντες ἀλλήλων· δευτέρᾳ δέ, ὅτι πάντοθεν ὑγροῦ μέρη[l]) καὶ πνεύματος ἐκ λόγῳ θεωρητῶν ὄγκων συνηράνισται δι' αἰῶνος ἀνηρεμήτων[m])· τρίτῃ δέ, ὅτι ἀδιάλειπτοί τινες εἰς τὸ ἐκτὸς ἐξ ἡμῶν ἀποφοραὶ γίνονται, ποτὲ μὲν πλείους, ποτὲ 6 δὲ ἐλάττους πρὸς τὴν ἐνεστηκυῖαν περίστασιν. ἀλλὰ γὰρ τοσαυταχῶς νοουμένης τὰ νῦν τῆς ὑποθέσεως πρόκειται τὰ νῦν ζητεῖν οὐ μὰ Δία περὶ τῆς δραματικῆς διατάξεως οὐδὲ περὶ τῆς παρὰ τοῖς ῥήτορσι ζητήσεως, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τέλει λεχθείσης ὑποθέσεως, ἣν ἀρχὴν ἀποδείξεως συμβέβηκεν εἶναι· ταύτην γὰρ

tionum, ut quae sit postulatum rei cuiusdam ad aliquid probandum. 5. sic tribus hypothesibus usum esse dicimus Asclepiadem ad probandam occasionem quae generat febrem, una, quod in nobis sunt quidam qui intelligentia perspiciuntur meatus inter se differentes magnitudine; secunda, quod undique particulae humoris et spiritus ex moleculis seu corpusculis ratione perceptibilibus colliguntur, nullo non tempore mobilibus; tertia autem, quod perpetui a nobis emittuntur vapores, aliquando plures, aliquando pauciores pro praesente circumstantia. 6. cum autem tot modis nunc intelligatur hypothesis, in prasentia proponitur quaerendum non de dramatis constitutione nec de quaestione quae est apud rhetores, sed de hypothesi quae postremo loco dicta est, quam contingit esse principium demonstrationis; hanc enim

---

h) *ἀρχὴν ἀποδείξεων*] Proclus in primum Euclidis p. 22 notat hypothesin ex Euclidis et Aristotelis sententia ita differre ab axiomate et postulato sive *αἰτήματι*, ut *axioma* sit quod et concessum est et per se manifestum ac fide dignum, ut: *quae eidem sunt aequalia, etiam inter se sunt aequalia.* postulatum vero, quod nec per se manifestum nec concessum est, ut *omnes angulos rectos esse inter se aequales.* hypothesin denique, quod conceditur, licet per se manifestum non sit, ut *circulum esse, a cuius centro omnes lineae sunt aequales.* confer quae de axiomate ac postulato Proclus libro 3 p. 50. ex hypothesi autem perinde ut ex postulato et axiomate solent demonstrationes petere geometrae, Sextus porro omnia illa sub nomine hypotheseos ut supra dixi oppugnat, quae sine praecedente demonstratione tamquam *ἀρχὴ ἀποδείξεων* supponuntur, sive specialiori notione postulati sive axiomatis sive hypotheseos nomine veniant. neque geometrae solum sed et aliarum disciplinarum doctores ex hypothesi non demonstrata argumentari solent, ut physici et medici, quo spectat exemplum quod mox affert ex Asclepiade.

i) *τὸν Ἀσκληπιάδην*] medici huius sententiam prolixius exponit Coelius Aurelianus lib. 1 acutorum cap. 14. intelligitur autem laudatus Plinio 7 37 Hist. Asclepiades Bithynus Prusensis, praeceptor Themisonis, quem ab aliis Asclepiadibus medicis distinguentem vide Reinesium in Epistolis ad Hofmannum p. 395. eius librum de febribus periodicis allegat idem Coelius lib. 2 acutor. c. 10.

k) *νοητοί τινες πόροι*] Asclepiades apud Coelium lib. 1 cap. 14: *fieri vias (πόρους) ex complexione corpusculorum, intellectu sensas (νοητούς), magnitudine atque schemate differentes, per quas succorum ductus solito meatu percurrens si nullo fuerit impedimento retentus, sanitas maneat, impeditus vero statione corpusculorum morbos efficiat.*

l) *ὑγροῦ μέρη*] ita legendum sensus postulat pro *μέρει.*

m) *δι' αἰῶνος ἀνηρεμήτων*] *corpuscula aeternum se moventia* dixit ex Asclepiadis sententia Coelius laudato loco. perperam Hervetus qui *ἀνηριθμήτων* legit.

καὶ οἱ γεωμέτραι λαμβάνουσι τὴν ὑπόθεσιν, βουλόμενοί τι γεω-
μετρικῶς ἀποδεῖξαι. διόπερ εὐθὺς ῥητέον ὅτι καὶ ἐπεὶ οἱ ἐξ 7
ὑποθέσεως λαμβάνοντές τι καὶ χωρὶς ἀποδείξεως ψιλῇ μόνον
ἀρκοῦνται φάσει πρὸς τὴν ταύτης πίστιν, πεύσεταί τις αὐτῶν,
τοιούτῳ τινὶ χρώμενος ἐπιλογισμῷ· ἤτοι ἰσχυρόν ἐστι [n]) καὶ βέ- 8
βαιον πρὸς πίστιν τὸ ἐξ ὑποθέσεώς τι λαβεῖν ἢ ἄπιστόν τι καὶ
ἀσθενές· ἀλλ' εἰ μὲν ἰσχυρόν, καὶ τὸ ἀντικείμενον ἐξ ὑποθέ-
σεως ληφθὲν πιστὸν γενήσεται καὶ βέβαιον· ὥστε θήσομεν τὰ
μαχόμενα. εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ τὸ ἐναντίον ἐξ ὑποθέσεως λαμβάνοντος
χωρὶς ἀποδείξεως ἄπιστόν ἐστιν, ἡ ὑπόθεσις ἄπιστος γενήσεται
καὶ ἐπ' ἐκείνου· ὥστε οὐδέτερον αὐτῶν θήσομεν. οὐ τοίνυν P 312
ληπτέον ἐστὶν ἐξ ὑποθέσεώς τι. καὶ μὴν τὸ ὑποτιθέμενον πρᾶγμα 9
ἤτοι ἀληθές ἐστι [o]) καὶ τοιοῦτον ὁποῖον αὐτὸ ὑποτιθέμεθα ἢ
ψεῦδος· ἀλλ' εἰ μὲν ἀληθές ἐστι, μηδὲ αἰτώμεθα αὐτὸ εἰς
πρᾶγμα ὑποψίας πλῆρες καταφεύγοντες τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' αὐ-
τόθεν λαμβάνωμεν, ἐπείπερ οὐδεὶς τἀληθῆ καὶ ὄντα ὑποτίθεται,
καθάπερ οὐδὲ τὸ νῦν ἡμέραν εἶναι ἢ ἐμὲ διαλέγεσθαι [p]) καὶ
ἀναπνεῖν· ἡ γὰρ περιφάνεια τούτων τῶν πραγμάτων αὐτόθεν
βέβαιον ἔχει τὴν θέσιν, καὶ οὐ δισταζομένην τὴν ὑπόθεσιν.
ὥστε εἰ ἀληθές ἐστι τὸ πρᾶγμα, μηδὲ αἰτώμεθα αὐτὸ ὡς μὴ
ὂν ἀληθές. εἰ δὲ οὐκ ἔστι τοιοῦτο, ἀλλὰ ψεῦδος καθέστηκεν, 10
οὐδὲν ὄφελος ἀνακύψει ἐκ τῆς ὑποθέσεως· κἂν γὰρ μυριάκις

etiam geometrae sumunt hypothesin, quando aliquid demonstrare geometrice volunt. 7. statim ergo dicendum est, quod quoniam qui ex hypothesi aliquid sumunt, etiam absque demonstratione contenti sunt nuda solum affirmatione ad fidem eius faciendam, ex eis sciscitabitur quispiam, hac utens ratiocinatione: 8. aut validum est et firmum ad fidem faciendam aliquid sumere ex hypothesi aut fide indignum est et imbecillum; sed si quidem validum, etiam quod ei est adversum sumptum ex hypothesi, erit fide dignum ac firmum. quamobrem ponemus inter se pugnantia. si autem in contrario ex hypothesi absque demonstratione sumpto nihil est fide digni, etiam altera hypothesis fide indigna erit. quare neutrum eorum ponemus. non est ergo aliquid sumendum ex hypothesi. 9. praeterea res quae ponitur per hypothesin, aut est vera et talis qualem eam ponimus, aut falsa; sed si est vera, ne postulemus eam nec confugiamus ad rem suspicione plenam, nempe hypothesin, sed statim ipsam rem ex se sumamus, quandoquidem nemo vera et ea quae sunt ponit per hypothesin, sicut nec nunc diem esse aut me disserere et respirare; harum enim rerum claritas firmam ac validam ex se ipsis habet thesin ac positionem, non autem de qua dubitatur, hypothesin. quamobrem si res sit vera, ne eam postulemus tamquam quae non sit vera. 10. si autem non est eiusmodi, sed est falsa, nihil ab hypothesi iuvabitur; nam etiamsi eam ponamus millies, ex putridis quod aiunt

---

n) *ἤτοι ἰσχυρόν ἐστι*] similiter argumentatur noster 1 Pyrrhon. sect. 173 et lib. 2 adversus Logicos.

o) *ἤτοι ἀληθές ἐστι*] etiam hoc argumentum utroque loco iam laudato P 312
recurrit.

p) *ἐμὲ διαλέγεσθαι*] ex hoc loco colligat aliquis Sextum haec in praelectionibus ad auditores viva voce disseruisse. sic 1 adversus Logicos sect. 242 et sect. 40 *ἐγὼ διαλέγομαι*. et lib. 2 sect. 144 et contra Rhet. sect. 65. verum ut Latini *disserere* ita Graeci *διαλέγεσθαι* dicunt etiam de disputatione quae scripto fit. potest etiam *διαλέγεσθαι* positum esse pro *cogitare*, *ratiocinari*, ut Iliad. λ' 407 *ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα φίλος διελέξατο θυμός*. ubi schol. *διελέξατο, διενοήσατο, ἐνεθυμήθη*.

αὐτὸ ὑποτιθέμεθα, σαθροῖς, ὥς φασι, θεμελίοις οὐκ ἀκολου-
θήσει τὸ συμπέρασμα τῆς ζητήσεως ἐξ ἀνυπάρκτων ὁρμωμένης
11 ἀρχῶν. οὐ μὴν ἀλλ' εἴ τις οἷς ἂν ὑποθῆται τούτοις τὰ ἀκο-
λουθοῦντα πιστὰ τυγχάνειν ἀξιώσει, μήποτε πᾶσαν ἀναιρεῖ ζή-
τησιν; εὐθέως γὰρ ὑποθήσεται ἕκαστος ἡμῶν τὸ τὰ τρία τέσ-
σαρα εἶναι q), καὶ τούτου δοθέντος συνάξει ὅτι καὶ τὰ ἓξ ὀκτώ
ἐστιν· εἰ γὰρ τὰ τρία τέσσαρά ἐστι, τὰ ἓξ ὀκτὼ γενήσεται·
ἀλλὰ μὴν τὰ τρία τέσσαρά ἐστιν, ὡς ἡ ὑπόθεσις δίδωσι, τὰ
12 ἄρα ἓξ ὀκτώ ἐστιν. πάλιν τε αἰτήσομεν ὅτι μένει τὸ κινούμενον,
καὶ συγχωρηθέντος τοῦ πράγματος συνάξομεν ὅτι ἡ φλὸξ ἠρε-
μεῖ. εἰ γὰρ τὸ κινούμενον μένει, ἡ φλὸξ ἠρεμεῖ. τὸ δέ γε κινού-
μενον μένει, ἡ ἄρα φλὸξ ἠρεμεῖ. ἀλλ' ὃν τρόπον οἱ γεωμέτραι
ἀτόπους ἐροῦσιν εἶναι ταύτας τὰς ὑποθέσεις· βέβαιον γὰρ εἶναι
δοκεῖ δεῖν r) τὸν θεμέλιον, ἵνα συνομολογηθῇ καὶ τὸ ἀκόλου-
θον· οὕτω καὶ ἡμεῖς πάντα τὰ ὑποθετικῶς αὐτοῖς λαμβανόμενα
13 οὐ προσησόμεθα χωρὶς ἀποδείξεως s). ἄλλως τε εἰ βέβαιόν ἐστι
καὶ πιστὸν τὸ ὑποτιθέμενον ᾗ ὑποτίθεται, μὴ ταῦτα ὑποτιθέ-
σθωσαν ἐξ ὧν ἀποδείξουσίν τι, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύμενον,
τουτέστι μὴ τὰ λήμματα τῆς ἀποδείξεως, ἀλλὰ τὴν ἐπιφοράν·
ὃ γὰρ δύναται πρὸς πίστιν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν ἐκκαλυπτόντων t) ἡ
ὑπόθεσις, τοῦτο δυνήσεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκαλυπτομένων ἐκ τῆς
ἀποδείξεως πραγμάτων. εἰ δ' ἄπιστόν ἐστι, κἂν πολλάκις
P 313 ὑπετέθη, τὸ τῆς ἀποδείξεως συμπέρασμα χωρὶς ἀποδείξεως,

fundamentis non sequetur conclusio quaestionis, ut quae deducitur ex principiis quae nulla sunt. 11. ac sane si quis quacumque ex hypothesi credibilia velit facere ea quae consequuntur, an non omnem penitus tollet quaestionem? nam statim ponet unusquisque nostrum ex hypothesi tria esse quattuor; eo autem concesso colliget quod etiam sex sint octo. nam si tria sunt quattuor, sex erunt octo; atqui tria sunt quattuor, ut dat hypothesis, sex ergo erunt octo. 12. rursus postulabimus, quiescere id quod movetur, reque concessa colligemus quod flamma quiescat. si enim quiescit id quod movetur, quiescit flamma. quiescit autem id quod movetur, ergo flamma quiescit. sed quo modo dicunt geometrae absurdas has esse hypotheses: oportere enim firmum esse fundamentum, ut fateamur simul etiam quod est consequens: ita nos quoque omnia quae ab eis sumuntur hypothetice, non admittemus absque demonstratione. 13. alioqui si est firmum ac fide dignum quod ab eis ponitur per hypothesin, eo ipso quod ponitur, etiam nec ea ponant ex quibus sunt aliquid demonstraturi, sed id ipsum modo quod demonstratur, hoc est, non assumptiones demonstrationis, sed tantum illationem. quod enim ad fidem faciendam eis valet in iis quae detegunt, hypothesis, hoc valebit etiam in iis rebus quae deteguntur a demonstratione. sin autem non est fide digna, etiamsi saepe posita fuerit ex hypothesi, conclusio demonstrationis absque demonstratione, erit etiam non

q) τὸ τὰ τρία τέσσαρα εἶναι] eadem instantia infra 2 adversus Logicos. Lucianus Hermotimo t. 1 p. 562: εἴ τις λέγοι τὰ δὶς πέντε ἑπτὰ εἶναι, καὶ σὺ πιστεύσειας αὐτῷ, μὴ ἀριθμήσας ἐπὶ σαυτοῦ, ἐπάξει δηλαδή, ὅτι καὶ τετράκις πέντε τεσσαρεσκαίδεκα πάντως ἐστί, καὶ μέχρι ἂν ὅτε ἐθελήσῃ, οἷα καὶ ἡ θαυμαστὴ γεωμετρία ποιεῖ.

r) εἶναι δοκεῖ δεῖν] ita ms Cizense pro εἶναι δεῖ quod in editis erat.

s) χωρὶς ἀποδείξεως] ita legendum e mss pro ὑποδείξεως.

t) ἐκκαλυπτόντων] ita rectius mss pro ἐγκαλυπτόντων, uti mox sequitur τῶν ἐκκαλυπτομένων.

ἄπιστον γενήσεται καὶ τὸ εἰς κατασκευὴν τούτου λαμβανόμενον,
εἰ μὴ δι' ἀποδείξεως διδάσκοιτο. νὴ Δί' ἀλλ' εἴπερ, φασί, τὸ 14
ἀκολουθοῦν ταῖς ὑποθέσεσιν ἀληθὲς εὑρίσκεται, πάντως καὶ τὰ
ὑποτεθέντα, τουτέστιν οἷς ἐπηκολούθησεν, ἀληθῆ γενήσεται. ὃ
πάλιν ἐστὶν εὔηθες. πόθεν γάρ, ὅτι τὸ ἀκολουθοῦν τισιν ἐν
ἀποδείξει πάντως ἀληθές ἐστιν; ἢ γὰρ ἐξ αὐτοῦ μαθόντες ἐκεί-
νου τοῦτ' ἐροῦσιν, ἢ ἐξ ὧν οἷς ἠκολούθησε λημμάτων· ἀλλ' 15
ἐξ αὐτοῦ μὲν οὐκ ἂν εἴποιεν· ἄδηλον γάρ ἐστι. τὸ δὲ ἄδηλον
ἐξ αὐτοῦ πιστὸν u) οὐκ ἔστιν. ἀποδεικνύναι γοῦν τοῦτο ἐπιβάλ-
λονται ὡς μὴ ἐν αὐτῷ τὴν πίστιν ἔχον. καὶ μὴν οὐδ' ἐκ τῶν
λημμάτων· περὶ γὰρ τούτων ἐστὶν ἡ πᾶσα διαμάχη, καὶ μη-
δέπω αὐτῶν πεπιστευμένων, οὐδὲ τὸ ἀποδεικνύμενον ἐξ αὐτῶν
βέβαιον εἶναι δύναται. ἔτι οὐδ' ἂν τὸ λῆγον ᾖ ἀληθές x), εὐθὺς 16
καὶ τὸ ἡγούμενόν ἐστι τοιοῦτον· ὥσπερ γὰρ τῷ ἀληθεῖ πέφυκεν
ἀληθὲς ἐπακολουθεῖν καὶ ψευδεῖ ψεῦδος, οὕτως ἠξίωται καὶ
ψευδεῖ ἀληθὲς συνεισάγεσθαι, καθάπερ ἐν τῷ πέτασθαι τὴν
γῆν ψευδεῖ ὄντι τὸ εἶναι τὴν γῆν ἀληθὲς ὑπάρχον εἵπετο. ὅθεν 17
οὐκ εἰ τὸ λῆγόν ἐστιν ἀληθές, πάντως καὶ τὸ ἡγούμενον ἀλη-
θές, ἀλλ' ἐνδέχεται τοῦ λήγοντος ἀληθοῦς ὄντος τὸ ἡγούμενον
ὑπάρχειν ψεῦδος. καὶ δὴ ὅτι μὲν οὐκ εὖ ποιοῦσιν οἱ ἀπὸ τῶν
μαθημάτων ἐξ ὑποθέσεως λαμβάνοντες τὰς ἀρχὰς τῆς ἀποδεί-
ξεως καὶ ἑκάστου θεωρήματος, ἐπιφθεγγόμενοι τὸ 'δεδόσθω' y),
διὰ τούτων αὐτάρκως κατεσκεύασται.

Μετελθόντες δὲ ἑξῆς διδάσκωμεν ὅτι ψευδεῖς καὶ ἀπιθά- 18
νους αὐτῶν συμβέβηκεν εἶναι τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης. καὶ δὴ

fide dignum id quod sumitur ad eandem probandam, nisi doceatur per demonstrationem. 14. sane, inquiunt, at si verum invenitur quod est consequens hypothesibus, omnino etiam ea quae per hypothesin sunt posita, hoc est ea quibus sunt consequentia, erunt vera. quod rursus est stultum. unde enim constat quod id quod est aliquibus consequens in demonstratione, omnino verum est? dicent enim, aut quod ex illo ipso id didicerint, aut ex iis quibus fuit consequens assumptionibus. 15. sed ex ipso quidem non dixerint; est enim obscurum. quod autem obscurum est, ex se non est credibile. demonstrare enim certe id aggrediuntur, ut quod ex se fidem non faciat. sed nec ex assumptionibus: de iis enim tota est decertatio; ipsisque nondum creditis, neque quod ex ipsis demonstratur, potest esse firmum ac stabile. 16. praeterea neque si consequens sit verum, statim est etiam verum antecedens. quo modo enim natura est comparatum ut vero consequens sit verum et falso falsum, ita etiam censetur cum falso quoque simul induci verum, ut ex hoc quod terra volet, quod quidem est falsum, sequitur quod sit terra, quod est verum. 17. quare non si consequens est verum, semper est etiam verum antecedens: sed contingit interdum vero consequente, falsum esse antecedens. atque quod non recte quidem faciant mathematici principia demonstrationis sumentes ex hypothesi et in unoquoque theoremate dicentes, detur, per haec est satis probatum.

18. Pergentes porro deinceps doceamus, quod falsa et non probabilia contingit esse eorum artis principia. cum autem de his multa dici possint,

---

u) ἐξ αὐτοῦ πιστόν] ita mss pro ἐξ αὐτοῦ τοῦ. P 313

x) ἂν τὸ λῆγον ᾖ ἀληθές] ex falso quandoque sequi verum disputat etiam 2 adversus Logicos et 2 Pyrrh. etc.

y) δεδόσθω] ms Ciz. ἐπιδεδόσθω.

πολλῶν εἰς τοῦτο δυναμένων λέγεσθαι, ὡς ἐναρχόμενοι τῆς
ἐφηγήσεως[z]*) εἴπομεν, τούτοις προσαχθήσεται τὰ τῆς ἀπορίας,*
ὧν ἀναιρουμένων[a]*) καὶ τὰ λοιπὰ συναναιρεθήσεται. ἐπεὶ οὖν*
τῶν ἀρχῶν διαβληθεισῶν οὐδὲ αἱ κατὰ μέρος ἀποδείξεις αὐτοῖς
δύνανται προκόπτειν, λέγωμεν τὰ ἁρμόζοντα πρὸς τὰς ἀρχάς.
19 *εὐθέως τοίνυν ὡς πρῶτόν τι καὶ στοιχειωδέστατον*[b]*) διδάσκουσιν*
ἡμᾶς, ὅτι σῶμα μέν ἐστι τὸ τὰς τρεῖς ἔχον διαστάσεις, μῆκος
πλάτος βάθος· ὧν πρώτη μὲν διάστασίς ἐστιν ἡ κατὰ μῆκος,
ἄνωθεν κάτω, δευτέρα δὲ ἡ κατὰ πλάτος, ἀπὸ δεξιῶν ἐπ' ἀρι-
P 814 *στερά, τρίτη δὲ ἡ κατὰ βάθος, ἀπὸ τῶν πρόσω εἰς τοὐπίσω.*
ὥστε τῶν τριῶν τούτων ἓξ γίνεσθαι διαστάσεις, δύο καθ' ἑκά-
στην, τῆς μὲν πρώτης τὴν ἄνω καὶ κάτω[c]*), τῆς δὲ δευτέρας*
τὴν ἐν ἀριστερᾷ καὶ ἐν δεξιᾷ, τῆς δὲ τρίτης τὴν πρόσω καὶ
ὀπίσω. στιγμῆς μὲν γὰρ ῥυείσης γραμμὴν γίνεσθαί φασι, γραμ-
20 *μῆς δ' ἐπιφάνειαν, ἐπιφανείας δὲ στερεὸν σῶμα. παρ' ὃ καὶ*
ὑπογράφοντες λέγουσι, στιγμὴν μὲν εἶναι σημεῖον ἀμερὲς καὶ
ἀδιάστατον ἢ πέρας γραμμῆς, γραμμὴν δὲ μῆκος ἀπλατὲς ἢ
πέρας ἐπιφανείας, ἐπιφάνειαν δὲ πέρας σώματος ἢ πλάτος ἀβα-
21 *θές. τάξει οὖν ἀναλαβόντες περὶ στιγμῆς λέγωμεν πρῶτον, εἶτα*
περὶ γραμμῆς, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο περὶ ἐπιφανείας καὶ σώματος.

ut diximus in initio huius expositionis, illa in dubium vocabimus, quibus eversis et reliqua simul evertentur. quoniam ergo si confutata fuerint eorum principia, nec singulares eis procedere possunt demonstrationes, dicamus quae dicere convenit adversus principia. 19 statim ergo nos docent tamquam primum et ex primis suis elementis, quod corpus sit id quod habet tria intervalla seu dimensiones, nempe longitudinem latitudinem et profunditatem: quorum prima quidem dimensio est per longitudinem, superne deorsum, secunda autem per latitudinem, a dexteris ad sinistra, tertia autem per profunditatem, nempe ante et retro adeo ut ex his tribus sex fiant dimensiones, duae in unaquaque, primae quidem sursum et deorsum, secundae autem dextra et sinistra, tertiae autem ante et retro. nam si punctus quidem fluxerit, dicunt fieri lineam, si linea autem, superficiem, sin autem superficies, corpus solidum 20. describunt itaque et dicunt, punctum esse signum carens partibus et quod nullum suscipit intervallum seu dimensionem aut esse extremum lineae, lineam autem longitudinem carentem latitudine aut extremum superficiei, superficiem autem extremum corporis aut latitudinem carentem profunditate. 21. haec ergo ordine sumentes dicamus primum de puncto, deinde de linea, postea de superficie et corpore. nam si haec ever-

---

z) *ἐναρχόμενοι τῆς ὑφηγήσεως*] sect. 1 huius libri dixerat Sextus *πλῆθος ἀπορίων*, plurimas dubitationes, scitis geometrarum posse opponi. sic Protagoram *ἐλέγχοντα τοὺς γεωμέτρας* memorat Aristoteles Metaphys. 2 2. nostra memoria adversus geometras ingeniose nonnulla disputavit illustris Huetius demonstrationis Evangelicae definitione 7.

a) *ὧν ἀναιρουμένων*] ita in oppugnandis disciplinis se facturum promiserat lib. 1 sect. 40.

b) *πρῶτόν τι καὶ στοιχειωδέστατον*] prima geometriae elementa Stoicis probata apud Laërtium 7 135. *initia mathematicorum* vocat Cicero Lucullo c. 36, *quibus non concessis digitum progredi non possunt.*

P 314 c) *ἄνω καὶ κάτω*] ita mss non *ἄνωθεν*, ut in editis. confer 1 adversus Phys. sect. 367.

τούτων γὰρ ἀναιρουμένων, οὐδ' ἡ γεωμετρία d) γενήσεται τέχνη, μὴ ἔχουσα τὰ ἐφ' οἷς ἡ σύστασις αὐτῆς δοκεῖ προκόπτειν.

Ἡ τοίνυν στιγμή, ἥν φασι σημεῖον ἀδιάστατον e) ὑπάρ- 22
χειν, ἤτοι σῶμα νοεῖται f) ἢ ἀσώματον. καὶ σῶμα μὲν οὐκ ἂν εἴη κατ' αὐτούς· τὰ γὰρ μὴ ἔχοντα διάστασιν, οὐκ εἶναι σώματα. λείπεται οὖν ἀσώματον αὐτὴν ὑπάρχειν, ὃ πάλιν ἐστὶν ἀπίθανον· τὸ μὲν γὰρ ἀσώματον οὐδενὸς νοεῖται γεννητικόν, ὡσανεὶ ἀθιγὲς καθεστώς. ἡ δὲ στιγμὴ νοεῖται τῆς γραμμῆς γεννητική· οὐ τοίνυν ἐστὶ σημεῖον ἀδιάστατον ἡ στιγμή. καὶ μὴν 23
εἴπερ ὄψις τῶν ἀδήλων ἐστὶ τὰ φαινόμενα, ἐπεὶ οὐ δυνατὸν ἐν τοῖς φαινομένοις λαβεῖν τινος σημεῖον καὶ πέρας ἀδιάστατον, δῆλον ὡς οὐδ' ἐν τοῖς νοητοῖς ληφθήσεταί τι τοιοῦτον. ἐν δέ γε τοῖς αἰσθητοῖς οὐδέν ἐστιν ἀδιάστατον λαβεῖν, ὡς παραστήσω· ὥστ' οὐδ' ἐν τοῖς νοητοῖς. πᾶν τοίνυν τὸ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς 24
ὑποπῖπτόν τινος πέρας καὶ σημεῖον, σὺν τούτῳ καταλαμβάνεταί τινος ἄκρον, σὺν τῷ καὶ μέρος ἐκείνου, οὗπέρ ἐστιν ἄκρον, ὑποπίπτειν. ἐὰν γοῦν ἀφέλωμεν αὐτό, μειωθήσεται τὸ ἀφ' οὗ ἡ ἀφαίρεσις. τὸ δὲ μέρος τινὸς ὑπάρχον εὐθὺς καὶ συμπληρωτικὸν αὐτοῦ καθέστηκεν, ὃ δέ ἐστί τινος συμπληρωτικόν,

tantur, ne ars quidem erit geometria, ut quae ea non habeat in quibus videtur maxime versari eius constitutio.

22. Punctus ergo, quem dicunt esse minimum quod nullum habet intervallum nullamve dimensionem, aut intelligitur corpus aut incorporeum. et corpus quidem non est ex eorum sententia; quae enim non habent dimensionem, non sunt corpora. restat ergo ut sit incorporeum. quod rursus est absurdum; incorporeum enim intelligitur nullius gignendi vim habere, ut quod minime tangi possit. intelligitur autem ab illis punctus gignere lineam; non est ergo punctus minimum quod nullum habet intervallum ac dimensionem. 23. praeterea si quae non sunt manifesta, cernuntur per ea quae sensibus apparent, quoniam in iis quae apparent sensibus sumi non potest alicuius rei minimum et extremum, quod spatio careat ac dimensione, perspicuum est quod nec in iis quidem quae cadunt sub intelligentiam, sumetur quidem eiusmodi. in sensilibus autem nihil potest sumi quod non intervallum habeat ac dimensionem, ut ostendam. quamobrem nec in iis quae cadunt sub intelligentiam. 24. cuicumque enim in sensilibus accidit ut sit alicuius extremum et minimum, cum eo quod comprehenditur alicuius extremum, simul etiam accidit ut sit pars illius cuius est extremum. si ergo ipsum auferamus, minuetur id a quo fit ablatio. quod autem est pars alicuius, ipsum etiam

---

d) οὐδ' ἡ γεωμετρία] ita mss pro οὐ δή.

e) στιγμή, σημεῖον ἀδιάστατον] apud Laërtium σημεῖον ἐλάχιστον. apud Euclidem initio elementorum σημεῖον οὗ μέρος οὐθέν. infra 1 contra Physicos σημεῖον ἀμερὲς καὶ ἀδιάστατον. Cicero in Lucullo c. 36 *punctum, quod magnitudinem nullam habet.* Aristoteles de lineis insecabilibus γραμμὴ ἄτομος καὶ ἀδιαίρετος, ἀμερής. Chalcidius pag. 105 *quod nullas partes habet propterea que sub nullos sensus venit, est tamen et animo cernitur, geometrae notam appellant.* infra sect. 111, 112. Ammonius in Categorias p. 80.

f) ἤτοι σῶμα νοεῖται] eodem argumento pugnat noster lib. 1 adversus Physicos sect. 377 et infra sect. 113 huius libri. sed hanc et alias quae adversus σημείου existentiam afferri solent obiectiones acute dissolvit Henricus Monantholius in libro de puncto, primo geometriae principio, quem edidit Lugduni a. 1600 4.

P 315 πάντως αὔξει τὸ μῆκος ἐκείνου, καὶ ὃ ἔστι μεγέθους αὐξητικόν,
25 τοῦτο ἐξ ἀνάγκης ἔχει μέγεθος. πᾶν ἄρα τὸ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς
σημεῖόν τινος καὶ ἄκρον μέγεθος ἔχον οὐκ ἔστιν ἀδιάστατον.
ὅθεν εἰ καὶ τὸ νοητὸν μεταβατικῶς ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ νοοῦμεν,
σὺν τούτῳ καθεστὼς σημεῖον[g]) καὶ πέρας γραμμῆς αὐτὸ νοήσο-
μεν σὺν τῷ καὶ πληρωτικὸν αὐτῆς ὑπάρχειν. ὥστε καὶ αὐτὸ
26 διάστασιν ἕξει πάντως, ὅγε διαστάσεώς ἐστι περιποιητικόν. ἄλ-
λως τε τὴν ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐκβληθεῖσαν εὐθεῖάν φασι περια-
γομένην[h]) τῷ πέρατι ἑαυτῆς κυκλογραφεῖν τὴν ἐπίπεδον. ἐπεὶ
οὖν τὸ ἄκρον ταύτης τῆς εὐθείας ἐστὶ σημεῖον, καὶ τοῦτο πε-
ριαγόμενον καταμετρεῖ τὴν περιφέρειαν, ἔσται τοῦτο συμπληρω-
τικὸν τῆς περιφερείας, ἡ δέ γε περιφέρεια διάστασιν εἶχε· τοί-
νυν καὶ τὸ συμπληρωτικὸν αὐτῆς σημεῖον ἕξει τινὰ διάστασιν.
27 ἥ γε μὴν σφαῖρα[i]) καθ' ἓν σημεῖον ἀξιοῦται τῆς ἐπιπέδου
ἅπτεσθαι ἐκκυλιομένη τε[k]) γραμμὴν ποιεῖν, δῆλον ὡς τῶν ἐπι-
καταπιπτόντων σημείων τὴν ὅλην συντιθέντων γραμμήν. τοίνυν
εἰ τοῦ μεγέθους τῆς γραμμῆς συμπληρωτικόν ἐστι τὸ σημεῖον,
ἕξει καὶ αὐτὸ μέγεθος. συγκεχώρηται δὲ τοῦ μεγέθους τῆς
γραμμῆς συμπληρωτικὸν αὐτὸ τυγχάνειν· καὶ αὐτὸ ἄρα μέγε-
28 θος ἕξει, καὶ οὐκ ἀδιάστατον γενήσεται. ἀλλ' εἰώθασι πρὸς
τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις ὑπαντῶντες οἱ περὶ τὸν Ἐρατοσθένη[l])
λέγειν, ὅτι τὸ σημεῖον οὔτε ἐπιλαμβάνει τινὰ τόπον οὔτε κατα-

complet, quod autem aliquid complet, omnino auget illius longitudinem, et quod auget magnitudinem, hoc necessario habet magnitudinem. 25. quicquid ergo in sensilibus est alicuius minimum et extremum, habens magnitudinem, non caret dimensione. unde etiam si id quod cadit sub intelligentiam transeundo ex sensili intelligimus, cum eo intelligemus etiam punctum esse minimum et extremum lineae, et simul eam implere. quamobrem punctus quoque habebit dimensionem, siquidem eam acquirit ac tribuit. 26. et alioqui lineam rectam aiunt quae educitur a centro, si circa extremum suum circumagatur, circularem describere superficiem. quoniam ergo huius rectae extremum est punctus, qui circumactus metitur superficiem, hic complebit superficiem, quae habet dimensionem. ergo qui eam complet punctus, habebit etiam quandam dimensionem. 27. ac sphaera quidem certe si in uno puncto censetur tangere superficiem et provoluta facere lineam, perspicuum est quod hoc facit incidentibus identidem punctis totam componentibus lineam. si ergo punctus complet lineae magnitudinem, habebit ipse quoque magnitudinem. concessum est autem magnitudinem ab ipso compleri lineae; habebit ergo ipse quoque magnitudinem et non erit expers dimensionis. 28. sed eiusmodi argumentis occurrere solet Eratosthenes et dicere, quod punctus neque ullum occupat locum neque metitur spatium lineae, sed fluens facit

---

P 315 g) καθεστὼς σημεῖον] recte etiam in neutro dicitur καθεστώς non καθεστός pro καθεστηκός. sic sect. 22 ἀθιγὲς καθεστώς.

h) περιαγομένην] ita legendum e mss et interprete pro περιγινομένην. confer infra sect. 67 seq. et lib. 1 adversus Physicos.

i) ἥ γε μὴν σφαῖρα] ita mss pro εἴ γε.

k) ἐκκυλιομένη τε] sphaera nimirum si in superficie provolvatur, lineam in illa describit. male in editis erat ἐκκυλιομένην.

l) οἱ περὶ τὸν Ἐρατοσθένη] inter scripta Eratosthenis fuere plura geometrici argumenti, ut περὶ μεσοτήτων, περὶ κωνικῶν τομῶν, καταμετρήσεις etc. de quibus dixi libro 3 Bibliothecae Graecae cap. 19. verbis οἱ περὶ τὸν Ἐρατοσθένη notissimo graecismo Eratosthenes significatur, ut non necesse sit cum Herveto Eratostheneos ingerere.

μετρεῖ τὸ διάστημα τῆς γραμμῆς, ῥυὲν δὲ ποιεῖ τὴν γραμμήν·
ὅπερ ἐστὶν ἀδιανόητον. ῥεῖν γὰρ νοεῖται τὸ ἀπό τινος τόπου
εἴς τινα τόπον m) ἐπεκτείνεσθαι, ὥσπερ τὸ ὕδωρ· εἰ δὴ τοιοῦ-
τόν τι φαντασιούμεθα τὸ σημεῖον, ἀκολουθήσει οὐχ οἷον ἀμε-
ρὲς αὐτὸ τυγχάνειν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων πολυμερές. τοσαῦτα
μὲν περὶ στιγμῆς.

Ἴδωμεν δὲ παρακειμένως καὶ τὰ περὶ γραμμῆς ὀφείλοντα 29
λέγεσθαι· αὕτη γὰρ μετὰ τὴν στιγμὴν ἐτέτακτο. τοίνυν κἂν
δοθῇ n) στιγμή τις ὑπάρχειν, οὐκ ἔσται ἡ γραμμή· εἰ γὰρ αὕτη
ῥύσις ἐστὶ σημείου καὶ μῆκος ἀπλατές o), ἤτοι ἕν ἐστι σημεῖον p)
εἰς μῆκος ἐκτεταμένον ἢ πολλὰ διάστατα στίχῳ κείμενα. οὔτε 30
δὲ ἕν ἐστιν εἰς μῆκος ἐκτεταμένον, ὡς παραστήσομεν, οὔτε πολλὰ P 316
σημεῖα στοίχῳ κείμενα, καθὼς καὶ τοῦτο ὑπομνήσομεν· οὐκ
ἄρα ἐστὶ γραμμή. εἰ γὰρ ἕν ἐστι τὸ σημεῖον, ἤτοι αὐτὸ τὸ
σημεῖον ἕνα μόνον ἐπέχει τόπον ἢ μετατίθεται τόπον ἐκ τόπου
ἢ ἐπεκτείνεται ἀπό τινος τόπου εἴς τινα τόπον. ἀλλ' εἰ μὲν ἑνὶ 31
ἐμπεριέχεται τόπῳ, οὐκ ἔσται γραμμή, ἀλλὰ στιγμή· ῥυὲν γὰρ
ἐνοεῖτο γραμμή. εἰ δὲ τόπον ἐκ τόπου μετέρχεται, ἤτοι, ὡς
προεῖπον, ὃν μὲν ἀπολεῖπον, ὃν δὲ ἐπιλαμβάνον μετέρχεται,
ἢ οὗ μὲν ἐχόμενον τόπου q), εἰς ὃν δὲ ἐκτεινόμενον. ἀλλ' εἰ ὃν
μὲν ἀπολεῖπον, ὃν δὲ ἐπιλαμβάνον, πάλιν οὐκ ἔσται γραμμή,

lineam; quod quidem est eiusmodi ut ne possit quidem cogitari. fluere enim dicitur ab aliquo loco in aliquem locum extendi, sicut aquam; si autem tale esse punctum imaginemur, sequetur ipsum non esse eiusmodi ut careat partibus, sed contra multas habere partes. hactenus de puncto.

29. Videamus autem deinceps et quae debent dici de linea; ipsa enim locata fuerat post punctum. etiamsi ergo datum fuerit existere aliquod punctum, non ideo existet linea: nam si ea est fluxus puncti et longitudo expers latitudinis, aut est unum punctum extensum in longitudinem aut multa suscipientia spatium ac dimensionem posita per seriem. 30. sed nec est unum extensum in longitudinem, ut ostendemus, neque multa puncta posita per seriem, ut hoc quoque commonstrabimus; non est ergo linea. nam si est unum punctum, aut illud ipsum punctum modo tenet unum locum aut mutat locum e loco aut extenditur ab aliquo loco in aliquem locum. 31. sed si uno quidem continetur loco, non erit linea, sed punctus; fluens enim punctus intelligebatur linea. si autem transit a loco in locum aut, ut prius dixi, alium quidem relinquens, alium vero occupans transit, aut alii quidem loco inhaerens, ad alium vero se extendens. sed si alium quidem locum relinquens, alium vero occupans, rursus non erit linea, sed punctus. 32. qua

m) *εἴς τινα τόπον*] in mss *ἔς τίνα*, quod vix erat operae notare.

n) *τοίνυν κἂν δοθῇ*] ita ms Ciz., licet in editis post *τοίνυν* insertum erat *ὅτι*.

o) *μῆκος ἀπλατές*] ex Euclidis elementis eandem lineae definitionem repetunt Macrobius lib. 1 in somnium Scipionis cap. 5. Marcianus Capella, Boëthius Cassiodorus Isidorus Hisp. etc. Chalcidius p. 105 *linea sine latitudine prolixitas, quae in notas suas desinit.* infra sect. 109. caeterum Alexander Aphrodiseus in 4 Topicorum negat lineae genus esse *μῆκος* p. 166, et in lib. 6 p. 232 reprehendit alteram hanc lineae definitionem: *γραμμή ἐστιν ἧς τὰ μέσα ἐπιπροσθεῖ τοῖς πέρασιν.* mox pro *στίχῳ* bis in mss *στοίχῳ.* sic infra sect. 36 *στοιχηδὸν κείμενα.*

p) *ἤτοι ἕν ἐστι σημεῖον*] idem argumentum lib. 1 contra Physicos.

q) *οὗ μὲν ἐχόμενον τόπου*] ita e mss legendum, non *τόπον.* P 310

32 ἀλλὰ στιγμή. ᾧ γὰρ λόγῳ τόπον πρῶτον ἐπεσχηκὸς στιγμή τις,
ἀλλ' οὐ γραμμὴ ἐνοεῖτο, τῷ αὐτῷ καὶ τὸν δεύτερον ἐπιλαμβά-
νον τόπον νοηθήσεται στιγμή. εἰ δὲ οὗ μὲν ἐχόμενον τόπου, εἰς
ὃν δὲ ἐκτεινόμενον, ἤτοι μεριστῷ τόπῳ ἀντιπαρεκτείνεται ἢ ἀμε-
33 ρίστῳ· καὶ εἰ μὲν ἀμερίστῳ τόπῳ ἀντιπαρεκτείνεται, πάλιν οὐκ
ἔσται γραμμή, ἀλλὰ στιγμὴ καὶ σημεῖον. τὸ γὰρ ἀμερῆ τόπον
ἐπεσχηκὸς ἀμερές ἐστιν, ὃ δέ ἐστιν ἀμερές, στιγμὴ καὶ οὐ
γραμμὴ καθέστηκεν. εἰ δὲ μεριστῷ, πάντως ἐπεὶ τὸ μεριστὸν
μέρη ἔχει, εἴ γε ἅπαντι παρεκτείνεται τῷ τόπῳ· τὸ δὲ μέρη
ἔχον, οἷς ἀντιπαρεκτείνεται τοῖς τοῦ τόπου μέρεσι, σῶμά ἐστιν,
ἔσται τὸ σημεῖον καὶ μεριστὸν καὶ σῶμα· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον r)).
34 ὥστε οὐχ ἕν ἐστι σημεῖον ἡ γραμμή, καὶ μὴν οὐδὲ τὰ πολλὰ
σημεῖα στιχηδὸν κείμενα· ταῦτα γὰρ τὰ σημεῖα ἤτοι ψαύοντα
ἀλλήλων νοεῖται ἢ οὐ ψαύοντα· καὶ εἰ μὲν οὐ ψαύοντα ἀλλή-
λων, μεσολαβούμενα τόποις τισὶ διορισθήσεται, καὶ τόποις διο-
35 ριζόμενα οὐκέτι ποιήσει μίαν γραμμήν. εἰ δὲ ψαύοντα ἀλλήλων
νοοῖτο, ἤτοι ὅλα ὅλων s)) ἅψεται ἢ μέρεσι μερῶν. καὶ εἰ μὲν
μέρεσι μερῶν ἅψεται, οὐκ ἔσται αὐτῶν τί t)) ἀδιάστατα καὶ
ἀμερῆ· τὸ γὰρ μέσον δυοῖν u)) σημείων, λόγου χάριν, νοούμενον
σημεῖον ἄλλῳ μὲν μέρει ἅψεται τοῦ ἔμπροσθεν σημείου, ἄλλῳ
δὲ τοῦ ὄπισθεν, οὐ τῷ αὐτῷ δὲ τῆς ἐπιπέδου, διαφέροντι δὲ
τοῦ ἄλλου τόπου. ὥστε μηκέτ' αὐτὸ ταῖς ἀληθείαις ἀμερὲς

enim ratione locum primum tenens intelligebatur esse punctus, sed non linea, eadem ratione secundum quoque locum occupans intelligetur punctus. si autem alii quidem loco inhaerens, ad alium vero se extendens, aut ad locum dividuum simul extenditur aut ad individuum; 33. et si ad locum quidem individuum simul extenditur, rursus non erit linea, sed punctus et minimum; quod enim tenet locum carentem partibus, non habet partes, quod autem non habet partes, est punctus et non linea. si autem ad dividuum, omnino quoniam dividuum, habet partes, si quidem ad universum extenditur locum: quod autem habet partes, quibus ad partes loci simul extenditur, est corpus, erit itaque punctum et dividuum et corpus; quod quidem est absurdum. 34. quare non est unum punctum linea, sed nec multa puncta locata per seriem linea erunt; haec enim puncta aut intelliguntur se invicem tangere vel non tangere: atque si se inter se non tangunt, in medio intercepta, locis quibusdam distinguentur, et si locis quidem distinguantur, non utique facient lineam. 35. sin autem intelligantur se inter se tangere, aut tota tangentur a totis aut partes a partibus. et si partibus quidem tangantur partes, non erunt aliquae ex iis non suscipientes dimensionem et carentes partibus; nam quod in medio duorum punctorum, exempli gratia, intelligitur punctum, alia quidem parte tanget prius punctum, alia autem posterius, non eadem autem superficiem, diversa autem alium locum. quo fit ut non sit amplius id re vera carens partibus, sed multas habens partes. 36. sin au-

---

r) ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον] ita ms Ciz. licet in editis ἐστὶν exciderat.

s) ἤτοι ὅλα ὅλων] eadem cavillatio lib. 3 Pyrrhon. sect. 45.

t) αὐτῶν τί] punctorum definitio, quod sint ἀδιάστατα καὶ ἀμερῆ, erit falsa, si puncta habeant partes quibus mutuo se tangant. definitio exponit rei τὸ τί ἦν εἶναι, hinc αὐτῶν τί hoc loco idem est ac quid ea sint.

u) δυοῖν] ms Vratislav. δυεῖν, quod est Atticum. similiter infra sect. 61 seq. et 66. ita semper etiam ms Savil. in iisdem codicibus pro στιχηδόν subinde στοιχηδόν.

τυγχάνειν, ἀλλὰ πολυμερές. εἰ δὲ ὅλα ὅλων ἅψεται [x]) σημεῖα, 36
δῆλον ὡς ἐν σημείοις σημεῖα περισχεθήσεται καὶ τὸν αὐτὸν ἐφέ- P 317
ξει τόπον· ταύτῃ δὲ οὐκ ἔσται στοιχηδὸν κείμενα, ἵνα γένηται
γραμμή, ἀλλ' εἰ τὸν αὐτὸν ἐπέσχηκε τόπον, μία καταστήσεται
στιγμή. εἴπερ οὖν, ἵν' ἐπινοηθῇ γραμμή, δεῖ προσεπινοεῖσθαι [y])
τὸ σημεῖον ἐξ οὗ λαμβάνει τὴν νόησιν, ἐπιδέδεικται δὲ μήτε
σημεῖον οὖσα μήτε ἐκ σημείων σύνθετος, οὐδὲν ἔσται γραμμή.
καὶ μὴν πάρεστιν ἀποστάντας τῆς τοῦ σημείου νοήσεως προηγου- 37
μένως ἀναιρεῖν τὴν γραμμὴν καὶ τὸ ἀνεπινόητον αὐτῆς διδά-
σκειν· γραμμὴ γάρ ἐστιν, ὡς αὐτῶν πάρεστιν ἀκούειν τῶν
γεωμετρῶν, μῆκος ἀπλατές [z]). σκεψάμενοι δὲ ἡμεῖς ἀκριβῶς
οὔτε ἐν τοῖς νοητοῖς [a]) οὔτε ἐν τοῖς αἰσθητοῖς εὑρήσομεν δυνά-
μενόν τι ληφθῆναι μῆκος ἀπλατές. καὶ ἐν μὲν τοῖς αἰσθητοῖς, 38
ἐπείπερ ὃ ἂν λάβωμεν αἰσθητὸν μῆκος, τοῦτο πάντῃ τε καὶ
πάντως σὺν ποσῷ πλάτει ληψόμεθα· ἐν δὲ τοῖς νοητοῖς, καθ' 39
ὅσον ἕτερον μὲν ἑτέρου στενώτερον, δυνάμεθα νοῆσαι μῆκος·
ὅταν δὲ τὸ αὐτὸ μῆκος κατ' ἰσότητα φυλάττοντες σχίζωμεν ταῖς
ἐπινοίαις τὸ πλάτος καὶ ἄχρι τινὸς τὸ αὐτὸ ποιῶμεν, ἔλαττον

tem tota puncta tangantur a totis, perspicuum est quod puncta continebuntur in punctis et eundem tenebunt locum; et ea ratione non erunt amplius locata per seriem ut fiant linea, sed si eundem tenent locum, constituetur unus punctus. si ergo ut cogitetur linea, oportet cogitari punctum ex quo sumit ut intelligatur, ostensum est autem eam neque esse punctum neque compositam ex punctis, nihil erit linea. 37. porro autem licet etiam relicta puncti notione directe evertere lineam et docere eam minime posse cogitari; est enim linea, ut licet ex ipsis audire geometris, longitudo carens latitudine. si nos autem diligenter et accurate consideraverimus, neque in iis quae cadunt sub intelligentiam neque in sensibilibus inveniemus ullam sumi posse latitudinis expertem longitudinem. 38. et in sensibilibus quidem, quandoquidem quamcumque sumpserimus sensibilem longitudinem, eam ubique et semper sumemus cum quanta latitudine: 39. in iis autem quae cadunt sub intelligentiam, aliam quidem alia angustiorem possumus mente concipere longitudinem; et quando ex aequo eandem servantes longitudinem cogitatione demimus de latitudine idque aliquantisper facere pergimus, latitudinem mi-

---

x) ὅλων ἅψεται] ita mss etiam hoc loco, ut supra, non ut in editis ἅψαιτο.

y) προσεπινοεῖσθαι] ms Ciz. προσνοεῖσθαι. fortasse Sextus scripserat P 317
προεπινοεῖσθαι.

z) μῆκος ἀπλατές] Gellius lib. 1 cap. 20 *linea a nostris dicitur quam γραμμὴν Graeci vocant. eam M. Varro ita definit:* linea est, *inquit,* longitudo quaedam sine latitudine et altitudine. *Euclides autem brevius, praetermissa altitudine, γραμμή, inquit, est μῆκος ἀπλατές, quod exprimere uno Latino verbo non queas, nisi audeas dicere* illatabile. Cicero in Lucullo c. 36 vocat *lineamentum sine ulla latitudine.* Aristoteles 7 3 Topic. καθάπερ οἱ τὴν γραμμὴν ὁριζόμενοι, μῆκος ἀπλατὲς εἶναι. Ammonius in Categorias p. 79 b: εἰ τὸ σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις, τὸ τούτου ἄρα πέρας οὐκ ἔχει τρεῖς· δεῖ γὰρ ἔξωθεν ὅλον αὐτὸ περιέχειν, τοῦ βάθους οὐχ ἁπτόμενον. εἰ δὲ τοῦτο, μῆκος ἕξει μόνον καὶ πλάτος τὸ τοῦ σώματος πέρας, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐπιφάνεια. ἐπειδὴ δὲ οὔτε αὕτη ἄπειρος, ἀνάγκη καὶ ταύτης πέρας, ὅπερ ἐστὶν ἡ γραμμή, μιᾷ διαστάσει αὐτῆς λείπεσθαι καὶ μῆκος ἔχειν μόνον etc.

a) οὔτε ἐν τοῖς νοητοῖς] idem argumentum infra lib. 1 adversus Physicos.

μὲν τὸ πλάτος καὶ ἔλαττον γινόμενον νοήσομεν. ἐπειδὰν δὲ ἅπαξ φθάσωμεν στερῆσαι τοῦ πλάτους τὸ μῆκος, οὐκέτι οὐδὲ μῆκος φαντασιούμεθα, ἀλλ' ἀναιρεῖται καὶ ἡ τοῦ μήκους ἐπίνοια. 40 καθόλου δὲ πᾶν τὸ νοούμενον b) κατὰ δύο τοὺς πρώτους ἐπινοεῖται τρόπους· ἢ γὰρ κατὰ περίπτωσιν ἐναργῆ ἢ κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν μετάβασιν, καὶ ταύτην τρισσήν c)· ἢ γὰρ ὁμοιωτικῶς ἢ ἐπισυνθετικῶς ἢ ἀναλογιστικῶς. ἀλλὰ κατὰ μὲν περιπτωτικὴν ἐνάργειαν νοεῖται τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, καὶ γλυκὺ καὶ πικρόν· κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν μετάβασιν ὁμοιωτικῶς μὲν νοεῖται, καθάπερ ἀπὸ τῆς Σωκράτους εἰκόνος Σωκράτης αὐτός· 41 ἐπισυνθετικῶς δέ, καθάπερ ἀπὸ ἵππου καὶ ἀνθρώπου Ἱπποκένταυρος· ἵππεια γὰρ καὶ βρότεια μίξαντες μέλη ἐφαντασιώθημεν τὸν μήτε ἄνθρωπον μήτε ἵππον, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετον Ἱπποκένταυρον· 42 ἀναλογιστικῶς δέ τι νοεῖται P 318 πάλιν κατὰ δύο τρόπους, ὁτὲ μὲν αὐξητικῶς, ὁτὲ δὲ μειωτικῶς, οἷον ἀπὸ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, παραυξητικῶς μὲν ἐνοήσαμεν Κύκλωπα, ὃς οὐκ ἐῴκει

ἀνδρί γε σιτοφάγῳ d), ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι.

μειωτικῶς δὲ τὸν Πυγμαῖον ἄνθρωπον, ὃς οὐχ ὑπέπεσεν ἡμῖν 43 περιπτωτικῶς. τοσούτων δὴ νοήσεων ὄντων τρόπων, εἴπερ νοεῖται τὸ ἀπλατὲς μῆκος, ἐξ ἀνάγκης ὀφείλει ἤτοι κατὰ περιπτωτικὴν ἐνάργειαν νοεῖσθαι ἢ κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν μετάβασιν. ἀλλὰ κατὰ περιπτωτικὴν μὲν ἐνάργειαν οὐκ ἂν νοοῖτο·

norem semper ac minorem cogitabimus. postquam autem semel eo pervenerimus, ut latitudine penitus privemus longitudinem, nec longitudinem quidem amplius imaginatione apprehendimus, sed tollitur etiam cogitatio longitudinis. 40. et ut omnia semel dicam et universe, quidquid intelligentia apprehenditur, id duobus hisce primis modis mente apprehenditur: aut enim per evidentem in sensus incursionem aut per transitum ab evidentibus, eumque triplicem; aut enim assimilando aut componendo aut colligendo seu per analogiam. et per incurrentem quidem in sensus evidentiam intelligitur album et nigrum, et dulce et amarum; per transitum autem ab evidentibus assimilando quidem intelligitur, ut ab imagine Socratis Socrates ipse; 41. componendo autem, ut ex equo et homine componitur Hippocentaurus; equina enim et humana membra componendo imaginamur eum, qui neque est homo neque equus, sed Hippocentaurus ex utrisque compositus; 42. per analogiam denique intelligitur aliquid rursus duobus modis, aliquando quidem augendo, aliquando vero diminuendo, ut ex communibus hominibus, quales nunc sunt homines, augendo quidem intelligimus Cyclopem, qui non erat similis

vescenti frumento homini, at monti nemoroso.

diminuendo autem Pygmaeum hominem, qui incurrendo in nostrum aspectum non incidit. 43. cum sint autem tot modi intelligendi, si intelligitur longitudo carens latitudine, necessario debet intelligi vel per incurrentem in sensus evidentiam vel per transitum ab evidentibus. sed per incurrentem quidem in sensus evidentiam minime potest intelligi; in nullam enim sensibus

---

b) πᾶν τὸ νοούμενον] etiam hoc repetit laudato loco.

c) καὶ ταύτην τρισσήν] haec ex Stoicorum mente apud Laërtium 7 53.

P 318 d) ἀνδρί γε σιτοφάγῳ] versus Homeri Odyss. ι΄. 191, quo frequenter noster uti amat ut 2 adversus Logicos et 1 contra Physicos et contra Ethicos. pro ἐνοήσαμεν ms Ciz. paullo ante ἐννοήσαμεν.

οὐδενὶ γὰρ περιεπέσομεν μήκει χωρὶς πλάτους. λείπεται οὖν κατὰ 44
τὴν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν μετάβασιν λέγειν αὐτὸ νενοῆσθαι[e]), *ὃ*
πάλιν τῶν ἀδυνατωτάτων. εἰ γὰρ οὕτως ἐνοήθη, ἤτοι πάντως
κατὰ ὁμοίωσιν ἢ κατὰ ἐπισύνθεσιν ἐνοεῖτο ἢ κατὰ ἀναλογίαν.
κατ' οὐδένα δὲ τούτων τῶν τρόπων εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν πέφυκεν,
ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα νοεῖταί τι μῆκος ἀπλατές. αὐτίκα 45
γὰρ κατὰ μὲν τὴν ὁμοιότητα τῶν ἀμηχάνων ἐστὶ νοεῖν τι μῆκος
ἀπλατές· οὐδὲν γὰρ ἔχομεν ἐν τοῖς φαινομένοις μῆκος χωρὶς
πλάτους νοούμενον, ἵνα νοήσωμεν ὅμοιόν τι τούτῳ μῆκος ἀπλα-
τές. τὸ γάρ τινι ὅμοιον γινωσκομένῳ πάντως ἐστὶν ὅμοιον· τῷ 46
δὲ μὴ γινωσκομένῳ οὐδὲ ὅμοιον εὑρεῖν δυνατόν. ἐπεὶ οὖν οὐκ
ἔχομεν ἐναργῶς ὑποπῖπτον ἡμῖν μῆκος χωρὶς πλάτους, οὐδὲ
ὅμοιόν τι αὐτῷ δυνησόμεθα νοεῖν. καὶ μὴν οὐδὲ κατ' ἐπισύν- 47
θεσιν οἷόν τέ ἐστι προβαίνειν τοῖς γεωμέτραις αὐτοῦ τὴν ἐπίνοιαν·
εἰπάτωσαν γὰρ ἡμῖν, τίνα τῶν ἐκ περιπτώσεως ἐναργῶς γινω-
σκομένων μετὰ τίνων συνθέντες νοήσομεν τὸ ἀπλατὲς μῆκος,
ὡς πρότερον ἐπ' ἀνθρώπου καὶ ἵππου ποιοῦντες ἐφαντασιού-
μεθα Ἱπποκένταυρον[f]). *λείπεται οὖν ἐπὶ τὸν κατὰ ἀναλογιστικὴν* 48
αὔξησιν[g]) *ἢ μείωσιν τὸν τῆς νοήσεως αὐτοῖς τρόπον συμφεύ-*

incurrimus longitudinem absque latitudine. **44.** restat ergo ut dicamus id intelligi per transitum ab evidentibus, quod rursum minime omnium potest fieri. nam si sic esset intellecta, omnino intelligeretur assimilando aut componendo aut colligendo seu per analogiam. nullo autem ex his modis cadere potest sub intelligentiam, ut ostendemus; non ergo intelligitur aliqua longitudo expers latitudinis. **45.** iam enim nulla ratione fieri potest, ut per similitudinem intelligatur aliqua longitudo expers latitudinis; in iis enim quae cernuntur, nullam habemus longitudinem quae sit sine latitudine, ut intelligamus aliquam huic similem quae latitudine careat, longitudinem **46.** nam quod est alicui simile, est omnino cognitae rei simile; incognitae autem ut simile inveniatur, minime potest fieri. quoniam ergo non habemus in sensus nostros incurrentem evidenter longitudinem absque latitudine, nec poterimus quidem mente concipere aliquam ei similem. **47.** sed neque per compositionem geometris procedere potest eius intelligentia; dicant enim nobis, quaenam ex iis quae ex incursione in sensus evidenter cognoscuntur, cum quibus componentes intelligemus latitudinis expertem longitudinem, sicut prius facientes in homine et equo imaginabamur Hippocentaurum. **48.** restat ergo eis ut confugiant ad modum intelligendi qui existit ex augmento vel diminutione

---

e) *νενοῆσθαι*] Vratislav. ms *νενοεῖσθαι*.
f) *Ἱπποκένταυρον*] supra sect. 41. narrat Palaephatus cap. 1 fabulam de Hippocentauris inde cepisse originem, quod Thessali iuvenes a tauris interfectis Centauri dicti in bello adversus Lapithas post populationes factas in equis aufugerunt, *οὕτω δ' ἀπερχομένων αὐτῶν ἵππων οὐραὶ καὶ ἀνθρώπων κεφαλαὶ μόνον ἐφαίνοντο.*
g) *ἀναλογιστικὴν αὔξησιν*] ita mss pro *ἀναλογικήν*, quod in editis erat. vide contra Grammat. sect. 214.

In codice Saviliano hoc erat subiectum schema:

ἡ νόησις

κατὰ περίπτωσιν ἐναργῆ. — *κατὰ μετάβασιν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν*

ὁμοιωτικῶς — *ἐπισυνθετικῶς* — *ἀναλογιστικῶς*

αὐξητικῶς — *μειωτικῶς.*

49 γειν· ὃ πάλιν τῶν ἀπόρων θεωρεῖται. τὰ γὰρ κατὰ ἀναλογίαν
νοούμενα h) ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὰ ἀφ' ὧν νοεῖται, οἷον ἀπὸ
P 319 τοῦ κοινοῦ μεγέθους τῶν ἀνθρώπων παραυξητικῶς ἐνοήσαμεν i)
τὸν Κύκλωπα, καὶ μειωτικῶς τὸν Πυγμαῖον· ὥστε εἶναί τι κοι-
νὸν τοῖς κατὰ ἀναλογίαν νοουμένοις πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἀφ' ὧν
νοεῖται. οὐδὲν δ' ἔχομεν κοινὸν τοῦ τε ἀπλατοῦς καὶ τοῦ σὺν
πλάτει k) νοουμένου μήκους, ἵνα ἀπ' ἐκείνου ὁρμηθέντες νοή-
50 σωμεν τὸ ἀπλατὲς μῆκος. μὴ ἔχοντες δέ l) τι κοινὸν αὐτῶν οὐδὲ
κατὰ ἀναλογίαν ποιήσασθαι τὴν τοῦ ἀπλατοῦς μήκους νόησιν
ἰσχύσομεν. ὅθεν εἰ ἕκαστον τῶν νοουμένων κατὰ τοὺς ἐκκειμέ-
νους νοεῖται τρόπους — δεδίδακται δὲ κατὰ μηδὲν αὐτῶν νοού-
μενον τὸ ἀπλατὲς μῆκος —, ἀνεπινόητόν ἐστι τὸ ἀπλατὲς μῆκος.
51 ὅμως δ' οὖν καὶ πρὸς τοὺς οὕτως ἐναργεῖς ἐλέγχους πειρῶνται
κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνδριζόμενοι λέγειν οἱ γεωμέτραι, ὅτι κατ'
52 ἐπίτασιν m) νοεῖται τὸ ἀπλατὲς μῆκος. λαβόντες γοῦν ὁποιονδή-
ποτε μῆκος σὺν ποσῷ πλάτει φασίν, ὅτι μειοῦμεν κατ' ἐπίτασιν
τουτὶ τὸ πλάτος ἀεὶ καὶ μᾶλλον τὴν στενότητα ἐπιτείνοντες, εἶθ'
οὕτως τὸ κατ' ἐπίτασιν νοούμενον ἀπλατὲς εἶναι μῆκος λέγομεν·
εἰ γὰρ κατ' ὀλίγον ἐλαττοῦται στενούμενον τὸ πλάτος, κατ' ἐπί-
τασιν ἐλεύσεταί ποτε καὶ εἰς ἀπλατὲς μῆκος, καταληξάσης εἰς
53 τοῦτο τῆς νοήσεως. ἀλλὰ μὴν ἐδείξαμεν n), ἐρεῖ τις, ὅτι ἡ παν-

per analogiam, quod rursus cernitur eiusmodi, ut nulla detur via evadendi. 49. quae enim fiunt per analogiam, habent aliquid commune cum iis ex quibus intelliguntur, ut ex communi hominum magnitudine augendo intelleximus Cyclopem et minuendo Pygmaeum. quo fit ut sit aliquid commune iis quae intelliguntur ex analogia, cum illis ex quibus intelliguntur. nihil autem habemus commune longitudinis quae caret latitudine et eius quae intelligitur cum latitudine, ut ab illa colligentes intelligamus latitudinis expertem longitudinem. 50. cum earum autem nihil habeamus commune, nec per analogiam poterimus intelligere latitudinis expertem longitudinem. quare si unumquodque eorum quae intelliguntur, intelligitur iis modis quos exposuimus — ostensum est autem per nullum eorum intelligi latitudinis expertem longitudinem — intelligentia apprehendi non potest longitudo quae caret latitudine. 51. quamvis autem haec argumenta sint adeo evidentia, conantur tamen geometrae pro viribus strenue decertantes adversus ea dicere, nempe quod per intensionem intelligatur longitudo expers latitudinis. 52. accepta itaque qualicumque longitudine cum quanta latitudine dicunt se per intensionem hanc semper minuere latitudinem, magis etiam intendendo angustias, et deinde quod sic intelligitur per intensionem dicere esse latitudinis expertem longitudinem; si enim paulatim minuitur quae in angustum cogitur latitudo per intensionem, veniet aliquando etiam ad latitudinis expertem longitudinem, in eam desinente intelligentia. 53. atqui ostendimus, dicet quis-

[eadem leguntur in codice Regimontano teste Struvio in v. ἐπισυνθετικός Addend. ad Schneideri lexic., et pro adverbiis ὁμοιωτικῶς κτέ. ὁμοιωτική, ἐπισυνθετική, ἀναλογιστική, αὐξητική, μειωτική.]

h) κατὰ ἀναλογίαν νοούμενα] ita legendum e ms Vratislav. pro γινόμενα.

P 319 i) ἐνοήσαμεν] idem ms ἐννοήσαμεν.

k) σὺν πλάτει] ms Vratislav. et Ciz. συμπλάτει unico vocabulo.

l) μὴ ἔχοντες δὲ] ms Ciz. μηδὲ ἔχοντες.

m) κατ' ἐπίτασιν] eadem obiectio cum eadem responsione recurrit lib. 1 adversus Physicos.

n) ἐδείξαμεν] supra sect. 39 huius libri.

τελὴς στέρησις τοῦ πλάτους ἀναίρεσίς ἐστι καὶ τοῦ μήκους· εἶτα τὸ κατ' ἐπίτασίν τινος νοούμενον οὐχ ἕτερόν ἐστι τοῦ προεπινοηθέντος, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο ἐπιτεταμένον. ἐπεὶ οὖν ἀπὸ 54
τοῦ ποσὸν [o]) ἔχοντος πλάτος κατ' ἐπίτασιν στενότητος νοῆσαί τι θέλομεν, τὸ μὲν πάντῃ πάντως ἀπλατὲς μῆκος οὐκ ἐπινοήσομεν· ἑτερογενὲς γάρ ἐστι· στενὸν δέ τι ληψόμεθα πλάτος, ὥστε τὴν κατάληξιν τῆς νοήσεως ἐν ἐλαχιστοτάτῳ γενέσθαι πλάτει, πλὴν ὅμως πλάτει· τὸ δὲ μετὰ τοῦτο γενέσθαι τὴν ἐπιβολὴν τῆς διανοίας εἰς ἑτερογενές, καὶ ὃ μήτε μῆκός ἐστι μήτε πλάτος. εἴπερ τε δυνατόν ἐστι μῆκός τι νοήσαντας σὺν ποσῷ 55
πλάτει στερήσει τοῦ πλάτους λαβεῖν μῆκος ἀπλατές, ἐνδέξεταί ποτε κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ σάρκα σὺν τρωτῷ ἰδιώματι νοήσαντας στερήσει τοῦ τρωτοῦ ἰδιώματος νοῆσαι ἄτρωτόν τε καὶ ἀπαθῆ σάρκα. δυνατὸν δὲ ἔσται καὶ σῶμα νοήσαντας μετὰ 56
ἀντιτύπου ἰδιώματος [p]), στερήσει τῆς ἀντιτυπίας λαβεῖν τι μὴ P 320
ἀντιτυποῦν σῶμα· ὅπερ τελέως ἐστὶν ἀδύνατον καὶ παρὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἔννοιαν. τὸ γὰρ ἄτρωτον νοούμενον ἡμῖν, οὐκέτι ἐστὶ σάρξ, ἐπείπερ σὺν τῷ τρωτῷ [q]) ἰδιώματι ἡ σὰρξ ἐνοεῖτο ὡς σάρξ· καὶ τὸ μὴ ἀντιτυποῦν σῶμα οὐκέτι νοεῖται σῶμα· σὺν γὰρ τῷ ἀντιτύπῳ ἰδιώματι ἐνοεῖτο σῶμα, καθό ἐστι σῶμα. ὅθεν καὶ τὸ νοούμενον μῆκος χωρὶς πλάτους οὐκ ἂν εἴη μῆκος· σὺν γὰρ τῷ ποσὸν ἔχειν πλάτος τὸ μῆκος ὡς μῆκος

piam, quod perfecta et absoluta privatio latitudinis est etiam peremptio longitudinis; deinde quod intelligitur ex alicuius rei intensione, non est aliud quam ipsum quod prius est mente perceptum, imo vero est illud ipsum intensum. 54. quoniam ergo ex eo quod aliquantam habet latitudinem, per angustiae intensionem aliquid volumus intelligere, quae omni quidem ratione et omnino caret latitudine, longitudinem minime apprehendemus intelligentia; est enim alterius generis; aliquam autem angustam sumemus latitudinem, adeo ut desinat intelligentia in minimam latitudinem, sed tamen latitudinem; postea vero mentis cogitatio transeat ad id quod est alterius generis, et quod neque est longitudo nec latitudo. 55. ac si fieri potest, ut ex eo quod aliquam intellexerimus longitudinem cum quanta latitudine, privatione latitudinis comprehendamus longitudinem latitudinis expertem, continget aliquando similiter, ut cum intellexerimus carnem cum ea proprietate quod sit vulnerabilis, privatione huius proprietatis, nempe vulnerabilis, intelligamus invulnerabilem carnem et impatibilem. 56. fieri etiam poterit, ut cum intellexerimus corpus cum proprietate resistendi, privatione resistentiae comprehendamus aliquod corpus quod non resistat; quod plane fieri non potest et est praeter communem hominum notionem. quod enim intelligitur a nobis invulnerabile, non est caro, et quod non resistit corpus, non utique intelligitur corpus; corpus enim, quatenus corpus, intelligitur cum proprietate resistendi. quare et longitudo quae intelligitur sine latitudine, nequaquam est longitudo; intelligitur enim longitudo cum eo quod habet quantam latitudi-

---

o) ἀπὸ τοῦ ποσόν] in ms Ciz. τὸ ποσόν. sed et infra sect. 56 ποσόν sine articulo σὺν γὰρ τῷ ποσὸν ἔχειν πλάτος.

p) μετὰ ἀντιτύπου ἰδιώματος] inter corporis proprietates primas a philosophis computata ἀντιτυπία sive soliditas ac vis resistendi, ut dictum ad 3 Pyrrhon. sect. 40. Euclidi lib. 11 Element. *στερεόν ἐστι τὸ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος ἔχον.* Chalcidius p. 105 *quod ex tribus constat, id est, longitudine latitudine profunditate, solidum corpus cognominant.* P 320

q) σὺν τῷ τρωτῷ] ita ms Vratislav. pro ἐν τῷ τρωτῷ.

57 νοεῖται. ἀλλ' ὅ γε Ἀριστοτέλης, καίπερ ποικίλως r) κατασκευασθείσης τῆς τοῦ πράγματος ἀνεπινοησίας καὶ οὐκ ἐν ὀλίγῳ κειμένων ταράχῳ τῶν γεωμετρῶν, φησὶ μὴ ἀδυνατόν εἶναι τὸ ὑπὸ τούτων λεγόμενον μῆκος ἀπλατές, ἀλλὰ δύνασθαι χωρὶς πάσης περισκελείας s) εἰς ἔννοιαν ἡμῖν ἐλθεῖν. ἵστησι δὲ τὸν λό-
58 γον ἐπί τινος ἐναργεστέρου ὑποδείγματος καὶ σαφοῦς· τὸ γοῦν τοῦ τοίχου μῆκος, φησί, λαμβάνομεν μὴ συνεπιβάλλοντες αὐτοῦ τῷ πλάτει. διόπερ ἐνέσται καὶ τὸ παρὰ τοῖς γεωμέτραις λεγόμενον μῆκος χωρὶς πλάτους τινὸς ἐπινοεῖν, ἐπείπερ ὄψις τῶν ἀδήλων t) ἐστὶ τὰ φαινόμενα, πλανώμενος ἢ τάχα κατασοφιζόμενος ἡμᾶς· ὅταν γὰρ τὸ τοίχου μέρος χωρὶς πλάτους νοῶμεν, οὐ χωρὶς παντὸς πλάτους αὐτὸ νοοῦμεν, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ περὶ
59 τῷ τοίχῳ καθεστῶτος πλάτους. ὅθεν καὶ ἐνδέχεται συμπλέξαντας τὸ τοῦ τοίχου μῆκός τινι πλάτει καὶ ὁτῳδηποτοῦν u) νόησιν αὐτοῦ ποιεῖσθαι· ὥστε μῆκος λαμβάνεσθαι τὰ νῦν οὐ χωρὶς παντὸς πλάτους, καθάπερ ἀξιοῦσιν οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων, ἀλλὰ χωρὶς τοῦδέ τινος πλάτους. προϋπέκειτο δὲ τῷ Ἀριστοτέλει παραστῆσαι, οὐχ ὅτι τινὸς πλάτους ἀμοιρεῖ τὸ κατὰ τοὺς γεωμέτρας λεγόμενον μῆκος, ἀλλ' ὅτι παντὸς ἐστέρηται πλάτους· ὅπερ οὐκ ἀπέδειξε. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

60 Ἐπειδὴ δὲ οἱ γεωμέτραι καὶ πέρας ἐπιφανείας εἶναι λέγουσι τὴν γραμμήν, ὅ ἐστι μῆκος ἀπλατές, φέρε κοινότερον περὶ γραμ-

nem. 57. caeterum Aristoteles quamvis variis modis probasset rem non posse intelligentia percipi, nec mediocriter essent perturbati geometrae, dicit tamen latitudinis expertem quae ab eis dicitur longitudinem non esse eiusmodi, ut non possit cogitatione percipi, sed eam in nostram venire posse notionem absque ulla difficultate aut absurditate. constituit autem rationem in quodam aperto et evidenti exemplo: 58. parietis, inquit, percipimus longitudinem, non simul attendentes eius latitudinem. quare licebit etiam quae apud geometras dicitur longitudinem cogitare absque latitudine, quandoquidem ex his, quae sensibus apparent, licet ea quae non sunt evidentia perspicere. verum errat aut fortasse sophistice nos decipit. quando enim parietis longitudinem intelligimus absque latitudine, non absque omni latitudine eam intelligimus, sed absque latitudine quae consistit in pariete. 59. unde etiam contingit ut muri longitudine connexa alicui latitudini quantulaecunque eam possimus intelligentia consequi; ita ut in praesentia accipiatur longitudo non sine omni latitudine, ut censent mathematici, sed sine aliqua latitudine. propositum autem erat Aristoteli ostendere, non quod quae a geometris dicitur longitudo est expers alicuius latitudinis, sed quod privata sit omni latitudine: quod quidem non demonstravit. atque de his quidem hactenus.

60. Quoniam autem geometrae etiam superficiei extremum dicunt esse lineam, quae est longitudo expers latitudinis, age communiores adducamus

r) *καίπερ ποικίλως*] ita idem ms pro *καὶ ποικίλως*.

s) *χωρὶς πάσης περισκελείας*] nota *περισκέλειαν* poni pro eversione veluti crurum ac supplantatione, hoc est absurditate. Aristotelis locus est ex libro aliquo eius deperdito, forte *μαθηματικῷ* sive *περὶ τῆς ἐν τοῖς μαθήμασιν οὐσίας*. licet abstractionem sive *ἀφαίρεσιν* mathematicorum probat variis etiam locis librorum quae exstant, ut lib. 1 de anima c. 1. oppugnatur haec Aristotelis sententia a nostro etiam lib. 1 contra Phys. sect. 412 sq.

t) *ὄψις τῶν ἀδήλων*] supra sect. 28.

u) *ὁτῳδηποτοῦν*] mss Vratislav. et Ciz. distinctis vocabulis *ὁτῳδήποτε οὖν*.

μῶν ἅμα καὶ ἐπιφανειῶν διαπορῶμεν· οὕτω γὰρ εὐδιάβλητος
καὶ ὁ ἐπὶ τὸ σῶμα γενήσεται λόγος. εἰ γὰρ ἡ γραμμὴ πέρας 61
ἐστὶν ἐπιφανείας, μῆκος ἀπλατὲς καθεστῶσα, δῆλον ὡς ὅταν P 321
ἐπιφάνεια ἐπιφανείᾳ x) παρατεθῇ, ἤτοι παράλληλοι γενήσονται
δύο γραμμαὶ ἢ μία ἀμφότεραι. καὶ εἰ μὲν μία αἱ δύο γραμμαὶ
γίνονται, ἐπεὶ ἡ γραμμὴ πέρας ἐστὶν ἐπιφανείας, ἡ δὲ ἐπιφά-
νεια πέρας σώματος, τῶνδε δυοῖν γραμμῶν μιᾶς ἅμα γινομένων
γενήσονται καὶ αἱ δύο ἐπιφάνειαι μία ἐπιφάνεια, τῶν δὲ δυοῖν
ἐπιφανειῶν μιᾶς ἐπιφανείας γενηθεισῶν, ἐξ ἀνάγκης ἔσται καὶ
τὰ δύο σώματα ἓν σῶμα· τῶν δὲ δυοῖν σωμάτων ἑνὸς γενομέ-
νων, ἡ παράθεσις οὐκ ἔσται παράθεσις y), ἀλλ' ἕνωσις· ὅπερ
ἐστὶν ἀδύνατον. ἐπί τινων μὲν γὰρ σωμάτων δύναται ἡ παρά- 62
θεσις ἕνωσις γίνεσθαι, καθάπερ ὕδατος καὶ τῶν ἐοικότων τούτῳ,
ἐπί τινων δὲ οὐδαμῶς· καὶ γὰρ λίθος λίθῳ παρατιθέμενος καὶ
σίδηρος σιδήρῳ καὶ ἀδάμας ἀδάμαντι κατὰ γραμμὴν οὐχ ἑνοῦν-
ται. ὥστε οὐκ ἂν γένοιντο αἱ δύο γραμμαὶ μία γραμμή· καὶ
γὰρ ἄλλως εἰ ἕνωσίς ἐστι τῶν δύο γραμμῶν μιᾶς γενομένων
καὶ σύμφυσις τῶν σωμάτων, ἐχρῆν τὸν χωρισμὸν γίνεσθαι μὴ
κατὰ τὰ αὐτὰ αὐτῶν πέρατα, ἀλλὰ κατὰ ἄλλα καὶ ἄλλα μέρη
ὑποσπωμένων, ὥστε καὶ φθορὰν συμβαίνειν. οὐχὶ δέ γε τοῦτο
γινόμενον θεωρεῖται, ἀλλὰ τὰ πέρατα τῶν σωμάτων καὶ πρὸ
τῆς παραθέσεως καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοιαῦτά ἐστιν, ὁποῖα
καὶ ἐν τῇ παραθέσει ὄντα πρότερον ἐφαίνοντο· οὐ τοίνυν αἱ
δύο γραμμαὶ μία γίνονται. οὐ μὴν ἀλλ' εἴπερ αἱ δύο γραμμαὶ 63
μία γίνονται, δεήσει τὰ παρατιθέμενα ἀλλήλοις σώματα ἑνὶ ἄκρῳ
ἐλάσσω εἶναι· γεγόνασι γὰρ αἱ δύο μία, ἥτις ἓν ἔχειν ὀφείλει
πέρας τε καὶ ἄκρον. οὐχὶ δέ γε τὰ παρατιθέμενα ἀλλήλοις σώ-
ματα ἑνὶ ἄκρῳ γίνεται ἐλάσσονα. ὥστε αἱ δύο γραμμαὶ οὐκ ἂν

dubitationes de lineis simul et superficiebus; ita enim facile erit etiam reprehendere quod dicitur de corpore. 61. si enim linea est extremum superficiei, quae est latitudinis expers longitudo: perspicuum est quod quando addita fuerit superficiei superficies, aut erunt duae lineae parallelae, aut una ambae. et si quidem una sint duae lineae, quoniam linea est extremum superficiei, superficies autem est extremum corporis: si duae lineae simul fiant una, erunt etiam duae superficies una: si duae autem superficies sint una, necessario erunt etiam duo corpora unum: si duo corpora fuerint unum, additio non erit additio, sed unio: quod quidem non potest fieri: 62. nam in aliquibus quidem corporibus potest additio esse unio sicut in aqua et similibus, in aliquibus autem minime; nam si lapis addatur lapidi et ferrum ferro et adamas adamanti, per lineam non uniuntur. quamobrem minime fient duae lineae una linea; nam alioqui si unio esset duarum linearum in unam mutatio et corporum coitio ac coalescentia, oporteret separationem fieri non divulsione ipsorum extremorum sed aliarum aliarumque partium, ita ut etiam contingeret interitus. hoc autem nequaquam videmus fieri; sed extrema corporum et ante additionem et post separationem talia sunt qualia prius cernebantur in additione; non fiunt ergo duae lineae una. 63. verum enim vero si duae lineae fiant una, oportebit quae inter se adduntur corpora uno extremo esse minora; duae enim factae sunt una, quae debet habere unum finem et extremum, quae autem inter se adduntur corpora, non fiunt uno

x) ὅταν ἐπιφάνεια ἐπιφανείᾳ] simile argumentum supra sect. 29 seq. P 321
y) οὐκ ἔσται παράθεσις] confer 3 Pyrrhon. sect. 42.

64 γένοιτο μία γραμμή. εἰ δὲ παράλληλοι γίνονται δύο γραμμαὶ κατὰ παράθεσιν δυοῖν σωμάτων, τὸ ἐκ τῶν δυοῖν γραμμῶν μεῖζον ἔσται τῆς μιᾶς γραμμῆς. εἰ δὲ τὸ ἐκ τῶν δυοῖν γινόμενον γραμμῶν μεῖζόν ἐστι τῆς μιᾶς γραμμῆς, ἔχοι ἂν ἑκατέρα αὐτῶν πλάτος, ὃ μεθ' ἑτέρας μείζονα ποιεῖ τὴν διάστασιν. καὶ οὕτως οὐκ ἔστιν ἀπλατὲς μῆκος ἡ γραμμή. δυοῖν οὖν θάτερον, ἢ ἀναιρεῖν δεῖ τὴν ἐνάργειαν ἢ μενούσης ταύτης ἀθετεῖν τὴν τῶν γεωμετρῶν ἐπίνοιαν, καθ' ἣν οἴονται τὴν γραμμὴν μῆκος ἀπλατὲς ὑπάρχειν.

65 Καὶ δὴ ταῦτα μὲν προηγουμένως ῥητέον ἐστὶν ἡμῖν πρὸς τὰς τῆς γεωμετρίας ἀρχάς. μεταβάντες δὲ διδάσκωμεν, ὅτι καὶ κατὰ τὰς ἐκείνων αὐτῶν ὑποθέσεις οὐχ οἷόν τε προβαίνειν τὴν ζήτησιν. ἀρέσκει τοίνυν αὐτοῖς τὴν εὐθεῖαν γραμμήν, ὡς καὶ ἀνώτερον[z]) ἐλέγομεν, στρεφομένην πᾶσιν αὐτῆς τοῖς μέρεσι
P 322 κύκλους γράφειν[a]). ᾧπερ θεωρήματι ὄντι συνεκτικωτάτῳ μαχό-
66 μενόν ἐστι τὸ τὴν γραμμὴν μῆκος ἀπλατὲς ὑπάρχειν. ζητῶμεν δὲ τὸν τρόπον τοῦτον· εἰ γὰρ κατ' αὐτοὺς πᾶν μέρος τῆς γραμμῆς[b]) ἔχει σημεῖον, τὸ δὲ σημεῖον στρεφόμενον κύκλον γράφει, δεήσει κατ' αὐτούς, ὅταν ἡ εὐθεῖα γραμμὴ στρεφομένη καὶ πᾶσι τοῖς ἑαυτῆς[c]) μέρεσι κυκλογραφοῦσα τὸ διάστημα καταμετρῇ τὸ ἀπὸ τοῦ κέντρου[d]) μέχρι τῆς ἐξωτάτης περιφερείας ἐπιπέδου, τότε ἤτοι συνεχεῖς ἀλλήλοις ὑπάρχειν τοὺς καταγραφομένους
67 κύκλους ἢ διεστῶτας ἀπ' ἀλλήλων. ἀλλ' εἰ μὲν διεστᾶσιν ἀπ'

extremo minora. quamobrem duae lineae non fiunt una linea. 64. sin autem fiant duae lineae parallelae per additionem duorum corporum, id quod constat ex duabus lineis erit maius una linea. si vero quod duabus constat lineis, maius est una linea, habebit et unaquaeque earum latitudinem, quae cum altera facit maius spatium ac maiorem dimensionem. et ita linea non est longitudo expers latitudinis. duorum ergo alterum, aut tollenda est evidentia aut si ea maneat, est abolendum quod excogitatum fuit a geometris, quo existimant lineam esse longitudinem expertem latitudinis.

65. Atque haec quidem directe dicenda habemus adversus principia geometriae. transeamus autem ac doceamus, quod nec ex illorum ipsorum hypothesibus fieri potest ut procedat quaestio. eis placet rectam lineam, si, ut superius diximus, circumducatur omnibus suis partibus, describere circulos. cui quidem generali theoremati repugnat quod linea sit longitudo carens latitudine. 66. quaeramus enim hoc modo: si, ut est eorum sententia, quaelibet pars lineae habet punctum, punctum autem dum circumducitur, describit circulum, oportebit ex eorum sententia, quando recta linea circumducta et omnibus suis partibus circulum describens dimetitur intervallum a centro usque ad extremam planam superficiem, tunc aut continuos inter se habere circulos qui describuntur aut inter se intervallis disiunctos. 67. sed

z) *ὡς καὶ ἀνώτερον*] sect. 26 huius libri.

P 322 a) *κύκλους γράφειν*] ita mss pro *κύκλοις*. sed supra loco iam laudato unica voce *κυκλογραφεῖν*. tamen etiam lib. 1 adversus Physicos, ubi idem argumentum Sextus noster tractat, legas *κύκλους γράφειν*, et recte quidem; mox enim plurium circulorum mentio, qui nimirum a singulis lineae circumagitatae punctis describuntur. ex iisdem mss mox pro *ὥσπερ* scripsi *ᾧπερ θεωρήματι*.

b) *τῆς γραμμῆς*] ita mss pro *γραμμικῆς*.

c) *τοῖς ἑαυτῆς*] ita legendum e mss pro *ἑαυτοῖς*.

d) *τὸ ἀπὸ του κέντρου*] ita recte mss pro *τῇ*.

ἀλλήλων, ἀκολουθήσει μέρος τι εἶναι τῆς ἐπιπέδου τὸ μὴ κυκλογραφούμενον καὶ τῆς εὐθείας μέρος τὸ κατὰ τοῦτο μὲν φερόμενον τοῦ διαστήματος, μὴ κυκλογραφοῦν δέ· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. ἢ γὰρ οὐκ ἔχει κατὰ τοῦτο τὸ μέρος σημεῖον ἡ εὐθεῖα γραμμὴ ἢ ἔχουσα οὐ καταγράφει κύκλον. ὧν ἑκάτερον παρὰ τὸν γεωμετρικόν ἐστι λόγον· καὶ γὰρ πᾶν μέρος τῆς γραμμῆς σημεῖον ἔχειν φασί, καὶ πᾶν σημεῖον περιφερόμενον κυκλογραφεῖν.
εἰ δὲ συνεχεῖς ἀλλήλοις ὑπάρχειν οἴονται τοὺς κύκλους, ἤτοι 68
οὕτως εἰσὶ συνεχεῖς ὡς τὸν αὐτὸν ἐπέχειν τόπον ἢ ὥστε ἄλλον παρ' ἄλλον τετάχθαι μηδενὸς σημείου μεταξὺ πίπτοντος· πᾶν γὰρ σημεῖον τὸ μεταξὺ κατ' ἐπίνοιαν πῖπτον ὀφείλει τὸν αὐτὸν κύκλον γράφειν. καὶ εἰ μὲν τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι τόπον πάντες, εἷς γενήσεται κύκλος, καὶ διὰ τοῦτο τῷ ἐλαχίστῳ κύκλῳ καὶ πρὸς τῷ κέντρῳ καθεστῶτι ὁ μείζων καὶ ἐξωτάτω καὶ πάντων
περιληπτικὸς καθεστὼς κύκλος ἴσος γενήσεται. εἰ γὰρ ὁ μὲν 69
ἐξωτάτω κύκλος καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ περιφερείᾳ μεῖζον ἐπέχει διάστημα, καὶ ὁ ἐσωτάτω πρὸς τῷ κέντρῳ κύκλος μικρὸν ἐπέχει διάστημα, πάντες δὲ οἱ κύκλοι τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι τόπον, ὁ τὸ μεῖζον ἐπέχων διάστημα ἴσος γενήσεται τῷ ἐλάχιστον ἐπέχοντι διάστημα· ὅπερ ἐστὶν ἀπεμφαῖνον. οὐ τοίνυν οὕτως εἰσὶ συνε-
χεῖς οἱ κύκλοι, ὡς τὸν αὐτὸν τόπον ἐπέχειν. εἰ δὲ παράλληλοι 70
τυγχάνουσιν, ὥστε μεταξύ τι μὴ πίπτειν ἀμερὲς σημεῖον, συμπληρώσουσι τὸ ἀπὸ τοῦ κέντρου μέχρι τῆς περιφερείας πλάτος. εἰ δέ γε συμπληρώσουσιν, ἐπέχουσί τι πλάτος· ἦσαν δέ γε οὗτοι γραμμαί. αἱ ἄρα γραμμαὶ ἔχουσί τι πλάτος καὶ οὐκ ἀπλατεῖς
καθεστήκασιν. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ὁρμώμενοι ὁμοιό- 71
τροπον τῇ προαποδοθείσῃ συνθήσομεν ἐπιχείρησιν· ἐπεὶ γάρ
φασι τὴν κυκλογραφοῦσαν εὐθεῖαν γραμμὴν δι' ἑαυτῆς τὸν κύ- P 323

si sunt quidem inter se disiuncti intervallis, sequetur esse partem aliquam superficiei quae non describitur in circulum et partem rectae quae in hoc quidem fertur spatio, non describit autem circulum; quod quidem est absurdum: aut enim non habet in hac parte punctum recta linea, aut si habet, non describit circulum. quorum utrumque geometricis rationibus adversatur; dicunt enim omnem partem lineae habere punctum, et omne punctum si circumducatur, describere circulum. 68. sin autem existimant circulos esse inter se continuos, aut ita sunt continui, ut eundem locum teneant, aut ut alius iuxta alium sit collocatus nec ulli puncto interiecto locus sit; omne enim punctum quod interiectum concipitur, debet eundem circulum describere. et si quidem eundem tenent omnes locum, fiet unus circulus, et propterea maior et qui est extra omnes et omnes comprehendit circulos, erit aequalis minimo circulo et qui est in centro. 69. si vero qui omnium extremus et est in ipsa circumferentia, maius tenet spatium, et circulus qui est intimus in ipso centro, minus tenet spatii, omnes autem circuli eundem tenent locum, qui tenet maius spatium, erit aequalis ei qui tenet minimum: quod quidem est absurdum. non sunt ergo circuli sic continui, ut eundem teneant locum. 70. si autem sunt paralleli, ut inter eos non cadat aliquod punctum carens partibus, complebunt latitudinem a centro usque ad circumferentiam. quodsi complebunt, tenent aliquam latitudinem: hi circuli autem erant lineae habent ergo lineae aliquam latitudinem et non sunt expertes latitudinis. 71. ex hac ipsa consequentia procedentes priori simile componemus argumentum; nam quoniam dicunt rectam lineam circulum describentem per se ipsam describere circulum, adversus illos argumentando dicemus, si ea est rectae

κλον καταγράφειν, συνερωτῶντες αὐτοὺς e) φήσομεν, εἰ ἡ κυ-
κλογραφοῦσα εὐθεῖα γραμμὴ δι' ἑαυτῆς τὸν κύκλον καταγράφειν
πέφυκεν, οὐκ ἔστι μῆκος ἀπλατὲς ἡ γραμμή. ἀλλὰ μὴν ἡ κυ-
κλογραφοῦσα εὐθεῖα γραμμὴ δι' ἑαυτῆς τὸν κύκλον καταγράφει,
ὡς ἐκεῖνοί φασιν· οὐκ ἄρα μῆκός ἐστιν ἀπλατὲς ἡ γραμμή, ὡς
72 ἡμεῖς τοῦτο ἀκόλουθον ὂν ἐκείνοις f) διδάξομεν. ὅταν γὰρ ἡ
ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀγομένη εὐθεῖα στρέφηται καὶ δι' ἑαυτῆς κα-
ταγράφῃ κύκλον, τότε ἤτοι κατὰ πάντων τῶν μερῶν τοῦ ἐντὸς
τῆς περιφερείας πλάτους φέρεται ἡ εὐθεῖα γραμμὴ ἢ οὐ κατὰ
πάντων, ἀλλὰ κατά τινων. καὶ εἰ μὲν κατά τινων φέρεται, οὐδὲ
καταγράφει κύκλον, καθ' ὧν μὲν μερῶν φερομένη, καθ' ὧν δὲ
οὔ. εἰ δὲ κατὰ πάντων φέρεται, ὅλον τὸ τῆς περιφερείας κατα-
73 μετρήσει πλάτος· πλάτος δὲ καταμετροῦσα ἕξει πλάτος· τὸ
γὰρ τοῦ πλάτους καταμετρητικὸν ὀφείλει πλάτος ἔχειν, ᾧ κατα-
μετρεῖ. ἡ ἄρα εὐθεῖα γραμμὴ κυκλοφοροῦσα ὅλον καταμετρεῖ
74 τὸ πλάτος καὶ οὐκ ἔστι μῆκος ἀπλατὲς ἡ γραμμή. τὸ δ' αὐτὸ
σαφέστερον δειχθήσεται, καὶ ὅταν λέγωσιν οἱ γεωμέτραι τὴν
πλάγιον τοῦ τετραγώνου πλευρὰν καταγομένην τὸ παραλληλό-
γραμμον ἐπίπεδον g) καταμετρεῖν· εἴπερ γὰρ μῆκος ἀπλατές
ἐστιν ἡ πλαγία πλευρὰ τοῦ τετραγώνου καταγομένη, οὐ κατα-
μετρήσει τὸ παραλληλόγραμμον ἐπίπεδον τοῦ τετραγώνου δι'
ἑαυτῆς. τὸ γὰρ καταμετρητικὸν πλάτους ὀφείλει πλάτος ἔχειν.
εἰ δὲ καταμετρεῖ, πάντως πλάτος ἔχει. ὥστε πάλιν ἢ τοῦτο
τὸ θεώρημα ψεῦδος εἶναι τοῖς γεωμέτραις ἢ μηδὲν ὑπάρχειν τὸ

lineae circulum describentis natura, ut per se circulum describat, non es linea longitudo expers latitudinis. atqui recta linea, ut ipsi dicunt, describens circulum per se circulum describit; non est ergo linea longitudo expers latitudinis, hoc siquidem exinde consequi iam docebimus. 72 quando enim quae a centro ducitur recta linea circumducitur et per se ipsam describit circulum, tunc aut per omnes partes latitudinis, quae est intra circumferentiam, fertur recta linea, aut non per omnes, sed per aliquas. et si per aliquas tantummodo fertur, ne describit quidem circulum, ut quae per aliquas quidem partes feratur, per aliquas vero non. sin autem fertur per omnes, dimetietur totam circumferentiae latitudinem. 73. latitudinem autem dimetiens habebit latitudinem; nam quod est dimetiens latitudinis, latitudinem habere debet qua metitur. recta ergo linea circulum describens totam metitur latitudinem et non est linea longitudo expers latitudinis. 74. hoc autem ostendetur adhuc manifestius, cum dicant geometrae obliquum latus quadrati ductum metiri parallelogrammum planum; nam si obliquum latus quadrati ductum est longitudo carens latitudine, non metietur per se parallelogrammum planum quadrati. nam quod est dimetiens latitudinis, debet ipsum esse praeditum latitudine. si autem metitur, habet omnino latitudinem. quo fit rursus ut hoc theorema falsum debeat haberi a geometris aut concedi nullam intel-

---

P 323 e) *συνερωτῶντες — καταγράφειν πέφυκεν*] haec non legit in suo codice interpres Gentianus Hervetus, et video deesse in ms Cizensi librarii haud dubie oscitatione.

f) *ἀκόλουθον ὂν ἐκείνοις*] ita recte mss Savil. Ciz. et Vratislav., non *ἐκείνους*.

g) *τὸ παραλληλόγραμμον ἐπίπεδον*] ita recte legitur lib. 1 adversus Physicos, non ut praesenti loco erat, *καὶ ἐπίπεδον*. si mox sequitur: *οὐ καταμετρήσει τὸ παραλληλόγραμμον ἐπίπεδον*. de parallelogrammo Euclides lib. 1 proposit. 34 seq. lib. 6 propos. 23 etc.

νοούμενον μῆκος ἀπλατές. τόν τε κύλινδρόν φασι κατ' εὐθεῖαν 75
γραμμὴν [h]) ἅπτεσθαι τῆς ἐπιπέδου καὶ ἐκκυλιόμενον τῇ ἀνὰ μέ-
ρος ἄλλων καὶ ἄλλων εὐθειῶν θέσει καταμετρεῖν τὴν ἐπίπεδον.
ἀλλ' εἰ καὶ κατ' εὐθεῖαν [i]) ἅπτεται τῆς ἐπιπέδου ὁ κύλινδρος
καὶ κυλιόμενος τῇ ἀνὰ μέρος ἄλλων καὶ ἄλλων εὐθειῶν θέσει
καταμετρεῖ τὴν ἐπίπεδον, πάντως καὶ ἡ ἐπίπεδος συνέστηκεν ἐξ
εὐθειῶν, καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κυλίνδρου πάλιν ἐξ εὐθειῶν πε-
πλήρωται. ὅθεν ἐπεὶ ἔχει καὶ ἡ ἐπίπεδος πλάτος καὶ ἡ ἐπιφά- 76
νεια τοῦ κυλίνδρου ὁμοίως καὶ οὐκ ἔστιν ἀπλατής, τὸ δὲ πλά-
τους ποιητικὸν ὀφείλει καὶ αὐτὸ πλάτος ἔχειν· δῆλον οὖν ὡς P 324
ὅτι καὶ αἱ εὐθεῖαι γραμμαὶ συμπληρωτικαὶ οὖσαι τοῦ πλάτους
ἐξ ἀνάγκης πλάτος ἔχουσιν· ὥστε μηδὲν εἶναι μῆκος ἀπλατές,
διὰ δὲ τοῦτο μηδὲ γραμμήν. εἰ δὲ καὶ δοίημεν τὴν γραμμὴν 77
μῆκος εἶναι ἀπλατές, τὰ ἀκόλουθα τούτοις ἐστὶ τούτων ἀπο-
ρώτερα. ὥσπερ γὰρ τὸ σημεῖον ῥυὲν [k]) ποιεῖ γραμμήν, οὕτω
καὶ ἡ γραμμὴ ῥεῖσα ποιεῖ ἐπιφάνειαν κατ' αὐτούς, ἥτις ἐστί,
φασί, πέρας σώματος δύο ἔχον διαστάσεις, μῆκος καὶ πλάτος.
εἴπερ οὖν ἡ ἐπιφάνεια πέρας ἐστὶ σώματος, τὸ δὲ σῶμα πάν- 78
τως πεπερασμένον ἐστί· καὶ εἰ τοῦτο, ὅτε παρατίθεται δύο σώ-
ματα [l]) ἀλλήλοις, τότε ἤτοι τὰ πέρατα τῶν περάτων ἢ τὰ πε-
περατωμένα τῶν πεπερατωμένων ἅψεται, οἷον ἐπὶ τοῦ ἀμφο-
ρέως, εἰ νοήσαιμεν πέρας μὲν τὸ ἔξωθεν ὄστρακον [m]), πεπερα-

ligi posse longitudinem latitudinis expertem. 75. dicunt etiam cylindrum per rectam lineam tangere planitiem et provolutum metiri sive describere sensim per partes planitiem aliarum et aliarum rectarum positione. quodsi et per rectam lineam cylinder tangit planitiem et provolutus positione aliarum aliarumque rectarum paulatim ac per partes planitiem metitur, omnino etiam ex lineis rectis constat planities, et cylindri superficies rursus completa est ex lineis rectis. 76. unde quoniam habet etiam planities latitudinem et similiter superficies cylindri et non caret latitudine, quod est autem efficiens latitudinis, debet ipsum quoque esse praeditum latitudine; est ergo perspicuum quod etiam lineae rectae, quae complent latitudinem, necessario habent latitudinem, quo fit ut nulla sit longitudo expers latitudinis, et ideo nec linea. 77. quodsi etiam dederimus lineam esse longitudinem expertem latitudinis, quae his sunt consequentia, adhuc in maiori haerent dubitatione. nam quo modo signum fluens facit lineam, ita etiam fluens linea facit superficiem, ut ipsi volunt, quae quidem est, ut ipsi dicunt, extremum corporis duo habens intervalla ac dimensiones, nempe longitudinem et latitudinem. 78. si superficies ergo est extremum corporis, corpus extremitatem omnino habet: et si hoc ita est, quando duo inter se iunguntur corpora, tunc aut extrema tangent extrema aut quae extremis circumscribuntur tangent ea quae intra extrema sunt, ut in amphora si extremum quidem intellexerimus testam quae est

---

h) κατ' εὐθεῖαν γραμμήν] ut supra sect. 27 dixit globum puncto tangere superficiem et provolutum facere lineam, sic iam ex alio geometrarum scito cylindrum notat superficiem tangere linea recta et provolutum superficiem describere.

i) ἀλλ' εἰ καὶ κατ' εὐθεῖαν — καταμετρεῖ τὴν ἐπίπεδον] haec verba in ms Cizensi desiderantur, nec in versione Herveti illorum vestigium exstat, sola librarii, quae saepius se in hoc opere prodidit, oscitantia.

k) τὸ σημεῖον ῥυέν] supra sect. 29. P 324

l) ὅτε παρατίθεται δύο σώματα] confer 3 Pyrrhon. sect. 43 et lib. 1 contra Physicos, ubi etiam eadem ab amphora et vino similitudo.

m) ὄστρακον] testaceis vasis sive figulinis vinum servasse veteres no-

79 τωμένον δὲ τὸν ἐν αὐτῷ οἶνον. δυοῖν οὖν ἀμφορέων παραβλη-
θέντων ἀλλήλοις ἤτοι τὸ ὄστρακον τοῦ ὀστράκου ἅψεται ἢ ὁ
οἶνος τοῦ οἴνου ἢ καὶ τὸ ὄστρακον τοῦ ὀστράκου καὶ ὁ οἶνος
τοῦ οἴνου. καὶ εἰ μὲν τὰ πέρατα τῶν περάτων ἅπτεται, τὰ
πεπερατωμένα ἀλλήλων οὐχ ἅψεται, τουτέστι τὰ σώματα· ὅπερ
ἦν ἀπεμφαῖνον. εἰ δὲ τὰ πεπερατωμένα μὲν ἀλλήλων [n]) ἅψεται,
τουτέστι τὰ σώματα, τὰ πέρατα δὲ ἀλλήλων οὐχ ἅψεται, ἐκτὸς
80 ἔσται τὰ σώματα τῶν οἰκείων περάτων. εἰ δὲ καὶ τὰ πέρατα
τῶν περάτων ἅπτεται καὶ τὰ πεπερατωμένα τῶν πεπερατωμένων,
ἐπισυνθήσομεν τὰς ἀπορίας· ᾗ μὲν γὰρ τὰ πέρατα ἀλλήλων
ἅπτεται, τὰ πεπερατωμένα οὐχ ἅψεται ἀλλήλων· ᾗ δὲ τὰ πε-
περατωμένα, ἐκτὸς ἔσται τὰ σώματα τῶν οἰκείων περάτων, ἐπεὶ
81 πέρας μέν ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια, πεπερασμένον δὲ τὸ σῶμα. τά τε
πέρατα σώματά ἐστιν ἢ ἀσώματα· καὶ εἰ μὲν σώματά ἐστι,
ψεῦδος ἔσται τοῖς γεωμέτραις τὸ ἀβαθῆ εἶναι τὴν ἐπιφάνειαν.
εἰ γὰρ σῶμά ἐστιν, ἐξ ἀνάγκης ἕξει καὶ βάθος· πᾶν γὰρ σῶμα [o])
ὀφείλει βάθος ἔχειν· εἶτα οὐδὲ ἅψεταί τινος, ἀλλὰ πᾶν ἔσται
ἀπειρομέγεθες. εἰ γὰρ σῶμά ἐστιν, ἐπεὶ πᾶν σῶμα πέρας ἔχει,
P 325 κἀκεῖνο τὸ πέρας σῶμα ὂν ἕξει πέρας, κἀκεῖνο ὁμοίως, καὶ τοῦτ'
82 εἰς ἄπειρον. εἰ δὲ ἀσώματόν ἐστι τὸ πέρας, ἐπεὶ τὸ ἀσώματον

extrinsecus, extremo circumscriptum autem quod est in ea vinum. 79. si duae ergo amphorae fuerint coniunctae altera alteri, aut testa testam aut vinum tanget vinum, aut utrumque simul et testa testam et vinum tanget vinum. atque si extrema quidem tangunt extrema, ea quae intra extrema sunt, inter se non tangent, hoc est corpora: quod quidem est absurdum. si autem extremis circumscripta se magis inter se tangent, hoc est corpora, extrema autem se inter se non tangent, erunt corpora extra suas extremitates. 80. si autem et extrema tangant extrema et extremis circumscripta pariter tangantur ab iis quae intra extrema sunt, dubitationibus addemus dubitationes; nam quatenus quidem extrema tangunt invicem, extremis circumscripta se inter se non tangent. quatenus autem tangent se mutuo ea quae intra extrema sunt, erunt corpora extra suas extremitates, quandoquidem extremum quidem est superficies, corpus autem quod extremo circumscribitur. 81. rursus autem extrema sunt aut corporea aut incorporea; et si sint quidem corpora, falsum erit geometrae quod aiunt, superficiem carere profunditate. nam si est corpus, necessario habebit profunditatem; debet enim profunditatem habere omne corpus. deinde nec tanget quicquam, sed in universum erit magnitudo infinita. nam si est corpus, quoniam omne corpus habet extremitatem, illa quoque extremitas, siquidem sit corpus, extremitatem habebit et haec similiter; idque in infinitum. 82. sin autem extremum est incorporeum, quoniam in-

---

tum vel ex illo Phaedri 3 1:

> anus iacere vidit epotam amphoram
> adhuc Falerna faece et testa nobili
> odorem quae iucundum late spargeret.

vide Andream Baccium lib. 1 de naturali vinorum historia cap. 31, cui mos ille ad conservanda illa valde probatur, et Montfauconi Palaeogr. pag. 168.

n) μὲν ἀλλήλων] ms Ciz. μᾶλλον.

o) πᾶν γὰρ σῶμα] siquidem corpus vocatur a geometris, quod habet latitudinem longitudinem et profunditatem; superficies autem quae habet latitudinem et longitudinem ἀβαθῆ, sive sine profunditate.

οὐδενὸς δύναται θιγεῖν [p]) οὐδὲ θιχθῆναι, τὰ πέρατα οὐχ ἅψεται ἀλλήλων· τούτων δὲ μὴ ἀπτομένων οὐδὲ τὰ πεπερατωμένα ἅψεται ἀλλήλων. κἂν δῶμεν οὖν εἶναι μῆκος ἀπλατὲς τὴν γραμμήν, ὁ περὶ τῆς ἐπιφανείας λόγος ἄπορός ἐστιν [q]). οἷς, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, ἀπόροις οὖσι συναναιρεῖται καὶ τὸ στερεὸν σῶμα, ἐκ τούτων σύνθετον καθεστώς.

Σκοπῶμεν δὲ καὶ οὕτως· εἰ γάρ σῶμά ἐστιν, ὥς φασιν οἱ γεω- 83 μέτραι, τὸ τὰς τρεῖς ἔχον διαστάσεις, μῆκος πλάτος βάθος, ἤτοι χωριστόν ἐστι τούτων [r]) τὸ σῶμα, ὥστε ἄλλο μὲν εἶναι τὸ σῶμα, ἄλλο δὲ τὸ μῆκος τοῦ σώματος, πλάτος δέ τε καὶ βάθος, ἢ ὁ ἀθροισμὸς τούτων ἐστὶ τὸ σῶμα. ἀλλὰ χωρίζεσθαι μὲν τούτων τὸ σῶμα οὐ πιθανόν ἐστιν· ὅπου γὰρ μήτε μῆκος ἔτι μήτε πλάτος μήτε βάθος, ἐκεῖ οὐχ οἷόν τε νοῆσαι σῶμα· εἰ δὲ ὁ ἀθροισμὸς τούτων 84 νοεῖται σῶμα καὶ ἄλλο παρὰ ταῦτα οὐδὲν ὑπάρχει, ἐξ ἀνάγκης, ἐπεὶ ἕκαστον τούτων ἀσώματόν ἐστι, καὶ ἡ κοινὴ τῶν ἀσωμάτων σύνοδος γενήσεται ἀσώματος. ὥσπερ γὰρ ἡ σύνθεσις [s]) τῶν στιγμῶν καὶ ἡ σύνοδος τῶν γραμμῶν, ἀσωμάτων φύσει καθεστηκυιῶν, οὐ ποιεῖ στερεὸν καὶ ἀντίτυπον σῶμα, οὕτω καὶ ἡ τοῦ πλάτους [t]) καὶ ἡ τοῦ μήκους ἔτι δὲ καὶ ἡ τοῦ βάθους συνέλευσις ἀσώματος οὖσα οὐκ ἂν ποιήσαι στερεὸν καὶ ἀντίτυπον σῶμα. εἰ δὲ μήτε χωρὶς τούτων ἐστὶ τὸ σῶμα μήτε ταῦτ' ἐστίν, ἀνεπινόητον ὅσον ἐπὶ τοῖς γεωμέτραις γίνεται τὸ σῶμα. πρὸς τούτοις εἴπερ μήκους καὶ πλάτους καὶ βάθους σύνοδος 85

corporeum nihil potest tangere nec tangi, extrema non tangent se mutuo; his autem se non tangentibus, nec circumscriptorum ab extremis corporum tangetur alterum ab altero. etsi ergo dederimus lineam esse longitudinem expertem latitudinis, tamen id quod de superficie dicitur, defendi non potest, cum quibus, siquidem defendi nequeunt, etsi nos non dicamus, simul tollitur etiam corpus solidum, quod est ex eis compositum.

83. Consideremus autem sic quoque: si enim corpus est, ut dicunt geometrae, quod tria habet intervalla seu dimensiones, nempe longitudinem profunditatem et latitudinem, aut est corpus ab his separabile, adeo ut aliud quidem corpus sit, aliud vero longitudo corporis latitudoque ac profunditas, aut horum congeries est corpus. sed ab eis quidem separari corpus non est probabile: ubi enim neque est longitudo neque latitudo neque profunditas, fieri non potest ut illic corpus intelligatur. 84. sin autem horum congeries intelligitur corpus, et praeter haec nihil est aliud; necessario quoniam unumquodque eorum est incorporeum, communis quoque rerum incorporearum coalitio erit incorporea. quo modo enim compositio punctorum et linearum coitio, quae sunt natura incorporeae, non facit corpus solidum et resistens, sic et latitudinis longitudinis atque insuper profunditatis consociatio, cum sint et ipsa corporis expertia, corpus solidum et resistens efficere nequit. si ergo neque sine his est corpus neque ex his ipsis constat, ex geometrarum rationibus corpus intelligi non potest. 85. ad haec accedit, quod si longitudinis

---

p) οὐδενὸς δύναται θιγεῖν] *tangere enim et tangi nisi corpus nulla* P 325 *potest res*, Lucret. adde lib. 1 contra Phys. sect. 255.

q) λόγος ἄπορός ἐστιν] ita legendum e mss non ἄπειρος.

r) ἤτοι χωριστόν ἐστι τούτων] eadem cavillatio infra lib. 1 adversus Physicos.

s) ὥσπερ γὰρ ἡ σύνθεσις] ita ms Ciz. pro ὥσπερ γὰρ καί.

t) οὕτω καὶ ἡ τοῦ πλάτους — καὶ ἀντίτυπον σῶμα] haec non legit in codice suo interpres neque exstant in ms Ciz.

ποιεῖ σῶμα, ἤτοι πρὶν τῆς συνόδου ἕκαστον τούτων νοεῖται
περιέχον ἐν ἑαυτῷ τὴν σωματότητα καὶ τοὺς ὥσπερ σωματικοὺς
λόγους, ἢ μετὰ τὴν τούτων σύνελευσιν ἐπισυνέστη τὸ σῶμα [u])·
καὶ εἰ μὲν ἕκαστον τούτων πρὶν τῆς συνόδου νοεῖται περιεκτικὸν
τῆς σωματότητος, ἔσται τούτων ἕκαστον σῶμα, καὶ οὐ μετὰ
86 τὴν σύνοδον αὐτῶν ἐκεῖνο γενήσεται. εἶτ' ἐπεὶ τὸ σῶμα οὐ μῆ-
κος μόνον ἐστὶν οὐδὲ πλάτος κατ' ἰδίαν οὐδὲ βάθος κατὰ πε-
ριγραφήν, ἀλλ' ὁμόσε τὰ τρία καὶ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βά-
P 326 θος, τούτων τε ἕκαστον περιεῖχε τὴν σωματότητα, ἕκαστον αὐ-
τῶν ἕξει τὰ τρία· καὶ τὸ μῆκος οὐ μόνον ἔσται μῆκος ἀλλὰ
καὶ πλάτος καὶ βάθος, καὶ τὸ πλάτος οὐ μόνον ἔσται πλάτος
ἀλλὰ καὶ μῆκος καὶ βάθος, καὶ τὸ βάθος ὁμοίως ἔσται καὶ
87 μῆκος καὶ πλάτος· ὅπερ τελέως ἐστὶν ἀλογώτατον. εἰ δὲ συνελ-
θόντων [x]) τούτων τότε νοεῖται ἡ σύστασις τοῦ σώματος, ἤτοι
συνελθόντων αὐτῶν μένει ἡ ἀρχῆθεν φύσις τοῦ μήκους ὡς μή-
κους, τοῦ δὲ πλάτους ὡς πλάτους, τοῦ δὲ βάθους ὡς βάθους,
88 ἢ μεταβέβληκεν εἰς τὴν σωματότητα. καὶ εἰ μὲν μένει ἡ ἀρ-
χῆθεν αὐτῶν φύσις, ἐπεὶ ἀσώματός ἐστιν, οὐδὲ διάφορον ποιήσει
σῶμα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν σύνοδον ἀσώματα μενεῖ τὴν φύσιν
89 ὄντα ἀσώματα. εἰ δὲ συνελθόντα μεταβάλλει εἰς τὴν σωματό-
τητα, ἐπεὶ τὸ ἐπιδεχόμενον μεταβολὴν εὐθέως ἐστὶ σῶμα, ἕκα-
στον τούτων καὶ πρὶν τῆς εἰς ταὐτὸ [y]) συνόδου ἔσται σῶμα,
οὕτω τε καὶ τὸ ἀσώματον γενήσεται σῶμα. ὥσπερ τε τὸ σῶμα
μεταβάλλον ἄλλην μὲν ἀντ' ἄλλης ἔχει ποιότητα, μένει δὲ οὐδὲν

et latitudinis et profunditatis coitio facit corpus, aut ante coitionem unumquodque eorum intelligitur in se corporalitatem, ut ita dicam, continere et veluti corporeas rationes, aut post eorum congressionem demum constitit corpus; et si quidem unumquodque eorum ante coitionem intelligitur continere corporalitatem, unumquodque eorum erit corpus, neque fiet demum illud post eorum coitionem. 86. deinde quoniam corpus non est solum longitudo neque latitudo seorsum neque tantummodo profunditas, sed simul tria et longitudo et latitudo et profunditas; unumquodque autem eorum continebat corporalitatem, habebit unumquodque eorum tria corpora; et longitudo non solum erit longitudo, sed etiam latitudo et profunditas, et latitudo non solum erit latitudo, sed etiam longitudo et profunditas, et profunditas similiter erit etiam longitudo et latitudo: quod prorsus quidem est a ratione alienissimum. 87. sin autem post coitionem demum illorum intelligitur corpus consistere, aut postquam ea coierint, manet quae erat ab initio natura longitudinis ut longitudinis latitudinisque ut latitudinis et profunditatis ut profunditatis, aut mutata est in corporalitatem. 88. et si manet quidem quae ab initio erat eorum natura, quoniam est incorporea, nec corpus efficere poterunt, quia differentis naturae est, sed manebunt incorporea etiam post coitionem, ut quae natura sint incorporea. 89. sin autem cum coierint mutantur in corporalitatem, et quod suscipit mutationem statim est corpus, unumquodque eorum erit corpus etiam priusquam fiat illa in unum coitio, et ita id quod est incorporeum, erit corpus. et quomodo corpus quod mutatur, aliam quidem habet pro alia qualitatem, manet autem nihilominus corpus, ut album ut fiat

u) *ἐπισυνέστη τὸ σῶμα*] ita legendum e mss et interprete pro *ἐπισύνεισι*. cavillatio eadem recurrit libro 1 adversus Physicos.
P 326 x) *εἰ δὲ συνελθόντων*] etiam haec cavillatio laudato adversus Physicos loco repetitur.
y) *πρὶν τῆς εἰς ταὐτό*] ms Vratislav. *εἰς ταυτόν*.

ἧσσον σῶμα, οἷον τὸ λευκὸν ἵνα μέλαν γένηται καὶ τὸ γλυκὺ
ἵνα πικρὸν καὶ ὁ οἶνος ἵνα ὄξος καὶ ὁ μόλιβδος ἵνα ψιμμύθιον
καὶ ὁ χαλκὸς ἵνα ἰός, ἄλλην μὲν ἀπ' *) ἄλλης ἀναδέχεται ποιότητα,
οὐκ ἐκβαίνει δὲ τοῦ σώματα εἶναι. ἀλλὰ καὶ τὸ μέλαν z) ὅτε 90
ἐκ λευκοῦ γέγονε μέλαν, καὶ τὸ πικρὸν ὅτε ἐκ τοῦ γλυκέος γέ-
γονε πικρόν, καὶ τὸ ὄξος ὅτε ἐκ τοῦ οἴνου γέγονεν ὄξος, μένει
σώματα· οὕτω καὶ ταῦτα εἴπερ μεταβάλλει εἰς σώματα, ἄλλα
μὲν ἀντ' ἄλλων ἔσται σώματα, σώματα δὲ οὐδὲν ἧττον· οὐ γὰρ
ἐκβήσεται τὴν ἰδίαν φύσιν. εἰ οὖν οὔτε πρὶν τῆς συνελεύσεως
τούτων ἔστι νοῆσαι τὸ σῶμα οὔτε μετὰ τὴν συνέλευσιν αὐτῶν,
παρὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔστιν a) ἄλλως ἐπινοῆσαι, οὐδέν ἐστι σῶμα.
πρὸς δὲ τούτοις εἰ μηδέν ἐστι μῆκος b) μηδὲ πλάτος μηδὲ βάθος, 91
οὐδὲ τὸ κατὰ μετουσίαν τούτων νοούμενον ἔσται σῶμα. οὐχὶ δέ
γε μῆκός ἐστιν οὐδὲ πλάτος οὐδὲ βάθος, ὡς διὰ τῶν ἔμπρο-
σθεν c) παρεμυθησάμεθα· οὐδὲ τὸ κατὰ μετουσίαν ἄρα τούτων
νοούμενον ἔσται σῶμα.

Τὰς μὲν οὖν γεωμετρικὰς ἀρχὰς οὕτω συμβέβηκεν ἀνυπο- 92
στάτους εἶναι· τούτων δὲ ἀναιρουμένων οὐδὲ ἄλλο τι γεωμετρι-
κὸν θεώρημα συστῆναι δύναται. ὁποῖον γὰρ ἂν ᾖ τοῦτο, γραμ-
μικῶς ὀφείλει ἀποδείκνυσθαι d). ἐδείξαμεν δὲ ἡμεῖς e), ὅτι οὐδέν P 327

nigrum et dulce ut amarum et vinum ut acetum et plumbum ut cerussa et aes ut aerugo, aliam quidem ex alia suscipiunt qualitatem, non desinunt autem esse corpora. 90. sed et nigrum cum ex albo nigrum fit et amarum quando ex dulci evadit amarum et acetum quando ex vino acetum redditur, corpora tamen manent; ita haec quoque siquidem mutantur in corpora, erunt quidem alia pro aliis corpora, corpora autem nihilo minus; neque enim excedent a propria natura. si ergo neque ante eorum coitionem licet corpus intelligere neque post eorum coitionem, praeter haec autem non licet aliter mente illud percipere, nihil est corpus. 91. ad haec accedit, quod si nec longitudo corpus est nec latitudo nec profunditas, nec corpus erit quod intelligitur ex eorum participatione. non est autem corpus longitudo nec latitudo nec profunditas, ut per ea quae prius dicta sunt, ostendimus: nec ergo erit corpus quod intelligitur ex eorum participatione.

92. Atque sic quidem usu venit, ut geometrica non possint consistere principia: ea autem si tollantur, nec potest ullum aliud geometricum theorema constare, cuiusmodicumque enim illud sit, oportet id demonstrari per

*) ἀπ'] ἀντ'?

z) *ἀλλὰ καὶ τὸ μέλαν — μένει σώματα*] haec non exstant in ms Ciz. neque lecta ab interprete Herveto.

a) *οὐκ ἔστιν*] ms Ciz. *οὐκ ἔνεστιν*.

b) *εἰ μηδέν ἐστι μῆκος*] scil. *σῶμα*; hoc enim subintelligendum, ut mox sequitur *οὐδὲ ἔσται σῶμα*. si singula aliena sunt a corporis natura, nec coniuncta corpus facient. possis etiam cum Herveto intelligere sic: si plane non datur longitudo latitudo et profunditas, ut mox: *ὅτι οὐδέν ἐστιν ἡ γενικὴ γραμμή*, et sect. 107 *τοῦ γὰρ σημείου καὶ τῆς γραμμῆς* etc. *ἀνῃρημένων*. sed magis probatur mihi prior interpretatio, quam in versione expressi.

c) *διὰ τῶν ἔμπροσθεν*] supra sect. 86.

d) *γραμμικῶς ἀποδείκνυσθαι*] demonstrationes suas geometrae vocant P 327 *γραμμικὰς ἀνάγκας*, unde Hieronymus in c. 65 Esaiae dixit *γραμμικαῖς ἀνάγκαις*, id est *secti in latera pulveris atque descripti lineis roborare.* etiam Quintilianus lib. 1 c. 10 et lib. 5 c. 10 dixit *γραμμικὰς ἀποδείξεις*.

e) *ἐδείξαμεν δὲ ἡμεῖς*] supra sect. 37 seq.

ἔστιν ἡ γενικὴ γραμμή, ᾧ ἀκολουθεῖ μηδὲ τῶν ἐπ' εἴδους τινὰ
ὑπάρχειν, ἐάν τε εὐθεῖάν τις ταύτην ὑποτίθηται ἐάν τε κεκλα-
93 σμένην ἐάν τε ἄλλως πως ἔχουσαν. ὅθεν ἤρκει μὲν ἴσως ἐν τού-
τοις περαιοῦν τὴν πρὸς τοὺς γεωμέτρας ἀντίρρησιν. ὅμως δὲ
ἐπαγωνιζόμενοι πειρασόμεθα διδάσκειν, ὅτι κἂν τῶν ἀρχῶν ἀπο-
στῶμεν τῶν τῆς γεωμετρίας, οὐ δύνανται θεώρημα συστῆσαι[f])
94 οἱ γεωμέτραι οὐδ' ἀποδεῖξαι. καίτοι πρὶν τούτων καὶ πρὸς τὰς
ὑποβεβηκυίας[g]) αὐτῶν ἀρχὰς οὐκ ὀλίγα δυνατόν ἐστι λέγειν,
οἷον ὅταν φῶσιν εὐθεῖαν εἶναι γραμμὴν[h]) τὴν ἐξ ἴσου τοῖς
ἑαυτῆς μέρεσι κειμένην. ἵνα γὰρ τὰ ἄλλα παρῶμεν, ἐκεῖνο μὲν
συμφανές ἐστιν, ὅτι τῆς γενικῆς γραμμῆς μὴ οὔσης οὐδὲ εὐθεῖα
γραμμὴ γένοιτ' ἄν· ὡς γὰρ ζῴου μὴ ὄντος οὐδὲ ἄνθρωπός ἐστι
καὶ ἀνθρώπου μὴ ὄντος οὐδὲ Σωκράτης ἐστίν, οὕτω τῆς γενι-
κῆς ἀναιρουμένης γραμμῆς συναναιρεῖται καὶ ἡ ἐπίπεδος εὐθεῖα
95 γραμμή. εἶτα καὶ τὸ ἴσον λέγεται διχῶς, κατὰ ἕνα μὲν τρόπον
τὸ ἰσομέγεθες, καὶ μήτε ὑπερέχον ἐκείνου τοῦ ᾧ λέγεται ἴσον
μήτε ὑπερεχόμενον, καθ' ὃ καὶ τὸ πηχυαῖον ξύλον ἴσον εἶναι λέ-
γομεν τῷ πηχυαίῳ, καθ' ἕτερον δὲ τὸ ἔχον ἐξ ἴσου τὰ μέρη
κείμενα, τουτέστι τὸ ὁμαλόν. οὕτω γοῦν τὸ ἴσον ἔδαφος κα-
96 λοῦμεν ἀντὶ τοῦ ὁμαλόν. διχῶς οὖν τοῦ ἴσου προσαγορευομένου,
ὅταν οἱ γεωμέτραι τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν ὑπογράφοντες φῶσιν,
εὐθεῖά ἐστι γραμμὴ ἡ ἐξ ἴσου τοῖς ἑαυτῆς μέρεσι κειμένη, ἤτοι
τὸ κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον λαμβάνουσιν ἴσον ἢ τὸ κατὰ
τὸ δεύτερον. ἀλλ' εἰ μὲν τὸ κατὰ τὸ πρῶτον, τελέως εἰσὶν
ἀνόητοι· οὐδένα γὰρ ἔχει νοῦν τὸ εὐθεῖαν εἶναι γραμμὴν τὴν

lineas. nos autem ostendimus nihil esse lineam in genere, cui est consequens ut neque ulla sit in specie, seu quis per hypothesin eam ponat rectam seu obliquam seu quocumque se habentem modo. 93. quare sufficeret quipem, si hic finem imponeremus disputationi contra geometras. ulterius decertantes tamen tentabimus docere, quod etiamsi missa fecerimus principia geometriae, non possunt tamen geometrae ullum theorema suum constituere nec demonstrare. 94. quamquam antequam ad haec descendimus, non pauca dici possunt etiam adversus specialiora eorum principia, ut cum dicunt rectam esse lineam quae sita est aequaliter suis partibus. nam ut alia praetermittamus, illud quidem evidens, quod si non sit linea in genere, nec recta possit esse linea; quomodo enim si non sit animal, nec est homo, et si non sit homo, nec est Socrates; ita etiam si tollatur linea in genere, simul etiam sublata est recta linea plana. 95. deinde aequale dicitur duobus modis, uno quidem modo id quod est aequalis magnitudinis et neque id exsuperat cui dicitur aequale neque ab eo exsuperatur, quo modo lignum cubitale dicimus esse aequale ligno cubitali; altero autem id quod habet partes aequaliter sitas, hoc est planum et aequabile ita ergo dicimus solum aequale pro eo quod est planum et aequabile. 96. cum ergo aequale dicatur duobus modis, quando geometrae rectam lineam describentes dicunt, recta linea est quae sita est aequaliter suis partibus, aut in primo significato accipiunt aequale aut in secundo. sed si in primo quidem significato, plane desipiunt; nullum enim

---

f) *συστῆσαι*] mss Vratislav. et Ciz. *συστῆναι*. theoremata geometrarum oppugnare incipit infra sect. 108.

g) *ὑποβεβηκυίας*] ita ex iisdem mss rescripsi pro *ἀποβεβηκυίας*.

h) *εὐθεῖαν γραμμὴν*] nota definitio lineae rectae Euclidea: *εὐθεῖα γραμμή ἐστιν ἥτις ἐξ ἴσου τοῖς ἐφ' ἑαυτῆς σημείοις κεῖται.* Boëthius: *recta linea est quae aequaliter in suis protenditur punctis.*

ἰσομεγέθη τοῖς ἑαυτῆς μέρεσι καὶ μήτε ὑπερέχουσαν ταῦτα μήτε
ὑπερεχομένην ὑπὸ τούτων. εἰ δὲ τὸ κατὰ τὸ δεύτερον, δι' αὐ- 97
τοῦ τοῦ ζητουμένου διδάξουσιν, εἴ γε ὅτι μέν ἐστιν εὐθεῖα παρ-
ιστᾶσιν [i]) ἐκ τοῦ ὁμαλῶς τε καὶ ἐπ' εὐθείας ἔχειν κείμενα τὰ
μέρη, τὸ δὲ ἐπ' εὐθείας τι κεῖσθαι οὐκ ἔστι μαθεῖν μὴ ἐπιβάλ-
λοντας [k]) τῇ εὐθείᾳ. πολλῷ δὲ ἀτοπώτατοι τυγχάνουσι κἀκείνως 98
ὁριζόμενοι, εὐθεῖά ἐστιν [l]) ἥτις ἐξ ἴσου τοῖς ἑαυτῆς πέρασι στρέ- P 328
φεται, ἢ οὕτως, ἥτις περὶ τὰ ἑαυτῆς πέρατα στρεφομένη πᾶσι
τοῖς ἑαυτῆς μέρεσιν ἅπτεται τοῦ ἐπιπέδου. πρῶτον μὲν γὰρ καὶ
αὗται αἱ ἀποδόσεις ὑποπίπτουσι ταῖς πρότερον εἰρημέναις ἡμῖν
ἀπορίαις, εἶτα, καθὼς καὶ οἱ Ἐπικούρειοι [m]) φασιν, ἡ τοῦ κενοῦ
εὐθεῖα εὐθεῖα μέν ἐστιν, οὐ στρέφεται δὲ διὰ τὸ καὶ αὐτὸ τὸ
κενὸν μήτε ὅλον μήτε κατὰ μέρος κίνησιν ἐπιδέχεσθαι. ἡ μὲν 99
γὰρ ἐπὶ τέλει ἀπόδοσις καὶ εἰς τὸν δι' ἀλλήλων ἐμπίπτει τρό-
πον, ὅς ἐστι μοχθηρότατος· τό τε γὰρ ἐπίπεδον διὰ τῆς εὐ-
θείας διδάσκουσι τήν τ' εὐθεῖαν διὰ τοῦ ἐπιπέδου· εὐθεῖαν γὰρ
εἶναί φασιν, ἥτις εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ ἐπιπέδου ἅπτεται, ἐπί-
πεδον δὲ τυγχάνειν, δι' οὗ ἡ καταγομένη εὐθεῖα πᾶσι τοῖς μέρεσι
ἅπτεται. ὥσθ' ἵνα μὲν τὴν εὐθεῖαν μάθωμεν, πρῶτον τὸ ἐπί-
πεδον μαθεῖν δεῖ· ἵνα δὲ τοῦτο, ἀναγκαῖον προεγνωκέναι τὴν
εὐθεῖαν. ὅπερ ἄτοπον. καθόλου τε ὁ διὰ τοῦ ἐπιπέδου τὴν εὐ-

habet sensum, esse rectam lineam quae sit aequalis magnitudinis suis partibus et neque eas superet neque ab eis superetur. 97. sin autem in secundo, per id ipsum quod quaeritur, docebunt, siquidem quod recta linea sit ostendunt ex eo, quod aequabiliter et in recta linea sitas habeat partes. in recta autem linea aliquid esse situm, discernere non possumus, priusquam ad rectam lineam animum adiecerimus. 98. longe autem sunt ineptissimi illo quoque modo definientes, nempe recta est quae ex aequo inter sua vertitur extrema, aut sic "recta est quae ex aequo inter sua extrema vertens omnibus suis partibus tangit planum. nam primum quidem eae definitiones cadunt in easdem quas prius diximus dubitationes. deinde, sicut etiam dicunt Epicurei, vacui recta est quidem recta linea, non vertitur autem, propterea quod ipsum quoque vacuum neque totum neque per partem suscipiat motum. 99. quae autem postremo loco allata est definitio, incidit in modum mutuo docendi alterum per alterum, qui est vitiosissimus; nam et planum docent per rectam et rectam per planum. rectam enim lineam dicunt quae planum tangit in omnibus, planum autem esse, per quod quae ducitur recta tangit omnes partes. quare ut discamus rectam, oportet prius discere planum; ut hoc autem discamus, necesse est prius nosse rectam. quod quidem est ab-

i) παριστᾶσιν] ita recte mss pro περιστᾶσιν.
k) μὴ ἐπιβάλλοντας] ms Ciz. ἐπιβαλόντας.
l) εὐθεῖά ἐστιν] Proclus secundo libro ad primum Euclidis p. 30 inter alias lineae rectae definitiones etiam has affert, quae cum praesentibus apud Sextum congruunt: εὐθεῖά ἐστιν, ἧς οὐκ ἔστι μέρος ἐν τῷ ὑποκειμένῳ ἐπιπέδῳ, μέρος δὲ ἐν τῷ μετεωροτέρῳ. vel ἧς τῶν περάτων μενόντων καὶ αὐτὴ μένουσα, vel ἧς πάντα τὰ μέρη πᾶσιν ὁμοίως ἐφαρμόζει, vel ἡ μετὰ τῆς ὁμοειδοῦς σχῆμα μὴ ἀποτελοῦσα. eodem loco legitur et haec rectae lineae definitio Archimedea ex lib. 1 de sphaera et cylindro, ἐλαχίστη τῶν τὰ αὐτὰ πέρατα ἐχουσῶν, atque haec Platonis in Timaeo: ἧς τὰ μέσα τοῖς ἄκροις ἐπιπροσθεῖ.
m) οἱ Ἐπικούρειοι] Epicuri schola geometriam contemsit atque irrisit, P 328
ut quae a falsis initiis profecta vera esse non posset et, si esset vera, nihil afferret quo iucundius id est melius viveretur. vide Gassendum lib. 8 de vita et moribus Epicuri c. 5.

θεῖαν διδάσκων οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ δι' εὐθείας τὴν εὐθεῖαν
παρίστησιν. ἐπείπερ τὸ ἐπίπεδον πολλαί εἰσιν εὐθεῖαι κατ' αὐ-
100 τούς. οἷος δέ ἐστιν ὁ περὶ τῆς εὐθείας λόγος, τοιοῦτος γένοιτ'
ἂν καὶ ὁ περὶ τῆς γωνίας. πάλιν γὰρ ὅταν ὑπογράφοντες λέγω-
σιν, ὅτι γωνία ἐστὶ [n]) δυοῖν εὐθειῶν μὴ κατάλληλα [o]) κειμένων τὸ
ὑπὸ τὴν κλίσιν ἐλάχιστον, ἤτοι ἐλάχιστον λέγουσι τὸ ἀμερὲς
101 σῶμα ἢ τὸ κατ' αὐτοὺς σημεῖον καὶ στιγμήν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀμε-
ρὲς σῶμα οὐκ ἂν εἴποιεν [p]), ἐπείπερ τοῦτο μὲν οὐδ' εἰς δύο μέρη
δύναται διαιρεῖσθαι, ἡ δὲ γωνία κατ' αὐτοὺς ἐπ' ἄπειρον τέμνε-
ται [q]). καὶ ἄλλως τῆς γωνίας ἣν μὲν μείζονά φασιν εἶναι, ἣν
δὲ μικροτέραν· τοῦ δὲ ἐλαχίστου σώματος οὐδέν ἐστι βραχύτε-
102 ρον, ἐπεὶ ἐκεῖνο, ἀλλ' οὐ τοῦτο γενήσεται ἐλάχιστον. λείπεται
ἄρα τὸ κατ' αὐτοὺς σημεῖον εἶναι λέγειν, ὃ καὶ αὐτὸ τῶν ἀπό-
ρων· εἰ γὰρ πάντη πανταχῶς ἀδιάστατόν ἐστι τὸ σημεῖον, οὐ
διαιρεθήσεται ἡ γωνία. καὶ μὴν οὐδὲ μείζων τις ἔσται ἢ ἐλάσ-
σων γωνία· ἐν γὰρ τοῖς μηδεμίαν ἔχουσι διάστασιν, οὐκ ἂν εἴη
103 τις κατὰ μέγεθος διαφορά. ἄλλως τε εἰ μεταξὺ τῶν εὐθειῶν [r])

surdum. et ut semel dicam, qui per planum docet rectam, nihil aliud quam per rectam ostendit rectam; nam ex eorum sententia planum multae sunt rectae lineae. 100. quale autem est quod de recta dicitur, tale est etiam quod dicitur de angulo. rursus enim quando praecipiunt et describunt: angulus est (tangentium se) duarum linearum rectarum non parallelarum id quod est minimum sub inclinatione, aut minimum dicunt corpus carens partibus, aut quod ipsi vocant signum et punctum. 101. sed corpus quidem carens partibus non dicent, quoniam id nemo potest in duas partes dividere; angulus autem, ut ipsi volunt, secatur in infinitum. et alioqui ex angulis alium quidem dicunt esse maiorem, alium vero minorem. minimo autem corpore nihil est minus, quandoquidem illud, non hoc erit minimum. 102. restat ergo ut dicant minimum esse quod illi vocant punctum, quod ipsum quoque cadit in dubitationem; si enim punctum est eiusmodi ut numquam nec ulla ratione ullum suscipiat intervallum ac dimensionem, non dividetur angulus: sed nec erit ullus maior aut minor angulus; iis enim quae nullum habent spatium ac dimensionem, non potest esse ulla in magnitudine differentia. 103. et alioqui si inter rectas cadit signum, disiungit rectas;

---

n) *γωνία ἐστὶ*] anguli definitiones variae apud Proclum in primum Euclidis p. 35. Eudemus Peripateticus libro *περὶ γωνίας* dixit esse *κλίσιν τῶν γραμμῶν*. Carpus Antiochenus et Plutarchus (suffragatorem adducens Apollonium Rhodium) *διάστημα πρῶτον ὑπὸ τὴν κλίσιν τῶν περιεχουσῶν γραμμῶν ἢ ἐπιφανειῶν*, vel *πρῶτον διάστημα ὑπὸ τὸ σημεῖον*. confer Wilhelmum Langium de veritatibus geometricis p. 113 sq., qui tamen fallitur quod ex Procli verbis perperam intellectis fingit Plutarchum mathematicum Apollonio antiquiorem. Boëthius ex Euclide: *planus angulus est duarum linearum in plano invicem tangentium, et non in directo iacentium ad alterutram conclusio. δύω γραμμῶν ἁπτομένων καὶ μὴ ἐπ' εὐθείας κειμένων πρὸς ἀλλήλας κλίσις.*

o) *κατάλληλα*] in unico vocabulo mss pro *κατ' ἄλληλα*. sic infra sect. 105 *παρόσον* pro *παρ' ὅσον*.

p) *εἴποιεν*] ms Vratislav. *εἴπαιεν*.

q) *ἐπ' ἄπειρον τέμνεται*] Proclus loco laudato: *συνεχοῦς ὄντος τοῦ ὑπὸ τὸ σημεῖον διαστήματος ἀδύνατον τὸ πρῶτον λαβεῖν· ἐπ' ἄπειρον γὰρ πᾶν διάστημα διαιρετέον.* etiam noster infra sect. 104 memorat *ἀρεσκομένην* geometris *εἰς ἄπειρον τῶν ὄντων τομήν*.

r) *μεταξὺ τῶν εὐθειῶν*] duas rectas lineas se tangentes constituentesque angulum distinguit punctum anguli adeoque inter illas intercedit,
P 329

πίπτει τὸ σημεῖον, διορίζει τὰς εὐθείας· διορίζον δὲ οὐκ ἔσται P 329
ἀδιάστατον νὴ Δία. ἀλλ' εἰώθασί τινες ἐξ αὐτῶν γωνίαν λέγειν 104
τὸ ὑπὸ τὴν κλίσιν πρῶτον διάστημα s), πρὸς οὓς

ἁπλοῦς ὁ μῦθος t) τῆς ἀληθείας ἔφυ.

ἤτοι γὰρ ἀμερές ἐστι τὸ διάστημα τοῦτο ἢ μεριστόν· ἀλλ' εἰ μὲν ἀμερές, αἱ προειρημέναι τῶν ἀποριῶν ἀκολουθήσουσιν αὐτοῖς· εἰ δὲ μεριστόν, οὐδὲν ἔσται πρῶτον. τοῦ γὰρ ὑποσταθέντος πρώτου ἕτερον εὑρεθήσεται πρότερον διὰ τὴν ἀρεσκομένην αὐτοῖς εἰς ἄπειρον τῶν ὄντων u) τομήν. ἐῶ λέγειν, ὅτι καὶ 105
ἄλλῃ τινὶ τεχνολογίᾳ μάχεται ἡ τοιαύτη τῶν γωνιῶν νόησις· διαιρούμενοι γάρ φασι τῆς γωνίας τὴν μέν τινα εἶναι ὀρθήν, τὴν δὲ ἀμβλεῖαν, τὴν δὲ ὀξεῖαν, καὶ τῆς μὲν ἀμβλείας ἄλλην καὶ ἄλλην μᾶλλον ἀμβλυτέραν εἶναι· ὡσαύτως δὲ καὶ τῆς ὀξείας.
εἰ δὴ γωνίαν φαμὲν τὸ ἐλάχιστον ὑπὸ τὴν κλίσιν διάστημα, οὐ 106
σωθήσονται αἱ τοιαῦται τῶν γωνιῶν διαφοραί, παρ' ὅσον ὑπερέχουσί τε ἀλλήλας καὶ ὑπερέχονται ὑπ' ἀλλήλων. ἢ εἴπερ σώζονται x), ἀναιρεῖται ἡ γωνία μὴ ἔχουσα ἑστηκὸς μέτρον, ᾧ διαγνωσθήσεται. περὶ μὲν οὖν εὐθείας γραμμῆς καὶ γωνίας τοιαῦτα ῥητέον πρὸς αὐτούς.

Ὁριζόμενοι δὲ καὶ τὸν κύκλον φασί· κύκλος ἐστὶ σχῆμα y) 107

quod autem disiungit, non erit utique huiusmodi ut nullum habeat spatium ac dimensionem. 104. sed solent quidam ex geometris dicere angulum esse primum intervallum sub inclinatione, adversus quos

simplex et haud fucata veri oratio est.

aut enim intervallum est expers partium aut in partes dividuum; sed si est quidem expers partium, eos prius dictae sequentur dubitationes; sin autem est dividuum in partes, nihil erit primum. primo enim quod positum fuerit, invenietur aliud prius propter sectionem rerum, quam ipsi statuunt, in infinitum. 105. mitto dicere quod cum alio quoque artis illorum scito pugnat notio angulorum eiusmodi: nam cum dividunt angulos, aiunt illorum alium esse rectum, alium obtusum, alium acutum, et obtuso alium esse magis obtusum; similiter et acuto alium magis acutum. 106. si autem dicimus angulum esse minimum spatium sub inclinatione, non conservabuntur eiusmodi angulorum differentiae, quatenus alter alterum superat et alter ab altero superatur. aut si conservantur, tollitur angulus, ut qui stabilem non habeat mensuram qua dignoscatur. atque de recta quidem linea et angulo adversus eos haec disputanda veniunt.

107. Circulum quoque definientes dicunt 'circulus est figura plana quae

---

quod non posset fieri, si punctum plane sit *ἀδιάστατον*, *οὐ διαιρεθήσεται ἡ γωνία*, ut paullo ante dixit noster.

s) *πρῶτον διάστημα*] ita Apollonius Rhodius, Carpus Antiochenus et Plutarchus in loco Procli iam adducto.

t) *ἁπλοῦς ὁ μῦθος*] ex Euripidis Phoenissis v. 472.

u) *τῶν ὄντων*] scil. *διαστημάτων*, ut in loco Procli quem paullo ante laudavi: *ἐπ' ἄπειρον γὰρ πᾶν διάστημα διαιρετέον.*

x) *εἴπερ σώζονται*] ita legendum pro *εἴπερ οὐ σώζονται.* si anguli sunt varii generis atque inter se differunt, quomodo constabit definitio anguli, quod sit primum minimumque *διάστημα.*

y) *κύκλος ἐστὶ σχῆμα*] Boëthius ex Euclidis lib. 1: *circulus est figura plana circumducta et sub una linea contenta quae circumferentia vocatur, ad quam a puncto quod intra figuram positum est, omnes quae incidunt rectae lineae sibi invicem sunt aequales; hoc vero punctum centrum circuli nominatur.* Ammonius in Porphyrium de quinque vocibus p. 11 b:

ἐπίπεδον ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενον, πρὸς ἣν αἱ ἀπὸ τοῦ κέντρου προσπίπτουσαι εὐθεῖαι ἴσαι εἰσὶν ἀλλήλαις· ματαιάζοντες. τοῦ γὰρ σημείου καὶ τῆς γραμμῆς καὶ τῆς εὐθείας καὶ ἔτι τοῦ ἐπιπέδου καὶ γωνίας ἀνῃρημένων οὐδὲ κύκλος ἐπινοηθῆναι
108 δύναται. ἀλλ' ἵνα μὴ δοκῶμεν σοφιστικοί τινες εἶναι καὶ τὴν σύμπασαν τῆς ἀντιρρήσεως κατασκευὴν ἐν μόναις καταναλίσκειν ταῖς τῆς γεωμετρίας ἀρχαῖς, φέρε μετελθόντες, ὡς πρότερον ὑπεσχόμεθα [z]), καὶ τὰ μετὰ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν θεωρήματα ἐπι-
109 σκεψώμεθα. ὅταν οὖν λέγωσι τὴν δοθεῖσαν εὐθεῖαν δίχα τεμεῖν [a]), ἤτοι τὴν ἐπὶ τοῦ ἄβακος διδομένην [b]) λέγουσι διχοτομεῖν ἢ τὴν
P 330 ἀπὸ ταύτης κατὰ μετάβασιν [c]) νοουμένην. οὔτε δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ ἄβακος δοθεῖσαν διχοτομεῖν ἐροῦσιν· αὕτη μὲν γὰρ μῆκος καὶ πλάτος αἰσθητὸν ἔχειν φαίνεται· ἡ δὲ κατ' αὐτοὺς εὐθεῖα γραμμὴ μῆκός ἐστιν ἀπλατές. ὥστε μὴ οὖσα κατ' αὐτοὺς ἡ γραμμὴ ἡ
110 ἐπὶ τοῦ ἄβακος οὐδὲ δίχα τμηθήσεται ὡς γραμμή. καὶ μὴν οὐδὲ ἡ ἀπὸ ταύτης κατὰ μετάβασιν νοουμένη· ὑποκείσθω γὰρ λόγου χάριν ἐξ ἐννέα στιγμῶν συνεστῶσα, ἀφ' ἑκατέρου μὲν τῶν ἄκρων τεσσάρων καὶ τεσσάρων ἀριθμουμένων, μιᾶς δὲ τὰς δύο τετράδας μεσολαβούσης στιγμῆς. οὐκοῦν εἰ δίχα τέμνεται ἡ ὅλη γραμμή, ἤτοι μεταξὺ ταύτης τῆς πέμπτης στιγμῆς καὶ τῆς ἑτέρας τετράδος ἐνεχθήσεται τὸ τέμνον, ἢ κατ' αὐτῆς τῆς πέμπτης, ὥστε
111 καὶ αὐτὴν διχάζειν. τὸ μὲν οὖν μεταξὺ τῆς πέμπτης στιγμῆς καὶ τῆς ἑτέρας τετράδος φέρεσθαι τὸ τέμνον τῶν ἀλόγων· γε-

constat una linea, in quam rectae quae a centro ducuntur incidentes, sunt inter se aequales'; insipienter haec dicentes. puncto enim et linea et recta et plano et angulo sublatis ne potest quidem cogitari circulus. 108. sed ne videamur sophistice agere et universam contradictionis probationem consumere in solis geometriae principiis, age transeamus, ut prius sumus polliciti, et consideremus eorum theoremata, quae principiis subiiciunt. 109. quando ergo iubent datam rectam in duas aequales partes scindere, aut iubent in duas aequales partes scindere eam quae datur in abaco, aut eam quae ab hac per transcensionem intelligitur. non autem dicent in duas aequales partes scindere eam quae data est in abaco; nam ipsa quidem cernitur habere longitudinem et latitudinem sensilem. quae autem ex eorum sententia est recta linea, est longitudo expers latitudinis. quare cum non sit, ut ipsi volunt, linea in abaco, nec in duas partes secabitur ut linea. 110. sed nec ea quae ab hac transcendendo intelligitur: ponatur enim verbi causa constans ex novem punctis, ab utroque quidem extremorum quattuor numeratis, uno autem puncto duos quaterniones intercipiente in medio. ergo si in duas aequales partes tota scinditur linea, aut inter hocce quintum punctum et alterum quaternionem feretur id quod scindit, aut in ipso quinto, ita ut eum dividat in duas partes. 111. atque ferri quidem inter quintum punctum et alterum quaternionem id quod secat, est a ratione

---

κύκλος ἐστὶ σχῆμα ἐπίπεδον ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενον, πρὸς ἣν ἀφ' ἑνὸς σημείου τῶν ἐντὸς τοῦ σχήματος κειμένων πᾶσαι αἱ προσπίπτουσαι εὐθεῖαι πρὸς τὴν τοῦ κύκλου περιφέρειαν ἴσαι ἀλλήλαις εἰσίν.

z) ὡς πρότερον ὑπεσχόμεθα] supra sect. 93.

a) τὴν δοθεῖσαν εὐθεῖαν δίχα τεμεῖν] est propositio decima libri primi Euclidis, quam similibus argumentis oppugnat noster etiam lib. 1 adversus Physicos sect. 282 seq.

b) διδομένην] in mss διδομένην.

c) κατὰ μετάβασιν] transitionem innuit mentis a sensibili linea ad intelligibilem cogitatione veluti transcendentis.

ήσεται γὰρ ἄνισα τὰ τμήματα, καὶ τὸ μὲν ἐκ τεσσάρων στι-
μῶν συγκείμενον, τὸ δὲ ἐκ πέντε. τὸ δὲ αὐτὴν διχάζειν τὴν
τιγμὴν πολλῷ τοῦ προτέρου ἀλογώτερον· οὐκέτι γὰρ ἀδιάστα-
ον ἀπολείψουσι τὸ σημεῖον [d]), ὅ γε διχάζεται πρὸς τοῦ τέμνον-
ος. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπειδὰν φῶσι τὸν κύκλον εἰς ἴσα 112
έμνειν [e])· εἰ γὰρ ὁ κύκλος εἰς ἴσα τέμνεται, πάντως ἐπεὶ με-
αίτατον ἔχει τὸ κέντρον, ὃ καὶ αὐτό ἐστι σημεῖον, ἤτοι τῷδε
ῷ τμήματι ἢ τῷδέ τινι προσμερισθήσεται ἢ καὶ αὐτὸ δίχα
μηθήσεται. ἀλλὰ τὸ μὲν τῷδε ἢ τῷδε προσμερισθῆναι ἄνισον
ὴν διχοτόμησιν ποιεῖ· τὸ δὲ καὶ αὐτὸ διχοτομεῖσθαι μαχόμενόν
στι τῷ ἀδιάστατον καὶ ἀμερὲς ὑπάρχειν τὸ σημεῖον. τό τε τέ- 113
νον τὴν γραμμὴν ἤτοι σῶμά [f]) ἐστιν ἢ ἀσώματον. οὔτε δὲ
ῶμα δύναται τυγχάνειν· ἀμερὲς γάρ τι [g]) καὶ ἀσώματον καὶ
ὴ ὑποπῖπτον αὐτῷ οὐκ ἂν τέμοι·, οὔτε ἀσώματον. τουτὶ γὰρ
άλιν, εἰ μὲν στιγμή ἐστι, τῷ ἀμερὴς εἶναι καὶ κατὰ ἀμεροῦς
ίπτειν, οὐκ ἂν τέμοι· εἰ δὲ γραμμή, πάλιν ἐπεὶ τῷ πέρατι
ὐτῆς [h]) ὀφείλει τέμνειν, τὸ δὲ πέρας αὐτῆς ἐστιν ἀμερές, οὐ
έμνει. ἄλλως τε τὸ τέμνον πέρας ἤτοι μέσον τῶν δυοῖν στιγμῶν 114
ῖπτον διχοτομεῖ τὴν γραμμὴν ἢ κατὰ μέσον φερόμενον τοῦ
ημείου. ἀλλὰ τὸ μὲν κατὰ μέσον φέρεσθαι τοῦ σημείου τῶν
δυνάτων· δεήσει γάρ, ὡς πρότερον ἐλέγομεν, τὸ καθόλου φέ- P 331
εσθαι μεριστόν, ἐὰν [ᾖ] μηκέτι ἀδιάστατον τυγχάνῃ. μεταξὺ δὲ 115

lienum; erunt enim sectae partes inaequales, altera quidem composita ex nattuor punctis, altera vero ex quinque. ipsum autem punctum secare in nas aequales partes est priori a ratione longe alienius; nam non amplius elinquent punctum nullam habere dimensionem nullumque intervallum, si lud potest a scindente in duas partes secari. 112. similiter etiam quando ibent circulum in partes aequales dividere: nam si circulus dividitur in artes aequales, omnino quoniam medium habet centrum, quod ipsum quo- ue est punctum, aut huic parti aut illi attribuetur aut ipsummet quoque ividetur in duas partes aequales. sed huic quidem aut illi parti attribui acit inaequalem in duas partes sectionem. ipsummet vero scindi in duas equales partes pugnat cum eo quod punctum nullam habeat dimensionem t sit individuum. 113. et id quod secat lineam, aut est corpus aut incor- oreum. non potest autem esse corpus; individuum enim aliquid et incor- oreum et in quod non cadit corporis natura, non potest a corpore secari: eque incorporeum; nam hoc rursus, si quidem est punctus, eo quod nul- as habeat partes, et in id cadat quod caret partibus, minime secuerit: si utem linea; rursus quoniam fine suo debet secare, finis autem eius caret artibus, non secat. 114. et alioqui finis qui secat, aut medius cadens inter uos punctos secat lineam in duas partes aut latus in medium puncti. sed t feratur quidem per medium puncti, minime potest fieri; oporteret enim, t prius dicebamus, omnino ferri dividuum, qua ratione non erit amplius iusmodi, ut non suscipiat dimensionem. 115. ferri autem inter duos pun-

---

d) *ἀδιάστατον τὸ σημεῖον*] supra sect. 20. P 330

e) *τὸν κύκλον εἰς ἴσα τέμνειν*] ut apud Euclidem lib. 3 Proposit. 32. onfer librum adversus Physicos sect. 284 sq.

f) *ἤτοι σῶμα*] similis cavillatio supra sect. 22.

g) *ἀμερές γάρ τι*] corpus si est, non potest dividere rem indivisibi- em et incorpoream, hoc est punctum, in quod adeo nequit incurrere.

h) *πέρατι ἑαυτῆς*] ms Ciz. *αὐτῆς*. deinde pro *δυοῖν* ms Vratislav. ite- um iterumque, ut supra semper, *δυεῖν*.

τῶν δυοῖν στιγμῶν φέρεσθαι πολλῷ ἀλογώτερον· πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲν δύναται μεταξὺ συνεχείας μέσον πεσεῖν πέρας. εἶτα κἂν δοθῇ τὸ τοιοῦτον ὡς δυνατόν, ὀφείλει μετακινεῖν τὰ ὧν μεταξὺ τάσσεται, εἴπερ ἐστὶ συνεχῆ. ταῦτα δ' ἐστὶν ἀκίνητα.
116 τοίνυν ἄπορος καὶ ὁ περὶ τοῦ τέμνοντός ἐστι λόγος [i]). οὐ μὴν ἀλλὰ κἂν δῶμεν αὐτοῖς τὰς ἀφαιρέσεις ποιεῖσθαι ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν τούτων γραμμῶν, οὐ δυνήσονται οὐδ' οὕτως εὐοδῆσαι· ἢ γὰρ ἀφ' ὅλης τῆς γραμμῆς ἡ ἀφαίρεσις γενήσεται ἢ ἀπὸ μέρους, καὶ τὸ ἀφαιρούμενον ἢ ἴσον ἀπὸ ἴσου [k]) ἢ ἄνισον ἀπὸ ἀνίσου ἢ ἐναλλὰξ [l]) γενήσεται. οὐδὲν δὲ τούτων ἐστὶν εὔπορον, ὡς ἐν τῷ πρὸς τοὺς Γραμματικοὺς [m]) καὶ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Φυσικοὺς [n]) ὑπομνήματι παρεστήσαμεν. οὐκ ἄρα δυνατόν ἐστι τοῖς γεωμέτραις ἀφαιρεῖν τι καὶ τέμνειν ἀπὸ γραμμῆς.

ctos est a ratione longe alienius: nam primum quidem nullum extremum potest cadere medium inter continuitatem. deinde etiam si hoc datum fuerit quod possit fieri, oportet ipsum ea transmovere inter quae collocatur, si quidem sunt continua: ea autem sunt immobilia. est ergo id quoque dubium quod dicitur de ratione secandae lineae vel circuli. 116. verum enimvero etiamsi hoc eis dederimus, tamen ut ab his sensilibus lineis faciant ablationes, nec hoc quidem eis feliciter succedet: aut enim a tota linea fiet ablatio, aut a parte; et quod aufertur, aut aequale ab aequali aut inaequale ab inaequali aut vicissim auferetur. nihil autem horum est explicatum et carens dubitatione, ut ostendimus in commentario adversus Grammaticos et in commentario adversus Physicos. non potest ergo fieri ut geometrae aliquid auferant et scindant a linea.

P 331 i) ὁ περὶ τοῦ τέμνοντος λόγος] theorema geometrarum de ratione secandi lineam vel circulum in duas aequales partes.
k) ἢ ἴσον ἀπὸ ἴσου] ms Ciz. ἀπὸ τοῦ ἴσου, et mox ἀπὸ τοῦ ἀνίσου.
l) ἢ ἐναλλὰξ] mutata vice, inaequale ab aequali vel ab inaequali aequale.
m) πρὸς τοὺς Γραμματικούς] supra lib. 1 sect. 162 sq.
n) πρὸς τοὺς Φυσικούς] lib. 1 adversus Physicos.

Βιβλίον τέταρτον.

Σέξτου ἐμπειρικοῦ πρὸς ἀριθμητικούς.

Ἐπειδὴ τοῦ ποσοῦ τὸ μέν ἐστιν ἐν τοῖς συνεχέσι [a]) *σώμα-* 1
ιν, ὃ δὴ μέγεθος καλεῖται, περὶ ὃ ἐστι μάλιστα ἡ γεωμετρία, ὸ δὲ ἐν διεστῶσιν, ὅπερ ἀριθμὸς καθέστηκε, περὶ ὃν ἡ ἀρι-μητικὴ καταγίνεται, σκοπῶμεν ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν τε ἀρ-ῶν [b]) *καὶ θεωρημάτων μετελθόντες καὶ τὰ περὶ ἀριθμοῦ· τού-ου γὰρ ἀναιρεθέντος οὐδ' ἡ περὶ αὐτὸν συνισταμένη γενήσεται έχνη. καθόλου μὲν οὖν οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων Πυθαγορικοὶ* [c]) 2
εγάλην ἀπονέμουσι δύναμιν τοῖς ἀριθμοῖς, ὡς τῆς τῶν ὅλων

Liber IV.

Sexti Empirici adversus Arithmeticos.

1. Quoniam quanti aliud quidem est in corporibus continuis, quod vo-tur magnitudo, in qua maxime versatur geometria, aliud autem in dis-nctis ac discretis, quod est numerus, in quo versatur arithmetica, trans-ıntes a geometricis principiis et theorematis consideremus numerum: eo iam sublato ne ars quidem erit quae in eo consistit. **2.** atque universe uidem ac in genere mathematici Pythagorei magnam vim tribuunt numeris,

---

a) *ἐν τοῖς συνεχέσι*] Aristoteles lib. de praedicamentis c. 4 cum quan-rum duo fecisset genera, *τὸ διωρισμένον* et *τὸ συνεχές*, rationem red-t quare numerus *διωρισμένου* sive discreti *ποσοῦ* veniat nomine: *τῶν ὲν γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ μορίων οὐδείς ἐστι κοινὸς ὅρος πρὸς ὃν συνάπτει μόρια αὐτοῦ.* Archytas vero Pythagoreus apud Simplicium in Cate-rias p. 32 b tria quantorum genera facit, unum quod gravitate, alte-m quod magnitudine, tertium quod numero mensuratur: *τᾶς ποσότη-ς διαφοραὶ τρεῖς, τὸ μὲν γὰρ αὐτᾶς ἐντὶ ἐν ῥοπᾷ ὡς τὸ τάλαντον, τὸ ἐν μεγέθει ὡς τὸ δίπηχυ, τὸ δὲ ἐν πλήθει ὡς τὰ δέκα.* caeterum xtus de geometria prius dixit quam de arithmetica, licet *διωρισμέ-ν ποσὸν προηγεῖται τοῦ συνεχοῦς καὶ πρεσβυτέρα ἐστὶν ἀριθμητικὴ ωμετρίας*, de quo plura Simplicius loco laudato. Theophanes Cera-eus homilia 2 p. 19 *πᾶς*, inquit, *ἀριθμὸς ἢ διωρισμένος ἐστὶν ἢ συν-ής*, ponens *ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ ποσοῦ.*

b) *ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν ἀρχῶν*] mss *γεωμετρικῶν τε ἀρχῶν* [quod cepimus].

c) *οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων Πυθαγορικοί*] ut Philolaus Archytas Ari-ıeus aliique; solenne enim illi scholae ut magistri sui Pythagorae emplo mathematicas disciplinas summo studio excolerent. solenne iam iisdem *δι' ἀριθμῶν ὡς εἰκόνων τὰ θεῖα μηνύειν* et naturae my-eria explicare, ut post Porphyrium in vita Pythag. sect. 49 sq. Iam-ichum ad Nicomachi arithmet. et in Theologumenis arithmeticae, ıeonem Smyrnaeum p. 26 sq. Mathematic. aliosque complures notat iërtius 8 25 sq. Proclus lib. 1 Theologiae Platonicae c. 4 et lib. 1 in maeum p. 6 etc.

φύσεως κατ᾽ αὐτοὺς διοικουμένης. ὅθεν καὶ ἀεί ποτε ἐπεφώνουν τό d)

— — — *ἀριθμῷ δέ τε πάντ᾽ ἐπέοικεν,*

P 332 *ὀμνύοντες* e) *οὐ μόνον τὸν ἀριθμὸν ἀλλὰ καὶ τὸν ὑποδείξαντα αὐτοῖς τοῦτον Πυθαγόραν ὡς θεὸν διὰ τὴν ἐν ἀριθμητικῇ δύναμιν* f), *λέγοντες*

οὐ μὰ g) *τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ* h) *παραδόντα τετρακτύν,*
πηγὴν ἀενάου φύσεως ῥίζωμάτ᾽ ἔχουσαν.

utpote quod universarum rerum natura ex eis administretur. unde etiam semper acclamabant illud:

assimilata autem numeris sunt omnia,

iurantes non solum numerum, sed etiam eum qui eis ipsum ostenderat Pythagoram tamquam deum, propter vim quae est in arithmetica, dicentes

non per eum a quo animae datus ille quaternio nostrae,
naturae aeternae a quo fons radixque profecta est.

---

d) *ἐπεφώνουν τό*] ita ms pro *ἐπεφώνουν τῷ ἀριθμῷ*. Simplicius in 17 Physicor. p. 253 b: *ἀριθμὸν δὲ τὴν οὐσίαν εἶπεν ἢ τοῖς Πυθαγορείοις ἀκολουθῶν, ἀρχὰς τῶν ὄντων λέγουσι τοὺς ἀριθμούς· κέκλυθι κύδιμ᾽ ἀριθμέ, πάτερ μακάρων, πάτερ ἀνδρῶν, καὶ ἀριθμῷ δέ τε πάντ᾽ ἐπέοικεν.* noster infra lib. 1 adversus Logicos sect. 91 et 109: *τοίνυν ὑμεῖς τὸ ἀριθμῷ δέ τε πάντ᾽ ἐπέοικε, τουτέστι κρίνοντι λόγῳ καὶ ὁμοιογενεῖ τοῖς τὰ πάντα συνεστακόσιν ἀριθμοῖς. ταῦτα μὲν οἱ Πυθαγορικοί.* puto versiculum hunc depromptum ex *ἱερῷ λόγῳ*, qui olim exstabat sub Pythagorae nomine in quo Deus etiam celebratur *ἀριθμὸς ἀριθμῶν*, ut notavit Hierocles p. 166.

P 332 e) *ὀμνύοντες*] notissima iurandi formula ex aureis carminibus, quorum auctorem Empedoclem Pythagoricum esse testatur Iamblichus in theologumenis Arithmeticae p. 20: *τὰ Πυθαγόρου οἱ ἄνδρες θαυμάζοντες καὶ ἀνευφημοῦντες ἐπὶ τῇ εὑρέσει, καθά που καὶ Ἐμπεδοκλῆς. οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ* etc. per magistrum suum autem iurare Pythagoricis solenne ac religiosum. Hierocles p. 166: *καὶ ὁ ὅρκος αὐτὸς γίνεται δόγμα, ὅτι τὸν διδάσκαλον τῆς ἀληθείας οὕτω δέοι τιμᾶν, ὡς καὶ ὀμνύναι αὐτόν, εἴ που δέοι, πρὸς βεβαίωσιν τῶν δογμάτων, καὶ μὴ μόνον τὸ αὐτὸς ἔφα περὶ αὐτοῦ λέγειν ἀλλὰ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν, νὴ τὸν αὐτόν.* de iureiurando *μὰ τὴν τετράδα* sive *μὰ τὴν τετρακτύν* vide Meursii Denarium Pythagoricum c. 6 tomo 5 Gronov.

f) *τὴν ἐν ἀριθμητικῇ δύναμιν*] ms Vratislav. *ἀριθμητικήν*. Pythagoras rationes numerorum subtilissime scrutatus ad naturam rerum rettulit, atque licet ipse nihil scripserit, auditoribus suis multa de illis commentandi praebuit materiem, unde a Pythagora ipso arithmeticam conscriptam esse tradidere Io. Malalas atque Georgius Cedrenus. Isidorus 3 2 Originum: *numeri disciplinam apud Graecos primum Pythagoram autumant conscripsisse.*

g) *οὐ μὰ*] in Hieroclis codicibus et Iamblichi de vita Pythag. Methodiique *ναὶ μά*.

h) *ἁμετέρᾳ ψυχᾷ*] infra lib. 1 adversus Logicos sect. 94 *ἁμετέρᾳ κεφαλᾷ*. apud Porphyrium et Iamblichum de vita Pythag. c. 29 *ἁμετέρᾳ γενεᾷ*. sic et Theologumena Arithmeticae p. 20 et Cyrillus in Iulian. sed Iulianus ipse orat. 6 p. 6 p. 196 *οὐ μὰ τὸν ἐν στέρνοισιν ἐμοῖς παραδόντα τετρακτύν.* Iamblichus de vita Pythag. c. 28 *ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρας σοφίας εὑρόντα τετρακτύν.* Methodius convivio decem virginum p. 101 *ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρας ζωᾶς δείξαντα κέλευθον.* caeterum in Hieroclis codicibus et Theonis Smyrnaei pag. 147 Macrobii atque in aliis pluribus (perinde ut apud Sextum hoc loco) est *ἁμετέρᾳ ψυχᾷ*, quae genuina esse videtur lectio. Macrobius lib. 1 in somnium Scipionis c. 6: *quaternarium quidem Pythagorei quem τετρακτύν vocant, adeo quasi ad perfectionem animae pertinentem inter arcana venerantur, ut ex eo et iu-*

τετρακτὺς δὲ προσηγορεύετο παρ' αὐτοῖς ὁ ἐκ τῶν πρώτων ἀρι- 3
θμῶν συγκείμενος τέσσαρα ἀριθμός [i])· ἓν γὰρ καὶ δύο καὶ τρία καὶ τέσσαρα δέκα γίνεται, ὅς ἐστι τελειότατος ἀριθμός [k]), ἐπείπερ ἐπ' αὐτὸν φθάσαντες πάλιν ἀναλύομεν ἐπὶ τὴν μονάδα καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ποιούμεθα τὰς ἀριθμήσεις· πηγήν τ' ἀενάου φύσεως ῥίζωματ' ἔχουσαν εἰρήκασιν αὐτὸν διὰ τὸ κατ' αὐτοὺς ἐν αὐτῷ τὸν λόγον τῆς ἁπάντων κεῖσθαι συστάσεως [l]), οἷον εὐθέως τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς [m])· ἐπαρκέσει γὰρ τούτων ὑποδειγματικῶς μεμνῆσθαι [n]). ἡ μὲν οὖν μονὰς [o]) ἀρχή 4
τις ὑπόκειται τῆς τῶν ἄλλων ἀριθμῶν ἀπεργαστικὴ συστάσεως, ἡ δὲ δυὰς μήκους ἐστὶν ἀπεργαστική· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν γεωμετρικῶν ἀρχῶν ὑπεδείξαμεν [p]) πρῶτόν τίς ἐστιν ἡ στιγμή, εἶτα μετ' αὐτὴν ἡ γραμμὴ μῆκος ἀπλατὲς τυγχάνουσα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ μὲν μονὰς τὸν τῆς στιγμῆς

3. quaternio autem ab eis appellabatur numerus compositus ex quattuor primis numeris: unum enim et duo et tria et quattuor fiunt decem, qui est numerus perfectissimus, quoniam cum ad eum pervenerimus, revertimur ad unitatem et denuo numeramus; dicuntque eum habere fontem et radicem naturae aeternae propterea quod ex eorum sententia in eo sita sit ratio universorum constitutionis, ut corporis et animae. sufficiet enim eorum meminisse exempli causa. **4.** atque ponitur quidem unitas quoddam principium efficiens constitutionis aliorum numerorum, binarius autem est efficiens longitudinis. quomodo autem in principiis geometricis ostendimus primum quis sit punctus, deinde post eum linea quae est longitudo expers latitudinis; eodem modo etiam in praesentia unitas quidem habet rationem

---

risiurandi religionem fecerint. per, qui nostrae animae numerum dedit esse quaternum.

i) *τέσσαρα ἀριθμός*] ms Vratislav. *τέταρτος.*

k) *δέκα γίνεται, ὅς ἐστι τελειότατος ἀριθμός*] confer Meursium in Denario Pythagorico cap. 6 et 12.

l) *τὸν λόγον τῆς ἁπάντων κεῖσθαι συστάσεως*] haec prolixe illustrantur in Theologumenis Arithmeticae p. 18 sq. in Theonis Smyrnaei Mathematicis de Musica c. 38 et ab Hierocle p. 168. noster infra lib. 1 adversus Logicos sect. 95: *πηγὴ ἀενάου φύσεως λέγεται ὁ τετρακτύς, παρ' ὅσον κατ' αὐτοὺς ὁ σύμπας κόσμος κατὰ ἁρμονίαν διοικεῖται.* Proclus 4 in Timaeum p. 269: *πρόεισι γὰρ ὁ θεῖος ἀριθμός, ὥς φησιν ὁ Πυθαγόρειος εἰς αὐτὸν ὕμνος,*

μουνάδος ἐκ κευθμῶνος ἀκηράτου ἔστ' ἂν ἵκηται
τετράδ' ἐπὶ ζαθέην, ἣ δὴ τέκε μητέρα πάντων
πανδοχέα, πρέσβειαν ὅρον περὶ πᾶσι τιθεῖσαν
ἄτροπον, ἀκάματον, δεκάδα κλείουσι μὶν ἁγνήν.

m) *τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς*] quaternarium pro corporis et animae imagine habebant Pythogorei, quod tres essent animae partes, rationalis irascibilis et concupiscibilis, quartum denique corpus, animi hospitium. Theo Smyrnaeus p. 153: *ἐνάτη τετρακτύς, ἐξ ἧς συνέστηκε τὸ ζῷον, ψυχῆς μὲν γὰρ μέρη, λογικὸν θυμικὸν ἐπιθυμητικόν, καὶ τέταρτον σῶμα, ἐν ᾧ ἐστιν ἡ ψυχή.* sed et alia ratione peculiariter per tetractyn illis denotabatur *corpus*, utpote in quo haec quattuor, punctum longitudo latitudo et profunditas; et peculiariter *anima*, quoniam in numeris e quibus quaternarius constat, perfecta est harmonia, ex triplici resultans consonantia, animi symbolum. hanc deinceps noster diserte exponit et lib. 1 adversus Logicos sect. 99 sq.

n) *μεμνῆσθαι*] ms Vratislav. *μεμνεῖσθαι.*

o) *ἡ μὲν οὖν μονάς*] cum his et quae sequuntur conferendus liber 3 Pyrrhon. sect. 154 et lib. 1 adversus Logicos sect. 95 sq.

p) *ὑπεδείξαμεν*] libro superiore adversus Geometras sect. 19 sq.

ἐπέχει λόγον, ἡ δὲ δυὰς τὸν τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ μήκους· ποθὲν γάρ που ἐχώρησεν ἡ διάνοια ταύτην ἐννοουμένη· τοῦτο δ'
5 ἦν μῆκος. ἡ δὲ τριὰς ἐπὶ τοῦ πλάτους καὶ τῆς ἐπιφανείας
V 333 ἐτέτακτο· ποθὲν γάρ που ἐφέρετο ὁ νοῦς. καὶ προστιθεμένης τῇ κατὰ μῆκος διαστάσει τῆς κατὰ πλάτος διαστάσεως ἐπιφάνεια νοεῖται. ἀλλὰ κἂν ἐπιθεωρήσῃ τις τῇ τριάδι τὴν τετάρτην[q]) μονάδα, τουτέστι τέταρτον σημεῖον, γίνεται πυραμίς[r]), στερεὸν σῶμα καὶ σχῆμα[s])· καὶ γὰρ μῆκος ἔχει καὶ πλάτος καὶ βάθος. ὥστε ἐν τῷ τετάρτῳ ἀριθμῷ τὸν τοῦ σώματος περιέχεσθαι λό-
6 γον, καὶ μὴν καὶ τὸν τῆς ψυχῆς. ὡς γὰρ τὸν ὅλον κόσμον κατὰ ἁρμονίαν λέγουσι διοικεῖσθαι, οὕτω καὶ τὸ ζῷον ψυχοῦσθαι. δοκεῖ δὲ ἡ τέλειος ἁρμονία ἐν τρισὶ συμφωνίαις[t]) λαμβάνειν τὴν ὑπόστασιν, τῇ τε διὰ τεττάρων καὶ τῇ διὰ πέντε καὶ τῇ διὰ πασῶν. ἡ μὲν οὖν διὰ τεττάρων ἐν ἐπιτρίτῳ κεῖται λόγῳ, ἡ δὲ
7 διὰ πέντε ἐν ἡμιολίῳ, ἡ δὲ διὰ πασῶν ἐν διπλασίονι. ἐπίτριτος δὲ λέγεται ἀριθμὸς ὁ ἐξ ὅλου τινὸς ἀριθμοῦ συνεστηκὼς καὶ ἐκ τοῦ τρίτου[u]) μέρους ἐκείνου, ὡς ἔχει ὁ ὀκτὼ πρὸς τὸν ἕξ· καὶ γὰρ αὐτὸν τὸν ἓξ περιέσχηκε καὶ τὸ τρίτον αὐτοῦ, τουτέστι τὴν δυάδα. ἡμιόλιος δὲ καλεῖται, ὅταν περιέχῃ ἀριθμὸς ἀριθμὸν καὶ τὸ ἥμισυ ἐκείνου, ὡς ἔχει ο ἐννέα πρὸς τὸν ἕξ· συνέστηκε

puncti, binarius autem rationem lineae et longitudinis; hinc enim eam mente versans processit cogitatio: id autem erat longitudo. 5. ternarius autem in latitudine et superficie; hinc enim mens utique ferebatur. et dimensioni per longitudinem addita dimensione per latitudinem intelligitur superficies. sed et si ternario additam quartam contempleris unitatem, hoc est quartum punctum, fit pyramis, corpus solidum et figura; habet enim longitudinem latitudinem et profunditatem. quo fiet ut in quarto numero contineatur ratio corporis, quin etiam ratio animae. 6. quomodo enim dicunt universum mundum administrari per harmoniam, ita etiam animari animal. videtur autem harmonia in tribus consonantiis accipere substantiam, nempe in consonantia diatessaron, in consonantia diapente et in consonantia diapason. atque consonantia quidem diatessaron posita est in ratione sesquitertia, consonantia autem diapente in sesquialtera, consonantia autem diapason in dupla. 7. sesquitertius autem dicitur numerus, qui constat ex toto aliquo numero et ex tertia illius parte, sicut octo se habent ad sex: nam et ipsum totum, nempe sex, comprehendit et tertiam eius partem, nempe duo. sesquialter autem appellatur, quando numerus continet numerum et illius di-

---

P 333 q) τῇ τριάδι τὴν τετάρτην] in mss τετάρτην sine articulo.

r) πυραμίς] adde, si placet, lib. 2 adversus Physicos. Theologumena Arithmeticae p. 18: ἀλλὰ καὶ τὴν σωμάτωσιν καὶ τὴν ἐπὶ τρία διάστασιν μέχρις αὐτῆς πέρας ἴσχειν· τὸ γὰρ ἐλάχιστον καὶ πρωτοφανέστατον ἅμα πυραμὶς ἐν τετράδι ὁρᾶται εἴτε γωνιῶν εἴτε ἐπιπέδων, ὥσπερ καὶ τὸ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους αἰσθητόν, ὅ ἐστιν ἀποτέλεσμα τριχῇ διαστατὸν ἐν τέσσαρσι ὅροις.

s) στερεὸν σῶμα καὶ σχῆμα] Hierocles p. 168 editionis praeclarae Petri Needhami: στερεὰ πρώτη ἔμφασις ἐν τῇ τετράδι εὑρίσκεται· τὸ γὰρ σημεῖον ἀνάλογόν ἐστι μονάδι, ἡ δὲ γραμμὴ δυάδι, ἀπό τινος γὰρ ἐπί τι. καὶ τριάδι προσήκει ἡ ἐπιφάνεια· στοιχειωδέστατον γὰρ τῶν εὐθυγράμμων τὸ τρίγωνον. τὸ στερεὸν δὲ οἰκεῖον τῇ τετράδι· ἡ γὰρ πρώτη πυραμὶς ἐν τῇ τετράδι θεωρεῖται, τριγώνου μὲν βάσεως ὑποτεθείσης, τοῦ τριῶν, κορυφῆς δὲ αὐτῆς ἐπιτεθείσης τοῦ ἑνός.

t) ἐν τρισὶ συμφωνίαις] confer quae dicta ad lib. 3 Pyrrhon. sect. 155 et lib. 1 adversus Logicos sect. 95 sq.

u) καὶ ἐκ τρίτου] mss cum articulo ἐκ τοῦ τρίτου.

γὰρ ἐκ τοῦ ἓξ [x]) καὶ ἐκ τοῦ ἡμίσεος αὐτοῦ, τουτέστι τῶν τριῶν.
διπλασίων δὲ προσαγορεύεται ὁ δυσὶν ἀριθμοῖς ἴσος, ὡς ὁ τέσ-
σαρα πρὸς τὸν δύο· δὶς γὰρ τὸν αὐτὸν περιέσχηκεν. ἀλλὰ γὰρ 8
τούτων οὕτως ἐχόντων καὶ κατὰ τὴν ἀρχῆθεν ὑπόθεσιν τεσσά-
ρων ὄντων ἀριθμῶν, τοῦ τε ἑνὸς καὶ δύο καὶ τρία καὶ τέσσαρα,
ἐν οἷς ἐλέγομεν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἰδέαν περιέχεσθαι κατὰ τὸν
ἐναρμόνιον λόγον, ὁ μὲν δ τοῦ β καὶ ὁ β τῆς μονάδος ἐστὶ
διπλασίων, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ διὰ πασῶν συμφωνία, ὅ τε τρία τοῦ
δύο ἡμιόλιος· καὶ γὰρ αὐτὸν τὸν δύο περιέσχηκε καὶ τὸ ἥμισυ
τούτου, ὅθεν καὶ τὴν διὰ πέντε συμφωνίαν ὑποβάλλειν. ὁ δὲ δ
τοῦ γ ἐπίτριτος. ὑπέκειτο δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἡ διὰ τεσσάρων συμ- 9
φωνία. ὥστε εἰκότως τὸν τέσσαρα ἀριθμὸν παρὰ τοῖς Πυθα-
γορικοῖς εἰρῆσθαι πηγὴν ἀενάου φύσεως ῥιζώματ' ἔχου-
σαν. ἀλλ' ὅτι μὲν πολλὴν δύναμιν ἀπένεμον τοῖς ἀριθμοῖς, ἐκ 10
τούτων συμφανὲς ὑποδειγματικώτερον εἰρημένων· πολὺς γὰρ ὁ P 334
περὶ ἀριθμῶν παρ' αὐτοῖς ἐστι λόγος, ὃν ἐάσαντες τὰ νῦν μη-
κύνειν ἁπτώμεθα τῆς ἀντιρρήσεως, τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων ἀπὸ
μονάδος ποιησάμενοι, ἥτις ἀρχὴ παντὸς ἀριθμοῦ καθέστηκε καὶ
ἧς ἀναιρουμένης οὐδ' ἔστιν ἀριθμός [y]). τὴν τοῦ ἑνὸς τοίνυν 11
νόησιν διατυπῶν ἡμῖν πυθαγορικώτερον ὁ Πλάτων [z]) φησίν 'ἕν
ἐστιν [a]) οὗ μηδὲν χωρὶς λέγεται ἕν', ἢ οὗ μετοχῇ ἕκαστον ἕν τε

midium, ut novem se habent ad sex; constat enim ex sex et ex eius dimidio, nempe ex tribus. duplus autem appellatur qui est aequalis duobus numeris, ut quattuor se habent ad duo; nam bis eum continent. 8. caeterum cum haec ita habeant et ex accepta ab initio hypothesi sint quattuor numeri, unum et duo et tria et quattuor, in quibus dicebamus etiam contineri ideam animae per rationem harmonicam; quattuor quidem sunt duplum duorum et duo sunt duplum unitatis, in quo sita est consonantia diapason, et tria est sesquitertius duorum; ipsum enim, nempe duo, continet et eius dimidium. unde etiam subiicit consonantiam diapente. 9. quattuor autem est trium sesquitertius: in eo autem posita quoque fuerat diatessaron consonantia. quo fit ut merito dictus sit apud Pythagoreos quaternio habere 'fontem et radicem naturae aeternae'. 10. sed quod magnam quidem vim tribuerint numeris, ex his est perspicuum quae dicta sunt ad rem exemplo melius declarandam: multus enim apud eos sermo de numeris; de quo mittentes in praesentia dicere prolixius aggrediamur contradictionem, principio dicendi ducto ab unitate, quae est principium totius numeri, et quo sublato ne est quidem numerus. 11. unius ergo intelligentiam nobis Pythagorico more describens Plato dicit 'unum est, sine quo nihil dicitur unum', sive cuius per participationem unumquodque unum dicitur et multa;

---

x) *ἐκ τοῦ ἓξ*] ms Ciz. *ἐκ τῶν ἓξ*; male, quia sequitur *καὶ ἐκ τοῦ ἡμίσεος αὐτοῦ*, sive ut legit ms Vratislav. *καὶ τοῦ ἡμίσους αὐτοῦ*.

y) *οὐδ' ἔστιν ἀριθμός*] ms Ciz. *οὐδέν ἐστιν*. sic infra sect. 34 *μηδὲν* P 334 *εἶναι ἀριθμόν*.

z) *πυθαγορικώτερον ὁ Πλάτων*] Laërtius 3 8 de Platone: *μῖξίν τε ἐποιήσατο τῶν τε Ἡρακλειτείων λόγων καὶ Πυθαγορικῶν καὶ Σωκρατικῶν· τὰ μὲν γὰρ αἰσθητὰ καθ' Ἡράκλειτον, τὰ δὲ νοητὰ κατὰ Πυθαγόραν, τὰ δὲ πολιτικὰ κατὰ Σωκράτην ἐφιλοσόφει.* ad *νοητά* autem pertinent numeri, in quibus Platonem *studiosissimum Pythagorae* notavit etiam Boëthius lib. 2 c. 41 Arithmeticae. Aristoteles lib. 1 Metaphys. c. 6: *οἱ μὲν Πυθαγόρειοι μίμησιν τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μέθεξιν τοὔνομα μεταβαλών.*

a) *ἕν ἐστιν*] quae sequuntur ex Platonis Parmenide petita sunt. con-

καὶ πολλὰ λέγεται· τὸ γὰρ φυτόν, εἰ τύχοι, καὶ τὸ ζῷον καὶ ὁ λίθος προσαγορεύεται μὲν ἕν, οὐκ ἔστι δὲ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἕν, ἀλλ' ἐν μετοχῇ ἑνὸς νοεῖται, τούτου μηδενὸς τούτων
12 καθεστῶτος. οὔτε γὰρ φυτὸν οὔτε ζῷον οὔτε λίθος οὔτε ἄλλο τι τῶν ἀριθμητῶν τὸ ὄντως ἕν ἐστιν· εἰ γὰρ φυτόν ἐστιν ἢ ζῷον τὸ ἕν, πάντως ὃ μὴ φυτόν ἐστιν μηδὲ ζῷον, οὐ ῥηθήσεται ἕν. λέγεται δὲ καὶ φυτὸν ἓν καὶ ζῷον καὶ ἄλλα μυρία· οὐ-
13 δὲν ἄρα τῶν ἀριθμητῶν ἐστιν ἕν. τὸ δὲ οὗ ἕκαστον ἓν μὲν καθ' ἑαυτὸ ἕκαστον, πολλὰ δὲ ἀθροισμῷ μετέχον, ἕν τε καὶ πολλὰ γίνεται τῶν καθ' ἕκαστον· ὅπερ πάλιν πλῆθος οὐδέν ἐστι τῶν πολλῶν, οἷον φυτῶν ζῴων λίθων· κατὰ μετοχὴν μὲν γὰρ ἐκεί-
14 νου ταῦτα λέγεται πολλά, αὐτὸ δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τούτοις. πλὴν τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ ἑνὸς ἰδέα νοεῖται τοῖς περὶ τὸν Πλάτωνα· συνάπτοντες δὲ ἡμεῖς λέγωμεν, ἤτοι ἑτέρα τῶν κατὰ μέρος ἀριθμῶν ἐστιν ἡ τοῦ ἑνὸς ἰδέα ἢ σὺν ἐκείνοις τοῖς μετέχουσιν αὐτῆς νοεῖται. ἀλλὰ καθ' ἑαυτὴν μὲν[b]) παρὰ τὰ κατὰ μέρος ἀριθμητὰ οὐδὲν νοεῖται ἓν ὑποκείμενον. λείπεται ἄρα ἐν ἐκείνοις
15 τοῖς μετέχουσιν αὐτοῦ νοεῖσθαι, ὃ πάλιν τῶν ἀπόρων. τὸ γὰρ ἀριθμητὸν ξύλον εἰ μετοχῇ μονάδος ἐστὶν ἕν, ὃ μή ἐστι ξύλον, οὐ λεχθήσεται ἕν. λέγεται δέ γε, ὡς ἀνώτερον[c]) ὑποδέδεικται· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἡ μονάς, ἧς μετοχῇ ἕκαστον τῶν κατὰ μέρος
16 ἀριθμητῶν μονὰς προσαγορεύεται. εἶτα τὸ πολλοῖς μετεχόμενον πολλά ἐστι[d]) καὶ οὐχ ἕν. τὰ δὲ ἀριθμητὰ πολλά τέ ἐστι καὶ ἄπειρα· οὐκ ἄρα μετοχῇ τῆς μονάδος ἕκαστον τῶν ἀριθμητῶν

planta enim exempli causa et animal et lapis unum quidem appellatur, non est autem ex propria ratione unum, sed intelligitur unum in unius participatione, cum nullum eorum hoc sit. 12. nam neque planta neque animal neque lapis neque ullum aliud ex numerabilibus est id quod re vera est unum; nam si planta aut animal est illud unum, omnino quod non est planta neque animal, non dicetur unum. dicitur autem et planta et animal unum et alia innumerabilia: nullum ergo ex numerabilibus est unum. 13. id autem cuius unumquodque per se quidem est unum, multa autem congerie participat, unum fit et multa ex singularibus; quod quidem rursus nulla est multorum multitudo, utpote plantarum animalium lapidum: nam per illius quidem participationem ea dicuntur multa, ipsum autem non est in eis. 14. atque talis quidem unius idea intelligitur a Platonicis; nos autem adiungentes dicamus, aut diversa a singularibus numeris est unius idea aut intelligitur cum illis qui sunt eius participes. sed per se quidem praeter ea quae sunt singulatim numerabilia, nihil unum exstare intelligitur. restat ergo ut intelligatur in illis, quae eum participant; quod rursus est dubium ac perplexum. 15. lignum enim quod cadit sub numerum, si unitatis participatione est unum, quicquid non est lignum, non dicetur unum. dicitur autem, ut superius ostendimus: non est ergo unitas, cuius participatione unumquodque eorum quae sunt singillatim numerabilia, appellatur unitas. 16. deinde quod a multis participatur, est multa et non unum. quae autem sunt numerabilia, multa sunt et infinita. non ergo unitatis participatione ex

fer 3 Pyrrhon. sect. 156 sq. Hervetus verba οὐ μηδὲν χωρὶς λέγεται ἓν verterat: *cuius nihil seorsum dicitur unum*, minus bene.

b) ἀλλὰ καθ' ἑαυτὴν μὲν] ms Vratislav. καθ' αὑτήν.

c) ὡς ἀνώτερον] supra sect. 12.

d) πολλά ἐστι] ms Vratislav. πολλά τοι ἐστι.

ἕν ἐστιν. ὥσπερ οὖν ὁ γενικὸς ἄνθρωπος[e]), ὅν τινες νοοῦσι ζῷον 17
θνητὸν λογικόν[f]), οὔτε Σωκράτης ἐστὶν οὔτε Πλάτων, ἐπειδὴ P 335
οὐδεὶς ἕτερος λεχθήσεται ἄνθρωπος· οὔτε καθ᾽ ἑαυτὸν[g]) ὑφέ-
στηκεν οὔτε μετὰ Πλάτωνος καὶ Σωκράτους, ἐπεὶ ἐθεωρεῖτο ἂν
ὡς ἄνθρωπος· οὕτω καὶ τὸ ἓν μήτε σὺν τοῖς κατὰ μέρος ἀρι-
θμητοῖς μήτε καθ᾽ ἑαυτὸ ὑφεστηκὸς νοούμενον εὐθέως ἐστὶν
ἀνεπινόητον. τὰ δὲ αὐτὰ λεκτέον καὶ ἐπὶ τοῦ δύο ἢ καὶ τρία, 18
καὶ καθόλου ἐπὶ παντὸς ἀριθμοῦ, ἵνα μὴ μηκύνωμεν. ἔνεστι δὲ
καὶ οὕτως συνερωτᾶν, ἡ τοῦ ἑνὸς ἰδέα, ἧς μετοχῇ τι ἓν λέγεται,
ἤτοι μία ἐστὶν ἰδέα[h]) ἢ τοῦ ἑνὸς πλείους ἰδέαι τυγχάνουσιν. ἀλλ᾽
εἰ μὲν μία ἐστίν, οὐ πολλοῖς μετέχεται· τοῦ γὰρ ἄλφα εὐσήμου
χάριν διδασκαλίας τὴν ὅλην τοῦ ἑνὸς ἰδέαν ἔχοντος τὸ β μὴ
μετέχον ταύτης οὐκέτ᾽ ἔσται ἕν. καὶ μὴν οὐδὲ πολυμερὴς καθ- 19
έστηκεν, ἵνα πολλὰ ᾖ τὰ μετέχοντα ταύτης· πρῶτον μὲν γὰρ
ἔσται ἕκαστον οὐ τῆς τοῦ ἑνὸς ἰδέας μετέχον, μέρους δὲ αὐτῆς.
εἶτα καὶ ἡ μονὰς ἀδιαίρετος καὶ ἀμερὴς ἐνοεῖτο κατ᾽ αὐτούς.
εἰ δὲ πλείους εἰσὶν ἰδέαι τοῦ ἑνός, ἕκαστον τῶν καθ᾽ ἓν τασ-
σομένων ἀριθμητῶν ἤτοι τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ δύο καθ᾽ ἓν ἑκάτερον
μετέχει τινὸς κοινῆς ἰδέας, ἢ οὐ μετέχει. καὶ εἰ μὲν οὐ μετέχει, 20
δεήσει καὶ ἅπαντα δίχα τοῦ μετέχειν ἰδέας κατὰ τὸ ἓν τετάχθαι,
ὅπερ οὐ θέλουσιν. εἰ δὲ μετέχει, ἡ ἐξ ἀρχῆς συνεισαχθήσεται
ἀπορία[i]). πῶς γὰρ μιᾶς τὰ δύο μεθέξει; ταῦτα μὲν οὖν περὶ

numerabilibus unumquodque est unum. 17. quomodo ergo homo in genere, quem nonnulli intelligunt animal particeps rationis, nec est Socrates nec Plato, quandoquidem nullus alius diceretur homo; neque per se consistit neque cum Platone et Socrate, quandoquidem conspiceretur ut homo: ita etiam unum, cum neque cum singularibus numerabilibus neque per se intelligatur consistere, statim est eiusmodi, ut non possit cadere sub intelligentiam. 18. eadem autem sunt dicenda in duobus et etiam tribus, et ut semel dicam, in omni numero, ne simus prolixiores. simul autem licet ab eis quoque sic sciscitari: unius idea, cuius participatione aliquid dicitur unum, aut est una idea aut unius plures sunt ideae. sed si est quidem una, non participatur a multis; nam si A, ut clariore exemplo rem doceamus, habet totam unius ideam, B, quod non est eius particeps, non erit utique unum. 19. porro autem neque multas habet partes, ut multa eam participent: nam primum quidem esset unumquodque non illius unius particeps ideae, sed eius partis; deinde unitas ex eorum sententia intelligebatur carens partibus et individua. sin autem unius sunt plures ideae, unumquodque ex numerabilibus quae collocantur in uno, aut unius aut duorum in utroque uno est communis ideae particeps aut non est. 20. et si quidem non est particeps, oportebit omnia in uno esse collocata absque eo quod ideam participent, quod quidem nolunt. sin autem est particeps, quae erat ab initio colligetur dubitatio. quomodo enim duo unam participabunt? atque

e) ὁ γενικὸς ἄνθρωπος] homo universe atque in genere acceptus. sic ἡ γενικὴ γραμμή supra lib. adversus geometras sect. 92.

f) ζῷον θνητὸν λογικόν] lib. 1 Pyrrhon. sect. 26. P 335

g) οὔτε καθ᾽ ἑαυτὸν] si singuli homines tollantur, ille γενικὸς ἄνθρωπος numquam erit, neque universale per se, extra individua, poterit subsistere, neque adeo cum individuis Socrate v. g. et Platone intelligi; ita enim cum Socrate v. g. alium semper oporteret hominem se sensibus offerre, quod neutiquam fieri videmus.

h) ἤτοι μία ἐστὶν ἰδέα] confer simile argumentum lib. 3 Pyrrhon. sect. 158 sq.

i) ἡ ἐξ ἀρχῆς ἀπορία] quod nempe unius idea integra nonnisi uni rei

21 μονάδος, ἧς ἀνῃρημένης πᾶς ἀνῄρηται ὁ ἀριθμός[k]). ὅμως δ' οὖν ἐπισυνάπτωμεν καὶ τὰ περὶ τῆς δυάδος· ἄπορος γάρ πως καὶ αὐτὴ συνίσταται κατὰ τὴν τῶν μονάδων σύνοδον, ὥσπερ καὶ Πλάτων διὰ τοῦ περὶ ψυχῆς[l]) πρότερον ἠπόρηκε. παρατεθείσης γὰρ μονάδος ἑτέρᾳ μονάδι ἤτοι προσγίνεταί τι[m]) κατὰ τὴν παράθεσιν ἢ ἀπογίνεται ἢ οὔτε προσγίνεταί τι οὔτε ἀπογί-
22 νεται. ἀλλ' εἰ μὲν οὔτε προσγίνεταί τι οὔτε ἀπογίνεται, οὐκ ἔσται κατὰ παράθεσιν τῆς ἑτέρας μονάδος τῇ ἑτέρᾳ ἡ δυάς. εἰ δὲ ἀπογίνεταί τι κατὰ τὴν παράθεσιν, ἐλάττωσις ἔσται τοῦ ἑνὸς καὶ ἑνὸς καὶ δυὰς οὐ γενήσεται. εἰ δὲ προσγίνεταί τι, τὰ δύο
P 336 οὐ γενήσεται δύο, ἀλλὰ τέσσαρα· δυὰς γὰρ ἡ ἐπιγινομένη[n]) καὶ μονὰς καὶ ἑτέρα μονὰς τὸν τῶν τεσσάρων ἀριθμὸν συνίστησιν. οὐδὲν ἄρα ἔσται[o]) δυάς. ἡ δὲ αὐτὴ γένοιτ' ἂν ἀπορία καὶ ἐπὶ
23 παντὸς ἀριθμοῦ, ὥστε μηδὲν εἶναι κατὰ τοῦτο ἀριθμόν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ πρόσθεσιν μονάδος καὶ κατὰ ἀφαίρεσιν ὁ ἀριθμὸς νοεῖται, δῆλον ὡς ἐὰν τούτων ἑκάτερον παραστήσωμεν ἀδύνατον, οἰχήσεται καὶ ἡ τῶν ἀριθμῶν ὑπόστασις. λέγωμεν δὲ πρῶ-

haec quidem de unitate, qua sublata universus sublatus est numerus. 21. adiungamus tamen etiam de binario; nam ipse quoque fit dubius ac perplexus ex coitione unitatum, quomodo etiam prius dubitavit Plato in libro de anima. nam unitate addita alteri unitati aut accedit aliquid per additionem unitatis alteri aut decedit aut nec accedit nec decedit quicquam. 22. quodsi nec accedit quicquam nec decedit, non fit binarius ex additione unius ad alteram unitatis. si autem decedit aliquid per additionem, fiet diminutio unius et unius et non erit binarius. sin autem accedit aliquid, duo non fient duo, sed quattuor: nam binarius qui accedit et unitas et altera unitas, constituunt numerum quaternarium. nihil est ergo binarius. eadem erit dubitatio etiam in omni numero; quo fit ut hac ratione nihil sit numerus. 23. verumenimvero quoniam ex additione et ablatione unitatis intelligitur numerus, est perspicuum quod si ostenderimus utrumque eorum minime posse fieri, peribit etiam substantia numerorum. primum autem iam dica-

---

inesse possit, supra sect. 18, et quod a multis participatur, non est unum sed multa, sect. 16.

l) πᾶς ἀνῄρηται ὁ ἀριθμός] ita ms Ciz.: articulus exsulat.

l) Πλάτων διὰ τοῦ περὶ ψυχῆς] notus Platonis locus in Phaedone, cuius verba adscribam: οὐκ ἀποδέχομαι ἐμαυτοῦ, ὡς ἐπειδὰν ἑνί τις προσθῇ ἕν, ἢ τὸ ἓν ᾧ προσετέθη δύο γέγονεν, ἢ τὸ προστεθὲν καὶ ᾧ προσετέθη διὰ τὴν πρόσθεσιν τοῦ ἑτέρου τῷ ἑτέρῳ δύο ἐγένετο· θαυμάζω γὰρ εἰ ὅτε μὲν ἑκάτερον αὐτῶν χωρὶς ἀλλήλων ἦν, ἓν ἄρ' ἑκάτερον ἦν καὶ οὐκ ἤστην τότε δύο· ἐπεὶ δ' ἐπλησίασαν ἀλλήλοις, αὕτη ἄρα αὐτοῖς αἰτία ἐγένετο δύο γενέσθαι ἡ ξύνοδος τοῦ πλησίον ἀλλήλων τεθῆναι. οὐδέ γε, ὡς ἐάν τις ἓν διασχίσῃ, δύναμαι ἔτι πείθεσθαι, ὡς αὕτη αὖ αἰτία γέγονεν ἡ σχίσις τοῦ δύο γεγονέναι· ἐναντία γὰρ γίγνεται ἡ τότε αἰτία τοῦ δύο γίγνεσθαι· τότε μὲν γὰρ ὅτι ξυνήγετο πλησίον ἀλλήλων καὶ προσετίθετο ἕτερον ἑτέρῳ, νῦν δ' ὅτι ἀπάγεται καὶ χωρίζεται ἕτερον ἀφ' ἑτέρου. confer infra lib. 2 contra Log. sect. 91 sq. et lib. 2 contra Physicos sect. 302 sq.

m) ἤτοι προσγίνεται] ms Vratislav. προσγίγνεται, sed passim haec promiscue scribuntur.

P 336 *n*) δυὰς γὰρ ἡ ἐπιγινομένη] binarius ex duabus unitatibus resultans iisque additus conficiet quattuor. eadem cavillatione noster utitur lib. 3 Pyrrhon. sect. 165. vide et lib. 1 adversus Physicos sect. 221 sq.

o) οὐδὲν ἄρα ἔσται] ms Ciz. ἐστί.

τον εὐθὺς περὶ ἀφαιρέσεως ὑποδειγματικῇ χρώμενοι τῇ διδασκα-
λίᾳ. ἡ τοίνυν ἀπὸ τῆς ὑποκειμένης δεκάδος ἀφαιρουμένη μονὰς 24
ἤτοι ἀπὸ ὅλης τῆς δεκάδος [p]) ἢ ἀπὸ τῆς περιλειπομένης ἐννεάδος
ἀφαιρεῖται· οὔτε δὲ ἀφ᾽ ὅλης, ὡς παραστήσομεν, οὔτε ἀπὸ τῆς
ἐννεάδος, ὡς διδάξομεν· οὐκ ἄρα ἀφαιρεῖταί τι ἀπὸ τῆς ὑπο-
κειμένης δεκάδος. εἰ γὰρ ἀφ᾽ ὅλης ταύτης ἀφαιρεῖται ἡ μονάς,
ἤτοι ἡ δεκάς ἐστιν ἑτέρα τῶν κατὰ μέρος μονάδων ἢ ὁ ἀθροι-
σμὸς τούτων δεκὰς προσαγορεύεται. ἀλλ᾽ ἑτέρα μὲν τῶν κατὰ 25
μέρος μονάδων οὐκ ἔστιν ἡ δεκάς· καὶ γὰρ ἀναιρεθεισῶν ἐκεί-
νων οὐδ᾽ ἔστι δεκάς, καὶ τῆς δεκάδος ἀναιρεθείσης ὁμοίως αἱ
μονάδες οὐκέτι ὑπάρχουσιν. εἰ δὲ ἡ αὐτὴ ταῖς μονάσιν ἐστὶν ἡ
δεκάς, τουτέστιν, εἰ αἱ κατὰ μέρος μονάδες εἰσὶ δεκάς [q]), δῆλον
ὡς εἴπερ ἀπὸ τῆς δεκάδος ἡ τῆς μονάδος ἀφαίρεσις γίνεται, ἀφ᾽
ἑκάστης μονάδος ἀφαιρεθήσεται· αἱ γὰρ κατὰ μέρος μονάδες
ἦσαν ἡ δεκάς, καὶ οὕτως οὐκέτι ἔσται μονάδος ἄρσις ἀλλὰ δε-
κάδος· ὥστε οὐκ ἀπὸ ὅλης τῆς δεκάδος αἴρεται ἡ μονάς. καὶ 26
μὴν οὐδ᾽ ἀπὸ τῆς ὑπολειπομένης ἐννεάδος ἡ ἄρσις αὐτῆς γίνε-
ται. πῶς γὰρ ἔτι μετὰ τὴν ἄρσιν αὐτῆς σῶός ἐστιν ἡ ὑποκει-
μένη ἐννεάς; ἀλλ᾽ εἰ μήτε ἀφ᾽ ὅλης τῆς δεκάδος αἴρεται ἡ μο-
νὰς μήτε ἀπὸ τῆς ὑπολειπομένης ἐννεάδος, οὐδεὶς ἀριθμὸς κατὰ
ἀφαίρεσιν συνίσταται. ἄλλως τε εἰ ἀπὸ τῆς ἐννεάδος [r]) αἴρεται 27
ἡ μονάς, ἤτοι ἀπὸ ὅλης αἴρεται ἢ ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτῆς
μονάδος. καὶ εἰ μὲν ἀπὸ ὅλης τῆς ἐννεάδος ὑφαιρεῖται ἡ μονάς,
ἔσται ἄρσις τῆς ἐννεάδος· τὸ γὰρ ὑφαιρούμενον ἀφ᾽ ἑκάστης
μονάδος τῶν κατὰ μέρος μονάδων ἐννέα οὐσῶν τὸν τῆς ἐννεάδος
ἀριθμὸν [s]) συντίθησιν. εἰ δὲ ἀπὸ τῆς τελευταίας μονάδος γίνε- 28

mus de ablatione, utentes doctrina quae rem ostendat exemplis. 24. quae ergo a subiecto denario aufertur unitas, aut aufertur a toto denario aut ab eo qui restat novenario. non autem a toto denario, ut ostendemus, neque a novenario, ut docebimus: non igitur quicquam a subiecto denario fertur. si enim ab hoc toto aufertur unitas, aut denarius est alius a singularibus unitatibus aut earum congeries appellatur denarius. 25. sed alius quidem a singularibus unitatibus non est denarius: etenim illis sublatis ne est quidem denarius, et sublato denario similiter non amplius sunt unitates. si autem denarius idem est qui unitates, hoc est, si singulares unitates sunt denarius, est perspicuum, quod si a denario fit ablatio unitatis, auferetur ab unaquaque unitate: singulares enim unitates erant denarius, et sic non erit utique ablatio unitatis sed denarii. quamobrem non tollitur unitas a toto denario. 26. sed neque fit ablatio a novenario qui restat. quomodo enim post eius ablationem adhuc est salvus subiectus novenarius? sed si neque a toto denario tollitur unitas neque a novenario qui restat, nullus consistit numerus per ablationem. 27. alioqui si tollitur a novenario unitas, aut tollitur a toto aut ab ultima eius unitate. et si tollitur quidem unitas a toto novenario, erit ablatio novenarii: nam quod aufertur ab unaquaque unitate singularium unitatum quae sunt novem, componit numerum novenarium. 28. sin autem ab ultima unitate fit ablatio, primum quidem osten-

---

p) ἤτοι ἀπὸ ὅλης τῆς δεκάδος] eadem cavillatio lib. 3 Pyrrhon. sect. 88 sq.

q) εἰσὶ δεκάς] ita legendum, ut infra: αἱ γὰρ κατὰ μέρος μονάδες ἦσαν ἡ δεκάς non δεκάδες.

r) εἰ ἀπὸ τῆς ἐννεάδος] confer lib. 3 Pyrrhon. sect. 92.

s) τὸν τῆς ἐννεάδος ἀριθμὸν] ita legendum ex mss pro τῶν τῆς etc.

ται τὰ τῆς ἀφαιρέσεως, πρῶτον μὲν καὶ ἡ τελευταία μονὰς ἀμερὴς οὖσα δειχθήσεται μεριστὴ τυγχάνειν, ὅπερ ἄτοπον· εἶτα εἰ ἀπὸ τῆς τελευταίας μονάδος αἴρεται ἡ μονάς, οὐ δυνήσεται ἔτι 29 ὁλόκληρος μένειν ἡ ἐννεάς. καὶ ἄλλως εἴπερ ἀπὸ τῆς δεκάδος γίνεται ἡ t) τῆς μονάδος ἄρσις, ἤτοι ἀπὸ οὔσης γίνεται τῆς δε-
F 337 κάδος ἄρσις ἢ ἀπὸ μὴ οὔσης· οὔτε δὲ ἀπὸ τῆς οὔσης γένοιτ' ἂν — ἐφ' ὅσον γὰρ μένει χρόνον δεκάς, οὐδὲν ἀπ' αὐτῆς ἀφαιρεθῆναι δύναται, ὡς δεκάδος, ἐπεὶ οὐκέτι ἔσται δεκάς — οὐδὲ 30 ἀπὸ μὴ οὔσης· ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ ἀρθῆναί τι πέφυκε. καὶ παρὰ τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι οὐδέν ἐστι νοῆσαι. οὐκ ἄρα αἴρεταί τι ἀπὸ τῆς δεκάδος. ἀλλ' ὅτι μὲν ἀμήχανόν ἐστι καθ' 31 ἀφαίρεσιν ἀριθμόν τινα νοεῖν, ἐκ τούτων δέδεικται. ὅτι δὲ οὐδὲ κατὰ πρόσθεσιν, ῥᾴδιον δεῖξαι τῶν ἀναλόγων ἐχομένους ἀποριῶν· πάλιν γὰρ μονάδος προστιθεμένης δεκάδι, ἤτοι τῇ ὅλῃ δεκάδι u) ῥητέον γίνεσθαι τὴν πρόσθεσιν ἢ τῷ τελευταίῳ μέρει τῆς δεκάδος. ἀλλ' εἰ μὲν ὅλῃ τῇ δεκάδι προστίθεται ἡ μονάς, ἐπεὶ ἡ ὅλη δεκὰς σὺν πάσαις ταῖς κατὰ μέρος μονάσι νοεῖται, δεήσει τὴν τῆς μονάδος πρόσθεσιν γινομένην πάσαις ταῖς κατὰ 32 μέρος μονάσι δεκάδος εἶναι πρόσθεσιν, ὅπερ ἄτοπον. ἀκολουθήσει γὰρ τῇ τῆς μονάδος προσθέσει τὴν δεκάδα εἰκοσάδα γίνεσθαι, ὃ τῶν ἀμηχάνων ὑπῆρχεν. οὐ τοίνυν ὅλῃ τῇ δεκάδι τὴν μονάδα προστίθεσθαι ῥητέον. καὶ μὴν οὐδὲ τῷ τελευταίῳ μέρει τῆς δεκάδος· ἐπεὶ οὐκ αὐξηθήσεται ἡ δεκὰς διὰ τὸ μὴ τὴν τοῦ ἑνὸς μέρους αὔξησιν εὐθὺς καὶ τῆς ὅλης δεκάδος αὔ-
33 ξησιν εἶναι. καὶ καθόλου τε ἐπὶ πᾶσιν ἢ μενούσῃ τῇ δεκάδι x)

detur ultimam unitatem quae caret partibus, esse dividuam: quod quidem est absurdum. deinde si ab ultima unitate tollitur unitas, non poterit novenarius adhuc manere integer. 29. et alioqui si a denario fit ablatio unitatis, aut a denario qui est fit ablatio aut a denario qui non est. non potest autem fieri ab eo qui est — quanto enim tempore manet denarius, nihil potest ab eo auferri tamquam denario, quandoquidem non erit amplius denarius — nec ab eo qui non est. 30. non est enim natura comparatum, ut ab eo quod non est, auferatur aliquid. praeter id autem quod est esse aut non esse nihil potest cogitari: non ergo tollitur aliquid a denario. sed quod nulla quidem ratione fieri possit, ut per ablationem aliquem numerum intelligas, ex his est ostensum. 31. quod autem nec per additionem, facile est ostendere consimilibus haerendo dubitationibus: rursus enim si unitati addatur unitas, aut toti denario dicendum est fieri additionem aut ultimae parti denarii. sed si toti quidem denario additur unitas, quoniam totus denarius intelligitur cum omnibus singularibus unitatibus, oportebit unitatis quae fit additionem esse additionem omnibus singularibus denarii unitatibus; quod quidem est absurdum. 32. sequetur enim, ut per unitatis additionem denarius fiat vicenarius: quod quidem nulla potest ratione fieri. non est ergo dicendum toti denario addi unitatem. sed neque ultimae parti denarii; quandoquidem non augebitur denarius, propterea quod unius partis incrementum non statim sit etiam incrementum totius denarii. 33. ut semel autem

t) ἀπὸ τῆς δεκάδος γίνεται ἡ] ita mss, licet articulus uterque in editis exciderat.

u) ἤτοι τῇ ὅλῃ δεκάδι] similem cavillationem hoc loco de additione adhibet, quam supra sect. 27 urgebat de subtractione. hinc ex mss et interprete paullo ante *ἀναλόγων ἀποριῶν* scripsi pro *ἀλόγων*.

x) ἢ μενούσῃ τῇ δεκάδι] similis cavillatio adversus subtractionem sect. 29.

προστίθεται ἡ μονὰς ἢ μὴ μενούσῃ. οὔτε δὲ μενούσῃ προστεθείη ποτ᾽ ἄν, ἐπεὶ οὐκέτι μένει δεκάς, οὔτε μὴ μενούσῃ· τὴν γὰρ ἀρχὴν μὴ μενούσῃ οὐδὲ πρόσθεσις δύναται γενέσθαι. ἀλλ᾽ 34
εἴπερ ὁ ἀριθμὸς κατὰ πρόσθεσιν, ὡς ἔφην, καὶ κατὰ ἀφαίρεσιν ὑφιστάμενος νοεῖται, ἐδείξαμεν δὲ ἡμεῖς ὅτι οὐθέτερόν ἐστι τούτων, ῥητέον μηδὲν εἶναι ἀριθμόν. ὅθεν τοσαῦτα καὶ πρὸς τοὺς γεωμέτρας καὶ ἀριθμητικοὺς ἀπορητικῶς διεξελθόντες ἀπ᾽ ἄλλης ἀρχῆς καὶ τὴν πρὸς τοὺς μαθηματικοὺς ν) ἀντίρρησιν ποιησώμεθα.

dicam, aut manenti denario additur unitas aut non manenti. neque autem manenti addi potuerit, quandoquidem non amplius manet denarius; neque non manenti: omnino enim non manenti nec potest quidem fieri additio. 34. sed si numerus, ut dixi, intelligitur consistere per additionem et ablationem, ostendimus autem neutrum esse eorum; dicendum est nihil esse numerum. cum haec itaque dubitando disseruerimus adversus geometras et arithmeticos, alio sumpto initio dicamus etiam adversus mathematicos.

ν) πρὸς τοὺς μαθηματικοὺς] hoc loco mathematicorum appellatione speciatim pro astrologis Sextus utitur, ut dixi in limine notarum ad librum adversus Grammaticos. quoniam autem hoc iterum loco τοὺς γεωμέτρας καὶ ἀριθμητικούς Sextus coniungit, quemadmodum etiam in extremo libri adversus Rhetores; hinc perspicuum esse existimo eum non duobus libris ἀντιρρήσεις suas adversus utrosque divisisse sed uno complexum fuisse.

Βιβλίον πέμπτον.

Σέξτου ἐμπειρικοῦ πρὸς ἀστρολόγους.

1 Περὶ ἀστρολογίας ἢ μαθηματικῆς πρόκειται ζητῆσαι, οὔτε τῆς τελείου ἐξ ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας συνεστώσης — ἀντειρήκαμεν γὰρ πρὸς τοὺς ἀπὸ τούτων τῶν μαθημάτων — οὔτε
P 338 τῆς παρὰ τοῖς περὶ Εὔδοξον καὶ Ἵππαρχον a) καὶ τοὺς ὁμοίους προρρητικῆς δυνάμεως b), ἣν δὴ καὶ ἀστρονομίαν τινὲς c) κα-
2 λοῦσι· τήρησις γάρ ἐστιν ἐπὶ φαινομένοις, ὡς γεωργία καὶ κυβερνητική· ἀφ᾽ ἧς ἔστιν αὐχμούς τε καὶ ἐπομβρίας, λοιμούς τε

Liber V.

Sexti Empirici adversus Astrologos.

1. De astrologia aut mathematica propositum est quaerere, non ea quae plane constat ex arithmetica et geometria — iam enim diximus contra eos qui has profitentur disciplinas — neque de vi et facultate praedicendi, quae est apud Eudoxum et Hipparchum et similes, quam quidam vocant astronomiam. 2. est enim observatio in iis quae apparent, ut agricultura et ars gubernandi, ex qua licet praedicere siccitates et imbres pestemque et ter-

---

P 338 a) παρὰ τοῖς περὶ Εὔδοξον καὶ Ἵππαρχον] ita mss, licet περὶ abest in editis. de Eudoxo et Hipparcho eiusque astronomicis scriptis dixi lib. 3 bibliothecae Graecae c. 5.

b) προρρητικῆς δυνάμεως] intelligit astronomorum διοσημεῖα tempestatumque prognostica ex ortu siderum atque obitu, qualia praeter Eudoxum et Hipparchum scripsit Aratus et ante hos omnes Hesiodus attigit eiusque postea exemplo Virgilius 1 Georgic. 351 sq., qui Aratum etiam saepe expressit ad verbum, ut pulchre demonstratum a Fulvio Ursino in Virgilio cum Graecis scriptoribus collato p. 106 sq. mox ἐπὶ φαινομένοις scripsi quod in editis erat uno vocabulo ἐπιφαινομένοις.

c) ἣν δὴ καὶ ἀστρονομίαν τινὲς] ita recte ms Ciz., licet καί in editis exsulat. nam et hanc disciplinam cui nihil est cum thematibus genethliacis erigendis negotii, sed quae tantum situs motusque astrorum contemplatur et anni tempestates ex illis praedicit, non modo astronomiam sed et astrologiam ab antiquis scriptoribus dictam esse iam Platonis et Aristotelis testimoniis firmavit Vossius de scientiis Math. p. 137. et sane vi vocabuli idem est ἀστρολόγος et ἀστρονόμος, perinde ut ὡρολόγος et ὡρονόμος. plerique tamen ut hoc loco Sextus, astrologos ab astronomis distinguunt, ita ut astrologia sit γενεθλιακή, at astronomia τήρησις ἡ ἐπὶ φαινομένοις. alii vero hoc discrimen neglexerunt. Thales primus ἀστρολογῆσαι dicitur apud Graecos (Laërt. 1 23), qui nullam partem γενεθλιακῆς attigit. Eudemi περὶ τῶν ἀστρολογουμένων ἱστορία fuit de inventis astronomiae. Pherecydes ἀστρολόγος (Laërtio 1 119) dictus est, qui tantum ἀστρονόμος fuit. Phoci Samii liber inscriptus erat ἀστρολογία ναυτική, quem Thaleti quidem adscripserunt, in quo nihil erat genethlialogicum, ut neque in Hesiodi, de quo Tzetzes Chiliad. 12 v. 174 καὶ ἐν τῇ βίβλῳ ἡμερῶν ἀστρολογεῖ δὲ πόσα; vicissim Manilius, ut notatum Salmasio p. 635 ad Solin, *astronomicon* libros inscripsit, qui mere γενεθλιαλόγοι sunt.

καὶ σεισμοὺς καὶ ἄλλας τοιουτώδεις τοῦ περιέχοντος μεταβολὰς
προθεσπίζειν. ἀλλὰ πρὸς γενεαλογίαν [d]), ἣν σεμνοτέροις κοσμοῦν-
τες ὀνόμασιν οἱ Χαλδαῖοι μαθηματικοὺς [e]) καὶ ἀστρολόγους
σφᾶς αὐτοὺς ἀναγορεύουσιν, ποικίλως μὲν ἐπηρεάζοντες τῷ βίῳ [f]),
μεγάλην δ' ἡμῖν ἐπιτειχίζοντες δεισιδαιμονίαν, μηδὲν δὲ ἐπιτρέ-
ποντες κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνεργεῖν. καὶ τοῦτ' εἰσόμεθα μι- 3
κρὸν ἄνωθεν [g]) προλαβόντες περὶ τῶν συντεινόντων πρὸς τὴν
ἐπισκεπτικὴν αὐτῶν μέθοδον. ἔσται δὲ ἐπιδρομικώτερον καὶ ὁλο-
σχερέστερον τὸ τῆς ὑφηγήσεως· τοῖς γὰρ προηγουμένως μετιοῦσι
τὸ μάθημα τοῦτο τὰ τῆς ἀκριβείας συγκεχωρήσθω. ἡμῖν δὲ
αὔταρκές ἐστι τούτων ἐπιμνησθῆναι, ὧν χωρὶς οὐ δυνατὸν ἐπι-
βάλλειν ταῖς πρὸς τοὺς Χαλδαίους ἀντιρρήσεσιν. ἐπὶ προϋπο-
κειμένῳ τοίνυν τῷ συμπαθεῖν [h]) τὰ ἐπίγεια τοῖς οὐρανίοις καὶ
κατὰ τὰς ἐκείνων ἀπορροίας ἑκάστοτε ταῦτα νεοχμοῦσθαι·

τοῖος γὰρ νόος [i]) ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

rae motum et alias eiusmodi ambientis aëris mutationes. sed adversus genethliacam, quam Chaldaei magnificis ornantes nominibus se ipsos mathematicos appellant et astrologos, vitae humanae multis modis non parvam afferentes iniuriam et in nobis magnam struentes superstitionem neque quidquam permittentes agere ex recta ratione. 3. hoc autem sciemus, cum paulo altius prius dixerimus de iis quae tendunt ad methodum, in qua consistit eorum consideratio. fiet autem cursim rudiusque et crassius eorum explicatio: iis enim quibus est princeps institutum hanc persequi disciplinam, concessum sit ea tractare diligenter et accurate. nobis autem satis sit eorum meminisse, sine quibus non possumus aggredi dicere adversus Chaldaeos. 4. in primis ergo ab eis ponitur, quod terrena consensionem habeant cum caelestibus et ex illorum influxibus ea semper innoveutur,

terrenorum hominum mens et sententia talis,
esse diem vult qualem hominum pater atque deorum.

---

d) γενεαλογίαν] γενεθλιαλογίαν, quae e geniturae articulo imminentia homini fata praesagit.

e) μαθηματικοὺς] vide si placet quae de hac appellatione dicta sunt initio notarum ad librum adversus Grammaticos. de Chaldaeorum nomine quo frequentissime noster hoc libro utitur, erudite Nicolaus Fullerus lib. 1 Miscellaneorum Theolog. capite 16.

f) ἐπηρεάζοντες τῷ βίῳ] ἐπηρεάζειν est insultare velut per ludibrium, et cum dandi casu construitur ab Atticis scriptoribus ut Demosthene contra Aeschinem p. 323: τοῖς μὲν ἐχθροῖς ὑπηρετῶν, ἐμοὶ δ' ἐπηρεάζων εὑρέθη. Synesius Dione p. 37: εἰ μόνον πρᾶός ἐστι καὶ ἵλεως φιλοσοφίᾳ καὶ μηδαμοῦ μηδὲν ἐπηρέακεν αὐτῇ. scriptoribus sacris ἐπηρεάζειν est calumniari, qui illud construunt cum accusativo, Matth. 5 44 et 1 Petr. 3 16. sic et Dio lib. 52: ἐπηρεάζουσιν αὐτοὺς ὡς νεωτερίζοντας. vide Casaubonum ad Matthaei 5 et Abrahamum Scultetum Exerc. Evangel. 2 27. apud Herodianum 2 16, ubi de delatoribus a Pertinace expulsis: μηδένα ἐπηρεάζεσθαι μήτε ματαίοις ἐγκλήμασι περιπίπτειν προνοούμενος. Hesychius ἐπηρεάζων λοίδορος et συκοφάνται ἐπηρεάζοντες. Vetus gloss. *Calumnia*, ἐπηρεια.

g) μικρὸν ἄνωθεν] sic Iamblichus de Pythagora: μικρόν γε ἄνωθεν προλαβόντες περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ καὶ πατρίδος. Cicero 1 de Legibus: *alte vero et ut oportet a capite frater repetis quod quaerimus*. mox pro ἐπισκεπτικὴν male quidam codices σκεπτικήν.

h) ἐπὶ προϋποκειμένῳ τοίνυν τῷ συμπαθεῖν] ita recte mss pro τὸ συμπαθεῖν.

i) τοῖος γὰρ νόος] versus Homeri Odyss. σ 135, de quibus vide, si

5 οἱ περιεργότερον ἀναβλέψαντες εἰς τὸ περιέχον Χαλδαῖοι δραστικῶν μὲν αἰτιῶν[k]) λόγον ἐπέχειν φασὶν εἰς τὸ ἕκαστον τῶν
F 339 κατὰ τὸν βίον συμβαινόντων ἐκβαίνειν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας, συνεργεῖν δὲ τὰ τοῦ ζῳδιακοῦ μέρη. τὸν μὲν οὖν ζῳδιακὸν κύκλον, ὥσπερ κατηχήμεθα[l]), διαιροῦσιν εἰς δεκαδύο ζῴδια· ἕκαστον δὲ ζῴδιον εἰς μοίρας τριάκοντα — ἔστω γὰρ τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος σύμφωνον αὐτοῖς —, ἑκάστην δὲ μοῖραν εἰς ἑξήκοντα λεπτά·
6 οὕτω γὰρ καλοῦσι τὰ ἐλάχιστα καὶ ἀμερῆ. τῶν δὲ ζῳδίων τὰ μέν τινα ἀρσενικὰ[m]) καλοῦσι, τὰ δὲ θηλυκά· καὶ τὰ μὲν δίσωμα[n]), τὰ δὲ οὔ· καὶ τινὰ μὲν τροπικά[o]), τινὰ δὲ στερεά[p]).

5. qui id quod nos ambit curiosius suspexerunt Chaldaei, dicunt quidem septem stellas tenere rationem causarum agentium in unumquodque eorum quae in vita accidunt, adiuvare autem partes zodiaci. atque zodiacum quidem circulum, ut edocti sumus, dividunt in duodecim animalia; unumquodque autem animal in partes triginta — de hoc enim in praesentia cum eis conveniat —; unamquamque autem partem in sexaginta minuta: ita enim vocant quae sunt minima et individua. 6. animalium alia appellant masculina alia feminina, et alia quidem bicorporea, alia vero non; alia tropica,

---

placet, dicta ad 3 Pyrrhon. 244. Graevium lectionum Hesiodear. c. 16 et Hoeschelium ad Hermetis iatromathematica p. 57.

k) *αἰτιῶν*] ms Ciz. *αἰτίων*.

P 339 *l*) *ὥσπερ κατηχήμεθα*] malui vertere, *ut edocti sumus*, quam cum Herveto *accepimus auditione*, secutus S. Chrysostomum qui Actor. 21 *κατηχήθησαν* interpretatur *ἐδιδάχθησαν*. etiam *κατηχήσεως* vocabulo usus est noster lib. adversus Grammaticos sect. 310.

m) *τὰ μέν τινα ἀρσενικὰ*] ms Vratislav. semper *ἀρρενικά*. caeterum ut Proclus ex Ptolemaeo lib. 1 tetrabibli cap. 15 docet, masculina signa zodiaci sunt *aries gemini leo libra sagittarius* et *aquarius*, feminina vero *taurus cancer virgo scorpius capricornus pisces*. idem traditur a Manilio lib. 2 vers. 150 sq. et Iulio Firmico lib. 1 (al. 2.) Mathes. cap. 1 aliisque. neque alia huius appellationis ratio esse videtur, quam quod numeros pares dixere mares, impares feminas, ut infra a nostro est annotatum. taurum femininis adscribi signis ridet noster sect. 96.

n) *τὰ μὲν δίσωμα*] bina et geminata vocat Manilius 2 158. sunt autem haec quattuor, *gemini pisces virgo* et *sagittarius*. infra sect. 10. Antiochus in tetrabiblum Ptolemaei p. 29: *δίσωμα οὐχ ὅτι ἐκ δύο σωμάτων συνέστηκεν*, (quam ego tamen veram puto causam esse denominationis) *ἀλλ' ὅτι μεταξὺ δύο ὡρῶν συνέστηκεν. τοιαῦτα δέ ἐστι τὰ πάντα τῶν τελευταίων ὡρῶν.* Proclus p. 46: *διότι μεταξύ ἐστι τῶν στερεῶν καὶ τῶν τροπικῶν, καὶ κοινωνεῖ τῶν δύο καταστημάτων τῆς ἰδιοτροπίας καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν καὶ κατὰ τὰ τέλη.*

o) *τροπικά*] in quibus cum est constitutus sol, *τροπάς* facit aequinoctiorum solstitiorumve, haec quattuor: *aries libra cancer* et *capricornus*. infra sect. 11.

p) *στερεά*] haec quattuor: *taurus scorpius leo* et *aquarius*, infra sect. 12. videntur autem dici *στερεά* sive *fixa* (ita enim malo cum Allatio quam cum Herveto *solida* reddere [id quod reprehendit Dorvill. ad Charit. p 293 Lips.]) quod tropicis signis succedentia statam ac firmam nobis reddant illam quae a tropicis antecedentibus inchoata est anni tempestatem, vernam videlicet vel aestatis autumnive vel hiemis. Proclus lib. 1 cap. 14 e Ptolemaeo: *στερεὰ μέν ἐστιν ἃ τοῖς τροπικοῖς ἀκολουθεῖ καὶ τοῖς ἰσημερινοῖς, διότι ὅταν ὁ ἥλιος ἐν τούτοις γένηται ἰσχυρότερον καθάπτεται ἡμῶν καὶ ἡ ψυχρότης καὶ ἡ θερμότης καὶ ἡ ὑγρότης καὶ ἡ ξηρότης τῶν καιρῶν, οἱ ἔλαβον τὴν ἀρχὴν ἤδη τοῦ ἡλίου ἐν τοῖς τροπικοῖς καὶ ἰσημερινοῖς γενομένου.* confer Scaligerum ad Manilium p. 115 ed. Argent.

ἀρσενικὰ μὲν οὖν καὶ θηλυκά, ἅπερ συνεργὸν ἔχει φύσιν πρὸς 7
ἀρσενογονίαν ἢ θηλυγονίαν· κριὸς γὰρ ἀρσενικόν ἐστι ζώδιον,
ταῦρος δέ φασι θηλυκόν, δίδυμοι ἀρσενικόν, καὶ ἐναλλὰξ τὰ
λοιπὰ κατὰ τὴν ὁμοίαν ἀναλογίαν τὰ μὲν ἀρσενικά, τὰ δὲ θη-
λυκά. ἀφ' ὧν, οἶμαι, καὶ οἱ Πυθαγορικοὶ[q] *κινηθέντες τὴν μὲν* 8
μονάδα ἄρρεν[r] *προσαγορεύουσι, τὴν δὲ δυάδα θῆλυ, τὴν δὲ*
τριάδα πάλιν ἄρρεν, καὶ ἀναλόγως πάλιν τοὺς λοιποὺς τῶν τε
ἀρτίων καὶ περιττῶν ἀριθμῶν. ἔνιοι δὲ καὶ ἕκαστον ζώδιον[s] 9
εἰς δωδεκατημόρια διελόντες τῇ αὐτῇ σχεδὸν ἐφόδῳ χρῶνται,
οἷον ἐπὶ κριοῦ τὸ μὲν πρῶτον δωδεκατημόριον αὐτοῦ κριόν τε
καλοῦσι καὶ ἄρρεν, τὸ δὲ δεύτερον ταῦρόν τε καὶ θῆλυ, τὸ δὲ
τρίτον διδύμους τε καὶ ἄρρεν. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μοιρῶν[t] *ὁ*
αὐτὸς λόγος. δίσωμα δὲ λέγουσιν εἶναι ζώδια, διδύμους τε καὶ 10
τὸν διαμετροῦντα τούτους τοξότην, παρθένον τε καὶ ἰχθύας·
οὐ δίσωμα δὲ τὰ λοιπά. καὶ τροπικὰ μέν, ἐν οἷς γινόμενος ὁ 11
ἥλιος μεταλλάσσει καὶ ποιεῖ τοῦ περιέχοντος τροπάς, οἷόν ἐστι **P 340**
ζώδιον ὅ τε κριὸς καὶ τὸ τούτου διάμετρον, καθάπερ ζυγός,
αἰγόκερώς τε καὶ καρκίνος· ἐν κριῷ μὲν γὰρ ἐαρινὴ γίνεται

alia fixa. 7. atque masculina quidem vocant et feminina, quae adiuvantem habent naturam ad generandos masculos et feminas: aries enim est signum masculinum, taurus autem femininum, gemini masculinum, et vicissim reliqua ex simili analogia, alia quidem masculina, alia vero feminina. 8. a quibus moti, ut arbitror, Pythagorei unitatem quidem appellant masculum, binarium vero feminam, ternarium autem rursus masculum, et simili rursus proportione ac analogia caeteros pares et impares numeros. 9. nonnulli autem unumquodque etiam animal dividentes in duodecim partes eadem fere utuntur via ac ratione, ut in ariete primam quidem duodecimam eius partem appellant et arietem et masculum, secundam autem taurum et feminam, tertiam autem geminos et masculum. in aliis quoque partibus eadem est ratio. 10. bicorporea autem dicunt esse animalia geminos et qui eis ex diametro stat oppositus, sagittarium virginemque et pisces; non bicorporea autem reliqua. 11. et tropica quidem, in quibus cum sol fuerit, mutat cursum et facit ambientis conversiones, cuiusmodi sunt signa aries et quod ei oppositum ex diametro est, nempe libra, tum capricornus et cancer: nam in

---

q) *ἀφ' ὧν καὶ οἱ Πυθαγορικοί*] verius mihi videtur astrologos hoc mutuatos a Pythagoricis, quibus inter principia rerum erant teste Aristotele lib. 1 Metaph. cap. 5: *ἕν, πλῆθος* et *ἄρρεν, θῆλυ.* nimirum ex illorum sententia *ἓν ἀριθμοῦ πατὴρ* et *δυὰς ἀριθμοῦ μήτηρ.* Anonymus ad Ptolemaei tetrabiblum de signis zodiaci masculis et feminis disserens p. 29: *ὅσα μὲν γάρ φασιν ὑπὸ περιττοῦ ἀριθμοῦ πέφυκε, εἰ μετρεῖται, μετρεῖσθαι, ἐκεῖνα ἀρσενικά ἐστιν, ὅσα δὲ ὑπὸ ἀρτίου θηλυκά· καὶ γὰρ εἰώθασιν οἱ Πυθαγόρειοι λόγον τινὰ λέγειν τοιοῦτον, ὅτι ὁ ἄρτιος ἀριθμὸς τὸ τμητικὸν ἔχει καὶ παθητικόν, ὁ δὲ περιττὸς τὸ ἄτμητον καὶ ἀπαθὲς καὶ δραστήριον. διὸ ὁ μὲν θῆλυς ὀνομάζεται, ὁ δὲ ἄρρην.*

r) *τὴν μὲν μονάδα ἄρρεν*] aliis unitas ut de utroque participans, pari numero et impari, et omnis numeri principium, dicta est *ἀρρενόθηλυς.* vide Meursium in Denario Pythagorico cap. 3. Theo Smyrnaeus p. 30: *Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Πυθαγορικῷ τὸ ἕν φησιν ἀμφοτέρων μετέχειν φύσεως· ἀρτίῳ μὲν γὰρ προστεθὲν περιττὸν ποιεῖ, περιττῷ δὲ ἄρτιον, διὸ καὶ ἀρτιοπέριττον καλεῖσθαι τὸ ἕν. συμφέρεται τούτοις καὶ Ἀρχύτας.*

s) *ἔνιοι δὲ καὶ ἕκαστον ζώδιον*] Arabes, inquit Scaliger p. 112 ad Manilium, etiam sexum in *μονομοιρίας* signorum notant, puto ex Aegyptiorum Myriogenesi.

t) *μοιρῶν*] ita recte mss pro mendo manifesto *μερῶν.*

τροπή, ἐν αἰγοκέρῳ δὲ χειμερινή, ἐν καρκίνῳ δὲ θερινὴ καὶ ἐν ζυγῷ φθινοπωρινή. στερεὰ δὲ ὑπειλήφασι ταῦρόν τε καὶ τὸ διαμετροῦν, τουτέστι σκορπίον λέοντα καὶ ὑδροχόον[u]).
12 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάντων τούτων τὰ ἐπὶ ἑκάστης γενέσεως κυριεύοντα[x]) ζῴδια πρὸς τὴν τῶν ἀποτελεσμάτων ἔκβασιν καὶ ἀφ' ὧν μάλιστα τὰς προαγορεύσεις*) ποιοῦνται, τέσσαρά φασιν εἶναι τὸν ἀριθμόν, ἅπερ κοινῷ μὲν ὀνόματι κέντρα καλοῦσιν, ἰδιαίτερον δὲ τὸν μὲν ὡροσκόπον, τὸ δὲ μεσουράνημα, τὸ δὲ δύνον, τὸ δὲ ἐπόγαιον[y]) καὶ ἀντιμεσουράνημα, ὃ καὶ αὐτὸ μεσουράνημά

ariete quidem verna fit conversio, in capricorno hiemalis, in cancro aestiva et in libra autumnalis. fixa autem existimant taurum et quod ei est ex diametro oppositum, nempe scorpium, deinde leonem et aquarium. 12. verumenimvero horum quoque omnium, ea quae in unaquaque genitura ad productionem apotelesmatum sive effectuum eventurorum dominatum obtinent signa et ex quibus maxime faciunt praedictiones, dicunt esse numero quattuor, quae communi quidem nomine appellant cardines, proprio autem aliud quidem horoscopum, aliud autem medium caeli, aliud occidens, aliud sub terraneum et medio caeli oppositum, quod ipsum quoque est caeli medium

u) ὑδροχόον] ita mss pro ὑδρηχόον.

x) κυριεύοντα] ita mss pro manifesto mendo κυριεύον τά. commune scitum astrologorum Chaldaeorum Aegyptiorum Graecorum Latinorum Arabum, de quattuor cardinibus geniturarum sive κέντροις tamquam principalibus ac κυριεύουσι ζῳδίοις. vide Salmasium de annis climactericis p. 440 sq. Manilium 2 807 sq.

[*) προαγορεύσεις] legebatur προσαγορεύσεις.]

y) τὸ δὲ ἐπόγαιον] ms Vratislav. τὸ δὲ ὑπὸ γῆν, ut infra semel iterumque. quae porro apud Sextum hic sequuntur et prolixe illustrantur a Paulo Alexandrino, disserente περὶ τῆς τῶν δώδεκα τόπων πινακικῆς ἐκθέσεως, perspicua erunt ex hoc schemate:

	ἐπαναφορά. 12. ἀργὸν ζώδιον.	1. ὡροσκόπος.	ἀπόκλιμα. 2. κακοῦ δαίμονος.	
ἀπόκλιμα. 11. θεά.				ἐπαναφορά. 3. ἀγαθοῦ δαίμονος.
10. ἀντιμεσουράνημα sive ὑπόγαιον.				4. μεσουράνημα.
ἐπαναφορά. 9. ἀγαθὴ τύχη.				ἀπόκλιμα. 5. κάτω μερίς. μονομοιρία θεός.
	ἀπόκλιμα. 8. ποινὴ καὶ κακὴ τύχη.	7. δύσις.	ἐπαναφορά. 6. ἀρχὴ θανάτου ἀργόν.	

ἐστιν. ὡροσκόπος μὲν οὖν ἐστιν ὅπερ ἔτυχεν ἀνίσχειν καθ' ὃν 13
χρόνον ἡ γένεσις συνετελεῖτο, μεσουράνημα δὲ τὸ ἀπ' ἐκείνου
τέταρτον ζώδιον σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ, δύνον δὲ τὸ διαμετροῦν τῷ
ὡροσκόπῳ, ὑπὸ γῆν δὲ καὶ ἀντιμεσουράνημα τὸ διαμετροῦν τῷ
μεσουρανήματι, οἷον — ἔσται γὰρ σαφὲς ἐπὶ παραδείγματος —
καρκίνου ὡροσκοποῦντος μεσουρανεῖ μὲν κριός, δύνει δὲ αἰγό-
κερως, ὑπὸ γῆν δέ ἐστι ζυγός. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἑκάστου τού- 14
των τῶν κέντρων τὸ μὲν προάγον ζώδιον ἀπόκλιμα καλοῦσι, τὸ
δὲ ἑπόμενον ἐπαναφοράν. ἤδη δὲ τὸ μὲν [z]) προαναφερόμενον τοῦ 15
ὡροσκοποῦντος ζωδίου, ἐν τῷ φανερῷ ὄν, κακοῦ δαίμονός φα-
σιν εἶναι· τὸ δὲ μετὰ τοῦτο, ἑπόμενον δὲ τῷ μεσουρανοῦντι,
ἀγαθοῦ δαίμονος· τὸ δὲ προάγον τοῦ μεσουρανοῦντος, κάτω
μερίδα, καὶ μονομοιρίαν καὶ θεόν. τὸ δὲ ἐρχόμενον ἐπὶ τὴν
δύσιν, ἀργὸν ζώδιον καὶ ἀρχὴν θανάτου· τὸ δὲ μετὰ τὴν δύσιν 16
ἐν τῷ ἀφανεῖ ποινὴν καὶ κακὴν τύχην, ὅπερ καὶ διάμετρόν ἐστι P 341
τῷ κακῷ δαίμονι· τὸ δὲ ἐρχόμενον ὑπὸ γῆν ἀγαθὴν τύχην, δια-
μετροῦν τῷ ἀγαθῷ δαίμονι· τὸ δὲ ἀποχωροῦν ἀπὸ τοῦ ἀντι- 17
μεσουρανήματος ὡς ἐπ' ἀνατολὴν θεάν, διαμετροῦν τῷ θεῷ·
τὸ δὲ ἐπιφερόμενον τῷ ὡροσκόπῳ ἀργόν, ὃ πάλιν διαμετρεῖ τῷ
ἀργῷ. ἢ ἵνα συντομώτερον φῶμεν, τοῦ ὡροσκοποῦντος ζωδίου 18
τὸ μὲν ἀπόκλιμα καλεῖται κακὸς δαίμων, ἡ δ' ἐπαναφορὰ [a])
ἀργόν. ὡσαύτως τοῦ μεσουρανήματος τὸ μὲν ἀπόκλιμα θεός,
ἡ δ' ἐπαναφορὰ ἀγαθὸς δαίμων. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τοῦ 19
ἀντιμεσουρανήματος τὰ μὲν ἀπόκλιμα θεά, ἡ δὲ ἐπαναφορὰ
ἀγαθὴ τύχη. ὁμοίως τοῦ δύνοντος τὸ μὲν ἀπόκλιμα κακὴ τύχη,
ἡ δὲ ἐπαναφορὰ ἀργόν. ταῦτα δ' οἴονται οὐ παρέργως ἐξετά- 20

13. atque horoscopus quidem est id quod contingit oriri eo tempore quo perfecta est nativitas; medium autem caeli quartum quod ab illo est signum cum illo ipso; subterraneum autem et situm ex adverso medii caeli, quod medio caeli est adversum ex diametro, ut — exemplo enim fiet clarum — si cancer sit horoscopus, in medio quidem caelo est aries, occidit autem capricornus, sub terra autem est libra. 14. verumenimvero uniuscuiusque horum cardinum signum praecedens vocant declinationem, quod autem sequitur, successionem. 15. iam vero id quidem quod antecedit signum quod est in horoscopo, conspicuum existens, appellant mali daemonis; quod est autem postea, sequitur autem id quod est in medio caeli, boni esse daemonis; quod autem praecedit id quod est in medio caeli, inferiorem partem, vocant et unicam sortem et deum, quod autem antecedit occasum, otiosum signum et principium mortis. 16. quod autem est post occasum nec est conspicuum, poenam et malam fortunam, quod quidem ex diametro est oppositum malo daemoni: quod autem antecedit signum subterraneum bonam fortunam, quae per diametrum sita est ex adverso boni daemonis. 17. quod autem succedit signo, quod est ex adverso medii caeli versus orientem, deam, ex diametro deo adversum; quod autem horoscopum sequitur, otiosum; quod rursus otioso oppositum est ex diametro. 18. aut ut dicamus compendiosius, signi quod est in horoscopo, declinatio quidem vocatur malus daemon, successio autem otiosum. eodem modo eius quod est in medio caeli, declinatio quidem deus, successio autem bonus daemon. 19. similiter eius quoque quod est situm ex adverso medii caeli, declinatio vocatur dea, successio autem bona fortuna. similiter occidentis declinatio quidem mala fortuna, successio autem otiosum. 20. existimant autem haec se non prae-

---

z) ἤδη δὲ τὸ μὲν] ita ms Ciz., licet in editis deerat μέν.
a) ἡ δ' ἐπαναφορὰ] ita mss pro ὁ, quod in editis vitiose erat. P 341

ζειν· οὐ γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχειν ἡγοῦνται τοὺς ἀστέρας πρὸς τὸ κακοποιεῖν ἢ μή, ἐπί τε τῶν κέντρων θεωρουμένους καὶ ἐπὶ ταῖς ἀναφοραῖς b) *καὶ τοῖς ἀποκλίμασι, ἀλλ' ὅπου μὲν*
21 *ἐνεργεστέρας, ὅπου δὲ ἀπρακτοτέρας. ἦσαν δέ τινες Χαλδαίων οἳ καὶ ἕκαστον μέρος τοῦ ἀνθρωπείου σώματος* c) *ἑκάστῳ τῶν ζῳδίων ἀνατιθέντες ὡς συμπαθοῦν· κριὸν μὲν γὰρ κεφαλὴν ὀνομάζουσι* d)*, ταῦρον δὲ τράχηλον, διδύμους δὲ ὤμους, καρ-*

ter rem inquirere; censent enim stellas non eandem vim habere ad male vel secus faciendum, si considerentur in cardinibus et in successionibus et in declinationibus, sed alicubi quidem efficaciorem, alicubi vero minus efficacem. 21. fuerunt etiam quidam Chaldaei, qui unamquamque partem humani corporis attribuerunt alicui signo, ut quae cum illo haberet consensum et cum eo afficeretur; nam arietem quidem caput nominant, taurum autem

---

b) *ἐπὶ ταῖς ἀναφοραῖς*] Salmasius legit *ἐπαναφοραῖς*. sed non est necesse; nam memini etiam *anaphoras* signorum dici a Firmico, et *ἀναφορά* saepius recurrit infra sect. 52, 53, 73 etc.

c) *ἕκαστον μέρος τοῦ ἀνθρωπείου σώμ.*] Manilius lib. 2 vers. 456:

— — *aries* caput *est ante omnia princeps*
sortitus censusque sui pulcherrima colla
taurus et in geminis aequali brachia *sorte*
scribuntur connexa humeris pectusque *locatum*
sub cancro est, laterum *regnum* scapulaeque *leonis;*
virginis in propriam descendunt ilia *sortem,*
libra regit clunes *et scorpius* inguine *gaudet,*
centauro femora *accedunt*, *capricornus utrisque*
imperat in genibus, crurum *fundentis aquarii*
arbitrium est, *piscesque* pedum *sibi iura reposcunt.*

de his *μελοθεσίας* idem Manilius 4 702 sq. Porphyrius in Ptolemaei tetrabiblum p. 198, Firmicus lib. 2 (al. 1) Mathes. c. 27, Hephaestion Thebanus (qui inde arietem *κεφαλὴν τοῦ κόσμου*, taurum *τράχηλον*, geminos *ὤμους τοῦ κόσμου*, et caetera signa similiter appellata testatur), Paulus Alexandrinus etc. S. Augustinus de haeresibus c. 70, ubi de Priscillianistis: *adstruunt etiam fatalibus stellis homines colligatos, ipsumque corpus nostrum secundum duodecim signa caeli esse compositum, sicut hi qui mathematici vulgo appellantur, constituentes in capite arietem* etc. Leo M. epist. 93 (15 in edit. Quesnelli) c. 12 de iisdem Priscillianistis: *qualitates interiorum praesulum* (animae) *in patriarcharum nominibus statuunt, quibus e diverso signa siderea, quorum virtuti membra corporis subiiciantur, opponunt.* adde cap. 14 et Orosium ad Augustinum de erroribus Priscillianistarum (t. 5 Augustin. edit. Amst. p. 642) Synodum Bracharensem c. 9, 10. e recentioribus Frid. Lindebrogium ad codicem Legum antiquarum p. 1361. Ioannem Molanum 2 26 historiae sacrarum imaginum. Scaligerum ad Manilium p. 140. Robertum Flud a Fluctibus t. 2 p. 113. Athanas. Kircherum t. 2. Oedipi parte 2 p. 188, 358, 369. videtur tamen falli vir doctus M. Zuerius Boxhornius, qui in historia universali p. 305 imagines illas quae in vulgatis etiam calendariis nostris obviae sunt singulaque corporis humani membra singulis tribuunt signis caelestibus, a Priscillianistis acceptas esse. neque enim dubium est Priscillianistas haec commenta mutuatos ab astrologis, in quorum scriptis, diu ante quam haeresis Priscilli oriretur, illa exstabant. similiter ab astrologis habent chemici, quod aurum soli *σύστοιχον* volunt mederi cordi, lunam sive argentum cerebro, ferrum sive Martem bili etc.

d) *κριὸν μὲν γὰρ κεφαλὴν ὀνομάζουσι*] Hephaestio Thebanus: *τὸ κατὰ τὸν κριὸν δωδεκατημόριον κεφαλὴν τοῦ κόσμου προσαγορεύουσιν — ταῦρον τράχηλον τοῦ κόσμου προσηγόρευσαν — διδύμους ὤμους τοῦ κόσμου ἔφασαν εἶναι — καρκίνος εἰς στῆθος καὶ πλευρὰς παραλαμβάνεται,* atque ita de caeteris.

κίνον δὲ στέρνον, λέοντα δὲ πλευράς, παρθένον δὲ γλουτούς,
ζυγὸν δὲ λαγόνας, σκορπίον αἰδοῖον καὶ μήτραν, τοξότην μηρούς, 22
αἰγόκερων γόνατα, ὑδροχόον e) κνήμας, ἰχθύας δὲ πόδας. καὶ
ταῦτα πάλιν οὐκ ἀσκόπως, ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἐὰν ἔν τινι τούτων τῶν P 342
ζωδίων γένηται τῶν κατὰ τὴν γένεσιν κακοποιῶν ἀστέρων τις,
πήρωσιν τοῦ ὁμωνυμοῦντος ἀπεργάζεται μέρους. ταῦτα μὲν οὖν
περὶ τῆς φύσεως τῶν ἐν τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ κεφαλαιωδέστερον
ὑποδεδείχθω. οὐκ ἄτοπον δὲ ἑξῆς διελθεῖν καὶ περὶ τῆς διαιρέ- 23
σεως αὐτῶν· ἐπιστάσεως γὰρ οὔσης f) ὡς τῶν ζωδίων μὴ κατ᾽
ἰδίαν περιγραφὴν θεωρουμένων, ἀλλὰ ἑπτὰ ἀστέρων διεσπαρμέ-
νων παρατηρήσει, ἐπῆλθεν αὐτοῖς εἰς δώδεκα μοίρας τὸν ὅλον
καταδιελεῖν κύκλον. ὑποδεικνύντες γὰρ τὴν ἔφοδόν φασιν ἕνα 24
τινὰ τῶν ἐν τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ λαμπρὸν ἀστέρα παρατηρήσαν-
τες ἀνατέλλοντα οἱ πάλαι, εἶτα ἀμφορέα τετρημένον πληρώσαν-
τες ὕδατος g), εἴασαν ῥεῖν εἴς τι ἕτερον ὑποκείμενον ἀγγεῖον
μέχρι τοῦ τὸν αὐτὸν ἀνασχεῖν ἀστέρα. στοχασάμενοί τε ἀπὸ

collum, geminos vero humeros, cancrum pectus, leonem latera, virginem coxendices, 22. libram ilia, scorpium pudendum et matricem, sagittarium femora, capricornum genua, aquarium tibias, pisces autem pedes. idque rursus non inconsiderate, sed quoniam si fuerit aliqua stella in aliquo horum signorum nativitatis tempore maleficorum, efficit mutilationem eius partis quae est eiusdem nominis. atque haec quidem summatim ostensa sint de natura eorum quae sunt in zodiaco circulo. 23. non absurdum autem fuerit etiam deinceps de eorum dicere divisione; nam cum contemplatio astrologica fieret non signis secundum propriam ipsorum descriptionem consideratis, sed ex septem dispersarum stellarum observatione, venit eis in mentem in duodecim partes totum dividere circulum. 24. ostendunt quoque viam ac rationem et narrant quod cum veteres observassent unam quandam lucidam stellam ex iis quae sunt in circulo zodiaco et deinde perforatam amphoram aqua implessent, siverunt fluere in alterum vas subiectum, donec

---

e) ὑδροχόον] ita ms Ciz. iterum recte pro ὑδρηχόον, ut sect. 12 et 93.

f) ἐπιστάσεως γὰρ οὔσης] nescio an in suo codice plura legerit Her- P 342
vetus, qui vertit: *nam cum non esset certa animadvertendi et inspiciendi ratio, quod non contemplarentur signa ex propria circumscriptione.*

g) ἀμφορέα τετρημένον πληρώσαντες ὕδατος] rem ex Herone mechanico perspicue tradit Proclus in ὑποτυπώσει τῶν ἀστρονομικῶν ὑποθέσεων Basil. 1540 4 p. 42: πρῶτον ὅπως συμβαίνει καθ᾽ ὁμαλὴν ῥύσιν ὕδατος ἐκλαβεῖν χρόνον, λέγωμεν ὅσα καὶ Ἥρων ὁ μηχανικὸς ἐν τοῖς περὶ ὑδροσκοπείων ἐδίδαξε. κατασκευάζεται γὰρ ἀγγεῖόν τι ἔχον ὀπήν, ὡς ἂν κλέψυδρα, δι᾽ ἧς ὁμαλῶς ὡς ἔθος δύναται τὸ ὕδωρ ἐκρεῖν, ὅπερ προκατασκευάζεται τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκρύσεως ἔχον, ὅτε πρῶτον ἐκ τοῦ ὁρίζοντος τὴν πρώτην ἀκτῖνα προβάλλει καὶ τὸ ῥεῦσαν ὕδωρ ἐν ᾧ χρόνῳ δίσκος ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα γίνεται, φυλάττεται χωρίς. εἶτ᾽ ἐφεξῆς τὸ ἐν ὅλῳ τῷ νυχθημέρῳ μέχρι τῆς ἑτέρας ἀνατολῆς ὁμαλῶς καὶ ἀνεκλείπτως καὶ ἀπαύστως ῥυὲν ἐν ἑτέρῳ ἀγγείῳ καὶ τὸ ῥεῦσαν παραμετρεῖται, ποσαπλάσιόν ἐστι τοῦ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ληφθέντος ὕδατος. καὶ τοῦτο, φησίν, ἔσται ἀνάλογον τῷ χρόνῳ, καὶ ὡς τὸ ὕδωρ πρὸς τὸ ὕδωρ, οὕτως ὁ χρόνος πρὸς τὸν χρόνον. hanc rationem ὑδραγωγίων ad astrorum periodos metiendas vide quibus argumentis non satis accuratam esse disputet noster infra sect. 74 sq. mentio eiusdem ὑδρολογίων usus apud Plutarchum de defectu orac. p. 410 E. Cleomedem lib. 2 p. 75. Macrobium lib. 1 in somnium Scip. c. 21. Marcianum Capellam 8 p. 290 et Theonem in 5 magnae Syntaxeos Ptolemaei p. 261, ubi τοὺς ἀρχαιοτέρους τῶν μαθηματικῶν illis usos fuisse testatur.

τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον γεγονέναι τὴν τοῦ κύκλου περιστροφήν.
25 πάλιν ἐλάμβανον τὸ δωδέκατον τοῦ ῥυέντος καὶ ἐσκέπτοντο, ἐν πόσῳ τοῦτο ἔρρευσε χρόνῳ· ἐν τοσούτῳ γὰρ ἔλεγον καὶ τὸ δωδέκατον μέρος ἀνεληλυθέναι τοῦ κύκλου, καὶ τοῦτον ἔχειν τὸν λόγον τὸ ἀνενεχθὲν μέρος τοῦ κύκλου πρὸς τὸν ὅλον κύκλον, ὃ ἔχει τὸ ῥυὲν τοῦ ὕδατος μέρος πρὸς τὸ ὅλον ὕδωρ.
26 ἐκ ταύτης τῆς ἀναφορᾶς, φημὶ δὲ τοῦ δωδεκατημορίου, τὸ τελευταῖον μέρος ἐσημειοῦντο ἀπὸ ἀστέρος τινὸς ἐπιφανοῦς κατ' αὐτὸ θεωρουμένου ἢ ἀπό τινος τῶν συνανατελλόντων βορειοτέρων ἢ νοτιωτέρων. τὸ δὲ αὐτὸ ἐποίουν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δωδεκατημορίων. ἀλλ' ἡ μὲν ἔφοδος, καθ' ἣν εἰς τοσαύτας
27 μοίρας τὸν ζωδιακὸν καταδιαιροῦσι κύκλον, ἐστὶ τοιαύτη. ἀνάλογος δ' ἔοικεν εἶναι καὶ καθ' ἣν τὸν ἐφ' ἑκάστης γενέσεως ὡροσκόπον ἀρχικῶς παρατετηρηκέναι λέγουσι· νύκτωρ μὲν γὰρ ὁ Χαλδαῖος, φησίν, ἐφ' ὑψηλῆς τινος ἀκρωρείας ἐκαθέζετο ἀστεροσκοπῶν, ἕτερος δὲ παρήδρευε τῇ ὠδινούσῃ μέχρις ἀπο-
28 τέξοιτο *). ἀποτεκούσης δὲ εὐθὺς δίσκῳ διεσήμαινε h) τῷ ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας. ὁ δὲ ἀκούσας καὶ αὐτὸς παρεσημειοῦτο τὸ ἀνίσχον
P 343 ζώδιον ὡς ὡροσκοποῦν. μεθ' ἡμέραν δὲ τοῖς ὡροσκοπίοις προσεῖχε i) καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου κινήσεσιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ
29 ζωδίων. τῶν δὲ ἀστέρων ἐνίους μὲν ἀγαθοποιοὺς k) εἶναι λέγουσιν, ἐνίους δὲ κακοποιούς, τινὰς δὲ καὶ κοινούς, οἷον ἀγαθο-

eadem stella oriretur, coniectantes ab eodem signo ad idem signum fuisse circuli circumvolutionem. 25. rursus sumpserunt duodecimam partem eius quod fluxit et considerarunt quanto tempore hoc fluxerit; dicebant enim tanto rediisse duodecimam partem circuli, et eandem habere rationem reversam partem ad totum circulum, quantum habet pars aquae quae fluxit, ad totam aquam. 26. ex hac, inquam, relatione duodecimae partis signabant ultimum finem ab aliqua insigni stella, quae eo tempore spectabatur, aut ab aliqua ex iis quae simul oriebantur magis boreales aut magis australes. hoc ipsum autem faciebant etiam in aliis duodecim partibus. sed via quidem ac ratio, per quam in tot partes zodiacum dividant circulum, est huiusmodi. 27. cui videtur convenire illa, per quam uniuscuiusque nascentiae horoscopum aiunt ab initio observasse: noctu enim, inquit, sedebat Chaldaeus in alto aliquo promontorio stellas spectans, alius autem assidebat parturienti donec peperisset. 28. cum primum autem peperisset, id per discum significabat Chaldaeo, qui erat in promontorio. is igitur cum audiisset, observabat ipse quoque signum quod oriebatur tamquam horoscopum. interdiu autem attendebat horoscopia et motus solis. sed haec quidem de signis. 29. ex stellis autem alias quidem dicunt esse beneficas, alias vero maleficas, alias denique communes, utpote beneficas quidem stellas Iovis et

---

[*) ἀποτέξοιτο Lobeckius ad Phrynich. p. 743. legebatur ἀποτέξαιτο.]

h) δίσκῳ διεσήμαινε] Hervetus interpres legit διδασκάλῳ pro δίσκῳ. sed δίσκῳ rectum est, ut ex mss consensu et iis quae infra sect. 68 sq. constat. docet nimirum Sextus eum qui puerperae adstitit, punctum temporis partus per sonitum disci pulsati significasse ei qui in promontorio sive loco quocumque sublimi stellas speculabundus sedebat.

P 343 i) ὡροσκοπίοις προσεῖχε] ita lego pro ὡροσκόποις cum Salmasio p. 651 ad Solinum edit. Paris. sunt autem ὡροσκόπια hoc loco instrumenta quibus horae mensurabantur. nam pro methodo et ratione horoscopi notandi idem vocabulum ponitur infra sect. 52, 68, 73.

k) ἐνίους μὲν ἀγαθοποιοὺς] conferendus Proclus lib. 1 cap. 5 paraphraseos tetrabibli Ptolemaei. et decantatissima haec in astrologorum libris fabella.

ποιοὺς μὲν τὸν τοῦ Διὸς καὶ τὸν τῆς Ἀφροδίτης[l]), κακοποιοὺς
δὲ τὸν τοῦ Ἄρεως καὶ Κρόνου, ἐπίκοινον δὲ τὸν τοῦ Ἑρμοῦ,
ἐπείπερ μετὰ μὲν ἀγαθοποιῶν ἀγαθοποιός, μετὰ δὲ κακοποιῶν
κακοποιός. ἄλλοι δὲ τοὺς αὐτοὺς ἀστέρας κατ᾽ ἄλλην καὶ ἄλλην 30
σχέσιν ὁτὲ μὲν ἀγαθοποιούς, ὁτὲ δὲ κακοποιοὺς ὑπάρχειν νομί-
ζουσιν· ἢ γὰρ παρὰ τὸ ζῴδιον ἢ παρὰ τοὺς τῶν ἄλλων ἀστέ-
ρων συσχηματισμοὺς οὔτε ὁ κακοποιὸς ἀστὴρ πάντως κακοποιός
ἐστιν οὔτε ἀγαθοποιὸς πάντως ἀγαθοποιός ἐστι. πλὴν τῶν ἑπτὰ 31
ἡγεῖσθαι μὲν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην οἴονται, ἐλάττονα δὲ
τούτων δύναμιν ἔχειν πρὸς τὰς τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκβάσεις
τοὺς λοιποὺς πέντε. παρ᾽ ἣν αἰτίαν οἱ Αἰγύπτιοι[m]) βασιλεῖ μὲν
καὶ δεξιῷ ὀφθαλμῷ ἀπεικάζουσι τὸν ἥλιον, βασιλείᾳ[n]) δὲ καὶ
ἀριστερῷ ὀφθαλμῷ τὴν σελήνην, ῥαβδοφόροις δὲ τοὺς πέντε
ἀστέρας, τῷ δὲ λοιπῷ λαῷ τοὺς ἄλλους ἀπλανεῖς. καὶ τῶν πέντε 32
ἡλίῳ μὲν συμφωνεῖν καὶ συνεπικουρεῖν φασι Κρόνον τε καὶ Δία
καὶ Ἑρμῆν[o]), οὓς καὶ ἡμερινοὺς καλεῖσθαι διὰ τὸ τὸν ἥλιον,
ᾧ συνεργοῦσι, τῶν μεθ᾽ ἡμέραν γεννωμένων ἐπικρατεῖν· τοὺς 33
δὲ αὐτοὺς ἀστέρας μείζονα μᾶλλον ἔχειν δύναμιν ἢ παρὰ τὸ ἐν
ἰδίοις οἴκοις ὑπάρχειν ἢ ὑψώμασιν ἢ ὁρίοις ἢ παρὰ τὸ δορυ-
φορεῖσθαί τινας ὑπό τινων ἢ παρὰ τὸ ἐπιβλέπειν ἀλλήλους καὶ
συσχηματίζεσθαι ἀλλήλοις ἢ παρὰ τὸ ἐπὶ κέντροις εἶναι. οἶκος 34
δέ ἐστι[p]) κατ᾽ αὐτοὺς ἡλίου μὲν λέων, σελήνης δὲ καρκίνος,
Κρόνου δὲ αἰγόκερως καὶ ὑδροχόος[q]), Διὸς τοξότης καὶ ἰχθύς,

Veneris, maleficas Martis et Saturni, communemque Mercurii, quoniam cum beneficis quidem sit benefica, cum maleficis autem malefica. 30. alii easdem stellas, prout est alia et alia habitudo, aliquando quidem beneficas, aliquando vero maleficas esse existimant: nam extra signum suum aut praeter aliarum stellarum ad eas aspectus neque malefica est omnino malefica neque benefica omnino benefica. 31. caeterum septem quidem stellarum praecipuas esse putant solem et lunam, minorem autem his vim habere ad eventuros effectus quinque reliquas. quam ob causam Aegyptii regi quidem et dextro oculo solem assimilant, reginae autem et sinistro oculo lunam, lictoribus ac satellibus quinque stellas, reliquo autem populo alias inerrantes. 32. et ex quinque cum sole quidem convenire et ei opem ferre dicunt Saturnum et Iovem et Mercurium, quos etiam vocant diurnos propterea quod sol, cui dant auxilium, iis dominetur quae gignuntur interdiu: 33. easdem autem stellas maiorem vim habere, aut quod sint in propriis domibus aut in altum elationibus aut terminis, aut quod aliquae ab aliquibus stipentur tamquam satellitibus, aut quod se inter se aspiciant et inter se certas suscipiant figuras, aut quod sint in cardinibus. 34. ut ipsi autem censent, solis quidem domus est leo, lunae autem cancer, Saturni capricornus et aquarius, Iovis sagittarius et pisces, Martis aries et scorpius, Ve-

l) *καὶ τὸν τῆς Ἀφροδίτης*] ms Ciz. omittit *τόν*.

m) *οἱ Αἰγύπτιοι*] ex simili disciplina Iacobus patriarcha reprehendit somnium Iosephi, filii sui, cum somniasset ille a sole lunaque et undecim stellis se adorari. vide Genes. 37 9 sq.

n) *βασιλείᾳ*] non est opus *βασιλίσσῃ* reponere, nam *βασίλειαν reginam* dixere veteres, ut HStephano et aliis iam notatum. caeterum hoc, quod praesenti loco tradit Sextus, addi meretur Horapollinis et aliorum virorum doctorum observatis de hieroglyphicis Aegyptiorum.

o) *Κρόνον τε καὶ Δία καὶ Ἑρμῆν*] confer Proclum lib. 1 cap. 7 ex tetrabiblo Ptolemaei.

p) *οἶκος δέ ἐστι*] idem Proclus lib. 1 cap. 20.

q) *ὑδροχόος*] ita mss pro *ὑδρηχόος*, et mox *ἰχθύες* pro *ἰχθύς*.

Ἄρεως κριὸς καὶ σκορπίος, Ἀφροδίτης ταῦρος καὶ ζυγός, Ἑρ-
35 μοῦ δίδυμοι καὶ παρθένος. ὑψώματα r) δὲ καλοῦσιν ἀστέρων
καὶ ταπεινώματα ὁμοίως τὰ ἐν οἷς χαίρουσιν ἢ ὀλίγην δύνα-
μιν ἔχουσιν· χαίρουσι μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑψώμασι, ὀλίγην δὲ
36 δύναμιν ἔχουσι ἐν τοῖς ταπεινώμασιν, οἷον ἡλίου μὲν ὕψωμα
κριός, καὶ πρὸς ἀκρίβειαν ἡ ἐννεακαιδεκάτη τούτου μοῖρα,
P 344 ταπείνωμα δὲ τὸ διαμετροῦν ζῴδιον· σελήνης δὲ πάλιν ὕψωμα
μὲν ταῦρος, ταπείνωμα δὲ τὸ διαμετροῦν· Κρόνου ζυγός, Διὸς
καρκίνος, Ἄρεως αἰγόκερως, Ἀφροδίτης ἰχθύες, Ἑρμοῦ παρθέ-
νος, καὶ ταπεινώματα τούτων, ὡς ἔφην, τὰ διαμετροῦντα τῶν
37 ὑψωμάτων. ὅρια s) δὲ ἀστέρων προσαγορεύουσιν ἐν ἑκάστῳ ζῳ-
δίῳ, ἐν οἷς ἕκαστος τῶν ἀστέρων ἀπὸ ποστῆς μοίρας ἐπὶ ποστὴν
μοῖραν πλεῖστον δύναται. περὶ ὧν οὐχ ἡ τυχοῦσα παρ' αὐτοῖς
38 ἐστι καὶ κατὰ τοὺς πίνακας διαφωνία t). δορυφορεῖσθαι u) δὲ
ἀστέρας λέγουσιν, ὅταν μέσοι ὦσιν ἄλλων ἀστέρων, ἐν συνεχείᾳ
ζῳδίων, οἷον ἐὰν τοῦ αὐτοῦ ζῳδίου ὃς μέν τις ἀστὴρ τὰς πρώ-
τας ἐπέχῃ μοίρας, ὃς δὲ τὰς τελευταίας, ὃς δὲ τὰς ἐν μέσῳ,
δορυφορεῖσθαι λέγεται ὁ ἐν μέσῳ ὑπὸ τῶν τὰς ἐπ' ἄκροις
39 ἐπεχόντων μοίρας. ἐπιβλέπειν δὲ λέγονται ἀλλήλους καὶ συμφω-
νεῖν x) ἀλλήλοις, ὡς οἱ κατὰ τρίγωνον ἢ τετράγωνον φαινόμενοι.
κατὰ τρίγωνον μὲν οὖν σχηματίζονται καὶ ἐπιθεωροῦσιν ἀλλή-

neris taurus et libra, Mercurii gemini et virgo. 35. stellarum autem vocant in altum elationes et similiter depressiones aut abiectiones ea quibus delectantur aut in quibus vim habent exiguam: nam delectantur quidem in altum elationibus, exiguam autem vim habent in depressionibus seu abiectionibus, 36. ut solis quidem in altum elatio est aries; exacte autem et perfecte decimus nonus eius gradus; depressio autem signum quod ei oppositum est ex diametro: lunae autem rursus in altum quidem elatio est taurus, depressio autem quod ex adverso eius situm est ex diametro: Saturni libra, Iovis cancer, Martis capricornus, Veneris pisces, Mercurii virgo, et eorum, ut dixi, depressiones, quae sita sunt ex adverso per diametrum eorum in altum elationum. 37. stellarum autem appellant terminos in unoquoque signo, in quibus unaquaeque stella a quota parte ad quotam usque partem potest plurimum. de quibus non est levis apud eos etiam in tabulis dissensio. 38. dicunt autem stipari stellas tamquam a satellitibus, quando sunt in medio aliarum stellarum in continuatione signorum, ut si eiusdem signi alia quidem stella teneat primas partes, alia autem ultimas, alia autem intermedias, tamquam a satellitibus stipari dicitur quae est media ab iis quae tenent eas partes quae sunt in extremis. 39. se inter se autem dicuntur aspicere et inter se convenire, ut quae apparent in figura triangula aut quadrata. atque triangula quidem conformantur figura et se ea inter se

---

r) ὑψώματα] Proclus lib. 1 cap. 22 paraphraseos tetrabibli Ptolemaei.
P 341 s) ὅρια] idem Proclus cap. 23 eiusdem libri.
t) κατὰ τοὺς πίνακας διαφωνία] confer tabulas quas exhibet Michaël Fayus ante hos versus Manilii 2 746

> *cuius enim stellae* fines (ὅρια) *in sidere quoque*
> *inciderint, dabit effectus in viribus eius.*

consuli etiam poterit Proclus libro laudato p. 64, 71, 73 ex quo diversas rationes ὁρίων ex mente Aegyptiorum, Chaldaeorum et Ptolemaei licebit cognoscere.

u) δορυφορεῖσθαι] sic συνάπτεσθαι dicuntur stellis sequentibus quae eas antecedunt, apud Proclum lib. 1 cap. 27.

x) ἐπιβλέπειν καὶ συμφωνεῖν] confer Censorinum capite 8.

λους ἀστέρες οἱ ἐπὶ τριῶν ζωδίων ἔχοντες τὸ μεταξὺ διάστημα·
κατὰ τετράγωνον δὲ οἱ δυοῖν[y]). καὶ δοκεῖ κατὰ μὲν τρίγωνον 40
ἀγαθοποιῷ κακοποιὸς συσχηματιζόμενος εὐεργετικὸς εἶναι καὶ
πολὺ μᾶλλον ἀγαθοποιός· ἀγαθοποιῷ δὲ ἤπιος αὐτὸ μόνον[z])
καὶ κακοποιὸς κακοποιῷ. κατὰ δὲ τὸ τετράγωνον ἀνάπαλιν.
ἐπίκεντροι δὲ λέγονται οἱ ἐπί τινος τῶν κέντρων θεωρούμενοι
ἤτοι ὑπὸ τοῦ ὡροσκόπου ἢ τοῦ μεσουρανήματος ἢ δύσεως ἢ
ἀντιμεσουρανήματος. ἀλλὰ γὰρ τούτων οὕτως ἡμῖν ὡς ἐν τύπῳ 41
καὶ ὁλοσχερῶς ἐκκειμένων προληπτέον; ὡς ἀπ' αὐτῶν ὁρμηθέν-
τες οἱ Χαλδαῖοι τὰς προαγορεύσεις ποιοῦνται τῶν ἀποτελεσμά-
των· διαφορὰ δέ ἐστιν αὐτῶν, ἐπεὶ τὰ μὲν ἁπλούστερα καθει-
στήκει, τὰ δὲ ἀκριβέστερα· καὶ ἁπλούστερα μὲν τὰ κατὰ ζώδιον
ἢ ἁπλῆν ἀστέρος δύναμιν γινόμενα, οἷον ὅτι ὅδε ὁ ἀστὴρ ἐν
τῷδε τῷ ζωδίῳ γενόμενος τοιούτους ποιεῖ· ἀκριβέστερα δὲ τὰ 42
κατὰ συνδρομήν, καὶ ὡς αὐτοὶ λέγουσι, τὰ κατὰ σύγκρασιν
πλειόνων, οἷον ἐὰν ὅδε μὲν ὡροσκοπῇ, ὅδε δὲ μεσουρανῇ, ὅδε
δὲ ἀντιμεσουρανῇ[a]), οἱ δὲ ἄλλοι οὕτως ἔχωσι, συμβήσεται τάδε.

Ὁ μὲν οὖν χαρακτὴρ τῆς Χαλδαϊκῆς μεθόδου τοιοῦτος ἔοι- 43
κεν εἶναι. ῥᾴδιον δέ ἐστι λοιπὸν ἐπὶ παραδοθέντι τούτῳ συμ- P 345
περιφέρεσθαι ταῖς κομιζομέναις ἀντιρρήσεσι. καὶ δὴ ἔνιοι μὲν
ἀγροικότερον πειρῶνται διδάσκειν, ὡς οὐ πάντως συμπάσχει τοῖς

aspiciunt stellae, quae trium signorum spatium habent interiectum; quadrata autem quae duorum. 40. et videtur quidem in triangula beneficae malefica conformata benefica esse et longe magis salutaris; beneficae autem benefica hoc solum, et malefica maleficae. in cardinibus autem esse dicuntur quae cernuntur in aliquo cardinum, aut sub horoscopo aut sub medio caeli aut sub occasu aut eo quod situm est ex adverso medii caeli. 41. sed cum haec sic sint a nobis breviter et summatim exposita, prius sumendum est, quod his moti Chaldaei proferunt praedictiones eorum quae sunt eventura, quae vocant apotelesmata. est autem eorum differentia: nam alia quidem sunt simpliciora, alia autem accuratiora; et simpliciora quidem quae fiunt ex signo aut ex simplici ac sola vi stellae, ut quod haec stella cum fuerit in hoc signo, tales efficit. 42. accuratiora autem, quae fiunt per concursum et ut ipsi dicunt, per multorum contemperationem, ut si alia quidem sit in horoscopo, alia autem in medio caelo, alia autem sit in eo quod est ex adverso medii caeli, aliae autem sic vel sic se habeant, haec evenient.

43. Atque haec quidem videtur esse expressa forma methodi Chaldaicae. hoc autem tradito facile est deinceps simul ad eas quoque accedere quae adversus ipsos adducuntur contradictiones. atque nonnulli quidem agrestius conantur docere, quod non omnino terrena in patiendo consentiant

---

Trigona sunt invicem	*Aries*	*Leo*	*Sagittarius.*	
	Taurus	Virgo	Capricornus.	
	Gemini	*Libra*	*Aquarius.*	
	Cancer	Scorpius	Pisces.	
Tetragona invicem sunt	*Aries*	*Cancer*	*Libra*	*Capricornus.*
	Taurus	Leo	Scorpius	Aquarius.
	Gemini	*Virgo*	*Sagittarius*	*Pisces.*

y) *οἱ δυοῖν*] ms Vratislav. ut saepe supra, *δυεῖν*.

z) *ἀγαθοποιῷ δὲ ἤπιος αὐτὸ μόνον*] ita mss pro *ἤποιος πρὸς αὐτό*. est autem *ἤπιος* hoc loco idem quod *ἀγαθοποιός*.

a) *ἀντιμεσουρανῇ*] ita rectius quam quod in mss quibusdam, *μὴ μεσ ουρανῇ*.

44 οὐρανίοις τὰ ἐπίγεια. οὐδὲ γάρ [b]) οὕτως ἥνωται τὸ περιέχον ὡς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἵνα ὃν τρόπον τῇ κεφαλῇ τὰ ὑποκείμενα μέρη συμπάσχει καὶ τοῖς ὑποκειμένοις ἡ κεφαλή, οὕτω καὶ τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια, ἀλλά τίς ἐστι τούτων διαφορὰ καὶ ἀσυμ-
45 πάθεια, ὡς ἂν μὴ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐχόντων ἕνωσιν. ἄλλοι δὲ καὶ τὸν περὶ εἱμαρμένης κινοῦσι λόγον· εἰ γὰρ μὴ πάντα γίνεται κατὰ εἱμαρμένην, οὐκ ἔστι Χαλδαϊκὴ ἡ τοῦτο ἀξιοῦσα κατὰ εἱμαρμένην εἶναι. οὐκ ὀλίγοι δὲ ἦσαν οἱ κἀκεῖνο συνερω-
46 τῶντες· ἐπεὶ τῶν γινομένων [c]) τὰ μὲν κατὰ ἀνάγκην γίνεται, τὰ δὲ κατὰ τύχην, τὰ δὲ παρ' ἡμᾶς, πάντως οἱ Χαλδαῖοι εἰ δυνατῆς ἐφίενται προρρήσεως, ἤτοι ἐν τοῖς κατ' ἀνάγκην ποιήσονται τὰς προαγορεύσεις ἢ ἐν τοῖς κατὰ τύχην ἐκβαίνουσιν ἢ
47 ἐν τοῖς παρ' ἡμᾶς. καὶ εἰ μὲν ἐν τοῖς κατ' ἀνάγκην, ἀνωφελεῖς εἰσιν [d]) ἐν τῷ βίῳ· τὸ γὰρ κατὰ ἀνάγκην συμβαῖνον οὐκ ἔστιν ἐκκλῖναι, ἀλλ' ἐάν τε θέλωμεν ἐάν τε μὴ θέλωμεν, ἐκβῆναι δεῖ τὸ τοιοῦτο. τότε δ' ἂν χρειώδης ἐτύγχανεν ἡ πρόρρησις, εἰ πρὸς τὴν ἔκκλισιν αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἐλάμβανεν. εἰ

cum caelestibus. 44. non enim ambiens caelum ita est unitum, ut corpus humanum, ut quo modo cum capite partes subiectae in patiendo consentiunt et simul afficiuntur et caput cum membris subiectis, ita etiam terrena cum caelestibus, sed est quaedam eorum differentia et in eo quod in simul patiendo non consentiant, diversitas, ut non habeant unam et eandem unionem. 45. alii autem ea quoque movent quae dicuntur de fato: si enim omnia non fiunt fato, non est ars Chaldaica, quae fato hoc censet fieri. non fuerunt autem pauci qui illud quoque simul rogabant: 46. quoniam ex iis quae fiunt, alia quidem fiunt necessario, alia vero forte fortuna, alia autem sunt in nostra potestate; omnino Chaldaei si praedictionem sibi constituunt quae possit esse, aut in iis quae sunt necessario facient praedictiones, aut in iis quae forte fortuna eveniunt, aut in iis quae sunt in nostra potestate. 47. et si in iis quidem quae fiunt necessario, vitae sunt inutiles: quod enim necessario accidit, non licet declinare, sed velimus nolimus, hoc eveniet. tunc autem utilis est praedictio, si eo referatur, ut

---

P 345 *b*) *οὐδὲ γάρ*] ita mss: in editis *γάρ* abest.

c) *ἐπεὶ τῶν γινομένων*] Anaxagoras et Stoici apud Plutarchum lib. 1 cap. 29 de placitis: *ἃ μέν ἐστι κατ' ἀνάγκην, ἃ δὲ καθ' εἱμαρμένην, ἃ δὲ κατὰ προαίρεσιν, ἃ δὲ κατὰ τύχην* (male apud Stobaeum Eclog. Phys. c. 10 p. 15 excusum *ψυχήν*), *ἃ δὲ κατὰ τὸ αὐτόματον*. at Sextus noster duo illa *τὰ κατ' ἀνάγκην* et *τὰ καθ' εἱμαρμένην* (quo nomine et providentiam numinis Plato complectebatur) sub uno et eodem capite coniungit, nec minus duo illa *τὰ κατὰ τύχην* et *κατὰ τὸ αὐτόματον*, unde tripartita prodit divisio quae in ms Vratislav. margine ita describitur:

τὰ γινόμενα

α	τ	ε
ν	υ	φ
α	χ	η
γ	η	μ
κ		ι
η		ν

d) *ἀνωφελεῖς εἰσιν*] Ptolemaeus et ex eo Proclus lib. 1 cap. 3 tetrabibli nihilominus utiles esse disputat astrologicas divinationes, quod impediant ne inexspectata laetitia vel consternatione afficiamur; quasi vero non maiore ac longiore malorum metu implerent ac deiicerent animos vel laetorum exspectatione efferrent suspenderentque.

δ' ἐν τοῖς τυχηροῖς, ἀδύνατόν τι ἐπαγγέλλονται· ἄστατα γὰρ
τὰ τυχηρῶς γινόμενα· τῶν δὲ ἀστάτων καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἐκβαι-
νόντων οὐκ ἔνεστιν [e]) ἑστῶσαν ποιεῖσθαι τὴν προαγόρευσιν. λεί- 48
πεται οὖν ἐν τοῖς παρ' ἡμᾶς γιγνομένοις αὐτοὺς ποιεῖσθαι τὰς
προρρήσεις· ὃ πάλιν ἀμήχανον. τὸ γὰρ ἐπ' ἐμοὶ κείμενον
ἐκβῆναι ἢ μὴ καὶ τὸ μὴ ἔχον ἀρχῆθεν προκαταβεβλημένην αἰ-
τίαν οὐκ ἂν δύναιτό τις προλέγειν. οὐκ ἄρα δυνατῆς ἐφίενται
προρρήσεως οἱ Χαλδαῖοι. οἱ μὲν οὖν πλείους διὰ τοιούτων τι- 49
νῶν ἀκροβολισμῶν πειρῶνται τὴν Χαλδαϊκὴν μέθοδον ἀναιρεῖν.
ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸν ὅμοιον τῆς ἐπιχειρήσεως τρόπον τὰς ἀρχὰς
καὶ ὥσπερ στοιχεῖα ταύτης κινήσαντες ἕξομεν αὐταῖς [f]) καὶ τὴν P 340
τῶν λοιπῶν θεωρημάτων σύστασιν ἠθετημένην. ἀρχὴ τοίνυν καὶ 50
ὥσπερ θεμέλιος τῆς Χαλδαϊκῆς ἐστι τὸ στῆναι τὸν ὡροσκόπον·
ἀπὸ τούτου γὰρ τὰ λοιπὰ τῶν κέντρων λαμβάνεται, τά τε ἀπο-
κλίματα καὶ ἐπαναφοραί, τά τε τρίγωνα καὶ τὰ τετράγωνα καὶ
οἱ κατ' αὐτὰ σχηματισμοὶ τῶν ἀστέρων. ἀπὸ δὲ πάντων τού- 51
των αἱ προαγορεύσεις. ὅθεν ἀναιρεθέντος τοῦ ὡροσκόπου κατ'
ἀνάγκην οὐδὲ τὸ μεσουρανοῦν ἐστιν ἢ δῦνον ἢ ἀντιμεσουρανοῦν
γνώριμον. τούτων δὲ ἀκαταληπτουμένων συναφανίζεται πᾶσα
ἡ Χαλδαϊκὴ μέθοδος. ὅτι δὲ ἀνεύρετον αὐτοῖς ἐστι τὸ ὡροσκο- 52
ποῦν ζῴδιον, ποικίλως ἔνεστι διδάσκειν· ἵνα γὰρ τοῦτο κατα-
ληφθῇ, δεῖ πρῶτον μὲν τὴν γένεσιν [g]) τοῦ πίπτοντος ὑπὸ τὴν
ἐπίσκεψιν [h]) βεβαίως κατειλῆφθαι, δεύτερον δὲ τὸ διασημαῖνον
ταύτην ὡροσκόπιον [i]) ἀπλανὲς ὑπάρχειν, τρίτον δὲ τὴν ἀναφο-

id vitetur. si autem in rebus fortuitis, profitentur quae non possunt fieri; nam quae fortuito fiunt, sunt instabilia. instabilium autem et quae alias aliter accidunt, non potest esse stabilis et firma praedictio. 48. restat ergo ut eorum praedictiones sint in iis quae sunt in nostra potestate: quod quidem rursus fieri non potest. nam quod in mea situm est potestate ut eveniat aut non et quod non prius iactam ab initio habet causam, non poterit quisquam praedicere. non ergo sibi proponunt Chaldaei praedictionem quae possit fieri. 49. nonnulli ergo per eiusmodi telorum eminus eiaculationes conantur tollere Chaldaicam methodum. nos autem cum simili modo argumentandi eius principia et veluti elementa labefactaverimus, caeterarum quoque ipsius contemplationum constitutionem fractam et ad nihilum redactam habebimus. 50. Chaldaicae ergo artis principium et veluti fundamentum est constituere horoscopum: ab eo enim reliqui cardines sumuntur, et declinationes et successiones, et triangula et quadrata, et stellarum ad ea conformationes. ex his autem omnibus fiunt praedictiones. 51. unde sublato horoscopo necessario ne notum quidem erit id quod est in medio caeli aut occidens aut quod situm est ex adverso eius quod est in medio caeli. si ea autem non possint comprehendi, simul etiam aboletur universa Chaldaica methodus. 52. quod autem horoscopi signum ab eis non possit inveniri, variis modis potest doceri: nam ut hoc comprehendatur, oportet primum de eius qui cadit sub considerationem, articulo genitur ae certo constare; secundo horoscopium, quo ille significatur, esse eiusmodi ut non aberret;

e) οὐκ ἔστιν] ms Vratislav. οὐκ ἂν ἔστιν, pro quo Ciz. οὐκ ἔνεστιν, melius. [quod recepimus]
f) αὐταῖς] ita mss pro αὐτῆς, et subintelligendum ἀρχαῖς. P 346
g) τὴν γένεσιν] tempus accuratum nativitatis vel conceptionis eius, cuius thema genethliacum quaeritur. infra sect. 55 sq.
h) ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν] ms Ciz. et hoc loco et deinceps infra, ubi saepius hoc vocabulum recurrit, non ἐπίσκεψιν habet sed simplex σκέψιν.

53 φὰν k) τοῦ ζῳδίου πρὸς ἀκρίβειαν συνῶφθαι. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀποτέξεως l) ἡ ἀναφορὰ τοῦ κατ' οὐρανὸν ἀνίσχοντος ζῳδίου τετήρηται, καθάπερ διακόνῳ πρὸς τὴν τήρησιν τοῦ ὡροσκόπου χρωμένων τῶν Χαλδαίων. ἐπὶ δὲ τῇ ἀναφορᾷ ὁ συσχηματισμὸς m) τῶν ἄλλων ἀστέρων, ὅπερ διάθεμα n) καλοῦσι. καὶ ἐπὶ
54 τῷ διαθέματι αἱ προαγορεύσεις. οὔτε δὲ τὴν γένεσιν τῶν ἐπὶ τὴν ἐπίσκεψιν πιπτόντων λαμβάνειν δυνατόν ἐστιν, ὡς παραστήσομεν, οὔτε τὸ ὡροσκόπιον ἀπλανὲς καθέστηκεν, οὔτε τὸ ἀνίσχον ζῴδιον πρὸς ἀκρίβειαν καταλαμβάνεται. τοίνυν ἀσύστα-
55 τός ἐστιν ἡ τῶν Χαλδαίων μέθοδος. λέγωμεν δὲ o) περὶ τοῦ πρώτου πρῶτον. τὴν δὴ γένεσιν τῶν ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν πεσόντων ἀρχαϊκώτερον ἤτοι ἀπὸ τῆς τοῦ σπέρματος καταβολῆς καὶ συλλήψεως λαμβάνουσιν ἢ ἀπὸ τῆς ἐκτέξεως. ἀλλ' ἀπὸ μὲν τῆς τοῦ σπέρματος καταβολῆς καὶ συλλήψεως οὐκ ἂν εἴποιεν· ἀκατάληπτος γάρ ἐστιν ὁ ἀκριβὴς ταύτης χρόνος, καὶ εἰκότως.
56
P 317 οὐ γὰρ ἔχομεν λέγειν, εἴτε ἅμα τῇ θέσει τοῦ σπέρματος γέγονεν

tertio autem exacte et perfecte esse perspectum signi ascensum. 53. in partu enim signi in caelo orientis observatur ascensus, cum eo utantur Chaldaei tamquam ministro ad observandum horoscopum. ad illum autem ascensum aliarum stellarum conformatio, quod quidem thema appellant. ex themate autem fiunt praedictiones. 54. non potest autem fieri ut sumatur articulus geniturae eorum qui cadant sub considerationem, ut ostendemus; neque horoscopium est certum et non aberrans, neque signum exoriens exacte comprehenditur: non potest ergo consistere methodus Chaldaeorum. 55. dicamus autem primum de primo. articulum geniturae ergo eorum qui cadunt sub considerationem, aut ab ipso initio sumunt aut a deiectione seminis et conceptione aut a partu. sed a seminis quidem deiectione et conceptione nequaquam dicent: exacte enim comprehendi non potest eius tempus, et merito. 56. neque enim possumus dicere, an simul cum deiectione seminis

i) ὡροσκόπιον] ita vocat instrumentum atque methodum notandi horoscopi, descriptum sect. 27 sq., quam oppugnat infra sect. 68 sq.

k) τὴν ἀναφορὰν] infra sect. 73 sq.

l) τῆς ἀποτέξεως] mss Vratislav. Savil. et Ciz. ἀποτάξεως, quae si vera esset lectio, ἀπόταξις deberet notare positum caeli ab ἀποτάττω, colloco. sed vera lectio, quam interpres etiam agnoscit, est ἀπότεξις. nec moror mss in hoc verbo auctoritatem. nam et infra sect. 55 pro ἐκτέξεως ms Vratislav. perperam habet ἐκτάξεως, et sect. 65 τάξεως pro τέξεως, atque mox ἀπόταξιν iterum pro ἀπότεξιν, et sect. 66 ἐπιτάξεως pro ἀποτέξεως, atque iterum ter sect. 67 et 69 ἀποτάξεως, et sect. 68, 69, 70 ἀπόταξιν.

m) ὁ συσχηματισμὸς] ita ex iisdem mss et interprete rescripsi pro οὐ συσχηματισμός, quod manifestum mendum in editis erat.

n) διάθεμα] infra sect. 71, 89, 90. confer si placet Salmasium libro de annis climactericis p. 87.

o) λέγωμεν δὲ] ita malui pro λέγομεν. in ms Ciz. deprehendo δὴ pro δέ. ad ms Vratislav. marginem hoc loco adscripta erat notula duplicem ortus humani a conceptione vel partu designans hunc in modum:

γέννα

κ τ
ύ έ
η ξ
σ ι
ι ς
ς

ἡ σύλληψις, εἴτε καὶ μή· δύναται μὲν γὰρ καὶ ἅμα νοήματι[p])
τοῦτο συμβαίνειν, ὥσπερ καὶ τὸ προσαχθὲν τοῖς διαπύροις τῶν
κλιβάνων στέαρ[q])· τοῦτο γὰρ εὐθὺς κολλᾶται. δύναται δὲ καὶ 57
μετὰ χρόνον· ἐπείπερ καὶ τὰ εἰς τὴν γῆν καταβαλλόμενα τῶν
σπερμάτων οὐκ εὐθὺς ῥιζοβολοῦντα συμπλέκεται ταῖς ὑποκειμέ-
ναις βώλοις[r]). καὶ διαστήματος δὲ ὄντος ἀπὸ τοῦ στόματος τῆς
μήτρας μέχρι τοῦ πυθμένος, ἔνθα καὶ τὰς συλλήψεις[s]) λέγουσι
γίνεσθαι ἰατρῶν παῖδες, πάντως ἐν χρόνῳ τινὶ τὸ διάστημα
τοῦτο ποιεῖν πέφυκεν ἡ καταβαλλομένη τοῦ σπέρματος φύσις.
οἱ δὲ[t]) τοῦτο ἀγνοοῦντες, τὴν ποσότητα τοῦ χρόνου, κατὰ τὸ 58
ἀκριβὲς Χαλδαῖοι τὴν σύλληψιν οὐδέποτε καταλήψονται τοῦ
σπέρματος, ὁτὲ μὲν εὐθυβολουμένου, καὶ αὐτοῖς προσπίπτοντος
ὑφ' ἓν τοῖς εὐφυῶς ἔχουσι πρὸς σύλληψιν τῆς μήτρας τόποις, ὁτὲ
δὲ πολυσπόρως ἐμπίπτοντος, ἐπ' αὐτῆς δὲ τῆς ἐν τῇ μήτρᾳ
δυνάμεως εἰς ἕνα τόπον συνάγεσθαι δυναμένου[u])· τῶν ἀγνώ-
στων τό πότε γίγνεται τὸ πρῶτον καὶ πότε τὸ δεύτερον, ποσός
τε ὁ εἰς ἐκείνην τὴν σύλληψιν ἀναλισκόμενος χρόνος καὶ ποσὸς
ὁ εἰς ταύτην. ἀγνοουμένων δὲ τούτων οἴχεται καὶ ἡ πρὸς ἀκρί- 59
βειαν τῆς συλλήψεως κατάληψις. εἴπερ τε, ὥς τινες τῶν φυσι-

facta fuerit conceptio, an non: potest enim hoc evenire vel momento, sicut farina aqua subacta quae ardentibus clibanis est immissa; nam statim conglutinatur. 57. potest autem etiam post aliquod tempus: nam semina etiam quae iaciuntur in terram, non statim agentia radices coalescunt cum subiectis cespitibus. et cum sit intervallum ab ore matricis usque ad fundum, in quo dicunt medici fieri conceptus, seminis quae deiicitur natura ut omnino in aliquo tempore hoc spatium conficiat oportet. 58. qui hoc autem ignorant Chaldaei, nempe quanto tempore hoc fiat, numquam perfecte comprehendent conceptum: nam cum semen quidem aliquando recta iaciatur et in ipsos locos matricis coniunctim incurrat in iis quae aptae sunt natura, aliquando autem sparsim incidat et in ipsa matrice possit in unum locum cogi; est ignotum quando fiat primum et quando secundum, et quantum temporis consumatur in illa conceptione et quantum in hac. 59. ea autem si ignorentur, perit etiam accurata et exacta comprehensio conceptionis. atque si, ut non-

---

p) *ἅμα νοήματι*] hoc infra dicit *εὐθύς*, eique opponit *μετὰ χρόνον*. P 347
perperam Hervetus reddiderat: *cum sola cogitatione.*

q) *στέαρ*] idem interpres *adipem* verterat; sed illa clibano imposita diffluit citius quam concrescit. itaque *στέαρ* hoc loco est *σταῖς*, sive farina aqua subacta, quam clibano si iniicias vel furno, statim in placentam coalescere ac firmari videas.

r) *βώλοις*] ita pro *βόλοις* legendum e mss, uti Salmasius quoque observavit.

s) *τὰς συλλήψεις*] male *συλλέψεις* in editis. porro conceptionem in fundo uteri fieri, pluribus notat Galenus, quem vide libro 1 de semine capite 7.

t) *οἱ δὲ*] ms Vratislav. *εἰ δέ*, minus bene.

u) *συνάγεσθαι δυναμένου*] sic legendum e mss Ciz. Savil. et Vratislav., licet interpres Hervetus et editi habent *μὴ δυναμένου*. caeterum lectioni mstorum quos dixi codicum sententia ipsa suffragatur. nisi enim uterus gauderet facultate in unum locum colligendi sparsum semen, conceptio tunc non contingeret. Sextus autem supponit contingere, et maius ad illam, quam ad alteram ubi nulla eiusmodi collectione opus, temporis spatium requiri.

κῶν [x]) εἰρήκασιν, ἑψόμενον πρῶτον καὶ προμεταβάλλον ἐν μήτρᾳ
τὸ σπέρμα τότε προσέρχεται τοῖς ἀναστομωθεῖσιν αὐτῆς ἀγ-
γείοις, αὐτόθεν οὐκ εἰδότες τὴν ποσότητα τοῦ τῆς μεταβολῆς
60 χρόνου οὐκ εἴσονται οὐδὲ τὸν τῆς συλλήψεως καιρόν. καὶ μὴν
ὥσπερ κατὰ λοιπὰ [y]) μέρη τοῦ σώματος ἐν ταῖς τῶν μερῶν
ἐνεργείαις διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ γυναῖκες, οὕτως εἰκὸς αὐτὰς
καὶ κατὰ τὴν τῆς μήτρας ἐνέργειαν διαφέρειν, τὰς μὲν θᾶττον
συλλαμβανούσας, τὰς δὲ βράδιον. καὶ οὐ παράδοξον, ὅτε καὶ
ἑαυταῖς συγκρινόμεναι νυνὶ μὲν εὐσύλληπτοι θεωροῦνται, νυνὶ
61 δὲ οὐδαμῶς. τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ λέ-
γειν πρὸς ἀκρίβειαν τὸ πότε συνέσχηται τὸ καταβληθὲν σπέρμα,
ἵνα καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου συστήσωσιν οἱ Χαλδαῖοι τὸν
62 τῆς γενέσεως ὡροσκόπον. καὶ μὴν οὐδὲ ἔνεστι λέγειν ὡς διὰ
σημείων τινῶν καταλαμβάνεσθαι πέφυκεν ὁ τῆς συλλήψεως χρό-
Γ 348 νος, καθάπερ ἐκ τοῦ καταξηράνθαι [z]) μὲν μετὰ τὴν μῖξιν τοὺς
γυναικείους κόλπους, μεμυκέναι δέ [a]), εἰ οὕτω τύχοι, τὸ τῆς
μήτρας στόμιον, ἐπεσχῆσθαι δὲ τὴν ἔμμηνον κάθαρσιν, κίσσαν [b])
63 δὲ ἐπιγίνεσθαι. πρῶτον μὲν γὰρ καὶ ταῦτα κοινοποιεῖται [c]) τὰ

nulli dicunt physici, primo coctum et prius mutatum semen in matrice tum accedit ad reserata eius vasa; hinc nescientes quanto tempore fiat mutatio, nec scient etiam tempus conceptionis. 60. praeterea sicut in reliquis partibus corporis in partium operationibus differunt inter se mulieres, ita etiam verisimile est eas differre in operatione matricis, utpote quod aliae quidem citius aliae vero tardius concipiant. neque vero est admirabile, si etiam sibi ipsis comparatae nunc quidem cernantur facilius nunc vero difficilius concipere. 61. hoc autem cum ita habeat, plane fieri non potest ut accurate exacteque dicatur quando semen deiectum sit retentum, ut ex eo tempore articuli geniturae horoscopum constituant Chaldaei. 62. sed nec dici potest quod tempus conceptus comprehendi possit per aliqua signa, ut ex eo quod post coitum exsiccati sint sinus muliebres, obstructum autem forte fuerit os matricis cessaritque menstrua purgatio, pica autem advenerit. 63. nam pri-

---

x) ὥς τινες τῶν φυσικῶν] Pythagoras Democritus Epicurus etc. qui feminam etiam semen conferre ad foetum non dubitabant. vide Plutarchum 5 5 de placitis philosoph. quod ἑψόμενον mox dicit Sextus, id Hippocrates sub init. libri de natura pueri παχύνεσθαι θερμαινόμενον.

y) κατὰ λοιπὰ] mss Savil. Ciz. et Vratislav. καὶ τά.

P 848 z) καταξηράνθαι] ita ut post congressum nihil effluat. confer Aëtium tetrabibl. 4 lib. 4 cap. 8 et 25. Hippocratem lib. de genitura t. 1 p. 118.

a) μεμυκέναι] Hesychius: μεμύκωται πεπύκνωται, μεμυκότων πεπυκνωμένων, συνεσφιγμένων. de arctissime clauso earum quae concepere, uteri orificio vide quae ex Hippocrate, Herophilo aliisque Galenus lib. 1 de naturalibus facultatibus cap. 3, ut alia illius et aliorum medicorum loca iam omittam.

b) κίσσαν] κίσσα sive κίττα vitiosus et vehemens in gravidis rerum etiam saepe absurdarum appetitus, cuius mira exempla in Ioannis Langii lib. 2 Epist. Medicinal. 12. Gasparis a Reyes campo Elysio iucundarum quaestionum, quaest. 50 et Io. Iacobi Stolterfothi erudita diatriba inserta novis literariis maris Balthici a. 1701 p. 150 sq. causam disquirit etiam Alexander Aphrodiseus lib. 2 problem. 73.

c) καὶ ταῦτα κοινοποιεῖται] Lud. Bonaciolus libro de foetus formatione cap. 4, quo longe plura conceptionis factae indicia persequitur, haud diffitetur complures ac prope omnes mulieri omnem citra graviditatem, menstruis recrementis suppressis evenire posse.

σημεῖα πρὸς τὰς μὴ συνειληφυίας· εἶτα καὶ εἰ μὴ κοινοποιοῖτο,
γενόμενον ἤδη κατὰ πλάτος πλειόνων ἡμερῶν διελθουσῶν σύλ-
ληψιν δηλοῖ, καὶ οὐ πρὸς ἀκρίβειαν καὶ ὑπόγυιον [d]) καὶ ἐν
ὡριαίοις κειμένην διαστήμασι. χρείαν δ' ἔχουσιν οἱ Χαλδαῖοι 64
πρὸς διάγνωσιν τῶν διαφερόντων βίων οὐ τοῦ ὁλοσχεροῦς καὶ
ἐν πλάτει χρόνου τῆς συλλήψεως, τοῦ δὲ πρὸς ἀκρίβειαν. ἀλλὰ
γὰρ ἐκ τούτων πρόδηλον, ὅτι οὐχ οἷόν τέ ἐστιν ἀπὸ συλλήψεως
τὸν ὡροσκόπον ἱστάναι. καὶ μὴν οὐδὲ ἀπὸ τέξεως· πρῶτον μὲν 65
γὰρ ἄπορόν ἐστι τὸ πότε ῥητέον ἀπότεξιν εἶναι, ἆρά γε, ὁπόταν
ἄρχηται προκύπτειν εἰς τὸν ψυχρὸν ἀέρα τὸ ἀποτικτόμενον ἢ
ὅταν ὀλίγον ἐξίσχῃ ἢ ὅταν εἰς τὴν γῆν κατενεχθῇ [e]). εἶτα οὐδὲ 66
ἐφ' ἑκάστου τούτων δυνατόν ἐστι τὸν ἀκριβῆ τῆς ἀποτέξεως
χρόνον [f]) ὁρίζειν· καὶ γὰρ διὰ παράστημα ψυχῆς καὶ δι' ἐπι-
τηδειότητα σώματος καὶ πρὸς διάθεσιν τῶν τόπων καὶ δι' ἐμ-
πειρίαν μαίας καὶ ἄλλας ἀπείρους προφάσεις οὐχ ὁ αὐτός ἐστι
χρόνος, καθ' ὃν προκύπτει τὸ τικτόμενον, ῥαγέντων τῶν ὑμέ-
νων ἢ ἐκτὸς ὀλίγον γίνεται ἢ εἰς τὴν γῆν καταφέρεται, ἀλλ'
ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ. ὃ πάλιν μὴ δυνάμενοι ὡρισμένως καὶ ἀκριβῶς 67
σταθμήσασθαι οἱ Χαλδαῖοι ἐκπεσοῦνται τοῦ δεόντως τὴν τῆς
ἀποτέξεως ὥραν ὁρίζειν. ὅτι μὲν οὖν τὸ ὅσον ἐπὶ τοῖς τῆς ἀπο-
τέξεως χρόνοις ἐπαγγέλλονται μὲν τὸν ὡροσκόπον γινώσκειν Χαλ-
δαῖοι, οὐκ ἴσασι δέ, ἐκ τούτων συμφανές. ὅτι δὲ οὐδὲ τὸ 68
ὡροσκόπιον [g]) ἀπλανές ἐστιν αὐτοῖς, πάρεστι κατὰ τὸν ὅμοιον

mum quidem haec quoque omnia signa communia sunt iis quae non conceperunt: deinde etiam si non essent communia, ea multorum demum dierum spatio interiecto conceptum significant, non autem praecise et proximum et horae intervallis definitum. 64. ad dignoscendum autem vitarum discrimen opus habent Chaldaei non tempore conceptus utcumque et in latitudine accepto sed accuratissimo. est autem ex his perspicuum, quod fieri non potest ut ex conceptu statuatur horoscopus. 65. sed nec ex partu: nam primum quidem dubium est quando dicendum sit esse partum absolutum, num quando foetus qui nascitur, incipit prodire in frigidum aërem, an quando parum exstat, an quando in terram est delatus. 66. deinde nec in unoquoque eorum exacte potest definiri tempus absoluti partus: nam et propter animi constantiam et propter aptitudinem corporis et locorum affectionem et propter obstetricis experientiam et innumerabiles alias causas non est idem tempus quo prodire incipit foetus qui nascitur, ruptis membranis aut foris parum existit aut in terram defertur, sed in aliis aliud. 67. quod rursus non valentes definite et accurate metiri ad amussim Chaldaei non assequentur ut horam partus absoluti ut oportet definiant. atque quod in tempore quidem absoluti partus profiteantur Chaldaei se nosse horoscopum, nesciant autem, ex his est perspicuum. 68. quod autem neque horoscopium sit eis certum et minime aberrans, licet simili modo colligere: nam quando dicunt, quod qui partu-

d) ὑπόγυιον] ms Ciz. ὑπόγειον, male.

e) εἰς τὴν γῆν κατενεχθῇ] mox infra sect. 66 ἢ ἐκτὸς ὀλίγον γίνεται ἢ εἰς τὴν γῆν καταφέρεται. de more infantes recens natos in terram ponendi, unde a patre iterum tollebantur, videndus Thomas Bartholinus in antiquitatibus puerperii p. 69 sq.

f) ἀποτέξεως χρόνον] ita recte ms Ciz. pro ἐπιτέξεως. est autem ἀπότεξις, quae vox et infra iterum iterumque recurrit, perfecta τέξις et consummata.

g) ὡροσκόπιον] methodum notandi horoscopi, supra sect. 52.

ἐπιλογίζεσθαι τρόπον· ὅταν γὰρ λέγωσιν, ὅτι ὁ παρεδρεύων τῇ ὠδινούσῃ τὴν ἀπότεξιν δίσκῳ σημαίνει h) τῷ ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας ἀστεροσκοποῦντι Χαλδαίῳ, κἀκεῖνος εἰς οὐρανὸν ἀποβλέπων ἐπισημειοῦται τὸ ἀνίσχον, τὸ μὲν πρῶτον ὑποδείξομεν αὐτοῖς, ὅτι
P 349 τῆς ἀποτέξεως ἀορίστου τυγχανούσης (καθὼς μικρῷ πρόσθεν i)
69 παρεστήσαμεν) οὐδὲ τῷ δίσκῳ διασημαίνειν ταύτην εὔκολον. εἶτα ἔστω καὶ καταληπτικὴν τυγχάνειν τὴν ἀπότεξιν, ἀλλ' οὔ γε πρὸς ἀκριβῆ χρόνον ταύτην παρεπισημειοῦσθαι k) δυνατόν ἐστι· τὸν γὰρ τοῦ δίσκου ψόφον ἐν πλείονι χρόνῳ καὶ ἐν συχνῷ πρὸς αἴσθησιν δυνάμενον μερίζεσθαι κινεῖσθαι συμβέβηκεν ἐπὶ τὴν ἀκρώρειαν. τεκμήριον δὲ τὸ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ὀρεινῇ δενδροτομούντων θεωρούμενον· μετὰ γὰρ ἱκανὴν ὥραν l) τοῦ κατενεχθῆναι τὸν πέλεκυν ἐξακούεται ἡ τῆς πληγῆς φωνή, ὡς ἂν ἐν πλείονι χρόνῳ
70 φθάνουσα ἐπὶ τὸν ἀκούοντα. καὶ διὰ τοῦτο τοίνυν οὐκ ἔστιν ἀκριβῶς τοῖς Χαλδαίοις τὸν χρόνον τοῦ ἀνίσχοντος ζῳδίου καὶ κατ' ἀκρίβειαν ὡροσκοποῦντος λαμβάνειν. καὶ μὴν οὐ μόνον φθάνει πλείων διελθεῖν χρόνος μετὰ τὴν ἀπότεξιν, ἐν ᾧ γίνεται ὁ ἦχος ἀπὸ τοῦ ταῖς τῆς τικτούσης ὠδῖσι παρεδρεύοντος ὡς ἐπὶ τὸν ἀστεροσκοποῦντα, ἀλλὰ καὶ ἐν ᾧ οὗτος ἀναβλέπει καὶ περισκοπῶν ἐξετάζει τὸ ἐν τίνι τῶν ζῳδίων ἐστὶν ἡ σελήνη καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων ἕκαστος, φθάνει ἀλλοῖον γενέσθαι τὸ περὶ τοὺς ἀστέρας διάθεμα m) τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως ἀλέκτῳ n) τάχει περιφερομένης, πρὶν τηρητικῶς παραπλάσασθαι τῇ τοῦ γεννη-

rienti assidet, disco partum absolutum significat Chaldaeo aspicienti stellas in promontorio, et ille caelum aspiciens observat signum quod oritur; primum quidem eis ostendemus, quod cum de partus absoluti tempore non constet, sicut paulo ante monstravimus, nec facile sit eum disco significare. 69 deinde esto posse comprehendi partus absoluti tempus, non tamen tempus illud potest praecise significari. accidit enim ut disci sonitus, qui post longius demum intervallum ad sensum distribui potest, post multum tempus moveatur ad promontorium. cuius rei indicio est, id quod cernitur in iis qui ligna secant in montibus. nam satis longo intervallo postquam inflicta est securis, exauditur vox, ut quae post longius tempus veniat ad eum qui audit. 70. propterea non possunt Chaldaei praecise sumere tempus signi exorientis, quod est horoscopus. praeterea non solum post partum absolutum transit multum temporis, in quo emittitur sonus ab eo qui assidet parturienti, ad eum qui aspicit stellas: sed etiam interim dum sursum aspicit, et considerans examinat in quo signo sit luna et unaquaeque stella, evadit diversum, quod ad stellas attinet, thema motus mundi, qui inenarrabili circumagitur celeritate, priusquam horae eius qui natus est, observando affixerit et ac-

---

h) δίσκῳ σημαίνει] disci pulsatione, ut sonum edat quem Chaldaeus observator longe exaudire possit. vide quae supra ad sect. 28. ψόφον δίσκου mox memorat sect. 69 et ἦχον sect. 70.

P 349 i) μικρῷ πρόσθεν] sect. 65 sq.

k) παρεπισημειοῦσθαι] ms Ciz. παρασημειοῦσθαι.

l) μετὰ γὰρ ἱκανὴν ὥραν] hora est certum tempus, modo brevius ut hoc loco et supra sect. 63 ὡριαῖον διάστημα, modo longius, ut quando pro parte anni accipitur.

m) διάθεμα] ita legendum e mss pro διάθημα, ut supra sect. 53.

n) ἀλέκτῳ] Hervetus legit ἀλήκτῳ, vertit enim: *perpetua celeritate*, minus bene. nam motus siderum non modo est διηνεκής, atque ut infra sect. 77 ait ἰσοταχῶς ἑλκυνόμενος, sed etiam incredibili celeritate quae verbis exprimi vix potest.

θέντος ὥρᾳ τὰ κατ᾽ οὐρανὸν βλεπόμενα. ἄλλως τε ἡ τοιαύτη 71
παρατήρησις νύκτωρ ἴσως δύναται προκόπτειν τοῖς Χαλδαίοις,
ὅτε τά τε o) ἐν τῷ ζῳδιακῷ βλέπεται κύκλῳ καὶ οἱ σχηματισμοὶ
τῶν ἀστέρων εἰσὶν ἐμφανεῖς. ἐπεὶ οὖν τινες καὶ μεθ᾽ ἡμέραν
γεννῶνται, ὅτε οὐδὲν τῶν προειρημένων δυνατόν ἐστι παραση-
μειοῦσθαι, μόνας δὲ εἰ καὶ ἄρα τὰς τοῦ ἡλίου κινήσεις p), ῥη-
τέον ἐπί τινων μὲν δυνατὸν εἶναι τὴν τῶν Χαλδαίων μέθοδον,
ἐπί τινων q) δὲ ἀδύνατον. ὅρα δὲ μήποτε καὶ νύκτωρ οὐκ ἰσχύ- 72
ουσιν ἀπλανεῖς διὰ παντὸς ποιεῖσθαι τὰς τῶν οὐρανίων παρα-
τηρήσεις· πολλάκις γὰρ συννεφεῖς εἰσιν r) αἱ νύκτες καὶ ἀχλυ-
ώδεις. ἀγαπητὸν δὲ ἦν πάσης ἀναιρουμένης τοιαύτης προφά-
σεως τὸ βέβαιον εὑρεῖν ἐν τῷ μαθήματι, μήτοι s) γε καὶ κω-
λύματός τινος ὄντος πρὸς τὴν ἀκριβῆ τῶν οὐρανίων κατάληψιν.
ἀθετήσαντες δὴ t) καὶ τὸ κατὰ τοὺς Χαλδαίους ὡροσκόπιον 73
συντόμως τε παραστήσαντες, ὅτι μετὰ τῶν τῆς γενέσεως χρό- P 350
νων u) ἄληπτόν ἐστιν αὐτοῖς, ἐπὶ τὸ λειπόμενον τῆς ὑποσχέσεως
μέρος χωρῶμεν. ἐλείπετο δὲ καὶ περὶ τῆς ἀναφορᾶς τῆς ἐν τῷ
ζῳδιακῷ κύκλῳ διελθεῖν ἀποστάντας τῶν ἔμπροσθεν ἐκκειμένων
ἡμῖν ἐλέγχων. φαμὲν τοίνυν ὅτι δυσδιόριστοί εἰσιν ἀπ᾽ ἀλλή- 74
λων, μᾶλλον δὲ ἀδυνάτως ἔχουσι κατὰ τὸ ἀκριβὲς ὁρισθῆναι
αἱ τῶν ζῳδίων μοῖραι. ἀλλ᾽ εἰκός ἐστιν, ἤδη ἀνεσχηκὸς ζῴδιον
δοκεῖν μήπω ἀνατεταλκέναι, καὶ ἀνάπαλιν μήπω ἀνατεταλκὸς
δοκεῖν ἤδη ἀνεσχηκέναι. οὐδὲ γὰρ ἡ προειρημένη τῶν ὑδρειῶν x) 75

commodaverit ea quae cernuntur in caelo. 71. et alioqui eiusmodi observatio noctu fortasse poterit procedere Chaldaeis, quando cernuntur quae sunt in circulo zodiaco, et sunt manifestae stellarum conformationes. cum autem nascantur etiam nonnulli interdiu, quando nihil potest adnotari eorum quae prius dicta sunt, sed solus solis motus, si is quoque potest, dicendum est in quibusdam quidem posse procedere methodum Chaldaeorum, in quibusdam vero minime. 72. vide autem num etiam noctu non possint certas et non errantes stellarum facere observationes: saepe enim nubilosae et caliginosae sunt noctes. bene autem cum eis ageretur, si ablato omni eiusmodi praetextu firmum aliquid et stabile invenirent in disciplina: tantum abest ut possint invenire, si sit aliquod impedimentum ad perfectam et absolutam caelestium comprehensionem. 73. cum autem Chaldaeorum everterimus horoscopium paucisque ostenderimus et tempus geniturae, et punctum horoscopi comprehendi ab astrologis non posse, pergamus ad reliquam promissi partem. restabat autem ut diceremus de ascensu in zodiaco, relictis argumentis a nobis prius expositis. 74. dicimus ergo quod non facile possint inter se definiri, imo nullo modo possint accurate definiri partes signorum: sed sit verisimile, iam exortum signum nondum videri esse ortum, et contra nondum exortum, videri esse ortum. 75. neque enim prius dicta hydriarum ratio potest aliquid Chal-

---

o) *ὅτε τά τε*] ita mss melius pro *τάδε*.
p) *μόνας δὲ εἰ καὶ ἄρα τὰς τοῦ ἡλίου κινήσεις*] ope horologii solaris sciotherici: confer Salmasium ad Solinum p. 656 ed. Par. et 651.
q) *ἐπί τινων*] sic utroque loco mss pro *ἐπὶ τίνων*.
r) *συννεφεῖς εἰσιν*] in Ciz. abest *εἰσίν*
s) *μήτοι*] ms Vratislav. *μήτι*, minus bene.
t) *ἀθετήσαντες δή*] ita mss pro *δέ*.
u) *μετὰ τῶν χρόνων*] ms Ciz. *τὸν χρόνον*, minus bene, licet ita et P 350
ms Genev.
x) *ἡ προειρημένη τῶν ὑδρειῶν*] supra sect. 24.

ἐφόδος δύναταί τι τοῖς Χαλδαίοις παρεπικουρεῖν· ἐπείπερ καὶ
παρὰ τὸ ῥέον ὕδωρ καὶ παρὰ τὴν τοῦ ἀέρος κρᾶσιν ἀνώμαλα
τὰ τῆς ῥύσεως καὶ τῶν ἀντιπαρηκόντων τῇ ῥύσει χρόνων[y])· τὴν
μὲν γὰρ τοῦ ὕδατος φορὰν εἰκός ἐστιν ἀνόμοιον γίνεσθαι κατ'
ἀρχάς, ὅτε καθαρόν ἐστι τὸ ῥέον, καὶ ἐξ ὑστέρου, ὅτε ἰλυῶδες
76 καὶ δυσρευστότερον. τὴν δὲ τοῦ ἀέρος κρᾶσιν πιθανόν, ἀχλυ-
ώδους μὲν καὶ παχυτέρου ὄντος, ἀντιπίπτειν τῇ ἐκρύσει[z]) τρό-
πον τινὰ ἐμφράττουσαν[a]) αὐτήν, διαυγοῦς δὲ καὶ λεπτομεροῦς
77 καθεστῶτος συνεργεῖν μᾶλλον. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἀμφορεὺς οὐχ
ὁμοίως ῥυήσεται πλήρης καθεστώς, ὡσαύτως δὲ ἡμίκενος ἢ
πρὸς τῷ κενοῦσθαι[b]) τυγχάνων· ἀλλ' ὁτὲ μὲν ὀξύτερον, ὁτὲ
δὲ βραδύτερον, ὁτὲ δὲ μέσως, τῆς οὐρανίου φορᾶς ἰσοταχῶς διὰ
78 παντὸς ἐλαυνομένης. τὸ δὲ πάντων κυριώτατον, ἕκαστον τῶν
ζῳδίων οὐ συνεχές ἐστι σῶμα οὐδ' ὥσπερ ἡρμολογημένον τῷ
πρὸ ἑαυτοῦ καὶ μετ' αὐτὸ συνῆπται μηδεμιᾶς μεταξὺ πιπτούσης
διαστάσεως, ἀλλ' ἐκ διεσπαρμένων ἀστέρων συνέστηκε καὶ με-
ταξύτητάς τινας ἐχόντων καὶ διαλείμματα, τοῦτο μὲν κατὰ τὴν
79 μεσότητα, τοῦτο δὲ πρὸς τοῖς πέρασιν. ὅθεν πάντως ἀριθμη-
τοῖς μορίοις τῶν ἐν τῷ κύκλῳ ζῳδίων περιγραφομένων[c]), πλά-
νην ἀναγκαῖόν ἐστι γίγνεσθαι τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς[d]) παρατηροῦσι,

daeis afferre adiumenti. nam et ex aqua fluente et ex aëris temperatione fluxus est inaequalis et tempus quod fluxui obsistit. aquae enim motionem verisimile est esse dissimilem in principio, quando fluit pura, et postea quando est limosa et fluens difficilius. 76. aëris autem temperationem est probabile, si sit quidem caliginosus et paulo crassior, resistere effluxioni, eam quodammodo obstruentem; si sit autem clarus et subtilis, magis adiuvare. 77. porro autem ipsa quoque amphora non similiter fluet si sit plena, et si sit seminanis, aut si sit in eo ut exinaniatur: sed aliquando quidem celerius, aliquando vero tardius, aliquando vero mediocriter, cum caelestis motus semper feratur pari celeritate. 78. quod est autem in omnibus praecipuum, unumquodque signum non est corpus continuum, neque veluti compactum praecedenti et post illud adnexum est, nullo interiecto spatio: sed constat ex stellis dispersis, et quae quaedam intermedia et discreta habent spatia, partim in medio, et partim in fine. 79. unde cum signa partibus zodiaci numeratis describantur, necesse omnino est ut offundatur error iis qui observant

y) καὶ τῶν ἀντιπαρηκόντων τῇ ῥύσει χρόνων] ita legendum e ms Genev. pro ἀντιπαρηκότων. intelligit autem Sextus per ἀντιπαρήκοντας τῇ ῥύσει χρόνους, ut ipse infra sect. 77 interpretatur, inaequali spatio temporis fluentem in hydragogio aquam, quam opponit ἰσοταχεῖ et aequaliter celeri motui siderum.

z) τῇ ἐκρύσει] ita legendum pro ἐκκρίσει, quod erat in ms Ciz. et Vratislav., et ἐκκρούσει quod habebant editi codices.

a) ἐμφράττουσαν] ms Ciz. καταφράττουσαν.

b) πρὸς τῷ κενοῦσθαι] ita rectius mss quam πρὸς τό, quod erat in editis.

c) περιγραφομένων] ita ms Vratislav., quod rectius est quam περιγραφομένου, ut legebant editi, vel περιγραφόμενος, ut ms Ciz.

d) πλάνην ἀναγκαῖόν ἐστι γίγνεσθαι τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς] non alienum ab hoc loco quod Theodorus Tarsensis apud Photium cod. 223 adversus astrologorum simile quoddam commentum disputans, πῶς, inquit, τὴν ὅλην γῆν εἰς ἴσα μέρη τοῖς δώδεκα καταμερίζοντες ζωδίοις τὰ μὲν τμήματα τῆς γῆς καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς δῆλον οἰκοῦντας εἰς ἕκαστον ἀφωρισμένους ἀναφέρουσι τῶν ζωδίων; καὶ ὑποκεῖσθαι μὲν τὰ τῆς γῆς μέρη, ἐπι-

λανθάνοντος αὐτοὺς τοῦ προσπίπτοντος διαλείμματος, εἴτε τοῦ
προηγουμένου ζωδίου πέρας ἐστὶν εἴτε τοῦ ἐπανιόντος ἀρχή. οἱ 80
δὲ λόφοι ἀφ' ὧν αἱ ἀστεροσκοπίαι γίνονται, οὐχ οἱ αὐτοὶ πάν-
τοτε διαμένουσιν, ἀλλὰ κατὰ μοῖραν ἑτεροιουμένου καὶ μετα-
βάλλοντος τοῦ κόσμου e) ἤτοι κατακλυσμοῖς ἐξ ὄμβρων ἢ σει- P 351
σμοῖς γῆς ἢ ἄλλοις τισὶ τοιούτοις παθήμασιν ἐνοχλοῦνται· ὥστε
καὶ παρὰ τὴν τούτων ἐξαλλαγὴν μὴ τὰς αὐτὰς τῶν ἀστέρων
γίνεσθαι παρατηρήσεις, ἀλλ' ἑτέραν μὲν τὴν ἀφ' ὕψους συμ-
βαίνειν παρατήρησιν, διαφέρουσαν δὲ τοῖς ἀπὸ χθαμαλοῦ βλέ-
πουσι, καὶ τὸ ἐκείνοις ὀφθὲν μὴ πάντως καὶ τοῖς ἄλλοις τεθεω-
ρῆσθαι. συμπαραλάβοι δ' ἄν τις ἐνταῦθα καὶ τὴν τῶν αἰσθή- 81
σεων παραλλαγήν· ἄλλοι γὰρ ἄλλων εἰσὶν ὀξυωπέστεροι, καὶ ὃν
τρόπον τὸ μηδέπω βλεπόμενον ἡμῖν διὰ ποσὴν ἀπόστασιν τοῦτο
ὡς μέγιστον κατειλήφασιν ἀετοί τε καὶ ἱέρακες δι' ὑπερβολὴν
ὀξυωπίας, οὕτω τὸ ἀνίσχον ἤδη καὶ ὡροσκοποῦν ζώδιον ἐκ μα-
κροῦ διαστήματος τῷ μὴ ὀξυωποῦντι Χαλδαίῳ πιθανόν ἐστιν f)
ὡς μηδέπω ἀνατεταλκὸς δοξάζεσθαι καὶ κατὰ σύγκρισιν ἀμ-
βλυωποῦντι. προσθετέον δὲ τούτοις ὡς ἐναργέστατον τῆς Χαλ- 82
δαϊκῆς ἔλεγχον καὶ τὴν περὶ τῷ ὁρίζοντι τοῦ ἀέρος διαφοράν·
εἰκὸς γάρ, ὅτι παχυμεροῦς αὐτοῦ καθεστῶτος κατὰ ἀνάκλασιν
τῆς ὄψεως g) τὸ ὑπὸ γῆν ἔτι καθεστὼς ζώδιον δοκεῖν ἤδη ὑπὲρ

a terra, cum eos lateat occurrens interstitium, sitne finis praecedentis signi, sive initium ascendentis. 80. tumuli autem ex quibus stellae aspiciuntur, non semper manent iidem, sed cum re ita ferente alteretur et mutetur mundus, aut imbrium inundationibus aut terrae motibus aut aliis eiusmodi casibus vexantur: hinc fit ut propter eorum mutationem non sint eaedem stellarum observationes, sed alia quidem sit ex loco excelso aspicientibus observatio, alia vero ex humili, et quod aliis est visum, non omnino conspectum sit aliis. 81. assumi etiam hic potest sensuum diversitas: alii enim vident aliis acutius, et quomodo quod a nobis nondum videtur propter intervallum, hoc tamquam maximum comprehendunt aquilae et accipitres, propterea quod sint acuti visus, ita etiam quod iam oritur signum et est in horoscopo potest quidem qui non acute videt Chaldaeus et est obtusi visus, si cum alio conferatur, ob longum intervallum opinari quod nondum sit exortum. 82. his autem addenda est tamquam evidentissimum ad artem Chaldaicam confutandam argumentum etiam in horizonte seu finitore aëris differentia: est enim verisimile, quod cum is sit crassus, per visus reflexionem signum quod est adhuc

---

κεῖσθαι δὲ τῶν ζωδίων ἕκαστον δίκην νεφέλης τῇ ἀφωρισμένῃ μοίρᾳ τῆς γῆς ἐποχούμενον· ἐν κινήσει γὰρ κατ' αὐτοὺς διηνεκεῖ τοῦ οὐρανίου πόλου φερομένου καὶ συμπεριαγομένων αὐτῷ τῶν ιβ' ζωδίων, ἀδύνατον etc. ἄλλως δὲ εἰ κατ' αὐτοὺς ἡ γῆ κέντρου καὶ σημείου λόγον ἐπέχει πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τῶν ζωδίων ἓν ὁποιονοῦν τῷ τε πλάτει καὶ μήκει πολλαπλάσιόν ἐστιν αὐτῆς; vide ibi si placet plura.

e) μεταβάλλοντος τοῦ κόσμου] ad scopum Sexti inprimis faciunt quae
de montium incrementis et decrementis notant naturae consulti. vide
Georgium Agricolam libro 3 de ortu et causis subterraneorum et Io. P 351
Baptistam Ricciolum libro 2 Almagesti c. 12. iidem montes collapsos vel dehiscentes terrae motu aut concussos subsedisse et pro illis emersisse lacus referunt. alia loca vicissim ex depressionibus sublata in altitudinem ut de Methona grammaticus anonymus apud Is. Vossium p. 146 ad Melam: ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ λέγεται ἐκπεπηδηκέναι καὶ φανῆναι ἀνωτέρω τῆς θαλάσσης εἰς ὀργυίας λή.

f) πιθανόν ἐστιν] ms Ciz. δυνατόν.

g) κατὰ ἀνάκλασιν τῆς ὄψεως] huc refer quod Tacitus in vita Agri-

γῆς τυγχάνειν, ὁποῖόν τι καὶ ἐπὶ τῆς ἐφ' ὕδατος ἀνταναχλωμέ-
νης ἡλιακῆς ἀκτῖνος γίνεται· μὴ βλέποντες γὰρ τὸν ἥλιον αὐτὸν
83 πολλάκις ὡς ἥλιον δοξάζομεν. τὸ δὲ πάντων συνεκτικώτατον,
εἰ μὲν πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην τὰ οὐράνια παρατηροῦσιν
ἕκαστον τοῦ ζωδιακοῦ δωδεκατημόριον ἰσοχρόνως ἐφαίνετο καὶ
κατὰ τὴν αὐτὴν εὐθεῖαν ἐθεωρεῖτο, τάχ' ἴσως ἂν ἐδύναντο Χαλ-
δαίων παῖδες βεβαίως λαβεῖν τὸ περὶ τὸν ὁρίζοντα ἀνίσχον ζώ-
84 διον. νυνὶ δὲ ἐπεὶ οὐ παρὰ πᾶσιν ἰσοχρόνως ἀναφαίνεται ἀλλὰ
τοῖς μὲν θᾶττον, τοῖς δὲ βράδιον, καὶ τισὶ μὲν πλάγιον, τισὶ
δὲ ὀρθόν, ἐπακολουθεῖ, τὸ μὴ πᾶσι τὸ αὐτὸ δοκεῖν ὡροσκο-
πεῖν ζώδιον [h]), ἀλλὰ καὶ τὸ τούτοις ἤδη δοκοῦν ἀνατεταλκέ-
ναι, τοῦτ' ἄλλοις ἀκμὴν ὑπόγειον ὑπάρχειν, καὶ τὸ ἑτέροις
φαινόμενον ἐν ἀποκλίματι [i]) τοῦ ὡροσκοποῦντος ζωδίου, τοῦτο
85 ἑτέροις θεωρεῖσθαι ὡροσκοποῦν. καὶ ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, πρό-
δηλον ἐκ τοῦ καὶ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας, καθάπερ ἀρκτοῦρον
καὶ κύνα, μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῖς ἐν παντὶ κλίματι
κατοικοῦσι φαίνεσθαι, ἀλλ' ἄλλοις κατ' ἄλλον. ὅτι μὲν οὖν οὐκ
ἐνδέχεται κατ' ἀκρίβειαν τὸ ὡροσκοποῦν ζώδιον λαβεῖν, διὰ δὲ
P 382 τοῦτο οὐδὲ τῶν ἄλλων τι κέντρων, ἀφ' ὧν αἱ προαγορεύσεις
86 γίνονται τοῖς Χαλδαίοις, αὐτάρκως παρεστήσαμεν. ἐκ περιου-
σίας δὲ λεκτέον, ὅτι κἂν καταληπτὸς ᾖ ὁ ἀκριβὴς τῆς τούτων
ἐπαναφορᾶς χρόνος, ἐκεῖνο μὲν συμφανές, ὅτι οὐθεὶς τῶν πα-
ραγινομένων πρὸς τοὺς Χαλδαίους ἰδιωτῶν τετηρηκὼς ἐφ' ἑαυ-
τοῦ τὸν ἀκριβῆ χρόνον παραγίνεται· πολλῆς γὰρ ἦν τεχνιτείας

sub terra, videatur iam esse super terram; quod quidem fit etiam in radio solis, qui reflectitur in aqua: non videntes enim solem ipsum saepe esse solem opinamur. 83. quod autem maximi momenti est, si quidem omnibus qui caelestia observant in orbe terrarum, unaquaeque pars duodecima zodiaci pari appareret tempore et eadem recta linea cerneretur, fortasse possent Chaldaei firmiter et stabiliter accipere signum quod oritur in horizonte. 84. nunc autem quoniam non pari tempore apparet apud omnes, sed aliis quidem citius aliis vero tardius, et aliquibus quidem obliquum aliis vero rectum, sequitur quod non videatur omnibus idem signum esse horoscopus, sed quod his iam videtur esse exortum, hoc aliis esse modo sub terra, et quod videtur aliis esse in declinatione signi quod est horoscopus, hoc aliis cerni esse horoscopum. 85. quod autem hoc ita habeat, ex hoc est perspicuum, quod sidera inerrantia ut arcturus et canis non eodem tempore appareant omnibus qui sunt in omni climate sed aliis alio. atque quod non contingat accurate et absolute sumere signum quod sit horoscopus, et propterea nec ullum ex aliis cardinibus ex quibus a Chaldaeis fiunt praedictiones, satis ostendimus. 86. ex abundantia autem dicere licet, quod etiamsi accurate et perfecte comprehendi posset tempus eorum ascensus, illud quidem est evidens, quod ex indoctis qui accedunt ad Chaldaeos, nullus accedit qui tempus geniturae suae accurate observatum habeat; res enim fuerat

colae c. 12 scripsit in Britannia *adspici per noctem solis fulgorem nec occidere et exsurgere sed transire.* ac simile aliquid Tornoviae, occidentalis Bothniae oppido, sub latitudine grad. 65 43 observavit Ioannes Bilbergius in libello cui titulus: *refractio solis inoccidui* Upsal. 1696 4.

h) ὡροσκοπεῖν ζώδιον] ms Ciz. ὡροσκοποῦν. mox pro ἀλλὰ τό in editis erat ἀλλὰ καὶ τό, sed illud καί quod commode abesse potest, mss auctoritate expunxi.

i) ἐν ἀποκλίματι] in declinatione esse signi idem est ac post signum illud proxime subsequi. supra sect. 18.

τὸ πρᾶγμα, ὡς πρότερον k) ἐδείκνυμεν, καὶ πλέον ἢ κατ' ἰδιώτην
ὑπέφαινεν l). ἐπεὶ οὖν ὁ Χαλδαῖος οὐκ ἐτήρησε τὸν ἀκριβῆ τῆς 87
γενέσεως χρόνον ἐπὶ τοῦδε τοῦ ἰδιώτου, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦτον ἀκούει, οὗτοσὶ δὲ ὁ ἰδιώτης τὰ μὲν δι' ἀπειρίαν, τὰ δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ πάνυ τι m) ἐσπουδακέναι περὶ τὸ πρᾶγμα πάλιν οὐκ οἶδε τὸν ἀκριβῆ χρόνον, καταλείπεται ἄρα πρόρρησιν μὲν μηδεντινοῦν βεβαίαν, πλάνην δὲ καὶ φενακισμὸν n) ἀπὸ Χαλδαϊκῆς τοῖς ἀνθρώποις περιγίνεσθαι. εἰ δὲ ἀναστρέψαντες λέ- 88
γοιεν μὴ τὸν ἀκριβῆ χρόνον λαμβάνεσθαι ἀλλὰ τὸν ὁλοσχερῆ καὶ ἐν πλάτει, ὑπ' αὐτῶν σχεδὸν ἀπελεγχθήσονται o) τῶν ἀποτελεσμάτων· οἱ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ καθ' ὁλοσχέρειαν p) γεννηθέντες οὐ τὸν αὐτὸν ἔζησαν βίον, ἀλλ' οἱ μὲν λόγου χάριν ἐβασίλευσαν, οἱ δὲ ἐν πέδαις κατεγήρασαν. οὐθεὶς γοῦν Ἀλεξάνδρῳ 89
τῷ Μακεδόνι γέγονεν ἴσος πολλῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην συναποτεχθέντων αὐτῷ, οὐδὲ Πλάτωνι τῷ φιλοσόφῳ. ὥστε εἰ τὸν ἐν πλάτει τῆς γενέσεως χρόνον ὁ Χαλδαῖος ἐπισκέπτεται, οὐ δυνήσεται παγίως λέγειν ὅτι ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γεννηθεὶς εὐτυχήσει· πολλοὶ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τούτῳ γεννηθέντες ἐδυστύχησαν. καὶ ἀνάπαλιν ὁ τοιόσδε τις εὐπορήσει· οὐκ ὀλίγοι γὰρ τῶν τὸ αὐτὸ διάθεμα ἐσχηκότων ἀπορώτατοι κατεγήρασαν. καὶ μὴν οὐδὲ μετρίως ἐλέγχειν φαίνεται τοὺς Χαλδαίους 90

magni artificii, ut prius ostendimus, et maior quam ut eam imperitus caperet 87. quoniam ergo Chaldaeus non accurate et perfecte observavit tempus nascentiae in hoc indocto, sed ab eo ipsum audit: hic autem indoctus partim quidem propter imperitiam partim autem propterea quod non multum studii in ea re posuerit, rursus accurate et perfecte tempus non novit: restat ut nulla quidem perfecta praedictio sed error et deceptio accedat hominibus ex arte Chaldaica. 88. quodsi contra dicant, non ab eis sumi tempus accurate et perfecte sed crasse et ut est in aliqua latitudine, ex ipsis propemodum refellentur rerum praedictarum effectis et eventis: qui enim in eodem late sumpto tempore nati sunt, non eandem egerunt vitam, sed alii quidem, verbi causa, regnarunt, alii vero consenuerunt in vinculis 89. nullus quidem certe Alexandro Macedoni fuit similis, cum tamen multi in orbe terrarum simul cum eo nati sint, neque Platoni philosopho. quamobrem si Chaldaeus considerat tempus geniturae, prout late sumitur, non poterit asseveranter dicere quod qui eo tempore est natus, erit felix: multi enim eodem tempore quo ipse nati fuerunt infelices. et rursus non dicet, qui eo tempore natus est, egebit: non pauci enim ex iis qui idem habuere caeli thema, consenuerunt in maximis copiis. 90. praeterea videtur non mediocriter refellere Chaldaeos

---

k) ὡς πρότερον] supra sect. 27 sq. P 352

l) ὑπέφαινεν] ms Ciz. ἐπέφαινεν. mox articulum ante Χαλδαῖος revocavi ex mss.

m) μὴ πάνυ τοι] ms Vratislav. μὴ πάνυ τι [quod recepimus].

n) φενακισμὸν] deceptionem cum ludibrio et irrisione haec vox denotat, Hesych. φέναξ, χλευαστής, ἀπατεών, ψεύστης, πλάνος. et merito astrologorum fucum hoc nomine Sextus appellat, praesagiis suis homines deridentium. unde Alexandriae astrologi pendere iubebantur βλακεννόμιον, *stultorum tributum*, quod consulerentur a stultis. Suid. in βλάκα.

o) ἀπελεγχθήσονται] ms Vratislav. ἐλεγχθήσονται.

p) τῷ αὐτῷ καθ' ὁλοσχέρειαν] ms Ciz. addit χρόνῳ, quod ex superioribus certe est subintelligendum.

καὶ ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὴν εἰρημένην ἐπιχείρησιν λόγος· εἰ γὰρ οἱ τὸ αὐτὸ διάθεμα τῆς γενέσεως ἔχοντες τοῖς αὐτοῖς ἀποτελέσμασιν ἐν τῷ βίῳ περιπίπτουσι, πάντως καὶ οἱ διαφόρους ἔχοντες
91 *τας γενέσεις διάφοροι γίνονται, ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος. ὁρῶμεν γὰρ πολλοὺς κατά τε ἡλικίαν* q) *διαφέροντας καὶ κατὰ μορφὰς σωμάτων καὶ κατὰ ἄλλας παμπληθεῖς ἰδιότητας παθῶν τῷ ὁμοίῳ τέλει περιπεπτωκότας, καὶ ἤτοι ἐν πολέμῳ ἀπολομένους ἢ ἐν συμπτώμασιν οἰκιῶν ἀποληφθέντας ἢ ναυαγίοις καταποντισθέντας. οἷς εἴπερ ἔζων, πῶς ἂν ὁ Χαλδαῖος προειρήκει τὴν ἐσο-*
92 *μένην τοῦ βίου καταστροφήν, ἄξιον διαπορεῖν. εἰ γὰρ ὁ μὲν ἐν*
P 353 *τῇ ἀκίδι τοῦ τοξότου* r) *γεννηθεὶς κατὰ τὸν μαθηματικὸν σφαγήσεται λόγον, πῶς αἱ τοσαῦται μυριάδες* s) *τῶν βαρβάρων ἀνταγωνιζόμεναι πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐν Μαραθῶνι ἐφ' ἓν κατεσφάγησαν; οὐ γὰρ δή γε ἐπὶ πάντων ὁ αὐτὸς ἦν ὡροσκόπος. καὶ πάλιν ὁ ἐν τῇ κάλπιδι τοῦ ὑδροχόου* t) *γεννηθεὶς ναυαγήσει, πῶς οἱ ἀπὸ Τροίας ἀνακομιζόμενοι* u) *τῶν Ἑλλήνων περὶ τὰ*
93 *κοῖλα τῆς Εὐβοίας συγκατεποντώθησαν; ἀμήχανον γὰρ πάντας μακρῷ διαφέροντας ἀλλήλων ἐν τῇ κάλπιδι* x) *τοῦ ὑδροχόου γεγεννῆσθαι. καὶ μὴν οὐδὲ ἔνεστι λέγειν, ὅτι δι' ἕνα πολλάκις, ᾧ εἵμαρται κατὰ πέλαγος φθαρῆναι, πάντες οἱ ἐν τῇ νηῒ συναπόλλυνται. διὰ τί γὰρ ἡ τούτου εἱμαρμένη τὰς πάντων νικᾷ* y)*,*

et quae adversus dictum argumentum retorquetur oratio: si enim qui geniturae suae habent idem thema, in eadem effecta et eventa in vita incidunt, omnino etiam qui diversas habent genituras, diversi evadunt ac differentes; quod est falsum. 91. videmus enim multos qui et aetate differunt et corporis forma et permultis aliis proprietatum affectionibus similem habuisse vitae finem, et vel in bello periisse vel oppressos esse ruina aedium vel naufragio submersos, quibus, si viverent, an fuisset praedicturus Chaldaeus futurum vitae exitum, fas est dubitare. 92. si enim qui natus est sub aculeo sagittae sagittarii ex ratione mathematica interficietur, quomodo tot barbarorum milia adversus Graecos decertantia Marathone simul interfecta sunt? non enim erat idem in omnibus horoscopus. et rursus si qui natus est sub situla aquarii, naufragium patietur, quomodo qui revertebantur a Troia, submersi sunt in freto Euboeae? 93. neque enim fieri potest ut omnes qui multum aetate inter se differebant, nati sint sub situla aquarii. neque vero licet dicere, quod saepe propter unum cui fuit in fatis ut periret in mari, omnes qui erant in navi simul pereant. cur enim huius fatum vincit fata omnium

q) *κατά τε ἡλικίαν*] ita malui cum eodem ms Ciz. quam *ἡλικίας*.
P 353 r) *ἐν τῇ ἀκίδι τοῦ τοξότου*] Firmicus libro ultimo: *in undecima sagittarii parte quicumque horoscopum habuerit, bello percussus morietur.*
s) *τοσαῦται μυριάδες*] sexcenta milia fuisse a Dario in campos Marathonios adducta, e quibus ducenta millia praelio sive naufragio amissa refert Iustinus lib. 2 cap. 9.
t) *ὁ ἐν τῇ κάλπιδι τοῦ ὑδροχόου*] Firmicus: *in undecima parte aquarii quicumque habuerint horoscopum, in aquosis locis vel in humidis moriuntur.* et paucis interiectis: *in pedo dextro aquarii quicumque horoscopum habuerit, in locis aquosis humidisque morietur.*
u) *οἱ ἀπὸ Τροίας ἀνακομιζόμενοι*] vide Euripidem Helena v. 1136 sq. Quintum Smyrnaeum in extremo libri ultimi, Pseudo-Dictyn libri sexti initio et Tzetzem ad Lycophr. 384.
x) *ἐν τῇ κάλπιδι*] ita legendum ut supra, non *κάλποδι*.
y) *ἡ τούτου εἱμαρμένη τὰς πάντων νικᾷ*] non contemnendum argumentum adversus eos qui caeco fato geri ista opinabantur. at sub deo iusto ac sapiente rectore neutiquam repugnat vel ob unum plures in

ἀλλ' οὐχὶ διὰ τὸν ἕνα, ᾧ εἵμαρται ἐπὶ γῆς θανεῖν, πάντες πε-
ρισώζονται; ἄλλος δέ τις ἀπορήσει καὶ περὶ τῶν ἀλόγων z) ζῴων· 94
εἰ γὰρ παρὰ τοὺς σχηματισμοὺς τῶν ἀστέρων τὰ κατὰ τὸν
βίον ἀποτελέσματα πέφυκεν ἐκβαίνειν, ἐχρῆν ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ
τοῦ ζῳδίου μορίῳ κάνθωνος ἅμα καὶ ἀνθρώπου γεννηθέντων
τὴν αὐτὴν ἐν ἀμφοτέροις ἀκολουθεῖν τῶν βίων ἔκβασιν, καὶ μὴ
τὸν μὲν ἄνθρωπον πολλάκις ἐπιφανῶς πολιτευσάμενον περισπού-
δαστον εἶναι τοῖς δήμοις, τὸν δὲ κάνθωνα διὰ παντὸς ἀχθο-
φορεῖν ἢ εἰς μύλωνας ἀπάγεσθαι. τοίνυν οὐκ ἔστι a) πρὸς τὰς 95
τῶν ἀστέρων κινήσεις διοικεῖσθαι τὸν βίον· ἢ εἴπερ ἐστὶν εὔ-
λογον, ἡμῖν πάντως ἀκατάληπτον. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς ὁρμώμενοι
δυνάμεως δυσωπήσομεν αὐτοὺς καὶ ἐν οἷς συνοικειοῦν θέλουσι
τοῖς τῶν ζῳδίων τύποις b) τάς τε μορφὰς καὶ τὰ ἤθη τῶν ἀν-
θρώπων, οἷον ὅταν λέγωσιν, ὁ ἐν λέοντι γεννηθεὶς c) ἀνδρεῖος
ἔσται, ὁ δὲ ἐν παρθένῳ τετανόθριξ χαροπὸς λευκόχρως ἄπαις d)
αἰδήμων. ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια γέλωτος μᾶλλον ἢ 96
σπουδῆς ἐστιν ἄξια· πρῶτον μὲν γάρ, εἰ ὅτι ἄλκιμον καὶ ἀρ- P 354

et non propter unum cui erat in fatis ut moreretur in terra, omnes conservantur? 94. dubitavit autem etiam quispiam alius de brutis animantibus: si enim vitae eventa et effecta eveniunt ex stellarum figurarum conformationibus, cum in eadem parte signi simul nati sint asinus et homo, oportet in utrisque eumdem sequi vitae exitum, et non hominem, cum saepe praeclare gesserit rem publicam, honorari a populis eisque esse curae, asinum autem perpetuo ferre onera aut abduci ad molas. 95. non potest ergo esse ut vita administretur ex motu astrorum: aut si est consentaneum, id vero a nobis minime potest comprehendi. eadem autem vi incitati eos pudore afficiemus in eo quoque quod volunt figuris signorum quadam veluti necessitudine coniungere formas et mores hominum, ut quando dicunt, qui natus erit in leone, erit fortis, qui autem in virgine, erit passis capillis, vultu gratus, candidus, sine liberis, verecundus. 96. haec enim et similia sunt magis ridenda, quam

---

navi servari atque ei veluti Paullo apostolo illos condonari, Actor. 27 24, vel ob unum communi etiam caeteros periculo naufragii subiici, Ionae 1 12.

z) *καὶ περὶ τῶν ἀλόγων*] non defuerunt qui apotelesmatices scita et astrorum effectus contenderent etiam ad bruta pertinere. sic in Ernesti Herseleri novo tractatu quem vocat Astrophysico, excuso Coloniae 1706 4 vitulorum etiam themata genethliaca proponuntur et exhibentur.

a) *τοίνυν οὐκ ἔστι*] in ms Vratislav. *οὐκ ἔστι εὔλογον.*

b) *τοῖς τῶν ζῳδίων τύποις*] a Chaldaeis et Aegyptiis imagines illas accepere Graeci, a quibus alias et longe diversas Indis ac Persis comminisci placuit: quemadmodum pro imaginibus characteres literarum Hebraicarum in caelo deprehendere sibi visi sunt Iudaeorum magistri. confer Iac. Gaffarelli curiositates inauditas et Salmasii prolegomena ad diatribas de annis climactericis et antiqua Astrologia. sive igitur ob qualemcumque figurae convenientiam sive doctrinae tantum caussa (ut noster ait infra sect. 97) sive quod huiusmodi vires et efficacias stellis illis tribuerent, imaginum figuram et nomina sideribus homines imposuere, nihil certe solidi argumenti exinde ad divinationum astrologicarum fidem deduci poterit.

c) *ὁ ἐν λέοντι γεννηθεὶς*] confer Manilium 4 175 sq. infra sect. 100.

d) *ἄπαις*] contra ex eiusdem Manilii sententia 6 202 *foecundus erit, quod mirum in virgine, partus.* caetera virginis apotelesmata refellit noster infra sect. 102.

ρενωπόν ἐστιν ὁ λέων, φασὶ τὸν ἐν αὐτῷ γεννώμενον [e]) ἀνδρεῖον τυγχάνειν, πῶς τὸν ταῦρον ἀναλογοῦντα τούτῳ θῆλυ νομίζουσι
97 ζῷον [f]); εἶτα μετὰ τοῦτο οἴεσθαι ζῴδιον κάλλιστον τὸν λέοντα τὸν ἐν οὐρανῷ ἀναλογίαν ἔχειν τῷ ἐπὶ γῆς; εἰκὸς γὰρ τοὺς παλαιοὺς τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων τίθεσθαι κατὰ ψιλὴν τὴν τοῦ χαρακτῆρος ἐμφέρειαν· τάχα δὲ οὐδὲ κατ' αὐτήν, ἀλλ' εὐσήμου
98 χάριν διδασκαλίας [g]). τί γὰρ ὅμοιον ἔχουσιν ἄρκτῳ οἱ ἑπτὰ ἀστέρες διεστῶτες ἀπ' ἀλλήλων, ἢ δράκοντος κεφαλῇ οἱ πέντε; ἐφ' ὧν φησιν ὁ Ἄρατος [h])

ἀλλὰ δύο κροτάφους, δύο δ' ὄμματα, εἷς δ' ὑπένερθεν
ἐσχατιὴν ἐπέχει γένυος δεινοῖο πελώρου.

99 οὐ μὴν ἀλλὰ καί, ὡς ἀνώτερον [i]) ἐλέγομεν, τῶν ἐν τούτῳ τῷ ζῳδίῳ [k]) γεννωμένων οὔθ' αἱ μορφαί εἰσιν αἱ αὐταὶ οὔτε τὰ ἤθη εἰσὶν ὅμοια, ἐκτὸς εἰ μὴ τὰς μοίρας [l]) εἰς ἃς ἕκαστον διαιρεῖται ζῴδιον καὶ τὰ λεπτὰ φήσουσι τῆς τοιαύτης διαφορᾶς εἶναι ποιητικά. ὃ πάλιν ἐστὶν ἀδύνατον. ἐδείξαμεν γὰρ [m]) τὴν ἐν τοῖς

digna in quae studium conferatur: nam primum quidem si propterea quod leo est fortis et torvo ac masculo aspectu, dicunt eum qui in ipso nascitur, esse fortem, quomodo taurum qui ei proportione convenit, existimant animal femininum? 97. deinde vero ineptum est existimare, pulcherrimum quoniam animal est leo, eum qui in caelo est, habere aliquam convenientiam cum eo qui est in terra: est enim verisimile, veteres haec nomina imposuisse propter solam figurae similitudinem; fortasse autem nec propter eam sed caussa doctrinae magis significandae. 98. quid enim habent ursae simile septem stellae quae sunt inter se disiunctae ac dissitae? aut cum capite draconis quinque stellae, de quibus dicit Aratus

tempora bina tenent, oculos duo, subtus at unum
immanis monstri maxillae extrema capessit.

99. verumenimvero, ut superius diximus, eorum qui nascuntur in eodem signo, neque eaedem sunt formae neque mores similes, nisi forsan dicant partes eas in quas dividitur unumquodque signum, et etiam minuta, eiusmodi differentiae esse efficientia. quod rursus non potest fieri. ostendimus enim

P 354 e) τὸν ἐν αὐτῷ γεννώμενον] ita mss atque ita sensus postulat pro τῶν γεννωμένων.

f) θῆλυ ζῷον] supra sect. 6.

g) εὐσήμου χάριν διδασκαλίας] in disciplina sphaerica et astronomica, ut sic liceret loca caeli distincte designare motusque planetarum definire, quod fieri non posset nisi stellae certis figuris comprehensae nominibusque insignitae essent. sic in luna etiam maculas certis nominibus donavere recentes astronomi ad eclipsium magnitudines describendas.

h) ὁ Ἄρατος] Aratus Phaenom. vers. 56, cuius versus ita est interpretatus Cicero:

huic non una modo caput ornans stella relucet,
verum tempora sunt duplici fulgore notata
e trucibusque oculis duo fervida lumina flagrant,
atque uno mentum radianti sidere lucet.

i) ὡς ἀνώτερον] sect. 89 sq.

k) ἐν τούτῳ τῷ] legendum putem ἐν ταὐτῷ, idque in versione secutus sum.

l) τὰς μοίρας] quodlibet signum in triginta μοίρας dividunt astrologi singulisque partibus certos tribuunt effectus, ut in libro ultimo Iulii Firmici videre licet, ubi μοιρογενέσεις ex rationibus sphaerae barbaricae per universa duodecim signa explicantur. singulas partes sive μοίρας iterum subdistinguunt in λεπτά sive minuta sexaginta.

m) ἐδείξαμεν γάρ] supra sect. 74 sq.

αὐτοῖς χρόνοις τῆς ἀποτέξεως[n]) καὶ ὡροσκοπήσεως ἀκρίβειαν
ἀσύστατον. δυοῖν τε θάτερον· ἢ γὰρ ὅτι λέων λέγεται τὸ ζώ- 100
διον, καὶ ὁ γεννηθεὶς ἀνδρεῖος[o]) γίνεται, ἢ ὅτι τραπέντος τοῦ
ἀέρος ὑπὸ τοῦ κατ' οὐρανὸν[p]) λέοντος τοιαῦται συμβαίνουσαι
καὶ περὶ τὸν ἀποτικτόμενον ἄνθρωπον διαθέσεις. ἀλλὰ διὰ μὲν[q])
τὸ λέοντα καλεῖσθαι τὸ ὡροσκοποῦν ζώδιον, οὐ πιθανὸν ἀν-
δρεῖον γίνεσθαι· τούτῳ γὰρ τῷ λόγῳ ἐχρῆν καὶ τοὺς τῷ ἐπι-
γείῳ λέοντι συναποτεχθέντας ἢ συντραφέντας ἀνδρείους ὑπάρ-
χειν παρ' ὅσον λέων λέγεται τὸ ᾧ συνετράφησαν ζῷον. εἰ δὲ 101
διὰ τὴν τοῦ ἀέρος τροπήν, τί τοῦτο πρὸς τὴν τοῦ βίου διαφο-
ράν; εἰς μὲν γὰρ τὸ ἰσχυρὸν τοῖς σώμασι γίνεσθαι τὸ γεννώ-
μενον καὶ θηριῶδες τοῖς ἤθεσιν τάχα συμβάλλεται ἡ ποιὰ τοῦ
ἀέρος κρᾶσις· εἰς δὲ τὸ δανείοις κατάχρεων γενέσθαι τὸ γεννώ-
μενον ἢ βασιλεύειν ἢ δεθῆναι[r]) ἢ σπανότεκνον ἢ σπανάδελφον P 355
ὑπάρχειν οὐδ' ὁτιοῦν φαίνεται συνεργεῖν ὁ ἀήρ. καὶ πάλιν εἰ ὁ 102
παρθένου ὡροσκοπούσης τετανόθριξ[s]) χαροπὸς λευκόχρως, δεήσει
μηδένα τῶν Αἰθιόπων παρθένον ἔχειν ὡροσκοποῦσαν, ἐπεὶ δώ-
σουσιν Αἰθίοπα λευκὸν εἶναι καὶ χαροπὸν καὶ τετανότριχα, ὃ
πάντων ἐστὶν ἀτοπώτατον. καθόλου δὲ ἐπεὶ οὐδ' ἐνδείκνυσθαι 103
λέγουσιν αὐτοῖς τοὺς ἀστέρας τὰς τῶν ἀνθρωπίνων βίων δια-
φοράς, ἀλλ' αὐτοὺς ταύτας συμπαρατετηρηκέναι ταῖς τῶν ἀστέ-
ρων σχέσεσι, φημὶ ὅτι εἰ μελλήσει βέβαιος πρόρρησις γίνεσθαι,
δεῖ τὴν αὐτὴν τῶν ἀστέρων σχέσιν μὴ ἅπαξ συμπαρατετηρηκέ-

temporis partus et horoscopi certam ac perfectam cognitionem non posse consistere. 100. duorum autem alterum, aut enim quia signum dicitur leo, is qui natus est fit fortis, aut quia mutato aëre a caelesti leone eiusmodi eveniunt affectiones homini qui nascitur. sed non est probabile fieri fortem propterea quod leo vocetur signum quod est in horoscopo: hac enim ratione oportet etiam eos qui nati sunt eodem tempore cum terrestri leone aut qui cum eo sunt educati, esse fortes propterea quod leo dicatur animal cum quo sunt nutriti. 101. sin autem propter aëris mutationem, quid hoc ad vitae differentiam? nam ad hoc quidem quod fiat corpore robustum aut moribus ferum, fortasse confert certa qualitate praedita aëris temperatio, ad hoc autem, quod id quod nascitur opprimatur aere alieno aut regnet aut sit in vinculis aut paucos habeat liberos aut paucos fratres, aër nihil videtur adiuvare. 102. et rursus si qui natus est cum virgo esset in horoscopo, est passis capillis, gratus aspectu et candidus; oportebit nullum Aethiopem habere in horoscopo virginem, alioqui dabunt Aethiopem esse album aspectu gratum et passis capillis, quod quidem est omnium absurdissimum. 103. ut semel autem dicam, cum nec stellas quidem ipsis dicant indicare humanae vitae differentias, sed has se observasse ex stellarum inter se habitudinibus, dico quod si firma ac stabilis futura sit praedictio, oporteat eandem stellarum inter se ha-

---

n) ἀποτέξεως] ita legendum ex ms Ciz. et interprete, licet in editis sit ἀποδείξεως, et in ms Vratislav. ἀποτάξεως.

o) ὁ γεννηθεὶς ἀνδρεῖος] supra sect. 95.

p) κατ' οὐρανὸν] Salmasius in codice suo legit κατ' ἀπόρροιαν, quod mihi prae edita lectione neutiquam probatur.

q) διὰ μὲν] ms Ciz. διὰ μήν.

r) δεθῆναι] non mutanda haec lectio, licet in mss Vratislav. et Ciz. P 355 sit δεηθῆναι.

s) τετανόθριξ] supra sect. 95.

και τῷ τινὸς ἑνὸς βίῳ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον δευτέρου καὶ τρίτον τρίτου, ἵνα ἐκ τοῦ διομαλίζειν ἐπὶ πάντων τὰς τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκβάσεις μάθωμεν, ὅτι τῶν ἀστέρων τοιοῦτον ἀναδεξαμένων τὸν σχηματισμὸν τόδε πάντως ἔσται τὸ ἀποβησόμενον.
104 καὶ ὃν τρόπον ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐτηρήσαμεν, ὅτι ἡ τῆς καρδίας τρῶσις αἴτιόν ἐστι θανάτου, οὐ τὴν Δίωνος μόνον [t]) τελευτὴν αὐτῇ συμπαρατηρήσαντες ἀλλὰ καὶ Θέωνος καὶ Σωκράτους καὶ ἄλλων πολλῶν, οὕτω καὶ ἐν μαθηματικῇ [u]), εἰ πιστόν ἐστιν ὅτι ὅδε ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀστέρων τοιούτου βίου μηνυτικὸς καθέστηκε, πάντως οὐχ ἅπαξ ἐφ' ἑνὸς ἀλλὰ πολλάκις ἐπὶ πολλῶν παρετηρήθη.
105 ἐπεὶ οὖν ὁ αὐτὸς τῶν ἀστέρων συσχηματισμὸς διὰ μακρῶν ὥς φασιν χρόνων θεωρεῖται, ἀποκαταστάσεως [x]) γινομένης τοῦ μεγάλου ἐνιαυτοῦ δι' ἐννεακισχιλίων ἐνναχοσίων [y]) καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν, οὐ φθάσει ἀνθρωπίνη τήρησις τοῖς τοσούτοις αἰῶσι συνδραμεῖν ἐπὶ μιᾶς γενέσεως· καὶ ταῦτα, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις ἤτοι τοῦ κόσμου φθορᾶς, εἰρήκασιν ὥς τινες [z]), μεσολαβούσης αὐτὴν ἢ πάντως γε τῆς κατὰ μέρος με-

bitudinem non semel observasse in vita unius alicuius, sed in secundi iterum et in tertii tertio, ut ex eo quod in omnibus pares sint eventorum et effectorum exitus, discamus quod cum stellae sint hanc figurarum accepturae conformationem, hoc sit omnino eventurum. 104. et quomodo in arte medendi didicimus, quod vulneratio cordis sit caussa mortis, non observata sola morte Dionis sed et Theonis et Socratis et multorum aliorum: ita etiam in mathematica, si sit credibile quod haec astrorum figurae conformatio talem vitam significet, omnino non semel in uno sed saepe in multis debet esse observata. 105. quoniam ergo eadem astrorum figurae conformatio post longa, ut aiunt, tempora cernitur, nempe post novies mille nongentos et septuaginta et septem annos magni anni facta revolutione, tam multis seculis percurrendis non sufficit hominum observatio vel ad unam genituram; idque cum non semel sed saepe mundi interitus, ut quidam dixerunt, eam intercipiat, aut

---

t) *τὴν Δίωνος μόνον*] ita ms pro *μόνου*. notum est Dionis, Theonis et Socratis nomina poni pro propriis nominibus quibuscumque; vide ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 189 et Andreae Alciati parerga lib. 1 cap. 26.

u) *ἐν μαθηματικῇ*] hoc est in astrologia, quo sensu noster vocabulum *μαθηματικῶν* et *μαθηματικῆς* usurpavit sect. 1 et 2 huius libri.

x) *ἀποκαταστάσεως*] ita legendum uno vocabulo, non, ut editi habebant, duobus *ἀπὸ καταστάσεως*. anni magni *ἀποκατάστασιν* sive revolutionem definit annis 9977, numero climacterico constante ex novenariis et septenariis. multum autem diversa fuit veterum sententia de anni magni spatio quot ille annis vulgaribus absolveretur, ut lector studiosus cognoscere poterit e Petro Gassendo t. 1 operum p. 176 et Iacobi Thomasii diatriba de anno magno, quae quinta est ex illis viginti quas vir doctissimus de Stoica mundi exustione Lipsiae 1676 publicavit. addam locum Nicetae Choniatae lib. 1 de orthodoxa fide cap. 9: *Saturnus maximam suam ἀποκατάστασιν 265 annis, Iuppiter 427, Mars 204, Sol 1461, Venus 1151, Mercurius 400, Luna 25 conficit. cosmica vero ἀποκατάστασις exactis 17503200 annis peragitur, tumque adeo synodus quaedam conventusque stellarum omnium ad tricesimam cancri mansionem sive Leonis primam celebratur, nec ita multo post generali diluvio mundus obruitur.*

y) *ἐννεακοσίων*] ms Vratislav. *ἐνναχοσίων* [quod recepimus].

z) *εἰρήκασιν ὥς τινες*] notum Stoicorum dogma de mundo per vices

ταβολῆς [a]) ἐξαφανιζούσης τὸ συνεχὲς τῆς ἱστορικῆς παραδό-
σεως. τοσαῦτα μὲν οὖν ἔστι καὶ τὰ πραγματικῶς [b]) δυνάμενα 106
λέγεσθαι πρὸς τοὺς Χαλδαίους. μεθ' ἃ πάλιν ἀπ' ἄλλης ἀρ-
χῆς σύντομον οὖσαν καὶ τὴν πρὸς τοὺς Μουσικοὺς ζήτησιν
ἀποδώσομεν.

errae sigillatim et per partes mutatio penitus aboleat continuationem historicae raditionis. 106. haec ergo sunt quae valide dici possunt adversus Chaldaeos, post quae rursus alio sumpto principio trademus compendiosam adversus Mu-icos disquisitionem.

κπυρώσεων et cataclysmorum saepius corrupto atque iterum identidem orrumpendo, de quo accurate laudatus Thomasius post Lipsium 2 21 q. physiologiae Stoicae. vide etiam Thomam Burnetum lib. 4 theoriae acrae telluris c. 5.

a) *τῆς κατὰ μέρος μεταβολῆς*] Hervetus interpres legit *τῆς γῆς καὶ τῆς κατὰ μέρος μεταβ.*

b) *πραγματικῶς*] vide, si placet, dicta ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 62.

Γ 356

Βιβλίον ἕκτον.

Σέξτου ἐμπειρικοῦ πρὸς Μουσικούς.

1 Ἡ μουσικὴ λέγεται τριχῶς· καθ' ἕνα μὲν τρόπον ἐπιστήμη τις[a]) περὶ μελῳδίας καὶ φθόγγους καὶ ῥυθμοποιίας, καὶ τὰ παραπλήσια καταγινομένη πράγματα, καθ' ὃ καὶ Ἀριστόξενον τὸν Σπινθάρου[b]) λέγομεν εἶναι μουσικόν. καθ' ἕτερον δὲ ἡ περὶ ὀργανικὴν[c]) ἐμπειρίαν, ὡς ὅταν τοὺς μὲν αὐλοῖς καὶ ψαλτηρίοις[d]) χρωμένους μουσικοὺς ὀνομάζομεν, τὰς δὲ ψαλτρίας μουσικάς. ἀλλὰ κυρίως κατ' αὐτὰ τὰ σημαινόμενα καὶ παρὰ πολ-
2 λοῖς λέγεται μουσική. καταχρηστικώτερον δὲ ἐνίοτε προσαγορεύειν εἰώθαμεν τῷ αὐτῷ ὀνόματι καὶ τὴν ἔν τινι πράγματι

Liber VI.

Sexti Empirici adversus Musicos.

1. Musica dicitur tribus modis: uno quidem scientia quae versatur in modulationibus sonisque et rhythmis rebusque similibus. quo quidem modo Aristoxenum Spinthari filium dicimus esse musicum. altero autem, quae versatur in musicorum instrumentorum peritia, ut quando tibiis vel psalteriis utentes vocamus musicos vel psaltrias musicas. ac proprie quidem hae significationes etiam a vulgo musicae tribuuntur. **2.** per abusum autem nonnumquam solemus appellare eodem nomine etiam rectam in re aliqua actionem:

P 356 a) ἐπιστήμη τις] musicam theoreticam noster ita distinguit a practica, quemadmodum Themistius in 1 posterior. Analytic. p. 7 musicum τὸν τὸ μάθημα εἰδότα a musico τῷ ταῖς ἀκοαῖς γεγυμνασμένῳ. illam docet Sextus consistere in accurata scientia μελῳδίας sive harmoniae, et sonorum, prout graves vel acuti, molles ac duri sunt, et ῥυθμοποιίας sive numeri in longorum breviumque tonorum vicissitudine, cuius quantum sit in musica momenti, omnes experimur, atque erudite monstratum Isaaco Vossio lib. de poëmatum cantu et viribus rythmi. apud Porphyrium in Harmonica Ptolemaei musica dividitur in ἁρμονικὴν ῥυθμικὴν μετρικὴν ὀργανικὴν ποιητικὴν et huius ὑποκριτικήν. has omnes partes musicae illustraverat Aristoxenus, cuius libri universi de musica exceptis tribus harmonicorum elementorum periere.

b) Ἀριστόξενον τὸν Σπινθάρου] hic Spintharus Aristoxeni pater musicus et ipse fuit, ut docet Suidas in Ἀριστόξενος. de Aristoxeno eiusque scriptis dixi lib. 3 bibliothecae Graecae cap. 10.

c) περὶ ὀργανικὴν] *organum*, ut notat S. Augustinus ad Psalmum 101, *generale nomen est omnium vasorum musicorum, quamvis iam obtinuerit consuetudo, ut organa proprie dicantur ea, quae inflantur follibus.*

d) ψαλτηρίοις] ψάλλειν proprie est tangere ac movere digitis, unde ψαλτήριον instrumentum quod pulsatur non plectro sed ψαλμῷ hoc est tactu digitorum ut πηκτίς sive μάγαδις. vide Athenaeum 14 p. 635 636 et Salomonem van Till libro de Hebraeorum musica cap. 5 §. 12. Rufinus Praef. in Psalmos: *Psalmus est, cum cessante voce pulsus organi canentis auditur.* idem ad Psalm. 2: *psalmus proprie dicitur melos quod per motum et laborem manuum de psalterio procedit.*

κατόρθωσιν[e])· οὕτω γοῦν μεμουσωμένον[f]) τι ἔργον φαμέν, κἂν
ζωγραφίας μέρος ὑπάρχῃ, καὶ μεμουσῶσθαι τὸν ἐν τούτῳ κατορ-
θώσαντα ζωγράφον. ἀλλὰ δὴ κατὰ τοσούτους τρόπους νοουμέ- 3
νης τῆς μουσικῆς πρόκειται νῦν ποιεῖσθαι τὴν ἀντίρρησιν οὐ μὰ
Δία πρὸς ἄλλην τινὰ ἢ πρὸς τὴν κατὰ τὸ πρῶτον νοουμένην
σημαινόμενον· αὕτη γὰρ καὶ ἐντελεστάτη παρὰ τὰς ἄλλας μου-
σικὰς δοκεῖ καθεστηκέναι. τῆς δὲ ἀντιρρήσεως καθάπερ καὶ ἐπὶ 4
γραμματικῆς[g]) διττόν ἐστι τὸ εἶδος[h]). οἱ μὲν οὖν δογματικώτε-
ρον ἐπεχείρησαν διδάσκειν, ὅτι οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστι μάθημα πρὸς
εὐδαιμονίαν μουσικὴ ἀλλὰ βλαπτικὸν μᾶλλον, καὶ τοῦτο δείκνυ-
σθαι ἔκ τε τοῦ διαβάλλεσθαι τὰ πρὸς τῶν μουσικῶν[i]) λεγόμενα
καὶ ἐκ τοῦ τοὺς προηγουμένους λόγους ἀνασκευῆς ἀξιοῦσθαι.
οἱ δὲ ἀπορητικώτερον πάσης ἀποστάντες τῆς τοιαύτης ἀντιρρή- 5
σεως ἐν τῷ σαλεύειν τὰς ἀρχικὰς ὑποθέσεις τῶν μουσικῶν
ᾠήθησαν καὶ τὴν ὅλην ἀνῃρῆσθαι μουσικήν. ὅθεν καὶ ἡμεῖς 6
ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν τι τῆς διδασκαλίας χρεωκοπεῖν[k]) τὸν ἑκατέ- P 357

sic ergo dicimus opus aliquod musice concinnatum, etiamsi sit pars picturae, et a musis afflatum, qui recte se gessit pictorem. 3. cum autem tot modis intelligatur musica, nunc est nobis propositum contra eam dicere, non per Iovem adversus aliam, quam eam quae intelligitur in primo significato: ea enim prae aliis musices generibus videtur esse perfectissima. 4. contradicendi autem illi quemadmodum grammaticae quoque modus est duplex: nam alii quidem dogmatice conati sunt docere quod musica non est ad felicitatem disciplina necessaria, sed potius noxia, idque ostendere vel reprehendendo quae a musicis tradita sunt vel praecipuas eorum oppugnando rationes. 5 alii autem dubitando potius rem tractarunt relictaque omni eiusmodi contradictione in labefactandis musicorum hypothesibus existimarunt etiam totam labefactatam esse musicam. 6. itaque et nos ne in ulla parte doctrinae examinanda

---

e) *τὴν ἔν τινι πράγματι κατόρθωσιν*] nomine a musis petito *μουσικοὶ* dicti periti et eruditi, ut indocti et imperiti vicissim *ἄμουσοι.* sic *μουσικώτατος* Ptolemaeus Philadelphus apud Aelianum 4 15 Var. et *μουσικὴ* pro liberali doctrina etc. *παιδείᾳ ἐγκυκλίῳ* apud Aristophanem et alios, quorum loca notavit Iuretus ad Symmachi 3 74 Epist. et Woweranus cap. 24 Polymathiae. hinc *προβλήματα μουσικὰ καὶ κριτικῶν φιλόλογα* apud Plutarchum p. 1095 contra Colotem.

f) *μεμουσωμένον*] vide Cangium in Glossario, etymologicon Gerh. Io. Vossii in voce *musivum opus* et Ioannem Ciampinum in veteribus monumentis Romae 1690 fol. editis. *μουσοστίκτους εἰκόνας* vocat continuator Theophanis in Constantino Porphyrogenito p. 281, *εἰκόνας ἐκ ψηφίδων* Leo Chalcedonensis in decreto quod edidit Montfauconus in Bibliotheca Coisliniana p. 107, quibus *discolorea crusta marmorum gratissima picturarum varietate texuntur*, ut verbis utar Cassiodori lib. 1 epist. 6.

g) *ἐπὶ γραμματικῆς*] supra lib. 1 sect. 1.

h) *διττόν ἐστι τὸ εἶδος*] hanc emendationem debeo codici Vratislav.; nam in editis erat *εἰπεῖν ἐστι τὸ εἶδος.* duplex autem illud genus intellige Epicureorum et Scepticorum: Epicurei enim musicam ut noxiam reiiciebant magistrum suum secuti, de quo infra sect. 27.; Pyrrhonii vero tantummodo sustinent assensum et an utilis sit musica dubitant.

i) *πρὸς τῶν μουσικῶν*] ms Ciz. *πρὸς τὸν μουσικόν*, male, licet ita in suo etiam repperit Hervetus.

k) *χρεωκοπεῖν*] hoc verbum denotat de debito suo aliquid inexsolutum P 357 relinquere, unde *χρεωκοπίδαι*, reliquatores, aeris alieni expilatores, apud Plutarchum in Solone.

ρου δόγματος ἢ πράγματος [l]) χαρακτῆρα κεφαλαιωδέστερον ἐφοδεύσομεν, μήτε ἐν τοῖς περιέλκουσιν ὑπερεκπίπτοντες εἰς μακρὰς διεξόδους μήτε ἐν τοῖς ἀναγκαιοτέροις ὑστεροῦντες πρὸς τὴν τῶν ἐπειγόντων ἔκθεσιν, ἀλλὰ μέσην καὶ μεμετρημένην κατὰ τὸ δυνατὸν ποιούμενοι τὴν διδασκαλίαν.

7 Τάξει δὲ ἀρχέτω πρῶτον τὰ ὑπὲρ μουσικῆς εἰωθότα παρὰ τοῖς πολλοῖς [m]) θρυλεῖσθαι. εἴπερ τοίνυν, φασί, φιλοσοφίαν ἀποδεχόμεθα σωφρονίζουσαν τὸν ἀνθρώπινον βίον καὶ τὰ ψυχικὰ πάθη καταστέλλουσαν, πολλῷ μᾶλλον [n]) ἀποδεχόμεθα τὴν μουσικήν, ὅτι οὐ βιαστικώτερον ἐπιτάττουσα ἡμῖν ἀλλὰ μετὰ θελγούσης τινὸς πειθοῦς τῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων περιγίνεται
8 ᾗπερ καὶ φιλοσοφία. ὁ γοῦν Πυθαγόρας [o]) μειράκια ὑπὸ μέθης ἐκβεβακχευμένα ποτὲ θεασάμενος, ὡς μηδὲν [p]) τῶν μεμηνότων

reliquatores videamur, utriusque dogmatis sive rei rationes compendio persequemur, nec in rebus supervacaneis in longas excurrentes digressiones nec in necessariis ea quae urgent et premunt omittentes exponere, sed mediam et moderatam, quoad eius fieri poterit, adhibentes doctrinam.

7. Ordine ergo primum incipiant quae pro musica iactari solent in vulgus. si ergo, inquiunt, recipimus philosophiam quae humanam vitam castigat et temperat animique motus et perturbationes coërcet ac reprimit; multo magis recipimus musicam, quae non per vim nobis imperat, sed cum deliniente quadam virtute persuadendi eadem effecta assequitur quae philosophia. 8. Pythagoras quidem certe cum aliquando vidisset adolescentes ob ebrietatem ita

l) ἑκατέρου δόγματος ἢ πράγματος] de priore sect. 7 ad 37, de posteriore sect. 38 ad 68.

m) εἰωθότα παρὰ τοῖς πολλοῖς] ms Vratislav. παρὰ τοῖς πολλοῖς εἰωθότα.

n) πολλῷ μᾶλλον] ita legendum e mss pro πολλῶν.

o) ὁ γοῦν Πυθαγόρας] Seneca lib. 3 de ira cap. 9: *Pythagoras perturbationes animi lyra componebat.* idem de *Clinia* Pythagorico Aelianus 14 23 Var. et Eustathius ad Iliad. *ι* pag 643. de *Empedocle* scholiastes Hermogenis pag. 383, de *Damone* Atheniensi musico Galenus lib. 9 de dogmatibus Hippocratis et Platonis c. 5 et lib. 9 Marcianus Capella. sed locum scholiastae Hermogenis adscribam, in quo eadem quoque leguntur quae de Pythagora Sextus noster commemorat: φασὶ καὶ τοὺς Πυθαγορείους, εἴ ποτε κινηθοῖεν αὐτῶν τὰ πάθη ἤ τινας ἑτέρους ὑπ' αὐτῶν κατεχομένους θεάσαιντο, διὰ τῶν ἐν αὐλοῖς τε καὶ κιθάραις ῥυθμῶν μετάγειν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον τὴν ψυχήν. καὶ Πυθαγόρας δέ, ὡς Ἰάμβλιχός φησιν ἐν τῷ περὶ Πυθαγορείου αἱρέσεως, μέσῳ νυκτῶν ἀστρονομούμενος νεανίαν τινὰ (Tauromenitam fuisse Iamblichus testatur) σὺν αὐλητῇ κωμάζοντα μετὰ λαμπάδος κατὰ αὐλητρίδος τόν τε οἶκον αὐτῆς ἐμπρῆσαι σπεύδοντα διὰ ζηλοτυπίαν ἐπέσχε τῆς μανίας, παρακελευσάμενος τῇ αὐλητρίδι μεταβάλλεσθαι τὸν ῥυθμὸν ἐπί τι καταστηματικώτερον μέλος τὸ καλούμενον σπονδεῖον (ita et Sexti nostri codices, licet apud Iamblichum, ex quo scholiastes Hermogenis ista hausit, legitur σπονδειακὸν vita Pythagorae sect. 112 ed. Kusteri). Ἐμπεδοκλῆς δὲ ὁ Ἀκραγαντῖνος ὁ Πυθαγόρου μαθητής, ὁ Κωλυσανέμας ἐπίκλην, σπασαμένου τινὸς ἤδη κατὰ τοῦ πλησίον τὸ ξίφος, ὃς ἐδόκει τὸν πατέρα τοῦ θυμουμένου ἀνῃρηκέναι, ἀνακρουσάμενός τι καταστηματικὸν τῇ κιθάρᾳ μέλος, ἣν ἔτυχε μετὰ χεῖρας ἔχων, διεκώλυσε τὸν φόνον γενέσθαι, χαλάσας τοῦ νεανίσκου τὸν θυμὸν μαλθακωτέρῳ ῥυθμῷ. confer Porphyrium in Pythagorae vita sect. 30, 32, 33. Quintilian. lib. 1 c. 10 et lib. 9 cap. 4. Euthymius Zigabenus Praefat. in Psalmos: Πυθαγόρας μειράκιον ἐκτρόπως ἐρῶν μεταστρέψας τὸν αὐλὸν μετέστρεψε καὶ τοῦ ἔρωτος καὶ ἄλλον μετὰ ξίφους ὁρμῶν ἐξέλυσεν.

p) ὡς μηδὲν] ita ms Ciz. pro μηδέ, rectius.

διαφέρειν, παρῄνεσεν τῷ συνεπικωμάζοντι τούτοις αὐλητῇ τὸ
σπονδεῖον αὐτοῖς ἐπαυλῆσαι μέλος[q]. *τοῦ δὲ τὸ προσταχθὲν*
ποιήσαντος, οὕτως αἰφνίδιον μεταβαλεῖν[r]) *σωφρονισθέντας, ὡς*
εἰ καὶ τὴν ἀρχὴν[s]) *ἔνηφον. οἵ τε τῆς Ἑλλάδος ἡγούμενοι*[t]) *καὶ* 9
ἐπ' ἀνδρίᾳ[u]) *διαβόητοι Σπαρτιᾶται μουσικῆς ἀεί ποτε στρατη-*
γούσης[x]) *αὐτῶν ἐπολέμουν. καὶ οἱ ταῖς Σόλωνος χρώμενοι* P 358
παραινέσεσι[y]) *πρὸς αὐλὸν καὶ λύραν παρετάσσοντο ἔνρυθμον*[z])

debacchantes, ut ab insanis nihil differrent, suasit tibicini quem illi secum habebant in comessatione, ut spondeum illis caneret melos. quod cum, ut iusserat, fecisset, ita repente fuerunt conversi ad modestiam, ac si prorsus sobrii fuissent. 9. et Graeciae quondam principes, quorumque virtus praedicatur ab omnibus, Spartani semper bellum gerebant musica eis ducente exercitum. et qui Solonis utebantur admonitionibus, ad tibiam et lyram in-

---

q) *ἐπαυλῆσαι μέλος*] ita recte mss pro *μέρος*.

r) *μεταβαλεῖν*] ms Ciz. *μεταβάλλειν*.

s) *τὴν ἀρχήν*] Hervetus *ab initio*, sed malui reddere *prorsus* ut 2 Pyrrhon. sect. 50, ubi dicta, si placet, vide.

t) *οἵ τε τῆς Ἑλλάδος ἡγούμενοι*] Spartani in bellis Graeciae ducatum quam diutissime obtinuere, solis qui classe magis valebant Atheniensibus invidentibus, sed et hi bello Peloponnesiaco labefactati et denique a Lysandro olymp. 94 1 victi terra marique Lacedaemoniis cessere Graeciae *ἡγεμονίαν*, quam hi amisere iterum classe olymp. 96 2 superati a Conone. vide Nic. Cragium lib. 4 de Rep. Lacon. c. 3.

u) *ἐπ' ἀνδρίᾳ*] ms Vratislav. *ἀνδρείᾳ*, atque mox infra *εἰς ἀνδρείαν* pro *ἀνδρίαν*. vicissim idem codex *πραγματίαν* pro *πραγματείαν*.

x) *μουσικῆς ἀεί ποτε στρατηγούσης*] Lucianus de saltatione t. 1 ed. Amst. p. 790: *Λακεδαιμόνιοι μὲν ἄριστοι Ἑλλήνων εἶναι δοκοῦντες παρὰ Πολυδεύκους καὶ Κάστορος καρυατίζειν μαθόντες, ὀρχήσεως δὲ τοῦτο εἶδος, ἐν Καρύαις τῆς Λακωνικῆς διδασκόμενοι, ἅπαντα μετὰ Μουσῶν ποιοῦσιν ἄχρι τοῦ πολεμεῖν πρὸς αὐλὸν καὶ ῥυθμὸν καὶ εὔτακτον ἔμβασιν τοῦ ποδός. καὶ τὸ πρῶτον σύνθημα Λακεδαιμονίοις πρὸς τὴν μάχην ὁ αὐλὸς ἐνδίδωσιν. τοιγαροῦν καὶ ἐκράτουν ἁπάντων, μουσικῆς αὐτοῖς καὶ εὐρυθμίας ἡγουμένης.* Polyaenus lib. 1 cap. 10: *ἡ πεῖρα ἐδίδαξε τοὺς Λάκωνας τὸν αὐλὸν ἔχειν ἀεὶ στρατηγὸν ἐν ταῖς μάχαις.* vertit Vulteius: *tibiam habere vim et irritamentum in pugnis*, malim, *tibia semper duce uti.* additur ibidem a Polyaeno Lacedaemonios victos in pugna Leuctrica a Thebanis, quod ibi tibicines non praeeuntes habuissent: *ἐν γὰρ δὴ Λεύκτροις αὐλῶν οὐχ ἡγουμένων οἱ Λάκωνες παρετάξαντο πρὸς Θηβαίους, οἷς πάτριον ἀσκεῖν αὐλητικήν.* caeterum singulare est quod notat Plutarchus libro de ira compescenda p. 458 Lacedaemonios tibiis in bello usos non ut animos militum ad iram accenderent, sed ut musices suavitate lenirent, *ἀφαιροῦσι γοῦν αὐλοῖς τὸν θυμὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι τῶν μαχομένων, καὶ Μούσαις πρὸ πολέμου θύουσιν, ὅπως ὁ λόγος ἐμμένῃ.* omitto alia quae de hoc Lacedaemoniorum more e veteribus Pausanias in Laconicis p. 251, e recentibus Nic. Cragius lib. 3 de Rep. Spartana tabula 11 instituto 10 tomo 5 Gronov. Ioannes Meursius Miscell. Lacon. 22 et Caspar Bartholinus lib. 2 de tibiis Veterum c. 5.

y) *οἱ ταῖς Σόλωνος χρώμενοι παραινέσεσι*] Athenienses intellige; fal- P 358
litur enim vir doctus qui iam laudato de tibiis veterum libro p. 173 Sexti verba haec de Lacedaemoniis est interpretatus iisque opponit testimonium Maximi Tyrii diss. 21, qui Lycurgi instituto usos Lacedaemonios scribit. sed Solon hoc a Lacedaemoniis mutuatus est, ut Lycurgus a Cretensibus. vide Dionem 1 de regno p. 31. Polybius 4 20: *οὐδὲ τοὺς παλαιοὺς Κρητῶν καὶ Λακεδαιμονίων αὐλὸν καὶ ῥυθμὸν εἰς τὸν πόλεμον ἀντὶ σάλπιγγος εἰκῇ νομιστέον εἰσαγαγεῖν.*

z) *ἔνρυθμον*] ms Ciz. *εὔρυθμον*. porro *ἐνόπλιος κίνησις* erat ad numerum eiusmodi, quem pes facit amphimacrus (– ∪ –), appellatus etiam

[...]ποιούμενοι τὴν ἐνόπλιον κίνησιν. καὶ μὴν ὥσπερ σωφρονίζει μὲν τοὺς ἄφρονας ἡ μουσική, εἰς ἀνδρείαν δὲ προτρέπει a) τοὺς δειλοτέρους, οὕτω καὶ παρηγορεῖ τοὺς ἐπ' ὀργῆς ἐκκαιομένους. ἰδοῦμεν γοῦν ὡς καὶ ὁ παρὰ τῷ ποιητῇ μηνιῶν Ἀχιλλεὺς b) καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἐξαποσταλέντων πρεσβευτῶν,

φρένα τερπόμενος φόρμιγγι λιγείῃ,
καλῇ, δαιδαλέῃ, ἐπὶ δ' ἀργύρεον ζυγὸν c) ἦεν·
τὴν ἄρετ' ἐξ ἐνάρων d), πόλιν Ἠετίωνος e) ὀλέσσας.
τῇ ὅγε θυμὸν ἔτερπεν

[...] aciem et numerosum in armis motum faciebant. 10. porro autem ut ex intemperantibus moderatos reddit musica et timidos hortatur ad virtutem, ita etiam eos sedat qui ira accensi sunt. videmus certe quod qui apud poetam erat ira percitus Achilles, deprehenditur a legatis qui ad eum missi fuerant,

cupiens animum cithara oblectare canora,
pulchra, daedalea, capulusque argenteus illi:
quam de praeda habuit capta Eetionis ab urbe.
hac mentem recreabat

Cretenses, quia a Cretensibus, ut dixi, totus ille mos promanavit. vide scholiastem Aristophanis ad Nubes v. 651, Lucianum de saltatione t. 1 p. 788, Marcum Meibomium ad Aristidem Quintilianum p. 264, Meursium in Creta p. 133.

a) εἰς ἀνδρείαν δὲ προτρέπει] scholiastes Hermogenis p. 383: ὁ *Τιμόθεος αὐλήμασιν ἐκίνει πρὸς θυμὸν καὶ ὅπλα τον Ἀλέξανδρον, καὶ Λακεδαιμόνιοι πρὸς τὸν ἐμβατήριον τοῦ αὐλοῦ ῥυθμὸν κατὰ πολεμίων ἐχώρουν.* idem de Timotheo musico Euthymius Praef. in Psalmos p. 196: *ὁ δὲ Τιμόθεος μεταξὺ τραπέζης καὶ ἡδονῆς τὸν νόμον ᾄσας τὸν ὄρθιον τὸν ὄρθιον ἤγειρε τοῦ Μακεδόνος καὶ ἁρπάσαντα τὴν σκευὴν ἀναπηδῆσαι πεποίηκεν.* musica apud Marcianum Capellam lib. 9 de nuptiis Mercurii ac Philologiae: *quid quod bella et victoriae undique meis cantibus conquisitae? nam Cretes ad citharam dimicabant, Lacedaemonii ad tibias, nec ante aggrediebantur fata praeliorum, priusquam illis contingeret litare Musis. quid Amazones? nonne ad calamos arma tractabant? -- Lacedaemonios in Graecia, in Italia Sybaritas tibicines ad praelia praeire quis nescit? tubas non solum sonipedes ad bella sed agona acuere certamenque membrorum, nunc quoque compertum.* Saxo Grammaticus Hist. Danicae lib. 12 pag. 226 de citharoedo in regis Erici praesentia specimen artis suae edente: *igitur armis domo egestis claustrorumque custodia obseratis, fidibus operam dare exorsus inusitatae severitatis musam edidit. cuius prima specie praesentes veluti maestitia ac stupore complevit. qui postmodum ad petulantiorem mentis statum vegetioribus lyrae sonis adducti, incabundis corporum motibus gestiendo, dolorem plausu permutare coeperunt. postremo ad rabiem et temeritatem usque modis acrioribus incitati captum amentia spiritum clamoribus prodiderunt. ita animorum habitus modorum varietas inflectebat.*

b) μηνιῶν Ἀχιλλεύς] Aelianus 14 23 Hist. *δοκεῖ δέ μοι ὁ ἐν Ἰλιάδι Ἀχιλλεὺς ὁ τῇ κιθάρᾳ προᾴδων καὶ τὰ κλέα τῶν προτέρων διὰ τοῦ μέλους εἰς μνήμην ἑαυτῷ ἄγων τὴν μῆνιν κατευνάζειν· μουσικὸς γὰρ ὢν τὴν κιθάραν πρώτην τῶν λαφύρων ἔλαβε.* locus Homeri est Iliad. ι 187, ad quem conferre iuvabit Caroli Drelincurtii Achillem Homericum, mirae opusculum industriae p. 85, 86, 87.

c) ἀργύρεον ζυγόν] ita etiam Homeri codices quidam, licet alii et rectius cum Eustathio ἀργύρεος ζυγός, quod Scholiastes interpretatur *τὸν πῆχυν τῆς κιθάρας, ᾧ ἐγκεινται οἱ κόλλαβοι· οὕτω δὲ λέγονται οἱ πάσσαλοι, ὧν ἐξάπτονται αἱ χορδαί.*

d) τὴν ἄρετ' ἐξ ἐνάρων] ita ms Vratislav. et Homeri codices pro τὴν ἕλετ' ἐξ etc. quod erat in editis. est autem ἕλετο interpretatio verbi

ὡς ἂν σαφῶς γινώσκων τὴν μουσικὴν πραγματείαν μάλιστα δυναμένην περιγίνεσθαι τῆς περὶ αὐτὸν διαθέσεως. καὶ μὴν δι' ἔθους 11
ἦν καὶ τοῖς ἄλλοις ἥρωσιν εἴ ποτε ἀποδημοῖεν καὶ μακρὸν πλοῦν στέλλοιντο, ὡς πιστοτάτους φύλακας καὶ σωφρονιστῆρας τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἀπολείπειν τοὺς μουσικούς. Κλυταιμνήστρῃ γέ τοι παρῆν ἀοιδός [f]), ᾧ πολλὰ ἐπέτελλεν Ἀγαμέμνων περὶ τῆς κατὰ ταύτην σωφροσύνης. ἀλλ' ὁ Αἴγισθος πανοῦργος ὢν [g]) 12
αὐτίκα τὸν ἀοιδὸν τοῦτον ἄγων εἰς νῆσον ἐρήμην,

κάλλιπεν οἰωνοῖσιν ἕλωρ καὶ κύρμα γενέσθαι.

εἶθ' οὕτως ἀφύλακτον λαβὼν τὴν Κλυταιμνήστραν διέφθειρε, P 359
προτρεψάμενος αὐτὴν ἐπιθέσθαι τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἀγαμέμνονος. οἵ 13
τε μέγα δυνηθέντες ἐν φιλοσοφίᾳ, καθάπερ καὶ Πλάτων [h]), τὸν σοφὸν ὅμοιόν φασιν εἶναι τῷ μουσικῷ, τὴν ψυχὴν ἡρμοσμένην ἔχοντα. καθ' ὃ καὶ Σωκράτης [i]) καίπερ βαθυγήρως ἤδη γεγονὼς οὐκ ᾐδεῖτο πρὸς Λάμπωνα [k]) τὸν κιθαριστὴν φοιτῶν, καὶ πρὸς

ut qui probe sciret musicam maxime posse suam sedare affectionem. 11. ad haec accedit, quod cum alii quoque heroës peregre essent profecturi et longam suscepturi navigationem, in more erat eis positum, ut fidelissimos uxorum suarum custodes et moderatores relinquerent musicos. Clytaemnestrae quidem certe aderat cantor, cui de suae uxoris pudicitia multa mandaverat Agamemnon. 12. sed Aegisthus cum esset callidus, hunc cantorem in desertam insulam abductum

esse cibum praedamque avibus canibusque reliquit.

deinde cum Clytaemnestram sic accepisset incustoditam, ei stuprum attulit hortatusque est ut Agamemnonis invaderet imperium. 13. et qui plurimum valuerunt in philosophia, sicut Plato, sapientem dicunt esse musico similem, ut qui habeat animum ad harmoniam bene compositum. qua ratione Socrates quoque etiamsi iam esset profunda senectute, non erubescebat Lampo-

---

ἄρετο. Eustathius: τὸ ἄρετο ἐξ ἐνάρων, ἐτυμολογικὸς τρόπος ἐστί· ἀπὸ γὰρ τοῦ αἴρω τὰ ἔναρα γίνεται.

e) πόλιν Ἠετίωνος] Homeri codices πτόλιν. intelliguntur autem Thebae Hypoplaciae in Cilicia. Eustathius ad Iliad. α' p. 89: πόλιν Ἠετίωνος τὴν Θήβην λέγει τοῦ πατρὸς Ἀνδρομάχης, τῆς γυναικὸς Ἕκτορος, ὡς τοῦ Ἠετίωνος εἰ καὶ μὴ οἰκιστοῦ, ἀλλ' ὅμως βασιλέως ἐν αὐτῇ ὄντος.

f) Κλυταιμνήστρῃ γέ τοι παρῆν ἀοιδός] Homeri verba sunt Odyss. γ' 267

πὰρ δ' ἄρ' ἔην καὶ ἀοιδὸς ἀνήρ, ᾧ πόλλ' ἐπέτελλεν
Ἀτρείδης, Τροίηνδε κιών, εἴρυσθαι ἄκοιτιν.
ἀλλ' ὅτε δή μιν μοῖρα θεῶν ἐπέδησε δαμῆναι,
δὴ τότε τὸν μὲν ἀοιδὸν ἄγων εἰς νῆσον ἐρήμην etc.

g) πανοῦργος ὤν] scholiastes Hermogenis p. 408: πανοῦργος κυρίως μὲν ὁ πᾶσιν ἔργοις ἐπιβάλλων, ὁ δραστήριος καὶ ἐνεργής. κατεχρήσαντο δὲ τῇ λέξει οἱ παλαιοὶ ἐπὶ τοῦ ἐν κακοῖς νοήμασι καὶ ἔργοις ἐπιβούλου. in malam partem accipitur etiam 2 Corinth. 12 16: ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον. *sed*, inquietis fortasse, *me ut existentem versutum fraude vos circumvenisse.* contra in bonam partem Proverbior. 1 4: ἵνα δῷ ἀκάκοις πανουργίαν.

h) Πλάτων] locus est libro tertio de Rep. pag. 442. confer Theonem P 359
Smyrnaeum in expositione eorum quae in mathematicis ad Platonis lectionem utilia sunt p. 12 sq.

i) Σωκράτης] vide Valerii Maximi, Quintiliani et Suidae testimonia notata viris doctis ad Laërtii 2 32.

k) Λάμπωνα] Λάμπρον legit Menagius ad Laërtium p. 87. certe *Lambri* musici mentio apud Platonem Menexeno, Aristotelem 7 13 Politic., Nepotem in Epaminonda cap. 2, Athenaeum lib. 1 p. 44 et lib. 11 p. 506.

τὸν ἐπὶ τούτῳ ὀνειδίσαντα λέγειν, ὅτι κρεῖττόν ἐστιν ὀψιμαθῆ l) μᾶλλον ἢ ἀμαθῆ διαβάλλεσθαι.
14 οὐ χρὴ μέντοι, φασίν, ἀπὸ τῆς νῦν ἐκτετρίπτου καὶ κατεαγυίας μουσικῆς τὴν παλαιὰν διασύρειν, ὅτε καὶ Ἀθηναῖοι πολλὴν πρόνοιαν σωφροσύνης ποιούμενοι καὶ τὴν σεμνότητα τῆς γε μουσικῆς m) κατειληφότες ὡς ἀναγκαιότατον αὐτὴν μάθημα τοῖς ἐκγόνοις παρεδίδοσαν.
15 καὶ τούτου μάρτυς ὁ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιητὴς n) λέγων

λέξω τοίνυν βίον ὃν ἐξ ἀρχῆς ἐγὼ θνητοῖσι παρεῖχον·
πρότερον γὰρ ἔδει παιδὸς φωνὴν γρύξαντος μηδέν' ἀκοῦσαι,

nem frequentare citharoedum, et dicere ei qui hoc ipsi exprobraverat, melius esse vitio dari quod sero didicisset, quam quod non didicisset. 14. non oportet autem, inquiunt, ob fractam et enervatam nostri temporis musicam veteri obtrectare, cum ideo Athenienses, quibus magnae fuit curae temperantia, musicae intelligentes gravitatem eam ut disciplinam maxime necessariam tradiderint posteris. 15. huius autem rei testis est poëta veteris comoediae dicens:

fari incipiam quale ego quondam dederim mortalibus aevum,
omnino ibi nefas primum, aliquem puero auscultare loquenti,

---

et fuit Lamprus Erythraeus Aristoxeni musici praeceptor, Suidae memoratus in Ἀριστόξενος. ne dicam de Lampro grammatico, quem laudat Aristoteles in Ethicis magnis lib. 2 cap. 7. at Socratis aetate fuit etiam Lampo sive Λάμπων vates et χρησμολόγος, de quo scholia ad Aristophanis Aves vers. 521 et 989, Plutarchus in Pericle p. 154. alioqui a Conno Metrobii F. fidicine Socratem iam senem musicam artem edoctum esse tradunt Plato in Menexeno et Euthydemo, ubi Connum γεροντοδιδάσκαλον ideo dictum narrat, Cicero 9 22 Epist. ad Paetum etc. vide Allatium ad Socraticorum Epistolas p. 186.

l) κρεῖττον ὀψιμαθῆ] dictum Solonis a Socrate repetitum. vide Suidam in Σωκράτης. Ammianus Marcellinus 28 4: *multa et varia pro amplitudine gloriarum et generum lectitare deberent, audientes destinatum poenae Socratem coniectumque in carcerem perrogasse quendam scite lyrici carmen Stesichori modulantem, ut doceretur id agere dum liceret: interrogantique musico, quid ei poterit hoc prodesse morituro postridie? respondisse, ut aliquid sciens amplius e vita discedam.* Aelianus apud Stobaeum sermone περὶ φιλοπονίας: Σόλων Ἀθηναῖος ὁ Ἐξεκεστίδου παρὰ πότον τοῦ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ μέλος τι Σαπφοῦς ᾄσαντος ἥσθη τῷ μέλει καὶ προσέταξε τῷ μειρακίῳ διδάξαι αὐτόν. ἐρωτήσαντος δέ τινος, διὰ ποίαν αἰτίαν τοῦτο ἐσπούδακεν; ὅδε ἔφη· ἵνα μαθὼν αὐτὸ ἀποθάνω. Valerius Maximus 8 7: *Socratem etiam constat aetate provectum fidibus tractandis operam dare coepisse, satius iudicantem eius artis usum sero quam numquam percipere.*

m) σεμνότητα τῆς γε μουσικῆς] ita ms Ciz. pro τῆς τε.

n) ὁ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιητής] Aristophanis versus sunt in Nubibus 958 sq.

λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς διέκειτο,
ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν καὶ σωφροσύνη νενόμιστο,
πρῶτον μὲν ἔδει φωνὴν παιδὸς γρύξαντος μηδέν' ἀκοῦσαι,
εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως εἰς κιθαριστοῦ.

sunt versus anapaestici Aristophanii. caeterum primis verbis ut apud Sextum nostrum leguntur, λέξω τοίνυν βίον ὃν ἐξ ἀρχῆς ἐγὼ θνητοῖσι παρεῖχον, observo usum Teleclidem comicum in Amphictyonibus, quae ita vertit Grotius excerptis e comicis p. 87:

fari incipiam, quale ego quondam
dederim mortalibus aevum.

caeterorum versuum interpretationem a Nicodemo Frischlino mutuatus sum.

εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς [o]) εὐτάκτως ἐς κιθαριστοῦ.
ὅθεν εἰ καὶ κεκλασμένοις τισὶ μέλεσι [p]) νῦν καὶ γυναικώδεσι
ῥυθμοῖς θηλύνει τὸν νοῦν ἡ μουσική, οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν
ἀρχαίαν καὶ ἔπανδρον μουσικήν. εἴπερ τε ἡ ποιητικὴ βιωφελής [q]) 16
ἐστι, ταύτην δὲ φαίνεται κοσμεῖν ἡ μουσική, μελίζουσα καὶ
ἐπῳδὸν παρέχουσα, χρειώδης γενήσεται ἡ μουσική. ἀμέλει γέ
τοι καὶ οἱ ποιηταὶ μελοποιοὶ [r]) λέγονται, καὶ τὰ Ὁμήρου ἔπη [s]) P 360
τὸ πάλαι πρὸς λύραν ᾔδετο. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ παρὰ τοῖς 17
τραγικοῖς μέλη τὰ στάσιμα [t]) φυσικόν τινα ἐπέχοντα λόγον, ὁποῖά
ἐστι τὰ οὕτω λεγόμενα,

γαῖα μεγίστη [u]) καὶ Διὸς αἰθήρ,
ὁ μὲν ἀνθρώπων καὶ θεῶν γενέτωρ,
ἡ δ' ὑγροβόλους σταγόνας νοτίας
παραδεξαμένη

deinde in via oportebat recto ipsos ire gradu ad citharoedum. quare si quibusdam fractis modis et effeminatis numeris nunc effeminat animum musica, nihil hoc ad veterem et virilem musicam. 16. quomodo autem vitae utilis est poëtica, hanc autem cernitur exornare musica, quae ad modos eam deducit et ei praebet ut possit cantari, fiet musica utilis. poëtae certe et dicuntur *μελοποιοί*, id est modorum factores, et Homeri versus olim canebantur ad lyram. 17. similiter et qui apud Tragicos modi dicuntur stabiles, quandam naturalem tenentes rationem, cuiusmodi sunt qui sic dicuntur

maxima tellus et Iovis aether,
hic idem hominum divumque sator,
pluvios latices illa receptans
pariter generat genus humanum

---

o) *ἐν ταῖσιν ὁδοῖς*] ita Aristophanis codices et mss Ciz. ac Vratislav. pro *σὺν ὁδοῖς*, et mox *ἐς κιθαριστοῦ* pro *ἐπὶ κιθαριστοῦ*. subintellige *δόμον* vel *δῶμα*.

p) *κεκλασμένοις τισὶ μέλεσι*] cum vetus lyra septem tantum chordis constaret, fracta est deinceps musicae illius gravitas in plurium tonorum varietatem, additis a Timotheo musico novis chordis, quam ob rem a Lacedaemoniis eiectus est memorabili *προβουλεύματι* sive decreto, quod Graece servavit Boëthius, institutionis musicae libro et capite primo, et certatim emendarunt viri doctissimi, ut dicere me memini lib. 3 bibliothecae Graecae p. 290.

q) *ἡ ποιητικὴ βιωφελής*] supra lib. adv. Grammaticos sect. 272 sq. mox pro *μελίζουσα* male excusum erat *μερίζουσα*, ut *μέρος* pro *μέλος* sect. 8 et 19.

r) *οἱ ποιηταὶ μελοποιοὶ*] lyrici inprimis, ut Pindarus Stesichorus Simonides aliique scriptores *μελῶν* ad lyram solitorum decantari. chelyn lyram testudinem citharam *φόρμιγγα* pro eodem instrumento vel certe affini valde habenda constat. vide Scaligerum ad Manilii sphaeram barbaricam p. 379 sq. P 360

s) *τὰ ὁμήρου ἔπη*] primum fuisse Stesandrum Samium, qui Delphis ad citharam Homeri pugnas decantaverit, auspicatum ab Odyssea narrat Athenaeus 14 p. 638 a. b.

t) *τὰ παρὰ τοῖς τραγικοῖς μέλη τὰ στάσιμα*] haec sunt quae chorus stans et facie ad auditores conversa ad lyrae modos decantabat. scholiastes Aristophanis ad Ranas v. 1314, ubi *στάσεως μελῶν* mentio: *στάσιμον μέλος ὃ ᾄδουσιν ἱστάμενοι οἱ χορευταί*. eadem habet Suidas. porro apud Sextum *μέλη τὰ στάσιμα* sensu ita suadente scripsi pro *μέλη καὶ στάσιμα*.

u) *γαῖα μεγίστη*] Euripidis haec sunt e Chrysippo: vide Euripidem Barnesii t. 2 p. 504.

τίκτει θνατοίς, τίκτει τε βορὰν
φῦλά τε θηρῶν. ὅθεν οὐκ ἀδίκως
μήτηρ πάντων νενόμισται [x]).

18 καθόλου γὰρ οὐ μόνον χαιρόντων ἐστὶν ἄκουσμα, ἀλλ' ἐν ὕμνοις καὶ εὐωχίαις καὶ θεῶν θυσίαις ἡ μουσική, διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τὸν τῶν ἀγαθῶν ζῆλον τὴν διάνοιαν προτρέπεται, ἀλλὰ καὶ λυπουμένων παρηγόρημα. ὅθεν καὶ τοῖς πενθοῦσιν [y]) αὐλοὶ μελῳδοῦσιν οἱ τὴν λύπην αὐτῶν ἐπικουφίζοντες.

19 Τοιαῦτα μὲν ὑπὲρ μουσικῆς. λέγεται δὲ πρὸς ταῦτα τὸ μὲν πρῶτον ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ προχείρου διδόμενον τὸ φύσει τῶν μελῶν [z]) τὰ μὲν εἶναι διεγερτικὰ τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ καταςταλτικά· παρὰ γὰρ τὴν ἡμετέραν δόξαν τὸ τοιοῦτο γίνεται. ὥσπερ γὰρ ὁ τῆς βροντῆς κτύπος, καθά φασιν Ἐπικουρείων παῖδες [a]), οὐ θεοῦ τινος ἐπιφάνειαν [b]) σημαίνει, ἀλλὰ τοῖς ἰδιώταις καὶ δει-
20 σιδαίμοσι τοιοῦτος εἶναι δοξάζεται, ἐπεὶ καὶ ἄλλων σωμάτων ἐπ' ἴσης ἀλλήλοις προσκρουσάντων ὁμοίως ἀποτελεῖται κτύπος, ὥσπερ καὶ μύλωνος περιαγομένου ἢ χειρῶν συμπαταγουσῶν· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν μελῶν οὐ φύσει τὰ μὲν

hominumque dapes brutumque pecus.
itaque haec merito cunctorum mater habetur.

18. in summa, non solum auditur musica a laetantibus et in hymnis et conviviis et deorum sacrificiis, et propterea exhortatur animum ad bonorum aemulationem, sed etiam est solatium eorum qui maerore conficiuntur. unde etiam lugentibus modos canunt tibiae, quae eis luctum levant.

19. Atque haec quidem pro musica. adversus ea autem dicitur, primum quidem quod non protinus eis conceditur, quod ex modis alii quidem natura animum excitant, alii vero sedant, sed ex nostra hoc fit opinione: quomodo etiam sonitus tonitrui, ut dicunt Epicurei, non significat aliquem deum apparere, sed censetur id esse eiusmodi ab imperitis et superstitiosis, 20. nam etiam cum alia corpora inter se fuerint collisa, similiter editur sonus, ut cum circumagitur mola aut cum complodantur manus. ita etiam ex modis musicis non alii quidem sunt natura tales, alii vero tales, sed a nobis

---

x) *ὅθεν οὐκ ἀδίκως μήτηρ πάντων νενόμισται*] haec quoque Euripidis, non Sexti sunt verba, licet omissa ab Hugone Grotio in excerptis e Tragicis p. 417 et ab Herveto accepta pro verbis Sexti. caeterum de terra, cui, ut ait Plinius 2 63, *eximia propter merita cognomen indimus maternae venerationis*, res testatissima notissimaque, ut de illa verbum addere non sit necesse.

y) *καὶ τοῖς πενθοῦσιν*] mos hic plurium gentium, ut notarunt D. Martinus Geierus ὁ *μακαρίτης* libro de luctu Hebraeorum cap. 5 §. 16 17. Io. Kirchmannus de Romanorum funeribus 3 4 sq. et Caspar Bartholinus de tibiis veterum 2 15. ac non absurde Euripides in Medea v. 190 dixit minus sapere qui rebus laetis atque inter risus et convivia magis accendunt voluptatem per musicos concentus, nam tristibus potius debere mederi musicam, *τάδε μὲν κέρδος ἀκεῖσθαι μολπαῖσι βροτούς*.

z) *τῶν μελῶν*] ita recte mss pro *μερῶν* ut sect. 8 20 21 24 *μέρος* editum erat pro *μέλος*, et sect. 16 *μερίζουσα* pro *μελίζουσα*.

a) *Ἐπικουρείων παῖδες*] Lucretius 6 95

— — tonitru quatiuntur caerula caeli
propterea, quia concurrunt sublime volantes
aetheriae nubes, contra pugnantibus ventis.

b) *θεοῦ τινος ἐπιφάνειαν*] deorum praesentiam tonitribus significari vulgo creditum, quod etiam imitari mos in theatris, ut constat ex Phaedri 5 7

aulaeo misso devolutis tonitribus
dii sunt locuti more translatitio.

τοῖά ἐστι, τὰ δὲ τοῖα, ἀλλ' ὑφ' ἡμῶν προσδοξάζεται. τὸ αὐτὸ γοῦν μέλος c) τῶν μὲν ἵππων διεγερτικόν ἐστι, τῶν δὲ ἀνθρώπων ἐν θεάτροις ἀκουόντων οὐδαμῶς. καὶ τῶν ἵππων δὲ τάχα οὐ διεγερτικόν ἐστιν ἀλλὰ ταρακτικόν. εἶτα κἂν τοιαῦτα ᾖ τὰ 21
τῆς μουσικῆς μέλη, οὐ διὰ τοῦτο καὶ ἡ μουσικὴ βιωφελὴς καθέστηκεν· οὐ γὰρ ὅτι δύναμιν ἔχει σωφρονιστικήν, καταστέλλει τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ ἢ περισπαστικήν· παρ' ὃ καὶ ἡσυχασθέν- P 361
των πως τῶν τοιούτων μελῶν, πάλιν ὁ νοῦς ὡς ἂν μὴ θεραπευθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἀρχῆθεν ἀνακάμπτει διάνοιαν. ὅνπερ 22
οὖν τρόπον ὁ ὕπνος ἢ ὁ οἶνος οὐ λύει τὴν λύπην ἀλλ' ὑπερτίθεται, κάρον ἐμποιῶν καὶ ἔκλυσιν καὶ λήθην, οὕτω τὸ ποιὸν μέλος οὐ καταστέλλει λυπουμένην ψυχὴν ἢ περὶ ὀργὴν σεσοβημένην d) τὴν διάνοιαν, ἀλλ' εἴπερ, περισπᾷ. ὅ τε Πυθαγόρας e) 23
τὸ μὲν πρῶτον μάταιος ἦν τοὺς μεθύοντας ἀκαίρως σωφρονίζειν βουλόμενος, ἀλλὰ μὴ ἐκκλίνων. εἶτα καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐπανορθούμενος αὐτοὺς ὁμολογεῖ πλεῖόν τι δύνασθαι τῶν φιλοσόφων πρὸς ἐπανόρθωσιν ἠθῶν τοὺς αὐλητάς. τό τε τοὺς Σπαρ- 24
τιάτας f) πρὸς αὐλὸν καὶ λύραν πολεμεῖν τοῦ μικρῷ πρότερον εἰρημένου g) τεκμήριόν ἐστιν, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ βιωφελῆ τυγχάνειν τὴν μουσικήν. καθάπερ δὲ h) οἱ ἀχθοφοροῦντες ἢ ἐρέσσοντες ἢ ἄλλο τι τῶν ἐπιπόνων δρῶντες ἔργων κελεύουσιν i) εἰς τὸ ἀνθ-

existimantur. idem certe modus equos quidem excitat, homines vero qui audiunt in theatris non. fortasse autem nec equos excitat sed perturbat. 21. deinde etiamsi tales sint modi musici, non ideo musica est vitae utilis: non enim quia vim habet moderandi, sedat animum, sed potius abstrahendi; quandoquidem cum cessaverint hi modi, mens rursus tamquam ab eis non curata ad eam quam prius habebat redit cogitationem. 22. quomodo ergo somnus aut vinum non solvit dolorem sed differt, immittens veternum et dissolutionem ac oblivionem, ita modus musicus certa qualitate praeditus non sedat affectum maerore animum aut cogitationem ira ardentem, sed abstrahit. 23. et Pythagoras primum quidem erat insipiens, qui intempestive volebat ebrios reducere ad temperantiam, non autem declinare. deinde etiam hoc modo eos corrigens confitetur plus posse tibicines ad corrigendos mores quam philosophos. 24. et quod Spartani bellum gerant ad tibiam et lyram, signum est eius quod prius dictum est, non autem quod vitae utilis sit musica: quomodo enim qui portant onera aut remigant aut faciunt aliquod aliud opus laboriosum, utuntur clamoribus quos vocant celeusmata, ad abstrahen-

c) τὸ αὐτὸ γοῦν μέλος] sic iterum scribendum e mss et mox τὰ μουσικῆς μέλη pro μέρη.

d) σεσοβημένην] ms Ciz. σεσοφισμένην, minus bene. P 361

e) ὅ τε Πυθαγόρας] supra sect. 8.

f) τοὺς Σπαρτιάτας] de quibus sect. 9.

g) τοῦ μικρῷ πρότερον εἰρημένου] respicit id quod iam dixit sect. 21 musicae esse vim modo περισπαστικήν, non διεγερτικήν vel σωφρονιστικήν.

h) καθάπερ δὲ] ita mss, licet δέ in editis aberat.

i) κελεύουσιν] dicitur de nautis celeusma sive clamorem edentibus, quo remiges ad laborem incitabantur. Longus 3 Pastoral. p 88: τοτὲ μὲν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπέβλεπε, τῶν ναυτῶν κελευόντων. huic opponitur καταχελεύειν apud Aristophanem in Avibus vers. 1273 et in Ranis vers 209; hoc est clamare ut a labore desistant. κελεύοντες clamabant ῥυππαπαῖ vel ὢ εἶα πᾶς, vel ὢ εἶα νῦν, nunc incumbite remis. καταχελευόντων vox erat ὠόπ, ὠόπ, ὠόπ. vide Petri Molli notas ad Longum p. 82,

ἕλκειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ἔργον βασάνου, οὕτω καὶ αὐλοῖς ἢ σάλπιγξιν ἐν πολέμοις χρώμενοι οὐ διὰ τὸ ἔχειν τι τῆς διανοίας ἐπεγερτικὸν τὸ μέλος k) καὶ ἀνδρικοῦ λήμματος αἴτιον ἐπάγειν τοῦτο ἐμηχανήσαντο, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγωνίας καὶ ταραχῆς ἀνθέλκειν ἑαυτοὺς σπουδάσαντες, εἴ γε καὶ στρόμβοις τινὲς τῶν βαρβάρων βουκινίζουσι l) καὶ τυμπάνοις κτυποῦντες m)
25 πολεμοῦσιν. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐπ' ἀνδρίαν προτρέπεται. τὰ δὲ αὐτὰ λεκτέον καὶ ἐπὶ τοῦ μηνίοντος Ἀχιλλέως n)· καίτοι ἐρωτικοῦ ὄντος καὶ ἀκρατοῦς, οὐ παράδοξον o) τὴν μουσικὴν σπου-
26 δάζεσθαι. νὴ Δί' ἀλλὰ καὶ οἱ ἥρωες p) τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ᾠδοῖς τισιν ὡς σώφροσι φύλαξι παρακατετίθεντο, καθάπερ ὁ
P 362 Ἀγαμέμνων τὴν Κλυταιμνήστραν. ταῦτα δὲ ἤδη μυθολογούντων

dum animum a vexatione operis, ita etiam tibiis aut tubis in bellis utentes non quod modus habeat aliquid quod mentem excitet et virilis animi caussa sit, hoc excogitaverunt, sed studium suum in id contulerunt, ut se abstraherent ab afflictione et perturbatione, siquidem nonnulli quoque barbari turbinibus buccinantur et tympanis sonantes bellum gerunt. sed nihil horum eos hortatur ad virtutem. 25. haec ipsa dicenda sunt de Achille ira percito: quamquam cum esset amori deditus et incontinens, non est mirabile studio ei fuisse musicam. 26. at heroes suas commendarunt uxores cantoribus tamquam castis custodibus, quomodo Agamemnon Clytaemnestram. haec autem

---

Io. Schefferum de militia navali 3 cap. 1 et 4 cap. 7 et Sirmondum ad Sidonium Apollinarem lib. 2 epist. 10, Rosweydum ad S. Paulini carmen 30 p. 870 sq.

k) *ἐπεγερτικὸν τὸ μέλος*] iterum male *μέρος* editum erat.

l) *στρόμβοις τινὲς τῶν βαρβάρων βουκινίζουσι*] genus *κόχλων* sive concharum maiorum, quod a figura turbinata *στρόμβους* sive turbines appellant, aptum ad sonum edendum cum clangore terribilem, unde illis tubarum loco usos populos quosdam in bello, non est mirum, perinde ut alios cornibus. scholiastes Nicandri ad Alexipharmaca v. 393: *τὸν στρόμβον ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι ὄστρακον τῶν κογχυλίων, οἷς καὶ ἐχρῶντο ἀντὶ σάλπιγγος.* de Neptuni tubicine Nonnus 1 Dionys. p. 12: *ἀντίτυπον Κρονίωνι μέλος μυκήσατο κόχλῳ*, et Virgilius 10 Aeneid. 209

huc venit immanis Triton et caerula concha
exterrens freta – – –

idem 6 172 de Miseno Aeoli filio:

sed tum forte cava dum personat aequora concha.

quod *βουκινίζειν* noster, hoc *διὰ κόχλου τετρυπημένης φυσᾶν* dixit Pausanias in Arcadicis p. 601. inde buccini et *κήρυκος* nomen etiam turbinatis conchis datum, quarum icones videre varias licet in Io. Tobiae Maioris ostracologia et Martini Listeri praeclaro de conchyliis opere. Theognis:

ἤδη γάρ με κέκληκε θαλάττιος οἴκαδε νεκρὸς
τεθνηκὼς ζωῷ φθεγγόμενος στόματι.

m) *τυμπάνοις κτυποῦντες*] ut hodie tympanorum in bello usus frequens, ita et olim ex quo Corybantes illud *βυρσότονον κύκλωμα* repperissent, ut est apud Euripidem in Bacchis v. 124. etiam inter instrumenta luxuriae fuerunt tympana, ut notat Iustinus 30 1. vide Io. Clericum ad Genes. 31 27.

n) *ἐπὶ τοῦ μηνίοντος Ἀχιλλέως*] supra sect. 10.

o) *καίτοι ἐρωτικοῦ ὄντος καὶ ἀκρατοῦς, οὐ παράδοξον*] ita legendum e mss atque interprete pro *καὶ ἐρωτικοῦ καὶ ἀκρατοῦς. καί τοι οὐ* etc. de Achillis effusis non modo in Briseidem sed et Diomedeam Polyxenam Helenam Iphigeniam Penthesileam amoribus vide Caroli Drelincurtii Achillem Homericum p. 110 sq.

p) *ἀλλὰ καὶ οἱ ἥρωες*] supra sect. 11.

*ἐστὶν ἀνδρῶν, εἶτα καὶ παρὰ πόδας αὐτοὺς διελεγχόντων. πῶς
γάρ, εἴπερ μουσικὴ περὶ τῆς παθῶν ἐπανορθώσεως ἐπιστεύετο,
τὸν μὲν Ἀγαμέμνονα ἡ Κλυταιμνήστρα* [q]) *ἐπὶ τῆς ἰδίας ἑστίας
κατέκτανεν ὥσπερ βοῦν ἐπὶ φάτνῃ, εἰς δὲ τοὺς Ὀδυσσέως οἴκους
ἡ Πηνελόπη ὄχλον ἄσωτον ἐπιδέχεται μειρακίων* [r]), *ἀεὶ δὲ τὰς
ἐπιθυμίας αὐτῶν ἐλπιδοκοποῦσα* [s]) *καὶ παραύξουσα μοχθηρότε-
ρον καὶ χαλεπώτερον τῆς ἐπὶ Ἴλιον στρατείας τὸν ἐν Ἰθάκῃ
πόλεμον ἤγειρε τῷ γήμαντι; καὶ μὴν εἰ οὔτε* *) *οἱ περὶ τὸν Πλά-* 27
τωνα [t]) *μουσικὴν ἀπεδέξαντο, ῥητέον οὐ πρὸς εὐδαιμονίαν αὐτὴν
συντείνειν· ἐπεὶ καὶ ἄλλοι μὴ λειπόμενοι τῆς τούτων ἀξιοπιστίας,
καθάπερ οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον* [u]), *ἠρνήσαντο ταύτην τὴν ἀν-
τιποίησιν, λέγομεν τοὐναντίον αὐτὴν ἀσύμφορον* [x]) *εἶναι καὶ ἀρ-
γὴν φίλοινον, χρημάτων ἀτημελῆ* [y]). *εὐήθεις δέ εἰσι καὶ οἱ τὴν* 28

sunt virorum fabulantium et qui se ipsos e vestigio refellunt. quomodo enim, si credebatur musica conferre ad motus animi corrigendos, Agamemnonem quidem occidit Clytaemnestra in suis aedibus tamquam bovem ad praesepe, in domum autem Ulyssis Penelope lascivam et petulantium iuvenum admittit turbam, eorum autem desiderii spem semper et amputans et augens in Ithaca deterius et gravius bellum excitavit marito, quam quod susceptum erat adversus Ilium? 27. sed neque si Plato probavit musicam, dicendum est eam facere ad beatitudinem: nam cum alii non minus fide digni, ut Epicurus, negarint eam esse suscipiendam, dicemus contra eam minime esse utilem et esse otiosam et vino deditam et pecuniae negligentem. 28. qui porro utili-

---

q) *Ἀγαμέμνονα ἡ Κλυταιμνήστρα*] Agamemnon ipse apud inferos Ulyssi fatum suum narrans Odyss. λ 408: P 362

οὔτε μ' ἀνάρσιοι ἄνδρες ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χέρσου,
ἀλλά μοι Αἴγισθος τεύξας θάνατόν τε μόρον τε
ἔκτα σὺν οὐλομένῃ ἀλόχῳ, οἶκόνδε καλέσσας,
δειπνίσσας, ὥς τίς τε κατέκτανε βοῦν ἐπὶ φάτνῃ.

proverbium *βοῦν ἐπὶ φάτνῃ* ex Homero repetunt Machon comicus apud Athenaeum 8 pag. 349, Dio Chrysostomus 74 p. 641, Philostratus lib. 2 iconum cap. 10.

r) *ὄχλον ἄσωτον μειρακίων*] Antinoum Eurymachum Amphinomum ceteramque procorum multitudinem intelligit, de quibus multa per omnes Odysseae libros poëta, caedem eorum denique commemorans libro antepenultimo.

s) *τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἐλπιδοκοποῦσα*] ita legendum e mss pro *τῆς ἐπιθυμίας.*

[*) *καὶ μὴν οὐδὲ εἰ?*]

t) *οἱ περὶ τὸν Πλάτωνα*] Plato de quo supra sect. 13.

u) *οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον*] Epicurus de quo vide Plutarchum quod non suaviter possit vivi secundum Epicurum p. 1095 ex libro Epicuri *περὶ μουσικῆς*, quem memorat Laërtius 10 28. similiter hanc artem tamquam inutilem improbavit Diogenes Cynicus teste Laërtio 6 73 miratus musicos cum lyrae chordas congruenter aptarent, in animi moribus componendis negligentes se gerere, id 6 27. his adde Ephori historici dictum reprehensum Polybio 4 20 p. 289: *ἐπ' ἀπάτῃ καὶ γοητείᾳ παρεισῆχθαι τοῖς ἀνθρώποις τὴν μουσικήν.* de Aegyptiis Diodorus Siculus lib. 1 p. 73: *τὴν μουσικὴν νομίζουσιν οὐ μόνον ἄχρηστον ὑπάρχειν ἀλλὰ καὶ βλαβερὰν ὡς ἂν ἐκθηλύνουσαν τὰς τῶν ἀνδρῶν ψυχάς.* confer Platonem 2 de Legibus p. 577.

x) *ἀσύμφορον*] ms Ciz. *ἀσύμφωνος*, male, licet ita videtur etiam legisse Hervetus, qui reddit *minime convenientem.*

y) *ἀτημελῆ*] ita recte mss pro *ἀτιμελῆ.* Hesych. *τημέλεια ἐπιμέλεια, τημελὲς ἐπιμελὲς σπουδαῖον, τημελητὴς ἐπιμελητής. τημελῆσαι σπουδά-*

ἀπὸ ποιητικῆς χρείαν συμπλέκοντες αὐτῇ [z]) πρὸς εὐχρηστίαν· ἐπείπερ δύναται μέν τις, ὡς καὶ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Γραμματικοὺς [a]) ἐλέγομεν, ἀνωφελῆ διδάσκειν τὴν ποιητικήν, οὐδὲν δὲ ἔλαττον κἀκεῖνο δεικνύναι, ὅτι ἡ μὲν μουσικὴ περὶ μέλος καταγινομένη μόνον τέρπειν πέφυκεν, ἡ δὲ ποιητικὴ καὶ περὶ διάνοιαν καταγινομένη δύναται συνωφελεῖν τε καὶ σωφρονίζειν.

29 Ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τὰ ἐγκεχειρημένα λόγος ἐστὶ τοιοῦτος. προηγουμένως δὲ λέγεται καὶ κατὰ μουσικῆς, ὡς εἴπερ ἐστὶ χρειώδης, καὶ κατὰ τοῦτο λέγεται χρειοῦν, παρ' ὅσον μουσικευσάμενος πλεῖον παρὰ τοὺς ἰδιώτας τέρπεται πρὸς μουσικῶν ἀκροαμάτων, ἢ παρ' ὅσον οὐκ ἔστιν ἀγαθοὺς γενέσθαι μὴ προ-
30 παιδευθέντας [b]) ὑπ' αὐτῶν, ἢ τῷ τὰ αὐτὰ στοιχεῖα τυγχάνειν τῆς μουσικῆς καὶ τῶν κατὰ φιλοσοφίαν πραγμάτων εἰδήσεως, ὁποῖόν τι καὶ περὶ γραμματικῆς ἀνώτερον [c]) ἐλέγομεν, ἢ τῷ κατὰ
P 363 ἁρμονίαν διοικεῖσθαι τὸν κόσμον [d]), καθὼς φάσκουσι Πυθαγορικῶν παῖδες, δεῖσθαί τε ἡμᾶς τῶν μουσικῶν θεωρημάτων πρὸς τὴν τῶν ὅλων εἴδησιν ἢ τῷ τὰ ποιὰ μέλη [e]) ἠθοποιεῖν τὴν ψυ-
31 χήν. οὔτε δὲ τῷ τοὺς μουσικοὺς πλέον τέρπεσθαι παρὰ τοὺς ἰδιώτας ἀπὸ τῶν ἀκροαμάτων λέγοιτ' ἂν χρειοῦν ἡ μουσική·

tatem poetices, ut musicam doceant utilem esse, cum hac connectunt, desipiunt: nam potest quis, ut diximus in libro adversus Grammaticos, docere esse poeticam inutilem, et nihilo minus illud quoque ostendere, quod musica quae in solis versatur modulationibus, solum habeat ut delectet, poëtica autem quae versatur etiam in animi cogitatione et intelligentia, potest simul et prodesse modestumque reddere et temperantem.

29. Sed adversus ea quidem quae adducta sunt argumenta, haec dici possunt. in primis autem hoc dicitur adversus musicam, quod siquidem sit utilis, in hoc dicitur esse usui, quod qui est musicus, magis delectetur musicis acroamatis quam imperiti, aut quod non liceat bono evadere qui ab eis prius non fuerit eruditus, 30. aut quod sint eadem elementa musicae et rerum quae in philosophia tractantur cognitionis, quod etiam superius dicebamus de grammatica, aut quod per harmoniam administretur mundus, ut dicunt Pythagorei; opus autem habeamus musicis praeceptis ad universi cognitionem, aut quod certis modis musicis mores animi componantur. 31. sed nec utilis dici potest musica, quod acroamatis magis delectentur musici quam imperiti: nam primum quidem non est imperitis necessaria ex illis delectatio,

---

σαι. hinc ἀτημελής et quo vocabulo Alciphron lib. 3 epist. 55 p. 406 utitur, ἀτημέλητος.

z) συμπλέκοντες αὐτῇ] ita rescripsi e mss. pro αὐτοί.

a) ἐν τῷ πρὸς τοὺς Γραμματικούς] supra libro primo sect. 277 sq. 297 sq.

b) μὴ προπαιδευθέντας] ita legendum e mss pro προσπαιδευθέντας.

c) ἀνώτερον] libro primo adversus Grammaticos sect. 299 300.

d) κατὰ ἁρμονίαν διοικεῖσθαι τὸν κόσμον] vide quae dicta ad librum contra Arithmeticos sect. 3. Platonem 7 de Rep. p. 487. Ptolemaeum 3
P 363 8 Harmonicor. Plinium lib. 2 hist. c. 22. Achillem Tatium c. 17. Macrobium lib. 2 in somnium Scipionis cap. 1 et Boëthium lib. 1 de musica cap. 2 et 27. Chalcidium p. 156 187 sq. Henricique Lindenbrogii notas ad hac Censorini c. 13: *Pythagoras prodidit hunc totum mundum musica factum ratione.* Sidonius carmine 15 vers. 52:

Pythagoras solidum princeps quod musica mundum
Temperet et certis concentum reddat ab astris etc.

de illo concentu Simplicius ad 2 Aristot. de caelo p. 113 sq.

e) ἢ τῷ τὰ ποιὰ μέλη] ita legendum e mss pro ἢ τὸ τῷ ποιὰ μέλη.

πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἀναγκαία ἰδιώταις ἡ τέρψις, καθάπερ καὶ
ἐπὶ λιμῷ ἢ δίψει ἢ κρύει γινόμεναι ὑπὸ [βρώματος ἢ] πόμα-
τος[f]) ἢ ἀλέας. εἶτα κἂν τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχωσι[g]), δυνάμεθα 32
χωρὶς μουσικῆς ἐμπειρίας αὐτῶν ἀπολαύειν. νήπια γοῦν ἐμμε-
λοῦς μινυρίσματος κατακούοντα κοιμίζεται, καὶ τὰ ἄλογα τῶν
ζῴων ὑπὸ αὐλοῦ καὶ σύριγγος κηλεῖται, οἵ τε δελφῖνες[h]), ὡς
λόγος, αὐλῶν μελῳδίαις τερπόμενοι προσνήχονται τοῖς ἐρεσσο-
μένοις σκάφεσιν, ὧν οὐδὲ ὁπότερον ἔοικε μουσικῆς ἔχειν ἐμπει-
ρίαν ἢ ἔννοιαν. καὶ διὰ τοῦτο μή ποτε ὃν τρόπον χωρὶς ὀψαρ- 33
τυτικῆς καὶ οἰνογευστικῆς ἡδόμεθα ὄψου ἢ οἴνου γευσάμενοι,
ὧδε καὶ χωρὶς μουσικῆς ἡσθείημεν ἂν τερπνοῦ μέλους ἀκούσαν-
τες, τοῦ μὲν ὅτι τεχνικῶς γίνεται, μᾶλλον παρὰ τὸν ἰδιώτην[i])
ἀντιλαμβανόμενοι, τοῦ δὲ ἡστικοῦ πάθους μηδὲν πλείω κερδαί-
νοντες; ὥστε οὐχ αἱρετὸν μουσικὴ παρ᾽ ὅσον τοὺς εἰδήμονας 34
αὐτῆς ἐπὶ πλεῖον τέρπεσθαι συμβέβηκε, καὶ μὴν οὐδὲ τῷ προ-
οδοποιεῖν τὴν ψυχὴν εἰς σοφίαν. ἀνάπαλιν γὰρ ἀντικόπτει καὶ
ἀντιβαίνει πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἐφίεσθαι, εὐαγώγους εἰς ἀκολα-
σίαν καὶ λαγνείαν παρασκευάζουσα τοὺς νέους. ἐπείπερ ὁ μου- 35
σικευσάμενος

μολπαῖσιν ἡσθεὶς[k]) τοῦτ᾽ ἀεὶ θηρεύεται,
ἀργὸς μὲν οἴκοις καὶ πόλει γενήσεται
φίλοισί τ᾽ οὐδεὶς ἀλλ᾽ ἄφαντος οἴχεται,
ὅταν γλυκείας ἡδονῆς ἥσσων τις ᾖ.

qualis est quae in fame aut siti aut frigore fit a cibo aut potu aut calore. 32. deinde etiamsi sint necessaria, possumus his frui absque musica experientia: sopiuntur quidem certe infantes numerosum audientes susurrum, et bruta demulcentur a tibia et fistula, et delphini, ut fertur, tibiarum delectati modulatione adnatant ad eos qui remigant in scaphis; quorum nullum videtur habere experientiam aut notionem musicae. 33. et ideo num quomodo absque arte condiendi obsonia et arte degustandi vina delectamur obsonio gustato aut vino, ita etiam musica delectabimur audientes modum iucundum et delectabilem, et quod artificiose quidem fiat, magis quam imperitus apprehendemus, sed eo nihilo maiorem lucrabimur voluptatem? 34. quamobrem non ideo est amplectenda musica, quod usu veniat ut qui eius sunt scientes, magis delectentur, sed nec quod ea animae viam muniat ad sapientiam. contra enim offendit et resistit ne virtus appetatur, ut quae iuvenes reddat propensos ac proclives ad libidinem et intemperantiam. 35. nam qui se dedidit musicae,

venatur usque cantus, his qui ducitur,
in aedibus fiet piger et in oppido,
suis amicis ille nec umquam aderit,
iucunda quem victum voluptas detinet.

---

f) ὑπὸ πόματος] Hervetus legit, ut ex eius interpretatione apparet, et videtur Sextus scripsisse: ὑπὸ βρώματος ἢ πόματος [quod recepimus].
g) ὑπάρχωσι] intellige τὰ ἀκροάματα τῆς μουσικῆς.
h) οἵ τε δελφῖνες] hinc φίλαυλοι dicti Euripidi Electra v. 435 et Aeliano 12 45 Hist. Anim., ubi narrat decantatum illud de Arione.
i) μᾶλλον παρὰ τὸν ἰδιώτην] subintellige οἱ εἰδήμονες ἢ ἔμπειροι ὄντες τῆς μουσικῆς.
k) μολπαῖσιν ἡσθεὶς] ab his verbis incipiunt versus comici, quae male pro verbis Sexti habuit Hervetus. suspicor autem auctorem versuum esse Menandrum, cuius etiam notum illud apud Stobaeum Floril. tit. 63:

πολλοῖς ὑπέκκαυμ᾽ ἐστ᾽ ἔρωτος μουσική.

36 κατὰ ταῦτα [l] δὲ οὐδὲ ἀπὸ τῶν αὐτῶν στοιχείων [m] ὁρμᾶσθαι ταύτην τε καὶ φιλοσοφίαν εἰσακτέον τὸ κατ᾽ αὐτὴν χρειῶδες, ὡς αὐτόθεν ἐστὶ συμφανές. λείπεται ἄρα τῷ [n] καθ᾽ ἁρμονίαν τὸν κόσμον διοικεῖσθαι ἢ τῷ ἠθοποιοῖς μέλεσι κεχρῆσθαι χρειώδη πρὸς εὐδαιμονίαν λέγειν αὐτὴν τυγχάνειν· ὧν τὸ μὲν τελευταῖον
37 ἤδη διαβέβληται [o] ὡς οὐχ ὑπάρχον ἀληθές, τὸ δὲ κατὰ ἁρμο-
P 364 νίαν διοικεῖσθαι τὸν κόσμον ποικίλως δείκνυται ψεῦδος [p]. εἶτα καὶ ἂν ἀληθὲς ὑπάρχῃ, οὐδὲν τοιοῦτον [q] δύναται πρὸς μακαριότητα καθάπερ οὐδὲ ἡ ἐν τοῖς ὀργάνοις ἁρμονία. ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον εἶδος [r] τῆς πρὸς τοὺς μουσικοὺς ἀντιρρήσεως τοιου-
38 τότροπόν ἐστι, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τῶν τῆς μουσικῆς ἀρχῶν καθαπτόμενον πραγματικωτέρας [s] μᾶλλον ἔχεται ζητήσεως· οἷον ἐπεὶ ἡ μουσική ἐπιστήμη τίς ἐστιν ἐμμελῶν τε καὶ ἐκμελῶν, ἐνρύθμων τε καὶ ἐκρύθμων, πάντως ἐὰν δείξωμεν ὅτι οὔτε τὰ μέλη ὑποστατά ἐστιν οὔτε οἱ ῥυθμοὶ [t] τῶν ὑπαρκτῶν πραγμά-

36. similiter autem neque quod ab iisdem proficiscatur elementis ipsa et philosophia, ea ratione est utilis, ut ex se est evidens. restat ergo ut ex eo quod per harmoniam mundus administretur aut eo quod utatur modis qui bonos mores procreant, ea dicatur esse utilis ad beatitudinem. quorum extremum quidem iam fuit reprobatum, ut quod non sit verum; 37. quod autem per harmoniam mundus administretur, multifariam falsum ostenditur. deinde etiamsi sit verum, hoc nihil potest ad beatitudinem, sicut nec quae est in instrumentis harmonia. sed eiusmodi quidem est prius genus dicendi adversus musicos; 38. alterum autem et quod tangit musicae principia, est inquisitionis paullo magis ad rem facientis; ut quoniam musica est scientia modulatorum et non modulatorum, numerosorumque et non numerosorum, om-

---

l) κατὰ ταῦτα] ms Vratislav. κατ᾽ αὐτά.
m) ἀπὸ τῶν αὐτῶν στοιχείων] supra sect. 30.
n) λείπεται ἄρα τῷ] minus bene τό in mss et Vratislav.
o) ἤδη διαβέβληται] supra sect. 28.
P 364 p) ποικίλως δείκνυται ψεῦδος] non potest quidem negari rationem proportionemque atque adeo harmoniam in mundo sive in hoc, ut Augustini verbis utar, labentium rerum quasi mirabili cantico reperiri, cum omnia etiam minima pondere numero ac mensura certa deus condiderit, qui propterea etiam a S. Paulino in natali nono Felicis 'omnisonae modulator et arbiter unus harmoniae' appellatur. illas vero rationes proprie musicas quas in distantia magnitudine periodisque corporum caelestium sive deprehendere sibi visi sunt sive iactarunt Pythagorei, et illum siderum dum moventur suavissimum etiam auribus (quem comminiscebautur) concentum omnes ferme aliorum philosophorum scholae exsibilarunt. quamquam per haec quae de concentu Pythagoras docuit, nihil fortasse aliud quam rationes orbium planetarum et proportiones distantiae, magnitudinis ac motus periodici voluit indicare; in illis ipsis autem rationibus notandis multa acute et ingeniose assecutum fuisse vel Ioannis Kepleri opus de harmonia mundi lectorem edocere poterit.
q) οὐδὲν τοιοῦτον] mss τοιοῦτο.
r) τὸ μὲν πρῶτον εἶδος] ex duobus illis, de quibus sect. 4 et 5 huius libri.
s) πραγματικωτέρας] vide ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 62. definitio musicae, quae mox dicitur esse ἐπιστήμη ἐμμελῶν τε καὶ ἐκμελῶν, repetitur infra sect. 58.
t) οὔτε οἱ ῥυθμοί] ita recte mss Vrat. et Ciz. pro ἀριθμοί, quod male secutus est interpres Hervetus. confer infra sect. 59 sq. constat autem rhythmus, ut iam Platoni notatum secundo de Legibus, τῇ τῆς κινήσεως τάξει, sive ordine celeris aut tardioris motus, quemadmodum μέλους

τῶν τυγχάνουσιν, ἐσόμεθα παρεστηκότες u) καὶ τὴν μουσικὴν ἀνυπόστατον. λέγωμεν δὲ πρῶτον περὶ μελῶν καὶ τῆς τούτων ὑποστάσεως μικρὸν ἄνωθεν καταρξάμενοι.

Ὅρος φωνῆς x).

φωνὴ τοίνυν ἐστίν, ὡς ἄν τις ἀναμφισβητήτως ἀποδοίη, τὸ ἴδιον 39
αἰσθητὸν ἀκοῆς· καθάπερ γὰρ μόνης ὁράσεως ἔργον ἐστὶ τὸ
χρωμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ μόνης ὀσφρήσεως τὸ εὐωδῶν
καὶ δυσωδῶν ἀντιποιεῖσθαι, καὶ ἤδη γεύσεως τὸ γλυκέων ἢ πι-
κρῶν αἰσθάνεσθαι y), οὕτω γένοιτ' ἂν ἴδιον αἰσθητὸν ἀκοῆς ἡ
φωνή. τῆς δὲ φωνῆς ἡ μέν τίς ἐστιν ὀξεῖα, ἡ δὲ βαρεῖα, μετα- 40
φορικώτερον ἀπὸ τῶν περὶ τὴν ἁφὴν αἰσθητῶν ἑκατέρου τού-
των λαμβάνοντος τὴν προσηγορίαν. καθάπερ γὰρ τὸ κεντοῦν
καὶ τέμνον τὴν ἁφὴν ὀξὺ προσηγόρευσεν ὁ βίος, καὶ τὸ θλάσιν
ἐμποιοῦν καὶ πιέζον βαρύ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς φωνῆς τὴν
μὲν οἱονεὶ τέμνουσαν τὴν ἀκοήν, ὀξεῖαν, τὴν δὲ ὥσπερ θλῶσαν,
βαρεῖαν. καὶ οὐ ξένον, εἰ ὥσπερ φαιάν τινα καὶ μέλαιναν καὶ 41
λευκὴν φωνὴν z) ἀπὸ τῶν πρὸς τὴν ὅρασιν αἰσθητῶν κεκλήκα-
μεν, ὧδε καὶ ἀπὸ τῶν πρὸς τὴν ἁφὴν ἐχρησάμεθά τισι μετα-
φοραῖς. ὅταν μὲν οὖν ἐπ' ἴσης ἐκφέρηται ἡ φωνὴ καὶ ὑπὸ μίαν

nino si ostenderimus quod neque modi consistunt neque rhythmi, ostenderimus etiam musicam non consistere. dicamus autem primum de modis et eorum substantia, paulo altius incipientes.

Definitio vocis.

39. vox ergo est, ut alicui citra controversiam liceat eam describere, proprium sensile auditus; nam quo modo est proprium munus visus colores apprehendere, et solius odoratus vendicare sibi sensum eorum quae bene olent et male, et gustus dulcia percipere aut amara, ita etiam vox est proprium sensile auditus. 40. vocum autem alia quidem est acuta, alia vero gravis, utroque eorum metaphorice suam accipiente appellationem ab iis quae sunt sensilia tactus. quo modo enim id quod tactum pungit et secat, acutum vocat humanae vitae usus, et grave id quod contusionem affert et premit, eodem modo et vocum eam quidem quae veluti auditum secat, acutam, eam autem quae veluti contundit, gravem. 41. nec est alienum, si quo modo fuscam quandam atramque et candidam appellavimus vocem ab iis quae cadunt sub sensum visus, ita etiam utamur quibusdam metaphoris ex iis quae cadunt sub tactum. quando ergo vox quidem ex aequo enuntiatur et sub una

---

ἁρμονία gravis et acutae vocis temperatura, *τῆς φωνῆς τοῦ ὀξέος ἅμα καὶ βαρέος συγκεραννυμένων.*

u) *παρεστηκότες*] ms Ciz. *παρεστακότες.*

x) *Ὅρος φωνῆς*] in ms Vratislav. haec verba desunt, quemadmodum et infra verba: *ὅρος φθόγγου*, neque ab ipso Sexto credibile hos titulos esse, quemadmodum nec titulos capitum qui in aliis nostri libris subinde leguntur. mirum autem videri possit a voce incipere Sextum et non a sono, qui voce latius patet. nam ut Porphyrius ad Ptolemaeum observat, *μέλος* non solum in voce consistit sed et in organis inanimis, quae cum *ψόφον* edant, *φωνῇ* destituuntur. caeterum sciendum est a Sexto perinde ut ab Aristoxeno *φωνήν* tam late sumi, ut non solum de voce humana sed de quocumque sonitu sive audibili aëris percussione intelligatur.

y) *καὶ ἤδη γεύσεως* usque ad *αἰσθάνεσθαι*] haec non leguntur in ms Ciz. et ab Herveto interprete fuere omissa.

z) *φαιάν τινα καὶ μέλαιναν καὶ λευκὴν φωνήν*] sic vocem *serenam* Persius dixit, *atram* Lucanus, Nonnus *λευκάδα*, *candidam* alii *auream*que ut Virgilius *ferream.*

P 865 τάσιν, ὡς μηδένα περισπασμὸν γίνεσθαι τῆς αἰσθήσεως, ἤτοι ἐπὶ τὸ βαρύτερον ἢ τὸ ὀξύτερον, τότε ὁ τοιοῦτος ἦχος φθόγγος
42 καλεῖται, παρ' ὃ καὶ οἱ μουσικοὶ ὑπογράφοντές a) φασι·

Ὅρος φθόγγου.

φθόγγος ἐστὶν ἐμμελοῦς φωνῆς πτῶσις ὑπὸ μίαν τάσιν. τῶν δὲ φθόγγων οἱ μέν εἰσιν ὁμόφωνοι, οἱ δὲ οὐχ ὁμόφωνοι· καὶ ὁμόφωνοι μὲν b) οἱ μὴ διαφέροντες ἀλλήλων κατ' ὀξύτητα καὶ
43 βαρύτητα, οὐχ ὁμόφωνοι δὲ οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες. τῶν δὲ ὁμοφώνων ὡς καὶ τῶν οὐχ ὁμοφώνων τινὲς μὲν ὀξεῖς, τινὲς δὲ βαρεῖς καλοῦνται. καὶ πάλιν τῶν οὐχ ὁμοφώνων οἱ μὲν διάφωνοι προσαγορεύονται, οἱ δὲ σύμφωνοι. καὶ διάφωνοι μὲν οἱ ἀνωμάλως καὶ διεσπασμένως τὴν ἀκοὴν κινοῦντες, σύμφωνοι δὲ
44 οἱ ὁμαλώτερον καὶ ἀμερίστως. σαφέστερον δὲ μᾶλλον ἔσται τὸ ἑκατέρου γένους ἰδίωμα τῇ ἀπὸ τῶν πρὸς γεῦσιν c) ποιοτήτων μεταβάσει χρησαμένων ἡμῶν. ὥσπερ τοίνυν τῶν γευστῶν τὰ μὲν τοιαύτην ἔχει κρᾶσιν, ὥστε μονοειδῶς καὶ λείως κινεῖν τὴν αἴσθησιν, ὁποῖον τὸ οἰνόμελι καὶ ὑδρόμελι, τὰ δὲ οὐχ ὡσαύτως οὐδὲ ὁμοίως, καθάπερ τὸ ὀξύμελι — ἑκάτερον γὰρ τούτων τῶν μιγμάτων τὴν ἴδιον ἐντυποῖ d) ποιότητα τῇ γεύσει —· οὕτω τῶν φθόγγων διάφωνοι μέν εἰσιν οἱ ἀνωμάλως τὴν ἀκοὴν καὶ διεσπα-

intensione, ita ut sensus nulla fiat abstractio, aut ad gravius aut ad acutius, tunc eiusmodi resonantia dicitur sonus. 42. musici itaque eum describentes dicunt:

(definitio soni qui dicitur φθόγγος)

sonus est vocis modulatae casus sub unam intensionem. ex sonis autem alii quidem in voce conveniunt, alii vero minime: et in voce quidem conveniunt qui inter se non differunt in acuto et gravi, non conveniunt autem qui non ita se habent. 43. eorum autem qui in voce conveniunt ut et eorum qui non conveniunt, aliqui quidem vocantur acuti, aliqui vero graves. et rursus eorum qui in voce non conveniunt, alii quidem appellantur dissonantes, alii vero consonantes. et sunt quidem dissonantes qui inaequaliter ac distracte aures movent, consonantes autem qui aequaliter et individue. 44. fiet autem apertior utriusque generis proprietas, si utamur comparatione a qualitatibus ad gustum pertinentibus. quomodo ergo ex gustabilibus alia quidem talem habent temperationem, ut uniformiter et leniter moveant sensum, ut mulsum et hydromel, alia autem non eodem modo nec similiter, quomodo oxymel (utraque enim harum mixtionum gustui inprimit propriam qualitatem): ita ex sonis dissonantes quidem sunt qui inae-

P 865 a) οἱ μουσικοὶ ὑπογράφοντες] in Euclidis introductione harmonica et apud Bryennium p. 377 legitur φθόγγος ἐστὶ φωνῆς πτῶσις ἐμμελὴς ἐπὶ μίαν τάσιν. Aristoxenus lib. 1 Harmonicor. p. 15: φωνῆς πτῶσις ἐπὶ μίαν τάσιν ὁ φθόγγος· τότε γὰρ φαίνεται φθόγγος εἶναι τοιοῦτος, οἷος εἰς μέλος τάττεσθαι ἡρμοσμένον, ὅταν ἡ φωνὴ φανῇ ἑστάναι ἐπὶ μιᾶς τάσεως. Marcianus Capella lib. 9: *phthongus dicitur vocis modulatae particula una intentione producta. est autem intentio quam dicimus tasin, qua vox consistit ac perseverat.* confer Ptolemaeum lib. 1 Harmonic. c. 4, ubi etiam distinctio inter φθόγγους ἐμμελεῖς et ἐκμελεῖς, συμφώνους et διαφώνους. Censorinum c. 10, Chalcidium p. 121, Theonem Smyrnaeum p. 93 etc., infra sect. 58.

b) καὶ ὁμόφωνοι μὲν] ita mss, non οἱ ὁμόφωνοι.

c) ἀπὸ τῶν πρὸς γεῦσιν] uti vocem dulcem et acerbam dicimus et Homerus de Nestore: οὐ μὲν ἀπὸ στόματος μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

d) ἐντυποῖ] ms Ciz. ἐμποιεῖ.

σμένως κινοῦντες, σύμφωνοι δὲ οἱ ὁμαλώτεροι. ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν
διαφορὰ τῶν φθόγγων τοιαύτη τίς ἐστι παρὰ μουσικοῖς. περι- 45
γράφεται δέ τινα πρὸς τούτων διαστήματα [e]), καθ' ἃ καὶ ἡ
φωνὴ κινεῖται, ἤτοι ἐπὶ τὸ ὀξύτερον ἀναβαίνουσα ἢ ἐπὶ τὸ
βαρύτερον ἀνιεμένη. παρ' ἣν αἰτίαν κατὰ τὸ ἀνάλογον τῶν δια-
στημάτων τούτων τὰ μὲν σύμφωνα, τὰ δὲ διάφωνα προσηγό-
ρευται. καὶ σύμφωνα μὲν ὁπόσα ὑπὸ συμφώνων φθόγγων 46
περιέχεται, διάφωνα δὲ ὁπόσα ὑπὸ διαφώνων. τῶν δὲ συμφώ-
νων διαστημάτων [f]) τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἐλάχιστον διὰ τεσσά-
ρων [g]) οἱ μουσικοὶ προσαγορεύουσι, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο μεῖζον διὰ
πέντε [h]), καὶ τοῦ διὰ πέντε μεῖζον τὸ διὰ πασῶν [i]). πάλιν τε 47
τῶν διαφώνων διαστημάτων [k]) ἐλάχιστον μέν ἐστι καὶ πρῶτον P 366
παρ' αὐτοῖς ἡ καλουμένη δίεσις, δεύτερον δὲ τὸ ἡμιτόνιον, ὅ
ἐστι διπλοῦν τῆς διέσεως, τρίτον ὁ τόνος, ὅς ἐστιν διπλασίων [l])
τοῦ ἡμιτονίου. οὐ μὴν ἀλλ' ὃν τρόπον ἅπαν διάστημα κατὰ 48

qualiter distracteque movent auditum, consonantes autem qui aequabilius. atque sonorum quidem differentia talis est apud musicos. 45. circumscribuntur autem quaedam et ab eis intervalla, in quibus vox movetur, aut ad acutius ascendens aut descedens ad gravius. quamobrem convenienter proportioni intervallorum alia quidem appellata sunt consonantia, alia vero dissonantia. 46. et consonantia quidem quae continentur a sonis consonantibus, dissonantia autem quae a dissonantibus. consonantium autem intervallorum primum quidem et minimum appellant musici diatessaron, quod autem est post hoc maius diapente, et quod intervallo diapente est maius diapason. 47. et rursus dissonantium intervallorum minimum quidem est et primum apud ipsos quae vocatur diesis, secundum autem semitonium, quod est duplum diesis, tertium autem tonus, qui est duplus semitonii. 48. verumenimvero uti quodvis musicum intervallum constat sonis, ita mos qui-

---

e) *διαστήματα*] Marcianus Capella: *diastema est vocis spatium quo acuta et gravior* (vox) *includitur.* Boëthius lib. 1 cap. 12 de musica: *omnis vox aut συνεχής est, quae continua* (ut cum familiariter loquimur legendove aliquid percurrimus), *aut διαστηματική, quae dicitur cum intervallo suspensa* (ut in cantu) *estque vox ipsa tardior et per modulandas varietates faciens intervallum non taciturnitatis sed suspensae ac tardae potius cantilenae.* eadem Manuel Bryennius p. 375 sq. 381. ante hos Euclides: *διάστημα τὸ περιεχόμενον ὑπὸ δύο φθόγγων ἀνομοίων ὀξύτητι καὶ βαρύτητι.*

f) *τῶν συμφώνων διαστημάτων*] Ptolemaeus lib. 1 Harmonicor. c. 9 reprehendit Aristoxeneos, quod *συμφωνίας* et *διαφωνίας* metiuntur diastematis, et non phthongis ipsis.

g) *διὰ τεσσάρων*] haec est quam *quartam* vulgo vocamus. ut C F. *consonantia vocum quattuor, intervallorum trium.* Boëth. lib. 1 c. 17. infra lib. 1 adversus Logicos sect. 95 sq.

h) *διὰ πέντε*] hanc vulgo appellamus *quintam*, ut C G.

i) *διὰ πασῶν*] haec est quae *octava* vulgo dicitur, C C. adde Censorinum cap. 10. P 366

k) *διαφώνων διαστημάτων*] Aristoxenus tonum dividit in partes quattuor quartamque partem sive *τεταρτημόριον τόνου*, ut est apud Theonem Smyrnaeum p. 87, vocavit *δίεσιν*. cum itaque *διάφωνον διάστημα* faciant toni duo vicini, quem *secundam* vulgo appellamus, non minus *διαφωνοῦσι* iuncta tono proximi toni *δίεσις* vel iunctum vicinum semitonium.

l) *ὅς ἐστιν διπλασίων*] ita legendum e mss pro ὅ.

μουσικὴν ἐν φθόγγοις ἔχει τὴν ὑπόστασιν, οὕτω καὶ[m]) πᾶν ἦθος, τὸ δ' ἐστι τι γένος μελῳδίας[n]). καθὰ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων ἠθῶν τινὰ μέν ἐστι σκυθρωπὰ καὶ στιβαρώτερα, ὁποῖα τὰ τῶν ἀρχαίων[o]) ἱστοροῦσι, τὰ δὲ ἐνένδοτα πρὸς ἔρωτας καὶ οἰνοφλυγίας καὶ ὀδυρμοὺς καὶ οἰμωγάς, οὕτω τις μὲν μελῳδία σεμνά τινα καὶ ἀστεῖα ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ κινήματα, τὶς δὲ ταπεινότερα καὶ ἀγεννῆ.
49 καλεῖται δὲ κατὰ κοινὸν ἡ τοιουτότροπος μελῳδία τοῖς μουσικοῖς ἦθος ἀπὸ τοῦ ἤθους εἶναι ποιητική, καθάπερ καὶ τὸ χλωρὸν δέος[p]) τὸ χλωροποιόν, καὶ τὸ νότοι βαρυήκοοι, ἀχλυώδεις, καρηβαρικοί, νωθροί, διαλυτικοί, ἀντὶ
50 τούτων δραστικοί. τῆς δὲ κοινῆς μελῳδίας ταύτης τὸ μέν τι χρῶμα λέγεται, τὸ δὲ ἁρμονία, τὸ δὲ διάτονον[q]). ὧν ἡ μὲν ἁρμονία αὐστηροῦ τινος ἤθους καὶ σεμνότητος κατασκευαστική πως ὑπῆρχε[r]), τὸ δὲ χρῶμα λιγυρόν τί ἐστι καὶ θρηνῶδες, τὸ
51 δὲ διάτονον ἔντραχυ καὶ ὑπάγροικον. ἀλλὰ δὴ πάλιν τὸ μὲν ἁρμονικὸν μέλος τῶν μελῳδουμένων ἀδιαίρετόν ἐστι, τὸ δὲ διάτονον καὶ τὸ χρῶμα[s]) ἰδικωτέρας τινὰς εἶχε διαφοράς, δύο μὲν

libet apud musicos est quoddam genus modulationis. quo modo enim ex humanis moribus alii quidem sunt severiores et graviores, quales narrant fuisse mores veterum, alii autem magis propensi ad amores et ebrietates fletusque et eiulatus; ita etiam quaedam modulatio graves quosdam et elegantes mores immittit in animum, alia humiliores et illiberales. 49. vocatur autem eiusmodi modulatio communiter a musicis mos ex eo quod morem efficiat, quo modo et timor pallidus, quod pallidos reddat, et austri dicuntur graves auribus, caliginosi, caput gravantes, pigri, dissolventes pro eo quod est horum efficientes. 50. ex communi autem hacce modulatione aliud genus dicitur chroma sive color, aliud harmonia, aliud diatonon. ex quibus harmonia quidem constituit quodammodo quandam morum severitatem et gravitatem, chroma autem est lene quidpiam et lamentabile, diatonicum asperum et subagreste. 51. sed rursus ex iis quae modulantur, modus quidem harmonicus unius est generis; diatonum autem et chroma habent

---

m) οὕτω καὶ] ms Vratislav. et hic et alibi semper οὕτως, etiam consonante sequenti, quod semel annotasse sufficiat.

n) καὶ πᾶν ἦθος, τὸ δ' ἔστι τι γένος μελῳδίας] ms Vratislav. ἔστι γένος. Manuel Bryennius pag. 387 Harmonic. γένος ἐστὶ μέλος, ἦθος καθολικόν τι παρεμφαῖνον καὶ ἔχον παρ' ἑαυτῷ διαφόρους ἰδέας. γένη δὲ μελῳδίας ἐστὶ τρία, ἁρμονία χρῶμα διάτονον. genera melorum vocat et Boëthius lib. 1 musices c. 21.

o) τὰ τῶν ἀρχαίων] huc respicit Iusti Lipsii, summi viri symbolum: *moribus antiquis.*

p) χλωρὸν δέος] ita saepe apud Homerum, ut Iliad. η 479, θ 77 etc. Heraclitus in allegoriis Homericis p. 455: μαινόμενον μὲν εἴρηκεν ἀντὶ Διονύσου τὸν οἶνον, ἐπειδήπερ οἱ πλείονες τῷ ποτῷ χρώμενοι τοῦ λογισμοῦ διασφάλλονται. ὥσπερ τὸ δέος, εἰ τύχοι, χλωρὸν λέγει καὶ πευκεδανὸν πόλεμον. plura Vossius Institut. orator. lib. 4 p. 121, ubi de metonymia effecti.

q) τὸ μέν τι χρῶμα, τὸ δὲ ἁρμονία, τὸ δὲ διάτονον] de his tribus generibus sive systematis musicis quae pro diversa interpositione semitoniorum et διέσεων differunt, videndus Theo Smyrnaeus p. 84 sq. et quotquot exstant veteres musici. [μέν τι scripsimus pro eo quod legebatur μέντοι.]

r) ὑπῆρχε] ms Ciz. ὑπάρχει. mox λιγυρόν τε pro λιγυρόν τι.

s) τὸ δὲ διάτονον καὶ τὸ χρῶμα] de tribus generibus chromatici et duobus diatonici μέλους sive systematis videndus Ptolemaeus lib. 1 Harmonicorum cap. 15 et Manuel Bryennius libro 2.

τὸ διάτονον, τήν τε τοῦ μαλακοῦ διατόνου καλουμένην καὶ τὴν
τοῦ συντόνου· τρεῖς δὲ τὸ χρῶμα, τὸ μὲν γάρ τι αὐτοῦ τονι-
κὸν καλεῖται, τὸ δὲ ἡμιτόνιον, τὸ δὲ μαλακόν. πλὴν ἐκ τούτων 52
συμφανὲς ὅτι πᾶσα ἡ κατὰ μελῳδίας θεωρία παρὰ τοῖς μουσι-
κοῖς οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ὑπόστασιν εἶχεν εἰ μὴ ἐν τοῖς φθόγ-
γοις t), καὶ διὰ τοῦτο ἀναιρουμένων αὐτῶν τὸ μηδὲν ἔσται ἡ
μουσική. πῶς οὖν καὶ ἐρεῖ τις ὅτι οὐκ εἰσὶ φθόγγοι; ἐκ τοῦ
φωνὴν αὐτοὺς κατὰ γένος ὑπάρχειν φήσομεν καὶ τὴν φωνὴν P 367
ἀνύπαρκτον ἡμῖν ἐν τοῖς σκεπτικοῖς ὑπομνήμασι u) δεδεῖχθαι
ἀπὸ τῆς τῶν Δογματικῶν μαρτυρίας. οἵ τε γὰρ ἀπὸ τῆς Κυ- 53
ρήνης φιλόσοφοι x) μόνα φασὶν ὑπάρχειν τὰ πάθη, ἄλλο δὲ
οὐδέν. ὅθεν καὶ τὴν φωνὴν μὴ οὖσαν πάθος ἀλλὰ πάθους
ποιητικὴν μὴ γίνεσθαι τῶν ὑπαρκτῶν. οἵ γέ τοι περὶ τὸν Δη-
μόκριτον καὶ Πλάτωνα y) πᾶν αἰσθητὸν ἀναιροῦντες συναναι-
ροῦσι καὶ τὴν φωνὴν αἰσθητόν τι δοκοῦσαν πρᾶγμα ὑπάρχειν.
καὶ γὰρ ἄλλως εἴ ἐστι φωνή, ἤτοι σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώματον z). 54
οὔτε δὲ σῶμά ἐστιν, ὡς οἱ Περιπατητικοὶ a) διὰ πολλῶν διδά-
σκουσιν, οὔτε ἀσώματος *), ὡς οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς b)· οὐκ ἄρα
ἔστι φωνή. ἀλλ' ὧδέ τις κἀκείνως ἐπιχειρήσειε λέγειν, ὡς εἰ μὴ 55

specialiores quasdam differentias, duas quidem diatonum, nempe et eam quae mollis vocatur diatoni et eam quae intensi: chroma autem tres; nam est quod vocatur tonicum, aliud semitonium, aliud molle. 52. caeterum ex his est perspicuum, quod universa apud musicos praecepta modulationis non in alia re quam in sonis subsistant, et ideo si ii tollantur, nihil erit musica. quomodo ergo dicet quispiam non esse sonos? ex eo quoniam ipsi vocis quoddam genus sunt, dicemus etiam vocem esse nihil a nobis fuisse ostensum in Scepticis commentariis ex testimonio Dogmaticorum. 53. Cyrenaei enim philosophi solas esse dicunt affectiones, aliud autem nihil. unde etiam vocem, cum non sit affectio sed efficiens affectionis, non esse ex iis quae sunt. Democritus autem et Plato tollentes universum sensile vocem quoque simul tollunt, quae videtur esse quaedam res sensilis. 54. alioqui enim si est vox, aut est corpus aut incorporea. non est autem corpus, ut multis docent Peripatetici, neque incorporea, ut Stoici: non est ergo vox. 55. alius autem quispiam illo quoque modo argumentabitur:

---

t) *τὴν ὑπόστασιν εἶχεν εἰ μὴ ἐν τοῖς φθόγγοις*] ita ms Vratislav. pro: *ὑπόστασιν ἔχει εἰ μὴ τοῖς φθόγγοις.*

u) *ἐν τοῖς σκεπτικοῖς ὑπομνήμασι*] *vocem* nihil esse sive non dari disputat noster lib. 2 adversus Logicos, sed ibi non utitur testimonio Cyrenaicorum philosophorum neque aliorum Dogmaticorum, sed tantum illa cavillatione, quod neque quando fit, existat vox, neque quando siletur. itaque respicit aliud suum opus deperditum *ὑπομνημάτων σκεπτικῶν*, ad quod et alibi in hisce libris lectorem remittit. P 367

x) *οἱ ἀπὸ τῆς Κυρήνης φιλόσοφοι*] Laërtius 2 92 Aristippi Cyrenaei dogmata recensens: *τὰ πάθη καταληπτά, οὐκ ἀφ' ὧν γίνεται.* confer nostrum lib. 1 adversus Logicos sect. 191 et lib. 1 Pyrrhon. sect. 215 ibique a me dicta.

y) *οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον καὶ Πλάτωνα*] vide ad lib. 2 adversus Logicos.

z) *ἢ ἀσώματον*] ita mss (scilicet *πρᾶγμα*). in editis erat *ἀσώματος*.

a) *ὡς οἱ Περιπατητικοί*] Aristotelis schola vocem non habet pro corpore sed pro eo quod corpori accidit atque percussione aëris nascitur.

[*) immo *ἀσώματον*, uti paullo ante.]

b) *οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] Stoici pugnabant vocem esse corpus, et *σωματικὴν φωνὴν* distinguebant ab *ἀσωμάτῳ λεκτῷ* sive idea per vocem significata, ut dictum supra ad lib. contra Grammaticos sect. 155.

ἔστι ψυχή, οὐδ' αἰσθήσεις· μέρη γὰρ ταύτης ὑπῆρχον. εἰ δὲ μὴ εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις, οὐδὲ τὰ αἰσθητά· πρὸς αἰσθήσεις c) γὰρ ἡ τούτων ὑπόστασις νοεῖται. εἰ δὲ μὴ αἰσθητά, οὐδὲ φωνή· εἶδος γάρ τι τῶν αἰσθητῶν ὑπῆρχεν. ἀλλὰ μὴν d) οὐδέν ἐστι ψυχή, καθὼς ἐν τοῖς περὶ αὐτῆς ὑπομνήμασιν e) ἐδείκνυμεν·
56 οὐκ ἄρα ἐστὶ φωνή. καὶ μὴν εἰ μήτε βραχεῖά ἐστι φωνὴ μήτε μακρά, οὐκ ἔστι φωνή· οὔτε δὲ βραχεῖά ἐστιν οὔτε μακρὰ φωνή, ὡς ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Γραμματικοὺς f) ὑπεμνήσαμεν περὶ συλλαβῆς καὶ λέξεως ζητοῦντες πρὸς τούτους· οὐκ ἄρα ἔστι
57 φωνή. πρὸς τούτοις ἡ φωνὴ οὔτε ἐν ἀποτελέσματι οὔτε ἐν ὑποστάσει g) νοεῖται, ἀλλ' ἐν γενέσει καὶ χρονικῇ παρεκτάσει· τὸ δὲ ἐν γενέσει νοούμενον γίνεται, οὐδέπω δ' ἐστίν, ὥσπερ οὐδὲ οἰκία γινομένη ἢ ναῦς καὶ ἄλλα παμπληθῆ εἶναι λέγεται. τοίνυν
58 οὐδέν ἐστι φωνή. καὶ ἄλλοις δὲ συχνοῖς εἰς τοῦτο ἔνεστι λόγοις χρῆσθαι, περὶ ὧν, ὡς ἔφην, ἐν τοῖς Πυρρωνείοις ὑπομνηματιζόμενοι h) δείξομεν. νυνὶ δὲ φωνῆς μὴ οὔσης οὐδὲ φθόγγος ἐστίν, ὃς ἐλέγετο i) φωνῆς πτῶσις ὑπὸ μίαν τάσιν. φθόγγου δὲ μὴ ὄντος οὐδὲ διάστημα μουσικὸν καθέστηκεν, οὐ συμφωνία,
P 368 οὐ μελῳδία, οὐ τὰ ἐκ τούτων γένη k), διὰ τοῦτο οὐδὲ μουσική·

si non est anima, nec sunt sensus; ii enim sunt eius partes. si autem non sunt sensus, nec sensilia; ad sensus enim relata intelligitur eorum substantia. si autem non sunt sensilia, neque vox; ea enim est species sensilium. atqui nihil est anima, ut ostendimus in nostris de anima commentariis: non est ergo vox. 56. praeterea si neque brevis vox est nec longa, non est vox. non est autem vox brevis nec longa, ut admonuimus in iis quae scripsimus adversus Grammaticos, cum de syllaba et dictione adversus eos disquireremus. non est ergo vox. 57. ad haec accedit, quod vox neque in effectu intelligitur neque in substantia, sed in generatione et temporali intensione. quod autem est in generatione, fit, nondum autem est, ut nec domus quae fit aut navis et alia quam plurima esse dicuntur. vox ergo nihil est. 58. multae aliae possunt ad haec adduci rationes, de quibus, ut dixi, tractavimus in Pyrrhoneis commentariis. nunc autem si non sit vox, nec erit sonus, qui dicebatur esse casus vocis sub unam intensionem. si autem non est sonus, nec est intervallum musicum nec symphonia nec modulatio nec quae horum genera, et ideo nec musica: dicebatur enim scien-

c) πρὸς αἰσθήσεις] ita mss et interpres pro αἰσθήσει.

d) ἀλλὰ μὴν] ita mss pro μέν.

e) ἐν τοῖς περὶ αὐτῆς ὑπομνήμασιν] videtur peculiares hoc loco suos de anima commentarios memorare, qui allegantur etiam lib. 2 adversus Physicos sect. 284, et nusquam exstant, licet argumentum de anima tractavit lib. 2 Pyrrhon. sect. 31 sq. et lib. 1 adversus Logicos.

f) ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Γραμματικούς] libro contra Grammaticos sect. 124 sq.

g) οὔτε ἐν ὑποστάσει] eadem cavillatio recurrit lib. 2 adversus Logicos sect. 131.

h) ἐν τοῖς Πυρρωνείοις ὑπομνηματιζόμενοι] idem opus deperditum videtur notare, quod paullo ante vocavit σκεπτικὰ ὑπομνήματα, diversum a libris Πυρρωνείων ὑποτυπώσεων, in quibus frustra quaeras συχνούς illos λόγους adversus soni existentiam adductos in medium. aut certe intelligit laudatum libri secundi adversus Logicos locum, ubi plura de hoc argumento leguntur.

i) ὃς ἐλέγετο] supra sect. 42.

P 368 k) τὰ ἐκ τούτων γένη] tria quae commemoraverat sect. 50 harmonia chroma et diatonum. [ante διά fortasse inserenda καί.]

ἐπιστήμη γὰρ ἐλέγετο [l]) ἐμμελῶν τε καὶ ἐκμελῶν. ὅθεν ἀπ' ἀλ- 59
λης ἀρχῆς ὑποδεικτέον, ὅτι κἂν τούτων ἀποστῶμεν, διὰ τὴν
ἐγχειρισθησομένην ἐπὶ τῆς ῥυθμοποιίας ἀπορίαν ἀνυπόστατος
καθέστηκεν ἡ μουσική· εἰ γὰρ μηδέν ἐστι ῥυθμός, οὐδὲ ἐπι-
στήμη τις ἔσται περὶ ῥυθμοῦ. ἀλλὰ μὴν οὐδέν ἐστι ῥυθμός,
ὡς παραστήσομεν [m])· οὐκ ἄρα ἔστι τις ἐπιστήμη περὶ ῥυθμοῦ.
ὡς γὰρ πολλάκις εἰρήκαμεν [n]), ῥυθμὸς σύστημά ἐστιν ἐκ πο- 60
δῶν· ὁ δὲ ποὺς τὸ συνεστὼς ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως [o])· ἡ δὲ
ἄρσις καὶ ἡ θέσις ἐν ποσότητι χρόνου θεωρεῖται, ὡς τινὰς μὲν
ἐπεῖχεν ἡ θέσις, τινὰς δὲ ἡ ἄρσις χρόνους. καθάπερ ἐκ μὲν
στοιχείων συλλαβαί, ἐκ δὲ συλλαβῶν λέξεις συντίθενται, οὕτως
ἐκ μὲν τῶν χρόνων οἱ πόδες, ἐκ δὲ τῶν ποδῶν οἱ ῥυθμοὶ [p])
γίνονται ἐξ ἐκείνων τὴν σύστασιν λαμβάνοντες. ἐὰν οὖν δείξω- 61
μεν ὅτι οὐδέν ἐστι χρόνος, ἕξομεν συναποδεδειγμένον, ὅτι οὐδὲ
πόδες ὑπάρξουσι· διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ οἱ ῥυθμοὶ ἐξ ἐκείνων τὴν
σύστασιν λαμβάνοντες. ᾧ ἀκολουθήσει τὸ μηδὲ ἐπιστήμην εἶναι

tia modulatorum et non modulatorum. 59. unde ab alio ostendendum est principio, quod etiamsi ab his discesserimus, propter tractandam in conficiendis rhythmis seu numeris dubitationem non potest consistere musica: si enim nihil est rhythmus seu numerus, neque rhythmi ulla erit scientia. atqui nihil est rhythmus, ut ostendemus: non est ergo aliqua rhythmi scientia. 60. nam ut saepe diximus, rhythmus est compositio quaedam ex pedibus, pes autem est id quod constat ex elevatione et positura; elevatio autem et positura consideratur in quantitate temporum, quorum aliqua quidem tempora continet positura, aliqua vero elevatio. quo modo enim ex elementis quidem syllabae, ex syllabis autem componuntur dictiones; ita ex temporibus pedes, ex pedibus fiunt rhythmi seu numeri, ut qui ex illis accipiant constitutionem. 61. si ergo ostenderimus quod nihil sit tempus, simul etiam habebimus demonstratum, quod nec erunt quidem pedes; propterea autem nec rhythmi, qui ex illis consistunt. cui erit consequens ne

l) ἐπιστήμη γὰρ ἐλέγετο] supra sect. 38.

m) παραστήσομεν] ita legendum pro παρεστήσαμεν. neque enim hoc in superioribus iam fecit, sed in eo est ut deinceps confirmet argumentis, rhythmum nihil esse. atque ad praesentem locum remiserat Sextus lectores in libro adversus Grammaticos sect. 160.

n) ὡς γὰρ πολλάκις εἰρήκαμεν] saepius dixerit hoc noster, certe non scripsit in his libris. caeterum idem dixere etiam alii, ut Quintilianus 9 4: *rhythmi, id est numeri, spatio temporum constant.* rhythmi a metro differentiam pulchre explicat Longinus Hephaestionem interpretans, cuius locum ex versione perspicua Ioannis Boivini adscribam: *metrum et rhythmus hoc differunt, quod metra syllabis tamquam materia constent et absque syllaba non possit fieri metrum, rhythmus vero et in syllabis et citra syllabas fiat, nempe in eo sono qui pulsatione efficitur. etenim cum ab aerariis fabris malleos deorsum incuti videmus, simul etiam rhythmum quendam audimus. item equorum incessus pro rhythmo habitus est nec non micatio digitorum et apta membrorum conformatio* (in saltatoribus) *et chordarum motus et avium volitantium plausus. at sine dictione quae et talis sit et tanta, metrum consistere non potest. praeterea metrum a rhythmo differt eo quod metrum tempora habeat fixa ac definita, longum scilicet et breve et horum medium quod commune appellant, quod ipsum quoque omnino et longum et breve est; rhythmus autem tempora ad libitum producat, sic ut breve tempus longum saepe efficiat.*

o) ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως] nomina petita a saltantium motibus pedes attollentium et terram rursus pulsantium.

p) ἐκ δὲ τῶν ποδῶν οἱ ῥυθμοί] in mss deest articulus οἱ.

τινα περὶ ῥυθμούς. πῶς οὖν ὅτι οὐδέν ἐστι χρόνος, ἤδη μὲν παρεστήσαμεν ἐν τοῖς Πυρρωνείοις q), οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὰ
62 νῦν παραστήσομεν r) ἐπὶ ποσόν. εἰ γάρ ἐστί τι χρόνος, ἤτοι πεπέρασται s) ἢ ἄπειρός ἐστιν· οὔτε δὲ πεπέρασται, ἐπεὶ ἐροῦμεν ποτε γεγονέναι χρόνον, ὅτε χρόνος οὐκ ἦν, καὶ ἔσεσθαί ποτε χρόνον, ὅτε χρόνος οὐκ ἔσται· οὔτε ἄπειρος καθέστηκεν· ἔστι γάρ τι αὐτοῦ παρῳχηκὸς καὶ ἐνεστὼς καὶ μέλλον. ὧν ἑκάτερον εἰ μὲν οὐκ ἔστι, πεπέρασται ὁ χρόνος· εἰ δ' ἔστιν, ἔσται ἐν τῷ παρόντι καὶ ὁ παρῳχηκὼς καὶ ὁ μέλλων, ὅπερ ἄτοπον. οὐκ
63 ἄρα ἔστι χρόνος. τό γε μὴν ἐξ ἀνυπάρκτων συνεστὼς t) ἀνύπαρκτόν ἐστιν. ὁ δὲ χρόνος ἔκ τε τοῦ παρῳχημένου καὶ μηκέτ'
P 369 ὄντος καὶ ἐκ τοῦ μέλλοντος μηδέπω δὲ ὄντος συνεστὼς ἀνύπαρ-
64 κτος ἔσται. ἄλλως τε εἰ μὲν ἀμερής ἐστιν u) ὁ χρόνος, πῶς τὸ μέν τι x) αὐτοῦ παρῳχημένον, τὸ δὲ ἐνεστώς, τὸ δὲ μέλλον λέγομεν; εἰ δὲ μεριστός ἐστιν, ἐπεὶ πᾶν τὸ μεριστὸν ὑπό τινος αὐτοῦ μέρους καταμετρεῖται, ὡς πῆχυς y) μὲν ὑπὸ παλαιστοῦ, ὁ παλαιστὴς δὲ ὑπὸ δακτύλου, δεήσει καὶ αὐτὸν ὑπό τινος τῶν
65 αὐτοῦ μερῶν καταμετρεῖσθαι. οὔτε δὲ τῷ ἐνεστῶτι δυνατὸν καταμετρεῖν τοὺς ἄλλους χρόνους, ἐπείπερ ὁ γινόμενος καὶ ὁ ἐνεστὼς χρόνος ὁ αὐτὸς ἔσται κατ' αὐτοὺς παρῳχημένος καὶ μέλλων· παρῳχημένος μὲν ὅτι τὸν παρῳχημένον καταμετρεῖ χρόνον, μέλλων δὲ ὅτι τὸν μέλλοντα· ὅπερ ἄτοπον. οὐ τοίνυν τινὶ τῶν

esse quidem rhythmorum scientiam. quomodo ergo nihil sit tempus, iam quidem ostendimus in Pyrrhoneis commentariis, nihilo secius autem nunc quoque ostendemus aliquantulum. 62. nam si tempus est aliquid, aut est finitum, aut infinitum. non est autem finitum, alioqui dicemus fuisse tempus quando non erat tempus, et futurum aliquando tempus, quando tempus non erit. neque est infinitum: est enim eius aliquid praeteritum et praesens et futurum. quorum utrumque si quidem non est, finitum est tempus. sin autem est, erit in praesenti et praeteritum et futurum, quod quidem est absurdum. non est ergo tempus. 63. quod porro constat ex iis quae non sunt, neutiquam existit. tempus itaque constans et ex eo quod praeteriit et non est amplius et ex futuro quod nondum est, nullum erit. 64. praeterea si tempus est individuum, quo modo aliud quidem eius dicimus praeteritum, aliud vero praesens, aliud futurum? sin autem est dividuum, quandoquidem quicquid est dividuum, aliqua pars ipsius id metitur, ut palmus quidem cubitum, digitus vero palmum, oportebit aliquam quoque eius partem ipsum metiri. 65. fieri autem non potest, ut praesenti alia metiamur tempora: nam quod fit et est praesens tempus, ex eorum sententia idem est praeteritum et futurum. praeteritum quidem, quoniam metitur tempus praeteritum; futurum autem,

---

q) ἐν τοῖς Πυρρωνείοις] non addit ὑπομνήμασι, vix dubito tamen quin ὑποτυπώσεων libros intelligat qui exstant. certe enim in illis lib. 3 sect. 136 sq. multa disputat quibus probet nihil esse tempus. similiter et lib. 2 adversus Physicos sect. 169 sq.

r) παραστήσομεν] ita mss pro παρεστήσαμεν.

s) ἤτοι πεπέρασται] eadem cavillatio lib. 3 Pyrrhon. sect. 141 et infra 2 adversus Physicos.

t) ἐξ ἀνυπάρκτων συνεστὼς] Hervetus: *ex iis quae esse non possunt.* sed ἀνύπαρκτον idem ac μὴ ὄν, *quod non est.* lib. 2 adversus Physicos: τὸ εἰς τοὺς μὴ ὄντας χρόνους μεριζόμενον οὐκ ἂν εἴη χρόνος.

P 369 u) εἰ μὲν ἀμερής ἐστιν] lib. 3 Pyrrhon. sect. 143 sq. et lib. 2 adversus Physicos.

x) τὸ μέν τι] mss μέν τοι pro μέν τι.

y) πῆχυς] cubitus sex palmis, palmus quattuor digitis constat.

λειπομένων δυοῖν τὸν ἐνεστῶτα καταμετρητέον. δι' ἣν αἰτίαν
οὐδὲ ταύτῃ λεκτέον εἶναί τινα χρόνον. πρὸς τούτοις ὁ χρόνος 66
τριμερής z) ἐστι, καὶ τὸ μὲν ἔχει παρῳχηκός, τὸ δὲ ἐνεστώς,
τὸ δὲ μέλλον, ὧν τὸ μὲν παρῳχημένον οὐκέτι ἐστί, τὸ δὲ μέλ-
λον οὔπω ἐστί, τὸ δὲ ἐνεστὼς ἤτοι ἀμερές ἐστιν ἢ μεριστόν·
ἀλλ' ἀμερὲς μὲν οὐκ ἂν εἴη· ἐν ἀμερεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν δύναται
γίνεσθαι μεριστόν, ὥς φησι Τίμων a), οἷον τὸ γίνεσθαι, τὸ
φθείρεσθαι. καὶ ἄλλως εἴπερ ἀμερές ἐστι τὸ ἐνεστὼς τοῦ χρό- 67
νου, οὔτε ἀρχὴν ἔχει ἀφ' ἧς ἄρχεται, οὔτε πέρας ἐφ' ᾧ κατα-
λήγει· διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ μέσον. καὶ οὕτως οὐκ ἔσται ὁ ἐνεστὼς
χρόνος. εἰ δὲ μεριστός ἐστιν, εἰ μὲν εἰς τοὺς μὴ ὄντας χρόνους
μερίζεται, οὐκ ἔσται χρόνος· εἰ δ' εἰς τοὺς ὄντας χρόνους, οὐκ
ἔσται ὅλος ὁ χρόνος, ἀλλὰ τῶν μερῶν αὐτοῦ τινὰ μὲν ἔσται,
τινὰ δὲ οὐκ ἔσται. τοίνυν οὐδέν ἐστι χρόνος· διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ
πόδες οὐδὲ ῥυθμοὶ οὐδ' ἡ περὶ τοὺς ῥυθμοὺς ἐπιστήμη.

Τοσαῦτα πραγματικῶς b) καὶ πρὸς τὰς τῆς μουσικῆς εἰπόν- 68
τες ἀρχὰς ἐν τοσούτοις τὴν πρὸς τὰ μαθήματα διέξοδον ἀπαρ-
τίζομεν c).

quoniam futurum, quod est absurdum. nullo ergo ex duobus quae restant, praesens est metiendum. quam ob causam nec hac ratione dicendum est ullum esse tempus. 66. praeterea tempus est trium partium, quarum una quidem est praeterita, altera est praesens, tertia autem futura: ex his praeteritum quidem non est amplius, futurum autem nondum est, praesens autem aut est individuum aut dividuum. sed individuum quidem non est: nam in individuo quidem nihil potest fieri dividuum, ut dicit Timon, ut, fieri, interire. 67. et alioqui si est individuum praesens tempus, neque principium habet a quo incipit neque finem in quem desinit; propterea autem nec medium. et sic non erit praesens tempus. sin autem est dividuum, si quidem dividitur in tempora quae non sunt, non erit tempus; si vero in tempora quae sunt, non erit totum tempus, sed ex eius partibus aliquae quidem erunt, aliquae vero non erunt. nihil est ergo. propterea autem neque pedes neque rhythmi neque rhythmorum scientia.

68. Cum haec ex re ipsa petitis argumentis etiam adversus principia musicae disputaverimus, in his absolvimus tractationem adversus disciplinas.

---

z) ὁ χρόνος τριμερής] lib. 3 Pyrrhon. sect. 144 et 2 adversus Phys.

a) ὥς φησι Τίμων] Timonis Sceptici testimonium in hoc argumento citatur etiam lib. 2 adversus Physicos.

b) πραγματικῶς] vide dicta ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 62.

c) τὴν πρὸς τὰ μαθήματα διέξοδον ἀπαρτίζομεν] ex his verbis patet opus Sexti adversus Mathematicos hisce sex libris absolvi, ac novum deinde sequi ἀντιρρήσεων sive ἀντιρρητικῶν λόγων πρὸς τοὺς φιλοσόφους λογικοὺς φυσικοὺς καὶ ἠθικούς.

P 370 ## *Βιβλίον ἕβδομον.*

Σέξτου ἐμπειρικοῦ [a])

Περὶ φιλοσοφίας βιβλία δύο.

Πρὸς τοὺς λογικούς.

1 Ὁ μὲν καθόλου τῆς σκεπτικῆς δυνάμεως χαρακτὴρ μετὰ τῆς προσηκούσης ἐξεργασίας ὑποδέδεικται [b]) τὰ μὲν προηγουμένως, τὰ δὲ καὶ κατὰ διορισμὸν τῶν παρακειμένων φιλοσόφων ἐκτυπωθείς. ἀπολείπεται δὲ ἑξῆς καὶ τὴν ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος αὐτοῦ χρῆσιν διδάσκειν, εἰς τὸ μήτε ἰδίᾳ περὶ τῶν πραγμάτων σκεπτομένους μήτε τοῖς δογματικοῖς ἀνταίροντας ῥᾳδίως προπίπτειν.
2 ἀλλ᾽ ἐπεὶ ποικίλον τι χρῆμα φιλοσοφία, δεήσει πρὸς τὸ κατὰ τάξιν καὶ ὁδῷ ζητεῖν ἕκαστον ὀλίγα περὶ τῶν ταύτης μερῶν διαλαβεῖν· αὐτίκα γὰρ οἱ μὲν μονομερῆ [c]) δοκοῦσιν αὐτὴν ὑποτεθεῖσθαι, οἱ δὲ διμερῆ [d]), τινὲς δὲ τριμερῆ [e])· καὶ τῶν ἓν μέρος ὑποστησαμένων οἱ μὲν τὸ φυσικόν, οἱ δὲ τὸ ἠθικόν, ἄλλοι δὲ
3 τὸ λογικὸν ὑπεστήσαντο [f]). καὶ ὡσαύτως τῶν κατὰ δυάδα διαι-

Liber VII.

Sexti Empirici de philosophia libri duo.

Adversus Logicos.

1. Scepticae quidem facultatis forma universe quaeque ei convenit tractandi ratio partim ex instituto partim convenienter distinctioni philosophorum, quorum sententias apposuimus, breviter a nobis explicata fuit. restat iam ut in particularibus quoque doceamus quis sit eius usus, ne vel privatim res considerando vel Dogmaticis resistendo facile prolabamur. 2. sed quoniam res est varia et multiplex philosophia; ad hoc ut certo ordine et via quaeramus unumquodque, oportebit pauca tractare de eius partibus. iam enim alii quidem videntur statuere eam unicam habere partem, alii vero duas partes, alii tres. et ex iis qui unam partem statuerunt, alii quidem statuerunt naturalem, moralem alii, alii rationalem. 3. et similiter ex iis qui eam dividunt per binarium, alii quidem eam diviserunt in natu-

---

P 370 a) *Σέξτου Ἐμπειρικοῦ*] in ms Vratislav. hic liber inscribitur: *τῶν κατὰ Σέξτον πρὸς τοὺς Λογικοὺς τῶν δύο τὸ πρῶτον, περὶ φιλοσοφίας καὶ κριτηρίου.* atque Sextum ipsum haec quae adversus Logicos scripsit in duos libros distinxisse, clare apparet ex libri huius prioris clausula.

b) *ὑποδέδεικται*] respicit ad libros Pyrrhonianarum *ὑποτυπώσεων*, ut satis innuit vocabulo, quo mox utitur *ἐκτυπωθείς*, in quorum primo rationes et ingenium philosophiae scepticae exposuit *προηγουμένως*, sive ex professo, in secundo ac tertio persecutus breviter est sceptica methodo disciplinas singulas logicam physicam ethicam, *κατὰ διορισμὸν τῶν παρακειμένων φιλοσόφων*, secundum distinctionem philosophorum, Stoicorum praesertim, quorum ibi nomen adiunctum est. hoc enim est *παρακείμενον*, ut *παρακειμένως* infra sect. 77. vocabulo *προηγουμένως* sect. 34 opponitur *τὸ κατ᾽ ἐπακολούθημα.*

c) *οἱ μὲν μονομερῆ*] lib. 2 Pyrrhon. sect. 12 sq. infra sect. 5—13.

d) *οἱ δὲ διμερῆ*] infra sect. 14 15.

e) *τριμερῆ*] sect. 16 sq.

f) *ὑπεστήσαντο*] ita recte mss pro *ὑποστήσαντο.*

ῥούντων οἱ μὲν εἰς τὸ φυσικὸν καὶ τὸ λογικὸν διεῖλον, οἱ δὲ εἰς τὸ φυσικὸν καὶ ἠθικόν, οἱ δὲ εἰς τὸ λογικὸν καὶ ἠθικόν. οἱ μὲν 4
γὰρ εἰς τρία διαιροῦντες συμφώνως εἰς τὸ φυσικὸν καὶ λογικὸν καὶ ἠθικὸν διῃρήκασι. φυσικὸν μὲν οὖν μόνον ὑπεστήσαντο μέ- 5
ρος Θάλης [g]) τε καὶ Ἀναξιμένης καὶ Ἀναξίμανδρος [h]), Ἐμπεδοκλῆς τε καὶ Παρμενίδης καὶ Ἡράκλειτος· ὧν Θάλης μὲν καὶ Ἀναξιμένης καὶ Ἀναξίμανδρος κατὰ πάντας καὶ ἀναμφιλέκτως, ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Παρμενίδης ἔτι δὲ Ἡράκλειτος οὐ κατὰ πάντας. Ἐμπεδοκλέα [i]) μὲν γὰρ ὁ Ἀριστοτέλης φησὶ πρῶτον 6
ῥητορικὴν κεκινηκέναι, ἧς ἀντίστροφον εἶναι τὴν διαλεκτικήν [k]), τουτέστιν ἰσόστροφον, διὰ τὸ περὶ τὴν αὐτὴν ὕλην στρέφεσθαι, P 371
ὡς καὶ ἀντίθεον ὁ ποιητὴς [l]) ἔφη τὸν Ὀδυσσέα, ὅπερ ἦν ἰσό-

rae contemplationem et logicam, alii autem physicam ethicamque, alii autem in logicam et eam quae in moribus versatur partem. 4. qui vero in tres partes dividunt, consentiunt in ea dividenda in naturae contemplationem et logicam et eam quae versatur in moribus. 5. atque naturalem quidem solam constituere partem Thales et Anaximenes et Anaximander et Empedocles et Parmenides et Heraclitus: Thales quidem et Anaximenes et Anaximander ex omnium sententia et citra ullam controversiam, Empedocles autem et Parmenides et praeterea Heraclitus non ex omnium sententia. 6. nam Empedoclem quidem dicit Aristoteles primum movisse dicendi artem, cuius dicit dialecticam esse *ἀντίστροφον* hoc est similem, propterea quod versetur in eadem materia, ut etiam poëta Ulyssem dixit

g) *Θάλης*] ms Ciz. *Θαλῆς*. sed utrumque usitatum fuit apud veteres, ut testatur Alexander Aphrodiseus in Elenchos sophisticos Aristotelis pag. 22 b. et in genitivo a *Θάλης* est *Θάλητος* vel *Θάλεω*, a *Θαλῆς* vero *Θαλοῦ*.

h) *Θάλης τε καὶ Ἀναξιμένης καὶ Ἀναξίμανδρος*] his potest etiam accenseri Anaximandri discipulus Archelaus, nam ut Laërtius lib. 1 sect. 18 *μέχρι μὲν Ἀρχελάου τὸ φυσικὸν εἶδος ἦν*. hinc illi passim dicti *Physici*. confer Eusebium 11 2 sq. Praeparationis. tamen Archelaum noster infra sect. 14 scribit ethicam cum physica coniunxisse.

i) *Ἐμπεδοκλέα*] Aristoteles in Sophista apud Laërtium 8 57. quod vero ait *ῥητορικὴν κεκινηκέναι*, ex Aristotele expressit Quintilianus 3 1: *primus post eos quos poëtae tradiderunt movisse aliqua circa rhetoricen Empedocles dicitur.*

k) *ἀντίστροφον εἶναι τὴν διαλεκτικήν*] itaque Sextus innuit Empedoclem ex Aristotelis sententia duas saltem coluisse partes philosophiae, physicam atque dialecticam. locus Aristotelis quem respicit, est principio libri 1 rhetor.: *ἡ ῥητορική ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ*. ubi *ἀντίστροφον* positum esse pro *ἰσοστρόφῳ* sive eo quod circa easdem res et *περὶ τὰ πιθανά* utraque versatur, notat etiam Alexander Aphrodiseus in 1 Topic. p. 4. quamquam Cicero c. 32 de oratore (ut elegantissimo Victorio etiam pulchre animadversum) aliter videtur illud vocabulum accepisse, cum ait ex Aristotelis sententia rhetoricam artem *quasi ex altera parte respondere* id est opponi dialecticae, ut haec ratio loquendi contractior sit, illa latior dicendi. sed et Plato in Gorgia p. 309: P 371
τὴν δικαστικὴν dixit *ἀντίστροφον* hoc est *ἰσόστροφον* esse *τῇ ἰατρικῇ*, quod ambae versantur in medendo, haec corporum malis, illa animi. in prolegomenis ad Aphthonium quae nuper vulgavit vir doctissimus Bernhardus de Montfaucon in bibl. Coisliniana p. 596 sexies hoc vocabulum sensu isto occurrit.

l) *ὡς καὶ ἀντίθεον ὁ ποιητής*] Homerus Iliad. λ 140 atque aliis in locis. eidem Amazones Iliad. γ 189 dicuntur *ἀντιάνειραι*, ubi schol. *αἱ ἴσαι κατὰ δύναμιν ἀνδράσι*. sic *ἀντίχειρ ἀντίπαις* etc. *ἀντίθεοι δολι-*

θεον. Παρμενίδης m) δὲ οὐκ ἂν δόξαι τῆς διαλεκτικῆς ἀπείρως
7 ἔχειν· ἐπείπερ πάλιν Ἀριστοτέλης τὸν γνώριμον αὐτοῦ Ζήνωνα διαλεκτικῆς ἀρχηγὸν ὑπείληφεν. ἐζητεῖτο δὲ καὶ περὶ Ἡρακλείτου, εἰ μὴ μόνον φυσικός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἠθικὸς n) φιλόσοφος. πλὴν
8 οἱ μὲν τοῦ φυσικοῦ μέρους προστάντες εἰσὶν οἵδε. τοῦ δὲ ἠθικοῦ μόνου ἐπεμελεῖτο o) Σωκράτης κατά γε τοὺς ἄλλους αὐτοῦ γνωρίμους p), εἴ γε καὶ ὁ Ξενοφῶν q) ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι ῥητῶς φησιν ἀπαρνεῖσθαι αὐτὸν τὸ φυσικὸν ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς r) καθεστηκός, καὶ μόνον σχολάζειν τῷ ἠθικῷ ὡς πρὸς ἡμᾶς ὄντι.

ἀντίθεον, quod quidem est similem deo. Parmenides autem videtur non fuisse imperitus dialecticae: 7. nam rursus Aristoteles existimavit Zenonem eius familiarem fuisse dialecticae auctorem. de Heraclito quoque quaesitum est, fueritne solum physicus, an etiam moralis philosophus. atque ii quidem sunt qui in physica parte philosophiae tenuere principatum. 8. eius autem quae versatur in moribus solius curam gessit Socrates, ut volunt quidam alii eius familiares, siquidem Xenophon in suis memorabilibus disertis verbis dicit eum abnegasse naturae contemplationem ut quae sit supra nos, soli autem morum vacasse inquisitioni ut quae ad nos pertineat.

χαίωνες in versu Empedoclis apud Aristotelem 2 5 Metaphys., ubi male excusum ἄν τε θεοί. omitto vocabula ἀντιστράτηγος ἀνθύπατος etc.

m) Παρμενίδης] dialecticae haud rudem fuisse Parmenidem satis constat e Platone, neque dubium est illam disserendi artem a praeceptore suo hausisse Zenonem Eleatem, quem in physicis quoque sectatorem Parmenidis fuisse notat Plutarchus in Pericle p. 154. Ioannes Sarisberiensis 2 2 Metalogici: *licet Parmenides Aegyptius in rupe vitam egerit ut rationes logicas inveniret, tot et tantos studii habuit successores, ut et inventionis suae totam fere praeripuerint gloriam.* Aristotelis autem locus quo Zenonem inventorem fuisse dialecticae scripsit, fuit in Sophista, ut constat e Laërtii 8 57, qui idem repetit lib. 1 sect. 18 et lib. 9 sect. 25.

n) ἀλλὰ καὶ ἠθικός] Heraclitus passim quidem physicus audit, sed in opere suo ita non praeteriit ea quae ad mores et remp. pertinent, ut quod alii περὶ φύσεως inscriptum legerunt, Diodotus inscripserit ἀκριβὲς οἰάκισμα πρὸς στάθμην βίου, alii γνώμην ἠθῶν, τρόπου κόσμον ἕνα τῶν ξυμπάντων, teste Laërtio 9 12 ac Suida in Δηλίου κολυμβητοῦ. idem Diodotus existimavit praecipuum Heracliti scopum fuisse de moribus ac de rep. disserere, eaque omnia quae de natura disseruit, tantum praemissa ἐν παραδείγματος εἴδει. id. 9 15.

o) τοῦ δὲ ἠθικοῦ μόνου ἐπεμελεῖτο] ita legendum vel ἠθικοῦ μόνον pro μόνος ἐπεμελεῖτο, quod in editis erat.

p) κατά γε τοὺς ἄλλους αὐτοῦ γνωρίμους] alios Socratis discipulos (ut Xenophontem Aeschinem Antisthenem) opponit Platoni, qui solus Socratem non tantum ethices, sed quoque dialecticae ac physicae disciplinae cultorem peritissimumque in suis inducit dialogis, unde Timonis censuram incurrit.

q) ὁ Ξενοφῶν] locus est libro primo ἀπομνημονευμάτων Socratis non longe a principio: οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως, ᾗπερ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι, διελέγετο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔφυ καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἐπεδείκνυεν. sed evolvendus ipse Xenophon, apud quem multa in eandem sententiam sequuntur iucunde ut solet et eleganter explicata.

r) ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς] notum dictum Socratis apud Lactantium 3 20 et Hieronymum adversus Rufin. *quod supra nos, nihil ad nos.* vicissim semper iubebat quaerere ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ᾽ ἀγαθόν τε τέτυκται, de quo infra sect. 21 et adversus Ethicos.

τοιοῦτον δ' αὐτὸν οἶδε καὶ ὁ Τίμων ἐν οἷς φησιν,

ἐκ δ' ἄρα τῶν ἀπέκλινε λαοξόος [s]) *ἐννομολέσχης,*

τουτέστιν ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἐπὶ τὴν ἠθικὴν θεωρίαν. διὸ καὶ
ἐννομολέσχης προσέθηκεν, ἅτε τοῦ ἠθικοῦ μέρους ὄντος τοῦ
περὶ νόμων διαλέγεσθαι. ὁ μὲν γὰρ Πλάτων παντὸς μέρους φι- 9
λοσοφίας αὐτῷ μεταδίδωσι· τοῦ μὲν λογικοῦ, παρ' ὅσον περὶ
ὅρων καὶ διαιρέσεων καὶ ἐτυμολογίας [t]) *παρεισῆκται ζητῶν, ἅπερ*
ἐστὶ λογικά· τοῦ δὲ ἠθικοῦ, ὅτι περὶ ἀρετῆς καὶ πολιτείας καὶ
νόμων διασκέπτεται· τοῦ δὲ φυσικοῦ, ὅτι καὶ περὶ κόσμου [u]) *τι* 10
καὶ περὶ ζῳογονίας καὶ ψυχῆς [x]) *πεφιλοσόφηκεν. ἔνθεν καὶ ὁ* P 372
Τίμων αἰτιᾶται τὸν Πλάτωνα [y]) *ἐπὶ τῷ οὕτω καλλωπίζειν τὸν* 11
Σωκράτην πολλοῖς μαθήμασιν· ἣ γάρ φησι τὸν οὐκ ἐθέλοντα
μεῖναι ἠθολόγον. δοκοῦσι δὲ κατά τινας καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Κυρή-
νης [z]) *μόνον ἀσπάζεσθαι τὸ ἠθικὸν μέρος, παραπέμπειν δὲ τὸ*

hoc novit etiam Timon cum dicit

legifer ex illis verum lapicida recessit,

nempe a physicis ad morum contemplationem. et ideo adiecit illud 'legifer', utpote quod sit eius partis quae pertinet ad mores, de legibus disserere. 9. at Plato quidem Socrati tribuit omnem partem philosophiae: logicae quidem, quoniam ab eo introductus est quaerens de definitionibus et divisionibus et etymologia, quae quidem sunt logica; eius autem partis quae versatur in moribus, quoniam disceptat de virtute et reip. administratione et legibus; 10. naturae autem contemplationis, quoniam et de mundo et de ortu animalium et de anima est philosophatus. hinc Timon reprehendit Platonem, quod Socratem multis ita ornet disciplinis; illum, inquit, quem *haud voluit* praeclarus Plato *manere morum effictorem*. 11. videntur autem ex nonnullorum sententia Cyrenaici quoque solum amplecti eam partem phi-

---

s) *λαοξόος*] lapicidae filius Socrates et ipse artis illius haud imperitus; vide quae viri docti ad Laërtii 2 19, ubi idem versus ex Timonis Phliasii Sillis repetitus occurrit, quemadmodum et apud Clementem Alex. 1 Strom. p. 301. in Laërtio editum *λιθοξόος* eadem sententia, sed vocabulum notius pro ignotiore permutantibus librariis. pro *ἐννομολέσχης* HStephanus testatur in alio codice se repperisse *εὐνομολέσχης*, sed illud prius rectum est, perstringitur enim Socrates de legibus multa apud Platonem garriens.

t) *περὶ ὅρων καὶ διαιρέσεων καὶ ἐτυμολογίας*] etymologias sive notationes nominum persequitur in Cratylo. definitiones et divisiones examinans inducitur in omnibus ferme Platonis dialogis. in historia philosophica quae Galeno adscribitur, legas Socratem ideo dialecticam morali disciplinae adiunxisse, quod videret opus esse arte suasoria et dialecticis rationibus ad honestam virtutem hominibus persuadendam.

u) *περὶ κόσμου*] in Timaeo.

x) *περὶ ζῳογονίας καὶ ψυχῆς*] in Phaedone. *ζῳογονίας* pro *ζωογονίας* P 372 recte mss.

y) *ὁ Τίμων αἰτιᾶται τὸν Πλάτωνα*] eiusdem Timonis feruntur in Platonem et alia ut illud: *ὡς ἀνέπλασσε Πλάτων πεπλασμένα θαύματα εἰδώς*, apud Laërtium 3 26, Hesychium illustrem et Athenaeum 11 p. 505, qui et ipse multa in dialogis finxisse Platonem non modo de Socrate sed et Gorgia Phaedone Parmenide aliisque observat.

z) *οἱ ἀπὸ τῆς Κυρήνης*] Laërtius 2 92 ait Cyrenaicos naturalium rerum inquisitionem omisisse *διὰ τὴν ἐμφαινομένην ἀκαταληψίαν.* logicam autem propter *εὐχρηστίαν* sive utilitatem esse amplexos. cui consentiunt quae ex Sotione noster infra sect. 15. eodem loco tamen adducit Laërtius Meleagri et Clitomachi testimonium, qui etiam dialecticam aspernatos Cyrenaicos scripserunt: *φασὶν αὐτοὺς ἄχρηστα ἡγεῖσθαι τό τε*

φυσικὸν καὶ τὸ λογικὸν ὡς μηδὲν πρὸς τὸ εὐδαιμόνως βιοῦν συνεργοῦντα. καίτοι περιτρέπεσθαι τούτους ἔνιοι νενομίκασιν ἐξ ὧν τὸ ἠθικὸν διαιροῦσιν εἴς τε τὸν περὶ τῶν αἱρετῶν καὶ φευκτῶν καὶ εἰς τὸν περὶ τῶν παθῶν καὶ ἔτι εἰς τὸν περὶ τῶν πράξεων καὶ ἤδη τὸν περὶ τῶν αἰτίων, καὶ τελευταῖον εἰς τὸν περὶ τῶν πίστεων [a]· ἐν τούτοις γὰρ ὁ περὶ αἰτίων τόπος, φασίν, ἐκ τοῦ φυσικοῦ μέρους ἐτύγχανεν, ὁ δὲ περὶ πίστεων τοῦ λογικοῦ.
12 καὶ Ἀρίστων δὲ ὁ Χῖος [b]) οὐ μόνον, ὥς φασι, παρῃτεῖτο τήν τε φυσικὴν καὶ λογικὴν θεωρίαν διὰ τὸ ἀνωφελὲς καὶ πρὸς κακοῦ τοῖς φιλοσοφοῦσιν [c]) ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἠθικοῦ τόπους τινὰς συμπεριέγραψε καθάπερ τόν τε παραινετικὸν καὶ τὸν ὑποθετικὸν τόπον· τούτους γὰρ εἰς τίτθας ἂν καὶ παιδαγωγοὺς [d]) πίπτειν. ἀρκεῖσθαι δὲ πρὸς τὸ μακαρίως βιῶναι τὸν οἰκειοῦντα μὲν πρὸς ἀρετὴν λόγον, ἀπαλλοτριοῦντα δὲ κακίας, κατατρέχοντα δὲ τῶν μεταξὺ τούτων [e]), περὶ ἃ οἱ πολλοὶ πτοηθέντες κακοδαιμονοῦσιν.
13 ἐπὶ δὲ τὸ λογικὸν κατηνέχθησαν μέρος οἱ περὶ Πανθοΐδην [f]) καὶ Ἀλεξῖνον [g]) καὶ Εὐβουλίδην καὶ Βρύ-

losophiae quae versatur in moribus, reiicere autem naturae contemplationem et logicam, ut quae ad bene beateque vivendum nihil adiumenti afferant. quamquam nonnulli eos repugnare sibi existimarunt ex eo quod ethicam dividunt in locum qui tractat de eligendis et fugiendis et in eum qui de animi perturbationibus et praeterea in eum qui de actionibus et etiam in eum qui tractat de causis et postremo in eum qui de argumentis: in his enim eum locum qui tractat de causis, dicunt esse ex parte physica; qui autem de argumentis, ex logica. 12. Aristo quoque Chius non solum, ut aiunt, naturalem et logicam respuit contemplationem, propterea quod inutilis et mala esset sapientiae studium sectantibus, sed etiam eius partis quae versatur in moribus rescidit quosdam loco, nempe suasorium et admonitorium; eos enim cadere in nutrices et paedagogos: satis autem esse ad bene beateque vivendum orationem quae virtuti coniungit, alienat a vitio, ea autem quae sunt intermedia contemnit, quorum permulti admiratione perculsi vitam agunt infelicem. 13. circa logicam haesere partem Panthoedes et Alexinus et Eubulides et Bryson et Dionysodorus et Euthydemus Thurii,

---

φυσικὸν μέρος καὶ τὸ διαλεκτικόν· δύνασθαι γὰρ καὶ εὖ λέγειν καὶ δεισιδαιμονίας ἐκτὸς εἶναι καὶ τὸν περὶ θανάτου φόβον ἐκφεύγειν τὸν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν λόγον ἐκμεμαθηκότα.

a) περὶ τῶν πίστεων] quae fuerit de his Cyrenaicorum doctrina dicet Sextus sect. 191.

b) Ἀρίστων ὁ Χῖος] Zenonis Citiei discipulus, sed qui a Stoicis placitis per multa capita discessit. de hoc Laërtius 7 160: τόν τε φυσικὸν τόπον καὶ τὸν λογικὸν ἀνῄρει, λέγων τὸν μὲν εἶναι ὑπὲρ ἡμᾶς, τὸν δ' οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, μόνον δὲ τὸν ἠθικὸν εἶναι πρὸς ἡμᾶς. confer si placet quae ad illum locum Menagius.

c) τοῖς φιλοσοφοῦσιν] ita legendum e ms Vratislav. pro φιλοσόφοις.

d) εἰς τίτθας ἂν καὶ παιδαγωγούς] ἂν in editis exciderat, quod e ms revocavi.

e) κατατρέχοντα δὲ τῶν μεταξὺ τούτων] male erat editum τὸν μεταξύ.

f) Πανθοΐδη] hic est Panthoedes dialecticus olympiade 125 clarus, cuius auditorem fuisse Lyconem peripateticum narrat Laërtius 5 68.

g) Ἀλεξῖνον] Patria Eliensem, dialecticum φιλονεικότατον et ἐριστικόν, quare et Ἐλεγξῖνος vulgo appellatus, ut ex eodem Laërtio 2 109 Hesychius illustris. aequalem fuisse constat Zenonis Citiei et Menedemi Eretriensis, quos saepe argutiis suis fatigavit et exercuit.

σωνα[h]) Διονυσόδωρόν τε καὶ Εὐθύδημον Θούριοι[i]), ὧν μέμνη-
ται καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ. τῶν δὲ διμερῆ τὴν φιλο- 14
σοφίαν ὑποστησαμένων Ξενοφάνης μὲν ὁ Κολοφώνιος τὸ φυσι- P 373
κὸν ἅμα καὶ λογικόν, ὥς φασί τινες[k]), μετήρχετο, Ἀρχέλαος[l])
δὲ ὁ Ἀθηναῖος τὸ φυσικὸν καὶ ἠθικόν, μεθ᾽ οὗ τινες καὶ τὸν
Ἐπίκουρον τάττουσιν ὡς καὶ τὴν λογικὴν θεωρίαν ἐκβάλλοντα[m]).
ἄλλοι δὲ ἦσαν οἵ φασι μὴ κοινῶς αὐτὸν τὴν λογικὴν παρῃτῆ- 15
σθαι, μόνην δὲ τὴν τῶν Στωϊκῶν[n]), ὥστε δυνάμει τριμερῆ
πάλιν ἀπολείπειν τὴν φιλοσοφίαν. ἀναφέρεται δὲ ὑπό τινων

quorum Plato quoque meminit in Euthydemo. 14. ex iis autem qui statuerunt philosophiam habere duas partes, Xenophanes quidem Colophonius persecutus est, ut dicunt nonnulli, naturalem simul partem et logicam, Archelaus autem Atheniensis et naturalem et eam quae versatur in moribus, cum quo ponunt etiam nonnulli Epicurum, ut qui logicam reiiceret contemplationem. 15. alii tamen fuerunt qui dicerent non eum communiter respuere logicam, sed solam logicam Stoicorum, adeo ut potestate relinquat tribus partibus constantem philosophiam. refertur autem a quibusdam,

---

h) *Εὐβουλίδην καὶ Βρύσωνα*] ita legendum e mss pro *Εὐβολίδην καὶ Βοίσωνα*. Eubulides Milesius praeceptor Alexini et Euclidis dialectici discipulus clarus tempore Aristotelis, quem multis conviciis oneravit. vide Io. Ionsium p. 350 eruditi operis de philosophicae historiae scriptoribus, in quo et alios dialecticos recenset p. 120. idem de Brysone Clinomachi Thurii dialectici discipulo et Pyrrhonis praeceptore videndus p. 118, quem a Brysone sophista Aristoteli memorato esse diversum colligas, quod Brysonem illum Laërtius 9 61 Stilponis filium nominat, Aristoteles autem Brysonem suum Herodoti. Brysonis nomen restituendum Ioanni Sarisberiensi lib. 3 Metalogici p. 128.

i) *Διονυσόδωρόν τε καὶ Εὐθύδημον Θούριοι*] sic e mss et interprete legendum, non *Θούριον*. Dionysodorum Euthydemi fratrem memorat Plato principio statim dialogi quem Euthydemi illius dialectici nomine proscripsit. alius Euthydemus ex Phoenicia oriundus, qui docuit Tarsi et Apollonium Tyanensem in oratoria instituit teste Philostrato lib. 1 pag. 8 et Suida in *Εὐθύδημος*. alius Euthydemus peripateticus, cuius mentio apud Lucianum in Hermotimo t. 1 p. 512 (c. 11), alius Euthydemus Suniensis, Plutarchi *συνιερεύς*, qui eum in convivalibus quaestionibus memorat p. 657 700, alius Euthydemus Atheniensis cuius *ὀψαρτυτικά* et *περὶ λαχάνων* ac *περὶ ταρίχων* citantur ab Athenaeo, alius Euthydemus orator et demagogus opibus pollens Mylasis in Caria, aetate Strabonis qui eius meminit 14 p. 659. omitto Euthydemos archontes Athenis olymp. 56 2, 82 4, 87 2, 88 3, ac fortasse 106 4 qui aliis Eudemus. P 373

k) *ὥς φασί τινες*] nam aliis Xenophanes est tantummodo physicus. ab Aristocle autem apud Eusebium 11 3 Praeparat. arguitur *τοὺς ἐριστικοὺς κινῆσαι λόγους καὶ πολὺν μὲν ἐμβαλεῖν ἴλιγγον τοῖς φιλοσόφοις, οὐ μὴν πορίσαι γέ τινα βοήθειαν*. nimirum scientiam certam fere sustulit, opinionem solam reliquit, ut dicetur infra sect. 49 et 110.

l) *Ἀρχέλαος*] Laërtius 2 16 de Archelao: *ἔοικε δὲ καὶ οὗτος ἅψασθαι τῆς ἠθικῆς· καὶ γὰρ περὶ νόμων πεφιλοσόφηκε καὶ καλῶν καὶ δικαίων. παρ᾽ οὗ λαβὼν Σωκράτης τῷ αὐξῆσαι εἰς τὸ εὑρεῖν ὑπελήφθη.*

m) *τὴν λογικὴν θεωρίαν ἐκβάλλοντα*] vide Gassendum lib. 7 de vita ac moribus Epicuri c. 4, sed et c. 10, ubi ostendit Epicurum dialectices nomine in canonices nomen commutato necessaria retinuisse, inutiles tantummodo tricas Stoicorum praesertim omisisse. ita Laërtius 10 31 cum dialecticam ab Epicuro ut supervacaneam repudiatam dixisset, canonicam deinceps illius exponit. et a logicis auspicatos philosophiam Epicureos tradit noster infra sect. 22.

n) *μόνην δὲ τὴν τῶν Στωϊκῶν*] S. Hieronymus adversus Rufinum lib. 1

δόξα, καθ' ὃ καὶ ὁ Σωτίων [o]) μεμαρτύρηκεν, εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς Κυρήνης [p]) ὡς λέγοντας ἠθικόν τι καὶ λογικὸν φιλοσοφίας εἶναι
16 μέρος. πλὴν οὗτοι μὲν ἐλλιπῶς ἀνεστράφθαι [q]) δοκοῦσιν, ἐντελέστερον δὲ παρὰ τούτους οἱ εἰπόντες τῆς φιλοσοφίας τὸ μέν τι εἶναι φυσικόν, τὸ δὲ ἠθικόν, τὸ δὲ λογικόν, ὧν δυνάμει μὲν Πλάτων [r]) ἐστὶν ἀρχηγὸς περὶ πολλῶν μὲν φυσικῶν, περὶ πολλῶν δὲ ἠθικῶν, οὐκ ὀλίγων δὲ λογικῶν διαλεχθείς, ῥητότατα δὲ οἱ περὶ τὸν Ξενοκράτη [s]) καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου, ἔτι δὲ
17 οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς [t]) ἔχονται τῆσδε τῆς διαιρέσεως. ἔνθεν δὲ

ut testatus est Sotion, veluti opinio Cyrenaicorum, quod doceant philosophiae esse partes ethicam et logicam. 16. caeterum istorum quidem esse videtur manca et non sufficiens divisio; melius autem ac perfectius videntur divisisse qui dicunt philosophiae partes esse physicam ethicam et logicam, quorum virtute quidem est Plato princeps, qui de multis naturalibus multisque ad mores pertinentibus et non paucis logicis disseruit; expressissimis autem verbis Xenocrates et Peripatetici. praeterea et Stoici hanc sequuntur divisionem. 17. hinc parum probabiliter areae, quae fru-

---

p. 385: *quoniam Stoici dialecticam sibi vendicant et tu huius scientiae deliramenta contemnis, in hac parte Epicureus es.* Stoicos in dialecticis mirum quantum sibi tribuisse, *μέγα φρονοῦντας ἐπὶ τῇ τῶν λογικῶν ἐξεργασίᾳ*, notat etiam Simplicius in Categorias p. 98.

o) ὁ Σωτίων] hoc scripserat Sotion in libris de successione philosophorum, quod opus frequenter a Laërtio allegatur et cuius olim epitomen concinnaverat Heraclides Lembus. fuit Sotion ille Alexandrinus patria, Ptolemaei Epiphanis aetate clarus, de quo Vossium et Ionsium, ubi voles, consules.

p) τοὺς ἀπὸ τῆς Κυρήνης] de Cyrenaicorum philosophorum sententia iam dictum supra sect. 11.

q) ἀνεστράφθαι] mss ἀναστράφθαι.

r) δυνάμει μὲν Πλάτων] ita in mss non ὁ Πλάτων, ut in editis. caeterum δυνάμει Sextus opponit ei quod mox dicit ῥητότατα; diserte enim tripertitam illam distinctionem philosophiae non prodidit Plato, at omnes tres partes illustrando idem fecit ac si diserte illam tradidisset, quamobrem Atticus apud Eusebium 11 2 Praeparat. ait Platonem primum tres philosophiae partes velut dispersa ante Pelei membra in unum collegisse. Aristocles apud eundem c. 3 *διεῖλε δ' οὖν Πλάτων τήν τε περὶ τῶν ὅλων φιλοσοφίαν καὶ τὴν πολιτικήν, ἔτι δὲ τὴν λογικήν.* eodem spectat quod in historia philosophica quae inter Galeni opera exstat, legas *διὰ τὸν Σωκράτη τριμερῆ γενέσθαι φιλοσοφίαν.* Ioannes Sarisberiensis lib. 2 Metalogici c. 2: *tradunt Appuleius Augustinus et Isidorus, quod Plato philosophiam perfecisse laudatur, physicae quam Pythagoras et ethicae quam Socrates plene docuerant adiiciens logicam – – non tamen hanc in artis redegit peritiam, praerat tamen usus et exercitatio.*

s) οἱ περὶ τὸν Ξενοκράτη] ita mss pro Ξενοκράτην, quod est Atticum. porro Xenocrates Platonis discipulus ac successor non modo variis scriptis omnes tres philosophiae partes illustravit, sed videtur etiam illam tripertitam distinctionem singillatim explicasse libro de philosophia, quem memorat Laërtius 4 13.

t) οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς] articulum, qui in editis exciderat, e mss revocavi. Chrysippus Stoicus apud Plutarchum de Stoicor. repugnantiis p. 1035: *πρῶτον μὲν οὖν δοκεῖ μοι κατὰ τὰ ὀρθῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένα, τρία γένη τῶν τοῦ φιλοσόφου θεωρημάτων εἶναι, τὰ μὲν λογικά, δεύτερα δὲ τὰ ἠθικά, τρίτα δὲ τὰ φυσικά, τῶν δὲ φυσικῶν ἔσχατος εἶναι ὁ περὶ τῶν θεῶν λόγος, διὸ καὶ τελετὰς ἠγόρευσαν τὰς τούτων παραδόσεις.* confer dicta ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 13. Laërtium 7 39.

ἀπιθάνως [u]) *ὁμοιοῦσι τὴν φιλοσοφίαν παγκάρπῳ ἀλωῇ* [x]), *ἵνα*
τῇ μὲν ὑψηλότητι τῶν φυτῶν εἰκάζηται τὸ φυσικόν, τῷ δὲ νο-
στίμῳ τῶν καρπῶν τὸ ἠθικόν, τῇ δὲ ὀχυρότητι τῶν τειχῶν [y]) P 374
τὸ λογικόν. οἱ δὲ ᾠῷ φασιν αὐτὴν εἶναι παραπλήσιον· ἔοικε 18
γὰρ τῇ μὲν λεκίθῳ [z]) *— ἥν τινες νεοττὸν ὑπάρχειν λέγουσι —*
τὰ ἠθικά, τῷ δὲ λευκῷ — ὃ δὴ τροφή ἐστι τῆς λεκίθου —
τὰ φυσικά, τῷ δὲ ἔξωθεν ὀστρακώδει τὰ λογικά. ὁ δὲ Ποσει- 19
δώνιος [a]), *ἐπεὶ τὰ μὲν μέρη τῆς φιλοσοφίας ἀχώριστά ἐστιν ἀλ-*
λήλων, τὰ δὲ φυτὰ τῶν καρπῶν ἕτερα θεωρεῖται καὶ τὰ τείχη
τῶν φυτῶν κεχώρισται, ζῴῳ μᾶλλον εἰκάζειν ἠξίου τὴν φιλοσο-
φίαν, αἵματι μὲν καὶ σαρξὶ τὸ φυσικόν, ὀστέοις δὲ καὶ νευροῖς
τὸ λογικόν, ψυχῇ δὲ τὸ ἠθικόν. ἀλλὰ γὰρ τριμεροῦς οὔσης τῆς 20

ctuum omne genus fert, assimilant philosophiam, ut arborum quidem proceritati comparetur pars naturalis, fructuum autem suavitati pars quae pertinet ad mores parietumque firmitati logica. 18. alii autem dicunt eam esse ovo similem: nam vitello quidem, quem nonnulli dicunt esse pullum, similem esse eam quae pertinet ad mores, albumini, quod est alimentum vitelli, partem naturalem, externae autem testae logicam. 19. Posidonius autem quoniam philosophiae partes sunt inter se inseparabiles, arbores autem cernuntur aliae a fructibus et parietes sunt ab arboribus seiuncti, maluit philosophiam assimilare animali, sanguini quidem et carnibus partem naturalem, ossibus et nervis logicam, animae autem eam partem quae pertinet ad mores. 20. cum porro sint tres partes philosophiae, alii quidem

---

u) *ἀπιθάνως*] miraberis Hervetum qui reddit *admodum probabiliter*, cum contraria Sexti sit sententia, similitudines istas parum probabiles sibi videri testantis, quas ex Stoicorum mente refert etiam Laërtius 7 40, ad quem locum Menagius in Sexti verbis *εὐπιθάνως* scribit pro *ἀπιθάνως*, non mutuatus ex ms aliquo codice, sed ex Herveti versione lectionem illam suspicatus.

x) *παγκάρπῳ ἀλωῇ*] ita recte mss et Menagius pro vitioso *ἀλοῇ* quod P 374
in editis legitur. pro *ἀλωῇ* Laërtius et Philo de agricultura *ἀγρὸν παμφόρον* nominant.

y) *τῇ ὀχυρότητι τῶν τειχῶν*] facit huc Ciceronis locus lib. 1 de legibus c. 24 a viris doctis ad Laërtium iam celebratus: *atque haec omnia quasi sepimento aliquo* (*φραγμόν* et *περίβολον* Philo atque Laërtius appellant) *vallabit disserendi ratione, veri et falsi iudicio et scientia.* infra sect. 23 *ὀχυρωτικὸν δὲ εἶναι τῆς διανοίας τὸν διαλεκτικὸν τόπον.*

z) *τῇ μὲν λεκίθῳ*] ms Ciz. *λεκύθῳ*, quomodo et in Alexandri Tralliani et Dioscoridis codicibus hanc vocem legi HStephanus annotavit. est autem *ἡ λέκιθος*, ut constanter apud Aristotelem et alios scribitur, croceum sive *τὸ χλωρόν* vitelli in ovo, ex quo pullum nasci, quemadmodum ex albo ali, pridem putarunt Anaxagoras Alcmaeon Crotoniates aliique veteres et ipse Hippocrates libro de natura pueri t. 1 p. 161: *γίνεται δὲ ἐκ τοῦ χλωροῦ τοῦ ᾠοῦ τὸ ὄρνεον, τροφὴν δὲ καὶ αὔξησιν παρέχει τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῷ ᾠῷ.* contra Aristoteles 6 hist. animal. cap. 3: *ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ νεοττοῦ ἐκ τοῦ λευκοῦ, ἡ δὲ τροφὴ διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ ἐκ τοῦ ὠχροῦ.* idem repetit aliis in locis, ut tertio de generatione animal. c. 1 et 3; cui assentitur Clearchus apud Suidam in *νεοττός* et Plinius 10 53 hist. sed neutrum ovi liquorem esse pulli materiem pulchre observarunt recentiorum ingenia Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Guil. Harveus aliique. itaque constat iam maculam sive cicatriculam vitelli tunicae adnatam esse pulli in ovo principium qui vitello pariter et albo (quod *ὄρνιθος γάλα* dixere veteres) alitur. confer Gerhardi Blasii anatomen animalium et Marcellum Malpighium de ovo incubato.

a) *ὁ δὲ Ποσειδώνιος*] a Posidonio itaque celebri Stoico accepit Laërtius quod scripsit 7 40: *εἰκάζουσι δὲ ζῴῳ τὴν φιλοσοφίαν, ὀστοῖς μὲν*

φιλοσοφίας οἱ μὲν πρῶτον μέρος τάττουσι τὸ φυσικόν[b]), ἐπεὶ καὶ χρόνῳ μὲν πρεσβυτάτη ἐστὶν ἡ περὶ τὴν φυσικὴν πραγματεία, ὡς καὶ μέχρι νῦν τοὺς πρώτους φιλοσοφήσαντας φυσικοὺς καλεῖσθαι· τάξει δέ, ὅτι πρῶτον ἁρμόττει[c]) περὶ τῶν ὅλων διαλαβεῖν, καὶ τότε περὶ τῶν ἐπ' εἴδους καὶ τἀνθρώπου σκέπτε-
21 σθαι. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἠθικῶν[d]) κατήρξαντο ὡς ἀναγκαιοτέρων καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν ἐπιτεινόντων[e])· καθ' ὃ καὶ ὁ Σωκράτης παρήγγελλε[f]) μηδὲν ἄλλο ζητεῖν ἢ μὴ

ὅττι τοι ἐν μεγάροισι[g]) κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

22 οἱ δὲ Ἐπικούρειοι ἀπὸ τῶν λογικῶν εἰσβάλλουσι· τὰ γὰρ κανονικὰ[h]) πρῶτον ἐπιθεωροῦσι περί τε ἐναργῶν καὶ ἀδήλων καὶ τῶν τούτοις ἀκολούθων ποιοῦνται τὴν ὑφήγησιν. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς[i]) καὶ αὐτοὶ ἄρχειν μέν φασι τὰ λογικά, δευτερεύειν δὲ τὰ
23 ἠθικά, τελευταῖα δὲ τετάχθαι τὰ φυσικά. πρῶτον γὰρ δεῖν
P 375 κατησφαλίσθαι[k]) τὸν νοῦν εἰς δυσέκκρουστον τῶν παραδιδομέ-

statuunt primam partem eam quae contemplatur naturam: nam et tempore est antiquissimum quod in investiganda natura versatur studium, adeo ut hucusque qui primi sunt philosophati, vocentur physici; ordine autem, quoniam primum oportet tractare de universo et tunc specialia et hominem considerare. 21. alii autem coeperunt ab iis quae pertinent ad mores, ut quae sint magis necessaria et pertineant ad beatitudinem. quamobrem praecipiebat quoque Socrates nihil aliud quaerere praeterquam

quod fit in aedibus, illud sitne bonumve malumve.

22. Epicurei autem initium sumunt a logicis: nam considerant primum regulas et de evidentibus atque obscuris, quaeque his sunt affinia, exponunt. Stoici autem dicunt ipsi quoque primum locum tenere logica, secundum ethica, postremum physica habere. 23. nam primum oportet mentem esse munitam ad ea quae traduntur ita custodienda ut difficiliter excuti possint;

καὶ νεύροις τὸ λογικὸν προσομοιοῦντες, τοῖς δὲ σαρκώδεσι τὸ ἠθικόν, τῇ δὲ ψυχῇ τὸ φυσικόν. differt tamen in hoc a Sexto quod ethicam, minus congruenter, ut mihi videtur, refert non ad animum sed ad carnosas partes, physicam vero ad animam.

b) πρῶτον μέρος τὸ φυσικόν] ita Panaetius ac Posidonius apud Laërtium 7 41.

c) ὅτι πρῶτον ἁρμόττει] ms Vratislav. ἁρμόττειν.

d) οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἠθικῶν] ita Diogenes Ptolemaënsis apud Laërtium loco laudato et Chrysippus apud Plutarchum de Stoicorum repugnantiis pag. 1035.

e) ἐπιτεινόντων] ita mss Ciz. et Genev. pro ἐπισιώτων [vox corrupta].

f) παρήγγελλε] ms Ciz. παρήγγειλε.

g) ὅττι τοι ἐν μεγάροισι] notissimus versus Homeri ex Odyss. δ' 391, quem Socrati semper in ore fuisse testantur Laërtius 2 21 Gellius 14 6 et noster infra libro adversus Ethicos.

h) τὰ γὰρ κανονικὰ] vide Gassendum illustrantem Epicuri κανονικά, quae exstant apud Laërtium 10 31-34.

i) οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς] logicam praemisere Stoicorum multi Zenonem Citieum secuti, ethicam vero non secundo loco posuerunt, sed tertio, ut docet Laërtius 7 40, qui veluti singulare observat de Apollodoro Stoico: δεύτερα δὲ τὰ ἠθικά.

k) πρῶτον γὰρ δεῖν κατησφαλίσθαι] historia philosophica quae sub Galeni nomine ambulat, cap. 3: τὸ λογικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ
P 375 τῶν ὕστερον γεγονότων προτέτακται, ἡγουμένων δεῖν τοὺς μέλλοντας ἀκριβῶς φιλοσοφεῖν μὴ πρότερον τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἐπιχειρεῖν, πρὶν ὅ τι τούτων ἕκαστόν ἐστι, γινώσκειν.

νων φυλακήν, ὀχυρωτικὸν[l]) δὲ εἶναι τῆς διανοίας τὸν διαλεκτικὸν τόπον; δεύτερον δὲ ὑπογράφειν τὴν ἠθικὴν θεωρίαν πρὸς βελτίωσιν τῶν ἠθῶν· ἀκίνδυνος γὰρ ἡ παραδοχὴ ταύτης ἐπὶ προϋποκειμένῃ τῇ λογικῇ δυνάμει. τελευταίαν δὲ ἐπάγειν τὴν φυσικὴν θεωρίαν· θειοτέρα γάρ ἐστι καὶ βαθυτέρας δεῖται τῆς ἐπιστάσεως. ταῦτα μὲν καὶ οὗτοι. ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν ἀκριβὲς ἐν 24
τῷ πράγματι τὰ νῦν οὐ σκεπτόμεθα, ἐκεῖνο δέ φαμεν, ὡς εἴπερ ἐν παντὶ μέρει φιλοσοφίας ζητητέον ἐστὶ τἀληθές, πρὸ παντὸς δεῖ τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς τρόπους τῆς τούτου διαγνώσεως ἔχειν πιστούς. ὁ δέ γε λογικὸς τόπος τὴν περὶ τῶν κριτηρίων καὶ τῶν ἀποδείξεων θεωρίαν περιεῖχεν· ἀπὸ τούτου ἄρα ποιητέον ἐστὶν ἡμῖν τὴν ἀρχήν. καὶ ἵνα εὐέφοδος γένηται πρὸς τοὺς δογματι- 25
κοὺς ἡ ζήτησις, — ἐπεὶ τὰ μὲν ἐναργῆ[m]) διὰ κριτηρίου τινὸς αὐτόθεν γνωρίζεσθαι δοκεῖ, τὰ δὲ ἄδηλα διὰ σημείων καὶ ἀποδείξεων κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν μετάβασιν ἐξιχνεύεσθαι — τάξει σκεπτώμεθα πρῶτον περὶ τοῦ εἰ ἔστι τι κριτήριον[n]) τῶν αὐτόθεν κατ' αἴσθησιν ἢ διάνοιαν προσπιπτόντων, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο περὶ τοῦ εἰ ἔστι σημειωτικὸς ἢ ἀποδεικτικὸς[o]) τῶν ἀδήλων τρόπος. οἶμαι γὰρ ὡς τούτων ἀναιρεθέντων οὐδεμία ἔτι κατα- 26
λειφθήσεται ζήτησις περὶ τοῦ δεῖν ἐπέχειν, ὅτε μήτε ἐν τοῖς προφανέσι μήτε ἐν τοῖς συνεσκιασμένοις εὑρισκομένου τινὸς ἀληθοῦς. ἀρχέτω οὖν ὁ περὶ τοῦ κριτηρίου λόγος, ἐπεὶ καὶ πάντων τῶν τῆς καταλήψεως τρόπων περιληπτικὸς εἶναι δοκεῖ.

Εἰ ἔστι κριτήριον ἀληθείας.

Ἡ περὶ τοῦ κριτηρίου ζήτησις οὐ μόνον διὰ τὸ φύσει φιλαλήθες 27

locum autem dialecticum esse mentis firmamentum, deinde ethica suppeditare praecepta ad mores corrigendos; ea enim tuto admittuntur, cum prius subiecta animo fuerit vis logica; postremam denique adiungere naturae contemplationem: est enim divinior et profundiori opus habet attentione. atque haec quidem isti. 24. nos autem in praesentia rem hanc quidem exacte et accurate minime consideramus; illud autem dicimus, quod si verum quaerendum est in omni parte philosophiae, oportet ante omnia habere principia et veri discernendi modos habere fide dignos. locus autem logicus continet praecepta de iis per quae possumus indicare et de demonstrationibus: ab eo ergo nobis sumendum est initium. 25. et ut facili via procedat quaestio adversus Dogmaticos, — quoniam evidentia quidem videntur ex se cognosci per aliquid quod indicat, obscura autem investigari per signa et demonstrationes transeundo ab evidentibus — ordine consideremus, primum an sit aliquid quod indicet de iis quae cadunt sub sensum aut cogitationem; postea autem, an sit modus aliquis qui significet et demonstret ea quae sunt obscura. 26. existimo enim quod si haec sint sublata, nulla amplius relinquetur quaestio, oporteatne sustinere assensionem, cum neque in evidentibus neque in obscurarum rerum umbra inveniatur veri aliquid. incipiat ergo oratio de eo quod indicat, quoniam videtur continere in se omnes modos comprehensionis.

An sit aliquid quo indicetur veritas.

27. De inquisitione eius quod indicat apud omnes est magna decertatio, non

---

l) ὀχυρωτικὸν] confer supra sect. 17.

m) τὰ μὲν ἐναργῆ] ita recte mss et interpres pro ἐναργῶς.

n) εἰ ἔστι τι κριτήριον] hoc erit argumentum totius praesentis prioris adversus Logicos libri, de quo consulendus etiam Ioannes Picus Mirandulanus in examine vanitatis doctrinae gentium et Gassendus libro de logicae fine t. 1 operum.

o) εἰ ἔστι σημειωτικὸς ἢ ἀποδεικτικὸς] de his Sextus infra libro posteriore.

ζῷον p) εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὰς γενικωτάτας τῆς φιλοσοφίας αἱρέσεις περὶ τῶν κυριωτάτων βραβεύειν πᾶσίν ἐστι περιμάχητος q). ἢ γὰρ τὸ μέγα καὶ σεμνὸν τῶν δογματικῶν αὔχημα ἀναιρεῖσθαι ἄρδην δεήσει μηδενὸς εὑρισκομένου κανόνος τῆς κατ' ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ὑπάρξεως, ἢ ἀνάπαλιν ὡς προπετεῖς ἐλέγχεσθαι τοὺς σκεπτικοὺς καὶ τῆς κοινῆς πίστεως κατατολμήσαντας, ἐὰν φαίνηταί τι τὸ δυνάμενον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν ὁδηγεῖν· καὶ γὰρ σχέτλιον, εἰ τὰ μὲν
P 376 ἐκτὸς κριτήρια r) μετὰ πάσης σπουδῆς ἀναζητήσομεν, οἷον κανόνας καὶ διαβήτας, σταθμία τε καὶ τρυτάνας, τὸ δὲ ἐν ἡμῖν
28 καὶ τούτων αὐτῶν δοκιμαστικὸν εἶναι δοκοῦν παρήσομεν. τάξει τοίνυν ὡς ἂν περὶ τῶν ὅλων οὔσης τῆς σκέψεως ἀναλαβόντες, ἐπεὶ δύο μέρη ἐμφέρεται τῇ προτάσει s) τό τε κριτήριον καὶ ἡ ἀλήθεια, ἐν μέρει τὸν περὶ ἑκατέρων τούτων λόγον ποιησόμεθα, καὶ ὁτὲ μὲν ἐξηγητικῶς ὑποδεικνύντες, ποσαχῶς λέγεται τὸ κριτήριον καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ τίνα ποτὲ κατὰ τοὺς δογματικοὺς εἶχε φύσιν, ὁτὲ δὲ καὶ ἀπορητικώτερον σκεπτόμενοι, εἰ δύναταί τι τούτων ὑπάρχειν.

Περὶ κριτηρίου.

29 *Αὐτίκα τοίνυν* t) τὸ κριτήριον — ἀρκτέον γὰρ ἀπὸ τούτου —

solum propterea quod homo sit animal natura amans veritatis, sed etiam propterea quod nobilissimae quaeque philosophorum sectae de rebus maximi momenti inter se contendere soleant. aut enim magnificam Dogmaticorum gloriationem penitus tolli oportebit, si nulla inveniatur regula qua sciatur sintne res revera, aut contra tamquam temerarios convinci Scepticos, ut qui ausi sint communi repugnare fidei, si appareat aliquid quod nos possit deducere ad comprehendendam veritatem: est enim miserum, si omni studio quaeramus ea quae extrinsecus iudicant, ut regulas et circinos, lancesque et trutinas, quod autem est in nobis et quo illa ipsa probare debemus, praetermittamus. 28. ordine ergo, utpote quae de summa re sit consideratio, aggredientes, quoniam in propositionem ingrediuntur duae partes, nempe et id quod indicat et veritas, de utroque singillatim verba faciemus partim expositurі ostensurique quot modis dicatur id quod indicat et veritas et quamnam ex Dogmaticorum sententia habeat naturam, partim etiam dubitantius consideraturi, an possit esse horum aliquid.

De criterio.

29. Iam enim id quod indicat — est enim ab eo incipiendum — di-

---

p) φιλάληθες ζῷον] hinc Plato ἥδιστον τῶν ἀκουσμάτων dixit veritatem et Eusebius apud Stobaeum Serm. 11: ἀληθείην νόος ἀσπάζεται καὶ αἰεὶ αὐτῇ συνοικέει ἐὼν ἐν τοῖς ἑωυτοῦ ἀψευδέστατος.

q) περιμάχητος] ita recte mss pro περιμάχητον; respicitur enim ἡ περὶ τοῦ κριτηρίου ζήτησις.

r) τὰ μὲν ἐκτὸς κριτήρια] ita legendum e mss pro κριτηρίου.

P 376 s) τῇ προτάσει] quaestio, utrum detur criterium sive iudicium ac regula certa veri falsique, duo haec in se complectitur, criterium ipsum et veritatem, cuius criterium sive lapis esse Lydius debet. itaque de criterio primum disserit ἐξηγητικῶς sect. 29-37, deinde de veritate sect. 38-45, deinde ἀπορητικῶς disputat adversus existentiam criterii a sect. 46 ad finem usque huius libri, et adversus veritatem ipsam, sive nihil esse verum, initio libri posterioris.

t) Αὐτίκα τοίνυν] ante haec verba in mss Ciz. et Vratislav. praemittitur titulus: περὶ κριτηρίου [praemisimus hunc titulum].

λέγεται πρῶτον μὲν διχῶς u), καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ᾧ προσέχοντες τὰ μὲν ποιοῦμεν x), τὰ δὲ οὐδαμῶς, καθ' ἕτερον δέ, ᾧ προσέχοντες τὰ μὲν ὑπάρχειν φαμὲν τὰ δὲ μὴ ὑπάρχειν, καὶ ταυτὶ μὲν ἀληθῆ καθεστάναι ταυτὶ δὲ ψευδῆ, ὧν τὸ μὲν πρότερον ἐν τοῖς περὶ τῆς σκεπτικῆς ἀγωγῆς y) ἐξεθέμεθα. κατὰ 30 ἀνάγκην γὰρ ἔδει τὸν ἀπορητικῶς φιλοσοφοῦντα, μὴ εἰς τὸ παντελὲς ἀνενέργητον ὄντα z) καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὸν βίον πράξεσιν ἄπρακτον a), ἔχειν τι κριτήριον αἱρέσεως ἅμα καὶ φυγῆς, τουτέστι τὸ φαινόμενον, καθὼς καὶ ὁ Τίμων μεμαρτύρηκεν εἰπών

ἀλλὰ τὸ φαινόμενον b) παντὶ σθένει, οὗπερ ἂν ἔλθῃ.

τὸ δ' ἕτερον, λέγω δὲ περὶ τῆς ὑπάρξεως c) καὶ περὶ οὗ τὰ νῦν 31 σκεπτόμεθα, λέγεσθαι δοκεῖ τριχῶς, κοινῶς τε καὶ ἰδίως καὶ ἰδιαίτατα· κοινῶς μὲν γὰρ πᾶν μέτρον καταλήψεως, καθ' ὃ σημαινόμενον καὶ τὰ φυσικὰ κριτήρια ταύτης ἠξίωται τῆς προσηγορίας, οἷον ὅρασις ἀκοὴ γεῦσις· ἰδίως δὲ πᾶν μέτρον 32 καταλήψεως τεχνικόν, καθ' ὃ πῆχυν μὲν καὶ ζυγὸν καὶ κανόνα καὶ διαβήτην εἴποι τις ἂν κριτήρια, παρ' ὅσον ἐστὶ τεχνικά, τὴν δὲ ὅρασιν καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ καθόλου τὰ λοιπὰ κοινὰ τῶν αἰσθητηρίων φυσικὴν ἔχοντα τὴν κατασκευὴν οὐδαμῶς· ἰδιαί- 33

citur primum bifariam, uno quidem modo id quod attendentes alia quidem facimus, alia neutiquam, altero id quod ubi attendimus, alia dicimus esse, alia non esse, et haec esse vera, illa falsa. ex his prius genus posuimus in libris de ratione sceptica. 30. necessario enim oportebat eum qui dubitando philosophatur, cum non sit absolute remotus ab omni operatione et otiosus in vitae actionibus, habere aliquid quo iudicet quid sit eligendum, quid fugiendum, nempe id quod apparet seu visum, sicut Timon quoque testatus est dicens

omni vi visum quocumque ast venerit ipsum.

31. alter modus, dico autem de criterio per quod indicare debemus quid sit vel non sit et de quo nunc consideramus, videtur dici tribus modis, nempe communiter et proprie et maxime proprie: nam communiter quidem ita dicitur quaevis mensura comprehensionis, in quo significato ea etiam quae naturaliter indicant, sortita sunt hanc appellationem, ut visus auditus gustus: 32. proprie autem quaevis artificiosa mensura comprehensionis, in quo cubitum quidem et stateram et regulam et circinum dixerimus esse quae indicant, quatenus sunt artificiosa; visum autem et auditum et ut semel dicam, reliqua communia instrumentorum sentiendi minime: 33. magis

---

u) *πρῶτον μὲν διχῶς*] ita legendum vel *πρῶτον δή* pro *πρώτως ἢ διχῶς*, ut pulcre vidit G. Olearius in latina historiae philosophicae Stanleianae versione p. 357.

x) *τὰ μὲν ποιοῦμεν*] usque ad *προσέχοντες*] haec male absunt in ms Ciz., neque legit in suo codice Hervetus.

y) *ἐν τοῖς περὶ τῆς σκεπτικῆς ἀγωγῆς*] in eodem ms Ciz. sine articulo *περὶ σκεπτικῆς ἀγωγῆς*. respicitur autem liber primus Pyrrhonianarum institutionum, in cuius sectione 21 hoc positum leges.

z) *μὴ εἰς τὸ παντελὲς ἀνενέργητον ὄντα*] confer librum adversus Ethicos sect. 165.

a) *καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὸν βίον πράξεσιν ἄπρακτον*] hic facienda interpunctio, non post *πράξεσιν*, ut in editis.

b) *ἀλλὰ τὸ φαινόμενον*] eundem versum ex Timonis Phliasii *ἰνδαλμοῖς* affert Laërtius in Pyrrhone 9 105, ubi ita Latine eum redditum habes: *quod vero apparet, tota vi, utcumque profectum.*

c) *περὶ τῆς ὑπάρξεως*] de quo paullo ante dixerat, *ᾧ προσέχοντες τὰ μὲν ὑπάρχειν φαμὲν τὰ δὲ μὴ ὑπάρχειν.* confer lib. 2 Pyrrhon. sect. 14 sq.

P 377 τερον δὲ πᾶν μέτρον καταλήψεως ἀδήλου πράγματος, καθ' ὃ τὰ μὲν βιωτικὰ οὐκέτι λέγεται κριτήρια, μόνα δὲ τὰ λογικά, καὶ ἅπερ οἱ δογματικοὶ τῶν φιλοσόφων παρεισάγουσιν πρὸς τὴν
34 τῆς ἀληθείας [d]) εὕρεσιν. πολλαχῶς δὴ λεγομένου τοῦ κριτηρίου πρόκειται πάλιν τὸ σκέπτεσθαι προηγουμένως μὲν περὶ τοῦ λογικοῦ καὶ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις θρυλουμένου, κατ' ἐπακολού-
35 θημα δὲ καὶ περὶ ἑκάστου τῶν κατὰ τὸν βίον. πάρεστι μέντοι καὶ τὸ λογικὸν τοῦτο ὑποδιαιρεῖσθαι, λέγοντας τὸ μέν τι εἶναι κριτήριον [e]) ὡς ὑφ' οὗ, τὸ δὲ ὡς δι' οὗ, τὸ δὲ ὡς προσβολὴ καὶ σχέσις [f]), ὑφ' οὗ μὲν ὡς ἄνθρωπος, δι' οὗ δὲ ὡς αἴσθη-
36 σις, τὸ δὲ τρίτον ὡς ἡ προσβολὴ τῆς φαντασίας. ὃν γὰρ τρόπον ἐν τῇ τῶν βαρέων καὶ κούφων ἐξετάσει τρία ἐστὶ κριτήρια, ὅ τε ζυγοστάτης καὶ ὁ ζυγὸς καὶ ἡ τοῦ ζυγοῦ θέσις, τούτων δὲ ὁ μὲν ζυγοστάτης κριτήριον ἦν τὸ ὑφ' οὗ, ὁ δὲ ζυγὸς τὸ δι' οὗ, ἡ δὲ θέσις τοῦ ζυγοῦ ὡς σχέσις· καὶ πάλιν ὃν τρόπον πρὸς τὴν τῶν εὐθειῶν καὶ στρεβλῶν διάκρισιν τεχνίτου τε καὶ κανόνος καὶ τῆς τούτου προσβολῆς ἐστι χρεία, κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ [g]) πρὸς τὴν τῶν ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν διάγνωσιν
37 δεόμεθα τῶν προειρημένων ἡμῖν τριῶν κριτηρίων. καὶ ἔοικε τῷ μὲν ζυγοστάτῃ ἢ τέκτονι ὁ ἄνθρωπος ὑφ' οὗ γίνεται ἡ κρίσις, τῷ δὲ ζυγῷ καὶ κανόνι ἡ αἴσθησις καὶ ἡ διάνοια, δι' ἧς γίνεται τὰ τῆς κρίσεως, τῇ δὲ σχέσει τῶν προειρημένων ὀργάνων ἡ προσβολὴ τῆς φαντασίας, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐπιβάλλεται κρίνειν. ἀλλὰ περὶ μὲν κριτηρίου ταῦτα ἀναγκαῖον ἦν ἐπὶ τοῦ παρόντος προλαβεῖν.

proprie autem quamvis mensuram comprehensionis rei obscurae, in quo significato ea quae ad vitam agendam pertinent non amplius dicuntur ea quae iudicant, sed sola logica et quae ad inveniendam veritatem adducunt philosophi dogmatici. 34. cum autem multis modis dicatur id quod indicat, rursus proponitur considerandum, in primis quidem de logico et quod vulgo iactatur apud philosophos; ex consequentia autem etiam de unoquoque eorum quae sunt in vita. 35. licet autem hoc quoque logicum subdividere dicendo ex iis quae indicant, aliud quidem esse ut *a quo*, aliud autem ut *per quod*, tertium autem ut applicationem et habitudinem; *a quo* quidem ut homo, *per quod* autem ut sensus, tertium autem ut phantasiae applicatio. 36. nam quo modo in examinandis gravibus et levibus tria sunt quae indicant, libripens et libra et librae positura, eorum autem libripens quidem est iudex *a quo*, libra autem index *per quem*, librae autem positura tamquam habitudo; et rursus quo modo ad discernendum recta et obliqua opus est artifice et regula et eius applicatione, eodem modo etiam in philosophia opus habemus tribus prius dictis iudicibus ad dignoscenda vera et falsa. 37. et libripendi quidem aut fabro similis est homo a quo fit iudicium, librae autem et regulae sensus et cogitatio, per quam fit indicium, habitudini autem prius dictorum instrumentorum applicatio phantasiae per quam homo accedit ad iudicandum. atque de eo quidem quod indicat, necesse erat in praesenti haec praemittere.

---

d) πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας] ms Ciz. εἰς τὴν etc.

P 377 *e*) τὸ μέν τι εἶναι κριτήριον] mss *μέντοι* pro *μέν τι*. de triplici illo genere criterii *ὑφ' οὗ*, *δι' οὗ* et *καθ' ὅ*, iam dictum lib. 2 Pyrrhon. sect. 16 sq.

f) τὸ δὲ ὡς προσβολὴ καὶ σχέσις] ita mss pro *σχέσεις*. hoc est criterium *καθ' ὅ*, *secundum quod*. confer Gassendum t. 1 operum p. 69.

g) καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ] ita mss; nam in editis *ἐν* exciderat.

Περὶ ἀληθείας.

Τὴν δὲ ἀλήθειαν h) οἴονταί τινες, καὶ μάλιστα i) οἱ ἀπὸ 38
τῆς στοᾶς, διαφέρειν τἀληθοῦς κατὰ τρεῖς τρόπους k), οὐσίᾳ τε
καὶ συστάσει καὶ δυνάμει· οὐσίᾳ μὲν παρ' ὅσον ἡ μὲν ἀλήθεια
σῶμά ἐστι, τὸ δὲ ἀληθὲς ἀσώματον ὑπῆρχε. καὶ εἰκότως, φασί.
τουτὶ μὲν γὰρ ἀξίωμά ἐστι, τὸ δὲ ἀξίωμα λεκτόν, τὸ δὲ λεκτὸν
ἀσώματον l). ἀνάπαλιν δὲ ἡ ἀλήθεια σῶμά ἐστιν, παρ' ὅσον
ἐπιστήμη πάντων ἀληθῶν ἀποφαντικὴ δοκεῖ τυγχάνειν. πᾶσα 39
δὲ ἐπιστήμη πως ἔχον ἐστὶν ἡγεμονικόν m), ὥσπερ καὶ ἡ πὼς
ἔχουσα χεὶρ πυγμὴ νοεῖται. τὸ δὲ ἡγεμονικὸν σῶμα n) κατὰ τού- P 378
τους ὑπῆρχε. τοίνυν καὶ ἡ ἀλήθεια κατὰ γένος ἔσται σωματική·
συστάσει δὲ καθ' ὅσον τὸ μὲν ἀληθὲς ὡς μονοειδές τι o) καὶ 40
ἁπλοῦν τὴν φύσιν νενόηται, οἷον ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἡμέρα
ἐστὶ καὶ τὸ ἐγὼ διαλέγομαι p). ἡ δὲ ἀλήθεια ὡς ἂν ἐπιστήμη
καθεστηκυῖα τοὐναντίον συστηματική τε q) καὶ πλειόνων ἄθροισμα
τυγχάνειν ὑπείληπται. ᾧ οὖν λόγῳ ἕτερόν τί ἐστιν ὁ δῆμος καὶ 41

De veritate.

38. Veritatem antem nonnulli opinantur, et maxime Stoici, a vero differre tribus modis, nempe *essentia constitutione* et *potestate*. *essentia* quidem, quatenus veritas est corpus, verum autem est incorporeum. et merito, inquiunt.. nam hoc quidem est axioma seu pronuntiatum, axioma autem est quod ipsi vocant dictum, dictum autem aiunt esse incorporeum. contra veritas est corpus, quatenus scientia videtur esse verorum quorumcumque enuntiativa. 39. omnis autem scientia est aliquo modo se habens pars tenens animae principatum, quo modo etiam aliquo modo se habens manus intelligitur pugnus. principatum autem tenens pars animae est corpus ex istorum sententia. erit ergo veritas ex genere corporum 40. *constitutione* autem, quatenus verum quidem intelligitur ut uniforme quidpiam et simplex natura, ut in praesentia illud dies est et ego dissero. veritas autem quae est ut scientia, concipitur esse ex multis consistens et quaedam ex pluribus congeries. 41. qua ergo ratione aliud est populus et

---

h) τὴν δὲ ἀλήθειαν] his verbis in ms Vratislav. praemittitur titulus περὶ ἀληθείας [quem praemisimus].

i) καὶ μάλιστα] ita ms Ciz. pro καὶ μάλα.

k) κατὰ τρεῖς τρόπους] Stoici veritatem a vero differre docebant substantia tamquam rem corporalem ab incorporali, constitutione ut populum a cive, et potestate ut sapientem scientia certa praeditum ab eo cui forte ac temere aliquando verum excidit. confer quae dicta lib. 2 Pyrrhon. sect. 81 sq.

l) τὸ δὲ λεκτὸν ἀσώματον] per λεκτόν intelligebant Stoici ideam pronuntiato aliquo significatam, eamque habebant pro incorporali. vide ad memoratum Pyrrhonianarum institutionum locum atque infra lib. 2 adversus Logicos.

m) πως ἔχον ἐστὶν ἡγεμονικόν] Stoicorum haec fuit sententia, scientias ac virtutes non modo esse in animo, sed ipsas esse animum certo quodammodo se habentem, qui illum ab vitioso et ignorante hoc est ab vitio et ignorantia distinguat.

n) ἡγεμονικὸν σῶμα] utpote spiraculum et aura tenuis ex Stoicorum mente. vide ad 2 Pyrrhon. sect. 70. P 378

o) ὡς μονοειδές τι] ita mss: nam in editis τι aberat.

p) ἐγὼ διαλέγομαι] vide quae ad lib. contra Geometras sect. 9.

q) συστηματική] Stoicis veritas est σύστημα τῆς τῶν ἀληθῶν γνώσεως sive scientia ambitu suo complectens omne quicquid est verum. vide 2 Pyrrhon. sect. 81 et 84.

ἕτερον ὁ πολίτης, καὶ δῆμος μὲν τὸ ἐκ πολλῶν πολιτῶν ἄθροισμα, πολίτης δὲ ὁ εἷς, τῷ αὐτῷ λόγῳ διενήνοχεν ἀλήθεια τοῦ ἀληθοῦς· καὶ ὡμοίωται ἡ μὲν ἀλήθεια τῷ δήμῳ, τὸ δὲ ἀληθὲς τῷ πολίτῃ, διὰ τὸ τὴν μὲν εἶναι συστηματικήν, τὸ δὲ ἁπλοῦν.
42 δυνάμει δὲ ταῦτα ἀλλήλων κεχώρισται, ἐπεὶ τὸ μὲν ἀληθὲς οὐ πάντως ἐπιστήμης εἴχετο· καὶ γὰρ ὁ φαῦλος καὶ ὁ νήπιος καὶ ὁ μεμηνὼς λέγει μὲν ποτέ τι ἀληθές, οὐκ ἔχει δὲ ἐπιστήμην ἀληθοῦς. ἡ δὲ ἀλήθεια κατ' ἐπιστήμην θεωρεῖται, ὅθεν καὶ ὁ ἔχων ταύτην σοφός ἐστιν [r])· ἐπιστήμην γὰρ εἶχεν ἀληθῶν καὶ οὔποτε ψεύδεται, κἂν ψεῦδος λέγῃ [s]), διὰ τὸ μὴ ἀπὸ κακῆς ἀλλ'
43 ἀπὸ ἀστείας αὐτὸ διαθέσεως προφέρεσθαι. καθὰ γὰρ ὁ περὶ τῆς τοῦ κάμνοντος σωτηρίας ψεῦδός τι λέγων ἰατρὸς [t]) καὶ ἐπαγγελλόμενός τι δώσειν, μὴ διδοὺς δέ, ψεῦδος μέν τι λέγει, οὐ ψεύδεται δέ, — πρὸς γὰρ τὴν τοῦ ἐπισταισυμένου [u]) σωτηρίαν

aliud civis; et populus quidem est multitudo collecta ex multis civibus, civis autem unus: eadem ratione veritas differt a vero. et assimilatur quidem veritas populo, verum autem civi, propterea quod veritas quidem est ex multis consistens, verum autem est simplex. 42. *potestate* autem sunt haec inter se separata, quoniam verum quidem non omnino adhaeret veritati. nam stultus et infans et insanus aliquando quidem dicit aliquid veri, non habet tamen veri scientiam. veritas autem consideratur ex scientia, quo fit ut qui eam habeat, sit sapiens. habet enim verorum scientiam et numquam mentitur, etiamsi falsum dicat, eo quod non ex mala sed ex bona hoc proferat affectione. 43. quomodo enim medicus qui aliquid falsi dicit de aegroti salute et pollicetur se aliquid daturum, non dat tamen, aliquid quidem falsi dicit, non tamen mentitur — id ipsum enim refertur ad salutem

---

r) *ὁ ἔχων ταύτην σοφός ἐστιν*] veritati qui litat, est sapiens; et vicissim solus sapiens habet veritatem, hoc est scientiam veri, liber a falsa opinatione perinde ut a fallendi studio. infra 2 adversus Log. sapientem ne in minimis quidem oportere falli, Stoicorum scitum apud Quintilian. lib. 1 c. 10.

s) *οὔποτε ψεύδεται, κἂν ψεῦδος λέγῃ*] mentiri est falsa iactare ut alterius laedas ius, illique noceas, quod semper est a probo ac sapiente viro alienum. sed aliud est mendacium dicere, quod sapienti aliquando concessum est. Quintilian. 2 17.

t) *ψεῦδός τι λέγων ἰατρός*] Themistius orat. 24 ad Nicomedienses p. 302: *μιμητέον ἡμῖν τοὺς σοφωτέρους τῶν ἰατρῶν, οἳ τὰ πικρότερα τῶν φαρμάκων μέλιτι τὴν κύλικα περιχρίσαντες πίνειν διδόασι.* Lucretius 1 935

ac veluti pueris absinthia tetra medentes
cum dare conantur, prius oras pocula circum
contingunt mellis dulci flavoque liquore,
ut puerorum aetas improvida ludificetur etc.

videnda inprimis quae adversus Augustinum c. 18 libri de mendacio non permittentem pro salute alicuius aegri mendacio uti, disputat Gabriel Naudaeus in pentade quaestionum iatrophilologicarum quaestione 4 ad Thadaenim Colicolam, Urbani 8 medicum a cubiculo, *utrum medico liceat fallere aegrotum?* atque ut Galeni verbo utar ex quarto in Sextum *ἐπιδημιῶν* Hippocratis t. 5 p. 494 *προσεπιψεύδεσθαί τι.* sane quidem hic si fallendo sanet et mendacio, ut est apud Cassianum 17 17 collat., velut helleboro utatur, *ἐν φαρμάκου εἴδει* ut est apud Platonem 3 de Rep. p. 433., merito id *salubre mendacium* appelles cum Livio 2 64 et Gellio 15 21, *fidele mendacium* cum Valerio Max. 4 7 6, vel *beatum mendacium* cum S. Ambrosio Epist. 40 t. 2 opp. p. 948 edit. Benedictin.

u) *τοῦ ἐπισταισυμένου*] aegroti, cui medicus *ἐπιστατεῖ* sive praeest ut curam eius gerat.

αὐτῷ τὸ τοιοῦτο λαμβάνει τὴν ἀναφοράν — καὶ ὡς οἱ ἄριστοι
τῶν στρατηγῶν [x]) πρὸς εὐθυμίαν τῶν ὑποταττομένων αὐτοῖς
στρατιωτῶν πολλάκις ἐπιστολὰς ἀπὸ συμμαχίδων πόλεων παρα-
σκευασάμενοι [y]) ψεῦδος μέν τι λέγουσιν, οὐ ψεύδονται δέ, διὰ
τὸ μὴ ἀπὸ πονηρᾶς γνώμης τοῦτο ποιεῖν, καὶ ὃν τρόπον γραμ- 44
ματικὸς σολοικισμοῦ [z]) τιθεὶς ὑπόδειγμα σολοικισμὸν προφέρεται,
οὐ σολοικίζει δέ — οὐ γὰρ παρὰ ἀπειρίαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου
τοῦτο πάσχει —, ὧδε [a]) καὶ ὁ σοφὸς τουτέστιν ὁ τὴν τοῦ ἀληθοῦς P 379
ἐπιστήμην ἔχων ἐρεῖ μέν ποτε ψεῦδος, ψεύσεται δὲ οὐδέποτε
διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὴν γνώμην ψεύδει συγκατατιθεμένην. ὅτι γὰρ 45
φασιν, ἀπὸ τῆς διαθέσεως καὶ οὐκ ἀπὸ ψιλῆς τῆς προφορᾶς [b])
κριτέον ἐστὶ τὸν ψευδόμενον, πάρεστι μαθεῖν ἐκ τῶν τεθησο-
μένων ὑποδειγμάτων· τυμβωρύχος γὰρ λέγεται καὶ ὁ ἐπὶ τῷ σκυ-
λεύειν τοὺς νεκροὺς τοῦτο πράττων καὶ ὁ τύμβους τοῖς νεκροῖς
ὀρύττων, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος κολάζεται ὡς ἀπὸ κακῆς διαθέ-
σεως τοῦτο πράσσων, ὁ δὲ δεύτερος καὶ μισθὸν λαμβάνει τῆς
ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἀντικειμένην αἰτίαν. προφανὲς τοίνυν ἐστὶν
ὅτι καὶ τὸ ψευδὲς λέγειν τοῦ ψεύδεσθαι κατὰ πολὺ διενήνοχεν,
ᾗ τὸ μὲν ἀπὸ ἀστείας γίνεται γνώμης, τὸ δὲ ψεύδεσθαι ἀπὸ
πονηρᾶς.

Ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἀληθείας κατά τινας προαποδιδόντες [c]) 46
ἀκολούθως καὶ τὴν γενομένην τοῖς δογματικοῖς φιλοσόφοις διά-
στασιν περὶ τοῦ κριτηρίου σκοπῶμεν· ἀνάγκη γάρ ἐστι ζητοῦν-
τας περὶ τῆς τούτου ὑπάρξεως συνεπιθεωρεῖν καὶ ὅ τι ἐστίν.

eius cuius curam gerit —, et quomodo praestantissimi duces ad consolandos qui sub eis merent milites, saepe ex sociis civitatibus confictis literis falsum quidem dicunt, non autem mentiuntur — propterea quod hoc malo animo non faciant, 44. et quomodo grammaticus ponens exemplum soloecismi soloecismum profert, nec tamen soloecismum admittit — non enim hoc ei usu venit ob ignorationem rectae orationis —, ita etiam sapiens, hoc est qui veri habet scientiam, aliquando quidem dicet falsum, numquam autem mentietur propterea quod non habeat mentem falso assentientem. 45. nam quod inquiunt, ab affectione et non a sola prolatione iudicandum sit mendacium, intelligi potest ex subiiciendis exemplis: dicitur enim effossor sepulchrorum et qui hoc facit ad spoliandos mortuos et qui mortuis fodit sepulchra; sed prior quidem punitur, ut qui hoc agat mala affectione; secundus autem etiam mercedem accipit suae operae ac ministerii propter causam quae alteri causae adversatur. est ergo manifestum, quod falsum quoque dicere ac mentiri multum inter se differunt, quandoquidem illud fit bono animo, mentiri autem malo.

46. His de veritate etiam ex aliquorum sententia prius explicatis iam deinceps dissidium quod est inter dogmaticos philosophos de eo quod iudicat, consideremus: necesse est enim ut qui de eius inquirimus existentia, etiam quid sit, simul expendamus. 47. atque multae quidem et variae fe-

---

x) *οἱ ἄριστοι τῶν στρατηγῶν*] vide quae de **Philippo Macedone Polyaenus 4 strategem. cap. 2 et de Eumene 4 8.**

y) *παρασκευασάμενοι*] ms **Vratislav.** *πλασάμενοι.*

z) *γραμματικὸς σολοικισμοῦ*] Seneca epist. 96: *grammaticus non erubescit, soloecismum si sciens facit, erubescit si nesciens.*

a) *ὧδε*] **ita legendum e mss pro** *ᾧ δέ.*

b) *προφορᾶς*] ita recte editi: **nam vitiose in ms Ciz.** *προσφορᾶς. ψιλὴ* P 379 *προφορὰ τοῦ ψεύδους* **non est in vitio, nisi animus nocendi accesserit.**

c) *προαποδιδόντες*] **ita mss pro** *προαποδόντες.*

47 πολλαὶ μὲν οὖν καὶ ποικίλαι διαιρέσεις φέρονται κατὰ τὸν τρό-
πον. ἀλλὰ ἡμῖν ἀπόχρη πρὸς τὸ παρὸν λέγειν, ὅτι οἱ μὲν ἀνεῖ-
λον τὸ κριτήριον, οἱ δὲ ἀπέλιπον. καὶ τῶν ἀπολιπόντων[d]) τρεῖς
αἱ ἀνωτάτω γεγόνασι στάσεις· οἱ μὲν γὰρ ἐν λόγῳ τοῦτο ἀπέλι-
48 πον, οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀλόγοις ἐνεργείαις, οἱ δὲ ἐν ἀμφοτέροις. καὶ
δὴ ἀνεῖλον μὲν αὐτὸ Ξενοφάνης τε[e]) ὁ Κολοφώνιος καὶ Ξε-
νιάδης[f]) ὁ Κορίνθιος καὶ Ἀνάχαρσις[g]) ὁ Σκύθης καὶ Πρωτα-
γόρας[h]) καὶ Διονυσόδωρος[i]), πρὸς δὲ τούτοις Γοργίας[k]) ὁ Λεον-
τῖνος καὶ Μητρόδωρος ὁ Χῖος[l]) καὶ Ἀνάξαρχος ὁ Εὐδαιμονικὸς[m])
καὶ Μόνιμος ὁ κύων. ἐν τούτοις δέ εἰσι καὶ οἱ ἀπὸ τῆς σκέ-
49 ψεως[n]). ὧν Ξενοφάνης[o]) μὲν κατά τινας εἰπὼν πάντα ἀκατά-
ληπτα ἐπὶ ταύτης ἐστὶ τῆς φορᾶς[p]) ἐν οἷς γράφει

runtur circa modum divisiones. sed nobis in praesentia satis est dicere, quod alii quidem sustulerunt id quod indicat, alii vero reliquerunt. et eorum qui reliquerunt, tres sunt supremae sectae: nam alii quidem id reliquerunt in ratione, alii vero in operibus expertibus rationis, alii autem in utrisque. 48. et sustulerunt quidem Xenophanes Colophonius et Xeniades Corinthius et Anacharsis Scytha et Protagoras et Dionysodorus et praeter eos Gorgias Leontinus et Metrodorus Chius et Anaxarchus Eudaemonicus et Monimus canis. cum his faciunt etiam Sceptici. 49. ac Xenophanes quidem, qui dixit ex aliquorum sententia esse omnia incomprehensibilia, est in hac opinione cum scribit

---

d) τῶν ἀπολιπόντων] ita mss pro ἀπολειπόντων.

e) Ξενοφάνης] confer lib. 2 Pyrrhon. sect. 18.

f) Ξενιάδης] infra sect. 53.

g) Ἀνάχαρσις] sect. 55-59.

h) καὶ Πρωταγόρας] ita sine articulo mss, non ὁ Πρωταγόρας. de illo infra sect. 60-64.

i) Διονυσόδωρος] huic fratrem Euthydemum iungit sect. 64, ut supra quoque sect. 13.

k) Γοργίας] sect. 65-86.

l) Μητρόδωρος, καὶ Ἀνάξαρχος - καὶ Μόνιμος] sect. 88. Monimum canem vocat, hoc est Cynicum philosophum.

m) Ἀνάξαρχος ὁ Εὐδαιμονικός] εὐδαιμονικὴ secta philosophorum, quae auctore Anaxarcho felicitatem sectatoribus suis pollicebatur. Galenus sive quisquis auctor historiae philosophicae cap. 3: ἐκ τέλους καὶ δόγματος (Laërtius in prooemio sect. 17 ἀπὸ διαθέσεως) ὥσπερ ἡ εὐδαιμονική, ὁ γὰρ Ἀνάξαρχος τέλος τῆς κατ' αὐτὸν ἀναγωγῆς εὐδαιμονίαν ἔλεγεν. caeterum vix quisquam in veterum scriptis εὐδαιμονικοῦ nomine laudatus occurrit praeter unum Anaxarchum, ut cum illo et coeperit illa secta et perierit. Anaxarchum quidem εὐδαιμονικόν appellat etiam praeter Laërtium 9 60 et Aelianum 9 37 Var. Athenaeus 6 p. 250 12 p. 548 atque ex Athenaeo Eustathius Iliad. χ' p. 1273.

n) οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως] hic ponenda στιγμή, ut ostendatur Scepticos etiam esse ex iis qui criterium veritatis evertant, non statuendo quidem nullum dari, quod dogmaticum esset, sed dubitando et profitendo sibi nullum criterium certum in quo acquiescant, apparere.

o) ὧν Ξενοφάνης] ὧν refer non ad Scepticos, sed ad omnes iam commemoratos, de quibus ordine dicere deinceps ingreditur, initio facto a Xenophane, quem primo loco nominaverat inter eos qui criterium veritatis omne sustulerunt.

p) ταύτης ἐστὶ τῆς φορᾶς] ex illo genere, ex illo proventu ac veluti secta et στάσει (ut sect. 47 53 et 89 190 202 263 299 350 398 et lib. 2 sect. 13 14 62 214 354 et lib. 1 adv. Physicos sect. 211 213 et lib. 2 sect. 48 50 123 144 156 233 282 et contra Ethicos 168 appellat) et τάγματι (ut sect. 65) philosophorum. infra sect. 202 περὶ μὲν τῆς τού-

*) καὶ τὸ μὲν οὖν σαφὲς [q]) οὔτις ἀνὴρ ἴδεν [r]) οὐδέ τις ἔσται P 380
εἰδὼς ἀμφὶ θεῶν [s]) τε καὶ ἅσσα λέγω περὶ πάντων.
εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα τύχοι [t]) τετελεσμένον εἰπών,
αὐτὸς ὅμως οὐκ οἶδε, δοκὸς δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται [u]).

διὰ τούτων γὰρ σαφὲς μὲν ἔοικε λέγειν τἀληθὲς καὶ τὸ γνώριμον, καθὸ καὶ λέγεται 50

ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ [x]).

ἄνδρα δὲ τὸν ἄνθρωπον τῷ εἰδικῷ καταχρώμενος ἀντὶ τοῦ γένους· εἶδος γὰρ ἀνθρώπου καθέστηκεν ὁ ἀνήρ. σύνηθες δ' ἐστὶ τούτῳ χρῆσθαι τῷ τρόπῳ τῆς φράσεως καὶ Ἱπποκράτει [y]), ὅταν λέγῃ, "γυνὴ ἀμφιδέξιος [z]) οὐ γίνεται", τουτέστι θήλεια ἐν τοῖς

nemo vir haec novit clare, nec noverit umquam
de diis, omnibus aut de aliis quae dixero rebus:
nam sint saepius ista licet quae proferat, ille
certa tamen non scit, cunctis et opinio in his est.

50. in his enim clarum quidem videtur dicere verum et certum, sicut dicitur

simplex et haud fucata veri oratio est.

virum autem hominem, utens specie pro genere; est enim vir species hominis. soletque etiam Hippocrates uti hoc modo loquendi, ut cum dicit "mulier dextera non nascitur", hoc est, non concipitur proles se-

---

του φορᾶς. sic κακίας φορὰν dixit Plutarchus contra Stoicos p. 1067 et κοινὴν φορὰν pro vulgo hominum Porphyrius 2 de abstinendo ab animatis pag. 200. Eunapius autem illo vocabulo usus est pro aetate in prooemio, τρίτη ἀνδρῶν ἐγένετο φορά. et in Alypii vita: ταύτης ὁ ταῦτα γράφων τῆς φορᾶς ἐτύχησεν. proprie autem illud vocabulum multitudinem atque ubertatem significat. Ioannes Philoponus in Meteora p. 98 b: τὸ πολλοὺς γεγονέναι καρποὺς φορὰν καρπῶν λέγομεν, καὶ ἐπὶ τῶν χειρόνων ὁμοίως. Μένανδρος· φορὰ γὰρ νῦν τούτου γέγονε καλή. P 380

[*) fr. 14 p. 51 Karsten.]

q) καὶ τὸ μὲν οὖν σαφὲς] hos Xenophanis versus noster laudat etiam infra sect. 110 et lib. 2 contra Logicos sect. 326. probabiliter autem multa diei non negabat idem Xenophanes, cuius hic de illis versus exstat apud Plutarchum 9 14 Sympos.

ταῦτα δεδόξασθαι μὲν ἐοικότα τοῖς ἐτύμοισι.

r) οὔτις ἀνὴρ ἴδεν] ita praeter Sexti codices tribus locis legit et Laërtius 9 72. sed Plutarchus: οὔτις ἀνὴρ γένετ' οὐδέ τις ἔσται εἰδώς.

s) ἀμφὶ θεῶν] ita legendum pro ἀμφιθέων constat ex Sexti interpretatione: ἀμφὶ θεῶν δὲ παραδειγματικῶς περί τινος τῶν ἀδήλων, licet et ibi male habeant editi ἀμφιθέων. sed ἀμφὶ θεῶν scribendum esse pulchre vidit Hervetus interpres et Paulus Leopardus 12 24 Emendationum.

t) τύχοι] in Origenis Philosophumenis cap. 14 τύχῃ. etiamsi contingat eum saepissime vera effari.

u) δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται] vide, si placet, dicta ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 18.

x) ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ] notus versus Euripidis Phoeniss. 472.

y) Ἱπποκράτει] Hippocrates Aphorism. 7 43. uti γυνή ipsi ponitur pro prole sexus feminini, ubi Xenophani ἀνήρ tam late accipitur, ut iuvenem senemque complectatur.

z) ἀμφιδέξιος] communiter hunc Hippocratis aphorismum ita interpretantur, quod *ambidextra mulier nulla* sit, quae sinistra manu sic ut dextera uti possit, quemadmodum de Asteropaeo narrat Homerus Iliad. φ 163. ita Galenus Oribasius aliique. meminit tamen Galenus quoque expositionis alterius quae Sexto nostro placuit; addit enim t. 5 p. 322: ἔνιοι μέντοι φασὶν ἀμφιδέξιον εἰρῆσθαι τὴν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς μήτρας γενομένην. sed iam dixerat Hippocrates 5 48 Aphorism.: ἔμβρυα

δεξιοῖς μέρεσι τῆς μήτρας οὐ συνίσταται. ἀμφὶ θεῶν δὲ ὑπο-
δειγματικῶς περί τινος τῶν ἀδήλων. δόκον δὲ τὴν δόκησιν καὶ
51 τὴν δόξαν. ὥστε τοιοῦτον εἶναι κατὰ ἐξάπλωσιν τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ
λεγόμενον, τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς καὶ γνώριμον οὐδεὶς ἄνθρωπος
οἶδε τό γε ἐν τοῖς ἀδήλοις πράγμασι· κἂν γὰρ ἐκ τύχης ἐπι-
βάλλῃ τούτῳ, ὅμως οὐκ οἶδεν ὅτι ἐπιβέβληκεν αὐτῷ, ἀλλ᾽ οἴεται
52 καὶ δοκεῖ. ὥσπερ γὰρ εἰ ἐν ζοφερῷ [a]) οἰκήματι καὶ πολλὰ ἔχοντι
κειμήλια ὑποθοίμεθά τινας χρυσὸν ζητοῦντας, ὑποπεσεῖται, διότι
ἕκαστος μὲν τούτων λαβόμενός τινος τῶν ἐν τῷ οἰκήματι κει-
μένων οἰήσεται τοῦ χρυσοῦ δεδράχθαι, οὐδεὶς δὲ αὐτῶν ἔσται
πεπεισμένος, ὅτι τῷ χρυσῷ περιέπεσε, κἂν μάλιστα τύχῃ [b])
τούτῳ περιπεπτωκώς· ὧδε καὶ εἰς τουτονὶ τὸν κόσμον ὥσπερ
τινὰ μέγαν οἶκον παρῆλθε πλῆθος φιλοσόφων ἐπὶ τὴν τῆς ἀλη-
θείας ζήτησιν, ἧς τὸν λαβόμενον εἰκός ἐστιν ἀπιστεῖν ὅτι εὐ-
στόχησεν. οὗτος μὲν δὴ οὔ φησιν εἶναι κριτήριον ἀληθείας διὰ
P 381 τὸ μηδὲν εἶναι καταληπτὸν ἐν τῇ φύσει τῶν ζητουμένων. Ξε-
53 νιάδης [c]) δὲ ὁ Κορίνθιος — οὗ καὶ Δημόκριτος μέμνηται —
πάντ᾽ εἰπὼν ψευδῆ καὶ πᾶσαν φαντασίαν καὶ δόξαν ψεύδεσθαι,
καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος [d]) πᾶν τὸ γινόμενον γίνεσθαι, καὶ εἰς τὸ

xus feminei in dexteris partibus matricis. de diis autem exempli loco dixit ut de re aliqua obscura. 51. opinionem autem pro placito et opinatione. ut adeo quod a Xenophane dicitur, si explicetur, sit eiusmodi: verum quidem et certum de rebus obscuris nullus homo novit; nam etsi forte fortuna quispiam in hoc incidat, non scit tamen se id esse assecutum, sed putat et opinatur. 52. quomodo accidet si in domo tenebricosa, in qua multa sunt pretiosa, ponamus quaerentes aurum, propterea quod unusquisque eorum, accepto aliquo ex iis quae sita sunt in aedibus, existimabit se aurum apprehendisse, nemo autem eorum erit certus se incidisse in aurum, etiamsi re vera inciderit; ita etiam in hunc mundum veluti in quandam magnam domum accessit multitudo philosophorum ad quaerendam veritatem, quam qui acceperit, est verisimile eum non credere quod recte coniecerit. hic adeo Xenophanes negat esse aliquid quo iudicetur veritas, propterea quod in natura rerum de quibus disquiritur nihil possit comprehendi. 53. Xeniades autem Corinthius, cuius etiam meminit Democritus, cum omnia dixerit esse falsa et omnem phantasiam et omnem opinionem esse fallacem, et ex non ente fieri quidquid nascitur et quidquid corrumpitur in non ens

---

τὰ μὲν ἄρσενα ἐν τοῖσι δεξιοῖσι, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσιν μᾶλλον. idem sensisse Anaxagoram Empedoclem Parmenidem tradunt Plutarchus 5 7 de placitis et Censorinus c. 6. de Empedocle tamen merito dubites ex Aristotelis lib. 4 de generat. animal. c. 1. Lactantius de opificio hominis c. 12: *vena seminalis dexterior masculinum continet semen, sinisterior femininum.*

a) εἰ ἐν ζοφερῷ] ita recte editi, licet mss Vratislav. et Ciz. legunt οἱ.

b) τύχῃ] ms Vratislav. τύχοι.

P 381 c) Ξενιάδης] huius antiquissimi philosophi meminit noster 2 Pyrrhon. sect. 18 atque infra sect. 388, 399 et lib. 2 sect. 5. videtur autem nullum eius iam amplius cum Sextus scriberet, exstitisse monumentum, sed quae de illo refert ex Democrito noster petiisse.

d) ἐκ τοῦ μὴ ὄντος] haec cave ne ita accipias, ac si Sextus scripsisset *ex nihilo*; sensus enim horum verborum idem est qui verborum Platonis in Timaeo p. 536: ἐξ οὐχ οὕτως ἐχόντων τὸν θεὸν αὐτὰ ξυνιστάναι. ait itaque Sextus Xeniadem existimasse in natura rerum perpetuam esse mutationem, ita ut aliquid incipiat esse res quae ante non fuerat, verbi gratia ex ligno pomum, quod antea non fuerat pomum sed lignum;

μὴ ὂν πᾶν τὸ φθειρόμενον φθείρεσθαι, δυνάμει τῆς αὐτῆς[e]) ἔχεται τῷ Ξενοφάνει στάσεως. μὴ ὄντος γάρ τινος ἀληθοῦς κατὰ 54 διαφορὰν τοῦ ψεύδους, ἀλλὰ πάντων ψευδῶν ὄντων καὶ διὰ τοῦτο ἀκαταλήπτων, οὐδὲ διακριτικόν τι τούτων ἔσται κριτήριον. τὸ δ' ὅτι πάντα ἐστὶ ψευδῆ καὶ διὰ τοῦτο ἀκατάληπτα οὐδὲ διακριτικὸν τούτων ἔσται κριτήριον, δείκνυται ἐκ τῆς τῶν αἰσθήσεων διαβολῆς[f])· εἰ γὰρ τὸ ἐπαναβεβηκὸς[g]) κριτήριον πάντων τῶν πραγμάτων ἐστὶ ψευδές, ἐξ ἀνάγκης καὶ πάντα ἐστὶ ψευδῆ. τὸ δέ γε ἐπαναβεβηκὸς κριτήριον πάντων τῶν πραγμάτων εἰσὶν αἰσθήσεις, καὶ δείκνυνται ψευδεῖς· πάντα ἄρα τὰ πράγματά ἐστι ψευδῆ. καὶ Ἀνάχαρσις[h]), ὥς φασιν[i]), ὁ Σκύθης 55 πάσης τέχνης τὴν κριτικὴν κατάληψιν ἀναιρεῖ σφόδρα τε ἐπιτιμᾷ τοῖς Ἕλλησι ταύτην ἀπολείπουσι[k]). τίς γάρ ἐστι, φησίν,

interire, potestate ab eadem stat sententia a qua Xenophanes. 54. nam si non est aliquod verum quod differat a falso, sed sunt omnia falsa et ideo non possunt comprehendi; nec erit aliquid indicans quod ea discernat. quod autem omnia sint falsa et ideo non possint comprehendi nec aliquid indicans quod ea discernat, ostenditur ex accusatione sensuum. nam si illud summum quod res omnes indicat, est falsum, necessario erunt res omnes falsae. summum autem quod res omnes indicat, sunt sensus, et hi ostenduntur fallaces. omnes ergo res sunt falsae. 55. Anacharsis quoque Scytha, ut aiunt, tollit comprehensionem quae de arte quacumque indicet, et valde reprehendit Graecos, qui eam recipiunt. quis est enim, inquit, qui aliquid

---

atque iterum in rem quae iam non erat mutetur, verbi gratia pomum quod iam non erat terra, vel sanguis in terram vel sanguinem. alii autem philosophi hoc negabant et immutabilem professi rerum substantiam nihil dicebant fieri *ἐκ τοῦ μὴ ὄντος*, sed tantum mixtione vel seiunctione contingere ut alia aliaque nobis viderentur. vide Aristotelis librum de dogmatibus Zenonis Xenophanis et Gorgiae.

e) *δυνάμει τῆς αὐτῆς*] ratione criterii veritatis perinde est ac si cum Xenophane sentiret, licet alioqui diversa longa est ab eo sententia; nam Xenophanes perinde ut Empedocles Zeno Eleates et alii infiniti quicquam *ἐκ τοῦ μὴ ὄντος* fieri infitiabantur. de voce *δυνάμει* dixi ad lib. 1 Pyrrhon. sect 11. vocabulum *στάσεως* eodem sensu recurrit infra sect. 89. [pro *ψεύδους* in sqq. scribendum *ψευδοῦς*.]

f) *τῆς τῶν αἰσθήσεων διαβολῆς*] adversus sensuum iudicium passim disputat noster lib. 1 Pyrrhon. sect. 44 sq. lib. 2 sect. 49 sq. atque hoc praesente libro infra copiosissime. nota autem *διαβολήν* apud Graecos et verbum *διαβάλλεσθαι* non semper poni pro calumnia, sed etiam frequenter pro iusta criminatione; et falluntur viri docti qui apud Herodianum pro *διαβολῇ* legunt *διαβοήν* et pro *διεβέβλητο*, *διεβεβόητο*. sic infra sect. 90: *ὡς ἀσθενεῖς διαβάλλων τὰς αἰσθήσεις*.

g) *ἐπαναβεβηκὸς*] vide de hac voce ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 38.

h) *Ἀνάχαρσις*] hic est cuius dictum apud Laërtium fertur lib. 1 sect. 103: *mirari se quomodo apud Graecos certarent artifices iudicarentque qui artifices non essent. θαυμάζειν δὲ ἔφη, πῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀγωνίζονται μὲν οἱ τεχνῖται, κρίνουσι δὲ οἱ μὴ τεχνῖται.*

i) *ὥς φασιν*] haec verba innuunt Anacharsidis monumenta iam intercidisse, cum Sextus ista in litteras mitteret, certe illum non ex Anacharsidis scriptis ipsum sed ex aliorum relatione haec accepisse.

k) *ταύτην ἀπολείπουσι*] ita scribendum suasit sensus pro *ταύτης*. opponuntur autem invicem *ἀπολείπειν* et *ἀναιρεῖν*, ut supra sect. 47: *ὅτι οἱ μὲν ἀνεῖλον τὸ κριτήριον, οἱ δὲ ἀπέλιπον.* contra Matth. 24 40, 41 et Luc. 17 34 *παραλαμβάνειν* et *ἀφιέναι*. Cosmas Indopleustes lib. 5 p. 259: *παραλαμβάνεται ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀφίεται ἐν τῇ γῇ*. Caecilius apud Gellium

ὁ κρίνων τι τεχνικῶς; ἆρά γε ὁ ἰδιώτης ἢ ὁ τεχνίτης[l]); ἀλλ'
ἰδιώτην μὲν οὐκ ἂν εἴποιμεν· πεπήρωται γὰρ πρὸς τὴν γνῶσιν
τῶν τεχνικῶν ἰδιωμάτων· καὶ ὡς οὔτε τυφλὸς λαμβάνει τὰ τῆς
ὁράσεως ἔργα οὔτε κωφὸς τὰ τῆς ἀκοῆς, οὕτως οὐδὲ ὁ ἄτεχνος
ὀξυωπεῖ πρὸς τὴν κατάληψιν τοῦ τεχνικῶς ἀποτελεσθέντος.
ἐπείτοι ἐὰν καὶ τούτῳ μαρτυρῶμεν τὴν τινος πράγματος τεχνι-
P 382 κοῦ κρίσιν, οὐ διοίσει τῆς τέχνης ἡ ἀτεχνία· ὅπερ ἐστὶν ἄτο-
56 πον. ὥστε οὐχ ὁ ἰδιώτης ἐστὶ κριτὴς τεχνικῶν ἰδιωμάτων. λεί-
πεται ἄρα λέγειν τὸν τεχνίτην, ὃ πάλιν ἐστὶν ἀπίθανον· ἤτοι
γὰρ ὁ ὁμόζηλος τὸν ὁμόζηλον ἢ ὁ ἀνομόζηλος τὸν ἑτερόζηλον
κρίνει[m]). ἀλλ' ὁ ἑτερόζηλος οὐχ οἷός τέ ἐστι κρίνειν τὴν ἑτερό-
ζηλον· τῆς γὰρ ἰδίας τέχνης ἐστὶν ἐπιγνώμων, πρὸς δὲ τὴν ἀλ-
57 λοτρίαν ἰδιώτης καθέστηκε. καὶ μὴν οὐδὲ ὁ ὁμόζηλος τὸν ὁμό-
ζηλον δύναται δοκιμάζειν· αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἐζητοῦμεν, τίς ἐστιν
ὁ τούτους κρίνων ἐν μιᾷ δυνάμει τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ αὐτῇ τέχνῃ
καθεστῶτας. ἄλλως τε εἴπερ οὗτος ἐκεῖνον κρίνει, γενήσεται τὸ
58 αὐτὸ κρῖνόν τε καὶ κρινόμενον, πιστόν τε καὶ ἄπιστον. ᾗ μὲν
γὰρ ὁμόζηλός ἐστιν ὁ ἕτερος τῶν κρινομένων, κρινόμενος καὶ
αὐτὸς ἄπιστος ἔσται, ᾗ δὲ κρίνει, πιστὸς γενήσεται. οὐ δυνατὸν
δὲ τὸ αὐτὸ καὶ κρῖνον καὶ κρινόμενον, καὶ πιστὸν καὶ ἄπιστον
ὑπάρχειν. οὐκ ἄρα ἐστί τις ὁ κρίνων τεχνικῶς· διὰ δὲ τοῦτο
59 οὐδὲ κριτήριον. τῶν γὰρ κριτηρίων τὰ μέν ἐστι τεχνικά, τὰ δὲ

iudicat secundum artem? imperitusne an artifex? sed imperitum quidem non dicent: imperitus enim destituitur cognitione proprietatum artificialium. et quomodo neque caecus videndi partes in se suscipit neque surdus audiendi, ita nec qui caret arte, acute videt ad comprehendendum id quod est effectum artificiose: nam si ei quoque tribuamus artificiosae alicuius rei iudicium, ab arte non differet inertia: quod quidem est absurdum. quamobrem imperitus non est iudex proprietatum artificialium. 56. restat ergo ut dicant artificem, quod rursus minime est probabile: aut enim qui est eiusdem artis aemulator, alterum qui eandem artem aemulatur, iudicat, aut qui non eandem aemulatur artem, alterum qui diversam. sed qui est diversae artis, fieri non potest ut de eo iudicet qui est diversae; suam enim novit artem, est autem imperitus alienae. 57. sed nec qui est aemulator eiusdem artis, potest examine probare eum qui eandem aemulatur: nam hoc ipsum quaerebamus, quisnam sit qui eos iudicet, ut qui, quod ad artem attinet, eandem vim habeant et facultatem. et alioqui si iste illum iudicat, fiet idem et quod iudicat et quod indicatur, et fide dignum et non fide dignum. 58. nam quatenus quidem alter ex iis qui iudicantur, eandem artem aemulatur, cum ipse quoque iudicetur, non erit fide dignus; quatenus autem iudicat, erit fide dignus. non potest autem fieri, ut idem sit id quod iudicat et id quod indicatur, et fide dignum et non fide dignum. non est ergo ullus qui artificiose iudicet; et propterea non est aliquid quod iudicet. 59. eorum enim quae iudicant, alia quidem sunt artificiosa, alia vero sunt

---

nam ii sunt inimici pessimi fronte hilaro,
quos neque ut apprehendas neque ut mittas scias.

nolim certe cum Niceta Choniata τὸ *παραλαμβάνειν* in verbis Evangelistarum accipere pro *συλλαμβάνειν καὶ ἀπάγειν πρὸς σωματικὴν κάκωσιν* lib. 11 Histor. p. 351.

l) ὁ ἰδιώτης ἢ ὁ τεχνίτης] similis cavillatio 3 Pyrrhon. sect. 259 et lib. adversus Ethicos sect. 335.

P 382 *m*) τὸν ἑτερόζηλον κρίνει] ita recte mss pro οὐ κρίνει.

ἰδιωτικά. οὔτε δὲ τὰ ἰδιωτικὰ κρίνει ὥσπερ οὐδὲ ὁ ἰδιώτης, οὔτε τὰ τεχνικὰ ὥσπερ οὐδὲ ὁ τεχνίτης διὰ τὰς ἔμπροσθεν εἰρημένας αἰτίας. τοίνυν οὐδέν ἐστι κριτήριον. καὶ Πρωταγόραν δὲ τὸν 60
Ἀβδηρίτην [n]) ἐγκατέλεξάν τινες τῷ χορῷ τῶν ἀναιρούντων τὸ κριτήριον φιλοσόφων· ἐπεί φησι πάσας τὰς φαντασίας καὶ τὰς δόξας ἀληθεῖς ὑπάρχειν καὶ τῶν πρός τι εἶναι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὸ πᾶν τὸ φανὲν ἢ δόξαν τινὶ εὐθέως πρὸς ἐκεῖνον ὑπάρχειν [o]). ἐναρχόμενος γοῦν, "τῶν καταβαλλόντων", ἀνεφώνησε, "πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος [p]), τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστι". καὶ μαρτυρεῖν φαί- 61
νεται τούτῳ ὁ ἀντικείμενος [q]) λόγος· εἰ γάρ φήσει σοί τις μὴ πάντων τῶν πραγμάτων κριτήριον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, βεβαιώσει τὸ πάντων τῶν πραγμάτων κριτήριον εἶναι τὸν ἄνθρωπον. αὐτὸς γὰρ ὁ τοῦτο λέγων ἄνθρωπός ἐστι, καὶ τὸ ὡς πρὸς αὐτὸν τιθεὶς φαινόμενον ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸ τοῦτο τῶν ὡς πρὸς αὐτὸν φαινομένων ὑπάρχειν. ὅθεν καὶ ὁ μεμηνὼς τῶν ἐν μανίᾳ P 383
φαινομένων πιστόν ἐστι κριτήριον, καὶ ὁ κοιμώμενος τῶν ἐν ὕπνῳ [r]), καὶ ὁ νήπιος τῶν ἐν νηπιότητι, καὶ ὁ γεγηρακὼς τῶν

rudia et imperita. sed nec quae sunt rudia et imperita indicant, ut nec qui est rudis et imperitus, nec artificiosa ut nec artifex, propter prius dictas causas. nihil est ergo quod indicet. 60. Protagoram quoque Abderitanum nonnulli rettulerunt in numerum philosophorum qui tollunt id quod indicat: dicit enim omnes phantasias et opiniones esse veras et veritatem esse ex iis quae referuntur ad aliquid, propterea quod quidquid alicui apparuerit aut opinioni eius arriserit, statim sit relatum ad illum. in principio igitur operis sui pronuntiavit "offerentium sese mensura omnium rerum est homo eorum quidem quae sunt quod sint, eorum vero quae non sunt quod non sint". 61. videturque ei adstipulari quae adversatur oratio: nam si quis dicat tibi hominem non esse id quod res omnes indicat, confirmabit ab homine omnia iudicari; ipse enim qui hoc dicit homo est, et prout sibi apparet ponens visum, fatetur hoc ipsum quoque ex illis quae sibi apparent visis esse. quamobrem et furiosus est fide dignus iudex eorum quae apparent in furore, et qui dormit eorum quae apparent in somnis, et infans eorum quae in infantia, et senex eorum quae occurrunt in senectute.

---

n) τὸν Ἀβδηρίτην] mss Vratislav. et Ciz. Αὐδηρίτην, ex vitio pronuntiationis, uti vicissim vulgo scribunt Δαβίδ male pro Δαυίδ, quod constanter probavere Graeci antiquiores.

o) πρὸς ἐκεῖνον ὑπάρχειν] si quid cuiquam videtur, illo tempore, ita affecto illi in relatione ad eum est tale, quale ei tunc videtur, si nigrum, nigrum, si parvum, parvum atque ita in caeteris. non autem propterea nigrum statim parvumve videri debet vel eidem alio tempore aliterque affecto vel omnibus aut quibuslibet, nedum sua natura tale esse aut existimari, sed tale tantum est πρὸς ἐκεῖνον, respectu eius illo tempore, atque ita affecti, quando res illa talis ei visa fuit.

p) πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος] de hoc Protagorae pronuntiato confer si placet dicta a me ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 216. sumitur autem μέτρον eodem sensu quo apud Philonem lib. de congressu quaerendae eruditionis gratia p. 438: ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τρία μέτρα εἶναι δοκεῖ, αἴσθησις λόγος νοῦς. αἰσθητῶν μὲν αἴσθησις, ὀνομάτων δὲ καὶ ῥημάτων καὶ τῶν λεγομένων λόγος, νοητῶν δὲ νοῦς. ubi τρία μέτρα Clemens Alex. 2 Strom. p. 382 τρία κριτήρια interpretatur.

q) τούτῳ ὁ ἀντικείμενος] ita recte mss pro τούτων ἀντικείμενος.

r) τῶν ἐν ὕπνῳ] mss ἐν ὕπνοις. P 388

62 ἐν γήρᾳ προσπιπτόντων. οὐκ ἔστι δὲ[s]) οἰκεῖον ἀπὸ τῶν διαφερουσῶν περιστάσεων[t]) τὰς διαφόρους περιστάσεις ἀθετεῖν, τουτέστιν ἀπὸ μὲν τῶν ἐν τῷ σωφρονεῖν ὑποπιπτόντων τὰ ἐν τῷ μεμηνέναι φαινόμενα, ἀπὸ δὲ τῶν ὕπαρ τὰ κατὰ τοὺς ὕπνους, ἀπὸ δὲ τῶν ἐν γήρᾳ τὰ ἐν νηπιότητι. ὡς γὰρ αὐτὰ ἐκείνοις οὐ φαίνεται, οὕτω καὶ ἀνάπαλιν τὰ τούτοις φαινόμενα ἐκείνοις οὐ
63 προσπίπτει. διόπερ εἰ ὅτι ὁ μεμηνὼς ἢ ὁ κοιμώμενος ἐν ποιᾷ διαθέσει θεωρεῖται, οὐκ ἔστι βέβαιος τῶν φαινομένων αὐτῷ κριτής· ἐπεὶ καὶ ὁ σωφρονῶν[u]) καὶ ὁ ἐγρηγορὼς[x]) ἐν ποιᾷ καθέστηκε διαθέσει, πάλιν οὐκ ἔσται πιστὸς πρὸς τὴν διάγνωσιν τῶν ὑποπιπτόντων αὐτῷ. μηδενὸς οὖν χωρὶς περιστάσεως λαμβανομένου ἑκάστῳ πιστευτέον τῶν κατὰ τὴν οἰκείαν περίστασιν
64 λαμβανομένων. καὶ τούτῳ δὴ κινεῖν τινες ὑπενόησαν τὸ κριτήριον, ἐπείπερ τουτὶ μὲν τῶν καθ' αὑτὰ ὑποκειμένων δοκιμαστικὸν εἶναι βούλεται τοῦ τε ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους διοριστικὸν ὑπάρχειν. ὁ δὲ προειρημένος ἀνὴρ οὔτε καθ' αὑτό τι ὑπάρχον οὔτε ψεῦδος ἀπολέλοιπε. τοιοῦτοι δὲ γεγονέναι λέγονται καὶ οἱ περὶ τὸν Εὐθύδημον καὶ Διονυσόδωρον[y])· τῶν γὰρ πρός τι καὶ
65 οὗτοι τό τε ὂν καὶ τὸ ἀληθὲς ἀπολελοίπασι. Γοργίας[z]) δὲ ὁ

62. nec convenit ex differentibus circumstantiis infirmare et abolere differentes circumstantias, nempe ex iis quae occurrunt dum est aliquis sanae mentis, ea quae videntur dum furit, vel ex iis quae obversantur vigilantibus, ea quae videntur in somnis, ex iisve quae in senectute, ea quae in infantia: nam quo modo eadem illis non videntur, ita etiam contra ea quae his videntur, illis minime occurrunt. 63. quamobrem si quia furore percitus aut dormiens in certa cernit affectione, non est verus ac certus iudex eorum quae ipsi videntur; is quoque qui est sanae mentis et qui vigilat, quandoquidem certa in affectione est, rursus non erit fide dignus ad ea discernenda quae illi occurrunt et obversantur. cum ergo nihil sumatur absque circumstantia, credendum est unicuique in illis quae sumuntur ex propria circumstantia. 64. et per hoc existimarunt quidam eum tollere veritatis criterium, quoniam hoc debet indicare de rebus ut per se sunt et verum falsumque distinguere. vir autem ille neque verum aliquid quod per se sit neque falsum relinquit. eiusmodi fuisse sententiae etiam dicuntur Euthydemus et Dionysodorus: nam ii quoque esse et verum reliquerunt tantummodo in iis quae referuntur ad aliquid. 65. Gorgias autem Leontinus fuit ipse quo-

s) οὐκ ἔστι δὲ] ms Vratislav. οὐκ ἔστι τε.

t) διαφερουσῶν περιστάσεων] ita mss pro στάσεων, et infra sect. 63 χωρὶς στάσεως male erat pro περιστάσεως.

u) ἐπεὶ καὶ ὁ σωφρονῶν] ita recte mss pro καὶ εἰ ὁ σωφρονῶν.

x) ὁ ἐγρηγορὼς] ita mss pro ἐγρηγορῶν.

y) Εὐθύδημον καὶ Διονυσόδωρον] quorum in Euthydemo meminit Plato. supra sect. 13.

z) Γοργίας] eius περὶ φύσεως memorat etiam Olympiodorus, ex cuius commentario inedito in Platonis Gorgiam haec affert Allatius dialogo de scriptis Socratis p. 116: ἀμέλει καὶ γράφει ὁ Γοργίας περὶ φύσεως σύγγραμμα οὐκ ἄκομψον τῇ πδ' Ὀλυμπιάδι. sed diu ante Olympiodorum et Sextum nostrum librum illum evolvit et confutandum sibi sumsit Aristoteles libro de dogmatibus Zenonis Xenophanis et Gorgiae, cuius postremi sententiam ita exponit: οὐκ εἶναί φησιν οὐδέν. εἰ δ' ἔστιν, ἄγνωστον εἶναι. εἰ δὲ καὶ ἔστι, καὶ γνωστόν, ἀλλ' οὐ δηλωτὸν ἄλλῳ. ex his tribus primam partem ex Gorgiae mente exponit noster sect. 66–76, alteram 77–82, tertiam denique 83–86. ad primam partem respiciens

Λεοντῖνος ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν τάγματος ὑπῆρχε τοῖς ἀνῃρηκόσι
τὸ κριτήριον, οὐ κατὰ τὴν ὁμοίαν δὲ ἐπιβολὴν τοῖς περὶ τὸν
Πρωταγόραν· ἐν γὰρ τῷ ἐπιγραφομένῳ περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ
περὶ φύσεως τρία κατὰ τὸ ἑξῆς κεφάλαια κατασκευάζει, ἓν μὲν
καὶ πρῶτον ὅτι οὐδέν ἐστι, δεύτερον ὅτι εἰ καὶ ἔστιν, ἀκατά-
ληπτον ἀνθρώπῳ, τρίτον ὅτι εἰ καὶ καταληπτόν, ἀλλά τοί γε
ἀνέξοιστον καὶ ἀνερμήνευτον τῷ πέλας. ὅτι μὲν οὖν οὐδέν ἐστιν, 66
ἐπιλογίζεται τὸν τρόπον τοῦτον· εἰ γάρ ἐστιν, ἤτοι τὸ ὄν ἐστιν
ἢ τὸ μὴ ὂν ἢ καὶ τὸ ὄν ἐστι καὶ τὸ μὴ ὄν. οὔτε δὲ τὸ ὂν
ἔστιν, ὡς παραστήσει, οὔτε τὸ μὴ ὄν, ὡς παραμυθήσεται a),
οὔτε τὸ ὂν καὶ μὴ ὄν, ὡς καὶ τοῦτο διδάξει· οὐκ ἄρα ἔστι τι. P 384
καὶ δὴ τὸ μὲν μὴ ὂν οὐκ ἔστιν· εἰ γὰρ τὸ μὴ ὂν ἔστιν, ἔσται 67
τε ἅμα καὶ οὐκ ἔσται. ᾗ μὲν γὰρ οὐκ ὂν νοεῖται, οὐκ ἔσται·
ᾗ δὲ ἔστι μὴ ὄν, πάλιν ἔσται. παντελῶς δὲ ἄτοπον τὸ εἶναί τι
ἅμα καὶ μὴ εἶναι. οὐκ ἄρα ἔστι τὸ μὴ ὄν. καὶ ἄλλως εἰ τὸ μὴ
ὂν ἔστι, τὸ ὂν οὐκ ἔσται· ἐναντία γάρ ἐστι ταῦτα ἀλλήλοις.
καὶ εἰ τῷ μὴ ὄντι συμβέβηκε τὸ εἶναι, τῷ ὄντι συμβήσεται τὸ
μὴ εἶναι. οὐχὶ δέ γε τὸ ὂν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ τὸ μὴ ὂν ἔσται. καὶ 68
μὴν οὐδὲ τὸ ὄν ἐστιν· εἰ γὰρ τὸ ὄν ἐστιν, ἤτοι ἀΐδιόν ἐστιν ἢ
γενητόν b), ἢ ἀΐδιον ἅμα καὶ γενητόν. οὔτε δὲ ἀΐδιόν ἐστιν οὔτε
γενητὸν οὔτε ἀμφότερα, ὡς δείξομεν· οὐκ ἄρα ἔστι τὸ ὄν. εἰ

que ex ordine eorum qui negarunt esse aliquid quod iudicat, sed non ea ratione ac via qua Protagoras: nam in libro qui inscribitur de eo quod non est aut de natura tria ordine constituit capita, unum quidem et primum quod nihil sit, secundum autem quod etsi sit, ab homine non possit comprehendi, tertium quod etsi possit comprehendi, enuntiari tamen et explicari non possit proximo. 66. atque quod nihil quidem sit, hoc modo ratiocinatur: nam si est, aut est id quod est aut id quod non est aut et quod est et quod non est. sed neque est id quod est, ut ostendet, neque id quod non est, ut exponet; neque quod est et non est, ut hoc quoque docebit. non est ergo aliquid. 67. atque id quidem quod non est, non est: si enim est id quod non est, erit aliquid simul et non erit. nam quatenus quidem non esse intelligitur, non erit; quatenus autem esse non ens, rursus erit. est autem plane absurdum, quod aliquid simul sit et non sit. non est ergo id quod non est. et alioqui si est id quod non est, non erit id quod est; sunt enim haec inter se contraria. et si ei quod non est, ut sit accidit, ei quod est accidet ut non sit. minime autem non est id quod est, neque erit ut quod non est. 68. porro autem nec est id quod est: nam si est id quod est, aut est aeternum aut ortum, aut simul aeternum et ortum. sed neque est aeternum nec ortum neque utrumque, ut ostendemus. non est ergo id quod est. nam si id quod est, est aeternum (hinc

---

Sextus lib. 2 Pyrrhon. sect. 59: *ἑτέρα μέν ἐστιν Γοργίου διάνοια, καθ' ἣν φησιν μηδὲν εἶναι.*

a) *ὡς παραμυθήσεται*] Salmasius legebat *παραθήσεται*, sed nihil mu- P 384
tandum, nam *παραμυθήσεται* bene positum pro *suadebit* et *confirmabit*, ut patet vel ex hoc loco Plutarchi *περὶ ψυχογονίας, πιστούμενος τῷ εἰκότι καὶ παραμυθούμενος τὸ ἀληθὲς τοῦ λόγου καὶ παράδοξον.*

b) *ἤτοι ἀΐδιόν ἐστιν ἢ γενητόν*] Aristoteles de Gorgia: *ὅτι μὲν οὐκ ἔστιν οὐδέν, συνθεὶς τὰ ἑτέροις εἰρημένα ὅσοι περὶ τῶν ὄντων λέγοντες τἀναντία, ὡς δοκοῦσιν, ἀποφαίνονται αὐτοῖς, οἱ μὲν ὅτι ἓν καὶ οὐ πολλά, οἱ δ' αὖ, ὅτι πολλὰ καὶ οὐχ ἕν.* (confer infra sect. 73 sq.) *καὶ οἱ μὲν ἀγένητα, οἱ δὲ ὡς γενόμενα ἐπιδεικνύντες ταῦτα, συλλογίζεται κατ' ἀμφοτέρων.*

γὰρ ἀΐδιόν ἐστι τὸ ὂν — ἀρκτέον γὰρ ἐντεῦθεν — οὐκ ἔχει τινὰ
69 ἀρχήν. τὸ γὰρ γινόμενον πᾶν ἔχει τιν' ἀρχήν. τὸ δὲ ἀΐδιον
ἀγένητον καθεστὼς οὐκ εἶχεν ἀρχήν, μὴ ἔχον δὲ ἀρχὴν ἄπειρόν
ἐστιν, εἰ δὲ ἄπειρόν ἐστιν, οὐδαμοῦ ἐστιν. εἰ γάρ πού ἐστιν,
ἕτερον αὐτοῦ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ ὂν ἐν ᾧ ἐστι. καὶ οὕτως οὐκέτ'
ἄπειρον ἔσται τὸ ὂν ἐμπεριεχόμενόν τινι. μεῖζον γάρ ἐστι τοῦ
ἐμπεριεχομένου τὸ ἐμπεριέχον· τοῦ δὲ ἀπείρου οὐδέν ἐστι μεῖ-
70 ζον. ὥστε οὐκ ἔστι που τὸ ἄπειρον. καὶ μὴν οὐδ' ἐν αὐτῷ [c])
περιέχεται· ταὐτὸν γὰρ ἔσται τὸ ἐν ᾧ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ, καὶ δύο
γενήσεται τὸ ὄν, τόπος τε καὶ σῶμα. τὸ μὲν γὰρ ἐν ᾧ τόπος
ἐστί, τὸ δ' ἐν αὐτῷ σῶμα. τοῦτο δέ γε ἄτοπον. τοίνυν οὐδὲ
ἐν αὐτῷ ἐστι τὸ ὄν. ὥστε εἰ ἀΐδιόν ἐστι τὸ ὄν, ἄπειρόν ἐστιν·
εἰ δὲ ἄπειρόν ἐστιν, οὐδαμοῦ ἐστιν· εἰ δὲ μηδαμοῦ ἐστιν, οὐκ
ἔστι. τοίνυν εἰ ἀΐδιόν ἐστι τὸ ὄν, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν [d]) ὄν ἐστι.
71 καὶ μὴν οὐδὲ γενητὸν εἶναι δύναται τὸ ὄν· εἰ γὰρ γέγονεν, ἤτοι
ἐξ ὄντος ἢ ἐκ μὴ ὄντος γέγονεν. ἀλλ' οὔτε ἐκ τοῦ ὄντος [e]) γέ-
γονεν· εἰ γὰρ ὄν ἐστιν, οὐ γέγονεν, ἀλλ' ἔστιν ἤδη. οὔτε ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος· τὸ γὰρ μὴ ὂν οὐδὲ γεννῆσαί [f]) τι δύναται διὰ
τὸ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλειν ὑπάρξεως μετέχειν τὸ γεννητικόν τινος.
72 οὐκ ἄρα οὐδὲ γενητόν ἐστι τὸ ὄν. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ οὐδὲ τὸ
συναμφότερον, ἀΐδιον ἅμα καὶ γενητόν· ταῦτα γὰρ ἀναιρετικά
P 385 ἐστιν ἀλλήλων. καὶ εἰ ἀΐδιόν ἐστι τὸ ὄν, οὐ γέγονε· καὶ εἰ γέ-

enim est incipiendum), non habet aliquod principium: quidquid enim oritur, habet aliquod principium. 69. aeternum autem cum sit eiusmodi ut non sit ortum, non habuit principium, non habens autem principium est infinitum; si est autem infinitum, nusquam est. nam si est alicubi, diversum erit ab eo illud quod est in quo est, et sic non erit utique infinitum id quod continetur in aliquo. infinito autem nihil est maius. quamobrem nusquam est infinitum. 70. sed neque id ipso continetur: idem enim erit id in quo est et quod in ipso est, et duo fient id quod est, nempe locus et corpus; nam id quidem in quo est, est locus, quod autem in ipso est, est corpus. hoc autem est absurdum. ergo nec in ipso est id quod est. quare si id quod est, est aeternum, est infinitum. si est autem infinitum, nusquam est; si autem nusquam est, non est. si ergo id quod est, est aeternum, neque omnino est. 71. sed nec ortum esse potest id quod est: si enim ortum est, aut ex eo quod est, ortum est, aut ex eo quod non est. sed neque ex eo quod est, ortum est: si enim est id quod est, non ortum est, sed iam est. neque ex eo quod non est: nam quod non est, nec potest quidem aliquid gignere, propterea quod id quod aliquid gignit, debet necessario existere. ergo nec ortum est id quod est. 72. itidem autem nec utrumque simul, aeternum simul et ortum; ea enim se alterum alterum perimunt. et si id quod

---

c) οὐδ' ἐν αὐτῷ] ita scribendum cum ms Ciz. pro οὐδὲν αὐτῷ.

d) τὴν ἀρχὴν] *omnino*, ita recte Hervetus, vide dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 50.

e) ἐκ τοῦ ὄντος] ita ut iam esset illud quod deinde factum est. propterea subiungit: εἰ γὰρ ὄν ἐστι, οὐ γέγονεν, ἀλλ' ἔστιν ἤδη. mox autem τὸ μὴ ὂν per cavillationem accipit pro plane nihilo, non tantum pro eo quod non iam erat idem illud in quod deinde transiit.

f) οὐδὲ γεννῆσαι] nec gignere aliquid, nec admittere ut gignatur, quatenus nihil est. ita enim nisi accipias vocabulum γεννῆσαι et quod statim sequitur γεννητικόν, falsum est quod Gorgias colligit. qui enim sequeretur ex eo quod debet iam existere quod gignit, debere etiam existere priusquam nascatur id quod nascitur.

γονεν, οὐκ ἔστιν ἀΐδιον. τοίνυν εἰ μήτε ἀΐδιόν ἐστι τὸ ὂν μήτε
γενητὸν μήτε τὸ συναμφότερον, οὐκ ἂν εἴη τὸ ὄν. καὶ ἄλλως 73
εἰ ἔστιν, ἤτοι ἕν ἐστιν ἢ πολλά· οὔτε δὲ ἕν ἐστιν [g]) οὔτε πολλά,
ὡς παρασταθήσεται. οὐκ ἄρα ἔστι τὸ ὄν. εἰ γὰρ ἕν ἐστιν, ἤτοι
ποσόν ἐστιν ἢ συνεχές ἐστιν ἢ μέγεθός ἐστιν ἢ σῶμά ἐστιν. ὅ
τι δὲ ἂν εἴη τούτων, οὐχ ἕν ἐστιν [h]), ἀλλὰ ποσὸν [i]) μὲν καθεστὼς
διαιρεθήσεται, συνεχὲς [k]) δὲ ὂν τμηθήσεται. ὁμοίως δὲ μέγεθος
νοούμενον [l]) οὐκ ἔσται ἀδιαίρετον. σῶμα δὲ τυγχάνον τριπλοῦν [m])
ἔσται· καὶ γὰρ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος ἕξει. ἄτοπον δέ
γε τὸ μηδὲν τούτων εἶναι λέγειν τὸ ὄν· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἓν τὸ
ὄν. καὶ μὴν οὐδὲ πολλά ἐστιν· εἰ γὰρ μή ἐστιν ἕν, οὐδὲ πολλά 74
ἐστι. σύνθεσις γὰρ τῶν καθ᾽ ἕν ἐστι τὰ πολλά. διόπερ τοῦ
ἑνὸς ἀναιρουμένου συναναιρεῖται καὶ τὰ πολλά. ἀλλὰ γὰρ ὅτι
μὲν οὔτε τὸ ὂν ἐστιν οὔτε τὸ μὴ ὂν ἐστιν, ἐκ τούτων συμφα-
νές. ὅτι δὲ οὐδὲ ἀμφότερά ἐστι τό τε ὂν καὶ τὸ μὴ ὄν, εὐεπι- 75
λόγιστον· εἴπερ γὰρ τὸ μὴ ὂν ἐστι καὶ τὸ ὂν ἐστι, ταὐτὸν ἔσται
τῷ ὄντι τὸ μὴ ὂν ὅσον ἐπὶ τῷ εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέτερον
αὐτῶν ἐστιν. ὅτι γὰρ τὸ μὴ ὂν οὐκ ἔστιν, ὁμόλογον· δέδεικται
δὲ ταὐτὸ τούτῳ [n]) καθεστὼς τὸ ὄν· καὶ αὐτὸ τοίνυν οὐκ ἔσται. 76
οὐ μὴν ἀλλ᾽ εἴπερ ταὐτόν ἐστι τῷ μὴ ὄντι τὸ ὄν, οὐ δύναται
ἀμφότερα εἶναι· εἰ γὰρ ἀμφότερα, οὐ ταὐτόν, καὶ εἰ ταὐτόν,
οὐκ ἀμφότερα. οἷς ἕπεται τὸ μηδὲν εἶναι. εἰ γὰρ μήτε τὸ ὂν

est, est aeternum, non est ortum; et si ortum est, non est aeternum. si ergo neque est aeternum id quod est, neque ortum nec utrumque, non est id quod est. 73. et alioqui si est, aut est unum aut plura. sed nec est unum neque plura, ut ostendetur. non est ergo id quod est: nam si unum est, aut est quantum aut continuum, aut est magnitudo aut corpus. quodcumque autem horum fuerit, non est unum. sed si sit quidem quantum, dividetur, si sit autem continuum, scindetur. similiter autem si intelligatur magnitudo, non erit individuum. si sit autem corpus, erit triplex; habebit enim longitudinem et latitudinem et profunditatem. absurdum est autem dicere id quod est nihil esse ex his. non est ergo unum id quod est. 74. sed nec est multa: si enim non est unum, nec est multa. multa enim sunt eorum quae sunt ex uno compositio. quamobrem si unum tollatur, tolluntur quoque multa. atque quod non sit quidem id quod est neque sit id quod non est, ex his est perspicuum. 75. quod autem nec sit utrumque et id quod est et id quod non est, facile potest ratione colligi. si enim est et id quod non est et id quod est, idem essentiae ratione erit esse et non esse, et propterea neutrum est eorum. quod enim non sit id quod non est, constat: ostensum est autem hoc ipsum esse id quod est. ergo ipsum quoque non erit. 76. verumenimvero si id quod est, idem est cum eo quod non est, non potest esse utrumque: si enim utrumque, non idem, et si idem, non utrumque. quibus est consequens ut nihil sit: si enim neque est id quod est neque id quod non

g) *οὔτε δὲ ἕν ἐστιν*] ita recte mss pro *ἔνεστιν*. P 385

h) *ὅ τι δὲ ἂν εἴη τούτων, οὐχ ἕν ἐστιν*] ita eadem mss pro *ὅ τι δὲ ἂν εἴη, τούτων οὐχ ἕν ἐστιν*.

i) *ποσὸν*] numerus sive quantitas discreta.

k) *συνεχὲς*] quantitas continua.

l) *μέγεθος νοούμενον*] magnitudo mente concepta spatii v. g. mente etiam dividi et partes eius concipi mente possunt.

m) *σῶμα τριπλοῦν*] supra lib. adversus Geometras sect. 19 etc.

n) *ταὐτὸ τούτῳ*] ita e mss leg. pro *ταὐτὸ τοῦτο*.

ἐστι μήτε τὸ μὴ ὂν μήτε ἀμφότερα, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδὲν νοεῖται, οὐδὲν ἔστιν.
77 ὅτι δὲ κἂν ᾖ τι, τοῦτο ἄγνωστόν τε καὶ ἀνεπινόητόν ἐστιν ἀνθρώπῳ, παρακειμένως ὑποδεικτέον· εἰ γὰρ τὰ φρονούμενα [o]), φησὶν ὁ Γοργίας, οὐκ ἔστιν ὄντα, τὸ ὂν οὐ φρονεῖται. καὶ κατὰ λόγον. ὥσπερ γὰρ εἰ τοῖς φρονουμένοις συμβέβηκεν εἶναι λευκοῖς, κἂν συμβεβήκει τοῖς λευκοῖς φρονεῖσθαι· οὕτως εἰ τοῖς φρονουμένοις συμβέβηκε μὴ εἶναι οὖσι,
78 κατ' ἀνάγκην συμβήσεται τοῖς οὖσι μὴ φρονεῖσθαι. διόπερ ὑγιὲς καὶ σῶζον τὴν ἀκολουθίαν ἐστὶ τό, εἰ τὰ φρονούμενα οὐκ ἔστιν ὄντα, τὸ ὂν οὐ φρονεῖται. τὰ δέ γε φρονούμενα — προληπτέον
P 386 γάρ — οὐκ ἔστιν ὄντα [p]), ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα τὸ ὂν φρονεῖται. καὶ ὅτι τὰ φρονούμενα οὐκ ἔστιν ὄντα, συμφανές·
79 εἰ γὰρ τὰ φρονούμενά ἐστιν ὄντα, πάντα τὰ φρονούμενά ἐστι, καὶ ὅπῃ ἄν τις αὐτὰ φρονήσῃ [q]). ὅπερ ἐστὶν ἀπεμφαῖνον, εἰ δέ ἐστι, φαῦλον· οὐδὲ γὰρ ἂν φρονῇ τις ἄνθρωπον ἱπτάμενον ἢ ἅρματα ἐν πελάγει τρέχοντα, εὐθέως ἄνθρωπος ἵπταται ἢ ἅρματα ἐν πελάγει τρέχει. ὥστε οὐ τὰ φρονούμενά ἐστιν ὄντα.
80 πρὸς τούτοις εἰ τὰ φρονούμενά ἐστιν ὄντα, τὰ μὴ ὄντα οὐ φρονηθήσεται· τοῖς γὰρ ἐναντίοις τὰ ἐναντία συμβέβηκεν. ἐναντίον δέ ἐστι τῷ ὄντι τὸ μὴ ὄν. καὶ διὰ τοῦτο πάντως εἰ τῷ ὄντι συμβέβηκε τὸ φρονεῖσθαι, τῷ μὴ ὄντι συμβήσεται τὸ μὴ φρονεῖσθαι. ἄτοπον δέ ἐστι τοῦτο. καὶ γὰρ Σκύλλα [r]) καὶ Χί-

est neque utrumque, praeter haec autem nihil intelligitur, nihil est. 77. quod autem, etiamsi sit aliquid, illud est homini ignotum et non comprehendendum cogitatione, deinceps est ostendendum: si enim quae cogitantur non sunt res ipsae, inquit Gorgias, id quod est non cogitatur, idque est rationi consentaneum. quo modo enim si iis quae cogitantur, accidit ut sint alba, acciderit etiam, alba cogitari; ita quoque si acciderit iis quae cogitantur, ut non sint res ipsae, necessario accideret ut quae sunt, non cogitentur. 78. est ergo hoc rectum et servans consequentiam: si quae cogitantur, non sunt res ipsae, id quod est, non cogitatur. quae autem cogitantur — prius enim sumendum hoc est — non sunt res ipsae, ut ostendemus; non ergo cogitatur id quod est. quod autem quae cogitantur non sint res ipsae, est perspicuum. 79. si enim quae cogitantur, sunt res ipsae, existunt ea omnia quae cogitantur et quacumque ratione ea quispiam cogitaverit. quod quidem est absurdum ineptumque. neque enim si cogitaverit quisquam hominem volantem aut currus currentes in mari, statim homo volat aut currus currunt in mari. quamobrem non ea quae cogitantur sunt res ipsae. 80. praeterea si quae cogitantur sunt res ipsae, quae non sunt, non cogitabuntur: contrariis enim accidunt contraria. ei autem quod est, contrarium est id quod non est, et ideo omnino si ei quod est, accidit ut cogitetur, ei quod non est accidet ut non cogitetur. est autem hoc absurdum: nam et

---

o) *εἰ γὰρ τὰ φρονούμενα*] neque intellectus itaque neque sensus iudicium sequendum esse Gorgias docuit. confer 2 Pyrrhon. sect. 64.

p) *προληπτέον γάρ, ουκ ἔστιν ὄντα*] ita legendum e mss, non ut in editis: (*προληπτέον γὰρ οὐκ ἔστιν*) *οὐκ ὄντα*.

P 386 q) *φρονήσῃ*] ms Vratislav. *φρονήσει*.

r) *Σκύλλα*] hanc Homerus Odyss. μ' 89 describit ferale navigantibus monstrum pedibus anterioribus (hoc est ut Themistius exponit, manibus) duodecim, sex praelongis collis totidemque horrendis capitibus, in quorum unoquoque tres ordines dentium exstabant. hoc pictum a Nicomacho fuit Romae in templo pacis teste Plinio 35 10, et aere fusum existit Byzantii, ut constat ex epigrammate quod in illud legas lib. 4

μαιρα[s]) *καὶ πολλὰ τῶν μὴ ὄντων φρονεῖται. οὐκ ἄρα τὸ ὂν*
φρονεῖται[t]). *ὥσπερ τε τὰ ὁρώμενα διὰ τοῦτο ὁρατὰ λέγεται, ὅτι* 81
ὁρᾶται, καὶ τὰ ἀκουστὰ διὰ τοῦτο ἀκουστά, ὅτι ἀκούεται, καὶ
οὐ τὰ μὲν ὁρατὰ ἐκβάλλομεν, ὅτι οὐκ ἀκούεται[u]), *τὰ δὲ ἀκου-*
στὰ παραπέμπομεν, ὅτι οὐχ ὁρᾶται — ἕκαστον γὰρ ὑπὸ τῆς
ἰδίας αἰσθήσεως ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἄλλης ὀφείλει κρίνεσθαι —, οὕτω
καὶ τὰ φρονούμενα καὶ εἰ μὴ βλέποιτο τῇ ὄψει μηδὲ ἀκούοιτο
τῇ ἀκοῇ, ἔσται, ὅτι πρὸς τοῦ οἰκείου λαμβάνεται κριτηρίου. εἰ 82
οὖν φρονεῖ τις ἐν πελάγει ἅρματα τρέχειν, καὶ εἰ μὴ βλέπει
ταῦτα, ὀφείλει πιστεύειν ὅτι ἅρματά ἐστιν ἐν πελάγει τρέχοντα.
ἄτοπον δὲ τοῦτο. οὐκ ἄρα τὸ ὂν φρονεῖται καὶ καταλαμβάνε-
ται· καὶ εἰ καταλαμβάνοιτο δέ, ἀνέξοιστον ἑτέρῳ· εἰ γὰρ τὰ 83

Scylla et Chimaera et multa ex iis quae non sunt, cogitantur. non igitur cogitatur, quod est. 81. et quomodo quae spectantur, propterea dicuntur aspectabilia quoniam spectantur, et audibilia propterea sunt audibilia quod audiantur, neque aspectabilia ideo reiicimus quia non audiuntur, neque audibilia quoniam non videntur — unumquodque enim debet iudicari a proprio sensu, non autem ab alio —, ita etiam quae cogitantur, etiamsi non cernantur oculis nec auribus audiantur, erunt, quoniam sumuntur ab eo quod illa proprie iudicat. 82. si ergo cogitat quispiam currus in mari currere, etiamsi eos non videat, debet credere quod sint currus currentes in mari. est autem hoc absurdum. non ergo cogitatur et comprehenditur id quod est. 83. quodsi etiam comprehendatur, alteri non potest proferri et enuntiari. si

---

Anthologiae p. 461. Themistius autem orat. 22 p. 279 testatur sculptores non secutos Homeri descriptionem, sed a capite ad ilia usque virginis speciem tribuisse, a femore autem quod reliquum est in canes fecisse desinere horrendos ac terribiles, quorum capita sursum erecta triplici dentium ordine hiarent. hinc sex capita canina Scyllae tribuit Nonnus historia 50 in Nazianzeni steliteut. et *canibus succinctam* passim scribunt poëtae, respicit et Ovidius 2 Amor. *nec quae virgineo portenta sub inguine latrant.* Hildebertus Cenomanensis lib. 1 epist. 15: *Scylla facie humana, sed caninis accincta capitibus describitur.* Virgilius 3 Aeneid. 426 pro canibus lupos dixit et pistricis caudam addidit, sive ut Palaephatus c. 21 serpentis:

> prima hominis facies et pulchro pectore virgo
> pube tenus: postrema immani corpore pistrix,
> delphinum caudas utero commissa luporum.

s) *Χίμαιρα*] monstrum alterum ex hydra Lernaea natum, triforme, triceps, quod Scyllae iungit etiam Ovidius 4 Trist. 7 16

> esse canes utero sub virginis, esse chimaeram
> a truce quae flammis separet angue leam.

eam ita depingit Hesiodus Theogon. 319:

> *ἡ δὲ Χίμαιραν ἔτικτε πνέουσαν ἀμαιμάκετον πῦρ,*
> *δεινήν τε μεγάλην τε ποδώκεά τε κρατερήν τε.*
> *τῆς δ' ἦν τρεῖς κεφαλαί, μία μὲν χαροποῖο λέοντος,*
> *ἡ δὲ χιμαίρης ἡ δ' ὄφιος κρατεροῖο δράκοντος,*
> *πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,*
> *δεινὸν ἀποπνέουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.*

t) *οὐκ ἄρα τὸ ὂν φρονεῖται*] haec verba omisit interpres, neque exstant in ms Ciz. non sunt tamen omittenda, quia ex Scyllae et Chimaerae exemplo Gorgias concludit non rem ideo existere, quia eam cogitamus, vel eius idea animo nostro obversatur. infra: *οὐκ ἄρα τὸ ὂν φρονεῖται καὶ καταλαμβάνεται.* et lib. 1 adversus Physicos *δύναταί τι ἐπινοεῖσθαι μέν, μὴ ὑπάρχειν δέ, καθάπερ Ἱπποκένταυρος καὶ Σκύλλα.*

u) *καὶ οὐ τὰ μέν* usque ad *ὅτι οὐκ ἀκούεται*] haec etiam absunt in ms Ciz., sed ab aliis codicibus et interprete recte agnoscuntur.

ὄντα ὁρατά ἐστι καὶ ἀκουστὰ καὶ κοινῶς αἰσθητά, ἅπερ ἐκτὸς
ὑπόκειται, τούτων δὲ τὰ μὲν ὁρατὰ ὁράσει καταληπτά ἐστι, τὰ
P 387 *δὲ ἀκουστὰ ἀκοῇ καὶ οὐκ ἐναλλάξ· πῶς οὖν δύναται ταῦτα*
84 *ἑτέρῳ μηνύεσθαι; ᾧ γὰρ μηνύομεν*) ἐστι λόγος. λόγος δὲ οὐκ*
ἔστι τὰ ὑποκείμενα καὶ [τὰ] ὄντα x)· οὐκ ἄρα τὰ ὄντα μηνύομεν
τοῖς πέλας ἀλλὰ λόγον, ὃς ἕτερός ἐστι τῶν ὑποκειμένων. καθάπερ
οὖν τὸ ὁρατὸν οὐκ ἂν γένοιτο ἀκουστὸν καὶ ἀνάπαλιν, οὕτως
ἐπεὶ ὑπόκειται τὸ ὂν ἐκτός, οὐκ ἂν γένοιτο λόγος ὁ ἡμέτερος·
85 *μὴ ὢν δὲ λόγος οὐκ ἂν δηλωθείη ἑτέρῳ. ὅ γε μὴν λόγος, φη-*
σίν, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ἡμῖν πραγμάτων συνίστα-
ται, τουτέστι τῶν αἰσθητῶν· ἐκ γὰρ τῆς τοῦ χυλοῦ ἐγκυρήσεως
ἐγγίνεται ἡμῖν ὁ κατὰ ταύτης τῆς ποιότητος ἐκφερόμενος λόγος,
καὶ ἐκ τῆς τοῦ χρώματος ὑποπτώσεως ὁ κατὰ τοῦ χρώματος.
εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὁ λόγος τοῦ ἐκτὸς παραστατικός ἐστιν, ἀλλὰ
86 *τὸ ἐκτὸς τοῦ λόγου μηνυτικὸν γίνεται. καὶ μὴν οὐδὲ ἔνεστι λέ-*
γειν ὅτι ὃν τρόπον τὰ ὁρατὰ καὶ ἀκουστὰ ὑπόκειται, οὕτως καὶ
ὁ λόγος, ὥστε δύνασθαι ἐξ ὑποκειμένου αὐτοῦ καὶ ὄντος τὰ
ὑποκείμενα καὶ ὄντα μηνύεσθαι. εἰ γὰρ καὶ ὑπόκειται, φησίν,
ὁ λόγος, ἀλλὰ διαφέρει τῶν λοιπῶν ὑποκειμένων, καὶ πλείστῳ
διενήνοχε τὰ ὁρατὰ σώματα τῶν λόγων· δι' ἑτέρου γὰρ ὀργά-
νου ληπτόν ἐστι τὸ ὁρατὸν καὶ δι' ἄλλου ὁ λόγος. οὐκ ἄρα ἐν-
δείκνυται τὰ πολλὰ τῶν ὑποκειμένων ὁ λόγος, ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνα
87 *τὴν ἀλλήλων διαδηλοῖ y) φύσιν. τοιούτων οὖν παρὰ τῷ Γοργίᾳ*
ἠπορημένων οἴχεται ὅσον ἐπ' αὐτοῖς z) τὸ τῆς ἀληθείας κριτή-
ριον. τοῦ γὰρ μήτε ὄντος μήτε γνωρίζεσθαι δυναμένου μήτε

enim quae sunt, sunt aspectabilia et audibilia et communiter sensilia, quae subiecta sunt extrinsecus; et ex iis illa quidem quae sunt aspectabilia, aspectu possunt comprehendi, audibilia autem auditu et non contra: quomodo ergo possunt ea alteri significari? 84. qua enim significamus est oratio. oratio autem non est res subiecta nec ea quae sunt. non ergo ea quae sunt proximis significamus sed orationem, quae est diversum aliquid a rebus subiectis. quo modo ergo aspectabile non est audibile nec contra; ita quoniam id quod est, subiicitur extrinsecus, id non erit nostra oratio. 85 si non sit autem oratio, non poterit alteri significari. concipitur autem, inquit, oratio ex iis rebus quae nobis incurrunt extrinsecus, hoc est ex sensilibus. ex chyli enim humorisve incursione nobis suggeritur quae de ea qualitate profertur oratio, et ex coloris incursione quae de colore dicitur quodsi ita est, non exponit oratio id quod est extrinsecus, sed id quod est extrinsecus significat et indicat orationem. 86. sed nec dici potest, quod quomodo subiecta sunt aspectabilia et audibilia, ita etiam oratio, ut ex ipso subiecto et eo quod est, possint subiecta et quae sunt significari. nam etsi, inquit, subiecta est oratio, attamen differt a reliquis subiectis, et ab orationibus plurimum differunt corpora aspectabilia: nam per aliud instrumentum comprehenditur aspectabile et per aliud oratio. multa ergo ex subiectis non indicat oratio, quomodo nec illa inter se suam indicant naturam. 87. huiuscemodi igitur dubiis motis a Gorgia si assentiamur, perit id quod iudicat veritatem. nam cum hoc nec sit nec cognosci possit nec aliis exponi, nihil est quod iudicet. non fuerunt

---

(*) *μηνύομεν*] ita scripsimus pro eo quod vulgo legebatur *μηνυόμενον.*]
P 387 x) *τὰ ὑποκείμενα καὶ τὰ ὄντα*] mss *καὶ ὄντα* sine artic.
y) *διαδηλοῖ*] ms Vratislav. *δηλοῖ.*
z) *ὅσον ἐπ' αὐτοῖς*] ms Ciz. *αὐτῆς*, minus bene, subintelligendum enim *τοῖς ἠπορημένοις.*

ἄλλῳ παρασταθῆναι [a]) πεφυκότος, οὐδὲν ἂν εἴη κριτήριον. οὐκ ὀλίγοι δὲ ἦσαν, ὡς προεῖπον [b]), οἳ καὶ τοὺς περὶ Μητρόδωρον [c]) καὶ Ἀνάξαρχον [d]), ἔτι δὲ Μόνιμον φήσαντες ἀνῃρηκέναι τὸ κριτήριον. ἀλλὰ Μητρόδωρον μέν, ὅτι εἶπεν, οὐδὲν ἴσμεν, οὐδ' 88
αὐτὸ τοῦτο ἴσμεν, ὅτι οὐδὲν ἴσμεν· Ἀνάξαρχον δὲ καὶ Μόνιμον [e]), ὅτι σκηνογραφίᾳ [f]) ἀπείκασαν [g]) τὰ ὄντα τοῖς τε κατὰ ὕπνους ἢ μανίαν προσπίπτουσι ταῦτα ὡμοιῶσθαι ὑπέλαβον. P 388
ἀλλ' οὗτοι μέντοι αὐτοὶ μετεσχήκασι στάσεως [h]). 89

Πρῶτοι δ' ἔδοξαν οἱ ἀπὸ Θάλεω φυσικοὶ τὴν περὶ κριτη-

autem pauci, ut prius dixi, qui et Metrodorum et Anaxarchum et praeterea Monimum dixerint sustulisse id quod iudicat. 88. et Metrodorum quidem, quoniam dixerit nos nihil scire et nec hoc ipsum quidem scire quod nihil sciamus; Anaxarchum autem et Monimum, quoniam res assimilarunt scenae imagini et existimarunt eas esse similes iis quae incurrunt in somno aut furore. 89. caeterum isti quidem ab ea stant sententia (*criterium veritatis non dari*).

Primi autem considerationem de eo quod iudicat introducere visi sunt

---

a) παρασταθῆναι] ms Ciz. παραθῆναι.

b) ὡς προεῖπον] supra sect. 48.

c) Μητρόδωρον] notum Metrodori Chii, qui Democriti auditor fuit, dictum, positum ab eo initio libri quem scripserat de natura: *nego scire nos, sciamusne aliquid an nihil sciamus: ne id ipsum quidem, nescimus aut scimus scire nos, nec omnino sitne aliquid an nihil sit.* Cicero Lucullo c. 23. Laërtius 9 58 de eodem Metrodoro: ἔλεγε μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι οὐδὲν οἶδε. sive ut Eusebius eius verba refert pag. 765 Praeparat., qui Pyrrhoni haec ansam dubitandi de omnibus dedisse affirmat: οὐδεὶς ἡμῶν οὐδὲν οἶδεν, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο, πότερον οἴδαμεν ἢ οὐκ οἴδαμεν.

d) Ἀνάξαρχον] de hoc Metrodori discipulo ac praeceptore Pyrrhonis Hesychius Illustris: Ἀνάξαρχος ὁ Ἀβδηρίτης ἔλεγε μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι οὐδὲν οἶδεν. sed videtur Anaxarcho tribuere quod Metrodoro Laërtius 9 58.

e) Μόνιμον] Monimus Syracusanus, discipulus Diogenis Cynici, Anaxarcho in praesenti loco iungitur quod dixit ὅτι πᾶν ὑπόληψις, ut est apud Marcum Antoninum lib. 2 sect. 15, vel ut noster infra lib. 2 adversus Logicos sect. 5 τῦφον εἶναι τὰ πάντα, ad quem locum vide si placet quae a me dicentur.

f) σκηνογραφίᾳ] in editis erat σκιογραφίᾳ, pro quo ms Ciz. σκινογραφίᾳ, unde non dubito Sextum scripsisse σκηνογραφίᾳ, quod mihi longe magis placet quam σκιαγραφίᾳ, licet id Gatakero ad Antoninum et aliis viris doctis probari video. similiter apud Vitruvium lib. 1 c. 2 recte scenographiam pro sciagraphia legunt Politianus, Coelius Rhodiginus, Hermolaus Barbarus et ad Solinum p. 821 Salmasius. sumitur autem hoc loco σκηνογραφία a Sexto non sensu illo quo Vitruvius illam accipit, pro adumbratione aedificii faciem cum lateribus abscedentibus repraesentante quamque orthographiae solam rectam frontem domus delineanti opponit, sed pro scenae imagine et fabula, quo sensu apud Plutarchum est πάντα πράγματα τραγῳδίαν ὄντα καὶ σκηνογραφίαν. fortasse et apud Platonem in Phaedro pag. 380 μὴ σκιαγραφία τις ᾖ ἡ τοιαύτη ἀρετή, legendum σκηνογραφία.

g) ἀπείκασαν] ita mss pro ἀπείκασεν, ut non ad solum Monimum, sed simul ad Anaxarchum referatur.

h) ἀλλ' οὗτοι μέντοι αὐτοὶ μετεσχήκασι στάσεως] clarius esset si le- P 388
geretur οὗτοι μὲν τῆς αὐτῆς. sensus certe hic est verborum, etiam hos iam memoratos ex illa classe sive στάσει esse, qui criterium veritatis dari negaverunt. supra sect. 53 δυνάμει τῆς αὐτῆς ἔχεται τῷ Ξενοφάνει στάσεως.

ρίου σκέψιν ⁱ) εἰσηγήσασθαι· καταγνόντες γὰρ τῆς αἰσθήσεως ἐν πολλοῖς ὡς ἀπίστου τὸν λόγον κριτὴν τῆς ἐν τοῖς οὖσιν ἀληθείας ἐπέστησαν. ἀφ' οὗ ὁρμώμενοι περί τε ἀρχῶν καὶ στοιχείων καὶ τῶν ἄλλων διετάσσοντο, ὧν ἡ κατάληψις διὰ τῆς
90 *τούτων δυνάμεως περιγίνεται. ἔνθεν ὁ μὲν φυσικώτατος Ἀναξαγόρας ᵏ) ὡς ἀσθενεῖς διαβάλλων τὰς αἰσθήσεις ˡ) ὑπὸ ἀφαυρότητος αὐτῶν φησί, οὐ δυνατοί ἐσμεν κρίνειν τἀληθές. τίθησι δὲ πίστιν αὐτῶν τῆς ἀπιστίας τὴν παρὰ μικρὸν τῶν χρωμάτων ἐξαλλαγήν· εἰ γὰρ δύο λάβοιμεν χρώματα, μέλαν καὶ λευκόν, εἶτα ἐκ θατέρου εἰς θάτερον κατὰ σταγόνα παρεκχέοιμεν, οὐ δυνήσεται ἡ ὄψις διακρίνειν τὰς παρὰ μικρὸν μεταβολὰς καίπερ*
91 *πρὸς τὴν φύσιν ᵐ) ὑποκειμένας. τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ δυνάμει ⁿ) καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης ᵒ) εὑρίσκεται κατακεχρημένος ἐν τῷ πρώτῳ*

qui a Thalete prodiere Physici: nam sensuum iudicio reiecto, ut qui in multis non essent fide digni, veritatis in rebus iudicem constituere rationem, ex quo progressi statuerunt de principiis et elementis et aliis, quorum comprehensio ab horum virtute dependet. 90. hinc in physicis quidem diligentissimus Anaxagoras sensus tamquam imbecillos vituperans, "propter eorum," inquit, "debilitatem non possumus verum iudicare". quod autem ii sint infideles, fidem facit ex eo quod paulatim mutentur colores: nam si duos acceperimus colores, nigrum et album, deinde ex altero in alterum guttatim effuderimus, non poterit visus discernere quae paulatim fiunt mutationes, etiamsi sint re ipsa subiectae. 91. hac autem ratione videtur vi quoque ac potestate usus esse Asclepiades in primo de vini datione, ubi de fulvo et nigro disputat:

---

i) *τὴν περὶ κριτηρίου σκέψιν*] cave hoc loco *σκέψιν* de dubitatione sceptica accipias; est enim potius dogmatica tractatio qua confirmatur criterium veritatis utique dari, non autem illud positum esse in sensibus, sed in intellectu ac ratione. per *τοὺς ἀπὸ Θάλεω φυσικοὺς* Anaxagoram intellige, qui ex Thaletis schola prodiit, caeterosque de quibus mox usque ad sect. 141, ubi incipit persequi sententias *τῶν μετὰ τοὺς φυσικοὺς αἱρέσεων*.

k) *ὁ μὲν φυσικώτατος Ἀναξαγόρας*] huic encomio respondet elogium sepulcro Anaxagorae inscriptum apud Laërtium 2 15 et Aelianum 8 ult. Variar.

Ἐνθάδ' ὁ πλεῖστον ἀληθείας ἐπὶ τέρμα περήσας
οὐρανίου κόσμου, κεῖται Ἀναξαγόρας.

etiam *σύνεσιν* eius *μεγάλην εἰς φυσιολογίαν καὶ περιττὴν διαφανεῖσαν* admirationi fuisse testatus Plutarchus in Pericle p. 154. *ἐν τοῖς τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν φιλοσοφήσασιν οὐκ ἀπερριμμένον* vocat Alexander Aphrodiseus lib. de fato p. 11.

l) *διαβάλλων τὰς αἰσθήσεις*] huc spectat quod nivem atram esse disputabat Anaxagoras, de quo dictum ad 1 Pyrrhon. sect. 33. tamen confessus est *της τῶν ἀδήλων καταλήψεως κριτήριον εἶναι τὰ φαινόμενα*, infra sect. 140. mox pro *χρημάτων*, quod male erat excusum, scripsi *χρωμάτων*, ut sensus manifesto postulat.

m) *πρὸς τὴν φύσιν*] idem hoc est ac *φύσει*, hoc est *re vera*, *re ipsa*; ita enim reddere malui quam cum Herveto *ad naturam*, quod obscurius et ambiguum mihi videbatur.

n) *δυνάμει*] vide ad 1 Pyrrhon. sect. 11.

o) *ὁ Ἀσκληπιάδης*] intellige Asclepiadem Prusiensem, novae sectae conditorem, de quo infra sect. 201 202 et 380, cuius libros *de vini datione* laudat Coelius Aurelianus lib. 2 acutorum c. 29, Titum eius sectatorem memorans. alia de hoc Asclepiade Reinesius Epistolis ad Hofmannum p. 394. pro *ἵσταται* est qui legendum putet *διΐσταται*, *dubitat*, *ambigit*.

τῶν περὶ οἴνου δόσεως, ἔνθεν ἐπὶ ὤχρας καὶ μέλανος ἵσταται· μιγέντων γὰρ τούτων, φησίν, ἀδυνατεῖ διαγινώσκειν ἡ αἴσθησις, εἴτε ἕν ἐστι καὶ ἁπλοῦν [p]) χρῶμα τὸ ὑποκείμενον, εἴτε καὶ μή. ὥστε ὁ μὲν Ἀναξαγόρας κοινῶς τὸν λόγον ἔφη κριτήριον εἶναι. οἱ δὲ Πυθαγορικοὶ τὸν λόγον μέν φασιν, οὐ κοινῶς δέ, 92
τὸν δὲ ἀπὸ τῶν μαθημάτων [q]) περιγινόμενον, καθάπερ ἔλεγε καὶ ὁ Φιλόλαος, θεωρητικόν τε ὄντα τῆς τῶν ὅλων φύσεως ἔχειν τινὰ συγγένειαν πρὸς ταύτην, ἐπείπερ ὑπὸ τοῦ ὁμοίου τὸ ὅμοιον [r]) καταλαμβάνεσθαι πέφυκε.

γαίῃ μὲν γὰρ [s]) γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, P 380
αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
στοργὴν δὲ στοργῇ, νεῖκος δέ γε νείκεϊ λυγρῷ.

καὶ ὡς τὸ μὲν φῶς, φησὶν ὁ Ποσειδώνιος [t]) τὸν Πλάτωνος Τί- 93

his enim mistis sensum dicit non posse discernere, sitne subiectus unus color et simplex, an non. quare Anaxagoras quidem communiter dixit rationem esse id quod indicat. 92. Pythagorici autem rationem quidem dicunt, sed non communiter, verum eam quae accedit a disciplinis, quomodo dicebat etiam Philolaus; et cum sit universorum naturae contemplatrix, habere quandam cum ea cognationem, cum sit natura comparatum ut simile comprehendatur a simili.

terram terreno atque unda conspeximus undam,
aethere divinum nos aethera, vidimus igne
claro ignem, lis lite, amor est conspectus amore.

93. et quomodo lux quidem, inquit Posidonius Platonis Timaeum explicans,

---

p) *ἕν ἐστι καὶ ἁπλοῦν*] ita recte mss pro *ἔνεστι.*

q) *τὸν δὲ ἀπὸ τῶν μαθημάτων*] rationem sive intellectum hominis disciplinis, mathematicis praesertim, excultam rectissime de rebus iudicare posse docuit Philolaus, Pythagoricae scholae magna gloria, non modo ob generalem illam causam, quod, uti est in proverbio *διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα*, sed inprimis quod animum doceret esse inditum corpori numerum eandemque incorporalem convenientiam et harmoniam quali hoc universum consistere affirmabat. confer Claudianum Mamertum lib. 2 de statu animae cap. 7. Plato in Timaeo p. 533: *ἡ δὲ ἁρμονία ξυγγενεῖς ἔχουσα φορὰς ταῖς ἐν ἡμῖν ταῖς ψυχῆς περιόδοις* etc.

r) *ὑπὸ τοῦ ὁμοίου τὸ ὅμοιον*] similia a similibus cognosci, (hoc est *νοητὰ ἀπὸ τοῦ νοῦ, διανοητὰ ἀπὸ τῆς ἐννοίας*, sensilia a sensuum *πίστει*, umbras rerum et alia similia idola a coniectura et opinione) axioma commune ad omnem cognitivam potentiam appellat Iamblichus lib. 3 *περὶ κοινῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης* cap. 8. vide infra sect. 116 sq. sic et *ἡ τῶν ὅλων φύσις* numero constans et harmonia cognoscitur a mente, quae et ipsa ut ait Archytas Pythagoricus apud Claudianum loco laudato, *ad exemplum unius composita est, quae sic illocaliter dominatur in corpore, sicut unus in numeris.* confer ad librum adversus Grammaticos sect. 303 et Gassendum de philosophia Epicuri p. 518 et Ism. Bullialdum ad Ptolemaeum *περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ.*

s) *γαίῃ μὲν γὰρ*] his Empedoclis versibus laudatis Chalcidius p. 131 subiungit: *haec quippe constituebat elementa et initia universitatis, ex quibus animae quoque censebat constare substantiam, proptereaque penes eam omnium rerum esse plenam scientiam, simili suo similitudinem habentia comprehendentem.* eadem Empedoclea laudant Aristoteles et alii ac noster infra sect. 120 et adv. Grammaticos sect. 303. eiusdem Empedoclis sunt apud Plutarchum et Macrobium:

ὡς γλυκὺ μὲν γλυκὺ μάρπτε, πικρὸν δ' ἐπὶ πικρὸν ὄρουσεν,
ὀξὺ δ' ἐπ' ὀξὺ ἔβη, θερμὸν δ' ἐποχεύετο θερμῷ.

t) ὁ *Ποσειδώνιος*] de hoc Posidonio Apameensi, Stoico celebri eiusque P 380

μαιον ἐξηγούμενος, ὑπὸ τῆς φωτοειδοῦς ὄψεως καταλαμβάνεται, ἡ δὲ φωνὴ ὑπὸ τῆς ἀεροειδοῦς ἀκοῆς, οὕτω καὶ ἡ τῶν ὅλων φύσις ὑπὸ συγγενοῦς ὀφείλει καταλαμβάνεσθαι τοῦ λόγου. ἦν δὲ ἀρχὴ τῆς τῶν ὅλων ὑποστάσεως ἀριθμός. διὸ καὶ ὁ κριτὴς τῶν πάντων λόγος οὐκ ἀμέτοχος ὢν τῆς τούτου δυνάμεως καλοῖτο
94 ἂν ἀριθμός. καὶ τοῦτο ἐμφαίνοντες οἱ Πυθαγορικοὶ ποτὲ μὲν εἰώθασι λέγειν τό

ἀριθμῷ δέ τε πάντ' ἐπέοικεν [u]),

ὁτὲ δὲ τὸν φυσικώτατον ὀμνύναι ὅρκον οὑτωσί,

οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ [x]) κεφαλᾷ παραδόντα τετρακτὺν
πηγὴν ἀενάου φύσεως ῥιζώματ' ἔχουσαν.

τὸν μὲν παραδόντα λέγοντες Πυθαγόραν — τοῦτον γὰρ ἐθεοποίουν [y]) —, τετρακτὺν δὲ ἀριθμόν τινα, ὃς ἐκ τεσσάρων τῶν πρώτων ἀριθμῶν [z]) συγκείμενος τὸν τελειότατον ἀπήρτιζεν, ὥσπερ τὸν δέκα· ἓν γὰρ καὶ δύο καὶ τρία καὶ τέσσαρα δέκα γίνεται.
95 ἔστι τε οὗτος ἀριθμὸς πρώτη τετρακτύς. πηγὴ δὲ ἀενάου φύσεως λέλεκται, παρ' ὅσον κατ' αὐτοὺς ὁ σύμπας κόσμος [a]) κατὰ ἁρμονίαν διοικεῖται· ἡ δὲ ἁρμονία σύστημά ἐστιν τριῶν συμφωνιῶν [b]), τῆς τε διὰ τεσσάρων καὶ τῆς διὰ πέντε καὶ τῆς διὰ

comprehenditur a visu, qui habet speciem lucis, vox autem ab auditu, qui habet speciem aëris; ita etiam universorum natura debet comprehendi a ratione quae est ei coniuncta cognatione. est autem principium universorum substantiae numerus. quamobrem ratio iudex universorum cum non sit expers eius virtutis, vocari posset numerus. 94. et hoc significantes Pythagorici aliquando quidem dicere consueverunt

numero cuncta assimilantur,

aliquando autem iurare sacramentum naturae quam maxime consentaneum hocce

non per eum, capiti per quem quaternio nostro est
traditus aeternae radix naturae et hians fons.

eum enim a quo traditus est, intelligebant Pythagoram, hunc quippe pro deo habebant, quaternionem autem numerum quendam, qui constans ex quattuor primis numeris perfectissimum efficit numerum, nimirum decem: unum enim et duo et tria et quattuor sunt decem. et est hic numerus primus quaternio. 95. dictus est autem fons aeternae naturae, quandoquidem ex eorum sententia universus mundus administratur per harmoniam. harmonia vero est systema constans ex tribus consonantiis, diatessaron et diapente et diapason,

---

scriptis dixi libro 3 bibliothecae Graecae cap. 15. commentarius ipsius in Timaeum Platonis iam videtur intercidisse, cum scriberet Proclus qui illo non utitur.

u) ἀριθμῷ δέ τε πάντ' ἐπέοικεν] infra sect. 109 et libro adv. Arithmeticos sect. 2.

x) οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ] vide si placet quae ad iam laudatum adv. Arithmeticos locum, ubi iidem versus Pythagorici allegantur et pro ἁμετέρᾳ κεφαλᾷ legitur ἁμετέρᾳ ψυχᾷ.

y) τοῦτον γὰρ ἐθεοποίουν] Pythagoram divino affecerunt honore, ut per eum iurarent Pythagorei, licet non esset τῶν ἀθανάτων θεῶν οὐδὲ τῶν φύσει ἡρώων, ἀλλ' ἄνθρωπος ὁμοιώσει θεοῦ κοσμηθείς, ut ait Hierocles p. 170.

z) ἐκ τεσσάρων τῶν πρώτων ἀριθμῶν] ita recte mss pro ἀριθμῶν τινῶν τῶν πρώτων.

a) ὁ σύμπας κόσμος] lib. adv. Musicos sect. 30 et 37.

b) τριῶν συμφωνιῶν] lib. adv. Musicos sect. 46 et quae dixi ad 3 Pyrrhon. sect. 155 et lib. adv. Arithmeticos sect. 6 sq. λόγος ἐπίτριτος sive ratio sesquitertia est quae totum et tertium eius partem continet ut

πασῶν. τούτων δὲ τῶν τριῶν συμφωνιῶν αἱ ἀναλογίαι ἐν τοῖς
προειρημένοις τέτταρσιν ἀριθμοῖς εὑρίσκονται, ἔν τε τῷ ἑνὶ καὶ
τῷ δύο καὶ τῷ τρία καὶ τῷ τέσσαρα· ἦν γὰρ ἡ μὲν διὰ τεσ- 96
σάρων συμφωνία ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ κειμένη, ἡ δὲ διὰ πέντε ἐν
ἡμιολίῳ, ἡ δὲ διὰ πασῶν ἐν διπλασίονι. ὅθεν ὁ μὲν τέσσαρα
ἀριθμὸς τοῦ τρία ἐπίτριτος ὤν, ἐπείπερ ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ τρίτου
μέρους αὐτοῦ συνίσταται, περιέσχηκε τὴν διὰ τεσσάρων συμ- P 390
φωνίαν· ὁ δὲ τρία τοῦ δύο ἡμιόλιος ὤν, ἢ ἐκεῖνόν τε c) 97
περιέσχηκε καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, ἐμφαίνει τὴν διὰ πέντε συμφω-
νίαν· ὁ δὲ τέσσαρα τοῦ δύο καὶ ὁ δύο τῆς μονάδος διπλασίων
καθεστὼς περιληπτικός ἐστι τῆς διὰ πασῶν. ἐπεὶ οὖν ἡ τετρα- 98
κτὺς ἀναλογίαν τῶν λεχθεισῶν συμφωνιῶν ὑποβάλλει, αἱ δὲ
συμφωνίαι τῆς τελείου ἁρμονίας εἰσὶ συμπληρωτικαί, κατὰ δὲ
τὴν τέλειον ἁρμονίαν πάντα διοικεῖται, τοῦδε χάριν πηγὴν ἀε-
νάου φύσεως ῥιζώματ' ἔχουσαν εἰρήκασιν αὐτήν. καὶ ἄλλως. 99
ἐπεὶ κατὰ τοὺς λόγους τῶν τεσσάρων τούτων ἀριθμῶν τό τε
σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον νοεῖται, ἐξ ὧν τὰ πάντα· στιγμῆς γὰρ
ῥυείσης γραμμὴν φαντασιούμεθα, ἥτις ἐστὶ μῆκος ἀπλατές·
γραμμῆς δὲ ῥυείσης d) πλάτος ἐποιήσαμεν, ὅπερ ἐστὶν ἐπιφά-
νειά τις ἀβαθής· ἐπιφανείας δὲ ῥυείσης στερεὸν ἐγένετο σῶμα.
ἀλλ' ἦν γε ἐπὶ μὲν τῆς στιγμῆς ἡ μονὰς ἀδιαίρετος οὖσα καθὼς 100
καὶ ἡ στιγμή, ἐπὶ δὲ τῆς γραμμῆς ὁ δύο ἀριθμός, [ἀπὸ ση-
μείου ἐπὶ σημεῖον· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας ὁ τρία e)·] πόθεν γὰρ

harum trium consonantiarum proportiones inveniuntur in prius dictis quattuor numeris, nempe in uno et duobus et in tribus et quattuor: 96. nam consonantia quidem diatessaron sita est in ratione sesquitertia, consonantia autem diapente in sesquialtero, consonantia diapason in duplo. unde quattuor quidem numerus qui est trium sesquitertius, quoniam constat ex eo et tertia eius parte, continet consonantiam diatessaron; 97. tria autem cum sit numerus duorum sesquitertius, quandoquidem continet ipsum et eius dimidium, indicat consonantiam diapente; quattuor itidem qui est duplus duorum, ut duo numerus duplus est unitatis, comprehendit consonantiam diapason. 98. quoniam ergo quaternio subministrat proportionem dictarum consonantiarum, consonantiae porro istae complent perfectam harmoniam, perfecta autem harmonia administrantur omnia, ea de causa eum dixerunt esse fontem et radicem aeternae naturae. 99. et praeterea etiam quoniam ex rationibus horum quattuor numerorum intelligitur et corpus et incorporeum, ex quibus sunt omnia: nam fluente sive producto puncto lineam nobis imaginamur, quae est longitudo carens latitudine; fluente linea facimus latitudinem, quae est quaedam superficies carens profunditate; fluente superficie fit corpus solidum. 100. sed in puncto quidem est unitas, ut quae sit individua sicut punctus; in linea autem binarius, unde adest linea, nempe a puncto ad punctum; [ternarius est in superficie, a puncto ad punctum] et rursus ab hoc ad aliud

4 ad 3, ἡμιόλιος sive sesquialtera, quae continet totum et dimidiam eius partem ut 3 ad 2, et denique λόγος διπλασίων sive ratio dupla, quae totum continet bis, ut 2 ad 1 vel 4 ad 2.

c) ἢ ἐκεῖνον] ita mss pro εἰ. P 390

d) γραμμῆς ῥυείσης] linea fluente non in longum sed in latum, hoc est pluribus adiunctis lineis fit superficies. sic superficies plures veluti compaginatae reddunt corpus.

e) ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας ὁ τρία] haec verba uncinis inclusa addidi, quia sensus illa necessario requirebat, licet illa nec in editis nec in mss repperisse me profiteor.

πάρεστιν ἡ γραμμή, τουτέστιν ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον, καὶ
πάλιν ἀπὸ τούτου ἐπὶ ἄλλο σημεῖον· ἐπὶ δὲ τοῦ στερεοῦ σώ-
ματος ὁ τέσσαρα. ἐὰν γὰρ τρισὶ σημείοις τέταρτον ἐπαιωρήσω-
μεν σημεῖον, πυραμὶς γίνεται, ὅπερ δὴ πρῶτόν ἐστι στερεοῦ
σώματος σχῆμα. κατὰ λόγον οὖν ἡ τετρακτὺς πηγὴ τῆς τῶν
101 ὅλων φύσεώς ἐστι. καὶ ἄλλως· πᾶν τὸ καταλαμβανόμενον ἀν-
θρώπῳ, φασίν, ἤτοι σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώματον [f])· ἐάν τε δὲ σῶμά
ἐστιν ἐάν τε καὶ ἀσώματον, οὐ χωρὶς τῆς τῶν ἀριθμῶν ἐννοίας
καταλαμβάνεται. τὸ μὲν σῶμα, ἐπεὶ τριχῇ διαστατὸν [g]) καθ-
102 εστώς, τὸν τρίτον ἀριθμὸν ὑπαγορεύει. ἐπεὶ δὲ τῶν σωμάτων
τὰ μέν ἐστιν [h]) ἐκ συναπτομένων ὡς πλοῖα καὶ ἁλύσεις καὶ πυρ-
γίσκοι [i]), τὰ δὲ ἐξ ἡνωμένων, ἅπερ ὑπὸ μιᾶς ἕξεως [k]) συνέχεται
ὡς φυτὰ καὶ ζῷα, τὰ δὲ ἐκ διεστώτων, ὡς χοροὶ καὶ στρατιαὶ
P 391 καὶ ποῖμναι. ἀλλ' ἐάν τε ἐκ συναπτομένων ἐάν τε ἐξ ἡνωμένων
ἐάν τε ἐκ διεστώτων, ἀριθμοὺς ἔχει, παρ' ὅσον ἐκ πλειόνων
103 συνέστηκεν. ἔτι τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἐν ἁπλαῖς κεῖται ποιότησι,
τὰ δὲ ἐν ἀθρόαις, καθάπερ τὸ μῆλον· καὶ γὰρ ποικίλον [l]) ἔχει

punctum; in solido autem corpore quaternarius: nam si super tribus punctis quartum in altum extulerimus, fit pyramis, quae quidem est primum corpus solidae figurae. rationi ergo convenienter quaternio dicitur fons naturae universorum. 101. et praeterea quidquid, inquiunt, ab homine comprehenditur, aut est corpus aut incorporeum; sive autem sit corpus sive incorporeum, non comprehenditur absque numerorum notione. corpus quidem quoniam trium intervallorum habet dimensiones, ternarium enuntiat numerum. 102. quoniam autem corporum alia quidem sunt ex iis quae compinguntur, ut naves et catenae et turriculae; alia ex unitis, quae uno habitu continentur, ut plantae et animalia; alia autem ex distantibus ac discretis, ut chori et exercitus et greges. sed sive constent ex iis quae compinguntur sive ex unitis sive ex discretis, habent numeros, quoniam constant ex pluribus. 103. praeterea ex corporibus alia quidem in simplicibus sita sunt qualitatibus, alia au-

f) σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώματον] lib. adv. Arithmeticos sect. 5.
g) τριχῇ διαστατὸν] longum latum et profundum, ut dixit saepissime.
h) τῶν σωμάτων τα μὲν] hanc distinctionem fusius explicat noster infra 1 adv. Physicos sect. 78 sq. eam hoc loco in ms codicis ora sic expresserat librarius:

σῶμα

ἐκ συναπτομένων | ἐξ ἡνωμένων | ἐκ διεστώτων

i) πυργίσκοι] putem intelligi scrinia excitata in modum turriculae, qualibus hodie uti et parietes exornare solemus. sic ab Artemidoro iunguntur lib. 1 cap. 76 κίσται καὶ πυργίσκοι καὶ θησαυροφυλάκια.
k) ὑπὸ μιᾶς ἕξεως] mss ἀπό pro ὑπό. vocabulo ἕξεως utitur quod non modo animalibus et plantis, sed lignis etiam et lapidibus convenit, uti plantis et arboribus φύσις (unde φυτά), animalibus ψυχή, homini νοῦς Sextus lib. 1 contra Physicos sect. 81. Achilles Tatius Isagoge in Aratum c. 14: σώματα (ἡνωμένα) λέγεται ὅσα ὑπὸ μιᾶς ἕξεως ἡνωμένα κρατεῖται, οἷον λίθος ξύλον. ἔστι δὲ ἕξις πνεῦμα σώματος συνεκτικόν. συνημμένα δὲ ὅσα οὐχ ὑπὸ μιᾶς ἕξεως δέδεται, ὡς πλοῖον καὶ οἰκία· τὸ μὲν γὰρ ἐκ πολλῶν σανίδων, ἡ δὲ ἐκ πολλῶν λίθων σύγκειται· διεστῶτα δὲ ὡς χορός. Origenes de oratione p. 19: λίθος γὰρ καὶ ξύλα καὶ τὰ ἐκκοπέντα τοῦ μετάλλου ἢ τὸ φύειν ἀπολωλεκότα ὑπὸ ἕξεως μόνης συνεχόμενα, τὸ κινοῦν ἔξωθεν ἔχει. idem p. 50 Philocaliae: ἔξωθεν μὲν οὖν μόνον κινεῖται τὰ φορητά, οἷον ξύλα καὶ λίθοι καὶ πᾶσα ἡ ὑπὸ ἕξεως μόνης συνεχομένη ὕλη.
P 391 l) καὶ γὰρ ποικίλον] ms Vratislav. ποιότητα. fortasse legendum ποιότητας.

χρῶμα πρὸς ὅρασιν καὶ χυλὸν πρὸς γεῦσιν καὶ ὀσμὴν πρὸς ὄσφρησιν καὶ λειότητα πρὸς ἁφήν· ἃ δὴ τῆς τῶν ἀριθμῶν ἐστι φύσεως. ὁ δ' αὐτός τε καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων ἐστὶ λόγος, εἴ γε 104
καὶ χρόνος ἀσώματος τῷ ἀριθμῷ λαμβάνεται, ὡς ἔστι συμφανὲς ἀπὸ ἐνιαυτῶν τε καὶ μηνῶν καὶ ἡμερῶν καὶ ὡρῶν. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ στιγμὴ καὶ γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια καὶ τἄλλα περὶ ὧν καὶ μικρῷ πρόσθεν m) διελέχθημεν συνάγοντες καὶ τὰς τούτων νοήσεις εἰς ἀριθμούς. συνᾴδειν δὲ τοῖς εἰρημένοις φασὶ καὶ τὰ κατὰ τὸν 105
βίον, ἔτι δὲ καὶ τὰ κατὰ τὰς τέχνας πράγματα· ὅ τε γὰρ βίος ἕκαστον κρίνει κριτηρίοις, ἅπερ ἐστὶν ἀριθμοῦ μέτρα. ἐὰν γοῦν ἀνέλωμεν τὸν ἀριθμόν, ἀναιρεθήσεται πῆχυς ἐκ δυοῖν ἡμιπηχείων n) καὶ παλαιστῶν ἓξ καὶ δακτύλων εἴκοσι τεσσάρων συγκείμενος. ἀναιρεθήσεται δὲ μέδιμνος καὶ τάλαντον o) καὶ τὰ λοιπὰ 106
τῶν κριτηρίων· ταῦτα γὰρ πάντα ἐκ πλειόνων συνεστῶτα εὐθὺς ἀριθμοῦ ἐστιν εἴδη. ὅθεν καὶ τὰ λοιπὰ τούτων συνέχεται, δάνεια μαρτυρίαι ψῆφοι συγγραφαὶ χρόνοι περίοδοι, καὶ καθόλου τῶν ἀμηχάνων ἐστὶν εὑρεῖν τι κατὰ τὸν βίον ἀμοιροῦν τούτου. πᾶσά γε μὴν τέχνη οὐ χωρὶς ἀναλογίας συνέστη· ἀναλογία δ' ἐν ἀριθμῷ κεῖται. πᾶσα ἄρα τέχνη δι' ἀριθμοῦ συνέστη. Ῥόδιοι 107
γοῦν, ὥς φασιν, ἐπύθοντο Χάρητος τοῦ ἀρχιτέκτονος p), πόσον

tem in multis simul congestis, ut pomum: nam et varium habet colorem ad visum et succum ad gustum et odorem ad odoratum et levitatem ad tactum; quae quidem ad naturam numerorum pertinent. 104. eadem est ratio etiam in incorporeis, siquidem et tempus incorporeum numero comprehenditur, ut est evidens ex annis et mensibus et diebus et horis. similiter autem et punctus et linea et superficies et alia, de quibus paulo ante disseruimus atque eorum etiam notiones ad numeros collegimus. 105. iis autem quae dicta sunt, aiunt congruere ea etiam quae fiunt in vita, et praeterea ea etiam quae fiunt ex artibus: nam et communis vita iudicat unumquodque certis criteriis, quae quidem numeri mensuras esse. si ergo numerum sustulerimus, tolletur cubitus constans ex duobus semicubitis et sex palmis et viginti quattuor digitis. 106. tolletur etiam modius et talentum et caetera (mensurarum) criteria; haec enim omnia, ut quae constent ex pluribus, sunt statim species numeri. his etiam caetera accedunt, foenus testimonia sententiae syngraphae tempora periodi, et in summa non potest inveniri quicquam in vita quod eius sit expers. nulla certe ars constat absque proportione; proportio autem sita est in numero. omnis ergo ars consistit per numerum. 107. Rhodii certe, ut aiunt, rogarunt Charetem architectum, quantum impendendum esset pecuniae ad

---

m) *μικρῷ πρόσθεν*] ms Vratislav. *μικρῷ πρότερον.* sect. 99.

n) *δυοῖν ἡμιπηχείων*] ms Vratislav. semper *δυεῖν.* *ἡμιπήχειον* vocat noster, quod alii spithamam vel zaretam. vide Ed. Bernhardum de mensuris ac ponderibus antiquorum p. 209.

o) *καὶ τάλαντον*] Hervetus: *et trutina*, quasi in codice suo *καὶ τρυτάνη* repperisset.

p) *Χάρητος τοῦ ἀρχιτέκτονος*] de hoc Charete Lindio, quem a Lysippo statuas facere didicisse scribit auctor librorum ad Herennium 4 6, adeundus Franciscus Iunius in catalogo artificum, libris de pictura veterum subiecto p. 50. mirum autem videri potest quod Sextus hoc loco refert Charetem ob minus pretium per imprudentiam pro tanto opere postulatum illo vix inchoato mortem sibi conscivisse: hoc enim alii scriptores tacent et colossum Rhodium admirandae magnitudinis (70 cubitorum) a Charete perfectum celebrant, ut Strabo 14 p. 652, Plinius 34 7, Eustathius ad Dionysii *περιήγησιν* vers. 505, cui colossus *Χάρητος*

δαπανηθήσεται χρῆμα πρὸς κατασκευὴν τοῦ κολοσσοῦ· ὁρίσαν-
τος δὲ αὐτοῦ τι [q]), πάλιν ἐπηρώτων, πόσον δέ, εἰ θέλοιεν δι-
πλασίονα κατὰ μέγεθος αὐτὸν κατασκευάσαι· τοῦ δὲ τὸ διπλά-
σιον αἰτήσαντος οἱ μὲν ἔδοσαν, ὁ δ᾽ εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ προ-
108 κεντήματα [r]) δαπανήσας τὸ δοθὲν ἑαυτὸν ἀνεῖλεν. θανόντος δὲ
αὐτοῦ συνεῖδον οἱ τεχνῖται, ὡς οὐ διπλάσιον ἐχρῆν ἀλλ᾽ ὀκτα-
P 392 πλάσιον [s]) αἰτῆσαι· οὐ γὰρ μῆκος μόνον ἀλλὰ καὶ πᾶσαν διά-
στασιν ὤφειλε μεγεθοποιεῖν τοῦ δημιουργήματος. ὥστε ἀναλογία
τίς ἐστιν ἐν πλαστικῇ, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ζωγραφίᾳ, δι᾽ ἣν
109 ὁμοιότητα κατ᾽ ἀπαραλλαξίαν κατορθοῦται. κοινῷ τε λόγῳ πᾶσα
τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐκ καταλήψεων [t]), τὸ δὲ σύστημα ἀριθμός,
τοίνυν ὑγιὲς τό [u])

ἀριθμῷ δέ τε πάντ᾽ ἐπέοικε,

construendum colossum; cum is autem aliquid definiisset, rursus rogarunt, quantum autem si vellent eum duplo maiorem construere; cum is autem duplum petiisset, illi quidem dederunt, is autem cum in initia et primos operis sumptus impendisset quod datum fuerat, sibi mortem conscivit. 108. eo autem mortuo intellexerunt artifices, quod non oportebat eum petere duplum, sed octuplum: non solam enim longitudinem sed etiam omnem operis spatii dimensionem debebat efficere maiorem. est ergo quaedam proportio in arte statuaria, similiter ut etiam in pictura, quam similitudinem si observet recte se gerit, ita ut imagines nulla parte incongruentes appareant. 109. et communiter ut dicam, omnis ars constat et collecta est ex comprehensionibus; quod autem constat et est collectum, est numerus, recte ergo habet illud

numero cuncta assimilantur,

ἔργον dicitur. at Simonides in epigrammate lib. 4 Antholog. et apud Constantinum Porphyrogenitum c. 21 de administrando imperio, Theophanem Cedrenum et alii, architectum colossi *Lachetem* Lindium appellant, non Charetem, Festus *Caletum*. vide Allatium ad Philonem Byz. de septem orbis spectaculis p. 66 et Io. Meursium lib. 1 Rhodi cap. 15, qui a Charete inceptum, a Lachete perfectum fuisse existimat.

q) ὁρίσαντος δὲ αὐτοῦ τι,] ita distinguendum cum ms Ciz., non ut in editis ὁρίσαντος δὲ αὐτοῦ, τὶ πάλιν etc.

r) προκεντήματα] Hesychius: κεντήματα, ζημιώματα.

s) ὀκταπλάσιον] ita recte ms Vratislav. et Genev. pro ἑκατονταπλάσιον. confer quae de duplicatione cubi geometrae praecipiunt. bonus itaque
P 392 Chares tantum septuaginta quinque petierat talenta, cum trecenta oportuisset postulare. trecentis enim talentis constitisse colossi Rhodii molem testatur Plinius 34 7. porro hinc colliges apud Rhodios quoque obtinuisse legem, qualem constitutam olim fuisse Ephesi narrat Vitruvius libri 10 prooemio, et Romae etiam non modo publicis sed etiam privatis aedificiis constitutam optat: *nobili Graecorum et ampla civitate Ephesi lex vetusta dicitur a maioribus, dura conditione, sed iure esse non iniquo constituta. nam architectus cum publicum opus curandum recipit, pollicetur quanto sumptu id futurum: tradita aestimatione magistratui bona eius obligantur, donec opus sit perfectum. eo autem absoluto cum ad dictum impensa respondet, decretis et honoribus ornatur. item si non amplius quam quarta in opere consumitur, ad aestimationem est adiicienda et de publico praestatur, neque ulla poena tenetur. cum vero amplius quam quarta in opere consumitur, ex eius bonis ad perficiendum pecunia exigitur.*

t) σύστημα ἐκ καταλήψεων] de hac artis definitione dictum ad lib. 3 Pyrrhon. sect. 241.

u) ὑγιὲς τό] ita legendum e mss pro τῷ. illud Pythagoricorum dictum fuit supra sect. 94.

*τουτέστι τῷ κρίνοντι λόγῳ καὶ ὁμοιογενεῖ τοῖς τὰ πάντα συν-
εστακόσιν* x) *ἀριθμοῖς. ταῦτα μὲν οἱ Πυθαγορικοί. Ξενοφάνης* 110
δὲ κατὰ τοὺς ὡς ἑτέρως y) *αὐτὸν ἐξηγουμένους ὅταν λέγῃ,*

> *καὶ τὸ μὲν οὖν σαφὲς οὔ τις ἀνὴρ ἴδεν, οὐδέ τις ἔσται*
> *εἰδὼς ἀμφὶ θεῶν τε καὶ ἅσσα λέγω περὶ πάντων·*
> *εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα τύχοι τετελεσμένον εἰπών,*
> *αὐτὸς ὅμως οὐκ οἶδε. δόκος δ᾽ ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.*

*φαίνεται μὴ πᾶσαν κατάληψιν ἀναιρεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστημονικήν
τε καὶ ἀδιάπτωτον, ἀπολείπειν δὲ τὴν δοξαστήν· τοῦτο γὰρ
ἐμφαίνει τό "δόκος δ᾽ ἐπὶ πᾶσι τέτυκται". ὥστε κριτήριον
γίνεσθαι κατὰ τοῦτον* z) *τὸν δοξαστὸν λόγον, τουτέστι, τὸν τοῦ
εἰκότος ἀλλὰ μὴ τὸν τοῦ παγίου ἐχόμενον. ὁ δὲ γνώριμος αὐ-* 111
τοῦ a) *Παρμενίδης τοῦ μὲν δοξαστοῦ λόγου κατέγνω, φημὶ δέ,
τοῦ ἀσθενεῖς ἔχοντος ὑπολήψεις· τὸν δ᾽ ἐπιστημονικόν, τουτέστι
τὸν ἀδιάπτωτον, ὑπέθετο κριτήριον, ἀποστὰς καὶ τῆς τῶν αἰ-
σθήσεων πίστεως· ἐναρχόμενος γοῦν τοῦ περὶ φύσεως γράφει
τὸν τρόπον τοῦτον*

> *ἵπποι ταί με* b) *φέρουσιν ὅσον τ᾽ ἐπὶ θυμὸς ἱκάνοι*
> *πέμπον, ἐπεί μ᾽ ἐς ὁδὸν βῆσαν* c) *πολύφημον ἄγουσαι*

hoc est, rationi iudicanti et cognatae numeris quibus omnia constant. 110. haec quidem Pythagorici. Xenophanes autem ex eorum sententia, qui ipsum aliter exponunt, quando dicit

> **nemo vir haec novit clare nec noverit umquam**
> **de diis omnibus aut de aliis quae dixero rebus;**
> **nam sint saepius ista licet quae proferat, ille**
> **certa tamen non scit, cunctis et opinio in his est,**

videtur non omnem tollere comprehensionem, sed eam quae est ex scientia labique nequit, relinquere ergo opinabilem: hoc enim indicat illud "cunctis et opinio in his est". ut adeo ex eius sententia id quod iudicat, sit ratio opinabilis, hoc est quae probabile amplectitur, non autem ea quae sequitur id quod est firmum ac stabile. 111. Parmenides autem eius familiaris damnavit quidem rationem opinabilem, eam, inquam, quae comprehensionibus nititur infirmis; eam autem quae est ex scientia, hoc est quae aberrare et falli non potest, posuit esse id quod iudicat, reiecta etiam fide sensuum, incipiens certe librum de natura scribit hoc modo

> **me portant quoque equi, quantum tuleritque voluntas**
> **mittunt, namque viam in celebrem vexere ferentes**

---

x) *συνεσταχόσιν*] ita mss pro *συνεστηκόσιν.*

y) *ὡς ἑτέρως*] qui cum Laërtio 9 20 Xenophanis verba aliter interpretantur quam a Sotione apud Laërt. et supra sect. 49 factum est, ubi iidem huius philosophi versus afferuntur, ut ostendatur eum sensisse omnia esse incomprehensibilia. [Est fragm. 14 p. 51 Karsten.]

z) *κατὰ τοῦτον*] scil. Xenophanem, licet in ms Vratislav. est *κατὰ τοῦτο* scil. *ῥῆμα.*

a) *ὁ δὲ γνώριμος αὐτοῦ*] Parmenides Xenophanis discipulus; hoc enim sonat passim Graecis *γνώριμος* ut Latinis *familiaris.* de eius opere *περὶ φύσεως,* cuius exordium hoc loco Sextus adscribit atque deinde paraphrasi brevi illustrat, dixi lib. 2 bibliothecae Graecae c. 23.

b) *ἵπποι ταί με*] ita mss et HStephanus in poësi philosophica pro *τοί με.* ac rectum est *ταί,* quia sequitur *ἄγουσαι.* sic infra versu 25 *ἵπποις ταί σε φέρουσιν.*

c) *ἐς ὁδὸν βῆσαν*] HStephanus *γ᾽ ἦσαν.* ms Vratislav. et Savil. *ζῆσαν.*

P 393 *δαίμονος ἣ κατὰ πάντ' ἀτηφέρει*[d]) *εἰδότα φῶτα,*
τῇ φερόμην[e]), *τῇ γάρ με πολύφραστοι φέρον ἵπποι*
ἅρμα τιταίνουσαι[f]), *κοῦραι δ' ὁδὸν ἡγεμόνευον,*
ἄξων δ' ἐν χνοίῃσι[g]) *σύριγγος αὖτει*
αἰθόμενος[h])· *δοιοῖς γὰρ ἐπείγετο*[i]) *δινωτοῖσι*
κύκλοις[k]) *ἀμφοτέρωθεν, ὅτε σπερχοίατο πέμπειν*
Ἡλιάδες κοῦραι[l]) *προλιποῦσαι δώματα νυκτός,*
εἰς φάος ὠσάμεναι κρατερῶν[m]) *ἀπὸ χερσὶ καλύπτρας.*
ἔνθα πύλαι νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κελεύθων.
καί σφας[n]) *ὑπέρθυρον ἀμφὶς ἔχει καὶ λάϊνος οὐδός·*
αὐταὶ δ' αἰθέριαι[o]) *πλῆνται μεγάλοισι θυρέτροις·*
τῶν δὲ Δίκη πολύποινος[p]) *ἔχει κληῖδας ἀμοιβούς.*

daemonis atque via quae fert per singula doctum,
insignes me ea equi, quorum est bona fama, tulerunt
quassantes currum, atque duces praeire puellae,
eius cum radiis immissus fistulae et axis
orbibus in geminis tornatis fixus utrimque est.
Heliades quando festinavere puellae
mittere linquentes tenebrosa palatia noctis,
ad lucem manibus validis et vela moventes,
noctis ubi portae prostant lucisque viarum,
quod foribus super ex lapide est, ipsum quoque limen,
illae autem aethereae veniunt portisque propinquant,
quarum ultrix meritas poenas reddensque vicissim

P 393 d) *ἣ κατὰ πάντ' ἀτηφέρει*] ita mss Savil. et Vratislav. et HSteph. pro *ἡ κατὰ πάντα φέρει τῇ*. ms Ciz. *πάντα τῇ φέρει*. possit autem videri *ἀτηφέρω*, si sana sit lectio, verbum formatum ut *ἀτημελέω*. sed locum corruptum esse HStephano assentior.

e) *τῇ φερόμην*] ita mss et HSteph. pro *φέρομαι*.

f) *ἅρμα τιταίνουσαι*] sic iterum recte mss et HSteph. pro *ἅρματα ταίνουσαι*.

g) *ἐν χνοίῃσι*] ita legendum pro *χνοιῇσι* cum HStephano. est autem *χνόα* fistula rotae cui axis immittitur. eadem etiam mox *σύριγξ*. et infra versu 19 *ἄξονας ἐν σύριγξιν ἀμοιβαδὸν εἰλίξασαι*. caeterum hoc loco post *χνοίῃσι* deest in omnibus codicibus verbum ut *στρέφεν* vel *κλόνει*, aut simile aliquid, nisi cum Stephano pro *ἀϋτήν* *strepitum* legas *αὖτει*, [quod recepimus], *strepitum edebat:* tunc enim non verbum desideraretur sed nomen ut *τροχοῦ* vel *μακρόν* vel aliquid tale, quod sine ms integrioris ope certo divinare non licet.

h) *αἰθόμενος*] ita magno consensu codices mss et HStephanus pro *αἰσθόμενος*.

i) *ἐπείγετο*] ita pro *ἐπήγετο* legunt non hoc modo loco codices mss sed etiam infra, ubi hunc versum *παραφράζει* noster.

k) *δοιοῖς κύκλοις*] auribus, ut Sextus infra interpretatur.

l) *Ἡλιάδες κοῦραι*] oculi.

m) *κρατερῶν*] ita mss et HStephanus pro *κραταιραῖς*, quod legit etiam Hervetus, *manibus validis* interpretatus.

n) *καί σφας*] ita mss pro *σφᾶς*.

o) *αἰθέριαι*] ita mss et HSteph. atque interpres, non *αἰθέρια*.

p) *Δίκη πολύποινος*] ita recte editi atque interpres, licet mss Vratislav. et Ciz. cum HStephano legunt *Δίκην*. Sextus infra, ubi hunc versum *παραφράζει· ἐπὶ δὲ τὴν πολύποινον ἐλθεῖν δίκην καὶ ἔχουσαν κληῖδας ἀμοιβούς, τὴν διάνοιαν, ἀσφαλεῖς ἔχουσαν τὰς τῶν πραγμάτων καταλήψεις.*

τὴν δὴ παρφάμεναι κοῦραι [q]) μαλακοῖσι λόγοισι
πεῖσαν ἐπιφραδέως, ὥς σφιν βαλανωτὸν ὀχῆα
ἀπτερέως ὤσειε πυλῶν ἄπο. ταὶ δὲ θυρέτρων
χάσμ' ἀχανὲς ποίησαν [r]) ἀναπτάμεναι πολυχάλκους
ἄξονας ἐν σύριγξιν ἀμοιβαδὸν εἰλίξασαι
γόμφοις καὶ περόνησιν ἀρηρότας· ἧ ῥα [s]) δι' αὐτῶν
ἰθὺς ἔχον κοῦραι κατ' ἀμαξιτὸν [t]) ἅρμα καὶ ἵππους·
καί με θεὰ πρόφρων ὑπεδέξατο, χεῖρα δὲ χειρὶ
δεξιτερὴν ἕλεν· ὧδε δ' ἔπος φάτο καί με προσηύδα.
ὦ κοῦρ' ἀθανάτοισι συνάορος ἡνιόχοισι
ἵπποις, ταί σε φέρουσιν, ἱκάνων [u]) ἡμέτερον δῶ,
χαῖρ', ἐπεὶ οὔ τί σε [x]) μοῖρα κακὴ προὔπεμπε νέεσθαι P 394
τήνδ' ὁδόν. ἦ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων ἐκτὸς πάτου ἐστίν [y]),
ἀλλὰ θέμις τε δίκη τε, χρεὼ δέ σε πάντα πυθέσθαι [z]),
ἠμὲν ἀληθείης εὐπειθέος ἀτρεμὲς [a]) ἦτορ,

Dice clavigera est, mulcentes pectora verbis,
a porta ut vectem auferret, fecere puellae.
protinus hae vero pandentes claustra peringens
expansis valvis fecerunt esset hiatus
aptatus clavis ab eis dum volvitur axis.
illis hinc facile directa est orbita currus.
mox promptum currumque et equos habuere puellae
atque alacris dea me excepit dextraque prehendit,
his verbis utens mecum et sic ore locuta est:
qui comitaris equos, divinos nate regentes
currus, haec qui nunc te ad nostra palatia portant,
salve, non mala te duxit fortuna, venires
hoc ut iter: via non hominum umquam haec passibus ullis
trita est; sed quae opus est audacter cuncta rogare
fas et iura sinunt, veri certissima corda

---

q) κοῦραι] oculi, ut supra versu 9.

r) ταὶ δὲ θυρέτρων χάσμ' ἀχανὲς ποίησαν] ita mss et HStephanus pro ταῖς et ἐποίησαν.

s) περόνησιν ἀρηρότας· ἧ ῥα] in editis erat: περόνοισιν ἀρηρότα· τῇ ῥα. sed περόνησιν habent omnes mss et ἀρηρότας sensus postulat, ut ad ἄξονας referatur. ita etiam diserte ms Ciz., licet ἀρηρότα invenio in ms Vratislav. et apud HStephanum.

t) καταμαξιτὸν] ita mss Vratislav. et Ciz. pro καθ' ἁμαξιτόν quod erat in editis vel κατ' ἀμαξιτόν, ut HStephanus [quod recepimus].

u) ἵπποις, ταί σε φέρουσιν, ἱκάνων] ita legendum e mss pro ἱκάνον quod nullo sensu in editis exstabat. possit et legi ἱκάνοντ'. HStephanus habet ἵπποι et Salmasius: ἵπποι τ' αἵ σε φέρουσαι. sed praestat mss codicum lectio.

x) οὔ τί σε] ita mss et HStephanus pro οὔτε σε. P 394

y) ἦ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων ἐκτὸς πάτου ἐστίν] ita mss et HStephanus pro ἡ. ex hoc Parmenidis versu fortasse Lucretius hausit illud suum: *avia Pieridum peragro loca nullius ante trita solo.*

z) πυθέσθαι] ita recte Laërtii codices 9 22 pro πύθεσθαι.

a) εὐπειθέος ἀτρεκὲς] Proclus lib. 2 in Timaeum p. 105 hos versus Parmenidis laudans legit εὐφεγγέος ἀτρεμές. sed εὐπειθέος habent omnes Sexti codices non hoc tantum loco sed et infra, ubi Parmenidea παραφράζει. etiam Laërtius loco laudato, ubi quoque legitur ἀτρεκές, non ἀτρεμές. ἀτρεκές habent Sexti codices editi et msti in hoc loco atque ita infra in paraphrasi legit ms Ciz., ubi editi ἀτρεμές, quod praeferunt

ἠδὲ βροτῶν δόξας, ταῖς οὐκ ἔνι b) πίστις ἀληθής.
ἀλλὰ σὺ τῆσδ' ἀφ' ὁδοῦ διζήσιος c) εἶργε νόημα.
μηδέ σ' ἔθος d) πολύπειρον ὁδὸν κατὰ τήνδε βιάσθω
νωμᾶν ἄσκοπον ὄμμα καὶ ἠχήεσσαν ἀκουὴν e)
καὶ γλῶσσαν· κρῖναι f) δὲ λόγῳ πολύπειρον ἔλεγχον
ἐξ ἐμέθεν ῥηθέντα· μόνος δέ γε g) θυμὸς ὁδοῖο
λείπεται.

112 ἐν τούτοις γὰρ ὁ Παρμενίδης ἵππους μέν φησιν αὐτὸν φέρειν τὰς ἀλόγους τῆς ψυχῆς ὁρμάς τε καὶ ὀρέξεις, κατὰ δὲ τὴν πολύφημον ὁδὸν τοῦ δαίμονος πορεύεσθαι, τὴν κατὰ τὸν φιλόσοφον λόγον h) θεωρίαν· ὡς λόγος προπόμπου δαίμονος i) τρόπον ἐπὶ τὴν ἁπάντων ὁδηγεῖ γνῶσιν, κούρας δ' αὐτοῦ προάγειν τὰς αἰσθήσεις. ὧν τὰς μὲν ἀκοὰς αἰνίττεται ἐν τῷ λέγειν "δοιοῖς γὰρ ἐπείγετο δινωτοῖσι κύκλοις", τουτέστι τοῖς τῶν ὤτων, τὴν
113 φωνὴν δι' ὧν καταδέχονται. τὰς δὲ ὁράσεις Ἡλιάδας κούρας κέκληκε, δώματα μὲν νυκτὸς ἀπολιπούσας k), ἐς φάος ὠσαμένας,

quaenam sint, hominum et quaenam sit opinio, cui non
certa adhibenda fides, via num sit mente petenda,
haec tibi tu caveas: longa experientia rerum
ne te cogat in hanc ut tu tua lumina figas
aut aures patulas, a te ratione probetur,
quam tibi dictaro, longa experientia rerum
solam mentem errare via contingit

112. in his certe Parmenides equis quidem dicit se ferri, rationis experte animi impetu et appetitionibus; ferri autem per celebrem et inclytam "viam daemonis", nempe per contemplationem rationis philosophicam: nam ratio instar deducentis daemonis ducit ad universorum cognitionem; eius autem filias praeire, nempe sensus, ex quibus aures quidem innuit, cum dicit, "orbibus ingeminis fuerat defixus utrinque tornatis", nempe in orbibus aurium, per quos vocem accipiunt. **113** oculos autem vocat "puellas Heliadas", quae relictis palatiis noctis contendunt ad lucem, propterea quod absque luce nul-

---

HStephanus et Salmasius. [*ἀτρεκές* etiam Plutarchus Mor. p. 1114 C. *ἀτρεμές* Clemens Alex. Strom. 5 p. 682, Simplicius comm. in Aristotelis 2 de coelo p. 138. atque hoc restituimus.]

b) *δόξας, ταῖς οὐκ ἔνι*] male ms Vratislav. *δόξαι* pro *δόξας*. nec minus vitiose Laërtii codices *ἔτι* pro *ἔνι*.

c) *διζήσιος*] male editi *διξήσιος*. vocabulo *διζήσιος* utitur Parmenides etiam in his apud Proclum versibus:

εἰ δ' ἄγε τῶν ἐρέω, κόμισαι δὲ σὺ μῦθον ἀκούσας
αἵπερ ὁδοὶ μοῦναι διζήσιός εἰσι νοῆσαι.
ἡ μὲν ὅπως ἔστι τε καὶ οὐ χρεὼν ἔστι μὴ εἶναι
πειθοῦς ἐστι κέλευθος· ἀληθείῃ γὰρ ὀπηδεῖ.
ἡ δ' ὡς οὐκ ἔστι γε, καὶ ὡς χρεών ἐστι μὴ εἶναι,
τὴν δή τοι φράζω παναπειθέα ἔμμεν' ἀταρπόν,
οὔτε γὰρ ἂν γνοίης τό γε μὴ ὄν, οὐ γὰρ ἐφικτόν,
οὔτε φράσαις.

d) *μηδέ σ' ἔθος*] male Laërtii codices 9 22 *μή σε θεός*.

e) *ἀκουὴν*] ita metrum postulat pro *ἀκοήν*, et habent Laërtius atque HSteph.

f) *κρῖναι*] editi *κρῖνον*. pro *πολύπειρον* mox apud Laërtium legitur *πολύδηριν* vel ut in Wetsteniana editione *πολύδηριν*. sed *πολύπειρον* utrumque *πολύπειρον ὁδόν* et *πολύπειρον ἔλεγχον* etiam infra a Sexto repetitur.

g) *δέ γε*] mss *δέ τι*.

h) *τὸν φιλόσοφον λόγον*] ita recte mss et HStephanus pro *λόγου*.

i) *προπόμπου δαίμονος*] male editi *προπόμπους*.

k) *ἀπολιπούσας*] ms Vratislav. et HSteph. *ἀπολειπούσας*.

διὰ τὸ μὴ χωρὶς φωτὸς γίνεσθαι τὴν χρῆσιν αὐτῶν[l]). *ἐπὶ δὲ*
τὴν πολύποινον ἐλθεῖν δίκην καὶ ἔχουσαν κλῇδας ἀμοιβούς, τὴν
διάνοιαν ἀσφαλεῖς ἔχουσαν τὰς τῶν πραγμάτων καταλήψεις. ἥτις 114
αὐτὸν ὑποδεξαμένη ἐπαγγέλλεται δύο ταῦτα διδάξειν, ἠμὲν ἀλη-
θείης εὐπειθέος ἀτρεμὲς ἦτορ, ὅπερ ἐστὶ τὸ τῆς ἐπιστήμης
ἀμετακίνητον βῆμα, ἕτερον δὲ βροτῶν δόξας, ταῖς οὐκ ἔνι πίστις
ἀληθής, τουτέστι, τὸ ἐν δόξῃ κείμενον πᾶν, ὅτι ἦν ἀβέβαιον.
καὶ ἐπὶ τέλει προσδιασαφεῖ τὸ μὴ δεῖν ταῖς αἰσθήσεσι προσέχειν
ἀλλὰ τῷ λόγῳ. "μὴ γάρ σε", φησίν, "ἔθος πολύπειρον ὁδὸν P 395
κατὰ τήνδε βιάσθω νωμᾶν ἄσκοπον ὄμμα καὶ ἠχήεσσαν ἀκουὴν
καὶ γλῶσσαν, κρῖναι δὲ λόγῳ πολύπειρον ἔλεγχον ἐξ ἐμέθεν ῥη-
θέντα". ἀλλ' οὗτος μὲν καὶ αὐτός, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων συμ-
φανές, τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον κανόνα τῆς ἐν τοῖς οὖσιν ἀλη-
θείας ἀναγορεύσας ἀπέστη τῆς τῶν αἰσθήσεων ἐπιστάσεως[m]).
Ἐμπεδοκλῆς δὲ ὁ Ἀκραγαντῖνος κατὰ μὲν τοὺς ἁπλούστερον 115
δοκοῦντας αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι ἓξ κριτήρια τῆς ἀληθείας παραδί-
δωσι· δύο γὰρ δραστηρίους τῶν ὅλων ἀρχὰς ὑποθέμενος, φι-
λίαν καὶ νεῖκος, ἅμα τε τῶν τεσσάρων μνησθεὶς ὡς ὑλικῶν,
γῆς τε καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός, πάσας ταύτας[n]) *ἔφη*
κριτήρια τυγχάνειν. παλαιὰ γάρ τις, ὡς προεῖπον[o]), *ἄνωθεν* 116
παρὰ τοῖς φυσικοῖς κυλίεται δόξα περὶ τοῦ τὰ ὅμοια τῶν ὁμοίων
εἶναι γνωριστικά. καὶ ταύτης ἔδοξε μὲν καὶ Δημόκριτος[p]) *κεκο-*

lus sit eorum usus. ad "Dicen" autem seu iustitiam venisse ultricem et habentem claves convenientes, nempe mentem, quae habet firmas ac certas rerum comprehensiones. 114. quae cum eum excepisset, pollicetur se duo esse docturam, nempe "quaenam sint veri certissima corda", nempe scientiae gressum immobilem, alterum autem, quaenam sit hominum opinio, "cui non certa adhibenda fides", hoc est, quidquid in opinione positum est, quod est infirmum et instabile. in fine autem aperte declarat non esse attendendos sensus sed rationem "longa", inquit, "experientia rerum ne te cogat in hanc ut tu tua lumina figas aut aures aut linguam; a te ratione probetur, quam tibi dictato, longa experientia rerum". sed hic quoque, ut ex iis quae dicta sunt, est perspicuum, cum quae est ex scientia rationem pronuntiarit esse regulam rerum veritatis, recessit a sensibus attendendis. 115. Empedocles autem Agrigentinus, ut ii volunt qui existimant eum exponere simplicius, tradit esse sex a quibus iudicatur veritas: nam cum duo, quae vim habeant agendi, universorum posuisset principia, nempe amicitiam et litem, et simul meminisset quattuor tamquam materialium, nempe terrae et aquae et aëris et ignis, ea coniuncta dixit esse criteria sive quae iudicant. 116. nam vetus quaedam, ut prius dixi, et alte a Physicis usque probata versatur opinio, quod similia similibus cognoscantur. et eius quidem visus est etiam

---

l) *τὴν χρῆσιν αὐτῶν*] ita mss et HStephanus atque Hervetus interpres pro *χρίσιν*.

m) *τῶν αἰσθήσεων ἐπιστάσεως*] male editi *τῶν αἰσθητῶν*. P 395

n) *πάσας ταύτας*] scil. *ἀρχάς* ut infra sect. 120. ubi haec Empedoclis opinio ipsius verbis declaratur. in editis male erat *πλάσας ταῦτα*. sed *πάσας* diserte ms Vratislav.

o) *ὡς προεῖπον*] supra sect. 92. confer Erasmum adagio *similis simili gaudet*.

p) *Δημόκριτος*] huius verba mox affert ex magno eius, ut suspicor, petita *διακόσμῳ*.

μιχέναι τὰς παραμυθίας. ἔδοξε δὲ καὶ Πλάτων[q]) αὐτῆς ἐν τῷ
117 Τιμαίῳ παρεψαυκέναι. ἀλλ' ὁ μὲν Δημόκριτος ἐπί τε τῶν ἐμ-
ψύχων καὶ ἀψύχων ἵστησι τὸν λόγον· "καὶ γὰρ ζῷα", φησίν,
"ὁμογενέσι ζῴοις συναγελάζεται, ὡς περιστεραὶ περιστεραῖς καὶ
γέρανοι γεράνοις[r]) καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων· ὡσαύτως δὲ καὶ
ἐπὶ τῶν ἀψύχων, καθάπερ ὁρᾶν πάρεστιν ἐπί τε τῶν κοσκινευο-
μένων σπερμάτων καὶ ἐπὶ τῶν παρὰ ταῖς κυματωγαῖς[s]) ψηφί-
δων· ὅπου μὲν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ κοσκίνου δῖνον διακριτικῶς
φακοὶ μετὰ φακῶν τάσσονται καὶ κριθαὶ μετὰ κριθῶν καὶ πυροὶ
118 μετὰ πυρῶν· ὅπου δὲ κατὰ τὴν τοῦ κύματος κίνησιν αἱ μὲν
ἐπιμήκεις ψηφῖδες εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ταῖς ἐπιμήκεσιν ὠθοῦν-
ται, αἱ δὲ περιφερεῖς ταῖς περιφερέσιν, ὡς ἂν συναγωγόν τι
ἐχούσης τῶν πραγμάτων τῆς ἐν τούτοις ὁμοιότητος". ἀλλ' ὁ
119 μὲν Δημόκριτος οὕτως. Πλάτων[t]) δὲ ἐν τῷ Τιμαίῳ πρὸς
παράστασιν τοῦ ἀσώματον εἶναι τὴν ψυχὴν τῷ αὐτῷ γένει τῆς
ἀποδείξεως κέχρηται· "εἰ γὰρ ἡ μὲν ὅρασις", φησί, "φωτὸς
ἀντιλαμβανομένη εὐθύς ἐστι φωτοειδής, ἡ δὲ ἀκοὴ ἀέρα πε-
πληγμένον κρίνουσα, ὅπερ ἐστὶ τὴν φωνήν, εὐθὺς ἀεροειδὴς
θεωρεῖται, ἡ δὲ ὄσφρησις ἀτμοὺς γνωρίζουσα πάντως ἐστὶν
ἀτμοειδής, καὶ ἡ γεῦσις χυλοειδής· κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ ψυχὴ
τὰς ἀσωμάτους ἰδέας λαμβάνουσα καθάπερ τὰς ἐν τοῖς ἀριθμοῖς
P 390 καὶ τὰς ἐν τοῖς πέρασι τῶν σωμάτων γίνεταί τις ἀσώματος".
120 τοιαύτης δ' οὔσης παρὰ τοῖς προγενεστέροις δόξης, ἔοικε καὶ ὁ
Ἐμπεδοκλῆς ταύτῃ συμπεριφέρεσθαι[u]), ἕξ τε οὐσῶν τῶν τὰ

Democritus aliquas probabiles afferre rationes. visus est et Plato eam tetigisse in Timaeo. 117. sed Democritus quidem in animatis et inanimis ea quae dicit constituit. "animantia enim", inquit, "simul congregantur cum eiusdem generis animantibus, ut columbae cum columbis et grues cum gruibus et ita in aliis brutis. similiter autem et in inanimis, ut licet videre in seminibus quae cribrantur et in lapillis qui educuntur a fluctibus; cum ex cribri quidem circumactione separatim lens cum lente collocetur, hordeum cum hordeo et frumentum cum frumento, 118. ex undarum autem motione oblongi quidem calculi pellantur ad eundem locum ad quem oblongi, teretes autem ad quem teretes, utpote rerum in his similitudine habente vim quandam congregandi". sed sic quidem Democritus. 119. Plato autem in Timaeo ad probandum animam esse incorpoream usus est eodem genere demonstrationis: "nam si visio", inquit, "apprehendens lucem statim est luminosa, auditus autem aërem percussum iudicans, nempe vocem, protinus cernitur ad aëris accedens speciem, odoratus autem cognoscens vapores est omnino vaporis aliquam habens formam, et gustus qui humores, humoris habens speciem; et anima ideas suscipiens incorporeas, ut quae sunt in numeris et in finibus corporum, est incorporea". 120. cumque sit eiusmodi opinio apud eos qui nos multis seculis praecesserunt, visus est in ea quoque versari

---

q) Πλάτων] infra sect. 119 et quae sect. 93.

r) γέρανοι γεράνοις] Nazianzenus epist. 46 ad African. τίσιν ἵπποι μάλιστα χαίρουσιν; δῆλον ὡς ἵπποις. ἀετοὶ δὲ τίσιν; οὐκ ἄλλοις ἢ ἀετοῖς. κολοιὸν δὲ ποτὶ κολοιὸν ἱζάνειν καὶ τῆς παροιμίας ἀκούεις.

s) κυματωγαῖς] in ms Ciz. est κυματαγωγαῖς pro κυματωγαῖς.

t) Πλάτων] confer Platonem Timaeo p. 532 sq. et Phaedone p. 385 ed. Lugd. 1590.

P 396 u) συμπεριφέρεσθαι] ita recte in suo codice Salmasius consentientibus mss pro συμπεριτρέφεσθαι. Empedoclis versus iam fuere supra sect. 92.

πάντα συνεστακυιῶν ἀρχῶν, λέγειν ἰσάριθμα ταύταις ὑπάρχειν τὰ κριτήρια δι' ὧν γέγραφε

γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, 121
αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
στοργὴν δὲ στοργῇ, νεῖκος δέ τε νείκεϊ λυγρῷ.

ἐμφαίνων ὡς γῆν μὲν καταλαμβανόμεθα μετουσίᾳ γῆς, ὕδωρ δὲ κατὰ μετοχὴν ὕδατος, ἀέρα δὲ μετουσίᾳ τοῦ ἀέρος, καὶ ἐπὶ πυρὸς τὸ ἀνάλογον. ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ λέγοντες κατὰ τὸν Ἐμ- 122
πεδοκλέα [x]) *κριτήριον εἶναι τῆς ἀληθείας οὐ τὰς αἰσθήσεις ἀλλὰ τὸν ὀρθὸν λόγον· τοῦ δὲ ὀρθοῦ λόγου τὸν μέν τινα θεῖον ὑπάρχειν, τὸν δὲ ἀνθρώπινον, ὧν τὸν μὲν θεῖον ἀνέξοιστον εἶναι,*
τὸν δὲ ἀνθρώπινον ἐξοιστόν. λέγει δὲ περὶ μὲν τοῦ μὴ ἐν ταῖς 123
αἰσθήσεσι τὴν κρίσιν τἀληθοῦς ὑπάρχειν οὕτως,

στεινωποὶ μὲν γὰρ παλάμαι κατὰ γυῖα κέχυνται,
πολλὰ δὲ δειλεμπῆα [y]), *τά τ' ἀμβλύνουσι μερίμνας.*
παῦρον δὲ ζωῇσι βίου μέρος ἀθροίσαντος [z])
ὠκύμοροι καπνοῖο δίκην ἀρθέντες ἀπέπταν.
αὐτὸ μόνον πεισθέντες ὅτῳ προσέκυρσεν [a]) *ἕκαστος*

Empedocles, et cum sex sint secundum ipsum principia quae omnia constituunt, dicere esse totidem numero criteria, cum scripsit,

121. terram terreno atque unda conspeximus undam,
aethere divinum nos aethera, vidimus igne
claro ignem, lis lite, amor est conspectus amore.

ostendens quod terram quidem comprehendimus terrae participatione, aquam autem participatione aquae, aërem participatione aëris et in igne similiter. 122. alii autem fuere qui dicerent ex sententia Empedoclis non a sensibus sed a recta ratione iudicari veritatem: rectam autem rationem partim esse divinam, partim humanam; ex quibus divinam quidem non posse proferri, humanam autem posse. 123. quod autem in sensibus non sit veri iudicium, sic ait,

effusa angusta est nimium nam palma per artus,
multa et lemae quae curam caligine caecant,
et cum sit vivis vitae pars parva coacta,
morte citae ablatis fumi instar vita recedit.
id modo persuasus quisque est quod se obtulit illi,

x) *κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα*] sensibus aliquando non multum tribuisse Empedoclem, notat etiam Cicero Lucullo cap. 5: *et tamen isti Physici raro admodum, cum haerent aliquo loco, exclamant quasi mente incitati, Empedocles quidem, ut interdum mihi furere videatur, abstrusa esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere, nihil omnino quale sit posse reperire.* Claudianus de consulatu Mallii Theodori v. 71:

alter in Aetneas casurus sponte favillas
dispergit revocatque deum rursusque receptis
nectit amicitiis quicquid discordia solvit.
corporis hic damnat sensus verumque videri
pernegat – – –

y) *πολλὰ δὲ δειλεμπῆα*] mss *δειλεμπέα*, HSteph. *δειν' ἔπεα*, pro quo, Iosephus Scaliger legebat: *δήνε' ἔπειτα.*

z) *ζωῇσι βίου μέρος ἀθροίσαντος*] ita mss pro *ζωοῖσι* et *ἀθρήσαντες.* Tho. Gatakerus ad M. Antonini 10 31 *παῦρον δ' ἐν ζωοῖσι βίου.* Scaliger malebat: *ζωῆς ἀβίου μέρος ἀθρήσαντες.* [Wyttenbachius ad Plut. Mor. p. 360 C scripsit: *παῦρον δὲ ζώουσι βίου μέρος ἀθροίσαντες*]

a) *αὐτὸ μόνον πεισθέντες ὅτῳ προσέκυρσεν*] male in editis *προέκυρσεν.* vicissim male apud Laërtium, ubi hic Empedoclis versus legitur 9

παντόσ' ἐλαυνόμενοι. τὸ δὲ ὅλον εὔχεται εὑρεῖν
οὕτως. οὔτ' ἐπιδερκτὰ b) τάδ' ἀνδράσιν οὔτ' ἐπακουστὰ
οὔτε νόῳ περιληπτά.

124 περὶ δὲ τοῦ μὴ εἶναι εἰς τὸ παντελὲς ἄληπτον τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἱκνεῖται c) ὁ ἀνθρώπινος λόγος, ληπτὴν ὑπάρχειν, διασαφεῖ τοῖς προκειμένοις ἐπιφέρων d)·

σὺ οὖν ἐπεὶ ὧδ' ἐλιάσθης,
πεύσεαι, οὐ πλεῖόν γε βροτείη μῆτις ὄρωρε.

καὶ διὰ τῶν ἑξῆς ἐπιπλήξας τοῖς πλέον ἐπαγγελλομένοις γινώσκειν
P 397 παρίστησιν, ὅτι τὸ δι' ἑκάστης αἰσθήσεως λαμβανόμενον πιστόν ἐστι, τοῦ λόγου τούτων ἐπιστατοῦντος, καίπερ πρότερον κατα-
125 δραμὼν τῆς ἀπ' αὐτῶν πίστεως. φησὶ γὰρ

ἀλλὰ θεοὶ τῶν μὲν μανίην e) ἀποτρέψατε γλώσσης,
ἐκ δ' ὁσίων στομάτων καθαρὴν ὀχετεύσατε πηγήν.
καί σε πολυμνήστη λευκώλενε παρθένε μοῦσα,
ἄντομαι ὧν θέμις ἐστὶν ἐφημερίοισιν f) ἀκούειν,

undique raptato. totum at se iactat habere
inventum, audire aut potuit quod cernere nemo
aut animo comprendere.

124. quod autem non possit perfecte comprehendi veritas, nisi quantum consequitur humana ratio, declarat subiungens ad ea quae sequuntur

sic quoniam sed aberras,
scitare, haud ultra nam hominis sollertia tendit.

et cum per ea quae deinceps sequuntur, increpasset eos qui se plus nosse profitentur, statuit quod quidquid per unumquemque sensum accipitur, est fide dignum, si eis praesit ratio, licet prius fidei sensuum detraxisset.
125. dicit enim,

verum dii illorum furias avertite linguae
atque ore ex sancto purum deducite fontem.
o musa et celebris, cui brachia candida, virgo,
quae fas est homini exaudire, ego te rogo supplex,

---

a) πεισθὲν τῷ pro πεισθέντες ὅτῳ, ut viri docti iam notarunt. versum proximum ὠκύμοροι etc. habet Plutarchus libro de Iside et Osiride p. 360.

b) οὔτ' ἐπιδερκτά] ita legendum pro ἐπὶ δερκτά ex ms Ciz. et Plutarcho qui haec Empedoclis verba laudat lib. de audiendis poëtis p. 12 ed. Grotii, atque idem vocabulum etiam reddendum Laërtii codicibus. pulcbre autem exprimunt haec Empedoclis verba illud apostoli 1 Corinth. 2 9: ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. respexit ad Empedoclis verba Cicero Lucullo c. 5, ut Casaubono iam observatum: *et tamen isti Physici raro admodum cum haerent aliquo loco, exclamant quasi mente incitati: Empedocles quidem ut interdum mihi furere videatur, abstrusa esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere, nihil omnino quale sit, posse reperire.*

c) ἱκνεῖται] ita mss pro ἰχνεῖται.

d) τοῖς προκειμένοις ἐπιφέρων] hinc apparet, quae sequuntur Empedoclis verba cum prioribus cohaerere, ut integer versus sit:

οὔτε νόῳ ἐπιδερκτά· σὺ οὖν ἐπεὶ ὧδ' ἐλιάσθης etc.

P 397 e) μανίην] ita mss et mox ἀποτρέψατε ac καθαρὴν ὀχετεύσατε pro ἀπετρέψατε et μανίαν et καθαρὰν ὀχεύσατε. notum est Empedoclem, Siculum licet, ionica usum in versibus suis dialecto, non dorica, non quod non loquerentur dorice Siculi, sed quod ionismum elegantiorem haberent suavioremque.

f) ἐφημερίοισιν] ita legit H. Stephanus pro ἐφ' ἡμερίοισιν. ms Ciz. ἐφημέρησιν.

πέμπε παρ' εὐσεβίης ἐλάουσ' εὐήνιον g) ἅρμα,
μηδέ σέ γ' εὐδόξοιο βιήσεται ἄνθεα τιμῆς
πρὸς θνατῶν ἀνελέσθαι ἐφ' ᾧ θ' ὁσίη h) πλέον εἰπεῖν,
θάρσει, καὶ τότε δὴ σοφίης ἐπ' ἄκροισι θοάζῃ i).
ἀλλὰ γὰρ ἄθρει πᾶς παλάμῃ k) πῇ δῆλον ἕκαστον,
μήτε τίν' ὄψιν ἔχων πίστει πλέον ἢ κατ' ἀκουήν,
ἢ ἀκοὴν l) ἐρίδουπον ὑπὲρ τρανώματα γλώσσης m),
μήτε τι τῶν ἄλλων ὁπόση πόρος ἐστὶ νοῆσαι.
γυίων πίστιν n) ἔρυκε νόει θ' ᾗ δῆλον ἕκαστον.

τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς. ὁ δὲ Ἡράκλειτος o), ἐπεὶ πάλιν 126
ἐδόκει δυσὶν ὠργανῶσθαι ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας γνῶσιν, αἰσθήσει τε καὶ λόγῳ, τούτων τὴν αἴσθησιν παραπλησίως τοῖς προειρημένοις φυσικοῖς ἄπιστον εἶναι νενόμικε· τὸν δὲ λόγον ὑποτίθεται κριτήριον. ἀλλὰ τὴν μὲν αἴσθησιν ἐλέγχει λέγων κατὰ λέξιν "κακοὶ μάρτυρες ἀνθρώποισιν ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα βαρβάρους ψυχὰς ἐχόντων". ὅπερ ἴσον ἦν p), τῶν βαρβά-

a pietate velis facilem ut tu mittere currum,
gloria nec cogat flores te carpere honoris
a mortalibus, ut movearis dicere plura;
confide et sophiae tunc ad suprema feraris.
attento studio totus circumspice clarum
quodlibet, haud visus maiorque fides habeatur,
quam auditus, non eius quam quod lingua revelat,
nulliusve ex aliis, quorum est perceptio mentis.
a membrisque fidem arce, sed haec quae clara teneto.

126. haec quidem Empedocles. Heraclitus autem, quoniam rursus videbatur esse duobus instrumentis munitus homo ad cognoscendam veritatem, nempe sensu et ratione, ex iis sensum, sicut ii quos prius diximus physici, existimavit non esse fide dignum; rationem autem ponit eam esse quae iudicat. sed sensum quidem refellit dicens ad verbum "mali sunt testes hominibus oculi et aures barbaras habentium animas", quod perinde est ac si dicas,

---

g) ἐλάουσ' εὐήνιον] ita mss et HSteph. in poësi philosophica p. 21.

h) ἐφ' ᾧ θ' ὁσίη] ita legendum vidit Iosephus Scaliger. in editis Sexti codicibus: ἐφ' ᾧ σοφίης. in ms Vratislav. ἐφωθοσίης. ms Ciz. ἐφ' ᾧ θοσίης. HSteph. ἐφ' ᾧ θ' ὁσίης.

i) θοάζῃ] ita recte editi pro θοάζει, quod est in ms Vratislav. et apud HSteph. pro quo Scaliger: θοάσεις.

k) παλάμῃ] ita recte HSteph. pro παλάμη. ponitur autem Empedocli παλάμη pro mensura qua rerum veritatem utcumque veluti spithama homo metiri conatur, sensibus attendens. de cuius mensurae brevitate atque insufficientia supra dixerat: στεινωποὶ μὲν γὰρ παλάμαι κατὰ γυῖα κέχυνται.

l) ἢ ἀκοὴν] ita versus postulant et legunt mss pro ἀκουήν, quod ex superiore versu male in editis repetitum.

m) γλώσσης] ita mss et HSteph. pro γλώττης, quod est Atticum.

n) γυίων πίστιν] hoc inprimis versu utitur Radulphus Cudworthus in systemate intelligibili Universi p. 23 ad confutandum Aristotelem, qui sensibus solis ab Empedocle tributam iudicandi facultatem scripsit.

o) Ἡράκλειτος] huius dictum supplendum apud Io. Stobaeum serm. 4 (32) de imprudentia p. 100: κακοὶ γίνονται (μάρτυρες) ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα ἀφρόνων ἀνθρώπων, ψυχὰς βαρβάρους ἐχόντων. caeterum oculos auribus ἀκριβεστέρους μάρτυρας esse pronuntiat Heraclitus apud Polybium lib. 12 t. 2 p. 930.

p) ὅπερ ἴσον ἦν] proxima quidem haec est verborum Heracliti sen-

127 ρων ἐστὶ ψυχῶν ταῖς ἀλόγοις αἰσθήσεσι πιστεύειν. τὸν δὲ λόγον κοινὴν τῆς ἀληθείας ἀποφαίνεται, οὐ τὸν ὁποιονδήποτε[q]), ἀλλὰ τὸν κοινὸν καὶ θεῖον[r]). τίς δ' ἐστὶν οὗτος, συντόμως ὑπο-
P 398 δεικτέον· ἀρέσκει γὰρ τῷ φυσικῷ τὸ περιέχον ἡμᾶς λογικόν τε
128 ὂν καὶ φρενῆρες. ἐμφαίνει δὲ τὸ τοιοῦτο πολὺ πρόσθεν Ὅμηρος[s]) εἰπών

τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

καὶ Ἀρχίλοχος[t]) δέ φησι τοὺς ἀνθρώπους τοιαῦτα φρονεῖν "ὁποίην Ζεὺς ἐφ' ἡμέρην ἄγει". εἴρηται δὲ καὶ τῷ Εὐριπίδῃ[u]) τὸ αὐτό

ὅστις ποτ' εἶ σὺ δυστόπαστος εἰσιδεῖν
Ζεύς, εἴτ' ἀνάγκη φύσιος εἴτε νοῦς βροτῶν,
ἐπευξάμην σε.

129 τοῦτον δὴ τὸν θεῖον λόγον καθ' Ἡράκλειτον δι' ἀναπνοῆς σπάσαντες νοεροὶ γινόμεθα, καὶ ἐν μὲν ὕπνοις ληθαῖοι, κατὰ δὲ

est barbararum animarum credere sensibus rationis expertibus. 127. rationem autem veritatis iudicem pronuntiat, non quamcumque sed communem et divinam. quaenam autem ea sit, breviter est ostendendum. placet enim physico, id quod nos ambit esse et rationis particeps et prudentia praeditum. 128. hoc longe ante indicavit Homerus dicens

terrenorum hominum est mens et prudentia talis,
ad qualem ipse diem deducit Iuppiter illos.

Archilochus quoque dicit homines talia mente versare, ad qualem diem deducit eos Iuppiter. dictum est id ipsum quoque ab Euripide

haud facile quis tu sis potest coniicier,
o Iuppiter, naturaene necessitas,
mensne hominum, te ego tamen rogaverim.

129. hanc ergo divinam rationem cum, ut vult Heraclitus, attraxerimus per inspirationem, efficimur intelligentes, et in somnis quidem obliviosi, in vi-

---

tentia, malos esse testes sensus, in iis qui sagaci animi iudicio destituuntur, quo ipsum sensuum testimonium revocare ad examen atque ponderare possint.

q) *οὐ τὸν ὁποιονδήποτε*] Heraclitus apud Plutarchum de auditione p. 41: *βλὰξ ἄνθρωπος ἐπὶ παντὶ λόγῳ ἐπτοῆσθαι φιλεῖ.* Proclus commentario ms in Alcibiadem Platonis: *ὀρθῶς οὖν καὶ ὁ γενναῖος Ἡράκλειτος ἀποσκορακίζει τὸ πλῆθος ὡς ἄνουν καὶ ἀλόγιστον. τίς γὰρ αὐτῶν, φησί, νόος ἢ φρήν - - ὅτι οἱ πολλοὶ κακοί, ὀλίγοι δὲ ἀγαθοί. ταῦτα μὲν Ἡράκλειτος, διὸ καὶ σιλλογράφος ὀχλολοίδορον αὐτὸν ἀπεκάλεσεν.*

r) *τὸν κοινὸν καὶ θεῖον*] Heracliti sententia, deum esse subtilissimum ignem pollentem potentia ac sapientia omniaque permeantem, *τὸ λεπτότατον καὶ τάχιστον διὰ παντὸς διεξιὸν δι' οὗ πάντα τὰ γιγνόμενα γίγνεται.* vide Rad. Cudworthum in systemate intelligibili Universi p. 505. huius itaque communis et divinae rationis adspiratione sapere homines alioqui per naturam ratione destitutos. infra sect. 349 et lib. 2 adversus Logicos. Philostratus epist. 18: *Ἡράκλειτος ὁ φυσικὸς ἄλογον εἶναι κατὰ φύσιν ἔφησε τὸν ἄνθρωπον.* Tertullianus de anima c. 15: *ut neque extrinsecus agitari putes principale istud secundum Heraclitum.*

P 398 s) *Ὅμηρος*] Odyss. σ' 135. confer ad hunc poëtae locum dicta 3 Pyrhon. sect. 244 et lib. adv. Astrologos sect. 4.

t) *Ἀρχίλοχος*] versus eius sunt:

τοῖος ἀνθρώποισι θυμός, Γλαῦκε Λεπτίνεω πάϊ,
γίνεται θνητοῖς, ὁποίην Ζεὺς ἐφ' ἡμέρην ἄγει.

u) *τῷ Εὐριπίδῃ*] vide quae ad librum contra Grammaticos sect. 187, ubi iidem versus Euripidis afferuntur, quos emendatius descriptos ac digestos habes.

ἔγερσιν πάλιν ἔμφρονες· ἐν γὰρ τοῖς ὕπνοις μυσάντων τῶν αἰ-
σθητικῶν πόρων χωρίζεται τῆς πρὸς τὸ περιέχον συμφυΐας ὁ ἐν
ἡμῖν νοῦς, μόνης τῆς κατὰ ἀναπνοὴν προσφύσεως σωζομένης
οἱονεί τινος ῥίζης, χωρισθείς τε ἀποβάλλει ἣν πρότερον εἶχε μνη-
μονικὴν δύναμιν. ἐν δὲ ἐγρηγορόσι πάλιν διὰ τῶν αἰσθητικῶν 130
πόρων ὥσπερ διά τινων θυρίδων προκύψας καὶ τῷ περιέχοντι
συμβάλλων λογικὴν ἐνδύεται δύναμιν. ὅνπερ οὖν τρόπον οἱ ἄν-
θρακες πλησιάσαντες τῷ πυρὶ κατ' ἀλλοίωσιν διάπυροι γίνονται,
χωρισθέντες δὲ σβέννυνται, οὕτω καὶ ἡ ἐπιξενωθεῖσα τοῖς ἡμε-
τέροις σώμασιν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος μοῖρα κατὰ μὲν τὸν χω-
ρισμὸν σχεδὸν ἄλογος γίνεται, κατὰ δὲ τὴν διὰ τῶν πλείστων
πόρων σύμφυσιν ὁμοιοειδὴς τῷ ὅλῳ x) καθίσταται. τοῦτον δὴ 131
τὸν κοινὸν λόγον καὶ θεῖον καὶ οὗ κατὰ μετοχὴν γινόμεθα λο-
γικοί, κριτήριον ἀληθείας φησὶν ὁ Ἡράκλειτος, ὅθεν τὸ μὲν
κοινῇ πᾶσι φαινόμενον τοῦτ' εἶναι πιστόν· τῷ κοινῷ γὰρ καὶ
θείῳ λόγῳ λαμβάνεται· τὸ δέ τινι μόνῳ προσπῖπτον ἄπιστον
ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐναντίαν αἰτίαν. ἐναρχόμενος οὖν τῶν περὶ 132
φύσεως ὁ προειρημένος ἀνὴρ καὶ τρόπον τινὰ δεικνὺς τὸ περι-
έχον φησί, "λόγου τοῦδε ἐόντος ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι y)
καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον· γινομένων
γὰρ κατὰ τὸν λόγον τόνδε, ἄπειροι ἐοίκασι πειρώμενοι ἐπέων
καὶ ἔργων τοιούτων, ὁκοίων ἐγὼ διηγεῦμαι, κατὰ φύσιν διαι- P 399

gilando autem rursus prudentia praediti: nam cum in somnis obstructi sint sensuum meatus, separatur mens quae est in nobis, a coniunctione quae illi intercedit cum eo quod ambit, sola servata quae adhaerescit adnata respiratione veluti quadam radice, et separata amittit quam prius habebat vim recordandi. 130. in vigilando autem rursus cum per sensuum meatus veluti per quasdam fenestras prospexerit et cum eo quod ambit se coniunxerit, induit vim rationis. quo modo enim carbones si igni appropinquarint, fiunt ignei per alterationem, separati autem exstinguuntur; ita etiam pars illa, quae ab eo quod ambit, in nostris corporibus hospitatur, per separationem quidem fit propemodum expers rationis; per coniunctionem autem cum plurimis meatibus fit eiusdem generis et formae cuius est totum seu universitas. 131. hanc autem communem rationem et divinam et cuius participatione efficimur logicae participes, dicit Heraclitus esse id quod iudicat, quo fieri ut id quidem quod omnibus placet, sit fide dignum: comprehenditur enim communi et divina ratione: quod autem uni soli occurrit, minime sit fide dignum propter causam contrariam. 132. sub initium itaque libri de natura vir ille memoratus digitum quodammodo intendit in id quod nos ambit aitque: "cum sit autem haec ratio, non intelligentes sunt homines et priusquam audierint et cum primum audierint: nam cum haec fiant secundum rationem hancce, videntur imperiti quando offeruntur illis dicta et facta, qualia ego recenseo,

---

x) *τῷ ὅλῳ*] hunc *κοινὸν καὶ θεῖον λόγον* paullo ante dixerat et mox eodem nomine appellat: *κοινὸν* quatenus communis est omnibus hominibus, in quo omnes sani consentiunt; *θεῖον* vero, originis et fontis, unde venit, ratione. confer etiam lib. 1 adversus Physicos sect. 88.

y) *λόγου τοῦδε ἐόντος ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι*] ita mss et editi, non *τοῦ δέοντος*, ut HStephanus in poësi philosophica p. 130 et Clemens Alex. verba haec Heracliti laudans 5 Strom. p. 602 atque Eusebii codices in Praeparat. Evangel. 13 p. 680. de Heracliti libro *περὶ φύσεως* dixi lib. 2 bibl. Graecae c. 23.

ρίων ἕκαστον καὶ φράζων ὅκως ἔχει. τοὺς δὲ ἄλλους ἀνθρώπους λανθάνει ὁκόσα ἐγερθέντες ποιοῦσιν, ὅκωσπερ ὁκόσα εὕδοντες
133 ἐπιλανθάνονται. διὰ τούτων γὰρ ῥητῶς παραστήσας ὅτι κατὰ μετοχὴν τοῦ θείου λόγου πάντα πράττομέν τε καὶ νοοῦμεν, ὀλίγα προδιελθὼν ἐπιφέρει "διὸ δεῖ ἕπεσθαι τῷ κοινῷ"· ξυνὸς γὰρ ὁ κοινός [z]). "τοῦ λόγου δὲ ἐόντος ξυνοῦ ζώουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἰδίαν ἔχοντες φρόνησιν. ἡ δ' ἔστιν οὐκ ἄλλο τι ἀλλ' ἐξήγησις τοῦ τρόπου τῆς τοῦ παντὸς διοικήσεως. διὸ καθ' ὅ τι ἂν αὐτοῦ τῆς μνήμης κοινωνήσωμεν [a]), ἀληθεύομεν, ἃ δὲ ἂν ἰδιάσωμεν,
134 ψευδόμεθα. νῦν γὰρ ῥητότατα καὶ ἐν τούτοις τὸν κοινὸν λόγον κριτήριον ἀποφαίνεται, καὶ τὰ μὲν κοινῇ φησι φαινόμενα πιστὰ ὡς ἂν τῷ κοινῷ κρινόμενα λόγῳ, τὰ δὲ κατ' ἰδίαν ἑκάστῳ
135 ψευδῆ. τοιόσδε μὲν καὶ ὁ Ἡράκλειτος. Δημόκριτος δὲ [b]) ὅτι μὲν ἀναιρεῖ τὰ φαινόμενα ταῖς αἰσθήσεσι, καὶ τούτων λέγει μηδὲν φαίνεσθαι κατὰ ἀλήθειαν ἀλλὰ μόνον κατὰ δόξαν· ἀληθὲς δὲ ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν τὸ ἀτόμους εἶναι καὶ κενόν· "νόμῳ γὰρ" φησί "γλυκὺ καὶ νόμῳ πικρόν, νόμῳ θερμόν, νόμῳ ψυχρόν, νόμῳ χροιή [c]), ἐτεῇ [d]) δὲ ἄτομα καὶ κενόν. ἅπερ νομίζεται [e]) μὲν εἶναι καὶ δοξάζεται τὰ αἰσθητά, οὐκ ἔστι δὲ κατὰ
136 ἀλήθειαν ταῦτα· ἀλλὰ τὰ ἄτομα μόνον καὶ τὸ κενόν. ἐν δὲ

secundum naturam dividens unumquodque et dicens quomodo se habeat, alios quippe homines latent quae faciunt experrecti, quomodo obliviscuntur quae faciunt dormientes. 133. cum enim per haec disertis verbis ostendisset, quod per divinae rationis participationem agimus et intelligimus, et pauca prius disseruisset, subiungit "quamobrem oportet communem (rationem) sequi": vocabulum enim ξυνός (quo Heraclitus utitur) communem significat. "cum autem sit communis ratio, vivunt multi tamquam propriam haberent prudentiam. illa autem nihil est aliud quam expositio modi qui per universitatem obtinet. quamobrem in eo in quo memoria participes eius fuerimus, verum dicimus; in quibus autem proprie sentimus, falsum". 134. nunc enim in his verbis pronuntiat disertissimis, communem rationem esse id quod iudicat, et quae communiter quidem apparent, dicit esse fide digna ut quae communi iudicentur ratione, quae autem unaquaque seorsum, falsa. atque haec erat quidem sententia Heracliti. 135. Democritus autem ea quidem tollit, quae apparent sensibus, et ex iis dicit nihil vere apparere sed solum ex opinione; verum autem esse in iis quae sunt atomos et inane. "lege enim est", inquit, "dulce et lege amarum, lege calidum et lege frigidum, lege color, vere autem atoma et inane. quae itaque esse existimantur et reputantur sensilia, ea non sunt re vera, sola autem sunt atoma et inane. 136. in con-

---

P 390 z) διὸ δεῖ ἕπεσθαι τῷ κοινῷ· ξυνὸς γὰρ ὁ κοινός] pro his verbis HStephanus in suo codice non plura legit quam haec: διὸ δεῖ ἕπεσθαι τῷ κοινῷ. sed ut plenior, ita Heracliti etiam scopo congruentior haec quam ex mss et impressis dedi lectio.

a) κοινωνήσωμεν] ita mss et HSteph. pro κοινωνήσομεν.

b) Δημόκριτος δέ] confer quae dicta sunt ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 213, 214.

c) χροιή] ita recte mss pro χροίη.

d) ἐτεῇ] ita legendum pro αἰτίῃ, ut in laudato Pyrrhoniarum hypotheseon loco. vidit hoc etiam HStephanus in poësi philosophica p. 156 et 159.

e) ἅπερ νομίζεται] ita recte ms Ciz. pro ὅπερ. bene autem utitur vocabulo νομίζεται, quod iam dixerat νόμῳ ἐστί opinione, non ἐτεῇ veritate.

τοῖς κρατυντηρίοις f) καίπερ ὑπεσχημένος ταῖς αἰσθήσεσι τὸ κράτος τῆς πίστεως ἀναθεῖναι οὐδὲν ἧττον εὑρίσκεται τούτων καταδικάζων· φησὶ γάρ, "ἡμεῖς δὲ τῷ μὲν ἐόντι οὐδὲν ἀτρεκὲς συνίεμεν g), μεταπῖπτον δὲ κατά τε σώματος διαθήκην καὶ τῶν ἐπεισιόντων καὶ τῶν ἀντιστηριζόντων". καὶ πάλιν φησί, ἐτεῇ μέν νυν h) ὅτι οἷον ἕκαστόν ἐστιν ἢ οὐκ ἔστιν, οὐ συνίεμεν, πολλαχῇ δεδήλωται". ἐν δὲ τῷ περὶ ἰδεῶν i) γιγνώσκειν τε χρή, 137
φησίν, ἄνθρωπον τῷδε τῷ κανόνι ὅτι ἐτεῆς ἀπήλλακται k). καὶ πάλιν, "δηλοῖ μὲν δὴ καὶ οὗτος ὁ λόγος, ὅτι ἐτεῇ οὐδὲν ἴσμεν P 400
περὶ οὐδενός, ἀλλ' ἐπιρρυσμίη ἑκάστοισιν ἡ δόξις l)". καὶ ἔτι "καίτοι δῆλον ἔσται ὅτι ἐτεῇ m) οἷον ἕκαστον γιγνώσκειν ἐν ἀπόρῳ ἐστί". καὶ δὴ ἐν μὲν τούτοις πᾶσαν σχεδὸν κινεῖ κατάληψιν καὶ μόνον ἐξαιρέτως καθάπτεται τῶν αἰσθήσεων· ἐν δὲ 138
τοῖς κανόσι n) δύο φησὶν εἶναι γνώσεις, τὴν μὲν διὰ τῶν αἰ-

firmatoriis itidem quamvis sit pollicitus se sensibus vim fidemque attributurum, nihilominus invenitur eos condemnare. "nos autem", inquit, "re ipsa quidem nihil veri intelligimus, sed quod nobis se obiicit ex affectione corporis et eorum quae ingrediuntur et ex adverso obsistunt". et rursus "quod vere quidem nos quale sit vel non sit unumquodque, neutiquam intelligimus, multis modis est declaratum". 137. in libro autem de ideis dicit oportere hominem hac regula scire quod a vero longe absit. et rursus, "ostendit quidem haec quoque ratio, quod de nihilo quidquam vere scimus, sed est singulis opinio prout res quemque affecerit". et rursus "quamquam erit evidens, quod vere scire quale sit unumquodque, sit in dubio". atque in his quidem omnem fere reiicit comprehensionem, licet modo praecipue insectatur sensus. 138. in regulis autem duas dicit esse cognitiones, alteram quidem per sensus,

---

f) ἐν δὲ τοῖς κρατυντηρίοις] inter Democriti scripta a Laërtio 9 47 memorantur κρατυντήρια, quae debebant esse ἐπικριτικά sive confirmatoria ac diiudicatoria eorum quae in aliis scriptis suis docuerat. videtur autem in his κρατυντηρίοις praecipuum robur et κράτος τῆς πίστεως petiisse ab experimentis sensuum usu compertis. meminit huius operis etiam Suidas in κρατυντήρια. ἔγραψεν Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης βιβλίον, ὅπερ ἐστὶν ἐπικριτικὸν πάντων τῶν γραφέντων αὐτῷ βιβλίων.

g) τῷ μὲν ἐόντι οὐδὲν ἀτρεκὲς συνίεμεν] eiusdem Democriti effatum apud Laërtium ἐτεῇ δὲ οὐδὲν ἴδμεν, ἐν βυθῷ γὰρ ἡ ἀληθείη.

h) ἐτεῇ μέν νυν] ita legendum pro αἰτίῃ μὲν νῦν, ut supra. HStephanus τοίῃ ex corrupto codice.

i) ἐν δὲ τῷ περὶ ἰδεῶν] huius libri Democritici non meminit Laërtius neque alius e veteribus quod sciam. nisi huc referendum illud περὶ εἰδώλων sive εἰδώλων ἢ περὶ προνοίας apud Laert. 9 47, quo opere formas rerum quas videmus ac imagines earumque circuitus in deorum numero rettulit, ut ex Cicerone Plutarcho et Augustino notavi lib. 2 bibl. Graecae cap. 23.

k) ὅτι ἐτεῆς ἀπήλλακται] ita lege pro αἰτίης. et mox ἐτεῇ οὐδὲν ἴσμεν pro αἰτίῃ.

l) ἐπιρρυσμίη ἑκάστοισιν ἡ δόξις] Salmasius in suo codice adscripserat P 400
ἡ δόξις. Menagius p. 415 ad Laërtium legit τῆς δόξης. sed nihil mutandum, sensus enim est, quod cuique talis sit ἡ δόξις sive opinio, qualis ἡ ἐπιρρυσμίη sive res quae sensibus eius se offert. Hesychius: ἐπιρρύσμιον, ἐπιρρέον. idem: ῥυσμοῦσθαι συγκρίνεσθαι.

m) ἐτεῇ] sic iterum legendum pro αἰτίῃ, dum librarii vocabulum ignotius notiore libenter, ut solent, permutaverunt.

n) ἐν δε τοῖς κανόσι] ut Epicurus paucis canonibus sive regulis complexus est logicam disciplinam et Antiochus Academicus composuit libros κανονικῶν, quos laudat noster infra hoc libro sect. 201, ita ante

σθήσεων, τὴν δὲ διὰ τῆς διανοίας· ὧν τὴν μὲν διὰ τῆς διανοίας γνησίην κατάγει [o]) προσμαρτυρῶν αὐτῇ τὸ πιστὸν εἰς ἀληθείας κρίσιν, τὴν δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων σκοτίην ὀνομάζει ἀφαιρού-
139 μενος αὐτῆς τὸ πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς ἀπλανές. λέγει δὲ κατὰ λέξιν· "γνώμης δὲ δύο εἰσὶν ἰδέαι, ἡ μὲν γνησίη, ἡ δὲ σκοτίη· καὶ σκοτίης μὲν τάδε σύμπαντα, ὄψις ἀκοὴ ὀδμὴ γεῦσις ψαῦσις. ἡ δὲ γνησίη, ἀποκεκρυμμένη δὲ ταύτης". εἶτα προκρίνων τῆς σκοτίης τὴν γνησίην ἐπιφέρει λέγων "ὅταν ἡ σκοτίη μηκέτι δύναται μήτε ὁρῆν ἐπ' ἔλαττον μήτε ἀκούειν μήτε ὀδμᾶσθαι μήτε γεύεσθαι μήτε ἐν τῇ ψαύσει αἰσθάνεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ λεπτότερον". οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦτον ὁ λόγος ἐστὶ κριτήριον,
140 ὃν γνησίην γνώμην καλεῖ. Διότιμος δὲ τρία κατ' αὐτὸν [p]) ἔλεγεν εἶναι κριτήρια· τῆς μὲν τῶν ἀδήλων καταλήψεως τὰ φαινόμενα, ὥς φησιν Ἀναξαγόρας [q]), ὃν ἐπὶ τούτῳ Δημόκριτος ἐπαινεῖ· ζητήσεως δὲ τὴν ἔννοιαν· 'περὶ παντὸς γάρ, ὦ παῖ, μία ἀρχὴ τὸ εἰδέναι περὶ ὅτου ἐστὶν ἡ ζήτησις'. αἱρέσεως δὲ καὶ φυγῆς τὰ πάθη· τὸ μὲν γὰρ ᾧ προσοικειούμεθα, τοῦτο αἱρετόν ἐστι, τὸ δὲ ᾧ προσαλλοτριούμεθα, τοῦτο φευκτόν ἐστιν. ἡ μὲν οὖν τῶν παλαιῶν περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας ἱστορία τοιαύτη
141 τις ἦν. ἀπτώμεθα δὲ ἑξῆς καὶ τῶν μετὰ τοὺς φυσικοὺς [r]) αἱρέσεων.

alteram vero per cogitationem; ex quibus cognitioni quidem per cogitationem tribuit iudicium veritatis et genuinam ac fide dignam esse testatur, cognitionem autem per sensus nominat tenebricosam eripitque ei hoc quod in vero discernendo errare nequeat. 139. dicit autem ad verbum "cognitionis duae sunt species, altera genuina, altera tenebricosa. et tenebricosae quidem sunt haec omnia, visus auditus olfactus gustus tactus; genuina autem quae est ab ea secreta". deinde tenebricosae genuinam praeferens subiungit dicens "quando tenebricosa non potest amplius nec minimum videre nec audire nec odorari nec gustare neque tactu sentire, sed ad subtilius (confugiendum)". est igitur ex Democriti quoque sententia ratio id quod iudicat, quam appellat genuinam cognitionem. 140. Diotimus autem dicebat ex eius sententia esse criteria veritatis tria: ad eorum quidem quae non sunt evidentia, comprehensionem, ea quae apparent, ut dixit Anaxagoras, quem propterea laudat Democritus: quaestionis autem notionem: 'de quolibet enim, o fili, unum est principium, scire id de quo est quaestio'. eligendi autem et fugiendi criterium affectiones: id enim quod est nobis congruens, est eligendum; id autem a quo abhorremus, est fugiendum. atque talis quidem est historia veterum de eo quo iudicatur veritas. 141. deinceps autem eas quoque attingamus haereses, quae post Physicos exstiterunt.

---

hos Democritus scripsisse possit existimari *κανόνας* logici argumenti, qui videntur laudari infra lib. 2 adversus Logicos sect. 328 et memorari apud Laërtium 9 47. sed ibi inter libros physicos occurrit titulus *περὶ λογικῶν κανὼν α΄, β΄, γ΄.* atque pro hac lectione editionis Basileensis alii codices habent *περὶ λοιμῶν*, uti apud Gellium 4 13.

o) *γνησίην κατάγει*] ita legendum ex Democriti verbis pro *γνῶσιν.*

p) *Διότιμος δὲ τρία κατ' αὐτὸν*] ita leg. pro *κατὰ ταυτόν.* videtur haec petiisse Sextus ex Diotimi libris variarum lectionum sive *παντοδαπῶν ἀναγνωσμάτων*, quorum quintum et sexagesimum laudat Stephanus Byz. in *Πασσαργάδαι.* de aliis Diotimis sive Theotimis dixi lib. 3 bibl. Graecae cap. 15.

q) *Ἀναξαγόρας*] huius alioqui sententia *τὸν λόγον κριτήριον εἶναι* supra sect. 90 et 91. Anaxagoram a Democrito auditum iuniore quam ille annis quadraginta, legas apud Laërtium 9 34.

r) *τῶν μετὰ τοὺς φυσικοὺς*] de Physicis antiquis hactenus dixit a

Πλάτων τοίνυν ἐν τῷ Τιμαίῳ [s]) διελόμενος τὰ πράγματα P 401
εἴς τε τὰ νοητὰ καὶ αἰσθητὰ καὶ εἰπὼν περιληπτὰ μὲν λόγῳ
εἶναι τὰ νοητά, δοξαστὰ δὲ τυγχάνειν τὰ αἰσθητά, προδήλως
κριτήριον ὥρισε τῆς τῶν πραγμάτων γνώσεως τὸν λόγον, συμ-
περιλαβὼν αὐτῷ καὶ τὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως ἐνάργειαν. λέγει δὲ 142
οὕτως "τί τὸ ὂν ἀεί, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γινόμενον
μέν, ὂν δὲ οὐδέποτε; τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτόν,
τὸ δὲ δόξῃ μετὰ αἰσθήσεως". περιληπτὸν δὲ καλεῖσθαί φασι 143
λόγον παρ' αὐτῷ οἱ Πλατωνικοὶ τὸν κοινὸν τῆς ἐναργείας καὶ
τῆς ἀληθείας· δεῖ γὰρ τὸν λόγον ἐν τῷ κρίνειν τὴν ἀλήθειαν
ἀπὸ τῆς ἐναργείας ὁρμᾶσθαι· εἴπερ δι' ἐναργῶν ἡ κρίσις γίνε-
ται τῶν ἀληθῶν, ἀλλ' ἥτε *) ἐνάργεια οὐκ ἔστιν αὐτάρκης πρὸς
γνῶσιν ἀληθοῦς· οὐ γὰρ εἴ τι κατ' ἐνάργειαν φαίνεται, τοῦτο
καὶ κατ' ἀλήθειαν ὑπάρχει, ἀλλὰ δεῖ παρεῖναι τὸ κρῖνον τί τε
φαίνεται μόνον καὶ τί σὺν τῷ φαίνεσθαι ἔτι καὶ κατὰ ἀλήθειαν
ὑπόκειται, τουτέστι τὸν λόγον. ἀμφότερα τοίνυν συνελθεῖν δεήσει, 144
τήν τε ἐνάργειαν [t]), ὡς ἂν ἀφετήριον [u]) οὖσαν τῷ λόγῳ πρὸς

Plato ergo in Timaeo cum res divisisset in eas quae cadunt sub intelligentiam et in eas quae sunt sensiles, dicens ratione quidem posse comprehendi ea quae cadunt sub intelligentiam, opinabilia autem esse sensilia, aperte definiit rationem esse id quo rerum iudicatur cognitio, simul etiam comprehendens eam quae per sensum existit evidentiam. 142. sic autem dicit "quid est quod semper est et ortum non habet, et quid est quod semper quidem fit et oritur, numquam autem est? illud quidem intelligentia cum ratione est comprehensibile, hoc autem opinione cum sensu". 143. comprehensibilem autem dicunt apud eum vocari rationem Platonici quae est communis ad evidentiam et veritatem: oportet enim rationem iudicanda veritate proficisci ab evidentia. etsi autem per evidentiam verorum fit iudicium, non sufficit tamen evidentia ad verum cognoscendum: non enim si quid evidenter apparet, hoc etiam vere est, sed oportet adesse id quod iudicat, quidnam solum modo appareat et quidnam cum eo quod apparet, revera etiam subiiciatur, nempe rationem. 144. oportet ergo utraque convenire nempe et evidentiam, ut ex qua tamquam e carceribus emittatur ratio ad iudicandam veritatem,

---

sectione 89, sicut deinceps Platonis et Academicae scholae sententias persequetur usque ad sect. 190, inde Cyrenaicae, cui Antiochum suffragari cum Asclepiade medico disputat ad sect. 203, porro Epicureae ad 216 et Peripateticae ad 226 atque Stoicorum denique ad 260.

s) *Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ*] locus est p. 526 edit. Lugd. [28 A HSt.], quem sic est interpretatus Cicero de universitate: *quid est quod semper sit neque ullum habet ortum? et quod gignatur nec umquam sit? quorum alterum intelligentia et ratione comprehenditur, quod unum atque idem semper est; alterum quod affert opinionem per sensus, rationis expers quod totum opinabile est, id gignitur et interit nec umquam esse vere potest.* confer Proclum lib. 2 in Timaeum p. 74 sq.

[*) *ἥ γε* scribendum.]

t) *τήν τε ἐνάργειαν*] ita recte ms Vratislav. pro *τὴν δέ*. P 401

u) *ὡς ἂν ἀφετήριον*] *ἀφετήριον* non modo notabat reseratas carceres sive *ἱππαφέσιν* in circo, unde equi pro palma decursuri emittebantur, sed etiam lineam in stadio, unde certaturi in sacris agonibus remoto repagulo stadiodromi procurrebant. vide Salmasium ad Solinum p. 913 sq. eleganter itaque Sextus evidentiam rerum sensibus apparentium ait esse veluti carceres et lineam intellectui, unde iudicium eius veluti in stadio aut circo rationis decurrat ad metam veritatis attingendam.

τὴν κρίσιν τῆς ἀληθείας, καὶ αὐτὸν τὸν λόγον πρὸς διάκρισιν
τῆς ἐναργείας. εἰς μέντοι τὸ ἐπιβάλλειν τῇ ἐναργείᾳ καὶ τὸ ἐν
ταύτῃ ἀληθὲς διακρίνειν πάλιν συνεργοῦ δεῖται x) ὁ λόγος τῆς
αἰσθήσεως· διὰ ταύτης γὰρ τὴν φαντασίαν παραδεχόμενος ποι-
εῖται τὴν νόησιν καὶ τὴν ἐπιστήμην τἀληθοῦς, ὥστε περιληπτι-
κὸν αὐτὸν ὑπάρχειν τῆς τε ἐναργείας καὶ τῆς ἀληθείας, ὅπερ
145 ἴσον ἐστὶ τῷ καταληπτικῷ y). ὧδε μὲν καὶ Πλάτων. Σπεύσιππος
δέ z), ἐπεὶ τῶν πραγμάτων τὰ μὲν αἰσθητὰ τὰ δὲ νοητά, τῶν
μὲν νοητῶν κριτήριον ἔλεξεν εἶναι τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον, τῶν
δὲ αἰσθητῶν τὴν ἐπιστημονικὴν αἴσθησιν· ἐπιστημονικὴν δὲ
αἴσθησιν ὑπείληφε a) καθεστάναι τὴν μεταλαμβάνουσαν τῆς
146 κατὰ τὸν λόγον ἀληθείας. ὥσπερ γὰρ οἱ τοῦ αὐλητοῦ ἢ ψάλ-
του b) δάκτυλοι τεχνικὴν μὲν εἶχον ἐνέργειαν, οὐκ ἐν αὐτοῖς δὲ
προηγουμένως τελειουμένην ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸν λογισμὸν συν-
ασκήσεως ἀπαρτιζομένην· καὶ ὡς ἡ τοῦ μουσικοῦ αἴσθησις ἐνάρ-
γειαν c) μὲν εἶχεν ἀντιληπτικὴν τοῦ τε ἡρμοσμένου καὶ τοῦ
P 402 ἀναρμόστου, ταύτην δὲ οὐκ αὐτοφυῆ, ἀλλ' ἐκ λογισμοῦ περι-
γεγονυῖαν· οὕτω καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ αἴσθησις φυσικῶς παρὰ
τοῦ λόγου τῆς ἐπιστημονικῆς μεταλαμβάνει d) τριβῆς πρὸς ἀπλανῆ
147 τῶν ὑποκειμένων διάγνωσιν. Ξενοκράτης δὲ τρεῖς φησιν οὐσίας
εἶναι, τὴν μὲν αἰσθητήν, τὴν δὲ νοητήν, τὴν δὲ σύνθετον καὶ
δοξαστήν· ὧν αἰσθητὴν μὲν εἶναι τὴν ἐντὸς οὐρανοῦ, νοητὴν
δὲ πάντων τῶν ἐκτὸς οὐρανοῦ, δοξαστὴν δὲ καὶ σύνθετον τὴν

et ipsam rationem ad discernendam evidentiam. ad consequendam autem evidentiam et discernendum quod in ea est verum, ratio rursus sensu indiget adiutore: nam per eum accepta phantasia intelligit et scit verum. itaque ratio potest apprehendere evidentiam et veritatem, quod quidem perinde est ac rem posse comprehendere. sic quidem Plato. 145. Speusippus autem, quoniam ex rebus aliae sunt sensiles aliae quae cadunt sub intelligentiam, earum quidem quae cadunt sub intelligentiam dixit esse iudicem rationem quae est ex scientia, sensilium autem sensum qui est ex scientia. sensum porro qui est ex scientia, existimavit esse eum qui est particeps veritatis ex ratione. 146. quo modo enim tibicinis aut psaltae digiti artificiosam quidem habent operationem, sed quae non in ipsis primo perficiatur, sed absolvatur ex exercitatione profecta ex ratiocinatione; et quo modo sensus musici habet quidem evidentiam apprehendentem id quod est consonans et dissonans, eam autem non ex se natam sed quae accessit ex ratione: ita etiam sensus qui est ex scientia, naturaliter est particeps usus qui est ex scientia ad discernenda citra errorem ea quae sunt subiecta. 147. Xenocrates autem dicit tria esse rerum genera, aliud sensile, aliud quod cadit sub intelligentiam, aliud vero compositum et opinabile; ex quibus sensile quidem esse quod sit infra caelum, sub intelligentiam autem cadens omnium quae sunt ultra caelum, opinabile

x) συνεργοῦ δεῖται] ita recte ms Ciz. pro συνέργου quod est in editis. vitiose etiam ms Vratislav. συνεργοῦται.

y) τῷ καταληπτικῷ] ita recte editi, licet ms Ciz. καταληπτόν et Vratislav. καταληπτικόν.

z) Σπεύσιππος] Platonis sententiae Sextus Speusippi opinionem subiicit, qui Platoni successit, ut Speusippo Xenocrates, de quo mox.

a) ὑπείληφε] ms Vratislav. ὑπήληφε.

b) οἱ τοῦ αὐληιοῦ ἢ ψάλτου] ita mss pro ἡ τοῦ αὐλητοῦ ἢ τοῦ ψάλτου.

c) ἐνάργειαν] malim et hic ἐνέργειαν ut paullo ante.

P 402 d) μεταλαμβάνει] ms Ciz. μεταλαμβάνη.

αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ· ὁρατὴ μὲν γάρ ἐστι τῇ αἰσθήσει, νοητὴ
δὲ δι' ἀστρολογίας. τούτων μέντοι τοῦτον ἐχόντων τὸν τρόπον 148
τῆς μὲν ἐκτὸς οὐρανοῦ καὶ νοητῆς οὐσίας κριτήριον ἀπεφαίνετο
τὴν ἐπιστήμην, τῆς δὲ ἐντὸς οὐρανοῦ καὶ αἰσθητῆς αἴσθησιν,
τῆς δὲ μικτῆς τὴν δόξαν, καὶ τούτων κοινῶς τὸ μὲν διὰ τοῦ
ἐπιστημονικοῦ λόγου κριτήριον βέβαιόν τε ὑπάρχειν καὶ ἀληθές,
τὸ δὲ διὰ τῆς αἰσθήσεως ἀληθὲς μέν, οὐχ οὕτω δὲ ὡς τὸ διὰ
τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου, τὸ δὲ σύνθετον κοινὸν ἀληθοῦς τε καὶ
ψευδοῦς ὑπάρχειν. τῆς γὰρ δόξης τὴν μέν τινα ἀληθῆ εἶναι, 149
τὴν δὲ ψευδῆ· ὅθεν καὶ τρεῖς Μοίρας[e]) παραδεδόσθαι, Ἄτροπον μὲν τὴν τῶν νοητῶν, ἀμετάθετον οὖσαν, Κλωθὼ δὲ τὴν
τῶν αἰσθητῶν[f]), Λάχεσιν δὲ τὴν τῶν δοξαστῶν. οἱ δὲ περὶ τὸν 150
Ἀρκεσίλαον[g]) προηγουμένως μὲν οὐδὲν ὥρισαν κριτήριον. οἱ δὲ
καὶ ὡρικέναι δοκοῦντες τοῦτο κατὰ ἀντιπαρεξαγωγὴν[h]) τὴν ὡς
πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς[i]) ἀπέδοσαν· τρία γάρ εἶναί φασιν ἐκεῖνοι 151
τὰ συζυγοῦντα ἀλλήλοις, ἐπιστήμην καὶ δόξαν καὶ τὴν ἐν μεθορίῳ τούτων τεταγμένην κατάληψιν· ὧν ἐπιστήμην μὲν εἶναι
τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ ἀμετάθετον ὑπὸ λόγου κατάληψιν,

autem et compositum ipsius caeli. nam sensui quidem est aspectabilis, sub intelligentiam autem cadit per astrologiam. 148. cum haec autem ita se habeant, essentiae quidem quae est ultra caelum et quae cadit sub intelligentiam, iudicem pronuntiavit scientiam; eius autem quae est infra caelum et sensilis sensum; mixtae autem opinionem: et ex his communiter id quidem quod iudicat per rationem ex scientia, esse firmum stabile ac verum, quod autem per sensum, verum quidem sed non ita ut quod per rationem ex scientia; compositum autem esse commune veri et falsi. 149. nam ex opinionibus aliam quidem esse veram, aliam vero falsam. unde etiam traditas esse tres Parcas, Atropon quidem esse eorum quae cadunt sub intelligentiam, ut quae non possit transmutari, Clotho autem sensilium, Lachesin autem opinabilium. 150. Arcesilaus autem ex proposito quidem nullum criterium constituit. qui autem existimant eum constituisse, tradiderunt eum id fecisse, ut haberet quod ad hominem obiiceret Stoicis: 151. illi enim dicunt esse tria inter se coniugata, scientiam opinionem et quae est in eorum confinio collocata, comprehensionem; ex quibus scientiam quidem esse firmam ac stabilem et immutabilem a ratione comprehensionem, opinionem autem imbecillam et fal-

e) *ὅθεν καὶ τρεῖς Μοίρας*] in fabula de tribus Parcis explicanda mirum quam sibi indulserit veterum ingenium. Platoni Atropos est sphaera *ἀπλανής* fixarum, Clotho planetarum perplexus motus, Lachesis denique natura quam res sublunares sortitae sunt. vide Chalcidium p. 237. Aristoteli Atropos praeteritum tempus significat, futurum Lachesis, Clotho praesens lib. de Mundo c. 7. aliis Parcarum ternio denotat tempus quo homo nascitur vitaeque ac mortis, aliis triplicem Lunae faciem, medii corniculi, plenilunii et summi corniculi. Voss. 2 44. de idololatria. Petrus Taffinus de anno saeculari c. 10 t. 8 thesauri Graev. p. 59.

f) *τὴν τῶν αἰσθητῶν*] ita mss, licet *τήν* in editis deest.

g) *οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀρκεσίλαον*] vide dicta ad lib. 1 Pyrrh. sect. 232.

h) *κατὰ ἀντιπαρεξαγωγήν*] ms Vratislav. *ἀντιπαραγωγήν*. sed verbum quoque *ἀντιπαρεξάγων* habes infra sect. 166. idem ms pro *ἀπέδοσαν* mox habet *ἀπέδωσαν*.

i) *πρὸς τοὺς Στωϊκούς*] cum his enim praecipua ac frequens Academicorum contentio, uti Carneades unicus fuit adversarius Chrysippi et Arcesilas Citiei Zenonis. de Stoicorum autem quam mox Sextus tangit, sententia confer Laertium 7 47 et nostrum infra sect. 247 sq.

δόξαν δὲ τὴν ἀσθενῆ καὶ ψευδῆ [k]) συγκατάθεσιν, κατάληψιν δὲ
τὴν μεταξὺ τούτων, ἥτις ἐστὶ καταληπτικῆς φαντασίας συγκα-
152 τάθεσις. καταληπτικὴ δὲ φαντασία κατὰ τούτους ἐτύγχανεν ἡ
ἀληθὴς καὶ τοιαύτη οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ψευδής. ὧν τὴν ἐπιστή-
μην ἐν μόνοις ὑφίστασθαι λέγουσι τοῖς σοφοῖς, τὴν δὲ δόξαν ἐν
μόνοις τοῖς φαύλοις, τὴν δὲ κατάληψιν κοινὴν ἀμφοτέρων εἶναι,
153 καὶ ταύτην κριτήριον ἀληθείας καθεστάναι. ταῦτα δὴ [l]) λεγόν-
P 403 των τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς ὁ Ἀρκεσίλαος ἀντικαθίστατο δεικνὺς ὅτι
οὐδέν ἐστι μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ δόξης κριτήριον ἡ κατάληψις·
αὕτη γὰρ ἣν φασι κατάληψιν καὶ καταληπτικὴν φαντασίαν
συγκατάθεσις ἤτοι ἐν σοφῷ ἢ ἐν φαύλῳ γίνεται. ἀλλ᾽ ἐάν τε
ἐν σοφῷ γένηται, ἐπιστήμη ἐστίν, ἐάν τε ἐν φαύλῳ, δόξα. καὶ
154 οὐδὲν ἄλλο παρὰ ταῦτα ἢ μόνον ὄνομα μετείληπται. εἴπερ τε ἡ
κατάληψις καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσίς ἐστιν, ἀνύ-
παρκτός ἐστι, πρῶτον μὲν ὅτι ἡ συγκατάθεσις οὐ πρὸς φαντα-
σίαν γίνεται, ἀλλὰ πρὸς λόγον· τῶν γὰρ ἀξιωμάτων εἰσὶν αἱ
συγκαταθέσεις· δεύτερον ὅτι οὐδεμία τοιαύτη ἀληθὴς φαντασία
εὑρίσκεται οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ψευδής, ὡς διὰ πολλῶν καὶ ποι-
155 κίλων παρίσταται. μὴ οὔσης δὲ καταληπτικῆς φαντασίας οὐδὲ
κατάληψις γενήσεται· ἦν γὰρ καταληπτικῇ φαντασίᾳ συγκατά-
θεσις [m]). μὴ οὔσης δὲ καταλήψεως πάντα ἔσται ἀκατάληπτα.
πάντων δὲ ὄντων ἀκαταλήπτων ἀκολουθήσει καὶ κατὰ τοὺς
156 Στωϊκοὺς ἐπέχειν τὸν σοφόν. σκοπῶμεν δὲ οὕτως· εἰ πάντων
ὄντων ἀκαταλήπτων διὰ τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ Στωϊκοῦ κριτηρίου

sam assensionem, comprehensionem denique quae inter utrumque intercedit et qua phantasiae rem comprehendenti assentimur. 152. comprehendens autem phantasia ex eorum sententia est vera et eiusmodi ut non possit esse falsa. ex quibus scientiam quidem dicunt consistere in solis sapientibus, opinionem autem in solis stultis, comprehensionem vero esse communem utrorumque, et eam esse quo iudicatur veritas. 153. cum haec autem dicant Stoici, se opposuit Arcesilaus ostendens comprehensionem non esse id quod iudicat inter scientiam et opinionem: ea enim assensio, quam dicunt comprehensionem et comprehendentem phantasiam, aut est in sapiente aut in stulto. sed si sit in sapiente, est scientia, et si in stulto, opinio. et praeter haec nihil aliud percipitur quam merum nomen. 154. si autem comprehensio debet esse qua phantasiae rem comprehendenti assentimur, nusquam illa existit; primum quidem quia phantasiae non assentimur, sed rationi: pronuntiatis enim homines assentiuntur; secundum autem quoniam nulla invenitur eiusmodi vera phantasia, ut non possit esse falsa, ut per multa et varia ostenditur. 155. si non sit autem comprehendens phantasia, nec erit comprehensio: est enim quae comprehendenti phantasiae assentitur. si non sit autem comprehensio, omnia erunt eiusmodi ut minime comprehendantur. quodsi sint omnia eiusmodi ut minime possint comprehendi, sequetur etiam ut ex sententia Stoicorum assensionem sustineat sapiens. sic enim consideremus: 156. si sint omnia eiusmodi ut non possint comprehendi, propterea quod nusquam existit id quod

k) ψευδῆ] ita recte mss pro ψεύδη.

P 403 l) ταῦτα δὴ] ms Vratislav. ταύτῃ.

m) καταληπτικῇ φαντασίᾳ συγκατάθεσις] ita legendum pro καταληπτικὴ φαντασία, συγκατάθεσις. nam ex sententia Stoicorum καταλαμβάνειν nihil aliud est quam comprehendenti rem phantasiae assentiri. constructio verborum eadem quae infra, ἡ δὲ τῷ ἀκαταλήπτῳ συγκατάθεσις δόξα ἐστίν. confer Salmasium ad Simplicium p. 35 sq.

*εἰ συγκαταθήσεται ὁ σοφός, δοξάσει ὁ σοφός· μηδενὸς γὰρ ὄν-
τος καταληπτοῦ, εἰ συγκατατίθεταί τινι, τῷ ἀκαταλήπτῳ συγ-
καταθήσεται. ἡ δὲ τῷ ἀκαταλήπτῳ συγκατάθεσις δόξα ἐστίν.
ὥστε εἰ τῶν συγκατατιθεμένων ἐστὶν ὁ σοφός, τῶν δοξαστῶν* 157
*ἔσται ὁ σοφός. οὐχὶ δέ γε τῶν δοξαστῶν ἐστιν ὁ σοφός —
τοῦτο γὰρ ἀφροσύνης ἦν κατ' αὐτοὺς καὶ τῶν ἁμαρτημάτων
αἴτιον —· οὐκ ἄρα τῶν συγκατατιθεμένων ἐστὶν ὁ σοφός. εἰ
δὲ τοῦτο, περὶ πάντων αὐτὸν δεήσει ἀσυγκαταθετεῖν· τὸ δὲ
ἀσυγκαταθετεῖν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ ἐπέχειν. ἐφέξει ἄρα
περὶ πάντων ὁ σοφός. ἀλλ' ἐπεὶ μετὰ τοῦτο ἔδει καὶ περὶ τῆς* 158
*τοῦ βίου διεξαγωγῆς ζητεῖν, ἥτις οὐ χωρὶς κριτηρίου πέφυκεν
ἀποδίδοσθαι, ἀφ' οὗ καὶ ἡ εὐδαιμονία, τουτέστι τὸ τοῦ βίου
τέλος, ἠρτημένην ἔχει τὴν πίστιν, φησὶν ὁ Ἀρκεσίλαος, ὅτι
οὐ*[mm]*) περὶ πάντων ἐπέχων κανονιεῖ τὰς αἱρέσεις καὶ φυγὰς καὶ
κοινῶς τὰς πράξεις τῷ εὐλόγῳ*[n]*), κατὰ τοῦτό τε προερχόμενος
τὸ κριτήριον κατορθώσει· τὴν μὲν γὰρ εὐδαιμονίαν περιγίνεσθαι
διὰ τῆς φρονήσεως, τὴν δὲ φρόνησιν κινεῖσθαι ἐν τοῖς κατορ-* **P 404**
*θώμασι· τὸ δὲ κατόρθωμα εἶναι, ὅπερ πραχθὲν εὔλογον ἔχει
τὴν ἀπολογίαν. ὁ προσέχων οὖν τῷ εὐλόγῳ κατορθώσει καὶ εὐ-
δαιμονήσει. ταῦτα καὶ ὁ Ἀρκεσίλαος. ὁ δὲ Καρνεάδης*[o]*) οὐ μό-* 159
*νον τοῖς Στωϊκοῖς ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἀντιδιετάσ-
σετο*[p]*) περὶ τοῦ κριτηρίου. καὶ δὴ πρῶτος μὲν αὐτῷ καὶ κοι-*

Stoici dicunt veri esse criterium, si assentietur sapiens, opinabitur sapiens: nam cum nihil sit quod possit comprehendi, si alicui assentitur, assentietur ei quod non potest comprehendi. opinio est ei quod non potest comprehendi assensio. 157. quare si sapiens est ex iis qui assentiuntur, erit sapiens ex iis qui opinantur. ex iis vero qui opinantur non est sapiens — hoc enim esset, ut est eorum sententia, insipientiae et peccatorum causa —; non est ergo sapiens ex iis qui assentiuntur. quodsi ita est, de omnibus oportebit eum minime assentiri: non assentiri autem nihil est aliud quam sustinere assensionem. de omnibus ergo assensionem sustinebit sapiens. 158. sed quoniam post hoc oportebat etiam quaerere de vitae traductione, quae absque criterio veri falsique tradi non potest, a quo etiam felicitas, hoc est, ad quem vita tendit finis, pendentem habet probationem; dicit Arcesilaus, quod qui de omnibus sustinet assensionem, eligenda et fugienda et communiter quae sunt agenda diriget per id quod est probabile, et id sequens tamquam iudicem recte se geret: conciliari enim felicitatem per prudentiam, versari autem prudentiam in recte factis; recte autem factum esse, quod cur factum sit, probabilis potest reddi causa. qui ergo attendit id quod est probabile, recte se geret et erit beatus. haec Arcesilaus. 159. Carneades autem non solum Stoicis sed etiam omnibus qui eum praecesserunt, de veri falsique regula contrariam sententiam opposuit, et prima

---

[*mm*) οὐ] immo: ὁ.]

n) *κανονιεῖ τῷ εὐλόγῳ*] hac in parte non longe abfuit Arcesilaus a Stoicorum sententia, nam et illi *τὸ καθῆκον* apud Laërtium 7 107 Stobaeum ac Suidam definiunt *τὸ ἀκόλουθον ἐν ζωῇ, ὃ πραχθὲν εὔλογον ἀπολογίαν ἔχει.* verbum *κανονίζεσθαι* habet etiam infra sect. 175.

o) *ὁ Καρνεάδης*] Numenius apud Eusebium 14 8 de Carneade: *παρα-
λαβὼν ἀληθεῖ μὲν ὅμοιον ψεῦδος, καταληπτικῇ δὲ φαντασίᾳ καταληπτὸν ὅμοιον, καὶ ἀγαγὼν εἰς τὰς ἴσας οὐκ εἴασεν οὔτε τὸ ἀληθὲς εἶναι οὔτε τὸ ψεῦδος, ἢ οὐ μᾶλλον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ πιθανοῦ.* **P 404**

p) *ἀντιδιετάσσετο*] subintellige *λόγον* sive *δόγμα*. *διατάσσεσθαι* habes infra sect. 166.

νὸς [q]) πρὸς πάντας ἐστὶ λόγος, καθ' ὃν παρίσταται ὅτι οὐδέν ἐστιν ἁπλῶς ἀληθείας κριτήριον, οὐ λόγος, οὐκ αἴσθησις, οὐ φαντασία, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὄντων· πάντα γὰρ ταῦτα συλλήβδην
160 διαψεύδεται ἡμᾶς. δεύτερον δέ, καθ' ὃ δείκνυσιν, ὅτι καὶ εἰ ἔστι τὸ κριτήριον τοῦτο, οὐ χωρὶς τοῦ ἀπὸ τῆς ἐναργείας πάθους ὑφίσταται. ἐπεὶ γὰρ αἰσθητικῇ δυνάμει διαφέρει τὸ ζῷον τῶν ἀψύχων, πάντως διὰ ταύτης ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἐκτὸς ἀντιληπτικὸν [r]) γενήσεται. ἡ δέ γε αἴσθησις ἀκίνητος μένουσα καὶ ἀπαθὴς καὶ ἄτρεπτος οὔτε αἴσθησίς ἐστιν οὔτε ἀντιληπτική τι-
161 νος. τραπεῖσα δὲ καί πως [s]) παθοῦσα κατὰ τὴν τῶν ἐναργῶν ὑπόπτωσιν τότε ἐνδείκνυται τὰ πράγματα. ἐν ἄρα τῷ ἀπὸ τῆς ἐναργείας πάθει τῆς ψυχῆς ζητητέον ἐστὶ τὸ κριτήριον. τοῦτο δὲ τὸ πάθος αὐτοῦ ἐνδεικτικὸν ὀφείλει τυγχάνειν καὶ τοῦ ἐμποιήσαντος αὐτὸ φαινομένου, ὅπερ πάθος ἐστὶν οὐχ ἕτερον τῆς
162 φαντασίας. ὅθεν καὶ φαντασίαν ῥητέον εἶναι πάθος τι περὶ τὸ ζῷον ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἑτέρου παραστατικόν, οἷον προσβλέψαντές τινι, φησὶν ὁ Ἀντίοχος [t]), διατιθέμεθά πως τὴν ὄψιν, καὶ οὐχ οὕτως αὐτὴν διακειμένην ἴσχομεν ὡς πρὶν τοῦ βλέψαι διακειμένην εἴχομεν. κατὰ μέντοι τὴν τοιαύτην ἀλλοίωσιν δυοῖν [u]) ἀντιλαμβανόμεθα, ἑνὸς μὲν αὐτῆς τῆς ἀλλοιώσεως τουτέστι τῆς φαντασίας, δευτέρου δὲ τοῦ τὴν ἀλλοίωσιν ἐμποιήσαντος τουτέστι τοῦ ὁρατοῦ. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὸ παραπλήσιον.
163 ὥσπερ οὖν τὸ φῶς ἑαυτό τε δείκνυσι καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ,

quidem ac communis est ei adversus omnes oratio, per quam ostendit absolute nihil esse a quo indicetur veritas, non rationem, non sensum, non phantasiam, nec ullam rem aliam quamcumque: haec enim omnia, inquit, pariter nos fallunt. 160. secunda autem, qua ostendit, quod etiamsi sit aliquod eiuscemodi criterium, non possit id consistere absque affectione (animae) quae nascitur ab (obiecti) evidentia. quoniam enim vi sentiendi differt animal ab inanimatis, omnino et se et externa per eum apprehendet. sensus autem qui manet immobilis et impatibilis et immutabilis, nec est sensus nec aliquid apprehendit. 161. mutatus autem et quodammodo affectus ab incursione evidentium tunc demum res indicat. in affectione ergo animae quae oritur ex obiecti evidentia, quaerendum est veri criterium. haec autem affectio debet indicare et se ipsam et obiectum apparens quod fecit ut ipsa animae inesset, quae quidem affectio non est alia quam phantasia. 162. quamobrem dicendum est etiam phantasiam esse quandam in animali affectionem, quae et se et aliud ostendat, ut cum aliquid aspeximus, ait Antiochus, visu quodam modo afficimur, nec eum sic habemus affectum, ut habebamus priusquam aspiceremus. per eam autem alterationem duo apprehendimus, unum ipsam alterationem, hoc est phantasiam, secundum autem id quod indidit alterationem nempe aspectabile. et similiter in aliis sensibus. 163. quo modo ergo lux et se ipsam indicat et omnia quae sunt in ipsa;

---

q) πρῶτος μὲν αὐτῷ καὶ κοινὸς] ita recte mss pro πρῶτον. neque obstat quod infra sequitur δεύτερον; neque enim id amplius ad λόγον pertinet, sed ad aliud quod subintelligitur, ut χρῆμα, δόγμα vel simile aliquid.

r) ἀντιληπτικὸν] male ms Ciz. ἀντιληπτική.

s) καί πως] ita leg. pro καὶ πῶς. sic infra διατιθέμεθά πως.

t) ὁ Ἀντίοχος] Academicus et ipse, de quo dictum lib. 1 Pyrrhon. sect. 235.

u) δυοῖν] ms Vratislav. semper δυεῖν.

οὕτω καὶ ἡ φαντασία ἀρχηγὸς[x]) οὖσα τῆς περὶ τὸ ζῷον εἰδήσεως φωτὸς δίκην ἑαυτήν τε ἐμφανίζειν ὀφείλει καὶ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν ἐναργοῦς ἐνδεικτικὴ καθεστάναι. ἀλλ' ἐπεὶ οὐ τὸ καθ' ἀλήθειαν ἀεί ποτε ἐνδείκνυται, πολλάκις δὲ διαψεύδεται καὶ διαφωνεῖ τοῖς ἀναπέμψασιν αὐτὴν πράγμασιν, ὡς οἱ μοχθηροὶ τῶν ἀγγέλων, κατὰ ἀνάγκην ἠκολούθησε τὸ μὴ πᾶσαν φαντασίαν P 405 δύνασθαι κριτήριον ἀπολείπειν ἀληθείας, ἀλλὰ μόνην εἰ καὶ ἄρα τὴν ἀληθῆ. πάλιν οὖν ἐπεὶ οὐδεμία ἐστὶν ἀληθὴς τοιαύτη, 164 οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ψευδής, ἀλλὰ πάσῃ τῇ δοκούσῃ ἀληθεῖ καθεστάναι εὑρίσκεταί τις ἀπαράλλακτος ψευδής, γενήσεται τὸ κριτήριον ἐν κοινῇ φαντασίᾳ τοῦ τε ἀληθοῦς καὶ ψεύδους[y]). ἡ δὲ κοινὴ τούτων φαντασία οὐκ ἔστι καταληπτική, μὴ οὖσα δὲ καταληπτικὴ οὐδὲ κριτήριον ἔσται. μηδεμιᾶς δὲ οὔσης φαντασίας 165 κριτικῆς οὐδὲ λόγος ἂν εἴη κριτήριον· ἀπὸ φαντασίας γὰρ οὗτος ἀνάγεται, καὶ εἰκότως. πρῶτον μὲν γὰρ δεῖ φανῆναι αὐτῷ τὸ κρινόμενον· φανῆναι δὲ οὐδὲν δύναται χωρὶς τῆς ἀλόγου αἰσθήσεως. οὔτε οὖν ἡ ἄλογος αἴσθησις οὔτε ὁ λόγος ἦν κριτήριον. ταῦτα μὲν γὰρ ἀντιπαρεξάγων τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις ὁ Καρ- 166 νεάδης εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ κριτηρίου διεξήρχετο. ἀπαιτούμενος δὲ καὶ αὐτός τι κριτήριον πρός τε τὴν τοῦ βίου διεξαγωγὴν καὶ πρὸς τὴν τῆς εὐδαιμονίας περίκτησιν δυνάμει ἀπαναγκάζεται καὶ καθ' αὑτὸν περὶ τούτου διατάττεσθαι, προσλαμβάνων τήν τε πιθανὴν φαντασίαν[z]) καὶ τὴν πιθανὴν ἅμα καὶ ἀπερίσπαστον καὶ διεξωδευμένην. τίς δέ ἐστιν ἡ τούτων διαφορά, 167

ita etiam phantasia cum sit dux princeps cognitionis quae est in animali, debet instar lucis et se ipsam ostendere et indicare evidens illud quod eam effecit. sed quoniam non ita ut vere est, rem semper indicat, saepe autem fallit et instar infidelium nuntiorum discrepat a rebus quae eam immiserunt; necessario sequitur, quod non quaelibet phantasia potest facere ut admittatur indicium veritatis, sed sola illa, si quae vera est. 164. rursus quoniam nulla est adeo vera ut non possit esse falsa, et cuilibet quae videtur esse vera invenitur aliqua falsa similis, itaque criterium erit in phantasia communi veri et falsi. communis autem horum phantasia non distincte comprehendit; si autem non distincte comprehendit, nec erit criterium. 165. si nulla autem phantasia vim habet indicandi, nec ratio erit id quod indicat: ea enim deducitur a veritate, et merito. nam primum quidem ei debet apparere id quod indicatur; nihil autem potest apparere absque sensu experte rationis. neque ergo sensus expers rationis neque ratio est id quod indicat. 166. atque haec quidem aliis resistens philosophis disserebat Carneades, ut ostenderet nullam esse regulam veri falsique. rogatus autem ipse quoque de criterio aliquo ad vitam traducendam et ad acquirendam beatitudinem, cogitur et ipse aliquid decernere quod eo valeat; assumit enim probabilem phantasiam, et illam quae probabilis simul est et dubio nullo distrahitur quaeque evidens est atque explicata. 167. quae sit autem harum differen-

x) ἡ φαντασία ἀρχηγὸς] hinc Arrianus lib. 1 Epictetearum cap. 20 rationem vocat σύστημα φαντασιῶν, ac Vitruvius libro et capite primo *collectionem ex sensibus perceptis*. confer Barthium ad Claudianum p. 108.

y) κοινῇ φαντασίᾳ τοῦ τε ἀληθοῦς καὶ ψεύδους] infra tamen sect. 175 P 405 negat ob rariorem falsi παρέμπτωσιν phantasiae ut plurimum verae fidem esse detrahendam.

z) τήν τε πιθανὴν φαντασίαν] de tribus hisce gradibus phantasiae probabilis ex Carneadis mente confer, si placet, dicta ab lib. 1 Pyrrhon. sect. 227 sq.

συντόμως ὑποδεικτέον. ἡ τοίνυν φαντασία τινὸς φαντασία ἐστίν,
οἷον τοῦ τε ἀφ' οὗ γίνεται καὶ τοῦ ἐν ᾧ γίνεται· καὶ ἀφ' οὗ
μὲν γίνεται ὡς τοῦ ἐκτὸς ὑποκειμένου αἰσθητοῦ, τοῦ ἐν ᾧ δὲ [a])
168 γίνεται, καθάπερ ἀνθρώπου. τοιαύτη δὲ οὖσα δύο ἂν ἔχοι σχέ-
σεις [b]), μίαν μὲν ὡς πρὸς τὸ φανταστόν, δευτέραν δὲ ὡς πρὸς
τὸν φαντασιούμενον. κατὰ μὲν οὖν τὴν πρὸς τὸ φανταστὸν σχέ-
σιν ἢ ἀληθὴς γίνεται [c]) ἢ ψευδής, καὶ ἀληθὴς μέν, ὅταν σύμ-
169 φωνος ᾖ τῷ φανταστῷ, ψευδὴς δὲ ὅταν διάφωνος. κατὰ δὲ τὴν
πρὸς τὸν φαντασιούμενον σχέσιν ἡ μέν ἐστι φαινομένη ἀληθής,
ἡ δὲ οὐ φαινομένη ἀληθής· ὧν ἡ μὲν φαινομένη ἀληθὴς ἔμ-
φασις καλεῖται [d]) παρὰ τοῖς Ἀκαδημαϊκοῖς καὶ πιθανότης καὶ
πιθανὴ φαντασία, ἡ δ' οὐ φαινομένη ἀληθὴς ἀπέμφασίς τε
προσαγορεύεται καὶ ἀπειθὴς καὶ ἀπίθανος φαντασία. οὔτε γὰρ
τὸ αὐτόθεν φαινόμενον ψευδὲς οὔτε τὸ ἀληθὲς μέν, μὴ φαινό-
170 μενον δὲ ἡμῖν [e]), πείθειν ἡμᾶς πέφυκε. τούτων δὲ τῶν φαντα-
P 406 σιῶν ἡ μὲν φανερῶς ψευδὴς καὶ μὴ φαινομένη ἀληθὴς παρα-
γράψιμός ἐστι καὶ οὐ κριτήριον, ἐάν τε ἀπὸ ὑπάρχοντος μέν,
διαφώνως δὲ τῷ ὑπάρχοντι καὶ μὴ κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον, ὁποία
ἦν ἡ ἀπὸ Ἠλέκτρας προσπεσοῦσα τῷ Ὀρέστῃ μίαν τῶν Ἐρινύων
αὐτὴν δοξάζοντι καὶ κεκραγότι

μέθες [f]), μί' οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐρινύων.

171 τῆς δὲ φαινομένης ἀληθοῦς ἡ μέν τίς ἐστιν ἀμυδρά, ὡς ἡ ἐπὶ

tia, breviter est ostendendum. phantasia ergo est alicuius imaginatio, nempe et eius ex quo fit et eius in quo fit. ex quo, ut externi subiecti sensilis; in quo, ut hominis. 168. cum autem sit eiusmodi, duplici respectu potest considerari, uno quidem ad id quod phantasia apprehenditur, altero autem ad eum qui utitur phantasia. et respectu quidem ad id quod phantasia apprehenditur, est vel vera vel falsa: vera quando consonat cum eo quod phantasia apprehenditur, falsa quando dissonat. 169. respectu autem ad eum qui utitur phantasia, alia est quae apparet vera esse, alia quae non apparet: ex quibus quae apparet vera esse, appellatur emphasis apud Academicos et probabilitas et probabilis phantasia; quae autem non apparet esse vera, appellatur apemphasis et improbabilitas et non probabilis phantasia. neque enim quod ex se apparet falsum neque quod est quidem verum, non autem apparet, aptum natum est ad nobis persuadendum. 170. ex his itaque phantasiis ea quidem quae est aperte falsa et quae non apparet vera esse, reiiculae sunt nec criteria esse possunt, siquidem et haec a re quidem existente profecta ab ea tamen discrepat et ei non congruit, cuiusmodi erat quam Electrae adspectus offerebat Oresti, unam illam opinanti esse Furiarum clamantique

me mitte, quae meis es una ex Furiis.

171. eius autem quae apparet esse vera, alia quidem est minus evidens,

---

a) τοῦ ἐν ᾧ δὲ] ita mss recte pro ᾧδε.
b) ἔχοι σχέσεις] ita mss pro ἔχει.
c) ἢ ἀληθὴς γίνεται] male editi ἡ ἀληθής.
d) ἔμφασις καλεῖται] a Stoicis etiam, vide Laërtium 7 51.
e) μὴ φαινόμενον δὲ ἡμῖν] recte ita editi, licet in ms Vratislav. μή desideratur. malui autem τὸ φαινόμενον subinde per *id quod apparet* potius reddere quam cum Herveto *quod videtur*, quoniam illud est expressius ad evidentiam sensibus se offerentem.
P 406 f) μέθες] versus 264 ex Oreste Euripidis, quem repetit etiam noster infra sect. 249. adde lib. 2 contra Log. sect. 67.

τῶν παρὰ μικρότητα τοῦ θεωρουμένου ἢ παρὰ ἱκανὸν διάστημα ἢ καὶ παρὰ ἀσθένειαν τῆς ὄψεως συγκεχυμένως καὶ οὐκ ἐκτύπως τι λαμβανούσης. ἡ δέ τις g) ἦν σὺν τῷ φαίνεσθαι ἀληθὴς ἔτι καὶ σφοδρὸν ἔχουσα τὸ φαίνεσθαι αὐτὴν ἀληθῆ. ὧν πάλιν 172
ἡ μὲν ἀμυδρὰ καὶ ἔκλυτος φαντασία οὐκ ἂν εἴη κριτήριον· τῷ γάρ h) μήτε αὐτὴν μήτε τὸ ποιῆσαν αὐτὴν τρανῶς ἐνδείκνυσθαι οὐ πέφυκεν ἡμᾶς πείθειν οὐδ' εἰς συγκατάθεσιν ἐπισπᾶσθαι. ἡ δὲ φαινομένη ἀληθὴς καὶ ἱκανῶς ἐμφαινομένη κριτήριόν ἐστι 173
τῆς ἀληθείας κατὰ τοὺς περὶ τὸν Καρνεάδην. κριτήριον δὲ οὖσα πλάτος εἶχεν ἱκανόν i). καὶ ἐπιτεινομένης αὐτῆς ἄλλη ἄλλης ἐν εἴδει πιθανωτέραν τε καὶ πληκτικωτέραν ἴσχει φαντασίαν. τὸ δὲ 174
πιθανὸν ὡς πρὸς τὸ παρὸν λέγεται τριχῶς, καθ' ἕνα μὲν τρόπον τὸ ἀληθές τε ὂν καὶ φαινόμενον ἀληθές, καθ' ἕτερον δὲ τὸ ψευδὲς μὲν καθεστώς, φαινόμενον δὲ ἀληθές, κατὰ δὲ τρίτον τὸ ἀληθὲς κοινὸν ἀμφοτέρων. ὅθεν τὸ κριτήριον ἔσται μὲν ἡ φαινομένη ἀληθὴς φαντασία, ἣν καὶ πιθανὴν προσηγόρευον οἱ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας. ἐμπίπτει δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ ψευδής, ὥστε 175
ἀνάγκην ἔχειν καὶ τῇ κοινῇ ποτε τοῦ ἀληθοῦς καὶ ψευδοῦς k) φαντασίᾳ χρῆσθαι· οὐ μέντοι διὰ τὴν σπάνιον ταύτης παρέμπτωσιν, λέγω δὲ l) τῆς μιμουμένης ἀληθές, ἀπιστητέον ἐστὶ τῇ ὡς τὸ πολὺ m) ἀληθευούσῃ· τῷ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τάς τε κρίσεις καὶ τὰς πράξεις κανονίζεσθαι συμβέβηκε. τὸ μὲν οὖν

ut vel propter parvitatem rei quae cernitur, aut quod non sit satis spatii, aut propter imbecillitatem visus, qui confuse rem percipit et non expresse. alia autem est quae cum eo quod apparet vera, hoc quoque habet, ut valde evidenter appareat esse vera. 172. ex quibus rursus quae est minus evidens remissaque phantasia, non potest esse criterium veri falsique: quod enim neque ipsum neque quod eam effecit, aperto potest indicare, non potest nobis persuadere neque ad assensum nos attrahere. 173. quae autem apparet vera esse et satis evidenter apparet, ea est criterium veritatis ex Carneadis sententia. haec porro quae criterium est, satis late patet; nam prout speciatim alia alii applicatur, probabiliorem etiam vehementiusque moventem habet phantasiam. 174. probabile porro in praesentia dicitur tripliciter, uno quidem modo id quod est verum et videtur esse verum, altero autem id quod falsum cum sit, verum esse videtur, tertio autem verum commune utriusque. unde criterium erit phantasia quae vera esse videtur quamque probabilem appellabant Academici. 175. nonnumquam autem se offert etiam falsa, ut necesse sit aliquando uti communi phantasia falsi et veri. sed propterea quod haec quae veri speciem imitatur, rarius occurrit, fides non est deneganda ei quae ut plurimum est vera. nam secundum id quod ut plurimum fit, iudicia et actiones dirigi solent. atque primum quidem et

---

g) ἡ δέ τις] ita recte mss pro εἰ.

h) τῷ γάρ] ita malim cum ms Vratislav. pro τό.

i) πλάτος εἶχεν ἱκανόν] latitudinem vocat sive πλάτος amplam et varios sub se gradus variaque genera comprehendentem significationem. sic infra sect. 181 ubi de ἀπερισπάστῳ φαντασίᾳ· ἥτις καὶ αὐτὴ πλάτος ἔχειν ἔοικε διὰ τὸ ἄλλην ἄλλης μᾶλλον ἀπερίσπαστον εὑρίσκεσθαι.

k) κοινῇ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ψευδοῦς] supra sect. 165.

l) λέγω δὲ] ms Ciz. δή.

m) τῇ ὡς τὸ πολύ] sufficit hoc ex Carneadis sententia ad τὸ πιθανόν sive probabile, non ad certum, quod comprehendi posse ille prorsus negabat.

πρῶτον καὶ κοινὸν κριτήριον κατὰ τοὺς περὶ τὸν Καρνεάδην ἐστὶ
176 τοιοῦτον. ἐπεὶ δὲ οὐδέποτε φαντασία μονοειδὴς ὑφίσταται, ἀλλ'
ἁλύσεως τρόπον ἄλλη ἐξ ἄλλης ἤρτηται, δεύτερον προσγενήσεται
κριτήριον, ἡ πιθανὴ ἅμα καὶ ἀπερίσπαστος [n]) φαντασία, οἷον ὁ ἄν-
θρωπον σπῶν φαντασίαν ἐξ ἀνάγκης καὶ τῶν περὶ αὐτὸν λαμβάνει [o])
177 φαντασίαν καὶ τῶν ἐκτός· τῶν μὲν περὶ αὐτόν, χρόας μεγέθους σχή-
P 407 ματος κινήσεως λαλιᾶς ἐσθῆτος ὑποδέσεως· τῶν δὲ ἐκτός, ὡς ἀέρος
φωτὸς ἡμέρας οὐρανοῦ γῆς φίλων τῶν ἄλλων ἁπάντων. ὅταν οὖν
μηδεμία τούτων τῶν φαντασιῶν περιέλκῃ ἡμᾶς τῷ φαίνεσθαι ψευ-
δής, ἀλλὰ πᾶσαι συμφώνως φαίνωνται ἀληθεῖς, μᾶλλον πι-
178 στεύομεν. ὅτι γὰρ οὗτός ἐστι Σωκράτης, πιστεύομεν ἐκ τοῦ
πάντα [p]) αὐτῷ προσεῖναι τὰ εἰωθότα, χρῶμα μέγεθος σχῆμα
διάληψιν τρίβωνα, τὸ ἐνθάδε εἶναι ὅπου οὐδείς ἐστιν αὐτῷ
179 ἀπαράλλακτος. καὶ ὃν τρόπον τινὲς τῶν ἰατρῶν τὸν κατ' ἀλή-
θειαν πυρέσσοντα οὐκ ἐξ ἑνὸς λαμβάνουσι συμπτώματος, καθά-
περ σφυγμοῦ σφοδρότητος ἢ δαψιλοῦς θερμασίας, ἀλλὰ ἐκ
συνδρομῆς, οἷον θερμασίας ἅμα καὶ σφυγμοῦ, καὶ ἑλκώδους
ἁφῆς καὶ ἐρυθήματος καὶ δίψους καὶ τῶν ἀναλόγων· οὕτω καὶ
ὁ Ἀκαδημαϊκὸς τῇ συνδρομῇ τῶν φαντασιῶν ποιεῖται τὴν κρίσιν
τῆς ἀληθείας, μηδεμιᾶς τε τῶν ἐν τῇ συνδρομῇ φαντασιῶν
περισπώσης αὐτὸν ὡς ψευδοῦς λέγει ἀληθὲς εἶναι τὸ προσπῖ-
180 πτον [q]). καὶ ὅτι ἡ ἀπερίσπαστός ἐστι συνδρομὴ τοῦ πίστιν ἐμ-
ποιεῖν, φανερὸν ἀπὸ Μενελάου [r])· καταλιπὼν γὰρ ἐν τῇ νηὶ τὸ

commune criterium ex Carneadis sententia est huiusmodi. 176. quoniam autem numquam sola unius generis consistit phantasia, sed catenae instar altera pendet ex altera, secundum accedit criterium, si probabilis simul sit phantasia et nullo dubio in diversa trahatur. sic qui hominem phantasia concipit, necessario etiam phantasiam concipit eorum quae ipsummet spectant et extrinsecus ei adsunt. 177. eorum quidem quae ipsummet spectant, ut coloris magnitudinis figurae motus sermonis vestitus calceaturae; eorum autem quae adsunt ei extrinsecus, ut aëris lucis diei caeli terrae amicorum et aliorum omnium. quando ergo nulla ex his phantasiis in diversum nos traxerit, ut appareat falsa, sed omnes eodem concentu verae apparent, magis credimus. 178. nam quod iste sit Socrates, credimus ex eo quod omnia ei adsint quae consueverunt, color magnitudo figura gestus pallium, quod hic sit ubi nemo est qui cum eo confundi possit. 179. et quomodo nonnulli medici eum qui vere febricitat, dignoscunt non ex uno symptomate, ut ex vehementia pulsus aut ex abundantia caloris, sed ex concursu plurium, ut caloris simul et pulsus, atque ex ulceroso tactu et ex rubore et siti ac consimilibus; ita etiam Academicus ex phantasiarum sive visorum concursu facit indicium veritatis, et cum per nullam ex concursu phantasiarum distrahitur, ut falsum putet se imaginari, dicit verum esse quod se phantasiae obtulit. 180. quod autem fidem faciat concursus eiusmodi sine distractione consentiens, patet exemplo Menelai: in navi enim relicto He-

---

n) ἀπερίσπαστος] confer lib. 1 Pyrrhon. sect. 228.

o) λαμβάνοι] mss Vratislav. et Ciz. λαμβάνει [quod recepimus].

P 407 p) ἐκ τοῦ πάντα] ita mss pro manifesto mendo transpositionis quod erat in editis τοῦ ἐκ.

q) τὸ προσπῖπτον] ita leg. pro προπίπτον.

r) ἀπὸ Μενελάου] Helenam veram non fuisse in urbe Troia sed in Pharo Aegypti insula, a multis traditum. Eustathius in Iliad. δ' p. 173: περὶ Φάρου ἱστορία φέρεται κατὰ τοὺς παλαιοὺς παρὰ Ἀντικλείδῃ, ὡς Ἑλένη πόθῳ Μενελάου λάθρα ἐξελθοῦσα τῆς πόλεως, ὅτε κατέσχεν αὐ-

εἴδωλον τῆς Ἑλένης, ὅπερ ἀπὸ Τροίας ἐπήγετο ὡς Ἑλένην, καὶ
ἐπιβὰς τῆς Φάρου νήσου [s]) ὁρᾷ τὴν ἀληθῆ Ἑλένην, σπῶν τε
ἀπ' αὐτῆς ἀληθῆ φαντασίαν ὅμως οὐ πιστεύει τῇ τοιαύτῃ φαν-
τασίᾳ διὰ τὸ ὑπ' ἄλλης περισπᾶσθαι, καθ' ἣν ᾔδει ἀπολελοι-
πὼς ἐν τῇ νηῒ τὴν Ἑλένην. τοιαύτη γοῦν ἐστι καὶ ἡ ἀπερίσπα- 181
στος φαντασία, ἥτις καὶ αὐτὴ πλάτος ἔχειν [t]) ἔοικε διὰ τὸ ἄλλην
ἄλλης μᾶλλον ἀπερίσπαστον εὑρίσκεσθαι. τῆς δὲ ἀπερισπάστου
φαντασίας πιστοτέρα μᾶλλόν ἐστι καὶ τελειοτάτη ἡ ποιοῦσα τὴν
κρίσιν, ἣ σὺν τῷ ἀπερίσπαστος εἶναι ἔτι καὶ διεξωδευμένη [u])
καθέστηκε. τίς δέ ἐστι καὶ ὁ ταύτης χαρακτήρ, παρακειμένως 182
ὑποδεικτέον· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀπερισπάστου [x]) ψιλὸν ζητεῖται
τὸ μηδεμίαν τῶν ἐν τῇ συνδρομῇ φαντασιῶν ὡς ψευδῆ ἡμᾶς P 408
περισπᾶν, πάσας δὲ εἶναι ἀληθεῖς τε καὶ φαινομένας καὶ μὴ
ἀπιθάνους. ἐπὶ δὲ τῆς κατὰ τὴν περιωδευμένην συνδρομὴν ἑκά-
στην τῶν ἐν τῇ συνδρομῇ ἐπιστατικῶς δοκιμάζομεν [y]) ὁποῖόν τι

lenae simulacro, quod Troia abduxerat tamquam Helenam, cum in Pharum insulam ascendisset, videt veram Helenam, veramque ex illa phantasiam concipiens non tamen credit ei phantasiae propterea quod distraheretur ab alia, qua sciebat se in navi Helenam reliquisse. 181. talis est ergo non distracta in diversum phantasia, quae videtur et ipsa quoque latius patere propterea quo inveniatur alia magis (ut ita dicam) indistracta quam alia. indistractarum autem phantasiarum ea est fide dignior et perfectior ad faciendum indicium, quae praeterea quod in diversum non distrahitur, est quoque per singulas partes examinata. 182. quaenam autem sit eius forma, proxime est ostendendum: nam in indistracta quidem tantum quaeritur, ut nulla ex iis quae sunt in concursu, phantasiis tamquam falsa nos distrahat, omnes autem sintque et videantur esse verae et non improbabiles. in hac vero examinati concursus attente consideramus etiam unamquamque concurrentium phantasiarum, ita fere ut in comitiis fieri consuevit,

---

τὴν ὁ Πρωτεύς, καὶ Καρικὸν εὑροῦσα πλοῖον ἔπεισε τὸν ναύκληρον Φάρον ἀποκαταστῆσαι αὐτὴν εἰς Λακεδαίμονα. χειμῶνος δὲ ἐπιγεγονότος ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα τὸν Φάρον ὑπὸ ὄφεως θανεῖν. τὴν δὲ θάψασαν αὐτὸν οὕτω τὴν νῆσον ἀπ' ἐκείνου ὀνομάσαι. idem Eustathius ad Iliad. γ' p. 301: διαφωνία πολλὴ τοῖς παλαιοῖς ἐπὶ τοῖς κατὰ τὴν Ἑλένην. Ὅμηρος μὲν καὶ οἱ συμφωνοῦντες αὐτῷ ἱστοροῦσι περὶ αὐτῆς ὅσα οἴδαμεν. ἕτεροι δὲ οὐ τὴν Ἑλένην αὐτήν, εἴδωλον δὲ αὐτῆς εἰς Τροίαν ἀχθῆναι φάμενοι ὡς ἐν σκιαμαχίᾳ τὰ Τρωϊκὰ φαντάζονται. τούτων εἷς ὢν καὶ Ἡρόδοτος (lib. 2 cap. 112-119) καὶ Εὐριπίδης, ὡς τὸ κατ' αὐτὸν δρᾶμα ἡ Ἑλένη δηλοῖ. confer Philostratum 4 16 de vita Apollonii p. 154 et in Heroicis p. 693 ed. Olear. et nostrum infra sect. 254 sq. argumentum Helenae Euripidis: τοῦτο τὸ δρᾶμα κατασκευάζει τὴν Ἑλένην ἐν Τροίᾳ μὲν οὐκ οὖσαν αὐτήν, ἀλλὰ ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ Πρωτέως βασιλέως φυλαχθεῖσαν, τὴν δὲ νεφέλην Ἑλένῃ εἰκασθεῖσαν ὑπὸ Πάριδος ἁρπασθῆναι.

s) ἐπιβὰς τῆς Φάρου νήσου] vide Herodotum lib. 2 c. 119.

t) πλάτος ἔχειν] eadem phrasi usus Sextus supra sect. 173.

u) διεξωδευμένη] etiam περιωδευμένην vocat lib. 1 Pyrrhon. sect. 228 phantasiam omnes persequentem circumstantias. sic infra: κατὰ τὴν περιωδευμένην συνδρομήν.

x) ἀπερισπάστου] ita legendum pro ἀπεριστάτου. atque ita quoque legisse constat Hervetum. pro ea Stoici iuniores dixere φαντασίαν τὴν μηδὲν ἔχουσαν ἔνστημα infra sect. 253.

y) δοκιμάζομεν] ita mss, non ἐδοκιμάζομεν. P 408

γίνεται καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις [z]), ὅταν ὁ δῆμος ἕκαστον τῶν
μελλόντων ἄρχειν ἢ δικάζειν ἐξετάζῃ εἰ ἄξιός ἐστι τοῦ πιστευ-
183 θῆναι τὴν ἀρχὴν [a]) ἢ τὴν κρίσιν. οἷον ὄντων κατὰ τὸν τῆς
κρίσεως τόπον [b]) τοῦ τε κρίνοντος καὶ τοῦ κρινομένου καὶ τοῦ
δι' οὗ ἡ κρίσις, ἀποστήματός τε καὶ διαστήματος, τόπου χρό-
νου τρόπου διαθέσεως ἐνεργείας, ἕκαστον τῶν τοιούτων ὁποῖόν
ἐστι φιλοκρινοῦμεν, τὸ μὲν κρῖνον μὴ ἡ ὄψις ἤμβλυνται· τοιαύτη
γὰρ οὖσα ἄθετός ἐστι πρὸς τὴν κρίσιν· τὸ δὲ κρινόμενον μὴ
μικρὸν ὄγκον καθέστηκε· τὸ δὲ δι' οὗ ἡ κρίσις, μὴ ὁ ἀὴρ ζο-
φερὸς ὑπάρχει [c])· τὸ δὲ ἀπόστημα, μὴ μέγα λίαν ὑπόκειται· τὸ
δὲ διάστημα, μὴ συγκέχυται· τὸν δὲ τόπον, μὴ ἀχανής ἐστι·
τὸν δὲ χρόνον, μὴ ταχύς ἐστι· τὴν δὲ διάθεσιν, μὴ μανιώδης
184 θεωρεῖται· τὴν δὲ ἐνέργειαν, μὴ ἀπρόσδεκτός ἐστι. ταῦτα γὰρ
πάντα καθ' ἓν γίνεται κριτήριον, ἥ τε πιθανὴ φαντασία καὶ
ἡ πιθανὴ ἅμα καὶ ἀπερίσπαστος, πρὸς δὲ τούτοις ἡ πιθανὴ ἅμα
καὶ ἀπερίσπαστος καὶ διεξωδευμένη. παρ' ἣν αἰτίαν ὃν τρόπον
ἐν τῷ βίῳ, ὅταν μὲν περὶ μικροῦ πράγματος ζητῶμεν, ἕνα μάρ-
τυρα ἀνακρίνομεν, ὅταν δὲ περὶ μείζονος, πλείονας, ὅταν δ'
ἔτι [d]) μᾶλλον περὶ ἀναγκαιοτέρου, καὶ ἕκαστον τῶν μαρτυρούν-
των ἐξετάζομεν ἐκ τῆς τῶν ἄλλων ἀνθομολογήσεως· οὕτω, φασὶν
οἱ περὶ τὸν Καρνεάδην, ἐν μὲν τοῖς τυχοῦσι πράγμασι τῇ πιθανῇ
μόνῃ φαντασίᾳ κριτηρίῳ χρώμεθα, ἐν δὲ τοῖς διαφέρουσι τῇ
ἀπερισπάστῳ, ἐν δὲ τοῖς πρὸς εὐδαιμονίαν συντείνουσι τῇ περι-

quando populus examinat unumquemque eorum qui vel sunt gesturi magistratum vel iudicaturi, sitne dignus cui mandetur magistratus aut munus iudicandi. 183. sic cum examini subiicitur id quod indicat et id de quo indicatur et id, per quod fit iudicium, distantiaque et intervallum, figura tempus modus affectio operatio, unumquodque eorum quale sit curiose discernimus: id quidem quod indicat, num visus sit hebetatus; nam si sit eiusmodi, est ineptus ad iudicandum; id autem de quo indicatur, sitne nimis parvum; porro id per quod fit iudicium, num aër sit obscurus; distantia, num subiiciatur nimis magna; intervallum, num sit propinquum nimis atque adeo confusum; locus, num sit hians et vastus; tempus, num iusto sit brevius; affectio, num qui videt, sit furiosus; actio ipsa, num res eam fieri admittat. 184. nam si haec in uno sint omnia, criterium habemus phantasiam probabilem, et probabilem simul atque indistractam, et probabilem indistractam ac per partes examinatam. quamobrem quomodo in vita, quando de parva quidem re quaerimus, unum testem examinamus; quando de re maioris momenti, plures, quando autem de re magis necessaria, examinamus unumquemque eorum qui testificantur collata aliorum confessione; ita, inquit Carneades, in rebus levibus et non magni ponderis sola probabili phantasia utimur ad iudicandum, at in rebus quae sunt alicuius momenti, indistracta, in iis autem quae pertinent ad bene beateque

z) ἐν ταῖς ἐκκλησίαις] de hac δοκιμασίᾳ iudicum magistratuum et oratorum apud Athenienses videndus Io. Meursius in Themide Attica lib. 2 capite 16.

a) τοῦ πιστευθῆναι τὴν ἀρχὴν] sic D. Paulus apostolus Rom. 3 2 ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. Iulianus epistola ad Athenienses p. 277 πεπίστευτο δὲ τῶν βιβλίων μου τὴν φυλακήν.

b) κατὰ τὸν τῆς κρίσεως τόπον] in loco debito. sic infra sect. 189: πρὸς διέξοδον τῶν κατὰ τὸν τόπον αὐτῆς (φαντασίας) θεωρουμένων.

c) ὑπάρχει] ita mss pro ὑπάρχῃ.

d) ὅταν δ' ἔτι] ita mss pro δέ τι.

ωδευμένῃ. οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν διαφερόντων πραγμάτων 185
τὴν διάφορόν φασι παραλαμβάνειν φαντασίαν, οὕτω καὶ κατὰ
τὰς διαφόρους περιστάσεις μὴ τῇ αὐτῇ κατακολουθεῖν· τῇ μὲν
γὰρ αὐτὸ μόνον πιθανῇ [e]) προσέχειν λέγουσιν ἐφ' ὧν οὐ δίδω-
σιν ἡμῖν καιρὸν ἡ περίστασις πρὸς ἀκριβῆ τοῦ πράγματος ἀνα-
θεώρησιν· οἷον, διώκεταί τις ὑπὸ πολεμίων καὶ ἐλθὼν εἴς τά- 186
φρον τινὰ φαντασίαν σπᾷ ὡς κἀνταῦθα πολεμίων αὐτὸν λοχών-
των, εἶθ' ὑπὸ ταύτης τῆς φαντασίας ὡς πιθανῆς συναρπασθεὶς
ἐκκλίνεται καὶ φεύγει τὴν τάφρον ἑπόμενος τῇ περὶ τὴν φαντα- P 409
σίαν πιθανότητι, πρὶν ἀκριβῶς ἐπιστῆσαι πρότερον εἰ τῷ ὄντι
λόχος ἐστὶ πολεμίων κατὰ τὸν τόπον ἢ οὐδαμῶς. τῇ δὲ πιθανῇ 187
καὶ περιωδευμένῃ ἕπονται ἐφ' ὧν χρόνος δίδοται εἰς τὸ μετὰ
ἐπιστάσεως καὶ διεξόδου χρῆσθαι τῇ κρίσει τοῦ προσπίπτοντος
πράγματος, οἷον ἐν ἀλαμπεῖ οἰκήματι εἴλημα σχοινίου θεασά-
μενός τις παραυτίκα μὲν ὄφιν ὑπολαβὼν [f]) τυγχάνειν ὑπερήλατο,
τὸ δὲ μετὰ τοῦτο ὑποστρέψας ἐξετάζει τἀληθές, καὶ εὑρὼν
ἀκίνητον ἤδη μὲν εἰς τὸ μὴ εἶναι ὄφιν ῥοπὴν ἴσχει κατὰ τὴν
διάνοιαν. ὅμως δὲ λογιζόμενος, ὅτι καὶ ὄφεις ποτὲ ἀκινητοῦσι 188
χειμερινῷ κρύει παγέντες, βακτηρίᾳ καθικνεῖται τοῦ σπειράμα-
τος, καὶ τότε οὕτως ἐκπεριοδεύσας τὴν προσπίπτουσαν φαντα-
σίαν συγκατατίθεται τῷ ψεῦδος εἶναι τὸ ὄφιν ὑπάρχειν τὸ φαν-
τασθὲν αὐτῷ σῶμα. καὶ πάλιν, ὡς προεῖπον [g]), ὁρῶντές τι
περιφανῶς συγκατατιθέμεθα ὅτι τοῦτο ἀληθές ἐστι, προδιεξο-
δεύσαντες, ὅτι ἀρτίους μὲν ἔχομεν τὰς αἰσθήσεις, ὕπαρ δὲ καὶ
οὐ καθ' ὕπνους βλέπομεν. συμπάρεστι δὲ καὶ δι' αὐτῆς ἀὴρ
καὶ ἀπόστημα σύμμετρον καὶ ἀκινησία τοῦ προσπίπτοντος. ὥστε 189

vivendum, examinata per partes. 185. verumenimvero quomodo in rebus diversi generis dicunt se diversam assumere phantasiam, ita etiam in diversis circumstantiis nequaquam sequi eandem: nam probabilem dicunt solummodo phantasiam se attendere in iis, in quibus non dat nobis circumstantia satis temporis ad rem accurate considerandam: 186. ut exempli causa, hostes persequuntur quempiam et ille delatus ad quoddam antrum, visione apprehendit quod illic sint hostes in insidiis, deinde ab illa permotus visione ut quae sit probabilis, declinat et fugit antrum visi sequens probabilitatem, priusquam accurate et diligenter attenderet reverane essent in eo loco hostium insidiae, an non. 187. probabilem autem et per partes examinatam phantasiam sequuntur in iis in quibus datur tempus attente singula persequendo ac tractando res quae nobis se offerunt examinandi, ut cum quispiam in domo obscura aspexisset funem circumvolutum, statim quidem suspicatus esse serpentem transiliit postea autem conversus verum examinat, cumque invenit immobilem, iam quidem eo propendet cogitatio, quod non sit serpens. 188. tamen perpendens quod aliquando serpentes quoque sunt immobiles hiberno gelu concreti, spiram illam seu involucrum percutit baculo, et cum ita particulatim examinavit visum quod ei se obtulit, assentitur esse falsum quod sit serpens corpus illud quod visione apprehenderat. et rursus, ut prius dixi, evidenter aliquid videntes assentimur quod hoc sit verum, cum prius cogitando percurrerimus quod sensus habemus integros, vigilantes autem et non in somnis videmus. simul etiam adest aër perspicuus et proportione conveniens intervallum, neque id quod videmus

---

e) *τῇ μὲν γὰρ αὐτὸ μόνον πιθανῇ*] ita mss pro *εἰ μὲν γάρ.*
f) *ὄφιν ὑπολαβὼν*] idem exemplum habes I Pyrrhon. sect. 227. P 409
g) *ὡς προεῖπον*] supra sect. 183.

διὰ ταῦτα πιστὴν εἶναι τὴν φαντασίαν, χρόνον ἡμῶν ἐσχηκότων αὐτάρκη πρὸς διέξοδον τῶν κατὰ τὸν τόπον αὐτῆς [h]) θεωρουμένων. ὁ δ' αὐτὸς λόγος ἐστὶ καὶ περὶ τῆς ἀπερισπάστου· προσίενται γὰρ αὐτήν, ὅταν μηδὲν ᾖ τὸ ἀντιπεριέλκειν δυνάμενον,
190 ὡς ἐπὶ Μενελάου προείρηται [i]). ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς ἱστορίας ἄνωθεν ἀπὸ Πλάτωνος [k]) ἀποδοθείσης οὐκ ἔστιν ἀλλότριόν που καὶ τὴν τῶν Κυρηναϊκῶν στάσιν [l]) ἐπελθεῖν· δοκεῖ γὰρ καὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἡ αἵρεσις ἀπὸ τῆς Σωκράτους [m]) ἀνεσχηκέναι διατριβῆς, ἀφ' ἧσπερ ἀνέσχε [n]) καὶ ἡ περὶ τὸν Πλάτωνα
191 διαδοχή. φασὶν οὖν οἱ Κυρηναϊκοὶ κριτήρια εἶναι τὰ πάθη [o]) καὶ μόνα καταλαμβάνεσθαι [p]) καὶ ἀδιάψευστα τυγχάνειν [q]), τῶν
P 410 δὲ πεποιηκότων τὰ πάθη μηδὲν εἶναι καταληπτὸν μηδὲ ἀδιάψευστον· ὅτι μὲν γὰρ λευκαινόμεθα, φασί, καὶ γλυκαζόμεθα, δυνατὸν λέγειν ἀδιαψεύστως καὶ ἀληθῶς [r]) καὶ βεβαίως ἀνεξελέγκτως [s])· ὅτι δὲ τὸ ἐμποιητικὸν τοῦ πάθους λευκόν ἐστιν ἢ

movetur. 189. quo fit ut per haec sit fide digna phantasia, cum habuerimus satis temporis ad persequendum cogitatione ea quae in loco suo cernuntur. eadem est etiam ratio de indistracta phantasia: eam enim admittunt, cum nihil est quod possit retrahere, ut prius dictum est de Menelao. 190. sed cum explicuerimus hactenus historiam dogmatum sectae Academicae a stirpe usque et primo eius auctore Platone, non erit utique alienum persequi etiam sectam Cyrenaicorum; videtur enim eorum quoque haeresis orta esse ex scholis Socraticis, a quibus profecta est successio Platonis. 191. dicunt ergo Cyrenaici criteria sive indices veri falsique esse affectiones solasque comprehendi et non esse fallaces, eorum autem quae movent et efficiunt affectiones, nihil esse quod possit comprehendi neque quod possit non fallere: nam quod, inquiunt, specie alboris et dulcedinis afficimur, dicere possumus asseveranter neque falso id affirmasse convincemur; quod autem id quod efficit in nobis hanc affectionem, sit album aut dulce,

h) κατὰ τὸν τόπον αὐτῆς] ita loco iam laudato: ὄντων κατὰ τὸν τῆς κρίσεως τόπον τοῦ τε κρίνοντος καὶ τοῦ κρινομένου.
i) ἐπὶ Μενελάου προείρηται] supra sect. 180.
k) ἀπὸ Πλάτωνος] a sect. 141 usque ad praesentem locum.
l) τὴν τῶν Κυρηναϊκῶν στάσιν] vocabulo στάσεως hoc sensu utitur noster sect. 53 89 et passim aliis in locis.
m) ἀπὸ τῆς Σωκράτους] Aristippus enim auctor sectae Cyrenaicae idem Socratis discipulus fuit, illis magis voluptuariis eius disputationibus delectatus, ut notat Cicero 3 17 de Oratore.
n) ἀφ' ἧσπερ ἀνέσχε] ita mss pro ἀνίσχε, ut statim praecedit ἀνεσχηκέναι.
o) κριτήρια εἶναι τὰ πάθη] Cicero Lucullo c. 7: *quid de tactu - - doloris aut voluptatis, in quo Cyrenaici solo putant veri esse iudicium, quia sentiatur.* confer ad hunc locum Petri Fabri notas p. 27.
p) καὶ μόνα καταλαμβάνεσθαι] vide quae dicta ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 215.
q) ἀδιάψευστα τυγχάνειν] sensuum passiones non falli, sed iudicium de rebus sensu perceptis, docuerunt cum Cyrenaicis etiam per alia multa capita conspirantes Epicurei, ut constat vel ex Lucretio 4 480 sqq. ex iis quae noster infra sect. 203 sq. quod itaque apud Laërtium 2 95 legas de Cyrenaicis, ἀνῄρουν δὲ καὶ τὰς αἰσθήσεις οὐκ ἀκριβούσας τὴν ἐπίγνωσιν, non de sensibus ipsis accipiendum est quatenus percipiunt ac patiuntur, sed de opinione ac iudicio ex eorum perceptione ferendo, quod erroribus esse obnoxium statuerunt.
P 410 r) καὶ ἀληθῶς] haec verba in ms Ciz. desiderantur.
s) ἀνεξελέγκτως] ita leg. pro ἀνεξελίκτως ex ms Genev., quod habet ἀνεξελέκτως, atque ex interprete Herveto.

γλυκύ ἐστιν, οὐχ οἷόν τ' ἀποφαίνεσθαι. εἰκὸς γάρ ἐστι καὶ ὑπὸ 192
μὴ λευκοῦ τινα [t]) λευκαντικῶς διατεθῆναι, καὶ ὑπὸ μὴ γλυκέος
γλυκανθῆναι· καθὰ γὰρ ὁ μὲν σκοτωθεὶς καὶ ἰκτεριῶν [u]) ὠχραν-
τικῶς ἀπὸ πάντων κινεῖται, ὁ δὲ ὀφθαλμιῶν ἐρυθαίνεται, ὁ δὲ
παραπιέσας τὸν ὀφθαλμὸν ὡς ὑπὸ δυοῖν κινεῖται, ὅ τε δὲ με-
μηνὼς δισσὰς ὁρᾷ [x]) τὰς Θήβας καὶ δισσὸν φαντάζεται τὸν
ἥλιον. ἐπὶ πάντων δὲ τούτων τὸ μὲν ὅτι τόδε τι πάσχουσιν, 193
οἷον ὠχραίνονται ἢ ἐρυθαίνονται ἢ δυάζονται [y]), ἀληθές, τὸ δὲ
ὅτι ὠχρόν ἐστι τὸ κινοῦν αὐτοὺς ἢ ἐνερευθὲς ἢ διπλοῦν, ψεῦδος
εἶναι νενόμισται· οὕτω καὶ ἡμᾶς εὐλογώτατόν ἐστι πλέον τῶν
οἰκείων παθῶν μηδὲν λαμβάνειν δύνασθαι. ὅθεν ἤτοι τὰ πάθη
φαινόμενα [z]) θετέον ἢ τὰ ποιητικὰ τῶν παθῶν. καὶ εἰ μὲν τὰ 194
πάθη φαμὲν εἶναι φαινόμενα, πάντα τὰ φαινόμενα λεκτέον ἀληθῆ
καὶ καταληπτά. εἰ δὲ τὰ ποιητικὰ τῶν παθῶν προσαγορεύομεν
φαινόμενα, πάντα ἐστὶ τὰ φαινόμενα ψευδῆ καὶ πάντα ἀκατά-
ληπτα· τὸ γὰρ περὶ ἡμᾶς συμβαῖνον πάθος ἑαυτοῦ πλέον οὐ-
δὲν ἡμῖν ἐνδείκνυται. ἔνθεν καὶ εἰ χρὴ τἀληθῆ λέγειν, μόνον
τὸ πάθος [a]) ἡμῖν ἐστι φαινόμενον· τὸ δ' ἐκτὸς καὶ τοῦ πάθους
ποιητικὸν τάχα μέν ἐστιν ὄν, οὐ φαινόμενον δὲ ἡμῖν. καὶ ταύτῃ 195
περὶ μὲν τὰ πάθη τά γε οἰκεῖα [b]) πάντες ἐσμὲν ἀπλανεῖς, περὶ

non possumus certo affirmare. 192. nam credibile est quod etiam a non albo afficiamur alboris specie et dulcedinis a non dulci: quandoquidem is cui caligant oculi et qui morbo laborat regio, ita movetur ab omnibus quae videt ac si lurida cerneret, qui autem ophthalmia laborat, ac si videret rubra, quique compressit oculum duplicia omnia videtur sibi videre, et qui est furore correptus geminas videt Thebas et visione solem apprehendit geminum. 193. in his autem omnibus, quod sic quidem afficiantur, nempe lurida ipsis appareant aut rubra aut duplicia, verum est; quod autem ipsum sit luridum quod eos movet, aut rubrum aut duplex, falsum esse existimatur: ita nos quoque consentaneum est nihil amplius percipere posse quam nostras ipsorum affectiones. unde aut ponendum est affectiones aut ea quae sunt efficientia affectionum nobis apparere. 194. atque si dicamus apparere nobis affectiones, fatendum est omnia quae apparent nobis esse vera et eiusmodi ut possint comprehendi: si autem ea quae affectiones in nobis movent, appellamus apparentium nomine, omnia apparentia sunt fallacia nec comprehendi possunt. quae enim nobis accidit affectio, se ipsam nobis ostendit et nihil amplius. unde si oportet verum dicere, sola affectio est quae nobis apparet. quod est autem extrinsecus movetque ac efficit nostram affectionem, fortasse quidem res est, nobis autem non apparet. 195. et ea ratione in propriis quidem affectionibus nos omnes minime erramus, in sub-

---

t) *καὶ ὑπὸ μὴ λευκοῦ τινα*] ita mss pro *τινός*.

u) *ὁ μὲν σκοτωθεὶς καὶ ἰκτεριῶν*] plura huiusmodi 1 Pyrrhon. sect. 101 126 etc. Varro Eumenidibus apud Nonium in arquatus: *ut arquatis et veternosis quae lutea non sunt et quae sunt lutea videntur, sic insanis sani et furiosis videntur esse insani.*

x) *δισσὰς ὁρᾷ*] apud Euripidem in Bacchis v. 916 Pentheus *καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ, δισσὰς δὲ Θήβας.*

y) *δυάζονται*] ms Vratislav. *διάζονται*, male.

z) *τὰ πάθη φαινόμενα*] subintellige *ἡμῖν*, ut infra: *τὸ δ' ἐκτὸς καὶ τοῦ πάθους ποιητικὸν τάχα μέν ἐστιν ὄν, οὐ φαινόμενον δὲ ἡμῖν.* et *μόνον τὸ πάθος ἡμῖν ἐστιν φαινόμενον.*

a) *μόνον τὸ πάθος*] ita leg. pro *παθόν.*

b) *περὶ μὲν τὰ πάθη τά γε οἰκεῖα*] ita supplendus hic locus e mss: nam in editis verba *τὰ πάθη* deerant.

δὲ τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον πάντες πλανώμεθα· κἀκεῖνα μὲν ἐστι
καταληπτά, τοῦτο δὲ ἀκατάληπτον, τῆς ψυχῆς πάνυ ἀσθενοῦς
καθεστώσης πρὸς διάγνωσιν αὐτοῦ παρὰ τοὺς τόπους c), παρὰ
τὰ διαστήματα, παρὰ τὰς κινήσεις, παρὰ τὰς μεταβολάς, παρὰ
ἄλλας παμπληθεῖς αἰτίας. ἔνθεν οὐδὲ κριτήριόν φασιν εἶναι κοι-
196 νὸν ἀνθρώπων, ὀνόματα δὲ κοινὰ τίθεσθαι τοῖς κρίμασι. λευκὸν
P 411 μὲν γάρ τι καὶ γλυκὺ καλοῦσι κοινῶς πάντες, κοινὸν δέ τι λευ-
κὸν ἢ γλυκὺ οὐκ ἔχουσιν· ἕκαστος γὰρ τοῦ ἰδίου πάθους ἀν-
τιλαμβάνεται. τὸ δὲ εἰ τοῦτο τὸ πάθος ἀπὸ λευκοῦ ἐγγίνεται
αὐτῷ καὶ τῷ πέλας, οὔτ' αὐτὸς δύναται λέγειν, μὴ ἀναδεχόμε-
νος τὸ τοῦ πέλας πάθος, οὔτε ὁ πέλας, μὴ ἀναδεχόμενος τὸ
197 ἐκείνου. μηδενὸς δὲ κοινοῦ πάθους περὶ ἡμᾶς γινομένου προ-
πετές ἐστι τὸ λέγειν, ὅτι τὸ ἐμοὶ τοῖον φαινόμενον τοῖον καὶ τῷ
παρεστῶτι φαίνεται· τάχα γὰρ ἐγὼ μὲν οὕτω συγκέκριμαι ὡς
λευκαίνεσθαι ὑπὸ τοῦ ἔξωθεν προσπίπτοντος, ἕτερος δὲ οὕτω
κατεσκευασμένην ἔχει τὴν αἴσθησιν, ὥστε ἑτέρως διατεθῆναι. οὐ
198 πάντως οὖν κοινόν ἐστι τὸ φαινόμενον ἡμῖν. καὶ ὅτι τῷ ὄντι
παρὰ τὰς διαφόρους τῆς αἰσθήσεως κατασκευὰς οὐχ ὡσαύτως
κινούμεθα, πρόδηλον ἐπί τε τῶν ἰκτεριώντων καὶ ὀφθαλμιώντων
καὶ τῶν κατὰ φύσιν διακειμένων. ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ οἱ μὲν
ὠχραντικῶς, οἱ δὲ φοινικτικῶς, οἱ δὲ λευκαντικῶς πάσχουσιν,
οὕτως εἰκός ἐστι καὶ τοὺς κατὰ φύσιν διακειμένους d) παρὰ τὴν
διάφορον τῶν αἰσθήσεων κατασκευὴν μὴ ὡσαύτως ἀπὸ τῶν αὐ-
τῶν κινεῖσθαι, ἀλλ' ἑτέρως μὲν τὸν λευκόν e), ἑτέρως δὲ τὸν

iecto autem externo erramus omnes: et illae quidem possunt comprehendi, hoc autem non potest, cum ad id discernendum anima sit prorsus imbecilla propter loca, propter intervalla, propter motus, propter mutationes, propter alias plurimas causas. unde nec criterium dari omnibus hominibus commune affirmant Cyrenaici, poni autem nomina communia iudiciis. 196. nam album quidem et dulce vocant omnes communiter, commune autem aliquid album aut dulce non habent: unusquisque enim apprehendit propriam affectionem. an autem eodem modo ipse et proximus ex albo afficiatur, neque ipse potest dicere, ut qui proximi non percipiat affectionem, neque proximus ut qui affectionem illius non percipit. 197. cum autem nulla sit in nobis communis affectio, temerarium est dicere id quod mihi videtur, tale etiam videri vicino: nam fortasse quidem ego ita sum compositus, ut album mihi videatur hoc quod extrinsecus mihi se offert, alter autem sic constitutum habet sensum, ut aliter afficiatur. non est ergo omnino commune id quod nobis apparet. 198. quod autem re vera propter diversas sensus constitutiones non similiter et eodem modo afficimur movemurque, perspicuum est in iis qui regio morbo vel ophthalmia laborant et in iis qui affecti sunt secundum naturam: quo modo enim ex eadem re alii quidem ita afficiuntur ac si luridum alii rubrum alii ac si album intuerentur, ita etiam credibile est eos qui secundum naturam sunt affecti, propter diversam sensuum constitutionem ab iisdem rebus non moveri similiter, sed aliter qui-

c) *παρὰ τοὺς τόπους*] ita recte editi. confer supra sect. 183. male ms Ciz. *πόδας*.

d) *καὶ τοὺς κατὰ φύσιν διακειμένους*] adde si placet 1 Pyrrhon. sect. 102 et 124 etc.

e) *ἑτέρως μὲν τὸν λευκόν*] pro his verbis Hervetus in versione sua nescio ex suo ingenio an ex codice ms habet: *sed aliter quidem album, aliter vero nigrum.* cum autem non putem nostrum loqui de hominibus qui alii candida cute, alii ut Aethiopes nigra sunt, sed de oculis, nec

χαροπόν, μὴ ὡσαύτως δὲ τὸν μελανόφθαλμον. ὥστε κοινὰ μὲν
ἡμᾶς ὀνόματα τιθέναι τοῖς πράγμασι, πάθη δέ γε ἔχειν ἴδια.
ἀνάλογα δὲ εἶναι δοκεῖ τοῖς περὶ κριτηρίων λεγομένοις κατὰ τού- 199
τους τοὺς ἄνδρας καὶ τὰ περὶ τελῶν [f]) λεγόμενα· διήκει γὰρ τὰ
πάθη καὶ ἐπὶ τὰ τέλη. τῶν γὰρ παθῶν τὰ μέν ἐστιν ἡδέα, τὰ
δὲ ἀλγεινά, τὰ δὲ μεταξύ. καὶ τὰ μὲν ἀλγεινὰ κακά φασιν εἶ-
ναι, ὧν τέλος ἀλγηδών, τὰ δὲ ἡδέα ἀγαθά, ὧν τέλος ἐστὶν
ἀδιάψευστον ἡδονή, τὰ δὲ μεταξὺ οὔτε ἀγαθὰ οὔτε κακά, ὧν
τέλος τὸ οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακόν, ὅπερ πάθος ἐστὶ μεταξὺ
ἡδονῆς καὶ ἀλγηδόνος. πάντων οὖν τῶν ὄντων τὰ πάθη κριτή- 200
ριά ἐστι καὶ τέλη. ζῶμέν τε, φασίν, ἑπόμενοι τούτοις, ἐναργείᾳ
τε καὶ εὐδοκήσει προσέχοντες, ἐναργείᾳ μὲν κατὰ τὰ ἄλλα πάθη,
εὐδοκήσει δὲ κατὰ τὴν ἡδονήν. τοιαῦτα μὲν καὶ οἱ Κυρηναϊκοί,
συστέλλοντες μᾶλλον τὸ κριτήριον παρὰ τοὺς περὶ τὸν Πλά- P 412
τωνα· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ σύνθετον αὐτὸ ἐποίουν ἔκ τε ἐναργείας
καὶ τοῦ λόγου [g]), οὗτοι δὲ ἐν μόναις αὐτὸ ταῖς ἐναργείαις καὶ
τοῖς πάθεσιν ὁρίζουσιν. οὐκ ἄποθεν δὲ τῆς τούτων δόξης ἐοί- 201
κασιν εἶναι καὶ οἱ ἀποφαινόμενοι κριτήριον ὑπάρχειν τῆς ἀλη-
θείας τὰς αἰσθήσεις· ὅτι γὰρ ἐγένοντό τινες τὸ τοιοῦτο ἀξιοῦν-
τες, προὖπτον πεποίηκεν Ἀντίοχος [h]) ὁ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας ἐν

dem eum qui glaucis, aliter qui caeruleis, aliter denique eum qui nigris est oculis. quo fit, ut rebus quidem communia nomina imponamus, proprias autem habeamus affectiones. 199. iis porro quae de criteriis veritatis ex horum virorum sententia dicuntur, videntur congruere etiam quae iidem disputant de finibus: nam etiam ad fines pervadunt affectiones. ex affectionibus enim aliae quidem sunt iucundae, aliae vero molestae, aliae vero intermediae. et molestas quidem dicunt esse malas, quarum finis est dolor, iucundas autem bonas, quarum finis, qui falli non potest, est voluptas; quae autem sunt intermediae nec sunt bonae nec malae, quarum finis nec bonus est nec malus, affectio inter voluptatem et dolorem media. 200. affectiones ergo sunt omnium indices et fines, has, inquiunt, in vita sequimur, attendentes evidentiam et iucunditatem: evidentiam quidem in aliis affectionibus, iucunditatem autem in voluptate. haec quidem Cyrenaici, a quibus criterium veritatis arctius circumscribitur quam a Platonicis: nam illi quidem ipsum faciebant compositum ex evidentia et ratione, isti autem id sola evidentia et affectionibus definiunt. 201. non procul autem ab eorum sententia videntur esse qui pronuntiant veritatem indicari a sensibus: nam quod fuerint qui hoc censerent, planum facit Antiochus Academicus in se-

---

meminerim me umquam vidisse oculos albos, puto pro *λευκόν* a Sexto scriptum (quod etiam in versione secutus sum) *γλαυκόν*, ut *γλαύκωψ* intelligatur, quemadmodum per *χαροπόν* intelligit *χαροπόφθαλμον*. est autem *χαροπός* color medius inter flavum caesiumque.

f) *καὶ τὰ περὶ τελῶν*] notum est ab Cyrenaicis passiones non modo pro criterio veritatis habitas fuisse, sed etiam in illis omnem rationem boni malique, fugiendorum et appetendorum fuisse repositam, quatenus dolorem ex rebus et voluptatem percipimus, cum dolor semper sit dolor, hoc est molestiam afferat, et voluptas non possit seiuncta esse ab iucunditate. confer quae viri docti ad Laërtium 2 86 sq.

g) *ἔκ τε ἐναργείας καὶ τοῦ λόγου*] supra sect. 141 sq. P 412

h) *Ἀντίοχος*] de hoc dictum ad 1 Pyrrhon. sect. 235. caeterum ex verbis Antiochi non satis apparet ipsum sententiam Asclepiadis, quam refert, etiam consensu suo approbasse. libri *κανονικῶν* Antiochi, quos Sextus laudat, logicam disciplinam spectarunt haud dubie ut Canonica

δευτέρῳ τῶν κανονικῶν ῥητῶς γράψας ταῦτα "ἄλλος δέ τις ἐν
τῇ ἰατρικῇ μὲν οὐδενὸς δεύτερος, ἁπτόμενος δὲ καὶ φιλοσοφίας,
ἐπείθετο τὰς μὲν αἰσθήσεις ὄντως καὶ ἀληθῶς ἀντιλήψεις εἶναι,
202 *λόγῳ δὲ μηδὲν ὅλως ἡμᾶς καταλαμβάνειν". ἔοικε γὰρ διὰ τούτων*
ὁ Ἀντίοχος τὴν προειρημένην τιθέναι στάσιν καὶ Ἀσκληπιάδην
τὸν ἰατρὸν[i] *αἰνίττεσθαι ἀναιροῦντα μὲν τὸ ἡγεμονικόν, κατὰ*
δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον αὐτῷ γενόμενον. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τούτου
φορᾶς[k] *ποικιλώτερον καὶ κατ᾽ ἰδίαν ἐν τοῖς ἰατρικοῖς ὑπομνή-*
203 *μασι*[l] *διεξήλθομεν, ὥστε μὴ ἔχειν ἀνάγκην παλινῳδεῖν*[m]. *Ἐπί-*
κουρος[n] *δὲ δυοῖν ὄντων τῶν συζυγούντων ἀλλήλοις πραγμάτων,*
φαντασίας καὶ τῆς δόξης, τούτων τὴν φαντασίαν, ἣν καὶ ἐνάρ-
γειαν καλεῖ, διὰ παντὸς ἀληθῆ φησιν ὑπάρχειν· ὡς γὰρ τὰ
πρῶτα πάθη, τουτέστι ἡδονὴ καὶ πόνος, ἀπὸ ποιητικῶν τινων,
καὶ κατὰ ταῦτα ποιητικὰ συνίσταται, οἷον ἡ μὲν ἡδονὴ ἀπὸ
τῶν ἡδέων, ἡ δὲ ἀλγηδὼν ἀπὸ τῶν ἀλγεινῶν, καὶ οὔτε τὸ τῆς
ἡδονῆς ποιητικὸν ἐνδέχεταί ποτε μὴ εἶναι ἡδὺ οὔτε τὸ τῆς ἀλ-
γηδόνος παρεκτικὸν μὴ ὑπάρχειν ἀλγεινόν, ἀλλ᾽ ἀνάγκη καὶ τὸ

cundo Canonicorum diserte scribens in haec verba "quidam alius, in medicina nulli secundus, et qui attigerat etiam philosophiam, persuasum habebat, sensus quidem re ipsa et vere esse rerum apprehensiones, ratione autem nihil nos omnino comprehendere". 202. videtur enim per haec Antiochus dictam iam a me sectam ponere et Asclepiadem innuere medicum, qui animae tollebat partem quae principatum obtinet fuitque eisdem cum Antiocho temporibus. sed de illo quidem genere varie et ex instituto tractavimus in medicis commentariis, ut eandem recinere cantilenam non sit necesse. 203. Epicurus autem, cum sint duae res inter se coniugatae, nempe phantasia et opinio, ex iis phantasiam quam etiam appellat evidentiam, perpetuo dicit esse veram. quomodo enim primae affectiones, nempe voluptas dolorque, constant ex efficientibus et ideo sunt efficientes, ut voluptas ex iucundis et ex molestis dolor, neque id quod efficit voluptatem, umquam contingit non esse iucundum, neque id quod praebet dolorem, umquam non molestum accidit; sed necesse est et quod delectat, esse iucun-

---

Epicuri. alioqui titulus ille communis aliis disciplinis, uti canonica astrologorum memorat Plinius 2 17 hist. natural.

i) *Ἀσκληπιάδην τὸν ἰατρὸν*] confer sect. 91 et 380 huius libri.

k) *περὶ μὲν τῆς τούτου φορᾶς*] de vocabulis *φορᾶς* et *στάσεως*, quibus promiscue noster utitur, dicere me memini ad sect. 49.

l) *ἐν τοῖς ἰατρικοῖς ὑπομνήμασι*] hi commentarii alibi etiam ab auctore laudati iamdiu est quod interciderunt.

m) *παλινῳδεῖν*] verbum istud proprie significat eandem cantilenam iterum canere, qui sensus hoc loco exstat, rariorque est quam alter retractandi ac recantandi sive (ut Appuleius) recinendi prius dicta illisque contraria ponendi, ductus a poëta Stesichoro, qui cum Helenae vituperationem scripsisset, *παλινῳδίᾳ* deinde eandem laudavit. Hesychius *παλινῳδίαν* interpretatur *ᾠδὴν τῇ προτέρᾳ ἐναντίαν*. sed recte Varinus addit: *ἢ τὴν προτέραν ᾠδήν*.

n) *Ἐπίκουρος*] Plutarchus 4 de placitis philosophor. c. 9: *Ἐπίκουρος πᾶσαν αἴσθησιν καὶ πᾶσαν φαντασίαν ἀληθῆ, τῶν δὲ δοξῶν τὰς μὲν ἀληθεῖς, τὰς δὲ ψευδεῖς*. plura viri docti ad Lucretium 4 480 sq. Laërtium 10 31 sq. et prae omnibus Gassendus in philosophia Gargettii huius philosophi. conferendus et noster infra sect. 368 et lib. 2 adversus Logicos sect. 9.

ἧδον ἡδύ, καὶ τὸ ἀλγεινὸν ἀλγοῦν ὂν τὴν φύσιν [o]) ὑποκεῖσθαι·
οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν φαντασιῶν παθῶν περὶ ἡμᾶς οἰσῶν τὸ ποιητι-
κὸν ἑκάστου αὐτῶν πάντῃ τε καὶ πάντως φανταστόν ἐστιν. ὃ
οὐκ ἐνδέχεται ὂν φανταστὸν μὴ ὑπάρχειν κατὰ ἀλήθειαν τοιοῦ-
τον οἷον φαίνεται ποιητικὸν φαντασίας καθεστάναι. καὶ ἐπὶ τῶν 204
κατὰ μέρος τὸ παραπλήσιον χρὴ λογίζεσθαι· τὸ γὰρ ὁρατὸν οὐ
μόνον φαίνεται ὁρατόν, ἀλλὰ καὶ ἔστι τοιοῦτον ὁποῖον φαίνεται.
καὶ τὸ ἀκουστὸν οὐ μόνον φαίνεται ἀκουστόν, ἀλλὰ καὶ ταῖς
ἀληθείαις τοιοῦτον ὑπῆρχε, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. γίνον- P 413
ται οὖν πᾶσαι αἱ φαντασίαι ἀληθεῖς καὶ κατὰ λόγον. εἰ γὰρ 205
ἀληθὴς φαίνεται φαντασία, φασὶν οἱ Ἐπικούρειοι, ὅταν ἀπὸ
τοῦ ὑπάρχοντός γε [p]) καὶ κατ᾽ αὐτὸ τὸ ὑπάρχον γίνηται, πᾶσα
δὲ φαντασία ἀπὸ ὑπάρχοντος τοῦ φανταστοῦ καὶ κατ᾽ αὐτὸ τὸ
φανταστὸν συνίσταται, πᾶσα κατὰ ἀνάγκην φαντασία ἐστὶν
ἀληθής. ἐξαπατᾷ δὲ ἐνίους ἡ διαφορὰ τῶν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰ- 206
σθητοῦ, οἷον ὁρατοῦ, δοκουσῶν προσπίπτειν φαντασιῶν, καθ᾽
ἣν ἢ ἀλλοιόχρουν ἢ ἀλλοιόσχημον ἢ ἄλλως πως ἐξηλλαγμένον
φαίνεται τὸ ὑποκείμενον· ὑπενόησαν γὰρ ὅτι τῶν οὕτω διαφε-
ρουσῶν καὶ μαχομένων φαντασιῶν δεῖ τὴν μέν τινα ἀληθῆ εἶναι,
τὴν δ᾽ ἐκ τῶν ἐναντίων ψευδῆ τυγχάνειν, ὅπερ ἐστὶν εὔηθες
καὶ ἀνδρῶν μὴ συνορώντων τὴν ἐν τοῖς οὖσι φύσιν. οὐ γὰρ 207
ὅλον ὁρᾶται τὸ στερέμνιον, ἵνα ἐπὶ τῶν ὁρατῶν ποιώμεθα τὸν
λόγον, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τοῦ στερεμνίου. τοῦ δὲ χρώματος τὸ
μέν ἐστιν ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ στερεμνίου, καθάπερ ἐπὶ τῶν σύνεγγυς
καὶ ἐκ τοῦ μετρίου διαστήματος βλεπομένων· τὸ δ᾽ ἐκτὸς τοῦ

dum, et quod dolore afficit, molestum esse: ita etiam in phantasia de affectionibus quae sunt in nobis, id quod est uniuscuiusque affectionis efficiens, est omni ratione et omnino eiusmodi ut cadat sub phantasiam. quod quidem cum cadat sub phantasiam, non potest re vera non esse tale cuiusmodi videtur, nempe efficiens phantasiae. 204. atque ita cogitandum est de singulis: nam quod est aspectabile, non solum videtur aspectabile, sed est etiam tale quale videtur; et audibile non solum videtur audibile, sed est etiam re vera tale, et in aliis similiter. est ergo omnis phantasia vera nec ratione destituitur haec sententia. 205. si enim ea videtur phantasia, aiunt Epicurei, quae generatur ab re quae existit et convenienter ipsi rei quae existit, omnis autem phantasia generatur ab re existente et cadente sub phantasiam convenienterque illi ipsi rei sub phantasiam cadenti; necessario vera est omnis phantasia. 206. nonnullos autem decipit diversitas visorum sive phantasiarum quae videntur offerri ab eodem sensili, verbi gratia ab aspectabili, ita ut videatur subiectum alterius coloris aut alterius figurae aut aliquo alio modo mutatum: existimarunt enim, ex his visis quae sic differunt et inter se pugnant, aliquod quidem esse verum, quodcumque autem ex contrariis, falsum. quod quidem stulte ita dicitur ab hominibus rerum naturam non considerantibus. 207. non enim totum perspicitur solidum, ut exempli causa verba faciamus de aspectabilibus, sed color solidi. color autem alius est in ipso solido atque adeo in iis quae ex propinquo cernuntur et ex mediocri intervallo; alius extra solidum et in locis ulterio-

---

o) *τὸ ἀλγεινὸν ἀλγοῦν ὂν τὴν φύσιν*] ita legendum e ms Vratislav. pro *ἀλγεινόν* bis repetito, quod in editis erat.

p) *ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος*] ita ms Ciz. et mox *γίνηται*, cum in editis desideretur articulus legaturque *γίνεται*. P 413

στερεμνίου[q]) κἂν τοῖς ἐφεξῆς τόποις ὑποκείμενον, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐκ μακροῦ διαστήματος θεωρουμένων, τοῦτο δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ἐξαλλαττόμενον καὶ ἴδιον ἀναδεχόμενον σχῆμα τοιαύτην ἀναδίδωσι φαντασίαν, ὁποῖον καὶ αὐτὸ κατ' ἀλήθειαν ὑπόκει-
208 ται. ὅνπερ οὖν τρόπον οὔτε ἡ ἐν τῷ κρουομένῳ χαλκώματι φωνὴ ἐξακούεται οὔτε ἡ ἐν τῷ στόματι τοῦ κεκραγότος, ἀλλ' ἡ προσπίπτουσα τῇ ἡμετέρᾳ αἰσθήσει· καὶ ὡς οὐδείς φησι τὸν ἐξ ἀποστήματος μικρᾶς ἀκούοντα φωνῆς ψευδῶς ἀκούειν, ἐπείπερ σύνεγγυς ἐλθὼν ὡς μείζονος ταύτης ἀντιλαμβάνεται· οὕτως οὐκ ἂν εἴποιμι ψεύδεσθαι τὴν ὄψιν, ὅτι ἐκ μακροῦ μὲν διαστήματος μικρὸν ὁρᾷ τὸν πύργον καὶ στρογγύλον[r]), ἐκ δὲ τοῦ σύνεγγυς
209 μείζονα καὶ τετράγωνον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀληθεύειν, ὅτι καὶ ὅτε φαίνεται μικρὸν αὐτῇ τὸ αἰσθητὸν καὶ τοιουτόσχημον, ὄντως ἐστὶ μικρὸν καὶ τοιουτόσχημον, τῇ διὰ τοῦ ἀέρος φορᾷ ἀποθραυομένων τῶν κατὰ τὰ εἴδωλα περάτων· καὶ ὅτε μέγα[s]) πάλιν καὶ ἀλλοιόσχημον, πάλιν ὁμοίως μέγα καὶ ἀλλοιόσχημον, ἤδη μέντοι οὐ τὸ αὐτὸ ἀμφότερα καθεστώς. τοῦτο γὰρ τῆς διαστρόφου λοιπόν ἐστι δόξης οἴεσθαι[t]), ὅτι τὸ αὐτὸ ἦν τό τε
210 ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ τὸ πόρρωθεν θεωρούμενον φανταστόν. αἰσθήσεως δὲ ἴδιον ὑπῆρχε τοῦ παρόντος μόνον καὶ κινοῦντος
P 414 αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι, οἷον χρώματος, οὐχὶ δὲ τὸ διακρίνειν, ὅτι ἄλλο μέν ἐστι τὸ ἐνθάδε, ἄλλο δὲ τὸ ἐνθάδε ὑποκείμενον. διόπερ αἱ μὲν φαντασίαι διὰ ταῦτα πᾶσαί εἰσιν ἀληθεῖς. ἀλλ' αἱ δόξαι εἶχόν τινα διαφοράν[u])· τούτων γὰρ αἱ μὲν ἦσαν ἀλη-

ribus se offerens, sicut in iis quae ex longo cernuntur intervallo; hic nempe intercedente distantia mutatus et propriam suscipiens figuram tale reddit visum, quale ipsum quoque re vera oculis subiicitur. 208. quomodo ergo neque vox exauditur quae est in aere quod pulsatur, neque quae in ore eius qui est vociferatus, sed quae in nostrum sensum incurrit; et quomodo nemo dicit eum qui parvam ex intervallo audit vocem, falso audire, quoniam cum prope venerit, eam percipit tamquam maiorem; ita nec visum falli dixerim, quod ex longo intervallo parvam videat turrim et rotundam, ex propinquo autem maiorem et quadratam, 209. sed potius esse verum, quoniam et quando parvum videtur sensile et huiusmodi figurae, revera parvum et huiusmodi figurae est, aëris protensione ereptis visui ac veluti detritis simulacrorum extremis, et rursus quando magnum et alterius figurae videtur, similiter magnum et alterius figurae esse, cum iam utrumque non sit idem. illud vero perversae est opinionis, existimare quod idem sit quod ex propinquo et quod procul cernitur. 210. proprium autem sensus est, id solum apprehendere quod est praesens et quod ipsum movet, verbi causa colorem, non autem discernere quod aliud est quod hic, aliud vero quod hic oculis subiicitur. quamobrem phantasiae quidem propterea sunt omnes verae. sed opiniones habent aliquam differentiam: ex iis enim aliae quidem

---

q) τὸ δ' ἐκτὸς τοῦ στερεμνίου] consulendus Laërtius 10 49.

r) μικρὸν ὁρᾷ τὸν πύργον καὶ στρογγύλον] lib. 1 Pyrrhon. sect. 118.

s) καὶ ὅτε μέγα] ita legendum e mss pro καὶ ὅτι, ut paullo ante: καὶ ὅτε φαίνεται μικρόν.

t) τοῦτο γὰρ τῆς διαστρόφου λοιπόν ἐστι δόξης οἴεσθαι] in editis perperam δοξῆς. Lucretius 4 814

deinde adopinamur de signis maxima parvis,
ac nos in fraudem induimus, frustramur et ipsi.

P 414 u) ἀλλ' αἱ δόξαι εἶχόν τινα διαφοράν] ita supplendus hic locus ex

θεῖς, αἱ δὲ ψευδεῖς, ἐπείπερ κρίσεις καθεστᾶσιν ἡμῶν ἐπὶ ταῖς
φαντασίαις. κρίνομεν δὲ τὰ μὲν ὀρθῶς, τὰ δὲ μοχθηρῶς, ἤτοι
παρὰ τὸ προστιθέναι τι καὶ προσνέμειν ταῖς φαντασίαις ἢ παρὰ
τὸ ἀφαιρεῖν τι τούτων καὶ κοινῶς καταψεύδεσθαι τῆς ἀλόγου
αἰσθήσεως. οὐκοῦν τῶν δοξῶν κατὰ τὸν Ἐπίκουρον αἱ μὲν ἀλη- 211
θεῖς εἰσιν [x]), αἱ δὲ ψευδεῖς· ἀληθεῖς μὲν αἵ τε ἐπιμαρτυρού-
μεναι [y]) καὶ οὐκ ἀντιμαρτυρούμεναι πρὸς τῆς ἐναργείας [z]), ψευ-
δεῖς δὲ αἵ τε ἀντιμαρτυρούμεναι καὶ οὐκ ἐπιμαρτυρούμεναι πρὸς
τῆς ἐναργείας. ἔστι δὲ ἐπιμαρτύρησις μὲν κατάληψις δι' ἐναρ- 212
γείας τοῦ τὸ δοξαζόμενον [a]) τοιοῦτον εἶναι, ὁποῖόν ποτε ἐδοξά-
ζετο, οἷον Πλάτωνος μακρόθεν προσιόντος εἰκάζω μὲν καὶ δο-
ξάζω παρὰ τὸ διάστημα, ὅτι ὁ Πλάτων ἐστί [b])· προσπελάσαν-
τος δὲ αὐτοῦ προσεμαρτυρήθη ὅτι Πλάτων ἐστὶ συναιρεθέντος
τοῦ διαστήματος. καὶ ἐπεμαρτυρήθη [c]) δι' αὐτῆς τῆς ἐναργείας.
οὐκ ἀντιμαρτύρησις δέ ἐστιν ἀκολουθία τοῦ ὑποσταθέντος καὶ 213
δοξασθέντος ἀδήλου τῷ φαινομένῳ, οἷον ὁ Ἐπίκουρος λέγων
εἶναι κενόν, ὅπερ ἐστὶν ἄδηλον, πιστοῦται [d]) δι' ἐναργοῦς πρά-
γματος τοῦτο τῆς κινήσεως· μὴ ὄντος γὰρ κενοῦ οὐδὲ κίνησις
ὤφειλεν εἶναι, τόπον μὴ ἔχοντος τοῦ κινουμένου σώματος εἰς
ὃν περιστήσεται διὰ τὸ πάντα πλήρη εἶναι καὶ ναστά. ὥστε τῷ 214
δοξασθέντι ἀδήλῳ μὴ ἀντιμαρτυρεῖν τὸ φαινόμενον κινήσεως
οὔσης. ἡ μέντοι ἀντιμαρτύρησις μαχόμενόν τί ἐστι τῇ οὐκ ἀν-
τιμαρτυρήσει· ἦν γὰρ ἀνασκευὴ [e]) τοῦ φαινομένου τῷ ὑποστα-

sunt verae, aliae vero falsae, quandoquidem illae nostra sunt de phantasiis iudicia. iudicamus autem alia quidem recte, alia vero prave, aut quod phantasiis aliquid addamus et attribuamus, aut quod iis aliquid adimamus et communiter sensum rationis expertem oneremus mendacio. 211. ex Epicuri ergo sententia opinionum aliae quidem sunt verae, aliae vero falsae: verae quidem, quibus evidentia suffragatur et non refragatur, falsae vero, quibus refragatur et non suffragatur evidentia. 212. est autem suffragatio sive attestatio comprehensio evidens, quod id quod opinamur, tale sit quale opinamur: ut Platone procul accedente coniicio quidem et opinor interposito intervallo quod sit Plato; cum autem ipse appropinquarit, fit attestatio quod sit Plato, sublato iam intervallo, suffragante ipsa evidentia. 213. nonrefragatio autem est consequentia rei inevidentis, quam ex evidenti supponimus et opinamur, ut Epicurus cum dicit esse inane, quod quidem est inevidens, hoc probat per rem evidentem, nempe per motum: nam si non sit inane, nec debet esse motus, quoniam corpus movendum destituitur loco in quem se recipiat, quandoquidem plena omnia pressaque sunt. 214. quo fit ut inevidenti illi quod opinione conceptum est, non refragetur evidens, datur enim motus. est autem refragatio oppositum quid nonrefragationi, siquidem est coëversio rei evidentis una cum inevidente quae supponitur,

---

interprete, ut vidit etiam praeclarus vir Petrus Gassendus: nam in editis male verba *αἱ δόξαι* desiderabantur.

x) *δοξῶν αἱ μὲν ἀληθεῖς*] confer nostrum infra lib. 2 contra Logicos sect. 9. Laërtium 10 34.

y) *αἵ τε ἐπιμαρτυρούμεναι*] idem Laërtius 10 50 sq.

z) *πρὸς τῆς ἐναργείας*] ms Ciz. *πρὸς τάς*, minus bene.

a) *τοῦ τὸ δοξαζόμενον*] idem ms Ciz. perperam *τοῦτο*.

b) *ὅτι Πλάτων ἐστί*] cum articulo ms Ciz. *ὁ Πλάτων* [quem inseruimus].

c) *ἐπεμαρτυρήθη*] ita mss pro *ἐπιμαρτυρήθη*.

d) *λέγων εἶναι κενὸν - - πιστοῦται*] confer Laërtium 10 40. nostrum infra lib. 2 contra Logicos sect. 227.

e) *ἦν γὰρ ἀνασκευὴ*] Gassendus ad Canonicam Epicuri illustrans hunc

θέντι ἀδήλῳ, οἷον ὁ Στωϊκὸς[f]) λέγει, μὴ εἶναι κενόν, ἄδηλόν τι ἀξιῶν. τούτῳ δὲ οὕτως ὑποσταθέντι ὀφείλει τὸ φαινόμενον συνανασκευάζεσθαι, φημὶ δ' ἡ κίνησις· μὴ ὄντος γὰρ κενοῦ κατὰ ἀνάγκην οὐδὲ κίνησις[g]) γίγνεται κατὰ τὸν ἤδη προδεδηλω-
215 μένον ἡμῖν τρόπον. ὡσαύτως δὲ καὶ[h]) ἡ οὐκ ἐπιμαρτύρησις ἀντίξους ἐστὶ τῇ ἐπιμαρτυρήσει· ἦν γὰρ ὑπόπτωσις δι' ἐναργείας τοῦ τὸ δοξαζόμενον μὴ εἶναι τοιοῦτον ὁποῖόν περ ἐδοξά-
P 415 ζετο, οἷον πόρρωθέν τινος προϊόντος εἰκάζομεν παρὰ τὸ διάστημα Πλάτωνα εἶναι, ἀλλὰ συναιρεθέντος τοῦ διαστήματος ἔγνωμεν δι' ἐναργείας ὅτι οὐκ ἔστι Πλάτων. καὶ γέγονε τὸ τοιοῦτον οὐκ ἐπιμαρτύρησις· οὐ γὰρ ἐπεμαρτυρήθη[i]) τῷ φαινο-
216 μένῳ τὸ δοξαζόμενον. ὅθεν ἡ μὲν ἐπιμαρτύρησις καὶ οὐκ ἀντιμαρτύρησις τοῦ ἀληθές εἶναί τί ἐστι κριτήριον, ἡ δὲ οὐκ ἐπιμαρτύρησις καὶ ἀντιμαρτύρησις τοῦ ψεῦδος εἶναι. πάντων δὲ κρηπὶς καὶ θεμέλιον[k]) ἡ ἐνάργεια. τοιοῦτο μὲν καὶ κατὰ τὸν
217 Ἐπίκουρόν ἐστι κριτήριον. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀριστοτέλη[l]) καὶ Θεόφραστον καὶ κοινῶς οἱ περιπατητικοί, διττῆς οὔσης κατὰ τὸ ἀνωτάτω τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως, ἐπεὶ τὰ μέν, καθὼς

ut Stoicus dicit non esse inane, statuitque adeo aliquid inevidens. cum hoc ita supposito necesse est coëverti rem evidentem, nempe motum. nam si non sit inane, necessario ne erit quidem motus, ut iam est declaratum. 215. similiter nonsuffragatio suffragationi opposita est; est enim subversio opinionis per evidentiam facta, qua constat rem quam opinati sumus non esse talem qualem opinione nobis finximus, ut quopiam procul accedente ex intervalli ratione coniicimus eum esse Platonem, sed sublato intervallo cognoscimus per evidentiam quod non sit Plato. haec est non suffragatio: opinioni enim res evidens non suffragatur. 216. quamobrem suffragatio quidem et nonrefragatio criterium est quo verum esse quid exploratur. at nonsuffragatio et refragatio est criterium falsitatis. omnium autem basis et fundamentum est evidentia. ex Epicuri ergo sententia criterium veri falsique est eiusmodi. 217. Aristoteles autem et Theophrastus et communiter Peripatetici, cum sit duplex in universum rerum natura, quoniam alia quidem, sicut prius dixi, sunt sensilia, alia autem quae mente percipiuntur, ipsi

---

Sexti locum legit συνανασκευή, ut mox sequitur ὀφείλει τὸ φαινόμενον συναρασκευάζεσθαι. ac fateor magis perspicuum illud esse, itaque et in versione sum secutus, licet refragantibus codicibus in textu Graeco ponere nolui.

f) ὁ Στωϊκὸς] sententia Stoicorum, nihil in mundo esse vacuum, extra autem mundum περικεχυμένον εἶναι τὸ κενὸν ἄπειρον. vide quae viri docti ad Laërt. 7 140.

g) φημὶ δ' ἡ κίνησις. μὴ ὄντος γὰρ κενοῦ κατὰ ἀνάγκην οὐδὲ κίνησις] ita hic locus legitur et interpungitur in mss. nam in editis erat, φημὶ δή. et κενοῦ κατὰ ἀνάγκην, οὐδὲ κίνησις.

h) ὡσαύτως δὲ καὶ] illud καί e ms Ciz. revocavi.

P 415 *i*) ἐπεμαρτυρήθη] ita mss pro ἐπιμαρτυρήθη.

k) καὶ θεμέλιον] ms Ciz. θεμέλιος. notum est dici utrumque, prout vocabulum substantivum intelligitur λίθος vel οἰκοδόμημα.

l) οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀριστοτέλη] ms Vratislav. Ἀριστοτέλην, quod est magis Atticum. caeterum hanc Peripateticae scholae sententiam de duplici veritatis criterio tangit Hesychius illustris, ubi ex Laërtii 5 29 ita de Aristotele: κριτήριον δὲ τῆς ἀληθείας τῶν μὲν κατὰ φαντασίαν ἐνεργημάτων τὴν αἴσθησιν ἀπεφήνατο, τῶν δὲ ἠθικῶν, τὰ περὶ πόλιν καὶ περὶ οἶκον καὶ περὶ νόμους, τὸν νοῦν.

προεῖπον, αἰσθητά ἐστι, τὰ δὲ νοητά, διττὸν καὶ αὐτοὶ τὸ κρι-
τήριον ἀπολείπουσιν, αἴσθησιν μὲν τῶν αἰσθητῶν, νόησιν δὲ
τῶν νοητῶν, κοινὸν δὲ ἀμφοτέρων, ὡς ἔλεγεν ὁ Θεόφραστος, 218
τὸ ἐναργές [m]). τάξει μὲν οὖν πρῶτόν ἐστι τὸ ἄλογον καὶ ἀναπό-
δεικτον κριτήριον αἴσθησις, δυνάμει δὲ ὁ νοῦς, εἰ καὶ τῇ τάξει
δευτερεύειν δοκεῖ παρὰ τὴν αἴσθησιν [n]). ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν αἰ- 219
σθητῶν κινεῖται ἡ αἴσθησις, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ ἐνάργειαν περὶ
τὴν αἴσθησιν [o]) κινήσεως ἐπιγίνεταί τι κατὰ ψυχὴν κίνημα τοῖς
κρείττοσι καὶ βελτίοσι καὶ ἐξ αὑτῶν δυναμένοις κινεῖσθαι ζῴοις,
ὅπερ μνήμη τε καὶ φαντασία καλεῖται παρ' αὐτοῖς, μνήμη μὲν
τοῦ περὶ τὴν αἴσθησιν πάθους, φαντασία δὲ τοῦ ἐμποιήσαντος
τῇ αἰσθήσει τὸ πάθος αἰσθητοῦ. διόπερ ἴχνει τὸ τοιοῦτον ἀνα- 220
λογεῖν κίνημά φασι· καὶ ὃν τρόπον ἐκεῖνο, φημὶ δὲ τὸ ἴχνος [p]),
ὑπό τινός τε γίνεται καὶ ἀπό τινος [q]), ὑπό τινος μὲν οἷον τῆς
τοῦ ποδὸς ἐπερείσεως, ἀπό τινος δέ, ὥσπερ τοῦ Δίωνος [r])· οὕτω
καὶ τὸ προειρημένον τῆς ψυχῆς κίνημα ὑφ' οὗ μὲν γίνεται ὥσπερ
τοῦ περὶ τὴν αἴσθησιν πάθους, ἀφ' οὗ δὲ καθάπερ τοῦ αἰσθη-

quoque duplex admittunt criterium, nempe sensum quidem sensilium, intelligentiam autem eorum quae mente percipiuntur, 218. amborum autem, ut docebat Theophrastus, commune evidentiam. atque ordine quidem primum idque rationis expers et non demonstrabile criterium est sensus, potestate autem primum est mens, licet secundum ordine locum videtur tenere a sensu. 219. nam a sensilibus quidem movetur sensus, ab evidenti autem motu sensus movetur anima in melioribus et praestantioribus et quae ex se moveri possunt animalibus, quae quidem in ipsis appellatur memoria et phantasia, memoria quidem affectionis quae est in sensu, phantasia autem rei sensilis quae affectionem sensui ingenerat. 220. quamobrem dicunt eiusmodi motionem similem esse vestigio, et quomodo illud, vestigium inquam, fit per aliquid et ab aliquo, per aliquid quidem, ut per pedis impressionem, ab aliquo autem, ut a Dione; ita etiam praedicta animae motio fit quidem per aliquid, nempe per affectionem in sensu; ab aliquo autem,

---

m) *κοινὸν δὲ ἀμφοτέρων τὸ ἐναργές*] ita melius editi quam *κοινῶν*, ut est in ms Ciz. recte autem Theophrastus evidentiam criterio utrique, sensibus et menti commune criterium fecit, cum non minus detur evidentia mentis aperta iudicio quam sensibus evidenter apparens. sensus autem praecedere iudicabat Aristoteles negans quicquam ab intelligentia comprehendi quod non a sensuum aliquo perceptum esset, quod probatur etiam Claudio Ptolemaeo in lib. de iudicandi facultate. attamen sensus esse tantum instrumenti loco, artificem autem mentem, scholae peripateticae sententia est infra sect. 226, ex qua Aristocles apud Eusebium 14 21 Praeparat. evangel. p. 769 sensus in veritatis indagatione confert retibus et instrumentis venatoriis, rationem canibus, *τοῖς κυσὶ στιβεύουσι καὶ μεταθέουσιν*.

n) *παρὰ τὴν αἴσθησιν*] ita recte editi, neque assentior Salmasio qui in codice suo adnotaverat legendum esse *παρὰ πρώτην*.

o) *περὶ τὴν αἴσθησιν*] ms Vratislav. *παρά*, quod ex superiore loco perperam repetitum.

p) *ἴχνος*] Stoici appellabant *τύπωσιν ἐν ψυχῇ*. infra sect. 228 et 372.

q) *ὑπό τινος καὶ ἀπό τινος*] distinctio qualis est quando criterium veritatis aliud esse noster dicit *ὑφ' οὗ*, aliud *ἀφ' οὗ*. hoc posterius causam efficientem principalem denotat, illud alterum proximam, qua velut instrumento causa ista principalis utitur.

r) *τοῦ Δίωνος*] usitatum Graecis scriptoribus hoc nomine pro quolibet alio uti, ut dictum lib. 1 Pyrrhon. sect. 189. sic infra hoc libro sect. 245.

221 τοῦ, πρὸς ὃ καὶ ὁμοιότητά τινα σώζει. τοῦτο δὲ πάλιν τὸ κίνημα, P 416 ὅπερ μνήμη τε καὶ φαντασία καλεῖται, εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τρίτον ἐπιγινόμενον ἄλλο κίνημα τὸ τῆς λογικῆς φαντασίας, κατὰ κρίσιν λοιπὸν καὶ προαίρεσιν τὴν ἡμετέραν συμβαῖνον· ὅπερ κίνημα διάνοιά τε καὶ νοῦς [s]) προσαγορεύεται, οἷον ὅταν τις προσπεσόντος κατ' ἐνάργειαν Δίωνος πάθῃ πως τὴν αἴσθησιν καὶ τραπῇ. ὑπὸ δὲ τοῦ περὶ τὴν αἴσθησιν πάθους ἐννέμηταί τις αὐτοῦ τῇ ψυχῇ φαντασία, ἣν καὶ μνήμην πρότερον ἐλέγομεν 222 καὶ ἴχνει παραπλήσιον ὑπάρχειν, ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς φαντασίας ἑκουσίως ἀναζωγραφῇ αὐτῷ καὶ ἀναπλάσσῃ φάντασμα καθάπερ τὸν γενικὸν ἄνθρωπον· τὸ γὰρ δὴ τοιοῦτο κίνημα τῆς ψυχῆς κατὰ διαφόρους ἐπιβολὰς οἱ περιπατητικοὶ τῶν φιλοσόφων διάνοιάν τε καὶ νοῦν ὀνομάζουσι, κατὰ μὲν τὸ δύνασθαι διάνοιαν, 223 κατὰ δὲ ἐνέργειαν νοῦν [t]). ὅταν μὲν γὰρ δύνηται τοῦτον ποιεῖσθαι τὸν ἀναπλασμὸν ψυχή, τουτέστιν, πεφύκοι [u]), διάνοια καλεῖται· ὅταν δὲ ἐνεργητικῶς [x]) ἤδη ποιῇ, νοῦς ὀνομάζεται. ἀπὸ μέντοι τοῦ νοῦ καὶ τῆς διανοήσεως συνίσταται ἥ τε ἔννοια καὶ ἐπιστήμη καὶ τέχνη. διανόησις μὲν γὰρ γίνεται ὁτὲ μὲν τῶν 224 κατὰ μέρος εἰδῶν, ὁτὲ δὲ τῶν τε εἰδῶν καὶ τῶν γενῶν. ἀλλ' ὁ μὲν ἀθροισμὸς τῶν τοιούτων τοῦ νοῦ φαντασμάτων καὶ ἡ συγκεφαλαίωσις τῶν ἐπὶ μέρους εἰς τὸ καθόλου ἔννοια καλεῖται. ἐν δὲ τῷ ἀθροισμῷ τούτῳ καὶ τῇ συγκεφαλαιώσει τελευταῖον ὑφίσταται ἥ τε ἐπιστήμη καὶ τέχνη· ἐπιστήμη μὲν τὸ ἀκριβὲς καὶ

nempe a sensili, cuius etiam conservat quandam similitudinem. 221. haec autem rursus motio, quae vocatur memoria et phantasia, habet in se tertiam aliam accedentem motionem phantasiae ratione praeditae, quae denique fit ex indicio et nostra electione. quae quidem motio appellatur mentis cogitatio, ut quando quispiam, evidenter conspiciendum praebente se Dione, sensu quodammodo fuit effectus et commotus, ab affectione hac quae est in sensu, eius animae aliqua ingeneratur phantasia, quam paullo ante memoriam et vestigio similem esse diximus, 222. ex hac autem phantasia sibi voluntarie depingit et effingit phantasma seu visum, ut hominem in genere: hanc enim animae motionem ex diversis applicationibus Peripatetici philosophi nominant cogitationem et mentem seu intelligentiam, ex opinione quidem cogitationem, ex evidentia autem mentem seu intelligentiam. 223. nam quando potest quidem anima efficere effictionem huiusmodi, hoc est, quando in ea nascitur, appellatur cogitatio; quando autem actu iam operatur, appellatur intelligentia. ex intelligentia autem et cogitatione consistit notio et scientia et ars. est enim cogitatio aliquando quidem formarum singularium, aliquando autem formarum in genere. 224. sed eiusmodi phantasmatum sive visorum intelligentiae congeries et singularium in summam redactio ad id quod est universe et in genere, appellatur notio. in hac autem congerie et ad summam redactione postremum consistit scientia et ars. scientia quidem, quae habet quod sit accurata et perfecta et quod labi non

---

P 416 s) *διάνοιά τε καὶ νοῦς*] in ms Ciz. desunt verba *καὶ νοῦς*, male ut patet ex sect. 222 sq., ubi *διάνοια* et *νοῦς* iterum iterumque coniunguntur.

t) *κατὰ μὲν τὸ δύνασθαι διάνοιαν, κατὰ δὲ ἐνέργειαν νοῦν*] ita lego cum Salmasio pro *οἴεσθαι* et *ἐνάργειαν*.

u) *πεφύκοι*] ms Ciz. *ὅταν πεφύκοι*, minus bene, nam id *ὅταν* ex superiore commate repetendum est.

x) *ἐνεργητικῶς*] ita recte Salmasius pro *ἐγερτικῶς*, quod Hervetus: *experrecta iam agit.*

ἀδιάπτωτον ἔχουσα, τέχνη δὲ ἡ μὴ πάντως τοιαύτη. ὥσπερ δὲ 225
ἡ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν φύσις ἐστὶν ὑστερογενής, οὕτω
καὶ ἡ καλουμένη δόξα· ὅταν γὰρ εἴξῃ ἡ ψυχὴ τῇ ἀπὸ τῆς αἰ-
σθήσεως ἐγγενομένῃ φαντασίᾳ καὶ τῷ φανέντι πρόσθηται καὶ
συγκατάθηται, λέγεται δόξα. φαίνεται οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων 226
πρῶτα κριτήρια τῆς τῶν πραγμάτων γνώσεως ἥ τε αἴσθησις καὶ
ὁ νοῦς, ἡ μὲν ὀργάνου τρόπον ἔχουσα, ὁ δὲ τεχνίτου. ὥσπερ
γὰρ ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα χωρὶς ζυγοῦ τὴν τῶν βαρέων καὶ κού-
φων ἐξέτασιν ποιεῖσθαι οὔτε ἄτερ κανόνος τὴν τῶν εὐθέων καὶ
στρεβλῶν διαφορὰν λαβεῖν, οὕτως οὐδὲ ὁ νοῦς y) χωρὶς αἰσθή-
σεως δοκιμάσαι πέφυκε τὰ πράγματα. τοιοῦτοι μὲν ὡς ἐν κε-
φαλαίοις εἰσὶ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου.

Ἀπολειπομένης δ' ἔτι τῆς στωϊκῆς δόξης, παρακειμένως καὶ 227
περὶ ταύτης λέγωμεν. κριτήριον τοίνυν φασὶν ἀληθείας εἶναι οἱ
ἄνδρες οὗτοι τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν z). ταύτην δ' εἰσό- P 417
μεθα πρότερον γνόντες a) τί ποτέ ἐστι κατ' αὐτοὺς ἡ φαντασία
καὶ τίνες ἐπ' εἴδους ταύτης διαφοραί. φαντασία οὖν ἐστι κατ' 228
αὐτοὺς τύπωσις ἐν ψυχῇ b), περὶ ἧς εὐθὺς καὶ διέστησαν· Κλεάν-
θης μὲν γὰρ ἤκουσε c) τὴν τύπωσιν κατὰ εἰσοχήν τε καὶ ἐξοχὴν
ὥσπερ καὶ διὰ τῶν δακτυλίων γινομένην τοῦ κηροῦ τύπωσιν.
Χρύσιππος δὲ ἄτοπον ἡγεῖτο τὸ τοιοῦτον. πρῶτον μὲν γάρ φησι, 229

possit, ars autem, quae non est omnino eiusmodi. 225. quomodo autem natura scientiarum et artium nascitur posterior, ita etiam quae vocatur opinio: quando enim cesserit anima phantasiae ex sensu ingeneratae et viso accesserit et assensa fuerit, dicitur opinio. 226. apparet igitur ex iam dictis, quod prima criteria cognitionis rerum sunt sensus et mens, ille quidem locum tenens instrumenti, haec vero artificis. quomodo enim nos non possumus absque trutina examinare gravia et levia neque absque regula percipere differentiam rectorum et obliquorum, ita nec mens potest res probare absque sensu. atque talis quidem est, ut summatim dicam, Peripateticorum sententia.

227. Cum autem restet opinio Stoicorum, etiam de ea deinceps dicamus. dicunt ergo Stoici id quod indicat veritatem esse comprehendentem phantasiam. eam autem sciemus, cum prius noverimus quidnam sit phantasia ex eorum sententia et quaenam sint eius speciales differentiae. 228. phantasia ergo, ut ipsi volunt, est impressio in anima, de qua statim dissident: nam Cleanthes quidem per impressionem intellexit depressionem et eminentiam, qualis est quae per annulos cerae fit impressio. Chrysippus autem existimabat hoc esse absurdum. 229. nam primum, inquit, cum cogitatio

y) *οὕτως οὐδὲ ὁ νοῦς*] illud *οὕτως*, quod in editis deest, ex mss revocavi.

z) *τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν*] de hac Stoicorum sententia viri docti P 417 ad Laërtium 7 46. eam oppugnat noster sect. 371 sq. et lib. 2 adv. Log. sect. 396 sq. aliae Stoicorum opiniones de criterio veritatis referuntur ab eodem Laërtio 7 54.

a) *γνόντες*] ita mss pro *γνῶντες*.

b) *τύπωσις ἐν ψυχῇ*] ita Zeno apud Laërtium 7 45. confer dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 70.

c) *ἤκουσε*] in definitione illa Zenonis vocabulum *τύπωσιν* ita audiit, hoc est *ὑπενόει*, accepit sive intellexit. eodem sensu *ἀκουστέον* infra sect. 236 et *συνακούειν* subintelligere sect. 239 et *συνεξακούειν* 241. haec porro Cleanthis sententia ex Chrysippi libro duodecimo de anima reiicitur etiam apud Laërtium 7 50.

τῆς διανοίας, δεήσει, ἐφ' ἓν ποτε τρίγωνόν τι καὶ τετράγωνον φαντασιουμένης, τὸ αὐτὸ σῶμα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον διαφέροντα ἔχειν περὶ αὐτὸ σχήματα, ἅμα τε τρίγωνον καὶ τετράγωνον γίνεσθαι ἢ καὶ περιφερές· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. εἶτα πολλῶν ἅμα φαντασιῶν ὑφισταμένων ἐν ἡμῖν παμπληθεῖς καὶ τοὺς σχηματισμοὺς ἕξειν τὴν ψυχήν· ὃ τοῦ προτέρου χεῖρόν ἐστιν.
230 *αὐτὸς οὖν τὴν τύπωσιν εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ὑπενόει ἀντὶ τῆς ἑτεροιώσεως, ὥστε εἶναι τοιοῦτον τὸν λόγον· φαντασία ἐστὶν ἑτεροίωσις ψυχῆς, μηκέτι ἀτόπου ὄντος, τὸ αὐτὸ σῶμα ὑφ' ἓν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, πολλῶν περὶ ἡμᾶς συνισταμένων φαν-*
231 *τασιῶν, παμπληθεῖς ἀναδέχεσθαι ἑτεροιώσεις. ὥσπερ γὰρ ὁ ἀήρ, ὅταν ἅμα πολλοὶ φωνῶσιν, ἀμυθήτους ὑπὸ ἓν καὶ διαφερούσας ἀναδεχόμενος πληγὰς εὐθὺς πολλὰς ἴσχει καὶ τὰς ἑτεροιώσεις· οὕτω καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ποικίλως φαντασιούμενον ἀνάλογόν τι*
232 *τούτῳ πείσεται* d). *ἄλλοι δὲ οὐδὲ τὸν κατὰ διόρθωσιν ἐκείνου ἐξενεχθέντα ὅρον ὀρθῶς ἔχειν φασίν. εἰ μὲν γάρ ἐστί τις φαντασία, αὕτη τύπωσις καὶ ἑτεροίωσις τῆς ψυχῆς καθέστηκεν· εἰ δέ τίς ἐστι τύπωσις τῆς ψυχῆς, ἐκείνη οὐ πάντως ἐστὶ φαντασία. καὶ γὰρ προσπταίσματος γενομένου περὶ τὸν δάκτυλον ἢ κνησμοῦ περὶ τὴν χεῖρα συμβάντος τύπωσις μὲν καὶ ἑτεροίωσις τῆς ψυχῆς ἀποτελεῖται, οὐχὶ δὲ καὶ φαντασία, ἐπείπερ οὐδὲ περὶ τῷ τυχόντι μέρει τῆς ψυχῆς γίνεσθαι ταύτην συμβέβηκεν, ἀλλὰ*
233 *περὶ τῇ διανοίᾳ μόνον καὶ τῷ ἡγεμονικῷ. πρὸς οὓς ἀπαντῶντες οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς συνεμφαίνεσθαί φασι τῇ τυπώσει τῆς ψυχῆς τὸ ὡς ἂν ἐν ψυχῇ, ὥστε εἶναι τὸ πλῆρες τοιοῦτον· φαντασία ἐστὶ τύπωσις ἐν ψυχῇ, ὡς ἂν ἐν ψυχῇ. καθὰ γὰρ ἡ ἐφηλότης* e)

aliquando simul apprehendat triangulum et quadratum, oportebit idem corpus eodem tempore diversas in se habere figuras; quod quidem est absurdum. deinde cum simul in nobis multae consistant phantasiae, animam quoque habituram esse complures figurationes, quod quidem est priori deterius. 230. ipse ergo existimabat a Zenone dictam esse impressionem pro alteratione. quo fit ut quod dicit, sit eiusmodi: phantasia est animae alteratio, adeo ut non sit amplius absurdum, idem corpus simul et eodem tempore, multis in nobis consistentibus visis phantasiae, complures suscipere alterationes. 231. quomodo enim aër multis simul vocem edentibus simul innumerabiles et differentes suscipiens percussiones statim multas quoque habet alterationes; ita etiam ea pars quae principatum tenet animae, variis visis phantasiae acceptis, patietur aliquid quod cum eo proportionem habet et convenientiam. 232. alii autem dicunt, neque hanc definitionem priori corrigendae a Chrysippo allatam recte se habere: nam phantasia quidem est impressio et alteratio animae; animae autem impressio non est semper phantasia. nam si fuerit aliqua in digito offensio aut obvenerit in manu pruritus, efficitur quidem impressio et alteratio animae, non autem movetur phantasia, utpote quam non in qualibet parte animae sed solum in cogitatione et in parte animae principali esse contingit. 233. his occurrentes Stoici dicunt simul cum verbis "impressio animae" subintelligi quatenus anima est, adeo ut plena definitio sit: phantasia est impressio in anima, ut anima. quomodo enim *ἐφηλότης* dicitur albugo in oculo, et simul signi-

---

d) *πείσεται*] ita recte mss pro *ποιήσεται.*

e) *ἐφηλότης*] vitium dictum *ἀπὸ τοῦ ἥλου*, quod clavum albicantem vel potius *ἀπὸ τοῦ ἡλίου*, quod velut solis imaginem in medio oculi

λέγεται λευκότης ἐν ὀφθαλμῷ, συνεμφαινόντων ἡμῶν τὸ ὡς ἐν P 418
ὀφθαλμῷ, τουτέστι τὸ κατὰ ποῖον μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ τὴν
λευκότητα εἶναι, ἵνα μὴ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐφηλότητα ἔχωμεν,
ὡς ἂν πάντες ἐκ φύσεως ἔχοντες λευκότητα ἐν ὀφθαλμῷ· οὕτως
ὅταν λέγωμεν τὴν φαντασίαν τύπωσιν ἐν ψυχῇ, συνεμφαίνομεν
καὶ τὸ περὶ ποῖον μέρος γίνεσθαι τῆς ψυχῆς τὴν τύπωσιν, τουτέστι
τὸ ἡγεμονικόν. ὥστε ἐξαπλούμενον γίνεσθαι τὸν ὅρον τοιοῦτον·
φαντασία ἐστὶν ἑτεροίωσις ἐν ἡγεμονικῷ. ἄλλοι δὲ ἀπὸ τῆς αὐ- 234
τῆς ὁρμώμενοι δυνάμεως γλαφυρώτερον ἀπελογήσαντο. φασὶ γὰρ
ψυχὴν λέγεσθαι διχῶς[f]), τό τε συνέχον τὴν ὅλην σύγκρισιν καὶ
κατ' ἰδίαν τὸ ἡγεμονικόν. ὅταν γὰρ εἴπωμεν συνεστάναι τὸν
ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ἢ τὸν θάνατον εἶναι χωρι-
σμὸν ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ἰδίως καλοῦμεν τὸ ἡγεμονικόν. ὡσαύ- 235
τως δὲ καὶ ὅταν διαιρούμενοι φάσκωμεν ἀγαθῶν τὰ μὲν εἶναι
περὶ ψυχήν, τὰ δὲ περὶ σῶμα, τὰ δὲ ἐκτός, οὐ τὴν ὅλην ψυχὴν
ἐμφαίνομεν ἀλλὰ τὸ ἡγεμονικὸν ταύτης μόριον· περὶ τούτῳ γὰρ
τὰ πάθη καὶ τὰ ἀγαθὰ συνίσταται. διόπερ καὶ ὅταν λέγῃ ὁ 236
Ζήνων φαντασίαν εἶναι τύπωσιν ἐν ψυχῇ, ἀκουστέον ψυχὴν οὐ
τὴν ὅλην, ἀλλὰ τὸ μόριον αὐτῆς, ἵνα ᾖ τὸ λεγόμενον οὕτως
ἔχον· φαντασία ἐστὶν ἑτεροίωσις περὶ τὸ ἡγεμονικόν. ἀλλὰ κἂν 237
οὕτως ἔχῃ, φασί τινες, πάλιν ἡμάρτηται· καὶ γὰρ ἡ ὁρμὴ καὶ
ἡ συγκατάθεσις καὶ ἡ κατάληψις ἑτεροιώσεις μέν εἰσι τοῦ ἡγε-
μονικοῦ, διαφέρουσι δὲ τῆς φαντασίας. ἡ μὲν γὰρ πεῖσίς τις
ἦν ἡμετέρα καὶ διάθεσις, αὗται δὲ πολὺ μᾶλλον ἢ ὁρμαί, ἐνέρ-
γειαί τινες[g]) ἡμῶν ὑπῆρχον. μοχθηρὸς ἄρα ἐστὶν ὅρος πολλοῖς

ficatur, quatenus est oculus, hoc est in certa parte oculi esse albuginem, ne omnes homines habere dicamur ἐφηλότητα in oculo, quoniam omnes a natura habemus album in oculo: ita quando dicimus phantasiam in anima impressionem, simul ostendimus in certa parte animae fieri impressionem, nempe in ea parte quae tenet principatum. quo fit ut si explicetur, fiat haec definitio: phantasia est alteratio in parte principali animae. 234. alii autem eadem ratione usi responderunt elegantius: dicunt enim duobus modis dici animam, uno quo totum compositum complectitur et altero quo seorsum denotat eam partem quae tenet principatum. quando enim dicimus constitui hominem ex anima et corpore, aut mortem esse separationem animae a corpore, proprie appellamus eam partem quae tenet principatum. 235. similiter etiam quando dividentes dicimus, ex bonis alia esse in anima, alia in corpore, alia denique extrinsecus; non totam significamus animam, sed illam eius partem quae tenet principatum; in ea enim consistunt animi motus et bona. 236. quamobrem Zeno quoque cum dicit phantasiam esse in anima impressionem, intelligendus est de anima non tota, sed de eius parte, adeo ut quod dicitur, ita habeat: phantasia est alteratio in parte animae principali. 237. sed etiamsi ita efferatur definitio, tamen, inquiunt nonnulli, rursus in illa est peccatum: nam et appetitio et assensio et comprehensio sunt alterationes in parte animae principali, differunt autem a phantasia. nam illa quidem est quaedam nostra passio et affectio; hae autem sunt multo magis operationes quaedam in nobis quam appetitiones. est ergo vitiosa definitio multis et diversis rebus con-

---

habeant, qui vitio illo laborant. aliud est ἐφηλίς cutis asperitas in facie, de qua Anutius Foesius in oeconomia Hippocratis p. 154.

f) ψυχὴν λέγεσθαι διχῶς] confer Lipsium Physiologiae Stoicorum 3 15. P 418

g) ἐνέργειαί τινες] male in editis τινός.

238 καὶ διαφόροις πράγμασιν ἐφαρμοζόμενος. καὶ ὃν τρόπον ὁ τὸ ἄνθρωπον ὁρισάμενος καὶ εἰπών, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι ζῷον λο- γικόν[h]), οὐχ ὑγιῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου ὑπέγραψε δι- τὸ καὶ τὸν θεὸν ζῷον εἶναι λογικόν· οὕτω καὶ ὁ τὴν φαντασία ἀποφηνάμενος ἑτεροίωσιν ἡγεμονικοῦ διέπεσεν. οὐ μᾶλλον γὰ ταύτης ἢ ἑκάστης τῶν καταριθμημένων κινήσεών ἐστιν ἀπόδοσις

239 τοιαύτης δ' οὔσης καὶ τῆσδε τῆς ἐνστάσεως πάλιν ἐπὶ τὰς συνεμ- φάσεις οἱ Στωϊκοὶ ἀνατρέχουσι λέγοντες, τῷ ὅρῳ δεῖν τῆς φαν- τασίας συνακούειν τὸ κατὰ πεῖσιν[i]). ὡς γὰρ ὁ λέγων τὸν ἔρωτ

P 419 ἐπιβολὴν εἶναι φιλοποιίας συνεμφαίνει τό, νέων ὡραίων, καὶ ε μὴ κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐκφέρῃ — οὐδεὶς γὰρ γερόντων κα ἀκμῆς ὥραν μὴ ἐχόντων ἐρᾷ — οὕτως ὅταν λέγωμεν, φασ τὴν φαντασίαν ἑτεροίωσιν ἡγεμονικοῦ, συνεμφαίνομεν τὸ κατ πεῖσιν, ἀλλὰ μὴ τὸ κατὰ ἐνέργειαν[k]) γίνεσθαι τὴν ἑτεροίωσι

240 δοκοῦσι δὲ μηδ' οὕτως ἐκπεφευγέναι τὸ ἔγκλημα· ὅτε γὰρ τρέ- φεται τὸ ἡγεμονικὸν καὶ νὴ Δία γε αὔξεται, ἑτεροιοῦται μὲ κατὰ πεῖσιν, οὐκ ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη ἑτεροίωσις αὐτοῦ, καίπε κατὰ πεῖσιν οὖσα καὶ διάθεσιν, φαντασία, ἐκτὸς εἰ μή τι πάλι λέγοιεν ἰδίωμα πείσεως εἶναι τὴν φαντασίαν, ὅπερ διενήνοχε τῶ

241 τοιούτων διαθέσεων. ἢ ἐκεῖνό γε· ἐπεὶ ἡ φαντασία γίνεται ἤτο τῶν ἐκτὸς ἢ τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν, ὃ δὴ κυριώτερον διάκενος ἑλ- κυσμὸς[l]) παρ' αὐτοῖς καλεῖται, πάντως ἐν τῷ λόγῳ τῆς φαν-

gruens. 238. et quo modo qui hominem definiit et dixit, homo est animal ratione praeditum, non recte descripsit notionem hominis, propterea quod deus quoque sit animal praeditum ratione; ita etiam qui pronuntiavit phantasiam esse alterationem in parte animae principali, lapsus est. non enim magis huius quam uniuscuiusque ex enumeratis motibus est definitio. 239. cum autem hoc etiam argumento urgeri se vident, rursus ad subintelligenda confugiunt Stoici dicuntque oportere in phantasiae definitione simul subaudire illud 'ex passione'. quomodo enim qui dicit amorem esse applicationem animi ad conciliandam amicitiam, simul etiam ostendit illud, de aetate florentibus iuvenibus se loqui, etiamsi disertis verbis id non efferat — nullus enim amat ex senibus et qui non sunt in flore aetatis —; ita quando dicimus, inquiunt, phantasiam esse alterationem in parte animae principali, simul innuimus ex passione, non autem ex operatione fieri alterationem. 240. videntur autem ne sic quidem effugisse reprehensionem: quando enim nutritur atque adeo augetur pars animae principalis, alteratur quidem per passionem, non est autem eiusmodi eius alteratio, etiamsi per passionem fit, phantasia, nisi rursus forsan dixerint phantasiam esse aliquod proprium genus passionis, quod differt ab illiusmodi passionibus. 241. aut illud, quod siquidem visum phantasiae producitur vel a rebus externis vel ab affectionibus quae sunt in nobis, quod proprie apud eos appellatur 'inanis attra-

h) ἄνθρωπος ζῷον λογικόν] oppugnat noster Stoicam hanc hominis definitionem infra sect. 272 et lib. 2 Pyrrhon. sect. 26 sq.

i) τὸ κατὰ πεῖσιν] Hervetus legerat in vitioso codice κατὰ πᾶσιν, vertit enim *in omnibus*. sed rectum est κατὰ πεῖσιν, cui τὸ κατ' ἐνέργειαν opponitur, ut supra sect. 237. est autem πεῖσις passio atque ut Sextus ipse exponit, διάθεσις sive affectio.

k) [legebatur ἐνάργειαν.]

P 419 l) διάκενος ἑλκυσμός] *inanem attractum* verti cum Budaeo. notarunt autem hanc Stoicorum dictionem e Chrysippo Plutarchus 4 20 de placitis philos. et ex eo Nemesius de natura hominis c. 6, ubi distinguunt haec quattuor, φαντασίαν, φανταστόν, φανταστικόν et φάντασμα, cum-

τασίας συνεμφαίνεσθαι τὸ τὴν πεῖσιν γίνεσθαι ἤτοι κατὰ τὴν
ἐκτὸς προσβολὴν ἢ κατὰ τὰ ἐν ἡμῖν πάθη· ἅπερ οὐκέτ' ἐστὶν
ἐπὶ τῆς κατὰ τὰς αὐξήσεις ἢ θρέψεις ἑτεροιώσεως[m]) συνεξα-
κούειν. ἀλλ' ἡ μὲν φαντασία κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς οὕτω
δυσαπόδοτός ἐστι. τῶν δὲ φαντασιῶν πολλαὶ μὲν καὶ ἄλλαι εἰσὶ 242
διαφοραί, ἀπαρκέσουσι δὲ αἱ λεχθησόμεναι· τούτων γὰρ αἱ μέν
εἰσι πιθαναί, αἱ δὲ ἀπίθανοι, αἱ δὲ πιθαναὶ ἅμα καὶ ἀπίθανοι,
αἱ δὲ οὔτε πιθαναὶ οὔτε[n]) ἀπίθανοι. πιθαναὶ μὲν οὖν εἰσιν αἱ
λεῖον κίνημα περὶ ψυχὴν ἐργαζόμεναι, ὥσπερ νῦν τὸ ἡμέραν
εἶναι καὶ τὸ ἐμὲ διαλέγεσθαι[o]), καὶ πᾶν ὃ τῆς ὁμοίας ἔχεται
περιφανείας. ἀπίθανοι δὲ αἱ μὴ τοιαῦται, ἀλλ' ἀποστρέφουσαι 243
ἡμᾶς τῆς συγκαταθέσεως, οἷον, εἰ ἡμέρα ἐστίν, οὐκ ἔστιν ἥλιος
ὑπὲρ γῆς· εἰ σκότος ἐστίν, ἡμέρα ἐστί. πιθαναὶ δὲ καὶ ἀπίθα-
νοι καθεστᾶσιν αἱ κατὰ τὴν πρός τι σχέσιν ὁτὲ μὲν τοῖαι γινό-
μεναι, ὁτὲ δὲ τοῖαι γινόμεναι, οἷον αἱ τῶν ἀπόρων λόγων. οὔτε
δὲ πιθαναὶ οὔτε ἀπίθανοι, καθάπερ αἱ τῶν τοιούτων πραγμά-
των, ἄρτιοί εἰσιν οἱ ἀστέρες[p]), περισσοί εἰσιν οἱ ἀστέρες. τῶν 244
δὲ πιθανῶν ἢ ἀπιθάνων φαντασιῶν αἱ μέν εἰσιν ἀληθεῖς, αἱ δὲ P 420
ψευδεῖς, αἱ δὲ ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς, αἱ δὲ οὔτε ἀληθεῖς οὔτε

ctus', utique vocabulo phantasiae simul significari passionem quae generetur vel rerum externarum occursu vel ex iis quae sunt in nobis affectionibus; quae quidem non simul possunt subintelligi in alteratione, quae fit per incrementa vel nutritiones. atque est quidem adeo phantasia ex Stoicorum rationibus adeo difficilis ad definiendum. 242. phantasiarum porro sunt etiam multae aliae differentiae; sufficient autem nobis quae iam memorabantur. earum enim aliae quidem sunt probabiles, aliae non probabiles, aliae probabiles et improbabiles simul, aliae neque probabiles neque improbabiles. et probabiles quidem sunt quae lenem et aequabilem motum faciunt in anima, ut nunc esse diem et me disserere et quidquid est similis evidentiae. 243. improbabiles autem sunt, quae non sunt huiusmodi, sed nos avertunt ab assensione, ut, si est dies, sol non est super terram; si sunt tenebrae, est dies. probabiles simul et improbabiles, quae ex habitudine et relatione ad rem aliquam iam sunt tales, iam alio modo se habent, ut in dubiis orationibus. nec probabiles autem nec improbabiles quales sunt de huiusmodi rebus, stellae sunt pares, stellae sunt impares. 244. probabilium autem aut improbabilium phantasiarum aliae sunt verae, aliae falsae, aliae verae et falsae,

---

que dixissent *φαντασίαν* esse perceptionem in mente ac *φανταστόν* rem illam quae a mente percipitur, addunt *φανταστικόν* esse *διάκενον ἑλκυσμόν*, vanam sine ullo *φανταστῷ* imaginationem, *φάντασμα* autem spectrum illud *ἐφ' ὃ ἑλκόμεθα κατὰ τὸν φανταστικὸν διάκενον ἑλκυσμόν*. utitur hac voce noster etiam infra sect. 245 et *διακένους φαντασίας* appellat lib. 2 adv. Log. sect. 67.

m) *ἐπὶ τῆς — ἑτεροιώσεως*] ita mss pro *τὰς — ἑτεροιώσεις*.

n) *αἱ δὲ οὔτε πιθαναὶ οὔτε*] ita mss pro *οὐδέ, οὐδέ*. alias *φαντασιῶν* sive visorum distinctiones ex Stoicorum mente habes apud Laërtium 7 51.

o) *ἐμὲ διαλέγεσθαι*] confer dicta in lib. adv. Geometras sect. 9.

p) *ἄρτιοί εἰσιν οἱ ἀστέρες*] saepius hoc exemplo utitur noster ad rem obscuram et incertam designandam, cum stellarum micantium numerum inire nemo possit. infra sect. 393 et lib. 2 sect. 25 147 318 et 1 Pyrrhon. sect. 97 et 2 Pyrrh. sect. 90. Cicero Lucullo: *illos qui omnia sic incerta dicunt, ut stellarum numerus par an impar sit nesciatur, quasi desperatos aliquos relinquamus.*

ψευδεῖς. ἀληθεῖς μὲν οὖν εἰσιν, ὧν ἔστιν ἀληθῆ κατηγορίαν ποιήσασθαι, ὡς τοῦ ἡμέρα ἐστὶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ τοῦ φῶς ἐστι. ψευδεῖς δὲ ὧν ἐστι ψευδῆ κατηγορίαν ποιήσασθαι, ὡς τοῦ κεκλάσθαι τὴν κατὰ βυθοῦ κώπην ἢ μύουρον εἶναι τὴν στοάν.
245 ἀληθεῖς δὲ καὶ ψευδεῖς, ὁποία προσέπιπτεν Ὀρέστῃ κατὰ μανίαν q) ἀπὸ τῆς Ἠλέκτρας. καθ' ὃ μὲν γὰρ ὡς ἀπὸ ὑπάρχοντός τινος προσέπιπτεν, ἦν ἀληθής· ὑπῆρχε γὰρ Ἠλέκτρα. καθ' ὃ δ' ὡς ἀπὸ Ἐρινύος, ψευδής· οὐκ ἦν γὰρ Ἐρινύς. καὶ πάλιν, εἴ τις ἀπὸ Δίωνος r) ζῶντος κατὰ τοὺς ὕπνους ὡς ἀπὸ παρεστῶτος
246 ὀνειροπολεῖται ψευδῆ καὶ διάκενον ἑλκυσμόν. οὔτε δὲ ἀληθεῖς οὔτε ψευδεῖς εἰσιν αἱ γενικαί· ὧν γὰρ τὰ εἴδη τοῖα ἢ τοῖα, τούτων τὰ γένη οὔτε τοῖα οὔτε τοῖα, οἷον τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν Ἕλληνες s), οἱ δὲ βάρβαροι· ἀλλ' ὁ γενικὸς ἄνθρωπος οὔτε Ἕλλην ἐστὶν — ἐπεὶ πάντες ἂν οἱ ἐπ' εἴδους ἦσαν Ἕλλη-
247 νες — οὔτε βάρβαρος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. τῶν δὲ ἀληθῶν αἱ μέν εἰσι καταληπτικαί, αἱ δὲ οὔ. οὐ καταληπτικαὶ μὲν αἱ προσπίπτουσαί τισι κατὰ πάθος· μυρίοι γὰρ φρενιτίζοντες καὶ μελαγχολῶντες ἀληθῆ μὲν ἕλκουσι φαντασίαν, οὐ καταληπτικὴν δέ, ἀλλ' ἔξωθεν καὶ ἐκ τύχης οὕτω συμπεσοῦσαν. ὅθεν οὐδὲ διαβεβαιοῦνται περὶ αὐτῆς πολλάκις οὐδὲ συγκατατίθενται αὐτῇ.
248 καταληπτικὴ δέ ἐστιν ἡ ἀπὸ ὑπάρχοντος καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον ἐναπομεμαγμένη καὶ ἐναπεσφραγισμένη t), ὁποία οὐκ ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος. ἄκρως γὰρ ποιούμενοι ἀντιληπτικὴν

aliae neque verae neque falsae. atque verae quidem sunt quae vere praedicari possunt, ut dies est in praesentia, et lux est. falsae autem quae falso praedicantur, ut fractum esse remum in aquae profundo aut mutilam ac mancam esse porticum. 245. verae autem et falsae, cuiusmodi Oresti furenti sese offerebat Electra: nam quatenus quidem videbat aliquid, erat vera, videbat enim Electram; quatenus autem tamquam Furiam, erat falsa: non erat enim a Furia. et rursus si quis a Dione vivente in somnis convenitur tamquam a praesente, somniat falsam et inanem visi attractum. 246. neque verae neque falsae sunt phantasiae generales: quarum enim species sunt tales aut tales, earum genera non sunt talia aut talia, ut, ex hominibus alii quidem sunt Graeci, alii vero barbari; sed homo in genere nec est Graecus — nam omnes in specie homines essent Graeci — neque barbarus propter eandem causam. 247. ex veris autem aliae quidem sunt comprehendentes, aliae vero non: non comprehendentes quidem quae incurrunt ex morbo aut animi perturbatione: nam innumerabiles phrenesi et atra bile perciti veram quidem trahunt phantasiam, sed non comprehendentem, imo quae ita extrinsecus occurrit et fortuito. quamobrem neque de ea saepe asseverant neque ei assentiuntur. 248. comprehendens autem est, quae est impressa et obsignata ab re quae existit et congruenter rei quae existit, cuiusmodi non fuerit ab eo quod non existit. facientes enim hanc phantasiam esse subiectorum summopere ap-

---

F 420 q) Ὀρέστῃ κατὰ μανίαν] ex Euripide, infra sect. 249.

r) ἀπὸ Δίωνος] nomen Dionis pro quovis alio ponit, ut sect. 220 huius libri et passim alibi.

s) οἱ μέν εἰσιν Ἕλληνες] ita mss; nam male in editis οἱ εἰ μέν εἰσιν. distinctio hominum in Graecos et barbaros usitata etiam apostolo Rom. 1 14, ad quem locum vide si placet Grotium. sic Plato in Epinomide: ὅπερ ἅπαντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι γινώσκομεν.

t) ἐναπομεμαγμένη καὶ ἐναπεσφραγισμένη] ita legendum e mss et interprete pro ἐν ἀπομεμαγμένη et ἀπεσφραγισμένη. utrumque verbum

εἶναι τῶν ὑποκειμένων τήνδε τὴν φαντασίαν καὶ πάντα τεχνικῶς
τὰ περὶ αὐτοὺς ἰδιώματα ἀναμεμαγμένην, ἕκαστον τούτων φασὶν
ἔχειν συμβεβηκός. ὃ πρῶτον μὲν τὸ ἀπὸ ὑπάρχοντος γίνεσθαι· 249
πολλαὶ γὰρ τῶν φαντασιῶν προσπίπτουσιν ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος u)
ὥσπερ ἐπὶ τῶν μεμηνότων, αἵτινες οὐκ ἂν εἶεν καταληπτικαί.
δεύτερον δὲ τὸ καὶ ἀπὸ ὑπάρχοντος εἶναι καὶ κατ' αὐτὸ τὸ
ὑπάρχον· ἔνιαι γὰρ πάλιν ἀπὸ ὑπάρχοντος μέν εἰσιν, οὐκ αὐτὸ
δὲ τὸ ὑπάρχον ἰνδάλλονται, ὡς ἐπὶ τοῦ μεμηνότος Ὀρέστου μι-
κρῷ πρότερον x) ἐδείκνυμεν· εἷλκε μὲν γὰρ φαντασίαν ἀπὸ ὑπάρ-
χοντος τῆς Ἠλέκτρας, οὐκ αὐτὸ δὲ τὸ ὑπάρχον. μίαν γὰρ τῶν P 421
Ἐρινύων ὑπελάμβανεν αὐτὴν εἶναι, καθὸ καὶ προσιοῦσαν καὶ
τημελεῖν αὐτὸν σπουδάζουσαν ἀπωθεῖται λέγων,

μέθες y), μί' οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐρινύων.

καὶ ὁ Ἡρακλῆς z) ἀπὸ ὑπάρχοντος μὲν ἐκινεῖτο τῶν Θηβῶν, οὐ
κατ' αὐτὸ δὲ τὸ ὑπάρχον. καὶ γὰρ κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον δεῖ 250
γίνεσθαι τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν-
απομεμαγμένην καὶ ἐναπεσφραγισμένην a) τυγχάνειν, ἵνα πάντα
τεχνικῶς τὰ ἰδιώματα τῶν φαντασιῶν ἀναμάττηται. ὡς γὰρ οἱ 251
γλυφεῖς πᾶσι τοῖς μέρεσι συμβάλλουσι τῶν τελουμένων, καὶ ὃν
τρόπον αἱ διὰ τῶν δακτυλίων σφραγῖδες ἀεὶ πάντας ἐπ' ἀκρι-
βὲς τοὺς χαρακτῆρας ἐναπομάττονται τῷ κηρῷ, οὕτω καὶ οἱ
κατάληψιν ποιούμενοι τῶν ὑποκειμένων πᾶσιν ὀφείλουσι τοῖς

prehendentem, et quae omnes quas ipsi artificiose describunt impressas habeat proprietates, dicunt eam habere unamquamque ex iis sibi accedentem. 249. primum quidem quod oriatur ex re quae existit: nam multae phantasiae incurrunt ex eo quod non existit, ut in furiosis, quae quidem minime sunt comprehendentes. secundum autem quod et sit ex re quae existit et convenienter rei quae existit: nonnullae enim rursus quidem sunt ex re quae existit, sed eius qualis existit non repraesentant similitudinem, ut in furente Oreste paulo ante ostendimus. nam visum quidem trahebat ab re existente, nempe ab Electra, sed non id ipsum quod existebat. existimabat enim eam esse unam ex Furiis. quamobrem eam accedentem et eius volentem curam gerere repellit dicens

relinque me, ex meis es una Furiis.

et Hercules movetur quidem ab re existente, nempe a Thebis, sed non congruenter illi ipsi quod existebat. 250. comprehendentem enim phantasiam oportet rei prout ipsa existit, esse congruentem, quin etiam esse impressam et obsignatam, ut artificiose imprimat omnes phantasiarum proprietates. 251. quo modo enim sculptores attingunt omnes partes eorum quae perficiunt, et quo modo quae per annulos fiunt signacula cerae accurate ac perfecte omnes imprimunt characteres; ita etiam qui subiectorum faciunt comprehen-

---

exstat infra sect 250 255 402 410 426 et 2 Pyrrhon. sect. 4 et apud Laërtium 7 46 de eadem *τυπώσει* phantasiae in mente loquentem, ad quem viri docti iam notarunt a Cicerone dici id *visum impressum effictumque*. locus est in Lucullo c. 6.

u) *ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος*] haec *φαντασιῶν* genera sunt, quae speciali vocabulo *φαντάσματα* appellabant Stoici apud Plutarchum 4 20 de placitis philos. et Nemesium c. 6 de natura hominis.

x) *μικρῷ πρότερον*] sect. 245.

y) *μέθες*] versus 264 ex Euripidis Oreste, qui fuit supra sect. 170. P 421

z) *ὁ Ἡρακλῆς*] quia Herculis furentis magis meminisset, videtur hunc posuisse pro Pentheo. vid. supra sect. 192.

a) *ἐναπεσφραγισμένην*] ita mss pro *ἐναποσφραγισμένην*, ut sect. 248.

252 ἰδιώμασιν αὐτῶν ἐπιβάλλειν. τὸ δὲ "οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος b)" προσέθεσαν, ἐπεὶ οὐχ ὥσπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς ἀδύνατον ὑπειλήφασι κατὰ πάντα ἀπαράλλακτόν τινα εὑρεθήσεσθαι, οὕτω καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας· ἐκεῖνοι μὲν γάρ φασιν, ὅτι ὁ ἔχων τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν τεχνικῶς προσβάλλει τῇ ὑπούσῃ τῶν πραγμάτων διαφορᾷ, ἐπείπερ καὶ εἶχέ τι τοιοῦτον ἰδίωμα ἡ τοιαύτη φαντασία παρὰ τὰς ἄλλας φαντασίας, καθάπερ οἱ κεράσται c) παρὰ τοὺς ἄλλους ὄφεις. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας τοὐναντίον φασὶ δύνασθαι τῇ καταληπτικῇ φαντασίᾳ ἀπαράλ-
253 λακτον εὑρεθήσεσθαι ψεῦδος. ἀλλὰ γὰρ οἱ μὲν ἀρχαιότεροι τῶν Στωϊκῶν d) κριτήριόν φασιν εἶναι τῆς ἀληθείας τὴν καταληπτικὴν ταύτην φαντασίαν· οἱ δὲ νεώτεροι e) προσετίθεσαν, καὶ τὸ μηδὲν
254 ἔχουσαν ἔνστημα. ἔσθ' ὅτε γὰρ καταληπτικὴ f) μὲν προσπίπτει φαντασία, ἄπιστος δὲ διὰ τὴν ἔξωθεν περίστασιν, οἷον ὅτε Ἀδμήτῳ ὁ Ἡρακλῆς g) τὴν Ἄλκηστιν γῆθεν ἀναγαγὼν παρέστησε, τότε ὁ Ἄδμητος ἔσπασε μὲν καταληπτικὴν φαντασίαν ἀπὸ τῆς
255 Ἀλκήστιδος, ἠπίστει δ' αὐτῇ. καὶ ὅτε ἀπὸ Τροίας ὁ Μενέλαος h) ἀνακομισθεὶς ἑώρα τὴν ἀληθῆ Ἑλένην παρὰ τῷ Πρωτεῖ i), καὶ

sionem, debent assequi omnes eorum proprietates. 252. illud autem "qualis non fuerit ab eo quod non existit" addiderunt, quoniam non sic Stoici ut Academici existimant fieri posse ut inveniatur phantasia ab re non existente, quae ab altera quae a re existente est nullo modo differat. nam illi quidem dicunt, quod qui habet comprehendentem phantasiam, artificiose valet assequi rerum differentiam; quoniam eiusmodi phantasia habet aliquam eiusmodi proprietatem praeter caeteras phantasias, quo modo cerastae praeter alios serpentes. Academici autem dicunt contra posse inveniri falsum quod a comprehendente phantasia nihil differat. 253. caeterum veteres quidem Stoici id quo iudicatur veritas, dicunt esse hanc comprehendentem phantasiam; recentiores autem addiderunt: "et quae nihil habet quod obsistat". 254. nonnunquam enim incurrit quidem comprehendens phantasia, sed non fide digna propter advenientem extrinsecus circumstantiam, ut quando Hercules Alcestin e terra eductam adduxit ad Admetum, tunc Admetus traxit quidem ex Alcestide comprehendentem phantasiam, sed ei non fidebat. 255. et quando Menelaus Troia revectus apud Proteum vidit veram Helenam, in navi relicto

b) οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος] Cicero in Lucullo cap. 6 visum καταληπτόν ex Zenonis sententia definit *visum impressum effictumque ex eo, unde est, quale esse non posset ex eo, unde non esset.* ibidem testatur Philonem Academicum contra negasse ullum dari visum tale, quale vel falsum esse non possit. idem de Carneade sect. 402.

c) οἱ κεράσται] genus serpentum, binis cornibus facile ab aliis serpentibus distinguendum. ita Stoici existimabant visa vera a falsis non minus per certas et eminentes notas posse distingui, quod Academici iudicio omni cogniti et incogniti sublato penitus infitiabantur.

d) οἱ μὲν ἀρχαιότεροι τῶν Στωϊκῶν] Zeno Cleanthes Chrysippus.

e) οἱ δὲ νεώτεροι] huic iuniorum Stoicorum cautioni affinis Academicorum doctrina de visis probabilibus διεξωδευμένοις et ἀπερισπάστοις, de quibus supra sect. 178 sq. vide et quae dicentur sect. 425 sq.

f) καταληπτική] mss καταπληκτική. sic infra sect. 257 ἐναργὴς οὖσα καὶ πληκτική et 259 ἐκπληκτική.

g) Ἀδμήτῳ ὁ Ἡρακλῆς] confer 1 Pyrrhon. sect. 228.

h) ἀπὸ Τροίας ὁ Μενέλαος] supra sect. 180.

i) παρὰ τῷ Πρωτεῖ] Proteum illum Aegypti regem vocat Herodotus 2 118.

καταλιπὼν ἐπὶ τῆς νεὼς τὸ ἐκείνης εἴδωλον, περὶ οὗ k) *δεκαετὴς* P 422
συνέστη πόλεμος, ἀπὸ ὑπάρχοντος μὲν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρ-
χον καὶ ἐναπομεμαγμένην καὶ ἐναπεσφραγισμένην ἐλάμβανε φαν-
τασίαν, οὐκ εἶχε δὲ αὐτήν. ὥσθ' ἡ μὲν καταληπτικὴ φαντασία
κριτήριόν ἐστι μηδὲν ἔχουσα ἔνστημα. αὗται δὲ καταληπτικαὶ 256
μὲν ἦσαν, εἶχον δὲ ἐνστάσεις· ὅ τε γὰρ Ἄδμητος ἐλογίζετο, ὅτι
τέθνηκεν ἡ Ἄλκηστις καὶ ὅτι ὁ ἀποθανὼν οὐκέτι ἀνίσταται, ἀλλὰ
δαιμόνιά τινά ποτε ἐπιφοιτᾷ. ὅ τε Μενέλαος συνεώρα ὅτι ἀπο-
λέλοιπεν ἐν τῇ νηῒ φυλαττομένην τὴν Ἑλένην. καὶ οὐκ ἀπίθα-
νον μέν ἐστιν Ἑλένην μὴ εἶναι τὴν ἐπὶ τῆς Φάρου εὑρεθεῖσαν,
φάντασμα δέ τι καὶ δαιμόνιον. ἔνθεν δὲ l) *οὐχ ἁπλῶς κριτήριον* 257
γίνεται τῆς ἀληθείας ἡ καταληπτικὴ φαντασία, ἀλλ' ὅταν m)
μηδὲν ἔνστημα ἔχῃ· αὕτη γὰρ ἐναργὴς οὖσα καὶ πληκτικὴ n)
μονονουχὶ τῶν τριχῶν o) *φασι λαμβάνεται κατασπῶσα ἡμᾶς εἰς*
συγκατάθεσιν καὶ ἄλλου μηδενὸς δεομένη εἰς τὸ τοιαύτη προσ-
πίπτειν p) *ἢ εἰς τὸ τὴν πρὸς τὰς ἄλλας διαφορὰν ὑποβάλλειν.*
διὸ δὴ καὶ πᾶς ἄνθρωπος ὅταν τι σπουδάζῃ μετὰ ἀκριβείας 258
καταλαμβάνεσθαι, τὴν τοιαύτην φαντασίαν ἐξ ἑαυτοῦ μετα-

illius simulacro, pro quo conflatum fuit bellum decem annorum, ex eo quidem quod existebat et congruenter ei quod existebat et impressam et obsignatam accipiebat phantasiam, sed pro vera non habebat. quamobrem criterium veritatis est comprehendens phantasia nihil habens obstaculi. 256. horum autem phantasiae comprehendentes quidem erant, sed erant eis obstaculo: animo enim agitabat Admetus, quod mortua esset Alcestis et quod qui est mortuus non amplius resurgat, sed aliquando aliqua sese offerunt daemonia. et Menelaus quidem conspiciebat quod in nave reliquisset Helenam quae custodiebatur. neque est improbabile, non fuisse Helenam quae inventa est in Pharo, sed visum aliquod seu spectrum ac daemonium. 257. hinc comprehendens phantasia non absolute est criterium veritatis, sed tunc cum nullum habet obstaculum: ipsa enim si sit evidens et pellens, tantum non crinibus quod aiunt capit nos trahitque ad assensionem, et nulla alia re indiget ad hoc ut ei accedamus, quam ut modo quantum ab aliis differat phantasiis consideremus. 258. quamobrem omnis homo quando studet aliquid accurate et perfecte comprehendere, huiuscemodi phantasiam ex se cernitur quaerere

---

k) *εἴδωλον περὶ οὗ*] Plato 9 de rep. *τὸ τῆς Ἑλένης εἴδωλον ὑπὸ τῶν ἐν Τροίᾳ Στησίχορός φησι γενέσθαι περιμάχητον ἀγνοίᾳ τοῦ ἀληθοῦς.* hinc Simon Magus apud Pseudo-Clementem in recognitionibus 2 12 de sua Helena: *Lunam vero quae secum est, esse de superioribus caelis deductam, eandemque cunctorum genitricem adserit esse sapientiam, pro qua, inquit, Graeci et barbari confligentes imaginem quidem eius aliqua ex parte videre potuerunt, ipsam vero, ut est, penitus ignorarunt.* P 422

l) *ἔνθεν δὲ*] ita mss pro *ἐνθάδε.*

m) *ἀλλ' ὅταν*] ms Vratislav. *ὅτε.*

n) *ἐναργὴς οὖσα καὶ πληκτική*] sic supra sect. 254 in mss *καταπληκτική*, ubi editi legunt *καταληπτική*, quomodo etiam hoc loco scribendum videri possit. sed *πληκτική* habent etiam mss et legit interpres Hervetus. nec incommodus erit sensus, si *πληκτικήν* ut infra sect. 403 exponas phantasiam quae evidentia sua ferit ac percellit animum atque in assensum vi quadam rapit atque impellit. sic infra sect. 259 *τρανὴν καὶ ἐκπληκτικὴν σπάσῃ τοῦ κρινομένου φαντασίαν.* ita *πληκτικοὶ λόγοι* dicuntur qui vehementer movent, ut apud Olympiodorum in c. 3 Ecclesiastae p. 620.

o) *μονονουχὶ τῶν τριχῶν*] Hervetus perperam legit *τριῶν.*

p) *προσπίπτειν*] ita leg. pro *προπίπτειν.*

διώκειν φαίνεται, οἷον ἐπὶ τῶν ὁρατῶν, ὅταν ἀμυδρὰν λαμβάνῃ*) τοῦ ὑποκειμένου φαντασίαν· ἐντείνει γὰρ τὴν ὄψιν καὶ σύνεγγυς ἔρχεται τοῦ ὁρωμένου, ὡς τέλεον μὴ πλανᾶσθαι. παρατρίβει γὰρ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καθόλου πάντα ποιεῖ μέχρις ἂν τρανὴν καὶ πληκτικὴν q) σπάσῃ τοῦ κρινομένου φαντασίαν, ὡς
259 ἐν ταύτῃ κειμένην θεωρῶν τὴν τῆς καταλήψεως πίστιν. καὶ γὰρ ἄλλως τοὐναντίον ἀδύνατόν ἐστι λέγειν καὶ ἀνάγκην τὸν ἀφιστάμενον τοῦ ἀξιοῦν ὅτι φαντασία κριτήριόν ἐστι, καθ' ἑτέρας φαντασίας ὑπόστασιν τοῦτο πάσχοντα βεβαιοῦν, τὸ φαντασίαν εἶναι κριτήριον, τῆς φύσεως οἱονεὶ φέγγος ἡμῖν πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν ἀναδούσης καὶ τὴν δι'
260 αὐτῆς γινομένην φαντασίαν. ἄτοπον οὖν ἐστι τοσαύτην δύναμιν ἀθετεῖν καὶ τὸ ὥσπερ φῶς αὐτῶν ἀφαιρεῖσθαι. ὃν γὰρ τρόπον ὁ χρώματα μὲν ἀπολείπων καὶ τὰς ἐν τούτοις διαφοράς, τὴν
P 423 δὲ ὅρασιν ἀναιρῶν ὡς ἀνύπαρκτον ἢ ἄπιστον, καὶ φωνὰς μὲν εἶναι λέγων, ἀκοὴν δὲ μὴ ὑπάρχειν ἀξιῶν, σφόδρα ἐστὶν ἄτοπος· δι' ὧν γὰρ ἐνοήσαμεν χρώματα καὶ φωνάς, ἐκείνων ἀπόντων οὐδὲ χρῆσθαι δυνατοὶ χρώμασιν ἢ φωναῖς· οὕτω καὶ τὰ πράγματα μὲν ὁμολογῶν, τὴν δὲ φαντασίαν τῆς αἰσθήσεως, δι' ἧς τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεται, διαβάλλων τελέως ἐστὶν ἐμβρόντητος καὶ τοῖς ἀψύχοις ἴσον αὑτὸν ποιῶν. τοιοῦτο μὲν καὶ τῶν Στωϊκῶν ἐστι δόγμα.

261 Πάσης δὲ σχεδὸν τῆς περὶ κριτηρίου διαφωνίας ὑπ' ὄψιν κειμένης καιρὸς ἂν εἴη τῆς ἀντιῤῥήσεως r) ἐφάπτεσθαι καὶ ἐπὶ

ac persequi, ut in aspectabilibus, quando rei subiectae obscuram et exilem accipit phantasiam: visum enim intendit et accedit prope id quod cernitur, ut omnino non aberret. terit oculos et ut semel dicam, facit omnia, donec certam et pellentem eius quod cernitur traxerit visionem, ut qui in ea positam intelligat fidem comprehensionis. 259. alioqui etiam contrarium esse non potest, et fas est ut dicamus necessario eum qui nolit concedere quod phantasia sit criterium veritatis, ex alterius phantasiae praesentia ita affectum confirmare quod phantasia criterium sit, natura ad agnoscendam veritatem nobis emittente tamquam lucem vim sentiendi et quae per ipsam fit, phantasiam. 260. est ergo absurdum tamquam vim abolere et id quod est ipsorum veluti lumen, auferre. quo modo enim qui colores quidem relinquit et eorum differentias, tollit autem visum, ut qui non sit vel non sit fide dignus, et voces quidem esse dicit, non censet autem esse auditum, vehementer est stolidus: nam si illa absint per quae colores et voces intelleximus, nec poterimus quidem uti coloribus aut vocibus; ita qui res confitetur, phantasiae autem sensus, per quam res apprehendit, detrahit, est plane stupidus et attonitus seque reddit parem inanimis. tale est dogma Stoicorum.

261. Cum universum ita fere dissidium de criterio veritatis oculis subiecerimus, tempus est ut contra disputare et criterium oppugnare aggredia-

---

[*) legebatur λαμβάνει.]

q) πληκτικήν] ita ms Vratislav. ut sect. 257: vulg. ἐκπληκτικήν.

P 423 r) τῆς ἀντιῤῥήσεως] hoc opere Sextus argumenta uberiora et explanatiora Dogmaticis opponit, quam in libris Hypotyposeon, in quibus et ipsis (libro secundo praesertim ac tertio) ἀντιῤῥήσεις sive ἀντιῤῥητικοὶ λόγοι continentur. vide lib. 1 Pyrrhon. sect. 21 lib. 2 sect. 1 17 47 et contra Grammaticos sect. 35 39 211. contra Astrolog. sect. 43. contra Musicos sect. 3 lib. 2 contra Logicos sect. 336 et contra Ethicos sect. 21.

τὸ κριτήριον ἐπανάγειν. καθὼς οὖν προεῖπον [s]), οἱ μὲν ἐν τῷ λόγῳ, οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀλόγοις αἰσθήσεσιν, οἱ δὲ ἐν ἀμφοτέροις τούτοις ἀπέλιπον [t]). καὶ οἱ μὲν τὸ ὑφ᾽ οὗ, ὡς τὸν ἄνθρωπον, οἱ δὲ τὸ δι᾽ οὗ, ὡς τὴν αἴσθησιν καὶ διάνοιαν, οἱ δὲ τὸ ὡς προσβολήν, καθάπερ τὴν φαντασίαν. πειρασόμεθα κατὰ τὸ 262 δυνατὸν ἑκάστῃ τῶν τοιούτων στάσεων [u]) τὰς ἀπορίας ἐφαρμόττειν, ἵνα μὴ κατ᾽ ἄνδρα πάντας τοὺς κατηριθμημένους φιλοσόφους ἐπιόντες ταυτολογεῖν ἀναγκαζώμεθα.

Περὶ ἀνθρώπου.

Τάξει τοίνυν πρῶτον σκοπῶμεν τὸ ὑφ᾽ οὗ, τουτέστιν τὸν 263 ἄνθρωπον. οἶμαι γὰρ ὡς τούτου προαπορηθέντος οὐδὲν ἔτι δεήσει περιττότερον περὶ τῶν ἄλλων κριτηρίων λέγειν· ταῦτα γὰρ ἢ μέρη ἐστὶν ἀνθρώπου ἢ ἐνεργήματα ἢ πάθη. εἴπερ οὖν καταληπτόν ἐστι τουτὶ τὸ κριτήριον, πολὺ πρότερον ὀφείλει ἐπινοεῖσθαι παρ᾽ ὅσον πάσης καταλήψεως ἐπίνοια προηγεῖται. μέχρι δὲ τοῦ δεῦρο ἀνεπινόητον εἶναι συμβέβηκε τὸν ἄνθρωπον, ὡς παραστήσομεν· οὐ γὰρ καταληπτὸς πάντως ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, 264 ᾧ ἕπεται [x]) τὴν τῆς ἀληθείας γνῶσιν ἀνεύρετον ὑπάρχειν, τοῦ γνωρίζοντος αὐτὴν ἀκαταλήπτου καθεστῶτος. εὐθέως γὰρ τῶν περὶ τῆς ἐπινοίας ζητησάντων Σωκράτης μὲν ἠπόρησε [y]) μείνας ἐν τῇ σκέψει καὶ εἰπών, αὐτὸν ἀγνοεῖν τί τ᾽ ἐστὶ καὶ πῶς ἔχει πρὸς τὸ σύμπαν. "ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα" [z]), φησίν, "εἴτε ἄνθρω-

mur. ut ergo dixi antea, alii quidem id reliquerunt in ratione, alii in sensibus rationis expertibus, alii in utrisque, alii id a quo, ut hominem, alii vero per quod, ut sensum et cogitationem, alii id quod est tamquam applicatio, sicut phantasiam. 262. tentabimus ergo, quoad eius fieri poterit, unicuique harum opinionum adiungere dubitationes, ne si viritim omnes quos enumeravimus philosophos, persequamur, cogamur saepius eadem dicere.

De homine.

263. Ordine ergo primum ponamus criterium a quo, nempe hominem. existimo enim quod si de eo prius fuerit dubitatum, nihil amplius de aliis dicere criteriis erit necesse; ea enim sunt vel partes hominis vel operationes vel affectiones. si ergo comprehendi potest hocce criterium, longe prius debet haberi eius notio, quandoquidem omnem comprehensionem praecedit notio. hucusque autem usu venit ut hominis non possit haberi notio, ut ostendemus: 264. non est enim omnino homo eiusmodi ut possit comprehendi; cui est consequens, veritatis cognitionem non posse inveniri, cum id quod eam cognoscit, sit eiusmodi ut non possit comprehendi. iam enim ex iis qui quaesiverunt de notione hominis, Socrates dubius ambigensque dixit se ignorare quidnam ipse sit et quemadmodum se habeat ad universitatem. "ego enim",

---

s) *καθὼς προεῖπον*] sect. 47 sq. huius libri.

t) *ἀπέλιπον*] ms Vratislav. *ἀπέλειπον*.

u) *τοιούτων στάσεων*] sectas atque opiniones diversas philosophorum *στάσεις* appellat noster in hoc libro pluribus locis, ut notare me memini ad sect. 49.

x) *ᾧ ἕπεται*] ms Ciz. *ὡς ἕπεται*.

y) *Σωκράτης μὲν ἠπόρησε*] vide dicta ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 22.

z) *ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα*] ita legendum monuit vir doctissimus Caspar Barthius notis ad Claudianum p. 103. atque diserte est in mss, ut nescio quomodo in editis negatio *οὐκ* sit omissa. sunt autem verba Socratis apud Platonem in Phaedro p. 230 A.

πώς εἰμι εἴτε καὶ ἄλλο τι θηρίον Τυφῶνος πολυπλοκώτερον".
265 Δημόκριτος δὲ ὁ τῇ Διὸς φωνῇ[a]) παρεικαζόμενος καὶ λέγων
P 424 τάδε περὶ τῶν ξυμπάντων ἐπεχείρησε μὲν τὴν ἐπίνοιαν ἐκθέσθαι,
πλέον δὲ ἰδιωτικῆς ἀποφάσεως[b]) οὐδὲν ἴσχυσεν εἰπών, "ἄν-
266 θρωπός ἐστιν ὃ πάντες ἴδμεν"[c]). πρῶτον μὲν γὰρ καὶ κύνα πάν-
τες ἴσμεν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὁ κύων ἄνθρωπος· καὶ ἵππον πάντες
ἴσμεν καὶ φυτόν, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἦν ἄνθρωπος. εἶτα καὶ τὸ
ζητούμενον συνήρπασεν· οὐδεὶς γὰρ ἐκ προχείρου δώσει γινώ-
σκεσθαι τὸν ἄνθρωπον ὁποῖός ἐστιν, εἴ γε ὁ Πύθιος ὡς μέγι-
στον ζήτημα[d]) προὔθηκεν αὐτῷ τό "Γνῶθι σεαυτόν". εἰ δὲ
καὶ δώῃ, οὐ πᾶσιν ἀλλὰ τοῖς ἀκριβεστάτοις τῶν φιλοσόφων
267 ἐπιτρέψει μόνον τοῦτον ἐπίστασθαι. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐπίκουρον[e])
καὶ δεικτικῶς ᾠήθησαν δύνασθαι τὴν ἐπίνοιαν τοῦ ἀνθρώπου
παρίστασθαι λέγοντες "ἄνθρωπός ἐστι τοιουτοῒ μόρφωμα μετ'
ἐμψυχίας". οὐκ ἔγνωσαν δ' ὅτι εἰ τὸ δεικνύμενόν ἐστιν ἄνθρω-
πος, τὸ μὴ δεικνύμενον οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. καὶ πάλιν, ἡ τοι-
αύτη δεῖξις ἤτοι ἐπ' ἀνδρὸς ἐκφέρεται ἢ γυναικὸς ἢ πρεσβύτου
ἢ μειρακίου, σιμοῦ, γρυποῦ, τετανότριχος, οὐλοκόμου, τῶν
268 ἄλλων διαφορῶν. καὶ εἰ μὲν ἐπ' ἀνδρὸς ἐκφέροιτο, ἡ γυνὴ οὐκ
ἔσται ἄνθρωπος· εἰ δ' ἐπὶ γυναικός, περιγραφήσεται τὸ ἄρρεν,

inquit, "nescio an sim homo, an aliqua alia fera Typhone magis multiplex ac varia". 265. Democritus autem, qui Iovis voci assimilatur et illa de universis disserit, conatus quidem est exponere notionem, sed de ea nihil amplius potuit pronuntiare quam rudis et imperitus dicens, "homo est quod omnes scimus". 266. nam primum quidem canem quoque omnes scimus, sed canis non est homo. et equum omnes scimus et plantam, sed nihil ex iis est homo. deinde arripuit id de quo quaerebatur: nemo enim extemplo concedet cognosci qualis sit homo, si quidem Pythius ei tamquam maximam proposuit quaestionem "nosce te ipsum". quodsi etiam concesserit, non omnibus sed iis solum qui habent perfectam philosophiae cognitionem, concedet quid homo sit scire. 267. Epicurei autem existimarunt se posse vel indicando statuere hominis notionem dicentes "homo est id quod est tali forma praeditum animatumque". non noverunt autem quod si id quod ostenditur, est homo, id quod non ostenditur, non est homo. et rursus huiusmodi ostensio aut fit in viro aut muliere aut sene aut adolescente, in simo aut in eo qui est naso aquilino aut in eo qui est extensis capillis aut in eo qui crispis, et aliis differentiis. 268. atque si in viro quidem indicando proferatur, mulier non erit

a) Δημόκριτος δὲ ὁ τῇ Διὸς φωνῇ] Henricus Valesius ad Ammianum lib. 22 c. 16 p. 346 Democritum Iovi assimilatum putat ob certitudinem dictorum, quod magis mihi probatur quam illorum sententia qui ob suavitatem malunt vel perspicuitatem. nam Platonem quidem per sublimia gradientem sermonum amplitudine Iovis aemulum vocat loco laudato Ammianus.

P 424 b) ἰδιωτικῆς ἀποφάσεως] ita diserte mss pro ἀποστάσεως, pro quo Salmasius legebat ἐπιστάσεως, libenter praelaturus codicum scriptorum lectionem, si in illos incidisset.

c) ὃ πάντες ἴδμεν] ms Ciz. ἴσμεν, ut haec definitio hominis Democritea legitur etiam 2 Pyrrhon. sect. 23, ad quem locum putidam de cane quam addit cavillationem Sexti explosam lector inveniet.

d) ὡς μέγιστον ζήτημα] vide Erasmum adagio *nosce te ipsum*, Menagii notas ad Laërtii lib. 1 sect. 40 et Vossium libro aureolo de sui cognitione.

e) οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐπίκουρον] vide ad 2 Pyrrhon. sect. 25.

καὶ εἰ ἐπὶ νέου, αἱ λοιπαὶ τῶν ἡλικιῶν ἐκπεσοῦνται τῆς ἀνθρω-
πότητος. ἦσαν δέ τινες τῶν φιλοσόφων οἱ τὸν γενικὸν ἄνθρωπον 269
διὰ λόγου διδάσκοντες κἀντεῦθεν οἰόμενοι τὴν ἐπίνοιαν δύνασθαι
τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων ἀνακύψειν. τούτων δὲ οἱ μὲν οὕτως [f])
ἀπέδοσαν, "ἄνθρωπός ἐστι ζῷον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπι-
στήμης δεκτικόν"· οἳ καὶ αὐτοὶ οὐκ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον [g]),
ἀλλὰ τὰ συμβεβηκότα τῷ ἀνθρώπῳ παρέδοσαν. διαφέρει δὲ τὸ 270
τινὶ συμβεβηκὸς ἐκείνου τοῦ ᾧ συμβέβηκεν· ἐπείτοι εἰ μὴ δια-
φέρει, οὐκ ἂν ἦν συμβεβηκός, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο. ἀμέλει γοῦν
τῶν συμβεβηκότων τὰ μὲν ἀχώριστά ἐστι τῶν οἷς συμβέβηκεν,
ὡς μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος σώμασι· δίχα γὰρ τῆς τούτων
παρουσίας ἀμήχανόν ἐστιν ἐπινοῆσαι σῶμα. τὰ δὲ χωρίζεται 271
τοῦ ᾧ συμβέβηκεν, καὶ ἀπαλλασσομένων μένει ἐκεῖνα, οἷον τρέ-
χειν διαλέγεσθαι ὑπνοῦν, ἐγρηγορέναι τῷ ἀνθρώπῳ· πάντα γὰρ
ταῦτα συμβέβηκε μὲν ἡμῖν [h]), οὐ διὰ παντὸς δέ· καὶ γὰρ μὴ
τρέχοντες μένομεν οἱ αὐτοὶ καὶ ἡσυχάζοντες. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων
ὡσαύτως. διττῆς οὖν οὔσης τῶν συμβεβηκότων διαφορᾶς οὐδε- P 425
τέραν [i]) εὑρήσομεν τὴν αὐτὴν τῷ ὑποκειμένῳ πράγματι ἀλλ' ἀεὶ
διαφέρουσαν. μάταιοι τοίνυν εἰσὶ καὶ οἱ τὸν ἄνθρωπον ζῷον λέ- 272
γοντες λογικόν, θνητὸν καὶ τὰ ἑξῆς· οὐ γὰρ τὸν ἄνθρωπον
ἀπέδοσαν, ἀλλὰ τὰ συμβεβηκότα τούτῳ κατηρίθμησαν. ὧν τὸ
μὲν ζῷον τῶν διὰ παντὸς αὐτῷ συμβεβηκότων ἐστίν· ἀδύνατον
γὰρ μὴ ζῷον ὄντα ἄνθρωπον εἶναι· τὸ δὲ θνητὸν οὐδὲ συμβε-
βηκός ἐστιν, ἀλλ' ἐπιγινόμενόν τι [k]) τῷ ἀνθρώπῳ. ὅτε γὰρ ἐσμεν

homo; sin autem in muliere, excludetur masculus, et in adolescente reliquae aetates excident ab humana conditione. 269. fuerunt itidem aliqui philosophi, qui tradiderunt definitionem hominis in genere, et hinc existimabant existere posse notionem hominum singularium. ex illis alii sic definierunt: "homo est animal particeps rationis, morti obnoxium, capax intelligentiae et scientiae". qui ipsi quoque definierunt non hominem, sed quae homini accidunt. 270. differt autem id quod alicui accidit, ab illo cui accidit: nam si non differret, non esset accidens, sed esset illud ipsum. ex iis quidem certe quae accidunt, alia quidem sunt inseparabilia ab iis quibus accidunt, ut longitudo latitudo et profunditas a corporibus: nam si ea non adsint, ne potest quidem cogitari corpus. 271. alia autem separantur ab eo cui accidunt; et iis recedentibus illa manent, ut currere disserere dormire vigilare, quae accidunt homini: haec enim omnia nobis accidunt, sed non semper. nam et non currentes et quiescentes manemus iidem. et in aliis similiter. cum ergo eorum quae accidunt duplex sit differentia, in neutris inveniemus eandem cum re subiecta, sed semper differentem. 272. desipiunt ergo qui hominem dicunt esse animal rationis particeps, morti obnoxium et quae sequuntur: non enim hominem definiunt, sed ea quae illi accidunt, enumerant. ex quibus animal quidem est ex iis, quae illi perpetuo accidunt: fieri enim non potest ut sit homo si non sit animal. morti obnoxium autem ne accidit quidem, sed su-

---

f) οἱ μὲν οὕτως] Stoici et Peripatetici quidam, ut dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 26.

g) οὐ τὸν ἄνθρωπον] ms Vratislav. αὐτόν, unde lege οὐκ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον [quod recepimus].

h) συμβέβηκε μὲν ἡμῖν] ita mss; nam in editis μέν exciderat.

i) οὐδετέραν] ms Ciz. οὐδετέροις. P 425

k) ἐπιγινόμενόν τι] ita mss, licet τι in editis abest.

273 ἄνθρωποι, ζῶμεν καὶ οὐ τεθνήκαμεν. τὸ δὲ λογίζεσθαι καὶ ἐπιστήμην ἔχειν συμβέβηκε μέν, οὐ διὰ παντὸς δέ· καὶ γὰρ μὴ λογιζόμενοί τινες ἄνθρωποί εἰσιν, ὥσπερ οἱ νηδύμῳ κατασχεθέντες ὕπνῳ[l]) καὶ ἐπιστήμην μὴ ἔχοντες οὐκ ἐκπεπτώκασι τῆς ἀνθρωπότητος ὥσπερ οἱ μεμηνότες. ἕτερον οὖν ζητούντων ἡμῶν
274 ἕτερον παρεστήκασιν[m]). ἔτι τὸ μὲν ζῷον οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἐπεὶ πᾶν ζῷον ἔσται ἄνθρωπος. τὸ δὲ λογικὸν εἰ μὲν ἀντὶ τοῦ λογίζεσθαι τάττοιτο, καὶ οἱ θεοὶ λογιζόμενοι[n]) ἄνθρωποι γενήσονται, τάχα δὲ καί τινα τῶν ἄλλων ζῴων. εἰ δὲ ἀντὶ τοῦ σημαντικὰς προφέρεσθαι φωνάς, τοὺς κόρακας καὶ ψιττάκους καὶ
275 τὰ τοιαῦτα ἀνθρώπους εἶναι λέξομεν, ὅπερ ἄτοπον. καὶ μὴν εἰ τὸ θνητὸν φαίη τις ἄνθρωπον εἶναι, διακολουθήσει τὸ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζῴων θνητὰ ὄντα ἀνθρώπους ὑπάρχειν. τὸ δὲ ὅμοιον καὶ περὶ τοῦ λογίζεσθαί τε καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι χρὴ φρονεῖν· πρῶτον μὲν γὰρ καὶ εἰς θεοὺς πίπτει τὰ τοιαῦτα, δεύτερον δὲ εἴπερ ἐπιδεκτικόν ἐστι τούτων ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἔστι ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐκεῖνος τούτων ἐπιδεκτικός, οὗ τὴν
276 φύσιν οὐ παρέστησαν. καίτοι τινὲς τῶν συνετῶν εἶναι δοκούντων κατὰ τὴν δογματικὴν αἵρεσιν πρὸς τοῦτο ὑπαντῶντές φασιν, ὅτι ἕκαστον μὲν τῶν κατηριθμημένων οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, πάντα δὲ εἰς τὸ αὐτὸ συναχθέντα ποιεῖ τοῦτον, οἷόν τι καὶ ἐπὶ μερῶν
277 καὶ ὅλου θεωροῦμεν γινόμενον. ὡς γὰρ χεὶρ κατ' ἰδίαν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος οὐδὲ κεφαλὴ οὐδὲ ποὺς οὐδὲ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῶν σύνθετον ὅλον νοεῖται· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρω-

pervenit homini: quando enim sumus homines, vivimus et non sumus mortui. 273. ratiocinari porro et scientia esse praeditum, accidunt quidem, sed non semper: nam et non ratiocinantes quidam sunt homines, ut qui dulci tenentur somno et qui scientia non sunt praediti humanam naturam minime amiserunt, ut furiosi. nobis ergo aliud quaerentibus aliud tradiderunt. 274. praeterea animal quidem non est homo: alioqui omne animal esset homo. rationis autem esse particeps si ponatur pro eo quod est ratiocinari, dii quoque quia ratiocinantur, erunt homines, forte autem alia quoque animantia. si autem λογικὸν accipiatur pro eo quod voces profert significantes, corvos et psittacos et quae sunt huiusmodi, dicemus esse homines; quod quidem est absurdum. 275. praeterea si morti obnoxium dixeris esse hominem, sequetur quod etiam bruta animantia quae sunt mortalia, erunt homines. idem est censendum et de eo quod valeat ratiocinari et sit capax scientiae: nam primum quidem ea etiam in deos cadunt. praeterea si homo est eorum capax, ea non sunt homo, sed ille est eorum capax, cuius ea naturam non ostendunt. 276. quamquam nonnulli eorum qui ex haeresi dogmatica videntur esse sagaciores, ad hoc occurrunt dicuntque quod unumquodque quidem ex iis quae sunt enumerata, non est homo, omnia autem simul collecta eum faciunt, ut videmus fieri in partibus et in toto. 277. quo modo enim manus separatim non est homo neque caput neque pes neque ullum aliud ex iis, sed quod est ex iis compositum est totum; ita etiam homo neque est animal so-

l) νηδύμῳ ὕπνῳ] Homericum somni elogium Iliad. π' 454. dormientes autem non λογίζεσθαι, (licet quidam aliter sentiant, qui tamen cogitare se alto certe somno sopiti non sentiunt) notavit etiam nuper vir acutissimus Ioannes Lockius lib. 2 de intellectu humano c. 29, atque inde cogitationem non essentiam sed actionem esse animae adversus Cartesii scholam recte conclusit.

m) παρεστήκασιν] mss Vratislav. et Ciz. παρεστάκασιν.

n) καὶ οἱ θεοὶ λογιζόμενοι] supra sect. 238.

πος οὔτε ζῷόν ἐστι ψιλῶς οὔτε λογικὸν κατ' ἰδίαν οὔτε θνητὸν
κατὰ περιγραφήν [o]) ἀλλὰ τὸ ἐξ ἁπάντων ἄθροισμα, τουτέστι
ζῷον ἅμα καὶ θνητὸν καὶ λογικόν. πρόχειρος δ' ἐστὶ καὶ πρὸς 278
τοῦτο ὑπάντησις· πρῶτον μὲν γὰρ πῶς, εἰ κατ' ἰδίαν ἕκαστον P 420
οὐκ ἔστι ταῦτα ἄνθρωπος, δύναται εἰς ταὐτὸ συναχθέντα ἄν-
θρωπον ποιεῖν, μήτε πλεονάσαντα παρ' ὅ ἐστι μήτε ἐλλείποντα
παρ' ὃ ὑπόκειται μήτε ἄλλως πως τραπέντα; εἶτ' οὐδὲ τὴν ἀρ-
χὴν [p]) δύναται εἰς ταὐτὸ πάντα συνδραμεῖν, ἵνα καὶ τὸ ἐξ ἁπάν-
των ἄνθρωπος γένηται. τὸ γοῦν θνητὸν [q]) εὐθέως, ὅτ' ἐσμὲν 279
ἄνθρωποι, οὐ συμβέβηκεν ἡμῖν, ἀλλὰ κατὰ συμμνημόνευσιν
λαμβάνεται· θεωροῦντες γὰρ Δίωνα [r]) καὶ Θέωνα καὶ Σωκρά-
την [s]) καὶ κοινῶς τοὺς κατὰ μέρος ἡμῖν ὁμοίους τετελευτηκέναι,
λογιζόμεθα ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐσμεν θνητοί, καὶ μηδέπω τοῦ θανεῖν
παρόντος ἡμῖν· ζῶμεν γὰρ δήπουθεν. καὶ μὴν τὸ λογίζεσθαι 280
ὁτὲ μὲν πάρεστιν ἡμῖν ὁτὲ δὲ οὐ πάρεστι· καὶ τὸ ἐπιστήμην
ἔχειν πάλιν οὐ τῶν διὰ παντὸς [t]) συμβεβηκότων τῷ ἀνθρώπῳ
καθέστηκεν, ὡς ἤδη παρεστήσαμεν [u]). λεκτέον οὖν μηδὲ τὴν
κοινὴν τούτων σύνοδον ἄνθρωπον εἶναι. Πλάτων δὲ [x]) χεῖρον 281
παρὰ τοὺς ἄλλους ὁρίζεται τὸν ἄνθρωπον λέγων "ἄνθρωπός
ἐστι ζῷον ἄπτερον δίπουν πλατυώνυχον ἐπιστήμης πολιτικῆς δε-
κτικόν". ὅθεν καὶ προὖπτά ἐστι τὰ ὀφείλοντα πρὸς αὐτὸν λέ-

lummodo neque separatim rationis particeps neque mortale tantummodo, sed id quod est accumulatum ex illis omnibus, nempe animal simul et mortale et rationis particeps. 278. facile autem est etiam ad ea occurrere: nam primum quidem si separatim unumquodque ex iis non est homo, quomodo possunt ea simul collecta hominem efficere, si neque plura fiunt quam sunt neque pauciora quam subiiciebantur neque ullo alio modo mutata? deinde neque omnino possunt omnia simul concurrere, ut quod constat ex omnibus, fiat homo. 279. nam morti obnoxium quidem certe quando sumus homines, nobis non accidit, sed id sumitur revocando simul in memoriam: cernentes enim Dionem et Theonem et Socratem et communiter eos qui nobis erant similes, sigillatim e vivis excessisse, ratiocinamur quod nos quoque sumus mortales, etiamsi nondum nobis adsit mori: nam utique vivimus. 280 praeterea ratiocinari aliquando quidem nobis adest, aliquando vero non; et rursus scientia esse praeditum, non est ex iis quae semper accidunt homini, ut iam ostendimus. dicendum est ergo neque communem eorum coetum esse hominem. 281. Plato autem peius quam alii definiit hominem dicens: "homo est animal implume bipes, latis unguibus, capax civilis scientiae". unde etiam ocu-

---

o) *κατὰ περιγραφὴν*] i. e. *tantummodo*, caeteris exclusis. sic infra sect. 296 *ψιλόν, κατ' ἰδίαν, χωρίς.*

p) *τὴν ἀρχὴν*] *omnino*, vide dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 50. P 426

q) *τὸ θνητὸν*] supra sect. 272.

r) *Δίωνα καὶ Θέωνα καὶ Σωκράτην*] haec apud Graecos scriptores pro quibusvis nominibus poni, ut apud Latinos Caium, Titium, Sempronium, notavi ad 1 Pyrrhon. sect. 189.

s) *Σωκράτην*] ms Vratislav. *Σωκράτη*, ut infra sect. 391.

t) *διὰ παντός*] in mss promiscue invenio *διὰ παντός* et *διαπαντός*, *καθέκαστον* et *καθ' ἕκαστον*, *οὐδὲ μίαν* et *οὐδεμίαν*, *κατ' ἰδίαν* et *κατιδίαν*, *διόλου* et *δι' ὅλου*, *παρόσον* et *παρ' ὅσον*, *κατανάγκην* et *κατ' ἀνάγκην*, *οὐκέτι* et *οὐκ ἔτι* aliaque similia.

u) *ἤδη παρεστήσαμεν*] supra sect. 273.

x) *Πλάτων δὲ*] confer quae ad 2 Pyrrhon. sect. 28.

γεσθαι· πάλιν γὰρ οὐ τὸν ἄνθρωπον ἐκτέθειται, ἀλλὰ τὰ συμ-
282 βεβηκότα καὶ ἀποσυμβεβηκότα τούτῳ κατηρίθμηται. τὸ μὲν γὰρ
ἄπειρον ἀποσυμβέβηκεν αὐτῷ, τὸ δὲ ζῷον καὶ τὸ δίπουν καὶ
τὸ πλατυώνυχον συμβέβηκε, τὸ δὲ ἐπιστήμης πολιτικῆς δεκτικὸν
ποτὲ μὲν συμβέβηκε ποτὲ δὲ ἀποσυμβέβηκεν. ὥστε ἡμῶν ἕτερόν
τι μαθεῖν ζητούντων αὐτὸς ἕτερόν τι παρέστησεν. ἀλλὰ γὰρ
οὕτως ἀποδεδείχθω τὸ μὴ δύνασθαι τὸν ἄνθρωπον ἐκ προχείρου
283 νοεῖν. παρακειμένως δὲ λεκτέον, ὅτι καὶ ἡ κατάληψις[y]) αὐτοῦ
τῶν ἀπόρων ἐστί, καὶ μάλιστα ὅτι ἀπὸ μέρους ἤδη τούτῳ συμ-
βεβήκασται· τὸ γὰρ μὴ ἐπινοούμενον οὐδὲ καταληφθῆναι πέφυ-
κεν. ἀνεπινόητος δέ γε ὁ ἄνθρωπος δέδεικται τὸ ὅσον*) ἐπὶ ταῖς
284 τῶν Δογματικῶν ἐννοίαις, τοίνυν καὶ ἀκατάληπτος. ὁμοίως δ'
οὖν καὶ κατ' ἕτερον τρόπον ἐνέσται τὸ τοιοῦτο κατασκευάζειν·
εἴπερ καταληπτόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἤτοι ὅλος δι' ὅλου ἑαυτὸν
ζητεῖ[z]) τε καὶ καταλαμβάνει, ἢ ὅλος ἐστὶ τὸ ζητούμενον καὶ ὑπὸ
P 427 τὴν κατάληψιν πῖπτον, ὥσπερ εἰ καὶ τὴν ὑπόθοιτό τις ἑαυτὴν
ὁρῶσαν· ἢ γὰρ ὅλη ἔσται ὁρῶσα ἢ ὁρωμένη, ἢ μέρει μὲν ἑαυ-
285 τὴν ὁρῶσα, μέρει δὲ ὑφ' ἑαυτῆς ὁρωμένη. ἀλλ' εἰ μὲν ὅλος δι'
ὅλου ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν ζητοίη, καὶ σὺν τούτῳ νοοῖτο σὺν τῷ
ὅλος δι' ὅλου[a]) ἑαυτὸν νοεῖν, οὐδὲν ἔτι ἔσται τὸ καταλαμβα-
νόμενον· ὅπερ ἄτοπον. εἰ δὲ ὅλος εἴη τὸ ζητούμενον καὶ σὺν
τούτῳ νοοῖτο ὅλος σὺν τῷ ζητεῖσθαι, πάλιν οὐδὲν ἀπολειφθή-
286 σεται τὸ ζητοῦν καὶ τὸ τὴν κατάληψιν ποιησόμενον. καὶ μὴν

lis se offerunt quae debent adversum illum dici: rursus enim non exposuit hominem, sed ea quae illi accidunt et non accidunt, enumeravit. 282. nam implume est aliquid quod ipsi non accidit, animal vero et bipes et latis esse unguibus accidunt, civilis denique scientiae esse capax aliquando quidem accidit, aliquando vero non accidit. quamobrem aliud nobis quaerentibus discere aliud ipse ostendit. atque sic quidem ostensum sit non esse in promptu hominis notionem consequi. 283. deinceps autem dicendum est, quod ex dubiis quoque est hominis comprehensio, et maxime quoniam id iam ex parte evictum est. id enim cuius notionem non assequimur, nec potest comprehendi. hominis autem, quod ad Dogmaticorum conceptiones attinet, non posse haberi notionem, ostensum est; homo ergo non potest comprehendi. 284. similiter autem alio quoque modo licet hoc probare. si homo est eiusmodi ut possit comprehendi, aut totus per totum se ipsum quaerit et comprehendit, aut est totus id quod quaeritur et quod cadit sub comprehensionem, quo modo si quis posuerit visum se ipsum videre: aut enim erit totus videns aut totus qui videtur, aut parte quidem se ipsum videns, parte a se ipso visus. 285. sed si totus per totum homo se ipsum quaerat et cum hoc concipiatur quod cum toto per totum intelligit se ipsum, nihil restabit quod comprehenditur; quod quidem est absurdum. si autem totus sit quod quaeritur, et cum hoc concipiatur totus id quod quaeritur, nihil rursus relinquetur quod quaerat et quod sit facturum comprehensionem. 286. praeterea autem

y) καὶ ἡ κατάληψις] passim distinguit noster ἀνεπινόητον et ἀκατάληπτον, ut dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 22. nimirum illud est cuius nulla est notio, hoc autem quod ratione et sensibus non potest comprehendi tale esse et exstare in rerum natura, quale per notionem intellectui offertur.

[*) immo: ὅσον τό]

z) ὅλος δι' ὅλου ἑαυτὸν ζητεῖ] se quaerit, scilicet percipere ac comprehendere ut idem sit τὸ ζητοῦν et τὸ ζητούμενον, quod noster putat repugnare infra sect. 312: εἰ μὲν γὰρ ὅλον (ζητοῦν) οὐδὲν ἔσται τὸ ζητούμενον, εἰ δὲ μέρει τινί, ἐκεῖνο πάλιν πως ἑαυτὸ γνώσεται.

P 427 a) σὺν τῷ ὅλος δι' ὅλου] ita recte mss pro σὺν τῷ ὅλῳ.

οὐδὲ δυνατόν ἐστι παρὰ μέρος [b]) ὁτὲ μὲν ὅλος ὑποκεῖσθαι [c]) τὸ ζητοῦν, ὁτὲ δὲ ὅλος τὸ ζητούμενον· ὅτε γὰρ ὅλος ὑπόκειται ζητῶν καὶ σὺν τούτῳ νοεῖται ὅλος σὺν τῷ ζητεῖν, ὅλως οὐδὲν ἀπολειφθήσεται ὃ ζητήσει. καὶ ἀνάπαλιν ὅτε ὅλος δι' ὅλου ἐστὶ τὸ ζητούμενον, οὐκ ἔσται τὸ ζητοῦν. λείπεται ἄρα μὴ ὅλον ἑαυ- 287
τὸν ἑαυτῷ ἐπιβάλλειν, ἀλλὰ μέρει τινὶ τὴν ἑαυτοῦ κατάληψιν ποιεῖσθαι· ὃ πάλιν ἐστὶ τῶν ἀπόρων. ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὐδέν ἐστι παρὰ τὸν ὄγκον [d]) καὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν διάνοιαν. ὅθεν 288
εἰ μέλλει τινὶ μέρει ἑαυτὸν καταλαμβάνεσθαι, ἤτοι τῷ σώματι τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν διάνοιαν γνωριεῖ, ἢ ἐναλλὰξ ταῖς αἰσθήσεσι καὶ τῇ διανοίᾳ τὸ σῶμα καταλήψεται. τῷ μὲν οὖν σώματι οὐχ οἷόν τέ ἐστι τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν διάνοιαν γνωρίζειν· ἄλογον γάρ ἐστι τοῦτο καὶ κωφὸν καὶ ἀφυὲς πρὸς τὰς τοιουτοτρόπους ζητήσεις. ἄλλως τε εἰ τὸ σῶμα τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς 289
διανοίας ἀντιληπτικόν ἐστιν, ὀφείλει τὸ ταύτας καταλαμβανόμενον [e]) ὁμοιοῦσθαι ταύταις, τουτέστιν ὁμοίως διατίθεσθαι καὶ αἴσθησίς τε καὶ διάνοια γίνεσθαι· ὁράσεως γὰρ ἀντιλαμβανόμενον, καθ' ὃ ὁρᾷ, ὅρασις ἔσται, καὶ γεύσεως γινομένης καταληπτὸν ὑπάρχον γεῦσις γενήσεται, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ ἀνάλογον. καθὰ γὰρ τὸ θερμοῦ ἀντιλαμβανόμενον ὡς θερμοῦ θερ- 290
μαινόμενον ἀντιλαμβάνεται, θερμαινόμενον δὲ εὐθύς ἐστι θερμόν, καὶ ὡς τὸ ψυχροῦ γνῶσιν ποιούμενον ὡς ψυχροῦ ψυχόμενον εὐθέως ἐστὶ ψυχρόν· οὕτω καὶ ὁ σάρκινος ὄγκος εἰ ἀντιλαμβάνεται τῶν αἰσθήσεων, ὡς αἰσθήσεων αἰσθάνεται, αἰσθανόμενος δὲ πάντως αἴσθησις γενήσεται. καὶ ταύτῃ οὐκέτι ὑπο- 291

nec fieri potest ut per vices aliquando quidem ponatur totus id esse quod quaerit, aliquando autem totus quod quaeritur: quando enim totus ponitur quaerens et cum eo totus intelligitur cum eo quod quaerit, nihil omnino relinquetur quod quaerat. et contra quando totus per totum est id quod quaeritur, non est id quod quaerit. 287. restat ergo ut non totum se ipsum ad se ipsum applicet, sed aliqua parte se ipsum comprehendat. quod rursus est ex his quae sunt dubia et in quibus non est evadendi locus: homo enim nihil est praeter molem corpoream et sensus et cogitationem. 288. unde si est aliqua parte se ipsum comprehensurus, aut corpore cognoscet sensus et cogitationem aut vicissim sensibus et cogitatione comprehendet corpus. atque fieri quidem non potest ut corpore cognoscamus sensus et cogitationem: est enim expers rationis et surdum et non aptum natura ad huiusmodi inquirenda. 289. alioqui si corpus vim habet apprehendendi sensus et cogitationem, ea apprehendens debet eis assimilari, hoc est, similiter affici et fieri sensus et cogitatio: visum enim apprehendens, quatenus videt, erit visus, atque si vim habeat comprehendendi gustus, fiet gustus, et in aliis similiter. 290. quo modo enim quod calidum apprehendit ut calidum, calefactum apprehendit, calefactum autem statim est calidum, et quo modo quod frigidi ut frigidi afficitur cognitione, frigefactum statim fit frigidum; ita quoque si moles carnis apprehendit sensum, eum sentit tamquam sensum, sentiens autem omnino fiet sensus. 291. et ea ratione non amplius ponetur id quod quaerit, sed erit

b) *παρὰ μέρος*] scilicet *χρόνου*, itaque reddidi *per vices*, non cum Herveto *in parte*.

c) *ὅλος ὑποκεῖσθαι*] ita recte mss pro *ὅλον*, subintelligitur enim *ὁ ἄνθρωπος*, atque sic mox etiam legendum: *ὁτὲ δὲ ὅλος τὸ ζητούμενον*.

d) *τὸν ὄγκον*] mox hoc ipse interpretatur de corpore et sect. 290 *τὸν σάρκινον ὄγκον* appellat.

e) *τὸ ταύτας καταλαμβανόμενον*] ita ms Vratislav. pro *καταλαμβάνον*.

κείσεται τὸ ζητοῦν, ἀλλ' ἔσται τὸ ζητούμενον, σὺν τῷ καὶ τε-
λείως καταγέλαστον εἶναι τὸ μὴ διαφέρειν τὸν ὄγκον τῶν αἰσθήσεων
P 128 καὶ τῆς διανοίας, πάντων σχεδὸν τῶν δογματικῶς φιλοσοφησάν-
292 των τὴν ἐν τούτοις διαφορὰν εἰσηγησαμένων. ὁ δ' αὐτὸς καὶ
ἐπὶ τῆς διανοίας ἐστὶ λόγος· εἰ γὰρ ἀντιλαμβάνεται ταύτης ὁ
ὄγκος ὡς διανοίας, τουτέστι νοούσης, ἔσται διάνοια ὁ ὄγκος·
διάνοια δὲ ὢν οὐκ ἔσται τὸ ζητοῦν ἀλλὰ τὸ ζητούμενον. οὐ τοί-
293 νυν τὸ σῶμα καταληπτικόν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου. καὶ μὴν οὐδὲ
αἱ αἰσθήσεις· αὗται γὰρ πάσχουσι μόνον f) καὶ κηροῦ τρόπον
τυποῦνται, ἄλλο δὲ ἴσασιν οὐδὲ ἕν. ἐπείτοι ἐὰν ζήτησίν τινος
αὐταῖς νείμωμεν, οὐκέτι ἄλογοι γενήσονται, ἀλλὰ λογικαὶ καὶ
διανοίας ἔχουσαι φύσιν· ὅπερ οὐχ οὕτως εἶχεν. εἰ γὰρ τὸ λευ-
καίνεσθαι καὶ μελαίνεσθαι καὶ γλυκάζεσθαι καὶ πικράζεσθαι καὶ
εὐωδιάζεσθαι κοινῶς *) πάσχειν ἴδιόν ἐστιν αὐτῶν, τὸ ζητεῖν ἐνερ-
294 γητικῶς οὐκ ἔσται ἴδιον αὐτῶν. εἶτα πῶς οἷόν τέ ἐστι διὰ τού-
των καταληφθῆναι τὸν ὄγκον οὐκ ἐχουσῶν τὴν φύσιν; οἷον
εὐθέως ἡ ὅρασις, σχήματος μὲν καὶ μεγέθους καὶ χρόας g) ἐστὶν
ἀντιληπτική, οὔτε δὲ σχῆμα h) οὔτε μέγεθος οὔτε χρῶμά ἐστιν
ὁ ὄγκος· ἀλλ' εἰ καὶ ὁρᾷ τὸ ᾧ ταῦτα συμβέβηκε, καὶ διὰ τοῦτο
τὸν μὲν ὄγκον οὐ δύναται λαβεῖν ἡ ὅρασις, μόνον δὲ ὁρᾷ τὰ
συμβεβηκότα τῷ ὄγκῳ, οἷον τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος, τὴν χρόαν.
295 καὶ φήσει τις· ἀλλὰ τὸ ἐκ τούτων συνηρανισμένον ὄγκος ἐστίν·
ὅπερ ἦν ληρῶδες. πρῶτον μὲν γὰρ ἐδείξαμεν i), ὅτι οὐδὲ ἡ κοινὴ
σύνοδος τῶν τινι συμβεβηκότων ἐκεῖνό ἐστι τὸ ᾧτινι συμβέβηκεν.

quod quaeritur, et simul etiam plane erit ridiculum, quod moles carnis non differat a sensibus et cogitatione, cum omnes fere qui constitutis dogmatibus sunt philosophati, in eis statuerint esse differentiam. 292. eadem est ratio etiam in cogitatione: nam si eam apprehendit carnis moles tamquam cogitationem, hoc est cogitantem, carnis moles erit cogitatio. cum autem sit cogitatio, non erit id quod quaerit, sed id quod quaeritur. non habet ergo corpus vim comprehendendi hominis. 293. sed neque sensus: ipsi enim solum patiuntur et instar cerae figuram suscipiunt, nihil autem aliud sciunt. nam si eis tribuerimus alicuius rei inquisitionem, non erunt utique expertes rationis sed participes, ut qui naturam habeant cogitationis; quod quidem non ita habet. si enim albore et nigrore affici dulcique percuti et amaro et suavi odore moveri ac communiter pati est eorum proprium, quaerere et agere non erit eorum proprium. 294. deinde quomodo fieri potest ut per eos comprehendatur moles carnis, cum non habeant naturam ad hoc aptam? ut iam visus quidem habet vim apprehendendi figuram et magnitudinem et colorem, at moles carnis nec figura est nec magnitudo neque color. sed etsi videt id cui haec accidunt, non propterea potest corporis molem visus comprehendere, sed solum videt ea quae illi accidunt, nempe figuram magnitudinem colorem. 295. certe ita est, dicet aliquis; sed id quod ex his constat colligiturque, est corpus ipsum. at hoc quidem dicere est plane delirantis. nam primum quidem ostendimus, quod communis coitio eorum quae alicui accidunt, non est illud cui accidunt. 296. deinde etiamsi hoc ita haberet,

P 128 f) πάσχουσι μόνον] infra sect. 344 sq.
[*) κοινῶς] scribe καὶ κοινῶς.]
g) χρόας] ms Ciz. χροιᾶς.
h) οὔτε δὲ σχῆμα] ms Vratislav. hoc loco inserit vocabulum ἐστίν, non ante ὁ ὄγκος.
i) ἐδείξαμεν] supra sect. 278.

εἶτα κἂν τοῦτο οὕτως ἔχῃ, πάλιν τῶν ἀμηχάνων ἐστὶν ὑπὸ τῆς 296
ὄψεως ληφθῆναι τὸ σῶμα· εἰ γὰρ μήτε μῆκος ψιλόν ἐστι τὸ
σῶμα μήτε σχῆμα κατ' ἰδίαν μήτε χρῶμα χωρίς[k]), τὸ δὲ ἐκ
τούτων σύνθετον, δεήσει τὴν ὅρασιν τοῦ σώματος ἀντιλαμβα-
νομένην συντιθέναι ταῦτα καθ' ἕκαστον παρ' ἑαυτῇ, καὶ οὕτω
τὸν κοινὸν πάντων ἀθροισμὸν σῶμα λέγειν. ἀλλὰ τὸ συντιθέναι 297
τι μετά τινος καὶ τὸ τοιόνδε μέγεθος μετὰ τοῦ τοιοῦδε σχήμα-
τος λαμβάνειν λογικῆς ἐστι δυνάμεως, ἄλογος δέ γέ ἐστιν ἡ ὅρα-
σις· τοίνυν οὐ ταύτης ἔργον καθέστηκε τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι
τοῦ σώματος. καίτοι οὐ μόνον τὴν κοινὴν σύνοδον ὡς σῶμα 298
νοεῖν ἐστιν ἀφυής, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἑκάστου τῶν τούτῳ συμ-
βεβηκότων κατάληψιν πεπήρωται, οἷον εὐθέως μήκους· καθ'
ὑπέρθεσιν γὰρ μερῶν τοῦτο λαμβάνεσθαι πέφυκεν, ἀπό τινος
ἀρχομένων ἡμῶν καὶ διά τινος καὶ ἐπί τι καταληγόντων, ὅπερ P 429
ποιεῖν ἄλογος φύσις οὐ δύναται. εἶτα καὶ βάθους· περὶ αὐτὴν 299
γὰρ πλάζεται τὴν ἐπιφάνειαν ἡ ὅρασις, εἰς βάθος δ' οὐκ ἐνδύ-
νει. λανθάνει γοῦν αὐτὴν καὶ τὰ περίχρυσα τῶν χαλκῶν. εἴρητο
δὲ ὅτι καὶ πρὸς χρωμάτων γνῶσιν ἦν ἀνεπιτήδειος, ὅτε τὴν
Κυρηναϊκὴν στάσιν[l]) ἀνῃροῦμεν. διόπερ εἰ μηδὲ τῶν συμβεβη- 300
κότων τῷ σώματι ἡ ὅρασίς ἐστιν ἀντιληπτική, πολὺ πλέον οὐδ'
αὐτοῦ τοῦ σώματος ἔσται θεωρητική. καὶ μὴν οὐδὲ ἀκοῆς ἐστιν
ἔργον τὸ τοιοῦτον ἢ ὀσφρήσεως ἢ γεύσεως ἢ ἁφῆς· ἑκάστη γὰρ
τούτων τὸ πρὸς ἑαυτὴν μόνον αἰσθητὸν ἐπίσταται· τὸ δὲ οὐκ
ἂν εἴη ὁ ὄγκος. ἡ γὰρ ἀκοὴ φωνῆς μόνον ἐστὶν ἀντιληπτική,
φωνὴ δὲ οὐκ ἔστιν ὁ ὄγκος. καὶ ἡ ὄσφρησις εὐώδους μόνον ἢ
δυσώδους ἐστὶ κριτήριον· ἀλλ' οὐδεὶς οὕτως ἐστὶν ἄφρων, ὡς
τὴν ὑπόστασιν τοῦ περὶ ἡμᾶς σώματος ἐν τοῖς εὐώδεσιν ἢ δυσ-

rursus plane fieri non potest, ut corpus comprehendatur a visu: si enim corpus nec est sola longitudo neque seorsum figura neque color separatim, sed quod est ex his compositum, oportebit visum apprehendentem corpus ea apud se singulatim componere, et ita communem omnium congeriem corpus vocare. 297. sed aliquid cum aliquo componere et cum tali figura talem accipere magnitudinem est ratiocinantis facultatis, visus autem est expers rationis; non est ergo eius munus corpus apprehendere. 298. quamquam non solum non est aptus ad communem illam congeriem intelligendam ut corpus, sed etiam ineptus est ad comprehendendum unumquodque eorum quae corpori accidunt, ut iam longitudinem: haec enim per appositionem partium debet comprehendi ita ut ab aliquo incipiamus et per aliquid progressi in aliquo desinamus; quod quidem non potest facere natura expers rationis. 299. deinde nec profunditatem potest percipere: versatur enim visus circa ipsam superficiem, profundum autem non ingreditur. unde aenea auro obducta dignoscere non potest. dictum est autem etiam quod non est aptus ad cognoscendos colores, quando sectam evertebamus Cyrenaicam. 300. quamobrem si nec ea quae corpori accidunt visus apprehendit, multo magis nec percipere ipsum corpus poterit. sed neque hoc est munus auditus aut odoratus aut gustus aut tactus: unusquisque enim horum sensuum id solum apprehendit quod est sibi sensile, hoc autem non est moles corporis. auditus enim apprehendit solum vocem, vox autem non est moles corporis. et odoratus indicat solum bene aut male olens. sed nemo est adeo insipiens, ut nostri corporis substantiam

k) ψιλόν, κατ' ἰδίαν, χωρίς] sic supra sect. 277 ψιλῶς, κατ' ἰδίαν et κατὰ περιγραφήν.

l) τὴν Κυρηναϊκὴν στάσιν] sect. 190 sq. huius libri. P 429

ὤδεσιν ἀπολείπειν. τὰ δ' αὐτὰ λεκτέον καὶ περὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ἵνα μὴ μακρολογῶμεν. ὥστε αὗται μὲν τὸν ὄγκον
301 οὐκ ἀντιλαμβάνονται, καὶ μὴν οὐδὲ ἑαυτάς. τίς γὰρ ὁράσει τὴν ὅρασιν m) εἶδεν, ἢ τίς ἀκοῇ τῆς ἀκοῆς ἀκήκοε, τίς δὲ γεύσει ποτὲ τῆς γεύσεως ἐγεύσατο, ἢ ὀσφρήσεως ὠσφρήσατο ἢ ἁφῆς ἔθιγεν ἁφῇ; ταῦτα γὰρ διανοητὰ ἦν. τοίνυν εἰ μηδ' ἑαυτῶν n) ἀντιληπτικὰς λεκτέον εἶναι τὰς αἰσθήσεις, οὐτωσὶ δὲ οὐδὲ ἀλλήλων· ὅρασις γὰρ ἀκούουσαν ἀκοὴν o) οὐ δύναται ὁρᾶν, καὶ ἀνάπαλιν ἀκοὴ ὁρώσης ὁράσεως οὐ πέφυκεν ἀκούειν, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ αὐτὸς τῆς ἐγχειρήσεως τρόπος. ἐπείτοι κἂν λέγωμεν ὁράσει ληπτὴν εἶναι τὴν ἀκοὴν ὡς ἀκοήν, τουτέστιν ὡς ἀκούουσαν, δώσομεν τὸ ὁμοιοπαθεῖν τὴν ὅρασιν ἐκείνῃ p), ὥστε μηκέτι
302 αὐτὴν ὅρασιν εἶναι ἀλλ' ἀκοήν. πῶς γὰρ δύναται κρῖναι ἀκούουσαν ἀκοήν, αὐτὴ μὴ ἔχουσα φύσιν ἀκουστικήν; καὶ ἀναστρόφως, ἵνα καὶ ἡ ἀκοὴ ὡς ὁρώσης ἀντιλάβηται τῆς ὄψεως, δεῖ πολὺ πρότερον αὐτὴν ὅρασιν q) γενέσθαι. τοῦτο δὲ οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἔοικεν ἀτοπίας ἀπολείπειν. λεκτέον ἄρα μηδὲ τὰς αἰσθήσεις
303 ἢ τοῦ σώματος ἀντιλαμβάνεσθαι ἢ αὑτῶν ἢ ἀλλήλων. ναί, φασὶν οἱ Δογματικοί. ἀλλ' ἡ διάνοια καὶ τὸν ὄγκον καὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ ἑαυτὴν γνωρίζει· ὅπερ καὶ αὐτὸ τῶν ἀπόρων ἐστίν. ὅταν γὰρ ἀξιώσωσι τὴν διάνοιαν ἀντιληπτικὴν γίνεσθαι τοῦ τε ὅλου σώματος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, πευσόμεθα πότερον ὑφ' ἓν
304 ὅλῳ ἐπιτεσοῦσα τῷ ὄγκῳ τὴν κατάληψιν ποιεῖται ἢ τοῖς μέρεσιν
P 130 αὐτοῦ, καὶ ταῦτα συντιθεῖσα τὸ ὅλον καταλαμβάνεται. καὶ τῷ

ponat in bonis vel foetidis odoribus. idem dicendum est etiam de aliis sensibus, ne nimis prolixa nostra sit oratio. quamobrem ipsi quidem molem corporis non apprehendunt, 301. sed nec se ipsos. quis enim visu vidit visum, aut quis auditu audivit auditum, quis autem gustu gustavit gustum, aut odoratu odoratus est odoratum, aut tactu tetigit tactum? haec enim cadunt sub cogitationem. nec ergo dicendum est, sensus se ipsos apprehendere, similiter nec se inter se: visus enim audientem auditum non potest videre, et contra auditus videntem non potest audire visum, et in aliis eodem modo argumentari licet. nam si dicamus posse visu comprehendi auditum ut auditum, hoc est ut audientem, dabimus visum similiter atque ille affici, adeo ut non sit amplius visus sed auditus. 302. quo modo enim potest ipse auditum audientem iudicare, cum audiendi non habeat naturam? et contra ut auditus visum tamquam videntem apprehendat, oportet eum longe prius fieri visum. hoc autem nihil potest esse absurdius. dicendum est ergo sensus nec corpus comprehendere nec se ipsos nec mutuo se inter se. 303. verum est, inquiunt Dogmatici. sed cogitatio et corporis molem et sensus et se ipsam cognoscit; quod quidem est ipsum quoque ex iis, in quibus non licet exitum invenire. quando enim censebunt a cogitatione percipi totum corpus et quae sunt in ipso, rogabimus utrum simul totam cogitando corporis molem faciat comprehensionem, an partes cogitando illius easque componendo totum com-

m) ὁράσει τὴν ὅρασιν] supra sect. 284.

n) τοίνυν εἰ μηδ' ἑαυτῶν] ita legendum ex mss pro *τοίνυν μὴ δι' ἑαυτῶν*.

o) ἀκούουσαν ἀκοὴν] ita mss, non *ἀκούουσα* ut male editi. confer infra sect. 305.

p) τὴν ὅρασιν ἐκείνῃ] sic iterum recte mss pro *ἐκείνην*.

q) αὐτὴν ὅρασιν] ita mss pro *ὅρασιν αὐτήν*.

μὲν ὅλῳ οὐκ ἂν θελήσαιεν, ὡς ἔσται συμφανὲς ἐκ τῶν ἐπιφε-
ρομένων. τὰ δὲ μέρη εἰ λέγοιεν αὐτὴν συντιθέναι κἀντεῦθεν τὸ
ὅλον γνωρίζειν, μείζονι συνειληφθήσονται ἀπορίᾳ· τῶν γὰρ τοῦ
ὅλου [r]) μερῶν τινά ἐστιν ἄλογα, τὰ δὲ ἄλογα ἀλόγως ἡμᾶς
κινεῖ. τοίνυν ἡ διάνοια πρὸς τούτων ἀλόγως κινουμένη ἄλογος
γενήσεται· ἄλογος δὲ οὖσα οὐκ ἔσται διάνοια. ὥστε οὐ κατα-
λήψεται τὸν ὄγκον ἡ διάνοια. καὶ μὴν οὐδὲ τὰς αἰσθήσεις 305
δύναται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διαγινώσκειν· ὡς γὰρ τὸ σῶμα
οὐ δύναται περιλαβεῖν τῷ αὐτὴν [s]) μὲν λογικῆς μετέχειν δυνά-
μεως, ἐκεῖνο δὲ ἄλογον εἶναι, οὕτω πάλιν ἀδυνατήσει τὰς αἰ-
σθήσεις καταλαμβάνεσθαι, ἐπείπερ ἄλογοί εἰσιν, καὶ διὰ τοῦτο
ἀλόγως τὸ καταλαμβανόμενον αὐτὰς ἐκίνουν. εἶτα τὰς αἰσθήσεις
λαμβάνουσα πάντως αὐτὴ αἴσθησις ἔσται· ἵνα γὰρ τὰς αἰσθή-
σεις λάβῃ τουτέστιν αἰσθανομένας, καὶ αὐτὴ γενήσεται ὁμοιοει-
δὴς ἐκείναις [t]). τὴν γὰρ ὅρασιν ὁρῶσαν καταλαμβανομένη πολὺ
πρότερον ὅρασις γενήσεται, καὶ τὴν ἀκοὴν ἀκούουσαν κρίνουσα
οὐχ ἑτέρα γενήσεται τῆς ἀκοῆς. ὁ δὲ αὐτὸς καὶ ἐπὶ ὀσφρήσεως
καὶ γεύσεως καὶ ἁφῆς ἐστι λόγος. ἀλλὰ εἴπερ ἡ γνωρίζουσα τὰς 306
αἰσθήσεις διάνοια εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐκείνων μεταβεβηκυῖα φύ-
σιν, οὐδὲν ἔσται ἔτι ὑποκείμενον τὸ ζητοῦν τὰς αἰσθήσεις· ὃ
γὰρ ὑπεθέμεθα ζητεῖν, τοῦτο ἀναπέφηνε τὸ αὐτὸ ταῖς ζητου-
μέναις, διὰ δὲ τοῦτο καὶ χρῇζον τοῦ καταληψομένου. ναί φα- 307
σιν [u]), ἀλλὰ ταὐτόν ἐστι διάνοια καὶ αἴσθησις, οὐ κατὰ ταὐτὸ
δέ, ἀλλὰ κατ' ἄλλο μὲν διάνοια, κατ' ἄλλο δὲ αἴσθησις. καὶ
ὃν τρόπον τὸ αὐτὸ ποτήριον κοῖλόν τε καὶ περίκυρτον λέγεται,
οὐ κατὰ ταὐτὸ δέ, ἀλλὰ κατ' ἄλλο μὲν κοῖλον, οἷον τὸ ἐντὸς

prehendat. 304. et totam quidem nolent dicere, ut erit perspicuum ex iis quae hinc inferri queunt. partes autem si dicant componi a cogitatione et hinc totum cognosci, implicabuntur maiori difficultate: nam ex partibus totius aliquae sunt rationis expertes. quae sunt autem expertes rationis, movent nos citra rationem. cogitatio ergo citra rationem ab iis mota erit expers rationis. si sit autem expers rationis non erit cogitatio. molem ergo corporis non comprehendet cogitatio. 305. praeterea eodem modo nec sensus possunt a cogitatione dignosci: quomodo enim non potest corpus comprehendere, eo quod ipsa quidem sit particeps rationis, illud autem careat ratione, ita rursus non poterunt sensus ab ea comprehendi, quandoquidem sunt expertes rationis, et ideo sine ratione movebant id quod ipsos comprehendit. deinde si sensus a cogitatione comprehendantur, erit ipsa quoque omnino sensus: nam ut sensus apprehendat tamquam sensus, hoc est sentientes, ipsa quoque debet fieri eiusdem cum illis generis. videntem enim visum comprehendens longe prius necesse est ut fuerit visus, et auditum audientem iudicans non debet diversa esse ab auditu. eadem est ratio etiam in odoratu gustu et tactu. 306. at vero si quae sensus cognoscit cogitatio invenitur transiisse in sensuum naturam, nullum erit amplius subiectum quod inquirat sensus: id enim quod posuimus inquirere, apparet idem esse cum his qui inquiruntur, et ideo indigeret adhuc alio quod ipsum esset comprehensurum. 307. at vero, dicunt illi, idem est cogitatio quod sensus, sed non eadem ratione: nam alia quidem ratione cogitatio, alia vero sensus. et quomodo idem poculum et con-

r) τῶν γὰρ τοῦ ὅλου] ita leg. pro τοῦ λόγου. P 430
s) αὐτὴν] mss Vratislav. et Ciz. αὐτή.
t) ὁμοιοειδὴς ἐκείναις] confer sect. 291 et 301 355.
u) ναί φασιν] ita legendum pro καὶ φασίν.

μέρος, κατὰ ἄλλο δὲ περίκυρτον, καθάπερ τὸ ἐκτός· καὶ ὡς ἡ αὐτὴ ὁδὸς ἀνάντης τε καὶ κατάντης νοεῖται, ἀνάντης μὲν τοῖς ἀνιοῦσι δι' αὐτῆς, κατάντης δὲ τοῖς κατιοῦσιν· οὕτως ἡ αὐτὴ δύναμις κατ' ἄλλο μέν ἐστι νοῦς, κατ' ἄλλο δὲ αἴσθησις, καὶ οὐκ εἴργεται ἡ αὐτὴ οὖσα τῆς προειρημένης τῶν αἰσθήσεων
308 καταλήψεως. πάνυ δ' εἰσὶν εὐήθεις καὶ κενῶς μόνον πρὸς τὰς ἐκκειμένας ἀπορίας ἀντηχοῦσι[x])· φαμὲν γὰρ εἰ καὶ συγχωρηθῶσιν αἱ διάφοροι αὗται δυνάμεις περὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ὑπο-
P 431 κεῖσθαι, πάλιν μένει τὸ μικρῷ πρόσθεν ὑπὸ ἡμῶν κινηθὲν ἄπο-
309 ρον· ζητῶ γὰρ τοῦτο τὸ κατ' ἄλλο μὲν νοῦς εἶναι λεγόμενον, κατ' ἄλλο δὲ αἴσθησις, πῶς δύναται τῷ καθ' ὃ νοῦς ἐστιν ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ καθ' ὃ αἴσθησίς ἐστι; λογικὸν γὰρ ὂν καὶ ἀλόγου ποιούμενον κατάληψιν, ἀλόγως κινήσεται· ἀλόγως δὲ κινούμενον ἄλογόν ἐστι. τοιοῦτον δὲ ὂν[y]) οὐκ ἔσται καταλαμβάνον, ἀλλὰ καταλαμβανόμενον. ὅπερ πάλιν ἦν ἄτοπον.

310 Διὰ τούτων μὲν δὴ παριστάσθω ὅτι ὁ ἄνθρωπος, οὔτε διὰ τοῦ σώματος τὰς αἰσθήσεις δύναται λαβεῖν οὔτε ἀνάπαλιν διὰ τούτων τὸ σῶμα, μηδὲ αὐτὰς ἢ ἀλλήλας. ἑξῆς δὲ ὑποδεικτέον, ὅτι οὐδ' ἑαυτῆς[z]) ἐπιγνώμων ἐστὶν ἡ διάνοια, καθάπερ ἀξιοῦσιν οἱ Δογματικοὶ τῶν φιλοσόφων· εἴπερ γὰρ ὁ νοῦς ἑαυτὸν καταλαμβάνεται, ἤτοι ὅλος ἑαυτὸν καταλήψεται ἢ ὅλος μὲν
311 οὐδαμῶς, μέρει δέ τινι ἑαυτοῦ πρὸς τοῦτο χρώμενος. καὶ ὅλος μὲν ἑαυτὸν καταλαμβάνεσθαι οὐκ ἂν δυνηθείη· εἰ γὰρ ὅλος

cavum dicitur et convexum, sed alia quidem ratione concavum, nempe intrinsecus, alia vero convexum, nempe extrinsecus; et ut eadem via acclivis dicitur et declivis, acclivis quidem iis qui per ipsam ascendunt, declivis vero iis qui descendunt: ita vis eadem seu facultas alia quidem ratione est intelligentia, alia vero sensus, nec cum sit eadem, arcetur a prius dicta sensuum comprehensione. 308. sunt autem admodum stulti ac simplices et inanem edunt sonitum adversus expositas dubitationes: dicimus enim, quod etsi concessae fuerint hae diversae vires seu facultates subiici in eadem essentia, rursus manet eadem dubitatio quae a nobis paulo ante fuit mota: 309. quaero enim id quod alia ratione dicitur esse intelligentia, alia vero sensus, quomodo potest quatenus est intelligentia, comprehendere id quatenus est sensus? nam cum sit rationis particeps et eius quod est rationis expers, faciat comprehensionem, movebitur citra rationem; si moveatur autem citra rationem, est expers rationis. cum sit autem eiusmodi, non erit comprehendens, sed comprehendetur. quod quidem rursus est absurdum.

310. Atque ita quidem sit ostensum, quod homo neque per corpus potest sensus apprehendere neque contra per eos corpus neque per se ipsos neque unum per alterum. deinceps autem est ostendendum, quod nec se ipsam quidem cognoscit cogitatio, ut censent dogmatici philosophi: nam si mens seu intelligentia se ipsam comprehendet, aut tota se totam comprehendet aut non omnino tota quidem, sed ita ut aliqua sui parte ad hoc utatur. 311. et tota quidem se ipsam non poterit comprehendere: nam si tota se ipsam compre-

---

x) κενῶς ἀντηχοῦσι] ne nihil contra dixisse videantur, sonum edunt, sed sine mente et nihil significantem, ut χαλκὸς ἠχῶν 1 Cor. 13 1 et κώδων φλύαρος καὶ λάλος ut vulgus dicitur ab Ioanne Comneno Imperatore apud Nicetam Choniatem p. 32.

P 431 y) τοιοῦτον δὲ ὂν] ms Vratislav. τοιοῦτο.

z) οὐδ' ἑαυτῆς] ms Ciz. οὐδὲ αὐτῆς.

ἑαυτὸν καταλαμβάνεται, ὅλος ἔσται κατάληψις καὶ καταλαμ-
βάνων. ὅλου δ' ὄντος τοῦ καταλαμβάνοντος, οὐδὲν ἔτι ἔσται
τὸ καταλαμβανόμενον. τῶν δὲ ἀλογωτάτων ἐστὶ τὸ εἶναι μὲν τὸν
καταλαμβάνοντα, μὴ εἶναι δὲ τὸ οὗ ἐστιν ἡ κατάληψις. καὶ 312
μὴν οὐδὲ μέρει τινὶ δύναται πρὸς τοῦτο χρῆσθαι ὁ νοῦς· αὐτὸ
γὰρ τὸ μέρος ὅπως ἑαυτὸ καταλαμβάνει; εἰ μὲν γὰρ ὅλον, οὐδὲν
ἔσται τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ μέρει τινί, ἐκεῖνο πάλιν πως ἑαυτὸ
γνώσεται[a]), καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον. ὥστε ἄναρχον εἶναι τὴν
κατάληψιν, ἤτοι μηδενὸς εὑρισκομένου πρώτου τοῦ τὴν κατά-
ληψιν ποιησομένου ἢ μηδενὸς ὄντος τοῦ καταληψομένου. ἐπείπερ 313
εἰ ἑαυτὸν καταλαμβάνει ὁ νοῦς, καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐστι, συγκα-
ταλήψεται· πᾶν γὰρ τὸ καταλαμβάνον σύν τινι τόπῳ καταλαμ-
βάνεται. εἰ δὲ καὶ τὸν τόπον ὁ νοῦς τὸν ἐν ᾧ ἐστι συγκαταλαμ-
βάνει ἑαυτῷ, ἐχρῆν μὴ διαφωνεῖσθαι[b]) τοῦτον παρὰ τοῖς φιλο-
σόφοις, τῶν μὲν κεφαλὴν[c]) λεγόντων εἶναι, τῶν δὲ θώρακα[d]),
καὶ ἐπ' εἴδους τῶν μὲν ἐγκέφαλον[e]), τῶν δὲ μήνιγγα[f])· τινῶν P 432

hendit, tota erit comprehensio et comprehendens. si totum autem sit quod comprehendit, nihil erit amplius quod comprehendatur. est autem a ratione longe alienissimum, esse quidem eam quae comprehendat, non esse autem id cuius sit comprehensio. 312. sed neque parte aliqua ad hoc uti mens potest. ipsa enim pars quomodo se ipsam comprehendit? nam si tota quidem, nihil supererit quod quaeretur sive comprehendetur; sin autem parte aliqua, illam rursus quodammodo se ipsam oportebit cognoscere, et ita in infinitum. quo fit ut principio careat comprehensio, cum aut nihil inveniatur quod sit primum facturum comprehensionem, aut nihil sit quod sit comprehendendum. 313. deinde si se ipsam comprehendit mens, simul etiam locum in quo est, comprehendet. quidquid enim rem comprehendit, cum aliquo loco comprehendit. quodsi etiam locum in quo est, simul comprehendit mens, oporteret de eo inter se minime dissidere philosophos, cum alii quidem dicant esse caput, alii vero pectus, et speciatim magis alii quidem cerebrum, alii vero menin-

---

a) πῶς ἑαυτὸ γνώσεται] ita mss pro περὶ ἑαυτό.

b) ἐχρῆν μὴ διαφωνεῖσθαι] dissidium philosophorum de loco speciali ac sede animae propria in homine tangit noster lib. I Pyrrhon. sect. 118.

c) κεφαλὴν] sedem animae rationalis in capite tamquam arce atque capitolio posuit cum Hippone apud Censorinum c. 6 et tota Pythagorae schola in Timaeo suo Plato, quemadmodum facultatis animae irascibilis in pectore et facultatis concupiscibilis in infimo ventre. confer si placet quae notata a me ad Chalcidium p. 324 sq.

d) θώρακα] notum est Epicuri scholam una cum Parmenide Empedocle φρένας collocasse in pectore sive tota lorica pectoris. vide quae viri docti ad Lucretii 3 140 sq. et Gassendum de philosophia Epicuri t. 1 p. 275.

e) τῶν μὲν ἐγκέφαλον] cogitatorium animae in cerebro collocant Hippocrates Aristoteles aliique innumeri. in vertice cerebri Xenocrates, Herophilus in cerebri fundo sive κοιλίᾳ. Cartesius parentum nostrorum memoria in glandula pineali, in qua tamen fibras cerebri omnes desinere ac colligari negant anatomicorum filii.

f) τῶν δὲ μήνιγγα] haec sententia defensorem habuit Erasistratum P 432
teste Plutarcho 4 16 de placitis philos. et Eusebio 15 61 praeparationis Ev., Plutarchi verba repetente. Tertullianus c. 15 libri de anima, ubi cor sedem esse animae disputat: *ut neque extrinsecus agitari putes principale istud secundum Heraclitum* (confer Sextum supra hoc libro sect. 127.) *neque per totum corpus ventilari secundum Moschionem, neque in capite concludi secundum Hippocratem, sed neque circa cerebri funda-*

δὲ καρδίαν [g]), ἄλλων δὲ ἥπατος πύλας [h]) ἤ τι τοιοῦτο μέρος τοῦ σώματος [i]). διαφωνοῦσι δέ γε περὶ τούτου οἱ δογματικοὶ
314 τῶν φιλοσόφων. οὐκ ἄρα καταλαμβάνει ἑαυτὸν ὁ νοῦς. καὶ δὴ οὕτω κοινότερον ἐπὶ παντὸς ἀνθρώπου διηπορήσθω ἡ περὶ τοῦ κριτηρίου ζήτησις. ἐπειδὴ δὲ φιλαύτως οἱ δογματικοὶ ἄλλοις μὲν οὐ παραχωροῦσι τὴν τῆς ἀληθείας κρίσιν, μόνους δὲ ἑαυτοὺς [k]) ταύτην εὑρηκέναι λέγουσι, φέρε, ἐπ᾽ αὐτῶν στήσαντες τὸν λόγον διδάσκωμεν, ὅτι οὐδὲ οὕτως εὑρεθῆναί τι δυνατόν ἐστιν ἀλη-

gem sive membranam cerebri, alii cor, alii portas iecoris aut aliam eiusmodi partem corporis. de his autem dissident dogmatici philosophi. non ergo se ipsam mens comprehendit. 314. atque sic quidem communiter quod ad hominem in universum attinet vocata in dubium sit criterii veritatis inquisitio. quoniam autem Dogmaticis est tantus sui amor, ut aliis quidem non concedant iudicium veritatis, sed se solos illud dicant invenisse, age adversus ipsos dirigamus orationem et doceamus quod ne sic quidem possit criterium

---

mentum ut Herophilus, nec in membranulis (cerebri scilicet meninge) *ut Strato et Erasistratus, nec in superciliorum meditullio* (ἐν μεσοφρύῳ apud Plutarch.) *ut Strato physicus, nec in tota lorica pectoris ut Epicurus.*

g) τινῶν δὲ καρδίαν] corde nos sapere et τὴν ἑστίαν τοῦ νοῦ esse cor, non modo communis fuit sententia Stoicorum, de quibus Lipsius 3 18 physiologiae Stoicae et Gatakerus ad M. Antonini 4 3, sed et praeter Romanos scriptores Hebraeorum Christianorumque veterum. hoc est *quod*, ut ait loco laudato Tertullianus, *et Aegyptii renuntiaverunt, et qui divinarum commemoratores videbantur, ut et ille versus Orphei vel Empedoclis* (laudatus etiam Ciceroni Porphyrio Chalcidio)

αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα,
namque homini sanguis circum cordialis est sensus.

etiam Protagoras, etiam Apollodorus et Chrysippus haec sapiunt, (Aristoteles quoque, confer Conimbricenses ad lib. 3 de anima p. 375.) *ut vel ab istis retusus Asclepiades capras suas quaerat sine corde balantes et muscas suas abigat sine capite volitantes; et omnes iam sciant se potius sine corde et cerebro vivere, qui dispositionem animae humanae de conditione bestiarum praeiudicarint.* ex Iudorum philosophia Achmet c. 76 Oniroerit. τὰ στήθη τοῦ ἀνθρώπου ἡ δύναμίς ἐστι τῆς φρονήσεως αὐτοῦ. singulare est quod Philo Iudaeus in extremo libri de sacrificio Caini et Abelis notat deum in sacrificiis noluisse offerri fibi cor vel cerebrum, quoniam sedes haec duo animi adeoque vitiorum pariter ac virtutum, cum sola pura deo debeant consecrari. οὐδαμοῦ δὲ ἐγκέφαλον ἢ καρδίαν, ἅπερ εἰκὸς ἦν πρὸ τῶν ἄλλων καταγνίζεσθαι, εἴγε καὶ κατὰ τὸν νομοθέτην ἐν τῷ ἑτέρῳ τούτων τὸ ἡγεμονικὸν ἀνωμολόγηται. ἀλλὰ μήποτε ὁσίως πάνυ καὶ περισκέπτως ἀκριβῶς εἰς τὸν πιστὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνήνεγκεν; ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν κατὰ ἀμερὲς χρόνου διάστημα πρὸς ἑκάτερον τό τε εὖ καὶ χεῖρον τροπὰς λαμβάνον ἀλλάττοντας ἀεὶ τόπους δέχεται, τοτὲ μὲν καθαροῦ καὶ δοκίμου, τοτὲ δὲ παρακεκομμένου καὶ κιβδήλου νομίσματος.

h) ἥπατος πύλας] quod nimirum iecur putaretur principium ac sedes prima facultatis nutritoriae et concupiscibilis primum sanguinis gignendi organum et venarum a vena cava exordium, ut cerebrum nervorum, cor ex sinistro ventriculo arteriarum, quemadmodum passim traditur a Galeno ut 16 1 de usu partium p. 537 sq. et 549 et lib. 6 de dogmatibus Hippocratis et Platonis p. 299 sq. t. 1 ed. Graecae Basil.

i) ἤ τι τοιοῦτο μέρος τοῦ σώματος] ut Helmontius stomachum, alii diaphragma, alii membranam circa cor, ut narrat Plutarchus 4 15 de placitis, ubi et alias sententias de sede animae cognoscere iuvabit.

k) ἑαυτούς] ms Ciz. αὐτούς.

θείας κριτήριον. ἕκαστος τοίνυν τῶν ἀξιούντων τἀληθὲς εὑρη- 315
κέναι, ἤτοι φάσει μόνον[l]) τοῦτο ἀποφαίνεται ἢ ἀπόδειξιν παραλαμβάνει. ἀλλὰ φάσει μὲν οὐκ ἐρεῖ· τῶν γὰρ ἀντικαθεζομένων αὐτῷ τις τὴν τοὐναντίον ἀξιοῦσαν προοίσεται[m]) φάσιν, καὶ οὕτως οὐ μᾶλλον ἐκεῖνος ἢ οὗτος ἔσται πιστός. ψιλῇ γὰρ φάσει ἴσον φέρεται ψιλὴ φάσις. εἰ δὲ μετ' ἀποδείξεως κριτήριον αὑτὸν[n]) 316
ἀποφαίνηται, πάντως ὑγιοῦς. ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι ὑγιὴς ἡ ἀπόδειξίς ἐστιν, ᾗ προσχρώμενος κριτήριον ἑαυτὸν ἀποφαίνεται, ὀφείλομεν ἔχειν κριτήριον, καὶ τοῦτο προωμολογημένον· οὐκ ἔχομεν δέ γε σύμφωνον κριτήριον, ζητεῖται δέ· οὐκ ἄρα δυνατόν ἐστιν εὑρεῖν κριτήριον. πάλιν ἐπεὶ οἱ σφᾶς αὐτοὺς κριτήρια λέ- 317
γοντες τῆς ἀληθείας ἀπὸ διαφώνων αἱρέσεων ἀνάγονται καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο διαφωνοῦσιν ἀλλήλοις, δεῖ παρεῖναί τι ἡμῖν κριτή- P 433
ριον, ᾧ προσχρώμενοι κρινοῦμεν τὴν διαφωνίαν εἰς τὸ τισὶ μὲν συγκατατίθεσθαι, τισὶ δὲ μηδαμῶς. τοῦτο οὖν τὸ κριτήριον 318
ἤτοι πᾶσι διάφωνόν ἐστι τοῖς διαφωνοῦσιν ἢ ἑνὶ μόνον σύμφωνον· ἀλλ' εἰ μὲν πᾶσι διάφωνον, μοῖρα καὶ αὐτὸ γενήσεται τῆς διαφωνίας. μοῖρα δ' ὂν ταύτης οὐκ ἂν εἴη κριτήριον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ παραπλησίως τῇ ὅλῃ διαφωνίᾳ κρίσεως δεόμενον· τὸ γὰρ αὐτὸ δοκιμάζειν ἅμα καὶ δοκιμάζεσθαι τῶν ἀμηχάνων. εἰ 319
δὲ μὴ πᾶσι διαπεφώνηκεν, ἀλλ' ἑνὶ συμφωνεῖ, ἐκ τῆς διαφωνίας ὂν[o]) χρείαν ἔχει τοῦ δοκιμάσοντος[p]), καὶ διὰ τοῦτο σύμ-

aliquod veri falsique inveniri. 315. unusquisque ergo eorum qui censent se verum invenisse, aut affirmatione solum hoc pronuntiat, aut assumit demonstrationem. sed affirmatione quidem sola non dicet: aliquis enim ex iis qui ipsis adversantur, proferet affirmationem quae censeat contrarium, et sic non erit ille magis fide dignus quam iste. nudae enim affirmationi parem vim habet nuda affirmatio. 316. sin autem cum demonstratione se quis pro eo qui de veritate iudicare possit, venditat, sanam certe et firmam afferet demonstrationem. sed ut sciamus demonstrationem sanam et firmam esse, qua utens se veri falsique iudicem pronuntiat, debemus habere prius aliquod criterium, et eiusmodi quidem de quo iam omnes conveniant: non habemus autem eiuscemodi certum et de quo inter omnes conveniat criterium, sed id adhuc quaeritur. inveniri igitur veri falsique regula non potest. 317. rursus quoniam qui se ipsos dicunt esse a quibus iudicetur veritas, proficiscuntur a diversis haeresibus et ideo inter se dissentiunt, oportet nobis praesto esse aliquod criterium, quo utentes iudicemus de illorum dissensione ad hoc, ut aliquibus quidem assentiamur, aliquibus vero minime. 318. hocce autem criterium vel dissentiet ab omnibus illis inter se dissidentibus vel uni tantum eorum assentietur; atque si quidem dissentiet ab omnibus, erit et ipsum quoque pars dissensionis. pars autem dissentiens non potest esse criterium, sed ipsa quoque iudicanda erit non secus atque tota dissensio: neque enim fieri potest ut idem probet quod indiget probatione. 319. sin autem non ab omnibus dissentiat, sed uni eorum assentiatur, consentiet uni ex dissidentibus cui pro-

l) *ἤτοι φάσει μόνον*] hoc dilemmate saepius noster utitur, ut dixi lib. 1 Pyrrhon. c. 115.
m) *τὴν τοὐναντίον ἀξιοῦσαν προοίσεται*] ita mss pro *τοὐναντίον ἀξιοῦσαν προήσεται.*
n) *κριτήριον αὑτὸν*] ita malim pro *αὐτόν*, uti mox sequitur: *ᾗ προσχρώμενος κριτήριον ἑαυτὸν ἀποφαίνεται.* et paucis interiectis: *σφᾶς αὐτοὺς κριτήρια λέγοντες τῆς ἀληθείας.*
o) *ἐκ τῆς διαφωνίας ὂν*] ita legendum e mss pro *οὐ*. P 433
p) *τοῦ δοκιμάσοντος*] ita ms Vratislav, pro *δοκιμάσαντος.*

σύμφωνον αὐτῷ κριτήριον μὴ ἕτερον ὂν παρ᾽ ἐκεῖνο δεήσεται κρί-
320 σεως, δεόμενον δὲ κρίσεως οὐκ ἔσται κριτήριον. τὸ δὲ πάντων κυριώτατον, εἴπερ τινὰ τῶν Δογματικῶν λέγομεν εἶναι κριτὴν τῆς ἀληθείας καὶ παρ᾽ αὐτῷ μόνῳ ταύτην ὑπάρχειν, ἤτοι τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ ἐνατενίζοντες τοῦτο ἐροῦμεν, ἢ τῇ ἡλικίᾳ μὲν οὐδαμῶς, τῷ πόνῳ δέ, ἢ οὐδὲ τούτῳ, ἀλλὰ τῇ συνέσει καὶ τῇ διανοίᾳ, ἢ συνέσει μὲν οὐδαμῶς, μαρτυρίᾳ δὲ τῇ τῶν πολλῶν. οὔτε δὲ ἡλικίᾳ οὔτε φιλοπονίᾳ οὔτ᾽ ἄλλῳ τινὶ τῶν εἰρημένων προσέχειν οἰκεῖόν ἐστιν ἐν τῇ περὶ τοῦ ἀληθοῦς ζητήσει, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα τινὰ τῶν φιλοσόφων ῥητέον κριτήριον
321 εἶναι τῆς ἀληθείας. καὶ δὴ τῇ ἡλικίᾳ μὲν οὐ προσεκτέον, ἐπείπερ οἱ πλείους τῶν Δογματικῶν ὁμήλικες σχεδὸν ἦσαν, ὅτε αὐτοὺς ἔλεγον κριτήρια τῆς ἀληθείας· πάντες γὰρ πρεσβῦται γενόμενοι, οἷον Πλάτων εἰ τύχοι καὶ Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος καὶ Ζήνων, ἑαυτοῖς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας προσεμαρτύρησαν.
322 εἶτ᾽ οὐκ ἀπέοικεν, ὡς ἐν τῷ βίῳ καὶ τῇ κοινῇ συνηθείᾳ θεωροῦμεν, ὅτι συνετώτεροι πολλάκις τῶν πρεσβυτέρων εἰσὶ νέοι, τὸν αὐτὸν τρόπον κἀν φιλοσοφίᾳ εὐεπηβολωτέρους γεγονέναι παρὰ
323 τοὺς πρεσβύτας τοὺς νέους. ἔνιοι μὲν γάρ, ὧν ἐστι καὶ Ἀσκληπιάδης ὁ ἰατρός, διαρρήδην ἔλεξαν πολλῷ λείπεσθαι q) τῆς περὶ τοὺς νέους συνέσεως καὶ ἀγχινοίας τοὺς πρεσβύτας, παρὰ δὲ τὴν τῶν πολλῶν καὶ εἰκαιοτέρων ψευδοδοξίαν ἐναντίως ἔχειν

batione est opus, et propterea quandoquidem consentiens cum ipso criterium diversum ab eo non est, diiudicatione et ipsum indigebit; quod autem diiudicatione adhuc indiget, non erit criterium. 320. quod porro est argumentum omnium praecipuum, si quem ex Dogmaticis dicimus esse indicem veritatis eamque apud illum solum reperiri, aut hoc dicemus respicientes ad eius aetatem, aut minime quidem ad aetatem, sed ad laborem, aut ne ad eum quidem, sed ad intelligentiam et ingenii acumen: aut nequaquam quidem ad intelligentiam [ingeniique acumen], sed ad multorum testimonium. sed nec aetas neque labor ac diligentia nec aliquid ex iis quae dicta sunt, attendendum est in veri inquisitione, ut ostendemus: non ergo dicendum est, ullum philosophum esse criterium sive regulam, ad quam veritas exigi possit. 321. atque aetas quidem non est attendenda, quandoquidem plures ex Dogmaticis fuerunt fere aetate aequales, quando se ipsos venditarunt esse criteria veritatis: omnes enim aetate provecti, ut exempli gratia Plato et Democritus et Epicurus et Zeno, sibi attribuerunt inventionem veritatis. 322. deinde minime ab usu est alienum, sicut cernimus evenire in communi vitae consuetudine, quod adolescentes sint saepe senibus intelligentiores, eodem modo ad consequendam quoque philosophiam aptiores aliquos fuisse iuvenes quam senes. 323. nam nonnulli quidem, ex quorum numero est Asclepiades medicus, disertis verbis dixerunt longe abesse senes ab iuvenum intelligentia et ingenii solertia, vulgi autem et minus prudentum falsa opinione res contra se

q) *πολλῷ λείπεσθαι*] cum Asclepiade consentit Herodes in Mimiambis apud Stobaeum c. 117 Florileg.

– – τὰ λευκὰ τῶν τριχῶν ἀπαμβλύνει
τὸν νοῦν – –

Euripides Aeolo:

φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει,
γέροντες οὐδέν ἐσμεν ἄλλο πλὴν ὄχλος
καὶ σχῆμ᾽, ὀνείρων δ᾽ ἕρπομεν μιμήματα,
νοῦς δ᾽ οὐκ ἔτ᾽ ἐστίν· οἰόμεσθα δ᾽ εὖ φρονεῖν.

ὑπελήφθη τὸ πρᾶγμα· διὰ γὰρ τὸ πολύπειρον τῶν πρεσβυτῶν
ἔδοξαν οἱ νεώτεροι λείπεσθαι κατὰ σύνεσιν, τοῦ πράγματος ἐναν- P 434
τίως ἔχοντος. πολυπειρότεροι μὲν γάρ, ὡς ἔφην, εἰσὶν οἱ γε-
γηρακότες, οὐ συνετώτεροι r) δὲ παρὰ τοὺς νέους. οὐκοῦν διὰ
μὲν ἡλικίαν οὐ λεκτέον κριτήριον εἶναί τινα τῶν Δογματικῶν.
καὶ μὴν οὐδὲ διὰ φιλοπονίαν· πάντες γὰρ ἐπ' ἴσης εἰσὶ φιλό- 324
πονοι, καὶ οὐδείς ἐστιν ὃς εἰς τὸν τῆς ἀληθείας ἀγῶνα κατελ-
θὼν καὶ ταύτην εὑρηκέναι φήσας ῥαθύμως ἀνέστραπται. πάν-
των δὲ κατὰ τοῦτο ἰσότητα μαρτυρουμένων τῷ ἑνὶ μόνον προσ-
κλιθῆναι τῶν ἀδίκων ἐστίν. ὡσαύτως δὲ οὐκ ἄν τις ἄλλον 325
ἄλλου κρίνῃ *) ἕνεκα συνέσεως· πρῶτον μὲν γὰρ συνετοὶ πάντες
ὑπῆρχον· καὶ οὐχ οἱ μὲν νωθεῖς, οἱ δὲ οὐ τοιοῦτοι. εἶτα πολ-
λάκις οἱ συνετοὶ δοκοῦντες ὑπάρχειν οὐ τῆς ἀληθείας, τοῦ δὲ
ψευδοῦς εἰσι συνήγοροι. τῶν γοῦν ῥητόρων τοὺς μὲν τῷ ψευδεῖς
εἶναι ὡς συλλαμβανομένους καὶ εἰς ἴσην αὐτοῖς πίστιν ἀνάγοντας
τῷ ἀληθεῖ, δυνατούς τε καὶ νοεροὺς εἶναί φαμεν, τοὺς δὲ μὴ
τοιούτους ἀνάπαλιν βραδεῖς τε καὶ ἀσυνέτους. τάχα τοίνυν κἂν 326
φιλοσοφίᾳ οἱ μὲν περινούστατοι τῶν ζητησάντων τὴν ἀλήθειαν
τῷ εὐφυεῖς εἶναι πιθανοὶ καθεστάναι δοκοῦσι, κἂν τῷ ψεύδει
συνηγορῶσιν· οἱ δὲ ἀφυεῖς ἀπίθανοι, κἂν τῷ ἀληθεῖ συμμα-
χῶσιν. οὔτε οὖν διὰ ἡλικίαν οὔτε διὰ φιλοπονίαν οὔτε διὰ σύν-
εσιν οἰκεῖόν ἐστί τινά τινος προκρίνειν καὶ τόνδε μὲν λέγειν εἰ-
ρηκέναι τἀληθές, τόνδε δὲ μηδαμῶς. καταλείπεται τοίνυν τῷ 327
πλήθει τῶν συμφωνούντων προσέχειν· τάχα γάρ τις τοῦτον ἀρι-

habere est existimata. nam propter diuturnam senum experientiam visi sunt iuvenes longe abesse ab eorum intelligentia, cum res contra se habeat. nam longe quidem maiorem, ut dixi, experientiam habent senes, non tamen iuvenibus sunt intelligentiores. non ergo propter aetatem dicendum est ullum ex Dogmaticis esse regulam veri falsique. 324. sed neque propter laborem et diligentiam: omnes enim sunt ex aequo laboriosi ac diligentes, nec est ullus, qui cum ad certamen descenderit veritatis et se eam dixerit invenisse, ignave in eo versatus fuerit. cum ergo omnium hac in re testata sit aequalitas, est iniquum declinare ad unum solum. 325. similiter nec propter intelligentiam est alter alteri ut futurus eius iudex praeferendus: nam primum quidem fuerunt omnes intelligentes, et non alii quidem hebetes, alii vero ingeniosi. deinde saepe qui videntur esse intelligentes, defendunt non veritatem sed falsum. ex oratoribus quidem certe eos qui falsi sunt patroni et efficiunt ut non minus eis fides habeatur quam vero, dicimus esse et vi dicendi praeditos et ingeniosos, contra autem qui non sunt tales, tardos indoctos et non intelligentes. 326. fortasse ergo in philosophia quoque ex iis qui quaesiverunt veritatem, ii qui sunt quidem maxime intelligentes, eo quod valeant ingenio, videntur esse apti ad persuadendum fidemque faciendam, etiamsi falsum defendant, qui autem minus valent ingenio, non sunt apti ad fidem faciendam, etiamsi sint veri propugnatores. neque ergo propter aetatem neque propter laborem ac diligentiam neque propter intelligentiam par est alterum alteri praeponere et dicere, illum quidem dixisse verum, hunc vero minime. 327. restat ergo ut attendamus multitudinem eorum qui sunt in

---

r) *οὐ συνετώτεροι*] non tanta est ingenii acies, cum vigore spirituum P 434 paulatim deficiens, unde ipsa etiam iudicii vis sensim minuitur, donec tandem *παῖδες πάλιν* et bis pueri senes.

[*) scribendum *κρῖναι*.]

στον κριτὴν εἶναι τῆς ἀληθείας φήσει τὸν ᾧ συμφώνως οἱ
πλείους μαρτυροῦσιν· ὅπερ ἐστὶ ληρῶδες καὶ τῶν προδιαβεβλη-
μένων ἡμῖν κριτηρίων χεῖρον. ἵνα γὰρ τἆλλα παρῶμεν, ἴσοι εἰσὶ
τοῖς περί τινων συμφωνοῦσιν οἱ τοῖς αὐτοῖς ἀντιφωνοῦντες, οἷον
τοῖς Ἀριστοτελικοῖς οἱ Ἐπικούρειοι καὶ τοῖς Ἐπικουρείοις οἱ ἀπὸ
328 τῆς στοᾶς, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. εἰ οὖν ἄριστός ἐστιν
ὁ συνεωρακὼς τἀληθές, ἐπεὶ ταὐτὸ s) ἀξιοῦσι πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ
αὐτοῦ t) ὁρμώμενοι, τί μᾶλλον τόνδε ἢ τόνδε ἄριστον εἶναι φή-
σομεν καὶ κριτήριον ἀληθείας; οἷον Ἐπίκουρον διὰ τὸ πολλοὺς
εἶναι τοὺς περὶ αὐτοῦ συμφωνοῦντας ὅτι εὗρε τἀληθές. τί μᾶλ-
P 435 λον Ἐπίκουρον ἢ Ἀριστοτέλην u); ἢ ὅτι οὐκ ἐλάσσους εἰσὶν οἱ καὶ
329 τούτῳ συνασπίζονται; οὐ μὴν ἀλλ' ὡς πάλιν ἐν τοῖς κατὰ τὸν
βίον πράγμασιν οὐκ ἀδύνατόν ἐστιν ἕνα συνετὸν ἀμείνονα εἶναι
πολλῶν ἀσυνέτων, οὕτω καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ οὐκ ἀπέοικεν ἕνα
φρόνιμον εἶναι καὶ διὰ τοῦτο πιστόν, πολλοὺς δὲ χηνώδεις x)
καὶ διὰ τοῦτο ἀπίστους, κἂν συμφώνως τινὶ προσμαρτυρῶσι·
330 σπάνιος μὲν γάρ ἐστιν ὁ συνετός, πολὺς δὲ ὁ εἰκαῖος y). εἶτα
κἂν τῇ συμφωνίᾳ καὶ τῇ τῶν πλειόνων μαρτυρίᾳ προσέχωμεν,
πάλιν εἰς τοὐναντίον τῇ προθέσει περιαγόμεθα· κατὰ ἀνάγκην
γὰρ τῶν περί τινος συμφωνούντων πλείους εἰσὶν οἱ περὶ αὐτοῦ
διαφωνοῦντες. ὃ δὲ λέγω, σαφέστερον γενήσεται, οἰκείου τεθέν-
331 τος ἡμῖν παραδείγματος. ἔστω γάρ, ὑποθέσεως χάριν, τῶν καθ'
ἑκάστην αἵρεσιν φιλοσοφούντων πλείους εἶναι τοὺς κατὰ τὴν
Στωϊκὴν αἵρεσιν φιλοσοφοῦντας, λεγέτωσάν τε οὗτοι συμφώνως,

eadem sententia: fortasse enim dixerit quispiam eum esse optimum iudicem veritatis, cui plures communi sententia ferunt testimonium. quod quidem est delirum et iis deterius quae iam reprehendimus ostendimusque criteria nentiquam esse. nam ut alia praetermittamus, pares sunt iis qui de re aliqua in eadem sunt sententia, ii qui contra sentiunt, ut Aristotelicis Epicurei et Epicureis Stoici et in aliis similiter. 328. si ergo est optimus ac praestantissimus is qui verum perspexit, quoniam idem censent omnes ab eodem profecti, cur magis hunc quam illum dicemus esse optimum ac praestantissimum et qui de veritate iudicet? ut Epicurum propterea quod multi uno consensu de eo dicant quod verum invenerit, cur magis Epicurum quam Aristotelem? an quoniam non sunt pauciores qui hunc tuentur? 329. verumenimvero sicut rursus in usu vitae fieri potest ut unus intelligens praestet multis insipientibus, ita etiam in philosophia non est alienum ut unus sit prudens et ideo fide dignus, multi autem nugatores et ideo minime fide digni, etiam si communi consensu alicui ferant testimonium: nam rarus quidem est intelligens, multi autem sunt imprudentes et temerarii. 330. deinde etiam si attendamus consensum et plurium testimonium, rursus reducimur ad id quod est proposito contrarium: necessario enim iis qui de re aliqua consentiunt, plures sunt qui de ea dissentiunt. quod autem dico, fiet manifestius, si nobis proprium positum fuerit exemplum. 331. esto ergo, ita enim ponamus, iis qui in unaquaque philosophantur haeresi, esse plures qui in philosophia Stoicam sectantur haeresim; dicant ergo ii uno consensu,

s) ἐπεὶ ταὐτὸ] ms Vratislav. ἐπειδὴ αὐτό.

t) οἱ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ] idem ms οἱ ἀπ' αὐτοῦ.

P 485 u) Ἀριστοτέλην] ms Vratislav. Ἀριστοτέλη.

x) χηνώδεις] nomen ab anseribus ductum, notae simplicitatis ave, unde etiam proverbium Germanis, dumm wie eine Gans.

y) ὁ εἰκαῖος] qui agit εἰκῇ et temere.

Ζήνωνα μόνον εὑρηκέναι τἀληθές, ἕτερον δὲ μηδένα. οὐκοῦν ἀντιφθέγξονται αὐτοῖς οἱ ἀπὸ Ἐπικούρου, ψεύδεσθαι δὲ αὐτοὺς ἐροῦσιν οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου, ἀντεροῦσι δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας, καὶ καθόλου πάντες οἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων αἱρέσεων [z]).
ὥστε πάλιν τούτους τοὺς συμφώνως Ζήνωνα προκεκρικότας, 332
συγκρινομένους τοῖς συμφώνως λέγουσι μὴ εἶναι Ζήνωνα κριτήριον, κατὰ πολὺ ἐλάσσους εὑρίσκεσθαι. καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο εἰ τοῖς συμφώνως περί τινος ἀποφαινομένοις χρὴ γνωματεύειν [a]), *ὅταν ὦσι πολλοί, οὐδένα ῥητέον τἀληθὲς εὑρηκέναι· παντὶ γὰρ τῷ ὑπό τινων ἐπαινουμένῳ πολύς ἐστιν ὁ ἐκ τῶν ἄλλων αἱρέσεων ἀντιφθεγγόμενος. τὸ δὲ πάντων συνεκτικώτατον* [b]), *οἱ περί τινος* 333
ὡς εἰρηκότος τἀληθὲς συμφωνοῦντες ἤτοι διάφορον ἔχουσι διάθεσιν [c]), *καθ' ἣν συμφωνοῦσιν, ἢ διάφορον μὲν οὐδαμῶς, μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτήν. ἀλλὰ διάφορον μὲν οὐδαμῶς ἂν ἔχοιεν, ἐπεὶ πάντως αὐτοὺς δεήσει διαφωνεῖν· μίαν δὲ ἔχοντες εἰς ἰσότητα περιίστανται τῷ τοὐναντίον ἀποφαινομένῳ. ὡς γὰρ ἐκεῖνος μίαν* 334
ἔχει διάθεσιν καθ' ἣν ἀντιπέπτωκεν αὐτοῖς, οὕτω καὶ οὗτοι τὴν ἴσην ἔχουσιν ἐκείνῳ, παρέλκοντος λοιπὸν τοῦ πλήθους αὐτῶν πρὸς πίστιν· καὶ γὰρ εἰ καθ' ὑπόθεσιν εἷς ἦν ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο λέγων, ἴσον ἂν ἐδύνατο τοῖς πᾶσιν. ἀλλ' εἴπερ ὁ τὴν ἀλήθειαν 335
εὑρηκὼς ἐν φιλοσοφίᾳ ἢ διὰ ἡλικίαν ἢ διὰ φιλοπονίαν ἢ διὰ P 436
σύνεσιν ἢ τῷ πολλοὺς ἔχειν τοὺς μαρτυροῦντας εὐστοχηκέναι λέγεται, παρεστήσαμεν δὲ ἡμεῖς, ὅτι δι' οὐδὲν τούτων ῥητέον

solum Zenonem invenisse verum, alium autem nullum. adversus eos ergo loquentur Epicurei, falsum dicere affirmabunt Peripatetici, contradicent Academici, et, ut semel dicam, omnes qui sunt ex aliis sectis. 332. quo fit rursus, ut ii qui communi consensu praetulerunt Zenonem, cum iis collati qui communi consensu dicunt non esse Zenonem qui veri falsique regula habendus sit, inveniantur longe pauciores. nam hoc ipso si oportet ferre sententiam pro iis qui communi consensu de re aliqua pronuntiant, quando fuerint multi, nullum dicendum est invenisse verum: nam cuilibet qui laudatur ab aliquo, multi sunt ex aliis sectis qui repugnant. 333. quod autem latissime patet argumentum, qui de aliquo ut qui vera dixerit, consentiunt, hi aut differentem habent affectionem in qua consentiunt, aut nequaquam differentem, sed unam et eandem. sed differentem quidem minime habere possunt, alioqui oportebit eos omnino dissentire; si autem unam habent, pari erunt loco quo is qui contrarium pronuntiat. 334. quomodo enim ille unam habet affectionem per quam eis resistit, ita isti quoque habent ei parem, adeo ut ad fidem faciendam sit de caetero supervacanea et redundans multitudo: nam si, ut ita ponamus, esset unus ex ipsis qui hoc diceret, tantundem posset atque omnes. 335. sed si qui veritatem invenit in philosophia, aut propter aetatem aut propter laborem et diligentiam aut propter intelligentiam aut quod multos habeat testificantes, dici debet hoc fuisse assecutus, nos autem ostendimus, quod propter nullum horum affir-

z) *οἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων αἱρέσεων*] ita legendum cum Herveto interprete, licet *ἄλλων* in editis exciderat.

a) *γνωματεύειν*] in ms Vratislav. est *πιστεύειν*, vocabulum notius pro ignotiore. caeterum argumento eodem utitur noster 2 Pyrrhon. sect. 43.

b) *συνεκτικώτατον*] quod plurimorum veluti argumentorum in se comprehendit vim et pondus. eodem sensu *περιεκτικώτατον* dixit Plutarchus in limine libri secundi de placitis philosophorum. saepius vocabulo illo noster utitur, ut sect. ult. libri contra Ethicos.

c) *ἤτοι διάφορον ἔχουσι διάθεσιν*] confer 2 Pyrrhon. sect. 44.

κριτήριον αὐτὸν ὑπάρχειν ἀληθείας, φαίνεται ὡς ἀνεύρετόν ἐστι
336 τὸ ἐν φιλοσοφίᾳ κριτήριον. ἐπεὶ ὁ λέγων αὑτὸν^d) ἀληθείας εἶναι
κριτήριον, τὸ φαινόμενον αὐτῷ λέγει, καὶ οὐδὲν πλεῖον. τοίνυν
ἐπεὶ καὶ ἕκαστος τῶν ἄλλων φιλοσόφων τὸ φαινόμενον αὐτῷ
λέγει καὶ ἐναντίον τῷ προενεχθέντι*), δῆλον ὡς ἴσου πᾶσιν ὄντος
τοῦ τοιούτου οὐ δυνησόμεθα ὡρισμένως τινὰ κριτήριον εἶναι λέ-
γειν· εἰ γὰρ οὗτος πιστός, ὅτι φαίνεται αὐτῷ τὸ εἶναι αὐτὸν
κριτήριον, πιστὸς ἔσται καὶ ὁ δεύτερος, ἐπεὶ καὶ αὐτῷ φαίνεται
κριτήριον εἶναι αὐτόν, καὶ οὕτως ὁ τρίτος καὶ οἱ λοιποί. ᾧ
συνεισάγεται, τὸ μηδένα ὡρισμένως κριτήριον ἀληθείας ὑπάρ-
337 χειν. πρὸς τούτοις ἢ φάσει τις ἑαυτὸν^e) κριτήριον εἶναι λέγει
ἢ κριτηρίῳ προσχρώμενος. ἀλλὰ φάσει μέν, φάσει ἐπισχεθήσε-
ται, κριτηρίῳ δὲ προσχρώμενος περιτραπήσεται· ἤτοι γὰρ διά-
φωνόν ἐστιν αὐτῷ τὸ κριτήριον τοῦτο^f) ἢ σύμφωνον. καὶ εἰ
μὲν διάφωνον, ἄπιστον, ἐπείπερ διαπεφώνηκε τῷ οἰομένῳ αὐ-
338 τὸν κριτήριον ὑπάρχειν· εἰ δὲ σύμφωνον, χρείαν ἕξει^g) τοῦ κρί-
νοντος. ὥσπερ γὰρ οὗτος ὁ κριτήριον αὑτὸν^h) ἀποφαινόμενος
ἄπιστος ἦν, οὕτω καὶ τὸ σύμφωνον αὐτῷ κριτήριον — ἐπεὶ
τρόπῳ τινὶ τὴν αὐτὴν ἔσχηκεν ἐκείνῳ^i) δύναμιν — δεήσεται
ἑτέρου τινὸς κριτηρίου. καὶ εἰ τοῦτο, οὐ λεκτέον ἕκαστον τῶν
φιλοσόφων εἶναι κριτήριον· πᾶν γὰρ τὸ κρίσεως δεόμενον ἐξ
339 αὐτοῦ ἐστιν ἄπιστον. πάλιν ὁ λέγων ἑαυτὸν κριτήριον ἤτοι φάσει

mari possit quemquam esse regulam veri falsique, dicendum est quod criterium veritatis in philosophia inveniri nequit. 336. is vero qui se iactat esse per quem iudicari veritas debeat, dicit quod sibi videtur, nec quicquam amplius. quoniam igitur aliorum philosophorum quilibet et ipse dicit quod sibi videtur et contrarium iis quae alter prior protulit, dicendum est quod cum hac in parte aequales omnes sint, non poterimus definite dicere quemquam ex illis esse veri iudicem regulamve: nam si iste est fide dignus, quod ipse videatur sibi esse veritatis criterium, fide dignus erit etiam secundus, quoniam ipse quoque esse hoc videtur sibi, et sic tertius et caeteri. cum quo simul infertur, neminem definite criterium veri falsique esse. 337. praeterea aut nuda affirmatione dicit quispiam se esse veritatis criterium aut alio ad id criterio sive veri regula usus. sed nuda et simplex affirmatio alia simplici affirmatione cohibebitur, at si criterio ad hoc utatur, evertet se ipse. aut enim ab ipso dissentit istud criterium aut cum eo consentit. et si quidem dissentit, non erit fide dignum, quoniam dissentit ab eo qui se ipsum existimat esse criterium ac regulam veritatis; 338. sin autem consentit, indigebit alio iudice. quomodo enim is qui pronuntiat se ipsum esse veri criterium, non erat fide dignus, ita etiam criterium cum istoc conspirans — habet enim quodammodo vim eandem — alio criterio indigebit. quod si ita est, nullus philosophorum criterium sive regula veri dici potest: quidquid enim indiget adhuc criterio, ex se non erit fide dignum. 339. rursus qui dicit se esse regulam veri falsique, aut simplici af-

P 436 d) ὁ λέγων αὑτὸν] ita leg. pro αὐτόν, ut supra sect. 316.

[*) legebatur προσενεχθέντι.]

e) ἢ φάσει τις ἑαυτὸν] argumentum quale iam fuit sect. 315 recurretque sect. 339.

f) τὸ κριτήριον τοῦτο] ita mss pro τοῦτο τὸ κριτήριον.

g) χρείαν ἕξει] ita ms Vratislav. pro ἔχει.

h) ὁ κριτήριον αὑτὸν] ita leg. pro αὐτόν, ut sect. 316 et 336.

i) ἐκείνῳ] ms Vratislav. ἐκεῖνο, minus bene.

*τοῦτο ἀξιοῖ ἢ ἀποδείξει· καὶ φάσει μὲν οὐ δύναται δι' ἃς προεῖ-
πον αἰτίας· εἰ δὲ ἀποδείξει, πάντως ἐπεὶ ὑπὲρ τὸ δέον ἐστὶν
ὑγιὴς ἡ τοιαύτη ἀπόδειξις, ἤτοι φάσει λέγεται ἢ ἀποδείξει, καὶ
ταῦτ' εἰς ἄπειρον. τοίνυν καὶ διὰ τοῦτο λεκτέον ἀνεύρετον εἶναι
τὸ τῆς ἀληθείας κριτήριον. ἐρωτᾶται δὲ καὶ οὕτως· οἱ κρίνειν* 340
*τἀληθὲς ἐπαγγελλόμενοι κριτήριον ἔχειν ὀφείλουσι τοῦ ἀληθοῦς.
τοῦτο οὖν τὸ κριτήριον ἤτοι ἀνεπίκριτόν ἐστιν ἢ ἐπικέκριται. καὶ* P 437
*εἰ μὲν ἀνεπίκριτόν ἐστι, πόθεν ὅτι πιστόν; οὐδὲν γὰρ τῶν ἀμ-
φισβητουμένων χωρὶς κρίσεώς ἐστι πιστόν. εἰ δὲ ἐπικέκριται,
πάλιν τὸ κρίναν αὐτὸ* k) *ἤτοι ἀνεπίκριτόν ἐστιν ἢ ἐπικέκριται.
καὶ εἰ μὲν ἀνεπίκριτον, ἄπιστον· εἰ δὲ ἐπικέκριται, πάλιν τὸ
ἐπικρίναν αὐτὸ* l) *ἤτοι ἐπικέκριται ἢ οὐκ ἐπικέκριται· καὶ οὕτως
εἰς ἄπειρον. πάλιν τὸ κριτήριον ἀμφισβητούμενον καθεστὼς δεῖ-* 341
*ταί τινος ἀποδείξεως. ἀλλ' ἐπεὶ τῶν ἀποδείξεων αἱ μέν εἰσιν
ἀληθεῖς αἱ δὲ ψευδεῖς, ὀφείλει καὶ ἡ εἰς πίστιν τοῦ κριτηρίου
παραλαμβανομένη ἀπόδειξις διά τινος κριτηρίου βεβαιοῦσθαι.
ὥστε εἰς τὸν δι' ἀλλήλων ἐμπίπτειν τρόπον, τοῦ μὲν κριτηρίου
τὴν διὰ τῆς ἀποδείξεως πίστιν περιμένοντος· τῆς δὲ ἀποδείξεως
τὴν ἀπὸ τοῦ κριτηρίου βεβαίωσιν ἀναμενούσης. μηδετέρου δὲ* 342
*αὐτῶν διὰ θατέρου πεπιστῶσθαι δυναμένου, καὶ ἄλλως γίνεται
τὸ αὐτὸ πιστόν τε καὶ ἄπιστον. πιστὸν μὲν τὸ κριτήριον, ὅτι
κρινεῖ τὴν ἀπόδειξιν, καὶ ἡ ἀπόδειξις, ὅτι ἀποδείκνυσι τὸ κρι-
τήριον. ἄπιστον δὲ τὸ μὲν κριτήριον, ὅτι ἀποδείκνυται πρὸς τῆς
ἀποδείξεως* m), *ἡ δὲ ἀπόδειξις ὅτι κρίνεται πρὸς τοῦ κριτηρίου.*

firmatione hoc pronuntiat aut demonstratione; et nuda quidem affirmatione non potest propter eas quas dixi causas; si autem demonstratione, omnino quod recta ut par est et sana sit haec demonstratio, aut simplici affirmatione dicitur aut iterum demonstratione, atque ita in infinitum. propterea et hanc ob causam dicendum est fieri non posse ut inveniatur regula sive criterium veritatis. 340. sic quoque rogatur: qui verum iudicare se profitentur, debent regulam habere sive criterium a quo iudicetur veritas. hoc ergo criterium aut est sine iudicio assumtum aut comprobatum iudicio. atque si assumtum est sine iudicio, unde habebit quod sit fide dignum? nihil enim ex iis de quibus dubitatur, est fide dignum nisi iudicio comprobetur. sin autem est iudicio comprobatum, rursus id quod de ipso iudicavit, aut comprobatum iudicio est aut absque iudicio. ac si assumtum est sine iudicio, fide caret; si iudicio comprobatum est, iterum quod iudicavit de eo vel iudicio comprobatum fuit vel non fuit, atque ita in infinitum. 341. rursus criterium, si de eo dubitetur, indiget aliqua demonstratione. sed quoniam ex demonstrationibus aliae quidem sunt verae, aliae vero falsae, debet etiam quae assumitur ad probandum criterium demonstratio confirmari per aliquod criterium. quo fit ut incurratur vitium argumenti, quod probat alterum per alterum, siquidem criterium exspectat ut probetur per demonstrationem, demonstratio autem ut confirmetur a criterio. 342. neutrum autem eorum potest probari per alterum, alioqui idem erit fide dignum et non fide dignum. fide quidem dignum criterium, quoniam iudicat de demonstratione, et demonstratio, quoniam demonstrat criterium. non fide autem dignum criterium quidem, quoniam demonstratur a demonstratione; demonstratio autem, quoniam a criterio iudicatur.

k) *τὸ κρίναν αὐτὸ*] ms Vratislav. *ἐπικρίναν.* P 437

l) *ἤτοι ἀνεπίκριτον*] usque ad verba *πάλιν τὸ ἐπικρίναν αὐτὸ* — male omissa sunt in ms Ciz. atque in Herveti versione.

m) *πρὸς τῆς ἀποδείξεως*] ita legendum e mss non *πρό*, atque ita mox *πρὸς τοῦ κριτηρίου.*

343 Ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ πρώτου κριτηρίου ἀγνωσία, τουτέστι τοῦ
ὑφ' οὗ [n]), διὰ τοσούτων παρὰ τοῖς Σκεπτικοῖς ἀπορεῖται. εὐ-
απόδοτος δέ ἐστι καὶ ὁ περὶ τοῦ δευτέρου λόγος, φημὶ δὲ τοῦ
δι' οὗ. εἰ γὰρ εὑρίσκει τἀληθὲς ὁ ἄνθρωπος, ἤτοι ταῖς αἰσθή-
σεσι μόνον προσχρώμενος τοῦτο εὑρίσκει ἢ τῇ διανοίᾳ ἢ τῷ
συναμφοτέρῳ, ταῖς τε αἰσθήσεσι καὶ τῇ διανοίᾳ. οὔτε δὲ μόνον
ταῖς αἰσθήσεσι προσχρώμενος δύναται τἀληθὲς εὑρεῖν οὔτε καθ'
αὑτὴν [o]) τῇ διανοίᾳ οὔτε κοινῶς ταῖς τε αἰσθήσεσι καὶ τῇ δια-
νοίᾳ, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα εὑρίσκειν τἀληθὲς ὁ ἄνθρω-
344 πος πέφυκεν. αἰσθήσεσι μὲν οὖν μόναις λαβεῖν τἀληθὲς οὐ
δύναται, καθὼς ἔμπροσθεν [p]) ἐπεδείξαμεν, καὶ νῦν δὲ ἐπ' ὀλί-
γον παραμυθησόμεθα· φύσει γάρ εἰσιν ἄλογοι, καὶ πλέον τοῦ
τυποῦσθαι [q]) πρὸς τῶν φαντασιῶν μὴ δυνάμεναι παντελῶς
ἄθετοι καθεστᾶσι πρὸς εὕρεσιν τἀληθοῦς. οὐ γὰρ μόνον λευκαν-
τικῶς ἢ γλυκαντικῶς δεῖ κινεῖσθαι τὸ ληψόμενον τἀληθὲς ἐν τοῖς
ὑποκειμένοις, ἀλλὰ καὶ εἰς φαντασίαν ἀχθῆναι τοῦ τοιούτου
P 438 πράγματος, τοῦτο λευκόν ἐστι καὶ τοῦτο γλυκύ ἐστι, καὶ ἐπὶ
345 τῶν ἄλλων τὸ παραπλήσιον. τῷ δὲ τοιούτῳ πράγματι οὐκέτι
τῆς αἰσθήσεως ἔργον ἐστὶν ἐπιβάλλειν· χρῶμα γὰρ μόνον καὶ
χυμὸν καὶ φωνὴν [r]) λαμβάνειν πέφυκε. τὸ δὲ τοῦτο λευκόν ἐστιν
ἢ τοῦτο γλυκύ ἐστιν, οὔτε χρῶμα οὔτε χυμὸς τυγχάνον, ἀνύ-
ποπτόν ἐστιν αἰσθήσει. ψεύδονταί γε*) ἐν πολλοῖς αἱ αἰσθήσεις
καὶ διαφωνοῦσιν ἀλλήλαις, καθάπερ ἐδείξαμεν τοὺς παρὰ τῷ

343. Atque ignoratio quidem criterii primi generis, nempe illius *a quo* veritas indicanda sit, per haec apud Scepticos vocatur in dubium. potest autem facile quoque explicari de secundo genere disputatio, illius inquam criterii *per quod*. si enim homo invenit verum, aut hoc invenit solum utens sensibus aut cogitatione aut utroque simul, nempe et sensibus et cogitatione. sed neque utens solis sensibus potest verum invenire neque cogitatione per se neque communiter sensibus et cogitatione, ut ostendemus: non igitur potest homo sua natura verum invenire. 344. atque solis quidem sensibus non potest verum apprehendere, sicut prius ostendimus, et nunc etiam paucis declaraturi sumus: sunt enim natura expertes rationis, et cum nihil aliud possint quam impressiones recipere ab iis quae cadunt sub phantasiam omnino minime appositi ad verum inveniendum. non solum enim albo aut dulci affici oportet id quod comprehensurum est veritatem in subiectis, sed etiam duci ad eius rei phantasiam ac conceptionem, nempe hoc est album et hoc est dulce, et in aliis similiter. 345. non est autem munus sensus ad eam rem applicari: colorem enim solum et saporem et vocem potest sua natura apprehendere. hoc autem esse album aut hoc esse dulce, cum neque sit color neque sapor, sensu non potest apprehendi. tum falluntur quoque in multis sensus et inter se dissident, ut ostendimus cum decem modos,

---

n) *τοῦ ὑφ' οὗ*] ita recte mss pro *τὸ ὑφ' οὗ*.

o) *καθ' αὑτὴν*] ita mss pro *κατ' αὐτήν*.

p) *καθὼς ἔμπροσθεν*] supra sect. 293 sq.

q) *πλέον τοῦ τυποῦσθαι*] ait sensationes ut ab iudicio intellectus distinctas esse meras passiones, quae a rebus extrinsecus veluti cerae imprimuntur. *αὗται γὰρ πάσχουσι μόνον καὶ κηροῦ τρόπον τυποῦνται*, quae verba Sexti sunt iam laudato loco.

P 438 r) *χρῶμα μόνον καὶ χυμὸν καὶ φωνὴν*] infra sect. 347.

[*) immo: τε.]

s) *τοὺς παρὰ Αἰνησιδήμῳ δέκα τρόπους*] lib. 1 Pyrrhon. sect. 36 sq.

Αἰνησιδήμῳ δέκα τρόπους[s]) *ἐπιόντες. τὸ δὲ διάφωνον καὶ ἐστα-* 346
σιασμένον οὐκ ἔστι κριτήριον ἀλλὰ τοῦ κρίνοντος αὐτὸ δεόμε-
νον. τοίνυν οὐ δύνανται καθ' αὑτὰς αἱ αἰσθήσεις κρίνειν τἀλη-
θές, συνέσεώς τε δεῖ καὶ μνήμης πρὸς ἀντίληψιν τῶν ὑποκει-
μένων, οἷον ἀνθρώπου φυτοῦ τῶν ἐοικότων. χρώματος γὰρ
μετὰ μεγέθους καὶ σχήματος καὶ ἄλλων τινῶν ἰδιωμάτων σύν-
θεσίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. συνθεῖναι δέ τι μνημονικῶς οὐ δύναται 347
ἡ αἴσθησις διὰ τὸ μήτε χρῶμα μήτε χυμὸν μήτε φωνὴν[t]) *εἶναι*
τὴν ἐπίθεσιν, ὧν μόνον ἀντιληπτική ἐστιν ἡ αἴσθησις. καὶ μὴν 348
οὐδὲ ἡ διάνοια· εἴπερ γὰρ ἐπιγνώμων ἐστὶ τἀληθοῦς ἡ διάνοια,
πρότερον ὤφειλεν ἑαυτὴν[u]) *ἐπιγινώσκειν. καὶ ὡς ἀρχιτέκτων*
κρίνει τό τε εὐθὺ καὶ στρεβλὸν καὶ χωρὶς τοῦ ἐπιβάλλειν τῇ
κατασκευῇ τῶν κριτηρίων, οἷον τῇ τοῦ κανόνος καὶ τῇ τοῦ
διαβήτου, οὕτως ἐχρῆν καὶ τὴν διάνοιαν, εἴπερ διακριτική ἐστιν[x])
τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους, πολλῷ πρότερον τῇ ἑαυτῆς φύσει
συνεπιβάλλειν δι' ἥν, οὐσίᾳ τῇ ἐξ ἧς ἐστι, τόπῳ τῷ ἐν ᾧ πέ-
φυκε[y]), *τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. οὐ πάνυ δέ γε τὰ τοιαῦτα συνορᾶν* 349
δύναται, εἴ γε οἱ μὲν μηδέν φασιν εἶναι αὐτὴν παρὰ τό πως
ἔχον σῶμα, καθάπερ ὁ Δικαίαρχος[z]), *οἱ δὲ εἶναι μὲν ἔλεξαν*[a]),
οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ δὲ τόπῳ περιέχεσθαι, ἀλλὰ οἱ μὲν ἐκτὸς τοῦ
σώματος, ὡς Αἰνησίδημος, κατὰ Ἡράκλειτον[b]), *οἱ δὲ ἐν ὅλῳ*

qui sunt apud Aenesidemum, persequeremur. 346. quod autem dissentit secum et dissidet, non potest esse veri regula, sed ipsummet indiget alio a quo iudicetur. non possunt ergo sensus verum per se indicare, et opus est intelligentia et memoria ad comprehendenda subiecta, nempe hominem plantam et similia. coloris enim cum magnitudine et figura et aliquibus aliis proprietatibus compositio est homo. 347. componere autem aliquid memoriter non potest sensus, propterea quod additio neque color sit neque sapor neque vox, quae quidem sola possunt a sensu apprehendi. 348. sed neque cogitatio: nam si verum dignoscit cogitatio, debet prius se ipsam cognoscere. et ut architectus dignoscit rectum et obliquum, etiam absque adhibito criteriorum apparatu, nempe regulae et circini, ita etiam cogitationem, siquidem est praedita vi diiudicandi veri et falsi, oportebat prius utique suam nosse naturam, habitum praeterea et locum in quo est, et alia omnia. 349. minime autem potest haec perspicere, siquidem nonnulli putant eam nihil esse aliud quam aliquomodo affectum corpus, sicut Dicaearchus: alii autem dicebant quidem esse, sed non in eodem loco contineri, sed alii quidem extra corpus, ut Aenesidemus, ex sententia Heracliti, alii in

---

t) *χρῶμα χυμὸν φωνὴν*] supra sect. 345.

u) *ὤφειλεν ἑαυτὴν*] a se non comprehendi *διάνοιαν* sive mentem disputat sect. 310 sq.

x) *διακριτική ἐστιν*] ms Ciz. *διακριτικόν ἐστιν*.

y) *τῇ ἑαυτῆς φύσει συνεπιβάλλειν δι' ἥν, οὐσίᾳ τῇ ἐξ ἧς ἐστι, τόπῳ τῷ ἐν ᾧ πέφυκε*] ita legendum existimo hunc locum. in mss reperio *δι' ὃν οὐσία* vel ut in ms Vratislav. *διονουσία*. rectius in editis *δι' ἥν*, sed ibidem male *ἐξῆς* pro *ἐξ ἧς*.

z) *ὁ Δικαίαρχος*] vide dicta ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 31 et quae notavi lib. 3 biblioth. Graecae cap. 11, ubi inter Dicaearchi scripta refero duplices eius libros *περὶ ψυχῆς* tres Corinthiacos totidemque Lesbiacos.

a) *ἔλεξαν*] ms Ciz. *ἔλεγον*. mox pro *τόπῳ* male ms Vratislav. *τρόπῳ*: respicitur enim ad *διαφωνίαν* philosophorum de loco et sede speciali animae in homine, de qua dictum sect. 313 sq.

b) *ὡς Αἰνησίδημος κατὰ Ἡράκλειτον*] de Heracliti sententia dictum

τῷ σώματι c), καθάπερ τινὲς κατὰ Δημόκριτον, οἱ δὲ ἐν μέρει
350 τοῦ σώματος d), ὧν πάλιν πολυσχιδεῖς εἰσιν αἱ γνῶμαι. καὶ οἱ
μὲν διαφέρειν αὐτὴν τῶν αἰσθήσεων, ὡς οἱ πλείους· οἱ δὲ αὐτὴν
P 439 εἶναι τὰς αἰσθήσεις καθάπερ διά τινων ὀπῶν e) τῶν αἰσθητη-
ρίων προκύπτουσαν, ἧς στάσεως f) ἦρξε Στράτων τε ὁ φυσικὸς g)
351 καὶ Αἰνησίδημος. οὐκ ἄρα κριτήριόν ἐστιν ἡ διάνοια. πλείους
τέ εἰσιν αἱ διάνοιαι, πλείους δὲ οὖσαι διάφωνοι καθεστᾶσι, δια-
φωνοῦσαι δὲ χρείαν ἔχουσι τοῦ ἐπικρίνοντος h) αὐτάς. τοῦτ' οὖν
ἤτοι διάνοια πάλιν ἐστὶν ἢ ἕτερόν τι παρ' αὐτήν. καὶ διάνοια
μὲν οὐκ ἂν εἴη· μέρος γὰρ τῆς διαφωνίας γενόμενον κρίσεως
δεήσεται, καὶ οὐκέτι κριτήριον γενήσεται. ἕτερον δὲ παρ' αὐτὴν
352 ὑπάρχον, τὸ μὴ εἶναι διάνοιαν κριτήριον παρίστησιν. ἔξεσται
δὲ καὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν εἰρημένοις ἐπιλογισμοῖς τὰ νῦν
χρῆσθαι· ἡμῖν γὰρ οὐκ ἀνάγκη ταυτολογεῖν. πρὸς τούτοις ἐπεὶ
οὐ μόνον ἐστὶν ἐν ἡμῖν διανοητικὸν κατὰ τοὺς πλείστους τῶν

toto corpore, ut ex Democriti sententia nonnulli, alii autem in parte corporis. quorum rursus sunt multiplices variaeque sententiae. 350. et alii quidem eam differre a sensibus, ut plures, alii autem eam esse sensus et per sensuum instrumenta tamquam per quaedam foramina prospicere et se exserere. cuius sectae auctor fuit Strato physicus et Aenesidemus. non est ergo cogitatio veri falsique regula. 351. et plures sunt cogitationes; cum sint autem plures, discrepant; cum autem discrepant, indigent criterio quod eas diiudicet. hoc ergo aut rursus est cogitatio aut aliquid praeter eam. et cogitatio quidem nemiquam fuerit: nam cum haec sit pars dissensionis ac discrepantiae, ipsa diiudicatione indigebit, nec iam erit criterium sive veri regula. si autem sit aliud praeter cogitationem, id ostendet cogitationem veri regulam non esse. 352. licebit in hac re etiam argumentis Dogmaticorum, quibus ipsi invicem pugnant, uti, sed nobis eadem recoquere non est necesse. porro quoniam non solum est in nobis vis cogitandi, ut volunt

---

sect. 127 huius libri. solet autem in aliis etiam Heraclitum sequi Aenesidemus, ut apparebit infra lib. 2 adversus Log. sect. 8 et lib. 1 contra Physicos sect. 363. atque Aenesidemi dictum scepticam disciplinam esse ὁδὸν ἐπὶ τὴν Ἡρακλείτειον φιλοσοφίαν, exstat lib. 1 Pyrrhon. sect. 210. denique ut hoc etiam leviculum notem, promiscue invenio κατὰ Ἡράκλειτον, καθ' Ἡράκλειτον et κατ' Ἡράκλειτον, itaque in verbis quae proxime praecedunt, ἀλλὰ οἱ μὲν ἐκτός, quod habebant editi, nolui mutare, licet in ms Vratislav. ἀλλ' οἱ etc. ut infra sect. 370 editi ἀλλ' ἵνα, ms Vratislav. ἀλλά.

c) ἐν ὅλῳ τῷ σώματι] Moschioni hanc sententiam tribuit Tertullianus c. 15 libri de anima. sed Democritum Platoni iungit Plutarchus 4 5 de placitis, atque ἐν ὅλῃ τῇ κεφαλῇ sedem ἡγεμονικοῦ statuisse testatur.

d) οἱ δὲ ἐν μέρει τοῦ σώματος] vide dicta ad sect. 313.

P 439 e) διά τινων ὀπῶν] ita legendum esse pro τόπων, clarum est ex sect. 364, ubi ad hunc ipsum locum noster respicit: κἂν ὑποθώμεθα δὲ τὴν διάνοιαν διὰ τῶν αἰσθητικῶν πόρων, ὥσπερ τινῶν ὀπῶν προκύπτουσαν. haec est sententia quam oppugnat Lucretius 3 360 docentium

oculos nullam rem cernere posse,
sed per eos animum ut foribus spectare reclusis.

f) ἧς στάσεως] de hac voce dictum ad sect. 49 huius libri.

g) Στράτων ὁ φυσικὸς] Plutarchus lib. 4 c. 5 de placitis philos. et Tertullianus c. 15 libri de anima testantur Stratonem collocasse animum ἐν μεσοφρύῳ, *in superciliorum meditullio.* atque idem Tertullianus Stratonem opponit iis, qui cum Dicaearcho et medicis Andrea atque Asclepiade *ita abstulerunt principale, dum in animo ipso voluerunt esse sensus.*

h) τοῦ ἐπικρίνοντος] ms Vratislav. ἐπικρίναντος.

φιλοσόφων, ἀλλὰ σὺν τούτῳ καὶ αἰσθητικόν, ὅπερ πρόκειται τοῦ διανοητικοῦ, ἐξ ἀνάγκης τοῦτο αὐτὸ προκείμενον οὐκ ἐάσει τὴν διάνοιαν τῶν ἐκτὸς ἀντιλαμβάνεσθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ μεταξὺ 353
τῆς ὄψεως καὶ τοῦ ὁρατοῦ πεπτωκὸς σῶμα οὐκ ἐᾷ τὴν ὄψιν ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ ὁρατοῦ, οὕτως εἰ μεταξὺ τῆς διανοίας καὶ τοῦ ἐκτὸς ὁρατοῦ κεῖται ἡ ὅρασις, ἄλογος οὖσα, οὐκ ἐάσει τὴν διάνοιαν ἡ ὅρασις τοῦ ἐκτὸς ὁρατοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι· καὶ εἰ μεταξὺ [i]) *τῆς διανοίας καὶ τοῦ ἐκτὸς ἀκουστοῦ ἐπιγνώμονα γίνεσθαι, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὸ παραπλήσιον. ἔνδον οὖν ἀποκεκλεισμένη ἡ διάνοια καὶ ταῖς αἰσθήσεσιν ἐπισκοτουμένη οὐδενὸς ἔσται τῶν ἐκτὸς ἀντιληπτική. οὐδὲ ταύτην τοίνυν ῥητέον καθ' αὑτὴν εἶναι κριτήριον· λείπεται ἄρα λέγειν ἀμφότερα,* 354
τουτέστι τὴν διάνοιαν ὡς ὑπουργῷ [k]) *χρωμένην τῇ αἰσθήσει λαμβάνειν τὰ ἐκτός· ὃ πάλιν ἐστὶν ἀδύνατον. ἡ γὰρ αἴσθησις οὐ τὰ ἐκτὸς παρίστησι* [l]) *τῇ διανοίᾳ, τὸ δὲ ἴδιον ἀγγέλλει πάθος, οἷον ἡ ἁφὴ ἀπὸ πυρὸς θαλπομένη οὐ τὸ ἐκτὸς καὶ καῖον πῦρ ἀναδίδωσι τῇ διανοίᾳ, τὴν δὲ ἀπ' αὐτοῦ θάλψιν, τουτέστι τὸ ἴδιον αὐτῆς πάθος. καίτοι οὐδὲ τοῦτο· εἰ γὰρ λήψεται ἡ νόησις* 355
τὸ τῆς αἰσθήσεως πάθος, αἴσθησις ἔσται. τὸ γὰρ ὁρατικοῦ P 440
πάθους ἀναδεκτικὸν ὁρατικῶς κινεῖται· τὸ δὲ ὁρατικῶς κινούμενον ὅρασίς ἐστι [m]). *καὶ τὸ ἀκουστικοῦ πάθους ἀναδεκτικὸν ἀκουστικῶς κινεῖται· ὃ δὲ ἀκουστικῶς κινεῖται, ἀκοή ἐστι. καὶ*

plurimi philosophi, sed praeter illam etiam vis sentiendi, quae sita est ante vim cogitandi, necessario illa ipsa anterius posita non sinet cogitationem externa apprehendere. 353. quomodo enim corpus quod incidit inter visum nostrum et aspectabile, nequaquam sinit aspectabile a visu apprehendi; ita si inter cogitationem et externum aspectabile situs est visus, cum sit expers rationis, non sinet visus ille a cogitatione apprehendi externum aspectabile; et si inter cogitationem et externum audibile situs est auditus, non sinet cogitationem auditus externi audibilis indicem esse, atque in aliis sensibus similiter. intus ergo inclusa cogitatio et obscurata sensibus nihil apprehendet externum. nec ergo dicendum est, eam per se esse criterium veritatis. 354. restat ergo ut dicamus utrumque, nempe cogitationem sensu tamquam ministro utentem externa apprehendere: quod rursus non potest fieri. sensus enim non sistit res externas cogitationi, sed suam significat affectionem, ut tactus igne fotus non reddit cogitationi externum ignem ardentem, sed quem ille efficit calorem, hoc est propriam suam affectionem. 355. imo ne hanc quidem: nam si mentis agitatio apprehendat affectionem sensus, erit sensus. nam quod est capax videndi affectionis, movetur ad videndum; quod autem movetur ad videndum, est visus; et quod est capax audiendi affectionis, movetur ad audiendum; quod autem movetur ad

i) *καὶ εἰ μεταξὺ*] sic recte ms pro *καὶ δεῖ*. mox autem verba quaedam excidisse certum est, in hanc ut videtur sententiam supplenda: *καὶ εἰ μεταξὺ τῆς διανοίας καὶ τοῦ ἐκτὸς ἀκουστοῦ κεῖται ἡ ἀκοή, οὐκ ἐάσει τὴν διάνοιαν ἡ ἀκοὴ τοῦ ἐκτὸς ἀκουστοῦ ἐπιγνώμονα γίνεσθαι*, quam in versione expressi. verba bis repetita *τοῦ ἐκτὸς ἀκουστοῦ* facile efficere potuerunt, ut librarius semel tantum ea exscriberet et simul caetera illis in eodem versu adhaerentia omitteret. pro *γίνεσθαι* ms Vratislav. subinde habet *γίγνεσθαι*, uti sect. 358 et 369 *γιγνώσκουσα γιγνωσκόμενον* et *γιγνώσκεσθαι*.

k) *ὡς ὑπουργῷ*] ita recte mss pro *ὑπούργῳ*.

l) *οὐ τὰ ἐκτὸς παρίστησι*] supra sect. 293 sq. sunt autem diversae res ipsae externae ab illa passione, qua nos per sensus afficimur. sect. 357.

m) *ὁρατικῶς κινούμενον ὅρασίς ἐστι*] sect. 305. P 440

356 ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὸ παραπλήσιον. διόπερ καὶ ἡ διά-
νοια εἰ τὸ ἑκάστης αἰσθήσεως ἀναλαμβάνει πάθος, αἰσθητικῶς
κινεῖται· αἰσθητικῶς δὲ κινουμένη αἴσθησίς ἐστιν· αἴσθησις δὲ
οὖσα ἄλογός ἐστιν, ἄλογος δὲ γενομένη ἐκπεσεῖται τοῦ ἔτι νόησις
ὑπάρχειν, μὴ οὖσα δὲ νόησις οὐ λήψεται τὸ τῆς αἰσθήσεως
357 πάθος ὡς νόησις. κἂν λάβῃ δὲ τὸ τῶν αἰσθήσεων πάθος, οὐκ
εἴσεται τὰ ἐκτός· ἀνόμοια γάρ ἐστι τὰ ἐκτὸς τοῖς περὶ ἡμᾶς
πάθεσι, καὶ μακρῷ διαφέρει ἡ φαντασία τοῦ φανταστοῦ. οἷον
ἡ ἀπὸ πυρὸς φαντασία τοῦ πυρός· τὸ μὲν γὰρ καίει, ἡ δ' οὐκ
ἔστι καυστική. ἄλλως τε κἂν ὅμοια δῶμεν εἶναι τοῖς περὶ ἡμᾶς
πάθεσι τὰ ἐκτός, οὐ πάντως τὰ περὶ ἡμᾶς πάθη λαμβάνουσα
ἡ διάνοια καταλήψεται τὰ ἐκτός· τὰ γὰρ ὅμοιά τισιν ἕτερά ἐστιν
358 ἐκείνων τῶν οἷς ὅμοιά ἐστι. διόπερ εἰ τὰ ὅμοια τοῖς ἐκτὸς ἡ
διάνοια γνωρίζει, οὐ τὰ ἐκτὸς γνωρίζει ἀλλὰ τὰ ὅμοια ἐκείνοις.
καὶ ὃν τρόπον ὁ τὸν Σωκράτην ἀγνοῶν, τὴν δὲ Σωκράτους
εἰκόνα βλέπων, οὐκ οἶδεν εἰ ὅμοιός ἐστι τῇ φαινομένῃ εἰκόνι ὁ
Σωκράτης· οὕτως ἡ διάνοια τοῖς πάθεσιν ἐπιβάλλουσα τὰ ἐκτὸς
μὴ θεασαμένη οὔτε ὁποῖά ἐστι ταῦτα, εἴσεται, οὔθ' ὅτι ὅμοιά
ἐστι τοῖς πάθεσιν. μὴ γινώσκουσα δὲ τὰ φαινόμενα οὐδὲ τὰ
κατὰ τὴν ἀπὸ τούτων μετάβασιν ἀξιούμενα γνωρίζεσθαι ἄδηλα
359 συνήσει. οὑτωσὶ δὲ οὐδὲν κριτήριον ἔσται τῆς ἀληθείας. ἀλλ'
ἔνιοι τῶν Δογματικῶν τὴν ἀνώτερον εἰρημένην n) ὑπότευξιν καὶ
ἐπὶ τοῦ παρόντος θρυλοῦσι, λέγοντες, μὴ κεχωρίσθαι ταῦτα τὰ
διαφέροντα τῆς ψυχῆς μέρη, τουτέστι τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον,

audiendum, est auditus. et in aliis sensibus similiter. 356. quamobrem cogitatio quoque si uniuscuiusque sensus suscipit affectionem, movetur ad sentiendum; si autem ad sentiendum movetur, est sensus, si sit autem sensus, est expers rationis; si sit autem expers rationis, desinet esse cogitatio; si non sit autem cogitatio, non apprehendet affectionem sensus ut cogitatio. 357. quodsi etiam susceperit affectionem sensuum, non cognoscet externa: externa enim sunt dissimilia iis quae sunt in nobis affectionibus, et multum differt phantasia ab re quae cadit sub phantasiam: verbi gratia quae de igne existit phantasia differt ab igne; nam ignis quidem urit, phantasia autem non habet vim urendi. et alioqui etiam si dederimus externa esse similia iis quae sunt in nobis affectionibus, at cogitatio affectiones quae sunt in nobis suscipiens non omnino comprehendet externa: nam quae sunt aliquibus similia, sunt alia ab illis quibus sunt similia. 358. quamobrem si quae sunt externis similia cognoscit cogitatio, non cognoscit externa, sed quae sunt illis similia. et quomodo qui ignorat Socratem, Socratis autem aspicit imaginem, nescit an Socrates sit similis ei quae cernitur imagini; ita cogitatio ad affectiones se applicans, cum externa non viderit, nec ea quidem qualia sint cognoscet, nec quod ea sint similia affectionibus. at si non cognoscit ea quae apparent sensibus, nec obscura incertaque cognoscet quae cognosci debent facta ab illis transitione. ita nullum erit veritatis criterium. 359. sed nonnulli ex Dogmaticis eam quae superius dicta est suppositionem adhuc in praesenti argumento iactant, dicentes, non esse separatas differentes has partes animae, nempe rationis participem et ex-

---

n) *τὴν ἀνώτερον εἰρημένην*] sect. 307. mox *διαφέροντα τὰ τῆς ψυχῆς μέρη* in ms Vratislav. pro *τὰ διαφέροντα.*

o) *οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ὅλη δι' ὅλου δύο ἔχει*] ms Vratislav. *οὕτως*, atque ita fere semper etiam consonante insequente. tum uno vocabulo *διόλου* pro *δι' ὅλου.* et ms Ciz. *ἔχουσα* pro *ἔχει.*

ἀλλ' ὡς τὸ μέλι ὅλον δι' ὅλου ὑγρὸν ἅμα καὶ γλυκύ ἐστιν, οὕτω
καὶ ἡ ψυχὴ ὅλη δι' ὅλου δύο ἔχει o) τὰς ἀντιπαρηκούσας ἀλλή-
λαις δυνάμεις, ὧν ἡ μέν ἐστι λογική, ἡ δὲ ἄλογος· καὶ κινεῖ- 360
σθαι τὴν μὲν λογικὴν ὑπὸ τῶν νοητῶν, τὴν δὲ ἄλογον ἀντιλη-
πτικὴν γίνεσθαι τῶν αἰσθητῶν. ὅθεν καὶ μάταιον εἶναι τὸ λέ-
γειν, τὴν διάνοιαν ἢ κοινῶς τὴν ψυχὴν μὴ δύνασθαι τῆς ἑτέρας P 441
τούτων τῶν πραγμάτων διαφορᾶς ἀντιλαμβάνεσθαι. διάφορον
γὰρ ἔχουσα τὴν κατασκευὴν εὐθὺς καὶ ἀμφοτέρων ἔσται ἀντιλη-
πτική. πάνυ δέ εἰσιν εὐήθεις· αὗται γὰρ αἱ δυνάμεις καὶ εἰ τὰ 361
μάλιστα δοκοῦσι περὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν συνίστασθαι p) καὶ
ἀντιπαρήκειν ἀλλήλαις καὶ δι' ὅλης q) πεφοιτηκέναι τῆς ψυχῆς,
οὐδὲν ἧσσον ἑτερογενῶς διαφέρουσιν ἀλλήλων, καὶ ἄλλο μέν τί
ἐστιν ἥδε, ἄλλο δὲ ἥδε. καὶ τοῦτο πάρεστι μαθεῖν ἀπὸ τῶν
προδηλοτέρων εἶναι δοκούντων. συχνὰ γὰρ ἦν, ἅπερ περὶ μὲν 362
τὴν αὐτὴν ὕλην θεωρεῖται, οὐ τὴν αὐτὴν δὲ εἶχε φύσιν· βάρος
γοῦν καὶ χρῶμα περὶ μὲν τὸ αὐτὸ σῶμα ἀμφότερά ἐστι, διενή-
νοχε δὲ ἀλλήλων. καὶ πάλιν σχῆμα καὶ μέγεθος τῆς μὲν αὐτῆς
οὐσίας ἐστὶ r) συμβεβηκότα, κεχωρισμένην δὲ εἶχε τὴν φύσιν,
ἄλλου μὲν τοῦ μεγέθους, ἄλλου δὲ τοῦ σχήματος νοουμένου.
οὕτω τοίνυν καὶ ἡ προειρημένη λογικὴ δύναμις κἂν ἀναμὶξ ὑπο-
κέηται τῷ ἀλόγῳ, δυνάμει πάλιν αὐτῆς διοίσει. ᾧ λοιπὸν συν- 363
εισέρχεται τὸ μὴ δύνασθαι τὴν ἑτέραν ὡσαύτως τῇ ἑτέρᾳ κινεῖ-
σθαι καὶ ὁμοιοπαθεῖν διὰ τὰς προκατηριθμημένας αἰτίας, ἐπεὶ
δεήσει μίαν ἀμφοτέρας γίνεσθαι, τὴν μὲν λογικὴν ἄλογον, ἐὰν
ἀλόγως πάσχῃ, τὴν δὲ ἄλογον λογικήν, ἐὰν λογικῶς κινηθῇ.
κἂν ὑποθώμεθα δὲ τὴν διάνοιαν διὰ τῶν αἰσθητικῶν πόρων 364

pertem rationis; sed ut mel totum per totum simul est humidum et dulce, ita etiam animam totam per se totam sibi inter se adversantes habere facultates, quarum alia est particeps rationis, alia rationis expers: 360. et moveri quidem rationis participem ab iis quae cadunt sub intelligentiam, rationis autem expertem apprehendere sensilia. stultum itaque esse dicere, cogitationem aut communiter animam non posse apprehendere alteram harum rerum differentiam. nam cum differentem habeat constitutionem, statim etiam utrumque apprehendet. 361. sunt autem admodum insipientes qui ita disputant: eae enim facultates etsi maxime videantur in eadem consistere essentia et sibi invicem adversari et per totam pervadere animam, nihilo secius inter se differunt tamquam genere diversa, ita ut haec quidem sit aliud, aliud item illa. idque licet discere ex iis quae evidentissima esse videntur. 362. multa enim sunt, quae in eadem cernuntur materia, non habent autem eandem naturam: nam gravitas quidem et color ambo sunt in eodem corpore, inter se autem differunt. et rursus figura et magnitudo accidunt quidem eidem essentiae, habent autem separatam naturam, cum aliud quidem intelligatur magnitudo, aliud vero figura. ita etiam prius dicta rationis facultas etiamsi sit permista cum ea quae est expers rationis, potestate tamen rursus ab ea differet. 363. cui deinceps simul erit consequens, non posse alteram similiter moveri atque alteram et similiter affici, propter eas causas quae sunt prius enumeratae. alioqui oportebit ambas esse unam, rationabilem quidem esse expertem rationis, cum afficiatur citra rationem, rationis autem expertem esse rationabilem, cum rationabiliter moveatur. 364. quodsi etiam posuerimus cogitationem per sensuum meatus tamquam

p) συνίστασθαι] ms Ciz. συνιστάναι. P 441
q) καὶ δι' ὅλης] deest καὶ in mss Vratislav. et Ciz.
r) οὐσίας ἐστὶ] ms Ciz. εἰσί.

ὥσπερ τινῶν ὀπῶν [s]) προκύπτουσαν καὶ χωρὶς τῶν προκειμένων αὐτῇ αἰσθήσεων τοῖς ἐκτὸς πράγμασι προσβάλλουσαν, ἄπορος οὐδὲν ἧσσον καὶ κατὰ τοῦτο [t]) ἡ ὑπόθεσις εὑρεθήσεται· δεῖ γὰρ τὴν οὕτω τῶν ὑποκειμένων ἀντιλαμβανομένην διάνοιαν ὡς ἐναργῶν τῶν ὑποκειμένων [u]) ἀντιλαμβάνεσθαι. οὐδὲν δέ ἐστιν ἐναργές, ὡς παραστήσομεν. οὐκ ἄρα δυνατόν ἐστι τὸ ἐν τοῖς ὑποκειμένοις ἀληθὲς λαβεῖν· ἐναργὲς γὰρ ἀξιοῦται τυγχάνειν ὑπὸ τῶν ἐναντίων τὸ ἐξ ἑαυτοῦ λαμβανόμενον καὶ μηδενὸς ἑτέρου
365 χρῇζον εἰς παράστασιν. οὐδὲν δὲ ἐξ ἑαυτοῦ πέφυκε λαμβάνεσθαι, ἀλλὰ πάντα ἐκ πάθους, ὅπερ ἕτερον ἦν τοῦ ποιοῦντος αὐτὸ φαντασιτοῦ. γλυκανθεὶς γὰρ μέλιτος προσαχθέντος στοχάζομαι ὅτι γλυκύ ἐστι τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον μέλι, καὶ ἀλεανθεὶς πυρὸς προσαχθέντος σημειοῦμαι ἐκ τῆς περὶ ἐμὲ διαθέσεως, ὅτι τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον πῦρ ἀλεεινόν ἐστι. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθη-
366 τῶν ὁ αὐτὸς λόγος. ἐπεὶ οὖν τὸ ἐξ ἑτέρου ληπτὸν συμφώνως
P 442 κατὰ πάντα [x]) ἄδηλόν ἐστι, πάντα δὲ ἐκ παθῶν ἡμετέρων ἕτερα ὄντα τούτων λαμβάνεται, πάντα ἐστὶ τὰ ἐκτὸς ἄδηλα καὶ διὰ τοῦτο ἡμῖν ἄγνωστα· δεῖ γὰρ εἰς τὴν τῶν ἀφανῶν γνῶσιν ἐναργές [*]) τι παρεῖναι, καὶ τούτου μὴ παρόντος οἴχεται καὶ ἡ ἐκεί-
367 νων κατάληψις. οὐδὲ γὰρ ἔνεστι λέγειν ὡς ἐκεῖνα μέν ἐστιν ὅσον ἐπὶ τούτῳ ἄδηλα, καταλαμβάνεται [y]) δὲ ὑφ' ἡμῶν διὰ τὸ βέβαιον εἶναι τὴν ἐκ τῶν παθῶν σημείωσιν· οὐ γὰρ εἰ γλυκαντικῶς διατίθεμαι τοῦ μέλιτος τῇ γεύσει προσαχθέντος, γλυκὺ πάν-

per aliqua foramina prospicere et absque sensibus qui ante eam siti sunt, ad res externas se applicare, dubia nihilominus invenietur etiam hac ratione et exitu carens positio: necesse enim erit ut cogitatio quae res subiectas ita apprehendit, tamquam evidentes apprehendat. nihil autem est evidens, ut ostendemus. non potest ergo fieri ut apprehendatur verum quod est in subiectis; censetur enim ab adversariis id esse evidens, quod ex se percipitur et nullo alio eget ad probationem. 365. nihil autem sic est natura comparatum ut ex se percipi possit, sed percipiuntur omnia ex affectione, quae quidem diversa est a re quae cadit sub phantasiam affectionemque illam efficit: dulcedinem enim sentiens melle adhibito coniicio dulce esse mel quod extrinsecus subiicitur, et igne admoto calefactus capio signum ex ea quae in me existit affectione, quod ignis extra positus est calidus. et in aliis sensilibus eadem est ratio. 366. quoniam ergo quicquid ex alio percipiendum est, consensu omnium est obscurum, omnia autem percipiuntur ex nostris affectionibus, a quibus diversa sunt; itaque omnia quae sunt extrinsecus, sunt obscura et ideo nobis ignota. ad cognoscenda autem obscura et non evidentia oportet praesto esse aliquid evidens. quodsi id non adsit, perit etiam illorum comprehensio. 367. neque enim licet dicere, quod illa quidem quod ad hoc attinet sunt obscura, a nobis autem comprehenduntur propterea quod sit firma ac stabilis quae ex affectionibus fit observatio: non enim si dulcedine afficior melle gustui adhibito, omnino

---

s) *ὥσπερ τινῶν ὀπῶν*] supra sect. 350.
t) *καὶ κατὰ τοῦτο*] ms Ciz. *μετά*, male.
u) *ἀντιλαμβανομένην διάνοιαν ὡς ἐναργῶν τῶν ὑποκειμένων*] haec verba non legit Hervetus interpres, et desunt in ms Ciz. nempe bis recurrens vocabulum *ὑποκειμένων* fecit, ut librarius oscitans haec omitteret.
P 442 x) *κατὰ πάντα*] ita rectius ms Ciz. pro *πάντας*.
[*]) legebatur *ἐνεργές*.]
y) *καταλαμβάνεται*] ms Vratislav. *καταλαμβάνεσθαι*, minus bene et mox *διατίθεται* pro *διατίθεμαι*.

τως ἐστὶ τὸ μέλι· οὐδὲ [z]) εἰ πικραντικῶς [a]) ἀψινθίου, πικρόν
ἐστι τὸ ἀψίνθιον, ὡς ἂν ἐξ ἀνάγκης τῶν περὶ ἡμᾶς συμβαινόν-
των παθῶν καὶ τοῖς ποιοῦσιν αὐτὰ αἰτίοις ὀφειλόντων συμβε-
βηκέναι. καθὰ γὰρ ἡ προσπεσοῦσα τῇ σαρκὶ μάστιξ ἀλγύνει μὲν 368
τὴν σάρκα, οὐχὶ δὲ καὶ ἀλγηδών ἐστι, καὶ ὡς τὸ σιτίον ἢ τὸ
ποτὸν ἥδει μὲν τὸν φαγόντα ἢ πιόντα, οὐκ ἔστι δὲ ἡδονή· οὕτω
καὶ τὸ πῦρ θερμαίνειν μὲν δύναται, οὐχὶ δέ γε καὶ ἐξ ἀνάγκης
θερμὸν [b]) εἶναι, καὶ τὸ μέλι γλυκάζειν μέν, οὐχὶ δὲ καὶ γλυκὺ
τυγχάνειν [c])· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν ὁ αὐτὸς λόγος. ἀλλ'
ὥσπερ ἵνα γνῶμεν τἀληθές, δεῖ τι εἶναι ἐναργές, δέδεικται δὲ
πάντα ἄδηλα, ὁμολογητέον ἄγνωστον εἶναι τἀληθές. πῶς δὲ 369
οὐχὶ καὶ ἡ περὶ τῶν ἀνωτάτω πραγμάτων διάστασις παρὰ τοῖς
φιλοσόφοις ἀφαιρεῖται τὴν τῆς ἀληθείας γνῶσιν; εἰ γὰρ τῶν
φυσικῶν οἱ μὲν πάντα ἀνῃρήκασι τὰ φαινόμενα, ὡς οἱ περὶ Δη-
μόκριτον [d]), οἱ δὲ πάντα ἔθεσαν, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον [e])

est mel dulce; neque si amarorem sentio gustato absinthio, amarum est absinthium, tamquam hae affectiones quae nobis accidunt, etiam necessario debeant accidere causis quae eas efficiunt. 368. quo modo enim flagrum quod in carnem incurrit, dolore quidem carnem afficit, non est tamen dolor, et quo modo cibus aut potus voluptate afficit eum qui comedit aut bibit, non est autem voluptas; ita etiam ignis potest quidem calefacere, non autem necessario esse calidus, et mel dulcedine quidem afficere, non autem etiam esse dulce. et in aliis quoque sensilibus eadem est ratio. sed quo modo ut cognoscamus verum, oportet aliquid esse evidens; ostensum est autem omnia esse incerta et obscura, confitendum est ignotum esse verum. 369. quomodo autem non etiam de rebus summis dissensio apud philosophos aufert notitiam veritatis? si enim ex Physicis alii quidem negarunt quicquam esse eorum quae apparent, ut Democritus; alii autem omnia admiserunt, ut

---

z) οὐδὲ] ms Vratislav. ἂν δέ, perperam.

a) εἰ πικραντικῶς] ita legendum e ms Ciz. et interprete pro ἐπικραντικῶς.

b) οὐχὶ δέ γε ἐξ ἀνάγκης θερμὸν] quamquam Clemens Alex. 5 Strom. p. 547 ait quasdam quaestiones solo sensu indigere, ut si quis roget num ignis sit calidus, tamen etiam nostra aetate viri docti reperti sunt qui calorem ab igne removerent, meminique a doctore olim meo Io. Gottlieb Hardtio τῷ μακαρίτῃ Lipsiae a. 1686 publice defensitatam dissertationem *de igne non calido*, quem titulum cum non ferrent qui censuram tum exercitiorum illorum gerebant, inscriptio haec imposita est: *dubium physicum quoad ignis receptum calorem extricatum.* tota autem res eo abit, ut calorem esse passionem sensu perceptam disputet, quo cum ignis destituatur, calore etiam destitui concluditur. eiusdem exstat altera exercitatio a. 1689 edita quam proscripsit: *dubium physicum quoad sonum in campana vulgo creditum extricatum.* in hac sonum ait non esse in campana sed in audiente. caeterum ignem quemlibet calidum esse usque adeo multi infitiantur, ut etiam solem caloris omnis fontem negent ipsum fervere non magis quam vitrum ustorium. atque in aquis vinisque adustis ignem inesse novimus, calorem nullum sentimus, nisi biberimus vel accenderimus. noctelucentia et phosphori ignem habent, calorem non habent. omitto gangraenam et sphacelum quae frigidi ignis nomine nota sunt nostris Germanis.

c) γλυκάζειν μέν, οὐχὶ δὲ καὶ γλυκὺ τυγχάνειν] ita mss pro γλυκάζει et τυγχάνει.

d) οἱ περὶ Δημόκριτον] vide quae ad sect. 135 et lib. 1 Pyrrhon. sect. 213.

e) οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον] notum Epicuri dogma, sensus numquam

καὶ Πρωταγόραν [f]), οἱ δέ τινα μὲν ἀνεῖλον, τινὰ δὲ ἔθεσαν, ὡς οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ τοῦ περιπάτου, πάντῃ τε καὶ πάντως ἐάν τε καὶ διάνοιαν ἐάν τε τὴν αἴσθησιν ἐάν τε τὸ συναμφότερον ὑποθῆταί τις κριτήριον, δεῖ πρῶτον εἰς τὴν τούτων κρίσιν
P 113 ἤτοι φαινόμενόν τι παραληφθῆναι ἢ ἄδηλον· ἀλλὰ φαινόμενον μὲν οὐχ οἷόν τε· ἐκ γὰρ τῆς ἀμφισβητουμένης ὕλης ὑπάρχον ἀμφισβητήσιμον ἔσται καὶ διὰ τοῦτο οὐ κριτήριον. εἰ δὲ ἄδηλον, ἀνέστραπται τὰ πράγματα, εἰ ἐκ τοῦ μὴ γινωσκομένου
370 βεβαιοῦται τὸ δοκοῦν γινώσκεσθαι· ὅπερ ἄτοπον. πλὴν συγκεχωρήσθω γε ἡ τἀνθρώπου καὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς διανοίας ὑπόστασις εἰς τὸ προβαίνειν τὴν τῶν Δογματικῶν ἀξίωσιν. ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τούτων τι γνωσθῇ, δεῖ τὸ τρίτον ὁμολογῆσαι κριτήριον, τουτέστι φαντασίαν· οὔτε γὰρ ἡ αἴσθησις οὔτε ὁ νοῦς διὰ τοῦ φανταστικῶς ἑτεροιοῦσθαι [g]) δύναταί τισιν ἐπιβάλλειν.
371 καὶ τοῦτο δὲ τὸ κριτήριον πολλῆς ἀπορίας ἐστὶ πλῆρες, ὡς πάρεστι [h]) σκοπεῖν τάξει τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων ἄνωθεν ποιησαμένοις· ἐπεὶ γὰρ τῶν τῇ φαντασίᾳ τὰ πράγματα κανονιζόντων οἱ μὲν τῇ καταληπτικῇ προσεῖχον [i]), οἱ δὲ τῇ πιθανῇ [k]), τὸ κοι-

Epicurus et Protagoras; alii nonnulla quidem sustulerunt, nonnulla vero admisere, ut Stoici et Peripatetici; omnino autem et usquequaque seu cogitationem seu sensum seu utrumque horum simul quispiam criterium veritatis velit supponere, oportet primum ad ea diiudicanda aut assumi aliquid quod apparet aut quod est obscurum. sed id quidem quod apparet, minime potest fieri: nam cum sit ex classe rerum controversarum, erit controversiae obnoxium et ideo non erit criterium veritatis. quodsi sit obscurum, rerum natura pervertetur, siquidem ex eo quod non cognoscitur, confirmari debeat id quod videtur cognosci. quod quidem est absurdum. 370. sed concedamus Dogmaticis substantiam hominis et sensuum et cogitationis obtinere quod volunt. ut vero etiam per haec cognoscatur aliquid, oportet fateri tertium criterium nempe phantasiam: neque enim sensus neque intelligentia potest ad res se applicare nisi quatenus per phantasiam alterantur. 371. hoc autem criterium pluribus dubiis obnoxium est, ut licet considerare iis qui ordine ab initio altius rationes repetere voluerint: quoniam enim ex iis qui in rebus diiudicandis phantasia utuntur tamquam regula, alii quidem

———

falli nec phantasiam per sensus perceptam. supra sect. 203 sq. et lib. 2 adv. Logicos sect. 9.

f) *Πρωταγόραν*] vide huius libri sect. 60 sq. et 388 et lib. 1 Pyrrhon. sect. 216.

P 443 *g*) *διὰ τοῦ φανταστικῶς ἑτεροιοῦσθαι*] putabam legendum *δίχα τοῦ* pro *διὰ τοῦ*. nam nec sensus aliquid posse apprehendere aut concipere nisi per phantasiam disputavit supra sect. 344, nec mentem externo sensu impeditam sect. 353 et sect. 385: *χωρὶς μὲν φαντασίας ἀμήχανον· οὐδὲν γὰρ ἡ διάνοια μὴ φαντασιουμένη πέφυκε λαμβάνειν.* nolui tamen adversus consensum codicum quicquam mutare, quia ferri etiam potest recepta lectio, ut sit sententia, nec sensus posse ad res ipsas per se cognoscendum ferri, ob rationem alibi traditam, quoniam nihil aliud quam passiones sunt; nec mentem, quia non serena manet sed prout phantasia res concipit sic ab eadem offerri illas sibi adeoque alterari se patitur. confer supra sect. 218 sq. [praeplacet prior ratio, ut scribatur *δίχα* pro *διά*.]

h) *ὡς πάρεστι*] ms Genev. *ὥσπερ ἔστι*.

i) *οἱ μὲν τῇ καταληπτικῇ προσεῖχον*] ut Stoici, supra sect. 227 sq. [legebatur *προσέχον*.]

k) *οἱ δὲ τῇ πιθανῇ*] Academici sect. 174 sq. infra sect. 401. 436.

νὸν ἀμφοτέρων γένος ἡμεῖς ἐκβαλόντες[l]) *τουτέστιν αὐτὴν τὴν*
φαντασίαν ἀναιρῶμεν. ταύτης γὰρ ἀναιρεθείσης αἴρονται καὶ 372
αἱ ἐπ' εἴδους διαφοραὶ τῶν φαντασιῶν. καὶ ὡς μὴ ὄντος ζῴου
οὐδὲ ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω μὴ οὔσης φαντασίας οὐδὲ κατα-
ληπτικὴ ἢ πιθανή τις ὑφέστηκε φαντασία. εἰ γὰρ τύπωσίς ἐστιν
ἐν ψυχῇ[m]) *ἡ φαντασία, ἤτοι κατ' ἐξοχὴν καὶ εἰσοχὴν τύπωσίς*
ἐστιν, ὡς οἱ περὶ τὸν Κλεάνθην νομίζουσιν, ἢ κατὰ ψιλὴν
ἑτεροίωσιν γίνεται, καθάπερ οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον ἐδόξασαν.
καὶ εἰ μὲν κατ' ἐξοχὴν καὶ εἰσοχὴν ὑφίσταται, ταῦτα ἀκολου- 373
θήσει τὰ ἄτοπα, ἅπερ φασὶν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον· εἰ γὰρ
κηροῦ τρόπον τυποῦται ἡ ψυχὴ φανταστικῶς πάσχουσα, ἀεὶ τὸ
ἔσχατον κίνημα ἐπισκοτήσει τῇ προτέρᾳ φαντασίᾳ, ὥσπερ καὶ
ὁ τῆς δευτέρας σφραγῖδος τύπος ἐξαλειπτικός ἐστι τοῦ προτέρου.
ἀλλ' εἰ τοῦτο, ἀναιρεῖται μὲν μνήμη, θησαυρισμὸς οὖσα φαν-
τασιῶν. ἀναιρεῖται δὲ πᾶσα τέχνη· σύστημα γὰρ ἦν καὶ ἄθροι-
σμα καταλήψεων[n]). *πλείονας δὲ φαντασίας καὶ διαφόρους οὐ*
δυνατὸν ὑποστῆναι περὶ τὸ ἡγεμονικόν, ἄλλοτε ἄλλως νοουμένων
τῶν περὶ αὐτὸ τύπων. οὐ τοίνυν ἡ κυρίως νοουμένη τύπωσίς P 444
ἐστι φαντασία. ἀλλ' ὥσπερ ἡ ὄψις ἐστὶ τῶν ἀδήλων τὰ φαι- 374
νόμενα[o]), *θεωροῦμεν δὲ τὰ πολὺ παχυμερέστερα τοῦ πνεύματος*
τῶν φαινομένων σώματα μηδ' ὁντινοῦν περὶ αὐτοῖς τύπον δυνά-
μενα τηρεῖν, εὔλογόν ἐστι, μηδὲ τὸ πνεῦμα ἕνα μόνον τινὰ

attenderunt comprehendentem, alii vero probabilem, nos commune utrinsque, nempe phantasiam ipsam, tollamus de medio. 372. ea enim sublata tolluntur etiam phantasiarum quae sunt in specie differentiae. et quo modo si non sit animal, nec est homo; ita si non sit phantasia, nec comprehendens nec probabilis consistit phantasia. si enim impressio in anima est phantasia; aut est per eminentiam vel internam depressionem; ut existimat Cleanthes, aut per nudam alterationem, ut opinatus est Chrysippus. 373. et si consistit quidem per eminentiam et internam depressionem, ea sequentur absurda quae dicit Chrysippus: si enim instar cerae imprimitur anima, quando per phantasiam patietur, semper ultima motio obscurabit priorem phantasiam, quo modo etiam typus posterioris signaculi delet priorem. sed si ita est, tollitur memoria, in qua tamquam in thesauro visa phantasiae reconduntur. tollitur omnis ars, est enim compages et collectio comprehensionum. plures autem et diversae phantasiae seu visiones fieri non potest ut consistant in principe animae facultate, si aliter et aliter in ea impressi intelligantur typi. non est ergo phantasia proprie intellecta impressio. 374. sed quo modo ex iis quae apparent, obscura datur cognoscere, inter illa autem quae apparent corpora videmus longe crassiora spiraculo nullum typum impressum posse in se conservare, consentaneum est nec ipsum quidem spi-

---

l) *ἡμεῖς ἐκβαλόντες*] ita legendum e ms Ciz. pro *ἐκλαβόντες*.

m) *τύπωσίς ἐστιν ἐν ψυχῇ*] haec definitio phantasiae secundum Zenonem Citieum, ut dictum ad sect. 228, ubi etiam diversae Cleanthis ac Chrysippi sententiae de illa *τυπώσει* memorantur. quod vero non concipienda sit per impressionem eiusmodi qualis in cera fit, docet Alexander Aphrodisiensis libro de anima, obiiciens phantasias odorum colorum aliarumque rerum longe alterius generis quam ut ab illis typi inprimi possint.

n) *σύστημα καταλήψεων*] de Stoica hac artis definitione dictum lib. 3 Pyrrhon. sect. 241.

o) *ἡ ὄψις ἐστὶ τῶν ἀδήλων τὰ φαινόμενα*] ita legendum e ms Vratislav. P 444
pro *εἰ ὄψις*.

αὐτὸ φαντασίας τύπον φυλάττειν. καὶ μὴν τὸ ὕδωρ παχυμερέστερόν ἐστι πνεύματος, ἀλλ' οὐδέποτε δακτύλου ἐπερεισθέντος
375 αὐτῷ πέφηνε τὸν ἀπὸ τῆς ἐπερείσεως τύπον φυλάττειν. καίτοι τί λέγω τὸ ὕδωρ, ὅτε καὶ ὁ μαλακώτατος κηρός, στερρὸς ἤδη κατὰ σύγκρισιν ὑπάρχων p), τυποῦται μὲν ὑπό τινος ἅμα νοήματι διὰ τὴν ὑγρότητα, οὐ συνέχει δὲ τὸν τύπον; εἰ οὖν τὸ αὐτὸ κατὰ σύμβλησιν πεπηγὸς παρὰ τὸ ὕδωρ σῶμα καθεστὼς σφόδρα ἀδυνάτως ἔχει τύπους q) τινὰς περὶ αὐτὸ φυλάττειν, φανερὸν δήπουθεν ὅτι οὐδὲ τὸ πνεῦμα φύσιν ἔχει πρὸς τοῦτο ἐπιτήδειον, λεπτομερέστερον καὶ εὔρουν παρὰ τὰ τοιαῦτα τῶν σωμάτων
376 ὑπάρχον. ναί· ἀλλ' οὐ κυρίως r) τύπωσίς ἐστιν ἡ φαντασία, ψιλὴ δὲ ἑτεροίωσις τῆς διανοίας· ὃ πάλιν τοῦ προτέρου χεῖρον ἦν. τῶν γὰρ ἑτεροιώσεων ἡ μέν τίς ἐστι κατὰ πάθος, ἡ δὲ ὡς ἀλλαγὴ τοῦ ὑποκειμένου· καὶ κατὰ πάθος μὲν οἷον εἰ ὁ αὐτὸς κατ' οὐσίαν καὶ μορφὴν ὑποκείμενος ἀνδριὰς παρὰ μέρος ὁτὲ μὲν θερμαίνοιτο τοῦ ἡλίου προσλάμψαντος, ὁτὲ δὲ ψύχοιτο νυκτὸς δρόσου καταπιπτούσης· ὡς ἀλλαγὴ δὲ τοῦ ὑποκειμένου, καθάπερ εἰ χωνευθεὶς οὗτος ὁ ἀνδριὰς σφαῖρα χάλκειος γένοιτο.
377 εἰ οὖν ἑτεροίωσις τῆς ψυχῆς ἐστιν ἡ φαντασία, ἤτοι κατὰ πάθος ψιλῶς ἐστιν ἑτεροίωσις ἢ κατὰ ἀλλαγὴν τοῦ ὑποκειμένου. καὶ εἰ μὲν κατὰ πάθος, ἐπεὶ κατὰ τὰς διαφόρους φαντασίας πάθος διάφορόν ἐστι, τὸ νέον πάθος ἀλλάσσει τὸ ἀρχαιότερον· καὶ οὕτως οὐκ ἔσται κατοχή τινος πράγματος περὶ τὴν διάνοιαν. ὅπερ ἄτοπον. εἰ δὲ ἀλλαγὴ τοῦ ὑποκειμένου, ἅμα τῷ φαντασίαν τινὸς λαβεῖν ἡ ψυχὴ ἑτεροιουμένη ἐκβήσεται τοῦ ψυχὴ τυγχά-

raculum (animum) posse custodire unam solam phantasiae impressionem: nam aqua est crassior spiraculo; sed si in eam firmiter immissus fuerit digitus, numquam visa est custodire eam quae ex firma illa immissione fit, impressionem. 375. quamquam quid dico aquam, cum etiam mollissima cera quae iam solida ex concretione fieri incipit, ab aliquo impressam celeriter suscipit propter humorem, sed non continet figuram? si ergo ipsum corpus, quod si comparetur cum aqua, compactum est, vix ac ne vix quidem potest figuras quasdam conservare, patet quod nec spiraculum aptam ad hoc habet naturam, cum sit subtilius et magis fluidum quam haec corpora. 376. at, inquient, phantasia non est proprie impressio, sed sola mentis alteratio; quod rursus est longe peius priore. nam alterationum alia est ex affectione, alia ut subiecti mutatio: et ex affectione quidem, ut si haec quae oculis subiicitur eadem et essentia et forma statua per vices aliquando quidem calescat sole illucente, aliquando autem frigescat noctu rore decidente; ut mutatio autem subiecti, ut si haec fusa statua fiat globus aeneus. 377. si ergo phantasia est alteratio animae, aut ex sola affectione est alteratio, aut ex mutatione subiecti. et si ex affectione est quidem, quoniam pro visorum phantasiae diversitate diversa est affectio, nova affectio mutat veterem, et ita non retinebitur res ulla in cogitatione; quod quidem est absurdum. sin autem subiecti mutatio contingat, simul atque anima alicuius

---

p) κηρός, στερρὸς ἤδη κατὰ σύγκρισιν ὑπάρχων,] in editis male interpunctio erat post στερρός, quod e ms Ciz. correxi.

q) ἔχει τύπους] ita recte mss pro τόπους.

r) ἀλλ' οὐ κυρίως] hactenus Cleanthis oppugnavit, iam Chrysippi deinceps exponit oppugnatque sententiam, qui phantasiam docebat esse ἑτεροίωσιν mentis sive alterationem ex re percepta in animo obortam. sect. 230 et 373.

*νειν καὶ φθαρήσεται. καθάπερ καὶ ὁ εἰς σφαῖραν χωνευθεὶς ἀν-
δριὰς ἐξέβαινε τότε τοῦ ἀνδριὰς ὑπάρχειν. οὐκ ἄρα οὐδὲ ἑτε-
ροίωσις ψυχῆς ἐστιν ἡ φαντασία. σὺν τῷ καὶ τὴν περὶ μετα-* 378
βολῆς[s]) *ἀπορίαν αὐτοὺς θλίβειν· εἰ γὰρ μεταβάλλει τι καὶ ἑτε-
ροιοῦται, ἤτοι τὸ μένον μεταβάλλει*[t]) *τε καὶ ἑτεροιοῦται, ἢ τὸ* P 445
*μὴ μένον. οὔτε δὲ τὸ μένον ἑτεροιοῦται καὶ μεταβάλλει — μένει
γὰρ ἐν τῷ εἶναι οἷον ἦν — οὔτε τὸ μὴ μένον· ἔφθαρται γὰρ
καὶ μεταβέβληται, ἀλλ' οὐ μεταβάλλει· οἷον εἰ μεταβάλλει τὸ
λευκόν, ἤτοι μένον λευκὸν μεταβάλλει ἢ μὴ μένον. οὔτε δὲ μένον* 379
*λευκὸν μεταβάλλει, μένει γὰρ λευκόν· καὶ ἐφ' ὅσον ἐστὶ λευκόν,
οὐ μεταβάλλει. οὔτε μὴ μένον· ἔφθαρται γὰρ καὶ μεταβέβλη-
ται, ἀλλ' οὐ μεταβάλλει. οὐκ ἄρα μεταβάλλει τὸ λευκόν. διὸ
καὶ ἡ φαντασία εἰ μεταβολή τίς ἐστι καὶ ἑτεροίωσις τῆς ψυχῆς,
ἀνυπόστατός ἐστι. διδομένης τε*[u]) *τῆς ἑτεροιώσεως οὐκ εὐθὺς* 380
*καὶ ἡ τῆς φαντασίας ὑπόστασις συγχωρηθήσεται· ἐλέγετο γὰρ
τύπωσις εἶναι ἡγεμονικοῦ*[x]). *τοῦτο δὲ εἰ ἔστι τὸ ἡγεμονικὸν καὶ
ἐν τίνι τόπῳ ἐστίν, οὐχ ὡμολόγηται, ἄλλων μὲν οὐδὲ ὅλως ὑπάρ-
χειν τι*[y]) *λεγόντων ἡγεμονικόν, ὡς τῶν περὶ τὸν Ἀσκληπιάδην,*

rei visum acceperit, alterata desinet esse anima et interibit. quo modo fusa statua et ad globum redacta tunc desinit esse statua. phantasia ergo non est animae alteratio. 378. ad quod accedit etiam, quod Dogmaticos premit de mutatione dubitatio: nam si mutatur aliquid et alteratur, aut id quod manet, mutatur et alteratur, aut id quod non manet. sed nec id quod manet, alteratur et mutatur — manet enim in ea in qua erat essentia — neque id quod non manet: interiit enim et est mutatum, non autem mutatur; ut si mutatur album, aut manens album mutatur aut non manens. 379. sed neque manens album mutatur; manet enim album, et quatenus est album, non mutatur. neque non manens; interiit enim et est mutatum, non autem mutatur. non ergo mutatur album. quamobrem phantasia quoque si est aliqua mutatio et alteratio animae, non potest consistere. 380. et si detur dari alterationem, non statim etiam concedetur phantasiam consistere: dicebatur enim esse impressio in principe animae facultate. nondum autem constat an sit princeps facultas animae et in quo loco sita sit, cum alii quidem dicant non dari omnino principem animae facultatem, ut Asclepia-

---

s) *σὺν τῷ καὶ τὴν περὶ μεταβολῆς*] in editis hoc loco novum caput praemisso incipit titulo, *περὶ μεταβολῆς*, *de mutatione*. sed mss codices nullam hoc loco distinctionem, nullum titulum agnoscunt. neque res ipsa vel admittit vel postulat, obiter enim brevem de mutatione obiectionem iniicit Sextus, saltem ut Chrysippi sententiam de phantasia confutet doceatque eam inepte pro mutatione ab eo haberi. simile aliquid admissum infra lib. 2 adversus Logicos sect. 228. connexionis formula *σὺν τῷ* recurrit infra sect. 385 *σὺν τῷ καὶ τοῦτο ἄπορον εἶναι.*

t) *ἤτοι τὸ μένον μεταβάλλει*] cavillatione eadem utitur 3 Pyrrhon. sect. 104 et pluribus aliis locis, praeiveratque illi Diodorus Cronus noto illo, quo motum dari negabat, sophismate.

u) *διδομένης τε*] ita ms Ciz. pro *διδομένης δέ*. P 445

x) *τύπωσις ἡγεμονικοῦ*] sive *ἐν τῇ ψυχῇ*, ut supra sect. 372.

y) *οὐδὲ ὅλως ὑπάρχειν τι*] vide sect. 202 et 349. idem de Asclepiade testatur Coelius Aurelianus lib. 1 acutarum passion. c. 14: *Asclepiades regnum animae aliqua parte constitutum negat. etenim nihil aliud esse dicit animam, quam sensuum omnium coetum: intellectum autem occultarum vel latentium rerum per solubilem fieri motum sensuum, qui ab accidentibus sensilibus atque antecedenti perspectione perficitur. memoriam vero alterno eorum exercitio dicit.*

τινῶν δὲ εἶναι μὲν νομιζόντων, οὐ συμφωνούντων δὲ περὶ τοῦ περιέχοντος αὐτὸ τόπου[z]). διόπερ ἐφ' ὅσον ἀνεπίκριτός ἐστιν ἡ τοιαύτη διαφωνία, μένειν ἐν ἐποχῇ δεῖ, ὡς ἀσυγχώρητον τὸ τὴν
381 φαντασίαν ἡγεμονικοῦ τύπωσιν εἶναι. δεδόσθω δὲ καὶ τό, τύπωσιν ὑπάρχειν τοῦ ἡγεμονικοῦ ταύτην· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἄλλως ἀναγγέλλεται ἡ τοιαύτη τύπωσις τῷ ἡγεμονικῷ εἰ μὴ διὰ τῆς αἰσθήσεως, οἷον ὁράσεως ἀκοῆς ἢ ἄλλης τινὸς τοιαύτης δυνάμεως, ζητῶ πότερον οἵα ἐστὶν ἡ περὶ τὴν αἴσθησιν ἑτεροίωσις, τοιαύτη γίνεται καὶ ἡ περὶ τῷ ἡγεμονικῷ ἢ διάφορος. καὶ εἰ μὲν ἡ αὐτή, ἐπεὶ ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων ἄλογός ἐστι, καὶ τὸ
382 ἑτεροιούμενον ἄλογον ἔσται καὶ οὐ διαφέρον τῆς αἰσθήσεως. εἰ δὲ διάφορος, οὐ τοιοῦτον λήψεται τὸ φανταστὸν ὁποῖον ὑπόκειται, ἀλλ' ἕτερον μὲν ἔσται τὸ ὑποκείμενον, διαφέρουσα δὲ ἡ περὶ τῷ ἡγεμονικῷ[a]) συνισταμένη φαντασία. ὃ πάλιν ἐστὶν ἄτοπον. οὐδὲ ταύτην τοίνυν τύπωσιν εἶναι ῥητέον ἡγεμονικοῦ καὶ
383 ἑτεροίωσιν, τὴν φαντασίαν. πρὸς τούτοις ἡ φαντασία ἀποτέλεσμά ἐστι τοῦ φανταστοῦ, καὶ τὸ φανταστὸν αἴτιόν ἐστι τῆς φαντασίας καὶ τυπωτικὸν καθειστήκει τῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως, διενήνοχέ τε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ποιοῦντος αὐτὸ αἰτίου. ὅθεν ἐπεὶ ταῖς φαντασίαις ἐπιβάλλει ὁ νοῦς, λήψεται τὰ ἀποτελέσματα
384 τῶν φανταστῶν, ἀλλ' οὐ τὰ ἐκτὸς φανταστά. καὶ εἰ λέγοι[b]) τις
P 440 ἐκ τῶν περὶ αὐτὰ πείσεων καὶ παθῶν τοῖς ἐκτὸς ἐπιβάλλειν αὐτόν, τὰς ἀνώτερον εἰρημένας[c]) μετοίσομεν ἀπορίας· ἤτοι γὰρ τὰ αὐτά ἐστι ταῖς ἡμετέραις φαντασίαις τὰ ἐκτός, ἢ τὰ αὐτὰ

des, alii autem esse quidem putent, non consentiant autem de loco quo ea contineatur. quamobrem quoniam non potest diiudicari haec dissensio, sustinenda est assensio; quo fit ut non sit concedendum phantasiam esse impressionem in principe animae facultate. 381. concedatur autem et hoc, eam esse impressionem in principe animae facultate: sed quoniam eiusmodi impressio non aliter communicatur principi animae facultati nisi per sensum, ut visum auditum aut aliquam aliam eiusmodi facultatem, quaero, cuiusmodi est in sensu alteratio, an etiam fiat eiusmodi in principe animi facultate, an diversa? si eadem, quoniam unusquisque sensus est expers rationis, id quoque quod alteratur, carebit ratione et non differet a sensu. 382. sin autem diversa, non tale assumetur in phantasia, quale sensibus subiacet, sed alind quidem erit subiectum, alia quae in principe animae facultate existit phantasia. quod rursus est absurdum. non ergo dicendum est phantasiam esse huiusmodi impressionem et alterationem principis animae facultatis. 383. ad haec accedit, quod si phantasia est effectus eius quod cadit sub phantasiam, id quoque quod cadit sub phantasiam est causa phantasiae et habet vim imprimendi sentientem facultatem et differt effectus a causa quae ipsum efficit. unde quoniam mens ad visa phantasiae applicatur, illorum accipiet effectus, non autem res quae extrinsecus cadunt sub phantasiam. 384. quodsi quispiam dicat eam se applicare ad ea quae sunt extrinsecus prout illa movent vel afficiunt, persequemur easdem quas prius dubitationes: aut enim ea quae sunt extra, eadem sunt quae nostra visa ac

---

z) περὶ τόπου] dissidia philosophorum de sede propria animi persecutus est noster hoc libro sect. 313 sq. 349.

a) ἡ περὶ τὸ ἡγεμονικὸν] mss Vratislav. et Ciz. περὶ τῷ ἡγεμονικῷ [quod recepimus], ut paullo ante sect. 381.

P 440 b) λέγοι] ms Ciz. λέγει.

c) τὰς ἀνώτερον εἰρημένας] sect. 381.

μὲν οὐκ ἂν εἴη, ὅμοια δέ. πῶς γὰρ δύναται τὸ αὐτὸ αἴτιόν τε
καὶ ἀποτέλεσμα ἑαυτοῦ νοεῖσθαι; εἰ δ' ὅμοια, ἐπεὶ τὸ τινὶ ὅμοιον 385
ἕτερόν ἐστιν ἐκείνου τοῦ ᾧ ὅμοιόν ἐστιν, ἡ διάνοια τὰ ὅμοια
τοῖς φανταστοῖς d), ἀλλ' οὐ τὰ φανταστὰ εἴσεται, σὺν τῷ καὶ
τοῦτο ἄπορον εἶναι. πῶς γὰρ εἴσεται ἡ διάνοια, ὅτι ὅμοιά ἐστι
ταῖς φαντασίαις τὰ φανταστά; ἤτοι γὰρ χωρὶς φαντασίας τοῦτο
αὐτὸ γνώσεται ἢ φαντασίᾳ τινί. καὶ χωρὶς μὲν φαντασίας ἀμή-
χανον· οὐδὲν γὰρ ἡ διάνοια μὴ φαντασιουμένου πέφυκε λαμ-
βάνειν. εἰ δὲ φαντασίᾳ, πάντως αὐτὴ ἡ φαντασία ἵνα γνωσθῇ, 386
εἰ ὁμοία ἐστὶ τῷ ποιοῦντι αὐτὴν φανταστῷ, ὀφείλει ἑαυτὴν λα-
βεῖν καὶ τὸ ὑποκείμενον φανταστόν. ἀλλὰ τὸ μὲν ὑποκείμενον
φανταστὸν τάχα δυνήσεται λαβεῖν φαντασία οὖσα ἐκείνου· ἑαυ-
τὴν δὲ πῶς λήψεται; ἵνα γὰρ τοῦτο γένηται, δεήσει ταὐτὸ καὶ
φαντασίαν καὶ φανταστὸν γίνεσθαι. καὶ ἐπεί ἐστιν ἕτερον μὲν 387
τὸ φανταστόν — αἴτιον γάρ ἐστιν — ἕτερον δέ ἐστιν ἡ φαν-
τασία — ἀποτέλεσμα γὰρ ἦν —, ἔσται τὸ αὐτὸ ἕτερον ἑαυτοῦ,
αἴτιόν τε ἅμα καὶ ἀποτέλεσμα, ὧν ἑκάτερόν ἐστιν ἄλογον. ἠπο- 388
ρημένων δὲ τούτων μεταβάντες καὶ ἐπὶ συγχωρήσει τοῦ εἶναι τὴν
φαντασίαν τοιαύτην ὁποίαν ποτὲ θέλουσιν ὑπάρχειν οἱ Δογμα-
τικοί, ἑτέρως ἀπορῶμεν. εἰ γὰρ κριτήριον ἀποληπτέον τὴν φαν-
τασίαν, ἤτοι πᾶσαν ἀληθῆ φαντασίαν λεκτέον εἶναι, καθὼς ἔλε-
γεν ὁ Πρωταγόρας e), ἢ πᾶσαν ψευδῆ, ὡς ἔφασκε Ξενιάδης f)

phantasiae, aut non sunt eadem, sed similia. quo modo vero potest mente concipi idem esse causam et sui effectum? 385. sin autem similia sunt, quoniam quod alicui est simile, est diversum ab illo cui est simile, sciet mens ea quae sunt similia iis, sed non ipsa illa quae veniunt sub phantasiam; ad quod accedit quod hoc quoque sit dubium. quomodo enim sciet cogitatio, quod quae cadunt sub phantasiam, sunt similia phantasiae? nam aut hoc ipsum cognoscet absque phantasia aut per aliquam phantasiam. et ut sine phantasia quidem cognoscat, fieri non potest: nihil enim sua natura potest percipere cogitatio, cuius non apprehendat visum seu phantasiam. 386. sin autem hoc fit per phantasiam, omnino haec phantasia ut cognoscatur, an sit similis ei quod cadit sub phantasiam illamque efficit, debet et se ipsam percipere et subiectum quod cadit sub phantasiam. sed subiectum quidem quod cadit sub phantasiam, fortasse poterit phantasia percipere, cum sit illius ipsius rei imaginatio; se ipsam autem quo modo percipiet? hoc enim ut fiat, necesse erit idem esse phantasiam et rem quae sub phantasiam cadit. 387. at quoniam aliud quidem est quod cadit sub phantasiam — est enim causa — et phantasia aliud — est enim effectus — erit idem a se ipso diversum causa simul et effectus, quorum utrumque est alienum a ratione. 388. ab his dubitationibus progressi et concedentes Dogmaticis phantasiam esse eiusmodi qualem eam volunt, alia etiam dubia movebimus. si enim phantasia amplectenda sit pro regula veri falsique, aut omnem veram dicendum est esse phantasiam, ut dicebat Protagoras, aut omnem fal-

---

d) τοῖς φανταστοῖς] ms Ciz. φανταστικοῖς, male.

e) ὁ Πρωταγόρας] supra sect. 60 sq. et 368. Aristoteles 3 5 Metaphys. Πρωταγόρου λόγος, τὰ δοκοῦντα πάντα ἐστὶν ἀληθῆ. Cicero Lucullo c. 46: *aliud iudicium Protagorae est, qui putet id cuique verum esse, quod cuique videatur: aliud Cyrenaicorum, qui praeter permotiones intimas nihil putant esse iudicii; aliud Epicuri, qui omne iudicium in sensibus et in rerum notitiis et in voluptate constituit.*

f) Ξενιάδης] confer sect. 48 et 53, ubi Democritum eius meminisse noster refert, et 399 ubi Xeniadae sententia proponitur πάσας τὰς φαν-

ὁ Κορίνθιος, ἢ τινὰ μὲν ἀληθῆ, τινὰ δὲ ψευδῆ, ὡς οἱ ἀπὸ τῆς
389 στοᾶς [g]) καὶ τῆς ἀκαδημίας, ἔτι δὲ τοῦ περιπάτου. οὔτε δὲ
πᾶσαν ἀληθῆ λεκτέον εἶναι οὔτε ψευδῆ οὔτε τινὰ μὲν ἀληθῆ,
τινὰ δὲ ψευδῆ, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα κριτήριον εἶναι ῥη-
τέον τὴν φαντασίαν. πᾶσαν μὲν οὖν φαντασίαν οὐκ εἴποι τις [gg])
P 417 ἀληθῆ διὰ τὴν περιτροπήν, καθὼς ὅ τε Δημόκριτος [h]) καὶ ὁ
390 Πλάτων [i]) ἀντιλέγοντες τῷ Πρωταγόρᾳ ἐδίδασκον. εἰ γὰρ πᾶσα
φαντασία ἐστὶν ἀληθής, καὶ τὸ μὴ πᾶσαν [k]) φαντασίαν εἶναι
ἀληθῆ, κατὰ φαντασίαν ὑφιστάμενον, ἔσται ἀληθές, καὶ οὕτω
τὸ πᾶσαν φαντασίαν εἶναι ἀληθῆ γενήσεται ψεῦδος. καὶ χωρὶς
δὲ τῆς τοιαύτης περιτροπῆς παρὰ τὰ φαινόμενά ἐστι καὶ τὴν
ἐνάργειαν τὸ λέγειν πᾶσαν φαντασίαν εἶναι ἀληθῆ, πολλῶν πάνυ
391 ψευδῶν οὐσῶν. οὐχ ὡσαύτως γὰρ κινούμεθα πρὸς τό ἡμέρα
ἐστὶν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ πρὸς τό νύξ ἐστι, τό τε ζῆν Σω-
κράτη καὶ τεθνάναι, οὐδὲ τὴν ἴσην ποτὲ ταῦτα προσβάλλει ἐνάρ-
γειαν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἡμέραν νῦν εἶναι καὶ τό Σωκράτη [l]) τεθνά-
ναι πιστὸν ἔοικεν ὑπάρχειν, τὸ δὲ νύκτα εἶναι καὶ τὸ ζῆν Σω-
κράτη οὐχ ὁμοίως ἐστὶ πιστὸν ἀλλὰ τῶν ἀνυπάρκτων φαίνεται.
392 καὶ ὁ αὐτὸς λόγος ἐπὶ τῆς [m]) ἔν τισι πράγμασιν ἀκολουθίας τε
καὶ μάχης ἀληθής τε καὶ ψευδής ἐστι· τῷ μὲν γὰρ ἡμέραν εἶναι

sam, ut contendebat Xeniades Corinthius, aut aliquam quidem veram, aliquam vero falsam, ut Stoici et Academici et praeterea Peripatetici. 389. sed nec omnem dicendum esse veram, neque falsam omnem: neque aliquam quidem veram, aliquam vero falsam, ut ostendemus: non ergo dicendum est phantasiam esse criterium veri. atque omnem quidem phantasiam non dixeris veram esse, propter retorsionem sive inversionem, ut Democritus et Plato Protagorae repugnantes docuerunt. 390. si enim omnis phantasia est vera, etiam non omnem phantasiam esse veram, ut quod ex phantasia constat, erit verum. et ita omnem esse veram phantasiam, falsum erit. quin etiam praeter huiusmodi inversionem etiam iis quae sensibus nostris apparent et rerum evidentiae adversantur dicere omnem phantasiam esse veram, cum multae sint admodum falsae. 391. non enim similiter movemur ad hoc 'dies est in praesentia' et ad illud 'nox est', et ad hoc quod Socrates vivit et quod sit mortuus, neque ea parem afferunt evidentiam: sed quod dies quidem nunc sit et quod Socrates sit mortuus, videtur esse credibile; quod autem sit nox et vivat Socrates, non est aeque credibile, sed videntur esse ex iis quae non sunt. 392. eadem quoque oratio, quae ex quibusdam rebus consequitur vel cum illis pugnat, est et vera et falsa: ei

---

τασίας εἶναι ψευδεῖς καὶ μηδὲν ὅλως ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν ἀληθές. meminit et 2 Pyrrhon. sect. 18 et 2 contra Log. sect. 5.

g) οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς etc.] infra sect. 401 sq.

gg) [εἴποι τις ἄν?]

P 417 h) ὅ τε Δημόκριτος] Protagoras Democritum civem suum audiverat teste Laërtio 9 50; itaque cum postea docuisset quae a vero abhorrere Democrito videbantur, primus ipse fuit qui suo huic quondam discipulo contradixit, ne ex sua nempe schola videretur illa hausisse. dogma Protagorae, πάντα εἶναι ἀληθῆ, memorat etiam Laërtius 9 51. Democritus autem eum fortassis oppugnavit in libro περὶ ἰδεῶν, quem Sextus laudat supra sect. 137.

i) ὁ Πλάτων] locus est in Theaeteto. eodem argumento utitur noster 2 Pyrrhon. sect. 76 et 86. adde lib. 2 adv. Log. sect. 55.

k) καὶ τὸ μὴ πᾶσαν] confer infra sect. 397 sq. et lib. 2 Pyrrhon. sect. 67.

l) Σωκράτη] ms Ciz. Σωκράτην, ut supra sect. 279 etc.

m) ἐπὶ τῆς] ita recte editi, licet in mss Ciz. et Vratislav. τοῖς.

τὶ φῶς εἶναι, καὶ τῷ περιπατεῖν σε τὸ κινεῖσθαί σε ἐμφανῶς
ἀκολουθεῖ· τῷ δὲ ἡμέραν εἶναι τὸ νύκτα εἶναι, καὶ τῷ περι-
πατεῖν σε τὸ μὴ κινεῖσθαί σε προδήλως ἐμάχετο. καὶ ἡ τοῦ ἑτέ-
ρου θέσις ἄρσις ἦν τοῦ λοιποῦ, εἰ συνακολουθεῖ τί τινι n) καὶ
μάχεται πάντως ἕτερον ἑτέρῳ. εἰ δέ ἐστίν τί τινι μαχόμενον,
οὐ πᾶσα φαντασία ἐστὶν ἀληθής· τὸ γάρ τινι μαχόμενον, ὡς
ἀληθὲς ψευδεῖ ἢ ὡς ψεῦδος ἀληθεῖ μάχεται. εἴπερ τε πάσας 393
συμβέβηκε τὰς φαντασίας εἶναι ἀληθεῖς, οὐδέν ἐστιν ἡμῖν ἄδη-
λον· ἀληθοῦς γάρ τινος ὄντος καὶ ψευδοῦς, εἶτ' ἀγνοουμένου
τί τούτων ἐστὶν ἀληθὲς καὶ τί ψευδές, τὸ ἀδηλούμενον ἡμῖν
συνίσταται. καὶ ὁ λέγων, ἄδηλόν ἐστί μοι τό ἀρτίους ἢ περισ-
σούς o) εἶναι τοὺς ἀστέρας, δυνάμει λέγει μὴ ἐπίστασθαι πότε-
ρον ἀληθές ἐστι καὶ πότερον ψεῦδος τό ἀρτίους εἶναι τοὺς ἀστέ-
ρας ἢ περισσούς. ὥστε εἰ πάντα ἐστὶν ἀληθῆ καὶ πᾶσαι φαν-
τασίαι εἰσὶν ἀληθεῖς, οὐδέν ἐστιν ἡμῖν ἄδηλον· εἰ δὲ μηδέν ἐστιν
ἡμῖν ἄδηλον, πάντ' ἔσται πρόδηλα· εἰ δὲ πάντ' ἔσται πρόδηλα,
οὐδὲν ἔσται τὸ ζητεῖν καὶ ἀπορεῖν περί τινος. ζητεῖ γάρ τις καὶ
ἀπορεῖ περὶ τοῦ ἀδηλουμένου αὐτῷ πράγματος ἀλλ' οὐχὶ περὶ
τοῦ φανεροῦ. ἄτοπον δέ γέ p) ἐστι τὸ ζήτησιν καὶ ἀπορίαν ἀναι-
ρεῖν· οὐκ ἄρα πᾶσα φαντασία ἐστὶν ἀληθὴς οὐδὲ πάντα ἐστὶν P 448
ἀληθῆ. καὶ μὴν εἰ πᾶσα φαντασία ἐστὶν ἀληθὴς καὶ πάντα 394
ἐστὶν ἀληθῆ, οὔτε ἀλήθευσίς τίς ἐστιν q) οὔτε ἀπλανησία, οὐ
διδασκαλία, οὐ πλάνησις, οὐ τέχνη, οὐκ ἀπόδειξις, οὐκ ἀρετή,
οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων. σκοπῶμεν δὲ τὸ λεγόμενον. εἰ γὰρ
πᾶσα φαντασία ἐστὶν ἀληθής, οὐδέν ἐστι ψεῦδος· μηδενὸς δὲ

enim quod dies est, est aperte consequens quod sit lux, et ex eo quod tu ambulas, sequitur quod tu movearis. cum eo autem quod est dies, evidenter pugnat quod sit nox, et cum eo quod tu ambulas, pugnat quod tu non movearis, et positio unius est sublatio alterius, si aliquid consequitur et pugnat omnino alterum cum altero. si est autem aliquid pugnans cum altero, non omnis phantasia est vera: quod enim pugnat cum aliquo, pugnat tamquam verum cum falso aut tamquam falsum cum vero. 393. et si omnia visa contingit esse vera, nihil est nobis obscurum: nam si aliquid sit verum et falsum, ac deinde ignoretur quid horum sit verum et quid falsum, constat aliquid obscurum nobis esse. et qui dicit, est mihi obscurum, sintne stellae pares an impares, perinde est ac si dicat se nescire utrum sit verum et utrum falsum stellas esse pares aut impares. quamobrem si omnia sunt vera et omnes phantasiae sunt verae, nihil est nobis obscurum; si autem nihil est nobis obscurum, omnia erunt evidentia; si sunt autem omnia evidentia, nihil erit de quo quaeramus vel dubitemus. quaeritur enim et dubitatur de re obscura, non autem de evidenti. est autem absurdum tollere inquisitionem et dubitationem: non est ergo vera omnis phantasia, nec sunt omnia vera. 394. praeterea si omnis phantasia est vera et omnia sunt vera, neque verum licet dicere neque non errare neque ulla est doctrina nec error nec ars nec demonstratio nec virtus neque aliquid aliud huiuscemodi. consideremus enim quod dixi. si omnis phantasia est vera, nihil est falsum:

---

n) εἰ συνακολουθεῖ τί τινι] in mss Vrat. et Ciz. male abest τί vocula.

o) ἀρτίους ἢ περισσοὺς] eodem exemplo utitur noster sect. 243 et pluribus aliis in locis.

p) ἄτοπον δέ γε] ita ms Ciz. pro δέ.

q) ἀλήθευσίς τίς ἐστιν] ita idem ms pro τί ἐστιν.

ὄντος ψεύδους οὔτε τὸ ψεύδεσθαι ἔσται οὔτε τὸ πλανᾶσθαι οὔτε τὸ ἄτεχνον εἶναι οὔτε τὸ φαῦλον ὑπάρχειν· ἕκαστον γὰρ τούτων τοῦ ψεύδους ἔχεται καὶ περὶ τοῦτο τὴν ὑπόστασιν λαμβάνει.
395 μηδενὸς δὲ ψευδομένου οὐδ' ἀληθεύων τις ἔσται, καὶ μηδενὸς πλανωμένου οὐδ' ἀπλανὴς καταστήσεταί τις. ὡσαύτως δὲ μὴ ὄντος ἀτέχνου συναναιρεῖται καὶ ὁ τεχνίτης, καὶ μὴ ὑπάρχοντος φαύλου ὁ σοφός. ταῦτα γὰρ κατὰ σύμβλησιν νοεῖται. καὶ ὃν τρόπον μὴ ὄντος δεξιοῦ τινος οὐδὲ ἀριστερόν ἐστι, μηδὲ ὄντος τοῦ κάτω οὐδὲ τὸ ἄνω ἐστίν· οὕτω μὴ ὄντος τοῦ ἑτέρου τῶν ἀντικειμένων οὐδὲ τὸ λοιπὸν ὑποστήσεται. οἰχήσεται δὲ καὶ ἡ
396 ἀπόδειξις καὶ τὸ σημεῖον. ἡ μὲν γὰρ τοῦ ἀληθὲς εἶναι ἀλλὰ μὴ ψεῦδός ἐστιν ἀπόδειξις· μηδενὸς γὰρ ὄντος ψεύδους οὐ χρεία τοῦ διδάξοντος ὅτι οὐκ ἔστι ψεῦδος. τὸ δὲ σημεῖον καὶ τὸ τεκμήριον ἐπηγγέλλετο ἐκκαλυπτικὸν εἶναι τοῦ ἀδηλουμένου. πάντων δὲ ἀληθῶν ὄντων καὶ δι' αὐτῶν προφανῶν[r]) οὐ χρῄζομεν τοῦ μηνύοντος τὸ μὴ γινωσκόμενον, εἴτε ἀληθές ἐστιν εἴτε καὶ
397 ψεῦδος. καίτοι τί περὶ τούτων διέξιμεν, ὅτε οὔτε ζῷον οὔτε κοινῶς κόσμος ὑποκείσεται, συγχωρηθέντος τοῦ πάσας τὰς φαντασίας ἀληθεῖς ὑπάρχειν; εἰ γὰρ πάντα ἐστὶν ἀληθῆ, πάντα ἡμῖν γενήσεται πρόδηλα. καὶ εἰ τοῦτο ἔσται ὑγιές τε καὶ ἀληθές, καὶ τὸ πάντα ἡμῖν εἶναι ἄδηλα, ἓν ἐκ τῶν πάντων καθεστώς· ἀληθοῦς δὲ ὄντος τοῦ πάντα ἄδηλα τυγχάνειν οὔτε ζῷον οὔτε φυτὸν οὔτε κόσμον προσδεξόμεθα φαίνεσθαι ἡμῖν· ὅπερ ἐστὶν ἄτο-
398 πον. λεκτέον ἄρα διὰ ταῦτα πάντα, μὴ πάσας τὰς φαντασίας εἶναι ἀληθεῖς καὶ πιστάς. καὶ μὴν οὐδὲ πάσας ψευδεῖς διὰ τὰς ἀναλόγους αἰτίας· ἰσοδυναμεῖ γὰρ τῷ πάσας εἶναι ἀληθεῖς καὶ τὸ πάσας εἶναι ψευδεῖς. διὸ καὶ πάντα σχεδὸν τὰ προειρημένα

si autem nihil est falsum, neque falsum dicere erit neque errare nec esse expertem artis neque malum; unumquodque enim horum adhaeret falso et ex eo accipit substantiam. 395. si autem nemo sit qui falsum dicat, nec erit aliquis qui verum dicat; et si nemo sit qui erret, nec erit aliquis non errans. similiter et si non sit expers artis, simul etiam tollitur artifex, et sapiens, si nemo sit stultus: ea enim intelliguntur ex comparatione. et quomodo si non sit aliquod dextrum, nec est sinistrum, et si non sit quod est infra, non est quod est supra: ita si non sit alterum ex iis quae adversantur, nec consistit reliquum. peribit autem etiam demonstratio et signum. 396 nam haec quidem est demonstratio quod sit verum, non autem falsum: nam si nihil sit falsum, non opus erit eo quod sit docturum quod non sit falsum. signum autem et indicium profitetur se vim habere aperiendi eius quod est obscurum; si sunt autem omnia vera et per se aperta, non opus habemus eo quod indicet id quod non cognoscitur, sitne verum an falsum. 397. quamquam quid ea persequimur, cum neque animal neque mundus communiter ponetur, si concessum fuerit omnia phantasiae visa esse vera? nam si omnia sunt vera, omnia erunt nobis evidentia. et si hoc ita sit, erit etiam hoc rectum et verum, omnia nobis esse obscura, cum id sit unum ex omnibus. si autem verum sit omnia esse obscura, neque animal neque plantam neque mundum admittemus nobis videri; quod quidem est absurdum. 398. propter haec ergo omnia dicendum est, non omnia visa esse vera et credibilia, sed nec omnia falsa propter causas consimiles: nam omnia esse falsa habet eandem vim quam omnia esse vera. quamobrem poterunt etiam omnia quae a nobis prius dicta sunt, adversus hanc transferri opinio-

r) δι' αὐτῶν προφανῶν] ita mss pro δὴ αὐτῶν.

ἡμῖν ἔσται καὶ ἐπὶ τὴν τοιαύτην μεταφέρειν στάσιν. εἰ γὰρ πᾶ- 399
σαι αἱ φαντασίαι εἰσὶ ψευδεῖς καὶ οὐδέν ἐστιν ἀληθές, ἀληθές
ἐστι τὸ οὐδέν ἐστιν ἀληθές. εἰ ἄρα μηδέν ἐστιν ἀληθές, ἔστιν
ἀληθές, καὶ οὕτως εἰς τοὐναντίον τῇ προθέσει περιήχθησαν οἱ
περὶ τὸν Ξενιάδην s) λέγοντες, πάσας τὰς φαντασίας εἶναι ψευ-
δεῖς καὶ μηδὲν ὅλως ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν ἀληθές· καθόλου P 440
γὰρ ἀμήχανόν ἐστι τὸν ἐπὶ μέρους τι λέγοντα ψεῦδος μὴ οὐχὶ
καὶ ἀληθὲς ὁρίζειν, οἷον ὅτε λέγομεν ψεῦδος εἶναι τὸ πρῶτον,
τοῦ μὲν πρώτου τὸ ψεῦδος αὐτὸ ὑπάρχειν κατηγοροῦμεν, τὸ δὲ
ψεῦδός ἐστι τὸ πρῶτον τίθεμεν. ὥστε δυνάμει τοιοῦτόν τι ἀπο-
φαίνεσθαι, ἀληθές ἐστι τὸ ψεῦδος εἶναι τὸ πρῶτον. ἅμα οὖν
τῷ ψεῦδός τι λέγειν καὶ τὸ εἶναι ἀληθὲς ἐξ ἀνάγκης ὁρίζομεν.
ἔνεστι δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐνταυθοῖ διδάσκειν, ὅτι 400
ἐναργεῖς σχεδόν εἰσι τῶν φαντασιῶν αἱ διαφοραί, καθ' ἃς αἱ
μὲν ἐπισπῶνται ἡμῶν τὴν συγκατάθεσιν, αἱ δ' ἀποκρούονται,
καὶ οὔτε ἅπασαι ἐπισπῶνται κοινῶς οὔτε ἅπασαι συλλήβδην ἀπο-
κρούονται. ἐπείτοι μηδεμιᾶς οὔσης τῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ πασῶν
ἐπ' ἴσης ἀπίστων οὐσῶν ἢ πιστῶν, οὔτε τέχνη ποτ' ἂν οὔτε
ἀτεχνία καθειστήκει, οὐκ ἔπαινος, οὐκ ἐπιτίμησις, οὐκ ἀπάτη·
ἐνοεῖτο γὰρ ἡ μὲν τέχνη καὶ ἀποδοχὴ t) καὶ τὸ ἀνεξαπάτητον
κατὰ τὰς ἀληθεῖς φαντασίας, ἡ δὲ ἀπάτη καὶ ἐπιτίμησις κατὰ
τὰς ψευδεῖς. οὔτε οὖν πάσας ἀληθεῖς εἶναι ῥητέον καὶ πιστὰς

nem. 399. nam si omnia phantasiae visa sunt falsa et nullum est verum, verum erit et hoc: nihil est verum. itaque si nihil est verum verum est, et sic reducetur ad contrarium sui propositi Xeniades dicens omnia visa esse falsa et nihil omnino esse veri in rebus: quo modo enim fieri non potest, ut qui in specie aliquid falsum esse pronuntiat, non etiam definiat verum, ut quando dicimus primum esse falsum, de primo quidem dicimus vere ita esse quod falsum sit, falsumque esse primum ponimus. quod idem est ac si dicamus, verum est quod primum sit falsum. igitur simulatque dicimus aliquid falsum, necessario definimus etiam esse verum. 400. licet autem hic recte quoque docere, quod phantasiarum evidentes fere sunt differentiae, siquidem aliae nostram attrahunt assensionem, aliae repellunt, et nec omnia communiter attrahunt nec omnia simul repellunt: nam si nulla esset differentia, sed omnia ex aequo essent incredibilia aut credibilia, neque esset ars neque inertia, non laus, non reprehensio, non deceptio. nam ars quidem intelligitur et approbatio et immunitas a deceptione in veris phantasiae visis; deceptio autem et reprehensio in falsis. neque ergo dicendum est omnes phantasiae sint verae et credibiles, neque omnes falsae

---

s) οἱ περὶ τὸν Ξενιάδην] supra sect. 388.

t) ἀποδοχὴ] hac voce pro laude utitur atque vituperationi eam oppo- P 440
nit etiam Erotianus praef. lexici Hippocratici: οὐκ ἀποδοχῆς ἀλλὰ μέμψεως ἀξιοῦσι. Laërtius de Theophrasto 5 37: τοσοῦτον δ' ἀποδοχῆς ἠξιοῦτο παρ' Ἀθηναίοις, ὥστε Ἀγνωνίδης τολμήσας ἀσεβείας αὐτὸν γράψασθαι, μικροῦ καὶ προσώφλεν. Apollonius Tyanensis epistola 2: ἡ ἀρετὴ φύσει, μαθήσει, χρήσει, δι' ἣν ἕκαστον ἂν εἴη τῶν προειρημένων ἀποδοχῆς ἄξιον. idem epist. 12: πόλις ἥτις ἂν οὕτω πρός τε θεοὺς ἔχει καὶ ἀνθρώπων τοὺς ἀξίους ἀποδοχῆς. apud S. Paulum vero apostolum 1 Tim. 1 15 et 4 9 perinde ut apud Polybium ἀποδοχῆς vel παραδοχῆς ἄξιος pluribus locis coniungitur cum πιστῷ atque fide dignum significat, parique persuasione accipiendum ac quae a magistris suis ἀποδέχονται discipuli. sic παραδοχῆς ἠξιωμένα infra sect. 443.

401 οὔτε πάσας ψευδεῖς καὶ ἀπίστους. λείπεται ἄρα τὰς μὲν πιστὰς τὰς δὲ ἀπίστους ἀξιοῦν, ὅπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας ἔλεγον, οἱ μὲν ἀπὸ τῆς στοᾶς τὰς καταληπτικὰς [u]) φαντασίας ἀποδεχόμενοι, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας τὰς πιθανάς [x]) εἶναι δοκούσας. τοῦτο δὲ καὶ αὐτοῖς σκεψαμένοις ἡμῖν
402 ἀκριβῶς εὐχῇ μᾶλλον ἔοικεν ἢ ἀληθείᾳ [y]). ἡ γὰρ καταληπτικὴ φαντασία, ἵνα τις ἀπὸ ταύτης ἄρχηται, ἡ ἀπὸ ὑπάρχοντος καὶ κατ' αὐτὸ τὸ [z]) ὑπάρχον ἐναπομεμαγμένη καὶ ἐναπεσφραγισμένη [a]), ὁποία οὐκ ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος. τούτων δὲ τὰ μὲν ἄλλα λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Καρνεάδην συγχωρήσειν τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς, τὸ δὲ 'οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος' [b]) ἀσυγχώρητον εἶναι· γίνονται γὰρ καὶ [c]) ἀπὸ μὴ ὑπαρχόντων φαν-
403 τασίαι ὡς ἀπὸ ὑπαρχόντων. καὶ τεκμήριον τῆς ἀπαραλλαξίας τὸ ἐπ' ἴσης ταύτας ἐναργεῖς καὶ πληκτικὰς [d]) εὑρίσκεσθαι. τὸ δὲ ἐπ' ἴσης ἢ πληκτικὰς καὶ ἐναργεῖς εἶναι τὸ τὰς ἀκολούθους πράξεις ἐπιζεύγνυσθαι. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ὕπαρ ὁ μὲν διψῶν ἀρυό-
P 450 μενος ποτὸν ἥδεται, ὁ δὲ θηρίον ἢ ἄλλο τι τῶν δειμαλέων φεύγων βοᾷ καὶ κέκραγεν· οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους ἡ μὲν
404 διάχυσίς ἐστι τοῖς διψῶσι καὶ ἀπὸ κρήνης πίνειν δοκοῦσιν. ἀνάλογον δὲ φόβος τοῖς δειματουμένοις,

ταφὼν γάρ [e]) ἀνόρουσεν Ἀχιλλεὺς
χερσί τε συμπλατάγησεν ἔπος τ' ὀλοφυδνὸν ἔειπε.

et incredibiles. 401. restat ergo ut aliae quidem censeantur esse credibiles, aliae vero incredibiles, quod quidem docuerunt Stoici et Academici; Stoici quidem admittebant comprehendentes phantasias, Academici autem eas quae videntur probabiles. hoc autem nobis accurate et exacte considerantibus magis optandum videtur esse quam verum. 402. est enim comprehendens phantasia, ut ab ea incipiamus, quae ab re quae existit et congruenter rei quae existit, est insculpta animo et impressa, cuiusmodi non potest esse ab eo quod non existit. ex his alia quidem se Stoicis esse concessurum dicit Carneades, illud autem 'cuiusmodi esse non potest ab eo quod non existit' minime posse concedi: existunt enim visa phantasiae etiam ab iis quae non existunt, tamquam ab iis quae existunt. 403. quod nullum sit autem discrimen, signum est, quod eae ex aequo inveniantur evidentes ac commoventes. quod sint autem ex aequo commoventes et evidentes, signum est, quod adiunctas habeant consequentes actiones. quomodo enim in iis qui vigilant, is qui sitit, potum hauriens voluptate afficitur; qui autem feram aut aliquid aliud horribile fugit, clamat et vociferatur; ita etiam in somnis delectantur sitientes, quando e fonte sibi videntur bibere. 404. similiter quoque adest timor iis qui terrentur,

namque exsiliit stupefactus Achilles
complositque manus verbum et miserabile dixit.

---

u) τὰς καταληπτικὰς] supra sect. 227 sq.
x) τὰς πιθανὰς] sect. 174 sq.
y) ἡ ἀληθείᾳ] ms Ciz. ἀληθῆ, minus bene.
z) κατ' αὐτὸ τὸ] ms Vratislav. κατὰ ταὐτὸ τό.
a) ἐναπομεμαγμένη καὶ ἐναπεσφραγισμένη] confer quae ad sect. 248.
b) οἵα οὐκ ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος] hoc enim volebant Stoici, ut dictum sect. 252. 426. contra Carneades putabat nullam phantasiam esse ita veram, ut falsa esse non possit. sect. 164.
c) γίνονται γὰρ καὶ] ita mss, licet καί in editis excidit.
d) πληκτικὰς] vide quae ad sect. 257 huius libri.
[P 450 e) ταφὼν γὰρ] Homeri versus Iliad. ψ' 101.

καὶ ὃν τρόπον ἐν καταστάσει τοῖς τρανότατα φαινομένοις πι-
στεύομεν καὶ συγκατατιθέμεθα, οἷον Δίωνι μὲν ὡς Δίωνι, Θέωνι f)
δὲ ὡς Θέωνι προσφερόμενοι, οὕτω καὶ ἐν μανίᾳ τὸ παραπλή-
σιον πάσχουσί τινες. ὁ γοῦν Ἡρακλῆς μανεὶς καὶ λαβὼν φαν- 405
τασίαν ἀπὸ τῶν ἰδίων παίδων ὡς Εὐρυσθέως g) τὴν ἀκόλουθον
πρᾶξιν ταύτῃ τῇ φαντασίᾳ συνῆψεν. ἀκόλουθον δὲ ἦν τὸ τοὺς
τοῦ ἐχθροῦ παῖδας ἀνελεῖν, ὅπερ καὶ ἐποίησεν. εἰ οὖν κατα-
ληπτικαί τινές εἰσι φαντασίαι, παρ' ὅσον ἐπάγονται ἡμᾶς εἰς
κατάθεσιν καὶ εἰς τὸ τὴν ἀκόλουθον αὐταῖς πρᾶξιν συνάπτειν,
ἐπεὶ καὶ ψευδεῖς τοιαῦται πεφήνασι, λεκτέον ἀπαραλλάκτους
εἶναι ταῖς καταληπτικαῖς φαντασίαις τὰς ἀκαταλήπτους. καὶ μὴν 406
ὃν τρόπον ἀπὸ τῶν τόξων ἐλάμβανε φαντασίαν ὁ ἥρως, οὕτω
καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων παίδων ὅτι Εὐρυσθέως εἰσὶ παῖδες· μία γὰρ
καὶ ἡ αὐτὴ προὔπέκειτο καὶ ὡσαύτως ἔχοντι φαντασία. ἀλλ'
ἦν ἡ μὲν ἀπὸ τῶν τόξων ἀληθής, ἡ δὲ ἀπὸ τῶν παίδων ψευ-
δής. ἐπ' ἴσης οὖν κλινουσῶν ἀμφοτέρων ὁμολογητέον h) ἀπαρ- 407
άλλακτον εἶναι τὴν ἑτέραν τῇ ἑτέρᾳ. καὶ εἰ ἡ ἀπὸ τῶν τόξων i)
λέγεται καταληπτική, ὅτι ἀκόλουθος αὐτῇ πρᾶξις ἐπεζεύχθη τοῖς
τόξοις αὐτοῦ ὡς τόξοις χρησαμένου, λεγέσθω καὶ ἡ ἀπὸ τῶν
παίδων μὴ διαφέρειν ταύτης, παρ' ὅσον καὶ ταύτῃ τὸ ἀκόλου-
θον ἐπεζεύχθη ἔργον, τουτέστι τὸ τοὺς τοῦ ἐχθροῦ παῖδας δεῖν

et quo modo cum sumus sanae mentis iis quae clare apparent credimus et assentimur, ut cum Dione quidem tamquam cum Dione congredimur et cum Theone tamquam cum Theone, ita etiam nonnullis usu venit in furore. 405. Hercules quidem certe furore percitus cum suorum filiorum, tamquam filiorum Eurysthei, visum phantasia apprehendisset, huic viso consequentem coniunxit actionem. consequens autem erat ut inimici filios interimeret, quod etiam fecit. si ergo phantasiae quaedam dicuntur comprehendentes, quatenus nos adducunt ad assensum et ad eis consequentem coniungendum actionem; quoniam falsae quoque apparent eiusmodi, dicemus phantasias non comprehendentes a comprehendentibus non differre. 406. nam et heros (Hercules) ut phantasiae visum apprehendit ex arcu, ita etiam ex suis filiis quod essent filii Eurysthei: unum enim et idem visum et similiter affecto obiiciebatur. sed quod ex arcu quidem apprehendebatur, erat verum, quod autem ex filiis, falsum. 407. cum ergo utraque ex aequo (animum eius) inclinent, fatendum est alterum ab altero non dissidere. et si phantasia quae ex arcu apprehenditur, dicitur comprehendens, quoniam eius arcui adiuncta est actio consequens, ut qui arcu sit usus; dicatur etiam quae ex filiis comprehensa est phantasia, ab ea non differre, quoniam ei quoque adiunctum est opus con-

---

f) Δίωνι, Θέωνι] notum Graecos his uti nominibus loco aliorum quorumvis, ut Latinos nominibus Caii, Titii etc.

g) ὡς Εὐρυσθέως] Euripides Hercule furente v. 969

φαρέτραν δ' εὐτρεπῆ σκευάζεται,
καὶ τόξ' ἑαυτοῦ παισὶ τοὺς Εὐρυσθέως
δοκῶν φονεύειν.

confer nostrum lib. 2 contra Logicos sect. 67. apud Senecam non Eurysthei sed Lyci filios occidere se Hercules opinatur v. 987

sed ecce proles regis inimici latet,
Lyci nefandum semen. inviso patri
haec dextra iam vos reddet

h) ὁμολογητέον] ms Vratislav. et Genev. ὁμολογείτωσαν.

i) καὶ εἰ ἡ ἀπὸ τῶν τόξων] ita idem ms, licet articulus ἡ in editis excidit.

408 ἀναιρεῖν. ἀλλὰ γὰρ αὕτη μὲν ἡ ἀπαραλλαξία τῶν τε καταληπτικῶν καὶ τῶν ἀκαταλήπτων φαντασιῶν κατὰ τὸ ἐναργὲς καὶ ἔντονον ἰδίωμα παρίσταται· οὐδὲν δὲ ἧττον δείκνυται τοῖς ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας καὶ ἡ κατὰ χαρακτῆρα καὶ ἡ κατὰ τύπον[k]).
409 καλοῦσι δὲ ἐπὶ τὰ φαινόμενα τοὺς Στωϊκούς[l]). ἐπεὶ γὰρ τῶν
P 451 ὁμοίων μὲν κατὰ μορφήν, διαφερόντων δὲ κατὰ τὸ ὑποκείμενον, ἀμήχανόν ἐστι διορίζειν τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν ἀπὸ τῆς ψευδοῦς καὶ ἀκαταλήπτου, οἷον δυοῖν ᾠῶν ἄκρως ἀλλήλοις ὁμοίων, ἐναλλὰξ τῷ Στωϊκῷ δίδωμι πρὸς διάκρισιν, εἰ ἐπιβαλὼν ὁ σοφὸς ἰσχύσει λέγειν ἀδιαπτώτως, πότερον ἕν ἐστι[m]) τὸ δεικνύμε-
410 νον ᾠὸν ἢ ἄλλο καὶ ἄλλο; ὁ δ' αὐτὸς λόγος ἐστὶ καὶ ἐπὶ διδύμων· λήψεται γὰρ ψευδῆ φαντασίαν ὁ σπουδαῖος καὶ ὡς ἀπὸ ὑπάρχοντος καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον, ἐναπομεμαγμένην καὶ ἐναπεσφραγισμένην[n]) ἔχων τὴν φαντασίαν, ἐὰν ἀπὸ Κάστορος ὡς ἀπὸ Πολυδεύκους φαντασιωθῇ. ἐντεῦθεν γοῦν καὶ ὁ ἐγκεκαλυμμένος[o]) συνέστη λόγος· ἐὰν γὰρ προκύψαντος δράκοντος

sequens, nempe oportere inimici filios interimere. 408. atque quod phantasiae visorum comprehendentium et non comprehendentium nullum sit discrimen, sic ex evidenti et intensa ostenditur proprietate: atque nihilominus etiam ostenditur ab Academicis ex forma et figura. vocant autem Stoicos ad res sensibus apparentes. 409. quoniam enim eorum quidem quae sunt in forma similia, in subiecto autem differunt, fieri non potest ut comprehendens distinguatur phantasia a falsa et non comprehendente; ut si duo sint ova summe inter se similia, do ea Stoico alternatim discernenda, poteritne sapiens si ea inspexerit, dicere citra errorem, utrum sit unum ovum quod ostenditur, an aliud et aliud? 410. eadem ratio est etiam in geminis: falsam enim phantasiam apprehendet vir sapiens et tamquam ab eo quod existit et convenienter ei quod existit insculptam et impressam habebit phantasiam, quando Castorem pro Polluce fuerit imaginatus. hinc etiam est quae tecta appellatur oratio: si enim cum prospexerit draco, nos volumus subiecto insistere, in

---

k) *καὶ ἡ κατὰ χαρακτῆρα καὶ ἡ κατὰ τύπον*] subintelligi debet *ἀπαραλλαξία*, sive defectus discriminis inter veram falsamque phantasiam *ἐναπομεμαγμένην* et *ἐναπεσφραγισμένην*. Stoici enim docebant phantasiam comprehendentem non modo esse debere *ἔντονον* et *ἐναργῆ*, quod non sufficere ad distinguendum evidenter verum a falso hactenus ex mente Carneadis noster disputavit, sed etiam debere esse *ἐναπομεμαγμένην* charactere et *ἐναπεσφραγισμένην*, typo veluti menti impresso, quod et ipsum non satis esse ad distinguendas res vere distinctas inter se, sed communem similemque inter se formam habentes atque adeo characterem typumque similem menti infigentes, deinceps contendit.

P 451 l) *καλοῦσι δὲ ἐπὶ τὰ φαινόμενα τοὺς Στωϊκούς*] hoc est, iubent Academici Stoicos, ut criterium ipsorum evertant, non obscura considerare, sed res manifestas et sensibus etiam obvias atque apparentes aspicere. in ms Ciz. est *τὰ ἐπιφαινόμενα*, quomodo legit etiam Hervetus, ac veluti deinde esset *κατὰ τοὺς Στωϊκούς*, vertit: *vocant autem ut Stoici τὰ ἐπιφαινόμενα id est quae in superficie apparent.* sed haec a Sexti mente alieniora sunt.

m) *πότερον ἕν ἐστι*] ita legendum cum ms Ciz. et Herveto pro *ἔνεστι*.

n) *ἐναπομεμαγμένην καὶ ἐναπεσφραγισμένην*] vide dicta ad sect. 248.

o) *ὁ ἐγκεκαλυμμένος*] ita recte mss pro *ἐκκεκαλυμμένος*. est autem *λόγος ἐγκεκαλυμμένος* captio quaedam dialectica apud Stoicos, et commemoratur apud Lucianum in Vitarum auctione [22] a Chrysippo venali aliaeque, et a Clem. Al. 5 Strom. p. 228 ed. Vict., ubi itidem male *ἐκκεκαλυμμένος*.

θέλωμεν τῷ ὑποκειμένῳ ἐπιστῆναι, εἰς πολλὴν ἀπορίαν ἐμπε-
σούμεθα καὶ οὐχ ἕξομεν λέγειν, πότερον ὁ αὐτός ἐστι δράκων
τῷ πρότερον προκύψαντι ἢ ἕτερος, πολλῶν ἐνεσπειραμένων τῷ
αὐτῷ φωλεῷ δρακόντων. οὐ τοίνυν ἔχει τι ἰδίωμα ἡ καταληπτικὴ 411
φαντασία, ᾧ διαφέρει τῶν ψευδῶν τε καὶ ἀκαταλήπτων φαν-
τασιῶν. πρὸς τούτοις εἴ τι ἄλλο καταληπτικόν τινός ἐστι, καὶ
ὅρασις. οὐχὶ δέ γε αὐτὴ καταληπτική τινός ἐστιν, ὡς παραστή-
σομεν· οὐκ ἄρα ἐστί τι καταληπτικόν τινος. ἡ γὰρ ὅρασις λαμ- 412
βάνειν μὲν δοκεῖ χρώματα καὶ μεγέθη καὶ σχήματα καὶ κινήσεις,
τούτων δὲ οὐδὲν λαμβάνει, καθάπερ εὐθὺς ἀπὸ τῶν χρωμάτων
ἀρξαμένοις ἡμῖν φανεῖται. εἴπερ οὖν p) ἡ ὅρασις καταλαμβάνεταί
τι χρῶμα, φασὶν οἱ ἐξ ἀκαδημίας, καὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου κατα-
λήψεται· οὐ καταλαμβάνεται δὲ τοῦτο, οὐδ' ἄλλο τοίνυν κατα-
λήψεται χρῶμα. καὶ ὅτι οὐ καταλαμβάνεται, πρόδηλον· μετα- 413
βάλλει γὰρ κατὰ ὥρας, ἐνεργείας, φύσεις, ἡλικίας, περιστάσεις,
νόσους, ὑγείαν, ὕπνον, ἐγρήγορσιν, ὥστε τὸ μὲν οὕτως αὐτὸ
ποικίλλεσθαι, γινώσκειν ἡμᾶς, τὸ δὲ τί ἐστι τὸ q) κατ' ἀλήθειαν,
ἀγνοεῖν. ταύτῃ τε r) εἰ τοῦτο μή ἐστι καταληπτόν, οὐδ' ἄλλο
τι γενήσεται γνώριμον. καὶ μὴν καὶ ἐπὶ σχήματος τὸ αὐτὸ γένος 414
τῆς ἀπορίας εὑρήσομεν· τὸ γὰρ αὐτὸ λεῖον καὶ τραχὺ s) ὑποπί-
πτει ὡς ἐπὶ τῶν γραφῶν, στρογγύλον τε καὶ τετράγωνον t) ὡς
ἐπὶ πύργων, εὐθύ τε καὶ κεκλασμένον ὡς ἐπὶ τῆς ἐξάλου τε καὶ P 452
ἐνάλου u) κώπης, καὶ ἐπὶ κινήσεως x) κινούμενον καὶ ἠρεμοῦν

magnam incidemus dubitationem, nec poterimus dicere utrum sit idem draco qui prius prospexit an alius, cum in eodem antro multi convoluti sint dracones. 411. non habet ergo comprehendens phantasia ullam proprietatem, qua differat a falsis visis et non comprehendentibus. praeterea si quid aliud est quod quicquam comprehendit, comprehendit etiam visus. is vero nihil quicquam comprehendit, ut ostendemus; non est ergo aliquid quod quicquam comprehendat. 412. nam visus videtur quidem apprehendere colores et magnitudines et figuras et motus; nihil autem eorum apprehendit, ut statim nobis apparebit si inceperimus a coloribus. si ergo visus ullum comprehendit colorem, aiunt Academici, etiam colorem hominis comprehendet: cum autem non comprehendit, nec ullum ergo alium comprehendet colorem. 413. quod autem non comprehendat, est perspicuum: mutatur enim temporibus operationibus naturis aetate circumstantiis morbis sanitate somno vigilia; adeo ut quod sic varietur quidem sciamus, quidnam autem sit re vera, ignoremus. ea autem ratione si is non possit comprehendi, nec ullus alius erit cognitus. 414. porro in figura quoque idem genus dubitationis inveniemus: idem enim laeve et asperum apparet ut in picturis, rotundum et quadratum ut in turribus, rectumque et fractum ut in remo qui extra aquas et in aquis cernitur.

---

p) *εἴπερ οὖν*] ms Vratislav. *εἴπερ εἰ οὖν.*

q) *τὸ δὲ τί ἐστι τὸ*] in editis erat *καὶ τό*, sed illud *καί* in mss recte abest. in Vratislav. male erat *τίς ἐστι*, respicitur enim *χρῶμα.*

r) *ταύτῃ τε*] scil. *ὁράσει.* ita mss pro *ταύτῃ δέ*, quod habent editi.

s) *λεῖον καὶ τραχὺ*] vide ad 1 Pyrrhon. sect. 92 et 120.

t) *στρογγύλον τε καὶ τετράγωνον*] supra sect. 268 et lib. 1 Pyrrhon. sect. 118. Chalcidius p. 331 *turris quadrata rotunditatem simulat cylindri, atque etiam ex obliquo visa porticus in exile deficit oculorum depravatione.* P 452

u) *ἐξάλου τε καὶ ἐνάλου*] male in ms Ciz. *ἐξ ἄλλου.* vide lib. 1 Pyrrhon. sect. 119.

x) *καὶ ἐπὶ κινήσεως*] lib. 1 Pyrrhon. sect. 107.

ὡς ἐπὶ τῶν ἐν νηὶ καθεζομένων ἢ ἐπὶ τοῖς αἰγιαλοῖς ἑστώτων.
415 *ἀλλ' ἐπείπερ προσαρμόζεται τῇ καταληπτικῇ φαντασίᾳ ἡ ἀκατά-*
ληπτος φαντασία, οὐκ ἂν εἴη κριτήριον ἀληθείας ἡ καταληπτικὴ
φαντασία· ὥσπερ γὰρ τὸ προσαρμοιούμενον στρεβλῷ οὐκ ἂν
εἴη κριτήριον εὐθέος, οὕτως εἰ προσαρμόττεται ψευδέσι καὶ
ἀκαταλήπτοις φαντασίαις ἡ καταληπτικὴ φαντασία, οὐκ ἂν εἴη
κριτήριον. προσαρμόττεται δὲ ἀκαταλήπτοις καὶ ψευδέσι πράγμα-
σιν ἡ καταληπτικὴ φαντασία, καθὼς παραστήσομεν. οὐ τοίνυν
κριτήριόν ἐστι τῶν τε ἀληθῶν καὶ τῶν ψευδῶν ἡ καταληπτικὴ
416 *φαντασία. ἐπὶ γὰρ τοῦ σωρείτου* [y]) *τῆς ἐσχάτης καταληπτικῆς*
φαντασίας τῇ πρώτῃ ἀκαταλήπτῳ παρακειμένης καὶ δυσδιορίστου
σχεδὸν ὑπαρχούσης φασὶν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, ὅτι ἐφ' ὧν
μὲν φαντασιῶν ὀλίγη τις οὕτως ἐστὶ διαφορά, στήσεται ὁ σοφὸς
καὶ ἡσυχάσει [z]), *ἐφ' ὧν δὲ πλείω προσπίπτει, ἐπὶ τούτων συγκα-*
417 *ταθήσεται τῇ ἑτέρᾳ ὡς ἀληθεῖ. ἐὰν οὖν παραστήσωμεν ἡμεῖς*
πολλὰ ψευδῆ καὶ ἀκατάληπτα τῇ καταληπτικῇ φαντασίᾳ παρα-

et in motu id quod movetur et quod quiescit, ut in iis qui sedent in navi aut stant in litore. 415. sed quoniam comprehendenti phantasiae similis est phantasia non comprehendens, comprehendens phantasia non est criterium veritatis: quomodo enim quod curvo simile est, non erit recti criterium; ita si falsis phantasiis et non comprehendentibus similis est comprehendens phantasia, non erit criterium. congruit autem incomprehensis et falsis rebus comprehendens phantasia, ut ostendemus. comprehendens igitur phantasia non est regula veri falsique. 416. in sorite enim, si ultimae comprehendenti phantasiae prima non comprehendens adiungatur, quae fere vix potest ab ea distingui, dicit Chrysippus, quod in quibus phantasiis est adeo parva differentia, se sustinebit sapiens et quiescet, in quibus autem plura occurrunt, in his alteri assentietur ut vero. 417. si ergo nos ostenderimus multa falsa et non comprehensa esse sita iuxta phantasiam comprehendentem, perspicuum

---

y) *ἐπὶ γὰρ τοῦ σωρείτου*] hoc loco tangit noster subtiles acervi sive soritae Chrysippi argutias, addendo vel demendo paulatim devenientis et incautum sophistae adversarium vel discipulum deducentis ad absurdum. in huiusmodi sorite prima propositio concessa Stoicis habebatur pro *φαντασίᾳ καταληπτικῇ*, sive quam comprehenderet qui illam audit legitve, et cui facile assentirentur. caeterae omnes quae ex hac propositione deducuntur a proxima ad extremam usque, sunt *φαντασίαι ἀκατάληπτοι*, nondum comprehensae, sed per huius argumenti vim demum persuadendae insinuandaeque animo, ut comprehendi possint. sic in hoc exemplo quod dat Sextus, propositio concessa soritae atque adeo *φαντασία καταληπτική*, quam fatetur aliquis se comprehendere, est: *quinquaginta sunt pauca.* ex hac concessa propositione colligitur, *si quinquaginta sunt pauca, etiam quinquaginta et unum sunt pauca*, atque ita sensim proceditur, usque ad decem milia, quae omnes sunt *φαντασίαι ἀκατάληπτοι* sive nondum comprehensae, sed per hunc soritem demum colligendae. ait itaque Sextus, si sapiens assentiatur proximae et nullo intervallo distinctae a comprehensa phantasia infimaque propositione propositioni, *quinquaginta et unum sunt pauca*, eodem iure assentiri quoque posse eum huic: *decem milia sunt pauca.* nam non modo omnes sunt *φαντασίαι ἀκατάληπτοι*, sed etiam a prima ad ultimam omnes invicem perinde *ἀμέσως* connexae inter se sunt seque insequuntur, ut haec *ἀκατάληπτος quinquaginta et unum sunt pauca*, proxime et *ἀδιαφόρως* connexa est illi *φαντασίᾳ καταληπτικῇ*, *quinquaginta sunt pauca.*

z) *στήσεται ὁ σοφὸς καὶ ἡσυχάσει*] ms Ciz. *συστήσεται*. male. confer dicta ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 253.

*κείμενα, δῆλον ὡς ἐσόμεθα κατεσκευακότες τὸ μὴ δεῖν συγκατα-
τίθεσθαι τῇ καταληπτικῇ φαντασίᾳ, ἵνα μὴ ταύτῃ συναινέσαντες
προσπέσωμεν διὰ τὴν γειτνίασιν καὶ εἰς τὴν τῶν ἀκαταλήπτων
καὶ ψευδῶν συγκατάθεσιν, καὶ ὅτι μάλιστα πολλὴ περὶ τὰς φαν-
τασίας προσπίπτειν δοκεῖ διαφορά. τὸ δὲ λεγόμενον σαφὲς ἔσται* 418
*ἐπὶ παραδείγματος· ὑποκείσθω γὰρ καταληπτικὴ μὲν φαντασία
ἡ ʻτὰ πεντήκοντα ὀλίγα ἐστίν', ἥτις καὶ κατὰ πολὺ φαίνεται
κεχωρισμένη τῆς ʻτὰ μυρία ὀλίγα ἐστίν' ἑτέρας. οὐκοῦν ἐπὶ πλεῖ-
στον ἀπέχει τῆς ʻτὰ πεντήκοντα ὀλίγα ἐστί' καταληπτικῆς ἡ ʻτὰ
μυρία ὀλίγα ἐστίν' ἀκατάληπτος· οὐκ ἐφέξει ὁ σπουδαῖος* [a]) *με-
γάλης προσπιπτούσης διαφορᾶς, ἀλλὰ συγκαταθήσεται μὲν τῇ
ʻτὰ πεντήκοντα ὀλίγα ἐστί' καταληπτικῇ φαντασίᾳ, οὐ συγκατα-* P 453
θήσεται δὲ τῇ ʻτὰ μυρία ὀλίγα ἐστίν' ἀκαταλήπτῳ. ἀλλ' εἰ τῇ 419
*ʻτὰ μυρία ὀλίγα ἐστίν' οὐ συγκαταθήσεται ὁ σοφός, παρ' ὅσον
πολλῷ κεχώρισται τῆς ʻτὰ πεντήκοντα ὀλίγα ἐστίν', φανερὸν
δήπουθεν ὅτι συγκαταθήσεται τῇ ʻτὰ πεντήκοντα καὶ ἓν* [b]) *ὀλίγα
ἐστίν'. οὐδὲν γάρ ἐστι μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ʻτὰ πεντήκοντα
ὀλίγα ἐστίν'. ἦν δέ γε ἡ ʻτὰ πεντήκοντα καὶ ἓν ὀλίγα ἐστί'
καταληπτικῆς ἐσχάτως ὑποκειμένης ʻτὰ πεντήκοντα ὀλίγα ἐστί'
πρώτη ἀκατάληπτος. συγκαταθήσεται ἄρα ὁ σπουδαῖος ἀκατα-
λήπτῳ φαντασίᾳ τῇ ʻτὰ πεντήκοντα καὶ ἓν ὀλίγα ἐστίν'· καὶ
εἰ ταύτῃ συγκαταθήσεται, μηδεμίαν ἐχούσῃ διαφορὰν* [c]) *πρὸς
τὴν ʻτὰ πεντήκοντα ὀλίγα ἐστί', συγκαταθήσεται καὶ τῇ ʻτὰ
μυρία ὀλίγα ἐστίν' ἀκαταλήπτῳ. πᾶσα γὰρ ἀκατάληπτος φαν-* 420

est nos esse probaturos, comprehendenti phantasiae non esse assentiendum, ne si ei consenserimus, incidamus propter propinquitatem in assensionem eorum quae sunt falsa et incomprehensa, et quod in phantasiis videatur maxima occurrere differentia. 418. quod autem dicimus, exemplo erit clarius: ponatur enim comprehendens quidem phantasia ʻquinquaginta sunt pauca', quae videtur etiam multum separata ab hac altera ʻdecem milia sunt pauca'. quoniam ergo multum distat a non comprehendente ʻdecem milia sunt pauca' haec comprehendens ʻquinquaginta sunt pauca'; non ambiget quidem sapiens tam magna intercedente differentia, sed illi quidem ʻquinquaginta pauca sunt' assentietur, quae est phantasia comprehendens, non assentietur vero alteri ʻdecem milia pauca sunt' utpote non comprehendenti. 419. at si huic ʻdecem milia pauca sunt' non assentietur, quia plurimum distat ab illa ʻquinquaginta sunt pauca'; manifestum tamen quod huic ʻquinquaginta et unum pauca sunt' assentietur: nihil enim inter hanc et istam ʻquinquaginta pauca sunt' intervalli intercedit. erat autem (in sorite) suppositae infimo loco velut comprehendenti phantasiae huic ʻquinquaginta pauca sunt' proxima prima non comprehendens haec ʻquinquaginta et unum pauca sunt'. assentietur itaque sapiens non comprehendenti phantasiae ʻquinquaginta et unum sunt pauca'. atque si huic assentietur, quae nullo distat intervallo ab illa ʻquinquaginta sunt pauca', assentietur et illi non comprehendenti ʻdecem milia sunt pauca'.

---

a) *οὐκ ἐφέξει ὁ σπουδαῖος*] idem est hoc loco *ἐπέχειν* quod supra *ἵστασθαι* et *ἡσυχάζειν*, ambigere an assentiendum sit necne, et sustinere se ac quiescere, quod in cavillationibus eiusmodi gradatim interrogatis faciendum suasit Chrysippus, non vero tunc ubi magna differentia statim ostendit vel negandum vel tribuendum assensum.

b) *τὰ πεντήκοντα καὶ ἕν*] ita legendum omnino pro *τὰ πεντήκοντα*, non hoc tantum, sed aliis deinceps tribus in locis. P 453

c) *μηδεμίαν ἐχούσῃ διαφορὰν*] non quod eadem cum illa sit, sed quod

τασίᾳ ἀκαταλήπτῳ φαντασίᾳ ἐστὶν ἴση. ἐπεὶ οὖν ἡ μὲν ʻτὰ
μυρία ὀλίγα ἐστίʼ ἀκατάληπτος ἴση ἐστὶ τῇ ʻτὰ πεντήκοντα
ὀλίγα ἐστίνʼ, οὐδενὶ δὲ διέφερε καὶ ἐκεχώριστο τῆς ʻτὰ πεντή-
κοντα ὀλίγα ἐστίʼ καταληπτικῆς, ἴση γενήσεται τῇ ʻτὰ μυρία
ὀλίγα ἐστίνʼ ἀκαταλήπτῳ φαντασίᾳ ἡ ʻτὰ πεντήκοντα ὀλίγα ἐστίʼ
421 καταληπτική. καὶ οὕτω συνεξέρχεται τῇ ψευδεῖ καὶ ἀκαταλήπτῳ
φαντασίᾳ διὰ τὴν ἀπαραλλαξίαν ἡ καταληπτική· οὐδὲ γὰρ ἔνεστι
λέγειν, μὴ πᾶσαν ἀκατάληπτον φαντασίαν ἴσην πάσῃ ἀκαταλήπτῳ
τυγχάνειν φαντασίᾳ, ἀλλὰ τὴν μὲν μᾶλλον εἶναι ἀκατάληπτον,
422 τὴν δὲ ἧσσον. ἐπεὶ πρῶτον μὲν μαχέσονται ἑαυτοῖς καὶ τῇ φύ-
σει τῶν πραγμάτων οἱ Στωϊκοί. ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀνθρώ-
που, καθʼ ὃ ἄνθρωπός ἐστιν, οὐ διαφέρει οὐδὲ λίθος λίθου,
οὕτως οὔτε ἀκατάληπτος φαντασία ἀκαταλήπτου φαντασίας
διενήνοχεν, ᾗ ἀκατάληπτός ἐστιν, οὐδὲ ψευδὴς ψευδοῦς[d]), ᾗ
ψευδής ἐστι. κἀντεῦθεν ὁρμώμενοι οἱ περὶ τὸν Ζήνωνα[e]) ἐδί-
423 δασκον, ὅτι ἴσα ἐστὶ τὰ ἁμαρτήματα[f]). εἶτα ἔστω τὴν μὲν μᾶλ-
λον εἶναι ἀκατάληπτον, τὴν δὲ ἧσσον, τί τοῦτο αὐτοῖς βοηθεῖν
δύναται; ἀκολουθήσει γὰρ τῇ μὲν μᾶλλον ἀκαταλήπτῳ μὴ συγ-
κατατίθεσθαι τὸν σοφόν, τῇ δὲ ἧσσον[g]) συγκατατίθεσθαι· ὅπερ
P 454 ἐστὶν ἄτοπον. ἀπλανὲς γὰρ εἶχε κριτήριον κατʼ αὐτοὺς ὁ σοφός,

420. quaelibet enim phantasia non comprehendens phantasiae non comprehendenti par est. quoniam ergo illa quidem non comprehendens phantasia ʻdecem milia sunt paucaʼ est par huic ʻquinquaginta et unum sunt paucaʼ; nullo autem intervallo distat haec aut seiuncta est a comprehendente phantasia ʻquinquaginta pauca suntʼ; non comprehendenti phantasiae ʻdecem milia pauca suntʼ etiam par erit comprehendens ʻquinquaginta sunt paucaʼ. **421.** atque ita simul reiicietur una cum falsa et non comprehendente phantasia, quia ab illa distingui non potest ea quae comprehendit: neque enim licet dicere, non quamlibet non comprehendentem phantasiam esse parem cuilibet phantasiae non comprehendenti, sed aliam quidem magis esse non comprehendentem, aliam vero minus. **422.** nam primum quidem secum et cum natura rerum pugnabunt Stoici: quo modo enim homo, quatenus homo, non differt ab homine neque lapis a lapide; ita nec phantasia non comprehendens differt a phantasia non comprehendente, quatenus non comprehendens est, neque falsa a falsa, quatenus est falsa. hinc motus Zeno docebat peccata esse aequalia. **423.** deinde esto aliam quidem magis esse non comprehendentem, aliam vero minus, quid hoc illos potest iuvare? sequetur enim ut ei quae est magis incomprehendens, non assentiatur sapiens, ei autem quae par, assentiatur; quod quidem est absurdum. ex eorum enim sententia iudicium

---

proxima nullumque inter ambas intercedat intervallum, quod paullo ante dixit, οὐδέν ἐστι μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς. sic interpretandum quod mox sequitur: οὐδενὶ διέφερε.

d) οὐδὲ ψευδὴς ψευδοῦς] Origenes 2 contra Celsum p. 61: ὡς οὐκ ἔστι ψεῦσμα ψεύσματος μᾶλλον ψεῦσμα, οὕτως οὐδὲ μειζόνως. ὡς οὐδὲ ἀληθὲς ἀληθοῦς μᾶλλον ἀληθὲς ἢ μειζόνως ἀληθές.

e) οἱ περὶ τὸν Ζήνωνα] articulum οἱ ex ms Ciz. revocavi.

f) ἴσα τὰ ἁμαρτήματα] hanc Stoicorum doctrinam exponit Cicero paradoxo 3 refellitque quarto de Finibus, quemadmodum et Horatius lib. 1 sat. 3. confer Lipsium 3 21 manuductionis et quae viri docti ad Laërtii 7 120.

g) τῇ δὲ ἧσσον] sic legendum e ms Ciz. pro ἴσον.

καὶ κατὰ πάντα ἐθεοποιεῖτο h) διὰ τὸ μὴ δοξάζειν i), τουτέστιν
ψευδεῖ συγκατατίθεσθαι, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ ἄκρα κακοδαιμονία καὶ
ἡ τῶν φαύλων διάπτωσις. ἵνα γε μὴν αἰσθητικὴ γένηται φαν- 424
τασία κατ' αὐτούς, οἷον ὁρατική, δεῖ πέντε συνδραμεῖν, τό τε
αἰσθητήριον k) καὶ τὸ αἰσθητὸν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ πῶς καὶ
τὴν διάνοιαν· ὡς ἐὰν τῶν ἄλλων παρόντων ἓν μόνον ἀπῇ,
καθάπερ διάνοια παρὰ φύσιν ἔχουσα, οὐ σωθήσεται, φασίν, ἡ
ἀντίληψις. ἔνθεν καὶ τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν ἔλεγόν τινες
μὴ κοινῶς κριτήριον, ἀλλ' ὅταν μηδὲν ἔχῃ κατὰ τὸν τρόπον
ἔνστημα l). τοῦτο μέντοι m) τῶν ἀδυνάτων ἐστί. καὶ γὰρ παρὰ 425
τὰς διαφορὰς τῶν πόρων καὶ παρὰ τὰς τοῦ ἐκτὸς περιστάσεις
καὶ παρ' ἄλλους πλείονας τρόπους οὐδὲ τὰ αὐτὰ οὐδὲ ὡσαύτως
ἰνδάλλεται ἡμῖν τὰ πράγματα, καθάπερ ἀνώτερον n) ἐπελογισάμεθα.
ὥστε εἰ μὲν φαίνεται πρὸς τῇδε τῇ αἰσθήσει καὶ τῇδε τῇ περι-
στάσει δύνασθαι λέγειν, τὸ δ' εἰ ταῖς ἀληθείαις τοιοῦτόν ἐστιν,
οἷον καὶ φαίνεται, ἢ ἀλλοῖον μέν ἐστιν, ἀλλοῖον δὲ φαίνεται,
μὴ ἔχειν ἡμᾶς διαυθεντεῖν, διὰ δὲ τοῦτο μηδεμίαν εἶναι φαν-
τασίαν χωρὶς ἐνστήματος. πῶς δ' οὐχὶ καὶ εἰς τὸν διαλλήλων o) 426
ἐμπίπτουσι τρόπον; ζητούντων γὰρ ἡμῶν, τίς ἐστιν ἡ καταλη-
πτικὴ φαντασία, ὁριζόμενοί φασιν, ἡ ἀπὸ ὑπάρχοντος κατ' αὐτὸ
τὸ ὑπάρχον ἐναπομεμαγμένη καὶ ἐναπεσφραγισμένη, ὁποία οὐκ
ἂν γένοιτο ἀπὸ μὴ ὑπάρχοντος. εἶτα πάλιν ἐπεὶ πᾶν τὸ ὁρικῶς

minime aberrans habet sapiens, et est in omnibus divinus propterea quod non opinetur, hoc est falso assentiatur, in quo sita est summa infelicitas et lapsus stultorum. 424. ut ex eorum quidem sententia sit phantasia vi sentiendi, videndi v. g., praedita, oportet quinque concurrere, instrumentum et sensile et locum et quo modo et cogitationem: nam si cum caetera adsint, unum solum desit, ut cogitatio quae se habet praeter naturam, non erit, inquiunt, salva apprehensio. hinc etiam comprehendentem phantasiam aliqui non communiter dixerunt esse veri criterium sed solum quando nihil quicquam habet quod ei obstet. hoc autem est ex iis quae non possunt fieri. 425. nam propter sensoriorum diversitatem et propter externas circumstantias et propter alios plures modos neque eaedem neque similiter et eodem modo res sese nobis repraesentant, ut superius collegimus. quamobrem videtur quidem hoc posse dici, quod appareat huic sensui et in hac circumstantia, illud vero an re vera tale sit quale videtur, aut diversum quidem sit, diversum vero videatur, non posse nos certo affirmare, et propterea nullam esse phantasiam cui non aliquid obstet. 426. quomodo autem non incidunt etiam in eum vitiose docendi modum qui dicitur alter per alterum? nobis enim quaerentibus quae sit comprehendens phantasia, dicunt, quae est insculpta et impressa ex re quae existit convenienter rei quae existit, cuiusmodi non fit a non exi-

---

h) ἐθεοποιεῖτο] vide Lipsium 3 manuduct. diss. 14. P 454

i) διὰ τὸ μὴ δοξάζειν] idem 3 diss. 8 et Sextus 2 Pyrrhon. sect. 83 et infra sect. 432 huius libri.

k) τό τε αἰσθητήριον] in ms Ciz. deest particula τε.

l) ὅταν μηδὲν ἔχῃ κατὰ τὸν τρόπον ἔνστημα] ita legendum esse ex sect. 254—257 patet, qui locus omnino cum hoc conferendus. in editis male legitur ὅταν μόνον ἔχῃ. mox διαφορὰς τῶν πόρων verti *sensoriorum differentias*, hoc est oculorum, aurium diversas constitutiones. Hervetus *meatum.*

m) τοῦτο μὲν δὴ] ms Ciz. τοῦτο μέντοι [quod recepimus].

n) ἀνώτερον] sect. 414.

o) τὸν διαλλήλων] sic supra sect. 341, quod alibi dicit διάλληλον.

διδασκόμενον ἐκ γινωσκομένων διδάσκεται, προσανακρινόντων ἡμῶν, τί ποτ᾽ ἔστι καὶ τὸ ὑπάρχον, ἀναστρέψαντές φασιν, ὅτι ὑπάρχον ἐστὶν ὃ κινεῖ καταληπτικὴν φαντασίαν. ὥστε ἵνα μὲν μάθωμεν τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν, προσειληφέναι ὀφείλομεν τὸ ὑπάρχον, ἵνα δὲ τοῦτο, ἐπὶ τὴν καταληπτικὴν βαδίζειν φαντασίαν, καὶ οὕτω μηδέτερον γίνεσθαι σαφὲς περιμένον τὴν
427 ἐκ τοῦ ἑτέρου πίστιν. ὥσπερ τε ἐπεὶ τῶν φανταστῶν τὰ μὲν φαίνεται καὶ ὑπάρχει, τὰ δὲ φαίνεται μέν, οὐχὶ δέ γε καὶ ὑπάρχει, χρῄζομέν τινος κριτηρίου τοῦ παραστήσοντος, τίνα ἐστὶ τὰ φαινόμενα ἅμα καὶ ὑπάρχοντα· οὕτως ἐπεὶ καὶ τῶν φαντασιῶν
P 455 αἱ μέν εἰσι καταληπτικαί, αἱ δὲ οὔ, δεόμεθα κριτηρίου τοῦ διατάξοντος, τίνες εἰσὶ τοιαῦται καὶ τίνες ἀκατάληπτοί τε καὶ ψευ-
428 δεῖς. τοῦτο οὖν τὸ κριτήριον ἤτοι καταληπτικὴ γενήσεται φαντασία ἢ οὐ καταληπτική· καὶ εἰ μὲν οὐ καταληπτική, ἀκολουθήσει καὶ πάντων ἁπαξαπλῶς μὴ καταληπτικὴν φαντασίαν κριτήριον εἶναι, ἧς ἔργον ἐστὶ τὸ καὶ τὴν καταληπτικὴν ἐξετάζειν, ὅπερ οὐ θελήσουσιν· εἰ δὲ καταληπτική, πρῶτον μὲν εὔηθες· αὐτὴν γὰρ ταύτην ἐζητοῦμεν κρίνειν, πότε ἐστὶ καταληπτική.
429 δεύτερον δὲ p) εἰ πρὸς τὸ διαγνῶναι τὰς καταληπτικὰς καὶ ἀκαταλήπτους φαντασίας κριτήριον παραλαμβάνομεν τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν, δεήσει καὶ τὸ ὅτι ἡ κρίνουσα αὐτὰς τῷ ὄντι καταληπτική ἐστι φαντασία, δοκιμάζεσθαι διὰ καταληπτικῆς φαντασίας, κἀκείνην πάλιν δι᾽ ἄλλης, καὶ τοῦτο μέχρις ἀπείρου.
430 ἀλλ᾽ ἴσως τις ἐρεῖ τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν καὶ τοῦ φανταστοῦ, ὅτι κατὰ ἀλήθειαν ὑπόκειται, καὶ ἑαυτῆς q) ὅτι κατα-

stente. deinde quoniam rursus quidquid docetur ex definitione, docetur ex cognitis, quaerentibus porro nobis quaenam sit res existens? dicunt vicissim, ea est quae movet comprehendentem phantasiam. quamobrem ut discamus quidem comprehendentem phantasiam, debemus rem quae existit, assumere, ut hanc autem discamus, ad comprehendentem regredi phantasiam; et sic neutrum est manifestum exspectans ut alterum fidem accipiat ex altero. 427. utque, quoniam eorum quae cadunt sub phantasiam, alia quidem apparent et existunt, alia autem apparent quidem, non existunt autem, opus habemus aliquo vim habente iudicandi, quod sit ostensurum quaenam sint quae simul appareant existantque; ita quoniam ex phantasiis aliae quidem sunt comprehendentes, aliae vero non, opus habemus aliquo veritatis criterio, quod sit docturum quaenam comprehendentes sunt et quaenam sunt non comprehendentes et falsae. 428. eiusmodi ergo criterium aut fiet comprehendens phantasia aut non comprehendens: et si quidem non comprehendens, sequetur non comprehendentem phantasiam vim habere omnia, ut semel dicam, diiudicandi, cuius est munus examinare etiam comprehendentem, quod nolent. sin autem comprehendens, primum quidem id fuerit stultum; nam hanc ipsam volebamus examinare utrum sit comprehendens. 429. secundo autem si ad dignoscendas comprehendentes et non comprehendentes phantasias pro regula et criterio assumimus comprehendentem phantasiam, oportebit etiam quod eas quae iudicat sit revera comprehendens phantasia, examinari per comprehendentem phantasiam, et illam rursus per aliam, et hoc usque in infinitum. 430. sed fortasse dicet quispiam comprehendentem phantasiam esse criterium et eius quod cadit sub phantasiam, quod revera subiiciatur, et sui ipsius,

---

P 455 p) δεύτερον δὲ] ita ms Ciz., licet δέ in editis abest.
q) καὶ ἑαυτῆς] sic scripsi ex ms Ciz. pro αὐτῆς.

ληπτική ἐστι, κριτήριον ὑπάρχειν. ὅπερ οὐ διήνεγκε τοῦ φάναι κατὰ ἀναστροφὴν καὶ τὸ φανταστὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς φαντασίας εἶναι δοκίμιον· ὡς γὰρ τῶν φαινομένων ἐν διαφωνίᾳ καθεστώτων ζητεῖται, τίνι κρινοῦμεν τὸ ὑπάρχον καὶ τὸ μὴ ὑπάρχον, οὕτω τῶν φαντασιῶν ἀσυμφώνων οὐσῶν σκεπτόμεθα τὸ τίνι κρινοῦμεν τήν τε καταληπτικὴν καὶ τὴν μὴ τοιαύτην. διόπερ 431
ὁμοίων ὄντων τῶν πραγμάτων, εἰ ἑαυτῆς κριτήριον εἶναι δύναται ἡ φαντασία, καίπερ ἀσύμφωνος οὖσα, ἔσται καὶ τὸ φανταστὸν r) *ἐξ αὐτοῦ πιστόν, κἂν ὅτι μάλιστα διαφωνῆται* s)*· ὅπερ ἄτοπον.* 432
ἢ εἴπερ τοῦτο, παρ' ὅσον ἐστὶ διάφωνον, δεῖται τοῦ κρίνοντος αὐτό, δεήσεται καὶ ἡ φαντασία τοῦ δοκιμάσοντος αὐτὴν καὶ παραστήσοντος, εἰ τῷ ὄντι καταληπτική ἐστιν. ἄλλως τε εἰ πᾶσα φαύλου κατ' αὐτοὺς ὑπόληψις t) *ἄγνοιά ἐστι καὶ μόνος ὁ σοφὸς ἀληθεύει καὶ ἐπιστήμην ἔχει τἀληθοῦς βεβαίαν, ἀκολουθεῖ μέχρι δεῦρο ἀνευρέτου καθεστῶτος τοῦ σοφοῦ* u) *κατ' ἀνάγκην καὶ τἀληθὲς ἀνεύρετον εἶναι, διὰ δὲ τοῦτο καὶ πάντα ἀκατάληπτα τυγχάνειν, ἐπείπερ φαῦλοι πάντες ὄντες οὐκ ἔχομεν βεβαίαν τῶν ὄντων κατάληψιν. τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος ἀπολείπεται τὰ ὑπὸ* 433
τῶν Στωϊκῶν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς σκέψεως λεγόμενα, παρὰ μέρος P 456
καὶ ὑπὸ τῶν Σκεπτικῶν πρὸς ἐκείνους λέγεσθαι· ἐπεὶ γὰρ τοῖς φαύλοις κατ' αὐτοὺς ἐγκαταριθμοῦνται Ζήνων τε καὶ Κλεάνθης καὶ Χρύσιππος καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀπὸ τῆς αἱρέσεως, πᾶς δὲ

quod sit comprehendens. quod perinde est ac si invertas et dicas id quod cadit sub phantasiam, esse quod et ipsum se ipsum probat et phantasiam: quomodo enim cum quae apparent sunt in controversia, quaeritur quanam re iudicemus id quod existit et quod non existit; ita phantasiis non convenientibus consideramus quanam re iudicabimus comprehendentem phantasiam et eam quae non est eiusmodi. 431. quamobrem cum sint res similes, si se ipsam iudicandi vim habere potest phantasia, quamvis sit discrepans ac dissentiens, etiam id quod cadit sub phantasiam erit per se credibile, etiamsi maxime controversum sit: quod quidem est absurdum. 432. aut si hoc, quatenus controversum est, indiget eo quod sit ipsum iudicaturum, opus habebit etiam phantasia eo quod sit ipsam probaturum et ostensurum, an sit re vera comprehendens. alioqui si, ut est eorum sententia, quaelibet stulti existimatio est ignoratio, et solus sapiens verum dicit et habet firmam ac stabilem veri scientiam, sequitur ut cum hucusque inveniri non potuerit sapiens, necessario verum quoque non possit inveniri et propterea sint omnia incomprehensibilia, quandoquidem stulti omnes non habemus firmam ac stabilem rerum comprehensionem. 433. hoc autem cum ita se habeat, restat ut quae dicuntur a Stoicis adversus Scepticos, vicissim etiam a Scepticis adversus illos dicantur: nam quoniam ex illorum sententia in stultorum numerum referuntur etiam Zeno et Cleanthes et Chrysippus et caeteri ex secta Stoicorum;

---

r) *ἀσύμφωνος οὖσα, ἔσται καὶ τὸ φανταστόν*] ita recte distinguit ms Ciz.
s) *διαφωνῆται*] idem ms *διαφωνεῖ*.
t) *πᾶσα φαύλου ὑπόληψις*] Stoicorum hoc scitum, solis sapientibus veritatem patere et scientiam, caeteros omnes quos *φαύλων* vel stultorum nomine contemnunt, in vera quidem posse fortassis incidere, sed tantum incerta opinatione. confer lib. 2 Pyrrhon. sect. 83.
u) *ἀνευρέτου τοῦ σοφοῦ*] Stoicis ipsis fatentibus, ut Seneca non uno in loco. confer Ciceronem 3 Offic. 4 et nostrum libro adversus Rhetoras sect. 45 et 1 adv. Physicos sect. 133. idem Cicero Stoicos perstringens in Laelio c. 5: *eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus.*

φαῦλος ἀγνοίᾳ κρατεῖται, πάντως ἠγνόει Ζήνων, πότερον ἐν κόσμῳ περιέχεται ἢ αὐτὸς τὸν κόσμον περιέσχηκε, καὶ πότερον ἀνήρ ἐστιν ἢ γυνή. καὶ οὐκ ἠπίστατο Κλεάνθης εἴτε ἄνθρωπός
434 *ἐστιν εἴτε τι θηρίον*[x]) *Τυφῶνος πολυπλοκώτερον. καὶ μὴν ἢ ἐγίνωσκε τὸ δόγμα τοῦτο Χρύσιππος Στωϊκὸν ὄν, φημὶ δὴ τὸ 'πάντα ἀγνοεῖ ὁ φαῦλος', ἢ οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἠπίστατο. καὶ εἰ μὲν ἠπίστατο, ψεῦδος τὸ πάντα ἀγνοεῖν τὸν φαῦλον· αὐτὸ γὰρ τοῦτο φαῦλος ὢν ἐγίνωσκε ὁ Χρύσιππος, τὸ πάντα ἀγνοεῖν τὸν φαῦλον. εἰ δὲ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ᾔδει τὸ ὅτι πάντα ἀγνοεῖ, πῶς περὶ πολλῶν δογματίζει τιθεὶς τὸ ἕνα εἶναι κόσμον καὶ προνοίᾳ τοῦτον διοικεῖσθαι καὶ διόλου τρεπτὴν εἶναι τὴν οὐσίαν καὶ ἄλλα*
435 *παμπληθῆ; πάρεστι δέ, εἴ τινι φίλον ἐστί, καὶ τὰς ἄλλας ἀπορίας τὸν ἀντερωτῶντα, ὡς ἔθος ἔχουσιν, αὐτοῖς τοῖς Σκεπτικοῖς προσάγειν. δεδηλωμένου μέντοι τοῦ κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν χαρακτῆρος οὐκ ἀνάγκη μακρηγορεῖν. πρὸς δὲ τοὺς πιθανὰς*[y]) *ἀποδεχομένους φαντασίας σύντομος ὁ λόγος· ταυτὶ γὰρ τὰ κριτήρια, δυοῖν θάτερον, ἢ ὡς πρὸς τὴν τοῦ βίου διεξαγωγὴν*[z]) *χρήσιμα αὐτοῖς ὑπείληπται ἢ ὡς πρὸς τὴν εὕρεσιν*[a]) *τῆς ἐν τοῖς*
436 *οὖσι ἀληθείας. καὶ εἰ μὲν τὸ πρῶτον λέγοιεν, ἄτοποι γενήσονται· οὐδεμία γὰρ τούτων τῶν φαντασιῶν δύναται κατ' ἰδίαν χρειοῦν πρὸς τὰς τοῦ βίου διεξαγωγάς, ἀλλὰ χρεία ἐστὶν ἑκάστῃ καὶ τῆς τηρήσεως, καθ' ἣν ἥδε μὲν*[b]) *διὰ τόδε ἐστὶ πιθανή,*
437 *ἥδε δὲ διὰ τόδε διεξωδευμένη καὶ ἀπερίσπαστος*[c]). *εὐθέως δὲ πρὸς τὴν τἀληθοῦς εὕρεσιν διαπεσοῦνται· οὔτε γὰρ ἡ πιθανὴ*

quilibet autem stultus tenetur ab ignoratione, omnino ignorabat Zeno an in mundo contineretur an ipse mundum contineret, neque utrum esset vir an femina. neque sciebat Cleanthes essetne homo an fera aliqua Typhone magis varia ac magis multiplex. 434. praeterea aut noverat Chrysippus hoc dogma, quod est Stoicum, illud inquam 'stultus ignorat omnia', aut ne hoc quidem sciebat. ac siquidem sciebat illud, falsum est a stulto omnia ignorari: ipsum enim hoc, cum stultus esset, cognoscebat Chrysippus, stultum omnia ignorare. si autem ne hoc quidem ipsum sciebat quod omnia ignorat, quomodo de multis dogma constituit, ponens unum esse mundum et eum administrari providentia et per totum mutabilem esse eius essentiam et alia plurima? 435. licet autem si velit quispiam, contra interrogando, ut mos est, ipsis quoque Scepticis alias afferre dubitationes. sed ostensa forma argumentandi non est necesse prolixa uti oratione. adversus eos autem qui probabiles admittunt phantasias, brevi oratione uti licet: huiusmodi enim criteria veritatis duorum alterum, aut ad vitam traducendam existimata sunt ab eis conducibilia aut ad inveniendam in rebus veritatem. 436. et si prius illud quidem dicant, absurdum erit quod ab eis dicetur: nulla enim ex huiuscemodi phantasiis potest seorsum conferre ad vitam traducendam, sed unicuique opus est etiam observatione, per quam alia quidem phantasia propter hoc est probabilis, alia vero propter illud examinata per partes et non distracta. 437. statim autem labentur in veri inventione: neque enim quae probabilis

P 456 x) *εἴτε τι θηρίον*] ex dicto Socratis, quod fuit supra sect. 264.
y) *πρὸς δὲ τοὺς πιθανὰς*] Academicos Carneadem aliosque, sect. 174 sq. 371. 401.
z) *πρὸς τὴν τοῦ βίου διεξαγωγήν*] vide supra sect. 184.
a) *ἢ ὡς πρὸς τὴν εὕρεσιν*] *ὡς* in ms Ciz. desideratur.
b) *καθ' ἣν ἥδε μὲν*] ita legendum pro *ἡ δὲ μέν*.
c) *διεξωδευμένη καὶ ἀπερίσπαστος*] vide sect. 186 sq. et 1 Pyrrhon. sect. 227 sq.

μόνον κριτήριον τἀληθοῦς· δεῖ γὰρ ἵνα τοῦτο εὑρεθῇ, πολὺ πρό-
τερον αὐτὴν περιωδευμένην [d]) διὰ τὸ πάντως ἡμᾶς ἐν τῷ διο-
δεύειν ἕκαστον τῶν κατὰ τρόπον αὐτῆς θεωρουμένων μὴ εἰς
ὑπόνοιαν ἀνάγεσθαι, μήποτε παραλέλειπται τῶν ὀφειλόντων
κατὰ τὸν τόπον ἐξετάζεσθαι, ἅτε περισπασμοῦ [e]) περὶ τὴν
διάνοιαν συμβαίνοντος εἴρηται ἡ τῆς ἀληθείας γνῶσις. τὸ δὲ 438
ὅλον μήποτε τοῖς αὐτῶν ἐλέγχοις κρατοῦνται· ὡς γὰρ διαβάλ- P 457
λοντες τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν [f]) ἔφασκον μὴ εἶναι κριτή-
ριον ταύτην τῆς ἀληθείας τῷ καὶ ἄλλας ἀπαραλλάκτους παρα-
κεῖσθαι αὐτῇ ψευδεῖς, οὕτως οὐκ ἀπέοικε καὶ τοῖς διεξωδευμέ-
νοις πράγμασιν ἡμῖν ἐν τῷ διαθεωρεῖν τὴν πιθανὴν φαντασίαν
ἄλλα τινὰ ψευδῆ παρακεῖσθαι, ὥστε λόγου ἕνεκεν δοκεῖν μὲν
ἡμᾶς ἔχειν ἀρτίαν [g]) τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, μὴ οὕτως δὲ
ἔχειν, ἢ ὡς ἐκ συμμέτρου μὲν διαστήματος δοκεῖν βλέπεσθαι τὸ
φανταστόν, ἄλλως δὲ ἔχειν. πλὴν τό γε κεφάλαιον, εἰ μήτε πᾶ- 439
σαι αἱ φαντασίαι εἰσὶ πισταὶ [h]) μήτε πᾶσαι ἄπιστοι [i]) μήτε τινὲς
μὲν [k]) πισταὶ τινὲς δὲ ἄπιστοι, οὐκ ἂν εἴη κριτήριον τῆς ἀλη-
θείας ἡ φαντασία. ᾧ ἀκόλουθον τὸ μηδὲν εἶναι κριτήριον διὰ
τὸ μήτε τὸ ὑφ' οὗ [l]) μήτε τὸ δι' οὗ [m]) μήτε τὸ καθ' ὃ [n]) βε-
βαίαν ἔχειν τὴν γνῶσιν. ἀλλ' εἰώθασιν ἀνθυποφέροντες οἱ Δο- 440
γματικοὶ [o]) ζητεῖν, πῶς ποτε καὶ ὁ Σκεπτικὸς τὸ μηδὲν εἶναι

solum est phantasia, veri falsique regula est. oportet quippe ut hoc inveniatur, multo prius ipsam esse per partes examinatam, ne omnino nos dum persequimur unumquodque eorum, quae in eius modo considerantur, veniamus in suspicionem, numquid sit aliquid praetermissum eorum quae debent rite examinari, siquidem veritatis cognitionem dicunt contingere mentis (ad illi assentiendum) tractione. 438. in summa autem numquid suis propriis vincuntur argumentis: quomodo enim dicebant comprehendentem reprehendentes phantasiam eam non esse criterium veritatis propterea quod iuxta eam exstent aliae falsae, quae minime ab ea differunt; ita est satis verisimile, dum probabilem contemplamur phantasiam, etiam post singula per partes examinata aliam similem falsam adesse, ut exempli causa, videri quidem nobis esse integros animo nos et corpore, non autem ita habere; aut ex congruenti spatio videri aspicere quod cadit sub phantasiam, rem autem aliter se habere. 439. ut summatim autem dicam, si neque omnes phantasiae sunt credibiles neque omnes incredibiles, neque aliquae quidem credibiles aliquae vero incredibiles, non est phantasia criterium sive regula iudicandae veritatis. cui est consequens, ut nullum sit propterea quod neque id a quo neque id per quod neque id secundum quod firma ac stabili percipitur cognitione. 440. sed solent contra haec obiicientes Dogmatici quaerere, quomodo pronuntiat Sce-

d) περιωδευμένην] eadem quam modo διεξωδευμένην dixerat.

e) ἅτε περισπασμοῦ] per phantasiam ἀπερίσπαστον. vide sect. 176 sq. huius libri et lib. 2 sect. 48.

f) τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν] Stoicorum. supra sect. 402 sq.

g) ἀρτίαν] ms Ciz. ἀρτίοις, male. P 457

h) μήτε πᾶσαι αἱ φαντασίαι εἰσὶ πισταὶ] hoc probavit sect. 389—397.

i) μήτε πᾶσαι ἄπιστοι] sect. 398—400.

k) μήτε τινὲς μὲν] sect. 401—439.

l) μήτε τὸ ὑφ' οὗ] sect. 263—342.

m) μήτε τὸ δι' οὗ] sect. 343—369.

n) μήτε τὸ καθ' ὃ] sect. 370—439.

o) ἀνθυποφέροντες οἱ Δογματικοὶ] confer Laërtium 9 102.

κριτήριον ἀποφαίνεται. ἤτοι γὰρ ἀκρίτως τοῦτο λέγει ἢ μετὰ
κριτηρίου· καὶ εἰ μὲν ἀκρίτως, ἄπιστος γενήσεται, εἰ δὲ μετὰ
κριτηρίου, περιτραπήσεται. καὶ λέγων μηδὲν εἶναι κριτήριον ὁμο-
λογήσει εἰς τὴν τούτου παράστασιν κριτήριον παραλαμβάνειν.
441 πάλιν τε ἡμῶν συνερωτώντων, εἰ ἔστι κριτήριον, ἤτοι κέκριται
ἢ ἄκριτόν ἐστι, καὶ δυοῖν θάτερον συναγόντων p), ἤτοι τὴν εἰς
ἄπειρον ἔκπτωσιν ἢ τὸ ἀτόπως αὐτοὺς τὸ κριτήριον εἶναι λέγε-
σθαι, ἀντιπαρεξάγοντές φασι μὴ ἄτοπον ὑπάρχειν τὸ ἐξ αὐτοῦ
442 τι κριτήριον ἀπολείπειν· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ εὐθὺ καὶ ἄλλων ἐστὶ
δοκιμαστικόν. καὶ ὁ λόγος τῆς τε τῶν ἄλλων ἰσότητος καὶ τῆς
ἰδίας σταθμητικὸς ὑπῆρχε. καὶ τὸ φῶς οὐ μόνον τῶν ἄλλων
ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ ἐκκαλυπτικὸν φαίνεται. διόπερ καὶ τὸ κριτή-
443 ριον δύναται καὶ ἄλλων καὶ ἑαυτοῦ κριτήριον καθεστάναι. ῥητέον
δὲ πρὸς μὲν τὸ πρῶτον, ὅτι σκεπτικόν ἐστι ἔθος τὸ τοῖς πεπι-
στευμένοις μὴ συνηγορεῖν, ἀρκεῖσθαι δ' ἐπ' αὐτῶν ὡς αὐτάρκει
κατασκευῇ τῇ κοινῇ προλήψει· τοῖς δὲ ἀπίστοις εἶναι δοκοῦσι
συναγορεύειν καὶ εἰς ἰσοσθένειαν αὐτῶν ἕκαστον ἀνάγειν τῇ περὶ
τὰ παραδοχῆς ἠξιωμένα q) πίστει. τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος
P 458 οὐκ ἀναιροῦντες τὸ κριτήριον r) τοὺς κατὰ τούτου χειρίζομεν λό-
γους, ἀλλὰ βουλόμενοι δεῖξαι ὅτι οὐ πάντως πιστόν ἐστι τὸ εἶναι
κριτήριον, διδομένων εἰς τοὐναντίον καὶ τῶν ἴσων ἀφορμῶν.
444 εἶτα κἂν τῷ ὄντι συναναιρεῖν δοκῶμεν τὸ κριτήριον, δυνάμεθα
εἰς τοῦτο οὐχ ὡς κριτηρίῳ χρῆσθαι τῇ προχείρῳ φαντασίᾳ, καθ'
ἣν τοὺς προσπίπτοντας ἡμῖν πιθανοὺς λόγους τιθέντες εἰς τὸ

pticus nullum esse veri falsique criterium? aut enim hoc dicit absque iudicio aut criterio veritatis adhibito id pronuntiat, et si quidem absque iudicio, non erit fide dignus; sin autem criterio veritatis adhibito, in eum retorquebitur, et dicens nullum esse veri criterium fatebitur se ad hoc probandum criterio uti. **441.** et rursus nobis rogantibus, utrum detur criterium veritatis, aut iudicatum est aut non est iudicatum, et duorum alterum colligentibus, aut prolapsionem in infinitum aut absurde eos dicere criterium veritatis dari; illi obiectioni respondentes dicunt, non esse absurdum concedere aliquid quod sui ipsius criterium sit. **442.** rectum enim et se probat et alia, et ratio seu proportio et aliorum aequalitatem ponderat et suam. et lux non solum alia sed se quoque cernitur aperire. quamobrem potest quoque criterium veritatis et se et alia iudicare. **443.** atque ad primum quidem dicendum est, quod mos est Scepticorum, ea quae communiter creduntur non defendere contentosque esse communi praesumptione tamquam sufficienti probatione; ea autem quae incredibilia videntur defendere et ad fidem faciendam eorum quae digna sunt ut admittantur pares vires unumquemque adducere. ita ergo etiam in praesentia non ut tollamus veritatis criterium, contra ipsum tractamus haec quae dicimus, sed volumus ostendere quod non sit omnino firmum quod criterium veritatis sit, cum etiam dentur argumenta in contrarium. **444.** deinde etiamsi re vera videremur tollere veri regulam falsique, possumus ad hocce non tamquam criterio veritatis phantasia obvia uti, per quam probabiles, quae nobis occurrunt, rationes dum afferimus ad colligendum hoc quod nullum sit

---

p) συναγόντων] ita ms Ciz. pro συναγαγόντων.

q) παραδοχῆς ἠξιωμένα] sic ἀποδοχῆς ἄξιον dixit Apostolus 1 Tim. 1 15. 4 9.

P 458 r) οὐκ ἀναιροῦντες τὸ κριτήριον] idem prae se fert ac profitetur Sextus 2 Pyrrhon. sect. 79. confer infra lib. 2 adv. Logicos sect. 157.

μηδὲν εἶναι κριτήριον ἐκτιθέμεθα μέν, οὐ μετὰ συγκαταθέσεως δὲ τοῦτο ποιοῦμεν διὰ τὸ καὶ τοὺς ἀντικειμένους λόγους ἐπ᾽ ἴσης εἶναι πιθανούς. νὴ Δία, ἀλλὰ δύναταί τι καὶ ἑαυτοῦ εἶναι 445
κριτήριον, ὡς ἐπί τε κανόνος καὶ ζυγοῦ ἐγίνετο, ὅπερ ἐστὶ μειρακιῶδες· τούτων μὲν γὰρ ἑκάστου ἐστί τι ὑπεραναβεβηκὸς κριτήριον [s]*), ὡς αἴσθησις καὶ νοῦς, διὸ καὶ ἐπὶ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ἐρχόμεθα. τοῦ δὲ νῦν ὑπὸ τὴν ζήτησιν πεπτωκότος κριτήριον οὐδὲν θέλουσιν ὑπεράνω τυγχάνειν. τοίνυν ἄπιστόν ἐστι περὶ αὑτοῦ τι λέγον* [t]*) καὶ μὴ ἔχον τὸ προσμαρτυροῦν τὴν ἀλήθειαν.*

Τοσαῦτα μὲν περὶ κριτηρίου. μέτρον δὲ ἔχοντος αὐτάρκες 446
τοῦ ὑπομνήματος ἀπὸ ἄλλης ἀρχῆς [u]*) πειρασόμεθα καὶ περὶ αὐτοῦ κατὰ ἀποτομὴν τοῦ ἀληθοῦς διαπορεῖν.*

veritatis criterium, exponimus quidem, sed hoc non facimus cum assensione, propterea quod quae eis opponuntur rationes, aeque sint probabiles. 445. at potest sane, inquiunt, aliquid esse criterium sui ipsius, ut videmus in regula et trutina; quod quidem est puerile: horum enim singulis est aliquod criterium superius, ut sensus et intelligentia, et ideo ad ea probanda accedimus. eius autem de quo nunc quaeritur, nullum volunt superius criterium exstare. non est ergo credibile nec fide dignum, cum de se ipso affirmat aliquid nec habet quod attestetur verum illud esse.

446. Atque hactenus quidem de criterio veri falsique. cum autem commentarius in satis magnam creverit longitudinem, tentabimus alio sumpto principio de ipso quoque vero separata disputatione addubitare.

---

s) *ὑπεραναβεβηκὸς κριτήριον*] sensus cum mente ait esse criterium quo ipsam regulam et trutinam, an rectae sint, diiudicamus, itaque has non habere nos pro summo criterio, sed alii superiori et *ὑπεραναβεβηκότι* subiicere. philosophos autem dogmaticos contendere pro criterio aliquo veritatis summo et quod nulli alii superiori diiudicandum submittere velint.

t) *περὶ αὑτοῦ τι λέγον*] in ms Ciz. deest *τί*. [legebatur *αὐτοῦ*]

u) *ἀπὸ ἄλλης ἀρχῆς*] hinc, quemadmodum etiam ex verbis in limine proximi libri, *διὰ τοῦ προανυσθέντος ἡμῖν ὑπομνήματος*, patet tractationem adversus Logicos a Sexto ipso in duo *ὑπομνήματα* sive libros duos divisam esse. in ms Ciz. in calce adscriptum erat: *Σέξτου Ἐμπειρικοῦ περὶ κριτηρίου.*

Σέξτου ἐμπειρικοῦ

Περὶ φιλοσοφίας τὸ δεύτερον[a]).

α' περὶ ἀληθοῦς. — β' περὶ σημείου. — γ' περὶ ἀδήλων. — δ' περὶ ἀποδείξεως. — ε' ἐκ τίνος ὕλης ἡ ἀπόδειξις. — ς' εἰ ἔστιν ἀπόδειξις[b]).

1 Ὅσα μὲν ἀπορηματικῶς[c]) εἴωθε λέγεσθαι παρὰ τοῖς Σκε-
πτικοῖς εἰς ἀναίρεσιν τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦ προ-
ανυσθέντος[d]) ἡμῖν ὑπομνήματος ἐπεληλύθαμεν. συναποδόντες δὲ
P 459 αὐτοῖς καὶ τὴν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν φυσικῶν[e]) μέχρι τῶν νεωτέρων
καταγομένην ἱστορίαν τοὐπὶ πᾶσιν ὑπεσχόμεθα καὶ περὶ αὐτοῦ
κατ' ἰδίαν ἐρεῖν τοῦ ἀληθοῦς. ὅθεν νῦν τὴν ὑπόσχεσιν πληροῦν-
τες ἐν πρώτοις σκεπτώμεθα,

Εἰ ἔστι τι ἀληθές.

2 Ὅτι μὲν μηδενὸς ὄντος σαφοῦς κριτηρίου κατ' ἀνάγκην συναδηλεῖται καὶ τὸ ἀληθές, πᾶσιν ἤδη φανερόν ἐστιν. ὁμοίως δὲ

Sexti Empirici

De philosophia liber secundus.

1 *De vero sect.* 2. — 2 *de signo sect.* 141. — 3 *de non evidentibus sect.* 145. — 4 *de demonstratione sect.* 300. — 5 *ex qua materia sit demonstratio sect.* 315. — 6 *an sit demonstratio sect.* 337.

1. Quae dubitando quidem disputari solent apud Scepticos ad tollendum criterium veritatis, persecuti sumus in superiore commentario. cum simul autem tradiderimus repetitam altius a Physicis historiam usque ad recentiores, postremo polliciti sumus visuros nos esse de ipso vero. implentes itaque nunc promissum in primis consideremus,

I. An sit aliquid verum.

2. Atque si nullum quidem sit evidens criterium veri falsique, simul etiam necessario obscurum esse verum, iam est omnibus perspicuum, similiter

---

a) *περὶ φιλοσοφίας τὸ δεύτερον*] in mss Vratislav. et Ciz. titulus est *τῶν κατὰ Σέξτον σκεπτικῶν τὸ δεύτερον.* atque aliquot locis *ὑπομνήματα* sua *σκεπτικά* laudat noster, ubi hos libros videtur innuere, ut lib. contra Rhetoras sect. 107.

b) *εἰ ἔστιν ἀπόδειξις*] ms Ciz. *τί ἐστιν*, male.

c) *ἀπορηματικῶς*] ms Ciz. *ἀπορητικῶς.*

d) *προανυσθέντος*] ita recte idem ms pro *προανοισθέντος.* quemadmodum apud Plutarchum lib. de sanitate tuenda pro *ἀνοιστόν* legendum esse *ἀνυστόν* H. Stephanus pridem annotavit.

e) *ἄνωθεν ἀπὸ τῶν φυσικῶν*] Physicos vocat antiquissimos Graecorum
P 459 philosophos a Thalete ad Socratem, quorum sententias de criterio veritatis in superiore libro exponit a sect. 89 ad 140. postea ceteros etiam persequens ad Stoicos usque, quos *νεωτέρων* nomine appellare hoc loco videtur.

καὶ ἐξ ἐπιμέτρου[f]) παρέσται διδάσκειν ὅτι κἂν μηδὲν ἄντικρυς
πρὸς τὸ κριτήριον λέγωμεν, ἡ περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀληθοῦς[g]) διά-
στασις ἱκανή ἐστιν εἰς ἐποχὴν ἡμᾶς καταστήσασθαι. καὶ ὃν τρό- 3
πον μηδενὸς ὄντος ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων εὐθέος καὶ
στρεβλοῦ οὐδὲ κανών ἐστι δοκιμαστικὸς τούτων, καὶ μηδενὸς
ὄντος βαρέος καὶ κούφου σώματος συναναιρεῖται ἡ τοῦ ζυγοῦ
κατασκευή[h])· οὕτω μηδενὸς ὄντος ἀληθοῦς οἴχεται καὶ τὸ τῆς
ἀληθείας κριτήριον. τὸ δ' ὅτι οὐδέν ἐστιν ἀληθὲς ἢ ψεῦδος,
ὅσον ἐπὶ τοῖς τῶν Δογματικῶν λόγοις μάθωμεν ἂν τὴν γεγο-
νυῖαν αὐτοῖς[i]) περὶ τούτου διάστασιν προτάξαντες. τῶν γὰρ σκε- 4
ψαμένων ἀληθοῦς οἱ μὲν οὐδὲν εἶναί φασιν ἀληθές, οἱ δὲ εἶναι·
καὶ τῶν εἶναι φαμένων οἱ μὲν μόνα ἔλεξαν ἀληθῆ εἶναι τὰ νοητά,
οἱ δὲ μόνα τὰ αἰσθητά, οἱ δὲ κοινῶς τὰ αἰσθητά τε καὶ νοητά.
Ξενιάδης[k]) μὲν οὖν ὁ Κορίνθιος, ὡς ἀνώτερον ὑπεδείκνυμεν, 5
μηδὲν εἶναί φησιν ἀληθές. τάχα δὲ καὶ Μόνιμος[l]) ὁ κύων τῦ-
φον[m]) εἰπὼν τὰ πάντα, ὅπερ οἴησίς ἐστι τῶν οὐκ ὄντων ὡς
ὄντων. οἱ δὲ περὶ τὸν Πλάτωνα καὶ Δημόκριτον μόνα τὰ νοητὰ 6

autem hoc quoque docere licebit ex abundanti, quod etsi nihil contra criterii veritatis existentiam diserte dicamus, ipsa de vero dubitatio sufficiat ad sustinendam nostram assensionem. 3. et quomodo si in natura rerum nihil sit rectum et obliquum, tum neque datur regula quae ea probet et examinet; et si nullum sit corpus grave et leve, simul etiam tollitur probatio trutinae: ita si nihil sit verum, perit etiam criterium quod iudicet veritatem. quod autem nihil sit verum aut falsum, ex iis quae dicuntur a Dogmaticis, didicerimus, si praemiserimus eam quae apud eos de ea re est dissensionem. 4. ex iis enim qui verum considerarunt, alii quidem dicunt nihil esse verum, alii autem esse; et ex iis qui dixerunt esse, alii quidem dixerunt sola esse vera ea quae cadunt sub intelligentiam, alii autem sola sensilia, alii autem utraque communiter sensilia et quae cadunt sub intelligentiam. 5. atque Xeniades quidem Corinthius, ut superius ostendimus, dicit nihil esse verum. fortasse autem etiam Monimus Cynicus, qui dixit omnia esse *τῦφον* sive opinionem inflatam de iis quae non sunt, ac si sint. 6. Plato autem et Democritus ea sola existimarunt esse vera, quae cadunt sub intel-

---

f) *ἐξ ἐπιμέτρου*] ms Vratislav. unico vocabulo *ἐξεπιμέτρου*, ut paullo ante *κατιδίαν*.

g) *τοῦ ἀληθοῦς*] ms Ciz. *τἀληθοῦς*.

h) *ἡ τοῦ ζυγοῦ κατασκευή*] articulum *ἡ* ex ms Vratislav. revocavi.

i) *γεγονυῖαν αὐτοῖς*] ita rectius mss pro *αὐτῆς*. mox pro verbo *προτάξαντες* Hervetus in versione sua habet *si prius examinaverimus*, ac si *προετάσαντες* legisset.

k) *Ξενιάδης*] videsis quae ad superiorem librum sect. 53 et 388.

l) *Μόνιμος*] de hoc quoque dictum ibid. ad sect. 88.

m) *τῦφον*] Menander de Monimo apud Laërtium 6 83

τὸ γὰρ ὑποληφθὲν τῦφον εἶναι πᾶν ἔφη,

minus bene vir summus Hugo Grotius excerpt. e Comicis p. 727 *τυφλὸν* legit pro *τῦφον*. peius etiam Hervetus, qui in versione sua pro *τῦφον* habet *τύφονα*. est autem *τῦφος* proprie tumor carnis non bono habitu sed inflammatione elatae, unde per metaphoram haec vox ad vanam opinionem transfertur. Hesychius: *τῦφος ἀλαζονία, ἔπαρσις, κενοδοξία*. vetus glossarium ms quod est penes me et fuit olim B. Hinckelmanni: *τύφεται καπνίζεται. τυφωθεὶς ἐπαρθείς, τῦφος ἀλαζονία, κενοδοξία, ὑπερηφανία.* confer Menagium ad Laërtii laudatum locum et Tho. Gatakerum ad haec M. Antonini 2 15: *ὅτι πᾶν ὑπόληψις· δῆλα μὲν γὰρ τὰ πρὸς τοῦ κυνικοῦ Μονίμου λεγόμενα.*

ἐνόμισαν ἀληθῆ εἶναι. ἀλλ' ὁ μὲν Δημόκριτος [n]) διὰ τὸ μηδὲν ὑποκεῖσθαι φύσει αἰσθητόν, τῶν τὰ πάντα συγκρινουσῶν ἀτόμων πάσης αἰσθητῆς ποιότητος ἔρημον ἐχουσῶν φύσιν. 7 ὁ δὲ Πλάτων [o]) διὰ τὸ γίνεσθαι μὲν ἀεὶ τὰ αἰσθητά, μηδέποτε δὲ
P 460 εἶναι, ποταμοῦ δίκην ῥεούσης [p]) τῆς οὐσίας, ὥστε ταὐτὸ μὴ δύο τοὺς ἐλαχίστους χρόνους ὑπομένειν μηδὲ ἐπιδέχεσθαι, καθάπερ ἔλεγε καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης, δύο ἐπιδείξεις [q]) διὰ τὴν ὀξύτητα τῆς
8 ῥοῆς. οἱ δὲ περὶ τὸν Αἰνησίδημον [r]) καὶ Ἡράκλειτον καὶ τὸν Ἐπίκουρον ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ κοινῶς κατενεχθέντες ἐν εἴδει διέστησαν· οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν Αἰνησίδημον λέγουσί τινα τῶν φαινομένων διαφοράν, καὶ φασὶ τούτων τὰ μὲν κοινῶς φαίνεσθαι, τὰ δὲ ἰδίως τινί, ὧν ἀληθῆ μὲν εἶναι τὰ κοινῶς πᾶσι φαινόμενα, ψευδῆ δὲ τὰ μὴ τοιαῦτα. ὅθεν καὶ ἀληθὲς φερωνύμως
9 εἰρῆσθαι τὸ μὴ λῆθον τὴν κοινὴν γνώμην. ὁ δὲ Ἐπίκουρος [s]) τὰ μὲν αἰσθητὰ πάντα ἔλεγεν ἀληθῆ καὶ ὄντα· οὐ διήνεγκε γὰρ

ligentiam. sed Democritus quidem propterea quod nihil occurrat nobis revera sensibus subiectum, cum quae omnia congregant et cogunt atomi, habeant naturam vacuam omni sensili qualitate. 7. Plato autem propterea quod semper quidem gignantur sensilia, numquam autem sint, instar fluvii fluente essentia, adeo ut res eadem ne duo quidem minima momenta sustineat neque bis indicari admittat, ut dicebat etiam Asclepiades, propter velocitatem fluxus. 8. Aenesidemus autem et Heraclitus et Epicurus communiter de sensilibus cum sentiant, in specie dissident: Aenesidemus enim dicit esse aliquam eorum quae apparent differentiam, et dicit ex iis quae apparent alia quidem apparere communiter, alia vero privatim alicui, ex quibus vera quidem esse quae communiter apparent omnibus, falsa autem quae non sunt huiusmodi. unde etiam verum dictum esse Graece *ἀληθές* quasi *μὴ λῆθον*, hoc est non latens communem sententiam. 9. Epicurus autem omnia sensilia dicebat vera et esse: non referre enim dicasne aliquid esse verum an esse. hinc etiam

---

n) *ὁ μὲν Δημόκριτος*] vide superiore libro sect. 135 sq. et adv. Musicos sect. 53 et 1. Pyrrhon. sect. 213 sq. infra hoc libro sect. 56 355.

o) *ὁ δὲ Πλάτων*] in Theaeteto Timaeo Cratylo. adde quae viri docti ad Laërtium 3 9. 10 et nostrum libro superiore sect. 141 sq.

P 460 p) *ποταμοῦ δίκην ῥεούσης*] ex noto Heracliti dicto: *πάντα ῥεῖ ποταμοῦ δίκην*. vide Suidam in *Θέσις*, Gatakerum ad M. Antonini 4 43 et 6 15 ac Barthium p. 111 ad haec Claudiani *semperque fluentis materiae causas*. Eusebius orat. de laudibus Constantini p. 613: *τὰ θνητὰ καὶ ἐπίκηρα καὶ ποταμοῦ δίκην ῥέοντα καὶ ἀπολλύμενα.* Heraclitus iunior in allegoriis Homericis p. 465: *μητέρα δὲ χρόνου ἔνειμεν εἶναι Ῥέαν, ἐπειδὴ ῥύσει τινὶ καὶ ἀενάῳ κινήσει τὸ πᾶν οἰκονομεῖται.* Aristoteles 2 4: *συνέβη δ' ἡ περὶ τῶν εἰδῶν δόξα τοῖς εἰποῦσι, διὰ τὸ πεισθῆναι περὶ τῆς ἀληθείας τοῖς Ἡρακλειτείοις λόγοις, ὡς πάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων, ὥστ' εἴπερ ἐπιστήμη τινὸς ἔσται καὶ φρόνησις, ἑτέρας δεῖν τινας φύσεις εἶναι παρὰ τὰς αἰσθητάς, μενούσας· οὐ γὰρ εἶναι τῶν ῥεόντων ἐπιστήμην.*

q) *δύο ἐπιδείξεις*] celeritas fluxus non permittit rem eandem prorsus licet continenter bis inspicere atque ut iam dixit, per *δύο τοὺς ἐλαχίστους χρόνους*, iterum ac repetita vice ostendere, cui plane geminum illud Heracliti apud Platonem in Cratylo: *δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίνοις.*

r) *οἱ περὶ τὸν Αἰνησίδημον*] Aenesidemus libenter sequitur Heracliti sententias, ut dictum ad lib. 1 adversus Log. sect. 349. de Heracliti opinione vide ad 1 Pyrrhon. sect. 210 sq.

s) *ὁ δὲ Ἐπίκουρος*] confer infra sect. 63 sq. et 185. 355. lib. 1 adversus Log. sect. 203 sq. et 368. atque Gassendum pag. 71 sq. ad librum 10 Laërtii.

ἀληθὲς εἶναί τι λέγειν ἢ ὑπάρχον [t]). ἔνθεν καὶ ὑπογράφων τἀ-
ληθὲς καὶ ψεῦδος, "ἔστι" φησίν "ἀληθὲς τὸ οὕτως ἔχον ὡς
λέγεται [u]) ἔχειν. καὶ ψεῦδός ἐστι", φησί, "τὸ οὐχ οὕτως ἔχον
ὡς λέγεται ἔχειν". τήν τε αἴσθησιν ἀντιληπτικὴν οὖσαν τῶν
ὑποπιπτόντων αὐτῇ καὶ μήτε ἀφαιροῦσάν τι μήτε προστιθεῖσαν
μήτε μετατιθεῖσαν τῷ ἄλογον εἶναι διὰ παντός τε ἀληθεύειν
καὶ οὕτω τὸ ὂν λαμβάνειν ὡς εἶχε φύσεως αὐτὸ ἐκεῖνο· πάντων
δὲ τῶν αἰσθητῶν ἀληθῶν ὄντων τὰ δοξαστὰ διαφέρειν, καὶ τὰ
μὲν αὐτῶν εἶναι ἀληθῆ, τὰ δὲ ψευδῆ, καθὼς πρότερον ἐδείξα-
μεν [x]). οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς [y]) λέγουσι μὲν τῶν τε αἰσθητῶν 10
τινα καὶ τῶν νοητῶν ἀληθῆ, οὐκ ἐξ εὐθείας δὲ τὰ αἰσθητά,
ἀλλὰ κατὰ ἀναφορὰν τὴν ὡς ἐπὶ τὰ παρακείμενα τούτοις νοητά·
ἀληθὲς γάρ ἐστι κατ᾽ αὐτοὺς τὸ ὑπάρχον καὶ ἀντικείμενόν τινι [z]),
καὶ ψεῦδος τὸ μὴ ὑπάρχον καὶ μὴ ἀντικείμενόν τινι, ὅπερ ἀσώ-
ματον ἀξίωμα καθεστὼς νοητὸν εἶναι. ἀλλ᾽ ἡ μὲν πρώτη περὶ
ἀληθοῦς διαφωνία τοιαύτη τις ὑπῆρχεν. ἦν δὲ καὶ ἄλλη τις 11
παρὰ τούτοις διάστασις [a]), καθ᾽ ἣν οἱ μὲν περὶ τὰ σημαινόμενα P 461
τὸ ἀληθές τε καὶ ψεῦδος ὑπεστήσαντο, οἱ δὲ περὶ τῇ φωνῇ, οἱ
δὲ περὶ τῇ κινήσει τῆς διανοίας. καὶ δὴ τῆς μὲν πρώτης δόξης

describens verum et falsum, "est", inquit, "verum quod ita se habet, ut se habere dicitur". "et falsum est", inquit, "quod non ita se habet ut dicitur se habere". et sensum apprehendentem ea quae sub ipsum cadunt et qui neque aufert aliquid neque addit neque transfert et transponit, propterea quod sit expers rationis, perpetuo esse verum et ita rem apprehendere, ut se habet eius natura; ab omnibus autem sensilibus quae sunt vera, differre opinabilia, et ex iis alia quidem esse vera, alia vero falsa, sicut prius ostendimus. 10. Stoici autem dicunt quidem ex sensilibus et ex iis quae cadunt sub intelligentiam, aliqua esse vera, non directo autem sensilia, sed per relationem ad intelligibilia ipsis respondentia: verum enim est ex eorum sententia id quod est et alicui rei opponitur, falsum autem quod non est et non opponitur rei alicui, quod quidem cum sit pronuntiatum incorporeum, cadere sub intelligentiam. atque de vero quidem prima est huiusmodi dissensio. 11. fuit autem etiam quoddam aliud apud eos dissidium, per quod alii quidem constituerunt verum et falsum in iis quae significantur, alii autem in voce, alii autem in motu cogitationis. atque primae quidem sententiae aucto-

---

t) *οὐ διήνεγκε ἀληθὲς ἢ ὑπάρχον*] ex Epicuri sententia illud est verum, quod existit quodque existere sensus percipit, qui cum patiatur tantummodo et nihil addat dematve vel mutet ex iis quae percipit, non posset illa percipere nisi essent, hoc est, nisi essent vera.

u) *τὸ οὕτως ἔχον ὡς λέγεται*] ut sensus nonnisi ab existentibus hoc est a veris movetur, ita *λέγειν* (sive illud de sermone interno hoc est opinione, sive de iudicio quod sermone aut scripto exprimitur intelligas) errori est obnoxium atque vel verum vel falsum esse potest. illud itaque demum *δοξαστόν* verum est, quod ita et tale existit, quale iudicatur et dicitur.

x) *καθὼς πρότερον ἐδείξαμεν*] libro superiore sect. 210 sq.

y) *οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] infra sect. 67 355 213 et 185, ubi Stoicis iunguntur etiam Peripatetici.

z) *τὸ ὑπάρχον καὶ ἀντικείμενόν τινι*] ex Stoicorum sententia verum est quod existit et alicui contradictorie opponitur non existenti; contra falsum quod non existit licet alicui opponatur. confer infra sect. 88 sq. et 85 et contra Ethicos sect. 220.

a) *ἄλλη διάστασις*] infra sect. 69 sq.

προεστήκασιν οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, τρία φάμενοι συζυγεῖν ἀλλήλοις,
12 τό τε σημαινόμενον καὶ τὸ σημαῖνον καὶ τὸ τυγχάνον. ὧν ση-
μαῖνον μὲν εἶναι τὴν φωνήν, οἷον τὴν Δίων, σημαινόμενον δὲ
αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ὑπ' αὐτῆς δηλούμενον, καὶ οὗ ἡμεῖς μὲν
ἀντιλαμβανόμεθα τῇ ἡμετέρᾳ παρυφισταμένου διανοίᾳ, οἱ δὲ
βάρβαροι οὐκ ἐπαΐουσι b) καίπερ τῆς φωνῆς ἀκούοντες. τυγχά-
νον δὲ τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον, ὥσπερ αὐτὸς ὁ Δίων. τούτων δὲ
δύο μὲν εἶναι σώματα, καθάπερ τὴν φωνὴν καὶ τὸ τυγχάνον,
ἓν δὲ ἀσώματον, ὥσπερ τὸ σημαινόμενον πρᾶγμα καὶ λεκτόν c),
ὅπερ ἀληθές τε γίνεται ἢ ψεῦδος. καὶ τοῦτο οὐ κοινῶς πᾶν,
ἀλλὰ τὸ μὲν ἐλλιπές d), τὸ δὲ αὐτοτελές, καὶ τοῦ αὐτοτελοῦς
τὸ καλούμενον ἀξίωμα, ὅπερ καὶ ὑπογράφοντές φασιν 'ἀξίωμά e)
13 ἐστιν, ὃ ἔστιν ἀληθὲς ἢ ψεῦδος'. οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον f) καὶ
Στράτωνα φυσικὸν δύο μόνον ἀπολείποντες, σημαῖνόν τε καὶ
τυγχάνον, φαίνονται τῆς δευτέρας ἔχεσθαι στάσεως καὶ περὶ τῇ
φωνῇ τὸ ἀληθὲς καὶ ψεῦδος ἀπολείπειν· ἡ μὲν γὰρ ὑστάτη
δόξα — λέγω δὴ τὴν ἐν τῷ κινήματι τῆς διανοίας τἀληθὲς ὑπο-
τιθεμένην — σχολικῶς ἔοικε πλάζεσθαι g).

res fuerunt Stoici, qui dicebant tria esse inter se coniugata, id quod significatur et id quod significat et rem. 12. ex quibus id quod significat quidem, esse vocem, ut Dion; quod significatur autem, esse notionem ipsam rei quae ab voce declaratur et quam nos cogitationi nostrae oblatam apprehendimus, barbari autem non intelligunt, etiamsi vocem audiant. rem denique esse subiectum extra subsistens, ut est ipse Dion. ex his duo quidem esse corporea, nempe rem et vocem, unum vero incorporeum, dictum et vocis significationem, eamque vel veram esse vel falsam. neque hoc de omnibus dictis posse affirmari communiter, sed alia dicta imperfecta esse, alia perfecta, quae vocant pronuntiata atque ita describunt "pronuntiatum est quod est verum aut falsum". 13. Epicurus autem et Strato Physicus duo solum relinquentes, nempe vocem quae significat et rem, videntur secundam sequi sectam et in voce verum et falsum relinquere. nam postrema quidem opinio — dico autem eam quae verum ponit in motu cogitationis — videtur more scholae conficta esse.

P 461 b) οἱ δὲ βάρβαροι οὐκ ἐπαΐουσι] hoc *σημαινόμενον* apostolus 1 Cor. 14 11 vocat *τὴν δύναμεν τῆς φωνῆς*. ait enim: *ἐὰν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος*. Ambrosius de fide resurrectionis: *unde oportet vocis tubae nos scire virtutem, ne videamur barbari, cum tubas huiusmodi aut audimus aut loquimur.*

c) ἓν δὲ ἀσώματον, - - λεκτόν] vide dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 81 et 104 et infra hoc libro sect. 69 75 79 130 336 et lib. 1 adversus Log. sect. 38 lib. 1 adversus Physicos sect. 211 lib. 2 sect. 218 et 237.

d) τὸ μὲν ἐλλιπὲς] confer Laërtium 7 63 et 64. infra hoc libro sect. 70.

e) ἀξίωμα] infra sect. 73. 74.

f) οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον] Epicurus nullum admittebat *λεκτόν*, ut notatum 2 Pyrrhon. sect. 107. cumque in rebus ipsis existentibus nullum falsitati locum esse profiteretur, ut paullo ante ad sect. 9 huius libri observatum, nihil erat reliqui quam ut diceret *ἐν τῷ σημαίνοντι* sive *τῇ φωνῇ* esse verum falsumque, atque adeo etiam, ut sect. 336 noster infra docet, demonstrationem. idem sensit Epicuri aequalis sed ex peripatetica schola Strato Lampsacenus, ob singulare rerum naturalium studium Physici cognomento passim celebratus, etiam a nostro ut libro superiore sect. 350. atque eandem Aristotelis et aliorum Peripateticorum fuisse sententiam pluribus docet Ammonius in librum *περὶ ἑρμηνείας* p. 7 sq. hanc sententiam oppugnat noster infra sect. 130 sq.

g) σχολικῶς ἔοικε πλάζεσθαι] his verbis ait Sextus neminem repertum

Διόπερ καὶ τῆς κατὰ τοῦτον τὸν τόπον[h]) ἱστορίας ὡς ἐν 14
κεφαλαίοις ἀποδοθείσης χωρῶμεν ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἀπορίας,
ὧν αἱ μὲν κοινότερον[i]) χειρισθήσονται πρὸς πάσας τὰς ἐκκειμέ-
νας στάσεις, ἰδιαίτερον δὲ πρὸς ἑκάστην. τάξει δὲ λέγωμεν πρῶ-
τον περὶ τῶν κοινῶν. ὁ τοίνυν λέγων εἶναι τἀληθές, ἤτοι ἀπο- 15
φαίνεται μόνον[k]) τὸ εἶναί τι ἀληθὲς ἢ ἀποδείκνυσι. καὶ εἰ μὲν
ψιλῶς ἀποφαίνεται, ψιλῇ φάσει τοὐναντίον ἀκούσεται, ὅτι οὐ-
δέν ἐστιν ἀληθές· εἰ δὲ ἀποδείκνυσιν εἶναί τι ἀληθές, ἤτοι ἀλη-
θεῖ ἀποδείξει τοῦτο ἀποδείκνυσιν ἢ οὐκ ἀληθεῖ· ἀλλ' οὐκ ἀλη- P 462
θεῖ μὲν οὐκ ἂν εἴποιεν· ἄπιστον γάρ ἐστι τὸ τοιοῦτον· εἰ δὲ
ἀληθεῖ, πόθεν ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ ἀποδεικνύον τὸ εἶναί τι ἀλη-
θές; εἰ μὲν αὐτόθεν, ἔσται καὶ αὐτόθεν αὐτὸ λέγειν μὴ εἶναι
ἀληθές. εἰ δὲ ἐξ ἀποδείξεως, ζητηθήσεται πάλιν, πῶς ὅτι καὶ 16
τοῦτο ἀληθές ἐστι; καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον[l]). ἐπεὶ οὖν ἵνα μά-
θωμεν ὅτι ἔστι τι ἀληθές, δεῖ ἄπειρα προληφθῆναι, ἀδύνατον
δέ ἐστιν ἄπειρα ληφθῆναι, ἀδύνατον γίγνεται τὸ βεβαίως γνῶ-
ναι ὅτι ἐστί τι ἀληθές. καὶ μὴν εἰ ἔστι τι ἀληθές, ἤτοι φαι- 17
νόμενόν ἐστιν[m]) ἢ ἄδηλον, ἢ κατὰ μέν τι φαινόμενον κατὰ δέ
τι ἄδηλον. οὔτε δὲ φαινόμενόν ἐστιν, ὡς παραστήσομεν, οὔτε
ἄδηλον, ὡς δείξομεν, οὔτε κατὰ μέν τι φαινόμενον, κατὰ δέ τι
ἄδηλον, ὡς παραμυθησόμεθα. οὐκ ἄρα ἐστὶν ἀληθές. εἰ γὰρ 18

14. Quamobrem huius quoque loci historia summatim tradita procedamus ad singulares dubitationes, ex quibus aliae quidem communiter tractabuntur adversus universas sententias iam expositas, privatim deinde aliae adversus unamquamque. ordine autem dicamus primum de communibus. **15.** qui ergo verum dari dicit, aut nude tantum hoc affirmat aut demonstrat argumentis. si nude affirmat tantum, audiet contra itidem nude affirmari, quod nihil sit verum; sin autem demonstrat aliquid esse verum, aut hoc demonstrat vera demonstratione aut non vera. sed non vera quidem non dixerint; nulla enim fide haec digna esset. sin autem vera, undenam constat verum esse id quod demonstrat aliquid esse verum? si dixerint hoc habere ex se ipso, licebit etiam ex se ipso illud dicere non esse verum. **16.** sin autem ex demonstratione, quaeretur rursus, quomodo scietur quod et illa sit vera? et sic in infinitum. quoniam ergo ut discamus quod aliquid sit verum, oportet prius sumi infinita, infinita autem sumi impossibile est, fieri non potest ut firmiter et certo cognoscatur quod aliquid sit verum. **17.** praeterea si est aliquid verum, aut est apparens aut obscurum, aut partem quidem apparens, partem vero obscurum. sed neque est apparens, ut probabimus, nec obscurum, ut ostendemus, nec partem quidem apparens, partem vero obscurum, ut dicemus.

---

quidem a se sententiae huius tertiae patronum, sed illam modo in scholis philosophorum memoratam et confictam videri ut exstaret plenior enumeratio variarum quae de hoc argumento cogitari possent opinionum, perinde ut apud Augustinum 19 1 de civ. dei, *M. Varro in libro de philosophia dogmatum varietatem de summo bono diligenter et subtiliter scrutatus advertit, ducentes octoginta octo sectas, non quae iam essent, sed quae esse possent.* tamen hanc quoque sententiam velut patronis non destitutam oppugnat Sextus infra sect. 137 sq.

h) *τοῦτον τὸν τόπον*] ita legendum e mss et Herveto pro *τρόπον*.

i) *αἱ μὲν κοινότερον*] has generaliores obiectiones persequitur usque ad sect. 55, a qua deinde descendit ad specialiores.

k) *ἤτοι ἀποφαίνεται μόνον*] eadem cavillatio 2 Pyrrhon sect. 85.

l) *καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον*] ms Ciz. *καὶ τοῦτο οὕτως*. P 462

m) *ἤτοι φαινόμενον*] confer 2 Pyrrhon. sect. 88.

φαινόμενόν ἐστι, ἤτοι πᾶν φαινόμενον ἀληθές ἐστιν ἤ τι φαινόμενον[n]) ἀληθές ἐστιν. ἀλλὰ πᾶν μὲν φαινόμενον οὐκ ἔστιν ἀληθές· οὐδὲ γὰρ τὸ καθ' ὕπνους ἢ τὸ κατὰ μανίαν προσπῖπτον ἐστιν ἀληθές· ἐπεὶ δεήσει τῶν φαινομένων πολλὴν ἐχόντων μάχην ὁμολογεῖν τὰ μαχόμενα συνυπάρχειν καὶ ἐπ' ἴσης ἀληθῆ καθεστάναι· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. τοίνυν οὐ πᾶν φαινόμενόν ἐστιν
19 ἀληθές. εἰ δέ τι μὲν ἀληθὲς φαινόμενόν ἐστι, τὶ δὲ ψεῦδος, ὀφείλομεν ἔχειν κριτήριον εἰς διάγνωσιν τοῦ τί ἐστιν ἀληθὲς φαινόμενον καὶ τί ψεῦδος. τοῦτ' οὖν τὸ κριτήριον ἤτοι πᾶσι φαινόμενόν ἐστιν ἢ ἄδηλον. καὶ εἰ μὲν φαινόμενόν ἐστιν, ἐπεὶ οὐ πᾶν φαινόμενον ἀληθές ἐστι, δεήσει καὶ τοῦτο φαινόμενον καθεστὼς ἐξ ἄλλου φαινομένου δοκιμάζεσθαι, κἀκεῖνο ἐκ δια-
20 φέροντος, καὶ οὕτω εἰς ἄπειρον ἐκπίπτειν. εἰ δὲ ἄδηλον, οὐκ ἔσται μόνα τὰ φαινόμενα ἀληθῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄδηλα· εἰ γὰρ τὸ εἰς τὴν τοῦ φαινομένου πίστιν παραλαμβανόμενον ἄδηλον λαμβάνομεν, τὶ ἄδηλον ὀφείλει ἀληθὲς εἶναι. οὐ γὰρ δή γε ψευ-
21 δεῖ κρίνεται τἀληθές. εἰ δέ ἐστί τι ἄδηλον ἀληθές, οὐ μόνον τὸ φαινόμενόν ἐστιν ἀληθές, ὡς ἀρχῆθεν ὑπέκειτο. εἶτα πόθεν ὅτι καὶ τὸ ἄδηλον τοῦτο ἀληθές ἐστιν; εἰ μὲν γὰρ αὐτόθεν, ἔσται καὶ πάντα τὰ ἄδηλα τῶν πραγμάτων αὐτόθεν ἀληθῆ. εἰ δ' ὡς ἀποδειχθέντα, πάντως ἢ ἐξ ἀδήλου ἢ ἐκ φαινομένου ἀποδειχθέντος ἔσται ἀληθές. καὶ εἰ μὲν ἐξ ἀδήλου, ἐκεῖνο πάλιν ἐξ ἄλλου τινὸς δεήσει κεκρίσθαι, καὶ τὸ τρίτον ἐκ τετάρτου, καὶ οὕτως
22 εἰς ἄπειρον. εἰ δὲ ἐκ φαινομένου, εἰς τὸν δι' ἀλλήλων[o]) ἐκπε-
P 463 σούμεθα τρόπον, τὸ μὲν φαινόμενον ἐξ ἀδήλου πιστούμενοι, τὸ

non datur ergo verum. 18. si est enim apparens, aut omne quidquid apparet est verum, aut aliquid apparens est verum. sed non omne quidquid apparet est verum: neque enim quod in somnis neque quod in furore incurrit, verum est; alioqui oportebit, cum appareant vehementer inter se contraria, fateri simul existere quae repugnant et ex aequo esse vera. quod quidem est absurdum. non ergo quidquid apparet est verum. 19. sin autem sit aliquod quidem verum apparens, aliquod autem falsum, debemus habere criterium ad discernendum, quidnam sit verum apparens, quid contra falsum. hoc ergo ipsum criterium aut apparebit omnibus aut obscurum erit. et si quidem apparebit, quoniam non omne quidquid apparet est verum, oportebit hoc quoque quod apparet, ex alio quod apparet probari, et illud iterum ex alio quod apparet probari, et illud iterum ex alio differenti, et sic prolabi in infinitum. 20. sin autem est obscurum, non erunt ea sola quae apparent, vera, sed etiam quae sunt obscura: si enim ad eius quod apparet fidem, obscurum sumimus, aliquid obscurum debet esse verum. neque enim falso iudicatur verum. 21. si quid autem obscurum est verum, non solum id quod apparet est verum, ut initio supponebatur. deinde undenam existit quod hoc quoque obscurum est verum? nam si quidem ex se ipso, erunt etiam res omnes obscurae ex se ipsis verae. sin autem tamquam demonstrato, omnino aut ex obscuro aut ex apparente demonstrato erit verum. et si quidem ex obscuro, illud rursus oportebit iudicari ex aliquo alio, et tertium ex quarto, et sic in infinitum. 22. sin autem ex apparente, incidemus in eum modum quo inter se mutuo probatur alterum ex altero, ut qui id quidem quod apparet probe-

———

n) ἤ τι φαινόμενον] ita omnino legendum e mss pro ἤτοι.

P 463 o) εἰς τὸν δι' ἀλλήλων] ita mss pro διαλλήλων, quod tamen recurrit etiam infra sect. 29 ac saepius alibi.

δὲ ἄδηλον ἀναστρόφως πάλιν ἐκ τοῦ φαινομένου βεβαιοῦντες.
ἀλλ' εἰ μὴ πᾶν φαινόμενόν ἐστιν ἀληθὲς μήτε τι φαινόμενον, 23
οὐδὲν φαινόμενόν ἐστιν ἀληθές. καὶ μὴν οὐδὲ ἄδηλον. πάλιν 24
γὰρ εἰ ἄδηλόν ἐστι τἀληθές, ἤτοι πᾶν ἄδηλόν ἐστιν ἀληθὲς ἢ
οὐ πᾶν. οὔτε δὲ πᾶν ἄδηλόν ἐστιν ἀληθὲς οὔτε τι ἄδηλον, ὡς
παραστήσομεν. οὐκ ἄρα οὐδὲ ἄδηλόν ἐστί τι ἀληθές· εἰ γὰρ
πᾶν ἄδηλόν ἐστιν ἀληθές, πρῶτον μὲν ἐχρῆν μὴ στασιάζειν τοὺς
Δογματικούς, οἷον τοὺς μὲν ἓν εἶναι λέγοντας στοιχεῖον p), τοὺς
δὲ δύο q), καὶ τοὺς μὲν ἀριθμητά, τοὺς δὲ ἄπειρα r)· οὐδὲ τὰς
ἀλλήλων ψευδοποιεῖν δόξας. παντός τε ἀδήλου ἀληθοῦς ὄντος 25
ἔσται τὰ μαχόμενα ἀληθῆ, καθάπερ τὸ ἀρτίους εἶναι τοὺς
ἀστέρας καὶ τὸ περισσούς· ἐπ' ἴσης γάρ ἐστιν ἄδηλα. καὶ πάντα
τὰ ἄδηλα ἔσται ἀληθῆ. οὐχὶ δέ γε τὰ μαχόμενα δύναται εἶναι
ἀληθῆ· οὐκ ἄρα πάντα τὰ ἄδηλά ἐστιν ἀληθῆ. καὶ μὴν οὐδὲ 26
τινὰ τῶν ἀδήλων ἐστὶν ἀληθῆ· τὸ γὰρ τουτὶ μὲν τὸ ἄδηλον
ἀληθὲς εἶναι, τουτὶ δὲ ψεῦδος, ἤτοι αὐτόθεν λέγεται καὶ χωρὶς
κριτηρίου ἢ σὺν κριτηρίῳ. καὶ εἰ μὲν ἐξ ἑτοίμου s) λέγεται, οὐ-
δὲν ἕξομεν λέγειν πρὸς τὸν τοὐναντίον t) ἀληθὲς ἀποφαινόμενον.
εἰ δὲ σὺν κριτηρίῳ, πάντως τοῦτο τὸ κριτήριον ἢ φαινόμενόν 27
ἐστιν ἢ ἄδηλον· καὶ εἰ μὲν φαινόμενόν ἐστι, ψεῦδος ἔσται τὸ
ἀρχῆθεν ὑποκείμενον τὸ μόνον ἀληθὲς εἶναι τὸ ἄδηλον. εἶτα καὶ 28
τὸ ᾧ κρίνομεν τὸ φαινόμενον, πόθεν ὅτι ἀληθές ἐστιν; εἰ μὲν

mus ex eo quod est obscurum; id autem quod est obscurum, reciproce confirmemus ex eo quod apparet. 23. sed si neque omne quidquid apparet, est verum, neque aliquid quod apparet, nihil quod apparet est verum. sed neque id quod est obscurum, verum est. 24. rursus enim si obscurum est verum, aut quidquid est obscurum est verum, aut non quidquid est eiusmodi. sed neque omne neque aliquod obscurum verum est, ut ostendemus. nec ergo id quod est obscurum, est verum: si enim omne obscurum verum esset, primum oporteret non dissidere inter se Dogmaticos, neque alios esse qui unum dicunt esse elementum, alios vero duo, et alios numerabilia, alios vero infinita et innumerabilia, neque inter se suas mutuo falsi accusare sententias. 25. et si omne obscurum est verum, vera erunt quae inter se pugnant, utpote stellas esse pares et impares: ex aequo enim haec sunt obscura. atqui omnia obscura debent vera esse. quae autem inter se pugnant, non possunt esse vera; non ergo omnia quae obscura sunt, sunt vera. 26. iam vero neque aliqua ex obscuris vera sunt: nam hoc quidem obscurum esse verum, hoc autem falsum, aut ex se ipso temere affirmatur et sine criterio aut affirmatur adhibito criterio veritatis. quod si modo affirmatur temere, nihil poterimus dicere adversus eum qui contrarium verum esse pronuntiat. 27. sin autem adhibito criterio, id omnino aut erit apparens aut obscurum; et si quidem est apparens, falsum erit id quod prius positum est, solum esse verum id quod est obscurum. 28. deinde hoc ipsum quo iudicamus id quod apparet,

p) *ἓν στοιχεῖον*] ut Thales qui aquam, Heraclitus et Hippasus ignem, Anaximenes et Archelaus aërem.

q) *τοὺς δὲ δύο*] ut Xenophanes terram et aquam, Oenopides ignem et aërem etc. confer quae ad 3 Pyrrhon. sect. 30.

r) *τοὺς δὲ ἄπειρα*] ut qui atomos et homoeomerias. vide ibid. ad sect. 32.

s) *ἐξ ἑτοίμου*] id est sine consideratione et sine probatione prout in buccam vel mentem venit aut loquenti in promptu est velut *αὐτόθεν* ac per se fide dignum. idem bis recurrit infra sect. 78.

t) *πρὸς τὸν τοὐναντίον*] in editis *τόν* exciderat, quod e mss revocavi.

αὐτόθεν, καὶ τὸ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς αὐτόθεν λεγόμενον ἔσται πιστόν. εἰ δὲ ἐκ φαινομένου, κἀκεῖνο τὸ φαινόμενον ἐξ ἄλλου
29 ληφθήσεται φαινομένου, καὶ μέχρις ἀπείρου. εἰ δὲ ἐξ ἀδήλου, ὁ διαλλήλου συστήσεται τρόπος, μήτε τὸ φαινόμενον δυναμένων ἡμῶν ἔχειν πιστὸν δίχα τοῦ ἀδήλου μήτε τὸ ἄδηλον βέβαιον
30 χωρὶς τοῦ φαινομένου. τοίνυν οὐδὲ τὸ ἄδηλον δύναται εἶναι ἀληθές. λείπεται ἄρα λέγειν τὸ κατὰ μέν τι φαινόμενον, κατὰ δέ τι ἄδηλον ἀληθές. εἰ γὰρ τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ φαινόμενόν ἐστι, τοῦτο ὑποτιθέμεθα ἀληθές, ἤτοι καθ' ὃ πᾶν φαινόμενόν
P 464 ἐστιν ἀληθές, ὑποτιθέμεθα αὐτὸ ἀληθές, ἢ καθ' ὃ οὐ πᾶν. καὶ εἰ τὸ ἄδηλον, καθ' ὃ ἄδηλόν ἐστιν, ὑπόκειται ἀληθές, ἤτοι καθ' ὃ πᾶν ἄδηλον ἀληθές ἐστιν, ὑπόκειται ἀληθές, ἢ καθ' ὃ
31 οὐ πᾶν, καὶ λοιπὸν τὰς αὐτὰς ἀπορίας ἀποσυνθήσομεν t)). ὅθεν εἰ μήτε τὸ φαινόμενόν ἐστιν ἀληθὲς μήτε τὸ ἄδηλον μήτε τὸ κατὰ μέν τι φαινόμενον, κατὰ δέ τι ἄδηλον, ἄλλο δὲ παρὰ
32 ταῦτα οὐδέν ἐστιν, ἐξ ἀνάγκης οὐδέν ἐστιν ἀληθές. τινὲς δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γενικωτάτου τοῦ ὄντος ἐπάγουσιν ἀπορίαν· τουτὶ γὰρ πάντων μέν ἐστιν ἐπαναβεβηκὸς u)) γένος, αὐτὸ δὲ οὐδενὶ ἑτέρῳ ὑπέσταλκεν. ἤτοι οὖν ἀληθές ἐστι τοῦτο ἢ ψεῦδος, ἢ ἀλη-
33 θὲς ἅμα καὶ ψεῦδος, ἢ οὔτε ἀληθὲς οὔτε ψεῦδος. καὶ εἰ μὲν ἀληθές ἐστι, πάντα γενήσεται ἀληθῆ, παρ' ὅσον ἐστὶν αὐτοῦ εἴδη. καὶ ὃν τρόπον, ἐπεὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἄνθρωπός ἐστι, καὶ οἱ ἐπ' εἴδους εἰσὶν ἄνθρωποι· καὶ ἐπεὶ λογικός, πάντες οἱ ἐπὶ μέρους εἰσὶ λογικοί· καὶ ἐπεὶ θνητός, ὡσαύτως θνητοί· οὕτως εἰ τὸ τῶν πάντων γένος ἐστὶν ἀληθές, ἀνάγκη καὶ
34 πάντα τὰ ὄντα εἶναι ἀληθῆ. πάντων δὲ ὄντων ἀληθῶν οὐδὲν

unde habet quod sit verum? si quidem ex se ipso, tum pariter si ex se ipso negetur verum esse, oportebit credere. sin autem ex eo quod apparet, illud quoque quod apparet, ex alio apparente sumetur, et sic usque in infinitum. 29. sin autem ex obscuro, incurremus (vitiosum) modum, quo alterum mutuo probatur ex altero, cum neque id quod apparet possimus habere fide dignum sine obscuro neque sine apparente firmiter admittere obscurum. 30. igitur nec id quod est obscurum potest esse verum. restat ergo ut id dicamus esse verum, quod partem apparet, partem autem est obscurum. si vero id quod apparet, quatenus apparet, ponimus esse verum; aut quatenus omne apparens verum est, verum illud esse ponimus, aut quatenus non omne. atque si obscurum, quatenus obscurum est, ponitur esse verum; aut quatenus omne obscurum verum est, verum esse ponitur, aut quatenus non omne obscurum est verum, atque ita deinceps incidemus in easdem (cum superioribus) dubitationes. 31. unde si neque id quod apparet est verum neque id quod est obscurum neque id quod partem quidem apparet, partem autem obscurum est, praeter haec autem nihil est aliud, necessario nihil est verum. 32. nonnulli autem inferunt etiam dubitationem ex eo quod est in genere supremum, nempe ex ente, hoc est id quod est: hoc enim est quidem genus quod omnia transcendit, ipsum autem nulli alteri submittitur. aut ergo hoc est verum aut falsum, aut verum simul et falsum, aut neque verum neque falsum. 33. et si est quidem verum, erunt omnia vera, quatenus sunt eius species. et quomodo quandoquidem genus hominum est homo, etiam in specie quotquot sunt, sunt homines; et quoniam est rationis particeps, etiam singuli homines sunt participes rationis; et quoniam mortalis, similiter mortales: ita si omnium genus est verum, necesse etiam quaecumque sunt, esse

[t) vox sine dubio corrupta.]
P 464 u) ἐπαναβεβηκὸς] vide quae ad 1 Pyrrhon. sect. 174.

ἔσται ψεῦδος. ψεῦδος δὲ μὴ ὄντος οὐδὲ ἀληθές τι γενήσεται,
ὡς πρότερον x) ὑπεμνήσαμεν δεικνύντες ἑκάτερον τούτων κατὰ
τὴν ὡς πρὸς θάτερον σύμβλησιν νοούμενον. καὶ ἄλλως πάντων
ὄντων ἀληθῶν, θήσομεν τὰ μαχόμενα ἀληθῆ y). τοῦτο δέ ἐστιν
ἄτοπον. οὐ τοίνυν ἀληθές ἐστι τὸ γενικώτατον. καὶ μὴν οὐδὲ 35
ψεῦδος διὰ τὰς ὁμοίας ἀπορίας· εἰ γὰρ ψεῦδός ἐστι, πάντα
ἔσται τὰ μετέχοντα αὐτοῦ ψευδῆ· πάντα δὲ αὐτοῦ μετέχει τά
τε σώματα καὶ τὰ ἀσώματα· πάντα ἄρα γενήσεται ψευδῆ. τῷ
δὲ πάντα εἶναι ψευδῆ αἱ ἀνάλογοι ἀπορίαι z) ἀκολουθήσουσιν.
λείπεται οὖν ἀληθὲς ἅμα καὶ ψεῦδος λέγειν αὐτὸ εἶναι, ἢ οὔτε 36
ἀληθὲς οὔτε ψεῦδος. ὃ χεῖρόν ἐστι τῶν πρότερον ὑποδεδειγμένων, διὰ τὸ ἀκολουθεῖν τούτῳ τὸ πάντα τὰ ἐπὶ μέρους ἀληθῆ
ἅμα καὶ ψευδῆ, ἢ οὔτε ἀληθῆ οὔτε ψευδῆ γίνεσθαι· ὅπερ ἐστὶν
ἄτοπον. οὐ τοίνυν ἐστί τι ἀληθές. καὶ μὴν τὸ ἀληθὲς ἤτοι τῶν 37
κατὰ διαφορὰν a) καὶ φύσει ἐστὶν ἢ τῶν πρός τι. οὐδὲν δὲ τούτων ἐστίν, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἀληθές. κατὰ διαφορὰν μὲν οὖν καὶ φύσει οὐκ ἔστι τἀληθές, παρ' ὅσον τὸ κατὰ
διαφορὰν καὶ φύσει ὑποκείμενον ὡσαύτως τοὺς ὁμοίως διακειμένους κινεῖ, οἷον τὸ θερμὸν οὐ πρὸς ἄλλον μέν ἐστι θερμόν, P 465
πρὸς ἄλλον δὲ ψυχρόν, ἀλλὰ πρὸς πάντας τοὺς ὡσαύτως διακειμένους θερμόν. τὸ δὲ ἀληθὲς οὐχ ὁμοίως πάντας κινεῖ, ἀλλὰ 38
ταὐτὸν ὡς μὲν πρὸς τόνδε ἀληθὲς εἶναι φαίνεται, ὡς δὲ πρὸς
ἕτερον, ψεῦδος. οὐκ ἄρα τῶν κατὰ διαφορὰν καὶ φύσει ὑποκειμένων ἔστι τὸ ἀληθές. εἰ δὲ τῶν πρός τι ἔστιν, ἐπεὶ τὰ πρός

vera. 34. si autem sunt omnia vera, nihil erit falsum. sin autem non sit falsum, nec erit verum, ut prius admonuimus ostendentes utrumque eorum intelligi ex comparatione cum altero. et alioqui si sint omnia vera, ponemus omnia quae inter se pugnant esse vera. hoc autem est absurdum. non est ergo verum id quod est in supremo genere. 35. sed neque falsum propter similes dubitationes: nam si est falsum, erunt omnia falsa quae de ente participant. participant autem de eo omnia et corpora et incorporea; erunt ergo omnia falsa. si igitur omnia falsa esse dicamus, similes dubitationes consequentur. 36. restat ergo, ut dicamus summum genus esse simul verum et falsum, vel neque verum neque falsum. quod quidem est peius iis quae prius sunt disputata, propterea quod ei sit consequens, omnia singularia esse vera simul et falsa, aut neque vera neque falsa. quod quidem est absurdum. non est ergo aliquid verum. 37. praeterea verum aut est ex iis quae differenter ab aliis et sua natura subsistunt, aut ex iis quae referuntur ad aliquid. neutrum autem ex his est, ut ostendemus: non est ergo verum. differentiam quidem et naturam propriam non habebit verum, quandoquidem quae habent differentiam et natura sua subsistunt similiter et eodem modo movent eos qui similiter ad illa accedunt, ut calidum non si ad alium quidem referatur, est calidum, ad alium autem frigidum, sed ad omnes qui similiter ad illud accedunt, est calidum. 38. verum autem non similiter et eodem modo movet omnes, sed idem, ut ad hunc quidem, videtur verum esse, ut ad alterum autem, falsum. non est ergo verum ex iis quae habent differentiam et natura sua subsistunt. si autem est ex iis quae referuntur ad aliquid, quoniam

x) *ὡς πρότερον*] libro superiore sect. 395.
y) *τὰ μαχόμενα ἀληθῆ*] idem argumentum sect. 18 et 24 huius libri.
z) *αἱ ἀνάλογοι ἀπορίαι*] ita lege pro *ἀνάλογον*.
a) *τῶν κατὰ διαφορὰν*] confer 1 Pyrrhon. sect. 173 et infra in hoc libro sect. 161 sq. et 2 contra Phys. sect. 263 sq. Laërtium 9 96.

τι νοεῖται μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπάρχει, πάντως καὶ τἀληθὲς
39 ἐπινοητὸν ἔσται μόνον, οὐχ ὑπάρξει δέ [b]). καὶ ἄλλως, εἰ τῶν
πρός τί ἐστι τὸ ἀληθές, ἔσται τὸ αὐτὸ ἀληθὲς ἅμα καὶ ψεῦδος·
ὡς γὰρ τὸ αὐτὸ δεξιόν τε καὶ ἀριστερόν ἐστι, πρὸς τῷδε μὲν
δεξιόν, πρὸς τῷδε δὲ ἀριστερόν· καὶ ὃν τρόπον τὸ αὐτὸ ἄνω
καὶ κάτω λέγεται, ἄνω μὲν ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενον, κάτω δέ,
ὡς πρὸς τὸ ὑπερκείμενον· οὕτω ταὐτὸ ἀληθὲς ἅμα καὶ ψεῦδος
ἐροῦμεν. καὶ εἰ τοῦτο, οὐ μᾶλλον [c]) ἀληθὲς γενήσεται ἢ ψεῦ-
40 δος, οὐ μὴν ἀληθές. δυνάμει δὲ καὶ ὁ Αἰνησίδημος [d]) τὰς
ὁμοιοτρόπους κατὰ τὸν τόπον ἀπορίας τίθησιν· εἰ γάρ ἐστί τι
ἀληθές, ἤτοι αἰσθητόν ἐστιν ἢ νοητόν ἐστιν, ἢ καὶ νοητόν ἐστι
καὶ αἰσθητόν ἐστιν, ἢ οὔτε αἰσθητόν ἐστιν οὔτε νοητόν ἐστιν,
οὔτε τὸ συναμφότερον, ὡς παρασταθήσεται· οὐκ ἄρα ἔστι τι
41 ἀληθές. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν αἰσθητόν, οὕτως ἐπιλογιούμεθα·
τῶν αἰσθητῶν τὰ μέν ἐστι γένη, τὰ δὲ εἴδη· καὶ γένη μὲν αἱ
ἐνδιήκουσαι ἐν τοῖς κατὰ μέρος κοινότητες, ὡς ἄνθρωπος ὁ διὰ
τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων πεφοιτηκώς, καὶ ἵππος ὁ διὰ τῶν
κατὰ μέρος ἵππων· εἴδη δὲ αἱ καθ' ἕκαστον ἰδιότητες, ὡς Δίω-
42 νος Θέωνος τῶν ἄλλων. εἴπερ οὖν αἰσθητόν ἐστι τὸ ἀληθές,
καὶ [dd]) τοῦτο πάντως κοινὸν πλειόνων ἢ ἐν ἰδιότητι κείμενον [e])

ea quae referuntur ad aliquid, solum intelligentia percipiuntur, non autem sunt, omnino verum solummodo versabitur in intelligentia, non autem erit. 39. et alioqui si verum est ex iis quae referuntur ad aliquid, erit idem simul verum et falsum: nam sicut idem est dexterum et sinistrum, ad hoc quidem dexterum, ad alterum vero sinistrum; et quomodo idem dicitur sursum et deorsum, sursum quidem, si referatur ad id quod est infra, deorsum autem, si ad id quod est supra: ita dicemus idem simul esse verum et falsum. et si ita sit, non magis erit verum quam falsum, non igitur verum est. 40. vi autem ac potestate Aenesidemus quoque similes ponit dubitationes: nam si est aliquid verum, aut est sensile aut cadit sub intelligentiam, aut et cadit sub intelligentiam et est sensile, aut neque est sensile neque cadit sub intelligentiam, neque utrumque simul, ut ostendemus: non est ergo aliquid verum. 41. atque quod non sit quidem sensile, sic colligemus: ex sensilibus alia quidem sunt genera, alia vero species; et genera quidem sunt communes naturae quae inhaerent singularibus, ut hominis quae inest singulis hominibus, et equi quae singulis inest equis: species autem sunt proprietates singulorum, ut Dionis Theonis aliorum. 42. si ergo verum est sensile, omnino id aut multorum commune aut in singu-

P 465 b) οὐχ ὑπάρξει δέ. καὶ ἄλλως,] ita interpungendus hic locus e mss et interprete.

c) οὐ μᾶλλον] vox sceptica, de qua 1 Pyrrhon. sect. 188 sq. 213.

d) δυνάμει ὁ Αἰνησίδημος] verbo δυνάμει innuitur Aenesidemum has dubitationes non diserte exposuisse, sed tamen posuisse ea ex quibus ansa illarum peti posset. confer ad 1 Pyrrhon. sect. 11.

[dd) καὶ] immo: ἤ.]

e) κοινὸν πλειόνων ἢ ἐν ἰδιότητι κείμενον] ita legendum ex interprete pro: κοινόν, πλειόνων ἰδιότητι κείμενον. neutrum autem horum comprehendi sensibus, ita arguebat Aenesidemus, quoniam κοινόν illud sola mentis cogitatione percipitur, sensibus ad universalia nullo modo pertingentibus: hoc vero proprium singulis plane nusquam attingunt sensus, cum ea quae videmus pluribus sint communia. nota autem quod τὰς καθ' ἕκαστον ἰδιότητας et quae individuis propria sunt, εἴδη sive species Sextus appellat, perinde ut infra sect. 338 sq.

ἔσται αἰσθητὸν τὸ ἀληθές· οὔτε δὲ κοινόν ἐστιν οὔτε ἐν ἰδιότητι
κείμενον· οὐκ ἄρα αἰσθητόν ἐστι τὸ ἀληθές. ἔτι ὃν τρόπον τὸ 43
μὲν ὁρατὸν ὁράσει ληπτόν ἐστι, τὸ δὲ ἀκουστὸν ἀκοῇ γνώριμόν
ἐστι, τὸ δὲ ὀσφρητὸν ὀσφρήσει, οὕτω καὶ τὸ αἰσθητὸν κοινῶς
αἰσθήσει γνωρίζεται. οὐ γνωρίζεται δὲ κοινῶς αἰσθήσει· ἡ γὰρ
αἴσθησις ἄλογός[f]) ἐστι, καὶ τὸ ἀληθὲς οὐκ ἀλόγως γνωρίζεται.
οὐκ ἄρα αἰσθητὸν τὸ ἀληθές. καὶ μὴν οὐδὲ νοητόν ἐστιν· ἐπεὶ 44
οὐδὲν ἔσται τῶν αἰσθητῶν ἀληθές· ὃ πάλιν ἄτοπον. ἤτοι γὰρ P 466
πᾶσι κοινῶς ἔσται νοητὸν ἢ τισιν ἰδίως. οὔτε δὲ πᾶσι κοινῶς
οἷόν τε εἶναι νοητὸν τὸ ἀληθὲς οὔτε τισὶν ἰδίως. τό τε γὰρ κοι- 45
νῶς πᾶσι νοεῖσθαι ἀδύνατον, τό τε ἰδίως τινὶ ἢ τισιν ἄπιστον
καὶ μάχιμον. οὐδὲ νοητὸν ἄρα ἐστὶ τὸ ἀληθές. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ
αἰσθητὸν ἅμα καὶ νοητόν· ἤτοι γὰρ πᾶν αἰσθητὸν καὶ πᾶν
νοητὸν ἀληθές ἐστιν, ἢ τι αἰσθητὸν καί τι νοητόν. ἀλλὰ τὸ 46
μὲν φάσκειν πᾶν αἰσθητὸν καὶ πᾶν νοητὸν ἀληθὲς εἶναι, τῶν
ἀμηχάνων· μάχεται γὰρ τὰ αἰσθητὰ τοῖς αἰσθητοῖς, καὶ τὰ
νοητὰ τοῖς νοητοῖς, καὶ ἐναλλὰξ τὰ αἰσθητὰ τοῖς νοητοῖς καὶ
τὰ νοητὰ τοῖς αἰσθητοῖς[g]). καὶ δεήσει πάντων ἀληθῶν ὄντων
τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἀληθές τε ὑπάρχειν καὶ ψεῦδος, τὶ
δὲ αἰσθητὸν ἀληθὲς καὶ τὶ νοητὸν ἀληθὲς ἀξιοῦν πάλιν τῶν
ἀπόρων· ζητεῖται γὰρ τοῦτο. καὶ ἄλλως ἀκόλουθόν ἐστιν ἢ πάντα 47
λέγειν ἀληθῆ ἢ πάντα λέγειν ψευδῆ τὰ αἰσθητά· ἐπ' ἴσης γάρ
ἐστιν αἰσθητά, καὶ οὐ τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δὲ ἧττον. καὶ τὰ

lorum proprietate positum erit: sed nec est commune nec situm in proprietate; non est ergo verum sensile. 43. praeterea quomodo aspectabile quidem visu potest comprehendi, audibile autem cognoscitur auditu, odorabile odoratu, ita etiam sensile sensu communiter cognoscitur. non cognoscitur autem verum communiter sensu: est enim sensus expers rationis, et verum absque ratione minime cognoscitur. non est ergo verum sensile. 44. sed neque cadit sub intelligentiam: alioqui nihil erit verum ex sensilibus. quod rursus est absurdum. aut enim ab omnibus communiter percipi poterit intelligentia aut privatim ab aliquibus. sed nec fieri potest ut verum ab omnibus communiter percipiatur intelligentia, neque privatim ab aliquibus. 45. nam ab omnibus communiter intelligi nullo modo potest, et ut privatim intelligatur ab aliquo aut aliquibus, fide caret et controversiae obnoxium est. nec ergo sub intelligentiam cadit verum. sed nec simul sub sensus et sub intelligentiam cadit: aut enim quidquid est sensile et quidquid cadit sub intelligentiam, est verum, aut aliquid sensile aut aliquid quod cadit sub intelligentiam. 46. sed dicere quidem quidquid est sensile et quidquid cadit sub intelligentiam, esse verum, est ex iis quae nullo modo possunt fieri: nam et sensilia pugnant cum sensilibus, et cum intelligibilibus intelligibilia, et vicissim sensilia cum intelligibilibus et intelligibilia cum sensilibus. et oportebit, si omnia sint vera, idem esse et non esse, et esse verum idem et esse falsum, et censere aliquid sensile esse verum, et aliquid intelligibile verum esse est rursus ex iis in quibus non facilis datur exitus. nam hoc quaeritur. 47. et alioqui est consequens aut omnia vera aut omnia falsa dicere sensilia: sunt enim ex aequo sensilia, et non alterum quidem ma-

---

f) αἴσθησις ἄλογος] superiore libro sect. 293 sq.

g) τὰ αἰσθητὰ τοῖς νοητοῖς καὶ τὰ νοητὰ τοῖς αἰσθητοῖς] ita legendum P 466
e ms Ciz. pro τὰ αἰσθητὰ τοῖς αἰσθητοῖς καὶ τὰ νοητὰ τοῖς νοητοῖς. atque haec est significatio vocabuli ἐναλλάξ, ut 1 Pyrrhon. sect. 9 et infra hoc libro sect. 171.

νοητὰ πάλιν ἐπ' ἴσης ἐστὶ νοητά, καὶ οὐ τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δὲ
ἧττον. οὐ πάντα δὲ τὰ αἰσθητὰ λέγεται ἀληθῆ, οὐδὲ πάντα
48 ψευδῆ· οὐκ ἄρα ἔστι τι ἀληθές. ναί, ἀλλ' οὐ καθ' ὃ φαίνεται
ἡ ἀλήθεια, κατ' ἄλλην δὲ αἰτίαν λαμβάνεται. τίς οὖν ἐστιν
αὕτη ἡ αἰτία, θέτωσαν εἰς τὸ μέσον οἱ Δογματικοί, ἵνα ἢ εἰς
49 συγκατάθεσιν ἡμᾶς ἐπισπάσηται ἢ εἰς φυγὴν ἀποτρέψηται. εἶτα
ταύτην αὐτὴν τὴν αἰτίαν πῶς λαμβάνουσιν, ὡς φαινομένην αὐ-
τοῖς ἢ ὡς μὴ φαινομένην; εἰ μὲν ὡς φαινομένην, ψεύδονται λέ-
γοντες τὴν ἀλήθειαν μὴ ὑπάρχειν καθ' ὃ φαίνεται· εἰ δ' ὡς
μὴ φαινομένην, πῶς τὸ μὴ φαινόμενον αὐτοῖς[h]) εἶναί φασιν ἐξ
50 αὑτοῦ ἢ δι' ἄλλου; καὶ ἐξ αὑτοῦ μέν, ἀδύνατον· οὐδὲν γὰρ
μὴ φαινόμενον ἐξ αὑτοῦ ληπτόν ἐστιν. εἰ δὲ δι' ἄλλου, ἐκεῖνο
πάλιν πότερον φαινόμενόν ἐστιν ἢ μὴ φαινόμενον; καὶ οὕτως εἰς
ἄπειρον οἰχομένης τῆς ζητήσεως ἀνεύρετον γίνεται τὸ ἀληθές.
51 τί οὖν τὸ πεῖθον ἡμᾶς; τὸ πιθανὸν[i]) ῥητέον ἀληθές, ὁποίαν
P 467 ποτὲ ἂν ἔχοι οὐσίαν[k]), εἴτε αἰσθητὴν εἴτε νοητὴν εἴτε τὸ
52 συναμφότερον, αἰσθητὴν ἅμα καὶ νοητήν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῶν
ἀπόρων· εἰ γὰρ τὸ πιθανὸν ἀληθές ἐστιν, ἐπεὶ οὐ τὸ αὐτὸ πάν-
τας πείθει[l]), οὐδὲ διὰ παντὸς τοὺς αὐτούς, δώσομεν τὸ αὐτὸ
καὶ ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν, καὶ τὸ αὐτὸ ἀληθὲς ἅμα εἶναι
καὶ ψεῦδος. ᾗ μὲν γὰρ πείθει τινάς, ἀληθές ἐστι καὶ ὑπάρχον·
ᾗ δὲ ἑτέρους οὐ πείθει, ψεῦδος καὶ ἀνύπαρκτον. ἀδύνατον δέ
γε τὸ αὐτὸ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἀληθές τε ὑπάρχειν καὶ ψεῦ-
53 δος. τοίνυν οὐδὲ τὸ πιθανόν ἐστιν ἀληθές, ἐκτὸς εἰ μή τι τὸ

gis, alterum vero minus. et intelligibilia similiter ex aequo sunt intelligibilia, non vero unum magis et alterum minus. non omnia autem sensilia dici possunt vera, neque omnia falsa. non est ergo aliquid verum. 48. est sane, inquiunt, sed non quatenus apparet, sed ex alia causa veritas percipitur. quaenam ergo sit haec causa, in medium proferant Dogmatici, ut aut nos attrahat ad assensionem, aut ut fugiamus efficiat. 49. deinde hanc ipsam causam quomodo accipiunt, aut ut eis apparentem aut ut non apparentem? si quidem ut apparentem, falsum dicunt, dicentes veritatem non esse quatenus apparet; sin autem ut non apparentem, quomodo dicunt esse id quod non eis apparet ex se an per aliud? 50. et ut ex se quidem, fieri non potest: nihil enim quod non apparet, ex se sumi potest. sin autem per aliud, illud rursus utrum apparet aut non apparet? et sic quaestione abeunte in infinitum, verum non potest inveniri. 51. quid est ergo quod nobis persuadet? probabile dicendum est verum, cuiusmodicumque sit eius essentia, seu sensilis seu intelligibilis sive utrumque simul, nempe et sensilis simul et intelligibilis. 52. sed est hoc quoque ex dubiis: si enim probabile est verum, quoniam eadem res non usquequaque persuadet, neque perpetuo omnibus, dabimus idem esse et non esse, et idem verum esse simul et falsum. nam quatenus quidem persuadet aliquibus, est verum et existit; quatenus autem aliis non persuadet, est falsum et minime existit. fieri autem non potest ut idem sit et non sit, et verum sit et falsum. 53. igitur neque probabile est verum, nisi dicamus esse verum id quod multis

h) πῶς τὸ μὴ φαινόμενον αὐτοῖς] ita legendum omnino e mss et interprete, licet in editis μή desideretur.

i) τὸ πιθανὸν] quod probabatur ex academica schola quibusdam. vide libro superiore sect. 174 sq. 401. 436.

P 467 k) ἔχοι οὐσίαν] ms Vratislav. ἔχῃ.

l) πάντας] ita recte mss pro πάντως.

πολλοὺς πεῖθον τοῦτ' ἐροῦμεν ἀληθές. τὸ γοῦν μέλι m) πολλοὺς
μὲν πεῖθον ὑγιαίνοντας ὡς γλυκύ, καὶ ἕνα μὴ πεῖθον ἰκτερικόν,
ἀληθῶς λέγομεν γλυκύ· ὅπερ ἦν ληρῶδες. ὅταν γὰρ περὶ ἀλη-
θείας σκεπτώμεθα, τότε οὐκ εἰς τὸ πλῆθος τῶν συμφωνούντων
δεῖ ἀποβλέπειν ἀλλ' εἰς τὰς διαθέσεις. μιᾷ δὲ διαθέσει n) κέχρη-
ται ὁ νοσῶν o) καὶ μιᾷ κατασκευῇ πάντες οἱ ὑγιαίνοντες. οὐ μᾶλ- 54
λον p) οὖν τῇδε τῇ αἰσθήσει ἢ τῇδε πιστευτέον ἐστίν. ἐπεὶ ἀνα-
στρόφως ὑποτεθέντος τοῦ πολλοὺς q) πικράζεσθαι ὑπὸ τοῦ μέ-
λιτος οἷον πυρέσσοντας, ἕνα δὲ γλυκάζεσθαι τὸν ὑγιαίνοντα,
πάντως ἀκολουθήσει πικρὸν λέγειν τὸ μέλι· ὅπερ ἄτοπον. τοί-
νυν ὡς ἐνθάδε παρέντες τὴν κατὰ τὸ πλῆθος μαρτυρίαν οὐδὲν
ἧσσον γλυκύ φαμεν τὸ μέλι, οὕτω καὶ ὅταν πολλοὶ γλυκάζων-
ται, εἷς δὲ πικράζηται, παρέντες τὸ διὰ πλῆθος τῶν οὕτω πα-
σχόντων γλυκὺ καλεῖν τὸ μέλι, ἄλλως τἀληθὲς ἐξετάζωμεν.

Αἱ μὲν καθόλου ἀπορίαι περὶ τοῦ ἀληθοῦς τοιαῦταί τινές 55
εἰσιν, ἀκολούθως δὲ ἔλθωμεν r) καὶ ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος. καὶ
δὴ τοὺς μὲν πάντα s) λέγοντας ψευδῆ ἐδείξαμεν πρόσθεν t) περι-
τρεπομένους· εἰ γὰρ πάντα ἐστὶ ψευδῆ, ψεῦδος ἔσται καὶ τό
'πάντ' ἐστὶ ψευδῆ', ἐκ πάντων ὑπάρχον. ψευδοῦς δὲ ὄντος τοῦ
'πάντ' ἐστὶ ψευδῆ' τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ ἀληθὲς ἔσται τό 'οὐ
πάντ' ἐστὶ ψευδῆ'. εἰ ἄρα πάντ' ἐστὶ ψευδῆ, οὐ πάντ' ἐστὶ
ψευδῆ. οἱ δὲ περὶ τὸν Δημόκριτον καὶ Πλάτωνα u) ἀθετοῦντες 56
μὲν τὰς αἰσθήσεις, ἀναιροῦντες δὲ τὰ αἰσθητά, μόνοις δ' ἑπό-

persuadet. mel certe quod multis sanis persuadet quod sit dulce et uni non persuadet qui morbo laborat regio, vere dicimus dulce. at hoc quoque est nugatorium. quando enim de veritate disceptamus, tunc non est respiciendum ad multitudinem eorum qui consentiunt, sed ad affectiones. una autem affectione utitur aegrotus et una constitutione omnes qui sunt sani. 54. non est ergo magis huic sensui quam illi credendum. nam si contra ponatur, multos febricitantes amarore affici a melle, unum autem sanum dulcedine affici, omnino sequetur ut mel dicamus amarum; quod quidem est absurdum. sicut ergo hic praetermisso iudicio multitudinis nihilominus mel dulce dicimus; ita etiam quando multi afficiuntur dulcedine, unus amarore, mittentes propter eorum qui sic afficiuntur multitudinem, mel appellare dulce, quid sit verum, alio modo examinare oportebit.

55. Atque universe quidem de vero tot sunt dubitationes, consequenter autem veniamus etiam ad singulares. atque eis quidem omnia qui dicunt falsa, ostendimus id in eos retorqueri: nam si omnia sunt falsa, erit etiam falsum illud 'omnia sunt falsa', cum sit ex omnibus. cum sit autem falsum 'omnia sunt falsa', id quod ei adversatur erit verum 'non omnia sunt falsa'. si igitur omnia sunt falsa, non omnia sunt falsa. 56. Democritus autem et Plato abolentes quidem sensus tollentesque sensilia et ea sola sequentes

m) τὸ γοῦν μέλι] confer 1 Pyrrhon. sect. 101.

n) μιᾷ δὲ διαθέσει] lib. 1 contra Log. sect. 333 et 2 Pyrrhon. sect. 44.

o) ὁ νοσῶν] ita rectius mss pro νοσοῦν.

p) οὐ μᾶλλον] vox sceptica, ut supra sect. 39.

q) τοῦ πολλοὺς] ita mss pro τοὺς πολλούς. sed male ibidem ὑποτιθέντος pro ὑποτεθέντος.

r) δὲ ἔλθωμεν] ms Vratislav. διέλθωμεν.

s) τοὺς μὲν πάντα] ita legendum haud dubie e mss, non πάντας.

t) ἐδείξαμεν πρόσθεν] libro superiore sect. 390. 398.

u) οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον καὶ Πλάτωνα] supra sect. 6 sq. huius libri.

μενοι τοῖς νοητοῖς συγχέουσι τὰ πράγματα, καὶ οὐ μόνον τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν σαλεύουσιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν·
P 468 πᾶσα γὰρ νόησις ἀπὸ αἰσθήσεως γίνεται [x]) ἢ οὐ χωρὶς αἰσθή-
57 σεως, καὶ ἢ ἀπὸ περιπτώσεως ἢ οὐκ ἄνευ περιπτώσεως. ὅθεν οὐδὲ τὰς λεγομένας ψευδεῖς φαντασίας, οἷον τὰς καθ' ὕπνους ἢ τὰς κατὰ μανίαν, εὑρήσομεν ἀπηρτημένας τῶν διὰ τῆς αἰσθήσεως κατὰ περίπτωσιν ἡμῖν ἐγνωσμένων· καὶ γὰρ ὁ κατὰ μανίαν Ἐρινύας αὐτῷ ἀναπλάσσων τὰς αἱματώδεις [y]) καὶ δρακοντώδεις κόρας ἐκ τῶν πεφηνότων αὐτῷ σύνθετον μορφὴν νοεῖ· ὁμοίως δὲ ὁ πτηνὸν ἄνθρωπον καθ' ὕπνους ὀνειροπολούμενος, οὐ δίχα τοῦ πτηνόν τι ἑωρακέναι καὶ ἄνθρωπον ὀνειροπολεῖται.
58 καὶ καθόλου οὐδέν ἐστιν εὑρεῖν κατ' ἐπίνοιαν, ὃ μὴ ἔχει τι αὐτῷ κατὰ περίπτωσιν ἐγνωσμένον. τοῦτο γὰρ ἢ κατὰ ὁμοιότητα τῶν ἐν περιπτώσει πεφηνότων ληφθήσεται ἢ κατὰ παραύξησιν ἢ κατὰ
59 μείωσιν ἢ κατ' ἐπισύνθεσιν. κατ' ὁμοιότητα μὲν οὖν, οἷον ὅταν ἀπὸ τῆς θεωρηθείσης Σωκράτους εἰκόνος τὸν μὴ ἑωραμένον Σωκράτην [z]) ἐπινοῶμεν· κατὰ παραύξησιν δέ, ὅταν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου κινούμενοι νοῶμεν, οἷον ὃς οὐκ ἐῴκει

ἀνδρί γε σιτοφάγῳ [a]), ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι [b])
ὑψηλῶν ὀρέων.

quae percipiuntur intelligentia res confundunt, nec solum eorum quae sunt labefactant veritatem, sed etiam sua cogitata: omnis enim intelligentia oritur a sensu aut non sine sensu, et aut ex incursione aut non sine incursione. 57. unde etiam falsa quae dicuntur visa phantasiae, ut quae sunt in somnis et in furore, inveniemus pendere ex iis quae per sensum nobis cognita sunt ex incursione: etenim qui in furore sanguinolentas sibi effingit Furias et puellas serpentinas, ex iis quae ipsi apparuerunt, compositam formam mente agitat; ita etiam qui in somnis hominem somniat volucrem, non absque eo quod aliquid viderit volucre, hominem quoque somniat volucrem. 58. et ut in summa dicam, nihil poterit cogitando inveniri, quod non habeat aliquid sibi cognitum ex incursione. id enim aut sumetur ex similitudine eorum quae apparuerunt in incursione aut ex incremento aut ex decremento aut ex compositione. 59. atque ex similitudine quidem, ut quando viso simulacro Socratis cogitamus non visum Socratem: ex incremento vero, ut quando ex communi homine hominem mente agitamus, qui non erat similis viro,

cui cibus est panis, verum, in quo est plurima silva,
excelso monti

P 468 x) *πᾶσα νόησις ἀπὸ αἰσθήσεως*] confer Menagium ad Laërtii 7 52. infra sect. 356. Theophrasti dictum apud Clementem Alex. 2 Strom. p. 362 *ἡ αἴσθησις ἀρχὴ πίστεως*. Aristotelis: *nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu.*

y) *τὰς αἱματώδεις*] versus 256 ex Oreste Euripidis, ubi *αἱματωποὺς* legitur, quemadmodum et apud Longinum haec Euripidis laudantem c. 15. scholiastes tragici: *αἱματωποὺς τὰς Ἐρινῦς λέγει ὡς τοὺς μαινομένους ἔναιμον ποιούσας βλέπειν καὶ ταραχῶδες. δρακοντώδεις δὲ ὡς ἐχούσας δράκοντος ἤτοι ὄφεως ὀδόντας.*

z) *Σωκράτην*] ms Vratislav. *Σωκράτη*, ut aliis etiam in locis.

a) *ἀνδρί γε σιτοφάγῳ*] versus Homeri Odyss. ι' 191, quo etiam alibi noster utitur ut adv. Geometras sect. 42 et 1 adv. Physicos sect. 45 et adv. Ethicos sect. 251.

b) *ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι*] in Callistrati imaginibus c. 12 p. 904 male pro *ῥίῳ* legitur *θηρίῳ*, ubi praestantissimum interpretem fugit hic Homeri locus; mox male editi *ὑψηλῷ νοερῶν.*

κατὰ μείωσιν δέ, ἐπειδὰν συνελόντες πάλιν τὸ μέγεθος τοῦ κοι- 60
νοῦ ἀνθρώπου νόησιν λαμβάνωμεν Πυγμαίου[c])· κατ' ἐπισύν-
θεσιν δέ, ὅταν ἀπὸ ἀνθρώπου καὶ ἵππου τὸν μηδέποτε ὑπο-
πεπτωκότα ἡμῖν Ἱπποκένταυρον νοῶμεν. πάσης οὖν ἐπινοίας
προηγεῖσθαι δεῖ τὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως[d]) περίπτωσιν· καὶ διὰ
τοῦτο ἀναιρουμένων τῶν αἰσθητῶν ἐξ ἀνάγκης συναναιρεῖται πᾶσα
νόησις. ὅ τε λέγων πάντ' εἶναι τὰ φαινόμενα ψευδῆ καὶ ἐτεῇ[e]) 61
μόνα ὑπάρχειν τὰ νοητά, τοῦτ' ἔστι κατ' ἀλήθειαν, ἤτοι φάσει
μόνον χρώμενος τοῦτ' ἐρεῖ ἢ καὶ ἀποδεικνύς. ἀλλὰ φάσει μὲν
λέγων φάσει ἐπισχεθήσεται, ἀπόδειξιν δὲ παραλαμβάνειν πειρώ-
μενος περιτραπήσεται. ἢ γὰρ φαινομένῳ τινὶ διδάξει 'τὸ ἐτεῇ 62
μόνα εἶναι τὰ νοητὰ' ἢ ἀδήλῳ. οὔτε δὲ φαινομένῳ τοῦτο διδά-
ξει, οὐ γὰρ ὑπάρχει, οὔτε ἀδήλῳ· ἐκ φαινομένου[f]) γὰρ ὀφεί-
λει προεπιστεῦσθαι[g]) τὸ ἄδηλον. οὐ τοίνυν ὑγιής ἐστιν ἡ σύ- P 469
στασις[h]) τῶν περὶ Δημόκριτόν τε καὶ Πλάτωνα. ὁ δὲ Ἐπίκου- 63
ρος[i]) ἔλεγε μὲν πάντα τὰ αἰσθητὰ εἶναι ἀληθῆ καὶ πᾶσαν φαν-
τασίαν ἀπὸ ὑπάρχοντος εἶναι καὶ τοιαύτην, ὁποῖόν ἐστι τὸ κινοῦν
τὴν αἴσθησιν· πλανᾶσθαι δὲ τοὺς τινὰς μὲν τῶν φαντασιῶν
λέγοντας ἀληθεῖς, τινὰς δὲ ψευδεῖς, παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι χω-
ρίζειν δόξαν ἀπὸ ἐναργείας. ἐπὶ γοῦν τοῦ Ὀρέστου[k]) ὅτε ἐδόκει

60. ex decremento autem, quando rursus communis hominis in brevius contracta magnitudine Pygmaeum apprehenderimus cogitatione: ex compositione autem, quando ex homine et equo cogitamus Hippocentaurum, qui nondum nobis se obtulit. ante omnem ergo cogitationem prius fuisse oportet eam quae est ex sensu incursionem: et ideo si tollantur sensilia, necessario simul tollitur omnis intelligentia. 61. et qui dicit omnia quae sensibus apparent esse falsa, et ea esse sola quae cadunt sub intelligentiam, hoc est vere existere, aut hoc dicit sola utens affirmatione aut etiam demonstrans. sed qui sola quidem dicit affirmatione, affirmatione reprimetur; qui vero demonstrationem assumere tentat errabit. 62. aut enim aliquo quod apparet illud docebit, nempe ea sola esse quae cadunt sub intelligentiam, aut eo quod est obscurum. sed neque eo quod apparet hoc docebit, non existit enim vere (ex eius sententia), neque eo quod est obscurum. ex eo enim quod apparet debet prius fides fieri eius quod est obscurum. non est ergo sana opinio in qua consentiunt Democritus et Plato. 63. Epicurus autem dicebat quidem omnia sensilia esse vera et omnem phantasiam proficisci a re vere existente et talem quale est id quod movet sensum; errare autem eos qui dicunt aliqua quidem ex visis phantasiae esse vera, aliqua vero falsa, propterea quod non possint separare opinionem ab evidentia. in Oreste

---

c) *νόησιν λαμβάνωμεν Πυγμαίου*] ita mss; nam male editi *πυγμαῖον* et *νοήσειν*.

d) *διὰ τῆς αἰσθήσεως*] ms Ciz. *ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως*.

e) *ἐτεῇ*] ita legendum hic et inferius pro *ἔτι ἤ*. nam ad Democritum respiciens illius voce utitur, quam et in superioribus alioquoties restituimus.

f) *ἐκ φαινομένου*] male in editis *οὐκ φαινομένου*.

g) *προεπιστεῦσθαι*] ita recte ms Ciz. pro *προεπιστεῦθαι*. P 469

h) *ἡ σύστασις*] ms Ciz. *στάσις*, quae vox nostro frequens ad sectam vel opinionem aliquam designandam, ut notavi ad librum superiorem sect. 49. sed rectum est *σύστασις*, ut consensus Democriti ac Platonis designetur, qui iunguntur etiam supra sect. 6 sq. et 56. vicissim *διάστασις* opinionum dissensus sect. 118. 177 et alibi.

i) *ὁ Ἐπίκουρος*] supra sect. 9.

k) *ἐπὶ γοῦν τοῦ Ὀρέστου*] apud Euripidem Oreste vers. 255

βλέπειν τὰς Ἐρινύας, ἡ μὲν αἴσθησις ὑπ' εἰδώλων κινουμένη
ἀληθὴς ἦν· ὑπέκειτο γὰρ τὰ εἴδωλα· ὁ δὲ νοῦς οἰόμενος ὅτι
64 στερέμνιοί εἰσιν Ἐρινύες, ἐψευδοδόξει. καὶ ἄλλως, φησίν, οἱ
προειρημένοι τῶν φαντασιῶν διαφορὰν εἰσάγοντες οὐκ ἰσχύουσι
πιστώσασθαι τὸ τινὰς μὲν αὐτῶν ἀληθεῖς ὑπάρχειν, τινὰς δὲ
ψευδεῖς· οὔτε γὰρ φαινομένῳ διδάξουσι τὸ τοιοῦτον — ζητεῖ-
ται γὰρ τὰ φαινόμενα — οὔτε ἀδήλῳ. διὰ φαινομένου γὰρ ὀφεί-
65 λει τὸ ἄδηλον ἀποδείκνυσθαι. τοιαῦτα δὴ λέγων ὁ Ἐπίκουρος
ἄκων εἰς τὴν ὁμοίαν ἐκπέπτωκεν ἀπορίαν· εἰ γὰρ ὁμολογεῖ τῶν
φαντασιῶν τὰς μὲν ἀπὸ στερεμνίων γίνεσθαι l) σωμάτων, τὰς
δὲ ἀπὸ εἰδώλων, καὶ δίδωσι τὸ μέν τι εἶναι ἐνάργειαν, τὸ δὲ
δόξαν, ζητῶ, πῶς κρίνει τὰς ἀπὸ στερεμνίου σώματος φαντα-
σίας καὶ τὰς ἀπὸ εἰδώλου προσπιπτούσας; οὔτε γὰρ ἐναργείᾳ,
ζητεῖται γάρ, οὔτε δόξῃ, δι' ἐναργείας γὰρ ὀφείλει πεπιστεῦ-
66 σθαι. ἄλλως δὲ καὶ ἄτοπός ἐστιν ἐκ τῶν μᾶλλον ζητουμένων
τὰ ἧττον ζητούμενα δεικνύναι πειρώμενος· ἡμῶν γὰρ σκεπτο-
μένων περὶ τῆς τῶν φαινομένων πίστεως αὐτὸς τὴν περὶ τῶν
67 εἰδώλων m) τερατολογουμένην καὶ μυθώδη δόξαν ἐπεισάγει. καὶ

quidem certe cum sibi videretur videre Furias, sensus quidem a simulacris motus verus erat: obiecta enim existebant simulacra: mens autem existimans veras esse et solidas Furias, opinabatur falsum. 64. et alioqui, inquiebat, ii quos prius diximus, introducentes visorum phantasiae differentiam non poterunt probare aliqua quidem ex iis esse vera, aliqua vero falsa. neque enim eo quod apparet id docebunt — quaeruntur enim ea quae appareat — neque eo quod est obscurum: nam per id quod apparet, debent demonstrari ea quae sunt obscura. 65. haec autem dicens Epicurus invitus in similem incidit dubitationem: nam si fatetur ex visis phantasiae alia quidem oriri ex solidis corporibus, alia autem ex simulacris, et concedit illud quidem esse evidentiam, hoc vero opinionem, quaero, quemadmodum indicet visa phantasiae quae oriuntur ex solidis corporibus et quae incurrunt ex simulacro? non quippe evidentia hoc faciet, quaeritur enim, neque opinione, debet enim eorum fieri fides per evidentiam. 66. et alioqui absurde et inepte facit, qui ex iis quae magis sunt in quaestione, conatur ostendere ea quae minus in quaestione sunt: nobis enim considerantibus de fide eorum quae apparent, ipse prodigiosam et fabulosam de simulacris intro-

ὦ μῆτερ, ἱκετεύω σε, μὴ 'πίσειέ μοι
τὰς αἱματωποὺς καὶ δρακοντώδεις κόρας·
αὗται γὰρ αὗται πλησίον θρώσκουσί μου.

l) γίνεσθαι] ms Vratislav. γενέσθαι.

m) τὴν περὶ τῶν εἰδώλων] notum Epicuri dogma de idolis sive imaginibus ac simulacris speciebusque quas fluere et emitti e corporibus veluti tenues docuit membranulas, de quo multa Gassendus ad haec Laërtii 10 46: καὶ μὴν καὶ τύποι ὁμοιοσχήμονες τοῖς στερεμνίοις εἰσί, λεπτότησιν ἀπέχοντες μακρὰν τῶν φαινομένων. Lucretius 4 34

ea quae rerum simulacra vocamus,
quae quasi membranae summo de corpore rerum
dereptae volitant ultro citroque per auras,
atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
terrificant, atque in somnis, cum saepe figuras
contuimur miras etc.

confer infra sect. 350 et Chalcidium p. 329. de Democrito Themistius in paraphrasi Aristotelis de divinatione per somnum pag. 105: εἴδωλα γὰρ ἐκεῖνος καὶ ἀπορροίας αἰτιᾶται, ὧν τὰ μέν φησιν ἀγαθοποιά, τὰ δὲ κακοποιά, ὑπερμεγέθη δὲ εἶναι καὶ δύσφθαρτα, ἐμπελάζειν δὲ ἀνθρώποις

μὴν οὐδὲ τοῖς Στωϊκοῖς n) εὐοδεῖ ὁ λόγος· θέλουσι μὲν γὰρ τῶν
τε αἰσθητῶν καὶ νοητῶν εἶναι διαφοράν, καθ' ἣν τὰ μέν ἐστιν
ἀληθῆ, τὰ δὲ ψευδῆ. οὐκ ἰσχύουσι δὲ τὸ τοιοῦτον συνάγειν·
διακένους γὰρ εἶναί τινας φαντασίας o) ὡμολογήκασιν, ὁποῖαι P 410
προὔπιπτον τῷ Ὀρέστῃ ἀπὸ τῶν Ἐρινύων p), καὶ ἄλλας παρατυ-
πωτικὰς τὰς ἀπὸ ὑποκειμένων μέν, οὐ κατ' αὐτὰ δὲ τὰ ὑπο-
κείμενα, ὁποία ἦν ἡ κατὰ μανίαν τῷ Ἡρακλεῖ q) ἀπὸ τῶν ἰδίων
παίδων Εὐρυσθέως ὑποπεσοῦσα· ἀπὸ ὑποκειμένων γὰρ ἐγίνετο
τῶν παίδων, οὐ κατ' αὐτὰ δὲ τὰ ὑποκείμενα. οὐ γὰρ ὡς ἰδίους
ἔβλεπε παῖδας, ἀλλά φησιν

εἷς μὲν νεοσσὸς r) ὅδε θανὼν Εὐρυσθέως
ἔχθραν πατρῴαν ἐκτίνων πέπτωκέ μοι.

τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος ἀδιάκριτοι γίνονται φαντασίαι, καὶ οὐκ 68
ἔχουσι λέγειν οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, τίνες τε ταῖς ἀληθείαις κατα-
ληπτικαί εἰσι καὶ ἀπὸ ὑποκειμένων καὶ κατ' αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα
γίγνονται, καὶ τίνες οὐκ εἰσὶ τοιαῦται, καθάπερ διὰ πλειόνων
ἔμπροσθεν s) ἐδείξαμεν. οἷος δέ ἐστιν ὁ περὶ ταύτης τῆς στά- 69
σεως λόγος, τοιοῦτος γένοιτ' ἂν ἡμῖν καὶ ὁ περὶ τῆς λειπομέ-
νης, καθ' ἣν οἱ μὲν ἐν τῷ σημαινομένῳ t), τουτέστιν ἀσωμάτῳ
λεκτῷ, τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος ὑποτίθενται, οἱ δ' ἐν τῇ φωνῇ,
οἱ δὲ ἐν τῷ κινήματι τῆς διανοίας. αὐτίκα γάρ, ἵνα ἀπὸ τῆς 70

ducit opinionem. 67. sed neque Stoicis recte succedunt quae ab eis dicuntur: nam volunt quidem sensilium et eorum quae cadunt sub intelligentiam esse differentiam, ex qua alia quidem sunt vera, alia vero falsa. non possunt autem hoc colligere: nam confessi sunt quaedam phantasiae visa esse inania, cuiusmodi Oresti incurrerunt ex Furiis, et alia quae perperam imprimunt, ut quae existant quidem ex subiectis, eis autem non congruant, cuiusmodi erant quae in furore Herculi a suis filiis tamquam a filiis Eurysthei occurrerunt: erant enim ex praesentibus filiis, sed non congruebant ipsis subiectis. non enim eos tamquam suos aspiciebat liberos, sed dicit

occisus unus pullus hic Eurysthei
iacet paternas inimicitias luens.

68. haec cum ita sint, visa phantasiae non possunt discerni, neque possunt dicere Stoici, quaenam sint re vera comprehendentia et orta ex subiectis et ipsis subiectis congruentia, et quae non sunt eiusmodi, sicut pluribus antea ostendimus. 69. quod autem de hac opinione, idem etiam de illa dicere possumus quae adhuc attingenda restat, in qua alii quidem ponunt verum et falsum in eo quod significatur, nempe in incorporeo dicto, alii in voce, alii in motu cogitationis. 70. iam enim, ut a prima incipiamus, cen-

---

καὶ προσημαίνειν τὰ μέλλοντα, θεωρούμενα ἔστιν οἷς καὶ φωνὰς ἀφιέντα μόνον αἰσθητὰς ἐν ὕπνῳ τοῖς ἐπαΐουσιν. ὅθεν καὶ εὐλόγων τυχεῖν ἐπεύχεται.

n) τοῖς Στωϊκοῖς] supra sect. 10.

o) διακένους φαντασίας] libro superiore sect. 241, ubi διάκενος vocatur ἑλκυσμός, quo phantasiae eiusmodi per vanam speciem commoventur. adde infra hoc libro sect. 354.

p) τῷ Ὀρέστῃ ἀπὸ τῶν Ἐρινύων] ibid. sect. 170. 249 et paullo ante P 470
hoc ipso libro sect. 63.

q) τῷ Ἡρακλεῖ] libro superiore sect. 405 sq.

r) εἷς μὲν νεοσσὸς] versus 982. 983 ex Euripidis Hercule furente. paullo ante leg. ὡς παίδων ut interpres.

s) διὰ πλειόνων ἔμπροσθεν] libro superiore sect. 402 sq.

t) οἱ μὲν ἐν τῷ σημαινομένῳ] supra hoc ipso loco sect. 11 sq.

τρόπῳ ἄρξηταί τις, ἠξίουν οἱ Στωϊκοὶ κοινῶς ἐν λεκτῷ τὸ ἀληθὲς u) εἶναι καὶ τὸ ψεῦδος· λεκτὸν δὲ ὑπάρχειν φασὶ τὸ κατὰ λογικὴν φαντασίαν ὑφιστάμενον x)· λογικὴν δὲ εἶναι φαντασίαν, καθ' ἣν τὸ φαντασθὲν ἔστι λόγῳ παραστῆσαι. τῶν δὲ λεκτῶν
71 τὰ μὲν ἐλλιπῆ y) καλοῦσι, τὰ δὲ αὐτοτελῆ· ὧν τὰ μὲν ἐλλιπῆ
P 471 παρείσθω νῦν. τῶν δὲ αὐτοτελῶν πλείους z) εἶναί φασι. καὶ

sebant communiter Stoici verum esse et falsum in dicto; dictum autem esse, quod in rationis participe consistit phantasia; rationis autem participem dicunt esse phantasiam, cum id quod per eam est apprehensum, ratione licet ostendere. dictorum porro alia vocant deficientia, alia integra sive perfecta: ex his deficientia quidem in praesenti a nobis praetermittentur; integra autem sive perfecta dicunt esse plura. 71. alia enim vocant imperativa, quae

u) ἐν λεκτῷ τὸ ἀληθές] ibid. sect. 12.

x) τὸ κατὰ λογικὴν φαντασίαν ὑφιστάμενον] eadem λεκτοῦ definitio Stoica exstat apud Suidam in κατηγορήματα ex Laërtii 7 63. senserunt autem Stoici, praeter rem ipsam significatam sive ὑπάρχον et vocabulum significans sive νόημα vocabuli esse tertium in mente hominis, quod ipsi dixere λεκτόν, ideam sive conceptionem ἀσώματον, in qua verum et falsum inesse statuerunt. Ammonius in librum Aristotelis περὶ ἑρμηνείας p. 7: ἐπεὶ οὖν πᾶσα λέξις ὄνομα ἢ ῥῆμα, ἡ γὰρ ἄσημος οἷον βλίτυρι καὶ σκινδαψός, οὐδέτερον τούτων. καὶ διαφέρουσι τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα τῶν ἀσήμων φωνῶν, κατὰ τὸ σημαντικὰ τούτων εἶναι. πρότερον ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης διδάσκει, τίνα ἐστὶ τὰ προηγουμένως καὶ προσεχῶς ὑπ' αὐτῶν σημαινόμενα, καὶ ὅτι τὰ νοήματα, διὰ δὲ τούτων μέσων τὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν ἕτερον δεῖν παρὰ ταῦτα ἐπινοεῖν μέσον τοῦ τε νοήματος καὶ τοῦ πράγματος, ὅπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς ὑποτιθέμενοι λεκτὸν ἠξίουν ὀνομάζειν.

y) λεκτῶν τὰ μὲν ἐλλιπῆ] supra sect. 12. Laërtius 7 63: τῶν δὲ λεκτῶν τὰ μὲν λέγουσιν εἶναι αὐτοτελῆ οἱ Στωϊκοί, τὰ δ' ἐλλιπῆ. ἐλλιπῆ μὲν οὖν ἐστι τὰ ἀναπάρτιστον ἔχοντα τὴν ἐκφοράν, οἷον 'γράφει'· ἐπιζητοῦμεν γάρ, τίς; αὐτοτελῆ δ' ἐστὶ τὰ ἀπηρτισμένην ἔχοντα τὴν ἐκφοράν, οἷον 'γράφει Σωκράτης'. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἐλλιπέσι λεκτοῖς τέτακται τὰ κατηγορήματα, ἐν δὲ τοῖς αὐτοτελέσι τὰ ἀξιώματα καὶ οἱ συλλογισμοὶ καὶ τὰ ἐρωτήματα καὶ τὰ πύσματα. Philo Iudaeus de agricultura p. 161 τῶν ἀσωμάτων λεκτῶν (ita leg., non cum doctissimo Turnebo κατηγορημάτων quae sunt λεκτὰ ἀτελῆ) τὰ μὲν τέλεια, τὰ δὲ ἀτελῆ. καὶ τῶν τελείων τὰ μὲν ἐρωτήματα, τὰ δὲ πύσματα, ἀρατικά τε αὖ καὶ ὁρκικά, καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν κατ' εἶδος ἐν ταῖς περὶ τούτων στοιχειώσεσιν ἀναγράφονται διαφοραί.

z) τῶν δὲ αὐτοτελῶν πλείους] hanc in rem insignis locus est Suidae in ἀξίωμα ex Laërtii 7 65 sq. et Ammonii p. 1 in librum περὶ ἑρμηνείας, cuius postremi verba, ut minus obvii adscribam, licet partem eius iam ad Laërtium produxere Aldobrandinus et Menagius: μόνον ἀποφαντικὸν εἶδος τοῦ λόγου δεκτικόν ἐστιν ἀληθείας τε καὶ ψεύδους, καὶ ὑπὸ τοῦτο τελοῦσιν αἱ ἀποδείξεις, ὑπὲρ ὧν ἡ λογικὴ πᾶσα πραγματεία τῷ φιλοσόφῳ συντέτακται. καλοῦσι δὲ οἱ Στωϊκοὶ τὸν μὲν ἀποφαντικὸν λόγον ἀξίωμα, τὸν δὲ εὐκτικὸν ἀρατικόν, τὸν δὲ κλητικὸν προσαγορευτικόν, προστιθέντες τούτοις ἕτερα πέντε λόγων εἴδη, σαφῶς ὑπό τινα τῶν ἀπηριθμημένων ἀναφερόμενα· λέγουσι γάρ τὸ μέν τι εἶναι ὀμοτικόν, οἷον ἴστω νῦν τόδε γαῖα, τὸ δὲ ἐκθετικόν, οἷον ἔστω εὐθεῖα γραμμὴ ἥδε, τὸ δὲ ὑποθετικόν, οἷον ὑποκείσθω τὴν γῆν κέντρον εἶναι τῆς τοῦ ἡλίου σφαίρας, τὸ δὲ ὅμοιον ἀξιώματι, οἷον ὡς ὡραΐζεται ἡ τύχη ἐν τοῖς βίοις. ἅπερ ἅπαντα δεκτικὰ ὄντα ψεύδους τε καὶ ἀληθείας ὑπάγοιντο ἂν τῷ ἀποφαντικῷ, τοῦ μὲν ὀμοτικοῦ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ θείου πλεονάσαντος τῆς ἀποφάνσεως, τοῦ δὲ ὁμοίου τῷ ἀξιώματι τῇ τοῦ ὡς ἐπιτατικοῦ ἐπιρρήματος προσθήκῃ. πέμπτον δέ τι πρὸς τούτοις εἶναί φασι τὸ ἐπαπορητικόν, οἷον Δᾶος (*Davus*, non Λαός, ut legunt viri docti) πάρεστι,

γὰρ προστακτικὰ καλοῦσί τινα, ἅπερ προσιάσσοντες [a]) λέγομεν οἷον

δεῦρ' ἴθι νύμφα φίλη [b]),

καὶ ἀποφαντικά [c]), ἅπερ ἀποφαινόμενοί φαμεν οἷον, ὁ Δίων [d]) περιπατεῖ, καὶ πύσματα [e]), ἅπερ λέγοντες πυνθανόμεθα οἷον, ποῦ οἰκεῖ Δίων; ὀνομάζεται δέ τινα παρ' αὐτοῖς καὶ ἀρατικά, 72
ἅπερ λέγοντες ἀρώμεθα,

ὧδέ σφ' ἐγκέφαλος [f]) χαμάδις ῥέοι ὡς ὅδε οἶνος.

καὶ εὐκτικά, ἅπερ λέγοντες εὐχόμεθα ὁποῖόν ἐστι [g]),

Ζεῦ πάτερ [h]), Ἴδηθεν μεδέων, κύδιστε, μέγιστε,
δὸς νίκην Αἴαντι καὶ ἀγλαὸν εὖχος ἀρέσθαι.

προσαγορεύουσι δέ τινα τῶν αὐτοτελῶν καὶ ἀξιώματα, ἅπερ λέ- 73
γοντες ἤτοι ἀληθεύομεν ἢ ψευδόμεθα. ἔστι δέ τινα καὶ πλείονα ἢ ἀξιώματα [i]), οἷον τὸ μὲν τοιοῦτο

imperantes dicimus, ut

huc age nympha veni.

alia enuntiativa, quae dicimus enuntiantes, ut 'Dion ambulat'; alia interrogationes, quas dicentes interrogamus, ut 'ubi habitat Dion'? 72. nominantur etiam apud eos quaedam exsecrativa quibus imprecamur, ut

sicut humi vinum hoc, cerebrum sic defluat illi.

alia item optativa, quae dicimus optantes ut

Iuppiter inclyte qui regnas o maxime in Ida,
da, Aiax victoris claro ut potiatur honore.

73. appellant etiam quaedam ex integris illis sive perfectis pronuntiata, quae dicentes vel verum proferimus vel falsum. sunt etiam quaedam quae sunt plus quam pronuntiata, ut hoc

---

τί ποτ' ἀγγελῶν ἄρα; ὅπερ ἐναργῶς ταὐτὸν ὂν τυγχάνει τῷ ἐρωτηματικῷ, πλὴν ὅτι προστίθησι τὴν πρότασιν τῆς ἐρωτήσεως.

a) προσιάσσοντες] sic legendum, non προτάσσοντες. P 471

b) δεῦρ' ἴθι νύμφα φίλη] ex Iliad. γ' 130.

c) ἀποφαντικὰ] ita mss pro ἀποφατικά.

d) ὁ Δίων] mss Vratislav. et Ciz. οὐ Δίων.

e) καὶ πύσματα] notandum distincta esse ex veterum rationibus ἐρώτημα et πύσμα. nam ἐρώτησις διαλεκτική est cui annuendo vel abnuendo, sive simpliciter etiam vel non respondendo licet satisfacere, ut *num domi est Dio?* πύσμα vero ad quam non possumus affirmando respondere vel negando, sed rem de qua alter percontatur exponendo, ut quod Sextus hoc loco exempli loco affert, *ubi habitat Dio?* Io. Philoponus in priora Analytica p 7: διαφέρει ἡ διαλεκτικὴ ἐρώτησις τῆς πυσματικῆς, ὅτι πρὸς μὲν τὴν διαλεκτικὴν ἐρώτησιν ἀρκεῖ ἢ το ναί ἢ τὸ οὔ ἀποκρίνασθαι, οἷον πότερον ἡ ψυχὴ ἀθάνατος; πρὸς τοῦτο ἱκανὸν ἢ τὸ ναί ἢ τὸ οὔ. πρὸς δὲ τὰς πυσματικὰς πλείονος δεῖ λόγου, οἷον; (Odyss. α' 170) τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες; αὕτη πυσματικὴ ἡ ἐρώτησις, πρὸς ἣν πλειόνων δεῖ λόγων τῷ ἀποκρινομένῳ, ἐπάγει γοῦν (Odyss. ι' 39) Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν. confer Aldobrandinum ad Laërtii. 7 66.

f) ὧδέ σφ' ἐγκέφαλος] ex Iliad. γ' 300. ms Vratislav. ὧδέ οἱ.

g) ὁποῖόν ἐστι] haec verba in ms Ciz. desiderantur.

h) Ζεῦ πάτερ] ex Iliad. η' 202.

i) πλείονα ἢ ἀξιώματα] Ammonius in loco ante producto ὅμοια ἀξιώμασι appellat, ubi affert exempli loco: ὡς ὡραΐζεται ἡ τύχη ἐν τοῖς βίοις, *quam horaria est in vita hominum fortuna.* ὅμοια ἀξιώμασι vocat etiam Laërtius 7 67.

Πριαμίδῃσιν k) ἐμφερὴς ὁ βουκόλος

ἀξίωμά ἐστιν· ἢ γὰρ ἀληθεύομεν λέγοντες αὐτὸ ἢ ψευδόμεθα. τὸ δὲ οὕτως ἔχον, ὡς Πριαμίδῃσιν ἐμφερὴς ὁ βουκόλος, πλέον
74 τι ἀξιώματός ἐστι καὶ οὐκ ἀξίωμα. πλὴν ἱκανῆς οὔσης ἐν τοῖς λεκτοῖς διαφορᾶς, ἵνα τι, φασίν, ἀληθὲς ᾖ ἢ ψεῦδος, δεῖ αὐτὸ πρὸ παντὸς λεκτὸν εἶναι, εἶτα καὶ αὐτοτελὲς καὶ οὐ κοινῶς ὁποιονδήποτε οὖν, ἀλλ' ἀξίωμα· μόνον γὰρ τοῦτο, καθὼς προεῖ-
75 πον, λέγοντες ἤτοι ἀληθεύομεν ἢ ψευδόμεθα. οὐκοῦν φασιν οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως, τὸ εἶναί τι λεκτὸν ἀσώματον l), ὃ κεχώρισται τῆς τε σημαινούσης φωνῆς, οἷον τῆς Δίων καὶ τῆς τοῦ τυγχάνοντος, καθάπερ αὐτοῦ τοῦ Δίωνος, πόθεν ἔχομεν παραστῆσαι; ἢ γὰρ αὐτόθεν ἐροῦσι τοῦθ' ὑπάρχειν οἱ Στωϊκοὶ ἢ δι'
76 ἀποδείξεως τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ πιστώσονται. καὶ εἰ μὲν αὐτόθεν λέγοιεν τὸ ἀσώματον τοῦτο λεκτὸν ὑπάρχειν, καὶ ἡμῖν ἐξέσται
P 472 λέγειν αὐτόθεν ὅτι οὐκ ἔστιν· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι χωρὶς ἀποδείξεώς εἰσι πιστοί m), οὕτω καὶ οἱ ἀπορητικοὶ τοὐναντίον διὰ ψιλῆς προφερόμενοι φάσεως γενήσονται πιστοί. ἢ εἴπερ ἀπιστοῦνται,
77 καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς ὁμοίως ἄπιστοι γενήσονται. εἰ δὲ δι' ἀποδείξεως τὸ τοιοῦτον πιστώσονται, χεῖρον αὐτοῖς ἄπορον ἐπακολουθήσει· ἡ γὰρ ἀπόδειξις λόγος ἐστίν, ὁ δὲ λόγος ἐκ λεκτῶν n) συνέστηκε. τοῖς λεκτοῖς οὖν παραστήσουσι τὸ εἶναί τι λεκτὸν

Priamidis bubulcus est assimilis,

pronuntiatum est: aut enim verum aut falsum dicimus cum illud affirmamus. quando vero additur '**quam** Priamidis bubulcus est assimilis, plus est quam pronuntiatum et non tantummodo pronuntiatum. 74. cum itaque tanta sit inter ea, quae dicta illi appellant, varietas ac differentia, ut sit aliquid, inquiunt, verum aut falsum, oportet ante omnia esse dictum; deinde integrum sive perfectum et non communiter qualecumque, sed pronuntiatum: nam hoc solum, sicut prius dixi, proferentes aut verum dicimus aut falsum. 75. contra itaque Sceptici, unde, inquiunt, possumus ostendere quod sit aliquod eiusmodi dictum incorporeum diversum a voce significante, ut a voce Dion et a re, hoc est ab ipso Dione. aut enim per se dicent hoc ita esse Stoici aut per demonstrationem id esse probabunt. 76. et si quidem per se dicant esse incorporeum hoc quod dictum ipsi appellant, nobis quoque licebit ex eo ipso dicere, quod non sit: quo modo enim illi sunt fide digni absque demonstratione, ita etiam qui contra dubitant, erunt fide digni, si nudam proferant affirmationem. aut si eis non creditur, similiter nec fide digni erunt Stoici. 77. si autem hoc probabunt per demonstrationem, eos sequetur peius dubium: demonstratio enim est oratio, oratio autem constat ex iis quae dicta illi appellant. dictis igitur ostendent Stoici dari aliquod

---

k) *Πριαμίδῃσιν*] eundem versum bis affert noster, primum omisso *ὡς*, qua ratione est *ἀξίωμα* sive enuntiatio integra, quae vera vel falsa esse potest (supra sect. 12): deinde praemisso *ὡς*, qua ratione est plus quam *ἀξίωμα*, sive ut Laërtius, *ὅμοιον ἀξιώματι*, ubi idem versus exempli loco affertur, quem Oenones esse ad Paridem Menagius annotavit. in ms Cizensi totus hic Sexti locus legitur sic: *ἀξιώματα ἅπερ λέγοντες ἤτοι ἀληθεύομεν ἢ ψευδόμεθα, οἷον τὸ μὲν τοιοῦτο 'Πριαμίδῃσιν ἐμφερὴς ὁ βουκόλος' ἀξίωμά ἐστιν· ἢ γὰρ ἀληθεύομεν λέγοντες αὐτὸ ἢ ψευδόμεθα. ἔστι δέ τινα καὶ πλείονα ἢ ἀξιώματα, οἷον τὸ οὕτως ἔχον, ὡς Πριαμίδῃσιν* etc.

l) *λεκτὸν ἀσώματον*] supra sect. 12.

P 472 m) *εἰσι πιστοί*] ms Ciz. *ἄπιστον*. male.

n) *λόγος ἐκ λεκτῶν*] confer 2 Pyrrhon. sect. 107.

οἱ Στωικοί, ὅπερ ἀπεμφαῖνον· ἐπείπερ ὁ μὴ διδοὺς εἶναί τι
λεκτόν, οὐδὲ πολλὰ δώσει λεκτὰ εἶναι. ζητουμένων τε καὶ 78
τῶν ἐν τῇ ἀποδείξει λεκτῶν εἰ ἔστιν, ἐὰν μὲν ἐξ ἑτοίμου λαμ-
βάνωσι τὸ εἶναι ταῦτα, ἐξ ἑτοίμου καὶ οἱ ἀπορητικοὶ τὸ μὴ
εἶναι λήψονται, τῆς αὐτῆς ἐπ' ἀμφοτέρων ὑποπιπτούσης πίστεως
ἢ ἀπιστίας. ἐὰν δὲ ἐξ ἀποδείξεως, εἰς ἄπειρον ἐκπεσοῦνται· ἀπό-
δειξιν γὰρ ἀπαιτηθήσονται τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀποδείξει ἐμ-
περιεχομένων λεκτῶν, καὶ τρίτην κομίσαντες τῶν ἐν τῇ τρίτῃ,
καὶ τετάρτην, τῶν ἐν τῇ τετάρτῃ, ὥστε ἄναρχον αὐτοῖς εἶναι
τὴν ἀπόδειξιν τοῦ εἶναι λεκτόν. καὶ ἄλλα δὲ πλείω ἐστὶν εἰς τὸν 79
τόπον λέγειν, περὶ ὧν εὐκαιρότερον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως [o])
διεξελευσόμεθα. τὰ νῦν δὲ ἐκεῖνο [p]) ῥητέον, ὅτι αὐτοτελὲς ἀξίωμα
σύνθετον [q]) εἶναι θέλουσιν, οἷον, τὸ ἡμέρα ἐστί σύγκειται ἔκ τε
τοῦ ἡμέρα καὶ τοῦ ἐστίν. ἀσώματον δὲ οὐδὲν [r]) οὔτε συντεθῆ-
ναι οὔτε μερισθῆναι δύναται· ἴδια γὰρ σωμάτων ἐστὶ ταῦτα.
τοίνυν οὐδέν ἐστιν αὐτοτελὲς πρᾶγμα οὐδὲ ἀξίωμα. πᾶν τε [s]) 80
λεκτὸν λέγεσθαι δεῖ. ὅθεν καὶ ταύτης ἔτυχε τῆς προσηγορίας.
οὐδὲν δὲ λεκτὸν λέγεται ὡς παριστᾶσιν οἱ ἀπορητικοί. οὐκ ἄρα
ἐστί τι λεκτόν. ᾧ ἕπεται, μηδὲ ἀξίωμα εἶναι μηδὲν ἀληθὲς ἢ
ψεῦδος. λέγειν γάρ ἐστι, καθὼς αὐτοί φασιν οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς,
τὸ τὴν τοῦ νοουμένου πράγματος σημαντικὴν προφέρεσθαι φω-
νήν, οἷον τουδὲ τοῦ στίχου.

dictum, quod quidem minime est consentaneum; quandoquidem qui non dat esse aliquod dictum, nec multa dabit dicta esse. 78. et quando quaeritur num *dicta* sint in demonstratione, si temere sumant ea esse, temere Sceptici quoque sument ea non esse, cum in utrumque hoc ipsum pariter cadat, ei ut sit vel credendum vel non credendum. sin autem ex demonstratione, prolabentur in infinitum: ab eis enim postulabitur demonstratio *dictorum*, quae continentur in secunda demonstratione, et cum tertiam attulerint eorum quae sunt in tertia, et cum quartam, eorum quae sunt in quarta. quo fit ut careat principio demonstratio, quod sit id quod vocant dictum. 79. possunt alia quoque plura obiici in hunc locum, quae persequemur opportunius, quando tractabimus de demonstratione. nunc autem illud est dicendum, quod pronuntiatum integrum sive perfectum volunt esse compositum, ut illud *dies est* componitur ex *dies* et *est*. nihil autem incorporeum potest componi nec dividi: haec enim sunt propria corporum. ergo nec pronuntiatum ullum est res integra. 80. et omne quod dictum appellant Stoici, debet dici: nam ex eo hanc nactum est appellationem. nullum autem dictum dicitur, ut probant Sceptici. non est ergo aliquod dictum. cui est consequens, ut nullum sit pronuntiatum verum aut falsum. dicere enim, ut ipsi aiunt Stoici, est proferre vocem significativam rei quae intelligitur, ut huius versus

---

o) ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως] infra sect. 340 sq.

p) τὰ νῦν δὲ ἐκεῖνο] ms Vratislav. τὸ τὰ νῦν. rectum est τὰ νῦν et τὸ νῦν, non τὸ τὰ νῦν.

q) ἀξίωμα σύνθετον] enuntiatio composita ex pluribus vocibus, saltim duobus, nomine et verbo. singula enim verba, ut *scribit*, *legit*, sunt quidem λεκτά secundum Stoicos, non autem λεκτὰ αὐτοτελῆ, itaque nec axiomata. at ἀξίωμα est: *Socrates scribit*.

r) ἀσώματον δὲ οὐδὲν] nam ex Stoicorum sententia λεκτά non sunt corpora sed vero ἀσώματα, ut iam saepius dictum. vide ad sect. 12 huius libri.

s) πᾶν τε] ita mss pro πᾶν δέ.

μῆνιν ἄειδε[t]*) θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.*

81 *ἀλλὰ τούτου γε τὴν σημαντικὴν φωνὴν ἀμήχανόν ἐστι προσφέρεσθαι, διὰ τὸ οὗ τὰ μέρη μὴ συνυπάρχει*[u]*), μηδὲ αὐτὸ ἐκεῖνο ὑπάρχειν· τούτου δὲ τοῦ πράγματος τὰ μέρη μὴ συνυπάρχειν, ὥστε μηδ' αὐτὸ ὑπαρκτὸν*[x]*) εἶναι. τὸ δ' ὅτι ἀσυνύπαρκτά ἐστιν*
P 473 *αὐτοῦ τὰ μέρη, αὐτόθεν δείκνυται· ὅτε γὰρ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον προσφερόμεθα, οὔπω ἐστὶ τὸ δεύτερον· καὶ ὅτε τὸ δεύτερον προσφερόμεθα, οὐκ ἔστι τὸ πρῶτον. ὥστε τὸν μὲν ὅλον*
82 *στίχον οὐ προσφερόμεθα, καὶ μὴν*[y]*) οὐδὲ τὸ ἡμιστίχιον. ὅταν γὰρ πάλιν τὸ πρῶτον τοῦ ἡμιστιχίου μέρος λέγωμεν, τότε οὔπω τὸ δεύτερον αὐτοῦ μέρος προσφερόμεθα, καὶ ὅτε τὸ δεύτερον προσφερόμεθα, οὐκέτι λέγομεν τὸ πρῶτον. ὥστε οὐδὲ τὸ ἡμιστίχιον*[z]*) ὑπάρχει. κἂν δὲ σκοπῶμεν, οὐδεμία λέξις, οἷον ἡ μῆνις· ὅτε γὰρ τὴν μη συλλαβὴν λέγομεν, οὐδέπω τὴν νιν προσφερό-*
83 *μεθα, καὶ ὅτε τὴν νιν προσφερόμεθα, οὐκέτι τὴν μη. εἰ οὖν ἀδύνατόν ἐστιν ὑπάρχειν τι, οὗ τὰ μέρη ἀσυνύπαρκτά ἐστι, δέδεικται δὲ καὶ ἐπὶ μιᾶς λέξεως ἀσυνύπαρκτα τὰ μέρη, ῥητέον μηδεμίαν ὑπάρχειν λέξιν, διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲ ἀξίωμα, ὅ φασι σύνθετον εἶναι, οἷον τὸ τοιοῦτο 'Σωκράτης ἔστιν'· ὅτε γὰρ λέγεται Σωκράτης, οὔπω ἐστὶ τὸ ἔστι, καὶ ὅτε τὸ ἔστι λέγεται, ὁ Σωκράτης οὐ λέγεται. οὐδέποτε ἄρα ὅλον ὑπάρχει τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ μέρη τοῦ ὅλου*[a]*), τὰ δὲ μέρη τούτου οὐκ ἔστιν ἀξιώματα.*
84 *οὐκ ἄρα ἐστί τι ἀξίωμα. καίτοι τί περὶ ὅλου τοῦ ἀξιώματος διέξιμεν, τοῦ Σωκράτης ἔστιν, ὅτε καὶ αὐτὸ κατ' ἰδίαν τὰ πτω-*

iram Peliadae dic o dea carmine Achillis.

81. sed huius quidem significativa vox non potest proferri propterea quod cuius non existunt simul partes, neque illud ipsum existit: huius autem rei partes non coëxistunt; itaque neque ipsa existere potest. quod vero non simul possint existere eius partes, ex eo ipso ostenditur: quando enim primum proferimus hemistichium, nondum est secundum; et quando proferimus secundum, non est primum. quo fit ut totum quidem versum non proferamus, sed nec hemistichium. 82. quando enim rursus dicimus primam partem hemistichii, tunc nondum proferimus secundam eius partem; et quando secundam proferimus, non amplius primam dicimus. quamobrem nec existit hemistichium; et si consideremus, ne ulla dictio quidem, ut ira: quando enim dicimus syllabam i, nondum proferimus ram, et quando proferimus ram, non est amplius i. 83. si ergo fieri non potest ut existat aliquid, cuius partes simul existere non possunt; ostensum est autem vel in una dictione partes non posse simul existere, dicendum est nullam existere dictionem, propterea nec ullum pronuntiatum, quod dicunt esse compositum, ut illud, 'est Socrates': quando enim dicitur Socrates, nondum est illud est, et quando dicitur illud est, Socrates non dicitur. numquam ergo est totum pronuntiatum, sed partes totius; eius autem partes non sunt pronuntiata. non est ergo ullum pronuntiatum. 84. quamquam quid de toto loquimur pronuntiato, nempe 'Socrates est', cum nec ipsum quidem unicum nomen

---

t) *μῆνιν ἄειδε*] hoc Iliadis initium exempli loco affert etiam lib. adv. Grammaticos sect. 133 sq. ubi similes cavillationes, et 163 sq.

u) *συνυπάρχει*] ita mss pro *συνυπάρχειν*.

x) *ὑπαρκτόν*] ita ms Vratislav. pro *ὑπαρκτικόν*.

P 473 y) *μὴν*] ita idem codex pro *μέν*.

z) *ὥστε οὐδὲ τὸ ἡμιστίχιον*] ita pro *ὥστε τό* legendum satis per se manifestum, etiamsi mss codices non monerent.

a) *ἀλλὰ μέρη τοῦ ὅλου*] sic omnino videtur legendum pro *οὐδὲ μέρη*.

τικὸν τὸ Σωκράτης οὐ δύναται ἐν ὑπάρξει νοεῖσθαι διὰ τὴν αὐ-
τὴν αἰτίαν; φημὶ δὲ διὰ τὸ μὴ συνυπάρχειν τὰ συστατικὰ αὐ-
τοῦ μόρια. διδομένου τε τοῦ ἀξίωμα εἶναί τι ἀληθὲς καί τι 85
ψεῦδος, οὐ συγχωρήσουσιν οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως διὰ τὸ μὴ
εὐαπόδοτον αὐτὸ καθεστάναι τοῖς πρὸς οὓς ἐστιν ὁ λόγος. φασὶ
γὰρ ἀληθὲς μὲν εἶναι ἀξίωμα, ὃ ὑπάρχει τε καὶ ἀντίκειταί τινι [b]),
ψεῦδος δέ, ὃ οὐχ ὑπάρχει μέν, ἀντίκειται δέ τινι. ἐρωτώμενοι
δὲ τί ἐστι τὸ ὑπάρχον [c]), λέγουσι τὸ καταληπτικὴν κινοῦν φαν-
τασίαν. εἶτα περὶ τῆς καταληπτικῆς φαντασίας ἐξεταζόμενοι πά- 86
λιν ἐπὶ τὸ ὑπάρχον, ἐπ' ἴσης ὂν ἄγνωστον, ἀνατρέχουσι λέγον-
τες 'καταληπτική ἐστι φαντασία ἡ ἀπὸ ὑπάρχοντος κατ' αὐτὸ
τὸ ὑπάρχον'. ὅπερ ἦν ἴσον τῷ δι' ἀγνοουμένου διδάσκειν καὶ εἰς
τὸν δι' ἀλλήλων [d]) ἐμπίπτειν τρόπον. ἵνα γὰρ τὸ ὑπάρχον μά-
θωμεν, ἐπὶ τὴν καταληπτικὴν ἡμᾶς φαντασίαν ἀποστέλλουσι λέ-
γοντες ὑπάρχον εἶναι τὸ κινοῦν καταληπτικὴν φαντασίαν. ἵνα
δὲ τὴν καταληπτικὴν γνῶμεν φαντασίαν, ἐπὶ τὸ ὑπάρχον ἀνταπο-
στέλλουσι. μήτε οὖν ἐκεῖνο μήτε ταύτην γινώσκοντες οὐδὲ τὸ
ἀπ' [dd]) αὐτῶν διδασκόμενον ἀληθὲς καὶ ψεῦδος ἀξίωμα συνή- P 474
σομεν. κἂν ταύτης δὲ τῆς ἀπορίας ἀφίστηταί τις, μείζων ἄλλη 87
παρ' αὐτὴν ἀνακύψει τοῖς τὴν Στωϊκὴν τεχνολογίαν ἀποδεχο-
μένοις· ὥσπερ γὰρ εἰ βουλοίμεθα μαθεῖν τί ἐστιν ἄνθρωπος,
πρότερον ὀφείλομεν ἐγνωκέναι τί τὸ ζῷον καὶ τί τὸ λογικὸν καὶ
τί τὸ θνητόν — ἐκ τούτων γὰρ συνέστηκεν ἡ τοῦ ἀνθρώπου
νόησις — καὶ ὃν τρόπον εἰ προαιροίμεθα γιγνώσκειν τί ἐστι κύων,
προκατειληφέναι δεήσει πάλιν τὸ ζῷον καὶ τὸ ὑλακτικόν — ἐκ

Socrates possit intelligi existere propter eamdem causam, propterea quod non sint simul partes ipsum constituentes? 85. et si detur hoc, at pronuntiatum esse aliquod verum et aliquod falsum, non concedent Sceptici propterea quod ab illis adversus quos disputant non facile expediri possit. dicunt enim verum quidem esse pronuntiatum, quod existit et oppositum est alicui, falsum autem, quod non existit et est oppositum alicui. rogati autem quid sit id quod existit, dicunt esse id quod movet comprehendentem phantasiam. 86. deinde de comprehendente examinati phantasia, rursus recurrunt ad id quod existit, quod est aeque ignotum, dicentes 'comprehendens phantasia est quae est ex re quae existit congruenter rei quae existit'. quod quidem perinde est ac si doceas id quod ignoratur per id quod ignoratur, et incidas in modum docendi alterum mutuo per alterum. nam ut discamus id quod existit, amandant nos ad comprehendentem phantasiam dicentes id quod existit esse hoc quod movet comprehendentem phantasiam. ut autem comprehendentem cognoscamus phantasiam, nos remittunt ad id quod existit. neque ergo illud neque hanc cum cognoscamus, nec quod ab eis docetur verum aut falsum intelligemus pronuntiatum. 87. quodsi quis etiam omittat hanc dubitationem, alia maior praeter ipsam emerget iis qui Stoica artis praecepta admittunt: quo modo enim si velimus discere quid sit homo, prius nosse debemus quid sit animal, et quid sit rationis particeps et quid mortale — ex his enim constat notio hominis — et quo modo si velimus nosse quid sit canis, oportebit prius percipere quid sit animal.

---

b) *ἀντίκειταί τινι*] supra sect. 10 et mox 88 sq.

c) *τί ἐστι τὸ ὑπάρχον*] eadem obiectio lib. 3 Pyrrhon. sect. 242.

d) *τὸν δι' ἀλλήλων*] ita ms Vratislav. pro *διαλλήλων*, quod et ipsum passim alibi in Sexti codd. occurrit.

[*dd*) immo: *ὑπ'*]

88 τούτων γὰρ ἐνοεῖτο ὁ κύων —· οὕτως εἰ ἀληθές ἐστι κατὰ τοὺς Στωικοὺς ὃ ὑπάρχει τε καὶ ἀντίκειταί τινι, καὶ ψεῦδος ὃ μὴ ὑπάρχει μέν, ἀντίκειται δέ τινι, κατὰ ἀνάγκην ὀφείλομεν γινώσκειν εἰς τὴν τούτων νόησιν, τί ἐστι τὸ ἀντικείμενον. οὐ πάνυ δέ γε δύνανται παραστῆσαι τὸ ἀντικείμενον ἡμῖν οἱ Στωϊκοί·
89 τοίνυν οὐδὲ τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος ἔσται γνώριμα. φασὶ γάρ, ἀντικείμενά ἐστιν, ὧν τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου[e]) ἀποφάσει πλεονάζει, οἷον ἡμέρα ἐστίν, οὐχ ἡμέρα ἐστίν. τοῦ γὰρ ἡμέρα ἐστὶν ἀξιώματος τὸ οὐχ ἡμέρα ἐστὶν ἀποφάσει πλεονάζει τῇ οὐχί, καὶ διὰ τοῦτο ἀντικείμενόν ἐστιν ἐκείνῳ. ἀλλ᾽ εἰ τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ ἀντικείμενον, ἔσται καὶ τὰ τοιαῦτα ἀντικείμενα, τό τε ἡμέρα ἐστὶ καὶ οὐχὶ φῶς ἐστι. τοῦ γὰρ ἡμέρα ἐστὶν ἀξιώματος ἀποφάσει πλεονάζει τὸ οὐχὶ φῶς ἐστιν. οὐχὶ δέ γε κατ᾽ αὐτοὺς ταῦτα ἀντικείμενά ἐστιν[f]). οὐκ ἄρα ἀντικείμενά ἐστι τὸ ἕτερον
90 τοῦ ἑτέρου ἀποφάσει πλεονάζειν. ναί φασιν. ἀλλὰ σὺν τούτῳ ἀντικείμενά ἐστι τῷ τὴν ἀπόφασιν[g]) προτετάχθαι τοῦ ἑτέρου· τότε γὰρ καὶ κυριεύει[h]) τοῦ ὅλου ἀξιώματος. ἐπὶ δὲ τοῦ ἡμέρα ἐστὶ καὶ οὐχὶ φῶς ἐστι, μέρος οὖσα τοῦ παντὸς[i]) οὐ κυριεύει πρὸς τὸ ἀποφατικὸν ποιῆσαι τὸ πᾶν. ἐχρῆν οὖν, ἐροῦμεν, προσκεῖσθαι τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἀντικειμένων, ὅτι τότε ἀντικείμενά ἐστιν,

et quid sit latrans — ex his enim intelligitur canis —: 88. ita si ex sententia Stoicorum verum est quod existit et alicui est oppositum, et falsum quod non existit et alicui oppositum est: necessario debemus nosse ad horum intelligentiam, quid sit oppositum. nequaquam autem Stoici possunt oppositum quid sit, nobis ostendere: nec ergo verum nec falsum erunt cognita. 89. dicunt enim, opposita sunt, quorum alterum amplius quam alterum habet negationem, ut dies est, non est dies. nam pronuntiatum, dies non est, negationem amplius habet quam pronuntiatum dies est, negationem inquam non, et ideo hoc illi est oppositum. sed si hoc oppositum est, haec quoque erunt opposita, dies est et non est lux: hoc enim non est lux, negationem amplius habet quam pronuntiatum dies est. ex eorum autem sententia haec minime sunt opposita. non sunt ergo opposita quorum alterum negationem amplius habet quam alterum. 90. sane, inquiunt. sed tunc opposita sunt, quando negatio alteri praeponitur: tunc enim dominatur toti pronuntiato. in illo autem dies est et non est lux, cum sit pars totius, non dominatur toti pronuntiato ad efficiendum totum enuntiativum. oportet ergo, dicemus, addi notioni oppositorum, quod tunc sunt opposita, quando non

P 474 e) ὧν τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου] articulum τό qui in editis aberat, e mss revocavi.

f) οὐχὶ δέ γε ἀντικείμενά ἐστιν] docet statim infra Sextus, partes has tantum esse propositionum compositarum quae opponi sibi debebant, non integras propositiones. unde negabant Stoici esse opposita si unus diceret, *si dies est, lux est*, alter vero, *non est lux*.

g) τῷ τὴν ἀπόφασιν] ita ms Ciz., licet in edito erat *σὺν τῷ*.

h) τότε γὰρ καὶ κυριεύει] ex eodem ms addidi *καί*, quod in editis abest. dominari autem dicitur toti enuntiationi particula negativa, quando toti praefixa totam mutat facitque ex affirmativa contradictoriam negativam.

i) μέρος οὖσα τοῦ παντὸς] integra propositio: *si dies est, lux est.* debebat itaque opponi haec: *non si dies est lux est.* mox *ἀποφατικόν* scripsi pro ἀποφαντικόν. est enim *ἀποφατικόν* ab *ἀπόφημι nego*, cum *ἀποφαντικόν* dicatur ab *ἀποφαίνω enuntio.*

ὅταν μὴ ψιλῶς τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου ἀποφάσει πλεονάζῃ, ἀλλ'
ὅταν ἡ ἀπόφασις προτάττηται τοῦ ἀξιώματος. ἄλλος δέ τις καὶ 91
τὸν Πλάτωνος [k]) παραλήψεται λόγον, ᾧ κέχρηται ἐν τῷ περὶ
ψυχῆς, καὶ διδάξει ὡς οὐχ οἷόν τέ ἐστι μετουσίᾳ τῆς ἀποφά-
σεως πλεονάζειν τὸ ἀξίωμα παρὰ τὸ μὴ ἔχον τὴν ἀπόφασιν·
ὡς γὰρ οὐδὲν μετουσίᾳ θερμοῦ γίνεται ψυχρόν, οὕτως οὐδὲν
μετουσίᾳ μικροῦ γίνεται μέγα [l]), ἀλλὰ μικρόν. καὶ ὡς μετοχῇ P 475
τοῦ μείζονος γίνεταί τι μέγα, οὕτω καὶ μετοχῇ τοῦ μικροῦ ἔσται
τι μικρόν. διὸ καὶ τὴν ἐννεάδα κατὰ τὴν τῆς μονάδος πρόσλη-
ψιν μὴ γίνεσθαι μείζονα· τὸ γὰρ ἓν ἧττόν ἐστι τῶν ἐννέα.
τοῦτο οὖν προσλαβοῦσα ἡ ἐννεὰς οὐ γενήσεται πλείων τῶν ἐν- 92
νέα, ἐλάττων δὲ μᾶλλον. εἰ γὰρ προσλήψει ταύτης οὐ γενήσεται
ἡ ἐννεὰς τῆς ἐννεάδος μείζων, ἀλλὰ ἐλάσσων μᾶλλον, ἐπεὶ οὖν
καὶ ἡ οὐχί ἀπόφασις [m]) μικρότερόν τί ἐστι τοῦ ἀξιώματος, οὐ
ποιήσει τὸ ἀξίωμα μεῖζον, διὰ τὸ ὡς μεγέθους τινὸς μετουσίᾳ
γίνεταί τι μεῖζον, οὕτω καὶ ἐλάττονος μετουσίᾳ ἔλαττον ἀποτε-
λεῖται. ὁ μὲν οὖν Πλάτωνος λόγος οὕτως εἰς τὸν τόπον ὑπό
τινων μεταχθήσεται.

Ἐπισυνάπτοντες δὲ ἡμεῖς τοῖς προκειμένοις κἀκεῖνο λέγω- 93
μεν, ὡς εἴπερ τὸ ἀληθὲς ἀξίωμά ἐστι, πάντως ἢ ἁπλοῦν ἐστιν
ἀξίωμα ἢ οὐχ ἁπλοῦν, ἢ καὶ ἁπλοῦν καὶ οὐχ ἁπλοῦν· τῶν γὰρ
ἀξιωμάτων πρώτην σχεδὸν καὶ κυριωτάτην ἐκφέρουσι διαφορὰν
οἱ Διαλεκτικοί, καθ' ἣν τὰ μέν ἐστιν αὐτῶν ἁπλᾶ, τὰ δ' οὐχ
ἁπλᾶ. καὶ ἁπλᾶ μὲν ὅσα μήτ' ἐξ ἑνὸς ἀξιώματος δὶς λαμβα-
νομένου [n]) συνέστηκε μήτ' ἐξ ἀξιωμάτων διαφερόντων διά τινος

nude alterum amplius habet quam alterum negationem, sed quando negatio praeponitur pronuntiato. 91. assumet autem etiam alius quispiam eam rationem, qua usus est Plato in libro de anima, et docebit quod fieri non potest ut participatione negationis plus habeat pronuntiatum, quam id quod non habet negationem: nam sicut participatione calidi nihil fit frigidum, sic participatione parvi non fit magnum, sed parvum. et sicut participatione maioris fit aliquid magnum, ita etiam parvi participatione erit aliquid parvum. et ideo novenarium ex adsumptione unitatis non fieri maiorem: unum enim minus est novem. 92. eo ergo assumpto novenarius non fiet numero amplior quam novem, sed potius minor. si itaque adsumptione unitatis non fit novenarius maior novenario, sed potius minor, similiter quoniam negatio *non* est quid minus pronuntiato, non faciet maius pronuntiatum, propterea quod ut alicuius magnitudinis participatione fit aliquid maius, ita etiam minoris participatione fit aliquid minus. atque Platonis quidem ratio sic ab aliquibus traducetur ad praesentem locum.

93. Nos autem iis quae prius dicta sunt, adiungemus illud quoque dicamusque, si verum est pronuntiatum, id est omnino aut simplex pronuntiatum aut non simplex, aut etiam simplex et non simplex: pronuntiatorum enim primam et maxime propriam differentiam efferunt Dialectici, per quam alia quidem ex iis sunt simplicia, alia autem non simplicia. et simplicia quidem quae neque constant ex uno pronuntiato bis sumpto neque

k) *Πλάτωνος*] Platonis locus est in Phaedone p. 393 ed. Lugd. 1590. ad eundem respexit noster libro adversus Arithmeticos sect. 21, ubi verba ipsa Platonis adscripsi. conferendus etiam infra sect. 105, ubi similem in modum argumentatur.

l) *γίνεται μέγα*] ita mss pro *γίνεσθαι*. P 475

m) *ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ οὐχί ἀπόφασις*] ms Ciz. *οὐχ, ἡ ἀπόφασις*.

n) *ἐξ ἑνὸς ἀξιώματος δὶς λαμβανομένου*] ut: *si dies est, dies est.* infra

ἤ τινων συνδέσμων, οἷον ‘ἡμέρα ἐστίν’ ἢ ‘νύξ ἐστι’ o), ‘Σω-
94 κράτης διαλέγεται’, πᾶν ὃ τῆς ὁμοίας ἐστὶν ἰδέας. ὥσπερ γὰρ
τὸν στήμονα ἁπλοῦν λέγομεν καίπερ ἐκ τριχῶν συνεστῶτα, ἐπεὶ
οὐκ ἐκ στημόνων, ὥσπερ εἰσὶν ὁμογενεῖς, πέπλεκται· οὕτως ἁπλᾶ
λέγεται ἀξιώματα, ἐπεὶ οὐκ ἐξ ἀξιωμάτων συνέστηκεν p), ἀλλ’
ἐξ ἄλλων τινῶν. οἷον τό ἡμέρα ἐστίν ἁπλοῦν ἐστι, παρ’ ὅσον
οὔτε ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐστι λήμματος δὶς λαμβανομένου οὐδὲ ἐκ
διαφερόντων συνέστηκεν, ἐξ ἄλλων δέ τινων συγκέκριται, οἷον
τοῦ ἡμέρα καὶ τοῦ ἐστί. καὶ μὴν οὐδὲ σύνδεσμός ἐστιν ἐν αὐτῷ.
95 οὐχ ἁπλᾶ δὲ ἐτύγχανε τὰ οἷον διπλᾶ q) καὶ ὅσα δ’ ἐξ r) ἀξιώμα-
τος δὶς λαμβανομένου ἢ ἐξ ἀξιωμάτων διαφερόντων συνέστηκε
διὰ συνδέσμου τε ἢ συνδέσμων, οἷον εἰ ἡμέρα ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν s)·
εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστί. καὶ ‘εἰ ἡμέρα ἐστί, καὶ φῶς ἐστιν’·
96 ‘ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν ἢ νύξ ἐστι’. τῶν δὲ ἁπλῶν τινὰ μὲν ὡρισμένα
ἐστίν, τινὰ δὲ ἀόριστα, τινὰ δὲ μέσα· ὡρισμένα μὲν τὰ κατὰ
P 470 δεῖξιν ἐκφερόμενα, οἷον ‘οὗτος περιπατεῖ, οὗτος κάθηται’· δεί-
κνυμι γάρ τινα τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων. ἀόριστα δέ ἐστι κατ’
αὐτοὺς ἐν οἷς ἀόριστόν τι κυριεύει μόριον, οἷον ‘τὶς κάθηται’·
97 μέσα δὲ τὰ οὕτως ἔχοντα, ‘ἄνθρωπος κάθηται’ ἢ ‘Σωκράτης
περιπατεῖ’. τὸ μὲν οὖν ‘τὶς περιπατεῖ’ ἀόριστόν ἐστιν, ἐπεὶ οὐκ

ex differentibus pronuntiatis per aliquam aut aliquas coniunctiones, ut ‘dies est’ aut ‘nox est’, ‘Socrates disputat’ et quidquid est similis generis. 94. quomodo enim stamen simplex dicimus, etiamsi constet ex pilis, quoniam non est contextum ex staminibus, quae sunt eiusdem generis; ita simplicia dicuntur pronuntiata, quoniam non constant ex pronuntiatis, sed ex aliquibus aliis, ut ‘dies est’ est simplex, quoniam nec est ex eadem bis sumpta propositione neque constat ex diversis, conflata est autem ex aliquibus aliis, utpote ‘dies’ et ‘est’. sed neque in eo est coniunctio. 95. non sunt autem simplicia pronuntiata, quae sunt veluti duplicia et quae constant ex pronuntiato bis sumpto aut ex differentibus pronuntiatis per coniunctionem aut coniunctiones, ut ‘si dies est, dies est’. ‘si nox est, sunt tenebrae’. et ‘si dies est, et lux est’: ‘aut est dies, aut nox est’. 96. ex simplicibus autem aliqua sunt definita, aliqua indefinita, aliqua media: definita quidem quae indicando efferuntur, ut ‘iste ambulat, iste sedet: ostendo enim aliquem ex singularibus hominibus. indefinita sunt ex eorum sententia, in quibus dominatur aliquid indefinitum et non terminatum, ut ‘sedet quispiam’. 97. media autem sunt quae sic se habent, ‘homo sedet’ aut ‘Socrates ambulat’. atque illud quidem ‘ambulat quispiam’ est inde-

---

sect. 95 et lib. 2 Pyrrhon. sect. 112, ubi hoc *ἀξίωμα διαφορούμενον* dicitur, quemadmodum et infra sect. 108 109.

o) *ἡμέρα ἐστὶν ἢ νύξ ἐστιν*] haec ita distinguenda, neque enim unam enuntiationem constituunt, quoniam ita prodiret *ἀξίωμα οὐχ ἁπλοῦν*, sed duo sunt exempla diversa enuntiationis simplicis, unum *dies est*, alterum *nox est*.

p) *συνέστηκεν*] ms Ciz. *συνέστησεν*.

q) *δὲ ἐτύγχανε τὰ οἷον διπλᾶ καὶ*] haec verba in ms Vratislav. desiderantur.

r) *ὅσα δ’ ἐξ*] ita mss recte pro *ὅσα δέ*.

s) *εἰ ἡμέρα ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν*] ita leg. ex ms Vratislav. alioqui desideraretur exemplum *ἀξιώματος δὶς λαμβανομένου*, quod iterum exstat infra sect. 110. deinde ex interprete Herveto scripsi: *εἰ ἡμέρα ἐστί, καὶ φῶς ἐστιν*, ut esset exemplum *διὰ συνδέσμων* duplex quemadmodum *διὰ συνδέσμου*. confer infra sect. 109 sq.

ἀφώρικέ τινα[t]) τῶν ἐπὶ μέρους περιπατούντων· κοινῶς γὰρ ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν ἐκφέρεσθαι δύναται. τὸ δὲ 'οὗτος κάθηται' ὡρισμένον ἐστίν, ἐπείπερ ἀφώρικε τὸ δεικνύμενον πρόσωπον. τὸ δὲ 'Σωκράτης κάθηται' μέσον ὑπῆρχεν[u]), ἐπείπερ οὔτε ἀόριστόν ἐστιν — ἀφώρικε γὰρ τὸ εἶδος — οὔτε ὡρισμένον· οὐ γὰρ μετὰ δείξεως ἐκφέρεται, ἀλλ' ἔοικε μέσον ἀμφοτέρων ὑπάρχειν τοῦ τε ἀορίστου καὶ τοῦ ὡρισμένου. γίνεσθαι δέ φασι τὸ ἀόριστον ἀλη- 98
θές, τὸ 'τὶς περιπατεῖ' ἢ 'τὶς κάθηται', ὅταν τὸ ὡρισμένον ἀληθὲς εὑρίσκηται[x]), τὸ 'οὗτος κάθηται' ἢ 'οὗτος περιπατεῖ'. μηδενὸς γὰρ τῶν ἐπὶ μέρους καθημένου οὐ δύναται ἀληθὲς εἶναι τό 'τὶς κάθηται' ἀόριστον.

Τοιαῦτα μὲν ὡς ἐν κεφαλαίοις τὰ ἐπὶ τῶν ἁπλῶν ἀξιωμά- 99
των λεγόμενα τοῖς Διαλεκτικοῖς ὑπῆρχεν. οἱ δὲ ἀπορητικοὶ ζητοῦσι πρῶτον εἰ δύναται τὸ ὡρισμένον ἀληθὲς εἶναι· τούτου γὰρ ἀναιρεθέντος οὐδὲ τὸ ἀόριστον δύναται ὑπάρχειν ἀληθές. ἀναιρουμένου δὲ καὶ τοῦ ἀορίστου οὐδὲ τὸ μέσον τούτων ὑποστήσεται. ταῦτα δ' ἦν ὥσπερ στοιχεῖα τῶν ἁπλῶν ἀξιωμάτων· τοίνυν ἀθετουμένων αὐτῶν οἰχήσεται καὶ τὰ ἁπλᾶ ἀξιώματα, καὶ οὐκ ἐνέσται λέγειν τἀληθὲς ἐν τοῖς ἁπλοῖς ὑπάρχειν ἀξιώμασι. καὶ δὴ τὸ ὡρισμένον τοῦτο ἀξίωμα τὸ 'οὗτος κάθηται' ἢ 'οὗ- 100
τος περιπατεῖ', τότε φασὶν ἀληθὲς ὑπάρχειν, ὅταν τῷ ὑπὸ τὴν δεῖξιν πίπτοντι συμβεβήκοι τὸ κατηγόρημα, οἷον τὸ καθῆσθαι

finitum, non enim definit ac terminat aliquem ex singularibus hominibus qui ambulant: communiter enim potest de quolibet ipsorum efferri. 'iste' autem 'sedet' est definitum ac terminatum, quoniam definit certam personam quae indicatur. hoc autem 'Socrates sedet' est medium, quoniam nec est indefinitum — definit enim ac terminat speciem — nec finitum ac terminatum: non effertur enim cum ostensione, sed videtur esse medium inter utrumque, nempe inter indefinitum et finitum. 98. dicunt autem indefinitum esse verum, nempe illud 'ambulat aliquis' aut 'aliquis sedet', quando definitum ac terminatum invenitur verum, nempe 'iste sedet' aut 'iste ambulat'. nam si nullus sedeat ex singularibus, non potest indefinitum illud esse verum 'sedet aliquis'.

99. Atque haec quidem sunt quae in summa dicuntur a Dialecticis de simplicibus pronuntiatis. Sceptici autem quaerunt primum an possit definitum esse verum: nam si hoc fuerit sublatum, nec indefinitum potest esse verum. si tollatur porro etiam indefinitum, nec id quidem consistit quod est inter ea intermedium. sunt autem haec veluti elementa simplicium pronuntiatorum, quibus sublatis interibunt etiam simplicia pronuntiata, nec licebit dicere esse verum in simplicibus. 100. iam vero definitum hoc pronuntiatum, nempe 'iste sedet' aut 'iste ambulat', tunc dicunt esse verum, quando id quod est praedicatum, accidit subiecto cadenti sub ostensionem,

---

t) *ἀφώρικέ τινα*] ita scripsi pro *τινάς*. P 476

u) *Σωκράτης κάθηται μέσον ὑπῆρχεν*] Socratis nomen pro quolibet homine ponitur et plures etiam fuere Socrates, igitur non plane definitum est individuum, quando dico *Socrates sedet*, ac si dicam *hic sedet*, demonstrato eo quem intelligo.

x) *εὑρίσκηται*] ms Ciz. *εὑρίσκεται*, et passim obvium in mss post *ὅταν* et similia non semper poni coniunctivum, sed non raro etiam indicativum. ut in ms Vratislav. infra sect. 128 *κἂν ἔχει* et 196 *ἐὰν προσδεχόμεθα*. sic augmenta saepe negligunt, ut infra sect. 101 *ὑπόπιπτε* habet idem codex Ciz. pro *ὑπέπιπτε*.

ἢ τὸ περιπατεῖν. ἀλλ' ἔν τε τῷ λέγειν 'οὗτος περιπατεῖ', δει-
κνυμένου τινὸς τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων, ἤτοι Σωκράτης ἐστὶ
(λόγου χάριν) ὁ ὑπὸ τὴν δεῖξιν πίπτων ἢ μέρος τι τοῦ Σωκρά-
τους. οὔτε δὲ Σωκράτης ἐστὶν ὁ ὑπὸ τὴν δεῖξιν πίπτων οὔτε
μέρος τι Σωκράτους, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα δύναται ἀλη-
101 θὲς εἶναι τὸ ὡρισμένον ἀξίωμα. καὶ Σωκράτης μὲν οὐχ ὑποπί-
πτει τῇ δείξει y) παρ' ὅσον αὐτοῦ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συν-
εστῶτος οὔθ' ἡ ψυχὴ δείκνυται οὔτε τὸ σῶμα οὔτε τὸ ὅλον ὑπὸ
P 477 τὴν δεῖξιν πίπτοντα. καὶ μὴν οὐδὲ μόριόν τι Σωκράτους ὑπέπιπτε
τῇ δείξει. εἰ γὰρ τῷ ὑπὸ τὴν δεῖξιν πίπτοντι συμβεβηκέναι φασὶ
τὸ κατηγόρημα τὸ περιπατεῖν ἢ τὸ καθῆσθαι, οὐδέποτε δὲ τῷ
δεικνυμένῳ μορίῳ ὄντι ἐλαχίστῳ συμβέβηκε τὸ κατηγόρημα, οἷον
τὸ περιπατεῖν ἢ τὸ καθῆσθαι, κατ' ἀνάγκην οὐδὲ τὸ μόριον
102 ἔσται πίπτον ὑπὸ τὴν δεῖξιν. ἀλλ' εἰ μήτε τοῦτο μήτε Σωκρά-
της, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστιν, οἴχεται τὸ κατὰ δεῖξιν ἐκφε-
ρόμενον ὡρισμένον ἀξίωμα σὺν τῷ καὶ ἀόριστον αὐτὸ γίνεσθαι
σχεδόν· εἰ γὰρ ἐνδέχεται τοῦτ' εἶναι τὸ δεικνύμενον τοῦ Σωκρά-
τους μέρος, ἐνδέχεται δὲ μηδὲ τοῦτο ἀλλ' ἕτερον, ἐξ ἀνάγκης
ἀόριστον γίνεται τὸ ὅλον. μὴ ὄντος οὖν τοῦ ὡρισμένου ἀξιώμα-
τος οὐδὲ τὸ ἀόριστον ἔσται. διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ τὸ μέσον ὑπο-
103 στήσεται. πρὸς τούτοις ὅταν λέγωσι τὸ μὲν 'ἡμέρα ἐστίν' ἀξίωμα
ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀληθές, ἐπὶ δὲ τοῦ 'νὺξ ἔστι' ψεῦδος,
καὶ τὸ μὲν 'οὐχὶ ἡμέρα ἐστί' ψεῦδος· τὸ δὲ 'οὐχὶ νὺξ ἔστιν'
ἀληθές· ἐπιστήσει πῶς μία οὖσα καὶ ἡ αὐτὴ ἀπόφανσις τοῖς
μὲν ἀληθέσι προσελθοῦσα z) ψευδῆ ταῦτα ποιεῖ, τοῖς δὲ ψευ-

ut sedere et ambulare. sed et cum dicitur 'iste ambulat', ostenso aliquo ex singularibus hominibus: aut est Socrates (exempli causa), qui cadit sub indicationem, aut aliqua pars Socratis. sed neque est Socrates qui cadit sub indicationem, neque aliqua pars Socratis, ut ostendemus: non potest ergo esse verum definitum illud pronuntiatum. 101. et sub indicationem quidem non cadit Socrates, quoniam cum is constet ex anima et corpore, neque anima indicatur nec corpus, neque totum cadit sub indicationem. sed nec sub indicationem cadit pars aliqua Socratis. si enim ei quod cadit sub indicationem, dicunt accidere praedicatum ambulare aut sedere, numquam autem parti quae ostenditur, cum sit minima, accidit praedicatum, utpote ambulare aut sedere, necessario nec pars cadet sub indicationem. 102. sed si neque hoc neque Socrates, praeter haec autem nihil est, perit definitum pronuntiatum quod effertur per ostensionem, et simul etiam fit propemodum indefinitum: si enim contingit id quod ostenditur esse partem Socratis, contingitque non hoc esse sed aliud, necessario totum fit indefinitum. si non sit ergo definitum pronuntiatum, neque erit indefinitum. propterea autem nec consistet medium. 103. praeterea quando dixerint hoc 'dies est' pronuntiatum in praesentia esse verum, illud autem, 'nox est' falsum, et illud quidem, 'non est dies' falsum, hoc vero 'non est nox' verum: advertes quemadmodum una cum sit et eadem enuntiatio, si ad vera quidem accesserit, ea falsa efficit, sin autem ad falsa, vera. est enim hoc simile

y) τῇ δείξει] ita lego cum Herveto pro δόξῃ.

P 477 z) τοῖς ἀληθέσι προσελθοῦσα] propositio '*dies est*', si verum sit iam esse noctem, falsum enuntiat; at si ponatur falsum, diem nempe iam esse quando est nox, vera illico efficietur. ita quod est facit non esse, ac vicissim esse quod non est. pro ἀπόφανσις hoc loco atque inde saepius male excusum erat ἀπόφασις.

δέσιν ἀληθῆ. ὅμοιον γάρ ἐστι τοῦτο τῷ κατὰ τὸ Αἰσώπειον
αἴνιγμα Σειληνῷ [a]), ὃς ὁρῶν τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον χειμῶνος ὥρας
καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ ψύχεσθαι τὰς χεῖρας ἐμφυσῶντα καὶ ὑπὲρ τοῦ
μὴ καίεσθαι, ἐμφυσῶντα τῷ στόματι, ἔφη μὴ ἂν ὑπομεῖναι
τοιούτῳ θηρίῳ συζῆν, ἐξ οὗ τὰ ἐναντιώτατα προέρχεται. ὧδε 104
γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόφανσις τὰ μὲν ὑπάρχοντα ἀνύπαρκτα ποι-
οῦσα, τὰ δὲ ἀνύπαρκτα ὑπαρκτὰ τεραστίου φύσεως μετείληφεν·
ἢ γὰρ ὑπάρχειν αὐτὴν θέλουσιν [b]) ἢ μὴ ὑπάρχειν, ἢ ὑπάρχειν
ἅμα καὶ μὴ ὑπάρχειν. καὶ εἰ μὲν ὑπάρχειν, πῶς ὑπάρχοντι
προσελθοῦσα ἀνύπαρκτον τὸ ὅλον ποιεῖ, καὶ οὐ μᾶλλον ὑπάρ-
χον; ὑπάρχον γὰρ ὑπάρχοντι προσγενόμενον βεβαιοῖ μᾶλλον τὴν
ὕπαρξιν. εἰ δὲ ἀνύπαρκτον, τίνι λόγῳ [c]) τῷ μὴ ὑπάρχοντι προσελ- 105
θοῦσα ὑπαρκτὸν αὐτὸ ποιεῖ, καὶ οὐ μᾶλλον ἀνύπαρκτον; ἀνυ-
πάρκτῳ γὰρ ἀνύπαρκτον προστεθὲν οὐχ ὕπαρξιν ἀλλὰ ἀνυπαρ-
ξίαν ἀπεργάζεται. ἢ πῶς ἀνύπαρκτος οὖσα μετατίθησι τὸ ὑπαρ-
κτὸν εἰς ἀνυπαρξίαν, ἀλλ' οὐ κατὰ μέν τι ὑπαρκτόν, κατὰ δέ
τι ἀνύπαρκτον αὐτὸ ποιεῖ; ὡς γὰρ λευκὸν καὶ μέλαν συντεθέντα
οὐ μέλαν ἢ λευκὸν ποιεῖ, ἀλλὰ κατὰ μέν τι λευκόν, κατὰ δέ P 478
τι μέλαν· οὕτω καὶ ἀνύπαρκτον ὑπαρκτῷ συνελθὸν τὸ ὅλον
ποιήσει κατὰ μέν τι ὑπαρκτόν, κατὰ δέ τι ἀνύπαρκτον. ἄλλως 106
τε τὸ ἀνύπαρκτόν τι ποιοῦν ποιεῖ τι, τὸ δὲ ποιοῦν ἔστι καὶ ὑπάρ-
χει. ἡ ἄρα ἀπόφανσις μὴ ὑπάρχουσα οὐδὲ ποιήσει τι ὑπαρκτόν.
λείπεται ἄρα λέγειν μήτε ὑπάρχειν αὐτὴν μήτε μὴ ὑπάρχειν. ἀλλ'

Sileno, de quo loquitur aenigma Aesopicum, qui cum videret eundem hominem hiemis tempore et flare ne algerent manus, et eodem ore flare ne ureretur, dixit se non sustinere ut cum ea bestia vivat, a qua procedunt quae sunt maxime contraria. 104. sic enim eadem quoque enuntiatio ea quidem quae sunt, faciens non esse, et quae non sunt, esse, est prodigiosae naturae particeps: aut enim esse eam volunt aut non esse, aut esse et non esse simul. atque siquidem esse, quomodo ad id quod est cum accesserit, totum non esse efficit et non potius esse? nam si id quod est, ad id quod est accesserit, magis confirmat existentiam. 105. sin autem non est, quanam ratione si ad id quod non est accesserit, ipsum esse efficit, non autem potius non esse? nam si ei quod non est, id quod non est fuerit additum, non efficit existentiam, sed non existentiam. aut quo modo si sit eiusmodi ut non sit, transfert id quod est ad hoc ut non sit, non autem partem quidem esse facit, partem autem non esse? quo modo enim album et nigrum simul posita non faciunt album aut nigrum, sed partem quidem album, partem vero nigrum; ita etiam quod non est si cum eo quod est convenerit, efficiet ut totum partem quidem sit, partem vero non sit. 106. et alioqui id quod aliquid non esse efficit, aliquid efficit, id autem quod efficit, est. enuntiatio ergo quae non est, nec efficit esse aliquid. restat ergo ut dicatur, eam nec esse neque non esse. sed si est eiusmodi,

---

a) τῷ κατὰ τὸ Αἰσώπειον αἴνιγμα Σιληνῷ] ms Ciz. Σειληνῷ [quod recepimus], quomodo scribitur etiam apud Artemidorum p. 97. Iulianum orat. 6 p. 187 aliosque. caeterum nomen Σιληνοῦ descendit a voce σίλλος quod calvum denotat ut notatum Ez. Spanhemio ad Caesares Iuliani pag. 341. pro Sileno Satyrum appellat Planudes in fabula Aesopia 127 et Avienus fabula 29. confer Erasmum adagio, *ex eodem ore calidum et frigidum efflare.* Plautus Rudente 5 2 39: *os calet tibi, nunc id frigidefactas?*

b) θέλουσιν] ms Vratislav. θελήσουσιν.

c) τίνι λόγῳ] similis cavillatio supra sect. 91.

εἰ τοιαύτη ἐστί, πῶς πάλιν μήτε ὑπάρχουσα μήτε μὴ ὑπάρχουσα, τῷ μὲν ὑπάρχοντι προσελθοῦσα, ἀνυπαρξίαν ποιεῖ, τῷ δὲ μὴ
107 *ὑπάρχοντι ὕπαρξιν; ὡς γὰρ τὸ μήτε θερμὸν μήτε ψυχρὸν τῷ θερμῷ προσελθὸν οὐ δύναται ποιῆσαι ψυχρόν, οὐδὲ τῷ ψυχρῷ θερμόν· οὕτως ἀνάλογόν ἐστι τὸ μὴ ὑπάρχον μήτε μὴ ὑπάρχον τῷ μὲν ὑπάρχοντι προσελθὸν ἀνυπαρξίαν ποιεῖν, τῷ δὲ ἀνυπάρκτῳ ὕπαρξιν. τὰ δὲ αὐτὰ ἐνέσται ἀπορεῖν καὶ ἐὰν κατά τι μὲν ὑπάρχειν λέγωσι τὴν ἀπόφανσιν, κατὰ δέ τι ἀνύπαρκτον εἶναι.*

108 *Νῦν δὲ ἐπὶ ποσὸν ψηλαφηθείσης τῆς ἐπὶ τῶν ἁπλῶν ἀξιωμάτων παρὰ τοῖς Διαλεκτικοῖς νομοθεσίας μετίωμεν καὶ ἐπὶ τὴν τῶν οὐχ ἁπλῶν. καὶ δὴ οὐχ ἁπλᾶ μέν ἐστιν ἀξιώματα τὰ ἀνώτερον προειρημένα* d), *ἅπερ ἐξ ἀξιώματος διαφορουμένου* e) *ἢ ἀξιωμάτων διαφερόντων συνέστηκε, καὶ ἐν οἷς σύνδεσμος ἢ σύν-*
109 *δεσμοι ἐπικρατοῦσι. λαμβανέσθω δὲ ἐκ τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ καλούμενον συνημμένον. τοῦτο τοίνυν συνέστηκεν ἐξ ἀξιώματος διαφορουμένου ἢ ἐξ ἀξιωμάτων διαφερόντων διὰ τοῦ εἰ ἢ εἴπερ συνδέσμου, οἷον ἐκ διαφορουμένου μὲν ἀξιώματος καὶ τοῦ εἰ συνδέσμου συνέστηκε τὸ τοιοῦτον συνημμένον ‘εἰ ἡμέρα*
110 *ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν’. ἐκ διαφερόντων δὲ ἀξιωμάτων καὶ διὰ τοῦ εἴπερ συνδέσμου τὸ οὕτως ἔχον ‘εἴπερ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι’. τῶν δὲ ἐν τῷ συνημμένῳ ἀξιωμάτων τὸ μετὰ τὸν εἰ ἢ τὸν εἴπερ σύνδεσμον* f) *τεταγμένον ἡγούμενόν τε καὶ πρῶτον καλεῖται, τὸ*

quo modo rursus cum neque sit neque non sit, si ad id quidem quod est, accesserit, efficit non existentiam, sin autem ad id quod non est, existentiam? 107. sicut enim quod nec calidum est nec frigidum, haud potest, si ad calidum accedat, efficere frigidum, neque si frigido additum fuerit, calidum facere; sic consentaneum est id quod neque existit neque non existit non posse vel cum existente coniunctum non existentiam vel cum non existente efficere existentiam. eodem modo etiam poterit dubitari, si dicant partim esse enuntiationem, partim non esse.

108. Nunc autem aliquantulum tractata lege simplicium pronuntiatorum, quae est apud Dialecticos, transeamus etiam ad legem non simplicium. et non simplicia quidem sunt pronuntiata, de quibus prius diximus, quae constant ex eodem bis repetito pronuntiato aut ex differentibus pronuntiatis, et in quibus coniunctio aut coniunctiones dominatum obtinent. 109. ex iis autem sumatur in praesentia quod vocatur connexum. hoc ergo constat quidem vel ex eodem bis repetito pronuntiato aut ex differentibus pronuntiatis per coniunctionem **s i** aut **s i q u i d e m** ut ex eodem bis repetito pronuntiato et coniunctione **s i** constat hoc connexum ‘si dies est, dies est’. 110. ex differentibus autem pronuntiatis et per coniunctionem **s i q u i d e m** quod sic habet, ‘si quidem dies est, lux est’. ex iis autem pronuntiatis quae sunt in connexo id quod est collocatum post coniunctionem **s i** aut con-

d) *τὰ ἀνώτερον προειρημένα*] sect. 93 et 95.

e) *ἐξ ἀξιώματος διαφορουμένου*] ita legendum pro *διαφόρου* ex lib. 2 Pyrrhon. sect. 112 et ex Herveto interprete qui reddit *diversificatum*. vocant autem Stoici *ἀξίωμα διαφορούμενον*, eandem enuntiationem bis repetitam sive ut supra dixit *δὶς λαμβανομένην*, ita ut posterior non differat a priore, sed ita ac si differret ponitur; quare etiam dicitur *διαφορουμένη*, ut: *si dies est*, *dies est*. tale exemplum infra sect. 281 *si est signum*, *est signum*. huic opponitur enuntiatio composita *ἐξ ἀξιωμάτων διαφερόντων*, ex diversis enuntiationibus, ut *si dies est*, *lucet*.

f) *τὸ μετὰ τὸν εἰ ἢ τὸν εἴπερ σύνδεσμον*] ita recte mss et interpres Hervetus pro *μετὰ τοῦ εἰ ἢ τοῦ εἴπερ συνδέσμου*.

δὲ λοιπὸν λῆγόν τε καὶ δεύτερον, καὶ ἂν ἀναστρόφως ἐκφέρηται τὸ ὅλον συνημμένον, οἷον οὕτως 'φῶς ἔστιν, εἴπερ ἡμέρα ἐστίν'· καὶ γὰρ ἐν τούτῳ λῆγον μὲν καλεῖται τὸ 'φῶς ἐστι' καίπερ πρῶτον ἐξενεχθέν· ἡγούμενον δὲ τὸ 'ἡμέρα ἐστὶ' καίπερ δεύτερον λεγόμενον διὰ τὸ μετὰ τὸν εἴπερ σύνδεσμον τετάχθαι. ἡ μὲν 111
οὖν σύστασις τοῦ συνημμένου, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, ἐστὶ τοι- P 479
αύτη· ἐπαγγέλλεσθαι δὲ δοκεῖ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα ἀκολουθεῖν τῷ ἐν αὐτῷ πρώτῳ τὸ ἐν αὐτῷ δεύτερον, καὶ ὄντος τοῦ ἡγουμένου ἔσεσθαι τὸ λῆγον. ὅθεν σωζομένης μὲν τῆς τοιαύτης ἐπαγγελίας καὶ ἀκολουθοῦντος τῷ ἡγουμένῳ τοῦ λήγοντος ἀληθὲς γίνεται καὶ τὸ συνημμένον, μὴ σωζομένης δὲ ψεῦδος.

Διόπερ ἀπὸ τούτου εὐθὺς ἀρξάμενοι σκοπῶμεν, εἰ δύναται 112
ἀληθές τι συνημμένον καὶ σῶζον τὴν εἰρημένην ἐπαγγελίαν εὑρεθῆναι. κοινῶς μὲν γάρ φασιν ἅπαντες οἱ Διαλεκτικοὶ ὑγιὲς εἶναι συνημμένον, ὅταν ἀκολουθῇ τῷ ἐν αὐτῷ ἡγουμένῳ τὸ ἐν αὐτῷ λῆγον. περὶ δὲ τοῦ πότε ἀκολουθεῖ καὶ πῶς στασιάζουσι πρὸς ἀλλήλους καὶ μαχόμενα τῆς ἀκολουθίας ἐκτίθενται κριτήρια.
οἷον ὁ μὲν Φίλων [g]) ἔλεγεν ἀληθὲς γίνεσθαι τὸ συνημμένον, ὅταν 113
μὴ ἄρχηται ἀπ' ἀληθοῦς καὶ λήγῃ ἐπὶ ψεῦδος. ὥστε τριχῶς μὲν γίνεσθαι κατ' αὐτὸν ἀληθὲς συνημμένον, καθ' ἕνα δὲ τρόπον ψεῦδος· καὶ γὰρ ὅταν ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπ' ἀληθὲς λήγῃ, ἀληθές ἐστιν, ὡς τό 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι', καὶ ὅταν ἀπὸ ψευδοῦς ἀρχόμενον ἐπὶ ψεῦδος λήγῃ, πάλιν ἀληθές, οἷον
τό 'εἰ πέταται ἡ γῆ, πτέρυγας ἔχει ἡ γῆ'. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ 114
ἀρχόμενον ἀπὸ ψεύδους, ἐπ' ἀληθὲς δὲ λῆγον, ἐστὶν ἀληθές, ὡς τό 'εἰ πέταται ἡ γῆ, ἔστιν ἡ γῆ'. μόνως δὲ γίνεται ψεῦδος,

iunctionem si quidem vocatur antecedens et primum, reliquum autem desinens seu consequens et secundum, etiamsi converso ordine efferatur totum pronuntiatum, utpote sic 'lux est, si quidem dies est'; etenim in eo desinens seu consequens quidem appellatur illud 'lux est', etiamsi primo pronuntietur: antecedens autem hoc 'dies est', etiamsi secundo loco dicatur, propterea quod sit collocatum post coniunctionem si quidem. 111. atque connexi quidem, ut paucis dicam, est huiusmodi constitutio: videtur autem profiteri eiusmodi pronuntiatum, id quod est in ipso secundum ac consequens sequi id quod est in ipso primum seu antecedens, ita ut si sit antecedens, futurum sit etiam consequens. unde si ea quidem servetur professio et consequens sequatur ex antecedente, fit verum etiam connexum, sin autem non servetur, falsum.

112. Quamobrem ab eo statim incipiamus consideremusque, an possit aliquod verum connexum et servans dictam professionem inveniri. nam communiter quidem dicunt omnes Dialectici rectum esse connexum, quando id quod in eo est consequens, sequitur ex eo quod est in illo antecedens. quando autem et quemadmodum sequatur, inter se dissident et inter se pugnantia criteria statuunt, quibus aiunt iudicari consequentiam. 113. ut Philo docuit verum esse connexum, quando non incipit a vero et desinit in falsum. quo fit ut ex eius sententia tribus quidem modis sit verum connexum, uno autem modo falsum: etenim quando a vero incipiens desinit in verum, verum est, ut illud 'si dies est, lux est', et quando a falso incipiens in falsum desinit, rursus verum, ut illud 'si terra volat, alas habet terra'. 114. similiter et quod incipit a falso, desinit autem in verum, est verum, ut illud 'si terra volat, est terra'. solummodo autem est falsum,

---

g) ὁ μὲν Φίλων] Philo Stoicus. vide dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 110. P 479

ὅταν ἀρχόμενον[h]) ἀπὸ ἀληθοῦς λήγῃ ἐπὶ ψεῦδος, ὁποῖόν ἐστι
τὸ 'εἰ ἡμέρα ἐστί, νύξ ἐστιν'· ἡμέρας γὰρ οὔσης, τὸ μὲν 'ἡμέρα
ἐστίν' ἀληθές ἐστιν, ὅπερ ἦν ἡγούμενον· τὸ δὲ 'νύξ ἐστι' ψεῦ-
115 δός ἐστιν, ὅπερ ἦν λῆγον. Διόδωρος[i]) δὲ ἀληθὲς εἶναί φησι
συνημμένον, ὅπερ μήτε ἐνεδέχετο μήτε ἐνδέχεται. ἀρχόμενον ἀπ'
ἀληθοῦς, λήγειν ἐπὶ ψεῦδος. ὅπερ μάχεται τῇ Φίλωνος θέσει·
τὸ γὰρ τοιοῦτον συνημμένον 'εἰ ἡμέρα ἐστίν, ἐγὼ διαλέγομαι',
ἡμέρας οὔσης ἐπὶ τοῦ παρόντος κἀμοῦ διαλεγομένου, κατὰ μὲν
τὸν Φίλωνα ἀληθές ἐστιν, ἐπείπερ ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον τοῦ
'ἡμέρα ἐστίν' εἰς ἀληθὲς λήγει τό 'ἐγὼ διαλέγομαι', κατὰ δὲ τὸν
Διόδωρον ψεῦδος· ἐνδέχεται γὰρ ἀπ' ἀληθοῦς ποτε ἀρξάμενον
τοῦ 'ἡμέρα ἐστίν' ἐπὶ ψεῦδος λήγειν τό 'ἐγὼ διαλέγομαι', ἡσυ-
χάσαντος ἐμοῦ. καὶ ἐνδέχεται ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπὶ ψεῦ-
116 δος λήγειν τό 'ἐγὼ διαλέγομαι'. πρὶν γὰρ ἄρξωμαι[k]) διαλέγεσθαι,
ἀπ' ἀληθοῦς μὲν ἤρχετο τοῦ 'ἡμέρα ἐστίν', ἐπὶ ψεῦδος δὲ ἔληγε
P 480 τό 'ἐγὼ διαλέγομαι'. πάλιν τὸ οὕτως ἔχον 'εἰ νύξ ἐστιν, ἐγὼ
διαλέγομαι', ἡμέρας οὔσης καὶ σιωπῶντος ἐμοῦ, κατὰ μὲν Φί-
λωνα ὡσαύτως ἀληθές· ἀπὸ γὰρ ψεύδους ἀρχόμενον ἐπὶ ψεῦδος
λήγει· κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον ψεῦδος. ἐνδέχεται γὰρ αὐτὸ ἀρ-
ξάμενον ἀπ' ἀληθοῦς λῆξαι εἰς ψεῦδος, νυκτὸς ἐπελθούσης[l])
117 καὶ πάλιν ἐμοῦ μὴ διαλεγομένου, ἀλλὰ ἡσυχάζοντος. ἀλλὰ δὴ
καὶ τὸ 'εἰ νύξ ἐστιν, ἡμέρα ἐστίν', ἡμέρας οὔσης κατὰ μὲν Φί-
λωνα διὰ τοῦτ' ἀληθές, ὅτι ἀπὸ ψεύδους ἀρχόμενον τοῦ 'νύξ
ἐστιν' εἰς ἀληθὲς λήγει τό 'ἡμέρα ἐστί'. κατὰ δὲ Διόδωρον διὰ

quando incipiens a vero desinit in falsum, cuiusmodi est illud 'si dies est, nox est': nam si dies sit, illud quidem 'dies est' verum est, quod quidem est antecedens, hoc autem 'nox est' est falsum, quod quidem erat consequens. 115. Diodorus autem dicit verum esse connexum, quod neque contigit umquam neque contingit, cum a vero incipiat, ut desinat in falsum, quod quidem pugnat cum positione Philonis: nam huiusmodi connexum 'si dies est, ego dissero', si dies sit in praesentia et ego dissero, ex Philonis quidem sententia est verum, quandoquidem incipiens a vero illo 'dies est' in verum desinit illud 'ego dissero', ex Diodori autem sententia falsum: contingit enim aliquando ut incipiens a vero nempe 'dies est' desinat in falsum, nempe hoc 'ego dissero', cum ego sileam. tunc enim contingit a vero incipiens desinere in falsum, nempe 'ego dissero'. 116. nam priusquam coepero disserere, incepit quidem a vero nempe 'dies est', in falsum autem desiit nempe 'ego dissero'. rursus quod ita se habet 'si nox est, ego dissero', si sit quidem dies, et ego sileam, ex sententia quidem Philonis similiter est verum: a falso enim incipit et desinit in falsum. ex Diodori autem sententia falsum est: contingit enim ipsum cum a vero inceperit, desinere in falsum, cum nox accesserit et rursus ego non disseram, sed sileam. 117. sed illud quoque 'si nox est, dies est', quando est dies, ex sententia quidem Philonis propterea est verum, quod a falso incipiens nempe 'nox est' in verum desinit nempe 'dies est'. ex Diodori autem sententia

---

h) ἀρχόμενον] ita recte mss pro ἀρχόμενοι. confer infra sect. 247 et 378.

i) Διόδωρος] Diodorus Cronus dialecticus inter Stoicos acutissimus, de quo ad laudatum libri 2 Pyrrhon. locum.

k) πρὶν γὰρ ἄρξωμαι] ms Vratislav. ἄρχομαι.

P 480 l) ἐπελθούσης] ms Ciz. ἀπελθούσης, male. nocte enim superveniente demum vera fit enuntiatio, νύξ ἐστιν.

τοῦτο ψεῦδος, ὅτι ἐνδέχεται νυκτὸς ἐπισχούσης ἀπ' ἀληθοῦς
ἀρχόμενον αὐτὸ τοῦ 'νὺξ ἐστιν' ἐπὶ ψεῦδος λήγειν τὸ 'ἡμέρα ἐστί'.
Τοιαύτης οὖν οὔσης ὡς ἐν παραδείγματος μέρει τῆς ἐν τοῖς 118
κριτηρίοις τοῦ συνημμένου ἀξιώματος ὑπεναντιώσεως, μήποτε
ἄπορος γίνεται ἡ τοῦ ὑγιοῦς συνημμένου διάγνωσις; ἵνα γὰρ
μάθωμεν τοῦτο, πρὸ παντὸς δεῖ ἐπικριθῆναι τὴν περὶ τῆς ὑγιότη-
τος αὐτοῦ τῶν Διαλεκτικῶν διάστασιν. ἐφ' ὅσον δὲ ἀνεπίκριτόν
ἐστι, μένειν ἀνάγκη καὶ αὐτὸ ἐν ἐποχῇ, καὶ εἰκότως· ἤτοι γὰρ 119
πᾶσι τοῖς κριτηρίοις τῶν Διαλεκτικῶν προσέξομεν, ἤ τινι τού-
των. ἀλλὰ πᾶσι μὲν οὐχ οἷόν τέ ἐστι προσέχειν, μάχεται γάρ,
ὡς ἐπὶ τῶν προειρημένων δυοῖν [m]) ὑπέδειξα· τὰ δὲ μαχόμενα οὐ
δύναται ἐπ' ἴσης εἶναι πιστά. εἰ δέ τινι τούτων, ἤτοι αὐτόθεν
καὶ ἀκρίτως προσέξομέν τινι ἢ μετὰ λόγου τοῦ δεικνύντος ὅτι
ὑγιές ἐστι τὸ τοιοῦτον κριτήριον. καὶ εἰ μὲν ἀκρίτως καὶ αὐτό- 120
θεν συγκαταθησόμεθά τινι κριτηρίῳ, τί μᾶλλον τῷδε ἢ τῷδε [n])
συγκαταθησόμεθα; ὅπερ ἴσον ἦν τῷ μηδενὶ συγκατατίθεσθαι διὰ
τὴν μάχην. εἰ δὲ μετὰ λόγου τοῦ δεικνύντος ὅτι ὑγιές ἐστι τὸ
παραλαμβανόμενον ὑφ' ἡμῶν τοῦ συνημμένου κριτήριον, ἤτοι
οὗτος ὁ λόγος [o]) ἀσύνακτός ἐστι καὶ ἀπέραντος ἢ συνακτικὸς καὶ
περαίνων. ἀλλ' ἀσύνακτος μὲν καθεστὼς καὶ ἀπέραντος, ἄπιστός 121
ἐστι καὶ μοχθηρὸς ἐν τῷ προκρίνειν τι τοῦ συνημμένου κριτή-
ριον· εἰ δὲ συνακτικὸς ὑπάρχει, πάντως διὰ τοῦτο συνακτικὸς
τυγχάνει, ὅτι ἀκολουθεῖ αὐτοῦ τοῖς λήμμασιν ἡ ἐπιφορά, ὥστε
δι' ἀκολουθίας τινὸς αὐτὸν δοκιμάζεσθαι. τὴν δὲ ἀκολουθίαν 122
ἐξ ἀρχῆς ζητουμένην ἐπὶ τοῦ συνημμένου λόγου ἔδει δοκιμάζε-

propterea est falsum, quod contingit, cum nox advenerit, ipsum a vero incipiens nempe 'nox est' desinere in falsum nempe 'dies est'.

118. Cum ergo sit huiusmodi, ut exempli causa diximus, repugnantia in criteriis connexi pronuntiati, an non dubia est et inexplicabilis recti connexi discretio? nam ut hoc discamus, oportet ante omnia prius diiudicari Dialecticorum dissidium de eius rectitudine. quatenus autem non potest diiudicari, necesse est de eo quoque suam sustinere assensionem, et merito: 119. aut enim attendemus omnia quibus iudicant Dialectici, aut aliquod eorum. sed fieri quidem non potest, ut omnia attendamus, pugnant enim, ut ostendi in duobus iam memoratis: quae autem pugnant, non possunt ex aequo esse credibilia. sin autem aliqua eorum, aut ex se et sine iudicio attendemus aliquod aut cum ratione, quae ostendit quod rectum sit hoc verumque criterium. 120. et si quidem sine iudicio et ex se aliquod criterium probabimus, cur magis huic quam illi assentiemur? quod perinde est ac nulli assentire propterea quod inter se pugnent. sin autem cum ratione, quae ostendit quod rectum sit id quod a nobis assumitur criterium connexi, aut huiusmodi ratio est, ut nec colligat nec concludat aut eiusmodi ut colligat ac concludat. 121. sed si non colligit nec concludit, est prava et nulla fide digna in diiudicando connexi criterio; sin autem est eiusmodi ut colligat, propterea omnino colligit et concludit, quod ex eius propositionibus sequitur illatio, ut adeo probetur per aliquam consequentiam. 122. quae autem ab initio in quaestione est, consequentiam oportuit examinari ex ratione connexi. hoc

m) προειρημένων δυοῖν] ms Vratislav. δυεῖν. duos autem Philonem ac Diodorum intelligit, de quorum dissidio circa rationes boni connexi dixit a sect. 112 sq.
n) τῷδε ἢ τῷδε] ita legendum, non τῷ δέ.
o) οὗτος ὁ λόγος] ms Vratislav. οὐ ὁ λόγος, minus recte.

σθαι. τοίνυν ἴσον ἦν τὸ τοιοῦτον τῷ εἰς τὸν δι' ἀλλήλων τρό-
P 481 πον ἐμπίπτειν· ἵνα γὰρ τὸ συνημμένον ἐξ ἀκολουθίας ὀφεῖλον
δοκιμάζεσθαι μάθωμεν, ἐπὶ λόγον τινὰ δεῖ δραμεῖν, καὶ ἵνα οὗ-
τος ὁ λόγος ὑγιὴς ἦ, τὴν ἀκολουθίαν δεῖ προπεπιστεῦσθαι p),
123 ἀφ' ἧς ὅτι ἐστὶν ὑγιὴς κρίνεται. μὴ ἔχοντες οὖν τὸ ὑγιὲς συνημ-
μένον ὅσον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀπορίᾳ, οὐδὲ συνακτικὸν ἕξομεν λό-
γον· τοῦτον δὲ μὴ ἔχοντες οὐδὲ ἀπόδειξιν ἕξομεν. λόγος γάρ
ἐστι συνακτικὸς ἡ ἀπόδειξις. ἀποδείξεως δὲ μὴ παρούσης ἀναι-
124 ρεῖται ἡ δογματικὴ φαντασία q). ἐνέσται δὲ ἀπὸ τούτων καὶ ἐπὶ
τὰ συμπεπλεγμένα καὶ ἐπὶ τὰ διεζευγμένα κοινῶς ἐπί τε τὰ λοιπὰ
εἴδη τῶν οὐχ ἁπλῶν ἀξιωμάτων διαβαίνειν· τὸ γὰρ συμπε-
πλεγμένον ἐξ ἁπλῶν ὀφείλει ἢ οὐκ ἐξ ἁπλῶν ἢ ἐκ μικτῶν συν-
εστάναι. πάντα δὲ ταῦτα ἠπόρηται, τῶν ἁπλῶν προηπορημένων.
125 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγωσιν ὑγιὲς εἶναι συμπεπλεγμένον τὸ
πάντ' ἔχον ἐν αὑτῷ ἀληθῆ, οἷον τό 'ἡμέρα ἐστί καὶ φῶς ἐστι',
ψεῦδος δὲ τὸ ἔχον ψεῦδος, πάλιν νομοθετοῦσιν αὐτοὶ αὑτοῖς r)·
ἀκόλουθον γὰρ ἦν, εἰ ἀληθές ἐστι τὸ ἐκ πάντων ἀληθῶν s) σύν-
θετον, εὐθὺς ἀληθὲς εἶναι, καὶ τὸ ἐκ πάντων ψευδῶν συγκεί-
μενον, ψεῦδος, τὸ δὲ ἐκ ψευδῶν ἅμα καὶ ἀληθῶν, μὴ μᾶλλον
126 ἀληθὲς εἶναι ἢ ψεῦδος. εἰ μὲν γὰρ ἔξεστιν αὐτοῖς ἃ θέλουσι
νομοθετεῖν καὶ ὡς προαιροῦνται περὶ τῶν πραγμάτων διατάττε-
σθαι, ἐπιτρεπτέον μὲν τὸ ἓν ἔχον ψεῦδος συμπεπλεγμένον λέγε-

autem perinde est ac si incidas in vitiosum modum probandi mutuo alterum per alterum: nam ut discamus connexum quod examinari debet ex consequentia, veniendum est ad aliquam rationem, et ut haec sit recta ratio, oportet prius probari consequentiam, a qua iudicatur quod sit recta. 123. si ergo rectum non habemus connexum quod ad hanc attinet dubitationem, ne rationem quidem habebimus quae colligat; si eam autem non habemus, ne habebimus quidem demonstrationem. demonstratio enim est ratio colligens. si nulla sit autem demonstratio, evertitur iactatio Dogmaticorum. 124. ex his licebit etiam transire et ad complexa et ad disiuncta communiter et ad reliquas species pronuntiatorum non simplicium: complexum enim debet constare aut ex simplicibus aut ex non simplicibus pronuntiatis aut ex mixtis. omnia autem haec dubia sunt, cum iam ante ostensum fuerit simplicia esse dubitationibus obnoxia. 125. verumenimvero et quando dicunt rectum esse complexum in quo vera sunt omnia, ut 'dies est et lux est'; falsum autem in quo est falsum, rursus ipsi sibi leges statuunt: consequens enim esset, si verum est quod ex meris veris compositum, protinus esse verum, etiam quod ex meris falsis est compositum, esse falsum; quod autem ex falsis simul et veris, non magis esse verum quam falsum. 126. nam si eis licet quas volunt leges ferre et ex suo arbitrio de rebus statuere, permittendum quidem est

---

P 481 p) προπεπιστεῦσθαι] eadem voce utitur supra sect. 62.

q) ἡ δογματικὴ φαντασία] hoc τὸ μέγα καὶ σεμνὸν Δογματικῶν αὔχημα dixerat libro superiore sect. 27. de illa autem acceptione vocabuli φαντασίας pro ambitione arrogantique opinione et ὑπολήψει (Germanis Einbildung) videndi Suidas in φαντασία, Salmasius ad Lampridii Alex. Severum c. 33. Io. Caspar Suicerus in thesaur., Menagius ad Laërtii 4 53. Gatakerus ad M. Antonini lib. 1 cap. 7 et Grotius ac Pricaeus ad Actor. 25 23.

r) νομοθετοῦσιν αὐτοὶ αὑτοῖς] Horat. Sat. 1 3 67 *quam temere in nosmet legem sancimus iniquam.*

s) ἐκ πάντων ἀληθῶν] ita recte ms Vratislav. pro ἀληθές.

σθαι παρ' αὐτοῖς ψεῦδος· ἐξέσται δὲ καὶ ἄλλοις ἀντιδιατάττε-
σθαι καὶ λέγειν τὸ ἐκ πλειόνων ἀληθῶν ἑνὸς δὲ ψεύδους συμ-
πεπλεγμένον ἀληθὲς ὑπάρχειν. εἰ δὲ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων 127
προσεκτέον ἐστίν, ἀκόλουθον δήπουθεν τὸ τὶ μὲν ψεῦδος ἔχον,
τὶ δὲ ἀληθὲς συμπεπλεγμένον μὴ μᾶλλον ἀληθὲς ἢ ψεῦδος εἶναι
λέγειν. ὥσπερ γὰρ τὸ ἐκ λευκοῦ καὶ ἐκ μέλανος μεμιγμένον οὐ
μᾶλλον λευκόν ἐστιν ἢ μέλαν· τὸ μὲν γὰρ λευκὸν λευκὸν ἦν
καὶ τὸ μέλαν μέλαν ὑπῆρχεν· οὕτω τὸ μὲν ἀληθὲς μόνον ἀλη-
θὲς εἶναι καὶ [ss]) συμβέβηκε, τὸ δὲ ψεῦδος μόνον ψεῦδος ὑπάρ-
χει. τὸ δὲ σύνθετον ἐξ ἀμφοτέρων οὐ μᾶλλον ἀληθὲς ἢ ψεῦδος
προσαγορευτέον. ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῷ βίῳ, φασί, τὸ κατὰ μὲν τὰ 128
πλεῖστα μέρη ὑγιὲς ἱμάτιον, κατὰ ὀλίγον δὲ διερρωγός, οὐκ ἀπὸ
τῶν πλείστων καὶ ὑγιῶν μερῶν ὑγιὲς εἶναι λέγομεν, ἀλλ' ἀπὸ
τοῦ ὀλίγου καὶ διερρωγότος διερρωγός· οὕτω καὶ τὸ συμπεπλεγμέ-
νον, κἂν ἓν μόνον ἔχῃ ψεῦδος, πλείονα δὲ ἀληθῆ, λεχθήσεται P 482
τὸ ὅλον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ψεῦδος. ὅπερ ἐστὶν εὔηθες· τῷ μὲν γὰρ 129
βίῳ συγχωρητέον καταχρηστικοῖς ὀνόμασι χρῆσθαι, μὴ πάντως
τὸ πρὸς τὴν φύσιν ἀληθὲς ζητοῦντι, ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν δόξαν.
φρέαρ γοῦν ὀρύσσειν φαμὲν καὶ χλαμύδα ὑφαίνειν καὶ οἰκίαν
οἰκοδομεῖν οὐ κυρίως· εἰ γὰρ φρέαρ ἐστίν, οὐκ ὀρύσσεται, ἀλλ'
ὀρώρυκται. καὶ εἰ χλαμύς [t]) ἐστιν, οὐχ ὑφαίνεται, ἀλλ' ὕφαν-
ται. ὥστε ἐν μὲν τῷ βίῳ καὶ τῇ κοινῇ συνηθείᾳ τόπον εἶχεν ἡ
κατάχρησις· ὅταν δὲ τὰ πρὸς τὴν φύσιν ζητῶμεν πράγματα,
τότε ἔχεσθαι δεῖ τῆς ἀκριβείας. ἀλλ' ὅτι μὲν ἄπορός ἐστιν ὁ 130
λόγος καὶ πολλὴν ἔχων τὴν ταραχὴν [u]) τοῖς ἐν ἀσωμάτῳ τινὶ

ut complexum quod unum habet falsum, apud eos dicatur falsum: licebit autem etiam aliis contra statuere et dicere, complexum quod constat ex pluribus veris et uno falso esse verum. 127. si est autem attendenda rerum natura, consequens est ut quod aliquid quidem habet falsi, aliquid vero veri, dicatur non magis esse verum quam falsum. quomodo enim quod mixtum est ex albo et nigro non magis est album quam nigrum: nam album quidem erat album et nigrum erat nigrum: ita accidit ut verum quidem sit solum verum, falsum vero solum falsum. quod autem est ex ambobus compositum, non magis est appellandum verum quam falsum. 128. sed, inquiunt, quemadmodum in communi vita vestimentum quod maxima ex parte est integrum, parum autem est fractum ac lacerum, non ex plurimis quidem integris partibus integrum esse dicimus, sed ex modico quod lacerum est, lacerum appellamus; ita etiam complexum, etiamsi unum solum habeat falsum, plura autem vera, ex uno falso dicetur totum falsum. 129. at hoc quidem est stultum: nam vitae quidem humanae concedendum uti nominibus per abusionem, quando non quaeritur omnino verum quod pertinet ad naturam, sed quod ad opinionem. puteum quidem certe dicimus fodere et chlamydem texere et domum aedificare non proprie: nam si est puteus, non effoditur, sed est effossus, et si est chlamys, non texitur, sed est texta. quamobrem in vita quidem et communi consuetudine locum habet abusio; quando autem quaerimus quae sit vera rei cuiusque natura, tunc exacte et accurate loqui oportet. 130. atque quod dubia quidem ista sit et exitum non inveniat oratio, et magnam habeat difficultatem adversus eos, qui verum et falsum admittunt in

[ss]) dele καί particulam.]
t) χλαμύς] ms Vratislav. χλαμίς ut χλανίς. P 482
u) ἔχων τὴν ταραχὴν] articulum τήν, qui in editis aberat, ex eodem ms revocavi.

λεκτῷ x) τὸ ἀληθὲς καὶ ψεῦδος ἀπολείπουσιν, ἐκ τούτων αὐτάρκως ὑποδέδεικται y). ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἐν φωνῇ z) ταῦθ' ὑποστη-
131 σαμένοις οὐκ ἔστιν εὔπορος, ῥᾴδιον μαθεῖν. πᾶσα γὰρ φωνή, εἰ ἔστιν, ἤτοι γινομένη ἐστὶν a) ἢ σιωπωμένη. οὔτε δὲ ἡ γινομένη ἐστὶ τῷ μὴ ὑφεστάναι, οὔτε ἡ σιωπωμένη τῷ μήπω γίνεσθαι· οὐκ ἄρα ἔστιν ἡ φωνή. ἡ μὲν οὖν γινομένη οὐκ ἔστιν, καθάπερ ἐκ τῶν ὁμοίων δείκνυται· οὔτε γὰρ οἰκία γινομένη οἰκία ἐστίν, οὐ ναῦς, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων. ὥστε οὐδὲ φωνή. ὅτι δ' οὐδ' ἡ σιωπωμένη ὑφέστηκεν, ὁμόλογον. εἴπερ οὖν ἢ γίνεται φωνὴ ἢ σιωπᾶται, κατ' οὐδέτερον δὲ τούτων τῶν χρόνων
132 ἔστιν, οὐκ ἂν εἴη φωνή. καὶ ἄλλως εἰ ἐν φωνῇ ἐστι τὸ ἀληθές, ἤτοι ἐν ἐλαχίστῃ b) ἐστὶ φωνῇ ἢ ἐν μακρᾷ. οὔτε δὲ ἐν ἐλαχίστῃ· ἀμερὲς γάρ ἐστι τὸ ἐλάχιστον, καὶ τὸ ἀληθὲς οὐκ ἀμερές· οὔτε ἐν μακρᾷ· ἀνυπόστατος γάρ ἐστιν αὕτη διὰ τὸ ὅτε μὲν πρῶτον c) αὐτῆς προφέρεται μέρος, μήπω εἶναι τὸ δεύτερον, ὅτε δὲ τὸ δεύτερον, μηκέτι εἶναι τὸ πρῶτον. οὐ τοίνυν ἐν φωνῇ ἐστι τὸ
133 ἀληθές. πρὸς τούτοις εἰ ἐν φωνῇ ἐστιν, ἤτοι ἐν σημαινούσῃ ἢ μὴ ἐν σημαινούσῃ. ἀλλ' ἐν μὲν τῇ μὴ σημαινούσῃ τι, οἷον τῇ
P 483 βλίτυρι καὶ τῇ σκινδαψός d), οὐκ ἂν εἴη τί. πῶς γὰρ τοῦ μὴ

dicto incorporeo, ex his satis est ostensum, quod autem nec ii, qui in voce verum falsumque constituunt, facile id expedire possint, proclive est discere. 131. omnis enim vox, si est, aut est quando fit aut cum siletur. sed neque quando fit, est, eo quod necdum consistit; neque cum siletur, eo quod nondum fiat: non est ergo vox. atque cum fit quidem, non est, ut ostenditur ex similibus: neque enim domus quando fit, est domus, non navis, neque quicquam aliud eiusmodi. quamobrem nec vox. quod autem neque existat cum siletur, constat. si ergo aut fit vox aut siletur, neutro autem tempore est, utique non est vox. 132. et alioqui si verum est in voce, aut est in voce minima aut in longa. sed nec est in minima: nam minimum est individuum, verum autem non est individuum, neque in longa: ea enim nulla existit, propterea quod quando prima eius pars profertur, nondum sit secunda, quando autem secunda, non amplius sit prima. non est ergo verum in voce. 133. ad haec accedit, quodsi sit in voce, aut est in ea quae significat aut in ea quae non significat. sed in ea quidem quae non significat, ut in blityri et scindapsus, non est aliquid veri, quomodo enim fieri

---

x) ἐν ἀσωμάτῳ τινὶ λεκτῷ] supra ad sect. 12.

y) ὑποδίδεικται] ms Ciz. ἀποδέδεικται.

z) τοῖς ἐν φωνῇ] quae sententia Epicuri et Stratonis supra sect. 13.

a) ἤτοι γινομένη ἐστὶν] eadem cavillatio in lib. contra Musicos sect. 57.

b) ἤτοι ἐν ἐλαχίστῃ] confer praeter laudatum adv. Musicos locum lib. adv. Grammaticos sect. 124 sq.

c) ὅτε μὲν πρῶτον] similis cavillatio supra sect. 81 sq.

d) βλίτυρι σκινδαψός] vocabula nihil significantia quae iunguntur etiam apud Artemidorum 4 3. est autem βλίτυρι sonus quem chorda pulsa edit, χορδῆς μίμημα, Hesychio. φωνὴ μόνον, οὐδὲν σημαίνουσα inquit Clemens Alex. 8. Strom. p. 769 Galenus t. 3 ed. Basil. p. 35: καί που καὶ βλιτυρίζομενον ἐρῶ σφυγμὸν καὶ σκινδαψιζόμενον, εἰ χρὴ λέγειν ὀνόματα μόνον. ἀλλὰ καὶ τὸ βλίτυρί φασι καὶ τὸ σκινδαψὸς ἄσημα παντελῶς ἐστι. – – ἀλλὰ καὶ τὸ βλίτυρι κροῦμά τι δηλοῖ, καὶ τὸ σκινδαψὸς οὐκ οἰκέτου μόνον ἀλλὰ καὶ ὀργάνου τινός ἐστιν ὄνομα. confer Casaubonum et Menagium ad Laërt. 7 57. Ammonius in lib. περὶ ἑρμηνείας p. 11 διακρίνει τὸ ὄνομα τῶν ἀσήμων φωνῶν, οἷον βλίτυρι, κνάξ, ita enim malo quam ut editum est, κοάξ. nam ita p. 23 τὸ κνὰξ φωνὴ ἄσημος, atque strepitum fracti asseris solemus exprimere per enax etiam

σημαινομένου πράγματος οἷόν τέ ἐστιν ὡς ἀληθοῦς ἀντιλαμβάνεσθαι; λείπεται ἄρα λέγειν ἐν τῇ σημαινούσῃ· ὃ δὴ πάλιν ἐστὶν 134
ἀδύνατον. οὐδεμία γὰρ φωνὴ ὡς φωνὴ σημαντική ἐστιν· ἐπεὶ ἐχρῆν πάντας [e]) τοὺς ἀντιλαμβανομένους φωνῆς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τοῦ σημαινομένου ὑπ᾽ αὐτῆς. ὥστε οὐδὲ κατὰ τοῦτο ἐν φωνῇ θετέον τἀληθές. τῶν δὲ φωνῶν 135
αἱ μέν εἰσιν ἁπλαῖ, αἱ δὲ σύνθετοι· ἁπλαῖ μέν [f]), οἷον ἡ Δίων, σύνθετοι δέ, ὥσπερ ἡ Δίων περιπατεῖ. εἰ οὖν ἐν φωνῇ ἐστι τἀληθές, ἤτοι ἐν ἁπλῇ ἐστιν ἢ ἐν συνθέτῳ· ἀλλ᾽ ἐν μὲν ἁπλῇ καὶ ἀσυνθέτῳ [g]) οὐκ ἔστιν. ἀξίωμα γὰρ εἶναι δεῖ τἀληθές, καὶ οὐδὲν ἀξίωμα ἀσύνθετον. ἐν συνθέτῳ δὲ οὐκ ἂν εἴη διὰ τὸ 136
μηδεμίαν σύνθετον ὑφεστάναι [h]) λέξιν, οἷον τὴν Δίων ἔστιν· ὅτε γὰρ λέγομεν τὴν Δίων, οὔπω λέγομεν τὴν ἔστι, καὶ ὅτε ταύ-

potest ut rem quae nihil significat tamquam veram apprehendamus? 134. restat ergo ut dicamus verum esse in voce aliquid significante; quod rursus non potest fieri. nulla enim vox, ut vox, est significativa: oportebat enim omnes qui vocem apprehendunt tam Graecos quam barbaros id etiam apprehendere quod ab ea significatur. quamobrem ne ea quidem ratione verum ponendum est in voce. 135. ex vocibus autem aliae sunt simplices, aliae compositae; simplices quidem, ut Dion, compositae autem, ut Dion ambulat. si ergo verum est in voce, aut est in simplici aut in composita; sed non est in simplici et incomposita. verum enim quod est, pronuntiatum oportet esse, nullum autem pronuntiatum est incompositum. 136. in voce composita autem esse verum non potest, propterea quoniam nulla dictio composita existit, ut Dion est: quando enim dicimus Dion, nondum dicimus est,

---

Germani. κοὰξ vero ranarum est et βρεκεκεκέξ, ut porcorum κοῒ κοῒ apud eundem Ammonium p. 11. σκινδαψοὺς καὶ τραγελάφους γλῶσσα μόνα συντίθησι, inquit Naz. sed τραγελάφους quemadmodum chimaeras et similia non sola componit lingua, significant enim aliquid, licet ἐν μόνῃ τῇ ἐπινοίᾳ κείμενον νόημα, ut verbis eiusdem Ammonii utar p. 12. σκινδαψόν instrumentum musicum quidam interpretantur, ut Aelianus 12 44 animal. et ex Ioba Hesychius in βλιτύριον, Athenaeus 4 p. 183 ex Theopompo Colophonio et Matrone. Suidas in σκινδαψός et Stephanus Byz. in Γαληψός. Varinus Phavorinus: σκινδαψοί, ὄρνεα καὶ ὄργανα κιθαριστήρια καὶ Ἰνδοί. postrema verba corrupta sunt vel certe aliquid deest, supplendum fortasse ex hoc loco scholiorum Apollonii ad librum 2 Νῦσα ὄρος ἐστὶν ἐν Ἰνδικῇ καὶ κισσῷ προσόμοιον φυτὸν φυτεύεται ἐκεῖ, ὃ προσαγορεύεται σκινδαψός. caeterum Io. Damascenus in Dialectica t. 1 opp. p. 12 σκινδαψὸς γράφεται, οὔτε σημαίνει τι οὔτε γὰρ γέγονε σκινδαψὸς οὔτε ἐστί. hinc Timon Sillographus apud Laërtium 7 15 de homine stolido: νοῦν εἶχεν ἐλάσσονα σκινδαψοῖο. Homero servum fuisse Scindapsum nomine ex Ptolemaeo Hephaestione apud Photium notat Menagius ad iam laudatum Laërtii locum, sed lepida est Rotmari hallucinatio, a quo Scindapsus inter scriptores a scholiaste Apollonii Rhodii laudatos refertur in locis communibus ad Apollonium p. 68. P 483

e) ἐχρῆν πάντας] si natura (non impositione) significativae essent voces, ab omnibus pariter intelligerentur. confer 2 Pyrrhon. sect. 214. pro ἀντιλαμβανομένους in ms Ciz. ἀντιλαμβανομένης, male.

f) ἁπλαῖ μὲν] secundum Aristotelem voces significantes sunt tantummodo nomen et verbum, caeterae consignificantes. Diodorus vero Cronus ut doceret quaelibet vocabula significativa esse, unum e servis suis vocavit *atqui*, alterum *etsi*, ut narrat Ammonius ad librum περὶ ἑρμηνείας p. 16, quasi tunc non desiissent esse coniunctiones, quae iam eo ipso induerunt nominum propriorum naturam.

g) ἁπλῇ καὶ ἀσυνθέτῳ] ita recte mss pro συνθέτῳ.

h) μηδεμίαν σύνθετον ὑφεστάναι] cavillatio quae fuit sect. 81 sq. et 132.

την προφερόμεθα, οὐκέτ' ἐκείνην λέγομεν. ὥστ' οὐδ' ἐν φωνῇ
137 τἀληθές. καὶ μὴν οὐδ' ἐν τῷ κινήματι τῆς διανοίας, ὥς ὑπενόησάν τινες [i])· εἰ γὰρ ἐν τῷ κινήματι τῆς διανοίας ἐστὶ τἀληθές, οὐδὲν ἔσται τῶν ἐκτὸς ἀληθές. τὸ γὰρ κίνημα τῆς διανοίας ἐστὶν ἐν ἡμῖν καὶ οὐκ ἐκτός. ἄτοπον δέ γε τὸ λέγειν μηδὲν εἶναι τῶν ἐκτὸς ἀληθές· ἄτοπον ἄρα καὶ τὸ ἐν τῷ κινήματι τῆς διανοίας
138 ἀπολείπειν τἀληθές. τῶν τε κινημάτων τῆς διανοίας ἰδίων ὄντων ἑκάστου οὐδὲν ἔσται κοινὸν ἀληθές. μηδενὸς δὲ ὄντος κοινοῦ τινος ἀληθοῦς πάντ' ἔσται ἀσαφῆ καὶ διάφωνα. ὃ γὰρ ἔχει οὗτος ἀληθές, τουτέστι τὸ κίνημα τῆς διανοίας, τοῦθ' ἕτερος οὐκ ἔχει, καὶ ἀναστρόφως, ὃ ἐκεῖνος ἔχει, τοῦθ' οὗτος οὐ κατεί-
139 ληφεν. ἄτοπον δὲ τὸ μηδὲν εἶναι λέγειν συμφώνως ἀληθές. τοίνυν καὶ τὸ ἀξιοῦν ἐν τῷ κινήματι τῆς διανοίας ὑποκεῖσθαι τἀληθὲς ἄτοπόν ἐστι καὶ οὐχ ὑγιές, ἀκόλουθόν τέ ἐστι τοῖς ἐν τῷ κινήματι [k]) τῆς διανοίας ἀπολείπουσι τἀληθὲς πάνθ' ὁμολο-
P 484 γεῖν ἀληθῆ εἶναι, οἷον τὸ κίνημα τῆς Ἐπικούρου διανοίας καὶ Ζήνωνος καὶ Δημοκρίτου καὶ τῶν ἄλλων· πᾶσι γὰρ αὐτοῖς συμβέβηκεν ἐπ' ἴσης κινήμασιν εἶναι τῆς διανοίας. ἀδύνατον [l]) δέ γέ ἐστι τὰ πάντα εἶναι ἀληθῆ, ὡς καὶ τὰ πάντα ψευδῆ. τοίνυν
140 οὐδὲ τὸ κίνημα τῆς διανοίας ἀληθές ἐστιν. ἀλλὰ γὰρ διὰ τοσούτων περί τε κριτηρίου καὶ περὶ ἀληθοῦς ἀπορήσαντες τὸ μετὰ τοῦτο σκεπτώμεθα καὶ περὶ τῶν συντιθεμένων ἐφόδων ἀπὸ τοῦ κριτηρίου πρὸς κατάληψιν τοῦ μὴ αὐτόθεν ὑποπίπτοντος ἀληθοῦς, τουτέστι τοῦ τε σημείου καὶ τῆς ἀποδείξεως.

Καὶ τάξει γε πρῶτον περὶ σημείου λέγωμεν· μετουσίᾳ γὰρ τούτου ἡ ἀπόδειξις ἐκκαλυπτικὴ γίνεται τοῦ συμπεράσματος.

et quando hanc proferimus, non amplius illam dicimus. quamobrem nec in voce est verum. 137. sed nec in motu cogitationis, ut putarunt nonnulli: nam si in motu cogitationis est verum, nihil erit verum ex iis quae sunt extrinsecus. motus enim cogitationis est in nobis et non extra. absurdum est autem dicere nihil esse verum ex iis quae sunt extrinsecus; absurdum est ergo verum relinquere in motu cogitationis. 138. et cum motus cogitationis sint uniuscuiusque proprii, nullum erit verum commune. si nullum autem sit verum commune, erunt omnia incerta et obscura et discrepantia. quod enim iste habet verum, nempe motum cogitationis, hoc alius non habet: et contra, quod ille habet, hoc iste non comprehendit. absurdum est autem dicere nihil esse verum de quo omnes consentiant. 139. censere ergo in motu cogitationis positum esse verum, est absurdum et non recte habet, et est consequens iis qui verum relinquunt in motu cogitationis, ut fateantur omnia esse vera, utpote motum cogitationis Epicuri et Zenonis et Democriti et aliorum: ex aequo enim iis omnibus accidit, ut sint motus cogitationis. fieri autem non potest ut sint omnia vera, ut nec omnia falsa. ergo nec motus cogitationis est verum. 140. caeterum cum per haec moverimus dubitationes de criterio veri et de vero, deinceps consideremus de viis ac rationibus a criterio veri compositis ad verum quod non ex se ipso se offert comprehendendum, nempe de signo et demonstratione.

Et ordine quidem primum dicamus de signo: nam per eius adminiculum demonstratio detegit conclusionem.

i) ὡς ὑπενόησάν τινες] nemo tamen Sexto innotuit, qui illam sententiam defensitasset; vide supra ad sect. 13.

k) ἀκόλουθόν τέ ἐστι τοῖς ἐν τῷ κινήματι] ita legendum supplendumque postulat sensus pro ἀνακόλουθόν τέ ἐστι τῷ κινήματι.

P 484 l) ἀδύνατον] ita mss recte pro ἀδυνάτου.

Εἴ ἐστι τι σημεῖον.

Ἐπεὶ τῶν πραγμάτων διττή τίς ἐστι κατὰ τὸ ἀνωτάτω [m]) 141
διαφορά, καθ' ἣν τὰ μέν ἐστι πρόδηλα [n]), τὰ δὲ ἄδηλα· καὶ
πρόδηλα μὲν τὰ αὐτόθεν ὑποπίπτοντα ταῖς τε αἰσθήσεσι καὶ τῇ
διανοίᾳ, ἄδηλα δὲ τὰ μὴ ἐξ αὑτῶν [o]) ληπτά. μεθοδικώτερον δὲ
εἰς μὲν τὴν τῶν ἐναργῶν ἀπορίαν ὁ περὶ κριτηρίου λόγος ἡμῖν
ἀποδέδοται. τούτου γὰρ ἀβεβαίου [p]) δειχθέντος ἀδύνατον γίνεται 142
καὶ τὸ περὶ τῶν φαινομένων διισχυρίζεσθαι, ὅτι τοιαῦτά ἐστι
πρὸς τὴν φύσιν ὁποῖα φαίνεται. λειπομένης δὲ ἔτι τῆς τῶν ἀδή-
λων διαφορᾶς καλῶς ἔχειν [q]) ἡγούμεθα καὶ πρὸς τὴν ταύτης
ἀθέτησιν συντόμῳ τινὶ χρήσασθαι ἐφόδῳ, τῇ τό τε σημεῖον καὶ
τὴν ἀπόδειξιν ἀναιρούσῃ. τούτων γὰρ πάλιν ἀναιρουμένων ἀβέ-
βαιος γίνεται καὶ ἡ δι' αὐτῶν τοῦ ἀληθοῦς κατάληψις. βραχέα
δ' ἴσως οἰκεῖόν ἐστι πρὸ τῶν κατὰ μέρος [r]) διελθεῖν περὶ τῆς
τοῦ σημείου φύσεως.

Λέγεται τοίνυν τὸ σημεῖον διχῶς [s]), κοινῶς τε καὶ ἰδίως· 143

II. An sit aliquod signum.

141. Quoniam duplex est rerum in summo differentia, per quam aliae sunt manifestae, aliae non manifestae; et manifestae quidem, quae ex se ipsis incurrunt in sensus et in cogitationem, non manifestae autem, quae ex se non possunt apprehendi, itaque methodi et ordinis observantes ut dubitationes de evidentibus movere possemus, de criterio veri disputavimus. 142. nam si hoc instabile ac infirmum fuit ostensum, fieri non potest, ut de iis quae apparent, certo affirmetur, illa esse eiusmodi natura cuiusmodi apparent. cum autem rerum non manifestarum adhuc restet differentia, bonum ducimus ad eam quoque infirmandam ac abolendam via quadam compendiaria nobis esse utendum, quae et signum perimat et demonstrationem. nam si haec rursus tollantur, infirma et minime stabilis est quae per ipsa fit veri comprehensio. paucis autem fortasse convenit antequam ad singularia descendimus, disserere de natura signi.

143. Dicitur ergo signum bifariam, communiter et proprie: communiter

m) *κατὰ τὸ ἀνωτάτω*] sic saepe noster, ut notavi ad indicem capitum lib. 1 Pyrrhon. Philo de agricultura pag. 161 *ἔνιοι τὸν λόγον εἰς τα ἀνωτάτω τρία, ὄνομα, ῥῆμα, σύνδεσμον τέμνουσιν.*

n) *τα μέν ἐστι πρόδηλα*] confer lib. 1 Pyrrhon. sect. 138 et lib. 2 sect. 97 sq. atque infra hoc libro sect. 315 sq.

o) *μὴ ἐξ αὐτῶν*] ms Ciz. *αὑτῶν*, et passim haec promiscue poni observabis.

p) *τούτου γὰρ ἀβεβαίου*] ita legendum pro *βεβαίου*, sensus et ratio requirit.

q) *καλῶς ἔχειν*] ita mss pro *ἔχει.* pro *καλῶς* etiam minus recte editi *καθώς.*

r) *πρὸ τῶν κατὰ μέρος*] male ms Ciz. *πρὸς τῶν.*

s) *τὸ σημεῖον διχῶς*] confer Laërtium 9 96, ubi signum dividitur in *αἰσθητόν* et *νοητόν.* et nostrum infra sect. 151 sq. ac 2 Pyrrhon. sect. 100. in historia quoque philosophica, quae inter Galeni opera legitur, c. 4 *σημεῖον* aliud dicitur *ἐνδεικτικόν*, ut fumus respectu ignis, aliud *ὑπομνηστικόν*, ut lac respectu mulieris quae peperit. sunt etiam *ὑπομνηστικοῦ* exempla signa pugnae quae ex Euripidis Phoenissis v. 1386 refert Ammonius p. 8 in librum *περὶ ἑρμηνείας.*

ἐπεὶ δ' ἀφείθη πυρσὸς ὡς Τυρσηνικῆς
σάλπιγγος ἦχος, σῆμα φοινίου μάχης.

at signum *ἐνδεικτικόν* in demonstratione est, ex quo propositio demonstranda colligitur, *ἀξίωμα ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ ἡγούμενον, καὶ ἐκκαλυ-*

κοινῶς μὲν τὸ δοκοῦν τι δηλοῦν, καθὸ καὶ τὸ πρὸς ἀνανέωσιν [t]) τοῦ συμπαρατηρηθέντος αὐτῷ πράγματος χρησιμεῦον εἰώθαμεν καλεῖν σημεῖον· ἰδίως δὲ τὸ ἐνδεικτικὸν τοῦ ἀδηλουμένου πράγματος,
144 περὶ οὗ καὶ πρόκειται ζητεῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος. εἰ δὲ τὸ
P 485 τρανότερον [u]) ἐπιβάλλει αὐτοῦ τῇ φύσει, πάλιν προληπτέον, ὅπως ἀνώτερον [x]) ἐλέγομεν, ὅτι τῶν πραγμάτων [y]) πρόδηλα μέν ἐστι τὰ ἐξ αὑτῶν εἰς γνῶσιν ἡμῖν ἐρχόμενα, οἷον ἦν ἐπὶ τοῦ παρόντος τό ἡμέραν εἶναι καὶ τό ἐμὲ διαλέγεσθαι [z]), ἄδηλα δὲ τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα.

Πόσαι διαφοραὶ ἀδήλων.

145 Τῶν δὲ ἀδήλων τὰ μέν τινα ἦν καθάπαξ ἄδηλα, τὰ δὲ φύσει ἄδηλα, τὰ δὲ πρὸς καιρὸν ἄδηλα. ὧν πρὸς καιρὸν μὲν ἄδηλα καλεῖται, ἅπερ τὴν φύσιν μὲν ἔχοντα ἐναργῆ παρά τινας ἔξωθεν [a]) περιστάσεις κατὰ καιροὺς ἡμῖν ἀδηλεῖται, οἷον νῦν ἡ τῶν Ἀθηναίων πόλις [b]) ἡμῖν· φύσει μὲν γὰρ ἐναργής ἐστι καὶ
146 πρόδηλος, παρὰ δὲ τὸ μεταξὺ διάστημα ἀδηλεῖται. φύσει δὲ ἦν ἄδηλα τὰ δι' αἰῶνος ἀποκεκρυμμένα [c]) καὶ μὴ δυνάμενα ὑπὸ

quidem, quicquid videtur aliquid significare, quo pacto etiam solemus signum vocare id quo utimur ad recolendam memoria rem quae cum ipso consuevit observari; proprie autem id quod rem obscuram indicat, de quo propositum est quaerere in praesentia. 144. si hoc autem ad eius naturam apertius et evidentius intelligendam pertinet, rursus praemittendum est, quod superius dicebamus, ex rebus eas quidem esse manifestas, quae ex se ipsis ad nostram veniunt cognitionem, ut est, in praesentia diem esse et me disserere; obscuras autem, quae non sic habent.

III. Quot sint non manifestarum rerum differentiae.

145. Ex rebus obscuris aliquae simpliciter obscurae sunt, aliae natura, aliae ad tempus. ex his ad tempus obscurae appellantur, quae sua quidem natura sunt evidentes, sed propter aliquas externas circumstantias aliquo tempore obscurae nobis sunt, ut nobis nunc est civitas Atheniensium: nam natura quidem evidens ac manifesta est, sed propter intervallum quod intercedit obscura iam est nobis. 146. natura autem obscurae res sunt, quae perpetuo sunt occultae neque possunt sub nostram cadere evidentiam, ut sunt pori seu

---

πτικὸν τοῦ λήγοντος, ita leg. apud Galenum, pro *συνημμένον καὶ ἡγούμενον ἐγκαλυπτικόν* t. 2 ed. Paris. p. 25.

t) *πρὸς ἀνανέωσιν*] infra sect. 152. 153 *ἀνανεούμεθα recolimus*, *memoria ἀνανεοῦται*. sect. 288.

P 485 u) *τρανότερον*] ita rectius ms Vratislav. pro *τρανώτερον*, primam enim syllabam in *τρανός* producunt poëtae.

x) *ἀνώτερον*] sect. 141.

y) *ὅτι τῶν πραγμάτων*] illud *ὅτι* abest a ms Ciz. et Vratislav.

z) *ἐμὲ διαλέγεσθαι*] vide lib. adv. Geometras sect. 9.

a) *παρά τινας ἔξωθεν*] in editis post *παρά τινας* legebatur *μέν*, quod in ms Ciz. recte omittitur.

b) *ἡ τῶν Ἀθηναίων πόλις ἡμῖν*] idem legitur 2 Pyrrhon. sect. 98, ubi dicta, si placet, vide.

c) *δι' αἰῶνος ἀποκεκρυμμένα*] sic infra sect. 177 et 186 *δι' αἰῶνος ἐστασιάσθαι συμβέβηκεν*. intelligitur autem per *αἰῶνα* tota praesens vita mortalium, ut Io. Damascenus lib. 2 de orthodoxa fide c. 1 *αἰὼν λέγεται ὅλος ὁ παρὼν βίος*. Olympiodorus in c. 1 Ecclesiastae p. 609 *αἰὼν ποτὲ μὲν σημαίνει τὴν χρονικὴν παρέκτασιν τοῦδε τοῦ παντὸς τὴν ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου ἄχρι συντελείας.*

τὴν ἡμετέραν πεσεῖν ἐνάργειαν, καθάπερ οἱ νοητοὶ πόροι [d]), καὶ
τὸ ἀξιούμενον ἐκτὸς εἶναι τοῦ κόσμου τισὶ φυσικῶς ἄπειρον κε-
νόν [e]). καθάπαξ δὲ ἄδηλα τυγχάνειν λέγεται τὰ μηδέποτε ὑπ' 147
ἀνθρωπίνην κατάληψιν πεφυκότα πίπτειν, οἷόν ἐστι τὸ ἀρτίους
εἶναι τοὺς ἀστέρας [f]) ἢ περισσούς, καὶ τὸ τοσάσδε ὑπάρχειν ἐν
Λιβύῃ ψάμμους [g]). τεσσάρων οὖν οὐσῶν ἐν τοῖς πράγμασι δια- 148
φορῶν, μιᾶς μὲν τῶν ἐναργῶν, δευτέρας δὲ τῆς τῶν καθάπαξ
ἀδήλων, τρίτης δὲ τῆς τῶν φύσει ἀδήλων, τετάρτης τῆς τῶν
πρὸς καιρόν, οὐ πᾶσάν φαμεν διαφορὰν σημείου δεῖσθαι, ἀλλά
τινα. εὐθέως γὰρ οὔτε τὰ καθάπαξ ἄδηλα ἐπιδέχεταί τι σημεῖον 149
οὔτε τὰ ἐναργῆ [h]), ἀλλὰ τὰ μὲν ἐναργῆ, ὅτι ἐξ αὐτῶν προσπί-
πτει καὶ οὐδενὸς ἑτέρου δεῖται πρὸς μήνυσιν· τὰ δὲ καθάπαξ
ἄδηλα, ὅτι κοινῶς πᾶσαν ἐκπεφευγότα κατάληψιν οὐδὲ τὴν διὰ
σημείου ἐπιδέχεται. τὰ δὲ φύσει ἄδηλα καὶ τὰ πρὸς καιρὸν χρείαν P 486
ἔχει τῆς ἐκ τοῦ σημείου παρατηρήσεως· τὰ μὲν πρὸς καιρὸν 150
ἄδηλα, ὅτι κατά τινας περιστάσεις αἴρεται ἐκ τῆς πρὸς ἡμᾶς
ἐναργείας, τὰ δὲ φύσει ἄδηλα, ὅτι διὰ παντός ἐστιν ἀφανῆ.

Διττῆς οὖν οὔσης διαφορᾶς τῶν σημείου δεομένων πραγμά- 151

meatus corporis quos percipit intelligentia, et quod nonnulli censent esse naturaliter extra mundum, inane infinitum. 147. simpliciter denique obscurae res dicuntur, quae sunt huiusmodi ut sua natura sub humanam numquam cadant comprehensionem, ut stellas esse pares aut impares et tam multas esse numero arenas in Libya. 148. cum sint ergo quattuor in rebus differentiae, una quidem evidentium, secunda autem earum quae sunt simpliciter obscurae, tertia earum quae natura obsurae sunt, quarta tandem earum quae sunt ad tempus: non omnem differentiam dicimus opus habere signo, sed aliquam. 149. iam enim neque quae sunt obscurae simpliciter, ullum admittunt signum, neque quae sunt evidentes, sed evidentes quidem, quoniam ex se incurrunt, nullo alio opus habent ad indicandum; quae sunt autem simpliciter obscurae, quoniam cum communiter omnem effugiant comprehensionem, nec eam admittunt quae fit per signum. 150. quae sunt autem obscurae natura et quae ad tempus sunt obsurae indigent ea quae est ex signo observatione, hae ad tempus obscurae quidem, quoniam per aliquas circumstantias nostrae subducuntur evidentiae; quae autem sunt obscurae natura, quoniam illae sensibus nostris numquam apparent.

151. Cum ergo sit duplex differentia rerum quae signo indigent, duplex

---

d) οἱ νοητοὶ πόροι] 2 Pyrrhon. sect. 98 et 140.

e) ἄπειρον κενόν] dari hoc visum est Pythagoreis Stoicisque. vide Plutarchum lib. 1 de placitis physic. c. 18 et lib. 2 c. 9, ex quo illud repetit Eusebius 15 40 et Galenus hist. philos. c. 22 et 46. de Stoicis praeter Laërtium 7 140 laudatosque a viris doctis Plutarchum lib. de communibus notitiis et Philoponum in 4 Physic. Stobaeus c. 22 Eclog. Phys. p 38 Ζήνων καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἐντὸς μὲν τοῦ κόσμου μηδὲν εἶναι κενόν, ἔξω δ' αὐτοῦ ἄπειρον. hinc apud Galenum lib. 4 in sextum Epidemiorum t. 5 ed. Basil. p. 497 pro στοιχικῶν legendum Στωϊκῶν. Ἀριστοτέλους καὶ Στωϊκῶν οὐδαμόθι κενὸν οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ πεπεισμένων ὑπάρχειν.

f) ἀρτίους εἶναι τοὺς ἀστέρας] vide ad lib. superiorem sect. 243.

g) ἐν Λιβύῃ ψάμμους] Libyam Cyrenaicam intellige, quae ab arenarum multitudine etiam dicta *Ammoniaca* est, et Ammiano 22 ult. *aridior.* notum illud Catulli: *quam magnus numerus Libyssae arenae.*

h) οὔτε τὰ ἐναργῆ] haec supplenda et sensu iubente et suadente interprete Herveto.

των διττὸν ἀνεφάνη καὶ τὸ σημεῖον [i]*), τὸ μέν τι ὑπομνηστικόν, ὅπερ μάλιστα ἐπὶ τῶν πρὸς καιρὸν ἀδήλων* [k]*) φαίνεται χρησιμεῦον, τὸ δὲ ἐνδεικτικόν, ὅπερ ἐπὶ τῶν φύσει ἀδήλων ἀξιοῦται*
152 *παραλαμβάνεσθαι. καὶ δὴ τὸ μὲν ὑπομνηστικὸν συμπαρατηρηθὲν τῷ σημειωτῷ* [l]*) δι' ἐναργείας ἅμα τῷ ὑποπεσεῖν ἐκείνου ἀδηλουμένου ἄγει ἡμᾶς εἰς ὑπόμνησιν τοῦ συμπαρατηρηθέντος αὐτῷ, νῦν δὲ ἐναργῶς μὴ προπίπτοντος* [ll]*), ὡς ἐπὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ πυρός. ταῦτα γὰρ πολλάκις ἀλλήλοις συνεζευγμένα παρατηρήσαντες ἅμα τῷ τὸ ἕτερον ἰδεῖν, τουτέστι τὸν καπνόν, ἀνανεούμεθα*
153 *τὸ λοιπόν, τουτέστι τὸ μὴ βλεπόμενον πῦρ. ὁ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς τῷ ἕλκει ἐπιγινομένης οὐλῆς, καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ θανάτου προηγουμένης καρδίας τρώσεως· οὐλήν τε γὰρ ἰδόντες προηγησάμενον ἕλκος* [m]*) ἀνανεούμεθα, καρδίας δὲ τρῶσιν θεασάμενοι μέλλοντα θάνατον προγινώσκομεν. ἀλλὰ τὸ μὲν ὑπομνηστικὸν*
154 *σημεῖον τοιαύτην εἶχε τὴν ἰδιότητα. τὸ δὲ ἐνδεικτικὸν διέφερε τούτου· οὐκέτι γὰρ καὶ αὐτὸ συμπαρατήρησιν τῷ σημειωτῷ ἐπιδέχεται. ἀρχῆθεν γὰρ ἀνύποπτόν ἐστι τὸ φύσει ἄδηλον πρᾶγμα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναταί τινι τῶν φαινομένων συμπαρατηρηθῆναι, ἀλλ' ἄντικρυς ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως καὶ κατασκευῆς μονονουχὶ φωνὴν ἀφιὲν λέγεται σημαίνειν τὸ οὗ ἐστιν ἐνδεικτι-*

quoque sese offert signum, alterum quidem commonitorium, quod videtur maxime esse usui in rebus quae sunt ad tempus obscurae; alterum autem indicatorium, quod censetur assumendum in iis rebus quae sunt obscurae natura. 152. et commonitorium quidem simul observatum cum re signata evidenter percepta sensibus, simulatque post illam rem obscuratam iterum se obtulerit, simul deducit nos ad recordationem illius rei, quae simul cum eo fuit observata, nunc autem evidenter sese non offert, ut fit in fumo et igne. haec enim saepe inter se invicem coniuncta observantes simulatque alterum viderimus, nempe fumum, alterum recolimus memoria, nempe ignem qui non cernitur. 153. eadem est ratio et in cicatrice quae ulceri succedit, et in vulneratione cordis quae mortem praecedit: nam cum cicatricem videmus, ulcus quod praecessit memoria recolimus, et conspecta cordis vulneratione mortem futuram praenoscimus. ac signum quidem commonitorium talem habet proprietatem. 154. indicatorium autem ab eo differt: neque enim utique id admittit observationem simul cum re signata. nam initio rem natura obscuram ne suspicione quidem licet assequi, et propterea nec signum huiuscemodi observari simul cum aliquo ex iis quae apparent potest, sed perspicue ex propria natura et constitutione tantum non voce emissa significare dicitur rem

---

P 486 i) *διττὸν τὸ σημεῖον*] repetenda hic quae dixi ad sect. 141. licet et in praesenti addere quod in scholiis ad Hermogenem p. 366 notatur de differentia inter *τεκμήριον* et *σημεῖον*. *τεκμήριον* nimirum esse, quod numquam non praecedit aut praesto est et ex quo semper fas est signatum colligere, ut ex fumo ignem; *σημεῖον* autem quod plerumque valet ad rem significandam, ut *noto spirante secura erit navigatio*: vel rarius etiam, ut *si murorum est perfossor, in thesaurum incidet.*

k) *ἐπὶ τῶν πρὸς καιρὸν ἀδήλων*] adde infra sect. 156 et lib. 2 Pyrrhon. sect. 99.

l) *τῷ σημειωτῷ*] ita recte mss pro *τῷ σημείῳ τῷ*, quod vitium semel iterumque deinceps recurrit, et emendatum est etiam 2 Pyrrhon. sect. 101 aliisque in locis.

[*ll*) immo: *προσπίπτοντος*]

m) *προηγησάμενον ἕλκος*] ms Ciz. *προησάμενον*, male.

κόν. οἷον ἡ ψυχὴ τῶν φύσει ἀδήλων ἐστὶ πραγμάτων· οὐδέποτε 155
γὰρ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν πέφυκε πίπτειν ἐνάργειαν. τοιαύτη δὲ οὖσα
ἐκ τῶν περὶ τὸ σῶμα κινήσεων ἐνδεικτικῶς μηνύεται· λογιζόμεθα
γὰρ ὅτι δύναμίς τις ἐνδεδυκυῖα τῷ σώματι τοιαύτας αὐτῷ κι-
νήσεις ἐνδίδωσιν. ἀλλὰ γὰρ δυοῖν ὄντων n) σημείων τοῦ τε ὑπο- 156
μνηστικοῦ καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς καιρὸν ἀδήλων τὰ πολλὰ χρησι-
μεύειν δοκοῦντος, καὶ τοῦ ἐνδεικτικοῦ, ὅπερ ἐπὶ τῶν φύσει ἀδή-
λων ἐγκρίνεται, μελλήσομεν πᾶσαν ποιεῖσθαι ζήτησιν καὶ ἀπο- P 487
ρίαν οὐ περὶ τοῦ ὑπομνηστικοῦ, τοῦτο γὰρ παρὰ πᾶσι κοινῶς
τοῖς ἐκ τοῦ βίου πεπίστευται χρησιμεύειν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐνδει-
κτικοῦ· τοῦτο γὰρ ὑπὸ τῶν δογματικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν λο-
γικῶν ἰατρῶν o), ὡς δυνάμενον τὴν ἀναγκαιοτάτην αὐτοῖς παρ-
έχειν χρείαν, πέπλασται. ὅθεν οὐδὲ μαχόμεθα ταῖς κοιναῖς τῶν 157
ἀνθρώπων προλήψεσιν οὐδὲ συγχέομεν τὸν βίον λέγοντες μηδὲν
εἶναι σημεῖον, καθάπερ τινὲς ἡμᾶς συκοφαντοῦσιν· εἰ μὲν γὰρ
πᾶν ἀνῃροῦμεν σημεῖον, τάχ' ἴσως ἂν καὶ τῷ βίῳ καὶ πᾶσιν
ἀνθρώποις ἐμαχόμεθα. νυνὶ δὲ οὕτω καὶ αὐτοὶ ἔγνωμεν ἐκ μὲν
καπνοῦ p) πῦρ, ἐκ δὲ οὐλῆς προηγησάμενον ἕλκος, ἐκ δὲ προ-
ηγουμένης καρδίας τρώσεως θάνατον, ἐκ δὲ προκειμένης ταινίας q)
ἄλιμμα λαμβάνοντες. νῦν οὖν ἐπεὶ τὸ μὲν ὑπομνηστικὸν σημεῖον 158
τίθεμεν, ᾧ χρῆται ὁ βίος, τοῦτο δὲ r) ὑπὸ τῶν Δογματικῶν

cuius est indicatorium. 155. sic anima est ex iis rebus quae sunt natura obscurae: animae enim natura numquam cadit sub nostram evidentiam. cum autem sit eiusmodi, indicative significatur ex motibus corporis: colligimus enim quod vis quaedam induta corpore ei tales indit motus. 156. verumenimvero cum duo sint signorum genera, nempe commonitorium, quod in rebus quae sunt ad tempus obscurae, videtur valde utile, et indicatorium, quod refertur ad res natura obscuras; omnis nostra futura est quaestio et dubitatio non de commonitorio, nemo enim est qui non credat in communi vita hoc ex usu esse, sed de indicatorio: hoc enim confictum est a dogmaticis philosophis et a rationalibus medicis, ut quod possit ipsis praebere usum maxime necessarium. 157. unde nec pugnamus cum communibus et anticipatis hominum notionibus nec vitam confundimus dicentes nullum esse signum, ut quidam nos calumniantur: nam si tolleremus omne signum, ita pugnaremus fortasse cum vita et cum omnibus hominibus. nunc autem ipsi quoque novimus ex fumo praecessisse ignem, ex cicatrice ulcus, ex praecedente cordis vulneratione mortem insecuturam, et ex proposita taenia coniicimus unctionem. 158. nunc ergo quoniam signum quidem commonitorium ponimus, quo vita humana uti-

---

n) *δυοῖν ὄντων*] ms Vratislav. *δυεῖν*. de duobus hisce signorum generibus idem modo dixerat sect. 151.

o) *τῶν λογικῶν ἰατρῶν*] sectam medicorum rationalium empiricae ad- P 487
versam tangit, quorum magna pars in *σημειωτικῇ* et abditarum caussarum ex signis externis colligendarum notitia versatur, de quibus Celsus libro secundo, ut Hippocratis *προγνωστικά* et *προρρητικῶν* libros omittam, Galenique *περὶ τοῦ προγινώσκειν*, *περὶ προγνώσεως*, *περὶ προγνώσεως διὰ σφυγμῶν* etc. ab Empiricis autem signa illa sperni innuit infra sect. 191.

p) *ἐκ μὲν καπνοῦ*] exempla signi *ὑπομνηστικοῦ*, quae ipse noster produxerat sect. 152 sq.

q) *ἐκ ταινίας ἄλιμμα*] pugiles athletae, quos ad certamen ungi mos, taenia redimiebantur, ut constat vel ex Thucydide 4 121 ubi de Brasida: *ἰδίᾳ δὲ ἐταινίουν τε καὶ προσήρχοντο ὥσπερ ἀθλητῇ.*

r) *τοῦτο δὲ*] *ἐνδεικτικόν.*

ψευδῶς δοξασθὲν ἀναιροῦμεν, μήποτε πρὸς τῷ μὴ μάχεσθαι τῷ βίῳ ἔτι καὶ συναγορεύομεν αὐτῷ; ἐπείπερ τοὺς κατεξαναστάντας [s]) τῆς κοινῆς προλήψεως Δογματικοὺς καὶ τὰ φύσει ἄδηλα γινώσκειν λέγοντας σημειωτικῶς [t]), ἐκ φιλοσοφίας ἐλέγχομεν.

159 Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν κεφαλαίοις περὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ζήτησιν πίπτοντος σημείου λελέχθω. χρὴ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ μνήμης ἔχειν τὸ σκεπτικὸν ἔθος [u]). τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ μὴ μετὰ πείσματος καὶ συγκαταθέσεως ἐκτίθεσθαι τοὺς κατὰ τῆς ὑπάρξεως τοῦ σημείου λόγους· ἴσον γὰρ ἦν τὸ τοιοῦτο ποιεῖν τῷ ἀξιοῦν εἶναί τι σημεῖον παραπλησίως τοῖς δογματίζουσιν, ἄλλως τε εἰς ἰσοσθένειαν [x]) τὴν ζήτησιν ἄγειν καὶ δεικνύναι ὅτι ἐπ' ἴσης ἐστὶ πιστὸν τῷ εἶναί τι σημεῖον τὸ μὴ εἶναι, ἢ ἀνάπαλιν ἐπ' ἴσης ἄπιστον τῷ μηδὲν ὑπάρχειν τὸ ὑπάρχειν τι σημεῖον· ἐν-
160 τεῦθεν γὰρ ἡ ἀρρεψία [v]) καὶ ἡ ἐποχὴ γίνεται τῇ διανοίᾳ. ἀμέλει γοῦν διὰ τοῦτο καὶ ὁ δοκῶν ἡμῖν ἀντιλέγειν φάσκουσι μηδὲν
F 488 εἶναι ἐνδεικτικὸν σημεῖον, βοηθός ἐστιν, καὶ τὸ ὀφεῖλον κατασκευάζεσθαι μέρος σκεπτικῶς τοῦτ' αὐτὸς προλαβὼν κατασκευάζει. εἰ γὰρ οἱ μὲν κατὰ τοῦ σημείου κομιζόμενοι παρὰ τοῖς

tur, hoc autem tollimus quod a Dogmaticis falsa inductum est opinione, an non praeterea quod cum vita non pugnamus, eam etiam defendimus? quoniam Dogmaticos, qui adversus communem et anticipatam hominum insurrexerunt notionem et dicunt se per signa scire res quae sunt natura obscurae, ex philosophia refellimus.

159. Atque haec quidem in summa dicta sint de signo quod cadit sub quaestionem. oportet autem in praesentia memoria tenere morem Scepticorum. is autem est, non cum persuasione et assensione exponere rationes contra signi existentiam: hoc enim facere perinde esset ac cum Dogmaticis censere esse aliquod signum, sed deducere quaestionem utrinque ad par robur et ostendere quod est aeque credibile esse et non esse aliquod signum, aut contra aeque incredibile aliquod esse signum atque non esse: hinc enim in mente nascitur suspensio inclinationis et assensionis. 160. propter hoc is ipse etiam qui videtur contradicere, fert opem nobis disputantibus nullum esse signum indicatorium, et partem sceptice confirmandam ipse assumit et confirmat. si enim quae ab iis qui dubitant adversus signum afferentur rationes, sunt ad-

s) τοὺς κατεξαναστάντας] voce κατεξαναστῶσι pro *in contrarium exsurgere* utitur etiam noster libro adversus Ethicos sect. 212, et κατεξαναστατικός pro eo quod pronum est ad consurgendum sect. 104 et 106 eiusdem libri. sic κατεξανάστασιν dixit Longinus pro contra insurgendi animo c. 7 p. 44 ed. Tollianae et Iamblichus in vita Pythagorae c. 31. Nazianzenus orat. 20 p. 352 οὐδὲν ἀναδὺς οὐδὲ τοῦ καιροῦ κατεξαναστάς, ὥσπερ ἄλλος τις. Proclus in Politiam Platonis p. 408 κατεξανιστάμενος δὲ τοῦ ἄρχοντος διέφθειρε τὴν σχετικὴν ἀρχήν. idem p. 410 ὅπως κρατῶσι πάντων τῶν κατεξανίστασθαι τῆς πολιτείας ἐπιχειρούντων. et paullo ante eadem pagina: ὄρεξις δὲ κράτος ἔχειν ἐθέλουσα κατὰ τοῦ χείρονος ὀρέξεως καὶ κατεξανισταμένης αὐτῆς οὐκ ἀνεχομένη τῶν ὑπὲρ αὐτὴν ὀρέξεων. simile vocabulum συνεξακολουθήσαντες infra sect. 333.

t) γινώσκειν λέγοντας σημειωτικῶς,] hic interpungendum, non post λέγοντας.

u) τὸ σκεπτικὸν ἔθος] idem inculcat lib. 2 Pyrrhon. sect. 79 et 103 atque infra hoc libro sect. 476 sq.

x) εἰς ἰσοσθένειαν] adde laudati lib. 2 Pyrrhon. sect. 130. 133.

v) ἡ ἀρρεψία] de hac voce Sceptica dictum ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 190. inferius pro ἐφετόν lego ἐφεκτέον [quod restituimus], ut verti.

ἀπορητικοῖς λόγοι σφόδρ' εἰσὶ σθεναροὶ καὶ σχεδὸν ἀναντίρρη-
τοι, τούτων δὲ οὐ λείπονται καὶ οἱ παρὰ τοῖς Δογματικοῖς τὴν
ὕπαρξιν αὐτοῦ κατασκευάζοντες, αὐτόθεν ἐφεκτέον ἐστὶ περὶ τῆς
ὑπάρξεως καὶ μὴ ἀδίκως τῷ ἑτέρῳ μέρει προσθετέον. πλὴν καὶ 161
τοῦ σκεπτικοῦ ἔθους παρασταθέντος χωρῶμεν λοιπὸν καὶ ἐπὶ
τὴν τοῦ προκειμένου κατασκευήν. τῶν οὖν ὄντων, φασὶν οἱ ἀπὸ
τῆς σκέψεως, τὰ μέν ἐστι κατὰ διαφοράν [z]), τὰ δὲ πρός τί πως
ἔχοντα· καὶ κατὰ διαφορὰν μὲν ὁπόσα κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν καὶ
ἀπολύτως νοεῖται, οἷον λευκὸν μέλαν γλυκὺ πικρὸν πᾶν τὸ τού-
τοις παραπλήσιον· ψιλοῖς γὰρ αὐτοῖς καὶ κατὰ περιγραφὴν ἐπι-
βάλλομεν καὶ δίχα τοῦ ἕτερόν τι συνεπινοεῖν. πρός τι δέ ἐστι [a]) 162
τὰ κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἕτερον σχέσιν νοούμενα, καὶ οὐκέτι ἀπο-
λελυμένως λαμβανόμενα, τουτέστι κατ' ἰδίαν, οἷον τὸ λευκότε-
ρον καὶ μελάντερον καὶ γλυκύτερον καὶ πικρότερον καὶ πᾶν εἴ
τι τῆς αὐτῆς ἐστιν ἰδέας. οὐ γὰρ ὃν τρόπον τὸ λευκὸν ἢ τὸ
μέλαν ἢ τὸ πικρὸν κατ' ἰδίαν ἐνοεῖτο περιγραφήν, οὕτω καὶ τὸ
λευκότερον ἢ μελάντερόν ἐστιν, ἀλλ' ἵνα τοῦτο νοήσωμεν, συν-
επιβάλλειν δεῖ καὶ ἐκείνῳ τῷ οὗ λευκότερόν ἐστιν ἢ τῷ οὗ μελάν-
τερόν ἐστιν [b]). καὶ ἐπὶ τοῦ γλυκυτέρου καὶ πικροτέρου ὁ αὐτὸς λόγος.
Ἐπεὶ οὖν δύο εἰσὶ τῶν πραγμάτων διαφοραί, μία μὲν ἡ τῶν 163
κατὰ διαφοράν, δευτέρα δὲ ἡ τῶν πρός τί πως ἐχόντων, δεήσει
καὶ τὸ σημεῖον τό γε ἐνδεικτικὸν ἤτοι τῶν κατὰ διαφορὰν ἢ τῶν
πρός τι ὑπάρχειν· τρίτη γὰρ μεταξὺ τούτων ἰδέα τῶν πραγμά-
των οὐκ ἔστιν. ἀλλὰ τῶν κατὰ διαφορὰν μὲν οὐκ ἂν εἴη, ὡς

modum validae et propemodum eiusmodi ut adversus eas contradici non possit, similibus autem minime carent qui apud Dogmaticos signi probant existentiam, ex eo ipso suspendendus est de eius existentia assensus et non ad alteram partem temere ac praeter iustam causam est accedendum. 161. sed cum ita ostensus sit mos Scepticus, deinceps age ad confirmandum propositum accedamus. rerum igitur, aiunt Sceptici, aliae absolutae ac differentes sunt, aliae quodammodo referuntur ad aliquid; et differentes quidem sunt quae ex propria intelliguntur substantia et absolute, ut album nigrum dulce amarum et quidquid est his simile: ea enim nuda et circumscripta intelligimus et absque eo ut aliquid aliud simul cogitemus. 162. ad aliquid autem referuntur quae intelliguntur ex habitudine et relatione ad aliud, et non sumuntur absolute, hoc est seorsum ac separatim, ut albius et nigrius et dulcius et amarius et quaecumque sunt eius generis alia. non enim quomodo album aut nigrum aut amarum ex propria intelligebatur circumscriptione, ita etiam albius aut nigrius; sed ut hoc intelligamus, simul quoque attendere oportet et illud, quo est albius aut illud, quo est nigrius, et in dulciori et amariori eadem est ratio.

163. Quoniam ergo duo diversa sunt rerum genera, unum quidem earum quae absolute et differenter ab aliis intelliguntur, alterum autem earum quae aliquo modo referuntur ad aliquid, oportebit signum quoque indicatorium aut ex rebus esse absolutis aut ex iis quae referuntur ad aliquid: nam inter haec quidem tertia nulla intercedit rerum species. sed minime est ex

z) τὰ μέν ἐστι κατὰ διαφοράν] supra sect. 37 huius libri. haec ἀπόλυτα appellat sect. 273 et alibi, ut Latini *absoluta*, ἀπολελυμένως λαμβανόμενα. P 488

a) πρός τι δέ ἐστι] ita mss pro πρός τι δ' ἔνεστι.

b) δεῖ καὶ ἐκείνῳ τῷ οὗ λευκότερόν ἐστιν ἢ τῷ οὗ μελ.] ms Ciz. ἐκεῖνο τὸ οὗ λευκ. ἢ τὸ οὗ μελάντερόν ἐστιν. recte οὗ pro οὐ quod in editis erat. infra sect. 165 μὴ συνυποπίπτοντος τοῦ οὗ λευκότερόν ἐστιν.

αὐτόθεν συγκεχώρηται καὶ πρὸς τῶν ἑτεροδόξων. τοίνυν τῶν
164 πρός τι γενήσεται. ὥσπερ γὰρ τὸ σημειωτὸν κατὰ τὴν ὡς πρὸς
τὸ σημεῖον σχέσιν νοούμενον τῶν πρός τί ἐστιν· τινὸς γάρ ἐστι
σημεῖον, καθάπερ τοῦ σημειωτοῦ. ἐὰν γοῦν τὸ ἕτερον αὐτῶν
καθ᾽ ὑπόθεσιν ἀνέλωμεν, καὶ τὸ λειπόμενον συναναιρεθήσεται,
οἷόν τι καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ φαίνεται γιγνόμενον.
μηδενὸς γὰρ ὄντος δεξιοῦ οὐδὲ ἀριστερόν τι ἔσται διὰ τὸ τῶν
πρός τι εἶναι τούτων ἑκάτερον. καὶ μηδενὸς ὄντος ἀριστεροῦ
συμπεριγράφεται καὶ ἡ τοῦ δεξιοῦ ἐπίνοια. ἀλλὰ δὴ τὰ πρός τι
165 συγκαταλαμβάνεται ἀλλήλοις· οὔτε γὰρ λευκότερόν τι, ὡς ἔφην,
P 489 δυνατόν ἐστι γνωρίζειν μὴ συνυποπίπτοντος τοῦ οὗ λευκότερόν
ἐστιν, οὐδὲ μελάντερόν ἐστι. τοίνυν ἐπεὶ καὶ τὸ σημεῖον τῶν
πρός τί ἐστιν, ὡς παρεμυθησάμεθα [c]), συγκαταληφθήσεται τῷ
σημείῳ τὸ οὗ ἐστι σημεῖον· τὸ συγκαταλαμβανόμενον δὲ αὐτῷ
οὐκ ἔσται σημεῖον αὐτοῦ. τὸ γὰρ ὑπονοεῖν ὅτι δύναταί τό τινι
συγκαταλαμβανόμενον σημεῖον ἐκείνου γίνεσθαι, τελέως ἀπερρω-
γός· ἀμφοτέρων γὰρ ὑπὸ μίαν προθεσμίαν λαμβανομένων οὔτε
τόδε τοῦδε ἐκκαλυπτικόν ἐστιν οὔτε τόδε τοῦδε μηνυτικόν, ἑκάτε-
ρον δὲ δι᾽ αὑτοῦ προπῖπτον ἀποδεῖ τῆς τοιαύτης δυνάμεως.
166 συνθείη τις ἀνάπαλιν λόγον τοιοῦτον· τὸ σημεῖον εἴπερ κατα-
ληπτόν ἐστιν, ἤτοι προκαταλαμβάνεται τοῦ σημειωτοῦ ἢ συγκα-
ταλαμβάνεται αὐτῷ ἢ ἐπικαταλαμβάνεται αὐτῷ, οὔτε δὲ προ-
καταλαμβάνεται οὔτε συγκαταλαμβάνεται οὔτε ἐπικαταλαμβάνε-
ται, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα καταληπτόν ἐστι τὸ σημεῖον.
167 καὶ δὴ τὸ μὲν λέγειν [d]) ὅτι ἐπικαταλαμβάνεται τῷ σημειωτῷ τὸ
σημεῖον, αὐτόθεν φαίνεται ἄτοπον. πῶς γὰρ ἔτι δύναται ἐκκα-
λυπτικὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ὅτε οὗ ἐκκαλυπτικόν ἐστι, τὸ ση-

rebus absolutis, ut sponte conceditur etiam ab iis qui sunt diversae sententiae. 164. erit ergo signum indicatorium ex rebus quae referuntur ad aliquid. quomodo enim signatum quod ex relatione ad signum intelligitur, similiter est ex iis quae referuntur ad aliquid, siquidem est alicuius signum, nempe signati. si ergo alterum eorum sustulerimus ex hypothesi, simul etiam tolletur reliquum, ut etiam in dextero et sinistro cernitur fieri: nam si nullum sit dexterum, nec erit quidem aliquid sinistrum propterea quod utrumque eorum est ex iis quae referuntur ad aliquid. et si nullum sit sinistrum, simul etiam tollitur dexteri cogitatio. sed quae referuntur ad aliquid, invicem ac simul etiam inter se comprehenduntur: 165. neque enim, ut dixi, albius aliquid potest cognosci, nisi simul subiiciatur id quo est albius; similiter nec nigrius. quoniam ergo signum quoque est ex iis quae referuntur ad aliquid, ut diximus, simul cum signo comprehenditur id cuius est signum; quod autem cum eo comprehenditur, non eius erit signum. existimare enim quod id quod cum aliquo simul comprehenditur, est illius signum, est plane absonum: nam cum ambo simul ante percipiantur, neque aperitur hoc ab illo neque illud ab hoc significatur, sed utrumque per se incurrens vi indicandi non indiget. 166. rursus argumentetur aliquis hunc in modum: signum si potest comprehendi, aut comprehenditur ante signatum aut cum eo simul comprehenditur aut post ipsum. neque autem prius comprehenditur neque simul neque postea, ut ostendemus. non potest ergo signum comprehendi. 167. atque dicere quidem quod post signatum comprehenditur signum, ex se percipitur esse absurdum. quomodo enim adhuc potest a signo res manifestari, si id quod ab eo ape-

P 489 c) ὡς παρεμυθησάμεθα] confer 2 Pyrrhon. sect. 118 sq.
d) τὸ μὲν λέγειν] ita recte mss pro τῷ.

μειωτὸν προκαταλαμβάνεται αὐτοῦ; ἄλλως τε καὶ μαχόμενόν τι προσδέξονται οἱ Δογματικοὶ τῷ συνήθως ὑπ' αὐτῶν δογματιζομένῳ, ἐὰν τοῦτο λέγωσι· φασὶ γὰρ τὸ σημειωτὸν ἄδηλον εἶναι καὶ μὴ ἐξ αὐτοῦ καταληπτόν. εἰ δέ γε μετὰ τὴν τούτου κατάληψιν [e]) ἐπικαταλαμβάνεται τὸ σημεῖον, οὐκ ἔσται τοῦτ' ἄδηλον, ὅτε πρὸ τῆς τοῦ μηνύοντος αὐτὸ παρουσίας πεφώραται. ὥστε οὐκ ἐπικαταλαμβάνεται τῷ σημειωτῷ τὸ σημεῖον. καὶ μὴν οὐδὲ 168 συγκαταλαμβάνεται διὰ τὴν μικρῷ πρόσθεν [f]) εἰρημένην αἰτίαν· τὰ γὰρ συγκαταλαμβανόμενα ἀλλήλοις οὐ δέεται τῆς ἐξ ἀλλήλων μηνύσεως, ἀλλ' ὑφ' ἓν ἐξ αὐτῶν προσπίπτει· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τὸ σημεῖον λέγοιτ' ἂν εἶναι σημεῖον οὔτε τὸ σημειωτὸν ἔτι ὑπάρχειν σημειωτόν. καταλείπεται οὖν λέγειν ὅτι προκαταλαμ- 169 βάνεται τὸ σημεῖον τοῦ σημειωτοῦ· ὃ πάλιν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐλέγχους κυλίεται. πρότερον γὰρ ὀφείλουσιν οἱ Δογματικοὶ δεῖξαι, ὅτι οὐ τῶν πρός τί ἐστι τὸ σημεῖον, ἢ ὅτι οὐ συγκαταλαμβάνεται ἀλλήλοις τὰ πρός τι, εἶτα τότε καὶ παρ' ἡμῶν λαμβάνειν τὸ δύνασθαι τοῦ σημειωτοῦ προκαταλαμβάνεσθαι τὸ σημεῖον. ἀμετακινήτων δὲ ὄντων τῶν πρώτων οὐχ οἷόν τέ ἐστι 170 τὴν προκατάληψιν τῷ σημείῳ μαρτυρεῖν ἐκ τοῦ γένους ὄντι τῶν P 490 πρός τι καὶ ὀφείλοντι συγκαταλαμβάνεσθαι τῷ οὗ ἐστι σημεῖον. ἀλλ' εἴπερ ἵνα καταληφθῇ τὸ σημεῖον, δεῖ ἢ προκαταλαμβάνεσθαι αὐτὸ τοῦ σημειωτοῦ ἢ συγκαταλαμβάνεσθαι τούτῳ ἢ ἐπικαταλαμβάνεσθαι, δέδεικται δὲ μηδὲν τούτων δυνατόν, ῥητέον οὖν ἀκατάληπτον εἶναι τὸ σημεῖον. ἔτι ἐκ τῆς αὐτῆς δυνάμεως 171 ἄλλον λόγον συνερωτῶσί τινες τοὺς Δογματικοὺς οὕτως ἔχοντα·

ritur signatum, ante ipsum comprehendatur? et alioqui Dogmatici assument aliquid familiari scito suo repugnans, si hoc dixerint: docent enim signatum obscurum esse et ex se non posse comprehendi. sed si post eius comprehensionem comprehenditur signum, non erit ipsum obscurum, quandoquidem hoc fuerit deprehensum antequam adesset quod ipsum significat et declarat. quamobrem signum non comprehenditur post signatum. 168. sed neque simul comprehenditur propter prius dictam paulo ante causam: nam quae inter se pariter comprehenduntur, non opus habent ut se invicem significent ac declarent, sed ex se ipsis simul percipiuntur; et ideo neque signum iam dicetur esse signum neque signatum esse amplius signatum. 169. restat ergo ut dicatur, quod signum comprehenditur ante signatum, quod rursus ad easdem obiectiones quibus revincatur, devolvitur. debent enim prius ostendere Dogmatici, quod signum non sit ex iis quae referuntur ad aliquid, aut quod simul mutuo non comprehendantur quae referuntur ad aliquid, deinde a nobis quoque sumere, quod signum comprehenditur priusquam signatum. 170. cum autem prima argumenta immota adhuc sibi constent, fieri non potest ut praecedens comprehensio signo ferat testimonium, quoniam signum est ex genere eorum quae referuntur ad aliquid, adeoque debet simul comprehendi cum eo cuius est signum. quandoquidem igitur ut signum comprehendatur, oportet vel ipsum prius comprehendi quam signatum vel cum eo simul comprehendi aut post ipsum, ostensum est autem nihil ex his posse fieri; dicendum est ergo signum esse incomprehensibile. 171. praeterea eiusdem roboris aliam rationem interrogant quidam Dogmaticos, quae sic habet: si est aliquod signum rei indi-

---

e) μετὰ τὴν τούτου κατάληψιν] sic legendum e mss et interprete Herveto, non κατά.

f) τὴν μικρῷ πρόσθεν] sect. 165

εἴπερ ἐστί τι ἐνδεικτικόν τινος σημεῖον, ἤτοι φαινόμενον φαινομένου[g] σημεῖόν ἐστιν ἢ ἀφανὲς ἀφανοῦς ἢ φαινόμενον ἀφανοῦς ἢ ἀφανὲς φαινομένου· οὔτε δὲ φαινόμενον φαινομένου σημεῖόν ἐστιν οὔτε ἀφανοῦς ἀφανὲς οὔτε φαινόμενον ἀφανοῦς, οὔτε δὲ ἐναλλάξ[h]· οὐκ ἄρα ἐστί τι σημεῖον. καὶ ὁ μὲν λόγος τοιοῦτος.
172 πρόδηλος δὲ καὶ ἡ τούτου κατασκευή ἐστι, καὶ προδηλοτέρα μᾶλλον γενήσεται, ὑποδειξάντων ἡμῶν τὴν κομιζομένην πρὸς αὐτὸν[i]) ὑπὸ τῶν Δογματικῶν ἔνστασιν· φασὶ γὰρ μόνον τὰς δύο συγχωρεῖσθαι συζυγίας, περὶ δὲ τῶν λειπομένων δυοῖν[k]) διίστασθαι
173 πρὸς ἡμᾶς. τὸ μὲν γὰρ φαινόμενον φαινομένου καὶ ἀφανοῦς φαινόμενον γίγνεσθαι σημεῖον ἀληθές ἐστι, τὸ δὲ μὴ φαινόμενον φαινομένου ἢ μὴ φαινόμενον ἀφανοῦς ὑπάρχειν δηλωτικὸν ψεῦδος εἶναι. αὐτίκα γὰρ φαινόμενον μὲν φαινομένου σημεῖόν ἐστιν, ἡ σκιὰ τοῦ σώματος. αὐτή τε γὰρ σημεῖον οὖσα φαινόμενόν ἐστι, τό τε σῶμα σημειωτὸν καθεστὼς ἐναργὲς ὑπάρχει. φαινόμενον δὲ ἀφανοῦς δηλωτικὸν καθειστήκει, καθάπερ τὸ ἔρευθος τῆς αἰδοῦς· τὸ μὲν γὰρ ἐναργὲς καὶ αὐτὸ φωρατὸν ἦν, ἡ
174 δὲ αἰδὼς ἄφαντος. τελέως δέ εἰσιν εὐήθεις οἱ ταῦτα λέγοντες· ὁμολογηθέντος γὰρ τοῦ πρός τι εἶναι τὸ σημεῖον, καὶ τοῦ κατ' ἀνάγκην συγκαταλαμβάνεσθαι[l]) ἀλλήλοις τὰ πρός τι, οὐ δύναται τῶν ἐπ' ἴσης· συνυποπιπτόντων ἀλλήλοις τὸ μὲν σημεῖον εἶναι, τὸ δὲ σημειωτόν, ἀλλὰ πάντη τε καὶ πάντως διὰ τὴν ἐναργῆ ἀμφοτέρων συνυπόπτωσιν, μήτε σημεῖόν τι ἐξ αὐτῶν ὑπάρχειν

catorium, aut apparens est signum apparentis aut non apparens non apparentis aut apparens non apparentis aut non apparens apparentis: neque autem apparens est signum apparentis neque non apparens non apparentis neque apparens non apparentis neque contra; non est ergo aliquod signum. et ratio quidem est eiusmodi. 172. est autem eius quoque evidens probatio, quae fiet evidentior, si ostenderimus obiectionem quae a Dogmaticis adversus haec affertur: dicunt enim se duas solum ex istis concedere coniugationes, de duabus autem reliquis a nobis dissidere. 173. nam apparens quidem esse signum apparentis et non apparentis apparens esse signum, verum est, inquiunt: non apparens autem apparentis aut non apparens non apparentis esse significans, falsum. iam enim apparens quidem apparentis signum est, nempe umbra corporis. nam et ipsa cum sit signum, est apparens, et corpus quod est signatum, et ipsum evidens existit. apparens autem ostendit ac declarat non apparens, ut rubor pudorem: nam rubor quidem cum sit evidens per se poterat deprehendi, pudor autem non apparebat. 174. sunt autem plane stulti et simplices ii qui haec dicunt: nam cum constet signum esse ex iis quae referuntur ad aliquid et necessario invicem pariter ac simul comprehendi ea quae referuntur ad aliquid, non potest ex iis quae simul ambo percipiuntur aliud quidem esse signum, aliud vero signatum, sed omnino et usquequaque propterea quod utraque simul evidenter incurrunt ac percipiuntur, neque signum esse alterutrum ex iis neque signatum, cum illud quidem non habeat

P 490 g) ἤτοι φαινόμενον φαινομένου] confer Laërtium 9 96 97 et Sextum nostrum lib. 2 Pyrrhon. sect. 124 sq.

h) οὔτε δὲ ἐναλλάξ] hoc est οὔτε ἀφανὲς φαινομένου.

i) πρὸς αὐτὸν] scil. λόγον. ita legendum e mss, non αὐτῶν.

k) δυοῖν] ms Vratislav. semper δυεῖν.

l) κατ' ἀνάγκην συγκαταλαμβάνεσθαι] cavillatio qua pugnat et supra sect. 165. 169 etc. atque ubi contra demonstrationes Dogmaticorum disserit sect. 394.

μήτε σημειωτόν, τοῦ μὲν μὴ ἔχοντος ὃ ἐκκαλύψει, τοῦ δὲ μὴ χρήζοντος τοῦ ἐκκαλύψοντος. τὰ δὲ αὐτὰ λεκτέον καὶ περὶ τῆς 175
λειπομένης συζυγίας, καθ' ἣν ἠξίουν τὸ φαινόμενον τοῦ ἀφανοῦς εἶναι σημεῖον. δεῖ γὰρ εἰ τοῦτο οὕτως ἔχει, προκαταλαμβάνεσθαι τὸ σημεῖον τοῦ σημειωτοῦ καὶ ἐπικαταλαμβάνεσθαι τὸ σημειωτὸν τῷ σημείῳ· ὅπερ ἦν ἀδύνατον διὰ τὸ ἐκ τοῦ γένους P 491
εἶναι τῶν πρός τι καὶ ὀφείλειν ἀλλήλοις συγκαταλαμβάνεσθαι.

Τῶν γε μὴν καταλαμβανομένων ἀνθρώπῳ πραγμάτων τὰ 176
μὲν δι' αἰσθήσεως καταλαμβάνεσθαι δοκεῖ, τὰ δὲ διανοίᾳ· καὶ δι' αἰσθήσεως μὲν ὡς λευκὸν μέλαν γλυκὺ πικρόν, διανοίᾳ δὲ καλὸν αἰσχρὸν νόμιμον παράνομον εὐσεβὲς ἀσεβές. καὶ τὸ σημεῖον οὖν εἴπερ καταληπτόν ἐστιν, ἤτοι τῶν αἰσθητῶν ἐστι πραγμάτων ἢ τῶν νοητῶν· ὡς ἂν μὴ[m]) ἐκ τοῦ ἑτέρου γένους τούτων ὑπάρχῃ, οὐδ' ὅλως ἔσται τὴν ἀρχὴν[n]) ὑπάρχον. ἀμέλει 177
γέ τοι τοῦτ' εὐθὺς τεκμήριόν ἐστι τοῦ ἄληπτον αὐτὸ τυγχάνειν, φημὶ δὲ τοῦ μέχρι δεῦρο διέλκεσθαι τὴν φύσιν αὐτοῦ, τῶν μὲν αἰσθητὸν ὑπολαμβανόντων τοῦτο εἶναι, τῶν δὲ νοητόν· Ἐπίκουρος[o]) μὲν γὰρ καὶ οἱ προεστῶτες αὐτοῦ τῆς αἱρέσεως ἔλεξαν αἰσθητὸν εἶναι τὸ σημεῖον, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς[p]) νοητόν. μένει δ' ἡ τοιαύτη διάστασις ἀνεπίκριτος σχεδὸν δι' αἰῶνος[q]). καὶ

quod aperiat ac detegat, hoc autem non egeat eo a quo aperiatur. 175. eadem dicere fas est etiam de reliqua coniugatione, per quam censebant apparens esse signum non apparentis: oportet enim si hoc ita habeat, prius comprehendi signum quam signatum et signatum comprehendi post signum; quod quidem non potest fieri, propterea quod sint ex genere eorum quae referuntur ad aliquid, et ambo debeant simul et pariter comprehendi.

176 Ex iis quidem certe rebus quae comprehenduntur ab homine, aliae quidem videntur per sensum comprehendi, aliae autem mentis cogitatione; et per sensum quidem ut album nigrum dulcê amarum, mentis autem cogitatione honestum turpe legitimum illegitimum pium impium. igitur signum quoque si est ex iis quae possunt comprehendi, aut est ex rebus sensilibus aut ex iis quae percipiuntur intelligentia: nam si non sit ex altero horum generum, prorsus omnino quidem non erit. 177. hoc certe protinus est indicium quod non possit comprehendi, nempe quod hucusque diversa sentiant de eius natura, aliis quidem existimantibus signum esse aliquid sensile, aliis vero ipsum cadere sub intelligentiam: nam Epicurus quidem et sectae eius principes dixerunt signum esse sensile aliquid, Stoici autem id cadere sub intelligentiam. et manebit fortasse haec in perpetuum indecisa dissensio, quamdiu vero in-

---

m) *ὡς ἂν μὴ*] ms Vrat. *ὡς ἐὰν μή* et mox *οὐδὲ ὅλως*, quae sunt levicula. P 491

n) *οὐδ' ὅλως τὴν ἀρχὴν*] omnino prorsus non. vide quae de sensu hoc verbi *ἀρχήν* dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 50. sic Xiphilinus p. 68 *πλεῖστοι δ' ὅσοι οὐδ' ἀκούουσι τὴν ἀρχὴν ὅτι γέγονεν*. p. 104 *Οὐιουίῳ δὲ Ρούφῳ οὔτε ἐνεκάλεσέ τι ἀρχήν*. p. 178 *ταύταις γὰρ μόναις οὐδὲ ἐπεφοίτησε τὴν ἀρχήν*. p. 303 *ἐξ ἴσου τῷ μὴ εὑρεθέντι ἀρχήν*. atque ita passim Graeci scriptores.

o) *Ἐπίκουρος*] hic pro primo veritatis criterio et *ἐπιβάθροις τῆς ἐπιστήμης* venditans sensus et sensuum evidentiam pro fundamento ponens omnis ratiocinii, etiam signum ex quo res obscura cognoscitur, sensile statuere debuit, qua de re videndus Gassendus ad lib. 10 Laërtii p. 77. videnda etiam quae huic sententiae prolixe opponit noster infra sect. 183 sqq.

p) *οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] putarunt enim signi vim esse in *λεκτῷ*. vide sect. 10 et quae adversus sententiam illam disputat noster sect. 244 sq.

q) *δι' αἰῶνος*] supra sect. 146. sic *δι' αἰῶνος ἐστασιάσθαι* sect. 186.

μενούσης αὐτῆς ἀνεπικρίτου πᾶσα ἀνάγκη καὶ τὸ σημεῖον ἐν
178 ἐποχῇ φυλάσσεσθαι ὀφεῖλον ἢ αἰσθητὸν ἢ νοητὸν ὑπάρχειν. καὶ τὸ πάντων δεινότατον, ὅτι μεταπέπτωκεν ἡ ὑπόσχεσις αὐτοῦ, εἴγε ὑπισχνεῖται μὲν ἐκκαλυπτικὸν ἔσεσθαί τινος ἑτέρου, ἀνάπαλιν δὲ αὐτὸ νῦν εὕρηται χρῇζον ἑτέρου τοῦ ἐκκαλύψοντος· εἰ γὰρ πᾶν τὸ διάφωνον ἄδηλόν ἐστι, τὸ δὲ ἄδηλον ἐκ σημείου ληπτόν, πάντως καὶ τὸ σημεῖον διαφωνούμενον δεήσεταί τινος
179 σημείου πρὸς παράστασιν ὡς ἄδηλον. καὶ μὴν οὐδὲ δύνανται λέγειν ὅτι τὸ διαφωνούμενον αὐτὸ ἔνεστιν ἀποδείξει καταστήσασθαι καὶ πιστὸν ἔχειν· πρῶτον μὲν γὰρ ὅταν ἀποδείξωσι, τότε ὡς πιστὸν αὐτὸ λαμβανέτωσαν. ἐφ' ὅσον r) δὲ ψιλὴ μόνον αὐτοῖς ἐστιν ὑπόσχεσις, ἀλλ' οὐκ ἀπόδειξις, ἕστηκε καὶ τὰ τῆς
180 ἐποχῆς s). εἶτα καὶ ἡ ἀπόδειξις t) τῶν ἀμφισβητουμένων ἐστί. διαφωνουμένη δὲ καὶ αὐτὴ χρείαν ἔχει τοῦ τὴν πίστιν περιθή-
P 492 σοντος. διὰ δὲ ζητουμένου u) τὸ ζητούμενον δεικνύναι θέλειν τελέως ἐστὶν ἄτοπον. ἄλλως τε καὶ τῷ γένει σημεῖόν ἐστιν ἡ ἀπό-
181 δειξις· ἐκκαλυπτικὴ γὰρ ἦν τοῦ συμπεράσματος. ἵνα οὖν τὸ σημεῖον βεβαιωθῇ, δεῖ πιστὴν εἶναι τὴν ἀπόδειξιν· ἵνα δὲ ἡ ἀπόδειξις πιστὴ γένηται, δεῖ προβεβαιωθῆναι τὸ σημεῖον. ὥστε ἑκάτερον τὴν ἐκ θατέρου x) πίστιν περιμένον ἐπ' ἴσης τῷ λοιπῷ
182 ἐστιν ἄπιστον. πρὸς τούτοις τὸ ἐν ἀποδείξεως μέρει λαμβανόμενον εἰς τὴν τοῦ σημείου βεβαίωσιν ἤτοι αἰσθητόν ἐστιν ἢ νοητόν. καὶ εἰ μὲν αἰσθητόν, πάλιν ἡ ἀρχῆθεν μένει ζήτησις,

decisa manet, utique necesse est ut de signi ipsius existentia assensionem suspendamus, cum illud debeat esse vel sensile vel cadens sub intelligentiam. 178. et quod est omnium gravissimum, in contrarium vertit eius promissio, siquidem pollicebatur futurum ut aliquod aliud aperiret ac detegeret, contra autem ipsum nunc invenitur indigere alio quod ipsum aperiat ac detegat: si enim unumquodque de quo est controversia obscurum est, obscurum autem omnino ex signo comprehendi debet; signum quoque utpote de quo est controversia, indigebit tamquam res obscura aliquo signo quo manifestetur. 179. sed nec possunt dicere, quod id de quo dissentitur, confirmari ad fidem faciendam et probari possit demonstratione: nam primum quidem quando prius demonstraverint, tunc demum id sumant tamquam probatum ac fide dignum. quamdiu autem apud illos est sola ac nuda promissio, non autem demonstratio, stat sustinendam esse assensionem. 180. deinde demonstratio quoque est ex iis de quibus dubitatur. quandoquidem enim de ea quoque dissentitur, opus et ipsi erit aliquid quod sit ei fidem facturum. per id autem quod adhuc in quaestione est aliud quod quaeritur velle ostendere, est plane absurdum. et alioqui demonstratio quoque e genere est signorum: est enim aperiens ac detegens conclusionem. 181. ut ergo signum confirmetur, oportet constare, fide dignam esse demonstrationem; ut autem digna fide fiat demonstratio, oportet signum prius confirmari. quo fit ut dum utrumque ab altero fidem mutuo exspectat, de caetero utrumque pariter careat fide. 182. ad haec accedit, quod id quod sumitur in partem demonstrationis ad signum confirmandum, aut est sensile aut cadit sub intelligentiam. et si sit quidem sensile,

r) ἐφ' ὅσον] ms Vratislav. ἐφόσον.

s) καὶ τὰ τῆς] male Ciz. κατὰ τῆς.

t) ἡ ἀπόδειξις] hanc oppugnabit infra sect. 336 sq.

u) διὰ δὲ ζητουμένου] ita sine articulo mss Ciz. et Vrat. non τοῦ ζητουμένου.

P 492 x) τὴν ἐκ θατέρου] ita ms Vrat. pro ἑκατέρου.

τῷ τὰ αἰσθητὰ κοινῶς [y]) *διαπεφωνῆσθαι· εἰ δὲ νοητόν, ὁμοίως ἄπιστον καθέστηκεν. οὐ χωρὶς γὰρ τῶν αἰσθητῶν δύναται τοῦτο ληπτὸν ὑπάρχειν. πλὴν συγκεχωρήσθω τε καὶ ἐκ περιουσίας δε-* 183
δόσθω τὸ ἤτοι αἰσθητὸν ἢ νοητὸν εἶναι τὸ σημεῖον. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀδύνατον τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ πιστὴν ὑπάρχειν [z]). *λεκτέον δὲ ἐν μέρει περὶ ἑκατέρου, καὶ εὐθέως γε περὶ τοῦ μὴ αἰσθητὸν αὐτὸ τυγχάνειν. ἵνα τοίνυν τοῦθ᾽ ὁμόλογον ᾖ, δεῖ προσυμπεφωνῆσθαι τὴν τῶν αἰσθητῶν ὕπαρξιν καὶ ὁμόλογον εἶναι παρὰ πᾶσι τοῖς φυσικοῖς, καὶ ὡς ἀπὸ ὁμολόγου ταύτης ἡ περὶ τοῦ*
σημείου ἀνάγηται σκέψις. οὐ συμπεφώνηται δέ, ἀλλ᾽ 184

ἔστ᾽ ἂν ὕδωρ [a]) *τε ῥέῃ καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλῃ,*

οὔποτε πεπαύσονται περὶ αὐτῆς οἱ φυσικοὶ πρὸς ἀλλήλους πολεμοῦντες· ἐπείπερ ὁ μὲν Δημόκριτος [b]) *μηδὲν ὑποκεῖσθαί φησιν τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ κενοπαθείας τινὰς αἰσθήσεων εἶναι τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν, καὶ οὔτε γλυκύ τι περὶ τοῖς ἐκτὸς ὑπάρχειν, οὐ πικρὸν ἢ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ἢ λευκὸν ἢ μέλαν, οὐκ ἄλλο τι τῶν πᾶσι φαινομένων· παθῶν γὰρ ἡμετέρων ἦν ὀνόματα ταῦτα.*
ὁ δὲ Ἐπίκουρος [c]) *πάντα ἔλεγε τὰ αἰσθητὰ τοιαῦτα ὑποκεῖσθαι* 185
ὁποῖα φαίνεται καὶ κατ᾽ αἴσθησιν προσπίπτειν, μηδέποτε ψευδομένης τῆς αἰσθήσεως, ἄλλων ψεύδεσθαι ταύτην δοκούντων. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς [d]) *καὶ τοῦ περιπάτου μέσην ὁδὸν τέμνοντες ἔνια μὲν ὑποκεῖσθαι τῶν αἰσθητῶν ἔλεξαν ὡς ἀληθῆ, ἔνια δὲ*

rursus manet quae fuit ab initio quaestio, eo quod de sensilibus communiter dissentiatur; sin autem cadit sub intelligentiam, similiter fide caret. non enim sine sensilibus potest hoc apprehendi. 183. caeterum concedatur et ex abundantia detur, signum esse sive sensile sive cadere sub intelligentiam. sed sic quoque fieri non potest ut fide digna sit eius existentia. dicendum est autem de alterutro amborum particulatim, et protinus quidem de eo quod id non sit sensile. ut ergo de hoc constet, oportet prius consentire de existentia sensilium et de ea convenire omnes physicos, ut ex hac consensione ad quaestionem de signo descendatur. 184. inter eos autem non convenit,

sed dum lympha fluet procera arborque virescet,

non cessabunt Physici de ea re inter se depugnare: nam Democritus quidem dicit, nullam rem sensilem vere offerri nobis, sed sensilium apprehensiones esse nudas et inanes quasdam affectiones nostrorum sensuum, et neque in rebus externis esse aliquid dulce nec amarum aut calidum aut frigidum nec album nigrumve nec quicquam aliud ex iis quae apparent omnibus: haec enim esse nomina nostrarum affectionum. 185. Epicurus autem dicebat omnia sensilia vere nobis offerri ac subiici talia, qualia in sensum videntur incurrere, sensu numquam fallente, cum alii eum falli existiment. Stoici autem et Peripatetici media via ingredientes dixerunt nonnulla quidem vere nobis subiici

---

y) *τὰ αἰσθητὰ κοινῶς*] respicit ad ea quae adversus sensuum apprehensionem disputavit libro superiore sect. 293 sq.

z) *πιστὴν ὑπάρχειν*] ita recte mss pro *πίστιν*.

a) *ἔστ᾽ ἂν ὕδωρ*] versiculus saepius nostro usurpatus, ut dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 37.

b) *Δημόκριτος*] confer dicta ad 1 Pyrrhon. sect. 213. 214 et lib. 1 adversus Log. sect. 135 sq.

c) *ὁ δὲ Ἐπίκουρος*] supra sect. 9 huius libri.

d) *οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] ibid. sect. 10. nam de Peripateticis res nota ex ipso Aristotele et aliis illius scholae, qui aetatem tulere, scriptoribus compluribus.

186 μὴ ὑπάρχειν, ψευδομένης περὶ αὐτῶν τῆς αἰσθήσεως. ἀλλά τό γε κεφάλαιον, εἴπερ αἰσθητὸν εἶναι θέλομεν τὸ σημεῖον, πρὸ παντὸς ὁμολογηθῆναι δεῖ καὶ βεβαίως παραστῆναι τὴν τῶν
P 493 αἰσθητῶν ὑπόστασιν [e]), ἵνα καὶ τοῦτο δοθῇ παγίως καταληπτὸν εἶναι· ἢ εἴπερ ἐκείνην δι' αἰῶνος ἐστασιάσθαι συμβέβηκεν, ὁμο-
187 λογεῖν δεήσει καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς ἀσυμφωνίας [f]) ἔχεσθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ λευκὸν χρῶμα [g]) οὐ δύναται ἀπταίστως καταληφθῆναι μὴ ὁμολογηθείσης τῆς τῶν αἰσθητῶν ὑποστάσεως, διὰ τὸ καὶ αὐτὸ τῶν αἰσθητῶν ὑπάρχειν· οὕτως οὐδὲ τὸ σημεῖον, εἴπερ κατὰ γένος αἰσθητόν, λεχθήσεται πάγιον καθεστάναι, μενούσης τῆς περὶ τῶν αἰσθητῶν μάχης. ἔστω δὴ καὶ συμπεφωνῆσθαι τὰ αἰσθητὰ καὶ μηδ' ἡντινοῦν γεγονέναι περὶ αὐτῶν διάστασιν, ζητῶ πῶς δύνανται οἱ ἑτερόδοξοι ἡμᾶς διδάσκειν, ὅτι τῷ ὄντι αἰσθητόν ἐστι τὸ σημεῖον; πᾶν γὰρ αἰσθητὸν πᾶσι τοῖς ὡσαύτως [h]) ἔχουσιν ὑποπίπτειν πέφυκε καὶ ἐπ' ἴσης λαμβάνεσθαι, οἷον τοῦ λευκοῦ χρώματος οὐκ ἄλλως μὲν οἱ Ἕλληνες ἀντιλαμβάνονται, ἄλλως δὲ οἱ βάρβαροι [i]), καὶ διαφερόντως μὲν οἱ τεχνῖται, ἐξηλλαγμένως δὲ οἱ ἰδιῶται, ἀλλ' ὡσαύτως πάντες οἵ γε ἀπαρεμ-

sensilia utpote vera, nonnulla autem non talia existere, cum de iis fallat sensus. 186. sed ut summatim dicam, si signum volumus esse sensile, oportet ante omnia in confesso esse firmiterque ac stabiliter ostendi sensilium existentiam, ut hoc quoque detur esse firmiter ac stabiliter comprehensibile; aut si acciderit de eo perpetuum esse dissidium, fateri oportebit hoc quoque non minus controversiosum fore. 187. quemadmodum enim colorem album comprehendi posse non constat certo, nisi in confesso sit existentia sensilium, quoniam color albus et ipse sensilibus accensetur; sic nec signum, siquidem ex genere sensilium est, dicetur firmiter probatum esse, quamdiu de sensilibus adhuc pugnari contingit. fac autem conveniant de sensilibus Dogmatici neque ulla amplius sit de illis dissensio; quaero, quomodo possunt nos docere qui sunt diversae a nobis sententiae, quod signum sit revera sensile? quodvis enim sensile sua natura offert se omnibus qui similiter se habent, et ex aequo percipitur, ut album colorem non aliter quidem apprehendunt Graeci, aliter vero barbari, nec differenter artifices diverseque rudes et imperiti, sed

---

P 493 *e*) ὑπόστασιν] accipit hoc vocabulum pro ὑπάρξει sive *existentia*, ut paullo ante sect. 183. sic ἐν ὑποστάσει εἶναι, *existere*, dixit Alexander Aphrodiseus lib. 1 quaestionum et solut. 3 καὶ γὰρ ἑνὸς ὄντος ἐν ὑποστάσει ἀνθρώπου μόνου ὁ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου λόγος.

f) τῆς αὐτῆς ἀσυμφωνίας] ita recte ms Vrat. pro συμφωνίας. eandem philosophorum discordiam perstringit 2 Pyrrhon. sect. 49.

g) ὥσπερ γὰρ τὸ λευκὸν χρῶμα usque ad verba περὶ τῶν αἰσθητῶν μάχης] haec ab Herveto omissa sunt, qui ea non videtur in codice suo repperisse.

h) πᾶσι τοῖς ὡσαύτως] similis argumentatio 2 Pyrrhon. sect. 214.

i) οἱ Ἕλληνες – – οἱ βάρβαροι] quicquid est hominum distinguere solenne est Platoni et aliis priscis scriptoribus in Graecos barbarosque, quam distinctionem sequitur etiam noster alibi ut 2 Pyrrhon. sect. 214 et 1 adversus Phys. sect. 44 et contra Ethicos sect. 10. 15 atque Apostolus Rom. 1 14, ubi vide si placet Grotium et Salmasii ossilegium linguae Hellenisticae p. 354. sic Latini scriptores, ut Prudentius 2 contra Symmachum 816 *sed tantum distant Romana et barbara.* Chalcidius p. 225 *testis est huius beneficii cuncta Graecia, omne Latium omnisque barbaria.*

ποδίστους[k]) ἔχοντες τὰς αἰσθήσεις. τοῦ τε πικροῦ πάλιν ἢ γλυ- 188
κέος οὐκ ἄλλως μὲν ὅδε γεύεται, καθ' ἕτερον[l]) δὲ τρόπον ὅδε,
ἀλλὰ κατὰ τὸ ὅμοιον ἕκαστος τῶν ὁμοίως διακειμένων. τὸ δέ
γε σημεῖον ὡς σημεῖον οὐχ ὡσαύτως πάντας τοὺς ὁμοίως δια-
κειμένους φαίνεται κινεῖν, ἀλλ' οἷς μὲν οὐδ' ὅλως ἐστὶ σημεῖόν
τινος, καίπερ δι' ἐναργείας αὐτοῖς προσπῖπτον, τισὶ δὲ σημεῖον
μέν ἐστιν, οὐ τοῦ αὐτοῦ δὲ πράγματος, ἀλλὰ διαφέροντος· τὰ
γὰρ αὐτὰ φαινόμενα (λόγου χάριν) ἐν ἰατρικῇ, ἄλλου μέν ἐστι
σημεῖα τῷδε, καθάπερ Ἐρασιστράτῳ, ἄλλου δὲ τῷδε, καθάπερ
Ἡροφίλῳ, ἄλλου δὲ τῷδε, καθάπερ Ἀσκληπιάδῃ[m]). οὐ τοίνυν
λεκτέον αἰσθητὸν εἶναι τὸ σημεῖον· εἰ γὰρ τὸ μὲν αἰσθητὸν
πάντας ὁμοίως κινεῖ, τὸ δὲ σημεῖον οὐ πάντας ὁμοίως κινεῖ, οὐκ
ἂν εἴη αἰσθητὸν τὸ σημεῖον. πάλιν εἴπερ αἰσθητόν ἐστι τὸ 189
σημεῖον, ἐχρῆν, ὥσπερ τὸ πῦρ αἰσθητὸν ὂν πάντας τοὺς καί-
εσθαι δυναμένους καίει, καὶ ἡ χιὼν αἰσθητὴ καθεστηκυῖα πάν-
τας τοὺς ψύχεσθαι δυναμένους ψύχει, ὧδε καὶ αὐτὸ εἴπερ ἐκ
τῶν αἰσθητῶν ἐστι, πάντας ὤφειλεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄγειν ση- P 494
μειωτόν. οὐκ ἄγει δέ γε· οὐκ ἄρα αἰσθητόν ἐστι. πρὸς τούτοις 190
εἴπερ αἰσθητόν ἐστι τὸ σημεῖον, ἤτοι καταληπτά ἐστιν ἡμῖν τὰ
ἄδηλα ἢ ἀκατάληπτα. εἰ μὲν οὖν ἀκατάληπτα ἡμῖν ἐστιν, οἴ-
χεται τὸ σημεῖον· δυοῖν γὰρ ὄντων πραγμάτων, τῶν μὲν ἐναρ-
γῶν, τῶν δὲ ἀδήλων, εἰ μήτε τὸ ἐναργὲς ἔχει σημεῖον διὰ τὸ
αὐτοφώρατον εἶναι, μήτε τὰ ἄδηλα διὰ τὸ ἀκατάληπτα τυγχά-

similiter omnes, quorum sensibus nihil obsistit. 188. sic amarum rursus aut dulce non aliter quidem hic gustat, alio autem modo iste, sed similiter gustat unusquisque ex iis qui sunt affecti similiter. signum autem ut signum non cernitur similiter movere eos qui sunt similiter affecti, sed aliis quidem minime est signum rei alicuius, etiamsi hoc evidenter iis sese offerat; aliquibus autem signum quidem est, sed non eiusdem rei, verum diversae: eadem enim si appareant (exempli gratia) in arte medendi, huic quidem sunt alterius rei signa, ut Erasistrato, alterius vero isti, ut Herophilo, alterius autem illi, ut Asclepiadi. non est ergo dicendum signum esse sensile: si enim sensile movet omnes similiter, signum autem non movet omnes similiter; signum minime est sensile. 189. rursus si signum est sensile, oportebat, sicut ignis cum sit sensilis, urit omnes qui possunt uri, et nix cum sit sensilis, frigefacit omnes qui possunt frigefieri; ita etiam ipsum, si quidem est ex sensilibus, debebat omnes deducere ad idem signatum. non deducit autem; non est ergo sensile. 190. ad haec accedit, quod, si signum est sensile, aut a nobis comprehendi obscura possunt aut non comprehendi. si non possunt comprehendi, perit signum: nam cum sint duo rerum genera, aliud evidentium, aliud obscurarum, si neque evidentes signum habent, per se enim deprehenduntur, neque obscurae, propterea quod non possint comprehendi, nullum

k) ἀπαρεμποδίστους] ita leg. pro ἀπαραπ. ut Ciz. vel ἀπαραμποδ. ut editi et hoc loco et infra sect. 218. 240.

l) καθ' ἕτερον] ms Vrat. una voce καθέτερον, uti mox οὐδόλως pro οὐδ' ὅλως.

m) Ἐρασιστράτῳ, - - Ἡροφίλῳ, - - Ἀσκληπιάδῃ] tres hi celebres medici, Dogmatici omnes sed diversa in plerisque sentientes ac diversarum auctores sectarum, de quibus accurate dictum libro 6 bibliothecae Graecae. porro exemplum diversae de eodem signo sententiae trium horum medicorum affertur infra sect. 220. pro καθάπερ Ἡροφίλῳ in ms Vratislav. hic legitur οἷον Ἡροφίλου, nulla momenti ullius differentia.

191 νειν, οὐδέν ἐστι σημεῖον. εἰ δὲ καταληπτά, πάλιν ἐχρῆν, ἐπεὶ αἰσθητόν ἐστι τὸ σημεῖον, τὸ δὲ αἰσθητὸν ἐπ' ἴσης πάντας κινεῖ, πᾶσι τὰ ἄδηλα καταλαμβάνεσθαι. ἀλλ' οἱ μέν φασιν αὐτὰ μὴ καταλαμβάνεσθαι, ὥσπερ οἱ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας ἰατροὶ [n]) καὶ οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως φιλόσοφοι. οἱ δὲ [o]) καταλαμβάνεσθαι μέν, οὐχ
192 ὁμοίως δέ. οὐκ ἄρα αἰσθητόν ἐστι τὸ σημεῖον. ναί, φασίν. ἀλλ' ὡς τὸ πῦρ αἰσθητὸν καθεστὼς παρὰ τὰς διαφορὰς τῶν ὑποκειμένων ὑλῶν διαφερούσας ὑποφαίνει δυνάμεις, καὶ πρὸς μὲν κηρῷ τήκει [p]), πρὸς δὲ πηλῷ πήσσει, πρὸς δὲ ξύλῳ καίει· τὸν αὐτὸν τρόπον εἰκός ἐστι καὶ τὸ σημεῖον αἰσθητὸν ὑπάρχον παρὰ τὰς διαφορὰς τῶν ἀντιλαμβανομένων αὐτοῦ διαφόρων εἶναι πραγμά-
193 των μηνυτικόν. καὶ οὐ παράδοξον [q]), ὅτε καὶ ἐπὶ τῶν ὑπομνηστικῶν [r]) σημείων θεωρεῖται οὕτω γιγνόμενον· ὁ γὰρ ἀνατεινόμενος πυρσός [s]) τισι πολεμίων ἔφοδον σημαίνει, τισὶ δὲ φίλων ἄφιξιν δηλοῖ· καὶ ὁ τοῦ κώδωνος ψόφος [t]) οἷς μὲν ὄψου πρά-

est signum. 191. sin autem possunt comprehendi obscura, rursus oportebat, quoniam signum est sensile, sensile autem ex aequo omnes movet, obscura comprehendi ab omnibus. sed alii quidem dicunt a se illa non comprehendi, ut medici Empirici et Sceptici philosophi; alii autem comprehendi quidem, sed non similiter. non est ergo signum sensile. 192. imo est, inquiunt. sed sicut ignis, licet sit sensilis, pro materiae subiectae diversitate diversas ostendit facultates, et ceram quidem liquefacit, lutum autem cogit et facit concrescere, lignum autem urit; eodem modo est consentaneum quod signum quoque, sensile existens, pro diversitate eorum quae illud apprehendunt, res diversas indicat. 193. nec est hoc adeo mirandum, cum in signis commonitoriis hoc quoque cernatur fieri: fax enim quae sustollitur, significat aliquibus incursionem hostium, aliquibus vero indicat adventum amicorum; et campanulae sonus apud alios quidem significat venditionem piscium, apud alios

---

P 494 *n) οἱ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας ἰατροὶ*] medici Empirici, inter quos et ipse nomen professus est suum Sextus noster, aspernati signa rationalium medicorum, de quibus supra sect. 156.

o) οἱ δὲ] medici rationales ac methodici et philosophi Dogmatici.

p) πρὸς μὲν κηρῷ τήκει] Virgilius eclog. 8 80

limus ut hic durescit et haec ut cera liquescit
uno eodemque igni.

confer lib. 1 adversus Physicos sect. 247.

q) καὶ οὐ παράδοξον, ὅτε] ita ante *καί* interpungunt et pro *ὅτι* legunt *ὅτε* codices mss. sic infra sect. 212 *ὅτε καὶ τὸ τούτου ἔγγιον ἀπελπίσειεν ἄν τις νοῦν ἔχων.*

r) τῶν ὑπομνηστικῶν] hoc alterum genus signorum est de quo sect. 151 sq. a Sexto non oppugnatum, qui adversus signi *ἐνδεικτικοῦ* existentiam modo disputare se profitetur sect. 158.

s) ὁ ἀνατεινόμενος πυρσός] de usu multiplici *πυρσῶν* sive facium accensarum e specula belli tempore, quae pro modo diverso non modo adventum hostium vel amicorum, sed et alia varia quae quidem vellent accurate significabant, videndus Polybius 10 39 sqq., quem locum respicit Suidas scribens de Aenea Tactico: *Αἰνείας οὗτος ἔγραψε περὶ πυρσῶν, ὥς φησι Πολύβιος.* et de Cleoxeno ac Democlito: *Κλεόξενος καὶ Δημόκλειτος ἔγραψαν περὶ πυρσῶν, ὧν τὴν πραγματείαν ἐπεξειργάσατο Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, ὡς λέγει ἐν τοῖς ἱστορουμένοις.* singularem Isaaci Casauboni epistolam de hoc argumento vulgavit separatim Ioachimus Morsius Rostoch. 1617. 4., quae est in editione epistolarum Casauboni Almeloveeniana 1065.

t) ὁ τοῦ κώδωνος ψόφος] Strabo 16 p. 658 *ὡς δ' ὁ κώδων κατὰ τὴν ὀψοπωλίαν ἐψόφησε.* Plutarchus 4 4 Sympos. *ὀψοφάγους* describit *τοὺς*

σεώς ἐστιν, οἷς δὲ τοῦ δεῖν ῥαίνειν τὰς ὁδούς [u]). *καὶ τὸ ἐνδει-*
κτικὸν ἄρα σημεῖον δυνήσεται φύσιν αἰσθητὴν ἔχον ἄλλων καὶ
ἄλλων εἶναι μηνυτικόν. ἀξιώσειε δ' ἄν τις καὶ ἐνταῦθα τοὺς 194
μὲν τῇ ἀπὸ τοῦ πυρὸς μεταβάσει [x]) *χρωμένους, τοῦτο δὲ δεικνύ-*
ναι γινόμενον ἐπὶ τοῦ σημείου, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ πυρὸς γίνεσθαι
συμβέβηκε. τουτὶ μὲν γὰρ ὁμολόγους ἔχει τὰς προειρημένας δυνά- P 405
μεις, καὶ οὐδείς ἐστιν ὃς διαφέρεται περὶ αὐτοῦ, τὸν μὲν κηρὸν
τήκεσθαι, τὸν δὲ πηλὸν πήσσεσθαι, τὸ δὲ ξύλον καίεσθαι. ἐπὶ 195
δὲ τοῦ ἐνδεικτικοῦ σημείου ἐὰν τὸ ἀνάλογον προσδεχώμεθα γίνε-
σθαι, εἰς τὴν μεγίστην ἀπέμφασιν περιστησόμεθα, λέγοντες ἕκα-
στον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐνδεικνυμένων ὑπάρχειν, ὥστε, εἰ οὕτω
τύχοι, καὶ πλῆθος νόσων ποιεῖν [y]) *καὶ δριμύτητα καὶ σωματικὴν*

vero vias esse rigandas. ergo signum quoque indicatorium etiamsi seusilem habeat naturam, alia et alia poterit significare et indicare. 194. rogaverit autem hic quoque quispiam eos qui utuntur illa quae fit ab igne comparatione, ut ostendant hoc fieri in signo, quod in igne fieri contingit. constat enim eum habere dietas illas facultates, nec est ullus qui non fateatur ceram ab igne liquefieri, lutum cogi et concrescere, lignum vero uri. 195. in signo autem indicatorio si admittamus fieri simile aliquid, ad maximam deducemur absurditatem, professi unumquodque ex iis quae ab eo indicantur vere etiam existere, quo fiet, ut, exempli gratia (ignis) multitudinem morborum faciat et vehementiam et corporis constitutionem ab acri exercitatione; quod quidem

---

περὶ τὴν ἰχθυοπωλίαν ἀναδιδόντας ἑκάστοτε καὶ τοῦ κώδωνος ὀξέως ἀκούοντας. videndus Hieronymus Magius libro de tintinnabulis et Franciscus Sweertius notis ad Magium. apud Romanos non nolae sive campanulae sonitu sed clamore vociferantium dabatur signum piscium vendendorum, ut in hac etiam civitate Hamburgi hodie fit. vide Grangaeum ad haec Iuvenalis 4 32

iam princeps equitum, magna qui voce solebat
vendere municipes pacta mercede siluros.

u) *ῥαίνειν τὰς ὁδούς*] pulveris restinguendi ac compescendi causa. Suetonius Caligula c. 43 *ut octophoro veheretur atque a propinquarum urbium plebe verri sibi vias et conspergi propter pulverem exigeret.* Phaedrus 2 5

alveolo coepit ligneo conspergere
humum aestuantem, come officium iactitans.

x) *τῇ ἀπὸ τοῦ πυρὸς μεταβάσει*] in ms Ciz. male deest *μεταβάσει*. intelligit autem Sextus per *μετάβασιν* comparationem sive similitudinem ab igne petitam, vocabulo trito Empiricis medicis de quorum *μεταβάσει τοῦ ὁμοίου* vide quae ex Gorraeo notat Henricus Stephanus in vocabulo *πεῖρα*.

y) *πλῆθος νόσων ποιεῖν*] Hervetus *multitudinem unum faciant*, quasi P 405
legisset *ἑνοποιεῖν*, male. melius alii codices et editi *νοσοποιεῖν*, pro quo lego *νόσων ποιεῖν*. ut *πλῆθος νόσων* intelligat varios morbos quos calor significat, febres, inflammationes etc. possit etiam legi *πλῆθος νόσον ποιεῖ*, ut plethora intelligatur, de qua Galenus libro *περὶ πλήθους*. sed praefero illud alterum. et per *δριμύτητα* intelligo morborum vehementiam ac *παροξυσμόν*, qui et ipse intensiore calore solet indicari. denique *κατασκευὴ σωματική* est *διάθεσις* ab acri ac vehementi exercitatione, ut apud Galenum sub init. libri tertii *ὑγιεινῶν*. solet enim corpus etiam motu certaminum et exercitationum agitatione gravi admodum calescere. docet itaque Sextus si valeat illa ab igne repetita similitudo, necesse esse ut quemadmodum idem ignis eodem tempore et lutum indurat et liquefacit ceram lignumque comburit, sic et quoniam a calore significantur morbi varii eorumque *παροξυσμοί* et vehementiores corporis exer-

196 κατασκευήν· ὅπερ ἄτοπον. τὰς γὰρ οὕτω μαχομένας καὶ ἀνασκευαστικὰς ἀλλήλων αἰτίας οὐχ οἷόν τε συνυπάρχειν. ἢ τοίνυν ὁμολογείτωσαν, καίπερ ὂν ἀδύνατον, οἱ δογματικῶς φιλοσοφοῦντες, ἢ ὅτι τὸ σημεῖον αἰσθητὸν ὂν οὐδενὸς τὸ ὅσον ἐφ'
197 ἑαυτῷ ἐνδεικτικόν ἐστιν. ἡμεῖς δὲ διαφόρους ἔχοντες διαθέσεις οὐχ ὡσαύτως ἐπ' αὐτῷ κινούμεθα. ὅπερ οὐκ ἂν ὑπομείναιεν ὁμολογεῖν, πρὸς τῷ [z]) καὶ τὰς τοιαύτας τοῦ πυρὸς δυνάμεις μὴ
198 εἶναι συμφώνους, ἀλλ' ἠπορῆσθαι. εἰ γὰρ καυστικὴν ἔχει φύσιν τὸ πῦρ, ὤφειλε πάντα καίειν, καὶ μὴ τινὰ μὲν καίειν, τινὰ δὲ μηδαμῶς. καὶ εἰ τηκτικὴν εἶχε δύναμιν, πᾶν ὤφειλε διαλύειν, καὶ
199 μὴ τινὰ μέν, τινὰ δ' οὔ. νῦν δὲ ταῦτα ἔοικε ποιεῖν οὐ παρὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὰς προσομιλούσας αὐτῷ τῶν καιομένων ὕλας, οἷον τὸ ξύλον καίει [a]), οὐχ ὅτι αὐτὸ καυστικόν ἐστιν, ἀλλ' ὅτι τὸ ξύλον ἐπιτηδείως ἔχει συνεργοῦ λαβόμενον ἐκείνου καίεσθαι. καὶ τήκει τὸν κηρὸν οὐχ ὅτι τηκτικὴν ἔχει δύναμιν, ἀλλ' ὅτι ὁ κηρὸς ἐπιτηδειότητα ἐκέκτητο πρὸς τὸ συνεργοῦ λαβόμενον [b]) ἐκείνου τήκεσθαι. ἀκριβέστερον δὲ περὶ τούτων διδάξομεν [c]), ὅταν περὶ τῆς τῶν τοιούτων ὑπάρξεως σκεπτώμεθα.

200 Τὰ νῦν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μετιόντας ἀπὸ τοῦ ὑπομνηστικοῦ σημείου καὶ τὸν πυρσὸν παραλαμβάνοντας, ἔτι δὲ τὸν τοῦ κώδωνος ψόφον [d]), λεκτέον ἐστὶν ἡμῖν, ὅτι οὐ παράδοξον, εἰ τὰ τοιαῦτα τῶν σημείων πλειόνων ἐστὶ δηλωτικά. θεμένων γὰρ νόμους, ὥς φασιν, ὥρισται [e]) καὶ ἐφ' ἡμῖν κεῖται, ἐάν τε ἑνὸς

est absurdum. 196. fieri enim non potest, ut quae sic pugnant causae et se inter se perimunt, simul sint. aut ergo hoc fateantur qui dogmatico philosophantur more, licet rem quae fieri non potest, aut signum, si sit sensile, concedant per se nihil indicare. 197. nos autem (inquient) cum diverse simus affecti, non similiter eo movemur. at hoc quidem fateri in animum minime induxerint, cum praeterea nec de ipsis illis ignis viribus constet, sed res sit in dubio. 198. si enim ignis habet urendi naturam, debebat omnia urere, et non aliqua quidem urere, aliqua vero minime. et si vim habet liquefaciendi, debebat omnia dissolvere, et non aliqua liquefacere, aliqua vero minime. 199. nunc autem videtur hoc facere non ex sua natura, sed propter materiam appropinquantium ad illum rerum quae uruntur, ut ligni, hoc enim uritur, non quod ignis vim habeat urendi, sed quoniam lignum aptum est quod illo cooperante uratur. et liquefacit ceram ignis, non quod vim habeat liquefaciendi, sed quod cera apta sit ut liquescat eius ope. de his autem docebimus accuratius, quando de huiuscemodi rerum existentia disputaturi sumus.

200. Nunc autem adversus eos qui a signo commonitorio argumentantur et assumunt facem et sonum nolae, dicere fas nobis est, non esse mirandum, si eiusmodi signa plura indicent et significent. nam eorum qui leges ferunt est, ut aiunt, haec definire et in nostra potestate est situm, velimusne

---

citationes; ut haec quoque universa existant ubicumque signum, calor in corpore humano observatur.

z) πρὸς τῷ] ms Ciz. πρὸς τό, minus bene.

a) τὸ ξύλον καίει,] ita recte mss. in editis erat vitiose τὸ ξύλον, καὶ εἰ οὐχ etc.

b) λαβόμενον] ms Vratislav. λαμβανόμενον.

c) περὶ τούτων διδάξομεν] infra sect. 203 sq.

d) τὸν πυρσόν, ἔτι δὲ τὸν τοῦ κώδωνος ψόφον] sect. 193.

e) ὥρισται] malim ὁρίσαι, atque id in versione secutus sum. aut legendum erat θεμένων γὰρ ἡμῶν ὥρισται, ut infra sect. 202 ὡς ἂν ἡμεῖς θεματίσωμεν. et mox pro ἑνός potius ἕν.

θέλωμεν αὐτὰ μηνύειν ἐάν τε καὶ πλειόνων ὑπάρχειν δηλωτικά.
τὸ δὲ ἐνδεικτικὸν σημεῖον ἐκ φύσεως ὑπαγορευτικὸν εἶναι δοκοῦν 201
τοῦ σημειωτοῦ κατ' ἀνάγκην ἑνὸς δεῖ πράγματος ἐνδεικτικὸν P 496
εἶναι καὶ τούτου πάντως μονοειδοῦς· ἐπείτοι ἐὰν κοινὸν πολλῶν [f])
ὑπάρχῃ, οὐκ ἔσται σημεῖον. ἀμήχανον γὰρ ἓν βεβαίως διά τινος
λαμβάνεσθαι, πολλῶν ὄντων τῶν ἀδηλουμένων, οἷον τὸ ἐκ πλου-
σίου πένητα γενέσθαι κοινόν ἐστι, καὶ τοῦ ἠσωτεῦσθαι [g]) καὶ
τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐπταικέναι καὶ τοῦ φίλοις μεταδεδωκέναι.
πολλῶν δὲ κοινὸν ὑπάρχον [h]) οὐκέτι τινὸς αὐτῶν ἐξαιρέτως μηνυ-
τικὸν εἶναι δύναται. εἰ γὰρ τούτου, τί μᾶλλον τούτου ἢ ἐκεί-
νου [i]); καὶ εἰ ἐκείνου, τί μᾶλλον ἐκείνου ἢ τούτου; καὶ μὴν οὐδὲ 202
πάντων· ἀσυνύπαρκτα γάρ ἐστι τὰ πάντα. διαφέρει τοίνυν τοῦ
ὑπομνηστικοῦ σημείου τὸ ἐνδεικτικόν, καὶ οὐ μεταβατέον ἐστὶν
ἀπ' ἐκείνου ἐπὶ τοῦτο, παρ' ὅσον τὸ μὲν ἑνὸς μόνου [k]) δεῖ
μηνυτικὸν ὑπάρχειν, τὸ δὲ πλειόνων δύναται εἶναι παραστατικὸν
καὶ ὡς ἂν ἡμεῖς θεματίσωμεν, σημαίνειν. ἔτι πᾶν αἰσθητὸν ὡς 203
αἰσθητὸν ἀδίδακτόν ἐστιν· οὔτε γὰρ τὸ λευκὸν χρῶμα διδάσκε-
ταί τις ὁρᾶν οὔτε τοῦ γλυκέος μανθάνει γεύεσθαι [l]), οὐ θερμοῦ
ἀντιλαμβάνεσθαι, οὐκ ἄλλου τινὸς τοιούτου, ἀλλ' ἐκ φύσεως
καὶ ἀδιδάκτως πάντων αὐτῶν πάρεστιν ἡμῖν ἡ γνῶσις. τὸ δὲ
σημεῖον ὡς σημεῖον μετὰ πολλῶν ὥς φασι μόχθων διδάσκεται,

ea unum significare an plura. 201. signum vero indicatorium rem signatam e sua natura videtur indicare, itaque necessario oportet ipsum esse unius rei indicatorium eiusque omnino uniformis: nam si sit commune multorum, non erit signum. fieri enim non potest, ut unum certo illius ope percipiatur, si plura obscura sint, ut ex divite fieri pauperem commune est, et eius qui luxuriose vivendo sua prodegerit et qui passus sit naufragium, et qui amicis sua erogarit. cum autem sit multorum commune, non potest praecipue aliquod unum indicare. nam si hoc, cur magis hoc quam illud? et si illud, cur magis illud quam hoc? 202. sed nec omnia indicare potest: non possunt enim simul esse omnia. alia igitur ratio est signi indicatorii quam commonitorii, neque est ab illo ad hoc transeundum, quandoquidem oportet illud quidem unum solum indicare, hoc autem potest plura ostendere et prout nos instituimus, significare. 203. porro quidquid est sensile, quatenus sensile est, doctrina non indiget: neque enim album colorem docetur quisquam videre neque dulce discit gustare neque calidum tactu percipere, neque aliquid aliud eiusmodi, sed a natura et sine doctrina horum omnium adest nobis cognitio. signum autem, ut signum, cum multis, ut aiunt, docetur laboribus, ut in

---

f) *κοινὸν πολλῶν*] ita e mss emendavi pro *κοινῶν*. **P 496**

g) *ἠσωτεῦσθαι*] apud S. Lucam 15 13 hoc dicitur *ζῆν ἀσώτως*. apud Martialem 4 9 *ἀσώτως ἔχειν*. est autem *ἄσωτος* Aristoteli 4 1 Nicomach. *ὁ δι' αὑτὸν ἀπολλύμενος*, qui nihil ex rebus suis servat sive *σώζει*, sed luxu contra pudorem et supra modum omnia profundit, ut Nonii Marcelli verbis utar, uti nepotatum describit. est autem in glossis Philoxeni *nepotatus ἀσωτία*. hanc Isidorus Pelusiota 4 210 Epist. opponit *φειδωλίᾳ* sive parsimoniae, Alcinous c. 29 avaritiae. idem p. 522 *ἐλευθεριότητα* mediam ponit inter *μικρολογίαν* sordesque avari hominis et *ἀσωτίαν* hoc est profusionem, quam *τῇ ἀκρασίᾳ* iungit Cebes in tabula.

h) *κοινὸν ὑπάρχον*] sic iterum legendum, non *κοινῶν*, ut paullo ante *κοινὸν πολλῶν ὑπάρχῃ*.

i) *τί μᾶλλον τούτου ἢ ἐκείνου*] ms Vratislav. *τί μᾶλλον ἢ τούτου, ἐκείνου*.

k) *παρ' ὅσον τὸ μὲν ἑνὸς μόνου*] idem ms *παρόσον τὸ μὲν ἑνὸς μόνον*.

l) *μανθάνει γεύεσθαι*] ita recte editi. idem hic est *μανθάνει* cum eo quod praecessit *διδάσκεταί τις*. mss Vratislav. et Ciz. vitiose *μανθάνειν*

οἷον τὸ κατὰ κυβερνητικήν, ὅτι ἀνέμων ἐστὶ δηλωτικὸν καὶ χει-
204 *μώνων ἢ εὐδίας. ὡσαύτως δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὰ οὐράνια πραγμα-*
τευσαμένοις, καθάπερ Ἀράτῳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Αἰτωλῷ m).
κατ' αὐτὰ δὲ καὶ τοῖς ἐμπειρικῶς ἰατρεύουσιν n), *οἷον τὸ ἔρευ-*
θος καὶ ἡ κυρτότης τῶν αἰτίων o) *καὶ τὸ δίψος καὶ τὰ ἄλλα,*
205 *ὧν ὁ μὴ διδαχθεὶς οὐκ ἀντιλαμβάνεται ὡς σημείων. οὐκ ἄρα*
αἰσθητόν ἐστι τὸ σημεῖον· εἰ γὰρ τὸ μὲν αἰσθητὸν ἀδίδακτον p),
τὸ δὲ σημεῖον ὡς σημεῖόν ἐστι διδακτόν, οὐκ ἂν εἴη τὸ σημεῖον
206 *αἰσθητόν. τό τε αἰσθητόν, ᾗ αἰσθητόν ἐστι, κατὰ διαφορὰν* q)
P 497 *νοεῖται, οἷον τὸ λευκόν, τὸ μέλαν, γλυκύ, πικρόν, πᾶν τὸ τοι-*
ουτῶδες. τὸ δὲ σημεῖον, ᾗ σημεῖόν ἐστι, τῶν πρός τι καθέστηκε·
κατὰ γὰρ τὴν ὡς πρὸς τὸ σημειωτὸν σχέσιν ἐθεωρεῖτο. οὐκ ἄρα
207 *τῶν αἰσθητῶν ἐστι τὸ σημεῖον. καὶ μὴν πᾶν αἰσθητόν, ὡς ἡ*
κλῆσις παρίστησιν, αἰσθήσει ληπτόν ἐστι, τὸ δὲ σημεῖον, ὡς
σημεῖον, οὐκ αἰσθήσει λαμβάνεται, ἀλλὰ διανοίᾳ. λέγομεν γοῦν

arte gubernandi, quod ventos significet et tempestatem aut serenitatem. 204. similiter apud eos qui versantur in tractandis rebus coelestibus, ut apud Aratum et Alexandrum Aetolum. eodem modo etiam apud medicos non empiricos, ut rubor et tumor in causis et sitis et alia, quae qui non didicerit, ea non apprehendit ut signa. 205. signum ergo non est sensile: nam si sensile quidem, non indiget doctrina; signum autem ut signum doctrina indiget; signum non est sensile. 206. sensile quoque, quatenus est sensile, intelligitur absolute, ut album, nigrum, dulce, amarum et quidquid est eiusmodi. signum autem, quatenus signum, est ex iis quae referuntur ad aliquid: consideratur enim ex habitudine ac relatione, quae est tamquam ad signatum. non est ergo signum ex sensilibus. 207. praeterea quidquid est sensile, ut ipsum ostendit vocabulum, apprehenditur sensu; signum autem, ut signum, non sensu apprehenditur, sed mente ac cogitatione. dici-

---

m) *Ἀράτῳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Αἰτωλῷ*] Arati *Διοσημεῖα* sive prognostica exstant, sed Alexandri Aetoli, qui eadem aetate teste Suida in *Ἄρατος* vixit, poëma huius argumenti intercidit, e quo versus quosdam de planetis servavit Theo Smyrnaeus parte inedita de Astrologia et latine expressit Chalcidius p. 155, male illos referens ad Alexandrum Polyhistorem. Graecos edidit Thomas Galeus notis ad Parthenium p. 149 sq. vide si placet quae ad laudatum Chalcidii locum a me sunt annotata.

n) *τοῖς ἐμπειρικῶς ἰατρεύουσιν*] ita recte ms Vratislav. pro *ἐμπειρικοῖς*. cum autem supra sect. 191 dixerit noster *τοὺς ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας ἰατροὺς* negasse quod comprehendi signa possint, suspicor legendum hoc loco esse *τοῖς μὴ ἐμπειρικῶς ἰατρεύουσιν*, idque in versione sum secutus.

o) *ἡ κυρτότης τῶν αἰτίων*] ita mss Vratislav. et Ciz. pro *ἄρθων* ut habent editi sive *ἄρθρων*, ut legit Hervetus qui vertit *articulorum curvitas*. sed *αἰτίων* legendum patet ex sect. 219 *ἐπὶ τῶν πυρεσσόντων ἔρευθος καὶ ἡ τῶν αἰτίων προπάλεια καὶ ὁ ἔνικμος χρῶς*. idem itaque designant verba *κυρτότης* et *προπάλεια*, hoc est *tumor* ac *praecedens lucta* humorum, ex qua tumor ille oritur *in causis*, hoc est in *διαθέσεσι* praeternaturalibus morbum antecedentibus. has enim *αἰτίας* vel *αἴτια* medici appellant, ut ex Galeno iam notavit HStephanus in vocabulorum Medicorum expositione p. 417 in voce *νόσος*. sic *causam* pro *διαθέσει* morbum antecedente ponit Coelius Aurelianus lib. 5 c. 10 tardarum passionum p. 583.

p) *ἀδίδακτον*] a natura ipsa tributum doctrina non indiget *διδασκαλίας οὐκ ἔχει χρείαν* sect. 243. nulla etiam doctrina percipiendum neque addiscendum si natura negaverit. supra sect. 202.

P 497 q) *κατὰ διαφοράν*] in memoriam revocanda distinctio rerum in absolutas sive *τὰς κατὰ διαφοράν* et relativas *τὰς πρός τι*. supra sect. 168.

ἀληθὲς εἶναι σημεῖον καὶ ψεῦδος, τὸ δὲ ἀληθὲς καὶ ψεῦδος οὐκ ἔστιν αἰσθητόν· ἀξίωμα γὰρ ἑκάτερον. τὸ δὲ ἀξίωμα οὐ τῶν αἰσθητῶν [r]), ἀλλὰ τῶν νοητῶν ὑπῆρχε [s]). λεκτέον ἄρα μὴ εἶναι
τῶν αἰσθητῶν τὸ σημεῖον. ἐπιχειρητέον δὲ καὶ οὕτως· εἴπερ 208
αἰσθητόν ἐστι τὸ ἐνδεικτικὸν σημεῖον, πολὺ πρότερον ὀφείλει [t]) τὸ αἰσθητόν τινος ἐνδεικτικὸν ὑπάρχειν· ὅπερ οὐχ οὕτως εἶχεν. εἰ γὰρ ἐνδείκνυταί τι τὸ αἰσθητόν, ἤτοι τὸ ὁμογενὲς τοῦ ὁμογενοῦς ἔσται ἐνδεικτικὸν ἢ τὸ ἀνομογενὲς τοῦ ἀνομογενοῦς· οὔτε δὲ τὸ ὁμογενὲς τοῦ ὁμογενοῦς οὔτε τὸ ἀνομογενὲς τοῦ ἀνομογε-
νοῦς· οὐκ ἄρα ἐνδεικτικόν τινός ἐστι τὸ αἰσθητόν. οἷον ἔστω 209
μηδέποτε ἡμᾶς καθ' ὑπόθεσιν λευκῷ περιπεπτωκέναι χρώματι μηδὲ μέλανι, πρώτως δὲ ὁρᾶν τὸ λευκόν. ἀλλ' οὐκ ἂν ἰσχύσαιμεν ἀπὸ τῆς τούτου καταλήψεως τὸ μέλαν καταλαμβάνεσθαι
χρῶμα. ἔννοιαν μὲν γὰρ ἔχειν τοῦ ἕτερον εἶναι χρῶμα τὸ μέλαν 210
καὶ μὴ τοιοῦτο οἷόν ἐστι τὸ λευκόν, τάχα δυνατόν ἐστι. κατάληψιν δὲ ποιεῖσθαι τοῦ μέλανος χρώματος ἐκ τῆς τοῦ λευκοῦ παρουσίας, τῶν ἀμηχάνων. καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς ὁ αὐτός ἐστι λόγος καὶ κοινῶς ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν. οὐκοῦν τὸ ὁμογενὲς αἰσθητὸν οὐκ ἂν εἴη τοῦ ὁμογενοῦς ἐνδεικτικόν, τουτέστι τὸ ὁρατὸν τοῦ ὁρατοῦ ἢ τὸ ἀκουστὸν τοῦ ἀκουστοῦ ἢ τὸ γευστὸν
τοῦ γευστοῦ. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ἀνομογενὲς τοῦ ἀνομογενοῦς, οἷον 211
τὸ ὁρατὸν τοῦ ἀκουστοῦ ἢ τὸ ἀκουστὸν τοῦ γευστοῦ ἢ ὀσφραντοῦ· οὐ γὰρ ἐὰν ὀσφραίνηταί [u]) τις εὐώδους τινός, εἰς κατάληψιν ἔρχεται τοῦ λευκοῦ χρώματος· οὐδὲ φωνῆς ἀντιλαμβανό-
μενος γλυκαίνεται τὴν γεῦσιν. καίτοι μακρόν ἐστι ζητεῖν, εἰ 212

mus quidem certe verum esse signum et falsum, verum autem et falsum non est sensile; utrumque enim est pronuntiatum. pronuntiatum autem non est ex sensilibus, sed ex iis quae cadunt sub intelligentiam. dicendum est ergo signum non esse ex sensilibus. 208. sic quoque licet argumentari: si signum indicatorium est res sensilis, longe magis debet res sensilis esse signum indicatorium alicuius rei. hoc autem non ita habet. si enim sensile aliquam rem indicat, aut id quod eiusdem generis est, indicabit rem eiusdem generis, aut id quod est diversi generis, rem diversi generis. atqui neutrum fit. non ergo sensile rem quampiam indicat. 209. ita ponamus, numquam nos incidisse in colorem album nec in nigrum, primum autem videre album: sed non poterimus ex huius comprehensione colorem nigrum comprehendere. 210. habere enim notionem, nigrum esse alterum colorem et non talem qualis est albus, fortasse est ex iis quae possunt fieri. nigrum autem colorem comprehendere ex praesentia albi, est plane eiusmodi ut nulla ratione possit fieri. in voce quoque est eadem ratio et communiter in aliis sensilibus. sensile ergo eiusdem generis ab eo quod est eiusdem generis non potest indicari, ut aspectabile ab aspectabili, audibile ab audibili aut gustabile a gustabili. 211. sed nec quod est diversi generis indicari potest ab eo quod est diversi generis, ut aspectabile ab audibili aut audibile a gustabili aut odorabili: non enim si quispiam olfaciat aliquid suave olens, venit ad comprehensionem albi coloris; neque qui vocem apprehendit, gustu sentit dulcedinem. 212. quamquam

r) *ἀξίωμα οὐ τῶν αἰσθητῶν*] Stoicorum hoc scitum, quibus sect. 262 huius libri omne *λεκτόν* est incorporeum, *ἀξίωμα* autem sive pronuntiatum definiunt quod sit *λεκτόν* perfectum. supra sect. 12.
s) *ὑπῆρχε*] ms Ciz. *ὑπάρχῃ*.
t) *ὀφείλει*] ms Vratislav. *ὀφείλῃ*.
u) *ὀσφραίνηται*] ms Vratisl. *ὀσφρήσηται*.

δύναται τὸ ὁμογενὲς τοῦ ὁμογενοῦς καὶ τὸ ἀνομογενὲς τοῦ ἀνομογενοῦς εἶναι σημεῖον, ὅτε καὶ τὸ τούτου ἔγγιον ἀπελπίσειεν ἂν
P 498 τις νοῦν ἔχων, φημὶ δέ, τὸ μηδὲ ἑαυτοῦ δύνασθαι ἐνδεικτικὸν
213 εἶναι τὸ αἰσθητόν. τῶν γὰρ περὶ τούτου σκεψαμένων, ὡς πολλάκις ἐδείξαμεν [x]), οἱ μέν φασιν αὐτὸ [y]) μὴ τοιοῦτο λαμβάνεσθαι ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως οἷόν ἐστι φύσει. οὔτε γὰρ λευκὸν οὔτε μέλαν οὔτε θερμὸν οὐ [z]) ψυχρὸν οὐ γλυκὺ οὐ πικρὸν οὐκ ἄλλην τοιαύτην ἔχον ποιότητα ἑαυτὸ καθεστάναι [a]), κενοπαθούσης [b]) δὲ καὶ ψευδομένης ἡμῶν τῆς αἰσθήσεως τοιοῦτο δοκεῖν [c]) ὑποκεῖσθαι. οἱ δὲ τινὰ μὲν [d]) τῶν αἰσθητῶν ἔδοξαν κατ' ἀλήθειαν ὑποκεῖσθαι, τινὰ δὲ μηδαμῶς· ἄλλοι δὲ πᾶσι [e]) τὴν ὕπαρξιν ἐπ' ἴσης
214 προσεμαρτύρησαν. τοσαύτης οὖν καὶ ἀδιακρίτου στάσεως [f]) οὔσης περὶ τῆς τῶν αἰσθητῶν ὑποστάσεως πῶς οἷόν τε λέγειν αὐτοῦ παραστατικὸν εἶναι τὸ αἰσθητόν; ὅτε οὐδέπω γινώσκεται τίς ἐστιν ἡ ἀληθὴς τῶν οὕτως διαφωνούντων [g]) στάσις. ἀλλ' ἐκεῖνό γε κρατεῖν χρή, ὥσπερ οὔτε τὸ ὁμογενὲς αἰσθητὸν τοῦ ὁμογενοῦς αἰσθητοῦ οὔτε τὸ ἀνομογενὲς τοῦ ἀνομογενοῦς, οὔτ' αὐτὸ

longum est quaerere, an quod est eiusdem generis possit esse signum eius quod est eiusdem generis et quod est diversi, eius quod est diversi, cum etiam de eo quod est propius, quispiam desperaverit qui sapuerit, nempe de eo quod sensile ne se ipsum quidem possit indicare. 213. ex iis enim qui de eo disputarunt, ut saepe ostendimus, alii quidem dicunt ipsum non apprehendi a sensu quale est natura: neque enim existere album nec nigrum nec calidum nec frigidum nec dulce nec amarum nec huiusmodi alia praeditum qualitate, sed cum nudus et inanis sit affectus et fallacia nostri sensus, videri subiectum esse huiusmodi. alii autem existimarunt quaedam quidem ex sensilibus vere esse et nobis offerri, aliqua autem minime; alii autem ex aequo omnibus tribuerunt existentiam. 214. cum sit ergo tanta et iudicio necdum decisa dissensio de existentia sensilium, dici non potest sensile se ipsum ostendere, cum nondum cognoscatur quaenam sit vera sententia eorum qui sic dissident. sed illud potius utique tenendum est, quod neque sensile eiusdem generis indicatur a sensili eiusdem generis neque quod est diversi generis, ab eo quod est diversi generis, neque ipsum a

---

P 498 x) *ὡς πολλάκις ἐδείξαμεν*] ut 1 Pyrrhon. sect. 49. 213. 214 lib. 1 adv. Log. sect. 135. 293 et hoc lib. 2 sect. 184 etc.

y) *αὐτὸ*] ms Ciz. *αὐτὸ τό*, cum articulo supervacaneo. respicit autem hoc loco Sextus ad Democritum, qui res quales revera essent a sensu apprehendi negavit, supra sect. 184.

z) *οὐ*] ita mss pro *οὔτε*.

a) *ἑαυτὸ καθεστάναι*] ms Vratislav. *αὐτό*, et passim ista promiscue poni video.

b) *κενοπαθούσης*] lib. 1 Pyrrhon. sect. 49 *τινὲς μὲν κενοπαθεῖν τὰς αἰσθήσεις φασίν, οὐδὲν γὰρ ὑποκεῖσθαι ὧν ἀντιλαμβάνεσθαι δοκοῦσιν*, vocant autem *κενοπαθεῖν* inani affici specie et phasmate atque umbra rei, non re ipsa.

c) *τοιοῦτο δοκεῖν*] sic legendum e mss pro *δοκεῖ*.

d) *οἱ δὲ τινὰ μὲν*] haec sententia Aristotelis et Stoicorum. supra sect. 10 et 185.

e) *ἄλλοι δὲ πᾶσι*] ita Epicurus, sect. 9 et 185.

f) *ἀδιακρίτου στάσεως*] hoc loco *στάσιν* ponit pro *διαστάσει*, ut alibi pro *περιστάσει*. vide ad sect. 62 lib. 1 contra Log. proprie autem in una *ἀδιακρίτῳ διαστάσει* plures *στάσεις* sive pugnantes sententiae occurrunt. in quibus mox ait incertum esse Sextus, *τίς ἐστιν ἡ ἀληθὴς τῶν οὕτως διαφωνούντων στάσις*.

g) *τῶν οὕτως διαφωνούντων*] ms Ciz. *ὄντος* pro *οὕτως*, vitiose.

ἑαυτοῦ ἐνδεικτικόν ἐστιν. ἀδύνατον ἄρα λέγειν αἰσθητὸν εἶναι 215
τὸ σημεῖον. ὁ δὲ Αἰνησίδημος ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν Πυρρωνείων
λόγων h) εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς σχεδὸν δυνά-
μεως λόγον ἐρωτᾷ τοιοῦτον· εἰ τὰ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως
διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται καὶ τὰ σημεῖά ἐστι φαινόμενα,
τὰ σημεῖα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται.
οὐχὶ δέ γε i) τὰ σημεῖα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλη-
σίως φαίνεται· τὰ δὲ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις
παραπλησίως φαίνεται. οὐκ ἄρα φαινόμενά ἐστι τὰ σημεῖα. καὶ 216
δὴ τοίνυν φαινόμενα μὲν ἔοικε καλεῖν ὁ Αἰνησίδημος τὰ αἰσθητά.
λόγον δὲ ἐρωτᾷ καθ' ὃν δεύτερος ἀναπόδεικτος k) ἐπιβάλλει τρίτῳ,
οὗ τὸ σχῆμά ἐστι τοιοῦτο· εἰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, τὸ
τρίτον· οὐχὶ δὲ τὸ τρίτον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον· οὐκ ἄρα τὸ
δεύτερον. καὶ ὅτι τῷ ὄντι οὕτως ἔχει, μικρὸν ὕστερον l) διδά- P 499
ξομεν. νῦν δ' ὡς ὑγιῆ ἐστιν αὐτοῦ τὰ λήμματα καὶ ἕπεται τού- 217
τοις ἡ ἐπιφορά, ἁπλούστερον ἀποδείξομεν. αὐτίκα τοίνυν τὸ
συνημμένον ἀληθές ἐστιν· ἕπεται γὰρ τῷ κατ' αὐτὸ συμπε-
πλεγμένῳ τὸ λῆγον, τουτέστι τῷ m) τὰ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως

se ipso indicatur. 215. nullo modo igitur affirmare licet signum esse e rebus sensilibus. Aenesidemus autem in quarto libro Pyrrhoneorum de eodem argumento ex eadem fere vi ac virtute sic interrogat: si quae apparent, omnibus similiter affectis similiter apparent signaque sunt ex illis quae apparent, signa quoque omnibus similiter affectis apparere est necesse. at signa non similiter apparent omnibus similiter affectis, quae apparent autem omnibus similiter affectis similiter apparent. non itaque signa sunt ex illis quae apparent. 216. atque nunc per apparentia Aenesidemus res sensibus obvias intelligere videtur. utitur autem argumenti genere quo secundus modus indemonstrabilis coniunctus est cum tertio; forma eius haec est: si primum et secundum est, est quoque tertium; atqui non est tertium, sed primum duntaxat: non est itaque secundum. quodque revera sic se habeat, paullo infra docebimus. 217. nunc quod assumpta argumenti recte posita sint illatioque ex illis optime sequatur, simpliciore quadam ratione ostendemus. ac connexum statim verissimum est: sequitur enim consequens ex antecedente, nam si apparentia omnibus similiter affectis apparent similiter et signa

---

h) ὁ Αἰνησίδημος ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν Πυρρωνείων λόγων] diversum hoc fuisse videtur L. Tuberoni inscriptum opus ab ὑποτυπώσει Aenesidemi εἰς τὰ Πυρρώνεια, quam Aristocles apud Eusebium 14 18 Praeparat. evangel. et Laërtius 9 78 allegant. constitit autem libris octo, ut praeter Photium codice 212 testatur idem Laërtius 9 116, qui librum primum laudat sect. 106 eiusdem libri.

i) οὐχὶ δέ γε] ita ms Ciz. pro οὐχὶ δέ. hoc loco magnus erat in Herveti versione hiatus, quem e Graecis supplevi.

k) καθ' ὃν δεύτερος ἀναπόδεικτος ἐπιβάλλει τρίτῳ] de quinque modis argumentorum quae ἀναπόδεικτα sive demonstratione non indigentia appellabant Stoici, dictum 2 Pyrrhon. sect. 157 sq. ex his secundus est, qui ex connexo et contrario consequentis contrarium antecedentis colligit, ut 'si dies est, lucet; non lucet autem, non igitur est dies'. tertius, qui ex negativa copulativa et positione unius eorum quae in copulativa sunt, contrarium reliqui colligit, ut 'non simul dies est et nox est; dies autem est, non igitur nox est'. haec duo colligendi genera ab Aenesidemo in allata argumentatione quodammodo coniunguntur. verbo ἐπιβάλλειν hac notione iterum utitur sect. 240. pro τοίνυν leg. τὸ νῦν, ut verti.

l) μικρὸν ὕστερον] infra sect. 234 sq.

m) τουτέστι τῷ] ita recte ms Vratislav. pro τό.

P 499

διακειμένοις παραπλησίως φαίνεσθαι. καὶ τὰ σημεῖά ἐστι φαινόμενα, τὸ τὰ σημεῖα[n] *πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνε-*
218 *σθαι. εἰ γὰρ τοῦ λευκοῦ χρώματος πάντες οἱ ἀπαρεμποδίστους*[o] *ἔχοντες τὰς ὄψεις ὁμοίως ἀντιλαμβάνονται ἀλλ' οὐ διαφόρως, καὶ εἰ τοῦ γλυκέος πάντες οἱ κατὰ φύσιν τὴν γεῦσιν ἔχοντες γλυκαντικῶς ἀντιλαμβάνονται, κατ' ἀνάγκην ὀφείλουσι καὶ τοῦ σημείου, εἴπερ ἐστὶ τῶν αἰσθητῶν καθάπερ τὸ λευκὸν ἢ γλυκύ, πάντες οἱ κατὰ τὴν ὁμοίαν ὄντες διάθεσιν ὁμοίως ἀντιλαμβάνεσθαι. ὥστε τὸ μὲν συνημμέ-*
219 *νον ὑγιές ἐστιν. ἀληθὲς δέ γε καὶ τὸ δεύτερον λῆμμα, τὸ οὐχὶ δέ γε τὰ σημεῖα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται. τὸ γοῦν ἐπὶ τῶν πυρεσσόντων ἔρευθος καὶ ἡ τῶν αἰτίων προπάλεια*[p] *καὶ ὁ ἔνικμος χρὼς καὶ ἡ πλείων θερμασία καὶ ἡ σφοδρότης τῶν σφιγμῶν καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα τοῖς ὁμοίως κατά τε τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν ἄλλην σύγκρισιν διακειμένοις οὐ τοῦ*
220 *αὐτοῦ προσπίπτει σημεῖα οὐδ' ὡσαύτως πᾶσι φαίνεται· ἀλλ' Ἡροφίλῳ μὲν*[q] *λόγου χάριν ὡς ἄντικρυς χρηστοῦ αἵματος σημεῖα, Ἐρασιστράτῳ δὲ ὡς μεταπτώσεως τῆς ἐκ φλεβῶν εἰς ἀρτηρίας, Ἀσκληπιάδῃ δὲ ὡς ἐνστάσεως νοητῶν ὄγκων*[r] *ἐν νοητοῖς*
221 *ἀραιώμασι. τοίνυν καὶ τὸ δεύτερον λῆμμα ὑγιές ἐστιν. ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τρίτον, τὸ τὰ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεσθαι· τὸ γὰρ λευκόν, εἰ τύχοι, χρῶμα τῷ μὲν ἰκτεριῶντι καὶ τῷ ὑφαίμους*[s] *ἔχοντι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῷ κατὰ φύσιν διακειμένῳ οὐχ ὡσαύτως προσπίπτει, ἀνομοίως γὰρ διέκειντο. παρ' ἣν αἰτίαν τῷ μὲν φαίνεται ὠχρόν, τῷ δὲ ἐνερευθές, τῷ δὲ λευκόν. τοῖς μέντοι κατὰ τὴν αὐτὴν διάθεσιν*

sunt ex apparentibus, signa etiam omnibus similiter affectis similiter apparent. 218. si enim omnes qui videndi facultate integra nec impedita utuntur, album colorem non diverso modo sed similiter percipiunt, si omnibus naturali gustatus sensu gaudentibus dulcia dulce sapiunt, necessario etiam signa, siquidem sunt ex rebus sensilibus ut album et dulce, debent ab omnibus similiter affectis similiter percipi. connexum igitur recte se habet. 219. sed verum quoque est assumtum alterum, quod nempe signa neutiquam omnibus similiter affectis similiter appareant. rubor certe qui apparet in febricitantibus et causarum praecedens luctatio et cutis humida et calor maior et pulsus vehementior et caetera signa iis qui similiter sunt affecti et sensibus et alia constitutione, non eiusdem rei se praebent signa neque similiter apparent omnibus; 220. sed Herophilo quidem, exempli causa, tamquam signa aperte boni sanguinis, Erasistrato autem tamquam transitionis a venis in arterias, Asclepiadae autem tamquam signa vehementioris intensionis corpusculorum intelligibilium in raritatibus intelligibilibus. est ergo recta etiam secunda propositio. 221. sed et tertia, quod quae apparent similiter apparent omnibus similiter affectis: color enim, exempli causa, albus ei quidem qui morbo laborat regio et ei qui sanguine suffusos habet oculos et ei qui secundum naturam est affectus, non similiter se offert, non sunt enim similiter affecti. quamobrem illi quidem apparet fulvus, huic ruber, huic albus. iis vero omnibus qui sunt in eadem affectione, nempe sanis

n) *τὸ τὰ σημεῖα*] sic ex eodem ms legendum pro *καὶ τὰ σημεῖα*.
o) *ἀπαρεμποδίστους*] ita scripsi pro *ἀπαραμποδίστους*, ut sect. 188 et 140.
p) *ἡ τῶν αἰτίων προπάλεια*] confer dicta ad sect. 204.
q) *Ἡροφίλῳ μὲν*] supra sect. 188.
r) *νοητῶν ὄγκων*] ms Vratislav. *νοητῶν τῶν*. ferri posset *τῶν νοητῶν* de hac Asclepiadis sententia dictum ad 3 Pyrrhon. sect. 32.
s) *τῷ μὲν ἰκτεριῶντι καὶ τῷ ὑφαίμους*] confer ad 1 Pyrrhon. sect. 44.

οὖσι, τουτέστι τοῖς ὑγιαίνουσι, λευκὸν μόνον φαίνεται. τοίνυν 222
ἀληθέσιν οὖσι τοῖς λήμμασι συνεισαχθήσεται καὶ ἡ ἐπιφορά. οὐκ ἄρα φαινόμενόν ἐστι τὸ σημεῖον. αὐτόθεν μὲν οὖν ἐφοδεύσασιν [t]) ἡμῖν ἀληθὴς ὁ λόγος ὑποδέδεικται. ὅτι δὲ καὶ ἀναπόδεικτός ἐστι καὶ συλλογιστικός [u]), ἀναλύσασιν αὐτὸν φανήσεται. εὐθέως 223
γάρ, ἵνα μικρὸν ἄνωθεν [x]) προλάβωμεν, ἀναπόδεικτοι λέγονται P 500
διχῶς, οἵ τε μὴ ἀποδεδειγμένοι καὶ οἱ μὴ χρείαν ἔχοντες ἀποδείξεως, τῷ αὐτόθεν εἶναι περιφανὲς ἐπ' αὐτῶν τὸ ὅτι συνάγουσιν. ἐπεδείξαμεν δὲ πολλάκις [y]), ὡς κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον ταύτης ἠξίωνται τῆς προσηγορίας οἱ κατ' ἀρχὴν τῆς πρώτης περὶ συλλογισμῶν εἰσαγωγῆς [z]) παρὰ τῷ Χρυσίππῳ τε-

albus solum apparet. 222. si ergo verae sunt hae propositiones, simul etiam inferetur illatio. non est ergo signum ex apparentibus. atque nobis quidem hac via et ratione procedentibus ex se vera ostensa est haec argumentatio. 223. quod autem sit etiam indemonstrabilis sive ex illis quae nulla indigent demonstratione et firmiter colligat, perspicuum erit si eam resolverimus. iam enim, ut paulo altius rem sumamus, indemonstrabiles dicuntur argumentationes duobus modis, nempe vel quae non possunt demonstrari vel quae non opus habent demonstratione, quod ex se in eis sit perspicuum quod colligant. saepe autem ostendimus, quod in secundo significato ita sunt appellatae, quae locatae sunt a Chrysippo in principio primae institutionis de

---

t) *ἐφοδεύσασιν*] ita Ciz. ms pro *ἐφωδεύσασιν*. est autem *ἔφοδος* ratiocinatio sive collectio nitens aliqua hypothesi, qua veluti via ad rem deducimur, sect. 482. 140 et 435, ubi etiam *μεθόδου* vocabulum simili sensu occurrit: hinc *ἐφοδεύειν* ratione et collectione tali uti sect. 285 et *ἐφοδευτικῶς*, per ratiocinationem eiusmodi sive collectionem lib. 2 Pyrrhon. sect. 141 et infra sect. 307 praesentis libri, ubi ei *ἐκκαλυπτικῶς* opponitur.

u) *ἀναπόδεικτός ἐστι καὶ συλλογιστικός*] Stoici *ἀναπόδεικτον* argumentum vocant, quod cum ipsum non indigeat demonstratione, ad alia demonstranda sufficiat lib. 1 Pyrrhon. sect. 156; *συλλογιστικόν* vero, quod P 500
firma gaudet vi concludendi nec laborat aliquo ex illis vitiis per quae *λόγος* fit *ἀσύνακτος* sive *ἀσυλλόγιστος*, quaeque enumerantur in eodem 1 Pyrrhon. libro sect. 146 sq. utrumque igitur de hoc Aenesidemi argumento affirmat Sextus. neque probo Hervetum qui vertit, *si syllogistice eam resolverimus*, quasi *συλλογιστικῶς* legisset pro *συλλογιστικός*.

x) *μικρὸν ἄνωθεν*] eodem loquendi genere utitur noster lib. adversus Musicos sect. 38 et 2 adversus Phys. sect. 220 atque adversus Ethicos sect. 7, 112. Iamblichus de Pythag. *μικρόν γε ἄνωθεν προλαβόντες περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ καὶ πατρίδος*. Simplicius p. 9 in Epictetum: *ἄνωθέν ποθεν αὐξάμενοι λέγωμεν*. sic passim Graeci scriptores et S. Lucas in limine sancti evangelii sui, *παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς*, quod Demosthenes orat. de Corona dixit: *παρηκολουθηκότα τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς*. Cicero 1 de Leg. *alte vero et ut oportet a capite frater repetis quod quaerimus*. Sextus 1 adversus Logicos sect. 371 *ὡς πάρεστι σκοπεῖν τάξει τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων ἄνωθεν ποιησαμένοις*. quod *ἄνωθεν* Graeci, Sallustius dixit *supra* de bello Iugurthino c. 5 *sed prius quam huiuscemodi rei initium expedio, pauca supra repetam*.

y) *ἐπεδείξαμεν δὲ πολλάκις*] non quidem in his libris, sed 2 Pyrrhon. sect. 156, ac fortasse in aliis scriptis quae intercidere.

z) *τῆς πρώτης περὶ συλλογισμῶν εἰσαγωγῆς*] Laërtius 7 195 inter Chrysippi scripta memorat primo librum *περὶ τῶν πρώτων καὶ ἀναποδείκτων*, deinde *περὶ συλλογισμῶν εἰσαγωγικῶν*, quorum uterque fuit adversus Zenonem, a quo in plerisque dissensisse Chrysippum constat ex eodem Laërtio 7 179. confer nostrum infra sect. 428.

224 ταγμένοι. νυνὶ δὲ ἐφ' ὁμολόγῳ τούτῳ γνωστέον ὅτι πρῶτος μέν ἐστιν ἀναπόδεικτος ὁ ἐκ συνημμένου καὶ τοῦ ἡγουμένου τὸ λῆγον ἐν ἐκείνῳ τῷ συνημμένῳ ἔχων a) συμπέρασμα, τουτέστιν ὅταν λόγος δύο ἔχῃ λήμματα, ὧν τὸ μὲν ἕτερόν ἐστι συνημμένον, τὸ δὲ ἕτερον ἡγούμενον ἐν τῷ συνημμένῳ· ἔχει δὲ καὶ ἐπιφορὰν τὸ λῆγον ἐν τῷ αὐτῷ συνημμένῳ. τότε ὁ τοιοῦτος λόγος πρῶτος ἀναπόδεικτος καλεῖται, οἷον ὁ οὕτως ἔχων 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν, φῶς ἄρα ἐστίν'. οὗτος γὰρ τὸ μὲν ἕτερον τῶν λημμάτων ἔχει συνημμένον τό 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι· τὸ δὲ λοιπόν, τὸ ἡγούμενον ἐν τῷ συνημμένῳ 'ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί', τό 'φῶς ἄρα ἐστίν' τρίτον, τὴν ἐπιφορὰν τὸ
225 λῆγον τοῦ συνημμένου. δεύτερος δ' ἐστὶν ἀναπόδεικτος, ὁ ἐκ συνημμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῷ λήγοντι ἐν ἐκείνῳ τῷ συνημμένῳ τὸ ἀντικείμενον τῷ ἡγουμένῳ ἔχων συμπέρασμα, τουτέστιν, ὅταν λόγος πάλιν ἐκ δυοῖν συνεστὼς λημμάτων, ὧν τὸ μὲν ἕτερόν ἐστι συνημμένον, τὸ δὲ ἕτερον ἀντικείμενον τῷ λήγοντι ἐν τῷ συνημμένῳ, ἔχῃ δὲ καὶ ἐπιφορὰν τὸ ἀντικείμενον τῷ ἡγουμένῳ, τότε ὁ τοιοῦτος γίνεται δεύτερος ἀναπόδεικτος, ὡς τό 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· οὐχὶ δέ γε φῶς ἐστιν, οὐκ ἄρα ἐστὶν ἡμέρα'· τότε γάρ, 'εἰ ἔστιν ἡμέρα, φῶς ἐστι', τὸ ἕτερον
P 501 λῆμμα τοῦ λόγου συνημμένον ἐστί, τό τε 'οὐχὶ δέ γε φῶς ἐστι' λοιπὸν λῆμμα τοῦ λόγου καθεστὼς ἀντικείμενόν ἐστι τῷ λήγοντι

syllogismis. 224. nunc autem cum de hoc constet, sciendum est, quod primus quidem modus indemonstrabilis est, qui ex connexo et antecedente consequens in illo connexo habet conclusionem. hoc est, quando oratio duas habet propositiones, quarum altera quidem est connexum, altera vero antecedens in connexo: habet deinde et illationem consequens in eodem connexo. tunc eiusmodi argumentatio appellatur primi modi indemonstrabilis, ut quae sic habet 'si dies est, lux est; atqui dies est, lux ergo est'. haec enim alteram quidem ex propositionibus habet connexum, nempe illud 'si dies est; lux est'; alteram autem, antecedens in connexo, 'atqui dies est', tertiam 'lux ergo est', illationem consequens connexi. 225. secundus modus indemonstrabilis est, qui ex connexo et eo quod adversatur consequenti in illo connexo id quod adversatur antecedenti habet conclusionem, hoc est, quando argumentum rursus constat ex duabus propositionibus, quarum altera quidem est connexum, altera autem id quod adversatur consequenti in connexo, habetque illationem id quod adversatur antecedenti, tunc eiusmodi argumentatio est secundi modi indemonstrabilis, ut illud 'si dies est, lux est: non est autem lux, non est ergo dies': tunc enim 'si dies est, lux est', altera propositio argumenti est connexum; altera argumenti propositio 'atqui non est lux' adversatur consequenti in connexo. hinc illatio 'non est ergo

---

a) ἔχων] ita recte mss pro ἔχον, refertur enim ad λόγος. similiter mox ex iisdem mss sect. 225 ἔχων συμπέρασμα pro ἔχον reposui. eaedem rationes et exempla eadem trium argumentandi generum indemonstrabilium exstant 2 Pyrrhon. sect. 157, ubi quartum etiam et quintum additur, quae hoc loco adiungere Sextus omisit, quoniam illis non indiguit ad argumentum Aenesidemi explicandum, quod ex secundo et tertio genere compositum esse docet. quinti exemplum exstat apud Cleomedem lib. 1 c. 8, ubi terram rotundam esse disputat, quoniam nec lata sit neque cava neque quadrata neque pyramidi similis. fallitur autem vir doctus Rob. Balforeus, qui in notis ad illum locum putat quintum ἀναπόδεικτον a Cleomede appellari ideo, quia quinque res enumerentur, nam quintum respectu aliorum quattuor argumentorum similis generis dici e Sexto nostro perspicuum est.

ἐν τῷ συνημμένῳ. ἥ τε ἐπιφορὰ ἡ ‘οὐκ ἄρα ἡμέρα ἐστί’ τὸ
ἀντικείμενον ἦν τοῦ ἡγουμένου. τρίτος δέ ἐστι λόγος ἀναπό- 226
δεικτος ὁ ἐξ ἀποφατικοῦ συμπλοκῆς καὶ ἑνὸς τῶν ἐν τῇ συμ-
πλοκῇ, τὸ ἀντικείμενον τοῦ λοιποῦ τῶν ἐν τῇ συμπλοκῇ ἔχων
συμπέρασμα, οἷον ‘οὐχὶ καὶ ἡμέρα ἐστὶ καὶ νύξ ἐστιν, ἡμέρα
δέ ἐστιν, οὐκ ἄρα ἐστὶ νύξ’. τὸ μὲν γὰρ ‘οὐχὶ καὶ ἡμέρα ἐστὶ
καὶ νύξ ἐστιν’ ἀποφατικὸν ἦν συμπεπλεγμένου [b]) τοῦ ‘καὶ ἡμέρα
ἐστὶ καὶ νύξ ἐστι’. τὸ δὲ ‘ἡμέρα ἐστί’ τὸ ἕτερον ἐτύγχανε τῶν
ἐν τῇ συμπλοκῇ· τὸ δὲ ‘οὐκ ἄρα ἐστὶ νύξ’ τὸ ἀντικείμενον ἦν
τῷ λοιπῷ τῶν ἐν τῇ συμπλοκῇ. οἱ μὲν οὖν λόγοι τοιοῦτοί τινές 227
εἰσι. τρόποι δὲ αὐτῶν καὶ ὡσπερεὶ σχήματα ἐν οἷς ἠρώτηνται,
οἱ οὕτως ἔχοντες τοῦ μὲν πρώτου ἀναποδείκτου ‘εἰ τὸ πρῶτον,
τὸ δεύτερον· τὸ δέ γε πρῶτον [c]), τὸ ἄρα δεύτερον’. τοῦ δὲ δευ-
τέρου ‘εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· οὐχὶ δέ γε τὸ δεύτερον, οὐκ
ἄρα τὸ πρῶτον’. τοῦ δὲ τρίτου ‘οὐχὶ καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύ-
τερον· τὸ δέ γε πρῶτον, οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον’. ἔτι χρὴ [d]) γινώ- 228
σκειν ὅτι τῶν ἀναποδείκτων οἱ μέν εἰσιν ἁπλοῖ, οἱ δὲ οὐχ ἁπλοῖ·
ὧν ἁπλοῖ μέν εἰσιν οἱ αὐτόθεν σαφὲς ἔχοντες τὸ ὅτι συνάγουσι,
τουτέστι τό, ὅτι συνεισάγεται αὐτῶν τοῖς λήμμασιν ἡ ἐπιφορά,
ὁποῖοί εἰσιν [e]) οἱ ἐκκείμενοι. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τοῦ πρώτου εὐθὺς δῶ-
μεν ἀληθὲς εἶναι τό ‘εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι’, λέγω δὲ τὸ ἀκο-
λουθεῖν τῷ ἡμέραν εἶναι τὸ φῶς εἶναι· ὑποθώμεθα δὲ ἀληθὲς

dies’ est oppositum antecedenti. 226. tertius modus argumenti indemonstrabilis est, qui constat ex negante copulativa et positione unius ex iis quae in copulativa sunt habetque conclusionem quae negat reliquam partem copulativae propositionis, ut ‘non et dies est et nox est; atqui dies est, nox igitur non est’. in hoc argumento ‘non et dies est et nox est’ negatio est copulativa huius ‘et dies est et nox est’. illud autem ‘dies est’ est positio alterius earum quae sunt in copulativa; illud denique ‘non est ergo nox’ negat reliquam partem copulativae propositionis. 227. atque tales quidem sunt argumentationes indemonstrabiles. modi autem et veluti figurae quibus illae proferuntur, sunt huiusmodi: primae quidem indemonstrabilis, ‘si primum, est etiam secundum; primum est autem, ergo et secundum’. secundae ‘si primum, est etiam secundum; non est autem secundum, non est ergo primum’. tertiae denique ‘non est et primum et secundum; est autem primum, non est ergo secundum. 228. praeterea sciendum est, quod ex indemonstrabilibus argumentationibus aliae quidem sunt simplices, aliae vero non simplices. ex his simplices sunt quae in se ipsis manifesto habent quod colligunt, hoc est, ubi simul cum eorum propositionibus colligitur illatio, cuiusmodi sunt quae sunt expositae. in prima enim statim si dederimus esse verum, ‘si dies est, lux est’, hoc est ex eo quod dies est,

b) *ἀποφατικὸν συμπεπλεγμένου*] ms Ciz. *συμπεπλεγμένον*. idem paullo P 501
ante dixerat *ἀποφατικὴν συμπλοκήν*, quod legitur etiam 2 Pyrrhon. sect. 158.

c) *τὸ δέ γε πρῶτον*] ita ms Vratislav. pro *τὸ δέ*.

d) *ἔτι χρὴ*] ante haec verba in editis exstabat in media pagina titulus novi veluti capitis *τῶν ἀναποδείκτων διαίρεσις*, *indemonstrabilium distinctio*. sed msti codices et divisionem eiusmodi et titulum ignorant, ac merito. neque enim ex instituto hoc sibi tractandum Sextus praesenti loco suscepit, sed tantum obiter atque *ἐξ ἐπιδρομῆς*. itaque notam quam memoriae causa inter legendum quidam fortasse codicis sui margini allevarat, editores pro titulo capitis perperam habuerunt. confer quae ad librum superiorem sect. 378.

e) *ὁποῖοί εἰσιν*] ita recte mss pro *ὁποῖον*.

τὸ πρῶτον τὸ 'ἡμέραν εἶναι', ὅπερ ἦν ἡγούμενον ἐν τῷ συνημ-
μένῳ, ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσει καὶ τὸ 'φῶς εἶναι'. ὅπερ ἦν συμ-
229 πέρασμα τοῦ λόγου. οὐχ ἁπλοῖ δέ εἰσιν οἱ ἐκ τῶν ἁπλῶν πε-
πλεγμένοι καὶ ἔτι χρείαν ἔχοντες τῆς εἰς ἐκείνους ἀναλύσεως, ἵνα
γνωσθῶσιν ὅτι καὶ αὐτοὶ συνάγουσι. τούτων δὲ τῶν οὐχ ἁπλῶν
οἱ μὲν ἐξ ὁμογενῶν εἰσι συνεστῶτες, οἱ δὲ ἐξ ἀνομογενῶν· καὶ
ἐξ ὁμογενῶν μέν, ὥσπερ οἱ ἐκ δυοῖν πρώτων ἀναποδείκτων πε-
230 πλεγμένοι ἢ ἐκ δυοῖν δευτέρων· ἐξ ἀνομογενῶν δέ, ὥσπερ οἱ ἐκ
πρώτου ἀναποδείκτου [f]) συνεστῶτες ἢ ἐκ δευτέρου καὶ τρίτου,
P 502 καὶ κοινῶς οἱ τούτοις παραπλήσιοι. ἐξ ὁμογενῶν μὲν οὖν συν-
έστηκεν οἷον ὁ τοιοῦτος 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν
ἡμέρα ἐστίν, φῶς ἄρα ἐστί'. πέπλεκται γὰρ ἐκ πρώτων δυοῖν
231 ἀναποδείκτων, ὡς ἀναλύσαντες αὐτὸν εἰσόμεθα. γνωστέον γὰρ
ὅτι θεώρημα διαλεκτικόν ἐστιν εἰς τὰς τῶν συλλογισμῶν ἀναλύ-
σεις παραδιδόμενον τοιοῦτον· ὅταν τὰ τινὸς συμπεράσματος
συνακτικὰ λήμματα ἔχωμεν, δυνάμει κἀκεῖνο ἐν τούτοις ἔχομεν
232 τὸ συμπέρασμα, κἂν κατ' ἐκφορὰν μὴ λέγηται. ἐπεὶ οὖν δύο
ἔχομεν λήμματα τό τε συνημμένον τὸ 'εἰ ἡμέρα ἐστίν, φῶς
ἐστιν' [g]), ὅπερ ἄρχεται μὲν ἀπὸ ἁπλοῦ ἀξιώματος τοῦ 'ἡμέρα
ἐστί', λήγει δὲ εἰς οὐχ ἁπλοῦν συνημμένον τὸ 'εἰ ἡμέρα ἐστί,
φῶς ἐστι', καὶ ἔτι τὸ ἡγούμενον ἐν αὐτῷ τό 'ἡμέρα ἐστίν' [h])·
ἐκ τούτων συναχθήσεται ἡμῖν πρώτῳ ἀναποδείκτῳ τὸ λῆγον ἐν
233 ἐκείνῳ τῷ συνημμένῳ τό 'εἰ ἄρα ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι'. τοῦτο

sequi esse lucem, ponamusque prius esse verum, nempe 'diem esse', quod est antecedens in connexo, necessario sequetur etiam 'esse lucem'. quod est conclusio argumenti. 229. non simplices autem argumentationes indemonstrabiles sunt quae sunt contextae ex simplicibus et adhuc opus habent ut in illas resolvantur, quo constet eas firmiter colligere. ex his non simplicibus aliae constant ex argumentis eiusdem generis, aliae ex diversis. ex argumentis eiusdem generis, ut quae sunt contextae ex duobus primi modi vel ex duobus secundi modi indemonstrabilis. 230. diversi autem generis sunt quae constant ex argumentis primi modi indemonstrabilis et tertii vel secundi et tertii, et communiter quae sunt hisce similes. atque ex eiusdem quidem generis argumentis indemonstrabilibus componitur hic, verbi gratia, syllogismus 'si dies est, lux est; atqui dies est, lux ergo est'. contextus enim est ex duobus primi modi indemonstrabilis, ut sciemus si ipsum resolverimus. 231. sciendum est enim, quod praeceptum dialecticum de syllogismorum resolutionibus traditur huiusmodi: cum habuerimus propositiones ex quibus colligitur aliqua conclusio, vi ac potestate in his habemus illam conclusionem, etiamsi diserte non enuntietur. 232. quoniam ergo duas habemus propositiones, nempe et connexum illud 'si dies est, lux est', quod incipit a simplici pronuntiato 'dies est' desinitque in non simplex, connexum nempe, 'si dies est, lux est', et praeterea habemus antecedens quod est in connexo nempe 'dies est'; ex his nobis colligetur primo modo indemonstrabilis argumenti consequens in illo connexo, nempe

---

f) *οἱ ἐκ πρώτου ἀναποδείκτου*] subintellige *καὶ τρίτου*, uti statim se-
P 502 quitur: *ἐκ δευτέρου καὶ τρίτου.* exemplum huius compositi ex primo et tertio genere indemonstrabilis argumenti fuerit hoc: *si dies est, lucet et non nox est.* exemplum alterius ex secundo et tertio est Aenesidemi argumentum, de quo sect. 234 sq.

g) *εἰ ἡμέρα ἐστίν, φῶς ἐστιν*] in editis verba: *φῶς ἐστιν*, male desiderantur.

h) *τό ἡμέρα ἐστίν*] ita legendum e mss, non *τῷ*.

οὖν δυνάμει μὲν ἔχομεν ἐν τῷ λόγῳ συναγόμενον· κατὰ δὲ τὴν ἐκφορὰν παραλελειμμένον τάξαντες μετὰ τῆς τοῦ ἐκκειμένου λόγου προλήψεως τῆς 'ἡμέρα ἐστίν', ἕξομεν συναγόμενον τό 'φῶς ἐστι' πρώτῳ ἀναποδείκτῳ. ὅπερ ἦν ἐπιφορὰ τοῦ ἐκκειμένου λόγου. ὥστε δύο γίγνεσθαι πρώτους ἀναποδείκτους, ἕνα μὲν τοιοῦτον εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν, ἕτερον δὲ τὸν τοιοῦτον, 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς ἄρα ἐστί'.
τοιόσδε μὲν οὖν ἐστιν ὁ χαρακτὴρ τῶν ἐξ ὁμογενῶν τὴν πλοκὴν 234
ἐχόντων λόγων. ἐξ ἀνομογενῶν δὲ λοιπόν ἐστι, καθάπερ ὁ παρὰ τῷ Αἰνησιδήμῳ[i]) περὶ τοῦ σημείου ἐρωτηθείς, ἔχων δὲ οὕτως· 'εἰ τὰ φαινόμενα ἅπασι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται, καὶ τὰ σημεῖά ἐστι φαινόμενα, τὰ σημεῖα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται· τὰ δὲ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται, τὰ δέ γε σημεῖα οὐ πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται· οὐκ ἄρα φαινόμενά ἐστι τὰ σημεῖα'. συνέστηκε γὰρ ὁ τοιοῦτος 235
λόγος ἐκ δευτέρου τε ἀναποδείκτου καὶ τρίτου, καθὼς πάρεστι[k]) μαθεῖν ἐκ τῆς ἀναλύσεως, ἥτις σαφεστέρα μᾶλλον γενήσεται ἐπὶ τοῦ τρόπου ποιησαμένων ἡμῶν τὴν διδασκαλίαν ἔχοντος οὕτως 'εἰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, τὸ τρίτον· οὐχὶ δέ γε τὸ τρίτον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον, οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον'. ἐπεὶ γὰρ ἔχο- 236
μεν συνημμένον, ἐν ᾧ ἡγεῖται συμπεπλεγμένον τὸ πρῶτον καὶ P 503
τὸ δεύτερον, λήγει δὲ τὸ τρίτον, ἔχομεν δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ λήγοντος τό οὐ τὸ τρίτον, συναχθήσεται ἡμῖν καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἡγουμένου τό οὐκ ἄρα τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον,

'si dies est, lux est'. 233. hoc ergo vi quidem ac potestate habemus collectum in isto argumento. si vero illud quod diserte non expressum est collocaverimus cum anticipatione iam expositae argumentationis, nempe 'dies est', habebimus collectum illud 'lux est' primo modo indemonstrabili. quae erat iam expositi argumenti illatio. quo fit ut duae sint argumentationes primi modi indemonstrabiles, una quidem huiusmodi 'si dies est, lux est', altera autem huiusmodi 'si dies est, lux est; atqui dies est, lux ergo est'. 234. atque huiusmodi quidem sunt syllogismi qui contexuntur ex argumentis indemonstrabilibus quae sunt eiusdem generis. restat autem qui constat ex indemonstrabilibus diversi generis argumentis, cuiusmodi est qui apud Aenesidemum de signo fuit propositus, est autem huiusmodi 'si quae apparent, omnibus similiter affectis similiter apparent, et signa sunt apparentia, signa similiter apparent omnibus similiter affectis; quae autem apparent, omnibus similiter affectis similiter apparent, signa autem non apparent omnibus similiter affectis; signa ergo non sunt apparentia'. 235. constat enim eiusmodi argumentatio et ex secunda indemonstrabili et tertia, sicut licet discere ex resolutione, quae quidem fiet dilucidior, si nos doctrinam exposuerimus de modo argumenti, qui sic habet 'si primum et secundum, est etiam tertium: non est autem tertium, sed nec primum; non est ergo secundum'. 236. quoniam enim habemus connexum in quo antecedit complexum, 'si primum et secundum est' consequiturque 'est etiam tertium', habemus porro et quod adversatur consequenti, nempe 'non est tertium'; colligetur nobis et quod adversatur antecedenti, nempe 'non ergo

---

i) *παρὰ τῷ Αἰνησιδήμῳ*] iam accedit ad Aenesidemi argumentum sect. 215 propositum, cuius caussa totam hanc disputationem de argumentis indemonstrabilibus est ingressus.

k) *καθὼς πάρεστι*] ms Ciz. *καθώσπερ ἔστι.*

δευτέρῳ ἀναποδείκτῳ. ἀλλὰ δὴ τοῦτο αὐτὸ κατὰ μὲν τὴν δύναμιν ἔγκειται τῷ λόγῳ, ἐπεὶ ἔχομεν τὰ συνεκτικὰ [l]) αὐτοῦ λήμματα, κατὰ δὲ τὴν προφορὰν παρεῖται. ἅπερ τάξαντες μετὰ τοῦ λειπομένου λήμματος τοῦ πρώτου ἕξομεν συναγόμενον τὸ συμπέρασμα τό 'οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον', τρίτῳ ἀναποδείκτῳ. ὥστε δύο εἶναι ἀναποδείκτους, ἕνα μὲν τοιοῦτον 'εἰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, τὸ τρίτον· οὐχὶ δέ γε τὸ τρίτον, οὐκ ἄρα τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον'· ὅς ἐστι δεύτερος ἀναπόδεικτος [m]). ἕτερον δὲ τρίτον [n]) τὸν οὕτως ἔχοντα 'οὐχὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον·
237 ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον, οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον'. ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ τρόπου ἡ ἀνάλυσίς ἐστι τοιαύτη. ἀναλογεῖ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ λόγου· παραλείπεται γὰρ τὸ τρίτον τό 'οὐχὶ τὰ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται· καὶ τὰ σημεῖά ἐστι φαινόμενα'. ὃ μετὰ τοῦ 'τὰ φαινόμενα ἅπασι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεσθαι' συνάγει τὸ τοῦ ἐκκειμένου τρίτῳ ἀναποδείκτῳ, ὥστε δεύτερον μὲν γίνεσθαι ἀναπόδεικτον τοιοῦτον 'εἰ τὰ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται, καὶ τὰ σημεῖά ἐστι φαινόμενα, τὰ σημεῖα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται· οὐχὶ δέ γε τὰ σημεῖα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαί-
238 νεται· τὰ σημεῖα ἄρα οὐκ ἔστι φαινόμενα'. τρίτον δὲ τὸν τοιοῦτον [o]) οὐχὶ καὶ τὰ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως φαίνεται, καὶ τὰ σημεῖά ἐστι φαινόμενα· ἀλλὰ μὴν τὰ φαινόμενα πᾶσι τοῖς ὁμοίως διακειμένοις παραπλησίως

primum et secundum', secunda indemonstrabili. hoc vero ipsum vi quidem ac potestate in argumento situm est, habemus enim quae illud continent propositiones, diserte autem non exprimitur. quae si locaverimus cum ea quae omissa est propositione, nempe prima, habebimus conclusionem quae colligitur, nempe 'non ergo secundum', tertia indemonstrabili. quo fit ut duae sint indemonstrabiles, una quidem huiusmodi 'si primum et secundum, est quoque tertium. non est autem tertium, non est ergo primum et secundum'. quae est secunda indemonstrabilis. altera autem quae tertia indemonstrabilis est, sic habet 'non et primum et secundum, atqui est primum, non est ergo secundum. 237. atque quod ad modum quidem et figuram argumentatio Aenesidemi ita resolvitur. congruit autem ratio ipsa quoque: praetermittitur enim tertium, nempe illud 'non et quae apparent omnibus similiter affectis similiter apparent; et signa sunt apparentia'. quod cum propositione 'quae apparent, omnibus similiter affectis similiter apparent' colligit positam conclusionem tertio modo indemonstrabili, ut alterum argumentum indemonstrabile sit hoc 'si apparentia apparent similiter omnibus similiter affectis, et signa sunt ex apparentibus, signa etiam omnibus similiter affectis similiter apparent: non autem similiter apparent signa omnibus similiter affectis; non ergo signa sunt ex apparentibus'. 238. tertium autem huiusmodi 'non et quae apparent, omnibus similiter affectis similiter apparent, et signa sunt apparentia; atqui quae apparent, omnibus similiter af-

---

P 503 l) *συνεκτικὰ*] ita ms Ciz. et Hervetus. quod magis probatur mihi quam *συναχτικά*, quod habet ms Vratislav. propius etiam accedit vitiosum quod est in editis *συνετικά*.

m) *δεύτερος ἀναπόδεικτος*] expositus supra sect. 225 et 227.

n) *τρίτον*] tertii generis indemonstrabilium ratio fuit sect. 226. 227.

o) *τὸν τοιοῦτον*] ita recte mss pro *τῶν τοιούτων*. refertur enim ad illud quod antecessit: *ὥστε δεύτερον μὲν γίνεσθαι (λόγον) ἀναπόδεικτον τοιοῦτον*.

φαίνεται· οὐκ ἄρα τὰ σημεῖά ἐστι φαινόμενα'. κατὰ δὲ τὴν αὐ- 239
τὴν δύναμιν τῆς συναγωγῆς καὶ τοιοῦτός τις προτεθήσεται λό-
γος 'εἰ τὰ φαινόμενα πᾶσιν ἐπ' ἴσης φαίνεται, καὶ τὰ φαινό-
μενα τῶν ἀδήλων ἐστὶ σημεῖα, τὰ ἄδηλα πᾶσιν ἐπ' ἴσης φαί-
νεται. οὐχὶ δέ γε τὰ ἄδηλα πᾶσιν ἐπ' ἴσης φαίνεται, ἀλλὰ
καὶ τὰ φαινόμενα πᾶσιν ἐπ' ἴσης φαίνεται· οὐκ ἄρα τὰ φαι-
νόμενα τῶν ἀδήλων ἐστὶ σημεῖα'. τούτου δὴ τοῦ λόγου ἡ μὲν 240
ἀνάλυσίς ἐστιν ὁμοία, καθ' ἣν δεύτερος ἀναπόδεικτος ἐπιβάλλει
τρίτῳ [p]). ἡ δὲ παραμυθία τῶν λημμάτων προὖπτος. ὅτι γὰρ τὰ P 504
φαινόμενα ἐπ' ἴσης φαίνεται τοῖς ἀπαρεμποδίστους ἔχουσι τὰς
αἰσθήσεις, συμφανές. οὐ γὰρ ἄλλοις ἄλλως τὸ λευκὸν φαίνεται
οὐδὲ ἄλλοις ἄλλως τὸ μέλαν οὐδὲ διαφερόντως τὸ γλυκύ, ἀλλ'
ὁμοίως πάντας κινεῖ. εἰ δὴ ταῦτα ἐπ' ἴσης φαίνεται [q]) καὶ ἐν- 241
δεικτικὴν ἔχει δύναμιν τῶν ἀδήλων, ἀνάγκη καὶ τὰ ἄδηλα ἐπ'
ἴσης πᾶσι προπίπτειν, ὡς ἂν καὶ τῶν αἰτίων αὐτῶν ὄντων καὶ
τῆς ὕλης ὁμοίως [r]) ὑποκειμένης. οὐχὶ δέ γε τοῦτο· οὐ γὰρ πάν-
τες ὡσαύτως τὰ ἄδηλα γινώσκουσι, καίπερ κατ' ἴσον τοῖς αἰ-
σθητοῖς ἐγκυροῦντες. ἀλλ' οἱ μὲν οὐδ' εἰς ἔννοιαν αὐτῶν ἔρ-
χονται, οἱ δὲ ἔρχονται μέν, εἰς ποικιλίαν δὲ καὶ πολυτρόπους
καὶ μαχομένας ὑποσύρονται ἀποφάσεις. ἀκόλουθον ἄρα μὴ αἰ-
σθητὰ λέγειν τὰ σημεῖα, ἵνα μὴ τοῦθ' ἡμῖν τὸ ἄτοπον ἕπηται.
ἐνέσται δὲ καὶ βραχέως τὰ προειρημένα περιλαβόντας τοιουτονσί 242
τινας προτείνειν λόγους· 'εἰ τὰ φαινόμενα πᾶσι φαίνεται, τὰ δὲ
σημεῖα οὐ πᾶσι φαίνεται, οὐκ ἔστι τὰ φαινόμενα σημεῖα. ἀλλὰ
μὴν τὸ πρῶτον, τὸ ἄρα δεύτερον'. καὶ πάλιν 'εἰ τὰ φαινόμενα, 243

fectis similiter apparent: non sunt ergo signa apparentia'. 239. eadem autem virtute colligendi eiusmodi quoque proponetur argumentum 'si quae apparent, ex aequo apparent omnibus, et quae apparent, sunt signa obscurorum, obscura ex aequo apparent omnibus. non autem quae obscura sunt, ex aequo apparent omnibus, sed et quae apparent ex aequo apparent omnibus: non ergo quae apparent, sunt signa obscurorum'. 240. huius argumenti similis est resolutio, per quam secunda indemonstrabilis cum tertia coniungitur. sunt autem evidentes propositiones: nam quod quae apparent, ex aequo apparent iis quorum sensibus nihil obstat, est perspicuum. non enim aliis aliter apparet album neque aliis aliter nigrum neque differenter dulce, sed similiter omnes movet. 241. si haec autem ex aequo apparent omnibus et vim habent obscura indicandi, necesse est obscura etiam omnibus se offerre, utpote quod et eaedem sint causae et sit similiter subiecta materia. hoc autem non ita est: non enim omnes similiter ea quae obscura sunt, cognoscunt, etiamsi ex aequo eis se offerant sensilia. sed aliis ne veniunt quidem in cogitationem, alii animo quidem illa agitant, sed attrahuntur in varia et multiplicia et inter se pugnantia pronuntiata. consequens est ergo dicere, signa non esse sensilia, ne nos sequatur hoc absurdum. 242. licebit autem iis quae dicta sunt breviter comprehensis tales proponere argumentationes: 'si quae apparent, omnibus apparent, signa autem non omnibus apparent; non sunt ea quae apparent, signa. atqui primum, ergo et secundum'. 243. et rursus 'si quae apparent, quatenus sunt apparentia, non

p) *δεύτερος ἐπιβάλλει τρίτῳ*] idem loquendi genus supra sect. 216.

q) *ἐπ' ἴσης φαίνεται*] ita mss et Hervetus pro *ἐπίσης, φασί, φαίνεται.* mox ex iisdem mss *ἐνδεικτικήν* scripsi pro *ἐνδεικτικόν.* P 504

r) *ὁμοίως*] ita Hervetus et Genev. pro *ὁμοίας.*

s) **διδασκαλίας οὐκ ἔχει χρείαν] supra sect. 203.**

καθ' ὅσον ἐστὶ φαινόμενα, διδασκαλίας οὐκ ἔχει χρείαν[s]), *τὰ δὲ σημεῖα, παρ' ὅσον ἐστὶ σημεῖα, διδασκαλίας ἔχει χρείαν, τὰ σημεῖα οὐκ ἔστι φαινόμενα. ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον, τὸ ἄρα δεύτερον'. πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἀξιοῦντας αἰσθητὸν εἶναι τὸ σημεῖον*
244 *τοσαῦτα ἠπορήσθω. σκοπῶμεν δὲ καὶ τὴν ἀντικειμένην τούτοις στάσιν, φημὶ δὲ τῶν νοητὸν αὐτὸ*[t]) *προσειληφότων καθεστάναι. βραχέα δὲ ἴσως δεήσει καὶ περὶ τοῦ ἀρέσκοντος αὐτοῖς προλαβεῖν, καθ' ὃ ἀξίωμα θέλουσιν εἶναι τὸ σημεῖον καὶ διὰ τοῦτο*
245 *νοητὸν ὑπογράφοντες. τοίνυν φασὶ σημεῖον εἶναι ἀξίωμα*[u]) *ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ καθηγούμενον, ἐκκαλυπτικὸν τοῦ λήγοντος. κρίσεις δὲ τοῦ ὑγιοῦς συνημμένου πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας εἶναί φασι, μίαν δ' ἐξ ἁπασῶν ὑπάρχειν, καὶ ταύτην οὐχ ὁμόλογον, τὴν ἀποδοθησομένην. πᾶν γὰρ συνημμένον ἢ ἀπὸ ἀληθοῦς ἀρχόμενον εἰς ἀληθὲς λήγει ἢ ἀπὸ ψεύδους*[x]) *ἀρχόμενον ἐπὶ ψεῦδος λήγει ἢ ἀπ' ἀληθοῦς ἐπὶ ψεῦδος ἢ ἀπὸ ψεύδους ἐπ' ἀληθές.*
246 *ἀπὸ μὲν οὖν ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπ' ἀληθὲς λήγει τό 'εἰ εἰσὶ θεοί, προνοίᾳ θεῶν διοικεῖται ὁ κόσμος'· ἀπὸ ψεύδους δὲ ἐπὶ ψεῦδος τό 'εἰ πέταται ἡ γῆ, πτέρυγας ἔχει ἡ γῆ'· ἀπὸ ψεύδους δὲ ἐπ' ἀληθὲς τό 'εἰ πέταται ἡ γῆ, ἔστιν ἡ γῆ'· ἀπὸ δὲ ἀληθοῦς ἐπὶ ψεῦδος τό 'εἰ κινεῖται οὗτος, περιπατεῖ οὗτος', μὴ*
247 *περιπατοῦντος μὲν αὐτοῦ, κινουμένου δέ. τεσσάρων οὖν οὐσῶν*
P 505 *τοῦ συνημμένου συζυγιῶν, ὅταν ἀπ' ἀληθοῦς τε ἄρχηται καὶ εἰς ἀληθὲς λήγῃ, ἢ ὅταν ἀπὸ ψεύδους ἐπὶ ψεῦδος, ἢ ὅταν ἀπὸ ψεύδους ἐπ' ἀληθές, ἢ ἀναστρόφως ἀπ' ἀληθοῦς ἐπὶ ψεῦδος, κατὰ μὲν τοὺς πρώτους τρεῖς τρόπους φασὶν ἀληθὲς τοῦτο γίνε-*

opus habent ut doceantur; signa autem, quatenus sunt signa, opus habent ut doceantur, signa non sunt apparentia. atqui primum, ergo et secundum'. atque adversus eos quidem qui censent signum esse sensile, hae sint motae dubitationes. 244. consideremus autem et sectam illorum qui eis adversantur, eorum, inquam, qui susceperunt probare quod signum cadat sub intelligentiam. fortasse autem oportebit etiam pauca praemittere de ipsorum placito, quo signum volunt esse pronuntiatum et ideo describunt id cadere sub intelligentiam. 245. dicunt ergo *signum esse pronuntiatum in connexo recte se habente antecedens*, *quo consequens aperitur.* rationes autem connexi sani diiudicandi multas quidem etiam alias esse dicunt, unam autem esse ex omnibus, quae tamen ipsa non est adeo explorata, et iam a me traditur. omne enim connexum aut a vero incipiens desinit in verum aut a falso incipiens desinit in falsum aut a vero in falsum aut a falso in verum. 246. atque a vero quidem incipiens desinit in verum illud 'si sunt dii, deorum providentia mundus administratur'; a falso autem in falsum ut illud 'si terra volat, habet alas'; a falso autem in verum ut 'si terra volat, est terra'; a vero autem in falsum ut 'si iste movetur, ambulat', quando is quidem non ambulat, attamen movetur. 247. cum sint ergo quattuor connexi coniugationes, nempe cum et a vero incipit et in verum desinit, aut cum a falso in falsum, aut cum a falso desinit in verum, aut contra a vero in falsum, in primis quidem tribus modis dicunt connexum esse verum. nam

---

t) *φημὶ δὲ τῶν νοητὸν αὐτὸ*] male editi *νοητῶν*, quod ex mss emendavi. pro *δέ* in ms Ciz. erat *δή*. porro qui *νοητόν* voluerunt esse signum, fuere Stoici, sect. 177.

u) *σημεῖον εἶναι ἀξίωμα*] confer lib. 2 Pyrrhon. sect. 104 sq. et 101.

x) *ἢ ἀπὸ ψεύδους*] ita ms Ciz. semel iterumque pro *ψευδοῦς*.

σθαι· ἐάν τε γὰρ ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον [y]) *ἐπ' ἀληθὲς λήγῃ,*
ἐστὶν ἀληθές· ἐάν τε ἀπὸ ψεύδους ἐπὶ ψεῦδος, πάλιν ἀληθές·
ὡσαύτως δὲ κἂν ἀπὸ ψεύδους ἐπ' ἀληθές. καθ' ἕνα δὲ μόνον
γίνεσθαι ψεῦδος, ὅταν ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον [z]) *λήγῃ ἐπὶ ψεῦ-*
δος. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων ἀναζητητέον φασὶ τὸ σημεῖον, 248
οὐκ ἐν τῷ μοχθηρῷ τούτῳ συνημμένῳ ἀλλ' ἐν τῷ ὑγιεῖ· εἴρη-
ται γὰρ ἀξίωμα τὸ ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ καθηγούμενον. ἀλλ' ἐπεὶ
οὐχ ἓν ἦν ὑγιὲς συνημμένον, τρία δέ, καθάπερ τὸ ἀπ' ἀληθοῦς
ἀρχόμενον καὶ ἐπ' ἀληθὲς λῆγον, καὶ τὸ ἀπὸ ψεύδους ἐπὶ ψεῦ-
δος, καὶ τὸ ἀπὸ ψεύδους ἐπ' ἀληθές, σκεπτέον πότερόν ποτε
ἐν πᾶσι ζητητέον τοῖς ὑγιέσι [a]) *συνημμένοις τὸ σημεῖον, ἢ ἔν*
τισιν ἢ ἔν τινι. οὐκοῦν εἰ τὸ σημεῖον ἀληθὲς εἶναι δεῖ καὶ ἀλη- 249
θοῦς παραστατικόν, οὔτε ἐν τῷ ἀπὸ ψεύδους ἀρχομένῳ καὶ ἐπὶ
ψεῦδος λήγοντι οὔτε ἐν τῷ ἀπὸ ψεύδους ἐπ' ἀληθὲς ὑποκείσε-
ται. λείπεται οὖν ἐκείνῳ μόνον αὐτὸ τυγχάνειν, τῷ ἀπὸ τοῦ
ἀληθοῦς τε ἀρχομένῳ καὶ ἐπ' ἀληθὲς λήγοντι, ὡς ἂν καὶ αὐτοῦ
ὑπάρχοντος καὶ τοῦ σημειωτοῦ συνυπάρχειν ὀφείλοντος αὐτῷ.
τοίνυν ὅταν λέγηται τὸ σημεῖον ἀξίωμα εἶναι ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ 250
καθηγούμενον, δεήσει ἐν μόνῳ ἀκούειν αὐτὸ καθηγούμενον συν-
ημμένῳ τῷ ἀπ' ἀληθοῦς τε ἀρχομένῳ καὶ ἐπ' ἀληθὲς λήγοντι.
καὶ μὴν οὐκ εἴ τι ἡγεῖται ἀξίωμα ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ ἀπ' ἀλη-
θοῦς τε ἀρχόμενον καὶ ἐπ' ἀληθὲς λῆγον, τοῦτό ἐστι σημεῖον.
αὐτίκα γέ τοι [b]) *τὸ τοιοῦτο συνημμένον 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς* 251
ἐστιν' ἀπ' ἀληθοῦς μὲν ἄρχεται τοῦ 'ἡμέρα ἐστί' καὶ ἐπ' ἀλη-
θὲς λήγει τό 'φῶς ἐστιν'. οὐκ εἶχε δέ τι ἐν αὐτῷ ἡγούμενον
ἀξίωμα σημεῖον τοῦ λήγοντος· οὐδὲ γὰρ ἐκκαλυπτικόν ἐστι τοῦ

et si a vero incipiens desinat in verum, est verum; et si a falso in falsum, rursus verum; similiter quoque si a falso in verum. uno autem solo modo esse falsum, nempe quando a vero incipiens desinit in falsum. 248. cum haec autem ita habeant, signum dicunt esse quaerendum, non in hoc pravo connexo sed in recte se habente: dictum est enim, signum esse pronuntiatum, quod est antecedens in connexo recte se habente. sed quoniam non unum tantum erat connexum sanum, sed tria, nempe quod incipit a vero et desinit in verum, et quod a falso in falsum, et quod a falso in verum, quaerendum est utrumnam signum quaerendum sit in omnibus connexis recte se habentibus, an in aliquibus an in uno aliquo. 249. ergo si signum oportet esse verum et verum ostendere, neque in connexo quod incipit a falso et desinit in falsum neque in eo quod a falso in verum, sese offeret. restat ergo ut id sit in illo solo, quod et incipit a vero et desinit in verum, utpote quod et ipsum existat et cuius signatum simul existere debeat. 250. quando ergo dicitur signum esse pronuntiatum antecedens in connexo recte se habente, oportebit intelligere antecedens in eo solo connexo, quod et a vero incipit et desinit in verum. atqui ne quidem si quod antecedit pronuntiatum in recto connexo et a vero incipiens in verum desinit, hoc est signum. 251. iam enim a vero quidem certe incipit connexum istud 'si dies est, lux est', a vero, inquam, nempe 'dies est' et in verum desinit nempe 'lux est'. non habet autem in se antecedens pronuntiatum quod sit signum consequentis: neque enim illud 'dies est' aperit et revelat esse

y) *ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον*] ita legendum e mss pro *ἀρχομένου.* P 505
z) *ὅταν ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον*] male editi *ἐπ' ἀληθοῦς.* confer supra sect. 114 et lib. 2 Pyrrhon. sect. 105.
a) *τοῖς ὑγιέσι*] articulum revocavi e ms Ciz., qui in editis aberat.
b) *αὐτίκα γέ τοι*] ita ms Ciz. pro *αὐτίκα γε.*

φῶς ἐστι' τὸ 'ἡμέρα ἐστίν', ἀλλ' ὡς αὐτὸ δι' αὐτοῦ προὔπιπτεν, οὕτω καὶ τὸ φῶς ἐκ τῆς ἰδίας ἐλαμβάνετο περιφανείας.
252 δεῖ ἄρα τὸ σημεῖον οὐ μόνον ἐν ὑγιεῖ εἶναι συνημμένῳ ἡγούμενον, τουτέστι τῷ ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχομένῳ καὶ ἐπ' ἀληθὲς λήγοντι, ἀλλὰ καὶ ἐκκαλυπτικὴν ἔχειν φύσιν τοῦ λήγοντος, οἷόν ἐστι τὸ ἐν τοῖς τοιούτοις συνημμένοις 'εἰ γάλα ἔχει ἐν μαστοῖς ἥδε, κεκύηκεν ἥδε', καὶ 'εἰ βρόγχιον c) ἔπτυκεν οὗτος, ἕλκος ἔχει ἐν
253 πνεύμονι οὗτος'. τουτὶ γὰρ τὸ συνημμένον ὑγιές ἐστιν, ἀρχό-
P 506 μενον μὲν d) ἀπ' ἀληθοῦς τοῦ 'βρόγχιον ἔπτυκεν οὗτος', λῆγον δὲ ἐπ' ἀληθὲς 'ἕλκος ἔχει οὗτος ἐν πνεύμονι' μετὰ τοῦ ἐκκαλυπτικὸν εἶναι τὸ πρῶτον τοῦ δευτέρου· ἐκείνῳ γὰρ προσβάλλον-
254 τες κατάληψιν τούτου ποιούμεθα. ἔτι φασί, τὸ σημεῖον παρὸν παρόντος εἶναι δεῖ σημεῖον· ἔνιοι γὰρ ἐξαπατώμενοι καὶ παρὸν παρῳχημένου θέλουσιν εἶναι σημεῖον, ὡς ἐπὶ τοῦ 'εἰ οὐλὴν ἔχει οὗτος, ἕλκος ἔσχηκεν οὗτος'. εἰ μὲν γὰρ οὐλὴν ἔχει, παρόν ἐστι, φαίνεται γάρ· τὸ δὲ ἕλκος ἐσχηκέναι παρῳχημένον e)· οὐκέτι γάρ ἐστιν ἕλκος. καὶ παρὸν μέλλοντος, ὡς τὸ περιεχόμενον τῷ τοιούτῳ συνημμένῳ 'εἰ καρδίαν τέτρωται f) οὗτος, ἀποθανεῖται οὗτος'· τὸ γὰρ τραῦμα τῆς καρδίας εἶναί φασιν ἤδη, τὸν δὲ
255 θάνατον μέλλειν. ἀγνοοῦσι δὴ οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες, ὅτι ἄλλ' ἐστὶ τὰ παρῳχημένα καὶ τὰ μέλλοντα· τὸ μέν τοι σημεῖον καὶ

lucem, sed ut ipsum per se iam antea se offert, ita etiam lux percipitur ex sua claritate et evidentia. 252. oportet ergo signum non solum esse antecedens in connexo recte se habente, sed etiam habere naturam quae aperiat consequens, cuiusmodi est in his connexis 'si ista habet lac in uberibus, concepit', et 'si iste exspuit crassum et viscidum ex pulmone humorem, ulcus habet in pulmone'. 253. hoc enim sanum est connexum, ut quod incipiat a vero nempe 'iste exspuit crassum et viscidum humorem e pulmone', desinatque in verum nempe 'iste habet ulcus in pulmone', ac praeterea a priore aperiatur posterius: ad illud enim attendentes hoc comprehendimus. 254. praeterea, inquiunt, oportet signum praesens esse signum praesentis: nonnulli enim decepti etiam praesens volunt esse signum praeteriti, ut in hoc 'si iste habet cicatricem, iste habuit ulcus'. nam si habet cicatricem, est praesens, apparet enim; ulcus autem habuisse, praeteritum: non est enim amplius ulcus. et praesens futuri, ut id quod continetur hoc connexo 'si iste fuit corde sauciatus, morietur iste': nam cordis quidem vulnus iam esse dicunt, mortem autem futuram. 255. ignorant autem qui haec dicunt, quod haec non sunt praeterita futuraque: signum enim et signa-

c) βρόγχιον] notavit Galenus quarto de locis affectis t. 3 p. 293 βρόγ-
P 506 χια ab anatomicis appellari τοὺς χόνδρους τῆς τραχείας ἀρτηρίας, σιγμοειδεῖς ὑπάρχοντας τῷ σχήματι, cartilaginosas particulas sigmiformes adhaerentes asperae arteriae per totum pulmonem dispersae, κατασχιζομένης γὰρ εἰς ὅλον τὸν πνεύμονα ὥσπερ τῆς λείας ἀρτηρίας, οὕτω καὶ τῆς τραχείας, ἡ τῶν βρογχίων οὐσία καθ' ὅλον ἐστὶ τὸν πνεύμονα. Coelius Aurelianus de morbis auctis lib. 2 c. 28 *eas pulmonis partes pati, quae arteriae sunt adhaerentes, quas appellant bronchia.* pro βρόγχιον ut ubique apud Hippocratem Galenum et alios scriptum invenio, in Sexti codicibus erat βρογχεῖον. dicitur autem βρόγχιον a βρόγχος, quo vocabulo asperam arteriam significant, licet alibi etiam fames speciatim ac guttur, ut notatum Foesio in Anatomia Hippocratis.

d) ἀρχόμενον μέν] ita ms Ciz.: nam in editis μέν abest.

e) παρῳχημένον] ita rectius mss pro παρῳχημένου.

f) καρδίαν τέτρωται] sic legendum e mss pro καρδίᾳ. ex iisdem mss reposui: τὸ μὲν γὰρ τραῦμα, licet μέν iterum in editis exsularet.

σημειωτὸν κἂν τούτοις παρὸν παρόντος ἐστίν· ἔν τε γὰρ τῷ
προτέρῳ τῷ 'εἰ οὐλὴν ἔχει οὗτος, ἕλκος ἔσχηκεν οὗτος', τὸ μὲν
ἕλκος γέγονεν ἤδη καὶ παρῴχηκε· τὸ δὲ ἕλκος ἐσχηκέναι τοῦτον
ἀξίωμα καθεστηκὸς [g]) ἐνέστηκε περὶ γεγονότος τινὸς λεγόμενον.
ἔν τε τῷ 'εἰ καρδίαν τέτρωται οὗτος, ἀποθανεῖται οὗτος', ὁ μὲν
θάνατος μέλλει. τὸ δὲ ἀποθανεῖσθαι τοῦτον ἀξίωμα ἐνέστηκε
περὶ μέλλοντος λεγόμενον. παρ' ὃ καὶ νῦν ἐστιν ἀληθές. ὥστε 256
καὶ ἀξίωμά ἐστι τὸ σημεῖον καὶ ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ καθηγεῖται
τῷ ἀρχομένῳ ἀπὸ ἀληθοῦς καὶ λήγοντι ἐπὶ ἀληθές, ἐκκαλυπτι-
κόν τέ ἐστι τοῦ λήγοντος, καὶ διὰ παντὸς παρὸν παρόντος ἐστὶ
σημεῖον.

Τούτων δ' ὑποδεδειγμένων κατὰ τὰς αὐτῶν ἐκείνων τεχνο- 257
λογίας, πρῶτον μὲν ἄξιόν ἐστι τὸ τοσοῦτον εἰπεῖν πρὸς αὐτούς·
εἰ καθ' οὓς μὲν αἰσθητόν [h]) ἐστι τὸ σημεῖον, καθ' οὓς δὲ νοητόν [i]),
καὶ ἡ περὶ τούτου διαφωνία μέχρι τοῦ νῦν ἀνεπίκριτός ἐστιν,
ἄδηλον εἶναι ῥητέον ἀκμὴν τὸ σημεῖον. ἄδηλον δὲ ὂν χρῄζει τῶν
ἐκκαλυψόντων, ἀλλ' οὐκ αὐτὸ ἑτέρων δεῖ ὑπάρχειν ἐκκαλυπτικόν.
καὶ μὴν εἰ τὸ σημεῖον κατ' αὐτοὺς ἐν λεκτῷ [k]) τὴν ὑπόστασιν 258
ἔχει, τὰ δὲ λεκτὰ εἰ ἔστι ζητεῖται, ἄτοπον πρὶν ὁμολογηθῆναι
τὸ γένος, ὡς βέβαιον λαμβάνειν τὸ εἶδος. ὁρῶμεν δὲ ὡς εἰσί P 507
τινες οἱ ἀνῃρηκότες τὴν ὕπαρξιν τῶν λεκτῶν, καὶ οὐχ οἱ ἑτερό-
δοξοι μόνον [l]), οἷον οἱ Ἐπικούρειοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Στωϊκοί, ὡς οἱ

tum etiam in his est praesens praesentis: nam et in illo priori 'si iste habet cicatricem, habuit ulcus', ulcus quidem iam fuit et praeteriit. quod autem iste habuerit ulcus, est praesens pronuntiatum, quod dicitur de aliquo quod fuit. et in illo 'si iste vulneratus est corde, morietur', futura quidem est mors. quod iste autem sit moriturus, est praesens pronuntiatum quod dicitur de futuro. unde etiam nunc est verum. 256. quamobrem et signum est pronuntiatum et est antecedens in connexo recte se habente incipienteque a vero et desinente in verum, aperit autem et revelat id quod est consequens, et semper praesens est praesentis signum.

257. Cum haec ita exposuerimus congruenter iis quae ab illis traduntur artis dialecticae praeceptis, primum quidem hoc solum ad eos dicere fas est: si, ut alii quidem volunt, signum est sensile, ut alii autem volunt, cadit sub intelligentiam, et quae de ea re est controversia hucusque non potuit diiudicari, dicendum est signum plane esse obscurum. cum autem obscurum sit, indiget iis quae id sunt apertura ac detectura, neque oportet ipsum esse quae alia aperiat ac detegat. 258. praeterea si ex eorum sententia signum subsistit in eo quod vocant dictum, quaeritur autem an sint dicta eiusmodi, absurdum est priusquam constet de genere, tamquam firmam ac stabilem accipere speciem. videmus autem, quod sunt quidam qui negarunt existere eiusmodi dicta, nec solum ii qui sunt diversae sectae, ut

g) *καθεστηκὸς*] male editi *καθεστηκώς*.

h) *καθ' οὓς μὲν αἰσθητόν*] secundum Epicureos sect. 177 sq.

i) *καθ' οὓς δὲ νοητὸν*] secundum Stoicos, quorum sententiam hactenus oppugnavit a sect. 244.

k) *ἐν λεκτῷ*] signum enim Stoici aiunt esse *ἀξίωμα*, supra sect. 245. *ἀξίωμα* autem definiunt *λεκτόν* perfectum, sect. 12.

l) *οὐχ οἱ ἑτερόδοξοι μόνον*] non tantum alieni a Stoicorum secta Epi- P 507 curus et Strato negarunt dari *λεκτόν*, hoc est incorpoream ideam a verbis significantibus et re ipsa significata diversam, in qua veritas vel falsitas pronuntiati consisteret, ut dictum supra sect. 13. *ἑτεροδόξων* pro hominibus alterius sectae fuit etiam sect. 163. 365. voculam *μόνον* bis repetitam semel expunxi.

περὶ τὸν Βασιλείδην [m]), οἷς ἔδοξε μηδὲν εἶναι ἀσώματον [n]). τοί-
259 νυν ἐν ἐποχῇ φυλακτέον ἐστὶ τὸ σημεῖον. ἀλλ' ἀποδείξαντες, φασί, πρότερον τὴν τῶν λεκτῶν ὕπαρξιν ἕξομεν βεβαίαν καὶ τὴν τοῦ σημείου φύσιν. οὐκοῦν ὅταν ἀποδείξητε, ἐρεῖ τις, τότε καὶ τὸ πιστὴν εἶναι τὴν τοῦ σημείου ὕπαρξιν λαμβάνετε. ἄχρι δὲ ἐπὶ ψιλῆς μένετε τῆς ὑποσχέσεως, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς ἐν ἐποχῇ
260 μένειν. εἶτα καὶ πῶς οἷόν τέ ἐστιν ἀποδεικνύναι τὴν τῶν λεκτῶν ὕπαρξιν; ἢ γὰρ διὰ σημείου δεήσει τοῦτο ποιεῖν ἢ δι' ἀποδείξεως. ἀλλ' οὔτε διὰ σημείου τινὸς οὔτε δι' ἀποδείξεως δυνατὸν τοῦτο ποιεῖν· ταῦτα γὰρ καὶ αὐτὰ λεκτὰ ὄντα παραπλησίως τοῖς
261 ἄλλοις λεκτοῖς ἐζήτηται. καὶ τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ δύνασθαι βεβαίως τι παριστᾶν, ὡς καὶ ἀνάπαλιν αὐτὰ χρῄζειν τοῦ παραστή-

Epicurei, sed etiam Stoici, ut Basilides, qui in hac fuit opinione ut existimaret nihil esse incorporeum. de signo ergo sustinenda est assensio. 259. sed si prius, inquiunt, demonstraverimus dicta existere, habebimus firmam ac stabilem signi naturam. quando ergo id demonstraveritis, inquiet quispiam, tunc quoque sumite esse credibilem signi existentiam. quamdiu autem manetis in nuda promissione, necesse est quoque nos manere in sustinenda assensione. 260. deinde quomodo fieri potest ut dictorum demonstretur existentia? nam aut per signum hoc oportebit facere aut per demonstrationem. sed neque per signum aliquod neque per demonstrationem fieri hoc poterit: nam cum haec itidem sint e dictorum numero, similiter una cum aliis dictis controversa sunt. 261. et tantum abest ut possint aliquid firmiter ac stabiliter ostendere, ut contra ipsa quoque indigeant eo quod

m) οἱ περὶ τὸν Βασιλείδην] puto Basilidem Scythopolitanum philosophum intelligi, quem cum Apollonio Stoico Verissimi Caesaris praeceptorem fuisse scribit S. Hieronymus in Chronico, et Syncellus p. 351 M. Antonini, quod perinde est: Marcus Antoninus enim idem dictus Verissimus, ut constat ex Iulio Capitolino in eius vita c. 1 et 4. fuere caeteroqui plures Basilides, veterum scriptis celebrati, ut 1) Basilides Alexandrinus (saeculo 2 post natum Christum) haeresiarcha, Isidori pater, auctor Basilidianorum, de cuius scriptis dixi lib. 5 bibl. Graecae c. 1 p. 200. 2) Basilides Alexandrinus, pater philosophi Sallustii, clarus sexto post natum Christum saeculo, Suid. in Σαλλουστ. 3) Basilides Asturicensis in Hispania Tarraconensi, episcopus, sed quod libellaticus esset depositus, de quo S. Cyprianus Epist. 68 et Sam Basnage ad A. C. 254 n. 3 sq. 4) Basilides sacerdos dei Carmeli, memoratus Tacito 2 28 Hist. 5) Basilides Epicureus, Laërt. 10 25. 6) Basilides Grammaticus, cuius opus περὶ Ὁμηρικῆς λέξεως in compendium misit Cratinus, laudatum Etymologico Magno in ἀρίζηλος. 7) Basilides libertus, de quo Suetonius in Vespasiano c. 7. 8) Basilides martyres, de quibus Eusebius 6 5 Hist. et Martyrologia 10 et 12 Iunii. 9) Basilides Milesius sophista, cui libros quosdam σοφιστικῶν suarum παρασκευῶν dicaverat Phrynichus teste Photio cod. 108. 10) Basilides Paphlago, de quo S. Basilius epist. 72 73. 11) Basilides patricius ex praefecto praetorio Orientis, quem Iustinianus imp. una cum aliis viris clarissimis delegit ad novum codicem ex Gregoriano Hermogeniano ac Theodosiano faciendum. vide Baronium ad A. C. 519 n. 23. 12) Basilides Pentapolitanus episcopus, ad quem scripsit Dionysius Alexandrinus apud Eusebium 7 26 Hist. 13) Basilides Tyrius geometra, cuius meminit Euclides praefat. libri 14. his denique accedit Βάσιλις, qui Indiam et Aethiopiam descripsit, laudatus Agatharchidi apud Photium cod. 250 Plinio 6 29 Athenaeo 9 p. 390 etc.

n) μηδὲν εἶναι ἀσώματον] dum itaque nihil dari incorporeum statuit Basilides, negavit etiam λεκτόν, quod esse ἀσώματον Stoici docebant, ut saepius iam innuit, atque iterum dicet Sextus sect. 262 sq. 404.

σοντος. λελήθασι δὲ αὐτοὺς οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς εἰς τὸν διαλλήλων
ἐμπίπτοντες τρόπον. ἵνα γὰρ τὰ λεκτὰ ὁμολογηθῇ, ἀπόδειξιν
εἶναι δεῖ καὶ σημεῖον· ἵνα δὲ ἡ ἀπόδειξις καὶ τὸ σημεῖον προ-
ϋφεστήκοι, προπεπιστεῦσθαι ἀνάγκη τὴν τῶν λεκτῶν φύσιν. εἰς
ἄλληλα οὖν συννεύοντα καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων περιμένοντα πίστιν
ἐπ' ἴσης ἐστὶν ἄπιστα. ἀλλ' ἔστω γε καὶ ἐκ περιουσίας συγκε- 262
χωρήσθω ἕνεκα τοῦ προβαίνειν τὴν ζήτησιν, ἐν ὑπάρξει τυγχά-
νειν τὰ λεκτά, καίπερ ἀνηνύτου καθεστώσης τῆς περὶ αὐτῶν
μάχης. οὐκοῦν εἰ ταῦτά ἐστιν, ἤτοι σώματα ἢ ἀσώματα λέξου-
σιν εἶναι. καὶ σώματα μὲν οὐκ ἂν φαῖεν· εἰ δὲ ἀσώματα, ἤτοι
ποιεῖ τι κατ' αὐτοὺς ἢ οὐδὲν ποιεῖ. καὶ ποιεῖν μὲν οὐκ ἂν P 508
ἀξιώσειαν. τὸ γὰρ ἀσώματον κατ' αὐτοὺς οὔτε ποιεῖν τι πέφυκεν 263
οὔτε πάσχειν. μηδὲν δὲ ποιοῦντα, οὐδὲ οὗ ἐστι σημεῖα, ἐνδεί-
ξεταί τι καὶ δηλώσει· τὸ γὰρ ἐνδείκνυσθαί τι καὶ δηλοῦν ἔστι
ποιεῖν τι. ἄτοπον δέ γε, τὸ σημεῖον μήτε ἐνδείκνυσθαί τι μήτε 264
δηλοῦν. οὐκ ἄρα νοητόν ἐστιν οὐδὲ ἀξίωμα τὸ σημεῖον. ἄλλως
τε καθὼς ἐν πολλοῖς πολλάκις ὑπεδείξαμεν[o]), ἃ μὲν σημαίνει,
ἃ δὲ σημαίνεται. σημαίνουσι μὲν αἱ φωναί, σημαίνεται δὲ τὰ
λεκτά, ἐν οἷς ἐστι καὶ τὰ ἀξιώματα. πάντων δὲ τῶν ἀξιωμάτων
σημαινομένων, ἄλλων σημαινόντων, οὐκ ἂν εἴη τὸ σημεῖον
ἀξίωμα. πάλιν παρακεχωρήσθω τὰ λεκτὰ φύσιν ἔχειν ἀσώματον. 265
ἀλλ' ἐπεὶ τὸ σημεῖον ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ[p]) καθηγεῖσθαί φασι,
δεήσει προεπικεκρίσθαι τὸ ὑγιὲς συνημμένον καὶ προεξητάσθαι·
εἴτε τὸ κατὰ Φίλωνά[q]) ἐστι τὸ τοιοῦτον εἴτε κατὰ Διόδωρον[r])
ἢ τὴν συνάρτησιν ἢ ἄλλως πως κρινόμενον. πολλῶν γὰρ καὶ

sit illa stabiliturum. et imprudentes inciderunt Stoici in vitiosum modum probandi mutuo alterum per alterum. nam ut dicta existere in confesso sit, et demonstrationem et signum esse oportet; ut autem demonstratio et signum antea consistat, necesse est ut prius fidem inveniat eorum quae dicta appellant natura. cum ergo in se invicem annuant et exspectent mutuam inter se probationem, ex aequo sunt incredibilia. 262. sed age concedatur ex abundantia, ut procedat quaestio, existere illa quae dicta appellant, licet quae de iis est controversia, minime possit decidi. si ergo dicta sunt, aut corpora ea esse dicent aut incorporea. et corpora quidem non dixerint; sin autem incorporea, aut ex eorum sententia aliquid agunt aut nihil agunt. et agere quidem non censuerint. 263. incorporeum enim, ut ipsi volunt, neque ut aliquid agat neque ut aliquid patiatur, habet a natura insitum. si autem nihil agant, nec cuius sunt signa aliquid indicarint et significaverint: aliquid enim indicare et significare est aliquid agere. 264. absurdum est autem, signum nec indicare aliquid nec significare. signum ergo non cadit sub intelligentiam nec est pronuntiatum, maxime cum, ut alibi saepe et multis ostendimus, alia significent, alia significentur. significant quidem voces, significantur autem quae vocant dicta, in quibus sunt etiam pronuntiata. cum autem omnia significentur pronuntiata, non autem significent, signum minime est pronuntiatum. 265. rursus concedantur quae vocant dicta naturam habere incorpoream. sed quoniam dicunt signum antecedere in connexo recte se habente, oportebit ecquod tale sanum connexum sit, prius esse diiudicatum et examinatum, utrum id sit, ut vult Philo, sive ut vult Diodorus, aut num ex colligatione, aut aliquo alio modo iudicare debeat.

---

o) *ὑπεδείξαμεν*] **supra sect. 12 huius libri.** P 508
p) *ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ*] ex Stoica signi definitione sect. 245.
q) *τὸ κατὰ Φίλωνα*] **supra sect. 113.**
r) *κατὰ Διόδωρον*] **sect. 115.**

περὶ τούτων διαστάσεων οὐσῶν οὐκ ἔνεστι λαβεῖν βεβαίως τὸ
266 σημεῖον, ἀνεπικρίτου τυγχανούσης τῆς διαφωνίας. ἔτι πρὸς τοῖς
εἰρημένοις κἂν δῶμεν σύμφωνον εἶναι τὸ ὑγιὲς κριτήριον καὶ
ὁποῖόν ποτ᾽ ἂν ἐκεῖνοι θέλωσι, τοῦτο ἀμάχως ὑπάρχειν, οὐδὲν
ἧττον τὸ περιεκτικὸν τοῦ σημείου ἀνεπίκριτον ὁμολογεῖν ἐστιν
ἀνάγκη· τὸ γὰρ σημειωτὸν ἤτοι πρόδηλον θέλουσιν εἶναι ἢ ἄδη-
267 λον. καὶ εἰ μὲν πρόδηλον[s]), οὐκ ἔσται σημειωτόν, οὐδὲ σημαν-
θήσεται ὑπό τινος, ἀλλ᾽ αὐτὸ δι᾽ αὑτοῦ προσπεσεῖται· εἰ δὲ
ἄδηλον, πάντως ἄγνωστον ἔσται τοῦτο εἴτε ἀληθές ἐστιν εἴτε
ψευδές. ἐπεὶ γινωσκόμενον, ὅ τι ποτὲ τούτων ἐστί, γενήσεται
268 πρόδηλον. τὸ οὖν περιεκτικὸν τοῦ τε σημείου καὶ τοῦ σημειωτοῦ,
συνημμένον λῆγον, ἐπεὶ ἄδηλον, ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν ἀνεπίκριτον.
ὅτι μὲν γὰρ ἀπ᾽ ἀληθοῦς ἄρχεται, γνώριμόν ἐστι, λήγει δὲ ἢ
ἄγνωστον. δεῖ δὲ πρὸ παντὸς ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπίκρισιν αὐτοῦ
γινώσκειν τὸ εἰς τί λήγει, ἵνα, ἐὰν μὲν εἰς ἀληθὲς λήγῃ, θώ-
μεθα τοῦτ᾽ ἀληθὲς διὰ τὸ ἀπ᾽ ἀληθοῦς τε ἄρχεσθαι καὶ εἰς
ἀληθὲς λήγειν· ἐὰν δὲ εἰς ψεῦδος, ἀνάπαλιν λέγωμεν ψεῦδος
διὰ τὸ ἀπ᾽ ἀληθοῦς ἄρχεσθαι καὶ ἐπὶ ψεῦδος λήγειν[t]). οὐ τοί-
νυν ἀξίωμα ῥητέον εἶναι τὸ σημεῖον οὐδὲ ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ
καθηγούμενον.

269 Προσθετέον δὲ τούτοις, ὅτι καὶ ταῖς ἐναργείαις μάχονται
P 500 οἱ ταύτης προεστῶτες τῆς δόξης· εἰ γὰρ ἀξίωμά ἐστι τὸ σημεῖον
καὶ ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ καθηγεῖται, ἐχρῆν τοὺς μηδὲ ἀρχὴν ἔχον-
τας ἔννοιαν ἀξιώματος μηδὲ τὰς διαλεκτικὰς τέχνας[u]) ἐπεληλυ-

nam cum de his sint multae dissensiones, non licet sumere signum firmiter ac stabiliter, si decidi ac terminari non possit illa controversia. 266. ad ea quae diximus, accedit quod etiam si dederimus eos inter se consentire de genuino sani connexi criterio et citra controversiam id esse quod illi velint, nihilo secius necesse est ut id quod continet signum, fateantur non posse diiudicari: signatum enim aut manifestum esse volunt aut obscurum. 267. et si quidem est manifestum, non erit signatum, neque ab aliquo significabitur, sed ipsum per se incurret; sin autem obscurum, erit omnino hoc ignotum sitne verum an falsum. nam si cognoscatur quidnam sit horum, erit manifestum. 268. quo igitur connexo continetur signum et signatum, eius consequens, quoniam non est manifestum, necessario non poterit diiudicari. nam quod a vero quidem incipit, est notum, desinit autem in ignoto. oportet vero nos ante omnia ad connexum diiudicandum nosse in quid desinat, ut si in verum quidem desinat, hoc ponamus esse verum, propterea quod incipiat a vero et in verum desinat; sin autem in falsum, e contrario dicamus falsum, quod a vero incipiat et in falsum desinat. non est ergo dicendum signum esse pronuntiatum, neque in connexo recte se habente antecedens.

269. His addendum est, quod etiam pugnant cum evidentia qui sunt auctores huius sententiae: si enim signum est pronuntiatum et in connexo recte se habente antecedit, oporteret eos qui nullam habent omnino notionem pronuntiati neque praecepta didicerunt artis dialecticae, esse remotos

---

s) εἰ μὲν πρόδηλον] confer sect. 174 sq.

t) καὶ ἐπὶ ψεῦδος λήγειν] huiusmodi vero connexum solum ἀσυλλόγιστον maximeque falsum esse pronuntiabant Stoici, quod a vero incipit ac desinit in falso. sect. 114 et aliis in locis.

P 500 u) τὰς διαλεκτικὰς τέχνας] sect. 257 (ut 435. 442.) dixit τὰς αὐτῶν (διαλεκτικῶν) τεχνολογίας, *praecepta artis dialecticae.* mox διαλεκτικα θεωρήματα sect. 270. pro καθηγεῖσθαι ἐχρῆν, τοὺς δὲ μὴ τὴν ἀρχήν

θότας ἐκτὸς εἶναι πάσης σημειώσεως. οὐχὶ δέ γε τοῦτο. καὶ γὰρ 270
ἀγράμματοι πολλάκις κυβερνῆται καὶ ἄπειροι πολλάκις τῶν δια-
λεκτικῶν θεωρημάτων γεωργοὶ ἄκρως σημειοῦνται, οἱ μὲν τὰ
κατὰ θάλασσαν, ἀνέμους τε καὶ νηνεμίας, χειμῶνάς τε καὶ γαλή-
νας, οἱ δὲ κατὰ γεωργίαν ὥσπερ εὐκαρπίαν καὶ ἀκαρπίαν, αὐχμούς
τε καὶ ἐπομβρίας. καίτοι τί περὶ ἀνθρώπων λέγομεν, ὅτε καὶ
τοῖς ἀλόγοις ζῴοις τινὲς αὐτῶν μεταδεδώκασι τῆς τοῦ σημείου
νοήσεως; καὶ γὰρ ὁ κύων ὅτε ἐκ τοῦ ἴχνους στιβεύει [x]), *τὸ θη-* 271
ρίον σημειοῦται· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀξιώματος ἕλκει φαντασίαν
τὸ 'εἴπερ ἴχνος ἐστὶ τοῦτο, θηρίον ἐστὶν ἐνθάδε'. καὶ ὁ ἵππος
κατὰ τὴν τοῦ μύωπος προσβολὴν ἢ τὴν τῆς μάστιγος ἐπανά-
τασιν ἐξάλλεται μὲν καὶ ὀρούει [y]) *πρὸς δρόμον, οὐκ ἐπικρίνει*
δὲ τὸ τοιοῦτον συνημμένον διαλεκτικῶς 'εἰ μάστιξ ἐπανατέταται,
δραμητέον ἐστί μοι'. οὐκ ἄρα ἀξίωμά ἐστι τὸ σημεῖον ἐν ὑγιεῖ
συνημμένῳ καθηγούμενον.

Ταῦτα μὲν ἰδιαίτερον πρὸς τοὺς νοητὸν ἀξιοῦντας εἶναι τὸ 272
σημεῖον εἰρήσθω. κοινότερον δὲ ἐνέσται πρὸς αὐτοὺς λέγειν καὶ
τὰ πρὸς τοὺς αἰσθητὸν αὐτὸ φάσκοντας εἶναι εἰρημένα [z]). *εἴπερ*
γὰρ ἀξίωμά ἐστι τὸ σημεῖον ἐν ὑγιεῖ συνημμένῳ καθηγούμενον,
καὶ ἐν παντὶ συνημμένῳ ἀκολουθεῖ τὸ λῆγον τῷ ἡγουμένῳ, αἵ
τε ἀκολουθίαι παρόντων εἰσὶ πραγμάτων· ἐξ ἀνάγκης τὸ σημεῖον
καὶ τὸ σημειωτὸν ὑφ' ἕνα καιρὸν παρόντα συνυπάρξει ἀλλήλοις,
καὶ οὐδέτερον οὐδετέρον γενήσεται μηνυτικόν, ἀλλ' ἀμφότερα ἐξ
αὐτῶν γνώριμα καταστήσεται. ἔτι τὸ σημεῖον ἐκκαλυπτικόν ἐστι 273

ab omni signatione. 270. non ita est autem. nam saepe gubernatores illiterati et saepe dialecticorum praeceptorum imperiti agricolae praeclare signant et observant; illi quidem in mari ventos et serenitates, tempestatesque et tranquillitates, hi autem in agricultura fertilitatem et sterilitatem, siccitatemque et imbres. quamquam quid loquimur de hominibus, cum quidam ex ipsis etiam bruta impertiant signi intelligentia? 271. nam canis quando in vestigio figit pedem, signat feram; sed non ideo pronuntiati attrahit phantasiam hoc modo 'si hoc est vestigium, fera est hic'. et equus cum admovetur calcar aut intentatur scutica, exsilit quidem et ad cursum incitatur, non diiudicat autem dialectice huiusmodi connexum 'si intentatum est flagellum, est mihi currendum'. non ergo signum est pronuntiatum antecedens in connexo recte se habente.

272. Haec quidem privatim dicta sint adversus eos qui censent signum cadere sub intelligentiam. communiter autem licebit etiam adversus eos dicere ea quae dicta sunt adversus eos qui dicunt ipsum esse sensile: si enim signum est pronuntiatum in recte se habente connexo antecedens, et in omni connexo consequens sequitur ex antecedente, et consequentiae sunt rerum praesentium; necessario et signum et signatum in uno tempore praesentia simul existent, et neutrum a neutro indicabitur aut significabitur, sed ambo nota erunt ex se ipsis. 273. praeterea signum est indicatorium con-

---

legendum *καθηγεῖται, ἐχρῆν τοὺς μηδὲ τὴν ἀρχήν*, ut interpres [quod recepimus].

x) ἐκ τοῦ ἴχνους στιβεύει] ms Ciz. *πιστεύει*, male. *στιβεύειν* est *ἰχνεύειν*, ut Hesychius etiam annotavit. caeterum haec de canis sagacitate ex Chrysippi observatione Sextus. unde quod modo dixerat *τινὲς αὐτῶν*, de Stoicis ac speciatim Chrysippo accipe.

y) ὀρούει] ms Ciz. *ὠρύει* male.

z) εἰρημένα] supra sect. 174.

τοῦ λέγοντος σημειωτοῦ. τὸ δὲ σημειωτὸν ἐκκαλύπτεται πρὸς τοῦ σημείου. ταῦτα δὲ οὐ τῶν ἀπολύτων a) ἐστὶν ἀλλὰ τῶν πρός τι· πρὸς γὰρ τῷ ἐκκαλύπτοντι νοεῖται τὸ ἐκκαλυπτόμενον, καὶ πρὸς τῷ ἐκκαλυπτομένῳ νοεῖται τὸ ἐκκαλύπτον. εἰ δὲ ἀμφότερα πρός τι ὄντα κατὰ τὸν αὐτὸν πάρεστι χρόνον, ἀμφότερα συνυφέστηκεν ἀλλήλοις· εἰ δὲ συνυφέστηκεν, ἑκάτερον ἐξ αὐτοῦ
274 καταληπτόν ἐστι καὶ οὐδέτερον ἐκ θατέρου. λεκτέον δὲ κἀκεῖνο, ὅτι ὁποῖόν ποτ' ἂν ᾖ τὸ σημεῖον, ἤτοι αὐτὸ φύσιν ἔχει πρὸς τὸ
P 510 ἐνδείκνυσθαι καὶ μηνύειν τὸ ἄδηλον, ἢ ἡμεῖς ἐσμὲν μνημονικοὶ τῶν συναναγνωσθέντων αὐτῷ. οὐχὶ δὲ ἐκεῖνο φύσιν ἔχει ἐνδεικτικὴν τῶν ἀδήλων· ἐπεὶ ὤφειλε πᾶσιν ἐπ' ἴσης ἐνδείκνυσθαι τὰ ἄδηλα. ἡμεῖς ἄρα ὡς ἂν ἔχωμεν μνήμης, οὕτω περὶ τῆς τῶν
275 πραγμάτων ὑποστάσεως φερόμεθα. ἀλλ' εἴπερ οὔτε αἰσθητόν ἐστι τὸ σημεῖον, ὡς ἐδείξαμεν b), οὔτε νοητόν, ὡς κατεστησάμεθα, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι τρίτον, λεκτέον τι μὴ εἶναι σημεῖον. οἱ δὲ Δογματικοὶ πρὸς ἕκαστον μὲν τῶν οὕτως ἐπικεχειρημένων πεφίμωνται. τοὐναντίον δὲ κατασκευάζοντές φασιν ὅτι ἄνθρωπος c) οὐχὶ τῷ προφορικῷ λόγῳ διαφέρει τῶν ἀλόγων ζῴων — καὶ γὰρ κόρακες καὶ ψιττακοὶ καὶ κίτται ἐνάρθρους
276 προφέρονται φωνάς — ἀλλὰ τῷ ἐνδιαθέτῳ. οὐδὲ τῇ ἁπλῇ μόνον φαντασίᾳ — ἐφαντασιοῦντο γὰρ κἀκεῖνα — ἀλλὰ τῇ μεταβατικῇ καὶ συνθετικῇ. διόπερ ἀκολουθίας ἔννοιαν ἔχων εὐθὺς καὶ σημείου νόησιν λαμβάνει διὰ τὴν ἀκολουθίαν. καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ σημεῖόν ἐστι τοιοῦτον 'εἰ τόδε, τόδε'. ἕπεται ἄρα τῇ φύσει καὶ

sequentis signati, et signatum a signo indicatur. talia autem non sunt ex absolutis, sed ex iis quae referuntur ad aliquid: ex eo enim quod detegit, intelligitur quod detegitur, et ex eo quod detegitur intelligitur id quod detegit. si autem ambo cum referantur ad aliquid, adsunt eodem tempore, ambo simul consistunt inter se; si autem simul consistunt, utrumque est ex se ipso comprehensibile et neutrum ex altero. 274. illud quoque dicendum est, quod cuiusmodicumque sit signum, aut id habet naturam ad indicandum et significandum id quod est obscurum, aut nos modo recordamur eorum quae simul cum illo sunt aperta ac denudata. sed naturam quidem obscurorum indicatricem non habet; deberet enim omnibus pariter manifestare obscura. nos igitur prout tenemus memoria, ita ad rerum substantiam cognoscendam ferimur. 275. sed si neque est sensile signum, ut ostendimus, neque cadit sub intelligentiam, ut probavimus, praeter haec autem nihil est tertium, dicendum est nullum dari signum. Dogmaticis autem adversus unumquodque horum argumentorum est os obstructum. probare tamen instituentes contrarium dicunt quod homo non differt a brutis oratione quae profertur — nam et corvi et psittaci et picae voces proferunt articulatas — sed quae intrinsecus sita est ratione. 276. neque simplici solum phantasia — nam illa quoque imaginantur et visa concipiunt — sed discurrente et componente. quamobrem notionem habens consequentiae protinus habet etiam intelligentiam signi propter consequentiam. etenim ipsum signum est huiusmodi 'si hoc est, illud est'. hominis igitur naturam et constitutionem se-

---

a) οὐ τῶν ἀπολύτων] signum est ex relatis sive τοῖς πρός τι, non ex rebus absolutis, quae a nostro modo κατὰ διαφοράν ut sect. 37 et 163, modo ἀπόλυτα, modo κατὰ περιγραφὴν καὶ ἀπολύτως νοούμενα ut sect. 387 et 394. appellantur.

P 510 b) ὡς ἐδείξαμεν] signum e sensilibus non esse disputavit a sect. 183, neque ex insensilibus a sect. 244 huius libri.

c) ὅτι ἄνθρωπος] haec oppugnantur a nostro infra sect. 270 sq.

κατασκευῇ τἀνθρώπου τὸ καὶ σημεῖον ὑπάρχειν. ἀνωμολόγηται 277
δὲ ἡ ἀπόδειξις τῷ γένει σημεῖον [d]) εἶναι· δηλωτικὴ γάρ ἐστι τοῦ συμπεράσματος, καὶ ἔσται ἡ διὰ τῶν λημμάτων αὐτῆς συμπλοκὴ σημεῖον τοῦ ὑπάρχειν τὸ συμπέρασμα, οἷον ἐπὶ τῆς τοιαύτης, 'εἰ ἔστι κίνησις, ἔστι κενόν [e])· ἔστι δὲ κίνησις, ἔστιν ἄρα κενόν'. τὸ τοιοῦτον συμπεπλεγμένον 'εἰ ἔστι κίνησις, ἔστι κενόν' διὰ τῶν λημμάτων συμπεπλεγμένον, εὐθὺς καὶ σημεῖόν ἐστι τοῦ συμπεράσματος τοῦ 'ἔστι κενόν'. ἤτοι οὖν ἀποδεικτικοί εἰσι λό- 278
γοι, φασίν, οἱ κατὰ τοῦ σημείου κομισθέντες ὑπὸ τῶν ἀπορητικῶν ἢ οὐκ ἀποδεικτικοί. καὶ εἰ μὲν οὐκ εἰσὶν ἀποδεικτικοί, ἄπιστοι καθεστᾶσιν, ὅπου γε καὶ ἀποδεικτικοὶ τυγχάνοντες μόλις ἂν ἐπιστεύθησαν· εἰ δὲ ἀποδεικτικοί, δῆλον ὅτι ἔστι τι σημεῖον. ἡ γὰρ ἀπόδειξις σημεῖον ἦν κατὰ τὸ γένος. εἴπερ δὲ οὐδὲν οὐ- 279
δενός ἐστι σημεῖον, ἤτοι σημαίνουσί τι [f]) αἱ κατὰ τοῦ σημείου ἐκφερόμεναι φωναὶ ἢ οὐδὲν σημαίνουσι. καὶ εἰ μὲν οὐδέν, οὐδὲ τὴν τοῦ σημείου ὕπαρξιν ἂν [ff]) ἔχουσι. πῶς γὰρ οἷόν τε τὰς μηδὲν σημαινούσας πιστεύεσθαι περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι σημεῖον; εἰ δὲ σημαίνουσι, μάταιοι καθεστᾶσιν οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως, λόγῳ μὲν ἐκβάλλοντες τὸ σημεῖον, ἔργῳ δὲ τοῦτο παραλαμβάνοντες. **P 511**
καὶ μὴν εἰ μηδέν ἐστι θεώρημα τέχνης ἴδιον, οὐ διοίσει τῆς 280
ἀτεχνίας ἡ τέχνη. εἰ δέ ἐστι θεώρημα τέχνης ἴδιον, ἤτοι φαινόμενόν ἐστιν ἢ ἄδηλον. ἀλλὰ φαινόμενον μὲν οὐκ ἂν εἴη· τὰ γὰρ φαινόμενα πᾶσιν ὁμοίως καὶ ἀδιδάκτως φαίνεται. εἰ δὲ ἄδη-

quitur signum existere. 277. constat autem demonstrationem esse e genere signorum: ostendit enim et significat conclusionem, et complexio quae fit per eius propositiones est signum quod existat conclusio, ut in hac complexione 'si est motus, est inane; est autem motus, est ergo inane'. hoc complexum 'si est motus, est inane', complexum per propositiones, statim est etiam signum conclusionis nempe 'est inane'. 278. aut ergo, inquiunt, sunt argumenta demonstrativa quae asseruntur a Scepticis dubitatoribus, aut non demonstrativa. et si non sunt demonstrativa, fide carent, cum etiam si essent demonstrativa vix factura fuissent fidem; sin autem demonstrativa, est perspicuum quod est aliquod signum. demonstratio enim est ex signorum genere. 279. sin autem nullum nullius rei est signum, aut aliquid significant quae adversus signum proferuntur voces aut nihil significant. et si nihil quidem, ne signi quidem tangunt existentiam. quomodo enim fieri potest, ut quae nihil significant, fidem faciant quod nullum existat signum? sin autem significant, Sceptici sunt insipientes, qui verbo quidem signum reiiciunt, re ipsa autem id assumunt. 280. praeterea si nullum est artis proprium praeceptum, ars nihil differet ab inertia; sin autem est aliquod artis proprium praeceptum, aut id est apparens aut obscurum. sed apparens quidem non est: nam quae apparent, omnibus similiter et absque do-

---

d) *ἡ ἀπόδειξις τῷ γένει σημεῖον*] ex signis quibus veritas dignoscitur, vel nobilissimum est et a Dogmaticis celebratur demonstratio. vide ad 2 Pyrrhon. sect. 122 et hoc ipso libro sect. 180 et 299.

e) *εἰ ἔστι κίνησις, ἔστι κενόν*] Epicuri hoc argumentum, lib. 1 contra Log. sect. 213, infra sect. 314. 329. non sine caussa explosum a veteribus ac recentioribus philosophis, cum pisces etiam in aquis, aves in aëre moveri videamus, possitque motus esse cedentibus mutuo et alium locum invicem occupantibus corporibus.

f) *ἤτοι σημαίνουσί τι*] idem argumentum 2 Pyrrhon. sect. 130.

[*ff*) *ἂν*] delendum.]

λον τυγχάνει, διὰ σημείου θεωρηθήσεται. εἰ δέ ἐστί τι διὰ ση-
281 μείου θεωρούμενον, ἔσται τι καὶ σημεῖον. τινὲς δὲ καὶ οὕτω συνερωτῶσιν, ‘εἰ ἔστι τι σημεῖον g), ἔστι σημεῖον· εἰ μή ἐστι σημεῖον, ἔστι σημεῖον. ἤτοι δ᾽ οὐδέν ἐστι σημεῖον ἢ ἔστιν· ἔστιν ἄρα’. ὁ μὲν λόγος τοιοῦτος. τούτου δὲ τὸ μὲν πρῶτον λῆμμα ὑγιές εἶναί φασιν· ἦν γὰρ διαφορούμενον h). καὶ τῷ εἶναι σημεῖον ἀκολουθεῖ τὸ εἶναι σημεῖον, παρ᾽ ὅσον εἰ ἔστι τὸ πρῶτον, ἔσται καὶ τὸ δεύτερον μηδενὶ διαφέρον τοῦ πρώτου τὸ δεύτερον. καὶ τό ‘εἰ μή ἐστι σημεῖον, ἔστι σημεῖον’ καὶ αὐτὸ ἦν ὑγιές. τῷ γὰρ λέγοντι μὴ εἶναι σημεῖον ἀκολουθεῖ λέγειν εἶναί τι σημεῖον. εἰ γὰρ μηδέν ἐστι σημεῖον, αὐτοῦ τοῦ μηδὲν εἶναι σημεῖον ἔσται τι σημεῖον· καὶ εἰκότως. ὁ γὰρ λέγων μὴ εἶναί τι σημεῖον, ἤτοι φάσει μόνον i) τοῦτ᾽ ἀξιοῖ ἢ ἀποδείξει. καὶ φάσει μὲν ἀξιῶν
282 φάσιν ἕξει τὴν ἀντιτιθεμένην, ἀποδεικνὺς δὲ ὡς ἀληθὲς τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ λεγόμενον, διὰ τοῦ δεικνύντος λόγου τοῦ μὴ εἶναί τι σημεῖον σημειώσεται τὸ μηδὲν εἶναι σημεῖον. τοῦτο δὲ ποιῶν ὁμολογήσει τὸ εἶναί τι σημεῖον. ἀληθῆ οὖν τὰ πρῶτα δύο λήμματά φασιν· ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ τρίτον. διεζευγμένον γάρ ἐστιν ἐξ ἀντικειμένων τοῦ τε εἶναι σημεῖον καὶ τοῦ μὴ εἶναι. ἐπεὶ εἰ σύμπαν διεζευγμένον τότε ἐστὶν ἀληθές, ὅταν τὸ ἓν ἔχῃ ἀληθές, θεωρεῖται δὲ καὶ τῶν ἀντικειμένων τὸ ἕτερον ἀληθές· ῥητέον τὸ τοιοῦτον συνεστὼς εὐθὺς ὑπάρχειν ἀληθές. ὥστε καὶ ἐπὶ ὁμολογουμένοις τοῖς λήμμασι συνεισάγεσθαι καὶ τὴν ἐπιφορὰν τήν

ctrina apparent. sin autem est obscurum, per signum tradetur. si autem est aliquid quod traditur per signum, erit etiam aliquod signum. 281. nonnulli sic quoque simul interrogant: ‘si est aliquod signum, est signum; atque si non est signum, est signum. sed aut nullum est signum aut est: est ergo’. argumentum quidem est huiusmodi. eius autem primam propositionem dicunt recte se habere; est enim reduplicata; et ex eo quod est signum sequitur esse signum, quandoquidem si est primum, erit etiam secundum nihil differens a primo. illud quoque ‘si non est signum, est signum’ itidem recte se habet. ei enim qui dicit non esse signum, concedendum erit sequi quod sit aliquod signum. si enim nullum est signum, eius quod nullum sit signum, erit aliquod signum: et merito. nam qui dicit non esse aliquod signum, aut hoc censet dictione solum et affirmatione simplici aut demonstratione. et qui dictione quidem censet et affirmatione simplici, dictionem et affirmationem simplicem habebit adversantem. 282. si demonstret autem verum esse quod ab eo dicitur, per argumentum quo ostendit nullum esse signum, significabit nullum esse signum. hoc autem faciens confitebitur esse aliquod signum. sunt ergo, inquiunt, verae duae propositiones; vera est ergo etiam tertia: est enim disiuncta ex oppositis inter se, nempe esse signum et non esse. nam si omne disiunctum tunc est verum, quando unum habet verum, cernitur autem et alterum ex oppositis esse verum; dicendum est id quod est eiusmodi, protinus esse verum. quo fit, ut ex illis de quibus ut certis constat propositionibus, simul colligatur per illationem ‘est ergo aliquod signum’.

P 511 g) *εἰ ἔστι τι σημεῖον*] argumenti genus quod Stoici appellabant *διὰ δύο τροπικῶν*, de quo dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 3. atque hoc ipsum exstat 2 Pyrrhon. sect. 131 et simile sect. 186 eiusdem libri. confer quae noster respondet infra sect. 292 sq.

h) *διαφορούμενον*] hoc est propositio eadem bis sumpta; vide supra sect. 109 et mox 294. 467.

i) *ἤτοι φάσει μόνον*] argumentum Scepticis solenne in Scepticos retortum, sed ut Sextus quidem innuit, exiguo cum victoriae fructu, quia

'ἔστιν ἄρα σημεῖον'. ἔσται δέ, φασί, καὶ οὕτως ἐφοδεύειν· δύο 283 γάρ ἐστιν ἐν τῷ λόγῳ συνημμένα καὶ ἓν διεζευγμένον· τούτων δὲ τὰ μὲν συνημμένα ὑπισχνεῖται τοῖς ἐν αὐτοῖς ἡγουμένοις ἀκολουθεῖν τὰ ἐν αὐτοῖς λήγοντα, τὸ δὲ διεζευγμένον ἓν ἔχει τῶν ἐν αὐτῷ ἀληθές. ὡς ἐὰν ἀμφότερα ᾖ ἀληθῆ ἢ ἀμφότερα ψευδῆ, ψεῦδος ἔσται τὸ ὅλον. τοιαύτης δ' οὔσης τῆς ἐν τοῖς 284 λήμμασι δυνάμεως, ὑποθέμενοι τὸ ἕτερον τῶν ἐν τῷ διεζευγμένῳ P 512 ἀληθὲς ἴδωμεν πῶς συνάγεται τὰ τῆς ἐπιφορᾶς. καὶ δὴ πρῶτον ὑποκείσθω ἀληθὲς τό 'ἔστι τι σημεῖον'. οὐκοῦν ἐπεὶ τοῦθ' ἡγούμενόν ἐστιν ἐν τῷ πρώτῳ συνημμένῳ, ἕξει τὸ ἀκόλουθον αὐτῷ τὸ λῆγον ἐν ἐκείνῳ τῷ συνημμένῳ. ἔληγε[k]) δὲ τὸ εἶναι σημεῖον, ὅπερ ταὐτόν ἐστι τῇ ἐπιφορᾷ. συναχθήσεται ἄρα ἡ ἐπιφορὰ ὑποτεθέντος ἀληθοῦς εἶναι ἐν τῷ διεζευγμένῳ τοῦ 'εἶναί τι σημεῖον'. καὶ μὴν ἀνάπαλιν ὑποκείσθω τὸ ἕτερον ἀληθὲς τό 'μὴ εἶναι σημεῖον'. τοίνυν ἐπεὶ τοῦτο ἡγούμενόν ἐστιν ἐν τῷ δευτέρῳ συνημμένῳ, ἕξει ἀκολουθοῦν αὐτῷ τὸ λῆγον ἐν τῷ δευτέρῳ συνημμένῳ· ἠκολούθει δέ γε αὐτῷ τό 'εἶναί τι σημεῖον', ὃ καὶ ἐπιφορά ἐστι. καὶ κατὰ τοῦτο ἄρα συνάγεται ἡ ἐπιφορά.

Ταῦτα μὲν οἱ Δογματικοί. τάξει δὲ ῥητέον πρὸς τὸ πρῶ- 285 τον εὐθύς, καθ' ὃ ἀπὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου[l]) κατασκευῆς συνῆγον τὸ εἶναί τι σημεῖον, ὅτι ἐκ τοῦ μᾶλλον ζητουμένου τὸ ἧττον ζητούμενον ἐθέλουσι διδάσκειν. τὸ μὲν γὰρ εἶναι σημεῖον, καὶ εἰ πρός τινων ἀντείρηται καθάπερ τῶν Σκεπτικῶν, ἀλλά τοί γε παρὰ πᾶσι τοῖς Δογματικοῖς σύμφωνόν ἐστι. τὸ δὲ προνοητικῶς 286 κατεσκευάσθαι[m]) τὸν ἄνθρωπον παρ' οὐκ ὀλίγοις αὐτῶν διαπε-

283. hac quoque, inquiunt, ratione ac methodo licet id persequi: in argumento duo sunt connexa et unum disiunctum; in his connexa pollicentur ex antecedentibus sequi consequentia; disiunctum autem habet unum ex iis, quae sunt in ipso, verum. nam si ambo sunt vera aut ambo falsa, totum erit falsum. 284. cum autem sit eiusmodi virtus iis propositionibus, si per positionem demus alterum esse verum ex iis quae sunt in disiuncto, videamus quomodo colligatur illatio. et primo ponatur illud verum, 'est aliquod signum'. ergo quoniam hoc est antecedens in primo connexo, habebit consequens id quod posterius est in illo connexo. dicebat autem 'esse signum', quod idem est cum conclusione. colligetur igitur conclusio, si ponamus verum esse in disiuncto 'quod sit aliquod signum'. iam ex adverso ponatur alterum esse verum 'quod nullum sit signum'. ergo quoniam hoc est antecedens in secundo connexo, habebit ei consequens id quod est posterius in secundo connexo. erat autem ei consequens 'esse aliquod signum', quod itidem conclusio est. igitur etiam ex hoc conclusio colligitur.

285. Haec quidem Dogmatici. ordine autem statim ad primum dicendum est, quandoquidem ex constitutione hominis colligebant esse aliquod signum, quod ex eo quod magis controversiosum est, volunt docere id quod minus est in controversia. nam esse quidem signum, etsi nonnulli contradicunt, nempe Sceptici, attamen de eo conveniunt Dogmatici. 286. at prudentia et iudicio ornatum esse hominem, apud non paucos ex iis non est levis controversia.

---

illi non tamquam pro dogmate pugnant nullum dari veritatis signum, sed utrinque valida invicem argumenta opponi posse professi assensum suspendunt. vide supra sect. 160 et mox 298 ac 360.

k) ἔληγε] ita recte mss pro ἔλεγε.

l) ἀπὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου] supra sect. 275 sq.

m) κατεσκευάσθαι] ms Vratislav. κατασκευάζεσθαι. vocabulum προνοητι-

P 512

φαίνηται. σφόδρα δ' ἦν βίαιον τὸ ἐκ τῶν μᾶλλον ἀσυγχωρήτων θέλειν τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα διδάσκειν. καὶ μὴν ῥητῶς ὁ Ἡράκλειτος [n]) φησι τὸ μὴ εἶναι λογικὸν τὸν ἄνθρωπον, μόνον δ' ὑπάρχειν φρενῆρες τὸ περιέχον. ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς [o]) ἔτι παραδοξότερον πάντα ἠξίου λογικὰ τυγχάνειν, καὶ οὐ ζῷα μόνον ἀλλὰ καὶ φυτὰ ῥητῶς γράφων

πάντα γὰρ ἴσθι φρόνησιν ἔχειν καὶ νώματος αἶσαν.

287 μετὰ τοῦ καὶ πιθανὸν εἶναι λόγον εἰς τὸ μὴ ἄφρονα τυγχάνειν [p]) τὰ ἄλογα τῶν ζῴων· εἰ γὰρ πάρεστιν αὐτοῖς ὁ προφορικὸς λόγος [q]), ἀνάγκη καὶ τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῖς παρεῖναι· δίχα γὰρ
288 τούτου ἀνυπόστατός ἐστιν ὁ προφορικός. κἂν δῶμεν δὲ διαφέρειν τῶν ἄλλων ζῴων τὸν ἄνθρωπον λόγῳ τε καὶ μεταβατικῇ
P 513 φαντασίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ [r]), ἀλλ' οὔτοι γε καὶ ἐν τοῖς ἀδήλοις καὶ ἀνεπικρίτως διαπεφωνημένοις συγχωρήσομεν αὐτὸν εἶναι τοιοῦτον, ἐν δὲ τοῖς φαινομένοις τηρητικήν τινα ἔχειν ἀκολουθίαν, καθ' ἣν μνημονεύων τίνα μετὰ τίνων τεθεώρηται, καὶ

est autem valde violentum ex iis quae sunt magis inconcessa velle docere ea quae non ita se habent. atqui disertis verbis dicit Heraclitus hominem non esse participem rationis, solum autem esse mente praeditum id quod nos ambit. Empedocles autem adhuc magis admirabiliter et praeter opinionem censebat omnia esse ratione praedita, nec solum animantia, sed etiam plantas, disertis verbis scribens,

omnia namque scias mentem et prudentiam habere.

287. ad quod accedit, quod probabiliter dicitur, bruta animantia non esse expertia prudentiae: nam si est eis quae profertur oratio, necesse est eis etiam esse internam rationem; nam sine ea non potest consistere quae profertur oratio. 288. quodsi etiam dederimus hominem differre ab aliis animantibus et ratione et phantasia discurrente et consequentias ducendi facultate, non tamen etiam in obscuris et in quibus indecisa viget dissensio, concedemus ipsum esse huiusmodi, sed in his quae apparent quandam observandi et consequentias ducendi habere facultatem, per quam recordans quae

---

κῶς Hervetus vertit *dei providentia* constitutum esse hominem, sed ex sect. 276 et iis quae mox subiungit Sextus, apparet ita esse accipiendum ut in versione expressi.

n) ὁ Ἡράκλειτος] supra lib. 1 advers. Log. sect. 127 et 349.

o) ὁ Ἐμπεδοκλῆς] apud Stobaeum p. 93 Eclog. Physic. Parmenidi Empedocli ac Democrito haec tribuitur sententia idem esse νοῦν et ψυχήν, καθ' οὓς οὐδὲν ἂν εἴη ζῴων ἄλογον κυρίως. Aristoteles de plantis libro et capite primo: ὁ Ἐμπεδοκλῆς γένος ἐν τούτοις κεκραμένον εἶναι ἐδόξασεν - - καὶ νοῦν καὶ γνῶσιν ἔχειν εἶπε τὰ φυτά, ubi consentientes Empedocli laudat Anaxagoram ac Democritum. hinc animas non modo hominum sed animatium quoque et plantarum in homines migrare docuit Empedocles et se ipsum olim fuisse plantam piscem avem in versibus quos laudant Laërtius 8 77 Clemens Alex. multique alii, et respicit etiam Tertullianus c. 32 de anima:

ἤτοι μὲν γὰρ ἐγὼ γενόμην κοῦρός τε κόρη τε
θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἐξ ἁλὸς ἔμπορος ἰχθύς.

Latine apud Chalcidium p. 286

namque ego iamdudum vixi puer et solida arbos
et tali sexu, inde animal, tum lactea virgo.

p) μὴ ἄφρονα τυγχάνειν] in hanc sententiam multa disputat noster lib. 1 Pyrrhon. sect. 62 sq.

q) ὁ προφορικὸς λόγος] supra sect. 275.

P 513 r) ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ] facultatem colligendi aliquid et consecutiones perspiciendi hoc vocabulo indicavit noster etiam sect. 276.

τίνα πρὸ τίνων, καὶ τίνα μετὰ τίνα, ἐκ τῆς τῶν προτέρων ὑποπτώσεως ἀνανεοῦται τὰ λοιπά. ἀλλὰ συνομολογηθέντος, φασίν, 289
ὅτι ἡ ἀπόδειξις κατὰ γένος ἐστὶ σημεῖον, εἰ μὲν οὐκ εἰσὶν ἀποδείξεις, οἱ κατὰ τοῦ σημείου κομισθέντες λόγοι ἄπιστοι καθεστᾶσιν· εἰ δὲ ἀποδείξεις εἰσίν, ἔστι τι σημεῖον. ἡμεῖς δὲ προειρηκότες ὅτι οὐ τῷ ὑπομνηστικῷ [s]) ἐνιστάμεθα σημείῳ ἀλλὰ τῷ ἐνδεικτικῷ, δυνάμεθα τοὺς κατὰ τοῦ σημείου κομισθέντας λόγους παραχωρεῖν τι σημαίνειν, ἤδη δὲ οὐκ ἐνδεικτικῶς, ἀλλὰ ὑπομνηστικῶς. ἡμεῖς γὰρ ἐπ' αὐτοῖς κινούμεθα καὶ ἀναλαμβάνομεν τῇ μνήμῃ τὰ δυνάμενα λέγεσθαι πρὸς τὸ ἐνδεικτικὸν σημεῖον. τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῆς ἀκολούθου ῥητέον ὑπομνήσεως, 290
καθ' ἣν ἐπυνθάνοντο [t]), πότερον σημαίνουσί τι αἱ κατὰ τοῦ σημείου προφερόμεναι φωναὶ ἢ οὐδὲν σημαίνουσιν. εἰ μὲν γὰρ πᾶν σημεῖον ἀνῃροῦμεν, ἔδει κατ' ἀνάγκην ἢ μηδὲν σημαίνειν τὰς κατὰ τοῦ σημείου προφερομένας φωνὰς καθ' ἡμᾶς, ἢ σημαινουσῶν αὐτῶν δίδοσθαι τὸ εἶναί τι σημεῖον. νῦν δὲ τῇ διαιρέσει χρώμενοι τὶ μὲν ἀναιροῦμεν σημεῖον, τὶ δὲ τίθεμεν. οὐδ' ἐν τῷ σημαίνειν τι [u]) τὰς κατὰ τοῦ ἐνδεικτικοῦ σημείου προφερομένας φωνὰς παρακεχώρηται τὸ ὑπάρχειν ἐνδεικτικόν τι σημεῖον. ἐπελέγετο [x]) ὡς εἴπερ ἴδιον τέχνης ἐστὶ θεώρημα, δεήσει 291
τοῦτο μὴ πρόδηλον ὑπάρχειν ἀλλὰ ἄδηλον καὶ διὰ σημείου ληπτόν, ἀγνοοῦντες ὅτι τῆς μὲν τῶν ἄλλων θεωρητικῆς τέχνης οὐδέν ἐστι θεώρημα, καθάπερ ὕστερον διδάξομεν [y]), τῆς δὲ ἐν

cum quibus vel ante aut post quae conspexerit, ex priorum incursione caetera in memoriam revocat. 289. at cum pro certo, inquiunt, constet quod demonstratio ex genere signorum sit, et si non sunt demonstrationes, quae allata sunt adversus signum argumenta non sunt fide digna; sin autem sunt demonstrationes, est aliquod signum. nos autem qui prius diximus quod non insistimus signo commonitorio oppugnando sed signo indicatorio, possumus concedere quod quae adversus signum allatae sunt rationes, aliquid significent, sed non indicando, verum in memoriam revocando. nos enim eis movemur et in memoriam revocamus ea quae dici possunt adversus signum indicatorium. 290. eadem etiam dici possunt de proximo argumento, quo rogabant, utrum aliquid significent voces quae proferuntur contra signum an nihil significent. nam si omne signum tolleremus, oporteret necessario secundum nostram sententiam aut nihil significare voces quae proferuntur adversus signum, aut si eae significent, concedi esse aliquod signum. nunc autem utentes divisione aliquod quidem signum tollimus, aliquod vero ponimus. nec ideo quod significent aliquid voces quae proferuntur adversus signum indicatorium, conceditur esse aliquod signum indicatorium. 291. colligebatur porro, quod si detur proprium aliquod artis praeceptum, oporteret hoc non esse manifestum, sed obscurum, et per signum apprehendi; sed ignorant, quod contemplativae quidem aliorum artis nullum praeceptum detur, ut postea doce-

---

s) οὐ τῷ ὑπομνηστικῷ] ita legendum e mss pro ἐν τῷ. atque signum ὑπομνηστικόν a Scepticis non valde oppugnari professus fuerat Sextus sect. 156 sq.

t) ἐπυνθάνοντο] supra sect. 279.

u) οὐδ' ἐν τῷ σημαίνειν τι] in editis male erat οὐδ' εἴ τι, quod mss suffragantibus emendavi.

x) σημεῖον. ἐπελέγετο] ita interpungendus hic locus; novum enim producitur Dogmaticorum argumentum ex sect. 280.

y) ὕστερον διδάξομεν] libro contra Ethicos sect. 219 sq.

τοῖς φαινομένοις στρεφομένης ἔστιν ἰδιόν τι θεώρημα· διὰ γὰρ
τῶν πολλάκις τετηρημένων ἢ ἱστορημένων ποιεῖται τὰς τῶν θεω-
ρημάτων συστάσεις[z]). τὰ δὲ πολλάκις τηρηθέντα καὶ ἱστορη-
θέντα ἴδια καθέστηκε τῶν πλεονάκις τηρησάντων, ἀλλ' οὐ
292 κοινὰ πάντων. ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τέλει συνερωτηθεὶς αὐτοῖς λόγος [a])
ἐν τρόπῳ τοιούτῳ 'εἰ τὸ πρῶτον, τὸ πρῶτον· εἰ οὐ τὸ πρῶ-
P 514 τον, τὸ πρῶτον· ἤτοι τὸ πρῶτον ἢ οὐ τὸ πρῶτον· τὸ πρῶτον
ἄρα' τάχα μὲν καὶ κατὰ παρολκὴν τὴν ἐν τοῖς λήμμασι μοχθη-
293 ρός ἐστιν, ἀναμφιλέκτως δὲ καὶ αὐτοὺς φαίνεται θλίβειν. ῥητέον
δὲ τάξει περὶ τοῦ πρώτου, τουτέστι τῆς παρολκῆς· εἰ γὰρ ἀλη-
θές ἐστι, τὸ ἐν τῷ λόγῳ διεζευγμένον ἓν ἔχειν ἀληθὲς ὀφείλει,
καθὼς καὶ αὐτοὶ πρότερον ἐλέγομεν [b]), ἓν δὲ ἔχον ἀληθὲς τὸ
294 ἕτερον τῶν συνημμένων ὡς παρέλκον διελέγχει. ἐάν τε γὰρ ἀλη-
θὲς ὑπόκειται τῶν ἐν αὐτῷ τό 'ἔστι τι σημεῖον', ἀναγκαῖον γίνε-
ται πρὸς τὴν τούτου συναγωγὴν τὸ διαφορούμενον [c]) συνημμένον
τό 'εἰ ἔστι τι σημεῖον, ἔστι σημεῖον'· παρέλκον δὲ τὸ λοιπὸν
τό 'εἰ μή ἐστί τι σημεῖον, ἔστι τι σημεῖον'. ἐάν τε τὸ μὴ εἶναί
τι σημεῖον ὑπόκειται τῶν ἐν αὐτῷ ἀληθές· τὸ μὲν διαφορούμε-
νον παρέλκει πρὸς τὴν τούτου κατασκευήν, τὸ δὲ 'εἰ μή ἐστί
τι σημεῖον, ἔστι σημεῖον' ἀναγκαῖον γίγνεται. μοχθηρὸς οὖν κατὰ
295 παρολκὴν ὁ λόγος [d]). ἀλλ' ἵνα μὴ νῦν εἰς τὰ κατὰ λεπτὸν συμ-
βαίνωμεν τοῖς ἐναντίοις, πάρεστιν ἕτερον συνερωτᾶν λόγον ἔχοντα

bimus, eius autem quae versatur in iis quae apparent, datur proprium quoddam praeceptum: nam per ea quae saepe sunt observata aut cognita facit ut praecepta consistant. quae autem saepe sunt observata cognitaque sunt propria eorum qui saepe illa observarunt, non autem communia omnium. 292. nam quae ab eis ultimo loco rogata est oratio hoc modo 'si est primum, est primum'; et 'si non est primum, est primum: atqui aut est primum aut non est primum: ergo est primum' fortasse quidem est vitiosa propter redundantiam quae est in propositionibus, citra controversiam autem ipsos quoque videtur premere. 293. dicendem est autem ordine de primo, hoc est de redundantia et supervacaneo: nam si verum est, id quod est disiunctum in argumento, debere habere unum verum, ut ipsi quoque prius dicebamus, unum autem habens verum alterum ex connexis arguit tamquam supervacaneum. 294. namque si ex iis quae sunt in ipso ponitur verum illud 'est aliquod signum', ad id colligendum est necessarium reduplicatum connexum nempe 'si est aliquod signum, est signum'. redundat autem et est supervacaneum reliquum nempe 'si non est aliquod signum, est aliquod signum'. et si non esse aliquod signum ex iis quae sunt in ipso ponitur verum; connexum alterum reduplicatum redundat et est supervacaneum ad id comprobandum, illud autem 'si non est aliquod signum, est signum' est necessarium. est ergo vitiosum argumentum propter redundantiam. 295. sed ne in praesenti minutatim congrediamur cum adversariis, licet aliam simul rogare orationem quae

z) θεωρημάτων συστάσεις] possis etiam interpretari compages quasdam ac veluti systemata artis praeceptorum.

a) συνερωτηθεὶς αὐτοῖς λόγος] iam respondere aggreditur ad argumentum διὰ δύο τροπικῶν, quod fuit sect. 281.

P 514 b) πρότερον ἐλέγομεν] sect. 283.

c) τὸ διαφορούμενον] bis repetitam eandem propositionem in eodem connexo, ita ac si alia atque alia esset, semel nempe pro antecedente et semel pro consequente. supra sect. 109 et 181.

d) μοχθηρὸς κατὰ παρολκήν] de hoc vitio, ob quod argumentum ἀσύνακτον fieri docebant Stoici, vide 2 Pyrrhon. sect. 147.

τοῦτον τὸν τρόπον· εἴπερ περιτρέπεται ὁ λέγων μὴ εἶναι σημεῖον
εἰς τὸ λέγειν εἶναί τι σημεῖον, περιτρέπεται καὶ ὁ λέγων εἶναί τι
σημεῖον εἰς τὸ λέγειν μὴ εἶναί τι σημεῖον. ὁ δὲ λέγων μὴ εἶναί
τι σημεῖον σκεπτικῶς περιετρέπετο κατ' αὐτοὺς εἰς τὸ λέγειν εἶ-
ναί τι σημεῖον· καὶ ὁ λέγων ἄρα δογματικῶς εἶναί τι σημεῖον
περιτραπήσεται εἰς τὸ λέγειν μὴ εἶναί τι σημεῖον, ὡς παραστή-
σομεν. αὐτίκα γὰρ εἰς τὸν λέγοντα εἶναί τι σημεῖον σημείῳ δεῖ 296
τὴν ἀπόφανσιν πιστώσασθαι. ἀσυγχωρήτου δὲ ὄντος τοῦ εἶναί
τι σημεῖον, πῶς ἂν οὗτος χρήσεται τῷ σημείῳ πρὸς πίστιν τοῦ
εἶναί τι σημεῖον; μὴ δυνάμενος δὲ ἀποδεῖξαι σημείῳ τὸ εἶναί τι
σημεῖον, περιτρέπεται εἰς τὸ ὁμολογεῖν[e]) μηδὲν εἶναι σημεῖον.
ἔστω δὲ καὶ ἐκ περιτροπῆς τοῦτ' αὐτὸ μόνον ὁμολογεῖσθαι ση-
μεῖον τὸ τοῦ μὴ εἶναι σημεῖον μηνυτικόν, τί τοῦτ' ὄφελος αὐ-
τοῖς μηδὲν ἔχουσι τῶν ἰδίων εἰπεῖν δογμάτων σημεῖον; ὥστε 297
τοῦτο μὲν ἀνόνητον αὐτοῖς, φημὶ δὲ[f]) τὸ κοινῶς ὁμολογεῖσθαι
εἶναί τι σημεῖον. ἐκεῖνο δ' ἴσως ἀναγκαῖον, τὸ ὑποτάξει τῷ 'ἔστι
τι σημεῖον' ἀόριστόν τι. τοῦτο δέ ἐστι σημεῖον ὡρισμένως ἐκφε-
ρόμενον, ὅπερ οὐκ ἔνεστιν αὐτοῖς[g]) ποιεῖν· πᾶν γὰρ σημεῖον ἐπ' P 515
ἴσης τῷ σημειωτῷ δοξαστόν ἐστι καὶ ἀνεπικρίτως διαφωνούμε-
νον. ὡς οὖν τό 'τὶς διὰ πέτρας πλεῖ' ψεῦδός ἐστιν, ἐπεὶ οὐκ ἐν-
δέχεται αὐτῷ ὡρισμένον ὑποτάττειν ἀληθὲς τό 'οὗτος διὰ πέτρας
πλεῖ'· οὕτως ἐπὶ τῷ 'ἔστι τι σημεῖον' ἀορίστῳ οὐδὲν ἔχομεν
ὡρισμένον ἀληθὲς ὑποτάττειν· τοῦτο δέ ἐστι σημεῖον. ψεῦδος
ἄρα γίνεται τό 'ἔστι τι σημεῖον'· καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ ἀλη-
θές τό 'οὐδέν ἐστι σημεῖον'. πλὴν ἔστω γε καὶ τούτους τοὺς 298

hoc modo se habet: si is qui dicit non esse signum, pervertitur ad hoc ut dicat esse aliquod signum, is etiam qui dicit esse aliquod signum, pervertetur ad hoc ut dicat non esse aliquod signum. qui autem sceptice dicit non esse aliquod signum, convertitur ex eorum sententia ad hoc ut dicat esse aliquod signum: ergo et qui dogmatice dicit esse aliquod signum, convertetur ad hoc ut dicat non esse aliquod signum, ut ostendemus. 296. iam enim illi qui dicit esse aliquod signum, per signum probanda est enuntiatio. cum autem non sit concessum dari aliquod signum, quomodo iste signo utetur ad fidem faciendam quod sit aliquod signum? cum autem non valeat signo demonstrare dari aliquod signum, circumvertetur ad confitendum, nullum dari signum. etsi autem ex conversione velimus hoc solum confiteri, signum indicare ac significare non esse signum, quid hoc eis proderit, cum nullum possint dicere signum suorum dogmatum? 297. quamobrem est hoc quidem eis inutile, hoc, inquam, communiter confiteri esse aliquod signum. illud autem fortasse est necessarium, ei quod dicunt esse aliquod signum subiicere aliquod indefinitum. hoc autem de quo quaerimus debet esse signum definite enuntiatum, quod quidem non licet eis facere: nam omne signum est aeque opinabile atque signatum, et de quo non minor est controversia nullo decisa iudicio. quomodo ergo est falsum 'aliquis navigat per rupem', quoniam verum definitum ac terminatum non licet ei subiicere 'hic per rupem navigat'; ita quoniam huic 'est aliquod signum', quod quidem est indefinitum, nullum definitum verum possumus subiicere; hoc autem debet esse signum. est ergo falsum illud 'est aliquod signum', et quod ei adversatur est verum nempe 'nullum est signum'. 298. demus autem firmas esse ac validas eorum

---

e) περιτρέπεται εἰς τὸ ὁμολογεῖν] ms Ciz. περιτραπήσεται.
f) φημὶ δὲ] ms Ciz. δή.
g) οὐκ ἔνεστιν αὐτοῖς] ms Vratisl. οὐκ ἔστιν.

ὑπ' αὐτῶν κομισθέντας λόγους εἶναι σθεναρούς, μεμενηκέναι [h])
δὲ καὶ τοὺς τῶν Σκεπτικῶν ἀναντιρρήτους· τί ἀπολείπεται τῆς
κατ' ἑκάτερον μέρος προσπιπτούσης ἰσοσθενείας [i]), εἰ μὴ τὸ ἐπέχειν
καὶ ἀοριστεῖν περὶ τοῦ ζητουμένου πράγματος, οὔτε τὸ εἶναί τι
σημεῖον λέγοντας οὔτε τὸ μὴ εἶναι, τό τε οὐ μᾶλλον εἶναι ἢ
299 μὴ εἶναι μετὰ ἀσφαλείας προφερομένους; ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ἡ ἀπό-
δειξις δοκεῖ κατὰ γένος εἶναι σημεῖον [k]) καὶ διὰ τῶν ὁμολογου-
μένων λημμάτων ἐκκαλύπτειν τὸ ἀδηλούμενον συμπέρασμα, μή
τι οἰκεῖόν ἐστι τῇ περὶ σημείου σκέψει καὶ τὴν περὶ αὐτῆς ζήτη-
σιν συνάπτειν;

Περὶ ἀποδείξεως.

300 Τίνος μὲν ἕνεκεν περὶ ἀποδείξεως ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητοῦ-
μεν, πρότερον ὑποδέδεικται, ὅτε περί τε τοῦ κριτηρίου [l]) καὶ τοῦ
σημείου [m]) ἐσκεπτόμεθα. πρὸς δὲ τὸ μὴ ἀμεθόδως γίγνεσθαι τὴν
ὑφήγησιν, ἀλλ' ἀσφαλέστερον καὶ τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν πρὸς τοὺς
Δογματικοὺς ἀντίρρησιν προβαίνειν, ὑποδεικτέον τὴν ἐπίνοιαν
301 αὐτῆς. ἡ τοίνυν ἀπόδειξις [n]) κατὰ μὲν τὸ γένος ἐστὶ λόγος. οὐ
γὰρ δή γε αἰσθητὸν ἦν πρᾶγμα ἀλλὰ διανοίας τις κίνησις καὶ
συγκατάθεσις, ἅπερ ἦν λογικά. λόγος δέ ἐστιν, ὡς ἁπλούστερον
302 εἰπεῖν, τὸ συνεστηκὸς ἐκ λημμάτων καὶ ἐπιφορᾶς. λήμματα δὲ
καλοῦμεν οὐ θέματά τινα, ἃ συναρπάζομεν, ἀλλ' ἅπερ ὁ προσ-

rationes, modo maneant etiam Scepticorum rationes inconcussae. quid restat, cum ex utraque parte robur argumentorum par se offerat, nisi sustinere assensionem et nihil definire de re quae quaeritur, neque dicere esse aliquod signum neque non esse, et non magis quod sit quam quod non sit, tamquam certum affirmare? 299. sed quoniam videtur quoque demonstratio esse ex genere signorum et per propositiones quae in confesso sunt, aperire ac detegere conclusionem quae fuerat obscura; an non convenit considerationi de signo, disquisitionem de demonstratione adiungere?

IV. De demonstratione.

300. Quanam de causa de demonstratione in praesentia quaerimus, prius ostensum est, quando considerabamus de criterio veri falsique et de signo. ut autem certa via ac ratione fiat expositio tutoque possimus et sustinere assensionem et contradicendo procedere adversus Dogmaticos, ostendenda est eius notio. 301. est ergo demonstratio genus quoddam argumentationis. non est vero res sensilis, sed quidam motus et assensio cogitationis, quae quidem pertinent ad argumentationem. argumentatio autem est, ut simpliciter dicam, quae constat ex sumptionibus et illatione. 302. sumptiones autem vocamus non qualescumque propositiones quas temere arripimus, sed quas is

P 515 h) μεμενηκέναι] ms Ciz. μεμνηκέναι.
i) ἰσοσθενείας] nota vocem Scepticam 1 Pyrrhon. sect. 8, uti mox illud οὐ μᾶλλον εἶναι ἢ μὴ εἶναι, de quo 1 Pyrrhon. sect. 188. 213, nec non illa ἐπέχειν, ἀοριστεῖν etc.
k) κατὰ γένος εἶναι σημεῖον] supra sect. 277 huius libri et pluribus aliis locis.
l) περὶ τοῦ κριτηρίου] libro superiore sect. 27.
m) τοῦ σημείου] sect. 142 huius libri. nimirum ideo non diffitetur demonstrationem a se oppugnari, ut ἀβέβαιος omnino fiat τοῦ ἀληθοῦς κατάληψις.
n) ἡ τοίνυν ἀπόδειξις] confer 2 Pyrrhon. sect. 135 sq. atque infra sect. 310. 314.

διαλεγόμενος τῷ ἐμφανῆ εἶναι δίδωσι καὶ παραχωρεῖ. ἐπιφορὰ δὲ
ἐτύγχανε τὸ ἐκ τούτων τῶν λημμάτων κατασκευαζόμενον, οἷον
λόγος μέν ἐστι τὸ ὅλον τοῦτο σύστημα 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι·
ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς ἄρα ἐστί'. λήμματα δὲ αὐτοῦ
καθέστηκε τό τε 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι' καὶ τό 'ἀλλὰ μὴν
ἡμέρα ἐστίν'· ἐπιφορὰ δὲ τό 'φῶς ἄρα ἐστί'. τῶν δὲ λόγων οἱ 303
μέν εἰσι συνακτικοί[o]), οἱ δὲ οὔ. καὶ συνακτικοὶ μέν, ἐφ' ὧν P 516
συγχωρηθέντων ὑπάρχειν τῶν λημμάτων παρὰ τὴν τούτων συγ-
χώρησιν ἀκολουθεῖν φαίνεται καὶ ἡ ἐπιφορά, ὡς εἶχεν ἐπὶ τοῦ
μικρῷ πρόσθεν ἐκτεθέντος. ἐπεὶ γὰρ συνέστηκεν ἐκ συνημμένου
τοῦ 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν', ὅπερ ὑπισχνεῖτο ὄντος τοῦ ἐν
αὐτῷ πρώτου ἀληθοῦς ἔσεσθαι καὶ τὸ δεύτερον τῶν ἐν αὐτῷ
ἀληθές· καὶ ἔτι ἐκ τοῦ 'ἡμέρα ἐστίν', ὅπερ ἦν ἡγούμενον ἐν τῷ 304
συνημμένῳ, φημὶ ὅτι δοθέντος ἀληθοῦς εἶναι τοῦ συνημμένου,
ὥστε ἀκολουθεῖν τῷ ἐν αὐτῷ ἡγουμένῳ τὸ ἐν αὐτῷ λῆγον· δο-
θέντος δὲ ὑπάρχειν καὶ τοῦ πρώτου τῶν ἐν αὐτῷ τοῦ 'ἡμέρα
ἐστί', κατ' ἀνάγκην συνεισαχθήσεται διὰ τὴν τούτων ὕπαρξιν
καὶ τὸ δεύτερον τῶν ἐν αὐτῷ, τουτέστι τό 'φῶς ἐστιν'· ὅπερ
ἦν ἐπιφορά. καὶ δὴ οἱ μὲν συνακτικοὶ λόγοι τοιοῦτοί τινές εἰσι
κατὰ τὸν χαρακτῆρα. ἀσύνακτοι δὲ ὑπάρχουσιν οἱ μὴ οὕτως 305
ἔχουσι. τῶν δὲ συνακτικῶν οἱ μὲν πρόδηλόν τι συνάγουσιν, οἱ
δὲ ἄδηλον· καὶ πρόδηλον μέν, καθάπερ ὁ ἐκκείμενος καὶ οὕτως
ἔχων 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς
ἄρα ἐστί'. τὸ γὰρ φῶς ἐστιν ἐπ' ἴσης φαινόμενον τῷ εἰ ἡμέρα
ἐστί. καὶ πάλιν ὁ τοιοῦτος 'εἰ περιπατεῖ Δίων, κινεῖται Δίων·
περιπατεῖ δὲ Δίων, κινεῖται ἄρα Δίων'. τὸ γὰρ 'κινεῖται Δίων',
ὅπερ ἐστὶ συμπέρασμα, τῶν αὐτοφωράτων ὑπῆρχεν. ἄδηλον δὲ 306

qui nobiscum disserit, eo quod sint evidentes, dat et concedit. illatio autem est quod probatur ex his sumptionibus; sic argumentatio est exempli gratia totum hoc 'si dies est, lux est; atqui dies est, lux ergo est'. eius sumptiones sunt et 'si dies est, lux est' et 'atqui dies est'; illatio autem 'lux ergo est'. 303. ex argumentationibus autem aliae sunt firmiter colligentes, aliae non. et firmiter colligentes quidem sunt, in quibus cum concessae fuerint sumptiones, ex illarum concessione videtur etiam sequi illatio, ut se habuit in illa quae modo iam fuit exposita. nam quoniam constitit ex connexo 'si dies est, lux est', quod pollicebatur, si esset verum prius quod est in eo, futurum esse etiam verum quod est in eo posterius; 304. et praeterea ex eo 'dies est', quod quidem erat antecedens in connexo, dico quod si datum fuerit verum esse connexum, ut ex eo quod est in ipso antecedens, sequatur id quod est in eo consequens; et datum sit etiam esse id quod est prius ex iis quae sunt in ipso 'dies est', colligetur necessario propter eorum existentiam etiam posterius eorum quae sunt in ipso, hoc est 'lux est'. quod quidem est illatio. et colligentes quidem orationes in forma sunt huiusmodi. 305. non firmiter colligentes argumentationes sunt quae non sunt huiusmodi. ex firmiter colligentibus autem aliae colligunt aliquid manifestum, aliae obscurum; et manifestum quidem, ut quae iam exposita fuit argumentatio quae sic habet 'si dies est, lux est: atqui dies est, lux ergo est'. lucem enim esse aeque apparet atque esse diem. et rursus haec 'si Dion ambulat, movetur: ambulat autem Dion, movetur ergo Dion'. nam illud 'movetur Dion', quod est conclusio, est ex iis quae per se possunt deprehendi. 306. obscu-

---

[o]) *οἱ μέν εἰσι συνακτικοὶ*] idem tradit eodem secundo Pyrrhon. hypot. libro sect. 137. P 516

συνάγει οἷον ὁ τοιοῦτος ‘εἰ ἱδρῶτες[p]) ῥέουσι διὰ τῆς ἐπιφανείας, εἰσὶ νοητοὶ τῆς σαρκὸς πόροι· ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον, τὸ ἄρα δεύτερον’. τὸ γὰρ νοητοὺς τῆς σαρκὸς πόρους τῶν ἀδήλων ὑπῆρχε. καὶ πάλιν ‘οὗ ἐκκριθέντος ἐκ τοῦ σώματος τελευτῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ψυχή ἐστιν ἐκεῖνο. αἵματος δὲ ἐκκριθέντος ἐκ τοῦ σώματος τελευτῶσιν ἄνθρωποι· ψυχὴ ἄρα ἐστὶ τὸ αἷμα’[q]). τὸ γὰρ ἐν αἵματι κεῖσθαι τὴν ὑπόστασιν τῆς ψυχῆς οὐκ ἐναργές.
307 *τούτων δὲ τῶν ἄδηλόν τι συναγόντων οἱ μὲν ἐφοδευτικῶς[r]) μόνον ἐπάγουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν λημμάτων ὡς ἐπὶ τὸ συμπέρασμα·*
308 *οἱ δὲ ἐφοδευτικῶς ἅμα καὶ ἐκκαλυπτικῶς. ὧν ἐφοδευτικῶς μὲν μόνον ἐπάγουσιν οἱ ἐκ πίστεως καὶ μνήμης ἠρτῆσθαι δοκοῦντες, οἷός ἐστιν ὁ τοιοῦτος· εἴ τίς σοι θεῶν εἶπεν ὅτι πλουτήσει οὗτος,*
P 517 *πλουτήσει οὗτος· εἰ δὲ ὁ θεὸς[s]) (δείκνυμι δέ γε τὸν Δία καθ' ὑπόθεσιν) εἶπέ σοι ὅτι πλουτήσει οὗτος· πλουτήσει ἄρα οὗτος’. ἐνθάδε γὰρ παραδεχόμεθα τὸ συμπέρασμα τό πλουτήσειν τοῦτον, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ προτεθέντος λόγου δυνάμεως κατασκευασθέν, ἀλλὰ τῷ πιστεύειν*
309 *τῇ τοῦ θεοῦ ἀποφάνσει. ἐφοδευτικῶς δὲ ἅμα καὶ ἐκκαλυπτικῶς ἐπῆγεν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν λημμάτων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα, καθάπερ ὁ ἐπὶ τῶν ὄντων πόρων συνερωτηθείς· τὸ γὰρ ‘εἰ ῥέουσι διὰ τῆς ἐπιφανείας ἱδρῶτες, εἰσὶ νοητοὶ τῆς σαρκὸς πόροι· καὶ τὸ ῥέειν διὰ τῆς ἐπιφανείας ἱδρῶτας ἐκ τῆς αὐτῶν φύσεως κατασκευάσαι ἐδίδασκεν ἡμᾶς τό ὅτι εἰσὶ νοητοὶ τῆς σαρκὸς πόροι*

rum autem colligit verbi gratia haec ‘si sudores fluunt per superficiem, sunt carnis pori seu meatus qui percipiuntur intelligentia: atqui primum, ergo etiam secundum’. esse enim carnis meatus qui percipiuntur intelligentia, est ex iis quae non sunt manifesta. et rursus ‘quo ex corpore excreto, e vivis excedunt homines, illud est anima. sanguine autem excreto, e vivis excedunt homines: anima ergo est sanguis’. in sanguine enim sitam esse animae substantiam, non est evidens. 307. ex iis autem quae aliquid obscuri colligunt, aliae argumentationes via nos veluti deducunt ex sumptionibus ad conclusionem; aliae simul via nos deducunt et simul rem aperiunt ac detegunt. 308. ex quibus via solum inducunt quae videntur pendere ex fide et memoria, cuiusmodi est haec ‘si ex diis aliquis tibi dixit, quod iste erit dives, erit iste dives: atqui deus (ponamus ostendi a me Iovem) dixit tibi, iste erit dives; iste ergo erit dives’. hic enim assumimus conclusionem, nempe istum futurum divitem, non probatam ex vi propositae sumptionis, sed eo quod credamus Iovis enuntiationi. 309. simul via nos deducunt a sumptionibus ad conclusionem remque simul aperiunt argumentationes, qualis erat illa quam proposui de meatibus qui percipiuntur intelligentia, ‘si sudores fluunt per superficiem, sunt carnis meatus qui percipiuntur intelligentia’. nam quoniam sudores fluunt per superficiem, hoc ex ipsorum natura docuit nos probare

---

p) *εἰ ἱδρῶτες*] ibid. sect. 140.

q) *ψυχὴ τὸ αἷμα*] vide Grotium ad Genes. 9 4 et Levitic. 17 11 et Tiraquellum ad legem 15 connubialem n. 16. Pythagoras apud Laërtium 8 30 *τρέφεσθαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ αἵματος*. Empedocles apud Plutarchum 4 5 de placitis *ἐν τῇ τοῦ αἵματος συστάσει τὴν ψυχήν*. Critias apud Aristotelem 1 de anima, Hermiam, Nemesium: *ψυχὴν αἷμα* etc. miserum autem argumentum quo sanguis esse anima hoc loco apud Sextum suadetur. nam similiter colligas aërem et cor et cerebrum et ossa esse animam. [pro *ἄνθρωποι* leg. *οἱ ἄνθρ.*]

r) *ἐφοδευτικῶς*] de verbo *ἐφοδεύειν* dictum supra ad sect. 222 huius libri. confer et 2 Pyrrhon. sect. 141. 142.

s) *εἰ δὲ ὁ θεὸς*] puto legendum *ὁ δὲ θεός*, idque in versione sum secutus. similiter infra sect. 313.

κατά τινα τοιαύτην ἔφοδον, διότι ναστοῦ καὶ ἀποροποιήτου σώ-
ματος ἀδύνατόν ἐστιν ὑγρὸν ῥεῖν· ῥεῖ δέ γε διὰ τοῦ σώματος
ἱδρώς. τοίνυν οὐκ ἂν εἴη ναστὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ πεποροποιημέ-
νον. τούτων δὴ οὕτως ἐχόντων ἡ ἀπόδειξις πρὸ παντὸς ὀφείλει 310
λόγος εἶναι, δεύτερον συνακτικός, τρίτον καὶ ἀληθής, τέταρτον
καὶ ἄδηλον ἔχων συμπέρασμα, πέμπτον καὶ ἐκκαλυπτόμενον τοῦτο
ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν λημμάτων. ὁ γοῦν τοιοῦτος λόγος ἡμέρας 311
οὔσης ‘εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστίν t)· ἀλλὰ μὴν νύξ ἐστι, σκότος
ἄρα ἐστί’, συνακτικὸς μὲν καθειστήκει· δοθέντων γὰρ αὐτοῦ
τῶν λημμάτων ὑπάρχειν συνάγεται καὶ ἡ ἐπιφορά· οὐκ ἀληθὴς
δέ γε ἦν. εἶχε γὰρ ἐν αὑτῷ λῆμμα ψεῦδος u) τό ‘νύξ ἐστι’.
διόπερ οὐδὲ ἀποδεικτικός ἐστι. πάλιν ὁ τοιοῦτος, ‘εἰ ἡμέρα ἐστί u), 312
φῶς ἐστιν· ἡμέρα δέ ἐστι, φῶς ἄρα ἐστί’, πρὸς τῷ συνακτι-
κὸς x) ἔτι καὶ ἀληθής ἐστιν, ἐπείπερ δοθέντων αὐτοῦ τῶν λημ-
μάτων δίδοται καὶ ἡ ἐπιφορά, καὶ δι’ ἀληθῶν ἀληθές τι δείκνυσι.
τοιοῦτος δὲ ὢν πάλιν οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις, τῷ πρόδηλον ἔχειν
τὸ συμπέρασμα τό ‘φῶς ἐστιν’, ἀλλὰ μὴ ἄδηλον. κατὰ ταῦτα 313
δὲ καὶ ὁ οὕτως ἔχων, ‘εἴ τίς σοι θεῶν y) εἶπεν ὅτι πλουτήσει οὗ-
τος, πλουτήσει οὗτος· εἰ δὲ ὁ θεὸς z) εἶπέ σοι ὅτι πλουτήσει
οὗτος, πλουτήσει ἄρα οὗτος’, ἄδηλον μὲν ἔχει συμπέρασμα τό
πλουτήσειν τοῦτον· οὐκ ἔστι δ’ ἀποδεικτικόν, διὰ τὸ μὴ ἐκ τῆς

quod sunt carnis meatus qui percipiuntur intelligentia hac ratione, propterea quod ex corpore cui non sunt meatus, fieri non potest ut fluat humor; fluit autem sudor per corpus. non est ergo solidum ac concretum corpus, sed habens poros ac meatus. 310. cum haec autem ita se habeant, demonstratio ante omnia debet esse argumentatio, secundo firmiter colligens, tertio vera, quarto conclusionem habens antea non manifestam, quinto ex vi sumptionum manifestatam. 311. haec ergo argumentatio, cum sit dies, ‘si nox est, sunt tenebrae; atqui nox est, sunt ergo tenebrae’, est quidem firmiter colligens: datis enim eius sumptionibus firmiter colligitur etiam illatio; sed non erat vera. in se enim habebat falsam propositionem nempe ‘nox est’. quamobrem nec est demonstrativa. 312. rursus vero haec die iam existente, ‘si dies est, lux est; dies est autem, ergo lux est’, praeter id quod est firmiter colligens, est etiam vera, quandoquidem datis eius sumptionibus datur etiam illatio, et per vera veri aliquid ostendit. cum autem sit eiusmodi, rursus non est demonstratio, propterea quod iam antea manifestam habet conclusionem, nempe ‘lux est’, non autem de re non manifesta. 313. iis congruenter ea quoque quae sic habet, ‘si quis deus tibi dixerit quod iste erit dives, erit iste dives: iste autem deus tibi dixit quod iste erit dives, iste ergo erit dives’, manifestam quidem habet conclusionem, futurum eum di-

---

t) *εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστίν*] ita recte ms Ciz. pro *ἡ νύξ*. adde 2 Pyr- **P 517**
rhon. sect. 139.

[u) *ψεῦδος*] immo *ψευδές*.]

u) *εἰ ἡμέρα ἐστί*] subintelligenda iterum verba, *ἡμέρας οὔσης*, uti iterum repetuntur infra sect. 414, vel supponendum haec dicta vel scripta esse a Sexto cum dies esset, ut infra testatur sect. 316 *οἷόν ἐστι νῦν τό ἡμέρα ἐστίν*. nam si noctu aliquis ita argumentaretur, *si dies est, lucet*, falsum esset antecedens: *atqui dies est.*

x) *πρὸς τῷ συνακτικὸς*] ms Vratislav. *πρὸς τό*, male.

y) *εἴ τίς σοι θεῶν*] supra sect. 308 et 2. Pyrrhon. sect. 141.

z) *εἰ δὲ ὁ θεὸς*] legendum *ὁ δέ* aut potius *ὅδε ὁ* aut *ὅδε δὲ ὁ* pro *εἰ δέ* etiam sect. 308, i. e. *οὑτοσὶ δέ* ut 2. Pyrrhon.

τῶν λημμάτων δυνάμεως ἐκκαλύπτεσθαι, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ
314 πίστεως παραδοχῆς τυγχάνειν. συνδραμόντων οὖν πάντων τούτων, τοῦ τε συνακτικὸν εἶναι τὸν λόγον καὶ ἀληθῆ καὶ ἀδήλου παραστατικόν, ὑφίσταται ἡ ἀπόδειξις. ἔνθεν καὶ οὕτως αὐτὴν
P 518 ὑπογράφουσιν· 'ἀπόδειξίς ἐστι λόγος δι' ὁμολογουμένων λημμάτων κατὰ συναγωγὴν ἐπιφορὰν ἐκκαλύπτων ἄδηλον, οἷον ὁ τοιοῦτος 'εἰ ἔστι κίνησις [a]), ἔστι κενόν· ἀλλὰ μὴν ἔστι κίνησις, ἔστιν ἄρα κενόν. τὸ γὰρ εἶναι κενὸν ἄδηλόν τ' ἐστὶ καὶ δι' ἀληθῶν δοκεῖ τοῦ τε 'εἰ ἔστι κίνησις, ἔστι κενόν' καὶ τοῦ 'ἔστι
315 δὲ κίνησις' κατὰ συναγωγὴν ἐκκαλύπτεσθαι. ἃ μὲν οὖν οἰκεῖον ἦν προλαβεῖν περὶ τῆς τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐπινοίας ἐστὶ τοιαῦτα. τάξει δὲ ὑποδεικτέον καὶ τὸ ἐκ τίνος ὕλης ἐστίν.

Ἐκ τίνος ὕλης ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις.

316 Τῶν πραγμάτων, ὡς πολλάκις προείπομεν, τὰ μὲν πεπίστευται ἐναργῆ εἶναι [b]), τὰ δὲ ἄδηλα· καὶ ἐναργῆ μὲν τὰ ἐκ φαντασίας ἀβουλήτως καὶ ἐκ πάθους λαμβανόμενα, οἷόν ἐστι νῦν τὸ ἡμέρα ἐστίν, ὅτι τοῦθ' ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ ἕκαστον
317 τῶν τοιούτων· ἄδηλα δὲ τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα. καὶ τῶν ἀδήλων, ὥς τινες διαιρούμενοί φασιν, τὰ μέν ἐστι φύσει ἄδηλα, τὰ δ' ὁμωνύμως τῷ γένει λεγόμενα ἄδηλα [c])· καὶ φύσει μέν ἐστιν ἄδηλα [d]), ἃ μήτε πρότερον καταληφθέντα μήτε νῦν καταλαμβανόμενα μήτε αὖθις καταληφθησόμενα, αἰώνιον δὲ ἔχοντα τὴν ἀγνωσίαν, οἷόν ἐστι τὸ ἀρτίους εἶναι τοὺς ἀστέρας [e]) ἢ περισ-

vitem; non est autem demonstrativa, propterea quod non aperiatur ex vi sumptionum, sed sit ex eo quod dei fides admittatur. 314. cum ergo haec omnia concurrerint, nempe quod sit et argumentatio firmiter colligens et vera et ostendat id quod non est apertum ac manifestum, consistit demonstratio. hinc eam sic describunt: 'demonstratio est argumentatio quae per sumptiones concessas firma collectione aperit obscuram illationem', ut haec 'si est motus, est inane: atqui est motus, est ergo inane'. nam an sit inane et obscurum est et per veras sumptiones, nempe 'si est motus, est inane', et 'est autem motus', firma collectione videtur aperiri. 315. atque quae convenit quidem praemittere de rei quae quaeritur notione haec sunt. ordine autem est indicandum etiam ex qua sit materia.

V. Ex qua materia sit demonstratio.

316. Ex rebus, ut saepe diximus, aliae creduntur esse evidentes, aliae obscurae: et evidentes quidem, quae ex phantasiae visione percipiuntur citra voluntatem et ex affectione, ut nunc est illud, dies est, quod hoc est homo, et unumquodque eorum quae sunt huiusmodi; obscurae autem quae non sic se habent. 317. et ex rebus obscuris, ut quidam dividunt, aliae sunt natura obscurae, aliae per homonymiam seu aequivoce dicuntur esse ex obscurorum genere: et natura quidem obscurae sunt, quae neque prius sunt comprehensae neque nunc comprehenduntur neque postea comprehendentur, sed aeternam habent ignorationem, ut est stellas esse pares aut impares.

P 518 a) εἰ ἔστι κίνησις] supra sect. 277. atque Epicuri hoc esse argumentum dicet sect. 329 et libro superiore sect. 213.
b) τὰ μὲν ἐναργῆ εἶναι] supra sect. 141.
c) ὁμωνύμως τῷ γένει λεγόμενα ἄδηλα] ms Ciz. ὁμωνύμως λεγόμενα τῷ γένει ἄδηλα.
d) φύσει ἄδηλα] supra sect. 186. pro ἃ potius τά.
e) ἀρτίους τοὺς ἀστέρας] vide quae ad librum superiorem sect. 243.

σούς. διὸ καὶ φύσει ἄδηλα λέγεται, οὐχ ὅτι αὐτὰ φύσιν ἔχει 318
ἄδηλον ὡς πρὸς ἑαυτά· ἐπεὶ μαχόμενόν τι ἐροῦμεν, τουτέστιν
ἅμα καὶ ἀγνοεῖν αὐτὰ φάσκοντες καὶ τίνα ἔχει φύσιν ὁμολογοῦν-
τες f)· ἀλλ' ὅτι τῇ ἡμῶν φύσει ἀδηλεῖται. ὁμωνύμως δὲ τῷ 319
γένει ἄδηλα προσαγορεύεται, ἅπερ κατὰ μὲν τὴν οἰκείαν φύσιν
ἀποκέκρυπται, διὰ δὲ σημείων ἢ ἀποδείξεων ἀξιοῦται γνωρίζε-
σθαι, οἷον τὸ ἄτομα εἶναι στοιχεῖα g) ἐν ἀπείρῳ φερόμενα κενῷ.
πλὴν τοιαύτης οὔσης ἐν τοῖς πράγμασι διαφορᾶς φαμὲν τὴν ἀπό- 320
δειξιν οὔτε πρόδηλον εἶναι — οὐ γὰρ ἐξ αὐτῆς καὶ κατηναγκασμέ-
νου πάθους h) ἐγνωρίζετο — οὔτε φύσει ἄδηλον· οὐ γὰρ ἀπήλ-
πισται ἡ κατάληψις αὐτῆς, ἀλλὰ τῆς λειπομένης τῶν ἀδήλων
εἶναι διαφορᾶς, ἅπερ δεδυκυῖαν μὲν καὶ συνεσκιασμένην ἡμῖν
ἔχει τὴν φύσιν, τῷ δ' ἐκ φιλοσοφίας λόγῳ δοκεῖ καταλαμβά-
νεσθαι. τοῦτο δὲ οὐ βεβαίως λέγομεν· ἐπεὶ γελοῖον παραχωρή- 321
σαντας τὴν ὕπαρξιν i) ἔτι ἐπιζητεῖν περὶ αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι κατ' P 519
ἐπίνοιαν τοιαύτη τυγχάνει. οὕτω γὰρ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπινοίας
καὶ προλήψεως ἀνακύψει ὁ περὶ τῆς ὑπάρξεως λόγος k). ὅτι τοί- 322
νυν τῶν ἀδήλων κατὰ τὴν ἐπίνοιάν ἐστιν ἡ ἀπόδειξις καὶ οὐ

318. et ideo etiam natura obscurae dicuntur, non quod ipsae habeant naturam obscuram quod ad se attinet; alioqui dicemus aliquid quod repugnet, ut qui simul et eas dicamus ignorare et profiteamur qualem habeant naturam; sed quod nostrae quidem naturae sunt obscurae. **319.** per homonymiam autem seu aequivoce ex obscurorum esse genere dicuntur res, quae sua quidem natura sunt occultae, per signa autem aut demonstrationes censentur cognosci, ut atoma esse elementa quae feruntur in infinito inani. **320.** caeterum cum in rebus haec sit differentia, dicimus demonstrationem neque esse manifestam — non enim cognoscitur ex se ipsa et ex coacta affectione — neque natura obscuram: non enim desperatur de eius comprehensione, sed de ea quae restat obscurorum differentia, quae demersam et umbra obsitam respectu nostri habent naturam, videntur autem comprehendi ratione ex philosophia. **321.** hoc autem non firmiter statuentes dicimus: esset enim ridiculum, cum cesserimus existentiam, de ea adhuc quaerere: sed quod notione mentis ita concipi solet, est eiusmodi. sic enim ex notione et mentis anticipata conceptione exsurget de illius existentia disputatio. **322.** quod ergo ex rebus notione obscuris sit demonstratio et per ipsam non possit quicquam cognosci,

f) *καὶ τίνα ἔχει φύσιν ὁμολογοῦντες*] ita legendum e mss pro *καὶ τινὰ ἔχειν φύσιν*. sensus enim est, si dicamus rem aliquam in se ac natura sua obscuram esse, dicere nos pugnantia professosque nescire quali res natura sit, mox affirmare talem esse quae sit in se ac per naturam suam obscura, cum modo respectu nostri obscuram esse intelligamus.

g) *ἄτομα εἶναι στοιχεῖα*] notum Epicuri dogma, cuius scitis libenter Sextus pro exemplis utitur.

h) *κατηναγκασμένου πάθους*] res evidentes faciunt ut inviti etiam illis afficiamur et *ἀβουλήτως*. supra sect. 316.

i) *παραχωρήσαντας τὴν ὕπαρξιν*] ait se illud tantum ex notione ponere Dogmaticorum, non affirmare tamquam certum et cui ipse assentiatur, quod demonstrationes de rebus sint eiusmodi. alioqui enim se iam concessurum dari vere atque existere demonstrationes, cum tamen in eo sit occupatus, ut ostendat nullas dari (confer infra sect. 337 sq.) ac ne concipi quidem illas posse aut comprehendi tales quales a Dogmaticis iactantur ac describuntur. P 510

k) *ἀνακύψει ὁ περὶ τῆς ὑπάρξεως λόγος*] ex notione ipsa demonstrationis qualem Dogmatici describunt, licebit existentiam eius oppugnare.

δύναται δι' αὐτῆς γνωρίζεσθαι, ἐπιλογιστέον οὕτως. τὸ μὲν πρό-
δηλον καὶ ἐναργὲς πάντῃ πρόδηλόν ἐστι καὶ ἐναργὲς συμπεφώ-
νηταί τε παρὰ πᾶσι καὶ οὐδεμίαν διολκὴν ἐπιδέχεται. τὸ δὲ ἄδη-
λον διαπεφώνηταί τε καὶ εἰς διολκὴν πίπτειν πέφυκε· καὶ εἰκό-
323 τως. πᾶς γὰρ λόγος κρίνεται ὅτι ἀληθής ἐστιν ἢ ψευδὴς κατὰ
τὴν ἐπὶ τὸ πρᾶγμα τὸ περὶ οὗ κεκόμισται, ἀναφοράν. ἐὰν μὲν
γὰρ εὑρίσκηται σύμφωνος τῷ πράγματι τῷ περὶ οὗ κεκόμισται,
ἀληθὴς εἶναι δοκεῖ· ἐὰν δὲ διάφωνος, ψευδής, οἷον ἀποφαίνε-
ταί τις ὅτι ἡμέρα ἐστίν· οὐκοῦν ἀναπέμψαντες τὸ λεγόμενον
ἐπὶ τὸ πρᾶγμα καὶ γνόντες τὴν τούτου ὕπαρξιν συνεπιμαρτυροῦ-
324 σαν τῷ λόγῳ φαμὲν ἀληθὲς εἶναι τὸ λεγόμενον. διόπερ ὅταν μὲν
ἐναργὲς ᾖ καὶ πρόδηλον τὸ πρᾶγμα τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κομί-
ζεται, ῥᾴδιον ἀναπέμψαντας l) ἐπ' αὐτὸ τὸ λεγόμενον τόθ' οὕ-
τως ἢ ἀληθῆ λέγειν εἶναι τὸν λόγον ἐπιμαρτυρούμενον τῷ
πράγματι ἢ ψευδῆ ἀντιμαρτυρούμενον. ὅταν δὲ ἄδηλον καθεστή-
κοι m) τὸ πρᾶγμα καὶ ἀποκεκρυμμένον ἡμῖν, τότε μηκέτι δυνα-
μένης ἐπὶ τοῦτο βεβαίως γίνεσθαι τῆς τοῦ λόγου ἀναπομπῆς
λείπεται τὸ καταπιθανεύεσθαι καὶ ἐκ τῶν εἰκότων ἐπισπᾶσθαι
τὴν διάνοιαν εἰς συγκατάθεσιν. ἄλλου δὲ ἄλλως εἰκάζοντος καὶ
διαπιθανευομένου φύεται ἡ διαφωνία, μήτε τοῦ ἀποτυχόντος
εἰδότος ὅτι ἀπέτυχε, μήτε τοῦ ἐπιτυχόντος εἰδότος ὅτι ἐπέτυχε.
325 ταῦτά γέ τοι καὶ σφόδρα χαριέντως ἀπεικάζουσιν οἱ Σκεπτικοὶ
τοὺς περὶ ἀδήλων ζητοῦντας τοῖς ἐν σκότῳ ἐπί τινα σκοπὸν το-
ξεύουσιν. ὥσπερ γὰρ τούτων εἰκός ἐστι τινὰ μὲν τυχεῖν τοῦ σκο-
ποῦ, τινὰ δ' ἀποτυχεῖν, τὸ δὲ τίς ἐπέτυχεν ἢ ἀπέτυχεν, ἄγνω-
στον· οὕτως ἐν βαθεῖ σχεδὸν σκότῳ n) τῆς ἀληθείας ἀποκεκρυμ-

sic licet colligere. id quidem quod est evidens et manifestum, est cuilibet manifestum et evidens et de eo apud omnes convenit neque ullam admittit distractionem ac dissensionem. de eo autem quod est obscurum, non convenit caditque id sua natura in dissensionem et distractionem; et merito. 323. omnis enim oratio iudicatur esse vera aut falsa ex relatione ad rem de qua profertur. nam si invenitur consonans rei de qua enuntiata est, videtur esse vera; sin autem discrepans, falsa, ut quando pronuntiat quispiam quod sit dies, statim pronuntiato ad rem comparato cognitoque illius existentiam orationi ferre testimonium, dicimus id quod enuntiatum fuit esse verum. 324. quamobrem quando res fuerit evidens ac manifesta de qua affertur oratio, facile est ea ad rem comparata tunc sic vel orationem dicere esse veram, si rei ferat testimonium, aut falsam, si contra ferat. quando autem res fuerit obscura et nobis occulta, tunc cum non possit ad eam firmiter ac stabiliter comparari oratio, restat ut probabiliter dicamus et ex verisimilibus ad assensionem mens attrahatur. alio autem aliter coniiciente et probabiliter loquente et verisimiliter, oritur dissensio, cum neque is qui aberravit, sciat se aberrasse, neque qui est assecutus, sciat se esse assecutum. 325. ea de causa Sceptici admodum eleganter assimilant eos qui obscura inquirunt, iis qui in tenebris ad aliquem scopum tela iaciunt: quomodo enim est verisimile aliquem quidem ex iis scopum attingere, aliquem vero aberrare, ignorari autem quis attigerit vel quis a scopo aberrarit; ita cum in profundis tenebris

l) ῥᾴδιον ἀναπέμψαντας] ita scribendum pro ἀναπέμψαντες.
m) καθεστήκοι] al. καθεστήκει.
n) ἐν βαθεῖ σχεδὸν σκότῳ] ita ms Vratislav. pro ἐν βαθεῖ σκότῳ σχεδόν. non ineleganter νυκτομαχίας vocat talia de obscuris rebus litigia Socrates lib. 1 hist. ecclesiast. c. 23 et lib. 7 c. 32.

μένης ἀφίενται μὲν ἐπὶ ταύτην πολλοὶ λόγοι, τὸ δὲ τίς ἐξ αὐτῶν σύμφωνός ἐστιν αὐτῇ καὶ τίς διάφωνος, οὐχ οἷόν τε γινώσκειν, ἀρθέντος ἐκ τῆς ἐναργείας τοῦ ζητουμένου. καὶ τοῦτο πρῶτον 326
εἶπε Ξενοφάνης[o])

καὶ[oo]) *τὸ μὲν οὖν σαφὲς οὔτις ἀνὴρ ἴδεν οὐδέ τις ἔσται* P 520
εἰδὼς ἀμφὶ θεῶν[p]) *τε καὶ ἅσσα λέγω περὶ πάντων.*
εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα τύχοι τετελεσμένον εἰπών,
αὐτὸς ὅμως οὐκ οἶδε, δοκὸς[q]) *δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.*

ὥστε εἰ μὲν τὸ πρόδηλον διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν ἐστὶ σύμ- 327
φωνον, τὸ δὲ ἄδηλον διαπεφώνηται, δεήσει καὶ τὴν ἀπόδειξιν διαφωνουμένην ἄδηλον εἶναι. ὅτι δὲ τῷ ὄντι διαπεφώνηται, οὐ πολλῶν ἡμῖν λόγων δεῖ, βραχείας δέ τινος καὶ προχείρου ὑπομνήσεως, εἴ γε οἱ μὲν δογματικοὶ τῶν φιλοσόφων καὶ οἱ λογικοὶ τῶν ἰατρῶν τιθέασιν αὐτήν, οἱ δὲ ἐμπειρικοὶ[r]) *ἀναιροῦσι, τάχα δὲ καὶ Δημόκριτος*[s])· *ἰσχυρῶς γὰρ αὐτῇ διὰ τῶν κανόνων ἀντείρηκεν. οἱ δὲ Σκεπτικοὶ ἐν ἐποχῇ ταύτην ἐφύλαξαν, τῇ μὴ* 328
μᾶλλον[t]) *ἀποφάνσει χρώμενοι. τῶν τε τιθέντων αὐτὴν πάλιν ἱκανή τίς ἐστι διαφωνία, καθὼς προβαίνοντος τοῦ λόγου διδάξομεν*[u]). *τοίνυν ἄδηλόν τί ἐστιν ἡ ἀπόδειξις. καὶ μὴν εἰ πᾶσα* 329
ἀπόδειξις δόγμα ἐν τοῖς λήμμασιν[x]) *αὐτῆς περιέχουσα εὐθύς*

fere abscondita sit veritas, ad eam quidem eruendam multae emittuntur orationes: sed quaenam ex ipsis ei consonet et quaenam discrepet, sciri non potest, cum ab evidentia remotum sit quod quaeritur. 326. hoc primum dixit Xenophanes

nemo vir haec novit clare neque noverit umquam
de diis et cunctis aliis quae dixero rebus,
nam sint saepius ista licet quae tradidit ille,
certa tamen non scit cunctis et opinio in his est.

327. quamobrem si de eo quidem quod est evidens et manifestum, omnes conveniunt propter prius dictam causam, discrepant autem de obscuro; oportebit etiam demonstrationem de qua dissentitur, obscuram esse. quod autem revera dissentiatur, non multis opus nobis est verbis, sed brevi aliqua et quae est in promptu commemoratione, si quidem dogmatici philosophi et rationales medici eam ponunt, tollunt autem empirici, fortasse etiam Democritus: nam in Canonibus ei vehementer repugnavit. 328. Sceptici autem ita servarunt ut sustinerent de ea assensionem, utentes enuntiatione, non magis esse quam non esse. iique qui ipsam ponunt, rursus inter se valde discrepant, sicut procedente docebimus oratione. est ergo demonstratio aliquid obscurum et non evidens. 329. praeterea si omnis demonstratio continet dogma in suis sumptionibus, protinus est dogma; de omni autem dogmate dissen-

---

o) *Ξενοφάνης*] huius philosophi eosdem versiculos bis attulit noster libro superiore sect. 49 et 110, ubi dicta, si placet, vide.
oo) fr. 14 p. 51 Karsten.
p) *ἀμφὶ θεῶν*] ita leg. pro *ἀμφιθέων*. P 520
q) *δοκὸς*] confer 2 Pyrrhon. sect. 18.
r) *οἱ δὲ ἐμπειρικοὶ*] supra sect. 191.
s) *Δημόκριτος*] confer quae de Democriti canonibus dixi ad librum superiorem sect. 138.
t) *τῇ μὴ μᾶλλον*] vox Sceptica *non magis est, quam non est*, de qua ad 1 Pyrrhon. sect. 188. 213.
u) *διδάξομεν*] infra sect. 336 sq.
x) *εἰ πᾶσα ἀπόδειξις δόγμα ἐν τοῖς λήμμασιν*] confer 2 Pyrrhon. sect. 181.

ἐστι δόγμα· πᾶν δὲ δόγμα διαπεφώνηται· κατ' ἀνάγκην πᾶσα
ἀπόδειξις διαπεφώνηται καὶ τῶν ζητουμένων ἐστὶ πραγμάτων,
οἷον Ἐπίκουρος δοκεῖ ἰσχυροτάτην τεθεικέναι ἀπόδειξιν εἰς τὸ
εἶναι κενὸν τοιαύτην· 'εἰ ἔστι κίνησις [y]), ἔστι κενόν· ἀλλὰ μὴν
330 ἔστι κίνησις, ἔστιν ἄρα κενόν'. ταύτης δὲ τῆς ἀποδείξεως τὰ
λήμματα εἰ μὲν συνεχωρεῖτο πρὸς πάντων, ἐξ ἀνάγκης ἂν καὶ
τὴν ἐπιφορὰν εἶχεν ἀκολουθοῦσαν αὐτοῖς καὶ ὑπὸ πάντων παρα-
331 χωρουμένην. νῦν δ' ἐνέστησάν τινες τούτῳ, φημὶ δὲ τῷ μὴ
συνάγεσθαι τοῖς λήμμασι τὴν ἐπιφοράν, οὐ διὰ τὸ μὴ ἀκολου-
θεῖν αὐτὴν ἐκείνοις, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκεῖνα εἶναι ψευδῆ καὶ ἀνομό-
332 λογα. ἵνα γὰρ μὴ πολλὰς ἐπιτρέχωμεν συνημμένου κρίσεις, λέ-
γωμεν δ' αὐτόθεν ὑγιὲς εἶναι συνημμένον τὸ μὴ ἀρχόμενον ἀπ'
ἀληθοῦς [z]) καὶ λῆγον ἐπὶ ψεῦδος τόδ' 'εἰ ἔστι κίνησις, ἔστι
κενόν', κατὰ μὲν Ἐπίκουρον ἀρχόμενον ἀπ' ἀληθοῦς τοῦ, εἰ ἔστι
κίνησις, καὶ λῆγον ἐπ' ἀληθές, ἔσται ἀληθές· κατὰ δὲ τοὺς
Περιπατητικοὺς [a]) ἀρχόμενον ἀπ' ἀληθοῦς τοῦ εἰ ἔστι κίνησις
333 καὶ λῆγον ἐπὶ ψεῦδος τό ἔστι κενόν ἔσται ψεῦδος. κατὰ δὲ Διό-
P 521 δωρον [b]) ἀρχόμενον ἀπὸ ψεύδους τοῦ ἔστι κίνησις καὶ λῆγον ἐπὶ
ψεῦδος τό ἔστι κενόν, αὐτὸ μὲν ἔσται ἀληθές, τὴν δὲ πρόσλη-
334 ψιν τήν ἔστι δέ γε κίνησις ὡς ψευδῆ διελέγχει. κατὰ μέντοι τοὺς
Σκεπτικοὺς λῆγον ἐπ' ἄδηλον ἔσται ἄδηλον· τὸ γὰρ ἔστι κενόν
κατ' αὐτοὺς τῶν ἀγνώστων ἐτύγχανε. φανερὸν οὖν ἐκ τούτων,
ὅτι διαπεφώνηται τὰ λήμματα τῆς ἀποδείξεως. διάφωνα δὲ καὶ
τὰ ἄδηλά ἐστιν· ὥστε καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀπόδειξις πάντως ἄδηλος.

titur: necessario dissentitur de omni demonstratione et est illa ex rebus quae in quaestione sunt, ut Epicurus videtur validissimam posuisse demonstrationem huiusmodi, ad probandum quod sit inane 'si est motus, est inane; atqui est motus, est ergo inane'. 330. huius autem demonstrationis sumptiones si concederentur ab omnibus, necessario etiam illationem haberent consequentem et quae concederetur ab omnibus. 331. nunc autem adversus eas obiecerunt aliqui, nempe quod ex sumptionibus non colligatur illatio, non quod ea ex illis non sequatur, sed quod illae sint falsae et de illis non constet. 332. nam ut de connexo multa non persequamur iudicia, sed statim dicamus rectum esse connexum, quod non incipit a vero et desinit in falsum illud 'si motus est, est inane', ex Epicuri quidem sententia incipiens a vero, nempe, si est motus, et desinens in verum, erit verum. ex Peripateticorum autem sententia incipiens a vero nempe si est motus et desinens in falsum nempe est inane erit falsum. 333. ex Diodori autem sententia incipiens a falso nempe est motus et desinens in falsum nempe est inane erit ipsum connexum quidem verum, assumptionem autem nempe est autem motus arguit tamquam falsam. 334. ex Scepticorum autem sententia desinens in obscurum erit obscurum: nam illud est inane ex eorum sententia est ex iis quae non possunt cognosci. ex his ergo est perspicuum, quod dissentitur de sumptionibus demonstrationis. de quibus autem dissentitur, ea obscura sunt; quamobrem quae ex his quoque fit demonstratio, est omnino obscura. 335. praeterea demon-

y) εἰ ἔστι κίνησις] supra sect. 213. 314 huius libri.

z) ἀρχόμενον ἀπ' ἀληθοῦς] ita recte mss pro ἐπ' ἀληθοῦς. hoc unum autem pro falso connexo habebant Stoici, quod a vero incipiens desineret in falso. sect. 114 et 268. 416. 450.

a) κατὰ δὲ τοὺς Περιπατητικοὺς] a Peripateticis enim notum est negari, quod vacuum detur.

b) κατὰ δὲ Διόδωρον] Diodorus Cronus negabat moveri quicquam, ut notatum ad 2 Pyrrhon. sect. 245.

καὶ μὴν τῶν πρός τι ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις· οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὴν 335
φαίνεται, πρὸς δὲ τῶν ἀποδεικνυμένων θεωρεῖται. τὰ δὲ πρός
τι εἰ ἔστιν [c]), ἐζήτηται. καὶ πολὺς ἦν ὁ λέγων μὴ εἶναι αὐτά.
τὸ δὲ διολκὴν ἔχον ἐστὶν ἄδηλον· καὶ ταύτῃ τοίνυν ἄδηλός ἐστιν
ἡ ἀπόδειξις [d]). πρὸς τούτοις ἤτοι ἐκ φωνῆς [e]) συνέστηκεν ἡ ἀπό- 336
δειξις, ὡς τοῖς Ἐπικουρείοις εἴρηται, ἢ ἐξ ἀσωμάτων λεκτῶν,
ὡς τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς. ἐξ ὁποτέρων δ' ἂν συνεστήκοι [f]), πολ-
λὴν ἐπιδέχεται ζήτησιν· τά τε γὰρ λεκτὰ εἰ ὑφέστηκε, ζητεῖται [g])
καὶ πολὺς ὁ περὶ τούτου λόγος, αἵ τε φωναὶ εἰ σημαίνουσί τι [h]),
διηπόρηται. εἰ δὲ ἐξ ὁποτέρας ἂν ὕλης ὑπάρχῃ ἡ ἀπόδειξις, ζη-
τεῖται, τὸ δὲ ζητούμενόν ἐστιν ἄδηλον· πάντως ἡ ἀπόδειξίς
ἐστιν ἄδηλος.

Τοῦτο μὲν οὖν ὥσπερ τι στοιχεῖον τῆς μελλούσης ἀντιρρήσεως ὑποκείσθω. μετελθόντες δὲ ἑξῆς σκοπῶμεν καὶ περὶ τοῦ εἰ ἔστιν ἀπόδειξις.

Εἰ ἔστιν ἀπόδειξις.

Παρεστακότες καὶ τὸ ἐκ τίνος ὕλης ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις, ἀκο- 337
λούθως πειρασόμεθα καὶ τοὺς σαλεύοντας αὐτὴν λόγους προχει-
ρίσασθαι, σκεπτόμενοι πότερον ἀκολουθεῖ τῇ ἐπινοίᾳ καὶ προ-
λήψει ταύτης ἡ ὕπαρξις ἢ οὐδαμῶς. καίτοι τινὲς εἰώθασιν ἡμῖν,

stratio est ex iis quae referuntur ad aliquid: non enim per se apparet, sed consideratur relata ad ea quae demonstrantur. quae autem referuntur ad aliquid, quaesitum est an sint. fueruntque multi qui dixerunt ea non esse. quod autem habet sententiarum distractionem, est obscurum: ergo hac quoque ratione est obscura demonstratio. 336. ad haec accedit, quod demonstratio aut constat ex voce, ut docuerunt Epicurei, aut ex dictis incorporeis, quae Stoicorum est sententia. ex utrislibet autem constet, magnae est quaestioni obnoxia: nam et dicta incorporea an consistant, quaeritur et multum de ea re agitatur, et an voces significent aliquid, dubitatur. si autem quaeritur ex utra materia sit demonstratio, et quod quaeritur est obscurum; erit omnino obscura demonstratio.

Atque hoc quidem ponatur veluti elementum futurae contradictionis. transeamus autem deinceps et consideremus an sit demonstratio.

VI. An sit demonstratio.

337. Cum ostenderimus ex qua materia sit demonstratio, consequenter tentemus etiam tractare rationes quae eam labefactant, considerantes utrum eius notionem et anticipatam mentis conceptionem consequatur eam existere, an non. quamquam nonnulli, et maxime qui sunt ex secta Epicuri, solent

c) τὰ δὲ πρός τι εἰ ἔστιν, ἐζήτηται] infra sect. 453 sq. P 521

d) ἄδηλός ἐστιν ἡ ἀπόδειξις. πρὸς τούτοις] ita ex mss legendus et distinguendus hic locus. in editis deerat articulus ἡ et interpunctio ante πρός.

e) ἤτοι ἐκ φωνῆς] confer sect. 12 et 13 huius libri, ubi docet Sextus Epicurum cum Stratone physico docuisse verum falsumque (adeoque etiam demonstrationem) consistere in vocibus, quibus res vera et falsa significatur; Stoicos autem in λεκτῷ sive idea incorporea rei per voces significatae. infra sect. 404.

f) συνεστήκοι] al. συνεστήκει, ut supra sect. 324. 410 καθεστήκει.

g) τὰ λεκτὰ εἰ ὑφέστηκε, ζητεῖται] Epicurus et Strato negabant dari λεκτά sive incorporeas ideas eiusmodi a rebus significatis vocibusque significantibus differentes. supra sect. 13 et 2. Pyrrhon. sect. 107.

h) φωναὶ εἰ σημαίνουσί τι] voces non significare φύσει sed θέσει, a multis affirmatum, nec immerito; vide ad 2 Pyrrhon. sect. 214.

καὶ μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Ἐπικούρου αἱρέσεως. ἀγροικότερον
ἐνίστασθαι λέγοντες· ἤτοι νοεῖτε τί ἐστιν ἡ ἀπόδειξις ἢ οὐ νοεῖτε·
καὶ εἰ μὲν νοεῖτε καὶ ἔχετε ἔννοιαν αὐτῆς, ἔστιν ἀπόδειξις [i])· εἰ
331 *) δὲ οὐ νοεῖτε, πῶς ζητεῖτε τὸ μηδ᾽ ἀρχὴν νοούμενον ὑμῖν; ταῦτα
P 522 γὰρ λέγοντες ὑφ᾽ ἑαυτῶν [k]) σχεδὸν περιτρέπονται· ἐπείπερ τὸ
μὲν παντὸς τοῦ ζητουμένου πρόληψιν καὶ ἔννοιαν δεῖν προηγεῖσθαι ὁμόλογόν ἐστι. πῶς γάρ τις καὶ ζητῆσαι δύναται μηδεμίαν
ἔννοιαν ἔχων τοῦ ζητουμένου πράγματος; οὔτε γὰρ ἐπιτυχὼν εἴ-
332 σεται ὅτι ἐπέτυχεν, οὔτε ἀστοχήσας ὅτι ἠστόχησεν. ὥστε τοῦτο
μὲν δίδομεν, καὶ τοσοῦτόν γε ἀπέχομεν τοῦ λέγειν ἔννοιαν μὴ ἔχειν παντὸς τοῦ ζητουμένου πράγματος, ὡς καὶ ἀνάπαλιν πολλάς γ᾽ ἐννοίας [l]) αὐτοῦ καὶ προλήψεις ἔχειν ἀξιοῦν, καὶ χάριν τοῦ μὴ δύνασθαι ταύτας διακρίνειν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν κυριωτά-
333 την ἀνευρεῖν εἰς ἐποχὴν καὶ ἀρρεψίαν [m]) περιίστασθαι. εἰ μὲν
γὰρ μίαν εἴχομεν τοῦ ζητουμένου πράγματος πρόληψιν, κἂν ταύτῃ συνεξακολουθήσαντες [n]) τοιοῦτ᾽ ἐπιστεύομεν ὑπάρχειν ὁποῖον κατὰ μίαν προὔπιπτεν ἔννοιαν. νῦν δ᾽ ἐπεὶ πολλὰς ἔχομεν τοῦ ἑνὸς ἐννοίας καὶ πολυτρόπους καὶ μαχομένας καὶ ἐπ᾽ ἴσης πιστὰς [o]) διά τε τὴν ἐν αὐτοῖς πιθανότητα καὶ διὰ τὴν τῶν προϊσταμένων ἀνδρῶν ἀξιοπιστίαν, μήτε πάσαις πιστεῦσαι δυνάμενοι διὰ τὴν μάχην μήτε πάσαις ἀπιστῆσαι τῷ μηδεμίαν ἄλλην ἔχειν αὐτῶν

rusticius obiicere et dicere: aut intelligitis quid sit demonstratio aut non intelligitis; et si quidem intelligitis et eius habetis notionem, est demonstratio; sin autem non intelligitis, quomodo quaeritis quod nec a vobis quidem omnino intelligitur? 331. haec vero dicentes a se ipsis propemodum evertuntur: constat enim notionem et anticipatam mentis conceptionem praecedere omnem quaestionem. quomodo enim posset quaerere is qui rei quae quaeritur nullam habet notionem? nam nec si fuerit assecutus, sciet se esse assecutum, neque si aberraverit, se aberrasse. 332. quamobrem hoc quidem damus, et tantum abest ut dicamus nos rei quae quaeritur nullam habere notionem, ut etiam censeamus nos habere multas eius notiones et anticipatas mentis conceptiones, et propterea quod non possimus eas discernere et invenire quaenam sit earum princeps, redigi ad sustinendam assensionem et ad hoc ut non magis ad hanc quam ad illam partem propendeamus. 333. nam si rei quae quaeritur, unam solam haberemus anticipatam notionem, eam seqûentes talem esse rem crederemus, qualis in una incurreret notione. nunc autem quoniam unius multas habemus notiones multiplicesque ac varias et inter se pugnantes et ex aequo credibiles propter quae in ipsis inest probabilitatem et propterea quod sint viri fide digni qui eas defendunt, et neque omnibus possumus credere propterea quod inter se pugnent, neque omnibus non credere, quod his nul-

---

i) εἰ μὲν νοεῖτε, ἔστιν ἀπόδειξις] simile fere Cartesii argumentum, quo ex idea dei deum conatur ostendere.

[*) hos numeros retineri necesse erat; 331 usque ad 337 falso his leguntur.]

P 522 λ) ὑφ᾽ ἑαυτῶν] ms Ciz. ὑφ᾽ αὐτῶν.

l) πολλάς γ᾽ ἐννοίας] multas et diversas notiones demonstrationis ait se habere, prout nempe ex diversa philosophorum sententia varie explicatur.

m) ἀρρεψίαν] vox sceptica, de qua dictum ad 1 Pyrrhon. sect. 190.

n) συνεξακολουθήσαντες] vocabulum quale κατεξαναστάντας supra sect. 158. in ms Ciz. quidem hoc loco est συνακολουθήσαντες.

o) καὶ μαχομένας καὶ ἐπ᾽ ἴσης πιστὰς] ita legendum e mss pro μαχομένας καὶ ἐπίσης καὶ πιστάς.

πιστοτέραν, μήτε τινὶ μὲν πιστεῦσαι, τινὶ δὲ ἀπιστεῖν διὰ τὴν
ἰσότητα, κατ᾽ ἀνάγκην ἤλθομεν εἰς τὸ ἐπέχειν. ἀλλὰ γὰρ προ- 334
λήψεις ἔχομεν τῶν πραγμάτων κατὰ τὸν ὑποδεδειγμένον τρόπον.
καὶ διὰ τοῦτο εἰ μὲν ἡ πρόληψις κατάληψις ὑπῆρχεν p), ἴσως
ἂν ἐν τῷ διδόντι τὸ πρόληψιν ἔχειν τοῦ πράγματος καὶ τὴν κατά-
ληψιν τούτου συνωμολογοῦμεν. νῦν δ᾽ ἐπεὶ ἡ πρόληψις καὶ ἡ
ἔννοια τοῦ πράγματος οὐχ ὕπαρξίς ἐστιν, ἐπινοεῖν μὲν αὐτὸ φα-
μέν, καταλαμβάνεσθαι δὲ μηδαμῶς διὰ τὰς προεκκειμένας αἰτίας.
ἐπείτοι εἰ αἱ προλήψεις εἰσὶ καταλήψεις, παρὰ μέρος καὶ ἡμεῖς 335
πευσόμεθα αὐτῶν, πότερον ἔχει πρόληψιν καὶ ἐπίνοιαν Ἐπίκου-
ρος τῶν τεττάρων στοιχείων ἢ οὐκ ἔχει. καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔχει,
πῶς ἀντιλήψεται τοῦ ζητουμένου πράγματος, καὶ τοῦτο ζητήσει
οὗ μηδὲ ἐπίνοιαν ἔχει; εἰ δὲ ἔχει, πῶς οὐ κατείληφε τὸ τέσσαρα P 523
εἶναι στοιχεῖα q); ἀλλ᾽ οἶμαι ὅτι ἀπολογούμενοι φήσουσιν, ὡς 336
ἐπινοεῖ μὲν Ἐπίκουρος τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, οὐ κατείληφε δὲ
πάντως. ψιλὸν γὰρ κίνημά ἐστι τῆς διανοίας ἡ ἐπίνοια, ης ἐχό-
μενος ἀντιλέγει τῷ εἶναι r) τέσσαρα στοιχεῖα. τοίνυν καὶ ἡμεῖς
ἔχομεν ἐπίνοιαν τῆς ἀποδείξεως, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐξετάσομεν,
εἴτε ἔστιν εἴτε καὶ μή. ταύτην δὲ ἔχοντες οὐχὶ καὶ τὴν κατάλη-

iam aliam habeamus magis fide dignam, neque alicui quidem credere alicui vero non propter aequalitatem; necessario eo venimus, ut sustineremus assensionem. 334. igitur rerum quidem anticipatas notiones utique habemus eo modo quo ostendimus. et propterea si anticipata notio esset quoque statim existentiae comprehensio, fortasse in eo qui se habere diceret anticipatam rei notionem, fateremur etiam eius comprehensionem. nunc autem quoniam notio et anticipata conceptio non est rei existentia, nos quidem dicimus nos eius rei habere notionem, quod autem existat, minime comprehendere propter causas quas prius diximus. 335. nam si anticipatae notiones sunt comprehensiones, nos quoque vicissim eos rogabimus, utrum Epicurus habeat anticipatam notionem et conceptionem quattuor elementorum, an non. et si quidem non habet, quo modo comprehendet rem de qua quaeritur, et eam in quaestionem vocabit, cuius ne habet quidem notionem? sin autem habet, quo modo non comprehendit esse quattuor elementa? 336. sed ut arbitror, dicent respondebuntque, quod Epicurus quidem mente agitat quattuor elementa, sed non omnino ea comprehendit existere: illa enim mentis agitatio est nuda et simplex motio cogitationis, cui inhaerens contradicit quattuor elementa esse affirmanti. igitur nos quoque mente agitamus demonstrationem, et ex ea mentis agitatione examinamus, sitne an non. etsi autem eam habeamus mentis agitationem, non etiam fatebimur nos quod existat demonstratio,

---

p) *εἰ μὲν ἡ πρόληψις κατάληψις*] bene distinguit *πρόληψιν* sive anticipatam ex descriptione rei alicuius *ἔννοιαν* ac notionem, a *καταλήψει* sive comprehensione assentiente quod res ita se revera habeat qualis notio eius animo offertur, et ab *ὑπάρξει* sive ipsa rei illius existentia. sic verbi causa notionem habeo de dubitatione sceptica, neque autem ipse comprehendo aut assentior dubitandum esse de omnibus, neque res ipsae omnes existunt dubiae et tales ut de illis dubitandum esse videatur. confer quae noster infra sect. 381 sq., ubi etiam *τὴν ἐπίνοιαν* sive conceptionem demonstrationis oppugnat.

q) *πῶς οὐ κατείληφε τὸ τέσσαρα εἶναι στοιχ.*] notum est ab Epicuro P 523
non quattuor admissa perinde ut a Pythagoricis et aliis quibusdam philosophis rerum elementa naturalia, sed unum sive infinitas potius atomos minimaque corpuscula.

r) *ἀντιλέγει τῷ εἶναι*] **ita legendum e mss pro** *τὸ εἶναι.*

337 *ὑπολογίσωμεν. ἀλλὰ πρὸς μὲν τούτους* s) *καὶ αὖθίς ποτε
λεχθήσεται· ἐπεὶ δὲ ἐμμεθόδους προσήκει ποιεῖσθαι τὰς ἀντιῤ-
ῥήσεις, ζητητέον τίνι μάλιστα δεῖ ἀποδείξει ἐνίστασθαι. καὶ δὴ
ἐὰν μὲν ταῖς ἐπὶ μέρους καὶ καθ' ἑκάστην τέχνην ἀποδείξεσιν
ἐνίστασθαι θέλωμεν, ἀμέθοδον ποιησόμεθα τὴν ἔνστασιν, ἀπεί-
338 ρων οὐσῶν τῶν τοιούτων ἀποδείξεων. ἐὰν δὲ τὴν γενικὴν ἀπό-
δειξιν ἀνέλωμεν, ἥτις δοκεῖ πασῶν τῶν ἐπ' εἴδους εἶναι περιεκτική,
δῆλον ὅτι ἐν ταύτῃ πάσας ἕξομεν ἀνῃρημένας. ὥσπερ γὰρ ζῴου
μὴ ὄντος οὐδὲ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ἀνθρώπου μὴ ὑπάρχοντος
οὐδὲ Σωκράτης ὑφέστηκε, συναναιρουμένων τοῖς γένεσι τῶν εἰ-
δῶν· οὕτως μὴ οὔσης γενικῆς ἀποδείξεως οἴχεται καὶ ἅπασα ἡ
339 ἐπ' εἴδους ἀπόδειξις. τῷ μὲν γὰρ εἴδει οὐ πάντως συναναιρεῖται
τὸ γένος, καθάπερ τῷ Σωκράτει ὁ ἄνθρωπος· τῷ γένει δ',
ὥσπερ εἶπον, συμπεριγράφεται* t) *τὸ εἶδος. ἀναγκαῖον οὖν ἐστι
καὶ τοῖς τὴν ἀπόδειξιν σαλεύουσι μὴ ἄλλην τινὰ κινεῖν ὅτι μὴ
340 τὴν γενικήν, ᾗ καὶ τὰς λοιπὰς ἀκολουθεῖν συμβέβηκεν. ἐπεὶ τοί-
νυν ἄδηλόν ἐστιν ἡ ἀπόδειξις, ὡς ἐπελογισάμεθα* u)*, ὀφείλει ἀπο-
δεδεῖχθαι. πᾶν γὰρ ἄδηλον ἀναποδείκτως λαμβανόμενόν ἐστιν
ἄπιστον. ἤτοι οὖν ὑπὸ γενικῆς ἀποδείξεως καταστήσεται τὸ εἶναί
341 τι ἀπόδειξιν ἢ ὑπὸ εἰδικῆς. ἀλλ' ὑπὸ μὲν εἰδικῆς οὐδαμῶς· οὔπω
γὰρ οὐδεμία καθίσταται εἰδικὴ ἀπόδειξις διὰ τὸ μήπω ὁμολο-
γεῖσθαι τὴν γενικήν. ὡς γὰρ μηδέπω σαφοῦς ὄντος τοῦ ὅτι ἐστὶ
ζῷον, οὐδὲ ὅτι ἵππος ἐστὶ γνώριμον καθέστηκεν· οὕτω μηδέπω*

comprehendere. 337. sed eis quidem rursus deinde respondebitur: quoniam autem congruenti methodo facienda est contradictio, inquirendum inprimis adversus quamnam demonstrationem maxime velimus insistere. nam si velimus insistere adversus singulares et in singulis artibus demonstrationes, perversa methodo decertabimus, cum sint infinitae et innumerabiles eiusmodi demonstrationes. 338. sed si sustulerimus demonstrationem universe, quae videtur comprehendere sub se omnes speciales demonstrationes, est perspicuum quod in ea cunctas habebimus sublatas. quo modo enim si non sit animal, nec est homo; et si non sit homo, nec Socrates, cum tollantur species simul cum generibus: ita si non sit in genere demonstratio, perit etiam universa in specie demonstratio. 339. nam cum specie quidem non omnino simul tollitur genus, ut cum Socrate homo; cum genere autem, ut dixi, circumscribitur species. necesse est ergo iis qui labefactare instituunt demonstrationem, non aliam movere quam eam quae est in genere, quam reliquas quoque sequi necesse est. 340. quoniam ergo res est obscura demonstratio, ut rationibus collegimus, ea debet demonstrari. quicquid enim obscurum est, si sumatur citra demonstrationem, non est credibile. aut ergo per demonstrationem in genere confirmabitur aliquid esse demonstrationem aut per demonstrationem specialem. 341. sed per specialem quidem nequaquam: nondum enim ulla specialis stabilita est demonstratio propterea quod nondum constet de demonstratione in genere. quomodo enim, si nondum sit evidens quod sit animal neque quod sit equus est cognitum; ita si nondum constet esse

---

s) *πρὸς μὲν τούτους*] ita recte mss pro *τούτοις*, quod esset *ad haec*, ut infra sect. 374; sed illud significat *adversus hos*, nempe Epicureos, licet non memini in his libris argumentum istud iterum a nostro resumi atque adversus Epicuri scholam urgeri.

t) *συμπεριγράφεται*] verbum nostro solenne, ut dixi ad 1 Pyrrhon. sect. 14. supra sect. 164. argumento eodem utitur etiam lib. adv. Rhetor. sect. 110 sq.

u) *ὡς ἐπελογισάμεθα*] supra sect. 322 sq.

συνομολογηθέντος τοῦ ὅτι ἐστὶ γενικὴ ἀπόδειξις, οὐκ ἂν εἴη τις
τῶν ἐπὶ μέρους ἀποδείξεων πιστή, μετὰ τοῦ καὶ εἰς τὸν διαλ- 342
λήλων τρόπον ἡμᾶς ἐμπίπτειν. ἵνα μὲν γὰρ ἡ γενικὴ ἀπόδειξις P 524
βεβαιωθῇ, τὴν εἰδικὴν ἡμᾶς ἔχειν δεῖ πιστήν· ἵνα δὲ ἡ εἰδικὴ
ὁμολογηθῇ, τὴν γενικὴν ἔχειν βεβαίαν, ὥστε μήτε ἐκείνην πρὸ
ταύτης ἔχειν δύνασθαι μήτε ταύτην πρὸ ἐκείνης. οὐκοῦν ὑπὸ
μὲν εἰδικῆς ἀποδείξεως ἀμήχανον τὴν γενικὴν ἀποδειχθῆναι· καὶ 343
μὴν οὐδ' ὑπὸ γενικῆς· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ζητουμένη. ἄδηλος δὲ
οὖσα καὶ ζητουμένη οὐκ ἂν εἴη κατασκευαστικὴ ἑαυτῆς [x]), ἥγε
καὶ τῶν ἐκκαλυπτόντων αὐτὴν ἔχρῃζεν· ἐκτὸς εἰ μὴ ἐξ ὑποθέ-
σεως ληφθεῖσα λέγεταί τινος εἶναι κατασκευαστική. εἰ δὲ ἅπαξ
ἐξ ὑποθέσεως [y]) λαμβάνεταί τινα καὶ ἔστι πιστά, τίς ἔτι χρεία
ἀποδεικνύναι αὐτά, αὐτόθεν δυναμένων ἡμῶν λαμβάνειν ταῦτα
καὶ ἀναποδείκτως διά τε τὴν ὑπόθεσιν ἔχειν πιστά; πρὸς τού- 344
τοις εἰ ἡ γενικὴ ἀπόδειξις παραστατική ἐστι τῆς γενικῆς ἀποδεί-
ξεως, ἔσται ἡ αὐτὴ περιφανὴς ἅμα καὶ ἄδηλος, καὶ ᾗ μὲν ἀπο-
δείκνυσι, περιφανής, ᾗ δὲ ἀποδείκνυται, ἄδηλος, ἔσται δ' ὁμοίως
πιστή τε καὶ ἄπιστος· πιστὴ μέν, ὅτι ἐκκαλυπτική τινός ἐστιν·
ἄπιστος δέ, ὅτι ἐκκαλύπτεται. πάνυ δὲ ἄτοπον, ταὐτὸ λέγειν
πρόδηλον ἅμα καὶ ἄδηλον, πιστόν τε καὶ ἄπιστον. τοίνυν καὶ
τὸ ἀξιοῦν τὴν γενικὴν ἀπόδειξιν ἑαυτῆς εἶναι παραστατικὴν ἐστὶν
ἄτοπον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον οὐχ οἷον ἀπόδει- 345
ξιν, ἀλλ' οὐδ' ἕτερόν τι [z]) τῶν ὄντων διὰ γενικῆς ἀποδείξεως
δυνατόν ἐστι παρασταθῆναι. ἤτοι γὰρ τάδε τινὰ ἔχει λήμματα [a])

demonstrationem in genere, ex singularibus demonstrationibus nulla erit credibilis. 342. et simul etiam incidimus in vitiosum modum probandi mutuo alterum per alterum. nam ut firma quidem sit et stabilis in genere demonstratio, oportet nos habere specialem dignam fide; ut autem constet de speciali, firmam oportet habere ac stabilem demonstrationem in genere. quo fit ut neque illam ante hanc habere possimus neque hanc ante illam. ergo non potest fieri ut a demonstratione in specie demonstretur demonstratio in genere. 343. sed nec a demonstratione in genere; ea est enim de qua quaeritur. cum ipsa autem sit obscura et quaestioni obnoxia, ipsa se ipsam minime poterit stabilire, sed indiget aliis quae ipsam aperiant ac detegant; nisi ex hypothesi dicitur sumpta aliquid confirmare. si autem ex hypothesi semel sumere licet aliqua et sunt ideo fide digna, quid adhuc opus est ea demonstrare, cum ex se ipsis ea possimus sumere citra demonstrationem atque propter suppositionem ea habere credibilia? 344. ad haec accedit, quod si demonstratio in genere demonstrationem in genere ostendat, erit eadem simul et perspicua et obscura; et quatenus quidem demonstrat, perspicua, quatenus vero demonstratur, obscura, eritque similiter digna et indigna fide: digna quidem, quatenus aliquid aperit ac detegit; indigna autem, quoniam aperitur ac detegitur. est autem perquam absurdum, idem dicere simul manifestum et obscurum, dignumque et indignum fide. ergo et censere, demonstrationem in genere se ipsam ostendere, est absurdum. 345. verumenimvero alio quoque modo fieri non potest, ut demonstratio aut aliqua res alia ostendatur per demonstrationem in genere. aut enim has quaspiam sumptiones habet demon-

x) κατασκευαστικὴ ἑαυτῆς] ita recte mss pro ἑαυτοῖς. P 524

y) εἰ δὲ ἅπαξ ἐξ ὑποθέσεως] confer librum adv. Geom. sect. 7 sq. et lib. 1 Pyrrhon. sect. 173 et quae infra sect. 369 sq.

z) ἀλλ' οὐδ' ἕτερόν τι] ita ms Vratislav. pro οὐδέτερον.

a) τάδε τινὰ λήμματα] eadem cavillatio 2 Pyrrhon. sect. 172.

καὶ τήνδε τινὰ ἐπιφορὰν ἡ γενικὴ ἀπόδειξις. τάδε γάρ τινα ἔχουσα λήμματα καὶ τήνδε τινὰ ἐπιφορὰν μία γέγονε τῶν ἐπ' εἴδους. εἰ δ' οὐκ ἔχει λήμματα καὶ ἐπιφοράν, ἐπεὶ οὐ χωρὶς λημμάτων καὶ ἐπιφορᾶς συνάγει ἡ ἀπόδειξις, οὐδὲν συνάξει ἡ γενικὴ ἀπό-
346 δειξις· μηδὲν δὲ συνάγουσα οὐδὲ τὸ ἑαυτὴν εἶναι συνάξει. εἰ οὖν τὸ μὲν ὅτι δεῖ ἀποδειχθῆναι τὴν ἀπόδειξιν, ὡμολόγηται, αὕτη δὲ οὔτε ἐκ γενικῆς οὔτε ἐξ εἰδικῆς ἀποδείξεως δύναται ἀποδειχθῆναι, δῆλον ὡς ἄλλου μηδενὸς εὑρισκομένου παρὰ ταύτας ἐν ἐποχῇ φυλάττειν ὀφείλομεν τὴν περὶ τῆς ἀπο-
347 δείξεως ζήτησιν. καὶ μὴν εἴπερ ἡ πρώτη ἀπόδειξις ἀποδείκνυται, ἤτοι ὑπὸ ζητουμένης ἀποδείξεως ἀποδείκνυται ἢ ὑπὸ
P 525 ἀζητήτου. οὔτε δὲ ὑπὸ ἀζητήτου· πᾶσα γὰρ ἀπόδειξις, τῆς πρώτης ὑπ' ἀμφισβήτησιν πεπτωκυίας, ζητεῖται· οὔτε δὲ ὑπὸ ζητουμένης· πάλιν γὰρ ἐκείνη εἰ ζητεῖται, ὑπ' ἄλλης ἀποδείξεως ὀφείλει κατασταθῆναι, καὶ ἡ τρίτη ὑπὸ τετάρτης καὶ ἡ τετάρτη ὑπὸ πέμπτης, καὶ τοῦτ' εἰς ἄπειρον. τοίνυν οὐκ ἔστι βεβαίως
348 ἔχειν τὴν ἀπόδειξιν. Δημήτριος δὲ ὁ Λάκων[b]) τῶν κατὰ τὴν Ἐπικούρειον αἵρεσιν ἐπιφανῶν εὐαπόλυτον ἔλεγεν εἶναι[c]) τὴν τοιαύτην ἔνστασιν. μίαν γάρ φησι τῶν ἐπ' εἴδους ἀποδείξεών τινα συνάγουσαν, ὅτι ἄτομά ἐστι στοιχεῖα ἢ ὅτι κενόν ἐστι, κατασκευασάμενοι καὶ βεβαίαν δείξαντες, αὐτόθεν ἕξομεν ἐν ταύτῃ καὶ τὴν γενικὴν ἀπόδειξιν πιστήν· ὅπου γάρ ἐστι τό τινος γένους εἶδος[d]), ἐκεῖ πάντως εὑρίσκεται καὶ γένος, οὗ ἐστι τὸ εἶδος,
349 καθάπερ ἀνώτερον[e]) ὑπεμνήσαμεν. τοῦτο δὲ δοκεῖ μὲν εἶναι πι-

stratio generalis et hanc quampiam illationem. has autem quaspiam habens sumptiones et hanc quampiam illationem evasit una ex specialibus demonstrationibus. si autem non habet sumptiones et illationem, quoniam non sine sumptionibus et illatione colligit demonstratio, nihil colliget demonstratio generalis; si nihil autem colligit, nec quod ipsa quidem sit, colliget. 346. si ergo constet quod oportet demonstrari demonstrationem, ipsa autem nec ex demonstratione in genere nec ex demonstratione in specie potest demonstrari, perspicuum est quod cum praeter eas nihil aliud inveniatur, in quaestione de demonstratione debemus nos tenere in sustinenda assensione. 347. praeterea si prima demonstratur demonstratio, aut demonstratur a demonstratione quae in quaestione est, aut ab ea quae non in quaestione est. non autem ab ea quae non in quaestione est: omnis enim demonstratio quaestioni est obnoxia, cum prima (generalis) ceciderit sub dubitationem. neque ab ea quae est in quaestione: rursus enim illa si controversa est, debet confirmari ab alia demonstratione, et tertia a quarta et quarta a quinta, idque in infinitum. non potest ergo haberi firma ac stabilis demonstratio. 348. Demetrius autem Lacon inter Epicuri sectatores insignis dicebat facile solvi posse huiusmodi obiectionem. nam si stabiliverimus unam aliquam ex specialibus demonstrationibus, colligentem quod atoma sunt elementa aut quod datur inane, eamque ostenderimus firmam esse ac stabilem, eo ipso in ea habebimus fide dignam etiam demonstrationem in genere: ubi enim est species alicuius generis, ibi est etiam genus, ut superius admonuimus. 349. hoc autem videtur quidem

---

P 525 b) Δημήτριος ὁ Λάκων] de hoc dixi ad 3 Pyrrhon. sect. 137.

c) ἔλεγεν εἶναι] verbum εἶναι revocavi e ms Vratislav.

d) τό τινος γένους εἶδος] ut supra sect. 41 huius libri, ita hoc etiam loco εἶδος accipit noster pro singulari.

e) ἀνώτερον] sect. 338.

θανόν, ἔστι δ' ἀδύνατον. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐάσει τὸν Λά-
κωνα τὴν εἰδικὴν ἀπόδειξιν καταστήσασθαι τῆς γενικῆς μὴ προ-
ϋφεστώσης. καὶ ὡς αὐτὸς ἀξιοῖ, ὁ ἔχων τὴν εἰδικὴν ἀπόδειξιν [f])
εὐθέως ἔχει καὶ τὴν γενικήν· οὕτω καὶ οἱ Σκεπτικοὶ ἀξιώσουσι
προαποδειχθῆναι τὸ γένος αὐτῆς, ἵνα πιστευθῇ τὸ εἶδος. οὐ μὴν 350
ἀλλὰ κἂν ἐκεῖνοι ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ τὸ τοιοῦτο, λέγω δὲ εἰδικήν
τινα καταστήσασθαι ἀπόδειξιν εἰς βεβαίωσιν τῆς γενικῆς, οἱ μὲν
ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν αἱρέσεων [g]) οὐχ ἡσυχάσουσιν, ἀλλ' ὁποίαν
ἂν προχειρίσωνται ὡς πιστὴν ἀπόδειξιν, ταύτην ἀνατρέψουσι,
πολύ τε πλῆθος ἕξει τῶν οὐκ ἐώντων ταύτην τεθῆναι, οἷον εἰ
τὴν περὶ ἀτόμων λαμβάνοι, ἀμύθητοι ἀντιφθέγξονται αὐτῷ· εἰ
τὴν περὶ κενοῦ, παμπληθεῖς ἐνστήσονται· εἰ τὴν περὶ εἰδώλων [h]),
ὡσαύτως. κἂν τὰ μάλιστα οὖν συντρέχωσιν [i]) αὐτοῦ τῇ προ- 351
αιρέσει οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως, οὐ δυνήσεται μίαν τῶν ἐπὶ μέρους
ἀποδείξεων πιστώσασθαι διὰ τὴν τῶν Δογματικῶν μάχην. ἄλ-
λως τε τίνα ποτὲ καὶ λέγει βεβαίαν ἕξειν [k]) εἰδικὴν ἀπόδειξιν;
ἤτοι γὰρ τὴν αὐτόθεν ἐξ ἁπασῶν ἀρεσκομένην αὐτῷ, ἢ τὴν
ὁποιανδηποτοῦν ἢ τὴν ἀποδεικνυμένην. ἀλλὰ τὸ μὲν τὴν ἐξ
ἁπασῶν ἀρεσκομένην αὐτῷ λαμβάνειν αὔθαδες καὶ ἀποκληρώσει P 526
μᾶλλον ἐοικός [l]) ἐστιν· εἰ δὲ τὴν ὁποιανοῦν, πάσας θήσει τὰς 352

esse probabile, sed fieri nullo modo potest. nam primum nemo sinet Laconem stabilire demonstrationem aliquam specialem, si non prius consistat demonstratio in genere. et ut ipse censet, quod qui habet demonstrationem in specie, statim habet etiam eam quae est in genere; ita etiam aequum censebunt Sceptici ut genus eius prius demonstretur, ut fidem species inveniat. 350. verumenimvero etiamsi illi hoc ei permiserint, nempe ut demonstrationem stabiliat specialem ad confirmandam demonstrationem in genere, ii tamen qui sunt ex sectis rivalibus, non silebunt, sed quamcumque ut fide dignam proposuerint demonstrationem, eam illi evertent, et magna erit multitudo eorum qui non sinent eam poni, ut si sumat demonstrationem de atomis, innumerabiles resistent et contradicent; si sumat de inani, complures contra obiicient; si de imaginibus ac spectris, similiter. 351. etsi ergo eius sententiam maxime approbarent Sceptici, non poterit fidem facere uni ex specialibus demonstrationibus, propterea quod pugnent inter se Dogmatici. alioqui quamnam firmam ac stabilem dicit se habiturum demonstrationem specialem? aut enim eam habebit quae per se ex omnibus ei placet aut qualemcumque aut eam quae demonstratur. sed eam quidem sumere quae ei placet ex omnibus, est arrogantis et ad sortis temeritatem propius videtur accedere; 352. sin autem qualemcumque, omnes ponet demonstrationes, iam Epicureo-

---

f) ὁ ἔχων τὴν εἰδικὴν ἀπόδειξιν] his in verbis deficit praeclarus codex Vratislaviensis.

g) οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν αἱρέσεων] Hervetus: *ii qui sunt ex sectis quae non sunt eiusdem generis*, ac si legisset τῶν οὐχ ὁμογενῶν. sed ὁμογενεῖς αἱρέσεις sunt sectae quas ἴσας dixit libro superiore sect. 327, pares et eiusdem dignitatis pariterque audiendae, quae de iisdem rebus diversas alunt sententias, philosophae omnes sequi professae, atque adeo illo quidem respectu rivales.

h) τὴν περὶ εἰδώλων] Epicuri sententia fuit a rebus defluere tenuia simulacra oculis nostris se offerentia, ut dictum ad sect. 65 hui. libri.

i) συντρέχωσιν] ita ms Ciz. pro συντρέχουσιν.

k) ἕξειν] ita leg. pro ἕξιν, ut recte etiam in versione sua Hervetus.

l) ἀποκληρώσει ἐοικός] hoc ἀποκληρωτικόν dixit 3 Pyrrhon. sect. 79 P 526
et 261, ubi dicta, si placet, vide.

ἀποδείξεις, τοῦτο μὲν τὰς τῶν Ἐπικουρείων, τοῦτο δὲ τὰς τῶν Στωικῶν, καὶ ἤδη Περιπατητικῶν· ὅπερ ἄτοπον. εἰ δὲ τὴν ἀποδεικνυμένην, οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις· εἰ γὰρ ἀποδείκνυται, ζητεῖται, καὶ ζητουμένη οὐκ ἂν εἴη πιστή, ἀλλὰ τῶν βεβαιωσόντων δεομένη. οὐκ ἄρα δυνατόν ἐστι μίαν τῶν ἐπὶ μέρους ἀποδείξεων
353 ἔχειν πιστήν. καὶ μὴν τὰ λήμματα ἧς λέγει ἀποδείξεως ὁ Λάκων [m]), ἤτοι ἀμφισβητεῖται καὶ ἄπιστά ἐστιν, ἢ ἀναμφισβήτητά ἐστι καὶ πιστά. ἀλλ' εἰ μὲν ἀμφισβητεῖται καὶ ἄπιστά ἐστι, πάντως καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀπόδειξις ἄπιστος γενήσεται πρός τήν τινος κατασκευήν. τὸ δὲ πιστὰ αὐτὰ εἶναι καὶ ἀναμφισβήτητα
354 εὐχὴ μᾶλλόν ἐστιν ἢ ἀλήθεια. εἰ γὰρ πάντα τὰ ὄντα ἤτοι αἰσθητά ἐστιν ἢ νοητά, ὀφείλει καὶ τὰ λήμματα τῆς ἀποδείξεως αὐτῆς ἤτοι αἰσθητὰ εἶναι ἢ νοητά. ἐάν τε δὲ αἰσθητά, ἐάν τε νοητὰ [n]) ᾖ, ἐζήτηται. τὰ μὲν γὰρ αἰσθητὰ ἢ ὑπόκειται τοιαῦτα ὁποῖα φαίνεται ἢ κενοπαθήματά [o]) ἐστι καὶ ἀναπλάσματα τῆς διανοίας· ἢ τινα μὲν αὐτῶν σὺν τῷ φαίνεσθαι καὶ ἔστι, τινὰ δὲ φαίνεται μόνον, οὐκέτι δέ γε καὶ ὑπόκειται. καὶ πάρεστιν
355 ἐπισήμους ἰδεῖν ἄνδρας τοὺς ἑκάστης στάσεως προεστῶτας· εἴγε Δημόκριτος [p]) μὲν πᾶσαν αἰσθητὴν ὕπαρξιν κεκίνηκεν, Ἐπίκουρος δὲ [q]) πᾶν αἰσθητὸν ἔλεξε βέβαιον εἶναι, ὁ δὲ Στωϊκὸς Ζήνων διαιρέσει ἐχρήσατο [r]). ὥστε ἂν ᾖ αἰσθητὰ τὰ λήμματα,

rum, iam Stoicorum, iam Peripateticorum. quod quidem est absurdum. sin autem eam quae demonstratur, non est demonstratio: in quaestione enim est an demonstretur, et si in quaestione est, non erit fide digna, sed indigebit iis, quae eam confirment. non ergo fieri potest, ut una ex demonstrationibus partialibus fide digna sit. 353. praeterea sumptiones eius, quam Lacon dicit demonstrationis, aut sunt dubiae et non fide dignae, aut indubitabiles et fide dignae. sed si sunt quidem dubiae et non fide dignae, omnino erit etiam quae fit ex ipsis demonstratio fide indigna ad aliquid probandum. ut sint autem fide dignae et indubitabiles, magis est in votis quam in rei veritate. 354. si enim quaecumque sunt aut sunt sensilia aut cadunt sub intelligentiam, debent etiam sumptiones demonstrationis aut esse sensiles aut cadere sub intelligentiam. quaesitum est autem sintne sensiles, an cadant sub intelligentiam. nam sensilia quidem aut subiecta sunt talia qualia apparent aut inanes sunt affectiones et figmenta cogitationis; aut aliqua quidem ex eis cum eo quod apparent sunt etiam, aliqua autem solum apparent, non autem etiam sunt res subiectae. licetque videre viros insignes uniuscuiusque haeresis defensores; 355. siquidem Democritus omnem sensilium amovit existentiam, Epicurus autem quidquid est sensile, firmum esse dixit ac validum, Stoicus autem Zeno divisione usus est. quo fit ut,

---

m) ὁ Λάκων] Demetrius Laco Epicureus, quem a sect. 348 noster sumpsit sibi oppugnandum.

n) αἰσθητά, ἐάν τε νοητὰ] rebus sensilibus adscripsere Epicurei, intelligibilibus Stoici. supra sect. 12 sq. mox ἢ ὑπόκειται scripsi pro εἰ ὑπόκειται.

o) κενοπαθήματα] Stoicorum hoc vocabulum, qui ut sensus docebant interdum affici vana rerum specie sive κενοπαθεῖν, supra sect. 213; sic etiam moveri animum διακένῳ ἑλκυσμῷ sive διακένῳ φαντασίᾳ sect. 67 et libro superiore sect. 241.

p) Δημόκριτος] supra sect. 6.

q) Ἐπίκουρος δὲ] ibid. sect. 8 sq.

r) διαιρέσει ἐχρήσατο] Zeno Stoicorum princeps eiusque exemplo Stoici non omnia sensilia reiiciebant neque omnia dicebant vera esse, sed quaedam vera, quaedam falsa. ibid. sect. 10.

διάφωνά ἐστιν· ὡσαύτως δὲ κἂν νοητὰ τυγχάνῃ. καὶ γὰρ περὶ
τούτων τοῦτο μὲν ἐν τῷ βίῳ τοῦτο δὲ ἐν φιλοσοφίᾳ πλείστην
πάρεστιν ἰδεῖν μάχην, ἄλλοις ἄλλων ἀρεσκομένων. εἶτα πρὸς 356
τοῖς λεχθεῖσιν, εἰ πᾶν νοητὸν τὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ πηγὴν τῆς
βεβαιώσεως ἐξ αἰσθήσεως [s]), τὰ δὲ δι' αἰσθήσεως γνωριζόμενα,
ὡς ἐπελογισάμεθα, διάφωνά ἐστιν, ἀνάγκη καὶ τὰ νοητὰ τοιαῦτα
τυγχάνειν. ὥστε καὶ τὰ λήμματα τῆς ἀποδείξεως ἐξ ὁποτέρας
ἂν ᾖ μοίρας, ἄπιστά ἐστι καὶ ἀβέβαια· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἡ
ἀπόδειξις οὐ πιστή. καὶ ἵνα καθολικώτερον εἴπωμεν, τὰ λήμ- 357
ματα φαινόμενά ἐστι, τὰ δὲ φαινόμενα ἐζήτηται, εἰ ὑπόκειται [t])· P 527
τὰ δὲ ζητούμενα οὐκ αὐτόθεν ἐστὶ λήμματα, ἀλλὰ ὀφείλει διά
τινος βεβαιωθῆναι. τὸ οὖν φαινόμενον ὁποῖον φαίνεται καὶ ὑπό-
κειται, διὰ τίνος ἔχομεν παραστῆσαι; ἢ γὰρ δι' ἀδήλου [u]) 358
πράγματος πάντως ἢ διὰ φαινομένου. ἀλλὰ τὸ μὲν δι' ἀδήλου
ἄτοπον· τοσοῦτον γὰρ ἀπέχει τὸ ἄδηλον τοῦ δύνασθαί τι ἐκ-
καλύπτειν, ὡς καὶ ἀνάπαλιν αὐτὸ δεῖσθαι τοῦ παραστήσοντος [x]).
διὰ φαινομένου δὲ πολλῷ ἀτοπώτερον· αὐτὸ γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ 359
ζητούμενον. καὶ οὐδὲν τῶν ζητουμένων ἑαυτοῦ βεβαιωτικόν.
ἀμήχανον ἄρα τὰ φαινόμενα καταστήσασθαι, ἵνα καὶ τὴν ἀπό-
δειξιν οὕτως ἔχωμεν πιστήν. ἀλλὰ τὰ φαινόμενα, φασὶν οἱ 360
Δογματικοί, πάντως δεῖ τιθέναι πρῶτον, ὅτι οὐδὲν ἔχομεν πι-

etsi sint propositiones sensiles, de iis dissentiatur; similiter etiam, etsi cadant sub intelligentiam. nam de iis quoque partim in vita humana partim in philosophia licet maximam videre concertationem, cum alia aliis placeant. 356. ad ea quae dicta sunt, accedit, quod si quidquid cadit sub intelligentiam, firmitatis ac stabilitatis initium et fontem habet ex sensu, de iis autem quae sensu cognoscuntur, dissentitur, ut declaravimus; necesse est ut etiam sint huiusmodi quae cadunt sub intelligentiam. quo fit ut sumptiones demonstrationis, ex utrovis sint ordine, sint incredibiles et infirmae ac instabiles; propterea autem nec fide digna est demonstratio. 357. et ut magis universe dicamus, sumptiones sunt ex rebus apparentibus, quae autem apparent, quaeritur sintne res subiectae. quae autem in quaestione sunt, non sunt ex se admittendae sumptiones, sed debent confirmari per aliquid. quod ergo apparet, quod quale apparet, talis modi sit res subiecta, per quodnam possumus ostendere? 358. aut enim omnino per rem obscuram aut per rem quae apparet. sed per rem quidem obscuram, est absurdum: tantum enim abest, ut id quod obscurum est, possit aliquid aperire ac revelare, ut contra ipsum indigeat eo quod sit illud ostensurum. 359. per id quod apparet autem, longe est absurdius: est enim hoc ipsum de quo quaeritur. nec est quidquam ex iis quae in quaestione sunt quod se ipsum probet ac confirmet. nulla ergo ratione fieri potest, ut quae apparent efficiant ut demonstrationem sic habeamus fide dignam. 360. sed oportet, inquiunt Dogmatici, ea quae apparent omnino prius ponere, quoniam

---

s) *ἐξ αἰσθήσεως*] quod nempe plurimis philosophis persuasum fuit nihil apprehendi ab intellectu, quod non prius sensibus fuerit subiectum, supra sect. 58.

t) *ἐζήτηται εἰ ὑπόκειται*] supra sect. 354 sq.

u) *δι' ἀδήλου*] ita scriptum a Sexto innuit ms Ciz., in quo vitiose *διὰ δηλοῦ*. sed quemadmodum hic editi *διὰ ἀδήλου*, sic infra sect. 373 *μετὰ ἀκριβείας* ms Ciz. P 527

x) *τοῦ παραστήσοντος*] ita legitur non *παραστήσαντος*. sic infra sect. 366 recte: *ἐπιζητεῖ τὸ παραστῆσον αὐτῆς τὴν πίστιν* et sect. 379 *κριτηρίου τοῦ παραστήσοντος*, et *καταστήσοντος* sect. 393.

στότερον αὐτῶν· εἶθ' ὅτι ὁ κινῶν αὐτὰ λόγος αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ περιτρέπεται. ἤτοι γὰρ φάσει μόνον [y]) χρώμενος ταῦτα ἀναιρεῖ ἢ φαινομένοις ἢ μὴ φαινομένοις. ἀλλὰ φάσει μὲν χρώμενος
361 ἄπιστός ἐστι· ῥάδιον γὰρ τὴν ἀντικειμένην ἐκθέσθαι φάσιν. εἰ δὲ μὴ φαινομένοις, πάλιν ἄπιστος, θέλων διὰ μὴ φαινομένων τὰ φαινόμενα περιτρέπειν. εἰ δὲ φαινομένοις κινεῖ τὰ φαινόμενα, πάντως πιστοῖς, καὶ οὕτως αὐτόθεν ἔσται τὰ φαινόμενα πιστά.
362 ὥστε ὁ λόγος καὶ κατ' αὐτῶν χρῆται. ἡμεῖς δὲ ὅτι τὰ φαινόμενα, εἴτε αἰσθητὰ εἴη εἴτε νοητά, πλείστης γέμει μάχης τῆς τε παρὰ φιλοσόφοις καὶ τῆς παρὰ τῷ βίῳ, πρότερον [z]) ἐπελογισάμεθα. τὸ δὲ νῦν ἔχον πρὸς τὴν ἐκκειμένην διαστολὴν ἐκεῖνο ῥητέον, ὅτι οὔτε φάσει χρώμενοι κινοῦμεν τὰ φαινόμενα, οὔτε μὴ φαινομένοις, συγκρίνοντες δὲ αὐτὰ αὐτοῖς. εἰ μὲν γὰρ σύμφωνα εὑρίσκεται τὰ αἰσθητὰ τοῖς αἰσθητοῖς καὶ τὰ νοητὰ τοῖς νοητοῖς καὶ ἐναλλάξ [a]), ἴσως ἂν παρεχωροῦμεν αὐτὰ τοιαῦτα τυγχάνειν
363 ὁποῖα φαίνεται. νῦν δὲ ἐν τῇ συγκρίσει ἀνεπίκριτον εὑρίσκοντες μάχην, καθ' ἣν τὰ ἕτερα ὑπὸ τῶν ἑτέρων ἐκβάλλεται· τῷ μήτε πάντα θεῖναι δύνασθαι διὰ τὴν τοιαύτην μάχην, μήτε τινὰ διὰ τὴν τῶν ἀντικειμένων ἰσοσθένειαν, μήτε πάντ' ἐκβάλλειν διὰ τὸ
P 528 μηδὲν ἔχειν τοῦ φαίνεσθαι πιστότερον, ἐπὶ τὸ ἐπέχειν κατηντή-
364 σαμεν. ἀλλ' ὁ λόγος ἐκ τῶν φαινομένων τὴν πίστιν λαμβάνων ἐν τῷ ταῦτα κινεῖν καὶ ἑαυτὸν συνεκβάλλει· ὅπερ ἦν συναρπαζόντων τὸ ζητούμενον ἀνδρῶν. οὐ γὰρ ὁ λόγος ἐκ τῶν φαι-

nihil habemus quod sit his magis fide dignum; deinde, inquiunt, quae ea convellere vult oratio, ipsa a se ipsa evertitur. aut enim affirmatione solum utens ea evertit aut apparentibus aut non apparentibus. sed si affirmatione solum utatur, est fide indigna; facile enim licet contrariam affirmationem in medium adducere. 361. si autem non apparentibus, est rursus indigna fide, ut quae velit per ea quae non apparent ea quae apparent evertere. si autem iis quae apparent convellere apparentia instituit, omnino fide dignis hoc faciet, et ita ex se erunt fide digna quae apparent. quamobrem etiam contra ipsos valet haec ratio. 362. nos autem, quod quae apparent, sintne sensilia an cadant sub intelligentiam, magna lite et decertatione plena sint et apud philosophos et in vita humana, prius exposuimus. in praesentia autem adversus eam quae adducta est disiunctionem illud dicendum est, quod neque affirmatione sola utentes convellere aggredimur ea quae apparent, neque non apparentibus, sed apparentia cum apparentibus comparantes. nam si invenirentur sensilia consentire cum sensilibus et quae cadunt sub intelligentiam, cum iis quae sub eam cadunt et contra; fortasse concederemus ea esse talia qualia apparent. 363. nunc autem in comparatione invenientes pugnam quae non potest diiudicari, per quam alia ab aliis expelluntur, propterea quod neque omnia possimus admittere propter huiusmodi pugnam ac contentionem: neque aliqua propter pares contrariorum vires, neque omnia reiicere propterea quod nihil habeant fide dignius quam quod appareant, devenimus ad sustinendam assensionem. 364. sed oratio, inquiunt, quae ut fidem faciat sumit ex apparentibus, dum ea instituit convellere, se quoque simul evertit. at enim haec obiectio est eorum

---

y) ἤτοι γὰρ φάσει μόνον] similis argumenti in Scepticos retorsio sect. 282.

z) πρότερον] sect. 354 sq.

a) καὶ ἐναλλάξ] et permutatis vicibus *αἰσθητά* consentiant *νοητοῖς* atque similiter *αἰσθητοῖς νοητά*. sic saepe noster vocabulo *ἐναλλάξ* utitur, ut notavi ad 1 Pyrrhon. sect. 9.

νομένων βεβαιοῦται, ἀλλὰ τὰ φαινόμενα ἐκ τοῦ λόγου κρατύνε-
ται. καὶ εἰκότως. εἰ γὰρ διαφωνία ἐστί, τινῶν μὲν λεγόντων 365
αὐτὰ ὑποκεῖσθαι, τινῶν δὲ μηδαμῶς, ἐκ τοῦ λόγου ὀφείλει
κατασταθῆναι. τούτου τε μάρτυρές εἰσιν οὐκ ἄλλοι τινὲς ἢ οἱ
ἑτερόδοξοι, λόγῳ τ' ἀποδεῖξαι θέλοντες ὅτι ἀληθῆ ἐστι τὰ φαι-
νόμενα, καὶ ἄλλως τῷ ὅτι τοῖς φαινομένοις δεῖ πιστεύειν. οὐ 366
γὰρ τὰ φαινόμενα [b]) *τοῦ λόγου ἀλλ' ὁ λόγος τῶν φαινομένων*
βεβαιότερός [c]) *ἐστιν ὅ γε καὶ ἑαυτὸν κἀκεῖνα πιστούμενος. εἰ δὴ*
τὰ λήμματα τῆς ἀποδείξεώς ἐστιν ἄδηλα, ἄδηλος δὲ καὶ ἡ ἐπι-
φορά, τὸ δὲ ἐξ ἀδήλων συνεστὼς πάλιν ἄδηλον, ἡ ἀπόδειξίς
ἐστιν ἄδηλος καὶ ἐπιζητεῖ τὸ παραστῆσον αὐτῆς τὴν πίστιν, ὅπερ
οὐκ ἔστιν ἀποδείξεως. ἀλλ' οὐ δεῖ, φασί, πάντων ἀπόδειξιν 367
αἰτεῖν, τινὰ δὲ καὶ ἐξ ὑποθέσεως λαμβάνειν· ἐπεὶ οὐ δυνήσεται
προβαίνειν ἡμῖν ὁ λόγος, ἐὰν μὴ δοθῇ τι πιστὸν ἐξ αὐτοῦ τυγ-
χάνειν. ἀλλὰ πρῶτον καὶ ἡμεῖς ἐροῦμεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον
τὰς ἐκείνων δογματολογίας προβαίνειν [d]), *πλασματώδεις ὑπαρ-*
χούσας. εἶτα καὶ ποῖ προβήσονται; τῶν γὰρ φαινομένων αὐτὸ 368
μόνον παριστάντων ὅτι φαίνεται, τὸ δ' ὅτι καὶ ὑπόκειται [e]),

qui arripiunt id de quo quaeritur. non enim ex iis quae apparent confirmatur oratio, sed oratione ea quae apparent confirmantur ac corroborantur. et merito. 365. si enim de iis dissentitur, aliquibus quidem dicentibus ea esse etiam res subiectas, aliquibus autem minime esse, id decidi debet oratione. huius autem rei non alios esse cupio testes quam illos ipsos qui sunt diversae sententiae, hi enim volunt oratione demonstrare quod vera sunt quae apparent, et alioqui oportere credere iis quae apparent. 366. non itaque ea quae apparent, oratione, sed iis quae apparent est firmior ac validior oratio, ut quae et sui et illorum fidem faciat. si autem demonstrationis sumptiones sunt obscurae, obscura etiam est illatio, quod autem constat ex obscuris rursus est et ipsum obscurum: demonstratio igitur est obscura et quaerit quod sit facturum ipsius fidem, quod quidem non est demonstrationis. 367. at non est, inquiunt, omnium postulanda demonstratio, sed sunt etiam quaedam sumenda ex hypothesi: neque enim poterit nobis procedere ratio, nisi datum fuerit aliquid ex se ipso esse fide dignum. sed primum nos dicemus, non esse necesse ut illorum procedant dogmatum rationes, cum sint figmentis non dissimiles. 368. deinde quo modo procedent? cum enim quae apparent hoc solum ostendant quod appareant, nequaquam

---

b) *οὐ γὰρ τὰ φαινόμενα*] ita mss Ciz. et Savil. pro *οὐ τὰ φαινόμενα* P 528
γάρ. paulo ante pro *τὸ ὅτι* potius *τῷ ὅτι*. pro *λόγῳ δ'* autem *λόγῳ τ'* [quae recepimus].

c) *ὁ λόγος τῶν φαινομένων βεβαιότερος*] verba propemodum similia in S. Petri apostoli epistola posteriore 1 19 *ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον*.

d) *δογματολογίας προβαίνειν*] scita Dogmaticorum atque *κυρίας δόξας* concedi et sine contradictione admitti. solennis disputantium vox est, quando propositionem in argumento adversarii concedunt, ut dicant *transeat maior*, hoc est *προβαινέτω*. ita sect. 377 *προύβαινεν ὁ λόγος*. pro voce *προβαίνειν* sect. 369 utitur verbo *προκόπτειν* et sect. 436 *περαίνειν*.

e) *ὅτι καὶ ὑπόκειται*] constat quidem quod sensibus ita videatur, at non aeque hinc constat num etiam subiectum sensibus oblatum vere sic atque in natura sua se habeat. in hanc sententiam multa disseruntur I Pyrrhon. sect. 93 sq. 112 sq. etc. recte autem *τὸ δ' ὅτι* ut mss, male inferius *τὸ δ' ὅ τι* ubi ms Ciz. itidem *τὸ δ' ὅτι*.

μηκέτι προσισχυόντων διδάσκειν, τιθέσθω καὶ τὰ λήμματα τῆς
ἀποδείξεως ὅτι φαίνεται καὶ ἡ ἐπιφορὰ ὁμοίως· ὧδε γὰρ συν-
αχθήσεται τὸ ζητούμενον, καὶ οὐ παραχθήσεται ἡ ἀλήθεια,
μενόντων ἡμῶν ἐπὶ ψιλῆς φάσεως καὶ τοῦ οἰκείου πάθους. τὸ
δ' ὅτι οὐ μόνον φαίνεται ἀλλὰ καὶ ὑπόκειται θέλειν περισπᾶν,
ἀνδρῶν ἐστι μὴ τῷ ἀναγκαίῳ πρὸς τὴν χρείαν ἀρκουμένων ἀλλὰ
369 καὶ τὸ δυνατὸν συναρπάζειν ἐσπουδακότων. καθόλου τε ἐπεὶ οὐχ
ἡ ἀπόδειξις μόνον ἐξ ὑποθέσεως προκόπτειν ἀξιοῦται τοῖς Δογμα-
τικοῖς ἀλλὰ καὶ ὅλη σχεδὸν φιλοσοφία, πειρασόμεθα κατὰ τὸ
P 529 δυνατὸν ὀλίγα διεξελθεῖν πρὸς τοὺς ἐξ ὑποθέσεώς τινα λαμβά-
370 νοντας [f]). ταῦτα γὰρ ἅ φασιν ἐξ ὑποθέσεως λαμβάνειν, εἰ μὲν
πιστά ἐστι διὰ τὸ ἐξ ὑποθέσεως εἰλῆφθαι, πιστὰ φανήσεται καὶ
τἀναντία τούτοις ἐξ ὑποθέσεως ληφθέντα· καὶ ταύτῃ θήσομεν
τὰ μαχόμενα. εἰ δὲ ἐπὶ τούτων, φημὶ δὲ τῶν ἐναντίων, πρὸς
πίστιν ἡ ὑπόθεσις ἀσθενής, καὶ ἐπ' ἐκείνων γενήσεται· ὥστε
371 οὐδέτερα πάλιν ὑποθησόμεθα. τοῦτό τε ὃ ὑποτίθεταί τις, ἤτοι
ἀληθές ἐστι καὶ τοιοῦτον οἷον αὐτὸ ὑποτίθεται ἢ ψεῦδος· καὶ
εἰ μὲν ἀληθές, ἑαυτὸν ἀδικεῖ ὁ ὑποτιθέμενος τοῦτο, εἴγε δυνά-
μενος αὐτὸ μὴ αἰτεῖσθαι, ἀλλ' αὐτόθεν λαμβάνειν ὡς ἀληθές,
εἰς πρᾶγμα συμφεύγει [g]) ὑποψίας πλῆρες, εἰς τὴν ὑπόθεσιν αἰ-
τούμενος τὸ αὐτόθεν ἀληθές. εἰ δὲ ψεῦδός ἐστιν, οὐκέτι αὐτὸν
ἀλλὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἀδικεῖ ὁ τῇ ὑποθέσει χρώμε-
νος. τὸ μὴ ὂν ἀξιῶν αὐτῷ [h]) αὐτόθεν συγχωρηθῆναι ὡς ὂν καὶ

autem possint ostendere quod sint etiam res subiectae, ponantur et sumptiones demonstrationis quod apparet et similiter illatio: sic enim colligetur quod in quaestione est, non autem adducetur veritas, manentibus nobis in nuda affirmatione et propria affectione. quod autem non solum appareat, sed sit etiam res subiecta, velle inde attrahere, est eorum qui non sunt contenti necessario uti, sed etiam student arripere quod potest fieri. 369. in summa autem quoniam non solum demonstrationem censent ex hypothesi procedere Dogmatici, sed etiam totam propemodum philosophiam, tentabimus pauca persequi pro viribus adversus eos qui sumunt aliquid ex hypothesi. 370. ea enim quae dicunt se sumere ex hypothesi, si fide digna sunt propterea quod ea sumpserint ex hypothesi, fide digna quoque apparebunt quae sunt his contraria, sumpta ex hypothesi; et ea ratione ponemus quae inter se pugnant. si autem in his, in contrariis, inquam, ad fidem faciendam imbecilla est hypothesis, erit etiam in illis: quamobrem neutra ponemus per hypothesim. 371. hoc autem quod ponit quispiam per hypothesim, aut est verum et tale quale ipsum ponit aut falsum. si verum est, sibi ipsi facit iniuriam qui hoc ponit per hypothesim; siquidem cum possit ipsum non petere, sed ex se sumere tamquam verum, confugit ad rem plenam suspicione, ut qui petat ad hypothesim rem quae ex se ipsa est vera. si est falsa, non sibi sed rerum naturae facit iniuriam, qui utitur hypothesi, ut qui velit sibi id quod non est ex eo ipso concedi tamquam quod sit et co-

---

P 529 f) πρὸς τοὺς ἐξ ὑποθέσεώς τινα λαμβάνοντας] ita scripsi ex ms Ciz. pro τί, quoniam sequitur ταῦτα. conferendaque sunt quae de eodem argumento noster 1 Pyrrhon. sect. 173 et adv. Geometras sect. 7 sq. et hoc ipso libro supra sect. 343.

g) εἰς πρᾶγμα συμφεύγει] ms Ciz. ὡς πρᾶγμα. Hesych. ὡς ἡμᾶς πρὸς ἡμᾶς. sic in proverbio: τὸν ὅμοιον ὁ θεὸς ἄγει ὡς τὸν ὅμοιον. tamen puto hoc loco illud ὡς a librario ex antecedenti ὡς ἀληθές repetitum.

h) αὐτῷ] ita ms Ciz. pro αὐτῷ, atque iam alibi notavi promiscue haec poni in veteribus libris αὐτῷ, αὑτῷ, ἑαυτῷ.

τὸ ψεῦδος βιαζόμενος λαμβάνειν[i]) ὡς ἀληθές. καὶ μὴν εἴπερ 372
πᾶν τὸ ἀκολουθοῦν τοῖς ἐξ ὑποθέσεως ληφθεῖσιν ἀξιοῖ τις βέ-
βαιον εἶναι, ὅλην συγχέει τὴν φιλόσοφον ζήτησιν· εὐθέως γὰρ
ὑποθησόμεθα τὰ τρία τέσσαρα εἶναι, καὶ συνάξομεν ὡς ἀκο-
λουθοῦν τὸ τὰ ἓξ ὀκτὼ ὑπάρχειν. ἔσται δὲ τοῦτο ἀληθὲς τῷ
τὰ ἓξ δὶς τρία ὑπάρχειν[k]). εἰ δὲ λέγοιεν πρὸς ἡμᾶς ὅτι ἄτοπόν 373
ἐστι τὸ τοιοῦτο· δεῖ γὰρ βέβαιον εἶναι τὸ ὑποτεθέν, ἵνα συνο-
μολογηθῇ καὶ τὸ ἀκολουθοῦν τούτῳ· καὶ τὸ παρ' ἡμῶν ἀκού-
σονται τὸ μηδὲν αὐτόθεν ἀξιοῦντων λαμβάνειν, πᾶν δὲ τὸ τι-
θέμενον μετ' ἀκριβείας τίθεσθαι. πρὸς τούτοις εἰ τὸ ὑποτιθέ- 374
μενον, ᾗ ὑποτίθεται, βέβαιόν ἐστι καὶ ἀσφαλές, μὴ ταῦτα ὑπο-
τιθέσθωσαν οἱ δογματικῶς φιλοσοφοῦντες τὰ ἐξ ὧν συνάγουσι
τὸ ἄδηλον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄδηλον, τουτέστι μὴ τὰ λήμματα τῆς
ἀποδείξεως ἀλλὰ τὴν ἐπιφοράν. ἀλλὰ κἂν μυριάκις τοῦθ' ὑπο-
θῶνται, οὐκ ἔστι πιστὸν διὰ τὴν ἀδηλότητα καὶ τὴν περὶ αὐ-
τοῦ ζήτησιν. φανερὸν δήπουθεν, ὅτι οὐδὲ ἐὰν τὰ λήμματα τῆς
ἀποδείξεως δίχα ἀποδείξεως αἰτήσωνται, ἀνύουσί τι πρὸς πίστιν,
διὰ τὸ καὶ ταῦτα τῶν ἀμφισβητησίμων ὑπάρχειν. νὴ Δία, ἀλλ' 375
εἰώθασιν ὑποτυγχάνοντες λέγειν, ὅτι πίστις ἐστὶ τοῦ ἐρρῶσθαι P 530
τὴν ὑπόθεσιν, τὸ ἀληθὲς εὑρίσκεσθαι ἐκεῖνο τὸ τοῖς ἐξ ὑποθέ-
σεως[l]) ληφθεῖσιν ἐπιφερόμενον. εἰ γὰρ τὸ τούτοις ἀκολουθοῦν
ἐστιν ὑγιές, κἀκεῖνα οἷς ἀκολουθεῖ ἀληθῆ καὶ ἀναμφίλεκτα καθ-
έστηκε. καὶ πόθεν ἔχομεν, ἐρεῖ τις, δεῖξαι ὅτι τὸ ἀκολουθοῦν 376
τῷ ἐξ ὑποθέσεως ληφθέντι ἀληθές ἐστιν; ἆρά γε ἐξ αὐτοῦ ἢ

gat falsum sumere tamquam verum. 372. quin etiam si quisquam velit firmum esse et stabile quidquid est consequens iis quae sumpta sunt ex hypothesi, confundit universam philosophicam inquisitionem: statim enim ponemus tria esse quattuor, et colligemus tamquam consequens sex esse octo. erit enim hoc verum, siquidem sex bis tria sunt. 373. quodsi nobis dicant hoc esse absurdum, oportere enim firmum esse ac stabile quod positum est per hypothesim, ut confiteamur id quod est ei consequens: a nobis quoque audient, non oportere quidquam velle ex se ipso sumere, quidquid autem ponitur, accurate et exacte ponere. 374. praeterea si quod ponitur per hypothesim, quatenus ponitur, est firmum ac stabile, ne ea ponant qui philosophantur dogmatice, ex quibus colligunt id quod est obscurum, sed hoc ipsum obscurum potius, hoc est, non sumptiones demonstrationis, sed illationem. verum etiamsi hoc millies posuerint per hypothesim, non est fide dignum, propterea quod res sit obscura et quod de eo sit quaestio. unde perspicuum est utique, quod nec si petierint sumptiones demonstrationis absque demonstratione, ad fidem faciendam nihil efficiunt, propterea quod ea quoque sint ex dubitabilibus. 375. atqui solent respondere et dicere, sane vero, at hoc fidem facit quod firma ac valida sit hypothesis, quoniam verum invenitur illud quod infertur ex iis quae sumpta sunt ex hypothesi. nam si recte se habet id quod est his consequens, illa quoque sunt vera et minime dubia ex quibus consequitur. 376. sed unde, dicet quispiam, poterimus ostendere quod verum sit id quod est consequens ei quod sumptum

i) βιαζόμενος λαμβάνειν] sic Exod. 19 24 μὴ βιαζέσθωσαν ἀναβῆναι. Luc. 16 16 πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται, scil. εἰσελθεῖν. Clemens Alex. libro Quis dives salvetur c. 21 αὕτη μόνον βία καλή, θεὸν βιάσασθαι καὶ παρὰ θεοῦ ζωὴν ἁρπάσαι, ubi iungenda sunt βιάσασθαι ἁρπάσαι.

k) τῷ τὰ ἓξ δὶς τρία ὑπάρχειν] sic lege pro ὀκτὼ ὑπάρχειν quod ex superiore librarius repetierat, et confer librum adv. Geometras sect. 11.

l) τὸ τοῖς ἐξ ὑποθέσεως] ita recte ms Ciz. pro το τῆς. P 530

ἐκ τῶν λημμάτων οἷς ἀκολουθεῖ; ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ μὲν οὐκ ἂν
εἴη· ἄδηλον γάρ ἐστιν. ἐκ δὲ τῶν λημμάτων, οὐδ' οὕτως· περὶ
γὰρ τούτου ἐστὶν ἡ μάχη καὶ δεῖ αὐτὸ πρότερον κατασταθῆναι.
377 οὐ μὴν ἀλλὰ ἔστω γε καὶ τὸ ἀκολουθοῦν τοῖς ἐξ ὑποθέσεως
ληφθεῖσιν ἀληθές· οὐ μὴν παρὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐξ ὑποθέσεως
ληφθέντα γενήσεται ἀληθῆ. εἰ μὲν γὰρ μόνον κατ' αὐτοὺς τῷ
ἀληθεῖ εἵπετο ἀληθές, προὔβαινεν ὁ λόγος, καὶ τοῦ ἀκολου-
θοῦντος τῷ ἐξ ὑποθέσεως ληφθέντι ὄντος ἀληθοῦς γίνεσθαι τὸ
378 ἐξ ὑποθέσεως ληφθὲν ἀληθές. νῦν δὲ ἐπεὶ καὶ ψεύδει ψεῦδος m),
φασίν, ἀκολουθεῖ καὶ ψεύδει ἀληθές n), οὐ κατ' ἀνάγκην, εἰ τὸ
λῆγόν ἐστιν ἀληθές, καὶ τὸ ἡγούμενον ἔσται ἀληθές, ἀλλ' ἐν-
δέχεται, τοῦ λήγοντος ἀληθοῦς ὄντος, τὸ ἡγούμενον ὑπάρχειν
ψεῦδος. ὁδοῦ μὲν οὖν πάρεργον, ὥς φασι, καὶ παρενθήκης
τοσαῦτα εἰρήσθω περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐξ ὑποθέσεως κατάρχεσθαι
379 τὴν ἀπόδειξιν. ἀκολούθως δ' ὑποδεικτέον, ὅτι καὶ εἰς τὸν δι'
ἀλλήλων τρόπον o) ἐμπέπτωκεν· ὅ ἐστιν ἀπορώτερον. ὅτι μὲν
γὰρ τῶν ἀδήλων ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις, προκατεστησάμεθα. πᾶν δὲ
ἄδηλον ἐπικρίσεως δεῖται, τὸ δὲ ἐπικρίσεως δεόμενον κριτηρίου
χρῄζει τοῦ παραστήσοντος, εἴτε ὑγιές ἐστιν εἴτε μὴ τοιοῦτον.
ὥσπερ γὰρ τὸ μετρηθῆναι ὀφεῖλον οὐ χωρὶς μέτρου μετρεῖσθαι
πέφυκε, καὶ πᾶν τὸ κανονιζόμενον οὐ χωρὶς κανόνος κανονίζε-
ται· οὕτω καὶ τὸ κρινόμενον οὐ χωρὶς κριτηρίου δοκιμάζεται.
380 ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ εἰ ἔστι κριτήριον p) ἐζήτηται, τῶν μὲν μηδὲν
εἶναι φαμένων, τῶν δὲ εἶναι, τῶν δὲ ἐν ἐποχῇ τοῦτο φυλαξάν-

est ex hypothesi? numquid ex se ipso an ex sumptionibus e quibus sequitur? sed ex se quidem minime possumus; est enim obscurum. sed nec ex sumptionibus: de eo enim depugnatur et oportet ipsum prius constitui. 377. verum age, esto quod verum sit consequens iis quae sumpta sunt ex hypothesi: non tamen idcirco etiam ea quae sumpta sunt ex hypothesi erunt vera. nam siquidem ex eorum sententia ex vero solum sequeretur verum, procederet oratio, atque si sit verum id quod est consequens ei quod sumptum est ex hypothesi, verum quoque esset quod sumptum ex hypothesi. 378. nunc autem quoniam dicunt etiam ex falso sequi falsum et ex falso verum, non necessario si consequens est verum, erit etiam verum antecedens, sed contingit aliquando cum sit verum consequens, esse falsum antecedens. atque obiter quidem, ut aiunt, et digressionis loco hactenus dictum sit, quod non debeat demonstratio incipere ab hypothesi. 379. consequenter autem ostendendum est, quod etiam incidit in vitiosum modum probandi mutuo alterum per alterum; quod quidem est gravius dubium. nam quod demonstratio quidem sit ex iis quae sunt obscura, prius constituimus. quidquid autem est obscurum indiget diiudicatione, quod autem indiget diiudicatione, eget eo quod sit iudicaturum, idne sit probum an non. quomodo enim quod est metiendum, id absque mensura secundum naturam metiri non licet, et quidquid est ad regulam dirigendum, absque regula non dirigitur; ita etiam quod indicatur, non indicatur absque eo quod vim habet indicandi. 380. quoniam ergo quaesitum est an sit aliquid veri falsique criterium, cum alii quidem dixerint nullum esse, alii vero esse aliquod, alii

m) *καὶ ψεύδει ψεῦδος, φασίν, ἀκολουθεῖ*] ut: *si terra volat, alas habet terra.* supra sect. 113.

n) *καὶ ψεύδει ἀληθές*] ut: *si terra volat, existit terra.* ibid. sect. 114.

o) *εἰς τὸν δι' ἀλλήλων τρόπον*] 2 Pyrrhon. sect. 183.

p) *εἰ ἔστι κριτήριον*] hac de re uberrime libro superiore sect. 47 sq.

των, πάλιν δεήσει τὸ ὅτι ἔστι κριτήριον ἀποδειχθῆναι διά τινος
ἀποδείξεως. ἀλλὰ δὴ ἵν' ἔχωμεν ἀπόδειξιν πιστήν, ἀναστρέφειν
ἐπὶ τὸ κριτήριον δεήσει, καὶ οὕτω μήτε ταύτην πρὸ ἐκείνου ἔχον-
τες πιστὴν μήτε ἐκεῖνο πρὸ ταύτης βέβαιον ὁμολογεῖν τὴν περὶ
ἀμφοτέρων ἐποχήν. ἐνέσται οὖν σὺν τοῖς εἰρημένοις κἀκ τῆς ἐπι- 381
νοίας κινεῖν τὴν ἀπόδειξιν. καίτοι εἰ ἐπενοεῖτο q)*, οὐ πάντως ἂν* P 531
ὑπῆρχε· πολλὰ γάρ ἐστιν ἅπερ ἐπινοεῖται μέν, ὡς ἔφην r)*, οὐ*
μετέχει δέ τινος ὑπάρξεως. νῦν δὲ ὅταν καὶ ἡ ἐπίνοια εὑρίσκηται
ἀδύνατος ἡ τῆς ἀποδείξεως, ἀναμφιλέκτως καὶ ἡ τῆς ὑπάρξεως
ἐλπὶς ἀποκόπτεται. δυοῖν οὖν οὐσῶν ἀποδείξεων, τῆς τε γενικῆς 382
καὶ τῆς εἰδικῆς s)*, τὴν μὲν γενικὴν αὐτόθεν εὑρήσομεν ἀνεπι-*
νόητον t)*· οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν οἶδε γενικὴν ἀπόδειξιν, οὐδὲ διὰ*
ταύτης πώποτέ τι δεδύνηται παραστῆσαι. καὶ ἄλλως ἄξιον 383
πυθέσθαι, πότερον λήμματα ἔχει καὶ ἐπιφορὰν ἡ τοιαύτη ἀπό-
δειξις ἢ οὐκ ἔχει. καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔχει, πῶς ἔτι δύναται νοηθῆ-
ναι ἀπόδειξις, εἴγε ἡ πάσης ἀποδείξεως νόησις οὐ χωρὶς τῶν
αὐτῆς λημμάτων καὶ τῆς ἐπιφορᾶς συνίσταται; εἰ δὲ ἔχει ἑκά-
τερα, τουτέστι τὰ λήμματα καὶ τὴν ἐπιφοράν, εἰδική τίς ἐστιν
ἀπόδειξις. εἰ γὰρ πᾶν τὸ ἀποδεικνύμενον καὶ πᾶν τὸ ἀποδεικνύον 384
τῶν ἐπὶ μέρους ἐστίν, ἀνάγκη καὶ τὴν ἀπόδειξιν μίαν εἶναι τῶν
εἰδικῶν. ἦν δέ γε ἡμῖν ὁ λόγος οὐ περὶ τῆς εἰδικῆς ἀλλὰ τῆς
γενικῆς· οὐκ ἄρα ἐπινοεῖται ἡ γενικὴ ἀπόδειξις· καὶ μὴν οὐδέ
γε ἡ εἰδική. ἐλέγετο γὰρ τοῖς Δογματικοῖς ἡ ἀπόδειξις λόγος εἰ- 385

vero se continuerint in sustinenda assensione; rursus oportebit ostendere per aliquam demonstrationem quod sit aliquod criterium veri falsique. sed ut habeamus fide dignam demonstrationem, oportebit ad criterium reverti, et ita cum nec eam ante illud habeamus fide dignam neque illud ante eam firmum ac stabile, fateri esse sustinendam de utrisque assensionem. 381. licebit autem praeter ea, quae dicta sunt, etiam ex ipsa illius notione convellere demonstrationem. quamquam etsi mente concipi posset eius notio, non propterea statim existeret: multa enim sunt quae mente quidem concipiuntur, ut dixi, non tamen habent ullam partem existentiae. nunc autem cum etiam conceptio demonstrationis invenitur non posse esse in mente, citra controversiam spes quoque existentiae eius absciuditur. 382. cum sint ergo duae demonstrationes, nempe in genere et in specie, eam quidem quae est in genere, eo ipso inveniemus mente concipi non posse; nemo enim nostrum novit demonstrationem in genere, neque per eam umquam potuit aliquid ostendere. 383. et alioqui operae pretium est interrogare, habeatne ea demonstratio sumptiones et illationes an non. et si quidem non habet, quomodo potest adhuc mente concipi demonstratio, siquidem nullius demonstrationis notio constat absque suis sumptionibus et illatione? sin autem habet utraque, nempe sumptiones et illationem, est quaedam specialis demonstratio. 384. nam si quidquid demonstratur et quidquid demonstrat, est ex iis quae sunt singularia, necesse est etiam demonstrationem esse unam ex specialibus. sermo autem erat nobis non de speciali, sed de demonstratione in genere: non ergo mente concipi potest demonstratio in genere; sed nec specialis. 385. dicebatur enim a Dogmaticis demonstratio esse argumentatio

---

q) *εἰ ἐπενοεῖτο*] de distinctione inter *ἔννοιαν* sive *πρόληψιν*, et *κατάλη-* P 531
ψιν atque *ὕπαρξιν* dictum supra sect. 332 sq.

r) *ὡς ἔφην*] sect. 334.

s) *τῆς τε γενικῆς καὶ τῆς εἰδικῆς*] sect. 337 sq.

t) *γενικὴν ἀνεπινόητον*] confer 2 Pyrrhon. sect. 172.

καὶ [w]) κατὰ συναγωγὴν διά τινων φαινομένων ἐκκαλύπτων τι
ἄδηλον. ἤτοι οὖν τὸ πᾶν σύστημα, τουτέστι τὸ ἐκ τῶν λημ-
μάτων καὶ τῆς ἐπιφορᾶς νοούμενον, ἀπόδειξίς ἦν, ἢ τὰ μὲν
λήμματα μόνον ἐστὶν ἀπόδειξις, ἡ δὲ ἐπιφορὰ τὸ ἀποδεικνύμε-
νον. ὁπότερον δ' ἂν εἴπωσι τούτων, σαλεύεται ἡ τῆς ἀποδεί-
386 ξεως ἐπίνοια. εἰ μὲν γὰρ τὸ σύνθετον ἔκ τε τῶν λημμάτων [x])
καὶ τῆς ἐπιφορᾶς ἐστιν ἀπόδειξις, ἀνάγκη ἄδηλόν τι περιέχου-
σαν τὴν ἀπόδειξιν εὐθὺς ἄδηλον εἶναι, τοιαύτην δὲ καθεστη-
κυῖαν δεῖσθαί τινος ἀποδείξεως, ὅπερ ἄτοπον. τοίνυν οὐκ ἂν
εἴη τὸ ἐκ τῶν λημμάτων καὶ τῆς ἐπιφορᾶς συνεστὼς ἀπόδειξις,
εἴγε οὔτε ἄδηλον οὔτε ἀποδείξεως δεομένην νοοῦμεν τὴν ἀπό-
387 δειξιν. ἔτι ἡ ἀπόδειξις τῶν πρός τι [y]) ἐστίν· οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὴν
νεύει οὐδὲ κατὰ περιγραφὴν νενόηται [z]), ἀλλ' ἔχει τι οὗ ἐστιν
P 532 ἀπόδειξις. εἰ οὖν ἡ ἐπιφορὰ ἐμπεριείληπται αὐτῇ, πᾶν δὲ τὸ
πρός τι ἐκτός ἐστιν ἐκείνου τοῦ πρὸς ᾧ λέγεται πρός τι, πρὸς
οὐδὲν ἔστιν ἡ ἀπόδειξις νοουμένη, ἐπείπερ ἡ ἐπιφορὰ ἐμπερι-
388 είχετο αὐτῇ. ἀλλὰ κἂν ἑτέραν [a]) ὑποστησώμεθα ἐπιφορὰν ἐκτός,
πρὸς ἣν ἡ ἀπόδειξις νοηθήσεται, δύο γενήσονται ἐπιφοραὶ κατὰ
τὸν τόπον [b]), μία μὲν ἡ ἐν τῇ ἀποδείξει περιεχομένη, δευτέρα
δὲ ἡ ἐκτός, πρὸς ἣν νοεῖται ἡ ἀπόδειξις· ἄτοπον δέ γε μιᾶς
ἀποδείξεως δύο λέγειν ἐπιφοράς. οὐκ ἄρα τὸ ἐκ λημμάτων καὶ

quae firmiter colligendo per quaedam quae apparent aperit obscurum. aut ergo universum compositum, hoc est quod intelligitur ex sumptionibus et illatione, est demonstratio, aut sumptiones solum sunt demonstratio, illatio autem id quod demonstratur. utrumvis autem horum dixerint, labefactatur notio demonstrationis. 386. nam siquidem id, quod est compositum ex sumptionibus et illatione, est demonstratio, necesse est ut demonstratio quae continet aliquid obscurum, sit protinus et ipsa obscura; si sit autem eiusmodi, necesse est ut egeat aliqua demonstratione, quod quidem est absurdum. quod ergo constat ex propositionibus et illatione nequaquam fuerit demonstratio, siquidem intelligimus demonstrationem neque obscuram neque egentem demonstratione. 387. praeterea demonstratio est ex iis quae referuntur ad aliquid: neque enim ad se ipsam inclinat neque in se circumscribi intelligitur, sed habet aliquid cuius est demonstratio. si ergo illatio fuerit in eo comprehensa, quidquid autem refertur ad aliquid est extra illud ad quod dicitur relatum; ad nihil refertur mente sic concepta demonstratio, siquidem in ea iam comprehendebatur illatio. 388. sed etsi aliam extrinsecus constituerimus illationem, ad quam relata intelligetur demonstratio, duae erunt rei demonstrandae loco illationes, una quidem quae continetur in demonstratione, secunda autem quae extra, ad quam relata intelligitur ac mente concipitur demonstratio. absurdum est autem unius demonstrationis dicere duas esse illationes. non est

---

w) *ἡ ἀπόδειξις λόγος εἶναι*] fuit haec definitio demonstrationis supra sect. 301 sq. et 2 Pyrrhon. sect. 135 etc.

x) *τὸ σύνθετον ἐκ λημμάτων*] lib. 2 Pyrrhon. sect. 173 sq.

y) *ἡ ἀπόδειξις τῶν πρός τι*] ib. 173.

z) *οὐδὲ κατὰ περιγραφὴν νενόηται*] demonstratio non concipitur tam-
P 532 quam res absoluta, quae in se circumscribatur, neque ad aliam rem respiciat. sic infra sect. 394 *οὐ τῶν κατὰ περιγραφὴν καὶ ἀπολύτως νοουμένων ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις, ἀλλὰ τῶν πρός τι.*

a) *κἂν ἑτέραν*] ita recte editi pro *ἑτέροις*, quod legit Hervetus atque est in ms Ciz.

b) *κατὰ τὸν τόπον*] al. *τρόπον hoc pacto*, vel *λόγον in argumento eodem.*

ἐπιφορᾶς συνεστὼς ἔστιν ἀπόδειξις. λείπεται τοίνυν τὸ ἐκ τῶν 389
λημμάτων λέγειν μόνον ἀπόδειξιν εἶναι· ὅπερ ἦν εὔηθες. τοῦτο
γὰρ οὐδὲ λόγος ἐστὶ τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ πρᾶγμα ἐλλιπὲς καὶ
ἀδιανόητον, εἴγε οὐθείς φησι τῶν νοῦν ἐχόντων τὸ τοιοῦτον κατ'
ἰδίαν 'εἰ ἔστι κίνησις, ἔστι κενόν· ἀλλὰ μὴν ἔστι κίνησις', ἢ
λόγον[c]) εἶναι ἢ διάνοιάν τινα σώζειν. εἰ οὖν μήτε τὸ ἐκ τῶν 390
λημμάτων καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐπιφορᾶς σύνθετον νοεῖται ἀπόδειξις,
μήτε τὸ ἐκ τῶν λημμάτων μόνον, ἀνεπινόητός ἐστιν ἡ ἀπόδει-
ξις. ἔτι ἡ ἀποδεικνύουσα ἀπόδειξις ἤτοι πρόδηλος οὖσα προδή- 391
λου[d]) ἐστὶν ἀπόδειξις ἢ ἄδηλος ἀδήλου ἢ ἄδηλος προδήλου ἢ
πρόδηλος ἀδήλου· οὐδὲν δὲ τούτων, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα
ἔστι τι ἀπόδειξις. καὶ δὴ πρόδηλος μὲν προδήλου οὐ δύναται 392
τυγχάνειν ἀπόδειξις, ἐπεὶ τὸ πρόδηλον οὐ χρήζει ἀποδείξεως,
ἀλλ' ἐξ αὑτοῦ γνώριμον καθέστηκεν· ἄδηλος δὲ ἀδήλου πάλιν
οὐκ ἂν εἴη ἀπόδειξις, παρ' ὅσον αὐτὴ χρείαν ἕξει τοῦ παριστάν-
τος ἄδηλος οὖσα, καὶ οὐχ ἑτέρου τινὸς γενήσεται παραστατική.
ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ἄδηλος προδήλου· ἀμφότερα γὰρ συνδραμεῖ- 393
ται ἄπορα. τό τε γὰρ ἀποδεικνύμενον οὐ δεήσεταί τινος ἀποδεί-
ξεως πρόδηλον ὄν, ἥ τε ἀπόδειξις χρείαν ἕξει τοῦ καταστήσον-
τος αὐτὴν ἄδηλος οὖσα. ὥστε οὐδὲ ἄδηλος προδήλου γένοιτ' ἂν
ποτε ἀπόδειξις. λείπεται λέγειν ὅτι πρόδηλος ἀδήλου· ὃ καὶ αὐτὸ 394
τῶν ἀπόρων ἐτύγχανεν. εἰ γὰρ οὐ τῶν κατὰ περιγραφὴν[e]) καὶ
ἀπολύτως νοουμένων[f]) ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις, ἀλλὰ τῶν πρός τι, τὰ

ergo demonstratio id quod constat ex propositionibus et illatione. 389. restat ergo ut id solum quod constat ex sumptionibus, dicatur esse demonstratio. quod quidem est stultum. hoc enim neque est omnino argumentatio, sed res manca ac deficiens et quae intelligi non potest, siquidem nullus qui sapit dicet hoc 'si est motus, est inane; atqui est motus', seiunctim ita habere consecutionem aut aliquam servare sententiam. 390. si ergo neque quod est compositum ex sumptionibus et ex illatione, mente concipi potest demonstratio, neque id quod constat solum ex sumptionibus, intelligi ac mente concipi non potest demonstratio. 391. praeterea demonstratio aut manifesta est rei manifestae demonstratio aut obscurae obscura aut obscura manifestae aut manifesta obscurae. nihil est autem horum, ut ostendemus; non est ergo aliquid demonstratio. 392. nam manifesta quidem manifestae rei demonstratio esse non potest, quandoquidem manifestum non indiget demonstratione, sed ex se manifestum fit; obscura autem rei obscurae rursus non fuerit demonstratio, quandoquidem ipsa indigebit aliquo quod eam ostendat, cumque sit obscura ipsa, non aliud quidquam ostendet. 393. similiter neque obscura rei manifestae; utraque enim concurrent dubia. nam et quod demonstratur, non indigebit aliqua demonstratione, cum sit manifestum, et demonstratio indigebit eo quod sit eam ostensurum, cum sit obscura. quamobrem neque obscura rei manifestae umquam fuerit demonstratio. 394. restat ergo ut dicatur manifesta rei obscurae; quod ipsum quoque est ex dubiis. si enim non ex rebus quae circumscripte et absolute intelliguntur est demonstratio, sed ex iis quae referuntur ad aliquid; quae au-

---

c) ἢ λόγον] ita legendum utique pro ἢ λῆγον ex 2 Pyrrhon. sect. 176. in ms Ciz. ἄλητον, nullo sensu.

d) ἤτοι πρόδηλος προδήλου] confer 2 Pyrrhon. sect. 177 sq.

e) οὐ τῶν κατὰ περιγραφὴν] supra sect. 387.

f) ἀπολύτως νοουμένων] ἀπόλυτα dixit sect. 273.

δὲ πρός τι, ὡς ἐδείξαμεν [g]) ἐν τῇ περὶ σημείου ζητήσει, συγκα-
P 533 ταλαμβάνεται ἀλλήλοις, τὰ δὲ συγκαταλαμβανόμενα οὐκ ἐξ ἀλλήλων ἐκκαλύπτεται, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐστι πρόδηλα· οὐκ ἔσται ἡ ἀπόδειξις πρόδηλος ἀδήλου ἀπόδειξις διὰ τὸ κἀκεῖνο συγκατα-
395 λαμβανόμενον αὐτῇ δι' αὐτοῦ προπίπτειν. εἰ οὖν μήτε ὡς φαινόμενον φαινομένου ἐστὶν ἀπόδειξις μήτε ὡς ἄδηλον ἀδήλου μήτε ὡς ἄδηλον φαινομένου μήτε ὡς φαινόμενον ἀδήλου, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι, λεκτέον μηδὲν εἶναι ἀπόδειξιν.

396 Ἀκολούθως δὲ τοῖς εἰρημένοις, ἐπεὶ καὶ οἱ Στωϊκοὶ μάλιστα δοκοῦσιν [h]) ἐξηκριβωκέναι τοὺς ἀποδεικτικοὺς τρόπους, φέρε καὶ πρὸς τούτους [i]) ὀλίγα διεξέλθωμεν παριστάντες, ὅτι τὸ ὅσον ἐπὶ ταῖς ὑποθέσεσιν αὐτῶν τάχα μὲν [k]) πάντα ἐστὶν ἀκατάληπτα,
397 ἰδιαίτερον δὲ ἡ ἀπόδειξις. ἔστι μὲν οὖν ἡ ἀπόδειξις, ὥς ἔστι παρ' αὐτῶν ἀκούειν, καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσις [l]), ἥτις διπλοῦν ἔοικεν εἶναι πρᾶγμα, καὶ τὸ μέν τι ἔχειν ἀκούσιον, τὸ δὲ ἑκούσιον καὶ ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει κείμενον. τὸ μὲν γὰρ φαντασιωθῆναι ἀβούλητον ἦν καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ πάσχοντι ἔκειτο, ἀλλ' ἐπὶ τῷ φαντασιοῦντι τὸ οὑτωσὶ διατεθῆναι, οἷον λευκαντικῶς λευκοῦ ὑποπεσόντος χρώματος, ἢ γλυκαντικῶς γλυκέος τῇ γεύσει προσαχθέντος. τὸ δὲ συγκαταθέσθαι τούτῳ τῷ κινήματι

tem referuntur ad aliquid, ut ostendimus cum disquireremus de signo, simul inter se comprehenduntur, quae autem simul comprehenduntur, non a se invicem aperiuntur ac revelantur, sed sunt ex se ipsis manifesta; non erit demonstratio manifesta rei obscurae demonstratio propterea quod id quoque quod simul cum illa comprehenditur per se incurrat. 395. si ergo neque ut res apparens rei apparentis est demonstratio neque ut obscura obscurae neque ut res obscura rei manifestae neque ut res apparens rei obscurae, praeter haec autem nihil est; dicendum est nihil esse demonstrationem.

396. Consequenter autem iis quae hactenus dicta sunt, quoniam Stoici maxime videntur callere modos demonstrativos, age adversus eos quoque paucis disseramus ostendamusque quod, si spectentur eorum hypotheses, fortasse quidem omnia sunt incomprehensibilia, proprie autem maximeque demonstratio. 397. atque est quidem demonstratio, ut ex eis licet audire, comprehendentis phantasiae consensio, quae quidem videtur res esse duplex, et habere aliquid quidem involuntarium, aliquid vero voluntarium et situm in nostro iudicio. nam phantasiae quidem visis moveri non est voluntarium nec situm est in eo qui afficitur, sed in eo quod eum ut sic afficiatur movet, verbi gratia album ut videat, si color albus ei se obtulerit, aut sentiat dulcedinem, si gustui dulce fuerit admotum. assentiri autem huic mo-

---

g) ὡς ἐδείξαμεν] sect. 174 sq.

P 533 h) οἱ Στωϊκοὶ μάλιστα δοκοῦσι] ms Ciz. μάλιστά κε, rectum esset μάλιστά γε. de Stoicis notum ac saepe etiam a Sexto notatum, quod in dialecticis argutiis primas sibi libenter tribuerunt, Chrysippo praesertim in hoc elaborante, ut subtilitate omnibus anteiret, quod vel ex solo eius librorum dialecticorum titulo apud Laërtium 7 189-198 constat.

i) πρὸς τούτους] ita leg. pro τούτοις.

k) τάχα μὲν] vocabulum Scepticis solenne, ut ἴσως ἔξεστι ἐνδέχεται etc. 1 Pyrrhon. sect. 194 τάχ' ἴσως. infra sect. 459.

l) καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσις] sensus est, illam rem pro demonstrata haberi, cui phantasia quae rem comprehendit assentiri cogitur. hanc enim pro criterio sive regula veri falsique habuere Stoici, ut dictum ad librum superiorem sect. 227.

ἔκειτο ἐπὶ τῷ παραδεχομένῳ τὴν φαντασίαν m). ὥστε ἡ κατάλη- 398
ψις προηγουμένην ἔχει τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν, ἧς ἐστι
συγκατάθεσις. ἡ δὲ καταληπτικὴ φαντασία προάγουσαν εἶχε τὴν
φαντασίαν, ἧς ἐστιν εἶδος· φαντασίας γὰρ μὴ οὔσης οὐδὲ κατα-
ληπτική ἐστι φαντασία, παρ' ὅσον τοῦ γένους μὴ ὄντος οὐδὲ
τὸ εἶδός ἐστι· καὶ καταληπτικῆς μὴ οὔσης φαντασίας οὐδὲ
συγκατάθεσίς ἐστιν αὐτῆς. τῆς δὲ καταληπτικῆς φαντασίας τῆς
συγκαταθέσεως αἰρομένης αἴρεται καὶ ἡ κατάληψις. ἔνθεν ἂν 399
ἐπιδειχθῇ διὰ τῆς ἀποδείξεως, ὅτι οὐ δύναται φαντασία γενέσθαι
κατὰ τοὺς Στωϊκούς n), δῆλον ἔσται, ὡς οὐδὲ καταληπτικὴ φαν-
τασία τις ὑποστήσεται τῆς ἀποδείξεως. ταύτης δὲ μὴ οὔσης οὐδ'
ἡ συγκατάθεσις αὐτῆς, ὅπερ ἦν ἡ κατάληψις. ὅτι δὲ οὐκ ἔστιν 400
ἀποδείξεως φαντασία κατὰ τοὺς Στωϊκούς, δείκνυται πρῶτον μὲν P 534
ἐκ τοῦ κοινότερον παρ' αὐτοῖς διαπεφωνῆσθαι τὸ τί ποτ' ἔστιν
ἡ φαντασία. μέχρι γὰρ τοῦ τύπωσιν αὐτὴν λέγειν ἐν ἡγεμονικῷ o)
συμφωνήσαντες, περὶ αὐτῆς διαφέρονται τῆς τυπώσεως, Κλεάν-
θους μὲν κυρίως ἀκούοντος τὴν μετὰ εἰσοχῆς καὶ ἐξοχῆς νοου-
μένην, Χρυσίππου δὲ καταχρηστικώτερον ἀντὶ τῆς ἀλλοιώσεως.
εἰ δὴ καὶ κατ' ἐκείνους αὐτοὺς ἡ τύπωσις μέχρι τοῦ νῦν οὐχ 401
ὁμολογεῖται, ἀνάγκη καὶ τὴν φαντασίαν ἄχρι δεῦρο διαφωνου-
μένην ἐν ἐποχῇ φυλάσσεσθαι καὶ τὴν ἐξηρτημένην αὐτῆς ἀπό-

tioni situm est in eo qui admittit phantasiam. 398. quamobrem comprehensio habet praecedentem comprehendentem phantasiam, cuius est assensio. comprehendens autem phantasia praecedentem habet phantasiam, cuius est species: si enim non sit phantasia, nec est phantasia comprehendens, quoniam si non sit genus, nec est species; et si non sit comprehendens phantasia, nec est eius assensio. si autem comprehendentis phantasiae tollitur assensio, tollitur etiam comprehensio. 399. hinc si ostensum fuerit per demonstrationem, quod non possit esse phantasia ex sententia Stoicorum, erit perspicuum quod nec consistet aliqua quae demonstrationem comprehendet phantasia. quodsi ea non sit, neque eius erit assensio, quod quidem erat comprehensio. 400. quod autem non sit phantasia demonstrationis ex sententia Stoicorum, ostenditur primum quidem ex eo quod communiter apud eos dissentitur quidnam sit phantasia. nam cum hactenus consenserint quod dicant eam esse impressionem in mente sive parte animae quae tenet principatum, de ipsa dissident impressione, Cleanthe quidem proprie accipiente de ea quae intelligitur cum depressione et eminentia, Chrysippo autem per abusionem pro alteratione. 401. si autem ex illorum ipsorum sententia hucusque apud eos non constat de impressione, necesse est etiam de phantasia, de qua hucusque dissentitur, sustinere assensionem et de de-

m) ἐπὶ τῷ παραδεχομένῳ τὴν φαντασίαν] recte ita editi, nec probandum quod in variis lectionibus a Genevensi typographo ex ms codice annotatum est παρεχομένῳ: id enim esset τὸ φαντασιοῦν sive φανταστόν, cum sermo sit de φαντασιουμένῳ.

n) κατὰ τοὺς Στωϊκούς] non quod Stoici negaverint phantasiam dari, sed quod Sextus ex repugnantibus ipsorum dogmatibus atque ut sect. 406 vocat τεχνολογίαις hoc conatur evincere, intelligi illam concipique adeoque existere phantasiam non posse.

o) τύπωσιν - - ἐν ἡγεμονικῷ] est haec definitio phantasiae a Zenone Citieo prodita, quam retinuerunt quidem Stoici, sed diversimode eam explicarunt, ut notavi ad librum superiorem sect. 228 et 372, ubi Cleanthis ac Chrysippi etiam mentio, et ad 2 Pyrrhon. sect. 70, ubi de εἰσοχῇ et ἐξοχῇ. P 534

402 δειξιν. εἶτα διδόσθω καὶ εἶναι τὴν φαντασίαν ὁποίαν ποτὲ θέλουσιν, εἴτε κυρίως τύπωσιν τὴν μετὰ τῆς εἰσοχῆς καὶ ἐξοχῆς εἴτε ἑτεροίωσιν· ἀλλὰ τὸ πῶς αὕτη γίνεται τῆς ἀποδείξεως τῶν ἀπορωτάτων. δῆλον γὰρ ὅτι τὸ μὲν φανταστὸν ὀφείλει ποιεῖν, τὸ δὲ φαντασιούμενον ἡγεμονικὸν πάσχειν· ἐκεῖνο μὲν ἵνα τυπώσῃ, τοῦτο δ' ἵνα τυπωθῇ. ἄλλως γὰρ οὐκ εἰκὸς συμβαίνειν φαντα-
403 σίαν. τὸ μὲν οὖν ἡγεμονικὸν τάχα συγχωρήσει τις δύνασθαι πάσχειν, καίπερ ἀσυγχώρητον ὄν. τὴν δὲ ἀπόδειξιν πῶς εἰκός ἐστι ποιεῖν; ἤτοι γὰρ σῶμα κατ' αὐτούς ἐστιν ἢ ἀσώματον.
404 σῶμα μὲν οὖν οὐκ ἔστιν· ἐξ ἀσωμάτων γὰρ λεκτῶν[p]) συνέστηκεν· εἰ δὲ ἀσώματον, ἐπεὶ τὰ ἀσώματα κατ' αὐτοὺς οὔτε ποιεῖν τι πέφυκεν οὔτε πάσχειν· καὶ ἡ ἀπόδειξις ἀσώματος οὖσα οὐδὲν δυνήσεται ποιεῖν, μηδὲν δὲ ποιοῦσα οὐδὲ τυπώσει τὸ ἡγε-
405 μονικόν. μὴ τυποῦσα δὲ αὐτὸ οὐδὲ φαντασίαν αὐτῆς ποιήσει περὶ αὐτό· εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ καταληπτικὴν φαντασίαν. μὴ οὔσης δὲ αὐτῆς περὶ τῷ ἡγεμονικῷ καταληπτικῆς φαντασίας οὐδὲ κατάλη-
406 ψις αὐτῆς γενήσεται. κατὰ τὰς τῶν Στωϊκῶν ἄρα τεχνολογίας ἀκατάληπτός ἐστιν ἡ ἀπόδειξις. καὶ μὴν οὐδὲ ἔνεστι λέγειν ὅτι τὰ ἀσώματα οὐ ποιεῖ τι οὐδὲ φαντασιοῖ ἡμᾶς· ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ ἐπ' ἐκείνοις φαντασιούμενοι. εἰ γὰρ ὁμολογεῖται ὅτι πᾶν ἀποτέλεσμα οὐ χωρίς γε τοῦ δρῶντος καὶ τοῦ πάσχοντος συνίσταται, ὀφείλει καὶ ἡ φαντασία τῆς ἀποδείξεως ἀποτέλεσμα καθεστη-
407 κυῖα μὴ χωρὶς τοῦ δρῶντός τε καὶ πάσχοντος νοεῖσθαι. τὸ μὲν
P 535 οὖν πάσχον ὅτι ἡγεμονικόν ἐστι, δεδώκασιν οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλόσοφοι. τὸ δὲ τυποῦν καὶ ποιοῦν τί ἂν εἴη κατ' αὐτούς, ἄξιον

monstratione quae ab ea dependet. 402. deinde detur etiam qualem volunt esse phantasiam, sive proprie impressionem cum depressione et eminentia sive alterationem; sed quemadmodum fiat ipsa impressio demonstrationis, est maxime dubium. est enim perspicuum quod id quidem quod phantasiae visa movet, debet agere, mens autem sive pars animae quae tenet principatum, pati; illud quidem ut imprimat, hoc autem ut imprimatur. alioqui enim non est consentaneum evenire phantasiam. 403. atque mentem quidem sive partem animae quae tenet principatum, fortasse concedet quispiam posse pati, etiamsi non sit concedendum. demonstrationem autem quomodo consentaneum est agere? aut enim ex eorum sententia est corpus aut incorporeum. 404. atque corpus quidem non est: constat enim ex iis quae ipsi vocant dicta, quae sunt incorporea. sin autem incorporeum, quandoquidem incorporea ex eorum sententia neque a natura habent insitum ut aliquid agant neque ut patiantur; et demonstratio cum sit incorporea, nihil poterit agere, et si nihil agat, in mentem sive partem quae tenet principatum animae nihil imprimet. 405. si in eam autem nihil imprimat, neque in ipsa efficiet phantasiam demonstrationis; quod si ita sit, neque comprehendentem eius phantasiam. quodsi non sit comprehendens phantasia in mente sive parte animae quae tenet principatum, neque eius erit comprehensio. 406. ex Stoicorum ergo quae traduntur artis praeceptis demonstratio est eiusmodi ut non possit comprehendi. sed neque dici potest quod incorporea non agunt aliquid neque nos phantasiae visis movent; nos enim sumus qui ab illis visis movemur. si enim constat quod nullus effectus consistit absque eo quod agit et patitur, debet etiam phantasia quae est effectus demonstrationis, non intelligi sine eo quod agit et patitur. 407. atque quod mens quidem sive pars animae quae tenet principatum, sit patiens, concesserunt Stoici philosophi. quidnam sit autem quod imprimit agitque ex eorum sententia,

p) ἐξ ἀσωμάτων γαρ λεκτῶν] supra sect. 336. 262.

*μαθεῖν. ἤτοι γάρ ἀπόδειξίς ἐστιν ἡ τυποῦσα τὸ ἡγεμονικὸν καὶ
κινοῦσα τὴν ἑαυτῆς* q) *φαντασίαν, ἢ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτὸ τυποῖ
καὶ φαντασιοῖ. ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἀπόδειξις οὐκ ἂν εἴη τοῦ ἡγεμονικοῦ
τυπωτική· ἀσώματος γάρ ἐστι. τὸ δὲ ἀσώματον* r) *κατ᾽ αὐτοὺς
οὔτε ποιεῖ τι οὔτε πάσχει. εἰ δὲ τὸ ἡγεμονικὸν ἑαυτὸ τυποῖ,* 408
*ἤτοι οἷός ἐστιν ὁ τύπος τοιοῦτο καὶ τὸ τυποῦν, ἢ ἀλλοῖον μέν
τι ὁ τύπος, ἀνόμοιον δέ τι τούτου τὸ τυποῦν. καὶ εἰ μὲν ἀνό-
μοιον, ἀλλοίων ὑποκειμένων ἄλλων γενήσονται αἱ φαντασίαι,
ὅπερ πάλιν εἰς τὴν περὶ ἁπάντων ἀκαταληψίαν συγκλείει τοὺς
Στωϊκούς. εἰ δὲ ὅμοιός ἐστιν ὁ τύπος τῷ τυποῦντι, ἐπεὶ τὸ
ἡγεμονικὸν ἑαυτὸ τυποῖ, λήψεται φαντασίαν οὐ τῆς ἀποδείξεως
ἀλλὰ ἑαυτοῦ· ὃ πάλιν ἐστὶν ἄτοπον. οἱ δὲ καὶ δι᾽ ὑποδειγμά-* 409
*των πειρῶνται τὸ ἀξιούμενον παραμυθεῖσθαι. ὥσπερ γάρ, φα-
σίν, ὁ παιδοτρίβης* s) *καὶ ὁ ὁπλομάχος ἔσθ᾽ ὅτε μὲν λαβόμενος
τῶν χειρῶν τοῦ παιδὸς ῥυθμίζει καὶ διδάσκει τινὰς κινεῖσθαι
κινήσεις, ἔσθ᾽ ὅτε δὲ ἄπωθεν ἑστὼς καί πως κινούμενος ἐν
ῥυθμῷ παρέχει ἑαυτὸν* t) *ἐκείνῳ πρὸς μίμησιν· οὕτω καὶ τῶν*

discere est operae pretium. aut enim est demonstratio, quae typum imprimit in mentem sive partem tenentem principatum animae et movet sui phantasiam, aut mens ipsa imprimit se et visis phantasia movet. sed demonstratio quidem minime impresserit in mentem sive partem animae quae tenet principatum; est enim incorporea. incorporeum autem ex eorum sententia neque agit quidquam neque patitur. 408. sin autem mens ipsa se imprimit, aut qualis est typus tale est etiam quod imprimit, aut diversum est typus imprimentisque dissimile. et si dissimile quidem est, diversorum subiectorum diversae etiam erunt phantasiae. quod rursus ad hoc concludit Stoicos, ut nullarum rerum ulla sit comprehensio. si autem typus est similis ei a quo imprimitur, quoniam mens sive pars animae quae tenet principatum se ipsam imprimit, accipiet phantasiam non demonstrationis, sed sui; quod rursus est absurdum. 409. alii autem conantur rem reddere faciliorem. quomodo, inquiunt, puerorum exercendorum magister et qui docet eos arma tractare, aliquando quidem prehensis manibus pueri componit et docet eum movere aliquos motus, aliquando autem stans eminus et certo modo se movens in numerum se praebet illi imitandum; ita etiam eorum quae cadunt sub phantasiam, nonnulla quidem veluti contrectantia et tangentia mentem

q) *ἑαυτῆς*] ita ms Ciz. phantasiam sui, hoc est de se, pro *αὐτῆς*. *φαν-* P 535
τασίαν τῆς ἀποδείξεως infra sect. 408.

r) *τὸ δὲ ἀσώματον*] supra sect. 263 et 404. quando autem negarunt Stoici id quod non sit corpus vel agere posse vel pati, convenit illis cum Epicureis, ex quorum sententia *tangereque et tangi nisi corpus nulla potest res*. itaque et deum et mentem pro corporibus Stoici habuere, perinde ut ex Christianis veteribus quidam, veriti scilicet, ne nihil essent si corpus non essent.

s) *ὁ παιδοτρίβης*] gymnastes qui in gymnasiis corpora exercere edocebat, de quo Hieron. Mercurialis lib. 1 artis gymnast. c. 12. erant autem exercitiorum genera varia, ut in luctu disco cursu saltu pila, de quibus praeter Mercurialem Petrus Faber atque libro de quattuor artibus popularibus praeclarus Vossius. qui in athletica et gladiatoria sive armis tractandis instituebat, peculiariter a nostro vocatur *ὁ ὁπλομάχος*, licet notum est a paedotriba quoque athletas edoctos fuisse.

t) *ἐν ῥυθμῷ παρέχει ἑαυτόν*] uti iam dixerat quod *ῥυθμίζει* alios, ita iam ait paedotribam *ῥυθμίζειν* se ipsum et ad certum *ῥυθμόν* componere. dicitur autem *ῥυθμός* Graecis quidquid sub certam mensuram cadit sive oculis subiiciatur sive auribus. unde *ῥυθμῷ* locus non modo in

φανταστῶν ἔνια μὲν οἱονεὶ ψαύοντα καὶ θιγγάνοντα τοῦ ἡγεμο-
νικοῦ ποιεῖται τὴν ἐν τούτῳ τύπωσιν, ὁποῖόν ἐστι τὸ λευκὸν καὶ
μέλαν καὶ κοινῶς τὸ σῶμα· ἔνια δὲ τοιαύτην ἔχει φύσιν, τοῦ
ἡγεμονικοῦ ἐπ᾽ αὐτοῖς φαντασιουμένου καὶ οὐχ ὑπ᾽ αὐτῶν, ὁποῖά
410 ἐστι τὰ ἀσώματα λεκτά. οἱ δὲ τοῦτο λέγοντες πιθανῷ μὲν χρῶν-
ται παραδείγματι, οὐ συνάγουσι δὲ τὸ προκείμενον. ὁ μὲν γὰρ
παιδοτρίβης καὶ ὁ ὁπλομάχος εἰσὶ σῶμα, καὶ κατὰ τοῦτο ἐδύναντο
φαντασίαν ἐμποιεῖν τῷ παιδί· ἡ δὲ ἀπόδειξις ἀσώματος u) καθ-
εστήκει καὶ κατὰ τοῦτο ἐζητεῖτο, εἰ δύναται φανταστικῶς τυποῦν
P 536 τὸ ἡγεμονικόν. ὥστε μὴ ἀποδεδεῖχθαι αὐτοῖς τὸ ἀρχῆθεν ζητού-
411 μενον. ὅθεν τούτων ἀποδεδειγμένων x) σκοπῶμεν μετελθόντες,
εἰ καὶ κατὰ τὴν διαλεκτικὴν θεωρίαν δύναται ἡ τῆς ἀποδείξεως y)
αὐτοῖς ὑπόσχεσις σώζεσθαι. οἴονται τοίνυν τρεῖς τινας ἀλλήλοις
συζυγεῖν λόγους z), τόν τε συνακτικὸν καὶ τὸν ἀληθῆ καὶ τὸν
412 ἀποδεικτικόν. ὧν τὸν μὲν ἀποδεικτικὸν πάντως ἀληθῆ τε καὶ
συνακτικόν, τὸν δὲ ἀληθῆ πάντως συνακτικὸν μὲν ὑπάρχειν, οὐκ
ἐξ ἀνάγκης δὲ καὶ ἀποδεικτικόν· τὸν δὲ συνακτικὸν οὔτε πάντως
413 ἀληθῆ οὔτε πάντως ἀποδεικτικόν. καὶ ὁ μὲν τοιοῦτος ἡμέρας
οὔσης a) ‘εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστίν· ἀλλὰ μὴν νύξ ἐστι, σκότος
ἄρα ἐστίν’ συνάγει μὲν διὰ τὸ ἐν ὑγιεῖ ἠρωτῆσθαι σχήματι b)·
οὐκ ἔστι δὲ ἀληθὴς τὸ δεύτερον λῆμμα ἔχων ψεῦδος τὴν πρόσ-
414 ληψιν, τό ‘ἀλλὰ μὴν νύξ ἐστιν’. ὁ δὲ οὕτως ἔχων ἡμέρας οὔσης

sive partem quae tenet animae principatum, in ea efficiunt impressionem, cuiusmodi est album et nigrum et communiter corpus; nonnulla autem habent eiusmodi naturam, ut mens de eis phantasiam concipiat, non ab illis accipiat impressam, cuiusmodi sunt quae vocant dicta, utpote incorporea. 410. qui autem hoc dicunt, probabili quidem utuntur exemplo, sed non firmiter probant propositum. nam qui pueros exercet et qui ad arma erudit, sunt corpus, et ea ratione possunt puero ingenerare phantasiam; demonstratio autem est incorporea, et ideo quaerebatur an posset menti sive parti quae tenet animae principatum imprimere phantasiam. quo fit ut non sit ab eis demonstratum quod quaerebatur ab initio. 411. his itaque expositis transeamus et consideremus, an etiam ex praeceptionibus dialecticis possit eis conservari demonstrationis professio. ‘existimant ergo tres argumentationes debere inter se esse coniugatas, nempe et colligentem firmiter et veram et demonstrativam. 412. ex quibus demonstrativam quidem esse omnino veram et firmiter colligentem, veram autem semper quidem esse firmiter colligentem, non necessario autem etiam demonstrativam; firmiter colligentem autem neque semper veram neque semper demonstrativam. 413. et huiusmodi quidem argumentum, cum sit dies, ‘si nox est, sunt tenebrae; atqui nox est, sunt ergo tenebrae’, colligit quidem firmiter, propterea quod sit rogatum in proba et recta figura; non est autem verum, ut quod secundam falsam habeat propositionem, nempe adsumptionem ‘atqui est nox’. 414. quod autem sic habet, cum sit dies, ‘si dies est, lux est; atqui dies

---

versibus est et sonis sed in motu corporis etiam et in collocatione membrorum, in saltatione praecipue, tum in lucta etc.

u) ἡ ἀπόδειξις ἀσώματος] supra sect. 404. 407.

P 536 x) ἀποδεδειγμένων] puto Sextum scripsisse ὑποδεδειγμένων. neque enim ἀποδείξασθαι se profitetur Sextus eo praecipue loco ubi ἀπόδειξιν oppugnat.

y) ἡ τῆς] ita ms Ciz. pro ἥτις.

z) τρεῖς - - συζυγεῖν λόγους] confer lib. 2 Pyrrhon. sect. 137 ad 143.

a) ἡμέρας οὔσης] idem exemplum supra sect. 311 huius libri.

'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς ἄρα
ἐστί' συνακτικὸς ἅμα ἦν καὶ ἀληθὴς τῷ καὶ ἐν ὑγιεῖ ἠρωτῆσθαι
σχήματι καὶ δι' ἀληθῶν ἀληθὲς συνάγειν. κρίνεσθαι δέ φασι 415
τὸν συνακτικὸν λόγον, ὅτι συνακτικός ἐστιν, ὅταν τῇ διὰ τῶν
λημμάτων αὐτοῦ συμπλοκῇ ἕπηται τὸ συμπέρασμα, οἷον τὸν
τοιοῦτον λόγον ἡμέρας οὔσης 'εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστιν· ἀλλὰ
μὴν νύξ ἐστι, σκότος ἄρα ἐστί' καίπερ μὴ ὄντα ἀληθῆ διὰ τὸ
ἐπὶ ψεῦδος ἄγειν, συνακτικὸν εἶναί φαμεν. συμπλέξαντες γὰρ 416
οὕτω τὰ λήμματα, 'νύξ ἐστι, καὶ εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστί',
ποιοῦμεν συνημμένον συλλογισμόν c), ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ τῆς
τοιαύτης συμπλοκῆς, λήγοντα δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τοιοῦτον
'νύξ ἐστι, καὶ εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστί'. τοῦτο γὰρ τὸ συνημ-
μένον ἀληθές ἐστι διὰ τὸ μηδέποτε ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς
λήγειν ἐπὶ ψεῦδος d). ἡμέρας μὲν γὰρ οὔσης ἄρχεται ἀπὸ ψεύ-
δους τοῦ 'νύξ ἐστι, καὶ εἰ νύξ ἐστι, σκότος ἐστί', καὶ λήξει
ἐπὶ ψεῦδος 'σκότος ἐστί'· καὶ οὕτως ἔσται ἀληθές· νυκτὸς δὲ
ἄρξεται μὲν ἀπ' ἀληθοῦς καὶ λήξει ἐπ' ἀληθές, καὶ ἔσται παρ'
αὐτὸ τοῦτο ἀληθές. οὐκοῦν ὁ μὲν συνακτικὸς τότε ἐστὶν ὑγιής, 417
ὅταν συμπλεξάντων ἡμῶν τὰ λήμματα καὶ συνημμένον ποιησάν-
των τὸ ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ τῆς διὰ τῶν λημμάτων συμπλοκῆς,
λῆγον δ' εἰς τὸ συμπέρασμα, εὑρίσκηται τοῦτο αὐτὸ συνημμέ- P 537
νον ἀληθές. ὁ δ' ἀληθὴς λόγος κρίνεται ὅτι ἐστὶν ἀληθὴς οὐκ 418

est, lux ergo est', simul est et firmiter colligens et verum, quod et in proba ac recta rogatum sit figura et per vera verum colligat. 415. dicunt autem firmiter colligens indicari argumentum, quod colligat firmiter tunc, quando ex eius sumptionum connexione sequitur conclusio, ut hanc argumentationem, cum sit dies, 'si nox est, sunt tenebrae; atqui nox est, sunt ergo tenebrae', etiamsi non sit vera quoniam ducit ad falsum, dicimus esse firmiter colligentem. 416. cum enim sumptiones sic complexi erimus, 'nox est, et si nox est, sunt tenebrae', facimus connexum syllogismum, incipientem ab huiusmodi complexione et desinentem in huiusmodi conclusionem 'nox est, et si nox est, sunt tenebrae'. hoc enim connexum est verum, propterea quod neutiquam incipiens a vero desinat in falsum. nam si sit dies, incipit a falso 'nox est, et si nox est, sunt tenebrae', ac desinet in falsum 'sunt tenebrae'; et ita erit verum. si nox autem sit, incipiet quidem a vero et desinet in verum, et ex eo ipso etiam erit verum. 417. ergo firmiter colligens argumentum tunc erit verum, quando cum iunxerimus sumptiones et connexum fecerimus, quod incipit a complexione per sumptiones, desinitque in conclusionem, invenitur hoc ipsum connexum verum. 418. verum autem argumentum iudicatur esse verum, non ex eo solum quod

b) *ἐν ὑγιεῖ - - σχήματι*] confer sect. 304 et 432 sq.

c) *συνημμένον συλλογισμόν*] ms Ciz. λογισμόν, Hervetus: *connexam ratiocinationem.* ac distinguenda sunt *συνημμένον λῆμμα* et *συνημμένος συλλογισμός*. illud est quod propositionis maioris locum in syllogismo condicionato occupat, hic est syllogismus ipse totus, connexo illo et propositionibus inde suspensis constans. itaque ait Sextus syllogismum *συνημμένον* incipere a *συμπλοκῇ* hoc est a *συνημμένῳ λήμματι*, v. g. *si nox est, sunt tenebrae.* infra sect. 426 *ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς τῶν λημμάτων αὐτοῦ συμπλοκῆς, λῆγον δὲ εἰς τὴν ἐπιφοράν.* quod vero iterum adiungit, *si nox est, sunt tenebrae*, id facit vel maioris perspicuitatis causa, vel quoniam infra demonstrare vult argumentum hoc laborare vitio *παρολκῆς* sive superfluitatis, sect. 438 sq.

d) *λήγειν ἐπὶ ψεῦδος*] hoc enim unum genus connexi pro vitioso Stoici habuisse iam saepius noster innuit, sect. 114. 268. 331. 419 etc.

ἐκ τοῦ μόνον τὸ συνημμένον τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς διὰ τῶν
λημμάτων συμπλοκῆς καὶ λῆγον εἰς τὸ συμπέρασμα εἶναι ἀλη-
θές, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ διὰ τῶν λημμάτων τὸ συμπεπλεγμένον
ὑπάρχειν ὑγιές, ὡς ἂν τὸ ἕτερον τούτων εὑρίσκηται ψεῦδος, καὶ
τὸν λόγον ἐξ ἀνάγκης γίνεσθαι ψευδῆ, ὡς τὸν τοιοῦτον νυκτὸς
οὔσης, 'εἰ ἡμέρα ἐστίν, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς
ἄρα ἐστί', διὰ τὸ λῆμμα ἔχειν ψεῦδος τό 'ἡμέρα ἐστί' ψευδός
419 ἐστιν. ἀλλὰ τὸ μὲν συμπεπλεγμένον διὰ τῶν λημμάτων ἓν ἐχόν-
των συμπεπλεγμένον ψεῦδος τό 'ἡμέρα ἐστί' ψευδός ἐστι· τὸ
δὲ συνημμένον τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς διὰ τῶν λημμάτων συμ-
πλοκῆς καὶ λῆγον εἰς τὸ συμπέρασμα ἀληθὲς ἔσται. οὐδέποτε
γὰρ ἀρχόμενον ἀπὸ ἀληθοῦς λήγει ἐπὶ ψεῦδος, ἀλλὰ νυκτὸς μὲν
ἀπὸ ψεύδους ἄρχεται τῆς συμπλοκῆς, ἡμέρας δὲ ὥσπερ ἀπ' ἀλη-
420 θοῦς ἄρχεται, οὕτω καὶ εἰς ἀληθὲς λήγει. καὶ πάλιν ὁ τοιοῦτος
'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι, φῶς δέ γέ ἐστιν, ἡμέρα ἄρα ἐστί'
ψευδής ἐστι [e]), δυνάμενος ἡμᾶς δι' ἀληθῶν λημμάτων ἄγειν
421 ἐπὶ ψεῦδος. ἀλλὰ δὴ ἂν ἐξετάζωμεν, δύναται τὸ μὲν διὰ τῶν
λημμάτων συμπεπλεγμένον ἀληθὲς εἶναι ἡμέρας οὔσης, οἷον τὸ
τοιοῦτο, 'φῶς ἐστι' καί 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι'· τὸ δὲ συνημ-
μένον τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς διὰ τῶν λημμάτων συμπλοκῆς καὶ
λῆγον ἐπὶ τὸ συμπέρασμα, ψευδές [f]), οἷον τὸ τοιοῦτον 'εἰ φῶς
ἐστι' καὶ 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι'. δύναται γὰρ τὸ συνημ-
μένον τοῦτο, νυκτὸς οὔσης, ἀπὸ ἀληθοῦς ἄρχεσθαι τῆς συμ-
πλοκῆς, λήγειν ἐπὶ ψεῦδος τό 'ἡμέρα ἐστί' καὶ διὰ τοῦτο εἶναι

connexum quod incipit a complexione per sumptiones ac desinit in conclusionem, sit verum, sed etiam ex eo quod complexum ex sumptionibus verum sit, adeo ut si altera ex his inveniatur falsa, argumentatio quoque sit necessario falsa, ut haec cum sit nox, 'si dies est, lux est; atqui dies est, lux ergo est', propterea quod habeat falsam sumptionem illam 'dies est', falsa est. 419. sed complexum quidem, quoniam in una sumptione falsum admixtum habet 'dies est' est falsum; connexum autem quod incipit a nexu per sumptiones, et desinit in conclusionem, verum erit. neutiquam enim a vero incipiens desinit in falsum, sed noctu quidem incipit a falso in complexione, interdiu autem ut incipit a vero, ita etiam desinit in verum. 420. et rursus haec 'si dies est, lux est; lux autem est, est ergo dies' est falsa, quae per veras propositiones nos potest ad falsum deducere. 421. sed si examinemus, potest huiusmodi complexum ratione sumptionum suarum verum esse, si sit dies, ut hoc 'lux est' et 'si dies est, lux est'; connexum tamen incipiens a complexione per illas sumptiones et desinens in conclusionem, esse falsum, ut est hoc 'si lux est, dies est' et 'si dies est, lux est'. potest enim hoc connexum, si sit nox, a vera incipere complexione et in falsum desinere nempe 'dies est' et ideo esse

---

P 537 e) ψευδής ἐστι] ms Ciz. ψευδός ἐστι. est autem falsa haec argumentatio, quia σχῆμα μοχθηρόν et figura falsa est; ex consequente enim colligit antecedens, cum ex antecedente consequens colligere debuisset. neque adeo sequitur, quando lucet, statim esse diem, cum possit etiam de nocte lucere a face vel lucerna vel incendio vel luna denique ac stellis. confer infra sect. 433. Sextus autem ex Stoicorum τεχνολογίᾳ hoc loco aliam reddit rationem, quod nempe posset fieri ut in hoc argumento connexum incipiat a vero et in falsam conclusionem desinat, quod solum genus συνημμένου vitiosum esse iam dixit sect. 416.

f) λῆγον ἐπὶ τὸ συμπέρασμα, ψευδές] ita leg. pro ψεῦδος.

ψεῦδος. ὥστε γίνεται ἀληθὴς ὁ λόγος, οὔτε ὅταν τὸ συμπεπλεγμένον μόνον ᾖ ἀληθὲς οὔτε ὅταν τὸ συνημμένον, ἀλλ' ὅταν ἀμφότερα ἀληθῆ. ὁ δὲ ἀποδεικτικὸς g) τοῦ ἀληθοῦς διαφέρει, 422
ὅτι ὁ μὲν ἀληθὴς δύναται ἐναργῆ ἔχειν πάντα, φημὶ δὲ τά τε λήμματα καὶ τὴν ἐπιφοράν· ὁ δὲ ἀποδεικτικὸς πλέον τι ἔχειν βούλεται, λέγω δὲ τὸ τὴν ἐπιφορὰν ἄδηλον οὖσαν συνεκκαλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν λημμάτων. ὅθεν ὁ μὲν τοιοῦτος 'εἰ ἡμέρα 423
ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς ἄρα ἐστίν' ἐναργῆ ἔχων τὰ λήμματα καὶ τὴν ἐπιφορὰν ἀληθής ἐστι, καὶ οὐκ ἀποδεικτικός. ὁ δὲ τοιοῦτος 'εἰ γάλα ἔχει h) ἐν μαστοῖς ἥδε, κεκύηκεν ἥδε· ἀλλὰ μὴν γάλα ἔχει ἐν μαστοῖς ἥδε, κεκύηκεν ἄρα ἥδε' σὺν τῷ ἀληθὴς εἶναι ἔτι καὶ ἀποδεικτικός ἐστιν· ἄδηλον γὰρ ἔχων τὸ συμπέρασμα τὸ 'κεκύηκεν ἄρα ἥδε', τοῦτο διὰ τῶν P 538
λημμάτων ἐκκαλύπτει. τριῶν οὖν τῶν λόγων, τοῦ τε συνακτικοῦ 424
καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀποδεικτικοῦ, εἰ μέν τίς ἐστιν ἀποδεικτικός, οὗτος πολὺ πρότερόν ἐστιν ἀληθὴς καὶ συνακτικός· εἰ δέ τις ἀληθής, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀποδεικτικός, πάντως δὲ συνακτικός· εἰ δέ τις συνακτικός, οὐ πάντως ἀληθής, ὡς οὐδὲ πάντως ἀποδεικτικός. κοινῶς οὖν ὀφείλοντος πᾶσιν αὐτοῖς συμ- 425
βεβηκέναι τοῦ συνακτικοῦ ἰδιώματος, ἐὰν παραστήσωμεν ὅτι ἀνεύρετός ἐστι τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς i) ὁ συνακτικὸς λόγος, ἐσόμεθα παρεστακότες, ὅτι οὐδὲ ἀληθὴς οὐδὲ ἀποδεικτικὸς δύναται εὑρεθῆναι. ὅτι δὲ οὐκ ἔστι συνακτικὸς λόγος τις, ῥᾴδιον γνῶναι· 426
εἰ γὰρ συνακτικὸν εἶναι λέγουσι λόγον, ὅταν ἀληθὲς ᾖ συνημμένον, τὸ ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ τῆς τῶν λημμάτων αὐτοῦ συμπλοκῆς, λῆγον δὲ εἰς τὴν ἐπιφοράν, δεήσει προεπικεκρίσθαι τὸ

falsum. quamobrem vera est argumentatio, neque quando complexum solum fuerit verum neque quando connexum, sed quando ambo vera. 422. demonstrativa autem differt a vera, quoniam vera quidem potest omnia habere evidentia, sumptiones, inquam, et illationem; demonstrativa autem vult aliquid habere amplius, nempe ut a sumptionibus simul aperiatur ac reveletur illatio quae est obscura. 423. unde haec quidem 'si dies est, lux est; atqui dies est, lux ergo est' evidentes habens sumptiones et illationem, vera quidem est, sed non demonstrativa. ista autem 'si haec habet lac in uberibus, haec concepit; atqui lac habet in uberibus, concepit ergo haec' cum hoc quod est vera, est etiam demonstrativa. cum enim obscuram habeat conclusionem nempe 'haec concepit', eam aperit per sumptiones. 424. cum sint ergo tria argumentationum genera, nempe et colligens firmiter et vera et demonstrativa, si sit aliqua quidem demonstrativa, ea longe est prius vera et firmiter colligens; si qua autem sit vera, non est necessario demonstrativa, sed omnino firmiter colligens; si qua est autem colligens, non est semper vera, ut neque semper demonstrativa. 425. cum ergo eis omnibus communiter debeat accidere proprietas firmiter colligendi, si ostenderimus quod a Stoicis inveniri non potest argumentatio firmiter colligens, ostendemus quod inveniri non potest neque vera neque demonstrativa. 426. quod autem non sit ulla firmiter colligens argumentatio, est facile cognoscere: si enim firmiter colligentem dicunt esse argumentationem, quando verum fuerit connexum, quod incipit a complexione eius sumptionum desinitque in illationem, oportebit prius diiudicatum esse verum con-

g) *ὁ δὲ ἀποδεικτικὸς*] confer 2 Pyrrhon. sect. 140 sq. et sect. 312 et 452 huius libri.
h) *εἰ γάλα ἔχει*] eodem exemplo utitur sect. 252.
i) *τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς*] ita recte ms Ciz. pro *τῆς*. P 538

ἀληθὲς συνημμένον, καὶ τότε βεβαίως λαμβάνεσθαι τὸν ἐκ τού-
427 του ἠρτῆσθαι δοκοῦντα συνακτικὸν λόγον. ἀνεπίκριτον δέ γέ ἐστι
μέχρι τοῦ νῦν τὸ ὑγιὲς συνημμένον· τοίνυν οὐδὲ ὁ συνακτικὸς
λόγος δύναται γνώριμος ὑπάρχειν. ὥσπερ γὰρ μέτρου μὴ ἑστῶ-
τος ἀλλ' ἄλλοτ' ἄλλως μεταβαλλομένου, οὐδὲ τὸ μετρούμενον
ἕστηκεν· οὕτως ἐπεὶ οἱονεὶ μέτρον ἐστὶ τοῦ συνάγειν τὸν λόγον
τὸ ὑγιὲς συνημμένον, ἀκολουθήσει, τούτου ἀνεπικρίτου καθεστῶ-
428 τος μηδὲ ἐκεῖνον εἶναι σαφῆ. ὅτι δ' ἀνεπίκριτόν ἐστι τὸ ὑγιὲς
συνημμένον, αἱ εἰσαγωγαὶ τῶν Στωϊκῶν[k]) διδάσκουσιν, ἐν αἷς
πολλὰς καὶ διαφώνους[l]) καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀνεπικρίτους ἐκτίθεν-
ται τούτου κρίσεις. ὅθεν τοῦ συνακτικοῦ τοιούτου τυγχάνοντος,
πάντως καὶ ὁ ἀληθής, διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ ἀποδεικτικὸς ὀφείλει
ἐν ἐποχῇ φυλάττεσθαι. κἂν ἀποστάντες δὲ ταύτης τῆς ἐνστά-
σεως ἐπὶ τὴν τῶν περαινόντων καὶ ἀπεράντων χωρῶμεν τεχνο-
λογίαν, ἀδύνατος εὑρεθήσεται ἡ τοῦ ἀποδεικτικοῦ λόγου σύστασις.
429 Περὶ μὲν οὖν τῶν περαινόντων πολλῆς καὶ ἀκριβοῦς οὔσης
ζητήσεως, οὐκ ἀνάγκη νῦν διεξελθεῖν· περὶ δὲ τῶν ἀπεράντων
λόγων ἐπὶ ποσὸν ὑποδεικτέον. τοίνυν φασὶ τετραχῶς γίγνεσθαι[m])

nexum, et tunc firmiter ac stabiliter sumi argumentationem firmiter colligentem quae ex eo videtur dependere. 427. non fuit autem hactenus diiudicatum probum et rectum connexum; neque ergo potest esse nota colligens firmiter argumentatio. quomodo enim si non stet mensura, sed alias aliter mutetur, nec stabit quod cadit sub mensuram; ita quoniam est veluti mensura argumenti firmiter colligentis probum ac rectum connexum, sequetur ut si hoc non possit diiudicari, ne illa quidem sit dilucida. 428. quod autem non possit diiudicari probum et rectum connexum, Stoicorum docent institutiones, in quibus multa et dissidentia et huc usque non diiudicata de eo exponunt iudicia. unde cum ita comparata sit argumenti firmiter colligentis ratio, utique veri non aliter se habebit, et ideo etiam de demonstrativo debet sustineri assensio. quod si hac relicta obiectione pergamus ad eorum praeceptiones de argumentis firmiter concludentibus et non concludentibus, invenietur fieri non posse ut de demonstrativo argumento constet.

429. Atque quam magna sit contentiosaque quaestio de iis quae firmiter concludunt, non est necesse nunc disserere; de argumentis autem non firmiter concludentibus aliquantum est ostendendum. dicunt ergo quattuor mo-

---

k) *αἱ εἰσαγωγαὶ τῶν Στωϊκῶν*] non dubium mihi est ad Chrysippum a Sexto respici, inter illius enim scripta Laërtius 7 195 memorat *περὶ συλλογισμῶν εἰσαγωγῶν* (al. *εἰσαγωγικῶν*) *πρὸς Ζήνωνα α'*, *τῶν πρὸς εἰσαγωγὴν τρόπων πρὸς Ζήνωνα γ'*, *λόγοι συλλογιστικοὶ κατὰ ἀνάλυσιν ἐν τοῖς ἀναποδείκτοις α'*. confer nostrum sect. 223, ubi laudatur Chrysippus *ἐν πρώτῃ περὶ συλλογισμῶν εἰσαγωγῇ*. atque infra sect. 443, ubi nomine tenus Chrysippum appellat negatque eius dictis veluti oraculis sive *πυθοχρήστοις παραγγέλμασι* fidem protinus habendam esse.

l) *διαφώνους*] ita ms Ciz. et Genev. pro *διαφόρους*. sed in eodem Ciz. semel iterumque *συνεκτικοῦ* pro *συνακτικοῦ*.

m) *τετραχῶς γίγνεσθαι*] de iisdem quattuor vitiis argumentorum confer quae dicta ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 146 sq., ubi videbis etiam *ἀσύνακτον λόγον* a Sexto appellari quem hoc loco *ἀπέραντον* vocat, atque
P 539 *περαίνοντι* sive *περαντικῷ* hoc est *συνακτικῷ* et firmiter concludenti opponit. dicuntur autem argumenta *περαίνοντα* quae finem quem sibi proposuerunt, rem accurate et valide evincendo *συμπέρασμα* assequuntur, quemadmodum vicissim *ἀπέραντα* quae nec coelum nec terram tangunt, ut ab Apostolo 1 Timoth. 1 3 reprehensae *γενεαλογίαι ἀπέραντοι*, hoc est dubiae et incertae quas qui mirantur prae se ferunt Cabbalistarum

τὸν ἀπέραντον λόγον, ἤτοι κατὰ διάρτησιν ἢ κατὰ παρολκὴν ἢ P 539
κατὰ τὸ ἐν μοχθηρῷ ἠρωτῆσθαι σχήματι ἢ κατὰ ἔλλειψιν. ἀλλὰ 430
κατὰ διάρτησιν μέν, ὅταν μηδεμίαν ἔχῃ κοινωνίαν καὶ συνάρτησιν τὰ λήμματα πρός ἀλληλά τε καὶ πρὸς τὴν ἐπιφοράν, οἷον ἐπὶ τοῦ τοιούτου λόγου 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν πυροὶ ἐν ἀγορᾷ πωλοῦνται, φῶς ἄρα ἐστίν'. ὁρῶμεν γὰρ ὡς ἐπὶ τούτου οὔτε τό 'εἰ ἡμέρα ἐστίν' n) ἔχει τινὰ σύμπνοιαν καὶ συμπλοκὴν πρὸς τό 'πυροὶ ἐν ἀγορᾷ πωλοῦνται', οὔτε ἑκάτερον αὐτῶν πρὸς τό 'φῶς ἄρα ἐστίν', ἀλλ' ἕκαστον ἀπὸ τῶν ἄλλων διήρτηται. κατὰ δὲ παρολκὴν ἀπέραντος γίνεται ὁ λόγος, ὅταν 431
ἔξωθέν τι καὶ περισσῶς παραλαμβάνηται τοῖς λήμμασι, καθάπερ ἐπὶ τοῦ οὕτως ἔχοντος 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ ὠφελεῖ, φῶς ἄρα ἐστίν'. τὸ γὰρ τὴν ἀρετὴν ὠφελεῖν περισσῶς συμπαρείληπται τοῖς ἄλλοις λήμμασιν, εἴγε δυνατόν ἐστιν ἐξαιρεθέντος αὐτοῦ διὰ τῶν περιλειπομένων, τοῦ τε 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστι' καὶ τοῦ 'ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν' ἄγεσθαι τὴν ἐπιφορὰν τό 'φῶς ἄρα ἐστί'. διὰ δὲ 432
τὸ ἐν μοχθηρῷ ἠρωτῆσθαι σχήματι ἀπέραντος γίνεται λόγος, ὅταν ἔν τινι τῶν παρὰ τὰ ὑγιῆ σχήματα θεωρουμένων ἐρωτηθῇ σχήματι, οἷον ὄντος ὑγιοῦς σχήματος τοῦ τοιούτου 'εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· τὸ δέ γε πρῶτον, τὸ ἄρα δεύτερον· ὄντος δὲ 433
καὶ τοῦ, εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· οὐχὶ δέ γε τὸ πρῶτον, οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον'· φαμὲν τὸν o) ἐν τοιούτῳ σχήματι ἐρωτηθέντα 'εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· οὐχὶ δέ γε τὸ πρῶτον, οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον' ἀπέραντον εἶναι, οὐχ ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἐν

dis argumentum haud firmiter concludere vel propter non connexionem vel per redundantiam, aut propterea quod in mala rogata sit figura aut per defectum. 430. et propter non connexionem quidem, quando propositiones nullum habent nexum inter se nec cum illatione, ut in hoc argumento 'si dies est, lux est; atqui frumentum venditur in foro, lux ergo est'. videmus enim quod in hoc neque illud 'si dies est' ullam habet conspirationem aut connexionem cum hoc 'frumentum venditur in foro', nec utrumque eorum cum illo 'lux ergo est', sed unumquodque dependet ab aliis. 431. per redundantiam autem non concludens fit argumentum, quando extrinsecus et supervacanee assumitur aliquid ad propositiones, quomodo in eo quod sic habet, 'si dies est, lux est; atqui dies est, sed et virtus prodest, lux ergo est'. virtutem enim prodesse, supervacanee assumptum est cum caeteris propositionibus, siquidem eo ablato potest per ea quae restant, nempe 'si dies est, lux est' et 'atqui dies est', fieri illatio 'lux ergo est'. 432. per hoc autem quod in mala rogatum sit figura, non concludens fit argumentum, quando fuerit rogatum in aliqua earum quae non computantur inter probas ac rectas figuras, ut cum haec sit proba et recta figura 'si primum, est etiam secundum; est autem primum, est ergo secundum'; 433. sit autem et haec 'si est primum, est secundum; non est autem primum, non ergo est secundum': dicimus argumentum in tali figura rogatum 'si est primum, est secundum; non est autem primum, non ergo secundum' non esse

---

vestigiis ad אין סוף usque eniti. verbo *περαίνειν* utitur noster infra sect. 436. quod etiam possit dictum videri eo sensu quo *προβαίνειν* et *προκόπτειν*, de quibus ad sect. 367. *λόγον ἀπέραντον* sive haud valide concludentem habes etiam lib. 2 advers. Physicos sect. 96.

n) *τό εἰ ἡμέρα ἐστίν*] ita ms Ciz. pro *τὸ ἡμέρα ἐστίν*.

o) *φαμὲν τὸν ἐν*] haec verba usque ad *οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον* non legit **Hervetus, atque eadem desiderantur in ms Ciz.**

τῷ τοιούτῳ σχήματι λόγον συνερωτᾶσθαι δι' ἀληθῶν ἀληθὲς συνάγοντα· δύναται γάρ, οἷον ὁ τοιοῦτος 'εἰ τὰ τρία τέσσαρά ἐστι, τὰ ἓξ ὀκτώ ἐστιν· οὐχὶ δέ γε τὰ τρία τέσσαρά ἐστιν, οὐκ ἄρα τὰ ἓξ ὀκτώ ἐστι'· τῷ δὲ δύνασθαί τινας λόγους ἐν αὐτῷ τάττεσθαι μοχθηρούς, καθάπερ καὶ τὸν τοιοῦτον 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔστιν ἡμέρα, οὐκ ἄρα ἐστὶ φῶς' [p]).
434 κατ' ἔλλειψιν δὲ ἀπέραντος ἐγίνετο ὁ λόγος, ὅταν ἐλλείπῃ τι τῶν συνακτικῶν λημμάτων, οἷον 'ἤτοι κακόν ἐστιν ὁ πλοῦτος, ἢ ἀγαθόν ἐστιν ὁ πλοῦτος· οὐχὶ δέ γε κακόν ἐστιν ὁ πλοῦτος, ἀγαθὸν ἄρα ἐστὶν ὁ πλοῦτος'. ἐλλείπει γὰρ ἐν τῷ διεζευγμένῳ τὸ ἀδιάφορον εἶναι τὸν πλοῦτον. ὥστε τὴν ὑγιῆ συνερώτησιν τοιαύτην μᾶλλον ὑπάρχειν 'ἤτοι ἀγαθόν ἐστιν ὁ πλοῦτος ἢ κακόν
P 540 ἐστιν ἢ ἀδιάφορον· οὔτε ἀγαθόν ἐστιν ὁ πλοῦτος οὔτε κακόν, ἀδιάφορον ἄρα ἐστί'.

435 Τοιαύτης δὴ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς κειμένης τεχνολογίας μήποτε τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῇ οὐ δύναται ἀπέραντος ἐπικριθῆναι λόγος; καί γε εὐθέως [q]) ὁ κατὰ διάρτησιν καὶ οὕτως ἔχων 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἐν ἀγορᾷ πυροὶ πωλοῦνται, φῶς ἄρα ἐστί'. τὸ γὰρ διηρτῆσθαι τὰ λήμματα καὶ μήτε πρὸς ἄλληλα μήτε πρὸς τὴν ἐπιφορὰν ἔχειν τινὰ κοινωνίαν, ἤτοι ψιλῇ λέγουσι φάσει ἢ διά τινος τεχνικῆς καὶ διδασκαλικῆς ἐφόδου τὸ
436 τοιοῦτο παριστάντες. ἀλλ' εἰ μὲν ἀναποδείκτῳ χρώμενοι φάσει, ῥᾴδιον φάσιν αὐτοῖς ἀντιθεῖναι, πάντα τὸν λεγόμενον κατὰ διάρτησιν ἀπέραντον λόγον φάσκοντας περαίνειν· εἰ γὰρ ἐκ ψιλῆς φάσεως ἐκεῖνοι δύνανται πιστεύεσθαι, δυνήσονται καὶ οἱ τοὐναντίον λέγοντες εἶναι πιστοί· τὴν ἰσοσθενῆ γὰρ προφέρονται φάσιν.

concludens, non quod in hac figura non possit rogari oratio quae per vera verum colligat: potest enim, ut haec 'si tria sunt quattuor, sex sunt octo; non sunt autem tria quattuor, non sunt ergo sex octo': sed quod in eadem figura possint vitiosae formari collectiones, ut est haec 'si dies est, lux est; atqui non est dies, non est ergo lux'. 434. per defectum autem fit non concludens argumentum, quando deest aliqua ex colligentibus sumptionibus, ut 'aut divitiae sunt malum, aut divitiae sunt bonum; non sunt autem divitiae malum, sunt ergo bonum divitiae'. deest enim in disiuncto illud divitias esse indifferentes. itaque proba sanaque argumentatio ita potius efferri debebat 'aut divitiae sunt bonum aut malum aut indifferens; sed nec bonum nec malum sunt divitiae, sunt ergo indifferens'.

435. Ex huiusmodi praeceptis artis, qualia a Stoicis traduntur, neutiquam quantum in ipsis est iudicare possumus, ecquod sit quod haud firmiter concludit argumentum. nam in illo statim per non connexionem, quod ita se habet 'si dies est, lux est; atqui in foro venditur frumentum, ergo lux est', non connexas esse sumptiones et nec inter se nec cum illatione habere commune, aut simplici dicunt affirmatione aut artis aliqua ac doctrinae ratione possunt ostendere. 436. at si indemonstrata hoc tantum affirmatione pronuntiant, facile est contrariam illis affirmationem opponere, dicereque quod argumentum omne quod propter non connexas sumptiones non concludens ab illis pronuntiatur, firmiter concludat: si enim ex nuda affirmatione sua fidem illi invenire possunt, poterunt et hi qui contrarium affirmant; utrique enim affirmatione utuntur, cui par utrinque vis est. si autem

p) οὐκ ἄρα ἐστὶ φῶς] atqui potest esse lux etiam de nocte, ut lunae vel facis aut candelae.

P 540 q) καί γε εὐθέως] hoc loco aliquot periodis hiabat Herveti versio, quam e Graeco supplevi.

εἰ δὲ μεθόδῳ τοῦτο διδάσκοντες, ἐπιζητήσωμεν τίς ποτέ ἐστιν
ἡ τοιαύτη μέθοδος. κἂν λέγωσιν ὅτι τοῦ κατὰ διάρτησιν ἀπερ- 437
άντου λόγου τεκμήριόν ἐστι, τὸ μὴ πάντως ἀκολουθεῖν αὐτοῦ
τῇ διὰ τῶν λημμάτων συμπλοκῇ τὸ συμπέρασμα, μηδὲ ὑγιὲς r)
εἶναι συνημμένον τὸ ἀρχόμενον διὰ τῆς ἀπὸ τῶν λημμάτων
συμπλοκῆς καὶ λῆγον εἰς τὸ συμπέρασμα, πάλιν εἰς τὴν ἀρχῆ-
θεν φήσομεν αὐτοὺς ἀπορίαν ἐμπίπτειν. εἰ γὰρ ἵνα τὸν κατὰ
διάρτησιν ἀπέραντον λόγον μάθωμεν, δεῖ ἔχειν ἐπικεκριμένον τὸ
ὑγιὲς συνημμένον, τοῦτο δ᾽ οὐκ ἔχομεν μέχρι τοῦ νῦν ἐπικεκρι-
μένον, πάντως οὐδὲ τὸν κατὰ διάρτησιν ἀπέραντον λόγον δυνάμεθα
γιγνώσκειν. ἀλλὰ καὶ δεύτερος ἦν τρόπος ἀπεράντων ὁ κατὰ 438
παρολκήν, ὅταν ἔξωθεν παραλαμβάνηταί τι τοῖς λήμμασι παρέλ-
κον, ὡς πρὸς τὴν τοῦ συμπεράσματος κατασκευήν. ὅσον δὲ ἐπὶ
τοῦτο, δεήσει τὸν ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ τρόπῳ s) συνερωτώ-
μενον λόγον κατὰ παρολκὴν εἶναι ἀπέραντον, ἐπεὶ παρέλκει ἐν
αὐτῷ τροπικόν t). καὶ τοῦτ᾽ εἰσόμεθα παρατεθέντων ἡμῖν τῶν
λόγων. τὸ γὰρ δὴ τοιοῦτόν φασιν ἀπέραντον ‘εἰ ἡμέρα ἐστί, 439
φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ ὠφελεῖ·
φῶς ἄρα ἐστί’. παρέλκει γὰρ ἐπ᾽ αὐτοῦ τό ‘ἡ ἀρετὴ ὠφελεῖ’ πρὸς
τὴν κατασκευὴν τοῦ συμπεράσματος διὰ τὸ ἀρθέντος αὐτοῦ P 541
δύνασθαι ἐκ τῶν περιλειπομένων ἡμῖν δυοῖν λημμάτων ἀνελλι-
πῶς συνάγεσθαι τὴν ἐπιφοράν. τοίνυν ἐπιτυγχάνοντες οἱ ἀπὸ 440
τῆς σκέψεως ἐροῦσιν, ὡς εἴπερ ἀπέραντός ἐστιν ὁ λόγος κατὰ
παρολκήν, ἐφ᾽ οὗ ἀρθέντος τινὸς λήμματος ἐκ τῶν περιλειπο-

methodo et via aliqua hoc se profitentur, inquiremus quae denique sit illa methodus. 437. si dixerint signum argumenti propter non connexionem haud concludentis esse, quod ex nexu sumptionum omnino non sequatur conclusio, neque sanum sit connexum quod a nexu sumptionum incipiens desinit in conclusione, excipiemus eos sic iterum in priorem difficultatem incidere. si enim ut discamus quale sit argumentum propter non connexionem haud concludens, necesse est prius constare quodnam sit sanum connexum, illud autem necdum diiudicatum habemus, omnino nec argumentum propter non connexionem haud concludens dignoscere possumus. 438. sed secundus quoque modus argumentorum firmiter non concludentium erat per redundantiam, quando extrinsecus ad propositiones assumitur aliquid supervacaneum, veluti ad confirmationem conclusionis. quod ad hoc autem attinet, oportebit argumentum quod rogatur in primo et secundo modo indemonstrabilium propter redundantiam non firmiter concludere, quandoquidem in eo redundat connexum; et hoc sciemus si exempla argumentorum adiunxerimus. 439. hoc esse dicunt non firmiter concludens ‘si dies est, lux est; atqui dies est, sed et virtus prodest; lux ergo est’. redundat enim in ea illud ‘virtus prodest’ ad confirmandam conclusionem, propterea quod eo sublato ex reliquis duabus propositionibus citra defectum colligatur illatio. 440. occurrentes itaque dicent Sceptici, quod si est male concludens propter redundantiam, in qua, sublata aliqua propositione, ex iis quae restant col-

---

r) *μηδὲ ὑγιὲς*] ms Ciz. *μηδὲν ὑγιές*.

s) *ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ τρόπῳ*] Stoici iactabant quinque genera argumentorum *ἀναποδείκτων*, sive quae propter evidentiam nulla indigerent demonstratione, vide 2 Pyrrhon. sect. 157 sq. et supra sect. 224 sq. huius libri. ex illis quinque primum et secundum genus contendit peccare *παρολκῇ* sive superfluitate, quod facit etiam 2 Pyrrhon. sect. 159.

t) *τροπικὸν*] Stoici connexum vel antecedens connexi vocabant *τροπικόν*, ut dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 3.

μένων συνάγεται ἡ ἐπιφορά, ῥητέον ἀπέραντον εἶναι καὶ τὸν ἐν τῷ πρώτῳ τρόπῳ ἐρωτώμενον, ἔχοντα δὲ οὕτως 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς ἄρα ἐστί'· παρέλκει γὰρ ἐν αὐτῷ πρὸς τὴν τοῦ συμπεράσματος κατασκευὴν τὸ τροπικὸν τό 'εἰ ἡμέρα ἐστί', καὶ δύναται ἐκ τοῦ 'ἡμέρα ἐστί' μόνον
441 συνάγεσθαι τό 'φῶς ἄρα ἐστί'. τοῦτο δὲ πρόδηλον μὲν ἦν καὶ αὐτόθεν, ἔστι δὲ [u]) καὶ αὐτὸ ἐκ τῆς ὡς πρὸς ἐκείνους ἀκολουθίας παραμυθεῖσθαι. ἤτοι γὰρ ἀκολουθεῖν φήσουσι τῷ ἡμέραν εἶναι τό φῶς εἶναι ἢ μὴ ἀκολουθεῖν· καὶ εἰ μὲν ἀκολουθεῖν, αὐτόθεν ὁμολογηθέντος ἀληθοῦς εἶναι τοῦ 'ἡμέρα ἐστί' συνάγεται καὶ τό 'φῶς ἐστι' κατ' ἀνάγκην ἑπόμενον αὐτῷ, ὅπερ ἦν
442 συμπέρασμα. εἰ δὲ οὐκ ἀκολουθεῖ, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ συνημμένου ἀκολουθήσει, καὶ διὰ τοῦτο ἔσται ψεῦδος τὸ συνημμένον [x]), μὴ ἀκολουθοῦντος ἐν αὐτῷ τοῦ λήγοντος τῷ ἡγουμένῳ. ὥστε δυοῖν θάτερον, ὅσον ἐπὶ τῇ προειρημένῃ τεχνολογίᾳ, ἢ ἀπέραντον εὑρίσκεσθαι τὸν ἐν τῷ πρώτῳ τρόπῳ ἠρωτημένον παρέλκοντος ἐν αὐτῷ τοῦ τροπικοῦ, ἢ ψευδῆ πάντως [y]) διὰ τὸ ψεῦδος ἐν αὐτῷ
443 εἶναι τὸ τροπικόν. τὸ μὲν γὰρ λέγειν, μὴ ἀρέσκειν τῷ Χρυσίππῳ μονολημμάτους εἶναι λόγους, ὃ τάχα τινὲς ἐροῦσι πρὸς τὴν τοιαύτην ἔνστασιν, τελέως ληρῶδες· οὔτε γὰρ ταῖς Χρυσίππου φωναῖς ὡς πυθοχρήστοις παραγγέλμασιν [z]) ἀνάγκη πείθεσθαι, οὔτε μαρτυρίᾳ προσέχειν ἀνδρῶν ἐστὶν εἰς οἰκείαν ἀπόρρησιν ἐκ μάρτυρος τοῦ τὸ ἐναντίον λέγοντος. Ἀντίπατρος [a]) γὰρ τῶν ἐν τῇ στωϊκῇ αἱρέσει ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἔφη δύνασθαι
444 καὶ μονολημμάτους λόγους συνίστασθαι. ἔτι κατὰ τρίτον τρό-

ligitur illatio, dicendum est esse etiam male concludentem eam quae interrogatur in primo modo (indemonstrabili), quae sic habet 'si dies est, lux est; atqui dies est, lux ergo est': in ea enim redundat ad confirmandam conclusionem illud connexum 'si dies est, lux ergo est' et potest ex solo illo 'dies est' colligi 'lux ergo est'. 441. hoc cum sit ex se manifestum, licet quoque evincere ex ea quae apud illos valet consequentia. aut enim ex eo quod dies est, dicent sequi esse lucem aut non sequi; si dicant sequi, cum per se constet verum esse illud 'dies est', colligitur etiam necessario exinde consequens 'lux est', quod est conclusio. 442. si autem non sequitur, nec sequetur in connexo, et propterea falsum erit connexum, si in eo desinens non sequatur ex antecedente. quo fit ut secundum prius dicta illorum artis praecepta duorum alterum sit, nempe ut vel inveniatur male concludens, quae fuit primo modo (indemonstrabili) interrogata, cum in ea redundet connexum, aut omnino falsa, propterea quod sit in ea connexum falsum. 443. nam dicere, quod non placeant Chrysippo argumenta unius sumptionis, ut forte excipient aliqui adversum hanc obiectionem, est plane nugatorium: neque enim Chrysippi vocibus tamquam praeceptis Apollinis necesse est parere, neque attendendum est testimonium viris qui ipsi hoc prohibent ob testem qui affirmat contrarium. Antipater enim vir clarissimus in secta Stoica dicebat posse consistere argumenta ex una sumptione. 444. praeterea

P 541 u) ἔστι δὲ] deest δέ in ms Ciz.
x) ψεῦδος τὸ συνημμένον] al. ψευδές.
y) ψευδῆ πάντως] sic legendum e ms pro ψευδῆ, refertur enim ad λόγον. saepius hic ψεῦδος pro ψευδές, minus recte.
z) ὡς πυθοχρήστοις παραγγέλμασιν] confer Erasmum proverbio *ex tripode*.
a) Ἀντίπατρος] 2 Pyrrhon. sect. 167.

πον ἀπέραντος ἐλέγετο λόγος παρὰ τὸ ἐν μοχθηρῷ ἠρωτῆσθαι σχήματι. πάλιν οὖν ἢ φάσει μόνον ἀρκούμενοι λέξουσιν ἐν μοχθηρῷ τινι σχήματι λόγον συνηρωτῆσθαι ἢ ὑπόμνησιν εἰς τοῦτο παραλήψονται. καὶ εἰ μὲν φάσει ἀρκοῦνται, καὶ ἡμεῖς ἀντιθήσομεν φάσιν τὴν λέγουσαν, ὅτι οὐκ ἐν μοχθηρῷ ἠρώτηται σχήματι· εἰ δὲ λόγον παραλαμβάνουσι, πάντως ἀληθῆ. τὸ δ' 445
ὅτι ἐστὶν ἀληθὴς οὗτος ὁ λόγος, φημὶ δὲ ὁ δεικνὺς τὸ ἐν μοχθηρῷ σχήματι ἠρωτῆσθαί τινα λόγον, πόθεν δείκνυται, ἢ δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ ἐν ὑγιεῖ ἠρωτῆσθαι σχήματι; οὐκοῦν ἵνα μὲν ὁ ἐν μοχθηρῷ P 542
ἐρωτηθεὶς σχήματι [b]) *λόγος γνωσθῇ ὅτι ἐν μοχθηρῷ ἠρώτηται σχήματι, δεῖ λόγον ὑγιῆ παραληφθῆναι· ἵνα δὲ οὗτος* [c]) *ὑγιὴς ᾖ, ἔδει αὐτὸν ὑγιεῖ ἠρωτῆσθαι σχήματι. καὶ διὰ τοῦτο μήτε τοῦ ὑγιοῦς λόγου πρὶν τοῦ σχήματος πιστευθῆναι δυναμένου ὅτι ἐστὶν ὑγιής, μήτε τοῦ σχήματος ὅτι ἐστὶν ὑγιὲς σχῆμα πρὶν τοῦ ἐπικρίναντος αὐτὸ λόγου* [d]), *συνίσταται ὁ διαλλήλων τρόπος, ὅς ἐστιν ἀπορώτατος. καὶ πρὸς τὴν λειπομένην δὲ διαφορὰν τῶν* 446
ἀπεράντων λόγων, τουτέστι τὴν παρέλλειψιν, ἤδη μὲν σχεδὸν ἀντειρήκαμεν. εἰ γὰρ ἀνεύρετός ἐστιν ὁ ἀπηρτισμένος λόγος, ὡς ἀνώτερον [e]) *ὑπεδείξαμεν, ἄγνωστος ὀφείλει τυγχάνειν καὶ ὁ ἐλλιπής. ἀνεύρετος δέ γέ ἐστιν ὁ ἀπηρτισμένος, ὡς παρεστήσαμεν· τοίνυν καὶ ὁ ἐλλιπὴς ἄγνωστος γενήσεται. εἰ δὲ κατὰ τοὺς* 447
Στωϊκοὺς τεσσάρων ὄντων τρόπων [f]) *καθ' οὓς ἀπέραντος γίγνεται λόγος, ἐδείξαμεν καθ' ἕκαστον αὐτῶν μὴ γινωσκομένους τοὺς*

tertio modo male concludens dicebatur argumentatio, propterea si rogata sit in mala figura. rursus ergo aut affirmatione solum contenti dicent in mala aliqua figura interrogatam esse argumentationem, aut argumentationem ad hoc probandum assument. si sunt contenti affirmatione, nos quoque opponemus affirmationem quae dicit, quod non rogata sit in mala figura; si autem assumunt argumentationem, omnino verum sunt assumturi. 445. quod autem vera sit haec argumentatio, haec, inquam, quae ostendit quod in mala figura argumentum aliquod rogatum sit, unde ostenditur? an scilicet ex eo, quia sit rogata in recta figura? igitur ut argumentum in vitiosa figura rogatum dignoscatur quod in vitiosa figura rogatum sit, oportet assumi sanam et probam argumentationem; ut autem sana haec probaque sit, oportet eam recta rogari figura. et ideo cum nec proba et recta argumentatio credi possit esse proba et recta, antequam figura, neque figura quod sit proba et recta, antequam ea quae ipsam iudicat oratio, exoritur modus probandi mutuo alterum per alterum, qui est maxime dubius. 446. porro adversus postremam male concludentium argumentationum quae restat differentiam, nempe eam quae est ex defectu, iam fere contradiximus. si enim inveniri non potest perfecta argumentatio, ut superius ostendimus, debet etiam esse ignota quae est manca et deficiens. inveniri autem non potest perfecta, ut ostendimus: erit ergo etiam ignota quae est manca ac deficiens. 447. si autem cum ex Stoicorum sententia sint quattuor modi per quos fit male concludens argumentatio, ostendimus in unoquoque eorum non cognosci argumentationes male concludentes,

---

b) *ὁ ἐν μοχθηρῷ ἐρωτηθεὶς σχήματι*] vocabulum *σχήματι* e ms Ciz. revocavi, nam in editis exciderat. P 542
c) *ἵνα δὲ οὗτος*] ms Ciz. *ἵνα δὲ αὐτός*.
d) *πρὶν τοῦ ἐπικρίναντος αὐτὸ λόγου*] ita recte idem codex pro *αὐτοῦ*.
e) *ὡς ἀνώτερον*] sect. 435 sq.
f) *τεσσάρων ὄντων τρόπων*] de quibus hactenus dictum a sect. 429.

ἀπεράντους λόγους, ἀκολουθήσει καὶ τὸν περαίνοντα ἄγνωστον
εἶναι· τούτου δὲ μὴ γινωσκομένου καὶ ὁ ἀποδεικτικὸς ἔσται λόγος
448 τῶν ἀνευρέτων. πρὸς τούτοις ἐπεὶ παντὸς ἀληθοῦς λόγου δεῖ
ἐπικεκρίσθαι τὰ λήμματα — τούτων γὰρ συγχωρουμένων δίδοται
ἡ ἐπιφορὰ ἀκολούθως αὐτοῖς —, ἐπεὶ δέ γε τῆς ἀποδείξεως
ἀνεπίκριτά ἐστι τὰ λήμματα, καθὼς παρεστήσαμεν [g]), οὐκ ἄρα
449 δυνήσεται ἀληθὴς λόγος εἶναι ἡ ἀπόδειξις. τὸ γὰρ συνημμένον,
ὡς ἔμπροσθεν ἐδείκνυμεν, ὑγιὲς ἀξιοῦσι τυγχάνειν, ὅταν ἀπ'
ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπ' ἀληθές, ἢ ἀπὸ ψεύδους ἐπὶ ψεῦδος [h])
λήγῃ, ἢ ἀπὸ ψεύδους ἐπ' ἀληθές, καὶ καθ' ἕνα τρόπον ψεῦ-
δος [i]), ὅταν ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπὶ ψεῦδος λήγῃ. τούτων
δ' οὕτως ἐχόντων εὑρεθήσεται ἐπὶ τῆς ἀποδείξεως ἀνεπίκριτον.
450 ὡς ἐπὶ πᾶν γὰρ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς προσλήψεως λήγει εἰς τὴν
ἐπιφοράν, ὡς ἔχει ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων 'εἰ ἔστι κίνησις, ἔστι
κενόν· ἀλλὰ μὴν ἔστι κίνησις, ἔστιν ἄρα κενόν'. ἐνταῦθα γὰρ
τὸ συνημμένον ἄρχεταί τε ἀπὸ τῆς προσλήψεως τῆς 'ἔστι κίνη-
451 σις' καὶ λήγει εἰς τὴν ἐπιφορὰν τὴν 'ἔστι κενόν'. ἤτοι οὖν πρό-
δηλόν ἐστι πρᾶγμα ἡ ἐπιφορὰ καὶ γινωσκόμενον ἡμῖν ἢ ἄδηλον
καὶ ἄγνωστον. καὶ εἰ μὲν πρόδηλον καὶ γνωστόν, οὐκέτι ἀπο-
P 543 δεικτικὸς [k]) γίνεται ὁ λόγος, ἐκ πάντων πρόδηλος συνεστὼς τοῦτο
μὲν τῶν λημμάτων, τοῦτο δὲ τῆς ἐπιφορᾶς· εἰ δὲ ἄδηλον, ἐξ
452 ἀνάγκης ἀνεπίκριτον γίνεται τὸ συνημμένον. τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ
τίνος ἄρχεται, γνώριμόν ἐστιν ἡμῖν· πρόδηλον γάρ. τὸ δὲ εἰς
τί λήγει, ἀγνοεῖται διὰ τὴν ἀδηλότητα [l]). μὴ ἐπιστάμενοι δὲ

sequetur etiam esse ignotam eam quae concludit firmiter; si ea autem non cognoscatur, inveniri etiam non poterit argumentatio demonstrativa. **448.** ad haec accedit, quod cum cuiusvis verae argumentationis iudicari oporteat sumptiones, (nam si eae concedantur, consequenter eis datur illatio) quoniam demonstrationis sumptiones diiudicari non possunt, sicut ostendimus, non ergo demonstratio poterit vera et proba esse argumentatio. **449.** connexum enim, ut prius ostendebamus, censent esse probum et rectum, quando a vero incipiens desinit in verum, vel a falso in falsum, aut a falso in verum, et uno modo dicunt falsum esse, quando incipiens a vero desinit in falsum. haec autem cum ita habeant, invenietur diiudicari non posse in demonstratione. **450.** nam omnino incipiens ab assumptione desinit in illationem, ut se habet in huiusmodi argumentationibus 'si est motus, est inane; atqui est motus, est ergo inane'. hic enim connexum incipit ab assumptione 'est motus' et desinit in illationem 'est inane'. **451.** aut ergo illatio res est aperta et quae cognoscitur ab omnibus aut obscura et ignota. si manifesta et cognita, non est utique argumentatio demonstrativa, quae ex omnibus manifesta est, tum sumptionibus tum illatione; si autem obscura fuerit, necessario connexum est huiusmodi ut non possit diiudicari. **452.** nam a quo quidem incipiat, nobis est notum: est enim manifestum. in quidnam autem desinat, ignoratur propter obscuritatem. nescientes autem utrum consequens sit verum an fal-

---

g) *καθὼς παρεστήσαμεν*] ms Ciz. *καθάπερ*. respicit ad ea quae disputaverat sect. 267 sq. 331 sq.

h) *ὅταν ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπ' ἀληθές, ἢ ἀπὸ ψεύδους ἐπὶ ψεῦδος*] ita supplendus hic locus, qui male legebatur sic: *ὅταν ἀπὸ ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπὶ ψεῦδος λήγῃ*. confer sect. 247 hui. libri.

i) *καθ' ἕνα τρόπον ψεῦδος*] supra sect. 114. 268. 331. 416.

k) *οὐκέτι ἀποδεικτικὸς*] supra sect. 423.

P 543 l) *ἀγνοεῖται διὰ τὴν ἀδηλότητα*] confer sect. 330 sq.

πότερον ἀληθὲς ἢ ψεῦδός ἐστι τὸ τοιοῦτον, οὐδ' ἐπικρινησόμεθα τὸ συνημμένον. ἀνεπικρίτου δὲ ὄντος αὐτοῦ καὶ ὁ λόγος γίνεται μοχθηρός. ἔτι τῶν πρός τι ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις. τὰ δὲ πρός τι 453 ἐπινοεῖται μόνον m), οὐκέτι δὲ καὶ ὑπάρχει. τοίνυν καὶ ἡ ἀπόδειξις ἐν ἐπινοίᾳ μόνον ἐστὶ καὶ οὐκ ἐν ὑπάρξει. καὶ ὅτι τῷ ὄντι ἐπινοίᾳ μόνον σώζεται τὰ πρός τί πως ἔχοντα, ὕπαρξις δὲ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς, πάρεστι διδάσκειν ἐκ τῆς τῶν Δογματικῶν ἀνθομολογήσεως. ὑπογράφοντες γὰρ τὸ πρός τι συμφώνως φασί 'πρός 454 τί ἐστι τὸ πρὸς ἑτέρῳ νοούμενον'. εἰ δέ γε ὑπάρξεως μετεῖχεν, οὐκ ἂν οὕτως αὐτὸ ἀπεδίδοσαν ἀλλ' ἐκείνως μᾶλλον 'πρός τί ἐστι τὸ πρὸς ἑτέρῳ ὑπάρχον'. οὐκ ἄρα ὑπόκειταί τι ἐν τοῖς οὖσι τὸ πρός τι. καὶ ἄλλως πᾶν τὸ ὑπάρχον οὐ δύναται ἀλλαγήν 455 τινα καὶ ἑτεροίωσιν ἀναδέξασθαι χωρὶς πάθους, οἷον τὸ λευκὸν χρῶμα οὐ δύναται μέλαν γενέσθαι μὴ τραπὲν καὶ μεταβάλλον n), καὶ τὸ μέλαν οὐ δύναται εἰς ἕτερον μεταβάλλειν χρῶμα μένον μέλαν. καὶ ὡσαύτως τὸ γλυκὺ οὐκ ἂν γένοιτο πικρόν, ἀπαθὲς καὶ ἀνετεροίωτον ὑποκείμενον. ὥστε πᾶν τὸ ὑπάρχον οὐ χωρὶς 456 πάθους τινὸς τὴν εἰς ἕτερον ἀναδέχεται μεταβολήν. τὸ δὲ πρός τι ἀλλάσσεται χωρὶς πάθους καὶ μηδεμιᾶς περὶ αὐτὸ γινομένης ἑτεροιώσεως, οἷον τὸ πηχυαῖον ξύλον, πηχυαίου μὲν αὐτῷ ἀντιπαρατεθέντος, λέγεται ἴσον ἐκείνῳ τυγχάνειν, διπήχους δέ, οὐκέτι ἴσον, ἀλλ' ἄνισον, μηδεμιᾶς περὶ αὐτὸ γινομένης τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως. καὶ εἰ νοήσαιμέν τινα ἐξ ἄγγους ὕδωρ προχέοντα, ὁ τοιοῦτος ὑποτεθέντος μέν τινος ἑτέρου ἄγγους λεχθήσεται ἐγχέων, μὴ ὑποτεθέντος δὲ ἐκχέων, καίπερ μηδεμίαν αὐτὸς τροπὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἀναδεξάμενος. ὥστε εἰ τῷ μὲν ὑπάρ- 457

sum, neque diiudicabimus connexum. si connexum autem non potest diiudicari, erit etiam vitiosa argumentatio. 453. praeterea demonstratio est ex iis quae referuntur ad aliquid. quae autem referuntur ad aliquid, mente tantum concipiuntur, non autem existunt. demonstratio ergo est tantum in mentis conceptione et non in rerum natura existit. quod autem re vera quae ita se habent ut aliquo modo referantur ad aliquid, conserventur sola mentis conceptione, non sit autem eis existentia, docere licet ex confessione Dogmaticorum. 454. describentes enim relatum uno consensu dicunt 'relatum est quod intelligitur ad alterum'. si autem particeps esset existentiae, non id sic definiissent, sed potius hoc modo 'relatum est quod alteri adexistit'. in iis ergo quae sunt ad aliquid, nihil vere existens subiicitur. 455. et alioqui quidquid existit, non potest aliquam suscipere mutationem et alterationem absque affectione, ut color albus non potest fieri niger, nisi sit conversus et mutatus, et niger non potest mutari in alium colorem, si niger maneat. et similiter dulce non potest fieri amarum, si sit impatibile et inalterabile. 456. quamobrem quidquid existit, non absque aliqua affectione suscipit mutationem in alterum. quod autem refertur ad aliquid, mutatur absque affectione et absque ulla quae in ipso fiat alteratione, ut lignum cubitale, si quidem ei ex adverso opponatur cubitale, dicitur illi esse aequale, si autem bicubitale, non amplius aequale, sed inaequale, cum in ipso nulla fiat mutatio et alteratio. et si cogitaverimus quempiam ex vase aquam profundentem, is supposito quidem vase aliquo dicetur infundens, non posito autem, effundens, etiamsi ipse nullam susceperit mutationem et alterationem. 457. quamobrem

---

m) ἐπινοεῖται μόνον] sect. 335 et lib. 1 adv. Physicos sect. 208.
n) καὶ μεταβάλλον] ms Ciz. μεταβαλόν et mox μεταβαλεῖν pro μεταβάλλειν.

χοντι συμβέβηκε τὸ μὴ χωρὶς πάθους ἀλλαγὴν ὑπομένειν· τῷ
δὲ πρός τι τοιοῦτον οὐδὲν συμβέβηκε· ῥητέον μὴ ὑπάρχειν τὸ
458 πρός τι. σὺν τούτοις τοῦ χωρίς ἐστι τὸ πρός τι· τὸ γὰρ ἄνω
459 τοῦ κάτω [o]) χωρίς ἐστιν. εἴπερ δ' ὑπάρχει τὸ πρός τι καὶ μὴ
P 544 ψιλὴν ἔχει ἐπίνοιαν, ἔσται τὸ ἓν τἀναντία. ἄτοπον δέ γέ ἐστι
λέγειν τὸ ἓν τἀναντία. οὐκ ἄρα ὑπάρχει τὸ πρός τι, ἀλλ' ἐπι-
νοεῖται μόνον. πάλιν γὰρ τὸ πηχυαῖον σῶμα κατὰ μὲν τὴν τοῦ
ἡμιπηχυαίου παράθεσιν λέγεται μεῖζον, κατὰ δὲ τὴν διπηχυαίου
μικρότερον. τὸ δὲ αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ μεῖζον καὶ
μικρότερον ὑπάρχειν, τουτέστι τἀναντία, τῶν ἀδυνάτων. ἐπι-
νοεῖσθαι μὲν γὰρ τάχ' ἴσως [p]) δυνήσεται κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἄλλο
σύμβλησιν, εἶναι δὲ καὶ ὑπάρχειν οὐχ οἷόν τε. οὐκ ἄρα ὑπάρχει
460 τὰ πρός τι. οὐ μὴν ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ τὰ πρός τι, ἔστι τι ταὐτὸ
ἐναντίον ἑαυτῷ. οὐχὶ δέ γε τοῦτο. τοίνυν οὐδὲ ταύτῃ ῥητέον
ὑπάρχειν τὸ πρός τι. ἔτι εἰ ὑπάρχει τὸ πρός τι, ἔσται τι ἑαυτῷ
ἐναντίον. οὐκ εὔλογον δέ γέ ἐστιν εἶναί τι αὐτὸ ἑαυτῷ ἐναντίον.
461 τοίνυν οὐδὲ τὸ πρός τι ὑπάρχειν εὔλογόν ἐστιν [q]). τὸ γὰρ ἄνω
τῷ κάτω ἐστὶν ἐναντίον. τὸ δὲ αὐτὸ ὡς μὲν πρὸς τὸ ὑποκείμε-
νον ἄνω ἐστί, πρὸς δὲ τὸ ὑπερκείμενον κάτω. εἰ δ' ἔσται τρία,
ἄνω καὶ κάτω καὶ μέσον, τοῦ ἄνω καὶ τοῦ κάτω τὸ μέσον ἔσται
πρὸς μὲν τὸ ὑποκείμενον ἄνω, πρὸς δὲ τὸ ὑπερκείμενον κάτω,
καὶ ἔσται τὸ αὐτὸ ἄνω καὶ κάτω· ὅπερ ἀδύνατον. οὐκ ἄρα
ὑπάρχει το πρός τι. εἰ δ' ἄρα τὸ πρός τι ὑπάρχει, τὸ αὐτὸ

si ei quidem quod existit, accidit ut non sine affectione sustineat motionem, ei autem quod refertur ad aliquid, nihil tale accidit; dicendum est non existere id quod refertur ad aliquid. 458. ad haec accedit, quod id quod refertur ad aliquid est seiunctum ab eo quod refertur: id enim quod est infra, est seiunctum ab eo quod est supra. 459. si existit autem id quod refertur ad aliquid, et non versatur in sola cogitatione, erunt unum contraria. absurdum autem est unum esse contraria. non existit ergo id quod refertur ad aliquid, sed solum mente concipitur. rursus enim corpus cubitale, apposito quidem semicubitali, dicitur maius; collato autem bicubitali minus. idem autem eodem tempore et esse maius et minus, hoc est contraria, est ex iis quae non possunt fieri. nam mente quidem concipi fortasse poterit per eam quae fit cum alio collationem, fieri autem non potest ut existat. non ergo existunt ea quae referuntur ad aliquid. 460. verumenimvero si sunt ea quae referuntur ad aliquid, erit idem sibi ipsi contrarium. sed hoc non est. igitur nec ea ratione dicendum est existere id quod refertur ad aliquid. nam sane si existit id quod refertur ad aliquid, erit aliquid sibi ipsi contrarium. non est autem consentaneum aliquid esse ipsum contrarium sibi ipsi. nec ergo est consentaneum ut existat id quod refertur ad aliquid. 461. supra enim et infra sunt sibi invicem contraria. idem autem respectu subiecti est supra, et respectu superius positi infra. si autem sint tria, supra et infra et medium, medium eius quod est supra et infra, si ad subiectum referatur, erit supra, ad id autem quod supra situm est, infra, et erit idem supra et infra; quod quidem non potest fieri. non existit ergo id quod refertur ad aliquid. si existit autem id quod refertur ad aliquid, idem erit supra et infra, qualecun-

---

o) τὸ γὰρ ἄνω τοῦ κάτω] idem ms τοῦ γὰρ ἄνω τὸ κάτω χωρίς ἐστιν. infra 460 τὸ γὰρ ἄνω τῷ κάτω ἐστὶν ἐναντίον.

P 544 p) τάχ' ἴσως] vocabulum Scepticum, ut dixi ad sect. 396. tale sect. 470 εἰ οὐκ ἐνδέχεται et 472 οὐ μᾶλλον, 476 τάχα etc.

q) εὔλογόν ἐστιν] ita ms Ciz. pro ἐστιν εὔλογον.

ἔσται ἄνω καὶ κάτω. διὰ δὲ τοῦ καὶ εἰ ἔστι, λέγεται τὸ αὐτὸ
κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἄλλο σχέσιν ἄνω καὶ κάτω. τὸ αὐτὸ ἄρα
χωρὶς ἑαυτοῦ γενήσεται, ὃ πάντων ἀτοπώτατον. ἀλλ᾽ εἴπερ τὰ 462
πρός τι ἀνύπαρκτά ἐστι, πάντως καὶ ἡ ἀπόδειξις τῶν πρός τι
οὖσα, ἀνύπαρκτος γενήσεται· τὰ δέ γε πρός τι δέδεικται ἀν-
ύπαρκτα· καὶ ἡ ἀπόδειξις τῶν ἀνυπάρκτων γενήσεται. τὰ μὲν
οὖν λεγόμενα εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀπόδειξιν τοιαῦτά τινα καθέστηκε.

Σκοπῶμεν δὲ καὶ τὸν ἀντικείμενον λόγον. οἴονται γὰρ οἱ 463
δογματικοὶ λόγιοι r) *τῶν φιλοσόφων τὸν ἀξιοῦντα μὴ εἶναι ἀπό-*
δειξιν, αὐτὸν ὑφ᾽ αὑτοῦ s) *περιτρέπεσθαι, καὶ δι᾽ ὧν ἀναιρεῖ-*
ται ταύτην, διὰ τούτων αὐτὴν ὁρίζειν. ὅθεν καὶ ἀντικαθιστά-
μενοι τοῖς Σκεπτικοῖς t) *φασιν, ὁ λέγων μηδὲν εἶναι ἀπόδειξιν* **P 545**
ἤτοι ψεύδει καὶ ἀναποδείκτῳ χρώμενος φάσει u) *λέγει μηθὲν*
ὑπάρχειν ἀπόδειξιν ἢ λόγῳ τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύς. καὶ εἰ μὲν 464
ψιλῇ φάσει προσχρώμενος, οὐθεὶς αὐτῷ πιστεύσει τῶν τὴν ἀπό-
δειξιν παραδεχομένων ψιλῇ φάσει χρωμένῳ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀντι-
κειμένης ἐπισχεθήσεται φάσεως, εἰπόντος τινὸς εἶναι ἀπόδειξιν·
εἰ δὲ ἀποδεικνὺς τό μὴ εἶναι ἀπόδειξιν — τοῦτο γάρ φασιν —,
αὐτόθεν ὡμολόγησε τό εἶναι ἀπόδειξιν. ὁ γὰρ δεικνὺς λόγος τὸ
μὴ εἶναι ἀπόδειξιν ἔστιν ἀπόδειξις τοῦ εἶναι ἀπόδειξιν. καὶ 465
καθόλου ὁ κατὰ τῆς ἀποδείξεως λόγος ἤτοι ἀπόδειξίς ἐστιν ἢ
οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις· καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις, ἄπιστός

que porro est, dicitur idem supra et infra propter eam quae est ad aliud habitudinem. idem ergo erit seorsum a se ipso, quod est omnium absurdissimum. 462. sed si non existunt ea quae referuntur ad aliquid, omnino etiam demonstratio, cum sit ex iis quae referuntur ad aliquid, minime existet. ostensum est autem ea non esse quae referuntur ad aliquid: erit ergo etiam demonstratio ex iis quae non existunt. atque haec sunt quidem quae dicuntur ad ostendendum quod non sit demonstratio.

463. Sed age consideremus etiam orationem quae his adversatur. existimant enim dogmatici philosophi, eum qui censet non esse demonstrationem, ipsum a se ipso everti, et per quae eam perimit, per ea ipsam stabilire. unde etiam dicunt resistentes Scepticis, qui dicit nihil esse demonstrationem, aut id dicit utens nuda et non demonstrata affirmatione aut id demonstrat argumento. 464. si nuda quidem utens affirmatione hoc facit, nemo eorum qui admittunt demonstrationem, credet ei qui utitur nuda affirmatione, sed cohibebitur per adversam affirmationem alicuius qui dicet esse demonstrationem: sin autem demonstrat non esse demonstrationem (hoc enim dicunt), eo ipso confitetur esse demonstrationem. argumentum enim demonstrans non esse demonstrationem, est demonstratio quod sit demonstratio. 465. et in summa quod contra demonstrationem profertur argumentum, aut est demonstratio aut non; si non est demonstratio, non est fide digna; si

---

r) *οἱ δογματικοὶ] λόγιοι τῶν φιλοσόφων]* ita legendum puto pro *δογματικοὶ λόγοι* quibus male congruit verbum quod apud Sextum praecedit, *οἴονται.* in ms Ciz. invenio *φωνολόγοι*, quod vocabulum videtur habere significationem hominum sonum sine mente edentium, et nescio an usquam alibi reperitur.

s) *ὑφ᾽ αὑτοῦ]* ms Ciz. *ἑαυτοῦ.*

t) *τοῖς Σκεπτικοῖς]* male in Herveti versione excusum *Stoicis* pro *Scepticis.*

u) *ἤτοι ψεύδει – – φάσει]* simile argumentum Scepticis obiectum fuit **P 545**
sect. 282 sq. pro *ψεύδει* lego *ψιλῇ.*

466 ἐστιν· εἰ δέ ἐστιν ἀπόδειξις, ἀπόδειξίς ἐστιν. ἔνιοι δὲ καὶ οὕτω
συνερωτῶσιν· εἰ ἔστιν ἀπόδειξις, ἀπόδειξίς ἐστιν· εἰ μή ἐστιν x)
ἀπόδειξις, ἀπόδειξίς ἔστιν. ἤτοι δὲ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις·
ἀπόδειξις ἄρα ἔστι. καὶ δὴ ἡ μὲν τῶν λημμάτων τοῦ λόγου
τούτου παραμυθία πρόχειρός ἐστι· τό τε γὰρ πρῶτον συνημ-
μένον τό 'εἰ ἔστιν ἀπόδειξις, ἔστιν ἀπόδειξις' διαφορούμενον y)
καθεστὼς ἀληθές ἐστιν· ἀκολουθεῖ γὰρ τῷ ἐν αὐτῷ πρώτῳ τὸ
ἐν αὐτῷ δεύτερον, μὴ ἕτερον ὂν ἐκείνου. τό τε δεύτερον συνημ-
μένον τό 'εἰ μή ἐστιν ἀπόδειξις, ἔστιν ἀπόδειξις' πάλιν ὑγιές
ἐστι· τῷ γὰρ μὴ εἶναι ἀπόδειξιν ἡγουμένῳ ὄντι ἕπεται τό εἶναι
467 ἀπόδειξιν. αὐτὸς γὰρ ὁ δεικνὺς λόγος τό μὴ εἶναι ἀπόδειξιν,
ἀποδεικτικὸς ὤν, βεβαιοῖ τό εἶναι ἀπόδειξιν. τό τε διεζευγμένον
τό ἤτοι δὲ ἔστιν ἀπόδειξις ἢ οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις, ἐξ ἀντικειμέ-
νων διεζευγμένον, τοῦ τε εἶναι ἀπόδειξιν καὶ τοῦ μὴ εἶναι, ἓν
ὀφείλει ἔχειν ἀληθὲς καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀληθές. ὥστε ἀληθῶν
468 ὄντων τῶν λημμάτων συνεισάγεται καὶ ἡ ἐπιφορά. πάρεστι δὲ
καὶ ἑτέρως διδάσκειν ὅτι ἀκολουθεῖ αὐτοῖς. εἰ γὰρ τὸ διεζευγμέ-
νον ἀληθές ἐστιν, ἓν ἔχον ἐν αὐτῷ ἀληθές, ὁπότερον ἂν ἐκ τού-
των ἂν ὑποθώμεθα ἀληθές, συνεισαχθήσεται καὶ ἡ ἐπιφορά.
ὑποκείσθω δὲ πρῶτον τῶν ἐν αὐτῷ ἀληθὲς τό εἶναι ἀπόδειξιν.
οὐκοῦν ἐπεὶ τοῦτο ἡγούμενόν ἐστιν ἐν τῷ πρώτῳ συνημμένῳ,
ἀκολουθήσει αὐτῷ τὸ λῆγον ἐν τῷ πρώτῳ συνημμένῳ. ἔληγε
δὲ z) τό ἔστιν ἀπόδειξις, ὅπερ ἦν καὶ ἐπιφορά. δοθέντος ἄρα τοῦ
εἶναι ἀπόδειξιν ἀληθοῦς ἐν τῷ διεζευγμένῳ ἀκολουθήσει ἡ τοῦ

est autem demonstratio, est demonstratio. 466. nonnulli sic quoque interrogant: si est demonstratio, est demonstratio; si non est demonstratio, est demonstratio. aut est autem aut non est demonstratio: est ergo demonstratio. et huius quidem orationis sumptionum in promptu est probatio: nam et primum connexum nempe 'si est demonstratio, est demonstratio', cum sit reduplicatum, est verum; ex eo enim quod est in ipso primum, sequitur id quod est in ipso secundum, cum non sit ab illo alterum. et secundum connexum nempe 'si non est demonstratio, est demonstratio' rursus est probum et rectum: ei enim quod est, non esse demonstrationem, quod est antecedens, consequens est esse demonstrationem. 467. ipsa enim oratio quae ostendit non esse demonstrationem, cum sit demonstrativa, confirmat esse demonstrationem. et disiunctum nempe 'aut est demonstratio aut non est', constans ex duobus disiunctis, nempe et esse demonstrationem et non esse, unum debet habere verum et propterea esse verum. quamobrem cum verae sint sumptiones, simul etiam infertur illatio. 468. licet autem aliter quoque docere quod ex eis consequatur. nam si disiunctum est verum, cum unum in se habeat verum, utrumvis ex iis verum posuerimus, simul etiam colligetur illatio. ponatur autem verum esse primum ex iis quae in ipso sunt, nempe, quod sit demonstratio: ergo quoniam hoc antecedens est in ipso connexo, ex eo consequetur id quod est consequens in primo connexo. consequens autem erat 'est demonstratio', quod erat etiam illatio. dato ergo quod in disiuncto sit verum, esse demonstrationem, sequetur etiam illatio argumenti. 469. idem

---

x) *εἰ ἔστιν ἀπόδειξις, ἀπόδειξίς ἐστιν· εἰ μή ἔστιν*] argumentum quod genus Stoici vocabant *διὰ δύο τροπικῶν* sive *per duo connexa* contraria, quodque legitur etiam 2 Pyrrh. sect. 186. simile fuit supra sect. 281. vide si placet quae dixi ad 2 Pyrrh. sect. 3.

y) *διαφορούμενον*] eandem propositionem bis sumptam. sect. 100. 281. 294.

z) *ἔληγε δὲ*] ita recte ms Ciz. pro *ἔλεγε*.

λόγου ἐπιφορά. ὁ δὲ αὐτὸς τῆς[a]) παραμυθίας τρόπος καὶ ἐπὶ 469
τοῦ λειπομένου ἀξιώματος τοῦ μὴ εἶναι ἀπόδειξιν· ἡγεῖτο γὰρ P 546
καὶ τοῦτον ὃ ἐν τῷ δευτέρῳ συνημμένῳ[b]) εἶχεν ἀκολουθοῦσαν
τὴν τοῦ λόγου ἐπιφοράν. τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς τῶν Δογμα- 470
τικῶν ἐνστάσεως σύντομός ἐστι καὶ ἡ πρὸς ταύτην τῶν Σκεπτι-
κῶν ἀπάντησις. λέξουσι γάρ, εἰ μὲν οὐκ ἐνδέχεται ἀποκρίνασθαι
πρὸς τὴν πεῦσιν καθ' ἣν ἐπεζήτουν, πότερον ἀπόδειξίς ἐστιν
ὁ κατὰ τῆς ἀποδείξεως λόγος ἢ οὐκ ἀπόδειξις, ὀφείλουσιν εὐγνω-
μονεῖν, εἰ μὴ ἔχουσι πρὸς ἄπορον οὕτω πεῦσιν[c]) ἀποκρίνασθαι.
εἰ δὲ εὐχερές ἐστιν αὐτοῖς ὃ προστάττουσι τοῖς Σκεπτικοῖς, ὡς 471
εὐχερὲς ὂν ποιείτωσαν, ἀποκρινόμενοι πότερον ἀπόδειξιν εἶναι
λέγουσι τὸν κατὰ τῆς ἀποδείξεως λόγον ἢ οὐκ ἀπόδειξιν· εἰ μὲν
γὰρ οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις, οὐκ ἐνέσται ἐξ αὐτοῦ διδάσκειν, ὅτι
οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις, οὐδὲ λέγειν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ἀπό-
δειξις, ὅτι οὐκ ἔσται ἡ ἀπόδειξις· ὡμολογήκασι γὰρ αὐτοὶ τὸ
μὴ εἶναι ἀπόδειξιν. εἰ δὲ ἀπόδειξίς ἐστι, πάντως ἀληθῆ ἔχει τὰ 472
λήμματα καὶ τὴν ἐπιφοράν. σὺν γὰρ τῇ τούτων ἀληθότητι νοεῖ-
ται ἡ ἀπόδειξις· ἦν δέ γε ἐπιφορὰ αὐτοῦ τὸ μὴ εἶναι ἀπόδειξιν·
ἀληθὲς ἄρα ἐστὶ τὸ μὴ εἶναι ἀπόδειξιν, καὶ τὸ ἀντικείμενον τούτῳ
ψεῦδος τὸ εἶναι ἀπόδειξιν. οὕτω γὰρ ἀποδεικτικὸν θέλοντες ἀπο-
δεῖξαι τὸν κατὰ τῆς ἀποδείξεως λόγον οὐ μᾶλλον αὐτὴν τιθέα-
σιν ἢ ἀναιροῦσιν. ὅμως δὲ καὶ τοὺς Σκεπτικοὺς ἂν δέῃ ὑπὲρ 473
αὑτῶν[d]) ἀποκρίνασθαι, ἀσφαλῶς ἀποκρινοῦνται· φήσουσι γὰρ
τὸν κατὰ τῆς ἀποδείξεως λόγον πιθανὸν εἶναι μόνον[e]), καὶ πρὸς

est argumentandi modus etiam in altero quod restat pronuntiato, nempe non esse demonstrationem: id enim antecedebat quod in secundo connexo habebat consequentem argumenti illationem. 470. cum autem Dogmaticorum sit eiusmodi obiectio, breviter etiam adversus eam occurrunt Sceptici. dicent enim, si non contingit respondere ad interrogationem qua quaerebant, utrum argumentum adversus demonstrationem sit demonstratio an non demonstratio, debent aequi boni consulere, si non possint respondere ad quaestionem tam dubiam. 471. sin autem est eis facile, faciant quod Scepticis imperant respondeantque utrum dicant argumentum adversus demonstrationem esse demonstrationem, an non: nam si non est demonstratio, ex ea non licebit docere, quod non sit demonstratio, neque dicere, quod hoc argumentum sit demonstratio, quoniam non est demonstratio; confessi enim sunt eam non esse demonstrationem. 472. si autem est demonstratio, omnino veras habet sumptiones et illationem. nam cum earum omnium veritate intelligitur demonstratio: erat autem eius illatio, non esse demonstrationem; verum est ergo non esse demonstrationem, et quod oppositum ei est, falsum, demonstrationem esse. sic enim demonstrativum ostendere volentes argumentum adversus demonstrationem, non magis eam statuunt quam tollunt. 473. et tamen si Scepticos quoque oporteat pro se respondere, ii tuto respondebunt: dicent enim argumentum adversus demonstrationem esse solum probabile, et in prae-

a) ὁ δὲ αὐτὸς τῆς] idem ms ὁ δὲ αὐτός τε. P 546

b) ἐν τῷ δευτέρῳ συνημμένῳ] ita sensus requirit legendum pro συνημμένον.

c) ἄπορον οὕτω πεῦσιν] argumentum ἀντιστρέφον, ut mox Sextus ostendit.

d) ὑπὲρ αὑτῶν] ms Ciz. αὐτῶν. nempe ut iam memini alias me notare promiscue haec in libris ponuntur.

e) πιθανὸν εἶναι μόνον] adde 2 Pyrrhon. sect. 187.

τὸ παρὸν πείθειν αὐτοὺς καὶ ἐπάγεσθαι συγκατάθεσιν, ἀγνοεῖν
δὲ εἰ καὶ αὖθις ἔσται τοιοῦτος διὰ τὸ πολύτροπον τῆς ἀνθρω-
πίνης διανοίας. οὕτω γὰρ γενομένης τῆς ἀποκρίσεως οὐδὲν ἔτι
δυνήσεται λέγειν ὁ Δογματικός. ἢ γὰρ τοῦτο διδάξει, ὅτι οὐκ
ἔστιν ἀληθὴς ὁ κατὰ τῆς ἀποδείξεως κομισθεὶς λόγος, ἢ τοῦτο
474 *παραστήσει, ὅτι οὐ πείθει τὸν Σκεπτικόν. ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον*
δεικνὺς οὐ τῷ Σκεπτικῷ μάχεται διὰ τὸ μηδὲ ἐκεῖνον διαβεβαι-
οῦσθαι περὶ τούτου τοῦ λόγου ὡς ἀληθοῦς, μόνον δὲ λέγειν ὅτι
475 *πιθανόν ἐστι. τὸ δὲ δεύτερον ποιῶν προπετὴς γενήσεται, ἀλλό-*
τριον πάθος θέλων λόγῳ καταπαλαῖσαι. καθὰ γὰρ τὸν χαίροντα
οὐδεὶς δύναται λόγῳ πεῖσαι ὅτι οὐ χαίρει, καὶ τὸν λυπούμενον
P 547 *ὅτι οὐ λυπεῖται· οὕτως οὐδὲ τὸν πειθόμενον ὅτι οὐ πείθεται.*
476 *πρὸς τούτοις εἰ μὲν διϊσχυρίζονται οἱ Σκεπτικοὶ μετὰ συγκατα-*
θέσεως [f]) περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι ἀπόδειξιν, τάχα ἂν διετρέποντο
ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος ὅτι ἐστὶν ἀπόδειξις. νῦν δὲ ἐπεὶ ψιλὴν θέ-
σιν λόγων ποιοῦνται τῶν κατὰ τῆς ἀποδείξεως χωρὶς τοῦ συγκα-
τατίθεσθαι τούτοις, τοσοῦτον ἀπέχουσι τοῦ βλάπτεσθαι πρὸς
τῶν τοὐναντίον κατασκευαζόντων, ὡς ὠφελεῖσθαι μᾶλλον [g]).
477 *εἰ γὰρ οἱ μὲν κατὰ τῆς ἀποδείξεως κομισθέντες λόγοι μεμενή-*
κασιν ἀναντίρρητοι, οἱ δὲ εἰς τὸ εἶναι ἀπόδειξιν παραληφθέντες
λόγοι πάλιν εἰσὶν ἰσχυροί, μήτε ἐκείνοις μήτε τούτοις προσθέ-
478 *μενοι τὴν ἐποχὴν ὁμολογῶμεν. κἂν συγχωρηθῇ δὲ ἀποδεικτικὸς*
εἶναι ὁ κατὰ τῆς ἀποδείξεως λόγος, οὐ διὰ τοῦτο ὠφελοῦνταί τι
εἰς τὸ εἶναι ἀπόδειξιν οἱ Δογματικοί, καθὼς ἤδη ὑπεμνήσαμεν [h])·

sentia sibi persuadere et inducere assensionem, se autem ignorare an in posterum rursus tale sit futurum, propterea quod sit varia et multiplex humana cogitatio. cum enim sic responderint, nihil amplius dicere poterit Dogmaticus. aut enim hoc docebit, quod non sit verum argumentum adductum adversus demonstrationem, aut hoc ostendet, quod non sit tale quod persuadeat Sceptico. 474. sed primum quidem ostendens non pugnat cum Sceptico, propterea quod nec ille de eo argumento contendat tamquam vero, solum autem dicat quod id sit probabile. 475. faciens autem secundum erit temerarius, ut qui alienam affectionem expugnare velit argumento. quo modo enim ei qui laetatur, nemo oratione potest persuadere quod non laetetur, et ei qui tristitia afficitur, quod non sit tristis; ita neque ei qui persuadetur, quod non persuadeatur. 476. ad haec accedit, quod si cum assensione quidem affirmarent Sceptici quod nihil sit demonstratio, fortasse everterentur ab eo qui docet esse demonstrationem. nunc autem quoniam verba tantum nude ponunt adversus demonstrationem absque eo quod eis assentiantur, tantum abest ut eis obsint qui confirmant contrarium, ut magis prosint. 477. nam si quae adversus demonstrationem allata sunt argumenta, firma manent ac stabilia, et adversus quae non possit contradici, validae autem rursus sunt rationes quae adsumptae sunt pro demonstratione; neque illis neque his accedentes profitemur nos sustinere assensionem. 478. quodsi concessum fuerit esse demonstrativum quod adversus demonstrationem affertur argumentum, non ideo id iuvabit Dogmaticos ad hoc quod sit demonstratio, ut iam admonui-

---

P 547 f) *μετὰ συγκαταθέσεως*] huic opponitur *ἀδοξάστως*, quomodo de omnibus *χωρὶς τοῦ συγκατατίθεσθαι* disputare se Sceptici profitentur, nulli dogmati assentientes. confer 1 Pyrrh. 13. 22 etc.

g) *ὡς ὠφελεῖσθαι μᾶλλον*] ms Savil. *ὡς ὠφελεῖ μᾶλλον*. adde si placet supra sect. 160 huius libri.

h) *καθὼς ἤδη ὑπεμνήσαμεν*] sect. 471. 472.

συνάγει γὰρ τὸ μὴ εἶναι ἀπόδειξιν, καὶ τούτου ἀληθοῦς ὄντος
ψεῦδος γίνεται τὸ εἶναι ἀπόδειξιν. ναί, φασίν· ἀλλὰ ὁ συνάγων 479
τὸ μὴ εἶναι ἀπόδειξιν, ἀποδεικτικὸς ὤν, ἑαυτὸν ἐκβάλλει. πρὸς
ὃ ῥητέον ὅτι οὐ πάντως ἑαυτὸν ἐκβάλλει· πολλὰ γὰρ καθ'
ὑπεξαίρεσιν [i]) λέγεται. καὶ ὡς τὸν Δία φαμὲν θεῶν τε καὶ ἀν-
θρώπων εἶναι πατέρα, καθ' ὑπεξαίρεσιν αὐτοῦ τούτου· οὐ γὰρ
δή γε καὶ αὐτὸς αὑτοῦ ἦν πατήρ· οὕτω καὶ ὅταν λέγωμεν μηδε-
μίαν εἶναι ἀπόδειξιν, καθ' ὑπεξαίρεσιν λέγομεν τοῦ δεικνύντος
λόγου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις· μόνος γὰρ οὗτός ἐστιν ἀπό-
δειξις. κἂν αὑτὸν δὲ ἐκβάλλῃ, οὐ διὰ τοῦτο κυροῦται τὸ εἶναι 480
ἀπόδειξιν. πολλὰ γάρ ἐστιν, ἅπερ ὃ ἄλλα ποιεῖ, τοῦτο καὶ ἑαυτὰ
διατίθησιν, οἷον ὡς τὸ πῦρ δαπανῆσαν τὴν ὕλην καὶ ἑαυτὸ συμ-
φθείρει. καὶ ὃν τρόπον τὰ καθαρτικὰ [k]) ἐξελάσαντα τῶν σωμά-
των τὰ ὑγρὰ καὶ αὑτὰ συνεκτίθησιν· οὕτω δύναται καὶ ὁ κατὰ
τῆς ἀποδείξεως λόγος μετὰ τὸ πᾶσαν ἀπόδειξιν ἀνελεῖν, καὶ
ἑαυτὸν συμπεριγράφειν [l]). καὶ πάλιν ὡς οὐκ ἀδύνατόν ἐστι τὸν
διά τινος κλίμακος ἐφ' ὑψηλὸν ἀναβάντα τόπον, μετὰ τὴν ἀνά-
βασιν ἀνατρέψαι τῷ ποδὶ τὴν κλίμακα· οὕτως οὐκ ἀπέοικε, τὸν
Σκεπτικὸν ὡς διά τινος ἐπιβάθρας τοῦ δεικνύντος λόγου τὸ μὴ
εἶναι ἀπόδειξιν χωρήσαντα ἐπὶ τὴν τοῦ προκειμένου κατασκευήν,
τότε καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν λόγον ἀνελεῖν.

Ἀλλὰ γὰρ τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν λογικὸν τόπον [m]) P 548
ἐφόδων ἀπορήσαντες τὸ μετὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τὴν πρὸς τοὺς Φυ-
σικοὺς ζήτησιν χωρήσομεν.

mus: colligit enim firmiter non esse demonstrationem, idque cum sit verum, falsum est esse demonstrationem. 479. etiam, inquiunt, sed quae firmiter colligit, non esse demonstrationem, cum sit demonstrativa, se ipsam expellit. ad quod dicendum est, quod non omnino se ipsam expellit: multa enim dicuntur per exceptionem. et quo modo dicimus Iovem esse patrem deorum et hominum, per huius ipsius exceptionem: neque enim ipse suus est pater; ita etiam cum dicimus nullam esse demonstrationem, dicimus cum exceptione argumenti ostendentis quod non sit demonstratio: haec enim sola est demonstratio. 480. quodsi etiam se ipsam expellat, non ideo confirmatur esse demonstrationem. multa enim sunt quae quod aliis faciunt, eo se ipsa quoque afficiunt, ut quo modo ignis cum consumpserit materiam, se quoque simul interimit, et quo modo purgantia medicamenta cum humores eiecerint ex corporibus, se ipsa quoque expellunt; ita etiam argumentum quod est adversus demonstrationem, postquam sustulerit demonstrationem, potest se quoque simul circumscribere. et rursus quo modo potest fieri ut qui per aliquas scalas in altum locum conscenderit, post ascensum pede scalas evertat; ita non inconsentaneum videtur, Scepticum, postquam veluti per aliquas scalas processit per argumentationem quae ostendit non esse demonstrationem ad confirmandum propositum, tunc eam ipsam quoque evertere.

Sed cum hucusque praeceptiones ad logicam partem pertinentes in dubium vocaverimus, deinceps etiam ad disquisitionem adversus Physicos progrediemur.

---

i) *πολλὰ καθ' ὑπεξαίρεσιν*] conferendus Grotius ad 1 Cor. 15 27.

k) *τὰ καθαρτικὰ*] eadem similitudine saepius noster utitur, ut lib. 1 Pyrrhon. sect. 206 et lib. 2 sect. 188.

l) *συμπεριγράφειν*] de hoc verbo dictum ad 1 Pyrrhon. sect. 14.

m) *κατὰ τὸν λογικὸν τόπον*] in ms Ciz. deest *τόπον*. male. nam ita P 548 *διαλεκτικὸν τόπον* dixerat libro superiore sect. 23 et *τόπον λογικόν* sect. 24. ita *τόπον φυσικόν* lib. 1 contra Physicos sect. 4.

Σέξτου ἐμπειρικοῦ

Ὑπομνημάτων τὸ ὄγδοον.

α' Περὶ ἀρχῶν φυσικῶν. — β' περὶ θεῶν. — γ' περὶ αἰτίου καὶ πάσχοντος. — δ' περὶ ὅλου καὶ μέρους. — ε' περὶ σώματος.

1 *Τὴν μὲν αἰτίαν δι' ἣν μετὰ τὸ λογικὸν τῆς φιλοσοφίας μέρος εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῖν ἄγεται τὸ φυσικόν, καίπερ χρόνῳ τῶν ἄλλων προήκειν δοκοῦν, ἀνώτερον ὑπεμνήσαμεν* [a]*. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον τῆς ζητήσεως πάλιν ἐνταῦθα συστησόμεθα, οὐκ ἐμβραδύνοντες τοῖς κατὰ μέρος, ὁποῖόν τι πεποιήκασιν οἱ περὶ τὸν Κλειτόμαχον* [b] *καὶ ὁ λοιπὸς τῶν Ἀκαδημαϊκῶν χορός* [c] *— εἰς ἀλλοτρίαν γὰρ ὕλην* [d] *ἐμβάντες καὶ ἐπὶ συγχωρήσεως τῶν ἑτε-*

SEXTI EMPIRICI

Commentariorum liber octavus.

1 *De principiis naturalibus sect.* 1 - 13. — 2 *de diis sect.* 14 - 141. — 3 *de causa et patiente sect.* 142 - 330. — 4 *de toto et parte sect.* 331 - 358. — 5 *de corpore sect.* 359 - 440.

1. Causam quidem propter quam post logicam philosophiae partem naturalis nobis venit consideranda, etiamsi tempore videatur alias praecedere, superius commemoravimus. rursus autem hic quoque constituemus eumdem inquirendi modum, ita ut non immoremur in singularibus, ut fecit Clitomachus et universus chorus Academicorum (alienam enim ingressi materiam et ex concessis eorum qui diversa dogmata statuerunt disputantes, immoderata

---

a) *ἀνώτερον ὑπεμνήσαμεν*] respicit ad ea quae disputavit lib. 1 adv. Logicos sect. 20 sq.

b) *οἱ περὶ τὸν Κλειτόμαχον*] hic Carneadis discipulus Carthaginiensis, Punico nomine Asdrubal, ultra quadringenta volumina scripserat teste Laertio 4 67. ex qua multitudine, quam Cicero etiam illi tribuit, librorum tituli quoque ipsi interciderunt, exceptis paucis ut librorum *περὶ αἱρέσεων*, quorum primum laudat Laërtius in Aristippo 2 92, librorum quattuor *de sustinendis assensionibus* Cic. Lucullo sive quarto Academicarum quaest. (idem enim hic liber, ut notum est, et a Menagio ad Laërtii 4 67 aliud agente perperam distinguitur) c. 31.

c) *ὁ λοιπὸς τῶν Ἀκαδημαϊκῶν χορὸς*] ut Antiochus Philo Crantor Favorinus aliique: nam Arcesilas quidem et Carneades quamvis voce acerrime contenderunt adversus caeteros philosophos, Stoicos maxime, nihil ipsi in litteras miserunt. caeterum quoniam pluribus et longioribus scriptis ad singularia etiam aliarum sectarum confutanda demisere Academici, hinc *πλατυρρημοσύνην ἀνάλιστον* illis tribuit Timon apud Laërtium 4 67. denique *χορὸς Ἀκαδημαϊκῶν* Sexto dicitur, ut Horatio lib. 2 Epist. 2 77 *scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbes.*

d) *εἰς ἀλλοτρίαν γὰρ ὕλην*] apparet *ἀλλοτρίαν ὕλην* a Sexto dici alienarum sectarum opiniones, Stoicorum inprimis atque Peripateticorum, quorum concessis, tamquam propriis ipsorum armis Academici usi sunt ad eos oppugnandos et caedenda illorum vineta.

ῥοίως δογματιζομένων ποιούμενοι τοὺς λόγους ἀμέτρως ἐμήκυναν τὴν ἀντίρρησιν [e]) —, ἀλλὰ τὰ κυριώτατα καὶ τὰ συνεκτικώτατα [f]) κινοῦντες, ἐν οἷς ἠπορημένα ἕξομεν καὶ τὰ λοιπά. καθάπερ γὰρ 2
ἐν ταῖς πολιορκίαις οἱ τὸν θεμέλιον τοῦ τείχους ὑπορύξαντες τούτῳ συγκαταφερομένους ἔχουσι τοὺς πύργους· οὕτως οἱ ἐν ταῖς φιλοσόφοις σκέψεσι τὰς πρώτας τῶν πραγμάτων ὑποθέσεις χειρωσάμενοι δυνάμει τὴν παντὸς πράγματος κατάληψιν ἠθετήκασιν. οὐκ ἀπιθάνως γοῦν τινες ἀπεικάζουσι τοὺς μὲν εἰς τὰς 3
κατὰ μέρος ζητήσεις συγκαταβαίνοντας τοῖς ἐκ ποδὸς τὸ θηρίον διώκουσι κυνηγοῖς ἢ ἀπὸ ὁρμιᾶς ἁλιεύουσιν ἢ ἰξῷ καὶ καλάμῳ [g]) τοὺς ὄρνις θηρεύουσι, τοὺς δὲ ἀπὸ τῶν συνεκτικωτάτων πάντα τὰ ἐπὶ μέρους σαλεύοντας τοῖς λίνα καὶ στάλικας [h]) καὶ σαγήνας περιβαλλομένοις. ὅθεν ὡς πολλῷ τεχνικώτερόν ἐστι τοῦ καθ' P 549
ἕκαστον θήραμα πονεῖσθαι τὸ διὰ μιᾶς ἐφόδου πολλὰ δύνασθαι ἀγρεύειν· οὕτω πολλῷ χαριέστερον τὸ κοινῇ κατὰ πάντων κομίζειν ἀντίρρησιν τοῦ προσηλεῖσθαι [hh]) τοῖς κατὰ μέρος. ἐπεὶ 4
οὖν οἱ δοκοῦντες ἀκριβέστερον κατὰ τὸν φυσικὸν τόπον [i]) περὶ τῶν τοῦ παντὸς ἀρχῶν διατετάχθαι τὰς μέν τινας αὐτῶν δραστηρίους [k]) εἶναι λέγουσι, τὰς δὲ ὑλικάς, ὧν τῆς δόξης ἀρχηγὸς

et nimis prolixa usi sunt in contradicendo oratione), sed ea movebimus quae sunt praecipua et magis generalia, quibus concussis labantia caetera quoque habebimus. 2. quo modo enim in urbium obsidionibus qui muri fundamentum effoderunt, cum eo turres quoque simul deiiciunt; ita etiam qui in philosophicis considerationibus prima rerum fundamenta expugnant, vi ac potestate abrogant et abolent universae rei comprehensionem. 3. nonnulli itaque non improbabiliter assimilant eos qui se demittunt ad singulares quaestiones, venatoribus qui feram vestigiis insequuntur aut iis qui hamo piscantur aut iis qui visco et arundine aves aucupantur; eos autem qui ex generalibus singularia omnia labefactant, conferunt iis qui lina paxillos et sagenas circumdant. unde ut multo est artificiosius una via ac ratione multa venari, quam in singulorum laborare venatione; ita multo praestat communiter adversus omnia afferre contradictionem, quam inhaerere singularibus. 4. quoniam ergo qui videntur accuratius in loco naturali constituisse de principiis naturalibus, ex iis alia quidem dicunt agentia, alia vero materialia, quorum sententiae vi-

---

e) τὴν ἀντίρρησιν] vitiose excusum erat ἀναντίρρησιν.

f) συνεκτικώτατα] ita appellat generaliora atque ut in limine libri 3 Pyrrhon. vocat, καθολικώτερα sive περιεκτικώτερα, sub quibus alia συνέχονται atque continentur iisque positis stant, eversis evertuntur et cadunt. infra sect. 3.

g) ἰξῷ καὶ καλάμῳ] visco arundinibus illito. Eutecnius paraphrasi ixeuticon Oppianeorum lib. 3 p. 86.

h) λίνα καὶ στάλικας] στάλικες sunt pali, quibus λίνα sive retia a venatoribus appenduntur, ingens aliquod spatium cingentia. Oppianus Cyneget. lib. 4 vers. 380

οἱ δ' ἄρ' ἐπειγόμενοι στάλικας στήσαντο κραταιοὺς
δίκτυά τ' ἀμπετάσαντο καὶ ἄρκυας ἀμφεβάλοντο.

[hh) immo: προσηλοῦσθαι.]

i) κατὰ τὸν φυσικὸν τόπον] sic λογικὸν τόπον dixerat in extremo superioris libri. P 549

k) δραστηρίους] etiam 3 Pyrrhon. sect. 1 pro δραστικάς codex Vratislav. legit δραστηρίους, licet mox deum vocat αἴτιον δραστικώτατον. infra sect. 12 vocat ἀρχὰς ποιητικάς, quibus deinde opponuntur ὑλικαὶ ἀρχαί, ut sect. 358 sq. huius libri.

ἀξιοῦται τυγχάνειν ὁ ποιητὴς Ὅμηρος, καὶ μετὰ τοῦτόν γε Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος καὶ
5 ἄλλοι παμπληθεῖς. ὁ μὲν γὰρ ποιητὴς l) περὶ τούτων ἀποδιδούς φησιν, ἐν οἷς περὶ Πρωτέως καὶ Εἰδοθέας ἀλληγορεῖ, τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀρχικώτατον αἴτιον Πρωτέα καλῶν, τὴν δὲ εἰς εἴδη
6 τρεπομένην οὐσίαν, Εἰδοθέαν. ὁ δὲ Ἀναξαγόρας m) φησίν, ἦν πάντα ὁμοῦ χρήματα· νοῦς δὲ ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησεν, τὸν μὲν νοῦν, ὅς ἐστι κατ' αὐτὸν θεός, δραστήριον ὑποτιθέμενος
7 ἀρχήν, τὴν δὲ τῶν ὁμοιομερῶν n) πολυμιγίαν, ὑλικήν. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης o) καὶ Ἑρμοτίμωνά p) φησι τὸν Κλαζομένιον καὶ Παρ-

detur princeps esse auctor Homerus et post eum Anaxagoras Clazomenius et Empedocles Agrigentinus et alii plurimi. 5. poëta enim de his tradit, ubi loquitur allegorice de Proteo et Eidothea, primamque et maxime principem causam vocat Proteum, quae autem in species vertitur essentiam, Eidotheam. 6. Anaxagoras autem dicit 'res omnes simul erant; mens autem veniens eas digessit ac ordinavit'. atque mentem quidem, quae ex eius sententia est deus, agens ponit principium, similiarium autem partium commistionem, materiale. 7. Aristoteles autem ait et Hermotimum Clazomenium et Parmenidem Elea-

---

l) *ὁ μὲν γὰρ ποιητής*] locus est Odyss. δ 365 sq.

Πρωτέος ἰφθίμου θυγάτηρ, ἁλίοιο γέροντος,
Εἰδοθέη κτέ.

longa enim est fabula, quam exponens Heraclitus iunior in allegoriis Homericis p. 489 sq. docet eadem *ὀλυμπίους τελετάς* et *τῶν ὅλων γένεσιν* contineri.

m) *ὁ δὲ Ἀναξαγόρας*] huius verba relata a multis sunt, ut notarunt viri docti ad Laërtium lib. 2 cap. 6. consulendus et Plato in Phaedro, cuius locum repetit Eusebius 14 15 Praeparat. evang.

n) *τῶν ὁμοιομερῶν*] si sana est lectio *ὁμοιομερῶν*, subintellige *σμικρῶν σωμάτων* sive *στοιχείων*. sed puto Sextum scripsisse *ὁμοιομερειῶν*, ita enim vocat noster 3 Pyrrhon. sect. 32. ita alii Graeci scriptores quando Anaxagorae sententiam exponunt. atque e Latinis Lucretius semel iterumque 1 830 *nunc et Anaxagorae scrutemur homoeomeriam.* et 834 *principium rerum quam dicit homoeomeriam*, hoc est materiam infinitam constantem particulis minutis similiaribus rerum quarumcumque:

ossa videlicet e pauxillis atque minutis
ossibus: sic et de pauxillis atque minutis
visceribus viscus gigni sanguenque creari
sanguinis inter se multis coëuntibus guttis,
ex aurique putat micis consistere posse
aurum, et de terris terram concrescere parvis,
ignibus ex ignem, humorem ex humoribus esse.

o) *ὁ δὲ Ἀριστοτέλης*] locus est lib. 1 metaphys. cap. 3.

p) *Ἑρμότιμωνα*] apud Aristotelem Alexandrum Aphrodiseum aliosque *Ἑρμότιμος* dicitur, non *Ἑρμοτίμων*. et fortasse Sextus scripserat *Ἑρμότιμον*, non *Ἑρμοτίμωνα*, licet constet nomina quaedam dupliciter etiam apud veteres efferri. porro hic est Hermotimus, de cuius anima extra corpus evagari solita multi meminerunt, quos laudat Meursius ad Apollonii Dyscoli historiam commenticiam c. 3. a Clazomeniis templo cultum tradidit praeter alios Valerius Maximus, in cuius codicibus quandoque male Hermippus (apud Plutarchum Hermodorus) pro Hermotimo legitur, ut monuit Paulus Leopardus 8 3 Emendationum. Anaxagora antiquiorem fuisse Aristoteles testatur atque ante ipsum dixisse mentem causam universi. et ab Hermotimo ansam idem docendi accepisse scribit Philoponus ad Aristotelis Metaphysica et Alexander Aphrodiseus apud Simplicium in 8 Physicor. p. 321. Elias Cretensis ad orat. 37 Nazianzeni: *Aristoteles et Anaxagoras et Hermotimus ille Clazomenius mentionem*

μενίδην τὸν Ἐλεάτην καὶ πολὺ πρότερον τὸν Ἡσίοδον ταῦτα φρονεῖν. κατασκευάζοντες γὰρ τὴν τῶν ὅλων γένεσιν, ἔρωτα συμπαρέλαβον, τουτέστι τὴν κινητικὴν καὶ συναγωγὸν τῶν ὄντων αἰτίαν. ὁ μὲν Ἡσίοδος q) λέγων 8

ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ᾽, αὐτὰρ ἔπειτα P 550
γαῖ᾽ εὐρύστερνος r), πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί·
ἠδ᾽ Ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσιν s).

ὁ δὲ Παρμενίδης ῥητῶς ἀποφηνάμενος 9

πρώτιστον μὲν t) Ἔρωτα θεῶν μητίσατο πάντων.

tem et diu ante Hesiodum ea sensisse. universorum enim ortum cum vellent constituere, amorem adsumserunt tamquam causam moventem et res componentem. 8. Hesiodus quidem dicens

primum informe chaos rerum fuit, inde secuta
cunctorum tellus lata et firmissima sedes
atque Amor, est longe pulcherrimus ille deorum.

9. Parmenides autem disertis verbis pronuntians

ante deos omnes primum produxit Amorem.

---

mentis fecisse videntur. alius multoque iunior Hermotimus, Menecratis F. Stoicus, cuius nomine Lucianus lepidum illum suum de sectis librum proscripsit, quem venusta veste Germanica nuper induit Ioannes Henricus Kromayerus Portensis.

q) ὁ μὲν Ἡσίοδος] locus decantatissimus ex theogon. v. 115, quem cum sibi a grammatico exponi Epicurus incassum rogasset, ab illo studio ad philosophiam se contulit, ut narrat noster infra lib. 2. pro ἤτοι μέν Aristoteles tribus locis legit πάντων μὲν πρώτιστα χάος, nec temere ita ab eo factum videtur Petro Petito lib. 1 Miscell. Observatt. c. 18. primos duos ita latine vertit Chalcidius p. 216 in Timaeum Platonis:

prima haec est caligo, dehinc post terra creata est
spirantum sedes firmissima pectore vasto.

hinc in Hesiodo sequuntur versus, quos Sextus noster Aristotelis exemplo omisit,

ἀθανάτων οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου
τάρταρά τ᾽ ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης.

r) γαῖα εὐρύστερνος] non opus esse ut in γαῖα postrema litera contra mss fidem abiiciatur, sed vel γαῖα per synizesin posse haberi pro una syllaba ut ῥεῖα v. 5 ἔργ. vel syllabam primam in εὐρύστερνος, (ut alias saepe Graecis poëtis diphthongos) corripi, pulchre notatum Rev. Io. Christophoro Wolfio nostro in notis ad Origenis Philosophumena p. 178. eosdem Hesiodi versus allegat noster lib. 2 adv. Physicos sect. 11. [restituimus γαῖ᾽ εὐρύστερνος] P 550

s) ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσιν] sic etiam in Hesiodi codicibus et apud Origenem sive quisquis auctor Philosophumenon, Stobaeum aliosque. at Aristoteles lib. 1 c. 4 Metaphys. ὃς πάντεσσι μεταπρέπει ἀθανάτοισιν, ex memoria, ut suspicor, non quod ita in Hesiodi codicibus legisset.

t) πρώτιστον μὲν] hunc Parmenidis versum laudat etiam Aristoteles loco laudato atque in Eclogis Physicis tit. 12 Stobaeus atque ante hos Plato, qui tamen in Convivio negat ex iis quae ipsi tradant Hesiodus et Parmenides, Amorem videri prius quam ἀνάγκην obtinuisse. apud eundem Stobaeum tit. 13 p. 152 in editione Grotii tribuuntur Parmenidi etiam hi versus:

ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμενα τάδε πάντα,
ἄλλοτε δ᾽ αυ τε [δ᾽ αὖ δίχ᾽] ἕκαστα φορούμενα νείκεος ἔχθει.

sed ex Plutarchi et aliorum testimonio constat esse Empedoclis, cui etiam in editione eclogarum Stobaei, quam curavit Guil. Canterus, recte adscribuntur.

10 δόξαι δ' ἄν, ὡς προεῖπον, καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς τοιοῦτος εἶναι· σὺν γὰρ τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις τὸ νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν καταριθμεῖται, τὴν μὲν φιλίαν ὡς συναγωγὸν αἰτίαν[u]), τὸ δὲ νεῖκος ὡς διαλυτικήν·

πῦρ — γάρ φησι — καὶ ὕδωρ[x]) καὶ γαῖα καὶ ἠέρος ἤπιον ὕψος
νεῖκός τ' οὐλόμενον[y]) δίχα τῶν ἀτάλαντον ἁπάντη,
καὶ φιλότης[z]) μετὰ τοῖσιν ἴσον μῆκός τε πλάτος τε.

11 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς[a]) δύο λέγοντες ἀρχὰς θεὸν καὶ ἄποιον ὕλην[b]), τὸν μὲν θεὸν ποιεῖν ὑπειλήφασι, τὴν δὲ ὕλην
12 πάσχειν τε καὶ τρέπεσθαι. ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τίς ἐστι παρὰ τοῖς ἀρίστοις τῶν Φυσικῶν διάταξις, φέρε περὶ τῶν ποιητικῶν ἀρχῶν διαπορῶμεν, πρῶτον σκεπτόμενοι ὁτὲ μὲν οἷον δογματικῶς περὶ θεοῦ, ὁτὲ δὲ ἀπορητικώτερον[c]) περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι τὸ

10. potest etiam videri, ut prius dixi, talis esse Empedocles: nam cum quattuor elementis annumerat contentionem et amicitiam, amicitiam quidem ut causam componentem, contentionem autem ut dissolventem. dicit enim

ignis aqua et tellus clementiaque aëris alti
cumque his perniciosa simul contentio, quae par
usque, et amicitia ex aequo lata atque profunda.

11. quin etiam Stoici quoque qui duo dicunt esse principia, nempe deum et materiam expertem qualitatis, deum quidem existimarunt agere, materiam vero pati et mutari. **12.** cum ergo apud praestantissimos Physicos sit hic ordo, age de agentibus principiis primum dubitemus, iam quidem velut dogmatice de deo considerantes, iam vero dubitative, quod nihil sit quod agat aut

---

u) *συναγωγὸν αἰτίαν*] supra sect. 8 *τὴν κινητικὴν καὶ συναγωγὸν αἰτίαν.*

x) *πῦρ καὶ ὕδωρ*] hunc versum Empedoclis laudat Plutarchus libro de dignoscendo adulatore et amico p. 63 lepide de homine inope aiens nihil ei suppetere praeter haec quattuor Empedoclis elementa. pro *ἤπιον* al. legit *ἄπλετον ὕψος.*

y) *νεῖκός τ' οὐλόμενον*] uti a *φιλίᾳ* sive *συγκρίσει* ac congregatione principiorum Empedocles suspendit generationem, ita *νεῖκος* sive lis ac contentio eadem principia *διακρίνουσα* sive disgregans separansque alterationis et corruptionis causa secundum illum est. ipsius autem *φιλίας* et *νείκους* causam nullam exposuit, quo nomine notatur ab Aristotele Metaphys. 2 4.

z) *καὶ φιλότης*] Clemens Alex. 5 Strom. p. 552 *ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ φιλότητα συγκαταριθμεῖται, συγκριτικήν τινα ἀγάπην νοῶν,*

ἣν σὺ νόῳ δέρκευ, μηδ' ὄμμασιν ἧσο τεθηπώς.

in lib. 2 contra Phys. sect. 317, ubi eosdem Empedoclis versus noster laudat, pro *φιλότης* legitur *φιλίη.*

a) *οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] Plutarchus lib. 1 de placitis c. 3 *Ζήνων Μνασέου Κιτιεὺς ἀρχὰς μὲν τὸν θεὸν καὶ τὴν ὕλην, ὧν ὁ μέν ἐστι τοῦ ποιεῖν αἴτιος, ἡ δὲ τοῦ πάσχειν.* Seneca epist. 67 *dicunt, ut scis, Stoici nostri duo esse in rerum natura, ex quibus omnia fiant, caussam et materiam. materia iacet iners, res ad omnia parata, cessatura, si nemo moveat; caussa autem, id est ratio, materiam format et quocumque vult versat, ex illa varia opera producit.*

b) *ἄποιον ὕλην*] confer Laërtium 7 134 et Lipsium lib. 2 physiologiae Stoicae diss. 2.

c) *ἀπορητικώτερον*] id est *σκεπτικώτερον*, more Sceptico, ut passim pro Scepticis ponit *τοὺς ἀπορητικούς*, quemadmodum lib. 2 adversus Logicos sect. 76. 78. 80. 99. 160. 178. disputationem de principiis *ποιητικοῖς* sive *δραστηρίοις* deducit noster ad sectionem 358 usque huius libri.

ποιοῦν ἢ πάσχον. ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ πᾶσαν ζήτησιν προτάττεται ἡ τοῦ ζητουμένου πράγματος νόησις, ἴδωμεν πῶς εὐθὺς ἔννοιαν ἐλάβομεν θεοῦ.

Περὶ θεῶν. P 551

Ὁ περὶ θεῶν λόγος πάνυ ἀναγκαιότατος εἶναι δοκεῖ τοῖς 13
δογματικῶς φιλοσοφοῦσιν. ἐντεῦθεν τὴν φιλοσοφίαν d) φασὶν ἐπιτήδευσιν εἶναι σοφίας, τὴν δὲ σοφίαν ἐπιστήμην θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. ὅθεν ἐὰν παραστήσωμεν ἡμεῖς ἠπορημένην τὴν περὶ τῶν θεῶν ζήτησιν, δυνάμει ἐσόμεθα κατεσκευακότες τὸ μήτε τὴν σοφίαν ἐπιστήμην εἶναι θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων μήτε τὴν φιλοσοφίαν ἐπιτήδευσιν σοφίας. ἔνιοι τοί- 14
νυν ἔφασαν e) τοὺς πρώτους τῶν ἀνθρώπων προστάντας καὶ τὸ συμφέρον τῷ βίῳ σκεψαμένους πάνυ συνετοὺς ὄντας ἀναπλάσαι τὴν περί τε τῶν θεῶν ὑπόνοιαν καὶ τὴν περὶ τῶν ἐν Ἅιδου μυ-

patiatur. sed quoniam in omni quaestione prius ponitur rei de qua quaeritur notio atque intelligentia, videamus quemadmodum statim dei notionem accepimus.

II. De diis.

13. De diis oratio valde videtur necessaria iis qui dogmatice philosophantur. hinc dicunt philosophiam esse studium sapientiae, sapientiam autem esse scientiam rerum divinarum et humanarum. unde si ostenderimus illam de diis quaestionem versari in dubio, vi ac potestate confirmaverimus neque sapientiam esse scientiam rerum divinarum et humanarum neque philosophiam esse studium sapientiae. 14. nonnulli enim dicunt eos, qui primi praefuerunt hominibus et quid humanae vitae conferret considerarunt, cum essent intelligentes ac prudentes, finxisse eam quae de diis habetur suspicionem et fabu-

---

d) *φιλοσοφίαν*] in S. Ioannis Damasceni Dialectica t. 1 edit. Lequin. P 551
p. 9 et 71 plures definitiones philosophiae referuntur, in quibus et haec est, quod sit *γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων*. illa ad auctorem refertur Pythagoram in scripto Lipsiae edito Graece ad calcem Archytae de decem praedicamentis. ibidem ex Georgio Pachymere traditur Pythagora auctore philosophiam esse *φιλίαν*, *ὄρεξιν* et *μεταδίωξιν σοφίας*, quod idem Sextus *ἐπιτήδευσιν σοφίας* appellat. Ammonius quoque in Praedicabilia Porphyrii plures philosophiae definitiones exponens hanc Platoni tribuit, *φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων*. Maximus Tyrius diss. 16 *φιλοσοφίαν δὲ τί ἄλλο ὑποληψόμεθα ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῆ θείων τε πέρι καὶ ἀνθρωπίνων, χορηγὸν ἀρετῆς καὶ λογισμῶν καλῶν καὶ ἁρμονίας βίου καὶ ἐπιτηδευμάτων καλῶν*; sic Alcinous c. 1 et Philo *περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου*. etiam Stoicis haec probata definitio philosophiae et Ciceroni 4 Tuscul. c. 26. vide et nostrum infra sect. 125.

e) *ἔνιοι τοίνυν ἔφασαν*] plura in hanc sententiam afferet noster infra sect. 49 sq. sed huic temerariae et omni non modo fundamento sed verisimilitudine etiam destitutae atheorum *φάσει* fas est non modo aliam contrariam *φάσιν* sed certissimas rationes opponere, quibus constat falsum esse quod de origine cultus religiosi inter homines ab illis iactatur. quis enim nisi penitus excors credat callidi hominis hoc esse commentum, in quod omnis aetas et totum conspirat genus humanum, cuique coelum et terra et optimi cuiusque ac perditissimi hominis conscientia suffragatur? itaque illi fuere *πάνυ* scilicet *συνετοί*, qui *τὸ συμφέρον τῷ βίῳ* perspexerunt fraude unice indigere neque opem ei ferre nisi commento ac fraude potuerunt? et quae illa felicitas mentiendi, ut non modo vulgus sed sapientissimos quosque omnium temporum viros in assensum traxerint?

15 θευομένην δόξαν [f]). Θηριώδους γὰρ καὶ ἀτάκτου γεγονότος τοῦ πάλαι βίου ἦν χρόνος, ὥς φησιν ὁ Ὀρφεύς [g]),

ἡνίκα φῶτες ἀπ' ἀλλήλων βίον εἶχον
σαρκοδακῆ, κρείττων δὲ τὸν ἥττονα φῶτ' ἐδάϊζεν·

ἐπισχεῖν βουλόμενοι τοὺς ἀδικοῦντας πρῶτον μὲν νόμους ἔθεντο
16 πρὸς τὸ τοὺς φανερῶς ἀδικοῦντας κολάζεσθαι. μετὰ δὲ τοῦτο καὶ θεοὺς ἀνέπλασαν ἐπόπτας πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων τε καὶ κατορθωμάτων, ἵνα μηδὲ κρύφα [h]) τολμῶσί τινες ἀδικεῖν, πεπεισμένοι ὅτι οἱ θεοὶ

losam de inferis opinionem. 15. cum enim fuisset olim vita agrestis ac fera et immoderata et nullo certo procedens ordine, fuit tempus, ut dicit Orpheus,

victum quando homines hominum de carne parabant,
atque potens ex debilibus convivia inibat;

iniuriam facientes cum vellent reprimere, primum quidem leges tulerunt, ut ii punirentur qui manifeste iniuriam facerent. 16. postea autem deos quoque finxerunt, qui inspicerent quaecumque ab hominibus scelerate aut ex virtute geruntur, ut ne clanculum quidem auderent facere iniuriam, cum persuasum haberent quod

---

f) τὴν περὶ τῶν ἐν Ἅιδου μυθευομένην δόξαν] Hervetus nescio an quod aliter legerit, vertit: *fabulosam de diis opinionem* pro *de inferis*. notandum quoque, μυθευομένην non hoc loco reddendum videri *fabulosam*, sed modo *sermone frequentatam*, quia iam praecessit ἀναπλάσαι, atque μῦθος et μυθεύεσθαι apud Graecos perinde ut apud Latinos *fabula* et *fabulari* est ex vocabulis mediae significationis. notandum et hoc, veteratorie ab atheis Scepticisque invadi δόξαν περὶ τῶν ἐν Ἅιδου perinde ut ὑπόνοιαν de diis, neutiquam videlicet simplicem atque unam, sed compositam valde multiplicemque. itaque ab illis fabulis, quas varii commenti sunt de modis suppliciorum apud inferos, de quibus infra sect. 66 sq. et de deorum natura actionibus atque multitudine, quas ipsa assentientium pugna et fide ac ratione destituta paucitas refellit, iniquum est argumentari ad negandam vel in dubium vocandam rem ipsam, longe aliis nixam fundamentis et argumentis, quod nempe pulcherrima haec mundi machina non careat auctore ac gubernatore deo, et quod apud hunc deum, qui iusti et iniusti ideam animis nostris inseminavit atque indidit, iustum itidem sit malitiam praefractam sceleratorum, qui in hac vita poenam haud raro effugiunt, impunitam haud dimitti.

g) ὁ Ὀρφεύς] eosdem Orphei versus, ex eius ut suspicor Titanographia, rettulit noster supra libro adversus Rhetoras sect. 31, ubi dicta, si placet vide. vide etiam versus eiusdem Orphei, vel sub illo nomine certe iactatos apud Proclum libro 5 in Timaeum p. 294 sq., ubi Titanes illos describit ἀμείλιχον ἦτορ ἔχοντας καὶ φύσιν ἐκνομίην, quos deinde Iuppiter ῥίπτε βαθὺν γαίης εἰς Τάρταρον. nota autem quaecumque ab Epicureis et atheis iactari solent de primorum hominum bestiali vita, meram φάσιν esse, contraria φάσει facile repellendam, quae et melioribus testibus et ratione meliori nititur. nam ne sacros scriptores citem, quos nefas duco commissione impiorum illorum vilescere, plane repugnant his quae de primorum hominum aureo saeculo felicitateque illorum per longum tempus in deterius paullatim labente disputant philosophi pariter ac poëtae. *non negaverim*, inquit Seneca epist. 90 de prima illa progenie loquens, *fuisse alti spiritus viros et ut ita dicam a diis recentes.*

h) ἵνα μηδὲ κρύφα] sic atheus Critias infra sect. 54, cuius versuum sententiam hoc loco Sextus paucis verbis complectitur atque exprimit.

ἠέρα ἑσσάμενοι[i]) πάντη φοιτῶσιν ἐπ' αἶαν P 552
ἀνθρώπων ὕβρεις τε καὶ εὐνομίας ἐφορῶντες.

Εὐήμερος δὲ[k]) ὁ ἐπικληθεὶς ἄθεός φησιν, ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος, οἱ περιγενόμενοι τῶν ἄλλων ἰσχύει τε καὶ συνέσει, ὥστε πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῶν κελευόμενα πάντας βιοῦν, σπουδάζοντες μείζονος θαυμασμοῦ καὶ σεμνότητος τυχεῖν ἀνέπλασαν περὶ αὐτοὺς ὑπερβάλλουσάν τινα καὶ θείαν δύναμιν, ἔνθεν καὶ τοῖς πολλοῖς ἐνομίσθησαν θεοί. 17 Πρόδικος δὲ ὁ Κεῖος[l]), ἥλιον, φησί, καὶ σελήνην καὶ ποταμοὺς καὶ κρήνας καὶ καθόλου πάντα τὰ 18

dii totam terram pervadunt aëre amicti,
cernentes quidnam prave recteve geratur.

17. Euemerus autem, qui *ἄθεος* **fuit cognominatus, dicit, cum esset vita hominum insolens et incomposita, qui caeteros superabant viribus et prudentia, adeo ut ex eorum iussis omnes viverent, quo maiori admirationi ac venerationi essent, sibi ipsis affinxerunt quamdam excellentem et divinam potentiam, unde etiam a multis dii sunt existimati. 18. Prodicus autem Ceus, solem, inquit, et lunam et fluvios et fontes et in summa quaecumque prosunt**

---

i) *ἠέρα ἑσσάμενοι*] versus Hesiodi 124 *ἔργ.*, quem laudant etiam Didymus atque Eustathius ad Iliad. *α'* v. 4. respicit Manilius 2 18 narrans Hesiodum memorare *immenso volitantia numina mundo.* *ἠέρα ἑσσάμενοι* Tzetzes interpretatur: *ἀορασίαν ἐνδεδυμένοι.* recurrit idem versus apud Hesiodum 253, sed neutro loco sequitur alter quem Sextus subiungit: *ἀνθρώπων ὕβρεις τε καὶ εὐνομίας ἐφορῶντες*, at praecedit utrobique alius eiusdem plane sententiae: *οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα.* P 552

k) *Εὐήμερος δὲ*] Euemerus sive Cous sive Siculus sive denique Tegeates, Cassandro Macedoniae regi carus, scripserat *ἱερᾶς ἀναγραφῆς* sive *sacrae historiae libros*, quos superesse erat optandum; ex illis enim historia mythica Graecorum mirum quantum illustrari, idololatriae autem ethnicae absurditas evinci posset, quem in finem non raro allegatur illud opus a veteribus Christianis Clemente Alex. Theophilo Antiocheno, Eusebio, Theodorito, Minucio Felice, Arnobio, Lactantio, Augustino. Latinis versibus redditum fuit olim ab Ennio, sed exceptis paucis fragmentis et Euemerus ipse et Ennii metaphrasis iamdiu intercidit. reliquias illas qualescumque diligenter collegit, qui de Euemero praeter Vossium in hist. Graecis et Bentleium p. 340 ad Callimachum, inprimis est consulendus, illustris genere sed doctrina et ingenio illustrior Hieronymus Columna in fragmentis Ennii p. 312 sq. ed. praeclarae Hesselianae. argumentum operis demonstratur a Tullio lib. 1 de nat. deor. c. 42 *quid? qui aut fortes et claros aut potentes viros tradunt post mortem ad deos pervenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari venerarique soleamus, nonne expertes sunt religionum omnium? quae ratio maxime tractata ab Euemero est, quem noster et interpretatus et secutus est praeter caeteros Ennius. ab Euemero autem et mortes et sepulturae demonstrantur deorum.* ex his apud ethnicos habitum pro atheo Euemerum, nemo mirabitur. sed et vere eum atheum fuisse persuadet Theophilus Antiochenus 3 p. 121 *ἀθεώτατον* ipsum appellans testatusque in eodem opere denique docuisse *καὶ τὸ ἐξόλου μὴ εἶναι θεούς, ἀλλὰ τὰ πάντα αὐτοματισμῷ διοικεῖσθαι.* si vero Euemerus fuit tam stupidus, ut quoniam hominum quorundam vel ambitio affectavit vel adulatio aut stoliditas detulit mortalibus divinos honores, propterea is negaverit dari omnino alium praeter hos longe diviniorem deum, auctorem mundi omnique veneratione ac cultu dignissimum, nae is non minus insaniit ac qui negaret verum dari regem, quoniam in scena commenticios vel in morocomiis imaginarios videt principes. meminit Euemeri noster iterum infra sect. 51 et eius refellit sententiam sect. 34 sq.

l) *Πρόδικος ὁ Κεῖος*] ita recte ms Ciz. pro *Χῖος*, atque ita etiam editi

ὠφελοῦντα τὸν βίον ἡμῶν οἱ παλαιοὶ θεοὺς ἐνόμισαν διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν [m]), *καθάπερ Αἰγύπτιοι τὸν Νεῖλον* [n]), *καὶ διὰ τοῦτο τὸν μὲν ἄρτον Δήμητραν* [o]) *νομισθῆναι, τὸν δὲ οἶνον Διόνυσον* [p]), *τὸ δὲ ὕδωρ Ποσειδῶνα* [q]), *τὸ δὲ πῦρ Ἥφαιστον* [r]),
19 *καὶ ἤδη τῶν εὐχρηστούντων ἕκαστον. Δημόκριτος* [s]) *δὲ εἴδωλά*

vitae nostrae, antiqui deos existimarunt propter utilitatem, quae ex eis accipitur, quo modo Aegyptii Nilum, et ideo panem quidem existimatum esse Cererem, vinum vero Bacchum, aquam Neptunum, ignem Vulcanum, atque adeo unumquodque eorum quae sunt usui. 19. Democritus autem ait quae-

---

infra sect. 51. nam Simonidis Cei popularem fuisse diserte testatur Plato in Protagora. confer quae dixi lib. 2 bibliothecae Graecae cap. 23.

m) *διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν*] infra sect. 52. Cicero 1 de nat. deor. c. 42 *quid Prodicus Ceus? qui ea quae prodessent hominum vitae, deorum in numero habita esse dixit.* Minucius Felix in Octavio c. 21 *Prodicus assumptos in deos loquitur, qui errando, inventis novis frugibus utilitati hominum profuere.* non sine ratione haec affirmasse Prodicum vel ex admirandae industriae opere Vossiano de idololatria constat; sed non minus evidens est absurde eum ex hoc mortalium errore collegisse, nullum esse omnium illorum commodorum largitorem auctoremque primum, qui et inveniendi vim hominum animis indidisset et res utiles inveniendas condidisset atque in vitae usus, quemadmodum et vitam ipsam esset largitus. caeterum fallitur S. Epiphanius, qui in expositione fidei t. 1 opp. pag. 1088 solem lunam et elementa pro diis a Prodico habita scribit: *Πρόδικός τις τέσσαρα στοιχεῖα θεοὺς καλεῖ, εἶτα ἥλιον καὶ σελήνην· ἐκ γὰρ τούτων πᾶσι τὸ ζωτικὸν ἔλεγεν ὑπάρχειν.*

n) *Αἰγύπτιοι τὸν Νεῖλον*] vide Vossium lib. 2 de idololatria c. 74 sq. et Laurentium Pignorium in expositione mensae Isiacae p. 80. 81. imago qua *θεοπλαστοῦντες* Aegyptii Nilum coluere, ex nigro lapide fuit teste Pausania 8 24 12, quod in Aethiopia hic fluvius oritur.

o) *τὸν μὲν ἄρτον Δήμητραν*] facit huc proverbium apud Terentium in Eunucho, *sine Libero et Cerere friget Venus.* adde Elmenhorstium ad Minucii Felicis c. 21.

p) *τὸν δὲ οἶνον Διόνυσον*] conferendus Tristanus t. 2 p. 627 et Pricaeus ad haec Apuleii 2 Milesiar. p. 27 *Veneris hortator et armiger Liber, vinum istud* etc. Vossius libro 4 institut. orator. p. 115, ubi de metonymia caussae efficientis.

q) *τὸ δὲ ὕδωρ Ποσειδῶνα*] Arnobius libr. 5 extremo: *in illa estis reprehensionis parte, quod in usu sermonis vestri Martem pro pugna appellatis, pro aquis Neptunum, Liberum patrem pro vino, Cererem pro pane, Minervam pro stamine, pro obscoenis libidinibus Venerem.* Cicero lib. 1 de nat. deor. c. 15 *Zeno disputat aethera eum quem homines Iovem appellarent, quique aër per maria manaret, eum esse Neptunum, terramque eam esse quae Ceres diceretur, similique ratione persequitur vocabula reliquorum deorum.*

r) *τὸ δὲ πῦρ Ἥφαιστον*] Diodorus Siculus lib. 1 p. 11 de Aegyptiis: *τὸ δὲ πῦρ μεθερμηνευόμενον Ἥφαιστον ὀνομάσαι, νομίσαντες μέγαν εἶναι θεὸν καὶ πολλὰ συμβάλλεσθαι πᾶσιν εἰς γένεσίν τε καὶ τελείαν αὔξησιν.* idem tamen p. 13 ait ex aliorum opinione Vulcanum non ipsum ignem sed inventorem ignis antiquissimum Aegypti regem haberi. Virgilius 7 Aeneid. 77 *ac totis Vulcanum spargere tectis.* confer Cerdam ad haec 2 Aeneid. 311 *Vulcano superante domos* et 5 62 *furit immissis Vulcanus habenis.*

s) *Δημόκριτος*] Cicero 1 de nat. deor. c. 12 *quid Democritus? qui cum imagines (ἰνδάλματα, εἴδωλα, ἰδέας, σχήματα) earumque circuitus (ἐκπτώσεις) in deorum numero refert, tum illam naturam quae imagines fundat ac mittat, tum scientiam intelligentiamque nostram, nonne in ma-*
P 553 *ximo errore versatur? cumque idem omnino, quia nihil semper suo statu maneat, neget esse quicquam sempiternum, nonne deum ita tollit omnino,*

τινά φησιν ἐμπελάζειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι P 553 ἀγαθοποιά, τὰ δὲ κακοποιά. ἔνθεν καὶ εὔχεται εὐλόγων τυχεῖν εἰδώλων. εἶναι δὲ ταῦτα μεγάλα τε καὶ ὑπερμεγέθη, καὶ δύσφθαρτα μέν, οὐκ ἄφθαρτα δέ, προσημαίνειν τε τὰ μέλλοντα τοῖς ἀνθρώποις, θεωρούμενα καὶ φωνὰς ἀφιέντα[t]). ὅθεν τούτων αὐτῶν φαντασίαν λαβόντες οἱ παλαιοὶ ὑπενόησαν εἶναι θεόν, μηδενὸς ἄλλου παρὰ ταῦτα ὄντος θεοῦ τοῦ ἄφθαρτον φύσιν ἔχοντος. Ἀριστοτέλης[u]) δὲ ἀπὸ δυοῖν ἀρχῶν ἔννοιαν θεῶν ἔλεγε γεγονέναι ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀπό τε τῶν περὶ τὴν ψυχὴν συμβαινόντων καὶ ἀπὸ τῶν μετεώρων[x]). ἀλλ' ἀπὸ μὲν τῶν περὶ

dam simulacra appropinquare hominibus, et ex iis alia quidem esse benefica, alia vero malefica. hinc etiam optat ut bona sibi simulacra occurrant. ea autem esse magna et ingentia, et difficulter quidem interire, non esse tamen interitui non obnoxia, significare autem hominibus futura, esseque adspectabilia et vocem emittere. unde ea visione apprehendentes antiqui deos esse existimarunt, cum praeter haec non sit alius deus, qui habeat naturam in quam non cadat interitus. 20. Aristoteles autem dicebat ex duobus principiis ortam esse dei notionem inter homines, nempe et ex iis quae in anima ac-

---

ut nullam opinionem eius reliquam faciat? plura Petrus Lescaloperius ad hunc locum p. 48 et p. 73, ubi geminam Epicuri opinionem refert Cicero c. 18 sq. *Epicurus docet eam esse vim et naturam deorum, ut primum non sensu sed mente cernatur, nec ad numerum, ut quae ille propter firmitatem στερέμνια appellat, sed imaginibus similitudine et transitione perceptis, cum infinita simillimarum imaginum species ex innumerabilibus individuis existat et a deo affluat.* meminit iterum Cicero atque explodit lib. 1 c. 43 et lib. 2 c. 30, quemadmodum Sextus noster infra sect. 42 et S. Augustinus epistola 56 (118 ed. novae) ad Dioscorum. S. Irenaeus lib. 2 cap. 19 (14) *Democritus primus ait multas et varias ab universitate figuras expressas descendisse in hunc mundum.* vide et Radulphi Cudworthi systema intellectuale universi, Anglice editum Londini A. C. 1678 p. 701.

t) θεωρούμενα καὶ φωνὰς ἀφιέντα] Cicero de nat. deor. 2 2 *saepe Faunorum voces exauditae, saepe visae formae deorum quemvis non aut hebetem aut impium deos praesentes esse confiteri coëgerunt.*

u) Ἀριστοτέλης] haec non exstant in Aristotelis scriptis quae tulere aetatem, sed videntur repetita ex eius libris deperditis de philosophia, ex quorum tertio Tullius opiniones Aristotelis de deo mirum quantum inter se pugnantes refert lib. 1 de nat. deor. cap. 13.

x) ἀπὸ τῶν μετεώρων] haec ipse Sextus infra de sole et stellis interpretatur. atque eo sensu Aratum σοφὸν τὰ μετέωρα dixit Alciphron epistola 3, et physicos astrologos μετεωρολέσχας Plutarchus in Nicia p. 538. cum Aristotelis sententia congruit quod est apud Lucretium 5 1182

praeterea coeli rationes ordine certo
et varia annorum cernebant tempora verti,
nec poterant quibus id fieret cognoscere causis:
ergo perfugium sibi habebant omnia divis
tradere et illorum nutu facere omnia flecti.

sed praeclare ipse Aristoteles apud Ciceronem 2 de nat. deor. cap. 37 *si essent qui sub terra semper habitavissent bonis et illustribus domiciliis, quae essent ornata signis atque picturis instructaque rebus iis omnibus, quibus abundant ii qui beati putantur, nec tamen exissent umquam supra terram, accepissent autem fama et auditione esse quoddam numen et vim deorum; deinde aliquo tempore patefactis terrae faucibus ex illis abditis sedibus evadere in haec loca, quae nos incolimus, atque exire potuissent: cum repente terram et maria coelumque vidissent, nubium magnitudinem ventorumque vim cognovissent adspexissentque solem, eiusque tum magni-*

τὴν ψυχὴν y) συμβαινόντων διὰ τοὺς ἐν τοῖς ὕπνοις γινομένους
21 ταύτης ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὰς μαντείας. ὅταν γάρ, φησίν, ἐν τῷ ὑπνοῦν καθ' ἑαυτὴν γένηται ἡ ψυχή z), τότε τὴν ἴδιον ἀπολαβοῦσα φύσιν προμαντεύεταί τε καὶ προαγορεύει τὰ μέλλοντα. τοιαύτη δέ ἐστι καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸν θάνατον χωρίζεσθαι τῶν σωμάτων a)· ἀποδέχεται γοῦν καὶ τὸν ποιητὴν Ὅμηρον ὡς τοῦτο παρατηρήσαντα. πεποίηκε γὰρ τὸν μὲν Πάτροκλον b) ἐν τῷ ἀναιρεῖσθαι προαγορεύοντα περὶ τῆς Ἕκτορος ἀναιρέσεως, τὸν δ' Ἕκτορα c) περὶ τῆς Ἀχιλλέως τελευτῆς. ἐκ τούτων οὖν d), φησίν, ὑπενόησαν οἱ ἄνθρωποι εἶναί τι θεὸν τὸ καθ' ἑαυτὸν
22 ἐοικὸς τῇ ψυχῇ καὶ πάντων ἐπιστημονικώτατον. ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τῶν μετεώρων· θεασάμενοι καὶ γὰρ μεθ' ἡμέραν μὲν ἥλιον
P 554 περιπολοῦντα, νύκτωρ δὲ τὴν εὔτακτον τῶν ἄλλων ἀστέρων κίνησιν, ἐνόμισαν εἶναί τινα θεὸν τὸν τῆς τοιαύτης κινήσεως
23 καὶ εὐταξίας e) αἴτιον. τοιοῦτος μὲν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. ἄλλοι δέ εἰσιν οἱ φάσκοντες, ὅτι ὁ νοῦς ὀξὺς ὢν καὶ εὐκίνητος ἐν τῷ

cidunt et ex sublimibus. ex iis quidem quae in anima accidunt, propter divinos eius in somnis afflatus et divinationes. 21. quando enim, inquit, in somnis anima per se fuerit, tunc sua propria recepta natura et divinat et futura praedicit. talis est autem etiam dum in morte separatur ab incorporeis: admittit enim Homerum quoque poëtam, ut qui hoc observaverit. fecit enim Patroclum quidem, dum interimeretur, praedicentem caedem Hectoris, Hectorem autem Achillis. ex his ergo, inquit, suspicati sunt homines, deum esse aliquid quod ex se est simile animae et est omnium scientissimum. 22. sed et ex sublimibus: nam cum contemplati essent solem quidem interdiu circumeuntem, noctu autem ordinatum aliarum stellarum motum, existimarunt esse deum aliquem, auctorem huius motionis et ordinis. atque haec quidem Aristoteles. 23. alii autem sunt qui dicunt, quod mens cum sit velox et mo-

---

tudinem pulchritudinemque, tum etiam efficientiam cognovissent, quod is diem efficeret, toto coelo luce diffusa: cum autem terras nox opacasset, tum coelum totum cernerent astris distinctum et ornatum lunaeque luminum varietatem tum crescentis tum senescentis, eorumque omnium ortus et occasus atque in omni aeternitate ratos immutabilesque cursus: quae cum viderent, profecto et esse deos et haec tanta opera deorum esse arbitrarentur.

y) ἀπὸ μὲν τῶν περὶ τὴν ψυχὴν] consule Iulium Caesarem Scaligerum ad Hippocratem de insomniis, Petrum Petitum libris de Sibylla et Mericum Casaubonum de enthusiasmo capite 2, qui est de enthusiasmo divinatorio.

z) καθ' ἑαυτὴν γενήσεται ἡ ψυχὴ] ms Ciz. et Savil. καθ' αὑτήν. Eustathius ad Iliad. π' p. 1119 Ἀρτέμωνα δέ φασι τὸν Μιλήσιον λέγειν ἐν τῷ περὶ ὀνείρων, ὡς ὅτε ἀθροισθῇ ἡ ψυχὴ ἐξ ὅλου τοῦ σώματος πρὸς τὸ ἐκκριθῆναι, μαντικωτάτη γίνεται. καὶ Πλάτων δὲ ἐν ἀπολογίᾳ Σωκράτους φησίν, ἐνταῦθα γέγονεν ἐν ᾧ μάλιστα ἄνθρωποι χρησμῳδοῦσιν, ὅτι ἂν μέλλωσιν ἀποθανεῖσθαι. [γένηται scripsimus pro eo quod vulgo legebatur γενήσεται.]

a) τῶν σωμάτων] ms Ciz. ἀσωμάτων, vitiose. mox in eodem codice: ἀποδέχεται γάρ pro γοῦν.

b) τὸν μὲν Πάτροκλον] locus est Iliad. π' sub extrem.

c) τὸν δ' Ἕκτορα] ms. Ciz. Ἕκτωρά πως. locus Homeri, ad quem respicit Sextus, exstat Iliad. χ' v. 358 sq. confer Barthium ad Statii septimum Thebaidos v. 701.

d) ἐκ τούτων οὖν] vitiose editum erat οὐκ τούτων.

P 554 e) εὐταξίας] ita legendum sensus ipse clamat pro ἀταξίας, licet non monerent mss.

μεταβάλλειν τῇ αὐτοῦ φύσει ἦλθε καὶ εἰς ἔμφασιν τοῦ παντὸς καὶ ὑπενόησέ τινα ὑπερβαλλόντως [f]) *δύναμιν νοητικήν, καὶ ἀναλογοῦσαν μὲν αὐτῷ, θείαν δὲ τὴν φύσιν. εἰσὶ δὲ οἱ ἀπὸ τῶν* 24 *γιγνομένων κατὰ τὸν κόσμον παραδόξων* [g]) *ὑπονοήσαντες εἰς ἔννοιαν ἡμᾶς ἐληλυθέναι θεῶν· ἀφ᾽ ἧς φαίνεται εἶναι δόξης καὶ ὁ Δημόκριτος. ὁρῶντες γάρ* [h]), *φησί, τὰ ἐν τοῖς μετεώροις παθήματα οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ βροντὰς καὶ ἀστραπὰς κεραυνούς τε καὶ ἄστρων συνόδους ἡλίου τε καὶ σελήνης ἐκλείψεις ἐδειματοῦντο, θεοὺς οἰόμενοι τούτων αἰτίους εἶναι* [i]). *Ἐπίκουρος δὲ* [k]) *ἐκ τῶν κατὰ τοὺς ὕπνους φαντασιῶν* 25

bilis, dum mutatur sua natura, venit etiam ad considerationem universitatis et suspicata est esse aliquam eminenter intelligentem vim ac potestatem, et proportione quidem ei respondentem, natura autem divinam. 24. sunt autem qui ex rebus admirabilibus quae in mundo fiunt, suspicati sunt nos venisse in notitiam deorum; in qua opinione videtur etiam esse Democritus. videntes enim, inquit, veteres quae in sublimi accidunt, utpote tonitrua et fulgura et fulmina et astrorum coitus solisque et lunae defectus, terrebantur, existimantes deos esse eorum auctores. 25. Epicurus autem putat ex iis quae

---

f) *ὑπερβαλλόντως*] haec est quam viam *eminentiae* in cognoscendo numine doctores scholastici appellant quamque aiunt esse, ut ea quae in rebus creatis praeclara videmus, in auctore illarum deo cumulate ac perfecte, sive ut illi loquuntur, eminenter reperiri intelligamus. huic congruens est altera quam commendant *causalitatis*, ubi ab effectibus caussa colligitur, quam in superioribus a Sexto productis verbis Aristotelem videmus instituisse. tertia *remotionis* sive *negationis*, Alcinoo cap. 10 *ἡ κατ᾽ ἀφαίρεσιν*, qua imperfectiones a deo removemus. pro *ὑπερβαλλόντως* in ms Ciz. vitiose est *ὑπερβαλλόντων*, ut et interpres legerat vertens *eorum quae exsuperant.* de illa via eminentiae confer infra sect. 45. 46.

g) *ἀπὸ τῶν παραδόξων*] huic sententiae consentaneum est quod ait Aristoteles lib. 1 c. 2 Metaphys. *διὰ τὸ θαυμάζειν ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν.* Plutarchus 5 7 Sympos. *ὅπου ὁ τῆς αἰτίας ἐπιλείπει λόγος, ἐκεῖθεν ἄρχεται τὸ ἀπορεῖν, τουτέστι τὸ φιλοσοφεῖν.* falsum itaque est, quod ut est apud Statium 3 Thebaid. 661 *primus in orbe deos fecit timor.* sed ex admirandis effectibus auctorem omni sublimiorem cogitatione homines non plane stupidi collegerunt agnoveruntque, agnitum omni dignum veneratione et cultu sunt professi.

h) *ὁρῶντες γάρ, φησί*] sensum Democriti expressit Petronius Arbiter notis illis versibus:

> ardua coelo
> fulmina cum caderent discussaque moenia flammis
> atque ictus flagraret Athos, mox Phoebus ad ortus
> lustrata deiectus humo lunaeque senectus
> et reparatus honos etc.

p. 677 ed. Burm. mox in ms Savil. est *ἄστρων συνθέσεις, συνόδου ἡλίου τε καὶ σελήνης.*

i) *ἐδειματοῦντο, θεοὺς οἰόμενοι τούτων αἰτίους εἶναι*] ita ms Ciz. probante etiam Herveto pro *ἐδειματοῦντο θεούς.*

k) *Ἐπίκουρος δέ*] Lucretius lib. 5 1168

> quippe etiam iam tum divum mortalia saecla
> egregias animo facies vigilante videbant
> et magis in somnis mirando corporis auctu.
> his igitur sensum tribuebant, propterea quod
> membra movere videbantur vocesque superbas
> mittere pro facie praeclara et viribus amplis etc.

confer Gassendum de philosophia Epicuri morali ad librum 10 Laertii t. 2 p. 42.

οἴεται τοὺς ἀνθρώπους ἔννοιαν ἐσπακέναι θεοῦ· μεγάλων γὰρ εἰδώλων, φησί, καὶ ἀνθρωπομόρφων [l]) κατὰ τοὺς ὕπνους προσπιπτόντων ὑπέλαβον καὶ ταῖς ἀληθείαις ὑπάρχειν τινὰς τοιούτους
26 θεοὺς ἀνθρωπομόρφους. ἔνιοι δὲ ἐπὶ τὴν ἀπαράβατον καὶ εὔτακτον [m]) τῶν οὐρανίων κίνησιν παραγινόμενοί φασι τὴν ἀρχὴν ταῖς τῶν θεῶν ἐπινοίαις ἀπὸ ταύτης γεγονέναι πρῶτον. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐπὶ τῆς Τρωϊκῆς καθεζόμενος Ἴδης [n]) ἑώρα τὴν τῶν Ἑλλήνων στρατιὰν μετὰ πολλοῦ κόσμου καὶ τάξεως τοῖς πεδίοις προσιοῦσαν,

P 555 ἱππῆας μὲν [o]) πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν

πάντως ἂν ὁ τοιοῦτος εἰς ἔννοιαν ἦλθε τοῦ ὅτι ἔστι τις ὁ διατάσσων καὶ τὴν τοιαύτην τάξιν, ἐγκελευόμενος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐγκοσμουμένοις στρατιώταις, οἷον Νέστωρ ἢ ἄλλος τις τῶν ἡρώων, ὃς ᾔδει

In somnis occurrunt visionibus, dei notionem attraxisse homines: magnis enim, inquit, et humana forma praeditis simulacris in somnis incurrentibus existimarunt esse re vera quosdam huiusmodi deos hominis forma praeditos. 26. nonnulli autem considerantes certum constantemque et ordinatum motum coelestium dicunt omnino deorum notiones ex eo primum ortas esse hominibus. quo modo enim si quispiam sedens super Troianam Idam vidisset Graecorum exercitum decenter et ordinate in campis procedere,

primum equites et equos cum curribus atque deinde
vim peditum

ei omnino venisset in mentem quod sit aliquis qui regit ac moderatur et militibus qui ab ipso reguntur, eum ordinem servare imperat, nempe Nestor aut aliquis alius ex heroibus, qui scit

---

l) *καὶ ἀνθρωπομόρφων*] apud Plutarchum lib. 1 de placitis physicis philosophor. cap. 7 Epicuro tribuitur quod statuerit *ἀνθρωποειδεῖς μὲν πάντας τοὺς θεούς, λόγῳ δὲ πάντας τούτους θεωρητοὺς διὰ τὴν λεπτομέρειαν τῆς τῶν εἰδώλων φύσεως.* et Laërtius 10 139 affert haec Epicuri verba e *κυρίαις* illius *δόξαις· τοὺς θεοὺς λόγῳ θεωρητοὺς εἶναι, οὓς μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑφεστῶτας, οὓς δὲ κατὰ ὁμοειδίαν ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐπιρρύσεως τῶν ὁμοίων εἰδώλων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀποτετελεσμένους ἀνθρωποειδῶς.* confer Ciceronem lib. 1 de nat. deor. cap. 18 et 27. noster infra sect. 42 etiam Democrito hoc tribuit quod statuerit *εἴδωλα ὑπερφυῆ ἀνθρωποειδεῖς ἔχοντα μορφάς.*

m) *τὴν ἀπαράβατον καὶ εὔτακτον*] argumentum hoc praeclarissimum neque ullo colore infitiandum, quod ab mirifico hoc qui in rerum universitate observatur et constanti ordine et ad certos eosque maximos ac pulcherrimos directo fines ducitur ad auctorem eius deum demonstrandum. hoc tam evidens est, ut in eo haesisse Democritum non sit mirum, quoniam *turbulenta concursio*, ut ait Cicero lib. 1 de Fin. cap. 6, *hunc mundi ornatum efficere non potuit*, et quae contra obtenduntur ab Epicureis, ineptissima sint et absurdissima et pro ineptissimis atque absurdissimis iam olim exsibilata ab eodem Tullio, observante Epicurum suscepisse res duas inenodabiles, unam ut sine caussa fiat aliquid, alterum ut ex atomis aliae recta sive e regione moveantur, aliae declinent, lib. de fato c. 9.

n) *Ἴδης*] Ita mons Phrygiae altissimus, Homero ubi bellum Troianum exsequitur, passim memoratus.

P 555 o) *ἱππῆας μὲν*] ex Iliad. δ' 297 [pro *πρῶτα σὺν ἵπποισιν* legebatur *πρῶτον σὺν ἵπποισι*].

κοσμῆσαι [p]) ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας·

καὶ ὃν τρόπον ὁ ἔμπειρος νεὼς ἅμα τῷ θεάσασθαι πόρρωθεν 27
ναῦν οὐρίῳ διωκομένην πνεύματι καὶ πᾶσι τοῖς ἱστίοις εὐτρεπιζομένην συνίησιν, ὅτι ἔστι τις ὁ κατευθύνων ταύτην καὶ εἰς τοὺς προκειμένους λιμένας καταντῶν· οὕτως οἱ πρῶτον εἰς οὐρανὸν ἀναβλέψαντες [q]) καὶ θεασάμενοι ἥλιον μὲν τοὺς ἀπὸ ἀνατολῆς μέχρι δύσεως δρόμους σταδιεύοντα, ἀστέρων δὲ εὐτάκτους τινὰς χορείας, ἐπεζήτουν τὸν δημιουργὸν τῆς περικαλλοῦς ταύτης διακοσμήσεως, οὐκ ἐκ ταυτομάτου [r]) στοχαζόμενοι συμβαίνειν αὐτὴν ἀλλ' ὑπό τινος κρείττονος καὶ ἀφθάρτου φύσεως, ἥτις ἦν θεός. τῶν δὲ νεωτέρων Στωϊκῶν [s]) φασί τινες τοὺς πρώτους καὶ 28

instruxisse equites peditesque scuta gerentes;

27. et quomodo qui est navis peritus, cum primum conspexerit navem quae secundo vento fertur et velis omnibus bene est instructa, intelligit esse aliquem qui eam regit et ad portus deducit propositos; ita qui primum coelum suspexerunt et contemplati quidem sunt solem ab oriente usque ad occidentem cursum suum veluti in stadio conficientem, stellarum autem quasdam ordine procedentes choreas, inquirebant opificem pulcherrimae huius ordinationis, eam coniectantes casu non accidere, sed a quadam potente natura et in quam non cadit interitus, quae quidem est deus. 28. ex recentioribus autem Stoi-

---

p) *κοσμῆσαι*] Iliad. β' 554 de Menestheo duce Atheniensium.

q) *οἱ πρῶτον εἰς οὐρανὸν ἀναβλέψαντες*] Plutarchus lib. 1 de placitis c. 6, cuius verba laudat etiam S. Cyrillus 2 contra Iulian. p. 51 ἔλαβον δὲ ἐκ τούτου ἔννοιαν θεοῦ· ἀεί τε γὰρ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἄστρων τὴν ὑπόγειον φορὰν ἐνεχθέντα ὅμοια μὲν ἀνατέλλει τοῖς χρώμασιν, ἴσα δὲ τοῖς μεγέθεσι καὶ κατὰ τόπους καὶ κατὰ χρόνους τοὺς αὐτούς. Cleanthes apud Ciceronem 3 7 de nat. deor. *quattuor modis formatas in animis hominum putat deorum notiones, unus est ex praesensione rerum futurarum, alter ex perturbationibus tempestatum et reliquis motibus, tertius ex commoditate rerum quas percipimus et copia, quartus ex astrorum ordine coelique constantia.* paullo ante reposui ἱστίοις ex ms Gen. pro ἱστοῖς.

r) *οὐκ ἐκ ταυτομάτου*] non ab re miratur idem Cicero 2 de nat. deor. c. 37 esse quemquam qui sibi persuadeat mundum ornatissimum et pulcherrimum fortuita concursione factum: *hoc qui existimat fieri potuisse, non intelligo cur non idem putet, si innumerabiles unius et viginti formae literarum vel aureae vel qualeslibet aliquo coniiciantur, posse ex his in terram excussis annales Ennii, ut deinceps legi possint, effici; quod nescio an ne in uno quidem versu possit tantum valere fortuna.* idem cum videt astrolabium vel horologium aliquod aut signum affabre exsculptum intuetur vel pictam accurate spectat imaginem aut quando domum ingreditur, cui nihil deest ad ornatum atque ut in ea commode habitari possit, vel cum audit musicos concentus artificiosissimos, temere facta haec omnia et casu atque fortuito ad eam venisse artem ac pulchritudinem sibi persuadebit. at longe maiora cum sint in ordine atque ornatu universi, in coelo ac sideribus, in terra, maribus, in homine, in minutissima qualibet animante et herba, quis non prodigio simile existimet aut natum esse hominem qui dicat aut inventum qui credat nullo effecta esse consilio tanta tamque late sparsa miracula? confer Lactantium 3 17 et de ira dei cap. 10.

s) *τῶν δὲ νεωτέρων Στωϊκῶν*] ex his Seneca epist. 90: *primi mortalium quique ex his geniti naturam incorrupti sequebantur, eandem habebant et ducem et legem commissi melioris arbitrio - - - non negaverim fuisse alti spiritus viros et ut ita dicam, a diis recentes: neque enim dubium est, quin meliora mundus nondum effetus ediderit.* sic vastioribus corporibus homines primos fuisse melioresque, multis persuasum ut no-

γηγενεῖς τῶν ἀνθρώπων κατὰ πολὺ τῶν νῦν συνέσει διαφέροντας
γεγονέναι, ὡς πάρεστι μαθεῖν ἐκ τῆς ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέ-
ρους ss)· καὶ ἥρωας ἐκείνους, ὥσπερ τι περιττὸν αἰσθητήριον t)
σχόντας, τὴν ὀξύτητα τῆς διανοίας ἐπιβεβληκέναι τῇ θείᾳ φύσει
καὶ νοῆσαί τινας δυνάμεις θεῶν.
29 Τὰ μὲν οὖν λεγόμενα παρὰ τοῖς δογματικοῖς φιλοσόφοις
περὶ τῆς τῶν θεῶν ἐννοίας ἐστὶ τοιαῦτα. οὐκ οἰόμεθα δὲ αὐτὰ
χρείαν ἔχειν ἀντιρρήσεως· τὸ γὰρ πολύτροπον τῆς ἀποφάσεως u)
P 556 τὴν ἀγνωσίαν τοῦ παντὸς ἀληθοῦς ἐπισφραγίζεται, πολλῶν μὲν
δυναμένων εἶναι τρόπων τῆς τοῦ θεοῦ νοήσεως, τοῦ δὲ ἐν αὐ-
τοῖς ἀληθοῦς x) μὴ καταλαμβανομένου. ὅμως δὲ κἂν ἐπὶ τὰς
κατὰ μέρος ὑπομνήσεις χωρῶμεν, οὐδὲν εὑρεθήσεται τῶν εἰρη-
30 μένων βέβαιον. αὐτίκα γὰρ οἱ μὲν νομοθέτας τινὰς y) οἰόμενοι
καὶ συνετοὺς ἀνθρώπους ἐμπεποιηκέναι τοῖς ἄλλοις τὴν περὶ
θεῶν δόξαν οὐ πάνυ τοι φαίνονται τῷ ζητουμένῳ προσβάλλειν·

cis dicunt nonnulli, primos et e terra ortos homines fuisse iis, qui nunc sunt, intelligentia longe praestantiores, ut licet discere ex nostra comparatione cum veteribus; et illos heroes, ut qui abundantiorem sensum habuerint, intendisse mentis aciem in divinam naturam et intellexisse quasdam dei virtutes.

29. Atque haec quidem sunt quae dicuntur a dogmaticis philosophis de deorum notione. non existimamus autem opus esse ut adversus ea dicamus: tam varia enim et multiplex affirmatio confirmat totum verum ab illis ignorari, cum possint quidem esse multi modi dei notionis, quinam autem ex eis verus sit, non comprehendatur. tamen si singulas etiam sententias consideremus, nihil ex iis quae dicta sunt, invenietur firmum ac stabile. 30. iam enim ii qui existimant aliquos legislatores et prudentes homines de diis opinionem aliis indidisse, non omnino videntur id quod quaeritur attingere: quae-

---

tant Lipsius Physiolog. Stoic. diss. 5 libri 3 et viri docti ad Gellium 3 10 et ad haec Iuvenalis 15 69

nam genus hoc vivo iam decrescebat Homero,
terra malos homines nunc educat atque pusillos.

[ss) hic deesse videtur συγκρίσεως vel simile quid.]

t) ὥσπερ τι περιττὸν αἰσθητήριον] vocabulum περιττόν non videtur legisse Hervetus, certe in versione sua non expressit, *ut qui aliquem sensum habuerint.* nihil autem aliud est περιττόν τι αἰσθητήριον ἔχειν quam quod iam dixerat συνέσει διαφέρειν praeposterae aetatis hominibus, οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, et praestare sensu.

u) τὸ πολύτροπον τῆς ἀποφάσεως] a varietate sententiarum non licet statim concludere, rem ipsam falsam esse vel obscuram incertamque. praeterea etiam ubi de modo vel ratione dissidetur, de re convenire potest. et de rebus quoque certissimis possunt plures dari opiniones, in quibus una sit evidentis veritatis, caeterae falsae, aliae ne verisimiles quidem.

P 556 x) τοῦ δὲ ἐν αὐτοῖς ἀληθοῦς] nullo argumento demonstravit Sextus, potuisse homines per unam tantum et non per plures variasque rationes adduci ad agnoscendum deum, apud alios his, alios iterum his anticipationem de deo naturalem et πρόληψιν sive anteceptam illam in animo informationem confirmantibus. mox pro διαμφοδοχοῦντες leg. διαμφοδοῦντες, ut verti. [restituimus hoc]

y) οἱ μὲν νομοθέτας τινὰς] supra sect. 14. et recte hoc Sextus reprehendit pulchreque observat. legumlatores illos non potuisse ita communiter hoc persuadere omnibus gentibus quavis aetate, nisi natura ipsa et ratio illam notionem ex contemplatione universi amplexa eique suffragata fuisset atque etiamnum suffragaretur.

ἐζητεῖτο γὰρ ἀπὸ τίνος ἀρχῆς ὁρμηθέντες ἄνθρωποι ἦλθον ἐπὶ
τὸ θεοὺς νομίζειν. οἱ δὲ διαμφοδοῦντές φασιν ὅτι νομοθέται 31
τινὲς ἐνεποίησάν τοῖς ἀνθρώποις τὴν περὶ θεῶν δόξαν, μὴ εἰδό-
τες ὅτι τὸ ἀρχῆθεν ἄτοπον αὐτοὺς περιμένει, ζητήσαντος ἂν
τινος, πόθεν δὲ οἱ νομοθέται, μηδενὸς πρότερον παραδόντος
αὐτοῖς θεούς, ἦλθον εἰς ἐπίνοιαν θεῶν; εἶτα πάντες μὲν ἄν- 32
θρωποι τούτων ἔχουσιν ἔννοιαν, οὐχ ὡσαύτως δέ [z])· ἀλλὰ Πέρ-
σαι μέν, εἰ οὕτω τύχοι, τὸ πῦρ θεοφοροῦσιν [a]), Αἰγύπτιοι δὲ
τὸ ὕδωρ [b]), ἄλλοι δὲ ἄλλο τι [c]) τῶν τοιούτων. ἀπίθανον δὲ ἦν
πάντας ἀνθρώπους ὑπὸ τῶν νομοθετῶν εἰς τὸ αὐτὸ συναχθέν-
τας ἀκοῦσαί τι περὶ θεῶν· ἀνεπίμικτα γὰρ ἦν τὰ τῶν ἀνθρώ-
πων φῦλα καὶ ἄγνωστά γε. κατὰ τὴν ναυτιλίαν δὲ τὴν Ἀργὼ [d])

rebatur enim a quonam principio incitati homines venissent ad existimandum esse deos. 31. illi autem a statu quaestionis aberrantes dicunt quosdam legislatores de diis opinionem indidisse hominibus, neque sentiunt, quod hac ratione absurdum petitionis principii vitium incurrant, cum sit quaesiturus aliquis, undenam legislatores illi, cum nemo prius eis deos esse tradidisset, in deorum venerint notionem? 32. deinde omnes quidem homines eorum habent notionem, sed non similiter et eodem modo; sed Persae quidem, exempli causa, ignem pro deo habent, Aegyptii aquam, alii autem aliud eiusmodi. esset autem absurdum, omnes homines simul collectos a legislatoribus de diis aliquid audivisse: neque enim simul mixtae erant hominum nationes, sed invicem ignotae. in navis autem Argus navigatione primam quae naviga-

---

z) οὐχ ὡσαύτως δέ] in notione quidem dei summi hactenus consentiunt omnes, sapientes certe, illum esse praestantem bonitate sapientia beatitate potentia, mali omnis expertem, dependentem a nemine, sempiternum fontem omnis boni, auctorem rerum omnium ac caussam. dissident autem plerique vel quando de inferioribus loquuntur diis vel quando naturam et essentiam dei conantur explicare. sic in notione animi nostri hactenus conveniunt omnes, eum esse ac per illum cogitare nos, velle atque intelligere innumerasque edere actiones; licet in hoc dissident alii ab aliis, quod nos spiritum esse illum persuasi sumus, at ignem Stoici, Epicurei atomos. et quod alii per mentem sentire quoque nos et respirare et similia, alii non per mentem haec sed per spiritus animales, quibus illa utatur administris, fieri opinantur.

a) Πέρσαι τὸ πῦρ θεοφοροῦσιν] θεοφορεῖν idem hoc loco est quod alii dicunt θεοποιεῖν, θεολογεῖν, θειάζειν, *ferre deum* sive *inter deos referre.* de Persis autem notissimum quod ignem coluerint, nullum pulchrius solis nec sole numinis symbolum reperire se posse ratis, cuius vim, qua omnia vel fovet vitaque donat vel consumit, tum lucem puritatemque unice mirabantur. atque hodie Persas solem colere non ut deum sed ut thronum maiestatis dei, observatum Sansonio et Thomae Hyde p. 108 de veteri Persarum religione.

b) Αἰγύπτιοι δὲ τὸ ὕδωρ] confer quae de Canopi cultu et Nili apud Aegyptios Vossius libro 2 de origine et progressu idololatriae c. 74 sq., qui de Persis etiam ignem veneratis c. 64 eiusdem libri.

c) ἄλλοι δὲ ἄλλο τι] mirificam gentium superstitionem res quascumque pro diis colentium integris doctissimisque operibus exposuere Lilius Gyraldus et Gerh. Vossius; Eduardus quoque Herbertus de Cherbury libro de religione gentilium, capite inprimis decimo.

d) τὴν Ἀργὼ πρωτόπλουν] Valerius Flaccus initio libri primi Argonauticon:

prima deum magnis canimus freta pervia natis.

Plinius 7 56 *longa nave Iasonem primum navigasse, Philostephanus auctor est.* scholiastes Apollonii ad lib. 1 vers. 4 ἐύζυγον ἤλασαν Ἀργώ] ταύτην δέ φασι πρώτην ναῦν γενέσθαι μακράν.

33 πρωτόπλουν τι σκάφος διὰ τῆς ἱστορίας παρειλήφαμεν. καί· ἀλλ'
ἴσως τις πρὸ τούτων πάντων φήσει, ὅτι οἱ παρ' ἑκάστοις νο-
μοθέται καὶ ἡγεμόνες ἀνέπλασαν τὴν τοιαύτην νόησιν, καὶ διὰ
τοῦτο ἄλλοι ἄλλους θεοὺς ὑπάρχειν ὑπέλαβον· ὅπερ ἐστὶν εὔ-
ηθες. κοινὴν γὰρ πάλιν πρόληψιν ἔχουσι πάντες ἄνθρωποι περὶ
θεοῦ, καθ' ἣν μακάριόν τί ἐστι ζῷον καὶ ἄφθαρτον καὶ τέλειον
P 557 ἐν εὐδαιμονίᾳ καὶ παντὸς κακοῦ ἀνεπίδεκτον. τελέως δέ ἐστιν
ἄλογον, τὸ κατὰ τύχην πάντα τοῖς αὐτοῖς ἐπιβάλλειν ἰδιώμασιν,
ἀλλὰ μὴ φυσικῶς οὕτως ἐκκινεῖσθαι. οὐ τοίνυν θέσει οὐδὲ κατά
τινα νομοθεσίαν παρεδέξαντο οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι
34 θεούς. οἱ δὲ λέγοντες, τοὺς πρώτους τῶν ἀνθρώπων ἡγεμονεύ-
σαντας καὶ διοικητὰς τῶν κοινῶν πραγμάτων γενομένους, πλείονα
δύναμιν αὐτοῖς περιθέντας καὶ τιμὴν πρὸς τὸ ὑπακούειν τὰ
πλήθη, τούτους χρόνῳ τελευτήσαντας e) θεοὺς ὑποληφθῆναι,
πάλιν οὐ συνίασι τὸ ζητούμενον. αὐτοὶ γὰρ οἱ εἰς θεοὺς ἀνά-
γοντες αὐτοὺς πῶς ἔννοιαν ἔλαβον θεῶν, εἰς ἣν αὐτοὺς ἐνέταξαν;
35 τοῦτο γὰρ δεόμενον ἀποδείξεως παρεῖται. ἄλλως τε καὶ ἀπίθα-
νόν ἐστι τὸ ἀξιούμενον. τὰ γὰρ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων γινόμενα,
καὶ μάλιστά γε τὰ ψευδῆ, ζῶσι μόνον συμπαραμένει τοῖς ἡγου-
μένοις, τελευτησάντων δὲ ἀναιρεῖται. καὶ πάρεστι πολλοὺς ἐπελ-
θεῖν τοὺς παρὰ μὲν τὸν τῆς ζωῆς χρόνον f) ἐκθειασθέντας, μετὰ
δὲ τὴν τελευτὴν καταφρονηθέντας, εἰ μή τινας προσηγορίας θεῶν
ὑποστέλλοιεν g), ὥσπερ ὁ Ἡρακλῆς h) ὁ ἐξ Ἀλκμήνης καὶ Διός·

vit scapham accepimus ex historia. 33. at ante haec omnia fortasse dicet aliquis, qui erant apud singulos legislatores et duces, eam confinxerunt notionem, et propterea alii alios esse deos existimarunt quod quidem et ipsum affirmare est stultum. rursus enim omnes homines communem et anticipatam de deo habent notionem, secundum quam est quoddam beatum animal et ab interitu alienum et in felicitate perfectum et in quod nullum potest malum cadere. est autem plane a ratione alienum, omnes forte fortuna in easdem incidere dei proprietates, non autem ad hoc moveri naturaliter. non ergo ex instituta impositione neque ulla lata lege antiqui deos esse acceperunt. 34. qui autem dicunt, primos homines, cum fuissent rectores et administratores rerum publicarum, cum magnam sibi comparassent potentiam et honorem ad hoc ut pareret populus, eos post aliquod tempus, cum e vivis excessissent, existimatos esse deos, rursus non intelligunt quod quaeritur. illi enim qui ipsos in deos referebant, quemadmodum acceperunt notionem deorum, in quorum illos numero habuerunt? hoc enim praetermittitur, quod vel maxime indigebat demonstratione. 35. et alioqui non est hoc quod affirmatur probabile. quae enim introducuntur a ducibus et principibus, et maxime si falsa sint, solummodo simul manent cum ducibus ac principibus viventibus, cum autem decesserint illi, tolluntur. licetque multos recensere, qui vitae quidem tempore relati sunt in deos, post mortem autem habiti sunt contemptui, nisi fortasse cognomina quaedam deorum surrepta assumpserunt, ut Hercules Al-

P 557 e) *τούτους χρόνῳ τελευτήσαντας*] hoc iactatum ab Evemero supra sect. 17.

f) *τοὺς παρὰ μὲν τὸν τῆς ζωῆς χρόνον*] huius rei exempla Sexto suppetebant ex ipsis imperatoribus Nero et Domitianus, ut alios iam omittam. infra sect. 62.

g) *ὑποστέλλοιεν*] ms Ciz. *στέλλοιεν*. nihil autem frequentius factum esse constat a principibus *θεομανέσι*, quam ut deorum nomina sibi adsciscerent sub illisque se iuberent a populis coli, quemadmodum statuis deorum capita excuti et sua illorum loco reponi curabant.

h) *ὥσπερ ὁ Ἡρακλῆς*] Iovis et Alcumenes filio alium antiquiorem Her-

ἦν μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς, ὥς φασιν, Ἀλκαῖος τοὔνομα, ὑπέδραμε 36
δὲ τὴν Ἡρακλέους προσηγορίαν νομιζομένου παρὰ τοῖς τότε θεοῦ. ὅθεν καὶ ἐν ταῖς Θήβαις λόγος ἔχει πάλαι ποτὲ ἀνδριάντα ἴδιον [i]) Ἡρακλέους εὑρῆσθαι ἐπιγραφὴν ἔχοντα 'Ἀλκαῖος Ἀμφιτρύωνος Ἡρακλεῖ χαριστήριον'. καὶ τοὺς Τυνδαρίδας [k]) δέ φασι τὴν τῶν 37
Διοσκούρων δόξαν ὑπελθεῖν πάλιν νομιζομένων εἶναι θεῶν· τὰ γὰρ δύο ἡμισφαίρια, τό τε ὑπὲρ γῆν καὶ τὸ ὑπὸ γῆν, Διοσκούρους οἱ σοφοὶ τῶν τότε ἀνθρώπων ἔλεγον. διὸ καὶ ὁ ποιητὴς τοῦτο αἰνιττόμενός φησιν ἐπ' αὐτῶν

ἄλλοτε μὲν ζώουσ' [l]) ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
τεθνᾶσιν· τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἶσα θεοῖσι.

πίλους τ' ἐπιτιθέασιν αὐτοῖς καὶ ἐπὶ τούτοις ἀστέρας [m]) αἰνισ- P 558

cumenae et Iovis filius. 36. erat enim quidem ab initio ei nomen Alcaeus, ut aiunt, invasit autem appellationem Herculis, qui eo tempore existimabatur deus. unde etiam fama est Thebis inventam olim fuisse statuam propriam Herculis, quae habebat inscriptionem 'Alcaeus Amphitryonis Herculi grati animi monumentum'. 37. dicunt similiter Tyndaridas venditasse se pro Dioscuris, qui putabantur esse dii: duo enim hemisphaeria, nempe et id quod est super terram et id quod est sub terram, sapientes eius temporis homines Dioscuros, id est Iovis filios, dicebant. quamobrem poëta quoque hoc tacite innuens de eis dicit

alternisque alias vicibus vivunt aliasque
mortem obeunt, aequum diis nanciscuntur honorem.

pileosque eis imponunt et super eos stellas, tacite innuentes constitutionem

---

culem coluere Aegyptii ac Phoenices, a quo mutuatus nomen Hercules qui antea ab avo materno Alcaeus sive (ut Pausanias et alii) Alcides appellabatur. Apollodorus lib. 2 p. 99 *ἡ δὲ Πυθία τότε πρῶτον Ἡρακλέα αὐτὸν προσηγόρευσε· ὁ δὲ γὰρ πρῶτον Ἀλκίδας προσηγορεύετο.* schol. Pindari Olympionic. od. 6 115 *ἔνιοι μέντοι αὐτὸν τὸν Ἡρακλέα Ἀλκαῖον καλεῖσθαι βούλονται, μετωνομάσθαι δὲ Ἡρακλῆ, Ἀπόλλωνος τοῦτο χρησμοδοτήσαντος.* Tzetzes ad Lycophronis v. 662 *Μενεκράτης δὲ ὁ περὶ Νικαίας συγγεγραφὼς Ἀλκαῖόν φησι πρότερον καλεῖσθαι τὸν Ἡρακλέα.* affert deinde oraculum, quo nominis mutatio continetur:

οὐκέτι δ' Ἀλκαῖος κληθήσεαι, αὐτὰρ Ἀπόλλων
Ἡρακλέα δέ σε Φοῖβος ἐπώνυμον ἐξονομάζει.
ἐξ Ἥρας γὰρ ἐν ἀνθρώποις κλέος ἄφθιτον ἕξεις.

i) *ἀνδριάντα ἴδιον*] aliam statuam Sicyone positam refert Aristoteles in mirabilibus p. 705 hac inscriptione: *Ἡρακλῆς ὁ Ἀμφιτρύωνος Ἦλιν ἑλὼν ἀνέθηκεν.* Amphitruo est Iuppiter in Amphitruonis specie Alcumenes mariti.

k) *τοὺς Τυνδαρίδας*] Castorem et Pollucem, natos ex Leda Tyndari, Oebaliae sive Laconiae regis, uxore. de his praeter alios consulere iuvabit illustris Spanhemii notas ad Callimachum p. 536 sq.

l) *ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι*] locus Homeri Odyss. λ' 302. [pro *λελόγχασιν* apud Homerum legitur *λελόγχασ'*.]

m) *πίλους τ' ἐπιτιθέασιν αὐτοῖς καὶ ἐπὶ τούτοις ἀστέρας*] Philo lib. P 558
de Caii sceleribus p. 776 *ποτὲ πίλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁπότε ἀσκοῖτο εἰς Διοσκόρους.* hinc *pileatos fratres* appellant poëtae, ut Catullus: *a pileatis nona fratribus pila*, ad quem locum consulendus Is. Vossius. iidem Valerio Flacco 5 367 *astroque comantes Tyndaridae.* sed utrumque longe pulchrius in numis Antiochi regis quos ex nobilissimi spectatissimique viri Iacobi Wildii gazophylacio produxit egregius vir Tiberius Hemsterhusius ad Luciani dialogos p. 79. his alios adiungere licet numos Locrorum et Phocensium, ex laudatis Ez. Spanhemii ad Callimachum notis; tum numum Lacedaemoniorum apud Tristanum t. 1 p. 651, qui Castorem et Pollucem male habet pro duobus athletis.

38 δύνασθαι τὴν τῶν ἡμισφαιρίων κατασκευήν. οἱ μὲν δὴ οὕτως
ὑποδραμόντες τὴν τῶν θεῶν τιμὴν ἐκράτησάν πως τῆς προθέ-
σεως· οἱ δὲ αὐτόθεν αὐτοὺς ἀναγορεύσαντες θεοὺς κατεφρονή-
39 θησαν μᾶλλον. καὶ μὴν οἱ λέγοντες, ὅτι πάντα[n]) τὰ τὸν βίον
ὠφελοῦντα ὑπενόησαν οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων θεοὺς ὑπάρ-
χειν, ὡς ἥλιον καὶ σελήνην ποταμούς τε καὶ λίμνας καὶ τὰ
ὅμοια, σὺν τῷ ἀπιθάνου προΐστασθαι δόξης ἔτι καὶ τὴν ἀνωτάτω
εὐήθειαν καταψηφίζονται τῶν ἀρχαίων· οὐ γὰρ οὕτως εἰκὸς ἐκεί-
νους ἄφρονας εἶναι, ὥστε τὰ ὀφθαλμοφανῶς φθειρόμενα προ-
λαβεῖν εἶναι θεοὺς ἢ τοῖς πρὸς αὐτῶν καταπιομένοις[o]) καὶ δια-
40 λυομένοις θείαν προσμαρτυρεῖν δύναμιν. τινὰ μὲν γὰρ λόγου
ἴσως ἔχεται[p]), καθάπερ τὸ τὴν γῆν θεὸν νομίζειν, οὐ τὴν αὐ-
λακοτομουμένην ἢ ἀναοκαπτομένην οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν διήκου-
σαν[q]) ἐν αὐτῇ δύναμιν καὶ καρποφόρον φύσιν καὶ ὄντως δαι-
μονιωτάτην. τὸ δὲ λίμνας καὶ ποταμοὺς καὶ εἴ τινα ἄλλα
P 559 συνωφελεῖν ἡμᾶς πέφυκεν, ἡγεῖσθαι θεούς, οὐδεμίαν ὑπερβολὴν
41 ἐμβροντησίας ἀπολέλοιπεν. οὕτως γὰρ ἐχρῆν καὶ τοὺς ἀνθρώ-
πους, καὶ μάλιστα τοὺς φιλοσοφοῦντας ἡγεῖσθαι θεούς — συνωφε-
λοῦσι γὰρ ἡμῶν τὸν βίον — τῶν τε ἀλόγων ζῴων τὰ πολλά, συνερ-
γοποιεῖ γὰρ ἡμῖν, τά τε κατ' οἰκίας ζῷα, σκεύη τε καὶ πᾶν εἴ
τι τούτων ἐστὶ ταπεινότερον. ἀλλὰ ταῦτά γε σφόδρα ἐστὶ γελοῖα.
42 τοίνυν οὐδὲ τὴν ἐκκειμένην δόξαν ῥητέον ὑγιῆ τυγχάνειν. ὁ δὲ
Δημόκριτος[r]) τὸ ἧττον ἄπορον διὰ τοῦ μείζονος ἀπόρου δι-

hemisphaeriorum. 38. illi igitur qui in honorem deorum sic irrepserunt, propositum quodammodo obtinuerunt; qui autem se ipsos deos pronuntiarunt, magis sunt habiti contemptui. 39. qui vero dicunt, quod veteres deos esse existimarunt omnia quae vitae prosunt, ut solem et lunam fluviosque et lacus et similia, praeterquam quod non probabilem tenent opinionem, summae etiam stultitiae arguunt veteres: non est enim credibile illos fuisse adeo insipientes, ut quae oculis cernuntur interire, deos esse notione anticiparent, aut iis quae ab ipsis devorabantur et dissolvebantur, vim divinam tribuerent. 40. nam aliquam quidem fortasse habet rationem, terram verbi gratia deam existimare, non eam essentiam quae in sulcos proscinditur aut foditur, sed vim quae ipsam regit et administrat naturamque frugiferam et revera divinissimam. lacus autem et fluvios, et si qua alia sua natura nobis prosint, deos existimare, nihil ad summum stuporem reliqui facit. 41. ita enim oporteret etiam homines, et eos maxime qui philosophantur, arbitrari esse deos (nobis enim prosunt et ipsi) et muta animantia pleraque, nam nos adiuvant, et animalia domestica et vasa atque instrumenta et quicquid his etiam est humilius et abiectius. sed haec quidem sunt valde ridicula. dicendum est ergo non esse bonam ac rectam quae fuit exposita sententiam. 42. Democritus autem non est fide dignus, qui minus dubium docet per id quod magis etiam dubium existit.

---

n) *οἱ λέγοντες, ὅτι πάντα*] iam progreditur ad consideranda ea quae ex Prodici Cei sententia dixerat sect. 18.

o) *καταπιομένοις*] ita ms Ciz. quod praetuli, cum in editis esset *κατεσθιομένοις*, quoniam modo mentionem fecerat Sextus *ποταμῶν καὶ λιμνῶν*, nullius autem edulii. [scribendum *καταπινομένοις*.]

p) *λόγου ἴσως ἔχεται*] ms Ciz. *λόγον*, vitiose. *ἴσως* vocabulum scepticum, frequenter nostro usurpatum. [pro *τινὰ* scribendum *τινὸς*]

q) *διήκουσαν*] ms Ciz. *διοικοῦσαν*, ut interpres. de rationibus cultae a veteribus religiose telluris adeundus Vossius lib. 2 de idololatria c. 54 sq.

P 559 r) *ὁ δὲ Δημόκριτος*] supra sect. 19.

δάσκων ἄπιστός ἐστιν. εἰς μὲν γὰρ τὸ πῶς νόησιν θεῶν ἔσχον ἄνθρωποι, πολλὰς καὶ ποικίλας ἡ φύσις δίδωσιν ἀφορμάς· τὸ δὲ εἴδωλα εἶναι ἐν τῷ περιέχοντι ὑπερφυῆ καὶ ἀνθρωποειδεῖς ἔχοντα μορφάς, καὶ καθόλου τοιαῦτα ὁποῖα βούλεται αὐτῷ ἀναπλάττειν Δημόκριτος, παντελῶς ἐστι δυσπαράδεκτον [s]). *τὰ δὲ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν Ἐπίκουρον* [t]) *ἔνεστι λέγειν, οἰόμενον* 43
ὅτι κατὰ τὰς ἐνυπνιδίους [tt]) *φαντασίας* [u]) *τῶν ἀνθρωπομόρφων εἰδώλων ἐνοήθησαν θεοί. τί γὰρ μᾶλλον ἀπὸ τούτων νόησις ἐγίγνετο θεῶν ἢ ὑπερφυῶν ἀνθρώπων. καὶ καθόλου καὶ πρὸς* 44
πάσας τὰς ἐκκειμένας δόξας ἐνέσται λέγειν, ὅτι οὐ κατὰ ψιλὸν μέγεθος ἀνθρωποειδοῦς ζῴου νόησιν θεοῦ λαμβάνουσιν ἄνθρωποι, ἀλλὰ σὺν τῷ μακάριον εἶναι καὶ ἄφθαρτον καὶ πλείστην δύναμιν ἐν τῷ κόσμῳ προφερόμενον. ἅπερ οὐ διδάσκουσιν, ἀπὸ τίνος ἀρχῆς ἢ πῶς ἐπενοήθη παρὰ τοῖς πρῶτον ἔννοιαν σπάσασι θεοῦ, οἱ τὰς ἐνυπνιδίους αἰτιώμενοι φαντασίας καὶ τὴν τῶν οὐρανίων εὐταξίαν. οἱ δὲ καὶ πρὸς τοῦτό φασιν, ὅτι ἡ μὲν ἀρχὴ 45
τῆς νοήσεως τοῦ εἶναι θεὸν γέγονεν ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς ὕπνους [x]) *ἰνδαλλομένων ἢ ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν κόσμον θεωρουμένων, τὸ δὲ ἀίδιον εἶναι τὸν θεὸν καὶ ἄφθαρτον καὶ τέλειον ἐν εὐδαιμονίᾳ παρῆλθε κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων* [y]) *μετάβασιν. ὡς γὰρ τὸν κοινὸν ἄνθρωπον αὐξήσαντες τῇ φαντασίᾳ νόησιν ἔχομεν Κύκλωπος, ὃς οὐκ ἐῴκει*

nam ad hoc quidem ut deorum notionem aliquo modo haberent homines, natura dedit multas et varias occasiones et multa adminicula; quod autem in aëre, qui nos ambit, sint simulacra ingentia et humanis formis praedita et in summa talia qualia sibi vult effingere Democritus, est omnino eiusmodi ut admitti difficulter possit. 43. eadem dici possunt etiam adversus Epicurum, qui existimat quod ex visis simulacrorum quae formas habent humanas, quorum species apparet in somnis, dii in mentem venerunt. cur enim magis ex his quam ex gigantibus sive ingentibus hominibus in mentem venerunt dii? 44. et ut semel dicam, ad omnes quae sunt expositae opiniones licebit dicere, quod non ex nuda et sola magnitudine animalis humana forma praediti accipiunt homines dei notionem, sed ab eo quod sit beatus et ab interitu alienus et vim maximam habeat in mundo. quae quidem non docent a quonam principio aut quomodo in mentem venerint iis, qui dei primum hausere notitiam, qui causantur visa quae occurrunt in somnis constantemque et pulchrum ordinem rerum coelestium. 45. alii vero ad hoc quoque dicunt, quod principium quidem notionis quod sit deus, ortum sit ex iis quae contemplamur in mundo; at enim notiones quod deus sit aeternus et interitui non obnoxius et perfectus in beatitudine, aiunt accessisse transcendendo ab hominibus. quomodo enim cum communem hominem phantasia auxerimus, habemus notionem Cyclopis

---

s) *δυσπαράδεκτον*] ita recte ms Ciz. pro *δυσπαράδεκτα*, refertur enim ad id quod praecesserat, *τὸ δὲ εἴδωλα εἶναι*.

t) *πρὸς τὸν Ἐπίκουρον*] sect. 25.

[*tt*) fortasse *ἐνυπνίους*.]

u) *ἐνυπνιδίους φαντασίας*] ms Ciz. *ἐνυπνώδεις*. infra sect. 44 *οἱ τὰς ἐνυπνιδίους αἰτιώμενοι φαντασίας*.

x) *ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς ὕπνους*] iam tangit quae ex Aristotelis sententia attulerat sect. 21.

y) *κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων*] ms Ciz. *κατὰ τὴν τῶν* etc.

ἀνδρί γε σιτοφάγῳ [z]), ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι
ὑψηλῶν ὀρέων, ὅ τε φαίνεται οἶον ἀπ' ἄλλων,

οὕτως ἄνθρωπον εὐδαίμονα νοήσαντες καὶ μακάριον καὶ συμπεπληρωμένον πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς, εἶτα ταῦτα ἐπιτείναντες [a]) τὸν
46 ἐν αὐτοῖς ἐκείνοις ἄκρον ἐνοήσαμεν θεόν. καὶ πάλιν πολυχρόνιόν
P 560 τινα φαντασιωθέντες ἄνθρωπον οἱ παλαιοὶ ἐπηύξησαν τὸν χρόνον εἰς ἄπειρον προσσυνάψαντες τῷ ἐνεστῶτι καὶ τὸν παρῳχημένον καὶ τὸν μέλλοντα, εἶτα ἐντεῦθεν εἰς ἔννοιαν ἀΐδιον παρα-
47 γενόμενοι ἔφασαν καὶ ἀΐδιον εἶναι τὸν θεόν. οἱ δὴ τοιαῦτα λέγοντες πιθανῆς μὲν προΐστανται δόξης, ἠρέμα δὲ εἰς τὸν διαλλήλων [b]) ἐμπίπτουσι τρόπον, ὃς ἔσται ἀπορώτατος. ἵνα γὰρ πρῶτον εὐδαίμονα νοήσωμεν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τούτου κατὰ μετάβασιν τὸν θεόν, ὀφείλομεν νοῆσαι τί ποτέ ἐστιν εὐδαιμονία, ἧς κατὰ μετοχὴν νοεῖται ὁ εὐδαίμων. ἀλλ' ἦν γε εὐδαιμονία [c]) κατ' αὐτοὺς δαιμονία τις καὶ θεία φύσις, καὶ εὐδαίμων ἐκαλεῖτο ὁ εὖ τὸν δαίμονα διακείμενον ἔχων. ὥστ' ἵνα μὲν λάβωμεν τὴν περὶ ἄνθρωπον εὐδαιμονίαν, πρότερον ἔχειν ὀφείλομεν νόησιν θεοῦ καὶ δαίμονος· ἵνα δὲ τὸν θεὸν νοήσωμεν, πρότερον ἔχειν ὀφείλομεν ἔννοιαν εὐδαίμονος ἀνθρώπου. τοίνυν ἑκάτερον περιμένον τὴν ἐκ θατέρου νόησιν ἀνεπινόητον γίνεται ἡμῖν.

48 Καὶ δὴ ταῦτα μὲν εἰρήσθω πρὸς τοὺς ζητοῦντας, πῶς οἱ πρότερον νόησιν θεῶν ἔσχον ἄνθρωποι· ἀκολούθως δὲ ζητῶμεν καὶ περὶ τοῦ εἰ εἰσὶ θεοί [d]).

non homini similis vescenti pane, sed altae
rupi silvosae quae cernitur usque remota,

ita cum felicem et beatum hominem intellexerimus aut omnibus bonis repletum, deinde ea amplificaverimus, quod est in illis summum deus nobis venit in mentem. 46. et rursus cum veteres longaevum quempiam visione apprehendissent hominem, id auxerunt in tempus infinitum, et cum tempori praesenti praeteritum et futurum coniunxissent et inde in sempiterni processissent notionem, dixerunt etiam deum esse sempiternum. 47. ii qui haec dicunt, probabilem quidem defendunt opinionem, sensim autem incidunt in modum probandi alterum per alterum, qui quidem est maxime dubius. nam ut primum felicem et beatum intelligamus hominem et ex eo deum per transcensionem, debemus intelligere quidnam sit felicitas, cuius participatione intelligitur beatus. sed felicitas quidem secundum ipsos est felix quaedam ac beata et divina natura, et dicitur beatus Graece εὐδαίμων, qui daemone bono utitur. quamobrem ut hominis quidem recte percipiamus beatitudinem, debemus prius habere dei et daemonis notionem; ut autem deum intelligamus, debemus prius habere notionem felicis hominis ac beati. cum ergo utriusque notio ab altero dependeat eoque indigeat, neutrum mente a nobis potest comprehendi.

48. Atque haec quidem dicta sint ad eos qui quaerunt quemadmodum priores homines dei habuerunt notionem. consequenter iam quaeramus an sint dii.

---

z) *ἀνδρί γε σιτοφάγῳ*] versus ex Odyss. ι' 191, quibus et alibi noster utitur, ut dixi ad lib. 2 contra Log. sect. 259.

a) *εἶτα ταῦτα ἐπιτείναντες*] confer quae de hac *via eminentiae* supra sect. 23.

P 560 b) *εἰς τὸν διαλλήλων*] ad hunc Sexti locum consulendus Radulphus Cudworthus in vero systemate intelligibili universi, Anglice edito, p. 696 sq.

c) *ἦν γε εὐδαιμονία*] Suid. in *εὐδαιμονία*.

d) *εἰ εἰσὶ θεοί*] hoc loco novum caput incipit ms Ciz. et in media

Ἐπεὶ οὐ πᾶν τὸ ὑπονοούμενον καὶ ὑπάρξεως μετείληφεν, 49
ἀλλὰ δύναταί τι ἐπινοεῖσθαι μέν, μὴ ὑπάρχειν δέ [e]), *καθάπερ Ἱπποκένταυρος καὶ Σκύλλα, δεήσει μετὰ τὴν περὶ τῆς ἐπινοίας τῶν θεῶν ζήτησιν καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως τούτου σκέπτεσθαι. τάχα γὰρ ἀσφαλέστερος* [f]) *παρὰ τοὺς ὡς ἑτέρως φιλοσοφοῦντας εὑρεθήσεται ὁ Σκεπτικός, κατὰ μὲν τὰ πάτρια ἔθη καὶ τοὺς νόμους λέγων εἶναι θεοὺς καὶ πᾶν τὸ εἰς τὴν τούτων θρησκείαν καὶ εὐσέβειαν συντεῖνον ποιῶν, τὸ δ' ὅσον ἐπὶ τῇ φιλοσόφῳ ζητήσει μηδὲν προπετευόμενος. τῶν οὖν περὶ ὑπάρξεως θεοῦ* 50
σκεψαμένων οἱ μὲν εἶναί φασι θεόν, οἱ δὲ μὴ εἶναι, οἱ δὲ μὴ μᾶλλον εἶναι ἢ μὴ εἶναι. καὶ εἶναι μὲν οἱ πλείους τῶν Δογματικῶν καὶ ἡ κοινὴ τοῦ βίου πρόληψις.· μὴ εἶναι δὲ οἱ ἐπικλη- P 561
θέντες ἄθεοι καθάπερ Εὐήμερος [g]) 51

γέρων ἀλαζών, ἄδικα [h]) *βιβλία ψύχων,*

49. Quoniam non quidquid mente concipitur, idem etiam existit particepsque essentiae, sed potest aliquid mente quidem cogitari, non tamen existere, ut Hippocentaurus et Scylla, oportebit post quaestionem de deorum in mente conceptione etiam considerare de dei existentia. fortasse enim stabilior ac constantior invenietur Scepticus quam ii qui aliter philosophantur, siquidem profitetur deos congruenter patriis moribus et legibus et facit quidquid pertinet ad eos pie colendos, quod autem ad philosophicam attinet quaestionem, nihil agit temere ac praecipitanter. 50. atque ex iis quidem qui de dei existentia disputarunt, alii dicunt esse deum, alii non esse, alii autem non magis esse quam non esse. et esse quidem plures ex Dogmaticis et communis vitae anticipata notio; 51. non esse autem qui appellati sunt athei ut Euemerus,

senex superbus impios vomens libros,

---

pagina hunc ponit titulum, *εἰ εἰσὶ θεοί.* sic etiam in ms Savil. mox pro *τούτου* leg. *τούτων*, aut ut interpres *θεοῦ*.

e) *ἐπινοεῖσθαι μέν, μὴ ὑπάρχειν δέ*] adde librum 1 adversus Logicos 80. male tamen confundit Sextus simplicem ideam rei cuiusque fictae v. g. Hippocentauri, cum notione rei quam talem esse esseque necessario omne statim assentit genus humanum et ratio simul ac percipit simul persuadetur de ipsius existentia et libenter eam amplectitur.

f) *τάχα γὰρ ἀσφαλέστερος*] iterum iterumque profitetur Sextus se non infitiari deos, ut lib. 3 Pyrrhon. sect. 2. neque negari potest praeclara eum argumenta afferre, quibus esse deum et rebus a se creatis providere ostendatur. unde ait se fortasse *ἀσφαλέστερον* et firmius quam ceterarum sectarum philosophos de diis esse persuasum. tamen ineptum est quod addit citato Pyrrhonianarum hypotyposeon loco, deos se credere et colere *ἀδοξάστως*, quae enim sic esse potest *ἀσφάλεια*? ineptum quoque quod in re tam seria, modo ut contradicat aliis philosophis, malit illi suae *ἀσφαλείᾳ* renuntiare et argumentis certissimis impias obiicere cavillationes, quin imo deinde profiteri esse inter utriusque sententiae argumenta *ἰσοσθένειαν* et non magis esse deos quam non esse exinde colligere. ineptum quoque et ab *ἀσφαλείᾳ* philosophica repulsum prorsus ac remotum, quod ita profitetur esse deos eosque se colere, non quales *ἀσφαλῶς* persuasus est haud infitiandis rationibus, sed *κατὰ τὰ πάτρια ἔθη καὶ τοὺς νόμους*, professurus ita Chimaeram quamcumque *ἀσφαλῶς* atque cultu prosecuturus, si moribus ita receptum et cautum legibus patriis esset.

g) *καθάπερ Εὐήμερος*] supra sect. 17. P 561

h) *γέρων ἀλαζών, ἄδικα βιβλία ψύχων*] versus est Callimachi ex choliambis, ut constat ex Plutarcho 1 de placitis philos. cap. 7. pro *ψύχει* eruditissimus Bentleius apud Plutarchum legit *ψήττει* *radens*, *exarans*,

καὶ Διαγόρας ὁ Μήλιος[i]) *καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος*[k]) *καὶ Θεόδωρος*[l]) *καὶ ἄλλοι παμπληθεῖς*[m]), *ὧν Εὐήμερος μὲν ἔλεγε τοὺς νομιζομένους θεοὺς δυνατούς τινας*[n]) *γεγονέναι ἀνθρώπους, καὶ*
52 *διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἄλλων θεοποιηθέντας δόξαι θεούς. Πρόδικος δὲ τὸ ὠφελοῦν τὸν βίον*[o]) *ὑπειλῆφθαι θεόν, ὡς ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ποταμοὺς καὶ λειμῶνας καὶ καρποὺς καὶ πᾶν τὸ τοιουτῶδες.*
53 *Διαγόρας δὲ ὁ Μήλιος διθυραμβοποιός*[p]), *ὥς φασι, τὸ πρῶτον*

et Diagoras Melius et Prodicus Ceus et Theodorus et permulti alii, ex quibus Euemerus quidem dicebat, eos qui existimantur esse dii, fuisse potentes quosdam homines et ideo ab aliis relatos in numerum deorum visos esse deos. 52. Prodicus autem id quod vitae prodest, deum esse existimatum, ut solem et lunam et fluvios et prata et fructus et quidquid est eiusmodi. 53. Diagoras autem Melius, qui fuit, ut dicunt, primum dithyram-

---

scribens, Petrus Petitus lib. 1 Miscell. Observatt. c. 2 *ψύττει*, *exspuens*, *vomens* impios libros. sed cum Sexti et Plutarchi codices in vocabulo *ψύχων* consentiant, non audeo illud verbum eiicere, sed de frigido scriptore explico, licet Petitum in versione sum secutus.

i) *Διαγόρας ὁ Μήλιος*] Melos insularum Graeciae rotundissima ex Cycladibus, in qua civitas cognominis, Diagorae patria, eo ipso cive usque adeo nota, ut *Μήλιον* pro atheo ponant quandoque scriptores et *Μηλίους* vocent, qui alibi terrarum nati *ἀθεότητος* suspecti fuerunt. vicissim vel quia librariis notior Miletus vel ob scriptionis compendium *Μίλιος* pro *Μιλήσιος* quandoque repraesentantis, Diagoras perperam Milesius passim pro Melio appellatur, ut apud Plutarchum loco iam laudato, Theodoritum lib. 2 et 3 Therapeut. aliosque bene multos. de Diagora qui capta patria sua Athenas se contulit et a Democrito emptus est decem milibus drachmarum, non repetam quae dixi lib. 2 bibliothecae Graecae c. 23. meminit eius, quemadmodum et Theodori athei, noster etiam 3 Pyrrhon. sect. 318.

k) *Πρόδικος ὁ Κεῖος*] supra sect. 18.

l) *καὶ Θεόδωρος*] Cyrenaeus ille Anniceridis discipulus, de quo viri docti ad Minucii Felicis Octavium c. 8 et ad Laërtium 2 86 et 97, quo posteriore loco etiam libri eius, ex quo Epicurum ait profecisse, *περὶ θεῶν* mentio, cuius meminit noster infra sect. 55.

m) *καὶ ἄλλοι παμπληθεῖς*] hyperbolice hoc dictum, nam velut monstra ex tota antiquitate pauci fuerunt et paucissimi commemorantur athei dogmatici, atque ex illis ipsis quibus hoc tribuitur, quod deum esse negaverint, sunt quibus hoc praeter rem impactum et ideo tantum impactum esse auctores fide digni testantur, quod errores ac superstitiones gentium fortasse paullo liberalius notassent, *καθεωρακότες ὀξύτερόν που τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων*, ut Clementis Alex. verbis utar p. 15 Protreptici. Lysippi Epirotae catalogus *ἀσεβῶν* si exstaret, memoratus scholiastae Apollonii Rhodii 4 1093, nescio an philosophorum atheorum prolixum valde elenchum haberemus. qui apud veteres atheismi iure an iniuria arguuntur, hi fere sunt: Archagoras, Anaximander, Apollophanes, Aristagoras Melius, Bion Borysthenites, Callimachus, Carneades, Cinesias, Clitomachus, Critias, Daphidas, Democritus, Diagoras Melius, Dicaearchus Messenius, Diogenes Phryx, Epicurus, Euemerus, Gorgias, Hippias Eleus, Leucippus, Nicagoras Cyprius, Prodicus Ceus, Protagoras, Sosias, Stilpo, Strato, Theodorus Cyrenaeus, Xenophanes etc.

n) *δυνατούς τινας*] supra sect. 17 et 34 sq.

o) *ὠφελοῦν τὸν βίον*] sect. 18 et 39.

p) *διθυραμβοποιός*] notum est dithyrambum fuisse proprie genus hymni in Bacchi laudes decantari soliti, lyrico carmine liberiore, inventione audaciuscula et dictione licentiore atque sublimi, ut post Caesarem Scaligerum lib. 1 Poëtices cap. 46. accurate docuere Erasmus Schmidius ad Pindari Olympionic. p. 307 sq. et in appendice ad Isthmionic. p. 247 sq.

γενόμενος[q]) *ὡς εἴ τις καὶ ἄλλος δεισιδαίμων, ὅς γε καὶ τῆς ποιήσεως ἑαυτοῦ κατήρξατο τὸν τρόπον τοῦτον 'κατὰ δαίμονα καὶ τύχην*[r]) *πάντα τελεῖται'. ἀδικηθεὶς δὲ ὑπό τινος ἐπιορκήσαντος*[s]) *καὶ μηδὲν ἕνεκα τούτου παθόντος μεθηρμόσατο εἰς τὸ* P 562

bicus, ut si quis alius superstitiosus, qui etiam poësim suam inchoavit hoc modo: 'a daemone et fortuna fiunt omnia'. iniuria autem affectus ab aliquo qui peieraverat et propterea nihil passus fuerat, eo deductus est ut diceret

---

et Vossius lib. 3 Institut. Poëticarum c. 16, qui etiam dithyrambicos poëtas et in his Diagoram quoque commemorat, quem Hesychius illustris et Suidas testantur operam dedisse *τῇ λυρικῇ*, atque ut apud eundem Suidam est, *ᾀσμάτων ποιητήν* fuisse, schol. Aristoph. ad Ranas v. 323 *μελῶν*, quod idem est; sunt enim dithyrambi *ᾄσματα* sive *μέλη λυρικά*. et additur in iisdem ad Aristophanem scholiis ex alio ut videtur auctore: *διθυραμβοποιὸς ὁ Διαγόρας ποιητὴς συνεχῶς ἴακχε, ἴακχε ᾄδων, ἢ κωμικός, διθυραμβικὰ τουτέστι Διονυσιακὰ δράματα ποιῶν.*

q) *ὥς φασι, τὸ πρῶτον γενόμενος*] haec coniungenda sunt cum iis quae sequuntur, *ὡς εἴ τις καὶ ἄλλος δεισιδαίμων*. ac notandum Diagorae exemplo, superstitiosissimos quosque facillime in atheismum delabi. cum enim superstitione se obligaverunt temere nec consulta sana ratione aut solido aliquo fundamento nixi; haud mirum est, data eosdem quacumque occasione superstitioni iterum aeque temere nuncium mittere eamque deserere praeteritaque media genuina pietate currere ad extremum alterum et incidere in irreligiositatem atque *ἀθεότητα*.

r) *κατὰ δαίμονα καὶ τύχην*] idem est ac si dixisset *τύχῃ δαιμονίῃ* vel *θείᾳ*, ut apud Livium lib. 1 c. 4 *forte quadam divinitus*, quod recte intellectum verissimum est, neque ut superstitionis nota erat Diagorae obiiciendum. sed is alia superstitione multiplici tenebatur et plures deos credens et illos quos vulgus colebat et deos illos sibi imaginans tales, quales sua ipsi vindictae dictabat cupiditas suaque vecordia.

s) *ἀδικηθεὶς ὑπό τινος ἐπιορκήσαντος*] iniuriam Diagorae illatam narrant Hesychius et Suidas hanc, quod paeanem quis ipsi surripuisset iuratusque negasset se hoc fecisse et tamen postea publice illum pro suo protulisset. Diagoras itaque irarum plenus exspectavit ut periurus iste statim manifesta poena a deo et gravissima illa afficeretur, quod cum non fieri sed periurum plagiarium laudibus etiam affici et praemiis videret, satis absurde hinc conclusit non esse deum impietatemque suam scriptis etiam professus fuit, quibus Tatianus titulum ait impositum *τοὺς Φρυγίους λόγους*, Hesychius et Suidas *τοὺς ἀποπυργίζοντας* velut de *turri deiicientes ac deturbatores* dicas. qui putant a Diagora tantum contemptam matrem Phrygiam Cereremve turritam, cuius mysteria exsibilavit et ab illis homines avocare conatus est omni studio, quamobrem etiam profugus Athenis et duorum talentorum praemio proposito ei qui vivum adduceret fuit proscriptus, hi non cogitant Diagorae argumentum nullum esse, nisi in deum universe valeat, atque solenne esse atheis, collectione eiusmodi uti ad omnem divinitatem negandam, quo sensu etiam acceptum est ex Diagorae mente a Sexto nostro et aliis plerisque omnibus Ethnicis et Christianis, qui illi locum inter atheos haud dubie concedunt, ut Vaninus quoque facit Exerc. 9 sq. Amphitheatri. argumentum eiusdem ponderis apud Nasonem lib. 3 Amor. eleg. 3

esse deos credamne? fidem iurata fefellit,
et manet in solito qui fuit ore decor.

Quintilianus praefat. libri 6 filium bonae spei in flore aetatis ereptum sibi lugens ait odio fore suam animi firmitatem omnibus bonis parentibus, *si quis in ipso alius sit usus vocis, quam ut incuset deos, superstes omnium suorum, nullam terras despicere providentiam testetur.* sexcenta eiusmodi in Ethnicorum libris occurrunt, quorum partem collegit Muretus volum. 2 Orat. 3. Gassendus t. 1 de philosophia Epicuri p. 382 sq. Andreas Colvius in quaestionibus Epistolicis Io. Beverovicii p. 169 etc. P 562

54 *λέγειν μὴ εἶναι θεόν. καὶ Κριτίας δὲ* t) *εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις τυραννησάντων δοκεῖ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν ἀθέων ὑπάρχειν, φάμενος ὅτι οἱ παλαιοὶ νομοθέται ἐπίσκοπόν τινα τῶν ἀνθρωπίνων κατορθωμάτων καὶ ἁμαρτημάτων ἔπλασαν τὸν θεὸν* u)

non esse deum. 54. Critias quoque unus ex iis, qui tyrannidem Athenis exercuerunt, videtur esse ex ordine impiorum, dicens quod antiqui legislatores finxerunt deum inspectorem rerum quae bene et male fiunt ab ho-

---

sic amor modo, modo vindictae cupiditas, modo alius affectus excutit rationem hominibus, ut non modo Ionae prophetae instar de cucurbita sua putent se iure merito indignari, sed etiam sapere se existiment quando coelum vituperant et stultitia petunt coelum. unde vero constat ipsis deum omnino impunita dimittere, quorum poenas ipsi non subito vident? vel unde probabunt causas nullas esse posse deo, ob quas vel differat supplicia vel remittat?

t) *Κριτίας*] Critiam atheis accensent etiam Plutarchus lib. de superstitione p. 171, iungens cum Diagorae *μήτε τινὰ θεῶν μήτε δαιμόνων νομίζοντι*, et Theophilus Antiochenus lib. 3 ad Autolycum p. 121, tum noster 3 Pyrrhon. sect. 218. caeterum versus qui deinceps sequuntur non Critiae sed Euripidi tribuuntur apud Plutarchum lib. 1. de placitis philosophor. cap. 7 [p. 880 E], et Euripidem nominant ad eosdem versus respicientes Galenus sive quisquis auctor in historia philosophica c. 27 et Eusebius 14 16 Praeparat. evangel. atque Euripidis Sisyphum, sub cuius persona haec impie dicta prolata esse a Plutarcho traduntur, memorat Aelianus 2 8 Variar. auctorque est actum hoc drama satyricum olympiade 91, a quo hoc habuit Scaliger in Graeca quam ipse concinnavit Olympiadum *ἀναγραφῇ*. citat etiam Sisyphum Euripidis Hesychius in *ἐλίσσων* et Etymologici Magni auctor in *χαίρω*. quod autem viro docto Petro Petito in Observationibus Miscellaneis libro et capite primo visum est mutilos esse hoc loco Sexti Empirici codices et verba Critiae quae citabat et nomen Euripidis quod adiunxerat versibusque subsequentibus praemiserat, excidisse, illud mihi verisimile neutiquam videtur, non modo propter consensum codicum mss aliasque rationes, quae in Petri Baelii Dictionario historico critico, ubi de Critia disserit, possunt evolvi, sed inprimis ideo, quia constat Euripidis dramata quaedam ad Critiam tamquam auctorem fuisse relata, ut constat ex Athenaei 11 p. 496 *ὁ τὸν Πειρίθουν γράψας, εἴτε Κριτίας ἐστὶν ὁ τύραννος ἢ Εὐριπίδης*. quod vero Plutarchus Euripidem arguit ex his versibus atheismi, merito reprehenditur ab Iosua Barnesio: certe iniquum est velle poëtam pro atheo atque impio habere propter pauca quaedam sub impiorum persona in theatro proposita, Sisyphi alicuius vel Bellerophontis, et non velle eum excusare vel defendere propter innumera ubique dicta pie et praeclarissime. de Critia aliud est, homine tyranno et insolenti teterrimoque etiam in Socratem, cui plura debebat, et vita ipsa ac moribus impietatem prae se ferente, quo propterea digniores hosce versus noster Sextus quam Euripide esse duxit.

u) *ἔπλασαν τὸν θεόν*] ait Sisyphus legumlatores primos, ut metum incuterent hominibus, deos confinxisse scelerum vindices. quo quaeso tantam rem nos docet argumento, vel ex quibus arcanis literis hoc nobis mysterium prodit? quando autem et quonam in concilio ad hoc convenere callidi commenti auctores ex omnibus terris ut hoc humano generi persuaderent? num hoc fingere satis est et rem incredibilem viris praestantissimis temere impingere? cur Sisypho hoc prodenti nemo credit nisi perditus? legumlatoribus illud, ut ais, fingentibus omnes gentes crediderunt, sapientissimus quisque assentit libenter et qui nolunt credere, repugnante hoc conscientia faciunt. atque si *sapientissimi viri iudicaverunt*, ut est apud Senecam 2 42 natural. quaest., *inevitabilem metum, ut supra nos aliquid timeremus*? quinam demum sunt illi, qui metum illum pronuntiant falsum esse? aut si quorundam vel calliditas vel

ὑπὲρ τοῦ μηδένα λάθρα τὸν πλησίον ἀδικεῖν εὐλαβούμενον τὴν ὑπὸ τῶν θεῶν τιμωρίαν [x]). ἔχει δὲ παρ' αὐτῷ τὸ ῥητὸν οὕτως

ἦν χρόνος ὅτ' ἦν [y]) ἄτακτος ἀνθρώπων βίος
καὶ θηριώδης ἰσχύος θ' ὑπηρέτης,
ὅτ' οὐδὲν ἆθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν
οὔτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίνετο.
κἄπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι νόμους
θέσθαι κολαστάς, ἵνα δίκη τύραννος ᾖ
γένους βροτείου τήν θ' ὕβριν δούλην ἔχῃ [z]),
ἐζημιοῦτο δ' εἴ τις ἐξαμαρτάνοι.
ἔπειτ' ἐπειδὴ τἀμφανῆ μὲν οἱ νόμοι
ἀπῆγον [a]) αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βίᾳ,
λάθρα δ' ἔπρασσον [b]), τηνικαῦτά μοι δοκεῖ
πυκνός τις [c]) ἄλλος καὶ σοφὸς γνώμην ἀνὴρ

minibus, ut nemo proximum suum clanculum iniuria afficiat, cavens ne a deo puniatur. haec enim sunt expressa eius verba

fuit illud olim tempus, exlex cum fuit
ferinaque hominum vita, vim dominam ferens;
honos nec ullus tunc habebatur bonis,
supplicia nec tunc ulla terrebant malos.
post mihi videtur condita a mortalibus
censura legum, nempe regina ut foret
iustitia, famulam comprimens iniuriam;
exhinc secuta est poena delictum comes.
at posteaquam quae palam per vim meram
fieri vetabat valida legum auctoritas,
ea clam parabant, tunc videtur quis mihi
vir exstitisse doctus idem et callidus,

imperitia falso ad dei vindictam rettulit (ut sunt quae Seneca ibi removet) naturalibus legibus a deo descripta opera, num inde deum ipsum confictum esse fingemus? a qua impietate etiam Seneca iam dicto loco abhorret.

x) ὑπὸ τῶν θεῶν τιμωρίαν] ita reposui ex ms Ciz. pro τῶν θείων.

y) ἦν χρόνος ὅτ' ἦν] in editis erant haec descripta sine versuum distinctione, quos digessi post HStephanum in poësi philosophica p. 76, Hugonem Grotium in excerptis e Tragicis p. 402, Laur. Normannum ad Aristidem p. 484, Petrum Petitum in Miscellaneis Obs. p. 3 et Iosuam Barnesium in praeclara sua Euripidis editione t. 2 p. 492 etc. metaphrasis latina quam adiunxi, Grotium auctorem habet. primi duo versus leguntur etiam apud Plutarchum lib. 1 de placitis p. 880. [vs 3 scripsimus ἆθλον pro ἄεθλον.]

z) τήν θ' ὕβριν δούλην ἔχῃ] sic constanter Sexti codices, ita legit etiam HStephanus. sed Grotius supplendo versui sensuique verba duo addit caeteraque legit hunc in modum:

γένους βροτείου, τήν θ' ὕβριν ἔχῃ δούλην.

a) ἀπῆγον] Plutarchus habet εἴργειν, unde Normannus legit ἀπεῖργον pro ἀπῆγον, quod Sexti codices omnes referunt.

b) λάθρα δ' ἔπρασσον] λάθρα pro λάθρη posteriore producta etiam alibi [quemadmodum semper apud Atticos] posuit Euripides ut in Ione v. 340 et 357, quemadmodum Barnesius observavit.

c) πυκνός τις] deest vocabulum in Sexti codicibus, unde Grotius ingeniose supplet ἄλλος, Normannus ὄντως, quod minus placet, sed Petrus Petitus: P 563

πυκνός τις εἰδεῖν, καὶ σοφὸς γνώμην ἀνηρ
γνῶναι, δέος θνητοῖσιν ἐξευρὼν – –

γεγονέναι [d]), ὃς θνητοῖσιν ἐξευρὼν ὅπως
εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι κἂν λάθρα
πράσσωσιν ἢ λέγωσιν ἢ φρονῶσί τι [e]),
ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο [f]),
ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ,
νόῳ τ' ἀκούων καὶ βλέπων φρονῶν τε καὶ
προσέχων τε ταῦτα [g]) καὶ φύσιν θείαν φορῶν,
(ὑφ' οὗ) πᾶν μὲν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούεται,
ὃς δρώμενον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται [h]).
ἐὰν δὲ [i]) σὺν σιγῇ τι βουλεύῃς κακόν,
τοῦτ' οὐχὶ λήσει τοὺς θεούς· τὸ γὰρ φρονοῦν
ἔνεστι [k]). τούσδε τοὺς λόγους αὐτοῖς λέγων

incutere qui cum quaereret mortalibus
pravis pavorem, si quid auderent mali
agere, profari clam vel animo volvere,
induxit ideo numinis reverentiam:
florere vita nempe perpetua deum,
natura cui sit potior et cui mens vigil
quaecumque fiunt curet atque intelligat,
hominum profata qui repente exaudiat
actusque cernat; nescius falli arbiter,
silentio agens si quid inceptes scelus,
at non latebit hoc deos, mens est quibus
omnitua. tales saepe sermones serens

d) γεγονέναι, ὃς θνητοῖσιν] ita Grotius, quem Barnesius sequitur. Sexti codices constanter γνῶναι δὲ ὅς, ut in suo etiam HStephanus repperit. Petiti δέος non placet, quia mox sequitur δεῖμα, quod idem significat. Normannus legit: γνῶναι δέον θνητοῖσιν ἐξευρεῖν. sensum his verbis Plutarchus expressit: ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος τὰ φανερὰ τῶν ἀδικημάτων εἴργειν ἐδύνατο, κρύφα δὲ ἠδίκουν πολλοί, τότε τις σοφὸς ἀνὴρ ἐπέστησεν, ὡς δεῖ ἀεὶ ψευδεῖ λόγῳ τυφλῶσαι τὴν ἀλήθειαν καὶ πεῖσαι τοὺς ἀνθρώπους
ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ
ὃς ταῦτ' ἀκούει καὶ βλέπει φρονεῖ τ' ἄγαν.

e) φρονῶσί τι] ita Grotius et Normannus. in Sexti codicibus tantum φρονῶσιν legitur. Petrus Petitus φρονῶσιν αὖ.

f) τὸ θεῖον εἰσηγήσατο] Grotius: ἐξηγήσατο, quod miror Barnesio probari potuisse prae altero quod et codices Sexti confirmant et meliorem fundit sensum.

g) προσέχων τε ταῦτα] Grotius τὰ πάντα, sed nihil opus mutare, nam ταῦτα respicit ad illa quae dixerat Sisyphus λάθρα πραττόμενα. προσέχειν cum accusandi casu posuit etiam Aristides lib. 1 de dictione civili p. 226 τοῦτο γὰρ πάνυ πρόσεχε.

h) ὑφ' οὗ πᾶν μὲν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούεται, ὃς δρώμενον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται] verba ὑφ' οὗ sunt Sexti, qui versus quosdam videtur hoc loco omisisse atque per illa hos quos subiungit, connectit. pro ὑφ' οὗ, quod in suo codice repperit HStephanus, editi habent ἐφ' οὗ. Salmasius plane omittendum ducens legit: ὃς πᾶν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούεται καὶ δρώμενόν τε etc. pro ἀκούεται Normannus ἀκούσεται, ut mox τὸ δρώμενον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται. Grotius:
ὑφ' οὗ τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούεται
πᾶν, δρώμενον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται.

i) ἐὰν δὲ] Grotius ἐάν τε. mox pro σὺν σιγῇ in ms Savil. est σιγῇ, et sane suspectum merito videtur illud σύν, supplendo versui fortasse additum.

k) ἔνεστι] ita legit Grotius. cum deesset vocabulum supplendo versui, addens αὐτοῖς
Normannus
[θεοῖς] ἔνεστι· τούσδε τοὺς λόγους λέγων.

διδαγμάτων ἥδιστον εἰσηγήσατο,
ψευδεῖ καλύψας[l]) *τὴν ἀλήθειαν λόγῳ.*
αἰεὶ δ' ἔφασκε[m]) *τοὺς θεοὺς ἐνταῦθ', ἵνα*
μάλιστά γ' ἐκπλήξειεν ἀνθρώπους ἄγων,
ὅθεν περ ἔγνω τοὺς φόβους εἶναι βροτοῖς
καὶ τὰς πονήσεις τῷ ταλαιπώρῳ[n]) *βίῳ,*
ἐκ τῆς ὕπερθε περιφορᾶς[o]), *ἵν' ἀστραπὰς*
κατεῖδεν οὔσας, δεινὰ δὲ κτυπήματα[p])
βροντῆς τό τ' ἀστερωπὸν[q]) *οὐρανοῦ δέμας*
χρόνου καλὸν ποίκιλμα τέκτονος σοφοῦ[r]),

gratissimae auctor exstitit sententiae,
verum sub umbra contegens mendacii.
magisque ut animos credulos perculleret,
habitare in illa sede memoravit deos,
hominibus unde norat enasci metum
aevique miseri semper aerumnas novas,
motu ex superno, fulminum unde ignes ruunt
gravesque sonitus horridorum tonitruum,
conspersus astris fulget ubi coeli globus,
quod tempus arte effinxit egregius faber;

---

l) *ψευδεῖ καλύψας*] ex Plutarchi verbis supra adscriptis suspicetur aliquis legendum esse *τυφλώσας* pro *καλύψας*, quod est alterius verbi *ἐξηγητικόν*.

m) *αἰεὶ δ' ἔφασκε*] Grotius legit: *εἶναι δ' ἔφασκε.* proximo versu editi *ἐξέπληξεν*, pro quo *ἐκπλήξειεν* Grotius. idem *λέγων* pro *ἄγων* [quod placet]. Normannus parenthesi includit verba *ἵνα μάλιστά γ' ἐκπλήξειεν ἀνθρώπους.*

n) *τῷ ταλαιπώρῳ*] vitiose in editis *ταλαιπόρῳ.*

o) *ἐκ τῆς ὕπερθε περιφορᾶς*] confer quae dicta superius ad sect. 24. ridicule autem Sisyphus, non tantum impie, ait callidum nescio quem commentum esse deos ex iis quae metuenda de coelo fieri videmus. quomodo enim commentum illud totum pervasit genus humanum, qua arte persuasum est omnium animis? et quamnam veriorem illarum rerum ipse assignare novit causam, si deus non sit, qui ista tanta fecerit atque limites intra suos continere noverit et ad communem utilitatem quantumvis saeva ac pugnantia valeat dirigere?

p) *δεινὰ δὲ κτυπήματα*] ita recte HSteph. et ms Ciz. pro *δεινὰ δ' ἐκτυπήματα* ut habent editi, pro quo minus bene Grotius *ἐκτυπώματα.* sed et Normannus ac Barnesius legunt *δεινά τε κτυπήματα.*

q) *τό τ' ἀστερωπόν*] editi *τό, τε ἀστ.* apud Plutarchum male: *τὸν ἀστερωπὸν οὐρανοῦ σέλας χρόνον.* sed *σέλας* non male. dixit et alibi Euripides *ἀστερωπὸν Διὸς αἰθέρα* in Ione v. 1078.

r) *χρόνου καλὸν ποίκιλμα τέκτονος σοφοῦ*] Plutarchus lib. 1 de placitis philosoph. cap. 6 *ὁ μὲν γὰρ λοξὸς κύκλος ἐν οὐρανῷ διαφόροις εἰδώλοις πεποίκιλται, μυρία δ' ἄλλα καθ' ὁμοίας τοῦ κόσμου περικλάσεις πεποίηκεν, ὅθεν καὶ Εὐριπίδης φησί· τό τ' ἀστερωπὸν οὐρανοῦ σέλας χρόνου καλὸν ποίκιλμα τέκτονος σοφοῦ.* coelum sideribus pictum eleganter vocatur *χρόνου καλὸν ποίκιλμα;* per astrorum enim ortus et occasus tempora distinguuntur, nec tantum hoc facit *sol, diei opifex lunaque solis aemula noctis decus*, ut dicitur Apuleio lib. de deo Socratis, sed caeterae quoque stellae dispositae, ut *temporum limites essent annorumque signa* monente Chalcidio sive *ὄργανα τοῦ χρόνου*, ut ex Proclo notavit Grotius ad Genes. 1 14, facta *εἰς γένεσιν ἀριθμοῦ καὶ χρόνου καὶ δεῖξιν τῶν ὄντων*, ut verbis utar Alcinoi c. 14. confer Chalcidium p. 198. Plutarchum quaest. 8 Platonica, Philonem *περὶ ἀφθαρσίας κόσμου* p. 727 et 730, ubi *διάστημα κοσμικῆς κινήσεως* vocat tem-

P 564 ὅθεν τε λαμπρὸς ἀστέρος στείχει μύδρος s)
ὅ θ' ὑγρὸς εἰς γῆν ὄμβρος ἐκπορεύεται.
τοιούσδε περιέστησεν t) ἀνθρώποις φόβους,
δι' οὓς καλῶς τε τῷ λόγῳ κατῴκισε
τὸν δαίμονα u) καὶ ἐν πρέποντι χωρίῳ x)
τὴν ἀνομίαν τε τοῖς νόμοις κατέσβεσε.

καὶ ὀλίγα δὲ προσδιελθὼν ἐπιφέρει

οὕτω δὲ πρῶτον οἴομαι πεῖσαί τινα
θνητοὺς νομίζειν δαιμόνων εἶναι y) γένος.

55 συμφέρεται δὲ τούτοις τοῖς ἀνδράσι καὶ Θεόδωρος ὁ ἄθεος z), καὶ κατά τινας Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, ὁ μὲν διὰ τοῦ περὶ θεῶν συντάγματος a) τὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησι θεολογούμενα ποι-

**unde et micantes saepius stellae cadunt
pluviusque terrae fertur in gremium liquor.
tantos hominibus ille terrores dedit,
quos propter etiam talia ascripsit loca
diis, quae decerent, parque rationi ut fuit,
frequensque positis legibus exstinxit scelus.**

et cum pauca adiecisset, subiunxit

**hoc aliquis astu, sic reor, mortalibus
persuasit, esse ut crederent primum deos.**

55. cum his hominibus congruit etiam Theodorus atheos et, ut nonnulli sentiunt, etiam Protagoras Abderitanus, cum ille quidem in opere quod inscripsit de diis, quae apud Graecos in deos sunt relata varie confutaverit,

---

pus. Zachariam Mytilenaeum p. 188. Philoponum lib. 1 in Hexaëmeron cap. 3 etc.

P 564 s) *ἀστέρος στείχει μύδρος*] ita legendum cum ms Ciz. et HStephani codice, non *ἀστέρες* ut editi habent, quod reiecerunt etiam Grotius Normannus et Barnesius, quo iudice *hic locus si recte scribitur, aperte Euripidem auctorem fatetur, qui praeceptoris sui Anaxagorae mentem pressis vestigiis sequitur; is enim Diogene Laërtio 2 8 teste solem dixit μύδρον, hoc est λίθον ἢ σίδηρον πεπυρακτωμένον, iuxta eiusdem Diogenis epigramma 2 15*

ἠέλιον πυρόεντα μύδρον ποτ' ἔφασκεν ὑπάρχειν,
καὶ διὰ τοῦτο θανεῖν μέλλεν Ἀναξαγόρας.

sin haec lectio ἀστέρος apud Sextum recte se habeat, ἀστὴρ hoc loco emphatice dicitur pro ἥλιος. alias ego facile legerem λαμπρὸς ἀστέρων στείχει χορός, quae lectio Grotii versioni magis consona. haec Barnesius. haud dubie autem genuina lectio est *ἀστέρος*, quae codicum consensu confirmatur et optimum fundit sensum. mox pro *ἐκπορεύεται* Grotius legit *εἰσπορεύεται*, quod minus placet.

t) *τοιούσδε περιέστησεν*] ita libenter lego cum Normanno et Grotio pro *τοιούτους*, quod habent codices, et *περιέστησαν* quod erat in editis. sed in ms Ciz. etiam recte legitur *περιέστησεν*. HStephanus *τοιούτους δὲ περιέστησ' ἀνθρώποις φόβους*.

u) *κατῴκισε τὸν δαίμονα*] ita ms Ciz. et HStephanus pro perfecto *κατῴκικε*. pro *τὸν δαίμονα* Grotius et Normannus legunt *τοὺς δαίμονας*, Salmasius *τὸ δαιμόνιον*. sic metrum constat.

x) *καὶ ἐν πρέποντι χωρίῳ*] ita editi, atque ita in suo codice legit interpres Hervetus. neque sensus admittit quod in ms Ciz. et HSteph. legas *οὐκ ἐν πρέποντι χωρίῳ*.

y) *δαιμόνων εἶναι*] ms Ciz. *εἶναι δαιμόνων γένος*.

z) *Θεόδωρος ὁ ἄθεος*] vide supra ad sect. 51.

a) *διὰ τοῦ περὶ θεῶν συντάγματος*] Laërtius 2 97 *ἦν δὲ ὁ Θεόδωρος παντάπασιν ἀναιρῶν τὰς περὶ θεῶν δόξας· καὶ αὐτοῦ περιετύχομεν βιβλίῳ ἐπιγεγραμμένῳ περὶ θεῶν, οὐκ εὐκαταφρονήτῳ, ἐξ οὗ φασιν Ἐπί-*

κίλως ἀνασκευάσας, ὁ δὲ Πρωταγόρας ῥητῶς που γράψας [b]) 56
'περὶ θεῶν, οὔτε εἰ εἰσίν, οὔθ' ὁποῖοί τινές εἰσι [c]), δύναμαι
λέγειν· πολλὰ γάρ ἐστι τὰ κωλύοντά με' [d]). παρ' ἣν αἰτίαν
θάνατον αὐτοῦ καταψηφισαμένων τῶν Ἀθηναίων διαφυγὼν καὶ
κατὰ θάλατταν πταίσας ἀπέθανε [e]). μέμνηται δὲ ταύτης τῆς 57
ἱστορίας καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν σίλλων
ταῦτα διεξερχόμενος,

ὥς καὶ μετέπειτα [f]) σοφιστῶν
οὔτ' ὀλιγογλώσσῳ οὔτ' ἀσκόπῳ οὔτ' ἀκυλίστῳ

56. Protagoras autem disertis verbis scripserit 'de diis autem neque an sint, neque quales sint, possum dicere: multa enim sunt quae me prohibent'. quam ob causam cum eum capitis damnassent Athenienses, fugiens in mari periit naufragio. 57. meminit huius historiae Timon quoque Phliasius in secundo libro eorum quos inscripsit *σίλλους*, id est sales seu scommata, haec referens

sic et Protagorae, cui lingua diserta sophistae
iucunda et prudens satis atque volubilis. huius

κοῦρον λαβόντα τὰ πλεῖστα εἰπεῖν. si liber ille Theodori (non contemnendus Laërtii iudicio) exstaret, sciremus utrum in illo voluisset prorsus deum omnem tollere, ut a Cicerone et aliis illi tribuitur, an tantum oppugnare **τὰ** *παρὰ τοῖς Ἕλλησι θεολογούμενα*, ut Sextus hoc loco innuit. omnino tamen atheus fuit, si vera sunt quae de eo refert Epiphanius in exposit. fidei t. 1 p. 1089.

b) *ὁ δὲ Πρωταγόρας ῥητῶς που γράψας*] ita ms Ciz. et HStephanus et Paulus Leopardus 11 11 Emendatt. pro *ῥητῶς ὑπογράψας*, ut erat in editis, vel *ῥήτωρ ὑπογράψας*, ut legit Menagius pag. 420 ad Diogenem Laërtium. verba Protagorae petita sunt ex principio eius sive *εἰσβολῇ* libri *περὶ θεῶν*, ut testantur Cicero 1 de nat. deor. c. 23, Laërtius 9 54 et 51, Eusebius 14 3 et 19 Praeparat. ex Aristocle. meminere dicti etiam multi alii, ut ad Laërtium Menagius et ad Minucium Felicem a viris doctis annotatum. at si verum est quod ait Philostratus lib. 1 de Sophistis p. 494, id scripsisse Protagoram magos eorumque disciplinam secutum, non atheus fuerit Protagoras, sed de diis coram vulgo disserere veritus. hinc *consulte potius quam profane de divinitate disputasse* ait Minutius Felix in Octavio c. 8.

c) *οὔθ' ὁποῖοί τινές εἰσι*] ita Protagorae verba legit etiam Theophilus Antiochenus lib. 2 p. 121 atque Eusebius laudatis locis, sed et Valerius Maximus lib. 1 cap. 1 *primum ignorare se an dii essent, deinde si sint, quales sint.* ita et Timon infra apud Sextum, Protagorae sententiam referens, et Maximus Tyrius diss. 1 *κἂν μὴ εἶναι φῇς, ὡς Διαγόρας, κἂν ἀγνοεῖν τί φῇς, ὡς Πρωταγόρας.* at Philostratus et Laërtius: *εἴθ' ὡς εἰσίν, εἴθ' ὡς οὐκ εἰσίν.* similiter Suidas in *Πρωταγ.* et Cicero: *de diis neque ut sint, neque ut non sint, habeo dicere.*

d) *πολλὰ γάρ ἐστι τὰ κωλύοντά με*] rationes quibus prohiberi se dixit Protagoras, ne de diis certius aliquid traderet, duae apud Laërtium 9 51 eius verbis memorantur, *ἥ τε ἀδηλότης καὶ βραχὺς ὢν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου*, *rei obscuritas et brevis hominis vita.*

e) *κατὰ θάλατταν πταίσας ἀπέθανε*] Philostratus narrat Protagoram in insulas transmissum, cum Atheniensium triremes toto dispersas mari metueret, parva navigantem cymba periisse ac submersum esse, *κατέδυ πλέων ἐν ἀκατίῳ μικρῷ.* etiam libros eius ab Atheniensibus in foro combustos memorant Cicero Laërtius et alii. Io. Sarisberiensis lib. 5 Policratici cap. 4 p. 222 *sed forte quid de natura deorum sentiret, in auribus corrupti populi proloqui non audebat* (Plutarchus), *qui legeret combustos esse libros philosophi Protagorae* (male *Pythagorae* in editis) *et ipsum actum esse in exsilium ab Atheniensibus, eo quod dubitaverat an de diis vera essent quae vulgo dicebantur.*

f) *ὡς καὶ μετέπειτα*] versus Timonis in editis male digestos ita re- P 565

P 565 Πρωταγόρῃ· ἤθελον δὲ τέφρην συγγράμματα θεῖναι[g]),
ὅττι θεοὺς κατέγραψ' οὔτ' εἰδέναι[h]) οὔτε δύνασθαι
ὁπποῖοί τινές εἰσι καὶ οἵτινες ἀθρήσασθαι,
πᾶσαν ἔχων φυλακὴν ἐπιεικείης· τὰ μὲν οὔ οἱ
χραίσμησ', ἀλλὰ φυγῆς ἐπεμαίετο, ὄφρα μὴ οὕτως
Σωκρατικὸν πίνων ψυχρὸν πότον Ἄϊδι δύῃ[i]).

58 καὶ Ἐπίκουρος[k]) δὲ κατ' ἐνίους, ὡς μὲν πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀπολείπει θεόν, ὡς δὲ πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων οὐδα-
59 μῶς. οὐ μᾶλλον δὲ εἶναι ἢ μὴ εἶναι θεούς[l]) διὰ τὴν τῶν ἀντικειμένων λόγων ἰσοσθένειαν ἔλεξαν οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως. καὶ

in cinerem redigi statuerunt impia scripta,
quod scripsisset se nec nosse deos neque quales,
aut quinam ii essent umquam potuisse videre,
observans aequi. sed ei non profuit istud:
namque fuga sibi consuluit, ne frigida potans
pocula Socratica ad Ditis penetralia adiret.

58. Epicurus itidem, ut nonnullis videtur, ad vulgus quidem relinquit deum, ad rerum naturam autem nequaquam. 59. non magis vero esse quam non esse deos, per parem vim adversantium rationum dixerunt Sceptici. hoc

---

stituunt HStephanus in poësi philosophica colligens sillographi fragmenta p. 63, Menagius ad Laërtium p. 420 [9 52] atque Salmasius. pro ὡς in editis est ὥστε.

g) τέφρην συγγράμματα θεῖναι] ita lego: in editis συγγράμματι. HStephanus σὺν γράμμασι.

h) κατέγραψ' οὔτ' εἰδέναι] ita HStephanus et Menagius: in editis κατέγραψεν οὔτ' εἰδέναι.

i) Ἄϊδι δύῃ] Menagius Ἄϊδα. quod vero Timon ait Protagoram Athenis aufugisse, ne Socratis cicuta bibenda ipsi esset, dictum est κατὰ πρόληψιν, aufugit enim Protagoras prior, quam in Socratem id Athenienses admisere.

k) καὶ Ἐπίκουρος] notat etiam Cicero *Epicurum nonnullis videri ne in offensionem Atheniensium caderet, verbis reliquisse deos, re sustulisse* lib. 1 de nat. deor. c. 30. qui praecipue hoc Epicuro impegerunt, Stoici fuisse ex eodem Tullio noscuntur cap. ult. eiusdem libri: *verius igitur nimirum est illud, quod familiaris omnium nostrum Posidonius disseruit in libro quinto de natura deorum, nullos esse deos Epicuro videri, quaeque is de diis immortalibus dixerit, invidiae detestandae gratia dixisse* id lib. 3 cap. 1. iniuriam tamen Epicuro hac criminatione fieri disputat Gassendus de philosophia Epicuri t. 2 p. 37 sq. et lib. 3 de Epicuri vita et moribus cap. 3.

l) οὐ μᾶλλον δὲ εἶναι ἢ μὴ εἶναι θεούς] est hic Scepticorum quidam morbus vitiumque non infitiandum, quod dubitationes suas usque quaque proferunt etiam ad res certas et exploratissimas, modo ut Dogmaticis ubique contradicant atque adversentur. absurdum inprimis hoc, quod ubicumque sunt affirmantes alii, alii negantes, licet longe maior sit ex una parte vis argumentorum, tamen illico exclamant esse ex utraque parte rationum ἰσοσθένειαν, qua in parte non meliores se praebent philosophos, quam iudex ineptus esset ille, qui audita utraque parte litis pronuntiaret non magis secundum hanc quam illam iudicari posse, licet pro una testes et argumenta pugnarent evidentissima, pro altera calumnia cavillationes merae et ludificationes afferentur. si quis haec ipsa quae deinceps Sextus noster affert argumenta, quibus ostendat deum esse, sane praeclara et qualiter vix apud ullum e veteribus philosophum dogmaticum exposita leguntur, conferat cum contrariis obiectionibus, mirabitur iudicium eorum, quibus hae paris ponderis videri, vel frontem, a quibus tamquam ἰσοσθενεῖς iactari potuerint.

τοῦτο εἰσόμεθα ἑκατέρωθεν τὰ ἐπιχειρούμενα συντόμως ἐπιδρα-
μόντες. οἱ τοίνυν θεοὺς ἀξιοῦντες εἶναι πειρῶνται τὸ προκείμε- 60
νον κατασκευάζειν ἐκ τεσσάρων τρόπων, ἑνὸς μὲν τῆς παρὰ
πᾶσιν ἀνθρώποις συμφωνίας [m]), *δευτέρου δὲ τῆς κοσμικῆς δια-*
τάξεως [n]), *τρίτου δὲ τῶν ἀκολουθούντων ἀτόπων* [o]) *τοῖς ἀναι-*
ροῦσι τὸ θεῖον, τετάρτου δὲ καὶ τελευταίου τῆς τῶν ἀντιπι-
πτόντων λόγων ὑπεξαιρέσεως [p]). *ἀλλ' ἀπὸ μὲν τῆς κοινῆς ἐννοίας* 61
λέγοντες, ὡς ἅπαντες ἄνθρωποι σχεδὸν Ἕλληνές τε καὶ βάρβα-
ροι [q]) *νομίζουσιν εἶναι τὸ θεῖον, καὶ διὰ τοῦτο συμφώνως μὲν*
θύουσί τε καὶ εὔχονται καὶ τεμένη θεῶν ἀνιστῶσιν, ἄλλοι δὲ
ἄλλως ταῦτα ποιοῦσιν, ὡς ἂν κατὰ μὲν τὸ κοινὸν πεπιστευκότες
τὸ εἶναί τι θεῖον, μὴ τὴν αὐτὴν δὲ ἔχοντες περὶ τῆς φύσεως **P 566**
αὐτοῦ πρόληψιν. εἰ δέ γε ψευδὴς ὑπῆρχεν ἡ τοιαύτη πρόληψις,
οὐκ ἂν οὕτω πάντες συνεφώνουν. εἰσὶν ἄρα θεοί. καὶ γὰρ ἀλ- 62

autem sciemus, si quae utrinque proponuntur argumenta, breviter persequamur. 60. qui ergo deos esse censent, quattuor modis conantur probare propositum, quorum unum quidem est consensus omnium hominum, secundum ordo et conformatio mundi, tertium absurda quae consequuntur eos qui deum tollunt, quartum denique et ultimum confutatio rationum quae contra obiiciuntur. 61. et ex communi quidem notione argumentantur, quod omnes homines tam Graeci quam barbari deum esse existimant, et ideo communi consensu sacrificant et vota concipiunt diisque templa excitant, alii licet aliter haec faciunt, ut qui hoc quidem communiter habeant persuasum aliquid esse deum, de eius autem natura non eandem anticipatam habeant notionem. si autem falsa esset eiusmodi anticipata notio, non omnes sic consentirent. sunt ergo dii. 62. nam alioqui falsae opiniones et res quae

---

m) *τῆς παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις συμφωνίας*] ita legendum pro *τοῖς*. hoc argumentum persequitur noster a sect. 61–74.

n) *τῆς κοσμικῆς διατάξεως*] a sect. 75 ad 122.

o) *τῶν ἀκολουθούντων ἀτόπων*] a sect. 123 ad 126.

p) *τῆς τῶν ἀντιπιπτόντων λόγων ὑπεξαιρέσεως*] a sect. 127 ad 136.

q) *Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι*] vide dicta ad lib. 2 adversus Log. sect. 187. Maximus Tyrius diss. 1 *ἐν τοσούτῳ δὴ πολέμῳ καὶ στάσει καὶ διαφωνίᾳ* etc. *in hac tanta pugna contentione atque opinionum varietate, in eo leges utique terrarum atque opiniones convenire videbis, ὅτι θεὸς εἷς πάντων βασιλεὺς καὶ πατήρ, deum esse unum, regem omnium et patrem. huic multos additos esse deos alios, qui supremi illius filii sunt et quasi in imperio collegae. ταῦτα δὲ ὁ Ἕλλην λέγει καὶ ὁ βάρβαρος λέγει καὶ ὁ ἠπειρώτης καὶ ὁ θαλάττιος καὶ ὁ σοφὸς καὶ ὁ ἄσοφος. in eo Graecus cum barbaro, mediterraneus cum insulano, sapiens consentit et insipiens; ut si usque ad extrema oceani littora processeris, hic quoque deos inventurus sis.* Plutarchus adversus Colotem Epicureum p. 1125 *si terras obeas, invenire possis urbes muris, literis, regibus, domibus, opibus, numis carentes, gymnasiorum et theatrorum nescias, ἀνιέρου δὲ πόλεως καὶ ἀθέου, μὴ χρωμένης εὐχαῖς μηδὲ ὅρκοις μηδὲ μαντείαις μηδὲ θυσίαις ἐπ' ἀγαθοῖς μηδὲ ἀποτροπαῖς κακῶν, οὐδεὶς ἔσται γεγονὼς θεατής. ἀλλὰ πόλις ἄν μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐδάφους χωρὶς ἢ πολιτεία τῆς περὶ θεῶν δόξης ἀναιρεθείσης παντάπασι σύστασιν λαβοῦσα τηρῆσαι. urbem vero templis diisque carentem, quae precibus, iureiurando, oraculo non utatur, non bonorum causa sacrificet, non mala sacris avertere nitatur, nemo umquam vidit. sed facilius urbem condi sine solo posse puto, quam opinione de diis penitus sublata civitatem coire aut constare.* adversus eos, qui gentes atheas repperisse sibi visi sunt, nolo hic repetere quae scripsi in bibliographia antiquaria capite 8.

*λως αἱ ψευδεῖς δόξαι καὶ πρόσκαιροι φύσεις οὐκ ἐπὶ πλεῖον
παρεκτείνουσιν, ἀλλὰ συντελευτῶσιν ἐκείνοις, ὧν χάριν ἐφυλάτ-
τοντο, οἷον τιμῶσι βασιλεῖς*[r] *ἄνθρωποι θυσίαις τε καὶ ἄλλαις
θρησκείαις, αἷς ὡς θεοὺς προτρέπονται. ἀλλὰ ταῦτα μέχρις ἐκεί-
νων αὐτῶν διατηροῦσι, τελευτησάντων δὲ ὡς ἄθεσμά τινα καὶ
ἀσεβῆ καταλείπουσιν.*

Ἡ δέ γε τῶν θεῶν ἔννοια καὶ ἐξ αἰῶνος ἦν καὶ εἰς αἰῶνα[s])
διαμένει, ἐξ αὐτῶν, ὡς εἰκός, τῶν γιγνομένων μαρτυρουμένη.
63 *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰ τὴν ἰδιωτικὴν ὑπόνοιαν δεῖ παραλείπειν, τοῖς
δὲ συνετοῖς καὶ μεγαλοφυεστάτοις τῶν ἀνδρῶν πείθεσθαι, πάρεστι
τὴν ποιητικὴν ὁρᾶν μηδὲν μέγα μηδὲ λαμπρὸν ἐκφέρουσαν, ἐν
ᾧ μὴ θεός ἐστιν ὁ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ κράτος τῶν γινομένων
πραγμάτων ἐνημμένος, ὥσπερ καὶ τῷ ποιητῇ Ὁμήρῳ κατὰ τὸν*
64 *ἀναγραφέντα τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων πόλεμον. πάρεστι δὲ
καὶ τὴν τῶν Φυσικῶν πληθὺν ἰδεῖν σύμφωνον τῇ ποιητικῇ· καὶ
γὰρ Πυθαγόρας καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Ἰωνίας*[t]) *Σω-
κράτης τε καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς,
τάχα δὲ οἱ ἀπὸ τῶν κήπων*[u]), *ὡς αἱ ῥηταὶ τοῦ Ἐπικούρου λέ-*
65 *ξεις*[x]) *μαρτυροῦσι, θεὸν ἀπολείπουσιν. ὥσπερ οὖν εἰ περί τινος*

ad tempus sunt, non ulterius extenduntur, sed simul exspirant cum illis, quorum causa conservabantur, ut homines honore afficiunt reges sacrificiisque atque aliis ritibus et ceremoniis, quibus deos prosequuntur. sed haec quamdiu ipsi supersunt, observant; cum autem e vivis excesserint, relinquunt tamquam quaedam nefaria et impia.

Deorum autem notio et semper fuit ab hominum memoria et in aevum permanet, ut cui res ipsae, sicut consentaneum est, ferant testimonium. 63. porro etiam si vulgi et imperitorum non insistendum est opinioni, fides autem sit habenda viris doctis et accuratissimis, in promptu est videre poëticam nihil magni nec praeclari efferre, in quo non sit deus, a quo dependet rerum quae fiunt vis et potestas, ut apud Homerum poëtam in bello quod scripsit Graecorum et Troianorum. 64. similiter videre licet etiam Physicorum multitudinem consonare cum poëtica: Pythagoras enim et Empedocles et Ionici Socratesque et Plato et Aristoteles et Stoici et fortasse etiam ii qui sunt ex hortis, ut testantur expressa Epicuri verba, deum relinquunt. 65. quomodo ergo si quaereremus de rebus quae cadunt sub

---

P 566 r) *τιμῶσι βασιλεῖς*] vel imperatorum Romanorum exemplo constare hoc Sexto poterat, e quibus successor non raro divinos decessoris honores omnibus permutavit vel pensare passus est contumeliis. confer supra sect. 35.

s) *ἐξ αἰῶνος ἦν καὶ εἰς αἰῶνα*] frequens haec etiam in sacris literis locutio, de qua consule Suicerum et quae notavi supra ad l. 2 adv. Logicos sect. 146 et 177.

t) *οἱ ἀπὸ τῆς Ἰωνίας*] sectae Ionicae, quae a Thalete originem duxit, addicti. nam Pythagoras et Empedocles, de quibus iam dixit, fuere ex secta Italica.

u) *οἱ ἀπὸ τῶν κήπων*] ut Zenonis sectatores dicti *οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς*, Aristotelis *οἱ ἐκ τοῦ περιπάτου* vel *ἐκ τοῦ Λυκείου*, Platonis *οἱ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας*, sic Epicurei *οἱ ἀπὸ τῶν κήπων*; notum enim, in horto scholas suas Epicurum habuisse. vide Gassendum lib. 1 de vita et moribus Epicuri cap. 6.

x) *αἱ ῥηταὶ τοῦ Ἐπικούρου λέξεις*] ipsi illi qui Epicurum arguebant re deos sustulisse, verbis reliquisse ac docuisse fatebantur, ut dictum supra ad sect. 58. verba Epicuri quibus deos fuit professus, ex eius *κυρίαις*

τῶν ὑπὸ τὴν ὅρασιν πιπτόντων ἐζητοῦμεν, εὐλόγως ἂν τοῖς ὀξυωπεστάτοις ἐπιστεύομεν, καὶ εἰ περί τινος τῶν ἀκουστῶν, τοῖς ὀξυηκουστάτοις· οὕτω σκεπτόμενοι περί τινος τῶν λόγῳ θεωρουμένων οὐκ ἄλλοις τισὶ πιστεύειν ὀφείλομεν ἢ τοῖς τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον ὀξυωποῦσιν, ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ φιλόσοφοι. ἀλλ' εἰώθασιν ἀνθυποφέροντες πρὸς τοῦτο λέγειν οἱ ἐξ ἐναντίας, 66 *ὅτι καὶ περὶ τῶν ἐν ᾅδου μυθευομένων* [y]) *κοινὴν ἔννοιαν ἔχουσιν ἅπαντες ἄνθρωποι καὶ συμφώνους ἔχουσι τοὺς ποιητάς, καὶ μᾶλλόν γε περὶ τούτων, ἢ ὅτι τῶν θεῶν· ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποιμεν ταῖς ἀληθείαις ὑπάρχειν* [z]) *τὰ καθ' ᾅδου μυθευόμενα, μὴ συνιέντες πρῶτον μέν, ὅτι οὐ μόνον τὰ καθ' ᾅδου πλαττόμενα ἀλλὰ* 67 *καὶ κοινῶς πάντα μῦθον μάχην περιεσχηκέναι συμβέβηκε καὶ* P 567 *ἀδύνατον εἶναι, οἷον ἦν*

καὶ Τιτυὸν εἶδον [a]) *Γαίης ἐρικυδέος υἱόν,*
κείμενον ἐν δαπέδῳ· ὁ δ' ἐπ' ἐννέα [b]) *κεῖτο πέλεθρα·*

aspectum, merito iis crederemus quibus visus est acutissimus, et quando de re quapiam audibili est quaestio, iis qui auditu prae caeteris pollent; ita cum volumus inquirere rem quam ratio contemplatur, non aliis debemus credere, quam iis quibus est acutum ingenium et perspicax ratio, cuiusmodi sunt philosophi. 66. at adversarii obiectare solent, quod etiam de iis quae esse apud inferos feruntur in fabulis, habent omnes homines communem notionem et pro se afferre possunt consensum poëtarum, et de his magis etiam quam de diis: nec dixerimus ea vere esse apud inferos, qualia iis in fabulis feruntur, 67. velut non intelligamus, primum quidem quod non solum ea quae apud inferos finguntur fieri, sed etiam communiter omnis fabula continet in se repugnantiam, et ex iis est quae fieri nequeunt, quale illud

et Tityon vidi terrae omniparentis alumnum
porrectum per tota novem cui iugera corpus;

δόξαις leguntur apud Laërtium 10 139 et ex epistola ad Menoeceum sect. 123. vide et sect. 121.

y) *περὶ τῶν ἐν ᾅδου μυθευομένων*] confer quae supra sect. 121.

z) *οὐκ ἂν εἴποιμεν ταῖς ἀληθείαις ὑπάρχειν*] sane non dixerit sanus aliquis exstare illa, qualia de modis suppliciorum apud inferos fabulantur poëtae, de quibus libenter potius usurpaverit illud Lucretianum 3 1026

haec neque sunt usquam neque possunt esse profecto.

at neque *κοινὴ ἔννοια* sive communis consensus hominum talia agnoscit; hic enim ignorat prorsus Cerberum Acherontis tricipitem et Furias ac P 567 Tityi vultures, *sitimque Tantali famemque Phinei et Thessali tristem rotam*, atque caetera illa mirifica commenta poëtarum. hoc autem ubique locorum omni aevo ratio ipsa ac natura persuasit sapientibus et insipientibus ac stupidis, haec omnium animis alte infixa *πρόληψις* haeret, nullis Epicureorum sannis radicitus evellenda, deum cui omnia nostra patent et aperta sunt, esse iustum et poenas sceleribus esse propositas, quemadmodum probis praemia, quae cum in hac vita non semper exsolvantur, post eam exspectanda sunt et exspectanda esse communis hominum *ἔννοια* clamat, licet nec oculus vidit nec auris audivit nec in cuiusquam cor ascendit qualia illa sint, quae vel piis vel impiis dei vindex dextera paraverit et benigna manus constituerit.

a) *καὶ Τιτυὸν εἶδον*] versus Homeri Odyss. *λ* 576.

b) *ὁ δ' ἐπ' ἐννέα*] ita non modo Homeri codices sed etiam ms Ciz. nam in editis *ἐπ'* exciderat. Lucretius 3 996

nec Tityon volucres ineunt Acherunte iacentem,
nec quod sub magno scrutentur pectore, quicquam
perpetuam aetatem poterunt reperire profecto,

γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον,
δέρτρον ἔσω δύνοντες· ὁ δ᾽ οὐκ ἀπαμύνετο χερσί·
Λητῶ γὰρ Διὸς ἤσχυνε [c]) κυδρὴν παράκοιτιν.

68 εἰ μὲν γὰρ ἄψυχος ἦν ὁ Τιτυός, πῶς οὐδεμίαν συναίσθησιν
ἔχων ὑπὸ τιμωρίαν ἔπιπτεν; εἰ δὲ εἶχε ψυχήν [d]), πῶς τετελευτή-
69 κει; καὶ πάλιν ὅταν λέγηται,

καὶ μὴν Τάνταλον [e]) εἰσεῖδον κράτερ᾽ ἄλγε᾽ [f]) ἔχοντα,
ἑσταότ᾽ ἐν λίμνῃ· ἡ δὲ προσέκλυζε [g]) γενείῳ·
στεῦτό τε διψάων, πιέειν δ᾽ οὐκ εἶχεν [h]) ἑλέσθαι.
ὁσσάκι γὰρ κύψει πιέειν ὁ γέρων [i]) μενεαίνων,
τοσσάχ᾽ ὕδωρ ἀπολέσκετ᾽ ἀναβροχέν [k])· ἀμφὶ δὲ ποσσὶ
γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.

70 εἰ γὰρ μήποτε [l]) ὑγροῦ καὶ τροφῆς ἐγεύετο, πῶς διέμενεν, ἀλλ᾽
οὐ σπάνει τῶν ἀναγκαίων διεφθείρετο; εἰ δὲ ἀθάνατος ἦν, πῶς

rostro parte ab utraque immanis vultur adunco
viscera rodebat. manibus nec is arcet eosdem:
nam Latona ab eo stuprum passa est Iovis uxor.

68. nam si Tityus quidem erat inanimus, quomodo cum nullum haberet sensum, subibat supplicium? sin autem habebat animam, quomodo mortem obierat? 69. et rursus quando dicitur,

Tantalus est a me visus, qui saeva ferebat
tormenta in fluvio stans, eius qui prope mentum
tangebat; sitiens miser hunc captabat, at ipsum
prendere non poterat fugientem, nec bibere illi
concessum est, lymphae cum se incurvaret ad haustum.
nam cum captaret, mox retro absorpta recessit;
pro pedibus nigra ac terra apparebat, arentem
quam daemon faciebat.

70. si enim numquam gustabat humorem et alimentum, quomodo permanebat, non autem interibat egestate et penuria rerum necessariarum? sin au-

---

quamlibet immani proiectu corporis exstet,
qui non sola novem dispensis iugera membris
obtineat, sed qui terrai totius orbem etc.

c) *Λητῶ γὰρ ἤσχυνε*] ita ms Ciz. pro *Λητῶ γὰρ Διὸς ἥλκησε*, quod erat in editis, sive *Λητῶ γὰρ ἥλκησε Διός*, ut habent Homeri codices agnoscitque scholiastes qui interpretatur *εἵλκεν*, *ὠδύνησεν*. sed puto Sextum inter transscribendum Homeri verba *ἤσχυνε* pro *ἥλκησε* posuisse.

d) *εἰ δὲ εἶχε ψυχὴν*] poëtae ponunt animas apud inferos tamquam indutas idolis sive subtilibus corporibus, sensu praeditis, crasso corpore per mortem deposito. quid quod Homerus Odyss. λ 601 fingit Herculis idolum *ἐν ᾅδου*, ipsum vero hoc est eius animam versari apud deos, *αὐτὸς δὲ μετ᾽ ἀθανάτοισι θεοῖσι*. responderi itaque poterit ad Sexti dilemma, non fuisse *ἄψυχον* Tityum apud inferos, sed potius ipsam Tityi *ψυχὴν* cum suo idolo; mortuum autem esse, quia corpus illud crassum deposuit.

e) *καὶ μὴν Τάνταλον*] versus iterum Homeri ex Odyss. λ 581.

f) *κράτερ᾽ ἄλγε᾽*] codices Homeri *χαλέπ᾽ ἄλγε᾽*.

g) *προσέκλυζε*] Homeri codices *προσέπλαζε*. [pro *στεῦτό τε* ibidem *στεῦτο δὲ*.]

h) *πιέειν δ᾽ οὐκ εἶχεν*] ita ms Ciz. pro *πιέειν* [?].

i) *κύψει πιέειν ὁ γέρων*] Homeri codices: *κύψει᾽ ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων*.

k) *ἀπολέσκετ᾽ ἀναβροχέν*] ita non modo Homeri codices sed et ms Ciz. in editis apud Sextum *ἀπολέσκεται ἀμβρεχθέν*.

l) *εἰ γὰρ μήποτε*] ms Ciz. *μήτε*.

τοιοῦτός ἐστι; μάχεται γὰρ ἀθάνατος φύσις m) ἀλγηδόσι καὶ
βασάνοις· ἐπείπερ πᾶν τὸ ἀλγοῦν θνητόν ἐστιν. ἀλλὰ γὰρ ὁ 71
μὲν μῦθος οὕτως ἐν αὑτῷ τὸν ἔλεγχον περιεῖχεν. ἡ δὲ περὶ θεῶν P 568
ὑπόληψις οὐ τοιαύτη τίς ἐστιν οὐδὲ μάχην ὑπέβαλλεν mm), ἀλλὰ σύμφωνος τοῖς γιγνομένοις ἐφαίνετο. καὶ γὰρ οὐδὲ τὰς ψυχὰς ἔνεστιν ὑπονοῆσαι κάτω φερομένας n). λεπτομερεῖς γὰρ οὖσαι καὶ οὐχ ἧττον πυρώδεις ἢ πνευματώδεις, εἰς τοὺς ἄνω μᾶλλον τό-
πους κουφοφοροῦσι. καὶ καθ' αὑτὰς δὲ διαμένουσι, καὶ οὐχ, 72
ὥς ἔλεγεν ὁ Ἐπίκουρος o), ἀπολυθεῖσαι τῶν σωμάτων καπνοῦ δίκην σκίδνανται. οὐδὲ γὰρ πρότερον τὸ σῶμα διακρατητικὸν p) ἦν αὐτῶν, ἀλλ' αὗται τῷ σώματι συμμονῆς ἦσαν αἰτίαι, πολὺ
δὲ πρότερον καὶ ἑαυταῖς. ἔκσκηνοι γοῦν ἡλίου q) γενόμεναι τὸν 73

tem erat immortalis, quomodo est eiusmodi? pugnat enim natura immortalis cum doloribus et tormentis: nam quidquid dolet, est mortale. 71. sed fabula quidem sic in se continet sui confutationem. at non est huiusmodi de diis concepta opinio neque ullam in se habet repugnantiam, sed cernitur convenire cum rebus ipsis. animas vero ne suspicari quidem licet quod deorsum ferantur. nam cum sint subtiles et non minus igneae quam aëreae, sua levitate magis feruntur in loca superiora. 72. quin etiam per se permaneut neque, ut dicebat Epicurus, solutae a corporibus disperguntur instar fumi. neque enim erat prius corpus quod eas servaret ac contineret, sed ipsae erant causae corpori conservationis, multo magis itaque sibimet ipsis. 73. cum itaque extra solis tabernaculum positae fuerint, habitant locum qui

---

m) *μάχεται γὰρ ἀθάνατος φύσις*] negant hoc quidem poëtae, qui deos et *ἀποθεωθέντας* suos omnibus humanis affectibus subiiciunt atque in omni re fingunt hominibus similes, nisi quod immortales. quod vero Sextus ait *πᾶν τὸ ἀλγοῦν θνητόν*, nullo idoneo poterit argumento demonstrare, neque ut Scepticus volet.

[*mm*) fort. *ὑπέλαβεν*.]

n) *κάτω φερομένας*] poëtae non ponunt animas pondere suo deprimi, P 568
quo non magis in superiora quam inferiora loca feruntur, sed a deductore animarum Mercurio perduci in locum suum. neque haec a me notantur, fabulas poëticas ut defendam, sed modo ut innuam volsellis ex Stoicorum officina, non gladiis Sextum hoc loco pugnare.

o) *ὁ Ἐπίκουρος*] Lucretius 3 437

> et nebula ac fumus quoniam discedit in auras,
> crede animam quoque diffundi

et 457

> ergo dissolvi quoque convenit omnem animai
> naturam, ceu fumus in altas aeris auras.

similiter 3 500. 538. 543. ait eam *disiectari*, *dilaniatam foras dispergi*, *et dispergi per auras*. ex Epicureorum mente auctor libri sapientiae 2 3 *καὶ τὸ πνεῦμα διαχυθήσεται ὡς χαῦνος ἀήρ*.

p) *οὐδὲ γὰρ πρότερον τὸ σῶμα διακρατητικὸν*] ms Ciz. *διακριτικόν*, male. verbum *διακρατεῖσθαι* recurrit infra sect. 81. 84. eodem argumento utitur Plato in Phaedone et Posidonius Stoicus Epicureos redarguens apud Achillem Tatium isagoge in Arati Phaenomena c. 13 *Ποσειδώνιος δὲ ἀγνοεῖν τοὺς Ἐπικουρείους ἔφη, ὡς οὔτε σώματα τὰς ψυχὰς συνέχει, ἀλλ' αἱ ψυχαὶ τὰ σώματα. ὥσπερ καὶ ἡ κόλλα καὶ ἑαυτὴν καὶ τὰ ἐκτὸς κρατεῖ.*

q) *ἔκσκηνοι γοῦν ἡλίου γενόμεναι τὸν ὑπὸ σελήνην*] vita praesens in sacris literis quoque, ut non semel a Salomone rege vocatur *vita hominum sub sole*, sic hoc loco apud Sextum *ἔκσκηνοι ἡλίου* vocantur animae quae seiunctae a corporibus per mortem sub sole versari desierunt. singillatim vero respicitur quod ex Platonicorum quorundam et Stoicorum scitis Iulius Firmicus lib. 1 Mathes. cap. 1 *quis dubitat quod per has*

ὑπὸ σελήνην οἰκοῦσι τόπον ἐνθάδε τε διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἀέρος πλείονα πρὸς διαμονὴν λαμβάνουσι χρόνον [r]), τροφῇ τε χρῶνται οἰκείᾳ τῇ ἀπὸ γῆς ἀναθυμιάσει, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα [s]),
74 τὸ διαλῦσόν τε αὐτὰς ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις οὐκ ἔχουσιν. εἰ οὖν διαμένουσιν αἱ ψυχαί, δαίμοσιν αἱ αὐταὶ [t]) γίνονται· εἰ δὲ δαίμονές εἰσι [u]), ῥητέον καὶ θεοὺς ὑπάρχειν, μηδὲν αὐτῶν τὴν ὕπαρξιν βλαπτούσης τῆς περὶ τῶν ἐν Ἅιδου [x]) μυθευομένων προλή-

est sub luna et hinc propter puritatem aëris accipiunt maius tempus ad permanendum, et utuntur alimento convenienti, nempe exhalatione ex terra, ut caetera astra, nec habent in iis locis quod eas sit dissoluturum. 74. si ergo permanent animae, fiunt eiusdem naturae cum daemonibus: si autem sunt daemones, dicendum est quoque existere deos, neque horum existentiae quicquam obesse anticipatam notionem de iis quae apud inferos fieri

---

stellas terrenis corporibus divinus ille animus necessitate cuiusdam legis infunditur, cui descensus per orbem solis tribuitur, per orbem enim lunae praeparatur ascensus. intelligebant autem faciem lunae aversam nobis et obversam coelo, quam Ἠλύσιον πεδίον appellabant, inque hac velut scapha animas suscipi post mortem atque in daemonum sive geniorum naturam abire suspicabantur. antequam vero in lunam defertur anima, cogitur per aliquod tempus vagari in regione quae terram lunamque interiacet. πᾶσαν ψυχὴν εἱμαρμένον ἐστὶ τῷ μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης χωρίῳ πλανηθῆναι χρόνον οὐκ ἴσον. confer Plutarchum de facie in Orbe Lunae p. 943 et quae de Manichaeis animas in lunam assumi docentibus Epiphanius 66 9. 22. 26. Alexander Lycopolita p. 5 et Augustinus epist. 119 ad Ianuar. (novae edit. 55 c. 4.)

r) χρόνον] deest hoc vocabulum in ms Ciz.

s) τροφῇ τε χρῶνται - - ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα] astra pasci oceani humoribus et vaporibus atque ἀναθυμιάσει terrae, Stoicorum fuit opinio, ut Cleanthis apud Ciceronem 2 de nat. deor. c. 15, ad quem locum confer notas Petri Lescaloperii p. 280. Lipsium lib. 2 physiologiae Stoicorum diss. 14 et Menagium ad Laërtii 7 145. idem Cicero 2 46 *sunt autem stellae natura flammeae, quo circa terrae, maris, aquarum vaporibus aluntur, iis qui a sole ex agris tepefactis et ex aquis excitantur.* itaque et animas, quas et ipsas igneas esse adeoque alimento indigere existimarunt, simili genere pastus uti sub luna versantes vel in lunam delatas arbitrabantur. nam et daemones (in quorum naturam abire animas a corpore seiunctas opinati sunt) ali κνίσῃ et pasci ἀτμοῖς persuasum plerisque, unde sacrificiis eos duci ac delectari credebant ob ascendentem ex illis nidorem. Lucianus Prometheo t. 1 p. 183 ὁρῶ δὲ ὑμᾶς μάλιστα χαίροντας τῷ καπνῷ καὶ τὴν εὐωχίαν ταύτην ἡδίστην οἰομένους, ὁπόταν εἰς τὸν οὐρανὸν ἡ κνῖσα γένηται ἑλισσομένη περὶ καπνῷ. Porphyrius epistola ad Anebonem Aegyptium de daemonibus ait χαίρειν ἀτμοῖς καὶ θυσίαις, quod Augustinus 10 11 de civ. dei reddit: *gaudere nidoribus.* confer Clementem Alex. p. 12 Protreptici, Arnobium lib. 7 p. 212, Steuchum Eugubinum lib. 9 de perenni philosophia c. 30, Rad. Cudworthum in systemate intellectuali universi p. 810. 811, Io. Dougtaeum in Analectis sacris ad Tobiae 6 7, ubi alia veterum loca adducunt idem affirmantia.

t) δαίμοσιν αἱ αὐταί] animae a corporibus seiunctae in daemonas sive angelos abeunt, Plutarchus lib. 1 de placitis philos. c. 8 Θαλῆς Πυθαγόρας Πλάτων οἱ Στωϊκοὶ δαίμονας ὑπάρχειν οὐσίας ψυχικάς, εἶναι δὲ καὶ ἥρωας τὰς κεχωρισμένας ψυχὰς τῶν σωμάτων, καὶ ἀγαθοὺς μὲν τὰς ἀγαθάς, κακοὺς δὲ τὰς φαύλας. Laërtius 8 32 ex Pythagorae sententia: εἶναί τε πάντα τὸν ἀέρα ψυχῶν ἔμπλεων καὶ τούτους δαίμονάς τε καὶ ἥρωας νομίζεσθαι. plura Chalcidius p. 229, Apuleius de deo Socratis etc.

u) εἰ δὲ δαίμονές εἰσι] si dantur angeli, datur etiam horum auctor ac princeps deus, quem μέγιστον δαίμονα vocat Plato in Politico.

x) τῆς περὶ τῶν ἐν Ἅιδου] obiectatum fuerat sect. 66 ex communi

ψεως. ὁ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς κοινῆς καὶ συμφώνου οἰήσεως τοῦ θεοῦ λόγος ἐστὶ τοιοῦτος. P 569

75 Σκοπῶμεν δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ περιέχοντος διακοσμήσεως[y]). ἡ τοίνυν τῶν ὄντων οὐσία[z]), φασίν, ἀκίνητος οὖσα ἐξ αὑτῆς καὶ ἀσχημάτιστος ὑπό τινος αἰτίας ὀφείλει κινεῖσθαί τε καὶ σχηματίζεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ὡς χαλκούργημα περικαλλὲς[a]) θεασάμενοι ποθοῦμεν μαθεῖν τὸν τεχνίτην, ἅτε καθ᾽ αὑτὴν τῆς ὕλης ἀκινήτου καθεστώσης· οὕτω καὶ τὴν τῶν ὅλων ὕλην θεωροῦντες κινουμένην καὶ ἐν μορφῇ τε καὶ διακοσμήσει τυγχάνουσαν εὐλόγως ἂν σκεπτοίμεθα τὸ κινοῦν αὐτὴν καὶ πολυειδῶς μορφοῦν αἴτιον. τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλο τι πιθανόν ἐστιν εἶναι, ἢ 76 δύναμίν τινα δι᾽ αὐτῆς πεφοιτηκυῖαν, καθάπερ ἡμῖν ψυχὴ[b]) πεφοίτηκεν. αὕτη οὖν ἡ δύναμις ἤτοι αὐτοκίνητός ἐστιν ἢ ὑπὸ

fabulose narrantur. atque ea quidem quae ex communi et consentiente de deo opinione sumitur ratio, est huiusmodi.

75. Consideretur autem ea quoque quae sumitur ex ornatu ambientis nos universi. eorum ergo quae sunt, essentia, inquiunt, cum ex se sit immobilis et nulla figura praedita, debet moveri et figurari ab aliqua causa. et ideo quomodo cum conspeximus aliquod pulchrum et affabre factum opus, desideramus eius scire artificem, utpote quod materia sit per se immobilis; ita et universorum contemplantes materiam moveri esseque et formatam et ornatam, iure inquisiverimus causam, quae eam movet variisque et multiplicibus eam formis exornat. 76. probabile est autem non esse aliquid aliud quam vim quandam quae universum ita pervadit, quomodo nos permeat ac pervadit anima. haec ergo vis aut est per se mobilis aut ab alia vi move-

---

προλήψει hominum ac notione de deo non posse probari deum existere, quoniam similis πρόληψις esset etiam in hominum animis de suppliciis impiorum apud inferos, neque tamen credibiles sint poëtarum de illis fabellae. respondere poterat Sextus, non esse neque usquam observari πρόληψιν eiusmodi de illis fabellis, sed de retributione ipsa, quae certo P 569 certius impios manet: at ille ex Stoicorum potius sententia respondet, fabellas illas a se ipsis everti, πρόληψιν vero de diis etiam ex ipsis illis quae circa animas post earum a corporibus discessum contingunt, stabiliri et confirmari.

y) *διακοσμήσεως*] hoc loco in ms Savil. titulus velut novi capitis *περὶ τῆς διακοσμήσεως*. caeterum congruens hoc vocabulum de ordine praestantia et pulchritudine universi, uti Democritus elaboratum opus suum de universo dixit *μέγαν διάκοσμον*, *magnum digestum*. vide Menagium et Ioach. Kühnium ad Laertii 9 46 et Salmasium ad Simplicium p. 168 sq. *κόσμου διακοσμήσεως* vox recurrit infra sect. 118. universum hoc propter pulchritudinem *κόσμου* nomine primus apud Graecos appellavit Pythagoras. vide ad Laërtii 8 48.

z) *ἡ τοίνυν τῶν ὄντων οὐσία*] quae sequuntur argumenta, praeclara sunt atque auctorem mundi deum *τὸν τοῦ κάλλους γενεσιάρχην* demonstrant certissime.

a) *χαλκούργημα περικαλλὲς*] confer dicta ad sect. 26 sq. huius libri et Ciceronem lib. 1 de inventione c. 34, ubi ex constanti pulcherrimaque omnis mundi administratione demonstrat, eam non mediocri quodam consilio regi ac gubernari.

b) *καθάπερ ἡμῖν ψυχὴ*] ex his verbis apparet Sextum Stoicorum potissimum argumentis uti, quibus deum mundi auctorem probabant. Stoici enim deum docuerunt mundi esse animam, per universum diffusam *διὰ πάντων διήκουσαν*, de qua ipsorum sententia erudite Lipsius lib. 1 Physiologiae Stoicae diss. 7 et 8 atque Iacobus Thomasius *ὁ μακαρίτης* lib. de Stoica mundi exustione p. 178 sq.

ἄλλης κινεῖται δυνάμεως. καὶ εἰ μὲν ὑφ᾽ ἑτέρας κινεῖται, τὴν
ἑτέραν ἀδύνατον εἶναι κινεῖσθαι μὴ ὑπ᾽ ἄλλης κινουμένην, ὅπερ
ἄτοπον. ἔστι τις ἄρα καθ᾽ ἑαυτὴν αὐτοκίνητος δύναμις, ἥτις
ἂν εἴη θεία καὶ ἀΐδιος. ἢ γὰρ ἐξ αἰῶνος κινήσεται ἢ ἀπό τινος
χρόνου. ἀλλ᾽ ἀπὸ τινος χρόνου μὲν οὐ κινήσεται· οὐ γὰρ ἔσται
τις αἰτία τοῦ ἀπό τινος αὐτὴν χρόνου κινεῖσθαι. ἀΐδιος τοίνυν
ἐστὶν ἡ κινοῦσα τὴν ὕλην δύναμις καὶ τεταγμένως αὐτὴν εἰς
77 γενέσεις καὶ μεταβολὰς[c]) ἄγουσα. ὥστε θεὸς ἂν εἴη αὕτη. καὶ
ἔτι τὸ γεννητικὸν λογικοῦ καὶ φρονίμου πάντως καὶ αὐτὸ λογι-
κόν[d]) ἐστι καὶ φρόνιμον. ἡ δέ γε προειρημένη δύναμις ἀνθρώ-
πους πέφυκε κατασκευάζειν· λογικὴ τοίνυν καὶ φρονίμη γενήσε-
78 ται, ὅπερ ἦν θείας φύσεως. εἰσὶν ἄρα θεοί. τῶν τε σωμάτων
τὰ μέν ἐστιν ἡνωμένα[e]), τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, τὰ δὲ ἐκ
P 570 διεστώτων. ἡνωμένα μὲν οὖν ἐστι τὰ ὑπὸ μιᾶς ἕξεως[f]) κρατού-
μενα, καθάπερ φυτὰ καὶ ζῷα· ἐκ συναπτομένων δὲ τὰ ἐκ τῶν
παρακειμένων καὶ πρὸς ἕν τι κεφάλαιον νευόντων συνεστῶτα,
ὡς ἁλύσεις καὶ πυργίσκοι[g]) καὶ νῆες· ἐκ διεστώτων δὲ τὰ ἐκ
διεζευγμένων καὶ ἐκ κεχωρισμένων καὶ καθ᾽ αὑτὰ ὑποκειμένων
79 συγκείμενα, ὡς στρατιαὶ καὶ ποῖμναι καὶ χοροί. ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ

tur. et si ab alia quidem movetur, fieri non potest ut moveatur, nisi haec iterum moveatur ab alia (atque ita in infinitum), quod quidem est absurdum. est ergo vis aliqua per se mobilis, quae est divina et aeterna. aut enim movebitur ab aeterno aut ab aliquo tempore. sed ab aliquo tempore non movebitur: nulla enim erit causa cur ea moveatur (demum) ab aliquo tempore. est ergo vis aeterna quae movet materiam, et quae ordinate eam deducit ad ortus et mutationes. ea itaque est deus. 77. praeterea quod gignit id quod est rationis particeps et prudens, omnino rationis particeps fuerit et ipsum prudensque. vis autem de qua prius diximus, ita est comparata, ut possit homines producere: erit ergo rationis et prudentiae particeps, quod quidem est divinae naturae. sunt ergo dii. 78. et ex corporibus alia quidem sunt unita, alia ex iis quae compinguntur, alia autem constantia ex distantibus ac disiunctis. et unita quidem sunt, quae ab uno continentur habitu, ut sunt plantae et animantia; compacta autem, quae constant ex coagmentatis et ad unum spectantibus caput, ut catenae et turriculae et naves; ex distantibus autem constantia, quae componuntur ex disiunctis et separatis et seorsim per se subsistentibus, ut exercitus et greges et chori. 79. quoniam igitur mundus est corpus, aut est corpus unitum

---

c) *εἰς γενέσεις καὶ μεταβολὰς*] generationes et mutationes non singularum modo rerum sed etiam universi mundi, per vices igne vel aqua corrumpendi atque iterum restaurandi. vide Lipsii physiolog. Stoic. 3 21 sq. et Iac. Thomasium libro iam laudato.

d) *πάντως καὶ αὐτὸ λογικὸν*] consulendus Maimonides in More Nevochim 3 19, ubi ab obiectionibus atheorum vindicat dictum Davidis Ps. 94 6 *an qui plantavit aurem non audiet, an qui finxit oculum non videbit?*

e) *τὰ μέν ἐστιν ἡνωμένα*] de hac distinctione ad lib. 1 contra Logicos sect. 102. Chalcidius p. 309 321.

P 570 f) *ὑπὸ μιᾶς ἕξεως*] quid ἕξις et quomodo a φύσει et ψυχῇ distinguatur, habes infra sect. 81. hic autem perinde ut laudato libri 1 adv. Logicos loco generalius illa voce Sextus utitur, ita ut etiam plantis eam tribuat, quibus praeter ἕξιν etiam φύσις competit, immo et animalibus, in quibus praeter ἕξιν ac φύσιν est etiam ψυχή.

g) *πυργίσκοι*] scrinia in modum turriculae composita et excitata, ut ex Artemidoro notavi ad iam citatum libri 1 adv. Logicos locum.

κόσμος σῶμά ἐστιν, ἤτοι ἡνωμένον ἐστὶ σῶμα ἢ ἐκ συναπτομένων ἢ ἐκ διεστώτων· οὔτε δὲ ἐκ συναπτομένων οὔτε ἐκ διεστώτων, ὡς δείκνυμεν ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν συμπαθειῶν. κατὰ γὰρ τὰς τῆς σελήνης[h]) αὐξήσεις καὶ φθίσεις πολλὰ τῶν τε ἐπιγείων ζώων καὶ θαλασσίων φθίνει τε καὶ αὔξεται, ἀμπώτεις τε[i]) καὶ πλημμυρίδες περί τινα μέρη[k]) τῆς θαλάσσης γίνονται. ὡσαύτως δὲ καὶ κατά τινας τῶν ἀστέρων[l]) ἐπιτολὰς καὶ δύσεις μεταβολαὶ τοῦ περιέχοντος καὶ παμποίκιλοι περὶ τὸν ἀέρα τροπαὶ συμβαίνουσιν, ὁτὲ μὲν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, ὁτὲ δὲ λοιμικῶς. ἐξ ὧν συμφανές, ὅτι ἡνωμένον τι σῶμα καθέστηκεν ὁ κόσμος. ἐπὶ μὲν 80 γὰρ τῶν ἐκ συναπτομένων ἢ διεστώτων οὐ συμπάσχει τὰ μέρη ἀλλήλοις, εἴγε ἐν στρατιᾷ πάντων, εἰ τύχοι, διαφθαρέντων τῶν στρατιωτῶν οὐδὲν κατὰ διάδοσιν πάσχειν φαίνεται ὁ περισωθείς· ἐπὶ δὲ τῶν ἡνωμένων συμπάθειά τίς ἐστιν[m]), εἴγε δακτύ-

aut compactum aut compositum ex distantibus. sed neque compactus est neque ex distantibus constat, ut ostendere possumus ex iis quae in ipso per consensum accidunt. nam in lunae incremento et decremento multae animantes terrestres et marinae decrescunt et augentur aquarumque refluxus et aestus fiunt in aliquibus partibus maris. similiter autem et in aliquo ortu et occasu stellarum accidunt mutationes ambientis aëris et variae conversiones, aliquando quidem in melius, aliquando vero pestilentissimae. ex quibus est perspicuum, quod mundus est aliquod unitum corpus. 80. in compactis enim aut iis quae ex distantibus constant, partes minime inter se afficiuntur per consensum, siquidem cum in exercitu omnes forte perierint milites, nihil inde sentire per contagionem mali apparet eum qui salvus evasit. in iis autem quae sunt unita, est quaedam affectio per consensum,

---

h) κατὰ γὰρ τὰς τῆς σελήνης] plurima in hanc sententiam testimonia veterum colligit Allatius in Eustathii Antiocheni Hexaëmeron p. 84 sq. caeterum non lunae hoc tribuendum esse quod ostrea et testacea impleat et pinguiora reddat, sed aestui pleniori maris, disputat Is. Vossius de motu marium et ventorum c. 16 p. 71.

i) ἀμπώτεις τε] alternos motus pelagi affluentis et refluentis a luna intendi priscorum et recentium plurium ingeniorum consensu probatur. ut ex infinitis pauca quaedam subiungam, Posidonius Stoicus apud Strabonem lib. 3 μέγισται μὲν παλίρροιαι etc. *maximi aestus fiunt circa novilunia, posteaque minuuntur usque dum luna sit dimidiata, iterum hinc augentur usque ad plenilunium, ac tum imminuuntur rursum, donec decrescens dimidia parte luceat, postea ad coitum usque augentur, fiunt autem maiores aestus et duratione et celeritate.* Caesar 4 29 de bello Gallico: *luna plena maritimos aestus maximos in oceano efficere consuevit.* Seneca de providentia c. 1 *si quis observaverit nudari litora pelago in se recedente eademque intra exiguum agi, modo erumpere et magno cursu repetere sedem suam, cum illae interim portionibus crescunt et ad horam ac diem subeunt ampliores minoresque, prout illas lunare sidus elicuit, ad cuius arbitrium oceanus exundat.* Lucanus 10 104

luna suis vicibus Tethyn terrenaque miscet.

e recentioribus conferre iuvabit Io. Baptistam Ricciolum Almagesti novi lib. 2 cap. 15 et lib. 9 sect. 4 c. 14 15 et geographiae reformatae lib. 10 c. 6 p. 443. historiam et memorias sive commentarios Academiae Regiae Parisiensis a. 1710 et Nicodemi Martinelli dissertationem insertam museo Minervae Venetae t. 3 p. 234 sq.

k) περί τινα μέρη] ita ms Ciz. pro μέλη.

l) κατά τινας τῶν ἀστέρων] multus inprimis hoc ut probet, est Ptolemaeus tetrabibli sui libro statim primo capite 2.

m) ἐπὶ τῶν ἡνωμένων συμπάθειά τίς ἐστιν] ad hunc locum conferendus Salmasius ad Simplicium p. 273 sq. Grotius ad 1 Corinth. 12 26.

λου τεμνομένου τὸ ὅλον συνδιατίθεται σῶμα. ἡνωμένον τοίνυν
81 ἐστὶ σῶμα καὶ ὁ κόσμος. ἀλλ' ἐπεὶ τῶν ἡνωμένων σωμάτων τὰ
μὲν ὑπὸ ψιλῆς ἕξεως ⁿ) συνέχεται, τὰ δὲ ὑπὸ φύσεως, τὰ δὲ
ὑπὸ ψυχῆς· καὶ ἕξεως μὲν ὡς λίθοι καὶ ξύλα, φύσεως δὲ καθάπερ
P 571 τὰ φυτά, ψυχῆς δὲ τὰ ζῷα· πάντως δὴ καὶ ὁ κόσμος ὑπό τινος
82 τούτων διακρατεῖται. καὶ ὑπὸ μὲν ψιλῆς ἕξεως οὐκ ἂν συνέχοιτο·
τὰ γὰρ ὑπὸ ἕξεως κρατούμενα οὐδεμίαν ἀξιόλογον μεταβολήν τε
καὶ τροπὴν ἀναδέχεται, καθάπερ ξύλα καὶ λίθοι, ἀλλὰ μόνον
ἐξ αὐτῶν πάσχει τὴν κατὰ ἄνεσιν καὶ τὴν κατὰ συμπιεσμὸν διά-
83 θεσιν. ὁ δὲ κόσμος ἀξιολόγους ἀναδέχεται μεταβολάς, ὁτὲ μὲν
κρυμαλέου τοῦ περιέχοντος γιγνομένου, ὁτὲ δὲ ἀλεεινοῦ °), καὶ
ὁτὲ μὲν αὐχμώδους, ὁτὲ δὲ νοτεροῦ, ὁτὲ δὲ ἄλλως πως κατὰ
τὰς τῶν οὐρανίων κινήσεις ἑτεροιουμένου. οὐ τοίνυν ὑπὸ ψιλῆς
84 ἕξεως ὁ κόσμος συνέχεται. εἰ δὲ μὴ ὑπὸ ταύτης, πάντως ὑπὸ
φύσεως· καὶ γὰρ τὰ ὑπὸ ψυχῆς διακρατούμενα πολὺ πρότερον
ὑπὸ φύσεως συνείχετο. ἀνάγκη ἄρα ὑπὸ τῆς ἀρίστης αὐτὸν φύ-
σεως συνέχεσθαι, ἐπεὶ καὶ περιέχει τὰς πάντων φύσεις. ἡ δέ γε
85 τὰς πάντων περιέχουσα φύσεις καὶ τὰς λογικὰς περιέσχηκεν. ἀλλὰ
καὶ ἡ τὰς λογικὰς περιέχουσα φύσεις πάντως ἐστὶ λογική· οὐ

siquidem scisso digito totum corpus simul afficitur. unitum est ergo corpus etiam mundus. 81. sed quoniam ex unitis corporibus alia quidem continentur a solo habitu, alia autem a natura, alia vero ab anima; et ab habitu quidem ut lapides et ligna, a natura autem ut plantae, ab anima autem ut animantia: omnino mundus quoque ab aliquo ex iis continetur. 82. et a solo quidem habitu minime potest contineri: nam quae ab habitu continentur, nullam mutationem suscipiunt et conversionem quae sit alicuius momenti, ut ligna et lapides, sed solum eam patiuntur affectionem ex se, quae fit per relaxationem et compressionem. 83. mundus autem suscipit magnas et magni momenti mutationes, cum aër quidem qui nos ambit, sit aliquando frigidus, aliquando calidus et aliquando siccus, aliquando vero humidus, aliquando vero aliter alteratus a motu coelestium. non ergo a solo habitu continetur mundus. 84. si autem ab eo non continetur, omnino continetur a natura: nam et quae continentur ab anima, a natura longe prius continebantur. necesse est ergo eum contineri ab optima natura, quandoquidem omnium continet naturas. quae autem continet naturas omnium, eas quoque continet quae sunt participes rationis. 85. sed et quae continet naturas participes rationis, ea est omnino et ipsa rationis particeps: neque

---

n) τὰ μὲν ὑπὸ ψιλῆς ἕξεως] de hac distinctione Stoica inter ἕξιν, φύσιν, ψυχήν, quibus vocibus diversos gradus rerum denotarunt, insignis locus exstat apud M. Antoninum lib. 6 §. 14 τὰ πλεῖστα ὧν ἡ πληθὺς θαυμάζει, εἰς γενικώτατα ἀνάγεται, τὰ ὑπὸ ἕξεως ἢ φύσεως συνεχόμενα, λίθους, ξύλα, συκάς, ἀμπέλους, ἐλαίας. τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ὀλίγῳ μετριωτέρων, εἰς τὰ ὑπὸ ψυχῆς, οἷον ποίμνας, ἀγέλας. τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἔτι χαριεστέρων, εἰς τὰ ὑπὸ λογικῆς ψυχῆς, οὐ μέντοι καθολικῆς, ἀλλὰ καθὸ τεχνικὴ ἢ ἄλλως πως ἐντρεχὴς ἢ κατὰ ψιλόν, τὸ πλῆθος ἀνδραπόδων κεκτῆσθαι. ὁ δὲ ψυχὴν λογικὴν καθολικὴν καὶ πολιτικὴν τιμῶν οὐδὲν ἔτι τῶν ἄλλων ἐπιστρέφεται. πρὸ ἁπάντων δὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν λογικῶς καὶ κοινωνικῶς ἔχουσαν καὶ κοινούμενον διασώζει καὶ τῷ ὁμογενεῖ εἰς τοῦτο συνεργεῖ. videnda quae ad hunc locum Thomas Gatakerus et quae Salmasius p. 201 sq. et 122 ad Simplicium, quaeque a me dicta ad lib. 1 contra Logicos sect. 103. φύσεως iterum hoc sensu mentio sect. 119. 120.

P 571 o) ἀλεεινοῦ] ms Ciz. ἐλεεινοῦ male, nam ἀλεεινόν sive ἀλεηνόν quod Hesychius interpretatur καυματηρόν, κρυμαλέῳ opponitur. Etymolog. ἀλεαίνω, οἱονεὶ εἰς τὴν θερμασίαν ἐκ τοῦ ψύχους ἀποφεύγω.

γὰρ οἷόν τε τὸ ὅλον τοῦ μέρους[p]) χεῖρον εἶναι. ἀλλ' εἰ ἀρίστη ἐστὶ φύσις ἡ τὸν κόσμον διοικοῦσα, νοερά τε ἔσται καὶ σπουδαία καὶ ἀθάνατος. τοιαύτη δὲ τυγχάνουσα θεός ἐστιν· εἰσὶν ἄρα θεοί. εἴπερ τε ἐν γῇ καὶ θαλάσσῃ πολλῆς οὔσης παχυμε- 86
ρείας ποικίλα συνίσταται ζῷα ψυχικῆς τε καὶ αἰσθητικῆς μετέχοντα δυνάμεως, πολλῷ πιθανώτερόν ἐστιν ἐν τῷ ἀέρι πολὺ τὸ καθαρὸν καὶ εἰλικρινὲς ἔχοντι παρὰ τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἔμψυχά τινα καὶ νοερὰ συνίστασθαι ζῷα. καὶ τούτῳ συμφωνεῖ τὸ τοὺς Διοσκούρους ἀγαθούς τινας εἶναι δαίμονας, σωτῆρας εὐσέλμων νεῶν[q]), καὶ τό

τρὶς γὰρ μύριοί[r]) εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι Ζηνὸς[s]) φύλακες μερόπων ἀνθρώπων.

ἀλλ' εἰ ἐν τῷ ἀέρι[t]) πιθανὸν ὑπάρχειν ζῷα, πάντως εὔλογον 87
καὶ ἐν τῷ αἰθέρι[u]) ζῴων εἶναι φύσιν. ὅθεν καὶ ἄνθρωποι P 572

enim fieri potest ut totum parte sit deterius. sed si est optima et praestantissima natura quae mundum administrat, ea est et intelligens et bona et immortalis. quae autem existit eiusmodi, est deus; sunt ergo dii. 86. porro si in terra et mari, in quibus magna est crassitudo, multa consistunt animantia, quae animalem et sentientem participant facultatem; est longe probabilius in aëre, qui habet longe plus puritatis et sinceritatis quam terra et aqua, esse animata et mente praedita animantia. cui rei congruit, quod Dioscuri sunt boni quidam daemones servatores navium, et quod scriptum est,

sunt decies ter mille super tellure feraci
custodes hominum famuli Iovis immortales.

87. sed si est probabile animantes esse in aëre, est omnino consentaneum in aethere quoque esse naturam animantium. unde etiam homines intelli-

---

p) τὸ ὅλον τοῦ μέρους] male ms Ciz. τοῦ ὅλον τὸ μέρος.

q) σωτῆρας εὐσέλμων νεῶν] Homerus hymno 33 in Dioscuros
σωτῆρας τέκε παῖδας ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
ὠκυπόρων τε νεῶν

r) τρὶς γὰρ μύριοι] notissimi versus Hesiodi, ἔργων 25 laudati a multis, ut Maximo Tyrio diss. 1 et 26. Clemente p. 26 Protreptici, Eusebio lib. 5. cap. ult. Praeparat. etc. ad hos versus respicit Manilius quando ex Hesiodo memorat *immenso volitantia numina mundo* lib. 2 vers. 18.

s) ἀθάνατοι Ζηνὸς] Clemens: δαίμονες ἀθάνατοι.

t) εἰ ἐν τῷ ἀέρι] δαίμονες ἀέριον γένος Platoni, cui adde Eugubinum Steuchum lib. 8 de perenni philosophia c. 27. Hugonem Grotium ad Ephes. 2 2 et Lucae 8 31. Io. Windetum de vita functorum statu p. 93 sq.

u) καὶ ἐν τῷ αἰθέρι] apud Olympiodorum commentario ms in Alcibiadem Platonis, daemonum ἐγκοσμίων alii sunt οὐράνιοι, alii αἰθέριοι sive πύριοι, alii ἀέριοι, alii ἔνυδροι, alii χθόνιοι, alii denique ὑποταρτάριοι. Psellus de operat. daemonum p. 57 πολλὰ τῶν δαιμόνων γένη, πολλὰ καὶ παντοδαπὰ τὰς ἰδέας καὶ τὰ σώματα, ὡς εἶναι πλήρη μὲν τὸν ἀέρα τὸν ὕπερθεν ἡμῶν καὶ τὸν περὶ ἡμᾶς, πλήρη δὲ γαῖαν καὶ θάλατταν καὶ τοὺς μυχαιτάτους καὶ βυθίους τόπους. Palladius Lausiaca p. 41 ἔστι γὰρ καὶ τάγμα δαιμονίων τὸ λεγόμενον πύρινον· διαφοραὶ γάρ εἰσιν τῶν δαιμονίων ὥσπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐκ οὐσίας ἀλλασσομένης, ἀλλὰ τῆς φύσεως ἀλλοιουμένης. Varro apud S. Augustinum 7 6 de civ. dei ait *mundum dividi in duas partes, coelum et terram, et coelum bifariam in aethera et aëra, terram vero in aquam et humum, e quibus summum esse aethera, secundum aëra, tertiam aquam, infimam terram, quas omnes partes quattuor animarum* (Sextus ζῴων) *esse plenas, in aethere et aëre immortalium, in aqua et terra mortalium, ab summo autem circuitu coeli ad circulum lunae aethereas esse animas, astra ac stellas, eos coelestes deos non modo intelligi esse, sed etiam videri; inter lunae vero gyrum*

νοερᾶς x) *μετέχουσι δυνάμεως, κἀκεῖθεν αὐτὴν σπάσαντες. ὄντων
δὲ αἰθερίων ζῴων καὶ κατὰ πολὺ τῶν ἐπιγείων ὑπερφέρειν* y)
δοκούντων τῷ ἄφθαρτα εἶναι καὶ ἀγέννητα, δοθήσεται καὶ θεοὺς
88 *ὑπάρχειν τούτων μὴ διαφέροντας* z). *ὁ δὲ Κλεάνθης* a) *οὕτως
συνηρώτα, εἰ φύσις φύσεώς ἐστι κρείττων, εἴη ἄν τις ἀρίστη
φύσις· εἰ ψυχὴ ψυχῆς ἐστι κρείττων, εἴη ἄν τις ἀρίστη ψυχή·
καὶ εἰ ζῷον τοίνυν κρεῖττόν ἐστι ζῴου, εἴη ἄν τι κράτιστον ζῷον.
οὐ γὰρ εἰς ἄπειρον ἐκπίπτειν πέφυκε τὰ τοιαῦτα, ὥσπερ οὖν οὐδὲ
ἡ φύσις ἐδύνατο ἐπ' ἄπειρον αὔξεσθαι κατὰ τὸ κρεῖττον οὐδ'*
89 *ἡ ψυχὴ οὔτε τὸ ζῷον. ἀλλὰ μὴν ζῷον ζῴου κρεῖττόν ἐστιν, ὡς
ἵππος χελώνης, εἰ τύχοι, καὶ ταῦρος ὄνου καὶ λέων ταύρου·
πάντων δὲ σχεδὸν τῶν ἐπιγείων ζῴων καὶ σωματικῇ καὶ ψυχικῇ
διαθέσει προέχει τε καὶ κρατιστεύει ὁ ἄνθρωπος· τοίνυν κράτι-*
90 *στον ἂν εἴη ζῷον καὶ ἄριστον. καὶ οὐ πάνυ τι ὁ ἄνθρωπος κρά-
τιστον εἶναι δύναται ζῷον, οἷον εὐθέως, ὅτι διὰ κακίας πορεύ-
εται τὸν πάντα χρόνον, εἰ δὲ μή γε, τὸν πλεῖστον· καὶ γὰρ εἴ
ποτε περιγένοιτο ἀρετῆς, ὀψὲ καὶ πρὸς ταῖς τοῦ βίου δυσμαῖς* b)

gendi facultatis participes sunt, ut qui illinc eam hauserint. cum sint autem aetherea animantia et videantur terrestribus longe antecellere, quod in ea non cadat nec interitus nec ortus, dabitur quoque esse deos qui ab his non differunt. 88. Cleanthes autem sic rogabat: si est natura natura melior ac praestantior, erit etiam aliqua optima ac praestantissima natura: si est anima anima melior et praestantior, erit etiam aliqua optima ac praestantissima anima: et si ergo est animal animali melius et praestantius, erit aliquod animal omnium optimum et praestantissimum. ea enim suapte natura non cadunt in infinitum, ut neque natura poterat in infinitum augeri in melius nec anima nec animal. 89. atqui animal est animali praestantius, ut equus testudine et taurus asino et leo tauro; omnibus autem terrestribus animantibus et corporis et animae affectione homo est melior ac praestantior: erit ergo animal aliquod optimum et praestantissimum. 90. non potest autem homo esse animal praestantissimum et optimum: obstat enim statim quod in vitiis versatur, si non omni, plurimo quidem certo tempore. nam si aliquando consequitur virtutem, sero et in vitae occasu eam consequitur; est-

---

P 572 *et nimborum ac ventorum cacumina aëreas esse animas, sed eas animo non oculis videri et vocari heroas et lares et genios.* haec Varro ex Platonis Epinomide p. 702.

x) *ὅθεν καὶ ἄνθρωποι νοερᾶς*] confer quae ad lib. 1 adversus Log. sect. 129, ubi ex sententia Heracliti: *θεῖον λόγον δι' ἀναπνοῆς σπάσαντες νοεροὶ γινόμεθα.*

y) *πολὺ τῶν ἐπιγείων ὑπερφέρειν*] in iam adducto Varronis loco: *animarum* (hoc est *ζῴων*) plena omnia, *in aethere et aëre immortalium, in aqua et terra mortalium.*

z) *τούτων μὴ διαφέροντας*] falluntur qui legendum suadent: *τούτων διαφέροντας, etiam his praestantiores deos.* nam *ζῷον ἄφθαρτον καὶ ἀγέννητον* a deo non differt. sic infra ubi ex Cleanthe describit animal praestantius homine optimum ac perfectissimum, addit: *τοῦτο δὲ οὐ διοίσει θεοῦ.* et sect. 118 *ἡ δὲ τοιαύτη φύσις ἡ αὐτή ἐστι θεῷ.* et 122 *ἥτις οὐ διενήνοχε θεοῦ.*

a) *ὁ δὲ Κλεάνθης*] puto haec Sextum petiisse ex Cleanthis libro *περὶ θεῶν*, quem memorat Laërtius 7 175. argumentum autem idem est quod S. Anselmus Cantuariensis exponit in Monologio c. 3 nec non in Prosologio c. 3 et in libello pro insipiente et contra insipientem (Gaunilonem Monachum) *sic ergo vere est aliquid, quo maius cogitari non potest, ut nec cogitari possit non esse. et hoc es tu domine deus noster.*

b) *πρὸς ταῖς τοῦ βίου δυσμαῖς*] senectutem eleganter vocat *vitae vespe-*

περιγίνεται· ἐπίκηρόν τέ ἐστι καὶ ἀσθενὲς [c]) καὶ μυρίων δεόμενον βοηθημάτων, καθάπερ τροφῆς καὶ σκεπασμάτων [d]) καὶ τῆς ἄλλης τοῦ σώματος ἐπιμελείας, πικροῦ τινος τυράννου τρόπον ἐφεστῶτος ἡμῖν καὶ τὸν πρὸς ἡμέραν δασμὸν [e]) ἀπαιτοῦντος, καὶ εἰ μὴ παρέχοιμεν, ὥστε λούειν αὐτὸ καὶ ἀλείφειν καὶ περιβάλλειν καὶ τρέφειν, νόσους καὶ θάνατον ἀπειλοῦντος. ὥστε οὔτε τέλειον ζῷον ὁ ἄνθρωπος, ἀτελὲς δὲ καὶ πολὺ κεχωρισμένον τοῦ
τελείου. τὸ δὲ τέλειον καὶ ἄριστον κρεῖττον μὲν ἂν ὑπάρχοι [f]) 91
τοῦ ἀνθρώπου καὶ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς συμπεπληρωμένον καὶ P 573
παντὸς κακοῦ ἀνεπίδεκτον. τοῦτο δὲ οὐ διοίσει θεοῦ. ἔστιν ἄρα
θεός. ἀλλ' ὁ μὲν Κλεάνθης ἐστὶ τοιοῦτος. ἠρώτησε δὲ καὶ Ξε- 92
νοφῶν ὁ Σωκρατικὸς [g]) λόγον εἰς τὸ εἶναι θεούς, Σωκράτει περι-

que caducum animal et imbecillum et quam plurimis egens auxiliis et adminiculis, nempe alimento et vestimento et aliis quae sunt necessaria ad gerendam curam corporis, quod instar alicuius saevi tyranni nobis praeest quotidianumque tributum exigit, et nisi id exhibuerimus, lavando ungendo amiciendo, morbos et mortem minitatur. quamobrem neque perfectum animal est homo, sed imperfectum et a perfecto multum remotum ac distans. 91. perfectum autem optimumque ac praestantissimum homine quidem melius ac praestantius fuerit et omnibus virtutibus absolutum et consummatum et in quod nullum malum possit cadere. hoc autem a deo neutiquam differet. est ergo deus. et sic quidem Cleanthes. 92. rogavit quoque Socraticus Xenophon orationem ad probandum esse deos, Socrati tribuens probationem

---

ram, ut Seneca lib. 3 natural. quaest. arcana naturae senex scrutari orsus, *nunc vero*, inquit, *ad rem seriam, gravem immensam postmeridianis horis accessimus.* confer quae viri docti ad Matth. 20 6.

c) ἐπίκηρόν τέ ἐστι καὶ ἀσθενὲς] locus insignis de fragilitate vitae humanae ac miseria, de qua conferri possunt quae Prodicus Chius in Axiocho Platonis, Plinius praefat. libri 7 historiae naturalis et eiusdem libri 7 capite 7 et 50. Seneca epistola 99. his accedunt integra volumina quae de hoc argumento impleverunt Petrus Haedus Venet. 1658. 4. Bohuslaus Hassensteinius (Henningi Succorii notis illustratus) Halberstad. 1623. 8. et Marcellinus Bompartius Paris. 1648. 4.

d) τροφῆς καὶ σκεπασμάτων] διατροφὰς καὶ σκεπάσματα vocat D. Paulus apostolus 1 Timoth. 6 8 intelligens per *σκεπάσματα tectum et velamen*, (ut verbis utar Senecae c. 11 consolationis ad Helviam) sive domum et vestes, ἱμάτια καὶ οἶκον Sirach. 29 26. nam ut Galenus lib. 1 de usu partium corporis humani, non longe ab initio: οὐ θώραξ μόνον ἀλλὰ καὶ οἰκία καὶ τεῖχος καὶ πύργος ἀνθρώπου σκεπάσματα. necessaria haec vitae praesidia Seneca alio loco *cibaria et vestiarium* appellat, *pastum et latibula* Cicero lib. 1 Offic. atque alibi *victum et cultum* sexto paradoxo, licet iurisconsulti utraque sub uno *victus* nomine complectantur. vide Digesta lib. 50 tit. 16 de verborum significatione c. 43. Seneca epist. 90 *tecta tegumenta et fomenta corporum et cibi - - sufficit ad id natura quod poscit.* Dio Chrysostomus diss. 17 p. 253 ἐσθῆτος γὰρ οἶμαι καὶ σκέπης καὶ τροφῆς δεόμεθα.

e) τὸν πρὸς ἡμέραν δασμόν] quae quotidie suo iure tamquam debitum tributum flagitat, sive ut Lucretii verbo id dicam, *latrat*, et Hor. *queis doleat natura negatis.* Seneca epist. 119 *nec illud praecipio, ut aliquid naturae neges: contumax est, non potest vinci, suum poscit.* quod hoc loco δασμὸν vocat Cleanthes, id S. Paulo apostolo dicitur τιμή, Coloss. 2 23 et 1 Corinth. 12 23.

f) κρεῖττον μὲν ἂν ὑπάρχοι] ita pro ὑπάρχῃ ms Ciz. et HStephanus, P 573
qui hunc locum inter Cleanthis fragmenta edidit in poësi philosophica p. 127.

g) Ξενοφῶν ὁ Σωκρατικός] locus Xenophontis exstat lib. 1 [4, 2 sqq.] de dictis et factis Socratis p. 422 ed. HStephani, ubi testatur Aristode-

θεὶς τὴν ἀπόδειξιν πρὸς τὸν Ἀριστόδημον ζητοῦντι δι᾽ ὧν κατὰ λέξιν φησὶν 'εἰπέ μοι, ὦ Ἀριστόδημε, εἰσὶν οὕστινας ἐπὶ σοφίᾳ τεθαύμακας; ἔγωγε, ἔφη. τίνες οὖν εἰσιν οὗτοι; ἐπὶ μὲν οὖν ποιητικῇ ἔγωγε Ὅμηρον h) τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιίᾳ
93 Πολύκλειτον, ζωγραφίας γε μὴν χάριν Ζεῦξιν. τούτους οὖν ἀποδέχῃ οὐ διὰ τὸ τὰ ὑπ᾽ αὐτῶν κατεσκευασμένα περισσῶς δεδημιουργῆσθαι; ἔγωγε, ἔφη. εἰ οὖν ὁ Πολυκλείτου ἀνδριὰς καὶ ἐμψυχίαν προσλάβῃ, οὐ πολὺ μᾶλλον ἀποδέξῃ τὸν τεχνίτην; καὶ μάλα. ἆρ᾽ οὖν ἀνδριάντα μὲν ὁρῶν ἔφης ὑπό τινος τεχνίτου δεδημιουργῆσθαι, ἄνθρωπον δὲ ὁρῶν κατά τε ψυχὴν εὖ κινούμενον καὶ κατὰ τὸ σῶμα εὖ κεκοσμημένον οὐκ οἴει i) ὑπό
94 τινος νοῦ περιττοῦ δεδημιουργῆσθαι; εἶτα δὲ ὁρῶν θέσιν τε καὶ χρῆσιν μερῶν k), πρῶτον μὲν ὅτι διανέστησε τὸν ἄνθρωπον, ὄμματά γε μὴν ἔδωκεν, ὥστε ὁρᾶν τὰ ὁρατά, ἀκοὴν δέ, ὥστε ἀκούειν τὰ ἀκουστά· ὀσμῆς γε μὴν τί ἂν ἦν ὄφελος, εἰ μὴ ῥῖνας προσέθηκε, χυμῶν τε μὴν ὁμοίως, εἰ μὴ γλῶσσα ἡ τούτων ἐπιγνώμων ἐνειργάσθη l); καὶ ταύτῃ, φησίν, εἰδώς, ὅτι γῆς τε

quaerenti ex Aristodemo his verbis 'dic mihi, Aristodeme, suntne quos habuisti in admiratione propter sapientiam? certe, inquit. quinam sunt isti? propter poëticam quidem Homerum habui in admiratione, propter artem statuariam Polycletum, propter picturam vero Zeuxim. 93. an non autem eos probas ac commendas propterea quod quae sunt ab eis constructa, excellenter et affabre sint fabricata? maxime, inquit. si ergo Polycleti statua fieret animata, an non longe amplius probares artificem? certe. videns ergo statuam quidem diceres eam ab aliquo artifice fabrefactam; videns autem hominem et anima recte moveri et corpore pulchre esse exornatum, an non existimas esse fabrefactum ab aliqua excellenti intelligentia? 94. deinde videns posituram et usum partium, primum quidem quoniam erectum fecit hominem, dedit illi oculos, ut videret quae sunt aspectabilia, auditumque, ut audiret audibilia; odorum autem quisnam esset usus, nisi addidisset nares, et saporum similiter, nisi effecta esset lingua quae eos agnosceret ac discerneret? idque cum scias', inquit, 'quod terrae in corpore exiguam

---

mum illum, ad quem Socrates ista est locutus, cognomento dictum *μικρόν*, fuisse *οὔτε θύοντα τοῖς θεοῖς μηχανώμενον οὔτε μαντικῇ χρώμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγελῶντα.* fuit eadem Athenis aetate Aristodemus actor tragicus, ad Philippum regem deinde maximis de rebus legatus missus, ut ex Cicerone narrat Augustinus lib. 2 de civitate dei c. 10.

h) *ἐπὶ μὲν οὖν ποιητικῇ Ὅμηρον*] apud Xenophontem est: *ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὅμηρον ἔγωγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγῳδίᾳ Σοφοκλέα.* haec Sextus omisit, non quod in codice suo non legerit, sed quod scopo suo intentus verba Xenophontis contraxerit. sic deinceps longe abit a verbis Xenophontis, licet sententiam et argumenti vim servavit. de Polycleto sculptorum et Zeuxide pictorum principe non opus est multa commemorare post accuratam Francisci Iunii diligentiam in catalogo artificum qui eius libro de pictura veterum subiungitur.

i) *οὐκ οἴει*] ms Ciz. *οὐκ οἴειν*, male.

k) *θέσιν τε καὶ χρῆσιν μερῶν*] spectat huc insigne illud Galeni opus de usu partium humani corporis, quod qui legerit et in summam admirationem laudesque opificis dei non fuerit excitatus, vel truncus vel amens sit.

l) *ἐνειργάσθη*] ita ms Ciz. et Xenophontis codices pro *ἐνεργάσθη*. cum hoc Xenophontis loco conferenda pulcherrima Ciceronis de humani cor-

μέρος μικρὸν ἔχεις ἐν τῷ σώματι, πολλῆς οὔσης, ὑγροῦ τε μὴν
βραχύ, πολλοῦ ὄντος, πυρὸς ἀέρος τε ὁμοίως· νοῦν δὲ ἄρα
μόνον οὐδαμοῦ ὄντα εὐτυχῶς πόθεν δοκεῖς συναρπάσαι"; τοιοῦ- 95
τος μὲν οὖν ὁ τοῦ Ξενοφῶντός ἐστι λόγος, δύναμίν τε ἐπαγω-
γικὴν ἔχων καὶ τοιαύτην· γῆς πολλῆς οὔσης ἐν τῷ κόσμῳ μικρὸν
μέρος ἔχεις, καὶ ὑγροῦ πολλοῦ ὄντος μικρὸν μέρος ἔχεις· καὶ
νοῦ ἄρα πολλοῦ ὄντος ἐν τῷ κόσμῳ μικρὸν μέρος ἔχεις· νοερὸς
ἄρα ὁ κόσμος ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο θεός. παραβάλλουσι δέ τινες 96
τῷ λόγῳ τὰ λήμματα μεταποιοῦντες αὐτοῦ καὶ φασί· γῆς πολ- P 574
λῆς οὔσης ἐν τῷ κόσμῳ μικρὸν μέρος ἔχεις· ἀλλὰ καὶ ὑγροῦ
πολλοῦ ὄντος ἐν τῷ κόσμῳ μικρὸν μέρος ἔχεις, καὶ ἤδη ἀέρος
καὶ πυρός. καὶ πολλῆς ἄρα χολῆς οὔσης ἐν τῷ κόσμῳ μικρόν
τι μέρος ἔχεις, καὶ φλέγματος καὶ αἵματος· ἀκολουθήσει καὶ
χολοποιὸν καὶ αἵματος γεννητικὸν εἶναι τὸν κόσμον· ὅπερ ἐστὶν
ἄτοπον. οἱ δὲ ἀπολογούμενοί φασιν ἀνόμοιον εἶναι τὴν παρα- 97
βολὴν τῷ Ξενοφῶντος λόγῳ· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν ἁπλῶν
καὶ πρώτων σωμάτων ποιεῖται τὴν ζήτησιν, ὥσπερ γῆς καὶ ὕδα-
τος, ἀέρος τε καὶ πυρός· οἱ δὲ τῇ παραβολῇ χρώμενοι μετεπή-
δησαν ὡς ἐπὶ τὰ συγκρίματα [m])· χολὴ γὰρ καὶ αἷμα καὶ πᾶν
τὸ ἐν τοῖς σώμασιν ὑγρὸν οὐκ ἔστι πρῶτον καὶ ἁπλοῦν, ἀλλ'
ἐκ τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδῶν σωμάτων συγκείμενον. ἔνεστι 98
δὲ καὶ οὕτως τὸν αὐτὸν συνερωτᾶν λόγον· εἰ μὴ ἦν τι γεῶδες
ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδὲ ἐν σοί τι ἂν ἦν γεῶδες, καὶ εἰ μὴ ἦν τι

habes partem, cum ea sit ampla ac lata, et parum humoris, cum is sit plurimus, ignisque et aëris similiter; mentem autem, cum nusquam esset, undenam fortunate videris arripuisse"? 95. atque talis quidem est oratio Xenophontis, quae vim habet inductionis hoc modo, quod cum terrae plurimum sit in mundo eiusque modicam habes partem, et humoris plurimum in mundo sit, cuius modicam partem habes, etiam plurimum in mundo oporteat esse mentis, cuius partem possides. est ergo mundus mente praeditus et intelligens, et ideo deus. 96. cavillantur autem quidam hoc argumentum subsumendo conferendoque alias propositiones et dicendo: cum sit plurimum terrae in mundo, eius parvam habes partem; sed et cum multus humor sit in mundo, eius parvam habes partem, et etiam aëris et ignis. ergo et cum multa sit bilis in mundo, eius modicam habes partem, et phlegmatis et sanguinis. hinc sequetur, quod mundus bilem generet et sanguinem. quod quidem est absurdum. 97. illi vero respondent et dicunt comparationem esse dissimilem ei quod dicit Xenophon: nam ille quidem quaestionem agitat in simplicibus et primis corporibus, utpote terra et aqua aëreque et igne; illi autem utentes comparatione, transilierunt ad ea quae sunt composita: bilis enim et sanguis et omnis humor qui est in corporibus, non est primum et simplex, sed constans et compositum ex primis et elementaribus corporibus. 98. licet autem sic quoque eamdem rogare orationem: si non esset in mundo aliquid terrestre, nec quicquam terrestre esset in te; et si

poris conformatione disputatio lib. 2 de natura deor. cap. 54 sq. et Lactantii et Greg. Nysseni libro de dei opificio.

m) μετεπήδησαν ὡς ἐπὶ τὰ συγκρίματα] potest etiam ad illam obiectionem responderi, quod ostendi queunt elementa, ex quibus constat sanguis et bilis, ex quibus autem composita sit mens et ratio, nusquam apparet. praeterea nihil allatum est quo praecipua Socratis argumentatio labefactetur. haec vero erat tam admirandae artis opus, quale est homo vita sensu et ratione praeditus, sine summa opificis arte ac ratione fieri non potuisse. P 574

ὑγρὸν ἐν κόσμῳ, οὐδ' ἂν ἐν σοὶ ἦν τι ὑγρόν, καὶ ὁμοίως ἐπὶ
ἀέρος καὶ πυρός· τοίνυν καὶ εἰ μὴ ἦν τι mm) *ἐν κόσμῳ νοῦς,*
οὐδ' ἂν ἐν σοί τις ἦν νοῦς· ἔστι δέ γε ἐν σοί τις νοῦς, ἔστιν
ἄρα καὶ ἐν κόσμῳ. καὶ διὰ τοῦτο νοερός ἐστιν ὁ κόσμος. νοερὸς
99 *δὲ ὢν καὶ θεὸς καθέστηκε* n). *τῆς δὲ αὐτῆς δυνάμεώς ἐστι καὶ*
ὁ τοῦτον τὸν τρόπον ἔχων λόγος· ἆρά γε ἄγαλμα εὖ δεδημιουρ-
γημένον θεασάμενος διστάσειας ἂν εἰ τεχνίτης νοῦς τοῦτο ἐποί-
ησεν, οὔτ' ἂν ἀπόσχοιο τοῦ ὑπονοεῖν τι τοιοῦτον, ὡς καὶ θαυ-
100 *μάζειν τὴν περιττότητα τῆς δημιουργίας καὶ τὴν τέχνην; ἆρ'*
οὖν ἐπὶ μὲν τούτων τὸν ἔξωθεν θεωρῶν τύπον o) *προσμαρτυρεῖς*
τῷ κατεσκευακότι καὶ φῄς εἶναί τινα τὸν δημιουργόν, τὸν δὲ ἐν
σοὶ ὁρῶν νοῦν τοσαύτῃ ποικιλίᾳ διαφέροντα παντὸς ἀγάλματος
καὶ πάσης γραφῆς γενητὸν ὄντα p) *νομίζεις ἀπὸ τύχης γεγονέναι,*
οὐχὶ δὲ ὑπό τινος δημιουργοῦ δύναμιν καὶ σύνεσιν ὑπερβάλλου-
σαν ἔχοντος, ὅσπερ οὐκ ἂν ἄλλοθί πη q) *διατρίβοι ἢ ἐν τῷ*
κόσμῳ, διοικῶν αὐτὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γεννῶν τε καὶ αὔξων;
101 P 575 *οὗτος δέ ἐστι θεός· εἰσὶν ἄρα θεοί. Ζήνων δὲ ὁ Κιττιεὺς* r)

in mundo non esset aliquid humidum, nec in te esset quicquam humidi, et similiter in aëre et igne: ergo et si non esset aliqua mens in mundo, neque ulla mens in te esset; est autem in te mens aliqua, ergo est etiam in mundo. et ideo mundus est mente et intelligentia praeditus. cum sit autem mente et intelligentia praeditus, est etiam deus. 99. eandem vim habet etiam hoc modo concepta oratio: num si videris effigiem pulchre et affabre factam, dubitaveris an mens hoc effecerit artifex, an te tenueris quominus tale quid suspiceris, adeo ut admireris operis et artis excellentiam? 100. num ergo externam talium videns figuram fers testimonium ei qui illa elaboravit et dicis esse aliquem opificem; in te autem videns mentem, quae tam variis modis cuivis antecellit imagini et picturae, cumque facta sit, casu eam existimas esse factam, non autem ab aliquo opifice qui praestantem vim habet et sapientiam, qui non alibi versatur quam in mundo eum administrans, et quae in eo sunt gignens et augens? is autem est deus: sunt ergo dii.

[mm) *ἦν τις?*]

n) *νοερὸς δὲ ὢν καὶ θεὸς καθέστηκε*] ex sententia Stoicorum, deus mundi opifex, divina ratio et *νοῦς* mundum permeans adeoque mundi anima. ne quis hoc loco de errore Spinozae mundum *θεοποιοῦντος* cogitet. Cicero 2 de natura deor. cap. 17 *placet Stoicis esse deos, quia necesse sit praestantem esse aliquam naturam, qua nihil sit melius. mundo autem certe nihil est melius. nec dubium, quin quod animans sit habeatque sensum et rationem et mentem, id sit melius quam id quod his careat. ita efficitur, animantem, sensus, mentis, rationis mundum esse compotem, qua ratione deum esse mundum concluditur.*

o) *τὸν ἔξωθεν θεωρῶν τύπον*] ita legendum e ms Ciz. pro *τῶν ἔξωθεν.*

p) *γενητὸν ὄντα*] ita recte editi, licet ms Ciz. habeat *νοητόν*, quod etiam interpres Hervetus erat secutus, quem codice usum saepius observavi, Cizensi in plerisque simili et iisdem plerumque lacunis ut paullo ante sect. 95. iisdem vitiis lectionum laborante. est autem vis argumenti in vocabulo *γενητόν*, quod nempe negari non possit mentem factam esse; neque enim semper exstitit et ratione uti potuit: non igitur potuit oriri temere ac sine causa, sed de sapiente inprimis opifice clarissime testatur.

q) *ἄλλοθί πη*] in ms Ciz. correctum *ἄλλοθί ποι*. sed utrumque dicitur.

P 575 r) *Ζήνων δὲ ὁ Κιττιεὺς*] hic inter alia scripta etiam *ἀπομνημονεύματα* teste Laërtio 7 4 composuit, titulum a Xenophonte mutuatus, in quo fortasse etiam hoc, quod refert praesenti loco Sextus, exstabat. argumentum Xenophontis sive Socratis, a quo ansam petiisse Zenonem no-

ἀπὸ Ξενοφῶντος τὴν ἀφορμὴν λαβὼν οὑτωσὶ συνερωτᾷ· τὸ προϊέμενον σπέρμα λογικοῦ [s]) καὶ αὐτὸ λογικόν ἐστιν, ὁ δὲ κόσμος προΐεται σπέρμα λογικοῦ, λογικὸν ἄρα ἐστὶν ὁ κόσμος. ᾧ συνεισάγεται καὶ ἡ τούτου ὕπαρξις. καὶ ἔστιν ἡ τῆς συνερωτήσεως 102 πιθανότης πρόδηλος· πάσης γὰρ φύσεως καὶ ψυχῆς ἡ καταρχὴ τῆς κινήσεως γίνεσθαι δοκεῖ ἀπὸ ἡγεμονικοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ἐπὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου ἐξαποστελλόμεναι δυνάμεις ὡς ἀπό τινος πηγῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐξαποστέλλονται· ὥστε πᾶσαν δύναμιν τὴν περὶ τὸ μέρος οὖσαν καὶ περὶ τὸ ὅλον εἶναι διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἡγεμονικοῦ διαδίδοσθαι. ὅθεν οἷόν ἐστι τὸ μέρος τῇ δυνάμει, τοιοῦτον πολὺ πρότερόν ἐστι τὸ ὅλον. καὶ διὰ τοῦτο εἰ 103 προΐεται λογικοῦ ζῴου σπέρμα ὁ κόσμος, οὐχ ὡς τὸν ἄνθρωπον κατὰ ἀποβρασμόν [t]), ἀλλὰ καθὸ περιέχει σπέρματα λογικῶν ζῴων, περιέχει τὸ πᾶν. οὐχ ὡς ἂν εἴποιμεν τὴν ἄμπελον γιγάρτων εἶναι περιεκτικήν, τουτέστι κατὰ περιγραφήν, ἀλλ' ὅτι λόγοι σπερματικοὶ λογικῶν ζῴων ἐν αὐτῷ περιέχονται. ὥστε εἶναι τοιοῦτο τὸ λεγόμενον· ὁ δέ γε κόσμος περιέχει σπέρματος λόγους λογικῶν ζῴων· λογικὸς ἄρα ἐστὶν ὁ κόσμος. καὶ πάλιν ὁ Ζήνων 104 φησίν· εἰ τὸ λογικὸν τοῦ μὴ λογικοῦ κρεῖττόν ἐστιν, οὐδὲν δέ γε κόσμου κρεῖττόν ἐστι· λογικὸν ἄρα ὁ κόσμος. καὶ ὡσαύτως

101. Zeno autem Cittiens, a Xenophonte accepta occasione, sic interrogat: quod emittit semen eius quod est particeps rationis, est ipsum quoque rationis particeps; mundus autem emittit semen eius quod est particeps rationis: est ergo mundus rationis particeps. cum quo simul infertur eius quoque existentia. 102. est autem interrogationis evidens probabilitas: cuiusvis enim naturae et animae principium motus videtur oriri ab ea facultate, quae tenet principatum in anima, et omnes quae ad totius partes emittuntur facultates, emittuntur ex praecipua facultate animae tamquam ab aliquo fonte. quo fit ut omnis vis et facultas quae est in parte, sit etiam in toto, propterea quod distribuatur a praecipua quae est in ipsa facultate. unde qualis est pars facultate, tale longe prius est totum. 103. et ideo si mundus emittit semen animalis ratione praediti, non sicut homo aestu quodam et fervore, sed quatenus continet semina animalium praeditorum ratione, continet universum; non ut dixerimus vineam continere acinos, hoc est per circumscriptionem, sed quia seminariae rationes animantium participum rationis in eo continentur. quo fit ut sit tale id quod dicitur: mundus continet seminarias rationes animalium participum rationis; est ergo mundus particeps rationis. 104. et rursus dixit Zeno: si quod est particeps rationis, est melius ac praestantius eo quod est illius expers; nihil autem mundo est

---

ster ait, expositum fuit paullo ante sect. 95. Zenonis locum interpretatus est Salmasius ad Simplicium p. 309.

s) *σπέρμα λογικοῦ*] inter semina rerum omnis generis sive *λόγους σπερματικούς*, quibus refertus mundus, sunt etiam ex quibus homo generatur, animal mente ac ratione praeditum et coelesti animatum igne. haec sunt *σπέρματα* sive *λόγοι σπερματικοὶ λογικοῦ*. oportet igitur in mundo esse *λόγον* et auctorem illius *λόγῳ* neutiquam carere. de *λόγοις σπερματικοῖς* sive seminali ratione rebus indita, per quam, ut loquitur Origenes apud Hieron. epist. ad Pammachium, *futuras materias in medullae principiis tenent*, consulendus Mericus Casaubonus ad M. Antonini lib. 4 sect. 10.

t) *οὐχ ὡς τὸν ἄνθρωπον κατὰ ἀποβρασμόν*] deberet esse *οὐχ ὡς ὁ ἄνθρωπος* sive subintelligendum *λέγομεν*, sicut mox infra: *οὐχ ὡς ἂν εἴποιμεν, τὴν ἄμπελον*. sensus enim est mundum non ita eiectare semen atque expurare ut homo facit aestu quodam venereo.

ἐπὶ τοῦ νοεροῦ καὶ ἐμψυχίας μετέχοντος· τὸ γὰρ νοερὸν τοῦ μὴ νοεροῦ καὶ ἔμψυχον τοῦ μὴ ἐμψύχου κρεῖττόν ἐστιν· οὐδὲν δέ γε κόσμου κρεῖττον· νοερὸς ἄρα καὶ ἔμψυχός ἐστιν ὁ κόσμος[u]).
105 κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Πλάτωνι[x]) τῇ δυνάμει τοιοῦτος λόγος,
P 576 κατὰ λέξιν αὐτοῦ γράφοντος· 'λέγωμεν δή, δι' ἣν αἰτίαν γένεσιν καὶ πᾶν[xx]) τόδε ὁ συνιστὰς συνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδὲ εἷς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος· τούτου δὴ ἐκτὸς ὢν πάντα ὅσα μάλιστα[y]) ἐβουλήθη γίγνεσθαι παραπλήσια ἑαυτῷ. ταύτην δὲ γενέσεως καὶ κόσμου μάλιστα ἄν τις ἀρχὴν κυριωτάτην παρὰ ἀνδρῶν φρονίμων ἀποδεχόμενος ὀρθότατα ἀποδέχοιτο
106 ἄν. 'εἶτ' ὀλίγα διελθὼν ἐπιφέρει λέγων'· διὰ δὴ τὸν λογισμὸν τόνδε νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ψυχὴν δὲ ἐν τῷ σώματι συνιστὰς τὸ πᾶν συνετεκταίνετο[z]), ὅ τι κάλλιστον ἂν εἴη[zz]) κατὰ φύσιν,

praestantius, est ergo mundus particeps rationis. ac similiter de mente praedito argumentatur et de animato. nam quod est mente praeditum est melius ac praestantius eo quod non est praeditum, et animatum est inanimo melius ac praestantius. nihil est autem mundo melius ac praestantius: mente ergo praeditus et animatus est mundus. 105. est autem apud Platonem quoque oratio, quae eodem valet, cum scribit in haec verba 'quaeramus igitur causam, quae eum impulerit qui haec machinatus sit, ut originem rerum et molitionem novam quaereret; bonitate videlicet praestabat. bonus autem invidet nemini. itaque omnia maxime sui similia generavit. haec nimirum gignendi mundi iustissima causa, quam viris sapientissimis probatam si quis receperit, rectissime profecto fecerit'. 106. deinde cum pauca subiunxisset, 'quocirca', inquit, intelligentiam 'in animo, animum inclusit in corpore, sic ratus est opus illud effectum esse pulcherrimum optimumque. quam ob

---

u) *νοερὸς ἄρα καὶ ἔμψυχός ἐστιν ὁ κόσμος*] hoc est, mentem habet mundus et animam quae eam moderatur deum, idem quod ait Manilius 2 61

infusumque deum coelo terrisque fretoque,
ingentem aequali moderantem foedere molem
totumque alterno consensu vivere mundum
et rationis agi motu, cum spiritus unus
per cunctas habitet parteis atque irriget orbem
omnia pervolitans corpusque animale figuret.

x) *παρὰ τῷ Πλάτωνι*] locus est in Timaeo p. 477 [p. 29 E], quem illustrat Proclus lib. 2 in Timaeum pag. 110, laudant multi veteres ut Plutarchus de fato p. 650. Hierocles in aurea carmina p. 21. Eusebius 11 21 Praeparat. etc. verbis Graecis autem adscripsi Ciceronis, qui libro de universitate Timaeum Platonis interpretatus est, Latinam versionem, nisi quod postrema a Tullio omissa addidi et pro *probitate bonitatem*, et pro *probo* malui *bonum* dicere deum, quod ipso dignius mihi vocabulum videbatur et pressius respondet Graeco *ἀγαθός*. Chalcidius reddit optimum. *dicendum igitur, cur rerum conditor fabricatorque geniturae omne hoc instituendum putaverit. optimus erat: ab optimo porro longe relegata est invidia. itaque consequenter cuncta sui similia, prout cuiusque natura capax beatitudinis esse poterat, effici voluit. quam quidem voluntatem dei originem rerum certissimam si quis ponat, recte eum putare consentiam.* ita Chalcidius.

[*xx*) *τὸ πᾶν* Plato.]

P 576 *y*) *πάντα ὅσα μάλιστα*] Platonis codices *ὅτι μάλιστα*.

z) *συνετεκταίνετο*] Platonis codices *ξυνετεκταίνετο*, quod est magis Atticum. sic paullo ante *ξυνέστησεν* pro *συνέστησεν*. sed Chalcidii etiam interpretationem horum philosophi verborum adscribam: *hac igitur reputatione, intellectu in anima, porro anima in corpore locata, totum animantis mundi ambitum cum veneranda illustratione composuit. ex quo*

*ἄριστον τὸ ἔργον ἀπειργασμένος. οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον τὸν
εἰκότα δεῖ λέγειν τόνδε τὸν κόσμον ζῷον ἔμψυχον ἔννουν τε τῇ
ἀληθείᾳ διὰ τὸ τῇ θεοῦ γενέσθαι* [a]) *προνοίᾳ'. δυνάμει δὲ τὸν αὐ-* 107
τὸν τῷ Ζήνωνι [b]) *λόγον ἐξέθετο· καὶ γὰρ οὗτος τὸ πᾶν κάλλιστον
εἶναί φησι, κατὰ φύσιν ἀπειργασμένον ἔργον καὶ κατὰ τὸν εἰκότα
λόγον, ζῷον ἔμψυχον νοερόν τε καὶ λογικόν. ἀλλ' ὅ γε Ἀλεξῖ-* 108
νος [c]) *τῷ Ζήνωνι παρέβαλε τρόπῳ τῷδε· τὸ ποιητικὸν τοῦ μὴ
ποιητικοῦ καὶ τὸ γραμματικὸν τοῦ μὴ γραμματικοῦ κρεῖττόν ἐστι,
καὶ τὸ κατὰ τὰς ἄλλας τέχνας θεωρούμενον κρεῖττόν ἐστι τοῦ
μὴ τοιούτου. οὐδὲ ἓν δὲ κόσμου κρεῖττόν ἐστι· ποιητικὸν ἄρα
καὶ γραμματικόν ἐστιν ὁ κόσμος. πρὸς ἣν ἀπαντῶντες παραβο-* 109
*λὴν οἱ Στωϊκοί φασιν, ὅτι Ζήνων τὸ καθάπαξ κρεῖττον εἴληφε,
τουτέστι τὸ λογικὸν τοῦ μὴ λογικοῦ καὶ τὸ νοερὸν τοῦ μὴ νοε-
ροῦ καὶ τὸ ἔμψυχον τοῦ μὴ ἐμψύχου. ὁ δὲ Ἀλεξῖνος οὐκέτι. οὐ* 110
*γὰρ ἐν τῷ καθάπαξ τὸ ποιητικὸν τοῦ μὴ ποιητικοῦ καὶ τὸ γραμ-
ματικὸν τοῦ μὴ γραμματικοῦ κρεῖττον. ὥστε μεγάλην ἐν τοῖς
λόγοις θεωρεῖσθαι διαφοράν. ἰδοὺ γὰρ Ἀρχίλοχος ποιητικὸς ὢν*

causam non est cunctandum profiteri, si modo investigari aliquid coniectura potest, hunc mundum animal esse idque intelligens, quia est divina providentia constitutus'. 107. vi autem ac potestate eandem Plato quam Zeno protulit rationem: nam et ille concludit universum esse pulcherrima natura praeditum et probabili ac verisimili ratione esse animal animatum et intelligentia ac ratione instructum. 108. sed Alexinus quidem huiusmodi obiectabat argumentum: poëticum est melius ac praestantius non poëtico et grammaticum non grammatico, et quae secundum alias artes elaborata sunt praestant iis quae non sunt huiusmodi. nihil autem mundo est melius ac praestantius; poëticum ergo aliquid et grammaticum est mundus. 109. cui argumento a similitudine petito occurrentes respondent Stoici, quod Zeno accepit id quod est simpliciter melius ac praestantius, nempe rationis particeps eo quod est expers rationis, et intelligentia praeditum eo quod non est praeditum, et animatum inanimo. 110. non ita autem Alexinus. non enim est poëticum simpliciter melius ac praestantius non poëtico, et grammaticum non grammatico. quo fit ut in argumentis his magna cernatur differentia.

---

apparet, sensilem mundum animal intelligens esse divinae providentiae sanctione.

[zz) *ὅπως ὅ τι κάλλιστον εἴη κατὰ φύσιν ἄριστόν τε ἔργον ἀπειργασμένος* legitur apud Platonem.]

a) *διὰ τὸ τῇ θεοῦ γενέσθαι*] ita recte apud Platonem *γενέσθαι*, *factum sive constitutum esse* pro eo quod in editis Sexti est *γίγνεσθαι*, i. e. *fieri sive constitui.* pro *διὰ τὸ τῇ θεοῦ προνοίᾳ*, i. e. *propterea quod dei providentia* factus sit, apud Platonem *διὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν* i. e. *propter dei providentiam.*

b) *τὸν αὐτὸν τῷ Ζήνωνι*] de quo paullo ante sect. 101 sq.

c) *ὅ γε Ἀλεξῖνος*] hic est Alexinus Eleus Eubulidis dialectici auditor, quem scripsisse adversus Zenonem et Zenoni maxime infestum fuisse testatur Laërtius 2 109. 110. ex nostro Sexto autem apparet falli Aldobrandinum, quando ad laudatum Laërtii locum annotat Zenonem Eleatem non Cittieum intelligi. hic Alexinus, quod *φιλονεικότατος* et *ἐριστικὸς* esset, per ludibrium dictus etiam *ἐλεγξῖνος*, vixit iisdem quibus Zeno Cittieus temporibus Antigoni Gonatae (Macedoniae regis ab Olymp. 125 ad 135). Zenonem vero Eleatem non oppugnavit, sed miratus est ac coluit popularem suum et sectae cui ipse nomen dedisset principem. cavillatio porro Alexini, quam Zenonis argumento opposuit, eiusdem plane generis cum illa quam Xenophonti obiectam Sextus affert refellitque supra sect. 96.

οὐκ ἔστι Σωκράτους τοῦ μὴ ποιητικοῦ κρείττων καὶ Ἀρίσταρχος
γραμματικὸς ὢν οὐκ ἔστι Πλάτωνος τοῦ μὴ γραμματικοῦ κρείτ-
111 των. πρὸς τούτοις καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ κοσμοῦ κινήσεως [d]) ἐπιχει-
P 577 ροῦσι κατασκευάζειν τὴν τῶν θεῶν ὕπαρξιν οἵ τε ἀπὸ τῆς στοᾶς
καὶ οἱ τούτοις συμπνέοντες. ὅτι γὰρ κινεῖται ὁ κόσμος, πᾶς ἂν
τις ὁμολογήσειεν ὑπὸ πολλῶν εἰς τοῦτο ἐναγόμενος. ἤτοι οὖν
112 ὑπὸ φύσεως κινεῖται ἢ ὑπὸ προαιρέσεως ἢ ὑπὸ δίνης καὶ κατ'
ἀνάγκην· ἀλλ' ὑπὸ μὲν δίνης καὶ κατ' ἀνάγκην, οὐκ εὔλογον·
ἤτοι γὰρ ἄτακτός ἐστιν ἢ διατεταγμένη ἡ δίνη· καὶ εἰ μὲν
ἄτακτος, οὐκ ἂν δυνηθείη τεταγμένως τι κινεῖν· εἰ δὲ μετὰ τά-
ξεώς τε κινεῖται καὶ συμφωνίας, θεία τις ἔσται καὶ δαιμόνιος·
113 οὐ γὰρ ἄν ποτε τεταγμένως καὶ σωτηρίως τὸ ὅλον ἐκίνει μὴ
νοερὰ καὶ θεία καθεστῶσα. τοιαύτη δὲ οὖσα οὐκέτι ἂν εἴη δίνη·
ἄτακτον γάρ ἐστιν αὕτη καὶ ὀλιγοχρόνιον. ὥστε κατ' ἀνάγκην
μὲν καὶ ὑπὸ δίνης, ὡς ἔλεγον οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον [e]), οὐκ ἂν

ecce enim Archilochus cum sit poëta, non est melior ac praestantior Socrate non poëta, et Aristarchus cum sit grammaticus, non est melior ac praestantior Platone non grammatico. 111. praeterea a mundi quoque motu conantur probare quod sint dii, et Stoici et qui cum iis consentiunt. quod enim moveatur mundus, confitebitur quilibet multis testimoniis ad hoc inductus. aut ergo movetur a natura aut suo arbitratu aut vertigine ac necessitate. 112. sed a vertigine quidem moveri et necessitate non est consentaneum: aut enim est inordinata vertigo aut ordinata. et si quidem inordinata sit, non poterit quicquam movere ordinate; si quid autem movetur cum ordine et consensu, erit divina inductaque divinitus: 113. numquam enim universum hoc moveret ordinate et salutariter, si non esset mente praedita et divina. si sit autem eiusmodi, non erit amplius vertigo: ea enim res est sine ordine et brevis temporis. quamobrem a necessitate et vertigine moveri

---

d) ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως] validissimum hoc argumentum ad deum primum motorem demonstrandum, quod a motu corporum coelestium pariter et aliorum petitur, quae tam ordinate tam constanter tam diversimode ac multipliciter ad pulcherrimos salutares et maximos fines et effectus edendos moveri non possent, si vel temere vel per ὑλικὴν
P 577 ἀνάγκην moverentur et non essent instar artificiosissimi horologii ad illos motus finesque a deo omnis materiae regendae compote et sapiente opifice ac primo motore aptata. hinc etiam Plato in Epinomide p. 703 concludit τὴν ἐπὶ τἀγαθὸν φορὰν καὶ κίνησιν τῆς ἀρίστης ψυχῆς εἶναι. et ante Platonem Anaxagoras κινήσεως ἀρχὴν facit deum τὸν νοῦν ἀπαθῆ καὶ ἀμιγῆ, quod probat Aristoteles 8 Physicor. c. 5 sq. et 14 Metaphys.
* cap. 7. confer supra sect. 76. etiam recentiori aetate acutissima ingenia ut Cartesii Gassendi et nuper Newtoni nihil potuerunt comminisci quo vel sibi ipsis vel aliis non plane plumbeis rationes mechanicas motus, qui observatur in corporibus coelestibus, ne de aliis iam dicam, sine auctore illius deo vel redderent vel redditas approbarent.

e) οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον] Democriti placitum apud Laërtium 9 45 πάντα κατ' ἀνάγκην γίνεσθαι, τῆς δίνης αἰτίας οὔσης τῆς γενέσεως πάντων, ἣν ἀνάγκην λέγει. *quicquid aut sit aut fiat, naturalibus fieri aut factum esse ponderibus et motibus*, ut est apud Ciceronem in Lucullo c. 38. tamen Augustino teste epist. 118 c. 28. (edit. vet. epistola 56) idem *sensit inesse concursioni atomorum vim quandam animalem et spirabilem.* quod licet temere ac sine probatione affirmatum ab Democrito sit, tamen non sufficit ad explicandas motuum qui in universo fiunt rationes. illi enim fiunt non ad singularum atomorum vel pondus vel arbitrium, sed ut Sexti verbis utar τεταγμένως καὶ σωτηρίως, ad decus et utilitatem communem universi, quae ab singulis atomis nec intelligi nec intendi potuit.

κινοῖτο ὁ κόσμος. καὶ μὴν οὐδὲ φύσει ἀφαντάστῳ, παρ' ὅσον 114
ἡ νοερὰ φύσις ἀμείνων ἐστὶ ταύτης. ὁρῶνται δὲ τοιαῦται φύσεις
ἐν κόσμῳ περιεχόμεναι· ἀνάγκη ἄρα καὶ αὐτὸν νοερὰν ἔχειν φύ-
σιν, ὑφ' ἧς τεταγμένως κινεῖται, ἥτις εὐθέως ἐστὶ θεός. τά γε 115
μὴν αὐτομάτως κινούμενα τῶν κατασκευασμάτων θαυμαστότερά
ἐστι τῶν μὴ τοιούτων· τὴν γοῦν Ἀρχιμήδειον σφαῖραν f) σφόδρα

non potest mundus, ut dicebat Democritus. 114. sed neque a natura, quae destituta sit imaginandi vi, quandoquidem intelligens menteque praedita est ea melior. cernuntur autem huiusmodi naturae contineri in mundo. necesse est ergo ipsum quoque naturam habere mente praeditam et intelligentem, a qua movetur ordinate, quae certe est deus. 115. ea quidem certe quae sua sponte moventur opera, sunt magis admirabilia quam ea quae non sunt huiusmodi: Archimedis quidem certe sphaeram contemplantes valde obstu-

---

f) τὴν Ἀρχιμήδειον σφαῖραν] simile Posidonii opus memorat Cicero 2 de nat. deor. c. 34 *quodsi in Scythiam aut in Britanniam sphaeram aliquis tulerit hanc, quam nuper familiaris noster effecit Posidonius, cuius singulae conversiones idem efficiunt in sole et in luna et in quinque stellis errantibus, quod efficitur in coelo singulis diebus et noctibus; quis in illa barbarie dubitet, quin ea sphaera sit perfecta ratione?* talis est Cassiodoro lib. 1 variar. epistola 45 *parva machina gravida mundo, coelum gestabile, compendium rerum, speculum naturae, ad speciem aetheris incredibili mobilitate volutatum.* talis coenatio illa rotunda Neronis, de qua Suetonius c. 31 *quae perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumagebatur.* at de sphaera Archimedis singillatim meminere tum idem Cicero lib. 2 de nat. deor. c. 35 *hi autem dubitant de mundo, ex quo oriuntur et fiunt omnia, casune ipse sit effectus* (ut Epicuro visum) *aut necessitate aliqua* (ut sensit Democritus) *an ratione ac mente divina. et Archimedem arbitrantur plus valuisse in imitandis sphaerae conversionibus, quam naturam in efficiendis, praesertim cum multis partibus sint illa perfecta quam haec simulacra sollertius.* et 1 Tuscul. c. 25 *nam cum Archimedes lunae solis quinque errantium motus in sphaeram illigavit, effecit idem quod ille qui in Timaeo mundum aedificavit Platonis deus, ut tarditate et celeritate dissimillimos motus una regeret conversio. quod si in hoc mundo sine deo non potest, ne in sphaera quidem eosdem motus Archimedes sine divino ingenio potuisset imitari.* Ovidius 6 Fast. 277

arte Syracusia suspensus in aëre clauso
stat polus, immensi parva figura globi.

aër clausus est vitrum quo automaton suum Archimedes concluserat, unde Claudiani epigramma in Archimedis sphaeram:

Iuppiter in parvo cum cerneret aethera vitro,
risit et ad superos talia dicta dedit:
huccine mortalis progressa potentia curae,
iam meus in fragili luditur orbe labor.
iura poli rerumque fidem legesque deorum
ecce Syracusius transtulit arte senex.
inclusus variis famulatur spiritus astris
et vivum certis motibus urget opus.
percurrit proprium mentitus signifer annum
et simulata novo Cynthia mense redit.
iamque suum volvens audax industria mundum
gaudet et humana sidera mente regit.
quid falso insontem tonitru Salmonea miror?
aemula naturae parva reperta manus.

vitream etiam pellucidamque innuit Martianus Capella lib. 6 p. 191

ipsa etiam laeva sphaera fulgebat honora
assimilis mundo sideribusque fuit.
nam globus et circi zonaeque ac fulgida signa

P 578 θεωροῦντες ἐκπληττόμεθα, ἐν ᾗ ἥλιός τε καὶ σελήνη κινεῖται καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀστέρων, οὐ μὰ Δία ἐπὶ τοῖς ξύλοις οὐδ᾽ ἐπὶ τῇ κινήσει τούτων τεθηπότες, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ τεχνίτῃ καὶ ταῖς κινούσαις αἰτίαις. ὅθεν ὅσῳ θαυμασιώτερά ἐστι τὰ αἰσθανόμενα τῶν αἰσθητῶν, τοσούτῳ θαυμασιώτεραί εἰσιν αἱ ταῦτα κινοῦσαι
116 αἰτίαι. ἐπεὶ γὰρ ὁ ἵππος θαυμασιώτερος τοῦ φυτοῦ, καὶ ἡ κινητικὴ τοῦ ἵππου αἰτία θαυμασιωτέρα τῆς τοῦ φυτοῦ αἰτίας, καὶ ἐπεὶ ὁ ἐλέφας θαυμασιώτερος ἵππου, καὶ ἡ κινητικὴ τοῦ ἐλέφαντος αἰτία τηλικοῦτόν γε ὄγκον διαβαστάζουσα θαυμασιωτέρα τῆς τοῦ ἵπ-
117 που. τούτων δέ γε πασῶν κατὰ τὸν ἀνώτατον λόγον [g]) καὶ ἡ τοῦ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων, καὶ πρὸ τούτων ἡ τοῦ

pescimus, in qua movetur sol et luna et reliqua astra, non tamen ligna admiramur nec eorum motum, sed artificem et causas quae movent. unde quanto quae sentiunt sunt magis admirabilia iis quae non sentiunt, tanto sunt etiam magis admirabiliores causae quae ea movent. 116. quoniam enim equus est arbore ac planta magis admirabilis, et causa quae movet equum est magis admirabilis quam causa plantae, et quoniam elephantus est equo magis admirabilis, causa quoque quae movet elephantum, tantam molem portans, est equi causa admirabilior. 117. his autem omnibus, summa ratione, solis quoque et lunae et stellarum et prae his mundi natura, quae

---

nexa recurrebant, arte locata pari.
tellus quae rapidum consistens suscipit orbem,
puncti instar medio haeserat una loco.
P 578 *hanc tener et vitreis circum volitantibus auris*
aër complectens imbrificabat aquis:
quae tamen immenso quo cingitur illa profundo
interrivata marmore tellus erat.
texerat exterior qui fulget circulus orbis
aetheris astrifico lumina multa peplo. etc.
hanc mundo assimilem stupuit Trinacria tellus
Archimedea astrificante manu.

at Lactantius lib. 2 cap. 5 *an Archimedes Siculus concavo acre similitudinem mundi figuramque potuit machinari, in quo ita solem et lunam composuit, ut inaequales motus et coelestibus similes conversionibus singulis quasi diebus efficerent, et non modo accessus solis et recessus, vel incrementa diminutionesque lunae, verum etiam stellarum vel inerrantium vel vagarum dispares cursus orbis ille dum vertitur, exhiberet?* Sextus noster ξύλων meminit et ex ligno fabricatam admirandam illam machinam docet, cum quo non pugnat, quod vitro, ut testantur Claudianus et alii, inclusa fuerit. Lactantii autem concavum aes quomodo cum his conciliari possit, non plane perspicio. mentio sphaerae huius etiam apud Iulium Firmicum lib. 5 Mathes. p. 77 b. *Saturnus in nono ab horoscopo constitutus loco sagittarii habeat signum; haec genitura divinum facit artis mechanicae repertorem. hic ille est noster, cuius ingenio fabricata sphaera lapsum coeli et omnium siderum cursus exemplo divinae imitationis ostendit. hic est Syracusanus Archimedes* etc. etiam Plutarchus in Marcello p. 309 Archimedis refert σκιόθηρα καὶ σφαίρας καὶ γωνίας αἷς ἐναρμόττει τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος πρὸς τὴν ὄψιν. de aliis aliorum similibus machinis et automatis dixi lib. 4 bibliothecae Graecae c. 14, quemadmodum de caeteris Archimedis inventis lib. 3 c. 22.

g) κατὰ τὸν ἀνώτατον λόγον] fortasse legendum ἀνωτάτω ut supra sect. 39 τὴν ἀνωτάτω εὐήθειαν. vide si placet quae notavi ad indicem capitum libri 1 Pyrrhoniarum. superius pro τῶν αἰσθητῶν interpres legit τῶν ἀναισθήτων.

κόσμου φύσις, ἥτις καὶ τούτων ἐστὶν αἰτία. ἡ μὲν γὰρ τοῦ
μέρους αἰτία οὐ διατείνει ἐπὶ τὸ ὅλον, οὐδ᾽ ἔστι τούτου αἰτία·
ἡ δὲ τοῦ ὅλου διατέτακεν εἰς τὰ μέρη. διὸ καὶ θαυμασιωτέρα
ἐστὶ τῆς τοῦ μέρους αἰτίας. ὥστε ἐπεὶ ἡ τοῦ κόσμου φύσις ἐστὶν 118
αἰτία τῆς τοῦ ὅλου κόσμου διακοσμήσεως, εἴη ἂν αἰτία καὶ τῶν
μερῶν. εἰ δὲ τοῦτο, κρατίστη ἐστίν. εἰ δὲ κρατίστη ἐστί, λογική
τέ ἐστι καὶ νοερά. προσέτι δὲ ἀΐδιος ἂν εἴη. ἡ δὲ τοιαύτη φύσις
ἡ αὐτή ἐστι θεῷ· ἔστι τοίνυν τι θεός. καὶ μὴν ἐν παντὶ πολυ- 119
μερεῖ σώματι[h]) *καὶ κατὰ φύσιν διοικουμένῳ*[i]) *ἔστι τι τὸ κυριεῦον.*
καθ᾽ ὃ καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν μὲν ἢ ἐν καρδίᾳ τοῦτο τυγχάνειν ἀξιοῦται
ἢ ἐν ἐγκεφάλῳ[k]) *ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ μέρει τοῦ σώματος. ἐπὶ δὲ*
τῶν φυτῶν οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὧν μὲν κατὰ
τὰς ῥίζας, ἐφ᾽ ὧν δὲ κατὰ τὴν κόμην, ἐφ᾽ ὧν δὲ κατὰ τὸ ἐγκάρ-
διον[l]). *ὥστε ἐπεὶ καὶ ὁ κόσμος ὑπὸ φύσεως διοικεῖται πολυμε-* 120
ρὴς καθεστώς, εἴη ἄν τι ἐν αὐτῷ τὸ κυριεῦον καὶ τὸ προκαταρ- P 579

etiam eorum causa est, admirabilior habetur. nam partis quidem causa non extenditur ad totum, nec est eius causa; causa autem totius extenditur ad partes. quamobrem est magis admirabilis quam causa partis. 118. quare cum mundi natura sit causa totius mundi ornatus et dispositionis, erit etiam causa partium. quod si ita est, ea est optima ac praestantissima. si est autem optima ac praestantissima, est ratione et mente praedita. praeterea est etiam aeterna. ea autem natura est eadem quae deus; est ergo deus. 119. ad haec accedit, quod in omni corpore, quod multivarias habet partes et regitur secundum naturam, est aliquid quod dominatur. qua ratione in nobis quidem in corde id esse censetur aut in cerebro aut in aliqua alia parte. in arboribus autem et plantis non eodem modo, sed apud nonnullas quidem in radicibus, in aliis autem in coma, apud alias in ligni corde seu medulla. 120. quamobrem cum mundus regatur a natura constetque ex multivariis partibus, est aliquid in eo quod dominatur et quod incipit motum. fieri autem

---

h) *πολυμερεῖ σώματι*] hoc est quod corpus organicum vulgo appellamus, quale est plantae vel animalis. nam aqua v. g. et lapis non sunt ita *πολυμερῆ*, sive non constant partibus tam variae ac diversae naturae, uti plantae radice cortice foliis, animalia ossibus carne sanguine multisque aliis. hinc vocabulum *πολυμερεῖ* hoc loco nolui cum Herveto reddere *quod multas partes habet*, nam aquae quoque et lapidis multae possunt partes cogitari, suntque etiam, quando dividuntur, sed potius *quod habet partes varias* diversaeque naturae, quales in plantis atque animalibus sentimus. *οὐχ ὁμοιομερές* apud Theophrastum lib. 1 hist. plantar. cap. 2.

i) *κατὰ φύσιν διοικουμένῳ*] repetenda memoria est quae supra sect. 81 fuit distinctio inter res *ὑπὸ ψιλῆς ἕξεως συνεχομένας* et *ὑπὸ φύσεως* atque *ὑπὸ ψυχῆς*.

k) *ἢ ἐν καρδίᾳ ἢ ἐν ἐγκεφάλῳ*] de sede animae varias philosophorum sententias tangit noster lib. 1 adversus Logicos sect. 313.

l) *τὸν ἐγκάρδιον*] ita ms Ciz. pro *τὸ ἐγκάρδιον*, recte, nam subintelligitur *μυελόν* [retinuimus *τὸ ἐγκάρδιον*]. Theophrastus lib. 1 hist. plantar. c. 1 *μήτραν* arborum appellat. *μήτρα δὲ τὸ μεταξὺ τοῦ ξύλου τρίτον ἀπὸ* P 579
τοῦ φλοιοῦ, οἷον ἐν τοῖς ὀστοῖς μυελός· καλοῦσί δέ τινες τοῦτο καρδίαν, οἱ δὲ μυελόν. quod porro ait Sextus *τὸ κυριεῦον* sive vim vitalem plantas alias habere in radicibus, alias in foliis, alias in medulla; in radicibus eam habent pleraeque, in foliis semper viva, ficus Indica et setorum varium genus; in medulla ros marinus fruticesque varii et arbores pleraeque, quarum ramum si terrae implantaveris vel alteri arbori inserueris, radices agent et coalescent germinabuntque.

χόμενον τῶν κινήσεων. οὐδὲν δὲ δυνατὸν εἶναι τοιοῦτον ἢ τὴν
121 τῶν ὄντων φύσιν, ἥτις θεός ἐστιν· ἔστιν ἄρα θεός. ἀλλ' ἴσως
τινὲς ἐροῦσιν, ὅτι τούτῳ τῷ λόγῳ ἡγεμονικωτάτην εἶναι συμβέ-
βηκε καὶ κυριωτάτην ἐν τῷ κόσμῳ τὴν γῆν, καὶ ἡγεμονικώτερον
καὶ κυριώτερον τὸν ἀέρα· ἄνευ γὰρ τούτων οὐχ οἷόν τέ ἐστι
συστῆναι κόσμον. ὥστε καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα φήσομεν εἶναι
122 θεόν· ὅπερ ἐστὶν εὔηθες καὶ ὅμοιον τῷ λέγειν, κυριώτατον ἐν
τῇ οἰκίᾳ καὶ ἡγεμονικώτατον εἶναι τὸν τοῖχον· ἄνευ γὰρ τούτου
μὴ δύνασθαι τὴν οἰκίαν συστῆναι. καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα ταῖς
μὲν ἀληθείαις ἀδύνατόν ἐστιν ἄνευ τοίχου συστῆναι τὴν οἰκίαν,
οὐ μὴν ὑπερφέρει καὶ κρεῖττόν ἐστι τοῦ οἰκοδεσπότου ὁ τοῖχος·
οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου ἀδύνατον μὲν χωρὶς γῆς καὶ ἀέρος τὴν
τοῦ παντὸς σύστασιν γενέσθαι, οὐ μὴν ταῦτα ὑπερφέρει τῆς
διοικούσης τὸν κόσμον φύσεως, ἥτις οὐ διενήνοχε θεοῦ. ἔστιν
ἄρα θεός. τὸ μὲν οὖν γένος τῶν τοιούτων λόγων ἐστὶ τοιοῦτον.
123 Σκοπῶμεν δὲ ἑξῆς καὶ τὸν τρόπον τῶν ἀκολουθούντων ἀτό-
πων τῶν ἀναιρούντων τὸ θεῖον. εἰ γὰρ μή εἰσι θεοί, οὐκ ἔστιν
εὐσέβεια, μόνον τῶν αἱρετῶν [m]) ὑπάρχουσα. ἔστι γὰρ εὐσέβεια
ἐπιστήμη θεῶν θεραπείας. τῶν δ' ἀνυπάρκτων οὐ δύναταί τις
εἶναι θεραπεία. ὅθεν οὐδὲ ἐπιστήμη τις περὶ ταύτην γενήσεται.
καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε περὶ τὴν τῶν ἱπποκενταύρων θεραπείαν ἐπι-

non potest ut sit aliquid eiusmodi, nisi rerum, quae sunt, natura, quae quidem est deus: est ergo deus. 121. sed dicent forte aliqui, quod hac ratione consequetur terram maxime principatum obtinere et dominari in mundo, et aërem magis obtinere principatum et dominari: nam absque iis fieri non potest ut constet mundus. quamobrem et terram et aërem dicemus esse deum. 122. at enim stolide hoc obiicitur ac perinde est ac si dicas parietem maxime dominari et principatum obtinere in domo: absque eo enim fieri non posse ut consistat domus. quomodo enim hic re vera fieri non potest, ut absque pariete consistat domus, non tamen praestat et est melior domus domino paries; ita etiam in mundo fieri quidem non potest ut absque terra et aëre constet universitas, ea tamen non sunt praestantiora natura, quae mundum regit et administrat, quae non differt a deo. est ergo deus. atque tale quidem est genus rationum huiusmodi.

123. Deinceps autem consideremus etiam absurda quae sequuntur sententiam eorum, qui deos tollunt de medio. nam si non sunt dii, ne religio quidem est, qua nihil est expetibilius. est enim religio scientia cultus deorum. eorum autem quae non sunt, nullus potest esse cultus. unde eius nulla quoque erit scientia. et ut fieri non potest ut hippocentaurorum co-

---

m) *μόνον τῶν αἱρετῶν*] Hervetus sive legendum existimavit sive legit in suo codice *ἀρετῶν*, vertit enim *solum ex virtutibus.* ac verum est, pietate sublata caeteram virtutem omnem subverti et vere nomen esse inane; at enim non videtur tunc scripturus fuisse Sextus *μόνον*, ut legit etiam Hervetus, sed *μόνη τῶν ἀρετῶν ὑπάρχουσα.* itaque praefero alteram lectionem, quae verissimam et ipsa testatissimamque rem nos docet, nimirum pietate ac cultu digno dei nihil esse homini magis expetendum, sive quod cum puriore gaudio et solidiore coniunctum voluptate sit, sive quod felicem magis hominem reddat. quid contra miserius ac magis detestandum Cyclopica impiorum vita ut sine deo viventium? non posse suaviter vivi secundum Epicurum integro libro demonstravit Plutarchus, et M. Antonini vox est lib. 2 c. 11 *οὐκ ἔστι ζῆν ἐν τῷ κόσμῳ κενῷ θεῶν καὶ κενῷ προνοίας.* atque lib. 6 cap. 10 *τί καὶ ἐπιθυμῶ εἰκαίῳ συγκρίματι καὶ φυρμῷ τοιούτῳ ἐνδιατρίβειν;*

στήμην εἶναι, ἀνυπάρκτων ὄντων, οὕτως οὐδὲ περὶ τὴν τῶν
θεῶν θεραπείαν, εἴπερ εἰσὶν ἀνύπαρκτοι, ἔσται τις ἐπιστήμη.
ὥστε εἰ μή εἰσι θεοί, ἀνύπαρκτός ἐστιν ἡ εὐσέβεια. ὑπάρχει δὲ 124
εὐσέβεια· τοίνυν ῥητέον εἶναι θεούς. καὶ πάλιν, εἰ μή εἰσι θεοί,
ἀνύπαρκτός ἐστιν ἡ ὁσιότης, δικαιοσύνη τις οὖσα πρὸς θεούς [n]).
ἔστι δέ γε κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας καὶ προλήψεις πάντων ἀν-
θρώπων ὁσιότης, καθ' ὅ τι καὶ ὅσιόν ἐστι. καὶ θεῖον ἄρα ἔστιν.
εἴγε μὴν μή εἰσι θεοί, ἀναιρεῖται σοφία, ἐπιστήμη οὖσα θείων 125
τε καὶ ἀνθρωπείων [o]) πραγμάτων. καὶ ὃν τρόπον οὐδεμία ἐστὶν P 580
ἐπιστήμη ἀνθρωπείων τε καὶ ἱπποκενταυρείων πραγμάτων διὰ
τὸ ἀνθρώπους μὲν ὑπάρχειν, ἱπποκενταύρους δὲ μὴ ὑπάρχειν,
οὕτως οὐδὲ ἐπιστήμη τις ἔσται θείων καὶ ἀνθρωπείων πραγμά-
των, ἀνθρώπων ὑπαρχόντων, θεῶν δὲ μὴ ὑφεστώτων. ἄτοπον
δὲ λέγειν μὴ εἶναι σοφίαν· ἄτοπον ἄρα καὶ τὸ τοὺς θεοὺς ἀξιοῦν
ἀνυπάρκτους. καὶ μὴν εἴπερ καὶ ἡ δικαιοσύνη [p]) κατὰ τὴν ἐπι- 126
πλοκὴν τῶν ἀνθρώπων πρός τε ἀλλήλους καὶ πρὸς θεοὺς εἰσ-
ῆκται, εἰ μή εἰσι θεοί, οὐδὲ δικαιοσύνη συστήσεται· ὅπερ ἄτο-
πον. οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Πυθαγόραν καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα καὶ 127
τῶν Ἰταλῶν πλῆθός φασι μὴ μόνον ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς
τοὺς θεοὺς εἶναί τινα κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλογα [q]) τῶν
ζῴων· ἓν γὰρ ὑπάρχειν πνεῦμα [r]) τὸ διὰ παντὸς τοῦ κόσμου

lendorum ulla fit scientia, cum non sint hippocentauri; ita nec colendorum deorum ulla erit scientia, si non sint dii. quamobrem si non sint dii, non est religio. est autem religio: dicendum est ergo deos esse. 124. et rursus, si non sunt dii, non est sanctitas, ut quae sit iustitia adversus deos. est autem ex communi omnium hominum anticipata notione sanctitas, a qua est etiam aliquid sanctum: est ergo deus. 125. quodsi non sunt dii, tollitur sapientia, utpote quae est rerum divinarum et humanarum scientia. et quo modo nulla est scientia rerum humanarum et hippocentaurearum, propterea quod sunt quidem homines, non sunt autem hippocentauri; ita nulla erit scientia rerum divinarum et humanarum, si sint homines et nulli sint dii. absurdum est autem dicere non esse sapientiam; absurdum est ergo etiam censere deos non esse. 126. praeterea si iustitia est introducta ex hominum inter se et cum diis coniunctione, si non sunt dii, neque consistet iustitia: quod quidem est absurdum. 127. atque Pythagoras quidem et Empedocles et magnus numerus Italicorum philosophorum dicunt non solum esse nobis inter nos aliquam et cum diis coniunctionem, sed etiam cum brutis animantibus: esse enim unum spiritum, qui instar animae totum mundum pervadat

---

n) ἡ ὁσιότης δικαιοσύνη τις οὖσα πρὸς θεούς] Plato Euthyphrone: τοῦτο ἔμοιγε δοκεῖ τὸ μέρος τοῦ δικαίου εἶναι, εὐσεβές τε καὶ ὅσιον, τὸ περὶ τὴν τῶν θεῶν θεράπειαν. Cicero in Topicis: *aequitas tripartita dicitur esse, una ad superos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. prima pietas, secunda sanctitas, tertia iustitia aut aequitas nominatur.* confer infra sect. 126.

o) ἐπιστήμη θείων τε καὶ ἀνθρωπείων] vide quae supra ad sect. 13.

p) εἴπερ καὶ ἡ δικαιοσύνη] iam dictum ad sect. 124. P 580

q) ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλογα] Plutarchus 2 de esu carnium p. 997 alii-que; est enim res pervulgata. Seneca epist. 108 *Pythagoras omnium inter omnia cognationem esse dicebat, et aliorum commercium, in alias atque alias formas transeuntium.* ὁμοφυῆ πρὸς ὑμᾶς ζῷα Iamblich. c. 24 de vita Pythag., ubi plura in eam sententiam p. 91 ed. Kuster.

r) ἓν γὰρ ὑπάρχειν πνεῦμα] ms Ciz. ὑπάρχει, minus bene. Pythagoras apud Ovidium 15 Metamorphos. 165

128 διῆκον ψυχῆς τρόπον, τὸ καὶ ἑνοῦν ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνα. διόπερ καὶ κτείνοντες αὐτὰ καὶ ταῖς σαρξὶν αὐτῶν τρεφόμενοι ἀδικήσομέν τε καὶ ἀσεβήσομεν, ὡς συγγενεῖς ἀναιροῦντες. ἔνθεν καὶ παρῄνουν οὗτοι οἱ φιλόσοφοι ἀπέχεσθαι τῶν ἐμψύχων καὶ ἀσεβεῖν ἔφασκον [s]) τοὺς ἀνθρώπους

βωμὸν ἐρεύθοντας μακάρων θερμοῖσι φόνοισι.

129 καὶ Ἐμπεδοκλῆς πού φησιν

οὐ παύσεσθε [t]) φόνοιο δυσηχέος [tt]); οὐκ ἐσορᾶτε
ἀλλήλους δάπτοντες ἀκηδείῃσι νόοιο;

καὶ

μορφὴν δ' ἀλλάξαντα [u]) πατὴρ φίλον υἱὸν ἀείρας

et nos illis uniat. 128. quamobrem et ea occidentes eorumque carnibus nos alentes iniuriam faciemus et nos impie geremus, ut qui cognatos interimamus. hinc suadebant hi philosophi abstinere ab animatis et impios esse dicebant homines, qui

rubra deum calida faciunt altaria caede.

129. et alicubi dicit Empedocles

non desistetis crudeli a caede? furore
mentis vosne videtis viscera vestra vorare?

atque alibi

mutata forma mactat natum pater atque

---

illinc
huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
spiritus, eque feris humana in corpora transit
inque feras noster, nec tempore deperit ullo.

ex eiusdem philosophi sententia Virgilius 4 Georg 4 220

esse apibus partem divinae mentis et haustus
aetherios dixere, deum namque ire per omnes
terrasque tractusque maris coelumque profundum,
hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum
quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.
scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
omnia nec morti esse locum, sed viva volare
sideris in numerum atque alto succedere coelo.

s) καὶ ἀσεβεῖν ἔφασκον] hanc in sententiam multa Porphyrius libro secundo de abstinendo ab esu animantium, qui et hos Empedoclis versus c. 21 et 27 [p. 312 Sturz.] affert:

ταύρων δ' ἀρρήτοισι [ἀκρήτοισι] φόνοις οὐ δεύετο βωμός,
ἀλλὰ μύσος τοῦτ' ἔσκεν ἐν ἀνθρώποισι μέγιστον
θυμὸν ἀπορραίσαντας ἐέδμεναι ἠέα γυῖα.

Ovidius 15 Metamorphos. 127

nec satis est quod tale nefas committitur, ipsos
inscripsere deos sceleri numenque supernum
caede laboriferi credunt gaudere invenci.

t) οὐ παύσεσθε] hos versus Empedoclis ita Latine vertit Chalcidius pag. 286

comprimite o gentes homicidia. nonne videtis
mandere vos proprios artus ac viscera vestra?

[tt) δυσηχέος corrigit Theod. Bergkius in Commentat. de reliquiis comoed. Att. ant. p. 281; at nescimus qua de causa.]

u) μορφὴν δ' ἀλλάξαντα] hos Empedoclis versus laudant etiam Origenes 5 contra Celsum p. 264 et Plutarchus de superstitione pag. 171. Chalcidius ita interpretatur loco laudato:

mutatos sobolis mactat pater impius artus
diis epulum libans saeva prece territa mente
hostia, luctifica funestatur dape mensa,

σφάζει ἐπευχόμενος, μέγα νήπιος· οἱ δ' ἐπορεῦνται
λισσόμενον θύοντες [uu]), *ὁ δ' ἀνήκουστος ὁμοκλέων.*
σφάξας, ἐν μεγάροισι κακὴν ἀλεγύνατο δαῖτα.
ὡς δ' αὔτως πατέρ' υἱὸς ἑλὼν [x]) *καὶ μητέρα παῖδες*
θυμὸν ἀπορραίσαντε [xx]) *φίλας κατὰ σάρκας ἔδουσι.*

ταῦτα δὴ [y]) *παρῄνουν οἱ περὶ τὸν Πυθαγόραν πταίοντες· οὐ γὰρ* 130
εἰ ἔστι τι διῆκον [z]) *δι' ἡμῶν τε καὶ ἐκείνων πνεῦμα, εὐθύς ἐστί* P 581
τις ἡμῖν δικαιοσύνη πρὸς τὰ ἄλογα τῶν ζῴων. ἰδοὺ γὰρ καὶ διὰ τῶν λίθων καὶ διὰ τῶν φυτῶν πεφοίτηκέ τι πνεῦμα, ὥστε ἡμᾶς αὐτοῖς συνενοῦσθαι· ἀλλ' οὐδέν ἐστιν ἡμῖν δίκαιον πρὸς τὰ φυτὰ καὶ λίθους, οὐδὲ μὴν τέμνοντες καὶ πρίζοντες τὰ τοιαῦτα τῶν σωμάτων ἀδικοῦμεν. τί οὖν φασιν οἱ Στωϊκοὶ δικαιοσύνην 131
τινὰ καὶ ἐπιπλοκὴν ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους καὶ τοὺς θεούς; οὐ καθ' ὅσον ἐστὶ τὸ ἐληλακὸς διὰ πάντων πνεῦμα, ἐπεὶ ἂν καὶ πρὸς τὰ ἄλογα τῶν ζῴων ἐσώζετό τι δίκαιον ἡμῖν· ἀλλ' ἐπεὶ λόγον ἔχομεν τὸν ἐπ' ἀλλήλους τε καὶ θεοὺς διατείνοντα, οὗ τὰ ἄλογα τῶν ζῴων μὴ μετέχοντα οὐκ ἂν ἔχοι τι πρὸς ἡμᾶς δίκαιον. ὥστε εἰ ἡ δικαιοσύνη [a]) *κατά τινα κοινωνίαν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀνθρώπων πρὸς θεοὺς νενόηται, δεήσει μὴ ὄντων θεῶν μηδὲ δικαιοσύνην ὑπαρκτὴν εἶναι. ὑπαρκτὴ*

multa precatur stultus: et illi sacrificantes
implorant numen, quod inexauditus et alter
mactando inclamat miseras epulasque parando.
sicque pater nati crudeli caede perempti
et matrum nati carnes in viscera condunt.

130. haec quidem suadebant Pythagorei, sed errant: non enim si est spiritus per nos et illos pervadens, protinus est nobis aliqua iustitia cum brutis animantibus. ecce enim et per lapides et per plantas pervadit quidam spiritus, ut hoc pacto et illis nos uniamur; nullum tamen nobis ius commune intercedit cum plantis et lapidibus, sed nec iniuriam facimus eiusmodi corpora scindentes et serra dissecantes. 131. quid ergo dicunt Stoici, intercedere iustitiam aliquam et coniunctionem inter homines mutuo et cum diis? non quatenus est aliquis spiritus qui omnia permeat, quoniam ita stabiliretur nobis ius aliquod etiam cum brutis; sed quoniam habemus rationem quae inter nos et ad deos porrigitur, cuius cum bruta non sint participes, nullum ius possunt habere nobiscum. quamobrem si intelligitur iustitia ex quadam hominum inter se coniunctione et hominum cum diis, oportebit, si

---

natus item ut pecudes caedit matremque patremque
nec sentit caros mandens sub dentibus artus.

[*uu*) ita emendavit Bergkius: legebatur *οἱ δὲ πορεῦνται λισσόμενοι.* pro *δ' ἀνήκουστος* scripsit idem *δὲ νήκουστος.*]

x) *πατέρ' υἱὸς ἑλὼν*] respicit Plutarchus 2 de esu carnium pag. 997 *μικρὸν ἀνάλωμα ἡγούμεθα ψυχήν, οὔπω λέγω τάχα μητρὸς ἢ πατρὸς ἢ φίλου τινὸς ἢ παιδός, ὡς ἔλεγεν Ἐμπεδοκλῆς, ἀλλ' αἰσθήσεώς τε μετέχουσαν ὄψεως ἀκοῆς φαντασίας συνέσεως.* Tertullianus Apologet. c. 48 *persuasum quis habeat, ne forte bubulam de aliquo proavo suo obsonet.* Ovidius 15 Metamorph. 174

parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
exturbare animas

[*xx*) *ἀπορραίσαντε* Bergkius pro *ἀπορραίσαντα*]

y) *δὴ*] ita malui ex ms Ciz. pro *δέ.* P 5

z) *εἰ ἔστι τι διῆκον*] idem ms *εἰ ἔστι τό.*

a) *εἰ ἡ δικαιοσύνη*] articulum *ἡ*, qui in editis aberat, e ms Ciz. revocavi.

132 δέ ἐστιν ἡ δικαιοσύνη· ῥητέον ἄρα καὶ θεοὺς ὑπάρχειν. πρὸς τούτοις εἰ μή εἰσι θεοί, οὐδὲ μαντικὴ b) ὑπάρχει, ἐπιστήμη οὖσα θεωρητικὴ καὶ ἐξηγητικὴ τῶν ὑπὸ θεῶν ἀνθρώποις διδομένων σημείων, οὐδὲ μὴν θεοληπτικὴ c) καὶ ἀστρομαντική d), οὐ λογική e), οὐχ ἡ δι' ὀνείρων πρόρρησις f). ἄτοπον δέ γε τοσοῦτο

non sunt dii, ne esse quidem iustitiam. est autem iustitia: dicendum est ergo esse deos. 132. ad haec accedit, quod si non sunt dii, nec est divinatio, quae est scientia contemplans et interpretans signa quae a diis dantur hominibus, sed nec quae ex divino sit afflatu nec quae ex astris nec quae ex inspectione extorum nec quae ex somniis fit praedictio. absurdum

---

b) οὐδὲ μαντικὴ] divinationem omnem sive praedictionem rerum, quae fortuitae putantur, *unus qui deos esse diceret*, *Xenophanes funditus sustulit* teste Cicerone lib. 1 de divinat. c. 3, quemadmodum et *Epicurus*, *balbutiens de natura deorum*, h. e. verbis relinquens deos, re tollens, ut dictum supra sect. 58. reliqui omnes praesensionem rerum futurarum, saltim somniorum ac vaticinationis reliquerunt, etiam Democritus ac Dicaearchus. atque ut ait idem Cicero, gens est nulla neque tam humana atque docta, neque tam immanis tamque barbara, quae non significari futura et quibusdam intelligi praedicique posse censeat. porro ex eodem Tullio cap. 5 et 6 constat, solitos ista sic reciprocari Stoicos, ut *si divinatio sit, dii sint, vicissimque si dii sint, sit divinatio.*

c) οὐδὲ μὴν θεοληπτικὴ] postquam generali vocabulo *μαντικῆς* sive divinatricis scientiae usus Sextus fuerat, complectente omnia illa, quae a vatibus edi circa futura possunt, sive in signis ipsis atque oraculis observandis ac proferendis, sive in illorum genuino sensu explicando; iam praecipua eius divinationis genera commemorat, ac primo statim loco nominat *θεοληπτικήν*, quod genus Plutarcho *ἐνθουσιαστικόν* appellatur, Iosepho Christiano *μαντεία ἡ κατ' ἐνθουσίασιν*, estque quando pleni homines numine fundunt oracula ac Sibyllae instar vel Bacidis aut Pythiae futura vaticinantur.

d) καὶ ἀστρομαντικὴ] hoc primum est inter genera superstitiosa divinationum, quae singulari capite hypomnestici sui persequitur Iosephus adhuc ineditus, Christianus scriptor, ὅσαι εἰσὶ μαντεῖαι παρ' Ἕλλησι· ἀστρονομικὴ γενεθλιακὴ ὀνειροσκοπικὴ οἰωνιστικὴ συμβολικὴ αἰθρική, ἡ διὰ κλήρων, ἡ δι' ἀστραγάλων, ἡ διὰ ἐμπύρων, ἡ διὰ λαχμῶν, θυτικὴ ζῴων, ᾠοσκοπική, ἡ διὰ τεράτων, ἡ κατ' ἐνθουσίασιν, ἡ κατ' εἴσκρισίν τινος ἐπιπνοίας, ἡ διὰ κληδόνων, ἡ διὰ φήμης, ἡ διὰ πανικοῦ κινήματος, ἡ διὰ μορφοσκοπίας, ἡ διὰ χειροσκοπίας, ἡ διὰ πιττακίων ὑπὸ σφραγῖδα πιπτόντων, ἡ διὰ κοσκίνου, ἡ διὰ λεκάνης μαγικῆς, ἡ ἐν φιάλῃ, ἡ διὰ κλήσεως αὐτοπτικῆς, ἡ διὰ ψυχοπομπίας, ἡ διὰ τῶν ζυγοφορουμένων ἀγαλμάτων. vide praeclarum virum Thomam Galeum in notis ad Iamblichum de mysteriis Aegyptior. p. 215 et Nonnum histor. 61 in Nazianz. et quae de hoc argumento collegi pridem in bibliographia antiquaria cap. 12.

e) οὐ λογικὴ] ita legunt omnes codices, etiam Hervetus qui vertit *nec quae ex oratione*, sensu obscuro. Cicero lib. 1 de nat. deor. c. 6 duo ait esse genera divinandi, alterum artis, alterum naturae. ad naturalem refert quae singillatim etiam hic a Sexto commemorantur, vaticinationes θεολήπτων et somniorum praedictiones. artis vero esse innuit quae tota est in interpretatione extorum oscinum fulgurum monstrorum. haec quia in colligendo ac ratiocinando versatur, videtur mihi a Sexto dicta esse λογική. aut λογικήν vocat, quae per oracula fit ac λόγια. *aut enim alitum volatu aut extis aut oraculis homines praemonentur*, ut ait Chalcidius p. 275. si hoc alicui non probetur, proximum sit ut pro λογικὴ legat θυτικὴ sive haruspicina, quam cum astrologia divinatrice iungit noster lib. 1 adv. Grammaticos sect. 182, cum οἰωνιστικῇ Origenes apud Eusebium 6 ult. Praeparat. p. 293. idque in versione sum secutus. vir doctissimus Ioannes Rendtorfius putabat Sextum scripsisse παλμική. est au-

πλῆθος πραγμάτων ἀναιρεῖν πεπιστευμένων [g]) ἤδη παρὰ πᾶσιν
ἀνθρώποις. εἰσὶν ἄρα θεοί. Ζήνων δὲ καὶ τοιοῦτον ἠρώτα λό- 133
γον 'τοὺς θεοὺς εὐλόγως ἄν τις τιμῴη [h])· εἰσὶν ἄρα θεοί'. ᾧ P 582
λόγῳ τινὲς παραβάλλοντές φασι 'τοὺς σοφοὺς ἄν τις εὐλόγως
τιμῴη, τοὺς δὲ μὴ ὄντας οὐκ ἄν τις εὐλόγως τιμῴη. εἰσὶν ἄρα
σοφοί' [i]), ὅπερ οὐκ ἤρεσκε τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς, μέχρι τοῦ νῦν
ἀνευρέτου ὄντος κατ' αὐτοὺς τοῦ σοφοῦ. ἀπαντῶν δὲ πρὸς τὴν 134
παραβολὴν Διογένης ὁ Βαβυλώνιος [k]) τὸ δεύτερόν φησι λῆμμα
τοῦ Ζήνωνος λόγου τοιοῦτον εἶναι τῇ δυνάμει 'τοὺς δὲ μὴ πε-
φυκότας εἶναι οὐκ ἄν τις εὐλόγως τιμῴη'. τοιούτου γὰρ λαμβα-
νομένου δῆλον ὡς πεφύκασιν εἶναι θεοί. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ εἰσὶν 135
ἤδη. εἰ γὰρ ἅπαξ ποτὲ ἦσαν, καὶ νῦν εἰσίν· ὥσπερ εἰ ἄτομοι
ἦσαν [l]), καὶ νῦν εἰσίν. ἄφθαρτα γὰρ καὶ ἀγένητα τὰ τοιαῦτά
ἐστι κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν σωμάτων. διὸ καὶ κατὰ ἀκόλουθον
ἐπιφορὰν συνάξει ὁ λόγος. οἱ δέ γε σοφοὶ οὐκ ἐπεὶ πεφύκασιν
εἶναι, ἤδη καὶ εἰσίν. ἄλλοι δέ φασιν, τὸ πρῶτον λῆμμα τοῦ 136
Ζήνωνος τό 'τοὺς θεοὺς εὐλόγως ἄν τις τιμῴη' ἀμφίβολον

est autem rerum tantam tollere multitudinem, quae iam creduntur ab omnibus hominibus. sunt ergo dii. 133. Zeno autem hoc quoque utebatur argumento 'deos iure quispiam honoraverit; qui autem non sunt, eos iure nemo honoraverit. sunt ergo dii'. cui argumentationi quidam hanc similem opponunt 'sapientes iure quispiam honoraverit; qui autem non sunt, eos iure nemo honoraverit. sunt ergo sapientes', quod placitis Stoicorum repugnat, cum ex eorum sententia hactenus inveniri non potuerit sapiens. 134. adductae autem similitudini occurrens Diogenes Babylonius dicit secundam propositionem argumenti Zenonis talem esse potestate 'eos autem qui numquam fuere, non iure quispiam honoraverit'. nam si hoc sumatur, est perspicuum quod fuerunt dii. 135. si autem hoc est, etiam sunt. nam si semel aliquando fuerunt, nunc quoque sunt; ut si fuerunt atomi, nunc quoque sunt. in eas enim non cadit ortus et interitus convenienter notioni corporum. et ideo illationem firmiter colliget oratio. sapientes autem non, quoniam aliquando fuere, ideo iam sunt etiam. 136. alii respondent primam Zenonis propositionem, nempe 'deos iure quispiam honoraverit', esse am-

---

tem hoc genus divinationis quod e salissatione sive palpitatione cutis et membrorum captatur. sed licet perantiquum non ita generali usu receptum hoc fuit, ut haruspicina, et literae paulo longius recedunt pluresque sunt quam in vocabulo λογική.

f) ἡ δι' ὀνείρων πρόρρησις] Plutarcho lib. 5 de placitis c. 1, ubi et ipse divinationum genera persequitur, τὸ ὀνειροπολικόν.

g) πεπιστευμένων] ms Ciz. πεπιστευμένον.

h) εὐλόγως ἄν τις τιμῴη] ex iis quae infra sequuntur apparet, excidisse alteram sumptionem argumenti, nempe hanc: τοὺς δὲ μὴ ὄντας οὐκ ἄν τις εὐλόγως τιμῴη, quam Diogenes Babylonius mox monet ita intelligendam, τοὺς μὴ πεφυκότας εἶναι οὐκ ἄν τις εὐλόγως τιμῴη. P 582

i) εἰσὶν ἄρα σοφοί] Stoici licet multa et praeclara de suo iactabant sapiente, iidem tamen fatebantur nusquam inter homines perfectum sapientem reperiri. vide quae dixi ad lib. 1 adv. Logicos sect. 432.

k) Διογένης ὁ Βαβυλώνιος] ita scripsi pro ὢν Βαβυλώνιος. nam in ms Savil. est ὢν ὁ Βαβυλώνιος. notum hoc in Stoicorum schola nomen Ciceroni ac Laërtio plus simplici vice laudatum, discipulus Chrysippi.

l) εἰ ἄτομοι ἦσαν] apparet hinc Diogenem Zenonis argumentum tueri adversus obiectionem cuiusdam Epicurei; Epicuro enim atomi aeternae.

εἶναι m)· ἓν μὲν γὰρ σημαίνει, τοὺς θεοὺς εὐλόγως ἄν τις τιμῴη· ἕτερον δὲ τιμητικῶς ἔχοι. λαμβάνεσθαι δὲ τὸ πρῶτον, ὅπερ ψεῦδος ἔσται ἐπὶ τῶν σοφῶν n).

137 Οἱ μὲν οὖν κομιζόμενοι λόγοι παρά τε τοῖς Στωϊκοῖς καὶ παρὰ τοῖς ἀπὸ τῶν ἄλλων αἱρέσεων εἰς τὸ ὑπάρχειν θεοὺς τοιοῦτοί τινές εἰσι κατὰ τὸν χαρακτῆρα. ὅτι δὲ οὐ λείπονται τούτων ἕνεκα καὶ τῆς περὶ τὸ πείθειν ἰσοσθενείας o) καὶ οἱ τὸ μὴ

138 εἶναι θεοὺς διδάσκοντες, παρακειμένως ὑποδεικτέον. εἴπερ τοίνυν εἰσὶ θεοί, ζῷά ἐστι. καὶ ᾧ λόγῳ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς p) ἐδίδασκον ὅτι ζῷόν ἐστιν ὁ κόσμος, τῷ αὐτῷ χρησάμενος ἄν τις κατα-

P 583 σκευάζοι, ὅτι καὶ ὁ θεός ἐστι ζῷον. τὸ γὰρ ζῷον τοῦ μὴ ζῴου κρεῖττόν ἐστι. οὐδὲν δὲ κρεῖττόν ἐστι θεοῦ· ζῷον ἄρα ἐστὶν ὁ θεός q), συμπαραλαμβανομένης τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ τῆς κοινῆς

biguam: significare enim primo, deos iure quispiam cultu affecerit; deinde deos iure quis honorandos existimaverit. sumi autem priore significatione, qua quidem de sapientibus falso affirmabitur.

137. Atque hae quidem sunt et huiusmodi et quae apud Stoicos et eos qui sunt aliarum sectarum, adducuntur rationes ad probandum quod sint dii. quod autem nec propterea desint paris momenti ad persuadendum rationes iis qui dicunt non esse deos, proxime est ostendendum. 138. si quidem sunt dii, sunt animalia. et qua ratione docebant Stoici, quod mundus est animal, eadem utens probabis quod deus est animal. animal enim est melius ac praestantius non animali. nihil est autem deo melius ac praestantius. deus ergo est animal, confirmante hanc rationem et communi hominum no-

m) *ἀμφίβολον εἶναι* usque ad *ἄν τις τιμῴη*] haec verba in ms Ciz. et illo codice quo Hervetus usus est, male abfuere.

n) *ὅπερ ψεῦδος ἔσται ἐπὶ τῶν σοφῶν*] falsum est ex Stoicorum sententia (qui sapientem inveniri negant) sapientem quemquam honore ab quoquam affectum esse: si enim honore affectus ab aliquo esset, utique necesse esset ut existeret. qui enim non existit, honore affici a nemine potest. caeterum tota illa Zenonis argumentatio non tanti ponderis esse videtur, ut si non longe firmiora certioraque exstarent, illo niti tuto ac confidere remque tam magni momenti superstruere ei liceret.

o) *καὶ τῆς περὶ τὸ πείθειν ἰσοσθενείας*] etsi solenne est Scepticis, philosophi tamen iudicio et acumine indignum, de rebus quibuscumque etiam certissimis in utramque partem non modo disputare, sed etiam quod adhuc est absurdius, rationum ex utraque parte quarumcumque par momentum et *τὴν πρὸς τὸ πείθειν ἰσοσθένειαν* agnoscere, cum ipsi fateantur argumenta alia esse aliis leviora et *κουφοτέροις* se quandoque uti, lib. 3 Pyrrhon. sect. 280. 281. si itaque alia aliis leviora dantur, unde et ad quam libellam exactum habent, quod aiunt illa quae invicem sibi opponuntur, illico esse *ἰσοσθενῆ* et aequalis roboris? quod vero ad praesentem de deo disputationem attinet, longe prae superioribus longeque leviora etiam videbuntur quae Sextus deinceps proferet argumenta, si quis illa tantum consideret, quae veram de summo illo omnium parente ac conditore universi deo et communem humano generi notionem oppugnant, et quae tangunt varias et pugnantes inter se gentium de diis pluribus opiniones superstitionesque. quanto autem religiosior Scepticis et Academicis Balbus apud Ciceronem 2 de nat. deor. cap. ult. quo iudice *mala et impia consuetudo est contra deos disputandi, sive ex animo id fiat sive simulate.*

p) *οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] supra sect. 107. paulo ante legendum *ζῷά εἰσι.*

P 583 q) *ζῷον ἄρα ἐστὶν ὁ θεός*] sane consequitur deum vivere, quod communis etiam notio hominum sine dubitatione amplectitur et admittit, sed non inde sequitur tale esse animal deum quale ipsi sumus vel qualia

τῶν ἀνθρώπων ἐννοίας, εἴγε καὶ ὁ βίος καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ ἡ
τῶν ἀρίστων φιλοσόφων πληθὺς μαρτυρεῖ τῷ ζῷον εἶναι τὸν
θεόν· ὥστε r) σώζεσθαι τὰ τῆς ἀκολουθίας. εἰ γάρ εἰσι θεοί, 139
ζῷά εἰσιν· εἰ δὲ ζῷά εἰσιν, αἰσθάνονται s). πᾶν γὰρ ζῷον αἰ-
σθήσεως μετοχῇ νοεῖται ζῷον. εἰ δὲ αἰσθάνονται, καὶ πικρά-
ζονται καὶ γλυκάζονται. οὐ γάρ δι' ἄλλης μέν τινος αἰσθήσεως
ἀντιλαμβάνονται τῶν αἰσθητῶν, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τῆς γεύσεως t).
ὅθεν καὶ τὸ περικόπτειν ταύτην ἤ τινα αἴσθησιν ἄλλην ἁπλῶς
τοῦ θεοῦ παντελῶς ἐστιν ἀπίθανον. περιττοτέρας γὰρ αἰσθήσεις 140
ἔχων ὁ ἄνθρωπος ἀμείνων αὐτοῦ γενήσεται· δέον μᾶλλον, ὡς
ἔλεγεν ὁ Καρνεάδης, σὺν ταῖς πάσαις ὑπαρχούσαις πέντε ταύ-
ταις αἰσθήσεσι καὶ ἄλλας αὐτῷ περισσοτέρας u) προσμαρτυρεῖν,
ἵν' ἔχῃ πλειόνων ἀντιλαμβάνεσθαι πραγμάτων, ἀλλὰ μὴ τῶν
πέντε ἀφαιρεῖν. ῥητέον οὖν γεῦσίν τινα ἔχειν τὸν θεὸν καὶ διὰ
ταύτης ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν γευστῶν. ἀλλ' εἰ διὰ γεύσεως ἀντι- 141
λαμβάνεται, γλυκάζεται καὶ πικράζεται x)· γλυκαζόμενος δὲ καὶ

tione, si quidem et vulgus et poëtae et magnus numerus praestantissimorum philosophorum attestatur deum esse animal. quo ipso valent etiam quae hinc porro consequuntur. 139. si enim sunt dii, sunt animalia; si sunt autem animalia, sentiunt. omne enim animal ex participatione sensus intelligitur animal. si autem sentiunt, amarore afficiuntur et dulcedine. non enim per alium quidem aliquem sensum apprehendunt sensilia, et non etiam per gustum. unde eum a deo prorsus amputare aut ullum, ut semel dicam, sensum, est plane non probabile. 140. plures enim si haberet sensus homo, meliore etiam condicione esset: itaque magis oportebat, ut dicebat Carneades, una cum omnibus quos habet homo quinque sensibus, alios quoque plures deo tribuere, ut possit res plures apprehendere, non autem quinque illos auferre. dicendum est ergo deum habere aliquem gustum et per eum apprehendere quae sunt gustabilia. 141. sed si per gustum apprehendit, etiam amarore afficitur et dulcedine; dulcedine autem et amarore affectus

---

quotidie ante nos videmus, carne et ossibus praeditum, vel manibus et pedibus, aut alis pinnisve instructum.

r) *ὥστε*] ita malui ex ms Ciz. pro *ᾧτε*.

s) *εἰ δὲ ζῷά εἰσιν, αἰσθάνονται*] deum ut vivere, ita sensu longe perfectissimo pollere, nulla ratio est quae dubitare nos permittat. at sensum illum ita esse in deo comparatum ut in nobis vel in mutis animantibus aut iisdem obnoxium incommodis terminisque circumscriptum et imperfectionibus in deo reperiri, quis ideo dixerit? multis est luminibus opus ad unam non adeo magnam domum illustrandam, at sol unus tot orbibus sufficit. quod oculis auribus et tactu multi simplices non assequuntur, unius sagacis hominis ratio intelligit.

t) *οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τῆς γεύσεως*] ms Ciz. *τὸ διὰ τῆς γεύσεως*. male.

u) *δέον καὶ ἄλλας αὐτῷ περισσοτέρας*] recte hoc Carneades; sed debebat addere, intelligentiae vim immensam in deo et omnisciam perfectamque beatitatem illi esse instar mille sensuum, ac si totus oculus, totus auris, totus sensus esset. porro in verbis *σὺν ταῖς πάσαις ὑπαρχούσαις πέντε* vocabulum *ὑπαρχούσαις* refertur ad homines non ad deum; in ms Ciz. plane abest.

x) *γλυκάζεται καὶ πικράζεται*] ita legendum, licet *γλυκάζεται* in editis excidit. quod vero ad rem ipsam attinet, non opus est dicere deum illo quem nos gustamus dulcore vel amarore affici, non magis quam hominem necesse est capi iis, quibus sues oblectantur. sufficit enim deum *αὐταρκέστατον* illa in se constanti semper ac summa acquiescentia et voluptate frui super omnem, quae cogitari potest, dulcedinem, nec in-

πικραζόμενος εὐαρεστήσει τισὶ καὶ δυσαρεστήσει y)· δυσαρεστῶν
δέ τισι καὶ ὀχλήσεως z) ἔσται δεκτικὸς καὶ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον
μεταβολῆς. εἰ δὲ τοῦτο, φθαρτός ἐστιν. ὥστε εἴπερ εἰσὶ θεοί,
142 φθαρτοί εἰσιν· οὐκ ἄρα θεοί εἰσιν. εἴγε μὴν ἔστι θεός, ζῷόν
ἐστιν· εἰ ζῷόν ἐστι, καὶ αἰσθάνεται. τὸ γὰρ ζῷον τοῦ μὴ ζῴου οὐκ
ἄλλῳ τινὶ διαφέρει ἢ τῷ αἰσθάνεσθαι. εἰ δὲ αἰσθάνεται, καὶ
143 ἀκούει καὶ ὁρᾷ καὶ ὀσφραίνεται καὶ ἅπτεται. εἰ δὲ τοῦτο, ἔστι
τινὰ τὰ καθ᾽ ἑκάστην αἴσθησιν οἰκειοῦντα αὐτὸν καὶ ἀλλο-
P 584 τριοῦντα a), οἷον κατὰ μὲν ὅρασιν τὰ συμμέτρως ἔχοντα καὶ οὐχ
ἑτέρως, κατὰ δὲ ἀκοὴν ἐμμελεῖς φωναὶ καὶ οὐχ αἱ μὴ οὕτως
ἔχουσαι. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. εἰ δὲ
τοῦτο, ἔστι τινὰ τῷ θεῷ ὀχληρά· καὶ εἰ ἔστι τινὰ θεῷ ὀχληρά,
γίνεται ἐν τῇ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῇ θεός, ὥστε καὶ ἐν φθορᾷ.
φθαρτὸς ἄρα ὁ θεός. τοῦτο δὲ παρὰ τὴν κοινὴν ἔννοιαν ὑπῆρ-
144 χεν αὐτοῦ. τοίνυν οὐκ ἔστι τὸ θεῖον. ἔστι δὲ καὶ ἐπὶ μιᾶς αἰσθή-
σεως ἐξεργαστικώτερον b) τιθέναι τὸν λόγον, οἷον τῆς ὁράσεως.
εἰ γάρ ἐστι τὸ θεῖον, ζῷόν ἐστιν· εἰ ζῷόν ἐστιν, ὁρᾷ ὅλος·

οὖλος (γὰρ) ὁρᾷ c), οὖλος δὲ νοεῖ, οὖλος δέ τ᾽ ἀκούει.

aliquibus delectabitur et offendetur. aliquibus autem offensus erit etiam capax molestiae et mutationis in deterius. quod si ita est, in eum quoque cadit interitus. quamobrem si sunt dii, in eos cadit interitus: non sunt ergo dii. 142. et si est quidem deus, est animal: si est animal, sentit etiam. animal enim a non animali non alia re differt, quam quod sentiat. si autem sentit; et audit et videt et odoratur et tangit. 143. quod si ita est, sunt quaedam in unoquoque sensu quae ipsum alliciunt et alienant, ut in visu quidem quae habent symmetriam ac proportionem, non quae his destituta sunt; in auditu voces modulatae ac harmonicae, non quae aliter se habent. similiter in aliis quoque sensibus. quod si ita est, sunt quaedam deo molesta. et si sunt aliqua deo molesta, obnoxius est deus mutationi ad deterius. quamobrem interitu etiam obnoxius erit. in deum ergo cadit interitus. hoc autem est praeter communem eius notionem. non est ergo deus. 144. licet autem de uno quoque sensu efficacius etiam struere argumentum, utpote de visu. nam si est deus, est animal: si est animal, totus videt:

totus namque videt, totus mens totus et audit.

---

digere iis quae nos velut suavia, quia naturam nostram alunt, appetimus. mox pro *εὐαρεστήσει τισί* in ms Savil. est *εὐαρεστήσει τι*.

y) *καὶ δυσαρεστήσει*] deo nihil amarum, deo nihil malum est, licet norit et intelligat omnia; sic nihil inquinat solem, quamvis foedissima quaeque illi aperta sunt ac patent. quam iniquum autem ab homine ad deum argumentari, cum inter homines etiam sint, qui malis et iniucundis longe minus, etiam cum sentiunt, afficiantur.

z) *καὶ ὀχλήσεως*] dicuntur deo displicere quae cum sanctissima eius natura pugnant, ut cum luce tenebrae. sed longe abest ut sol molestiam inde sentiat et a tenebris perturbetur: longe minus deum potest alterare qui peccando offendit et offendendo hoc est a deo recedendo poenam sibi contrahit gravem atque a luce in tenebras incidit.

P 584 a) *οἰκειοῦντα αὐτὸν καὶ ἀλλοτριοῦντα*] mire sibi placet Sextus in hoc argumento, ut iterum repetat quod aliis verbis modo dixit. unde vero est quod in sensu quovis nostro alia nos iucunde afficiant, alia vicissim addant molestiam? nonne ab indigentia et imbecillitate nostra? quam multa sunt pueris iucunda et molesta quae viros in neutram partem tangunt?

b) *ἐξεργαστικώτερον*] ms Ciz. *ἐπεξεργαστικώτερον*.

c) *οὖλος ὁρᾷ*] versus Xenophanis [fr. 2 p. 35 Karsten.], ut colligitur e

εἰ δὲ ὁρᾷ, καὶ λευκὰ ὁρᾷ καὶ μέλανα [d]). ἀλλ' ἐπεὶ λευκὸν μέν 145
ἐστι τὸ διακριτικὸν ὄψεως, μέλαν δὲ τὸ συγχυτικὸν ὄψεως, δια-
κρίνεται τὴν ὄψιν καὶ συγχεῖται ὁ θεός. εἰ δὲ διακρίσεως καὶ
συγχύσεώς ἐστι δεκτικός, καὶ φθορᾶς ἔσται δεκτικός. τοίνυν εἰ
ἔστι τὸ θεῖον, φθαρτόν ἐστιν. οὐχὶ δέ γε φθαρτόν ἐστιν, οὐκ
ἄρα ἔστιν. καὶ μὴν ἡ αἴσθησις ἑτεροίωσίς τίς ἐστιν [e])· ἀμήχα- 146
νον γὰρ τὸ δι' αἰσθήσεώς τινος ἀντιλαμβανόμενον μὴ ἑτεροιοῦ-
σθαι, ἀλλὰ οὕτω διακεῖσθαι, ὡς πρὸ τῆς ἀντιλήψεως διέκειτο.
εἰ οὖν αἰσθάνεται ὁ θεός, καὶ ἑτεροιοῦται· εἰ δὲ ἑτεροιοῦται,
ἑτεροιώσεως δεκτικός ἐστι καὶ μεταβολῆς. δεκτικὸς δὲ ὢν μετα- 147
βολῆς πάντως καὶ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῆς ἔσται δεκτικός.
εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθαρτός ἐστιν. ἄτοπον δέ γε τὸ λέγειν τὸν θεὸν
φθαρτὸν ὑπάρχειν· ἄτοπον ἄρα καὶ τὸ ἀξιοῦν εἶναι τοῦτον.
πρὸς τούτοις εἰ ἔστι τι θεῖον, ἤτοι πεπερασμένον ἐστὶν ἢ ἀπει- 148

145. si autem videt, et alba videt et nigra. sed quoniam album quidem est quod dispergit ac disgregat visum, nigrum autem quod congregat ac confundit, in deo visus disgregatur et confunditur. si autem est capax discretionis et confusionis, est etiam capax interitus. quod si est, in deum cadit interitus. in deum autem non cadit interitus. non est ergo deus. 146. quin etiam sensus est alteratio: fieri enim non potest ut quod per sensum aliquid apprehendit, non alteretur neque aliter afficiatur quam afficiebatur ante apprehensionem. si ergo deus sentit, et alteratur. si autem alteratur, est capax alterationis et mutationis. 147. si autem est capax mutationis, est etiam omnino capax mutationis in deterius. quod si ita est, in eum etiam cadit interitus. est autem absurdum dicere in deum cadere interitum; est ergo etiam absurdum censere eum esse. 148. ad haec accedit, quod si est deus, aut est finitus aut in-

---

Laërtio 9 19, ubi refert deum ex philosophi illius sententia ὅλον ὁρᾶν καὶ ὅλον ἀκούειν, μὴ μέντοι ἀναπνεῖν, *totum videre, audire totum, non tamen indigere respiratione.* Plinius 2 hist. nat. 7 *totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animae, totus animi, totus sui.* gemina apud multos etiam Christianos scriptores leges, ut Cyrillum Hierosol. catechesi sexta p. 82 οὐκ ἐν μέρει βλέπων, ἐν μέρει δὲ τοῦ βλέπειν ἀπεστερημένος, ἀλλ' ὅλος ὢν ὀφθαλμὸς καὶ ὅλος ἀκοὴ καὶ ὅλος νοῦς, οὐχ ὡς ἡμεῖς ἐν μέρει νοῶν καὶ ἐν μέρει μὴ γινώσκων. S. Irenaeus apud Epiphanium haeresi 33 ὅλος ἔννοια ὤν, ὅλος θέλημα, ὅλος νοῦς, ὅλος ὀφθαλμός, ὅλος ἀκοή, ὅλος πηγὴ πάντων ἀγαθῶν. omitto alia loca laudata Cotelerio t. 2. monument. p. 525. qui Iacobi Boehmii placita sequuntur, ut Ioannes nuper Pordadscius, deum concipiunt ut lumen vivum immensum, omnia in se continens fovensque, atque in centro ipsius, veluti oculum. Stoicis deus *visus* teste Chalcidio p. 361.

d) λευκὰ ὁρᾷ καὶ μέλανα] ridiculum argumentum ab imbecillitate oculorum nostrorum petitum, quorum aciem albore dispergi, nigrore congregari saepius experimur. sed quis nescit inter oculos ipsos hominum, ne de aliis animantibus iam dicam, immane esse discrimen, et alios longe robustiores aliis, alios qui nec candore nec luce, alios qui ne tenebris quidem impediuntur ut non acutum videant. itaque nec deo quidem supererit alia ratio percipiendi colores, quam per humorem crystallinum vitreumque et tunicam reticam, ac de collyrio et ophthalmico erit illi circumspiciendum?

e) ἡ αἴσθησις ἑτεροίωσίς τίς ἐστιν] ait sensum esse alterationem, itaque et deum si sentiat, alterationi obnoxium fore. sed ne in hominibus quidem omnis sensus alterationem affert, ut quod sentio me vivere. longe minus in deo alterationem inducet, qui quae sentit ab omni sensit sempiternitate.

ρον· καὶ ἄπειρον μὲν οὐκ ἂν εἴη, ἐπεὶ καὶ ἀκίνητον ἂν εἴη καὶ
P 585 ἄψυχον f). εἰ γὰρ κινεῖται τὸ ἄπειρον, τόπον ἐκ τόπου μετέρ-
χεται· τόπον δὲ ἐκ τόπου μετερχόμενον ἐν τόπῳ ἐστίν· ἐν τόπῳ
δὲ ὂν πεπέρασται. εἰ ἄρα ἔστι τι ἄπειρον, ἀκίνητόν ἐστιν, ἢ
149 εἴπερ κινεῖται, οὐκ ἔστιν ἄπειρον. ὡσαύτως δὲ καὶ ἄψυχόν ἐστιν·
εἰ γὰρ ὑπὸ ψυχῆς συνέχεται g), πάντως ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ
πέρατα καὶ ἀπὸ τῶν περάτων ἐπὶ τὰ μέσα φερόμενον συνέχεται.
ἐν δὲ ἀπείρῳ οὐδέν ἐστι μέσον οὐδὲ πέρας· ὥστε οὐδὲ ἔμψυχόν
ἐστι τὸ ἄπειρον. καὶ διὰ τοῦτο εἰ ἄπειρόν ἐστι τὸ θεῖον, οὔτε
κινεῖται οὔτε ἔμψυχόν ἐστι. κινεῖται δὲ τὸ θεῖον καὶ ἐμψυχίας
150 ἀξιοῦται μετέχειν· οὐκ ἄρα ἄπειρόν ἐστι τὸ θεῖον. καὶ μὴν οὐδὲ
πεπερασμένον· ἐπεὶ γὰρ τὸ πεπερασμένον τοῦ ἀπείρου μέρος ἐστί,
τὸ δὲ ὅλον τοῦ μέρους κρεῖττόν ἐστι, δῆλον ὡς τὸ ἄπειρον τοῦ
θείου κρεῖττον ἔσται καὶ κρατήσει τῆς θείας φύσεως. ἄτοπον δὲ
τὸ λέγειν θεοῦ τι κρεῖττον καὶ κρατεῖν τῆς τοῦ θεοῦ φύσεως.
τοίνυν οὐδὲ πεπερασμένον ἐστὶ τὸ θεῖον. ἀλλ᾽ εἰ μήτε ἄπειρόν
ἐστι μήτε πεπερασμένον, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι τρίτον νοεῖν,
151 οὐδὲν ἔσται τὸ θεῖον. καὶ μὴν εἰ ἔστι τι τὸ θεῖον, ἤτοι σῶμά
ἐστιν ἢ ἀσώματον· οὔτε δὲ ἀσώματόν ἐστιν, ἐπεὶ ἄψυχον ἔσται h)

finitus. et infinitus quidem esse non potest: esset enim et immobilis et inanimus. si enim movetur infinitum, transit a loco in alium. transiens autem a loco in locum est in loco. si sit autem in loco, est finitum. si est ergo aliquid infinitum, est immobile; aut si movetur, non est infinitum. 149. similiter est etiam et inanimum: si enim continetur ab anima, omnino continetur permeans a mediis ad fines et a finibus ad media. in infinito autem nullum est medium neque finis; quare nec infinitum est animatum. et ideo si deus est infinitus, neque movetur neque est animatus. deus autem movetur et censetur esse particeps vitae et animationis: non est ergo deus infinitus. 150. sed nec finitus: nam quoniam finitum est pars infiniti, totum autem est parte melius ac praestantius; perspicuum est quod infinitum ita futurum esset deo melius ac praestantius et prae divina natura praestaret. absurdum est autem dicere deo esse aliquid melius ac prae divina natura praestare. ergo nec finitus est deus. sed si nec est finitus nec infinitus, et praeter haec non potest tertium intelligi, nihil erit deus. 151. quin etiam si est deus, aut est corpus aut res incorporea. sed neque res est incorpo-

---

f) *καὶ ἀκίνητον ἂν εἴη καὶ ἄψυχον*] ait Sextus deum si sit infinitus ac immensus, oportere esse immobilem et vita destitutum. valeret aliquid eius ratiocinatio si lapidem deum conciperemus aut truncum. sed cum sit infinitus spiritus omnia in se continens, potest utique movere quae vult adeoque et moveri sine loci mutatione, quemadmodum anima nostra quando cogitat: quamobrem haud dubie et vivit deus et vitae eius nihil eius immensitas obstat. quod vero cogitatio etiam animi nostri non fiat per motum localem sive loci mutationem in partibus corporis organici, vide, si placet, probantem Radulphum Cudworthum in systemate intelligibili universi p. 761.

P 585 g) *εἰ γὰρ ὑπὸ ψυχῆς συνέχεται*] ms Ciz. *ἀπὸ ψυχῆς*. dixerat supra sect. 81 ex Stoicorum mente omnia *ἡνωμένα* sive composita corpora *συνέχεσθαι* vel *ὑπὸ ψιλῆς ἕξεως* vel *ὑπὸ φύσεως* vel *ὑπὸ ψυχῆς*, itaque iam illis obiicit, si deus vivat, eum fore corpus *ὑπὸ ψυχῆς συνεχόμενον*. nihil hoc quidem ad nos, qui deum non compositum neque corpus cum Stoicis sed spiritum purissimum, neque contineri ab anima sed totam mentem esse persuasi sumus. ad quod Stoicis tamen opponit Sextus deum, si anima contineretur, oportere contineri a centro ad extrema et ab extremis ad centrum, in infinito autem nihil esse medium, extre-

καὶ ἀναίσθητον καὶ οὐδὲν δυνάμενον ἐνεργεῖν τὸ ἀσώματον· οὔτε σῶμα, ἐπεὶ πᾶν σῶμα μετάβλητόν τέ ἐστι καὶ φθαρτόν. ἄφθαρ-
τον δὲ τὸ θεῖον· οὐ τοίνυν ὑπάρχει τὸ θεῖον. εἴγε μὴν ἔστι τὸ 152
θεῖον, πάντως καὶ ζῷόν ἐστιν· εἰ δὲ ζῷόν ἐστι, πάντως καὶ πανάρετόν ἐστι καὶ εὐδαῖμον. εὐδαιμονία δὲ χωρὶς ἀρετῆς οὐ δύναται ὑποστῆναι. εἰ δὲ πανάρετός ἐστι, καὶ πάσας ἔχει τὰς ἀρετάς· ἀλλ᾽ οὐ πάσας μὲν ἔχει τὰς ἀρετάς[i]*), οὐχὶ δέ γε καὶ ἐγκράτειαν ἔχει καὶ καρτερίαν. οὐχὶ δέ γε ταύτας μὲν ἔχει τὰς ἀρετάς· οὐχὶ δέ γέ ἐστί τινα δυσαπόσχετα καὶ δυσεγκαρτέρητα*
τῷ θεῷ. ἐγκράτεια γάρ ἐστι[k]*) διάθεσις ἀνυπέρβατος τῶν καθ᾽* 153
ὀρθὸν λόγον γιγνομένων ἢ ἀρετὴ ὑπεράνω ποιοῦσα ἡμᾶς τῶν P 586
δοκούντων εἶναι δυσαποσχέτων. ἐγκρατεύεται γάρ, φασίν, οὐχ ὁ θανατιώσης γραὸς ἀπεχόμενος, ἀλλ᾽ ὁ Λαΐδος καὶ Φρύνης[l]*)*
ἢ τινος τοιαύτης δυνάμενος ἀπολαῦσαι, εἶτα ἀπεχόμενος. καρ- 154

rea; nam res incorporea erit inanima et insensilis et quae nihil valet agere: neque corpus; nam omne corpus est mutabile et in quod cadit interitus. in deum autem non cadit interitus: non est ergo deus. 152. si est porro deus, omnino est etiam animal; si est autem animal, omnino est et omni virtute praeditum et felix ac beatum. beatitudo autem absque virtute non potest consistere. si est autem omni virtute praeditus, omnes etiam habet virtutes; sed non omnes quidem habet virtutes, continentiam autem et tolerantiam non habet. nec vero has quidem habet virtutes; nullae autem sunt res a quibus se aegre abstinere et quas difficulter sustinere possit deus. 153. est enim continentia virtus quae excedere nescit modum, sed omnia facit secundum rectam rationem, vel est virtus, quae nos reddit superiores iis, quae videntur esse huiusmodi ut difficiliter ab iis possit abstineri. continens est enim, inquiunt, non qui a moribunda vetula abstinet, sed qui, cum Laide et Phryne possit frui, se abstinet. 154. tolerantia autem est

---

mum nihil; respondebunt Stoici infinitum deum infinita etiam contineri anima.

h) *ἐπεὶ ἄψυχον ἔσται*] quid quaeso principium est petere, si hoc non est, tamquam rem demonstratam affirmare quod res incorporea et spiritus sentire et agere non possit vitaque destitui omne quod non sit corpus, sit necesse. vicissim ii, qui deum esse corpus aiunt, negabunt itidem posse demonstrari, quod mox subiungit Sextus, corpus omne esse mutationi corruptionique obnoxium.

i) *οὐ πάσας μὲν ἔχει τὰς ἀρετάς*] deus *πανάρετος* est, quia habet omnes virtutes divinas, ut omnipotentiam bonitatem sanctitatem et sapientiam summam aliasque quas ne cogitando quidem potest assequi mens humana. quod autem non locum habent in deo virtutes quaedam hominum, ut fortitudo temperantia castitas patientia et similes, quae imbecillitatem aut inopiam praesupponunt, vel quae subiectionem, ut pietas et obedientia, non magis ad rem facit quam si quis hominem ideo negaret esse virtute satis insignem aut exornatum, quoniam non habet virtutem aranei apis bovis vel bombycis pulicisve.

k) *ἐγκράτεια γάρ ἐστι*] Stoicorum haec definitio continentiae apud Laërtium 7 93 *ἐγκράτεια διάθεσις ἀνυπέρβατος τῶν κατ᾽ ὀρθὸν λόγον ἢ ἕξις ἀήττητος ἡδονῶν.*

l) ὁ *Λαΐδος καὶ Φρύνης*] Lais et Phryne duo celebria per Graeciam P 586
scorta, non minus elegantia formae ac lenociniis quam prostratae pudicitiae caussa passim memorata scriptoribus. de Phryne dictum supra ad lib. adversus Rhetoras sect. 4; de Laide utraque, duae enim fuere mater et filia, Menagius ad Laërtii Aristippum lib. 2 sect. 74.

τερία δέ [m]) ἐστιν ἐπιστήμη ὑπομενετέων καὶ οὐχ ὑπομενετέων, ἢ ἀρετὴ ὑπεράνω ποιοῦσα ἡμᾶς τῶν δοκούντων εἶναι δυσυπομενήτων [n]). χρῆται γὰρ καρτερίᾳ ὁ τεμνόμενος καὶ ὁ καιόμενος,
155 ἔτι δὲ διακαρτερῶν, ἀλλ' οὐχ ὁ οἰνόμελι πίνων [o]). ἔσται οὖν τινα τῷ θεῷ δυσυπομένητα καὶ δυσαπόσχετα· εἰ γὰρ μὴ ἔσται, οὐχὶ ταύτας ἕξει τὰς ἀρετάς, τουτέστι τὴν ἐγκράτειαν καὶ καρ-
156 τερίαν. εἰ δὲ ταύτας οὐκ ἔχει τὰς ἀρετάς — ἐπεὶ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας οὐδέν ἐστι —, τὰς ἀντιθέτους ταῖσδε ταῖς ἀρεταῖς ἕξει κακίας [p]), ὥσπερ τὴν μαλακίαν καὶ τὴν ἀκρασίαν. καθάπερ γὰρ ὁ μὴ ἔχων τὴν ὑγείαν νόσον ἔχει, οὕτως ὁ μὴ ἔχων ἐγκράτειαν καὶ καρτερίαν ἐν ταῖς ἀντικειμέναις ἐστὶ κακίαις· ὅπερ
157 ἄτοπον ἐπὶ θεοῦ λέγεσθαι. εἰ δέ ἐστί τινα δυσαπόσχετα καὶ δυσυπομένητα τῷ θεῷ, ἔστι τινὰ καὶ τὰ ἐπὶ τὸ χεῖρον αὐτοῦ μεταβλητικὰ καὶ ὀχλήσεως ποιητικά. ἀλλ' εἰ τοῦτο, δεκτικός

scientia eorum, quae sunt sustinenda et non sustinenda; vel est virtus quae nos reddit superiores iis quae videntur esse toleratu difficilia. utitur enim tolerantia qui secatur et uritur idque fert forti et magno animo, non autem qui bibit mulsum. 155. erunt ergo quaedam quae a deo difficiliter poterunt tolerari et a quibus is difficiliter se abstinebit: nam si non erunt, non habebit has virtutes, nempe continentiam et tolerantiam. 156. si autem has non habet virtutes — quoniam inter virtutem et vitium nihil est medium — habebit vitia quae adversantur his virtutibus, utpote mollitiem et intemperantiam. quomodo enim qui non habet sanitatem, habet morbum; ita qui non habet continentiam et tolerantiam, est in vitiis quae ipsis adversantur: quod quidem de deo dici est absurdum. 157. si sunt autem aliqua, a quibus difficiliter abstinere et quae non faciliter ferre potest deus, sunt etiam quaedam quae eum movent in deterius et quae ei molestiam afferunt. sed

---

m) *καρτερία δέ*] similes fortitudinis ac tolerantiae definitiones ex Stoicorum commentariis refert Cicero 4 Tusculan. cap. 24 *fortitudo est animi affectio legi summae in perpetiendis rebus obtemperans*, vel *scientia perferendarum rerum*, vel *affectio animi in patiendo ac perferendo summae legi parens sine timore.* apud Laërtium 7 93 *ἡ καρτερία ἐπιστήμη ἢ ἕξις ὧν ἐμμενετέον καὶ μὴ καὶ οὐδετέρων.*

n) *δυσυπομενήτων*] ita legendum e ms Ciz. pro *δυσαπονήτων.* recurrit idem vocabulum mox infra: *ἔσται οὖν τινα τῷ θεῷ δυσυπομένητα καὶ δυσαπόσχετα.* atque iterum sect. 157.

o) *οὐχ ὁ οἰνόμελι πίνων*] inter potationum delicias fuit inprimis mel, quod aquae admistum *hydromeli* vel *μελίκρατον*, marinae aquae *lora*, aceto et aquae *oxymeli*, succo ex acerbis uvis *omphacomeli*, potui ex pomis *melomeli*, vino veteri austero *melitites*, vino vel musto denique (quod suavissimi saporis) *oenomeli* sive *mulsum* appellabatur. vide Andream Baccium de naturali vinorum historia lib. 1 cap. 16. Plotinus Ennead. 4 lib. 3 p. 391 *ὥσπερ ἐν οἴνῳ μέλιτος κράσει εἴ τι γλυκάζει, παρὰ τοῦ μέλιτος τοῦτο ἔσται.*

p) *τὰς ἀντιθέτους ἕξει κακίας*] inepte ita colligas: si princeps non habet virtutem obsequentis subditi, ergo contrarii (perduellionis) vitii est reus. potius apertum est, eum in quem non cadit per naturam genus quoddam virtutis, in eum nec contrarium cadere posse vitium, ut sonus quia fragrantiae vel formae amoenitate afficere nares oculosque non potest, nec afficit foetore ac deformitate. sol quia iustus et fortis non est, haud ideo est iniustus trepidusve, et spiritus quoniam non est mollis et laevis tactu, ideo nec hispidus aut asper. atque ut ipso, quod Sextus affert, exemplo utar valetudinis, hanc nisi improprie et inepte coelo nemo tribuerit, at ineptius etiam et absurdius inde dixerit aliquis ideo coelum aegrotare. adeo placet tamen haec cavillatio Sexto, ut eam iterum repetat infra sect. 172.

ἐστιν ὀχλήσεως ὁ θεὸς καὶ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῆς, διὸ καὶ
φθορᾶς. ὥστε εἴπερ ἐστὶν ὁ θεός, φθαρτός ἐστιν. οὐχὶ δὲ τὸ
δεύτερον, οὐκ ἄρα τὸ πρῶτον. ἔτι δὲ σὺν τοῖς προκειμένοις εἰ 158
πανάρετόν ἐστι τὸ θεῖον, καὶ ἀνδρείαν ἔχει· εἰ δὲ ἀνδρείαν ἔχει,
ἐπιστήμην ἔχει δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν [q]) καὶ τῶν μεταξύ. καὶ εἰ
τοῦτο, ἔστι τι θεῷ δεινόν. οὐ γὰρ δή γε ὁ ἀνδρεῖος διὰ ταῦτά 159
ἐστιν ἀνδρεῖος, ὅτι ἐπιστήμην ἔχει τοῦ ποῖά ἐστι τὰ δεινὰ τῷ
γείτονι ἀλλὰ τὰ αὐτῷ, ἅπερ οὐκ ἀπαράλλακτά ἐστι τοῖς τοῦ
πλησίον δεινοῖς. ὥστε ἐπεὶ ἀνδρεῖός ἐστιν ὁ θεός, ἔστι τι αὐτῷ P 587
δεινόν. εἰ ἔστι τι θεῷ δεινόν, ἔστι τι τῷ θεῷ ὀχλήσεως ποιητι- 160
κόν [r]). εἰ δὲ τοῦτο, ἐπιδεκτικός ἐστιν ὀχλήσεως· διὰ δὲ τοῦτο
καὶ φθορᾶς. ὅθεν εἰ ἔστι τὸ θεῖον, καὶ φθαρτόν ἐστιν. οὐχὶ δὲ
φθαρτόν ἐστιν, οὐκ ἄρα ἔστι. καὶ μὴν εἰ πανάρετόν ἐστι τὸ 161
θεῖον, καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ἔχει· εἰ δὲ μεγαλοψυχίαν ἔχει,
ἐπιστήμην ἔχει ποιοῦσαν ὑπεραίρειν [s]) τῶν συμβαινόντων. εἰ τοῦτο,
ἔστι τινὰ τὰ συμβαίνοντα αὐτῷ, ὧν ὑπεράνω γίνεται. εἰ δὲ
τοῦτο, ἔστι τινὰ καὶ ὀχληρὰ τὰ συμβαίνοντα αὐτῷ, καὶ οὕτω
φθαρτὸς ἔσται. οὐχὶ δέ γε τοῦτο· τοίνυν οὐδὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς.
πρὸς τούτοις εἴπερ πάσας ἔχει τὰς ἀρετὰς ὁ θεός, καὶ φρόνη- 162
σιν ἔχει· εἰ φρόνησιν, ἔχει καὶ ἐπιστήμην ἀγαθῶν [t]) τε καὶ κα-

si ita est, deus est capax molestiae ac perturbationis et mutationis in deterius, et ideo etiam interitus. quamobrem si est deus, in eum cadit interitus. non autem verum est secundum: nec ergo primum. 158. ad iam dicta accedit, quod si deus est omni virtute praeditus, habet etiam fortitudinem: si eam autem habet, habet scientiam rerum formidolosarum et non formidolosarum mediarumque. quod si ita est, est aliquid deo formidolosum. 159. neque enim propterea quisquam est vir fortis, quod sciat quaenam sunt vicino formidolosa, sed quae sibi; quae quidem non confundenda sunt cum iis quae proximo formidolosa esse queunt. quare cum sit deus fortis magnique et excelsi animi, est ei aliquid formidolosum. 160. si est deo aliquid formidolosum, est aliquid quod deo afferat molestiam. quod si hoc, est etiam quod afferat interitum. quo fit ut si est deus, in eum cadat interitus. in eum autem non cadit interitus: non est ergo. 161. praeterea si est deus omni virtute praeditus, habet excelsum quoque et magnum animum; si est autem magno et excelso animo, habet scientiam quae efficit, ut extollatur supra ea quae accidunt. quod si ita est, necesse est ipsi accidere nonnulla, quibus sit superior. hoc porro si est, sunt quaedam quae ei accidunt molesta, et ita in eum cadet interitus. non est autem hoc: ergo neque quod primo loco sumebatur. 162. praeterea si habet deus omnes virtutes, habet etiam prudentiam; si prudentiam, habet etiam scientiam bonorum et malo-

q) *ἐπιστήμην δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν*] respicit quod fortitudinem definiunt Stoici apud Ciceronem lib. 4 Tusculan. c. 24 *scientiam rerum formidolosarum contrariarumque, repellendarum aut omnino negligendarum, conservantem earum rerum stabile iudicium.* vel, *conservationem stabilis iudicii in eis rebus quae formidolosae videntur subeundis et repellendis.*

r) *ὀχλήσεως ποιητικόν*] respicit iterum, quod Stoici metum, eodem Cicerone teste, *praemolestiam* appellarunt, *quod sit quasi dux consequentis molestiae.*

s) *ἐπιστήμην ποιοῦσαν ὑπεραίρειν*] magnanimitas secundum Stoicos *ἐπιστήμη ἢ ἕξις ὑπεράνω ποιοῦσα τῶν συμβαινόντων κοινῇ φαύλων τε καὶ σπουδαίων.* vide Laërtium 7 93.

t) *ἐπιστήμην ἀγαθῶν*] prudentiam apud eundem Laërtium 7 92 definiunt Stoici *ἐπιστήμην κακῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ οὐδετέρων.*

χῶν καὶ ἀδιαφόρων. εἰ δὲ ἐπιστήμην ἔχει τούτων, οἶδε ποῖά ἐστι
163 τὰ ἀγαθὰ καὶ κακὰ καὶ ἀδιάφορα. ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ πόνος τῶν ἀδιαφόρων ἐστίν u), οἶδε καὶ τὸν πόνον καὶ ποῖός τις ὑπάρχει τὴν φύσιν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ περιπέπτωκεν αὐτῷ· μὴ περιπεσὼν γὰρ οὐκ ἂν ἔσχε νόησιν αὐτοῦ x). ἀλλ' ὃν τρόπον ὁ μὴ περιπεπτωκὼς λευκῷ χρώματι καὶ μέλανι διὰ τὸ ἐκ γενετῆς εἶναι πηρός y) οὐ δύναται νόησιν ἔχειν χρώματος, οὕτως οὐδὲ θεὸς μὴ
164 περιπεπτωκὼς πόνῳ δύναται νόησιν ἔχειν τούτου. ὁπότε γὰρ ἡμεῖς οἱ περιπεσόντες πολλάκις τούτῳ z) τὴν ἰδιότητα τῆς περὶ τοὺς ποδαλγικοὺς ἀλγηδόνος οὐ δυνάμεθα τρανῶς γνωρίζειν οὐδὲ διηγουμένων ἡμῖν τινῶν συμβαλεῖν οὐδὲ παρ' αὐτῶν τῶν πεπονθότων συμφώνως ἀκοῦσαι, διὰ τὸ ἄλλως ἄλλους ταύτην ἑρμηνεύειν, καὶ τοὺς μὲν στροφῇ τοὺς δὲ κλάσει τοὺς δὲ νύξει a) λέγειν ὅμοιον αὐτοῖς παρακολουθεῖν· ἦπού γε θεὸς μηδ' ὅλως

rum et eorum quae vocant indifferentia. si eorum autem habet scientiam, novit quaenam sunt bona et mala et indifferentia. 163. quoniam autem dolor est etiam ex rebus indifferentibus, novit etiam dolorem et cuiusmodi sit eius natura. quod si hoc, etiam in ipsum dolor cadit: nam si non caderet, non haberet eius notionem. sed quomodo qui in album et nigrum colorem non incidit, propterea quod sit caecus ab ortu, non potest coloris habere conceptionem; ita deus qui dolorem non fuit expertus, non potest eius habere in mente notionem. 164. quando enim nos qui in dolorem saepe incidimus, non possumus distincte cognoscere proprietatem doloris eorum qui laborant podagra, neque aliis eum nobis referentibus coniicere, neque ab ipsis qui eum sunt perpessi, in eandem sententiam describi audimus, propterea quod alii aliter eum interpretantur, et hi quidem simile quid torsioni, alii fractioni, alii vero punctioni sibi accidere referunt; deus quidem certe

u) ὁ πόνος τῶν ἀδιαφόρων ἐστί] Cicero lib. 2 Tuscul. c. 13 sq. ex Stoicorum sententia multis disputat, ut probet, dolorem esse ex rebus mediis et indifferentibus.

x) μὴ περιπεσὼν γὰρ οὐκ ἂν ἔσχε νόησιν αὐτοῦ] cum homines multarum rerum νόησιν habeant, quas ipsi non sunt experti, morborum etiam medici ut Asclepiades, quem numquam aiunt ipsum aegrotasse; qua fronte audeat aliquis negare deo νόησιν sive intelligentiam doloris et mali, respectu earum rerum quas ipse condidit et a quibus dolorem et malum removet libenter, licet ipsi nihil malum sit et dolorem illi afferre nihil queat.

y) διὰ τὸ ἐκ γενετῆς εἶναι πηρός] a caeco nato ad deum colligere, et quod ille fortassis difficulter potest, huic penitus denegare, est argumentari baculo ad angulum et absurditati impietatem etiam adiungere.

z) οἱ περιπεσόντες πολλάκις τούτῳ] dolorem universe sive doloris genus quodcumque intelligit Sextus, non podagrae, ut argumenti haec sit sententia: nos dolores saepe sensimus, sed quia singillatim non sensimus dolores podagrae, quales illi sint, non possumus accurate nosse. multo minus doloris notionem habere poterit deus, qui nullum plane dolorem umquam sensit et expertus fuit. in promptu tamen est respondere, deum auctorem rerum omnium non venire in notionem illarum, nec ea quae illis accidunt discere isto modo quo nos, sed naturas et effectus rationesque universorum accuratissime perspectas habere divina luce suae intelligentiae, quam fallere nihil, fugere nihil potest.

a) στροφῇ – κλάσει – νύξει] Lucianus in Tragodopodagra [v. 21 sq.] etiam addit ustionem

διάπυρον τρέχει κακὸν
δίναισι φλογμῶν σάρκα πυρπολούμενον
ὁποῖα κρητὴρ μεστὸς Αἰτναίου πυρός κτέ.

πόνῳ περιπεπτωκὼς δύναται πόνου νόησιν ἔχειν; νὴ Δί', ἀλλὰ 165
πόνῳ μέν, φασίν, οὐ περιπέπτωκεν, ἡδονῇ δέ, κἀκ ταύτης ἐκεῖ- P 588
νον νενόηκεν· ὅπερ ἦν εὔηθες. πρῶτον μὲν γάρ ἐστιν ἀμήχα-
νον, μὴ πειραθέντα πόνου[b]) *νόησιν ἡδονῆς λαβεῖν· κατὰ γὰρ*
τὴν παντὸς τοῦ ἀλγύνοντος ὑπεξαίρεσιν[c]) *συνίστασθαι πέφυκεν.*
εἶτα καὶ τούτου συγχωρηθέντος πάλιν ἀκολουθεῖ τὸ φθαρτὸν 166
εἶναι τὸν θεόν· εἰ γὰρ τῆς τοιαύτης διαχύσεως[d]) *δεκτικός ἐστι,*
καὶ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῆς ἔσται δεκτικὸς ὁ θεός, καὶ φθαρ-
τός ἐστιν. οὐχὶ δέ γε τοῦτο· ὥστε οὐδὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς. εἴπερ τε 167
πανάρετόν ἐστι τὸ θεῖον καὶ τὴν φρόνησιν ἔχει, ἔχει καὶ τὴν
εὐβουλίαν, παρ' ὅσον ἡ εὐβουλία φρόνησίς ἐστι πρὸς τὰ βου-
λευτά[e]). *εἰ δὲ τὴν εὐβουλίαν ἔχει, καὶ βουλεύεται. εἰ δὲ βου-*

qui in nullum incidit dolorem, non potest doloris habere notionem. 165. ita sit sane, inquiunt, dolorem quidem non est expertus, at expertus est voluptatem, et ex ea doloris quoque notitiam hausit. sed hoc stultum est affirmare: nam primum quidem fieri non potest, ut si non sit expertus dolorem, voluptatis notionem acceperit. sua enim natura constat voluptas ex remotione omnium rerum quae dolore afficiunt. 166. deinde hoc quoque concesso rursus sequitur, ut in deum cadat interitus: nam si deus est capax huiusmodi diffusionis, erit etiam capax mutationis in deterius, et in eum cadet interitus. non est autem hoc; quare nec quod initio fuit positum. 167. et si deus est praeditus omni virtute et habet prudentiam, habet etiam consilii capiendi virtutem; quandoquidem virtus capiendi consilii est pru-

---

b) ***ἀμήχανον μὴ πειραθέντα πόνου***] non omnino necesse est caecitatis P 588
surditatisque fecisse periculum, ut intelligas quid sit videre vel audire; neque aegrotasse est opus, ut noris quid sit sanitas, aut laborasse egestate, ut notionem habeas opum ac divitiarum. nec sceleratum quidem esse oportet, ut scias quid sit virtus et pietas.

c) ***κατὰ τὴν παντὸς τοῦ ἀλγύνοντος ὑπεξαίρεσιν***] Epicuri haec sententia, voluptatem stabilem esse in *ἀναιρέσει ἀλγηδόνων* atque *ἀνοχλησίᾳ* sive indolentia. vide quae viri docti ad Laërtii Aristippum lib. 2 sect. 87. etiamsi vero hoc detur, voluptatem consistere in vacuitate a dolore, non inde sequitur doloris periculum fecisse oportere illum, qui voluptate gaudeat.

d) ***τῆς τοιαύτης διαχύσεως***] ita legendum e ms Ciz., non ***τὶς τοιαύτης***. Stoici voluptatem dicebant esse *διάχυσιν* sive effusionem animi in laetitia praeter modum elatam ac gestientem, ut constat e Cicerone 3 Tusculan. c. 11 lib. 4 c. 6 etc. sive *ἀνάλυσιν ἀρετῆς*, qua veluti liquescimus fluimusque mollitia. vide Laertium 7 114 et Lipsium manuduct. 3 5. huiusmodi voluptatem tamquam vitiosam rem ab animo sapientis hominis longe abesse disputabant Stoici, ut ex eodem Cicerone 2 de Fin. cap. 4 aliisque locis apparet; certe a deo abesse longissime, nemo sanus negaverit, ut contra in ipso est gaudium *αὐταρκέστατον*, securum perpetuum et nulla temeratum nube serenum.

e) ***ἡ εὐβουλία φρόνησίς ἐστι πρὸς τὰ βουλευτά***] in ms Ciz. ***πρὸς τὰ βουλεύματα***, minus bene. etiamsi autem in deo est *φρόνησις* sive omni potius *φρονήσει* humana infinitis modis superior sapientia, hinc neutiquam sequitur in eodem esse ***εὐβουλίαν*** tam imperfectam, ut Sextus hoc loco ex Stoicorum scitis humanam sollertiam in consilio rebus dubiis inveniendo dubiam et incertam atque adeo deliberantem interpretatur. quin inter homines is merito habetur prudentissimus, cui diu consultare secum non est necesse, sed in promptu videre est, quid in re qualibet factu sit optimum. itaque nec deo omnipotenti ac sapientissimo alia ***εὐβουλία*** tribui sine summa absurditate potest, quam quae sine ulla tergiversatione aut in utramque partem sollicita comparatione et citra ullum erroris aut impedimenti (nedum, quod insulse a Sexto subiicitur, inte-

168 λεύεται, ἔστι τι ἄδηλον αὐτῷ· εἰ γὰρ μηδέν ἐστιν ἄδηλον αὐτῷ,
οὐ βουλεύεται. εἰ δέ, τὴν εὐβουλίαν ἔχει τῷ τὴν βουλὴν ἀδήλου
τινὸς ἔχεσθαι, ζήτησιν οὖσαν περὶ τοῦ πῶς ἐν τοῖς παροῦσιν
ὀρθῶς διεξάγομεν. ἄτοπον δέ γέ ἐστι τὸ μὴ βουλεύεσθαι μηδὲ
εὐβουλίαν ἔχειν τὸν θεόν· τοίνυν ἔχει ταύτην καὶ ἔστι τι ἄδηλον
169 αὐτῷ. εἰ δέ ἐστι τι ἄδηλον θεῷ, οὐκ ἄλλο μέν τί ἐστιν ἄδηλον
θεῷ, οὐχὶ δέ γε καὶ τὸ τοιοῦτον[f]), οἷον εἰ ἔστι τινὰ αὐτοῦ ἐν
τῇ ἀπειρίᾳ φθαρτικά. ἀλλ' εἰ τοῦτό ἐστιν ἄδηλον αὐτῷ, πάν-
τως κατὰ τὴν προσδοκίαν τῶν φθαρτικῶν αὐτοῦ τούτων, ἐξ ὧν
170 ἐν συνθρoήσει τινὶ καὶ κινήματι γενήσεται, καὶ φοβοῖτο. εἰ δὲ
ἐν συγκινήματι τοιούτῳ γίνεται, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβο-
λῆς ἔσται δεκτικός· διὰ δὲ τοῦτο καὶ φθαρτός. ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ
171 μὴ ὅλως αὐτὸν ὑπάρχειν. καὶ ἄλλως εἰ μηδὲν ἄδηλόν ἐστι θεῷ,
P 589 ἀλλὰ αὐτόθεν ἐκ φύσεως πάντων καταληπτικὸς καθέστηκεν, οὐκ
ἔχει τέχνην[g]). ἀλλ' ὃν τρόπον οὐκ ἂν εἴποιμεν περὶ τὸν βάτρα-
χον ἢ τὸν δελφῖνα, φύσει νηκτικοὺς ὄντας, τέχνην εἶναι νηκτι-
κήν· τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ περὶ τὸν θεὸν ἐκ φύσεως πάντα
καταλαμβανόμενον εἴποιμεν ἂν εἶναι τέχνην τῷ ἀδήλου τινὸς καὶ
172 τοῦ αὐτόθεν μὴ καταλαμβανομένου ἐφάπτεσθαι τὴν τέχνην. ἀλλ'

dentia in consultationibus. si autem habet virtutem capiendi consilii, consultat etiam. 168. si autem consultat, est ei aliquid obscurum: nam si nihil est ei obscurum, non consultat. si autem est, habet consilii capiendi virtutem, eo quod consilium versetur in aliquo obscuro, ut quod sit quaestio quemadmodum recte nos geramus in rebus praesentibus. est autem absurdum deum non consultare neque habere virtutem capiendi consilii; eam ergo habet et est ei aliquid obscurum. 169. si est autem deo aliquid obscurum, non est quicquam aliud magis deo obscurum quam hoc, num aliqua sint in infinitate illi allatura interitum? sed si hoc est ei obscurum, omnino ex exspectatione eorum quae ei possunt afferre interitum, motibus ac perturbationibus afficietur. 170. si est autem in huiusmodi commotione, erit etiam capax mutationis in deterius; et ideo in eum cadet etiam interitus. cui est consequens ut non sit omnino. 171. et alioqui si deo nihil est obscurum, sed ex se ipso a natura omnia comprehendit, caret arte. sed quomodo in rana aut delphino, qui sunt natura natatiles, non dixerimus esse artem natandi; ita nec in deo, qui a natura omnia comprehendit, dixerimus esse artem, eo quod ars attingat aliquid antea obscurum, et quod ex se non com-

---

ritus ac dissolutionis) metum statim pervidet et ab omni tempore providit quid factu praestet maximeque expediat ad scopum assequendum, quem pro sapientia sua sibi proposuit. ita in deum etiam cadit *εὐβουλία*, quam ex Stoicis Suidas definit *ἐπιστήμην τοῦ σκοπεῖσθαι, ποῖα καὶ πῶς πράττοντες πράξομεν συμφερόντως*. vide Laërtium 7 93.

f) *οὐχὶ δέ γε καὶ τὸ τοιοῦτον*] potius dixisset nihil ei esse certum et ignorare omnia, si ne suam quidem naturam intelligit, et qui fuit ab omni aeternitate, dubitare de durabilitate sua potest.

P 589 *g*) *οὐκ ἔχει τέχνην*] simile cum superioribus argumentum nec maioris ponderis, et qualia certissimis pro dei existentia argumentis ut opponeret tamquam *ἰσοσθενῆ*, debuisset sane Sextus erubescere. omni arte humana infinitis modis promptior sollertior potentior atque adeo maior excellentiorque est latiusque patet divina sapientia, qua coelum terramque condidit ille omnis *κάλλους γενεσιάρχης*, Sap. 13 3. itaque credo lectorem indignaturum, quod humanorum *τεχνημάτων* defectus deo obiiciantur; ac ne mihi etiam indignetur vereor, si in huiusmodi cavillationibus serio confutandis longiorem operam ponam.

εἰ μὴ ἔστι περὶ τὸν θεὸν τέχνη, οὐδὲ ἡ περὶ τὸν βίον τέχνη [h])
ἔσται περὶ αὐτόν· εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ ἡ ἀρετή [i]). μὴ ἔχων δὲ θεὸς
ἀρετήν, ἀνύπαρκτός ἐστι. καὶ ἄλλως λογικὸς ὢν ὁ θεὸς εἰ μὴ
ἔχει τὴν ἀρετήν, πάντως τὴν ἀντίθετον ἔχει κακίαν [k]). οὐχὶ δέ 173
γε τὴν ἀντίθετον ἔχει κακίαν· ἔχει ἄρα τέχνην ὁ θεός, καὶ ἔστι
τι ἄδηλον τῷ θεῷ. ᾧ ἕπεται τὸ φθαρτὸν αὐτὸν εἶναι, καθὼς
πρότερον [l]) ἐπελογισάμεθα. οὐδέ γε φθαρτός ἐστιν, οὐκ ἄρα
ἔστιν. εἴπερ τε μὴ ἔχει φρόνησιν, ὡς ὑπεμνήσαμεν [m]), οὐδὲ σω- 174
φροσύνην ἔχει· ἔστι γὰρ ἡ σωφροσύνη ἕξις ἐν αἱρέσεσι [n]) καὶ
φυγαῖς σώζουσα τὰ τῆς φρονήσεως κρίματα. καὶ ἄλλως δὲ εἰ 175
μηδέν ἐστιν ὃ τὰς τοῦ θεοῦ ὀρέξεις κινήσει μηδὲ ἔστι τι ὃ ἐπι-
σπάσεται τὸν θεόν, πῶς ἐροῦμεν αὐτὸν εἶναι σώφρονα, τῆς σω-
φροσύνης κατὰ τοιοῦτόν τινα λόγον ἡμῖν νενοημένης; καθάπερ
γὰρ οὐκ ἂν εἴποιμεν τὸν κίονα σωφρονεῖν [o]), κατὰ τὸν αὐτὸν

prehenditur. 172. sed si in deo non est ars, nec in eo erit ars vitae: quodsi hoc ita est, neque virtus. non habens autem virtutem deus, non est. et alioqui cum sit deus ratione praeditus, si non habet virtutem, omnino habet vitium quod ei adversatur. 173. non habet autem vitium quod ei adversatur; deus ergo habet artem et est aliquid deo obscurum. cui est consequens, ut in eum cadat interitus, ut prius collegimus. in deum autem non cadit interitus: non est ergo. 174. et si non habet, ut admonuimus, prudentiam, neque habet temperantiam: est enim temperantia habitus servans iudicia prudentiae in iis quae sunt eligenda et fugienda. 175. et alioqui si nihil erit quod dei moveat appetitionem nec sit aliquid quod deum alliciat, quomodo dicemus eum esse temperantem, cum hac ratione notionem temperantiae in mente concipiamus? quemadmodum enim columnam non dixerimus esse temperantem, eodem modo nec deum esse temperantem recte dicemus.

---

h) *οὐδὲ ἡ περὶ τὸν βίον τέχνη*] articulum ἡ qui in editis exciderat, revocavi ex ms Ciz. inepte autem obiicitur deo, quod non habeat eiusmodi artem vitae, qualem homines usu et attentione assequuntur, cum habeat omni vitae arte humana perfectiorem sanctitatem iustitiamque coniunctam cum summa potentia ac sapientia.

i) *οὐδὲ ἡ ἀρετή*] Stoici statuebant virtutem posse doceri, ut notavit Laërtius 7 91, quam eorum sententiam propugnavit quoque Plutarchus libell. *ὅτι διδακτὸν ἡ ἀρετή*. hinc colligit Sextus virtutem ex artium esse numero, quae non *αὐτόθεν* et a natura inest, sed studio doctrina atque exercitatione comparatur. inde porro concludit deum, in quo locum non habeat eiusmodi ars, etiam virtute carere: quae mihi eiusdem generis videtur argumentatio ac si quis videns fornacem calescere iniectis lignis et admoto igne neget solem calore pollere, quoniam nulla in eum ad alendum ignem ligna congerantur.

k) *πάντως τὴν ἀντίθετον ἔχει κακίαν*] ineptus paralogismus et impudens, iam supra sect. 156 confutatus.

l) *καθὼς πρότερον*] sect. 169.

m) *ὡς ὑπεμνήσαμεν*] sect. 162. 167 sq.

n) *ἕξις ἐν αἱρέσεσι*] respicit Stoicam temperantiae definitionem, quam ita effert Tullius libro 4 Tuscul. c. 9 *temperantia sedat appetitiones et efficit ut hae rectae rationi pareant conservatque considerata iudicia mentis.*

o) *οὐκ ἂν εἴποιμεν τὸν κίονα σωφρονεῖν*] columnam vel statuam inanimem ideo nemo sanus dixerit temperantem vel a temperantia laudaverit, quia nihil agit illa prorsus adeoque nihil tribui ei potest quod ad virtutem pertineat. ex hominibus autem non ille maiorem meretur laudem temperantiae, qui ab appetitibus inordinatis vehementius caeteris perturbatur. nam in eo qui virtuti ac moderationi vel maxime studuit diligenter, longe minus acres solent esse impetus ac stimuli, quoniam omnem illorum vim continentiae assiduitate ac habitu labefactavit et

τρόπον οὐδὲ τὸν θεὸν δεόντως φήσομεν σώφρονα τυγχάνειν. περιαιρουμένων δὲ αὐτοῦ τούτων τῶν ἀρετῶν περιαιρεῖται καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ αἱ λοιπαί. ἀλλ' εἰ μηδεμίαν ἀρετὴν ἔχει ὁ θεός,
176 ἀνύπαρκτός ἐστι. τὸ δὲ ἡγούμενον, τὸ ἄρα λῆγον. πάλιν εἰ ἔστι τὸ θεῖον, ἤτοι ἔχει ἀρετὴν ἢ οὐκ ἔχει· καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔχει, φαῦλόν ἐστι τὸ θεῖον καὶ κακοδαιμονικόν. ὅπερ ἄτοπον. εἰ δὲ ἔχει,
P 590 ἔσται τι τοῦ θεοῦ κρεῖττον. ὃν γὰρ τρόπον ἡ τοῦ ἵππου ἀρετὴ [p]) αὐτοῦ τοῦ ἵππου ἐστὶ κρείττων καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀρετὴ τοῦ ἔχοντός ἐστι κρείττων· τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ τοῦ θεοῦ ἀρετὴ καὶ
177 αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ἔσται κρείττων. εἰ δέ ἐστι κρείττων τοῦ θεοῦ, δῆλον ὡς ἐλλιπῶς ἔχων φαύλως ἕξει καὶ φθαρτὸς γενήσεται. ἀλλ' εἰ μεταξὺ μὲν τῶν ἀντικειμένων οὐδέν ἐστιν, εἰς οὐδέτερον δὲ ὁρᾶται τῶν ἀντικειμένων ἐμπίπτων ὁ θεός, ῥητέον μὴ εἶναι θεόν.
178 καὶ ἔτι εἰ ἔστιν, ἤτοι φωνᾶέν ἐστιν ἢ ἄφωνον [q]). τὸ μὲν οὖν λέγειν ἄφωνον τὸν θεὸν τελέως ἄτοπον καὶ ταῖς κοιναῖς ἐννοίαις μαχόμενον. εἰ δὲ φωνᾶέν ἐστι, φωνῇ χρῆται καὶ ἔχει φωνητικὰ

si hae autem ab eo auferantur virtutes, tollitur etiam iustitia et caeterae. sed si deus nullam habet virtutem, nequaquam est. est autem antecedens: ergo est etiam consequens. 176. rursus si est deus, aut habet virtutem, aut non habet: et si quidem non habet, deus est malus et cacodaemon; quod quidem est absurdum. sin autem habet, erit deo aliquid melius ac praestantius. quomodo enim equi virtus est ipso equo melior ac praestantior et hominis virtus est melior ac praestantior eo qui ipsam habet, eodem modo dei virtus erit ipso quoque deo melior ac praestantior. 177. si est autem deo melior ac praestantior, est perspicuum quod cum adeo sit mancus ac defectus, male habebit et in eum cadet interitus. sed cum inter duo quidem haec inter se opposita nihil sit medium, neutrum autem horum quae sibi opponuntur, in deum cernitur cadere, dicendum est non esse deum. 178. et praeterea si est, aut est vocalis aut mutus. et deum quidem dicere esse mutum, est plane absurdum et repugnans communibus notionibus; sin

---

oppressit. in deum vero non cadit quidem per naturae eius perfectionem temperantia in rebus eiusmodi, a quibus abstinentes nos sobrii casti continentes appellamur; at est in eo longe sublimior ac divina virtus sanctitas, nihil admittens nisi bonum rectum purumque ac dignum sua maiestate, et per hanc sanctitatem deus auctor est hominibus, ut ipsi ab impuritate et incontinentia sibi caveant, cuius officii et notionem et fundamentum obligationis animorum nostrorum tabulis inscriptum a quo demum nisi a deo accepimus?

P 590 p) ὃν γὰρ τρόπον ἡ τοῦ ἵππου ἀρετή] falsum est equi virtutem esse equo praestantiorem, licet virtus sit cuiusque rei *τελείωσις* ac perfectio (ut ex Stoicorum sententia Laërtius 7 90), atque licet equus virtute sua pollens praestantior sit equo, qui illa virtute destituitur. at nihil haec ad deum, cuius virtus ab ipso neutiquam differt neque ab eo seiungi potest, utpote quae ipsi iam existenti neutiquam accesserit aut in complementum veluti perfectionis superaddita fuerit.

q) φωνᾶέν ἐστιν ἢ ἄφωνον] non magis necesse est ut dicamus deum esse mutum, quam ut affirmemus eum ita loqui ut nos per os linguamque et pulmonem atque asperam arteriam. deus potest voluntatem suam significare hoc est loqui omnibus quibus vult rebus a se creatis suggerereque congruente quo ipsi placet modo quaecumque vult spiritibus et corporibus, animatis et inanimatis, ratione carentibus et mente ac ratione praeditis. neque ad haec magis pulmone vel arteria aspera indiget quam ad edendum tonitrui fragorem. quodsi voce humana placitum ipsi est uti ad homines et lingua quam ipsi intelligunt eos alloqui, facile hoc ipsi est linguarum omnium architecto et universi domino, vel aëre iusso sonum eiuscemodi edere vel angelis administris.

ὄργανα, καθάπερ πνεύμονα καὶ τραχεῖαν ἀρτηρίαν γλῶσσάν τε
καὶ στόμα. τοῦτο δὲ ἄτοπον· καὶ ἐγγὺς τῆς Ἐπικούρου μυθολο-
γίας.r). τοίνυν ῥητέον μὴ ὑπάρχειν τὸν θεόν. καὶ γὰρ δὴ εἰ 179
φωνῇ χρῆται, ὁμιλεῖ· εἰ δὲ ὁμιλεῖ, πάντως κατά τινα διάλεκτον
ὁμιλεῖ. εἰ δὲ τοῦτο, τί μᾶλλον τῇ Ἑλληνίδι s) ἢ τῇ βαρβάρῳ t)
χρῆται γλώσσῃ; καὶ εἰ τῇ Ἑλληνίδι, τί μᾶλλον τῇ Ἰάδι ἢ τῇ
Αἰολίδι ἤ τινι τῶν ἄλλων; καὶ μὴν οὐδὲ πάσαις· οὐδεμιᾷ τοί-
νυν. καὶ γὰρ εἰ τῇ Ἑλληνίδι χρῆται, πῶς τῇ βαρβάρῳ χρήσε-
ται, εἰ μὴ ἐδίδαξέ τις αὐτόν u); εἰ μὴ ἑρμηνεῖς ἔχει παραπλη-
σίους τοῖς παρ' ἡμῖν δυναμένοις ἑρμηνεύειν; ῥητέον τοίνυν μὴ
χρῆσθαι φωνῇ τὸ θεῖον, διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀνύπαρκτον εἶναι.
πάλιν εἰ ἔστι θεῖον, ἤτοι σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώματον. ἀλλὰ ἀσώ- 180
ματον μὲν οὐκ ἂν εἴη διὰ τὰς ἔμπροσθεν x) ἡμῖν εἰρημένας αἰ-
τίας. εἰ δὲ σῶμά ἐστιν, ἤτοι σύγκριμά ἐστιν ἐκ τῶν ἁπλῶν στοι-
χείων ἢ ἁπλοῦν ἐστι καὶ στοιχειῶδες σῶμα. καὶ εἰ μὲν σύγκριμά
ἐστι, φθαρτόν ἐστι· πᾶν γὰρ τὸ κατὰ σύνοδόν τινων ἀποτε-
λεσθὲν ἀνάγκη διαλυόμενον φθείρεσθαι. εἰ δὲ ἁπλοῦν ἐστι σῶμα, 181
ἤτοι πῦρ ἐστιν ἢ ἀὴρ ἢ ὕδωρ ἢ γῆ. ὁποῖον δ' ἂν ᾖ τούτων,
ἄψυχόν ἐστι καὶ ἄλογον y). ὅπερ ἄτοπον. εἰ οὖν μήτε σύγκριμά P 591

autem est vocalis, voce utitur et habet instrumenta vocalia, nempe pulmonem et asperam arteriam et os et linguam. hoc autem est absurdum et non procul recedens a fabulis Epicuri. dicendum est ergo non esse deum. 179. etenim si voce utitur, colloquitur; si autem colloquitur, omnino aliquo sermone colloquitur. quod si ita est, cur magis utitur Graeca quam barbara lingua? et si Graeca, cur magis Ionica quam Aeolica aut aliqua alia? atqui neque omnibus; nulla ergo. etenim si Graeca utatur, quomodo utetur barbara, nisi quispiam eam docuerit? nisi habeat interpretes similes iis, qui apud nos possunt interpretari. dicendum est ergo deum non uti voce, et ideo non esse. 180. rursus si est deus, aut est corpus aut res incorporea. sed non est incorporeus propter causas quas prius diximus. sin autem est corpus, aut est concretum ac compositum ex simplicibus elementis aut est corpus simplex et elementare. et si est quidem concretum ac compositum, in ipsum cadit interitus: quidquid enim est confectum ex coitione aliquorum, necesse est ut dissolutum intereat. 181. si vero est corpus simplex, aut est ignis aut aër aut aqua aut terra. quodcumque autem sit ex iis, est inanimum et expers rationis. quod quidem est absurdum. si ergo neque

---

r) τῆς Ἐπικούρου μυθολογίας] tangit Epicuri dogma deos ἀνθρωπομόρφους sive humana forma statuentis, ut dictum supra ad sect. 25.

s) τί μᾶλλον τῇ Ἑλληνίδι] quemadmodum homo qui plurimas vel omnes nosset linguas, tamen si vellet cum altero colloqui, illa lingua utetur maxime, quam hunc maxime callere noverit; ita promptum est respondere, deum si humana voce monere aliquem fuerit dignatus, illa lingua eum allocuturum quam ille inprimis intellexerit.

t) τῇ Ἑλληνίδι ἢ τῇ βαρβάρῳ] ut populos omnes solenne est nostro in Graecos et barbaros distinguere, ita hoc loco linguas omnes dividit in Graecas barbarasque. vide 1 adv. Logicos sect. 246.

u) εἰ μὴ ἐδίδαξέ τις αὐτόν] ms Ciz. αὐτήν. at putidum prorsus et remotum ab omni pudore, deum detrudere ad scamna alphabetariorum negareque ei, cui omnia cogitata nostra aperta sunt, notam esse posse linguam mortalium, nisi quis eum grammaticus hanc scilicet edocuerit.

x) διὰ τὰς ἔμπροσθεν] remittit lectorem ad sect. 151, ubi vide si placet quae ad Sexti obiectiones respondi.

y) ἄψυχόν ἐστι καὶ ἄλογον] negarunt hoc omnino illi qui deum pu- P 591
rissimum esse ignem olim statuerunt, nec tamen dubitarunt eundem vita

ἐστιν ὁ θεὸς μήτε ἁπλοῦν σῶμα, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι, ῥητέον μηδὲν εἶναι τὸν θεόν. τοιοῦτον μὲν δὴ καὶ τὸ τῶν λόγων
182 *τούτων εἶδός ἐστιν. ἠρώτηνται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Καρνεάδου* z) *καὶ σωριτικῶς τινες, οὓς ὁ γνώριμος αὐτοῦ Κλειτόμαχος* a) *ὡς σπουδαιοτάτους καὶ ἀνυτικωτάτους ἀνέγραψεν, ἔχοντας τὸν τρόπον τοῦτον· εἰ Ζεὺς θεός ἐστι, καὶ ὁ Ποσειδῶν θεός ἐστι,*

τρεῖς γάρ τ' ἐκ Κρόνου b) *ἦμεν ἀδελφεοί, οὓς τέκε Ῥείη*
Ζεὺς καὶ ἐγώ c), *τρίτατος δ' Ἀΐδης, ἐνέροισιν ἀνάσσων.*
τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται d), *ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς.*

compositum corpus est deus neque simplex, praeter haec autem nihil est; dicendum est nihil esse deum. atque argumenta illa quidem sunt huiusmodi.
182. verum proposuit quoque soritice Carneades quasdam argumentationes, quas eius familiaris Clitomachus conscripsit ut exquisitissimas et efficacissimas, quae se habent hoc modo: si Iuppiter est deus, Neptunus quoque est deus,

tres sumus, enixa est Saturno quos Rhea fratres,
Iuppiter atque ego, tum rex Pluto tertius Orci.
cuncta tribus divisa nec expers ullus honore est.

---

et sapientia praeditum esse. ita Stoici (de quibus Lipsius lib. 1 physiol. diss. 6 sq.) et ante Stoicos Heraclitus atque Hippocrates, cuius haec sunt verba libro de carnibus: *δοκέει δέ μοι ὃ καλέομεν θερμὸν ἀθάνατόν τε εἶναι, καὶ νοεῖν πάντα καὶ ὁρῆν καὶ ἀκούειν καὶ εἰδέναι πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι.* nec dubium est Assyrios Persas aliosque populos, qui ignem divinis honoribus affecerunt, ei vitam quoque ac mentis vim tribuisse. quodsi Anaximenis sententiam latius expositam haberemus, appareret etiam ab ipso aërem, quem omnium esse *ἀρχήν* docuit neque a deo satis distinxit, neutiquam vita et ratione destitutum creditum fuisse. idem dicendum de Afris, quos imaginata figuratione aërem veneratos scribit Firmicus, nec non de aliis gentibus, quae vel aetherem vel aquam vel tellurem colendam duxere, de quibus multa praeter Gyraldum Vossiumque lib. 7 de idololatria Eduardus Baro Herbert de Cherbury in libro de gentilium religione.

z) *καὶ ὑπὸ τοῦ Καρνεάδου*] ita legendum e ms Ciz. pro *περὶ τοῦ Καρνεάδου.* quoniam vero Carneades nihil ipse scripsit, sed eius disputationes in literas redegit discipulus ipsius Clitomachus, apparet ex Clitomachi libris haec etiam hausisse Ciceronem lib. 3 de nat. deor. cap. 17: *si dii sunt, suntne etiam nymphae deae? si nymphae, Panisci etiam et Satyri? hi autem non sunt, ne nymphae quidem deae igitur. at earum templa sunt publice vota et dedicata. age porro, Iovem et Neptunum deum numeras. ergo etiam Orcus, frater eorum, deus, et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron Cocytus Pyriphlegethon, tum Charon, tum Cerberus dii putandi. at id quidem repudiandum. ne Orcus quidem igitur. quid dicitis ergo de fratribus? haec* Carneades *agebat, non ut deos tolleret, quid enim philosopho minus conveniens, sed ut Stoicos nihil de diis explicare convinceret.* plura eodem loco subiungit Cicero in eandem rationem a Carneade disputata, quae apud ipsum si placet vide usque ad caput 21.

a) *ὁ γνώριμος αὐτοῦ Κλειτόμαχος*] propter Carneadis disputationes adversus deos consignatas literis videtur Clitomachus ipse accenseri atheis a Theophilo Antiocheno lib. 3 ad Autolycum p. 121 *ὁπόσα τε Κλειτόμαχος ὁ Ἀκαδημαϊκὸς περὶ ἀθεότητος εἰσηγήσατο.* confer Thomam Reinesium 3 6 Var. Lect. p. 445.

b) *τρεῖς γάρ τ' ἐκ Κρόνου*] ita legendum ex Iliad. 15 vers. 187 pro *τρεῖς γάρ τε Κρόνου.* deinde *οὓς τέκε Ῥείη* pro *Ῥέα.* [ibid. *εἰμὲν* pro *ἦμεν. τέκετο Ῥέα* pro *τέκε Ῥ.*]

c) *Ζεὺς καὶ ἐγώ*] Neptunus haec apud Homerum loquitur.

d) *τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται*] ad hunc versum iuvabit conferre Gno-

ὥστε εἰ ὁ Ζεὺς θεός ἐστι, καὶ ὁ Ποσειδῶν ἀδελφὸς ὢν τούτου θεὸς γενήσεται. εἰ δὲ ὁ Ποσειδῶν θεός ἐστι, καὶ ὁ Ἀχελῷος [e]) 183
ἔσται θεός· εἰ δὲ ὁ Ἀχελῷος, καὶ ὁ Νεῖλος· εἰ ὁ Νεῖλος, καὶ πᾶς ποταμός· εἰ πᾶς ποταμός, καὶ οἱ ῥύακες ἂν εἶεν θεοί· εἰ οἱ ῥύακες, καὶ αἱ χαράδραι. οὐχὶ δὲ οἱ ῥύακες, οὐδὲ ὁ Ζεὺς ἄρα θεός ἐστιν. εἰ δέ γε ἦσαν θεοί, καὶ ὁ Ζεὺς ἂν θεὸς ἦν. οὐκ 184
ἄρα θεοί εἰσι. καὶ μὴν εἰ ὁ ἥλιος θεός ἐστι [f]), καὶ ἡμέρα ἂν
εἴη θεός· οὐ γὰρ ἄλλο τι ἦν ἡ ἡμέρα ἢ ἥλιος ὑπὲρ γῆς. εἰ δὲ P 592
ἡμέρα ἐστὶ θεός, καὶ ὁ μὴν ἐστι θεός· σύστημα γάρ ἐστιν ἐξ ἡμερῶν. εἰ δὲ ὁ μὴν θεός ἐστι, καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἂν εἴη θεός· σύστημα γάρ ἐστιν ἐκ μηνῶν ὁ ἐνιαυτός. οὐχὶ δέ γε τοῦτο· τοίνυν οὐδὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς. σὺν τῷ ἄτοπον εἶναί φασι τὴν μὲν ἡμέραν θεὸν εἶναι λέγειν, τὴν δὲ ἕω καὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ τὴν

quamobrem si Iuppiter est deus, Neptunus quoque cum sit eius frater, erit deus. 183. si autem Neptunus est deus, Achelous quoque erit deus; si autem Achelous, etiam Nilus; si Nilus, et quilibet fluvius; si quilibet fluvius, rivi quoque erunt dii; si autem rivi, etiam torrentes. non sunt autem rivi; nec Iuppiter ergo est deus. si autem essent dii, Iuppiter quoque esset deus. non sunt ergo dii. 184. quin etiam si sol esset deus, dies quoque esset deus: dies enim non est aliud nisi sol super terram. si autem dies est deus, mensis quoque est deus: mensis enim constat ex diebus. si autem mensis est deus, annus quoque est deus: annus enim constat ex mensibus. sed hoc non est: neque ergo quod est ab initio positum. et simul etiam dicunt esse absurdum dicere quidem diem esse deum, auroram autem et meridiem et

---

mologiam Homericam Iacobi Duporti p. 86 et Heracliti veteris grammatici allegorias Homericas p. 465. constat autem a Callimacho Homerum derideri quod coelum mare et inferos inter tres fratres divisa sorte scripserit: neminem enim fore tam stultum, ut tam dissimilia sorte velit periclitari, hymn. in Iovem vers. 60

> δηναιοὶ δ' οὐ πάμπαν ἀληθέες ἦσαν ἀοιδοί·
> φάντο πάλον Κρονίδῃσι διὰ τρίχα δώματα νεῖμαι.
> τίς δέ κ' ἐπ' Οὐλύμπῳ τε καὶ Ἄϊδι κλῆρον ἐρύσσαι,
> ὃς μάλα μὴ νενίηλος; ἐπ' ἰσαίῃ γὰρ ἔοικε
> πήλασθαι· τὰ δὲ τόσσον ὅσον διὰ πλεῖστον ἔχουσι.

e) ὁ Ἀχελῷος] celeberrimus Aetoliae fluvius, ut Nilus Aegypti. vide Ezech. Spanhemium ad Callimachum p. 673 et Vossium de Idololatria 9 35. apud eundem Vossium lib. 2 c. 79 sq. multa obvia sunt de divino honore fluviis exhibito quemadmodum et apud Christophorum Arnoldum ad Valerii Catonis diras in Battarum fluvium. Cicero 3 20 de nat. deor. ex Carneade: *si Ceres a gerendo (ita enim dicebas) terra ipsa dea est et ita habetur: quae est enim alia tellus? sin terra; mare etiam, quem Neptunum esse dicebas: ergo et flumina et fontes. itaque et fontis delubrum Maso ex Corsica dedicavit et in augurum precatione Tiberinum, Spinonem, Anemonem, Nodinum, alia propinquorum fluminum nomina videmus.*

f) εἰ ὁ ἥλιος θεός ἐστι] idem Cicero: *si sol deus et luna dea est, ergo etiam Lucifer ceteraeque errantes numerum deorum obtinebunt; igitur etiam inerrantes. cur autem arci* (iridis) *species non in deorum numero reponatur? est enim pulcher, et ob eam causam, quia speciem habeat admirabilem, Thaumante dicitur esse nata; cuius si divina natura est, quid facies nubibus? arcus enim ipse ex nubibus efficitur quodam modo coloratus, quarum una etiam Centauros peperisse dicitur. quod si nubes rettuleris in deos, referendae certe erunt tempestates, quae populi Romani ritibus con-* P 592
secratae sunt. ergo imbres nimbi procellae turbines dii putandi: nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostiam fluctibus consueverunt.

185 δείλην μηκέτι. εἴγε μὴν ἡ Ἄρτεμις θεός ἐστι, καὶ ἡ ἐνοδία[g])
τις ἂν εἴη θεός — ἐπ' ἴσης γὰρ ἐκείνῃ καὶ αὕτη δεδόξασται εἶναι
θεὰ ἡ Ἐνοδία — καὶ ἡ προθυριδία[h]) καὶ ἐπιμύλιος καὶ ἐπικλιβά-
186 νιος[i]). οὐδέ γε τοῦτο· οὐκ ἄρα τὸ ἐξ ἀρχῆς. εἴγε μὴν τὴν Ἀφρο-
δίτην θεὰν λέγομεν εἶναι, ἔσται καὶ ὁ Ἔρως, υἱὸς ὢν Ἀφροδί-
187 της, θεός. ἀλλ' εἰ ὁ Ἔρως θεός ἐστι, καὶ ὁ ἔλεος ἔσται θεός·
ἀμφότερα γάρ ἐστι ψυχικὰ πάθη· καὶ ὁμοίως ἀφωσίωται τῷ
Ἔρωτι καὶ ὁ ἔλεος· παρὰ Ἀθηναίοις γοῦν ἐλέου βωμοί τινές
188 εἰσιν[k]). εἰ δὲ ὁ ἔλεος θεός ἐστι, καὶ ὁ φόβος[l]), ἀμορφότατος
μὲν τὴν ὄψιν[m]).

εἰμὶ γὰρ φόβος[n])
πάντων ἐλάχιστον τοῦ καλοῦ μετέχων θεός.

εἰ δὲ ὁ φόβος, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ψυχῆς πάθη. οὐχὶ δέ γε ταῦτα, οὐδὲ ἡ Ἀφροδίτη ἄρα θεός ἐστιν. εἰ δέ γε ἦσαν θεοί, κἂν Ἀφρο-

vesperam non esse. 185. si autem Diana est dea, dea est etiam Euodia sive Vialis (similiter enim ut Diana pro dea habita quoque est Vialis) et Liminalis et Molaris et Furnaria. sed hoc non est: ergo nec prius illud. 186. si Venerem dicimus esse deam, erit etiam Amor seu Cupido, cum sit filius Veneris, deus. 187. sed si amor est deus, misericordia quoque erit dea: sunt enim ambo animi affectiones; et consecrata est misericordia similiter atque cupido. apud Athenienses quidem certe sunt quaedam arae misericordiae. 188. si autem misericordia est dea, timor quoque est deus, aspectu deformissimus.

quippe sum, inquit, timor
minime omnium ipse particeps pulchri deus.

sin autem metus, reliquae animi affectiones et perturbationes. non sunt autem haec: nec Venus ergo est dea. si autem essent dii, Venus quoque esset

---

g) *καὶ ἡ ἐνοδία*] Diana viarum dea. vide Festum in *Iuvenalia* et Hesychium in *ἐνοδία*, Gyraldum Syntagm. 12 p. 367. Diana *ἐνοδία* sive *ἐνόδιος* culta etiam a Colophoniis, qui nigrum canis catulum ei immolabant, ut in Laconicis narrat Pausanias p. 248.

h) *προθυριδία*] legendum videtur *προθυραία*. in Dianam *προθυραίαν* sive Limentinam Forculam exstat primus statim hymnus Orphei. dicitur vero *προθυραία*, quod putabatur praeesse ingressui nascentium in hanc vitam.

i) *ἐπιμύλιος καὶ ἐπικλιβάνιος*] non invenio Dianam his nominibus celebratam cultamve a veteribus, verum Carneades illa studio ad similitudinem *τῆς ἐνοδίας* et *προθυραίας* confinxit.

k) *παρὰ Ἀθηναίοις γοῦν ἐλέου βωμοί*] unius tantum arae meminere Pausanias in Atticis p. 39. Lucianus in Demonacte t. 1 p. 870. Philostratus epist. 59 et 70 et in vita Iulii Pollucis pag. 593 et Herodis Attici p. 550. Libanius t. 1 p. 440. 460. Zenobius proverbio *βάλλ' εἰς μακαρίαν* aliique plurimi laudati ab Io. Meursio in Ceramico gemino c. 16 t. 4 thesauri Gronov. p. 995, ubi iam ab Heraclidis positam ex Apollodoro observat. est itaque synechdoche numeri, quam grammatici appellant, singularis pro plurativo.

l) *καὶ ὁ φόβος*] timori templum consecratum fuit Spartae, ut praeter Pausaniam testatur Plutarchus in Cleomene p. 808, ne afferam quae de palloris pavorisque ac paventiae aliorumque affectuum cultu erudite notavit Vossius 8 10 et 9 36 theologiae naturalis. *δεῖμος καὶ φόβος Ἄρεως υἱοί* Artemidor. 2 44 p. 139.

m) *ἀμορφότατος μὲν τὴν ὄψιν*] sic legendum pro *ἀμορφότατος γάρ*, sensus arguit: et non raro haec duo *μέν* et *γάρ*, dum per compendium scribuntur vel a librariis vel a typothetis, inter se permutantur, ut satis superque notum.

n) *εἰμὶ γὰρ φόβος*] verba tragici a verbis Clitomachi distinguenda.

δίτη θεὸς ὑπῆρχεν. οὐκ ἄρα εἰσὶ θεοί[o]). *καὶ μὴν εἰ ἡ Δημήτηρ* 189
θεός ἐστι, καὶ ἡ γῆ θεός ἐστιν· ἡ γὰρ Δημήτηρ, φασίν, οὐκ
ἄλλο τί ἐστιν ἢ γῆ μήτηρ[p]). *εἰ ἡ γῆ θεός ἐστι, καὶ τὰ ὄρη καὶ*
αἱ ἀκρωτηρίαι καὶ πᾶς λίθος ἔσται θεός. οὐχὶ δέ γε τοῦτο· τοί-
νυν οὐδὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς. καὶ ἄλλους δὴ τοιούτους σωρείτας ἐρω- 190
τῶσιν οἱ περὶ τὸν Καρνεάδην εἰς τὸ μὴ εἶναι θεούς, ὧν τὸ γένος P 593
ἀπὸ τῶν προεκκειμένων αὐτάρκως γέγονε πρόδηλον. ἀλλὰ τὰ 191
μὲν ἀντεπιχειρούμενα παρὰ τοῖς δογματικοῖς φιλοσόφοις εἰς τὸ
εἶναι θεοὺς καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι τοιαῦτά τινα καθέστηκεν. ἐφ'
οἷς ἡ τῶν Σκεπτικῶν ἐποχὴ συνεισάγεται, καὶ μάλιστα προσγε-
νομένης αὐτοῖς καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ βίου περὶ θεῶν ἀνωμα-
λίας. ἄλλοι μὲν γὰρ[q]) *ἄλλας καὶ ἀσυμφώνους ἔχουσι περὶ τού-* 192
των ὑπολήψεις, ὥστε μήτε πάσας εἶναι πιστὰς διὰ τὴν μάχην
μήτε τινὰς διὰ τὴν ἰσοσθένειαν, προσεπισφραγιζομένης τὸ τοι-
οῦτο καὶ τῆς παρὰ τοῖς θεολόγοις[r]) *καὶ ποιηταῖς μυθοποιήσεως·*

dea. 189. praeterea si Ceres est dea, terra quoque est dea: Ceres enim, inquiunt, est *δημήτηρ* quasi *γῆ μήτηρ*, hoc est terra mater. si terra autem est dea, etiam montes et promontoria et quivis lapis erit deus. non est autem hoc, ergo nec prius illud. 190. alios quoque huiusmodi soritas interrogat Carneades ad probandum non esse deos, quorum ratio ex iis quae sunt proposita, satis evadit perspicua. 191. atque haec quidem sunt quae dogmatici philosophi inter se argumentantur ad probandum deos esse et non esse. hinc fit ut Sceptici suam sustineant assensionem, maxime cum his accedat etiam quae observatur in communi vita de diis sentiendi dissimilitudo: 192. nam alii quidem alias et non consentientes habent de diis opiniones. quo fit ut neque omnes sint credibiles propterea quod inter se pugnent, neque aliquae propterea quod sint paris roboris: quod ipsum etiam confirmant quae apud

o) *οὐκ ἄρα εἰσὶ θεοί*] integrum Clitomachi sive Carneadis argumentum hoc est: si dantur dii, Venus quoque dea est Graecorum consensu omnium. non autem Venus est dea, ut iam ponit se evicisse; non igitur dii sunt. geminum supra: *εἰ δέ γε ἦσαν θεοί, καὶ ὁ Ζεὺς ἂν θεὸς ἦν, οὐκ ἄρα θεοί εἰσι*, si essent dii, Iuppiter etiam foret deus. atqui eum non esse deum iam ostendi. non sunt dii igitur. est hoc argumenti genus quod ad hominem appellant, atque ad ruborem superstitioni ethnicae imponendum facit egregie: veram autem dei summi notionem ita non evertit, ut ne oppugnet quidem tangatve.

p) *Δημήτηρ, φασίν, οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἢ γῆ μήτηρ*] in ms Ciz. *ἡ γὰρ Δημήτηρ, φασίν, ἡ γῆ μήτηρ.* Etymologici Magni auctor: *Δημήτηρ παρὰ τὸ γῆ καὶ τὸ μήτηρ, γῆ μήτηρ τις οὖσα, καὶ τροπῇ τοῦ γ εἰς δ.* Dorum iusiurandum *οὐ δὰν* pro *οὐ μὰ τὴν γῆν.* Artemidorus 2 44 *τὴν Δήμητρα τῇ γῇ τὸν αὐτὸν ἔχειν λόγον φασὶν οἱ σοφοί.* Orpheus apud Diodorum. sic lib. 1 p. 12

γῆ μήτηρ πάντων Δημήτηρ πλουτοδότειρα.

Cicero 2 de nat. deor. c. 26 *mater autem est a gerendis frugibus Ceres, tamquam Geres, casuque prima littera itidem immutata, ut a Graecis. nam ab illis quoque Δημήτηρ quasi γῆ μήτηρ nominata est.* exempla plura literarum *γ* et *δ* inter se permutatarum dabunt Gerh. Io. Vossius et Stephanus Skinnerus in commentariis de literarum permutatione, et ante hos in Hellenismo suo Angelus Caninius.

q) *ἄλλοι μὲν γὰρ*] in editis aberat *μέν*, quod revocavi e ms Ciz. P 593

r) *παρὰ τοῖς θεολόγοις*] tales fuere Orpheus Homerus Musaeus Linus Hesiodus Pherecydes et alii hymnorum in deos et theogoniae scriptores antiquissimi. Cicero 3 de nat. deor. c. 20 *principio Ioves tres numerant ii qui theologi numerantur.* Plutarchus de Iside et Osiride: *Πλάτων καὶ Πυθαγόρας καὶ Ξενοκράτης ἑπόμενοι τοῖς πάλαι θεολόγοις.* ex iunioribus

193 πάσης γὰρ ἀσεβείας ἐστὶ πλήρης. ἔνθεν καὶ ὁ Ξενοφάνης [s]) διελέγχων τοὺς περὶ Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδόν φησι

πάντα [*]) θεοῖς ἀνέθηκαν Ὅμηρος θ' Ἡσίοδός τε,
ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστί,
κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.

194 πλὴν ἐκ τούτων παραστήσαντες, ὅτι ἀκολουθεῖ τοῖς περὶ τῶν δραστηρίων ἀρχῶν δογματικῶς εἰρημένοις ἡ ἐποχή, μετὰ τοῦτ' ἤδη καὶ σκεπτικώτερον διδάσκωμεν, ὅτι κοινῶς ἄπορόν ἐστι τὸ περὶ τοῦ ποιοῦντος αἰτίου καὶ ὁ περὶ τῆς πασχούσης ὕλης λόγος.

Περὶ αἰτίου καὶ πάσχοντος.

195 Περὶ μὲν τῆς τοῦ αἰτίου κινήσεως ἐν ἄλλοις ἀκριβέστερον [t]) διελέχθημεν. νῦν δὲ ἀρκούμενοι τῇ ὁλοσχερεῖ τούτου ἐπινοήσει λέγομεν, ὅτι τῶν σκεψαμένων περὶ αὐτοῦ οἱ μὲν ἔφασαν εἶναί τί τινος αἴτιον· οἱ δὲ μὴ εἶναι, οἱ δὲ μὴ μᾶλλον εἶναι ἢ μὴ εἶναι. καὶ εἶναι μὲν οἱ πλεῖστοι τῶν Δογματικῶν ἢ πάντες σχεδόν, μὴ εἶναι δὲ οἱ τὴν μεταβλητικὴν καὶ μεταβατικὴν κίνησιν

theologos et poetas occurrunt confictae fabulae. sunt enim plenae omni impietate. 193. hinc etiam Xenophanes refellens Homerum et Hesiodum

probri, inquit, *et dedecoris quidquid mortalibus usquam est,*
id totum Hesiodus tribuebat diis et Homerus,
furta et adulteria atque inter se nectere fraudes.

194. sed cum hactenus ostenderimus, quod ex iis quae dogmatice traduntur de agentibus principiis, sequitur quod sit sustinenda assensio, post haec iam sceptico magis more docebimus, quod communiter dubium sit et perplexum quod dicitur de causa efficiente et de materia quae patitur.

III. De causa efficiente et de eo quod patitur.

195. De motu quidem causae alibi accuratius disseruimus. nunc autem contenti crassa eius intelligentia dicimus quod ex iis qui de ea considerarunt, alii quidem dixerunt esse aliquam alicuius causam, alii autem non esse, alii autem non magis esse quam non esse. et esse quidem, plurimi Dogmatici aut omnes fere; non esse autem, sophistae, qui sustulerunt motum mutationis et

---

theologi fuere Seleucus Porphyrio laudatus et Porphyrius ipse, quem Eusebius 5 14 Praeparat. p. 204 θαυμαστὸν θεολόγον et τῶν ἀπορρήτων μύστην vocat. Proclus item et alii, ab antiquis illis paullo diversi, quod theurgiae etiam arcanas operationes sibi notas esse iactabant. dicitur etiam theologus veteribus qui inquirit τὰ μεταφυσικά. Alexander Aphrodiseus in Elenchos Sophisticos Aristotelis p. 31 ὁ μὲν θεολόγος περὶ τὰ κοινὰ καὶ ἐκ τῶν καθ' αὑτὰ καὶ ᾗ αὐτὰ τοῖς πράγμασιν ὄντων τὴν θεωρίαν ποιεῖται· idem in lib. 2 Meteor. sub init. ἔτι δὲ περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς γενέσεως λέγωμεν. οἱ μὲν οὖν ἀρχαῖοι καὶ διατρίβοντες περὶ τὰς θεολογίας ποιοῦσιν αὐτῆς (τῆς θαλάσσης) πηγάς, ἵνα αὐτῆς (leg. αὐταὶ) ὦσιν ἀρχαὶ καὶ ῥίζαι γῆς καὶ θαλάττης. fuit etiam deinde theologus dignitatis nomen veluti pontificis aut sacerdotis, ut Glycon theologus Pergamenorum dicitur in numo Decii apud Tristanum t. 2 p. 652. confer p. 654 et Io. Valentem de numismatis populorum Romanae dicionis Graece loquentium p. 315. 316.

s) ὁ Ξενοφάνης] conferendus liber adversus Grammaticos sect. 288 et quae viri docti ad Laërtii 9 18, ubi eadem Hesiodo et Homero propter ea quae de diis scripsere, facta a Xenophane exprobratio.

[*) fr. 7 p. 43 Karsten.]

t) ἐν ἄλλοις ἀκριβέστερον] respicit ad ea quae de motu disputat infra lib. 2 adv. Physicos sect. 10 sq.

ἀνελόντες σοφισταί [u])· οὐ χωρὶς γὰρ ταύτης ὑφίσταται τὸ ποι-
οῦν. μὴ μᾶλλον δὲ εἶναι ἢ μὴ εἶναι τὸ αἴτιόν φασιν οἱ ἀπὸ τῆς P 594
σκέψεως. καὶ ὅτι οὐκ ἀσκόπως, ἐκ τῶν εἰς ἑκάτερον ἐπιχειρου-
μένων πάρεστι μαθεῖν. ἀρχὴ δὲ γινέσθω πρῶτον ἀπὸ τῶν ἀξιούν- 196
των εἶναί τί τινος αἴτιον. εἴπερ τοίνυν, φασίν, ἔστι σπέρμα,
ἔστι καὶ αἴτιον· ἐπείπερ τὸ σπέρμα αἴτιόν ἐστι τῶν ἐξ αὐτοῦ
φυομένων τε καὶ γεννωμένων [x]). ἔστι δέ γε σπέρμα, ὡς ἐκ τῶν
σπειρομένων καὶ ζῳογονουμένων δείκνυται· ἔστιν ἄρα αἴτιον. καὶ 197
πάλιν, εἰ ἔστι τι φύσις, ἔστι τι αἴτιον· τῶν γὰρ φυομένων ἢ
ἐκπεφυκότων αἴτιόν ἐστιν ἡ φύσις [y]). ὑπάρχει δὲ αὕτη, ὡς ἀπὸ
τῶν ἀποτελεσμάτων συμφανές. καὶ γὰρ ἄτοπον, φασίν, εἰ ἀν-
δριαντοποιοῦ μὲν ἡμᾶς ἐργαστήριον παρελθόντας καὶ θεασαμέ-
νους τῶν ἀνδριάντων τοὺς μὲν τελείους καὶ ἀπηρτισμένους, τοὺς
δὲ ἡμιτελεῖς, ἄλλους δὲ ἀρχὴν ἔχοντας τυπώσεως, πιστεύειν ὅτι
ἔστι τις τούτων τεχνίτης καὶ δημιουργός· εἰς δὲ τοῦτον τὸν
κόσμον εἰσελθόντας καὶ γῆν μὲν ἐν μέσῳ θεωροῦντας, ὕδωρ δὲ
μετὰ ταύτην [z]), καὶ τρίτην ἀνάτασιν ἀέρος [a]), οὐρανόν τε καὶ
ἀστέρας, λίμνας τε καὶ ποταμοὺς καὶ ζῴων παντοδαπῶν γένη

transitus, sine quo nulla potest esse efficiens causa. non magis autem esse quam non esse dicunt Sceptici. quodque hoc non faciant temere nec inconsiderate, licet discere ex argumentis in utramque partem disputatis. 196. ducatur autem principium ab iis qui censent esse causam alicuius. si est, inquiunt, semen, est etiam causa; quandoquidem semen est causa eorum, quae ex ipso nascuntur et gignuntur. est autem semen, ut ostenditur ex iis quae seruntur et ex animalibus quae generantur: est ergo causa. 197. et rursus, si est natura, est aliqua causa: est enim eorum quae nascuntur et enata sunt, causa natura: ea est autem, ut est perspicuum ex effectibus. esset enim, inquiunt, absurdum, si cum ad statuarii quidem officinam accesserimus et ex statuis alias viderimus perfectas et absolutas, alias semiperfectas, alias quae incipiunt effingi, credere quod sit eorum aliquis artifex et opifex; in hunc autem mundum ingressi et terram quidem cernentes in medio, post eam autem aquam et tertio loco expansum aërem coelumque et stellas lacusque et fluvios et omne genus animantium, plantarumque et arborum varie-

---

u) *κίνησιν ἀνελόντες σοφισταί*] ut Parmenides, Melissus, Zeno Eleates, Diodorus Cronus, de quibus infra lib. 2 adversus Physicos sect. 46.

x) *φυομένων τε καὶ γεννωμένων*] ita malui ex ms Ciz. infra etiam ita repono sect. 200. proprie autem ex semine *φύονται* plantae, *γεννῶνται* animalia. hinc mox distinguit *σπειρόμενα* hoc est plantas a *ζῳογονουμένοις*. P 594

y) *αἴτιόν ἐστιν ἡ φύσις*] commune utrisque et plantis et animalibus generationis et motus principium est *φύσις* sive natura, licet in animatis praeterea accedit quoque anima, ut dictum supra sect. 81. et mox de anima mentio quoque fiet sect. 198.

z) *ὕδωρ δὲ μετὰ ταύτην*] aqua ut levior terrae supernatare debebat, sed propter necessarium illarum usum undae terris ita admixtae, ut non minus *γῆν τὸ ὕδωρ φέρῃ*, quemadmodum ait Iarchas Indus apud Philostratum 3 11, quam terra aquas, atque ut S. Petrus apostolus 2 epist. 3 5 *γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνεστῶσα*, hoc est ut verba illa rectissime interpretatur Andreas Dounaeus notis ad Chrysol. t. 1 p. 253 *pars terrae latet in aqua, pars exstat et eminet.*

a) *ἀνάτασιν ἀέρος*] sic omnino legendum pro *ἀνάστασιν*, quemadmodum diserte etiam exstat in ms Ciz. atque apparet legisse Hervetum qui vertit: *expansum aërem.*

καὶ φυτῶν ποικιλίας, μὴ ὑπολαμβάνειν εἶναί τινα καὶ τῆς τού-
των δημιουργίας αἴτιον. τοίνυν εἰ ἔστι φύσις, ἔστι τι αἴτιον.
198 ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον, ἄρα τὸ δεύτερον. καὶ ἄλλως, εἰ ἔστι τι
ψυχή, ἔστιν αἴτιον· αὕτη γὰρ καὶ τοῦ ζῆν καὶ τοῦ θνήσκειν
αἰτία γίνεται. τοῦ μὲν ζῆν παροῦσα, τοῦ δὲ θνήσκειν χωριζο-
μένη b) τῶν σωμάτων. ἔστι δέ γε ψυχή, φασίν, εἴγε καὶ ὁ λέ-
γων μὴ εἶναι ψυχήν, αὐτῇ προσχρώμενος τοῦτο ἀποφαίνεται.
199 ἔστιν ἄρα αἴτιον. πρὸς τούτοις, εἰ ἔστι θεός, ἔστιν αἴτιον· οὗ-
τος γάρ ἦν ὁ τὰ ὅλα διοικῶν c). ἔστι δέ γε κατὰ τὰς κοινὰς
ἐννοίας τῶν ἀνθρώπων θεός· ἔστιν ἄρα αἴτιον. καίτοι κἂν μὴ
θεὸς ὑπάρχῃ, ἔστιν αἴτιον· τὸ γὰρ μὴ εἶναι θεοὺς διά τινα αἰ-
τίαν γίνεται. καὶ τῷ οὖν ὑπάρχειν θεὸν καὶ τῷ μὴ ὑπάρχειν
200 ἐπ' ἴσης ἀκολουθεῖ τὸ εἶναί τι αἴτιον. πολλῶν γε μὴν γεννωμέ-
νων καὶ φθειρομένων, αὐξομένων τε καὶ μειουμένων, κινουμένων
P 595 τε καὶ ἀκινητιζόντων, ἐξ ἀνάγκης ὁμολογεῖν δεῖ τὸ εἶναί τινα
τούτων αἴτια, τὰ μὲν γενέσεως, τὰ δὲ φθορᾶς, καὶ τὰ μὲν αὐ-
201 ξήσεως, τὰ δὲ μειώσεως, καὶ ἤδη κινήσεως ἢ ἀκινησίας. σὺν
τῷ κἂν μὴ ὑπάρχῃ ταῦτα τὰ ἀποτελέσματα, φαίνηται δὲ μόνον,
πάλιν εἰσάγεσθαι τὴν ὕπαρξιν τῶν αἰτίων· τοῦ γὰρ φαίνεσθαι
μὲν ἡμῖν αὐτὰ ὡς ὑποκείμενα, μὴ ὑποκεῖσθαι δέ, αἴτιόν τι
202 καθέστηκε. καὶ μὴν εἰ μηδέν ἐστιν αἴτιον, πάντα ἐκ παντὸς
δεήσει γίνεσθαι καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, ἔτι καὶ κατὰ πάντα καιρόν·
ὅπερ ἄτοπον. εὐθέως γὰρ εἰ μηδέν ἐστιν αἴτιον, οὐδὲν τὸ κω-
203 λύον ἐξ ἀνθρώπου ἵππον συνίστασθαι. αἴτιον ἄρα τι ἔσται. μη-

tates, non existimemus esse etiam aliquem eorum opificii auctorem et causam. si est ergo natura, est etiam aliqua causa. atqui est primum; ergo et secundum. 198. et aliter: si anima est aliquid, datur causa. anima enim est causa et vivendi et moriendi; vivendi quidem, si adsit, moriendi autem, si separetur a corporibus. est autem, inquiunt, anima, siquidem etiam is, qui dicit non esse animam, ea utens esse ostendit: est ergo causa. 199. ad haec accedit quod si est deus, datur causa: is enim est qui moderatur universitatem. est autem ex communibus hominum notionibus deus: datur ergo causa. atque adeo etiam si non esset deus, daretur causa: aliquam enim causam oporteret esse, quare non sint dii. ergo et ex hoc quod sit deus et ex hoc quod non sit, ex aequo sequitur dari causam aliquam. 200. porro cum multa sint quae nascuntur et intereunt augenturque et minuuntur moventurque et sunt immobilia, necessario fatendum est esse aliquas horum causas, alias quidem ortus ac generationis, alias vero interitus, et alias quidem augmenti, alias vero diminutionis, motus quoque et immobilitatis. 201. quodsi etiam non sint hi effectus, solum autem appareant, rursus infertur quod sint causae: nam quod ea quidem nobis appareant tamquam subiecta, non sint autem, est causa aliqua. 202. praeterea si nulla sit causa, oportebit quaelibet nasci ex quolibet et praeterea in quovis loco et quovis tempore. quod quidem est absurdum. iam enim si nulla est causa, nihil est quod vetet quominus homo constituatur ex equo. est ergo aliqua causa. 203. si nihil autem sit quod

b) χωριζομένη] ms Ciz. minus bene: χωριζομένων τῶν σωμάτων.

c) ὁ τὰ ὅλα διοικῶν] ita deum describunt Stoici, quorum argumenta hoc loco Sextus exponit. nam secundum illos deus πνεῦμα διῆκον δι' ὅλου τοῦ κόσμου. vide quae viri docti ad Laërt. 7 147. Lipsium physiologiae Stoicae lib. 1 diss. 7 sq. secundum alios etiam philosophos deus ὁ πάντα διοικῶν docetur infra sect. 212. mox male erat editum κατὰ τὰς κοινὰς αἰτίας pro ἐννοίας.

δενὸς δὲ ὄντος τοῦ κωλύοντος συστήσεταί ποτε ἐξ ἀνθρώπου ἵππος, καὶ οὕτως, εἰ τύχοι, ἐξ ἵππου φυτόν. κατὰ ταῦτα δὲ οὐκ ἀδύνατον ἔσται χιόνα μὲν ἐν Αἰγύπτῳ πήγνυσθαι d), ἀβροχίαν δὲ ἐν Πόντῳ συμβαίνειν, καὶ τὰ μὲν τοῦ θέρους ἐν χειμῶνι γίγνεσθαι, τὰ δὲ τοῦ χειμῶνος ἐν θέρει συνίστασθαι. ὅθεν εἴπερ ᾧ ἕπεταί τι δυνατόν, καὶ αὐτὸ ἔσται δυνατόν, τῷ δὲ μὴ εἶναι αἴτιον, ἕπεται πολλὰ τῶν ἀδυνάτων· ῥητέον καὶ τὸ μὴ εἶναι αἴτιον τῶν ἀδυνάτων ὑπάρχειν. ὅ τε λέγων μὴ εἶναι αἴτιον, 204
ἤτοι χωρὶς αἰτίας τοῦτο λέγει ἢ μετά τινος αἰτίας. καὶ εἰ μὲν χωρίς τινος αἰτίας, ἄπιστός ἐστι μετὰ τοῦ ἀκολουθεῖν αὐτῷ τὸ μὴ μᾶλλον τοῦτο ἀξιοῦν ἢ τὸ ἀντικείμενον τούτῳ, αἰτίας εὐλόγου μὴ προϋποκειμένης, δι' ἥν φασιν ἀνύπαρκτον εἶναι τὸ αἴτιον. εἰ δὲ μετά τινος αἰτίας, περιτρέπεται, κἂν τῷ λέγειν μὴ εἶναί τι αἴτιον τίθησι τὸ εἶναί τι αἴτιον. ὅθεν καὶ ἀπὸ τῆς αὐ- 205
τῆς δυνάμεως e) ἐρωτᾶν ἔξεστι καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ σημείου καὶ τῆς ἀποδείξεως διὰ τὸν ἔμπροσθεν ἀποδοθέντα λόγον, ὃς ἕξει τὴν σύνταξιν τοιαύτην 'εἰ ἔστι τι αἴτιον, ἔστιν αἴτιον· ἀλλὰ καὶ εἰ μή ἐστί τι αἴτιον, ἔστιν αἴτιον. ἤτοι δὲ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν· ἔστιν ἄρα'. τῷ τε γὰρ εἶναι αἴτιον ἀκολουθεῖ τὸ εἶναί τι αἴτιον, μὴ διαφέροντος παρὰ τὸ ἡγούμενον τοῦ λήγοντος· τῷ τε μηδὲν 206
εἶναι αἴτιον ἀκολουθεῖ πάλιν τὸ εἶναί τι αἴτιον, ἐπείπερ ὁ λέγων μηδὲν εἶναι αἴτιον ὑπό τινος αἰτίας κινηθεὶς λέγει μηδὲν εἶναι αἴτιον. ὥστε καὶ τὸ διεζευγμένον πρὸς τοῖς δυσὶ συνημμένοις ἀληθὲς γίνεσθαι ἐξ ἀντικειμένων διεζευγμένον, καὶ τὴν ἐπιφορὰν

vetet, fiet aliquando equus ex homine, et sic forte ex equo arbor. similiter fieri poterit ut nix concrescat in Aegypto, siccitasque et sudum sit in Ponto, et in hieme fiant quae sunt aestatis, aestate autem quae sunt hiemis. unde si id cui est consequens aliquid posse fieri, erit ipsum quoque eiusmodi ut fieri possit; ex eo autem quod non detur causa, sequuntur multa quae fieri non possunt: dicendum est etiam hoc non posse fieri, ut nulla causa detur. 204. et qui dicit non esse causam, aut hoc dicit sine causa aut cum aliqua causa. et si quidem sine aliqua causa, non erit fide dignus, et simul etiam sequetur, ut non magis hoc censeat quam quod ei adversatur, cum non propositam habeat iustam causam, propter quam dicunt non esse causam. sin autem cum aliqua causa, subvertitur et dicendo non esse causam aliquam ponit esse aliquam causam. 205. unde etiam eadem virtute licebit interrogare argumentationem, qualis prius fuit data de signo et demonstratione, estque hac forma 'si est aliqua causa, est causa; sed et si non est aliqua causa, est causa. aut est ergo aut non est: est ergo'. nam et ex eo quod aliqua causa sit, sequitur esse aliquam causam, cum consequens non differat ab antecedente; 206 et ex eo quod nulla sit causa, rursus sequitur esse aliquam causam, quandoquidem qui nullam esse causam dicit, ab aliqua causa motus dicit nullam esse causam. quo fit ut disiunctum cum duobus connexis

---

d) χιόνα μὲν ἐν Αἰγύπτῳ πήγνυσθαι] notum est in Aegypto superiore nec pluere nec nives cadere. confer dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 18. P 505

e) ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως] quod sequitur, est usitatum Stoicis argumentum διὰ δύο τροπικῶν, quale attulit noster pro existentia signi lib. 2 contra Logicos sect. 281 et pro existentia demonstrationis in eodem libro sect. 466. simile etiam fuit in hoc ipso qui prae manibus est libro, paullo ante sect. 199. vide quae de hoc genere argumentationis dixi ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 3.

τοῖς τοιούτοις λήμμασι συνεισάγεσθαι, καθὼς ἀνώτερον [f]) παρεμυθησάμεθα. καὶ δὴ ταῦτα μέν, ὡς κεφαλαιωδέστερον εἰπεῖν, εἰς τοῦτο τὸ μέρος εἴωθε λέγεσθαι παρὰ τοῖς Δογματικοῖς.

207 Σκοπῶμεν δὲ ἀκολούθως καὶ τοὺς τῶν ἀπορητικῶν [g]) λό-
P 596 γους· φανήσονται γὰρ καὶ οὗτοι τοῖς ἐκκειμένοις ἰσοσθενεῖς καὶ
ἕνεκα πειθοῦς μὴ διαφέροντες αὐτῶν. τὸ αἴτιον τοίνυν, φασί,
τῶν πρός τί ἐστι [h])· τινὸς γάρ ἐστιν αἴτιον, καὶ οἷον τὸ σμιλίον
τινὸς μέν ἐστιν αἴτιον, καθάπερ τῆς τομῆς, τινὶ δέ, καθάπερ
208 τῇ σαρκί. τὸ δέ γε πρός τι ἐπινοεῖται μόνον, ἀλλ' οὐχ ὑπάρ-
χει, καθὼς ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως [i]) παρεστήσαμεν. καὶ τὸ αἴ-
209 τιον ἄρα ἐπινοηθήσεται μόνον, οὐχ ὑπάρξει δέ. εἴπερ τε αἴτιόν
ἐστιν, ὀφείλει ἔχειν τὸ οὗ λέγεται αἴτιον, ἐπεὶ οὐκ ἔσται αἴτιον.
ἀλλ' ὃν τρόπον τὸ δεξιόν, μὴ παρόντος τοῦ πρὸς ὃ λέγεται δε-
ξιόν, οὐκ ἔστιν· οὕτω καὶ τὸ αἴτιον, μὴ παρόντος τοῦ πρὸς ὃ
νοεῖται, οὐκ ἔσται αἴτιον. ἀλλὰ μὴν οὐκ ἔχει τὸ αἴτιον οὗ ἐστιν
αἴτιον, διὰ τὸ μήτε γένεσιν μήτε φθορὰν μήτε πεῖσιν [k]) μήτε
κοινῶς κίνησιν ὑπάρχειν, ὡς ἐπὶ τῶν οἰκείων γενόμενοι τόπων [l])
210 διδάξομεν. οὐκ ἄρα ἔστιν αἴτιον. καὶ μὴν εἰ ἔστιν αἴτιον, ἤτοι
σῶμα σώματός ἐστιν αἴτιον ἢ ἀσώματον ἀσωμάτου ἢ σῶμα
ἀσωμάτου ἢ ἀσώματον σώματος. οὔτε δὲ σῶμα σώματος, ὡς
παραστήσομεν, οὔτε ἀσώματον ἀσωμάτου οὔτε σῶμα ἀσωμάτου

sit verum, siquidem disiunctum constat ex adversantibus et simul cum huiusmodi propositionibus infertur illatio, ut superius diximus. et haec quidem, ut summatim dicam, consueverunt in hanc partem tradi a Dogmaticis.

207. Consequenter autem consideremus ea quoque quae a Scepticis dubitatoribus dicuntur: videbuntur enim ea quoque esse paris momenti cum iis quae exposuimus, et quod ad persuadendum attinet, ab eis non differre. causa ergo, inquiunt, est ex iis quae referuntur ad aliquid: est enim alicuius causa, et ut scalpellum est alicuius causa, nempe sectionis, alicui autem, nempe carni. 208. quod autem refertur ad aliquid, mente tantum cogitatur, non existit autem, ut ostendimus cum ageremus de demonstratione. ergo causa quoque mente tantum cogitabitur, non autem existet. 209. et si est causa, oportet ut id habeat cuius dicitur causa; alioqui non erit causa. sed quo modo non est dexterum, nisi id sit ad quod dicitur dexterum; ita etiam causa non erit causa, si non sit id ad quod mentis cogitatione refertur. atqui causa non habet id cuius est causa, propterea quod neque sit ortus nec interitus neque passio neque communiter motus, ut in suis locis docebimus. non est ergo causa. 210. praeterea si est causa, aut corpus est causa corporis aut incorporeum incorporei aut corpus incorporei aut incorporeum corporis. sed nec corpus est causa corporis, ut ostendemus, neque incorporeum incorporei ne-

---

f) ἀνώτερον] respicit ad iam memorata loca libri secundi adversus Logicos.

P 596 g) τῶν ἀπορητικῶν] usitatum quibus Scepticos noster ab ἀπορίᾳ sive dubitatione appellat nomen, ut dixi ad lib. 1 Pyrrhon. sect. 192.

h) τῶν πρός τι ἐστι] confer dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 20 sq. et quae viri docti ad Laërtium 9 97. infra sect. 229. 234. 239 sq.

i) ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως] respicit ad lib. 2 adversus Logicos sect. 453.

k) πεῖσιν] ita recte ms Ciz. et Genev. πῆσιν. recte etiam Hervetus qui passionem vertit. caeterum cum hoc loco conferendus Laërtius 9 98.

l) ἐπὶ τῶν οἰκείων γενόμενοι τόπων] infra 2 Phys. sect. 310 sq. disputat nullum dari ortum vel interitum, quemadmodum pati nihil sive nullam dari passionem 1 Phys. 267 sq. et motum nullum lib. 2 sect. 45 sq.

οὔτε ἐναλλὰξ ἀσώματον σώματος. οὐκ ἄρα ἔστιν αἴτιον. ἀμέλει 211
καὶ αἱ γιγνόμεναι τῶν Δογματικῶν στάσεις συμφωνοῦσι τῇ ἐκ-
κειμένῃ διαιρέσει, εἴγε Στωϊκοὶ μὲν m) πᾶν αἴτιον σῶμά φασι
σώματι ἀσωμάτου τινὸς αἴτιον γίνεσθαι, οἷον σῶμα μὲν τὸ σμι-
λίον, σώματι δὲ τῇ σαρκί, ἀσωμάτου δὲ τοῦ τέμνεσθαι κατηγο-
ρήματος n). καὶ πάλιν σῶμα μὲν τὸ πῦρ, σώματι δὲ τῷ ξύλῳ,
ἀσωμάτου δὲ τοῦ καίεσθαι κατηγορήματος. οἱ δὲ ἀσώματον ὑπο- 212
θέμενοι τὸν κόσμον o), οἷον καὶ τὸν πάντα διοικοῦντα θεόν,
τοὐναντίον ἀσώματον σώματος λέγουσιν ὑπάρχειν τὸ αἴτιον. ὁ δ'
Ἐπίκουρος p) καὶ σώματα σωμάτων καὶ ἀσώματα ἀσωμάτων φη-
σὶν αἴτια τυγχάνειν· καὶ σώματα μὲν σωμάτων ὡς τὰ στοιχεῖα q)
τῶν συγκριμάτων, ἀσώματα δὲ ἀσωμάτων, ὡς τὰ τοῖς πρώτοις
σώμασι συμβεβηκότα ἀσώματα r) τῶν τοῖς συγκρίμασι συμβε- P 597
βηκότων ἀσωμάτων. ὥστε ἐὰν δείξωμεν, ὅτι οὔτε τὸ σῶμα τοῦ 213
σώματος οὔτε τὸ ἀσώματον τοῦ ἀσωμάτου οὔτε τὸ ἀσώματον
τοῦ σώματος οὔτ' ἐναλλὰξ s) δύναται τυγχάνειν αἴτιον, αὐτόθεν
ἐσόμεθα κατεσκευακότες καὶ τὸ μηδεμίαν τῶν ἐκκειμένων στά-
σεων κατωρθῶσθαι. σῶμα μὲν οὖν σώματος οὐκ ἂν εἴη ποτὲ 214
αἴτιον, ἐπείπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν. καὶ εἰ τὸ ἕτερον
αἴτιον λέγεται παρ' ὅσον ἐστὶ σῶμα t), πάντως καὶ τὸ λοιπὸν

que corpus incorporei neque contra incorporeum corporis. non est ergo causa. 211. quae sunt certe Dogmaticorum sectae, conveniunt expositae divisioni; atque Stoici quidem omnem causam corpus aiunt corpori esse causam alicuius incorporei, ut corpus quidem scalpellum, corpori autem carni, incorporei autem praedicati, nempe eius quod est secari. et rursus corpus quidem ignem, corpori autem ligno, incorporei autem praedicati, nempe eius quod est uri. 212. qui autem mundum posuerunt incorporeum, utpote et deum qui omnia moderatur, contra dicunt incorporeum esse causam corporis. Epicurus autem dicit et corpora esse causas corporum et incorporea incorporeorum: et corpora quidem corporum, ut elementa eorum quae sunt concreta et composita; incorporea autem incorporeorum, ut quae accidunt primis corporibus incorporea incorporeorum, quae accidunt concretis ac compositis. 213. quamobrem si ostenderimus quod nec corpus potest esse causa corporis neque incorporeum incorporei neque incorporeum corporis neque contra, ex hoc probabimus quod ex dictis sectis nulla recte sentiat. 214. nam corpus quidem non potest esse causa corporis, quoniam ambo eandem habent naturam. et si alterum dicitur causa quatenus est corpus, omnino reliquum quoque, quando-

---

m) εἴγε Στωϊκοὶ μὲν] ms Ciz. οἵγε, minus bene.

n) ἀσωμάτου - κατηγορήματος] Stoici λεκτὸν habebant pro ἀσωμάτῳ, vide ad lib. 2 adversus Logicos sect. 12.

o) οἱ δὲ ἀσώματον ὑποθέμενοι τὸν κόσμον] Platonici maxime.

p) ὁ δ' Ἐπίκουρος] confer Laërtium 10 69.

q) ὡς τὰ στοιχεῖα] atomos ex Epicuri mente.

r) τὰ τοῖς πρώτοις σώμασι συμβεβηκότα ἀσώματα] tale accidens est motus atomorum, qui motus ipse corpus non est sed res incorporalis, idemque causa variorum accidentium in compositis corporibus.

s) οὔτ' ἐναλλὰξ] nec vicissim τὸ σῶμα ἀσωμάτου, ut sect. 210. 216. P 597 217. 224. 227.

t) παρ' ὅσον ἐστὶ σῶμα] manifesta haec videtur cavillatio et duarum rerum diversissimarum inter se confusio. nam aliud est dicere corpus aliquod causam esse corporis alicuius, gallinam v. g. pulli, terram graminis; aliud est omne corpus causam esse, eo ipso quod corpus est, corporis cuiuscumque. habet tamen aliquid solidi hoc argumentum, si ad

σῶμα καθεστὼς αἴτιον γενήσεται. κοινῶς δὲ ἀμφοτέρων αἰτίων
ὄντων οὐδέν ἐστι τὸ πάσχον. μηδενὸς δὲ πάσχοντος οὐδὲ τὸ
ποιοῦν γενήσεται. εἰ ἄρα σῶμα σώματός ἐστιν αἴτιον u), οὐδέν
215 ἐστιν αἴτιον. καὶ μὴν οὐδὲ ἀσώματον ἀσωμάτου λέγοιτ' ἂν εἶναι
ποιητικὸν διὰ τοιαύτην αἰτίαν· εἰ γὰρ ἀμφότερα τῆς αὐτῆς
μετέσχε φύσεως x), τί μᾶλλον τόδε τοῦδε ῥητέον αἴτιον ἢ τόδε
216 τοῦδε; λείπεται οὖν ἢ σῶμα ἀσωμάτου λέγειν αἴτιον ἢ ἀνάπα-
λιν ἀσώματον σώματος. ὅπερ πάλιν τῶν ἀδυνάτων· τό τε γὰρ
ποιοῦν θιγεῖν ὀφείλει τῆς πασχούσης ὕλης, ἵνα ποιήσῃ, ἥ τε
πάσχουσα ὕλη θιχθῆναι ὀφείλει, ἵνα πάθῃ. τὸ δὲ ἀσώματον
217 οὔτε θιγεῖν y) οὔτε θιχθῆναι πέφυκε. τοίνυν οὔτε σῶμα ἀσω-
μάτου ἢ ἀσώματον σώματός ἐστιν αἴτιον. ᾧ ἕπεται τὸ μηδὲν
ὑπάρχειν αἴτιον· εἰ γὰρ μήτε σῶμα σώματός ἐστιν αἴτιον μήτε
ἀσώματον ἀσωμάτου μήτε σῶμα ἀσωμάτου μήτε ἐναλλάξ, παρὰ
218 δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι, κατὰ ἀνάγκην οὐδέν ἐστιν αἴτιον. ἀφελέ-
στερον μὲν οὕτω τινὲς παραμυθοῦνται τὰ τοῦ ἐκκειμένου λόγου

quidem est corpus, erit causa. cum autem ambo sint communiter causae, nihil est quod patitur. si nihil autem patitur, neque erit quod efficit. si ergo corpus est causa corporis, nulla erit causa. 215. sed nec incorporeum dici potest efficiens incorporei propter eandem causam: nam si ambo eandem participant naturam, cur magis dicendum est hoc illius esse causam, quam huius illud? 216. restat ergo ut dicant aut corpus esse causam incorporei aut contra incorporeum corporis. quod rursus est ex iis quae non possunt fieri: nam et quod efficit, debet tangere patientem materiam ut efficiat, et materia patiens debet tangi ut patiatur. incorporeum autem secundum suam naturam non potest tangere nec tangi. 217. ergo nec corpus incorporei aut incorporeum corporis erit causa. cui est consequens ut nulla sit causa: si enim neque corpus est causa corporis neque incorporeum incorporei neque corpus incorporei nec contra, praeter haec autem nihil sit; necessario ergo nulla est causa. 218. sic simpliciter nonnulli efferunt propositiones illius argumenti. Aenesidemus autem

---

corpoream naturam universe referatur; nam illius certe causa efficiens corpus esse, quae res est dimensa et iam sub illo continetur, non potest.

u) εἰ ἄρα σῶμα σώματός ἐστιν αἴτιον] horum verborum sensus est: si nulla alia detur causa, quam quae corpus producat, caussa nulla est.

x) ἀμφότερα τῆς αὐτῆς μετέσχε φύσεως] spiritus infinitus, qui est deus, non est eiusdem naturae cum spiritibus creatis, sed infinitis modis differt ac praestat, licet secum eis commune concessit hoc, quod postquam spiritus creati a deo sunt, sunt et ipsi et sunt ἀσώματοι. antequam vero crearentur, plane non erant, quomodo itaque eandem cum deo habebunt naturam? neutiquam igitur ex hoc argumento potest evinci, spiritus creari a deo non potuisse et deum spirituum causam esse non posse, perinde ut corporum quae utraque cogitando creat, ut nos cogitando rerum imagines producimus.

y) τὸ δὲ ἀσώματον οὔτε θιγεῖν] repetit hoc iterum sect. 223 et 281. 286 ex scito Epicureorum apud Lucretium 1 305

tangere enim et tangi nisi corpus nulla potest res.

quod qui tam audacter affirmant, eos putares numquam quicquam per omnem vitam cogitasse. nam si cogitassent, cogitatione se tangi certe sensissent cogitationes autem conceptionesque rerum etiam incorporearum in animo dicere esse corpora certe nominibus est ludere et vocibus. vanum itaque argumentum est, quo nullum incorporeum corporei caussam esse posse Sextus infitiatur, quoniam tangi mutuo non possint. simile est quod ait infra sect. 255. 257 τὸ ἀσώματον οὔτε ποιεῖν οὔτε πάσχειν πέφυκεν. sed quid mirum hoc negari spiritibus, cum ne corpore quidem tangi posse aut tangere disputet infra sect. 258 sq.

λήμματα· ὁ δὲ Αἰνησίδημος διαφορώτερον z) ἐπ' αὐτῶν ἐχρῆτο
ταῖς περὶ τῆς γενέσεως ἀπορίαις. τὸ γὰρ σῶμα τοῦ σώματος οὐκ 219
ἂν εἴη αἴτιον, ἐπείπερ ἢ ἀγένητόν ἐστιν τὸ τοιοῦτον σῶμα καθά-
περ ἡ κατ' Ἐπίκουρον ἄτομος, ἢ γενητὸν ὡς ἔθος a), καὶ ἢ P 598
φανερὸν ὡς σίδηρος καὶ πῦρ, ἢ ἀφανὲς ὡς ἄτομος. ὅ τι δ' ἂν
ᾖ τούτων, οὐδὲν δύναται ποιεῖν· ἤτοι γὰρ καθ' ἑαυτὸ μένον 220
ἕτερόν τι ποιεῖ ἢ ἑτέρῳ συνελθόν. ἀλλὰ μένον μὲν καθ' ἑαυτὸ b)
πλεῖον αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκείας φύσεως c) οὐκ ἂν δύναιτό τι ποι-
εῖν· συνελθὸν δὲ ἑτέρῳ τρίτον οὐκ ἂν δύναιτο ἀποτελεῖν, ὃ μὴ
πρότερον ἐν τῷ εἶναι ὑπῆρχεν. οὔτε γὰρ τὸ ἓν γενέσθαι δύο d)
δυνατόν ἐστιν οὔτε τὰ δύο τρίτον ἀποτελεῖ. εἰ γὰρ τὸ ἓν δύο 221
γενέσθαι δυνατὸν ἦν, καὶ ἑκάτερον τῶν γενομένων ἓν ὂν δύο
ἀποτελέσει, καὶ τῶν τεσσάρων ἕκαστον ἓν ὂν δύο ποιήσει, καὶ
ὁμοίως τῶν ὀκτὼ ἕκαστον, καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον. παντελῶς δέ
γε ἄτοπόν ἐστι τὸ ἐξ ἑνὸς ἄπειρα λέγειν γίνεσθαι· ἄτοπον ἄρα

magis distincte in his proposuit dubitationes de ortu seu generatione. 219. corpus enim non potest esse causa corporis: nam eiusmodi corpus aut non cadit sub ortum ut atomus ex sententia Epicuri, aut sub ortum cadit ut planta, et aut manifestum est ut ferrum et ignis, aut non manifestum ut atomus. quodcumque autem sit ex his, nihil potest efficere: 220. aut enim per se solum aliquid aliud efficit, aut cum alio coniunctum. sed solum quidem si manserit, per se non poterit aliquid efficere plus quam ipsum et propriam suam naturam; et cum altero coniunctum non poterit tertium aliquod efficere quod non erat prius in essentia. neque enim fieri potest, ut unum sint duo, neque duo tertium efficiunt. 221. si enim fieri posset ut duo essent unum, etiam utrumque eorum, quae unum facta sunt, cum sit unum, duo efficiet, et unumquodque ex quattuor, cum sit unum, duo efficiet, et similiter unumquodque ex octo, et sic in infinitum. est autem plane absurdum dicere ex

---

z) *Αἰνησίδημος διαφορώτερον*] hic Aenesidemus Cnossius Cretensis inter Scepticos celeberrimus et Sexto saepe laudatus haec disputaverat in suis *Πυῤῥωνείοις*, disputaveratque *διαφορώτερον*, hoc est pluribus et in varias species adornatis argumentis, quae deinceps usque ad sect. 266 noster ex eo repetit.

a) *ἢ γενητὸν ὡς ἔθος*] vocabulum *ἔθος* corruptum esse non dubito, licet id habent omnes codices et legit quoque Hervetus, qui vertit *aut* P 598 *sub ortum cadit ut mos est.* sed vult Aenesidemus exemplum dare corporis *γενητοῦ*, quale est *ἔρνος*, ita enim suspicor legendum esse, licet aptiorem lectionem e msto aliquo vel feliciori coniectura afferenti libenter assurgam.

b) *μένον μὲν καθ' ἑαυτὸ*] ita recte editi, repetitur enim quod iam praecessit. licet in mss Ciz. et Savil. *μόνον μέν*.

c) *πλεῖον αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκείας φύσεως*] non poterit amplius aliquid efficere quam ipsum virtutis in se continent, at possunt ex illo produci longe plura quam actu in eo simul exstabant. sic verbi gratia ex uno grano, quod tempore Noachi plantatum est, hodie fortasse adhuc fruges propagantur et agri conseruntur. ridiculum autem est dicere in grano illo, cum primum terrae mandaretur, infinitam illam granorum multitudinem in omne adhuc tempus multiplicandam latuisse. ex uno grano hordei 249 spicas et in illis grana 18000 progerminasse refert Vallemontius. ex uno tabaci semine propullulasse plantam 360000 grana refundentem Roieus. haec grana singula iterum consita in omnem seculorum seriem quam infinitum dabunt numerum granorum vel spicarum plantarumve sed horreorum? haeccine omnia in uno primo illo granulo?

d) *οὔτε γὰρ τὸ ἓν γενέσθαι δύο*] similis cavillatio in libro adversus Arithmeticos sect. 21 sq.

222 καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς λέγειν τι πλεῖον γεννᾶσθαι. τὰ δ' αὐτὰ κἂν ἀξιοῖ τις ἐκ τῶν ἐλασσόνων κατὰ σύνοδον πλείονα ἀποτελεῖσθαι. εἰ γὰρ τὸ ἓν τῷ ἑνὶ συνελθὸν e) τρίτον ποιεῖ, καὶ τὸ τρίτον προσγενόμενον τοῖς δυσὶ τέταρτον ἀποτελέσει, καὶ τὸ τέταρτον προσγενόμενον τοῖς τρισὶ πέμπτον ἀποτελέσει, καὶ οὕτω πάλιν εἰς
223 ἄπειρον. οὐκοῦν σῶμα μὲν σώματος οὐκ ἔστιν αἴτιον. καὶ μὴν οὐδὲ ἀσώματον ἀσωμάτου διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας f)· οὔτε γὰρ ἐξ ἑνὸς οὔτε ἐκ πλειόνων ἢ ἑνὸς γένοιτ' ἄν τι πλείω. καὶ ἄλλως ἀναφὴς φύσις καθεστὼς g) τὸ ἀσώματον, οὔτε ποιεῖν οὔτε πά-
224 σχειν δύναται. ὥστε οὐδὲ ἀσώματον ἀσωμάτου ποιητικόν ἐστιν, οὕτως δὲ οὐδὲ τὸ ἐναλλάξ, τουτέστι σῶμα ἀσωμάτου ἢ ἀσώματον σώματος. τό τε γὰρ σῶμα οὐκ ἔχει ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ ἀσωμάτου φύσιν h), τό τε ἀσώματον οὐκ ἐμπεριέχει τὴν τοῦ σώματος φύσιν. διόπερ οὐδέτερον ἐξ οὐδετέρου συστῆναι δυνατόν
225 ἐστιν. ἀλλ' ὡς ἐκ πλατάνου οὐ γίνεται ἵππος διὰ τὸ μὴ εἶναι
P 599 ἐν τῇ πλατάνῳ τὴν τοῦ ἵππου φύσιν, οὐδὲ ἐξ ἵππου συνίσταται ἄνθρωπος διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐν ἵππῳ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν·

uno fieri infinitum: absurdum est ergo et ex uno dicere aliquid gigni amplius. 222. idem autem etiam si quispiam censeat ex paucioribus per coniunctionem plura effici. si enim unum cum uno coniunctum efficit tertium, etiam tertium si duobus accesserit, efficiet quartum. et quartum si tribus accesserit, efficiet quintum, et sic rursus in infinitum. ergo corpus quidem non est causa corporis. 223. sed nec incorporei incorporeum propter easdem causas: neque enim ex uno neque ex pluribus quam uno plura fuerint. et alioqui incorporeum cum sit quae tangi non potest natura, neque potest facere nec pati. 224. quamobrem nec incorporeum est efficiens incorporei, ita nec contra, nempe corpus incorporei aut incorporeum corporis: nam et corpus non habet in se naturam incorporei, et incorporeum non continet in se naturam corporis. quamobrem fieri non potest, ut alterum consistere incipiat ex altero. 225. sed quomodo ex platano non fit equus, propterea quod in platano non sit equi natura, nec ex equo incipit consistere homo, propterea quod non sit in equo natura hominis; ita nec ex corpore erit umquam incorporeum,

---

e) εἰ γὰρ τὸ ἓν τῷ ἑνὶ συνελθὸν] ita legendum pro ἐν τῷ. cavillatio ducta ex eo, quod unum uni additum apud arithmeticos non tertium sed duo efficit.

f) διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας] sumit hic ut sect. 215 velut iam demonstratum, spiritus et corporis eandem esse rationem, et quod valet de corpore, idem posse etiam affirmari de spiritu, cum tamen hoc perinde argumentari sit ac ab homine mortuo colligere ad spirantem ac vigentem prudentia et sensibus.

g) ἀναφὴς φύσις καθεστὼς] vide dicta ad sect. 216.

h) οὐκ ἔχει ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ ἀσωμάτου φύσιν] ms Ciz. ἐν αὐτῷ, quod perinde est. supra autem sect. 214 et 215 negaverat corpus corporis caussam esse posse vel spiritum spiritus, quod eandem habeat ita naturam causa cum effectu: ἐπείπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν. nunc disputat spiritum non posse esse causam corporis neque spiritus causam posse esse corpus, quoniam diversae naturae ambo sint. quasi iam demonstrasset unum tantum esse genus productionis, quo ex natura sua simile quid sui res progenerat, et non dari etiam alios diversae naturae effectus ut sol producit multa longe a se et natura sua diversa. quanto magis temerarium est negare a deo potuisse creari corpora et spiritus, cum creatis utique tribuerit, quod ipse solus necessario et originarie habeat ut sint, licet natura rerum creatarum infra perfectiones dei longe subsidat.

*οὔτως οὐδὲ ἐκ σώματος ἔσται ποτ' ἂν τὸ ἀσώματον διὰ τὸ μὴ
εἶναι ἐν τῷ σώματι τὴν τοῦ ἀσωμάτου φύσιν, οὐδὲ ἀνάπαλιν
ἐκ τοῦ ἀσωμάτου τὸ σῶμα. καίτοι κἂν ᾖ τὸ ἕτερον ἐν τῷ ἑτέρῳ,* 226
πάλιν οὐ γενήσεται τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου[i])· *εἰ γὰρ ὄν ἐστιν
ἑκάτερον, ἐκ τοῦ ἑτέρου οὐ γίνεται, ἀλλ' ἤδη ἔστιν ἐν τῷ εἶναι.
ἤδη δὲ ὂν τῷ εἶναι οὐ γίνεται διὰ τὸ τὴν γένεσιν ὁδὸν ὑπάρχειν
εἰς τὸ εἶναι. οὐδὲ σῶμα οὖν ἀσωμάτου ἢ ἀσώματον σώματός
ἐστιν αἴτιον· ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ μηδὲν εἶναι αἴτιον. καὶ πάλιν,* 227
εἰ ἔστι τί τινος αἴτιον, ἤτοι τὸ μένον[k]) *τοῦ μένοντος αἴτιόν ἐστιν
ἢ τὸ κινούμενον τοῦ κινουμένου ἢ τὸ κινούμενον τοῦ μένοντος
ἢ τὸ μένον τοῦ κινουμένου· οὔτε δὲ τὸ μένον τῷ μένοντι γένοιτ'
ἂν μονῆς αἴτιον οὔτε τὸ κινούμενον τῷ κινουμένῳ κινήσεως οὔτε
τὸ μένον τῷ κινουμένῳ μονῆς οὔτε ἐναλλάξ, ὡς παραστήσομεν·
οὐκ ἄρα ἔσται τι αἴτιον. τὸ μὲν οὖν μένον τῷ μένοντι μονῆς* 228
*καὶ τὸ κινούμενον τῷ κινουμένῳ κινήσεως οὐκ ἂν αἴτιον ὑπάρ-
χοι δι' ἀπαραλλαξίαν*[l])· *ἀμφοτέρων γὰρ ἐπ' ἴσης μενόντων ἢ*

propterea quod non sit in corpore natura incorporei, neque contra corpus ex incorporeo. 226. quamquam etiam si sit alterum in altero, rursus non fieri poterit alterum ex altero: si enim est utrumque id quod est, non fit ex altero, sed iam est in essentia. cum autem iam sit, eo quod sit non fit seu gignitur, propterea quod generatio sit via ad essentiam. neque ergo corpus est causa incorporei aut incorporeum corporis; cui est consequens nullam esse causam. 227. et rursus, si est aliquid causa alicuius, aut quiescens causa est quiescentis aut quod movetur eius quod movetur aut quod movetur eius quod quiescit aut quod quiescit eius quod movetur; sed neque quod quiescit quiescenti potest esse causa quietis, neque quod movetur causa motus ei quod movetur, neque quod quiescit ei quod movetur causa motus, neque contra, ut ostendemus: non est ergo aliqua causa. 228. atque quiescens quidem quiescenti non fuerit causa quietis, et quod movetur ei quod movetur causa motus, propterea quod nulla in his est differentia: nam cum ambo ex

---

i) *κἂν ᾖ τὸ ἕτερον — ἐκ τοῦ ἑτέρου*] quod hoc loco ait Aenesidemus, P 509
verum est, si res producenda sit in caussa efficiente tamquam materia in materia. sed si potentia sola ac virtute valeat ille qui efficit eam producere, obiectio concidit.

k) *ἤτοι τὸ μένον*] in hoc disiunctorio syllogismo omnia membra, quae Aenesidemus negare ac removere laborat, vera esse confirmantur rerum usu et natura clarissime. nam et quiescens corpus quiescentis causa est ut lapis lapidis et manus apposita ori vasis prohibensque aquam effluere. et quod movetur corpus, ignis verbi gratia et sol, facit ut alia corpora moveantur. ridiculum autem sit serio affirmare, quod aquae in vase quies sit causa efficiens manus quiescentis, vel aquae ebullientes sint causa moti ignis qui illas fervere facit. sic et motus potest esse quietis causa, si ad defatigationem vel plane mortem continuetur; a quiescente autem posse produci motum, vel mentis nostrae exemplo nobis constat, longe pulchrius autem apparet in primo omnium motore deo, quem ab externa re moveri nulla atque ipsum esse *ἀκίνητον* vide quomodo probet Aristoteles lib. 8 Physic. cap. 5 sq.

l) *δι' ἀπαραλλαξίαν*] quemadmodum supra negavit corpus posse esse causam corporis propter communem et eandem utriusque naturam et mox contendit vicissim, spiritum non posse esse corporis causam, quod diversa sit natura utriusque; sic et hoc loco iam quietem a quiete, motum a motu effici negat propter *ἀπαραλλαξίαν*, hoc est ut sect. 214 ait *ἐπείπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν*, quod diversa ambo non sint sed unum utraque, quasi iam tum existeret quies altera vel motus alter, atque adeo illam eandem naturam et *ἴσην ὕπαρξιν*, ut infra sect. 233

ἀμφοτέρων κατ' ἴσον κινουμένων οὐ μᾶλλον τόδε τῷδε ἐροῦμεν εἶναι αἴτιον μονῆς καὶ κινήσεως ἢ τόδε τῷδε. εἰ γὰρ τὸ ἕτερον, ὅτι κινεῖται, τῷ ἑτέρῳ τῆς κινήσεως αἴτιον ὑπάρχει, ἐπεὶ καὶ τὸ ἕτερον ὡσαύτως κινεῖται, λεχθήσεται τῷ λοιπῷ κινήσεως εἶναι παρεκτικόν, οἷον κινεῖται ὁ τροχός, κινεῖται δὲ καὶ ὁ τροχηλάτης. τί οὖν μᾶλλον διὰ τὸν τροχὸν [m]) *καὶ ὁ τροχηλάτης κινεῖται ἢ ἀνάπαλιν διὰ τὸν τροχηλάτην ὁ τροχός; εἴ γέ τοι τὸ ἕτερον μὴ κινοῖτο, οὐδὲ τὸ λειπόμενον κινήσεται. ὅθεν εἰ αἴτιόν ἐστιν, οὗ παρόντος γίνεται τὸ ἀποτέλεσμα, ἐπεὶ ἀμφοτέρων παρόντων* [n])
P 600 *γίνεται τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ οὔτε τοῦ τροχοῦ ἀπόντος τελειοῦται οὔτε τοῦ τροχηλάτου· ῥητέον μὴ μᾶλλον τὸν τροχηλάτην αἴτιον*
229 *εἶναι τῆς κινήσεως τῷ τροχῷ ἢ τὸν τροχὸν τῷ τροχηλάτῃ. καὶ πάλιν μένει ὁ στῦλος, μένει δὲ καὶ τὸ ἐπιστύλιον. ἀλλ' οὐ μᾶλλον διὰ* [o]) *τὸν στῦλον ῥητέον μένειν τὸ ἐπιστύλιον ἢ διὰ τὸ ἐπιστύλιον τὸν στῦλον· τοῦ ἑτέρου γοῦν ἀρθέντος καὶ τὸ ἕτερον καταφέρεται. ὥστε τὸ μὲν μένον τῷ μένοντι μονῆς, καὶ τὸ κινούμενον τῷ κινουμένῳ κινήσεως διὰ τοῦτο οὐκ ἂν εἴποιμεν αἴτιον.*

aequo quiescant aut ambo ex aequo moveantur, non magis hoc dicemus illi esse causam quietis aut motus quam illud huic. si enim alterum quia movetur, est alteri causa motus; quandoquidem alterum quoque movetur similiter, dicetur alteri praebere motum, ut movetur rota, movetur autem et qui agit rotam. quid ergo magis propter rotam movetur is qui movet rotam, an contra propter eum qui rotam movet, rota? nam si quidem non moveatur alterum, nec reliquum movebitur. unde si est causa, quae si adsit, fit effectus, quoniam si ambo adsint, fit effectus, et neque si absit rota, perficitur, neque si is qui agit rotam; dicendum est, eum qui agit rotam non magis esse rotae causam motus quam rotam ei qui eam agit. 229. et rursus quiescit columna, quiescit etiam epistylion. sed non magis propter columnam dicendum est quiescere epistylion, quam columnam propter epistylion; sublato quippe altero alterum quoque fertur deorsum. quamobrem id quidem quod quiescit, quiescenti quietis, et id quod movetur, ei quod movetur, propterea minime

---

loquitur, iam haberet, antequam a priore quiete vel priore motu efficeretur. mox sect. 230 nos docebit quietem a motu et motum a quiete non posse tamquam a caussa proficisci *δι' ἐναντιότητα φύσεως*, propter naturae quae in utrisque est diversitatem, perinde ac si semper eiusdem essent generis effectus caussaeque, et non ex laetis tristia, ex amaris dulcia promanarent.

m) *διὰ τὸν τροχόν*] propter trochum movetur fortasse qui trochum movet, sed non per trochum sive a trocho sic, uti trochus movetur a *τροχηλάτῃ*. namque etiamsi non moveatur trochus, si nempe aërem feriat trochum verberaturus, nihilominus movebitur hic, at non a trocho. sed non desiderabit spero a me lector, ut in nugis huiusmodi serio confutandis operam ludam et patientia ipsius abutar.

n) *ἀμφοτέρων παρόντων*] cavillatio perstringens definitionem *αἰτίου*
P 600 a Stoicis traditam, gemina exstat lib. 3 Pyrrhon. sect. 22. perinde argumenteris, ad incendium quoniam requiritur ut praesens sit res quae uritur, itaque esse incertum utrum ignis a ligno an lignum ab igne comburatur. infra sect. 241 sq.

o) *οὐ μᾶλλον διὰ*] fallacia iterum est in duplici significatione particulae *διά*, nam propter columnam fortasse est epistylium atque ut eam sustentet, quiescit. sed non hoc fit per columnam sive a columna tamquam a causa efficiente, quoniam etiam sublata columna, ut non raro fit in vastationibus urbium, post deiectam columnam epistylium per longum tempus manet.

ὡσαύτως δὲ οὐδὲ τὸ μένον τῷ κινουμένῳ κινήσεως ἢ τὸ κινού- 230
μενον τῷ μένοντι μονῆς δι' ἐναντιότητα φύσεως. καθὰ γὰρ
τὸ ψυχρὸν οὐκ ἔχον τὸν τοῦ θερμοῦ λόγον οὐδέποτε δύνα-
ται θερμαίνειν p), καὶ ὡς τὸ θερμὸν μὴ ἔχον τὸν τοῦ
ψυχροῦ λόγον οὐδέποτε δύναται ψύχειν· οὕτως οὐδὲ τὸ κι-
νούμενον μὴ ἔχον τὸν τοῦ μένοντος λόγον οὐδέποτε δύναται
μονῆς εἶναι ποιητικόν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. ἀλλ' εἴπερ οὔτε τὸ μένον 231
τῷ μένοντι μονῆς ἐστιν αἴτιον οὔτε τὸ κινούμενον τῷ κινουμένῳ
κινήσεως οὔτε τὸ μένον τῷ κινουμένῳ τοῦ κινεῖσθαι οὔτε τὸ
κινούμενον τῷ μένοντι τοῦ μένειν, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστιν
ἄλλο τι προσεπινοεῖν· λεκτέον μηδὲν ὑπάρχειν αἴτιον. πρὸς τού- 232
τοις, εἰ ἔστι τί τινος αἴτιον, ἤτοι τὸ ἅμα ὂν q) τοῦ ἅμα ὄντος
ἐστὶν αἴτιον ἢ τὸ πρότερον τοῦ ὕστερον qq) ἢ τὸ ὕστερον τοῦ
πρότερον. οὔτε δὲ τὸ ἅμα ὂν τοῦ ἅμα ὄντος αἴτιόν ἐστιν οὔτε
τὸ πρότερον τοῦ ὕστερον οὔτε τὸ ὕστερον τοῦ πρότερον, ὡς
παραστήσομεν. οὐκ ἄρα ἔστι τι αἴτιον. τὸ μὲν οὖν ἅμα ὂν τοῦ 233
ἅμα ὄντος οὐ δύναται τυγχάνειν αἴτιον διὰ τὸ συνυπάρχειν ἀμ-
φότερα, καὶ μὴ μᾶλλον τόδε τοῦδε γεννητικὸν ὑπάρχειν ἢ τόδε
τοῦδε, ἑκατέρου τὴν ἴσην ὕπαρξιν ἔχοντος. οὐδὲ τὸ πρότερον 234
δὲ ἔσται τοῦ ὕστερον γενομένου ποιητικόν· εἰ γὰρ ὅτε ἐστὶ τὸ
αἴτιον, οὔπω ἐστὶ τὸ οὗ ἐστιν αἴτιον, οὐδὲ ἐκεῖνο ἔτι αἴτιόν ἐστι
μὴ ἔχον τὸ οὗ αἴτιόν ἐστιν, οὔτε τοῦτο ἔτι ἀποτέλεσμα μὴ συμ-
παρόντος αὐτῷ τοῦ οὗ ἀποτέλεσμά ἐστι. τῶν γὰρ πρός τι ἑκά-
τερόν ἐστι τούτων, καὶ τὰ πρός τι r) κατ' ἀνάγκην δεῖ συνυπάρ-

dixerimus esse causam motus. 230. similiter autem neque quod quiescit, ei quod movetur dixerimus esse causam motus, aut id quod movetur quiescenti causam quietis propter contrariam naturam. quomodo enim frigidum non habens rationem calidi numquam potest calefacere, et quomodo calidum non habens rationem frigidi numquam potest refrigerare; ita neque quod movetur non habens rationem quiescentis potest umquam esse efficiens quietis, aut contra. 231. sed si neque quod quiescit est quiescenti causa quietis, neque quod movetur est ei quod movetur causa motus, neque quod quiescit est ei quod movetur causa movendi, neque quod movetur ei quod quiescit causa quiescendi est, praeter haec autem non licet aliud quidpiam cogitare; dicendum est nullam esse causam. 232. ad haec accedit, quod si aliquid est causa alicuius, aut id quod simul est est causa eius quod est simul aut prius posterioris aut posterius prioris. sed neque quod simul est est causa eius quod simul est, neque prius posterioris neque posterius prioris, ut ostendemus. non est ergo aliquid causa. 233. atque quod simul quidem est, non potest esse causa eius quod est simul, propterea quod ambo sint simul et non magis hoc ab illo quam illud ab hoc generetur, cum utrumque parem habeat existentiam. 234. sed neque prius erit efficiens posterioris: si enim quando est causa, nondum est illud cuius est causa; neque illud est utique adhuc causa, cum non habeat id cuius est causa, neque hoc utique est adhuc effectus, si non simul cum eo adsit id cuius est effectus. utrumque enim eorum est ex iis quae referuntur ad aliquid, et quae referuntur ad aliquid, oportet necessario inter

---

p) οὐδέποτε δύναται θερμαίνειν] et tamen frigus urere dicitur atque calci vivae infusa aqua frigida ingentem excitat fervorem: vicissim aestus febrilis facit ut corpora humana leto extenta rigeant.

q) ἤτοι τὸ ἅμα ὂν] eadem c[illegible]tio lib. 3 Pyrrhon. sect. 25.

[qq) videtur hic et in seq. ὑστέρου et προτέρου scribendum esse.]

r) καὶ τὰ πρός τι] supra [illegible]ct. 207.

235 χειν ἀλλήλοις, καὶ οὐ τὸ μὲν προηγεῖσθαι, τὸ δὲ ὑστερεῖν. λείπεται οὖν τὸ ὕστερον λέγειν τοῦ προτέρου αἴτιον γίνεσθαι· ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον καὶ ἀνδρῶν τὰ πράγματα ἀναστρεφόντων. δεήσει γὰρ τὸ ἀποτέλεσμα πρεσβύτερον λέγειν τοῦ ποιοῦντος αὐτό, διὰ δὲ τοῦτο μηδ᾽ ὅλως ἀποτέλεσμα τυγχάνειν ὡς ἂν μὴ ἔχον τὸ οὗ ἐστιν ἀποτέλεσμα. ὃνπερ οὖν τρόπον ἠλίθιόν ἐστι τὸ λέγειν υἱὸν μὲν πατρὸς εἶναι πρεσβύτερον, ἄμητον δὲ σπόρου προύχειν τοῖς χρόνοις· οὕτως εὔηθες τὸ ἀξιοῦν τι αἴτιον εἶναι

236 τοῦ ἤδη ὄντος τὸ μήπω ὄν. ἀλλ᾽ εἰ μήτε τὸ ἅμα ὂν τοῦ ἅμα ὄντος μήτε τὸ πρότερον τοῦ ὕστερον μήτε τὸ ὕστερον τοῦ προτέρου ἐστὶν αἴτιον, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστιν, οὐκ ἂν εἴη τι

237 αἴτιον. καὶ μὴν εἰ ἔστι τι αἴτιον [s]), ἤτοι αὐτοτελῶς [t]) καὶ ἰδίᾳ μόνον προσχρώμενον δυνάμει τινός ἐστιν αἴτιον, ἢ συνεργοῦ πρὸς τοῦτο δεῖται τῆς πασχούσης ὕλης, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα

238 κατὰ κοινὴν ἀμφοτέρων νοεῖσθαι σύνοδον. καὶ εἰ μὲν αὐτοτελῶς καὶ ἰδίᾳ προσχρώμενον δυνάμει ποιεῖν τι πέφυκεν, ὤφειλε διὰ παντὸς ἑαυτὸ ἔχον καὶ τὴν ἰδίαν δύναμιν πάντοτε ποιεῖν [u]) τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ μὴ ἐφ᾽ ὧν μὲν ποιεῖν, ἐφ᾽ ὧν δὲ ἀπρακτεῖν.

239 εἰ δέ, ὥς φασί τινες τῶν Δογματικῶν [x]), οὐ τῶν ἀπολελυμένων καὶ ἀφεστηκότων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν πρός τι διὰ τὸ καὶ αὐτὸ πρὸς

se simul esse, et non alterum quidem esse prius, alterum vero posterius. 235 restat ergo ut dicatur posterius esse causam prioris; quod quidem est absurdissimum et eorum qui res prorsus subvertunt. oportebit enim dicere effectum esse antiquiorem eo qui ipsum efficit, et ideo ne esse quidem omnino effectum, ut qui non habeat id cuius est effectus. quomodo enim stultum est dicere, filium quidem esse patre antiquiorem, messem autem esse priorem semente; ita etiam est stolidum censere aliquid quod nondum est, esse causam eius quod iam est 236. sed si neque quod simul est est causa eius quod est simul, neque prius posterioris neque posterius prioris, praeter haec autem nihil est: non erit aliquid causa. 237. praeterea si aliquid est causa, aut absolute ac perfecte ex se et propria solum utens virtute est alicuius causa, aut ad hoc opus habet patiente materia, adeo ut effectus intelligatur ex communi congressu utriusque. 238. et si per se quidem absolute et propria solum utens virtute secundum suam naturam aliquid facit, deberet perpetuo se ipsum habens et propriam virtutem semper effectum facere, et non in aliquibus quidem facere, in aliis vero esse otiosum. 239. si autem, ut dicunt nonnulli Dogmatici, non est ex iis quae sunt absoluta ac ab aliis seiuncta, sed ex iis quae referuntur ad aliquid oportetque ipsum considerari relatum ad id quod

F 601 s) εἰ ἔστι τι αἴτιον] ms Ciz. εἰ ἔστι τοι.

t) ἤτοι αὐτοτελῶς] hac ratione solus deus potest aliquid efficere perfecte et proprie atque materiam sibi ipse parare et condere ἐξ οὐκ ὄντων res quas vult, et quando vult, ut sint. caeteris causis, fabro verbi gratia vel architecto, ad domum v. g. struendam materia haud dubie est opus, nihil efficit tamen proprie materia sed patitur, itaque et ab efficiente recte eam distinguunt philosophi, licet ad effectum concurrit et pro sua natura illum vel admittit vel ei adversatur.

u) πάντοτε ποιεῖν] usquequaque etiam in omnibus hoc praestitit deus; omnia enim quae voluit fecit facitque pro potentia sua.

x) τινὲς τῶν Δογματικῶν] Plato et plerique alii philosophi Graecorum etiam deo opifici comitem semper adiungunt materiam, quam coaeternam ipsi comminiscuntur, atque quatenus ex illa veluti ex nodoso aliquo ligno licuerit, optimum et pulcherrimum mundum fabricatum esse statuunt. confer Iacobum Thomasium in praeclaris de Stoica mundi exustione commentationibus p. 29 sq.

τῷ πάσχοντι θεωρεῖσθαι καὶ τὸ πάσχον πρὸς αὐτῷ, χεῖρόν τι
ἀνακύψει. εἰ γὰρ τὸ ἕτερον πρὸς τῷ ἑτέρῳ νοεῖται, οὗ τὸ μὲν 240
ποιοῦν, τὸ δὲ πάσχον, ἔσται μία μὲν ἔννοια, δυοῖν δ' ὀνομάτων
τεύξεται, τοῦ τε ποιοῦντος καὶ τοῦ πάσχοντος, καὶ διὰ τοῦτο
οὐ μᾶλλον ἐν αὐτῷ ἢ ἐν τῷ λεγομένῳ πάσχειν ἐγκείσεται ἡ δρα-
στήριος δύναμις. ὡς γὰρ αὐτὸ οὐδὲν δύναται ποιεῖν χωρὶς τοῦ
λεγομένου πάσχειν, οὕτως οὐδὲ τὸ λεγόμενον πάσχειν δύναται
χωρὶς τῆς ἐκείνου παρουσίας πάσχειν. ὥστ' ἕπεται τὸ μὴ μᾶλ- 241
λον ἐν αὐτῷ ἢ ἐν τῷ πάσχοντι ὑποκεῖσθαι τὴν δραστήριον τοῦ
ἀποτελέσματος δύναμιν, οἷον — ἔσται γὰρ σαφὲς τὸ λεγόμενον
ἐπὶ ὑποδείγματος — εἴπερ τὸ πῦρ καύσεώς ἐστιν αἴτιον, ἤτοι
αὐτοτελῶς καὶ τῇ ἰδίᾳ μόνον προσχρώμενον δυνάμει καύσεώς
ἐστι ποιητικὸν ἢ συνεργοῦ δεῖται πρὸς τοῦτο τῆς καιομένης ὕλης.
καὶ εἰ μὲν αὐτοτελῶς καὶ τῇ ἰδίᾳ φύσει ἀρκούμενον ποιεῖ τὴν 242
καῦσιν, ἐχρῆν καὶ πάντοτε ἔχον αὐτὸ τὴν ἰδίαν φύσιν διὰ παν-
τὸς καίειν, οὐχὶ δὲ πάντοτε καίει, ἀλλὰ τινὰ μὲν καίει, τινὰ δὲ P 602
οὐ καίει· οὐκ ἄρα αὐτοτελῶς καὶ τῇ ἰδίᾳ φύσει προσχρώμενον
καίει. εἰ δὲ σὺν τῇ ἐπιτηδειότητι τῶν καιομένων ξύλων, πόθεν 243
ἔχομεν λέγειν, ὅτι αὐτό ἐστι τῆς καύσεως αἴτιον, ἀλλ' οὐχ ἡ
ἐπιτηδειότης τῶν ξύλων; ὃν γὰρ τρόπον μὴ ὄντος αὐτοῦ οὐ γίνε-
ται καῦσις, οὕτω καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν ξύλων ἀπούσης
οὐ γίνεται καῦσις. ταύτῃ τε εἰ αὐτό ἐστιν αἴτιον, ὅτι παρόντος
αὐτοῦ γίνεται τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἀπόντος οὐ γίνεται, ἔσται
καὶ ἡ ἐπιτηδειότης δι' ἑκάτερον τούτων αἴτιον. ὥσπερ οὖν τῆς 244
δι' συλλαβῆς ἔκ τε τοῦ δ καὶ ι συνεστώσης ἄτοπός ἐστιν ὁ λέ-
γων αἴτιον μὲν τοῦ ἀποτελεῖσθαι τὴν τοιαύτην συλλαβὴν τὸ δ,
οὐκ αἴτιον δὲ τὸ ι, οὕτω συλλαβῇ μὲν ἐοικότος τοῦ καίεσθαι,
στοιχείῳ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν ξύλων v)), ἀτοπώτατός ἐστιν ὁ τὸ

patitur et quod patitur vicissim referri ad ipsum, emerget quid deterius. 240. si enim intelligitur alterum relatum ad alterum, quorum hoc est efficiens, alterum patiens; erit quidem una notio, habebit autem duo nomina, nempe et efficiens et patiens, et propterea vis agendi et efficiendi non magis sita erit in ipso quam in eo quod dicitur pati. quomodo enim ipsum nihil potest efficere absque eo quod dicitur pati; ita nec quod dicitur pati, pati potest nisi efficiens adsit. 241. quamobrem sequitur ut non magis in ipso quam in patiente sita sit vis effectus efficiens, ut — erit enim apertum quod dicitur in exemplo — si ignis est causa ustionis, aut ex se absolute et propria solum utens virtute erit efficiens ustionis, aut ad hoc opus habet adiutrice materia quae uritur. 242. et si ex se quidem absolute et propria contentum natura efficit ustionem, oporteret ipsum semper quoque cum propriam habeat naturam, perpetuo urere, non autem semper urit, sed aliqua quidem urit, aliqua vero non urit: non ergo absolute ac perfecte ex se urit et propria utens natura. 243. si autem urit cum quadam lignorum quae uruntur aptitudine, undenam possumus dicere, quod ipse est causa ustionis, non autem aptitudo lignorum? nam quo modo si ignis non adsit, non fit ustio; ita etiam si absit lignorum aptitudo, non fit ustio. et ea ratione si is est causa, quod cum is adsit, fit effectus, non fit autem si absit; erit etiam propter utrumque eorum causa aptitudo lignorum. 244. quomodo ergo syllabae *di*, constantis ex d et i, ineptus quidem est qui dicit, d causam esse cur efficiatur haec syllaba, non esse autem causam i; ita cum uri sit simile syllabae, elemento autem utrique ignis et ligna, absurdissime loquitur qui dicit

v) στοιχείῳ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν ξύλων] puto Sextum scripsisse, P 602
στοιχείῳ δὲ δ τοῦ πυρὸς καὶ ι τῶν ξύλων.

μὲν πῦρ αἴτιον λέγων τοῦ καίεσθαι, τὰ δὲ ξύλα μηδαμῶς· οὔτε γὰρ δίχα τοῦ πυρὸς οὔτε χωρὶς τῶν ξύλων γίνεται τὸ καίεσθαι,
245 καθάπερ οὐδὲ συλλαβὴ χωρὶς τοῦ δ ἢ τοῦ ι. ὅθεν πάλιν εἰ μήτε αὐτοτελῶς ποιητικόν τινός ἐστι τὸ αἴτιον μήτε σὺν ἐπιτηδειότητι
246 τοῦ πάσχοντος, οὐδενὸς ποιητικόν ἐστι τὸ αἴτιον. ἔτι εἰ ἔστι τὸ αἴτιον, ἤτοι μίαν ἔχει [y]) τὴν δραστήριον δύναμιν ἢ πολλάς· οὔτε δὲ μίαν ἔχειν δύναται, ὡς παραστήσομεν, οὔτε πολλάς,
247 ὡς διδάξομεν· οὐκ ἄρα τί ἐστιν αἴτιον. μίαν μὲν γὰρ οὐκ ἔχει δύναμιν· ἐπείπερ εἰ μίαν εἶχεν, ὤφειλε πάντα [z]) ὁμοίως διατιθέναι καὶ μὴ διαφερόντως, οἷον ὁ ἥλιος καίει μὲν τὰ περὶ τὴν Αἰθιοπίαν μέρη, θάλπει δὲ τὰ πρὸς ἡμᾶς, καταυγάζει δὲ μόνον τοὺς Ὑπερβορέους [a]), καὶ πήγνυσι μὲν τὸν πηλόν [b]), τήκει δὲ τὸν κηρόν, καὶ λευκαίνει μὲν τὰ ἐσθήματα [c]), μελαίνει δὲ τὴν ἡμετέραν ἐπιφάνειαν, ἐρυθραίνει δὲ καρπούς τινας, καὶ ἡμῖν μὲν τοῦ ὁρᾶν αἴτιος γίνεται, τοῖς νυκτινόμοις δὲ τῶν ὀρνίθων οἷον γλαυξὶ καὶ νυκτερίσι τοῦ μὴ ὁρᾶν. ὥστε εἰ μίαν εἶχε δύναμιν, ὤφειλε ταὐτὸν ἐπὶ πάντων ποιεῖν. οὐχὶ δὲ ταὐτὸν ἐπὶ πάντων ποιεῖ·
248 οὐκ ἄρα μίαν ἔχει δύναμιν. καὶ μὴν οὐδὲ πολλάς· ἐπεὶ ἐχρῆν πάσαις ἐπὶ πάντων ἐνεργεῖν, οἷον πάντα φλέγειν ἢ πάντα χεῖν ἢ πάντα πηγνύναι. εἰ δὲ μήτε μίαν ἔχει δύναμιν μήτε πολλάς,
249 οὐκ ἂν εἴη τινὸς αἴτιον. ναί, ἀλλ' εἰώθασι πρὸς τοῦτο ὑποτυγχάνειν οἱ Δογματικοὶ λέγοντες, ὅτι παρὰ τὰ πάσχοντα καὶ τὰ διαστήματα πέφυκεν ἐξαλλάσσεσθαι τὰ γινόμενα ὑπὸ τοῦ
P 603 αὐτοῦ αἰτίου ἀποτελέσματα, καθάπερ τοῦ ἡλίου· σύνεγγυς μὲν

ignem quidem esse urendi causam, ligna autem minime: neque enim evenit ut sit ustio absque igne, neque absque lignis; quo modo nec syllaba absque d et i. 245. quo fit rursus ut si neque per se perfecte et absolute est causa alicuius rei efficiens neque cum eius quod patitur aptitudine, nullius rei efficiens est causa. 246. praeterea si est causa, aut unam habet vim agendi ac efficiendi aut multas: sed neque unam potest habere, ut ostendemus, neque multas, ut docebimus. non est ergo aliqua causa. 247. nam unam quidem vim non habet: nam si unam haberet, deberet omnia similiter afficere et non differenter, ut sol quidem urit regiones Aethiopiae, nostras fovet ac recreat, illuminat autem solum Hyperboreos, et lutum quidem facit concrescere, ceram autem liquefacit, et vestimenta quidem dealbat, nigrefacit autem nostram superficiem, quosdam autem fructus rubefacit, et nobis quidem est causa videndi, avibus autem noctivagis, ut noctuis et vespertilionibus, non videndi. quamobrem si unam vim haberet, deberet idem efficere in omnibus. non idem autem efficit in omnibus: non habet ergo unam vim. 248. sed neque multas: oporteret enim omnibus agere in omnia, utpote omnia comburere et omnia fundere et omnia cogere ac ut concrescant efficere. si autem neque unam habet vim neque multas, non erit alicuius causa. 249. sane quidem; sed solent Dogmatici his occurrere dicentes, quod effectus qui fiunt ex eadem causa, diversi fiunt convenienter iis quae patiuntur et intervallis, sicut quod fit a sole: nam quoniam est propior Aethiopibus, consentaneum est urere;

y) legebatur ἔχειν]

z) ὤφειλε πάντα] ita recte ms Ciz. pro πάντας.

a) καταυγάζει δὲ μόνον τοὺς Ὑπερβορέους] ita legendum pro μόνους, ut infra sect. 249.

b) πήγνυσι μὲν τὸν πηλόν] confer lib. 2 adversus Log. sect. 195 atque infra sect. 250.

c) λευκαίνει μὲν τὰ ἐσθήματα] ita legendum pro αἰσθήματα. notum vestes linteas ad solem expositas dealbari.

γὰρ ὢν τοῖς Αἰθίοψιν ἔοικε καίειν, μετρίως δὲ ἡμῶν ἀφεστηκὼς
θάλπειν, πολὺ δὲ τῶν Ὑπερβορέων κεχωρισμένος[d]) θάλπει μὲν
οὐδαμῶς, καταυγάζει δὲ μόνον. καὶ πήττει μὲν τὸν πηλὸν τὸ 250
ὑδατῶδες τοῦ γεώδους ἐξατμίζων, τήκει δὲ τὸν κηρὸν διὰ τὸ μὴ
ἔχειν τὴν τοῦ πηλοῦ ἰδιότητα. οἱ δὴ χρώμενοι τῇ τοιαύτῃ ὑπο- 251
τεύξει σχεδὸν ἀμάχως ἡμῖν συγχωροῦσι τὸ μὴ ἕτερον εἶναι τοῦ
πάσχοντος τὸ ποιοῦν· εἰ γὰρ οὐ διὰ τὸν ἥλιον γίνεται ἡ τῆξις
τοῦ κηροῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδιότητα τῆς περὶ τὸν κηρὸν φύσεως,
φανερὸν ὡς οὐδὲ τὸ ἕτερον αἴτιόν ἐστι τῆς τήξεως τῷ κηρῷ, ἡ
δὲ ἀμφοτέρων συνέλευσις τοῦ τε ἡλίου καὶ τοῦ κηροῦ. τῆς τε
ἀμφοτέρων συνόδου ποιούσης τὸ ἀποτέλεσμα, τουτέστι τὴν τῆ-
ξιν, οὐ μᾶλλον διὰ τὸν ἥλιον ὁ κηρὸς τήκεται ἢ διὰ τὸν κηρὸν
ὁ ἥλιος τήκει. οὕτω τε ἄτοπον τὸ ἐκ συνόδου δυοῖν γινόμενον
ἀποτέλεσμα μὴ τοῖς δυσὶν ἀνατιθέναι, τῷ δὲ ἑτέρῳ μόνῳ προσ-
μαρτυρεῖν. καὶ μὴν εἴ ἐστί τι τινος αἴτιον, ἤτοι κεχώρισται τῆς 252
πασχούσης ὕλης ἢ σύνεστιν αὐτῇ· οὔτε δὲ κεχωρισμένον αὐτῆς
δύναται τυγχάνειν αἴτιον τοῦ πάσχειν αὐτὴν οὔτε συνὸν αὐτῇ,
καθὼς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἐστί τι τινος αἴτιον. καὶ δὴ 253
κεχωρισμένον μὲν αὐτῆς αὐτόθεν οὔτε αὐτὸ αἴτιόν ἐστι μὴ
παρούσης τῆς πρὸς ἣν λέγεται αἴτιον, οὔτε ἐκείνη πάσχει μὴ
συμπαρόντος τοῦ ποιοῦντος. εἰ δὲ συνδυάζοι τὸ ἕτερον τῷ 254
ἑτέρῳ, ἤτοι αὐτὸ μόνον ποιεῖ τὸ λεγόμενον αἴτιον ὑπάρχειν,
οὐχὶ δὲ πάσχει, ἢ ποιεῖ ἅμα καὶ πάσχει. καὶ εἰ μὲν ἅμα
ποιεῖ καὶ πάσχει, ἑκάτερον ἔσται ποιοῦν τε καὶ πάσχον· ᾗ μὲν
γὰρ αὐτὸ ποιεῖ, ἔσται πάσχουσα ἡ ὕλη, ᾗ δὲ ἡ ὕλη ποιεῖ,

mediocriter autem a nobis remotus fovere et calefacere; longe autem separatus ab Hyperboreis nequaquam fovet et calefacit, sed solum illuminat. 250. et lutum quidem cogit facitque concrescere aquam evaporans ex terreno, liquefacit autem ceram propterea quod non habet luti proprietatem. 251. at enim qui huiusmodi responsione utuntur, fere nobis concedunt citra contentionem non esse aliud id quod efficit ab eo quod patitur: si enim non propter solem fit cerae liquefactio, sed propter proprietatem naturae cerae, est perspicuum quod non alterum est causa liquefactionis cerae, sed amborum congressus, nempe solis et cerae. cumque amborum congressus faciat effectum, nempe liquefactionem, cera non magis liquescit propter solem, quam sol liquefacit propter ceram. et sic est absurdum, effectum qui fit ex congressu duorum, non attribuere duobus, sed alteri soli adscribere. 252. quin etiam si est aliquid alicuius causa, aut est separatum a materia patiente aut coniunctum cum ea; sed neque ab ea separatum potest esse causa ut ea patiatur neque coniunctum cum ea, ut ostendemus. non est ergo aliquid causa alicuius. 253. et ab ipsa quidem separatum ex se neque ipsum potest esse causa, si materia non adsit ad quam relata dicitur esse causa, neque illa patitur, si non simul adsit id quod efficit. 254. si autem alterum alteri coniungitur, aut id solum efficit quod dicitur esse causa, non autem patitur, aut simul efficit aut patitur. et si quidem simul efficit et patitur, utrumque erit efficiens et patiens: nam quatenus ipsum quidem efficit, erit materia patiens; quate-

---

d) πολὺ τῶν Ὑπερβορέων κεχωρισμένος] Hyperborei in extremo septentrione atque *supra aquilonis flatum* (ut Festi verbis utar) habitantes populi. Pomponius Mela 3 5 Scythicos populos referens, *Hyperborei*, inquit, *in Asiatico litore primi super aquilonem Riphaeosque montes sub ipso siderum cardine iacent, ubi sol non quotidie ut nobis, sed primum verno aequinoctio exortus autumnali demum occidit; et ideo sex mensibus dies et totidem aliis nox usque continua est.* P 603

ἔσται ἐκεῖνο τὸ πάσχον. καὶ οὕτως οὐ μᾶλλον τὸ ποιοῦν γενή-
σεται ποιοῦν ἢ πάσχον, καὶ τὸ πάσχον οὐ μᾶλλον ἔσται πάσχον
255 ἢ ποιοῦν· ὅπερ ἄτοπον. εἰ δὲ ποιεῖ μέν, οὐκ ἀντιπάσχει δέ, ἤτοι
κατὰ ψιλὴν ψαῦσιν τουτέστι τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ποιεῖ ἢ κατὰ
διάδοσιν. καὶ ἔξωθεν μὲν προσπῖπτον καὶ κατὰ ψιλὴν τὴν ἐπι-
φάνειαν παραβαλλόμενον τῇ πασχούσῃ ὕλῃ οὐ δυνήσεταί τι ποι-
εῖν· ἡ γὰρ ἐπιφάνεια ἀσώματός[c]) ἐστι, τὸ δ' ἀσώματον οὔτε
256 ποιεῖν οὔτε πάσχειν[f]) πέφυκεν. οὐκ ἄρα κατὰ ψιλὴν παραβαλ-
P 604 λόμενον τὴν ἐπιφάνειαν τὸ αἴτιον τῇ ὕλῃ τι ποιεῖν δυνήσεται[g]).
καὶ μὴν οὐδὲ κατὰ διάδοσιν οἷόν τέ ἐστιν αὐτὸ δρᾶν· ἤτοι γὰρ
διὰ στερεῶν σωμάτων διέξεται ἢ διὰ νοητῶν τινων καὶ ἀναισθή-
των πόρων[h]). ἀλλὰ διὰ μὲν στερεῶν σωμάτων οὐκ ἂν φέροιτο·
257 σῶμα γὰρ διὰ σώματος[i]) οὐ δύναται χωρεῖν. εἰ δὲ διὰ πόρων
τινῶν, ὀφείλει ταῖς περιγραφούσαις τοὺς πόρους ἐπιφανείαις
προσπῖπτον ποιεῖν· ἀλλ' αἵ γε ἐπιφάνειαί[k]) εἰσιν ἀσώματοι, καὶ
τὸ ἀσώματον οὔτε ποιεῖν οὔτε πάσχειν εὔλογόν ἐστι. τοίνυν οὐδὲ
κατὰ διάδοσιν ποιεῖ τὸ αἴτιον. ᾧ ἕπεται τὸ μηδ' ὅλως αἴτιον
258 αὐτὸ τυγχάνειν. ἔνεστι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἁφῆς κοινότερον τῷ τε

nus autem efficit materia, erit illud patiens. et sic non magis efficiens fiet efficiens quam patiens, et patiens non magis erit patiens quam efficiens. quod quidem est absurdum. 255. si autem efficit quidem, non autem vicissim patitur, aut id facit ex solo contactu, nempe in superficie, aut per permeationem. et extrinsecus quidem accedens et in sola superficie applicatum patienti materiae non poterit aliquid efficere: etenim superficies est res incorporea; incorporeum autem sua natura neque facit neque patitur. 256. non igitur in sola superficie materiae applicata causa efficere aliquid poterit. sed neque hoc potest facere per permeationem: aut enim permeabit per corpora solida aut per quosdam meatus, qui percipiuntur intelligentia et sunt insensiles. sed ferri quidem non potest per corpora solida: non potest enim corpus pervadere per corpus. 257. sin autem per aliquos meatus, debet id efficere accedens ad superficies quae circumscribunt meatus; sed superficies quidem sunt incorporeae, et incorporeum quod est, id neque efficere neque pati est consentaneum. nec ergo causa efficit per permeationem. cui est consequens ut omnino causa ipsa nulla existat. 258. licet autem etiam ex tactu communius

---

c) ἡ γὰρ ἐπιφάνεια ἀσώματος] repetit hoc sect. 257 et libro adversus Geometras sect. 82. superficies non est corpus, sed in corpore, nec concipi aut existere separatim a corpore potest. 3 Pyrrhon. sect. 40.

f) τὸ δ' ἀσώματον οὔτε ποιεῖν οὔτε πάσχειν] rationem addit infra sect. 258 ἵνα γάρ τι ποιήσῃ ἢ πάθῃ, ὀφείλει θιγεῖν ἢ θιχθῆναι. tangere vero aliquid aut tangi ab eo, quod non est corpus, negaverat sect. 216, et mox ne ab corpore quidem hoc posse fieri disputat sect. 259 sq.

P 604 g) ποιεῖν δυνήσεται] ms Ciz. δύναται.

h) διὰ νοητῶν τινων καὶ ἀναισθήτων πόρων] corpora quaevis etiam firmissima poris sensui licet haud patentibus scatere veteres etiam philosophi pulchre viderunt, unde Plutarchus in quaestionibus Platonicis p. 1005 docet, ferrum a magnete attrahi per ἀπορροίας illius in orbem agitatas et ferri poris sese insinuantes. de poris in corpore humano meminit noster 2 adversus Log. sect. 309.

i) σῶμα γὰρ διὰ σώματος] communo hoc philosophorum scitum, ἀντιτυπίαν corporibus tribuentium, ut dictum 3 Pyrrhon. sect. 39.

k) ἀλλ' αἵ γε ἐπιφάνειαι] ita ms Ciz. pro ἀλλά γε. repetit porro hoc loco et ad superficies pororum applicat, quod de corporum superficie modo dixerat sect. 255.

ποιοῦντι καὶ τῷ πάσχοντι ἐπαπορεῖν· ἵνα γάρ τι ποιήσῃ ἢ πάθῃ,
ὀφείλει θιγεῖν ἢ θιχθῆναι. οὐδὲν δὲ οὔτε θιγεῖν οὔτε θιχθῆναι
δύναται, καθὼς παραστήσομεν. οὐκ ἄρα ἔστιν ἢ τὸ ποιοῦν ἢ
τὸ πάσχον. εἰ γὰρ ἅπτεταί τί τινος καὶ θιγγάνει, ἤτοι ὅλον 259
ὅλου ἅπτεται[l]) ἢ μέρος μέρους ἢ ὅλον μέρους ἢ μέρος ὅλου.
οὔτε δὲ μέρος μέρους οὔτε ὅλον ὅλου οὔτε ὅλον μέρους οὔτε
ἐναλλὰξ[m]) ἅπτεται, καθὼς διδάξομεν. οὐκ ἄρα τί τινος ἅπτε-
ται. καὶ εἰ μηδὲν μηδενὸς ἅπτεται, οὔτε τὸ πάσχον ἔστιν οὔτε
τὸ ποιοῦν. ὅλον μὲν οὖν ὅλου οὐχ ἅπτεται κατὰ λόγον· εἰ γὰρ 260
ὅλον ὅλου ἅπτεται, οὐ θίξις ἔσται, ἀλλὰ ἕνωσις[n]) ἀμφοτέρων,
καὶ τὰ δύο σώματα ἓν ἔσται σῶμα διὰ τὸ καὶ τοῖς κατὰ βάθος
ὀφείλειν τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου θιγγάνειν διὰ τὸ καὶ ταῦτα τοῦ
ὅλου καθεστάναι μέρη. καὶ μὴν οὐδὲ μέρος μέρους θιγγάνειν 261
δυνατόν ἐστι· τὸ γὰρ μέρος κατὰ μὲν τὴν πρὸς τὸ ὅλον σχέσιν
νοεῖται μέρος, κατὰ δὲ τὴν ἰδίαν περιγραφήν ἐστιν ὅλον. πάλιν
δὲ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἤτοι τὸ ὅλον μέρος τοῦ ὅλου μέρους
ἅψεται ἢ μέρος μέρους. καὶ εἰ μὲν ὅλον ὅλου, ἑνωθήσεται καὶ
ἀμφότερα ἓν γενήσεται σῶμα· εἰ δὲ μέρει μέρος, ἐκεῖνο πάλιν
τὸ μέρος κατ' ἰδίαν περιγραφὴν ὅλον νοούμενον ἤτοι ὅλον ὅλου
τοῦ μέρους ἅψεται ἢ μέρει τινί τινος μέρους, καὶ οὕτως εἰς
ἄπειρον. οὐ τοίνυν οὐδὲ μέρος μέρους ἅπτεται, καὶ μὴν οὐδὲ
ὅλον μέρους. εἰ γὰρ τὸ ὅλον τοῦ μέρους ἅψεται, ἔσται καὶ τὸ 262
ὅλον συνυποστελλόμενον τῷ μέρει μέρος, καὶ τὸ μέρος ἀντι- P 605
παρεκτεινόμενον τῷ ὅλῳ ὅλον. τὸ γὰρ ἴσον τῷ μέρει τὴν τοῦ
μέρους εἶχεν ἀναλογίαν, καὶ τὸ ἴσον τῷ ὅλῳ τὴν τοῦ ὅλου. τε-

dubitare de eo quod efficit et patitur: nam ut aliquid efficiat aut patiatur, debet tangere aut tangi. nihil autem potest tangere nec tangi, ut ostendemus. non est ergo aut quod efficiat aut quod patiatur. 259. si enim aliquid attrectat aliquid et tangit, aut totum tangit totum aut pars partem, aut totum partem aut pars totum. sed nec pars partem nec totum totum nec totum partem nec vicissim pars totum tangit, ut docebimus. aliquid ergo non tangit aliquid. et si nihil nihil tangit; neque est quod patitur neque quod efficit. 260. atque totum quidem totum non tangere est rationi consentaneum: si enim totum tangit totum, non erit contactus, sed unio amborum, et duo corpora erunt unum corpus, propterea quod etiam in partibus quae sunt in profundo, alterum debeat alterum tangere, eo quod eae quoque sint partes totius. 261. sed neque fieri potest ut pars partem tangat: nam pars quidem pars esse intelligitur ex relatione ad totum; est tamen totum ex propria circumscriptione. rursus itaque propter eandem causam aut tota pars tanget totam partem aut pars partem. et si totam quidem tota tangat, unientur et ambae unum fient corpus; si autem parte partem, illa rursus pars quae propria circumscriptione intelligitur esse totum aliquod, aut tota totam tanget partem aut aliqua parte aliquam partem, et sic in infinitum. neque ergo pars tangit partem, sed neque totum partem. 262. nam si totum tangat partem, totum quoque, quod simul contrahetur cum parte, erit pars, et pars quae pariter coëxtenditur cum toto, erit totum. nam quod est aequale parti, habet partis proportionem; et quod

l) ἤτοι ὅλον ὅλου ἅπτεται] eadem cavillatio 3 Pyrrhon. sect. 45 sq. et adversus Geometras sect. 31 sq. atque hoc ipso libro infra sect. 388.

m) οὔτε ἐναλλὰξ] hoc est οὔτε μέρος τοῦ ὅλου. infra sect. 264

n) οὐ θίξις ἔσται ἀλλὰ ἕνωσις] imo σύγχυσις, ut dixit lib. 3 Pyrrhon. sect. 42. similiter ἕνωσις θίξει opponitur infra sect. 26[illegible].

λέως δὲ ἀπερρωγός ᵒ) ἐστιν ἢ τὸ ὅλον ποιεῖν μέρος ἢ τὸ μέρος
ἴσον ἀξιοῦν εἶναι τῷ ὅλῳ. τοίνυν οὐδὲ τὸ ὅλον τοῦ μέρους ἅπτε-
263 ται. καὶ ἄλλως· εἰ τὸ ὅλον τοῦ μέρους ἅπτεται, ἔσται ἑαυτοῦ
μικρότερον καὶ πάλιν ἑαυτοῦ μεῖζον, ὅπερ ἐστὶ τοῦ προτέρου
χεῖρον. τό τε γὰρ ὅλον εἰ τὸν αὐτὸν ἐπιλαμβάνει τόπον τῷ μέρει,
ἴσον ἔσται τῷ μέρει, ἴσον δὲ τούτῳ γινόμενον μικρότερον ἑαυτοῦ
ἔσται. καὶ ἀνάπαλιν τὸ μέρος εἰ ἀντιπαρεκτείνεται τῷ ὅλῳ, τὸν
αὐτὸν ἐφέξει τούτῳ τόπον, τῷ δὲ ὅλῳ τὸν αὐτὸν ἐπεσχηκὸς τό-
264 πον ἔσται μεῖζον ἑαυτοῦ. ὁ δὲ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῆς ἀναστροφῆς
ἐστι λόγος· εἰ γὰρ μὴ δύναται τὸ ὅλον τοῦ μέρους ἅπτεσθαι
διὰ τὰς μικρῷ πρόσθεν ἐπιλογισθείσας αἰτίας, οὐδὲ τὸ μέρος
δυνήσεται τοῦ ὅλου ἅπτεσθαι. ὅθεν εἰ μήτε τὸ ὅλον τοῦ ὅλου
ἅπτεται μήτε τὸ μέρος τοῦ μέρους μήτε τὸ ὅλον τοῦ μέρους
μήτε ἐναλλάξ, οὐδὲν οὐδενὸς ἅπτεται. διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ αἴτιόν
265 τί τινος ὑπάρξει οὐδὲ πάσχον τι ὑπό τινος. πρὸς τούτοις τε εἰ
ἅπτεταί τί τινος, ἤτοι μεσολαβούμενον ὑπό τινος, οἷον πόρου
ἢ γραμμῆς, ἅψεταί τινος ἢ ὑπὸ οὐδενὸς μεσολαβούμενον. καὶ
εἰ μὲν ὑπό τινος μεσολαβοῖτο, οὐχ ἅψεται οὗ λέγεται ἅπτεσθαι,
ἀλλὰ τοῦ μεταξὺ ἀμφοτέρων· εἰ δὲ μηδενὸς ἁπαξαπλῶς μεταξὺ
ἀμφοτέρων ὄντος τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου ἅψεται, ἕνωσις ἔσται
266 ἀμφοτέρων, ἀλλ' οὐ θίξις ᵖ). τοίνυν οὐδὲ ταύτῃ τί τινος ἅπτε-
ται ᑫ). ὅθεν εἴπερ, ἵνα νοηθῇ τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον, δεῖ
προωμολογῆσθαι τὸ ὅτι τινὸς ἅπτεται, δέδεικται δὲ μηδὲν μη-
δενὸς ἁπτόμενον· λεκτέον μηδὲ τὸ ποιοῦν μηδὲ τὸ πάσχον ὑπάρ-

est toti aequale, habet totius proportionem. est autem plane res absona et abrupta, aut totum facere partem aut censere partem esse toti aequalem, neque totum ergo tangit partem. 263. et aliter: si totum tangit partem, erit se ipso minus et rursus se ipso maius; quod quidem est priori deterius. totum enim si eumdem locum occupat quem pars, erit aequale parti; si ei autem sit aequale, erit se ipso minus. et vicissim, pars si cum toto pariter coëxtenditur, eumdem quem ipsum tenebit locum; si eumdem autem locum tenuerit quem totum, erit se ipso maior. 264. eadem est ratio etiam, si rem invertamus: nam si totum non potest partem tangere propter causas iamiam consideratas, neque pars poterit totum tangere. unde si neque totum tangit totum, neque pars partem, neque totum partem, neque contra; nihil nihil tangit. propterea autem neque erit aliquid alicuius causa neque quicquam quod ab aliquo patitur. 265. ad haec accedit, quod si aliquid tangit aliquid, aut ab aliquo interceptum, utpote meatu vel linea, tanget aliquid, aut a nullo interceptum. et si intercipiatur quidem ab aliquo, non tanget id quod dicitur tangere, sed quod inter ea intercedit; si autem nulla omnino re inter ea intercedente alterum tangit alterum, erit utriusque unio, non contactus. 266. ergo nec hac ratione aliquid tangit aliquid. unde quandoquidem ut efficiens aliquod patiensve intelligatur, necesse est prius in confesso esse quod aliquid tangit, ostensum est autem, nihil nihil tangere; dicendum est ergo

---

P 605 o) ἀπερρωγός] ms Ciz. ἀποῤῥωγός, minus bene. est autem ἀπερρωγός hoc loco abruptum ab omni ratione ac verisimilitudine, adeoque absurdum.

p) ἕνωσις - οὐ θίξις] supra sect. 260.

q) οὐδὲ ταύτῃ τί τινος ἅπτεται] ms Ciz. ταύτῃ τοί τινος. in eodem codice, quemadmodum et in illo quo usus fuit Hervetus, male omissa sunt quae deinceps sequuntur verba, ὅθεν εἴπερ usque ad τινὸς ἅπτεται. fraudi fuit hisce verbis, quod et superius comma vocibus τινὸς ἅπτεται clauditur.

χειν. τὸ μὲν οὖν ποιοῦν αἴτιον οὕτω καὶ κατ' ἰδίαν καὶ κοινῇ
μετὰ τοῦ πάσχοντος ἀπορεῖται. ἄπορος δέ ἐστι κατ' ἰδίαν καὶ 267
ὁ περὶ τοῦ πάσχοντος λόγος· εἰ γὰρ πάσχει τι, ἤτοι τὸ ὂν πά-
σχει τι ἢ τὸ μὴ ὄν· οὔτε δὲ τὸ ὂν πάσχει τι, ὡς παραστήσο-
μεν, οὔτε τὸ μὴ ὄν [r]), ὡς ὑπομνήσομεν. οὐκ ἄρα πάσχει τι. τὸ 268
μὲν οὖν ὂν οὐ πάσχει· ἐφ' ὅσον γὰρ ὄν ἐστι καὶ τὴν ἰδίαν φύ-
σιν ἔχει, οὐ πάσχει· τὸ δὲ μὴ ὂν τῷ μηδ' ὅλως ὑπάρχειν οὐκ
ἂν πάθοι. παρὰ δὲ τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι οὐδέν ἐστιν. οὐκ ἄρα
πάσχει τι. οἷον ὁ Σωκράτης ἤτοι ὢν θνήσκει ἢ μὴ ὤν· δύο 269
γὰρ οὗτοι χρόνοι, εἷς μὲν ὁ καθ' ὃν ἔστι καὶ ζῇ, ἕτερος δὲ καθ' P 606
ὃν οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἔφθαρται. διόπερ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλει κατὰ
τὸν ἕτερον τούτων θνήσκειν. ὅτε μὲν οὖν ἔστι καὶ ζῇ, οὐ θνή-
σκει· ζῇ γὰρ δήπουθεν· θανὼν δὲ πάλιν οὐ θνήσκει, ἐπεὶ δὶς
ἔσται θνήσκων, ὅπερ ἄτοπον. οὐ τοίνυν θνήσκει Σωκράτης. οἷος 270
δέ ἐστιν ἐπὶ τούτου λόγος, τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τοῦ πάσχοντος· οὔτε
γὰρ τὸ ὂν δύναται πάσχειν ἐφ' ὅσον ὄν ἐστι καὶ κατὰ τὴν ἀρ-
χῆθεν ὑπόστασιν νοεῖται· οὔτε τὸ μὴ ὄν, ἀρχὴν γὰρ οὐχ ὑφέστη-
κεν. οὐκ ἄρα πάσχει τι. καὶ ἔτι τρανότερον· εἴπερ γε τὸ ὄν, 271
ὅτε ὄν ἐστι, πάσχει, ἔσται τἀναντία ὑφ' ἓν ἐν τῷ αὐτῷ· οὐχὶ
δέ γε τἀναντία ὑφ' ἓν περὶ τῷ αὐτῷ συνίσταται· οὐκ ἄρα πά-
σχει τὸ ὂν ὅτε ὄν ἐστιν. οἷον ἔστω τὸ ὂν τῇ φύσει σκληρὸν εἶναι
καὶ πάσχειν μαλακυνόμενον, καθάπερ ἐπὶ τοῦ σιδήρου θεωροῦ-
μεν· οὐκοῦν ὅτε μὲν σκληρόν ἐστι καὶ ὄν, οὐ δύναται μαλα-
κύνεσθαι, ἐπεὶ εἰ μαλακύνεται ὅτε σκληρόν ἐστιν, ἔσται τἀναντία 272

neque esse efficiens nec patiens. atque de causa quidem efficiente sic dubitatur et separatim et communiter cum patiente. 267. dubitatur autem separatim etiam de patiente: nam si patitur aliquid, aut id quod est patitur aliquid aut id quod non est: sed neque quod est, patitur aliquid, ut ostendemus, neque quod non est, ut admonebimus. non patitur ergo aliquid. 268. atque id quidem quod est, non patitur: nam quatenus quidem est id quod est et propriam habet naturam, non patitur; quod autem non est, eo quod non sit omnino, nequaquam patietur. praeter esse autem aut non esse nihil est. non ergo patitur. 269. ut exempli causa, Socrates aut quando est moritur, aut quando non est: duo enim modo sunt haec tempora, unum quidem quo est et vivit, alterum autem quo non est, sed periit. quamobrem ut in altero horum moriatur necesse est. atque quando est quidem et vivit, non moritur; vivit enim: mortuus autem rursus non moritur, alioqui bis erit moriens, quod quidem est absurdum. non moritur ergo Socrates. 270. cuiusmodi autem est hoc argumentum, tale est etiam de patiente: neque enim id quod est, pati potest quatenus est id quod est et intelligitur ex ea quae fuit ab initio substantia: neque quod non est, omnino enim non existit. non ergo patitur aliquid. 271. et adhuc clarius: si quidem id quod est, patitur quando est id quod est, erunt simul in eodem contraria. non simul autem consistunt in eodem contraria; non ergo patitur quod est, quando est quod est. ut exempli causa, esto id quod est, durum esse natura et pati mollescendo, ut cernimus in ferro: ergo quando est durum et est id quod est, non potest molliri; 272. nam si mollitur quando est durum, erunt simul in eodem con-

r) οὔτε τὸ ὂν οὔτε τὸ μὴ ὂν] eadem cavillatio lib. adversus Grammaticos sect. 312 et lib. 1 adversus Log. sect. 378. eiusdem generis est qua utitur infra sect. 299. adde lib. 2 contra Phys. sect. 326 sq. et 346, ubi idem de Socrate.

περὶ τοῦ αὐτοῦ ὑφ' ἕν. καὶ ᾗ μὲν καθέστηκεν ὄν, ἔσται σκλη-
ρόν· ᾗ δὲ πάσχει s) ὂν ὑπάρχον, ἔσται μαλακόν. οὐ δύναται δὲ
τὸ αὐτὸ ὑφ' ἓν καὶ σκληρὸν καὶ μαλακὸν νοεῖσθαι· οὐ δύναται
273 ἄρα τὸ ὄν, ὅτε ὄν ἐστι, πάσχειν. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ λευ-
κοῦ καὶ μέλανος χρώματος· ἔστω γὰρ τὸ ὂν ᾗ ὄν ἐστι, λευκὸν
εἶναι, καὶ πάσχειν αὐτὸ μέλαν γινόμενον. οὐκοῦν εἰ τὸ ὂν ἔστι
καὶ λευκόν, τότε ἀξιοῦται πάσχειν, ὅτε λευκόν ἐστι, μέλαν ἔσται
συμβεβηκότα ἔχον τὰ ἐναντία· ὅπερ ἄτοπον. οὐ τοίνυν τὸ ὂν
274 ἐφ' ὅσον ὄν ἐστι, πάσχειν πέφυκε. πρὸς τούτοις εἰ λέγοιμεν τὸ
ὂν ὅτε ὄν ἐστι, πάσχειν, ἔσται τι πρὶν γεγονέναι γεγονός· οὐκ
275 ἄρα τὸ ὂν ὅτε ὄν ἐστι, πάσχει. εἰ γὰρ σκληρόν ἐστι τὸ ὄν, ἐφ'
ὅσον ὄν ἐστι σκληρόν ἐστι καὶ οὐ μαλακόν· εἰ δὲ μαλακόν, πρὸ
τοῦ γεγονέναι μαλακὸν ἔσται μαλακόν. ᾗ μὲν γὰρ ὄν ἐστι, σκλη-
ρόν ἐστι καὶ οὔπω μαλακόν· ᾗ δὲ ὅτε ὄν ἐστι, τότε ἀξιοῦται
πάσχειν, πρὶν γεγονέναι μαλακὸν γενήσεται μαλακόν. ἄτοπον δέ
γε τὸ τοιοῦτον. οὐκ ἄρα τὸ ὄν, ἐφ' ὅσον ὄν ἐστι, πάσχειν ῥη-
276 τέον. ὡσαύτως δὲ οὐδὲ τὸ μὴ ὄν, ὅτε μὴ ὄν ἐστι· τῷ γὰρ μὴ
ὄντι t) οὐδὲν συμβέβηκεν. ᾧ δὲ μηδὲν συμβέβηκεν, οὐδὲ τὸ πά-
σχειν συμβέβηκε. τοίνυν οὐδὲ τὸ μὴ ὂν πάσχει τι. εἰ δὲ μήτε
τὸ ὂν μήτε τὸ μὴ ὂν πάσχει τι, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν ἐστιν·
277 οὐδέν ἐστι τὸ πάσχον. καὶ μὴν εἰ ἔστι τι τὸ πάσχον, ἤτοι κατὰ
P 607 πρόσθεσιν πάσχει ἢ κατὰ ἀφαίρεσιν ἢ κατὰ ἑτεροίωσιν καὶ με-
ταβολήν. οὔτε δὲ πρόσθεσίς τίς ἐστιν οὔτε ἀφαίρεσις οὔτε με-
ταβολὴ καὶ ἑτεροίωσις, ὡς ὑποδείξομεν· οὐκ ἄρα πάσχει τι u).
278 καθὰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὀνομάτων κατὰ τούτους τοὺς τρεῖς τρόπους

traria. et quatenus quidem consistit id quod est, erit durum; quatenus autem patitur, cum sit id quod est, erit molle. non potest autem idem simul et durum et molle intelligi: non potest ergo id quod est, pati, quando est id quod est. 273. eadem ratio est in albo et nigro colore: esto enim id quod est, quatenus est id quod est, etiam album esse, pati vero, quando nigrum fit. ergo si id quod est, est etiam album, et tunc censetur pati quando est album, nigrum erit contraria habens accidentia, quod est absurdum. non ergo id quod est, quatenus est id quod est, pati potest. 274. ad haec accedit, quod si dicamus id quod est, pati quando est id quod est, erit aliquid factum priusquam factum sit. non ergo quatenus est id quod est, patitur. 275. si enim durum est id quod est, quatenus est quod est, durum est et non molle; sin autem molle, antequam factum sit molle, erit molle: nam quatenus quidem est quod est, durum est et nondum molle; quatenus autem quando est quod est, tunc censetur pati, fiet molle priusquam fit molle. est autem hoc absurdum. non ergo quod est, quatenus est quod est, pati dicendum est. 276. similiter nec quod non est, quando non est: ei enim quod non est, nihil accidit. cui autem nihil accidit, neque accidit ut patiatur. ergo neque quod non est, patitur aliquid. si autem neque quod est neque quod non est, patitur aliquid, et praeter haec nihil est; nihil est quod patitur. 277. quin etiam si est aliquid patiens, aut patitur per additionem aut per ablationem aut per alterationem et mutationem. sed nec est additio aliqua neque ablatio neque mutatio et alteratio, ut ostendemus: non ergo patitur aliquid. 278. quomodo enim in nominibus his tribus modis fiunt quaedam transmutationes, ut a nomine go-

---

s) ᾗ δὲ πάσχει] ms Ciz. πάσχειν.

t) τῷ γὰρ μὴ ὄντι] ita recte ms Ciz. pro μὴ ὂν ὄντι.

P 607 u) οὐκ ἄρα πάσχει τι] infra sect. 329. 366.

γίνονταί τινες μεταπτώσεις, καὶ τοῦ μὲν κωβιός x) ὀνόματος
ἀφαιρεθείσης τῆς πρώτης συλλαβῆς γίνεται ἕτερον ὄνομα βίος,
καὶ τούτῳ προστεθείσης τῆς αὐτῆς συλλαβῆς συνίσταται τὸ πρό-
τερον ὄνομα, καὶ παρὰ ἐναλλαγὴν στοιχείων y) ὡς τὸ ἄρχων
ὄνομα γίνεται Χάρων· οὕτω καὶ τὰ σώματα λεχθείη ἂν πάσχειν
τριχῶς, ἤτοι κατὰ ἀφαίρεσιν ἢ κατὰ πρόσθεσιν ἢ κατὰ ἑτε-
ροίωσιν. κατὰ ἀφαίρεσιν μὲν οἷον τὰ φθίνοντα, κατὰ πρόσθεσιν 279
δὲ οἷον τὰ αὐξόμενα, κατὰ τροπὴν δὲ ὡς τὰ ἐξ ὑγιείας εἰς νό-
σον μεταπίπτοντα. ἐὰν οὖν δειχθῇ, ὅτι οὐδὲν οὐδενὸς ἀφαιρεῖ-
ται καὶ ὅτι οὐδὲν οὐδενὶ προστίθεται καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπ' οὐδενὸς
μετατίθεται z), αὐτόθεν ἔσται κατεσκευασμένον τὸ μηδὲν εἶναι
τὸ πάσχον. λέγωμεν δὲ ἐν πρώτοις περὶ τοῦ κατὰ ἀφαίρεσιν 280
τρόπου· εἰ γὰρ ἀφαιρεῖταί τι ἀπό τινος a), ἤτοι σῶμα ἀπὸ σώ-
ματος ἀφαιρεῖται ἢ ἀσώματον ἀπὸ ἀσωμάτου ἢ σῶμα ἀπὸ ἀσω-
μάτου ἢ ἀσώματον ἀπὸ σώματος. οὔτε δὲ σῶμα ἀπὸ σώματος
ἀφαιρεῖται, ὡς δείξομεν, οὔτε ἀσώματον ἀπὸ ἀσωμάτου, καθὼς
παραστήσομεν, οὔτε σῶμα ἀπὸ ἀσωμάτου ἢ ἀσώματον ἀπὸ
σώματος, ὡς καταστησόμεθα· οὐκ ἄρα ἀφαιρεῖταί τί τινος.
ἀσώματον μὲν οὖν ἀπὸ ἀσωμάτου ἀφαιρεθῆναι τῶν ἀδυνάτων 281

bii piscis κωβιός ablata prima syllaba fit aliud nomen βίος, id est vita, et si adiecta fuerit eadem syllaba, consistit prius nomen, et ex transmutatione elementorum, ut nomen archon fit Charon; ita etiam corpora dicuntur pati tribus modis, nempe aut per ablationem aut per additionem aut per alterationem. 279. per ablationem quidem, ut quae tabescunt; per additionem autem, ut quae crescunt et augentur; per mutationem, ut quae a sanitate ad morbos transeunt. si ergo ostensum fuerit, quod a nullo nihil aufertur et nulli quidquam additur nihilque in nulla re mutatur sive transponitur, ex eo probatum erit, nihil esse quod patitur. 280. dicamus autem in primis de modo per ablationem: si enim aliquid ab aliquo aufertur, aut corpus aufertur a corpore aut incorporeum ab incorporeo aut corpus ab incorporeo aut incorporeum a corpore. sed nec corpus a corpore aufertur, ut ostendemus, neque incorporeum ab incorporeo, ut declarabimus, neque corpus ab incorporeo aut incorporeum a corpore, ut probabimus: non ergo aufertur aliquid ab aliquo. 281. atque fieri quidem non potest, ut incor-

---

x) *κωβιός*] cobio vel gobio piscis nomen, Ovidio gobius.

y) *παρὰ ἐναλλαγὴν στοιχείων*] hoc est quod anagramma solemus appellare, quali literarum *ἀναστροφῇ* et lusu olim usus Lycophron, cui *Ἀρσινόη ἴον Ἥρας* et *Πτολεμαῖος* fuit *ἀπὸ μέλιτος*. aliud est *παραγραμματισμός* literae pro litera, de quo Suidas. illa autem vocum *ἐναλλαγή* frequens etiam communi sermonis usurpatione, inprimis Orientalibus, ut perinde dicant v. g. *Agbar* et *Abgar*, *Parasgad* et *Pasargadae*, *Almuggim* et *Algummim*, *naak* et *anak*, *daab* et *adab*, etc. ut notarunt Bochartus 1 Hieroz. p. 716 et Huetius c. 6 de navigatione Ophiritica. sic Graeci *Ἀρχάγαθος* et *Ἀγάθαρχος*, *φέρβος* et *βρέφος* *ἔκπαγλος* et *ἔκπλαγος*, cuius generis plura collegit Io. Frid. Gronovius lib. 1 Observatt. pag. 25. [nostris temporibus hac de re explicavit Lobeckius.] sed quam plurima in omni genere ex antiquitatis non minus quam recentium ingeniorum usu *ἀναστροφῆς* huius exempla observata et iucunde digesta sunt ab Christiano Serpilio, qui duobus ante obitum annis sub Z. Celspirii nomine duos nuper de anagrammatismo libros vulgavit Ratisbonae a. 1713. 8.

z) *καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπ' οὐδενὸς μετατίθεται*] haec verba in versione Herveti atque in ms Ciz. desiderantur. sed non debebant abesse. vide infra sect. 328.

a) *εἰ γὰρ ἀφαιρεῖταί τι*] conferendus lib. 3 Pyrrhon. sect. 85 sq.

ἐστί· τὸ γὰρ ἀφαιρούμενον ἀπό τινος οὐκ ἔστιν ἀθιγές· τὸ δὲ ἀσώματον ἀθιγὲς [b]) ὂν οὐ παρέχει αὐτὸ [bb]) πρὸς ἀφαίρεσιν καὶ
282 χωρισμόν. ἔνθεν καὶ ματάζουσιν [c]) οἱ μαθηματικοί, ὅταν λέγωσι τὴν δοθεῖσαν εὐθεῖαν δίχα τεμεῖν [d])· ἡ γὰρ ἡμῖν ἐπὶ τοῦ ἄβακος δεικνυμένη εὐθεῖα αἰσθητὸν ἔχει μῆκος καὶ πλάτος, ἡ δὲ ὑπ' αὐτῶν νοουμένη εὐθεῖα γραμμὴ μῆκός ἐστιν ἀπλατές. καὶ
P 608 ἡ ἐπὶ τοῦ ἄβακος δεικνυμένη οὐκ ἂν εἴη γραμμή [e]), καὶ οἱ ἐπιβαλλόμενοι ταύτην τέμνειν, οὐ τὴν οὖσαν γραμμὴν ἀλλὰ τὴν μὴ
283 οὖσαν τέμνουσιν [f]). ἢ καὶ ἄλλως, ἐπεὶ κατ' αὐτοὺς ἡ γραμμὴ ἐκ στιγμῶν συνεστῶσα νοεῖται, ἔστω τις εὐθεῖα γραμμή, ἣν λέγουσιν εἰς ἴσα τέμνειν, ἐκ περισσῶν συνεστῶσα στιγμῶν, οἷον ἐννέα. ἀλλὰ ταύτην γε τέμνοντες ἢ τὴν πέμπτην διελοῦσι στιγμήν, φημὶ δὲ τὴν μεταξὺ τῶν τεσσάρων καὶ τῶν τεσσάρων νοουμένην, ἢ τῶν τμημάτων τὸ μὲν τεττάρων ποιήσουσι στιγμῶν, τὸ δὲ πέντε. τὴν μὲν οὖν πέμπτην στιγμὴν οὐκ ἂν φαῖεν τέμνειν· ἀμερὴς γάρ ἐστι κατ' αὐτούς [g]). καὶ τὸ ἀμερὲς ἀδύνατον νοεῖν εἰς μέρη διαιρούμενον. λείπεται ἄρα τῶν τῆς γραμμῆς τμημάτων τὸ μὲν τεσσάρων ποιεῖν στιγμῶν, τὸ δὲ πέντε, ὃ πάλιν

poreum auferatur ab incorporeo: nam quod ab aliquo aufertur, non est eiusmodi ut tangi non possit; incorporeum autem cum sit eiusmodi ut tangi non possit, non praebet se opportunum ad ablationem et separationem. 282. unde etiam nugantur mathematici, quando dicunt datam rectam secare bifariam: recta enim quae nobis ostenditur in abaco, sensilem habet longitudinem et latitudinem; recta autem quae ab eis intelligitur linea, est longitudo expers latitudinis. et quae in abaco ostenditur linea non potest esse linea, et qui eam secare aggrediuntur, non quae est, sed quae non est, secant lineam. 283. aut etiam aliter, quoniam, ut est eorum sententia, linea intelligitur constans ex punctis, sit aliqua recta linea, quam se dicunt secare in partes aequales, quae constet ex punctis imparibus, utpote novem. sed eam quidem secantes aut quintum punctum divident, eum, inquam, qui intelligitur inter quattuor, aut ex segmentis alterum quidem facient quattuor punctorum, alterum vero quinque. atque quintum quidem punctum se non secare dixerint: ex eorum enim sententia caret partibus. quod caret autem partibus non potest in partes dividi. restat ergo ut ex segmentis lineae faciant alterum quidem punctorum quattuor, alterum vero quinque,

---

b) τὸ δὲ ἀσώματον ἀθιγές] hoc est quod nec tangere nec tangi per naturam suam potest, supra sect. 216.

[bb) legebatur αὐτό]

c) ἔνθεν καὶ ματάζουσιν] ms Ciz. ὅθεν καὶ ματαιάζουσιν.

d) τὴν δοθεῖσαν εὐθεῖαν δίχα τεμεῖν] idem Euclidis problema lib. 1 proposit. 10 oppugnat noster libro adversus Geometras sect. 109 sq. iisdem argumentis.

P 608 e) οὐκ ἂν εἴη γραμμή] non est linea, quia habet latitudinem adeoque definitio lineae in eam non quadrat.

f) τὴν μὴ οὖσαν τέμνουσιν] secant, hoc est, secare instituunt mathematici in duas aequales partes lineam, quam ipsi definiunt μῆκος ἀπλατές, longitudinem destitutam latitudine. talis autem neque in abaco neque usquam alibi reperitur. hic verborum illorum sensus. de linea in abaco peculiariter instituet disputationem sect. 294 sq.

g) ἀμερὴς γάρ ἐστι κατ' αὐτούς] nota puncti definitio apud Euclidem quod sit οὗ μέρος οὐθέν. sic infra sect. 285 πῶς γὰρ οἷόν τε τὸ ἀμερὲς ἐπινοεῖν μεριζόμενον; adde 288. 289. 293. deinceps in ms Ciz. oscitantia librarii desiderantur verba καὶ τὸ ἀμερές usque ad λείπεται ἄρα.

ἐστὶν ἄτοπον καὶ παρὰ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν [h])· ὑπισχνοῦνται
μὲν γὰρ ἐπιστημονικῶς τὴν δοθεῖσαν εὐθεῖαν γραμμὴν εἰς ἴσα
διαιρεῖν τμήματα, διαιροῦσι δὲ αὐτὴν εἰς ἄνισα. ὁ δὲ αὐτὸς καὶ 284
ἐπὶ τοῦ κύκλου λόγος νοείσθω· φασὶ γὰρ κύκλον εἶναι σχῆμα [i])
ἐπίπεδον ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενον, ἐφ᾽ οὗ πᾶσαι αἱ ἀπὸ
τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν ἐκβαλλόμεναι εὐθεῖαι ἴσαι
ἀλλήλαις εἰσίν. εἶτα ἐπὶ τούτοις πρόβλημά ἐστι τὸν κύκλον δίχα
τεμεῖν [k]), ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον· τὸ γὰρ κέντρον, ὅπερ παντὸς
τοῦ κύκλου μεσαίτατόν ἐστιν, ἤτοι δίχα τέμνεται κατὰ τὴν τοῦ
κύκλου διχοτόμησιν, ἢ τῷ ἑτέρῳ προσμερίζεται τμήματι. ἀλλὰ
δίχα μὲν τμηθῆναι τῶν ἀδυνάτων. πῶς γὰρ οἷόν τε τὸ ἀμερὲς 285
ἐπινοεῖν μεριζόμενον; εἰ δὲ τῷ ἑτέρῳ προσμερίζεται τμήματι,
ἄνισα γίνεται τὰ τμήματα καὶ ὁ κύκλος οὐ μέσος διαιρεῖται. τό 286
τε τέμνον τὴν γραμμὴν ἢ τὸν κύκλον ἤτοι σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώ-
ματον. ἀλλὰ σῶμα μὲν πῶς ἐπινοηθείη; ἀθιγὲς γὰρ καὶ ἀσώ-
ματον [l]) καὶ ἀνύποπτον ἡμῖν τὸ τεμνόμενον, τουτέστιν ἡ γραμμὴ
καὶ ὁ κύκλος· τοιοῦτο δὲ ὢν οὐκ ἂν τμηθείη ὑπὸ σώματος· τὸ
γὰρ ὑπὸ σώματος τεμνόμενον παθεῖν δεῖ καὶ θιχθῆναι, τὸ δὲ
ἀσώματον οὔτε θιγεῖν οὔτε θιχθῆναι [m]) πέφυκεν. ὥστε οὐκ ἔνεστι
νοῆσαι ὑπὸ σώματος τεμνομένην τὴν γραμμὴν καὶ διαιρούμενον P 609
τὸν κύκλον ἐπινοῆσαι. καὶ μὴν οὐδὲ ὑπὸ [mm]) ἀσωμάτου τινός· 287
εἰ γὰρ ἀσώματόν ἐστι τὸ διαιροῦν τὴν γραμμὴν ἢ τὸν κύκλον,

quod rursus est absurdum et praeter eorum propositum: nam pollicentur quidem se datam rectam lineam ex scientiae suae praeceptis in partes aequales dividere, dividunt autem in inaequales. 284. eadem ratio intelligatur etiam in circulo: dicunt enim circulum esse figuram planam, quae continetur ab una linea, in quo omnes quae a centro ad circumferentiam educuntur rectae, sunt inter se aequales. deinde super his proponitur problema de circulo bifariam dividendo, quod quidem non potest fieri: centrum enim quod est medium totius circuli, aut in duas partes dividitur per circuli in duas partes divisionem, aut alteri parti attribuitur. 285. sed fieri quidem non potest ut bifariam secetur. quomodo enim fieri potest, ut mente concipiatur divisum in partes id quod caret partibus? sin autem attribuitur alteri parti, partes erunt inaequales et circulus non dividetur medius. 286. et id quod secat lineam sive circulum, aut est corpus aut incorporeum. sed corpus quidem quomodo poterit intelligi? neque enim tangi potest et est incorporeum nec conspici potest id quod secatur, nempe linea et circulus. cum autem sit eiusmodi, non poterit secari a corpore: quod enim secatur a corpore, oportet pati et tangi; incorporeo autem neque ut tangat a natura insitum est neque ut tangatur. quamobrem mente non possumus concipere lineam quae secatur et circulum qui dividitur a corpore. 287. sed neque ab aliquo incorporeo: si est enim incorporeum quod dividit lineam seu cir-

h) *παρὰ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν*] ita recte ms Ciz. pro *πρόσθεσιν*. atque ita etiam legit interpres Hervetus.

i) *κύκλον εἶναι σχῆμα*] vide lib. adversus Geometras sect. 107. pro *ἐφ᾽ οὗ* male erat in editis *ἀφ᾽ οὗ*.

k) *τὸν κύκλον δίχα τεμεῖν*] conferendus iterum liber adversus Geometras sect. 112 sq., ubi eandem Euclidis propositionem 32 libri tertii iisdem argumentis impugnat.

l) *ἀθιγὲς καὶ ἀσώματον*] circulus est linea in se per orbem rediens, linea vero longitudo destituta latitudine. itaque corpus non est, quod longitudine et latitudine et profunditate soliditateque constat.

m) *οὔτε θιγεῖν οὔτε θιχθῆναι*] supra sect. 216.

[mm) legebatur *ἀπό*]

ἤτοι στιγμὴ στιγμὴν τέμνει ἢ γραμμὴ γραμμήν, οὔτε δὲ στιγμὴ
288 τὴν στιγμὴν οὔτε γραμμὴ τὴν γραμμὴν οἵα τέ ἐστι τέμνειν. ἀλλὰ στιγμὴ μὲν τὴν στιγμὴν οὐκ ἂν τέμοι, ἐπεὶ ἑκατέρα ἐστὶν ἀμερής n)· καὶ οὔτε ἡ τέμνουσα o) ἔχει οἷς τεμεῖ οὔτε ἡ τεμνομένη
289 τὸ εἰς ὃ p) τμηθήσεται. γραμμὴ δὲ τὴν γραμμὴν πάλιν οὐκ ἂν διαιροίη· ἐάν τε γὰρ πλαγίως ἐπιζευχθῇ ἐάν τε ὀρθίως ἡ τέμνουσα τῇ τεμνομένῃ, κατ' ἀνάγκην ὀφείλει στιγμὴ ἑαυτῆς ἐπιζεύγνυσθαι τῇ κατὰ τὴν διαιρουμένην γραμμὴν στιγμῇ. ἀμεροῦς οὖν οὔσης καὶ τῆς ἐπιζευγνυμένης, ἀμεροῦς δὲ καὶ τῆς ἐν τῇ τεμνομένῃ, οὐ γενήσεταί τις διαίρεσις διὰ τὸ μήτε τὴν τέμνουσαν εὐφυῶς ἔχειν πρὸς τὸ τέμνειν, οὖσαν ἀμερῆ, μήτε τὴν τε-
290 μνομένην πρὸς τὸ τέμνεσθαι τῷ παντὸς ἐστερῆσθαι μέρους. καὶ μὴν οὐδ' ἔνεστι λέγειν ὅτι τὸ τέμνον τὴν γραμμὴν μεταξὺ δυοῖν στιγμῶν τῶν ἐν τῇ τεμνομένῃ γραμμῇ πῖπτον τέμνει τὴν γραμμήν· τοῦτο γὰρ τῶν προειρημένων ἐστὶν ἀτοπώτερον. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν συνεχείᾳ γραμμῆς ἀδύνατόν ἐστι μέσον πεσεῖν πέρας q),
291 ἀλλ' ἀνάγκη κατὰ στιγμὴν φερόμενον νοεῖν τὸ τέμνον. εἶτα κἂν συγχωρηθῇ μεταξὺ δυοῖν στιγμῶν τῶν ἐν τῇ τεμνομένῃ γραμμῇ φερόμενον τὸ τέμνον τέμνειν τὴν γραμμήν, χεῖρόν τι ἀναδύσεται τοῖς γεωμέτραις· αἱ γὰρ συνθετικαὶ τῆς γραμμῆς στιγμαὶ ἤτοι οὕτως εἰσὶ συνεχεῖς ὡς μὴ παραδέχεσθαι μεταξὺ ἀλλήλων ἔξωθέν τινα στιγμὴν ἢ οὐκ ἔσται ἡ ἐξ αὐτῶν συνεχὴς σύνθετος
292 καὶ μία γραμμή. εἰ δ' οὕτως εἰσὶ συνεχεῖς, ὡς ἀνεπινόητον ἔχειν r) μεταξὺ ἀλλήλων τόπον στιγμῶν, ἵνα τὸ τέμνον διχάζῃ

culum, aut punctus secat punctum aut linea lineam, sed nec punctus punctum nec linea secare lineam potest. 288. nam punctus quidem punctum non secuerit, quoniam uterque caret partibus; sed neque secans habet quibus secet, neque qui secatur ea in quae secabitur. 289. rursus nec linea lineam diviserit: nam sive oblique sive directe adiuncta fuerit ea quae secat ei quae secatur, necessario punctus eius debet applicari puncto, qui est in linea quae dividitur. cum partibus autem careat et qui applicatur et is qui in ea est quae secatur, non fiet aliqua divisio, propterea quod neque quae secat secundum naturam apta sit ad secandum, dum careat partibus, neque quae secatur ad hoc ut secetur, quod et ipsa sit parte omni destituta. 290. sed neque dici potest quod id quod secat lineam, cadens inter duos punctos ex iis qui secantur in linea, secabit lineam: est enim hoc absurdius iis quae prius dicta sunt. nam primum quidem in lineae continuationem fieri non potest ut cadat medii extremum, sed necesse est intelligere per punctum ferri id quod secat. 291. deinde etiam si concessum fuerit, inter duos punctos qui sunt in linea quae secatur, latum id quod secat secare lineam, deterius quidpiam emerget geometris! puncti enim qui componunt lineam, aut sunt adeo continentes, ut non extrinsecus admittant inter se aliquem punctum, aut non erit ex ipsis continua, composita et una linea. 292. sin autem sunt adeo continentes, ut non liceat inter illos concipere locum punctorum, ut

P 609 n) ἀμερής] supra sect. 283.

o) οὔτε ἡ τέμνουσα] sic legendum pro μνοῦσα, quod in editis erat, facile apparet, licet non moneret ms Ciz. et interpres Hervetus.

p) τὸ εἰς ὃ] idem ms εἰς ἃ. qua ratione legendum: τὰ εἰς ἃ τμηθήσεται, quod et praestat.

q) μέσον πεσεῖν πέρας] Hervetus legit τέρας, vertit enim: *fieri non potest ut cadat medium, esset enim monstrum.* sed praestat illa lectio quam expressi.

r) ὡς ἀνεπινόητον ἔχειν] ms Ciz. ἔχει.

τὴν γραμμήν· δυοῖν θάτερον ἢ τὴν στιγμὴν δεῖ τὴν καθ' ἣς
φέρεται νοεῖν διχαζομένην, ἢ τούτου ἀδυνάτου καθεστῶτος τὰς
ὑποκειμένας στιγμὰς τῆς γραμμῆς νοεῖν ὑπαναχωρούσας καὶ τόπον
καὶ διάστασιν παρεχομένας, τοτὲ μὲν [s]) ἐπὶ τόδε τὸ μέρος συ-
στελλομένων, τοτὲ δὲ ἐπὶ τόδε· ὧν ἑκάτερόν ἐστιν ἄτοπον. οὔτε 293
γὰρ στιγμή, καθὼς προπαρεμυθησάμεθα [t]), τέμνεσθαι δύναται
τῷ ἀμερὴς ὑπάρχειν, οὔτε αἱ ἐν τῇ τεμνομένῃ γραμμῇ στιγμαὶ
ὑπαναχωρεῖν πεφύκασιν· ἀκίνητοι γάρ εἰσι [u]). τοίνυν καὶ τὸ ἀσώ-
ματον οὔτε ἀφαιρεῖται ὑπό [uu]) τινος ἀσωμάτου οὔτε ἐπιδέχεται P 619
τὴν ἀφαίρεσιν. κἂν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν δὲ γραμμῶν καὶ κύκλων, 294
τουτέστι τῶν ἐπὶ τοῦ ἄβακος [x]) βλεπομένων, θέλωσι στήσαντες
τὸν λόγον οἱ γεωμέτραι διδάσκειν τί τινος ἀφαιρούμενον, οὐ
δυνήσονται. οὔτε ἀφ' ὅλης τῆς γραμμῆς ἢ ἀφ' ὅλου τοῦ κύκλου
δύναταί τις ἀφαίρεσις γενομένη νοεῖσθαι, οὔτε ἀπὸ μέρους, ὡς
μικρὸν ὕστερον [y]) προβάντος τοῦ λόγου διδάξομεν, ὅταν εἰς τὴν
περὶ τῶν τεμνομένων σωμάτων ζήτησιν συγκαταβαίνωμεν. νῦν 295
δὲ συντόμως δειχθέντος ὅτι οὐδὲν ἀσώματον οὐδενὸς ἀσωμάτου
ἀφαιρεῖσθαι δύναται, λείπεται λέγειν ἢ σῶμα ἀπὸ σώματος χω-
ρίζεσθαι ἢ ἀσώματον ἀπὸ σώματος ἢ σῶμα ἀπὸ ἀσωμάτου·
ἀλλὰ σῶμα [z]) μὲν ἀπὸ ἀσωμάτου ἀφαιρεῖσθαι αὐτόθεν ἐστὶν
ἀδιανόητον. ἀσώματον δὲ ἀπὸ σώματος χωρίζεσθαι τῶν ἀδυνά- 296
των· θιγεῖν γὰρ δεῖ τοῦ ἀφαιρουμένου τὸ ἀφαιροῦν, ἀθιγὲς δέ
ἐστι τὸ ἀσώματον, καὶ ἀδύνατος δέδεικται ἡ θίξις [a]). ὥστε οὐδὲ

quod secat, in duas aequales partes secet lineam; duorum alterum, aut oportet punctum in quo fertur, intelligere secari in duas partes, aut si hoc fieri non possit, intelligere punctos lineae cedere et locum et distantiam praebere, ut quae aliquando quidem in hanc partem contrahantur, aliquando vero in illam. quorum utrumque est absurdum. 293. neque enim punctus, sicut prius exposuimus, potest secari, quod careat partibus, neque puncti qui sunt in linea quae secatur, sua natura possunt cedere: sunt enim immobiles. ergo nec incorporeum aufertur ab aliquo incorporeo neque admittit ablationem. 294. quodsi in lineis et circulis sensilibus, hoc est qui cernuntur in abaco, statuentes orationem velint geometrae docere aliquid ab aliquo auferri, non potuerunt. neque a tota linea aut a toto circulo potest intelligi aliqua facta esse ablatio, neque a parte, ut paulo post progredientes docebimus, quando descendemus ad inquisitionem de corporibus quae secantur. 295. nunc autem cum breviter sit ostensum, quod nihil incorporeum potest ab aliquo auferri incorporeo, restat ut dicatur vel corpus separari a corpore vel incorporeum a corpore vel corpus ab incorporeo; sed corpus quidem auferri ab incorporeo est per se eiusmodi, ut mens id cogitare non possit. 296. incorporeum autem separari a corpore est ex iis, quae non possunt fieri: oportet enim id quod aufert, tangere id quod aufertur; tangi autem non potest incorporeum, et ostensum est fieri non posse ab eo

s) τοτὲ μὲν] idem ms ποτέ. mox συστελλομένας potius [quo non opus].
t) καθὼς προπαρεμυθησάμεθα] sect. 283. 288. 289. 293.
u) ἀκίνητοι γάρ εἰσι] quia nullum inter puncta, ex quorum cohaerente fluxu linea constat, spatium intercedere a geometris ponitur.
[uu) legebatur ἀπό]
x) τῶν ἐπὶ τοῦ ἄβακος] sect. 282. P 610
y) μικρὸν ὕστερον] sect. 297 sq. pro προβάντες potius προβάντος [quod dedimus].
z) ἀλλὰ ἀσώματον] legendum ἀλλὰ σῶμα ut verti [quod restituimus]. inferius ad θιγεῖν γὰρ δεῖ vid. supra sect. 281 sq.
a) ἀδύνατος δέδεικται ἡ θίξις] respicit ad ea quae disputavit sect. 258 sq.

ἀσώματον σώματος χωρισθείη ποτ' ἄν. καὶ ἄλλως τὸ χωριζό-
μενόν τινος οἱονεὶ μέρος ἐστὶ τοῦ ἀφ' οὗ χωρίζεται· τὸ δὲ ἀσώ-
297 ματον τοῦ σώματος οὐκ ἂν εἴη μέρος. καὶ μὴν οὐδὲ σῶμα σώ-
ματος δύναται ἀφαιρεῖσθαι· εἰ γὰρ σῶμα ἀπὸ σώματος ἀφαι-
ρεῖται, ἤτοι τὸ ἴσον ἀπὸ ἴσου [b]) ἀφαιρεῖται ἢ τὸ ἄνισον ἀπὸ τοῦ
ἀνίσου. ἀλλ' οὔτε τὸ ἴσον ἀπὸ τοῦ ἴσου ἀφαιρεῖσθαι δύναται,
ὡς διδάξομεν, οὔτε τὸ ἄνισον ἀπὸ τοῦ ἀνίσου, ὡς ὑπομνήσομεν·
298 οὐκ ἄρα σῶμα ἀπὸ σώματος ἀφαιρεῖται. ἴσον μὲν οὖν ἀπὸ ἴσου
οὐκ ἂν ἀφαιρεθείη, καθάπερ ἀπὸ πήχεος πῆχυς· ἐπεὶ οὐκ ἔσται
τὸ τοιοῦτον ἀφαίρεσις ἀλλὰ παντελὴς τοῦ ὑποκειμένου ἀναίρεσις.
299 καὶ ἔτι ἤτοι ἀπὸ μένοντος [c]) τοῦ πήχεος ποιησόμεθα τὴν ἀφαί-
ρεσιν ἢ ἀπὸ μὴ μένοντος· καὶ εἰ μὲν ἀπὸ μένοντος, διπλασιάσο-
μεν τὸν πῆχυν, ἀλλ' οὐκ ἐλαττώσομεν. πῶς γὰρ ἔτι πῆχυς ὑπο-
κείσεται ὁ πῆχυς πήχεος ἐξ αὐτοῦ ἀφαιρεθέντος; εἰ δὲ ἀπὸ μὴ
μένοντος, οὐδὲν ἀπολείπομεν τὸ τὴν ἀφαίρεσιν ἐπιδεξόμενον·
ἀπὸ γὰρ τῶν μὴ ὄντων ἀμήχανόν τι ἀφαιρεθῆναι. ὥστε ἴσον
300 μὲν ἀπὸ τοῦ ἴσου οὐκ ἀφαιρεῖται. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ἄνισον ἀπὸ
τοῦ ἀνίσου· εἰ γὰρ τοῦτο, ἤτοι τὸ μεῖζον ἀπὸ τοῦ ἥττονος ἀφαι-
ρεῖται, ὥσπερ ἀπὸ παλαιστοῦ πῆχυς, ἢ ἀπὸ μείζονος τὸ ἧττον,
301 ὡς τὸ παλαιστιαῖον ἀπὸ τοῦ πηχυαίου. ἀλλὰ τὸ μὲν μεῖζον ἀπὸ
τοῦ ἥττονος οὐκ ἂν ἀφαιρεθείη· δεῖ γὰρ τὸ ἀπό τινος ἀφαιρού-
P 611 μενον περιέχεσθαι ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐξ οὗ ἡ ἀφαίρεσις. ἐν δὲ τῷ
ἥττονι οὐ περιέχεται τὸ μεῖζον. καὶ διὰ τοῦτο ὡς οὐκ ἔστιν ἀπὸ
τῶν πέντε ἀφαιρεῖν τὰ ἕξ· οὐ γὰρ ἐμπεριέχεται τοῖς πέντε τὰ
ἕξ· οὕτως οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἥττονος δυνατόν ἐστιν ἀφαιρεῖν τὸ μεῖ-
ζον· οὐ γὰρ ἐμπεριέχεται τῷ ἥττονι τὸ μεῖζον. τοίνυν οὐκ ἀφαι-
302 ρεῖται ἀπὸ τοῦ ἥττονος τὸ μεῖζον. καὶ μὴν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ μεί-

contactus. quamobrem nec incorporeum separari poterit a corpore. et alioqui quod separatur ab aliquo, est veluti pars eius a quo separatur; incorporeum autem non potest esse pars corporis. 297. porro autem neque corpus potest separari a corpore: si enim corpus aufertur a corpore, aut aequale aufertur ab aequali aut inaequale ab inaequali. sed neque aequale ab aequali potest auferri, ut docebimus, neque inaequale ab inaequali, ut admonebimus: corpus ergo non aufertur a corpore. 298. atque aequale quidem auferri non potest ab aequali, ut cubitus a cubito: hoc enim non esset ablatio, sed perfecta et absoluta subiecti deletio. 299. et praeterea aut a manente cubito faciemus ablationem aut a non manente; et si a manente quidem, duplicabimus cubitum, non autem diminuemus. quo modo enim cubitus adhuc statuetur cubitus, si ex eo ablatus sit cubitus? sin autem non a manente, nihil relinquimus quod admittat ablationem: ab iis enim quae non sunt, fieri non potest ut auferatur aliquid. quamobrem aequale quidem non aufertur ab aequali. 300. sed neque inaequale ab inaequali: nam si ita sit, aut maius aufertur a minori, ut a palmo cubitus, aut minus a maiori, ut quod est unius palmi a cubitali. 301. sed maius quidem non potest auferri a minori: oportet enim id quod aufertur ab aliquo, contineri in illo ex quo fit ablatio. in minori autem maius non continetur. et ideo quo modo non possunt sex auferri a quinque: neque enim in quinque sex continentur: ita nec a minore licet auferre maius, non enim in minore continetur. itaque non aufertur a minore maius. 302. at nec minus a maiore: quomodo enim

b) ἤτοι τὸ ἴσον ἀπὸ ἴσου] eodem argumento utitur 3 Pyrrhon. sect. 85 et lib. adversus Geometras sect. 116.

c) ἤτοι ἀπὸ μένοντος] similis cavillatio supra sect. 269.

ζονος τὸ ἧττον. ὡς γὰρ ἐλέγομεν, δεῖ τὸ ἀπό τινος ἀφαιρούμενον ἐμπεριέχεσθαι τῷ ἐξ οὗ ἡ ἀφαίρεσις. οὐχὶ δέ γε τὸ ἔλαττον ἐμπεριέχεται τῷ πλείονι· ἀκολουθήσει γὰρ καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ πλεῖον ἐμπεριέχεσθαι τῷ ἥττονι. ἀδύνατον δὲ τοῦτο ἐδείκνυτο. ὥστε οὐδὲ τὸ ἧττον ἐμπεριεσχεθήσεται τῷ μείζονι, οὑτωσὶ δ' οὐδ' ἀφαιρεθήσεται. καὶ ὅτι τῷ ὄντι σώζεται τὰ τῆς ἀκολου- 303
θίας, σκοπῶμεν ἐπὶ τῶν τιθεμένων τοῖς ἀπορητικοῖς[d]) ὑποδειγμάτων· εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἓξ[e]) ἐμπεριέχεται τὰ πέντε, ὡς ἐν πλείονι ἐλάττονα, ἀνάγκη κἀν τοῖς πέντε περιέχεσθαι τὰ τέσσαρα, ὡς ἐν πλείονι ἐλάττονα, κἀν τοῖς τέσσαρσι τὰ τρία καὶ τοῖς τρισὶ τὰ δύο κἀν τοῖς δυσὶ τὸ ἕν, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἓξ ἀριθμῷ περιέχεσθαι τὰ πέντε καὶ τὰ τέσσαρα καὶ τὰ τρία καὶ δύο καὶ ἕν, ἅπερ ἐστὶ πέντε καὶ δέκα. ἀλλ' εἰ ἐν τῷ ἓξ κατὰ 304
τὸν ἴδιον αὐτοῦ λόγον ἐμπεριέχεται τὰ πέντε καὶ δέκα, κατ' ἀνάγκην τῷ πέντε περισχεθήσεται τέσσαρα καὶ τρία καὶ δύο καὶ ἕν, ἅπερ ἐστὶ δέκα. ὃν τρόπον ἐν τοῖς πέντε περιέσχηται τὰ δέκα, οὕτω κἀν τοῖς τέσσαρσιν ἔσται τὰ τρία καὶ δύο καὶ ἕν, τουτέστι τὰ ἕξ· καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον ἐν τοῖς τρισὶ τὰ δύο καὶ τὸ ἕν, ἅπερ ἐστὶν ἄλλα τρία· κἀν τοῖς λειπομένοις δυσὶ τὸ ἕν. ταύτῃ 305
συντιθεμένων τῶν ἐν τοῖς ἓξ ἀριθμῶν, φημὶ δὲ τοῦ πεντεκαίδεκα καὶ τοῦ δέκα καὶ τοῦ ἓξ καὶ τοῦ τρία, ἔτι καὶ τοῦ ἑνός, ἔσται ὁ ἓξ ἀριθμὸς καὶ περιεσχηκὼς τὸν τριάκοντα πέντε ἀριθμόν. τούτου τ' ἔτι συγχωρηθέντος ἀπειράκις ἀπείρων[f]) ἀριθμῶν πε- 306
ριληπτικὸς ἔσται ὁ ἕξ· πάλιν γὰρ ὁ τριάκοντα πέντε τῶν ὑποβεβηκότων ἀριθμῶν ἔσται περιληπτικός, οἷον τοῦ τριάκοντα τέσ-

dicebamus, oportet id quod ab aliquo aufertur, contineri in eo, ex quo fit ablatio. non continetur autem minus in eo quod est plus: sequeretur enim ut et quod est maius et amplius, contineatur in minori. ostensum est autem hoc fieri non posse. quamobrem nec quod est minus, continebitur in maiori, sic autem neque auferetur. 303. quod autem revera valeat consequentia, videamus in exemplis quae ponuntur ab iis qui movent dubitationes: si enim quinque continentur in sex, ut in eo quod plus est pauciora; necesse est ut etiam in quinque contineatur quattuor, ut in eo quod plus est pauciora, et in quattuor tria et in tribus duo et in duobus unum; et ideo in sex numero contineantur quinque et quattuor et tria et duo et unum, quae quidem sunt quindecim. 304. sed si in sex ex propria eius ratione continentur quindecim, necessario a quinque continebuntur quattuor et tria et duo et unum, quae sunt decem. quo modo autem in quinque continentur decem, ita etiam in quattuor erunt tria et duo et unum, hoc est sex; et ex convenienti proportione in tribus erunt duo et unum, quae sunt alia tria; et in duobus quae restant, unum. 305. hac ratione si componantur numeri qui sunt in sex, quindecim, inquam, et decem et sex et tria et praeterea unum, continebit numerus sex numerum triginta quinque. 306. et hoc adhuc concesso numerus sex comprehendet numeros infinite infinitos: rursus enim numerus triginta quinque comprehendet numeros qui sunt sub eo, nempe triginta

---

d) τοῖς ἀπορητικοῖς] Scepticis; vide ad 1 Pyrrhon. sect. 192. P 611

e) εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἓξ] eadem cavillatio lib. 3 Pyrrhon. sect. 87 et similis lib. 2 sect. 217.

f) ἀπειράκις ἀπείρων] nam in triginta quinque continentur triginta quattuor atque ita deinceps usque ad unitatem, unde in collecta ex numeris illis rursus summa similiter procedendo iterum iterumque ad infinitam multitudinem pervenire est necesse.

σαρα, καὶ οὗτος τοῦ τριάκοντα τρία καὶ οὗτος τοῦ τριάκοντα
307 δύο, καὶ οὕτω καθ' ὑπόβασιν μέχρις ἀπείρου. ἀλλ' εἴπερ ἵνα τί
τινος ἀφαιρεθῇ, δεῖ ἐμπεριέχεσθαι τὸ ἀφαιρούμενον τῷ ἐξ οὗ ἡ
ἀφαίρεσις, δέδεικται δὲ οὔτε ἐν τῷ ἥττονι τὸ μεῖζον περιεχό-
μενον οὔτε ἐν τῷ μείζονι τὸ ἔλαττον, καὶ μὴν οὐδὲ ἐν τῷ ἴσῳ
τὸ ἴσον· δεῖ γὰρ τὸ περιέχον μεῖζον εἶναι τοῦ περιεχομένου· τὸ
δέ τινι ἴσον οὔτε ἔλασσόν ἐστιν ἐκείνου οὔτε μεῖζον τοῦ οὗ ἴσον
308 ἐστί· ῥητέον μηδὲν μηδενὸς ἀφαιρεῖσθαι. καὶ μὴν εἰ ἀφαιρεῖταί
P 612 τί τινος [g]), ἤτοι ὅλον ἀπὸ ὅλου ἀφαιρεῖται ἢ μέρος ἀπὸ μέρους
ἢ μέρος ἀπὸ ὅλου ἢ ὅλον ἀπὸ μέρους. οὔτε δὲ ὅλον ἀπὸ ὅλου
ἀφαιρεῖται οὔτε μέρος ἀπὸ μέρους οὔτε ὅλον ἀπὸ μέρους ἢ μέρος
309 ἀφ' ὅλου, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἀφαιρεῖταί τί τινος. τὸ
μὲν οὖν ὅλον ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀφαιρεῖσθαι τελέως ἐστὶν ἀδύνατον·
οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ πήχεος ἀφαιρεῖ πῆχυν οὐδὲ ἀπὸ κοτύλης κοτύ-
λην, ἐπεὶ τὸ τοιοῦτον οὐκ ἔσται τινὸς ἀφαίρεσις ἀλλὰ ὁλοσχερὴς
310 τοῦ ὑποκειμένου ἀναίρεσις. ἀδιανόητον δέ ἐστι καὶ τὸ ὅλον λέ-
γειν ἀπὸ τοῦ μέρους ἀφαιρεῖσθαι· τὸ γὰρ μέρος ἧττόν ἐστι τοῦ
ὅλου καὶ τὸ ὅλον πλεῖόν ἐστι τοῦ μέρους. ἀπὸ δὲ τοῦ ἥττονος
λέγειν τὸ πλέον ἀφαιρεῖσθαι σφόδρα ἐστὶν ἀπίθανον· οὐδὲ γὰρ
ὑπέκειτο ἐν τῷ μέρει τὸ ὅλον, ἵνα ἀπ' αὐτοῦ λάβῃ τὴν ἀφαί-
311 ρεσιν, ἀλλ' ἐν τῷ ὅλῳ τὸ μέρος [h]). λείπεται οὖν τὸ πιθανώτερον
εἶναι δοκοῦν, ἢ τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀφαιρεῖσθαι ἢ τὸ μέρος
ἀπὸ τοῦ μέρους. ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῶν ἀπόρων ἐτύγχανε. σκο-
πῶμεν δὲ [i]) τὸ λεγόμενον ὡς ἔθος τοῖς ἀπὸ τῆς σκέψεως ἐπὶ
312 ἀριθμοῦ. ὑποκείσθω γὰρ δεκὰς καὶ ἀφαιρείσθω ἀπὸ ταύτης

quattuor, is vero triginta tria et is triginta duo, et ita decrescendo in infinitum. 307. sed si, ut aliquid ab aliquo auferatur, oportet id quod auferatur contineri in eo a quo fit ablatio, ostensum est autem neque in minori maius contineri neque in maiori minus, sed nec aequale in aequali: oportet enim id quod continet esse maius eo quod continetur; id autem quod est alicui aequale, non est illo maius nec minus cui est aequale: dicendum est a nullo quidquam auferri. 308. quodsi quid ab aliquo aufertur, aut totum a toto aut pars aufertur a parte aut a toto pars aut a parte totum. sed nec totum a toto aufertur nec pars a parte nec a parte totum nec a toto pars, ut ostensuri sumus. non itaque quicquam ulla ab re aufertur. 309. ac totum quidem a toto auferri prorsus nequit: nemo enim a cubito cubitum vel ab hemina abstulerit heminam, non enim ablatio haec esset sed plane sublatio totius. 310. non minus ineptum est dicere totum auferri a parte, cum pars toto minus sit et totum plus parte; a minore autem id, quod maius est, dicere auferri nimis omni fidei repugnat: neque enim parti totum inerat, ut ab eo auferri posset, sed in toto fuit pars. 311. relinquitur itaque quod videtur verisimilius, aut partem a toto aut partem a parte auferri. sed et hoc vehementer dubium existit: consideremus enim sceptico more rem in exemplo petito a numeris. 312. sit v. g. denarius et auferatur ab hoc una-

---

P 612 g) καὶ μὴν εἰ ἀφαιρεῖταί τι τινος] eadem cavillatione utitur noster lib. 3 Pyrrhon. sect. 89 sq. et contra Grammaticos sect. 162 sq. caeterum haec verba et quae sequuntur usquo ad οὔτε ἀπὸ τῆς δεκάδος ἀφαιρεῖται, ὡς δείξομεν, non legit Hervetus, unde magna eius in versione lacuna, quam supplevi.

h) ἀλλ' ἐν τῷ ὅλῳ τὸ μέρος] articulum τό restitui e ms Ciz.

i) σκοπῶμεν δὲ] in eodem ms est: ὡς ἔθος δὲ τοῖς ἀπὸ σκέψεως, σκοπῶμεν τὸ λεγόμενον ἐπὶ ἀριθμοῦ.

μονάς. οὐκοῦν ἡ ἀφαιρουμένη μονὰς ἤτοι ἀπὸ τῆς ὑποκειμένης
δεκάδος ἀφαιρεῖται ἢ ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν ἄρσιν ὑπολειπομένης
ἐννεάδος. οὔτε ἀπὸ τῆς ἐννεάδος δὲ οὔτε ἀπὸ τῆς δεκάδος ἀφαι-
ρεῖται, ὡς δείξομεν· οὐκ ἄρα ἀφαιρεῖται τῆς δεκάδος μονάς, ᾧ
ἕπεται τὸ μηδὲν μηδενὸς ἀφαιρεῖσθαι. εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς δεκάδος 313
ἀφαιρεῖται ἡ μονάς, ἤτοι ἑτερόν τί ἐστιν ἡ δεκὰς παρὰ τὰς
κατὰ μέρος μονάδας ἢ ἀθροισμὸς τῶν κατὰ μέρος μονάδων ἐστὶν
ἡ δεκάς. ἀλλ' ἑτέραν μὲν τῶν κατὰ μέρος μονάδων οὐκ εἰκὸς
εἶναι τὴν δεκάδα· καὶ γὰρ ἀναιρεθεισῶν αὐτῶν συναναιρεῖται,
καὶ ὑποκειμένων πάρεστιν. εἰ δὲ ἐν αὐταῖς ἐστι ταῖς μονάσιν ἡ 314
δεκάς, πάντως ἐὰν λέγωμεν ἀπὸ τῆς δεκάδος ἀφαιρεῖσθαι τὴν
μονάδα, ἐπεὶ ἡ δεκὰς οὐδέν ἐστι παρὰ τὰς μονάδας, ὁμολογή-
σομεν τὴν μονάδα ἀφ' ἑκάστης μονάδος ἀφαιρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ
ἀφ' ἑαυτῆς διὰ τὸ σὺν ταύτῃ νοεῖσθαι τὴν δεκάδα. ἀπὸ πάσης 315
δὲ μονάδος ἀφαιρουμένη καὶ ἀφ' ἑαυτῆς τῆς μιᾶς μονάδος [λ])
ἔσται ἡ τῆς μιᾶς μονάδος ἄρσις. ἄτοπον δέ ἐστι τὴν τῆς μονά-
δος ἄρσιν δεκάδος λέγειν ἄρσιν ὑπάρχειν. ἄτοπον ἄρα καὶ ἀπὸ
δεκάδος ἀξιοῦν ἀφαιρεῖσθαι μονάδα. καὶ μὴν ἀπὸ τῆς λειπο-
μένης ἐννεάδος οὐκ ἂν εἴποιμεν ταύτην ἀφαιρεῖσθαι· εἰ γὰρ ἀπὸ
τῆς ἐννεάδος ἀφαιρεῖται ἡ μονάς, οὐκ ὤφειλε μετὰ τὴν ἄρσιν
αὐτῆς ὁλόκληρος θεωρεῖσθαι ἡ ἐννεάς. τὸ γὰρ ἀφ' οὗ τι ἀφαι-
ρεῖται, οὐ μένει ὁλόκληρον μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν· ἐπεὶ οὐκ
ἔσται γεγονυῖά τις ἀπ' αὐτοῦ ἀφαίρεσις. καὶ ἄλλως, εἰ ἀπὸ τῆς 316
περιλειπομένης ἐννεάδος ἀφαιρεῖται ἡ μονάς, ἤτοι ἀπὸ ὅλης τῆς P 613
ἐννεάδος ἀφαιρεῖται ἢ ἀπὸ τῆς ἐσχάτης μονάδος. οὔτε δὲ ἀπὸ
τῆς ὅλης ἐννεάδος ἀφαιρεῖται, ἐπεὶ ἔσται μὴ ἑτέρας οὔσης παρὰ
τὰς κατὰ μέρος μονάδας τῆς ἐννεάδος ἡ μονάδος ἄρσις ἐννεάδος
ἄρσις. ὅπερ ἦν ἄτοπον. οὔτε ἀπὸ τῆς ἐσχάτης μονάδος· ἐπεὶ 317

rius. sane unarius qui subtrahitur, aut a posito illo detrahitur denario aut a novenario, qui post ablatum unarium residuus manet. at nec a novenario nec a denario aufertur, ut ostendemus: a denario ergo non aufertur unitas, cui est consequens, ut a nullo quidquam auferatur. 313. si enim unitas aufertur a denario, aut denarius est aliquid aliud a singularibus unitatibus aut congeries singularium unitatum est denarius. sed a singularibus unitatibus alium non est consentaneum esse denarium: etenim si illae sublatae sint, is simul tollitur, et si sint, adest. 314. si autem in ipsis unitatibus est denarius, omnino si dicamus a denario auferri unitatem, quoniam denarius nihil est praeter unitates, fatebimur unitatem auferri ab unaquaque unitate, sed et a se ipsa, propterea quod cum ea intelligatur denarius. 315. si autem auferatur a quavis unitate, erit etiam unius unitatis a se ipsa una unitate ablatio. est autem absurdum dicere, unitatis ablationem esse ablationem denarii. absurdum est ergo etiam a denario velle auferre unitatem. sed nec a novenario, qui restat, eam auferri dixeris: si enim unitas aufertur a novenario, non debebat post eius ablationem cerni integer novenarius. id enim a quo aliquid aufertur, non manet integrum post ablationem, alioqui non esset facta ab eo ablatio. 316. et alioqui si a novenario qui restat, aufertur unitas, aut aufertur a toto novenario aut ab ultima unitate. sed neque aufertur a toto novenario: alioqui si non sit alius novenarius praeter singulares unitates novenarii, ablatio unitatis erit ablatio novenarii. quod quidem esset absurdum. 317. neque ab ultima unitate: nam primum

λ) ἀφ' ἑαυτῆς τῆς μιᾶς μονάδος] in ms Savil. deest μιᾶς.

πρῶτον μὲν ἀμερὴς καὶ ἀδιαίρετός ἐστιν ἡ μονάς. ἔπειτα πῶς
ὁλόκληρος l) ἀπολείπεται ἡ ἐννεάς, ἀλλ' οὐ παρὰ μονάδα; εἰ δὲ
μήτε ἀπὸ τῆς δεκάδος αἴρεται μονὰς μήτε ἀπὸ τῆς περιλειπο-
μένης ἐννεάδος, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι τρίτον ἐπινοεῖσθαι,
318 λεκτέον μὴ ἀφαιρεῖσθαι τῆς δεκάδος μονάδα. πρὸς τούτοις, εἰ
ἀπὸ τῆς δεκάδος αἴρεται μονάς, ἤτοι ἀπὸ μενούσης ἔτι τῆς δε-
κάδος αἴρεται ἡ μονὰς ἢ ἀπὸ μὴ μενούσης. οὔτε δὲ μὴ μενού-
σης αἴρεταί ποτε μονὰς οὔτε ἀπὸ μενούσης. παρὰ δὲ τὸ εἶναι
καὶ μὴ εἶναι οὐδέν ἐστιν. οὐκ ἄρα ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς δεκάδος
319 μονάς. ἀπὸ μὲν οὖν μενούσης τῆς δεκάδος αὐτόθεν φαίνεται
μὴ ἀφαιρεῖσθαι ἡ μονάς· ἐφ' ὅσον γὰρ μένει δεκάς, οὐδὲν ἀφαι-
ρεῖται ἀπ' αὐτῆς. ἀπὸ δὲ μὴ μενούσης πάλιν ἀφαιρεῖσθαι ἄτο-
πον· ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ ἀφαιρεθῆναί τι δύναται. οὐκ
320 ἄρα ἀφαιρεῖταί τί τινος. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῆς ἀπὸ
τῶν μετρητῶν ἀφαιρέσεως, οἷον τῆς ἀπὸ χοέως m) ἀφαιρουμένης
κοτύλης ἢ τοῦ ἀπὸ πήχεος ἀφαιρουμένου παλαιστοῦ n)· ἢ γὰρ
ἀπὸ ὅλου τοῦ χοέως ῥητέον γίνεσθαι τὴν ἀφαίρεσιν ἢ ἀπὸ μέ-
ρους. καὶ ἤτοι ἀπὸ μένοντος ἢ μὴ μένοντος. ἀπ' οὐδενὸς δὲ
τούτων, ὡς παρεστήσαμεν· τοίνυν οὐδὲ ταύτῃ ἀφαιρεῖταί τί τινος.
321 Ἀλλ' ὅτι μὲν o) οὐδέν ἐστιν ἀφαίρεσις, ἐκ τούτων συμφα-

quidem unitas caret partibus et est individua, deinde quomodo integer relinquitur novenarius, nec minutus est unitate? si autem neque a denario tollitur unitas neque a novenario qui restat, praeter haec autem nihil potest cogitari tertium; dicendum est unitatem non auferri a denario. 318. ad haec accedit quod si unitas aufertur a denario, aut a manente adhuc denario tollitur unitas aut a non manente. sed neque a non manente umquam tollitur unitas neque a manente. praeterquam esse autem aut non esse nihil est. a denario ergo non aufertur unitas. 319. atque a manente quidem denario ex hoc ipso cernitur non auferri unitas: nam quatenus quidem manet denarius, ab eo nihil aufertur; a non manente autem rursus auferri est absurdum: ab eo enim quod non est, non potest auferri aliquid. non aufertur ergo aliquid ab aliquo. 320. eadem est ratio etiam de ablatione ab iis quae cadunt sub dimensionem, ut si a congio auferatur cotyla aut si a cubito auferatur palmus: aut enim a toto congio dicendum est fieri ablationem aut a parte, et aut a manente aut a non manente. a nullo autem eorum, ut ostendimus. ergo nec hac ratione aufertur aliquid ab aliquo.

321. Sed quod non sit quidem ablatio, ex his est perspicuum. quod

---

P 613 l) πῶς ὁλόκληρος] ms Ciz. πᾶς, quod Herveti etiam versione comprobatur, quae ita habet: *deinde totus integer restat novenarius, non autem praeter unitatem.* sed cum non πᾶς, verum πᾶσα requiratur ad ἐννεάς, nec sensus alius evadat, vulgatum retinui et in versione expressi. si quis enim novenarium, a quo unum demitur, uno minorem fieri dicat, cavillantur Sceptici, iam non esse amplius novenarium sed octonarium. confer 3 Pyrrhon. sect. 92.

m) ἀπὸ χοέως] χοῦς congius Atticus, duodecim cotylas sive heminas capiens. vide Ed. Bernhardum de mensuris et ponderibus antiquorum. inde dictum festum Χόες apud Athenienses, quo congius vini singulis ebibendus convivis apponebatur, de quo Castellanus et Meursius libris de festis Graecorum. cotyla quantum volabus iunctis capere possumus.

n) ἀφαιρουμένου παλαιστοῦ] παλαιστής sive palmus sexta cubiti pars, infra sect. 321.

o) ἀλλ' ὅτι μὲν] ante haec verba in mss Savil. et Ciz. praefixus titulus: περὶ προσθέσεως. sed huiusmodi titulos librariis vel lectoribus, non

νές. ὅτι δὲ οὐδὲ προστίθεταί τί τινι, παρακειμένως διδάσκωμεν.
ὑποκειμένου τοίνυν πηχυαίου σώματος καὶ προστιθεμένου τούτῳ
παλαιστιαίου, ὥστε ἑπταπάλαιστον γίνεσθαι τὸ ἐκ τοῦ ὑποκει-
μένου καὶ τῆς προσθέσεως ἀποτελεσθέν, ζητῶ ἐν τίνι ποτὲ γέ-
γονεν ἡ τοῦ παλαιστοῦ πρόσθεσις; ἤτοι γὰρ αὐτῷ προστέθειται p) 322
ὁ παλαιστὴς ἢ τῷ προϋποκειμένῳ πήχει ἢ τῷ ἐξ ἀμφοτέρων
ἀποτελεσθέντι ἑπταπαλαίστῳ μεγέθει. οὔτε δὲ αὐτῷ προστίθεται
ὁ παλαιστὴς οὔτε τῷ προϋποκειμένῳ πήχει οὔτε τῷ ἐξ ἀμφοτέ-
ρων ἀποτελεσθέντι μεγέθει, φημὶ δὲ ἔκ τε τοῦ προϋποκειμένου 323
πήχεος καὶ τῆς προσθέσεως· οὐκ ἄρα προστίθεταί τί τινι, ἑαυτῷ P 614
μὲν οὖν οὐκ ἂν προστεθείη ὁ παλαιστής· μὴ ὢν γὰρ ἕτερος
ἑαυτοῦ καὶ μὴ διπλασιάζων ἑαυτὸν κατὰ τὴν πρόσθεσιν οὐκ ἂν
ἑαυτῷ προστεθείη. εἰ δὲ τῷ ὑποκειμένῳ πήχει προστίθεται, πῶς
παντὶ προστιθέμενος οὐ παρισάζεται αὐτῷ καὶ δύο ποιεῖ πήχεις,
ὥστε τὸ μὲν μεῖζον ἧττον γίγνεσθαι, τὸ δὲ ἧττον μεῖζον; εἰ γὰρ
ἐξισοῦται τῇ προσθέσει ὁ παλαιστὴς τῷ πήχει καὶ ὁ πῆχυς τῷ
παλαιστῇ, ὁ μὲν πῆχυς ἥττονι ἰσαζόμενος μείζων καθεστὼς ἥτ-
των γενήσεται, ὁ δὲ παλαιστὴς μικρὸς ὢν καὶ τῷ πήχει ἰσαζό-
μενος μείζων καταστήσεται. ἀλλ' εἰ μήθ' ἑαυτῷ προστίθεται 324
ὁ παλαιστὴς μήτε τῷ προϋποκειμένῳ πήχει, λείπεται λέγειν αὐ-
τὸν τῷ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελουμένῳ ἑπταπαλαίστῳ μεγέθει προσ-
τίθεσθαι· ὃ πάλιν ἐστὶν ἀλογώτατον. τὸ γὰρ πρόσθεσιν ἐπιδε-
χόμενον προϋποκεῖσθαι δεῖ τῆς προσθέσεως, οὐχὶ δὲ τὸ γινόμε-
νον ἐξ αὐτῶν προϋπόκειται αὐτῶν. οὐκ ἄρα τῷ γινομένῳ ἔκ τε
τῆς προσθέσεως καὶ ἐκ τοῦ προόντος προστίθεται τὸ προστιθέ-
μενον. διαφέρει γε μὴν ἡ πρόσθεσις τοῦ γινομένου ἐξ αὐτῆς καὶ 325
διαφωνεῖ τοῖς χρόνοις ἐκείνῳ· ὅτε μὲν γὰρ γίνεται ἡ πρόσθεσις,

autem neque aliquid additur alicui, deinceps doceamus. ponatur ergo corpus cubitale et ei addatur corpus unius palmi, adeo ut id quod est effectum ex posito et ex additione, sit septem palmorum; quaero in quonam facta est palmi additio? 322. aut enim sibi additur palmus aut cubito, qui prius erat positus, aut magnitudini septem palmorum, quae effecta est ex utrisque. sed neque sibi additur palmus neque cubito prius posito neque magnitudini quae effecta est ex utrisque, ex prius posito, inquam, cubito et ex additione. non ergo additur aliquid alicui. 323. atque sibi quidem palmus non fuerit adiectus: nam cum non sit alter a se ipso et non conduplicet se ipsum per additionem, sibi non fuerit additus. si autem additur cubito prius posito, quo modo additus toti ei non adaequatur et duos efficit cubitos, adeo ut maius idem fiat minus et minus fiat maius? si enim additione palmus aequatur cubito et cubitus palmo; cubitus quidem minori exaequatus, cum sit maior, fiet minor; palmus autem cum sit parvus et exaequetur cubito, fiet maior. 324. sed si neque sibi additur palmus neque cubito prius posito, restat ut dicamus eum addi septem palmorum magnitudini, quae efficitur ex utrisque. quod rursus est a ratione maxime alienum: nam quod suscipit additionem, ante additionem poni debet, non vero quod fit ex ipsis, ante ea ponitur. non ergo ei, quod fit ex additione et ex eo quod erat ante, additur id quod additur. 325. differt quidem certe additio ab eo, quod fit ex ea, et ab illo discrepat temporibus: nam quando fit quidem ad-

---

auctori nos debere iam saepius monere me memini. inferius pro *τούτου* reposui *τούτῳ*.

p) *ἤτοι γὰρ αὐτῷ προστέθειται*] similis cavillatio lib. 3 Pyrrhon. sect. 94 sq.

οὔπω τὸ γινόμενόν ἐστιν ἐξ αὐτῶν, ὅτε δέ ἐστι τὸ γεγονὸς ἐξ
αὐτῶν, οὐκέτι ἔσται πρόσθεσις. ὥστε οὐδὲ τῷ γινομένῳ ἐκ τῆς
προσθέσεως καὶ τοῦ προϋποκειμένου πήχεος προστίθεται ὁ πα-
λαιστής. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ προστιθέμενον πάλιν οὔτε αὐτὸ ἑαυτῷ
προστίθεται οὔτε τῷ προϋποκειμένῳ οὔτε τῷ ἐξ ἀμφοτέρων, οὐδὲ
τὴν ἀρχὴν προστίθεταί τινι.

326 Ἔνεστι δὲ q) καὶ περὶ ἀριθμῶν τὴν αὐτὴν κινεῖν ἀπορίαν·
ὑποκειμένης γὰρ τετράδος καὶ προστιθεμένης ταύτῃ μονάδος,
σκεπτέον τίνι γίνεται ἡ πρόσθεσις. ἢ r) γὰρ ἑαυτῇ προστίθεται
ἡ μονὰς ἢ τῇ τετράδι ἢ τῇ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελουμένῃ πεν-
τάδι. οὔτε δὲ ἑαυτῇ προστίθεται διὰ τὸ τὸ μὲν s) προστιθέμενόν
τινι ἕτερον εἶναι ἐκείνου τοῦ ᾧ προστίθεται, τὴν δὲ μονάδα μὴ
ἑτέραν εἶναι ἑαυτῆς, καὶ διὰ τὸ μηδὲ t) ἑαυτὴν διπλασιάζειν δυάδα
327 γινομένην. οὔτε τῇ τετράδι διὰ τὸ μὴ ἰσάζεσθαι αὐτῇ μηδὲ δι-
πλασιάζειν αὐτήν· τὸ γὰρ ὅλῃ τετράδι προστιθέμενον, μὴ ἑτέρᾳ
οὔσῃ τῶν κατὰ μέρος τεσσάρων μονάδων, τετράς ἐστι. καὶ μὴν
οὐδὲ τῇ ἐξ αὐτῆς καὶ τῆς τετράδος ἀποτελουμένῃ πεντάδι διὰ
τὸ μὴ προϋποκεῖσθαι τῆς προσθέσεως τὴν πεντάδα καὶ ἀεί ποτε
ὀφείλειν τὸ προστιθέμενον προϋποκειμένῳ τινὶ προστίθεσθαι. οὐκ
328 ἄρα προστίθεταί τί τινι. ἀλλ' εἰ μήτε ἀφαιρεῖταί τί τινος, ὡς
P 615 ὑποδέδεικται, μήτε προστίθεταί τί τινι, ὡς παρεμυθησάμεθα,
φανερὸν ὡς οὐδὲ μετατίθεταί τι u) ἀπό τινος· ἦν γὰρ ἡ μετά-
329 θεσις τοῦ μὲν ἆρσις, τοῦ δὲ πρόσθεσις. μὴ ὄντων δὲ τούτων,
οὐδὲ τὸ πάσχον x) ὀφείλει εἶναι, εἴπερ ἦν κατά τινα τούτων τῶν

ditio, nondum est quod fit ex eis; quando autem est quod factum est ex eis, non est amplius additio. quare nec ei quod fit ex additione et ex cubito prius posito, additur palmus; sed rursus quoniam quod additur, neque ipsum sibi additur nec ei quod est prius positum nec ei quod fit ex utrisque, non omnino alicui additur.

326. Licet autem de numeris quoque eandem movere dubitationem: nam si positus fuerit quaternarius, et ei adiecta sit unitas, considerandum est, cuinam fiat additio. aut enim sibi additur unitas aut quaternario aut quinario, qui ex utrisque efficitur. sed nec sibi additur, propterea quod id quod alicui additur, sit aliud ab illo cui additur, unitas autem non sit alia a se ipsa, et propterea quod nec se ipsam conduplicet, ut fiat binarius. 327. neque additur quaternario, propterea quod non ipsi exaequetur neque ipsum conduplicet: quod enim additur toti quaternario, qui non est aliud a singularibus quattuor unitatibus, est quaternarius. sed neque quinario qui fit ex unitate et quaternario, propterea quod non ponatur quinarius ante additionem et semper debeat id quod additur, addi alicui quod est prius positum. non ergo aliquid alicui additur. 328. sed si neque aliquid ab aliquo aufertur, ut ostensum est, neque aliquid alicui additur, ut exposuimus; est perspicuum, quod neque aliquid ab aliquo transponitur: est enim transpositio alterius quidem ablatio, alterius vero additio. 329. si haec autem non sunt, neque debet esse patiens, siquidem aliquo ex his modis deberet

---

P 614 q) ἔνεστι δὲ] ante haec verba in mss Savil. et Ciz. iterum titulus praefixus: περὶ ἀριθμοῦ καὶ προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως.

r) ἢ] ita recte mss pro ἡ.

s) διὰ τὸ τὸ μὲν] alterum τό in ms Ciz. abest, minus bene.

t) μηδὲ] ita ex ms Savil. et Ciz. scripsi pro μή.

P 615 u) ὡς οὐδὲ μετατίθεταί τι] confer lib. 3 Pyrrhon. sect. 97.

x) οὐδὲ τὸ πάσχον] aliis argumentis nihil esse τὸ πάσχον disputat

τρόπων τὸ πάσχειν· ἄλλως γὰρ οὐκ ἄν τις ἐπινοήσειε δυνάμενόν τι πάσχειν εἰ μὴ κατὰ τούτους τοὺς τρόπους. συνῆπται δέ πως 330 τῇ περὶ τούτου ἀπορίᾳ καὶ ἡ περὶ τοῦ ὅλου, ἔτι δὲ τοῦ μέρους ζήτησις, ἐπείπερ καὶ ἡ ἀφαίρεσις μέρους τινὸς ἀπὸ ὅλου δοκεῖ ἀφαίρεσις εἶναι, καὶ ἡ πρόσθεσις ὅλου πάλιν ὑπάρχει πρόσθεσις [y]). ὅθεν εἰ δειχθείη, ὅτι ἄπορός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ μέρους λόγος, ἐπιδειχθήσεται μᾶλλον τὰ περὶ τῆς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, πάσχοντός τε καὶ δρῶντος προηπορημένα. τὸ δ᾽ ὅτι οὐκ εὐχερές ἐστι λέγειν τί τε ὅλον ἐστὶ καὶ τί τὸ μέρος, ἀκολούθως διδάσκωμεν.

Περὶ ὅλου καὶ μέρους.

Ἡ περὶ τοῦ ὅλου σκέψις [z]) ἀναγκαία ἐστί, τοῖς μὲν Φυσικοῖς, ἐπεὶ ἄτοπον καθέστηκε, τούτους περὶ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ 331 παντὸς ἐπαγγελλομένους τὸ ἀληθὲς ἐρεῖν μὴ εἰδέναι τί ποτέ ἐστι τὸ ὅλον καὶ τίνα τὰ μέρη, τοῖς δὲ Σκεπτικοῖς πρὸς ἔλεγχον τῆς τῶν Δογματικῶν προπετείας. καὶ δὴ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς στοᾶς φι- 332 λόσοφοι διαφέρειν ὑπολαμβάνουσι τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν [a])· ὅλον μὲν γὰρ εἶναι λέγουσι τὸν κόσμον, πᾶν δὲ τὸ σὺν τῷ κόσμῳ ἔξωθεν κενόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μὲν ὅλον πεπερασμένον εἶναι — πεπέρασται γὰρ ὁ κόσμος —, τὸ δὲ πᾶν ἄπειρον· τοιοῦτον γὰρ τὸ ἐκτὸς τοῦ κόσμου κενόν. ὁ δὲ Ἐπίκουρος [b]) ἀδιαφόρως τήν τε 333

pati: non enim aliter quam his modis aliquid posse pati quisquam cogitaverit. 330. de his autem rebus dubitationi coniuncta est quaestio de toto et parte, quoniam ablatio videtur esse ablatio alicuius partis a toto et rursus additio esse totius additio. quo fit ut si ostensum fuerit, esse dubiam de toto et parte orationem, magis dubium esse ostendetur quod prius in dubium vocavimus, de additione et ablatione patienteque et agente. quod autem non sit facile dicere quid sit totum et quid pars, consequenter doceamus.

IV. De toto et parte.

331. Necessaria est de toto consideratio, Physicis quidem, quoniam est absurdum, eos cum profiteantur verum dicere de toto et universo, nescire quidnam sit totum et quid partes; Scepticis vero ad refellendam Dogmaticorum temeritatem. 332. atque Stoici quidem philosophi existimant differre totum et universum: nam totum quidem dicunt esse mundum, universum autem quod est cum mundo extrinsecus inane, et propterea totum quidem esse finitum — est enim finitus mundus —, universum autem infinitum; tale est enim inane quod est extra mundum. 333. Epicurus autem citra

---

noster lib. 3 Pyrrhon. sect. 38 et hoc libro priore contra Physicos sect. 267 sq., sed idem argumentum tangit sect. 277.

y) ὅλου πρόσθεσις] non tam ut totum aliquod addatur vel toti, sed ut fiat totum additis partibus. adde lib. 3 Pyrrhon. sect. 98.

z) ἡ περὶ τοῦ ὅλου σκέψις] articulum ἡ ex ms Savil. revocavi.

a) διαφέρειν τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν] eadem Stoica distinctio traditur apud Laërtium 7 143 atque ex eo apud Suidam in πᾶν, tum apud Plutarchum lib. 2 de placitis cap. 1 atque inde apud Cyrillum 2 contra Iulian. p. 46 et in historia philosophica quae Galeno tribuitur c 38 et apud Stobaeum eclog. phys. c. 25 etc.

b) ὁ δὲ Ἐπίκουρος] de Epicuri sententia statuentis in immensitate quadam infinita latitudinum longitudinum altitudinum, interiecto inani, volitare infinitam vim innumerabilium atomorum, prae caeteris videndus

τῶν σωμάτων καὶ τὴν τοῦ κενοῦ φύσιν ὅλον τε καὶ πᾶν προσαγορεύειν εἴωθεν· ὁτὲ μὲν γάρ φησιν, ὅτι ἡ τῶν ὅλων φύσις σώματά ἐστι καὶ κενόν, ὁτὲ δὲ ὅτι τὸ πᾶν κατὰ ἀμφότερα ἄπειρόν ἐστι κατά τε σώματα καὶ τὸ κενόν, τουτέστι κατά τε τὸ πλῆθος τῶν σωμάτων καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ κενοῦ, ἀντι-
334 παρηκουσῶν ἀλλήλαις τῶν καθ' ἑκάτερον ἀπειριῶν. οἱ δὲ φάμενοι μηδ' ὅλως εἶναι κενόν [c]), ὡς οἱ ἐκ τοῦ περιπάτου, τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν τῶν σωμάτων μόνον, οὐχὶ δὲ [d]) καὶ τοῦ κενοῦ ἐπι-
335 κατηγοροῦσι. γέγονε δέ τις διάστασις βραχεῖα καὶ περὶ τοῦ μέ-
P 616 ρους· Ἐπίκουρος μὲν γὰρ ἕτερον [e]) ἠξίου τυγχάνειν τὸ μέρος τοῦ ὅλου καθάπερ τὴν ἄτομον τοῦ συγκρίματος, εἴγε ἐκείνη μὲν ἄποιός ἐστι [f]), τὸ δὲ σύγκριμα πεποίωται, ἤτοι λευκὸν ἢ μέλαν ἢ κοινῶς κεχρωσμένον [g]), καὶ ἤτοι θερμὸν ἢ ψυχρὸν ἢ ἄλλην τινὰ
336 ἔχον ποιότητα. οἱ δὲ Στωϊκοὶ οὔτε ἕτερον τοῦ ὅλου τὸ μέρος οὔτε τὸ αὐτό φασιν ὑπάρχειν· ἡ γὰρ χεὶρ οὔτε ἡ αὐτὴ τῷ ἀνθρώπῳ ἐστίν, οὐ γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, οὔτε ἑτέρα παρὰ τὸν
337 ἄνθρωπον, σὺν αὐτῇ γὰρ ὁ ἄνθρωπος νοεῖται ἄνθρωπος. ὁ δὲ Αἰνησίδημος κατὰ Ἡράκλειτον [h]) καὶ ἕτερόν φησι τὸ μέρος τοῦ

ullum discrimen corporum et inanis naturam solitus est appellare totum et universum: nam aliquando quidem dicit quod 'totius natura sunt corpora et inane', aliquando autem quod 'universum in ambobus est infinitum, nempe in corporibus et inani', hoc est et in multitudine corporum et in magnitudine inanis, in utroque ex adverso invicem se porrigentibus infinitatibus. 334. alii autem ut Peripatetici, qui plane negant vacuum dari, totum et universum de corporibus, non de vacuo praedicant. 335. fuit etiam de parte brevis quaedam dissensio: nam Epicurus quidem censebat partem esse alterius condicionis a toto, ut atomum ab eo quod est concretum et compositum; nam illa quidem est expers qualitatis, quod autem est concretum et compositum, est qualitate praeditum, utpote album vel nigrum vel communiter coloratum, et vel calidum vel frigidum vel aliquam aliam habens qualitatem. 336. Stoici autem dicunt neque partem esse a toto diversae condicionis neque idem esse: manus enim neque est eadem quae homo, non enim est homo, neque alia ac diversa ab homine, cum ea enim homo intelligitur homo. 337. Aenesidemus autem ex sententia Heracliti dicit par-

Gassendus ad haec Epicuri apud Laërtium 8 39 *ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ πᾶν ἐστι πῇ μὲν σῶμα, πῇ δὲ κενόν.* et 41 *ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ πᾶν ἄπειρόν ἐστι.*

c) *μηδ' ὅλως εἶναι κενόν*] vide Aristotelem lib. 4 Physic. cap. 10 sq.

d) *τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν τῶν σωμάτων μόνον, οὐχὶ δὲ*] ita legendum e ms Ciz. non *πάντων μονονουχί*, ut in editis. est autem *ἐπικατηγορεῖν*
P 616 hoc loco non *accusare*, ut Hervetus perperam accepit, sed *praedicare*. sic infra sect. 352 *ἡμεῖς δέ ἐσμεν οἱ ἐκείνου τό τε ὅλον καὶ τὸ μέρος ἐπικατηγοροῦντες.* et sect. 349 *καὶ κοινῶς τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὧν ἐπικατηγορεῖται τὸ ὅλον.*

e) *ἕτερον*] alterius condicionis ac veluti naturae.

f) *ἐκείνη μὲν ἄποιός ἐστι*] atomos ipsas qualitatis omnis expertes docebat Epicurus, nec solum spoliatas colore sed et calore et frigore omnique affectione sensili praeter figuram gravitatem et magnitudinem; omnes autem qualitates caeteras ex *θέσει* ac *συγκρίσει* provenire atomorum. vide Lucretium lib. 2 vers. 730 sq. et Epicurum ipsum apud Laërtium 10 54.

g) *κεχρωσμένον*] ita legendum cum interprete pro *κεχωρισμένον*.

h) *ὁ Αἰνησίδημος κατὰ Ἡράκλειτον*] Aenesidemus Scepticus etiam in aliis Heraclitum libenter est secutus, ut dictum ad lib. 1 contra Logicos sect. 349 et 1 Pyrrhon. sect. 210. vide et 2 contra Phys. sect. 216.

ὅλου καὶ ταὐτόν· ἡ γὰρ οὐσία καὶ ὅλη ἐστὶ καὶ μέρος, ὅλη μὲν κατὰ τὸν κόσμον, μέρος δὲ κατὰ τὴν τοῦδε τοῦ ζῴου φύσιν. τὸ δὲ μόριον καὶ αὐτὸ λέγεται διχῶς, καὶ ὁτὲ μὲν ὡς διαφέρον τοῦ ἰδίως νοουμένου μέρους, καθά φασιν αὐτὸ μέρος μέρους εἶναι, καθάπερ δάκτυλον μὲν τῆς χειρός, οὖς δὲ τῆς κεφαλῆς, ὁτὲ δ' ὡς μὴ διαφέρον ἀλλὰ μέρος ὂν τοῦ ὅλου, καθό τινές [i])
φασιν κοινῶς μόριον εἶναι τὸ συμπληρωτικὸν τοῦ ὅλου. προ- 338
διηρθρωμένων δὲ τούτων καὶ τοῦ ὅλου κατὰ τὴν τῶν μερῶν συμπλήρωσιν νοουμένου χωρῶμεν λοιπὸν ἐπὶ τὴν σκέψιν. εἴπερ οὖν ἔστι τι ὅλον, οἷον ἄνθρωπος ἵππος φυτὸν ναῦς — ταῦτα γὰρ ὅλων ὀνόματα —, ἤτοι ἕτερόν ἐστι τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν [k]) νοεῖται ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν
μερῶν λέγεται τυγχάνειν ὅλον. ἀλλ' ἕτερον τῶν μερῶν οὐκ ἂν 339
εἴη τὸ ὅλον οὔτε κατὰ ἐνάργειαν οὔτε κατὰ νόησιν· καὶ κατ' ἐνάργειαν μέν, ἐπεὶ εἴπερ ἕτερον ἦν κεχωρισμένων τῶν μερῶν τὸ ὅλον, ἐχρῆν ἀναιρουμένων τῶν μερῶν ὑπομένον θεωρεῖσθαι τὸ ὅλον. τοσοῦτον δὲ ἀπέχει τοῦ πάντων τῶν μερῶν ἀναιρουμένων, οἷον τοῦ ἀνδριάντος, μένειν τὸ ὅλον, ὡς κἂν ἓν μόνον [l]) μέρος
ἀναιρεθῇ, μηκέτι θεωρεῖσθαι τὸ ὅλον ὑποκείμενον ὡς ὅλον. κατὰ 340
δὲ νόησιν, ὅτι ὅλον νοεῖται, οὗ οὐδὲν ἄπεστι μέρος. καὶ διὰ τοῦτο εἰ ἕτερόν ἐστι τῶν μερῶν τὸ ὅλον, πάντ' ἔσται ἀπόντα
τὰ μέρη τοῦ ὅλου, καὶ οὕτως οὐκέτι ἔσται τὸ ὅλον. ἄλλως τε P 617
τὸ ὅλον τῶν πρός τί ἐστιν· ὡς γὰρ πρὸς τὰ μέρη νοεῖται ὅλον, καὶ ὃν τρόπον τὸ μέρος τινός ἐστι μέρος, οὕτω καὶ τὸ ὅλον ἔκ

tem et diversam esse a toto et idem: essentia enim et tota est et pars; tota quidem in mundo, pars autem in huius natura animalis. particula autem ipsa quoque dicitur duobus modis, et aliquando quidem ut differens a parte quae proprie intelligitur, quo sensu dicunt aliquam esse partis particulam, ut digitum manus, aurem capitis, aliquando autem ut non differens, sed ut quae sit pars totius; qua ratione dicunt a particula compleri totum. 338. his prius explicatis per totum intelligentes id quod a partibus completur, procedamus deinceps ad scepticam considerationem. si ergo est aliquid totum, ut homo equus planta navis — haec enim sunt totorum nomina —, aut est diversum ab eius partibus et intelligitur ex propria subsistentia et essentia, aut congeries partium dicitur esse totum. 339. sed diversum a partibus minime fuerit totum, neque si evidentiam neque si mentis notionem consulamus; evidentiam quidem, quoniam si alterum ac diversum esset totum separatum a partibus, oporteret, si tollerentur partes, totum cerni remanere. tantum autem abest ut sublatis omnibus partibus, verbi gratia statuae, totum maneat, ut etiam, si una sola pars fuerit sublata, non amplius cernatur totum subiectum tamquam totum. 340. quod ad mentis notionem autem, quoniam intelligitur totum, cuius nulla pars abest. et ideo si totum est diversum a partibus, omnes partes aberunt a toto, et ita non amplius totum erit. praeterea totum est ex illis, quae referuntur ad aliquid: tamquam enim ad partes relatum intelligitur totum, et quemadmodum pars est pars alicuius, ita etiam totum est ex aliquibus partibus totum. et oportet ea

---

i) *καθό τινες*] ita ms Ciz. pro *καθότι*. mox *μόριον* scripsi pro *μέρος* **sensu ita flagitante.**

k) *ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν*] per *ὑπόστασιν*, quando ab *οὐσίᾳ* illa distinguitur, *ὕπαρξιν* sive subsistentiam noster videtur intelligere, quod praesenti loco praetuli, licet *substantiam* Hervetus vertisset.

l) *ὡς κἂν ἓν μόνον*] ms Ciz. *ἂν ἓν μόνον*. ms Savil. *μένειν τὸ ὅλον* ***οὐκ ἂν εἰ μόνον μέρος*** **etc.**

τινων μερῶν ἐστιν ὅλον.[m]). τά τε πρός τι συνυπάρχειν ἀλλή-
λοις δεῖ καὶ ἀχώριστα τυγχάνειν ἀλλήλων. οὐκ ἄρα ἕτερόν ἐστι
341 τῶν μερῶν τὸ ὅλον οὐδὲ κεχώρισται αὐτῶν. λείπεται ἄρα λέγειν
τὰ μέρη εἶναι τὸ ὅλον. ἀλλ' εἰ τὰ μέρη ἐστὶν ὅλον, ἤτοι πάντα
τὰ μέρη ἐστὶν ὅλον[n]) ἢ τινα τῶν μερῶν ἢ τι τούτων. καὶ τὶ μὲν
τῶν μερῶν οὐκ ἂν εἴη ὅλον· οὐ γὰρ δή γε ἡ κεφαλὴ τἀνθρώ-
που ὅλος ἐστὶν ἄνθρωπος οὐδὲ ὁ τράχηλος ἢ ἡ χεὶρ ἢ ἄλλο τι
342 τῶν τοιούτων. καὶ μὴν οὐδέ τινα τῶν μερῶν ἔσται τὸ ὅλον·
πρῶτον μὲν γὰρ εἰ τινα τῶν μερῶν ὅλον ἐστί, τὰ λειπόμενα οὐκ
ἔσται τοῦ ὅλου μέρη· ὅπερ ἄτοπον. εἶτα καὶ περιτραπήσεται ἡ
νόησις τοῦ ὅλου· εἰ γάρ τινα τῶν μερῶν ὅλον ἐστί, ψεῦδός ἐστι
τὸ ὅτι ὅλον ἐστὶν οὗ μηδὲν ἄπεστι τῶν μερῶν· τινὰ γὰρ ἄπε-
343 στιν. ὥστε οὔτε τὸ μέρος ὅλον ἐστὶν οὔτε τινὰ μέρη. εἰ δὲ πάντα
τὰ μέρη τὸ ὅλον ἐστὶν καὶ οὐδέν ἐστι τὸ ὅλον εἰ μὴ τὸ ἄθροισμα
τῶν μερῶν, οὔτε ἔσται ὅλον οὔτε τὰ μέρη γενήσεται μέρη. ὡς
γὰρ οὐδέν ἐστι διάστημα παρὰ τὰ διεστηκότα οὐδὲ δόκωσις[o])
παρὰ τὰς πως διακειμένας δοκοὺς οὐδὲ πυγμὴ[p]) παρὰ τὴν πως
ἐσχηματισμένην χεῖρα, οὕτως οὐδὲν ἔσται ὅλον παρὰ τὸ ἄθροισμα
344 τῶν μερῶν οὔτε τὰ μέρη γενήσεται μέρη. καὶ πάλιν, ὃν τρόπον
δεξιοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ ἀριστερόν ἐστι καὶ τοῦ ἄνω μὴ νοουμένου
οὐδὲ τὸ κάτω νοεῖται, τὸν αὐτὸν τρόπον εἰ μή ἐστι τὸ ὅλον,
345 οὔτε τὰ μέρη νοεῖται μέρη, οὐδὲ μέρη τινὰ ὑπάρξει. ἔστω δὲ
καὶ πάντα τὰ μέρη ὅλον εἶναι. ἀλλὰ ζητητέον τε τίνος ἔσται
ταῦτα συμπληρωτικά, ὅλου ἀλλήλων ἢ ἑαυτῶν; οὔτε δὲ τοῦ

quae referuntur ad aliquid, inter se simul esse et a se inter se separari non posse. non est ergo totum diversum a partibus nec est ab eis separatum. 341. restat ergo ut dicamus totum esse partes. sed si partes sunt totum, aut omnes partes sunt totum aut aliquae ex partibus aut aliqua earum. et aliqua quidem ex partibus non fuerit totum: neque enim caput hominis est totus homo neque collum aut manus aut aliud aliquid huiusmodi. 342. sed nec aliquae ex partibus erunt totum: nam primum quidem si aliquae ex partibus sunt totum, quae restant non erunt partes totius. quod quidem est absurdum. deinde evertetur etiam totius notio: nam si aliquae partes sunt totum, falsum est, quod totum est cuius nulla pars abest; quaedam enim absunt. quare neque pars est totum neque aliquae partes. 343. si autem omnes partes sunt totum et nihil est totum nisi congeries partium; nec erit totum neque partes erunt partes. quo modo enim nihil est distantia praeter ea quae distant neque contignatio praeter tigna sic disposita neque pugnus praeter manum redactam in quamdam figuram; ita nihil erit totum praeter partium congeriem neque partes erunt partes. 344. et rursus, quo modo si non sit dexterum, nec est sinistrum; et si non intelligatur sursum, nec intelligitur deorsum: eodem modo si non sit totum, neque partes intelliguntur partes nec erunt partes aliquae. 345. esto autem quod omnes partes sint totum. sed quaerendum est, quidnam eae complebunt, totumne an partes invicem an se ipsas? sed neque sunt partes totius neque partium invicem

P 617 m) ἔκ τινων μερῶν ἐστιν ὅλον] ms Ciz. ὅλου, vitiose.

n) ἤτοι πάντα τὰ μέρη ἐστὶν ὅλον] in ms Savil. deest ὅλον et salva sententia potest abesse.

o) οὐδέν ἐστι διάστημα — οὐδὲ δόκωσις] confer 3 Pyrrhon. sect. 99.

p) πυγμὴ] pugnus sive σύγκλεισις δακτύλων εἰς πύκνωσιν, unde πυγμάχοι. vide Iunium ad epistolam S. Polycarpi. glossarium ms πυγμὴ καὶ πὺξ σύγκλεισις δακτύλων, γρόνθος. apud Hesychium: πυγμή, γρόνθος πυγτή. pro vocabulo postremo lege πύξ.

ὅλου ἐστὶ μέρη οὔτε ἀλλήλων οὔτε ἑαυτῶν, ὡς παραστήσομεν.
οὐκ ἄρα τινός ἐστι μέρη. ὅλου μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴη μέρη· τὸ
γὰρ ὅλον οὐδέν ἐστι παρὰ ταῦτα, ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα λέγεται εἶ-
ναι ὅλον. οὐδὲ μὴν ἀλλήλων γενήσεται μέρη· τὰ γάρ τινος μέρη 346
ἐμπεριέχεται τοῖς ὧν ἐστι μέρη, οἷον ἀνθρώπῳ μὲν ἡ χείρ, χειρὶ
δὲ ὁ δάκτυλος. τὰ δὲ μέρη τοῦ ἀνθρώπου κατ' ἰδίαν ὑφέστηκε
καὶ οὐκ ἐμπεριέχεται ἀλλήλοις· οὔτε γὰρ ἡ ἀριστερὰ χεὶρ τὴν
δεξιὰν συμπληροῖ οὔτε ἡ δεξιὰ τὴν ἀριστεράν, οὐχ ὁ ἀντίχειρ
τὸν λιχανόν, οὐχ αἱ χεῖρες τὴν κεφαλήν, ἀλλ' ἴδιον τόπον ἕκα-
στον τούτων ἀπείληφεν. οὐδὲ ἀλλήλων οὖν μέρη ἐστὶ τὰ μέρη· 347
καὶ μὴν οὐδὲ ἑαυτῶν. ἀμήχανον γὰρ ἑαυτοῦ τι μέρος ὑπάρχειν. P 618
εἰ οὖν μήτε ἕτερόν ἐστι τῶν μερῶν τὸ ὅλον μήτε αὐτὰ τὰ μέρη
ἐστὶν ὅλον, οὐδέν ἐστι τὸ ὅλον. καὶ πάλιν, τὸ μέρος, οἷον ἡ 348
κεφαλή, λέγεται τὸν ὅλον ἄνθρωπον συμπληροῦν [q]) καὶ ἀνθρώ-
που μέρος εἶναι· θεωρεῖται δέ γε ὁ ἄνθρωπος σὺν τῇ κεφαλῇ
ἄνθρωπος. καὶ ἑαυτὴν ἄρα συμπληροῖ ἡ κεφαλὴ καὶ ἑαυτῆς γίνε-
ται μέρος. διὰ δὲ τοῦτο καὶ μείζων ἐστὶν ἑαυτῆς καὶ ἐλάσσων·
ᾗ μὲν γὰρ συμπεπληρωμένη νοεῖται ὑφ' ἑαυτῆς, μείζων ἐστὶν
αὑτῆς· ᾗ δὲ συμπληροῦσα, ἐλάττων. ἡ δὲ αὐτὴ ἀπορία καὶ ἐπὶ 349
φυτοῦ καὶ ἐπὶ πήχεως καὶ κοινῶς τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὧν ἐπι-
κατηγορεῖται τὸ ὅλον. ἐπεὶ γὰρ ὁ παλαιστὴς μέρος πήχεως [qq])
νοεῖται — σὺν γὰρ τῷ παλαιστῇ [r]) καὶ ὁ πῆχυς νοεῖται πῆχυς —
καὶ ἑαυτοῦ συμπληρωτικός ἐστιν ὁ παλαιστὴς καὶ μέρος ἑαυτοῦ·
ὅπερ ἄτοπον καὶ σχεδὸν παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας.

Ἅπτεται δὲ [s]) ἡ ἀπορία καὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν. ἐπὶ γὰρ 350
τοῦ τοιούτου στίχου

neque sui, ut ostendemus. non sunt ergo partes alicuius. atque totius quidem partes non fuerint: totum enim nihil est praeter eas, sed eae ipsae dicuntur esse totum. 346. sed nec erunt partes partium invicem: alicuius enim partes continentur in iis, quorum sunt partes, ut in homine quidem manus, in manu autem digitus. partes autem hominis per se consistunt et in aliis partibus minime continentur: neque enim manus sinistra complet dexteram neque dextera sinistram, non pollex indicem, non manus caput, sed unumquodque eorum proprium locum accipit. 347. nec ergo partes partium invicem sunt partes; sed neque sui. neque enim fieri potest ut sit aliquid sui pars. si ergo neque totum est alterum ac diversum a partibus neque ipsae partes sunt totum; nihil est totum. 348. et rursus pars, ut caput, dicitur complere totum hominem et esse pars hominis; consideratur autem homo homo cum capite. et se ipsum ergo complet caput et sui pars exsistit. propterea se ipso quoque est maius et minus: nam quatenus quidem intelligitur a se ipso completum, est se ipso maius; quatenus autem complens, minus. 349. eadem autem dubitatio est et in planta et in cubito et communiter in aliis omnibus, de quibus praedicatur totum. nam quoniam palmus est pars cubiti — cum palmo enim cubitus quoque intelligitur cubitus — et se ipsum complet palmus et est pars sui; quod quidem est absurdum et propemodum praeter communes notiones.

350. Tangit autem haec dubitatio partes quoque orationis. nam in hoc versu

q) τὸν ὅλον ἄνθρωπον συμπληροῦν] ut enim sit homo integer, necesse est ut capite non destituatur; neque hominem aliter concipimus quam capite praeditum. P 618

[qq) scribebatur πήχεος]

r) σὺν γὰρ τῷ παλαιστῇ] palmus sexta pars cubiti, supra sect. 321.

s) ἅπτεται δὲ] ante haec verba in mss Savil. et Ciz. praemittitur titu-

μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ζητητέον τὸ μῆνιν [t]) καὶ τὸ ἄειδε καὶ τὸ θεὰ καὶ τὸ Πηληϊάδεω καὶ πρὸς τούτοις τὸ Ἀχιλῆος τίνος ἐστὶ μέρη. ἤτοι γὰρ ὅλος ὁ στίχος ἄλλο τί ἐστι τῶν μερῶν τούτων ἢ τὸ ἄθροισμα αὐτῶν ὁ στίχος ἐστί. καὶ ἐπακτέον τὰς κειμένας ἀπορίας· τὸ μῆνιν εἰ μὲν τοῦ ὅλου στίχου μέρος ἐστί, καὶ ἑαυτοῦ γενήσεται μέρος,
351 σὺν αὐτῷ γὰρ ἐνοεῖτο καὶ ὅλος ὁ στίχος· εἰ δὲ τοῦ λοιποῦ τοῦ 'ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος', πῶς οὐ μείζων ἀνακύψει ἀπορία; τὸ γάρ τινος μέρος ἐμπεριέχεται τῷ οὗ ἐστι μέρος· τὸ δὲ 'μῆνιν' οὐκ ἐμπεριέχεται τῷ 'ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος'. οὐκ
352 ἄρα μέρος ἐστὶ τὸ 'μῆνιν' τοῦ ὅλου στίχου. τοιούτων δὲ ἠπορημένων κατὰ τὸν τόπον εἰώθασιν οἱ Δογματικοί, μικρὰν ἀναπνοὴν πορίζοντες αὑτοῖς, λέγειν, ὅτι τὸ μὲν ἐκτὸς ὑποκείμενον καὶ αἰσθητὸν οὔτε ὅλον ἐστὶν οὔτε μέρος· ἡμεῖς δέ ἐσμεν οἱ
353 ἐκείνου τό τε ὅλον καὶ τὸ μέρος ἐπικατηγοροῦντες [u]). ἦν γὰρ τὸ ὅλον τῶν πρός τι· ὡς γὰρ πρὸς τὰ μέρη ἐνοεῖτο τὸ ὅλον. καὶ πάλιν τὰ μέρη τῶν πρός τι· ὡς γὰρ πρὸς τὸ ὅλον νοεῖται μέρη. τὰ δὲ πρός τι ἐν συμμνημονεύσει ἐστὶν ἡμετέρᾳ· ἡ δὲ ἡμετέρα συμμνημόνευσίς ἐστιν ἐν ἡμῖν. τὸ οὖν ὅλον καὶ τὸ μέρος ἐστὶν
P 619 ἐν ἡμῖν. τὸ δὲ ἐκτὸς ὑποκείμενον αἰσθητὸν οὔτε ὅλον ἐστὶν οὔτε μέρος, ἀλλὰ πρᾶγμα, οὗ ἡμεῖς κατηγοροῦμεν τὴν ἡμῶν αὐτῶν
354 συμμνημόνευσιν. ῥητέον δὲ πρὸς αὐτούς, πρῶτον μὲν ὅτι ἄτοπόν ἐστι τὸ λέγειν τὸν τράχηλον ἢ τὴν κεφαλὴν μὴ τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου συμπληρωτικὰ εἶναι μέρη, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας συμμνη-

iram Pelidae dic o dea carmine Achillis

quaerendum est et 'iram' et 'dic' et 'o dea' et 'Pelidae' et 'carmine' et praeterea 'Achillis' cuius sint partes: aut enim totus versus est aliquid aliud ab his partibus aut earum congeries est versus. et inducere licet positas superius dubitationes: 'iram' quidem si sit pars totius versus, erit quoque pars sui; cum eo enim totus intelligebatur versus. 351. sin autem sit pars reliqui versus, nempe 'Pelidae dic carmine Achillis', quomodo non exorietur maior dubitatio? pars enim alicuius continetur in eo, cuius est pars; illud autem 'iram' non continetur in 'Pelidae dic o dea carmine Achillis'. illud ergo 'iram' non est pars totius versus. 352. his autem motis in praesenti loco dubitationibus solent Dogmatici, parumper respirationis ut sibi concilient, dicere, quod externum quidem subiectum sensile neque est totum neque pars; nos autem sumus qui de illo totum praedicamus et partes. 353. est enim totum ex iis quae referuntur ad aliquid: totum enim intelligitur tamquam relatum ad partes. et rursus partes sunt ex iis quae referuntur ad aliquid: intelliguntur enim partes ut quae referantur ad totum. quae autem referuntur ad aliquid, simul sunt in nostra recordatione; nostra autem recordatio est in nobis. in nobis igitur est et totum et partes. externum autem subiectum sensile neque totum est neque pars, sed res est, de qua praedicamus nostram simultaneam recordationem. 354. eis autem dicendum est, primum quidem quod sit absurdum dicere, collum aut caput non esse partes complentes externum hominem, sed nostram. qua simul

---

lus: *περὶ τῶν τοῦ λόγου μερῶν*. quae autem hoc loco Sextus ad primum versum Iliadis cavillatur, eadem iisdem fere verbis inculcaverat lib. adversus Grammaticos sect. 133.

t) *ζητητέον τὸ μῆνιν*] in editis erat *καὶ τὸ μῆνιν*, quod in mss Savil. et Ciz. rectius abest.

u) *ἐπικατηγοροῦντες*] mss Savil. et Genev. *ἐπικατηγοροῦμεν*.

μονεύσεως. εἰ δὲ ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ τράχηλος συμπληρωτικά ἐστι
τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ τράχηλός ἐστιν ἐν ἡμῖν x), δεήσει τὸν ἄν-
θρωπον εἶναι ἐν ἡμῖν. ὅπερ ἄτοπον. οὐ τοίνυν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ
συμμνημονεύσει τό τε ὅλον καὶ τὰ μέρη κεῖται. ναί, φήσει τις· 355
ἀλλ' ὁ μὲν ὅλος ἄνθρωπός ἐστιν ἐν ἡμῖν κατὰ συμμνημόνευσιν,
συμπληροῦταί τε οὐχ ὑπὸ τοῦ ἐκτὸς τραχήλου καὶ τῆς ἐκτὸς κε-
φαλῆς, ἀλλὰ πάλιν ἐκ τῶν κατὰ ταῦτα τὰ μέρη ἐννοιῶν· καὶ
γὰρ αὐτὸς ὅλος ἄνθρωπος ἐννόημά ἐστιν ἡμῶν. ὁ δὲ τοῦτο λέ- 356
γων οὐκ ἐκφεύγει τὴν ἀπορίαν· πάλιν γὰρ οὗτος ὁ ἐν ἡμῖν ἄν-
θρωπος εἴτε ἐννόημά ἐστιν εἴτε καὶ ἡμετέρα συμμνημόνευσις,
ἤτοι ἕτερος νοεῖται παρὰ τὰ μέρη ἢ τὰ μέρη νοεῖται ὁ ἄνθρω-
πος. οὐδέτερον δὲ τούτων δύναται ὑπάρχειν, ὡς παρεστήσαμεν.
καὶ αὐτὴ οὖν ἡ νόησις ὑπὸ τὴν αὐτὴν πέπτωκεν ἀπορίαν. εἰ δὲ 357
τοῦτο, ῥητέον μηδὲν εἶναι ὅλον. ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ μηδὲ μέρος
ὑπάρχειν. τῶν γὰρ πρός τι ἑκάτερόν ἐστι, καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν
πρός τι ἀναιρεθέντος συναναιρεῖται καὶ τὸ λοιπόν. ὧδε μὲν περὶ 358
τούτων ἠπορήσθω. συνεζητηκότες δὲ αὐτάρκως ἤδη τοῖς Δογμα-
τικοῖς περὶ τῶν δραστηρίων τοῦ παντὸς ἀρχῶν τὸ μετὰ τοῦτο
κοινότερον περί τε τούτων καὶ τῶν ὑλικῶν διαπορῶμεν.

Περὶ σώματος y).

Περὶ τῶν ἀνωτάτω καὶ ἀρχικωτάτων στοιχείων δύο μὲν αἱ 359
πρῶται γεγόνασι στάσεις, πλείους δὲ κατ' εἶδος. οἱ μὲν γὰρ σώ-
ματα ἔλεξαν εἶναι τὰ τῶν ὄντων στοιχεῖα, οἱ δὲ ἀσώματα. καὶ 360

eorum meminimus, recordationem. si autem caput et collum complent hominem et collum est in nobis; oportebit et hominem esse in nobis. quod est absurdum. totum ergo et partes non sita sunt in simultanea nostra recordatione. 355. esto, dicet quispiam: sed totus quidem homo est in nobis, quatenus simul eius recordamur, completur autem non ab externo collo et externo capite, sed rursus ex notionibus quas habemus de his partibus: etenim ipse homo totus est nostra notio mentisve conceptio. 356. qui autem hoc dicit, non effugit dubitationem: rursus enim iste qui in nobis est homo, sive notio est mentisve conceptio sive etiam nostra recordatio simul cum partibus facta; aut diversus censetur a partibus aut homo intelligitur partes. neutrum autem horum esse potest, ut ostendimus. et ipsa ergo notio mentisque conceptio sub eandem cadit dubitationem. 357. si autem ita est, dicendum est nullum esse totum. cui est consequens, ne partem esse quidem. utrumque enim est ex iis quae referuntur ad aliquid; et altero sublato ex iis quae referuntur ad aliquid, simul etiam tollitur reliquum. 358. atque de iis quidem sic sit dubitatum. cum autem cum Dogmaticis satis iam quaesierimus de agentibus seu efficientibus universitatis principiis, postea communius dubitemus de his et de materialibus.

V. De corpore.

359. De summis et quae vim principiorum maxime habent elementis duae quidem fuerunt praecipuae sectae, speciales autem plures. nam alii dixerunt corpora rerum esse elementa, alii incorporea. 360. et ex iis quidem qui

x) καὶ ὁ τράχηλός ἐστιν ἐν ἡμῖν] hoc est in nostra συμμνημονεύσει P 619
tantum. ita recte editi, licet mss Savil. et Ciz. habent καὶ ὁ ἄνθρωπος.

y) περὶ σώματος] in mss Savil. et Ciz. titulus concipitur his verbis: *εἰ ἔστι τι σῶμα τῶν σκεψαμένων, num detur corpus ex Scepticorum sententia.*

τῶν σώματα φαμένων Φερεκύδης μὲν ὁ Σύριος γῆν ἔλεξε πάντων εἶναι ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον, Θαλῆς z) δὲ ὁ Μιλήσιος ὕδωρ, Ἀναξίμανδρος δὲ ὁ ἀκουστὴς τούτου τὸ ἄπειρον, Ἀναξιμένης δὲ καὶ Ἰδαῖος ὁ Ἱμεραῖος a) καὶ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης καὶ Ἀρ-
P 620 χέλαος b) ὁ Ἀθηναῖος, Σωκράτους δὲ καθηγητής, καὶ κατ' ἐνίους ὁ Ἡράκλειτος ἀέρα c), Ἵππασος δὲ d) ὁ Μεταποντῖνος καὶ κατ'
361 ἐνίους Ἡράκλειτος πῦρ, Ξενοφάνης δὲ ὕδωρ καὶ γῆν e)·

dixerunt corpora, Pherecydes Syrius terram docuit esse omnium principium et elementum, Thales autem Milesius aquam, Anaximander eius auditor infinitum, Anaximenes et Idaeus Himeraeus et Diogenes Apolloniates et Archelaus Atheniensis praeceptor Socratis et ex quorundam sententia Heraclitus aërem, Hippasus autem Metapontinus et ut volunt nonnulli, Heraclitus ignem, 361. Xenophanes aquam et terram,

---

z) Θαλῆς] ms Ciz. Θαλῖς [quod restituimus], ut scribunt Attici, qui genitivum etiam flectunt non Θάλητος ex communi dialecto sed Θαλοῦ, accusativum non Θάλητα sed Θαλῆ, ut habet noster 2 contra Physicos sect. 313. vide scholiasten Comici ad Aves vers. 1010 et ad Nubes vers. 180 de Pherecydis Thaletis Anaximandri et Anaximenis sententia dictum ad 3 Pyrrhon. sect. 30. vide etiam Chalcidium p. 378 et Minucium Felicem c. 19.

a) Ἰδαῖος ὁ Ἱμεραῖος] huius Idaei Himeraei philosophi non recordor ab aliis mentionem factam, neque illius meminit ubi claros Himeraeos recenset Thomas Fazellus de rebus Siculis decad. 1 lib. 9 cap. 2. in ms
P 620 Ciz. pro Ἰδαῖος legitur Ἰουδαῖος, quod corruptum esse arbitror. fuit et alius Ἰδαῖος Rhodius poëta epicus, qui singulis Homeri versibus alium versum subiiciendo poëma eius nescio an auxerit an diluerit.

b) Διογένης καὶ Ἀρχέλαος] de Diogene Apolloniate dixi ad laudatum libri 3 Pyrrhon. locum. de Archelao consentit Plutarchus lib. 1 de placitis cap. 3 et Stobaeus Eclog. Phys. p. 26, qui tradunt principium rerum ex ipsius sententia esse ἀέρα ἄπειρον καὶ τὴν περὶ αὐτὸν πυκνότητα καὶ μάνωσιν. neque adversatur Laërtius 2 61, qui ait eum docuisse δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ψυχρόν, subintellige ἀέρα. sic et Hermias in irrisione Gentilium §. 11 atque auctor Philosophumenon quae sub Origenis ambulant nomine cap. 9, qui tamen addit perinde ut Simplicius in 1 Physicor. quod τὰς ἀρχὰς ὁμοίως Ἀναξαγόρᾳ, *eadem quae Anaxagoras principia*, statuerit. quod si verum est, Archelaus sibi concepit animo principium rerum omnium aërem infinitum sed constantem ac refertum particulis infinitis omnis generis omniumque rerum semina et minutas particulas in se complectentem, itaque cum Anaxagora admisit homoeomerias sive (quae Simplici verba sunt) ἀπείρους τῷ πλήθει καὶ ἀνομοιογενεῖς τὰς ἀρχάς. Augustinus 8 2 de civitate dei: *Anaxagorae successit auditor eius Archelaus, etiam ipse de particulis inter se dissimilibus, quibus singula quaeque fierent, ita omnia constare putavit, ut inesse etiam mentem diceret, quae corpora dissimilia, id est illas particulas coniungendo et dissipando ageret omnia.* idem vero est homoeomerias ducas an particulas dissimiles atque ἀρχὰς ἀπείρους ἀνομοιογενεῖς, quia ex Anaxagorae mente *homoeomeriae* dicuntur quidem particulae *similares* respectu corporum quae ex illis consistunt, ut ossa ex minutis osseis particulis, carnes ex carneis; at eaedem *dissimilares* sunt inter se, qua parte ab Anaxagora dissidebant Democritus, Epicurus aliique philosophi, quibus placebant principia ὁμογενῆ et eiusdem naturae, ex quorum diversa χρώσει ac μίξει omnia constare opinabantur. ac laudandi Archelaus et Anaxagoras, quod a principio rerum semina esse constituta rebus singulis docuerunt, quod magis congruit naturae phaenomenis et perfectae quae in rebus eiusdem generis reperitur similitudini, quam quicquid est ab aliis sive antiquis sive recentibus philosophis memoriae proditum. probatur etiam divino scriptori Moysi Genes. 2 11. 24.

c) Ἡράκλειτος ἀέρα] cum frequentissima exstent veterum testimonia,

πάντες γὰρ γαίης τε καὶ ὕδατος ἐκ γενόμεσθα.

Ἵππων δὲ ὁ Ῥηγῖνος πῦρ καὶ ὕδωρ[f]), Οἰνοπίδης δὲ ὁ Χῖος πῦρ
καὶ ἀέρα, Ὀνομάκριτος δὲ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ
γῆν· οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς[g]) γῆν 362
καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ·

τέσσαρα γὰρ πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε,
Ζεὺς[h]) ἀργὴς[i]) Ἥρη τε φερέσβιος ἠδ' Ἀϊδωνεὺς
Νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα[k]) βρότειον.

namque ex terra et aqua producti nos sumus omnes;

Hippon Rhegiuus ignem et aquam, Oenopides Chius ignem et aërem, Onomacritus in Orphicis ignem et aquam et terram, 362. Empedocles et Stoici terram et aquam et aërem et ignem,

rerum radices cunctarum quattuor audi.
Iuppiter aethereus, Iuno vitalis et Orcus
humanosque rigans Nestis lacrimando meatus.

---

quibus Heraclitus ignem omnium rerum statuisse principium affirmatur, non desunt tamen etiam qui innuunt eum pro omnium rerum primordio habuisse ignis *ἀναθυμίασιν* minutissimis constantem *ψηγματίοις*, quae aetheris vel aëris nomine aliis venit, et ex cuius compactione ac veluti stipatione maiore vel minore corpora omnis generis constant, atque in quam vicissim resoluta omnia *ἐκθυμιαθήσεται*, ut verbo utar Marci Antonini lib. 6 sect. 4. Aristoteles lib. 1 de anima c. 2 *καὶ Ἡράκλειτος δὲ τὴν ἀρχὴν εἶναί φησι [τὴν] ψυχήν, εἴπερ τὴν ἀναθυμίασιν, ἐξ ἧς τἄλλα συνίστησι· καὶ γὰρ ἀσωματώτατον δὴ καὶ ῥέον ἀεί.* apud Plutarchum lib. 1 de placitis c. 3 leges ex Heracliti mente *τὸ πῦρ ἀναθυμιώμενον ἀέρα γενέσθαι*, quod Phurnutus c. 17 ait *σβεσθῆναι εἰς ἀέρα.* itaque et ex Aenesidemo noster *τὸ ὂν καὶ πρῶτον σῶμα* testatur Heraclito fuisse *τὸν ἀέρα* lib. 2 adversus Physicos sect. 232. Io. Philoponus lib. 1 in Hexaëmeron c. 6 *πῦρ στοιχειῶδες* ait esse *ζωόγονον* aliquid ac *σωτήριον, συνεχὲς τῷ ἀέρι καὶ διάκρισιν αἰσθητὴν οὐκ ἔχον, διῆκον μέχρι τῆς ἐντὸς ἐπιφανείας τοῦ οὐρανοῦ.* unde apparet non adeo diversas sententias Heraclito tribuere qui ignem vel qui aërem dicunt ab ipso habitum esse *κοσμογενήτορα.* talem enim aërem sive aetherem statuit primordium universi, quem duceret esse ignis *ἀναθυμίασιν*, quo de copiosius accuratiusque disseruit in peculiari de principio rerum naturalium ex mente Heracliti diatriba Lipsiae a. 1697 edita Godfr. Olearius.

d) *Ἵππασος δὲ*] dixi ad lib. 3 Pyrrhon. sect. 30. nunc tantum addo quod apud Tertullianum libro de anima c. 5 pro *Hipparchus et Heraclitus* legendum *Hippasus et Heraclitus.*

e) *ὕδωρ καὶ γῆν*] Homero hanc sententiam tribuit noster 2 contra Phys. sect. 314. de Xenophane quemadmodum et de Hippone ac caeteris quos hic Sextus nominat, vide si placet ad iam laudatum libri tertii Pyrrhon. locum. [est fragm. 9 p. 46 Karst.]

f) *πῦρ καὶ ὕδωρ*] sic etiam magorum sapientes, teste Vitruvio, quorum sententiae non valde sunt adversati qui ignem et terram (activum alterum ac luminosum, alterum passivum caliginosumque) habuerunt pro rerum naturalium principiis, ut a Parmenide factum scribit Clemens Alex. in Protrept. p. 42.

g) *οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] de Oenopide Onomacrito Empedocle et Stoicis nihil attinet hoc loco repetere quae dixi ad 3 Pyrrhon. sect. 30.

h) *Ζεύς*] in versibus hisce Empedoclis, quos plurimi scriptores laudant, non una est omnium sententia, quaenam per singulas hasce aenigmaticas voces elementa ab Empedocle intelligantur. nam *Ζεύς* quidem omnium consensu ignis est, quemadmodum *Νῆστις* ab omnibus habetur pro aqua; at enim *Ἥρη* Stoicis apud Ciceronem 2 de nat. deor. c. 26, Plutarcho lib. 1 c. 3 de placitis et Macrobio lib. 1 Saturnal. c. 15 ac lib. 1 in somnium Scip. cap. 17 est aër; sed Athenagorae apologia pro

363 P 621 Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος ἀτόμους, εἰ μή τι ἀρχαιοτέραν ταύτην θετέον τὴν δόξαν, καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Στωϊκὸς Ποσειδώνιος l), ἀπὸ Μώχου τινὸς ἀνδρὸς Φοίνικος καταγομένην· Ἀναξαγόρας m) δὲ ὁ Κλαζομένιος ὁμοιομερείας, Διόδωρος δὲ ὁ ἐπικλη-

363. Democritus et Epicurus atomos, nisi haec opinio statuenda sit antiquior, et ut Stoicus dicebat Posidonius, deducta a Mocho quodam Phoenice; Anaxagoras autem Clazomenius similares partes, Diodorus cognomine

---

Christianis p. 22, Heraclito qui allegorias Homericas scripsit pag. 443, Achilli Tatio c. 4 in Arat. Laërtio 8 76 ac Stobaeo p. 25. Eclog. Phys. terra. vicissim Ἀιδωνεὺς sive Pluto Stoicis, Phurnuto c. 28 et Plutarcho terra, sed Stobaeo Athenagorae Heraclito Laërtio et Achilli Tatio est aer, quorum posteriorum opinionem probat etiam Scipio Aquilianus libro de placitis philosophorum, qui ante Aristotelis tempora floruere, p. 105., priorem Petrus Lescaloperius ad Ciceronem de nat. deor. p. 47.

i) *Ζεὺς ἀργὴς*] ita Laërtius Heraclitus Athenagoras et alii, sed Plutarchus *Ζεὺς αἰθὴρ*, quod interpretamentum esse non dubito.

λ) *Νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα*] apud Laërtium est: *Νῆστίς θ' ἣ δακρύοις ἐπικουρεῖ ὄμμα βρότειον.* cum Sexti lectione conspirant Athenagoras Plutarchus Heraclitus Stobaeus. Nestis dicitur a *νάειν* fluere, ut Vossio notatum lib. 2 de idololatria c. 77, quod magis mihi probatur quam Baptistae Pii notatio qui deducit a particula privante *νή* et verbo *εἰμί*, *quod lubrica sit aqua et numquam consistat*, annotat. posterior. c. 92 t. 1 lampadis artium Gruterianae p. 496.

P 621 l) *καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Στωϊκὸς Ποσειδώνιος*] Strabo lib. 16 p. 757 *εἰ δὲ δεῖ Ποσειδωνίῳ πιστεῦσαι, καὶ τὸ περὶ τῶν ἀτόμων δόγμα παλαιόν ἐστιν, ἀνδρὸς Σιδωνίου Μώχου, πρὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων γεγονότος.* scripserat haec Posidonius in physico opere, cuius librum decimum quintum laudat Laërtius 8 140. Mochum memorat etiam Iosephus lib. 1 Antiqu. c. 3, cuius verba repetunt Syncellus p. 43 et Cedrenus p. 11 *Μῶχός τε καὶ Ἑστιαῖος καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις.* Tatianus orat. ad Graecos p. 171, cuius verba leguntur etiam apud Eusebium 10 Praeparat. c. 11 p. 493 *γεγόνασιν παρ' αὐτοῖς* (*τοῖς Φοίνιξιν*) *τρεῖς ἄνδρες, Θεόδοτος Ὑψικράτης Μῶχος. τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν Λαῖτος* (cuius *Φοινικικά* laudantur a Clemente Alex. 1 Strom. p. 321) *ὁ καὶ τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβὲς πραγματευσάμενος.* Athenaeus lib. 3 p. 126 *χερβοδλάψος παρ' οὐδενὶ τῶν παλαιῶν, μὰ τὴν Δήμητρα, γέγραπται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα παρὰ τοῖς τὰ Φοινικικὰ γεγραφόσι, Σουνιαίθωνι καὶ Μώχῳ τοῖς σοῖς* (alloquitur Ulpianum Phoenicem) *πολίταις.* Iamblichus in vita Pythagorae c. 3 *κἀκ τούτου - ἐξέπλευσεν εἰς τὴν Σιδῶνα - ἐνταῦθα δὲ συμβαλὼν τοῖς τε Μώχου τοῦ φυσιολόγου προφήταις ἀπογόνοις καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ Φοινικικοῖς ἱεροφάνταις.* in horum omnium scriptorum emendatioribus codicibus constanter *Μώχου* non *Μόσχου* vel *Μώσχου* nomen huius philosophi Sidonii antiquissimi legitur, quemadmodum *Ὦχος* est apud Laërtium in limine statim prooemii: *Φοίνικά τε γενέσθαι Ὦχον*, et apud Suidam: *Ὦχος φιλοσοφήσας παρὰ Φοίνιξι.* nec dubito *Μώσχου* vel *Μόσχου*, ut editi antea Sexti codices praeferebant, nomen ingestum ab iis qui cum divino scriptore Moyse eundem facere voluerunt, a quo certe diversissimum fuisse non dubitavit qui ad eius provocat scripta ac videtur evolvisse Flavius Iosephus. recentiorum virorum doctorum disputationes de hoc Mocho si quis velit consulere, adeat Bochartum in Chanaan lib. 2 cap. 17, Vossium de Historicis Graecis lib. 3 p. 390, Reinesium addendis ad librum lingua Punica, Seldenum lib. 1 de iure nat. et gentium ex disciplina Hebraeorum, cap. 2, Huetium in demonstratione evangelica p. 88 et qui speciatim ad Sexti nostri institutum de atomorum dogmatis antiquitate facit, Radulphum Cudworthum in systemate *νοητῷ* universi Anglice edito p. 12.

m) *Ἀναξαγόρας*] de dogmate Anaxagorae Diodori Asclepiadae, quem-

θεὶς Κρόνος ἐλάχιστα καὶ ἀμερῆ σώματα, Ἀσκληπιάδης δὲ ὁ Βιθυνὸς ἀνάρμους ὄγκους. τῶν δὲ ἀσώματα δογματιζόντων οἱ 364
μὲν περὶ Πυθαγόραν τοὺς ἀριθμοὺς ἔλεξαν πάντων ἄρχειν, οἱ δὲ μαθηματικοὶ τὰ πέρατα τῶν σωμάτων, οἱ δὲ περὶ τὸν Πλάτωνα τὰς ἰδέας [n]). τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς κατὰ γένος καὶ κατ᾽ 365
εἶδος τῶν φυσικῶν διαστάσεως ἐνέσται πρὸς πάντας κοινῶς ἀντερεῖν, ἐν μέρει περί τε τῶν σωμάτων [o]) καὶ τῶν ἀσωμάτων [p]) διαπορήσαντας. ὧδε γὰρ ἕκαστος τῶν κατηριθμημένων σωματικὰς μὲν ἀπολείπων τὰς πάντων ἀρχὰς ταῖς κατὰ τοῦ σώματος κομιζομέναις ἀπορίαις ὑποπεσεῖται, ἀσωμάτους δὲ δογματίζων ταῖς κατὰ τῶν ἀσωμάτων. ἡγείσθω δὲ ὁ περὶ τοῦ σώματος λό- 366
γος, τὴν ἀρχὴν τῆς σκέψεως λαμβάνων ἀπὸ τῆς ἐννοίας. εὐθέως τοίνυν κατὰ μὲν τοὺς σῶμα νοοῦντας τὸ οἷόν τε παθεῖν ἢ διαθεῖναι [q]), ὧν ἀρχηγὸς ἱστορεῖται ὁ Πυθαγόρας, ἤδη σχεδὸν ἀνῃρήκαμεν τὸ σῶμα, καὶ οὐ δεόμεθα πρὸς τοῦτο καινοτέρων λόγων· εἰ γὰρ σῶμά ἐστί τι οἷόν τε παθεῖν ἢ ποιῆσαι, ἐπεὶ οὐδὲν ποιοῦν ἢ πάσχον δέδεικται ἡμῖν [r]), οὐδὲν ἂν εἴη τὸ ἐπινοούμενον σῶμα [s]). κατὰ δὲ τὰς τῶν μαθηματικῶν ἐννοίας νῦν 367 P 622

Cronus, id est Saturnus, corpora minima et individua, Asclepiades Bithynius inconcinnas moleculas. 364. ex iis autem qui incorporea censent esse principia, Pythagoras quidem dixit numeros esse omnium principia, mathematici fines sive extrema corporum, Plato ideas. 365. cum sit autem eiusmodi Physicorum generalis specialisque dissensio, licebit adversus omnes communiter dicere, sigillatim dubia movendo de corporeis et de incorporeis. sic enim unusquisque ex iis quos enumeravimus, qui relinquit corporea omnium principia, cadet in dubitationes quae afferuntur contra corpus; qui autem incorporea statuit principia, incidet in dubitationes quae fiunt adversus incorporea. 366. praecedat autem de corpore disputatio, principium sumens dubitationis a notione. iam enim secundum sententiam quidem eorum qui corpus intelligunt quod potest pati vel agere, quorum princeps fertur Pythagoras, corpus propemodum sustulimus, neque ad hoc opus habemus novis rationibus: si enim corpus est aliquid quod potest pati vel agere, quoniam nihil esse quod agat et patiatur a nobis ostensum est, nullum fuerit corpus eiusmodi, quod mente concipitur. 367. ex mathematicorum autem

---

admodum Pythagorae quoque et mathematicorum, qui hoc loco et sect. 367 376 geometrae intelliguntur, dixi ad 3 Pyrrhon sect. 30. tangit illa etiam noster 2 contra Physicos sect. 252. 254 et Chalcidius in Timaeum Platonis p. 291. etiam ex Stoicorum sententia *ἀρχαὶ ἀσώματοι*. vide Menagium ad Laërtii 7 134.

n) *τὰς ἰδέας*] vide Platonem in Parmenide, Alcinoum introductione in doctrinam Platonis c. 9 et Syrianum ad 12 et 13 Metaphysicor. Aristotelis, ubi ea repellere conatur quae Aristoteles adversus Platonis ideas disseruerat non modo in Metaphysicorum opere sed et libris duobus de ideis, qui pridem interciderunt. conferendus etiam Sextus lib. 2 contra Phys. sect. 258.

o) *περί τε τῶν σωμάτων*] haec de corpore disputatio incipit sect. 366 et continuatur ad extremum usque praesentis libri.

p) *καὶ τῶν ἀσωμάτων*] disputationem de incorporeis habes infra libro proximo.

q) *οἷόν τε παθεῖν ἢ διαθεῖναι*] confer 3 Pyrrhon. sect. 38, ubi corpus definitur ὃ *οἷόν τε ποιεῖν ἢ πάσχειν*. est autem *διαθεῖναι* idem quod *ποιεῖν*.

r) *δέδεικται ἡμῖν*] supra sect. 266 sq.

s) *τὸ ἐπινοούμενον σῶμα*] ms Ciz. *τὸ ἐπινοοῦμεν σῶμα*.

συντακτέον τὸ προκείμενον· φασὶ γὰρ σῶμα εἶναι τὸ τρεῖς ἔχον διαστάσεις[t]), μῆκος βάθος πλάτος. ὧν μῆκος μὲν ὑπάρχειν τὸ ἄνωθεν κάτω, πλάτος δὲ τὸ ἀπὸ ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιά[u]), τρίτην δὲ διάστασιν ὑπάρχειν, τουτέστι τὸ βάθος, τὸ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἰς τοὐπίσω. ὅθεν καὶ διαστάσεις εἶναι ἕξ, δύο καθ' ἑκάστην διάστασιν, ἄνω κάτω, δεξιὰ ἀριστερά, πρόσω ὀπίσω.
368 ταύτῃ μὲν τῇ ἐπινοίᾳ πολύ τι πλῆθος ἀποριῶν ἐξακολουθεῖν φαίνεται· ἤτοι γὰρ χωριστόν ἐστι τούτων τῶν τριῶν διαστάσεων τὸ σῶμα κατὰ τὴν ἐπίνοιαν, ὥστε ἄλλο μὲν εἶναι σῶμα, ἄλλο δὲ τὸ μῆκος καὶ βάθος καὶ πλάτος τοῦ σώματος, ἢ ἄθροισμα
369 τούτων τῶν διαστάσεών ἐστι τὸ σῶμα. ἀλλὰ χωριζόμενον μὲν τούτων τῶν διαστάσεων τὸ σῶμα οὐκ ἔνεστιν ἐπινοεῖν· ὅπου γὰρ μήτε μῆκός ἐστι μήτε πλάτος μήτε βάθος, ἐκεῖ οὐδὲ σῶμα νοεῖν οἷόν τέ ἐστιν. εἰ δὲ ὁ ἀθροισμὸς τούτων σῶμα καθέστηκεν, ἐπεὶ ἕκαστον αὐτῶν ἀσώματόν ἐστι[x]), τὸ δὲ ἐξ ἀσωμάτων συγκείμενον πάντως ἐστὶν ἀσώματον, δεήσει καὶ τὴν κοινὴν αὐτῶν σύνοδον
370 μὴ σῶμα ἀλλ' ἀσώματον ὑπάρχειν. ὡς γὰρ ἡ συνέλευσις τῶν γραμμῶν ἀσωμάτων οὐσῶν καὶ ὁ ἀθροισμὸς τῶν στιγμῶν οὐδέποτε πέφυκε στερεὸν ποιεῖν σῶμα καὶ ἀντίτυπον· οὕτω καὶ ἡ τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάθους καὶ τοῦ πλάτους σύνοδος, ἀσωμάτων οὖσα σύνοδος, οὐκ ἀποτελεῖ σῶμα. εἰ δὲ μήτε τούτων χωρίς
371 ἐστί τι σῶμα μήτε ταῦτά ἐστι σῶμα, οὐδέν ἐστι σῶμα. καὶ ἄλλως. ἐπείπερ ἡ σύνοδος τοῦ μήκους καὶ πλάτους καὶ βάθους

notionibus componendum deinceps est hoc de quo sermo nobis est corpus: dicunt enim corpus esse quod tres habet distantias seu dimensiones, nempe longitudinem latitudinem et profunditatem. ex quibus longitudinem quidem esse quae est superne deorsum, latitudinem quae a sinistra vergit ad dexteram, tertiam autem dimensionem, nempe profunditatem, quae a parte anteriori vergit ad posteriorem. unde etiam sex esse aiunt distantias seu dimensiones, nempe supra infra, dextera sinistra, ante retro. 368. sed et hanc notionem cernitur sequi magna quaedam multitudo dubitationum: aut enim ex hac notione corpus est separabile ab his tribus dimensionibus, adeo ut aliud quidem sit corpus, aliud vero longitudo et profunditas et latitudo corporis; aut harum dimensionum coacervatio est corpus. 369. sed si separetur quidem corpus ab his dimensionibus, non id licet mente concipere: ubi enim neque est longitudo neque latitudo neque profunditas, non potest corpus illic mente concipi. sin autem earum coacervatio est corpus, quoniam unaquaeque earum est incorporea, quod autem constat ex incorporeis, est omnino incorporeum; oportebit et communem eorum congressum non esse corpus sed incorporeum. 370. quo modo enim congressus linearum, quae sunt incorporeae, et punctorum congeries suapte natura numquam efficit corpus solidum et resistens; ita etiam congressus longitudinis latitudinis et profunditatis, quae sunt incorporeae, non efficit corpus. si ergo neque absque iis est aliquid corpus neque ea sunt corpus; nullum est corpus. 371. et aliter. quoniam congressus longitudinis latitudinis et profunditatis

---

P 622 t) τὸ τρεῖς ἔχον διαστάσεις] geometrarum hoc scitum de corpore adoptatum a Stoicis (vide Laërtium 7 135) oppugnat noster etiam lib. 1 contra Grammat. sect. 21 sq. et contra Geometras sect. 83 sq. nec minus 3 Pyrrhon. sect. 39 sq.

u) τὸ ἀπὸ ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιά] ms Savil. et Ciz. τὸ ἀριστερὸν ἐπὶ τὰ δεξιά.

x) ἕκαστον αὐτῶν ἀσώματόν ἐστι] supra sect. 364.

ποιεῖ σῶμα, ἤτοι πρὶν τῆς συνόδου τούτων ἕκαστον ἰδίᾳ περι-
εῖχε τὴν σωματότητα y) καὶ τοὺς ὥσπερ λόγους τοῦ σώματος z),
ἢ μετὰ τὴν συνέλευσιν αὐτῶν ἐπισυνέβη τὸ σῶμα. καὶ εἰ μὲν
ἕκαστον a) πρὶν τῆς συνόδου περιεῖχε τὴν σωματότητα, ἔσται
ἕκαστον σῶμα. εἶτ' ἐπεὶ τὸ σῶμα οὐ μῆκος μόνον ἐστὶν οὐδὲ 372
πλάτος οὐδὲ βάθος, ἀλλὰ καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ πλάτος·
ἕκαστον τούτων ἔχον τὴν σωματότητα τρία γενήσεται. καὶ οὕτω
τὸ μῆκος οὐ μόνον μῆκος ἔσται ἀλλὰ καὶ πλάτος καὶ βάθος,
καὶ τὸ πλάτος οὐχ ἁπλῶς πλάτος ἀλλὰ καὶ μῆκος καὶ βάθος,
ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ λειπομένη διάστασις b). εἰ δὲ συνελθόντων c) 373
τούτων τότε ἐπισυνέβη τὸ σῶμα, ἤτοι συνελθόντων αὐτῶν μένει P 623
ἡ ἀρχῆθεν φύσις ἢ μεταβάλλει εἰς τὴν σωματότητα· καὶ εἰ μὲν
μένει ἡ ἀρχῆθεν φύσις, ἐπεὶ ἀσώματά ἐστι καὶ ἀσώματα μένει,
οὐ ποιήσει διάφορον σῶμα. εἰ δὲ μεταβάλλει εἰς τὸ σῶμα, ἐπεὶ 374
τὸ ἐπιδεχόμενον μεταβολήν ἐστι σῶμα, ἕκαστον τούτων καὶ πρὶν
τῆς συνελεύσεως σῶμα ὂν πρὶν σώματος ἀποτελέσει τὸ σῶμα d).
ὥσπερ τε τὸ μεταβάλλον σῶμα ἄλλην μὲν ἀντ' ἄλλης παρα-
δέχεται ποιότητα, μένει δὲ σῶμα, οἷον τὸ λευκὸν ἵνα γένηται
μέλαν, καὶ τὸ γλυκὺ ἵνα γένηται πικρόν, ἣν μὲν ἀποβάλλει ποιό-
τητα, ἣν δὲ ἀναδέχεται, μὴ ἐκβαῖνον τοῦ σῶμα εἶναι· οὕτω καὶ
ταῦτα εἴπερ μεταβάλλει εἰς σῶμα, ἄλλην ἀντ' ἄλλης ἀναδέξεται e)

efficit corpus; aut ante congressum unaquaeque earum privatim continebat corporeitatem, ut ita dicam, et velut rationes corporis, aut postquam eae convenerunt, accidit ut fieret corpus. et si unaquaeque earum priusquam convenirent, continebat corporeitatem, unaquaeque erit corpus. 372. deinde quoniam corpus non est sola longitudo neque latitudo neque profunditas, sed et longitudo et latitudo et profunditas; unaquaeque earum habens corporeitatem fiet tria. et ita longitudo non solum erit longitudo sed et latitudo et profunditas, et latitudo non tantum latitudo sed etiam longitudo et profunditas, similiter et tertia quae restat dimensio. 373. sin autem cum hae tres convenerint, tunc demum accidit ut fiat corpus; tunc cum eae convenerint, aut manet earum quae fuit a principio natura aut mutatur in corporeitatem; et si manet quidem natura quae fuit a principio, quoniam sunt incorporeae et manent incorporeae, non efficient corpus quod est diversum ac differens. 374. sin autem mutatur in corpus, quoniam hoc quod suscipit mutationem, est corpus, cum unaquaeque earum, etiam priusquam coalescerent, sit corpus, priusquam corpus fiat, efficiet corpus. et quomodo quod mutatur corpus, pro alia quidem aliam accipit qualitatem, manet autem corpus, utpote album ut fiat nigrum, et dulce ut fiat amarum, aliam quidem amittit qualitatem, aliam vero accipit, nec desinit tamen corpus esse: ita hae etiam si mutantur in corpus, pro alia quidem aliam accipient qualita-

y) ἰδίᾳ περιεῖχε τὴν σωματότητα] eadem cavillatione utitur lib. adversus Geometras sect 85 sq.

z) λόγους τοῦ σώματος] λόγους σπερματικούς, corporalitatis.

a) καὶ εἰ μὲν ἕκαστον] ita rectius ms Savil. et Ciz. pro ἕκαστος, quod in editis erat.

b) καὶ ἡ λειπομένη διάστασις] profunditas quoque non solum erit profunditas, sed quoniam et ipsa corporis habet naturam, longitudo simul erit atque latitudo.

c) εἰ δὲ συνελθόντων] confer librum adversus Geometras sect. 87 sq. P 623

d) ἀποτελέσει τὸ σῶμα] in ms Ciz. articulus minus bene omittitur.

e) ἀναδέξεται] mss Savil. et Ciz. δέξεται.

375 ποιότητα· τοῦτο δὲ πάσχοντα ἔσται σώματα. εἰ οὖν οὔτε πρὸ
τῆς συνελεύσεως[f] τούτων ἐστὶ τὸ νοούμενον σῶμα οὔτε μετὰ
τὴν συνέλευσιν αὐτῶν, οὐκ ἔστιν ἐπινοῆσαι τὸ σῶμα. πρὸς τού-
τοις εἰ μηδέν ἐστι μῆκος[g] μηδὲ πλάτος μηδὲ βάθος, οὐδὲ τὸ
κατὰ μετουσίαν τούτων νοούμενον σῶμα γενήσεται. οὐδὲν δέ ἐστι
μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἔστι
376 σῶμα. μῆκος μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ τὸ μέγιστον ἦν τοῦτο τοῦ
σώματος διάστημα, ὅπερ λέγεται παρὰ τοῖς μαθηματικοῖς γραμμή.
ἡ δὲ γραμμὴ[h] ἦν στιγμὴ ἐρρυηκυῖα, καὶ ἡ στιγμὴ[i] σημεῖον
ἀμερὲς καὶ ἀδιάστατον· οὐδὲ[k] γραμμὴ γενήσεται. μὴ οὔσης δὲ
γραμμῆς οὐδὲ μῆκος ἔσται, μήκους δὲ μὴ ὄντος οὐδὲ σῶμα
377 ὑποστήσεται· σὺν μήκει γὰρ σῶμα νοεῖται. ὅτι δὲ οὐδέν ἐστι
σημεῖον ἀμερὲς καὶ ἀδιάστατον, ἐντεῦθεν μάθωμεν· εἰ γάρ ἐστι
τοιοῦτόν τι, ἤτοι σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώματον. καὶ σῶμα μὲν οὐκ
ἔστιν, ἐπεὶ διάστατον ἂν ὑπῆρχε, τοῦ σώματος τὰς τρεῖς ἔχον-
378 τος διαστάσεις. καὶ μὴν οὐδὲ ἀσώματον· εἰ γὰρ ἀσώματόν ἐστιν,
οὐδὲν γενήσεται ἐξ αὐτοῦ. τὸ γὰρ γεννῶν κατὰ θίξιν γεννᾷ. θί-
ξις δὲ οὐδεμία γενέσθαι δύναται ἐπὶ ἀσωμάτου φύσεως· τοίνυν
379 οὐδὲ ἀσώματόν ἐστι τὸ σημεῖον. εἰ δὲ μήτε σῶμα μήτε ἀσώ-
ματον, ἀνεπινόητόν ἐστι τὸ σημεῖον· εἰ δὲ οὐκ ἔστι σημεῖον,
οὐδὲ γραμμὴ ἔσται· μὴ οὔσης δὲ τῆς γραμμῆς οὐδὲ μῆκος ἔσται.
380 ᾧ ἕπεται καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀνυπαρξία. ἔτι κἂν δοθῇ τὸ ση-
P 624 μεῖον εἶναι, οὐκ ἔσται μῆκος· ἦν γὰρ τὸ μῆκος γραμμή, ἡ δὲ

tem: id autem patientes erunt corpora. 375. si ergo neque ante congressum illarum dimensionum neque post earum congressum corpus concipi mente potest, non licet mente corpus concipere. ad haec accedit, quod si nulla sit longitudo neque latitudo neque profunditas, nec erit quidem corpus quod intelligitur ex earum consortio ac participatione. nulla est autem longitudo latitudo et profunditas, ut ostendemus: non est ergo corpus. 376. nam longitudo quidem non est, quoniam maxima haec est corporis dimensio, quae dicitur apud mathematicos linea; linea autem est punctus fluens; punctus autem est signum carens partibus et nullam suscipiens dimensionem. quamobrem ne erit quidem linea; si non sit autem linea, nec erit longitudo; si non sit autem longitudo, neque consistet corpus. intelligitur enim corpus cum longitudine. 377. quod autem nullus sit punctus sive signum carens partibus et nullam suscipiens dimensionem, hinc discamus: si enim est quidpiam eiusmodi, aut est corpus aut incorporeum; et corpus quidem non est, quoniam susciperet dimensionem, cum corpus tres habeat dimensiones. sed nec est incorporeum: 378. nam si est incorporeum, nihil ex eo fiet ac gignetur. nam quod generat, per contactum generat; contactus autem nullus esse potest in natura incorporea: ergo nec incorporeus est punctus. 379. si autem neque est corpus nec incorporeum, punctus concipi mente non potest; si autem non est punctus, nec erit linea; si non sit linea, nec erit longitudo. cui erit consequens ut nullum sit corpus. 380. praeterea etiam si datum fuerit existere punctum, nulla erit longitudo: est enim linea longitudo; linea autem

---

f) οὔτε πρὸ τῆς συνελεύσεως] sic omnino legendum e ms Ciz. atque interprete, non πρὸς τῆς, ut erat editum.

g) εἰ μηδέν ἐστι] confer librum adversus Geometras sect. 91 sq.

h) ἡ δὲ γραμμὴ] sect. 29 eiusdem libri.

i) καὶ ἡ στιγμὴ] ibid. sect. 22.

k) οὐδὲ] fortasse τοίνυν οὐδέ, ut interpres, ut exciderit, ob simile antec. -τον.

γραμμὴ ῥύσις σημείου. ἤτοι οὖν ἕν ἐστι σημεῖον ἐκτεταμένον ἡ
γραμμὴ ἢ πολλὰ σημεῖα νοεῖται στοιχηδὸν κείμενα. ἀλλ' εἰ μὲν 381
ἓν τεταμένον σημεῖόν ἐστιν, οὐκ ἂν εἴη γραμμή· ἤτοι γὰρ τὸν
αὐτὸν l) ἐπέχει τόπον τοῦτο τὸ σημεῖον ἢ τόπον ἐκ τόπου με-
τατίθεται. καὶ εἰ μὲν τὸν αὐτὸν ἐπέχει τόπον τοῦτο τὸ σημεῖον,
οὐκ ἔσται γραμμὴ ἀλλὰ στιγμή· ῥυὲν γὰρ ἐνοεῖτο γραμμή. εἰ δὲ 382
τόπον ἐκ τόπου μέτεισιν, ἤτοι ὃν μὲν ἀπολεῖπον τόπον m), οὗ
δὲ ἐπιλαβόμενον μέτεισιν, ἢ οὗ μὲν ἐχόμενον τόπου, εἰς ὃν δὲ
ἐκτεινόμενον. οὔτε δὲ ὃν μὲν ἀπολεῖπον τόπον, οὗ δὲ ἐπιλαβό- 383
μενον ποιήσει γραμμήν· μενεῖ γὰρ ἡ ἀρχῆθεν στιγμή. καὶ ᾧ
λόγῳ τὸν πρῶτον ἐπεσχηκὸς τόπον ἐλέγετο στιγμὴ καὶ οὐ γραμμή,
τῷ αὐτῷ καὶ τὸν δεύτερον ἐπειληφὸς καὶ τὸν τρίτον καὶ τοὺς
ἑξῆς n) οὐκ ἔσται γραμμὴ ἀλλὰ πάλιν στιγμή. εἰ δὲ οὗ μὲν ἐχό- 384
μενον τόπου, εἰς ὃν δὲ ἐκτεινόμενον ποιεῖ τὴν γραμμήν, ἤτοι
μεριστῷ ἀντιπαρεκτείνεται τόπῳ ἢ ἀμερίστῳ. καὶ εἰ μὲν ἀμερί-
στῳ, μένει στιγμὴ καὶ οὔτε γίνεται γραμμή· μεριστὸν γάρ τί
ἐστιν ἡ γραμμή. εἰ δὲ μεριστῷ ἀντιπαρεκτείνεται τόπῳ, ἐπεὶ 385
τῷ μεριστῷ ἀντιπαρεκτεινόμενον τόπῳ μεριστόν ἐστι καὶ ἔχει
μέρη, τὸ δὲ ἔχον μέρη σῶμά ἐστιν, ἔσται τὸ σημεῖον μεριστόν
τε καὶ σῶμα. ὅπερ οὐ βούλονται. τοίνυν οὐχ ἕν ἐστι σημεῖον ἡ
γραμμή. καὶ μὴν οὐδὲ πολλὰ στοιχηδὸν κείμενα o)· ταῦτα γὰρ 386
τὰ σημεῖα ἤτοι ψαύει ἀλλήλων κατὰ τὴν ἐπίνοιαν ἢ οὐχ ἅπτεται
ἀλλήλων, μεσολαβούμενα δὲ τόποις τισὶ διορίζεται. εἰ δὲ τόποις
μεσολαβεῖται, οὐκέτι μίαν ποιεῖται γραμμήν. εἰ δὲ ἅπτεται ἀλ-

fluxus puncti. aut ergo linea est punctus unus extensus, aut intelliguntur multi puncti per seriem dispositi. 381. sed si sit unus quidem extensus, non erit linea: aut enim eundem locum tenet hic punctus aut in locum de loco progreditur. et si eundem quidem locum tenet hic punctus, non erit linea sed punctus: fluens enim punctus intelligebatur linea. 382. si autem progreditur de loco ad locum; aut progreditur ita ut alium relinquat locum aliumque occupet, aut ut in alio quidem loco haereat, ad alium autem se extendat. 383. sed nec alium quidem locum relinquens, alium vero occupans efficit lineam: manebit enim punctus qui fuit ab initio. et qua ratione primum locum tenens dicebatur punctus, non linea; ita etiam tenens secundum et tertium et eum qui deinceps sequitur locum, non erit linea, sed rursus punctus. 384. si autem in alio quidem haerens loco, ad alium autem se extendens efficit lineam, aut dividuo coextenditur loco aut individuo. et si individuo quidem, manet punctus, neque fit linea: est enim dividuum quidpiam linea. 385. si autem dividuo loco coextenditur; quoniam quod dividuo loco coextenditur, est dividuum et habet partes, quod vero dividuum est et partes habet, est corpus, itaque punctus erit aliquid dividuum et corpus. quod minime volunt non est ergo linea unus punctus. 386. sed neque multi per seriem positi: illi enim puncti aut concipiuntur tangere se invicem aut non tangere, sed intercepta quibusdam disiungi locis. si autem intercipiuntur locis, non amplius unam efficiunt lineam. sin autem se inter se tangunt, aut toti

l) ἤτοι γὰρ τὸν αὐτὸν] eadem cavillatio lib. adversus Geometras sect. P 624
30 sq.

m) ὃν μὲν ἀπολεῖπον τόπον] ita ms Ciz., licet in editis τόπον velut superfluum erat omissum. mox pro ἐπιλαβόμενον in eod. Ciz. est ἐπιλαμβανόμενον, tum hoc loco tum iterum in minore huius argumenti propositione repetitum.

n) καὶ τοὺς ἑξῆς] ms Ciz. καὶ τὸν ἑξῆς.

o) οὐδὲ πολλὰ στοιχηδὸν κείμενα] confer librum adversus Geometras sect. 34 sq.

387 λήλων, ἤτοι ὅλα ὅλων ἅπτεται ἢ μέρεσι μερῶν. καὶ εἰ μὲν μέρεσι
μερῶν, οὐκέτι ἔσται ἀμερῆ· τὸ γὰρ μέσον εἰ τύχοι σημεῖον δυοῖν
ἄλλων σημείων πλείονα ἕξει μέρη, ἓν μὲν ᾧ ἅπτεται τοῦ ἔμ-
προσθεν σημείου, ἕτερον δὲ ᾧ θιγγάνει τοῦ ὄπισθεν, τρίτον ᾧ
τῆς ἐπιπέδου p), τέταρτον ᾧ τοῦ ὑπερκειμένου μέρους· ὥστε
388 μηκέτι αὐτὸ ἀμερὲς ὑπάρχειν ἀλλὰ πολυμερές. εἰ δὲ ὅλα ὅλων
P 625 ἅπτεται q), σημεῖα ἐν σημείοις περισχεθήσεται καὶ τὸν αὐτὸν
ἐφέξει r) τόπον. εἰ δὲ τὸν αὐτὸν ἐφέξει τόπον, οὐκέτι ἔσται στοῖ-
χος αὐτῶν, ἵνα γένηται γραμμή, ἀλλὰ πάντα μία ἔσται στιγμή.
389 εἴπερ οὖν ἵνα ἐπινοηθῇ τὸ σῶμα, δεῖ ἐπινοηθῆναι τὸ μῆκος,
ἵνα δὲ τὸ μῆκος, τὴν γραμμήν, καὶ ἵνα αὐτή, τὸ σημεῖον· ἐπεὶ
δέδεικται ἡ γραμμὴ μήτε σημεῖον ὑπάρχουσα μήτε ἐκ σημείων
σύνθετος, οὐδέν ἐστι γραμμή. εἰ δὲ μή ἐστι γραμμή, οὐδὲ μῆ-
390 κος· ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ μηδὲ σῶμά τι ὑπάρχειν. καὶ ἄρτι μὲν ἐπε-
δείξαμεν ἀνεπινόητον τὴν γραμμὴν ἐχόμενοι τοῦ σημείου. ἔνεστι
δὲ καὶ προηγουμένως s) αὐτὴν ἀναιρεῖν ἐχομένους τῆς κατ' αὐτὴν
ἐπινοίας· φασὶ γὰρ οἱ γεωμέτραι ὅτι γραμμή ἐστι μῆκος ἀπλα-
391 τές. ἡμεῖς δὲ σκεπτόμενοι οὔτε ἐν τοῖς αἰσθητοῖς οὔτε ἐν τοῖς
νοητοῖς δυνάμεθα λαβεῖν μῆκος ἀπλατές· ὅ τι γὰρ ἂν λάβωμεν
μῆκος αἰσθητόν, τοῦτο σὺν ποσῷ πλάτει λαμβάνομεν. ὥστ' ἐν
392 μὲν τοῖς αἰσθητοῖς οὐκ ἔστι τι ἀπλατὲς σῶμα. καὶ μὴν οὐδ' ἐν

tangunt totos aut partibus partes. 387. et si partibus quidem partes, non erunt amplius carentes partibus: medius enim verbi gratia punctus a duobus aliis punctis interceptus habebit plures partes, unam quidem qua tangit priorem punctum, alteram autem, qua posteriorem, tertiam, qua superficiem, quartam, qua partem super imminentem; quo fit ut non sit amplius carens partibus, sed multas habens partes. 388. si autem toti tangunt totos, puncti continebuntur in punctis et unum eundemque tenebunt locum. si autem eundem locum teneant, non erit utique eorum series, ut fiat linea, sed omnia erunt unus punctus. 389. si ergo ut mente concipiatur corpus, oportet mente concipi longitudinem; ut autem longitudo, lineam; ut ea autem, punctum: quoniam ostensum est lineam neque esse punctum neque compositam ex punctis, nihil est linea. si autem non est linea, neque longitudo; cui est consequens ne corpus quidem esse. 390. et iam quidem ostendimus non posse mente concipi lineam, cum de puncto disputavimus. licet autem ipsam quoque directe tollere, ipsius notioni inhaerentes: dicunt enim geometrae lineam esse longitudinem expertem latitudinis. 391. nos autem hoc sceptice considerantes neque in sensilibus neque in iis quae percipiuntur intelligentia, possumus apprehendere longitudinem expertem latitudinis: quamcumque enim sensilem acceperimus longitudinem, eam percipimus cum quanta latitudine. quamobrem in sensilibus quidem non est aliquod corpus expers latitudinis. 392. sed

p) ᾧ τῆς ἐπιπέδου] superficiem chartae, verbi gratia, cui punctus inscriptus sit. huic superficiei oppositum est τὸ ὑπερκείμενον μέρος, quod oculis charta, cui punctus inscriptus est, obiicitur.

q) εἰ δὲ ὅλα ὅλων ἅπτεται] similis cavillatio supra sect. 260.

P 625 r) ἐφέξει] ms Ciz. ἐφέξοι.

s) προηγουμένως] directe, ex instituto, ut lib. contra Geometras sect. 37. 1 contra Log. sect. 150, cui opponitur παρακειμένως, obiter, per consequentiam, in eodem libro sect. 181. 227. Olympiodorus in 3 Ecclesiastae p. 623 εἴτε γάρ τι προηγουμένως γέγονε ὑπὸ θεοῦ εἴτε κατὰ δεύτερον λόγον. infra sect. 418 sq. opponuntur προηγουμένως et ἀκολούθως. ita et lib. 2 sect. 66. 106. 326 et contra Ethicos sect. 90 προηγουμένως, primario et sect. 189 προηγουμένῳ λόγῳ.

τοῖς νοητοῖς ἔνεστι[t]) τοιοῦτο φαντασιωθῆναι μῆκος· ἕτερον μὲν γὰρ ἑτέρου στενότερον μῆκος δυνάμεθα νοεῖν. ὅταν δὲ τὸ αὐτὸ φυλάττοντες μῆκος ἐκ τούτου κατ' ὀλίγον σχίζωμεν ταῖς ἐπινοίαις τὸ πλάτος καὶ τοῦτο ἄχρι τινὸς ποιῶμεν, ἔλαττον μὲν ἀεὶ καὶ μᾶλλον τὸ πλάτος γινόμενον νοοῦμεν· ὅταν δὲ φθάσωμεν ἅπαξ στερῆσαι τοῦ πλάτους τὸ μῆκος, οὐκέτι οὐδὲ τὸ μῆκος νοοῦμεν, ἀλλὰ σὺν τῇ ἄρσει τοῦ πλάτους αἴρεται καὶ ἡ τοῦ μήκους ἐπίνοια.

Καθόλου τε[u]) τὸ ἐπινοούμενον πᾶν ἤτοι κατ' ἐμπέλασιν[x]) 393
τῶν ἐναργῶν νοεῖται ἢ κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν μετάβασιν·
καὶ τοῦτο ποικίλως, ὁτὲ μὲν κατὰ ὁμοιότητα, ὁτὲ δὲ κατὰ ἐπι-
σύνθεσιν, ὁτὲ δὲ κατὰ ἀναλογίαν, καὶ ταύτην δὲ ἤτοι αὐξητι-
κὴν ἢ μειωτικήν. κατ' ἐμπέλασιν μὲν οὖν τῶν ἐναργῶν νοεῖται 394
ὡς λευκὸν καὶ μέλαν, καὶ γλυκὺ καὶ πικρόν. ταῦτα γὰρ καὶ εἰ[y])
αἰσθητά ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον νοεῖται. κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν
ἐναργῶν μετάβασιν ὁμοιωτικῶς μὲν νοεῖται, οἷον ἀπὸ μὲν τῆς
Σωκράτους εἰκόνος ὁ μὴ παρὼν Σωκράτης. συνθετικῶς δὲ οἷον 395
ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἵππου ὁ μήτε ἄνθρωπος ὢν μήτε ἵππος[z]), P 626
σύνθετος δὲ ἐξ ἀμφοτέρων Ἱπποκένταυρος. κατὰ δὲ ἀναλογίαν
αὐξητικὴν ἢ μειωτικήν, οἷον ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν τὸν κοινὸν κατὰ μέ-

nec in iis quae percipiuntur intelligentia, datur phantasiae visione talem apprehendere longitudinem: nam aliam alia quidem angustiorem mente concipere possumus longitudinem. quando autem eandem conservantes longitudinem ab ea mente paulatim absciderimus latitudinem et hoc aliquousque fecerimus, intelligimus quidem latitudinem semper magis magisque minorem effici; sed cum eo pervenerimus, ut latitudine omnino privemus longitudinem, ne longitudinem quidem amplius intelligimus, sed cum ablatione latitudinis tollitur etiam intelligentia longitudinis.

393. In summa autem quidquid mente concipitur, aut intelligitur re evidenter se nobis offerente aut per transitionem ab evidentibus; idque varie, aliquando quidem per similitudinem, aliquando per compositionem, aliquando vero per analogiam seu proportionem, eamque aut augentem aut minuentem. **394.** atque re evidenter se nobis offerente intelligitur album verbi gratia et nigrum, et dulce et amarum. ea enim etsi sunt sensilia, nihilominus percipiuntur etiam intelligentia. per transitionem autem ab evidentibus assimilative quidem intelliguntur, ut ex imagine Socratis Socrates non praesens. **395.** per compositionem vero, ut ex homine et equo is qui neque est homo nec equus, ex ambobus autem compositus hippocentaurus. per analogiam autem seu proportionem augentem aut minuentem, ut ex eo quod videamus hominem ma-

---

t) ἔνεστι] ms Ciz. ἔν ἐστι minus bene.

u) καθόλου τε] ante haec verba in mss Savil. et Ciz. praemittitur titulus: *ποσαχῶς ἐπινοεῖται ἕκαστον.*

x) ἤτοι κατ' ἐμπέλασιν] confer librum adversus Geometras sect. 40 sq. idem hoc loco est *κατ' ἐμπέλασιν τῶν ἐναργῶν* quod apud Laërtium 7 52 sq. *κατὰ περίπτωσιν*, ubi eadem *τῶν νοουμένων* distinctio ex Stoicorum mente exponitur. sic infra sect. 399 *τινα τῶν ἐκ περιπτώσεως ἐναργῶν.*

y) *ταῦτα γὰρ καὶ εἰ*] ita ms Ciz.; nam in editis *καί* exciderat.

z) ὁ μήτε ἄνθρωπος ὢν μήτε ἵππος] quales Centauros finxere antiqui. P 626
huc referas et Minotaurum illum *semibovemque virum semivirumque bovem*, Ovidio 2 de arte v. 24.

γεθος ἀνθρώπου καὶ ὑποπίπτοντα αὐξήσαντες μὲν ταῖς φαντασίαις ἐνοήσαμεν τὸν Κύκλωπα, ὃς οὐκ ἐῴκει

ἀνδρί γε a) σιτοφάγῳ, ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι·

μειώσαντες δὲ ἐσπάσαμεν ἔννοιαν τοῦ πυγμαίου b) ἀνθρώπου.
396 τοσούτων δὴ τρόπων νοήσεως ὄντων, εἰ ἐπινοεῖταί τι μῆκος ἀπλατὲς ἢ γραμμή, κατά τινα τούτων τῶν τρόπων ὀφείλει νοεῖσθαι. κατ᾽ οὐδένα δὲ αὐτῶν δύναται νοηθῆναι, ὡς παραστή-
397 σομεν· ὥστε ἀνεπινόητόν ἐστι. κατὰ μὲν οὖν ἐμπέλασιν τῶν ἐναργῶν οὐκ ἂν γένοιτο νόησις μήκους τινὸς ἀπλατοῦς· οὐδενὶ γὰρ περιεπέσομεν μήκει χωρὶς πλάτους ἐν τοῖς φαινομένοις καὶ
398 ἐναργέσι πράγμασι. κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἐναργῶν μετάβασιν πάλιν τῶν ἀμηχάνων ἐστὶ φαντασιωθῆναι μῆκος ἀπλατές. οὔτε κατὰ ὁμοιότητα· οὐδὲ γὰρ ἔχομεν ἐν τοῖς ἐναργέσι μῆκος χωρὶς πλάτους, ἵνα νοήσωμέν τι ὅμοιον τούτῳ ἀπλατὲς μῆκος. τὸ γάρ τινι ὅμοιον γινωσκομένῳ καὶ ἑωραμένῳ ὀφείλει ὅμοιον ὑπάρχειν. ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἔχομεν ἐναργὲς ὑποπῖπτον μῆκος χωρὶς πλάτους, οὐδ᾽ ὅμοιόν τι αὐτοῦ συνεῖναι δυνησόμεθα εἶναι μῆκος ἀπλατές.
399 καὶ μὴν οὐδὲ κατ᾽ ἐπισύνθεσιν ληπτόν ἐστι τοῦτο· εἰπάτωσαν γὰρ ἡμῖν, τίνα τῶν ἐκ περιπτώσεως ἐναργῶν καὶ γιγνομένων μετὰ τίνων συντιθέντες ἐνόησαν c) μῆκος ἀπλατές; ὅπερ εἰπεῖν οὐ
400 δυνήσονται. καὶ μὴν οὐδὲ κατὰ ἀναλογίαν παρῆλθεν ἡ τοῦ ἀπλατοῦς μήκους νόησις· τὰ γὰρ κατὰ ἀναλογίαν νοούμενα ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὰ ἀφ᾽ ὧν νοεῖται, οἷον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ μεγέθους

gnitudine communi et qualis offerre se nobis solet, eum augentes imaginatione cogitamus Cyclopem similem

non homini, verum monti quem silva tegebat;

minuentes autem contraximus pygmaei in mente notionem. 396. cum sint itaque tot modi intelligentiae mentisque conceptionis, si linea mente concipitur ut aliqua longitudo expers latitudinis, debet intelligi aliquo ex his modis. nullo autem ex his modis potest intelligi, ut ostendemus; est ergo eiusmodi ut mente non possit concipi ac intelligi. 397. atque per evidentiam quidem rei se nobis offerentis non potest intelligi longitudo carens latitudine: in iis enim quae apparent et in rebus evidentibus in nullam incidimus longitudinem absque latitudine. 398. per transitionem autem ab evidentibus rursus fieri non potest, ut phantasia apprehendamus longitudinem aliquam expertem latitudinis. neque per similitudinem: neque enim habemus in evidentibus longitudinem absque latitudine, ut mente concipiamus ei similem longitudinem expertem latitudinis. nam quod est alicui simile, debet esse simile ei quod cognoscitur et est conspectum. quoniam ergo nullam evidentem habemus longitudinem nobis sese offerentem absque latitudine, nec eius aliquam similem intelligere poterimus esse longitudinem expertem latitudinis. 399. sed nec ea comprehendi potest per compositionem: dicant enim nobis, quaenam eorum quae sunt evidentia et in sensus incurrunt, cum quibusnam componentes mente conceperunt longitudinem expertem latitudinis? quod quidem non poterunt dicere. 400. sed neque per analogiam seu proportionem accedit notio longitudinis quae caret latitudine: nam quae intelliguntur per analogiam, habent aliquid commune cum iis ex quibus intelliguntur, ut ex communi hominis

---

a) ἀνδρί γε] versus Homeri ex Odyss. ι 191, quo saepius noster utitur, ut dixi ad librum adversus Geometras sect. 42.

b) πυγμαίου] ita mss Savil. et Ciz. pro πυγωνιαίου, quod et infra sect. 400.

c) ἐνόησαν] ms Ciz. ἐνοήσαμεν.

τἀνθρώπου κατὰ παραύξησιν ἐνοήσαμεν τὸν Κύκλωπα, καὶ ἀπὸ
τοῦ αὐτοῦ πάλιν [d]) κατὰ μείωσιν τὸν πυγμαῖον. ὥστ᾽ εἰ ἔστι [dd]) 401
κοινὸν τοῖς κατὰ ἀναλογίαν νοουμένοις πρὸς τὰ ἀφ᾽ ὧν νοεῖται,
οὐδὲν δὲ ἔχομεν κοινὸν τοῦ τε ἀπλατοῦς καὶ τοῦ σὺν πλάτει
μήκους, ἵνα ἀπ᾽ ἐκείνου [e]) ὁρμηθέντες νοήσωμεν τὸ ἀπλατὲς P 627
μῆκος· οὐδὲ κατὰ ἀναλογίαν οὖν νοεῖται τὸ τοιοῦτον. ὅθεν εἰ 402
ἕκαστον τῶν νοουμένων κατά τινα τῶν ἐκκειμένων τρόπων ὀφεί-
λει νοεῖσθαι, ἐδείξαμεν δὲ ἡμεῖς κατὰ μηδένα τρόπον νοεῖσθαι
δυνάμενον τὸ ἀπλατὲς μῆκος· λεκτέον ἀνεπινόητον εἶναι τὸ
ἀπλατὲς μῆκος. ἀλλ᾽ ἴσως τις ἐρεῖ [f]), ὅτι λαβόντες τι μῆκος 403
σὺν ποσῷ πλάτει κατ᾽ ἐπίτασιν [g]) νοοῦμεν τὸ ἀπλατὲς μῆ-
κος· εἰ γὰρ ἐκ τούτου κατ᾽ ὀλίγον ἐλασσοῦται τὸ πλάτος,
ἐλεύσεταί ποτε καὶ εἰς τὸ ἀπλατές, ὥστε καταλήγειν τὴν μείωσιν
εἰς τὸ χωρὶς πλάτους μῆκος. ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐδείξαμεν [h]), ὅτι 404
ἡ παντελὴς τοῦ πλάτους ἄρσις καὶ τοῦ μήκους ἐστὶν ἀναίρεσις.
ἔπειτα τὸ κατ᾽ ἐπίτασιν νοούμενον οὐχ ἕτερόν ἐστι [i]) τοῦ προ-
νοηθέντος ἀλλ᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο ἐπιτεταμένον. ἐπεὶ οὖν ἀπὸ τοῦ 405
ποσὸν ἔχοντος πλάτος κατ᾽ ἐπίτασιν στενότητος νοῆσαί τι θέ-
λομεν, πάντως τὸ μὲν ἀπλατὲς μῆκος οὐκ ἐπινοήσομεν· ἑτερο-
γενὲς γάρ ἐστιν. εἰ δὲ καὶ μᾶλλον στενότερον ληψόμεθα πλάτος, 406

magnitudine per augmentum cogitamus Cyclopem, et ex eo rursus per diminutionem pygmaeum. 401. quamobrem si iis quae intelliguntur ex analogia, est aliquid commune cum iis ex quibus intelliguntur, nihil autem habemus commune longitudinis expertis latitudinis et eius quae est cum latitudine, ut ab illo progressi intelligamus longitudinem latitudine destitutam; nec ex analogia ergo intelligitur tale. 402. unde si unumquodque ex iis quae intelliguntur, debet intelligi per aliquem ex iis modis qui sunt expositi, nos autem ostendimus nullo ex his modis posse intelligi longitudinem expertem latitudinis; dicendum est mente percipi non posse longitudinem carentem latitudine. 403. sed fortasse dicet quispiam, quod cum acceperimus aliquam longitudinem cum quanta latitudine, per intensionem intelligimus longitudinem expertem latitudinis: si enim ex ea paulatim minuitur latitudo, veniet tandem etiam ad expertem latitudinis, adeo ut desinat diminutio in longitudinem expertem latitudinis. 404. sed primum quidem ostendimus, quod perfecta ablatio latitudinis est etiam interemptio longitudinis. deinde id quod intelligitur ex intensione, non est diversum ab eo quod prius fuit mente conceptum, sed illud ipsum intensum. 405. quoniam ergo ex quanto habente latitudinem volumus per intensionem intelligere aliquid angustissimum, non intelligentia percipiemus omnino longitudinem carentem latitudine: est enim diversi generis. 406. si enim vel maxime angustam accipiamus latitudinem, adeo ut compre-

---

d) *καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάλιν*] ms Savil. *ἀπ᾽ αὐτοῦ*. mox *τὸν πυγμαῖον* scripsi pro *πυγωνιαῖος*, ut supra sect. 395.

[*dd*) immo: *ἔστι τι*]

e) *ἵνα ἀπ᾽ ἐκείνου*] haec verba usque ad *τὸ ἀπλατὲς μῆκος* non legit in suo codice Hervetus, quemadmodum desiderantur etiam in ms Ciz. ex librarii haud dubie oscitantia, quoniam comma praecedens eodem vocabulo *μήκους* clauditur.

f) *ἀλλ᾽ ἴσως τις ἐρεῖ*] confer librum adversus Geometras sect. 51 sq. P 627

g) *κατ᾽ ἐπίτασιν*] *τὴν στενότητα ἐπιτείνοντες*, ut ait laudato adversus Geometras loco. *ἐπίτασιν στενότητος* infra sect. 405.

h) *ἐδείξαμεν*] supra sect. 392.

i) *οὐχ ἕτερόν ἐστι*] non alterius generis et naturae potest esse, quod infra dicit *ἑτερογενές*.

ὥστε τὴν κατάληψιν τῆς νοήσεως ἐλαχιστοτάτῳ[k]) γίνεσθαι πλά-
τει, μετὰ τοῦτο δεῖ τὴν εἰς τὸ ἑτερογενὲς μετάβασιν συμβαίνειν,
407 τουτέστι τοῦ συναναιρουμένου τῷ πλάτει μήκους. καθόλου τε εἰ
κατὰ στέρησιν[l]) πλάτους νοῆσαι δυνάμεθα μῆκος ἀπλατές· ἐπεὶ
πάντα τὰ στερητικὰ οὐκ ἔστιν ἐν ὑποκειμένῳ, οὐδὲ τὸ ἀπλατὲς
μῆκος· διὸ οὐδὲ γραμμή. ἵππος μὲν γάρ τίς[m]) ἐστιν ἐν ὑπο-
κειμένῳ, οὐχ ἵππος δὲ οὐκ ἔστι, καὶ ἄνθρωπος μέν ἐστιν, οὐκ
ἄνθρωπος δὲ οὐκ ἔστι. τοίνυν εἰ ἔχομέν τι πλάτος ἤ τι μῆκος,
408 ἐν ὑποκειμένῳ ἔσται· ἀπλατὲς δ᾽ οὐχ ὑπάρξει. ὅνπερ οὖν τρό-
πον οἱ λέγοντες ὅτι ἕτερον ἑτέρου μέγεθος ὑπερτιθέντες νόησιν
λαμβάνουσι τοῦ ἀπείρου μεγέθους, ὡς σώματος, πλανῶνται, καὶ
μέγιστόν τι καθ᾽ ὑπέρθεσιν πολλῶν μεγεθῶν λαμβάνουσιν, οὐκ
ἄπειρον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ πεπερασμένον· ὃ γὰρ ἔσχατον νενοήκασι
409 τῇ διανοίᾳ, περιληπτόν ἐστιν. ὃ δὲ περιληπτόν ἐστι διανοίᾳ,
P 628 πεπέρασται, ἐπείπερ τοι τὸ λοιπὸν οὕτω περιληφθὲν τῇ διανοίᾳ
ἐλέγχει τὸ περιληφθὲν ὡς μὴ ὂν ἄπειρον. οὕτω τοίνυν κἀνθάδε
ἡ συναίρεσις τοῦ πλάτους, εἰς ἐλάχιστον πλάτος καταληγούσης
410 τῆς διανοίας, πλάτος ἐστὶ καὶ οὐ μῆκος ἀπλατές. ἄλλως τε εἰ
δυνατόν ἐστι νοήσαντάς τι μῆκος σὺν ποσῷ πλάτει στερῆσαι αὐτὸ
τοῦ πλάτους καὶ τὸ μῆκος ἀπλατὲς ἐπινοεῖν, ἐνέσται καὶ σάρκα
ἐπινοήσαντας σὺν τρωτῷ ἰδιώματι στερήσει τοῦ τρωτοῦ ἰδιώμα-

hensio intelligentiae fiat minima latitudine, postea adhuc oportebit fieri transitionem ad id quod est diversi generis, nempe longitudinem cum latitudine simul sublatam. 407. omnino autem si per privationem latitudinis possumus intelligere longitudinem expertem latitudinis; quoniam quaecumque sunt privantia, non sunt in subiecto, itaque nec longitudo erit carens latitudine, quamobrem nec linea. nam equus quidem est aliquid in subiecto, non equus autem non est. et homo quidem est, non homo autem non est. si ergo habemus aliquam latitudinem aut aliquam longitudinem, erit in subiecto; carens autem latitudine nusquam erit. 408. quomodo enim qui dicunt quod alteram alteri superaddentes magnitudinem accipiunt intelligentiam infinitae magnitudinis, tamquam corporis, errant, et superaddendo accipiunt maximam aliquam exaggeratam ex multis magnitudinibus, non infinitam vero illam sed finitam. quam enim extremam cogitarunt, est comprehensibilis. 409. quae est autem cogitatione comprehensibilis, est finita, quandoquidem reliqua quae sic est comprehensa cogitatione, arguit eam quae comprehensa est, non esse infinitam. sic ergo hic quoque contractio latitudinis, in minimam latitudinem desinente cogitatione, est latitudo et non longitudo expers latitudinis. 410. alioqui si fieri potest, ut cum cogitaverimus aliquam longitudinem cum quota latitudine, eam privemus latitudine et mente concipiamus longitudinem expertem latitudinis; poterimus etiam cum carnem cogitaverimus cum proprietate quod sit vulnerabilis, privatione huius proprietatis mente concipere carnem

---

k) ἐλαχιστοτάτῳ] superlativus ex superlativo, ut *ἐσχατώτατος* apud Xenophontem et similia quae notarunt Grotius ad Ephes. 3 8 (ubi apostolus *ἐλαχιστότερον* se *πάντων* et *minimo minorem* appellat) et Erasmus Schmidius noster ad tertiae Ioannis epistolae v. 4 *μειζοτέραν χαράν*. Balthasarque Stolbergius in Exerc. Graecae linguae p. 88. 89. sic et Latini scriptores *minimissimum* dixere, ut Arnobius lib. 5 p. 160. 166. et *pessimissimum* ut Seneca epist. 81 et *postremissimum*, ut praeter Apuleium et Tertullianum C. Gracchus apud Gellium 15 12. vide Vossium de analogia lib. 2 cap. 26. *ἐλαχιστότατον* in veteri glossario redditur *pauxillum*.

l) εἰ κατὰ στέρησιν] confer librum contra Geometras sect. 55.

m) ἵππος μὲν γάρ τις] ita ms Ciz. et Hervetus pro *ἵππος μὲν γάρ τι*.

τος νοῆσαι ἄτρωτον σάρκα. καὶ ἐνδέξεται μετὰ ἀντιτύπου ἰδιώ- 411
ματος [n]) σῶμα νοήσαντας στερήσει τοῦ ἀντιτύπου ἰδιώματος λα-
βεῖν ἀναντίτυπον σῶμα· ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον. τὸ γὰρ ἄτρωτον
νοούμενον οὐκ ἔστι σάρξ· σὺν τρωτῷ γὰρ ἰδιώματι ἐνοεῖτο σάρξ.
καὶ ἀναντίτυπον [o]) οὐκ ἔστι σῶμα· σὺν γὰρ τῷ ἀντιτύπῳ ἰδιώ-
ματι ἐνοεῖτο τὸ σῶμα [p]). τοίνυν καὶ τὸ νοούμενον χωρὶς πλάτους
μῆκος οὐκ ἔστι μῆκος· σὺν ποσῷ γὰρ πλάτει νοεῖται τὸ μῆκος.
ἀλλ' ὅ γε Ἀριστοτέλης [q]) οὐκ ἀδιανόητον ἔλεγεν εἶναι τὸ παρὰ 412
τοῖς γεωμέτραις [r]) ἀπλατὲς μῆκος· τό γέ τοι τοῦ τοίχου μῆκος
λαμβάνομεν χωρὶς τοῦ ἐπιβάλλειν τῷ πλάτει τοῦ τοίχου· πλα-
νώμενος. ὅταν γὰρ τὸ τοῦ τοίχου μῆκος λαμβάνωμεν χωρὶς πλά-
τους, οὐ χωρὶς παντὸς πλάτους τοῦτο λαμβάνομεν, ἀλλὰ χωρὶς
τοῦ περὶ τῷ τοίχῳ πλάτους. ἐνδέχεται γὰρ συγκαταπλέξαντας τὸ
τοῦ τοίχου μῆκός τινι πλάτει καὶ οἱῳδηποτεοῦν νόησιν αὐτοῦ
ποιεῖσθαι, ὥστε μῆκος λαμβάνεσθαι οὐ χωρὶς πλάτους ἀλλὰ χω-
ρὶς τοῦδέ τινος πλάτους. προὔκειτο δὲ τῷ Ἀριστοτέλει παρα- 413
στῆσαι οὐχ ὅτι τό τινος πλάτους ἄμοιρον μῆκος ἐνδέχεται νοεῖν,
ἀλλ' ὅτι τὸ παντὸς πλάτους· ὅπερ οὐ παρέστησε. πρὸς τούτοις 414
εἴπερ οἱ γεωμέτραι οὐ μόνον ἀπλατὲς μῆκός φασι τὴν γραμμὴν
ἀλλὰ καὶ πέρας ἐπιφανείας [s]), ὃ μῆκός ἐστιν ἀπλατές, ἐνέσται
κοινότερον περί τε γραμμῆς καὶ ἐπιφανείας διαπορεῖν· εἰ γὰρ ἡ

invulnerabilem. 411. similiter cum corpus mente conceperimus cum proprietate resistendi, poterimus privatione proprietatis resistendi etiam mente comprehendere corpus non resistens. quod quidem non potest fieri: nam quod intelligitur invulnerabile, non est caro. intelligebatur enim caro cum ea proprietate, quod sit vulnerabilis. et quod non resistit, non est corpus: nam cum proprietate resistendi intelligebatur corpus. ergo et longitudo quae intelligitur absque latitudine, non est longitudo: nam cum quanta latitudine intelligitur longitudo. 412. sed Aristoteles quidem affirmavit posse cogitari longitudinem quam geometrae aiunt carere latitudine, si parietis consideremus longitudinem, latitudine eius non simul cogitata. verum errat: nam quando parietis consideramus longitudinem absque latitudine, non absque omni latitudine eam accipimus, sed absque latitudine quae est in pariete. possumus enim connexa parietis longitudine cum aliqua, cuiusmodicumque ea sit, latitudine habere eius intelligentiam; adeo ut sumatur longitudo non absque latitudine, sed absque aliqua, hac scilicet latitudine. 413. propositum autem erat Aristoteli ostendere non quo alicuius latitudinis expertem liceat intelligere longitudinem, sed omnis latitudinis: quod quidem non ostendit. 414. ad haec accedit, quod cum geometrae non solum lineam dicant esse longitudinem expertem latitudinis, sed etiam extremum superficiei, quae et ipsa debet esse longitudo latitudinis expers; licebit communius et de linea et de super-

n) μετὰ ἀντιτύπου ἰδιώματος] confer dicta ad lib. contra Geometras sect. 56. P 628

o) ἀναντίτυπον] in editis erat ἀναντιτυπητόν, male. intelligitur enim τὸ μὴ ἀντιτυποῦν, soliditate et resistendi vi communi omnibus corporibus destitutum, quod ἀναντίτυπον paullo ante dixerat.

p) ἐνοεῖτο τὸ σῶμα] articulum τό e ms Ciz. revocavi.

q) ἀλλ' ὅ γε Ἀριστοτέλης] vide ad sect. 57 laudati adversus Geometras libri.

r) τὸ παρὰ τοῖς γεωμέτραις] vitiose in editis: τὸ πλάτος παρὰ τ. γ.

s) πέρας ἐπιφανείας] ut punctum πέρας lineae, superficies πέρας corporis. confer lib. adversus Geometras sect. 60 sq. Laërtium 7 135.

γραμμὴ πέρας ἐστὶν ἐπιφανείας, ὅ ἐστι μῆκος ἀπλατὲς καθεστηκυῖα, πάντως ἐπιφανείας ἐπιφανείᾳ παρατεθείσης ἢ παράλληλοι
415 δύο γίνονται γραμμαὶ ἢ μία ἐξ ἀμφοτέρων. καὶ εἰ μὲν μία αἱ
P 629 παράλληλοι δύο γραμμαὶ γίνονται[t]· ἐπεὶ γραμμὴ πέρας ἐστὶν ἐπιφανείας, ἡ δὲ ἐπιφάνεια πέρας σώματος, τῶν δυοῖν γραμμῶν μιᾶς γινομένης καὶ αἱ δύο ἐπιφάνειαι μία γενήσονται. οὑτωσὶ δὲ καὶ τὰ δύο σώματα ἓν ἔσται σῶμα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ παράθεσις οὐκέτι γενήσεται παράθεσις ἀλλὰ ἕνωσις· ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον. ἐπί τινων γὰρ παρατιθεμένων ἀλλήλοις σωμάτων ἕνωσις γίνεσθαι πέφυκεν, ὡς ἐπὶ τῶν ὑγρῶν, ἐπί τινων δὲ οὐκέτι· λίθος γὰρ λίθῳ καὶ ἀδάμας ἀδάμαντι κατὰ τὴν παράθεσιν οὐχ
416 ἑνοῦται. ὥστε δύο γραμμαὶ οὐκ ἂν γένοιντο μία. καὶ ἄλλως, ἐὰν δῶμεν μίαν γενέσθαι καὶ ἕνωσιν διὰ τοῦτο τῶν σωμάτων, δεήσει τὸν χωρισμὸν αὐτῶν μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ πέρατα γίνεσθαι, ἀλλὰ κατὰ ἄλλα καὶ ἄλλα μέρη, βιαίως ἀποσπωμένων αὐτῶν. οὐχὶ δὲ τοῦτο· τῶν γὰρ περάτων, καὶ πρὶν τῆς παραθέσεως καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν, ἡ αὐτὴ σώζεται φύσις. οὐκ ἄρα αἱ δύο παράλληλοι γραμμαὶ μία γένοιτο[u]). σὺν τούτοις εἴπερ αἱ δύο γραμμαὶ μία γίνονται, τὰ παρατιθέμενα ἀλλήλοις σώματα ἑνὶ ἄκρῳ ἔσται ἐλάσσονα· γεγόνασι γὰρ[x]) αἱ δύο γραμμαὶ μία, καὶ ἡ μία κατ' ἀνάγκην ἓν ἔχειν ἄκρον[y]) ὀφείλει. οὐχὶ δέ γε τὰ παρατιθέμενα ἀλλήλοις σώματα ἑνὶ ἄκρῳ γίνεται ἐλάσσονα. ὥστε
417 οὐκ ἂν εἶεν αἱ δύο γραμμαὶ μία. εἰ δὲ παράλληλοι δύο μένουσιν αἱ γραμμαί, τὸ ἐκ τῶν δυοῖν μεῖζον ἔσται τῆς μιᾶς. εἰ δὲ τὸ

ficie dubitare: nam si linea est extremum superficiei, quod est longitudo carens latitudine, omnino superficiei addita superficie aut duae fiunt lineae parallelae seu aequi distantes aut una ex utrisque. 415. et si quidem una ex duabus fiat parallelis: quoniam linea est extremum superficiei, superficies autem est extremum corporis: cum duae lineae una factae sint, duae quoque superficies erunt una. ita autem duo quoque corpora erunt unum, et propterea additio non erit utique additio, sed unio; quod quidem non potest fieri. in aliquibus enim sibi inter se additis corporibus fit unio, ut in humidis; in aliquibus autem non ita: lapis enim non unitur lapidi neque adamas adamanti per additionem. quamobrem duae lineae non fuerint una. 416. alioqui etiam si dederimus unam fieri et per hoc corporum unionem; oportebit in separatione non per eadem extrema, sed per alias et alias partes, violenter illa invicem avelli. sed hoc non ita est: extremorum enim et ante additionem et post eorum separationem eadem servatur natura. duae ergo parallelae lineae non possunt esse una. praeterea si duae lineae fiunt una, corpora quae inter se adduntur, erunt uno extremo minora: ex duabus enim lineis una facta est, quae necessario unam tantum summitatem habet. atqui iuncta invicem corpora non fiunt uno extremo minora. quamobrem duae lineae non possunt esse una. 417. si autem parallelae duae maneant lineae, quod ex duabus constat, erit maius una. si autem quod fit ex duabus, erit maius

---

P 629 t) καὶ εἰ μὲν μία αἱ παράλληλοι δύο γραμμαὶ γίνονται] post μία male interpungebant editi, cum haec coniungenda sint, ut argumenti vim consideranti apparebit.

u) μία γένοιντο] ms Ciz. γίνοιντο.

x) γεγόνασι γὰρ] haec verba et quae sequuntur usque ad γίνεται ἐλάσσονα desunt in ms utroque, Savil. et Ciz.

y) ἓν ἔχειν ἄκρον] ita legendum pro ἔχειν ἄκρως. vide librum adversus Geometras sect. 65.

ἐκ τῶν δυοῖν γινόμενον μεῖζον ἔσται τῆς μιᾶς γραμμῆς, ἕξει
ἑκατέρα αὐτῶν πλάτος, ὃ μετὰ τῆς ἑτέρας ταττόμενον μεῖζον
ποιεῖ διάστημα. καὶ οὕτως οὐκ ἔστιν ἀπλατὲς μῆκος ἡ γραμμή·
ἢ εἴπερ ἐστί, σαλεύεσθαι δεήσει τὴν ἐνάργειαν, ὡς παρεστήσα-
μεν. προηγουμένως μὲν οὖν ταῦτα ῥητέον πρὸς τὴν παρὰ τοῖς 418
μαθηματικοῖς περὶ σωμάτων τε καὶ περάτων διάταξιν.

Μεταβάντες δὲ ἀκολούθως σκοπῶμεν, εἰ κατὰ τὰς αὐτῶν 419
ἐκείνων [z]) ὑποθέσεις δύναται προκόπτειν ὁ λόγος. ἀρέσκει τοίνυν
τοῖς γεωμέτραις, τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν στρεφομένην πᾶσιν αὐτῆς
τοῖς μέρεσι κύκλους γράφειν. τούτῳ δὲ εὐθὺς αὐτῶν τῷ θεω-
ρήματι μάχεται τὸ μῆκος ἀπλατὲς εἶναι τὴν γραμμήν. ἐπεὶ γὰρ 420
πᾶν μέρος γραμμῆς, ὥς φασι [a]), σημεῖον ἔχει, τὸ δὲ σημεῖον
στρεφόμενον κύκλον γράφει· ὅταν εὐθεῖα γραμμὴ στρεφομένη καὶ
πᾶσι τοῖς ἑαυτῆς μέρεσι κυκλογραφοῦσα καταμετρῇ τὸ διάστημα
τῆς ἐπιπέδου τῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου μέχρι τῆς ἐξωτάτω περιφε-
ρείας, τότε ἤτοι συνεχεῖς εἰσιν οἱ παράλληλοι κύκλοι ἢ διεστᾶσιν P 609
ἀπ' ἀλλήλων. ὁπότερον δ' ἂν λέγωσι τούτων οἱ γεωμέτραι, εἰς 421
ἄλυτον σχεδὸν ἀπορίαν ἐμπεσοῦνται· εἰ μὲν γὰρ διεστᾶσιν ἀπ'
ἀλλήλων, ἔσται τι μέρος τῆς ἐπιπέδου τὸ μὴ κυκλογραφούμενον,
καὶ τῆς γραμμῆς τὸ μὴ κυκλογραφοῦν, ὅπερ κατὰ τοῦτο τέτακται
τὸ διάστημα τῆς ἐπιπέδου. τοῦτο δὲ ἦν ἄτοπον. καὶ γὰρ ἔχει 422
σημεῖον ἡ γραμμὴ πάντως κατὰ τόδε τὸ μέρος, καὶ τὸ σημεῖον
κατὰ τοῦτο στρεφόμενον κυκλογραφεῖ. τὸ γὰρ ἢ τὴν γραμμὴν
μὴ ἔχειν κατά τι μέρος αὐτῆς σημεῖον ἢ τὸ σημεῖον στρεφόμε-
νον μὴ γράφειν κύκλον, παρὰ τὸν γεωμετρικόν ἐστι λόγον. εἰ δὲ 423
συνεχεῖς εἰσιν οἱ κύκλοι, ἤτοι οὕτω συνεχεῖς εἰσιν ὡς κατὰ τὸν
αὐτὸν τετάχθαι τόπον ἢ ὥστε ἄλλον παρ' ἄλλον νοεῖσθαι, μεταξὺ

una linea, habebit utraque earum latitudinem, quae locata cum altera facit maius spatium. et ita non est linea longitudo carens latitudine; aut si est, labefactari oportebit evidentiam, ut ostendimus. 418. atque directe quidem haec possunt dici adversus ea quae statuunt mathematici de corporibus eorumque extremis.

419. Progrediamur autem et consequenter consideremus, an ex illorum ipsorum positionibus procedere possit oratio. placet ergo geometris, rectam lineam omnibus suis partibus circumductam describere circulos. statim autem cum hoc eorum praecepto pugnat, quod linea sit longitudo expers latitudinis. 420. nam quandoquidem quaelibet pars lineae, ut dicunt, habet punctum, punctus autem circumductus describit circulum; quando recta linea circumducta et omnibus suis partibus circulum describens metitur spatium superficiei, quae est a centro usque ad extremam circumferentiam, tunc aut sunt continentes paralleli illi circuli aut inter se distant alteri ab alteris. 421. utrumvis autem eorum dicant geometrae, in dubitationem incident fere indissolubilem: nam si inter se distant et sunt disiuncti, erit aliqua pars superficiei quae non describitur in orbem, et lineae pars locata in hoc spatio superficiei, quae circulum non describat: hoc autem est absurdum. 422. linea enim omnino habet punctum in illa parte et punctus circumductus describit circulum. nam vel non habere lineam punctum in aliqua sui parte vel a circumducto puncto non describi circulum, est praeter rationem geometricam. 423. si autem continui sunt circuli, sunt vel ita continui, ut locentur in eodem loco vel ut alius intelligatur iuxta alium, nec possit aliquis punctus intermedius

z) κατὰ τὰς αὐτῶν ἐκείνων] confer eundem librum sect. 67 sq.
a) γραμμῆς, ὥς φασι] ms Ciz. ὥς φασι, γραμμῆς.

μὴ δυναμένου τινὸς παρεμπεσεῖν σημείου· παρεμπῖπτον γὰρ ὀφείλει κύκλον γράφειν. καὶ εἰ μὲν τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι τόπον, εἷς γενήσονται πάντες, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μέγιστος κύκλος οὐ διοίσει
424 τοῦ ἐλαχίστου. εἰ γὰρ ὁ μὲν ἐνδοτάτω κύκλος καὶ πρὸς τῷ κέντρῳ ἐστὶν ἐλάχιστος, ὁ δὲ ἐξωτάτω καὶ πρὸς τῇ ἐπιφανείᾳ μέγιστος καθέστηκε, πάντες δὲ τὸν αὐτὸν κατέχουσι τόπον, ἔσται ἴσος τῷ μεγίστῳ κύκλῳ ὁ ἐλάχιστος κύκλος. ὅπερ ἐστὶν ἀπεμ-
425 φαῖνον. οὐ τοίνυν οὕτως συνεχεῖς εἰσιν οἱ κύκλοι, ὡς τὸν αὐτὸν ἐπειληφέναι τόπον. εἰ δὲ παράκεινται ἀλλήλοις ὡς μὴ παρεμπίπτειν μεταξύ τι σημεῖον, συμπληροῦσι τὸ τῆς ἐπιπέδου πλάτος τὸ ἀπὸ τοῦ κέντρου μέχρι τῆς ἐσχάτης περιφερείας. ἐπεὶ οὖν τὸ συμπληρωτικὸν πλάτους ἐξ ἀνάγκης ἔχει πλάτος, οἱ κύκλοι συμπληροῦντες τὸ τῆς ἐπιπέδου πλάτος ἕξουσι πλάτος. ἦσαν δὲ
426 γραμμαὶ οἱ κύκλοι· τοίνυν αἱ γραμμαὶ οὐκ εἰσὶν ἀπλατεῖς. ἔνεστι δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ὁμοιότροπον συνθεῖναι ἀπόδειξιν. φασὶ γὰρ οἱ γεωμέτραι τὴν κυκλογραφοῦσαν εὐθεῖαν b) δι' αὐτῆς στρεφομένην κυκλογραφεῖν. διόπερ συνερωτῶντες αὐτοὺς φήσομεν, εἰ ἡ κυκλογραφοῦσα εὐθεῖα δι' αὐτῆς c) τὸν κύκλον γράφει, οὐκ ἔστι μῆκος ἀπλατὲς ἡ γραμμή. ἡ δὲ κυκλογραφοῦσα εὐθεῖα
427 κατ' αὐτοὺς δι' αὐτῆς τὸν κύκλον γράφει· οὐκ ἄρα μῆκος ἀπλατές ἐστιν ἡ γραμμή. ὅταν γὰρ ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου εὐθεῖα ἀγομένη στρέφηται καὶ δι' αὐτῆς γράφῃ d) τὸν κύκλον, ἤτοι κατὰ πάντων τῶν μερῶν τοῦ ἐντὸς τῆς περιφερείας πλάτους φέρεται ἡ εὐθεῖα γραμμὴ ἢ κατὰ τινῶν μὲν φέρεται, κατὰ τινῶν δὲ οὐδαμῶς. ἀλλ' εἰ κατὰ τινῶν μὲν φέρεται, κατὰ τινῶν δὲ μή,

incurrere: si enim incurreret, deberet et ipse circulum describere. et si eundem quidem tenent locum, omnes fient unus, et propterea maximus circulus non differet a minimo. 424. si enim intimus quidem circulus et qui est ad centrum est minimus, extremus autem et qui est ad superficiem est maximus, omnes autem tenent eundem locum; erit minimus circulus aequalis maximo quod quidem evidentiae adversatur. 425. si autem siti sunt inter se alter iuxta alterum, ita ut non intermedius possit incurrere aliquis punctus, superficiei complent latitudinem, quae est a centro ad ultimam circumferentiam. quoniam ergo quod complet latitudinem, latitudinem habet necessario, circuli qui complent latitudinem superficiei, habebunt latitudinem. circuli autem sunt lineae; non sunt ergo lineae expertes latitudinis. 426. licet autem vi eadem similem componere demonstrationem. dicunt enim geometrae lineam rectam, quae circulos describit, circulos per se circumductam describere. quamobrem dicemus eos interrogantes, si recta describens circulos per se circulos describit, non est linea longitudo expers latitudinis. recta autem quae circulos describit, ut ipsi volunt, per se describit circulos; non est ergo linea longitudo expers latitudinis. 427. quando enim recta a centro ducta circumducitur et per se describit circulos, aut per omnes partes internae latitudinis circumferentiae fertur recta linea aut per aliquas quidem fertur, per aliquas vero minime. sed si per aliquas quidem fertur, per aliquas vero minime,

---

P 630 b) τὴν κυκλογραφοῦσαν εὐθεῖαν] conferendus liber adversus Geometras sect. 71 sq.

c) δι' αὐτῆς] ita legendum pro εὐθεῖα αὐτῆς ex laudato adversus Geometras loco. sic infra sect. 424 δι' αὐτῆς τὸ παραλληλόγραμμον ἐπίπεδον καταμετρεῖν.

d) γράφῃ] ms Ciz. γράφει.

πάντως οὐ γράφει κύκλον, καθ' ὧν μὲν φερομένη μερῶν τῆς
ἐπιπέδου, καθ' ὧν δὲ μὴ φερομένη. εἰ δὲ κατὰ πάντων φέρε- P 631
ται, ὅλον τὸ τῆς ἐντὸς περιφερείας πλάτος καταμετρήσει. πλά-
τος δὲ καταμετροῦν ἕξει πλάτος· τὸ γὰρ πλάτους καταμετρη-
τικὸν ἔχει πλάτος ᾧ καταμετρεῖ. τοίνυν οὐδὲ διὰ τοῦτο ῥητέον 428
μῆκος ἀπλατὲς εἶναι τὴν γραμμήν. τὸ δὲ αὐτὸ σαφέστερον γίνεται,
καὶ ὅταν λέγωσι οἱ γεωμέτραι τὴν γραμμὴν πλάγιον[e]) τοῦ τε-
τραγώνου πλευρὰν καταγομένην[f]), δι' αὐτῆς τὸ παραλληλόγραμ-
μον ἐπίπεδον καταμετρεῖν. εἰ γὰρ μῆκος ἀπλατές ἐστιν[g]) ἡ γραμμή,
πάντως καὶ ἡ πλευρὰ τοῦ τετραγώνου, ἀπλατὴς οὖσα γραμμή,
οὐ καταμετρήσει τὸ παραλληλόγραμμον ἐπίπεδον πλάτος ἔχον·
ἢ καταμετροῦσα τοῦτο ἕξει καὶ αὐτὴ πλάτος ᾧ καταμετρεῖ. ὥστε
ἢ τὸ θεώρημα αὐτοῖς γίνεται ψευδὲς ἢ ὅτι ἡ γραμμὴ μῆκός
ἐστιν ἀπλατές. τόν τε κύλινδρον[h]) κατ' εὐθεῖαν φασι γραμμὴν 429
ἅπτεσθαι τῆς ἐπιπέδου, ἐκκυλιόμενόν τε τῇ ἀνὰ μέρος ἄλλων
καὶ ἄλλων εὐθειῶν θέσει καταμετρεῖν τὴν ἐπίπεδον. εἰ δὴ καὶ
κατ' εὐθεῖαν ἅπτεται τῆς ἐπιπέδου ὁ κύλινδρος καὶ κυλιόμενος
τῇ ἀνὰ μέρος ἄλλων καὶ ἄλλων εὐθειῶν θέσει καταμετρεῖ τὴν
ἐπίπεδον· πάντως καὶ ἡ ἐπίπεδος ἐξ εὐθειῶν συνέστηκε γραμμῶν
καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κυλίνδρου πάλιν ἐξ εὐθειῶν ἐστιν. ἐπεὶ οὖν
ἡ ἐπίπεδος πλάτος ἔχει, ἔχει δὲ καὶ ἡ τοῦ κυλίνδρου ἐπιφάνεια,
τὸ δὲ πλάτους συμπληρωτικὸν[i]) οὐκ ἔστιν ἀπλατές· αἱ γραμμαὶ

omnino non describit circulos, ut quae feratur per aliquas quidem partes superficiei, per aliquas vero non feratur. sin autem fertur per omnes, dimetietur totam latitudinem internae circumferentiae: dimetiens autem latitudinem habebit latitudinem; quod enim dimetitur latitudinem, habet latitudinem, qua illam dimetitur. 428. vel propterea ergo haud dicendum est, lineam esse longitudinem expertem latitudinis. hoc autem fit etiam manifestius, quando dicunt geometrae, lineam per transversum quadrati latus ductam per se dimetiri planitiem parallelogrammam: nam si linea est longitudo carens latitudine, omnino latus quoque quadrati cum sit linea carens latitudine, non dimetietur planitiem parallelogrammam, quae habet latitudinem; aut id dimetiens habebit ipsa quoque latitudinem, quae illam dimetitur. quamobrem aut erit eis falsum praeceptum aut falsum erit, quod linea est longitudo carens latitudine. 429. dicunt quoque cylindrum recta linea tangere superficiem, et provolutum per aliarum et aliarum rectarum singularum positu dimetiri superficiem. si vero et recta linea tangit superficiem cylinder et provolutus singularum aliarum aliarumque rectarum positu metitur superficiem; et superficies omnino constat ex rectis lineis et superficies cylindri rursus est ex rectis. quoniam ergo superficies habet latitudinem, habet quoque superficies cylindri, quod autem complet latitudinem, non est expers latitudinis; lineae complentes latitudinem

e) τὴν γραμμὴν πλάγιον] confer dicta ad sect. 74 libri adversus Geom. P 631

f) καταγομένην] hoc loco, non post δι' αὐτῆς comma ponendum, ut ex verborum sententia est perspicuum.

g) ἀπλατές ἐστιν] in ms Ciz. ἐστίν desideratur.

h) τόν τε κύλινδρον] etiam hoc repetit ex lib. contra Geometras sect. 75 sq. postea in ms Ciz. et Savil. desunt multa a verbis εἰ δὴ καὶ κατ' εὐθεῖαν usque ad verba καταμετρεῖ τὴν ἐπίπεδον, nullam iterum ob rationem aliam quam negligentiam librarii, quoniam praecedens periodus iisdem verbis, καταμετρεῖ τὴν ἐπίπεδον, clauditur.

i) τὸ δὲ πλάτους συμπληρωτικὸν] ita legendum ex ms Ciz., non πλάτος. sic πλάτους καταμετρητικόν supra sect. 427 et συμπληρωτικόν 425.

430 πλάτος συμπληροῦσαι οὐ γενήσονται ἀπλατεῖς. ἔτι κἂν δῶμεν
τὴν γραμμὴν μῆκος ἀπλατὲς ὑπάρχειν, οὐδὲν ἧττον ἄπορος εὑ-
ρεθήσεται τοῖς γεωμέτραις ὁ περὶ τοῦ σώματος λόγος. ὥσπερ
γὰρ τὸ σημεῖον ῥυὲν ποιεῖ γραμμήν, οὕτω καὶ ἡ γραμμὴ ῥυεῖσα
ποιεῖ ἐπιφάνειαν, ἥτις ἐστὶ πέρας σώματος δύο ἔχον διαστάσεις
431 μῆκός τε καὶ πλάτος. ἐπείπερ οὖν ἡ ἐπιφάνεια πέρας ἐστὶ σώ-
ματος, πάντως τὸ σῶμα πεπερασμένον ἐστίν. εἰ δὲ τοῦτο, ὅτε
παρατίθεται σῶμα σώματι, τότε ἤτοι τὰ πέρατα τῶν περάτων
ἅπτεται ἢ τὰ πεπερατωμένα τῶν πεπερατωμένων, ἢ καὶ τὰ πε-
περατωμένα τῶν πεπερατωμένων καὶ τὰ πέρατα τῶν περάτων[k]),
οἷον — ἔσται γὰρ σαφὲς τὸ λεγόμενον ἐπὶ ὑποδείγματος — εἰ
νοήσαιμεν πέρας μὲν τὸ ἔξωθεν τοῦ ἀμφορέως ὄστρακον, πεπε-
ρατωμένον δὲ τὸν ἐν τῷ ἀμφορεῖ οἶνον· δυοῖν ἀμφορέων[l]) πα-
P 611 ρατιθεμένων ἀλλήλοις ἤτοι τὸ ὄστρακον τοῦ ὀστράκου ἅψεται
ἢ ὁ οἶνος τοῦ οἴνου ἢ καὶ τὸ ὄστρακον τοῦ ὀστράκου καὶ ὁ οἶνος
432 τοῦ οἴνου. καὶ εἰ μὲν τὰ πέρατα τῶν περάτων ἅπτεται, τὰ πε-
περατωμένα οὐχ ἅψεται ἀλλήλων, τουτέστι τὰ σώματα· ὅπερ
ἦν ἄτοπον. εἰ δὲ τὰ πεπερατωμένα τῶν πεπερατωμένων ἅπτεται,
τουτέστι σώματα σωμάτων, δεήσει ταῦτα τῶν οἰκείων περάτων
433 ἐκτὸς γίνεσθαι· ὃ πάλιν ἄτοπον. εἰ δὲ καὶ τὰ πέρατα τῶν πε-
ράτων ἅπτεται καὶ τὰ πεπερατωμένα τῶν πεπερατωμένων, συν-
δραμοῦνται αἱ ἀπορίαι· ᾗ μὲν γὰρ τὰ πέρατα ἀλλήλων ἅπτε-
ται, τὰ πεπερατωμένα ἀλλήλων οὐχ ἅψεται, ᾗ δὲ ταῦτα ἀλλή-
434 λων θιγγάνει, ἐκτὸς ἔσται τῶν οἰκείων περάτων. καὶ μὴν εἴπερ
πέρας ἐστὶν ἡ ἐπιφάνεια, πεπερατωμένον δὲ τὸ σῶμα· ἤτοι σῶμά
ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια[m]) ἢ ἀσώματον. καὶ εἰ μὲν σῶμά ἐστι, ψεῦ-

non erunt expertes latitudinis. **430.** praeterea etiamsi dederimus lineam esse longitudinem expertem latitudinis, nihilominus dubia et inexplicabilis invenietur geometris de corpore oratio. quomodo enim punctus fluens efficit lineam, ita etiam linea fluens efficit superficiem, quae est extremum corporis duo habens disiuncta intervalla seu dimensiones, nempe longitudinem et latitudinem. 431. quoniam ergo superficies est finis et extremum corporis, omnino corpus est finitum. si autem ita est, quando corpus iungitur corpori, tunc aut fines tanguntur a finibus aut finita a finitis, aut et finita a finitis et fines a finibus, ut — erit enim clarum exemplo quod dicitur — si intellexerimus finem quidem sive extremum testam quae est extra amphoram, finitum autem vinum quod est in amphora; duobus sibi inter se additis amphoris aut testa tanget testam aut vinum tanget vinum aut et testa testam et vinum tanget vinum. 432. atque si fines quidem tanguntur a finibus, finita se inter se non tangent, nempe corpora; quod quidem est absurdum. si autem finita tanguntur a finitis, nempe corpora a corporibus, oportebit ea esse extra suos fines; quod rursus est absurdum. 433. si autem et fines tanguntur a finibus et finita a finitis, concurrent dubitationes: nam quatenus quidem fines se inter se tangunt, finita se inter se non tangent; quatenus autem ipsa se inter se tangunt, erunt extra suos fines. 434. praeterea si superficies est extremum sive finis, corpus autem finitum; superficies aut est corpus aut res incorporea, et si

---

k) ἢ καὶ τὰ πεπερατωμένα τῶν πεπερατωμένων καὶ τὰ πέρατα τῶν περάτων] ita hunc locum supplevi ex ms Ciz. et Herveto: nam in editis male absunt verba ἢ καὶ τὰ πεπερατωμένα τῶν πεπερατωμένων.

l) δυοῖν ἀμφορέων] lib. contra Geometras sect. 78 sq.

P 549 *m*) ἤτοι σῶμά ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια] sect. 81 iam laudati libri.

δος τὸ ἀβαθῆ εἶναι τὴν ἐπιφάνειαν· πᾶν γὰρ σῶμα βάθους
μετεῖχεν. εἶτα οὐδὲ ἅψεταί τινος τὸ πέρας, ἀλλὰ πᾶν σῶμα
γενήσεται ἀπειρομέγεθες. εἰ γὰρ σῶμά ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια, ἐπεὶ 435
πᾶν σῶμα πέρας ἔχει, κἀκεῖνο πέρας πάλιν σῶμα ὂν ἕξει πέρας,
κἀκεῖνο τρίτον καὶ τὸ τρίτον τέταρτον καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον.
εἰ δὲ ἀσώματός ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια, ἐπεὶ τὸ ἀσώματον οὐδενὸς
δύναται θιγεῖν οὔτε ὑπό τινος θιχθῆναι, τὰ πέρατα οὐχ ἅψεται
ἀλλήλων. τούτων δὲ μὴ ἁπτομένων οὐδὲ τὰ πεπερατωμένα ἅψε-
ται. ὥστε κἂν τῆς γραμμῆς ἀποστῶμεν, ὅ γε περὶ τῆς ἐπιφα- 436
νείας λόγος ἄπορος [n]) ὢν εἰς ἐποχὴν ἡμᾶς καθίστησι. νῦν μὲν
οὖν πεποιήμεθα τὰς ζητήσεις ἐχόμενοι τῶν ἐννοιῶν τῶν τοῦ σώ-
ματος καὶ τῶν περάτων, ἔτι δὲ καὶ τῶν γεωμετρικῶν θεωρη-
μάτων. ἔνεστι δὲ κἀκεῖνον τὸν λόγον λαμβάνειν, σθεναρῶς 437
συνάγοντα τὸ προκείμενον. εἰ γάρ ἐστί τι σῶμα, ἤτοι αἰσθητόν
ἐστιν ἢ νοητόν. καὶ αἰσθητὸν μὲν οὐκ ἔστιν· ἀθρόα γὰρ ἦν
ποιότης [o]) κατ' ἐπισύνθεσιν σχήματος καὶ μεγέθους καὶ ἀντιτυπίας
λαμβανομένη. ποιότης δὲ κατ' ἐπισύνθεσιν τινῶν λαμβανομένη
οὐκ ἔστιν [p]) αἰσθητή. καὶ τὸ σῶμα ἄρα ὡς σῶμα νοούμενον
οὐκ ἔστιν αἰσθητόν. καὶ μὴν οὐδὲ νοητόν. ἵνα γὰρ γένηται 438
νόησις σώματος, ὀφείλει ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ὑποκεῖσθαί
τι αἰσθητόν, ἀφ' οὗ γενήσεται ἡ τοῦ σώματος νόησις. οὐδὲν δέ
ἐστιν ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων παρὰ τὸ σῶμα καὶ ἀσώμα-
τον, ὧν τὸ μὲν ἀσώματον αὐτόθεν ἐστὶ νοητόν, τὸ δὲ σῶμα
οὐκ αἰσθητόν, ὡς δέδεικται ἡμῖν. μὴ ὄντος οὖν ἐν τῇ φύσει τῶν 439
πραγμάτων αἰσθητοῦ τινος, ἀφ' οὗ νόησις ἔσται τοῦ σώματος, P 633

est quidem corpus, falsum est esse profundi expertem superficiem: omne enim corpus est particeps profundi. deinde nec aliquid tanget extremum sive finis, sed erit omne corpus infinitae magnitudinis. 435. si enim superficies est corpus, quoniam omne corpus habet finem sive extremum, et ille finis rursus cum sit corpus, habebit finem, et ille tertium et tertius quartum et sic in infinitum. si est autem superficies incorporea, quoniam incorporeum nihil potest tangere nec ab aliquo tangi, fines se inter se non tangent. eis autem non tangentibus neque finita tangunt. 436. quamobrem etiam si recesserimus a linea, de superficie quoque disputatio cum exitum non reperiat, deducit nos ad sustinendam assensionem. atque nunc quidem quaesivimus haerentes notionibus corporis eiusque finium et praeterea praeceptis geometricis. 437. licet autem illam quoque sumere argumentationem, quae fortiter colligit propositum. si est enim aliquod corpus, aut est sensile aut cadit sub intelligentiam. et sensile quidem non est: est enim accumulata qualitas, quae sumitur ex compositione figurae et magnitudinis et resistentiae. qualitas autem quae sumitur ex aliquorum compositione, non est sensilis. ergo et corpus quod intelligitur ut corpus, non est sensile. sed neque cadit sub intelligentiam. 438. nam ut sit intelligentia corporis, oportet in rerum natura poni aliquid sensile, a quo fiat intelligentia corporis. nihil est autem in rerum natura praeter corpus et incorporeum, ex quibus incorporeum quidem ex se ipso cadit sub intelligentiam, corpus autem non est sensile, ut a nobis est ostensum. 439. cum ergo in rerum natura non sit quidquam sensile, ex quo sit intelligentia corporis, nec sub intelligentiam quidem cadit corpus. si ergo neque

n) ἄπορος] ita leg. pro ἄπειρος.
o) ἀθρόα γὰρ ἦν ποιότης] ex Epicuri sententia. vide librum contra Grammaticos sect. 21 et contra Ethicos sect. 226.
p) οὐκ ἔστιν] ita ms Ciz. pro ἔσται.

οὐδὲ νοητὸν ἔσται σῶμα. εἰ δὲ μήτε αἰσθητόν ἐστι μήτε νοητόν, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι, ῥητέον μηδὲν εἶναι τὸ σῶμα.

440 Ἀλλ' ἐπεὶ ἐν τούτοις ὁ περὶ τῶν σωμάτων λόγος πέφηνεν ἄπορος, ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς [q]) πειρασόμεθα διδάσκειν, ὅτι καὶ [r]) ὁ περὶ τῶν λειπομένων ἀσωμάτων ὅμοιός ἐστι τούτῳ.

Σέξτου ἐμπειρικοῦ

Ὑπομνημάτων τὸ ἔννατον [a]).

α' Περὶ τόπου. — β' περὶ κινήσεως. — γ' περὶ χρόνου. — δ' περὶ ἀριθμοῦ. — ε' περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

1 Τοῖς περὶ τοῦ σώματος καὶ τῶν περάτων προηπορημένοις ἡμῖν [b]) πρός τε τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς γεωμέτρας ἀκόλουθος εἶναι δοκεῖ καὶ ἡ περὶ τοῦ τόπου ζήτησις· ἅπασι γὰρ συμφώνως

est sensile neque cadit sub intelligentiam, praeter haec autem nihil est: dicendum est nihil esse corpus.

440. Sed quoniam in his oratio de corporibus ostensa est dubia et cuius exitus non potest facile inveniri, tentabimus ab alio docere principio, quod de incorporeis quoque, quae restant, oratio est eis similis.

SEXTI EMPIRICI

Commentariorum liber nonus.

1 *De loco sect.* 1. — 2 *de motu sect.* 37. — 3 *de tempore sect.* 167. — 4 *de numero sect.* 249. — 5 *de ortu et interitu sect.* 310.

1. Iis dubitationibus, quae a nobis motae sunt adversus physicos et geometras de corpore eiusque extremis, consequens esse videtur de loco inqui-

---

P 633 *q*) *ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς*] alio libro. confer dicta ad lib. 1 contra Logicos sect. 416 et adversus Astrologos sect. 106. certe eadem ratio quae disputationem adversus Logicos suasit duobus libris distinguere, dicendorum nempe copia, eadem quoque *ἀντίῤῥησιν* adversus Physicos in duos libros dividere Sextum coëgit. hinc non ausim assentiri praeclaro viro Iac. Thomasio *τῷ μακαρίτῃ* qui p. 373 programmatum putat male ac praeter Sexti mentem commentarium adversus Physicos a librariis esse discerptum in libros duos.

r) *ὅτι καὶ*] ita ms Ciz. nam in editis *καὶ* aberat. utraque autem oppugnanda Sextus sibi sumsit sect. 365 et corporea et incorporea rerum principia.

a) *ὑπομνημάτων τὸ ἔννατον*] in ms Ciz. *Σέξτου τῶν εἰς δέκα τὸ ἔννατον.* sed cum disputatio adversus Logicos ab Sexto ipso, ut suo loco notavi, in duos divisa libros sit, perinde ut haec Physicis opposita; non decem libri sunt, verum undecim, et hic quem ordimur, non utique nonus numerandus, sed decimus. nisi dicamus, ut sane est consentaneum, disputationem adversus Geometras et Arithmeticos non duobus sed uno libro Sextum complexum fuisse. itaque et in Suidae quoque codicibus *ἐπισκεπτικὰ* (lege *ἔτι σκεπτικὰ*) *βιβλία δέκα* memorantur. atque iterum: *σκεπτικὰ ἐν βιβλίοις ι.*

b) *προηπορημένοις ἡμῖν*] de corpore a sect. 366 et de corporis extremis superficiebus a sect. 431 sq. superioris libri.

ἀξιοῦται τὸ σῶμα ἤτοι ἐν τόπῳ περιέχεσθαι ἢ κατὰ τόπον[c])
φέρεσθαι. διὸ προληπτέον, ὅτι κατὰ τὸν Ἐπίκουρον τῆς ἀνα- 2
φοῦς καλουμένης φύσεως[d]) τὸ μέν τι ὀνομάζεται κενόν, τὸ δὲ
τόπος, τὸ δὲ χώρα, μεταλαμβανομένων δὲ[dd]) κατὰ διαφόρους
ἐπιβολὰς τῶν ὀνομάτων· ἐπείπερ ἡ αὐτὴ φύσις ἔρημος μὲν
καθεστηκυῖα παντὸς σώματος κενὸν προσαγορεύεται, καταλαμ-
βανομένη δὲ ὑπὸ σώματος τόπος καλεῖται, χωρούντων δὲ δι'
αὐτῆς σωμάτων χώρα γίνεται[e]). κοινῶς μέντοι φύσις ἀναφὴς
εἴρηται παρὰ τῷ Ἐπικούρῳ διὰ τὸ ἐστερῆσθαι τῆς κατὰ ἀντί-
βασιν ἁφῆς[f]). καὶ οἱ Στωϊκοὶ δὲ[g]) κενὸν μὲν εἶναί φασι τὸ οἷόν 3
τε ὑπὸ ὄντος κατέχεσθαι, μὴ κατεχόμενον δέ, ἢ διάστημα ἔρη- P 634
μον σώματος ἢ διάστημα ἀκαθεκτούμενον ὑπὸ σώματος· τόπον
δὲ τὸν ὑπὸ ὄντος κατεχόμενον καὶ ἐξισαζόμενον τῷ κατέχοντι
αὐτόν, νῦν ὂν καλοῦντες τὸ σῶμα, καθὼς καὶ ἐκ τῆς μεταλή-
ψεως τῶν ὀνομάτων[h]) ἐστὶ συμφανές· χώραν δέ φασιν εἶναι
διάστημα κατὰ μέν τι κατεχόμενον ὑπὸ σώματος, κατὰ δέ τι

sitio: apud omnes enim convenit, quod corpus vel comprehenditur in loco vel fertur per locum. 2. quamobrem prius sumendum est, quod ex sententia Epicuri non tactilis quae vocatur naturae alia appellatur inane, alia locus, alia regio, pro varia applicatione mutatis et varie sumptis nominibus; quandoquidem eadem natura ab omni quidem corpore deserta appellatur inane, si autem a corpore occupetur, locus, corporibus autem per eam transeuntibus loci regio. communiter quidem certe apud Epicurum dicta est natura non tactilis, propterea quod non resistat tangique nequeat. 3. Stoici autem dicunt inane quidem esse quod ab eo quod est, potest occupari, non autem occupatur, aut spatium a corpore vacuum aut spatium quod non occupatur a corpore; locum autem, qui occupatur ab eo quod est et aequatur ei quod ipsum occupat, id quod est nunc vocantes corpus, ut est perspicuum ex nominis utriusque permutatione; loci autem regionem dicunt esse spatium, quod in aliquo quidem occupatur, in aliquo autem non occupatur. 4. alii autem di-

---

c) *κατὰ τόπου*] ita legendum e mss Savil. et Ciz., non *κατὰ τόπους*.

d) *τῆς ἀναφοῦς καλουμένης φύσεως*] *intactum* vel *intactile* appellat Lucretius, cuius et hoc est 1 455

tactus corporibus cunctis, intactus inani.

Epicurus apud Laërtium 10 86 *τὸ πᾶν σῶμα καὶ ἀναφὴς φύσις*, *universum est vel corpus vel intactile.* confer Gassendum de physiologia Epicuri p. 94 sq. ed. Lugd. 1675. idem Lucretius 3 813 et 5 358

plagarum quia sunt expertia, sicut inane est,
quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum.

[dd) *γε?*]

e) *χώρα γίνεται*] *regionem loci* vocat idem poëta 6 833

cuius ubi e regione loci venere volantes.

f) *τῆς κατὰ ἀντίβασιν ἁφῆς*] ita ms Ciz.; nam articulus *τῆς* in editis deerat. pro *ἀντίβασιν* male *ἀντίφρασιν* legit in suo codice Hervetus. est autem *ἡ κατ' ἀντίβασιν ἁφή* solidi et *ἀντιτυποῦντος* corporis, resistendi vim habentis, contactio, qualis in inani locum non habet.

g) *καὶ οἱ Στωϊκοὶ δὲ*] confer dicta ad 3 Pyrrh. sect. 124 sq.

h) *ἐκ τῆς μεταλήψεως τῶν ὀνομάτων*] quod promiscue unum pro altero P 634
ponunt, idemque ut denotent, iam *τὸ ὂν* appellant iam *σῶμα*. Numenii Pythagorici disputationem Stoicis oppositam, qua probat *ὅτι σῶμα οὐκ ἂν εἴη τὸ ὄν*, servavit Eusebius ex primo eius libri *περὶ τἀγαθοῦ* lib 15 Praeparat. c. 17. Laërtii autem 7 150, qui affertur a Lipsio lib. 2 physiologiae Stoicae diss. 5, ut probet ex Stoicorum sententia *omnia quod est esse corpus*, huc non facit, quoniam ibi potius ex Antipatri Stoici sententia definit quod corpus sit *οὐσία πεπερασμένη*, *substantia finita*.

4 ἀκαθεκτούμενον[i]). ἔνιοι δὲ χώραν ἔλεξαν ὑπάρχειν τὸν τοῦ μείζονος σώματος τόπον, ὡς ταύτῃ διαφέρειν τοῦ τόπου τὸν τόπον, τῷ ἐκεῖνον μὲν μὴ ἐμφαίνειν μέγεθος τοῦ ἐμπεριεχομένου σώματος· κἂν γὰρ ἐλάχιστον περιέχῃ σῶμα, οὐδὲν ἧττον τόπος προσαγορεύεται· τὴν δ' ἀξιόλογον ἐμφαίνειν μέγεθος τοῦ ἐν αὐτῇ
5 σώματος. περὶ μὲν οὖν κενοῦ ποικίλως ἐν τοῖς περὶ στοιχείων[k]) ἐζητήσαμεν, καὶ οὐκ ἀναγκαῖον τὰ νῦν τὸν αὐτὸν λόγον παλινῳδεῖν· περὶ δὲ τοῦ τόπου καὶ τῆς συζυγούσης τούτῳ χώρας, ἥτις καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ γένος ἐστὶ τόπος, ἐπὶ τοῦ παρόντος σκεψόμεθα. προδηλοτέροις γὰρ οὖσι τούτοις καὶ παρὰ πᾶσι σχεδὸν ὁμολογουμένοις συναπορηθήσεται καὶ ἡ περὶ τοῦ κενοῦ σκέψις, ὅσῳ καὶ περὶ ἀδηλοτέρου πράγματος προκόπτει.

Περὶ τόπου[l]).

6 Τῆς τοῦ τόπου νοήσεως δεδηλωμένης καὶ τῶν συζυγούντων αὐτῷ πραγμάτων ὑποδεδειγμένων ἀπολείπεται, ὡς ἔστιν ἔθος τοῖς ἀπὸ τῆς σκέψεως, τοὺς εἰς ἑκάτερον[m]) κινῆσαι λόγους καὶ
7 τὴν ἐπ' αὐτοῖς συναγομένην ἐποχὴν κρατύνεσθαι. εἴπερ οὖν ἔστιν ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ καὶ πρόσω καὶ ὀπίσω, ἔστι τις τόπος· μέρη γάρ εἰσιν αἱ ἓξ αὗται παρατάσεις

xerunt regionem esse locum maioris corporis, ut hac quidem ratione locus differat a loco, quod ille quidem non ostendat magnitudinem corporis quod in ipso continetur: nam etiamsi minimum corpus contineat, nihilominus appellatur locus: haec vero, nempe regio, ostendat insignem corporis, quod in illa est, magnitudinem. 5. atque de inani quidem varie quaesivimus, quando tractavimus de elementis, nec necesse est in praesentia eadem repetere; de loco autem et de coniuncta loci regione, quae ipsa quoque loci quoddam genus est, considerabimus in praesentia. simul enim cum his quae sunt evidentiora et de quibus fere in confesso est apud omnes, dubitabitur etiam de consideratione inanis, quatenus de re magis obscura procedit.

I. De loco.

6. Loci rerumque quae ei sunt coniugatae declarata notione restat, ut mos est Scepticis, movere rationes quae utrinque afferuntur, et quae propter eas inducitur corroborare assensionis cohibitionem. 7. quoniam ergo sunt supra et infra et ad dextram et sinistram et ante et pone, est aliquis locus:

---

i) *ἀκαθεκτούμενον*] ita ms Ciz. ut paullo ante pro *οὐ καθεκτούμενον*. Laertius 7 40 de vacuo *ἀσώματον τὸ οἷόν τε κατέχεσθαι ὑπὸ σωμάτων, οὐ κατεχόμενον*.

k) *ἐν τοῖς περὶ στοιχείων*] tangit quidem Sextus dogmata philosophorum de vacuo libro superiore sect. 333 sq., sed illa uberior et *ποικίλη* de hoc argumento disputatio una cum peculiaribus commentariis *περὶ στοιχείων* intercidit, neque potest respicere pauca illa quae *περὶ τῶν ἀνωτάτω καὶ ἀρχικωτάτων στοιχείων* perstringit sect. 359 sq. superioris libri, ubi nihil etiam de vacuo.

l) *περὶ τόπου*] in ms Ciz. titulus hic abest. in ms Savil. ita concipitur *εἰ ἔστι τόπος*. certe satis constat, ut saepe iam monui, a Sexto ipso titulos huiusmodi neutiquam additos esse.

m) *εἰς ἑκάτερον*] in utramque partem. itaque argumenta, quae locum dari probant, affert a sect. 7 ad 12. deinde in illis evertendis est occupatus a sect. 13 ad 19. denique ipse novas collectiones profert, quibus evincat locum non dari a sect. 20 ad 36.

*τοῦ τόπου, καὶ ἀδύνατόν ἐστί τινος τῶν μερῶν ὑπαρχόντων μὴ
οὐχὶ κἀκεῖνο ὑπάρχειν, οὗ ἐστι τὰ μέρη. ἔστι δέ γε ἐν τῇ φύσει
τῶν πραγμάτων ἄνω καὶ κάτω* n) *καὶ εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ
πρόσω καὶ ὀπίσω· ἔστιν ἄρα τόπος. οὐ μὴν ἀλλ' εἰ ὅπου ἦν* 8
*Σωκράτης, νῦν ἐστιν ἄλλος, οἷον Πλάτων ἀποθανόντος Σωκρά-
τους· ἔστιν ἄρα τόπος. ὡς γὰρ τοῦ ἐν τῷ ἀμφορεῖ ὑγροῦ ἐκ-
κενωθέντος καὶ ἄλλου ἐπεγχυθέντος λέγομεν ὑπάρχειν τὸν ἀμ-
φορέα τόπον ὄντα καὶ τοῦ προτέρου καὶ τοῦ ὕστερον ἐπεμβλη-* P 635
*θέντος ὑγροῦ· οὕτως εἰ ὃν τόπον κατεῖχεν Σωκράτης ὅτ' ἔζη,
τοῦτον ἕτερος νῦν κατέχει, ἔστι τις τόπος. καὶ ἄλλως· εἰ ἔστι* 9
*τι σῶμα, καὶ τόπος ἔστιν· ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον, τὸ ἄρα δεύ-
τερον. πρὸς τούτοις εἰ ὅπου τὸ κοῦφον φύσει φέρεται, ἐκεῖ τὸ
βαρὺ φύσει οὐ φέρεται, ἔστιν ἴδιος τοῦ κούφου καὶ τοῦ βαρέος
τόπος* o)*· ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον, τὸ ἄρα δεύτερον. τό γέ τοι πῦρ
φύσει κοῦφον καθεστὼς ἀνωφόρον ἐστί, καὶ τὸ ὕδωρ φύσει βαρὺ
τυγχάνον κάτω βρίθει, καὶ οὔτε τὸ πῦρ κάτω φέρεται οὔτε τὸ ὕδωρ
ἄνω ᾄττει. ἔστιν ἄρα ἴδιος καὶ τοῦ φύσει κούφου καὶ τοῦ φύσει βαρέος
τόπος. ὥσπερ τε εἰ τὸ ἐξ οὗ τι γίγνεται, ἔστι, καὶ τὸ ὑφ' οὗ τι* 10
*γίγνεται, καὶ τὸ δι' ὅ· οὕτως ὑπάρχοι ἂν καὶ τὸ ἐν ᾧ τι γίγνεται.
ἔστι δὲ τὸ ἐξ οὗ τι γίνεται οἷον ὕλη, καὶ τὸ ὑφ' οὗ οἷον τὸ
αἴτιον* p)*, καὶ τὸ δι' ὃ καθάπερ τὸ τέλος· ἔστιν ἄρα καὶ τὸ ἐν
ᾧ τι γίγνεται, τουτέστιν ὁ τόπος. οἵ τε παλαιοὶ καὶ τὰ ὅλα* 11
*διακοσμήσαντες ἀρχὴν τῶν πάντων ὑπέθεντο τόπον. κἀντεῦθεν
ὁρμηθεὶς ὁ Ἡσίοδος* q) *ἀνεφώνησεν*

sunt enim loci partes sex istae extensiones, neque fieri potest ut, si sit aliqua ex partibus, non illud quoque sit, cuius sunt partes. sunt autem in rerum natura supra et infra et dextra et sinistra et ante et pone; est ergo locus. 8. verumenimvero si, ubi erat Socrates, nunc est alius, ut Platon mortuo Socrate; est ergo locus. quomodo enim humore exinanito, qui erat in amphora, et alio infuso, dicimus amphoram esse locum et prioris humoris et eius qui postea fuit immissus; ita si, quem locum tenebat Socrates cum viveret, eum nunc tenet alius, est aliquis locus. 9. et aliter: si est aliquod corpus, est et locus: atqui est primum, ergo et secundum. ad haec accedit quod si, quo leve fertur natura, illuc grave natura non fertur, est proprius locus eius quod est leve et eius quod est grave; atqui primum, ergo etiam secundum. ignis quidem certe cum sit natura levis, sursum fertur, et aqua cum sit gravis natura, deorsum tendit, et neque ignis deorsum fertur neque aqua sursum emicat et extollitur. est ergo proprius locus et eius quod est natura leve et eius quod est grave natura. 10. et quomodo si est id ex quo fit aliquid, et id a quo fit aliquid, et id propter quod; ita etiam fuerit id, in quo fit aliquid. est autem id ex quo fit aliquid ut materia, et id a quo ut causa, et id propter quod ut finis; est ergo etiam illud in quo fit aliquid, hoc est locus. 11. veteresque qui rerum universitatis ordinationem descripsere, posuerunt locum universorum principium. hinc motus exclamavit Hesiodus

---

n) *ἄνω καὶ κάτω*] ita ms Ciz., licet *καί* in editis exciderat.

o) *ἴδιος τοῦ κούφου καὶ τοῦ βαρέος τόπος*] vide Aristotelem de coelo P 635
4 3 sq.

p) *οἷον τὸ αἴτιον*] nota causam efficientem a Sexto causam dici *κατ' ἐξοχήν*, ut infra sect. 17.

q) *ὁ Ἡσίοδος*] versus ex eius Theogonia 115, quos adduxerat etiam libro superiore sect. 8. vide etiam huius praesentis libri sect. 18. eosdem Hesiodi versus laudat, ubi de natura disserit, Aristoteles 4 1 Physic.

ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί,

χάος λέγων τὸν χωρητικὸν τῶν ὅλων τόπον· μὴ ὑποκειμένου γὰρ τούτου οὔτε γῆ οὔτε ὕδωρ οὔτε τὰ λοιπὰ τῶν στοιχείων, οὐχ
12 ὁ σύμπας κόσμος ἐδύνατο συστῆναι. κἂν κατ' ἐπίνοιαν δὲ ἅπαντα ἀνέλωμεν, ὁ τόπος οὐκ ἂν ἀναιρεθήσεται, ἐν ᾧ ἦν τὰ πάντα, ἀλλ' ὑπομένει, τὰς τρεῖς ἔχων διαστάσεις, μῆκος βάθος πλάτος χωρὶς ἀντιτυπίας· τοῦτο γὰρ ἴδιον ἦν σώματος [r]). καὶ ἄλλα δὲ εἰώθασι τοιαῦτα οἱ δογματικοὶ τῶν φιλοσόφων διεξέρχεσθαι πρὸς
13 τὸ καταστῆσαι τὴν ὕπαρξιν τοῦ τόπου. πάντα δὲ μᾶλλον ἢ τοῦτο δύνανται ποιεῖν· τό τε γὰρ ἀπὸ τῶν μερῶν τοῦ τόπου [s]) θέλειν ἐπιλογίζεσθαι τὸ καὶ τὸν τόπον [t]) ὑπάρχειν, τελέως ἐστὶ μειρακιῶδες. ὁ γὰρ μὴ διδοὺς αὐτοῖς εἶναι τὸ ὅλον, οὗτος οὐδὲ τὰ μέρη συγχωρήσει τοῦ ὅλου. καὶ ἄλλως ἐπεὶ τὰ τινὸς μέρη αὐτὸ ἐκεῖνό ἐστιν οὗ τὰ μέρη καθέστηκε [u]), δυνάμει ὁ λέγων 'εἰ ἔστι τὰ μέρη τοῦ τόπου, ἔστιν ὁ τόπος' τοῦτό φησιν 'εἰ ἔστιν ὁ τόπος, ἔστιν ὁ τόπος'· ὅπερ ἦν ἄτοπον. αὐτὸ γὰρ τὸ ζητούμε-
14 νον εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν ὡς ἀζήτητον παρείληπται. τὸ δ' αὐτὸ
P 636 ῥητέον καὶ ὅταν ἐκ τοῦ ἐν ᾧ ἦν Σωκράτης [x]), νῦν εἶναι Πλάτωνα, συνάγωσι τὴν ὕπαρξιν τοῦ τόπου· ἡμῶν γὰρ ζητούντων εἰ ἔστι τι ὁ τόπος [y]) ἐν ᾧ ἐστι τὸ σῶμα, διαφέρων αὐτοῦ τοῦ ἐν αὐτῷ λεγομένου περιέχεσθαι σώματος, ἐκεῖνοι ὡς ὁμόλογον ἡμῖν ἀντιφωνοῦσι τὸ ἐν τόπῳ γεγονέναι Σωκράτην καὶ τὸ ἐν τούτῳ νῦν

exortum chaos est primum, dehinc pectore lata
tellus, cunctorum semper firmissima sedes,

ubi chaos appellat locum, qui omnia continet: nam nisi is fuerit subiectus, neque terra neque aqua neque reliqua elementa nec universus mundus poterit consistere. 12. quodsi etiam cogitatione omnia sustulerimus, locus minime tolletur, in quo sunt omnia, sed manebit tres habens dimensiones et intervalla, longitudinem profunditatem latitudinem absque resistentia: hoc enim est proprium corporis. aliaque huiusmodi solent recensere dogmatici philosophi ad constituendam ac confirmandam loci existentiam. 13. omnia autem magis quam hoc possunt facere: a partibus enim loci hoc velle colligere quod sit locus, est plane puerile. qui enim non dat eis esse totum, is neque partes concedet totius. et alioqui quoniam alicuius partes sunt illud ipsum cuius sunt partes, qui dicit 'si sunt partes loci, est locus', potestate idem profert ac si dicat 'si est locus, est locus'; hoc autem est absurdum. id enim quod in quaestione est, ad probandum illud ipsum assumitur, perinde ac si de illo non quaereretur. 14. idem dicendum est etiam, quando ex eo, quod in quo erat Socrates, in eo nunc sit Plato, colligunt loci existentiam: nobis enim quaerentibus an aliquid sit locus in quo est corpus, differens ab eo corpore in quo dicitur comprehendi, illi, tamquam de eo nobis iam constaret, re-

---

r) τοῦτο γὰρ ἴδιον σώματος] confer ad 3 Pyrrhon. sect. 39.

s) ἀπὸ τῶν μερῶν τοῦ τόπου] ut sunt dextrum sinistrum superius inferius etc. supra sect. 7.

t) τὸ καὶ τὸν τόπον] articulum τὸν ex ms Ciz. revocavi.

u) καθέστηκε] hoc loco interpungendum, et vocula δυνάμει referenda non ad praecedentia verba sed ad id quod sequitur, τοῦτό φησιν.

P 636 x) ἐν ᾧ ἦν Σωκράτης] supra sect. 8.

y) εἰ ἔστι τι ὁ τόπος] articulus ὁ iterum in editis exciderat, quem servavit ms Ciz.

περιέχεσθαι Πλάτωνα. ὅτι μὲν γὰρ λέγομεν ἀφελῶς ἐν Ἀλεξαν- 15
δρείᾳ [z]) εἶναί τινα καὶ ἐν γυμνασίῳ καὶ ἐν τῇ σχολῇ, ὁμόλογον·
ἀλλ᾽ ἔστιν ἡμῖν ἡ σκέψις οὐ περὶ τοῦ κατὰ πλάτος ἀλλὰ περὶ
τοῦ κατὰ περιγραφὴν τόπου, πότερον ἔστιν ἢ ἐπινοεῖται μόνον.
καὶ εἰ ἔστι, ποταπὸν τὴν φύσιν, ἆρά γε σωματικὸν ἢ ἀσώμα-
τον, καὶ ἐν τόπῳ περιεχόμενον ἢ οὐδαμῶς. ὧν οὐδὲν ἴσχυσαν
παραστῆσαι οἱ ταῖς προειρημέναις ὑπομνήσεσι χρώμενοι. κοῦφόν 16
τε φύσει οὐ δίδοται εἶναι τὸ σῶμα, ἵνα καὶ εἰς ἴδιον φέρηται
τόπον. ἀλλὰ καὶ τὸ δοκοῦν εἶναι τοιοῦτον, ὑπ᾽ ἄλλης τινὸς αἰ-
τίας [a]) καὶ κατηναγκασμένης εἴς τινας ἀνωθεῖται τόπους. εἶτα
κἂν δοθῇ φύσει τυγχάνειν κοῦφον καὶ φύσει βαρύ, πάλιν οὐδὲν
ἧττον ἀπορήσεται τὸ εἰς τί φέρεται, ἆρα εἴς γε σῶμά τι ἢ κε-
νὸν ἢ πέρας [b]) ἢ ἄλλο τι διαφερούσης μετεσχηκὸς φύσεως. ναί· 17
ἀλλ᾽ εἰ ἔστι τὸ ἐξ οὗ [c]) καὶ τὸ ὑφ᾽ οὗ καὶ τὸ δι᾽ ὅ, εἴη ἂν καὶ
τὸ ἐν ᾧ. οὐ πάντως φήσομεν. εἰ γὰρ ἀπορεῖται τὸ ἐξ οὗ τι γί-
νεται, τουτέστι τὸ πάσχον, καὶ τὸ ὑφ᾽ οὗ, καθάπερ τὸ αἴτιον,
καὶ καθόλου τὸ γίνεσθαι καὶ τὸ φθείρεσθαι ἢ κοινότερον κινεῖ-
σθαι, ἀνάγκη συνηπορῆσθαι καὶ τὸ ἐν ᾧ. τὸ δ᾽ ὅτι ταῦτ᾽ ἠπό-
ρηται, καὶ πρότερον ἐδείξαμεν [d]) περὶ τοῦ ποιοῦντος καὶ πάσχον-

spondent Socratem fuisse in loco et in eo nunc contineri Platonem. 15. nam quod simpliciter quidem dicamus aliquem esse Alexandriae et in gymnasio et in schola, inter nos convenit; at a nobis sceptice disputatur non de loco latius accepto, sed de loco corpus circumscribente, sitne an solum cogitetur; et si sit, cuiusmodi sit natura, resne corporea an incorporea, et in loco comprehensa, an non. quorum nihil potuerunt ostendere qui prius dictis utuntur argumentis. 16. neque conceditur dari corpus natura leve, ut feratur in locum proprium. sed et quod videtur esse eiusmodi, ab aliqua alia et coacta causa ad quaedam loca protruditur. deinde etiam si concedatur esse aliquod natura leve et natura grave, rursus nihilominus dubitabitur ad quidnam feratur, num ad aliquod corpus, an ad inane, an ad extremitatem, an ad aliquid aliud particeps diversae naturae. 17. at certe, inquiunt, si est id ex quo et id a quo et id propter quod, fuerit etiam id in quo. non omnino, dicemus. nam si dubitatur de eo ex quo fit aliquid, hoc est de patiente, et de eo a quo, nempe de causa, et in summa de eo num aliquid oriatur vel intereat, aut communius dicamus, num aliquid moveatur, necesse est simul dubitari etiam de eo in quo est. quod autem de his dubitetur, prius quoque ostendimus,

---

z) *ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*] cave ex hoc loco colligas Sextum ista disputasse Alexandriae, cuius urbis mores et dialectum a suis distinguit 3 Pyrrhon. sect. 221 et contra Grammaticos sect. 213. sed videtur urbem illam hoc loco et infra sect. 95 exempli loco afferre, non modo quod celeberrima esset, sed et quod Aenesidemus, quem libenter sequitur, docuisset Alexandriae, et quod praecipuae dogmaticorum, quos oppugnat, scholae tum temporis Alexandriae florerent. sic infra sect. 89 exempli loco producit aliquem versantem Rhodi, unde neutiquam firmiter colligas Rhodi eum haec vel scripsisse vel disseruisse.

a) *ὑπ᾽ ἄλλης τινὸς αἰτίας*] sic gravitatem et levitatem recentior philosophia non suspendit ab insita qualitate, sed ab impressa extrinsecus vi. confer Gassendum in physiologia Epicuri, ubi de motu rerum concretarum p. 244 sq. oppugnat autem hoc loco Sextus ea quae attulerat sect. 9.

b) *ἢ πέρας*] extremitatem sive superficiem extremam alicuius corporis. infra sect. 24. 27 sq.

c) *εἰ ἔστι τὸ ἐξ οὗ*] iam eludit argumentum quod fuit sect. 10.

d) *πρότερον ἐδείξαμεν*] libro superiore sect. 207 sq., ubi disputat nullam dari causam, et sect. 267 sq. nihil esse quod patiatur.

τος διεξελθόντες, καὶ ὕστερον διδάξομεν e) περὶ γενέσεως καὶ 18 φθορᾶς, καὶ πρὸ τούτων ἔτι περὶ κινήσεως σκεπτόμενοι. ὁ μὲν γὰρ εἰπών f)

ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος

ἐξ αὑτοῦ περιτρέπεται· ἐρομένου γάρ τινος αὐτόν, ἐκ τίνος γέγονε τὸ χάος, οὐχ ἕξει λέγειν. καὶ τοῦτό φασιν ἔνιοι αἴτιον γε- 19 γονέναι Ἐπικούρῳ τῆς ἐπὶ τὸ φιλοσοφεῖν ὁρμῆς. κομιδῇ γὰρ μει- P 637 ρακίσκος g) ὢν ἤρετο τὸν ἐπαναγινώσκοντα αὐτῷ γραμματιστὴν h) "ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ'", ἐκ τίνος τὸ χάος ἐγένετο, εἴπερ πρῶτον ἐγένετο. τούτου δὲ εἰπόντος μὴ αὐτοῦ ἔργον εἶναι τὰ τοιαῦτα διδάσκειν ἀλλὰ τῶν καλουμένων φιλοσόφων· τοίνυν, ἔφησεν i) ὁ Ἐπίκουρος, ἐπ' ἐκείνους μοι βαδιστέον ἐστίν, εἴπερ αὐτοὶ τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν ἴσασιν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐδὲν ἱκνούμενον λέγεται εἰς τὸ ὑπάρχειν τι τὸν τόπον, ἐκ τούτων ἤδη 20 γνώριμον. ἐπισυναπτέον δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ ἀπὸ τῆς σκέψεως. εἰ γάρ ἐστί τις ὑποδεκτικὸς τοῦ σώματος τόπος, ἤτοι σῶμά ἐστιν οὗτος ἢ κενόν k). καὶ σῶμα μὲν οὐκ ἔστιν ὁ ὑποδεκτικὸς τοῦ σώματος τόπος· εἰ γὰρ πᾶν σῶμα ὀφείλει ἐν τόπῳ εἶναι, ὁ δὲ τόπος ἐστὶ σῶμα, ἔσται ὁ τόπος ἐν τόπῳ, κἀκεῖνος πάλιν ἐν τρίτῳ καὶ ὁ τρίτος ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ οὕτως ἐπ' ἄπειρον. οὐ

cum disceptaremus de efficiente et patiente, et postea docebimus, de ortu et interitu et ante ea adhuc de motu consideraturi. 18. nam qui dixit

exortum chaos est primum, dein pectore lata
tellus, cunctorum sedes,

ex se ipso evertitur: nam si quispiam eum roget, ex quo ortum sit chaos, non poterit dicere. idque nonnulli narrant fuisse causam Epicuro, cur se contulerit ad philosophiam. 19. nam cum esset adhuc adolescens, rogavit grammaticum qui ei legebat 'exortum chaos est primum', ex quonam ortum esset chaos, siquidem ortum esset primum. cum is autem dixisset, non esse suum munus ea docere, sed eorum qui vocantur philosophi; ergo, intulit Epicurus, ad illos est mihi accedendum, siquidem sciunt rerum veritatem. sed quod nihil quidem dicatur quod pertineat ad probandum quod sit locus, ex his iam est evidens. 20. eis autem sunt adiungenda et quae dicuntur a Scepticis. nam si est aliquis locus qui suscipiat, is est aut corpus aut inane; et corpus quidem non est locus, qui suscipit corpus: nam si omne corpus debet esse in loco, locus autem est corpus; erit locus in loco, et ille rursus

e) ὕστερον διδάξομεν] infra sect. 310 sq. huius libri.

f) ὁ μὲν γὰρ εἰπών] Hesiodus, quem sect. 11 in testimonium citaverat.

g) κομιδῇ μειρακίσκος] annum natus vix quartum et decimum aetatis, quo se ἐφάψασθαι φιλοσοφίας testatur ipse Epicurus apud Laërtium 10 2.

P 637 h) γραμματιστήν] literatorem, qui rem docebat grammaticam, caeteris vero disciplinis non ita imbutus erat instar illius Romani apud Gellium 20 10, a quo rogatus quid essent haec Enniana, *ex iure manum consertum*, respondit: *aut erras, adolescens, aut ludis: rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo.*

i) ἔφησεν] mc Ciz. ἐφέστηκεν. rem eandem narrat Laërtius 10 3 ex Apollodori Epicurei libro primo de Epicuri vita, ex quo illud etiam hausisse Sextus noster videtur: Ἀπολλόδωρος ὁ Ἐπικούρειος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τοῦ Ἐπικούρου βίου φησὶν ἐλθεῖν αὐτὸν ἐπὶ φιλοσοφίαν καταγνόντα τῶν σοφιστῶν καὶ γραμματιστῶν, ἐπειδὴ μὴ ἐδυνήθησαν ἑρμηνεῦσαι αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ παρ' Ἡσιόδῳ χάους.

k) ἤτοι σῶμά ἐστιν οὗτος ἢ κενόν] confer 3 Pyrrhon. sect. 134 et infra sect. 34 huius libri.

τοίνυν σῶμά ἐστιν ὁ ὑποδεκτικὸς τοῦ σώματος τόπος. εἰ δὲ κε- 21
νόν ἐστιν ὁ ὑποδεκτικὸς τοῦ σώματος τόπος, ἤτοι μένει τοῦτο
τὸ κενὸν ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ σώματος ἢ μεθίσταται ἢ φθείρε-
ται. καὶ εἰ μὲν μένει ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ σώματος l), ἔσται κενὸν
ἅμα καὶ πλῆρες· ᾗ μὲν μένει, κενόν, ᾗ δὲ ἐπιδέχεται τὸ σῶμα,
πλῆρες. ἀδιανόητον δέ γε τὸ αὐτὸ κενόν τε καὶ πλῆρες λέγειν.
τοίνυν οὐ μένει τὸ κενὸν ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ σώματος. εἰ δὲ 22
μεθίσταται τὸ κενόν, ἔσται σῶμα τὸ κενόν· τὸ γὰρ μεθιστά-
μενον τόπον ἐκ τόπου σῶμά ἐστιν. οὐχὶ δέ γε σῶμά ἐστι τὸ
κενόν· ὥστε οὐδὲ μεθίσταται ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ σώματος. καὶ
ἄλλως εἰ μεθίσταται τοῦ σώματος ἐπιόντος, οὐκέτι δέξεται τὸ
σῶμα· ὃ καὶ αὐτὸ τῶν ἀτόπων. λείπεται ἄρα λέγειν φθείρεσθαι 23
τὸ κενόν, ὃ πάλιν ἀδύνατον· εἰ γὰρ φθείρεται, ἐν μεταβολῇ καὶ
κινήσει γίνεται, καὶ εἰ φθείρεται, γενητόν ἐστι. τὸ δ' ἐν μετα-
βολῇ καὶ κινήσει γινόμενον γενητόν τε καὶ φθαρτόν, σῶμα
καθέστηκεν· ὥστε οὐδὲ φθείρεται τὸ κενόν. καὶ οὕτως, εἰ μήτε
σῶμά ἐστιν ὁ τόπος, ὡς παρεστήσαμεν, μήτε κενόν, ὡς ὑπεμνή-
σαμεν, οὐκ ἂν εἴη τις τόπος. πρὸς τούτοις ἔτι εἰ ὁ τόπος πε- 24
ριεκτικὸς νοεῖται τοῦ σώματος m), τὸ δὲ περιέχον ἐκτός ἐστι τοῦ
περιεχομένου· κατ' ἀνάγκην εἰ ἔστιν ὁ τόπος, ὀφείλει τι τούτων
τυγχάνειν, ὧν τὸ μέν ἐστιν ὕλη, τὸ δὲ εἶδος, τὸ δὲ μεταξὺ διά-
στημα τῶν ἐσχάτων τοῦ σώματος περάτων, τὰ δὲ πέρατα ἔσχατα.
ὕλη μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴη ὁ τόπος κατὰ πολλοὺς τρόπους, οἷον 25
ἐπεὶ αὕτη μὲν σεσωμάτωται, ὁ δὲ τόπος οὐ σεσωμάτωται. καὶ P 638
ἡ μὲν ὕλη μέτεισιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὁ δὲ τόπος οὐ μετέρ-
χεται ἀπὸ τόπου ἐπὶ τόπον. καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὕλης λέγομεν ὅτι

in tertio et tertius in quarto et sic in infinitum. non est ergo corpus locus qui suscipit corpus. 21. si autem est inane locus, qui suscipit corpus; aut manet hoc inane, ipsum ingrediente corpore, aut abscedit aut corrumpitur. ac siquidem manet corpore ipsum ingrediente, erit simul inane et plenum; quatenus quidem manet, inane, quatenus autem suscipit corpus, plenum. incogitabile autem est idem dicere inane et plenum. non manet ergo inane corpore ipsum ingrediente. 22. si autem abscedit inane, inane erit corpus: quod enim locum loco commutat, est corpus. inane autem non est corpus; quamobrem non recedit, ipsum subeunte corpore. et alioqui si recedit adveniente corpore, nequaquam amplius suscipiet corpus. quod ipsum quoque est absurdum. 23. restat ergo ut dicatur inane interire, quod rursus non potest fieri: nam si interit, est in mutatione et motu; et si interit, in ipsum cadit ortus et generatio. quod autem est in mutatione et motu et in quod cadit ortus et interitus; est corpus; quamobrem nec interit inane. et sic, si neque locus est corpus, ut ostendimus, neque inane, ut admonuimus; non fuerit ullus locus. 24. ad haec accedit, quod si locus intelligitur comprehendere corpus, id autem quod continet, est extra id quod continetur; necessario si est locus, debet esse aliquid ex his, ut sit vel materia vel forma vel intervallum intermedium inter extremos fines corporis: fines enim sunt extrema. 25. atque materia quidem non fuerit locus, quod constat multis modis, ut quoniam ipsa est corpore praedita, locus vero non est corpore praeditus. et materia transit a loco in locum, locus autem non transit a loco in locum.

---

l) *ἢ μεθίσταται ἢ φθείρεται. καὶ εἰ μὲν μένει ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ σώματος*] haec verba non legit Hervetus et desiderantur in ms Ciz. librarii incuria, quoniam superius comma eodem vocabulo *σώματος* clauditur.

***m)* *νοεῖται τοῦ σώματος*] articulum revocavi e ms Savil.**

πρότερον μὲν ἦν ἀήρ, νῦν δὲ πυκνωθεῖσα γέγονεν ὕδωρ, ἢ ἀνά-
παλιν πρότερον μὲν ὕδωρ ἦν, νῦν δὲ λεπτυνθεῖσα γέγονεν ἀήρ.
ἐπὶ δὲ τοῦ τόπου οὐ λέγομεν τοῦτο, ἀλλ' ὅτι πάλαι μὲν ἦν ἐν
αὐτῷ ἀήρ*), νῦν δέ ἐστιν ἐν αὐτῷ ὕδωρ. οὐ τοίνυν δύναται
26 ὕλη ὁ τόπος νοεῖσθαι. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ εἶδος· τὸ γὰρ εἶδος
ἀχώριστόν ἐστι τῆς ὕλης, καθάπερ ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος ἀχώριστόν
ἐστι τοῦ ὑποκειμένου χαλκοῦ. ὁ δὲ τόπος χωρίζεται τοῦ σώμα-
τος· μεταβαίνει γὰρ ἐκεῖνο καὶ εἰς ἕτερον μεθίσταται τόπον, μὴ
συμμεταβαίνοντος αὐτῷ τοῦ ἐν ᾧ περιείχετο τόπου. ὥστε εἰ τὸ
μὲν εἶδος ἀχώριστόν ἐστι τῆς ὕλης, ὁ δὲ τόπος χωρίζεται ταύ-
της· οὐκ ἂν εἴη τὸ εἶδος ὁ τόπος. καὶ πάλιν τὸ μὲν εἶδος συμ-
μεταβαίνει τῇ ὕλῃ, ὁ δὲ τόπος, ὡς προεῖπον, οὐ συμμεταβαίνει
27 τῷ σώματι· τοίνυν οὐδὲ εἶδός ἐστιν ὁ τόπος. ὡσαύτως δὲ οὐδὲ
τὸ μεταξὺ τῶν περάτων διάστημα· τοῦτο γὰρ περιέχεται πρὸς
τῶν περάτων. ὁ δὲ τόπος οὐ βούλεται περιέχεσθαι ὑπό τινος,
ἀλλ' ἑτέρων εἶναι περιεκτικός. εἶτα πέρας ἐστὶ τοῦ σώματος ἡ
ἐπιφάνεια. τὸ δὲ μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν διάστημα οὐκ ἄλλο τί
ἐστιν ἢ τὸ πεπερατωμένον σῶμα. εἰ οὖν φαμεν τὸ μεταξὺ τῶν
πεπερατωμένων σωμάτων τόπον εἶναι, ἔσται σῶμα ὁ τόπος· ὅπερ
28 ἐστὶν ἀπεμφαῖνον. λείπεται οὖν λέγειν, ὅτι τὰ ἔσχατα τοῦ σώ-
ματος πέρατά ἐστι τόπος, ὃ καὶ αὐτὸ τῶν ἀδυνάτων, ἐπείπερ
τὰ μὲν ἔσχατα τοῦ σώματος συνεχῆ ἐστι τῷ σώματι καὶ μέρη
αὐτοῦ καὶ ἀχώριστα. ὁ δὲ τόπος οὔτε συνεχής ἐστι τῷ σώματι
οὔτε μέρος αὐτοῦ οὔτε ἀχώριστος τοῦ σώματος. οὐκ ἄρα οὐδὲ
29 τὰ ἔσχατα τῶν σωμάτων ἐστὶν ὁ τόπος. εἰ δὲ μήτε ὕλη ὁ τόπος
ἐστὶ μήτε τὸ εἶδος μήτε τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν περάτων μήτ'

et de materia dicimus quod prius erat aër, nunc autem condensata facta est aqua, aut contra prius erat aqua, nunc autem attenuata facta est aër. de loco autem non hoc dicimus, sed quod pridem in eo fuit aër, nunc autem in ipso est aqua. non potest ergo locus intelligi materia. 26. sed neque forma: est enim forma inseparabilis a materia, ut in statua est inseparabilis ab aere subiecto. locus autem separatur a corpore: illud enim transit et migrat in alterum locum, non simul cum eo transeunte loco in quo continebatur. quamobrem si forma quidem separari non potest a materia, locus autem ab ea separatur; locus minime erit forma. et rursus forma quidem simul transit cum materia, locus autem, ut prius dixi, non simul transit cum corpore; ergo nec locus est forma. 27. similiter nec intervallum quod intercedit inter fines: id enim continetur a finibus. locus autem non vult contineri ab aliquo, sed alia continere. deinde superficies est finis sive extremum corporis. intervallum autem quod est post superficiem, non est aliud quam finitum corpus. si itaque locum esse dicimus intervallum quod intercedit inter corporum fines, erit locus corpus; quod quidem est absurdum. 28. restat ergo ut dicatur, quod extremi fines corporis sunt locus. quod ipsum quoque non potest fieri, quoniam extrema corporis continenter adhaerentia ipsi sunt et eius partes et ab eo non possunt separari. locus autem neque continenter adhaeret corpori neque est pars eius neque inseparabilis a corpore. neque ergo extrema corporum sunt locus. 29. si ergo locus neque est materia neque forma neque intervallum intercedens inter

---

P 609 *) πάλαι μὲν ἦν ἐν αὐτῷ ἀήρ] ms Ciz. ἐν αὐτῷ ἦν. respicit Sextus locum Aristotelis 4 Phys. 1 ὅτι μὲν οὖν ἔστιν ὁ τόπος, δοκεῖ δῆλον εἶναι ἐκ τῆς ἀντιμεταστάσεως. ὅπου γάρ ἐστι νῦν ὕδωρ, ἐνταῦθα ἐξελθόντος ὥσπερ ἐξ ἀγγείου πάλιν ἀὴρ ἔνεστιν etc.

αὖ τὰ ἔσχατα [o]) τοῦ σώματος, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστιν ἄλλο
ἐπινοεῖν· ῥητέον μηδὲν ὑπάρχειν τόπον. ναί, φασὶν οἱ ἀπὸ τοῦ 30
περιπάτου [p]) φιλόσοφοι. ἀλλὰ τόπος ἐστὶ τὸ πέρας τοῦ περιέχον-
τος σώματος· τῆς γὰρ γῆς ὕδατι περιεχομένης καὶ τοῦ ὕδατος
ἀέρι περιεχομένου καὶ τοῦ ἀέρος πυρὶ καὶ τοῦ πυρὸς οὐρανῷ·
ὃν τρόπον τὸ τοῦ ἀγγείου πέρας τόπος ἐστὶ τοῦ ἐν τῷ ἀγγείῳ
σώματος· οὕτω καὶ τὸ τοῦ ὕδατος πέρας ἐστὶ τόπος τῆς γῆς
καὶ τὸ τοῦ ἀέρος πέρας ἐστὶ τόπος τοῦ ὕδατος καὶ τὸ τοῦ πυρὸς
πέρας ἔσται τοῦ ἀέρος καὶ τὸ τοῦ οὐρανοῦ πέρας τόπος ἔσται P 639
τοῦ πυρός. αὐτὸς μέντοι ὁ οὐρανὸς κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη [q]) 31
οὐκέτ' ἐστὶν ἐν τόπῳ, ἀλλ' αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ καὶ τῇ οἰκείᾳ ἰδιό-
τητι. ἐπεὶ γὰρ τόπος ἐστὶ τὸ ἔσχατον τοῦ περιέχοντος σώματος
πέρας, ἐκτὸς δὲ τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τοῦτον τὸν φιλόσοφον οὐδέν
ἐστιν· ἵνα καὶ τὸ τούτου πέρας γένηται τόπος οὐρανοῦ, ἀνάγκη
καὶ τὸν οὐρανὸν ὑπὸ μηδενὸς περιεχόμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι καὶ
τοῖς οἰκείοις περιέχεσθαι πέρασιν, ἀλλὰ μὴ ἐν τόπῳ τυγχάνειν.
ὅθεν οὐδέ που ὄν ἐστιν ὁ οὐρανός. τὸ γάρ που ὂν αὐτό τέ ἐστιν 32
ἐκεῖνο καὶ ἕτερον τοῦ ὅπου ἐστίν [r]). ὁ δὲ οὐρανὸς οὐδὲν ἔχει
ἕτερον παρ' αὐτὸν ἔξωθεν. διόπερ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ ὢν οὐδέ που
γενήσεται. ὅσον δὲ ἐπὶ τοῖς οὕτω λεγομένοις ὑπὸ τῶν Περιπατητι- 33
κῶν, κινδυνεύει [s]) ὁ πρῶτος θεὸς τόπος εἶναι πάντων [t])· κατὰ

fines neque ipsi fines sive extrema corporis, praeter haec autem nihil aliud potest cogitari; dicendum est nihil esse locum. 30. imo vero, inquiunt Peripatetici, locus est finis corporis continentis: nam cum terra contineatur ab aqua et aqua contineatur ab aëre et aër ab igne et ignis a coelo: quo modo finis vasis est locus corporis quod est in vase: ita etiam finis aquae est locus terrae, finis aëris est locus aquae et finis ignis erit finis aëris et finis coeli erit locus ignis. 31. ipsum vero coelum, ut sentit Aristoteles, non est utique in loco, sed ipsum in se ipso et sua proprietate. nam quoniam locus est extremus finis corporis continentis, extra coelum vero ex illius philosophi sententia nihil est cuius finis sit locus coeli; necesse igitur est coelum quoque, ut quod a nullo contineatur, esse in se ipso, et contineri a propriis finibus, non autem esse in loco. unde nec alicubi est coelum. 32. nam quod est alicubi, est et ipsum illud et diversum ab illo ubi est. coelum autem nihil habet alterum extrinsecus praeter se ipsum. quamobrem cum ipsum sit in se ipso, nusquam erit. 33. quod porro attinet ad ea quae disputantur a Peripateticis, primus deus venit in periculum ne

---

o) *μήτε αὖ τὰ ἔσχατα*] ita legendum ex ms Ciz. pro *αὐτά*. paullo ante pro *ἀχώριστος τοῦ σώματος* in ms Savil. *ἀχώριστον*.

p) *οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου*] confer dicta ad 3 Pyrrhon. sect. 131.

q) *κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη*] hoc est Aristotelis scitum lib. 4 Physic. c. 7 P 630
ᾧ μὲν οὖν σώματί ἐστί τι ἐκτὸς σῶμα περιέχον αὐτό, τοῦτό ἐστιν ἐν τόπῳ, ᾧ δὲ μή, οὔ. idem mox de coelo ita suam exponit sententiam: *ὁ δ' οὐρανὸς οὔ που ὅλος, οὐδ' ἔν τινι τόπῳ ἐστίν, εἴ γε μηδὲν αὐτὸν περιέχει σῶμα – ἐν τῷ οὐρανῷ πάντα· ὁ γὰρ οὐρανὸς τὸ πᾶν ἴσως. ἔστι δὲ ὁ τόπος οὐχ ὁ οὐρανός, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τι τὸ ἔσχατον καὶ ἁπτόμενον τοῦ κινητοῦ σώματος πέρας ἠρεμοῦν.*

r) *καὶ ἕτερον τῷ ὅπου ἐστίν*] ms Ciz. *ἕτερον τὸ ὅσον ὅπου ἐστίν*. requiritur *ἕτερον τοῦ* [quod restituimus].

s) *κινδυνεύει*] frequenter hoc sensu verbum istud usurpatum leges apud Platonem.

t) *τόπος εἶναι πάντων*] ita ms Savil. pro *πάντως*. in Herveti versione et ms Ciz. verba illa *τόπος εἶναι* usque ad *ὁ πρῶτος θεός* male omissa sunt. deum Hebraei non dubitant, quia a nullo continetur, ipse vero

γὰρ Ἀριστοτέλην [u]) ὁ πρῶτος θεός ἦν τὸ πέρας τοῦ οὐρανοῦ. ἤτοι οὖν ὁ θεὸς ἕτερόν τί [x]) ἐστι παρὰ τὸ οὐράνιον πέρας ἢ αὐτὸ ἐκεῖνο ὁ θεός ἐστι. καὶ εἰ μὲν ἕτερόν ἐστι [y]) παρὰ τὸ οὐράνιον πέρας, ἔσται τι ἕτερον ἐκτὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ τούτου πέρας τόπος γενήσεται οὐρανοῦ. καὶ ταύτῃ δώσουσιν οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλη ἐν τόπῳ περιέχεσθαι τὸν οὐρανόν, ὅπερ οὐχ ὑπομένουσιν [z]), ἀνθεστῶτες ἑκατέρῳ τούτων, τῷ τε εἶναί τι ἐκτὸς οὐρανοῦ καὶ τῷ τὸν οὐρανὸν ἐν τόπῳ περιέχεσθαι [a]). εἰ δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ οὐρανίῳ πέρατι ὁ θεός· ἐπεὶ τὸ τοῦ οὐρανοῦ πέρας τόπος ἐστὶ πάντων τῶν ἐντὸς οὐρανοῦ, ἔσται κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη
34 ὁ θεὸς πάντων τόπος. ὃ καὶ αὐτὸ [b]) τῶν ἀπεμφαινόντων. καθόλου τε εἴπερ τὸ τοῦ ἐμπεριέχοντος σώματος πέρας τόπος ἐστὶ τοῦ ἐμπεριεχομένου, τοῦτο τὸ πέρας ἤτοι σῶμά ἐστιν ἢ ἀσώματον. καὶ εἰ μὲν σῶμά ἐστιν· ἐπεὶ πᾶν σῶμα ὀφείλει ἐν τόπῳ εἶναι [c]), ἔσται ὁ τόπος ἐν τόπῳ καὶ οὐκέτι τόπος [d]). εἰ δὲ ἀσώματόν ἐστι

sit rerum universitatis locus: nam secundum Aristotelem primus deus est finis coeli. aut ergo deus erit aliquid aliud quam extremum coeli, aut illud ipsum deus erit. atque siquidem est aliquid ab extremo coeli diversum, erit aliquid aliud extra coelum et erit eius finis locus coeli. et ea ratione dabit Aristoteles coelum comprehendi in loco; quod quidem non patitur, cum adversus utrumque horum pugnet, nempe et quod sit aliquid extra coelum et quod coelum loco contineatur. si autem deus idem est quod finis coelestis; quoniam finis coeli est locus omnium quae sunt intra coelum, erit ex sententia Aristotelis deus omnium locus. quod et ipsum est absurdum. 34. et in summa si finis corporis, quod continet, est locus eius quod continetur, hic finis aut est corpus aut res incorporea. et si est quidem corpus; quoniam omne corpus debet esse in loco, erit locus in loco adeoque

---

immensa virtute sua continet omnia, appellare מקום sive locum, ut saepe fit in libello rituum Paschalium quem edidit Rittangelius. Philo Iudaeus libro de profugis pag. 360 explicans locum Exod. 21 13 *τόπον καλεῖ νῦν οὐ χώραν ἐκπεπληρωμένην ὑπὸ σώματος, ἀλλὰ δι᾽ ὑπονοιῶν αὐτὸν τὸν θεόν, ἐπειδὴ περιέχων οὐ περιέχεται καὶ ὅτι καταφυγὴ τῶν ὅλων ἐστί.* sic et Christiani scriptores, e quibus Arnobius lib. 1 *deum locum rerum vocat ac spatium, fundamentum cunctorum quae sunt.* Theophilus 2 ad Autolycum pag. 81 *θεὸς γὰρ οὐ χωρεῖται, ἀλλὰ αὐτός ἐστι τόπος τῶν ὅλων.* in confessione Graecorum quam edidit Normannus p. 36 deus dicitur *τόπος αὐτὸς ἑαυτοῦ.* proprie tamen locum dici posse deum, recte negat b. Augustinus t. 6 ed. novae libro de diversis quaestionibus 83 quaestione 20 *in deo sunt potius omnia quam ipse alicubi; nec tamen ita in illo, ut ipse sit locus. locus enim in spatio est quod longitudine et latitudine et altitudine corporis occupatur: nec deus tale aliquid est. et omnia igitur in ipso sunt et locus non est.*

u) *κατὰ γὰρ Ἀριστοτέλην*] Aristoteles lib. 1 de coelo c. 3 *τὸν ἀνωτάτω τόπον* tribuit *τῷ θείῳ*, in quo consentientes se ait habere omnes Graecos barbarosque quotquot esse deos non dubitant. *universitatis extrema linea* deus Tertulliano adversus Praxeam.

x) *ἕτερόν τι*] in ms Ciz. deest *τι*.

y) *εἰ μὲν ἕτερόν ἐστι*] in editis erat *ἕτερος*.

z) *οὐχ ὑπομένουσιν*] ms Ciz. *οὐχ ὑπομενοῦσιν.*

a) *ἐν τόπῳ περιέχεσθαι*] ms Ciz. *ἐκτὸς περιέχεσθαι*, quomodo legit et Hervetus qui vertit: *extra contineatur.* sensu haud diverso.

b) *ὃ καὶ αὐτό*] Hervetus videtur legisse *ὃ καὶ αὐτόθεν*, vertit enim *quod et per se est absurdum.*

c) *πᾶν σῶμα ὀφείλει ἐν τόπῳ εἶναι*] confer supra sect. 20.

d) *καὶ οὐκέτι τόπος*] quia quod in loco est, corpus est, non locus.

τὸ τοῦ περιέχοντος σώματος πέρας· ἐπεὶ παντὸς σώματος τὸ P 640
πέρας ἐστὶν ἡ ἐπιφάνεια, ἔσται ἑκάστου σώματος τόπος ἐπιφά-
νεια, ὅπερ ἄτοπον. καθόλου τε πῶς οὐ καταγέλαστόν ἐστι λέγειν 35
τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ἑαυτοῦ τόπον εἶναι; οὕτω γὰρ ἔσται τὸ αὐτὸ
καὶ τὸ ἐν ᾧ ἐστι καὶ τὸ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ αὐτὸ ἕν τε καὶ δύο,
σῶμά τε καὶ ἀσώματον. ᾗ μὲν γὰρ τὸ αὐτό ἐστιν, ἓν ἔσται·
ᾗ δὲ περιέχον καὶ ἐμπεριεχόμενον, δύο γενήσεται. καὶ ᾗ μὲν
περιεχόμενον, σῶμα· ᾗ δὲ περιέχον, ἀσώματον· τόπος γὰρ ἦν.
οὐ δύναται δὲ ἐπινοεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα καὶ ἓν καὶ δύο, καὶ 36
σῶμα καὶ ἀσώματον. τοίνυν οὐδὲ κατὰ τὴν τοιαύτην νόησιν εὐ-
δρομεῖ ἡ τοῦ τόπου κατάληψις. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τοῦτον ἀνῃρήκα-
μεν, ἴδωμεν ἑξῆς εἰ δύναταί τι τῶν ὄντων κατὰ τόπον e) κινεῖσθαι.

Περὶ κινήσεως f).

Ὁ μὲν Ἀριστοτέλης g) ἓξ εἴδη τῆς κινήσεως ἔλεγεν ὑπάρ- 37
χειν, ὧν τὸ μέν τι εἶναι τοπικὴν μετάβασιν, τὸ δὲ μεταβολήν,
τὸ δὲ γένεσιν, τὸ δὲ φθοράν, τὸ δὲ αὔξησιν, τὸ δὲ μείωσιν. οἱ 38
δὲ πλείους, ἐν οἷς εἰσι καὶ οἱ περὶ τὸν Αἰνησίδημον, διττήν τινα
κατὰ τὸ ἀνωτάτω h) κίνησιν ἀπολείπουσι, μίαν μὲν τὴν μετα-

nec locus amplius. sin autem finis continentis corporis est incorporeus; quoniam cuiusvis corporis finis est superficies, uniuscuiusque corporis locus erit superficies: quod quidem est absurdum. 35. in summa autem, quomodo non sit ridiculum dicere coelum esse ipsum sui ipsius locum? ita enim erit idem et id in quo est et id quod in ipso est, et idem unum et duo, corpus et incorporeum. nam quatenus quidem idem est, unum erit; quatenus autem continens et quod continetur, erunt duo. et quatenus quidem continetur, corpus; quatenus autem continens, incorporeum: locus enim est. 36. non potest autem idem cogitari simul unum et duo, et corpus et incorporeum. nec secundum hanc ergo notionem recte procedit loci comprehensio. sed quoniam eum sustulimus, videamus deinceps an possit aliquid ex iis quae sunt, moveri per locum.

II. De motu.

37. Docuit quidem Aristoteles esse sex species motus, ex quibus unam quidem esse transitum per locum, aliam mutationem, aliam generationem, aliam interitum, aliam augmentum, aliam denique diminutionem. 38. plures autem, in quibus est etiam Aenesidemus, duo relinquunt summa motus ge-

verba haec Hervetus sive non legit sive neglexit, certe in versione sua non expressit.

e) κατὰ τόπον] ms Savil. et Ciz. κατὰ τόπου [quod recepimus]. P 640

f) περὶ κινήσεως] in ms Savil. et Ciz. titulus est: εἰ ἔστι κίνησις.

g) ὁ μὲν Ἀριστοτέλης] confer dicta ad 3 Pyrrhon. sect. 64. Ammonium et Simplicium ad Aristotelis Categorias, ubi de quantitate et de motu. Stobaeum Eclog. Phys. p. 40.

h) κατὰ τὸ ἀνωτάτω] ms Savil. articulum omittit et in ms Ciz. legitur κατὰ τῷ; utrumque minus bene. subintelligitur autem γένος vel simile aliquid, ut infra sect. 45 τρεῖς στάσεις κατὰ τὸ ἀνωτάτω περὶ κινήσεως. quando porro Sextus hoc loco ait Aenesidemum, qui fuit Scepticus, duo genera motus reliquisse, non sensus est eum probasse illa et vere dari docuisse, qui ut de Scepticis etiam notat Laërtius 9 90, omnem motum vocabat in dubium; sed tantum innuit plura illa apud Dogmaticos quosdam celebrata genera motus, ab Aenesidemo ex Platonis et aliorum Dogmaticorum sententia esse revocata ad duo, quo facilius sub duobus hisce summis generibus caeteras ἰδικὰς motiones oppugnaret.

39 βλητικήν, δευτέραν δὲ τὴν μεταβατικήν. ὧν μεταβλητικὴ μέν
ἐστι κίνησις, καθ᾽ ἣν τὸ σῶμα ἐν τῇ αὐτῇ μένον οὐσίᾳ ἄλλοτ᾽
ἄλλην ἀναδέχεται ποιότητα, καὶ ἣν μὲν ἀπολείπει, ἣν δὲ ἐπι-
λαμβάνει, ὁποῖόν τι γίνεται ἐπὶ τοῦ εἰς ὄξος μεταβάλλοντος
οἴνου, καὶ ἐπὶ τῆς ἐξ ὄμφακος εἰς γλυκὺν χυμὸν μεταβαλλούσης
σταφυλῆς ἢ τοῦ ἄλλοτ᾽ ἄλλως ποικιλλομένου τὰς χρόας χαμαι-
40 λέοντος ἢ πολύποδος [i]). ὅθεν καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθορὰν
καὶ τὴν αὔξησιν, ἔτι δὲ μείωσιν ἰδικὰς ῥητέον εἶναι μεταβολάς,
ἅς φασι καὶ τῇ μεταβλητικῇ κινήσει ὑποστέλλειν· εἰ μήτε τὴν
αὔξησιν φήσει τις ἔχεσθαι τῆς μεταβατικῆς κινήσεως, προβαί-
41 νουσαν σωμάτων εἴς τε μῆκος καὶ εὖρος. μεταβατικὴ δέ ἐστι
κίνησις, καθ᾽ ἣν τόπον ἐκ τόπου μετέρχεται τὸ κινούμενον, ἤτοι
ὅλον ἢ κατὰ μέρος. ὅλον μέν, ὡς ἐπὶ τῶν τροχαζόντων καὶ πε-
ριπατούντων θεωροῦμεν, κατὰ μέρος δέ, ὡς ἐπὶ τῆς ἐκτεινομέ-
P 641 νης καὶ συστελλομένης χειρός, ἢ ἐπὶ τῶν τῆς περὶ κέντροις [k])
δινουμένης σφαίρας μερῶν. ὅλης γὰρ αὐτῆς ἐν τῷ αὐτῷ μενού-
σης τόπῳ τὰ μέρη ἀμείβει τοὺς τόπους· τὰ γὰρ κάτω ὂν πρό-
42 τερον ἄνω γίνεται, καὶ τὸ ἄνω κάτω, καὶ τὸ πρόσω ὀπίσω. καί-
τοι τινὲς τῶν Φυσικῶν, ἐξ ὧν ἐστι καὶ ὁ Ἐπίκουρος [l]), τὴν με-
ταβλητικὴν κίνησιν εἶδος ἔλεξαν εἶναι τῆς μεταβατικῆς· τὸ γὰρ
μεταβάλλον κατὰ ποιότητα σύγκριμα πάντως κατὰ τὴν τῶν συγκε-
κρικότων αὐτὸ λόγῳ θεωρητῶν σωμάτων τοπικήν τε καὶ μετα-
43 βατικὴν κίνησιν μεταβάλλει. οἷον, ἵνα τι ἐκ γλυκέος γένηται πι-
κρὸν ἢ ἐκ λευκοῦ μέλαν, δεῖ τοὺς συνεστακότας αὐτὸ ὄγκους

nere, unum quidem mutationis, alterum vero transitus. 39. ex quibus motus mutationis est, per quem corpus in eadem manens essentia alias aliam suscipit qualitatem, et aliam quidem relinquit, aliam vero accipit, ut fit in vino mutato in acetum, et in uva quae ex acerbo mutatur in dulcem saporem, et in chamaeleonte qui in diversos mutatur colores, et in polypo. 40. unde et ortum et interitum et augmentum et praeterea diminutionem dicunt esse species mutationis, quas dicunt se motui mutationis subiicere; nisi quispiam dixerit augmentum pertinere ad motum transitus, ut qui procedat a corporibus in longitudinem et latitudinem. 41. motus autem transitus est, per quem id quod movetur transit de loco ad locum, aut totum aut in parte. totum quidem, ut cernimus in iis quae currunt et ambulant; in parte autem, ut in manu quae extenditur et contrahitur, aut in partibus sphaerae quae circa centrum circumagitur. ea enim tota manente in eodem loco partes mutant loca: nam quae erat prius infra, fit supra, et quae supra, infra, et quae ante, pone. 42. quamquam nonnulli ex Physicis, ex quibus est etiam Epicurus', motum mutationis dixerunt esse speciem motus transitus: compositum enim seu concretum quod mutatur in qualitate, mutatur omnino motu loci et transitus corporum rationi intelligibilium, e quibus compositum est. 43. ut, exempli causa, ut ex dulci fiat aliquid amarum, aut ex albo nigrum, oportet moleculas, quae corpus constituunt,

---

i) *χαμαιλέοντος ἢ πολύποδος*] vide Erasmum proverbio: *chamaeleonte mutabilior* et *polypi mentem obtine.* ms Savil. τοῦ πολύποδος cum articulo.

P 641 k) *ἐπὶ τῶν τῆς περὶ κέντροις*] ita ms Ciz.: nam in editis τῆς exciderat.

l) ὁ Ἐπίκουρος] hanc Epicuri sententiam, qua unum tantummodo universe motus genus de loco in locum admisit, atque alterationem etiam habuit pro specie φορᾶς sive localis *μεταβάσεως*, pluribus illustrat Gassendus in Physiologia Gargettii illius philosophi p. 124 et 235 sq. ed. Lugd. 1675.

μετακοσμηθῆναι καὶ ἄλλην ἀντὶ ἄλλης τάξιν ἀναδέξασθαι. τοῦτο
δ᾽ οὐκ ἂν ἄλλως συμβαίη, ἐὰν μὴ μεταβατικῶς κινηθῶσιν οἱ
ὄγκοι. καὶ πάλιν, ἵνα τι ἐκ σκληροῦ μαλακὸν γένηται ἢ ἐκ μα-
λακοῦ σκληρόν, δεῖ τὰ ἐξ ὧν ἐστι μόρια κατὰ τὸν τόπον κινηθῆ-
ναι. διατάσει μὲν γὰρ αὐτῶν μαλακύνεται, συνελεύσει δὲ καὶ 44
πυκνώσει σκληρύνεται. παρ᾽ ὃ ἡ μεταβλητικὴ κίνησις οὐχ ἑτέρα
κατὰ γένος ἐστὶ τῆς μεταβατικῆς κινήσεως. διόπερ ἡμεῖς πρὸς
ταύτην μάλιστα κομιοῦμεν[m] *τὰς ἀπορίας· ἐπείπερ αἱρομένης*
αὐτῆς οἰχήσεται καὶ ἡ μεταβλητικὴ κίνησις.
Πρὶν δὲ τῶν ἀποριῶν γνωστέον ὅτι τρεῖς γεγόνασι στάσεις[n] 45
κατὰ τὸ ἀνωτάτω περὶ κινήσεως· οἱ μὲν γάρ φασιν κίνησιν εἶ-
ναι, οἱ δὲ μὴ εἶναι, οἱ δὲ οὐ μᾶλλον εἶναι ἢ μὴ εἶναι. καὶ εἶναι
μὲν ὅ τε Βίας, τοῖς φαινομένοις προσέχων, καὶ οἱ πλείους τῶν
φυσικῶν, ὥσπερ οἱ περὶ Πυθαγόραν καὶ Ἐμπεδοκλέα καὶ Ἀν-
αξαγόραν Δημόκριτόν τε καὶ Ἐπίκουρον, οἷς καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ
περιπάτου, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς συναπεγράψαντο καὶ
ἄλλοι παμπληθεῖς. μὴ εἶναι δὲ οἱ περὶ Παρμενίδην καὶ Μέλισ- 46
σον[o], *οὓς ὁ Ἀριστοτέλης στασιώτας τε τῆς φύσεως*[p] *καὶ ἀφυ-*
σίκους κέκληκεν· στασιώτας μὲν ἀπὸ τῆς στάσεως, ἀφυσίκους
δὲ ὅτι ἀρχὴ κινήσεώς ἐστιν ἡ φύσις, ἣν ἀνεῖλον φάμενοι μηδὲν
κινεῖσθαι. τὸ γὰρ κινούμενον ὀφείλει ἀνύειν τι διάστημα· πᾶν 47
δὲ διάστημα διὰ τὸ τὴν εἰς ἄπειρον[q] *ἐπιδέχεσθαι τομὴν ἀνήνυ-*
τόν ἐστιν. ὥσθ᾽ οὐδὲ κινούμενόν τι ἔσται. συμφέρεται δὲ τού- 48

transponi et alium pro alio ordinem suscipere. hoc autem non aliter evenerit, nisi moleculae illae per transitum moveantur. et rursus ut ex duro fiat molle aut ex molli durum, oportet eas ex quibus constant partes in loco moveri. 44. nam earum quidem extensione molliuntur, coitione autem et condensatione indurantur. quo fit ut motus mutationis non sit genere alius a motu transitus. quamobrem nos adversus eum nostras maxime dirigemus dubitationes: nam si is tollatur, peribit etiam motus mutationis.

45. Antequam autem in medium afferamus dubia, sciendum est tres ad summum fuisse sectas de motu: nam alii quidem dicunt esse motum, alii vero non esse, alii non magis esse quam non esse. et esse quidem et Bias, attendens ea quae sensibus apparent, et complures ex Physicis ut Pythagoras Empedocles et Anaxogaras Democritusque et Epicurus, quorum sententiae subscripserant Peripatetici et Stoici et alii permulti. 46. non esse autem Parmenides et Melissus, quos Aristoteles vocavit Statorios et non-Physicos; statorios quidem a statione, non-Physicos autem, id est, non naturales, quoniam natura est principium motus, quem sustulerunt dicentes nihil moveri. 47. nam quod movetur, debet aliquod spatium conficere; quodvis autem spatium non potest confici, propterea quod suscipiat sectionem in infinitum. quamobrem nihil erit quod moveatur. 48. cum iis viris

---

m) *κομιοῦμεν*] ms Ciz. *κοσμιοῦμεν* male.

n) *τρεῖς γεγόνασι στάσεις*] vide dicta ad 3 Pyrrhon. sect. 65, ubi etiam Biantis mentio, qui motum dari haud dubitavit.

o) *Παρμενίδην καὶ Μέλισσον*] etiam de his dictum ad laudatum Pyrrhon. locum.

p) *στασιώτας τε τῆς φύσεως*] habuit hoc Aristoteles a Platone, cuius haec sunt in Theaeteto p. 130 [p. 181 A] de Parmenide ac Melisso: *ἐὰν δὲ οἱ τοῦ ὅλου στασιῶται ἀληθέστερα λέγειν δοκῶσι, φευξόμεθα παρ᾽ αὐτοὺς ἀπ᾽ αὐτῶν καὶ τὰ ἀκίνητα κινοῦντων.* in Sexti verbis ms Ciz. omittit *τῆς φύσεως*. vocabulum *ἀφύσικον* habes etiam infra, sect. 250.

q) *διὰ τὸ τὴν εἰς ἄπειρον*] confer lib. 3 Pyrrhon. sect. 79.

τοις τοῖς ἀνδράσι καὶ Διόδωρος ὁ Κρόνος [r]), εἰ μή τι ῥητέον
P 642 κατὰ τοῦτον [s]) κεκινῆσθαι μέν τι, κινεῖσθαι δὲ μηδὲ ἕν [t]), ὡς
προβαίνοντος τοῦ λόγου διδάξομεν [u]), ὅταν αὐτοῦ τὴν στάσιν [x])
ἀκριβέστερον ἐπισκεπτώμεθα. τὰ νῦν δὲ ἀπόχρη τοῦτο γινώσκειν,
ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐστι δόξης τοῖς τὴν κίνησιν ἀνῃρη-
49 κόσι. μὴ μᾶλλον δὲ εἶναι κίνησιν ἢ μὴ εἶναι ἔλεξαν οἱ ἀπὸ τῆς
σκέψεως· ὅσον μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς φαινομένοις εἶναί τι κίνησιν,
50 ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ φιλοσόφῳ λόγῳ μὴ ὑπάρχειν. τοιαύτη μὲν καὶ
ἡ κατὰ τὸν τόπον στάσις [y]), μεθ' ἣν εἰς τὸ μὴ εἶναι κίνησιν
ἐπιχειροῦντες πρώτας κομιοῦμεν ἐνστάσεις ἐχόμενοι τῆς κατὰ τὴν
κίνησιν ἐννοίας. ἔνιοι τοίνυν ὁριζόμενοι τὴν κίνησίν φασι 'κίνη-
51 σίς ἐστι μετάβασις ἀπὸ τόπου εἰς τόπον' [z]). πρὸς οὓς λέγεται
ὅτι τὴν μὲν εὐθικὴν κίνησιν ἀπέδοσαν, τουτέστι τὴν ἄνω ἢ κάτω,
ἢ πρόσω ἢ ὀπίσω, ἢ εἰς δεξιὰ ἢ εἰς ἀριστερά· τὴν δὲ κυκλο-
φορητικὴν παρέλιπον, οἷον καθ' ἣν ὁ κεραμεικὸς τροχὸς στρέ-
φεται καὶ ἡ σφαῖρα τοῖς κνώδαξι περιδινεῖται, ὡσαύτως δὲ καὶ
οἱ ἄξονες καὶ τὰ τύμπανα. ἕκαστον γὰρ τῶν οὕτω κινουμένων
σωμάτων οὐ μετέρχεται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ
52 μένον τόπῳ κινεῖται. ὅθεν τινὲς τὴν τοιαύτην φεύγοντες ἔνστα-
σιν [a]), διορθοῦνται τὸν ἐκκείμενον ὅρον καί φασιν 'ὅτι κίνησίς

consentit etiam Diodorus Cronus, nisi ex eius sententia dicendum sit, motum quidem fuisse aliquid, moveri autem nihil, ut procedente docebimus oratione, quando eius sectam considerabimus accuratius. in praesentia autem sufficit hoc scire, quod ipse quoque est in sententia eorum qui motum sustulerunt. 49. non magis autem esse motum, quam non esse dixerunt Sceptici: nam quod attinet quidem ad ea quae apparent, motum esse aliquid; quod autem ad philosophicam attinet rationem, non esse. 50. tam varia occurrit hoc in loco sententiarum diversitas, qua exposita ut non dari motum conemur probare, primas afferemus obiectiones notioni motus inhaerendo. nonnulli ergo ita motum definiunt 'motus est transitus a loco ad locum'. 51. adversus quos dicitur, quod definierunt quidem motum qui recta fertur, nempe eum qui fertur supra aut infra, aut ante aut pone, aut dextrorsum aut sinistrorsum, motum autem qui fertur in orbem, praetermiserunt, ut per quem figuli rota vertitur et sphaera circa centrum agitur, similiter et axes et tympana. unumquodque enim eorum quae sic moventur corporum, non transit a loco in locum, sed movetur manens in eodem loco. 52. unde quidam fugientes hanc obiectionem corrigunt expositam definitionem et di-

r) *Διόδωρος ὁ Κρόνος*] dictum ad 2 Pyrrhon. sect. 215.

s) *κατὰ τοῦτον*] ita legendum e ms Ciz. pro *καὶ τοῦτον*.

P 642 t) *κεκινῆσθαι μέν τι, κινεῖσθαι δὲ μηδὲ ἕν*] Stobaeus Eclog. Phys. p. 40 *Διόδωρος ὁ Κρόνος, κεκινῆσθαι μέν τι, κινεῖσθαι δὲ μηδέν.*

u) *διδάξομεν*] infra sect. 85 sq. et 120.

x) *αὐτοῦ τὴν στάσιν*] sententiam cui insistit, opinionem, sectam. vide ad lib. 1 contra Log. sect. 49.

y) *ἡ κατὰ τὸν τόπον στάσις*] perperam Hervetus: *talis quidem est et quae in loco est statio.* nam vertendum; *haec diversa* philosophorum *opinio*, de praesenti loco, hoc est de praesenti argumento. ita ut *στάσις* idem sit quod *διάστασις*, vel *τοιαύτη στάσις* positum sit pro *τοιαῦται στάσεις*.

z) *μετάβασις ἀπὸ τόπου εἰς τόπον*] haec definitio motus Epicuro placuit. vide Gassendum in Physiologiam Epicuri p. 236 sq. de septem generibus motus localis Chalcidius p. 213 et Proclus 4 in Timaeum p. 276 sq.

a) *τινὲς τὴν τοιαύτην φεύγοντες ἔνστασιν*] ex his fuit Apollodorus

ἐστι μετάβασις ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἤτοι ὅλου τοῦ σώματος ἢ τῶν τοῦ ὅλου μερῶν'. ὅ τε γὰρ ἐν τῷ περιπατεῖν κινούμενος κατὰ ὁλότητα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετέρχεται, ἥ τε τοῖς κνώδαξι περιδινουμένη σφαῖρα ὅλη μὲν οὐ μεταβαίνει τόπον ἐκ τόπου, κατὰ μέρη δὲ ἀμείβει τοὺς τόπους, καὶ στρεφομένης αὐτῆς τὸ μὲν ἄνω μέρος ἐπιλαμβάνει τὸν κάτω τόπον, τὸ δὲ κάτω μετέρχεται εἰς τὸν ἄνω, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τὸ ἐναλλάξ. διόπερ τὴν κίνησιν ῥητέον φασὶ 'μετάβασιν εἶναι ἀπό τινος τόπου εἰς τόπον, ἤτοι ὅλου τοῦ κινουμένου σώματος ἢ τῶν τοῦ ὅλου μερῶν'. θελήσαντες δὲ οὗτοι τὴν εἰρημένην φυγεῖν ἀπορίαν εἰς 53
ἑτέραν ἐνέπεσαν· οὐ γὰρ πᾶν τὸ κινούμενον μεταβατικῶς μέτεισιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἤτοι κατὰ ὁλοσχέρειαν ἢ κατὰ μέρη, ἀλλ' ἔστι τινὰ τῶν μεταβατικῶς κινουμένων σωμάτων, ἅπερ τισὶ μὲν μέρεσιν ἐν τῷ αὐτῷ μένοντα [τόπῳ [b])] κινεῖται, τισὶ δὲ οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ μένοντα ἀλλ' ἄλλον καὶ ἄλλον ἐπιλαμβάνοντα, ὁποῖόν τι ἐστὶν ἰδεῖν ἐπὶ τοῦ κυκλογραφοῦντος καρκίνου [c]) καὶ τῆς ἀνοιγομένης καὶ κλειομένης θύρας. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ καρκίνου φαί- 54
νεται ἡ τῷ κέντρῳ ἐνηρεισμένη κεραία κατὰ τὸν αὐτὸν στρεφο- P 643
μένη τόπον, καὶ ἡ ἔξωθεν περιαγομένη τε καὶ κυκλογραφοῦσα [d]) ἀπ' ἄλλον ἐπ' ἄλλον μετιοῦσα τόπον. ἐπὶ δὲ τῆς κλειομένης ἢ ἀνοιγομένης θύρας ὁ μὲν κατὰ τοῦ ὁλμίσκου βεβηκὼς στροφεὺς

cunt 'motus est transitus a loco in locum, aut totius corporis aut partium totius'. nam et qui in ambulando movetur, per totum movetur a loco ad locum, et sphaera quae circa centrum agitur, tota quidem non transit a loco ad locum, sed per partes mutat loca, et dum illa vertitur, pars quidem superior apprehendit locum inferiorem, inferior autem transit ad superiorem et vicissim in reliquis. et ideo dicunt dicendum esse 'motum esse transitum ab aliquo loco ad locum, aut toto corpore moto aut totius partibus'. 53. ii autem volentes effugere dictam dubitationem inciderunt in aliam: non enim quidquid movetur, transeundo transit a loco ad locum aut per totum aut per partes, sed sunt quaedam corpora quae transeundo moventur, quae quidem aliquibus partibus moventur in eodem loco manentia, aliquibus autem non manentia in eodem loco sed alium et alium apprehendentia, ut licet videre in circino qui circulum describit, et in ostio quod aperitur et clauditur. 54. nam in circino quidem cernitur quae centro inhaeret cuspis, verti in eodem loco, exterior autem circumagi et in orbem ferri ab alio ad alium locum transiens. in ostio autem quod clauditur et aperitur, cardo quidem qui per cavum fertur, vertitur in eodem loco, pars autem

---

Epicureus apud Stobaeum p. 42 Eclog. Phys. et Stoicus Chrysippus, qui eodem teste Stobaeo p. 41. motum esse dixit *μεταβολὴν κατὰ τόπον ἢ ὅλῳ ἢ μέρει, ἢ μεταλλαγὴν ἐκ τόπου, ἢ καθ' ὅλον ἢ κατὰ μέρος.* ante Chrysippum Plato quoque duo illa genera motus distinxit in Theaeteto, *φοράν* et *περιφοράν.*

b) *ἐν τῷ αὐτῷ μένοντα τόπῳ*] in ms Ciz. deest *τόπῳ* [uncis igitur inclusimus].

c) *κυκλογραφοῦντος καρκίνου*] in aliis libris *κίρκινος* scribitur, ut in P 643
Galeni libro de optimo docendi genere, qui Sexto in ed. Genevensi subiicitur, p. 500 et 501. sic et Latini *circinum* dicunt. nam ab hoc loco quidem prorsus alienum est, quod de cancro et antenna Hervetus interpres cogitavit. *κεραία* est cuspis, apex, ut *κεραία* literae Matth. 5 18. scholiastes Nicandri ad Alexipharmaca p. 86. *κεραία λέγεται τὸ ἄκρον καὶ ἔσχατον.*

d) *κυκλογραφοῦσα*] ms Ciz. *κυκλοφοροῦσα*, minus bene.

τῷ αὐτῷ ἐνστρέφεται τόπῳ, τὸ δ' ἀντικείμενον αὐτῷ τῆς θύρας μέρος διαφέροντας ἐπέρχεται τόπους, καὶ ὃν μὲν ἀπολείπει, ὃν δὲ ἐπιλαμβάνει. αὗται μὲν οὖν αἱ κινήσεις ἐκπεπτώκασι τῆς ἀπο-
55 δόσεως. ἦν δέ τις καὶ ἄλλη παραδοξοτέρα κίνησις μεταβατική, καθ' ἣν τὸ κινούμενον οὔτε καθ' ὅλον οὔτε κατὰ μέρος νοεῖται ἐκβαῖνον τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπου, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐκπέπτωκε τοῦ ὅρου, καθὼς αὐτόθεν συμφανές. καὶ ἔσται τὸ ἰδίωμα ταύτης προδηλότερον ἐπὶ ὑποδείγματος ποιησαμένων ἡμῶν τὴν δόξαν.
56 εἰ γάρ τις οὐριοδρομούσης νηὸς ὑποκέοιτο ἐκ τῆς πρώρας εἰς πρύμναν ὄρθιον δοκίδα μεταφέρων καὶ ἰσοταχῶς κινούμενος τῇ νηΐ e), ὥστε καθ' ὃν χρόνον αὕτη εἰς τοὔμπροσθεν ἀνύει πηχυαῖον διάστημα, κατὰ τὸν ἴσον καὶ τὸν ἐν αὐτῇ κινούμενον εἰς τοὐπίσω μεταβαίνειν πηχυαῖον διάστημα· πάντως κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν γενήσεται μὲν μεταβατικὴ κίνησις, οὔτε δὲ ὅλον τὸ κινούμενον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκβήσεται τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ
57 οὔτε κατὰ μέρος. ὁ γὰρ ἐν τῇ νηΐ κινούμενος κατὰ τὴν αὐτὴν κάθετον τοῦ τε ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος μένει, διὰ τὸ ὁπόσον ἂν δοκῇ εἰς τοὐπίσω προκόπτειν, τοσοῦτον σύρεσθαι εἰς τὸ ἔμπροσθεν. δύναται οὖν τι κινεῖσθαι μεταβατικῶς, ὃ οὔτε καθ' ὁλότητα οὔτε κατὰ μέρος ἐκβαίνει τὸν ἐν ᾧ ἐστι τόπον. ταῦτα μὲν
58 οὖν ἔοικεν εἶναι τοιαῦτα. πάρεστι δὲ καὶ ἑτέρως ἀπορεῖν τοὺς οὕτω τὴν ἐπίνοιαν τῆς μεταβατικῆς κινήσεως ἀποδιδόντας. ἐὰν γὰρ νοήσωμέν τι ἀμερὲς καὶ ἐλάχιστον σῶμα ἐν τῷ αὐτῷ στρεφόμενον τόπῳ, τουτέστι κυκλοφορητικῶς, ἔσται μέν τις μεταβατικὴ κίνησις, οὔτε δὲ κατὰ ὁλότητα κινούμενον f) ἐκβήσεται τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπου οὔτε κατὰ μέρος· καὶ κατὰ ὁλότητα μέν, ἐπεὶ ὑπόκειται ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κυκλοφορητικῶς στρεφόμενον,

ostii quae ei ex adverso sita est, subit loca differentia, et alium quidem locum relinquit, alium vero apprehendit. atque hi quidem motus exciderunt a definitione. 55. est autem alius quoque magis admirabilis transeundi modus, in quo quod movetur, neque in toto neque in parte intelligitur excedere ab eo in quo est loco, qui ipse quoque excidit a definitione, ut per se patet. erit autem eius proprietas evidentior, si exemplo ostenderimus nostram opinionem. 56. si ponatur quispiam, cum secundo cursu fertur navis, a prora ad puppim rectam transferre trabem et pari qua navis ferri celeritate, adeo ut quo tempore ipsa conficit anterius spatium unius cubiti, pari etiam is qui in ipsa movetur, retrorsum transeat spatium unius cubiti; omnino ex hac positione erit quidem transeundi motus, sed neque totum quod movetur, excedet ex eo in quo est loco, neque in parte. 57. nam qui movetur in nave, manet in eodem perpendiculo aëris et aquae, propterea quod quantum videtur retrorsum progredi, tantum trahatur anterius. potest ergo aliquid transeundo moveri, quod neque in toto neque in parte excedit ab eo loco in quo est. atque haec quidem videntur esse eiusmodi. 58. licet autem aliter quoque dubitare adversus eos qui sic definiunt motum transitus. nam si cogitemus aliquod corpusculum individuum et minimum verti in eodem loco, nempe in orbem, erit quidem aliquis transeundi motus, sed neque in toto excedet dum movetur ab eo in quo est loco, neque in parte: non in toto quidem, quoniam ponitur in eodem loco ferri in or-

e) ἰσοταχῶς κινούμενος τῇ νηΐ] articulum τῇ revocavi e ms Ciz. has porro obiectiones adversus motum a Sexto propositas, qui confutatas voluerit videre, Gassendum in Physiologiam Epicuri p. 237 evolvet.

f) κινούμενον] in ms Ciz. hoc vocabulum praesenti loco desideratur et exstat ante verba οὔτε κατὰ μέρος.

κατὰ μέρος δέ, ἐπεὶ ἀμερές ἐστιν. ὁ δ' αὐτὸς λόγος κἂν συν- 59
θῶμέν τινα εὐθεῖαν γραμμὴν ἐξ ἀμερῶν σωμάτων στοιχηδὸν
τεταγμένων καὶ ταύτην νοήσωμεν στρεφομένην ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ,
ὥσπερ τοὺς ἄξονας. πάλιν γὰρ ἔσται μὲν μεταβατικὴ κίνησις,
οὔτε δὲ ἡ ὅλη εὐθεῖα ἐκβήσεται τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπου, κυκλο-
φορητικὴν γὰρ μόνον ἐποιεῖτο τὴν κίνησιν· οὔτε κατὰ μέρη g), P 644
τῶν γὰρ ἀμερῶν σωμάτων οὐκ ἔστι μέρη. ἀλλὰ ταύτας μὲν τὰς 60
ἐνστάσεις διακρούονται οἱ μὴ συναρεσκόμενοι τῷ [μὴ] gg) εἶναί
τινα ἀμερῆ, φήσουσί τε μέχρις ἐπινοίας προκόπτειν τὴν τοιαύ-
την κίνησιν· δεῖ δὲ αὐτὴν ἐπὶ ὑποστατῶν ἐξετάζεσθαι σωμάτων.
ὥσθ' οὗτοι μὲν οὕτως ὑπαντήσονται. οἱ δ' ἀξιοῦντες ἀμερῆ 61
εἶναι σώματα καὶ τὴν κατάληξιν τῆς τῶν σωμάτων τομῆς εἰς
ἐλάχιστον γίνεσθαι h), οὐδὲν ἰσχύσουσιν λέγειν πρὸς τὰς τοιου-
τοτρόπους ἀπορίας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐὰν μεταστῶμεν τούτων,
εὑρεθήσεται ἰσοσθενής, ὅ τε κατασκευάζων τὸ μὴ εἶναι κίνησιν
λόγος καὶ ὁ δεικνὺς ταύτην ὑπάρχειν. τῷ μὲν γὰρ εἶναι κίνησιν 62
συναγορεύει ἡ ἐνάργεια i). περὶ δὲ ταύτης ἐστὶ ζήτησις, παρ'
ὅσον οἱ μὲν k) αἰσθήσει λαμβάνεσθαί φασι τὴν κίνησιν, οἱ δὲ
αἰσθήσει μὲν οὐδαμῶς δι' αἰσθήσεως δὲ τῇ διανοίᾳ. καὶ οἱ μὲν 63
αἰσθητὸν εἶναι λέγοντες πρᾶγμα τὴν κίνησιν, πιστοῦνται τὸ τοι-
οῦτο ἐκ τοῦ μὴ τὸ αὐτὸ ἐγγίνεσθαι πάθος τῇ αἰσθήσει, οἷον τῇ
ὄψει, ἀπό τε τοῦ κινουμένου σώματος, ὅτε κινεῖται, καὶ ἀπὸ
τοῦ ἠρεμοῦντος, ὅτε ἠρεμεῖ, ἀλλὰ διάφορον μὲν ἀπὸ τοῦ ἀκινητί-
ζοντος, ἀλλοῖον δὲ ἀπὸ τοῦ κινουμένου· ὥστε κατὰ τοῦτο αἰ-
σθήσει ληπτὴν εἶναι τὴν κίνησιν. οἱ δὲ ἀξιοῦντες μὴ αἰσθήσει 64

bem; nec in parte, quoniam est individuum et caret partibus. 59. similiter et si composuerimus aliquam rectam lineam ex individuis corpusculis collocatis per seriem et eam cogitemus verti in eodem loco, sicut axes. rursus quidem erit motus transitus, sed neque tota recta excedet ex eo in quo est loco: movetur enim solum in orbem: neque per partes: individuorum enim corpusculorum non sunt partes. 60. sed has quidem repellent obiectiones ii, quibus non placet esse aliqua individua, et dicent huiusmodi motum non procedere nisi tantum in cogitatione, oportere autem eum examinari qui detur in corporibus subsistentibus. 61. atque ii quidem sic occurrent. qui autem censent corpora esse individua et sectionem corporum desinere in minimum, nihil poterunt dicere adversus eas dubitationes. verumenimvero etiamsi ab his recesserimus, invenietur paris ponderis oratio quae probat non esse motum et quae eum esse ostendit. 62. nam quod sit quidem motus, suffragatur evidentia. sed de ea est quaestio, quod alii dicunt motum sensu percipi, alii autem nequaquam sensu, sed mente per sensum. 63. et ii quidem qui dicunt motum esse rem sensilem, hoc probant ex eo quod sensui non eadem sit affectio, utpote visui, ex corpore quod movetur quando movetur, et ex eo quod quiescit quando quiescit, sed diversa ab eo quod non movetur, et diversa ab eo quod movetur. quo fit ut hac ratione sensu comprehendi possit motus. 64. qui autem censent eum non

---

g) οὔτε κατὰ μέρη] ms Ciz. κατὰ μέρος. mox διακρούσονται potius, P 644 et inferius δεῖν.

[gg) μὴ delendum.]

h) εἰς ἐλάχιστον γίνεσθαι] in ms Savil. deest γίνεσθαι.

i) συναγορεύει ἡ ἐνάργεια] confer 3 Pyrrhon. sect. 66. pro συναγορεύει in ms Ciz. est συναγορεύῃ.

k) παρ' ὅσον οἱ μὲν] in ms Savil. et Ciz. verba οἱ μὲν male absunt.

ταύτην λαμβάνεσθαι, ἀλλὰ δι' αἰσθήσεως μέν, διανοίᾳ δέ, φασὶν ὅτι πᾶσα κίνησις κατὰ συμμνημόνευσιν γίνεται. ἀναφέροντες γὰρ ὡς τόδε τὸ σῶμα πάλαι μὲν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ ἐτύγχανε, νῦν δέ ἐστιν ἐν τῷδε, ἔννοιαν λαμβάνομεν τῆς κινήσεως καὶ τοῦ κεκινῆσθαι. αὐτὸ δὲ τό γε μνημονεύειν οὐκ ἀλόγου τινὸς αἰσθήσεως, λογικῆς δὲ δυνάμεώς ἐστιν ἔργον. οὐκ ἄρα τῇ αἰσθήσει,
65 διανοίᾳ δὲ λαμβάνεσθαι συμβέβηκε τὴν κίνησιν. ἄλλως τε πᾶσα κίνησις κατὰ ἀπόληψιν καὶ ἐπίληψιν τόπου νοεῖται· ἡ δὲ αἴσθησις οὔτε τόπον δύναται λαμβάνειν — οὐθεὶς γὰρ τόπος αἰσθητός ἐστιν — οὔτε ἐπίληψιν καὶ ἀπόληψιν· μνημονικῶς γὰρ ταῦτα θεωρεῖται. ἡ δὲ αἴσθησις ἄλογος οὖσά ἐστιν ἀμνήμων. οὐκ ἄρα
66 αἰσθητόν τί ἐστιν ἡ κίνησις. πλὴν ἐάν τε αἰσθήσει προηγουμένως λαμβάνηται ἐάν τε διανοίᾳ, ἀδιάφορον· ἐκεῖνο γὰρ συμφανές ἐστιν, ὅτι συνᾴδειν δοκεῖ τῷ εἶναι κίνησιν ἡ ἐνάργεια. παρ' ἣν αἰτίαν καὶ οἱ δογματικοὶ φιλόσοφοι οὐκ ἄλλοθεν εἰώθασι
67 δυσωπεῖν τοὺς ἀπορητικοὺς ἢ ἀπὸ ταύτης. πῶς γάρ, φασίν, εἴπερ μή ἐστι κίνησις, ἥλιος[l]) ἀπὸ ἀνατολῆς μέχρι δύσεως τοὺς ἰδίους σταδιεύει δρόμους; ἢ πῶς ὡρῶν γίγνονται μεταβολαί, ἔα-
P 645 ρος καὶ θέρους καὶ μετοπώρου καὶ χειμῶνος; παρὰ γὰρ τὰς τοῦ ἡλίου κινήσεις, συνεγγισμούς τε καὶ ἀποστάσεις, αὗται συμβαί-
68 νουσι. πῶς δὲ καὶ νῆες ἀναχθεῖσαι ἐκ λιμένων εἰς ἑτέρους κατάγονται λιμένας; τίνα δὲ τρόπον ὁ ἀναιρῶν τὴν κίνησιν ἀπορητικῶς, ἕωθεν προελθὼν τῆς οἰκίας καί τινα τῶν κατὰ τὸν βίον πραγματευσάμενος, πάλιν ὑποστρέφει; πάντα γὰρ ταῦτα ἀναντίρρητά ἐστι τῆς κινήσεως τεκμήρια. ὅθεν καὶ τῶν παλαιῶν τις Κυνικῶν[m]) τοὺς κατὰ τῆς κινήσεως ἐρωτώμενος λόγους ἀπεκρί-

comprehendi sensu, sed per sensum quidem, verum cogitatione, dicunt omnem motum comprehendi recordatione. nam in memoriam revocantes quod hoc corpus antea fuit in hoc loco, nunc autem est in illo, motionis et quod motum sit aliquid, accipimus notionem. ipsum autem meminisse non est munus alicuius sensus expertis rationis, sed facultatis ratiocinantis. non ergo sensu, sed cogitatione motum contingit comprehendi. 65. et alioqui omnis motus intelligitur per loci derelictionem et apprehensionem; sensus autem neque locum potest apprehendere — nullus enim locus est sensilis, — neque apprehensionem et derelictionem: ea enim consideratur a memoria. sensus autem cum sit expers rationis, nihil memorat. non est ergo motus aliquid sensile. 66. caeterum non refert sensune in primis apprehendatur an cogitatione: illud enim est perspicuum, quod evidentia videtur consentire quod sit motus. quam ob causam dogmatici philosophi non aliunde quam ex ea solent confutare dubitantes. 67. quo modo enim, inquiunt, si non est motus, sol ab ortu usque ad occasum suos conficit cursus? aut quo modo fiunt temporum mutationes, veris et aestatis et autumni et hiemis? ea enim eveniunt ex motu solis eiusque accessu et recessu. 68. quo modo autem naves eductae ex portubus deducuntur ad alios portus? et quo modo Scepticus dubitator qui tollit motum, cum mane domo egressus quaedam sua negotia confecerit, revertitur? haec enim omnia sunt signa et indicia motus, adversus quae non potest contradici. unde etiam quidam e veteribus Cynicis, cum adversus motum obiiceretur illi argumentum, nihil quidem respondit,

l) ἥλιος] eadem de sole navi et homine domo sua exeunte atque in eam itinere revertente argumenta 3 Pyrrhon. sect. 66.

P 645 m) τῶν παλαιῶν τις Κυνικῶν] Diogenes Cynicus, ut dixi ad lib. 2 Pyrrhon. sect. 244 et lib. 3 sect. 66. vide Laërtium 6 39.

νατο μὲν οὐδὲ ἕν, ἀναστὰς δὲ περιεπάτει, δι' αὐτῆς τῆς ἐναρ-
γείας τὴν διάνοιαν τοῦ σοφιστοῦ ὀνειδίζων. καὶ ἄλλα δὲ παμ- 69
πληθῆ τοιαῦτ' εἰώθασιν οἱ ἐξ ἐναντίας λέγειν ὑπὲρ τοῦ κίνησιν
εἶναι. οἷς καὶ ἡμεῖς ὡς ἀποχρώσῃ συνηγορίᾳ πρὸς κατασκευὴν
τοῦδε τοῦ μέρους ἀρκεσθέντες εἰς τοὐναντίον ἐπιχειρήσομεν. ἐὰν
γὰρ ἴσον δειχθῇ κατά τε πίστιν καὶ ἀπιστίαν τῷ εἶναι κίνησιν
τὸ μὴ εἶναι κίνησιν, πάντως ἀκολουθήσει τὸ μηθετέρῳ μὲν
συναινεῖν, ἐπέχειν δὲ περὶ ἀμφοτέρων. εἴπερ οὖν κινεῖταί τι πρώ- 70
τως, οἷον στοιχεῖον, ἤτοι ὑφ' αὑτοῦ κινεῖται ἢ ὑπ' ἄλλου n)·
οὔτε δὲ ὑφ' αὑτοῦ o), ὡς δείξομεν, οὔθ' ὑπ' ἄλλου, καθὼς
παραμυθησόμεθα p)· οὐκ ἄρα κινεῖται. αὐτίκα γὰρ εἰ πᾶν τὸ
κινούμενον ὑπὸ ἑτέρου κινεῖται, ἤτοι συνακολουθοῦντος αὐτῷ
τοῦ κινοῦντος κινεῖται ἢ μὴ συνακολουθοῦντος· οὔτε δὲ συνακο-
λουθοῦντος οὔτε ἀφισταμένου κινεῖται, ὡς δείξομεν· οὐκ ἄρα
τὸ κινούμενον ὑπ' ἄλλου κινεῖται. εἰ γὰρ τὸ κινούμενον συνακο- 71
λουθοῦντος αὐτῷ τοῦ κινοῦντος κινεῖται, δεήσει τῷ ὁποιῳδη-
ποτοῦν κινουμένῳ ἑνὶ q) πάντα συνεξακολουθεῖν. εἰ γὰρ λόγου
χάριν ἕκαστον τῶν εἴκοσι τεσσάρων στοιχείων ὑπὸ ἑτέρου κινεῖ-
ται, ἀναγκαῖον τῷ ἄλφα κινουμένῳ ὑπὸ τοῦ βῆτα συνακολου-
θεῖν τὰ λοιπά· ἐπείπερ ὡς ἕπεται τῷ ἄλφα τὸ βῆτα κινοῦν τὸ
ἄλφα, οὕτω καὶ τῷ βῆτα ἀκολουθήσει τὸ γάμμα κινητικὸν ὂν
αὐτοῦ, καὶ τῷ γάμμα τὸ δέλτα καὶ μέχρι τοῦ ω. τοίνυν καὶ 72
ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν κόσμον πραγμάτων, εἰ ἕκαστον τῶν κινουμέ-
νων ἀκολουθοῦν ἔχειν ὀφείλει τὸ κινοῦν, ἑνὶ κινουμένῳ παντα
συνακολουθήσει. ἄτοπον δέ γε ἑνὸς κινουμένου πάντα λέγειν κι-
νεῖσθαι· οὐκ ἄρα ἕπεται τῷ κινουμένῳ τὸ κινοῦν. εἰ δὲ χωρί- 73

sed surgens ambulavit, per ipsam evidentiam sophistae sensum exprobrans. 69. multaque eiusmodi alia solent adversarii dicere, ut ostendant esse motum. quibus nos quoque contenti tamquam sufficienti defensione ad hanc partem confirmandam contra argumentabimur. si enim ad credendum et non credendum par fuerit ostensum, non esse motum et esse motum, omnino sequetur ut neutri quidem assentiamur, sustineamus autem nostram de utroque assensionem. 70. si ergo movetur aliquid primo, ut elementum, aut a se movetur aut ab alio; sed nec a se ipso, ut ostendemus, neque ab alio, ut explicabimus. non ergo movetur. iam enim si quidquid movetur, ab alio movetur; aut ipsum consequente eo quod movet, movetur, aut non consequente; sed nec eo consequente neque absistente movetur, ut ostendemus: non ergo ab alio movetur id quod movetur. 71. si enim quod movetur, movetur ipsum simul sequente eo quod movet, oportet omnia simul sequi unumquodque quod movetur, cuiusmodicumque sit. si enim, exempli gratia, unumquodque ex viginti quattuor elementis movetur ab alio, necesse est ut α quod movetur a β simul sequantur reliqua; quandoquidem ut β a quo movetur, sequitur α, ita etiam γ sequetur β, cum ipsum moveat, et δ sequetur γ et usque ad ω. 72. igitur in mundi quoque rebus, si unumquodque eorum quae moventur, debet habere simul sequens id quod movet; unum quod movetur, simul sequentur omnia. absurdum est autem dicere, si unum moveatur, moveri omnia: non ergo illi quod movetur, consequens est id quod movet. 73. si autem ab eo separatur, ut manus recedit a globo

n) ὑπ' ἄλλου] ms Ciz. ἀπ' ἄλλου.
o) ὑφ' αὑτοῦ] idem Ciz. ὑπ' αὑτοῦ.
p) παραμυθησόμεθα] ms Ciz. παραμυθευσόμεθα.
q) τῷ ὑποιῳδηποτοῦν κινουμένῳ ἑνί,] hoc loco, non post κινουμένῳ,

ζεται αὐτοῦ, καθάπερ ἡ χεὶρ ἀφίσταται τῆς ἀποπαλλομένης [r]) σφαίρας, ἀνάγκη παθόν πως καὶ διατεθὲν ὑπὸ τοῦ κινοῦντος τὸ κινούμενον ποιεῖσθαι τὴν ἀπ' αὐτοῦ φοράν. ἐπεὶ οὖν τὸ
P 646 πάσχον οὐκ ἄλλως πέφυκε πάσχειν, εἰ μὴ κατὰ πρόσθεσιν ἢ ἀφαίρεσιν ἢ μεταβολήν, δεήσει καὶ τὸ κινούμενον, τὶ τούτων παθόν, ὑπὸ τοῦ κινοῦντος κινεῖσθαι, ὡς ἂν μηδὲν αὐτῶν πάθῃ,
74 χωρισθέντος τοῦ κινοῦντος στήσεται. ἐδείξαμεν δέ γε ἄπορον [s]) τὸν περὶ τῆς ἀφαιρέσεως καὶ προσθέσεως καὶ μεταβολῆς λόγον. ὥστε οὐδὲ ἀφισταμένου τοῦ κινοῦντος κινήσεται τὸ κινούμενον.
75 καὶ ἄλλως· εἰ παθὸν κατὰ ἀφαίρεσιν ἢ κατὰ πρόσθεσιν ἢ κατὰ μεταβολὴν κινεῖται τὸ κινούμενον, αἱ ἄτομοι οὐ κινηθήσονται διὰ τὸ μήτε πρόσθεσιν [t]) μήτε ἀφαίρεσιν μήτε μεταβολὴν ἐπιδέχεσθαι. τοίνυν οὐδὲ ὑπὸ ἑτέρου κινεῖται τὸ κινούμενον· εἰ γὰρ ἵνα ὑπὸ ἑτέρου κινηθῇ, δεῖ συνακολουθοῦντος αὐτῷ ἐκείνου κινεῖσθαι ἢ μὴ συνακολουθοῦντος, δέδεικται δὲ ἑκάτερον ἀδύ-
76 νατον· λεκτέον μὴ ὑπὸ ἑτέρου κινεῖσθαι. καὶ μὴν εἰ πᾶν τὸ κινούμενον ὑπ' ἄλλου τινὸς κινεῖται, ἤτοι τὸ κινοῦν αὐτὸ κινεῖται ἢ ἀκινητεῖ. καὶ ἀκινητίζειν μὲν ἀδύνατον· τὸ γὰρ κινοῦν ἐνεργεῖ τι, τὸ δὲ ἐνεργοῦν κινεῖται· τὸ ἄρα κινοῦν κινεῖται. εἰ δὲ κινεῖται, ἐπεὶ πᾶν τὸ κινούμενον ὑπ' ἄλλου τινὸς κινεῖται, δεήσει καὶ τὸ κινούμενον ὑπὸ τρίτου τινὸς κινεῖσθαι καὶ τὸ τρίτον ὑπὸ τοῦ τετάρτου καὶ τὸ τέταρτον ὑπὸ τοῦ πέμπτου, καὶ

qui evibratur, necesse est ut quod movetur, aliquo modo passum et affectum ab eo quod movet suum efficiat motum. quoniam ergo quod patitur, sua natura non aliter patitur nisi per additionem aut ablationem aut mutationem, oportebit etiam id quod movetur, aliquid ex his passum moveri ab eo quod movet, utpote quod, si nihil horum sit passum, separato eo quod movet, sit staturum. 74. ostendimus autem de ablatione et additione et mutatione rem esse dubiam et inexplicabilem. quamobrem nec absistente eo quod movet, movebitur quod movetur. 75. et aliter: si per ablationem aut per additionem aut per mutationem passum movetur id quod movetur, atomi non movebuntur, propterea quod neque additionem neque ablationem neque mutationem suscipiant. ergo neque ab altero movetur quod movetur: si enim ut ab altero moveatur, oportet ipsum moveri illo ipsum simul sequente vel non sequente, ostensum est autem utrumque non posse fieri; dicendum est non moveri ab altero. 76. praeterea si quidquid movetur, ab aliquo alio movetur, aut quod movet ipsum, movetur, aut non movetur ac quiescit. et fieri quidem non potest ut non moveatur: nam quod movet, aliquid agit; quod autem agit, movetur: id ergo quod movet, movetur. si autem movetur, quoniam quidquid movetur, ab aliquo alio movetur; oportebit etiam quod movetur, moveri ab aliquo tertio et tertium a quarto et quartum a

---

rectius interpungit idem Ciz., ut infra *ἑνὶ κινουμένῳ πάντα συνακολουθήσει.*

r) *ἀποπαλλομένης*] ita scribendum unico vocabulo, non ut in editis erat, *ἀπὸ παλλομένης.* hinc adverbium *ἀποπαλτικῶς* infra sect. 223.

P 646 s) *ἐδείξαμεν δέ γε ἄπορον*] libro superiore sect. 279 sq.

t) *μήτε πρόσθεσιν*] ex Democriti et Epicuri disciplina atomis quidem varie compositis ac coëuntibus vel iterum se disiungentibus constant omnia, sed atomi ipsae ut deleri atque imminui non possunt, ita nec incrementum capere vel alterari, sed necessariam suam minimeque mutabilem perpetuo servant naturam.

οὕτως εἰς ἄπειρον u). ὥστε ἄναρχον γίνεσθαι τὴν κίνησιν. τοῦτο
δὲ ἦν ἄτοπον. οὐκ ἄρα τὸ κινούμενον ὑπ' ἄλλου κινεῖται. καὶ
μὴν οὐδ' αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινηθήσεται. εἰ γὰρ αὐτοκίνητόν 77
ἐστιν, ἤτοι πάντῃ κινητὴν ἔχει τὴν φύσιν ἢ ἐπί τινα διάστασιν,
οἷον ἐπὶ τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδῶν σωμάτων x), ἐπεὶ καὶ πρὸς
τοὺς Φυσικούς y) ἐστιν λόγος. ἀλλ' εἰ μὲν πάντῃ κινητὴν ἔχει
τὴν φύσιν, οὐ κινήσεται· οὔτε γὰρ ἄνω ἐνεχθήσεται διὰ τὸ καὶ 78
εἰς τὸ κάτω κινητὴν ἔχειν τὴν φύσιν, οὔτε κάτω διὰ τὸ καὶ εἰς
τὸ ἄνω, οὔτε πρόσω διὰ τὸ καὶ εἰς τὸ ὀπίσω, οὔτ' ὀπίσω διὰ
τὸ καὶ εἰς τοὔμπροσθεν. καὶ ἐπὶ τῶν λειπομένων δυοῖν διαστά-
σεων ὁ αὐτὸς λόγος. εἰ δὲ εἴς τινα διάστασιν κινητὴν ἔχει τὴν 79
φύσιν, εἰ μὲν εἰς τὴν ἄνω, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ὁ ἀήρ, πάντ'
ἄνω κινήσεται· εἰ δὲ εἰς τὴν κάτω μόνον, ὡς γῆ καὶ ὕδωρ, πάντα
εἰς τὸ κάτω· εἰ δέ τινα μὲν εἰς τὴν ἄνω διάστασιν κινητὴν ἔχει P 647
φύσιν, τινὰ δὲ εἰς τὴν κάτω, οὐ γενήσεται ἐκ κινουμένων σω-
μάτων σύγκριμα. εἰ μὲν γὰρ z) ἀπὸ τοῦ μέσου νοοῖτο κινούμενα 80
τὰ στοιχειώδη σώματα ὡς ἐπὶ τὰ πέρατα, λυθήσεται τὸ πᾶν·
ἑκάτερον γὰρ ἀπὸ θατέρου χωρισθὲν ὡς ἐπὶ τὴν ἴδιον δραμεῖται
κίνησιν, τὸ μὲν ἀνωφερὲς ἐπὶ τὴν ἄνω, τὸ δὲ κατωφερὲς ὡς ἐπὶ
τὴν κάτω. εἰ δ' ἀπὸ τῶν περάτων ὑποκέοιτο ὡς ἐπὶ τὸ μέσον 81
συνωθούμενα, πάντως ἢ κατὰ τὴν αὐτὴν κάθετον ἐνεχθήσεται
ἢ οὐ κατὰ τὴν αὐτήν. καὶ εἰ μὲν κατὰ τὴν αὐτὴν φέροιτο, ἐξ

quinto, et sic in infinitum. quo fit ut motus sit sine principio. quod quidem est absurdum. non ergo quod movetur, movetur ab alio. sed nec ipsum a se ipso movebitur. 77. si enim est per se mobile, aut omni ex parte mobilem habet naturam aut ad aliquod usque spatium, ut in primis et elementaribus corporibus, quoniam disceptamus adversus Physicos sed si omni quidem ex parte mobilem habet naturam, non movebitur: 78. neque enim sursum feretur, propterea quod inferne etiam mobilem habet naturam; neque deorsum, propterea quod etiam superne; neque ante, propterea quod itidem retrorsum; neque pone, propterea quod etiam anterius habeat mobilem naturam. in reliquis quoque duobus intervallis seu dimensionibus est eadem ratio. 79. si autem ad aliquod intervallum mobilem habet naturam, si quidem sursum, ut ignis et aër, omnia sursum movebuntur; sin autem deorsum solum, ut terra et aqua, omnia tendent deorsum; si vero aliqua quidem sursum mobilem habent naturam, aliqua autem deorsum, non fiet concretum ac compositum ex corporibus quae moventur. 80. si enim a medio intelligantur moveri corpora elementaria versus fines, solvetur universitas: utrumque enim ab altero separatim curret tamquam ad proprium motum, quod sursum quidem fertur, ad superiorem; quod autem deorsum fertur, ad inferiorem. 81. sin autem ponatur, ea impelli a finibus ad medium, omnino aut per idem ferentur perpendiculum aut non per idem et si ferantur quidem per idem, necessario in se invicem incurrent; et sic, cum pares

---

u) καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον] ita legendum pro ἔστιν ἄπειρον. confer 3 Pyrrhon. sect. 67 68.

x) ἐπὶ τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδῶν σωμάτων] talia sunt Empedoclis στοιχεῖα στοιχείων, Anaxagorae homoeomeriae, Xenocratis μεγέθη ἀδιαίρετα, Democriti et Leucippi atomi, Heracliti ψήγματα καὶ θραύσματα ἐλάχιστα.

y) πρὸς τοὺς Φυσικούς] Democritum aliosque philosophos iam nominatos, adversus quos solidis argumentis Sextus demonstrat, atomos non esse αὐτοκινήτους sive non gaudere natura se ipsas movendi.

z) εἴ τε γάρ] ms Savil. εἰ δὲ γάρ. potius εἰ μὲν γάρ [quod recepimus]. P 647

ἀνάγκης καὶ ἀντιπεσεῖται ἀλλήλοις· καὶ οὕτως ἢ ἰσοκρατοῦντα στήσεται μηδετέρου νικῶντος, μήτε τοῦ κάτω βιαζομένου μήτε τοῦ ἄνω. ἄτοπον δὲ λέγειν στάσιν [a]) γίνεσθαι ἐν τοῖς φύσει
82 κινουμένοις. ἢ τοὐναντίον, ἀνισοκρατοῦντα εἰς ἕνα μόνον ἐνεχθήσεται τόπον, ἤτοι τὸν ἄνω ἐπικρατησάντων τῶν ἀνωφερῶν, ἢ εἰς τὸν κάτω ὑπερτερούντων τῶν κατωφερῶν. εἰ δὲ μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν κάθετον φέροιτο, οὐ συμβάλλει [b]) ἀλλήλοις· μὴ συμβάλλοντα δὲ οὐδὲ συγκρίματος ἔσται τινὸς ἀποτελεστικά. τοῦτο
83 δὲ ἄτοπον. τοίνυν οὐδὲ αὐτοκίνητόν ἐστι τὸ κινούμενον. πάλιν εἰ αὐτοκίνητόν ἐστι τὸ κινούμενον· ἐπεὶ πᾶν τὸ κινοῦν ἤτοι προωθούμενον [c]) κινεῖ ἢ ἐπισπώμενον ἢ ἀνοχλοῦν [d]) καὶ θλῖβον, δεήσει καὶ τὸ αὐτοκίνητον ἑαυτοῦ κινητικὸν ὂν ἤτοι προωστικῶς
84 κινεῖν ἢ ἐπισπαστικῶς ἢ ἀνοχλητικῶς καὶ θλιπτικῶς. εἴτε δὲ προωστικῶς κινοίη, ἔσται ἐξόπισθεν ἑαυτοῦ· τὸ γὰρ προωθοῦν ἐξόπισθέν ἐστι τοῦ προωθουμένου· εἴτε ἐπισπαστικῶς, ἔσται ἔμπροσθεν αὐτοῦ· εἴτε ἀνοχλητικῶς καὶ θλιπτικῶς, ὑποκάτω ἔσται αὐτοῦ. ἀδύνατον δέ γε νοεῖν τὸ αὐτὸ ἤτοι ὄπισθεν ἑαυτοῦ ἢ ἔμπροσθεν ἢ ὑποκάτω. οὐκ ἄρα αὐτοκίνητόν ἐστι τὸ κινούμενον. εἰ δὲ μήτε ὑπ' ἄλλου κινεῖται τὸ κινούμενον μήτε ὑφ' ἑαυτοῦ, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι· ῥητέον μὴ κινεῖσθαι τὸ κινού-
85 μενον. κομίζεται δὲ καὶ ἄλλη τις ἐμβριθὴς ὑπόμνησις εἰς τὸ μὴ εἶναι κίνησιν ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Κρόνου [e]), δι' ἧς παρίστησιν

habeant vires, stabunt neutro vincente, neque cogente eo quod tendit infra neque eo quod supra. absurdum est autem dicere, esse statum ac quietem in iis quae natura moventur. 82. aut contra, si pares non habeant vires, ferentur in unum solum locum, aut in superiorem, vincentibus iis quae sursum tendunt, aut in inferiorem, superantibus iis quae feruntur deorsum. si autem non ferantur per idem perpendiculum, non coibunt; non coëuntia autem nec ullum efficient concretum ac compositum. hoc autem est absurdum. ergo nec est per se mobile id quod movetur. 83. rursus si est per se mobile id quod movetur; quoniam quidquid movet, aut protrudens movet aut attrahens aut tamquam vecte pellens et premens, oportebit etiam quod est per se mobile. cum sit a se mobile, aut protrudendo movere aut attrahendo aut tamquam vecte pellendo et premendo. 84. sive autem moveat protrudendo, erit post se: nam quod protrudit, est post id quod protruditur: sive attrahendo, erit ante se: sive tamquam vecte pellendo et premendo, erit sub se. fieri autem non potest ut idem intelligatur ipsum esse aut post se aut ante se aut sub se. non est ergo per se mobile id quod movetur. si autem neque ab alio movetur id quod movetur neque a se ipso, praeter haec autem nihil est; dicendum est, non moveri id quod movetur. 85. affertur autem aliud quoque magni ponderis argumentum ad ostendendum non esse motum, a Diodoro Crono, per quod ostendit quod nihil quidem movetur, motum fuit

a) στάσιν] hoc loco et sect. 266 στάσις est *quies*, quemadmodum solent opponi sibi ἵστασθαι et κινεῖσθαι. Hervetus *statum* verterat, quod non improbo, sed propter ambiguitatem fugiendam alterum illi vocabulum praetuli. ita στήσεται pro *quiescet* habes infra sect. 146. 159 etc.

b) οὐ συμβάλλει] ms Savil. ἀσυμβάλλοι. mallem οὐ συμβαλεῖ.

c) πᾶν τὸ κινοῦν ἤτοι προωθούμενον] idem argumentum 3 Pyrrhon. sect. 69.

d) ἀνοχλοῦν] hinc mox bis repetitur adverbium ἀνοχλητικῶς, pro quo in laudato Pyrrhoniarum loco est ἀνωθοῦν et ἀνωστικῶς. inferius pro ὑποκάτωθεν potius ὑποκάτω ἔσται [quod recepimus].

e) Διοδώρου τοῦ Κρόνου] confer supra sect. 48 et quae ad 3 Pyrrhon. sect. 71. in ms Ciz. articulus τοῦ a librario est omissus.

ὅτι κινεῖται μὲν οὐδὲ ἕν, κεκίνηται δέ. καὶ μὴ κινεῖσθαι μέν [f]),
τοῦτο ἀκόλουθόν ἐστι ταῖς κατ' αὐτὸν τῶν ἀμερῶν ὑποθέσεσι.
τὸ γὰρ ἀμερὲς σῶμα ὀφείλει ἐν ἀμερεῖ τόπῳ περιέχεσθαι, καὶ 86
διὰ τοῦτο μήτε ἐν αὐτῷ κινεῖσθαι· ἐκπεπλήρωκε γὰρ αὐτόν. δεῖ P 648
δὲ τόπον ἔχειν μείζονα τὸ κινούμενον [g]). οὔτε ἐν ᾧ μή ἐστιν·
οὔπω γάρ ἐστιν ἐν ἐκείνῳ, ἵνα καὶ ἐν αὐτῷ κινηθῇ. ὥστε οὐδὲ
κινεῖται· κεκίνηται δὲ κατὰ λόγον. τὸ γὰρ πρότερον ἐν τῷδε τῷ
τόπῳ θεωρούμενον τοῦτο ἐν ἑτέρῳ νῦν θεωρεῖται τόπῳ· ὅπερ
οὐκ ἂν ἐγεγόνει μὴ κινηθέντος αὐτοῦ. οὗτος μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ
ἐπαρήγειν θελήσας τῷ οἰκείῳ δόγματι ἄτοπόν τι προσήκατο.
πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον [h]) τὸ μηδενὸς κινουμένου λέγειν τι κεκινῆ-
σθαι; οἱ δὲ ἀπὸ τῆς σκέψεως ἐπ' ἴσης καὶ περὶ τοῦ κινεῖσθαι
καὶ περὶ τοῦ κεκινῆσθαι ἀποροῦντες οὐδὲν ἄτοπον προσδέξονται,
καθάπερ Διόδωρος προσήκατο. πλὴν οὗτός γε τὸν περιφορητικὸν 87
συνερωτᾷ λόγον [i]) εἰς τὸ μὴ κινεῖσθαί τι, λέγων· εἰ κινεῖταί τι,
ἤτοι ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ κινεῖται ἢ ἐν ᾧ μή ἐστιν. οὔτε δὲ ἐν ᾧ ἐστι,
μένει γὰρ ἐν αὐτῷ· οὔτε ἐν ᾧ μή ἐστιν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν αὐτῷ.
οὐκ ἄρα κινεῖταί τι. καὶ ὁ μὲν λόγος τοιοῦτος. ἡ δὲ παραμυθία 88
τῶν λημμάτων [k]) αὐτοῦ προφανής· δυοῖν γὰρ ὄντων τόπων, ἑνὸς

autem. et non moveri quidem, hoc consequens est positioni individuorum ex eius sententia. 86. corpus enim individuum debet contineri in loco individuo, et ideo neque in ipso moveri: eum enim implevit. oportet autem id quod movetur, habere locum maiorem. neque in eo in quo non est: nondum enim est in illo, ut etiam in ipso moveatur. quamobrem nec movetur; motum fuit autem, ut est consentaneum. nam quod prius in hoc loco cernebatur, hoc nunc cernitur in alio loco: quod quidem non factum esset eo non moto. atque is quidem volens opem ferre suo dogmati admisit aliquod absurdum. quomodo enim non est absurdum, dum nihil movetur, dicere aliquid fuisse motum? Sceptici autem ex aequo dubitantes, et an moveatur aliquid et an motum fuerit, nihil admittent absurdi, ut admisit Diodorus. 87. caeterum iste tritum illud interrogat argumentum ad hoc, ut probet nihil moveri, dicens: si movetur aliquid, aut in loco in quo est, movetur, aut in quo non est. sed non in eo in quo est: quiescit enim in ipso: neque in eo in quo non est: non enim est in ipso; non ergo movetur aliquid. et tale quidem est Diodori argumentum. 88. probatio autem eius propositionum est evidens: nam cum duo sint loci, quorum unus quidem est is in

---

f) *καὶ μὴ κινεῖσθαι μέν,*] hoc loco recte interpungit codex ms, non post *τοῦτο*, ut in editis.

g) *τὸ κινούμενον*] ita ms Savil. pro *τὸ κινησόμενον*. P 648

h) *πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον*] hoc evincit infra sect. 91 sq. et ad Diodori probationes respondet sect. 97—102.

i) *περιφορητικὸν συνερωτᾷ λόγον*] Hervetus vertit: *aberrantem orationem.* sed si esset a *περιφορά* illo sensu quo circumductionem et deceptionem illa vox significat, *περιφορητικὸς λόγος* sonaret potius *decipiens argumentum* et *fallax*, quam aberrans atque adeo deceptum. videtur autem mihi potius dici ut *περιφόρητος* ea notione, qua circumferre vulgo ac passim iactare *περιφέρειν* Graeci dicunt. ita *περιφορητικὸς λόγος* est argumentum tritum multorum sermone vulgatumque, cuius meminit noster etiam lib. 2 Pyrrhon. sect. 242. 245. et lib. 3 sect. 71 et contra Grammaticos sect. 311. Zenoni Eleatae tribuit Laërtius 9 72. alia Diodori argumenta non adeo *ἐμβριθῆ*, sed *σοφιστικώτερα* adversus motum affert Sextus infra sect. 122 sq.

k) *παραμυθία τῶν λημμάτων*] praemissarum confirmatio et corroboratio.

*μὲν τοῦ ἐν ᾧ τί ἐστι, δευτέρου δὲ τοῦ ἐν ᾧ μή ἐστι, καὶ τρί-
του παρὰ τούτους μηδ' ἐπινοεῖσθαι δυναμένου· δεῖ τὸ κινού-
μενον, εἰ ὄντως κινεῖται, ἐν τῷ ἑτέρῳ τούτων κινεῖσθαι. ἐν γὰρ
89 τῷ ἀνεπινοήτῳ οὐκ ἂν κινοῖτο. ἐν ᾧ μὲν οὖν ἐστι τόπῳ, οὐ
κινεῖται· ἐκπεπλήρωκε γὰρ αὐτόν l), καὶ ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐν αὐτῷ,
μένει· μένον δὲ ἐν αὐτῷ, οὐ κινεῖται. ἐν ᾧ δὲ μή ἐστι, πάλιν
ἀδύνατον αὐτὸ κινεῖσθαι· ὅπου γάρ τι μή ἐστιν, ἐκεῖ οὔτε δρᾶ-
σαί τι οὔτε παθεῖν δύναται, κατὰ ταῦτα δὲ οὐδὲ κινεῖσθαι. καὶ
ὡς οὐκ ἂν τις λέγοι τὸν ἐν Ῥόδῳ ὄντα ἐν Ἀθήναις κινεῖσθαι,
οὕτως οὐδὲ κοινῶς πᾶν σῶμα ἐρεῖ ἐν ἐκείνῳ κινεῖσθαι τῷ τόπῳ
90 ἔνθα μή ἐστιν. ὅθεν εἰ δύο εἰσὶ τόποι, ὅ τε ἐν ᾧ ἐστι καὶ ἐν
ᾧ μή ἐστι, δέδεικται δ' ἐν μηδετέρῳ τούτων δυνάμενον κινεῖσθαι
τὸ κινούμενον· οὐκ ἂν εἴη τὸ κινούμενον. τοιαύτη μὲν καὶ ἡ
τοῦ λόγου παραμυθία. ποικίλως δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀντείρηται,
91 ὧν τὰς ἐνστάσεις παρακειμένως ἐκθησόμεθα. καὶ δὴ ἔνιοι μὲν
Γ 649 ἀδύνατον εἶναί φασι, τῶν συντελεστικῶν ἀληθῶν ὄντων ψευδῆ
τὰ παρατατικὰ τούτων, ἀλλ' ἀληθῆ καθεστάναι· καὶ ψευδῶν
ὄντων ἀναλόγως ψευδῆ· οὗ γάρ ἐστί τι πέρας, ἔστι κἀκεῖνο. καὶ
τοῦ μὴ ὄντος οὐκ ἂν εἴη τι πέρας. εἰ δὲ πέρας ὑπῆρχε τοῦ πα-
ρατατικοῦ τὸ συντελεστικόν, ἀνάγκη ἄρα τοῦ συντελεστικοῦ ὄν-
τος, ὃ δὴ πέρας ἐστίν, εἶναι καὶ τὸ παρατατικόν, οὗ τοῦτο πέρας
92 ἐστί. καὶ ὡς οὐδέν ἐστι τὸ γεγενῆσθαι συντελεστικὸν μὴ ὄντος
ἀληθοῦς τοῦ γενέσθαι παρατατικοῦ, καὶ ὃν τρόπον οὐδέν ἐστι
τὸ ἐφθάρθαι συντελεστικὸν μὴ προϋπάρξαντος τοῦ φθείρεσθαι
παρατατικοῦ· ὧδε ἀδύνατόν ἐστι, μὴ ὄντος ἀληθοῦς τοῦ κινεῖ-
σθαι παρατατικοῦ ἀληθὲς εἶναι τὸ κεκινῆσθαι m) συντελεστικόν.*

quo est aliquid, secundus autem in quo non est, et praeterea tertius ne possit quidem cogitari; oportet id quod movetur, si re vera movetur, in altero horum moveri. in eo enim qui sub cogitationem non potest cadere, minime movebitur. 89. atque in eo quidem loco in quo est, non movetur: eum enim implevit, et quatenus est in ipso, quiescit; in eo autem quiescens non movetur. in quo autem non est, rursus fieri non potest ut ipsum moveatur: ubi enim non est, illic neque quidquam potest agere nec pati, et ideo nec moveri. et quo modo non dixeris eum qui est Rhodi, moveri Athenis; ita nec communiter dixeris quodvis corpus in illo loco moveri, in quo non est. 90. unde si duo sunt loci, nempe et is in quo est et is in quo non est, ostensum est autem in neutro eorum posse moveri quod movetur: non igitur est quod movetur. atque argumenti quidem illius talis est probatio. a multis autem fuit varie contradictum, quorum obiectiones deinceps exponemus. 91. et nonnulli quidem dicunt fieri non posse, ut si sint vera praeterita perfecta, sint falsa praeterita imperfecta, sed ea esse pariter vera; et si sint falsa, pari ratione falsa: nam cuius est aliquis finis, illud quoque est. et eius quod non est, non fuerit aliquis finis. si autem praesentis finis est praeteritum perfectum, necesse est si sit perfectum quod est finis, esse etiam praesens, cuius id est finis. 92. et ut nihil est factum fuisse quod est perfectum, si non sit verum fieri quod est praesens, et quo modo nihil est interiisse, quod est perfectum, si non prius fuerit interire praesens; ita fieri non potest ut si non sit verum moveri praesens, verum

l) *ἐκπεπλήρωκε γὰρ αὐτόν*] sect. 85 et 143.

Γ 649 m) *τὸ κεκινῆσθαι*] ms Ciz. perperam *κεκινεῖσθαι*. omitto quod vocabulum *παρατατικοῦ* varie corruptum reperio, *παραταχτικοῦ*, *παρατικοῦ*, *παρασατικοῦ* etc. nota autem *παρατατικόν* hoc loco et infra sect. 97 sq. accipi pro imperfecto non praeterito sed praesenti. oppugnatur enim

ἄλλοι δέ φασι δύνασθαί τι ἐν ᾧ περιέχεται τόπῳ κινεῖσθαι· αἱ 93
γὰρ περὶ τοῖς κνώδαξιν[n]) εἱλουμέναι σφαῖραι καὶ οἱ περιδινού-
μενοι ἄξονες καὶ ἤδη τὰ τύμπανα καὶ οἱ κεραμευτικοὶ τροχοὶ καὶ
ἄλλα παμπληθῆ τούτοις ἐοικότα σώματα κινεῖται μέν, ἐν ᾧ δέ
ἐστι τόπῳ, κινεῖται. ὥστε ψεῦδος εἶναι ἕν τι τοῦ λόγου λῆμμα,
τὸ μὴ κινεῖσθαί τι[o]) ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ. ἄλλοι δὲ παρὰ τὴν ἔν- 94
νοιαν[p]) τῆς κινήσεως ἠρωτῆσθαί φασι τὸν λόγον· τὸ γὰρ κινού-
μενον νοεῖται σὺν τόπῳ τῷ ἀφ᾽ οὗ κινεῖται καὶ τῷ εἰς ὃν κινεῖ-
ται. διόπερ ὅταν λέγῃ ὁ Διόδωρος, εἰ κινεῖταί τι, ἤτοι ἐν ᾧ ἐστι
τόπῳ κινεῖται ἢ ἐν ᾧ μή ἐστι, μοχθηρόν τι καὶ παρὰ τὴν τῆς
κινήσεως νόησιν λέγει, παρ᾽ ὅσον τὸ κινούμενον οὔτε ἐν ᾧ ἐστι
τόπῳ κινεῖται οὔτε ἐν ᾧ μή ἐστιν, ἀλλὰ κατ᾽ ἀμφοτέρων, τοῦ
τε ἀφ᾽ οὗ κινεῖται καὶ τοῦ εἰς ὅν. ἦσαν δὲ οἳ καὶ ἀμφιβολίαν 95
διεστέλλοντο· τὸ γὰρ ἐν τόπῳ περιέχεσθαι δύο σημαίνειν[q]) φα-
σίν, ἓν μὲν ἐν τόπῳ τῷ κατὰ πλάτος, ὡς ὅταν λέγωμέν τινα ἐν
Ἀλεξανδρείᾳ[r]) εἶναι, ἕτερον δὲ ἐν τόπῳ[s]) τῷ κατ᾽ ἀκρίβειαν,
καθ᾽ ὃ κἀμοῦ λέγοιτ᾽ ἂν εἶναι τόπος ὁ περιτετυπωκὼς τὴν ἐπι-
φάνειάν μου τοῦ σώματος ἀήρ, καὶ ἀμφορεὺς τοῦ ἐν αὐτῷ πε-
ριεχομένου προσαγορεύεται τόπος. διχῶς δὴ καλουμένου νῦν τόπου
φασὶ δύνασθαι τὸ κινούμενον ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ κινεῖσθαι τῷ κατὰ
πλάτος ἔχοντι διάστημα, καθ᾽ ὃ γενήσεται τὰ τῆς κινήσεως.
τινὲς δὲ καὶ ὑπέραντον[t]) εἶναι ᾠήθησαν τὸν τοῦ Διοδώρου λό- 96

sit motum fuisse perfectum. 93. alii autem dicunt posse aliquid moveri in loco, in quo continetur: sphaerae enim quae moventur circa centrum et axes qui circumaguntur et tympana et rotae figulorum et alia plurima corpora iis similia moventur quidem, in eo autem in quo sunt loco moventur. quo fit ut una pars orationis sit falsa, non moveri aliquid in eo in quo est loco. 94. alii autem dicunt argumentum fuisse interrogatum praeter notionem motus: nam quod movetur, intelligitur cum loco a quo movetur et loco ad quem movetur. quamobrem quando dicit Diodorus: si movetur aliquid, aut in eo in quo est loco movetur, aut in eo in quo non est; infirmum quid dicit et praeter intelligentiam motus, quandoquidem quod movetur, neque in eo in quo est loco movetur neque in eo in quo non est, sed in utrisque, nempe et in eo a quo movetur et eo ad quem. 95. fuerunt etiam qui distinguebant ambiguitatem: in loco enim comprehendi dicunt duo significare, unum quidem in loco largius accepto, ut quando dicimus aliquem esse Alexandriae, alterum autem in loco qui sumitur exacte et accurate, qua ratione dici potest meus locus aër qui circumscribit superficiem mei corporis, et amphora appellatur locus eius quod in ea continetur. cum autem duobus modis nunc dicatur locus, dicunt id quod movetur, moveri posse in eo in quo est loco largius accepto et habente spatium in quo fiet motus. 96. existimarunt autem aliqui esse non firmiter colligentem Diodori orationem, quoniam incipit quidem a

---

Diodorus Cronus, qui motum fuisse aliquid concedebat, moveri pernegabat.

n) *αἱ γὰρ περὶ τοῖς κνώδαξιν*] 3 Pyrrhon. sect. 72 et hoc praesente libro sect. 51 et 103.

o) *λῆμμα, τὸ μὴ κινεῖσθαί τι*] ita sensus postulat, licet *μή* in libris excidit. pro *λῆμμα* in ms Savil. minus bene est *τμῆμα*.

p) *παρὰ τὴν ἔννοιαν*] infra sect 105 sq.

q) *δύο σημαίνειν*] confer 3 Pyrrhon. sect. 75.

r) *ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*] vide quae ad sect. 15 huius libri.

s) *ἕτερον δὲ ἐν τόπῳ*] ms Ciz. *ἐν τῷ τόπῳ*.

t) *ἀπέραντον*] *ἀσύνακτον*, *μοχθηρόν* argumentum quod non valide con-

P 650 γον, ἐπείπερ ἄρχεται μὲν ἀπὸ διεζευγμένου, ψευδοποιεῖ δὲ τοῦτο
διὰ τῶν ἑξῆς, ἑκάτερον τῶν ἐν αὐτῷ δεικνὺς ψεῦδος, τό τε ἐν
ᾧ μή ἐστί τι τόπῳ κινεῖσθαι καὶ τὸ ἐν ᾧ ἐστι. τοιαῦται μὲν αἱ
97 πρὸς τὸν λόγον ἐνστάσεις. δοκεῖ δὲ Διόδωρος πρὸς τὴν πρώτην [u])
εὐθὺς ἀπηντηκέναι, διδάσκων ὅτι ἐνδέχεται τῶν συντελεστικῶν
ἀληθῶν ὄντων τὰ τούτων παρατατικὰ ψευδῆ τυγχάνειν· ἔστω
γάρ τινα πρὸ ἐνιαυτοῦ γεγαμηκέναι καὶ ἕτερον μετ' ἐνιαυτόν.
οὐκοῦν ἐπὶ τούτων τὸ μὲν 'οὗτοι ἔγημαν' ἀξίωμα συντελεστικὸν
ὂν ἀληθές ἐστι, τὸ δ' 'οὗτοι γαμοῦσι' παρατατικὸν καθεστὼς
ψεῦδός ἐστιν. ὅτε γὰρ οὗτος ἐγάμει, οὔπω οὗτος ἐγάμει, καὶ
ὅτε οὗτος ἐγάμει, οὐκέτι οὗτος ἐγάμει. τότε δ' ἂν ἦν ἀληθὲς
ἐπ' αὐτῶν τὸ ὅτι γαμοῦσιν, εἰ ὁμόσε ἐγάμουν. δύναται οὖν τοῦ
συντελεστικοῦ ἀληθοῦς ὄντος ψεῦδος εἶναι τὸ τούτου παρατα-
98 τικόν. τοιοῦτο δέ ἐστι καὶ τὸ 'Ἑλένη τρεῖς ἔσχεν ἄνδρας' [x])·
οὔτε γὰρ ὅτε Μενέλαον εἶχεν ἐν Σπάρτῃ ἄνδρα οὔθ' ὅτε Πάριν
ἐν Ἰλίῳ οὔθ' ὅτε θανόντος τούτου Δηϊφόβῳ ἐγαμήθη, ἀληθές
ἐστι τὸ παρατατικὸν τὸ 'τρεῖς ἔχει ἄνδρας' ἀληθοῦς ὄντος τοῦ
99 συντελεστικοῦ τοῦ 'τρεῖς ἔσχεν ἄνδρας'. σοφίζεται δὲ ἐν τούτοις
ὁ Διόδωρος καὶ παρ' ἀμφιβολίαν βούλεται ἡμᾶς πλανᾶν· τὸ γὰρ
'οὗτοι ἔγημαν' δύο σημαίνει, ἓν μὲν πληθυντικὸν καὶ ἴσον τῷ
'οὗτοι συνέγημαν', ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος· ἕτερον δὲ τὸ κατὰ περί-
ληψιν ἑνικοῦ πράγματος ἐγκεκλιμένον ἀπὸ τοῦ 'οὗτος ἔγημε' καὶ

disiuncto, id autem falsum reddit per ea quae deinceps sequuntur, ostendens utrumque eorum quae sunt in ipso, esse falsum, nempe et moveri aliquid in eo in quo non est loco et in eo in quo est. atque haec quidem obiiciuntur adversus eius argumentum. 97. videtur autem Diodorus primae statim obiectioni occurrisse, docens quod contingit, etiamsi perfecta sint vera, praesentia eorum esse falsa: esto enim quod uxorem duxerit aliquis ante annum et alter post annum; in iis hoc pronuntiatum 'isti uxorem duxerunt' ut perfectum est verum, hoc vero 'isti uxorem ducunt' ut praesens est falsum. cum enim iste uxorem ducebat, ille nondum ducebat; et quando ille uxorem ducebat, iste nondum ducebat. tunc autem in eis verum esset quod uxores ducant, si simul ducant. potest ergo cum perfectum sit verum, falsum esse eius praesens. 98. tale est illud quoque 'Helena tres habuit maritos': neque enim quando Spartae Menelaum habebat maritum neque quando Paridem in Ilio neque quando eo mortuo nupsit Deiphobo, verum est praesens 'tres habebat maritos', cum verum sit perfectum 'tres habuit maritos'. 99. sophistam autem in his agit Diodorus et vult nos fallere propter ambiguitatem: illud enim 'isti uxores duxerunt' duo significat, unum quidem plurale et quod tantum valet ac 'isti simul uxores duxerunt' quod quidem est falsum; alterum autem quod est ex comprehensione rei singularis deductae, ab eo quod est, 'iste uxorem

---

cludit. vide dicta ad lib. 2 contra Logicos sect. 429. qui vero id Diodori Croni argumento obiectarunt, persuasere sibi illud defectu peccare (ibid. sect. 434) atque in maiori propositione disiunctiva tantum posita esse membra illa quae deinde in subsumtione removerentur: *quicquid movetur vel in loco in quo est vel in quo non est;* omitti autem tertium, *vel ab loco in quo est, ad eum in quo non est;* vide tamen infra sect. 111.

P 650 u) *πρὸς τὴν πρώτην*] quae fuit sect. 91 sq.

x) *Ἑλένη τρεῖς ἔσχεν ἄνδρας*] de Helena eiusque tribus maritis Menelao Paride huiusque fratre Deiphobo, quibus omnibus pariter infidelis fuit, rapi etiam ante se passa a Theseo, adi, si placet quae congessit Petrus Baelius tomo secundo dictionarii.

*ἑτέρου ἑνικοῦ τοῦ ‘οὗτος ἔγημεν’, ὧν πάλιν ἑνικῶν τὰ παρατα-
τικά ἐστιν ἀληθῆ, τό ‘οὗτος γαμεῖ’ καὶ τό ‘οὗτος γαμεῖ’· ἐπ’
ἀμφοτέρων γὰρ ἀληθῆ γέγονε ταῦτα. ἀμήχανον οὖν ἐστι, τῶν* 100
*παρατατικῶν ψευδῶν ὄντων ἀληθῆ εὑρίσκεσθαι τὰ τούτων συν-
τελεστικά, ἀλλὰ ἀνάγκη συναναιρεῖσθαι ἢ συνυπάρχειν τὰ ἕτερα
τοῖς ἑτέροις. νὴ Δί’, ἀλλ’ εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν καὶ ἑτέραν
ὁ Διόδωρος κομίζεται παραμυθίαν* y) *σαφεστέρῳ χρώμενος ὑπο-
δείγματι. βαλλέσθω γάρ, φησί, σφαῖρα εἰς τὸν ὑπερκείμενον* 101
*ὄροφον. οὐκοῦν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς βολῆς χρόνῳ τὸ μὲν παρα-
τατικὸν ἀξίωμα ‘ἅπτεται ἡ σφαῖρα τῆς ὀροφῆς’ ψεῦδός ἐστιν·
ἔτι γὰρ ἐπιφέρεται· ὅταν δὲ ἅψηται τῆς ὀροφῆς, γίνεται ἀληθὲς
τὸ συντελεστικὸν τό ‘ἥψατο ἡ σφαῖρα τῆς ὀροφῆς’. ἐνδέχεται
ἄρα ψευδοῦς ὄντος* z) *τοῦ παρατατικοῦ ἀληθὲς ὑπάρχειν τὸ συν-
τελεστικόν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ κινεῖσθαι μέν τι παρατατικῶς,
κεκινῆσθαι δὲ συντελεστικῶς. μήποτε δὲ κἀνταῦθα πλανᾶται;* 102
τὸ γὰρ παρατατικὸν τό ‘ἅπτεται ἡ σφαῖρα τῆς ὀροφῆς’ γίνεται **P 651**
*ἀληθές, οὐχ ὅτε φέρεται ἐν τῷ μεταξὺ ἀέρι ἡ σφαῖρα, ἀλλ’
ὅτε ἄρχεται ἅπτεσθαι τῆς ὀροφῆς. ὅταν δὲ τερματίσασα* a) *τὴν
ψαῦσιν ὑπονοστήσῃ, τότε καὶ τὸ συντελεστικὸν γίνεται ἀληθὲς
τό ‘ἥψατο ἡ σφαῖρα τῆς ὀροφῆς’. ἄτοπος οὖν ἐστιν ὁ Διόδω-
ρος τοῦ μὲν κεκινῆσθαι περιεχόμενος ὡς ἀληθοῦς, τοῦ δὲ κινεῖ-
σθαι ἀφιστάμενος ὡς ψευδοῦς, δέον ἢ ἀμφοτέροις συγκατατί-
θεσθαι ἢ ἀμφοτέρων ἀφίστασθαι. οἱ δὲ φάσκοντες δύνασθαί τι* 103
κινεῖσθαι ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ, καὶ τοῦτο μὲν τὰς σφαίρας b) *τοῦτο
δὲ τοὺς ἄξονας καὶ τὰ τύμπανα παρατιθέμενοι, οὐ λύουσι τὴν
ἀπορίαν, ἀλλ’ ὁμοίως ἐγκυλίονται αὐτῇ· ἕκαστον γὰρ τῶν τοι-
ούτων σωμάτων, καθὼς καὶ ἀνώτερον* c) *ὑπεδείκνυμεν, καθ’*

duxit’ et alterius singularis nempe ‘iste uxorem duxit’, quorum rursus singularium praesentia sunt vera nempe ‘iste uxorem ducit’ et ‘iste uxorem ducit’: in utrisque enim ea fuerunt vera. 100. fieri ergo non potest, ut si sint falsa praesentia, inveniantur vera eorum perfecta, sed necesse ut simul tollantur vel simul sint vera utraque. at sane, inquiunt, adversus hanc positionem aliam quoque probationem affert Diodorus exemplo utens apertiori. 101. iaciatur enim, inquit, globus in superius tectum. igitur interim dum iacitur, pronuntiatum in praesenti ‘globus tangit tectum’ est falsum, adhuc enim supra fertur; quando autem tectum tetigerit, verum est perfectum ‘globus tetigit tectum’. contingit ergo, cum falsum sit praesens, verum esse perfectum, et ideo non moveri quidem aliquid in praesenti, motum autem fuisse in praeterito perfecto. 102. num autem hic quoque fallitur? praesens enim illud ‘globus tangit tectum’ est verum, non quando fertur globus in aëre intermedio, sed quando incipit tangere tectum. quando autem tactu terminato redierit, tunc etiam perfectum est verum nempe ‘globus tetigit tectum’. ineptus est ergo Diodorus, qui motum fuisse amplectitur ut verum, sed moveri reiicit tamquam falsum, cum oporteat aut utrique assentiri aut ab utroque recedere. 103. qui autem dicunt posse aliquid moveri in eo in quo est loco, et tum sphaeras tum axes et tympana adducunt, non solvunt dubitationem, sed in ea pariter involvuntur: unumquodque enim horum corporum, sicut supe-

y) *παραμυθίαν*] probationem, ut supra sect. 89.
z) *ψευδοῦς ὄντος*] ms Ciz. *ψεύδους*.
a) *τερματίσασα*] ita recte ms Ciz. pro *θερματίσασα*, quod in editis erat. **P 651**
b) *τὰς σφαίρας*] supra sect. 93.
c) *καθὼς καὶ ἀνώτερον*] sect. 52 huius libri.

ὁλότητα μὲν μένει ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, κατὰ μέρη δὲ ἀλλάττει τοὺς τόπους, τοῦ μὲν ἄνω ἀντιλαμβάνοντος τὸν τοῦ κάτω τό-
104 πον, τοῦ δὲ κάτω τὸν τοῦ ἄνω. εἰ δὲ τοῦτο, μένει τὰ τῆς ἀπορίας· ἕκαστον γὰρ τῶν τοιούτων σωμάτων μέρος ἤτοι ἐν ᾧ ἔστι τόπῳ κινεῖται ἢ ἐν ᾧ μή ἐστιν. οὔτε δὲ ἐν ᾧ ἐστιν, ὡς παρεστήσαμεν, οὔτε ἐν ᾧ μή ἐστιν, ὡς ἐδείξαμεν. οὐκ ἄρα κινεῖται.
105 ἀλλ' ἀνακολούθως ἔφασκόν τινες d) παρὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ κινουμένου κεκομίσθαι τὸν λόγον. νοεῖται e) γὰρ τὸ κινούμενον ὡς δυοῖν ἐχόμενον τόπων, τοῦ τ' ἐξ οὗ κινεῖται, τοῦ τ' εἰς ὃν μετέρχεται. ῥᾴδιον δέ ἐστι καὶ πρὸς τούτους ὑπαντῶντας λέγειν, ὅτι κἂν τοιαύτην εἶναι συμβέβηκε τὴν τοῦ κινουμένου νόησιν, οὐδὲν πρὸς τὸ προκείμενον, διὰ τὸ μὴ περὶ τῆς νοήσεως τοῦ κινεῖσθαι νῦν εἶναι τὴν ζήτησιν τοῖς ἀπορητικοῖς προηγουμένως, ἀλλὰ περὶ τῆς ὑπάρξεως, ὑπὲρ ἧς οὐδὲν εἰρήκασιν οἱ τῇ τοιαύτῃ
106 χρησάμενοι ἐνστάσει. οὐ μὴν ἀλλὰ κἂν τὸν λόγον ἀνατρέψωμεν f), οὐδὲν ἕξουσιν εἰπεῖν πρὸς ἡμᾶς. ὅταν γὰρ φάσκωσι τὸ κινούμενον δυοῖν ἔχεσθαι τόπων, τοῦ τε ἐν ᾧ ἐστι καὶ τοῦ εἰς ὃν φέρεται, πευσόμεθ' αὐτῶν, πότε μέτεισιν ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπου τὸ κινούμενον εἰς τὸν ἕτερον; ἆρά γε ὅτε ἐν τῷ πρώτῳ ἐστὶν ἢ ὅτε ἐν τῷ δευτέρῳ; ἀλλ' ὅτε μὲν ἐν τῷ πρώτῳ τόπῳ ἐστίν, οὐ μετέρχεται εἰς ἕτερον· ἔτι γὰρ ἐν τῷ πρώτῳ ἐστίν.
107 ὅτε δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τούτῳ, ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ, πάλιν οὐ μετέρχεται, ἀλλὰ μετελήλυθεν ἤδη· τῶν γὰρ ἀμηχάνων ἐστὶ καὶ τῶν ἀνεπινοήτων τὸ μετελθεῖν τι ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου τοῦ ἐν ᾧ μή ἐστιν. ὥστε κἂν τοιαύτην ἔχωμεν τοῦ κινουμένου νόησιν, μένει

rius ostendimus, per totum quidem manet in eodem loco, per partes autem mutat loca, superiore quidem apprehendente locum inferiorem, inferiore autem superiorem. 104. quod si ita est, manet dubitatio: pars enim uniuscuiusque horum corporum aut movetur in eo in quo est loco aut in eo in quo non est. sed neque in eo in quo est, ut ostendimus, neque in eo in quo non est, ut monstravimus. non ergo movetur. 105. non consequenter autem dicebant aliqui, allatum argumentum recedere a notione rei quae movetur. intelligi enim id quod movetur tamquam duobus haerens locis, nempe et illo ex quo movetur et isto ad quem transit. facile est autem eis occurrendo dicere, quod etiamsi contigit eius quod movetur talem esse notionem, nihil id ad propositum, quod nunc non agant praecipue dubitatores de notione motus, sed de existentia, de qua nihil dixerunt qui hac usi sunt obiectione. 106. verumenimvero si etiam everterimus illorum argumentum, nihil poterunt adversus nos dicere. nam cum obiecerint, id quod movetur, duobus haerere locis, nempe et illo in quo est et isto ad quem fertur, ex eis sciscitabimur, quando id quod movetur, transit ab eo in quo est loco ad alterum? num quando est in primo, an quando in secundo? sed quando est quidem in primo loco, non transit ad alterum: est enim adhuc in primo. 107. quando autem non est in eo, sed in secundo, rursus non transit, sed iam transiit: neque enim fieri, imo ne cogitari quidem potest, aliquid transire ex eo loco in quo non est. quamobrem etiamsi eius quod movetur, ta-

---

d) ἔφασκόν τινες] sect. 94.

e) νοεῖται] ita legendum (vel νοεῖσθαι) pro νοεῖ, ut est in editis, aut pro νόει quod habet ms Ciz.

f) λόγον ἀνατρέψωμεν] etiamsi argumentum Diodori removeamus dicamusque esse alienum, atque ut adversarii volunt ἀνακόλουθον, utpote a notione motus aberrans.

οὐδὲν ἧττον ἡ ἀρχῆθεν ἀπορία. καὶ μὴν οἱ λέγοντες διχῶς κα- 108
λεῖσθαι g) τὸν τόπον, ἐν πλάτει τὲ καὶ κατὰ ἀκρίβειαν, διὰ δὲ P 652
τοῦτο καὶ τὴν κίνησιν ἐν τῷ κατὰ πλάτος νοουμένῳ τόπῳ δύνα-
σθαι συμβαίνειν, οὐ πρὸς νοῦν ὑπαντῶσι· προηγεῖται γὰρ τοῦ
κατὰ πλάτος νοουμένου τόπου ὁ κατ' ἀκρίβειαν. καὶ ἀδύνατόν
ἐστιν ἐν τῷ κατὰ πλάτος τόπῳ κινηθῆναί τι, μὴ προκινηθὲν ἐν
τῷ κατ' ἀκρίβειαν. ὡς γὰρ οὗτος περιεκτικός ἐστι τοῦ κινουμέ- 109
νου σώματος, οὕτως ὁ κατὰ πλάτος τόπος h) σὺν τῷ κινουμένῳ
σώματι καὶ τὸν κατ' ἀκρίβειαν τόπον περιέσχηκε. καθάπερ οὖν
οὐδεὶς δύναται ἐν σταδιαίῳ κινεῖσθαι διαστήματι, μὴ προκινηθεὶς
ἐν τῷ πηχυαίῳ διαστήματι· ὧδε τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν ἐν τῷ κατὰ
πλάτος τόπῳ κινεῖσθαι μὴ κινούμενον ἐν τῷ κατ' ἀκρίβειαν.
ἠρώτηκε δὲ ὁ Διόδωρος τὸν ἐκκείμενον λόγον κατὰ τῆς κινήσεως, 110
τοῦ κατ' ἀκρίβειαν ἐχόμενος τόπου. τοίνυν ἀναιρουμένης ἐπὶ
τούτου τῆς κινήσεως οὐθεὶς ἀπολείπεται λόγος ἐπὶ τοῦ κατὰ
πλάτος τόπου· τὸ μὲν γὰρ μοχθηρὸν εἶναι i) τὸν λόγον φάσκειν
διὰ τὸ ἀπὸ διεζευγμένου ἄρχεσθαι καὶ τοῦτο ψευδοποιεῖν τὸ
διεζευγμένον, τελέως ἐστὶ ληρῶδες. κατ' ἀκολουθίαν γὰρ γέγονε 111
τὰ τῆς ἐρωτήσεως καὶ δύναμιν ἔχει τοιαύτην· εἰ κινεῖταί τι,
κατὰ τὸν ἕτερον τῶν προειρημένων τρόπων ὀφείλει κινεῖσθαι.
οὐχὶ δέ γε τὸ δεύτερον, οὐκ ἄρα τὸ πρῶτον· εἰ γὰρ ὄντος τοῦ
πρώτου ἐστὶ τὸ δεύτερον, τοῦ δευτέρου μὴ ὄντος οὐδὲ τὸ πρῶ-
τον ἔσται. ὅπερ καὶ κατὰ τὰς αὐτῶν τῶν διαλεκτικῶν ὑποθέσεις
ὑγιές ἐστι. ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὰ ἀντιλεγόμενα τῷ ὑπὸ Διο- 112
δώρου κομισθέντι λόγῳ ἀναγκαῖον ἦν εἰπεῖν. κομίζει δὲ καὶ ἄλ-
λους τινὰς λόγους οὐχ οὕτως ἐμβριθεῖς, ἀλλὰ σοφιστικωτέρους.
ὧν τὴν ἔκθεσιν ποιησόμεθα εἰς τὸ δύνασθαι κατὰ τὰς ζητήσεις

lem habeamus notionem, manet nihilominus quae ab initio fuit dubitatio. 108. praeterea qui dicunt locum vocari duobus modis, nempe large et exacte, propterea autem et motum posse accidere in loco qui large intelligitur, non occurrunt ad propositum: locum enim qui large intelligitur, praecedit qui est exacte locus. neque fieri potest ut in loco qui large sumitur, moveatur aliquid non prius motum in eo qui est exacte locus. 109. quomodo enim ille continet corpus quod movetur, ita etiam qui large sumitur locus una cum corpore quod movetur continet etiam locum qui exacte dicitur. quomodo ergo nemo potest moveri in spatio stadii, qui non prius fuerit motus in spatio cubiti; ita fieri non potest, ut in loco large sumpto moveatur quod non movetur in eo qui est exacte locus. 110. rogavit autem Diodorus expositum adversus motionem argumentum, inhaerens loco exacte sumto. si in eo ergo auferatur motus, nulla relinquitur ratio pro loco qui large dicitur: dicere enim infirmum esse argumentum propterea quod incipiat a disiuncto et hoc disiunctum reddat falsum, est plane nugatorium. 111. proba consecutione enim gaudet argumentum et hanc vim habet: si quid movetur, debet moveri altero ex prius dictis modis. non est autem secundum, ergo nec primum: si enim cum sit primum, est secundum; si non est secundum, nec erit primum. quod quidem recte habet etiam ex hypothesibus ipsorum dialecticorum. 112. atque haec quidem necesse erat dicere ad ea, quae obiiciuntur contra allatum a Diodoro argumentum. affert vero idem alias quoque rationes non tam graves, sed magis sophisticas, quas exponemus, ut possimus unamquamque earum in disquisitione declinare. iam

---

g) διχῶς καλεῖσθαι] supra sect. 95.
h) ὁ κατὰ πλάτος τόπος] in ms Ciz. τόπος deest. P 652
i) μοχθηρὸν εἶναι] supra sect. 96.

ἕκαστον αὐτῶν ἐκκλίνειν. εὐθέως γάρ φησιν ‘τὸ κινούμενον ἐν τόπῳ ἐστί, τὸ δὲ ἐν τόπῳ ὂν οὐ κινεῖται· τὸ ἄρα κινούμενον
113 οὐ κινεῖται’. διττῆς δὲ οὔσης κινήσεως, μιᾶς μὲν τῆς κατ’ ἐπικράτειαν, δευτέρας δὲ τῆς κατ’ εἰλικρίνειαν [k]), καὶ κατ’ ἐπικράτειαν μὲν ὑπαρχούσης, ἐφ’ ἧς τῶν πλειόνων κινουμένων μερῶν τοῦ σώματος ὀλίγα ἠρεμεῖ, κατ’ εἰλικρίνειαν δέ, ἐφ’ ἧς πάντα κινεῖται τὰ τοῦ σώματος μέρη· δοκεῖ τούτων τῶν δυοῖν κινήσεων [l]) ἡ κατ’ ἐπικράτειαν προηγεῖσθαι τῆς κατ’ εἰλικρίνειαν.
114 ἵνα γάρ τι εἰλικρινῶς κινηθῇ, τουτέστιν ὅλον δι’ ὅλου, πρότερον ὀφείλει νοεῖσθαι κατ’ ἐπικράτειαν κινούμενον. ὃν τρόπον ἵνα τις κατ’ εἰλικρίνειαν γένηται πολιός, ὀφείλει κατ’ ἐπικράτειαν προπεπολιῶσθαι, καὶ ἵνα τις κατ’ εἰλικρίνειαν ληφθῇ σωρός, ὀφεί-
P 653 λει κατ’ ἐπικράτειαν γεγονέναι σωρός· κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ἡγεῖσθαι δεῖ τῆς κατ’ εἰλικρίνειαν κινήσεως τὴν κατ’ ἐπικράτειαν· ἐπίτασις γὰρ τῆς κατ’ ἐπικράτειάν ἐστιν ἡ κατ’ εἰλικρίνειαν.
115 οὐχὶ δέ γε ἔστι τις κατ’ ἐπικράτειαν κίνησις, ὡς παραστήσομεν· τοίνυν οὐδ’ ἡ κατ’ εἰλικρίνειαν γενήσεται. ὑποκείσθω γὰρ ἐκ τριῶν ἀμερῶν συνεστὼς σῶμα, δυοῖν μὲν κινουμένων, ἑνὸς δὲ ἀκινητίζοντος· τοῦτο γὰρ ἡ κατ’ ἐπικράτειαν ἀπαιτεῖ κίνησις.
116 οὐκοῦν εἰ προσθείημεν τέταρτον ἀμερὲς ἀκινητίζον τούτῳ τῷ σώματι, πάλιν γενήσεται κίνησις· εἴπερ γὰρ τὸ ἐκ τριῶν ἀμερῶν συγκείμενον σῶμα δυοῖν μὲν κινουμένων ἑνὸς δὲ ἀκινητίζοντος κινεῖται, καὶ τετάρτου προστεθέντος ἀμεροῦς κινήσεται. ἰσχυρότερα γὰρ τὰ τρία μέρη μεθ’ ὧν πρότερον ἐκινεῖτο, τοῦ προστεθέντος ἑνὸς ἀμεροῦς. ἀλλ’ εἴπερ τὸ ἐκ τεσσάρων ἀμερῶν συγκείμενον σῶμα κινεῖται, κινήσεται καὶ τὸ ἐκ πέντε· ἰσχυρότερα

enim dicit ‘quod movetur, est in loco; quod autem est in loco, non movetur: quod ergo movetur, non movetur’. 113. cum sit autem duplex motus, unus ex potiore parte, alter plenus, atque ex potiore parte sit, in quo cum plures moveantur partes corporis, paucae quiescunt; plenus autem, in qua moventur omnes partes corporis: videtur ex his duobus motibus is qui est ex potiori parte, illum qui plenus est, praecedere. 114. ut enim omnino moveatur aliquid, hoc est totum per totum, debet prius intelligi moveri ex parte potiore. quomodo ut quis fiat ad plenum canus, debet prius ex potiore parte fuisse canus, et ut capiatur totus aliquis cumulus, oportet prius maiorem partem fuisse cumuli; similiter est necesse, ut motus qui est ex potiori parte praecedat motum plenum: eius enim qui est ex potiori parte intensio est motus plenus. 115. non est autem ullus motus ex potiori parte, ut ostendemus; nec ergo erit motus plenus. ponatur enim corpus constans ex tribus insecabilibus partibus, ex quibus duae quidem moveantur, una autem non moveatur: hoc enim postulat motus ex potiori parte. 116. igitur si addiderimus quartam insecabilem partem, quae itidem non moveatur, huic corpori, rursus erit motus: nam si corpus, quod constat ex tribus insecabilibus partibus, duabus motis movetur, una non mota; quarta quoque addita parte individua, movebitur. sunt enim fortiores tres partes, cum quibus prius movebatur, quam una individua addita. sed si movetur corpus quod constat ex quattuor individuis partibus, movebitur etiam quod ex quinque: sunt enim quattuor par-

k) τῆς κατ’ ἐπικράτειαν — — τῆς κατ’ εἰλικρίνειαν] obscure Hervetus *ex dominatu* et *ex sinceritate*. nam ἡ κατ’ ἐπικράτειαν κίνησις est ubi τὰ ἐπικρατῆ μέρη, potiores partes moventur; ἡ κατ’ εἰλικρίνειαν vero, ubi μέρη sunt εἰλικρινῆ, partes moventur merae atque universae, nullis admixtis quiescentibus.

l) τῶν δυοῖν κινήσεων] ms Ciz. δυεῖν.

γάρ ἐστι τὰ τέσσαρα ἀμερῆ [m]), μεθ' ὧν πρότερον ἐκινεῖτο, τοῦ
προστεθέντος ἀμεροῦς. καὶ εἰ τὸ ἐκ τῶν πέντε συγκείμενον κι- 117
νεῖται, πάντως καὶ ἐκ τοῦ προσελθόντος ἀμεροῦς κινήσεται,
ἰσχυροτέρων ὄντων τῶν πέντε παρὰ τὸ ἕν. καὶ οὕτω μέχρι μυ-
ρίων ἀμερῶν προέρχεται ὁ Διόδωρος, δεικνὺς ὅτι ἀνυπόστατός
ἐστιν ἡ κατ' ἐπικράτειαν κίνησις. ἄτοπον γάρ, φησίν, τὸ λέγειν
κατ' ἐπικράτειαν κινεῖσθαι σῶμα, ἐφ' οὗ ἐνακισχίλια ἐνακόσια
ἐνενήκοντα ὀκτὼ ἀκινητίζει ἀμερῆ, καὶ δύο μόνον κινεῖται. ὥστε
οὐδὲν κατ' ἐπικράτειαν κινεῖται. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ κατ' εἰλικρί-
νειαν. ᾧ ἕπεται τὸ μηδὲν κινεῖσθαι. ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν ἐπιχείρη- 118
σις τοιαύτη πώς ἐστι. φαίνεται δὲ καὶ σοφιστικὴ καὶ παρακεί-
μενον ἔχουσα τὸν ἔλεγχον. ἅμα γὰρ τῇ τοῦ πρώτου ἀμεροῦς
προσθέσει οἴχεται ἡ κατ' ἐπικράτειαν κίνησις, δυοῖν κινουμένων
ἀμερῶν, δυοῖν δὲ ἀκινητιζόντων. ὅθεν τὰς μὲν τοιαύτας ἐπι-
χειρήσεις παραιτητέον. ἐκείνοις δὲ μάλιστα χρηστέον τοῖς λόγοις· 119
εἰ κινεῖταί τι, νῦν κινεῖται· εἰ νῦν κινεῖται, ἐν τῷ ἐνεστῶτι χρόνῳ
κινεῖται· εἰ δὲ ἐν τῷ ἐνεστῶτι χρόνῳ κινεῖται, ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ
ἄρα κινεῖται. εἰ γὰρ μερίζεται ὁ ἐνεστὼς χρόνος, πάντως εἰς τὸν
παρῳχηκότα [n]) καὶ μέλλοντα μερισθήσεται· καὶ οὕτως οὐκέτ'
ἔσται ἐνεστώς. εἰ δ' ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ τι κινεῖται, ἀμερίστους 120
τόπους διέρχεται· εἰ δὲ ἀμερίστους τόπους διέρχεται, οὐ κινεῖ-
ται. ὅτε γάρ ἐστιν ἐν τῷ πρώτῳ ἀμερεῖ τόπῳ, οὐ κινεῖται· ἔτι
γάρ ἐστιν ἐν τῷ πρώτῳ ἀμερεῖ τόπῳ. ὅτε δέ ἐστιν ἐν τῷ δευ-
τέρῳ ἀμερεῖ τόπῳ, πάλιν οὐ κινεῖται, ἀλλὰ κεκίνηται [o]). οὐκ
ἄρα κινεῖταί τι. πρὸς τούτοις πᾶσα κίνησις τριῶν τινων [p]) ἔχε- 121 P 654

tes fortiores, cum quibus movebatur, quam insecabilis pars addita. 117. et si movetur id quod constat ex quinque, omnino movebitur et ex parte quae accessit, cum quinque sint fortiores quam una. et sic usque ad decies mille partes progreditur Diodorus, ostendens motum non posse consistere, qui est ex potiore parte. absurdum est enim, inquit, dicere moveri corpus ex potiori parte, in quo novies mille nongentae nonaginta octo partes non moventur, et duae solae moventur. nihil ergo movetur ex potiori parte. quod si ita est, neque plene. cui est consequens, nihil moveri. 118. caeterum argumentum quidem est eiusmodi. videtur autem esse sophisticum et prope sitam habere confutationem. nam simul cum primae partis insecabilis additione perit etiam motus ex potiori parte, cum duae moveantur partes individuae, duae autem non moveantur. sunt ergo recusandae huiusmodi argumentationes. 119. illis autem maxime utendum est argumentationibus: si quid movetur, nunc movetur; si nunc movetur, in praesenti tempore movetur; si in praesenti autem tempore movetur, ergo movetur in tempore individuo. nam si praesens dividitur, omnino dividetur in praeteritum et futurum; et ita non erit praesens. 120. si autem in individuo tempore movetur aliquid, loca pervadit individua; si autem loca pervadit individua, non movetur. quando enim est in primo loco individuo, non movetur: est enim adhuc in primo loco individuo. quando autem est in secundo loco individuo, rursus non movetur, sed motum est. non ergo movetur aliquid. 121. ad haec accedit, quod motus

m) τὰ τέσσαρα ἀμερῆ] ita ms Ciz. pro μέρη. P 653
n) εἰς τὸν παρῳχημένον] ms Savil. et Ciz. παρῳχηκότα, sed et illud passim occurrit ut sect. 190. 191 et alibi. [restituimus παρῳχηκότα]
o) ἀλλὰ κεκίνηται] congruenter Diodori Croni sententiae, qui docebat ὅτι κινεῖται μὲν οὐδὲ ἕν, κεκίνηται δέ, supra sect. 48 et 85. vide et 143.
p) τριῶν τινων] infra sect. 139. 142. 154 et 169. P 654

ται, καθάπερ σωμάτων τε καὶ τόπων καὶ χρόνων· σωμάτων μὲν
τῶν κινουμένων, τόπων δὲ τῶν ἐν οἷς ἡ κίνησις γίνεται, χρόνων
122 *δὲ τῶν καθ' οὓς ἡ κίνησις γίνεται. ἤτοι οὖν πάντων τούτων εἰς*
ἀπείρους τεμνομένων τόπους καὶ χρόνους καὶ εἰς ἄπειρα σώματα
γίνεται ἡ κίνησις, ἢ πάντων εἰς ἀμερὲς καὶ ἐλάχιστον καταλη-
γόντων, ἢ τινῶν μὲν εἰς ἄπειρον τεμνομένων, τινῶν δὲ εἰς ἀμε-
ρὲς καὶ ἐλάχιστον καταληγόντων. ἐάν τε δὲ πάντα εἰς ἄπειρα
τέμνηται ἐάν τε πάντα εἰς ἀμερὲς καταλήγῃ, ἄπορος ὁ περὶ τῆς
123 *κινήσεως εὑρεθήσεται λόγος. τάξει δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης στάσεως*
ποιώμεθα τὴν ἐπιχείρησιν, καθ' ἣν πάντα εἰς ἄπειρον τέμνεται.
καὶ δὴ οἱ προεστῶτες αὐτῆς[q]) *φασι τὸ κινούμενον σῶμα ὑφ'*
ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἄθρουν μεριστὸν ἀνύειν διάστημα,
καὶ οὐ τὸ πρῶτον τοῦ διαστήματος πρῶτον ἐπιλαμβάνειν τῷ
πρώτῳ αὐτοῦ μέρει καὶ τὸ δεύτερον τῇ τάξει δεύτερον, ἀλλ'
ὑφ' ἓν τὸ ὅλον μεριστὸν διάστημα καὶ ἀθρόως διέρχεσθαι. ὅπερ
124 *ἐστὶν ἄτοπον καὶ ποικίλως τοῖς φαινομένοις μαχόμενον. εἰ γοῦν*
ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν τούτων σωμάτων νοήσωμέν τινα κατὰ στα-
διαίου τροχάζοντα διαστήματος, πάντως ὑποπεσεῖται, ὅτι ὀφεί-
λει ὁ τοιοῦτος τὸ πρῶτον ἡμιστάδιον ἀνύειν πρῶτον καὶ τὸ δεύ-
τερον τῇ τάξει δεύτερον· τὸ γὰρ ὑφ' ἓν ἀξιοῦν τὸ ὅλον ἀνύειν
125 *τοῦ σταδίου*[r]) *διάστημα, τελέως ἄτοπον. καὶ εἰ τέμοιμεν τὸ ἕτε-*
ρον ἡμιστάδιον εἰς δύο τεταρτημόρια, πάντως πρῶτον διελεύ-
σεται τὸ πρῶτον τεταρτημόριον, καὶ εἰ εἰς πλείονα τέμοιμεν,
ὡσαύτως. κἂν κατὰ πεφωτισμένου[s]) *δὲ τροχάζῃ τοῦ σταδίου,*

adhaeret tribus, nempe corporibus et locis et temporibus: corporibus quidem quae moventur, locis autem in quibus fit motus, temporibus autem per quae fit motus. 122. aut ergo his omnibus divisis in loca infinita et in tempora et in corpora infinita fit motus, aut omnibus desinentibus in individuum et minimum, aut aliquibus quidem divisis in infinitum, aliquibus autem desinentibus in individuum et minimum. sed sive omnia secantur in infinita sive omnia desinunt in individuum, invenietur dubia et exitu carens de motu oratio. 123. ordine autem argumentari incipiamus a prima opinione, ex qua omnia secantur in infinitum. et qui eam quidem tuentur, dicunt, corpus quod movetur, uno et eodem simul tempore conficere confertum spatium dividuum, et non quod est spatii primum, prius apprehendere prima eius parte, et secundum ordine posterius, sed unum totum dividuum spatium simul et confertim pervadere. quod quidem est absurdum et varie pugnans cum iis quae sensui apparent. 124. nam si in his sensilibus corporibus cogitemus aliquem currere per spatium stadii, omnino subiicietur cogitationi nostrae debere hunc prius conficere primum semistadium et secundum ordine posterius: censere enim simul conficere totum stadii spatium, valde est absurdum. 125. et si secuerimus alterum semistadium in duas quartas partes, omnino pervadet primum primam quartam partem, et si in plura secuerimus, similiter. et si

[q]) *οἱ προεστῶτες αὐτῆς*] Hervetus: *qui eius sectae sunt principes.* sed ut Latini dicunt *stare pro sententia aliqua*, ita etiam hoc loco *προεστῶτας στάσεως* atque infra sect. 137 *προεστῶτας δόξης* non aliter possum accipere, quam opinionis illius, de qua loquitur, propugnatores defensoresque, Stoicos nempe, ut docet noster infra sect. 142. nam altera opinio Epicuri est, ibid. tertia Stratonis sect. 155.

[r]) *τὸ ὅλον ἀνύειν τοῦ σταδίου*] ms Ciz. *διανύειν τοῦ ὅλου.* confer 3 Pyrrhon. sect. 76 sq.

[s]) *πεφωτισμένου*] infra sect. 166.

φαίνεται ὡς οὐχ ὑφ' ἓν σκιάσει τὸ στάδιον, ἀλλὰ τὸ μέν τι πρῶτον μέρος, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον. καὶ εἰ παραθέοι δὲ 126
τῷ τοίχῳ, μεμιλτωμένῃ τῇ χειρὶ τούτου ἐφαπτόμενος, οὐχ ὑφ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον τὸν ὅλον τοῦ σταδίου τοῖχον μιλτώσει, ἀλλὰ κατὰ τάξιν καὶ κατὰ τὸ πρότερον πρότερον. ὅπερ οὖν ὁ λόγος t) ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἔδειξε πραγμάτων, τουτὶ καὶ ἐπὶ τῶν νοητῶν προσδεκτέον ἐστὶν ἡμῖν. καὶ ἄλλως δὲ ἔνεστι ταύ- 127
την ἀνελεῖν τὴν δόξαν, πολλαῖς καὶ ποικίλαις εἰς τοῦτο χρωμένους ὑποθέσεσιν. ὑποκείσθω γὰρ πηχυαῖον διάστημα καὶ διωρίσθω κατὰ τὴν μεσότητα εἰς δύο ἡμιπήχεα· διωρίσθω δὲ καὶ τὰ παλαιστιαῖα διαστήματα αὐτοῦ, καὶ ἔστω τὰ διορίζοντα στερεὰ u) πρὸς τὸ ἀντικόπτειν καὶ ἱστᾶν δύνασθαι τὸ κινούμενον· P 655
εἰ ἐφ' ἕνα x) καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἄθρουν ἀνύει μεριστὸν διάστημα καὶ οὐ κατὰ τὸ πρότερον ἡ κίνησις, καὶ τὸ κατὰ τοῦ προειρημένου διαστήματος κινούμενον σῶμα ὑφ' ἕνα χρόνον ὑφ' οὗ xx) τὰ δύο ἡμιπηχυαῖα διορίζοντος ἀντικοπήσεται σώματος καὶ ὑπὸ τοῦ τὰ παλαιστιαῖα. ἀλλ' εἰ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὑπὸ 128
τούτων ἀντικοπήσεται, ἔσται τὸ αὐτὸ ἅμα καὶ κεκινημένον καὶ μὴ κεκινημένον· ᾗ μὲν γὰρ ἀντέκοψεν αὐτῷ τὸ διοριστικὸν τῶν ἡμιπηχυαίων διαστημάτων, κεκίνηται τὸ ἡμιπηχυαῖον διάστημα, ᾗ δὲ καὶ τὸ διοριστικὸν τοῦ παλαιστιαίου ἀντέκοψε, πάλιν οὐ κεκίνηται τὸ αὐτὸ διάστημα. ἄτοπον δέ γε τὸ αὐτὸ λέγειν ἅμα κεκινῆσθαι καὶ μὴ κεκινῆσθαι. ἄτοπον ἄρα καὶ τὸ ἀξιοῦν τὸ κινούμενον ἄθρουν ὑφ' ἓν μεριστὸν ἀνύειν διάστημα καὶ μὴ κατὰ

per illuminatum currat stadium, est evidens quod non simul obumbrabit stadium, sed hanc primam eius partem, deinde secundam, hinc tertiam. 126. si autem praetercurrat parietem miniata manu illum tangens, non uno et eodem tempore minio colorabit totum parietem stadii, sed ordine, et prius id quod est prius. quod ergo in sensilibus rebus ostendit ratio, hoc etiam nobis accipiendum est in iis quae cadunt sub intelligentiam. 127. porro autem licet quoque aliter hanc tollere opinionem, ad hoc multis et variis utendo hypothesibus. ponatur enim spatium unius cubiti et distinguatur ac dividatur per medium in duos semicubitos; dividatur porro et distinguatur etiam in spatia unius palmi, sintque solida quae dividunt, eo ut interrumpere et sistere id queant, quod movetur: si uno et eodem simul tempore confertum conficit spatium dividuum nec in priore parte prius contingit motus, et corpus quod movetur in prius dicto spatio uno tempore interrumpetur a corpore a quo duo dividebantur semicubiti et a quo spatia unius palmi. 128. sed si eodem tempore ab his interrumpetur, erit idem simul et motum et non motum: nam quatenus quidem ei obsistit id quod dividit spatia semicubitalia, motum est per spatium semicubitale; quatenus autem obstitit etiam id quod est unius palmi, rursus non fuit motum per idem spatium. absurdum est autem dicere idem simul motum et non motum esse. absurdum est ergo velle quoque ut quod movetur, simul et uno tempore spatium confertum conficiat

---

t) ὅπερ οὖν ὁ λόγος] ms Ciz. εἴπερ οὖν, minus bene, licet ita etiam ms Savil.

u) καὶ ἔστω τὰ διορίζοντα στερεά] ita sensus legi postulat, cum in editis esset τὸ διορίζον τὰ στερεά. est autem στερεόν, φύσιν ἔχον ἀντικοπτικὴν καὶ ἀποβάλλειν δυναμένην τὸ προσπῖπτον. infra sect. 137.

x) τὸ κινούμενον, ἐφ' ἕνα] lego et distinguo τὸ κινούμενον. **εἰ ἐφ'** P 655 ἕνα idque in versione sequor [quod recepimus].

[xx) ὑφ' οὗ] immo ὑπὸ τοῦ]

129 τὸ πρότερον πρότερον κινεῖσθαι. πάλιν ὑποκείσθω πηχυαῖον διάστημα καὶ φερέσθω τινὰ σώματα ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων ἰσοταχῶς, ὡς αἱ κατ' Ἐπίκουρον ἄτομοι [y]). οὐκοῦν ἐπεὶ ὑπόκειται ταῦτα τὰ σώματα ἰσοταχῶς κινούμενα, πάντως κατὰ τὴν μεσότητα τοῦ πηχυαίου διαστήματος προσκρούσαντα ἀλλήλοις ἢ
130 στήσεται ἢ εἰς τοὺς ὅθεν ἦλθε τόπους ἀντικρουσθήσεται. καὶ εἰ μὲν ἵσταται, πρόδηλόν ἐστιν ὅτι ἑκάτερον αὐτῶν ἐν ἄλλῳ μὲν χρόνῳ ἐκινεῖτο τὸ ἀπὸ τοῦ ἄκρου διάστημα ἄχρι τῆς μεσότητος, ἐν ἄλλῳ δὲ ἔμελλεν ἀνύειν τὸ ἀπὸ τῆς μεσότητος ὡς ἐπὶ τὸ ἕτερον ἄκρον. εἰ δὲ ἀνταναβάλλεται ὡς ἐπὶ τὰ τοῦ ὅλου διαστήματος ἄκρα [z]), πάλιν προῦπτον, ὡς ἐν ἄλλῳ μὲν χρόνῳ διῆλθεν ἀπὸ τῶν ἄλλων [zz]) διαστημάτων ὡς ἐπὶ τὸ μέσον, ἐν ἄλλῳ δὲ ἀντικρουσθέντα ὑπέστρεψεν ὡς ἐπὶ τὰ ἄκρα. καὶ οὕτως οὐδέν
131 ἐστι τὸ κινούμενον ὑφ' ἓν ἄθρουν μεριστὸν διάστημα. ἔτι καὶ οὕτως ἐλεγκτέον ἐστὶ τοὺς πάντα μὲν εἰς ἄπειρον τέμνεσθαι λέγοντας, κινεῖσθαι δὲ τὸ κινούμενον ὑφ' ἓν ἄθρουν μεριστὸν διάστημα προειληφότας. δυοῖν γὰρ ἰσοταχῶς κινουμένων σωμάτων ὅσον πηχυαῖον διάστημα, ἀκολουθήσει λέγειν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ μὴ τὸ αὐτὸ διάστημα ἑκάτερον ἀνύειν, ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖον, τὸ
132 δὲ ἔλαττον· ὅπερ ἐστὶ παρὰ τὴν ἐνάργειαν. διωρίσθω γὰρ τὸ πηχυαῖον διάστημα τοῦ ἑτέρου σώματος κατὰ τὴν μεσότητα, καὶ τὸ διορίζον ἀντικοπτέτω παντὶ προσπίπτοντι. ἐπεὶ οὖν ἐν ἴσῳ

dividuum, et non prius moveatur in priori. 129. rursus ponatur spatium cubitale, et ferantur aliqua corpora ab utroque extremo pari celeritate, ut ex Epicuri sententia atomi. quoniam ergo ponuntur haec corpora moveri pari celeritate, omnino in medio spatii cubitalis se inter se offendentia aut sistentur ac stabunt aut repellentur in eum locum unde venerunt. 130. et si stant quidem, est perspicuum, quod utrumque eorum alio quidem tempore movebatur id spatium quod est ab extremo usque ad medium, in alio autem erat confecturum quod est a medio usque ad alterum extremum. si vero repelluntur usque ad extrema totius spatii; rursus est evidens quod in alio quidem tempore transiere ab extremis ad medium, in alio autem repulsa reversa sunt ad extrema. et sic nihil est quod simul et uno tempore moveatur per confertum spatium dividuum. 131. praeterea sic quoque sunt refellendi qui dicunt omnia quidem secari in infinitum, existimant autem id quod movetur, moveri simul et eodem tempore per unum confertum spatium. nam si duo corpora moveantur pari celeritate per cubitale spatium, consequens erit ut dicatur in eodem tempore utrumque non idem spatium conficere, sed alterum quidem amplius, alterum vero minus: quod est contra evidentiam. 132. dividatur enim spatium cubitale alterius corporis, et quod dividit, interrumpat quodlibet incurrens. quoniam ergo censent utrumque moveri pari tempore,

---

y) ἰσοταχῶς, ὡς αἱ κατ' Ἐπίκουρον ἄτομοι] notum est Epicurum hanc dedisse provinciam atomis suis, ut aequali motu ac velocitate ferantur suo deorsum pondere ad lineam, ita tamen ut quo se possint contingere, declinent paululum, quod eius commentum explodit Cicero variis in locis. vide Gassendum ad Physiol. Epicuri p. 117. nostrum infra sect. 144 sq. inferius pro ἐκ τοῦ ὅθεν ἦλθε τόπου potius εἰς τοὺς ὅθεν ἦλθε τόπους [quod recepimus].

P 656 z) ὡς ἐπὶ τὰ τοῦ ὅλου διαστήματος ἄκρα] ita emendo pro ὡς ἐπὶ τῷ τοῦ ὅλου διαστήματος ἄκρῳ, error ex similitudine literarum. inferius recte edd. ὡς ἐπὶ τὰ ἄκρα.

[zz) immo: ἄκρων]

χρόνῳ ἀξιοῦσιν ἑκάτερον κινεῖσθαι, καὶ τὸ αὐτὸ δυοῖν τό τε
πηχυαῖον διάστημα καὶ τὰ μέρη τούτου, καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ μὲν
τὰ μέρη, ἐν ἄλλῳ δὲ τὸ ὅλον· πάντως ἐν ᾧ χρόνῳ κινεῖται τὸ
ἕτερον τούτων τῶν σωμάτων τὸ ὅλον πηχυαῖον διάστημα, ἐν τῷ P 656
ἴσῳ καὶ τὸ λειπόμενον σῶμα κινήσεται τὸ ἡμίπηχυ διάστημα καὶ
ἀντικοπὲν στήσεται. ἀλλ' ὑπέκειτό γε ἰσοταχῶς ἑκάτερον αὐτῶν 133
κινούμενον. τὰ ἄρα ἰσοταχῶς κινούμενα ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἄνι-
σον κινεῖται διάστημα, ὅπερ παρὰ τὴν ἐνάργειάν ἐστι. τοίνυν
οὐ κινεῖται τὸ κινούμενον ὑφ' ἓν ἄθρουν μεριστὸν διάστημα,
ἀλλὰ κατὰ τὸ πρότερον πρότερον ἡ κίνησις ὀφείλει γίγνεσθαι.
ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις τὸ ἐν ἴσῳ χρόνῳ κινούμενον πλέον διά- 134
στημα τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἔλαττον διάστημα κινουμένου τα-
χύτερόν ἐστιν, οἷον ἐὰν ἐν ὡριαίῳ διαστήματι καθ' ὑπόθεσιν
τῶν κινουμένων τὸ μὲν εἴκοσι σταδίους ἀνύῃ, τὸ δὲ δέκα μόνον·
λεχθήσεται συμφώνως κατὰ πάντα ταχύτερον μὲν εἶναι τὸ τοὺς
εἴκοσι σταδίους ἀνύον, βραδύτερον δὲ τὸ τοὺς δέκα. ἀλλὰ τοῦτό 135
γε τὸ φαινόμενον καὶ ἐναργὲς εἶναι δοκοῦν ἀναιρεῖται ὅσον ἐπὶ
τῇ ἐκκειμένῃ ὑποθέσει καὶ γίνεται ψεῦδος· ἔσται γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ
χρόνῳ κινούμενον καὶ ταχύτερον καὶ βραδύτερον· ὅπερ ἦν ἀπεμ-
φαῖνον. εἰ γὰρ οὐκ ἐν ἄλλῳ μὲν χρόνῳ τὸ ὅλον κινεῖται πη-
χυαῖον διάστημα, ἐν ἄλλῳ δὲ τὰ τοῦ πηχυαίου διαστήματος
μέρη, ἀλλ' ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ [a]) τό τε ὅλον διάστημα διέρχε-
ται καὶ τὰ τοῦ ὅλου μέρη· ἔσται τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ
καὶ βραδύτερον καὶ ταχύτερον. ᾗ μὲν γὰρ πηχυαῖον ἐν τούτῳ 136
διάστημα ἀνύει, ἔσται ταχύτερον· ᾗ δ' ἐν τῷ αὐτῷ ἡμιπηχυαῖον,
ἔσται βραδύτερον. τελέως δέ ἐστιν ἄτοπον, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ

et idem esse duobus et cubitale spatium et eius partes, neque in alio moveri partes, in alio totum; omnino quo tempore movetur alterum horum corporum per totum cubitale spatium, pari etiam reliquum corpus movebitur semicubitale spatium et interruptum cessabit. 133 sed positum erat utrumque eorum moveri pari celeritate. quae ergo eodem tempore pari moventur celeritate, moventur spatium inaequale, quod quidem est contra evidentiam. non ergo simul et uno tempore movetur id quod movetur per confertum spatium dividuum; sed in priori prius debet fieri motus. 134. ad ea quae dicta sunt, accedit, quod id quod movetur pari tempore per maius spatium, est celerius eo quod eodem tempore movetur per minus spatium, ut si ponamus spatio unius horae alterum ex iis quae moventur, conficere viginti stadia, alterum decem solum; dicetur omni rationi convenienter celerius esse quod conficit viginti stadia tardiusque quod decem. 135. sed hoc quidem quod apparet sensibus et videtur esse evidens, tollitur secundum expositam hypothesin et fit falsum: erit enim eodem tempore motum et celerius et tardius. quod quidem est absurdum. si enim non in alio tempore per totum movetur spatium cubitale nec in alio per partes spatii cubitalis, sed in uno et eodem totum transit spatium et totius partes; erit idem in eodem tempore et tardius et celerius: 136. nam quatenus quidem in eo conficit cubitale spatium, erit celerius; quatenus autem in eodem semicubitale, erit tardius. est autem plane absurdum dicere eodem tempore esse aliquid et cele-

---

a) **ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ**] ms Ciz. τὸ αὐτό una eademque res, ut mox: ἔσται τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ βραδύτερον καὶ ταχύτερον. sed editam lectionem merito praetuli, quae recurrit etiam sect. 138. 149 atque aliis in locis.

λέγειν τι καὶ ταχύτερον εἶναι καὶ βραδύτερον. τοίνυν οὐ κατ' ἄθρουν μεριστὸν διάστημα κινεῖται τὸ κινούμενον, ἀλλὰ κατὰ
137 τὸ πρότερον πρότερον. ἱκανῶς δ' ἂν ἐλέγχοιντο οἱ ταύτης προεστῶτες τῆς δόξης καὶ διὰ τῆς λεχθησομένης ὑποθέσεως. ἔστω γάρ τι δακτυλιαῖον διάστημα, διῃρήσθω δὲ τοῦτο κατὰ τὴν μεσότητα εἰς δύο ἡμιδακτυλιαῖα διαστήματα, καὶ ἔστω τὸ διορίζον φύσιν ἔχον ἀντικοπτικὴν καὶ ἀποβάλλειν δυναμένην τὸ προσπῖπτον, κινείσθω τε σῶμά τι κατὰ τοῦ τοιούτου διαστήματος· φημὶ δὴ ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν, ἐπεὶ τὸ κινούμενον ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τό τε ὅλον ἀνύει διάστημα καὶ τὰ τοῦ ὅλου μέρη, δεήσει τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐλθεῖν τε καὶ ἀπελ-
138 θεῖν· ὅ ἐστι τῶν ἀδυνάτων. εἰ γὰρ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἀνύει τό τε ὅλον δακτυλιαῖον διάστημα καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ, δακτυλιαῖον δ' ἔστι διάστημα τό τε ἀπὸ τοῦ ἄκρου μέχρι τῆς μεσότητος καὶ τὸ ἀπὸ ταύτης μέχρι τοῦ ἄκρου· ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ ἀπελεύσεται τὸ κινούμενον καὶ προσκροῦσαν τῷ διορίζοντι
P 657 κατελεύσεται. παρὰ τὴν ἐνάργειαν δέ ἐστι τὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐλθεῖν τε καὶ ἀπελθεῖν· παρὰ τὴν ἐνάργειαν ἄρα καὶ τὸ οὕτω γίνεσθαι τὴν κίνησιν, ὥσπερ καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ λέγειν καὶ ἐκτείνεσθαι τὴν χεῖρα καὶ συστέλλεσθαι, καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ
139 μὲν ἐκτείνεσθαι, ἐν ἄλλῳ δὲ συστέλλεσθαι. ὥστε τὸ μὲν κατ' ἄθρουν διάστημα γίνεσθαι τὴν κίνησιν οὕτως ἐστὶν ἄπορον τοῖς προειρημένοις ἀνδράσι [b]). πολλῷ δὲ τούτου ἀπορώτερον τὸ μὴ κατ' ἀθροὺν γίνεσθαι μεριστὸν διάστημα, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρότερον πρότερον καὶ κατὰ τὸ δεύτερον [c]) δεύτερον. εἰ γὰρ οὕτω γίνεται ἡ κίνησις, πάντων εἰς ἄπειρον τεμνομένων τῶν τε σωμάτων καὶ τόπων καὶ χρόνων [d]), οὐκ ἔσται τις ἀρχὴ κινήσεως.

rius et tardius. non ergo simul movetur id quod movetur per confertum spatium dividuum; sed prius in priori. 137. satis autem convinci possunt auctores huius sententiae, etiam si tale aliquid ponamus. sit spatium unius digiti, dividaturque per medium in duo spatia duorum semidigitorum, et sit id quod dividit habens naturam resistentem et quae potest repellere id quod incurrit, moveatur aliquod corpus in eo spatio: dico quod ex illa hypothesi, quoniam quod movetur in eodem tempore, et totum debet conficere spatium et partes totius, oportebit idem in eodem tempore et venire et recedere: quod quidem non potest fieri. 138. nam si in uno et eodem tempore conficit totum spatium digiti et eius partes, est autem spatium digiti et quod est ab extremo usque ad medium et quod a medio usque ad extremum; eodem tempore et accedet quod movetur et recedet offendens id quod dividit, est autem praeter evidentiam eodem tempore accedere aliquid et recedere; igitur quoque contra evidentiam est motum ita contingere; quemadmodum si quis dicat eodem tempore manum extendi et contrahi, et non alio quidem extendi, alio vero contrahi. 139. quamobrem simul quidem per confertum spatium fieri motum iuxta prius dictos viros tantis obnoxium est dubitationibus. sed longe subest maioribus non simul per confertum dividuum spatium fieri motum, sed prius in priori, secundum in secundo. nam si ita fit motus, cum omnia secentur in infinitum, et corpora et loca et tempora, non erit ali-

P 657 b) τοῖς προειρημένοις ἀνδράσι] Stoicis, quorum sententiam oppugnavit a sect. 129.

c) καὶ κατὰ τὸ δεύτερον] in ms Ciz. deest κατὰ τό.

d) σωμάτων τόπων χρόνων] haec enim tria ad motum requiri notavit

ἵνα γάρ τι κινηθῇ πηχυαῖον διάστημα, ὀφείλει τὸ πρῶτον ἡμί- 140
πηχυ διέρχεσθαι πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον τῇ τάξει δεύτερον. ἀλλ᾽
ἵνα καὶ τὸ πρῶτον ἀνύσῃ ἡμίπηχυ διάστημα, ὀφείλει τὸ πρῶτον
τεταρτημόριον τοῦ πηχυαίου διαστήματος διελθεῖν, εἶτα τὸ
[τε] δεύτερον· ἀλλὰ κἂν εἰς πέντε διαιρεθῇ κἂν εἰς ἕξ, τὸ
πρῶτον ἑκτημόριον. παντὸς οὖν τοῦ πρώτου μέρους ἄλλο πρῶ- 141
τον ἔχοντος μέρος διὰ τὴν εἰς ἄπειρον τομήν, ἀνάγκη μηδέποτε
ἀρχὴν γίνεσθαι κινήσεως διὰ τὸ ἀνέκλειπτα εἶναι τὰ μέρη τοῦ
διαστήματος καὶ τὰ τοῦ σώματος, καὶ πᾶν τὸ ἐκ τούτων λαμ-
βανόμενον ἔχειν ἄλλα μέρη.

Πρὸς μὲν οὖν τοὺς εἰς ἄπειρον τέμνεσθαι λέγοντας τά τε 142
σώματα καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς χρόνους, οὗτοι δέ εἰσιν οἱ
ἀπὸ τῆς στοᾶς, ταῦθ᾽ ἥρμοζε λέγειν. οἱ δὲ πάντα εἰς ἀμερῆ
καταλήγειν ὑπειληφότες, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον, νεανικωτέ-
ραις μᾶλλον ἐνέχονται e) ταῖς ἀπορίαις. καὶ πρῶτον ὅτι οὐκ ἔσται 143
κίνησις, ὡς ὁ Διόδωρος ἐδίδασκε, τῶν ἀμερῶν ἐχόμενος τόπων
καὶ σωμάτων· τὸ γὰρ ἐν τῷ πρώτῳ ἀμερεῖ τόπῳ περιεχόμενον
ἀμερὲς σῶμα οὐ κινεῖται· περιείχετο γὰρ ἐν τῷ ἀμερεῖ τόπῳ καὶ
ἐκπεπληρώκει τοῦτον f). καὶ πάλιν τὸ ἐν τῷ δευτέρῳ ὑποκείμε-
νον οὐ κινεῖται· κεκίνηται γὰρ ἤδη. εἰ δὲ μήτε ἐν τῷ πρώτῳ
τὸ κινούμενον κινεῖται, ἐφ᾽ ὅσον ἐστὶν ἐν τῷ πρώτῳ, μήτ᾽ ἐν
τῷ δευτέρῳ, παρὰ δὲ ταῦτα τρίτος οὐκ ἐπινοεῖται τόπος· οὐ
κινεῖται τὸ λεγόμενον κινεῖσθαι. πάρεστι δὲ καὶ χωρὶς τῆς τοι- 144
αύτης ἀπορίας ἐξ ὑποθέσεως διαβάλλειν τὴν στάσιν τῶν κατ᾽

quod principium motus. **140.** nam ut moveatur aliquid spatium unius cubiti, debet prius transire primum semicubitum et deinde ordine secundum. sed ut et primum conficiat spatium semicubiti, oportet primum transire quartam partem spatii unius cubiti, deinde et secundam; sed et si in quinque dividatur, et si in sex, primam (quinque et) sex partium. **141.** cum ergo quaevis prima pars aliam primam habeat partem propter sectionem in infinitum; necesse est nunquam fieri principium motus, propterea quod deficere non possint partes spatii et corporis, et quidquid ex his sumitur, alias habeat partes.

142. Atque haec quidem convenit dicere adversus eos, qui dicunt et corpora et loca et tempora secari in infinitum; ii autem sunt Stoici. nam qui dicunt omnia desinere in individua, ut Epicurei, implicantur magis etiam urgentibus dubitationibus. 143. et primum quidem quod non erit motus, ut docebat Diodorus insequens loca et corpora individua: corpus enim individuum quod continetur in primo loco individuo; non movetur, continebatur enim in loco individuo et eum impleverat et rursus quod ponitur in secundo, non movetur: iam enim motum est. si autem neque in primo movetur id quod movetur, quatenus est in primo, neque in secundo, praeter haec autem tertius locus non cadit in cogitationem; non movetur id quod dicitur moveri. **144.** licet etiam absque hac dubitatione ex hypothesi opinionem Epicuri reprehendere,

---

sect. 121. 154. 169 etc. inferius ubi *εἶτα τό τε δεύτερον*, aut aliquid deest aut legendum *εἶτα τότε τὸ δεύτερον*, vel *εἶτα τὸ δεύτερον*.

e) *ἐνέχονται*] ms Ciz. perperam *ἀνέχονται*. *νεανικωτέρας ἀπορίας* vocat quae magis urgent instantque, ut iuvenum solet esse vehementior impetus.

f) *ἐκπεπληρώκει τοῦτον*] confer sect. 85 et 89.

Ἐπίκουρον. ἔστω γὰρ διάστημα ἐξ ἐννέα τε συγκείμενον ἀμερῶν τόπων στοιχηδὸν τεταγμένων καὶ κινείσθω κατ᾽ αὐτοῦ δὴ τοῦ διαστήματος δύο ἀμερῆ σώματα ἀφ᾽ ἑκατέρου τῶν ἄκρων· κινεί-
145 σθω δὲ ἰσοταχῶς [g]). οὐκοῦν ἐπεὶ ἡ κίνησίς ἐστιν ἰσοταχής, δεήσει
P 658 ἑκάτερον τῶν τοιούτων σωμάτων ἀνὰ τέσσαρας ἀμερεῖς διέρχεσθαι τόπους· φθάσαντα δὲ ἐπὶ τὸν πέμπτον τόπον, ὅς ἐστι μέσος τῶν τεσσάρων καὶ τῶν τεσσάρων, ἢ στήσεται ἢ τὸ ἕτερον [h]) αὐτῶν προκαταταχήσει, ὥστε τοῦτο μὲν πέντε διελθεῖν ἀμερεῖς τόπους, τὸ δὲ λειπόμενον τέσσαρας μόνον· ἢ οὔτε στήσεται οὔτε τὸ ἕτερον προκαταταχήσει, συνδραμόντα δὲ ὑφ᾽ ἓν
146 ἀμφότερα ἐξ ἡμισείας διακαθέξει τὸν πέμπτον ἀμερῆ τόπον. τὸ μὲν οὖν ἀμφότερα στῆναι πάνυ ἐστὶν ἀπίθανον· τόπου γὰρ οὐχ ὑποκειμένου [i]) καὶ μηδενὸς πρὸς τὴν κίνησιν ἀντικόπτοντος οὐ στήσεται. τὸ δὲ προκαταταχεῖν τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον παρὰ τὴν ὑπόθεσιν· ὑπέκειτο γὰρ ἰσοταχῶς ἑκάτερον αὐτῶν κινούμενον.
147 λείπεται ἄρα λέγειν, ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ συνδραμόντα ἀμφότερα ἐφέξει τὰς ἡμισείας τοῦ λειπομένου τόπου. εἰ δὲ ἐπέχει τοῦτο μὲν τὴν καθ᾽ αὑτὸ [k]) ἡμίσειαν, κἀκεῖνο δὲ τὴν καθ᾽ αὑτό· οὐκ ἔσται ἀμερὴς ὁ τόπος, ἀλλ᾽ εἰς δύο ἡμισείας μεριστός. οὑτωσὶ δὲ καὶ τὰ σώματα· μέρη γὰρ αὐτῶν τὸ τοῦ τόπου μέρος ἐπι-
148 λαμβάνοντα οὐκ ἔσται ἀμερῆ. εἰ δὲ καὶ οἱ τόποι μεριστοὶ καὶ τὰ σώματα οὐκ ἀμερῆ, ἀνάγκη καὶ τὸν χρόνον μὴ εἶναι ἀμερῆ καὶ ἐλάχιστον· οὐ γὰρ ἐν ἴσῳ χρόνῳ διέρχεται τὸν ἀμερῆ τόπον τὸ ἀμερὲς σῶμα καὶ τὸ τοῦ ἀμεροῦς τόπου μέρος, ἀλλ᾽ ἐν ἄλλῳ

sit enim spatium compositum ex novem locis individuis per seriem locatis et moveantur in eodem spatio duo corpora individua ab utroque extremo; moveantur autem pari celeritate. 145. quoniam ergo motus est paris celeritatis, oportebit utrumque ex his corporibus transire quaterna loca individua: cum autem pervenerint ad quintum locum, qui est inter quaternos utrinque medius, aut stabunt aut ex iis alterum praeoccupabit, quo fiet ut alterum quinque loca transeat individua, reliquum autem solum quattuor; aut neque stabunt neque alterum praeoccupabit, sed cum ambo simul concurrerint, ex dimidio occupabunt quintum locum individuum. 146. atque utrumque quidem stare est admodum improbabile: nam cum locus non supponatur et motui nihil resistat, non stabunt. alterum autem prius occupasse quam alterum suppositioni adversum est: supponebatur enim utrumque moveri pari celeritate. 147. restat ergo ut dicatur, quod utraque simul concurrentia tenebunt dimidias partes loci qui restat. si itaque hoc quidem tenet dimidiam quae est in ipso partem, illud autem eam quae est in ipso; non erit locus individuus, sed in duas partes dividuus. sicque etiam corpora: eorum enim partes si loci partem apprehendunt, non erunt individuae, 148. si autem et loca sunt dividua et corpora non individua, necesse est ut tempus etiam non sit individuum minimumve: non enim in pari tempore locum individuum transit corpus individuum et partem loci individui, sed in alio quidem totum locum

g) ἰσοταχῶς] Epicuri hoc dogma, atomos aequali velocitate moveri, ut dixi ad sect. 129.

P 658 h) ἢ στήσεται ἢ τὸ ἕτερον] alterum ἢ, quod in editis aberat, revocavi ex ms Ciz., in quo mox pro προκαταταχήσει minus bene legitur προκατασχήσει.

i) τόπου οὐχ ὑποκειμένου] cum nullus supponatur locus stabilis et firmus motuique resistens, in quem atomi illae descendentes quiescant.

k) τὴν καθ᾽ αὑτὸ ἡμίσειαν] ita legendum ex ms Ciz. pro κατὰ ταυτό. nam respondet alterum, quod statim sequitur, κἀκεῖνο δὲ τὴν καθ᾽ αὑτό.

μὲν τὸν ὅλον ἀμερῆ τόπον, ἐν ἐλαχίστῳ δὲ τὸ τούτου μέρος.
πάλιν ἔστω τι κανόνιον[l]) κέντροις κατὰ τὸ ἕτερον μέρος διει- 149
λημμένον, καὶ τοῦτο περιαγέσθω ἀπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ἄκρων
κατά τινος ἐπιπέδου ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ· καὶ δὴ τοῦ
ἄκρου περιαγομένου κύκλοι καταγραφήσονται μεγέθει διαφέροντες
ἀλλήλων, καὶ ὁ μὲν ἐξωτάτω καὶ πάντων περιληπτικὸς μέγιστος,
ὁ δ' ἐνδοτάτω βραχύτατος, καὶ οἱ μεταξὺ τούτων ἀνάλογοι ἤτοι
μείζους καὶ μείζους ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπιόντων ἡμῶν ἢ ἐλάσσους
καὶ ἐλάσσους ἀπὸ τῆς ἐκτὸς περιφερείας ὑποβαινόντων. ἐπεὶ οὖν 150
εἷς ἐστιν ὁ τῆς περιαγωγῆς χρόνος — ἔστω δὲ ἀμερὴς οὗτος —, P 659
ζητῶ πῶς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χρόνου καθεστῶτος, καθ' ὃν γέ-
γονε τὰ τῆς καταγραφῆς, μιᾶς δὲ οὔσης καὶ τῆς κινήσεως, δια-
φέροντες γεγόνασιν ἀλλήλων οἱ κύκλοι, καὶ οἱ μὲν μεγάλοι, οἱ
δὲ μικρὰν ἔχοντες τὴν περίμετρον. οὐδὲ γὰρ ἔνεστι λέγειν, ὅτι 151
τῶν ἀμερῶν χρόνων διαφορά τίς ἐστι παρὰ τὸ μέγεθος, καὶ διὰ
τοῦτο τῶν κύκλων οἱ μὲν ἐν μείζοσι ἀμερέσι καταγραφέντες χρό-
νοις εἰσὶ μείζους, οἱ δὲ ἐν ἐλάσσοσι μικρότεροι· εἰ γὰρ ἕτερος
ἑτέρου μείζων ἐστὶν ἀμερὴς χρόνος, οὐκ ἔστιν ἀμερὴς ὁ χρόνος
οὐδὲ ἐλάχιστος· καὶ τὸ κινούμενον οὐ πάντως ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ
κινεῖται. πρὸς τούτοις οὐδὲ ἐκεῖνό ἐστι φάναι, ὅτι εἷς μέν ἐστιν 152
ἀμερὴς χρόνος, καθ' ὃν ἅπαντες καταγράφονται οἱ κύκλοι[m]),
τὰ δὲ μέρη τοῦ περιαγομένου κανόνος οὐκ ἔστιν ἰσοταχῆ, ἀλλὰ
τὰ μὲν ταχύτερον περιάγεται, τὰ δὲ βραδύτερον, καὶ ὑπὸ μὲν
τῶν ταχύτερον περιαγομένων οἱ μείζους συνίστανται κύκλοι, ὑπὸ
δὲ τῶν βραδύτερον οἱ μικρότεροι. εἰ δὲ τῷ ὄντι τὰ μὲν θᾶττον 153

individuum, in minimo autem eius partem. 149. rursus sit aliquod instrumentum spiculis in altera parte distinctum, idque circumagatur ab altero ex extremis in aliquo plano in uno et eodem tempore; dum extremum circumagitur, circuli describentur inter se differentes magnitudine, et extremus quidem omnes comprehendens maximus, intimus autem brevissimus, et qui inter eos intercedunt, convenienti proportione seu maiores et maiores a centro nobis persequentibus, aut minores et minores regredientibus ab externa superficie. 150. quoniam ergo unum tempus est circumactionis — sit autem id individuum —, quaero quo modo, cum sit unum et idem tempus, in quo facta est descriptio, sit autem unus quoque motus, facti sunt inter se differentes circuli, et alii magni, alii parvum habentes ambitum. 151. neque enim licet dicere, quod temporum individuorum sit aliqua differentia ratione magnitudinis, et ideo ex circulis, qui describuntur in maioribus individuis temporibus, sint maiores, quique in minoribus, sint minores: si enim alterum altero maius est tempus individuum, non est tempus individuum neque minimum; et quod movetur, non omnino movetur in tempore individuo. 152. ad haec accedit, quod nec illud licet dicere, quod unum quidem sit tempus individuum, in quo omnes describuntur circuli, partes autem instrumenti, quod circumagitur, non sint paris celeritatis, sed aliae citius circumagantur, aliae tardius; et ab iis quidem quae circumagantur celerius, maiores constituantur circuli, ab iis vero quae tardius, minores. 153. si autem re vera

---

l) *ἔστω τι κανόνιον*] instrumentum quod instar circini circumductum ex communi centro plures diversos et longius semper ab illo distantes circulos describit per *κέντρα* sive spicula, quibus alterum latus ab inferiore parte est distinctum.

m) *καταγράφονται οἱ κύκλοι*] ms Savil. *περιγράφονται*. idem codex P 659
mox *περισσομένου* perperam pro *περιαγομένου*.

κινεῖται μέρη, τὰ δὲ βράδιον, ἐχρῆν ἢ διασπᾶσθαι τὸ κανόνιον
ἐν τῇ περιαγωγῇ ἢ κάμπτεσθαί [γε] πάντως n), *τινῶν μὲν αὐτοῦ*
μερῶν προκαταταχούντων o), *τινῶν δὲ ὑστερούντων. οὔτε δὲ δια-*
σπᾶται οὔτε κάμπτεται. τοίνυν ἄπορός ἐστιν ἡ κίνησις τοῖς πάντα
154 *λέγουσιν εἰς ἀμερὲς καταλήγειν. καθόλου τε εἰ πάντα ἀμερῆ ἐστιν,*
ὅ τε χρόνος ἐν ᾧ γίνεταί ἡ κίνησις, καὶ τὸ σῶμα ὅπερ κινεῖται,
ὅ τε τόπος ἐν ᾧ τὰ τῆς κινήσεως συντελεῖται· πάντα κατ' ἀνάγκην
τὰ κινούμενα ἰσοταχῶς κινήσεται, ὥστε τὸν ἥλιον τῇ χελώνῃ
γίνεσθαι ἰσοταχῆ· καὶ γὰρ αὐτὸς καὶ αὐτὴ ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ ἀμε-
ρὲς ἀνύει διάστημα. ἄτοπον δέ γε πάντα τὰ κινούμενα ἰσοταχῶς
λέγειν κινεῖσθαι ἢ τὴν χελώνην τῷ ἡλίῳ τυγχάνειν ἰσοταχῆ. ἄτο-
πον ἄρα τὸ πάντων εἰς ἀμερὲς καταληγόντων ἀξιοῦν γίνεσθαι
155 *τὴν κίνησιν. λείπεται τοίνυν σκοπεῖν, εἰ δύναται κινεῖσθαί τι,*
τινῶν μὲν εἰς ἄπειρον τεμνομένων, τινῶν δὲ εἰς ἀμερὲς κατα-
ληγόντων. καὶ δὴ οὕτως ἠνέχθησαν οἱ περὶ τὸν Στράτωνα τὸν
φυσικόν· τοὺς μὲν γὰρ χρόνους εἰς ἀμερὲς ὑπέλαβον καταλήγειν,
τὰ δὲ σώματα καὶ τοὺς τόπους εἰς ἄπειρον τέμνεσθαι, κινεῖσθαί
τε τὸ κινούμενον ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ ὅλον ἄθρουν μεριστὸν διά-
156 *στημα, καὶ οὐ κατὰ τὸ πρότερον πρότερον. οὐκοῦν καὶ τὴν τού-*
των στάσιν δυνατὸν ἔσται διδάσκειν πάντως προδηλοτέρων p)
P 660 *ἐχομένους ὑποδειγμάτων. ὑποκείσθω γὰρ τετραδακτυλιαῖον διά-*
στημα, καὶ ἀνυέτω τοῦτο τὸ κινούμενον σῶμα ἐν δυσὶν ἀμερέσι
χρόνοις, ὥστε τὸ ἕτερον διδακτυλιαῖον q) *ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ διέρ-*
χεσθαι καὶ τὸ λειπόμενον πάλιν ἐν ἑνί. τοιαύτης δὲ οὔσης ὑπο-
θέσεως ἀφαιρείσθω τοῦ τοσούτου διαστήματος δακτυλιαῖον διά-

aliae partes moventur celerius, aliae tardius; oporteret aut distrahi instrumentum in circumactione aut inflecti omnino, aliquibus eius partibus praeaccelerantibus, aliquibus tardantibus. sed neque distrahitur neque inflectitur. est ergo motus omnino dubius iis qui dicunt omnia desinere in individua. 154. et in summa si omnia sunt individua, et tempus in quo fit motus, et corpus quod movetur, et locus in quo efficitur motus; necessario omnia quae moventur, movebuntur pari celeritate, adeo ut sol celeritate sit par testudini; ipse enim et ipsa in tempore individuo conficit spatium individuum. est autem absurdum dicere omnia quae moventur, moveri pari celeritate aut testudinem celeritate esse parem soli. est ergo absurdum censere, fieri motum desinentibus in individuum. 155. restat ergo ut consideremus, an possit aliquid moveri, si aliqua secentur in infinitum, aliqua vero desinant in individuum. et sic quidem opinatus est Strato Physicus: nam existimabat tempora desinere in individuum, corpora autem et loca secari in infinitum, et moveri, quod movetur, in tempore individuo totum simul et confertum dividuum spatium, et non prius in priori. 156. ergo eorum quoque opinionem possumus docere, si adhibeamus exempla clariora. ponatur enim spatium quattuor digitorum, et corpus quod movetur, id spatium conficiat in duobus temporibus individuis, ita ut alterum spatium duorum digitorum transeat in uno tempore individuo et quod restat rursus in uno. cum tale quid autem

n) *ἢ κάμπτεσθαί γε πάντως*] in ms Savil. et Ciz. particula *γε* omittitur. etiam in Ciz. male *καλύπτεσθαι* est pro *κάμπτεσθαι*.
o) *προκαταταχούντων*] idem Ciz. *προκαταταχυνούντων*.
P 660 p) *πάντως προδηλοτέρων*] ita scripsi pro *πάντων προδηλότερον*, posteriorem emendationem confirmante etiam interprete et codice Savil.
q) *διδακτυλιαῖον*] sic omnino legendum ex interprete et ms Ciz. [et Regimont. vid. Sturz. Add. ad Schneid. lex. in v.] pro *τὸ δακτυλιαῖον*.

στημα, ὥστε τὸ περιλειπόμενον διάστημα τριδακτυλιαῖον γίνεσθαι. ἀλλ᾽ εἰ τὸ ὅλον τετραδακτυλιαῖον διάστημα ἐν δυοῖν ἀμερέσι 157
χρόνοις τὸ κινούμενον σῶμα διήρχετο, πάντως τὸ τριδακτυλιαῖον ἀνύσει ἐν ἑνὶ ἀμερεῖ χρόνῳ καὶ ἡμίσει, ἐν ἑνὶ μὲν τὸ διδακτυλιαῖον διάστημα, ἐν ἡμίσει δὲ τὸ λειπόμενον δακτυλιαῖον. καὶ οὕτως εἰ ἔστι τοῦ ἀμεροῦς χρόνου ἡμίσει λειπόμενος ἀμερὴς χρόνος, οὐκ ἔστι τις ἀμερὴς χρόνος, ἀλλὰ καὶ οὗτος εἰς μέρη τέτμηται. ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος, εἰ πέμπτον δάκτυλον προσθῶμεν 158
τῷ τετραδακτυλιαίῳ διαστήματι. πῶς γὰρ τοῦτο κινήσεται τὸ κινούμενον; ἆρά γε ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ; ἀλλ᾽ ἐπεὶ καὶ τὸ διπλοῦν ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ διήνυεν, ἔσται τὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ κινούμενον ταχύ τε ἅμα καὶ βραδύ. ᾗ μὲν διδακτυλιαῖον [r]) ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ ἀνύει, ταχύ· ᾗ δ᾽ ἐν τῷ ἴσῳ δακτυλιαῖον διέρχεται, βραδύ. εἰ δὲ ἐν ἐλάττονι ἀμεροῦς χρόνου ἀνύει τὸν πέμπτον δάκτυλον, μεριστός ἐστιν ὁ ἀμερὴς χρόνος· ὅπερ οὐ θέλουσι. καὶ μὴν [rr]) 159
εἰ ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ τὸ κινούμενον ὑφ᾽ ἓν ἄθρουν μεριστὸν ἀνύει διάστημα, στήσεταί τι ἀναιτίως, ὡς παραστήσομεν. οὐχὶ δέ γε ἵσταταί τι ἀναιτίως· οὐκ ἄρα κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον γίνεται ἡ κίνησις. ἔστω γὰρ ὄρθιόν τι διάστημα, οἷον δεκάπηχυ, καὶ 160
βαρύ τι σῶμα, οἱονεὶ μολιβῆ σφαῖρα, ἐν ἑνὶ ἐλαχίστῳ χρόνῳ ἀνυέτω ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἄνωθεν κάτω· ἀλλὰ καὶ προστιθέσθω τούτῳ τῷ διαστήματι ἄλλο πηχυαῖον διάστημα, ὥστε ὅλον γίνεσθαι ἑνδεκάπηχυ [s]), ἀφιέσθω [t]) τε πάλιν ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἡ σφαῖρα. οὐκοῦν φθάσασα ἐπὶ τὸ μέρος μὲν τοῦ δεκαπήχεος, 161
ἀρχὴν δὲ τοῦ ἑνδεκάτου, ἢ στήσεται ἢ καὶ τοῦτον διελεύσεται,

supposuerimus, auferatur ab eo spatio spatium unius digiti, adeo ut quod restat spatium, sit trium digitorum. 157. sed si totum spatium quattuor digitorum in duobus temporibus individuis transeat corpus quod movetur, omnino spatium trium digitorum conficiet in uno individuo tempore et dimidio, in uno quidem spatium duorum digitorum, in dimidio autem id quod restat unius digiti. et ita si individui dimidio deficiat tempus individuum, non est aliquod tempus individuum, sed hoc quoque dissectum est in partes. 158. eadem est ratio, si quintum digitum addiderimus spatio quattuor digitorum. quomodo enim movebitur id quod movetur? num in tempore individuo? sed quoniam duplum quoque conficiebat in tempore individuo, erit quod movetur in eodem tempore velox simul et tardum. quatenus enim spatium duorum digitorum in tempore individuo conficit, velox erit; quatenus autem in aequali tempore transit spatium unius digiti, erit tardum. si autem in minore quam individuo tempore conficit quintum digitum, est dividuum tempus individuum: quod quidem nolunt. 159. quin etiam si in tempore individuo quod movetur, simul confertum dividuum conficit spatium, quiescet aliquid sine causa, ut ostendemus. non quiescit autem aliquid sine causa: non fit ergo motus hoc modo. 160. sit enim rectum aliquod spatium, utpote decem cubitorum, et aliquod grave corpus, utpote globus plumbeus, uno minimo tempore conficiat totum hoc spatium, superne deorsum, sed addatur etiam huic spatio aliud spatium unius cubiti, adeo ut totum sit undecim cubitorum, et ab extremo rursus emittatur globus. 161. cum ergo pervenerit ad partem eius quod est decem cubitorum, principium autem undecimi, aut quiescet aut hoc quoque permea-

r) *διδακτυλιαῖον*] sic iterum recte Ciz. pro vitioso *δη δακτυλιαῖον.*
[rr) legebatur *καὶ μέν*]
s) *ἑνδεκάπηχυ*] ita legendum pro *ἓν δεκάπηχυ.*
t) *ἀφιέσθω*] ita recte editi, licet in ms Ciz. *ἀφικέσθω.*

φημὶ δὲ τὸν ἐνδεκάπηχυν. ἀλλὰ τὸ μὲν στῆναι ἄτοπον· βαρὺ
γὰρ οὕτως σῶμα καὶ δι' ἀέρος φερόμενον, καὶ μηδενὸς ἀντικό-
πτοντος, εἰ στήσεται, πάντως ἀναιτίως[u]) στήσεται· ὅπερ ἦν
162 ἄτοπον. εἰ δὲ κινήσεται, ἐπεὶ τὸ ὅλον δεκάπηχυ διάστημα ἐν ἑνὶ
ἀμερεῖ διέρχεται χρόνῳ· τὸ λειπόμενον πηχυαῖον διάστημα τῆς
P 661 αὐτῆς οὔσης κινήσεως, ἐν δεκάτῳ μέρει τοῦ ἀμεροῦς χρόνου
διελεύσεται, ὥστε τὸν ἀμερῆ χρόνον πρὸς τῷ[x]) μὴ εἶναι ἀμερῆ,
163 ἔτι καὶ εἰς δέκα μέρη τετμῆσθαι. καὶ μὴν εἰ τὸ κινούμενον ἐν
ἑνὶ ἀμερεῖ χρόνῳ ὅλον ἀνύει μεριστὸν διάστημα, ἐξ ἀνάγκης ἐν
ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐν πᾶσι γενήσεται τοῖς τοῦ διαστήματος
μέρεσιν· εἰ δὲ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐν πᾶσι γενήσεται τοῖς
τοῦ διαστήματος μέρεσιν, οὐκ ἔσται κεκινημένον τὸ διάστημα,
164 ἀλλὰ ἐπεσχηκός· ὅπερ ἄτοπον. οὐ τοίνυν ἐν ἑνὶ καὶ ἀμερεῖ χρόνῳ
κινεῖται τὸ κινούμενον μεριστὸν διάστημα, ἐπεὶ ἔσται τὸ αὐτὸ
ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ θερμόν τε καὶ ψυχρόν, πεφωτισμένον τε καὶ
ἀφώτιστον. ὑποκείσθω γὰρ διπηχυαῖον διάστημα, καὶ τούτου ὁ
165 μὲν ἕτερος πῆχυς πεπυρώσθω, ὁ δ' ἕτερος ἐψύχθω. εἰ δὴ[y]) τὸ
κινούμενον ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀμερεῖ χρόνῳ τὸ ὅλον τοῦτο ἐπι-
λαμβάνει διάστημα, ὅτε μὲν κατὰ τοῦ πεπυρακτωμένου πήχεός
ἐστιν, ἔσται πεπυρακτωμένον, ὅτε δὲ κατὰ τοῦ ἐψυγμένου, ἐψυγμέ-
νον. γίνεται δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔν τε τῷ πεπυρακτωμένῳ καὶ
τῷ ἐψυγμένῳ· τὸ αὐτὸ ἄρα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔσται ἅμα
166 θερμόν τε καὶ ψυχρόν· ὃ τῶν ἀδυνάτων ὑπῆρχεν. οὐ μὴν ἀλλὰ
καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔφοδον ἔσται διδάσκειν, ὅτι ὑφ' ἓν ταὐτὸ
ἔσται καὶ πεφωτισμένον[z]) καὶ ἀφώτιστον· ὃ καὶ αὐτὸ παρὰ τὴν
ἐνάργειαν. πρὸς τούτοις δεήσει ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ὁπηλίκον ἂν

bit. at stare absurdum: corpus enim adeo grave et quod fertur per aërem, etiamsi nihil resistat, si quiescet, omnino quiescet sine causa: quod quidem est absurdum. 162. si autem movebitur, quoniam transit totum spatium decem cubitorum in uno tempore individuo; quod restat spatium unius cubiti cum sit idem motus, transibit in decima parte temporis individui; quo fit ut tempus individuum praeter id quod non est individuum, sectum sit etiam in decem partes. 163. praeterea si id quod movetur in uno tempore individuo, totum conficit spatium dividuum, necessario in uno et eodem tempore erit in omnibus spatii partibus; si autem in uno et eodem tempore erit in omnibus partibus spatii, non erit motus in spatio, sed quies: quod quidem est absurdum. 164. non ergo in uno et individuo tempore movetur quod movetur per spatium dividuum, quandoquidem erit idem in eodem tempore calidum et frigidum, illuminatum et non illuminatum. ponatur enim spatium duorum cubitorum, et eius alter quidem cubitus sit igne calefactus, alter vero frigeat. 165. si igitur quod movetur, in uno et eodem tempore individuo hoc totum conficit spatium; quando est in cubito calefacto erit calidum, et quando in frigido frigidum. est autem eodem tempore in calefacto et frigido; idem ergo eodem tempore erit calidum simul et frigidum: quod non potest fieri. 166. verumenimvero eadem quoque ratione licebit docere, quod simul erit idem illuminatum et non illuminatum: quod ipsum quoque est contra evidentiam. ad haec accedit, quod quantumcumque posueris spatium, oportebit etiam dicere per illud spatium

---

u) εἰ στήσεται, πάντως ἀναιτίως] ita recte Ciz.: nam in editis perperam interpunctio erat post πάντως.
P 661 x) πρὸς τῷ] ita recte idem Ciz. et Savil. pro πρὸς τό.
y) εἰ δή] ms Ciz. εἰ δέ.
z) πεφωτισμένον] supra sect. 125.

τις ὑποθῆται διάστημα, κεκινῆσθαι λέγειν τὸ κινούμενον. οἷον 167 ἔστω τετραδακτυλιαῖον διάστημα καὶ διῃρήσθω εἰς ὀκτὼ μέρη, εὐσήμου τε χάριν διδασκαλίας τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῦ μέρος καλείσθω ἄλφα, τὸ δὲ δεύτερον βῆτα [a]), τὸ δὲ τρίτον γάμμα καὶ κατὰ τὰ ἑξῆς ὁμοίως. εἰ δὴ τὸ κινούμενον ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ μεριστὸν ἀνύει διάστημα, ἐν ᾧ χρόνῳ κινεῖται τὸ πρῶτον δεύτερον διάστημα, ἐν τῷ αὐτῷ δυνήσεται κινεῖσθαι τὸ δεύτερον τρίτον διάστημα· ἀλλ' εἰ ἐν τῷ αὐτῷ, κινήσεται καὶ τὸ τρίτον τέταρτον καὶ οὕτω μέχρις ἀπείρου. ὥστε ἐν ἑνὶ καὶ ἀμερεῖ χρόνῳ [b]) κινήσεται τὸ ὅλον τῆς γῆς διάστημα. εἰ οὖν μήτε εἰς 168 ἄπειρον [c]) οὔσης τῆς τομῆς μήτε εἰς ἀμερὲς [d]) τῆς καταλήξεως μήτε τινῶν [e]) μὲν εἰς ἄπειρον τεμνομένων, τινῶν δὲ εἰς ἀμερὲς καταληγόντων, σώζεται ἡ κίνησις· ῥητέον μηδὲν εἶναι κίνησιν. οἷς ἕπεται ἡ ἐποχὴ διά τε τὴν τῆς ἐναργείας [f]) καὶ διὰ τὴν τῶν ἀντικειμένων αὐτῇ λόγων [g]) ἰσοσθένειαν.

Περὶ χρόνου [h]). P 662

Τῆς κινήσεως τριῶν, ὡς προεῖπον [i]), ἐχομένης, σώματός 169 τε τοῦ κινουμένου καὶ τόπου τοῦ ἐν ᾧ κινεῖται, καὶ χρόνου καθ' ὃν ἡ κίνησις συντελεῖται, ἐπεὶ τό τε σῶμα καὶ τὸν τόπον [k]) ἠπορήσαμεν, πειρασόμεθα καὶ περὶ χρόνου ζητεῖν. τάχα γὰρ

eodem tempore moveri id quod movetur. 167. ut sit spatium quattuor digitorum et divisum sit in octo partes, et apertioris doctrinae gratia prima quidem eius pars vocetur A, secunda autem B, tertia vero C, et sic deinceps. si igitur id quod movetur, in uno et eodem tempore dividuum conficit spatium, in quo tempore ab A movetur B, eodem tempore poterit a B etiam moveri C; sed si eodem tempore, etiam a C movebitur D et sic usque ad infinitum. quamobrem in uno tempore individuo movebitur totum terrae spatium 168. si ergo neque si sit sectio in infinitum neque si desinatur in individuum neque si aliqua quidem secentur in infinitum, aliqua vero desinant in individuum, salvus potest esse motus; dicendum est nihil esse motum quibus est consequens sustinendam esse assensionem propter evidentiae et rationum ei contrariarum paria momenta.

III. De tempore.

169. Cum motus, ut dixi, tribus adhaereat, nempe et corpori quod movetur et loco in quo movetur et tempori per quod conficitur motus; quoniam de corpore et loco dubitavimus, tentabimus etiam quaerere de tempore. fortasse enim de eo

a) *τὸ δὲ δεύτερον βῆτα*] ita ms Savil. pro *τὸ δεύτερον αὐτοῦ*. mox pro *πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον* non dubito Sextum scripsisse litteras, quibus se usurum iam significavit, *Α, Β, Γ, Δ*, idque in versione expressi, ut supra sect. 71.
b) *ἐν ἑνὶ καὶ ἀμερεῖ χρόνῳ*] ms Ciz. omittit *καί*.
c) *μήτε εἰς ἄπειρον*] ut visum Stoicis, sect. 123 sq.
d) *μήτε εἰς ἀμερές*] quae Epicuri sententia, sect. 142 sq.
e) *μήτε τινῶν*] quae Stratonis physici opinio, sect. 155 sq.
f) *τῆς ἐναργείας*] evidentiae quae motum dari suadet, sect. 66 sq.
g) *τῶν ἀντικειμένων λόγων*] a sect. 70 ad 168.
h) *περὶ χρόνου*] in mss Savil. et Ciz. titulus est: *εἰ ἔστι χρόνος*. P 662
i) *τριῶν, ὡς προεῖπον*] supra sect. 121. 140. 142. 154. nec omittendum quod in ms Ciz. legitur: *τριῶν οὐσιῶν*.
k) *τό τε σῶμα καὶ τὸν τόπον*] de corpore disputatum superiore libro sect. 366 sq., de loco libro praesente a sect. 37.

καὶ περὶ τούτου ὁ λόγος ἄπορος φανεῖται τοῖς τε αἰώνιον ὑποτιθεμένοις εἶναι τὸν κόσμον[l]) φυσικοῖς καὶ τοῖς ἀπό τινος χρόνου
170 λέγουσιν αὐτὸν συνεστάσθαι. καὶ δή τινές φασι χρόνον εἶναι διάστημα[m]) τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως, οἱ δὲ αὐτὴν τὴν τοιαύτην τοῦ κόσμου κίνησιν. οὔτε δὲ κατὰ τοὺς πρώτους οὔτε κατὰ τοὺς δευτέρους γίνεταί τις χρόνος· εἴπερ γὰρ τὸ διάστημα τῆς κινήσεως καὶ ἡ κίνησις οὐδέν ἐστι παρὰ τὸ κινούμενον, ὁ χρόνος τῆς κοσμικῆς κινήσεως διάστημα καθεστώς, ἢ ἰδιαίτερον κοσμικὴ κίνησις, οὐδὲν ἔσται παρὰ τὸν κινούμενον κόσμον[n]), ἀλλὰ κόσμος
171 πως ἔχων γενήσεται ὁ χρόνος· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. καὶ ἄλλως, τὴν μὲν κίνησιν τοῦ κόσμου ἐνδέχεται νοεῖν κατά τινα χρόνον

quoque dubia cernetur oratio et Physicis qui ponunt mundum esse aeternum et iis qui ab aliquo tempore eum dicunt esse constitutum. 170. atque nonnulli quidem docent tempus esse spatium motus mundi: alii vero ipsum mundi motum. sed neque ex primorum neque ex secundorum sententia est aliquod tempus: si enim spatium motus et ipse motus nihil est praeter id quod movetur; tempus quod est spatium motus mundani, aut magis proprie mundanus motus, nihil erit praeter mundum qui movetur, sed mundus aliquo modo se habens fiet tempus. quod quidem est absurdum. 171. et aliter, mundi quidem motum contingit intelligere per aliquod tempus cessantem; quamobrem tempus

---

l) *αἰώνιον τὸν κόσμον*] materiam mundi aeternam statuere tantum non omnes gentium philosophi, persuasi ex nihilo nihil fieri, ut per nobiliores Graecorum sectas docuit Iac. Thomasius in Exercitationibus de Stoica mundi exustione. mundum vero qualis hodie est, alii ab aeterno exstitisse, alii ab aeterno formatum a deo, alii in tempore demum a deo conditum, alii in tempore prodiisse quomodocumque ac temere coaluisse statuerunt. ab aeterno exstitisse quibus visus est, illis mundus fuit vel deus ipse, ut Spinozae, atque olim Critolao apud Philonem p. 732 tradenti quod *αἴτιος αὐτῷ ὁ κόσμος τοῦ ὑπάρχειν* et Plinio lib. 2 c. 1, quem si audimus, *mundum numen esse credi par est aeternum immensum neque genitum neque interiturum umquam*; vel aeterna dei et necessaria emanatio, ut Aristoteli, ex cuius sententia mundus est *sine genitura, sine interitu*, ut mentem eius exponit Chalcidius p. 379. Aristotelem secuti Theophrastus Dicaearchus multique alii. vide Censorinum c. 4 et Eugubinum lib. 7 de perenni philosophia. ante Aristotelem idem defensitavit praeter Xenophanem Parmenidem et Melissum (de quibus Stobaeum vide p. 44 Eclog. Phys.) Ocellus Lucanus libro *περὶ τοῦ παντός*, qui etiamnum exstat, et cuius ipsis verbis quandoque et argumentis Aristoteles utitur. mundum ab aeterno formatum ex materia coaeterna a deo, Platonis opinio fuit et Timaei multorumque Pythagoricorum et philosophorum veteris academiae, Procli item et qui eum adversus Io. Philoponum conatur defendere, Simplicii. atque inter ipsos Christianos Origenes non videtur alienus ab hac sententia fuisse, Platonicis usus argumentis, ut constat e Photio cod. 232, in eo tamen ab Ethnicis illis diversus, quod ex nihilo fecisse omnia deum et materiam ab aeterno sibi ipsum formasse atque rebus omnibus incorporasse non dubitavit, quod iunioribus etiam Platonicis quibusdam et ex Pythagoricis Philolao persuasum fuisse notavi lib. 2 bibl. Graecae c. 12 §. 7. in tempore autem factum a deo mundum qui docuerunt, vel statuerunt illum conditum esse *ἐξ οὐκ ὄντων* atque e nihilo, ut divinitus edoctus Moyses eumque secuti Iudaei ac Christiani, vel ex materia deo coaeterna, ut Thales Anaxagoras et Stoici. denique in tempore quidem sed sine dei providentia coaluisse, Anaximandri Democriti atque Epicuri delirium est.

m) *χρόνον εἶναι διάστημα*] vide dicta ad 3 Pyrrhon. sect. 136. per *κόσμον* coelum et coelestia corpora intellige. infra sect. 174.

n) *τὸν κινούμενον κόσμον*] in editis male erat *τὸ κινούμενον κόσμος*.

μὴ οὖσαν· ὥστ᾽ οὐκ ἂν εἴη τοῦ κόσμου κίνησις χρόνος. καὶ ἄλ- 172
λως, πᾶσα κίνησις ἐν χρόνῳ γίνεται· διὸ καὶ ἡ τοῦ κόσμου κί-
νησις ἐν χρόνῳ γενήσεται[o]*). ὁ δὲ χρόνος ἐν χρόνῳ οὐ γίνεται·*
ἤτοι γὰρ ἐν αὐτῷ γενήσεται ἢ ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλοις. οὔτε δὲ ἐν αὐτῷ
γένοιτ᾽ ἄν· ἔσται γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ εἷς καὶ δύο. οὔτε ἕτερος ἐν
ἑτέρῳ, διὰ τὸ μήτε τινὰ τῶν ἐνεστώτων γίνεσθαι ἐν τῷ μὴ ἐνεστῶτι
μήτε τινὰ τῶν μὴ ἐνεστώτων ἐν τῷ ἐνεστῶτι. τοίνυν οὐδὲ διὰ τοῦτο
ῥητέον κόσμου κίνησιν[p]*) εἶναι τὸν χρόνον. πάλιν ὥσπερ ἡ κίνησις* 173
ἐν χρόνῳ γίνεται, οὕτω καὶ ἡ μονή. ἀλλ᾽ ὃν τρόπον οὐδεὶς λέ-
γει τὴν μονὴν εἶναι χρόνον, οὕτως οὐδὲ τὴν τοῦ κόσμου κίνησιν
δεόντως χρόνον ἀποφαίνεται. ἥ τε τοῦ κόσμου κίνησις διὰ παντός
ἐστιν ἡ αὐτή· ὁ δὲ χρόνος οὐ διὰ παντός ἐστιν ὁ αὐτός, ἀλλ᾽ ὁτὲ **P 663**
μὲν ὁ αὐτὸς λέγεται, ὁτὲ δὲ ἄνισος· καὶ ὅτε ἄνισος, ὁτὲ μὲν
πλείων, ὁτὲ δὲ ἐλάττων. ἕτερον ἄρα ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου κίνησις,
καὶ ἕτερον ὁ χρόνος. οἵ γε μὴν τὴν τοῦ κόσμου κίνησιν ἀνελόν- 174
τες[q]*), τὴν δὲ γῆν κινεῖσθαι δοξάσαντες, ὡς οἱ περὶ Ἀρίσταρχον*[r]*)*

non est mundi motus. 172. et aliter, omnis motus fit in tempore; quamobrem mundi quoque motus erit in tempore. tempus autem non est in tempore: aut enim erit in se ipso aut in alio, vel in aliis. neque vero erit in se ipso: erit enim idem et unum et duo. neque aliud in alio, propterea quod neque praesentium aliqua sunt in tempore non praesenti, neque non praesentium in praesenti. ergo nec propterea dicendum est mundi motum esse tempus. 173. rursus quomodo motus fit in tempore, ita etiam quies. sed quo modo nemo dicit quietem esse tempus, ita neque mundi motum rite quis tempus pronuntiat. et mundi motus perpetuo est idem; tempus autem non est perpetuo idem, sed aliquando idem dicitur, aliquando inaequale: et quando quidem inaequale, aliquando plus, aliquando vero minus. aliud est ergo mundi motus et aliud tempus. 174. iis quidem certe qui mundi motum sustulerunt, terram autem moveri sunt opinati, ut Aristarchus mathematicus, nihil hoc

---

o) *ἐν χρόνῳ γενήσεται*] ita recte mss Savil. et Ciz. pro *οὐ γενήσεται.*

p) *κόσμου κίνησιν*] manifesto mendo in editis erat *κόσμον.*

q) *κόσμου κίνησιν ἀνελόντες*] Stoici atque alii philosophi *κόσμον* non **P 663**
semper ponunt pro universo, sed interdum etiam speciatim *κόσμος* illis, ut hoc loco et supra sect. 170 est *ἡ τῶν ἀστέρων διακόσμησις* terraeque opponitur. vide Simplicium in limine commentarii ad Aristotelis 1 de coelo, Philonem de mundi incorruptibilitate sub init. Achillem Tatium ad Aratum c. 5. Menagium ad Laërtii 7 138 et Suidam in *κόσμος.* sic *mundum* passim pro coelo ponunt etiam Latini scriptores Ennius Lucretius Tibullus Manilius Seneca tragicus Plinius Arnobius Claudianus Macrobius. vide Rob. Balforeum ad Cleomedem p. 133 et 274.

r) *οἱ περὶ Ἀρίσταρχον*] hic est Aristarchus Samius, quem *ἀστρονομικώτατον* vocat Mich. Psellus de omnifaria doctrina c. 93 et cuius observationem solstitii aestivi factam anno quinquagesimo periodi Calippicae primae, hoc est olympiadis 125 anno 2 refert Hipparchus apud Ptolemaeum lib. 3 magnae Syntax. cap. 1 p. 63. hunc Aristarchum ideo impietatis accusatum a Cleanthe, quod terram *τοῦ κόσμου τὴν ἑστίαν* movere ausus esset, narrat Plutarchus lib. de facie in orbe lunae p. 923, etsi male ibi *Ἀρίσταρχος Κλεάνθη* pro *Ἀρίσταρχον Κλεάνθης* legitur, ut notavit Menagius ad Laërtii 8 85. nam hanc Aristarchi sententiam fuisse praeter Sextum nostrum et Plutarchum in quaest. Platonicis p. 1006 testatur etiam qui non diu post Aristarchum vixit, Archimedes in Psammite sub init. *ταῦτα γὰρ ἐν ταῖς γραφομέναις παρὰ τῶν ἀστρολόγων διακρούσας Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, ὑποθέσιων τινῶν ἐξέδωκεν γράψας, ἐν αἷς ἐκ τῶν ὑποκειμένων συμβαίνει τὸν κόσμον πολλαπλήσιον εἶμεν τοῦ νῦν εἰρημένου. ὑποτίθεται γὰρ τὰ μὲν ἀπλανῆ τῶν ἄστρων καὶ τὸν*

τὸν μαθηματικόν, οὐ κωλύονται νοεῖν χρόνον. τοίνυν ἕτερον εἶ-
ναι λεκτέον τὸν χρόνον καὶ οὐ ταὐτὸν τῇ τοῦ κόσμου κινήσει.
175 οἵ τε ἐν καταγείοις τισὶ καὶ ἀλαμπέσι σπηλαίοις βιοτεύοντες
καὶ οἱ ἐκ γενετῆς πῆροι[s]) τῆς μὲν τοῦ κόσμου κινήσεως ἔννοιαν
οὐκ ἔχουσι, καθίσαντες δὲ καὶ ἀναστάντες καὶ περιπατήσαντες
ἔννοιαν χρόνου λαμβάνουσι τοῦ ἐν ᾧ τὰ τρία ταῦτα ἐνήργησαν[t]),
καὶ πλείονος μὲν τοῦ ἐν ᾧ τὰ τρία, ἐλάσσονος δὲ τοῦ ἐν ᾧ τὰ
δύο, ἐλαχίστου δὲ τοῦ ἐν ᾧ τὸ ἕν. εἰ δὲ δυνατὸν νοῆσαι χρόνον,
μὴ νοοῦντας τὴν οὐράνιον περιφοράν, ἕτερόν ἐστιν αὕτη καὶ ἕτε-
176 ρον ὁ χρόνος. Ἀριστοτέλης[u]) δὲ χρόνον ἔφασκεν εἶναι ἀριθμὸν τοῦ
ἐν κινήσει πρώτου καὶ ὑστέρου. εἰ δὲ τοῦτό ἐστιν ὁ χρόνος, συμ-
μνημόνευσίς τις[x]) τοῦ ἐν κινήσει πρώτου καὶ ὑστέρου· τὸ ἠρεμοῦν
καὶ ἀκινητίζον οὐκ ἔσται ἐν χρόνῳ. ἢ εἴπερ ἐστὶν ἐν χρόνῳ τὸ
ἀκινητίζον, ὁ δὲ χρόνος ἐστὶν ἀριθμὸς τοῦ ἐν κινήσει πρώτου καὶ
ὑστέρου· ἔσται τὸ ἐν χρόνῳ ἠρεμοῦν καὶ κινούμενον· ὅπερ ἀδύνατον.
177 διόπερ Στράτων ὁ φυσικὸς[y]) ἀποστὰς τῆσδε τῆς ἐννοίας ἔλεγεν
χρόνον ὑπάρχειν μέτρον πάσης κινήσεως καὶ μονῆς· παρήκει
γὰρ πᾶσι τοῖς κινουμένοις, ὅτε κινεῖται, καὶ πᾶσι τοῖς ἀκινήτοις[z]),
ὅτε ἀκινητίζει. καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ γινόμενα ἐν χρόνῳ γί-
178 νεται. μήποτε δὲ πάμπολλά ἐστι καὶ τὰ τούτῳ μαχόμενα. αὔταρ-
κες δὲ νῦν ἐκεῖνο λέγειν, ὅτι τὸ μετροῦν τὴν κίνησιν ἢ τὴν μο-

obstat quo minus tempus mente concipiant. aliud ergo dicendum est esse tempus, et non idem quod motum mundi. 175. et qui in subterraneis et obscuris antris vitam agunt et qui ab ortu sunt caeci, motus quidem mundi non habent notionem; cum autem sedent et surgunt et ambulant, accipiunt notionem temporis in quo haec tria peregerunt, et maioris quidem in quo tria, minoris in quo duo, minimi in quo unum. si autem potest fieri ut tempus mente concipiamus, non cogitantes caelestem circumvolutionem, aliud est ista et aliud tempus. 176. Aristoteles vero dicebat tempus esse numerum eius quod est in motu prius et posterius. si hoc autem est tempus, nempe recordatio eius quod est in motu prius et posterius; id quod quiescit et non est in motu, non erit in tempore. aut si id quod non movetur, est in tempore, tempus autem est numerus eius quod est in motu prius et posterius; id quod est in tempore, et quiescet et movebitur. quod quidem non potest fieri. 177. quamobrem Strato physicus recedens ab hac notione dicebat tempus esse mensuram omnis motus et quietis: porrigitur enim ad omnia quae moventur, quando moventur, et ad omnia immota, quando non moventur, et propterea omnia quae fiunt, fiunt in tempore. 178. sed videndum annon sint plurima, quae ei repugnant. nunc tamen sufficit illud dicere, quod id quod metitur motum

ἅλιον μένειν ἀκίνητον, τὰν δὲ γᾶν περιφέρεσθαι περὶ τὸν ἅλιον κατὰ κύκλου περιφέρειαν, ὅς ἐστιν ἐν μέσῳ τῷ δρόμῳ κείμενος. de aliis philosophis antiquis, qui idem cum Aristarcho sensere, dixi lib. 1 bibliothecae Graecae c. 20 §. 9 sq. quemadmodum de Aristarcho lib. 3 c. 5 §. 14.

s) οἱ ἐκ γενετῆς πῆροι] ita legendum pro πηροί: notat enim Hesychius πῆρον προπερισπωμένως significare τυφλόν. licet et apud eundem mox male editur πηρόν, τὸν παντάπασι μὴ ὁρῶντα pro πῆρον.

t) ἐνήργησαν] ms Ciz. ἐνήρησαν.

u) Ἀριστοτέλης] vide ad 3 Pyrrhon. sect. 136 et infra sect. 229 huius libri.

x) συμμνημόνευσίς τις] in ms Ciz. τις desideratur.

y) Στράτων ὁ φυσικός] 3 Pyrrhon. sect. 137 atque hoc libro infra sect. 228.

z) πᾶσι τοῖς κινητοῖς] puto Sextum scripsisse ἀκινήτοις, idque in versione sum secutus. [recepimus hanc emendationem]

νὴν ἐν χρόνῳ γίνεται καὶ οὐκ ἔστι χρόνος. εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἂν
εἴη τὸ μετροῦν τὴν κίνησιν καὶ τὴν μονὴν χρόνος· ἐν χρόνῳ P 664
γὰρ οὐ γίνεται χρόνος. ἄλλως τε εἰ διὰ τοῦτο μέτρον τῆς κινή- 179
σεως καὶ τῆς μονῆς ἐστιν ὁ χρόνος, ἐπεὶ ἀντιπαρήκει τῇ τε κινήσει
ἐφ' ὅσον ἐστὶ κίνησις, καὶ τῇ μονῇ, ἐφ' ὅσον ἐστὶ μονή· ἐπεὶ πάλιν
ἡ κίνησις καὶ ἡ μονὴ ἀντιπαρήκει τῷ χρόνῳ, οὐ μᾶλλον ἔσται
χρόνος μέτρον τῆς κινήσεως καὶ τῆς μονῆς ἢ ἡ κίνησις[a]) καὶ
ἡ μονὴ μέτρον τοῦ χρόνου. καὶ τοῦτο τάχα βέλτιον ἦν εἰπεῖν· 180
ὁ μὲν γὰρ χρόνος δυσθεώρητόν τι ἐστίν, ἡ δὲ κίνησις καὶ ἡ μονὴ
εὐσύνοπτον. ληφθείη δ' ἂν οὐκ ἐκ τοῦ δυσθεωρήτου τὸ εὐθεώ-
ρητον, ἀλλ' ἀνάπαλιν. δοκεῖ δὲ καὶ εἰς τοὺς περὶ Ἐπίκουρον 181
καὶ Δημόκριτον[b]) φυσικοὺς τοιαύτη τις ἀναφέρεσθαι τοῦ χρόνου
νόησις ‘χρόνος ἐστὶν ἡμεροειδὲς καὶ νυκτοειδὲς φάντασμα’. καθ'
ἣν πάλιν ἄπορός ἐστιν ἡ περὶ τοῦ χρόνου φύσις. εἰ γὰρ ἀνυ-
πόστατος δείκνυται ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ, ἀκολουθεῖ καὶ τὸ ἡμε-
ροειδὲς φάντασμα μὴ εἶναι χρόνον ἢ ἀνυπόστατον ὑπάρχειν. ἡμέρα 182
γὰρ ἡ καὶ ἰδιαίτερον νοουμένη καὶ δωδεκάωρος, τουτέστιν ἡ ἀπὸ
ἀνατολῆς μέχρι δύσεως, σκεψομένοις ἡμῖν ἀνυπόστατος φαίνεται.
ὅτε γὰρ ἡ πρώτη ὑφέστηκεν ὥρα, οὔπω αἱ ἕνδεκα ὑφεστᾶσι· τῶν
δέ γε πλειόνων ὡρῶν μὴ οὐσῶν οὐκ ἂν εἴη ἡμέρα. καὶ πάλιν 183
ὅτε ἡ δευτέρα ἐνέστηκεν ὥρα, ἡ μὲν πρώτη οὐκ ἔστιν· αἱ δὲ λει-
πόμεναι δέκα οὔπω εἰσί. διὸ τῶν πλειόνων μὴ οὐσῶν ὡρῶν οὐδ'
οὕτως ἔσται ἡ ἡμέρα. πάντοτε οὖν μιᾶς ὥρας ὑφεστώσης, τῆς
δὲ ἡμέρας μιᾶς ὥρας μὴ οὔσης· οὐκ ἂν εἴη τις ἡμέρα. καὶ μὴν 184
οὐδὲ ἡ μία ὥρα[c]) ὑφέστηκε· κατὰ πλάτος γὰρ νοεῖται· ἐκ πλειό-

aut quietem, est in tempore et non est tempus. quod si ita est, id quod metitur motum et quietem non erit tempus: in tempore enim non est tempus. 179. et alioqui si tempus propterea est mensura motus et quietis, quoniam aeque late porrigitur cum motu, quatenus est motus, et cum quiete, quatenus est quies; quoniam rursus motus et quies aeque late porriguntur cum tempore, non magis erit tempus mensura motus et quietis quam motus et quies mensura temporis. 180. et hoc fortasse rectius diceretur: tempus enim est quidpiam difficile perspectu, motus autem et quies facile potest percipi. ex eo autem quod est perspectu difficile, sumi minime potuerit id quod est perceptu facile, sed contra. 181. ad Epicurum quoque et Democritum physicos referri videtur temporis notio, quae est huiusmodi ‘tempus est visum diei noctisque simile’. per quam rursus dubia est natura temporis. si enim dies et nox ostenditur non posse consistere, sequitur ut etiam diei simile visum non sit tempus aut non possit consistere. 182. dies enim et qui proprie intelligitur et qui est duodecim horarum, nempe ab ortu solis usque ad occasum, nobis Sceptice considerantibus videtur non posse consistere. quando enim hora prima existit, nondum existunt caeterae undecim: pluribus autem horis non existentibus non erit dies. 183. et rursus quando adest hora secunda, non est amplius prima; decem autem quae restant, nondum sunt. quamobrem pluribus horis non existentibus neque sic erit dies. cum ergo semper sit una hora, una autem hora non sit dies; dies non erit. 184. quin etiam nec una quidem hora consistit: secundum latitudinem enim suam intelligitur: constat-

---

a) ἢ ἡ κίνησις] ita ms Ciz., licet articulus ἡ de editis abest. P 664

b) εἰς τοὺς περὶ Ἐπίκουρον καὶ Δημόκριτον] infra sect. 219 et lib. 3 Pyrrhon. sect. 137.

c) ἡ μία ὥρα] articulus ἡ deest in ms Ciz.

νων τε καὶ αὐτὴ συνέστηκε μοιρῶν, ὧν αἱ μὲν οὐδέπω εἰσὶν αἱ δὲ
οὐκέτι. ὥστε καὶ τὸ σύνθετον ἐξ αὐτῶν ἀνυπόστατον γίνεσθαι. εἰ δὲ
μήτε ὥρα τίς ἐστι μήτε ἡμέρα μήτε κατὰ τὸ ἀνάλογον νύξ· οὐδὲ
185 χρόνος ἔσται ἡμεροειδὲς ἢ νυκτεροειδὲς φάντασμα. καὶ μὴν ἡμέρα
λέγεται διχῶς· καθ' ἕνα μὲν τρόπον ἡ ἐκ τῶν δώδεκα ὡρῶν
συνεστῶσα, καθ' ἕτερον δὲ ὁ πεφωτισμένος ἐξ ἡλίου ἀήρ. ἤτοι
οὖν τῆς ἐκ τῶν ὡρῶν συνεστώσης ἡμέρας φάντασμα εἶναι λέγου-
σιν οἱ περὶ τὸν Ἐπίκουρον τὸν χρόνον, ἢ τῆς[d]) ὡς πεφωτισμένου
186 ἀέρος ἐξ ἡλίου. ἀλλὰ τῆς μὲν ἐκ τῶν ὡρῶν συνεστώσης ἡμέρας οὐκ
ἂν εἴποιεν φάντασμα εἶναι τὸν χρόνον· αὕτη γὰρ αὐτὴ ἡ ἡμέρα χρό-
187 νος ἐστί, φημὶ δὲ τὴν δωδεκάωρον. διόπερ εἰ τὸ φάντασμα ταύτης
χρόνος [εἶναι] νοεῖται[e]), ἔσται ὁ χρόνος τοῦ χρόνου φάντασμα·
P 665 ὅπερ ἦν ἀπεμφαῖνον. τοίνυν οὐ λεκτέον τὸ τῆς δωδεκαώρου
ἡμέρας φάντασμα χρόνον ὑπάρχειν. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ τῆς[f]) ὡς
πεφωτισμένου ἀέρος ἡμέρας φάντασμα· αὕτη γὰρ ἐν χρόνῳ
γίνεται. καὶ διὰ τοῦτο εἰ χρόνος ἐστὶ τὸ ταύτης τῆς ἡμέρας ἡμέ-
τερον φάντασμα, ἐν τῷ ἡμετέρῳ φαντάσματι γενήσεται ἡ τοιαύτη
188 ἡμέρα· ὃ πολλῷ τοῦ πρώτου χεῖρόν ἐστι. φθαρέντος τε τοῦ κόσ-
μου[g]) κατὰ Ἐπίκουρον οὔτε ἡμέρα ἐστὶν οὔτε νύξ· διὰ δὲ τοῦτο

que ipsa et ex pluribus partibus, quarum aliae nondum sunt, aliae non sunt amplius. quo fit ut et quod est ex eis compositum non possit existere. si autem neque est ulla hora neque dies neque similiter nox: neque adeo tempus erit visum diei simile aut nocti. 185. praeterea dies dicitur duobus modis: uno quidem modo, qui constat ex duodecim horis, altero autem aër a sole illustratus. aut ergo diei qui constat ex horis, visum tempus dicunt esse Epicurei, aut tamquam aëris a sole illustrati. 186. sed diei quidem qui constat ex horis, visum non dixerint esse tempus: iste enim ipse dies est tempus, is, inquam, qui est duodecim horarum. 187. quamobrem si eius visum intelligitur tempus, erit tempus visum temporis: quod quidem est absurdum. non ergo dicendum est diei duodecim horarum visum esse tempus. sed neque tempus visum est diei prout ille est illuminatus aër: is enim fit in tempore. et propterea si tempus est huius diei visum nostrum, in nostro viso is erit fietque dies; quod quidem priori est longe peius. 188. et quando mundus interierit, ut est sententia Epicuri, neque dies erit neque

d) ἢ τῆς] ms Ciz. ἢ τοῦ ὡς πεφωτισμένου ἀέρος. **sed rectum est** τῆς, **refertur enim ad** ἡμέρας.

e) χρόνος εἶναι νοεῖται] **in Ciz. deest** εἶναι.

P 665 f) οὐδὲ τὸ τῆς] **in Ciz. male abest** τό.

g) φθαρέντος τοῦ κόσμου] Lactantius 7 1 *unus Epicurus auctore Democrito veridicus in hac re fuit, qui ait mundum et ortum et aliquando esse periturum.* et c. 3 *Epicurus sua sponte natum* (mundum) *esse dixit, seminibus inter se passim coëuntibus, quibus iterum resolutis dissidium atque interitum secuturum.* Minutius Felix c. 34 *Epicureis de elementorum conflagratione et mundi ruina eadem ipsa sententia est.* Philo de mundo incorruptibili p. 728 Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὁ πολὺς ὅμιλος τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλοσόφων γενέσεις καὶ φθορὰς ἀπολείπουσι τῶν κόσμων, πλὴν οὐχ ὁμοίως. addit deinde ex Democriti et Epicuri sententia: οἱ μὲν γὰρ πολλοὺς κόσμους ὑπογράφουσιν, ὧν τὴν μὲν γένεσιν ἀλληλοτυπίαις καὶ ἐπιπλοκαῖς ἀτόμων ἀνατιθέασι, τὴν δὲ φθορὰν ἀντικοπαῖς καὶ ἀποστάσεσι τῶν γεγονότων. multa inprimis Lucretius lib. 5 92 sq., **ut probet Epicuri ex mente**

exitium caeli terraeque futurum.

Stobaeus Eclog. Phys. p. 44 Ἐπίκουρος πλείστοις τρόποις τὸν κόσμον φθείρεσθαι· καὶ γὰρ ὡς ζῷον καὶ ὡς φυτὸν καὶ πολλαχῶς. **vide e recen-**

οὔτε ἡμερήσιον οὔτε νυκτερήσιον φάντασμα. ἄτοπον δ' ἦν φθα-
ρέντος τοῦ κόσμου λέγειν, μὴ εἶναι χρόνον· καὶ γάρ τό τε
ἐφθάρθαι καὶ τὸ φθείρεσθαι χρόνων ἐστὶν ἐμφατικά. εἰ δὲ τοῦτο,
ἕτερον μέν ἐστιν ὁ χρόνος, διάφορον δὲ τὸ ἡμερήσιον ἢ νυκτε-
ρήσιον φάντασμα. ἐκ μὲν οὖν τῆς ἐπινοίας οὕτως ἡ τοῦ χρόνου
ὕπαρξις ἠπορήσθω. πάρεστι δὲ καὶ προηγουμένῳ λόγῳ h) τὸ προ- 189
κείμενον κατασκευάζειν· εἴπερ γάρ ἐστι χρόνος, ἤτοι πεπέρασται
ἢ ἄπειρός ἐστιν i). οὔτε δὲ πεπέρασται, ὡς παραστήσομεν, οὔτε
ἄπειρός ἐστιν, ὡς διδάξομεν· οὐκ ἄρα ἔστι τι χρόνος. εἰ γὰρ
πεπέρασται ὁ χρόνος, ἦν ποτε χρόνος, ὅτε ὁ χρόνος οὐκ ἦν,
καὶ ἔσται ποτὲ χρόνος, ὅτε οὐκ ἔσται χρόνος. ἄτοπον δέ γε ἢ
τὸ γεγονέναι ποτὲ χρόνον ὅτε ὁ χρόνος οὐκ ἦν, ἢ τὸ ἔσεσθαί
ποτε χρόνον ὅτε χρόνος οὐκ ἔσται. καὶ γὰρ τὸ ποτὲ γεγονέναι
καὶ τὸ ἔσεσθαι, καθὼς προεῖπον, διαφερόντων χρόνων ἐστὶν ἐμ-
φατικά. οὐ τοίνυν πεπέρασται ὁ χρόνος. καὶ μὴν οὐδὲ ἄπειρός 190
ἐστιν· ἔστι γάρ τι αὐτοῦ τὸ μέν τι παρῳχημένον, τὸ δὲ μέλλον.
ἤτοι οὖν ἑκάτερος τούτων τῶν χρόνων ἐστὶν ἢ οὐκ ἔστι. καὶ εἰ
μὲν οὐκ ἔστιν, αὐτόθεν πεπέρασται ὁ χρόνος· καὶ εἰ πεπέρασται,
μένει τὸ ἀρχῆθεν ἄπορον, τὸ γεγονέναι ποτὲ χρόνον ὅτε χρόνος
οὐκ ἦν, καὶ τὸ ἔσεσθαί ποτε χρόνον ὅτε χρόνος οὐκ ἔσται. εἰ δὲ 191
ἔστιν ἑκάτερος, φημὶ δὲ ὅ τε παρῳχημένος καὶ ὁ μέλλων χρό-
νος, ἐν τῷ παρόντι ἔσται· ἐν τῷ παρόντι δὲ ὑπάρχων ἐν τῷ
ἐνεστῶτι γενήσεται χρόνῳ ὅ τε παρῳχημένος καὶ ὁ μέλλων. ἄτο-
πον δὲ τὸν παρῳχημένον καὶ τὸν μέλλοντα λέγειν κατὰ τὸν ἐνε-
στῶτα χρόνον νοεῖσθαι. τοίνυν οὐδ' ἄπειρός ἐστιν ὁ χρόνος. εἰ

nox; propterea autem neque diurnum neque nocturnum visum. esset autem absurdum, si mundus interiisset, dicere non esse tempus: etenim et interisse et interire tempora significant. quod si ita est, aliud quidem est tempus, diversum autem visum diurnum et nocturnum. atque ex notione quidem sic sit dubitatum de existentia temporis. 189. licet autem propositum quoque directa confirmare ratione: nam si est tempus, aut est finitum aut infinitum. nec finitum vero est nec infinitum, ut docebimus; non est ergo aliquid tempus. si enim finitum est tempus, fuit aliquando tempus quando non erat, et erit aliquando tempus, quando non erit tempus. absurdum autem est vel fuisse aliquando tempus quando tempus non fuit, vel futurum aliquando esse tempus quando tempus non erit. illud enim, aliquando fuisse et futurum esse, ut prius dixi, significant tempora differentia. non est ergo finitum tempus. 190. sed nec est infinitum: est enim eius aliquid quidem praeteritum, aliud vero futurum. utrumque ergo horum temporum aut est aut non est. et si quidem non est, ex eo ipso finitum est tempus: et si finitum est, existit dubium quod fuit ab initio, fuisse aliquando tempus, quando tempus non erat, et futurum aliquando tempus quando tempus non erit. 191. si est porro utrumque, praeteritum, inquam, et futurum, erit in praesenti; si sit autem in praesenti, erit in tempore praesenti praeteritum et futurum. absurdum vero est dicere, praeteritum et futurum intelligi in tempore praesenti. ergo nec infinitum est tempus. si autem nec finitum intelli-

---

tioribus praeter Gassendum in Physiologiam Epicuri, Iac. Thomasium de Stoica mundi exustione p. 9. inferius pro καὶ γὰρ ὁπότε καὶ τὸ ἐφθάρθαι leg. καὶ τό τε ἐφθάρθαι. ubi etiam male edd. ἐφθάρται. [scripsimus καὶ γάρ τό τε ἐφθάρθαι]

h) προηγουμένῳ λόγῳ] directe. confer quae ad lib. priorem contra Phys. sect. 390.

i) ἤτοι πεπέρασται ἢ ἄπειρός ἐστιν] idem argumentum 3 Pyrrhon. sect. 141.

δὲ μήτε πεπερασμένος νοεῖται μήτ' ἄπειρος, οὐδὲ ὅλως ἔσται [k]).
192 τό τι μὲν ἐξ ἀνυπάρκτων συνεστὼς ἀνύπαρκτον ἔσται· ὁ δέ γε
P 666 χρόνος ἐξ ἀνυπάρκτων ἀξιοῦται συνεστάναι, τοῦ παρῳχημένου
μηκέτ' ὄντος [l]) καὶ τοῦ μέλλοντος μήπω ὄντος· ἀνύπαρκτος ἄρα
193 ἐστὶν ὁ χρόνος. πρὸς τούτοις εἰ ἔστι τι χρόνος, ἤτοι ἀμέριστός [m])
ἐστιν ἢ μεριστός. οὔτε δὲ ἀμέριστος εἶναι δύναται, καθὼς ὑπο-
μνήσομεν, οὔτε μεριστός, ὡς καταστησόμεθα· οὐκ ἄρα ἔστι τις
χρόνος. ἀμερὴς μὲν οὖν οὐ δύναται τυγχάνειν ὁ χρόνος, ἐπεὶ
διαιρεῖται εἴς τε τὸν παρῳχημένον καὶ τὸν ἐνεστῶτα καὶ εἰς τὸν
194 μέλλοντα. μεριστὸς δὲ οὐκ ἂν ὑπάρχοι διὰ τὸ πᾶν τὸ μεριστὸν
ὑπό τινος αὐτοῦ μέρους καταμετρεῖσθαι, οἷον ὁ μὲν πῆχυς ὑπὸ
παλαιστοῦ [n]) καταμετρεῖται, καὶ ἔστι τοῦ πήχεος μέρος ὁ παλαι-
στής· ὑπὸ δὲ τοῦ δακτύλου ὁ παλαιστής [o]), καὶ ἔστι μέρος τοῦ
παλαιστοῦ ὁ δάκτυλος. τοίνυν εἰ καὶ ὁ χρόνος μεριστός ἐστιν,
195 ὀφείλει πρός τινος αὐτοῦ μέρους καταμετρεῖσθαι. οὔτε δὲ ὑπὸ
τοῦ ἐνεστῶτος ἐνδέχεται τοὺς ἄλλους χρόνους καταμετρεῖσθαι·
εἰ γὰρ ὁ ἐνεστὼς χρόνος καταμετρεῖ τὸν παρῳχημένον, ἔσται ὁ
ἐνεστὼς χρόνος κατὰ τὸν παρῳχημένον· γινόμενος δὲ κατὰ τὸν
παρῳχημένον, οὐκέτι ἔσται ἐνεστὼς ἀλλὰ παρῳχημένος. καὶ εἰ
τὸν μέλλοντα καταμετρεῖ ὁ ἐνεστώς, κατ' αὐτὸν γινόμενος μέλ-
λων ἔσται ἀλλ' οὐχὶ ἐνεστώς. ὅθεν οὐδὲ τοῖς ἄλλοις χρόνοις
ἐνδέχεται καταμετρεῖν τὸν ἐνεστῶτα· ἑκάτερος γὰρ αὐτῶν κατὰ
τοῦτον γενόμενος [p]) ἐνεστὼς ἔσται, καὶ οὔτε παρῳχημένος οὔτε
196 μέλλων. ἀλλ' εἰ πάντως μεριστὸν ἢ ἀμέριστον δεῖ νοεῖν τὸν χρό-
νον, ἐδείξαμεν δὲ ἡμεῖς ὅτι οὔτε μεριστός ἐστιν οὔτε ἀμέριστος·

gitur nec infinitum, nullo modo erit. 192. quin etiam quod constat ex iis quae non existunt, nec ipsum existere poterit: censetur autem tempus constare ex iis quae non existunt, nempe et praeterito quod non est amplius et ex futuro quod nondum est; tempus ergo non existit. 193. ad haec accedit, quod si tempus est aliquid, aut est individuum aut dividuum. sed nec esse potest individuum, ut admonebimus, neque dividuum, ut probabimus. non est ergo tempus aliquod. atque non potest quidem tempus esse individuum, quoniam dividitur in praeteritum praesens et futurum. 194. dividuum autem esse non poterit, propterea quod quidquid dividitur, id ab aliqua sui parte mensuratur, ut cubitus a palmo mensuratur, et est palmus pars cubiti; a digito autem palmus, et palmi pars est digitus. ergo si tempus quoque est dividuum, debet ab aliqua sui parte mensurari. 195. sed neque contingit a praesenti alia mensurari tempora: si enim praesens tempus mensurat praeteritum, erit praesens tempus in praeterito; si sit autem in praeterito, non erit amplius praesens sed praeteritum. et si futurum mensuratur a praesenti, praesens utpote quod sit in eo, erit futurum, non autem praesens. unde nec aliis temporibus contingit ut illa tempus praesens metiantur: utrumque enim ipsorum, siquidem in eo sit, erit praesens. non autem praeteritum nec futurum. 196. sed si omnino vel dividuum vel individuum tempus debet intelligi, nos autem ostendimus id nec esse dividuum

---

k) οὐδὲ ὅλως ἔσται] ita ms Savil. pro οὐδὲ ὅλος ἔστι.

P 666 l) τοῦ παρῳχημένου μηκέτ' ὄντος] adde 3 Pyrrhon. sect. 144. 146 et contra Musicos sect. 63. Lipsium lib. 2 physiologiae Stoicor. diss. 24.

m) ἤτοι ἀμέριστος] lib. 3 Pyrrhon. sect. 143 et contra Musicos sect. 64.

n) πῆχυς ὑπὸ παλαιστοῦ] palmus sexta pars sive ἑκτημόριον cubiti.

o) ὑπὸ τοῦ δακτύλου ὁ παλαιστής] quattuor digiti palmum constituunt, διάστημα τετραδάκτυλον.

p) κατὰ τοῦτον γενόμενος] ms Savil. κατ' αὐτόν, ut paullo ante.

λεκτέον μηδὲν εἶναι τὸν χρόνον. σὺν τούτοις ὁ χρόνος τριμερής 197
ἐστι q)· τὸ μὲν γάρ τι ἦν αὐτοῦ παρῳχημένον, τὸ δ' ἐνεστώς, τὸ δὲ μέλλον. τούτων δὲ τὸ μὲν παρῳχημένον οὐκ ἔστι, τὸ δὲ μέλλον οὔπω ἐστί, λείπεται δὲ ἓν εἶναι μέρος ἐνεστηκός. ἤτοι οὖν ὁ ἐνεστηκὼς χρόνος ἀμερής ἐστιν ἢ μεριστός. οὔτε δὲ ἀμερὴς r) εἶναι δύναται· ἐν ἀμερεῖ γὰρ χρόνῳ οὐδὲν πέφυκε γίνεσθαι μεριστόν, ὥς φησι Τίμων s), οἷον τὸ γίνεσθαι καὶ τὸ φθείρε-
σθαι καὶ πᾶν ὃ τούτοις ἔοικεν. εἰ δ' ἀμερής ἐστιν, οὔτε ἀρχὴν 198
ἕξει, ᾗ συνάπτει τῷ παρῳχημένῳ, οὔτε πέρας, ᾧ συνάπτει τῷ μέλλοντι· τὸ γὰρ ἀρχὴν ἔχον καὶ πέρας οὐκ ἀμέριστόν ἐστιν. εἰ δὲ μήτε ἀρχὴν ἔχει μήτε πέρας, οὐδὲ μέσον ἔχει· κατὰ γὰρ τὴν ὡς ταῦτα σύμβλησιν νοεῖται τὸ μέσον. μήτε δὲ ἀρχὴν ἔχον μήτε
πέρας μήτε μέσον οὐδ' ὅλως ἔσται. εἰ δὲ μεριστός ἐστιν ὁ ἐνε- 199
στὼς χρόνος, ἤτοι εἰς τοὺς ὄντας χρόνους μερίζεται ἢ εἰς τοὺς P 667
μὴ ὄντας. καὶ εἰ μὲν εἰς τοὺς μὴ ὄντας χρόνους μερίζοιτο, οὐκέτ' ἔσται χρόνος· τὸ γὰρ εἰς τοὺς μὴ ὄντας χρόνους μεριζόμενον οὐκ ἂν εἴη χρόνος. εἰ δὲ εἰς τοὺς ὄντας χρόνους μερίζεται, οὐκέτι ἔσται ὅλος ἐνεστώς, ἀλλὰ τὶ μὲν αὐτοῦ παρῳχημένον, τὶ δὲ μέλλον. διὰ δὲ τοῦτο οὐκέτι ἔσται ὅλος ἐνεστὼς καὶ ὑπάρ-
χων, τοῦ μὲν μηκέτι ὄντος αὐτοῦ, τοῦ δὲ μήπω ὄντος. ἀλλ' 200
εἰ τριῶν ὄντων, παρῳχημένου καὶ μέλλοντος καὶ ἐνεστῶτος, δέδεικται τούτων μηδεὶς ὑπάρχων, οὐκ ἂν εἴη τις χρόνος. οἱ δὲ λέγοντες τὸν ἐνεστῶτα χρόνον πέρας μὲν εἶναι τοῦ παρῳχημένου t), ἀρχὴν δὲ τοῦ μέλλοντος, ἐκ δυοῖν ἀνυπάρκτων χρόνων

nec individuum; dicendum est nihil esse tempus. 197. praeterea tempus est tripartitum: eius enim aliquid quidem est praeteritum, aliud praesens, aliud vero futurum. ex his autem praeteritum quidem non amplius est, futurum autem nondum est; restat ergo ut sit una pars nempe praesens. aut ergo praesens tempus est individuum aut dividuum. non potest autem esse individuum: in tempore enim individuo naturaliter nihil esse potest dividuum, ut dicit Timon, utpote gigni et interire, et quidquid est eis simile. 198. si est autem individuum, neque habebit principium quo coniungatur praeterito, neque finem quo coniungatur futuro: quod enim habet principium et finem, non est individuum. si autem neque habet principium nec finem, nec habet medium: intelligitur enim medium ex ea quae cum ipsis fit collatione. si autem nec principium habet nec finem nec medium, nec erit quidem omnino. 199. at enim si tempus praesens est dividuum, aut dividitur in tempora quae sunt aut quae non sunt. et si dividatur in tempora quae non sunt, non erit amplius tempus: quod enim dividitur in tempora quae non sunt, non est tempus. si autem dividitur in tempora quae sunt, non erit amplius omnino praesens, sed eius quidem aliquid praeteritum, aliquid vero futurum. propterea autem non erit amplius omnino praesens neque existens, cum alterum quidem non sit amplius, alterum vero nondum sit. 200. sed si, cum tria sint, praesens praeteritum et futurum, ostensum est eorum nullum esse, non fuerit aliquod tempus. qui autem dicunt praesens tempus esse finem praeteriti ac principium futuri, ex duobus non existentibus temporibus fa-

q) ὁ χρόνος τριμερής ἐστι] confer 3 Pyrrhon. sect. 144 et contra Musicos sect. 66.

r) οὔτε δὲ ἀμερὴς] in mss Savil. et Ciz. δέ abest.

s) ὥς φησι Τίμων] ad idem Timonis sceptici testimonium provocat noster jam laudato adversus Musicos loco.

t) πέρας τοῦ παρῳχημένου] 3 Pyrrhon. sect. 146. P 667

ἕνα ποιοῦντες οὐχ ἕνα μόνον ἀλλὰ καὶ πάντα χρόνον ἀνύπαρκτον
201 *ποιοῦσιν. ἄλλως τε εἰ πέρας ἐστὶ τοῦ παρῳχημένου ὁ ἐνεστὼς*
χρόνος, τὸ δὲ πέρας τοῦ παρῳχημένου συμπαρῴχηκε τῷ οὗ ἐστι
πέρας, οὐκέτι ἔσται ὁ ἐνεστὼς χρόνος, εἴπερ πέρας ἐστὶ τοῦ
202 *παρῳχημένου. καὶ πάλιν εἰ ἀρχὴ τοῦ μέλλοντός ἐστιν ὁ ἐνεστὼς*
χρόνος, ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ μέλλοντος οὔπω ἐστίν, ὁ ἐνεστὼς χρόνος
οὔπω ὑποστήσεται. καὶ οὕτω τὰ [t]) *ἐναντιώτατα τούτῳ συμ-*
βήσεται. καθὸ μὲν γὰρ ἐνεστώς ἐστιν, ὑπάρξει· καθὸ δὲ συμ-
παρῴχηκε τῷ παρῳχημένῳ, οὐκέτι ἔσται· καθὸ δὲ τῷ μέλλοντι
συνέστη, οὔπω ἔσται. ἄτοπον δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον νοεῖν καὶ ὄντα
καὶ μὴ ὄντα, καὶ μηκέτ' ὄντα καὶ μήπω ὄντα. τοίνυν οὐδὲ ταύτῃ
203 *ῥητέον εἶναί τινα χρόνον. ἐπακτέον δὲ καὶ οὕτως· εἰ ἔστι τι χρό-*
νος, ἤτοι ἄφθαρτός ἐστι καὶ ἀγένητος, ἢ φθαρτὸς καὶ γενητός·
οὔτε δὲ ἄφθαρτός ἐστι καὶ ἀγένητος, ὡς δειχθήσεται, οὔτε φθαρ-
τὸς καὶ γενητός, ὡς καὶ τοῦτο παρασταθήσεται. οὐκ ἄρα ἔστι
τι χρόνος. ἄφθαρτος μὲν οὖν καὶ ἀγένητος οὐκ ἔστιν, εἴ γε τὸ
204 *μέν τι αὐτοῦ παρῴχηκε, τὸ δὲ ἐνέστηκε, τὸ δὲ μέλλει. καὶ γὰρ*
ἡμέρα ἡ μὲν χθὲς οὐκέτι ἔστιν, ἡ δὲ σήμερον ἔστιν, ἡ δὲ αὔ-
ριον οὔπω γέγονεν. ὅθεν καὶ τοῦ χρόνου τὸ μὲν οὐκ ἔσται [uu]),
ὥσπερ τὸ παρῳχημένον, τὸ δὲ ἔστιν, ὡς τὸ ἐνεστηκός, τὸ δὲ
οὔπω ἔστι, καθάπερ τὸ μέλλον. διὰ δὲ τοῦτο οὔτε ἀγένητος
205 *οὔτε ἄφθαρτος γενήσεται ὁ χρόνος. εἰ δὲ φθαρτός ἐστι καὶ γε-*
νητός, ἄπορον τὸ εἰς τί φθαρήσεται καὶ ἐκ τίνος ἔσται· οὔτε
γὰρ ὁ μέλλων ἔστιν ἤδη οὔτε ὁ παρῳχημένος ἔτι ἐστίν. ἐκ δὲ
P 668 *τῶν μὴ ὄντων πῶς δύναταί τι φθείρεσθαι* [x]); *οὐδὲν οὖν ἐστι*

cientes unum non unum solum sed etiam omne tempus faciunt eiusmodi, ut nequaquam existat. 201. et alioqui si praesens tempus est finis praeteriti, finis autem praeteriti simul praeteriit cum eo cuius est finis, non erit amplius praesens tempus, si quidem est finis praeteriti. 202. et rursus si futuri principium est praesens tempus, futuri autem nondum est principium, nondum existet praesens tempus. et sic evenient ea quae sunt ipsi maxime contraria. nam quatenus quidem est praesens, existet; quatenus autem praeteriit cum praeterito, non amplius erit; quatenus autem simul consistit cum futuro, nondum erit. absurdum est autem mente concipere idem tempus et esse et non esse, et non amplius esse et nondum esse. ergo nec hac ratione dicendum est esse aliquod tempus. 203. sic quoque est inferendum: si est aliquid tempus, aut in ipsum non cadit interitus et ortus, aut cadit; neque vero non cadit ortus aut interitus in ipsum ut ostendetur, neque cadit, ut probabitur. non est ergo aliquid tempus. atque tale quidem non est tempus, ut in illud interitus vel ortus non cadat, si quidem aliquid eius praeteriit, aliquid est praesens, aliquid vero futurum. 204. etenim dies quidem hesternus non est amplius, hodiernus autem est, crastinus autem nondum est. unde temporis quoque aliud quidem non est, ut praeteritum; aliud autem est, ut praesens; aliud autem nondum est, sicut futurum. propterea nec tale est tempus ut in illud non cadat ortus vel interitus. 205. si autem in ipsum cadit ortus et interitus, dubium est in quidnam interibit et ex quonam erit: neque enim futurum iam est, neque praeteritum est amplius. ex iis autem quae non sunt, quo modo potest aliquid fieri, [et in ea quae non sunt quomodo potest aliquid corrumpi?] nihil est ergo tempus. 206. sic

t) *καὶ οὕτω τά*] ms Ciz. *καὶ οὕτω τὰ μέν*, male.

[uu) *ἔστιν?*]

x) *πῶς δύναταί τι φθείρεσθαι*] videtur deesse alterum membrum *ἢ*

χρόνος. ἐπιχειρητέον δὲ καὶ οὕτως· εἰ ἔστι τι χρόνος, ἤτοι γε- 206
νητός ἐστιν ἢ ἀγένητος, ἢ τὶς μὲν γενητὸς τὶς δὲ ἀγένητος. οὔτε δὲ γενητὸς δύναται εἶναι ὁ χρόνος οὔτε ἀγένητος, οὔτε τὶς μὲν
γενητὸς τὶς δὲ ἀγένητος· οὐκ ἄρα ἔστι τις χρόνος. εἰ μὲν γὰρ 207
γενητὸς εἴη· ἐπεὶ πᾶν τὸ γεννώμενον ἐν χρόνῳ γίνεται y), καὶ ὁ χρόνος γεννώμενος ἐν χρόνῳ ἔσται γεννώμενος. ἤτοι οὖν ὁ αὐτὸς ἔσται ἐν αὑτῷ γεννώμενος ἢ ἕτερος ἐν ἑτέρῳ. καὶ εἰ μὲν ὁ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ γεννᾶται, ἔσται τι γεγονὸς πρὶν γεγονέναι· ὅπερ ἄτο-
πον. ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐν ᾧ τι γίνεται, ὀφείλει προϋπάρχειν τοῦ ἐν 208
αὑτῷ γεννωμένου, δεήσει καὶ τὸν χρόνον ἐν ἑαυτῷ γεννώμενον ἑαυτοῦ προγεγενῆσθαι, οἷον ἐν ἐργαστηρίῳ δημιουργεῖται ἀνδριάς, ἀλλὰ προϋπόκειται τοῦ ἀνδριάντος τὸ ἐργαστήριον· καὶ ἐν τόπῳ τινὶ συνίσταται ναῦς, ἀλλὰ καὶ προϋφέστηκε τῆς νεὼς ὁ τόπος. τοίνυν εἰ καὶ ὁ χρόνος ἐν ἑαυτῷ γίνεται, προϋπάρξει ἑαυτοῦ, καὶ οὕτως εἰ μὲν γίνεται, οὔπω ἔσται· ἐπεὶ πᾶν τὸ γινό-
μενον, ὅτε γίνεται, οὔπω ἐστίν. εἰ δὲ ἐν ἑαυτῷ z) γίνεται, ὀφείλει 209
προϋπάρχειν. ἔσται οὖν ἅμα χρόνος καὶ οὐκ ἔσται· ᾗ μὲν γίνεται οὐκ ἔσται, ᾗ δὲ ἐν ἑαυτῷ γίνεται, ἔσται. ἄτοπον δὲ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιβολὴν εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι· ἄτοπον ἄρα καὶ τὸ ἐν αὑτῷ
λέγειν γίνεσθαι τὸν χρόνον. καὶ μὴν οὐδὲ ἕτερος ἐν ἑτέρῳ γίνε- 210
ται χρόνος, οἷον ὁ μέλλων ἐν τῷ ἐνεστῶτι καὶ ὁ ἐνεστὼς ἐν τῷ παρῳχημένῳ. εἰ γὰρ ἕτερος ἐν ἑτέρῳ γίνεται χρόνος, ἐξ ἀνάγκης ἕκαστος τῶν χρόνων ἀπολείπων τὴν ἰδίαν θέσιν τὴν ἑτέρου ἐπι-

quoque argumentari licet: si tempus est aliquid, aut in ipsum cadit ortus aut non cadit; aut in aliquod quidem cadit, in aliquod vero non cadit. sed neque in tempus potest cadere ortus neque non cadere, neque in aliquod quidem cadere, in aliquod vero non: non est ergo aliquod tempus. 207. nam si in ipsum quidem cadit ortus; quoniam quidquid oritur, in tempore oritur, tempus quoque quod oritur, orietur in tempore. aut ergo idem orietur in se ipso aut aliud in alio. et si idem quidem oriatur gignaturve in se ipso, erit aliquid ortum seu genitum priusquam ortum sit seu genitum: quod quidem est absurdum. 208. quoniam enim id in quo aliquid gignitur, debet esse ante id quod in eo gignitur, oportebit etiam tempus quod in se gignitur, ante se esse genitum, ut in officina fabricatur statua, sed ante statuam est officina; et in loco aliquo consistit navis, sed et ante navem constitit locus. ergo si tempus etiam in se ipso gignitur seu oritur, existet ante se ipsum, et ita si oritur quidem, nondum erit: quoniam quidquid fit seu oritur, quando fit seu oritur, nondum est. 209. si autem in se fit seu oritur, debet prius existere. erit ergo simul tempus et non erit: quatenus quidem fit seu oritur, non erit; quatenus autem in se ipso fit seu oritur, erit. est autem absurdum idem eodem instanti et esse et non esse: absurdum est ergo et dicere in se ipso fieri seu oriri tempus. 210. sed neque aliud in alio fit seu oritur tempus, ut futurum in praesenti et praesens in praeterito. si enim aliud tempus gignitur seu oritur in alio, necessario unumquodque tempus relicta

---

γίνεσθαι ἢ εἰς οὐκ ὂν φθείρεσθαι. confer 3 Pyrrhon. sect. 148 et supra sect. 23. εἰ φθείρεται γενητόν ἐστι. itaque id in versione etiam expressi.

y) ἐν χρόνῳ γίνεται] in editis manifestum erat mendum οὐ χρόνῳ. adde P 668
sect. 149 iam laudati tertii Pyrrhon. libri. ms Savil. γενόμενον pro eo quod editi saepius hoc loco ingerunt, γεννώμενον. commodius esset γινόμενον. sed mox noster hoc ipso loco de tempore: εἰ μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ γεννᾶται, atque deinde γεννώμενον iterum iterumque. inferius tamen rectius γίνεται, γινόμενον.

z) εἰ δὲ ἐν ἑαυτῷ] ms Ciz. ἐν αὐτῷ.

λείψεται τάξιν. οἷον ἐπεὶ ὁ μέλλων χρόνος γίνεται ἐν τῷ ἐνεστῶτι χρόνῳ, ὁ μέλλων κατὰ τὸν ἐνεστῶτα γινόμενος ἔσται ἐνεστὼς ἀλλ᾽ οὐ μέλλων· καὶ εἰ ὁ ἐνεστὼς ἐν τῷ παρῳχημένῳ γίνεται, πάντως κατὰ τὸν παρῳχημένον γινόμενος οὐκ ἔσται ἐνεστὼς ἀλλὰ
211 παρῳχημένος. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος, κἂν ἀναστρέψωμεν τὸν μὲν παρῳχημένον ποιοῦντες ἐν τῷ ἐνεστῶτι γινόμενον, τὸν δὲ ἐνεστῶτα ἐν τῷ μέλλοντι· αἱ γὰρ αὐταὶ πάλιν ἀκολουθοῦσιν ἀπορίαι. εἰ οὖν οὔτε ἐν αὑτῷ γίνεται χρόνος οὔθ᾽ ὡς ἕτερος ἐν ἑτέρῳ, οὐκ ἔστι γενητὸς ὁ χρόνος. εἰ δὲ μήτε ἀγένητός ἐστι μήτε γενητός, παρὰ δὲ ταῦτα τρίτον ἐπινοεῖν ἀμήχανον· λεκτέον μη-
212 δὲν ὑπάρχειν τὸν χρόνον. ὅτι γὰρ καὶ ἀγένητος οὐ δύναται εἶ-
P 669 ναι, σφόδρα εὐπαραμύθητον. εἰ γὰρ ἀγένητός ἐστι καὶ οὔτε γέγονεν οὔτε γενήσεται, εἷς ἔσται μόνος ὁ ἐνεστὼς χρόνος, καὶ οὔτε ὁ μέλλων ἔτι μέλλων, οὐδὲ τὰ ἐν αὐτῷ πράγματα· οὔτε ὁ παρῳχηκώς ἐστι παρῳχηκώς, οὐδὲ τὰ ἐν αὐτῷ πραττόμενα.
213 οὐχὶ δέ γε τοῦτο· τοίνυν οὐδὲ ἀγένητός [a]) ἐστιν ὁ χρόνος. καὶ μὴν οὐδὲ τὶς μὲν γενητός, τὶς δὲ ἀγένητος [b])· ἐπεὶ συντεθήσονται αἱ ἀπορίαι. ὅ τε γὰρ γενητὸς ᾖ ἐν ἑαυτῷ γίνεσθαι ὀφείλει ἢ ἐν ἑτέρῳ· ἀλλ᾽ ἐὰν μὲν ἐν ἑαυτῷ γένηται, προϋπάρξει ἑαυτοῦ [c])· ἐὰν δὲ ἐν ἑτέρῳ, οὐκέτι ἐκεῖνος ὁ χρόνος [d]) ἔσται, ἀλλὰ
214 καθ᾽ ὃν γίνεται ἀπολείπων τὴν ἰδίαν τάξιν. ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγενήτου· εἰ γὰρ ἀγένητός ἐστιν, οὔτε μέλλων ποτὲ ἔσται χρόνος οὔτε ὁ παρῳχηκὼς ἀλλ᾽ εἷς μόνος ὁ ἐνεστηκώς. ἄτοπα δὲ ταῦτα. λείπεται ἄρα λέγειν, μήτε γενητοῦ ὄντος τοῦ

propria positione occupabit ordinem alterius, ut quoniam futurum tempus fit in tempore praesenti, futurum quod fit in tempore praesenti, erit praesens et non futurum; et si praesens fit in tempore praeterito, omnino cum fiat in praeterito, non erit praesens sed praeteritum. 211. eadem est ratio, si rem invertamus et praeteritum tempus faciamus fieri in praesenti, praesens autem in futuro: eaedem enim rursus sequuntur dubitationes. si ergo neque in se ipso oritur aut fit tempus neque tamquam alterum in altero, in tempus non cadit ortus. si ergo neque tempus est eiusmodi ut in ipsum non cadat ortus neque eiusmodi ut cadat, praeter haec autem tertium excogitari non potest; dicendum est nihil esse tempus. 212. quod enim tale esse non possit ut in ipsum non cadat ortus, facile potest probari: si enim in ipsum non cadit ortus et neque factum est neque fiet, unum erit solum tempus praesens, et neque futurum amplius futurum, neque res quae sunt in ipso, neque praeteritum amplius praeteritum, neque res quae in eo sunt factae. hoc autem non ita est: non est ergo tempus tale in quod non cadit ortus. 213. sed neque in aliquod quidem cadit ortus, in aliquod autem non cadit: coniungentur enim dubitationes. quando enim in ipsum cadit ortus, debet in se ipso fieri aut in alio: sed si fiat quidem in se ipso, erit se ipso prius; sin autem in alio, non erit amplius illud tempus, sed id in quo fit, relinquens proprium ordinem. 214. eadem est ratio de eo, in quod non cadit ortus: nam si est eiusmodi, ut in ipsum non cadat ortus, neque futurum umquam erit tempus neque praeteritum, sed solum praesens. sunt autem haec absurda. restat ergo ut

P 669 a) οὐδὲ ἀγένητός] ita legendum pro γενητός. confer supra sect. 203. superius pro ἐστί leg. ut paulo ante ἔτι, aut ἔσται.

b) τὶς δὲ ἀγένητος] sic iterum res ipsa clamat legendum esse, licet haud monerent mss. mox pro ὅ τε γὰρ γενητὸς ᾖ Herveti versio exprimit ὅτε γὰρ γενητὸς ἦν.

c) προϋπάρξει ἑαυτοῦ] supra sect. 208.

d) οὐκέτι ἐκεῖνος ὁ χρόνος] sect. 210.

χρόνου μήτε ἀγενήτου μήτε τινὸς μὲν γενητοῦ τινὸς δὲ ἀγενήτου, μὴ εἶναι χρόνον. ἐνέσται δὲ τοῦτο ἀπορεῖν καὶ ἀπὸ τῆς 215
οὐσίας, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἐννοίας προηπόρηται. αὐτίκα γὰρ τῶν Δογματικῶν φιλοσόφων φασὶν οἱ μὲν σῶμα εἶναι τὸν χρόνον, οἱ δὲ ἀσώματον· καὶ τῶν ἀσώματον φαμένων οἱ μὲν ὡς καθ' αὑτό τι νοούμενον πρᾶγμα, οἱ δ' ὡς συμβεβηκὸς ἑτέρῳ. σῶμα 216
μὲν οὖν ἔλεξεν εἶναι τὸν χρόνον Αἰνησίδημος κατὰ τὸν Ἡράκλειτον e)· μὴ διαφέρειν γὰρ αὐτὸν τοῦ ὄντος καὶ τοῦ πρώτου σώματος f). ὅθεν καὶ διὰ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς g) κατὰ ἓξ πραγμάτων h) τετάχθαι λέγων τὰς ἁπλᾶς λέξεις, αἵτινες μέρη τοῦ λόγου τυγχάνουσι, τὴν μὲν χρόνος προσηγορίαν, καὶ τὴν μονὰς ἐπὶ τῆς οὐσίας τετάχθαι φησίν, ἥτις ἐστὶ σωματική. τὰ 217
δὲ μεγέθη τῶν χρόνων καὶ τὰ κεφάλαια τῶν ἀριθμῶν ἐπὶ πολυπλασιασμοῦ i) μάλιστα ἐκφέρεσθαι· τὸ μὲν γὰρ νῦν, ὃ δὴ χρόνου μήνυμά ἐστιν, ἔτι δὲ τὴν μονάδα οὐκ ἄλλο τι εἶναι ἢ τὴν οὐσίαν. τὴν δὲ ἡμέραν καὶ τὸν μῆνα καὶ τὸν ἐνιαυτὸν πολυπλασιασμὸν ὑπάρχειν τοῦ νῦν, φημὶ δὲ τοῦ χρόνου. τὰ δὲ δύο καὶ τρία καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν πολυπλασιασμὸν εἶναι τῆς μονάδος. ὥσθ' οὗτοι μὲν σῶμα ποιοῦσι τὸν χρόνον. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς k) 218
φιλόσοφοι ἀσώματον αὐτὸν ᾠήθησαν ὑπάρχειν· τῶν γὰρ τινῶν P 670

dicatur, cum in tempus neque cadat ortus neque non cadat, neque in aliquod quidem cadat, in aliquod vero non cadat, non esse tempus. 215. de hoc quoque licebit dubitationes afferre petitas ab temporis essentia, ut etiam prius dubitatum fuit ex notione. iam enim ex dogmaticis philosophis alii tempus dicunt esse corpus, alii incorporeum; et ex iis quidem qui dicunt incorporeum, alii aiunt esse rem quae per se intelligentia percipitur, alii vero ut quae alteri accidit. 216. atque corpus quidem esse tempus dixit Aenesidemus ex sententia Heracliti: ipsum enim non differre ab eo quod est et a primo corpore. unde etiam in prima institutione notans receptas esse quae sex rebus respondeant simplices dictiones, quae quidem sunt partes orationis, vocabulum *tempus* et vocabulum *unitas* de substantia dicit collocata esse, quae est corporea. 217. temporum autem magnitudines et capita numerorum efferri maxime in multiplicatione: nam *nunc* quidem quod est significatio temporis, et praeterea *unitatem* non esse aliquid aliud quam essentiam. diem autem et mensem et annum esse multiplicationem ipsius *nunc*, temporis inquam. duo autem et tria et decem et centum esse multiplicationem *unitatis*. isti itaque tempus faciunt corpus. 218. Stoici autem philosophi existimarunt ipsum esse incorporeum: ex *aliquibus* enim alia

e) Αἰνησίδημος κατὰ τὸν Ἡράκλειτον] de Aenesidemo idem hoc refert noster 3 Pyrrhon. sect. 138. libenter autem Heracliti vestigiis insistere Aenesidemum, quantumvis Scepticum, iam saepius notavit, ut dixi ad 1 contra Physicos sect. 337. Heracliti sententia oppugnatur infra sect. 230 sq.

f) τοῦ ὄντος καὶ τοῦ πρώτου σώματος] hoc est τοῦ ἀέρος. vide si placet quae ad sect. 232.

g) διὰ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς] Aenesidemi εἰσαγωγή nescio an eadem cum eius στοιχειώσεσι, quas memorat Aristocles apud Eusebium 14 18 Praeparat. evangel. p. 761.

h) κατὰ ἓξ πραγμάτων] quaenam sint reliquae quattuor res, (duas enim hoc loco tantum ex sex illis refert, χρόνον et μονάδα) quibus simplices eiusmodi appellationes usus hominum imposuerit, non memini quis veterum scriptorum, qui exstant, nos doceat.

i) ἐπὶ πολυπλασιασμοῦ] semel iterumque ms Ciz. πολλαπλασιασμοῦ.

k) οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς] eorum sententia impugnatur sect. 231 sq. P 670

φασι τὰ μὲν εἶναι σώματα, τὰ δὲ ἀσώματα. τῶν δὲ ἀσωμάτων
τέσσαρα εἴδη καταριθμοῦνται, ὡς λεκτὸν [l]) καὶ κενὸν καὶ τόπον
καὶ χρόνον. ἐξ οὗ δῆλον γίνεται ὅτι πρὸς τὸ ἀσώματον ὑπολαμ-
βάνειν τὸν χρόνον ἔτι καὶ καθ' αὑτό [m]) τι νοούμενον πρᾶγμα
219 δοξάζουσι τοῦτον. Ἐπίκουρος δέ [n]), ὡς αὐτὸν Δημήτριος ὁ Λά-
κων ἐξηγεῖται, τὸν χρόνον σύμπτωμα συμπτωμάτων εἶναι λέγει,
παρεπόμενον ἡμέραις τε καὶ νυξὶ καὶ ὥραις καὶ πάθεσι καὶ ἀπα-
θείαις καὶ κινήσεσι καὶ μοναῖς· πάντα γὰρ ταῦτα συμπτώματά
ἐστι τισὶ συμβεβηκότα, καὶ ὁ χρόνος πᾶσι τούτοις συμπαρεπό-
220 μενος εἰκότως ἂν λεχθείη σύμπτωμα συμπτωμάτων [o]). καθόλου
γάρ, ἵνα μικρὸν ἄνωθεν προλάβωμεν [p]) εἰς τὴν τοῦ λεγομένου
παρακολούθησιν, τῶν ὄντων τὰ μέν τινα καθ' ἑαυτὰ ὑφέστηκε,
τὰ δὲ περὶ τοῖς καθ' ἑαυτὰ ὑφεστῶσι θεωρεῖται. καὶ καθ'
ἑαυτὰ μὲν ὑφέστηκε πράγματα, οἷον αἱ οὐσίαι, ὡς τὸ σῶμα καὶ
κενόν· περὶ δὲ τοῖς καθ' ἑαυτὰ ὑφεστῶσι θεωρεῖται τὰ καλού-
221 μενα παρ' αὐτοῖς συμβεβηκότα. τούτων δὲ τῶν συμβεβηκότων
τὰ μέν ἐστιν ἀχώριστα τῶν οἷς συμβέβηκε, τὰ δὲ χωρίζεσθαι
τούτων πέφυκεν. ἀχώριστα μὲν οὖν ἐστι τῶν οἷς συμβέβηκεν,
222 ὥσπερ ἡ ἀντιτυπία [q]) μὲν τοῦ σώματος, εἶξις δὲ τοῦ κενοῦ· οὔτε

quidem dicunt esse corpora, alia vero incorporea. ex incorporeis autem enumerant quattuor species, id quod vocant dictum et inane et locum et tempus. ex quo est perspicuum quod praeter id quod tempus existimant incorporeum, censent etiam id esse rem quae per se intelligentia concipitur. 219. Epicurus autem, ut Demetrius Lacon eius sententiam exponit, dicit tempus esse accidens accidentium, consequens dies et noctes et horas et affectiones et impatibilitates et motus et quietem: omnia enim haec accidentia aliquibus accidunt. et tempus haec omnia consequens, merito dici poterit accidens accidentium. 220. in summa enim, ut paulo altius sumamus ad melius assequendum id quod dicere instituimus, ex iis quae sunt alia quidem per se consistunt, alia autem in iis quae per se constant considerantur. et per se quidem consistunt essentiae, ut corpus et inane; in iis autem quae per se consistunt considerantur ea quae apud ipsos vocantur accidentia. 221. ex his accidentibus alia quidem sunt inseparabilia ab iis quibus accidunt, alia autem ab iis sua natura possunt separari. atque inseparabilia quidem sunt ab iis quibus accidunt, ut corporis resistentia vacuique cessio: 222. neque enim fieri potest ut corpus umquam intelligamus

l) λεκτὸν] vide dicta ad lib. 2 contra Logicos sect. 12 et de caeteris secundum Stoicos incorporeis Laërtium 7 140. 141. est autem *λεκτόν* notio vocabulo uno vel pluribus expressa.

m) ἔτι καὶ καθ' αὐτὸ] voculam *καί* ex ms Ciz. addidi, in quo mox pro *δοξάζουσι* legitur *νομίζουσι*.

n) Ἐπίκουρος δέ] supra sect. 81 et 3 Pyrrhon. sect. 137, ubi idem ex Demetrio Lacone affertur. Epicurus apud Laërtium 9 72 *τὸν γὰρ δὴ χρόνον οὐ ζητητέον ὥσπερ καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐν ὑποκειμένῳ ζητοῦμεν ἀνάγοντες ἐπὶ τὰς βλεπομένας παρ' ἡμῖν αὐτοῖς προλήψεις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐνάργημα, καθ' ὃ τὸν πολὺν ἢ ὀλίγον χρόνον ἀναφωνοῦμεν συγγενικῶς τοῦτο περιφέροντες, ἀναλογιστέον.* Lucretius 1 460

tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
consequitur sensus etc.

confer Gassendum ad Physiologiam Epicuri p. 314 sq. et quae philosophi illius sententiae noster opponit sect. 238 sq.

o) σύμπτωμα συμπτωμάτων] in editis erat *συμπτώματα*.

p) μικρὸν ἄνωθεν προλάβωμεν] ita mss Savil. et Ciz. pro *περιλάβωμεν*. de formula *μικρὸν ἄνωθεν* dixi ad 2 contra Log. sect. 223.

q) ἡ ἀντιτυπία] vide ad 3 Pyrrhon. sect. 39. infra sect. 239 huius libri.

γὰρ σῶμα δυνατόν ἐστί ποτε νοῆσαι χωρὶς τῆς ἀντιτυπίας, οὔτε
τὸ κενὸν χωρὶς εἴξεως, ἀλλ' ἀΐδιον ἑκατέρου συμβεβηκός, τοῦ
μὲν τὸ ἀντιτυπεῖν, τοῦ δὲ τὸ εἴκειν. οὐκ ἀχώριστα δέ ἐστι τῶν
οἷς συμβέβηκε καθάπερ ἡ κίνησις καὶ ἡ μονή. τὰ γὰρ συγκρι- 223
τικὰ τῶν σωμάτων οὔτε κινεῖται διὰ παντὸς ἀνηρεμήτως οὔτ'
ἀκινητίζει διὰ παντός, ἀλλὰ ποτὲ μὲν συμβεβηκυῖαν ἔχει τὴν
κίνησιν, ποτὲ δὲ τὴν μονήν· καίπερ τῆς ἀτόμου, ὅτε καθ' ἑαυ-
τήν ἐστιν, ἀεικινήτου [r]) καθεστώσης· ἢ γὰρ κενῷ πελάζειν ὀφεί-
λει ἢ σώματι. εἴτε δὲ κενῷ πελάζοι, διὰ τὴν εἶξιν φέρεται δι'
αὐτοῦ, εἴτε σώματι, διὰ τὴν ἀντιτυπίαν ἀποπαλτικῶς ποιήσει
τὴν ἀπ' αὐτοῦ κίνησιν. συμπτώματα οὖν ταῦτ' ἐστιν οἷς χρό- 224
νος παρέπεται, φημὶ δὲ τήν τε ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ ὥραν καὶ
τὰ πάθη καὶ τὰς ἀπαθείας κινήσεις τε καὶ μονάς· ἥ τε γὰρ P 671
ἡμέρα καὶ νὺξ τοῦ περιέχοντος ἀέρος εἰσὶ συμπτώματα, ὧν ἡ
μὲν ἡμέρα κατὰ τὸν ἐξ ἡλίου φωτισμὸν συμβαίνει, ἡ δὲ νὺξ
κατὰ φωτισμοῦ στέρησιν τοῦ ἐξ ἡλίου ἐπιγίνεται· ἡ δὲ ὥρα ἤτοι
τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς μέρος καθεστηκυῖα πάλιν σύμπτωμα
γίνεται τοῦ ἀέρος, ὥσπερ καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ. ἀντιπαρεκτεί- 225
νεται δὲ πάσῃ ἡμέρᾳ καὶ πάσῃ νυκτὶ καὶ ὥρᾳ ὁ χρόνος. παρ'
ἣν αἰτίαν μακρά τις ἢ βραχεῖα λέγεται ἡμέρα καὶ νύξ, φερο-
μένων ἡμῶν ἐπὶ τὸν ταύτῃ συμβεβηκότα χρόνον. τά τε πάθη
καὶ αἱ ἀπάθειαι [s]) ἤτοι ἀλγηδόνες ἢ ἡδοναὶ ἐτύγχανον, διὰ δὲ
τοῦτο οὐκ οὐσίαι τινὲς καθειστήκεισαν, ἀλλὰ συμπτώματα τῶν
πασχόντων, ἤτοι ἡστικῶς ἢ ἀλγεινῶς, καὶ συμπτώματα οὐκ
ἄχρονα. πρὸς τούτοις καὶ ἡ κίνησις, ἔτι δὲ ἡ μονή, ὡς ἤδη 226
παρεστήσαμεν, τῶν σωμάτων ἐστὶ συμπτώματα καὶ οὐ χωρὶς
χρόνου· τὴν γοῦν ὀξύτητα καὶ βραδύτητα τῆς κινήσεως, ἔτι δὲ
τὴν πλείονα καὶ ἐλάττονα μονὴν χρόνῳ καταμετροῦμεν. ἀλλὰ 227

absque resistentia, neque inane absque cessione, sed sempiternum utriusque accidens, corporis quidem resistere, inanis autem cedere. non inseparabilia autem ab iis quibus accidunt sunt ut motus et quies. 223. quae enim concreta sunt corpora neque perpetuo moveri possunt citra quietem, neque semper esse sine motu, sed accidentem quidem aliquando habent motum, aliquando autem quietem, etiamsi atomus, si per se sit, sit semper in motu: aut enim debet appropinquare inani aut corpori. sive autem appropinquet inani, propter cessionem fertur per ipsum, sive corpori, propter resistentiam resiliendo motum ab ipso efficiet. 224. haec sunt ergo accidentia quae sequitur tempus, dies, inquam, et nox et hora et affectiones et impatibilitates motusque et quies: dies enim et nox sunt accidentia ambientis aëris, ex quibus dies quidem accidit per illuminationem a sole, nox autem per privationem lucis quae a sole procedit; hora itidem cum sit pars diei aut noctis, rursus est accidens aëris, ut dies et nox. 225. cuilibet porro diei et cuilibet nocti et horae pariter coëxtenditur tempus. quam ob causam et dies et nox dicitur longa vel brevis, dum ferimur ad tempus quod ei accidit. affectiones vero et impatibilitates aut dolores sunt aut voluptates, et ideo non sunt aliquae essentiae, sed accidentia eorum qui afficiuntur, aut voluptatem sentiendo aut dolendo, et sunt accidentia non absque tempore. 226. praeterea motus quoque et etiam quies, ut iam ostendimus, sunt accidentia corporum et non sine tempore: motus certe velocitatem et tarditatem, et etiam diuturniorem et breviorem quietem tempore dimetimur.

---

r) *ἀεικινήτου*] ita uno vocabulo scribit Ciz.
s) *καὶ αἱ ἀπάθειαι*] articulus *αἱ* in ms Savil. desideratur.

γὰρ ἐκ τούτων φανερόν, ὅτι ὁ Ἐπίκουρος ἀσώματον οἴεται τὸν χρόνον ὑπάρχειν, οὐ παραπλησίως δὲ τοῖς Στωϊκοῖς· ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ὡς λέλεκται, ἀσώματόν τι καθ' αὑτὸ νοούμενον ὑπεστήσαντο τὸν χρόνον, Ἐπίκουρος δὲ συμβεβηκός τισιν. ὧδε μὲν
228 οὗτοι. Πλάτων δὲ[t]) ἔλεγεν — ὡς δέ τινες Ἀριστοτέλης[u]) — χρόνον εἶναι ἀριθμὸν τοῦ ἐν κινήσει προτέρου καὶ ὑστέρου. Στράτων δὲ[x]) ὁ φυσικὸς — ὡς δ' ἄλλοι Ἀριστοτέλης — μέτρον
229 κινήσεως καὶ μονῆς. ὅθεν τοιαύτης οὔσης καὶ περὶ τῆς κατὰ τὸν χρόνον οὐσίας διαστάσεως πάρεστι μὲν ἤδη συμβαλεῖν ἐκ τῶν προηπορημένων, ὅτι οὐδ' ἐκ ταύτης οἷόν τέ ἐστι βεβαίως τι μαθεῖν. ὅμως δὲ καὶ τὰ νῦν λεκτέον πρὸς Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην καὶ Στράτωνα τὸν φυσικὸν τὰ ἐν ἀρχαῖς ἀντειρημένα, ὅτε ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ χρόνου συνήγομεν τὸ μηδὲν εἶναι τὸν χρό-
230 νον. πρὸς δὲ τοὺς σωματικὴν ἀξιοῦντας εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ χρόνου, φημὶ δὲ τοὺς Ἡρακλειτείους[y]) κινοῖτο προχειρότατον, ὅτι εἰ χρόνος σῶμά ἐστι, πᾶν δὲ σῶμα ἢ μένον ἢ κινούμενον νοεῖται· τὸ δὲ μένον ἢ κινούμενον ἐν χρόνῳ μένον ἢ κινούμενον νοεῖται, οὐχὶ δέ γε ἐν σώματι τὸ σῶμα μένον ἢ κινούμενον νοεῖ-
231 ται· οὐκ ἄρα σῶμά ἐστιν ὁ χρόνος. τό τε ὂν κατὰ τοὺς Ἡρακλειτείους, ὃ δὴ σῶμά ἐστιν, ἐν χρόνῳ ἐστίν· οὐχὶ δέ γε ὁ χρόνος ἐν χρόνῳ ἐστίν· οὐκ ἄρα τὸ ὂν καὶ τὸ σῶμα χρόνος ἐστί.
P 672 τό τε ζῷον ἐν χρόνῳ ζῇ, ὡς καὶ τὸ τεθνηκὸς ἐν χρόνῳ τέθνηκε·
232 διὸ οὐκ ἔστι ζῷον ἢ σῶμα ὁ χρόνος. καὶ μὴν οἱ λέγοντες[z]) μὴ

227. verumenimvero ex his est perspicuum, quod Epicurus tempus opinatur esse incorporeum, sed non eo modo quo Stoici: nam illi quidem, ut dictum est, statuerunt tempus esse quidpiam incorporeum, quod per se intelligatur; Epicurus autem quod aliquibus accidat. atque isti quidem sic existimant. 228. at Plato docuit — ut nonnulli autem, Aristoteles — tempus esse numerum eius quod est in motu prius et posterius. Strato autem Physicus — ut alii, Aristoteles — esse mensuram motus et quietis. 229. quamobrem cum sit tanta de essentia temporis dissensio, iam quidem licet ex iis de quibus prius fuit dubitatum, coniicere quod ne ex ea quidem quidquam potest firmiter ac stabiliter disci. et tamen nunc etiam adversus Platonem et Aristotelem et Stratonem Physicum ea sunt dicenda, quae dicta sunt in initio, quando ex notione temporis collegimus nihil esse tempus. 230. adversus eos autem qui censent corpoream esse temporis essentiam, Heracliti inquam asseclas, obiicere licet id quod est in promptu, quod si tempus est corpus, omne autem corpus aut quiescere aut moveri intelligitur, quod autem quiescit aut movetur, in tempore quiescere aut moveri intelligitur, non autem in corpore corpus quiescere aut moveri intelligitur; tempus ergo non est corpus. 231. et id quod est ex Heracliti sententia, quod quidem est corpus, est in tempore; non est autem tempus in tempore: id ergo quod est et corpus non est tempus. et animal vivit in tempore, ut etiam mortuum mortuum est in tempore; quamobrem tempus non est animal aut corpus. 232. quin etiam iis qui dicunt non esse primum corpus,

t) Πλάτων δὲ] confer 3 Pyrrhon. sect. 136.

u) Ἀριστοτέλης] supra hoc libro sect. 176.

x) Στράτων δὲ] supra sect. 177 et lib. 3 Pyrrhon. sect. 137, ubi et Aristoteli hoc ab aliis tribui traditur.

y) τοὺς Ἡρακλειτείους] Aenesidemum cum Heraclito facientem supra sect. 216.

P 672 z) οἱ λέγοντες] ms Ciz. οἱ μὲν λέγοντες.

ὑπάρχειν τὸ πρῶτον σῶμα, κατὰ τὸν Ἡράκλειτον, οὐ κωλύονται χρόνον νοεῖν. εἰ δέ γε χρόνος ἦν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Ἡράκλειτον σῶμα, κἂν ἐκωλύοντο τὸν χρόνον νοεῖν. οὐκ ἄρα τὸ ὂν κατὰ τὸν Ἡράκλειτόν ἐστι χρόνος. τό τε ὂν [a]) κατὰ τὸν Ἡρά- 233
κλειτον ἀήρ ἐστιν, ὥς φησιν ὁ Αἰνησίδημος. μακρῷ δὲ ἀέρος διέφερεν ὁ χρόνος. καὶ ᾧ λόγῳ οὐδεὶς τὸ πῦρ ἢ τὸ ὕδωρ ἢ τὴν γῆν χρόνον λέγει εἶναι, τῷ αὐτῷ οὐδὲ τὸν ἀέρα φήσει. οὐ τοίνυν τὸ ὄν ἐστι χρόνος. ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν συντόμοις πρὸς ταύτην εἰρήσθω τὴν στάσιν. βραχὺς δ' ἐστὶ καὶ πρὸς τοὺς ἀπὸ 234
τῆς στοᾶς [b]) λόγος, φάσκοντας τῶν τινῶν [c]) τὰ μὲν εἶναι σώματα, τὰ δὲ ἀσώματα, καὶ τῶν ἀσωμάτων εἶδός τι καθ' αὑτὸ νοούμενον οἰομένους τὸν χρόνον. τὸ γάρ τι γενικώτατον [d]), τῷ μήτε σῶμά τι δύνασθαι εἶναι μήτε ἀσώματον μήτε σῶμα ἅμα [e]) καὶ ἀσώματον, οὐκ ἂν εἴη. εἰ γὰρ σῶμά ἐστι, δεήσει πάντα αὐτοῦ 235
τὰ εἴδη σώματα τυγχάνειν καὶ μηδὲν ἀσώματον. καὶ ὃν τρόπον πάντα τὰ τοῦ ζῴου εἴδη ζῷά ἐστι καὶ οὐδὲν ἄψυχον, καὶ τὰ τοῦ φυτοῦ φυτὰ καὶ οὐδὲν ἔμψυχον· οὕτως ἀκολουθήσει καὶ τὰ τοῦ τινὸς εἴδη, σώματος ὄντος, σώματα τυγχάνειν καὶ μηδὲν αὐτῶν ἀσώματον. εἰ δὲ ἀσώματόν ἐστιν, ἔσται πάντα αὐτοῦ τὰ εἴδη ἀσώματα καὶ οὐδὲν σῶμα. ὡσαύτως δὲ κἂν σῶμα ἅμα 236
καὶ ἀσώματον ὑπάρχῃ, πάντα τὰ ἐπὶ μέρους ἔσται σώματα ἅμα καὶ ἀσώματα, καὶ οὐδὲν κατ' ἰδίαν ἢ σῶμα μόνον ἢ ἀσώμα-

quod Heraclito placet, nihil obstat quominus tempus intelligant. quodsi tempus esset primum corpus, ut vult Heraclitus, impedirentur tempus intelligere. non est ergo, ut vult Heraclitus, tempus id quod est. 233. et id quod est ex Heracliti sententia est aër, ut dicit Aenesidemus. ab aëre autem multum differt tempus. et qua ratione nemo ignem aut aquam aut terram dicit esse tempus, eadem nec dicet esse aërem. non est ergo id quod est tempus. atque adversus hanc quidem opinionem breviter haec dicta sint. 234. brevis quoque est oratio adversus Stoicos, qui dicunt ex aliquibus alia esse corpora, alia vero incorporea; et ex incorporeis esse aliquam speciem quae per se intelligitur, ut tempus. nam aliquid generale ac summum esse nequit, propterea quod illud nec potest esse aliquod corpus nec incorporeum, neque corpus simul et incorporeum. 235. nam si est corpus, oportebit omnes eius species esse corpus et nullam incorpoream. et quomodo omnes animalis species sunt animalia et nulla inanima, et omnes plantae species sunt plantae, nulla autem animata; ita sequetur ut alicuius, quod est corpus, species sint corpora et nulla earum incorporea. si vero est incorporeum, erunt omnes illius species incorporeae et nulla earum corpus. 236. similiter si sit simul corpus et incorporeum, omnia singularia erunt simul corpora et incorporea, et nihil seorsum aut corpus solum aut incorporeum. quamob-

---

a) *τό τε ὂν*] principium primum rerum omnium et *πρῶτον σῶμα* supra sect. 216. id quomodo ex Heracliti mente dici possit aër, dixi ad lib. 1 contra Physicos sect. 216.

b) *τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς*] supra sect. 218.

c) *τῶν τινῶν*] quaecumque *aliquid* sunt, aut corpora sunt aut incorporalia.

d) *τὸ γάρ τι γενικώτατον*] negat Sextus dari eiusmodi *aliquid* generale, quod simul corpus sit atque res incorporalis. non itaque in corpora et res incorporales posse dividi *aliquid* a Stoicis neque complecti sub ambitu suo corpora et incorporalia.

e) *μήτε σῶμα ἅμα*] deest *ἅμα* hoc loco in mss Savil. et Ciz., sed iterum recurrit infra sect. 236.

τον. ὥστε εἰ μὴ σῶμά ἐστι τὸ τὶ μήτε ἀσώματον ἢ σῶμα ἅμα
καὶ ἀσώματον, οὐδέν ἐστι τὸ τί. τούτου δ' ἀναιρουμένου συν-
237 αναιρεῖται καὶ τὰ ἐπ' εἴδους πάντα· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. καὶ
μὴν καὶ ἕκαστον τῶν συναποδοθέντων τῷ χρόνῳ ἀσωμάτων f)
ἠπόρηται τοῖς ἀπὸ τῆς σκέψεως, οἷον τὸ λεκτὸν καὶ τὸ κενὸν
καὶ ὁ τόπος. ἑκάστου δὲ τούτων ἠπορημένου καὶ ὁ χρόνος οὐ
238 συγχωρηθήσεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους εἶναι τούτοις. πρὸς δὲ τὸν
Γ 673 Ἐπίκουρον g) σύμπτωμα συμπτωμάτων h) ἀξιοῦντα τυγχάνειν τὸν
χρόνον πολλῶν καὶ ἄλλων λέγεσθαι δυναμένων, ἐκεῖνο πρὸς τὸ
παρὸν ἀπαρκέσει λέγειν, ὅτι αἱ μέν πως ἔχουσαι οὐσίαι τάχα
θεωροῦνται καί εἰσι τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων· τὰ δὲ λεγό-
μενα συμβεβηκέναι ταῖς οὐσίαις οὐχ ἕτερα ὄντα τῶν οὐσιῶν
239 ἀνυπόστατά ἐστιν. οὔτε γὰρ ἀντιτυπία τίς ἐστι παρὰ τὸ ἀντί-
τυπον σῶμα, οὔτε εἶξις ὑπόκειται παρὰ τὸ εἶκον καὶ κενόν, οὐ
κίνησις παρὰ τὸ κινούμενον σῶμα, οὐ μονὴ παρὰ τὸ ἠρεμοῦν.
ἀλλ' ὡς οὐδέν ἐστι στρατηγία παρὰ τὸν στρατηγοῦντα, οὐδὲ
γυμνασιαρχία παρὰ τὸν γυμνασιαρχοῦντα· οὕτως οὐδὲ ἕκαστον
240 τούτων τῶν συμβεβηκότων ἐστὶ παρὰ τὸ ᾧ συμβέβηκεν. ὅθεν
καὶ ἐπειδὰν λέγῃ ὁ Ἐπίκουρος τὸ σῶμα i) νοεῖν κατ' ἐπισύνθεσιν
μεγέθους καὶ σχήματος καὶ ἀντιτυπίας καὶ βάρους, ἐκ μὴ ὄντων

rem si illud aliquid non est corpus neque incorporeum neque corpus simul et incorporeum, nihil est illud aliquid. si illud autem tollatur, simul etiam tolluntur quaecunque sunt in specie: quod quidem est absurdum. 237. praeterea etiam de unoquoque incorporeorum, quae simul cum tempore enumerata sunt, dubitatum est a Scepticis, utpote de eo quod vocant dictum et de inani et de loco. si de unoquoque autem eorum sit dubitatum, nec tempus quidem esse concedetur ex eodem genere cuius ea sunt. 238. adversus Epicurum autem, qui censet tempus esse accidens accidentium, cum multa etiam alia obiici possint, illud in praesentia satis erit dicere, quod quae aliquo quidem modo se habent essentiae, fortasse conspiciuntur et sunt ex rebus quae solent sensibus subiici; quae autem dicuntur accidere essentiis, cum non sint alia ab essentiis, sunt eiusmodi ut non possint consistere. 239. neque enim est ulla resistentia praeter corpus quod resistit, neque subiicitur cessio praeter id quod cedit et inane, non motus praeter corpus quod movetur, non quies praeter id quod quiescit. sed quomodo ducere exercitum nihil est praeter eum qui exercitum ducit, neque esse gymnasiarcham praeter eum qui est gymnasiarcha; ita neque unumquodque eorum quae accidunt, sunt praeter id cui accidunt. 240. unde etiam cum dicit Epicurus intelligendum esse corpus ex compositione magnitudinis et figurae et resistentiae et ponderis, urget ut ex iis quae non sunt corpora, intelligamus id quod

---

f) τῶν συναποδοθέντων τῷ χρόνῳ ἀσωμάτων] Stoici praeter tempus rebus incorporalibus accensebant τὸ λεκτόν sive significationem dicti, quae mente apprehenditur, vacuum sive inane et locum. vide sect. 218 huius libri et lib. adv. Grammaticos sect. 28. adversus λεκτόν disputavit noster 2 Pyrrhon. sect. 107, adversus inane et locum supra sect. 20 sq. etc.

g) πρὸς δὲ τὸν Ἐπίκουρον] supra sect. 219. 227.

h) σύμπτωμα συμπτωμάτων] hoc παρασύμβαμα dicere possis cum Luciano t. 1 p. 382 [Vit. auct. 21].

P 673 i) ὁ Ἐπίκουρος τὸ σῶμα] Gassendus in Physiolog. Epicuri p. 95, ita citat philosophi illius verba: κατὰ ἀθροισμὸν σχήματός τε καὶ μεγέθους καὶ ἀντιτυπίας καὶ βάρους τὸ σῶμα νενοῆσθαι, respiciens non ad hunc locum sed ad sect. 257 praesentis libri.

σωμάτων βιάζεται τὸ ὂν σῶμα νοεῖν. εἰ γὰρ μήτε μέγεθός τι
ὑπόκειται παρὰ τὸ μεμεγεθωμένον μήτε σχῆμα παρὰ τὸ ἐσχη-
ματισμένον μήτε ἀντιτυπία παρὰ τὸ ἀντιτυποῦν· πῶς ἐκ τῶν
μὴ ὑποκειμένων οἷόν τε τὸ ὑποκείμενον νοεῖν σῶμα; ὥσθ' ἵνα 241
ᾖ χρόνος, συμπτώματα εἶναι δεῖ· ἵνα δὲ τὰ συμπτώματα ὑπάρχῃ,
συμβεβηκός τι ὑποκείμενον, οὐδὲν δέ ἐστι συμβεβηκὸς ὑποκεί-
μενον· τοίνυν οὐδὲ χρόνος δύναται ὑπάρχειν. ἐῶ λέγειν ὅτι καὶ 242
τὰ οἷς λέγεται συμβεβηκέναι ὁ χρόνος, καὶ τὰ ὧν λέγεται σύμ-
πτωμα τυγχάνειν, ἀνεύρετά ἐστιν, οἷον ἡ ἡμέρα ἡ νὺξ ὥρα κί-
νησις μονὴ πάθος ἀπάθεια. ἡ γοῦν ἡμέρα δωδεκάωρος λεγομένη
εἶναι, καθὼς πρότερον ὑπεδείξαμεν[k]), οὐχ ὑφέστηκε κατὰ τὰς
δώδεκα ὥρας, ἀλλὰ κατὰ μίαν μόνην τὴν ἐνεστῶσαν, ἥτις οὐκ
ἔστιν ἡμέρα. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς νυκτός. ἥ τε ὥρα 243
ἐν πλάτει νοουμένη καὶ οἷον τριμερὴς πάλιν σκεψαμένοις ἡμῖν
ἀνυπόστατος φαίνεται. οὔτε γὰρ ὅτε τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος
ἐστίν, ὑφέστηκεν· οὔπω γὰρ τὰ λοιπά ἐστιν· οὔτε ὅτε τὸ δεύ-
τερον· τότε γὰρ τὸ μὲν πρῶτον οὐκέτι ἐστί, τὸ δὲ τρίτον οὔπω
ἔστι. τῶν δὲ πλειόνων αὐτῆς μερῶν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον μὴ 244
ὑπαρχόντων οὐδ' αὐτὴ δύναται ὑπάρχειν. ἀλλ' ἔστω γε ἡμέραν
εἶναι καὶ νύκτα ὑπάρχειν καὶ ὥρας. οὐκοῦν ἐπεὶ ταῦτά ἐστι χρό-
νος, ὁ δὲ Ἐπίκουρος συμπτώματά φησιν αὐτῶν εἶναι τὸν χρό-
νον· ἔσται κατὰ τὸν Ἐπίκουρον ὁ χρόνος αὐτὸς ἑαυτοῦ σύμπτωμα.
καὶ μὴν καὶ ὁ περὶ τῆς κινήσεως λόγος[l]) ποικίλως ἄπορος δέ- 245
δεικται διὰ τὸ μήτε ἐν ᾧ τί ἐστι τόπῳ δύνασθαι κινεῖσθαι μήτε P 674
ἐν ᾧ μή ἐστι. συνανῄρηται δὲ καὶ τὸ περὶ τῆς μονῆς· κινήσεως
γὰρ μὴ οὔσης οὐδὲ μονὴ γένοιτ' ἄν. κατὰ γὰρ ἀντιπαραβολὴν
τοῦ κινουμένου νοεῖται τὸ ἀκίνητον καὶ τοῦ ἀκινητίζοντος τὸ

est esse corpus. nam si neque magnitudo aliqua subiicitur praeter id quod est praeditum magnitudine neque figura praeter figuratum neque resistentia praeter resistens; quomodo fieri potest ut ex non subiectis subiectum corpus intelligamus? 241. quamobrem si ut sit tempus, oportet esse accidentia, ut vero existant accidentia, oportet esse aliquod accidens subiectum, nullum autem est accidens subiectum; igitur nec tempus potest exsistere. 242. mitto quod ea quibus dicitur tempus accidere, et ea quorum dicitur esse accidens, sunt eiusmodi ut non possint inveniri, ut dies nox hora motus quies affectio impatibilitas. dies quidem certe qui dicitur esse duodecim horarum, ut prius ostendimus, non existit in duodecim horis, sed in una sola praesenti, quae non est dies. 243. eadem autem ratio est etiam in nocte. et hora rursus quae in latitudine sua intelligitur et est verbi gratia trium partium, si consideremus, apparebit non posse consistere: neque enim existit quando est prima eius pars, nondum enim sunt reliquae, neque quando secunda: tunc enim prima non est amplius, tertia vero necdum est. 244. cum autem plures eius partes hoc modo non existant, nec ipsa existere potest. sed esto, sit sane dies et nox horaeque existant. ergo quoniam haec sunt tempus, Epicurus autem dicit tempus esse horum accidentia; ex sententia Epicuri erit ipsum tempus sui accidens. 245. quin etiam ostensum est motus rationem esse varie dubiam, propterea quod nec moveri possit in eo aliquid in quo est loco, nec in eo in quo non est. simul quoque tollitur quies: nam si non sit motus, nec quies quidem erit. ex collatione enim et oppositione eius quod movetur, intelligitur immotum, et eius quod

k) καθὼς πρότερον ὑπεδείξαμεν] supra sect. 182.
l) ὁ περὶ τῆς κινήσεως λόγος] sect. 87 sq.

κινούμενον. ὅθεν ὡς δεξιοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ ἀριστερόν ἐστιν, οὕτως τοῦ ἑτέρου τούτων μὴ ὑπάρχοντος οὐδὲ τὸ λοιπὸν δύναται
246 νοεῖσθαι. καὶ ἄλλως· φασὶν οἱ ἀπορητικοί, τὸ μένον ὑπό τινος αἰτίας ἀναγκάζεται μένειν, τὸ δὲ ἀναγκαζόμενον πάσχει, τὸ δὲ πάσχον κινεῖται m)· τὸ ἄρα μένον κινεῖται. ἀλλ' εἴπερ τὰ συμπτώματά φησιν εἶναι τὸν χρόνον ὁ Ἐπίκουρος, δέδεικται δὲ ἠπορημένα· δεήσει ὁμολογεῖν καὶ τὸν συμβεβηκότα τούτοις χρόνον
247 ἠπορῆσθαι. πρὸς τούτοις ἀσώματός τέ ἐστιν ἡ κίνησις καὶ τὸ πάθος καὶ ἕκαστον τῶν κατηγορουμένων n), ἀσώματον δὲ καὶ ὁ χρόνος, ἐπεὶ οὐ πιθανὸν τοῖς ἀσωμάτοις ἀσώματα o) συμβεβηκέναι, λέγωμεν μηδὲ τὸν χρόνον σύμπτωμα εἶναι τῶν ἐκκειμένων συμπτωμάτων. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς οὐσίας p) τὸν χρόνον ἀπορήσαντες τὸ μετὰ τοῦτο ζητῶμεν καὶ περὶ ἀριθμοῦ.

Περὶ ἀριθμοῦ.

248 Ἐπεὶ ἔτι τῶν συζυγούντων τῷ χρόνῳ πραγμάτων ἐστὶ καὶ ὁ ἀριθμὸς διὰ τὸ μὴ χωρὶς ἐξαριθμήσεως τὴν τοῦ χρόνου γίνεσθαι καταμέτρησιν, καθάπερ ὡρῶν καὶ ἡμερῶν καὶ μηνῶν, ἔτι δὲ ἐνιαυτῶν· καλῶς ἔχειν ἡγούμεθα μετὰ τὴν προανυσθεῖσαν ἡμῖν περὶ ἐκείνου ζήτησιν καὶ τὸν περὶ τούτου διαθέσθαι λόγον, καὶ μάλισθ' ὅτι οἱ ἐπιστημονέστατοι τῶν Φυσικῶν q) οὔ-

non movetur id quod movetur. unde quomodo si non sit dexterum, non erit sinistrum: ita si non sit horum alterum, nec reliquum quidem potest intelligi. 246. et aliter: dicunt Sceptici dubitatores, quod quiescit, ab aliqua causa cogitur quiescere, quod autem cogitur quiescere patitur, quod autem patitur movetur; quod ergo quiescit, movetur. sed si Epicurus dicit tempus esse accidentia, ostensum est autem de his dubitari; fatendum erit dubitari etiam de tempore quod eis accidit. 247. praetereà et motus est incorporeus et affectio et unumquodque eorum de quibus praedicatum est (quod sint accidentia quibus tempus accidit), et tempus etiam est incorporeum, quoniam non est probabile incorporeis accidere incorporea, dicamus nec tempus esse accidens accidentium illorum commemoratorum. caeterum cum ab essentia quoque tempus vocaverimus in dubium, deinceps itidem de numero disquiramus.

IV. De numero.

248. Quoniam porro ex rebus quae sunt coniugatae cum tempore, est etiam numerus, propterea quod non absque enumeratione fiat temporis dimensio, utpote horarum et dierum et mensium et praeterea annorum; recte habere existimamus, si post prius a nobis confectam de tempore quaestionem de numero quoque dicamus, et maxime quoniam qui sunt ex Physicis

P 674 m) τὸ δὲ πάσχον κινεῖται] adde 3 Pyrrhon. sect. 116.

n) ἕκαστον τῶν κατηγορουμένων] de quibus praedicatum fuit, quod sint accidentia et quod tempus illis accidat. supra sect. 242.

o) ἀσωμάτοις ἀσώματα] ita legit etiam Hervetus pro σώματα. sed οὐ πιθανόν pro οὖν πιθανόν scripsi sensu ita postulante.

p) ἀπὸ τῆς οὐσίας] dubitationes ab essentia temporis petitas proposuit a sect. 189, quemadmodum dubitationes a temporis notione sect. 169–188.

q) οἱ ἐπιστημονέστατοι τῶν Φυσικῶν] Pythagorici, ut mox ipse Sextus demonstrat. confer quae ad 3 Pyrrhon. sect. 152 et contra Arithmeticos sect. 2. vocat autem ἐπιστημονεστάτους τῶν Φυσικῶν, quoniam scientias mathematicas omnium maxime colebant earumque studium Pythagorae magistri sui exemplo coniungebant cum seria contemplatione naturae.

τῶς μεγάλην δύναμιν τοῖς ἀριθμοῖς ἀπένειμαν, ὥστε ἀρχὰς καὶ
στοιχεῖα τῶν ὅλων τούτους νομίζειν. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ περὶ τὸν
Σάμιον Πυθαγόραν. ἐοικέναι γὰρ λέγουσι τοὺς φιλοσοφοῦντας 249
γνησίως τοῖς περὶ λόγον πονουμένοις· ὡς γὰρ οὗτοι πρῶτον τὰς
λέξεις ἐξετάζουσιν, ἐκ λέξεων γὰρ ὁ λόγος, καὶ ἐπεὶ ἐκ συλλα-
βῶν αἱ λέξεις, πρῶτον σκέπτονται τὰς συλλαβάς· ἐκ γὰρ συλ-
λαβῶν τὰ στοιχεῖα τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς ἀναλυομένων, περὶ
ἐκείνων πρῶτον διερευνῶσιν [r]). οὕτω δεῖν φασιν οἱ περὶ Πυθα- 250
γόραν τοὺς ὄντως Φυσικοὺς τὰ περὶ τοῦ παντὸς ἐρευνῶντας ἐν P 675
πρώτοις ἐξετάζειν, εἰς τίνα τὸ πᾶν λαμβάνει τὴν ἀνάλυσιν. τὸ
μὲν οὖν φαινομένην εἶναι λέγειν τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ἀφύσικόν [s])
πώς ἐστι· πᾶν γὰρ τὸ φαινόμενον ἐξ ἀφανῶν ὀφείλει συνίστα-
σθαι. τὸ δ' ἔκ τινων συνεστὼς οὐκ ἔστιν ἀρχὴ ἀλλὰ τὸ ἐκείνου
αὐτοῦ συστατικόν. ὅθεν καὶ τὰ φαινόμενα οὐ ῥητέον ἀρχὰς εἶναι 251
τῶν ὅλων, ἀλλὰ τὰ συστατικὰ τῶν φαινομένων, ἅπερ οὐκέτι ἦν
φαινόμενα. τοίνυν ἀδήλους καὶ ἀφανεῖς ὑπέθεντο τὰς τῶν ὅλων
ἀρχάς [t])· καὶ οὐ κοινῶς. οἱ γὰρ ἀτόμους εἰπόντες ἢ ὁμοιομε- 252
ρείας ἢ ὄγκους [u]) ἢ κοινῶς νοητὰ σώματα πάντων τῶν ὄντων
ἄρχειν πῇ μὲν κατώρθωσαν [x]), πῇ δὲ διέπεσον. ᾗ μὲν γὰρ ἀδή-
λους νομίζουσιν εἶναι τὰς ἀρχάς, δεόντως ἀναστρέφονται· ᾗ δὲ
σωματικὰς ὑποτίθενται ταύτας, διαπίπτουσιν. ὡς γὰρ τῶν αἰ- 253
σθητῶν σωμάτων προηγεῖται τὰ νοητὰ καὶ ἄδηλα σώματα, οὕτω
καὶ τῶν νοητῶν σωμάτων ἄρχειν δεῖ τὰ ἀσώματα, καὶ κατὰ

scientiae laude clarissimi adeo magnam vim tribuerunt numeris, ut eos existiment principia et elementa universorum. ii autem sunt sectatores Pythagorae Samii. 249. dicunt enim eos qui vere et sincere philosophantur, esse similes iis qui laborant in contexenda oratione: quomodo enim hi primum dictiones examinant, ex dictionibus enim constat oratio, et quoniam ex syllabis dictiones; primum considerant syllabas, cumque syllabae resolvantur ex literis sive elementis vocis literatae, de illis primum scrutantur. 250. ita dicunt Pythagorei oportere veros Physicos de universitate scrutantes in primis examinare, in quaenam resolvatur universitas. atque quod apparet quidem dicere esse principium universorum, est quodammodo non physicum: quidquid enim apparet, constare debet ex iis quae non apparent. quod autem ex aliquibus constat, non est principium, sed id quod illud ipsum constituit. 251. unde etiam ea quae apparent, non sunt dicenda rerum universarum principia, sed ea quae sunt constituentia apparentium, neutiquam ipsa apparentia. obscura ergo et non apparentia posuerunt eorum quae sunt, principia; neque hoc communi omnes ratione. 252. qui enim dixerunt atomos vel similares partes aut moleculas aut communiter corpora quae cadunt sub intelligentiam esse rerum omnium principia, aliqua quidem ex parte se recte gesserunt, aliqua vero lapsi sunt. nam quatenus quidem obscura et non apparentia dixerunt esse principia, recte in eo versantur; quatenus autem ea ponunt corporea, labuntur. 253. quomodo enim a corporibus quae percipiuntur intelligentia et non sunt evidentia praeceduntur corpora sensilia; ita oportet ab incorporeis praecedi etiam corpora quae

---

r) *διερευνῶσιν*] ms Ciz. *ἐρευνῶσιν*.
s) *ἀφύσικον*] sic *ἀφυσίκως* dixerat sect. 4[illegible]. sic *ἀφύσικον* possis etiam P 675
dicere *indignum* philosopho *physico*.
t) *τὰς τῶν ὅλων ἀρχάς*] ms Savil. *τῶν ὄντων* eodem sensu.
u) *ἀτόμους ἢ ὁμοιομερείας ἢ ὄγκους*] ut Democritus Anaxagoras Asclepiades. vide ad librum priorem contra Physicos sect. 363.
x) *πῇ μὲν κατώρθωσαν*] sic recte idem Savil. pro *κατήρθωσαν*.

λόγον. ὡς γὰρ τὰ τῆς λέξεως στοιχεῖα οὐκ εἰσὶ λέξεις, οὕτω καὶ
τὰ τῶν σωμάτων στοιχεῖα οὐκ ἔστι σώματα. ἤτοι δὲ σώματα
254 ὀφείλει τυγχάνειν ἢ ἀσώματα· διὸ πάντως ἐστὶν ἀσώματα. καὶ
μὴν οὐδὲ ἔνεστι φάναι ὅτι αἰωνίους συμβέβηκεν εἶναι τὰς ἀτό-
μους, καὶ διὰ τοῦτο δύνασθαι σωματικὰς οὔσας τῶν ὅλων ἄρ-
χειν. πρῶτον μὲν γὰρ καὶ οἱ τὰς ὁμοιομερείας καὶ οἱ τοὺς ὄγκους
καὶ οἱ τὰ ἐλάχιστα καὶ ἀμερῆ λέγοντες εἶναι στοιχεῖα αἰώνιον
ἀπολείπουσι τούτων τὴν ὑπόστασιν, ὥστε μὴ μᾶλλον τὰς ἀτό-
255 μους [y]) ἢ ταῦτ' εἶναι στοιχεῖα. εἶτα καὶ δεδόσθω ταῖς ἀληθείαις
αἰωνίους εἶναι τὰς ἀτόμους· ἀλλ' ὃν τρόπον οἱ ἀγένητον καὶ
αἰώνιον ἀπολείποντες τὸν κόσμον οὐδὲν ἧττον πρὸς ἐπίνοιαν ζη-
τοῦσι τὰς πρῶτον συστησαμένας αὐτὸν ἀρχάς· οὕτω καὶ ἡμεῖς,
φασὶν οἱ Πυθαγορικοί, τῶν φυσικῶν φιλοσόφων κατ' ἐπίνοιαν
σκεπτόμεθα τὸ ἐκ τίνων τὰ αἰώνια ταῦτα καὶ λόγῳ θεωρητὰ
256 συνέστηκε σώματα. ἤτοι οὖν σώματά [z]) ἐστι τὰ συστατικὰ αὐ-
τῶν ἢ ἀσώματα. καὶ σώματα μὲν οὐκ ἂν εἴπαιμεν, ἐπεὶ δεήσει
P 676 κἀκείνων σώματα λέγειν εἶναι συστατικά, καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον
257 προβαινούσης τῆς ἐπινοίας ἄναρχον γίνεσθαι τὸ πᾶν. λείπεται
ἄρα λέγειν ἐξ ἀσωμάτων εἶναι τὴν σύστασιν τῶν νοητῶν σω-
μάτων· ὅπερ καὶ Ἐπίκουρος [a]) ὡμολόγησε φήσας κατὰ ἀθροισμὸν
σχήματός τε καὶ μεγέθους καὶ ἀντιτυπίας καὶ βάρους τὸ σῶμα
νενοῆσθαι. ἀλλ' ὅτι ἀσωμάτους εἶναι δεῖ τὰς ἀρχὰς τῶν λόγῳ
258 θεωρητῶν σωμάτων, ἐκ τῶν εἰρημένων συμφανές. ἤδη δὲ οὐκ,

percipiuntur intelligentia: et merito. quomodo enim elementa dictionis non sunt dictiones, ita etiam elementa corporum non sunt corpora. aut vero oportet ea esse corpora aut incorporea: quamobrem sunt omnino incorporea. 254. sed neque licet dicere quod aeternas accidit esse atomos, et ideo posse, cum sint corporeae, universorum esse principia. primum enim et qui similares partes et qui moleculas et qui minima et individua dicunt esse elementa, eorum aeternam relinquunt substantiam; quo fit ut non magis atomi quam ea sint elementa. 255. deinde etiamsi datum fuerit re vera aeternas esse atomos; attamen quomodo qui mundum relinquunt ingenitum et aeternum, nihilo secius ad eum mente cogitandum quaerunt principia quae ipsum primum constituerunt, ita etiam nos quoque, inquiunt Pythagorici, naturalium philosophorum more cogitantes consideramus, ex quibusnam constent haec aeterna et ratione contemplanda corpora. 256. aut ergo sunt corpora quae ea constituunt, aut incorporea. et corpora quidem non dixerimus, quoniam oportebit dicere etiam illa consistere e corporibus, et ita in infinitum procedente cogitatione esse universitatem principii expertem. 257. restat ergo ut dicatur ex incorporeis constitui corpora quae percipiuntur intelligentia, quod etiam confessus est Epicurus dicens per congeriem figurae et magnitudinis et resistentiae et gravitatis intelligentia percipi corpus. atque quod incorporea quidem oporteat esse principia corporum intelligibilium, ex his est perspicuum. 258. porro autem si aliqua incorporea consi-

y) μὴ μᾶλλον τὰς ἀτόμους] notat haud sufficere, ut aliquid pro principio primo habeatur, statuere id ab aeterno substitisse, cum diversae diversorum philosophorum opiniones exstent de principiis, iisque omnibus aeternis; et quidam ipsum mundum sibi persuaserunt ortu et initio carere, ut dictum ad sect. 169 huius libri. itaque recurrendum esse cogitatione ad intimas, quibus ab aeterno talia esse potuerint quibusque constent, rationes, neque in corporali textura acquiescendum, sed ad intelligibilia et incorporalia ascendendum.

z) ἤτοι οὖν σώματα] supra sect. 253.

P 676 a) Ἐπίκουρος] hoc Epicuri dogma iam attulit noster sect. 240.

εἴ τινα προϋφέστηκε τῶν σωμάτων ἀσώματα, ταῦτ᾽ ἐξ ἀνάγκης
στοιχεῖά ἐστι τῶν ὄντων καὶ πρῶταί τινες ἀρχαί. ἰδοὺ γὰρ καὶ
αἱ ἰδέαι ἀσώματοι [b]) οὖσαι κατὰ τὸν Πλάτωνα προϋφεστᾶσι τῶν
σωμάτων, καὶ ἕκαστον τῶν γινομένων πρὸς αὐτὰς γίνεται. ἀλλ᾽
οὐκ εἰσὶ τῶν ὄντων ἀρχαί, ἐπείπερ ἑκάστη ἰδέα κατ᾽ ἰδίαν μὲν
λαμβανομένη ἓν εἶναι λέγεται· κατὰ σύλληψιν δὲ ἑτέρας ἢ ἄλ-
λων δύο καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες. ὥστε εἶναί τι ἐπαναβεβηκὸς [c])
αὐτῶν τῆς ὑποστάσεως, τὸν ἀριθμόν, οὗ κατὰ μετοχὴν τὸ ἓν
ἢ τὰ δύο ἢ τὰ τρία ἢ τὰ τούτων ἔτι πλείονα ἐπικατηγορεῖται
αὐτῶν. καὶ τὰ στερεὰ σχήματα προεπινοεῖται τῶν σωμάτων ἀσώ- 259
ματον ἔχοντα τὴν φύσιν· ἀλλ᾽ ἀνάπαλιν οὐκ ἄρχει τῶν πάντων.
προάγει γὰρ καὶ τούτων κατὰ τὴν ἐπίνοιαν τὰ ἐπίπεδα σχή-
ματα [d]), διὰ τὸ ἐξ ἐκείνων τὰ στερεὰ συνίστασθαι. ἀλλὰ μὴν 260
οὐδὲ τὰ ἐπίπεδα σχήματα θείη τις ἂν τῶν ὄντων στοιχεῖα· ἕκα-
στον γὰρ αὐτῶν πάλιν ἐκ προαγόντων συντίθεται τῶν γραμμῶν.
καὶ αἱ γραμμαὶ προεπινοουμένους ἔχουσι τοὺς ἀριθμούς, παρ᾽
ὅσον τὸ μὲν ἐκ τριῶν γραμμῶν τρίγωνον καλεῖται καὶ τὸ ἐκ τεσ-
σάρων τετράγωνον. καὶ ἐπεὶ ἡ ἁπλῆ γραμμὴ οὐ χωρὶς ἀριθμοῦ
νενόηται, ἀλλ᾽ ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον ἀγομένη ἔχεται τῶν
δυοῖν, οἵ τε ἀριθμοὶ πάντες καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τὸ ἓν πεπτώκασι·
καὶ γὰρ ἡ δυὰς μία τίς ἐστι δυὰς καὶ ἡ τριὰς ἕν τί ἐστι, τριάς,
καὶ ἡ δεκὰς ἓν ἀριθμοῦ κεφάλαιον. ἔνθεν κινηθεὶς ὁ Πυθαγόρας 261
ἀρχὴν ἔφησεν εἶναι τῶν ὄντων τὴν μονάδα, ἧς κατὰ μετοχὴν
ἕκαστον τῶν ὄντων ἓν λέγεται, καὶ ταύτην κατ᾽ αὐτότητα μὲν
ἑαυτῆς νοουμένην μονάδα νοεῖσθαι. ἐπισυντεθεῖσαν δ᾽ ἑαυτῇ
καθ᾽ ἑτερότητα ἀποτελεῖν τὴν καλουμένην ἀόριστον δυάδα [e])

stunt ante corpora, ea non ideo necessario sunt rerum elementa et prima principia. ecce enim ideae quoque cum sint incorporeae, ut vult Plato, consistunt ante corpora, et unumquodque eorum quae oriuntur ac fiunt, secundum eas oriuntur fiuntque. sed eae non sunt prima rerum principia, quandoquidem unaquaeque idea si seorsum sumatur, unum esse dicitur, per alterius autem aut aliarum comprehensionem duae aut tres aut quattuor. quo fit ut sit aliquid illarum substantiam transcedens, nempe numerus, cuius per participationem unum aut duo aut tria et his adhuc plura de eis praedicantur. 259. et solidae figurae ante corpus mente cogitantur, cum habeant naturam incorpoream; sed rursus illae quoque non sunt omnium rerum principia. nam ante eas quoque cogitatione praecedunt figurae planae, propterea quod ex illis consistant solidae. 260. sed nec figuras planas rerum posueris elementa: unaquaeque enim earum rursus componitur ex lineis praecedentibus. et lineae habent numeros qui mente prius cogitantur, quandoquidem ex tribus lineis appellatur triangulus, et quadratum ex quattuor. et quia simplex linea non sine numero mente concipitur, sed a puncto ducta ad punctum haeret duobus, numerique omnes cadunt sub unum. nam binarius unus est binarius et ternarius unum quid est, nempe ternarius, et denarius est unum caput et una summa numeri. 261. his motus Pythagoras dixit unitatem esse rerum principium, per cuius participationem unaquaeque res una dicitur, et eam, si ex sui quidem cogitetur, ut ita dicam, identitate, intelligi unitatem. sin autem idem sibi alter adiungatur, efficere interminatum quem vocant et indefinitum binarium, propterea quod numerabilium,

b) αἱ ἰδέαι ἀσώματοι] vide ad lib. 1 contra Physicos sect. 364.
c) ἐπαναβεβηκὸς] vide ad 1 Pyrrhon. sect. 38. infra 270.
d) τὰ ἐπίπεδα σχήματα] vide ad 1 contra Physicos sect. 364.
e) ἀόριστον δυάδα] vide ad 3 Pyrrhon. sect. 155. Proclum in Euclidem p. 27. infra hoc libro sect. 276.

διὰ τὸ μηδεμίαν τῶν ἀριθμητῶν καὶ ὡρισμένων δυάδων εἶναι τὴν αὐτήν, πάσας δὲ κατὰ μετοχὴν αὐτῆς δυάδας νενοῆσθαι, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς μονάδος ἐλέγχουσι. δύο οὖν τῶν ὄντων ἀρ-
P 677 χαί, ἥ τε πρώτη μονάς, ἧς κατὰ μετοχὴν πᾶσαι αἱ ἀριθμηταὶ μονάδες νοοῦνται μονάδες, καὶ ἡ ἀόριστος δυάς, ἧς κατὰ μετοχὴν αἱ ὡρισμέναι δυάδες εἰσὶ δυάδες, καὶ ὅτι ταῖς ἀληθείαις αὗταί εἰσι τῶν ὅλων ἀρχαί, ποικίλως οἱ Πυθαγορικοὶ διδάσκουσι.
263 τῶν γὰρ ὄντων *f*), φασί, τὰ μὲν κατὰ διαφορὰν νοεῖται, τὰ δὲ κατ᾽ ἐναντίωσιν, τὰ δὲ πρός τι. κατὰ διαφορὰν μὲν οὖν εἶναι τὰ καθ᾽ ἑαυτὰ καὶ κατ᾽ ἰδίαν περιγραφὴν ὑποκείμενα, οἷον ἄνθρωπος ἵππος φυτὸν γῆ ὕδωρ ἀὴρ πῦρ· τούτων γὰρ ἕκαστον ἀπολύτως θεωρεῖται καὶ οὐχ ὡς κατὰ τὴν πρὸς ἕτερον σχέσιν·
264 κατ᾽ ἐναντίωσιν δὲ ὑπάρχειν ὅσα ἐξ ἐναντιώσεως ἑτέρου πρὸς ἕτερον θεωρεῖται οἷον ἀγαθὸν καὶ κακόν, δίκαιον ἄδικον, συμφέρον ἀσύμφορον, ὅσιον ἀνόσιον, εὐσεβὲς ἀσεβές, κινούμενον
265 ἠρεμοῦν, τὰ ἄλλα ὅσα τούτοις ἐμφερῆ. πρός τι δὲ τυγχάνειν τὰ κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἕτερον σχέσιν νοούμενα, οἷον δεξιὸν ἀριστερόν, ἄνω κάτω, διπλάσιον ἥμισυ· τό τε γὰρ δεξιὸν νοεῖται κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ ἀριστερὸν σχέσιν καὶ τὸ ἀριστερὸν κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ δεξιόν, τό τε κάτω κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ ἄνω, καὶ τὸ ἄνω κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ κάτω, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ
266 παραπλήσιον. διαφέρειν δέ φασι τὰ κατὰ ἐναντίωσιν νοούμενα τῶν πρός τι· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἐναντίων ἡ τοῦ ἑτέρου φθορὰ γένεσίς ἐστι τοῦ ἑτέρου, οἷον ἐπὶ ὑγιείας καὶ νόσου, κινήσεώς τε καὶ ἠρεμίας. νόσου τε γὰρ γένεσις ἄρσις ἐστὶν ὑγιείας, ὑγιείας τε γένεσις ἄρσις ἐστὶ νόσου καὶ κινήσεως μὲν ὑπόστασις φθορὰ

eorumque quae sunt terminata ac finita, nullus sit idem binarius, sed ex eius participatione intelliguntur binarii, ut etiam arguunt in unitate. 262. duo ergo sunt rerum principia unitas, ex cuius participatione omnes numerabiles intelliguntur unitates et interminatus binarius, ex cuius participatione sunt omnes terminati binarii. quod autem haec sint re vera principia universorum varie docent Pythagorei. 263. nam ex iis quae sunt, inquiunt, alia quidem intelliguntur ex differentia, alia ex oppositione, alia autem relata ad aliquid. atque ex differentia quidem esse quae absoluta ac per se sunt et sunt subiecta ex propria circumscriptione ut homo equus planta terra aqua aër ignis; unumquodque enim eorum consideratur absolute et non ex ea qua ad aliud refertur habitudine: 264. ex oppositione autem esse quae considerantur ex repugnantia alterius ad alterum ut bonum et malum, iustum iniustum, utile inutile, sanctum profanum, pium impium, motum quiescens et alia his similia. 265. ad aliquid autem referri, quae intelliguntur ex ea quae est tamquam ad alterum relatione ut dexterum sinistrum, sursum deorsum, duplum dimidium. nam et dexterum intelligitur ex ea quae est tamquam ad sinistrum habitudine ac relatione, et sinistrum ex ea quae est tamquam ad dexterum, et deorsum ex ea quae est tamqnam ad sursum, et sursum ex ea quae est tamquam ad deorsum, et similiter in aliis. 266. dicunt autem ea quae intelliguntur ex oppositione et repugnantia differre ab iis quae referuntur ad aliquid. nam in contrariis quidem ac repugnantibus interitus alterius, alterius est ortus, ut in sanitate et morbo, motu et quiete. morbi enim ortus est ablatio sanitatis et sanitatis ortus est ablatio morbi, et si consistat motus, perit status, si oriatur status

P 677 *f*) τῶν γὰρ ὄντων] divisio trita in entia *absoluta*, *opposita* et *relata*, perspicue a Pythagoricis exposita. distinctio inter *τὰ κατὰ διαφοράν* et *τὰ πρός τι* fuit 1 Pyrrhon. sect. 137 et 1 contra Log. sect. 37 et 161.

στάσεως g), γένεσις δὲ στάσεως ἄρσις κινήσεως. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ λύπης καὶ ἀλυπίας ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ καὶ κοινῶς τῶν ἐναντίαν φύσιν ἐχόντων. τὰ δὲ πρός τι συνύπαρξίν τε καὶ 267
συναναίρεσιν ἀλλήλων περιεῖχεν. οὐδὲ γὰρ δεξιόν ἐστιν, ἐὰν μὴ καὶ ἀριστερὸν ὑπάρχῃ, οὐδὲ διπλάσιον, ἐὰν μὴ καὶ τὸ ἥμισυ ὑπόκειται h), οὗ διπλάσιόν ἐστι. πρὸς τούτοις ἐπὶ μὲν τῶν ἐναν- 268
τίων ὡς ἐπίπαν οὐδὲν θεωρεῖται μέσον, καθάπερ εὐθέως ἐπὶ ὑγιείας καὶ νόσου ζωῆς τε καὶ θανάτου κινήσεώς τε καὶ μονῆς. μεταξὺ γὰρ τοῦ ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν οὐδέν ἐστι, καὶ μεταξὺ τοῦ ζῆν καὶ τεθνάναι καὶ ἔτι τοῦ κινεῖσθαι καὶ μένειν. ἐπὶ δὲ τῶν πρός τί πως ἐχόντων ἔστι μέσον· τοῦ γὰρ μείζονος εἰ τύχοι, καὶ τοῦ μικροτέρου τῶν πρός τί πως i) καθεστώτων μεταξὺ P 678
γένοιτ' ἂν τὸ ἴσον· ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ πλείονος καὶ ἥττονος τὸ ἱκανόν, ὀξέος τε καὶ βαρέος τὸ σύμφωνον. ἀλλὰ γὰρ τῶν 269
τριῶν ὄντων γενῶν, τῶν τε καθ' ἑαυτὰ ὑφεστώτων καὶ τῶν κατ' ἐναντιότητα καὶ ἔτι τῶν πρός τι νοουμένων ὀφείλει κατ' ἀνάγκην καὶ τούτων αὐτῶν ἐπάνω τι γένος τετάχθαι καὶ πρῶτον ὑπάρχειν, διὰ τὸ καὶ πᾶν γένος προϋπάρχειν τῶν ὑπ' αὐτὸ τεταγμένων εἰδῶν. ἀναιρουμένου γοῦν αὐτοῦ πάντα τὰ εἴδη συναναιρεῖται· τοῦ δὲ εἴδους ἀναιρεθέντος οὐκέτ' ἀνασκευάζεται τὸ γένος ἤρτηται γὰρ ἐξ ἐκείνου τοῦτο, καὶ οὐκ ἀνάπαλιν. καὶ δὴ τῶν μὲν καθ' αὐτὰ νοουμένων γένος ὑπεστήσαντο Πυ- 270
θαγορικῶν παῖδες ὡς ἐπαναβεβηκὸς τὸ ἕν. καθὰ γὰρ τοῦτο καθ' αὐτό ἐστιν, οὕτω καὶ ἕκαστον τῶν κατὰ διαφορὰν ἕν τέ ἐστι καὶ καθ' ἑαυτὸ θεωρεῖται. τῶν δὲ κατ' ἐναντίωσιν ἔλεξαν ἄρ- 271
χειν γένους τάξιν ἐπέχον τὸ ἴσον καὶ τὸ ἄνισον· ἐν τούτοις γὰρ

et quies, tollitur motus. eadem est ratio in dolore quoque et indolentia, bonoque et malo, et communiter in iis quae habent naturam contrariam. 267. quae autem referuntur ad aliquid, hoc continent quod simul sunt et simul tolluntur. nihil enim est dexterum nisi sit etiam sinistrum, nihil autem duplum nisi prius ponatur dimidium, cuius est duplum. 268. praeterea in contrariis quidem ac repugnantibus nihil omnino cernitur medium, ut iam in morbo et sanitate, vita et morte, motu et quiete. nam inter sanum esse et aegrotare nihil intercedit et inter vivere et mori et inter moveri et quiescere. in iis autem quae quodammodo se habent relata ad aliquid, est medium. nam inter maius exempli causa et minus, quae quodammodo se habent relata ad aliquid, intercedit medium, nempe aequale: similiter etiam inter plus et minus est satis vel sufficiens, inter acutius autem et gravius est consonans. 269. caeterum cum sint tria genera nempe et quae per se sunt et quae ex oppositione et amplius ea quae referuntur ad aliquid, debet necessario etiam supra haec ipsa poni aliquod genus et esse primum, propterea quod omne genus sit ante species quae sunt sub ipso collocatae. nam si ipsum quidem tollatur, simul tolluntur omnes species; sublata autem specie non utique amovetur genus; nam ea dependet ex illo et non contra. 270. atque eorum quidem quae per se intelliguntur, veluti transcendens genus posuerunt unum Pythagorei. quomodo enim hoc per se est, ita etiam unumquodque eorum quae sunt ex differentia et unum est et per se consideratur. 271. eorum autem quae sunt ex oppositione dixerunt esse principium generis locum tenens, aequale et inaequale. in his enim consideratur

---

g) στάσεως] sic στάσιν pro quiete posuit sect. 81.

h) ὑπόκειται] ms Savil. προϋπόκειται.

i) τῶν πρός τί πως] ita recte ms Ciz. pro τῷ πρός τι πως.

ἡ πάντων τῶν ἐναντιουμένων θεωρεῖται φύσις, οἷον μονῆς μὲν ἐν ἰσότητι· οὐ γὰρ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧσσον· κινήσεως δὲ ἐν ἀνισότητι· ἐπιδέχεται γὰρ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧσσον [k]).
272 ὡσαύτως δὲ τὸ μὲν κατὰ φύσιν ἐν ἰσότητι· ἀκρότης γὰρ ἦν ἀνεπίτατος [l]). τὸ δὲ παρὰ φύσιν ἐν ἀνισότητι· ἐπεδέχετο γὰρ τὸ μᾶλλον καὶ ἧσσον. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ ὑγιείας [m]) καὶ νό-
273 σου εὐθύτητός τε καὶ στρεβλότητος. τὰ μέν τοι γε πρός τι ὑφέστηκε γένει τῇ τε ὑπεροχῇ καὶ τῇ ἐλλείψει. μέγα μὲν γὰρ καὶ μεῖζον πολύ τε καὶ πλεῖον ὑψηλόν τε καὶ ὑψηλότερον καθ' ὑπεροχὴν νοεῖται· μικρὸν δὲ καὶ μικρότερον ὀλίγον τε καὶ τα-
274 πεινότερον κατ' ἔλλειψιν. ἀλλ' ἐπεὶ τὰ καθ' αὑτὰ καὶ τὰ κατ' ἐναντίωσιν καὶ τὰ πρός τι, γένη ὄντα, εὕρηται ἄλλοις γένεσιν ὑποπιπτόμενα, καθάπερ τῷ τε ἑνὶ καὶ τῇ ἰσότητι καὶ ἀνισότητι, ὑπεροχῇ τε καὶ ἐλλείψει, σκοπῶμεν εἰ καὶ ταῦτα τὰ γένη
275 δύναται ἐπ' ἄλλα λαμβάνειν τὴν ἀναπομπήν. οὐκοῦν ἡ μὲν ἰσότης τῷ ἑνὶ ὑπάγεται· τὸ γὰρ ἓν πρώτως αὐτὸ ἑαυτῷ ἐστιν ἴσον. ἡ δὲ ἀνισότης ἐν ὑπεροχῇ τε καὶ ἐλλείψει βλέπεται· ἄνισα γάρ ἐστιν ὧν τὸ μὲν ὑπερέχει, τὸ δὲ ὑπερέχεται. ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ ἔλλειψις κατὰ τὸν τῆς ἀορίστου δυάδος λόγον τέτακται· ἐπειδήπερ ἡ πρώτη ὑπεροχὴ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐν δυσίν ἐστι, τῷ
276 τε ὑπερέχοντι καὶ τῷ ὑπερεχομένῳ. ἀνέκυψαν ἄρα ἀρχαὶ πάντων
P 679 κατὰ τὸ ἀνωτάτω ἥ τε πρώτη μονὰς καὶ ἡ ἀόριστος δυάς· ἐξ ὧν γίνεσθαί φασι τό τ' ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ἓν καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις πάλιν δυάδα. ἀπὸ μὲν τῆς πρώτης μονάδος τὸ ἕν, ἀπὸ δὲ τῆς μονάδος καὶ τῆς ἀορίστου δυάδος τὰ δύο· δὶς γὰρ τὸ ἓν δύο.

natura omnium quae repugnant et sunt contraria, ut quietis quidem in aequalitate; non enim suscipit maius et minus: motus autem in inaequalitate; suscipit enim maius et minus. 272. similiter id quod est secundum naturam in aequalitate; est enim intensionem non admittens extremitas. quod autem est praeter naturam, est in inaequalitate; suscipit enim maius et minus. eadem ratio est in sanitate et morbo et rectitudine et obliquitate. 273. quae autem referuntur ad aliquid pro genere habent exsuperantiam et defectum. nam magnum quidem et maius multumque et plus altumque et altius intelliguntur per exsuperantiam, parvum autem et minus paucum et paucius humileque et humilius per defectum. 274. sed quoniam quae per se sunt et quae sunt per oppositionem et quae referuntur ad aliquid, cum sint genera, inveniuntur esse subiecta aliis generibus, utpote uni, nec non aequalitati et inaequalitati, exsuperantiaeque ac defectui, consideremus an haec quoque genera possint reduci ad alia. 275. atque aequalitas quidem reducitur ad unum; nam unum quidem primo est sibi ipsi aequale: inaequalitas autem cernitur in exsuperantia et defectu; inaequalia enim sunt, quorum alterum quidem superat, alterum vero superatur. sed exsuperantia quoque et defectus locum invenit in ratione interminati binarii; quandoquidem prima exsuperantia et defectus est in duobus, nempe in exsuperanti et in exsuperato. 276. emerserunt ergo omnium in summo principia, nempe prima unitas et interminatus binarius, ex quibus fieri dicunt et unum quod est in numeris et rursus eum qui post haec est binarium. a prima quidem unitate unum, ab unitate autem et interminato binario duo; bis enim unum duo.

P 678 k) τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧσσον] posterius τό in editis exciderat, exstat in Ciz. et Savil.

l) ἀνεπίτατος] in Ciz. perperam ἀνεπίστατος, unde Herveti *instabilis extremitas*.

m) ὑγιείας] Ciz. ὑγείας.

καὶ μήπω ὑποκειμένου ἐν τοῖς ἀριθμοῖς τοῦ δύο, οὐδὲ τὸ δὶς ἦν ἐν τούτοις, ἀλλ' ἐλήφθη ἐκ τῆς ἀορίστου δυάδος· καὶ οὕτως ἐκ ταύτης τε καὶ τῆς μονάδος ἐγένετο ἡ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς δυάς.
κατὰ ταῦτα δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἀριθμοὶ ἐκ τούτων ἀπετελέσθησαν, 277
τοῦ μὲν ἑνὸς ἀεὶ περιπατοῦντος, τῆς δὲ ἀορίστου δυάδος δύο γεννώσης καὶ εἰς ἄπειρον πλῆθος τοὺς ἀριθμοὺς ἐκτεινούσης. ὅθεν φασὶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ταύταις τὸν μὲν τοῦ δρῶντος αἰτίου n) *λόγον ἐπέχειν* nn) *τὴν μονάδα, τὸν δὲ τῆς πασχούσης ὕλης τὴν δυάδα. καὶ ὃν τρόπον τοὺς ἐξ αὐτῶν ὑποστάντας ἀριθμοὺς ἀπετέλεσαν, οὕτω καὶ τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν*
τῷ κόσμῳ συνεστήσαντο. εὐθέως γὰρ τὸ σημεῖον κατὰ τὸν τῆς 278
μονάδος λόγον τετάχθαι· ὡς γὰρ ἡ μονὰς ἀδιαίρετόν τί ἐστιν, οὕτω καὶ τὸ σημεῖον, καὶ ὃν τρόπον ἡ μονὰς ἀρχή τίς ἐστιν ἐν ἀριθμοῖς, οὕτως καὶ τὸ σημεῖον ἀρχή τίς ἐστιν ἐν γραμμαῖς· ὥστε τὸ μὲν σημεῖον τὸν τῆς μονάδος εἶχε λόγον, ἡ δὲ γραμμὴ κατὰ τὴν τῆς δυάδος ἰδέαν ἐθεωρεῖτο· κατὰ μετάβασιν γὰρ καὶ
ἡ δυὰς καὶ ἡ γραμμὴ νοεῖται. καὶ ἄλλως· τὸ μεταξὺ δυοῖν σημείων 279
νοούμενον ἀπλατὲς μῆκός ἐστι γραμμή· τοίνυν ἔσται κατὰ τὴν δυάδα ἡ γραμμή, τὸ δὲ ἐπίπεδον κατὰ τὴν τριάδα o)*, ὃ μὴ μόνον μῆκος αὐτὸ θεωρεῖται καθ' ὃ ἦν ἡ δυάς, ἀλλὰ καὶ τρίτην*
προσείληφε διάστασιν, τὸ πλάτος. τιθεμένων δὲ τριῶν σημείων, 280
δυοῖν μὲν ἐξ ἐναντίου διαστήματος, τρίτου δὲ κατὰ μέσον τῆς ἐκ τῶν δυοῖν ἀποτελεσθείσης γραμμῆς, πάλιν ἐξ ἄλλου διαστήματος ἐπίπεδον τελεῖται. τὸ δὲ στερεὸν σχῆμα καὶ τὸ σῶμα,

et cum in numeris nondum positus esset binarius, ne bis quidem erat in iis, sed sumptus fuit ex interminato binario: et ita ex eo et unitate natus est binarius qui est in numeris 277. similiter autem reliqui quoque numeri ex his fuerunt effecti, uno quidem semper progrediente, interminato autem binario duo gignente et numeros in infinitam extendente multitudinem. dicunt itaque in his principiis unitatem tenere rationem causae agentis, binarium autem materiae patientis. et quomodo eos qui ex iis constant effecerunt numeros, ita etiam mundum construxerunt et quaecunque sunt in mundo. 278. iam enim punctum unitatis habere rationem. quomodo enim unitas est aliquid individuum, ita etiam punctus: et quomodo unitas principium in numeris est, ita punctus est aliquod principium in lineis. quo fit ut punctus habeat rationem unitatis, linea consideretur ex ratione binarii: per transitionem enim intelligitur et binarius et linea. 279. et alioqui, quae intelligitur inter puncta duo longitudo expers latitudinis, est linea: erit ergo ex binario linea; superficies autem ex ternario, cuius non solum ipsa consideratur longitudo, quatenus erat binarius, sed etiam tertiam insuper accepit distantiam, nempe latitudinem. 280. et tribus punctis positis, duobus quidem ex contrario intervallo, tertio autem in medio lineae quae perfecta est ex duobus, rursus ex alio intervallo efficitur superficies. solida autem figura et corpus, utpote pyramidale, locatur ex quaternario. tribus enim punctis,

---

n) *τὸν μὲν τοῦ δρῶντος αἰτίου*] itaque et Iamblichus in Theologumenis Arithmeticae p. 6 et 7 ex Pythagoricorum mente *μονάδα* confert cum deo, caussa rerum omnium, patrisque et matris vicem omnibus rebus praebente. ex eodem et Nicomacho multa alia afferri possunt, quibus ea quae de numeris hoc loco tradit Sextus et de dyade materiam patientem signante illustrantur. mox male edd. *τὴν δέ* pro *τὸν δέ* scil. *λόγον.* P 679

[nn) pro *ἐπέχειν* legendum fortasse *ὑπέχειν*]

o) *τὸ δ' ἐπίπεδον κατὰ τὴν τριάδα*] Anatolius de ternario: *εἰκών ἐστι ἐπιπέδου καὶ πρώτου ὑπόστασις ἐν τριγώνοις. est ternarius planae figurae primae symbolum, quae triangulo constat.*

καθάπερ τὸ πυραμοειδές, κατὰ τὴν τετράδα τάττεται. τοῖς γὰρ
τρισὶ σημείοις, ὡς προεῖπον, κειμένοις, ἐπιτεθέντος ἄλλου τινὸς
ἄνωθεν σημείου p), πυραμοειδὲς ἀποτελεῖ σχῆμα στερεοῦ σώματος.
ἔχει γὰρ ἤδη τὰς τρεῖς διαστάσεις, μῆκος πλάτος βάθος.
281 τινὲς δ' ἀπὸ ἑνὸς σημείου τὸ σῶμά φασι συνίστασθαι· τουτὶ
γὰρ τὸ σημεῖον ῥυὲν γραμμὴν ἀποτελεῖν, τὴν δὲ γραμμὴν ῥυεῖσαν
ἐπίπεδον ποιεῖν, τοῦτο δὲ εἰς βάθος κινηθὲν τὸ σῶμα γεννᾶν
282 τριχῇ διαστατόν. διαφέρει δὲ ἡ τοιαύτη τῶν Πυθαγορικῶν
στάσις τῆς τῶν προτέρων. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐκ δυοῖν ἀρχῶν, τῆς
P 620 τε μονάδος καὶ τῆς ἀορίστου δυάδος ἐποίουν τοὺς ἀριθμούς,
εἶτ' ἐκ τῶν ἀριθμῶν τὰ σημεῖα καὶ τὰς γραμμάς, τά τε ἐπίπεδα
σχήματα καὶ τὰ στερεά, οὗτοι δὲ ἀπὸ ἑνὸς σημείου τὰ
πάντα τεκμαίρονται. ἐξ αὐτοῦ μὲν γραμμὴ γίνεται, ἀπὸ γραμ-
283 μῆς δὲ ἐπιφάνεια, ἀπὸ δὲ ταύτης σῶμα. πλὴν οὕτω μὲν ἀποτελεῖται
τὰ στερεὰ σώματα, ἡγουμένων τῶν ἀριθμῶν, ἀφ' ὧν
λοιπὸν καὶ τὰ στερεὰ συνίσταται, γῆ τε καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ καὶ
πῦρ, καὶ καθόλου ὁ κόσμος, ὅν φασιν καθ' ἁρμονίαν q) διοικεῖσθαι,
πάλιν ἐχόμενοι τῶν ἀριθμῶν, ἐν οἷς οἱ λόγοι εἰσὶ τῶν
συστατικῶν τῆς τελείου ἁρμονίας συμφωνιῶν, τῆς τε διὰ τεσσάρων
καὶ τῆς διὰ πέντε καὶ τῆς διὰ πασῶν. ὧν ἡ μὲν ἐν ἐπι-
284 τρίτῳ ἔκειτο λόγῳ, ἡ δὲ ἐν ἡμιολίῳ, ἡ δὲ ἐν διπλασίονι. εἴρηται
δὲ περὶ τούτων ἀκριβέστερον κἀν τῇ περὶ κριτηρίου σκέψει r)
κἀν τοῖς περὶ ψυχῆς s). νῦν δὲ ὑποδειχθέντος ὅτι μεγάλην δύναμιν
ἀπονέμουσι τοῖς ἀριθμοῖς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Φυσικοὶ μετελ-

ut prius dixi, sitis, imposito aliquo superne, efficitur pyramidalis figura solidi corporis. iam enim habet tres dimensiones ac spatia, nempe longitudinem latitudinem profunditatem. 281. nonnulli autem dicunt ex uno puncto constare corpus; ab hoc enim puncto fluente effici lineam, ab linea autem fluente effici superficiem, eam autem motam ad profunditatem gignere corpus quod triplex habet spatium ac dimensionem. 282. differt autem haec secta Pythagoricorum ab opinione priorum. illi enim ex duobus principiis, nempe unitate et interminato binario efficiebant numeros, deinde ex numeris puncta et lineas figurasque planas et solidas, hi autem ex uno puncto fabricantur omnia. ex ipso enim (ut hi sentiunt) fit linea, ex linea superficies, ex ea autem corpus. 283. sic quidem sola efficiuntur corpora, praeeuntibus numeris, ex quibus de caetero quoque solida consistunt corpora, nempe terra aqua aër et ignis et ut semel dicam, mundus, quem dicunt administrari per concentum et harmoniam, rursus inhaerentes numeris, in quibus sunt rationes quae perfectam constituunt harmoniam, nempe diatessaron diapente et diapason, quarum prima sita est in ratione sesquitertia, secunda in sesquialtera, tertia in dupla 284. de his porro dictum est accuratius ubi disquisivimus de criterio veritatis, et in commentariis de anima. nunc autem cum ostensum sit quod numeris magnam vim tribuunt Physici ex Italia profecti, loco

p) *ἐπιτεθέντος ἄλλου τινὸς ἄνωθεν σημείου*] ut pyramis prodeat. confer Hieroclem p. 410 editionis Needhamianae. pro *ἀποτελεῖ* interpres legit *ἀποτελεῖται* commodius.

P 620 q) *καθ' ἁρμονίαν*] vide dicta ad 3 Pyrrhon. sect. 155 et contra Arithmet. sect. 6 et 1 contra Log. sect. 96, ubi etiam de ratione diatessaron, diapente et diapason.

r) *κἀν τῇ περὶ κριτηρίου σκέψει*] respicit laudatum libri prioris adversus Logicos locum.

s) *κἀν τοῖς περὶ ψυχῆς*] hi de anima commentarii, quos laudat etiam lib. adversus Musicos sect. 55, interciderunt.

θόντες, καὶ τὰς ἀκολούθους τῷ τόπῳ κομίζωμεν ἀπορίας. ὅταν 285
οὖν λέγωσι τῶν ἀριθμητῶν [t]) οἷον τῶν αἰσθητῶν καὶ ὑποπιπτόν-
των μηδὲν εἶναι ἕν, μετοχῇ δὲ τοῦ ἑνὸς [u]) τοῦ ὡσανεὶ πρώτου
καὶ στοιχείου ἕν τι καλεῖσθαι· εἰ οὖν τὸ δεικνύμενον καὶ τὸ μέ-
νον [x]) ζῷον ἓν εἴη, τὸ μὴ δεικνύμενον φυτὸν οὐκ ἔσται ἕν. οὐ
γὰρ δεῖ πολλὰ εἶναι, μετοχῇ δὲ τοῦ ἑνὸς ἕκαστον νοεῖσθαι ἕν,
οἷον ζῷον ξύλον φυτόν. εἰ γὰρ τὸ δεικνύμενον ζῷον ἕν ἐστι, τὸ 286
μὴ ὂν ζῷον, οἷον τὸ φυτόν, οὐκ ἔσται ἕν. καὶ εἰ τὸ φυτὸν ἕν
ἐστι, τὸ μὴ ὂν φυτόν, οἷον τὸ ζῷον, οὐκ ἔσται ἕν. ἀλλὰ λέγε-
ταί γε τὸ μὴ ὂν ζῷον ἕν, καθάπερ τὸ φυτὸν καὶ τὸ μὴ ὂν φυ-
τὸν πάλιν ἕν, ὡς τὸ ζῷον· οὐκ ἄρα ἕκαστον τῶν ἀριθμητῶν
ἕν ἐστι. τὸ δὲ οὗ ἕκαστον μετοχῇ νενόηται ἕν, ἐκεῖνο ἕν τέ ἐστι
καὶ πολλά· ἓν μὲν καθ' ἑαυτό, πολλὰ δὲ κατὰ περίληψιν. ὅπερ 287
πλῆθος πάλιν οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ἀριθμητοῖς δεικνύμενον. εἰ γὰρ
τὸ τῶν ζῴων πλῆθος ἔστιν, τὸ τῶν φυτῶν οὐκ ἔσται πλῆθος·
καὶ εἰ τὸ τούτων, ἀνάπαλιν οὐκ ἔσται τὸ τῶν ζῴων. λέγεται δέ
γε καὶ ἐπὶ φυτῶν καὶ ἐπὶ ζῴων καὶ ἐπ' ἄλλων ἱκανῶν πλῆθος.
οὐκ ἄρα τὸ ἐν τοῖς ἀριθμητοῖς δεικνύμενον πλῆθος τῷ ὄντι πλῆ-
θός ἐστιν, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ οὗ μετοχῇ νενόηται τοῦτο πλῆθος.
ὅταν δὴ τὰ τοιαῦτα λέγωσιν οἱ Πυθαγορικοὶ τῶν φιλοσόφων, 288
ὅμοιόν τι λέγουσι τῷ μηδένα τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων ἄνθρω- P 631
πον εἶναι, ἀλλὰ τὸν οὗ μετοχῇ ἕκαστος εἷς τε ἄνθρωπος νενόη-
ται, καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι καλοῦνται. νοεῖται γὰρ ὁ ἄνθρωπος
ζῷον λογικὸν θνητόν· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ Σωκράτης ἄνθρωπός

huic quoque consequentes afferamus dubitationes. 285. cum ergo numerabilium ut sensilium et offerentium sese nobis rerum nullam dicunt esse unum, vocari autem aliquid unum participatione unius, quod est primum et elementum; si ergo quod ostenditur cerniturque animal, sit unum, quae non ostenditur planta, non erit una. non enim oportet esse multa, sed unius participatione unumquodque intelligi unum, ut animal lignum plantam. 286. si enim quod ostenditur animal est unum, quod non est animal, ut planta, non erit unum; et si planta est una, quod non est planta, ut animal, non erit unum. sed dicitur quod non est animal, unum, ut planta, et quod non est planta rursus unum, ut animal: non est ergo numerabilium unumquodque unum. id autem cuius participatione unumquodque intelligitur unum, illud unum est et multa; unum quidem per se, multa autem per comprehensionem. 287. quae quidem multitudo rursus non ostenditur in numerabilibus. nam si est multitudo animalium, plantarum non erit multitudo, et contra si earum erit multitudo, non erit multitudo animalium. dicitur autem et de plantis et de animalibus et de plurimis aliis rebus multitudo. quae ergo in numerabilibus ostenditur multitudo, non est re vera multitudo, sed illa, cuius participatione multitudo haec intelligitur. 288. quando autem haec dicunt Pythagorici philosophi, perinde est ac si dicant ex singularibus hominibus nullum esse hominem, sed illum cuius participatione unusquisque et unus homo intelligitur, et multi vocantur homines. intelligitur enim homo animal rationis particeps mortale;

---

t) τῶν ἀριθμητῶν] hoc loco sequebatur in editis *μηδὲν εἶναι ἕν*, quod perperam repetitum ex commate quod sequitur.

u) *μετοχῇ δὲ τοῦ ἑνὸς*] supra sect. 261. confer 3 Pyrrhon. sect. 156 et contra Arithmeticos sect. 12.

x) *καὶ τὸ μένον*] puto legendum *θεωρούμενον*, idque in versione sum secutus.

289 ἔσται οὔτε Πλάτων οὐκ) ἄλλος τις τῶν ἐπὶ εἴδους. εἰ γὰρ Σω-*
κράτης, καθ' ὃ Σωκράτης ἐστίν, ἄνθρωπος καθέστηκεν, ὁ Πλά-
*των οὐκ ἔσται ἄνθρωπος, οὔτε**) Δίων ἢ Θέων· καὶ εἰ Πλά-*
των ἐστὶν ἄνθρωπος, ὁ Σωκράτης οὐκ ἔσται. λέγεται δέ γε καὶ
Σωκράτης ἄνθρωπος καὶ Πλάτων καὶ ἕκαστος τῶν ἄλλων· οὐκ
ἄρα τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων ἕκαστός ἐστιν ἄνθρωπος, οὐδὲ
μετοχῇ ἕκαστος αὐτῶν νενόηται ἄνθρωπος, ὅς οὐκ ἔστιν εἷς ἐξ
290 αὐτῶν. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ φυτοῦ καὶ πάντων τῶν λοι-
πῶν· ἄτοπον δέ γέ ἐστι μηδένα τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων λέ-
γειν ἄνθρωπον εἶναι, μηδὲ τῶν φυτῶν φυτόν· ἄτοπον ἄρα καὶ
τὸ ἕκαστον τῶν ἀριθμητῶν κατὰ τὸν ἴδιον λόγον μὴ λέγειν ἕν.
291 ἄλλως τε καὶ ἡ κομιζομένη κατὰ τοῦ γένους ἀπορία φθάνειν
ἔοικε καὶ ἐπὶ τὴν τοιαύτην τῶν Πυθαγορικῶν δόξαν. ὡς γὰρ ὁ
γενικὸς ἄνθρωπος[y]*) οὔτε μετὰ τῶν ἐπὶ εἴδους ἀνθρώπων θεω-*
ρεῖται, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἔσται εἰδικὸς[z]*) οὔτε κατ' ἰδίαν ὑφέστη-*
κεν, ἐπεὶ οὐ γενήσονται οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι μετοχῇ αὐτοῦ
292 ἄνθρωποι, οὔτ' ἐν αὐτοῖς τούτοις περιέχεται· ἀδιανόητον γὰρ
τοῦτον μετοχῇ ἀπείρους εἶναι, καὶ τοῦτο μὲν τεθνηκόσι τοῦτο
δὲ ζῶσι περιέχεσθαι. ὡς οὖν οὗτος ὁ λόγος ἄπορος, οὕτω καὶ ὁ
περὶ τοῦ ἑνὸς τούτου μᾶλλόν ἐστιν ἀπορώτερος, τῷ μήτε σὺν
τοῖς κατὰ μέρος ἀριθμοῖς αὐτὸ θεωρεῖσθαι, μήτε κατὰ παντὸς
αὐτὸ δύνασθαι τετάχθαι, μήτε μετοχὴν αὐτοῦ τοῖς ἀπείροις
293 ὑπάρχειν. ἥ γε μὴν τοῦ ἑνὸς ἰδέα, ἧς κατὰ μετοχὴν ἕκαστον
νοεῖται ἕν, ἤτοι μία ἐστὶν ἰδέα τοῦ ἑνὸς[a]*) ἢ πλείους ἰδέαι τοῦ*

et propterea neque Socrates est homo neque Plato neque aliquis alius in specie. 289. si enim Socrates, quatenus est Socrates, est homo, Plato non erit homo neque Dion aut Theon; et si Plato est homo, non erit homo Socrates. dicitur autem et Socrates homo et Plato et unusquisque ex aliis; non igitur ex singularibus hominibus unusquisque est homo, neque huius participatione unusquisque intelligitur homo, qui non est unus ex ipsis. 290. eadem est ratio et in planta et in caeteris omnibus. absurdum est autem dicere nullum ex singularibus hominibus esse hominem neque ex plantis plantam: absurdum est ergo et unumquodque ex numerabilibus propria ratione non dicere esse unum. 291. et alioqui quae etiam adversus genus affertur dubitatio, videtur pertingere etiam usque ad hanc opinionem Pythagoreorum. quomodo enim homo in genere neque consideratur cum hominibus in specie, nam ipse quoque ita futurus esset specialis, neque singillatim consistit, quoniam ita singulares non fient homines eius participatione, neque in iis ipsis continetur. 292. cogitatione enim concipi non potest homines esse infinitos eius participatione, et partim quidem mortuis partim vivis eundem contineri. quomodo ergo haec oratio est dubia, illa de uno dubia magis erit, eo quod nec cum singularibus numeris id consideretur, neque pro universali possit poni, neque participatio eius insit infinitis. 293. unius quidem certe idea, cuius per participationem unumquodque intelligitur esse unum, aut una est unius

---

[*) οὐκ] οὔτ'?]
[**) οὔτε] οὐδὲ?]
y) ὁ γενικὸς ἄνθρωπος] sect. 17 eiusdem adversus Arithmeticos libri.
z) εἰδικός] ms Ciz. ἰδικός.
a) ἤτοι μία ἐστὶν ἰδέα τοῦ ἑνὸς] confer sect. 18 libri contra Arithmet. et 3 Pyrrhon. sect. 158 sq. post illa verba sequebatur in editis: ἧς κατὰ μετοχὴν ἕκαστον νοεῖται ἕν, ἤτοι μία ἐστὶν ἰδέα τοῦ ἑνός. quae male e praecedentibus repetita rectius in ms Ciz. et Herveti codice exsulant, itaque et a me sunt omissa.

ἑνός. καὶ εἰ μὲν μία, ἤτοι ὅλης μετέχει ἕκαστον τῶν ἀριθμητῶν
ἢ μέρους τινὸς αὐτῆς· καὶ εἰ μὲν ὅλης μετέσχηκεν, οὐκ ἔστι
μία. εἰ γὰρ ὅλην ἔχει τὴν τοῦ ἑνὸς ἰδέαν λόγου χάριν τὸ ἄλφα,
ἐξ ἀνάγκης τὸ βῆτα, μὴ ἔχον οὗ μετασχῇ, οὐκ ἔσται ἕν· ὅπερ
ἄτοπον. εἰ δὲ πολυμερής ἐστιν ἡ τοῦ ἑνὸς ἰδέα, καὶ ἕκαστον 294
τῶν ἀριθμητῶν ἑκάστου μέρους αὐτῆς μετείληφε, πρῶτον μὲν
ἕκαστον τῶν ὄντων οὐ τῆς τοῦ ἑνὸς ἰδέας ἔσται μετειληφός,
ἀλλὰ μέρους αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο οὐκέτι γενήσεται ἕν. ὡς γὰρ
τὸ μέρος ἀνθρώπου οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος καὶ τὸ μέρος τῆς λέ- P 682
ξεως οὐκ ἔστι λέξις, οὕτω τὸ μέρος τῆς τοῦ ἑνὸς ἰδέας οὐκ ἔσται
ἡ τοῦ ἑνὸς ἰδέα, ἵνα καὶ τὸ μετεσχηκὸς αὐτῆς γένηται ἕν. εἶτα 295
ἡ τοῦ ἑνὸς ἰδέα οὐκέτι γίνεται ἑνὸς ἰδέα, οὐδὲ μία, ἀλλὰ πλεί-
ους. τὸ γὰρ ἕν, ᾗ ἕν ἐστιν, ἀδιαίρετον καθέστηκε, καὶ ἡ μονάς,
ᾗ μονάς ἐστιν, οὐ διχάζεται, ἢ εἴπερ εἰς πολλὰ διαιρεῖται [b]),
ἀθροισμὸς πλειόνων μονάδων γενήσεται καὶ οὐκ ἔστι μονάς. εἰ 296
δὲ πλείους εἶεν ἰδέαι τοῦ ἑνός, ὡς ἕκαστον τῶν ἀριθμητῶν ἰδίας
τινὸς μετέχειν ἰδέας καθ' ἣν ἓν νοεῖται, ἤτοι ἡ τοῦ Α ἰδέα καὶ
ἡ τοῦ Β μετέχουσιν ἑνός τινος ἰδέας, καθ' ἣν ἑκάτερον αὐτῶν
προσαγορεύεται ἕν, ἢ οὐ μετέχουσι. καὶ εἰ μὲν οὐ μετέχουσιν, 297
ὃν τρόπον αὗται δύνανται τῆς τοῦ ἑνὸς ἐπικατηγορίας ἀξιοῦσθαι,
μὴ μετέχουσαί τινος ἐπαναβεβηκυίας τοῦ ἑνὸς ἰδέας, οὕτω δύνα-
ται καὶ πᾶν τὸ ὁπωσοῦν λεγόμενον ἓν μὴ κατὰ μετοχὴν τῆς τοῦ
ἑνὸς ἰδέας προσαγορεύεσθαι ἕν. εἰ δὲ μετέχουσιν, ἡ ἀρχῆθεν 298
μένει ἀπορία. πῶς γὰρ αἱ δύο ἰδέαι τῆς μιᾶς μετέχουσιν ἰδέας [c]),
ὅλης ἑκατέρα ἢ μέρους αὐτῆς; ὁπότερον γὰρ ἂν [cc]) λέγοιεν, ἐπα-
χθήσονται αἱ μικρῷ πρόσθεν ἀποδοθεῖσαι πρὸς ἡμῶν ἀπορίαι.

idea, aut plures ideae unius. et si una quidem, aut totius est particeps unumquodque ex numerabilibus aut alicuius eius partis; et si totius quidem est particeps, non est una. si enim totam unius ideam habet, exempli causa A, necessario B non habens cuius sit particeps, non erit unum; quod est absurdum. 294. si autem multarum partium est unius idea, et unumquodque ex numerabilibus est particeps uniuscuiusque eius partis: primum quidem unaquaeque res non erit particeps ideae unius, sed partis eius et ideo non erit utique una. quomodo enim pars hominis non est homo et pars dictionis non est dictio, ita pars ideae unius non erit unius idea, ut quod eius fuerit particeps sit unum. 295. deinde unius idea non erit amplius idea unius, neque una, sed plures. unum enim quatenus est unum est individuum et unitas quatenus est unitas non dividitur; aut si in plura dividitur, fiet congeries multarum unitatum, et non est unitas. 296. si autem unius plures sunt ideae, adeo ut unumquodque ex numerabilibus sit particeps alicuius propriae ideae, ex qua unum intelligitur, aut idea A et idea B sunt participes alicuius unius ideae, ex qua utrumvis eorum appellatur, aut non sunt participes. 297. et si non sunt quidem participes, quemadmodum eae possunt censeri dignae appellatione unius, licet non sint participes transcendentis ideae unius, ita etiam potest quidquid quomodocumque dicitur unum non appellari ex participatione ideae unius. 298. si autem sunt participes, manet quae ab initio fuit dubitatio. quomodo enim sunt duae ideae participes unius ideae, num utraque totius an partis eius? utrumvis enim dixerint, redibunt quae a nobis paulo

b) διαιρεῖται] ms Ciz. διαίρεται. P 682

c) ἀπορία. πῶς γὰρ αἱ δύο ἰδέαι τῆς μιᾶς μετέχουσιν ἰδέας] ms Savil. ἀπορία πῶς αἱ δύο ἰδέαι τῆς μετέχουσιν ἰδέας male.

[cc) legebatur ἐὰν]

299 σὺν τούτοις ἐπεὶ πᾶν τὸ λαμβανόμενον ἀνθρώπῳ ἤτοι αἰσθήσει λαμβάνεται καὶ κατὰ ψιλὴν ἐγκύρησιν ἢ διανοίᾳ, πάντως καὶ ὁ ἀθροισμὸς εἴπερ ἀνθρώπῳ ληπτός ἐστιν, ἤτοι αἰσθήσει ἢ δια-
300 νοίᾳ καταληφθήσεται. ἀλλὰ αἰσθήσει μὲν καὶ ἁπλῇ ἐμφάσει οὐκ ἂν ληφθείη· πλανᾷ γὰρ ἐνίους ἡ τῶν ἀριθμητῶν ὑπόστασις· ἐπείπερ βλέποντες ταῦτα λευκὰ ἢ μέλανα[d]) ἢ κοινῶς αἰσθητά, ὑπονοοῦσιν ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς αἰσθητόν τί ἐστι καὶ φαινόμενον πρᾶγμα, μὴ ἐχούσης οὕτω τῆς ἀληθείας. τὸ μὲν γὰρ λευκὸν καὶ μέλαν καί, εἰ οὕτω τύχοι, τὸ φυτὸν καὶ ὁ λίθος καὶ τὸ ξύλον καὶ τῶν ἀριθμητῶν ἕκαστον φαίνεται καὶ αἰσθήσει ληπτόν ἐστιν, ὁ δ᾽ ἀριθμὸς ὡς ἀριθμὸς οὐκ ἔστιν ἡμῖν αἰσθητὸς οὐδὲ
301 φαίνεται. σκοπῶμεν δὲ τὸν τρόπον τοῦτον· τὰ αἰσθητὰ ὡς αἰσθητὰ ἀδιδάκτως ἡμῖν λαμβάνεται· οὐθεὶς γὰρ τὸ λευκὸν ἢ τὸ μέλαν ὁρᾶν διδάσκεται, οὐδὲ τραχέος ἢ λείου ἀντιλαμβάνεσθαι· ὁ δὲ ἀριθμὸς ὡς ἀριθμὸς οὐκ ἀδιδάκτως ἡμῖν λαμβάνεται· ὅτι γὰρ τὰ δὶς δύο τέσσαρά ἐστιν καὶ τὰ τρὶς δύο ἕξ ἐστι καὶ τὰ δεκάκις δέκα ἑκατὸν ἐκ μαθήσεως ἔγνωμεν· οὐκ ἄρα αἰσθητόν
302 τί ἐστιν ὁ ἀριθμός. εἰ δὲ μνήμῃ κατ᾽ ἐπισύνθεσιν τινῶν ἔγνω-
P 683 σται, ἀπορήσει τις τῶν αἰσθητῶν ἀποστάς, καθὼς καὶ ὁ Πλάτων[e]) ἠπόρει ἐν τῷ περὶ ψυχῆς, πῶς τὰ δύο κατ᾽ ἰδίαν μένοντα
303 οὐ νοεῖται δύο, συνελθόντα δὲ εἰς ταὐτό, γίνεταί δύο. εἰ γὰρ τοιαῦτά ἐστι μετὰ τὴν σύνοδον, ὁποῖα ἦν πρὸ τῆς συνόδου[f]), ἦν δ᾽ ἑκάτερον αὐτῶν πρὸ τῆς συνόδου ἕν, ἔσται καὶ μετὰ τὴν σύνοδον ἑκάτερον ἕν. ἐπεὶ ἂν δῶμεν προσγίνεσθαί τι αὐτοῖς πε-

ante allatae sunt dubitationes. 299. accedit ad haec quod quoniam quidquid ab homine comprehenditur, aut sensu comprehenditur et solo occursu aut mente ac cogitatione, omnino congeries quoque, si potest ab homine comprehendi, aut sensu comprehendetur aut mente seu cogitatione. 300. sed sensu quidem et simplici praesentatione comprehendi non potuerit; nonnullos enim decipit substantia numerabilium. nam ea videntes alba aut nigra aut communiter sensilia, existimant numerum etiam esse rem aliquam sensilem et apparentem, cum rei non ita habeat veritas. nam album quidem et nigrum et exempli gratia planta lapis et lignum et unumquodque ex numerabilibus apparet et sensu potest comprehendi, numerus autem ut numerus non est nobis sensilis nec apparet. 301. consideremus autem hoc modo: sensilia ut sensilia a nobis apprehenduntur etiam absque doctore; nemo enim docetur videre album aut nigrum neque asperum aut laeve apprehendere. numerus autem ut numerus non sine doctore a nobis apprehenditur; quod enim bis duo sint quattuor et ter duo sint sex et decies decem centum, discendo cognovimus. non est ergo numerus aliquid sensile. 302. an autem cognitus sit memoria per additionem et compositionem aliquorum, dubitabit quispiam recedens a sensilibus, ut Plato quoque dubitavit in libro de anima, quemadmodum duo seorsum manentia duo non intelliguntur, si simul autem coierint, fiunt duo. 303. nam si post coitum sunt eiusmodi cuiusmodi erant ante coitum, erat autem utrumque eorum unum ante coitum, erit etiam post coitum utrumque unum. nam si de-

---

d) λευκὰ ἢ μέλανα] in editis sequebatur ἢ κοινὰ ἢ κοινῶς αἰσθητά. sed illud ἢ κοινὰ mss codices non agnoscunt, et nullum commodum fundunt sensum et ex proxime sequentibus temere videntur repetita esse.

P 683 e) καθὼς καὶ ὁ Πλάτων] in Phaedone p. 393 verbis quae adducit noster infra sect. 306 et ad quae alludit lib. contra Arithmeticos sect. 21 et lib. 2. contra Log. sect. 81.

f) πρὶν τῆς συνόδου] ms Ciz. πρὸ τῆς συνόδου. [quod reposuimus]

*ρισσότερον μετὰ τὴν σύνοδον παρ' ὃ ἦν, οἷον τὴν δυάδα, ἔσται
ἡ τῶν δυοῖν συνέλευσις τετράς. εἰ γὰρ τῷ συνελθόντι ἑνὶ καὶ* 304
ἑνὶ πλεῖόν τι προσγίνεται ἡ δυάς g), *ἐπεὶ ἐν ταύτῃ μονὰς καὶ
μονὰς νοεῖται, κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς καὶ ἑνὸς συνέλευσιν τετρὰς
γενήσεται, δυοῖν μὲν νοουμένων τῶν συνιόντων, διττῆς δὲ κατὰ
τὴν φύσιν οὔσης τῆς προσγενομένης αὐτοῖς δυάδος* h). *καὶ πάλιν,
εἰ τοῖς κατὰ σύνοδον ποιοῦσι τὴν δεκάδα πλεῖόν τι προσγίνεται
ἡ δεκάς, ἐπεὶ ἐν τῇ δεκάδι νοεῖται τὰ ἐννέα καὶ τὰ ὀκτὼ καὶ τὰ
ἑπτὰ καὶ καθ' ὑπόβασιν οἱ λοιποὶ ἀριθμοί, ἀπειράκις ἀπείρων
ἔσται πλῆθος τὰ δέκα, ὡς ἀνώτερον δεδείχαμεν* i). *ὁ δὲ Πλάτων* 305
*καὶ ἄλλως ἐπιχειρεῖν βούλεται. εἴπερ γὰρ τὸ ἕν, φησίν, ὅτε
διαιρεῖται καὶ χωρίζεται, δύο νοεῖται, πάντως καὶ ἡ ἑκατέρου
τῶν ἀνὰ ἓν εἰς ταὐτὸ σύνοδος οὐ νοηθήσεται δύο· ἐναντίον γάρ
ἐστι τῷ πρώτῳ αἰτίῳ τὸ δεύτερον αἴτιον. καὶ εἰ τὰ ἐκ τοῦ αὐ-
τοῦ χωριζόμενα δύο ἐστί, τὰ εἰς ταὐτὸ συναγόμενα καὶ ἀλλήλοις
παρατεθειμένα οὐκ ἂν εἴη δύο. ἔχει δὲ καὶ τὸ ῥητὸν παρ' αὐτῷ* k)
τὸν τρόπον τοῦτον· "θαυμάζω γὰρ εἰ, ὅτε μὲν ἑκάτερον αὐτῶν 306
ἦν χωρὶς ἀλλήλων kk), *ἓν ἦν ἑκάτερον καὶ οὐκ ἤστην τότε δύο·
πλησιάσαντα δ' ἀλλήλοις, αὕτη ἄρα αὐτῶν αἰτία ἐγένετο δυοῖν
γενέσθαι* l), *σύνοδος τοῦ πλησίον ἀλλήλων τεθῆναι. οὐδέ γε ὡς*

derimus eis aliquid amplius accedere praeter id quod erant, nempe binarium, erit congressus duorum quaternio. 304. si enim uni quod coiit et uni amplius accedit binarius, quoniam in eo unitas et unitas intelligitur in congressu unius et unius, fiet quaternio, cum duo quidem intelligantur quae coëunt, duplex autem sit secundum naturam qui eis accessit binarius. et rursus, si iis qui per coitum efficiunt denarium, aliquid amplius accedit denarius, quandoquidem in denario intelliguntur novem et octo et septem et reliqui inferiores numeri, infinite infinitorum multitudo erunt decem, ut superius ostendimus. 305. Plato autem vult etiam aliter argumentari. si enim unum, inquit, quando dividitur et separatur, fit duo, omnino etiam utriusque singulatim in unum congressus non intelligetur duo: primae enim causae contraria est secunda causa. et, si quae ab eodem separantur, duo sunt, quae simul colliguntur et inter se sunt addita, non sunt duo. est autem apud eum hic verborum contextus: 306. "miror enim si, quando utrumque eorum erat inter se separatum, utrumque erat unum, et tunc non erant duo; sed cum inter se appropinquarent, haec ergo fuit causa ut duo fierent, coitus ut inter se proxime ponerentur. neque vero si quis unum disciderit, potest adhuc mihi per-

---

g) *πλεῖόν τι προσγίνεται ἡ δυάς*] in Ciz. *τί* deest.

h) *τῆς προσγενομένης αὐτοῖς δυάδος*] ita idem codex pro *προσγινομένης αὐτῆς*. respicit autem *αὐτοῖς* ad *δύο* quae praecesserant *τὰ συνιόντα*.

i) *ὡς ἀνώτερον δεδείχαμεν*] libro priore contra Physicos sect. 306.

k) *τὸ ῥητὸν παρ' αὐτῷ*] verba ex Platonis, ut dixi, Phaedone p. 393 [p. 97 A]. ad hunc locum respexit Theopemptus Comicus Platonem perstringens apud Laërtium 3 26:

– – ἓν γάρ ἐστιν οὐδὲ ἕν,
τὰ δὲ δύο μόλις ἕν ἐστιν ὥς φησιν Πλάτων.

[kk) *χωρὶς ἀλλήλων ἦν, ἓν ἄρ' ἑκ. ἦν* Plato, deinde idem *ἐπεὶ δ' ἐπλησίασαν ἀλλήλοις.*]

l) *αὐτῶν αἰτία ἐγένετο δυοῖν γενέσθαι*] in codicibus Platonis hodie legitur: *αὐτοῖς αἰτία ἐγένετο δύο γενέσθαι*, quod minus est Atticum. sed ex iisdem codicibus rescripsi et *οὐδέ γε ὡς* pro *οὔτε γενέσεως ὡς*, et denique *σχίσις* pro *σύγχισις*, quod manifesto mendo editio Sexti praeferebat. ibid. est *ἡ ξύνοδος* attice pro *σύνοδος*. [deinde *ὡς αὕτη αὖ αἰτία* Plato; idem postea *γίγνεται* pro *γέγονεν*. deinde ex eodem rescri-

ἐὰν τις ἓν διασχίσῃ, δύναμαι ἔτι πεισθῆναι ὅτι ὡσαύτως αἰτία γέγονεν ἡ σχίσις τοῦ δύο γεγονέναι· ἐναντία γὰρ γέγονεν ἢ τότε αἰτία τοῦ δύο γίγνεσθαι· τότε μὲν ὅτι συνήγετο πλησίον ἀλλήλων καὶ προσετίθετο ἕτερον ἑτέρῳ, νῦν δ᾽ ὅτι ἀπάγεται καὶ χωρίζεται ἕτερον ἀφ᾽ ἑτέρου". ῥητῶς γὰρ διὰ τούτων φησὶν ὡς,
307 εἴπερ ἡ ψιλὴ σύνοδος τοῦ ἑνὸς καὶ ἑνὸς καὶ ἡ αὐτῶν μόνον[m]) παράθεσις αἴτιόν ἐστι τοῦ δύο γενέσθαι τὰ πρότερον μὴ ὄντα δύο, πῶς ἔτι πεισθῆναι δύναμαι ὅτι τὸ ἕν, ὅτε χωρίζεται καὶ
P 684 διασπᾶται, δύο γίνεται; ἐναντία γὰρ τῇ συνόδῳ ἡ σχίσις ἐστὶ
308 καὶ ὁ χωρισμός. τοιοῦτος μὲν καὶ ὁ Πλάτων. ἔνεστι δὲ καὶ ὧδε συνερωτᾶν· εἰ ἔστι τι ἀριθμός, ὅτε παρατίθεταί τι ἑτέρῳ, οἷον τῇ μονάδι ἡ μονάς, τότε ἢ προσγίνεταί τι ταῖς συνελθούσαις μονάσιν ἢ ἀπογίνεται τῶν συνελθουσῶν, ἢ οὔτε προσγίνεταί τι αὐταῖς οὔτε ἀπογίνεται. ἀλλ᾽ εἰ μήτε προσγίνεταί τι αὐταῖς μήτε ἀπογίνεται αὐτῶν, οὐκ ἔσται δυὰς κατὰ τὴν παράθεσιν τῆς ἑτέ-
309 ρας τῇ ἑτέρᾳ, ὡς οὐδὲ πρὶν*) τῆς συνόδου ἐτύγχανεν. εἰ δὲ ἀπογίνεταί τι κατὰ τὴν παράθεσιν αὐτῶν, ἐλάσσωσις[n]) ἔσται τῆς μιᾶς μονάδος καὶ οὐκέτι δυὰς γενήσεται. εἰ δὲ προσγίνεταί τι αὐταῖς, οἷον ἡ δυάς, τὰ ὀφείλοντα δύο εἶναι τέσσαρα γενήσονται[o])· δυὰς γὰρ ἡ ἐπιγενομένη μονὰς ἦν καὶ μονάς. προσελθοῦσα οὖν μονάδι καὶ μονάδι ταῖς συνερχομέναις, τὸν τέσσαρα ποιήσει ἀριθμόν, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. τοίνυν οὐκ ἔστι τι ἀριθμός.

Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

310 Ἡ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ζήτησις συνίσταται τοῖς Σκε-

suaderi, quod similiter scissio causa fuerit ut duo fierent. contraria enim est quae tunc erat causa ut duo fierent: tunc quidem, quoniam prope inter se coniungebantur et alterum alteri addebatur, nunc autem quoniam alterum ab altero abducitur et separatur". 307. per haec aperte dicit, quod si solus coitus unius et unius et illorum solum additio est causa ut fiant duo, cum prius duo non essent, quomodo possum adhuc mihi persuadere, quod unum quando separatur et distrahitur, fit duo? coitui enim contraria est scissio et separatio. 308. atque sic quidem Plato. sic quoque licet interrogare: si numerus est aliquid, quando alteri additur aliquid, ut unitati unitas, tunc aut unitatibus quae coierunt accedit aliquid, aut ab iis quae coierunt abscedit aliquid, aut ab eis neque abscedit aliquid nec eis accedit. sed si eis neque accedit aliquid neque ab eis abscedit, non erit binarius per alterius alteri additionem, ut neque erat ante coitum. 309. sin autem abscedit aliquid per earum additionem, erit diminutio unius unitatis et non erit amplius binarius. sin autem eis accedit aliquid, utpote binarius, quae debent duo esse, fient quattuor. binarius enim qui accessit erat unitas et unitas. cum ergo accesserit unitati et unitati quae coibant, efficiet numerum quattuor, quod quidem est absurdum. non est ergo aliquid numerus.

V. De ortu et interitu.

310. Circa ortum et interitum quaestio inter Scepticos ac Physicos in-

---

psimus ex Heindorfii coniectura ἢ τότε pro ἡ τότε, et γίγνεσθαι pro γενέσθαι. deinde τότε μὲν γὰρ Plato.

m) καὶ ἡ αὐτῶν μόνον] ita leg. pro αὐτὸ μόνον.

[*) πρὸ?]

P 684 n) ἐλάσσωσις] ita recte ms Ciz. pro ἐλασσώσης.

o) τέσσαρα γενήσονται] eodem argumento usus est sect. 303, 304.

πτικοῖς πρὸς τοὺς Φυσικοὺς σχεδόν τι περὶ τῶν ὅλων. εἴ γε τῶν σκεψαμένων περὶ τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως οἱ μὲν ἐξ ἑνὸς [p]) ἐγέννησαν τὰ πάντα, οἱ δ' ἐκ πλειόνων. καὶ τῶν ἐξ ἑνὸς οἱ μὲν ἐξ ἀποίου, οἱ δὲ ἐκ ποιοῦ. καὶ τῶν ἐκ ποιοῦ, οἱ μὲν ἐξ ἀέρος, οἱ δ' ἐξ ὕδατος, οἱ δὲ ἐκ πυρός, ἄλλοι ἐκ γῆς· καὶ τῶν ἐκ 311
πλειόνων οἱ μὲν ἀριθμητῶν, οἱ δὲ ἐξ ἀπείρων. καὶ τῶν ἐξ ἀριθμητῶν οἱ μὲν ἐκ δύο, οἱ δ' ἐκ τεσσάρων, οἱ δ' ἐκ πέντε, οἱ δ' ἐξ ἕξ· καὶ τῶν ἐξ ἀπείρων, οἱ μὲν ἐξ ὁμοίων τοῖς γεννωμένοις, οἱ δὲ ἐξ ἀνομοίων· καὶ τούτων οἱ μὲν ἐξ ἀπαθῶν, οἱ δ' ἐκ παθητῶν. ἐξ ἀποίου μὲν οὖν καὶ ἑνὸς σώματος τὴν τῶν ὅλων 312
ὑπεστήσαντο γένεσιν οἱ Στωϊκοί. ἀρχὴ γὰρ τῶν ὄντων κατ' αὐτούς ἐστιν ἡ ἄποιος ὕλη [q]) καὶ δι' ὅλων τρεπτή. μεταβαλλούσης τε ταύτης γίνεται τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, πῦρ καὶ ἀήρ, ὕδωρ καὶ γῆ. ἐξ ἑνὸς δὲ καὶ ποιοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάντα θέλουσιν οἵ τε 313
περὶ τὸν Ἵππασον καὶ Ἀναξίμανδρον καὶ Θαλῆν· ὧν Ἵππασος μὲν καὶ κατά τινας Ἡράκλειτος [r]) ὁ Ἐφέσιος ἐκ πυρὸς ἀπέλιπον τὴν γένεσιν· Ἀναξίμανδρος δὲ ἐξ ἀέρος, Θαλῆς δὲ ἐξ ὕδατος, P 685
Ξενοφάνης δὲ κατ' ἐνίους ἐκ γῆς [s])

tercedens est propemodum de universo. siquidem ex iis qui considerarunt de constitutione universitatis, alii ex uno generarunt omnia alii autem ex pluribus. et ex iis qui ex uno, alii quidem ex nulla qualitate praedito, alii vero ex aliqua praedito qualitate. 311. et ex iis qui ex aliqua qualitate praedito, alii ex aëre, alii ex aqua, alii ex igne, alii e terra. et qui ex pluribus, eorum ex numerabilibus alii, alii ex infinitis. et qui ex numerabilibus alii quidem ex duobus, alii ex quattuor, alii ex quinque, alii autem ex sex: et qui ex infinitis, alii quidem ex similibus eorum quae generantur, alii autem ex dissimilibus; et in his alii ex impatibilibus, alii ex patibilibus. 312. atque ex nulla quidem qualitate praedito et uno corpore universitatis ortum constituerunt Stoici. rerum enim ex eorum sententia principium est materia expers qualitatis et omni ex parte mutabilis. eaque mutata fiunt quattuor elementa, ignis et aër et aqua et terra. 313. ex uno autem eoque qualitate praedito orta volunt esse omnia Hippasus et Anaximander et Thales; ex quibus Hippasus quidem, et ut nonnulli volunt, Heraclitus Ephesius, ex igne rerum ortum admiserunt, Anaximander ex aëre, Thales ex aqua, Xenophanes vero, ut nonnulli volunt, ex terra:

---

p) *οἱ μὲν ἐξ ἑνὸς*] varias de rerum principiis sententias iam exsecutus est noster 3 Pyrrhoniar. sect. 30 et 1 adversus Phys. sect. 379 sq., ubi dicta, si placet, vide. sed hoc loco illas paullo accuratius distinguit nonnullaque addit alibi dictis, ut conferenti facile patebit. simili distinctione usus varias de ortu rerum sententias philosophorum persequitur Chalcidius p. 371 sq.

q) *ἡ ἄποιος ὕλη*] materia prima ipsa *ἄμορφος* et informis, at omnes formas apta recipere, ex qua formantur primo *στοιχεῖα*, deinde alia corpora. vide Laërtium 7 134, 137, Plutarchum lib. 1 de placitis c. 3 et Stobaeum Eclog. Phys. p. 29, qui non Aristotelem modo sed Platonem quoque idem sensisse annotat. confer Lipsii Physiologiam Stoicam lib. 1 diss. 4 et lib. 2 diss. 2.

r) *Ἵππασος μὲν καὶ κατά τινας Ἡράκλειτος*] alii enim primum principium ex Heracliti mente appellant non ignem sed aërem. vide quae ad 1 contra Phys. sect. 360. de Hippaso Anaximandro et Thalete dixi ad 3 Pyrrhon. sect. 30.

s) *Ξενοφάνης ἐκ γῆς*] in scholiis minoribus ad Iliad. η' 99 post allatum P 685
versum Xenophanis quem laudat etiam noster infra sect. 314 *πάντες γὰρ γαίης τε καὶ ὕδατος ἐκγενόμεσθα*, sequitur: *ἐκ γῆς γὰρ πάντα γίνεται*

*) ἐκ γαίης γὰρ πάντα καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ.

314 ἐκ πλειόνων δὲ καὶ ἀριθμητῶν δυοῖν μέν, γῆς τε καὶ ὕδατος, ὁ ποιητὴς Ὅμηρος ὁτὲ μὲν λέγων

Ὠκεανόν τε t) θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν.

ὁτὲ δέ,

ἀλλ' ὑμεῖς μὲν u) πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

συμφέρεσθαι δ' αὐτῷ δοκεῖ κατ' ἐνίους καὶ ὁ Κολοφώνιος Ξενοφάνης· φησὶ γὰρ

πάντες γὰρ x) γαίης τε καὶ ὕδατος ἐκγενόμεσθα.

315 ἐκ γῆς δὲ καὶ αἰθέρος Εὐριπίδης y), ὡς πάρεστιν ἐκδέξασθαι ἐκ

omnia de terra, atque in terram cuncta revertunt.

314. ex pluribus autem et numerabilibus, ex duobus quidem, nempe terra et aqua, poeta Homerus aliquando quidem dicens:

Oceanumque deum patrem, Tethym quoque matrem.

aliquando vero

vos vero cuncti fiatis terraque et unda.

ei, ut nonnulli volunt, adstipulari quoque videtur Xenophanes Colophonius; dicit enim

ex terraque et aqua exorti nam nos sumus omnes.

315. ex terra autem et aethere Euripides, ut licet accipere ex eo quod dicit

---

καὶ εἰς γῆν τελευτᾷ, sub quibus verbis facile suspiceris latere alterum hunc Xenophanis eiusdem versum: ἐκ γαίης γὰρ πάντα καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ. vide Grotium ad illud dei ad Adamum Genes. 3 19 *pulvis es et in pulverem reverteris.* γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.

[*) fr. 8 p. 45 Karsten.]

t) Ὠκεανόν τε] versus Homeri toties laudatus Platoni Aristoteli aliis ex Iliad. ξ' 201, ubi consulere iuvabit Eustathium. repetitur idem versus in eodem libro 302. Tethys quam Oceani uxorem finxere antiqui, quibusdam mare est, ut Tzetzae Chiliad. 6 996. sed Sexto Eustathio caeterisque rectius terra mater omnium. eiusdem Homeri est Iliad. ξ' 246 Ὠκεανοῦ, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται, unde Virgilius Georgic. 4 382: *oceanumque patrem rerum*, ad quem locum vide, si placet, Cerdam.

u) ἀλλ' ὑμεῖς μὲν] Iliad. η' 99.

x) πάντες γὰρ] eundem Xenophanis versum laudat noster 1 contra Physicos sect. 361 et auctor scholiorum minorum ad Iliad. η' 99.

y) Εὐριπίδης] de Euripidis sententia locuples testis Vitruvius praefat. libri 8: *Euripides auditor Anaxagorae, quem philosophum Athenienses scenicum appellaverunt omnium rerum principium professus est aëra et terram, eamque ex coelestium imbrium conceptionibus inseminatam, foetus gentium et omnium animalium in mundo procreavisse; et quae ex ea essent prognata, cum dissolverentur temporum necessitate coacta, in eadem redire: quaeque de aëre nascerentur, item in coeli regiones reverti: neque interitiones recipere, sed dissolutione mutata in eandem recidere, in qua ante fuerant, proprietatem.* notus et Euripidis ipsius locus in Supplicibus v. 532, qui Moschioni perperam tribuitur in excerptis Stobaei p. 504 edit. Grotii:

ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμ' ἀφίκετο,
ἐνταῦθ' ἀπῆλθε, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
τὸ σῶμα δ' ἐς γῆν – –
res unde quaeque sumserat primordium,
eo recipitur: spiritus coelo redit,
corpusque terrae – –.

Grotius p. 261 excerpt. e Trag. confer alia eiusdem tragici quae laudat noster sect. 17 contra Musicos. at versum quem hoc loco affert Sextus, facile mihi persuadeo repetitum esse ex Euripidis hymnis, quorum Philostratus mentionem facit lib. 2 de vitis Sophistar. in Hippodromo et ex

τοῦ λέγειν αὐτόν,

αἰθέρα καὶ γαῖαν πάντων γενέτειραν ἀείδω.

ἐκ τεσσάρων δὲ ὁ Ἐμπεδοκλῆς,

τέσσαρα γὰρ z) πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε·
Ζεὺς ἀργὴς Ἥρη τε φερέσβιος ἠδ' Ἀϊδωνεὺς
Νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον.

ἐκ πέντε δὲ Ὄκελλος ὁ Λευκανὸς a) καὶ Ἀριστοτέλης· συμπαρέ- 316
λαβον γὰρ τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις τὸ πέμπτον καὶ κυκλοφορη-
τικὸν σῶμα b), ἐξ οὗ λέγουσιν εἶναι τὰ οὐράνια. ἐκ δὲ τῶν ἓξ 317
τὴν πάντων ὑπέθεντο γένεσιν οἱ περὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα. ἐν οἷς
μὲν γὰρ λέγει τέσσαρα c) τῶν πάντων ῥιζώματα, ἐκ τεσσάρων
ποιεῖ τὴν γένεσιν· ὅταν δὲ προσθῇ

νεῖκός τ' οὐλόμενον d) δίχα τῶν ἀτάλαντον ἁπάντῃ P 686
καὶ φιλίη μετὰ τοῖσιν, ἴσον μῆκός τε πλάτος τε,

ἓξ παραδίδωσι τὰς τῶν ὄντων ἀρχάς, τέσσαρας μὲν τὰς ὑλικάς,
γῆν ὕδωρ ἀέρα πῦρ, δύο δὲ τὰς δραστηρίους, φιλίαν καὶ νεῖκος.
ἐξ ἀπείρων e) δὲ ἐδόξασαν τὴν τῶν πραγμάτων γένεσιν οἱ περὶ 318

aethera canto ipsum rerum terramque parentem.

ex quattuor autem Empedocles

radices primum cunctorum quattuor audi:
Iuppiter aethereus, Iuno vitalis et Orcus
humanosque rigans Nestis lacrimando meatus.

316. ex quinque autem Ocellus Lucanus et Aristoteles. simul enim cum quattuor elementis assumpserunt quintum corpus quod movetur in orbem, ex quo dicunt esse coelestia. 317. ex sex autem ortum omnium posuit Empedocles. nam cum dicit omnium quattuor esse radices, ex quattuor ortum esse statuit; quando autem addit

cumque his perniciosa simul contentio, quae par
usque et amicitia ex aequo lata atque profunda,

sex tradit rerum principia: quattuor quidem materialia, terram aquam aërem ignem, duo autem agentia, amicitiam et litem. 318. ex infinitis autem rerum ortum esse sunt opinati Anaxagoras Clazomenius et Democritus et Epicurus

---

quibus duos versus hexametros in Apollinem profert Macrobius lib. 1 Saturnal. cap. 17.

z) *τέσσαρα γὰρ*] eosdem Empedoclis versus habes libro priore contra Phys. sect. 362, ubi dicta, si iubet, vide.

a) *Ὄκελλος ὁ Λευκανὸς*] exstat adhuc Ocelli huius Lucani ex Pythagorae schola philosophi Platone et Archyta, qui cum eius nepotibus versatus est, longe antiquioris libellus *περὶ τοῦ παντός*, in quo p. 527 edit. Amstelod. in opusculis mythologicis physicis et ethicis clariss. Galei, praeter quattuor illa mutationi obnoxia et *ἀεὶ μεταβάλλοντα γεννητά*, aërem aquam terramque et ignem, memorat quintum quod *θεῖον* et *ἀεὶ θέον* appellat, ex quo ait coelestia constare. de Ocello ipso dixi lib. 2 bibliothecae Graecae cap. 13. Lucanus porro appellatur a Lucania, magnae Graeciae regione, cuius pars hodie est Basilicata in regno Neapolitano. fallitur enim Michael Murgesius scriptor alioqui haud ineruditus, qui Ocellum facit Lucensem (*Lucquois*) ex Luca urbe.

b) *κυκλοφορητικὸν σῶμα*] dixi de hac Aristotelis opinione ad 3 Pyrrhon. sect. 31.

c) *τέσσαρα*] supra sect. 315.

d) *νεῖκός τ' οὐλόμενον*] hos Empedoclis versus laudavit noster libro P 686
priore adversus Phys. sect. 10, in quibus pro *φιλίη* legitur *φιλότης*, quomodo ni fallor Empedocles scripserat.

e) *ἐξ ἀπείρων*] de Anaxagorae Democriti Epicuri Heraclidis et Asclepiadis opinionibus dixi ad 3 Pyrrhon. sect. 32 et lib. 1 contra Phys.

Ἀναξαγόραν τὸν Κλαζομένιον καὶ Δημόκριτον καὶ Ἐπίκουρον καὶ ἄλλοι παμπληθεῖς. ἀλλ' ὁ μὲν Ἀναξαγόρας ἐξ ὁμοίων τοῖς γεννωμένοις, οἱ δὲ περὶ τὸν Δημόκριτον καὶ Ἐπίκουρον ἐξ ἀνομοίων τε καὶ ἀπαθῶν τουτέστι τῶν ἀτόμων. οἱ δὲ περὶ τὸν Ποντικὸν Ἡρακλείδην καὶ Ἀσκληπιάδην ἐξ ἀνομοίων μέν, παθητῶν
319 δέ, καθάπερ τῶν ἀνάρμων ὄγκων. προειληφότες οὖν ὅτι πᾶσι τούτοις ἄπορος δείκνυται ὁ τῆς φυσιολογίας τρόπος ἀναιρεθείσης τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς προθυμότερον ἀπτώμεθα τῶν λόγων. καίτοι γε ἐὰν ἐξετάζωμεν, διὰ τῶν ἔμπροσθεν αὐτάρ-
320 κως ἤδη συμβεβίβασται τὸ κεφάλαιον. τὸ γὰρ γινόμενον καὶ φθειρόμενον ἐν χρόνῳ γίνεται καὶ φθείρεται· χρόνος δὲ οὐκ ἔστιν, ὡς ἀνώτερον [f]) παρεστήσαμεν. ὥστε οὐδὲ τὸ γινόμενον
321 καὶ φθειρόμενον ἔσται. πᾶσά τε γένεσις καὶ φθορὰ μεταβλητικαί τινές εἰσι κινήσεις· οὐδὲν δέ ἐστι κίνησις [g]), ὡς προκατεστησά-
322 μεθα· τοίνυν οὐδὲ γένεσις καὶ φθορὰ γενήσεται. καὶ πᾶν τὸ γεννώμενον ἢ φθειρόμενον οὐ χωρὶς τοῦ δρῶντος καὶ πάσχοντος γεννᾶται ἢ φθείρεται, οὔτε δὲ δρᾷ τι οὔτε πάσχει [h]), ὥστ' οὐδὲ
323 γεννᾶταί τι οὐδὲ φθείρεται [i]). καὶ μὴν εἰ γίνεταί τι καὶ φθείρεται, ὀφείλει τί τινι προστίθεσθαι καί τί τινος ἀφαιρεῖσθαι ἤ τι ἔκ τινος μεταβάλλειν. γένεσις γὰρ καὶ φθορὰ κατά τινα τῶν τριῶν τούτων [k]) τρόπων ὀφείλει συνίστασθαι, οἷον ἐπὶ τῆς δεκάδος

et alii permulti. sed Anaxagoras quidem ex similibus iis quae generantur; Democritus autem et Epicurus ex dissimilibus et impatibilibus, nempe ex atomis. Heraclides autem Ponticus et Asclepiades ex dissimilibus quidem, sed patibilibus, nempe ex incoucinnis corpusculis. 319. praesumentes itaque quod his omnibus dubia ostenditur et incerta ratio physiologiae, sublato ortu et interitu, promptius et alacrius de iis dicere aggrediamur, quae ab eis dicuntur. quamquam si recte examinemus, per ea quae prius dicta sunt satis iam hoc caput comprobatum fuit. 320. quod enim oritur et interit, in tempore oritur et interit; tempus autem non est, ut superius ostendimus: quamobrem nec erit quod oritur et interit. 321. omnis quoque ortus et interitus sunt quidam motus habentes vim mutandi; nihil est autem motus, ut prius probavimus. nec ergo fiet ortus nec interitus. 322. quidquid etiam gignitur et interit non generatur aut interit absque agente et patiente, nec agit autem aut patitur quicquam. quare neque gignitur aliquid nec interit. 323. praeterea si aliquid oritur et interit, alicui debet addi aliquid et aliquid ab aliquo auferri, aut aliquid ex aliquo mutari. ortus enim et interitus debet constare aliquo ex his tribus modis, ut in denario per ablationem uni-

---

sect. 360, 363. in praesenti liceat tantum annotare ex Democriti et qui hunc sequuntur sententia atomos esse figura et mole tantum differentes, qualitate autem prorsus similes sibi et indifferentes inter se, sive eiusdem generis, ut innuit etiam Chalcidius p. 301. at ex Anaxagorae opinione differunt inter se et sunt naturae diversissimae. vicissim ex sententia Democriti dissimiles plane sunt atomi rebus quae ex earum congressu vario variam demum sortiuntur naturam. verum ex Anaxagorae dogmate natura homoeomeriae sunt eiusdem cum rebus quae ex illis constant naturae, ut auri aureae, ossis osseae atque ita in caeteris.

f) ὡς ἀνώτερον] sect. 170 sq. huius libri.

g) οὐδὲν δέ ἐστι κίνησις] supra sect. 46 sq. usque ad 168.

h) οὔτε δὲ δρᾷ τι οὔτε πάσχει] de hoc multis disputavit libro priore contra Phys. sect. 195 sq.

i) οὐδὲ φθείρεται] post haec verba in ms Savil. sequitur titulus velut novi capitis: ὅτι κατὰ τρεῖς τρόπους καὶ ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ γίνεται.

k) κατά τινα τῶν τριῶν τούτων] confer 3 Pyrrhoniar. sect. 109 et 1

κατ᾽ ἀφαίρεσιν τῆς μονάδος γίνεται μὲν ἡ ἐννεάς, φθεί-
ρεται δὲ ἡ δεκάς· καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ἐννάδος κατὰ πρόσθεσιν
μονάδος γίνεται μὲν ἡ δεκάς, φθείρεται δὲ ἡ ἐννεάς· καὶ
ἐπὶ τῶν κατὰ τροπὴν φθειρομένων ἢ γεννωμένων ὁ αὐτὸς λόγος·
οὕτω γὰρ φθείρεται μὲν ὁ οἶνος, γίνεται δὲ ὄξος. εἰ δὴ τοίνυν 324
πᾶν τὸ γεννώμενον [l]) καὶ φθειρόμενον ἤτοι κατὰ πρόσθεσιν ἢ
κατ᾽ ἀφαίρεσιν ἢ κατὰ μεταβολὴν γίνεται καὶ φθείρεται, ἐπεὶ P 687
παρεστήσαμεν μήτε πρόσθεσιν οὖσαν μήτε ἀφαίρεσιν [m]) μήτε
μεταβολήν [n]), δυνάμει προκατεστησάμεθα τὸ μηδὲ γένεσιν ἢ
φθορὰν [o]) ὑπάρχειν. πρὸς τούτοις τὸ γεννώμενον ἢ φθειρόμενον 325
ψαύειν ὀφείλει ἐκείνου τοῦ ἐξ οὗ φθείρεται καὶ τοῦ εἰς ὃ μετα-
βάλλει· οὐδὲν δὲ ψαῦσίς ἐστιν, ὡς παρέσταται [p])· τοίνυν οὐδὲ
γένεσις ἢ φθορὰ συστῆναι δύναται. πάρεστι δὲ καὶ προηγουμέ- 326
νως ἀποροῦντας λέγειν, ὡς εἴπερ γίνεται, ἤτοι τὸ ὂν γίνεται ἢ
τὸ μὴ ὄν. οὔτε δὲ τὸ μὴ ὂν γίνεται· τῷ γὰρ μὴ ὄντι οὐδὲν συμ-
βέβηκεν· ᾧ δὲ μηδὲν συμβέβηκεν, οὐδὲ τὸ γίνεσθαι συμβέβη-
κεν. καὶ ἄλλως· τὸ γινόμενον πάσχει, τὸ δὲ μὴ ὂν οὐδὲν δύνα- 327
ται πάσχειν, ὄντος γὰρ τὸ πάσχειν· οὐκ ἄρα τὸ μὴ ὂν γίνεται,
καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ὄν. ἔστι γὰρ ἤδη τὸ ὂν καὶ οὐκ ἔχει χρείαν
γενέσεως· οὐκ ἄρα οὐδὲ τὸ ὂν γεννᾶται. ἀλλ᾽ εἰ μήτε τὸ ὂν
μήτε τὸ μὴ ὂν γίνεται, παρὰ ταῦτα δ᾽ οὐδέν [q]) ἐστι τρίτον ἐπι-

tatis fit novenarius; interit autem denarius, et rursus in novenario per additionem unitatis fit denarius interitque novenarius; et in iis quae intereunt aut gignuntur per mutationem, eadem est ratio. sic enim interit quidem vinum, fit autem acetum. 324. si ergo quidquid oritur et interit aut per additionem aut per ablationem aut per mutationem oritur et interit, quoniam ostendimus neque esse additionem neque ablationem neque mutationem, vi ac potestate iam ante ostendimus neque esse ortum nec interitum 325. ad haec accedit quod id quod generatur et interit, debet tangere illud ex quo interit et id in quod mutatur; nihil est autem tactus, ut ostensum est: neque ergo potest consistere ortus aut interitus. 326. licet autem etiam directe illud in dubium vocare ac dicere, quod si fit seu oritur aliquid, aut fit id quod est aut id quod non est. sed neque fit id quod non est; ei enim quod non est, nihil accidit; cui autem nihil accidit, neque ut fiat oriaturve accidit. 327. et alioqui quod oritur seu generatur, patitur; quod autem non est, nihil potest pati; eius enim quod est, est pati: non ergo fit aut oritur id quod non est. sed neque id quod est. iam enim est id quod est, neque opus habet ortu seu generatione; neque ergo id quod est, generatur seu oritur. sed si neque id quod est, neque id quod non est, gignitur seu oritur, praeter haec autem

---

contra Phys. sect. 277 sq. in versione Herveti perperam mentio de modis quattuor.

l) πᾶν τὸ γεννώμενον] malim γινόμενον, licet hoc iterum iterumque recurrit atque infra promiscue ponitur γεννᾶται ac γίνεται.

m) μήτε πρόσθεσιν οὖσαν μήτε ἀφαίρεσιν] multis in hanc rem disputat laudato prioris adversus Physicos loco et 3 Pyrrhon. sect. 85 et contra Grammaticos sect. 162 sq. P 687

n) μήτε μεταβολήν] vide lib. 1 contra Logicos sect. 378 sq. et 3 Pyrrhon. sect. 102.

o) ἢ φθορὰν] Ciz. μηδὲ φθοράν.

p) ὡς παρέσταται] ita recte idem Ciz. pro παρίσταται. respicit autem Sextus ad ea quae ut contactum nihil esse probaret disputaverat 3 Pyrrhon. sect. 45 sq. et lib. 1 adversus Physicos sect. 258 sq.

q) παρὰ ταῦτα δ᾽ οὐδέν] ms Ciz. παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν.

328 νοεῖν, οὐδὲν γεννᾶται. ἄλλως τε ἐν τοῖς φαινομένοις θεωρεῖται
τὰ μὲν ἐξ ἑνὸς γεννώμενα κατὰ μεταβολήν, τὰ δ' ἐκ πλειόνων
329 κατὰ σύνθεσιν. καὶ ἐξ ἑνὸς μὲν κατὰ μεταβολὴν ὁπόσα τῆς αὐ-
τῆς οὐσίας μενούσης ἑτέραν ἐξ ἑτέρας μεταλαμβάνει ποιότητα,
οἷον ὅταν τοῦ αὐτοῦ ὑγροῦ μένοντος ἐν τῷ αὐτῷ πλήθει τὸ μὲν
γλεῦκος ἀφανισθῇ, οἶνος δὲ γένηται, ἢ ὁ οἶνος μὲν ἀφανισθῇ,
ὄξος δὲ ὑποστῇ, ἢ τοῦ κηροῦ μένοντος ἡ μὲν σκληρότης ἀφα-
330 νίζηται, ἡ δὲ μαλακότης γένηται, ἢ ἀνάπαλιν. ἐκ πλειόνων δὲ
κατ' ἐπισύνθεσιν· ὡς ἅλυσις μὲν κατ' ἐπισύνδεσιν κρίκων r),
οἰκία δὲ κατὰ σύνοδον λίθων, ἐσθὴς s) δὲ κατὰ κρόκης καὶ στη-
331 μόνων συμπλοκήν. εἰ δὲ κἀν τοῖς νοητοῖς γίνεταί τι, ἤτοι ἐξ
ὄντος γίνεταί τι ἢ ἐκ μὴ ὄντος. καὶ ἐκ μὲν τοῦ μὴ ὄντος t) οὐ-
δὲν δύναται γίνεσθαι· δεῖ γὰρ τὸ γεννητικόν τινος οὐσίαν ἔχειν,
καὶ ποιὰν ἀναδέχεσθαι κίνησιν· ὥστ' οὐκ ἂν εἴη τι ἐκ τοῦ μὴ
332 ὄντος γεννώμενον. καὶ μὴν οὐδ' ἐκ τοῦ ὄντος. εἰ γὰρ ἐκ τοῦ
P 688 ὄντος γίνεταί τι, ἤτοι ἐξ ἑνὸς γίνεται ἢ ἐκ πλειόνων. καὶ ἐξ
ἑνὸς μὲν οὐκ ἂν εἴη γεννώμενον. εἰ γὰρ ἐξ ἑνὸς γίνεται, ἤτοι
333 αὐξανομένου ἢ μειουμένου ἢ ἐν τῷ αὐτῷ μένοντος γίνεται. ἀλλ'

nihil tertium cogitare licet, nihil gignitur seu oritur. 328. et alioqui in iis quae cernuntur videre licet alia quae gignuntur ex uno per mutationem, alia ex pluribus per compositionem. 329. et ex uno quidem per mutationem, quae eadem manente essentia ex alia aliam sumunt qualitatem, ut quando eodem manente humore in eadem multitudine mustum evanuerit vinumque factum fuerit, aut vinum quidem evanuerit, acetum autem extiterit; aut quando cera manente evanescit durities oriturque mollities, aut contra. 330. ex pluribus autem per compositionem, ut catena per alligationem annulorum, domus per coagmentationem lapidum, vestis per connexionem subtegminis et staminis. 331. si autem aliquid oritur etiam in iis quae cadunt sub intelligentiam, aut ex eo quod est oritur aliquid aut ex eo quod non est. et ex eo quidem quod non est nihil potest fieri; oportet enim id gignit aliquid habere essentiam et aliqualem motum suscipere: quamobrem ex eo quod non est, non potest esse quod generatur. 332. sed neque ex eo quod est. nam si ex eo quod est gignitur aut fit aliquid, aut fit ex uno aut ex pluribus. et gigni quidem non potest ex uno. si enim fit seu generatur ex uno, fit aut dum augetur aut minuitur, aut dum manet in eodem. 333. sed fieri

---

r) κατ' ἐπισύνδεσιν κρίκων] ita recte idem Ciz. pro ἐπισύνθεσιν. Hervetus etiam ἐπισύνδεσιν legit, vertit enim *alligationem*.

s) ἐσθὴς] loquitur de veste ἀρράφῳ, quae continuo textu sine commissura constat. eius generis fuit qua usus est optimus Salvator noster Io. 19 23. de illa vide si placet Ioannem Braunium lib. 1 de vestibus Hebraeorum cap. 16.

t) ἐκ τοῦ μὴ ὄντος] Ocellus Lucanus p. 511 ἀμήχανον τὸ ὂν ἀποτελέσθαι ἐκ τῶν μὴ ὄντων, ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν ἀναλυθῆναι. Xenophanes apud Plutarchum: οὐδ' ἂν τὸ μὴ ὂν ποιῆσαι τι, οὔτε ὑπὸ τοῦ μὴ ὄντος γένοιτ' ἄν τι. certe a nihilo fieri aliquid absurdum est, atque id solummodo probat Sexti argumentatio, quod γεννητικόν τινος oporteat habere οὐσίαν. hinc vero nondum demonstratur quod deus non possit vocare ea quae non sunt ut sint, ac quemadmodum nos cogitando creamus quotidie ideas imaginesque rerum, sic ipse res valeat volendo condere. neque alia κίνησις ad hoc requiritur, licet productio ipsa et creatio respectu rerum quae conditae sunt concipi non queat. vide etiam quae ad illud argumentum respondet Chalcidius p. 381 sq. ex Aristotelis lib. 1 Phys. c. 9.

*αὔξάνεσθαι μὲν καὶ μειοῦσθαι οὐχ οἷόν τε ταὐτό, καὶ οὐκ ἂν
δυνηθείη ἑαυτοῦ τι μεῖζον ἢ ἑαυτοῦ τι ἔλαττον ἀποτελεῖσθαι
ταὐτόν. ἐάν τε γὰρ αὐτοῦ πλεῖον γένοιτο, ἐπεὶ οὐδὲν ἔχει πλεῖον
παρ' ἑαυτό, ἐξ οὐκ ὄντος ἕξει τὴν πρόσθεσιν· ἐάν τε ἔλαττον
ἑαυτοῦ, πάλιν, ἐπεὶ οὐδὲν ἔχει παρ' ἑαυτὸ ἀπολλύμενον αὐτοῦ,
εἰς τὸ μὴ ὂν ἀπολεῖται. οὐδὲν ἄρα δύναται ἐκ τοῦ αὐξανομένου
ἢ μειουμένου γίνεσθαι. καὶ μὴν οὐδ' ἐκ τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ μένον-* 334
*τος ἔσται τὸ γεννώμενον. εἰ γὰρ τοῦτο, ἤτοι ἀτρέπτου καὶ ἀμε-
ταβλήτου μένοντος αὐτοῦ γεννᾶταί τι ἐξ αὐτοῦ, ἢ ἐκ τρεπομέ-
νου* [u]) *καὶ μεταβάλλοντος. ἀλλ' ἐξ ἀτρέπτου μὲν καὶ ἀεὶ ὡσαύ-
τως μένοντος οὐκ ἂν γεννηθείη τι· ἑτεροίωσις γάρ τίς ἐστιν ἡ
γένεσις· εἰ δὲ ἐκ τρεπομένου καὶ μεταβάλλοντος, ἤτοι εἰς ἑαυτὸ* 335
*μεταβάλλοντος γίνεται τὸ γεννώμενον ἢ εἰς ἕτερον. καὶ εἰ μὲν
εἰς ἑαυτὸ μεταβάλοι* [x]) *τὸ γεννητικόν τινος, πάλιν μένει τὸ αὐτό,
καὶ μένον τὸ αὐτὸ οὐδενὸς ἔσται περισσοτέρου γεννητικόν· εἰ δὲ
εἰς ἕτερον τρέποιτο, ἐκβαίνει τῆς ἰδίας ὑποστάσεως, ὅτε τρέπεται
καὶ γεννᾶται· ἢ μένει μὲν ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποστάσει, εἰς ἄλλο δὲ
εἶδος ἀντ' ἄλλου εἴδους μεταλαμβάνον γεννᾶται, ὡς ὁ μετασχη-
ματιζόμενος κηρὸς καὶ ἄλλοτε ἄλλην μορφὴν ἀναδεχόμενος. ἀλλ'* 336
*ἐκβαῖνον μὲν τῆς ἰδίας ὑποστάσεως εἰς τὸ μὴ ὂν φθαρήσεται,
καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν φθειρόμενον γεννήσει οὐδέν. εἰ δὲ μένον ἐν
τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει, καὶ ἄλλην ἀντ' ἄλλης ποιότητα ἀναδεχόμε-
νον γεννᾶται, κρατεῖται τῇ αὐτῇ ἀπορίᾳ. ἤτοι γὰρ μένοντος τοῦ* 337
πρώτου εἴδους καὶ τῆς προτέρας ποιότητος περὶ αὐτό [y]), *γίνεται*

non potest ut idem augeatur et minuatur; neque potuerit aliquid effici se ipso maius, aut aliquid idem effici se ipso minus. sive enim se ipso efficiatur amplius, quoniam nihil habet amplius praeter se, ex eo quod non est, habebit additionem; sive se ipso rursus fiat minus, quoniam nihil habet sui quod pereat praeter se, in id quod non est, peribit. nihil ergo potest fieri ex eo quod augetur aut diminuitur. 334. sed neque ex eo quod manet in eodem erit id quod gignitur. nam si ita sit aut eo manente immutato et haud alterato, aliquid ex ipso generatur aut eo mutato. sed ex immutato quidem et quod semper similiter et eodem modo manet, non potest aliquid gigni; est enim generatio quaedam alteratio. 335. si autem ex mutato ac verso aut in se ipsum mutato fit quod generatur, aut in aliud. et si quidem mutato in se ipsum, quod aliquid gignit, rursus manet idem, et manens idem nihil generabit amplius: sin autem vertatur in aliud, aut a propria substantia excedit quod vertitur et gignitur, aut manet quidem in propria substantia, aliam autem formam pro alia suscipiens gignitur, ut cera quae transformatur et alias aliam formam suscipit. 336. sed si a propria quidem excedat substantia, in id quod non est, interibit et id in quod non est interiens nihil generabit. si autem manens in propria substantia et aliam pro alia qualitatem suscipiens generatur, eadem arguitur dubitatione. 337. aut enim manente prima forma et priore in ipso qualitate

---

u) *ἢ ἐκ τρεπομένου*] ms Ciz. *ἤτοι*. caeterum cavillationibus similibus utitur noster 3 Pyrrhon. sect. 112 sq. P 688

x) *εἰς ἑαυτὸ μεταβάλοι*] idem Ciz. *μεταβάλλοντος*, atque ita etiam Savil. mox post *τρέποιτο* videtur excidisse *ἤτοι* propter similitudinem praecedentium syllabarum, quasi autem adesset ita verti. sic contra mox propter similitudinem post *ὑποστάσει* irrepserit *εἰς* quod non agnoscit interpres.

y) *περὶ αὐτό*] ms Ciz. *περὶ αὐτῷ*.

τὸ δεύτερον εἶδος καὶ ἡ δευτέρα ποιότης, ἢ μὴ μένοντος. οὔτε δὲ μένοντος τοῦ πρώτου εἴδους γίνεται τὸ δεύτερον, οὔτε μὴ μένοντος, ὡς ἔμπροσθεν παρεστήσαμεν [z]), ὅτε περὶ τοῦ πάσχοντος ἐσκεπτόμεθα. τοίνυν οὐδ' ἐξ ἑνὸς γίνεται τὸ γεννώμενον.
338 καὶ μὴν οὐδ' ἐκ πλειόνων. δυοῖν γὰρ συνελθόντων τρίτον οὐκ ἂν γένοιτο, μενόντων τῶν δυοῖν· καὶ πάλιν τριῶν ὄντων τέταρτον οὐκ ἂν γένοιτο, μενόντων τῶν τριῶν. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἀκριβέστερον, ὅτε περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποστάσεως [a]) ἐζητοῦμεν, παριστάντες ὅτι οὔτε σῶμά ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὔτε
339 ψυχὴ οὔτε τὸ σύνθετον. διόπερ εἰ μήτε ἐξ ἑνός ἐστι τὸ γεννώ-
P 689 μενον μήτε ἐκ πλειόνων, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστιν, ἐξ ἀνάγκης οὐδὲν τῶν ὄντων γεννᾶται. ταῦτα μὲν οἱ ἀπορητικοὶ περὶ γενέ-
340 σεως διεξιᾶσιν. οἱ δὲ δογματικοὶ μὴ πρὸς νοῦν [b]) ἀπαντῶντες πάλιν ἐπὶ τὰ ἐξ ἐναργείας ὑποδείγματα συμφεύγουσι. τὸ γὰρ ὕδωρ θερμὸν ὂν μὴ ὂν δὲ ψυχρὸν γίνεται ψυχρόν, καὶ ὁ ὑπάρχων χαλκὸς μὴ ὢν [c]) ἀνδριὰς γίνεται ἀνδριάς, καὶ τὸ ᾠὸν κατὰ δύναμιν μέν ἐστι νεοσσός, κατ' ἐντελέχειαν [d]) δὲ οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ λέγεται κατὰ δύναμιν εἶναι νεοσσὸς εἰς τὸ κατ' ἐντελέχειαν ὑπάρχειν. καὶ τὸ ὂν τοίνυν δύναται γίνεσθαι καὶ τὸ μὴ ὄν. εἶτα καὶ ὁρῶμεν βρέφος μὲν γεννώμενον ἐξ ἀνθρώπου, χυλὸν δ' ἐκ πόας. ὥστε πάντα τὸν τῶν δογματικῶν λόγον παρὰ τὴν ἐνάργειαν χω-
341 ρεῖν. πλανῶνται δὲ οἱ ταῦτα λέγοντες καὶ οὐ πρὸς τὸ προκείμενον ἀπαντῶσι. τὸ γὰρ θερμὸν ὕδωρ καὶ οὐκ ὂν ψυχρὸν οὔτε θερμὸν γίνεται τῷ εἶναι οὔτε ψυχρὸν τῷ μὴ εἶναι· παρὰ δὲ τὸ

fit secunda forma et secunda qualitas, aut non manente. sed neque manente priore forma fit secunda, neque non manente, ut prius ostendimus, quando considerabamus de patiente. ergo nec ex uno fit quod oritur. 338. sed nec ex pluribus. nam si duo coierint, non orietur tertium duobus manentibus; et rursus si tria coierint, non orietur quartum, tribus manentibus. de his autem dictum est accuratius, quando quaerebamus de hominis substantia, ostendentes quod homo neque est corpus neque anima neque compositum. 339. quamobrem si neque ex uno est quod oritur seu generatur nec ex pluribus, praeter haec autem nihil est; necessario ex iis quae sunt nihil oritur seu gignitur. sic quidem de ortu disserunt dubitatores sive sceptici. 340. dogmatici autem non occurrentes mentis dubitationibus rursus confugiunt ad exempla quae petuntur ex evidentia. nam aqua quidem, cum sit calida nec frigida, fit frigida, et quod est aes, cum non sit statua, fit statua, et ovum quidem potestate est pullus, actu autem non est ac perfectione, sed dicitur potestate esse pullus, donec sit actu ac perfectione. ergo et quod est fieri gignique potest et id quod non est. deinde videmus ex homine gigni infantem, succum autem ex herba. quo fit ut omnis oratio dogmaticorum procedat ex evidentia. 341. errant autem qui haec dicunt et non occurrunt ad propositum. aqua enim calida et quae non est frigida, neque fit calida eo quod iam sit, neque frigida eo quod non sit. praeter esse autem et non esse

z) ὡς ἔμπροσθεν παρεστήσαμεν] lib. priore contra Phys. sect. 267 sq.

a) περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποστάσεως] lib. 1 contra Log. sect. 288 sq.

P 689 b) πρὸς νοῦν] ad obiectiones mente comprehendendas. Hervetus verterat: *ad sententiam*, quod mihi minus probatur. Sextus enim νοῦν opponit ἐναργείᾳ sensuum.

c) μὴ ὢν] ita legendum pro vitioso μὴ ὄν, respicit enim ad χαλκός.

d) κατ' ἐντελέχειαν] per ἐντελέχειαν, actum, ἐνέργειαν, formamque actualem intelligit, oppositam ei quod potentia tantummodo ac virtute est. confer si placet quos laudavi ad lib. contra Grammaticos sect. 315.

εἶναι [e]) (καὶ μὴ εἶναι) οὐδέν ἐστιν· οὐκ ἄρα οὐδ' ἐπὶ τοῦ ὕδα-
τός ἐστί τις γένεσις. καὶ πάλιν οὔτε ὁ χαλκὸς γίνεται τῷ εἶναι
χαλκὸς οὐδὲ ὁ ἀνδριὰς τῷ μὴ εἶναι. καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ δύναμιν 342
καὶ ἐντελέχειαν ὁ αὐτός ἐστι λόγος. ἄλλως τε ἤτοι πλέον τί ἐστιν
ἐν τῷ κατ' ἐντελέχειαν παρὰ τὸ ἐν δυνάμει, ἢ οὐκ ἔστι. καὶ εἰ
μὲν οὐδὲν πλεῖόν ἐστιν, αὐτόθεν οὐδὲν γίνεται τῷ κατὰ δύνα-
μιν εἶναι· εἰ δέ ἐστι πλέον, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τοῦτο γίνεται, 343
ὅπερ ἄτοπον. ναὶ ἀλλὰ καὶ βρέφος ἐκ τῆς ἐγκύμονος γεννᾶται
καὶ χυλὸς ἐκ τῆς πόας συνίσταται. καὶ τοῦτο τί πρὸς τὸ ζητού-
μενον; ἐροῦμεν. οὔτε γὰρ τὸ βρέφος γίνεται τικτόμενον, εἰς
τοὐμφανὲς δὲ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἄγεται, οὔτε ὁ χυλός· καὶ γὰρ
ἐν τῇ πόᾳ προϋπῆρχε — καὶ ἐκτὸς τῆς πόας γινόμενος τόπον
μόνον ἤλλαξεν. ὥσπερ οὖν τὸν ἐκ τοῦ ζόφου εἰς τὸ φῶς προελ-
θόντα οὐ λέγομεν γίνεσθαι, τόπον δ' ἐκ τόπου μεταβεβηκέναι,
κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ τὸ βρέφος ἐροῦμεν γίνεσθαι, ἀλλ' 344
ἐξ ἑτέρου τινὸς τόπου εἰς ἕτερον μεταβαίνειν τόπον. οὐδὲν οὖν
γεννᾶται. κατὰ ταῦτα δὲ οὐδὲ φθείρεται. εἰ γὰρ φθείρεταί τι,
ἤτοι τὸ ὂν φθείρεται ἢ τὸ μὴ ὄν. οὔτε δὲ τὸ μὴ ὂν φθείρεται·
τὸ γὰρ φθειρόμενον εἰς τὸ μὴ εἶναι χωρεῖ, τὸ δὲ μὴ ὄν τι ἤδη
ἐν τῷ μὴ εἶναι ὂν οὐ δεῖται τῆς εἰς τοῦτο μεταβάσεως. τοίνυν
οὐ φθείρεται τὸ μὴ ὄν. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ ὄν. ἤτοι γὰρ μένον 345
ἐν τῷ εἶναι φθείρεται ἢ μὴ μένον. καὶ εἰ μὲν μένον, ἔσται ἅμα P 660
καὶ οὐκ ἔσται, ἐφθαρμένον καὶ μὴ ἐφθαρμένον· εἰ δὲ μὴ
μένον ἀπόλλυται, καὶ οὐκέτι ἐστὶ τὸ ὂν [ee]), ἀλλὰ τὸ μὴ ὂν
φθείρεται. ὥστε εἰ μήτε τὸ ὂν μήτε τὸ μὴ ὂν φθείρεται, παρὰ
δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστιν, οὐδὲ φθείρεται.

nihil est: ergo nec in aqua est aliqua generatio. et rursus neque aes fit, eo quod sit aes, neque statua, eo quod non sit. 342. in iis quoque, quae sunt potestate et actu seu perfectione, eadem est ratio. et alioqui aut est aliquid amplius in eo quod est actu ac perfectione, quam in eo quod est potestate, aut non est. et si quidem nihil est amplius, eo ipso neque fit seu oritur, eo quod sit tantum potestate; sin autem est amplius, hoc fit ex eo quod non est, quod quidem est absurdum. 343. at, inquiunt, infans generatur ex muliere gravida et ex herba consistit succus. et quid hoc, dicemus, ad id quod quaeritur? neque enim infans fit cum paritur, sed in apertum ex occulto ducitur: neque succus: erat enim prius in herba, et extra herbam egressus solum mutavit locum. quo modo ergo eum qui ex tenebris prodiit in lucem, non dicimus fieri, sed a loco in locum transivisse, eodem modo nec infantem fieri dicemus, sed ex alio in alium transire locum. nihil ergo fit seu gignitur. 344. eadem autem ratione nec interit. si enim aliquid interit, aut id quod est interit, aut id quod non est. sed neque quod non est, interit: nam quod interit, ad hoc ut non sit interit: quod autem non est, cum iam in eo sit quod non est, non opus habet ut ad hoc transeat. ergo non interit id quod non est. 345. sed neque id quod est: aut enim interit manens in eo quod sit aut non manens et si manens quidem, simul erit et non erit, interibitque et non interibit: si autem non manens perit, et non utique quod est, sed quod non est, interit. quamobrem si neque quod est neque quod non est, interit, praeter haec autem nihil est, nihil interit.

---

e) *παρὰ δὲ τὸ εἶναι*] non dubito in editis excidisse verba: *καὶ μὴ εἶναι*, itaque illa supplevi. sic infra sect. 345 *μήτε τὸ ὂν μήτε τὸ μὴ ὄν, παρὰ δὲ ταῦτα οὐδέν ἐστι.* mox *πλέον τί ἐστι* scripsi pro *πλείων τίς ἐστι.*

[ee) *καὶ* et *ἐστὶ* delenda videntur.]

346 Τινὲς δὲ καὶ τῶν χρόνων ἐχόμενοι τῆς τε γενέσεως καὶ φθορᾶς οὕτω συνερωτῶσιν· εἰ ἀπέθανε Σωκράτης f), ἤτοι ὅτε ἔζη ἀπέθανεν, ἢ ὅτε ἐτελεύτα· καὶ ζῶν μὲν οὐκ ἀπέθανεν, ἔζη γὰρ δήπουθεν, καὶ ζῶν οὐκ ἐτεθνήκει· οὔτε δ' ὅτε ἀπέθανε·
347 δὶς γὰρ ἔσται τεθνηκώς· οὐκ ἄρα ἀπέθανε Σωκράτης. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐπὶ διαφέροντος δὲ ὑποδείγματος λόγον συνηρώτηκε καὶ ὁ Κρόνος g) τοιοῦτον· εἰ φθείρεται τὸ τειχίον, ἤτοι ὅτε ἅπτονται ἀλλήλων οἱ λίθοι καί εἰσιν ἡρμοσμένοι, φθείρεται τὸ τειχίον, ἢ ὅτε διεστᾶσιν. οὔτε δὲ ὅτε ἅπτονται ἀλλήλων καί εἰσιν ἡρμοσμένοι, φθείρεται τὸ τειχίον, οὔτε
348 ὅτε διεστᾶσιν ἀπ' ἀλλήλων· οὐκ ἄρα φθείρεται τὸ τειχίον. καὶ ὁ μὲν λόγος τοιοῦτος, ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ προφανής. δύο γάρ εἰσι χρόνοι κατ' ἐπίνοιαν, ἐν ᾧ ἅπτονται ἀλλήλων οἱ λίθοι καί εἰσιν ἡρμοσμένοι καὶ ἐν ᾧ διεστᾶσι. παρὰ δὲ τούτους οὐδ' ἐπινοηθῆναι τρίτος τις δύναται χρόνος. εἰ οὖν φθείρεται τὸ τει-
349 χίον, ἐν τῷ ἑτέρῳ τούτων ὀφείλει φθείρεσθαι. ἀλλ' ἐν μὲν ᾧ ἅπτονται ἀλλήλων οἱ λίθοι καί εἰσιν ἡρμοσμένοι, οὐ δύναται φθείρεσθαι· ἔστι γὰρ ἔτι τειχίον, καὶ εἰ ἔστιν, οὐ φθείρεται· οὔτε δὲ h) ἐν ᾧ διεστᾶσιν ἀπ' ἀλλήλων· οὐκέτι γάρ ἐστι τειχίον. τὸ δὲ μὴ ὂν οὐ δύναται φθείρεσθαι. εἰ οὖν μήτε ὅτε ἅπτονται ἀλλήλων οἱ λίθοι, φθείρεται τὸ τειχίον, μήτε ὅτε διεστᾶσιν
350 ἀπ' ἀλλήλων, οὐ φθείρεται τὸ τειχίον. καὶ οὕτω δὲ δυνατὸν συνερωτᾶν· εἰ γίνεταί τι καὶ φθείρεται, ἤτοι ἐν ᾧ ἔστι χρόνῳ γίνεται καὶ φθείρεται ἢ ἐν ᾧ μή ἐστι. καὶ ἐν ᾧ μὲν ἔστιν οὔτε γίνεται οὔτε φθείρεται· ἐφ' ὅσον γάρ ἐστι τοῦτο, οὔτε γίνεται

346. Quidam autem inhaerentes temporibus ortus et interitus sic interrogant: si mortuus est Socrates, aut mortuus est quando vivebat aut quando e vita excessit. et vivens quidem non est mortuus; utique enim vivebat et vivens non fuit mortuus: sed neque quando est mortuus; bis enim esset mortuus: non igitur mortuus est Socrates. 347. eadem vi ac virtute sed in diverso exemplo Cronus hoc proposuit argumentum: si interit paries, aut quando se inter se tangunt lapides et sunt compacti interit, aut quando sunt separati ac disiuncti. sed neque quando se inter se tangunt et sunt compacti interit paries, neque quando sunt separati ac disiuncti: non igitur paries interit. 348. et argumentum quidem est huiusmodi, vis autem illius ac robur patet. duo enim sunt quae cogitationi observatur tempora, nempe et in quo se tangunt lapides et sunt compacti, et in quo sunt separati ac disiuncti. praeterea autem nullum tertium potest tempus cogitari. si ergo interit paries, in eorum altero debet interire. 349. sed in eo quidem in quo se inter se tangunt et sunt compacti lapides, non potest interire; est enim adhuc paries et si est, non interit, neque in eo in quo sunt seiuncti et separati; non est enim amplius paries: quod autem non est, non potest interire. si ergo neque quando se inter se tangunt lapides interit paries, neque quando sunt separati ac seiuncti, non interit paries. 350. sic quoque concipi potest interrogatio: si aliquid oritur et interit, aut in tempore in quo est oritur et interit, aut in tempore in quo non est. et in eo quidem in quo est nec oritur nec interit; nam quatenus id est, nec oritur nec in-

P 690 f) εἰ ἀπέθανε Σωκράτης] eadem cavillatio 3 Pyrrhoniar. sect. 111 et 1 contra Phys. sect. 269.

g) καὶ ὁ Κρόνος] Diodorus Cronus de quo Callimachi epigramma apud Laërtium 2 111:

– – – αὐτὸς ὁ Μῶμος
ἔγραφεν ἐν τοίχοις, ὁ Κρόνος ἐστὶ σοφός.

h) οὔτε δὲ] particula δέ in editis exciderat, quae exstat in ms Ciz.

οὔτε φθείρεται. καὶ μὴν οὐδὲ ἐν ᾧ μή ἐστι, πάθοι ἄν τι τούτων. ἐν ᾧ γάρ τι μή ἐστιν, οὔτε παθεῖν τι οὔτε ποιεῖν δύναται. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν οὔτε γίνεται οὔτε φθείρεται.

Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τοὺς φυσικοὺς τῶν φιλοσόφων εἰρήσθω. καιρὸς δ' ἂν εἴη μετελθεῖν καὶ ἐπὶ τοὺς τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας ἀσπασαμένους[i]). 351

Σέξτου ἐμπειρικοῦ P 691

Ὑπομνημάτων τὸ δέκατον[a]).

α' Τίς ἐστιν ἡ ὁλοσχερὴς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων διαφορά. — β' τί ἐστι τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν καὶ ἀδιάφορον. — γ' εἰ ἔστι φύσει ἀγαθὸν καὶ κακόν[b]). *— δ' εἰ ὑποτεθέντων φύσει ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐνδέχεται εὐδαιμόνως βιοῦν. — ε' εἰ ὁ περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν φύσεως ἐπέχων κατὰ πάντα ἐστὶν εὐδαίμων. — ς' εἰ ἔστι τις περὶ τὸν βίον τέχνη. — ζ' εἰ διδακτή*[c]) *ἐστιν ἡ περὶ τὸν βίον τέχνη.*

Τὰς μὲν κομιζομένας ὑπὸ τῶν Σκεπτικῶν ἀπορίας εἴς τε τὸ 1

terit. sed nec in eo in quo non est eorum quidpiam ei evenerit. in eo enim in quo non est aliquid, neque pati potest quidpiam neque agere. quod si ita est, nihil oritur nec interit.

351. Atque haec quidem dicta sunt adversus naturales philosophos. tempus est autem ad eos quoque transeundi, qui amplexi sunt eam partem philosophiae quae versatur in moribus.

SEXTI EMPIRICI

Commentariorum liber decimus.

1 *Quaenam sit summa rerum vitae differentia* sect. 3—20. — 2 *quid sit bonum, malum et indifferens.* sect. 21—41. — 3 *an sit natura bonum et malum.* sect. 42—109 — 4 *an positis natura bonis et malis contingit beate et feliciter vivere.* sect. 110—140. — 5 *an is qui de natura bonorum et malorum sustinet assensionem, sit omnino beatus.* sect 141—167. — 6 *an vitae agendae sit ars aliqua.* sect. 168—215. — 7 *an degendae vitae ars possit doceri,* sect. 216—257.

1. Quae adversus logicam et naturalem philosophiae partem a Scepticis

---

i) *πασαμένους*] ms Ciz. *ἀσαμένους*, cui alia manus post primam syllabam inseruit *π*, ac si vellet *ἀσπασαμένους*, quod rectum est, et expressit Hervetus. causa errandi, ut saepe, in geminatione -*α*; *ἀσ-πάσασθαι* *gustare* a pedestri oratione alienius. [*ἀσπασαμένους* reposuimus]

a) *τὸ δέκατον*] ms Ciz. *τῶν εἰς δέκα ὑπομνημάτων τὸ δέκατον.* sed P 691 revera liber hic est undecimus, nisi pro uno habeantur, ut videtur Sexto auctori placuisse, liber adversus Geometras et liber adversus Arithmeticos. praeterea peculiare opus est hoc *ἀντιρρητικὸν* adversus philosophos, quod quinque libris Sextus absolvit, duobus adversus Logicos, adversus Physicos totidem, et quinto hoc sive ultimo adversus Ethicos. nam prioribus sex libris continetur *ἡ πρὸς τὰ μαθήματα διέξοδος*, ut ad sectionem ultimam libri adversus Musicos notare me memini.

b) *εἰ ἔστι φύσει ἀγαθὸν καὶ κακόν*] ms Ciz. *τί ἐστι.* minus bene.

c) *εἰ διδακτή*] idem Ciz. perperam, *διδακτική*.

λογικὸν καὶ φυσικὸν τῆς φιλοσοφίας μέρος πρότερον ἐπεληλύθαμεν· ὑπόλοιπον δέ ἐστι καὶ τὰς εἰς τὸ ἠθικὸν φέρεσθαι δυναμένας προσυποτάττειν. οὕτω γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τὴν τελείαν καὶ σκεπτικὴν ἀπολαβὼν διάθεσιν κατὰ τὸν Τίμωνα [d]) βιώσαι,

– – ῥῆστα μεθ' ἡσυχίης
αἰεὶ ἀφροντίστως καὶ ἀκινήτως κατὰ ταῦτα
μὴ προσέχων δειλοῖς ἡδυλόγου σοφίης.

2 ἀλλ' ἐπεὶ τὴν ἠθικὴν θεωρίαν συμφώνως σχεδὸν ἅπαντες ὑπειλήφασι, περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν [e]) διάκρισιν γίνεσθαι, καθ' ὃ καὶ ὁ πρῶτος αὐτὴν δόξας κεκινηκέναι [f]) Σωκράτης παρήγγειλεν, ὡς ἀναγκαιότατον ζητεῖν,

ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται,

δεήσει καὶ ἡμᾶς ἐν ἀρχαῖς εὐθὺς περὶ τῆς ἐν τούτοις διαφορᾶς σκοπεῖν.

afferuntur dubitationes, prius persecuti sumus, restat iam ut eas quoque subiiciamus quae afferri possunt adversus eam quae versatur in moribus. sic enim unicuique nostrum cum perfectam ac scepticam animo susceperit affectionem, ut ait Timon,

– – facilis vita quiete fluet,
semper ita hic curis gravibus turbisque remotus,
terrores spernet suaviloquae sophiae.

2. sed quoniam ethicam disciplinam omnes fere uno consensu existimant versari in bonis et malis discernendis, quo respectu qui eam primus visus est movisse Socrates praecepit, quaerere tamquam maxime necessarium

aedibus in nostris quae prava aut recta gerantur:

oportebit nos quoque statim in initio de hac considerate differentia.

d) κατὰ τὸν Τίμωνα] ms Ciz. Τίμονα, male. quae autem sequuntur petita sunt ex Timonis Phliasii ἰνδαλμοῖς, ut coniicere licet ex Laërtii 9, 65. atque verba quidem Laërtio itidem laudata, ῥῆστα μεθ' ἡσυχίης, claudunt pentametrum respiciuntque ad celebratam illam Scepticis atque iactatam unice ἀταραξίαν, de qua dixi ad 1 Pyrrhon. sect. 25. deinde sequitur versus hexameter, αἰεὶ (ita enim scribendum pro ἀεὶ) ἀφροντίστως καὶ ἀκινήτως κατὰ ταῦτα, ut observavit quoque Henricus Stephanus, qui Timonis fragmenta collegit in poësi philosophica p. 72, unde ea repetiit Daniel Heinsius ad Horatii sui calcem.

e) περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν] bonum et malum dupliciter discernere se profitetur ethice sive moralis disciplina, quod utrumque uno versu complexus Horatius est lib. 1 Epist. 2 *quid sit pulchrum quid turpe*, tum *quid utile quid non*. ad prius genus pertinent praecepta de iusto, honesto et decoro, atque de virtutibus et vitiis: ad posterius, de felicitate hominis et infelicitate, quod argumentum tractatur in Ciceronis libris de finibus bonorum ac malorum.

f) ὁ πρῶτος αὐτὴν δόξας κεκινηκέναι] idem de Socrate testantur scriptores alii, ut ad Laërtium 2 21 viri docti iam annotarunt. conferendus etiam noster libro 1 adversus Logicos sect. 21, ubi idem Homeri versus ex Odyss. δ' 392 affertur, quem Socrati semper in ore fuisse narrat Xenophon, et post eum tradunt alii complures, Philo, Plutarchus, Dio Chrysost. Gellius etc. vide Iacobi Duporti Gnomologiam Homericam p. 169. eleganter autem Socrates a Sexto dicitur primus *movisse* Ethicem disciplinam, hoc est velut iacentem antea protulisse ingenio suo et hominum studiis etiam atque etiam commendasse.

Τίς ἐστιν ἡ ὁλοσχερὴς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων διαφορά. P 692

Πάντες μὲν [g]) οἱ κατὰ τὸν τρόπον στοιχειοῦν δοκοῦντες τῶν 3
φιλοσόφων καὶ ἐπιφανέστατα παρὰ πάντας, οἵ τε ἀπὸ τῆς ἀρ-
χαίας ἀκαδημίας καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου, ἔτι δὲ τῆς στοᾶς,
εἰώθασι διαιρούμενοι λέγειν, τῶν ὄντων τὰ μὲν εἶναι ἀγαθὰ τὰ
δὲ κακὰ τὰ δὲ μεταξὺ τούτων, ἅπερ καὶ ἀδιάφορα λέγουσιν.
ἰδιαίτερον δὲ παρὰ τοὺς ἄλλους ὁ Ξενοκράτης [h]) καὶ ταῖς ἑνικαῖς 4
πτώσεσι χρώμενος ἔφασκε, "πᾶν τὸ ὂν ἢ ἀγαθόν ἐστιν ἢ κακόν
ἐστιν, ἢ οὔτε ἀγαθόν ἐστιν οὔτε κακόν ἐστι". καὶ τῶν λοιπῶν 5
φιλοσόφων χωρὶς ἀποδείξεως τὴν τοιαύτην διαίρεσιν προιεμένων
αὐτὸς ἐδόκει καὶ ἀπόδειξιν συμπαραλαμβάνειν· "εἰ γάρ ἐστί τι
κεχωρισμένον πραγμάτων ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ τῶν μήτε ἀγα-
θῶν μήτε κακῶν, ἐκεῖνο ἤτοι ἀγαθόν ἐστιν ἢ οὐκ ἔστιν ἀγα-
θόν. καὶ εἰ μὲν ἀγαθόν ἐστιν, ἓν τῶν τριῶν γενήσεται· εἰ δ'
οὐκ ἔστιν ἀγαθόν, ἤτοι κακόν ἐστιν ἢ οὔτε κακόν ἐστιν οὔτε
ἀγαθόν ἐστιν. εἰ δὲ κακόν ἐστιν, ἓν τῶν τριῶν ὑπάρξει. εἰ δὲ
οὔτε ἀγαθόν ἐστιν οὔτε κακόν ἐστι, πάλιν ἓν τῶν τριῶν κατα-
στήσεται. πᾶν ἄρα τὸ ὂν ἤτοι ἀγαθόν ἐστιν ἢ κακόν ἐστιν, ἢ
οὔτε ἀγαθόν ἐστιν οὔτε κακόν ἐστι". δυνάμει δὲ καὶ οὗτος χω- 6
ρὶς ἀποδείξεως προσήκατο τὴν διαίρεσιν, ἐπείπερ ὁ εἰς κατασκευὴν
αὐτῆς παραληφθεὶς λόγος οὐχ ἕτερός ἐστιν αὐτῆς. ὅθεν εἰ ἐν
ἑαυτῇ περιέσχηκε τὴν πίστιν ἡ ἀπόδειξις, ἔσται καὶ ἡ διαίρεσις

I. Quaenam sit summa rerum vitae differentia.

3. Omnes philosophi qui rite videntur instituere et praeter omnes praeclarissime, ex veteri academia et Peripatetici et praeterea Stoici, hac divisione uti solent ut dicant: ex iis quae sunt alia esse bona alia mala alia intermedia, quae etiam dicunt indifferentia. 4. aliis autem magis proprie Xenocrates et singularis numeri utens casibus dicebat: "quidquid est, aut bonum est aut malum, aut neque bonum est neque malum." 5. et cum caeteri philosophi absque demonstratione hanc proferrent divisionem, ipse visus simul quoque assumere demonstrationem: "nam", inquit, "si est aliquid diversum a rebus bonis et malis et neque bonis neque malis, illud aut est bonum aut non est bonum. et, si quidem est bonum, erit unum ex tribus: sin autem non est bonum, aut est malum aut neque bonum neque malum: si autem est malum, rursus erit unum ex tribus. quidquid ergo est, aut bonum est aut malum est aut neque bonum est neque malum". 6. vi autem ac potestate is quoque admisit divisionem absque demonstratione. quae enim ad eam confirmandam assumpta est ratio, non est alia quam ipsa. unde si in se fidem continuerit

---

g) *πάντες μὲν*] sic ante Academicos Peripateticos Stoicosque Pythagorici, ex quibus Archytas apud Stobaeum Serm. 1 *τῷ δ' ἀνθρωπίνῳ βίῳ καιροὶ τρεῖς, ὁ μὲν ἐν εὐτυχίᾳ ὁ δὲ ἐν ἀτυχίᾳ ὁ δὲ μεταξὺ τούτων.* de Academicis vide Laërtium 3 102; de Stoicis eundem 7 101 et de Peripateticorum sententia principem ipsorum Aristotelem lib. 1 Nicomacheor. cap. 10 et alibi. P 692

h) *ὁ Ξενοκράτης*] Xenocrates, veteris Academiae gloria, discipulus Platonis, videtur hoc tradidisse in libris *περὶ εὐδαιμονίας*, quos laudat Laërtius 4 12. licet autem satis illam divisionem videtur probasse qui provocando ad singula quae possunt afferri, docet nihil ex omnibus iis esse, quae sub uno trium in divisione hac commemoratorum non contineatur: tamen *ἡ διὰ τῶν διαιρέσεων ὁδός* proprie non demonstrat, quia concessis nititur. vide Themistium ad 2 posteriorum Analytic. p. 10 B sq.

τῆς ἑαυτῆς πίστει μὴ διαφέρουσα τῆς ἀποδείξεως. ἀλλ' ὅμως καίπερ συμφωνεῖν δοκοῦντος ὑπάρχειν κατὰ πάντας τοῦ ὅτι τρισσή ἐστιν ἡ τῶν ὄντων διαφορά, τινὲς οὐδὲν ἧττον εὑρεσιλογοῦσιν[i]), ὁμολογοῦντες μὲν τὴν ἐν τοῖς οὖσι διαφορὰν ὅτι τοιαύτη τίς ἐστι, σοφιστικῶς δὲ προσειλούμενοι[k]) τῇ ἐκτεθείσῃ διαιρέσει. καὶ τοῦτο
8 εἰσόμεθα μικρὸν ἄνωθεν προλαβόντες. τὸν γὰρ ὅρον φασὶν οἱ τεχνογράφοι[l]) ψιλῇ τῇ συντάξει διαφέρειν τοῦ καθολικοῦ, δυνά-
P 693 μει τὸν αὐτὸν ὄντα. καὶ εἰκότως. ὁ γὰρ εἰπὼν "ἄνθρωπός ἐστι ζῷον λογικὸν θνητόν", τῷ εἰπόντι, "εἴ τί ἐστιν ἄνθρωπος, ἐκεῖνο ζῷόν ἐστι λογικὸν θνητόν", τῇ μὲν δυνάμει τὸ αὐτὸ λέγει, τῇ
9 δὲ φωνῇ διάφορον. καὶ ὅτι τοῦτο, συμφανὲς ἐκ τοῦ μὴ μόνον τὸ καθολικὸν τῶν ἐπὶ μέρους εἶναι περιληπτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὅρον ἐπὶ πάντα τὰ εἴδη τοῦ ἀποδιδομένου πράγματος διήκειν, οἷον τὸν μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ πάντας τοὺς κατ' εἶδος ἀνθρώπους, τὸν δὲ τοῦ ἵππου ἐπὶ πάντας τοὺς ἵππους. ἑνός τε ὑποταχθέντος ψεύδους ἑκάτερον γίνεται μοχθηρόν, τό τε καθολι-
10 κὸν καὶ ὁ ὅρος. ἀλλὰ γὰρ ὡς ταῦτα φωναῖς ἐξηλλαγμένα κατὰ

demonstratio, ex se quoque fidem faciet divisio, ut quae non differat a demonstratione. 7. sed tamen quamvis videatur inter omnes convenire quod sit triplex rerum differentia, nonnulli tamen inveniunt quod contra dicant confitentes quidem in rebus hanc esse differentiam expositam vero divisionem sophistice aggressi. hoc porro sciemus si rem paulo altius repetierimus. 8. dicunt enim artium scriptores definitionem ab universali differre sola constructione verborum, cum vi ac virtute sit eadem. et merito. nam qui dixit, 'homo est animal rationis particeps mortale' vi quidem ac virtute idem dicit quod is qui dixit 'quidquid est homo, illud est animal rationis particeps mortale', voce autem differt. 9. quod autem hoc ita sit, ex hoc est perspicuum, quod non solum universale comprehendat singularia, sed definitio quoque pervadat ad omnes species rei quae definitur, ut definitio hominis ad omnes homines in specie, equi definitio ad omnes equos. et si quod subsumitur sit falsum, utrumque fit vitiosum, nempe universale et definitio. 10. caeterum ut haec

i) εὑρεσιλογοῦσιν] invenisse se cogitant aliquid, quod cavillentur. ita hoc vocabulo utitur noster 1 Pyrrhon. sect. 63 εὑρεσιλογοῦντες δογματικοί, et lib. 2 sect. 84 εὑρεσιλογίαι. Plutarchus adversus Stoicos p. 1072 Ἀντίπατρον γὰρ ὑπὸ Καρνεάδου πιεζόμενον εἰς ταύτας καταλύεσθαι εὑρεσιλογίας. licet vero Sexti et Plutarchi codices quidam habent εὑρεσιολογεῖν et εὑρεσιολογίας, id magis probo quam quod editio Sexti hoc loco ferebat εὑρησιολογεῖν [ita et cod. Regiom. teste Struvio.]. non contemnendum autem utique est εὑρεσιλογεῖν εὑρεσιλογία et εὑρεσιλόγος, quod analogia et eiusdem Plutarchi Sextique codicibus aliis et Hesychii Suidae aliorumque scriptorum locis HStephano ad Laërtii 2 134 laudatis probatur. simile est εὑρεσιεπής quo usus Aristophanes et εὑρεσιεπία, quod Hesychius εὑρεσιλογίαν explicat. at εὑρεσιολογεῖν non minus dicitur ut φυσιολογεῖν. et apud Laërtium 2 113 leges de Stilpone dialectico: τοσοῦτον εὑρεσιολογίᾳ καὶ σοφιστείᾳ προῆγε τοὺς ἄλλους, ὥστε μικροῦ δεῆσαι πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἀφορῶσαν εἰς αὐτὸν μεγαρίσαι. apud eundem Laërtium in Arcesilao 4 37 ἦν δὲ καὶ εὑρεσιλογώτατος ἀπαντῆσαι εὐστόχως.

k) σοφιστικῶς προσειλούμενοι] sophistice veluti advolvuntur, hoc est ad oppugnandum divisionem eiusque demonstrationem accedunt collectionibus sophisticis.

l) οἱ τεχνογράφοι] artis logicae scriptores, speciatim Chrysippus quem nomine tenus infra sect. 11 noster appellat. de definitione vide si placet quae notata ad 3 Pyrrhoniar. sect. 207 sq. ac de divisione sect. 213.

δύναμίν ἐστι τὰ αὐτά, ὡς δὲ καὶ ἡ τέλειός φασι διαίρεσις δύναμιν
ἔχουσα καθολικὴν συντάξει τοῦ καθολικοῦ διενήνοχεν. ὁ γὰρ
τρόπῳ τῷδε διαιρούμενος "τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν Ἕλληνες
οἱ δὲ βάρβαροι" ἴσον τι λέγει τῷ "εἴ τινές εἰσιν ἄνθρωποι, ἐκεῖ-
νοι ἢ Ἕλληνές εἰσιν ἢ βάρβαροι". ἐὰν γάρ τις ἄνθρωπος εὑ-
ρίσκηται μήτε Ἕλλην μήτε βάρβαρος, ἀνάγκη μοχθηρὰν μὲν
εἶναι τὴν διαίρεσιν, ψεῦδος δὲ γίνεσθαι τὸ καθολικόν. διόπερ 11
καὶ τὸ οὕτω λεγόμενον "τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθὰ τὰ δὲ
κακὰ τὰ δὲ τούτων μεταξύ" δυνάμει κατὰ τὸν Χρύσιππον τοι-
οῦτόν ἐστιν καθολικόν "εἴ τινά ἐστιν ὄντα, ἐκεῖνα ἤτοι ἀγαθά
ἐστιν ἢ κακά ἐστιν ἢ ἀδιάφορα". τὸ μέντοι γε τοιοῦτον καθολι-
κὸν ψεῦδός ἐστιν, ὑποτασσομένου τινὸς αὐτῷ ψεύδους. δυοῖν 12
γάρ φασιν ὑποκειμένων πραγμάτων, τοῦ μὲν ἀγαθοῦ τοῦ δὲ
κακοῦ, ἢ τοῦ μὲν ἀγαθοῦ τοῦ δὲ ἀδιαφόρου, ἢ κακοῦ καὶ ἀδια-
φόρου, τὸ μὲν "τοῦτ᾽ ἔστι τῶν ὄντων ἀγαθόν" ἀληθές ἐστι,
τὸ δὲ "ταῦτ᾽ ἔστιν ἀγαθά" m) ψεῦδος· οὐ γάρ ἐστιν ἀγαθά,
ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγαθόν, τὸ δὲ κακόν. καὶ τὸ "ταῦτ᾽ ἔστι κακά" 13
πάλιν ψεῦδος· οὐ γάρ ἐστι κακά, ἀλλὰ τὸ ἕτερον αὐτῶν. ὡσαύ-
τως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀδιαφόρων· ψεῦδος γὰρ τὸ "ταῦτ᾽ ἔστιν
ἀδιάφορα" ὥσπερ καὶ τὸ "ταῦτ᾽ ἔστιν ἀγαθὰ ἢ κακά". ἡ μὲν
οὖν ἔνστασις τοιαύτη πως n) καθέστηκε. φαίνεται δὲ μὴ καθάπτε- 14
σθαι τοῦ Ξενοκράτους διὰ τὸ μὴ ταῖς πληθυντικαῖς πτώσεσι
κεχρῆσθαι, ὥστε ἐπὶ τῆς τῶν ἑτερογενῶν δείξεως ψευδοποιηθῆ-
ναι τὴν διαίρεσιν. ἄλλοι δὲ κἀκείνως ἐνέστησαν. πᾶσα γάρ φα- 15
σιν ὑγιὴς διαίρεσις γένους ἐστὶ τομὴ εἰς τὰ προσεχῆ εἴδη. καὶ

voce variantia vi ac virtute sunt eadem, similiter perfecta quoque, inquiunt, divisio vim habens universalem constructione verborum differt ab universali. qui enim hoc modo dividit 'ex hominibus alii sunt Graeci alii barbari' tantumdem dicit atque hoc 'quicumque sunt homines, illi sunt aut Graeci aut barbari'. nam si inveniatur aliquis homo, qui neque sit Graecus nec barbarus, necesse est ut vitiosa sit divisio falsumque sit universale. 11. quamobrem id quoque quod sic dicitur 'ex iis quae sunt, alia sunt bona alia mala alia intermedia', perinde est ex Chrysippi sententia ac hoc universale 'quaecumque sunt, illa sunt aut bona aut mala aut indifferentia'. hoc autem universale est falsum, si aliquid falsum ei subiiciatur. 12. si duae enim, inquit, res subiiciantur, altera quidem bona altera vero mala, aut altera indifferens aut mala aut indifferens, illud quidem: 'ex iis quae sunt aliud quidem est bonum' verum est; hoc autem, 'haec sunt bona', est falsum. non enim sunt bona, sed alterum quidem bonum, alterum vero malum. 13. et illud 'haec sunt mala' rursus falsum: non enim sunt mala, sed alterum eorum. similiter quoque in indifferentibus. falsum est enim, 'haec sunt indifferentia' ut hoc quoque 'haec sunt bona' vel 'haec sunt mala'. atque huiusmodi quidem est haec obiectio. 14. videtur autem non tangere Xenocratem propterea quod non sit usus casibus pluralibus. quo fit ut in adducendis iis quae sunt diversi generis, falsa fiat divisio. 15. alii autem sic quoque faciunt obiectionem: omnis enim, inquiunt, recta divisio est generis sectio in propinquas species. et

---

m) τὸ δὲ ταῦτ᾽ ἔστιν ἀγαθὰ] miserae huic cavillationi ne locus quidem est in divisione, qualem illam Xenocrates in singulari numero proposuit supra sect. 4. atque id mox etiam notat noster sect. 14. P 693

n) τοιαύτη πως] ita legendum pro τοιαύτη πῶς, ut supra aliquoties. infra sect. 19 recte et editi.

διὰ τοῦτο μοχθηρὰ καθέστηκεν ἡ τοιαύτη διαίρεσις "τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν Ἕλληνες οἱ δὲ Αἰγύπτιοι οἱ δὲ Πέρσαι οἱ δὲ Ἰνδοί". τῶν γὰρ ἑτέρων τῶν προσεχῶν εἰδῶν οὐ τὸ συζυγοῦν καὶ προσεχὲς εἶδος ἀντιδιέζευκται, ἀλλὰ τὰ τούτου εἴδη, δέον
P 694 οὕτως εἰπεῖν· "τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν Ἕλληνες, οἱ δὲ βάρβαροι"· καὶ καθ' ὑποδιαίρεσιν λοιπὸν "τῶν βαρβάρων[o]) οἱ μὲν
16 εἰσιν Αἰγύπτιοι οἱ δὲ Πέρσαι οἱ δὲ Ἰνδοί"· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ὄντων διαιρέσεως. ἐπεὶ ὅσα μέν ἐστιν ἀγαθὰ καὶ κακὰ διαφέροντά ἐστιν ἡμῖν, ὅσα δὲ μεταξὺ τῶν τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν ταῦτ' ἔστιν ἡμῖν ἀδιάφορα. ἐχρῆν οὖν[p]) μὴ οὕτως ἔχειν τὴν διαίρεσιν, ὡς ἔχει, μᾶλλον δ' ἐκείνως· "τῶν ὄντων ἃ μέν ἐστιν[q]) ἀδιάφορα ἃ δὲ διαφέροντα, τῶν δὲ διαφερόντων ἃ μὲν ἀγαθὰ
17 ἃ δὲ κακά. ἔοικε γὰρ ἡ μὲν τοιαύτη διαίρεσις τῇ λεγούσῃ "τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν Ἕλληνες οἱ δὲ βάρβαροι· τῶν δὲ βαρβάρων οἱ μὲν Αἰγύπτιοι οἱ δὲ Πέρσαι οἱ δὲ Ἰνδοί". ἡ δὲ ἐκκειμένη ὡμοίωτο τῇ τοιουτοτρόπῳ· "τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν Ἕλληνες οἱ δὲ Αἰγύπτιοι οἱ δὲ Πέρσαι οἱ δὲ Ἰνδοί". ἀλλὰ περὶ
18 μὲν τούτων τῶν ἐνστάσεων οὐκ ἀνάγκη νῦν μηκύνειν. ἐκεῖνο δ' ἴσως ἁρμόσει προδιαρθρῶσαι, ὅτι τὸ 'ἔστι' δύο σημαίνει· καὶ ἓν μὲν τὸ οἷον ὑπάρχει, καθ' ὅ φαμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ὅτι ἡμέρα ἔστιν ἀντὶ τοῦ ἡμέρα ὑπάρχει· ἕτερον δὲ τὸ οἷον φαίνεται[r]), καθ' ὅ τινες τῶν μαθηματικῶν εἰώθασι λέγειν πολλάκις ὅτι τὸ μεταξὺ δυοῖν τινων ἀστέρων διάστημα πηχυαῖόν ἐστιν, ἐν ἴσῳ λέγοντες τῷ φαίνεται, καὶ οὐ πάντως ὑπάρχει. τάχα γὰρ ὑπάρχει μὲν σταδίων ἑκατόν[s]), φαίνεται δὲ πηχυαῖον παρὰ τὸ

ideo vitiosa est haec divisio 'ex hominibus alii sunt Graeci alii Aegyptii alii Persae alii Indi'. aliarum enim propinquarum specierum non ea quae est coniugans et proxima species ex adverso opponitur, sed multae eius species. cum oporteret sic dicere: 'ex hominibus alii sunt Graeci alii barbari'. et deinde per subdivisionem 'ex barbaris alii sunt Aegyptii alii Persae alii Indi. 16. quod quidem observandum est etiam in eorum quae sunt divisione. nam quae sunt bona et mala, nobis sunt differentia; quae autem inter bona et mala sunt intermedia, sunt nobis indifferentia. oportebat ergo divisionem non se sic habere, ut habet, sed potius hoc modo: 'ex iis quae sunt, alia sunt indifferentia alia differentia; ex differentibus autem alia sunt bona alia mala'. 17. est enim haec divisio similis ei quae dicit 'ex hominibus alii sunt Graeci alii barbari; ex barbaris autem alii Aegyptii alii Persae alii Indi'. quae autem fuit exposita est similis huic, 'ex hominibus alii sunt Graeci alii Aegyptii alii Persae alii Indi'. sed de his quidem obiectionibus non est nunc necesse prolixa uti oratione. 18. Illud autem fortasse prius conveniet explicare et distinguere quod 'est' duo significat, unum quidem, ut idem sit quod exsistit, ut in praesentia dicimus, 'dies est', id est dies nunc exsistit: alterum autem 'est', id est apparet, ut nonnulli mathematici saepe solent dicere: quod inter aliqua duo astra 'intervallnm est cubitale', quasi dicant apparet, non autem existit omnino. nam fortasse quidem est centum stadiorum, apparet autem unius cubiti propter altitudinem et propter visus

P 694 o) τῶν βαρβάρων] quod in editis erat δέ post τῶν, in ms Savil. et Ciz. recte abest.
p) ἐχρῆν οὖν] ms Ciz. οὐκοῦν.
q) ἃ μέν ἐστιν] ita recte idem Ciz. pro τά.
r) φαίνεται] confer 1 Pyrrhon. sect. 135 et 198. male in editis erat repetitum ἡμέρα φαίνεται.
s) σταδίων ἑκατόν] parum dixit, quia satis hoc ad propositum.

ὕψος καὶ παρὰ τὴν τῆς ὄψεως ἀπόστασιν. διττοῦ δὴ τυγχάνον- 19
τος τοῦ ἔστι μορίου, ὅταν λέγωμεν σκεπτικῶς "τῶν ὄντων τὰ
μέν ἐστιν ἀγαθὰ τὰ δὲ κακὰ τὰ δὲ μεταξὺ τούτων", τὸ ἔστιν
ἐντάττομεν οὐχ ὡς ὑπάρξεως, ἀλλ' ὡς τοῦ φαίνεσθαι δηλωτικόν.
περὶ μὲν γὰρ τῆς πρὸς τὴν φύσιν ὑποστάσεως, τῶν τε ἀγαθῶν
καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων, ἱκανοί πως εἰσιν ἡμῖν ἀγῶνες πρὸς
τοὺς Δογματικούς. κατὰ δὲ τὸ φαινόμενον τούτων ἕκαστον ἔχο- 20
μεν ἔθος ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ ἀδιάφορον προσαγορεύειν· καθάπερ
καὶ ὁ Τίμων ἐν τοῖς ἰνδαλμοῖς[t]) ἔοικε δηλοῦν ὅταν φῇ

ἦ γὰρ ἐγὼν ἐρέω ὥς μοι καταφαίνεται εἶναι,
  μῦθον ἀληθείης ὀρθὸν ἔχων κανόνα·
ὡς ἡ τοῦ θείου τε φύσις καὶ τἀγαθοῦ αἰεί[u]),
  ἐξ ὧν ἰσότατος γίνεται ἀνδρὶ βίος.

κειμένης οὖν κατὰ τὸν ὑποδεδειγμένον τρόπον τῆς προειρημένης διαιρέσεως ἴδωμεν ἃ χρὴ φρονεῖν περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων ἀπὸ τῆς ἐννοίας ποιησάμενοι.

Τί ἐστι τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν καὶ ἀδιάφορον. P 695

Τῆς κατὰ τὸν τόπον χειριζομένης ἡμῖν πρὸς τοὺς Δογμα- 21
τικοὺς ἀντιρρήσεως[x]), τὸ κυριώτατον μέρος ἐχούσης ἐν τῇ δια-
γνώσει τῶν τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν, πρὸ παντὸς ἁρμόσει τὴν ἐπί-
νοιαν τούτων στῆσαι. κατὰ γὰρ τὸν σοφὸν Ἐπίκουρον οὔτε ζη-
τεῖν ἐστιν οὔτε ἀπορεῖν ἄνευ προλήψεως[y]). οἱ μὲν οὖν Στωϊκοὶ 22

distantiam. 19. cum autem haec vocula 'est' sit duplex, quando sceptice dicimus 'ex iis quae sunt, alia sunt bona, alia mala, alia intermedia' illud 'sunt' ibi locamus non ut quod significet ea quae existunt, sed quae apparent. nam de bonorum et malorum et neutrorum secundum naturam substantia est nobis satis magnum certamen adversus Dogmaticos. 20. quod autem ad id attinet quod apparet horum unumquodque, solemus appellare bonum vel malum vel indifferens: ut etiam videtur Timon declarare in imaginibus, cum ait:

dicam equidem sicut mihi res quaeque esse videtur,
  nam sermo est veri regula recta meus.
divini natura bonique est semper et ex his
  aequa homini ac constans vita fruenda datur.

posita ergo, eo quo ostendimus modo, prius dicta divisione, videamus quid sit sentiendum de iis quae sunt in ipsa, a notione ducentes initium.

II. Quid sit bonum malum et indifferens.

21. Cum contradictio, quae a nobis hoc in loco tractatur adversus Dogmaticos, praecipuam habeat partem in discernendis bonis et malis, oportebit ante omnia eorum statuere notionem. ex sapientis enim Epicuri sententia neque quaerere licet neque dubitare absque anticipata notione. 22. atque Stoici

---

t) ὁ Τίμων ἐν τοῖς ἰνδαλμοῖς] sic legendum utique pro ἐν τοῖσι δήμοις, licet id praeter HStephanum in poësi philosophica p. 73 in suo codice etiam legit Hervetus, qui vertit: *in populis*. citantur autem Timonis Phliasii ἰνδαλμοί sive *imagines* a Laërtio duobus in locis, lib. 9, sect. 65 et 105. ἰνδάλλεσθαι *sibi imaginari*, infra sect. 123.

u) καὶ τἀγαθοῦ αἰεὶ] licet prima in ἀγαθός solet corripi, tamen propter crasin recte hoc loco producitur.

x) ἀντιρρήσεως] vide dicta ad 1 contra Log. sect. 261. P 695

y) ἄνευ προλήψεως] Epicuro πρόληψις est notio sive conceptio rei orta

τῶν κοινῶν ὡς εἰπεῖν ἐννοιῶν ἐχόμενοι ὁρίζονται τἀγαθὸν τρόπῳ τῷδε· "ἀγαθόν ἐστιν z) ὠφέλεια ἢ οὐχ ἕτερον ὠφελείας", ὠφέλειαν μὲν λέγοντες τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σπουδαίαν πρᾶξιν, οὐχ
23 ἕτερον δὲ ὠφελείας τὸν σπουδαῖον ἄνθρωπον καὶ τὸν φίλον. ἡ μὲν γὰρ ἀρετή πως ἔχον ἡγεμονικὸν καθεστηκυῖα, καὶ ἡ σπουδαία πρᾶξις ἐνέργειά τις οὖσα κατ' ἀρετήν, ἄντικρύς ἐστιν ὠφέλεια. ὁ δὲ σπουδαῖος ἄνθρωπος καὶ ὁ φίλος πάλιν τῶν ἀγαθῶν ὄντες καὶ αὐτοὶ οὔτε ὠφέλεια λεχθεῖεν ἂν ὑπάρχειν οὔθ' ἕτεροι
24 ὠφελείας δι' αἰτίαν τοιαύτην. τὰ γὰρ μέρη, φασὶ παῖδες Στωϊκῶν a), οὔτε τὰ αὐτὰ τοῖς ὅλοις ἐστὶν οὔτε ἑτεροῖα τῶν ὅλων· οἷον ἡ χεὶρ οὔτε ἡ αὐτή ἐστιν ὅλῳ ἀνθρώπῳ, οὐ γὰρ ὅλος ἄνθρωπός ἐστιν ἡ χείρ, οὔτε ἑτέρα τοῦ ὅλου· σὺν γὰρ τῇ ὅλῃ χειρὶ ὅλος ὁ ἄνθρωπος νοεῖται ἄνθρωπος. ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦ σπουδαίου ἀνθρώπου καὶ τοῦ φίλου μέρος ἐστὶν ἀρετή, τὰ δὲ μέρη οὔτε ταὐτὰ τοῖς ὅλοις ἐστὶν οὔτε ἕτερα τῶν ὅλων, εἴρηται ὁ σπουδαῖος ἄνθρωπος καὶ ὁ φίλος οὐχ ἕτερος ὠφελείας. ὥστε πᾶν ἀγαθὸν τῷ ὅρῳ ἐμπεριειλῆφθαι, ἐάν τε ἐξ εὐθείας b) ὠφέλεια τυγ-
25 χάνῃ, ἐάν τε μὴ ᾖ ἕτερον ὠφελείας. ἔνθεν καὶ κατὰ ἀκολουθίαν τριχῶς c) εἰπόντες ἀγαθὸν προσαγορεύεσθαι ἕκαστον τῶν σημαινομένων κατ' ἰδίαν πάλιν ἐπιβολὴν ὑπογράφουσι. λέγεται γὰρ ἀγαθόν, φασί, καθ' ἕνα μὲν τρόπον τὸ ὑφ' οὗ ἢ ἀφ' οὗ ἔστιν ὠφελεῖσθαι· ὃ δὴ ἀρχικώτατον ὑπῆρχε καὶ ἀρετή· ἀπὸ γὰρ ταύ-

quidem communibus, ut ita dicam, haerentes notionibus bonum hoc modo definiunt: 'bonum est utilitas aut non alienum ab utilitate', utilitatem quidem dicentes virtutem et quae est ex virtute actionem, ab utilitate autem non alienum virum bonum et amicum. 23. nam virtus quidem cum sit quodammodo affecta pars animae tenens principatum, et bona quaedam ex virtute operatio, aperte est utilitas. vir autem bonus et amicus, cum rursus sint ipsi quoque ex bonis, neque dici debent utilitas neque alieni ab utilitate propter hanc causam. 24. partes enim, aiunt Stoici, neque eaedem sunt quae tota, neque alienae a totis: ut manus neque eadem est quae totus homo, non est enim manus totus homo, neque aliena a toto, nam cum tota manu totus intelligitur homo. quoniam ergo viri boni et amici pars est virtus, partes autem neque eaedem sunt quae tota, neque alienae a totis, dictus fuit vir bonus et amicus non alienus ab utilitate. quo fit ut universum bonum definitione sit comprehensum, sive directe sit utilitas sive non sit alienum ab utilitate. 25. hinc etiam ex consequentia cum trifariam bonum dixerint appellari, unumquodque significatum rursus describunt propria mentis conceptione. dicitur enim bonum, inquiunt, uno quidem modo 'id ex quo aut a quo licet iuvari': quod quidem in primis et praecipue est virtus, ab ea enim, tam-

---

ex memoria eius quod saepius sensibus se nostris obtulit. confer Gassendum ad Logicam Epicuri pag. 79 sq. nostrum adversus Grammaticos sect. 57 et quae ibi dixi.

z) *ἀγαθόν ἐστιν*] vide quae ad 3 Pyrrhon. sect. 169 et infra sect. 184.

a) *φασὶ παῖδες Στωϊκῶν*] ms Ciz. *τῶν Στωικῶν*. porro tralatitium Stoicorum filios dici pro Stoicis, ut filios grammaticorum medicorum etc. pro medicis grammaticisque.

b) *ἐξ εὐθείας*] directe et proprie ac per se utile. mox *ἐάν τε μή* scripsi e Ciz. pro *ἄν τε μή*.

c) *τριχῶς*] confer 3 Pyrrhon. sect. 171, Suidam in *ἀγαθόν*, Stobaeum Eclog. p. 166, cuius locus emendandus ex Laërtii 7 93, 94: quamquam et Laërtium non satis integrum ibi legi notavit Lipsius lib. 2 manuduct. diss. 22.

της ὥσπερ τινὸς πηγῆς πᾶσα πέφυκεν ἀνίσχειν ὠφέλεια. καθ' 26
ἕτερον δὲ τὸ καθ' ὃ συμβαίνει ὠφελεῖσθαι. οὕτως οὐ μόνον αἱ
ἀρεταὶ λεχθήσονται ἀγαθά, ἀλλὰ καὶ αἱ κατ' αὐτὰς πράξεις,
εἴπερ καὶ κατὰ ταύτας συμβαίνει ὠφελεῖσθαι. κατὰ δὲ τὸν τρίτον 27
καὶ τελευταῖον τρόπον λέγεται ἀγαθὸν τὸ οἷόν τε ὠφελεῖν, ἐμ-
περιλαμβανούσης τῆς ἀποδόσεως ταύτης τάς τε ἀρετὰς καὶ τὰς
ἐναρέτους πράξεις καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς σπουδαίους ἀνθρώ-
πους, θεούς τε καὶ σπουδαίους δαίμονας [d]). παρ' ἣν αἰτίαν οὐκ 28
ἐν ἴσῳ λέγεται παρά τε τοῖς περὶ τὸν Πλάτωνα καὶ Ξενοκράτη P 696
πολλαχῶς ὀνομάζεσθαι τἀγαθὸν καὶ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς. ἐκεῖνοι
μὲν γὰρ ὅταν φῶσιν ἑτέρως λέγεσθαι ἀγαθὸν τὴν ἰδέαν [e]) καὶ
ἑτέρως τὸ μετέχον τῆς ἰδέας, σημαινόμενα ἐκτίθενται καὶ κατὰ
πολὺ ἀλλήλων διεστῶτα καὶ μηδεμίαν ἔχοντα κοινωνίαν· οἷόν τι
καὶ ἐπὶ τῆς 'κύων' φωνῆς [f]) θεωροῦμεν. ὡς γὰρ ἐκ ταύτης 29
σημαίνεται μὲν πτῶσις, ὑφ' ἣν τὸ ὑλακτικὸν πέπτωκεν ζῷον,
καὶ ἔτι ὑφ' ἣν τὸ ἔνυγρον, καὶ πρὸς τούτοις ὑφ' ἣν ὁ φιλόσο-
φος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑφ' ἣν τὸ ἄστρον· οὐδὲν δὲ κοινὸν ἔχου-
σιν αἱ τοιαῦται πτώσεις οὐδ' ἐμπεριέχεται τῇ δευτέρᾳ ἡ πρώτη
καὶ τῇ τρίτῃ ἡ δευτέρα· οὕτω κἂν τῷ φάναι ἀγαθὸν τὴν ἰδέαν
καὶ τὸ μετέχον τῆς ἰδέας, ἔκθεσις μέν ἐστι σημαινομένων, κε-
χωρισμένων δὲ καὶ οὐδεμίαν περίληψιν ἐμφαινόντων. ἀλλ' οἱ 30

quam ab aliquo fonte, naturaliter universa oritur utilitas. 26. alio autem dicitur id 'per quod accidit ut iavemur'. ita non solum virtutes dicentur bona, sed etiam quae fiunt ex eis actiones, si quidem per eas quoque accidit ut iuvemur. 27. tertio autem et ultimo modo dicitur bonum 'quod potest iuvare', comprehendente hac definitione et virtutes et ex virtute actiones et amicos et bonos viros, deosque et bonos daemones. 28. quamobrem non pariter dicitur apud Platonem et Xenocratem multis modis nominari bonum, et apud Stoicos. illi enim quando dicunt aliter dici bonum ideam et aliter quod est ideae particeps, significata exponunt et multum inter se distantia et quae nihil habent inter se commune: cuiusmodi quidpiam consideramus etiam in voce 'canis'. 29. quomodo enim ex ea significatur casus, sub quem cadit animal latrans, et praeterea sub quem animal aquatile, et praeterea sub quem philosophus, quin etiam sub quem astrum: nihil autem inter se commune habent eiusmodi casus, neque in secundo continetur primus nec in tertio secundus: ita etiam, si dicamus bonum ideam et id quod est ideae particeps, est quidem haec expositio significatorum, sed separatorum, et quae nullam mutuam innuunt comprehensionem. 30. atque tales quidem, ut prius dixi,

---

d) *καὶ σπουδαίους δαίμονας*] ms Savil. *καὶ τοὺς σπουδαίους δαίμονας.* *σπουδαῖοι δαίμονες* hoc loco memorantur, quia dantur et his oppositi mali, qui non commodum et emolumentum sed damnum afferunt. at illi *σπουδαῖοι*, de quibus Hesiodus: *ἐσθλοὶ ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.* P 696

e) *ἀγαθὸν τὴν ἰδέαν*] quod etiam solent vocare *τἀγαθόν*, *ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ*, cuius naturae participatione sunt bona, pulchraque quaecumque sunt. confer Platonem sexto de rep. et Eusebium 11 21, 22 praeparat. Proclum 2 in Timaeum p. 109, 110. quae de quattuor *ἀγαθῶν* generibus ex Platonis mente Laërtius 3 101.

f) *τῆς κύων φωνῆς*] canis nomen non modo animal latrans domesticum, sed quoque canem marinum atque sidus caniculae et Cynicum philosophum denotat. quibus significationibus facile alias addere Sextus potuisset, ut in aleae ludo iactum infimum et damnosum, aliaque quae apud Hesychium et HStephanum in promtu est videre.

*μὲν ἀρχαιότεροι, ὡς προεῖπον, τοιοῦτοί τινες ἦσαν. οἱ δ' ἀπὸ
τῆς στοᾶς θέλουσιν ἐπὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ προσηγορίας τὸ δεύτε-
ρον σημαινόμενον ἐμπεριληπτικὸν εἶναι τοῦ πρώτου καὶ τὸ τρί-
τον περιληπτικὸν τῶν δυοῖν· ἦσαν δὲ οἱ φάσκοντες ἀγαθὸν ὑπάρ-
χειν τὸ δι' αὑτὸ αἱρετόν* [g]). *οἱ δ' οὕτως, ἀγαθόν ἐστι τὸ συλ-
λαμβανόμενον πρὸς εὐδαιμονίαν. τινὲς δὲ τὸ συμπληρωτικὸν
εὐδαιμονίας. εὐδαιμονία δέ ἐστιν, ὡς οἵ τε περὶ τὸν Ζήνωνα καὶ
Κλεάνθην καὶ Χρύσιππον ἀπέδοσαν, εὔροια βίου* [h]). *πλὴν τὸ
31 μὲν γένος τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀποδόσεώς ἐστι τοιοῦτον. εἰώθασι
δ' ἔνιοι, τριχῶς* [i]) *λεγομένου τἀγαθοῦ, πρὸς τὸν τοῦ πρώτου
σημαινόμενον ὅρον εὐθὺς ἐπιζητεῖν, καθ' ὃ λέγει "τὸ ἀγαθόν
ἐστι τὸ ὑφ' οὗ ἢ ἀφ' οὗ ἐστιν ὠφελεῖσθαι"· ὡς εἰ ταῖς ἀλη-
θείαις ἀγαθόν ἐστι τὸ ἀφ' οὗ ἐστιν ὠφελεῖσθαι, μόνην ῥητέον
τὴν γενικὴν ἀρετὴν ἀγαθὸν ὑπάρχειν· ἀπὸ μόνης γὰρ ταύτης
συμβαίνει τὸ ὠφελεῖσθαι· ἐκπίπτειν δὲ τοῦ ὅρου ἑκάστην τῶν
εἰδικῶν, οἷον τὴν φρόνησιν καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὰς λοιπάς.
32 ἀπ' οὐδεμιᾶς γὰρ αὐτῶν συμβαίνει τὸ αὐτὸ τοῦτο ὠφελεῖν. ἀλλ'
ἀπὸ μὲν τῆς φρονήσεως τὸ φρονεῖν καὶ οὐ κοινότερον τὸ ὠφε-
λεῖν· εἰ γὰρ αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει, τὸ ὠφελεῖν οὐκ ἔσται ὡρι-
P 697 σμένως φρόνησις, γενικὴ δ' ἀρετή. καὶ ἀπὸ τῆς σωφροσύνης τὸ
κατ' αὐτὴν κατηγόρημα σωφρονεῖν, οὐ τὸ κοινὸν ὠφελεῖν· καὶ
33 ἐπὶ τῶν λοιπῶν τε ἀνάλογον. οἱ δ' ἀντικαθιστάμενοι πρὸς τοῦτο
τὸ ἔγκλημα τοῦτό φασιν· ὅταν λέγωμεν* [k]) *"ἀγαθόν ἐστιν, ἀφ'
οὗ συμβαίνει τὸ ὠφελεῖσθαι", ἐν ἴσῳ τούτῳ λέγομεν "ἀγαθόν
ἐστιν ἀφ' οὗ συμβαίνει τι τῶν ἐν τῷ βίῳ ὠφελεῖσθαι". οὕτω*

fuerunt antiquiores. Stoici autem volunt in boni appellatione a secundo significatu primum comprehendi et a tertio duos priores. fuerunt autem qui dicerent bonum esse quod per se est eligendum. alii autem sic: bonum est quod confert ad beatitudinem, alii autem, quod complet felicitatem. beatitudo autem seu felicitas est, ut definierunt Zeno Cleanthes et Chrysippus bonus vitae fluxus, atque boni quidem descriptio generalis est huiusmodi. 31. solent autem nonnulli, cum bonum dicatur tribus modis, ad primi significati definitionem protinus inquirere, quatenus dicit 'bonum est ex quo aut a quo licet iuvari': quod si re vera bonum est a quo licet iuvari, solam in genere virtutem dicendum sit esse bonum, ab ea enim sola accidit iuvari: a definitione autem excidere unamquamque ex iis quae sunt in specie: utpote prudentiam et temperantiam et caeteras. 32. a nulla enim earum accidit hoc ipsum iuvare ac prodesse, sed a prudentia quidem sapere ac providere et non communiter prodesse: si enim hoc ipsum accidit, iuvare et prodesse non erit definite prudentia, sed virtus in genere. a temperantia autem, ut fert eius praedicatum, temperantem esse ac moderatum non commune prodesse: et in caeteris convenienter. 33. qui autem huic resistunt reprehensioni hoc dicunt: quando dicimus, 'bonum est a quo accidit iuvari', perinde est ac si dicamus, 'bonum est a quo accidit aliquid iuvari eorum quae sunt in vita'. sic enim etiam unaquaeque earum quae sunt in specie

---

g) *ἀγαθὸν τὸ δι' αὑτὸ αἱρετόν*] ita Aristoteles lib. 1 Nicomach. c. 7, lib. 10 c. 2 atque alibi. confer 3 Pyrrhon. sect. 172, ubi et caeteras duas habes definitiones boni, Pythagoricis probatas.

h) *εὔροια βίου*] vide, si lubet, Menagium ad Laërtium 7 88. *εὐζωΐαν καὶ εὐπραξίαν* vocat Aristoteles lib. 1 Nicomach. c. 10. noster infra sect. 110 *εὐρόως ἅμα καὶ εὐδαιμόνως βιοῦν*.

i) *τριχῶς*] supra sect. 25. mox leg. *σημαινομένου*.

P 697 k) *ὅταν λέγωμεν*] ms Ciz. *ὅταν λεγώμεθα*.

γὰρ καὶ ἑκάστη τῶν ἐπ' εἴδους ἀρετῶν ἀγαθὸν γενήσεται, κοινῶς μὲν τὸ ὠφελεῖν μὴ ἐπιφέρουσα, τὶ δὲ τῶν ἐν τῷ ὠφελεῖσθαι παρεχομένη. οἷον ἡ μὲν φρονεῖν καθάπερ ἡ φρόνησις, ἡ δὲ τὸ σωφρονεῖν l) ὡς ἡ σωφροσύνη. θελήσαντες δὲ οὗτοι ὡς 34
ἀπολογούμενοι τὸ πρότερον ἔγκλημα φυγεῖν, εἰς ἕτερον ἀπεκυλίσθησαν. εἰ γὰρ ἕτερόν ἐστι τὸ λεγόμενον τούτων ἀγαθόν ἐστιν, ἀφ' οὗ συμβαίνει τι τῶν ἐν τῷ βίῳ ὠφελεῖσθαι, ἡ γενικὴ ἀρετὴ ἀγαθὸν οὖσα οὐχ ὑποπεσεῖται τῷ ὅρῳ· οὐ γὰρ ἀπ' αὐτῆς συμβαίνει τι τῶν ἐν τῷ βίῳ ὠφελεῖσθαι (ἐπεὶ μία τῶν ἐπ' εἴδους γενήσεται) ἀλλὰ ἁπλῶς τὸ ὠφελεῖσθαι. καὶ ἕτερα δὲ εἴωθε λέ- 35
γεσθαι πρὸς τοὺς τοιούτους ὅρους, δογματικῆς ἐχόμενα περιεργείας. ἡμῖν δὲ ἀπόχρη ἀποδεῖξαι, ὅτι ὁ λέγων ἀγαθὸν τὸ ὠφελοῦν ἢ τὸ δι' αὑτὸ αἱρετὸν ἢ τὸ συνεργοῦν πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ οὕτω πως ἀποδιδούς, οὐχ ὅ ἐστιν ἀγαθὸν διδάσκει, ἀλλὰ τὸ συμβεβηκὸς αὐτῷ παρίστησιν. ὁ δὲ τὸ συμβεβηκὸς τἀγαθῷ παριστὰς οὐκ αὐτὸ δείκνυσι τἀγαθόν m). εὐθέως γοῦν τὸ μὲν ὅτι ὠφελεῖ τἀγαθὸν καὶ τὸ ὅτι αἱρετόν ἐστι, παρ' ὃ ἀγαθὸν εἴρηται τὸ οἷον ἀγαστόν n), ὅτι εὐδαιμονίας ἐστὶ ποιητικόν, πάντες συγχωροῦσιν. ἀλλ' ἐὰν προσεξετάζηται τί ποτέ ἐστι τοῦτο 36
τὸ ὠφελοῦν καὶ δι' αὑτὸ αἱρετὸν καὶ εὐδαιμονίας ποιητικόν, οὐκέτι ὁμοφρονήσουσι, καίπερ συμφώνως πρότερον αὐτὸ λέγοντες τὸ ὠφελοῦν καὶ τὸ αἱρετόν, ἀλλ' εἰς ἄσπειστον ἐξενεχθήσονται

virtutum, bonum erit, communiter quidem iuvare et prodesse non afferens, praebens autem aliquid eorum quae versantur in iuvando: ut alia quidem providere, ut prudentia, alia autem esse temperantem ac moderatum, ut temperantia. 34. ii autem volentes responsione priorem effugere reprehensionem in aliam sunt devoluti. si enim ab his quae dicuntur bona, diversum est quo accidit ut aliquid iuvetur eorum quae sunt in vita, virtus in genere, cum sit bonum, non cadet in hanc definitionem. non enim ab ea accidit aliquid eorum quibus vita iuvetur (ita enim futura esset una ex virtutibus in specie), sed simpliciter iuvari. 35. alia quoque dici solent adversus has definitiones, affinia dogmaticae curiositati. nobis autem sufficit ostendere, quod qui bonum dicit id quod prodest aut quod est propter se eligendum aut quod confert ad felicitatem aut qui aliqua huiusmodi ratione definit, non docet id quod est bonum, sed ostendit id quod ei accidit. qui vero definit id quod bono accidit, non ipsum ostendit bonum. iam enim quod prosit quidem bonum et quod sit eligendum quatenus est bonum, dictum est, et quod cuiusmodicumque sit bonum, id sit efficiens beatitudinis, concedunt omnes. 36. sed si porro inquiratur quidnam sit hoc quod prodest et quod propter se est eligendum et efficiens beatitudinis, non amplius consentient, etiamsi prius communi consensu dicerent id esse quod prodest et quod propter se est eligendum: sed res redibit ad bellum irreconciliabile,

---

l) τὸ σωφρονεῖν] ita legendum pro συμφρονεῖν satis pateret, licet non moneret ms Ciz.

m) οὐκ αὐτὸ δείκνυσιν τὸ ἀγαθόν] confer 3 Pyrrhon. sect. 173.

n) οἷον ἀγαστόν] ita legendum ex ms Ciz. pro ἀγαθόν. atque hanc notationem vocis ἀγαστοῦ ex Platonis Cratylo p. 412 C 422 A HSt. acceptam iterum repetit noster infra sect. 85. quamquam 3 Pyrrhon. sect. 175 legitur ἀγαθὸν dictum οἱονεὶ ἀγωγόν, ubi itidem, si codices suffragarentur, libenter scriberem ἀγαστόν, atque ita Sextum scripsisse mihi persuadeo. Etymologicum Magnum: ἀγαθὸν παρὰ τὸ ἄγαν θέειν ἐπ' αὐτό, ἢ ἐκ τοῦ ἀγάζω τὸ θαυμάζω, ἀγαστόν, καὶ ἀποβολῇ τοῦ σ καὶ τροπῇ τοῦ τ εἰς θ ἀγαθόν, ὡς κρεμάστρα κρεμάθρα, ἢ ἐκ τοῦ ἄγαμαι.

πόλεμον o), τοῦ μὲν ἀρετὴν p) λέγοντος τοῦ δὲ ἡδονὴν q) τοῦ δ'
37 ἀλυπίαν r) τοῦ δ' ἄλλο τι τῶν διαφερόντων s). εἰ δέ γε ἐκ τῶν
P 698 προειρημένων ὅρων ἐδείκνυτο ὅ ἐστι τὸ ἀγαθόν, οὐκ ἂν ἐπεστασίαζον ὡς ἀγνοουμένης τῆς t) τἀγαθοῦ φύσεως. τοίνυν οὐχ ὅ ἐστι τὸ ἀγαθὸν οἱ ἐκκείμενοι ὅροι διδάσκουσιν, ἀλλὰ τὸ συμβεβηκὸς τἀγαθῷ. διόπερ οὐδὲ κατὰ τοῦτο μόνον u) εἰσὶ μοχθηροί, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅσον ἀδυνάτου τινὸς ἐφίενται πράγματος.
38 ὁ γὰρ ἀγνοῶν τι τῶν ὄντων οὗτος οὐδὲ x) τὸ συμβεβηκὸς ἐκείνῳ γινώσκειν δύναται, οἷον ὁ πρὸς τὸν ἀγνοοῦντα τί ἐστιν ἵππος λέγων 'ἵππος ἐστὶ ζῷον χρεμετιστικόν' y), οὐ διδάσκει ὅ ἐστιν

cum alius quidem dicat virtutem alius vero voluptatem alius doloris vacuitatem alius aliud aliquid ex rebus praestantibus. 37. si autem ostenderetur ex prius dictis definitionibus, quid sit bonum, non dissiderent inter se, tamquam boni ab illis ignoraretur natura. expositae ergo definitiones non docent quid sit bonum, sed quid bono accidat. quamobrem non in hoc solum vitiosae sunt, sed etiam in eo, quod rem suscipiunt quam non possunt exsequi. 38. qui enim ex iis quae sunt aliquid ignorat, nec scire potest quid illi accidat: ut qui ei qui nescit quid sit equus dicit 'equus est animal hinniens', non docet quid sit equus: is enim qui ignorat equum, ignorat etiam

---

o) *εἰς ἄσπειστον ἐξενεχθήσονται πόλεμον*] ita legit interpres Hervetus, qui reddit *irreconciliabile bellum*, pro *ἄπιστον*. atque ita etiam 3 Pyrrhon. sect. 175 reposui. est autem a *σπένδεσθαι*, *per libationes* pacisci, ut et *σπονδή*, unde et *ἄσπονδος*, idem quod *ἄσπειστος*.

p) *τοῦ μὲν ἀρετήν*] ut Stoici.

q) *τοῦ δὲ ἡδονήν*] ut ante Epicurum Eudoxus, (de quo Aristoteles 10 2 Nicomach.), tum Aristippus cum suis Cyrenaicis.

r) *τοῦ δ' ἀλυπίαν*] ut Hieronymus Rhodius teste Cicerone lib. 1 de finibus cap. 3 et Lactantio 3 7.

s) *τοῦ δ' ἄλλο τι τῶν διαφερόντων*] ita pro *τῶν διαφόρων* legunt mss Savil. et Ciz. a priorum sententia diversus abiit Herillus Carthaginiensis, cui summum bonum fuit scientia. ne iam aliorum opiniones referam, qui plura coniunxerunt ad boni naturam effingendam, eas apud Ciceronem in libris de finibus, qui volet, facile evolvet.

P 698 t) *ὡς ἀγνοουμένης τῆς*] ita legendum e mss Savil. et Ciz. pro *ἀγνοούμενοι*.

u) *οὐδὲ κατὰ τοῦτο μόνον*] ita legendum e Ciz. pro *καὶ τοῦτο*.

x) *οὗτος οὐδὲ*] in ms Ciz. *οὗτος* abest, et salvo sensu potest abesse.

y) *ζῷον χρεμετιστικόν*] notum est quod *χρεμετίζειν* equorum, ut *μυκᾶσθαι* boum. de cuiusmodi vocabulis voces animantium exprimentibus videndus Ammonius in differentiis vocum in *φωνεῖν*, Caesarius Quaest. 78 p. 218, inprimis Iulius Pollux libro 5 cap. 13 atque e recentioribus Ioachimus Camerarius in commentariis utriusque linguae p. 198 sq. Samuel Bochartus in limine Hierozoici, Iulius Caesar Bulengerus de venatione Circi cap. 20, tum Isaacus Casaubonus, qui de hoc argumento singularem diatribam scripsisse se testatur ad Antonium Getam Spartiani, quas opes Graeciae cum paupertate sermonis Latini contulisse se ait vir *πολυμαθέστατος*. licet vero diatriba illa numquam lucem vidit, tamen excerptorum silvam de vocibus animalium earumque vocabulis vulgavit Io. Christophorus Wolfius noster in Casaubonianis a. 1710 Hamburgi editis p. 56 sq. Latina vocabula bene multa complexus est auctor elegiae de Philomela quae Ovidio tribuitur, cui iungendus Ioannes Textor in Officina p. 280 sq. Andreas Schottus lib. 2 cap. 51 observationum humanarum et Gualterus Charleton de differentiis et nominibus animalium, illa parte qua pisces recenset p. 94 sq. vocabula Chaldaica exstant in Targum secundo Esther, ad capitis primi comma secundum.

ἵππος· τῷ γὰρ μὴ γινώσκοντι τὸν ἵππον καὶ τὸ χρεμετίζειν ἀγνοεῖται, ὅπερ ἦν τοῦ ἵππου συμβεβηκός. καὶ ὁ πρὸς τὸν μὴ κατειληφότα τί ἐστι βοῦς προφερόμενος 'βοῦς ἐστι ζῷον μυκητικόν' οὐ παρίστησι τὸν βοῦν· τῷ γὰρ μὴ γινώσκοντι τοῦτον συνακαταληπτεῖται καὶ τὸ μυκᾶσθαι, συμβεβηκὸς ὑπάρχον τοῦ βοός. οὐκοῦν καὶ πρὸς τὸν ἀνεννόητον ὄντα ἀγαθοῦ μάτην καὶ ἀνωφε- 39
λῶς λέγεται, ὅτι ἀγαθόν ἐστι τὸ αἱρετὸν ἢ τὸ ὠφελοῦν. πρῶτον γὰρ δεῖ μαθεῖν τὴν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν, εἶτα τότε συνιέναι ὅτι ὠφελεῖ καὶ ὅτι αἱρετόν ἐστι καὶ εὐδαιμονίας ποιητικόν. ἐπ' ἀγνοουμένῃ δὲ ταύτῃ καὶ οἱ τοιοῦτοι τῶν ὅρων οὐ διδάσκουσι τὸ ζητούμενον. δείγματος μὲν οὖν χάριν ἀπαρκέσει ταῦτ' εἰρῆ- 40
σθαι περὶ τῆς ἀγαθοῦ νοήσεως. ἐξ ὧν, ὡς οἶμαι, σαφῆ τυγχάνει καὶ τὰ περὶ τοῦ κακοῦ τεχνολογούμενα παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις [z]). κακὸν γάρ ἐστι τὸ ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ, ὅπερ βλάβη ἐστὶν ἢ οὐχ ἕτερον βλάβης [a])· καὶ βλάβη μὲν ὥσπερ κακία καὶ ἡ φαύλη πρᾶξις· οὐχ ἕτερον δὲ βλάβης, καθάπερ ὁ φαῦλος ἄνθρωπος καὶ ὁ ἐχθρός. μεταξὺ δὲ τούτων, φημὶ δὲ τοῦ τε ἀγα- 41
θοῦ καὶ κακοῦ, ὅπερ καὶ ἀδιάφορον ὠνομάζετο, ἔστι τὸ οὐδετέρως ἔχον. τίς δ' ἦν ἡ τῶν ὅρων τούτων δύναμις καὶ τίνα ῥητέον πρὸς τοὺς ὅρους, ἐκ τῶν περὶ τἀγαθοῦ λεγομένων πάρεστι μαθεῖν. νῦν δ' ἐπὶ προκατασταθεῖσι τούτοις μετελθόντες σκεψώμεθα εἰ ὥσπερ ἐπινοεῖταί τι ἀγαθὸν καὶ κακόν, οὕτω καὶ πρὸς τὴν φύσιν ὑπαρκτόν ἐστιν.

Εἰ ἔστι φύσει ἀγαθὸν καὶ κακόν. P 690

Ὅτι μὲν οὖν οὐ κεκρατημένως ὑπέγραψαν οἱ Δογματικοὶ 42
τὴν ἐπίνοιαν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, πρότερον ἐπελογισάμεθα.

quid sit hinniens, quod quidem erat equi accidens. et ei qui non comprehendit quid sit bos, is qui pronuntiat 'bos est animal mugiens' non ostendit quid bos sit: is enim qui eum non novit, simul etiam non comprehendit mugire, quod est accidens bovis. 39. igitur etiam ei qui bonum mente non concepit temere et inutiliter dicitur, quod bonum est quod est eligendum et quod prodest. primum enim est discenda ipsius boni natura deinde tunc scire oportet quod prosit et quod sit eligendum et efficiens felicitatis. propter eam autem ignoratam tales definitiones non docent quod quaeritur. 40. exempli autem causa haec dicta esse sufficiet de boni intelligentia. ex quibus, ut opinor, sunt manifesta etiam quae de malo praeceptis artis traduntur ab iis qui sunt diversae sententiae. 'malum' enim 'est quod est bono contrarium: quod quidem est noxa, vel non alienum a noxa'. et noxa quidem, sicut vitium et mala actio: non alienum autem a noxa, sicut vir malus et inimicus. 41. inter haec porro, bonum inquam et malum, est etiam quod nominabatur 'indifferens quod neutro modo se habeat'. quaenam autem sit vis harum definitionum et quaenam sint dicenda adversus definitiones, licet discere ex iis quae dicta sunt de bono. nunc autem his prius constitutis transeamus ad considerandum, an, quomodo mente concipitur aliquod bonum et malum, ita etiam re et natura existat.

III. An sit natura bonum et malum.

42. Atque quod non satis quidem firme ac valide descripserint dogmatici boni et mali notionem, prius sumus ratiocinati. ut facilius autem quo-

---

z) *παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις*] ita Dogmaticos appellat Scepticus.

a) *βλάβη, ἢ οὐχ ἕτερον βλάβης*] ut bonum supra sect. 22 *ὠφέλεια ἢ οὐχ ἕτερον ὠφελείας*. confer 3 Pyrrhon. sect. 176.

πρὸς δὲ τὸ εὐχερέστερον συμπεριφέρεσθαι[b]) τοῖς περὶ τῆς ὑπάρ-
ξεως αὐτοῦ λόγοις, αὐταρκές ἐστιν εἰπεῖν, ὡς ἄρα πάντες ἄν-
θρωποι, καθάπερ ἔλεγε καὶ ὁ Αἰνησίδημος[c]), ἀγαθὸν ἡγούμε-
νοι τὸ αἱροῦν αὐτούς[d]), ὁποῖον ἄν ποτ᾽ ᾖ, μαχομένας ἔχουσι
43 τὰς ἐν εἴδει περὶ αὐτοῦ κρίσεις. καὶ ὃν τρόπον συμφωνοῦντες,
εἰ τύχοι, περὶ τοῦ εἶναί τινα σωματικὴν εὐμορφίαν, περὶ τῆς
εὐμόρφου καὶ καλῆς[e]) γυναικὸς στασιάζουσι· τοῦ μὲν Αἰθίοπος
τὴν σιμοτάτην[f]) καὶ μελαντάτην[g]) προκρίνοντος, τοῦ δὲ Πέρσου
τὴν γρυποτάτην καὶ λευκοτάτην ἀποδεχομένου, ἄλλου δὲ τὴν μέ-
σην κατά τε τὸν χαρακτῆρα καὶ κατὰ τὴν χρόαν πασῶν καλ-
44 λίονα λέγοντος· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ κατὰ κοινὴν πρόληψιν
δοξάζοντες εἶναί τι ἀγαθὸν καὶ κακόν, οἵ τε ἰδιῶται καὶ οἱ φι-
λόσοφοι ἀγαθὸν μὲν τὸ αἱροῦν αὐτοὺς καὶ ὠφελοῦν· κακὸν δὲ
τὸ ἐναντίως ἔχον κατ᾽ εἶδος πρὸς ἀλλήλους πολεμοῦσιν.

ἄλλος γάρ[h]) τ᾽ ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις.

καὶ κατὰ Ἀρχίλοχον[i])

que simul expediamus tractationem de eius existentia, satis est dicere, quod omnes homines, ut monuit etiam Aenesidemus, bonum existimantes id quod eos capit, cuiusmodicumque sit inter se pugnantia de eo ferunt iudicia. 43. et quomodo exempli causa consentientes esse corpoream aliquam formae pulchritudinem de formosa ac pulchra muliere dissident, praeferente quidem Aethiope nasi simitatem et nigrorem, Persa autem commendante nasi aduncitatem et alborem, alio autem dicente omnibus esse pulchriorem quae et in figura et in colore est mediocris: 44. eodem modo communi etiam et anticipante notione opinantes esse aliquod bonum et malum et vulgus et philosophi, bonum quidem quod eos capit et iuvat, malum autem quod secus se habet, de specie inter se pugnant:

namque aliis alius delectatur mage factis,

et ut dicit Archilochus:

---

b) εὐχερέστερον συμπεριφέρεσθαι] facilius expedire.

c) ὁ Αἰνησίδημος] notaverat haec Aenesidemus in libris decem *Πυρρωνείων τρόπων*, in τρόπῳ qui apud Laërtium 9 83 est quintus, apud nostrum 1 Pyrrhon. sect. 145 est decimus, occupatusque est in observanda mira varietate quam afferunt educatio, vitae institutum, leges, consuetudines, persuasiones dogmaticaeque opiniones.

d) τὸ αἱροῦν αὐτοὺς] ita legendum pro *αἰροῦν* satis patet per se, licet non moneret ms Ciz. atque interpres Hervetus. idem sphalma emendavi infra sect. 44.

e) καὶ καλῆς] Ciz. *κακῆς*, perperam.

f) τὴν σιμοτάτην] recte ita editi, licet in mss Savil. et Ciz. est *τὴν σιμότητα*, quomodo legit etiam Hervetus. nasi simitas apud Persas Graecos et plerasque gentes alias pro deformi et olim habita et hodie habetur: sed apud Sinenses Tartarosque et Siamenses et Macasarenses Aethiopesque in honore est. ut longitudo aurium in regno Aracanensi, nigror dentium apud Siamenses et Marianarum insularum incolas. notus et Lucretii locus 4 1148 *multimodis igitur pravas turpesque videmus esse in deliciis summoque in honore vigere etc.*

g) καὶ μελαντάτην] in editis erat *μελαντοτάτην*, pro quo ms Savil. *μελανοτάτην*.

h) ἄλλος γὰρ] versus Homeri ex Odyss. ξ' 228, quem laudat quoque noster 1 Pyrrhon. sect. 86, ad quem locum dicta, si placet, vide.

i) κατὰ Ἀρχίλοχον] apud Clementem Alexandrinum 6 Strom. p. 619 una cum Homeri versu, quem Sextus iam adduxit, laudatur Archilochi iste in haec verba [fr. 35 Schneidew.]:

ἀλλ᾽ ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται.

ἄλλος ἄλλῳ ἐπ' ἔργῳ καρδίην ἰαίνεται.
εἴγε ὁ μὲν δόξαν ἀσπάζεται ὁ δὲ πλοῦτον ἄλλος εὐεξίαν [k]) τὶς
δὲ ἡδονήν. καὶ ἐπὶ τῶν φιλοσόφων ὁ αὐτὸς λόγος. οἱ μὲν γὰρ 45
ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας καὶ τοῦ περιπάτου [l]) τρία γένη φασὶν εἶναι
τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἃ μὲν περὶ ψυχὴν ὑπάρχειν ἃ δὲ περὶ σῶμα
ἃ δὲ ἐκτὸς ψυχῆς τε καὶ σώματος [m]). περὶ μὲν οὖν ψυχὴν τὰς
ἀρετάς, περὶ δὲ τὸ σῶμα ὑγίειαν καὶ εὐεξίαν καὶ εὐαισθησίαν
καὶ κάλλος καὶ πᾶν ὃ τῆς ὁμοίας ἐστὶν ἰδέας· ἐκτὸς δὲ ψυχῆς
καὶ σώματος πλοῦτον πατρίδα γονεῖς τέκνα φίλους τὰ παρα- P 700
πλήσια. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς [n]) τρία μὲν γένη τῶν ἀγαθῶν καὶ 46
αὐτοὶ τυγχάνειν ἔλεξαν, οὐχ ὡσαύτως δέ. τούτων γὰρ τὰ μὲν
περὶ ψυχὴν τὰ δ' ἐκτὸς τὰ δὲ οὔτε περὶ ψυχὴν οὔτε ἐκτός, ἐξαι-
ροῦντες τὸ γένος τῶν περὶ τὸ σῶμα ἀγαθῶν, ὡς μὴ ἀγαθῶν.
καὶ δὴ περὶ μὲν ψυχὴν εἶναί φασι τὰς ἀρετὰς καὶ σπουδαίας
πράξεις, ἐκτὸς δὲ εἶναι τόν τε φίλον καὶ τὸν σπουδαῖον ἄνθρω-
πον καὶ τὰ σπουδαῖα τέκνα καὶ γονεῖς καὶ τὰ ὅμοια. οὔτε δὲ
περὶ ψυχὴν οὔτε ἐκτὸς αὐτὸν τὸν σπουδαῖον ἄνθρωπον ὡς πρὸς
ἑαυτόν. οὔτε γὰρ ἐκτὸς ἑαυτοῦ δυνατὸν εἶναι αὐτὸν οὔτε περὶ
ψυχήν· ἐκ γὰρ ψυχῆς καὶ σώματος συνέστηκεν. εἰσὶ δὲ οἱ τοσοῦ- 47

cor alius alia re levat et fovet suum.
siquidem alius gloriam amplectitur alius divitias alius bonam corporis habitudinem alius autem voluptatem. eadem est ratio etiam in philosophis. 45. nam Academici quidem et Peripatetici dicunt esse tria genera bonorum: et alia quidem esse in anima alia in corpore alia extra animam et corpus. atque in anima quidem esse virtutes in corpore autem sanitatem et bonam habitudinem vigentesque et bene affectos sensus et quidquid est eiusmodi, extra animam autem et corpus divitias patriam parentes liberos amicos et similia. 46. Stoici autem dixerunt ipsi quoque esse tria genera bonorum, sed non similiter. ex iis enim alia quidem esse in anima alia autem extra alia autem neque in anima neque extra, eximentes genus bonorum corporis, ut quae non sint bona. et in anima quidem dicunt esse virtutes et bonas actiones, extra autem esse et amicum et virum bonum et bonos liberos et parentes et similia. neque autem in anima neque extra esse ipsum bonum virum, quod ad se attinet. neque enim fieri potest ut ipse sit extra se, neque in anima; constat enim ex anima et corpore. 47. sunt autem qui

---

puto autem Sextum omissa prima vocula, ut sensus constaret integer, verba *ἐπ' ἔργῳ* interposuisse de suo, neque voluisse ut versum Archilochi lectores nisi duobus postremis verbis agnoscerent.

k) *εὐεξίαν*] mss et Hervetus *εὐδοξίαν*, quae vox recurrit infra sect. 45. sed iam praecessit *δόξαν*.

l) *οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας καὶ τοῦ περιπάτου*] Academicos omittit noster 3 Pyrrhon. sect. 180 neque apud illos haec divisio adeo frequens et obvia quam apud Peripateticos Aristotelem suum secutos, qui illam habet lib. 1 Nicomacheor. cap. 8 atque alibi. atque Aristotelem hac in parte recessisse a praeceptore suo Platone notat Theodoritus 11 *θεραπευτ.* p. 153. ante Aristotelem, eadem probata fuit Pythagoreis, ut patet ex fragmento Archytae *περὶ τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὸς καὶ εὐδαίμονος* apud Stobaeum. sed et Academicis placuisse constat ex Tullio 1 Academic. cap. 5 et 6.

m) *ἃ δὲ ἐκτὸς ψυχῆς τε καὶ σώματος*] particula *τε* exciderat, quae exstat in mss Savil. et Ciz.

n) *οἱ δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς*] confer Laërtium 7 195, Stobaeum eclog. p. 166 P 700 seq. et Sextum nostrum 3 Pyrrhon. sect. 181. e recentioribus Lipsium lib. 2 manuduct. diss. 21.

τον ἀπέχοντες τοῦ ἐξαιρεῖν τὸ γένος τῶν περὶ σώματι ἀγαθῶν, ὡς καὶ ἐν αὐτοῖς τὸ ἀρχικώτατον ἀπολιπεῖν ἀγαθόν· ὁποῖοί εἰσιν οἱ τὴν κατὰ σάρκα ἡδονὴν°) ἀσπαζόμενοι. καὶ ἵνα μὴ δοκῶμεν νῦν ἐπὶ πλεῖον ἐκτείνειν τὸν λόγον, παριστάντες ὅτι ἀσύμφωνός ἐστι καὶ μαχομένη ἡ περὶ ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ τῶν ἀνθρώπων κρίσις, ἐπὶ ἑνὸς ὑποδειγματικῶς ποιησόμεθα τὴν ὑφήγησιν, καθάπερ τῆς ὑγείας· ἐπεὶ καὶ συνηθέστερός ἐστιν ἡμῖν ὁ περὶ αὐτῆς
48 λόγος. οὐκοῦν τὴν ὑγείαν οἱ μὲν νομίζουσιν ἀγαθὸν εἶναι οἱ δ' οὐκ ἀγαθόν. καὶ τῶν ἀγαθὸν ὑπολαμβανόντων οἱ μὲν μέγιστον ἀγαθὸν ταύτην ἔλεξαν οἱ δ' οὐ μέγιστον· καὶ τῶν οὐκ ἀγαθὸν εἰπόντων οἱ μὲν ἀδιάφορον προηγούμενον p), οἱ δὲ ἀδιάφορον
49 μέν, οὐ προηγούμενον δέ. ἀγαθὸν μὲν οὖν καὶ τοῦτο πρῶτον εἰρήκασι τὴν ὑγείαν οὐκ ὀλίγοι τῶν τε ποιητῶν καὶ τῶν συγγραφέων καὶ καθόλου πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ βίου q). Σιμωνίδης μὲν r)

tantum abest ut genus bonorum corporis eximant ut etiam in ipsis bonum reliquerint praecipuum: cuiusmodi sunt qui carnis amplectuntur voluptatem. ne autem videamur nimis fusa et prolixa uti oratione ostendentes non consentire atque adeo pugnare hominum de bono et malo iudicium, in uno tamquam exemplo, nempe in sanitate rem explicabimus, quoniam de ea solemus loqui frequentius. 48. sanitatem ergo alii quidem bonum existimant alii autem non bonum. et ex iis qui eam bonum existimant, alii quidem eam maximum dixerunt bonum alii autem non maximum. ex iis vero qui non bonum dixerunt, alii quidem indifferens praecipuum ac productum, alii autem indifferens quidem sed non praecipuum ac productum. 49. atque primum quidem bonum dixere sanitatem non pauci tam poëtae quam qui soluta scripserunt oratione, universe omnibus e communi vita assentientibus. nam Simonides quidem lyricus profitetur, *ne pulcherrimae quidem sapien-*

---

o) *τὴν κατὰ σάρκα ἡδονὴν*] Lactantius 3 7 *Epicurus summum bonum in voluptate animi censet, Aristippus in voluptate corporis.* nota porro voluptatem corporis a Sexto appellari *την κατὰ σάρκα ἡδονήν*, quod frequens est sacris scriptoribus ut *σάρκα* ponant pro corpore. vide Ioannem Vorstium de Hebraismis novi testamenti cap. 4.

p) *ἀδιάφορον προηγούμενον*] Stoicorum haec vocabula, qui bona alia cum statuerent, ut virtutem, alia mala ut *ἀφροσύνην* et vitium, tertia dicebant esse neutra, nec bona illa nec mala. ex his vero alia *προηγούμενα* sive *προηγμένα* Ciceroni et Senecae epist. 74 *producta*, hoc est praeferenda aliis rebus multis et neutiquam contemnenda, ut ingenium et recte valere; alia *ἀποπροηγμένα*, his contraria, *reiecta*, ut morbum ac stuporem morbumque. alia denique *neutra*, ut digiti motum. vide Lipsium lib. 2 manuduct. diss. 23. Scioppii elementa philosophiae Stoicae p. 40 seq. et quae viri docti ad Laërtium 7 105, nostrum infra sect. 59 sq. et 3 Pyrrhon. sect. 191.

q) *καὶ καθόλου πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ βίου.*] haec verba male abfuerunt in codice, quo Hervetus usus est. notum autem *τοὺς ἀπὸ τοῦ βίου* vocari homines in communi vita degentes et ex communibus notionibus sentientes, neque ullis occupatos philosophorum praeiudiciis. sic contra rhetoras sect. 18 *ὁ σύμπας οἶδε βίος*. M. Antoninus 7 27 *τὸν χαμαὶ βίον* appellat. dicunturque *οἱ ἀπὸ τοῦ βίου*, ut *οἱ ἀπὸ τῶν δογμάτων* infra sect. 150 et 166 pro dogmaticis, et *οἱ ἀπὸ τῶν κήπων* pro Epicureis 1 contra Phys. sect. 64, *οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου* pro Aristotelicis hoc ipso libro sect. 51 et alibi.

r) *Σιμωνίδης μὲν*] addendum hoc fragmentis Simonidis quae HStephanus et Fulvius Ursinus collegerunt. sed exstat et aliud eiusdem Cei poëtae scolion, quo valetudini inter bona humana primum locum tribuit, laudatum Platoni in Gorgia et lib. 1 et 2 de legibus, Clementi 4 Strom. p. 483. Athenaeo 15 p. 694 Theodorito 11 therapeut. p. 153, Stobaeo

γάρ ὁ μελοποιός φησι μηδὲ καλᾶς σοφίας εἶναι χάριν, εἰ μή τις ἔχοι σεμνὴν ὑγείαν. Λικύμνιος δὲ [s]) προειπὼν ταῦτα

λιπαρόμματε μᾶτερ ὑψίστων θρόνων P 701
σεμνῶν Ἀπόλλωνος βασίλεια ποθεινὰ
πραΰγελως ὑγεία·

ποῖον ὑψηλὸν ἐπιφέρει;

τίς γὰρ πλούτου χάρις ἢ τοκήων,
ἢ τᾶς ἰσοδαίμονος ἀνθρώπου βασιληΐδος ἀρχᾶς,
σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων ἔφυ.

50 *Ἡρόφιλος [t]) δὲ ἐν τῷ Διαιτητικῷ καὶ σοφίαν φησὶν ἀνεπίδεικτον καὶ τέχνην ἄδηλον καὶ ἰσχὺν ἀναγώνιστον [u]) καὶ πλοῦτον ἀχρεῖον καὶ λόγον ἀδύνατον ὑγείας ἀπούσης. ἀλλ' οὗτοι μὲν οὕτως.* 51 *ἀγαθὸν δ' εἶπαν αὐτὴν ὑπάρχειν οὐ μὴν καὶ πρῶτον οἵ τε ἀπὸ*

tiae esse gratiam, nisi quis praeclaram habeat sanitatem. Licymnius cum haec prius dixisset:

o nitidis es quae oculis mater Apollinis,
sublimium aedium regina optabilis,
et dulce ridens sanitas:

quam excelsum statim subiungit?

quaedam est opum, quaedam parentum est gratia,
et diis quod aequiparatur humani imperii,
beatus absque te esse sed nemo potest.

50. Herophilus quoque dicit in Diaetetico, non demonstrari posse sapientiam artemque esse incertam et obscuram viresque non posse decertare opesque esse inutiles infirmamque et imbecillam eloquentiam, si absit sanitas. atque ii quidem sic. 51. at eam esse bonum non tamen primum docuerunt

---

Florileg. serm. 101 de felicitate, et auctor scholior. Graecor. ad Lucian. T. 1. p. 27. [fr. 42 Schneidew.]

ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνητῷ,
δεύτερον δέ, φυὰν καλὸν γενέσθαι,
τὸ τρίτον δέ, πλουτεῖν ἀδόλως,
καὶ τὸ τέταρτον, συνηβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

s) *Λικύμνιος*] Licymnius Chius poëta dithyrambicus antiquissimus, Aristoteli in Rhetoric. 3 2 et 13, Parthenio Eroticorum scriptori c. 22 et Athenaeo 13 p. 564 laudatus. etiam apud Platonem in Phaedro p. 353 *ὀνομάτων Λικυμνίων* mentio *πρὸς ποίησιν εὐεπείας* facientium, quod non ad Licymnionem nescio quem cum Ficino, sed ad hunc Licymnium duxerim pertinere. non Platone modo et Aristotele, sed Simonide etiam antiquiorem fuisse ex hoc Sexti aliquis colligat. sed vocabulum *προειπών* P 701 non ad Simonidem respicit sed ad ea quae deinde subiicit Sextus, *ποῖον ὑψηλὸν ἐπιφέρει.* similis in *ὑγείαν* hymnus sive paean Ariphronis Sicyonii ab Athenaeo in extremo libri ultimi servatus, quem *ἀπ' ἀρχαίου, ἐν εὐχῆς μέρει* decantari solitum testatur Maximus Tyrius diss. 41, ita incipit:

ὑγίεια πρεσβίστα μακάρων
μετά σου ναίοιμι
τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.

notum et Theognidis illud probatum Aristoteli 1 Nicomach. c. 8 *κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν.* leve est quod in versibus Licymnii pro vitioso *ποτεινά* correxi *ποθεινά* e ms Savil.

t) *Ἡρόφιλος*] ms Ciz. *Ἡρόφυλος*, perperam. Herophilus medicus celebratissimus, clarus circa Olympiadem 104, aequalis Diodori Croni philosophi, ut dixi ad 2 Pyrrhon. sect. 245. de diaetetico eius aliisque scriptis lib. 6 bibliothecae Graecae.

u) *ἀναγώνιστον*] ita legendum ex mss et Herveti versione pro *ἀγώνιστον*.

τῆς ἀκαδημίας καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου[x]). *δεῖν γὰρ ὑπέλαβον ἑκάστῳ τῶν ἀγαθῶν τὴν οἰκείαν τάξιν τε καὶ ἀξίαν ἀπονέμειν. ἔνθεν καὶ ὁ Κράντωρ*[y]) *εἰς ἔμφασιν τοῦ λεγομένου βουλόμενος*
52 *ἡμᾶς ἄγειν πάνυ χαρίεντι συνεχρήσατο παραδείγματι· εἰ γὰρ νοήσαιμεν, φησί, κοινόν τι τῶν πανελλήνων θέατρον, εἰς τοῦτό τε ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν παριὸν καὶ τῶν πρωτείων ἀντιποιούμενον ἥκειν, εὐθὺς καὶ εἰς ἔννοιαν ἀναχθησόμεθα τῆς ἐν τοῖς ἀγα-*
53 *θοῖς διαφορᾶς. πρῶτον μὲν γὰρ ὁ πλοῦτος παραπηδήσας ἐρεῖ· ἐγὼ ὦ ἄνδρες*[z]) *πανέλληνες κόσμον παρέχω πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ τὰς ὑποδέσεις καὶ τὴν ἄλλην ἀπόλαυσιν· χρειώδης εἰμὶ νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουσι· καὶ ἐν μὲν εἰρήνῃ παρέχω*
54 *τὰ τερπνά, ἐν δὲ πολέμοις νεῦρα τῶν πράξεων*[a]) *γίνομαι. τούτων γὰρ δὴ τῶν λόγων ἀκούσαντες οἱ πανέλληνες ὁμοθυμαδὸν κελεύσουσιν ἀποδοῦναι τὰ πρωτεῖα τῷ πλούτῳ. ἀλλ' ἐὰν τούτου ἤδη ἀνακηρυττομένου ἐπιστᾶσα ἡ ἡδονὴ*

τῇ ἔνι μὲν[b]) *φιλότης, ἔνι δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς*
πάρφασις, ἥ τ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων,

λέγῃ δὲ εἰς μέσον καταστᾶσα ὅτι αὐτὴν δίκαιόν ἐστιν ἀναγορεύειν·

Academici et Peripatetici. dicebant enim unicuique bono tribuendum esse suum ordinem ac dignitatem. hinc Crantor volens nos deducere ad maiorem huius rei evidentiam admodum eleganti et lepido usus est exemplo: 52. si, inquit, cogitemus animo commune aliquod et publicum omnium Graecorum theatrum et ad id accedere unumquodque bonum primas partes sibi vindicans; statim etiam deducemur ad notionem differentiae bonorum. 53. nam primum quidem divitiae se ingerentes dicent: ego, o praeclare Graecorum coetus, ornatum praebeo cunctis hominibus et vestes et calceos et alia quibus utantur, sum utilis et aegrotis et sanis: et in pace quidem suppedito quae sunt iucunda ac delectabilia: in bello autem sum nervi et artus rerum gerendarum. 54. haec verba cum audiverit universus Graecorum coetus, unanimes uno ore iubebunt ut primae dentur divitiis. sed dum id publico proclamatur praeconio, accedens voluptas,

cui coniunctus amor, desiderium atque venustus
qui possit quamvis prudentes fallere, sermo,

dicat, prodiens in medium, aequum esse ut ipsa publico renuntiaretur praeconio.

---

x) *οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου*] Aristoteles infra sect. 77.

y) *ὁ Κράντωρ*] puto haec Crantorem Solensem, Xenocratis Academici qui Platoni successit auditorem, scripsisse in laudato illo libro *περὶ πένθους* sive de luctu, de quo viri docti ad Laërtii 6. 26.

z) *ἐγὼ ὦ ἄνδρες*] ita ms Ciz. (licet *ὦ* in editis abest) atque ita legit etiam in suo codice HStephanus libro de Aristotelicae Ethices ab historica et poëtica Ethice differentia p. 406, ubi hunc Crantoris locum laudat atque interpretatur. allocutio, *ἄνδρες πανέλληνες*, quae in concilio totius Graeciae atque *κοινῷ πανελλήνων θεάτρῳ*, ut in Olympiis haberi fingitur, similis est illi sacri scriptoris Actor. 2 14 *ἄνδρες Ἰουδαῖοι. πανέλληνες* autem dicuntur ut *παναχαιοί* Iliad. *β'* 404, ad quem locum Eustathius notat similiter dici *πανέλληνας, πανελλήνιον, πανιώνιον, πανιώνια, παναθήναια, παμβοιώτια.*

a) *νεῦρα τῶν πράξεων*] sic nervum rerum gerendarum solemus appellare pecuniam et Epicharmus *nervos et artus sapientiae*, *νεῦρα τῶν φρενῶν* dixit non temere credere.

b) *τῇ ἔνι μὲν*] Homeri versus Iliad. *ξ'* 216 *ἔνθ' ἔνι μέν* etc. paulo ante pro *κελεύουσιν* leg. *κελεύσουσιν* ut verti [recepimus].

ὁ γὰρ ὄλβος οὐ βέβαιος [c]), *ἀλλ' ἐφήμερος*
ἐξίπτατ' οἴκων, μικρὸν ἀνθήσας χρόνον·

διώκεται δὲ πρὸς τῶν ἀνθρώπων οὐ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ τὴν ἐξ P 702
αὐτοῦ περιγινομένην ἀπόλαυσιν καὶ ἡδονήν. πάντως οἱ πανέλ- 55
ληνες οὐκ ἄλλως ἔχειν τὸ πρᾶγμα ἢ οὕτως ὑπολαβόντες κεκρά-
ξονται δεῖν τὴν ἡδονὴν στεφανοῦν. ἀλλὰ καὶ ταύτης τὸ βρα- 56
βεῖον φέρεσθαι μελλούσης, ἐπὴν εἰσβάλλῃ ἡ ὑγεία μετὰ τῶν
συνέδρων αὐτῇ θεῶν [d]), καὶ διδάσκῃ ὡς οὔτε ἡδονῆς οὔτε πλού-
του ὄφελός τί ἐστιν ἀπούσης αὐτῆς·

τί γάρ με πλοῦτος [e]) *ὠφελεῖ νοσοῦντά γε;*
μίκρ' ἂν θέλοιμι, καὶ καθ' ἡμέραν ἔχων
ἄλυπον οἰκεῖν βίοτον, ἢ πλουτῶν νοσεῖν.

ἀκούσαντες πάλιν οἱ πανέλληνες καὶ μεταλαβόντες, ὡς οὐκ ἔνεστι 57
κλινοπετῆ καὶ νοσοῦσαν ὑποστῆναι τὴν εὐδαιμονίαν, φήσουσι
νικᾶν τὴν ὑγείαν. ἀλλὰ καὶ τῆς ὑγείας ἤδη νικώσης, ἐπὰν εἰσ-

fragiles caducae vix diem stabiles opes
florent brevi, mox rursus aedibus avolant:

55. eas autem persequuntur homines non propter se, sed propter eam quae ex ipsis accedit voluptatem et delectationem. Graeci igitur omnes omnino non aliter quam sic rem se habere existimantes clamabunt oportere coronare voluptatem. 56. sed dum ea quoque iam est latura praemium victoriae, si ingrediatur sanitas cum deabus quae illi assident doceatque neque voluptatis neque divitiarum ullum esse usum si ipsa absit:

quid non valentem maximae iuvant opes?
tenui paratu vivere equidem mavelim,
quam possidere divitem aegrimoniam.

57. cum eam rursus audiverint Graeci et acceperint quod in lecto decumbens et aegrotans non possit consistere felicitas, dicent vincere sanitatem. sed vincente iam sanitate, si ingrediatur fortis et excelsi animi virtus, for-

---

c) *ὁ ὄλβος οὐ βέβαιος*] duo versus iambici e tragoedia, quos a Crantoris verbis distinguere editores neglexerant. P 702

d) *μετὰ τῶν συνέδρων αὐτῇ θεῶν*] Hygiae adsident Aesculapius Minerva Venus Panacea etc. vide Pausaniam.

e) *τί γάρ με πλοῦτος*] etiam hoc loco tres iambicos versus sequi, nec ab interprete nec ab editoribus fuit annotatum. sunt autem depromti ex Euripidis Telepho, ut constat ex Stobaei florileg. c. 97, quod inscribitur *σύγκρισις πενίας καὶ πλούτου* p. 391 edit. Grotii, ubi duo posteriores versus afferuntur. primus addendus fragmentis quae ex Euripidis Telepho collegit Iosua Barnesius in sua Euripidis editione t. 2 p. 496. scripsi autem Grotii servata metaphrasi, *τί γάρ με πλοῦτος ὠφελεῖ νοσοῦντά γε*, interpretem et sensum secutus, metrumque, et ms Savil. etiam suffragante, nam in editis erat: *τί γάρ με πλοῦτος ὠφελεῖ; νόσον μικρὰν θέλοιμι.* sed qui sapit, morbum nec parvum optet sibi nec magnum. in Ciz. deest vocabulum *ὠφελεῖ*. qui sequuntur versus, ita leguntur in codicibus Stobaei:

σμικρὰν θέλοιμ' ἂν καὶ καθ' ἡμέραν ἔχων
τροφὴν ἐνοικεῖν μᾶλλον ἢ πλουτῶν νοσεῖν.

in Sexti editis erat: *νόσον μικρὰν θέλοιμι, καὶ καθ' ἡμέραν ἄλυπον ἔχων οἰκεῖν βιοτήν*, unde putavi rescribendum:

μίκρ' ἂν θέλοιμι καὶ καθ' ἡμέραν ἔχων
ἄλυπον οἰκεῖν βίοτον ἢ πλουτῶν νοσεῖν.

non praetermittendum et illud, quod *ἡ καθ' ἡμέραν τροφή* dicitur ut *ἡ ἐφήμερος τροφή* Iacobo Apostolo 2 15, *βίος τοὐφ' ἡμέραν* apud Laërtium 6 38. Heliodorus 6 17 *της το καθ' ἡμέραν ἀναγκαίας τροφῆς ῥᾷον εὐπορήσομεν.* hic est *ἄρτος ὁ ἐπιούσιος* quem rogamus quotidie Matth. 6 11, hoc est *καθημερινὸς* ut Chrysostomus et alii veteres interpretantur.

ἔλθῃ ἡ ἀνδρία πολὺ στίφος ἀριστέων καὶ ἡρώων ἔχουσα περὶ
58 αὐτὴν κατασπῶσά τε λέγῃ· ἐμοῦ μὴ παρούσης, ὦ ἄνδρες Ἕλ-
ληνες f), ἀλλοτρία γίνεται ἡ κτῆσις τῶν παρ' ὑμῖν ἀγαθῶν, εὔ-
ξαιντό ff) τε οἱ πολέμιοι περιουσιάζειν ὑμᾶς πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς,
ὡς μελλήσοντες ἡμῶν κρατεῖν. καὶ τούτων οὖν ἀκούσαντες οἱ
Ἕλληνες τὰ μὲν πρωτεῖα τῇ ἀρετῇ ἀποδώσουσι, τὰ δὲ δευτερεῖα
τῇ ὑγείᾳ, τὰ δὲ τρίτα τῇ ἡδονῇ, τελευταῖον δὲ τάξουσι τὸν
59 πλοῦτον. καὶ δὴ ὁ μὲν Κράντωρ τὴν ὑγείαν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ
ἐτίθετο, στοιχῶν g) τοῖς προειρημένοις φιλοσόφοις. οὐκ ἀγαθὸν
δ' οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς ἔλεξαν αὐτήν, ἀλλ' ἀδιάφορον. τὸ ἀδιά-
φορον δ' οἷόν τε λέγεσθαι τριχῶς h)· καθ' ἕνα μὲν τρόπον, πρὸς
ὃ μήτε ὁρμὴ μήτε ἀφορμὴ γίνεται, οἷόν ἐστι τὸ περιττοὺς ἢ
60 ἀρτίους εἶναι τοὺς ἀστέρας ἢ τὰς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τρίχας· καθ'
ἕτερον δὲ πρὸς ὃ ὁρμὴ μὲν καὶ ἀφορμὴ γίνεται, οὐ μᾶλλον δὲ
πρὸς τόδε ἢ τόδε, οἷον ἐπὶ δυοῖν δραχμῶν ἀπαραλλάκτων τῷ
τε χαρακτῆρι καὶ τῇ λαμπρότητι, ὅταν δέῃ τὸ ἕτερον αὐτῶν αἱ-
ρεῖσθαι, ὁρμὴ μὲν γὰρ γίνεται πρὸς τὸ ἕτερον αὐτῶν αἱρεῖσθαι,
61 οὐ μᾶλλον δὲ πρὸς τόδε ἢ τόδε. κατὰ δὲ τρίτον καὶ τελευταῖον
τρόπον φασὶν ἀδιάφορον τὸ μήτε πρὸς εὐδαιμονίαν μήτε πρὸς
P 703 κακοδαιμονίαν συλλαμβανόμενον. καθ' ὃ σημαινόμενόν φασι τήν
τε ὑγείαν καὶ νόσον καὶ πάντα τὰ σωματικὰ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν
ἐκτὸς ἀδιάφορα τυγχάνειν, διὰ τὸ μήτε πρὸς εὐδαιμονίαν μήτε
πρὸς κακοδαιμονίαν συντείνειν. ᾧ γάρ ἐστιν εὖ καὶ κακῶς χρῆ-
σθαι i), τοῦτ' ἂν εἴη ἀδιάφορον. διὰ παντὸς δ' ἀρετῇ μὲν κα-
λῶς, κακίᾳ δὲ κακῶς, ὑγείᾳ δὲ καὶ τοῖς περὶ σώματι ποτὲ μὲν

tium virorum et heroum eam magna stipante caterva, et dicat: 58. si non adsim, bonorum quae sunt apud vos aliena erit possessio optarintque hostes vos abundare bonis omnibus, ut qui sint vos superaturi. ergo his quoque auditis, Graeci primas quidem partes dabunt virtuti, secundas sanitati, tertias voluptati, in ultimo autem loco collocabunt divitias. 59. atque Crantor quidem in secundo loco posuit sanitatem sequens philosophos quos prius diximus. non bonum autem eam dixerunt Stoici, sed indifferens. indifferens autem dici potest esse tribus modis. uno quidem modo quod nec appetimus nec aversamur, ut quod sint stellae pares aut impares aut capilli in capite. 60. secundo autem modo, ad quod fertur quidem appetitio, vel quod aversamur, sed non magis hoc quam illud: ut in duabus drachmis quae non differunt charactere ac splendore, cum oportuerit alteram earum eligere, feretur quidem ad alteram earum eligendam, non magis tamen ad hanc quam ad alteram tendet appetitio. 61. tertio et ultimo modo dicunt esse indifferens quod neque confert ad felicitatem neque ad infelicitatem. in quo significato dicunt et sanitatem et morbum et omnia corporea et plurima externa esse indifferentia, propterea quod nec tendant ad felicitatem nec ad infelicitatem. id enim est indifferens, quo licet bene uti et male. virtute autem semper bene et vitio male, sanitate autem et iis quae pertinent ad corpus,

---

f) *ὦ ἄνδρες Ἕλληνες*] ita iterum Ciz. ut supra sect. 53, licet ὦ in editis abest. paulo ante pro *περὶ αὐτήν* ex ms Savil. scripsi *περὶ ἑαυτήν*.

[ff) *ἂν εὔξαιντό τε*?]

g) *στοιχῶν*] vide quae ad lib. contra Grammaticos sect. 178.

h) *τριχῶς*] confer Suidam in *ἀδιαφορία*, Laërtium 7 104, Stobaeum Eclog. p. 172 seq. et nostrum 3 Pyrrhoniar. sect. 177, Lipsium 2 23 manuduct. et Scioppium element. philosophiae Stoicae p. 40 seq.

P 703 i) *εὖ καὶ κακῶς χρῆσθαι*] vide Laërtium 7 103.

εὖ, ποτὲ δὲ κακῶς ἐστι χρῆσθαι. διὸ ταῦτ' ἂν εἴη ἀδιάφορα. 62 ἤδη δὲ τῶν ἀδιαφόρων, φασί, τὰ μὲν εἶναι προηγμένα[k]), τὰ δ' ἀποπροηγμένα, τὰ δὲ μήτε προηγμένα μήτε ἀποπροηγμένα. καὶ προηγμένα μὲν εἶναι τὰ ἱκανὴν ἀξίαν ἔχοντα, ἀποπροηγμένα δὲ τὰ ἱκανὴν ἀπαξίαν ἔχοντα· μήτε δὲ προῆχθαι μήτε ἀποπροῆχθαι, οἷον τὸ ἐκτεῖναι ἢ συγκάμψαι τὸν δάκτυλον καὶ πᾶν ὃ τούτῳ παραπλήσιόν ἐστι· τάττεσθαι δ' ἐν μὲν τοῖς προηγμένοις 63 τήν τε ὑγείαν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κάλλος πλοῦτόν τε καὶ δόξαν καὶ τὰ ἐοικότα. ἐν δὲ τοῖς ἀποπροηγμένοις νόσον καὶ πενίαν[l]) καὶ ἀλγηδόνα καὶ τὰ ἀνάλογα. ὧδε μὲν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς. 64 μὴ εἶναι δὲ προηγμένον ἀδιάφορον τὴν ὑγείαν καὶ πᾶν τὸ κατ' αὐτὴν παραπλήσιον ἔφησεν Ἀρίστων ὁ Χῖος[m]). ἴσον γάρ ἐστι τὸ προηγμένον αὐτὴν λέγειν ἀδιάφορον, τῷ ἀγαθὸν ἀξιοῦν καὶ σχεδὸν ὀνόματι μόνον διαφέρον. καθόλου γὰρ τὰ μεταξὺ ἀρετῆς 65 καὶ κακίας ἀδιάφορα μὴ ἔχειν μηδεμίαν παραλλαγήν· μηδὲ τινὰ μὲν εἶναι φύσει προηγμένα τινὰ δὲ ἀποπροηγμένα, ἀλλὰ παρὰ τὰς διαφόρους τῶν καιρῶν περιστάσεις. μήτε τὰ λεγόμενα προῆχθαι πάντως γίνεσθαι προηγμένα, μήτε τὰ λεγόμενα ἀποπροῆχθαι κατ' ἀνάγκην ὑπάρχειν ἀποπροηγμένα. ἐὰν γοῦν δέῃ 66 τοὺς μὲν ὑγιαίνοντας ὑπηρετεῖν τῷ τυράννῳ καὶ διὰ τοῦτο ἀναιρεῖσθαι, τοὺς δὲ νοσοῦντας ἀπολυομένους τῆς ὑπηρεσίας συναπολύεσθαι καὶ τῆς ἀναιρέσεως, ἕλοιτ' ἂν μᾶλλον ὁ σοφὸς τὸ νοσεῖν κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἢ ὅτι τὸ ὑγιαίνειν. καὶ ταύτῃ οὔτε ἡ ὑγεία προηγμένον ἐστὶ πάντως, οὔτε ἡ νόσος ἀποπροηγμένον. ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς ὀνοματογραφίαις ἄλλοτ' ἄλλα προτάτ- 67

aliquando quidem bene, aliquando vero male uti licet. 62. et ideo haec posteriora sunt indifferentia. iam vero ex his indifferentibus alia quidem dicunt esse praecipua ac producta, alia vero reiectanea, alia autem neque praecipua ac producta neque reiectanea. et praecipua quidem ac producta esse, quae satis habent dignitatis, reiectanea autem, quae satis habent indignitatis. non esse autem praecipua ac producta neque rursus esse reiectanea, ut extendere et inflectere digitum et quidquid est huic simile. 63. in praecipuorum autem ac productorum numerum referri quidem sanitatem viresque ac pulchritudinem divitiasque et gloriam et his similia. in iis autem quae sunt reiectanea, morbum paupertatem et dolorem et quae his similia sunt. 64. sic quidem Stoici. non esse autem indifferens praecipuum sanitatem et quidquid est ei proximum et affine, dixit Ariston Chius. perinde est enim eam dicere indifferens praecipuum productumque atque censere eam esse bonum et propemodum differre tantum nomine. 65. in summa enim, indifferentia quae sunt inter virtutem et vitium nullam habere diversitatem. neque aliqua quidem esse natura praecipua ac producta, aliqua vero reiectanea, sed ex diversis temporum circumstantiis. neque quae dicuntur esse praecipua ac producta semper esse praecipua ac producta, neque quae dicuntur esse reiectanea necessario esse huiusmodi. 66. si enim oporteat eos qui sunt sani ministrare tyranno et ideo tolli de medio, eos vero qui aegrotant, liberatos a ministerio simul etiam liberari ab occisione: elegerit sapiens potius aegrotare hoc tempore quam esse sanus. et hac ratione neque sanitas est omnino praecipuum ac productum neque morbus reiectaneum. 67. quomodo ergo in scribendis nominibus alias alia praeponimus elementa, ea pro diversis compo-

---

k) *τὰ μὲν εἶναι προηγμένα*] supra sect. 48.
l) *νόσον καὶ πενίαν*] in Ciz. deest *καί*.
m) *Ἀρίστων ὁ Χῖος*] hic licet Stoicus, in pluribus a Zenonis placitis abiit, ut propriae sectae auctor diceretur. vide Laërtium 7 161.

τομεν n) στοιχεῖα, πρὸς τὰς διαφόρους περιστάσεις ἀρτιζόμενοι, καὶ τὸ μὲν δέλτα ὅτε τοῦ Δίωνος ὄνομα γράφομεν, τὸ δὲ ἰῶτα
P 704 ὅτε τὸ τοῦ Ἴωνος o), τὸ δὲ ω ὅτε τὸ τοῦ Ὠρίωνος· οὐ τῇ φύσει ἑτέρων παρὰ τὰ ἕτερα γράμματα προκρινομένων, τῶν δὲ καιρῶν τοῦτο ποιεῖν ἀναγκαζόντων· οὕτω καὶ τοῖς μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας πράγμασιν οὐ φυσική τις γίνεται ἑτέρων παρ' ἕτερα
68 πρόκρισις, κατὰ περίστασιν δὲ μᾶλλον p). ἀλλὰ γὰρ ἐκ τούτων ἀσυμφώνου δειχθείσης καὶ ὑποδειγματικώτερον τῆς περὶ τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἔτι δὲ ἀδιαφόρων προλήψεως, δεήσει λοιπὸν καὶ τῶν παρὰ τοῖς σκεπτικοῖς εἰς τὸ προκείμενον λεγομένων
69 ἐφάπτεσθαι. εἰ τοίνυν ἔστι τι φύσει ἀγαθὸν καὶ ἔστι τι φύσει κακόν, τοῦτο ὀφείλει κοινὸν εἶναι πάντων q) καὶ πᾶσιν ὑπάρχειν ἀγαθὸν ἢ κακόν. ὥσπερ γὰρ τὸ πῦρ φύσει ἀλεαντικὸν καθεστὼς πάντας ἀλεαίνει καὶ οὐχ οὓς μὲν ἀλεαίνει οὓς δὲ ψύχει, καὶ ὃν τρόπον ἡ χιὼν ψύχουσα οὐχὶ τοὺς μὲν ψύχει τοὺς δὲ ἀλεαίνει, πάντας δ' ὁμοίως ψύχει· οὕτω τὸ φύσει ἀγαθὸν πᾶσιν ὀφείλει τυγχάνειν ἀγαθόν, καὶ οὐχὶ τοῖς μὲν ἀγαθὸν τοῖς δ' οὐκ ἀγα-
70 θόν. παρ' ὃ καὶ ὁ Πλάτων r) συνιστὰς ὅτι φύσει ἀγαθόν ἐστιν ὁ θεός, ἀπὸ τῶν ὁμοίων ἐπικεχείρηκεν. ὡς γὰρ θερμοῦ φησιν ἴδιόν s) ἐστι τὸ θερμαίνειν καὶ ψυχροῦ ἴδιόν ἐστι τὸ ψύχειν,

nentes circumstantiis, et d quidem praeponimus quando scribimus nomen Dionis, i autem, quando Ionis, o autem quando Orionis, non quod natura aliis alia praeferenda sint, sed quod tempora hoc nos cogant facere: ita etiam in rebus quae sunt inter virtutem et vitia non est aliqua naturalis aliarum prae aliis praelatio, sed potius quod ita circumstantiae ferant. 68. atque cum ex his quidem ostensa sit, veluti quodam subiecto exemplo, anticipata notio de bonis et malis et etiam de indifferentibus, deinceps oportebit ea attingere quae ad propositum dicuntur a scepticis. 69. si est ergo aliquod natura bonum et est aliquod natura malum, id debet esse commune omnium et omnibus esse bonum vel malum. quomodo enim ignis habens natura vim calefaciendi omnes calefacit, et non alios quidem calefacit alios vero frigefacit, et quomodo nix frigefaciens non alios frigefacit alios vero calefacit, sed omnes similiter frigefacit; ita quod natura est bonum debet omnibus esse bonum, et non aliis quidem bonum aliis vero non bonum. 70. quamobrem Plato quoque probans deum esse natura bonum argumentatus est a similibus. quomodo enim, inquit, calidi est proprium calefacere et frigidi proprium est frigefacere; ita etiam boni proprium est

n) προτάττομεν] ita recte ms Ciz. pro προστάττομεν. elegans autem hoc simile a literis petitum quae prout ratio sermonis postulat, eaedem modo praeponuntur, modo iterum postponuntur: nam ita et rerum indifferentium in vita, pro ratione temporis aliarumque circumstantiarum, modo hae magis ex usu sunt, modo illae merito praeferuntur, mox iterum postponendae.

P 704 o) τὸ τοῦ Ἴωνος] in Herveti versione male *Iovis* excusum erat pro *Ionis*.

p) κατὰ περίστασιν δὲ μᾶλλον] ms Ciz. κατὰ περίπτωσιν, eodem sensu.

q) κοινὸν εἶναι πάντων] confer Laërtium 9 101 et nostrum 3 Pyrrhon. sect. 179, infra sect. 91.

r) παρ' ὃ καὶ ὁ Πλάτων] ad eundem Platonis 2 de rep. [p. 379 HSt.] locum respiciens Porphyrius 2 de abstinendo ab animantibus p. 201: οὔτε τὸ ἀγαθὸν βλάπτει ποτὲ οὔτε τὸ κακὸν ὠφελεῖ. οὐ γὰρ θερμότητος, ὥς φησι Πλάτων, τὸ ψύχειν, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου.

s) ὡς γὰρ θερμοῦ ἴδιον] Proclus lib. 2 in Timaeum p. 111 ὡς ὁ ἥλιος ἐν ὅσῳ ἐστί, πάντα καταλάμπει (ita leg. pro καταλιμπάνει) καὶ τὸ πῦρ θερμαίνει, οὕτω καὶ τὸ ἀεὶ ὂν ἀγαθὸν ἀεὶ βούλεται τὰ ἀγαθά. Salustius de diis c. 7 ὥσπερ ἡλίῳ μὲν καὶ πυρὶ συνυφίσταται φῶς etc. Dio-

οὕτω καὶ ἀγαθοῦ ἴδιόν ἐστι τὸ ἀγαθοποιεῖν. τἀγαθὸν δέ γε ὁ
θεός· ἴδιον ἄρα ἐστὶ θεοῦ τὸ ἀγαθοποιεῖν. ὥστε εἰ ἔστι τι φύ- 71
σει ἀγαθόν, τοῦτο πρὸς ἅπαντάς ἐστιν ἀγαθόν, καὶ εἰ ἔστι τι
φύσει κακόν, τοῦτο πρὸς ἅπαντάς ἐστι κακόν· οὐδὲν δὲ κοινὸν
πάντων ἐστὶν ἀγαθὸν ἢ κακόν, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἔστι
τι φύσει ἀγαθὸν ἢ κακόν. ἤτοι γὰρ πᾶν τὸ ὑπό τινος δοξαζό- 72
μενον ἀγαθὸν ῥητέον ταῖς ἀληθείαις ἀγαθόν, ἢ οὐ πᾶν. καὶ
πᾶν μὲν οὐ ῥητέον· εἰ γὰρ πᾶν τὸ ὑπό τινος δοξαζόμενον ἀγα-
θὸν λέγοιμεν ἀγαθόν, ἐπεὶ ταὐτὸν ὑπὸ ἑτέρου δοξάζεται κακὸν
καὶ ὑπὸ ἄλλου ἀγαθόν, καὶ ὑπὸ διαφέροντος δοξάζεται ἀδιάφο-
ρον, δώσομεν τὸ αὐτὸ ἅμα καὶ κακὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἀδιάφο-
ρον ὑπάρχειν. οἷον τὴν ἡδονὴν ὁ μὲν Ἐπίκουρος ἀγαθὸν εἶναί 73
φησιν· ὁ δὲ εἰπὼν "μανείην μᾶλλον[t]) ἢ ἡσθείην", κακόν· οἱ
δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς ἀδιάφορον καὶ οὐ προηγμένον. ἀλλὰ Κλεάνθης
μὲν μήτε κατὰ φύσιν αὐτὴν εἶναι μήτε ἀξίαν ἔχειν αὐτὴν ἐν
τῷ βίῳ· καθάπερ δὲ τὸ κάλλυντρον κατὰ φύσιν μὴ εἶναι. ὁ δὲ P 705
Ἀρχέδημος[u]) κατὰ φύσιν μὲν εἶναι, ὡς τὰς ἐν μασχάλῃ τρίχας,
οὐχὶ δὲ καὶ ἀξίαν ἔχειν. Παναίτιος δὲ τινὰ μὲν κατὰ φύσιν
ὑπάρχειν τινὰ δὲ παρὰ φύσιν. εἰ δὴ τοίνυν πᾶν τὸ τινι φαινό- 74
μενον ἀγαθὸν τοῦτο πάντως ἐστὶν ἀγαθόν, ἐπεὶ ἡ ἡδονὴ τῷ

bene facere. bonum est autem deus: est ergo dei proprium benefacere. 71. quamobrem si est aliquid natura bonum, hoc adversus omnes bonum est. et si est aliquid natura malum, hoc adversus omnes est malum. nihil est autem omnium commune bonum aut malum, ut ostendemus: non est ergo aliquid natura bonum aut malum. 72. aut enim omne quod quispiam opinatur bonum, dicendum est vere esse bonum aut non omne. et omne quidem non est dicendum. si enim omne quod quisquam opinatur bonum dixerimus bonum, quoniam idem alius opinatur malum et alius bonum et alius esse opinatur indifferens: dabimus idem simul esse et malum et bonum et indifferens: 73. ut exempli causa, voluptatem Epicurus docet esse bonum, at qui dixit 'insaniam potius quam voluptati indulgeam', malum; Stoici autem indifferens, nec unum ex productis sive praecipuis. sed Cleanthes quidem nec eam esse natura, nec eam in vita habere dignitatem: quomodo nec fucatorium pigmentum esse secundum naturam. Archedemus autem dicit esse quidem secundum naturam, ut pilos sub ala, non habere autem dignitatem et existimationem. at Panaetius aliqua esse secundum naturam aliqua praeter naturam. 74. si ergo quidquid cuilibet videtur bonum, id omnino est bonum, quoniam voluptas Epicuro quidem videtur bonum,

---

nysius, quem Areopagitam appellant c. 4. de divinis nominibus: *ὥσπερ ὁ καθ' ἡμᾶς ἥλιος οὐ λογιζόμενος ἢ προαιρούμενος, ἀλλ' αὐτῷ τῷ εἶναι φωτίζει πάντα, οὕτω δὴ καὶ τἀγαθὸν ὑπὲρ ἥλιον, αὐτῇ τῇ ὑπάρξει πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀναλόγως ἐφίησι τὰς τῆς ὅλης ἀγαθότητος ἀκτῖνας.*

t) *μανείην μᾶλλον*] philosophi Cynici Antisthenis dictum, quod nescio quare tamquam versum sive partem carminis acceperint cum Herveto editores. idem dictum laudat noster 3 Pyrrhon. sect. 181, ubi vide si placet quae annotavi. simile est illud Friderici 3 imperatoris apud Aeneam Sylvium p. 476 opp.: malle se febri teneri quam saltationi operam dare.

u) *Ἀρχέδημος*] Stoicus et ipse celebris, ut Cleanthes et Panaetius. vide P 705
quae de illo lib. 3 Bibl. Graecae cap. 15. quoniam vero inter praecipua Stoicorum scita, *naturae convenienter vivere*, vide Lipsium lib. 2 manuduct. diss. 14, hinc in examine bonorum et malorum hoc inprimis eorum intererat inquirere quid esset vel quatenus quodque esset conveniens naturae, idque quod ad voluptatem quidem attinet, uberius fecerat Chrysippus, Stoicus et ipse, libro *περὶ ἡδονῆς*, cuius meminit Laërtius 7 103.

μὲν Ἐπικούρῳ φαίνεται ἀγαθόν, τινὶ δὲ τῶν Κυνικῶν κακόν, τῷ δ' ἀπὸ τῆς στοᾶς ἀδιάφορον, ἔσται ἡ ἡδονὴ ἀγαθὸν ἅμα καὶ κακὸν καὶ ἀδιάφορον. οὐχὶ δέ γε δύναται τῇ φύσει τὸ αὐτὸ τὰ ἐναντία τυγχάνειν, ἀγαθὸν ἅμα καὶ κακὸν καὶ ἀδιάφορον. οὐκ ἄρα πᾶν τό τινι φαινόμενον ἀγαθὸν ἢ κακὸν τοῦτο ῥητέον
75 εἶναι ἀγαθὸν ἢ κακόν. εἰ δὲ τό τινι φαινόμενον ἀγαθὸν καὶ πάντῃ ἐστὶν ἀγαθόν, ὀφείλομεν καταληπτικοὶ εἶναι [x]) καὶ διακρίνειν δύνασθαι τὴν ἐν τοῖς δοξαζομένοις ἀγαθοῖς διαφοράν· ὥστε λέγειν, τὸ μὲν τῷδε δοξαζόμενον [y]) ἀγαθὸν ταῖς ἀληθείαις εἶναι ἀγαθόν, τὸ δὲ τῷδε δοξαζόμενον μὲν ἀγαθόν, οὐκ ἔστι δὲ
76 τῇ φύσει ἀγαθόν. ἤτοι οὖν δι' ἐναργείας ταύτην τὴν διαφορὰν λαμβάνεσθαι συμβέβηκεν, ἢ διὰ λόγου τινός. ἀλλὰ δι' ἐναργείας ἀμήχανον. πᾶν γὰρ τὸ δι' ἐναργείας προσπῖπτον κοινῶς τε καὶ συμφώνως λαμβάνεσθαι πέφυκεν ὑπὸ τῶν ἀπαραποδίστους ἐχόντων τὰς ἀντιλήψεις, ὡς παρὸν ἰδεῖν ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν φαινομένων. οὐχὶ δέ γε συμφώνως τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἀγαθὸν εἶναι λέγεται, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀρετὴ καὶ τὸ μετέχον ἀρετῆς τοῖς δὲ ἡδονὴ τοῖς δὲ ἀλυπία [z]) τισὶ δ' ἄλλο τι· οὐκ ἄρα ἐναργῶς
77 προσπίπτει πᾶσι τὸ ὄντως ἀγαθόν. εἰ δὲ λόγῳ λαμβάνεται, ἐπεὶ ἕκαστος πάντων τῶν κατὰ διαφόρους αἱρέσεις κοσμουμένων ἴδιον ἔχει λόγον, καὶ ἄλλον μὲν Ζήνων, δι' οὗ τὴν ἀρετὴν ἀγαθὸν εἶναι δεδόξακεν· ἄλλον δ' Ἐπίκουρος, δι' οὗ τὴν ἡδονήν· οὐ τὸν αὐτὸν δὲ Ἀριστοτέλης [a]), δι' οὗ τὴν ὑγείαν· ἴδιον πάλιν ἕκαστος εἰσηγήσεται ἀγαθόν, ὅπερ οὐκ ἐν τῇ φύσει [b]) ἀγαθὸν

alicui autem Cynico malum, Stoico indifferens, erit voluptas simul bonum et malum et indifferens. neutiquam vero idem natura simul esse potest contraria haec, bonum malum et indifferens: non ergo quidquid cuilibet videtur bonum aut malum, id dicendum est esse bonum aut malum. 75. si autem quod alicui videtur bonum est etiam omnino bonum, debemus esse praediti vi comprehendendi et posse discernere differentiam in iis quorum suscipitur opinio: ut dicamus id quod iste opinatur bonum, esse re vera bonum, quod autem ille opinatur bonum, non esse natura bonum. 76. aut ergo per evidentiam evenit hanc capi differentiam, aut per aliquam rationem. sed fieri quidem non potest ut capiatur per evidentiam. quidquid enim incurrit per evidentiam, communiter et uno eodemque consensu capitur ab iis qui minime impeditas habent apprehensiones, ut licet videre in omnibus fere quae apparent. non autem communi consensu idem dicitur esse bonum omnibus, sed aliis quidem virtus et quod est eius particeps, aliis vero voluptas aliis doloris vacuitas aliis aliquid aliud: non ergo evidenter incurrit in omnes quod vere est bonum. 77. si autem capitur ratione, quoniam unusquisque eorum omnium qui de diversis sectis gloriantur, propriam habet rationem, et aliam quidem Zeno, qua virtutem esse bonum est opinatus, aliam Epicurus, qua voluptatem, non eandem Aristoteles, qua sanitatem: rursus unusquisque proprium bonum adducet, quod non est natura bonum

x) ὀφείλομεν καταληπτικοὶ εἶναι] si non quod cuivis, sed quod alicui videtur bonum, id omnino et vere bonum est, oportet inprimis facultate praeditum esse dignoscente quisnam ille aliquis sit, cuius iudicium inter tot alios sequi sine errore liceat.

y) τὸ μὲν τῷδε δοξαζόμενον] alius codex δοξάζεται, cui bene respondet mox οὐκ ἔστι δέ, alias leg. οὐκ ἔτι.

z) τοῖς δὲ ἀλυπία] supra sect. 36.

a) Ἀριστοτέλης] hic bonum quidem, sed nec solum nec primum habet valetudinem corporis, ut de Peripateticis notavit noster sect. 51 huius libri.

οὐδὲ κοινὸν πάντων. τοίνυν οὐδέν ἐστι φύσει ἀγαθόν. εἰ γὰρ τὸ 78
μὲν ἴδιον ἑκάστου οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν πάντων οὐδὲ φύσει, παρὰ δὲ τὸ ἴδιον ἑκάστου ἀγαθὸν οὐδέν ἐστι συμφώνως ἀγαθόν· οὐδέν ἐστιν ἀγαθόν. καὶ μὴν εἰ ἔστι τι ἀγαθόν, τοῦτο κατὰ τὸν 79
ἴδιον λόγον αἱρετὸν ὀφείλει τυγχάνειν· ἐπεὶ πᾶς ἄνθρωπος αἱ- P 706
ρεῖται τούτου τυγχάνειν, ὥσπερ καὶ τὸ κακὸν φυγεῖν. οὐδὲν δέ γε αἱρετόν ἐστι κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, ὡς αἱρετόν, καθάπερ δείξομεν· οὐκ ἄρα τί ἐστιν ἀγαθόν. εἰ γάρ ἐστι τι κατὰ τὸν ἴδιον 80
λόγον αἱρετόν, ἤτοι αὐτὸ τὸ αἱρεῖσθαι [c]) *αἱρετόν ἐστιν ἢ ἕτερόν τι παρὰ τούτῳ* [cc])· *οἷον τὸ αἱρεῖσθαι τὸν πλοῦτον αἱρετόν ἐστιν, ἢ αὐτὸς ὁ πλοῦτος αἱρετός ἐστι. καὶ αὐτὸ μὲν τὸ αἱρεῖσθαι οὐκ* 81
ἂν εἴη αἱρετόν· εἰ γὰρ αἱρετόν ἐστι κατὰ τὸν ἴδιον λόγον τὸ αἱρεῖσθαι, οὐκ ὀφείλομεν σπουδάζειν τυχεῖν οὗπερ αἱρούμεθα, ἵνα μὴ ἐκπέσωμεν τοῦ ἔτι αἱρεῖσθαι· ὥσπερ γὰρ τὸ πίνειν ἢ ἐσθίειν [d]), *ἵνα μὴ πιόντες ἢ φαγόντες ἐκπέσωμεν τοῦ ἔτι θέλειν τὸ πίνειν ἢ ἐσθίειν· οὕτως εἰ τὸ αἱρεῖσθαι πλοῦτον ἢ ὑγείαν αἱρετόν ἐστιν, οὐκ ἐχρῆν ἡμᾶς διώκειν τὸν πλοῦτον ἢ τὴν ὑγείαν, ἵνα μὴ τυχόντες αὐτῶν ἐκπέσωμεν τοῦ ἔτι αἱρεῖσθαι. διώκομεν* 82
δέ γε τὴν τεῦξιν αὐτῶν· οὐκ ἄρα αἱρετόν ἐστι τὸ αἱρεῖσθαι, φευκτὸν δὲ μᾶλλον. καὶ ὃν τρόπον ὁ ἐρῶν σπεύδει τυχεῖν τῆς ἐρωμένης, ἵνα φύγῃ τὴν ἐν τῷ ἐρᾶν ὄχλησιν, καὶ ὡς ὁ διψῶν ἐπείγεται πιεῖν, ἵνα φύγῃ τὴν ἐν τῷ διψῆν βάσανον [e]), *ὧδε καὶ ὁ ἐν τῷ αἱρεῖσθαι πλοῦτον ὀχλούμενος κατὰ τὸ αἱρεῖσθαι ἐπεί-*

neque commune omnium. 78. nullum ergo est natura bonum. si enim quod est uniuscuiusque proprium, non est bonum omnium neque natura: praeter proprium autem uniuscuiusque bonum, nullum est communi sensu bonum: nullum est bonum. 79. praeterea si est aliquod bonum, id propria ratione debet esse eligendum, quoniam quilibet homo eligit id assequi, sicut etiam malum fugere. nihil autem est eligendum propria ratione, ut eligendum, ut ostendemus. non est ergo aliquod bonum. 80. si enim est aliquid propria ratione eligendum, aut ipsum eligere est eligendum, aut aliquid praeter hoc, ut eligere divitias est eligendum, aut ipsae divitiae sunt eligendae. 81. et ipsum quidem eligere non est eligendum: si enim eligere est eligendum propria ratione, non debemus studium ponere ut assequamur quod eligimus, ne ab eo excidamus, ut eligamus amplius; bibere, verbi gratia, aut comesse, ne cum biberimus aut comederimus, excidamus ab eo ut amplius velimus bibere aut comesse; ita si eligere divitias aut sanitatem est eligendum, non oporteret nos persequi divitias aut sanitatem, ne ea assecuti ab eo excidamus ut eligamus amplius. 82. persequimur autem eorum consecutionem: non est ergo eligendum eligere, sed potius fugiendum. et quomodo is qui amat, studet ut potiatur ea quam amat, ut fugiat eam quae est in amando molestiam, et sitiens festinat bibere, ut fugiat tormentum sitis: ita qui in eligendis divitiis molestia in eligendo

---

b) *ὅπερ οὐκ ἐν τῇ φύσει*] fortasse Sextus scripserat *οὐκ ἦν*.
c) *ἤτοι αὐτὸ τὸ αἱρεῖσθαι*] confer 3 Pyrrhon. sect. 183. P 706
[*cc*) *παρὰ τοῦτο?*]
d) *τοῦ ἔτι αἱρεῖσθαι· ὥσπερ γὰρ τὸ πίνειν ἢ ἐσθίειν,*] haec ita coniungenda sunt atque interpretanda ut in versione expressi. nam in editis per intempestivam dispunctionem, ac si a vocula *ὥσπερ* nova inciperet periodus, sensus auctoris obscuratus fuit atque perversus, ut in Herveti quoque interpretatione licet animadvertere.
e) *ἐν τῷ διψῆν βάσανον*] nota *βάσανον* proprie dici de siti, ut Lucae 16 23.

83 γεται τυχεῖν πλούτου, ἵνα ἀπαλλαγῇ τοῦ ἔτι αἱρεῖσθαι. εἰ δ'
ἕτερόν τί ἐστι [f]) τὸ αἱρετὸν παρ' αὐτὸ τὸ αἱρεῖσθαι, ἤτοι τῶν
κεχωρισμένων ἐστὶν ἡμῶν ἢ τῶν περὶ ἡμᾶς. καὶ εἰ μὲν κεχώ-
ρισται ἡμῶν καὶ ἐκτός ἐστιν, ἤτοι συμβαίνει τι περὶ ἡμᾶς ἐξ
αὐτοῦ ἢ οὐδὲν συμβαίνει· οἷον ἀπὸ τοῦ φίλου ἢ τοῦ σπουδαίου
ἀνθρώπου ἢ τέκνου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἐκτὸς εἶναι λεγομένων
ἀγαθῶν· ἢ συμβαίνει τι περὶ ἡμᾶς ἐξ αὐτοῦ κίνημα καὶ ἀπο-
δεκτὸν κατάστημα καὶ ἀγαθὸν πάθος, ἢ οὐδὲν συμβαίνει τοιοῦ-
τον· οὐδέ ἐσμεν ἐν διαφόρῳ κινήματι, ὅτε αἱρετὸν ἡγούμεθα
84 τὸν φίλον ἢ τὸ τέκνον. καὶ εἰ μὲν οὐδὲν ἁπαξαπλῶς γίνεταί τι
τοιοῦτον περὶ ἡμᾶς, οὐδ' [ff]) ὅλως ἔσται τὸ ἐκτὸς αἱρετὸν ἡμῖν.
πῶς γὰρ πρὸς ὃ οὐ κινητῶς διακείμεθα [g]), τούτου οἷόν τε αἵρε-
85 σιν ποιεῖσθαι ἡμᾶς; καὶ γὰρ ἄλλως, εἴπερ τὸ μὲν χαρτὸν νε-
νόηται ἐκ τοῦ χαίρειν ἡμᾶς ἀπ' αὐτοῦ, τὸ δὲ λυπηρὸν ἐκ τοῦ
λυπεῖσθαι, τὸ δὲ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ ἄγασθαι [h]), ἀκολουθήσει ἐξ
P 707 οὗ μήτε χαρά τις ἡμῖν ἐγγίνεται μήτε ἀγαστὴ διάθεσις μήτε
ἀσμένιστόν τι κίνημα, ἐκ τούτου μηδὲ αἵρεσίν τινα ἐμφύεσθαι.
86 εἰ δὲ γίνεταί τι περὶ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἐκτός, οἷον τοῦ φίλου ἢ τοῦ
τέκνου, προσηνὲς κατάστημα καὶ ἀσμένιστον πάθος, ἔσται οὐ
δι' αὐτὸν αἱρετὸν ὁ φίλος ἢ τὸ τέκνον, διὰ δὲ τὸ προσηνὲς
τοῦτο κατάστημα καὶ ἀσμένιστον πάθος. ἀλλ' ἦν γε τὸ τοιοῦτο
κατάστημα οὐκ ἐκτός, ἀλλὰ περὶ ἡμᾶς· οὐδὲν ἄρα τῶν ἐκτὸς
87 δι' αὑτὸ αἱρετόν ἐστιν ἢ ἀγαθόν· καὶ μὴν οὐδὲ τῶν περὶ ἡμᾶς
ἐστι τὸ αἱρετὸν καὶ ἀγαθόν· ἤτοι γὰρ σωματικόν ἐστι [i]) τοῦτο

afficitur, properat assequi divitias, ut liberetur ab eo ut amplius eligat. 83. si est autem aliquid aliud eligendum quam ipsum eligere, aut est ex iis quae sunt a nobis separata aut ex iis quae sunt in nobis. et si est quidem a nobis separatum et extra, aut aliquid in nos ab eo accidit, aut nihil accidit. verbi gratia ab amico aut a viro bono aut a filio aut ab aliquo alio ex iis quae extra dicuntur esse bona, aut accidit aliqua in nos ab eo motio aut aliquis gratus et acceptus status et bona affectio, aut nihil accidit eiusmodi: neque sumus in differenti motione quando amicum existimamus eligendum aut filium. 84. et si nihil quidem omnino in nos existit huiusmodi, neque erit omnino quod extra est nobis eligendum. quomodo enim eius ad quod nulla motione afficimur fieri potest ut faciamus electionem? 85. nam alioqui si delectabile quidem intelligitur ex eo quod nos ab ipso delectemur, molestum autem ex eo quod molestia afficiamur, bonumque, nempe ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ ἄγασθαι, id est ab eo quod laudamus et admiramur: sequitur ut a quo nobis non ingeneratur laetitia ac delectatio, nec qua ad laudandam ac admirandam rem ducimur affectio, neque iucunda et libens aliqua motio, ex eo neque ingeneratur electio. 86. si autem ab aliquo quod extra est, utpote amico aut filio, in nos fit iucunda aliqua constitutio aut lubenter suscepta affectio, erit non propter se eligendus amicus aut filius, sed propter constitutionem hanc iucundam lubenterque susceptam affectionem. sed erat quidem eiusmodi constitutio non extra, sed in nobis. nihil ergo ex iis quae sunt extra est propter se eligendum aut bonum. 87. sed neque ex iis quae sunt in nobis est eligendum aut bonum. aut enim hoc est corpo-

---

f) ἕτερόν τί ἐστι] ita ms Ciz. pro ἔτι.
[ff) legebatur οὔθ']
g) πῶς γὰρ πρὸς ὃ οὐ κινητῶς διακείμεθα] ita legere sensus postulat, licet in editis et mss deest negativa particula οὐ.
h) ἀγαθὸν ἐκ τοῦ ἄγασθαι] supra sect. 35 et 3 Pyrrhon. sect. 184.
P 707 i) ἤτοι γὰρ σωματικον] sect. 185 eiusdem tertii Pyrrhon. libri.

μόνον, ἢ ψυχικόν. ἀλλὰ σωματικὸν μὲν μόνον οὐκ ἂν εἴη· εἰ γὰρ σωματικὸν μόνον ὑποκέοιτο, οὐκέτι δὲ καὶ ψυχικὸν πάθος, ἐκφεύξεται τὴν γνῶσιν ἡμῶν· ψυχῆς γάρ ἐστι πᾶσα γνῶσις· καὶ ἴσον ἔσται τοῖς ἐκτὸς ὑποκειμένοις καὶ μηδεμίαν ἔχουσι πρὸς ἡμᾶς συμπάθειαν. εἰ δὲ διατείνουσαν ἔχει τὴν εὐαρέστησιν εἰς 88
ψυχήν, ἔσται κατ' αὐτὴν αἱρετὸν καὶ ἀγαθόν, ἀλλ' οὐ καθ' ὃ ψιλῶς σωματικόν ἐστι κίνημα. πᾶν γὰρ αἱρετὸν κατὰ αἴσθησιν ἢ νόησιν κρίνεται, οὐ κατ' ἄλογον σῶμα. ἀλλ' εἴγε τὸ αἱρετὸν λαμβάνουσα αἴσθησις ἢ διάνοια ψυχῆς ἐστι κατὰ τὸν ἴδιον λόγον k), οὐδὲν ἄρα τῶν περὶ σῶμα συμβαινόντων δι' αὑτὸ l) αἱρετόν ἐστι καὶ ἀγαθόν· ἀλλ' εἰ ἄρα τῶν περὶ ψυχήν, ὃ πάλιν 89
εἰς τὴν ἀρχῆθεν κυλίεται ἀπορίαν m)· τῆς γὰρ ἑκάστου διανοίας ἀσυμφώνους ἐχούσης τὰς κρίσεις πρὸς τὴν τοῦ πέλας, ἀνάγκη ἕκαστον τὸ φαινόμενον αὐτῷ ἀγαθὸν ἡγεῖσθαι· οὐκ ἦν δὲ τὸ ἑκάστῳ φαινόμενον ἀγαθὸν φύσει ἀγαθόν. οὐδὲ ταύτῃ τοίνυν τί ἐστιν ἀγαθόν. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ κακοῦ. δυνάμει γὰρ 90
ἀποδέδοται τῇ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ζητήσει. πρῶτον μὲν ὅτι ἐπεὶ τοῦ ἑτέρου ἀναιρουμένου συναναιρεῖται καὶ τὸ ἕτερον, ἑκάτερον γὰρ κατὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ ἕτερον σχέσιν νενόηται· εἶτα ἐπεὶ καὶ προηγουμένως n) ἔνεστι τὸ τοιοῦτον πάλιν ἐπὶ ἑνὸς ὑποδείγματος καταστήσασθαι τὸν λόγον, καθάπερ τῆς ἀφροσύνης, ἣν μόνην φασὶν εἶναι κακὸν o) οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς. εἰ γὰρ φύσει κακόν ἐστιν 91
ἡ ἀφροσύνη, δεήσει, ὃν τρόπον τὸ θερμὸν p) γνωρίζεται ὅτι θερμόν ἐστι φύσει ἐκ τοῦ τοὺς προσπελάσαντας αὐτῷ θερμαίνε-

reum solum, aut animae, sed corporis quidem solum non fuerit. si enim ponatur solum corporis et non animae, effugiet nostram cognitionem, est enim omnis cognitio animae, et erit par externis subiectis et quae nullam habent cum nobis consensionem. 88. si autem habet aliquid iucundum et gratum quod pertingit usque ad animam, ex eo erit eligendum et bonum, non autem quatenus est solummodo motio corporea. quidquid est enim eligendum, iudicatur sensu aut intelligentia, non autem corpore experte rationis. si ergo qui eligendum capit sensus aut animae cogitatio est secundum propriam rationem, nihil ergo ex iis quae accidunt in corpore est propter se eligendum aut bonum. 89. si autem sit ex iis quae sunt in anima, id rursus devolvitur ad eam quae ab initio fuit dubitationem. nam cum uniuscuiusque cogitatio habeat indicia quae minime conveniunt cum cogitatione proximi, necesse est ut unusquisque existimet id esse bonum quod sibi videtur. non est autem quod unicuique videtur bonum natura bonum. nec hac ergo ratione est aliquid bonum. 90. eadem est ratio etiam de malo. in boni enim inquisitione id vi ac potestate traditum est. primum quidem, quoniam altero sublato simul etiam tollitur alterum: utrumque enim intelligitur ex habitudine et relatione ad alterum. deinde quoniam rursus licet etiam directe uno exemplo confirmare quod volumus, ut insipientiae, quam solam esse malum dicunt Stoici. 91. si enim natura malum est insipientia, oportebit, quomodo calidum cognoscitur esse calidum naturaliter, quod qui ad id ac-

k) κατὰ τὸν ἴδιον λόγον] supra sect. 79 seq.

l) δι' αὑτὸ] ita ms Ciz. pro δι' αὐτό. sed passim haec promiscue ponuntur.

m) τὴν ἀρχῆθεν ἀπορίαν] supra sect. 77 huius libri.

n) προηγουμένως] directe, primario, vide ad 1 contra Phys. sect. 390.

o) μόνην εἶναι κακὸν] vide Lipsium lib. 3 manuduct. diss. 20.

p) ὃν τρόπον τὸ θερμόν] supra sect. 69.

σθαι, καὶ τὸ ψυχρὸν ἐκ τοῦ ψύχεσθαι [q]), οὕτω καὶ τὴν ἀφρο-
P 708 σύνην φύσει κακὸν ὑπάρχουσαν γνωρίζεσθαι ἐκ τοῦ κακοῦσθαι.
ἤτοι οὖν οἱ λεγόμενοι ἄφρονες κακοῦνται ὑπὸ τῆς ἀφροσύνης [r]),
92 ἢ οἱ φρόνιμοι. ἀλλ' οἱ μὲν φρόνιμοι οὐ κακοῦνται· ἐκτὸς γάρ
εἰσι τῆς ἀφροσύνης· ὑπὸ δὲ τοῦ μὴ παρόντος αὐτοῖς κακοῦ,
ἀλλὰ κεχωρισμένου, οὐκ ἂν κακωθεῖεν. εἰ δὲ τοὺς ἄφρονας κακοῖ
ἡ ἀφροσύνη, ἤτοι πρόδηλος αὐτοῖς οὖσα κακοῖ αὐτοὺς ἢ ἄδηλος.
93 καὶ ἄδηλος μὲν οὐδαμῶς· εἰ γὰρ ἄδηλός ἐστιν αὐτοῖς, οὐδὲ κα-
κὸν οὐδὲ φευκτόν ἐστιν αὐτοῖς [s]). ἀλλ' ὡς τὴν μὴ φαινομένην
λύπην καὶ ἀνεπαίσθητον ἀλγηδόνα οὔτ' ἐκφεύγει τις οὔτε ταράσ-
σεται [t]), ὧδε καὶ τὴν ἀνυπόπτωτον [u]) ἀφροσύνην καὶ τὴν ἀδη-
94 λουμένην οὐδεὶς ὡς κακὸν περιστήσεται. εἰ δὲ προδήλως αὐτοῖς
γινώσκεται καὶ ἔστι φύσει κακόν, ὤφειλον οἱ ἄφρονες φεύγειν
αὐτὴν ὡς φύσει κακόν. οὐχὶ δέ γε οἱ ἄφρονες τὸ λεγόμενον ὑπὸ
τῶν ἐκτὸς ἀφραίνειν ὡς πρόδηλον κακὸν φεύγουσιν, ἀλλ' ἕκαστος
τὴν μὲν ἰδίαν κρίσιν ἀποδέχεται, τὴν δὲ τοῦ τὸ ἐναντίον δοξά-
95 ζοντος κακίζεται. ὥστ' οὐδὲ πρόδηλός ἐστι τοῖς ἄφροσιν, ὡς
φύσει κακὸν ἡ ἀφροσύνη. ὅθεν εἴπερ οὔτε οἱ φρόνιμοι κακοῦν-
ταί τι πρὸς τῆς ἀφροσύνης, οὔτε τοῖς ἄφροσι φευκτόν ἐστιν ἡ
ἀφροσύνη, ῥητέον μὴ εἶναι φύσει κακὸν τὴν ἀφροσύνην. εἰ δὲ
96 μὴ ταύτην, οὐδ' ἄλλο τι τῶν λεγομένων κακῶν. ἀλλ' εἰώθασί
τινες τῶν ἀπὸ τῆς Ἐπικούρου αἱρέσεως [x]) πρὸς τὰς τοιαύτας

cesserint, calefiant, et frigidum ex eo quod frigefiant; ita etiam insipientiam si sit natura malum, cognosci ex eo quod male afficiantur. aut ergo qui dicuntur insipientes male afficiuntur ab insipientia, aut sapientes. 92. sed sapientes quidem non male afficiuntur, sunt enim extra insipientiam: a malo autem quod eis non adest, sed est ab eis separatum, male affici non potuerint. si autem insipientes male afficit insipientia, aut cum manifesta ipsis est, male eos afficit aut latens et non evidens. 93. et latens quidem et non evidens minime eos male afficit: nam si eos lateat nec sit evidens, non est malum illis, nec fugiendum. sed quomodo molestiam quae non apparet et dolorem qui est insensilis non fugit nec eo perturbatur quisquam, ita etiam insipientiam, quae non est suspecta et non apparet, nemo vitabit ut malum. 94. si autem manifeste et evidenter ab eis cognoscitur et est natura malum, debebant insipientes eam fugere tamquam natura malum. insipientes autem non fugiunt tamquam malum evidens id quod ab aliis dicitur desipere, sed unusquisque suum amplectitur iudicium, eius autem qui contra sentit, iudicium vituperat. 95. quamobrem nec insipientibus est evidens insipientia tamquam natura malum. quo fit, ut si neque sapientes male afficiuntur ab insipientia, neque ea insipientibus res est fugienda, dicendum sit insipientiam non esse natura malum. quod si non eam, neque aliquid aliud ex malis quae dicuntur. 96. solent autem ex secta Epicuri occurrentes ad

---

q) *ἐκ τοῦ ψύχεσθαι*] ita recte Ciz. pro *ἐκ τοῦ τούς*.
P 708 r) *ὑπὸ τῆς ἀφροσύνης*] ms Savil. *ἀπό*.
s) *οὐδὲ κακὸν οὐδὲ φευκτόν ἐστιν αὐτοῖς*] ita mss Savil. et Ciz. nam in editis verba *οὐδὲ κακὸν* deerant. spectat huc Wilhelmi Templei dictum quod memini me legere in postumis eius opusculis: *a fool, happier in thinking well of himself, than a wise man in others thinking well of him.*
t) οὔτε ταράσσεται] ita leg. pro vitioso *παράσσεται*.
u) *ἀνυπόπτωτον*] Ciz. *ἀνύποπτον*, ut interpres.
x) *τῶν ἀπὸ τῆς Ἐπικούρου αἱρέσεως*] iam omittit de insipientia vitiorum matre dicere quam solam pro malo Stoici habuerunt, convertitque se ad sententiam Epicuri, cui summum malum dolor, quod probare sole-

ἀπορίας ἀπαντῶντες λέγειν, ὅτι φυσικῶς καὶ ἀδιδάκτως τὸ ζῷον φεύγει μὲν τὴν ἀλγηδόνα, διώκει δὲ τὴν ἡδονήν. γεννηθὲν γοῦν καὶ μηδέπω τοῖς κατὰ δόξαν [y]) δουλεῦον ἅμα τῷ ῥαπισθῆναι ἀσυνήθει ἀέρος ψύξει ἔκλαυσέ τε καὶ ἐκώκυσεν [z]). εἰ δὲ φυσικῶς ὁρμᾷ μὲν πρὸς ἡδονήν, ἐκκλίνει δὲ τὸν πόνον, φύσει φευκτόν τί ἐστιν αὐτῷ ὁ πόνος καὶ αἱρετὸν ἡ ἡδονή. οὐ συνεῖδον 97
δὲ οἱ ταῦτα λέγοντες τὸ μὲν πρῶτον, ὅτι καὶ τοῖς ἀτιμοτάτοις ζῴοις μεταδιδόασι τἀγαθοῦ· πολλὴ γὰρ μετουσία κἀκείνοις ἐστὶν ἡδονῆς· εἶθ᾽ ὅτι οὐδὲ τὸ καθάπαξ φευκτόν ἐστιν ὁ πόνος. καὶ γὰρ πόνῳ πραΰνεταί πως καὶ ὑγεία [a]), ἔτι δὲ ῥῶσις καὶ θρέψις P 709
γίνεται [b]) σωμάτων διὰ πόνων, τέχνας τε καὶ ἐπιστήμας τὰς ἀκριβεστάτας ἀναλαμβάνουσιν ἄνδρες οὐ χωρὶς πόνου. ὥστ᾽ οὐ πάντως φύσει φευκτὸν ὁ πόνος. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ δοκοῦν ἡδὺ 98
φύσει πάντως αἱρετόν. πολλάκις γοῦν τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐμπέλασιν ἡστικῶς ἡμᾶς διατιθέντα, ταῦτα ἐκ δευτέρου [c]), καίπερ ὄντα τὰ αὐτά, ἀηδῆ νομίζεται· ὡς ἂν τοῦ ἡδέος οὐ φύσει ὄντος τοιούτου, ἀλλὰ παρὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις, ὁτὲ μὲν οὕτως ὁτὲ δ᾽ ἐκείνως κινοῦντος ἡμᾶς. ναί. ἀλλὰ καὶ οἱ μόνον τὸ κα- 99

has dubitationes dicere, quod naturaliter et absque ullo magistro animal fugit dolorem persequiturque voluptatem. cum primum enim est natum et necdum servit opinionibus, pulsum insueto frigore aëris flet et lamentatur. si autem naturaliter quidem appetit voluptatem, declinat autem dolorem, est ei aliquid natura fugiendum nempe labor ac dolor, et eligendum voluptas. 97. non animadverterunt autem qui haec dicunt, quod etiam vilissimis et abiectissimis animalibus de bono impertiunt. illis enim voluptatis magna est participatio; deinde quod neque omnino fugiendus est labor. labore enim melius se habet sanitas, roboranturque et aluntur corpora laboribus. artes etiam accuratissimasque scientias non absque labore accipiunt homines. quamobrem labor non est omnino fugiendus natura. 98. sed neque quod natura videtur iucundum est omnino eligendum. saepe quidem certe accidit, ut quae nos primo occursu voluptate affecerant, ea secundo, etsi sint eadem, iniucunda existimentur: utpote quod iucundum non sit natura eiusmodi, sed pro diversis circumstantiis nos aliquando quidem sic aliquando autem aliter moveat. 99. sane

---

bat ex eo, quoniam a natura edoctae animantes illum universae fugiunt. vide Laërtium 10 137, Ciceronem lib. 1 de finibus cap. 9 et nostrum 3 Pyrrhon. sect. 194. ut contra sectantur voluptatem eaedem animantes omni studio, Lucretius lib. 1 vers. 14:

inde ferae pecudes persultant pabula laeta
et rapidos tranant amneis, ita capta lepore
illecebrisque tuis omnis natura animantum
te sequitur cupide quo quamque inducere pergis etc.

y) *μηδέπω τοῖς κατὰ δόξαν*] articulum *τοῖς* e mss Savil. et Ciz. restitui. quod vero hoc loco Sextus ait de opinione, ad hominem speciatim pertinet, quem ait iam a teneris dolorem ut summum malum quantum possit a se repellere, *idque facere*, ut est apud Ciceronem loco iam laudato, *nondum depravatum* (opinionibus nimirum) *ipsa natura incorrupte atque integre iudicante.*

z) *ἐκώκυσεν*] recte ita editi, nam ms Savil. perperam *ἐκώλυσεν*.

a) *καὶ γὰρ πόνῳ πραΰνεταί πως καὶ ὑγεία*] ita leg. pro *πραΰνεται πόνος*, quae verba in Ciz. plane desiderantur.

b) *καὶ θρέψις γίνεται*] deest *γίνεται* in Savil. et Ciz. salvoque sensu P 709
potest abesse.

c) *ταῦτα ἐκ δευτέρου*] ita recte ms Ciz. pro *οὐ ταῦτα*. etiam illud *οὐ* in codice suo non legit Hervetus.

λὸν d) ἀγαθὸν δοξάζοντες δείκνυσθαι νομίζουσιν, ὅτι φύσει τοῦτο αἱρετόν ἐστι, καὶ ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζῴων. ὁρῶμεν γάρ, φασίν, ὡς τινὰ γενναῖα ζῷα, καθάπερ ταῦροι e) καὶ ἀλεκτρυόνες f), ὅπερ μηδεμιᾶς αὐτοῖς ὑποκειμένης τέρψεως καὶ ἡδονῆς, διαγωνίζεται
100 μέχρι θανάτου g). καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ οἱ ὑπὲρ πατρίδος ἢ γονέων ἢ τέκνων εἰς ἀναίρεσιν ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες οὐκ ἄν ποτε τοῦτ' ἐποίουν, μηδεμιᾶς αὐτοῖς ἐλπιζομένης μετὰ θάνατον h) ἡδονῆς, εἰ μὴ φυσικῶς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν τούτους τε καὶ πᾶν
101 τὸ γενναῖον ἀεὶ ζῷον ἐπεσπᾶτο πρὸς τὴν αὐτοῦ αἵρεσιν. λέληθε δὲ καὶ τούτους ὅτι τελέως ἐστὶν εὔηθες τὸ νομίζειν τὰ προειρημένα τῶν ζῴων ἐννοίᾳ τἀγαθοῦ μέχρι τῆς ὑστάτης ἀναπνοῆς

quidem. sed et qui solum honestum bonum opinantur, existimant etiam a brutis ostendi quod id sit natura eligendum. videmus enim, inquiunt, quod quaedam generosa animantia, ut tauri et galli, cum nulla eis voluptas et delectatio sit proposita, decertant usque ad mortem. 100. ex hominibus quoque, qui pro patria aut parentibus aut liberis se ad mortem offerunt, hoc numquam facerent, cum post mortem nulla ab ipsis speretur voluptas, nisi naturaliter honestum et bonum eos et quodvis generosum animal semper attraheret ad se eligendum. 101. sed hos quoque latet quod plane est insipientia, existimare prius dicta animantia boni consideratione mota ad extremum usque spi-

d) οἱ μόνον τὸ καλὸν] Stoici. vide Ciceronem paradoxo 1.

e) καθάπερ ταῦροι] caveae in circo, in qua tauri pugnare solebant, meminit Varro lib. 3 de re rustica cap. 5. Ovidius Metamorphos. 12, 102:

haud secus exarsit quam circo taurus aperto.

Virgilius Aeneid. 12 716:

cum duo conversis inimica in praelia tauri
frontibus incurrunt
quis pecori imperitet, quem tota armenta sequantur.

Plinius 8 45 *tauris in aspectu generositas, torva fronte – – vidimus ex imperio* (ita Harduin. alii *de imperio*) *dimicantes* etc. vide et Aelianum 6 1 et quae de taurorum pugna apud Madritenses in foro maiore quotannis solenniter a rege et omnis condicionis hominibus spectari solita leguntur in illustris Aunoiae descriptione itineris Hispanici part. 3 epist. 10. etiam Venetiis boalia eiusmodi atque aliis quibusdam Italiae locis celebrari notavit Ulysses Aldrovandus de quadrupedibus bisulcis lib. 1 p. 136 edit. a. 1647. quemadmodum olim solenni ritu obtinuisse in Aegypto apud Memphitas scribit Strabo lib. 17.

f) ἀλεκτρυόνες] exstat galli gallinacei encomium disertissima oratione descriptum a V. C. Petro Francio, quae est inter eius orationes quarta, ubi ἀλεκτρυομαχίαν, qua Anglorum gens inclita etiamnum delectatur, gallique pro gloria decertantis virtutem elegantibus coloribus depingit. e veteribus videndus Aelianus lib. 2 Var. c. 28.

g) διαγωνίζεται μέχρι θανάτου] Plinius 10 21 Hist. de gallis: *dimicatione paritur hoc quoque inter ipsos, velut ideo tela agnata cruribus suis intelligentes, nec finis saepe commorientibus.* quod ad phrasin attinet qua iterum utitur sect. 102, simile illud Apostoli ad Hebr. 12 4 οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. Alciphron epist. p. 402 καὶ δὴ μέχρι τινὸς ἀντέστην γενναίως. noster infra sect. 101 μέχρι τῆς ὑστάτης ἀναπνοῆς διαγωνίζεσθαι et sect. 107 μέχρι τελευτῆς ἀριστεύοντες.

h) ἐλπιζομένης μετὰ θάνατον] non pauca in hanc sententiam e veterum scriptis observarunt praeclari viri Godfridus Olearius, eheu nuper acerbo fato ereptus nobis, in exercitatione de morte non metuenda, et Tho. Bartholinus, fil. in libris tribus de causis contemptae a Danis adhuc gentilibus mortis. vide et nostrum infra sect. 107.

διαγωνίζεσθαι. αὐτῶν γὰρ πάρεστιν ἀκούειν λεγόντων, ὅτι ἡ
φρονίμη διάθεσις μόνη βλέπει τὸ καλόν τε καὶ ἀγαθόν, ἡ δὲ
ἀφροσύνη τυφλώττει περὶ τὴν τούτου διάγνωσιν. ὅθεν καὶ ὁ
ἀλεκτρυὼν καὶ ὁ ταῦρος, μὴ μετέχοντα τῆς φρονίμης διαθέσεως,
οὐκ ἂν βλέποι τὸ καλόν τε καὶ ἀγαθόν. ἄλλως τε εἴ ἐστί τι 102
περὶ οὗ διαγωνίζεται ταῦτα τὰ ζῷα μέχρι θανάτου, τοῦτο οὐκ
ἄλλο τί ἐστιν ἢ τὸ νικᾶν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι [i]). ἔσθ' ὅτε δὲ τὸ νι-
κᾶσθαι καὶ τὸ ὑποτάσσεσθαι κάλλιόν ἐστιν, ὅπου γε ἑκάτερόν
ἐστιν ἀδιάφορον. οὐ τοίνυν φύσει ἀγαθόν ἐστιν, ἀλλ' ἀδιάφο- P 710
ρον τὸ νικᾶν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι. ὥστε εἰ φαῖεν καὶ τὸν ἀλεκτρυόνα 103
ἢ ταῦρον ἢ ἄλλο τι τῶν ἀλκίμων ζῴων τοῦ καλοῦ ἐφίεσθαι,
πόθεν ἔτι καὶ ὁ ἄνθρωπος [k]) τοῦ αὐτοῦ στοχάζεται; οὐ γὰρ ἐν
τῷ ἐκεῖνα δεῖξαι τούτου προνοούμενα καὶ ὁ ἄνθρωπος τοιοῦτος
ὢν δέδεικται. ἐπεί τοι εἰ ὅτι τινὰ τῶν ζῴων ἄλκιμά ἐστι καὶ 104
καταφρονητικὰ μὲν τοῦ ἡδέος, κατεξαναστατικὰ [l]) δὲ τῶν ἀλ-
γηδόνων, λέγεται καὶ ὁ ἄνθρωπος [m]) προνοεῖσθαι τοῦ καλοῦ·
ἐπεὶ τὰ πολλὰ λίχνα ἐστὶ καὶ γαστρὸς ἥττονα, τοὔμπαλιν ἐροῦ-
μεν καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἡδέος μᾶλλον ἀντιποιεῖσθαι. εἰ δὲ 105
λέγοιεν εἶναι μέν τινα ζῷα φιλήδονα, τὸν δ' ἄνθρωπον μὴ πάν-
τως τοιοῦτον ὑπάρχειν, ἀναστρέψαντες καὶ ἡμεῖς ἐροῦμεν, οὐκ
εἴ τινα τῶν ζῴων κατὰ φυσικὸν λόγον μεταδιώκει τὸ καλόν, εὐ-
θέως καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ αὐτοῦ στοχάζεται τέλους. ἄλλος δέ 106
τις φήσει [n]) περιμάχητον εἶναι τὸ νικᾶν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι τοῖς
ζῴοις δι' αὐτό, ἀνθρώπῳ δ' οὐ δι' αὐτό, διὰ δὲ τὴν ἐπακολου-

ritum decertare. ipsos enim audire licet dicentes, quod sola sapiens affectio aspicit bonum et honestum, insipientia autem caeca est ad id discernendum, quamobrem gallus et taurus qui sapientis nihil habent affectionis, honestum et bonum non intuentur. 102. et alioqui si est aliquid de quo usque ad mortem certant haec animantia, id non est aliud quam vincere et praeesse gregi. aliquando autem vinci et subiici est pulchrius ac honestius, cum sit utrumque eorum indifferens. non est ergo natura bonum, sed indifferens victoria et principatus. 103. de caetero si dicant gallum aut taurum aut aliquod aliud ex fortibus animalibus honestum expetere, unde probant quod homo quoque id sibi scopum proponit? non enim eo quod ostenderint illa huius curam gerere, ostensum est hominem quoque esse talem. 104. nam si, quoniam quaedam sunt animalia fortia et quae voluptatem quidem despiciunt, doloribus autem se offerunt et contra eos exsurgunt, dicitur etiam homo honesti curam gerere: quoniam multa vicissim sunt animalia gulae ventrique servientia, dicemus contra hominem magis amplecti voluptatem. 105. si autem dicant esse quidem aliqua animantia voluptati dedita, hominem autem non esse omnino huiusmodi: nos quoque retorquentes dicemus, non si aliqua animantia honestum persequuntur naturali ratione, protinus homo quoque eum sibi finem proponit. 106. dicet autem alius quispiam animantibus rem certamine dignam haberi victoriam et principatum propter se, homini autem non propter se,

---

i) *ἡγεῖσθαι*] Virg. *quis pecori imperitet quam tota armenta sequantur.*

k) *πόθεν ἔτι καὶ ὁ ἄνθρωπος*] sic emendatum ex Savil. pro *πόθεν ὅτι.* P 710

l) *κατεξαναστατικά*] vide quae dixi ad lib. 2 contra Logicos sect. 158, ubi occurrit verbum *κατεξαναστάντες.* simile verbum *συνεξακολουθεῖν* infra sect. 124.

m) *λέγεται καὶ ὁ ἄνθρωπος*] articulum ὁ revocavi ex ms Ciz.

n) *ἄλλος δέ τις φήσει*] ita puto scripsisse Sextum pro *φησί.*

θοῦσαν αὐτῷ κατὰ ψυχὴν τέρψιν καὶ γῆθος προσηνές τι τυγχάνον κατάστημα. καὶ μᾶλλόν γε τοῦτο ἐπ' ἀνθρώπων ἐστὶν ὑπολαβεῖν, ἐφ' ὧν καὶ τιμὴ καὶ ἔπαινος καὶ δωρεαὶ καὶ δόξαι ἱκανά ἐστιν ἥδειν καὶ διαχεῖν τὴν διάνοιαν, καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο
107 *κατεξαναστατικὴν* o) *αὐτὴν τῶν ὀχληρῶν ὑπάρχειν. ὅθεν καὶ οἱ μέχρι τελευτῆς ἀριστεύοντες καὶ ὑπὲρ πατρίδος εἰς ἀναίρεσιν αὑτοὺς ἐπιδιδόντες διὰ ταύτην ἴσως τὴν αἰτίαν ἐπάνδρως ἀγωνίζονται καὶ θνήσκουσι. καὶ γὰρ εἰ τελευτῶσι καὶ τοῦ ζῆν μεθίστανται, ἀλλά τοί γε ὅτε ζῶσιν ἥδονται καὶ γήθονται πρὸς τοὺς*
108 *ἐπαίνους. εἰκὸς δ' ἔστιν ἐνίους αὐτῶν καὶ προσδοξάζοντας ὅτι μετὰ τελευτὴν ὁμοίως αὐτοὺς ἔπαινος περιμένει, προὔπτον αἱρεῖσθαι θάνατον. οὐκ ἀπίθανον δ' ἄλλους τοῦτο πάσχειν βλέποντας ὅτι δυσυπομένητα μᾶλλον αὐτοῖς ἔσται τὰ κατὰ τὴν ζωὴν θεασαμένοις*

υἱάς τ' ὀλλυμένους p) *ἑλκυσθείσας τε θύγατρας*
καὶ θαλάμους κεραϊζομένους q) *καὶ νήπια τέκνα*
βαλλόμενα ποτὶ γαίῃ ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι.

109 *διὰ πολλοὺς οὖν τρόπους τὸν μὲν ἐξ εὐκλείας τινὲς αἱροῦνται θάνατον, καὶ οὐ διὰ τὸ περισπούδαστον ἡγεῖσθαι τὸ παρά τισι*
P 711 *τῶν Δογματικῶν θρυλούμενον καλόν. ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων ἐπὶ τοσούτων ἠπορήσθω.*

Εἰ ὑποτεθέντων φύσει ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐνδέχεται εὐδαιμόνως βιοῦν.

110 *Περὶ μὲν οὖν τοῦ μηδὲν εἶναι φύσει ἀγαθόν τε καὶ κακὸν*

sed propter consequentem in anima delectationem et laetitiam, quae est quaedam grata et expetenda constitutio. hocque esse magis existimandum in hominibus, in quibus et honor et laus et dona et gloria animum magis possunt delectare et gaudio perfundere, et ideo impellere ut adversus aspera et molesta alacriter exsurgant. 107. unde etiam qui se fortiter gerunt usque ad mortem et se pro patria devovent et occidendos offerunt, propter hanc fortasse causam strenue decertant et moriuntur. nam etsi quando obeunt, vitam amittunt, attamen quando vivunt, gaudent et laetantur dum celebrantur laudibus. 108. est autem verisimile nonnullos quoque eorum opinantes quod post mortem similes eos laudes exspectent, praevisam mortem eligere. est etiam satis probabile, alios hoc pati, videntes quod in vita essent toleraturi perpessu longe difficiliora, si essent contemplaturi,

raptari miseras natas natosque perire
affligi thalamos, prosterni deiicierque
in terram infantes, dum praelia tristia miscent.

109. propter multas igitur rationes quidam gloriosam mortem malunt oppetere, et non quia honestum, quod adeo iactant Dogmatici, tantopere expetant et tanto studio persequantur. sed de his quidem hactenus sit dubitatum.

IV. An positis natura bonis et malis contingat beate et feliciter vivere.

110. Hactenus quod natura nihil sit bonum et malum, satis disputavimus;

o) *κατεξαναστατικήν*] ita recte editi, ut paullo ante sect. 204. nam in Ciz. vitiose *κατεξαναστικήν*.

p) *υἱάς τ' ὀλλυμένους*] ex Homeri Iliad. χ' 62. pro *ἑλκυσθείσας* Eustathius legit *ἑλκηθείσας*. mox pro *ποτὶ γαίῃ* codices Homeri habent *προτὶ γαίῃ*.

q) *θαλάμους κεραϊζομένους*] vide quae notavi ad 2 Pyrrhon. sect. 241.

αὐτάρκως ἐσκεψάμεθα· νυνὶ δὲ ζητῶμεν καὶ εἰ συγχωρηθέντων αὐτῶν δυνατόν ἐστιν εὐρόως[r]) ἅμα καὶ εὐδαιμόνως βιοῦν. οἱ μὲν οὖν δογματικοὶ τῶν φιλοσόφων οὐδ' ἄλλως φασὶν ἢ οὕτως ἔχειν. ὁ γὰρ τυχὼν τοῦ ἀγαθοῦ κατ' αὐτοὺς καὶ ἐκκλίνων τὸ κακόν, οὗτός ἐστιν εὐδαίμων· παρ' ὃ καὶ ἐπιστήμην τινὰ περὶ τὸν βίον εἶναι λέγουσιν τὴν φρόνησιν, διακριτικὴν[s]) μὲν οὖσαν τῶν τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν, περιποιητικὴν δὲ τῆς εὐδαιμονίας. οἱ δ' ἀπὸ τῆς σκέψεως μηδὲν εἰκῇ τιθέντες ἢ ἀναιροῦντες, 111
ἅπανθ' ὑπὸ[t]) τὴν σκέψιν εἰσάγοντες, διδάσκουσιν ὡς τοῖς μὲν φύσει ἀγαθὸν καὶ κακὸν ὑποστησαμένοις ἀκολουθεῖ τὸ κακοδαιμόνως βιοῦν, τοῖς δ' ἀοριστοῦσι καὶ ἐπέχουσι ῥ η ΐ σ τ η β ι ο τ ὴ[u])
π έ λ ε ι ἀ ν θ ρ ώ π ο ι σ ι. καὶ τοῦτο μάθωμεν[uu]) ἂν μικρὸν ἄνωθεν 112
προλαβόντες. πᾶσα τοίνυν κακοδαιμονία γίνεται διά τινα ταραχήν. ἀλλὰ καὶ πᾶσα ταραχὴ παρέπεται[x]) τοῖς ἀνθρώποις, ἤτοι διὰ τὸ συντόνως τινὰ διώκειν· ἢ καὶ διὰ τὸ συντόνως τινὰ φεύγειν. διώκουσι δέ γε συντόνως πάντες ἄνθρωποι τὸ δοξαζόμενον 113
αὐτοῖς ἀγαθὸν καὶ φεύγουσι τὸ ὑποσταθὲν κακόν. πᾶσα ἄρα κακοδαιμονία γίνεται παρὰ τὸ τἀγαθὰ μὲν διώκειν ὡς ἀγαθά, τὰ δὲ κακὰ φεύγειν ὡς κακά. ἐπεὶ οὖν ὁ δογματικὸς πεπίστευκεν ὅτι τόδε ἐστὶ φύσει ἀγαθὸν καὶ τόδε[y]) ἐστὶ φύσει κακόν, ἀεὶ τὸ μὲν διώκων τὸ δὲ φεύγων καὶ διὰ τοῦτο ταραττόμενος οὐδέποτε εὐδαιμονήσει. ἤτοι γὰρ πᾶν ὃ διώκει τις, τοῦτ' εὐθὺς καὶ 114

nunc quaeramus an etiam his concessis fieri possit ut bene ac beate vivamus. ac dogmatici quidem philosophi ita rem se habere, non aliter, affirmant. qui enim, ut ipsi volunt, bonum est assecutus et malum declinat, is est felix ac beatus: quandoquidem vitae recte agendae scientiam dicunt esse prudentiam, quae bona et mala discernit ac conciliat beatitudinem. 111. Sceptici autem nihil temere ponentes aut tollentes et omnia considerantes docent, quod iis quidem qui natura bonum aut malum dari statuunt, consequens est ut misere vivant et infeliciter, iis autem qui nihil definiunt et cohibent assensionem "est felix longeque facillima vita". 112. hoc autem didicerimus, si rem paulo altius prius sumpserimus. omnis ergo existit infelicitas propter quandam perturbationem. omnis autem hominibus obvenit perturbatio aut propterea quod quaedam intense et vehementer persequantur, aut propterea quod vehementer porro et intense fugiant. 113. vehementer porro et intense persequuntur omnes homines id quod ipsi opinantur bonum et fugiunt quod statuunt esse malum. omnis ergo exeo existit infelicitas, quod bona quidem persequantur ut bona, mala autem fugiant ut mala. quoniam ergo credit dogmaticus quod hoc quidem est natura bonum, illud vero malum, semper hoc quidem persequens illud vero fugiens, et ideo perturbatus numquam erit beatus. 114. aut enim omne quidquid per-

---

r) εὐρόως] omnibus bene et ex voto fluentibus. Stoici felicitatem aiebant esse εὔροιαν βίου supra sect. 31. P 711

s) τὴν φρόνησιν, διακριτικήν] contra Stoicos potissimum disputat φρόνησιν eiusmodi iactantes, vide 3 Pyrrhon. sect. 240 et ad Laërtii 7 92.

t) ἅπανθ' ὑπό] ita ms Savil. pro ἅπαν.

u) ῥηΐστη βιοτή] ex Homeri Odyss. δ' 565. pulchre Sextus hoc loco exponit qua ratione Sceptici finem esse σκέψεως existiment ἀταραξίαν sive εἰρηναῖον βίον, ut infra sect. 130 loquitur et sect. 160 τελειοτάτην εὐδαιμονίαν appellat. adde sect. 141 et quae dixi ad 1 Pyrrhon. sect. 25.

[uu) μάθοιμεν?]

x) παρέπεται] ms Savil. παρέχεται.

y) καὶ τόδε] ms Ciz. omisso καί scribit τὸ δέ.

*τῇ φύσει ἀγαθόν ἐστι, καὶ πᾶν ὃ φεύγει τις ὡς φευκτὸν τοῦτο
τῷ ὄντι τοιοῦτόν ἐστιν· ἤ τι τῶν διωκομένων ἐστὶν αἱρετὸν καὶ
οὐ πᾶν καὶ τὶ τῶν φευγομένων φευκτόν, ἢ ἐν τῷ πρός τί πως
ἔχειν ἐστὶ ταῦτα. καὶ ὡς μὲν πρὸς τόνδε* [z]) *τόδ' ἐστὶν αἱρετὸν
ἢ φευκτόν, ὡς δὲ πρὸς τὴν φύσιν τὴν τῶν πραγμάτων οὔτε
αἱρετόν ἐστιν οὔτε φευκτόν, ἀλλὰ νυνὶ μὲν αἱρετὸν νυνὶ δὲ φευ-*
115 *κτόν. εἰ μὲν οὖν πᾶν τὸ ὁπωσοῦν ὑπό τινος διωκόμενον ὑπό-*
P 712 *θοιτό τις φύσει ἀγαθὸν καὶ τὸ φευγόμενον φύσει φευκτόν,
ἀβίωτον ἕξει τὸν βίον* [a]), *ἀναγκαζόμενος τὸ αὐτὸ διώκειν ἅμα
καὶ φεύγειν· καὶ διώκειν μέν, ᾗ πρός τινων αἱρετὸν ὑπείληπται,*
116 *φεύγειν δέ, παρ' ὅσον ἑτέροις φευκτὸν δεδόξασται. εἰ δὲ πᾶν
μὲν τὸ διωκόμενον ἢ φευγόμενον μὴ λέγοι αἱρετὸν καὶ φευκτόν,
τὶ δὲ αὐτῶν αἱρετὸν καὶ τὶ φευκτόν, βιώσεται μέν, οὐ χωρὶς δὲ
ταραχῆς βιώσεται. διὰ παντὸς γὰρ τὸ δοξασθὲν αὐτῷ φύσει
τυγχάνειν ἀγαθὸν διώκων καὶ τὸ ὑποληφθὲν κακὸν περιστάμε-
νος, οὐδέποτε ἀπαλλαγήσεται ταραχῆς. ἀλλὰ καὶ μήπω δραξά-
μενος τἀγαθοῦ* [b]), *διὰ τὴν τοῦ τυχεῖν ἐπιθυμίαν σφοδρῶς τα-
ραχθήσεται, καὶ τυχὼν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς ἢ διὰ*
117 *τὴν φρουρὰν τοῦ κτηθέντος* [c]) *οὐδέποτε ἠρεμήσει. ὁ δ' αὐτὸς
λόγος καὶ περὶ κακοῦ. οὔτε γὰρ ὁ ἐκτὸς ὢν αὐτοῦ ἀμέριμνός
ἐστιν, ἱκανῶς ποινηλατούσης αὐτὸν τῆς τε κατὰ τὸ φεύγειν καὶ
τῆς κατὰ τὸ προφυλάττεσθαι ταραχῆς· οὔτε ὁ ἐν αὐτῷ καθεστὼς*

sequitur quispiam, id statim et natura est bonum et quidquid fugit quispiam tamquam fugiendum, id re vera est eiusmodi, aut aliquid eorum quae persequuntur homines est eligendum et non omne et aliquid eorum quae fugiuntur est fugiendum. aut sunt ea condicione ut referantur ad aliquid: et ut ad huncce illud quidem relatum sit eligendum aut fugiendum, ut ad rerum autem naturam neque sit eligendum neque fugiendum, sed nunc quidem eligendum, nunc vero fugiendum. 115. atque si quidquid quispiam quomodocumque persequitur, posueris natura bonum et quod fugit, natura fugiendum, non vitalem ages vitam, ut qui necesse habeas idem simul persequi et fugere: et persequi quidem, quatenus nonnulli id eligendum existimant, fugere autem, quatenus opinantur alii fugiendum. 116. si autem non quidquid persequuntur aut fugiunt nonnulli dixeris esse eligendum aut fugiendum, sed ex iis aliquid esse eligendum et aliquid fugiendum, vives quidem, sed non vives absque perturbatione. perpetuo enim persequens id quod natura opinatus es bonum et quod existimasti malum fugiens, numquam liber eris a perturbatione. sed et cum bonum nondum apprehenderis, propter assequendi desiderium valde perturbaberis; et assecutus propter nimiam laetitiam aut propter eius quod acquisivisti sollicitam custodiam numquam quiesces. 117. eadem est etiam de malo ratio. neque enim cum es a malo remotus, es expers curae, cum de te satis sumat supplicii quae est in fugiendo et in cavendo perturbatio. ne-

---

z) *ὡς μὲν πρὸς τόνδε*] ita mss Savil. et Ciz. pro *ὡς μὲν πρὸς τόδε*, quod possit referri ad *τί*, quod praecesserat.

P 712 a) *ἀβίωτον ἕξει τὸν βίον*] Plato Apologia: *ἀνεξέταστος ὁ βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ*. Philemon.: *ἡμεῖς δ' ἀβίωτον ζῶμεν ἄνθρωποι βίον*. Cicero Lael o c. 6: *cui potest esse vita vitalis, ut ait Ennius, qui non in amici mutua benevolentia conquiescat?* Eusebius lib. 1 de vita Constantini c. 26 *οὐδὲ βιωτὸν αὐτῷ τὴν ζωὴν εἶναι εἰπών, εἰ τὴν βασιλίδα πόλιν οὕτω κάμνουσαν παρίδοι.*

b) *δραξάμενος τἀγαθοῦ*] sic Psalm. 2 12 in Graeco: *δράξασθε παιδείας.*

c) *τοῦ κτηθέντος*] ms Ciz. *κτησθέντος*, male.

παῦλαν ἔχει τῶν βασάνων, σκεπτόμενος πῶς ἂν φύγοι[d]) *αἰ-*
πὺν ὄλεθρον. εἰ δὲ μὴ μᾶλλόν τις λέγει τι φύσει[e]) *αἱρετὸν* 118
ἢ φευκτόν, μηδὲ μᾶλλον φευκτὸν ἢ αἱρετόν, ἑκάστου τῶν ὑπο-
πιπτόντων πρός τί πως ἔχοντος καὶ κατὰ διαφέροντας καιροὺς
καὶ περιστάσεις νυνὶ μὲν αἱρετοῦ καθεστῶτος, νυνὶ δὲ φευκτοῦ·
βιώσεται μὲν εὐδαιμόνως καὶ ἀταράχως, μήτε ἐπ' ἀγαθῷ ὡς
ἀγαθῷ ἐπαιρόμενος, μήτε ἐπὶ κακῷ ταπεινούμενος, τὸ μὲν κατ'
ἀνάγκην συμβαῖνον γεννικῶς[ee]) *δεχόμενος, τοῦ δὲ κατὰ δόξαν*
ὀχληροῦ καθ' ἣν κακόν τι παρεῖναι ἢ ἀγαθὸν δοξάζεται, ἐλευ-
θερούμενος. τοῦτο μὴν αὐτῷ παρέσται, ἐκ τοῦ μηδὲν φύσει
ἀγαθὸν ἢ κακὸν δοξάζειν. οὐκ ἄρα ἔνεστιν εὐδαιμόνως βιοῦν
ἀγαθά τινα ἢ κακὰ ὑποστησάμενον. καὶ μὴν τὸ τινὸς κακοῦ 119
ποιητικόν, τοῦτο πάντως ἐστὶ φευκτόν, ὡς καὶ κακόν. οἷον εἰ
ἀλγηδών ἐστι κακόν, πάντως καὶ τὸ ποιητικὸν τῆς ἀλγηδόνος,
ἐπισυστήσεται τῇ ἀλγηδόνι φευκτὸν ὄν· καὶ εἰ ὁ θάνατος τῶν
κακῶν ἐστιν, ἔσται καὶ τὸ θανατοῦν τῶν κακῶν ἅμα καὶ φευ-
κτῶν. τοίνυν καὶ κοινῶς, εἰ τὸ κακὸν φευκτόν ἐστιν, ἐξ ἀνάγκης
καὶ τὸ ποιητικὸν τοῦ κακοῦ φευκτὸν ἔσται καὶ κακόν[f]). *τὰ δὲ* 120
λεγόμενά τισι φύσει ἀγαθὰ καὶ κακῶν ἐστι ποιητικά, ὡς διδά- P 713
ξομεν. δυνάμει ἄρα κακά ἐστι τὰ ὑπό τινων λεγόμενα ἀγαθά,
καὶ διὰ τοῦτο κακοδαιμονίας τυγχάνει αἴτια. διὰ γὰρ δὴ τὰ
τοιαῦτα ἀγαθὰ πάντα ἐστὶ τὰ κακά, φιλαργυρία τε καὶ φιλοδο-
ξία[g]) *καὶ φιλονεικία καὶ φιληδονία, καὶ τἆλλα ὁπόσα τούτοις*

que cum in malo es, umquam immunis es a tormento inquirens et considerans "qui pestem effugias miserandam". 118. sin autem dixeris non esse aliquid magis natura eligendum quam fugiendum, neque magis fugiendum quam eligendum, cum unumquodque eorum quae subiiciuntur ad aliquid quodam modo se habeat ac referatur et pro varietate temporum et circumstantiarum nunc quidem sit eligendum, nunc vero fugiendum: vives quidem beate et absque ulla perturbatione, ut qui neque propter bonum tamquam bonum efferaris, neque propter malum deiiciaris, et quicquid necessitate evenit, magno et excelso animo accipias, liber ab ea quae est ex opinione molestia, per quam existimatur aliquid adesse boni aut mali. hoc tibi aderit ex eo quod nihil opineris natura bonum aut malum. non licet ergo beate vivere ei qui bona aut mala aliqua esse statuerit. 119. praeterea id quoque quod est mali alicuius efficiens, omnino est etiam fugiendum ut malum; ut si dolor est malum, omnino id quoque quod est efficiens doloris simul cum dolore statuetur esse fugiendum; et si mors est ex malis, erit id quoque quod morte afficit ex malis et fugiendis. ergo et communiter si malum est fugiendum, necessario id quoque quod est mali efficiens, erit fugiendum malumque. 120. quae autem a nonnullis dicuntur bona natura, sunt etiam malorum efficientia, ut docebimus. sunt ergo vi ac potestate mala quae ab aliquibus dicuntur bona, et ideo sunt causae infelicitatis. nam propter huiusmodi bona sunt omnia mala, avaritia et ambitio et studium contentionis, et libido et quaecumque alia sunt his si-

d) *πῶς ἂν φύγοι*] ex Homeri Iliad. ξ' 507.

e) *εἰ δὲ μὴ μᾶλλόν τις λέγει τι φύσει*] ita recte ms Ciz. pro *λέγει τῇ φύσει.*

[ee) legebatur *γενικῶς.*]

f) *φευκτὸν ἔσται καὶ κακόν*] mss Ciz. et Savil. *ἔσται κακὸν* ut olim interpres.

g) *φιλοδοξία*] Ciz. *κακοδοξία*, quomodo etiam legisse videtur Hervetus qui vertit *mala fama*. sed praestat altera lectio, quoniam Sextus hoc loco perstringit vitia illa capitalia, quae tria pro trino numine colunt P 713

121 ἐμφεροῦ ἐστιν. ἕκαστος γὰρ τῶν ἀνθρώπων τὸ δοξασθὲν ὑπὸ αὐτοῦ ἀγαθόν τε καὶ αἱρετὸν συντόνως διώκων, καὶ μετὰ σφοδροῦ πτοήματος, λεληθότως εἰς τὴν ἀγχίθυρον κακίαν[h]) ἐμπίπτει. οἷον — ἔσται γὰρ τὸ λεγόμενον σαφὲς τῶν οἰκείων ἡμῖν
122 τεθέντων ὑποδειγμάτων — ὁ μὲν τὸν πλοῦτον ἀγαθὸν εἶναι προειληφὼς ὀφείλει πάντα ἐσπευσμένως ποιεῖν εἰς τὸ τυχεῖν τοῦ πλούτου καὶ ἑκάστοτε πρὸς ἑαυτὸν τὸ κωμικὸν ἀναμελετᾶν παράγγελμα,

κέρδαιν', ἑταῖρε, καὶ θέρους καὶ χειμόνος[i])·

καὶ τὸ τραγικὸν[k]) ἀποδέχεσθαι

milia. 121. unusquisque enim quod opinatus est bonum et eligendum acriter ac vehementi contentione persequens, latenter incidit in propinquum vitium: ut — erit enim quod dicitur dilucidum, si convenientia posita fuerint exempla — 122. qui bonum esse divitias anticipata notione accepit, debet omnia acri ac vehementi studio facere ut assequatur divitias et assidue illud comicum meditari praeceptum

lucrare aestate, amice, et hieme non minus.

et illud tragicum lubenter admittere

---

plerique, avaritiam, ambitionem ac voluptatem. nam ut Socrates apud Platonem in Phaedone p. 68 maior pars hominum sunt vel *φιλοσώματοι* vel *φιλοχρήματοι* vel *φιλότιμοι*. nec absurde Lucianus t. 1 p. 417 illos demum ait se habere pro genuinis philosophis qui proposito auro gloria voluptate non patiantur se a recte agendo abduci. etiam Clinias Pythagoricus apud Stobaeum Serm. 1 tria haec commemorat quibus *ἀδικεῖν πέφυκεν ἀνθρώπους*, *φιληδονίαν πλεονεξίαν* et *φιλοδοξίαν*, quam ait sese prodere *ἐν τῷ ὑπερέχειν τῶν ἴσων τε καὶ τῶν ὁμοίων*. et Cebes in tabula coniungit haec tria quae vocat *ἀγνοίας καὶ πλάνου* haustus ab *ἀπάτῃ* mortalibus propinatos *ἀλαζονείαν καὶ ἐπιθυμίαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν*. atque aliquibus interiectis ait ab errore constrictos duci *τοὺς μὲν ὑπ' ἀκρασίας τοὺς δὲ ὑπ' ἀλαζονείας τοὺς δὲ ὑπὸ φιλαργυρίας ἑτέρους δὲ ὑπὸ κενοδοξίας τοὺς δὲ ὑφ' ἑτέρων κακῶν*. confer Grotium ad 1 Ioann. 2 16. vocabula *φιλοδοξία* et *φιλοδοξεῖν* recurrunt infra sect. 123 et 125. vide et sect. 178 sq.

h) *ἀγχίθυρον κακίαν*] eleganter ait fores quibus ad vitia aditur vicinas esse et proximas aedibus virtutis et moderatae innocenti atque licitae opum, gloriae et voluptatis sectationi, ita ut incauti homines facile ab hac ad illas deferantur usque adeo ut etiam vitiis nomen imponere virtutis non erubescant; prodentes *sub hominibus honestis confessionem vitiorum*, ut verbis utar Taciti lib. 2 c. 33 Annal.

– – ita saepe vicini solet boni
imaginem praeferre res quamvis mala,
virtutis umbra dum propinquae crimina
nos tecta fallunt: saepe avarus Euclio
frugalis audit, liberalem prodigus
cum sit vocamus, simplicem qui non sapit,
qui fallit omnes, callidum: nec perfido
nomen negatur, nam superstitionibus
vacuus putatur: putido scurrae damus
titulum faceti. cuncta proximitas boni
vitia recondit, sic et ambitio, sibi,
ferale rebus usque publicis malum. *Grot.*

i) *καὶ θέρους καὶ χειμόνος*] ita scribendum in hoc versu Menandri, metro postulante, pro *χειμῶνος*, quam licentiam in aliis etiam sibi permittunt poëtae.

k) *τὸ τραγικὸν*] Euripidis in Bellerophonte. vide quae dixi ad librum contra Grammaticos sect. 278.

ὦ χρυσὲ δεξίωμα κάλλιστον βροτοῖς.
τὸ δέ γε πάντα ποιεῖν εἰς τὸ πλούτου τυχεῖν οὐκ ἄλλο τί ἐστιν
ἢ φιλαργυρεῖν. ὁ ἄρα τὸν πλοῦτον μέγιστον ἀγαθὸν ἰνδαλλόμε-
νος ἐν τῷ σπεύδειν ἐπὶ τοῦτον γίνεται φιλάργυρος. πάλιν ὁ τὴν 123
δόξαν αἱρετὴν ὑποθέμενος συντόνως ἐφίεται τῆς δόξης. τὸ δὲ
συντόνως ἐφίεσθαι τῆς δόξης ἐστὶ φιλοδοξεῖν. τὸ ἄρα τὴν δόξαν
αἱρετὸν καὶ φύσει ἀγαθὸν ὑποτίθεσθαι μεγάλου κακοῦ τινος γεν-
νητικόν ἐστι, τῆς φιλοδοξίας. καὶ ἐπὶ τῆς ἡδονῆς δὲ ταὐτὸν 124
εὑρήσομεν· τοῖς γὰρ ὑπὸ τὴν τεῦξιν αὐτῆς σπεύδουσιν ἀνάγκη
τινὰ μοχθηρὰ συνεξακολουθεῖν, τὴν φιληδονίαν. ὥστε εἰ τὸ
ποιητικὸν τῶν κακῶν κακόν ἐστι, δέδεικται δὲ τὰ δοξασθέντα τισὶ
τῶν φιλοσόφων ἀγαθὰ πάντων τῶν κακῶν ποιητικά, ῥητέον τὰ
τισὶ δοξασθέντα ἀγαθὰ τῇ δυνάμει τυγχάνειν κακά. καὶ μὴν 125
οὐδὲ ἔνεστι λέγειν τοῖς ἐξ ἐναντίας[l]), ὡς κατὰ μὲν τὴν δίωξιν P 714
αὐτῶν καὶ τὴν ἐπ' αὐτὰ ὁρμὴν πάρεστί τι τοῖς ὁρμῶσι καὶ διώ-
κουσι κακόν· οἷον τῷ μὲν τὸν πλοῦτον μετιόντι ἡ φιλαργυρία,
τῷ δὲ τὴν δόξαν ἡ φιλοδοξία[m]), τῷ δ' ἄλλο τι, ἀλλοία τις
ταραχή· κατὰ δὲ τὴν τεῦξιν αὐτῶν ἀπαλλαγὴ γίνεται τῶν τα-
ραχῶν καὶ ἀνάπαυλα τῆς πρότερον ὀχλήσεως. ὁ γὰρ τυχὼν τοῦ 126
πλούτου οὐκέτι συντόνως ἐπιζητεῖ τὸν πλοῦτον, καὶ ὁ λαβόμε-
νος[n]) τῆς ἡδονῆς λύσει τὸ σύντονον τῆς περὶ αὐτὴν σπουδῆς.
καθάπερ οὖν τὰ κρημνοβατοῦντα[o]) τῶν ζῴων ὑπὲρ τοῦ πιεῖν
δι' ἀλγηδόνος ἵεται ἐπὶ τὴν ἡδονήν, καὶ ἅμα τῷ κορεσθῆναι
παύεται τῶν πρὶν μόχθων, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν μὲν τῷ
ἐπείγεσθαι πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐξ ἀνάγκης ὀχλεῖται, τυχὼν δὲ οὐ

pecunia ingens generis humani bonum.

omnia autem facere ut assequaris divitias, nihil est aliud quam esse avarum. qui ergo divitias maximum esse bonum prae se fert, eo quod magnopere studeat divitiis, fit avarus. 123. rursus qui gloriam posuit eligendam, acriter ac vehementer appetit gloriam. gloriam autem continenter appetere est esse ambitiosum. ponere ergo gloriam esse natura bonum et eligendum magnum aliquod malum procreat, nempe ambitionem et gloriae cupiditatem. 124. idem inveniemus etiam in voluptate. iis enim qui magno studio contendunt ad eam assequendam, necesse est ut quaedam flagitiosa consequantur, nempe libidines. quamobrem si id quod est malorum efficiens est malum, ostensum est autem ea quae quidam philosophi opinati sunt bona, esse omnium malorum efficientia, dicendum est ea quae quidem opinati sunt bona, esse vi ac potestate mala. 125. sed nec possunt dicere adversarii quod in iis quidem persequendis et appetendis mali aliquid adhaeret appetentibus et persequentibus: ut ei qui divitias persequitur, avaritia, ei qui gloriam, ambitio, ei autem qui aliquid aliud, alia quaedam perturbatio: assecutis autem est liberatio a perturbationibus et quies a priori molestia. 126. qui enim divitias est assecutus, non amplius acri ac vehementi studio quaerit divitias, et qui voluptate est potitus, solvit vehementiam sui in eam studii. quo modo certe animantia quae gradiuntur in loco praerupto et praecipiti, ut bibant, per dolorem tendunt ad voluptatem, et simul atque sunt exsatiata, quiescunt a prioribus laboribus: ita etiam homo dum ad bonum properat, necessario quidem molestia affici-

l) τοῖς ἐξ ἐναντίας] Dogmaticis, quos alibi ἑτεροδόξους appellat.
m) ἡ φιλοδοξία] articulus deest in Savil. P 714
n) ὁ λαβόμενος] ita malui ex ms Ciz. et Savil. pro λαμβανόμενος.
o) κρημνοβατοῦντα] ita lege pro κρημνοβαθοῦντα.

127 ἐπόθει καὶ τῆς ὀχλήσεως ἀπαλλάττεται. οὐ δὴ p) δυνατόν εἶναί
φαμεν ταῦτα λέγειν, οὐδ' pp) οὕτως ἔχειν τὸ πρᾶγμα. κἂν γὰρ
τύχωσι τῶν νομιζομένων αὐτοῖς ἀγαθῶν, συνέχονται καὶ ἐπιλυ-
ποῦνται μᾶλλον, ὅτι οὐ μόνοι ταῦτα ἔχουσι. σὺν τούτῳ γὰρ
τἀγαθὰ τίμια καὶ περιμάχητα νομίζουσι, σὺν τῷ μόνοι ταῦτα
κεκτῆσθαι. διὸ καὶ ζῆλος αὐτοῖς ἐμφύεται πρὸς τοὺς πέλας q)
καὶ βασκανία καὶ φθόνος. ὥστε καὶ τὴν δίωξιν τῶν λεγομένων
ὑπάρχειν ἀγαθῶν οὐκ ἀταλαίπωρον εἶναι καὶ τὴν περίκτησιν
128 πλειόνων κακῶν ὑπάρχειν ἐπισύστασιν. πάλιν τε καὶ περὶ αὐτῶν
τῶν κακῶν ὁ αὐτός ἐστι λόγος· προειληφὼς γάρ τις εἶναί τινα
φύσει κακά, καθάπερ ἀδοξίαν πενίαν πήρωσιν r) ἀλγηδόνα νόσον
κοινῶς ἀφροσύνην s), οὐ μόνοις ὀχλεῖται τούτοις, ἀλλὰ καὶ παμ-
129 πληθέσιν ἄλλοις τοῖς δι' αὐτὰ κακοῖς. παρόντων μὲν γὰρ αὐ-
τῶν χειμάζεται t) οὐχ ὑπ' αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ αὐ-
τῶν δόξης, καθ' ἣν πεπίστευκεν ὅτι κακὸν αὐτῷ πάρεστι· καὶ
ὡς ὑπὸ μείζονος κακοῦ πορθεῖται τῆς τοιαύτης προλήψεως. μὴ
παρόντων δὲ ὁμοίως οὐκ ἀναπαύεται, ἀλλ' ἤτοι προφυλαττόμε-
130 νος τὸ μέλλον ἢ δεδιὼς σύνοικον ἔχει τὴν μέριμναν. λόγου δὲ
παραστήσαντος ὅτι οὐδὲν τούτων φύσει ἐστὶν ἀγαθὸν ἢ φύσει

tur, assecutus autem id quod desiderabat, liberatur a molestia. 127. nemo, inquam, hoc potest dicere, neque rem ita se habere. etsi enim ea sint assecuti quae bona existimant, magis anguntur et maiori afficiuntur molestia, quod non soli ea habeant. bona enim ideo pretiosa esse et magna contentione expetenda existimant, si soli ea possideant. quamobrem ingeneratur eis in proximos aemulatio et invidia. quo fit, ut illorum quae dicunt esse bona et persecutio non sit absque miseria et afflictione et eorum possessio plura mala pariat. 128. de ipsis quoque malis rursus eadem est ratio. si quispiam enim anticipata notione praeceperit esse quaedam mala natura, ut ignominiam paupertatem caecitatem dolorem morbum et communiter insipientiam; non his solis cruciatur, sed etiam plurimis aliis propter ipsa malis. 129. nam si ipsa quidem adsint, non ab ipsis solis agitatur ac vexatur, sed ab ipsa etiam quam de iis concepit opinione, qua credit adesse sibi malum, et tamquam maius malum eum depopulatur ea anticipatio. si non adsint autem, similiter non quiescit, sed vel futurum praecavens vel extimescens secum habitantem habet solicitudinem. 130. cum autem ratio ostenderit nihil horum esse natura bo-

p) οὐ δὴ] sic recte Ciz. pro οὐδέ.

[pp) legebatur οὐθ'.]

q) πρὸς τοὺς πέλας] supra sect. 89 τῆς ἑκάστου διανοίας πρὸς τὴν τοῦ πέλας. ita ὁ πλησίον pro quovis alio apud Theognidem vers. 221 et 611 οἱ χαλεπὸν ψέξαι τὸν πλησίον. omitto Sophoclis Aristotelis Polybii Pseudo-Phalaridis, M. Antonini et aliorum loca. est enim haec loquendi formula trita τοῖς ἔξω scriptoribus perinde ut sacris. vide Gatakerum c. 10 adversar. p. 524 seq. Io. Vorstium Hebraism. novi test. c. 3 et Georg. Raphelii annotatt. e Polybio et Arriano ad Matthaei 543. sic et e Latinis Quintilianus declamat. 259 *in illa omnium trepidatione in qua pro sua quisque salute sollicitus nihil de proximo cogitabat.*

r) πήρωσιν] caecitatem vel alterius membri corporis mutilationem. ambigue Hervetus, qui *orbitatem* vertit. nam licet etiam de eo possit intelligi, qui orbatus est oculis, tamen frequentius de iis accipi solet illud vocabulum, quibus liberi erepti sunt vel parentes aut coniux.

s) κοινῶς ἀφροσύνην] quam solam pro malo habebant Stoici. supra sect. 90.

t) χειμάζεται] tempestate veluti affectuum misere iactatur.

κακόν, λύσις ἔσται τῆς ταραχῆς καὶ εἰρηναῖος ἡμᾶς ἐκδέξεται
βίος. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν διὰ τὰ δοξαζόμενά τισιν ἀγαθὰ πλῆ-
θος ἐπισυμβαίνει κακῶν καὶ διὰ τὰ κακὰ ἕτερα γίνεται κακά, P 715
ὡς χάριν αὐτῶν ἀνέφικτον γίνεσθαι τὴν εὐδαιμονίαν, ἐκ τῶν
εἰρημένων συμφανές. ἀκολούθως δὲ ὑποδεικτέον, ὅτι οὐδὲ βοη- 131
θείας ἐνδέχεται τυχεῖν, διὰ τῆς δογματικῆς πορευομένους φιλο-
σοφίας. ὑποκειμένου γάρ τινος φύσει ἀγαθοῦ ἢ φύσει κακοῦ,
ὁ παραμυθούμενος τὸν ταρασσόμενον ἐπὶ τῷ συντόνως διώκειν
τἀγαθὸν ὡς ἀγαθὸν ἢ σφοδρῶς φεύγειν τὸ κακὸν ὡς κακόν,
καταστέλλει τὴν ἀρχήν[u]), τοῦτο λέγων, ὅτι καθῆκόν ἐστι μήτε
τἀγαθὸν διώκειν μήτε τὸ κακὸν φεύγειν· ἢ τοῦτο παριστάς, ὅτι 132
τόδε μὲν τὸ διωκόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἐλαχίστην ἔχει ἀξίαν καὶ οὐκ
ἔνεστιν οἰκεῖον αὐτὸ[x]) διώκειν, τόδε δὲ μείζονα καὶ ἁρμόζει αὐτὸ
μετέρχεσθαι· οἷον ἐλάττονα μὲν ἔχει ἀξίαν ὁ πλοῦτος, μείζονα
δὲ ἡ ἀρετή· καὶ οὐκ ἐκεῖνο, ἀλλὰ ταύτην διωκτέον. ἢ ὅτι τοῦτο
μὲν ὀλιγωφελὲς ὂν[y]) πολλὰς ἔχει τὰς ὀχλήσεις, τοῦτο δὲ πολυω-
φελὲς καθεστὼς ὀλίγας ἔχει τὰς ὀχλήσεις. ἀλλὰ τὸ μὲν λέγειν 133
οὔτε τἀγαθὸν[z]) οἰκεῖόν ἐστι συντόνως διώκειν οὔτε τὸ κακὸν
φεύγειν, παρὰ τὴν τῶν δογματικῶν ἀξίωσίν ἐστιν, ἀεί ποτε τὴν
ἐκλογὴν καὶ ἀπεκλογὴν τούτων τάς τε αἱρέσεις καὶ φυγὰς θρυ-
λούντων. τὸ δὲ φάναι τόδε μὲν μὴ δεῖν διώκειν ὡς ταπεινόν, 134
ἐπὶ τόδε δ' ἐπείγεσθαι ὡς λαμπρότερον, ἀνδρῶν ἦν οὐκ ἀπο-

num aut natura malum, solvetur perturbatio pacataque ac tranquilla vita nos excipiet. sed quod propter ea quae quidam opinantur bona, accedit multitudo malorum, et propter mala, alia mala exsistunt, adeo ut propter ea ad beatitudinem perveniri nequeat, est perspicuum ex iis quae dicta sunt. 131. consequenter autem est ostendendum, quod nec auxilium assequi contingit ei qui per dogmaticam ingreditur philosophiam. nam si ponatur aliquid natura bonum aut malum natura, tum exhortanti eum qui perturbatur ex eo quod bonum vehementer persequitur ut bonum, aut vehementer fugit malum ut malum, hic vel plane cohibendus est, dicendumque, quod neque bonum persequi convenit neque malum fugere: 132. aut ostendendum, quod id quod ipse persequitur, est minimae aestimationis, nec ei hoc persequi convenit: sed maiora sunt ei persequenda; ut minoris quidem aestimationis sunt divitiae, maioris autem virtus, nec illae, sed haec est persequenda; aut quod hoc quidem cum parum prosit, multas habet molestias, hoc vero cum multum prosit, paucas. 133. sed dicere quidem, quod nec bonum convenit vehementer persequi neque malum fugere, est diversum ab iis quae censent Dogmatici, qui semper in vulgus iactant ea esse eligenda ac reiicienda expetendaque et fugienda. 134. dicere autem hoc quidem non esse persequendum tamquam humile et abiectum, ad hoc autem esse contendendum tamquam praeclarius,

u) *καταστέλλει τὴν ἀρχὴν*] hoc loco *τὴν ἀρχήν* ut saepe apud nostrum est *prorsus*, *omnino*, falliturque interpres qui reddiderat: *cum ab initio reprimit*. vide quae ad 2 Pyrrhon. sect. 30. videtur autem ἢ excidisse ante *καταστέλλει*. P 715

x) *οὐκ ἔνεστιν οἰκεῖον αὐτὸ*] ms Ciz. *αὐτὸ οἰκεῖον*. eadem porro sunt quibus hoc loco Sextus promiscue utitur *καθῆκόν ἐστι*, *οἰκεῖόν ἐστι*, *ἁρμόζει*, *δεῖ*, *officium est*, *congruens est*, *decet*, *oportet*. pro *οὐκ ἔνεστι* leg. *οὐκ ἔστιν* [non opus].

y) *ὀλιγωφελὲς*] recte ita editi. nam vitium est quod in codice quodam legitur *ὀλιγωφανές*.

z) *οὔτε τἀγαθὸν*] Ciz. *ἀγαθὸν* sine articulo, minus bene.

λυόντων τὴν ταραχὴν ἀλλὰ μεταγωγὴν ταύτης ποιουμένων. ὡς
γὰρ τὸ πρῶτον διώκων τις ὀχλεῖτο, οὕτω καὶ τὸ δεύτερον διώ-
135 κων τις ὀχληθήσεται. ὥστε νόσον ἀντὶ νόσου a) ποιεῖν τὸν τοῦ
φιλοσόφου λόγον. ἐπείπερ τὸν ἐπὶ πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ ὑγείαν ὡς
ἀγαθὸν ὁρμῶντα ἀποστρέφων εἰς τὸ μὴ ταῦτα διώκειν, ἀλλὰ
τὸ καλόν, εἰ τύχοι, καὶ τὴν ἀρετήν, οὐκ ἐλευθεροῖ τῆς διώξεως,
136 ἀλλ' ἐφ' ἑτέραν μετατίθησι δίωξιν. ὡς οὖν ὁ ἰατρὸς ἀναιρῶν
μὲν πλευρῖτιν ποιῶν δὲ περιπνευμονίαν, ἢ ἀνασκευάζων μὲν φρε-
νῖτιν ἀντεισάγων δὲ λήθαργον, οὐκ ἀπαλλάττει τὸν κίνδυνον,
ἀλλὰ ἐναλλάττει· οὕτω καὶ ὁ φιλόσοφος ἑτέραν ταραχὴν ἀνθ'
137 ἑτέρας εἰσηγούμενος οὐ βοηθεῖ τῷ ταραττομένῳ. οὐ γὰρ ἔνεστι b)
λέγειν ὅτι ἡ μὲν ἀντεισαγομένη ταραχὴ μέτριός ἐστιν, ἡ δὲ ἀναι-
ρουμένη σφοδροτέρα. οἵαν γὰρ εἶχε δόξαν ὁ ταραττόμενος περὶ
P 716 τοῦ πρότερον διωκομένου, τοιαύτην ἔχει καὶ περὶ τοῦ δευτέρου.
ἐδόξαζε δὲ τό γε πρῶτον ὡς ἀγαθὸν καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευδεν
138 ἐπ' αὐτό. τοίνυν καὶ τὸ δεύτερον ἀγαθὸν εἶναι δοξάζων καὶ ἐπ'
ἴσης ἐπ' αὐτὸ σπεύδων τὴν ἴσην ἕξει ταραχήν· τάχα δὲ καὶ
σφοδροτέραν, ὅσῳ μεταπέπεισται εἰς τὸ μείζονος ἀξίας εἶναι τὸ
νῦν ἐπ' αὐτοῦ διωκόμενον. οὐκοῦν εἰ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου ὁ φι-
λόσοφος παρασκευάζοι τὸν ὀχλούμενον διώκειν, οὐκ ἀπολύσει
139 τῆς ὀχλήσεως. εἰ δ' ἁπλῶς διδάσκει, τουτὶ μὲν ὀλιγωφελές ἐστι,
πλείονας δ' ἔχει τὰς ὀχλήσεις, σύγκρισιν ἔσται ποιῶν αἱρέσεως
καὶ φυγῆς πρὸς ἑτέραν αἵρεσιν καὶ φυγήν, καὶ οὐκ ἀναίρεσιν
τῆς ταραχῆς· ὅπερ ἄτοπον. ὁ γὰρ ὀχλούμενος οὐ βούλεται μα-
θεῖν τί μᾶλλον ὀχλεῖ καὶ τί ἧττον, ἀλλὰ ἀπαλλαγῆναι τῆς ὀχλή-

est eorum qui non solvunt perturbationem, sed eam alio transferunt. quo modo enim primum persequens quispiam molestia afficiebatur, ita etiam secundum persequens quispiam molestia afficietur. 135. quo fit ut morbum pro morbo afferat philosophi oratio. quandoquidem eum, qui divitias aut sanitatem ut bonum appetit, avertens, ne ea persequatur, sed honestum exempli causa aut virtutem, non liberat a persequendo, sed ad aliud persequendum traducit. 136. quo modo ergo medicus qui tollit quidem pleuritidem, efficit autem peripneumoniam seu spirandi difficultatem, aut qui removet phrenitidem, eius autem loco inducit lethargum, periculum non amovet, sed illud mutat: ita etiam philosophus pro alia aliam inducens perturbationem non fert opem ei qui perturbatur. 137. non enim licet dicere quod quae pro alia inducitur perturbatio, est moderata; quae autem tollitur, vehementior. qualem enim habuit opinionem is qui perturbabatur, de eo quod primo loco persequebatur, talem habet etiam de secundo. opinabatur autem de primo tamquam de bono et ideo ad id magno studio contendebat. 138. ergo et qui secundum bonum esse opinatur et ex aequo ad ipsum contendit, parem habebit perturbationem, et fortasse etiam vehementiorem, quod postea sit ei persuasum, pluris esse et maioris pretii quod ipse nunc persequitur. si ergo efficit philosophus, ut qui molestia afficitur, aliud pro alio persequatur, non eum liberabit molestia. 139. si autem absolute docet, hoc quidem parum prodest, plures autem habet molestias; faciet comparationem electionis et fugae cum alia electione et fuga, non autem tollet molestiam. quod quidem est absurdum. nam qui molestia afficitur, non vult discere quid magis molestia afficiat et quid minus, sed desiderat liberari a

a) νόσον ἀντὶ νόσου] sic infra: ἑτέραν ταραχὴν ἀνθ' ἑτέρας, et ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου. simile illud sacri scriptoris Ioannis 1 16 χάριν ἀντὶ χάριτος, quod Chrysostomus interpretatur ἀντὶ τῆς παλαιᾶς τὴν καινήν.
b) οὐ γὰρ ἔνεστι] sic mss Ciz. et Savil. pro οὐδὲ γάρ.

σεως πεπόνθηκε. μόνως οὖν ἔσται φυγεῖν ταύτην, εἰ ὑποδείξαιμεν 140
τῷ ταραττομένῳ κατὰ τὴν τοῦ κακοῦ φυγὴν ἢ κατὰ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ δίωξιν, ὅτι οὔτε ἀγαθόν τί ἐστι φύσει οὔτε κακόν,

ἀλλὰ [c]) πρὸς ἀνθρώπων ταῦτα νόῳ κέκριται

κατὰ τὸν Τίμωνα. τὸ δέ γε διδάσκειν τὸ τοιοῦτον, ἴδιον τῆς σκέψεως. ταύτης ἄρα ἦν τὸ εὐδαίμονα [d]) βίον περιποιεῖν.

Εἰ ὁ περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν φύσεως ἐπέχων κατὰ πάντ' ἐστὶν [e]) εὐδαίμων.

Εὐδαίμων ἐστὶν ὁ ἀταράχως διεξάγων καί, ὡς ἔλεγεν ὁ Τί- 141
μων, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ γαληνότητι καθεστώς·

πάντη γὰρ ἐπεῖχε γαλήνη.

καὶ

τὸν δ' ὡς οὖν ἐνόησ' ἐν νηνεμίῃσι γαλήνης.

τῶν δὲ λεγομένων ὑπάρχειν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν τὰ μὲν κατὰ
δόξαν εἰσῆκται, τὰ δὲ κατ' ἀνάγκην. ἀλλὰ κατὰ μὲν λογικὴν 142
δόξαν εἰσῆκται, ὅσα κατὰ κρίσιν διώκουσιν ἄνθρωποι ἢ φεύγουσιν· οἷον ἐν μὲν τοῖς ἐκτὸς αἱρετὰ λέγεται καὶ ἀγαθὰ καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ εὐγένεια καὶ φιλία καὶ πᾶν τὸ ἐοικός, ἐν δὲ τοῖς περὶ σῶμα κάλλος ἰσχὺς εὐεξία, ἐν δὲ τοῖς περὶ ψυχὴν ἀνδρεία δικαιοσύνη φρόνησις, κοινῶς ἀρετή. καὶ φευκτὰ
τὰ ἐναντία τούτοις. κατ' ἀνάγκην δὲ παρῆλθεν ὁπόσα κατὰ ἄλο- 143
γον αἰσθήσεως πάθος συνίσταται περὶ ἡμᾶς, καὶ ὅσα φυσική τις P 717
ἀνάγκη παρέχει, ἑκὼν δ' οὐκ ἄν τις ἕλοιτο ἢ φύγοι, ὡς ἀλγη-

molestia. 140. tum demum ergo eam licebit effugere, si ostenderimus ei qui perturbatur in mali fuga aut beni persecutione, quod neque est aliquod bonum natura neque malum,

verum haec sunt hominum prodita indicio,

ut ait Timon. id autem docere est Scepticorum proprium considerationis. illius est igitur vitam beatam conciliare.

V. An is qui de natura bonorum et malorum sustinet assensionem, sit omnino beatus.

141. Felix quidem est ac beatus, qui vitam traducit absque perturbatione et ut dicebat Timon, qui est in quiete et tranquillitate,

tranquilla illi undique cuncta.

et

hunc ego cum vidi placidum atque quiete serena.

ex bonis autem et malis quae dicuntur, alia inducta sunt ex opinione, alia ex necessitate. 142. ex opinione quidem rationabili inducta sunt quae ex iudicio persequuntur vel fugiunt homines, ut in externis eligenda dicuntur et bona, divitiae et gloria et nobilitas et amicitia et quidquid est eis simile; in iis autem quae pertinent ad corpus, pulchritudo vires bona habitudo; in iis denique quae ad animum, fortitudo iustitia prudentia temperantia communiter virtus: et fugienda quae sunt his contraria. 143. ex necessitate autem accesserunt, quae constant ex affectione sensus experte rationis, et quae affert quaedam naturalis necessitas, sua sponte autem ea nemo elege-

---

c) *ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπων ταῦτα νόῳ κέκριται*] non observatum edito- P 716
ribus neque Herveto interpreti, hunc esse pentametrum, repetitum ex Timonis Phliasii *ἰνδαλμοῖς*, e quibus etiam sunt quae mox infra ex Timone affert.

d) *τὸ εὐδαίμονα*] ms Ciz. *τὸν*, minus bene.

e) *κατὰ πάντ' ἐστὶν εὐδαίμων*] ita ms Savil. pro *καὶ πάντα*.

144 δὼν καὶ ἡδονή. διόπερ τοιαύτης οὔσης ἐν τοῖς πράγμασι διαφορᾶς, περὶ μὲν τοῦ μόνον ἀταράχως διεξάγειν [f]) ἐν τοῖς κατὰ δόξαν ἀγαθοῖς καὶ κακοῖς τὸν περὶ πάντων ἐπέχοντα ἤδη παρεστήσαμεν, καὶ πρότερον [g]), ὅτε περὶ τοῦ σκεπτικοῦ τέλους διελεγόμεθα, καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος [h]), ὅτε ἐδείκνυμεν ὅτι οὐκ ἔστιν εὐδαιμονεῖν φύσει ἀγαθόν τι καὶ κακὸν [i]) ὑποστησάμενον.
145 ὁ μὲν γὰρ τοῦτο ποιῶν ἀνηνύτοις συμπεριφέρετο [k]) ταραχαῖς, τὰ μὲν φεύγων, τὰ δὲ διώκων, καὶ πολλὰ μὲν αὑτῷ ἐπισπώμενος κακὰ διὰ τἀγαθά, ἐν πολλαπλασίοσι δὲ τριβόμενος κα-
146 κοῖς διὰ τὴν περὶ τῶν κακῶν δόξαν. οἷον ὁ λέγων, εἰ τύχοι, ἀγαθὸν μὲν τὸν πλοῦτον, κακὸν δὲ τὴν πενίαν, μὴ ἔχων μὲν τὸν πλοῦτον [l]) διχῶς ταράττεται, καὶ ὅτι οὐκ ἔχει τὸ ἀγαθὸν καὶ ὅτι πραγματεύεται τὴν περίκτησιν αὐτοῦ· κτησάμενος δ' αὐτὸν κατὰ τρεῖς τιμωρεῖται τρόπους, καὶ ὅτι πέραν τοῦ μετρίου γέγηθε καὶ ὅτι πραγματεύεται εἰς τὸ παραμένειν αὐτῷ τὸν πλοῦ-
147 τον, καὶ ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ δέδιεν αὐτοῦ τὴν ἀποβολήν. ὁ δὲ μήτε ἐν τοῖς φύσει ἀγαθοῖς τάττων τὸν πλοῦτον μήτε ἐν τοῖς φύσει κακοῖς, τήνδε οὐ μᾶλλον ἢ τήνδε προφερόμενος φωνήν [m]), οὔτε ἐπὶ τῇ ἀπουσίᾳ τούτου ταράττεται οὔτε ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ γέγηθε, μένει δὲ καθ' ἑκάτερον ἀτάραχος. ὥστ' ἐν μὲν τοῖς κατὰ δόξαν νομιζομένοις ἀγαθοῖς τε καὶ κακοῖς καὶ ἐν ταῖς τούτων αἱρέσεσι
148 καὶ φυγαῖς τελέως ἐστὶν εὐδαίμων, ἐν δὲ τοῖς κατ' αἴσθησιν καὶ

rit aut fugerit, ut dolor et voluptas. 144. quamobrem cum sit eiusmodi in rebus differentia, vitam absque perturbatione in bonis et malis quae sunt in opinione solum traduci ab eo qui de omnibus sustinet assensionem, iam prius quoque diximus, quando disseruimus de fine Sceptici, et in praesentia, cum ostendimus quod fieri non potest ut sit beatus, qui constituit aliquid natura bonum et malum. 145. qui enim hoc facit, inutilibus circumagitur perturbationibus, alia fugiens alia persequens, et propter bona quidem multa mala ad se attrahens, in multis vicissim versans malis propter opinionem de malis. 146. ut qui dicit, exempli causa bonum esse divitias, malum paupertatem, nec habet divitias, perturbatur bifariam, nempe et quod non habet bonum et quod in eo acquirendo satagit. cum id autem acquisierit, tribus punitur modis, nempe et quod immoderata effertur laetitia, et quod magno studio hoc agit ut eius maneant divitiae, et quod angitur et timet ne eas amittat. 147. qui autem neque in iis quae sunt natura bona collocat divitias, neque in iis quae sunt mala natura, et non magis hanc quam illam probat vocem; neque conturbatur propterea quod absint, neque laetatur propterea quod adsint, sed manet in utroque absque perturbatione. quamobrem in iis quidem quae existimantur bona et mala ex opinione, atque in iis eligendis et fugiendis, est plene beatus. 148. in iis

P 717 f) ἀταράχως διεξάγειν] finis scepticae ἀταραξία, ut dixi ad 1 Pyrrhon. sect. 25.

g) καὶ πρότερον] in laudato primi Pyrrhon. loco.

h) καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος] in praesenti libro adversus Ethicos a sect. 111 seq.

i) ἀγαθόν τι καὶ κακὸν] ita ms Ciz. nam καὶ in editis perperam exciderat.

k) συμπεριφέρετο] recte ita Ciz. pro συμπεριφέρετο.

l) μὴ ἔχων μὲν τὸν πλοῦτον] mss Savil. et Ciz. μὴ ἔχων δὲ male; nam mox respondet δὲ ad μέν.

m) τήνδε οὐ μᾶλλον ἢ τήνδε προφερόμενος φωνήν] male editi προσφερόμενος. mss Savil. et Ciz. τήνδε οὐ μᾶλλον προφερόμενος φωνήν. duae illae φωναί sunt τἀγαθὸν φύσει et φύσει κακόν.

ἀλόγοις κινήμασιν εἰκάζει. τὰ γὰρ μὴ παρὰ τὴν τοῦ λόγου δια-
στροφὴν συμβαίνοντα καὶ τὴν φαύλην δόξαν, ἀλλὰ κατὰ ἀκού-
σιον τῆς αἰσθήσεως πάθος, ἀμήχανόν ἐστιν n) ὑπὸ τοῦ κατὰ
τὴν σκέψιν λόγου ἀπαλλάττεσθαι. τῷ γὰρ διὰ λιμὸν ἢ δίψος 149
ὀχλουμένῳ οὐ δυνατὸν ἐμποιεῖν πεῖσμα διὰ τοῦ κατὰ τὴν σκέ-
ψιν λόγου, ὅτι οὐκ ὀχλεῖται· καὶ τῷ ἐν ταῖς τούτων παρηγο-
ρίαις διαχεομένῳ o) οὐκ ἐνδέχεται πειθὼ ἐμποιεῖν περὶ τοῦ ὅτι
οὐ διαχεῖται. τί οὖν φασιν ὄφελος ὑμῖν οἱ Δογματικοὶ πρὸς εὐ- 150
δαιμονίαν ἐκ τῆς ἐποχῆς, εἰ ταράττεσθαι πάντως δεῖ καὶ τα-
ραττομένους κακοδαιμονεῖν; μέγα φήσομεν ὄφελος. καὶ γὰρ εἰ
ταράττεται ὁ περὶ πάντων ἐπέχων κατὰ τὴν τοῦ ἀλγύνοντος P 718
παρουσίαν, ἀλλ' εὐφορώτερον παρὰ τοὺς ἀπὸ τῶν δογμάτων
φέρει τὴν ὄχλησιν. πρῶτον μὲν ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον ἄπειρα τῷ 151
πλήθει τἀγαθὰ διώκειν καὶ περιιστάμενον τὰ κακὰ ὡς ὑπὸ Ἐρι-
νύων ἐλαύνεσθαι τῶν κατὰ τὰς διώξεις καὶ φυγὰς ταραχῶν· ἢ
τοῦτο μὲν μὴ πάσχειν, ἓν δὲ μόνον ἐξ ἁπάντων ἀποτεμνόμενον
κακὸν τούτου τὴν ἔκκλισιν καὶ φυλακὴν πραγματεύεσθαι. δεύ- 152
τερον δὲ καὶ τοῦτο, ὅπερ φεύγουσιν οἱ ἐφεκτικοὶ p) ὡς κακόν,
οὐκ ἄγαν ἐστὶ ταρακτικόν· ἢ γὰρ μικρός τις ὁ πόνος ἐστί,
καθάπερ ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐγγινόμενος ἡμῖν λιμὸς ἢ δίψος
ἢ ψύχος ἢ θάλπος ἤ τι τῶν παραπλησίων· ἢ τοὐναντίον σφο- 153
δρότατος q) καὶ ἀκρότατος, ὡς ἐπὶ τῶν ἀνηκέστοις r) συνεχο-

autem quae sunt ex sensu et ratione carent motionibus utitur coniectura. quae enim non accidunt ex rationis perversitate et mala opinione, sed ex involuntaria sensus affectione, fieri non potest ut ab iis per rationem scepticam quis liberetur. 149. ei enim qui famis aut sitis sentit molestiam, fieri non potest ut persuadeatur per scepticam rationem, quod molestia minime afficiatur: nec illi, qui cum fami sitique satisfecerit, perfunditur voluptate, licebit persuadere eum haud perfundi. 150. quis ergo, inquiunt Dogmatici, ad felicitatem nobis usus est ex sustinenda assensione, si omnino oportet perturbari et perturbatos esse miseros et infelices? magnus usus, aiemus. nam etsi is qui de omnibus sustinet assensionem, perturbatur ex eo quod adsit id quod affert dolorem, tolerantius tamen fert molestiam quam Dogmatici. 151. primum quidem, quoniam multitudine infinita bona persequendo et mala vitando a perturbationibus quae existunt in persequendo et fugiendo, tamquam a Furiis agitari, non perinde est atque hoc non pati, sed unum solummodo malum praecisum ex omnibus, procurare ut id declinetur et caveatur. 152. deinde id quoque, quod tamquam malum fugiunt qui cohibent assensionem, non admodum perturbat: aut enim est aliquis parvus labor aut dolor, ut quae quotidie nobis adest fames aut sitis aut frigus aut aestus aut aliquid ex similibus; 153. aut contra est summus et vehementissimus,

---

n) ἀμήχανόν ἐστιν] in editis deest ἐστίν, quod e Savil. et Ciz. restitui. ad rem ipsam quod attinet, confer lib. 1 Pyrrhon. sect., 30 et lib. 3 sect. 237.

o) διαχεομένῳ] διαχεῖσθαι est perfundi sensu iucundo, unde diffundi ac diffluere voluptate homines dicuntur.

p) ἐφεκτικοί] perperam Ciz. ἐφεκτοί. notum est Scepticos ab ἐποχῇ P 718
venire nomine ephecticorum, ut ab ἀπορίᾳ aporeticorum philosophorum. vide si placet ad 1 Pyrrhon. sect. 196. superius pro παρὰ τῶν leg. παρὰ τούς [quod recepimus].

q) σφοδρότατος] vitiose Ciz. σφοδρότητος.

r) ὡς ἐπὶ τῶν ἀνηκέστοις] mss Savil. et Ciz. ἐπὶ τούς. male, nam τῶν refertur ad συνεχομένων.

μένων βασάνοις, δι' ὧν πολλάκις οἱ ἰατροὶ ἀνωδύνους πορίζουσι
δυνάμεις [s]) *πρὸς τὸ βραχεῖάν τινα λαβεῖν ἀναστροφὴν εἰς βοή-*
θειαν· ἢ μέσος καὶ παρατείνων [t]), *καθάπερ ὁ ἔν τισι νόσοις.*
154 *τούτων δὲ ὁ μὲν καθ' ἑκάστην ἡμέραν συναντῶν* [u]), *εὐποριστους*
ἔχων [x]) *τὰς παρηγορίας, τροφὴν καὶ πόμα καὶ σκέπην* [y]), *πρὸς*
ἐλάχιστον ταράττει· ὁ δὲ ἀκρότατος, καὶ εἰ τὰ μάλιστα ταρα-
κτικώτατος, ἀλλά τοί γε πρὸς ἀκαρὲς ἀστραπῆς τρόπον [z]) *δει-*
155 *ματώσας, ἢ ἀναιρεῖ ἢ ἀναιρεῖται* [a])· *ὁ δὲ μέσος καὶ παρατείνων*
οὔτε παρ' ὅλον ἐστὶ τὸν βίον οὔτε συνεχὴς τὴν φύσιν, ἀλλὰ πολ-
λὰς διαναπαύσεις ἔχων καὶ ῥαστώνας. διηνεκὴς γὰρ ὢν οὐκ ἂν
παρέτεινε. μέτριος οὖν ἐστι. καὶ οὐχ οὕτω φοβερὰ ἡ περὶ τὸν
156 *σκεπτικὸν συμβαίνουσα ταραχή. οὐ μὴν ἀλλὰ κἂν μεγίστη τις*
ᾖ, οὐχ ἡμᾶς αἰτιᾶσθαι δεῖ τοὺς ἀκουσίως καὶ κατ' ἀνάγκην
πάσχοντας, ἀλλὰ τὴν φύσιν, ᾗ νόμων οὐδὲν μέλει [b]), *καὶ τὸν*
δοξαστικῶς καὶ κατὰ τρίσιν ἐπισπώμενον ἑαυτῷ τὸ κακόν. ὥσπερ

ut in iis qui summis vexantur tormentis, in quibus medici saepe praebent medicamenta delinientia sive demulcentia, ut aliquam modicam accipiant conversionem ad opitulationem; aut mediocris et tenax, ut qui est in aliquibus morbis. 154. ex his qui quotidie occurrit et paratu facilia habet allevamenta ac remedia, nempe cibum et potum et tegmentum minimum conturbat; qui autem est summus, etiamsi maxime perturbat, tamen cum momento temporis instar fulguris terruerit aut tollit; aut tollitur. 155. mediocris autem et qui producitur neque est per totam vitam neque est natura continuus, sed multam habet quietem et intervalla. nam si esset continuus, non extenderetur. est itaque moderatus. neque est adeo terribilis quae Sceptico accidit perturbatio. 156. verumenimvero etiamsi esset maxima, non est culpa in nos conferenda, qui inviti et necessario patimur, sed in naturam, quae nihil curat humana statuta, et in eum qui opinatione et iudicio sibi malum attrahit. quo modo enim in febricitantem non est culpa

---

s) *ἀνωδύνους δυνάμεις*] *indoloria* vocat illa pharmaca Caelius Aurelianus libro 2 Chronicarum passionum cap. 4. *δύναμις* pro medicamento apud Galenum et alios passim occurrit.

t) *μέσος καὶ παρατείνων*] male Ciz. *παρά τινων*, quomodo et Hervetus in suo codice legit qui vertit *ab aliquibus*. sed infra idem eruditus interpres recte. *dolor mediocris qui producitur.* dicitur autem dolor *παρατείνειν extendere*, durationem nempe *τὴν μονήν* infra sect. 155. *διηνεκὴς γὰρ ὢν οὐκ ἂν παρέτεινε.*

u) *ὁ μὲν καθ' ἑκάστην ἡμέραν συναντῶν*] ms Savil. omittit *ἡμέραν*, et solet saepe apud scriptores sine sententiae detrimento omitti.

x) *εὐποριστους ἔχων*] sic utique legendum ex ms Ciz. pro *ἀποριστους*. tritum medicorum usu vocabulum *εὐποριστων*, quod de obviis et facile parabilibus remediis adhibent.

y) *τροφὴν καὶ πόμα καὶ σκέπην*] vide ad lib. contra Grammat. sect. 271.

z) *ἀστραπῆς τρόπον*] proverbium sacris etiam tritum scriptoribus, Matthaeo 24 27, Luc. 10 18, 17 24. sic Virgilius 11 Aeneid. 16: *fulminis in morem.*

a) *ἢ ἀναιρεῖ ἢ ἀναιρεῖται*] simile illud Senecae c. 6 de providentia: *contemnite dolorem, aut solvetur aut solvet.* scitum hoc Epicuri pariter et Stoicorum, quod dolor in longinquitate levis, in gravitate brevis solet esse, de quo vide Gatakerum ad illud M. Antonini 7 33 *περὶ πόνου τὸ μὲν ἀφόρητον ἐξάγει, τὸ δὲ χρονίζον φορητόν.* et Gassendum ad haec Epicuri ex eius *κυρίαις δόξαις· οἱ μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσιν, οἱ δὲ χρόνιοι μέγεθος οὐκ ἔχουσιν.*

b) *ᾗ νόμων οὐδὲν μέλει*] natura non curat quid homines statuant vel opinentur.

γὰρ τὸν πυρέττοντα οὐκ αἰτιατέον ὅτι πυρέττει — ἀκουσίως γὰρ πυρέττει — τὸν δὲ μὴ ἀπεχόμενον[c]) τῶν ἀσυμφόρων αἰτιατέον — ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἔκειτο τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἀσυμφόρων — · οὕτω τὸν μὲν P 719
ταραττόμενον ἐπὶ παροῦσι τοῖς ἀλγεινοῖς, οὐκ αἰτιατέον. οὐ γὰρ 157
παρ' αὐτὸν γίνεται ἡ διὰ τὸν πόνον ταραχή, ἀλλ' ἐάν τε θέλῃ ἐάν τε καὶ μή, γίνεσθαι κατ' ἀνάγκην ὀφείλει. τὸν δὲ παρὰ τὰς ἰδίας ὑπολήψεις ἀναπλάττοντα αὐτῷ αἱρετῶν τε καὶ φευκτῶν πραγμάτων πλῆθος αἰτιατέον· ἑαυτῷ γὰρ ἐγείρει κακῶν πλημμύραν[d]). καὶ τοῦτο πάρεστιν ἰδεῖν ἐπ' αὐτῶν τῶν λεγομένων
κακῶν. ὁ μὲν γὰρ μηδὲν προσδοξάζων περὶ τοῦ κακὸν εἶναι τὸν 158
πόνον ἔχεται τῷ κατηναγκασμένῳ[e]) τοῦ πόνου κινήματι. ὁ δέ γε προσαναπλάσσων ὅτι μόνον ἀνοίκειόν ἐστιν ὁ πόνος[f]), ὅτι μόνον κακόν, διπλασιάζει τῇ δόξῃ ταύτῃ τὸ κατὰ παρουσίαν
αὐτοῦ συμβαῖνον ὄχλημα. ἢ γὰρ οὐ θεωροῦμεν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν 159
τεμνομένων πολλάκις αὐτὸς μὲν ὁ πάσχων καὶ τεμνόμενος ἀνδρικῶς ὑπομένει τὴν ἐκ τῆς τομῆς βάσανον, μήτε "ὠχρήσας[g]) χρόα κάλλιμον" μήτε "παρειῶν δάκρυ' ὀμορξάμενος", διὰ τὸ μόνῳ τῷ κατὰ τὴν τομὴν ὑποπίπτειν κινήματι. ὁ δὲ παρεστὼς αὐτῷ σύναμα τῷ βραχεῖαν ἰδεῖν αἵματος ῥύσιν ὠχριᾷ τρέμει περιιδροῖ ἐκλύεται[h]), τὸ τελευταῖον ἄφωνος καταπίπτει, οὐ διὰ τὸν πόνον, — οὐδὲ γὰρ πάρεστιν αὐτῷ — διὰ δὲ τὴν περὶ τοῦ
κακὸν εἶναι τὸν πόνον δόξαν. οὕτω μείζων ἐστὶν ἐνίοτε ἡ διὰ 160

conferenda quod febricitet, invitus enim febricitat, sed culpa est conferenda in eum qui non abstinet ab iis quae sunt inconducibilia; ita in eum quidem qui perturbatur praesentibus quae dolorem afferunt, non est culpa conferenda. 157. non enim propter ipsum fit illa ex dolore perturbatio: sed velit nolit ea debet esse necessario; verum culpa est in eum conferenda, qui propria opinione et existimatione fingit sibi multitudinem rerum eligendarum et fugiendarum; sibi enim excitat malorum inundationem. idque licet videre in ipsis illis quae dicunt mala. 158. qui enim nullam suscipit opinionem quod dolor sit malum, is sustinet coactam ex dolore motionem. qui autem praeterea fingit, quod homini solum res minime conveniens est dolor et quod is est solum malum, is hac opinione conduplicat molestiam quae illi accidit eius praesentia. 159. an non videmus quod etiam in iis qui secantur saepenumero ipse quidem qui patitur et secatur magno et forti animo fert tormentum sectionis, neque *colore expallescens* neque *a genis abstergens lacrimas*, propterea quod in eum cadat solus motus sectionis. qui autem adsistit, cum primum viderit modicam sanguinis fluxionem, pallet contremiscit sudat labascit et tandem mutus concidit, non propter dolorem, (nullus enim ei adest dolor) sed propter opinionem quam accepit quod dolor sit malum. 160. est itaque nonnumquam maior perturbatio propter ali-

---

c) *τὸν δὲ μὴ ἀπεχόμενον*] ita legendum e Ciz. pro *τὸν μηδέ*.

d) *κακῶν πλημμύραν*] vide Erasmum proverbio, *mare malorum*. est P 719
autem *πλημμύρα* aestus maris sive mare aestuans, quam *πλημμυρίδα* etiam solent appellare.

e) *ἔχεται τῷ κατηναγκασμένῳ*] ms Ciz. *ἔχεται αὐτοῦ κατηναγκασμένῳ*.

f) *ὅτι μόνον ἀνοίκειόν ἐστιν ὁ πόνος*] Epicuri hoc dogma solum malum et summum esse dolorem. supra sect. 96.

g) *μήτε ὠχρήσας*] ex Homero, cuius haec sunt Odyss. λ' 528:
οὔτ' ὠχρήσαντα χρόα κάλλιμον, οὔτε παρειῶν
δάκρυ' ὀμορξάμενον

h) *περιιδροῖ ἐκλύεται*] ita legendum pro *περιδροῖ, ἐκκυλίεται*. prius quidem ex auctoritate msti Ciz., posterius vero ex probabili coniectura viri docti, qui varias quasdam lectiones editioni Genevensi praemisit.

τὴν περί τινος κακοῦ ὡς κακοῦ δόξαν ταραχὴ τῆς δι᾽ αὐτὸ
τὸ λεγόμενον εἶναι κακὸν συμβαινούσης. οὐκοῦν ὁ περὶ πάντων
μὲν ἐπέχων τῶν κατὰ δόξαν τελειοτάτην καρποῦται τὴν εὐδαι-
161 μονίαν. ἐν δὲ τοῖς ἀκουσίοις καὶ ἀλόγοις κινήμασι ταράττε-
ται μέν,

οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐστι [i]) παλαιφάτου οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης,
ἀλλ᾽ ἀνδρῶν γένος ἦεν [k])·

162 μετριοπαθῶς δὲ διατίθεται. ὅθεν καὶ καταφρονεῖν ἀναγκαῖον τῶν
εἰς ἀνενεργησίαν [l]) αὐτὸν περικλείεσθαι νομιζόντων ἢ εἰς ἀπέμ-
163 φασιν [m]). καὶ εἰς ἀνενεργησίαν μέν, ὅτι τοῦ βίου παντὸς ἐν αἱ-
P 720 ρέσει καὶ φυγαῖς ὄντος ὁ μήτε αἱρούμενός τι μήτε φεύγων
164 δυνάμει τὸν βίον ἀρνεῖται καί τινος φυτοῦ τρόπον ἐπεῖχεν· εἰς
ἀπέμφασιν δέ, ὅτι ὑπὸ τυράννῳ ποτὲ γενόμενος καὶ τῶν ἀρρή-
των τι ποιεῖν ἀναγκαζόμενος ἢ οὐχ ὑπομενεῖ τὸ προσταττόμε-
νον, ἀλλ᾽ ἑκούσιον ἑλεῖται θάνατον, ἢ φεύγων τὰς βασάνους
ποιήσει τὸ κελευόμενον. οὕτω τε [n]) οὐκέτι "ἀφυγὴς καὶ ἀναίρε-
τος ἔσται" [o]) κατὰ τὸν Τίμωνα, ἀλλὰ τὸ μὲν ἑλεῖται, τοῦ δ᾽
ἀποστήσεται. ὅπερ ἦν τῶν μετὰ πείσματος κατειληφότων τὸ φευ-
165 κτόν τι εἶναι καὶ αἱρετόν. ταῦτα δὴ λέγοντες οὐ συνίασιν ὅτι

cuius mali tamquam mali opinionem, quam quae accidit propter ipsum quod dicitur malum. qui itaque sustinet assensionem de omnibus quae sunt ex opinione, perfectissima fruitur felicitate. 161. in involuntariis autem et quae sunt rationis expertes motionibus perturbatur quidem,

nam non annosa quercu aut rupe editus ipse est,
sed genere ex hominum;

mediocriter tamen afficitur. 162. unde etiam necesse est flocci facere eos qui existimant Scepticum ad vivendum in otio se includere et ab actione omni removere et se ad quamdam redigere absurditatem et contradictionem. 163. removere se ab actione omni quidem, quod cum vita tota sit in eligendo et fugiendo, qui neque quidquam eligit neque fugit, vi ac potestate vitam abnegat et instar rei inanimae, ut plantae, se habet. 164. ad quamdam autem se redigere absurditatem et contradictionem, quod si quando venerit in potestatem tyranni et cogatur aliquid facere nefarium, aut quod iubetur facere non tolerabit, sed mortem eliget voluntariam, aut tormenta fugiens faciet quod iubetur. et ita non erit eiusmodi "qui non fugiat non eligat hilum", ut vult Timon, sed alterum eliget, vitabit alterum. quod quidem est eorum qui comprehenderunt cum persuasione aliquid esse fugiendum et eligendum. 165. hoc autem dicentes non intelligunt quod non vivit Scepticus

---

i) οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐστι] versus Homeri Odyss. τ´ 163. ad eundem respiciens Cicero in Lucullo c. 31 de suo Academico: *movebitur, non enim est e saxo sculptus aut e robore dolatus. habet corpus, habet animum, movetur mente, movetur sensibus.* alios scriptores hunc Homeri versum laudantes dabit Iac. du Portus in Gnomologia Homerica p. 262 seq.

k) ἀλλ᾽ ἀνδρῶν γένος ἦεν] haec verba Sextus addidit, occasione illorum quae apud Homerum praecesserant: ἀλλὰ καὶ ὥς μοι εἰπὲ τεὸν γένος.

l) ἀνενεργησίαν] ita Ciz. pro ἀνεργησίαν. atque mox etiam in editis recte iterum ἀνενεργησίαν scribitur.

m) εἰς ἀπέμφασιν] ἀπέμφασις est, qua quis secum ipse pugnat atque in dictis factisque suis ἀπεμφαίνει atque dissimilis esse deprehenditur.

P 720 n) οὕτω τε] al. οὕτω δέ.

o) ἀφυγὴς καὶ ἀναίρετος ἔσται] verba Phliasii Timonis atque hexametri pars dimidia ex eius ni fallor ἰνδαλμοῖς.

*κατὰ μὲν τὸν φιλόσοφον λόγον οὐ βιοῖ ὁ Σκεπτικός [p])· ἀνενέρ-
γητος γάρ ἐστιν ὅσον ἐπὶ τούτῳ· κατὰ δὲ τὴν ἀφιλόσοφον τή-
ρησιν δύναται τὰ μὲν αἱρεῖσθαι τὰ δὲ φεύγειν. ἀναγκαζόμενός* 166
*τε ὑπὸ τυράννου τι τῶν ἀπηγορευμένων πράττειν, τῇ κατὰ τοὺς
πατρίους νόμους καὶ τὰ ἔθη προλήψει τυχὸν τὸ μὲν ἑλεῖται,
τὸ δὲ φεύξεται· καὶ ῥᾷόν γε οἴσει τὸ σκληρὸν παρὰ τὸν ἀπὸ
τῶν δογμάτων, ὅτι οὐδὲν ἔξωθεν τούτων προσδοξάζει, καθάπερ
ἐκεῖνος. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἀκριβέστερον ἐν τοῖς περὶ τοῦ* 167
*σκεπτικοῦ τέλους [q]) σχολασθεῖσι, καὶ οὐκ ἀναγκαῖον
αὖθις ἀριζήλως [r]) εἰρημένα μυθολογεύειν.
ὅθεν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἀποδόντες, ἀφ' ὧν αἱ ἀπορίαι ἐπὶ
πάντα σχεδὸν τὸν ἠθικὸν διατείνουσι τόπον, φέρε τὸ μετὰ τοῦτο
σκοπῶμεν, εἰ ἔστι τις περὶ τὸν βίον τέχνη.*

Εἰ ἔστι τις περὶ τὸν βίον τέχνη.

Ὅτι μὲν ἔστι δυνατὸν κατὰ τρόπον βιοῦν αἱρουμένους τὴν 168
*περὶ πάντων ἐποχὴν ἀποχρώντως ἡμῖν δέδεικται. οὐδὲν δὲ κω-
λύει ἐκ παραλλήλου δοκιμάζειν καὶ τὴν τῶν Δογματικῶν στάσιν,
καίπερ ἀπὸ μέρους ἤδη δοκιμασθεῖσαν. ἐπαγγέλλονται γὰρ τέχνην
τινὰ περὶ τὸν βίον παραδώσειν. καὶ διὰ τοῦτο Ἐπίκουρος [s]) μὲν* 169
*ἔλεγε τὴν φιλοσοφίαν ἐνέργειαν εἶναι, λόγοις καὶ διαλογισμοῖς τὸν
εὐδαίμονα βίον περιποιοῦσαν. οἱ δὲ Στωϊκοὶ [t]) καὶ ἄντικρύς φασι,* 170

convenienter orationi philosophi; nam secundum hanc cessaret ab actione; sed convenienter observationi, cui nihil est negotii cum philosophia, potest alia quidem eligere, alia vero fugere. 166. si quid autem vetitum facere cogatur a tyranno, anticipata ex legibus patriis et moribus notione hoc quidem, si res ita ferat, eliget, illud vero fugiet, quodque durum est et asperum facilius feret quam Dogmaticus, quod nihil eorum quae sunt extrinsecus opinatur, sicut ille. 167. de his autem dictum est accuratius ubi disputavimus de fine Sceptici, nec necesse est

tradita perspicue dicendo retexere rursus.

cum itaque de bonis et malis tractaverimus, ex quibus dubitationes extenduntur ad universum fere locum moralem, age deinceps consideremus, an vitae agendae sit ars aliqua.

VI. An vitae agendae sit ars aliqua.

168. Quod quibus placet sustinere suam de omnibus assensionem, recte possint vivere, satis ostensum est a nobis. nihil autem vetat quominus altrinsecus et ex adverso examinemus sectam quoque Dogmaticorum, etiamsi ex parte iam sit examinata. profitentur enim se vitae agendae artem aliquam esse tradituros. 169. et ideo Epicurus quidem dicebat philosophiam esse operationem, quae rationibus et disputationibus vitam parat beatam. 170. Stoici

---

p) *κατὰ μὲν τὸν φιλόσοφον λόγον οὐ βιοῖ ὁ Σκεπτικός*] ingenua confessio et probe notanda, quam saepius noster insinuat ut 1 contra Logicos sect 30 et lib. 1 Pyrrhon. sect. 13, 20, 23 seq. 226 etc.

q) *ἐν τοῖς περὶ τοῦ σκεπτικοῦ τέλους*] liber 1 Pyrrhoniar. sect. 29 seq.

r) *αὖθις ἀριζήλως*] versus Homeri ex Odyss. μ' 483.

s) *Ἐπίκουρος*] vide Gassendi syntagma philosophiae Epicuri sub init. hinc est quod Epicurus a philosophia removit quicquid ad melius vivendum non faceret, ut dialecticas argutias supra 1 contra Logicos sect. 14.

t) *οἱ δὲ Στωϊκοί*] Zeno apud Laërtium 7 92 seq. noster infra sect. 184, 246.

τὴν φρόνησιν ἐπιστήμην οὖσαν ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέ-
P 721 ρων τέχνην ὑπάρχειν περὶ τὸν βίον, ἣν οἱ προσλαβόντες [u]) μόνοι γίνονται καλοί, μόνοι πλούσιοι, σοφοὶ μόνοι [x]). ὁ γὰρ πολλοῦ ἄξια κεκτημένος πλούσιός ἐστιν. ἡ δὲ ἀρετὴ πολλοῦ ἐστιν ἀξία, καὶ μόνος ταύτην ὁ σοφὸς κέκτηται· μόνος ἄρα ὁ σοφός ἐστι πλούσιος. καὶ ὁ ἀξιέραστός ἐστι καλός· μόνος δὲ ὁ σοφὸς ἀξιέρα-
171 στος· μόνος ἄρα ὁ σοφός ἐστι καλός. αἱ δὴ τοιαῦται ὑποσχέσεις θηρεύουσι μὲν τοὺς νέους ἐλπίσι ψυχραῖς [y]), οὐκέτι δέ εἰσιν ἀληθεῖς. παρ' ὃ καὶ ὁ Τίμων [z]) ὁτὲ μὲν τοὺς ἐπαγγελλομένους τὴν παράδοσιν αὐτῶν ἐπισκώπτει λέγων·

πολλῶν λακεδόνων λυμάντορες αἰπυδολωταί [a])·

172 ὁτὲ δέ [b]) τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς μεταμελομένους ἐφ' οἷς μάτην ἐμόχθησαν, παρεισάγει διὰ τούτων

φῆ δέ τις αἰάζων, οἷα βροτοὶ αἰάζουσιν·
οἴμοι ἐγὼ τί πάθω, τί νύ μοι σοφὸν ἔνθα γένηται.
πτωχὸς μὲν φρένας εἰμί, νόου δέ μοι οὐκ ἔνι κόκκος [c]).

autem aperte dicunt, prudentiam, cum sit scientia bonorum et malorum et neutrorum, esse artem vitae agendae, quam qui amplectuntur, soli sunt pulchri, soli divites, soli sapientes. qui enim ea possidet quae sunt magnae aestimationis et magni pretii, est dives. virtus autem est magni pretii et magnae aestimationis, et solus sapiens eam possidet: solus ergo sapiens est dives. et qui est dignus amari, est pulcher: solus autem sapiens est dignus amari: solus ergo sapiens est pulcher. 171. eiusmodi autem pollicitationes spe frigida venantur adolescentes, nequaquam autem sunt verae. quare Timon aliquando quidem ridet eos qui profitentur se ea esse tradituros dicens:

multorum iuvenum exitium pestesque dolosae;

172. aliquando autem eos qui ipsis dant operam, inducit paenitentes, quod in eis frustra laborem posuerint dicens:

lamentansque aliquis dixit de more dolentum:
hei mihi quid faciam hic, sit et haec sapientia quaenam?
corde ego mendicus, mentis non est mihi granum.

---

u) *ἣν οἱ προσλαβόντες*] ms Ciz. *προλαβόντες*. atque *προλαβόντες* videtur etiam legisse Hervetus, qui vertit: *qui praetulerint*, licet excusum sit *protulerint*. rectius autem interpreteris: *qui mente praeceperint atque occupaverint*.

P 721 x) *μόνοι γίνονται καλοί, μόνοι πλούσιοι, σοφοὶ μόνοι*] de his Stoicorum effatis abunde in paradoxis Cicero et Lipsius libro tertio manuduct. atque Scioppius in elementis philosophiae moralis.

y) *θηρεύουσι τοὺς νέους ἐλπίσι ψυχραῖς*] proprium hoc quidem sophistarum. vide Ludovici Cresollii theatrum rhetorum lib. 1 cap. 15. sed alio cavillationum frigore Dogmaticorum scita etiam testatissima afflant Sceptici.

z) *παρ' ὃ καὶ ὁ Τίμων*] ms Ciz. *παρὸ* unico vocabulo, ut solent haec non raro promiscue librarii scribere. Timonis versus non ex eius *ἰνδαλμοῖς*, qui elegis scripti erant, sed ex sillis depromptos esse apparet.

a) *πολλῶν λακεδόνων λυμάντορες αἰπυδολωταί*] sic scripsi metro postulante pro vitioso *ἐπιδολωταί*. pro *λακεδόνων* in Herveti versione perperam erat *Laconum*. *λακεδόνες* sunt soni et voces philosophorum dogmata sua crepantium. vocabulum *αἰπυδολωτάς* Timon effinxit ex Hesiodo qui *δόλον αἰπὺν* dixit vers. 83 *ἔργ.*

αὐτὰρ ἐπεὶ δόλον αἰπὺν ἀμήχανον ἐξετέλεσσεν.

b) *ὁτὲ δέ*] ita legendum ms Ciz. pro *ὅτε*.

c) *νόου δέ μοι οὐκ ἔνι κόκκος*] sic *νοῦ σταλαγμόν* dixit poëta et *ῥανίδα φρενῶν* Nazianzenus. etiam fidei tantillum sacri scriptores vocant

ἦ με μάτην φεύξεσθαι [d]) ὀΐομαι αἰπὺν ὄλεθρον.
τρὶς μάκαρες μέντοι καὶ τετράκις, οἳ μὴ ἔχοντες
μήτε κατατρώξαντες ἐνὶ σχολῇ ὅσσ' ἐπέπαντο.
νῦν δέ με λευγαλέαις ἔρισιν εἵμαρτο δαμῆναι
καὶ πενίῃ καὶ ὅσ' ἄλλα βροτοὺς κηφῆνας ἐλαστρεῖ.

διότι δὲ ταῦτ' οὕτως ἔχει μάθοιμεν ἂν ἐντεῦθεν ἐπιστήσαντες. 173
ἡ γὰρ ἀξιουμένη περὶ τὸν βίον εἶναι τέχνη καὶ καθ' ἣν εὐδαιμονεῖν ὑπειλήφασιν, οὐ μία τίς ἐστιν, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφωνοι [e]), οἷον ἡ μὲν κατὰ τὸν Ἐπίκουρον, ἡ δὲ κατὰ τοὺς Στωϊκούς, τὶς δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ περιπάτου. ἤτοι οὖν πάσαις ὁμοίως ἀκολουθητέον ἢ μιᾷ μόνῃ ἢ οὐδεμιᾷ. καὶ πάσαις μὲν ἀκολου- 174
θεῖν τῶν ἀμηχάνων διὰ τὴν μάχην. ὃ γὰρ ἥδε προστάσσει ὡς αἱρετόν, τοῦτο ἥδε ἀπαγορεύει ὡς φευκτόν· οὐκ ἐνδέχεται δὲ τὸ αὐτὸ ἅμα καὶ διώκειν καὶ φεύγειν. εἰ δὲ μιᾷ κατακολουθητέον 175
ἐστίν, ἤτοι τῇ ὁποίᾳ δήποτε οὖν, ὅπερ ἀδύνατον. ἀκολουθεῖ γὰρ ἴσον τὸ πάσαις θέλειν ἕπεσθαι. εἰ γὰρ τῇδε προσεκτέον, P 722
τί μᾶλλον τῇδε ἢ τῇδε; καὶ ἀναστρόφως [f]). λείπεται ἄρα τῇ προκριθείσῃ λέγειν δεῖν ἕπεσθαι. ἤτοι οὖν τῇ ὑπ' ἄλλης προ- 176
κριθείσῃ κατακολουθήσομεν, ἢ τῇ ὑφ' ἑαυτῆς. καὶ εἰ μὲν τῇ ὑφ' ἑαυτῆς, ἄπιστος ἔσται, ἢ δεήσει πάσας ἡγεῖσθαι πιστάς [g]).

frustra equidem fugere exitium me credo malignum,
terque quaterque ii sunt dicendi iure beati,
qui nec habent, nec rodunt quod maturuit ipsa
in schola. at in fatis fuerat me lite domari
pauperieque atque his agitant male quae mala fucos.

173. cur autem haec ita habeant, hinc didicerimus, si advertamus. quae enim vitae agendae ars esse censetur et per quam beatos esse existimant, non est una, sed multae et discrepantes, utpote alia ex Epicuro, alia ex Stoicis, alia ex Peripateticis. aut ergo omnes sunt similiter sequendae aut una sola aut nulla. 174. et ut omnes quidem sequamur, fieri non potest propter dissidium. quod enim haec praecipit tamquam eligendum, illa prohibet tamquam fugiendum. non contingit autem idem simul persequi et fugere. 175. sin autem sequenda est una, aut sequenda est cuiusmodicumque ea sit, quod quidem fieri non potest. sequitur enim idem ac si omnes quis vellet sequi. si enim haec est attendenda, cur haec magis quam illa? et contra. restat ergo eam esse sequendam quae est iudicata praestantior. 176. aut ergo eam sequemur quae ab alia iudicata est praestantior, aut eam quae a se ipsa. et si quidem eam quae a se ipsa, ei fides non habebitur, aut oportebit existimare fidem esse

---

πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως Matth. 17 20. simile illud apud Ciceronem *ne pilum quidem viri boni.*

d) *ἦ με μάτην φεύξεσθαι*] sic legendum e ms Ciz. atque Henrici Stephani poësi philosophica p. 60 pro *μαθεῖν φεύξασθαι.*

e) *οὐ μία τίς ἐστιν, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφωνοι*] idem argumentum copiose exsequitur Lucianus lepido illo libello quem Hermotimum sive de sectis inscripsit.

f) *καὶ ἀναστρόφως*] et vicissim, cur illa potius quam haec? P 722

g) *ἄπιστος ἔσται, ἢ δεήσει πάσας ἡγεῖσθαι πιστάς*] ita legendum pro *καὶ δεήσει.* atque solere haec inter se permutari notavit etiam Salmasius de foenore trapezitico p. 129. contrarius librariorum error est in Eusebii Historia Ecclesiastica lib. 2 cap. 18, ubi inter scripta Philonis Iudaei refertur: *περί τε τοῦ, τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος, ἢ περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς,* nam pro *ἢ* in ms bibl. Nordfolsciensis quae exstat Londini, rectius legitur *καί.*

εἰ γὰρ ἥδε καθ᾽ ὅσον ὑφ᾽ ἑαυτῆς κέκριται, ἐστὶ πιστή, καὶ αἱ λοιπαὶ γενήσονται πισταί· ἑκάστη γὰρ αὐτῶν ὑφ᾽ ἑαυτῆς κέκρι-
177 ται. εἰ δὲ ὑπ᾽ ἄλλης, δεήσει πάλιν καὶ οὕτω αὐτὴν ἀπιστεῖσθαι. ὡς γὰρ αὐτή, παρ᾽ ὅσον διαφωνεῖ ταῖς ἄλλαις, ἐδεῖτο κρίσεως, οὕτω καὶ ἡ κρίνουσα αὐτήν, ᾗ διαφωνεῖ ταῖς λοιπαῖς ἀγωγαῖς, δεήσεται τῆς κρινούσης· καὶ παρ᾽ αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἔσται πιστὸν ἐκείνης κριτήριον. εἰ οὖν μήτε πάσαις ἐνδέχεται ταῖς περὶ τὸν βίον τέχναις ἀκολουθεῖν μήτε μιᾷ, λείπεται μηδεμιᾷ ἕπεσθαι.
178 καὶ ἄλλως, ὡς προεῖπον h), πολλῶν οὐσῶν περὶ τὸν βίον τεχνῶν, κατ᾽ ἀνάγκην δεῖ τὸν μιᾷ τούτων προσαναπαυσάμενον i) κακοδαιμονεῖν, οὐ μόνον διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας k), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ λόγου προϊόντος λεχθησομένην. ἕκαστος γὰρ ἀνθρώπων ἔχεται πάθει τινί. ἢ γὰρ φιλόπλουτός ἐστιν l) ἢ φιλήδονος ἢ φιλόδοξος. τοιοῦτος δὲ ὢν ὑπ᾽ οὐδεμιᾶς τῶν δογματικῶν ἀγω-
179 γῶν δύναται καταστέλλεσθαι. ἀλλ᾽ ὁ μὲν φιλόπλουτος ἢ φιλόδοξος ἐκπυρσεύεται μᾶλλον τὴν ἐπιθυμίαν ὑπὸ τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας, καθ᾽ ἣν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα τῶν ἀγαθῶν ἐστιν m). ὁ δὲ φιλήδονος προσεκκαίεται ὑπὸ τῆς κατὰ Ἐπίκουρον ἀγωγῆς· τέλος γὰρ εὐδαιμονίας ἡ ἡδονὴ ἀποδείκνυται κατ᾽ αὐτόν. ὁ δὲ φιλόδοξος [πρῶτος] προσεκτραχηλίζεται n) εἰς αὐτὸ τὸ πάθος πρὸς τῶν στωϊκῶν λόγων, καθ᾽ οὓς ἡ ἀρετὴ μόνον ἐστὶν ἀγαθὸν

habendam omnibus. nam si huic erit fides habenda, quia ipsa a se ipsa iudicata est praestantior, reliquis quoque habenda erit fides. nam unaquaeque earum a se ipsa iudicata est praestantior. 177. si autem ab alia, oportebit rursus ei quoque fidem non haberi. quemadmodum enim ipsa, quatenus dissidet ab aliis, opus habet examine et iudicio; ita etiam ipsam iudicans, quatenus discrepat ab aliis sectis, opus habet alia quae iudicet, et eo ipso non erit credibile illius iudicium. si ergo neque contingit sequi omnes vitae artes neque unam, restat ut nulla sit sequenda. 178. et alioqui, ut prius dixi, cum multae sint vitae agendae artes, necesse est ut qui in una earum acquieverit, sit infelix non solum propter prius dictas causas, sed etiam propter eam quae procedente oratione iam dicetur. unusquisque enim homo ab aliqua tenetur affectione seu animi perturbatione: aut enim divitiarum aut voluptatum aut gloriae amore tenetur ac desiderio. talis autem qui exsistit a nulla Dogmaticorum secta potest reprimi. 179. sed qui tenetur divitiarum amore et gloriae, is magis incenditur cupiditate a philosophia peripatetica, secundum quam divitiae et gloria sunt in bonis. qui amat voluptates, etiam inflammatur ab Epicuri disciplina: finis enim infelicitatis ex eius sententia demonstratur voluptas. ambitiosus autem et gloriae cupidus a Stoicis praecipitatur in ipsam affectionem, ex quorum sententia virtus est solum bonum et quod

h) *ὡς προεῖπον*] sect. 173. superius leg. *ἡ κρίνουσα* pro *κρίν.* [quod recepimus.]

i) *προσαναπαυσάμενον*] ms Savil. *προσαναπαυόμενον.*

k) *διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας*] supra sect. 110 seq.

l) *ἢ φιλόπλουτος*] confer, si placet, dicta ad sect. 120.

m) *ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα τῶν ἀγαθῶν ἐστιν*] Aristoteles inter bona externa numerat gloriam et divitias, perinde ut valetudinem supra sect. 51 77. neque tamen pro summo illa habuit bono, sed sine quibus felicitas manca atque imperfecta esset. *δεήσει δὲ καὶ τῆς ἐκτὸς εὐημερίας, ἀνθρώπῳ ὄντι* 10 Nicomach. cap. 8.

n) *πρῶτος προσεκτραχηλίζεται*] non agnoscit Hervetus *πρῶτος* et videtur ex similitudine cum *πρὸς* ortum. de *τραχηλίζειν* notarunt viri docti ad Hebr. 4 13, Petrus Faber lib. 1 Agonisticon cap. 2, Gisbertus lib. 1 Var. Observatt. cap. 12, Valesius ad Sozomenum p. 135 et Perizonius ad Aelianum p. 768 inf. leg. *προσησόμεθα* pro *προησ.* [quod recepimus.]

καὶ τὸ ἀπ' ἀρετῆς γινόμενον. πᾶσα οὖν ἡ λεγομένη περὶ τὸν 180
βίον ἐπιστήμη τοῖς δογματικοῖς φιλοσόφοις ἐπιτείχισμά ἐστι τῶν
ἀνθρωπίνων κακῶν, ἀλλ' οὐ βοήθεια. κἂν μίαν δὲ δῶμεν εἶναι
τέχνην περὶ τὸν βίον, καὶ ταύτην σύμφωνον, οἷον τὴν στωϊκήν,
οὐδ' οὕτως προσησόμεθα διὰ τὸ πολλὰς καὶ ποικίλας αὐτῇ συνεισ-
άγεσθαι κῆρας. εἰ γὰρ ἡ μὲν περὶ τὸν βίον τέχνη φρόνησις 181
οὖσά ἐστιν ἀρετή [o]), τὴν δὲ ἀρετὴν μόνος εἶχεν ὁ σοφός [p])· P 723
οἱ Στωϊκοὶ μὴ ὄντες σοφοὶ [q]) οὐχ ἕξουσι φρόνησιν οὐδὲ τέχνην
τινὰ περὶ τὸν βίον. μὴ ἔχοντες δὲ ταύτην οὐδὲ ἄλλους διδά-
ξουσιν. εἴπερ τε κατ' αὐτοὺς οὐδεμία δύναται συστῆναι τέχνη,
οὐδ' ἡ περὶ τὸν βίον συστήσεται. ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον· τὸ
ἄρα δεύτερον. τέχνη γάρ ἐστι σύστημα ἐκ καταλήψεων [r])· καὶ 182
κατάληψίς ἐστι καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσις. οὐδεμία
δ' ἦν καταληπτικὴ φαντασία [s]) διὰ τὸ μήτε πᾶσαν ὑπάρχειν
φαντασίαν καταληπτικήν· μάχονται γάρ· μήτε τινὰ διὰ τὴν ἀνε-
πικρισίαν. μὴ οὔσης δὲ καταληπτικῆς φαντασίας οὐδὲ συγκα-
τάθεσίς τις αὐτῆς γενήσεται· οὑτωσὶ δὲ οὐδὲ κατάληψις. μὴ
οὔσης δὲ καταλήψεως οὐδὲ σύστημα ἐκ καταλήψεων γενήσεται,
τουτέστι τέχνη. ᾧ ἀκολουθεῖ τὸ μηδὲ περὶ τὸν βίον εἶναί τινα
τέχνην [t]). πρὸς τούτοις ἡ καταληπτικὴ φαντασία κρίνεται κατὰ 183
τοὺς Στωϊκοὺς ὅτι καταληπτική ἐστι τῷ ἀπὸ ὑπάρχοντος γενέ-

fit ex virtute. 180. quaecumque ergo a dogmaticis philosophis dicitur vitae agendae scientia, est humanorum malorum propugnaculum, non auxilium. quodsi etiam dederimus esse unam vitae agendae artem et eam de qua omnes conveniant, verbi gratia Stoicam, ne sic quidem eam admittemus, propterea quod multae et variae simul cum ea inferantur calamitates. 181. si enim vitae quidem agendae ars, cum sit prudentia, est virtus, virtutem autem solus habet sapiens; Stoici cum non sint sapientes, non habebunt prudentiam neque vitae agendae artem aliquam. cum non habeant autem, nec alios docebunt. et si ex eorum sententia nulla ars potest consistere, ne consistet quidem ars vitae agendae. atqui est primum: est ergo etiam secundum. 182. est enim ars id quod est compositum ex comprehensionibus; et comprehensio est comprehendentis phantasiae assensio. nulla est autem comprehendens phantasia, propterea quod nec omnis phantasia sit comprehendens (pugnant enim inter se) neque aliqua, propterea quod nulla sit facultas eas discernendi. si non sit autem comprehendens phantasia, nec erit ulla eius assensio: itaque nec comprehensio. si non sit autem comprehensio, nec erit id quod est compositum ex comprehensionibus, nempe ars. cui est consequens, ne vitae quidem agendae aliquam esse artem. 183. ad haec accedit, quod comprehendens phantasia ex Stoicorum sententia iudicatur esse comprehen-

---

o) *φρόνησις οὖσά ἐστιν ἀρετή*] vide si placet 3 Pyrrhoniar. sect. 240 P 723 et ibi a me dicta.

p) *τὴν ἀρετὴν μόνος εἶχεν ὁ σοφός*] inter Stoicorum paradoxa solum sapientem virtute pollere, ex praescripto virtutis vivere, Lipsius lib. 3 manuduct. diss. 15.

q) *οἱ Στωϊκοὶ μὴ ὄντες σοφοί*] Stoici libenter fatebantur illum sapientem suum vix in multis saeculis unum ac fortasse nullum usquam reperiri. vide ad 1 contra Physicos sect. 133 et ad iam laudatum tertii Pyrrhoniarum libri locum.

r) *τέχνη σύστημα καταλήψεων*] 3 Pyrrhon. sect. 211.

s) *οὐδεμία δ' ἦν καταληπτικὴ φαντασία*] lib. 1 adversus Log. sect. 388 seq.

t) *εἶναί τινα τέχνην*] in Ciz. deest *τινά*.

σθαι [u]), καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον ἐναπομεμαγμένως καὶ ἐναπ-
εσφραγισμένως [x]). τὸ δ' ὑπάρχον δοκιμάζεται, ὅτι ὑπάρχον
ἐστιν, ἐκ τοῦ καταληπτικὴν κινεῖν φαντασίαν. εἰ δέ, ἵνα μὲν ἡ
καταληπτικὴ κρίνηται φαντασία, τὸ ὑπάρχον δεῖ ἐπεγνῶσθαι,
ἵνα δὲ τοῦτο καταληφθῇ, τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν βέβαιον
εἶναι· ἑκάτερον δὲ διὰ θατέρου ἐστιν ἄπιστον· ἀγνωρίστου οὔσης
τῆς καταληπτικῆς φαντασίας ἀναιρεῖται καὶ ἡ τέχνη, σύστημα
184 οὖσα ἐκ καταλήψεων. εἴπερ τε ἡ περὶ τὸν βίον ἐπιστήμη τουτέ-
στιν ἡ φρόνησις, θεωρητικὴ τῶν τε ἀγαθῶν [y]) καὶ κακῶν καὶ
οὐδετέρων ἐστίν, ἤτοι ἑτέρα καθέστηκε τῶν ἀγαθῶν ὧν λέγεται
ἐπιστήμη τυγχάνειν, ἢ ἡ αὐτή ἐστι τὸ ἀγαθόν. καθὸ καὶ ὁρι-
ζόμενοί τινες ἐξ αὐτῶν φασιν "ἀγαθόν ἐστιν ἀρετὴ [z]) ἢ τὸ
185 μετέχον ἀρετῆς". καὶ εἰ μὲν ἑτέρα ἐστὶ παρὰ τὰ ἀγαθά, ὧν
λέγεται ἐπιστήμη, οὐδ' ὅλως ἔσται ἐπιστήμη· πᾶσα γὰρ ἐπιστήμη
ὑπαρκτῶν τινῶν ἐστι γνῶσις· τὰ δὲ ἀγαθὰ καὶ κακὰ πρότερον
ἐδείξαμεν [a]) ἀνύπαρκτα. ὥστ' οὐδ' ἐπιστήμη τις ἔσται ἀγαθῶν
186 καὶ κακῶν. εἰ δ' αὐτή ἐστιν ἀγαθόν, καὶ ἀξιοῦνται τῶν ἀγα-
P 724 θῶν εἶναι ἐπιστήμη, ἑαυτῆς ἔσται ἐπιστήμη· ὃ πάλιν ἄτοπον.
τὰ γὰρ ὧν ἐστιν ἐπιστήμη, ταῦτα προεπινοεῖται τῆς ἐπιστήμης,
οἷον ἰατρικὴ λέγεται ἐπιστήμη ὑγιεινῶν καὶ νοσερῶν καὶ οὐδετέ-
ρων· ἀλλὰ προϋφέστηκε τῆς ἰατρικῆς καὶ προηγεῖται τὰ ὑγιεινὰ
καὶ νοσερά. πάλιν τε ἡ μουσικὴ ἐμμελῶν ἐστι καὶ ἐκμελῶν ἐν-
ρύθμων τε καὶ ἐκρύθμων ἐπιστήμη· ἀλλ' οὐ πρὶν τούτων ἔστιν
187 ἡ μουσική. καὶ αὐτοὶ δὲ τὴν διαλεκτικὴν [b]) ἔφασαν ἐπιστήμην

dens, ex eo quod existit, et congruenter ei quod existit, per impressionem et obsignationem. et id quod exsistit, exsistere probatur ex eo quod comprehendentem moveat phantasiam. si autem ut comprehendens iudicetur phantasia, oportet id quod exsistit, esse cognitum, atque ut hoc vicissim comprehendatur, comprehendentem phantasiam esse firmam ac stabilem: alterius autem fides fieri mutuo per alterum non potest. cum sit ignota comprehendens phantasia, ars quoque tollitur, ut quae sit id quod est compositum ex comprehensionibus. 184. et si agendae vitae scientia, nempe prudentia, contemplatur bona et mala et neutra, aut est diversa a bonis quorum dicitur scientia, aut ea ipsa est bonum. quapropter quidam ex eis definientes dicunt "bonum est virtus aut quod est eius particeps". 185. et si est diversa a bonis quorum dicitur scientia, ne erit quidem omnino scientia. omnis enim scientia est aliquorum quae sunt. bona autem et mala non esse prius ostendimus. quamobrem nec est quidem ulla scientia bonorum et malorum. 186. sin autem ipsa est bonum et censetur esse scientia bonorum, sui erit scientia. quod rursus est absurdum: ea enim quorum est scientia, cogitantur ante scientiam, ut ars medendi dicitur scientia salubrium et non salubrium et neutrorum: sed ante artem medendi prius fuerunt et praecedunt salubria et insalubria. rursus musica est scientia modulatorum et non modulatorum numerosorumque et non numerosorum: sed ante ea non est musica. 187. ipsi quoque dixerunt dialecticam esse scientiam verorum et falsorum et neutro-

u) τῷ ἀπὸ ὑπάρχοντος γενέσθαι] 3 Pyrrhon. sect. 241 et lib. 2 adversus Log. sect. 86.

x) ἐναπομεμαγμένως καὶ ἐναπεσφραγισμένως] lib. 1 adversus Log. sect. 248, 402 etc.

y) θεωρητικὴ τῶν τε ἀγαθῶν] supra sect. 170.

z) ἀγαθόν ἐστιν ἀρετή] vide sect. 22 huius libri.

a) πρότερον ἐδείξαμεν] sect. 42 sq.

P 724 b) καὶ αὐτοὶ τὴν διαλεκτικήν] Stoici. vide Laërtium 7 42, Suidam in διαλεκτική et nostrum 2 Pyrrhon. sect 94 et 247.

ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν καὶ οὐδετέρων. οὐκοῦν προϋφέστηκε τῆς διαλεκτικῆς τἀληθῆ καὶ ψευδῆ καὶ οὐδέτερα. εἰ δὲ ἑαυτῆς ἐστιν ἐπιστήμη ἡ φρόνησις, ὀφείλει προϋφεστάναι ἑαυτῆς. οὐδὲν δὲ δύναται ἑαυτοῦ προϋφεστηκέναι· οὐδὲ ταύτῃ τοίνυν ῥητέον εἶναί τινα περὶ τὸν βίον ἐπιστήμην. πᾶσά τε ὑπαρκτὴ [c]) τέχνη καὶ 188
ἐπιστήμη ἐκ τῶν ἀποδιδομένων ὑπὸ αὐτῆς τεχνικῶν τε καὶ ἐπιστημονικῶν ἔργων καταλαμβάνεται, οἷον ἰατρικὴ μὲν ἐκ τῶν ἰατρικῶς γινομένων, κιθαριστικὴ δὲ ἐκ τῶν κιθαριστικῶς, καὶ ἤδη ζωγραφία καὶ ἀνδριαντοπλαστικὴ καὶ πᾶσαι αἱ ἐμφερεῖς. ἡ δέ γε περὶ τὸν βίον ἀξιουμένη στρέφεσθαι τέχνη οὐδὲν ἔχει συμβεβηκὸς ἐνέργημα, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἔστι τις περὶ τὸν βίον τέχνη. οἷον πολλῶν λεγομένων παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς περί 189
τε τῆς τῶν παίδων ἀγωγῆς καὶ περὶ τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς τιμῆς καὶ ἔτι τῆς πρὸς τοὺς [d]) κατοιχομένους ὁσιότητος, ὀλίγα ἐξ ἑκάστου εἴδους ἐπιλεξάμενοι δείγματος χάριν προοισόμεθα εἰς τὴν τῆς ἐπιχειρήσεως κατασκευήν.

Καὶ μὴν περὶ μὲν παίδων ἀγωγῆς ἐν ταῖς διατριβαῖς ὁ αἱ- 190
ρεσιάρχης Ζήνων τοιαῦτά τινα διέξεισι "διαμηρίζειν [e]) δὲ μηδὲν μᾶλλον μηδὲ ἧσσον, παιδικὰ ἢ μὴ παιδικά, μηδὲ θήλεα ἢ ἄρρενα. οὐ γὰρ ἄλλα παιδικοῖς ἢ μὴ παιδικοῖς οὐδὲ θηλείαις ἢ ἄρρεσιν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ πρέπει τε καὶ πρέποντά ἐστι". καὶ πάλιν "διαμεμήρικας τὸν ἐρώμενον; οὐκ ἔγωγε. πότερον [f]) οὐκ ἐπεθύμησας αὐτὸν διαμηρίσαι; καὶ μάλα. ἀλλὰ ἐπεθύμησας παρασχεῖν σοι αὐτὸν ἢ ἐφοβήθης κελεῦσαι; μὰ Δί'. ἀλλ' ἐκέλευσας; καὶ μάλα. εἶθ' οὐχ ὑπηρέτησέ σοι [g]); οὐ γάρ". περὶ 191

rum. ergo vera et falsa et neutra fuerunt ante dialecticam. si igitur prudentia est sui ipsius scientia, ea debet esse ante se. nihil autem potest esse ante se: nec hac ergo ratione dicendum est esse aliquam vitae degendae scientiam. 188. omnis quoque quae est ars et scientia comprehenditur ex iis quae fiunt artificiose et scienter, ut ars quidem medendi ex iis quae medice fiunt, citharistica autem ex iis quae citharistice, pictura quoque itidem et statuaria et omnes similes. ars autem quae censetur versari in vita nullum habet opus quod ei congruat, ut ostendemus. non est ergo aliqua ars vitae agendae. 189. ut cum multa dicantur apud Stoicos de filiorum educatione et de honore in parentes et praeterea de pietate ac religione in defunctos, paucis ex unoquoque genere electis ea exempli causa proferemus ad probandam argumentationem.

190. Atque de liberorum quidem educatione in diatribis haec dicit Zeno princeps sectae Stoicae: "dividere nihilo magis neque minus pusiones quam non pusiones, neque feminas quam masculos. non enim alia pusiones aut non pusiones neque feminas aut masculos, sed eadem decent et sunt decentia". et rursus: "divisistine dilectum? nequaquam. utrum non desiderasti eum dividere? maxime. sed desiderasti ipsum se tibi praebere, an timuisti iubere? non per Iovem. sed iussisti? maximo. deinde non tibi morem ges-

---

c) ὑπαρκτή] ms Ciz. et alius codex ὑπαρκτική.

d) καὶ ἔτι τῆς πρὸς τούς] ita mss Savil. et Ciz. licet in editis τῆς aberat.

e) διαμηρίζειν] vocabulum obscoenum. vide ad 3 Pyrrhon. sect. 245, ubi etiam de Zenonis Citiei διατριβαῖς. inferius male edd. διαμεμήρυκας.

f) πότερον] ms Ciz. et Savil. πρότερον.

g) οὐχ ὑπηρέτησέ σοι;] Ciz. οὐχ ὑπηρετήσουσί σοι, quomodo legit etiam Hervetus, vertit enim: *non tibi inservient.* minus bene.

δὲ τῆς εἰς τοὺς γονεῖς τιμῆς παράθοιτο ἄν τις τὰ τῆς μητρο-
μιξίας ἐπ' αὐτῶν θρυλούμενα. καί γε ὁ μὲν Ζήνων[h]) *τὰ περὶ*
τῆς Ἰοκάστης καὶ Οἰδίποδος θεὶς ἱστορούμενά φησιν "ὅτι
οὐκ ἦν δεινὸν τρῖψαι τὴν μητέρα. καὶ εἰ μὲν ἀσθενοῦσαν τὸ
σῶμα ταῖς χερσὶ τρίψας ὠφέλει, οὐδὲν αἰσχρόν. εἰ δ' ἑτέρῳ
Γ 725 *μέρει τρίψας, ἐφ' ᾧ εὗρεν ὠδυνομένην, παύσας καὶ παῖδας*
192 *ἐκ τῆς μητρὸς γενναίους ποιήσας, τί ἦν αἰσχρόν; ὁ δὲ Χρύ-*
σιππος ἐν τῇ πολιτείᾳ[i]) *κατὰ λέξιν φησὶν οὕτως· "δοκεῖ μοι*
καὶ ταῦτα οὕτως ἐξαγαγεῖν[k]), *καθάπερ καὶ νῦν οὐ κακῶς παρὰ*
πολλοῖς εἴθισται, ὥστε καὶ τὸν πατέρα[l]) *ἐκ τῆς θυγατρὸς καὶ*
τὸν ὁμομήτριον ἐκ τῆς ὁμομητρίας". δεῖγμα δὲ τῆς πρὸς τοὺς
κατοιχομένους αὐτῶν ὁσιότητος γένοιτ' ἂν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀν-
θρωποφαγίας παραγγελλόμενα. οὐ γὰρ μόνον ἀξιοῦσι τοὺς τε-
τελευτηκότας ἐσθίειν, ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν σάρκας[m]), *εἴ ποτε*
193 *τύχοι τι μέρος τοῦ σώματος ἀποκοπέν. λέγεται δ' ἐν τῷ περὶ*
δικαιοσύνης ὑπὸ Χρυσίππου[n]) *ταυτί· καὶ ἂν τῶν μελῶν ἀποκοπῇ*
τι μέρος πρὸς τὴν τροφὴν χρήσιμον, μήτε κατορύττειν αὐτὸ

sit? nequaquam". 191. de honore autem in parentes adiecerit quispiam ea quae ab eis vulgo iactantur de concubitu cum matre. et Zeno quidem cum posuisset quae narrantur de Iocaste et Oedipo dicit: "non erat adeo horrendum fricare matrem. nam si corpore aegrotantem manibus fricans iuvisset, minime foret turpe. si autem in alia parte fricuit in qua invenit eam dolore affectam, et dolorem sedavit et ex matre egregios procreavit liberos, quid fuit turpe"? 192. Chrysippus quoque in libro de republica haec dicit ad verbum: "videntur mihi et haec sic transigenda, ut nunc quoque apud multos non male mos est, ut pater (sobolem suscipiat) ex filia, et frater germanus ex sorore germana". eorum autem pietatis ac religionis in eos qui e vivis excesserunt, indicium fuerint ea quae praecipiuntur de comedendis hominibus. non solum enim censent edendos esse mortuos, sed suas ipsorum quoque carnes, si forte pars aliqua corporis fuerit amputata. 193. dicuntur autem haec a Chrysippo in libro de iustitia: "et si ex membris pars aliqua fuerit amputata utilis ad alimentum, neque eam infodere neque temere pro-

h) *καί γε ὁ μὲν Ζήνων*] ita Ciz. pro *καί γε μὲν ὁ Ζήνων*. idem ex Zenone refert noster 3 Pyrrhoniar. sect. 205 et 245. S. Chrysostomus adversus Gentiles t. 1 p. 662 edit. Ducaeanae, *ποῖον δὲ ὄφελος μίγνυσθαι μητράσιν καὶ ἀδελφαῖς, ὅπερ ὁ τῆς στοᾶς προεστὼς φιλόσοφος ἐνομοθέτει;*

P 725 i) *ὁ δὲ Χρύσιππος ἐν τῇ πολιτείᾳ*] eadem Chrysippi integrius leguntur 3 Pyrrhon. sect. 246.

k) *ἐξαγαγεῖν*] in laudato Pyrrhonianarum loco est *διεξάγειν*.

l) *ὥστε καὶ τὸν πατέρα*] in Ciz. legitur *καὶ τὴν μητέρα*, unde satis apparet verba quaedam excidisse et locum hunc ex Pyrrhonianis restituendum esse sic: *ὥστε καὶ τὴν μητέρα ἐκ τοῦ υἱοῦ τεκνοποιεῖσθαι καὶ τὸν πατέρα ἐκ τῆς θυγατρός.*

m) *ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν σάρκας*] intellige *αὐτῶν* non iam *τετελευτηκότων* sed si quibus antequam obierint manum vel pedem abscindi contingit. in ms Ciz. abest *καί*.

n) *ἐν τῷ περὶ δικαιοσύνης ὑπὸ Χρυσίππου*] eadem Chrysippi verba exstant et 3 Pyrrhon. sect 247, ex quo loco colligas libros de iustitia fuisse adiunctos libris Chrysippi de rep. nam cum ibi Sextus nonnulla ex Chrysippi Politia produxisset, subiungit: *καὶ ἀνθρωποφαγεῖν ἐν τοῖς αὐτοῖς συντάγμασιν ἡμῖν ἐπεισάγει*, atque deinde profert haec quae e libris de iustitia esse repetita hoc loco diserte testatur. caeterum apud Laërtium quoque 7 121 inter Stoicorum placita refertur *γεύσεσθαί τε καὶ τὸν σοφὸν ἀνθρωπίνων σαρκῶν κατὰ περίστασιν.* confer Petrum Petitum libro tertio de natura et moribus Anthropophagorum cap. 6 seq.

μήτε ἄλλως ῥίπτειν, ἀναλίσκειν δὲ αὐτό, ὅπως τῶν ἡμετέρων ἕτερον [o]) *μέρος γένηται". ἐν δὲ τῷ περὶ τοῦ καθήκοντος* [p]) *περὶ* 194
τῆς τῶν γονέων ταφῆς διεξερχόμενος ῥητῶς φησιν· "ἀπογενομένων δὲ τῶν γονέων ταφαῖς χρηστέον ταῖς ἁπλουστάταις, ὡς ἂν τοῦ σώματος καθάπερ ὄνυχος ἢ τριχῶν οὐδὲν ὄντος πρὸς ἡμᾶς [q]), *οὐδ' ἐπιστροφῆς καὶ πολυωρίας προσδεομένων ἡμῶν τοιαύτης τινός. διὸ καὶ χρησίμων μὲν ὄντων τῶν κρεῶν τροφῇ χρήσονται αὐτοῖς, καθάπερ καὶ τῶν ἰδίων μερῶν· οἷον ποδὸς ἀποκοπέντος ἐπέβαλλε χρῆσθαι αὐτῷ καὶ τοῖς παραπλησίοις. ἀχρείων δὲ ὄντων αὐτῶν ἢ κατορύξαντες* [r]) *τὸ μνῆμα ἐποίσουσιν ἢ κατακαύσαντες τὴν τέφραν ἀφήσουσιν ἢ μακρότερον ῥίψαντες οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ποιήσονται, καθάπερ ὄνυχος*
ἢ τριχῶν". ὧδε μὲν οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς. ἐπακτέον δ' αὐτοῖς τὸ 195
ἀκόλουθον τῆς ἐπιχειρήσεως· ἤτοι γὰρ οὕτω παραγγέλλουσι ταῦτα ποιεῖν, ὡς μελλόντων αὐτοῖς χρῆσθαι τῶν νέων ἢ ὡς μὴ χρησομένων. καὶ ὡς χρησομένων μὲν οὐδαμῶς· οἱ γὰρ νόμοι κωλύουσιν· εἰ μή τι παρὰ Λαιστρυγόσι καὶ Κύκλωψι [s]) *δεήσει βιοῦν, παρ' οἷς θεμιτόν ἐστιν*

ἀνδρομέα [t]) *κρέ' ἔδειν καὶ ἐπ' ἄκρητον γάλα πίνειν.*

εἰ δ' ὡς μὴ χρησομένων, παρέλκουσα γίνεται ἡ περὶ τὸν βίον 196 P 726

iicere, sed eam consumere ut fiat alia pars ex nostris". 194. in opere autem de decoro disserens de sepultura parentum disertis verbis dicit: "cum parentes excesserint, simplicissima utendum est sepultura, utpote quod corpus, sicut ungues et pili, nihil faciat ad nos neque nobis opus sit aliqua huiusmodi cura et solicitudine. et ideo si sint ad alimentum quidem utiles eorum carnes, eis utentur tamquam propriis membris, ut pede amputato, eo uti oportuit et iis similibus. si ipsae autem sint inutiles aut effosso monimento eas inferent aut iis exustis cinerem dimittent, aut iis longius abiectis nullam eorum curam gerent, sicut unguium et pilorum". sic quidem Stoici. 195. in eos autem est inferenda consequens argumentatio: aut enim haec sic facere praecipiunt, utpote quod sint iis usuri adolescentes, aut quod minime sint usuri. et ut quod sint quidem usuri, nulla ratione haec praecipiunt: leges enim prohibent, nisi vivendum illis sit apud Laestrygonas et Cyclopes, apud quos licet

carnibus humanis vesci et potare merum lac.

196. sin autem ut qui non sint usuri, est agendae vitae ars supervacanea,

---

o) *τῶν ἡμετέρων ἕτερον*] ita recte etiam in laudato Pyrrhonianarum loco. nam in Ciz. oscitantia librarii *ἕτερον* desideratur.

p) *περὶ τοῦ καθήκοντος*] hic quoque locus ex Chrysippi de officio libris exstat 3 Pyrrhon. sect. 248.

q) *τοῦ σώματος-οὐδὲν ὄντος πρὸς ἡμᾶς*] animus enim cuiusque, is est quisque etiam ex Stoicorum mente, qui solutus legibus servitutis corporis onerosisque eius vinculis solutus gaudet ad cognata sidera recurrere. vide Lipsium lib. 3 Physiologiae Stoicae diss. 14.

r) *ἢ κατορύξαντες*] ita recte ms Ciz. pro *οἱ κατορύξαντες*.

s) *παρὰ Λαιστρυγόσι καὶ Κύκλωψι*] meminit Homerus Odyss. *ι'* et *κ'*. atque pluribus horum res persequitur Petrus Petitus lib. 1 de natura et moribus Anthropophagorum cap. 7. seq.

t) *ἀνδρομέα κρέ' ἔδειν καὶ ἐπ' ἄκρητον γάλα πίνειν*] versus ex Homeri Odyss. *ι'* 297. in editis erat *ἔκκριτον*, quod videtur etiam legisse P 726
in codice suo Hervetus, qui reddit *electum*. sed *ἐπ' ἄκρητον* habent non modo Homeri codices, sed etiam in ms Ciz. legitur diserte *ἐπάκρητον*. Eustathius *γάλα ἄκρητον* interpretatur *ἐν ᾧ ἔστιν ἔτι τὸ τυρῶδες καὶ τὸ ἐλαιῶδες καὶ τὸ ὀρῶδες*. Lucretius 1 *lacte mero*.

τέχνη, ἧς χρῆσίς ἐστιν ἀδύνατος. ὡς γὰρ ἐν τυφλῶν δήμῳ ἀχρηστός ἐστι ζωγραφία, βλεπόντων γὰρ ἡ τέχνη, καὶ ὃν τρόπον ἐν πόλει κωφῶν ἀνόνητός ἐστι κιθαριστική, ἀκούοντας γὰρ τέρπει· οὕτω καὶ ἡ περὶ τὸν βίον τέχνη πρὸς μηδέν ἐστι τοῖς
197 μὴ δυναμένοις αὐτῇ χρῆσθαι. καὶ μὴν πᾶσα τέχνη, ἐάν τε θεωρητικὴ καθεστήκῃ [t]), ὡς γεωμετρία καὶ ἀστρολογική, ἐάν τε πρακτική, ὡς ὁπλομαχητική, ἐάν τε ἀποτελεσματική, ὡς ζωγραφία καὶ ἀνδριαντοπλαστική, ἴδιον ἔχει ἔργον ᾧ διαφέρει τῶν ἄλλων διαθέσεων [u]), ὡς παραστήσω. οὐκ ἄρα τέχνη τίς ἐστι περὶ
198 τὸν βίον ἡ φρόνησις. ὡς γὰρ τὸ κοινὸν μουσικοῦ καὶ ἀμούσου τοῦτ' οὐκ ἔστι μουσικόν, καὶ τὸ κοινὸν γραμματικοῦ καὶ ἀγραμμάτου τοῦτ' οὐκ ἔστι γραμματικόν· οὕτω καὶ συλλήβδην τὸ κοινὸν τοῦ τεχνίτου καὶ ἀτέχνου τοῦτ' οὐκ ἔστι τεχνικόν. διόπερ καὶ τὸ τοῦ φρονίμου καὶ ἄφρονος ὂν [x]) οὐκ ἂν εἴη τῆς φρο-
199 νήσεως ἴδιον ἔργον. πᾶν δέ γε τὸ ὑπὸ τοῦ φρονίμου γίνεσθαι δοκοῦν ἔργον τοῦτο κοινὸν εὑρίσκεται καὶ τοῦ μὴ φρονίμου ἔργον· οἷον ἐάν τε τιμᾶν γονεῖς θώμεθα τοῦ φρονίμου ἔργον, ἐάν τε τὸ παρακαταθήκην ἀποδιδόναι τοῖς πιστεύσασιν, ἐάν τ' ἄλλο τι τῶν τοιούτων· καὶ τοὺς μὴ σπουδαίους εὑρήσομεν τούτων τι ποιοῦντας. ὥστε μηδὲν ἴδιον εἶναι τοῦ σοφοῦ ἔργον, ᾧ διοίσει τῶν μὴ σοφῶν. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ φρόνησις ἔσται τέχνη τις
200 περὶ τὸν βίον, ἧς ἴδιον οὐδὲν τεχνικόν ἐστιν ἔργον. ἀλλὰ πρὸς τοὺς ὑπαντῶντάς φασι [y]), πάντα μὲν κοινὰ εἶναι καὶ πάντων τὰ

cuius nullus potest esse usus. quomodo enim in populo caecorum inutilis est pictura (est enim ars videntium) et in civitate surdorum est inutilis ars citharistica (audientes enim delectat): ita etiam vitae agendae ars est inutilis iis qui ea non possunt uti. 197. praeterea ars quaelibet, sive versetur in contemplatione, ut geometria et astrologia, sive in actione, ut ars armis depugnandi, sive aliquid reddat effectum, ut pictura et statuaria, proprium habet opus, quo differt ab aliis omnibus, ut ostendam. non est ergo prudentia ars aliqua vitae degendae. 198. quomodo enim quod est commune musici et musicae ignari, non est musicum, et quod est commune grammatici et non grammatica, grammaticum non est, et ut semel dicam, commune artificis et ignari artis non est artificiosum: ita etiam quod est commune prudentis et imprudentis non potest esse proprium opus prudentiae. 199. quodcumque autem opus videtur fieri a prudente, hoc invenitur esse etiam commune opus non prudentis, ut si posuerimus esse proprium opus sapientis honorare parentes, et si reddere depositum iis qui crediderunt aut si quid aliud huiusmodi, etiam non sapientes inveniemus eorum aliquid facere. quo fit ut nullum proprium sit sapientis opus, quo differat a non sapientibus. quod si ita est, nec prudentia erit ars vitae agendae, cuius nullum proprium est opus artificiosum. 200. sed dicunt adversus hos qui ipsis occurrunt, quod omnia quidem sunt communia

---

[t]) legebatur καθεστήκοι].

u) τῶν ἄλλων διαθέσεων] videntur hoc loco per librarii oscitantiam excidisse verba: ἡ δὲ φρόνησις οὐκ ἔχει ἴδιον ἔργον ᾧ διαφέρει τῶν ἄλλων διαθέσεων. atque ad haec potissimum respicit quod addit: ὡς παραστήσω. illud enim deinde probare aggreditur. sic 3 Pyrrhon. sect. 243, ubi idem occurrit argumentum, expressa sunt verba: οὐδὲν δέ ἐστιν ἴδιον ἔργον τῆς περὶ βίον τέχνης. atque infra hoc libro sect. 209: τῆς δὲ φρονήσεως οὐδέν ἐστιν ἴδιον ἔργον ἐξ οὗ φαίνεται.

x) τὸ τοῦ φρονίμου καὶ ἄφρονος] ita legendum non τὸ τεχνικὸν τοῦ, quod τεχνικὸν in ms Ciz. recte est omissum.

y) πρὸς τοὺς ὑπαντῶντάς φασι] lego ὑπαντῶντος, ut ad Stoicos refe-

ἔργα, διορίζεσθαι δὲ τῷ ἀπὸ τεχνικῆς διαιρέσεως καὶ διαθέσεως
ἢ ἀπὸ ἀτέχνου γίνεσθαι. οὐ γὰρ τὸ ἐπιμελεῖσθαι γονέων καὶ
ἄλλως τιμᾶν γονεῖς τοῦ σπουδαίου ἐστὶν ἔργον, ἀλλὰ σπουδαίου
τὸ ἀπὸ φρονήσεως τοῦτο ποιεῖν. καὶ ὡς μὲν τὸ ὑγιάζειν κοινὸν 201
ἐστι τοῦ τε ἰατροῦ καὶ ἰδιώτου, τὸ δὲ ἰατρικῶς ὑγιάζειν τοῦ
τεχνίτου ἴδιον· ὧδε καὶ τὸ μὲν τιμᾶν τοὺς γονεῖς κοινὸν τοῦ τε
σπουδαίου καὶ μὴ σπουδαίου, τὸ δὲ ἀπὸ φρονήσεως τιμᾶν τοὺς
γονεῖς ἴδιον τοῦ σοφοῦ. ὥστε καὶ τέχνην αὐτὸν ἔχειν περὶ τὸν
βίον, ἧς ἴδιόν ἐστιν ἔργον τὸ ἕκαστον τῶν πραττομένων ἀπὸ P 727
ἀρίστης διαθέσεως πράττειν. ἐοίκασι δ' οἱ ταύτῃ[z] χρώμενοι τῇ 202
ὑπαντήσει ἐθελοκωφεῖν[a] καὶ πάντα μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ ἐπιζη-
τούμενόν τι λέγειν. ἡμῶν γὰρ ἄντικρυς δεικνύντων, ὅτι οὐδὲν
ἴδιόν ἐστι τοῦ φρονοῦντος ἔργον, ᾧ διαφέρει τῶν μὴ φρονίμων,
ἀλλὰ πᾶν τὸ γινόμενον ὑπὸ αὐτοῦ, τοῦτο καὶ[b] ὑπὸ τῶν μὴ
σπουδαίων γίνεσθαι, αὐτοὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἴσχυσαν ἀνελεῖν· ἔξω-
θεν δέ φασιν, ὅτι τὸ κοινὸν ἔργον ὁτὲ μὲν ἀπὸ φρονίμης γίνε-
ται διαθέσεως, ὁτὲ δὲ ἀπὸ φαύλης. ὅπερ ἀπόδειξις μὲν τοῦ μὴ 203
εἶναι κοινὸν ἔργον τῶν τε φρονίμων καὶ τῶν μὴ τοιούτων οὐκ
ἔστι· δεῖται δὲ ἀποδείξεως, ζητήσαντος ἄν τινος, πόθεν γε δια-
γνωσόμεθα, πότε γίνεται ταῦτα ἀπὸ φρονίμης διαθέσεως, καὶ
πότε οὐ γίνεται. αὐτὰ γὰρ τὰ κοινὰ ἔργα τοῦτο οὐκ ἐμφαίνει,

et omnium opera, distinguuntur autem quod fiant ab artificiosa divisione et affectione, aut ab ea cui nihil insit artis. non enim parentum curam gerere et alio modo honorare parentes est viri boni, sed est viri boni hoc facere ex prudentia, 201. et quomodo sanare est commune medici et ignari hominis, medica autem ratione sanare est proprium artificis; ita etiam honorare quidem parentes commune est viri sapientis et non sapientis, ex prudentia autem honorare parentes est proprium sapientis. quo fit ut ipse et artem habeat vitae degendae, cuius proprium est munus rem quaecumque geritur, ex optima agere affectione. 202. videntur autem qui ita respondent, sua sponte esse surdi, et quaevis potius quam ad id quod quaeritur aliquid dicere. nam cum nos aperte ostendamus nullum esse opus munusve prudentis quo differat a non prudentibus, sed quidquid fit ab eo, hoc etiam fieri a non sapientibus, ipsi quidem hoc non possunt tollere: extra rem autem dicunt, quod commune opus aliquando fit a prudenti affectione, aliquando a stulta. 203. quod quidem est demonstratio quod non sit commune opus ac munus prudentium et non prudentium: eget autem demonstratione, si quaesierit quispiam, undenam discernemus quando haec fiunt a prudenti affectione, et quando non fiunt. ipsa enim communia opera hoc non indicant, quatenus sunt

---

ratur argumento iam proposito occurrentes. atque veram esse hanc emendationem colligas ex eo, quod ad exceptionem istam respondens deinde Sextus ait: *ἐοίκασι δ' οἱ ταύτῃ χρώμενοι τῇ ὑπαντήσει.* pro **τοὺς** autem leg. *αὐτούς* aut *τοῦθ'* una litera mutata.

z) *οἱ ταύτῃ*] al. *τοιαύτῃ*. P 727

a) *ἐθελοκωφεῖν*] Hesychius: *ἐθελοκωφῶν, ἐθελοντῶς κωφεύων*, qui data opera surditatem simulat. Suidas: *ἐθελοκώφων* (ab *ἐθελόκωφος*) *μὴ βουλομένων ἀκούειν, θελήσει παρακουόντων.* participium *ἐθελοκωφῶν* occurrit etiam apud Siracidem 19 24. similia sunt *ἐθελοδουλεύω ἐθελοδουλεία ἐθελόδουλος ἐθελοθρησκεία ἐθελοπερισσοθρησκεία ἐθελοθρησκός ἐθελοθρησκεύω ἐθελοκακέω ἐθελόκακος ἐθελοκάκως ἐθελοκακία ἐθελοκολβεια ἐθελοκίνδυνος ἐθελόπονος ἐθελόπορνος ἐθελουργὸς ἐθελουργέω ἐθελουργία ἐθελοπρόξενος ἐθελότρεπτος* etc.

b) **τοῦτο καὶ**] in Ciz. **τοῦτο** abest.

204 παρ' ὅσον ἐστὶ κοινά. ἔνθεν καὶ τὸ ἀπὸ ἰατρικῆς κομισθὲν ὑπό-
δειγμα κατ' αὐτῶν μᾶλλον εὑρίσκεται. ὅταν γὰρ φῶσι τὸ ὑγιά-
ζειν c). κοινὸν ἰατροῦ τε καὶ οὐκ ἰατροῦ καθεστηκός, ἐξαίρετον
γίνεσθαι τοῦ τεχνίτου, ἐπειδὰν ἰατρικῶς ἀποτελεσθῇ, τότε ἤτοι
ἴσασί τι διαφόρως γινόμενον ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ d) παρὰ τὸν ἰδιώτην,
οἷον τὸ συντόμως καὶ ἀπόνως καὶ μετὰ τάξεως καὶ ποιότητος e)·
ἢ οὐκ ἴσασιν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα κοινὰ τῶν ἰδιωτῶν ὑπει-
205 λήφασιν. καὶ εἰ μὲν ἴσασιν, αὐτόθεν ἴδιόν τι τοῦ ἰατροῦ φαινό-
μενον ἔργον ὡμολογήκασιν ὑπάρχειν καὶ ἀκόλουθον εἶναι αὐτοῖς
ἀπὸ τούτου μετελθοῦσι διδάσκειν, καὶ τοῦ σοφοῦ τι ἴδιον ἔργον,
ᾧ διοίσει τοῦ μὴ σοφοῦ. εἰ δὲ οὐκ ἴσασιν, ἀλλὰ πᾶν τὸ ὑπὸ
τοῦ ἰατροῦ γινόμενον τοῦτ' ἐροῦσι καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδιώτου γίνεσθαι,
ἀφελοῦνται τοῦ ἰατροῦ τὸ ἴδιον ἔργον· καὶ ἀπαραλλαξίας οὔσης
κατὰ τὸ φαινόμενον ἐν τοῖς γινομένοις ἔργοις οὐ διαγνώσονται
τόν τε τεχνίτην καὶ τὸν ἄτεχνον, οὐδὲ τὸ ἀπὸ τεχνικῆς διαθέ-
σεως ἐνεργούμενον, οὐδὲ τὸ ἀπὸ ἀτέχνου, διὰ τὸ μηδὲ τὴν καθ'
ἕκαστον ἀφανῆ διάθεσιν ἐξ ἑαυτῆς δύνασθαι γνωρίζεσθαι οὖσαν
206 ἀφανῆ. τοίνυν οὐδὲν ὠφελεῖ αὐτοὺς τὸ ὁμολογεῖν μὲν κοινὰ εἶναι
τὰ ὑπό τε τοῦ σοφοῦ γινόμενα ἔργα καὶ τὰ μὴ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ,
διαφέρειν δ' αὐτὰ τῷ νυνὶ μὲν ἀπὸ φρονίμης γίνεσθαι διαθέ-
σεως, νυνὶ δὲ ἀπὸ ἄφρονος. ἄλλοι δέ εἰσιν οἱ τῷ διομαλισμῷ f)
207 P 728 καὶ τάξει ταῦτα διορίζεσθαι νομίζοντες. καθὰ γὰρ ἐπὶ τῶν μέσων

communia. 204. hinc et quod ex arte medendi allatum est exemplum, invenitur contra eos magis facere. cum enim dixerint sanare, quod est commune medici et non medici, eximi et esse proprium artificis, cum effectum fuerit ratione medica, tunc aut sciunt aliquid diverse fieri a medico quam ab homine rudi et ignaro, utpote brevi tempore et citra dolorem et certo ordine et qualitate; aut nesciunt, sed haec etiam omnia existimant communia imperitorum. 205. et si sciunt quidem, ex hoc ipso fatentur esse aliquod opus quod cernitur medici proprium, et consequens esse iis ex eo conari docere quod sit proprium opus sapientis quo differat a non sapiente. si autem nesciunt, sed quidquid fit a medico dicent etiam hoc fieri ab indocto et ignaro medicinae, auferunt proprium opus medici: et cum in eo quod apparet nullum sit discrimen ac distinctio in operibus quae fiunt, non discernent inter artificem et imperitum artis, neque inter id quod ab artificiosa efficitur affectione et id quod ab inartificiosa, propterea quod neque quae in singulis est obscura affectio ex se possit cognosci, cum sit obscura. 206. nihil ergo eis prodest fateri communia esse opera quae fiunt a sapiente et quae a non sapiente: ea autem differre, quod nunc quidem a prudenti fiant affectione, nunc autem ab imprudenti. alii autem sunt qui existimant ea distingui ex effectu semper simili et ordine. 207. quomodo enim in mediis artibus est

---

c) τὸ ὑγιάζειν] supra sect. 201.

d) ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ] Ciz. ἀπὸ ἰατροῦ.

e) συντόμως καὶ ἀπόνως καὶ μετὰ τάξεως καὶ ποιότητος] Asclepiadis vox apud Celsum exstat, medicum debere curare *tuto*, *celeriter*, *iucunde*.

f) τῷ διομαλισμῷ] artis διομαλισμός sive similitudo est per quam artifex potest quoties vult eodem plane modo et eadem perfectione opus artis suae edere, quod mox τεταγμένως et stata atque certa ratione aliquid perficere et in effectibus διομαλίζειν sive sibi semper similem esse P 728 noster appellat. hic διομαλισμός non perspicitur in operibus illius qui artem non didicit et cui aliud agenti effectus aliquis forte fortuna aliquando excidit.

τεχνῶν[g]) ἴδιόν ἐστι τοῦ τεχνίτου τό τε τεταγμένως τι ποιεῖν
καὶ τὸ ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι διομαλίζειν· ποιήσαι γὰρ ἄν ποτε
καὶ ἰδιώτης[h]) τὸ τεχνικὸν ἔργον, ἀλλὰ σπανίως, καὶ οὐ πάν-
τοτε[i]), οὐδὲ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως· ὧδε καὶ τοῦ μὲν φρο-
νίμου φασὶν ἔργον εἶναι τὸ ἐν τοῖς κατορθώμασι διομαλίζειν[k]),
τοῦ δὲ ἄφρονος τοὐναντίον. φαίνονται δὲ καὶ οὗτοι κατὰ τὴν 208
τῶν πραγμάτων φύσιν περὶ τῆς ἐν χερσὶ ζητήσεως διατυττόμε-
νοι· τὸ γὰρ εἶναί τινα βίου τάξιν κατὰ τεχνικὸν λόγον ὡρισμέ-
νως εἰρημένην εὐχῇ μᾶλλον ἔοικε[l]). πᾶς γὰρ ἄνθρωπος πρὸς τὰς
τῶν ὑποπιπτόντων[m]) πραγμάτων διαφορὰς καὶ ποικιλίας ἀρτι-
ζόμενος οὐδέποτε δύναται τὴν αὐτὴν τάξιν φυλάττειν, καὶ μά-
λιστα ὁ ἔμφρων, τό τε ἄστατον τῆς τύχης[n]) καὶ τὸ ἀβέβαιον
τῶν πραγμάτων ἐννοούμενος. ἄλλως τε εἴπερ μίαν καὶ ὡρισμέ- 209
νην εἶχε βίου τάξιν ὁ φρόνιμος, κἂν ἐκ ταύτης ἐναργῶς κατεί-
ληπτο[o]) τοῖς μὴ φρονίμοις· οὐχὶ δέ γε καταλαμβάνεται τούτοις.
τοίνυν οὐδ᾽ ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἔργων ληπτός ἐστιν ὁ φρόνιμος.
ὅθεν εἰ πᾶσα μὲν τέχνη ἐκ τῶν ἰδίων ἔργων φαίνεται, τῆς δὲ

proprium artificis ordinate aliquid facere et id quod est in effectis semper simile: (fecerit enim etiam rudis et ignarus opus artificiosum, sed raro, nec omni tempore nec eodem modo et similiter) ita etiam sapientis quidem esse dicunt sibi semper similem esse in recte factis, insipientis autem contra. 208. videntur tamen hi quoque contra naturam rerum statuere de ea quae est prae manibus quaestione: dari enim aliquem vitae ordinem ex artificiosa ratione, definite ita dictam, voti magis esse videtur. nam quivis homo se componens ad rerum quae incidunt diversitates et varietates numquam potest eundem servare ordinem, et maxime prudens, considerans fortunae instabilitatem et rerum inconstantiam. 209. et alioqui si sapiens unum et definitum haberet vitae ordinem, vel ex eo evidenter comprehenderetur a non sapientibus: his autem non comprehenditur; nec ergo ex operum factorumve ordine comprehendi potest prudens ac sapiens. unde si omnis quidem ars ex propriis ap-

g) *ἐπὶ τῶν μέσων τεχνῶν*] mediae sive in medio positae artes sunt vulgares quae aliis *ἀνελεύθεροι βάναυσοι ἀγοραῖοι*. vide si lubet Vossium libro de quattuor artibus popularibus cap. 1.

h) *καὶ ἰδιώτης*] idiotam Graeci appellant hominem sibi veluti relictum sibique viventem et dignitatis ac doctrinae expertem. unde modo viris remp. gerentibus et in dignitate constitutis tamquam privatus *ὁ ἰδιώτης* opponitur, modo eruditis tamquam ineruditus; neque his tantum, ut supra sect. 204. medicis, sed etiam artifici cuicunque tamquam rudis illius artis, quo sensu *ὁ ἰδιώτης* accipitur praesenti loco atque infra sect. 135.

i) *καὶ οὐ πάνυ τότε*] leg. *οὐ πάντοτε* [quod recepimus].

k) *ἐν τοῖς κατορθώμασι διομαλίζειν*] Stoicorum scitum, semper sibi similem sapientem recte faciendo. *πάντα εὖ ποιεῖν τὸν σοφόν*. confer Lipsium lib. 3 manuduct. diss. 15.

l) *εὐχῇ μᾶλλον ἔοικε*] res optanda magis votis quam speranda. superius pro *οὗτοι κατὰ τήν* potius *οὗτοι οὐ κατὰ τήν*.

m) *πρὸς τὰς τῶν ὑποπιπτόντων*] in ms quem consuluit qui varias lect. Genevensi editioni praemisit *τῶν αὐτῷ*.

n) *τό τε ἄστατον τῆς τύχης*] ita pro *ψυχῆς* legendum, ut in suo codice Hervetus repperit et *ἄλλως τε* pro *ἀλλ᾽ ὥστε*.

o) *ἐκ ταύτης ἐναργῶς κατείληπτο*] evidenter hoc intelligerent etiam insipientes atque distincte comprehenderent vitam sapientis ita sibi constare. vocabulo *καταλαμβάνειν* frequenter ita noster utitur, ut 2 contra Log. sect. 320 et 334. sic apud Sirachidem 15 7 de legis cognitione: *οὐ μὴ καταλήψονται αὐτὴν ἄνθρωποι ἀσύνετοι*.

φρονήσεως οὐδέν ἐστιν ἴδιον ἔργον, ἐξ οὗ φαίνεται, οὐκ ἂν εἴη
210 τις τέχνη περὶ τὸν βίον ἡ φρόνησις. καὶ μὴν εἰ τέχνη τίς ἐστι
περὶ τὸν βίον ἡ φρόνησις, οὐκ ἄλλον ἄν τινα μᾶλλον [p]) ὠφέλησεν ἢ τὸν κεκτημένον αὐτὴν σοφόν, ἐγκράτειαν αὐτῷ παρασχομένη ἐν ταῖς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁρμαῖς καὶ ἐν ταῖς ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἀφορμαῖς. οὐχὶ δέ γε τὸν σοφὸν ὠφελεῖ ἡ φρόνησις, ὡς
211 παραστήσομεν· οὐκ ἄρα τέχνη τίς ἐστι περὶ τὸν βίον. ὁ γὰρ λεγόμενος ἐγκρατὴς σοφὸς ἤτοι κατὰ τοῦτο λέγεται ἐγκρατής, καθ' ὅσον ἐν οὐδεμιᾷ γίνεται ὁρμῇ τῇ πρὸς κακὸν καὶ ἀφορμῇ τῇ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ [q]), ἢ καθ' ὅσον ἔχει μὲν φαύλας ὁρμάς, περικρατεῖ δὲ τούτων τῷ λόγῳ. καὶ κατὰ μὲν τὸ μὴ γίνεσθαι ἐν
212 φαύλαις κρίσεσιν οὐκ ἂν λεχθείη ἐγκρατὴς εἶναι. οὐ γὰρ κρατήσει οὗ οὐκ ἔχει. καὶ ᾧ τρόπῳ οὐκ ἂν εἴποι τις τὸν εὐνοῦχον ἐγ-
P 729 κρατῆ πρὸς ἀφροδισίων μῖξιν καὶ τὸν κακοστομαχοῦντα πρὸς ἐδεσμάτων ἀπόλαυσιν· οὐδ' ὅλως γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐπιζήτησίς τις γίνεται τούτων, ἵνα καὶ ἐγκρατῶς κατεξαναστῶσι [r]) τῆς ἐπιζητήσεως· τῷ αὐτῷ τρόπῳ οὐδὲ τὸν σοφὸν ἐγκρατῆ ῥητέον διὰ τὸ
213 μὴ φύεσθαι ἐν αὐτῷ τὸ οὗ ἔσται ἐγκρατής. εἰ δὲ κατὰ τοῦτο ἀξιώσουσιν αὐτὸν ὑπάρχειν ἐγκρατῆ, καθ' ὅσον γίνεται μὲν ἐν φαύλαις κρίσεσι, περιγίνεται δ' αὐτῶν τῷ λόγῳ· πρῶτον μὲν δώσουσι τὸ ὅτι οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτὸν ἡ φρόνησις ἀκμὴν ἐν ταραχαῖς ὄντα καὶ βοηθείας δεόμενον, εἶτα καὶ κακοδαιμονέστερον
214 τῶν φαύλων εὑρίσκεσθαι. ᾗ μὲν γὰρ ὁρμᾷ ἐπί τι, πάντως ταράσσεται, ᾗ δὲ περικρατεῖ τῷ λόγῳ, συνέχει ἐν ἑαυτῷ τὸ κακὸν καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ταράττεται τοῦ φαύλου μηκέτι τοῦτο πάσχοντος. ᾗ μὲν γὰρ ὁρμᾷ, ταράττεται, ᾗ δὲ τυγχάνει τῶν

paret operibus, prudentiae autem nullum est opus proprium ex quo appareat, non erit prudentia vitae agendae ars aliqua. **210.** praeterea si prudentia est vitae agendae ars aliqua, nemini magis profuerit quam sapienti qui eam possidet, ut quae ei praebuerit continentiam in boni appetitionibus et in declinando malo. sapienti autem non prodest prudentia, ut ostendemus; non est ergo vitae agendae ars aliqua. **211.** nam sapiens qui dicitur continens, aut ideo dicitur continens, quod in nulla sit mali appetitione et declinatione a bono, aut quod malas quidem habeat appetitiones, eas autem ratione superet. et eo quidem quod in malis non versetur iudiciis sive electionibus, non dicetur esse continens: non enim eo quod non habet, erit superior. **212.** et quomodo non dixeris eunuchum esse continentem ad rem veneream et eum qui malo est stomacho continentem ad fruendum cibis; in eis enim non est omnino horum desiderium, ut continentiae virtute adversus illud desiderium exsurgant. eodem modo nec sapiens dicendus est continens, propterea quod in eo non nascatur id a quo se contineat. **213.** si autem censebunt eum ideo esse continentem, quod versetur quidem in malis electionibus, eas autem ratione superet; primum quidem dabunt nihil ei prodesse prudentiam, ut qui iam sit in perturbationibus et egeat auxilio, deinde etiam ut stultis inveniatur infelicior. **214.** nam quatenus quidem aliquid appetit, omnino perturbatur: quatenus autem superat ratione, malum in se continet et ideo magis turbatur cum stulto hoc minime accidat. nam quatenus quidem appetit, conturbatur.

p) *οὐκ ἄλλον ἄν τινα μᾶλλον*] confer 3 Pyrrhon. sect. 273 seq.
q) *ὁρμῇ τῇ πρὸς τὸ κακὸν καὶ ἀφορμῇ τῇ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ*] sic legendum sensus postulat, non ut in editis erat ὁρμὴ πρὸς τὸ ἀγαθὸν et ἀπὸ τοῦ κακοῦ. nam infra hoc dicitur *μὴ γίνεσθαι ἐν φαύλαις κρίσεσιν*.
P 729 r) *κατεξαναστῶσι*] de hoc verbo dixi ad 2 contra Logicos sect. 158.

ἐπιθυμουμένων, ὑπεκλυομένην ἴσχει τὴν ταραχήν. οὐ τοίνυν ἐγ- 215
κρατὴς γίνεται ὅσον ἐπὶ τῇ φρονήσει ὁ σοφός· ἢ εἴπερ γίνεται,
πάντων ἀνθρώπων κακοδαιμονέστερος[s] *γίνεται. ἀλλ' εἰ ἑκάστη*
τέχνη τὸν κεκτημένον αὐτὴν ὠφελεῖ μᾶλλον· δέδεικται δὲ ἡ περὶ
τὸν βίον ἀξιουμένη τυγχάνειν τέχνη μηδὲ τὸν κεκτημένον ὠφε-
λοῦσα· ῥητέον μὴ εἶναί τινα περὶ τὸν βίον τέχνην.

Εἰ διδακτή ἐστιν ἡ περὶ τὸν βίον τέχνη.

Δυνάμει μὲν οὖν συναποδέδεικται τῷ μὴ εἶναί τινα περὶ 216
τὸν βίον τέχνην τὸ μηδὲ διδακτὴν αὐτὴν καθεστάναι. τῶν γὰρ
μὴ ὄντων οὐ γίνεται μάθησις. ὅμως δ' ἐκ περιττοῦ συγχωρή-
σαντες αὐτῆς τὴν ὕπαρξιν διδάσκωμεν ὡς ἔστιν ἀδίδακτος. πολὺς 217
μὲν οὖν καὶ ποικίλος ἐστὶ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ περὶ τῆς μα-
θήσεως λόγος. ἀλλ' ἡμεῖς γε τὰ κυριώτατα ἐπιλεξάμενοι θήσο-
μεν, ὧν τὰ μὲν κοινότερον ἐπιχειρεῖται παρὰ τοῖς Σκεπτικοῖς εἰς
τὸ μηδὲν εἶναι μάθησιν· τὰ δὲ καὶ ἰδιαίτερον λέγεται περὶ αὐ-
τῆς τῆς φρονήσεως. τάξει δὲ πρώτας σκοπῶμεν τὰς κοινοτέρας
ἐπιχειρήσεις. ἐπὶ πάσης τοίνυν μαθήσεως ὁμολογεῖσθαι δεῖ τό 218
τε διδασκόμενον πρᾶγμα καὶ τὸν διδάσκοντα καὶ τὸν μανθάνοντα
καὶ τὸν τρόπον τῆς μαθήσεως. οὐδὲν δὲ τούτων ἐστὶν ὁμόλο-
γον, ὡς δείξομεν· οὐκ ἄρα ἔστι τις μάθησις. καὶ ἐπεὶ πρῶτον
ἐμνήσθημεν τοῦ διδασκομένου πράγματος, περὶ αὐτοῦ πρῶτον
ἀπορητέον. εἰ γὰρ διδάσκεταί τι πρᾶγμα, ἤτοι τὸ ὂν διδάσκε- 219
ται[t] *ἢ τὸ μὴ ὄν. οὔτε δὲ τὸ ὂν διδάσκεται, ὡς δείξομεν, οὔτε*
τὸ μὴ ὄν, ὡς παραμυθησόμεθα[u]*· οὐκ ἄρα διδάσκεταί τι πρᾶ-* P 730

quatenus autem assequitur ea quae desiderabat, exsolutam habet perturbationem. 215. non est ergo sapiens continens prudentiae ratione, aut si est, est omnium hominum infelicissimus. sed si unaquaeque ars magis prodest ei qui ipsam possidet, ostensum est autem eam, quae vitae agendae censetur esse ars, non podesse prossessori; dicendum est nullam esse vitae agendae artem.

VII. An degendae vitae ars possit doceri.

216. Atque cum eo quidem quod non est vitae degendae ars aliqua, vi ac potestate simul ostensum est nec eam posse doceri. eorum enim quae non sunt, non est disciplina. et tamen etiamsi ex abundantia concesserimus eam esse, doceamus eam non posse doceri. 217. atque multa quidem et varia dicunt philosophi de disciplina. nos autem praecipua selecta afferemus, ex quibus quaedam communius tractantur a Scepticis ad ostendendum nihil esse disciplinam: quaedam peculiarius dicuntur de ipsa prudentia. ordine autem primas communiores consideremus argumentationes. 218. in omni ergo disciplina fatendum est esse et rem quae docetur et eum qui docet et eum qui discit et modum disciplinae. de his autem nihil constat nec in confesso est, ut ostendemus. non est ergo aliqua disciplina. et quoniam primum rei quae docetur meminimus, de ea primum est dubitandum. 219. si enim docetur res aliqua, aut docetur quod est, aut quod non est. sed neque quod est docetur, ut ostendemus, neque quod non est, ut exponemus. non ergo docetur res aliqua.

---

s) *πάντων ἀνθρώπων κακοδαιμονέστερος*] eadem cavillatione colligat aliquis infeliciorem esse eum qui medicamentorum ope morbo levatur, quam qui vel ex morbi vi vel prae furore non sentit se aegrotare.

t) *ἤτοι τὸ ὂν διδάσκεται*] confer Laertium 9 100 et quae noster libro contra Grammaticos sect. 10 et lib. 3 Pyrrhon. sect. 253 seq.

u) *ὡς παραμυθησόμεθα*] ms Ciz. *ὡς παραστήσομεν*, sensu eodem. P 730

γμα. καὶ δὴ τὸ μὴ ὂν οὐ διδάσκεται· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ συμβέ-
220 βηκεν, ὥστ' οὐδὲ τὸ διδάσκεσθαι. καὶ ἄλλως, εἰ τὸ μὴ ὂν διδάσκεται, ἀληθὲς ἔσται τὸ μὴ ὄν· τῶν γὰρ ἀληθῶν ἐστιν ἡ μάθησις. εἰ δὲ ἀληθὲς ἔσται τὸ μὴ ὄν, εὐθὺς καὶ ὑπαρκτὸν γενήσεται. ἀληθὲς γοῦν φασιν οἱ Στωϊκοὶ[x]) ὃ ὑπάρχει τε καὶ ἀντίκειταί τινι. ἄτοπον δέ γε τὸ μὴ ὂν ὑπάρχειν· οὐκ ἄρα τὸ μὴ ὂν διδάσκεται. τό γε μὴν διδασκόμενον κινοῦν φαντασίαν διδάσκεται, τὸ δὲ μὴ ὂν οὐ δύναται κινεῖν φαντασίαν. οὐκ ἄρα
221 διδακτόν ἐστι τὸ μὴ ὄν. πρὸς τούτοις εἰ τὸ μὴ ὂν διδάσκεται, οὐδὲν ἀληθὲς διδάσκεται· τῶν γὰρ ὄντων καὶ ὑπαρχόντων ἐστὶ τἀληθές. εἰ δὲ μηδὲν ἀληθὲς διδάσκεται, πᾶν τὸ διδασκόμενόν ἐστι ψεῦδος. ἄτοπον δέ γε πᾶν τὸ διδασκόμενον εἶναι ψεῦδος. οὐ τοίνυν τὸ μὴ ὂν διδάσκεται. ἐπεί τοι εἴπερ τὸ μὴ ὂν διδάσκεται, ἤτοι καθ' ὃ μὴ ὄν ἐστι, διδάσκεται, ἢ κατ' ἄλλο τι. καθ' ὃ μὲν οὖν μὴ ὄν ἐστιν, οὐ διδάσκεται· εἰ γὰρ τὸ μὴ ὄν, καθ' ὃ μὴ ὄν ἐστι, διδάσκεται, οὐδὲν ὂν διδαχθήσεται[y])· ὅπερ ἄτοπον. καὶ μὴν οὐδὲ κατ' ἄλλο τι. τὸ γὰρ ἄλλο τι ἔστι, τὸ δὲ μὴ ὂν οὐκ ἔστιν. ὥστ' οὐκ ἂν διδαχθείη τὸ μὴ ὄν. λείπεται
222 οὖν λέγειν, τὸ ὂν διδάσκεσθαι· ὃ καὶ αὐτὸ τῶν ἀδυνάτων δείξομεν. εἰ γὰρ τὸ ὂν διδάσκεται, ἤτοι καθ' ὃ ὄν ἐστιν, ἢ κατ' ἄλλο τι. καὶ εἰ μὲν καθ' ὃ ὄν ἐστι διδάσκεται, οὐδὲ ἔσται διδακτόν. εἴγε τῶν ὄντων οὐδέν ἐστι διδακτόν, οὐδέ γε ἔσται τὸ διδασκόμενον· δεῖ γὰρ ἀδίδακτόν τι εἶναι[z]), ἵνα ἐκ τούτου μά-

et id quidem quod non est, non docetur: nihil enim ei accidit, quamobrem nec doceri. 220. et alioqui, si id quod non est, docetur, verum erit quod non est: veris enim competit disciplina. si autem quod non est, verum est, statim etiam fiet ut sit. verum quidem certe dicunt Stoici id quod et est et quod ex adverso alicuius ponitur. absurdum est autem esse id quod non est. non ergo id quod non est docetur. id quidem certe quod docetur, docetur movens phantasiam. quod autem non est, non potest movere phantasiam. non potest ergo doceri quod non est. 221. praeterea si quod non est docetur, nihil veri docetur. nam his quae sunt atque existunt competit veritas. si autem nihil veri docetur, omne quod docetur est falsum. at absurdum est omne quod docetur, falsum esse; non ergo docetur quod non est. nam si id quod non est docetur, aut docetur quatenus non est, aut secundum aliquid aliud. atque quatenus quidem non est, non docetur: si enim quod non est, quatenus non est docetur, nihil docebitur. quod quidem est absurdum. sed neque secundum aliquid aliud. in quo enim est aliquid aliud, id exsistit quod autem non est, non exsistit. quamobrem quod non est, minime potest doceri. 222. restat ergo ut dicatur id quod est, doceri. quod ipsum quoque ostendemus non posse fieri. si enim quod est, docetur, aut docetur quatenus est, aut secundum aliquid aliud. et si quidem docetur quatenus est quod est, ne poterit quidem doceri. si autem ex iis quae sunt nihil potest doceri, ne erit quidem quod doceatur. oportet enim aliquid esse einsmodi quod doctum iam non sit, ut ex eo fiat disciplina.

---

x) ἀληθὲς γοῦν φασιν οἱ Στωϊκοί] vide 2 contra Log. sect. 10 et contra Grammaticos sect. 12.

y) οὐδὲν ὂν διδαχθήσεται] ita ms Ciz. et Herveti codex pro οὐδὲν οὖν.

z) δεῖ γὰρ ἀδίδακτόν τι εἶναι] oportet aliquid esse iam ante doctrinam cognitum ac confessum, ex quo alia deinde doceantur. 3 Pyrrhon. sect. 23. τὰς γὰρ διδασκαλίας ἔκ τινων ὁμολογουμένων καὶ ἀδιδάκτων γίνεσθαι προσήκει.

θησις γένηται. ὥστε καθ' ὃ μὲν ὄν ἐστιν, οὐκ ἂν διδαχθείη τὸ 223
ὄν. καὶ μὴν οὐδὲ κατ' ἄλλο τι συμβεβηκὸς αὐτῷ, ὅπερ μὴ ὄν
ἐστιν. ἀλλὰ πᾶν τὸ συμβεβηκὸς αὐτῷ ὄν ἐστιν. ὥστ' εἰ τὸ ὂν
καθ' ὃ ὄν ἐστιν, οὐ διδάσκεται, οὐδὲ κατ' ἄλλο τι διδαχθήσεται.
ἐκεῖνο γὰρ ὅτι ποτέ ἐστιν ἄλλο συμβεβηκὸς αὐτῷ, ὄν ἐστιν. εἰ
οὖν μήτε τὸ ὂν διδάσκεται μήτε τὸ μὴ ὄν, παρὰ δὲ ταῦτα οὐ-
δέν ἐστιν, οὐδὲν τῶν ὄντων διδάσκεται. καὶ ἄλλως. ἐπεὶ τῶν 224
τινῶν τὰ μέν ἐστι σώματα τὰ δὲ ἀσώματα, εἰ διδάσκεταί τι,
ἤτοι τὸ σῶμα διδάσκεται ἢ τὸ ἀσώματον· οὔτε δὲ τὸ σῶμα δι-
δάσκεται οὔτε τὸ ἀσώματον· οὐκ ἄρα διδάσκεται. τὸ μὲν οὖν
σῶμα οὐ διδάσκεται, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς. P 731
λεκτὰ γάρ ἐστι τὰ διδασκόμενα [a])· σῶμα δ' οὐκ ἔστι τὰ λεκτά.
καὶ ἄλλως· εἰ τὸ σῶμα μήτε αἰσθητόν ἐστι μήτε νοητόν ἐστιν, 225
οὐ διδάσκεται τὸ σῶμα. δεῖ γὰρ τὸ διδασκόμενον ἢ αἰσθητὸν
εἶναι ἢ νοητόν. μηθέτερον δὲ ὂν οὐ διδάσκεται. τὸ δ' ὅτι οὔτε
αἰσθητόν ἐστιν οὔτε νοητόν ἐστι τὸ σῶμα, παρεστήκαμεν ἐν
τοῖς πρὸς τοὺς Φυσικούς [b]). ἄν τε γὰρ ἀθροισμός τις ᾖ τὸ σῶμα, 226
ὥς φησιν ὁ Ἐπίκουρος [c]), μεγέθους καὶ σχήματος καὶ ἀντιτυ-
πίας, ἐάν τε τὸ τὰς τρεῖς ἔχον διαστάσεις μετὰ ἀντιτυπίας· ἐπεὶ
πᾶν τὸ κατὰ σύνοδον πλειόνων λαμβανόμενον οὐκ ἔστι τῆς ἀλό-
γου αἰσθήσεως λαβεῖν, ἀλλὰ λογικῆς τινος δυνάμεως· οὐκ ἔσται [d])
τῶν αἰσθητῶν τὸ σῶμα. καὶ εἰ αἰσθητὸν δὲ ὑπάρχοι, πάλιν 227
ἀδίδακτον γενήσεται. τῶν γὰρ αἰσθητῶν οὐδὲν διδάσκεται· οἷον

223. quamobrem quatenus quidem est, non poterit doceri quod est. sed neque quatenus est aliquid aliud eius accidens, quod non est. sed omne quod ei accidit, est. ut adeo si id, quod est, quatenus est, non docetur, neque secundum aliud quid possit doceri. illud enim, quodcumque est aliud ei accidens, utique est. si ergo neque quod est, docetur, neque quod non est, praeter haec autem nihil est: ex iis quae sunt, nihil docetur. 224 et alioquin, quoniam ex aliquibus alia quidem sunt corpora, alia vero incorporea: si docetur aliquid, aut docetur corpus aut incorporeum. sed neque corpus docetur neque incorporeum. nihil itaque docetur. ac corpus quidem non docetur, maxime ex sententia Stoicorum. nam quae docentur, sunt quae illi appellant dicta. illa autem negant esse corpora. 225. et alioqui, si corpus neque est sensile neque cadit sub intelligentiam, non docetur corpus. oportet enim quod docetur, esse sensile aut cadere sub intelligentiam. si neutrum autem sit, non docetur. quod autem corpus nec sit sensile nec cadat sub intelligentiam, ostendimus in iis quae scripsimus adversus Physicos. 226. nam sive corpus, ut dicit Epicurus, est congeries magnitudinis et figurae et resistentiae, seu quod tres habet dimensiones ac intervalla cum resistentia, quoniam quidquid sumitur ex coitu multorum, id non est sensus carentis ratione accipere, sed alicuius facultatis participis rationis, non erit corpus ex sensilibus. 227. quod si sensile sit, rursus erit eiusmodi ut non possit doceri. ex sensilibus enim

a) λεκτὰ γάρ ἐστι τὰ διδασκόμενα] saepius dixi per λεκτόν a Stoicis P 731
intelligi sententiam atque significationem verborum, quae mente percipitur, adeoque etiam disci ac doceri potest. illam vero negabant esse corpus, cum voces ipsas et res vocibus denotatas corporibus adscriberent. vide ad lib. 2 contra Log. sect. 12.

b) ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Φυσικούς] lib. 1 contra Phys. sect. 137 seq. 361 seq. in eandem sententiam disputat 2 Pyrrhoniar. sect. 47 seq.

c) ὥς φησιν ὁ Ἐπίκουρος] vide ad librum contra Grammatico sect. 21.

d) οὐκ ἔσται] ms. Ciz. οὐκ ἔστι.

οὐδεὶς λευκὸν ὁρᾶν μανθάνει, οὐδὲ γλυκέος γεύεσθαι, οὐχ ὑπό τινος εὐωδιάζεσθαι ψύχεσθαι ἀλεαίνεσθαι, ἀλλ' ἀδίδακτός ἐστιν ἡ πάντων τούτων ἀντίληψις. οὔτε τοίνυν αἰσθητόν ἐστι τὸ σῶμα, οὔτ' εἰ αἰσθητὸν ὑπάρχει, κατὰ τοῦτ' ἔσται διδακτόν. καὶ μὴν οὐδ' ὡς νοητὸν δύναται διδάσκεσθαι. εἰ γὰρ μήτε τὸ μῆκος καθ' αὑτὸ ἐστι σῶμα μήτε τὸ πλάτος μήτε τὸ βάθος, τὸ δὲ ἐξ ἁπάντων τούτων σύνθετον, δεήσει πάντων ἀσωμάτων ὄντων καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἄθροισμα ἐννοεῖν[e]) ἀσώματον καὶ οὐ σῶμα· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀδίδακτον εἶναι τὸ σῶμα· τῶν τε σωμάτων[f]) τὰ μὲν εἶναι αἰσθητά, τὰ δὲ νοητά. διόπερ εἰ διδάσκεται τὸ σῶμα, ἤτοι τὸ αἰσθητὸν διδάσκεται ἢ τὸ νοητόν. οὔτε δὲ τὸ αἰσθητὸν διδάσκεται, διὰ τὸ φαίνεσθαι[g]), καὶ ἐξ αὐτοῦ πᾶσι[h]) πρόδηλον ὑπάρχειν· οὔτε τὸ νοητὸν διὰ τὴν ἀδηλότητα καὶ τὴν ἀνεπίκριτον μέχρι τοῦ νῦν περὶ αὐτοῦ διαφωνίαν, τῶν μὲν ἄτομον[i]) αὐτὸ λεγόντων τῶν δὲ τμητόν· καὶ τῶν μὲν ἀμερὲς καὶ ἐλάχιστον, τῶν δὲ μεριστὸν καὶ εἰς ἄπειρον τέμνεσθαι δυνάμενον[k]). οὐκ ἄρα διδακτόν ἐστι τὸ σῶμα· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ ἀσώματον.
P 732 ἢ γὰρ ἰδέα τίς[l]) ἐστι Πλατωνικὴ ἢ τὸ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς λεκτὸν ἢ κενὸν ἢ τόπος ἢ χρόνος ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων. ὅ τι δ' ἂν ᾖ τούτων, ἔτι ζητουμένην καὶ ἀνεπικρίτως διαφωνου-

nihil docetur, ut nemo discit videre album neque gustare dulce neque ab aliquo odorem fragrantem percipere, frigefieri calefieri, sed doceri non patitur eorum omnium apprehensio. neque ergo corpus est sensile, neque si sit sensile, ea ratione poterit doceri. 228. sed neque ut quod cadat sub intelligentiam, potest doceri. si enim neque longitudo separatim est corpus neque latitudo neque profunditas, sed ex his omnibus compositum; oportebit, cum sint omnia incorporea, etiam quod est ex eis coactum ac congregatum, intelligere incorporeum et non corpus, et ideo etiam non posse doceri corpus. 229. porro ex corporibus alia sunt sensilia, alia quae cadunt sub intelligentiam. quamobrem si docetur corpus, aut id quod est sensile, docetur, aut id quod cadit sub intelligentiam. sed neque quod est sensile docetur, propterea quod appareat et ex se sit omnibus evidens. neque quod cadit sub intelligentiam, propterea quod obscurum sit et hucusque intercedat quae diiudicari non potest de iis dissensio, cum alii dicant id esse individuum, alii dividuum, et alii carere partibus et esse minimum, alii secari posse in partes et dividi in infinitum. non potest ergo doceri corpus. 230. sed neque incorporeum: aut enim est aliqua idea Platonica, aut quod a Stoicis vocatur dictum aut vero inane aut locus aut tempus aut aliquid aliud ex iis quae sunt huiusmodi. quodcumque autem sit ex his, habet substantiam de qua adhuc quaeritur et de qua dissidetur absque di-

e) ἐννοεῖν] Ciz. et Genev. νοεῖν.

f) τῶν τε σωμάτων] ita malim cum Ciz. quam τῶν δέ.

g) διὰ τὸ φαίνεσθαι] quia apertum est per se omnium sensibus, non indiget doctrina. sect. 227 et 232 atque 3 Pyrrhon. sect. 254.

h) καὶ ἐξ αὐτοῦ πᾶσι] in Ciz. deest πᾶσι, nec legit Hervetus.

i) τῶν μὲν ἄτομον] ut Leucippus Democritus et Epicuri schola.

k) εἰς ἄπειρον τέμνεσθαι δυνάμενον] ita Stoicis visum, nihil esse minimum in natura quod dividi nequeat, sed materiae partes in infinitum secari ac dividi posse. vide Aldobrandinum ad Laërtii 7 150.

P 732 l) ἰδέα τις] res incorporales similiter enumerat noster contra Grammaticos sect. 23, ubi dicta, si placet, vide. de ideis, eas secundum Platonem esse incorporeas, mentio etiam 2 contra Phys. sect. 258. de Stoicorum λεκτῷ ad 2 contra Log. sect. 12.

μένην ἔχει τὴν ὑπόστασιν. τὸ δὲ τὰ ἔτι ἀμφισβητούμενα ὡς 231
ἀναμφίλεκτα λέγειν διδάσκεσθαι τελέως ἐστὶν ἄτοπον. ἀλλ᾽ εἰ τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστι σώματα, τὰ δὲ ἀσώματα, δέδεικται δὲ μηθὲν τούτων διδασκόμενον, οὐθέν ἐστι τὸ διδασκόμενον. καὶ ἄλλως. εἰ διδάσκεταί τι ἤτοι ἀληθές ἐστιν ἢ ψεῦδος [m]). καὶ 232
ψεῦδος μὲν οὐκ ἔστιν, ὡς αὐτόθεν φαίνεται· ἀληθὲς δ᾽ εἴπερ ἐστίν, ἄπορόν ἐστιν, ὡς ἐν τοῖς περὶ κριτηρίου [n]) ἐδείξαμεν· καὶ περὶ ἀπόρων οὐκ ἔστι μάθησις· οὐκ ἄρα ἔστι τὸ διδασκόμενον. πρὸς τούτοις τὸ διδασκόμενον ἢ τεχνικόν ἐστιν ἢ ἄτεχνον. ἀλλ᾽ 233
ἄτεχνον μὲν οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ οὐδὲ δεήσεται μαθήσεως. εἰ δὲ τεχνικόν ἐστιν, ἤτοι αὐτόθεν φαίνεται ἢ ἄδηλόν ἐστιν. καὶ εἰ μὲν αὐτόθεν φαίνεται, καὶ ἄτεχνόν ἐστι καὶ ἀδίδακτον. εἰ δὲ ἄδηλόν [o]) ἐστιν, οὐ γίνεται δι᾽ αὐτὸ τὸ ἀδηλεῖσθαι διδακτόν. ἐκ τούτων μὲν οὖν ἄπορον παρίσταται τὸ διδασκόμενον πρᾶγμα. συναναιρεῖται δ᾽ αὐτῷ ὅ τε διδάσκων διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὃ διδά- 234
ξει ὅ τε μανθάνων διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὃ μάθῃ. οὐθὲν δ᾽ ἧττον ἔσται καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν τούτων τὰς ὁμοίας κινεῖν ἀπορίας· εἰ γάρ ἔστι τις ὁ διδάσκων καὶ ἔστι τις ὁ μανθάνων, ἤτοι τεχνίτης τὸν τεχνίτην [p]) διδάξει ἢ ἄτεχνος τὸν ἄτεχνον ἢ ἐναλλὰξ ὁ τεχνί- 235
της τὸν ἄτεχνον ἢ ἄτεχνος τὸν τεχνίτην. οὔτε δὲ ὁ ἄτεχνος τὸν ἄτεχνον διδάσκειν δύναται, ὡς οὐδὲ ὁ τυφλὸς τὸν τυφλὸν ὁδηγεῖν [q])· οὐδ᾽ ὁ τεχνίτης τὸν τεχνίτην· οὐ γὰρ ἔχει πάντως ὃ

indicatione. 231. ea autem de quibus adhuc dubitatur, dicere doceri tamquam de quibus nulla sit controversia, est plane absurdum. si autem ex iis quae sunt alia sunt corporea, alia incorporea; ostensum est autem ex iis nihil doceri, nihil est quod docetur. 232. et alioqui si docetur aliquid, aut est verum aut falsum. et falsum quidem non est, ut ex ipso cernitur. verum autem si sit, est dubium, ut ostendimus cum ageremus de criterio sive regula veritatis. de rebus autem dubiis non est disciplina. non est ergo quod docetur. 233. ad haec accedit, quod id quod docetur, aut est artificiosum aut arte carens, sed non est arte carens, alioqui ne opus quidem ei erit disciplina. si autem est artificiosum, aut ex se ipso apparet aut obscurum est. et si ex se ipso apparet, et caret arte et non potest doceri. sin autem est obscurum, eo ipso quod non est evidens, non potest doceri. 234. atque ex his quidem ostenditur, rem quae docetur esse dubiam. cum ipsa autem simul tollitur et qui docet, propterea quod non habeat quod doceat, et qui discit propterea quod non habeat quod discat. nihilo secius autem in iis ipsis quoque licebit similes movere dubitationes. 235. nam si est aliquis qui docet et qui discit, aut artifex docebit artificem aut iners inertem, aut contra artifex inertem aut iners artificem. sed neque iners docere potest inertem, ut neque caecus potest caecum ducere. neque artifex artificem:

---

m) ἤτοι ἀληθές ἐστιν ἢ ψεῦδος] confer 3 Pyrrhoniar. sect. 253.

n) ἐν τοῖς περὶ κριτηρίου] criterium veritatis certum non dari disputat noster priore contra Log. sect. 27 seq. et 2 Pyrrhon. sect. 14 seq.

o) εἰ δὲ ἄδηλον] confer 3 Pyrrhon. sect. 254 et contra Grammaticos sect. 30.

p) ἤτοι τεχνίτης τὸν τεχνίτην] eadem cavillatio lib. contra Grammat. sect. 31 et 3 Pyrrhon. sect. 259 seq.

q) οὐδὲ ὁ τυφλὸς τὸν τυφλὸν ὁδηγεῖν] proverbium, Christi etiam ore sanctificatum, de quo Grotius ad Matth. 15 14. locus autem quem ibi ex Sexto allegat, non libro secundo adversus Mathematicos legitur, sed lib. 1 sect. 32. vide etiam infra sect. 245 atque dicta ad 3 Pyrrhon. 259 et 1 contra Logicos sect. 55. Erasmum proverbio *Coecus coeco dux.* [deinde scrib. οὔτ᾽ ὁ τ.]

διδάξει. οὔτε μὴν ὁ ἄτεχνος τὸν τεχνίτην, ὡς οὐδὲ ὁ τυφλὸς
ὁδηγεῖν ποτε δύναται τὸν βλέποντα. πεπήρωται [1]) γὰρ ὁ ἰδιώτης
ὡς πρὸς τὰ τῆς τέχνης θεωρήματα, καὶ διὰ τοῦτ' ἀνεπιτήδειος πρὸς
236 τὸ διδάσκειν. ἀπολείπεται οὖν λέγειν ὅτι ὁ τεχνίτης τὸν ἰδιώτην
διδάσκει· ὃ πάλιν τῶν ἀμηχάνων. καὶ γὰρ ὁ τεχνίτης συνηπό-
237 ρηται ἡμῖν [2]) τοῖς τῆς τέχνης θεωρήμασι. καὶ ὁ ἄτεχνος εἰ δι-
δάσκεται καὶ γίνεται τεχνίτης, ἤτοι ὅτε ἄτεχνός ἐστι, γίνεται
P 733 τεχνίτης, ἢ ὅτε τεχνίτης ἐστίν. οὔτε δὲ ὅτε ἄτεχνός ἐστι, δύναται
γενέσθαι τεχνίτης, οὔτε ὅτε τεχνίτης ἐστίν, ἔτι γίνεται τεχνίτης,
238 ἀλλ' ἔστι. καὶ κατὰ λόγον. ὁ μὲν γὰρ ἄτεχνος ἔοικε τῷ ἐκ γε-
νετῆς τυφλῷ ἢ κωφῷ. καὶ ὃν τρόπον οὔτε ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς [3])
εἰς ἔννοιαν ἔρχεται χρωμάτων, οὔτε ὁ ἐκ γενετῆς κωφὸς εἰς
ἔννοιαν ἔρχεται φωνῶν· οὕτω καὶ ὁ ἄτεχνος, ἐφ' ὅσον ἐστὶν
ἄτεχνος, πεπηρωμένος πρὸς τὴν τῶν τεχνικῶν θεωρημάτων ἀν-
τίληψιν οὐ δύναται τούτων αὐτῶν ἔχειν τὴν γνῶσιν· ὅ τε τεχνί-
239 της οὐκέτι διδάσκεται, ἀλλὰ δεδίδακται. καὶ μὴν ὡς ταῦτ' ἔστιν
ἄπορα, οὕτω καὶ ὁ τρόπος τῆς μαθήσεώς ἐστιν ἄπορος. ἢ γὰρ
ἐναργείᾳ [4]) γίνεται ἢ λόγῳ. οὔτε δὲ ἐναργείᾳ οὔτε λόγῳ γίνεται,
ὡς παραστήσομεν· ὥστε οὐδὲ ὁ τρόπος τῆς μαθήσεώς ἐστιν εὔ-
240 πορος. ἐναργείᾳ μὲν οὖν οὐ γίνεται μάθησις, ἐπείπερ τῶν δει-
κνυμένων ἐστὶν ἡ ἐνάργεια· τὸ δὲ δεικτὸν ἔστι φαινόμενον· τὸ
δὲ φαινόμενον, ᾗ φαίνεται, κοινῶς πᾶσι ληπτόν ἐστι· τὸ δὲ κοι-
νῶς πᾶσι ληπτὸν ἀδίδακτον· οὐκ ἄρα τὸ ἐναργείᾳ δεικτὸν δι-
241 δακτόν ἐστι. καὶ μὴν οὐδὲ λόγῳ τι διδάσκεται· ἢ γὰρ φύσει ση-

non habet enim omnino quod doceat. neque iners artificem, ut neque caecus potest ducere videntem. rudis enim et imperitus plane est occaecatus ad artis praecepta et ideo non est aptus ad docendum. 236. restat ergo ut dicatur quod artifex docet rudem et imperitum. quod rursus est ex iis quae nulla ratione possunt fieri. de artifice enim a nobis est dubitatum simul cum artis praeceptis. 237. et iners si docetur et fit artifex, aut quando est iners fit artifex, aut quando est artifex. sed neque quando est iners potest fieri artifex, neque quando est artifex, adhuc fit artifex, sed est. 238. idque est consentaneum. nam iners quidem est similis ei qui est ab ortu caecus aut surdus. et quomodo neque ei qui est ab ortu caecus veniunt in mentem colores, neque ei qui est ab ortu surdus veniunt in mentem voces: ita etiam iners, quatenus est iners, occaecatus ad apprehendenda artis praecepta non potest eorum ipsorum habere cognitionem. et artifex non amplius docetur, sed iam est doctus. 239. quin etiam ut haec sunt dubia, ita etiam modus disciplinae est dubius. ea enim fit ac suscipitur aut evidentia aut oratione. sed neque evidentia neque oratione, ut ostendemus: quamobrem nec disciplinae modus est explicatus et absque dubitatione. 240. atque evidentia quidem non fit suscipiturque disciplina, quoniam evidentia est eorum quae monstratur. quod autem monstratur, apparet sensibus; quod autem apparet sensibus, quatenus apparet, potest communiter ab omnibus apprehendi; quod autem potest ab omnibus communiter apprehendi, minime potest doceri; quod ergo evidentia monstrari potest, non potest do-

1) πεπήρωται] ita legendum pro πεπώρωται. sic infra sect. 238 πεπηρωμένος.

2) συνηπόρηται ἡμῖν] respicit ad ea quae in superioribus disputavit, nullam dari artem, sect. 181 seq. si enim ars, nulla est neque artifex erit.

P 733 3) ὃν τρόπον οὔτε ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς] 3 Pyrrhon. sect. 264 et contra Grammat. sect. 31. superius male erat γενέσθαι pro γίνεσθαι.

4) ἢ γὰρ ἐναργείᾳ] contra Grammat. sect. 36 et lib. 3 Pyrrhon. sect. 266.

μαίνει τι ὁ λόγος ἢ οὐδὲ ἓν σημαίνει. ἀλλὰ μηδὲ ἓν σημαίνων οὐδ' ἔσται τινὸς διδάσκαλος. εἰ δὲ σημαίνει τι, ἤτοι φύσει σημαίνει ἢ θέσει. καὶ φύσει μὲν οὐ σημαίνει x) διὰ τὸ μὴ πάντας πάντων ἀκούειν, Ἕλληνας βαρβάρων καὶ βαρβάρους Ἑλλήνων.
θέσει δ' εἴπερ σημαίνει, δῆλον ὡς οἱ μὲν προκατειληφότες καθ' 242
ὧν αἱ λέξεις εἰσὶ τεταγμέναι, ἀντιλήψονται τούτων οὐκ ἐξ ἑαυτῶν διδασκόμενοι ἅπερ ἠγνόουν, ἀλλ' ἀναμιμνησκόμενοι καὶ ἀνανεούμενοι ταῦθ' ἅπερ ᾔδεσαν. οἱ δὲ χρῄζοντες τῆς τῶν ἀγνοουμένων μαθήσεως καὶ ἀγνοοῦντες καθ' ὧν εἰσι τεταγμέναι
αἱ λέξεις οὐδενὸς ἀντίληψιν y) ἕξουσι. διόπερ εἰ μήτε τὸ διδασκό- 243
μενόν ἐστι πρᾶγμα z) μήτε ὁ διδάσκων μήτε ὁ μανθάνων μήτε ὁ τρόπος τῆς μαθήσεως, οὐδέν ἐστι μάθησις. κοινότερον μὲν οὖν οὕτως ἐπιχειρεῖται τοῖς Σκεπτικοῖς εἰς τὸ μὴ εἶναι μάθησιν. ἐνέσται δὲ μεταφέρειν τὰς ἀπορίας καὶ ἐπὶ τὴν λεγομένην πρὸς
τὸν βίον τέχνην. ἤτοι γὰρ ὁ φρόνιμος τὸν φρόνιμον a) ταύτην 244
διδάξει ἢ ὁ ἄφρων τὸν ἄφρονα ἢ ὁ ἄφρων τὸν φρόνιμον ἢ
ὁ φρόνιμος τὸν ἄφρονα. οὔτε δὲ ὁ φρόνιμος τὸν φρόνιμον λέ- P 734
γοιτ' ἂν ταύτην διδάσκειν, ἀμφότεροι γὰρ τέλειοι κατ' ἀρετήν εἰσι, καὶ οὐθέτερος αὐτῶν δεῖται μαθήσεως· οὔτε ὁ ἄφρων τὸν ἄφρονα, ἀμφότεροι γὰρ χρείαν ἔχουσι μαθήσεως, καὶ οὐθέτερος
αὐτῶν φρόνιμος, ἵνα τὸν ἕτερον διδάξῃ. καὶ μὴν οὐδ' ὁ ἄφρων 245
διδάξει τὸν φρόνιμον· οὐδὲ γὰρ ὁ τυφλὸς μηνυτικὸς γίνεται τῷ βλέποντι χρωμάτων. λείπεται ἄρα, τὸν φρόνιμον διδακτικὸν εἶ-
ναι τοῦ ἄφρονος, ὃ καὶ αὐτὸ τῶν ἀπόρων. εἰ γὰρ ἡ φρόνησίς 246

ceri. 241. sed nec oratione doceri potest aliquid. aut enim natura aliquid significat oratio aut nihil significat. sed nihil significans nihil docebit. si autem aliquid significat, aut natura significat aut ex instituto et ex impositione. et natura quidem non significat, propterea quod non omnes omnes intelligant, Graeci barbaros et barbari Graecos. 242. ex instituto autem et impositione si aliquid significat, perspicuum est quod ii quidem qui anticiparunt ea quibus impositae fuerunt dictiones, apprehendent, non ex ipsis docti quae ignorabant, sed in memoriam revocantes sibi et renovantes ea quae sciebant. quibus autem opus est ut discant ea quae ignorabant et ignorant ea quibusnam impositae sunt dictiones, nihil apprehendent. 243. quamobrem si neque res est quae docetur, neque qui docet neque qui discit neque modus disciplinae, nihil est disciplina. atque communiter quidem sic argumentantur Sceptici, ut probent non esse disciplinam. licebit autem transferre dubitationes etiam ad eam quae dicitur ars vitae. 244. aut enim prudens prudentem eam docebit aut imprudens imprudentem aut imprudens prudentem aut prudens imprudentem. sed neque prudens prudentem eam dici potest docere, ambo enim sunt virtute perfecti et neuter eorum indiget disciplina: neque imprudens imprudentem; ambobus enim disciplina opus est et neuter eorum est prudens ut alterum doceat. 245. sed neque imprudens docebit prudentem, neque enim caecus videnti indicat colores. restat ergo ut prudens doceat imprudentem, quod est etiam ex dubiis. 246. nam

x) φύσει μὲν οὐ σημαίνει] vide dicta ad 2 Pyrrhon. sect. 214.

y) οὐδενὸς ἀντίληψιν] similis cavillatio sect. 238 et 246 huius libri.

z) εἰ μήτε τὸ διδασκόμενον] nihil dari quod docetur, disputavit a sect. 219, neque eum qui docet aut qui discit, a sect. 234, neque modum denique constare disciplinae, a sect. 239.

a) ἤτοι γὰρ ὁ φρόνιμος τὸν φρόνιμον] 3 Pyrrh. sect. 270 seq.

ἐστιν ἐπιστήμη [b]) ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων, ὁ ἄφρων μὴ ἔχων τινὰ φρόνησιν, ἄγνοιαν δὲ ἔχων τούτων πάντων, διδάσκοντος τοῦ φρονίμου τὰ ἀγαθὰ καὶ κακὰ καὶ οὐδέτερα, ἀκούσεται μόνον τῶν λεγομένων, οὐ γνώσεται [c]) δ' αὐτά. εἰ γὰρ ἀντιλαμβάνοιτο αὐτῶν ἐν ἀφροσύνῃ καθεστώς, ἔσται ἡ ἀφροσύνη τῶν τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων γνωριστική. οὐχὶ δέ γε τούτων κατ' αὐτούς ἐστιν ἡ ἀφροσύνη θεωρητική. ὁ ἄρα ἄφρων οὐκ ἀντιλήψεται τῶν ὑπὸ τοῦ φρονίμου λεγομένων ἢ
247 πραττομένων κατὰ τὸν τῆς φρονήσεως λόγον. καὶ ὃν τρόπον ὁ ἐκ γενετῆς πηρός [d]), μέχρις οὗ πηρός ἐστιν, οὐκ ἔχει ἔννοιαν χρωμάτων, καὶ ὁ ἐκ γενετῆς κωφός, μέχρις οὗ κωφός ἐστιν, οὐκ ἀντιλαμβάνεται φωνῶν, οὕτω καὶ ὁ ἄφρων, ἐφ' ὅσον ἄφρων ἐστίν, οὐκ ἀντιλαμβάνεται τῶν φρονίμως λεγομένων καὶ πραττομένων. οὐδ' ὁ φρόνιμος ἄρα δύναται τοῦ ἄφρονος ἐν τῇ περὶ
248 τὸν βίον τέχνῃ καθηγεῖσθαι. καὶ μὴν εἰ ὁ φρόνιμος διδάσκει τὸν ἄφρονα, θεωρητικὴ ὀφείλει εἶναι ἡ φρόνησις τῆς ἀφροσύνης, ὥσπερ καὶ ἡ τέχνη τῆς ἀτεχνίας. οὐχὶ δέ γε ἡ φρόνησις δύναται εἶναι θεωρητικὴ τῆς ἀφροσύνης· οὐκ ἄρα φρόνιμος τοῦ ἄφρονός ἐστι διδακτικός. ὁ γὰρ γενόμενος φρόνιμος ἔκ τινος συνασκήσεως καὶ τριβῆς, (φύσει γὰρ οὐδείς ἐστι τοιοῦτος) ἤτοι ὑποκειμένης ἐν αὐτῷ τῆς ἀφροσύνης προσεκτήσατο τὴν φρόνησιν ἢ κατὰ τὴν ἐκείνης ἀποβολὴν καὶ τὴν ταύτης κτῆσιν γέγονε φρόνιμος.
249 καὶ εἰ μὲν ὑποκειμένης ἐν αὐτῷ τῆς ἀφροσύνης προσεκτήσατο τὴν φρόνησιν, ἔσται ὁ αὐτὸς φρόνιμος ἅμα καὶ ἄφρων· ὅ ἐστιν ἀδύνατον· εἰ δ' ἀποβολῇ ἐκείνης ἐκτήσατο ταύτην, οὐ δυνήσεται διὰ τῆς ὑστερογενοῦς διαθέσεως τὴν προσοῦσαν διάθεσιν, νῦν δὲ

si prudentia est scientia bonorum et malorum et neutrorum, imprudens non habens aliquam prudentiam, habens autem horum omnium ignorationem, prudente docente bona et mala et neutra, audiet solum ea quae dicuntur, ea autem non cognoscet. si enim ea apprehendat in imprudentia constitutus, cognoscet per imprudentiam bona et mala et neutra. haec autem, ut illi sentiunt, non potest contemplari imprudentia. imprudens ergo non apprehendet ea quae a prudente dicuntur aut fiunt ex ratione prudentiae. 247. et quomodo qui est ab ortu caecus, quamdiu est caecus, non habet notionem colorum, et qui est ab ortu surdus, quamdiu est surdus, voces non apprehendit: ita etiam imprudens, quamdiu est imprudens, non apprehendit ea quae prudenter dicuntur aut geruntur. nec ergo prudens potest esse dux imprudentis in arte degendae vitae. 248. praeterea si prudens docet imprudentem, prudentia debet cognoscere ac contemplari imprudentiam, sicut ars etiam inertiam. non potest autem prudentia contemplari imprudentiam: prudens ergo non docet imprudentem. qui enim factus est prudens ex usu aliquo et exercitatione, (nemo enim est natura eiusmodi) aut cum in eo sita esset imprudentia, acquisivit insuper prudentiam, aut per illius amissionem et huius acquisitionem factus est prudens. 249. et quidem cum in eo sita esset imprudentia, acquisivit etiam insuper prudentiam, erit idem simul prudens et imprudens. quod non potest fieri. sin autem amissione illius hanc acquisivit, non poterit per posterius natam affectionem cognoscere

---

P 734 b) ἡ φρόνησις ἐπιστήμη] supra sect. 170 huius libri, ex mente Stoicorum.

c) οὐ γνώσεται] confer sect. 238, 242.

d) ὁ ἐκ γενετῆς πηρός] intelligit πηρὸν ὀφθαλμῶν. vid. supra 2 contra Physicos sect. 175.

μὴ παροῦσαν, γνωρίζειν. καὶ εἰκότως. παντὸς γοῦν πράγματος 250
αἰσθητοῦ ἢ νοητοῦ γίνεται κατάληψις [e]*), ἤτοι κατὰ ἐνάργειαν*
περιπτωτικῶς ἢ κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν περιπτωτικῶς πεφηνότων
ἀναλογιστικὴν μετάβασιν· καὶ ταύτην, ἤτοι ὁμοιωτικήν, ὡς ὅταν
ἀπὸ τῆς Σωκράτους εἰκόνος γνωρίζηται ὁ μὴ παρὼν Σωκράτης· P 735
ἢ συνθετικήν· ὡς ὅταν ἀπ' ἀνθρώπου καὶ ἵππου κατ' ἐπισύν- 251
θεσιν νοῶμεν τὸν ἀνύπαρκτον Ἱπποκένταυρον· ἢ κατὰ ἀναλο-
γίαν, ὡς ὅταν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου παραυξητικῶς μὲν
λαμβάνηται ὁ Κύκλωψ, ὃς οὐκ ἐῴκει

ἀνδρί γε [f]*) σιτοφάγῳ, ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι.*

μειωτικῶς δὲ ὁ πυγμαῖος ἄνθρωπος. ὅθεν εἰ καὶ τῇ φρονήσει 252
λαμβάνεται ἡ ἀφροσύνη καὶ τῷ φρονίμῳ ὁ ἄφρων, ἤτοι κατὰ
περίπτωσιν θεωρεῖται ἢ κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς περιπτώσεως μετά-
βασιν. οὔτε δὲ κατὰ περίπτωσιν θεωρεῖται [g]*), οὐδεὶς γὰρ ὡς*
λευκὸν καὶ μέλαν καὶ γλυκὺ καὶ πικρόν, κατὰ περίπτωσιν ἔγνω,
οὕτω καὶ ἀφροσύνην· οὐδὲ κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς περιπτώσεως με-
τάβασιν, οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων ἐστὶν ἐοικὸς ἀφροσύνῃ. εἰ δ'
ἀπὸ τούτου ποιεῖται τὴν μετάβασιν ὁ φρόνιμος, ἤτοι ὁμοιωτι-
κὴν [h]*) ἢ συνθετικὴν ἢ ἀναλογιστικήν. ὥστε οὐ λήψεταί ποτε τὴν*
ἀφροσύνην ἡ φρόνησις. ναί. ἀλλ' ἴσως τις ἐρεῖ ὅτι ὁ φρόνιμος 253
τῇ ἐν αὐτῷ φρονήσει τὴν περὶ ἄλλον ἀφροσύνην δύναται κατα-
νοεῖν· ὅπερ ἐστὶν εὔηθες. ἡ γὰρ ἀφροσύνη διάθεσίς ἐστιν ἔργων
τινῶν ἀποδοτική. εἰ οὖν αὐτὴν ἐν ἄλλῳ θεωρεῖ καὶ καταλαμ- 254

eam quae prius aderat, nunc autem non adest. et merito. 250. cuiuslibet enim rei sensilis, aut quae cadit sub intelligentiam comprehensio, fit aut incurrendo per evidentiam aut per reputantem et ratiocinantem transitum ab incurrentibus quae apparuerunt eumque aut assimilantem: ut quando ab imagine Socratis cognoscitur Socrates qui non adest: 251. aut componentem, ut quando ab homine et equo per compositionem intelligimus Hippocentaurum qui nusquam exsistit: aut ex proportione, ut quando ex communi homine amplificando sumitur Cyclops, qui non erat similis

mortali, verum rupi, in qua est horrida silva.

diminuendo autem Pygmaeus. 252. quo fit, ut si ex prudentia apprehendatur imprudentia et ex prudenti imprudens, aut consideratur per incursionem aut per transitum ab incursione. sed nec consideratur per incursionem: nemo enim sicut novit per incursionem album et nigrum et dulce et amarum, ita etiam imprudentiam. neque per transitum ab incursione: nihil enim ex iis quae sunt, est simile imprudentiae. si autem ab eo transitum facit prudens, aut facit assimilantem aut componentem, aut reputantem quamobrem imprudentiam numquam comprehendet prudentia. 253. sane quidem. sed fortasse dicet aliquis, prudens ea quae est in ipso prudentia, potest mente comprehendere, quae est in alio imprudentiam. sed hoc affirmare est stultum: imprudentia enim est affectio quae quaedam edit facta. 254. si igitur pru-

---

e) *παντὸς πράγματος κατάληψις*] confer si placet dicta ad 2 contra Logicos sect. 58 seq, ubi iisdem Socratis et Hippocentauri exemplis noster utitur.

f) *ἀνδρί γε*] versus Homeri Odyss. ι 191 saepius nostro laudatus, ut praeter iam dictum adversus Logicos locum contra Geometras sect. 42 et 1 contra Phys. sect. 45. P 735

g) *θεωρεῖται*] al. *θεωρήσεται*.

h) *ἤτοι ὁμοιωτικὴν*] puto omissum librarii potius culpa quam Sexti *ἢ μειωτικήν*.

βάνεται ὁ φρόνιμος, ἤτοι αὐτὴν ἐξ ἑαυτῆς καταλήψεται τὴν διάθεσιν ἢ τοῖς ἔργοις αὐτῆς[ι]) *ἐπιβάλλων ἀπὸ τούτων καὶ αὐτὴν*
255 *γνωριεῖ, καθάπερ τὴν μὲν ἰατρικὴν διάθεσιν, ἀπὸ τῶν ἰατρικῶς γινομένων ἔργων, τὴν δὲ ζωγραφικὴν ἀπὸ τῶν ζωγραφικῶς γινομένων. οὔτε δὲ αὐτὴν ἐξ αὐτῆς δύναται τὴν διάθεσιν λαβεῖν, ἀφανὴς γάρ ἐστι καὶ ἀθεώρητος, καὶ οὐχ οἷόν τέ ἐστιν αὐτὴν διὰ τῆς τοῦ σώματος μορφῆς περιαθρῆσαι· οὔτε ἐκ τῶν ὑπὸ αὐτῆς ἀποδιδομένων ἔργων. πάντα γὰρ τὰ φαινόμενα ἔργα καθάπερ καὶ πρότερον*[κ]) *ἐδείκνυμεν, κοινὰ φρονήσεως καὶ ἀφρο-*
256 *σύνης ἐστίν. ἀλλ᾽ εἴπερ, ἵνα ὁ φρόνιμος τὸν ἄφρονα διδάξῃ τὴν περὶ τὸν βίον τέχνην, δεῖ θεωρητικὸν αὐτὸν εἶναι τῆς ἀφροσύνης, καθάπερ καὶ τὸν τεχνίτην τῆς ἀτεχνίας· δέδεικται δ᾽ ἄληπτος αὐτῷ ἡ ἀφροσύνη· οὐκ ἂν δύναιτο ὁ φρόνιμος τὸν ἄφρονα τὴν περὶ τὸν βίον τέχνην διδάσκειν.*

257 *Καὶ δὴ τὰ συνεκτικώτατα τῶν κατὰ τὸν ἠθικὸν τόπον ζητουμένων ἠπορηκότες ἐν τοσούτοις τὴν σύμπασαν τῆς σκεπτικῆς ἀγωγῆς διέξοδον ἀπαρτίζομεν.*

dens considerat et comprehendit eam in alio, aut ipsam ex ea ipsa comprehendet affectionem, aut ad eius facta se applicans, ab iis eam quoque cognoscet, 255. quomodo artis medendi affectionem ex iis quae medice fiunt pingendique artem ex iis quae ut a pictore fiunt. neque vero ipsam ex ipsa potest quisquam accipere affectionem, non apparet enim neque cadit sub aspectum: neque fieri potest, ut per corporis formam ipsam intueamur; neque a factis quae ab ipsa eduntur. quaecunque enim facta apparent, ut prius ostendebamus, sunt communia prudentiae et imprudentiae. 256. sed si, ut prudens doceat imprudentem de arte vitae degendae, oportet eum contemplari imprudentiam, sicut etiam artificem, inertiam; ostensum est autem ab eo comprehendi non posse imprudentiam, non potest prudens imprudentem docere artem vitae agendae.

257. Cum sic itaque dubia moverimus de iis quae maximam partem sub se comprehendunt eorum quae in ethica disciplina in quaestionem venerunt, in eis absolvimus universam institutionis scepticae pertractationem.

ι) *ἢ τοῖς ἔργοις αὐτῆς*] ita e ms Ciz. malui pro *αὐτοῖς*.
κ) *καθάπερ καὶ πρότερον*] sect. 199 huius libri.

I.

INDEX SCRIPTORUM

ET

VIRORUM ILLUSTRIUM

A SEXTO MEMORATORUM.

P. Pyrrhonianas institutiones, M libros contra Mathematicos eorumque sectiones, n notas denotat.

II.

INDEX VOCUM GRAECARUM.

Ω.

III.

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURAE

IN NOTIS

AD SEXTUM EMPIRICUM ALLEGATORUM.

IV.

INDEX SCRIPTORUM

IN NOTIS LAUDATORUM.

A.

B.

M.

N.

T.

V.

INDEX RERUM.

A.

B.

C.

D.

Lipsiae typis Friderici Rückmanni.

DATE.	N
22/1/45	Gan
	JAN
19/Jan/46.	S. E. Stewart
[illegible] 30/48	N. Reeson
Oct 6/49	N W [illegible]